image
not
available

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
12 E
14 W
VIII

22 ~~15~~

13 _16 . f . 1

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

COMMENTARIUS EXEGETICUS SS. CANONUM

SEU EXPOSITIO BREVIS ET CLARA

OMNIUM PONTIFICIARUM DECRETALIUM GREGORII IX. BONIFACII VIII. in Sexto, CLEMENTIS V. Extrauagantium IOANNIS XXII. & Communium, atque etiam Concordatorum Germaniæ, & Primariarum precum suo loco insertarum

QVINQVE LIBRIS AD MENTEM ET LITERAM Summorum Pontificum comprehensa, & per singula Capitula sic elucubrata, vt Iuris Canonici studiosis & in foro Ecclesiastico occupatis lucis plurimum afferre queat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AUCTORE
R. P. HENRICO WAGNERECK,
E SOCIETATE JESU, SS. THEOLOGIÆ ET JURIS CANONICI DOCTORE, CELEBRI QVONDAM Vtriusque Professore & Cancellario in Academia Dilingana.

OPVS POSTHVMVM AB IPSO AVCTORE TYPIS PARATVM

DILINGÆ,
CVM PRIVILEGIO SAC. CÆS. MAJEST. ET PERMISSV SVPERIORVM.
FORMIS ACADEMICIS
Apud Joannem Federle.

ANNO M. DC. LXXII.

Dom. Prof. Rom.

Digitized by Google

AVGVSTISSIMO
ROMANORUM
IMPERATORI
LEOPOLDO I.
PIO, FELICI, AUGUSTO,
OPT. MAXIMO.
HVNGARIÆ BOEMIÆQVE
REGI.
ARCHIDVCI
ET
MONARCHAE
AUSTRIÆ.
DUCI BURGUNDIÆ,
STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLÆ, &c.
PRINCIPI CLEMEN-
TISSIMO.

Digitized by Google

AUGUSTISSIME
IMPERATOR.

DIVI Imperatores Auſtriaci, & Sacratiſſima illorum Majeſtas, ſemper Eccleſiæ DEI Dextrum Brachium fuêre, & hanc Veritatem adeò glorioſam, etiámnum in Auguſtiſſima Majeſtate Veſtra, adorat & veneratur Chriſtianus Orbis, omnéſque Orthodoxæ Academiæ ſubmiſſiſſimè reverentur, & inter illas etiam Dilingana, ab Auguſtiſſimis Majeſtatis Veſtræ Progenitoribus, glorioſæ memoriæ, conſtitutionibus perpetuò valituris, Clementiſſimè confirmata. Hoc nobis fiduciam & animos addidit, ut opus hoc de Juribus Eccleſiæ ab uno de Societate noſtrâ publicæ luci deſtinatum ſubmiſſiſſimâ demiſſione ad Pedes Majeſtatis Veſtræ advolveremus, ſubter alas Protectionis Imperatoriæ & Auſtriacæ demiſſiſſimè inclinati; Veſtra enim ſola Auguſtiſſima Majeſtas eidem operi vires addit ſimul afflat Honorem. Reddimus ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo, totúmque opus hoc, Dei Eccleſiæ, & Summorum Pontificum, Vicariorum Dei Auctoritati juratum, Tutelæ Imperatoriæ committimus, nóſque unà ad Auguſtiſſimos Pedes Venerabundi proſternimus.

Auguſtiſſimæ Majeſtatis Veſtræ

Submiſſiſſimum Devotiſſimum

COLLEGIUM ACADEMICUM
SOC. JESU DILINGANUM.

Digitized by Google

PRÆFATIO AD LECTOREM.

QVos R. P. Henricus VVagnereck p. m. ad studium Juris Canonici promovendum Commentarios Exegeticos scripsit, postquam pluribus annis in Alma Dilingana Universitate magno plausu Sacros Canones interpretatus est; eos ipse jam typo paratos luci dare statuerat. Sed præventus morte eam operam aliis permittere debuit, qui Iuris Canonici peritiam faciliorem, breviorémque reddi pro Ecclesiæ Sanctæ bono præoptant. Quàm verò justum, & laudabile sit hoc desiderium, complura ostendunt, nam primò, Sacri Canones proximum post S. Scripturæ thesauros locum habent, dignitatéque suâ & usu omnes alias scientias longè superant. Deinde cùm universus orbis præstantiùs nihil habeat, quàm Hierarchiam Ecclesiasticam, seu ordinatissimam compagem Sacrorum Ministrorum, & Ministeriorum excellentissimorum, quibus Deo cultus debitus redditur, disciplina Ecclesiastica, Religio ac Justitia conservatur, & fidelibus remissionis peccatorum, gratiarúmq; cœlestium fontes salientes in vitam æternam offeruntur, & isthæc à SS. Canonibus institutioni divinæ conformibus suum modum, formámque recipiunt, necesse est, eorum insignem notitiam plurimam afferre & jucunditatem & utilitatem: omnia namque mysteriis & significationibus præclarissimis referta sunt. Apertum præterea est, fidelis Christiani populi tranquillitatem, dignitatémque à Ministrorum Sacrorum functionibus nobilissimis, & Deo plenis præcipuè pendere; quæ cùm SS. Canonibus conformantur, omnem superant æstimationem, & Ecclesiam longè pulcherrimam, velut in vestitu deaurato circumdatam varietate exhibent. Quid enim reperias speciosius, quid dignius, quid excellentius totius Ecclesiæ statu per totum orbem ita diffuso, ut ab uno trilegio Capite in Patriarcharum, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum Principum; ordinatæ potestatis seriem universi Orbis populi reducti sint, eo nexu & ordine, ut decedentibus aliis alij legitimâ authoritate succenturientur, sícque semper sibi Ecclesia Sanctissima constet. Quid consultius, & optabilius est, quàm fori Ecclesiastici, ad omnia respicientis suavissimis & fortissimis Decretis & Iudiciis imbutum esse, & spectare harmoniam eorum præ omni modulamine dulcem? Quæ reperias potiora concordiæ, & pacis acceptissima media? quantus est splendor actionum hierarchicarum omnium cum SS. Canonibus respondens? quanta dignitas, quanta utilitas? quàm pulchrum, & excelsum est, omnem symmetriam, formámq; SS. Canonum uno velut obtutu obire, & providentiæ divinæ thesauros admirabiles in Ecclesiæ gubernatione jucundissimâ contemplatione intueri? Contra verò cùm SS. Canonum notitia deficit iis, qui præsunt, & ministrant, quantâ stragem Sponsæ Christi eos inferre necesse est? quantū dignitati mysteriorū, & honestati functionum Ecclesiasticarū abominandâ socordiâ detrahunt? quàm, quæ admirandæ sunt excellentiæ, cùm ritè fiunt, vilia reddunt, cùm temerè sine exactâ omniū rerū memoriâ exercentur? Profectò tam excellens, pretiosa, laudabilis est SS. Canonum scientia, vt non tantùm iis, qui Ecclesiasticis muneribus adhibentur, & ad ea aspirant, debeat

esse

Digitized by Google

esse, quàm commendatissima, verùm etiam Jurium Civilium peritis cordi esse oporteat, ne illos animarum saluti, & honori divino aptatos unquam lædant, & cùm sacra profanis miscentur, discernere, consulere, statuere, ex veritate & dignitate securè queant. Quæ universa clarè ostendunt, illos, qui tam felicis notæ sunt, ut brevitatem, claritatem, & facilitatem noscendis legibus Ecclesiasticis suo continuo studio afferant, plurimùm æstimandos esse, & colendos, eorúmque opera corde & intellectu totis animis complectenda. Quam in rem cùm nonnulli Jurium periti animum intenderent, in eam sententiam venêre, tum facile & exactum fore eius studium, si Juris Canonici Summa aptissimâ methodo scriberetur, quę naturę genio responderet, & primò instrueret, ac perficeret apprehensionem, ac memoriam rerum ad doctrinam Canonum pertinentium; deinde judicio acuendo principia poneret, ex quibus rationes omnium deduci, & discursus formari possint, servatâ eâ perpetuâ lege, quæ jubet, ut primò notitia confusa totius scientiæ paretur, pòst intellectu rerum apprehensione, & principiis instructo, ordinatè singularum partium distincta, & perfecta cognitio possideatur, eiusdē methodi omnia comprehendentis suavissimo ductu. Quæ lex si servaretur, quod nunc operosum, ac tædio plenum creditur, jucundissimum foret, ac facillimum studium, omniúmq; consensum, atq; nexum luculenter monstraret. Huic verò genio ac legi respondere deberet primò, brevis & ornatissima, perfectissimáque methodus & conscripta totius Juris Canonici Summa, quæ omnium partium nexum, principia, definitiones, divisiones, terminorum declarationes, conclusionésque, ut una alias supponit, ordinatas contineret, ut ea apprehensa, & memoriæ mandata perenne fundamentum incipientibus & repetentibus præberent, facilémque & pronam redderent omnem reliquam operam huic studio impendendam. Deinde oporteret eâdem servatâ methodo, plenos Tractatus singularum partium instruere, qui omnem doctrinam Juris Canonici complecterentur. Pòst, singulos Canones primùm breviter, dein fusè & plenè interpretari; sic enim plenissimè huic studio prospectum esset. Verum est, extare Institutiones, & paratitla Juris, quæ implere possint locum Summæ exoptatæ. Vix tamen reperias, vbi methodus planè exacta sit. Passim etiam scimus, longissimos extare Commentarios, eósque doctissimos, sed propter methodum non observatam, non nisi iis, qui secum rerum ordinem, digestásque materias afferunt, profuturos. Hoc proinde à R. P. Henrico VVagnereck multâ diligentiâ conscriptum Opus omnium Canonum exegesin tam breviter, & clarè tradit, ut adhibito ipso textu erudire plurimùm, & ad insignem omnium Jurium notitiam perducere queat. Unde illud valde cōmendatum meritò desideramus omnibus iis, qui excellentissimæ scientiæ plenum thesaurum quærunt, & divinæ gubernationis, quâ Ecclesiam suam dignatur Deus, nobilissimos modos contemplari. Inceptum & longè jam productum aliud opus est, quo & methodicè, & singuli etiam Canones explanantur, ita ut omnem, eámq; plenissimam Canonum Tractationem supplere possit, quam prætereà requiri diximus. DEUS Optimus Auctori vitam servet, donec nobilissimos Tractatus ad optatissimum finem perducat. Interea fruere Lector hísce Exegesibus, & viam tibi ad maiora para.

APPROBATIO.

CVM liber, cui titulus est, Commentarius Exegeticus in Decretales Pontificias, à R.P. Henrico VVagnereck Societatis JESV Theologo conscriptus, à deputatis Patribus lectus, probatúsque sit, Ego Christophorus Schorrer Societatis JESV per superiorem Germaniam Visitator & Vice-Provincialis, potestate ab Admodum R.P.N. Joanne Paulo Oliva eiusdem Societatis Præposito Generali ad id mihi concessâ, eum typis in lucem vulgari permitto. In cuius rei fidem hoc testimonium chirographo sigillóque nostro munitum dedi. Dilingæ 8. Januarii. Anno Domini 1665.

CHRISTOPHORUS SCHORRER.

IN-

Digitized by Google

INDEX ALPHABETICVS TITVLORVM V. DECRETALIVM GREGORII IX. SEXTI, CLEMENTINARVM, EXTRAVAGANTIVM IOANNIS PAPÆ XXII. EXTRAVAGANTIVM COMMVNIVM, HOC VOLVMINE EXPOSITORVM.

A.

Paginâ.

De Accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus. lib. 5. tit. 1. 795
Eodem in 6. 811
Adulteriis, & stupro. lib. 5. tit. 16. 864
Ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum. lib. 1. tit. 14. 115
Alienatione iudicii mutandi causa. lib. 1. tit. 42. 214
Appellationibus, recusationibus, & relationibus. lib. 2. tit. 28. 405
Eod. in 6. 436
Clem. 441
Apostatis, & reiterantibus baptisma. lib. 5. tit. 9. 846
Arbitris. lib. 1. tit. 43. 215
Eod. in 6. 220
Auctoritate, & usu pallij. lib. 1. tit. 8. 106.

B.

Baptismo & eius effectu. lib. 3. tit. 42. 692
Eod. in 6. 692
Bigamis non ordinandis. lib. 1. tit. 21. 125
Eod. in 6. 128.

C.

Calumniatoribus. lib. 5. tit. 2. 812
Capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum. lib. 3. tit. 37. 662
Causa possessionis & proprietatis. lib. 2. tit. 12. 266
Eod. in 6. 271
Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis. lib. 3. tit. 41. 692
Eod. in Clem. 692
Extravag. com. 692
Censibus, exactionibus, & procurationibus. lib. 3. tit. 39. 677
Eod. in 6. 685
Clem. 687
Extravag. com. 687

Paginâ.

Clandestinâ desponsatione. lib. 4. tit. 3. 738
Clericis peregrinis. lib. 1. tit. 22. 128
Clericis peregrinantibus. lib. 2. tit. 29. 442
Clericis Coniugatis. lib. 3. tit. 3. 456
Eod. in 6. 459
Clericis non residentibus in Ecclesiâ vel præbendâ. lib. 3. tit. 4. 460
Eod. in 6. 466
Clericis pugnantibus in duello. lib. 5. tit. 14. 863
Clerico ægrotante, vel debilitato. lib. 3. tit. 6. 532
Eod. in 6. 534
Clerico Venatore. lib. 5. tit. 24. 889
Clerico percussore. lib. 5. tit. 25. 889
Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante. lib. 5. tit. 27. 891
Clerico non ordinato ministrante. lib. 5. tit. 28. 893
Clerico per saltum promoto. lib. 5. tit. 29. 894
Cognatione spirituali. lib. 4. tit. 11. 760
Eod. in 6. 763
Cognatione legali. lib. 4. tit. 12. 764
Cohabitatione Clericorum, & mulierum. lib. 3. tit. 2. 452
Collusione detegendâ. lib. 5. tit. 22. 887
Commodato. lib. 3. tit. 15. 563
Concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis. lib. 3. tit. 8. 537
Eod. in 6. 544
Clem. 545
Conditionibus appositis in desponsatione, vel in aliis contractibus. lib. 4. tit. 5. 744
Confessis. lib. 2. tit. 18. 295
Eod. in 6. 297
Confirmatione utili, vel inutili. lib. 2. tit. 30. 443
Coniugio leprosorum. lib. 4. tit. 8. 756
Coniugio servorum. lib. 4. tit. 9. 757
Consanguinitate & affinitate. lib. 4. tit. 14. 769
Consecratione Ecclesiæ vel Altaris. lib. 3. tit. 40. 688
Eod. in 6. 691
Constitutionib. lib. 1. tit. 2. 3

†

Eod.

Paginâ.

Eod. in 6. 9
Consuetudine. lib. 1. tit. 4. 41
Eod. in 6. 51
Extravag. com. 53
Conversione Coniugatorum. lib. 3. tit. 32. 642
Conversione infidelium. lib. 3. tit. 33. 652
Corpore vitiatis ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 20. 123
Crimine falsi. lib. 5. tit. 20. 882
Eod. in Extravag. Joan. XXII. 884
Extravag. com. 885
Custodiâ Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. lib. 3. tit. 44. 692.

D.

Decimis, primitiis, & oblationib. lib. 3. tit. 30. 615
Eod. in 6. 627
Clem. 628
Extravag. com. 629
Delictis puerorum. lib. 5. tit. 23. 888
Deposito. lib. 3. tit. 16. 564
De desponsatione impuberum. lib. 4. tit. 2. 731
Eod. in 6. 737
Dilationib. lib. 2. tit. 8. 260
Divortiis. lib. 4. tit. 19. 785
Dolo, & contumaciâ. lib. 2. tit. 14. 281
Eod. in 6. 285
Clem. 286
Donationib. lib. 3. tit. 24. 383
Donationibus inter virum & uxorem, & de dote post divortium restituenda. lib. 4. tit. 20. 790

E.

Ecclesiis ædificandis, vel reparandis. lib. 3. tit. 48. 694
Electione, & electi potestate. lib. 1. tit. 6. 59
Eod. in 6. 89
Clem. 102
Extravag. Joan. XXII. 104
Extravag. com. 104
Emptione & venditione. lib. 3. tit. 17. 565
Eod. in Extravag. com. 568
Eo, qui mittitur in possessionem causâ rei servandæ. l. 2. tit. 15. 286
Eod. in 6. 289
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. lib. 4. tit. 7. 752
Eo, qui cognouit consanguineam uxoris suæ vel sponsæ. lib. 4. tit. 13. 763
Eo, qui furtivè ordinem suscepit. lib. 5. tit. 30. 894
Exceptionib. lib. 2. tit. 25. 369
Eod. in 6. 376
Clem. 376
Excessibus Prælatorum, & subditorum. lib. 5. tit. 31. 895
Eod. in 6. 900
Clem. 900

Paginâ.

F.

Feriis. lib. 2. tit. 9. 261
Feudis. lib. 3. tit. 20. 575
Fide instrumentorum. lib. 2. tit. 22. 332
Fideiussoribus. lib. 3. tit. 22. 580
Filiis Presbyterorum ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 17. 115
Eod. in 6. 119
Foro competenti. lib. 2. tit. 2. 233
Eod. in 6. 246
Clem. 247
Frigidis, & maleficiatis, & impotentiâ coëundi. lib. 4. tit. 15. 773
Furtis. lib. 5. tit. 18. 870.

H.

Hæreticis. lib. 5. tit. 7. 844
His, quæ vi, metúsve causâ fiunt. lib. 1. tit. 40. 203
Eod. in 6. 206
His, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli. lib. 3. tit. 10. 548
His, quæ fiunt à maiori parte Capituli. lib. 3. tit. 11. 551
His, qui filios occiderunt. lib. 5. tit. 18. 848
Homicidio voluntario, vel Casuali. lib. 5. tit. 12. 850
Eod. in 6. 859.

I.

Immunitate Ecclesiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium. lib. 3. tit. 49. 696
Eod. in 6. 705
Clem. 708
Extravag. com. 708
Infantibus, & languidis expositis. lib. 5. tit. 11. 849
In integrum restitutione. lib. 1. tit. 41. 207
Eod. in 6. 212
Clem. 213
Iniuriis, & damno dato. lib. 5. tit. 36. 928
Eod. in 6. 929
Institutionibus. lib. 3. tit. 7. 535
Eod. in 6. 537
Judæis & Saracenis, & eorum servis. lib. 5. tit. 6. 839
Eod. in Clem. 843
Extravag. Ioan. XXII. 843
Extravag. com. 845
Iudiciis. lib. 2. tit. 1. 221
Eod. in 6. 231
Clem. 233
Extravag. com. 233
Iuramento Calumniæ. lib. 2. tit. 7. 256
Eod. in 6. 259
Iureiurando. lib. 2. tit. 24. 348
Eod. in 6. 369
Clem. 369
Iure patronatûs. lib. 3. tit. 38. 664

Digitized by Google

	Paginâ.
Eod. in 6.	676
Clem.	676.
L.	
Libelli oblatione. lib. 2. tit. 3.	247
Litis contestatione. lib. 2. tit. 5.	251
Eod. in 6.	252
Locato, & conducto. lib. 3. tit. 18.	569.
M.	
Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentiâ docendi. lib. 5. tit. 5.	836
Eod. in Clem.	838
Maioritate, & obedientiâ. lib. 1. tit. 33.	180
Eod. in 6.	184
Extravag. Ioan. XXII.	184
Extravag. com.	184
Maledicis. lib. 5. tit. 26.	890
Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. lib. 4. tit. 16.	773
Mutuis petitionibus. lib. 2. tit. 4.	249.
N.	
Natis ex libero ventre. lib. 4. tit. 10.	759
Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant. lib. 3. tit. 50.	709
Eod. in 6.	711
Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant. lib. 5. tit. 4.	835
Ne Sede vacante aliquid innovetur. lib. 3. tit. 9.	546
Eod. in 6.	547
Novi operis nunciatione. lib. 5. tit. 32.	901.
O.	
Obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 19.	123
Observatione jeiuniorum. lib. 3. tit. 46.	693
Officio Archidiaconi. lib. 1. tit. 23.	130
Officio Archipresbyteri. lib. 1. tit. 24.	133
Officio Primicerij. lib. 1. tit. 25.	135
Officio Sacristæ. lib. 1. tit. 26.	135
Officio Custodis. lib. 1. tit. 27.	135
Eod. in Extravag. com.	136
Officio Vicarij. lib. 1. tit. 28.	136
Eod. in 6.	138
Clem.	142
Officio & potestate Iudicis deleg. lib. 1. tit. 29.	142
Eod. in 6.	158
Clem.	162
Extravag. com.	162
Officio Legati. lib. 1. tit. 30.	163
Eod. in 6.	166
Officio Iudicis Ordinarij. lib. 1. tit. 31.	168
Eod. in 6.	175
Clem.	177
Extravag. com.	177
Officio Iudicis. lib. 1. tit. 32.	178
Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui. lib. 1. tit. 13.	114
Ordine cognitionum. lib. 2. tit. 10.	264.
P.	
Pactis. lib. 1. tit. 35.	186
Eod. in 6.	189
Parochiis, & alienis parœcianis. lib. 3. tit. 29.	613
Peculio Clericorum. lib. 3. tit. 25.	589
Pignoribus, & aliis cautionibus. lib. 3. tit. 21.	576
Plus petition. lib. 2. tit. 11.	266
Pœnis. lib. 5. tit. 37.	930
Eod. in 6.	933
Clem.	934
Extravag. Ioan. XXII.	934
Extravag. com.	934
Pœnitentiis, & remissionibus. lib. 5. tit. 38.	935
Eod. in 6.	939
Clem.	940
Extrauag. com.	940
Postulando. lib. 1. tit. 37.	193
Postulatione Prælatorum. lib. 1. tit. 5.	53
Eod. in 6.	58
Extrauag. com.	58
Præbendis, & dignitatibus. lib. 3. tit. 5.	467
Eod. in 6.	479
Clem.	503
Extrauag. Joan. XXII.	504
Extrauag. com.	506
Precarijs. lib. 3. tit. 14.	561
Presbytero non baptizato. lib. 3. tit. 43.	692
Præscriptionibus. lib. 2. tit. 26.	377
Eod. in 6.	388
Præsumptionibus. lib. 2. tit. 23.	341
Priuilegijs, & excessibus priuilegiatorum. lib. 5. tit. 33.	903
Eod. in 6.	917
Clem.	920
Extrauag. Joann. XXII.	921
Probationibus. lib. 2. tit. 19.	298
Eod. in Clem. pag.	305
Procuratoribus. lib. 1. tit. 38.	194
Eod. in 6.	200
Clem.	200
Purgatione Canonicâ. lib. 5. tit. 34.	922
Purgatione vulgari. lib. 5. tit. 35.	927
Purificatione post partum. lib. 3. tit. 47.	693.
Q.	
Qui Clerici, vel voventes, matrimonium contrahere possunt. lib. 4. tit. 6.	749
Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari. lib. 4. tit. 18.	783
Qui filij sint legitimi. lib. 4. tit. 17.	775.
R.	
Raptoribus, incendiarijs, & Violatoribus Ecclesiarum. lib. 5. tit. 17.	867

Rebus

Digitized by Google

Paginâ.
Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. lib. 3. tit. 13. 554
Eod. in 6. 558
Clem. 558
Extrauag. com. 559
Regularibus, & transeuntibus ad Religionem. lib. 3. tit. 31. 629
Eod. in 6. 639
Clem. 641
Extrauag. com. 641
Regulis juris. lib. 5. tit. 41. 676
Religiosis domibus vt Episcopis sint subiectæ. lib. 3. tit. 36. 659
Eod. in 6. 661
Extravag. Ioan. XXII. 661
Extravag. com. 661
Reliquiis, & veneratione Sanctorum. lib. 3. tit. 45. 692
Eod. in 6. 693
Extravag. com. 693
Renuntiatione. lib. 1. tit. 9. 106
Eod. in 6. 110
Clem. 110
Rerum permutatione. lib. 3. tit. 19. 572
Eod. in 6. 575
Clem. 575
Rescriptis. lib. 1. tit. 3. 10
Eod. in 6. 35
Clem. 40
Restitutione in integrum. lib. 1. tit. 41. 207
Restitutione spoliatorum. lib. 2. tit. 13. 271
Eod. in 6. 280.

S.

Sacramentis non iterandis. lib. 1. tit. 16. 115
Sacrâ Vnctione. lib. 1. tit. 15. 115
Sagittariis. lib. 5. tit. 15. 864
Schismaticis, & Ordinatis ab eis. lib. 5. tit. 8. 845
Scrutinio in ordine faciendo. lib. 1. tit. 12. 113
Secundis nuptiis. lib. 4. tit. 21. 793
Sententiâ & re judicatâ. lib. 2. tit. 27. 389
Eod. in 6. 402
Clem. 404
Sententiâ excommunicationis. lib. 5. tit. 39. 941
Eod. in 6. 958
Clem. 963
Extrauag. Ioan. XXII. 964
Extrauag. com. 964
Sepulturis. lib. 3. tit. 28. 606
Eod. in 6. 610
Clem. 611
Extrauag. com. 612
Sequestratione possessionum, & fructuum. lib. 2. tit. 17. 293
Eod. in Clem. 294
Seruis non ordinandis, & eorum manumissione. lib. 1. tit. 18. 120
Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur. lib. 5. tit. 3. 813

Paginâ.
Eod. in Extrauag. com. 833
Solutionibus. lib. 3. tit. 23. 581
Sortilegiis. lib. 5. tit. 21. 885
Sponsalibus & matrimoniis. lib. 4. tit. 1. 713
Eod. in 6. 730
Sponsa duorum. lib 4. tit. 4. 741
Statu Monachorum, & Canonicorum regularium. lib. 3. tit. 35. 657
Eod. in 6. 657
Clem. 658
Successionibus ab intestato. lib. 3. tit. 27. 605
Summâ Trinitate, & Fide Catholicâ lib. 1. tit. 1. 1.
Eod. in 6. 2
Clem. 2
Supplendâ negligentiâ Prælatorum. lib. 1. tit. 10. 111
Eod. in 6. 112
Clem. 113
Syndico & actore. lib. 1. tit. 39. 203

T.

Temporibus ordinationum, & qualitate Ordinandorum. lib. 1. tit. 11. 113
Testamentis, & ultimis voluntatibus. lib. 3. tit. 26. 594
Eod. in 6. 603
Clem. 605
Testibus, & attestationibus. lib. 2. tit. 20. 305
Eod. in 6. 326
Clem. 327
Testibus cogendis, vel non. lib. 2. tit. 21. 328
Torneamentis. lib. 5. tit. 13. 862
Eod. in Extrauag. XXII. 863
Transactionibus. lib. 1. tit. 36. 190
Translatione Episcopi. lib. 1. tit. 7. 105
Treuga, & pace. lib. 1. tit. 34. 185
Eod. in Extrauag. com. 185

V.

Verborum significatione. lib. 5. tit. 40. 965
Eod. in 6. 974
Clem. 976
Extrauag. Ioan. XXII. 976
Vitâ & honestate Clericorum. lib. 3. tit. 1. 447
Eod. in 6. 451
Clem. 451
Voto, & voti redemptione. lib. 3. tit. 34. 652
Eod. in 6. 656
Vsuris. lib. 5. tit. 19. 871
Eod. in 6. 881
Clem. 881
Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. lib. 3. tit. 12. 553
Vt lite non contestatâ, non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam. lib. 2. tit. 6. 253
Vt lite pendente nihil innovetur. lib. 2. tit. 16. 289
Eod. in 6. 291
Clem. 292

Digitized by Google

LIBER PRIMVS.

TITVLVS I.

DE SVMMA TRINITATE, ET FIDE CATHOLICA.

Ad Rubricam.

MVltò potiori jure Pontifex Ius Canonicum, quàm Iustinianus Codicem suum eodem titulo de Summa Trinitate & Fide Catholica auspicatur. Etsi enim leges ciuiles, quæ justæ sunt, ex præceptis juris naturalis & gentium, siue rectæ rationis desumi debent, *l. 1. ff. de Iustitia & Iure*, multò tamen id verius est de legibus Ecclesiasticis, quæ non solùm ex lege naturali, verùm etiam diuina & præceptis fidei veluti riuuli è fontibus eliciuntur *c. 24. Qualiter & quando. de Accusat.* Adhæc cùm fundamentum vniuersi juris Christiani sit Deus, eiúsq; Filius Vnigenitus, Christus, Redemptor noster, nihil superædificari potest, hoc fundamento deficiente, juxt. c. cùm Paulus 1. q. 1.

De hâc materiâ habes d. 3. de consecr. c. vlt. d. 5. c. penult. d. 22. per totum. d. 23. c. Qui Episcopus. Vtramq; verò huius tituli decretalem eruditissimè explicat S Th. Opusc. 23. & 24. to. 17. Huc quoque referri possunt decreta dogmatica Concil. Trid. præsertim decretum de symbolo fidei. sess. 3.

Cap. I. Firmiter.

Innocentius III. In Concilio Generali Lateranensi IV.

SVMMA.

Firmiter credendum proponit Pontifex, vnà cum Concilio, vnum esse Deum, & quidem tres personas, sed vnam essentiam siue naturam, omnino simplicem, vnum vniuersorum principium, Vnigenitum Dei Filium esse incarnatum, pro nobis passum, mortuum, resurrexisse, ascendisse in cælum, venturum judicem. Vnam esse vniuersalem Ecclesiam, in quâ idem ipse Sacerdos est sacrificium IESVS Christus, cuius Corpus & Sanguis in Sacramento altaris continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem. Quod Sacramentum nemo conficit, nisi Sacerdos ritè ordinatus. Baptismus verò à quocunque ritè collatus proficit ad salutem. Et post illum prolapsus in peccatum, per veram potest semper pænitentiam reparari. Non solùm autem Virgines & continentes, verùm etiam coniugati per rectam fidem & opinionem bonam, ad beatitudinem perueniunt.

EXEGESIS.

Transsubstantiatis Pane, &c.) Transsubstantiationis vocem in hoc primum Concilio Later. IV. ab Innoc. III. Romæ in Ecclesia Lateranensi Anno 1215. celebrato (vnde hoc & sequens Cap. desumpta sunt) vsurpatam & approbatam aduertit *Petrus Maturus in annot. ad Chronicon S. Anton. p. 3. tit. 19. cap. 1. p. 6.* etsi res ipsa jam antè pro dogmate fidei semper in Ecclesia habita fuerit, vt ostendit *Bell. t. 5. l. 3. de Euch. c. 21.*

Cap. II. Damnamus.

Idem in eodem.

SVMMA.

Damnat Pontifex cum Concilio tractatum Abbatis Ioachim contra Petrum Lombardum, *in quo negat tres personas diuinas, esse vnam essentiam, substantiam, & naturam, asserens* solùm esse inter illas vnitatem quandam collectiuam & similitudinariam, quemadmodum multi homines sunt vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia. *Ita sentiens tanquam hæreticus euitetur. Non tamen hoc derogat Florensi Monasterio, cuius Ioachim fuit institutor, maximè cùm scripta sua assignâris Apostolicæ Sedi corrigenda, confessus, se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia. Denique etiam damnatur peruersissimum dogma Almarici.*

Digitized by Google

EXEGESIS.

Florensi Monasterio, &c.) alij legunt Florenti à Florentino. Vbi nota, quòd delictum Prælati etiam circa fidem, cui non communicat Capitulum, non præiudicet ipsi Capitulo, sive Ecclesiæ. *Panorm. hic n. 2. & pleniùs in cap. 1. de dolo & contum.*

Se illam fidem tenere, &c.) qui credit quidquid credit Ecclesia, sed falsò opinatur ratione naturali motus, quòd Pater maior, vel prior sit Filio, vel quòd tres personæ sint tres res distinctæ, neq; vnum in natura, non est hæreticus, dummodo errorem suum non defendat, & hoc ipsum credat, quia credit Ecclesiam sic credere, & suam opinionem judicio Ecclesiæ supponit. *Innoc. hic. n. 7. & alij.*

Amaricus, &c.) Eius hæreses refert *Directorium Inquisit. p. 2. q. 7. Anton. 3. p. Chron. t. 19. c. 1.* post alios asserit, fuisse Doctorem Parisiensem, in discendo & docendo, opinionis privatæ, ac judicii separati, ausum affirmare, quòd *quilibet teneatur credere se esse membrum Christi, & hoc vnum esse de articulis fidei, sine quâ nemo potest saluari.* Subiungit alios ipsius & sequacium fœdissimos errores. Quales refert quoque *Io. Andr. hic, n. 36.* addens ex Hostiensi, propter reuerentiam quorundam discipulorum illius, qui erant in Concilio, tacitos fuisse hos errores.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnic. Fideli.

Greg. X. in Concil. Gen. Lugdunensi.

SVMMA.

Sacro approbante Concilio, Pontifex damnat & reprobat omnes, qui negare præsumpserint, æternaliter Spiritum S. ex Patre & Filio procedere, siue etiam temerè ausint asserere, quòd Spiritus S. ex Patre & Filio, tanquam ex duobus principiis, & non tanquam ex vno, procedat. Pertinet ad Theologos.

IDEM TITVLVS IN CLEMENT.

Cap. Vnic. Fidei Catholicæ.

Clemens V. in Concil. Viennensi.

SVMMA.

Dei Filius partes nostræ naturæ simul vnitas assumpsit, corpus videlicet passibile & animam rationalem, in quâ naturâ non solùm mori voluit, sed etiam emisso spiritu latus suum perforari, vt exinde profluente aquâ & sanguine formaretur mater Ecclesia coniunx Christi, sicut de latere veteris Adæ soporati (qui est forma futuri. Rom. 5. v. 15.) *Eua est formata; cuius Sacramenti rem gestam narrat* S. Ioan. c. 19. v. 3. *rectum in præmissis tenens ordinem. Porrò damnatur omnis doctrina temerè asserens, aut vertens in dubium, quòd* Substantia animæ rationalis, verè ac per se humani corporis non sit forma. *Attentâ denique generali efficaciâ mortis Christi (quæ per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis) & reiectâ opinione dicentium* paruulis quidem in baptismo culpam remitti, sed gratiam minimè conferri, *opinio altera, quæ dicit tam paruulis quàm adultis conferri in baptismo gratiam & virtutes, tanquam probabilior & dictis SS. ac DD. modernorum Theologiæ magis consona, sacro approbante Concilio eligitur.*

EXEGESIS.

Ordinem tenuisse, &c.) Damnatur hæresis antiqua affirmantium, viuenti Christo latus fuisse apertum, & Ioannem per anticipationem priùs narrâsse mortem, contra hæc expressa eius verba: *Cùm inuenissent mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus lanceâ latus eius aperuit. Tolet. in hunc locum Ioan.*

Anima rationalis, &c.) Esse illam verè corporis humani formam, definitur quoque in Conc. Later. sub Leone X. sess. 8. contra Physicos veteres, & Platonem, vt aliqui autumant.

Tanquam probabiliorem, &c.) Hanc sententiam, paruulis non solùm culpam remitti, verùm etiam gratiam infundi, non solùm vt probabiliorem, verùm vt certam definit *Trid. sess. 5. in decr. de peccato orig. & clariùs sess. 6. c. 7. V. Bellar. lib. 1. de baptismo. c. 11.*

Cùm non pertineat ad scientiam subalternatam, principia subalternantis examinare & demonstrare, sed veluti certa ac probata supponi debeant, Scientia autem Canonica respectu Theologiæ se habeat vt subalternata ad subalternantem, superuacaneum videtur & ab instituto alienum, illis explicandis aut demonstrandis immorari, cuius rei argumentum sit, quòd Canonistæ, Theologiæ imperiti his in rebus parùm feliciter versati sunt, neque eas sine inspersis subinde erroribus tractârunt. Nos igitur hisce de Summâ Trinitate & Fide Catholicâ ad Theologiam remissis, quæstiones de ejusmodi materiis disputari solitas, Theologis relinquemus, dogmata fidei Catholicæ veluti indubitata supponentes, ad ea, quæ juris canonici propria sunt, progrediamur.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS II.

DE CONSTITVTIONIBVS.

In Rubricam.

Constitutio ex usu loquendi & per Antonomasiam, sumitur ferè pro lege, quam statuit Princeps. *c. Constitutio. d. 2.* & quidem siue sit Princeps Ecclesiasticus, siue Politicus. Latiùs sumitur pro quouis statuto etiam inferioris, & in hac latitudine procedit iste titulus. Nam. *c. 7. Quæ in Ecclesiarum*, refertur constitutio ciuium Taruisinorum, & *c. 9. Cùm M. Ferrariensis*, alia Canonicorum Ferrariensium. De varijs autem legum siue Constitutionum speciebus dictum in proœmio.

De eâdem materiâ habes *d. 1.* vsque *ad 7.* inclusiuè, item *d. 9. 10. 13. 19. 20. 29. 30.* Nominatim de Concilijs tractatur à *d. 15.* usque ad *d. 20.* inclusiuè. Huc item pertinet ex Concil. Tridentino *c. 18. Sicuti publicè. sess. 25.*

Cap. I. Canonum.

Ex Concilio Mileuitano.

TEXTVS.

Canonum Statuta custodiantur ab omnibus, & nemo in actionibus, vel judiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum authoritate ducatur.

EXEGESIS.

Canonum) hoc nomine in proposito venit omnis constitutio Ecclesiastica. *Panorm. hic n. 1.* ea verò statuta intellige, quæ non sunt abrogata, vel per contrarium Canonem, vel per consuetudinem, *gl. hic, c. 1. d. 26. & cap. vlt. 36. q. 2.*

Ab omnibus) Si sit constitutio Generalis legitimè promulgata (sunt enim quidam Canones personales, quidam locales, *cap. 25. Cùm longè d. 63.* alij causales, alij temporales. *d. 29. c. Sciendum*) & ipsius Pontificis; Ille enim cùm sit Judex omnium Christianorum, *c. 10. caus. 9. q. 3.* omnes adstringere potest. Statuta Principis sæcularis, Prælatorum inferiorum Summo Pontifice, solùm illorum subditos adstringunt *l. Extra territ. ff. de iurisd. omnium iudicum.* Neque hi regulariter possunt constitutioni Pontificiæ repugnare, vel illam tollere. *cap. 6. Solicitè. de maior. & obed. cap. 4. Inferior. d. 21.*

In Actionibus) Quòd si de re Ecclesiastica agitur, etiam coram Judice seculari, debet caussa decidi secundùm Canones, & non secundùm leges. Et notanter dico *decidi* & non *tractari*, inquit *Panormit. hic n. 3.* quia quoad præparatoria judicij, semper debet seruari lex fori, vbi judicium agitatur. *c. 3. Quòd Clerici. de foro compet. vbi idem Panorm. latiùs.*

Quomodo Iudex debeat procedere, si reperit causam dubiam aut contrarias opiniones, tractat hîc *Panor. à n. 14.* de quo Theologi in materiâ de Probabilitate opinionum, & in materia de Legibus, earúmque interpretatione. Nos alibi commodiùs.

Ad hunc titulum pertinet *cap. 18. Sess. 25. Concil. Trid.* vbi mandat Sacratissimos Canones exactè ab omnibus & quoad eius fieri potest, indistinctè obseruandos. Idem habetur *cap. 1. Si Romanor. d. 19. c. 2. Si quis omnem. c. 1. q. 7.*

Cap. II. Cognoscentes.

Greg. in Reg. l. 7. ep. 35.

SVMMA.

Cùm multa narrarentur de Christianis mancipiis, quæ Iudæi comparabant; voluit Gregorius in futurum statuere, vt Iudæi, qui Christiana mancipia emerint, intra diem quadragesimum ea vendere teneantur. Sed si ante annum quàm hoc statueretur, empta mancipia habuissent, vetat illis ex eo dispendium irrogari, eorum alendorum licentiâ eis concessâ pro arbitrio, rem enim, quæ culpâ caret, in dubium vocari non conuenit, quoties verò nouum aliquid statuitur, præterita non respicit, ne detrimentum ante prohibitionem ignorantes incurrant.

EXEGESIS.

Rem quæ culpâ caret, &c.) Causam huius prohibitionis assignat Pontifex vniuersalem, quia videlicet statutum nouum ita formam futuris imponit, vt præteritis non præiudicet, tum quia non solent, nec possunt prohiberi præterita, sed futura; factum quippe infectum fieri non potest, verè inquam & realiter, vt not. *Mantica, sing. 51.* tum quia constitutio non ligat ignorantes *l. 30. Si ignorans. cum gl. ff. locati, c. 4. Si verò. de sent. excom. cap. 8. Lectores, d. 32.* Neque possumus præscire, quæ Statuta aut Leges in futurum sint ferendæ. Vnde cùm Iudæus in hoc casu & quivis in simili careat culpâ, in damnum vocari nequaquam non conuenit *c. 7. Conquerente. de restit. spoliat. c. 7. Satis peruersum. d. 56. c. Inuentum. 16. q. vlt.* Vid. etiam *Azor. p. 1. l. 5. c. 16. q. 12. Sotum de Iust. & Iure. l. 1. q. 6.*

Quod *regulariter verum est*, ait *gl. lit. o. contraria casualia sunt.* Vel dicas, quòd licèt quandoque quis priuatur jure suo sine culpa, non tamen fit illud sine causa. Sic decreti irritantis natura est ligare

Digitized by

gare etiã ignorantes, quoad actûs nullitatẽ, non quoad pœnam *c. 1. de concess. prebenda in 6. c. 45. Si eo tempore. de elect. ibid.* quia boni publici interest, puniri aliquem ob culpam vel causam civilem, qui coram DEO nil delinquit. de quo *Reg. 23. in 6. Sine culpa.* vbi plura.

Cap. III. Translato Sacerdotio.

Augustinus super epist. ad Hebraeos 7. n. 17.

TEXTVS.

Translato Sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat. Quia enim simul & ab eodem & sub eâdem sponsione vtraque data sunt: quod de vno dicitur, necesse est, vt de altero intelligatur.

EXEGESIS.

Translato Sacerdotio) verba hæc Augustino attribuuntur, & habentur in Glossa ordinariâ. *Panor. n. 1,* dicit, *quòd Papa ad probandum hoc, inducit authoritatem Apostoli, qui ex translatione Sacerdotij intulit per consequentiam translationem Legis.* Quod probatur inde, quia Sacerdotium & Lex vetus sunt data Moysi, ab eodem conditore, sub eâdem sponsione vtriusque observandi ex parte populi, & promissione felicitatis, ex parte DEI. Et sic ex quo simul fuerunt vnitæ, *dispositum in vno, dicitur dispositum in alio,* vt videlicet vno translato, transferatur & alterum. Idem dicendum in interpretatione cuiuscunque Legis, sive Constitutionis: Vt videlicet *censeatur abolita, si aboletur id, cum quo est connexum.* Quâ ratione translato Sacerdotio veteri, sive commutato in Sacerdotium Christianorum, lex quoque vetus mutata est in novam & Euangelicam; & summi Pontificatûs dignitas ac potestas transiit à Iudæis ad Summum Pontificem Christianorum, qui est Vicarius Christi,

Quod de vno dicitur &c.) Joan. Andr. & Panorm. hinc formant Regulam; *Quod de vno connexorum dicitur, ad aliud extenditur,* vbi scilicet est eadem ratio: *Tolosan. in Schol, ad præsens cap. n. 5. to. 2. dicit:* Significari potius subrogationem, quàm similitudinem, videlicet, vt *subrogatum sit eiusdem naturæ, cuius id erat, cui subrogatur. l. 20. Item veniunt ff. de petit. hered. gl. in l. Certi condictio ff. Si certum pet.*

Sed non potest quidem negari, Veteri Testamento subrogatum esse Novum, adeóque hîc valere regulam subrogationis; stat tamen cum hoc, quòd in vtroq; testamento sit analogia similitudinis (*omnia enim in figurâ contingebant illis. 1. Cor. 7. n. 11.*) & præterea connexio successionis, sive etiam subrogationis, ut bene hinc probet Pontifex, quod de vno, videlicet de dignitate & potestate Pontificis V. T. statuitur, potiori jure statui debere de Pontifice N. T. propter vtramque similitudinem & subrogationem, in quibus haud dubiè cernitur aliqua connexio.

Cap. IV. Nam Concupiscentiã.

Idem August. sup. Ep. ad Rom. 7. v. 9.

TEXTVS.

Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. *Hoc enim, ait Aug. elegit Apostolus generale, vnde omnia mala oriuntur. Bona est ergo Lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mala prohibet.*

EXEGESIS.

Non intelligit Apostolus, neque S. Aug. involuntarios & indeliberatos concupiscentiæ motus, qui cùm non sint peccata, de illis non loquitur dicta lex, sed de concupiscentiâ, sive cupiditate voluntaria & deliberata, de qua dicit *S. Greg. l. 7. Ep. 110. relatus in c. Bonorum. d. 47. Bonorum Auctori inhærere aliter non valemus, nisi cupiditatem à nobis, quæ omnium malorum radix est, abscindamus.* Quæ illicita cupiditas dum prohibetur, omnia peccata prohibita censentur.

Cap. V. Ne innitaris.

Hieronymus in Parabolis.

TEXTVS.

Ne innitaris Prudentiæ tuæ. Prudentiæ suæ innititur, qui ea, quæ sibi agenda, vel dicenda videntur, Patrum decretis præponit.

EXEGESIS.

Manifestum est, qui hoc facit, non esse prudentem, sed fatuum.

Cap. VI. Cùm omnes.

Innoc. III. Senonensi Archiepiscopo, & Episcopo Trecensi.

SVMMA.

Cùm antea Trecenses Canonici fructus tam in absentiâ quàm præsentiâ perciperent, & singuli vineas Prabendis annexas possiderent, hanc consuetudinem novo statuto in præiudicium postea institutorum & successorum, Canonici priùs instituti tentârunt abrogare, sed Pontifex id vetuit, & antiquos Canonicos junioribus, ac juniores antiquis coæquari mandat.

EXEGESIS.

Secundùm Trecensis Ecclesiæ consuetudinem) Not. gl. quòd in absentia quis potest percipere beneficium sine peccato, si consuetudo sit: Secus est de jure communi, *vt infra c. 3. Quia nonnulli. & c. 4. Relatum. de Cler. non resid.* Rectè autem glos-

glossam limitat, *Barbosa hic in collect. n. 10. post alios*, modò Ecclesiæ Cathedrales & Collegiatæ, præsertim insignes, non patiantur defectum ministrorum, aut talis consuetudo non det occasionem vagandi. Non valet autem, vt quis absens habeat distributiones quotidianas, *c. vnico. de Cler. non resid. in 6.* quod innouauit *Conc. Trid. c. 12. sess. 24. de reform.* & verum est regulariter; sunt enim casus excusantes, de quibus infra.

Quod quisque iuris &c.) damnat Pontifex hoc statutum velut iniquum & ex malo zelo profectum contra jus, *l. 1. ff. Quod quisque juris* &c. Quod desumptū est ex sententia Catonis. Vid. *Tuscum. lit. Q. concl. 49.* Neque enim pro vtilitate Ecclesiæ statutum hoc fecerant, sed vt ampliarent proprios reditus, quia reditus non residentium accrescebant eis. Quos si conuertissent in vtilitatem Ecclesiæ ex causâ probabili aut necessariâ, & interueniente autoritate Superioris, rectè censet *Host. in sum. h. t. n. 15.* Id licitum futurum.

Neque obstat, quòd litera se fundet super disparitate inter Canonicos non faciendâ, & non super vtilitate propriâ, vt arguit *Panorm. n. 3.* Nam ex consensu maioris partis & authoritate Superioris posse aliquid statui in præiudicium sociorum, aut successorum ex iusta causa, significat ipse Pontifex, dum iubet Canonicos coæquari disiunctiuè, *vel secundùm priorem consuetudinem, vel secundùm rationabilem institutionem imposterum obseruandam*, quibus verbis permittit aliquam consuetudinis prioris mutationem ex causâ rationabili. Quin posse aliquid ex ea absolutè statui contra consuetudinem patet ex *Cap. 1. De his, quæ fiunt à Prælat. sine consensu Cap.* & his quæ dicemus de consuetudinis derogatione.

Nota porrò, quòd Capitulum super statu Ecclesiæ sine consensu Episcopi nihil possit statuere *Innoc. in cap. cum consuet. de consuet. Panorm. hic. n. 4.* Canonicos autem Trecenses absque consensu Episcopi processisse, inde colligitur, quòd ipsi Episcopo Trecensi mandat, vt illud tollat. in his tamen multum valet consuetudo & præscriptio.

Notabilis denique est *gl. communiter recepta in Verb. constit.* videlicet si aliquid est commune pluribus, non vt Collegiatis, sed vt singulis v.g. præbenda & vinea in proposito, *quod fit a maiori parte illorum, nihil valere, nisi omnes consentiant l. 11. per fundum ff. de seru. rust. præd.* nisi rem concedant in naturalem vsum, quod potest facere vnus etiam inuitis sociis, & contradicentibus *§. 11. Religiosum, vers. In commune verò sepulchrum. Inst. de rerum diuisione.* & nisi in casu *c. 30. postulâsti. & c. 3. quoniam in quibusdam. de vir. patr.* Si verò res concernat Collegium in commune, tum denique si aliqua facienda sunt ex necessitate, vt alienationes, electiones & similia, sufficit, quod maior pars facit, *c. 1. Cùm in cunctis. infr. de his quæ fiunt à maiori parte Cap.* dum tamen alij absentes vocentur. *c. 28. Quod sicut. & c. 34. Venerabilem.* Infra de elect. In aliis quæ ex necessitate non fiunt, qualia erant ista, quæ isti faciebant, nihil potest fieri, nisi omnes consentiant, vt hîc & in *d. l.* & debent consentire, vt Collegium, non tanquam singuli. *arg. c. 9. cum M. Ferrariensis. h. t. & de elect. c. 55. in genesi.* Quâ de re latiùs *Hostiens. in Sum. h. t. à n. 15. Panorm. n. 5. Ioan. Andr à n. 24.*

Cap. VII. Quæ in Ecclesiarum.

Idem pro Episcopo Tridentino.

SUMMA.

Ciues Treuisini constituerant, vt qui ad inopiam vergerent, liberè possent alienare feudum, quod ab Ecclesiâ, vel aliis tenent. Contra decernit Pontifex constitutionem & venditionem feudorum Ecclesiasticorum sine legitimo Ecclesiasticorum assensu, vires non habere.

EXEGESIS.

Constitutiones huiusmodi) statutum laicorum non potest disponere super rebus & bonis Ecclesiasticis, etiamsi illarum dominium vtile pertineat ad laicos. Et sic dispositum de dominio simpliciter, habet etiam locum in solo dominio indirecto, nam directum dominium in proposito spectabat ad Ecclesiam. Ad hoc quotidie allegatur iste textus *ait Panorm n. 2.* & rursus infra *c. 10. Ecclesia.*

Nota 1. valituram tamen consuetudinem in contrarium, quod res feudalis vel emphyteutica Ecclesiæ possit infeudari irrequisito Domino, saluo iure dominij directi. *Bald. consil. 9. vol. 1. Rainald. ad c. Imperialem. de prohibita feud. alien.* Valeret itidem omnis consuetudo in alienatione vtilis dominij, *Anchar. cons. 122. & 433.*

Nota 2. Olim licuit inuito domino, suadente necessitate, saltem partem feudi alienare, quod nunc non licet. *§. 1. Qualiter olim pot. feud. alien. l. 2. feud. tit. 9. §. 1. de prohib. feud. alien. per Lothar. tit. 52. §. 1. de Vasall. qui contra prohib. eodem l, tit. 38.*

Nota 3. Etsi verò qui feudum alienat, cadat à iure feudi, *infra de feudo c. 2. & in lib. feud. tit. de alien. feud. constitut. Si client,* potest tamen alteri dare in feudum, siue subinfeudare sine licentiâ Domini directi; videtur expressum *in tit. de leg. Corradi §. similiter. in lib. feud.* dummodo non infeudet Ecclesiæ, quia tunc redderetur deterior conditio Domini directi, ut not. *in cap. Si Clientulus. Panorm n. 18. Bald. n. 19.* dummodo itidem Subvasallus recognoscat Dominum directum.

Cap. VIII. Cùm accessissent.

Idem.

SUMMA.

Cùm primiceriatus in Ecclesiâ Tullensi non vacaret, vt Pontifici falsò erat suggestum, sed de communi assensu Canonicorum esset prorsus extinctus, mandat Pontifex, vt si id à Papa fuerit confirmati, in suo

in suo robore permaneat, nisi postea Canonici contrauenienda, alium primicerium elegerint.

EXEGESIS.

Ne primiceriatûs dignitas) Posse Episcopum cum consensu Capituli, vel hoc cum consensu illius tollere dignitatem, aut numerum Canonicorum minuere; tenet *Innoc. Host. Ioan. Andr. hic, n. 19. Panorm. n. 4.* qui idem tenet de augmento dignitatum & Canonicatuum, modò adsit iusta causa. Limitat tamen I. Nisi numerus Dignitatum & Canonicatuum sit præfixus & confirmatus à Papâ cum decreto irritante, ita vt acta in contrarium non valeant. Simplex enim confirmatio non obstat, cùm enim hæc se habeat per modum priuilegij, possunt illi renuntiare. Imò *Io. Andr. n. 18. & Panorm. l. c.* tenent id fieri posse non obstante clausulâ irritante, si fructus in tantum excrescant aut minuantur, vt cultus diuinus meritò censeatur exigere numeri augmentum; vel imminutionem. Pontifex enim per eiusmodi clausulam non intendit irritare illa, quæ exigit cultus divinus. *c. seq. Cùm M. Ferrariensis.*

Limitat II. Si ad Episcopum & Capitulum pertineat collatio, illique Dignitatem vel Canonicatum dotauerint; secus, si alij etiam Laici dotauerunt, tunc enim absque consensu fundatoris vel hæredis imminui non possunt. *Arg. c. Monasterium. 16. q. 7.* quod est bene notandum, & originaliter fuit dictum Host. Et per hoc dictum Cald. dicit se obtinuisse, *quod Episcopus non potest dispensare contra institutionem beneficij, vel ipsam imminuere, vel contra eam venire sine consensu Patroni.* Rectè tamen limitat idem Abb. hic *n. 5. lit. f.* nisi mutatio deberet fieri ex necessitate Ecclesiæ, & Patronus nollet consentire, quia non debet impediri contra magnam vtilitatem Ecclesiæ. *fac. c. 1. de his quæ fiunt à mai. part. Cap.*

Limitat III. *Ioan. Andr. & Panorm.* vt solùm hoc possit fieri, quando bona Episcopi & Capituli sunt diuisa, secus, si sint communia, tunc enim recurrendum esse ad Archiepiscopum vel Papam, ne Episcopus sit authorizator in facto proprio. *l. 5. Pupillus. ff. De author. & consensu tutor. facit Clem. de rebus Eccles. non alien. c. Si vna.* Quod verissimum credo, si agitur de vtilitate solùm priuata ipsius Episcopi, si autem manifestè id simul postulet vtilitas aut necessitas Ecclesiæ, videtur perinde esse, siue bona sint diuisa, siue communia. Cùm Prælatus in causâ suæ Ecclesiæ possit esse authorizator & Iudex, etsi id simul in bonum ipsius redundet, quod de Iudice dicit *gl. communiter recepta, in c. Si ergo vel priuileg. 2. q. 7. Panorm. in c. Ad audientiam. n. 18.*

Limitat IV. *Barbos. Iuris Ecclesiast. lib. 1. c. 32. n. 13.* vt causa suppressionis sit plenè & legitimè probata, quæ cùm sit præcipuè diminutio reddituum, non solùm debet constare de illâ, sed etiam vt consideretur respectu quantitatis in fundatione assignatæ, quæ præsumitur fuisse congrua. Denique vt diminutio sit perpetua, non transitoria occasione pestis vel similis causæ.

Hæc limitatio respectu plenæ & legitimæ fundationis subsistit, respectu primæ fundationis vacillat, possunt enim præbendæ ex primâ erectione esse tam tenues, vt meritò ex suppressione aliquarum debeant augeri. Sed neque obstat fieri diminutionem solùm ad tempus & aliquot annos occasione belli, pestis &c. cùm possit grauis causa militare ad tempus, quæ non militat in perpetuum, & minus præiudicium affert suppressio temporalis, quàm perpetua. *fa. Reg. Iur. 57. in 6.*

Nisi postea dicti Canonici contrauenerint) Videtur hic firmari Magistralis illa Regula, *Priuilegium amitti per contrarium vsum, si certa circumstantia concurrant*, quemadmodum tradunt *interpretes in h. c. Cùm accessissent. de Constit. item in Cap. 6. Si de terra. & c. 15. Accedentibus. de Priuileg. Bart. in l. 1. C de his qui sponte. l. 10. & l. vlt. ff. de constit. Princ. vbi Iason & alij.* Vide interim Suarez *lib. 8. de leg. c. 35.* Nos rectiùs differri censemus *in t. de priuil.*

Verus tamen Capituli intellectus ex Suar. *l. 3. n. 17.* est iste: Statutum videlicet de primicerio in Ecclesia Tullensi habendo, à Papa confirmatum, expiraturum fuisse, si postea Canonici vel semel primicerium elegissent; licet alioqui contrarius vsus, quo priuilegium amittitur, non consistat in vnico actu.

Cap. IX. Cùm M. Ferrariensis.

Idem Augiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Canonici Ferrarienses, ut reditus suos tantò magis augerent, quantò essent pauciores, quatuordecim præbendas tantùm, præter id, quod communi mensæ deputârunt, contra antiquam consuetudinem statuissent, postea autem quinque alios sine præbenda contra hoc statutum recepissent, & de hoc accusati, responderent, hunc numerum à Papa esse confirmatum, ac duos se pro vna præbenda vacante, & postea plures in Canonicos recepisse; superexcrescentes autem communis mensæ reditus voluisse ipsis contra statutum Capituli assignare. Mandat Pontifex, cùm in eiusmodi priuilegijs Apostolicis censeatur expressum, nisi excrescentes reditus pluribus sufficiant, ipsiq; suæ Constitutioni contrauenerint, superexcrescentes reditus prædictis Canonicis assignari; si quid autem superfuerit, in communes ac alios vsus conuerti; in irritum reuocatis, quæcunque in alterutrius partis præiudicium post quæstionem coram Episcopo Ferrar. motam innouata sunt.

EXEGESIS.

Quatuordecim præbendas tantùm) posse ob exiguitatem redituum cum autoritate Episcopi à Capitulo imminui numerum Canonicatuum & Præbendarum, patet ex *c. præc. & c. 1. de instit. & c. Vnic. de stat. Reg. in 6.*

Gium

Cùm vna præbenda vacasset, duos ad eam receperunt) Variat *gl. & DD.* an & quomodo id sit rectè factum, placet solutio, quam affert *Panorm. n. 15.* & dicit tolerabilem, ego veram censeo. Si Canonici recipiunt duos ad vnam præbendam, animo illam diuidendi, tenet receptio; nam ex causa fieri potest diuisio; *cap. vacante. infra de præbendis.* & in dubio præsumitur animus diuidendi, si reditus sufficiant ad duos, secundùm *Ant.* etsi id non probet *Panorm.*

Sine præiudicio dictæ constitutionis) protestatio referens se ad statutum nihil operatur, si per factum contrarium statutum tollitur, vt in proposito, ita *Bald. hic. n. 2.* Contraria autem sunt recipere aliquem in Canonicum, & nolle ei dare præbendam, ait *Tholos. hic. n. 10.* cùm non possit esse Canonicatus diuisâ præbendâ. *c. Relatum de præbend.* De protestationis materiâ, multa hic disputant DD. quæ huc propriè non pertinent.

De Canonia nihil perciperet) Aliud est Canonia, aliud præbenda. Canonia enim est jus spirituale proueniens eo ipso, quòd aliquis recipitur in Canonicum. Præbenda verò est, quoddam temporale debitum Canonico, ratione officij, & Canoniæ, quàm si habet annexam, eatenus præbenda appellatur Ius spirituale, ut in *c. Dilecto. 25. de præbend.* materialiter autem considerata, consistit in mera temporalitate, cùm ex bonis, fructibus, & reditibus temporalibus constituatur. ita *Panorm. n. 22.* ob quam causam hic ipse *Panorm*, tum alij *DD.* asserunt etiam Laicis in Ecclesia posse concedi præbendas, afferentes plura exempla, etiam de Rege Galliæ, quem hoc sensu (ratione præbendæ Canonicalis, quam habet,) aiunt esse ac dici Canonicum in Ecclesia S. Hilarij Pictauiensis.

Nota 1. ex *Bald. n. 10.* de substantia Canonicatûs non esse præbendam, quia potest esse Canonicus sine præbenda, non tamen sine expectatione præbendæ, siqua vacat, sed si non vacat, debet expectari vacatio: & è contra, præbenda potest esse sine Canonicatu, sed tum non dicitur præbenda Canonicalis.

Nota 2. Si Papa vel Episcopus conferat præbendam Canonicalem, eo ipso videtur conferre eius Canonicatum vacantem, ratione connexionis & vnionis, vnde sufficit, si in literis Papæ fiat mentio de altero. Similiter si Episcopus conferat vnum, videtur conferre & alterum, quia sunt correlatiua, & vnum dependet ab altero, ita *Bald. l. c. ex communi.*

Nota 3. Controuersum est, an Canonicus Supernumericus, vel sub expectatione præbendæ receptus, acquirat Vocem in Capitulo & stallum in Choro? Valde probabile est, quod *teste Azor. t. 2. l. 3. c. 11. q. 5.* aliqui dicunt, sine præbenda receptum, nullum jus habere, cùm non sit re, sed tantùm nomine, aut certè non nisi sub expectatione Canonicus. Rectè verò addit *Azor.* consuetudini in hac parte standum esse, aut statutis Ecclesiarum.

4. Nota cum *Panorm. n. 5.* quod Capitulum vltra præbendas distinctas pro singulis Canonicis, possidet bona communia, quæ dicuntur de mensa ipsius Capituli, vnde sustinet onera communia, & deputat pro distributionibus quotidianis, V. gl. in *c. vnic. de cler. non resid. l. 6.* igitur deliquerunt Canonici Tullenses, aliquid præter quatuordecim præbendas deputando mensæ communi, quod satis apertè probat ipse Pontifex, mandans fructus excrescentes residuos, in communes Canonicorum vsus (sicut priùs ait, statuerat) siue aliter conuerti.

Nota 5. denique, (quod tanquam melius siue verius probat *Innoc. hic. n. 5.* nullam interuenisse simoniam, quia nulla interuenit pactio, vel conuentio dandi spirituale pro temporali *1. q. 2. c. Quàm pio.* sed tantùm statutum hoc fecerunt, quod scilicet Canonici isti Supernumerici nihil perciperent, siue statutum hoc bonum fuerit siue malum. Quod verum est de Simonia explicita & conuentionali; potuit enim interuenire Simonia saltem mentalis, si susceptus in Canonicum eiusmodi Supernumericum intenderet promittere, nihil se petiturum in compensationem collati Canonicatûs, vel illi per modum pretij hanc promissionem acceptarent, etsi neutri id exteriùs exprimerent.

Est enim Simonia studiosa voluntas dandi vel accipiendi pro pretio rem spiritualem, vt sumitur ex *S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 1.* communiter recepto.

Cùm fuerit, vel esse debuerit) *Tene menti*, ait, Panorm. *n. 5. quòd clausula solita apponi de styloCuriæ, debet subintelligi, si casu non fuit expressa.* Sic dicimus contractus fieri secundùm consuetudinem loci, licèt hoc non exprimatur in contractu. cùm ergo hæc clausula: *Nisi tantùm excrescerent Ecclesiæ facultates, quòd pluribus possent sufficere competenter*; in literis Apostolicis, quibus imminutio beneficiorum vel Canonicatuum conceditur, aut confirmatur, soleat exprimi, eadem clausula in confirmatione statuti Tullensis, censetur subintelligi, vigore cuius Pontifex mandat, vt ex reditibus de facto excrescentibus, Canonici supernumerarij æquentur reliquis, residuum autem deputetur mensæ communi.

Cap. X. Ecclesiæ S. Mariæ.

Idem Abbati & Conuentui S. Syluestri.

SUMMA.

Cùm Senator vrbis Romæ (qui Magistratus & per annos ferè quinquaginta, durante inter P. R. & Pontifices discordiâ, vnà cum Patricio quodam, qui dictam vrbem gubernabat, teste Onuph. Panuin. in notis ad Platinam in CLEM. III.) *contra Monasterium S. Syluestri Romæ tulisset sententiam, pro Ecclesiâ S. Mariæ in viâ lata ibidem, Pontifex Monasterium S. Syluestri restitui iubet, per Regulam desumptam* ex c. Bene quidem. 1. d. 96. Quòd Laicis etiam Religiosis, super Ecclesiis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: à quibus

quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam respicit commodum & fauorem, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. *Idq́ Pontifex confirmat exemplo statuti, quod Basilius quondam Praefectus praetorio & vices gerens Odoacris Regis Gottorum, fecerat, de rebus Ecclesiae non alienandis, & alienatis restituendis, sed Synodus III. Romana sub Symmacho Pontifice rescidit, vt patet ex c. 1. d. 96.*

EXEGESIS.

Quòd Laicis etiam Religiosis, &c.) Nota 1. Tria hic à Pontifice statui, inter prima juris Canonici principia numeranda, quae Politici nunquam bene concoquunt. 1. quia Laicis etiam Religiosis, (id est Deum timentibus, & Ecclesiam audientibus) super Ecclesiis nulla sit attributa facultas. 2. quòd obsequendi illos maneat necessitas, non autoritas imperandi. 3. si quid motu proprio ab illis statutum fuit in Ecclesiarum commodum, firmum non est, nisi Ecclesia approbârit, aut ratum fecerit, quod luculenter *in Synodo Romanâ III.* statuit *Symmachus Papa*, vt habetur *c. 1. bene. d. 96.* Quae si legant Politici, mirum est, nisi sua consilia mutent, quae Principibus instillant de Clericis, legibus profanis subijciendis, & fateantur, se jugum & sensum Ecclesiae Catholicae contemnere.

Nota 2. Quòd leges & constitutiones Principum saecularium quoad res & personas Ecclesiasticas, ex se nullius momenti sint; ex benignitate tamen Canonum, eas tantùm, quae Scripturis vel Canonicis sanctionibus, vel bonis moribus contrariae non sunt, ex benignitate merâ in forum Ecclesiasticum recipi, iuxta Summi Pontificis decretum, quod refertur *c. 1. De noui operis nuntiatione: sicut Leges non dedignantur Sacros Canones imitari: ita & Sacrorum Statuta Canonum, Principum constitutionibus adiuuantur.*

Nota 3. Ideo Ecclesiam Principum legibus, quas super legibus & rebus Ecclesiasticis ferunt, nihil deferre, ne ex generali earum admissione, jus sibi vendicent in res & personas Ecclesiasticas, cum pernicie & subuersione jurisdictionis Ecclesiasticae, quam habent nullam. Si tamen Lex ciuilis priuilegium Ecclesiae contineat, admittitur, vt notat *Panorm. hic. n. 40.* & sumitur *ex c. fin. 16. q. 3.* Idem est & multò magis, si expresse à sacris Canonibus sit recepta, vt extat exemplum *c. vnic. de Cognat. legali.*

Nota 4. Leges Iustiniani in *C. & Nouellis* de rebus & personis Ecclesiasticis nominatim disponentes, per se nullius esse momenti, etsi olim obtinuerint, non de Iure, sed de facto, Pontificibus dissimulantibus, maioris mali metu, ob illorum temporum statum. Certè Symmachus hic, in *Synodo Romanâ* omnibus Legibus de rebus Ecclesiasticis omnem potestatem abrogat, qui vixit ante Iustinianum, tempore Anastasij Imperatoris.

Nota 5. Adiuuari nihilominus statuta Canonum, Principum constitutionibus. quando nominatim de his, & expresse nihil constituunt, vt *c. 1. de noui operis nuntiat.*

Deinde si quid obscuriùs aut minùs explicatè constitutum est in Iure Canonico, quod tamen apertum est de Iure ciuili, vel contra; alterum ab altero interpretationem siue declarationem rectè mutuatur, vt tradit *ex comm. Alciatus ad l. priuilegiá 12. C. de sacros. Eccl.*

Nota denique 6. vbi jus ciuile & Canonicum apertè à se dissentiunt, vtrumque in foro suo seruandum est, ut notat *Panorm. ad c. 1. de noui operis nuntiatione. n. 7. & ad c. 2. De arbitris in 6.* nisi jus ciuile peccatum foueat, vt cùm permittit vsuras, concubinatum, praescriptionem cum malâ fide, &c. quibus casibus standum est juri Canonico, etiam in foro ciuili. *c. fin. de praescript. Panorm. d. c. 1. de noui operis nunt. & alij ibidem. Barbos. hic* per totum ostendit fusè, legibus laicorum poenalibus per se & directè non ligari clericos, & iniquas ac inualidas esse, quae illis, qui queruntur vi aut per iniuriam se opprimi à Iudicibus Ecclesiasticis, permittunt vt recurrant ad Principum & Laicorum tribunalia.

Cap. XI. Ex literis.

Idem vniuersis DD. Parisijs commorantibus.

SVMMA.

Cum Doctores Parisienses statuissent, vt si quis ex ipsis, ordinationi Vniuersitatis ipsorum pertinaciter resisteret, communione eorum in magistratibus priuaretur, & hanc poenam M. G. incurrisset, mandat illum Pontifex humiliter nunc parêre conantem restitui, vigore tum Iuris Canonici, tum moris Pontificum, qui habet, ut contumax satisfactione exhibitâ, restitutionem obtineat.

EXEGESIS.

Magistrorum ordinationi, &c.) Quemadmodum municipia cum consilio procerum possunt facere statuta *l. 1. §. 1. ff. Quod quisque Iuris. gl. in l. 2. de decret. ab ord. fac. l. 19. quod maior pars. ff. ad municip.* Sic etiam Rector studij cum Vniuersitate. *Ioan. Andr. hic n. 4. Bald. ad auth. habitâ; ne filius pro Patre. qui hic n. 4.* notat Magistratum & Doctores facere vniuersitatem & habere jurisdictionem, *per l. fin. C. de jurisd. om. jud.* per quam tum sibi ipsis, tum scholaribus imponunt leges etiam poenales ac priuationis. Iurisdictio quippe datur jure magistris in scholasticos & res eorundem *d. Authentica, C. ne filius pro patre. si litem scholaribus, ait Imperator, quispiam super aliquo negotio mouere voluerit, huius rei optione datâ scholaribus eos coram Domino, vel Magistro suo, vel ipsius ciuitatis Episcopo, quibus hanc jurisdictionem dedimus, conueniat.* Quod jus hodiéque Academijs plerisque

plerisque competit, maximè in ijs, quæ fundatores aut Principes sibi suisque successoribus reseruârunt. An autem ad Episcopum vel alium Superiorem à Rectore & Vniuersitate appellari possit, rectè arbitratur, *Tolos. hic n. 3.* in omnibus inspiciendam esse fundationem Academiarum, ex qua eius potestas facilè colligitur.

Quòd verò *Panorm n. 1.* pugnat, non solos DD. sed & scholares facere Vniuersitatem, multa allegans, videtur quæstio nominis. Si enim Vniuersitas sumitur pro integro corpore, non est dubium, includi scholares, veluti membra; prout verò Vniuersitas designat eos, penes quos est regimen, & jurisdictio Academiæ, non nisi Rector & Magistri, alijque officiales regimen participantes, intelliguntur. Quo pacto etiam Ciuitas hoc posteriori sensu Consules duntaxat & Senatum, priori omnes etiam ciues complectitur. Cum quo non pugnat, quòd alicubi etiam ipsi scholares siue ex fundatione, siue ex consuetudine, aut Rectoris & DD. concessione aliqua jura separata habent, aut exercent. Id certum est ex legibus CC. Iurisdictionem solis DD. Vniuersitatis competere, cum scholaribus potestatis nihil tribuant.

Quærit *Panorm. n. 4.* vniuersim, quomodo cognoscatur, an Collegium sit Ecclesiasticum vel sæculare? & dicit, *si plures sint ibi Clerici, est Ecclesiasticum, si plures Laici, est sæculare. Et datâ paritate, est dicendum Ecclesiasticum, quia magis dignum trahit ad se minùs dignum,* vt in c. 3. *Quod in dubijs de consec. Eccl. vel alt.* tenet Bart. ad propositum nostrum in *d. l. fin.* Vnde quia DD. Parisienses pro maiori parte sunt Clerici, ideo fuit recursum ad Papam.

Cum tam Iuris Canonici, &c.) actus in dubio censetur factus secundùm illud, quòd jus disponit generaliter. concordat *cap. Cùm dilectus. de consuetudine. Bart. in l. Omnes populi. 9. ff. de Iust. & Iure, Innoc. in c. Causam de praescript.* Si statutum sit Ecclesiasticum recipit etiam interpretationem à stylo Curiæ Romanæ, vt apertè significat textus. Vnde infert *Panorm. n. 5.* quòd in interpretatione statuti Ecclesiastici recurrendum est primò ad Ius Canonicum, secundò ad stylum Curiæ, quem Pontifex hic designat *per morem Pontificum.* In interpretatione verò statuti sæcularis, recurrendùm est ad jus ciuile & stylum Curiæ ciuilis. Not. præterea *n. 6.* quòd *stylus Curiæ facit jus, & potest allegari in decisionibus causarum, ex quo non reperitur jus in contrarium.* Notat denique post satisfactionem, contumacem restitui in integrum, vt præter hoc c. ostendit. c. 40. *Per tuas. de Sent. Excomm. cap. Cùm olim. c. Ex parte. de verb. signif.*

Cap. XII. Ex parte.

Honorius III. Episcopo, & Cantori Cabilonensi.

SVMMA.

Cum Episcopus Eduensis quereretur, Canonicos suos reditibus Ecclesiæ suæ, licèt non diminutis, proprijs commodis inhiantes, prabendarum numerum restrinxisse, mandat Pontifex antiquam ordinem seruari, non obstante statuto Canonicorum, quantumuis Apostolicâ autoritate, confirmato.

Huius Cap. intellectus, cùm per se pateat, eiusque ratio, ex cap. praced. Cùm accessisset. *constet, nihil est cur immoremur.*

Cap. XIII. Quoniam.

Greg. IX. Archipresbytero S. Mariæ Maioris de Vrbe.

SVMMA.

Declarat Pontifex constitutionem quandam in fauorem Maiorum editam, non ad præterita, sed ad futura tantùm extendi, ex Regula generali, quæ supra quoque c. 2. habetur.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Licet Romana.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Pontifex constitutionem condendo posteriorem, priori contrariam, hanc, quamuis de ipsa mentionem non fecit, reuocat; non item locorum ac personarum speciales consuetudines ac statuta, nisi expressè caueat etiam de illis.

EXEGESIS.

In scrinio Pectoris sui,) Princeps censetur omnia jura habere in scrinio pectoris sui per interpretationem, vel præsumptiuè, licet de facto quandoque possit contingere contrarium, cùm memoria hominis sit labilis, vt *l. Peregrè ff. de acquir. poss. Phil. Francus hic n. 6.* vel per Consiliarios *Ioan. Monacus ibidem n. 1. pro hoc gl. est in l. 2. C. Si contra jus vel vtil. pub.* dicuntur autem Sapientes & Consiliarij pars corporis ipsius Principis, ideò machinans in mortem talium, committit crimen læsæ Majestatis. *l. 5. Quisquis. C. ad l. Iuliam.*

Cum sint facti) Quæritur quomodo statuta priuata sint facti, cùm contineant rationem juris respectu talis loci? *Io. Andr. n. 6.* post Archidiaconum esse jus ait priuatum, quod fit priuatim, respectu totius Ecclesiæ; neque est generale, quo regitur Vniversalis Ecclesia; istud ignorare Papa non debet, quod præcipit alios scire *d. 9. c. 2. Iustum*, & ideò nec ignorare præsumitur. Particularia verò ob multitudinem, præsumitur ignorare, nec reuocare intelligitur, nisi expressè id facit. Quà ratione intelligo respectu Pontificis habere rationem facti, nescit enim, an talia statuta sint facta, vel consuetudines introductæ.

Rectè verò notat *gl. V. facti*, statuta publica, quæ solùm continent ius commune, reuocari per constitutionem posteriorem Pontificis contrariam iuri communi, contento in eiusmodi statuto publico. Vnde *not. Innoc. & Host. c. 1. de rescript.* de rescripto, vel priuilegio, quod simpliciter continet ius commune, in secundo priuilegio vel rescripto, non esse necesse, fieri mentionem. Plura argumenta affert gl. sed quæ non omnia concludunt. Hanc verò decretalem habere etiam locum in priuilegiis, dicemus suo loco.

In aliis placitis, siue constitutionibus generalibus non contrariis id custodimus, vt posteriores de eâdem re, ad priores trahantur, & è contra; declarandi videlicet, vel supplendi causâ. *l. Non est nouum. & ibi d. gl. communibus ll. seqq. ff. de leg.*

Cap. II. Vt animarum.

Idem.

SVMMA.

Statutis quorumcunq; ordinariorum non ligantur ignorantes. Neque statuto Episcopi, illius subditi extra diœcesin delinquentes.

EXEGESIS.

Ignorantes) statuta publica (Episcoporum intellige, qui designantur per Ordinarios) vigore huius textûs non ligant ignorantes, & quidem indistinctè, iuxta *Francum n. 8. & alios*, modò ignorantia sit iusta, siue probabilis, quâ quis ignorat, quod non oportet eum scire: *Cap. turbatur. §. notandum. 1. q. 4.* vel quod communiter homines eiusdem ordinis, vel loci ignorant, si tamen actus non fieret, nisi ignoraretur; secus, quando peccaretur, etsi sciretur, quæ ignorantia est concomitans, neque excusat à peccato, sicut prior quæ dicitur antecedens. Multò minùs excusat ignorantia crassa, siue supina, quâ quis ignorat, quòd communiter sciunt omnes suæ conditionis, ordinis ac loci, quod contingit per culpam latam, non per leuissimam, vel leuem. Multò magis est culpabilis ignorantia affectata, quâ quis ignorat, quod tenetur scire, quia non vult scire, quo liberiùs peccet; iuxta illud Psalm. *Noluit intelligere, vt bene ageret*, relatum *in c. 15. Ideò d. 37.* sed de his pleniùs Theologi.

Rectè verò notat gl. hunc textum non loqui de generalibus statutis Canonum, vel Legum, quæ ab omnibus sciri & custodiri debent. *supra c. 1. & per Reg. 13. iuris inf. ignorantia facti, non iuris excusat*, quamvis & hæc habet suas limitationes, de quibus suo loco, *de Reg. Iur.*

Extra Territorium) *secundùm Ioan. Andr. hic n. 6* æquiparantur locus exemptus, & locus extra diœcesin, siue territorium; vnde sicut Episcopus non potest punire delinquentem in loco exempto, ita nec delinquentem extra Diœcesin. *Sciat tamen, ait idem Ioan. Andr.* licet statutum non liget subditum extra Diœcesin, vel in loco exempto delinquentem, si tamen ex foro domicilij ille conueniatur coram Episcopo, poterit illum punire. *l. 1. C. Vbi de crim. agi oper.* principale tamen forum est sub Iudice, sub quo quis delinquit *C. eodem l. eâdem & auth. ibi signatâ. & ff. de pœnis. l. 28. capitalis. §. 15. Famosos.*

TITVLVS III.

DE RESCRIPTIS.

In Rubricam.

Rescriptum vi Etymologiæ sonat id, quod rescribitur ad alterius literas, petitionem, consultationem. Ex vsu Iuris accipitur pro epistolis & decretis Principum. quæ dantur tum *ad obseruantiam Iuris*, vt cùm vni vel pluribus committitur causa decidenda, tum continent *beneficium, vel gratiam*, quæ alicui ad ipsius preces conceditur. Vnde solennis est distinctio Rescriptorum Pontificiorum inter ea quæ dantur *ad lites*, & illa quæ sunt *gratiæ*; de vtrisque agitur hoc Titulo, & maxima pars Iuris Canonici videtur contineri Rescriptis ad lites. Idem titulus extat *in sexto. & Clement.* præterea de eâdem materiâ tractatur *25. q. 1. & 2. per totum.* cui etiam congruunt ex *Concil. Trid. c. 2. Quoniam Sess. 14. de Reform. c. Dispensationes, & c. 6. In commutationibus Sess. 22. de Reform.*

Cap. I. Sicut Romana.

Alexander III. Senonensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm iudici delegato causa alicuius, sublato appellationis remedio, committitur & altera pars concessam per literas Apostolicas generalem appellandi facultatem obtendit, prohibet Pontifex eius appellationi deferri.

EXEGESIS.

Sublato appellationis remedio) quid hæc clausula operetur, patebit infra, lib. de Appellat.

Speciale mandatum derogat generali) quod verum est, etsi speciale nullam de generali faciat men-

Digitized by Google

mentionem. *infr. Reg. 34. in 6. Generi per speciem derogatur.* Quam Regulam etiam procedere in priuilegiis, ita quod speciale deroget generali, cui opponitur, etsi de eo mentionem non faciat, tenent *Host. Innoc. Butrio, & alij, Feder. de Senis. conf. 47. Gomez in c 1, de Constit, in 6. n. 63.* asserens eam communem. Hi tenent vniuersim in sequenti priuilegio non requiri indiuiduam expressionem priuilegij contrarij, sed sufficere clausulam derogatoriam generalem, non obstante priuilegio habente licet clausulam derogatoriam, nam per hoc primum censetur reuocatum, Contrariam tamen asserit *communem Felin. in c. Accedentes n. 4. h. t.* sed priorem obtinuisse in praxi dicit *Canal. in speculo aureo. Com. contra Comm. q. 611.* & ab eâ non esse recedendum in iudicando & consulendo. Quod verùm censeo si adsit in posteriori priuilegio clausula saltem generalis derogatoria; secus, si nulla. Nota per speciale Rescriptum non derogari decreto Concilij generalis, nisi expressa fiat mentio illius; imò neque Iuri communi, si habet clausulam derogatoriam aduersùs Rescripta, nisi faciat mentionem eiusmodi Iuris aut Legis, siue ciuilis, siue Canonicæ, vt dicemus *infrà c. 21. Nonnulli.*

Generaliter est indultum.) Putant aliqui, vt hoc priuilegium aliquid valeat, intelligi debere concessam facultatem appellandi, etiam vbi ius vetat appellari, *vt 11. q. 6. §. Definitiua*, nisi propter delictũ prohibeatur appellatio, vt si in notorio crimine jacés vellet appellare. inf. Alij veriùs dicunt, id solùm per hanc clausulam concessum, quod de Iure communi licet. *l. 35. Si quando. C de inofficioso testam.* vt videlicet habeat legitimam & consuetam appellandi facultatem. Neque enim credendum est, Principem qui iura tuetur, huiusmodi verborum generalitate totam obseruationem appellationum velle euerti; vt in simili de liberâ testamenti factione loquitur *Imp. l. c.* Neque opus est, vt cum gl. volunt aliqui, impetrantem, propter delictum excidisse facultate appellandi, eamque illi per Indulgentiam redditam. Solent enim etiam simpliciter dari aliqua priuilegia, quæ continent ius commune, iuxta *Host. c. Quia in causis. de Procurator.* & quidem multis ex causis. 1. quia magis solet timeri, quod specialiter cauetur, quàm quod generaliter *d. 23. c. Quanquam.* 2. quia multi sciunt talia priuilegia, ignorantes jura communia. 3. cùm plerumque malè iura seruentur, per priuilegia innouantur. *c. 2. de Treugâ & Pace. ita Sylvest. V. priuileg. q. 4. n. 3.* adde quoque, talia priuilegia dari ad tollendos scrupulos. Vbi obiter notá, non esse argumentum necessariò concludens, *iste petijt, vel accepit priuilegium super hâc re, ergo non licet id iure communi.*

Cap. II. Ex Parte 1.

Idem Cantuariensi Episcopo.

SVMMA.

Clericus F. (causâ mandan Papa cognitâ) de periurio & renuntiatione præbendæ conuictus, eadémque ab Episcopo Conuentiensi priuatus, appellauit ad Papam, & literas ad Archiepiscopum Cantuariensem impetrauit de præbenda sine causæ cognitione eidem restituenda. Pontifex asserens in huiusmodi literis intelligendam clausulam, si preces veritate nitantur, *mandat, si in suis literis ea clausula desit, neque mentio fiat priorum literarum ad Episcopum Conuentiensem, eiusdem sententiam confirmari, & Clericum F. ad se mitti tanquam falsarium.*

EXEGESIS.

De periurio esse conuictum &c.) Nota 1. Qui voluntariè & sine necessitate peierat, esse priuandum beneficio *c. 10. querela. de iureiurando, c. 10. cùm non ab homine, de iudiciis, c. 2. de fideiussor. Rebuff. tr. 2. de pacif. poss. n. 218. & 221. n. 123.* requirit, vt de periurio sit per sententiam condemnatus hunc; contendit ipso iure priuari & esse postea incapacem beneficij. 2. Renuntiatione factâ spontaneâ in manibus superioris, amittitur beneficium; secus, si non fiat in manibus superioris. *cap. fin. & c. 8. Quod in dubiis. de renunt. & ibid. Innoc. ac alij DD.* taliterq; renuntiâsse Clericum F. verisimile est. 3. vbi rescriptum duo copulat ad eundem effectum, v. g. periurium & renuntiationem; in proposito ad effectum priuationis, si alterius probatio satis est ad Victoriam, sufficit vnum probari; ita *Abb. antiquus hic. n. 1. Host. Ioan. Andr. n. 4. Bald. n. 4. Felin. n. 23.* Quare satis erat in proposito ad probationem, Clericum conuictum fuisse de periurio, cui de iure hæc pœna est imposita, etsi conuictus non fuisset de factâ renuntiatione; potest tamen illud *esse conuictum*, ad vtrumque referri.

Si preces veritate nitantur.) Huic clausulæ similis est altera, *si ita est*, quæ semper apponitur in literis Pontificum, vel apposita subintelligitur.

Vbi nota I. *Cum gl.* etsi rescripta sint stricti iuris, quædam tamen in illis subintelligi, si in iuramentis & pactionibus subaudiantur generales quædam conditiones, *si Deus voluerit, si res in eodem statu permanserit, & similia. 16. q. 1. c. in Parochia, & 22, q. 2. c. ne quis arbitretur l. cum quis. ff. de solut.*

II. Rescripta Principis sæcularis iure communi non valere, nisi expressè eam clausulam habeant *l. Vniuersa rescripta C. de diuersis rescriptis.* talésque falsarios mitti debere ad Pontificem, ut habetur *cap. In memoriam d. 19. §. 1. & c. Ad falsariorum de falsariis.*

III. Ad veritatem autem indagandam necessaria est cognitio causæ, sine qua Iudicium non procedit. *Bald. hic n. 9.* Imò requiritur iure naturali; causâ enim non cognitâ iudicium secundum illius merita, vtpote ignota, ferri non potest. Vnde clarum est, præcisè sine cognitione non comitti à Pontifice causam vllam, nisi committatur mera executio. Iubet autem Pontifex hunc F. tanquam falsarium ad

ad se mitti, quia literæ præsumuntur falsæ, quæ continent repugnantiam cum Iure. Importat autem vox *precise* id, *quod absolutè, sine exceptione, sine remedio, vel ad vnguem & indistinctè, ac sine conditione dicitur, secundùm Tiraquellum l. Si vnquam V. reuertitur n. 79 C. de reuoc. donat. Iac. Aretius in l. Omnes populi ff. de iust. & iure.* dicit, quòd vox *precisè* habeat vim clausulæ derogatoriæ ad aliud statutum contrarium, vt non valeat secundum, nisi fiat mentio de primo. consentit *Menoch. l. 4. præsumpt. 166. n. 4. nec improbat Panorm. hic n. 57.*

IV. Si rescriptum vel priuilegium deviat à communi stylo & naturali ratione, vt in proposito, non debet Commissarius illud exequi, sed expectare *secundam jussionem Principis. fa. c. Si quando. inf. & l. fi. C. contra ius.*

Nota denique V. Priorum literarum vt valeat rescriptum, oportet fieri specificam mentionem de appellatione, si illa interuenit, & de statu causæ. *Barbos. hic.*

Cap. III. Cæterùm.

Idem Vintoniensi Episcopo.

S V M M A.

Si quis impetrauit literas contra aduersarium suum super aliqua causa, quam aduersarius postea obtinuit committi aliis Iudicibus, nullâ factâ mentione prioris commissionis: Respondet Pontifex, primas habere firmitatem, non secundas; si in secundis fiat mentio de primis, causam priorem esse exemptam iudicio. Si verò de assensu partium, causa committitur, & vna pars alterâ nesciente, nec factâ mentione commissionis prioris, obtinet causam alij Iudici delegari, impetrans ob dolum condemnari debet ad expensas.

E X E G E S I S.

Super aliqua causa) Apparet cap. istud loqui in casu, quando vtræque literæ sunt speciales, sed idem dicendum esse, quando vtræque sunt generales, obseruat *Bald. hîc. n. 1.* additque, si alteræ sint generales, alteræ speciales, *præualere speciales iuxta cap. 1.*

Nota autem ex *Bald. hîc. n. 1. & 2.* I. Priorem in impetratione, priorem esse in iure ad rem impetratam, si tamen literas præsentauit, aut aduersarium citari fecit. Qui per negligentiam id omisit, perdit commodum literarum, si aduersarius præsentauit, eúmque citari fecit. Si verò primus non potuit præsentare, vel publicè non est protestatus propter metum tyranni vel paupertatem, expectatur *per annum inf. c. 23. plerumque h. t.* neque censetur *neglig. inf. c. 8. ex ratione de appellatione,* quia non læditur temporis cursu, qui negligens non fuit, tamen vltra annum nunquam expectatur.

Nota II. *ex Panorm. in c. 1. h. t. n. 14. V. quoad secundum principale*, hæc procedere in rescriptis ad lites & in causâ appellationis, *non item in rescriptis gratiæ, siue literis ad beneficia.* In his enim statur datæ, & non præsentationi. Vnde illæ præualent quæ primò sunt impetratæ, iuxta *c. Tibi qui. eod. in 6. & cap. Eum cui. de præbendis in 6. Vid. gl. in c. Si soli de concess. præbend. in 6.*

An autem eiusmodi literæ subreptitiæ per reticentiam aliarum priorum impetratæ, sint ipso iure nullæ, patebit *infra h. t. c. 20. super literis.*

Cap. IV. Inter Cæteras.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Quærenti Archiepiscopo Eboracensi, quid tenere debeat, cùm aliqua sub disiunctione, siue alternatiuè mandantur, quorum vnum verum, alterum falsum est? Respondet Pontifex, modò alterutrum verum esse constiterit, procedi debere.

E X E G E S I S.

Filius Sacerdotis, & in Sacerdotio genitus) Potest aliquis esse filius sacerdotis, licet non in sacerdotio genitus, sed antè, siue legitimè, siue illegitimè, Quamuis ad vitandam speciem successionis hæreditariæ in Ecclesia, neque filius legitimus permittitur succedere patri. *c. 11. ad extirpandas, inf. de filiis presbyt. ad quem t.* hæc materia pertinet. *Concil. Trid. Sess. 25. c. 15. De Reform.* ad arcendam paternæ incontinentiæ memoriam, à locis Deo consecratis, *filios Clericorum illegitimos,* à beneficiis & ministeriis eiusdem Ecclesiæ penitus excludit. *Vid. Declarationes & Remissiones l. c.*

Quodcunque istorum,) Vbi in rescripto vel dispositione alternatiuè duo proponuntur, sufficit alterutrum verificari, vt notat *gl. 2. & DD. in c. 2. Ex parte h. t.* vbi simile quid dicunt de copulatiuis, Etsi verò *Panorm. hîc Not. 2.* & alij ad disiunctiuam affirmationem hunc textum limitent, verius tamen est, idem procedere in disiunctiuis negatiuis, ut *tenet Felin. & Decius, Dynus, Iason & alij ad regulam Iuris 10. in 6. In alternatiuis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.* Sicut enim ad veritatem alternatiuæ affirmantis, satis est vnum fieri & sic se habere, etsi alterum non fiat, aut non ita se habeat, sic ad veritatem alternatiuæ negantis, sufficit vnum non esse, aut non fieri, etsi alterum ita sit, aut fiat.

Adiudicari) Rectè aduertit *Tolos. hic n. 7.* non esse legendum *adiudicari,* sed vt habet editio Antuerpiana, *abiudicari*, vt sensus constet. *Respondendum* ait Pontifex, *iudici quodcunque istorum constiterit*, (videlicet Clericum hunc esse Sacerdotis filium & in Sacerdotio genitum, vel quod illegitimè Ecclesiam occupârit,) *prælibatam Ecclesiam illi abiudicari debere*; non vtique *adiudicari*, quod nec mens Pontificis, nec ratio patitur, In primâ compil. legi itidem *abiudicari,* monet *Editio Gregoriana sine gloss. lit. d.* Rectiùs itidem pro *proximo,* legitur *proximè in tali Ecclesiâ ministrauit.*

Cap.

Google

Cap. V. Si quando.

Idem Rauennati Archiepiscopo.

SVMMA.

Archiepiscopo Cantuariensi literis durioribus commoto & turbato Pontifex rescribit, vt qualitatem negotij, pro quo illi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum Sedis Apostolicæ reuerenter adimpleat, aut per literas suas, quare adimplere non possit, probabilem causam prætendat.

EXEGESIS.

Res clara explicatione non indiget, vt bene not. gl. aliquando enim Principem propter nimiam importunitatem petentis non concedenda concedere monet *Azor* talia videri subreptitia, imò non valere addit *to.1.instit.l.5.c.13.q.9.*

Cap. VI. Cùm Ordinem.

Idem Fratribus Cisterciensibus.

SVMMA.

Si contra Cistercienses, super decimis vel aliis ipsorum priuilegiis non factâ Cisterciensis Ordinis mentione, literæ Apostolicæ impetrentur, non tenentur respondere.

EXEGESIS.

Non factâ mentione) Constitutio aut concessio generalis etsi posterior, non derogat priuilegiis, quæ & ipsa locorum specialium & personarum singularum consuetudinibus ac statutis accensenda diximus, *suprà h.t.c.1. iuxta c.1. de constit. in 6.* quia possunt à Pontifice probabiliter ignorari. Aliam rationem addit *Tolos. hic n.4.* quòd rescripta censentur concessa sine cuiusque damno & læsione. *arg. l.2.§. Meritò, & §. Si quis à Principe. ff. Ne quis in loco publico.* Publici tamen boni causâ, quædam cum incommodo aliorum constitui, extra controuersiam est. Id videri potest, Pontificem, dum Cistercienses in illis, quæ priuilegia ipsorum concernunt, non vult conueniri, nisi expressa facta Ordinis Cisterciensis mentione, voluisse per priuilegium ius commune continens id magis stabilire, quod ex eodem iure communi aliàs ipsis competeret. Quod plures docent apud Barbosam *in hoc c. n.6. & seqq.* seruaréq; illud stylum Curiæ, & agnoscere *Practicam Cancellariæ paginâ paruâ 38. v. debet in fine.* Fatetur idem Barbosa *n.7. in fine*, qui negat, hoc priuilegium continere ius commune, quòd nullum tale reperiatur, sed esse planè nouum, de nouo Cisterciensibus concessum, vt colligit idem ex integra Alexandri n.6. etsi secundum stylum Curiæ & Practicam Cancellariæ, qui stylus & ipse ius facit, veluti commune, quia est vniuersalis, quod tradit *l.1. Canonici l.1.q.33.n.25.* Gutierez, & ipse Barbosa tenet *c.11. de constit. n.3.* secundum quem si Actor vel Reus, cui vel contra quem literæ conceduntur, Religiosus sit, mentio de Ordine est facienda, vt hac saltem ratione istud priuilegium videatur continere ius commune. De Priuilegio verò Cisterciensium non soluendi decimas. Vide inf. c. *Nuper de decimis.*

Respondere) *Vocati tamen*, (vt opinor, ait *Tolos. hic n.5.*) *tenentur venire, allegaturi priuilegia, ob quæ non teneantur respondere. fa. l. si quis ex alienâ ff. de indic. l.2. ff. Si quis in ius vocatus non venerit c.7. Si duobus, de appellat.* Id ipsum in aliis vocatis priuilegiatis intelligi debere, tradit *Panorm. n.4.* vt venire teneantur ad allegandum priuilegium, nisi notoriè constaret Iudici de priuilegio eiusque tenore; tum enim priuilegiati non tenentur comparere etiam ad allegandum priuilegium.

Cap. VII. Eam te.

Idem Episcopo Tornatensi.

SVMMA.

Pontifex sede vacante mandauit Cap. Tornacensi, vt Petrum de gente Iudæorum in Canonicum reciperet, sed quia collatio ad Episcopum pertinebat, Petrus à nouo Episcopo ex gremio Capituli electo, id requisiuit; qui cùm negaret se mandatum accepisse, Respondet consultus Pontifex datam fuisse attendendam, *fuisse enim tum ipsum nouiter electum in Capitulo. Ab aliis ita summatur:* Rescriptum directum sede vacante Decano & Capitulo, ligat Episcopum ex eius gremio postea electum.

EXEGESIS.

Ad te spectabat.) Regula generalis, *quòd Capitulum sede vacante, possit omnia facere, quæ sunt iurisdictionis, nisi expressè prohibita reperiantur,* procedit in ijs quæ competunt Episcopo iurisdictione ordinariâ, non autem de ijs, quæ competunt iurisdictione delegatâ, aut iure aliquo speciali, siue accidentali. v. g. conferendi Canonicatus. Vnde sequitur, Capitulum sede vacante non posse beneficia ad solam collationem Episcopi spectantia conferre, quod statuitur *cap. 2. Ne sede vacante. c.5. Quanto. & c. ea. noscuntur de his quæ fi. à Præl. sine consens. Cap. & colligitur ex hoc ipso c.* quia Pontifex agnoscit Canonicatum non potuisse conferri à Capitulo, quòd eius donatio, id est eius collatio, pertinebat ad Episcopum. Vid. *Barbos. l.1. de Iure Eccles. c.9.32.109. vbi multos allegat.* Confirmatur ex constitutione *Pij V. Sanctissimus in Christo Pater*, per quem *omnia beneficia Episcopali Sede quomodolibet vacantia ad eorundem Episcoporum collationem, prouisionem, præsentationem, electionem, siue quamuis aliam dispositionem quomodolibet pertinentia, ipsi Pontifici reseruantur*; Quam constitutionem etsi mortuo Pio expirâsse non nemo sentiat, tamen idem hodie dispositum reperitur. *iuxta Reg. Canc. 3. teste Barbos. l.1.*

Datam literarum) Hanc attendi debere in rescri-

rescriptis ad beneficia, siue gratiæ diximus *suprà c. 5. Cæterùm*. Secus autem habere in rescriptis ad Lites, notauimus ex Baldo; idque præ aliarum Sententiarum varietate & confusione etiamnum placet, quoad literarum valorem & executionem, si nulla sub- aut obreptio interuenerit. Ad cognoscendum autem de sub- vel obreptione, vniuersalis regula est, *in quibusuis rescriptis ad datam attendendendum esse, ita vt non sufficiat, si narrata ante, vel post impetrationem vera fuerint, si tempore datæ aliter se habuerunt*; quæ autem accidunt vel *mutantur post datam, non vitiant rescriptum. arg. c. Constitutus 19. h. t. Panorm. hic n. 5. sic in decisione Rotæ 122. in antiq.*

Si Canonicus datus executor desinat ante executionem esse Canonicus, nihilominus manet executor, quia tempus datæ inspicitur, & tempus præsens quo id agitur. *Paulus in l. Si ita esset legatum, ff. de auro & argent. legato.*

Sic in proposito, promotus in Episcopum Tornacensem ex Canonico & Archidiacono eiusdem Ecclesiæ, attendere debebat ad datam & aduertere, se tempore mandati Capitulo dati fuisse in illius gremio, adeóque quod Capitulum non poterat, factum postea Episcopum Petro de Iudæorum gente, Canonicatum & præbendam conferre debuisse. Rescripta enim & mandata Capitulo aut vices gerenti Episcopi, ad Episcopum transeunt, si ad eum specialiter pertinent, vt *ex hoc c. colligunt Panorm. hic n. 14. Felin. n. 16. Ripa. n. 144. iuxta regul. 5. suprà allegatam.*

In Episcopum consecratus) ex his & similibus verbis, *ante tuam promotionem*, not. *Panorm. hic n. 2. Imola & Felinus n. 5.* & alij hic electum & confirmatum *ante consecrationem non dici promotum in Episcopum*, neque absolutè vocari Episcopum, sed *electum*; quasi consecratio confirmet nomē & dignitatem Episcopalem *c. 1. ina. de his quæ fiunt à Prælato. c. 3. Nisi; de aut. & vsu Pallij.* Quod intelligitur, in his quæ respiciunt Ordinem Episcopalem, secùs in his, quæ respiciunt jurisdictionem & administrationem, respectu quorum Episcopum non consecratum, Episcopum appellari, tenent *Butrio, Marianus, & Felinus hic allegati à Barbos. n. 3.*

Quòd Iudæus extiterit,) Not. quòd Iudæus Christianus, factus est capax beneficij Ecclesiastici, etiam in Cathedralibus; nec est contemnendus, quia fuit Iudæus, sed commendandus, quia ad Fidem conuersus, ait *Panorm. n. 7.* Neque in Ecclesiâ & Christo est distinctio *Iudæi & Græci. Rom. 10. v. 10.* quoad Fidem, gratiam & vitam æternam. Autoritate tamen Papæ, propter aliquas causas & rationes licitas Summi Pontificis animum mouentes, licitè potest fieri statutum excludentes Iudęos, Saracenos, & ex illis descendentes ad tertiam, quartam vel vlteriorem generationem, ab Ecclesiis, Religionibus, Confraternitatibus siue Collegiis aliisque muniis & rebus, prout de facto eiusmodi statuta extant in pluribus Ordinibus autoritate Apostolicâ edita vel confirmata. Quæ si fierent sine tali autoritate, irrita forent, quia nullus inferior Papâ potest statuere contra jus Canonicum, *c. Quod super his. de maior. & obed.* Iure autem communi, conuersos ex Iudæis olim fuisse capaces beneficiorum Ecclesiasticorum, apparet ex *hoc textu. V. Mirandam in man. prælat. q. 19. a. 7.*

Archidiaconus & *Diaconus*) Not. *Panorm. n. 6.* quod etiam secundùm ista tempora poterat quis esse Canonicus & Archidiaconus in eâdem Ecclesiâ; siue habere duo beneficia difformia in illâ, ex vi statuti, consuetudinis, vel dispensationis Episcopalis, in quo communiter alij sequuntur *Panorm. etsi id sit contra jus commune c. Dudum. de elect.*

Cap. VIII. Ad Aures.

Lucius III. Lincolniensi Episcopo.

SVMMA.

Si qui Ecclesiasticis præditi dignitatibus, super minoribus beneficiis literas impetrant, nomine dignitatis suæ suppresso, statuit Pontifex literas tales vires non obtinere.

EXEGESIS.

Dignitatis suæ) illius videl. quam habent ratione beneficij possessi. Non enim hic agit de dignitate ratione alterius qualitatis, v. g. nobilitatis, diuitiarum &c. ita *Ioan. Andr. n. 2. Imola Felin. n. 5. & alij contra Hostiensem, & Innoc. hic.* Non autem sufficit expressio in genere, sed oportet etiam nomen dignitatis exprimere in specie; vt affirmant *DD. c. in nostra, h. t.* Quoties enim lex expressionem verborum requirit, non sufficit expressio verborum sub involucro, *c. Qui ad agendum de procur. in 6. l. Sed etsi quis ff. Si quis cautum.* Specialis autem expressio illa est, quæ exprimit circumstantias & conditiones, quæ possent Principem alterare, vt ait *Felin. hic. n. 5.* Ratio decretalis valdè commendanda est, facilè enim constituti in dignitatibus, accumularent beneficia minora, cum præiudicio Clericorum pauperum, nisi frænum illis inijceretur.

Cap. IX. Si autem.

Idem Nouicensi (Tolosanus hic putat legendum Noniegiensi) Episcopo.

SVMMA.

Qui in judicio obiecerit, se literas priores habere, quarum posteriores non faciunt mentionem, si sine dolo, vel negligentiâ vsus non est, excusari non debet. Secùs, si iudicis delegati copiam habere non potuerit.

Vide quæ diximus *suprà cap. 4. Cæterùm, & quæ diximus inf. c. 23. Plerumque.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. X. Ad hæc.

Idem.

S V M M A.

Si aliqui asserant se literas recepisse, per quas eorum omnia negotia vnius Iudicis vel plurium, quos sibi elegerint, arbitrio committantur, mandat Pontifex vt eas carere juribus, suâ auctoritate, (vtique Episcopus ad quem scribi apparet hoc c.) decernat.

E X E G E S I S.

Quos sibi elegerint) cùm hæ literæ dent potestatem eligendi Iudices pro arbitrio, apparet incertos Iudices videri per tales literas concessos, quod multò magis conuenit cum textu, quàm si dicimus datam optionem eligendi, sed vt Pontifici priùs judices impetrans nominaret, quos expeteret. Quidquid verò de hoc sit, vtroq; modo commissio generalis omnium causarum sub hac forma est contra consuetudinem Romanæ Curiæ, (cuius stylus debet attendi suprà c. II. *Ex literis de const. inf. c. Quàm graui, de crim. falsi.*) vnde dolus præsumitur impetrantis *c. 2. de dolo & contum.* Deinde subuertitur & minuitur jurisdictio ordinaria. Denique aperitur locus iniuriæ & iniustitiæ: facilè enim tales eligunt judices sibi propitios, alijs autem suspectos & corruptelis obnoxios, prout ipse textus vtrumque insinuat.

Bene tamen ait *gl. lit. f.* quod si Papa ex *certa scientia tales* literas concederet, valituras, cùm habeat plenitudinem potestatis, saluo jure recusationis, de quo *inf. c. Suspicionis. de offic. delegati.*

Cap. XI. Ad audientiam.

Idem.

S V M M A.

H. de S. Stephano literas Apostolicas Ordinario super sua absolutione præsentauit, quibus, (quoniam manifestum continebant in constructione peccatum,) Pontifex non vult fidem adhiberi.

E X E G E S I S.

In Constructione peccatum,) Ex hoc textu DD. colligunt rescriptum Apostolicum falsâ latinitate vitiari, nisi saluari possit per figuram. Sic & verba legis & dispositionis ita debent intelligi, ne inde falsa latinitas, vel minùs congrua resultet, *iuxt. gl. hic. & in c. Apostolica. 35. q. 9. & c. Ex parte. de fide instr. sequuntur Panorm. & DD. communiter hic.*

Nota I. hoc locum habere in omnibus literis tam gratiæ, quàm iustitiæ, ab Apostolica Sede obtentis, *juxta gl. & DD. communiter hic*, licèt aliqui dicant, id procedere in rescriptis gratiæ, ubi falsitas faciliùs præsumitur, non item in rescriptis ad lites. Quòd verò *gl. in d. c. Apostolica* censet id non procedere in priuilegijs, intelligendum est de illis, quæ non à Pontifice, sed alijs emanant, vt bene *Barbos. hic. n. 4.*

Nota II. idipsum procedere (licet id malè neget *Vallensis h. t. §. 7. n. 2.* allegans *l. Imp. ff. de statu.* vbi nullum est verbum de hac re,) in literis Imperatorum & Principum secularium; Nam & illorum literæ transeunt per Cancellariam, in quâ sunt viri docti & experti, vt obseruat *Panorm. hic in fine.* Idem de statutis terrarum affirmat *Bald. hic n. 5.* quia statuta ait, & rescripta sunt paria, nisi fortè essent statuta rusticorum, qui non cognoscunt literas, *Arg. c. de testam. l. fin.*

Nota III. Testamenta vel alia instrumenta, non vitiari per malam latinitatem, & vniuersim errorem tabellionis non vitiare contractum, scripturam, vel testamentum, modò adsint substantialia & debitæ solennitates, *quia nostrum jus*, ait Bald. *vadit ad realitatem. l. ambiguitatem. C. de testam.*

Nota IV. huiusmodi literas vitiari in totum, non solùm quoad illam partem, vbi est error constructionis, verùm etiam quoad alia, quæ errore carent; quia Pontifex absolutè non vult talibus literis fidem adhiberi. Neque obstat, *quòd vtile per inutile non debeat vitiari. per Reg. Iuris in 6.* Quia illud est verum, quando utile stat per se in essentia & fide veritatis. Sed hîc deficit autoritas & fides, quia *fides eiusdem scripturæ est indiuisibilis.* ait Bald. *n. 10. ex voluntate Pontificis.*

Nota denique V. Hunc textum non procedere, nisi in manifesto constructionis peccato, quod solœcismum appellant Grammatici. *Odia enim*, adeòque & rescriptorum cassationem *per Reg. Iuris in 6. oportet restringi*, non sufficit igitur, si error non sit manifestus, sed dubius, vel si possit aliqua ratione excusari, vt aduertunt *Decius & Felinus n. 3. & alij communiter.* Deinde non vitiatur rescriptũ, si solùm desit litera, aut redundet, vel aliquis Barbarismus interueniat, quia non est peccatum in constructione, quidquid contrà alij sentiant, & partim etiam *Bald. n. 4.* Addimus rationem haberi debere styli Ecclesiastici, quo vtuntur Pontifices, multa enim verba ille stylus recipit, quæ accurata latinitas respuit. quo sensu S. Greg. in præfat. moral. dicit *indignum esse, vt verba cælestis oraculi, Donati regulis restringantur*, quod refertur *c. Indignum. d. 38.*

Cap. XII. Ex parte 2.

Clemens III.

S V M M A.

Diaconus Onuphrius post appellationem à se factam, sed non prosecutam, Capellanum ex capella Emptonensi amouit. Rector verò Ecclesiæ de Tarenro, (ad quam Capella de Empton pertinebat) appellationem Diaconi, literis à Pontifice impetratis, prosequens, Diaconus literas priores, (quarum men-

tio

tio in posterioribus fieret nulla,) obtendebat; sed quia vsque ad tertiam citationem illas suppresserat, neque mentionem appellationis, (à qua jam biennium elapsum erat) literæ continebant, jubet Pontifex post appellationem innouata rescindi, capellam restitui, & Diaconum in expensas necessarias condemnari.

E X E G E S I S.

Post appellationem à se factam amouit) dupliciter præcipuè Diaconus Onuphrius peccauit. 1. quòd spoliauit aduersarium post appellationem, *quod qui facit indignus est, vt beneficio judicis juuetur. c. an sit 42. de appell. & indignus est beneficio legis, qui contra legem facit. c. Quia frustra. de vsur. & l. auxilium. ff. de Minoribus.* 2. quòd appellationem intra tempus à jure concessum non est prosecutus, de quo mox. 3. quòd literas vsque ad tertiam citationem suppressit, ex insigni negligentia, vel dolo. 4. Quòd impetrauit literas nullâ factâ mentione appellationis, & ideò non valebant. *inf. c. Sæpe, in fine. de appellat.* Qui enim appellat, debet facere mentionem de sua appellatione, & eodem modo aduersarius, qui appellationem prosequitur, *iuxta hoc cap. &, c. Bona. de confirm. vtili vel inutili.*

Prosequi non curauit) Etsi attentans aliquid post appellationem, iuxta *Innoc. hic*, (quod notari vult *Panorm. n. 6.*) tenetur appellationem prosequi bene tamen dicit idem *n. 7.* quòd iste Diaconus poterat & tenebatur appellationem prosequi, quia appellatus recepit appellationem, & eam prosequebatur, si enim appellatus recipit appellationem, vel ipsius interest, ne appellatio deseratur, appellans non potest illi renuntiare, ait *Innoc. hic. facit. c. Mutare. de reiud. in 6. & l. nemo. ff. de reg. iur. Nemo enim debet cum alterius præiudicio consilium mutare*; sed vbi ista cessarent, potest appellans renuntiare suæ appellationi, sive expressè siue tacitè attentet aliquid contra appellationem; quo sensu Innoc. intelligit *l. Si quis libellos. C. de appell. quæ canonizatur. c. Ei qui. 2. q. 6.*

Neq; dicas, quòd nec persona, siue (quod in jure nostro frequenter pro eodem sumitur) Rector Ecclesiæ de Tarento, nec ipsa ad quam pertinebat capella de Empton. potuit prosequi appellationem, cùm iam biennium esset elapsum à tempore illius interpositionis. Nam lapsus biennij firmat sententiā & appellationē facit desertam *c. Personas. & c. Cùm sit Romana. de appell. & in auth. Ei qui appellat. C. de temporibus appell.* Placet enim, prætermissis alijs intricatis solutionibus, responsio solida *Tolosani hic n. 12.* Ex vsu Curiæ Romanæ *tempora appellationum esse perpetua, in caussis introductis in Curiâ Romanâ, vt ista fuit: si causa sint alieni generis, siue longè distantium; idque propter multitudinem negotiorum Romanæ Curiæ, ob quam rationem etiam in illis causis, vbi biennium extingueret, vel faceret desertam appellationem, modò aliqua diligentia prosecutionis inueniatur in primo vel secundo anno, prorogari tempus ad triennium, vel vltra bis vel ter, quoties auditori, aut iudici videbitur, etiam sine citatione partis. Vide Tolosanum multa & multos l. c. allegantem.*

Cap. XIII. Sciscitatus.

Cælestini III.

S V M M A.

Si causa pluribus ità committatur, vt si omnes interesse non possint, reliqui nihilominus exequantur, *respondet Pontifex, impotentiam tam de iure, quàm de facto intelligi (de iure vt si aliquis illorum sit seruus vel infamis, aut aliter legibus impeditus; de facto, si mors illum occupet, aut alia inevitabilis necessitas) modò impeditus excusationem canonicè alijs insinuet, vt ad consummationem iniuncti mandati nihilominus alij procedant. Qui tantummodo interesse non vult, excusatione vti non potest, nisi in rescripto sit clausula:* Si non omnes interfuerint, vel nequiuerint, aut noluerint interesse, &c.

E X E G E S I S.

Tam de jure, quàm de facto) Impotentia iuris est, *quando suâ prohibitione, ne fiat ius facto obsistit f. l. Non dubiū. C. de leg. l. Si vnus. §. Illud. ff. de pactis. l. generaliter. l. veluti verb. oblig. c. facit homo, 22. q. 2. c. Agathosa 27. q. 2.* Verbi gr. in exemplis, quæ textus ponit, seruus iudicem non potest agere, nisi communi opinione pro libero habeatur *l. Barbarius ff. de offic. Prætoris. & l. 1. C. de testam. q. 7. c. 1. §. verum tamen.* Neq; infamis iudicet *l. Cùm Prætor. ff. l. de iudic. & ad l. Iuliam, de vi priuatâ c. 1. c. 3. q. 7.* Plura alia iudicandi impedimenta ex variis iuribus allegat *Tolos. n. 10.* quæ vide. Impotentia facti est, quando re ipsâ aliquid fieri non potest, vt si datetur Iudex mortuus vel moriens, quod exemplum habet textus, aut aliâ inevitabili necessitate v.g. morbi, vel captiuitatis impeditus. Inter impossibilia adnumerantur quoque valde difficilia *l. suus quoque. fin. ff. de hered. instit.*

Procedant,) propter illam clausulam: *Si duo vel tres interesse nequiuerint &c. vnus aut plures nihilominus exequantur &c.* quæ clausula, aut alia æquipollens, si abesset, procedere non possent *c. Caussam de off. deleg. c. vno. c. Prudentiam eod.*

Excusari,) si constat potuisse & voluisse interesse puniuntur. *c. Prudentiam, § Adjicimus de offic. deleg.*

Noluerunt interesse) hodie etiam sine hâc clausulâ possunt alij condelegati procedere. Quin per *cap. Cùm plures. de off. & potest. iud. deleg. in 6.* potest quilibet illorum liberè mandatū implere, & vno eorū inchoante commissionem, alij non possunt vlterior se de illâ intromittere. Neque per hoc intendimus dicere, quasi per *c. Cùm plures.* detrahatur aliquid *c. huic, Sciscitatus*, sed quia per *c. Cùm plures.* datur potestas diuersa videl. *alternatiuè* vnicuique condelegatorum sine aliis procedendi, vel forma po-

steriori

steriori *c. Prudentiam, de off. iud. deleg.* si vtatur Pontifex, possunt delegati sine alijs condelegatis procedere. Secùs si vtatur *clausulâ h. c. Sciscitatus, aut clausulâ priori. c. Prudentiam,* tum enim non possunt sine aliis procedere, neque in hoc casu corrigi volumus clausulam *c. Sciscitatus, vel c. Prudentiam,* vt si duo vel tres interesse nequiuerint, tertius verò se Canonicè non excusauerit, reliqui ad commissionis Apostolicæ executionem procedere non debeant, vt fieri solet in literis alternatiuis, *iuxta c. Plures.*

Cap. XIV. Pastoralis.

Innoc. III. Eliensi Episcopo.

SVMMA.

Quærenti huic Episcopo 1. Cùm de reuocatione diuersarum literarum Apostolicarum ambigitur, vtrum Iudices priores vel posteriores cognoscere debeant, & vtrum per secundas primæ sint reuocatæ? Respondet Pontifex, nisi Iudices sibi mutuò deferant, vtrosq; simul debere cognoscere, & si concordare nequeant, (licèt plures sint ex vna parte) per arbitros electos à partibus, concertationem sopiendam.

Quærenti 2. eidem, si Pontifex committat causam sub hac forma: videlicet causam, quam talis aduersùs talem, & quasdam alias, super hoc & quibusdam aliis se habere proponit, tibi committimus: *An Iudex ante personarum vel rerum expressionem, possit sine ijsdem procedere? Et præterea, si super eiusmodi non expressis in commissione priori, speciales literæ sine mentione priorum, ad alios Iudices emanauerint, vigorem obtineant? Respondet Pontifex, cùm generali per speciale procul dubio derogetur, generales literas per speciales, licèt de prioribus non fiat mentio, penitùs eneruari. Delegatum verò super aliis exprimendis obtinere iurisdictionem, donec reuocetur, licet antequam exprimantur personæ, vel res, illam nequeat exercere.*

EXEGESIS.

Quando de reuocatione literarum ambigitur) Id est, quando nec de jure, nec de facto, certò potest dignosci, quæ literæ ad diuersos Iudices datæ, sint reuocatæ aut inualidæ? In hoc itaque casu (vt nos cum *Tolos. hic n. 3.* à variis & intricatis interpretationibus h. c. extricemus.) Iudex quiuis, siue Ordinarius siue delegatus, jurisdictionem tueri potest. *c. Cùm persona. de priuil. in 6. c. Sine literis. de off. delegati l. Si quis ex aliena. ff. de Iudiciis.* Si plures sunt, qui de eodem negotio vi literarum cognoscere debent, cognoscent singuli per concursum, possúntq; citare litigantes, & non venientes vt contumaces coërcere, per *d. l. Si quis ex aliena.* Qui si compareant, & non excipiant contra literas contrarias jurisdictioni vocantis, eo ipso consentiunt, & rescripto contrario renuntiare videntur. Si verò aduersùs illud excipiant, neque tamen in illo nominatim judicum horum aut illorum delegationi derogetur, nihilominus isti pergent in causa cognoscenda, donec impetrato alio rescripto, constet de invaliditate alterius rescripti cōtra quod exceperunt. juxta *c. 2. de off. & pot. Iudicis delegati.* Quo interueniente eorum iudicum acta erunt rata, vel irrita quorum iurisdictio, fuerit prælata & comprobata, vel improbata. vt not. *Innoc. & Panorm. hic per c. Ceterùm. 3. h. t. & c. Ex literis. de offic. delegati.*

Plures) Intelliguntur plures in vno rescripto delegati, quàm in altero, ideóq; plures hîc pro vno numerantur, quia illis in solidum, siue simul, sine divisione ex vtraque parte causa commissa est. *l. Duo ex tribus. ff. de re iudic. item l. Si vnicus. §. Item si plures l. Sicuti. ff. de recept. arbit. c. vno Delegatorum. de off. deleg.* Ceterùm, vt bene notat *Tolos. hic n. 4.* Si vtriusque rescripti Iudices concordarent in iudicando, quid de contrarietate literarum esset statuendum, quíque ex illis iudices essent eligendi, certè tunc duæ partes illæ, vnum facerent corpus, & quod maior pars sentiret, illud obtineret. *l. Quod maior. ff. ad Municipalem. l. 3. & 4. ff. Quod quisq; iuris l. 3. ff. de decr. ab ord. faciend.*

Per arbitros) vigore istius textûs cogi possunt hi Iudices ad eligendos arbitros, à quibus tamen prouocari potest. *l. Arbitro. l. Si arbitro. ff. Qui satis dare coguntur;* differunt autem eiusmodi arbitri, ex necessitate, aut dispositione juris accepti, ab illis qui voluntate litigantium liberè eliguntur; ab his enim prouocare non permittitur. *c. Per tuas de arbitris. l. fin. ff. de famil. ercisc.* Possunt & rescripta delegationum eiusmodi diuersa reijci ad summum Pontificem, vt certitudo appareat, quod tutiùs videtur *ex c. 2. de off. deleg.* per rationem *c. 2. de confirm. vtili vel inutili.*

Derogetur) Generali per speciale derogari patet, etsi nulla generalis fiat mentio. *ex c. 1. h. t. c. Studuisti. de off. Legati. c. Quamuis. de præbend. in 6. & Reg. iuris 34. ibid.*

Antequam exprimantur.) Qui rem petit, debet rem certam petere, de quo inf. *c. vlt. de libell. oblat.* & sicut non est consultum, vt detur facultas generalis pro incertis iudicibus. *sup. cap. Ad hæc.* ita fraudibus quoq; obnoxium est, vt Iudex, nec rebus nec personis priùs expressis, se intromittat.

Cap. XV. Sedes Apostolica.

Idem Senonensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Si emanet Commissio Apostolica sub tali forma: conqueritur Titius de Petro, & quibusdam aliis, super decimis, & quibusdam causis aliis &c. *decernit Pontifex, quòd viliores & minores personæ in commissione tali expressæ, propter generalitatem subiunctæ clausulæ,* & quibusdam aliis non possint

possint maiores & digniores personas conuenire, neq; multitudinem effrænatam in iudicium euocare, nisi super maioribus & grauioribus negotiis audiri debeant, si minora duntaxat & leuiora exprimantur. Qui verò aliquas personas expresserit, non animo contendendi cum illis, sed ad pares vel minores transeundi; tanquam mendax precator, careat impetratis.

EXEGESIS.

Non intelligantur includi,) Est obnoxia fraudibus & suspicionibus Commissionum generalitas, ideóq; vel contra stylum Curiæ, vt *sup. cap. 10. Ad hæc.* visum; vel limitanda, vt hic facit Pontifex, volens obuiare malitiis hominum. Quare mandat, vt si aliquis impetret literas aduersus plures, super pluribus causis, vnius duntaxat nomine expresso, reliquis verò nomine generali comprehensis, v. g. *Petrus conqueritur aduersus Titium, & alios, super decimis & aliis.* sub generalitate, *aliorum*, non intelliguntur Personæ digniores aut res grauiores. Vnde sequitur solùm includi personas, aut res, pares vel minores expressis. Rationem bonam assignat *gl. lit. d. sub fin.* quia aliter proceditur contra maiores, & aliter contra minores. *c. Cùm Beatus. d. 45. c. Quæ contra Ecclesiæ pacem. 24. q. 1.* aliter tractantur negotia maiora, & aliter minora. Qui autem dicantur maiores, vel minores, & quæ negotia sint maiora, vel minora, arbitrabitur Iudex, non enim certa, vel certior potest dari doctrina. *Arg. c. Duo ista. 23. q. 4. Vt bene not. gl. 16.*

Effrænatam multitudinem) Ne prætextu generalitatis aliorum, possint in iudicium euocari innumeri pro arbitrio eius, qui commissionem impetrauit, excluditur multitudo effrænata, id est *franum moderationis excedens sine immoderata.* Olim licuisse vigore huius clausulæ 40. *in ius vocare* colligitur *ex cap. 37. Cùm causa de testibus & attestat.* vbi effrænata multitudo testium, ad numerum quadragenarium determinatur. Sed hunc ipsum numerum postea restrinxit *Innoc. IV. cap. 2. Cùm in multis. de rescr. in 6.* vbi per generalem eiusmodi clausulam, *quidam alij*, vltra tres vel quatuor in iudicium trahi prohibet, eorúmque nomina in primo citatorio ab impetrante exprimi iubet, cui decretali tanquam posteriori, hodie standum est. Motus est autem Pontifex ad hoc, ne locus fraudi sit, si impetrans possit circa illos variare, quos in iudicium euocare intendit.

Vt ad pares transire valeat, vel minores) Id est, si Titius non intendat, litem illi, qui in literis Apostolicis exprimitur, v. g. Petro, sed vni, vel pluribus, quos sub generalitate aliorum comprehendi vult; nihil ipsi literæ prosunt, quia censetur agere dolo, qui patrocinari nemini debet, secundùm *hoc & seq. c.* ac omnia jura. Si enim sincerè ageret, staret tenori literarum, nisi fortè illius, qui exprimitur, copiam habere non possit. Alioqui cæteri, qui conueniuntur, possunt excipere, donec priùs conueniatur ille, cuius nomen exprimitur, quæ est *sent. gl.* Etsi hæc difficultas ferè sit sublata, *per cap. In multis.* cit. quod jubet nomina omnium in primo citatorio exprimi.

Cap. XVI. Ex Tenore.

Idem R. Cantori & R. Priori de monte Leprosorum.

SUMMA.

Cùm Presbyter quidam duas commissiones super eodem negotio aduersus Abbatem de Becco impetrâsset, quarum vna non faciebat mentionem de altera, decernit Pontifex, quia fraus & dolus patrocinari alicui non debent, vt dictus Presbyter commodo careat commissionis vtriusque.

EXEGESIS.

Duas Commissiones super eodem negotio) Procedit hæc resolutio, si quis id faciat in fraudem, vt fatiget adversarium; sed si ad cautelam impetret duas literas, puta quia timebat perdere vnum rescriptum, vel timebat aliquos Iudices mori, vtræq; valent. Sed postquã cœperit agere per alterutras, reliquæ non valent, & si attentaret, perderet vtrasque. iuxta *hoc c. & c. Quia nonnulli. r.* Si verò ad eosdem Iudices dentur, & discordent in data, valent primæ, nisi in secundis fiat mentio de primis. Si verò eadem est forma, & data, & ad eosdem judices, eædem sunt literæ, quia non nocet habere plures literas ad cautelam; sicut quis potest plura habere testamenta eiusdem tenoris, *ff. De testam. l. Vnum testam. & ff. De his qui in testam. del. l. vlt. & ff. De bono possess. sec. tal. l. 1. §. Si quis in duobus.* Nec est inconueniens plures judices habere super eodem negotio, *c. Cùm non ignoretis. de off. deleg.* Si verò literæ sint diuersæ & aduersæ, neutræ valent. *l. Scriptura. C. De fide instrum. & c. Imputari. eod. t. ita gl. hic.*

Cap. XVII. Cùm adeò.

Idem Mediolanensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Petrus Clericus habens in Ecclesia Modecensi sufficientem Prabendam, à Pontifice literas de receptione sua in Ecclesia de Gronzola impetrâsset, idque miraretur Archiepiscopus. Rescribit Pontifex in literis illis, nec Modecensis prabendæ mentionem haberi, neque ipsum Modecensem Canonicum, imò nec Clericum dici, insuper hanc conditionem adjicis si dignus existeret, ideóque intelligi posse, qualiter illæ literæ sint impetratæ, id est, esse subreptitias.

EXEGESIS.

Qualiter illæ literæ sint impetrata &c.) Ex triplici capite Pontifex huic Archiepiscopo monstrat, harum literarum subreptionem potuisse ac debuisse ab illo deprehendi. Primò quia subticuit se habere

habere beneficium, & quidem sufficiens, quæ taciturnitas facit literas non valere, quantumuis modicum sit beneficium prius. *c. Proponente. 42. infrà.* Secundò Pontifex non vocat illum Canonicum, nec Clericum Modecensem, vnde apparet ignorâsse quòd in illa Ecclesia haberet Præbendam. Tertiò. Quia addit clausulam: *si dignus existeret*, debuit autem Archiepiscopus illum repellere tanquam indignum, habens enim certum vnum beneficium, iure ipso indignus est ad alterum obtinendum.

Si dignus extaret,) conditio ista siue omni expressione subintelligitur. *c. Causam quæ. de elect.* sicut illa, *Si preces veritate nitantur. sup. c. Ex parte 1. h. t.* Sic patet, quòd qui habet sufficiens beneficium, ad aliud in proposito censetur indignus. *c. Super de prab. & c. Conquerente. de Clerico non residente.*

Cap. XVIII. Causam quæ.

Idem electo Decano & N. Canonico Cameracensi.

S V M M A.

Cùm causa inter duas Ecclesias (Præmonstrat. & Præmon.) commissa esset sub tali forma: Si alterutra pars legitimè citata, non venerit, præsentis partis probationem recipite, & quantum de jure poteritis, procedite, *vult; Pontifex vt clausula illa*, quantum de jure poteritis, *clausulam de receptione probationis intelligatur præcessisse, & si literarum autoritate priorum, legitimè est processum, id firmum sit, sin occasione clausulæ illius transpositæ, aliquid in præiudicium alterius partis fuerit attentatum, id juribus careat, & appellatione remotâ canonicè procedatur.*

E X E G E S I S.

Citata legitimè) si citatio non est legitima, processus est nullus, ipso iure. *l. 2. & l. Absentem C. de accusat.* quia non patet ingressus ad iudicium, nisi per citationem. *Instit. de pæn. litig. §. fin. c. Inter quatuor. de maior. & obed. c. Quoniam contra. de probat.* In quibus autem casibus possit omitti citatio, breuiter notat *Tolos. hic n. 5.*

Probationem recipite) per quod videri posset, Pontificem concedere, vt possint recipere testes, lite non contestatâ; quod fieri prohibetur *cap. Quoniam frequenter. vt lite non contestatâ*, nisi in casibus ibidem expressis; quorum aliquis vtrum hic interuenerit, Pontifex nesciebat; ideóque clausulam illam, *quantum de iure poteritis*, errore scribentis postpositam, vult haberi pro præpositâ, vt videlicet *nec probationem quidem reciperent, nisi secundùm iuris dispositionem.* Notat autem *Bald. hic n. 2.* quòd clausula, *quantùm de iure poteritis*, respicit totum processum, quia etsi non apponeretur, intelligeretur tacitè.

Canonicè procedatis,) Id est, secundùm Iuris Canonici leges & regulas, iuxta *cap. 1. De constit.* Vniuersim tam priuilegiorum & rescriptorum interpretatio in his, de quibus nihil apertè in contrarium disponitur, secundùm ius commune fieri debet. *cap. Ecclesia Vestra. v. neque enim. de elect. c. Audita. de restit. spoliatorũ. l. Si quando. C. de inoff. testam.* Hoc verò interest inter rescripta & priuilegia, quòd rescripta secundùm ius commune, cui per priuilegia derogari solet, censentur concessa, nisi specialiter per clausulam *non obstante*, illis derogetur. *Hostien. ad cap. Pastoralis. de fide instrum.* Aliàs, quando rescriptum est contra ius commune, statim est reijciendũ *c. 4. De ætate & qual. ord. ibid. vel literarũ nostrarum obtentu, c. Rescripta. 25. q. 2. l. 3. C. de Sacr. & Pagan.* imò licet rescriptum vel mandatum, non quidem expresè repugnet iuri, sed præter iuris ordinem concessum, & iniquum Iudici videatur, monere debet Principem, & expectare secundam iussionem. *c. Siquando. de off. ind. delegat. c. Pastoralis cit. de fide instrum. Nouell. 134. §. Et hoc verò iubemus. tit. 17. vt nulli judici liceat, &c.* Priuilegia verò derogare iuri communi in concessis sumitur ex *cap. 1. De constit. in 6.*

Cap. XIX. Constitutus.

Idem Senonensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Celestinus III. Paulum Clericum iteratò iussisset in Canonicum à Capitulo Bituricensi recipi, Capitulum autem respondisset, in Ecclesia Bituricensi certum esse numerum Canonicorum iuramento firmatum, & per Rom. Pont. confirmatum. Paulum autem veritate tacitâ, literas impetrâsse: Innoc. III. Celestini Successor, in hoc Capitulo rescribit, si is numerus iuramento firmatus comperiatur, atteque dictus Clericus literas executorias impetrâsset, vt quidquid factum est occasione istarum literarum, irritum decernatur, alioqui ei prabenda, si qua vacet in eadem Ecclesia, assignetur.

E X E G E S I S.

Firmatum juramento) Nota, si Papa vel Imperator cassat consuetudines vel statuta, non intelligi ea, quę iuramento sunt firmata, vt docet *Afflict. decis. 5. in fin.* Neque clausula *non obstante* tollit actum iuratum, vel constitutionem iuratam *Bernard. reg. Iuris 39. Marc. Ant. variarum resolut. l. 1. resolut. 58. n. 6. Barbos. hic n. 5.* qui resoluit, clausulam *non obstantibus statutis Ecclesiæ*, non tollere statuta per Papam edita, vel cõfirmata *iuxta gl. in Clement. Dudùm. de Sepulturis.* Hinc etiam licèt Episcopus possit dispensare in suis constitutionibus, non potest tamen dispensare in illis, *quæ sunt iuramento firmata. Azor. to. 1. lib. 5. cap. 15. q. 7. V. in præsenti. Sanch. l. 8. de matri. d. 17. n. 41. Barbos. hic n. 6.*

Cap. XX. Super literis.

Idem à Canonico Pictauiensi.

SVMMA.

Cùm super literis, quæ tacitâ veritate vel suggestâ falsitate, diuersi diuersa sentirent, de illarum valore, Pontifex respondet, tres regulas statuendo.

1. *Qui per fraudem, vel malitiam, falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, nullum ex illis literis commodum consequuntur; Neque delegatus factâ sibi super hoc fide, de causa vllatenus cognoscat.*

2. *Si per simplicitatem aut ignorantiam literas sic impetret & talis sit expressa falsitas vel veritas occultata, quâ non obstante, Pontifex nihilominus saltem in forma communi literas dedisset, delegatus non secundùm formam literarum, sed ordinem iuris procedat.*

3. *Si quantumuis per simplicitatem aut ignorantiam tali falsitate expressâ vel veritate tacitâ Pontifex nullas prorsus literas dedisset, delegatus aliquatenus non procedat, nisi fortè eatenus, vt partibus vocatis, de precum qualitate cognoscat.*

EXEGESIS.

Per fraudem vel malitiam.) Difficile esse h. c. & famosum, ac totius tituli clauem, ait *Panorm. n. 1.* Nota I. Tametsi obreptio & subreptio sæpe confundantur, & pro ijsdem sumantur, strictè tamen loquendo, ita distinguuntur, quòd *Obreptio committitur exprimendo falsum, Subreptio tacendo verum.* juxta *Innoc. inf. cap. Cùm dilecta.* h. t. Vnde literæ *obreptitiæ* dicuntur, in quibus exprimitur falsum; *subreptitia, in quibus tacetur verum.*

Nota II. Quòd omnes concordent, primam regulam procedere non solùm in literis ad lites, verùm etiam in beneficialibus, & gratiosis; ac quidem à fortiori, vt videlicet quæ dolosa sub- & obreptione impetratæ, sint prorsus & ex toto irritæ, teste *Felino hic n. 1.* juxta illud: *Quòd mendax precator, penitùs carere debeat impetratis. c. Sedes. h. t. desumpto ex l. & fi. C. si cont. jus, vel vtil. pub.*

Nota III. Ex *Felino n. 5.* in dubio expressionem falsi in gratiosis semper præsumi dolosam, non item in literis de justitia, vt expresè habetur *c. Accedens. de crim. fals.*

Nota denique IV. Hanc regulam de subreptione dolosa, non tenere secundùm jus ciuile, secundùm aliquos, *Azor. C. Si contra jus vel vtilitatem public. n. 5. Seb. Brant. & Cuiac. n. 3. & 2. in paratit. ibid. Bald. hic. n 15.* qui tenent, valere in foro ciuili rescriptum etiam fraude impetratum, vt tamen datus iudex pro tenore veritatis causam examinet & definiat, non pro affirmatione deprecantis, id est, pro mendacijs in deprecando commissis, vt ait *Azor.* Quare lex, *Etsi ibi,* quâ jubetur mendax precator penitùs carere impetratis, vel loquitur solùm de rescriptis gratiosis, vt vult gl. vel non est vsu recepta.

Per simplicitatem vel ignorantiam) Non solùm in literis ad lites, verùm etiam in gratiosis, & ad beneficia censeri ea concessa, quæ Princeps concessisset, etsi fuisset expressum, quod per simplicitatem vel ignorantiam est tacitum, tenet *Felin. n. 2. allegans Butrio, Imolam, alios, ac præsertim c. notab. in c. Dudum de prabend. in 6. c. Si pro clericis ibid.*

Limita tamen I. Nisi ea taceantur, *quæ de jure communi debent exprimi,* vt si impetrans habet dignitatem *c. Ad aures. suprà.* Aut aliud beneficium *c. Cùm adeò. suprà.* Aut in causa appellationis, non facit appellationis factæ mentionem *c. Ex parte 2. itidem sup.* Aut si supprimat pendentiam litis, vt probat *Felin, n. 12. & 13.* quia in talibus taciturnitas rescriptum vitiat, etsi aliàs Papa his expressis, literas nihilominus concessisset, colligitur *ex cap. Si motu proprio. de prabend. in 6. & gl. ibid.* Neque obstat *c. Gratia. de rescript. ibidem in 6.* vbi Pontifex dicit *gratiam non esse vitiosam, etsi impetrans de beneficio ipsi absenti & ignoranti collato non fecerit mentionem,* quod tamen de jure requiritur *c. Cùm adeò & c. Si motu proprio de prabend. in 6.* Resp. enim, hanc limitationem, vt non excuset ignorantiam in reticendis, quæ de jure sunt exprimenda, intelligendam de ignorantia Iuris, non facti, qualis hîc intercessit, & ignorantem excusat, *per Reg. Iuris 13. in 6. vt not. Garc. p. 1. de benef. c. 2. n. 125.* Vel dicas hîc cum *Ioan, Andr, in cit. c. Gratia,* contineri ibi prouisionem specialem ad alia non extendendã. Vel commodiùs diceres, hominem illum nondum habuisse pleno jure beneficium illud; etsi enim Episcopus beneficium contulit, ipse tamen, vtpote ignorans, nondum acceptârat, cùm Pontifex alterum conferret. Iura autem intelligi debere de expressione beneficij collati & acceptati, vt diximus *suprà c. 17.* Sed contra *Felin. in c. in nostra, inf. h. t. n. 5. vnà cum Ioan. Andr,* tenet, etiam beneficij nondum acceptati fieri debere mentionem, quòd per collationem jam sit acquisitum jus ad rem, idque per acceptationem statim transeat in jus in re. Hanc verò non esse mentem Pontificis tam rigidam, nos colligimus ex ipso *c. Gratia. cit.* cùm præsertim jus ad rem, sit tantùm jus inchoatum & imperfectum, nec per hoc quis habeat ipsum beneficium, sed duntaxat jus ad beneficium.

Limita II. Nisi id, quod subticetur, aut exprimitur, habet connexionem cum illo, quod subreptitiè impetratur, vt *in cap. proximo. Constituta* subticentia certi numeri Canonicorum juramento firmati, connexionem habet cum concessione Canonicatûs contra numerum juratum, imò fuit causa illius, talis enim subreptio ratione connexitatis vitiat omnia, in literis siue gratiæ, siue ad lites. *Arg. c Si super. de offic. delegati in 6.* vt post Panorm. *monet Felin. n. 2.*

Limita III. Hoc solùm procedere in literis beneficialibus, non in priuilegijs, quæ per subreptionem etiam non dolosam vitiantur indistinctè, in his enim

enim Papæ mens est præcisa, vt hoc & non plus velit concedere. Secùs est in literis ad lites, vbi mens Pontificis generalis est, vt inquiratur veritas, & ministretur justitia; specialis autem, vt talis vel talis forma seruetur, v.g. procedendo summariè, aut remotâ appellatione, &c. in his literis non vitiat substantiam, *vt Felin. præclarè explicat n. 3.* allegans pro eo, quod dicit de literis beneficialibus *Imol. Butr. Ioan. Andr.* sed timidè, inclinat enim simul in sententiam *Imola & Abb. hic, nec non Innoc. inf. in c. Cùm dilecta*, qui tenent literas beneficiales & priuilegia parificari in materiâ subreptionis, vtrobique enim mens Pontificis videtur præcisa, quod est verisimile.

Limita IV. Nisi quæ sunt falsò expressa, *determinationis aut limitationis*, siue vt loquuntur *taxationis causâ, non autem solius demonstrationis gratiâ sint expressa*, subreptio enim non dolosa, etsi non nocet in casu hoc posteriori, nocet tamen in priori, & hæc distinctio sumitur *ex l. 17. & toto t. ff. de Conditionibus & demonstr. item l. Cùm certum. & l. Ex eo. ff. de trit. vino & oleo legato. l. Quidam in testamento. de legatis. t. 1.* quam distinctionem in proposito sequitur *Rota in antiq. mihi decis. 3. Quidam obtinuit de rescriptis.* Censeo omissâ intricatissimâ huius distinctionis apud DD. interpretatione, tum aliquid solius demonstrationis causâ exprimi, *quando apparet, impetrantis aut concedentis, siue disponentis intentionem in illud solùm aut principaliter non ferri, neque per illud determinari aut limitari, aut ad illud veluti conditionem restringi, sed solùm addi ad demonstrandum petentis, vel rei petitæ, aut concessæ qualitatem, aut accidens aliquod tale*, quod licèt falsò expressum, non vitiat rescriptum gratiosum, quia illo non expresso Pontifex literas nihilominus dedisset, quod colligi potest ex verbis & circumstantijs, vt si quis ad faciliùs impetrandum beneficium mentiretur se esse nobilem aut Doctorem, secus foret, si beneficium tale duntaxat institutum esset pro nobilibus aut Doctoribus. Hoc enim casu, huius falsitatis expressio non foret demonstratio, sed determinatio conditionis ad beneficium requisitæ, quâ deficiente rescriptum vitiaretur. Plura exempla suggerit *cap. Susceptum & c. Cui de non. de prabend. in 6.*

Limita denique V. Nisi præiudicetur juri tertij, de quo non est facta mentio, quia nec simplicitas nec ignorantia in hoc casu excusat, quantumuis sit probabilis. Extra has limitationes, sub- aut obreptio non dolosa non vitiat rescriptum quoad substantiam, si Princeps eâ non obstante, literas erat concessurus.

Secundùm Ordinem Iuris) Quòd dicitur, judicem non debere sequi formam literarum subreptitiarum, sed juris ordinem, sic intelligi debet, vt processus, quem instituturus est, comprehendatur sub verbis in rescripto positis, & conueniat non solùm petitioni siue narrationi impetrantis, sed etiam conclusioni siue mandato Pontificis. Sunt tamen vtraque, saluâ intentione mandantis, & proprietate verborum, quoad fieri potest, latissimè interpretanda, quæ est doctrina *Innoc. hic n. 3. quem sequuntur omnes, teste Felino n. 1.* Verbi gratiâ, impetrauit quis rescriptum, narrando se alteri dedisse mutuum, mandat Pontifex illam restitui pecuniam, ille omissâ causâ mutui, quam dicit se ex ignorantiâ intendisse, vult agere ex causa donationis, & petere, vt pecunia donata reddatur, non potest, quia isti duo modi non comprehenduntur sub tenore petitionis, etsi possit vterque contineri sub conclusione siue mandato Pontificis, qui generaliter jubet restitui pecuniam, plura exempla affert *Innoc. l. c.*

Nullas prorsus literas dedissemus) Pro intellectu regulæ tertiæ *l. c.* plures regulas assignat *Felin. à n. 8.* ad dignoscendum, quæ sint illæ, quibus tacitis vel expressis Papa nullas prorsus literas dedisset, quas, cùm in praxi sint vtiles, compendio referemus.

Prima Regula est, attendi debet communis *stylus Principis siue cursus Cancellariæ*, & probabilis coniectura, siue communis vsus literarum per Principem concessarum vel concedi solitarum, contra hunc enim stylum & vsum Principes non præsumuntur aliquid concedere. E contrà quæ illi conueniunt, non sunt necessariò exprimenda, sicut nec quæ sunt notoria in Curiâ Papæ, præsumuntur enim Principes talia & consuetudines multum vulgares, maximè loci, vbi resident, scire. *juxta Bald. in l. 2. c. quæ sit longa consuet.*

II. Mala vel falsa deductio juris non obstat menti Pontificis, quia non dicitur Papa decipi, cùm sciat jura. *juxt. Rotam de rescrip. decis. 69. in antiq. vt allegat Felinus,* vbi dicitur, Vrbanum Papam respondisse vni auditorum, quòd de qualitatibus, *quæ à jure insunt materiæ impetratæ, non est opus facere mentionem.*

III. Quæ clarè possunt colligi ex narratis, licèt in narratione vel in concessione nihil fuerit expressè dictum de illis, non aduersantur menti Pontificis. Imò si petitum esset, aliquid haberi pro expresso, & signatura dicat: *Fiat vt petitur*, valet gratia, ac si illud expressum fuisset, narratio enim informat & declarat simplicem signaturam. Vnde *jux. Panorm. in c. Cùm pro causa. de sent. excom.* Si petitur generalis absolutio à pluribus excommunicationibus, & conceditur simpliciter, censetur concessa ad omnes petitas; secus si fuit expressa vna specialis excommunicatio, & secuta simplex absolutio, quia restringitur solùm ad illam petitam. Quod procedit, dummodo simus in dubio, secus si clarè appareat, quòd signatura ampliat, vel limitat narrationem, quia tunc statur signaturæ siue concessioni *per c. Inter dilectos, §. Cæterùm, ibi:* ex forma petitionis.

IV. Clausula *si non est alteri jus quæsitum*, tollit omnem subreptionem, quæ potest allegari à tertio, prætendente, rescriptum esse sibi præiudiciale, quòd in eo reticeatur, jus suum. Et scias, ait *Felin. n. 12. quòd per quamcunque signaturam, siue concessionem aut commissionem Papæ, nunquam tollitur quomodolibet jus alteri quæsitum. jux. Reg. Cancella-*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cellaria 16. Intelligitur autem *de jure perpetuo, non temporali, & de jure purè quæsito, non conditionaliter.*

V. Impetratio tacens de sententia, quæ transijt in rem judicatam, est subreptitia, & contra mentem Pontificis. *c. Exposita. de arbit. & ibid. DD.* nisi addat ipse Pontifex clausulam : *Non obstante re judicatâ.* Limita, nisi sententia fuisset nulla, aut in causa matrimoniali, quia neutra transit in rem judicatam, *juxta Alex. consil. 236. Visis processibus. in fin.* non ista. *c. Later. & c. Consanguinei. de re jud.* Plures regulas ponit *Felin. l. c.* sed hæ sunt potiores, & reliquæ magis continent ea, quæ sunt de jure exprimenda, quàm vt præbeant argumentum peculiare cognoscendi, an Pontifex daret literas, si exprimeretur, quod tacetur, aut taceretur quod exprimitur; quod denique ex materia subiecta & circumstantijs non rarò dijudicandum erit.

De precum qualitate cognoscat.) Etsi detur potestas delegato cognoscendi de precum qualitate, vetatur tamen deprehensâ falsitate, (siue ex malitiâ suggesta sit, siue quocunque modo contra mentem Pontificis, literas non daturi, si falsitas ipsi innotuisset, illæ impetrentur) vlteriùs procedere, aut de causâ principali cognoscere.

Notant autem I. *Innoc. Host. & Ioan. Andr. hic. n. 27.* quod satis ex textu apertum est, hanc decretalem loqui de subreptione, quæ vel oritur *ex taciturnitate veri, vel expressione falsi*; non de illa, quæ literas falsas siue adulteras fingit aut supponit, sine conscientiâ Papæ, aut Officialium eius confictas, de quo loquitur *c. Dura, eiusque varios modos describit c. Licèt. de crim. falsi.*

Notant II. Ijdem, si judex in casu huius decretalis pronunciet rescriptum valere, eo casu, quo juxta secundam & tertiam regulam non valet, tenere sententiam, si non appelletur ab illa, prout etiam tenet totus processus, si non excipiatur. Secus est in subreptione literarum, quæ falsæ sunt, siue adulteræ, de hoc enim delegatus definire non potest, sed Superior. *cap. De cætero. de re judicatâ. c. In Memoriam. d. 19.* Faber enim falsi rescripti, sicut non potuit illum facere judicem in principali causâ, ita nec in incidenti, sine cognitione falsitatis. Neque tamen judex statim moueri debet, si quis dicit literas esse falsas, sed si post diligentem inquisitionem, nihil apparet, potest validè procedere, etsi processus pronunciandus sit nullus, si postea deprehendatur, literas fuisse falsas.

Fusè hic disputant *Bald. Barbatius, Panorm. Felin. alij*, an & quibus casibus judex possit cognoscere de sua jurisdictione, & quæ sint huius potestatis limitationes; sed nos opportuniùs agemus hac de re alio loco conuenienti.

Cap. XXI. Edoceri.

Innoc. III. Abbati & Conuentui Præmonstratensi.

S V M M A.

Abbates conuenti per literas Apostolicas, in quibus nulla fit mentio Conuentuum, tenentur super causis ad ipsos, & Conuentus pertinentibus respondere, neque se aliâ causâ rationabili per appellationem tueri possunt; nisi Abbatis & Conuentûs negotia omnino essent discreta.

E X E G E S I S.

Quæ ad Conuentus pertinent, & eosdem.) Nota I. ex *Panorm. hic n. 3.* Aliquando bona Ecclesiæ esse prorsus communia Abbati & Conuentui, quandóque diuersa quoad rem (quia certa bona sunt deputata pro mensâ conuentûs, & certa pro mensa Abbatis,) sed non quoad administrationem, quia abbas administrat vtraque. Tertiò, quandóque bona sunt diuersa, quoad rem & quoad administrationem, vel quia conuentus sua administrat per se vel alium, & idem abbas facit de suis. Quandóque etiam solùm aliqua bona abbatis & conuentûs sunt sic diuisa, non omnia. Textus autem loquitur de diuisione tertij generis, quando excipit bona omnino discreta. Aduertit verò *Panorm. n. 2.* Hanc diuisionem non procedere ex regula, neque de jure communi, cùm omnia debeant Religiosis esse communia. *c. Cùm ad Monasterium. de statu Regular.* sed procedit de jure speciali, puta ex consuetudine vel statuto de causâ rationabili facto, cuius autem authoritate, eiusmodi diuisio fieri debeat, explicat *n. 3. & 4.*

Not. II. Si bona sunt communia primo & secundo modo, scilicet quoad rem & administrationem, tenet rescriptum expresso nomine solius abbatis, & procedit textus, quia abbates ex officio suo tenentur congregationum suarum negotia procurare, sicut è contra, quando bona sunt omnino diuersa, siue omnia, siue aliqua, non tenetur Abbas in talibus procurare negotia conuentûs, neque potest conueniri.

Not. III. Etsi *gl. hic & in c. 1. De procur. ac alibi* tenet, quòd Prælatus agere non possit sine consensu Conuentûs, nec è contrà, ideòque Curia non admittit de facili Prælatum ad agendum sine consensu Conuentûs. *Innoc. tamen, & communiter DD. tenent contrarium.* Nam vt dicit *Innoc.* Regula Iuris habet, quòd *habens legitimam administrationem* (qualem vtique habet abbas in communibus, vt dictum est) *potest agere sine consensu alterius. l. si ff. quod cui vni.* Item, quilibet Prælatus est saltem procurator legitimus Ecclesiæ suæ, *c. 2. De donat. & in c. Nulla. c. 12. q. 2.* dicitur, quòd *tota potestas monasterij, tam circa cultum diuinum, quàm circa res alias, est penes ipsum; potest ergo instar procuratoris habentis liberam potestatem, agere.* Imò posset etiam alienare ex causa licita, per *l. Procurator. ff. de procur.* nisi alia iura obstarent, vt *c. Sine exceptione. c. Abbatibus. & c. Placuit d. 12.* Dicit autem *Innoc.* contrarium procedere posse in arduis. *Et tenementi*, ait *Panorm. n. 6. hanc regulam, quia in arduis Prælatus non debet*

Digitized by Google

debet aliquid agere sine consensu Capituli, de quo in c. Quanto. & c. Nouit. de his q. fi. à Prал.

Nota. IV. Conuentus nunquam potest agere in rebus communibus sine consensu Prælati, quia administratio est concessa Prælato, non Conuentui. *per hoc.c.& c. Nullam.18.q.2.fin.c.Causam de iudiciis.* nisi vellet agere super reuocationem rerum malè alienatarum à Prælato. iux. *c. Si quis Presbyterorum. de rebus Eccl. non al.* quod multò magis posset in eadem causa Prælatus sine consensu Conuentus. Qui si in communibus nomine Ecclesiæ impetraret rescriptum, per illud posset agere solus, vt post alios not. *Panorm. n.5.* In quibus autem Prælatus potest solus agere, potest etiam solus constituere procuratorem, quia regula iuris habet, quòd *qui potest per se agere, potest etiam per procuratorem, & illum constituere l.1.ff. De procur.* quod etiam in Religiosis ponit *Innoc. in c. Cum I. & A. de re iudic.*

Nota. V. Si lis oriatur inter Prælatum & Capitulum, gl. sentit, quòd curator ad litem debet dari Capitulo, sicut datur minori volenti agere contra tutorem, quod *Innoc. verum* dicit, *si agat Capitulum nomine Ecclesiæ, non item, si singuli nomine proprio.* Alij, quos sequitur *Panorm. n.5.* indistinctè tenent, Capitulum posse agere contra Prælatum sine Curatore, vel contra alium quemcunque, si habet legitimam administrationem. *fa. c. Cùm Ecclesia Sutrina. de caus. poss.& prop. & c. Cùm venisset. de in int. rest.*

Nota denique VI. Hoc idem habere locum etiam in aliis Prælatis, quia eadem & fortior ratio est in aliis, ut communiter docent *DD. teste Panorm. l.c.* Nam hìc dubitatur de Abbate, quasi haberet minus jus in rebus communibus, quàm alius Prælatus sæcularis. arg. *c. Abbati d. 54.* Certè ratio decidendi h. t. habet locum in omnibus Prælatis & Commendatariis, imò & Parochis, siue Rectoribus Ecclesiarum, quia hi omnes tenentur procurare bona & negotia Ecclesiæ suæ. *c. 2. De donat.* ergo conueniri possunt & agere.

Cap. XXII. Cùm dilecta.

Idem Innoc. III. Archiepiscopo & Magistro VV. Canonico Magdeburgensi.

SVMMA.

Cùm in causa electionis Abbatissæ Hesensis, secundis literis per subreptionem insertus esset articulus, qui insertus fuerat primis, quarum tamen mentio non fiebat. Pontifex occasione literarum eiusmodi secundarum attentata, duxit irritanda. Quia insuper Iudices priores, contra formam mandati Apostolici, & ordinem juris, in primis literis expressum, inordinatè processissent, totum ipsorum processum irritum decernit, mandatq; vt noui judices formâ mandati exactè obseruatâ, ratione præuiâ procedant.

EXEGESIS.

Duximus irritandam) Etsi gl. 1. h. c. velit, quòd literæ subreptitiæ non valent, nec processus inde factus, in contrarium tamen facit iste textus, in eo, quòd Papa non declarauit processum secundorum judicum irritum, sed irritauit, & ideò *gl. vlt.* meliùs dicit, quòd *processus per literas subreptitias non est ipso iure irritus, sed irritandus. prout* diximus *c. Super literis. præced. not. 2.* Instabis, si literæ subreptitiæ non sunt nullæ, nec fuit exceptum, aut appellatum, ergo non debet processus irritari, quia pars videtur acquiescere, & exceptio declinatoria contra judicem, non potest opponi post litem contestatam. *Panorm. hic n.7.* pro solutione, varios affert intellectus, & denique *num. 8.* ponit iterum tanquam nouum, & à se excogitatũ, ac meritò probandũ. Quòd aut literæ subreptitiæ concernant *praiudicium priuatum*, & tunc nisi excipiatur, processus tenet; aut concernant tam *vtilitatem publicam quàm priuatam*, & tunc, quamuis processus teneat, vt in proposito per literas secundas, ex quibus judices delegati habebant jurisdictionẽ, tamen judex ex officio potest talem processum irritare, intuitu boni publici, cuius interest, vt licentia sub & obreptionum reprimatur, & fraudes semper obnoxiæ sint rescissioni. Ex quo eodem fundamento soluitur, quòd obijci potest, cùm procedentes per literas subreptitias habeantur pro judicibus, debere ex communi errore valere eorum processus, vt in *l. Barbarius ff. de offic. præt.* Resp. enim, omissis variis solutionibus, has leges ob bonum publicum latas, ex alio capite eidem bonò præiudicare non debere.

Persona idonea administrationem committerent) Ex eo, quòd Abbatiæ huius Monasterij vacanti, Pontifex jubet dari administratricem, videtur Capitulum non succedere in administratione mortuâ Abbatissâ, sed contrarium veriùs dicit *Panorm. n.3. per Clement. Ne in agro. §. Abbate. de statu Monach. & Canon. Regul.* Quod vbi vacante Ecclesiâ scandalum nascitur inter illos de Collegio ideòque suspecta est illorum administratio, tunc datur administrator, & hic est casus h. t.

Processum ipsorum contra nostri formam rescripti, ac juris ordinem, irritum decernimus.) Sicut processus per literas subreptitias est irritandus, vti dictum est, ità *processus contra formam mandati siue rescripti, est ipso facto irritus, siue, Gesta contra formam sunt nulla.* Quæ regula probatur principaliter *ex h. t. item c. Pisanis de rest. spol. c. Venerabili. de off. delegat. l. Cùm hi. §. Si prætor. ff. De transact.* Et hinc est, quod si statutum requirit pro formâ aliquod præambulum ante citationem, illo omisso, citatio non valet. *Bald. in l.3. §. Officiis in Lect. antiq. ff. Ne quis eum, qui in jus.* Vnde in proposito, cùm Pontifex in primis literis principaliter mandâsset, vt delegati *ad prædictam Ecclesiam personaliter accederent, & persona idonea administrationem committerent Abbatia &c.* Ipsi verò formam mandati huius transponentes, & principalibus his Articulis prætermissis, ad alia processissent, meritò per hanc regulam, omnia contra formam sui mandati gesta, irrita declarauit. Vide de *hac re, Felin. latè hic differentem.*

Cap.

Cap. XXIII. Plerumque.

Idem Innoc. III.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt si quis literas Apostolicas impetrans, infra annum, postquam copiam Iudicum habuerit, ex malitia vel negligentia postposuerit vti eis, autoritate posteriorum literarum valeat conueniri, licet in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.

EXEGESIS.

Infra annum, postquam &c.) Tetigimus hoc *cap. breuiter suprà c. Ceterùm. not. 1.* Sed quæritur quando incipiat currere iste annus? Not. I. gl. Plures affert sententias, ex quibus illa tenenda est, quam textus manifestè continet, quòd currat, ex quo potest habere copiam judicis. *c. Liberum 3. q. 6. ff. de diuers. temp. præscript. l. attigimus, ff. de seruit. rustic. præd.* ex quibus & similibus ll. apparet impedimentum agendi subducendum esse ex præscriptione temporis vtilis, idq; desumendum ex persona actoris rei & Iudicis, & tam diu annus non currere, quàm diu vnius horum copia haberi non potest, Iudex autem delegatus tam diu expectandus est, quoad declaret, se non posse cognoscere, aut judicio interesse. *c. Prudentiam. de offic. deleg.*

Nota. II. *ex Panorm. n. 6.* quòd non sufficiat probare impedimentum, nisi probetur diligentia tempore impedimenti adhibita, quæ satis probatur per protestationem, nisi & ipsa fuerit omissa ex metu, vti diximus *sup. l. c.* Et *non tradas obliuioni*, ait *Panorm. hoc vltimum dictum. Debes enim generaliter notare, quòd non sufficit allegare impedimentum, nisi probetur, quòd impedimentum fuerit causa immediata, quare quis non egerit, & hoc probatur, probando diligentiam tempore impedimenti adhibitam.*

Nota. III. Quòd rescriptum ad lites perdatur, datâ negligentiâ aut malitiâ impetrantis in non vtendo. Quod intelligitur, si quis postea impetret rescriptum aliud; aliàs enim non datâ impetratione secundi, primum est perpetuum, id est, durat tanto tempore, quanto durat actio, super quâ impetratur. per *l. Falsò C. de diuers. rescript.* Obseruat autem *Panorm. in c. Si autem. h. t. n. 5.* etsi in hoc casu dolus & negligentia æquiparentur, regulariter tamen differre, vt *pat. ex c. Super literis. sup. & colligitur ex l. Quod Nerua. ff. depos.* Idem autem asserit *Panorm. n. 4.* de rescriptis impetratis ad beneficia, vt videl. sint perpetua, intellige, nisi & ipsa legitimè impugnentur, vbi obstat ex communi, quod per lapsum anni præsumitur negligentia per hunc textum, *dolus autem etiam post lapsum anni non præsumitur, sed probari debet ex coniecturis*, cùm consistat in animo *l. Dolum. de dolo. &, c. 2. de renunt. in 6.*

Licet in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.) Nota I. De primo rescripto ad lites, regulariter debere fieri mentionem in secundo, & quidem expressissimam, vt in *c. Ceterùm. h. t.* concordant *DD. teste Felin.* ibid. Qui duplicem assignat rationem, vna est *Innoc. in c. Ex literis. de offic. deleg. in gl.* Quia reuocatio literarum Papæ est odiosa & contra jus, non debent ergo priores per posteriores censeri reiectæ, nisi expressè reuocentur. Alteram addunt *Hostien. Ioan. Andr. Panorm. 16.* Quia fit contumelia judicibus primo datis *l. Litigatores ff. de arbitr.* Si per quasvis posteriores, sine vllâ priorum mentione, primi judices reuocarentur. Quam Regulam extendit *Felin. l. c. à n. 2.* vt non solùm rescripti, verùm & processûs inchoati, & cuiusuis causæ notabilis debeat fieri mentio. Postea verò eandem ipsam regulam variè restringit, quæ vide apud ipsum.

Nota II. Non esse nullum secundum rescriptum tacens de primo, sed ope exceptionis annullandum *secundùm omnes DD. in cit. cap. Ceterùm*, excepto *Andr. Siculo*, vt asserit *Felin. n. 10.* & certè reticentiam scripti primi, esse speciem quandam subreptionis, ob quam literas non esse irritas, sed irritandas, diximus. *c. Dilecta. h. t.*

Nota. III. Non videri super hoc disceptandum, an etiam in literis gratiæ & beneficialibus sit facienda mentio literarum priorum, quia eiusmodi literæ ordinariè primò statim sortiuntur effectum, & communiter sunt primæ. Si autem super eâdem gratiâ aut beneficio sint aliæ priores impetratæ ab alio; illiq; secundæ præiudicent, tum sortiuntur naturam literarum ad lites, vt debeat in illis fieri mentio priorum. Placet autem, quod generatim tradit *Felin. n. 9.* in impetratione beneficij, mentionem faciendam de his, quæ possent Papam retrahere, vel reddere difficiliorem ad concedendum, per *cap. Postulâsti. inf.* item de his, quorum secundùm jus commune fieri debet mentio, de quibus diximus *in cap. Super literis*, etsi non sint talia, quorum taciturnitas Papam retraheret aut redderet difficiliorem per *c. Si motu proprio, in verbo: Quantumcunq; modicum. in 6.* vbi autem non concurrit vnum ex his duobus, non est necessaria aliqua expressio. *per cap. Dudum. verb. Considerantes. in 6.*

Cap. XXIV. Cùm contingat.

Idem Rotomagensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Quærenti Episcopo Rotomagensi, cùm diuersi judices super eâdem caussâ impetrati, diuersa mandant, an vtrisque, an neutris, vel alterutris obedire debeat? Respondet Pontifex cum distinctione, si cum mandatum primum Ordinarius accipit prorsus nesciat jurisdictionem inter diuersos eiusmodi delegatos controuerti illud mandatum humiliter exequi debet; si postea contrarium alij mandent, ab vtrisque copiam literarum Apostolicarum postulet; &, si in

si in posterioribus expressè reuocari priores, ex tenore euidenter appareat, intrepidè exequatur, quod secundo loco mandatur. Si verò ex literarum tenore istud manifestè non constet, secundo mandato nullatenus deferri debet; neque etiam tunc, cùm id dubium est, donec iuxta aliam Constitutionem, contentio de jurisdictione sopiatur. Idemq; faciendum est, cùm primo mandato recepto, sed necdum executo, innotescit, de jurisdictione eiusmodi delegatos disceptare. Per hanc tamen doctrinam, qualiter Ordinarius se debeat in his habere, nulla datur ipsi potestas, inter delegatos aut partes, de jurisdictione judicandi.

EXEGESIS.

Tibi forsitan innotuerit) Quæri potest, qualis notitia requiratur juridictionis inter delegatos controuersiæ? *Panorm. n. 6.* putat sufficere, si id Ordinarius audierit ex vno fide digno, dictum enim vnius hominis leuis non præbet justam causam credendi. Quis autem sit fide dignus, & quæ nota sufficiens, videtur ipse Pontifex relinquere prudentiæ Ordinarij.

Iuxta aliam Constitutionem nostram) intellige *cap. Pastoralis.* quod est eiusdem *Innoc. III.* cuius est cap. istud. mandat autem ibi Pontifex, *si diuersi judices super diuersis literis Apostolicis in eadem causa impetratis, non possint concordare, vt per arbitros* huiusmodi controuersia sopiatur. Vide ibi dicta.

Iudicare) quia delegatus in causa delegata, Papæ autoritate fungitur, *& est in illa causa maior Ordinario c. Significâsti. c. Sanè. de offic. deleg.* Deinde Ordinarius in h. c. est merus executor, qui non potest sibi partes judicis vendicare *l. Si vt proponis. C. de execut. rei iudic.* Vnde meritò Papa plus ipsi non permittit, quàm vt cognoscat de expressâ reuocatione literarum priorum, & in dubio expectet terminationem controuersiæ per arbitros. Neque debet se violenter opponere mandato delegati; sed petere dilationem executionis, donec referatur ad Pontificem. *fa. c. Si quando. de off. deleg.* Si delegatus preces reijcit, potest Ordinarius appellare & tenebit appellatio *iuxt. gl. in cap. Si quando. per cap. Super eo. eodem tit.*

Cap. XXV. Olim.

Idem Innoc. III. Magistro G. & P. de Firmisca.

SVMMA.

Pancratius contendens super Parochiâ de Salice cum Rudolpho; cùm citatus non compareret, à tribus delegatis Abbatibus excommunicatus fuit; fructibus Ecclesiæ sequestratis. Absolutus postea; literas absolutionis se per rasuram falsâsse, coram duobus Abbatibus, tertio absentiam excusante, confessus est. Cui Pontifex (si ita esset) *super Parochiâ silentium imponi, eámque Rudolpho conferri mandauit. Verùm postea à prædicto Rudolpho probatâ per testes rasurâ, requisitus denuo Pontifex, an clausula* (si esset ita) *de omnibus superioribus, vel de sola rasura intelligi deberet, respondet eam ad omnia superiora referri, neque Parochiam Rudolpho assignari debere, nisi super aliis quoque* (*videl. de collatione sibi legitimè factâ,*) *plenam fecerit fidem.*

EXEGESIS.

Fecerunt fructus ipsius Parochiæ sequestrari) Reo non comparente, ordinario juris remedio poterat Rudolphus, qui comparebat, *mitti in possessionē rei seruandæ causâ*, vt per annum possideret, eóque elapso, si alter perseueret in contumaciâ, verus possessor constitueretur, verùm delegati volentes mitiùs agere, maluerunt alio legitimo adversus contumaces juris remedio vti, sequestratione videl. iuxta *cap. 2. De dolo & cont. cap. 1. De eo, qui mittitur in poss. c. Pastoralis. de Off. Ord.* Neque illos erràsse inde patet, quòd Papa sequestrationem non improbat.

Cùm dictus Rudolphus rasuram per testes idoneos probâsset) Quæri potest, quid opus fuerit testibus, cùm reus vltrò rasuram confessus fuerit? Aliqui censent fuisse confessionem solùm extrajudicialem & insufficientem. Conformius textui est, vt dicamus, fuisse judicialem & sufficientem; dicit enim textus, quòd *tandem coram duobus videl. Abbatibus, tertio absentiam excusante, id confessus fuerit.* Quod argumento est, causam his tribus Abbatibus fuisse commissam, cum illâ clausulâ, de quâ *in c. Sciscitatus. suprà. Si duo vel tres interesse nequiuerint, vnus vel plures, quibus scribitur, nihilominus exequantur*; cùm itaque tertius absentiam excusârit, indicio est, illos conuenisse, vt judicialiter hunc Clericum audirent & examinarent; ad extrajudiciale enim examen nihil opus erat tam canonicè illos conuenire. Probationem verò per testes postea secutam, vel vltrò Clericus R. obtulit, vel ipsi post secundas Pontificis literas, vt tanto magis eidem satisfacerent, adhibuerunt.

Quia licet vitium falsitatis &c. sufficit) Species criminis falsi est, quando quis *per rasuram aliquid delet, & aliud scribit. cap. Licet. §. Quinta. de crim. falsi*; nisi rasura fiat per ipsum concedentem; hæc enim non officit, si probari possit per illum factam esse; ideóque Scriba addere solet, *se fecisse rasuram, vel additionem manu propriâ, vt not. Tolos. hic n. 5.* Alioqui Scriptura Principis debet exhiberi integra; & non cancellata. *l. fi. C. de edicto Adr. tollendo.* Nec vitiat itidem rasura, facta loco non suspecto, per *c. Ex literis. de fide instrum.* Illud nota ex *Tolos. n. 8.* falsarium literarum, præsertim Apostolicarum esse incapacem beneficij, quod petit, & priuari jure suo, quod habet ex literis, insuper deponi ab officio, & de-

& detrudi in Monasterium. *cap. Si Episcopus. d. 50.* Quare meritò Pontifex pronuntiat hic, Clerico Pancratio propter commissum vitium falsitatis, silentium perpetuum super Parochiâ, quam petebat, imponendum.

Nisi super aliis facta fuerit plena fides &c.) Clausula *si ita est*, & similes, ad omnia, quæ in Scriptis narrantur, coniunctim referuntur; siue in medio apponantur, siue in fine. *per h. t.* Quare necesse est, omnia narrata probare, si id mandatur, vel impetrans ad ea probanda se obtulerit. *c. Licet. de probat. ibi. Ijdem quoque.* Contrà, si ad effectum rescripti sufficit, vnum articulum probare absolutè, vel alternatiuè, iuxt. *c. Inter cæteras. ibid.* Aut si plura narrans protestatur *de se non adstringendo ad probanda non necessaria*, non potest vlteriùs adstringi, vt not. *Tolos. hic n. 7.* Quare cùm in hoc casu plura fuerint narrata, videl. literarum rasura, & collatio Parochiæ Rudolpho facta, nō satis erat probare illud, ad effectū, Clericū Pancrat. repellendū à Parochia, sed probandū quoq; fuit istud, Parochiam Clerico Rudol. legitimè esse collatam, vt posset illi assignari. Ex quo *Felin. n. 9.* deducit bonam & quotidianam regulam per h. t. Quod ad hoc, vt quis consequatur beneficium, non sufficit *probare de non jure Aduersarij, nisi etiam agens probet de jure suo*, siue vt dicit *Ludouic. Roman. cons. 347. princ.* Quòd *declaratio super non jure rei, non probat jus beneficij competere actori, quia potest nec agentis esse beneficium, nec conuenti. per l. Si inter te & me. in fi. ff. De except. rei iud.*

Cap. XXVI. Dilectus filius, 1.

Idem Innoc. III. Episcopo Imolensi.

S V M M A.

Presbyteri Bartholomæus & Antonius à Visitatore Apostolico ob graues & manifestos excessus beneficiis priuati, à Papa literas ad eundem pro restitutione impetrârunt, nullâ factâ amotionis & excommunicationis suæ mentione, rescribit Pontifex, vt si ita est, has literas viribus carere decernat.

E X E G E S I S.

Nullam facientes penitùs mentionem) Debuisse hos Presbyteros facere mentionem priuationis, & præsertim excommunicationis, patet inde, quia aliàs Pontifex literas non erat daturus, adeóq; illas fuisse subreptitias & nullas. *per Reg. 3. in cap. Super literis. suprà.* Tantóque magis, quia petierunt restitutionem non petitâ Absolutione ab Excommunicatione. Cùm ipso jure rescriptum ab excommunicato, super alio, quàm excommunicationis vel appellationis articulo impetratum, non valeat. *per cap. 1. de rescr. in 6.*

Cap XXVII. Postulâsti.

Idem Innoc. III. Episcopo Veratisamensi.

S V M M A.

Interroganti huic Episcopo, an Vicario alicuius Ecclesiæ perpetuo, habenti de Vicariâ, & patrimonio commodam sustentationem, teneatur per literas Apostolicas in forma communi, siue pauperum prouidere? Respondet Pontifex, ex illa forma quâ Clericis pauperibus, nullum assecutis beneficium, succurritur, perpetuum Vicarium (nisi de Vicariâ fecerit mentionem) commodum reportare non debere, & pro habente beneficium sufficiens, super alio beneficio obtinendo, ex certa scientia Pontificem de leui non scribere, quin faciat de primo mentionem.

E X E G E S I S.

Perpetuo Vicario) De officio Vicarij, & diuerso Vicariorum genere, dicimus *inf. t. de off. Vic.* Hîc nota ex *Tolos. n. 3.* perpetuum Vicarium alicuius Ecclesiæ, de quo hîc sermo est, esse *Rectorem siue Parochum actu*, illum autem cuius vices agit, esse *Rectorem habitu*, illósque inter se æquiparari in multis. *Clement. 1. de off. Vicarij.* Colligitur autem ex hoc t. Vicarium talem, esse beneficiatum, & legibus Parochi obstringi. *per c. fin. de offic. Vic.* Quam ob causam hîc meritò Pontifex literas subreptitias pronunciat, quas Vicarius iste super alio beneficio obtinuit, de Vicariâ mentione non factâ, vtpote quæ si est perpetua, verè est beneficium, cuius taciturnitas non minùs quàm alterius beneficij de jure irritat literas super alio beneficio obtentas, vt ex t. clarum est.

Bonisque paternis) *Bene aduertit gl.* De duobus quæsiuisse Episcopum, scilicet *de paternâ hæreditate, & de beneficio Vicariæ*; Pontifex autem de Vicariâ tantùm significat, eius fieri debuisse mentionem; de bonis autem paternis tacet, eóque ipso indicat patrimonij taciturnitatem non obstare literis beneficialibus. Limita *juxta Bald. hîc. n. 1.* nisi quis sit ordinatus ad titulum patrimonij, & impetret literas contra Episcopum, vt sibi prouideat de beneficio, Episcopus enim non tenetur prouidere ordinato, habenti sufficiens patrimonium. *per c. Tuis. & c. Episcopus. & c. Licèt. de præbendis.* debet ergo fieri mentio patrimonij, si Papa velit conferri alicui beneficium, non obstante, quòd habeat patrimonium sufficiens, & inde titulum. Quando autem in aliâ Ecclesiâ, aut ad alios impetrat literas beneficiales, non tenetur facere mentionem patrimonij, quia clericus non tenetur de eo viuere; sed potest viuere de altari, cui seruit. *per c. Cùm secundùm Apostolum. de præbend. in 6.*

Per illam formam communem, cùm secundùm Apostolum) dicuntur olim in vsu fuisse literæ beneficiales, quæ inciperent, sicuti incipit. *cap. 17. de præbend.* videl. *cùm secundùm Apostolum, qui altari seruit, viuere debeat de altari, & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à mercede, &c.* Et quia sic pro omnibus ordinatis Papa scribere solebat, ideò vocantur *in forma communi, hic. & c. Accepimus*

Digitized by Google

pimus. de atat. & qualitat. ord. Dicuntur etiam *in forma pauperum*, quia hæc forma est pauperibus assignata, nam pro diuitibus non solet ita scribi. *juxta h. t. & c. Clericos. 1. q. 1.*

De leui non scribimus, &c.) hine colligit *Panorm. n. 1.* Per subreptionem vitiari literas, non tantùm quando quis fuit causa finalis gratiæ, siue rescripti, ita vt Papa non nisi propter illum, & non propter alium literas esset concessurus, verùm etiam quando solùm fuit causa impulsiua, ita vt licèt Papa nihilominùs concessisset, non tamen ita de leui, siue tam facilè fuisset concessurus. Hócque ait, *ita esse dispositum in odium ambitionis beneficialis.* Regulariter enim, cessante causâ impulsiuâ, non cessat dispositio, pro quâ sententiâ, *Panorm. multos alios refert. Sanch. l. 8. de matr. d. 21. n. 10.* Sed hanc sententiam eidem Sanch. falsò imponit *Barbos. hic. n. 4.* cùm *n. 17.* expressè concludat, *per solius causæ finalis taciturnitatem* vitiari gratiam. Etsi non placeat nobis limitatio, *quam idem Sanch.* adhibet *ex Couarr. l. 1. variar. c. 20. n. 5*, hoc intelligendum esse, quando adhuc veritate narratâ, concessisset Princeps gratiam eodem modo, licèt maiori cum difficultate, secùs si non ita concessisset, sed *moderamine quodam adhibito.*

Censeo enim absolutè inhærendum regulæ *8. cap. Super literis.* vt tum solùm literæ subreptitiæ sine dolo & malitia impetratæ, sint irritæ, quando *veritate narratâ, nullas prorsus Papa literas dedisset*, vbi pondero illud, *nullas prorsus*, id est, *absolutè nullas*, quæ verba non restringunt mentem Pontificis ad aliquod moderamen, Nec alicuius momenti est, quod objiciunt ex h. t. illa verba: *De leui non scribimus*, quando facimus de *primo* (beneficio) *in nostris literis mentionem.* Significat enim, Pontifices obseruare jus commune, secundùm quod, literæ super beneficio altero habentur pro subreptitijs, nisi faciant mentionem de prioribus. *c. Adeò. sup. c. Si proponente. inf. h. t. c. Si motu proprio. de prabend. in 6.* nisi proprio motu beneficium conferat; tum enim, etsi non fiat mentio alterius beneficij, gratia est valida, quia *de merâ liberalitate Pontificis procedit*, non ad alterius impetrationem, de qua sola loquuntur jura priora, neque præiudicant meræ liberalitati Papæ, qui non de leui, nec facilè tales gratias concedit. Quod diu postea meritò *in cit. cap. Si motu proprio*, clarè expressit *Bonifac. VIII.* cuius est ille t.

Cap. XXVIII. Nonnulli.

Innoc. III. in Concil. Gen. Latteran. IV.

SVMMA.

Statuit Pontifex 1. ne quis vltra duas dietas extra suam diacesin per literas Apostolicas ad judicium trahi possit. Nisi de assensu partium fuerint impetrata, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem. 2. Vt si quis super aliquâ quæstione, de catero sine speciali mandato Domini, literas impetrare præsumpserit; & litera illæ non valeant, vt ipse tanquam falsarius puniatur, nisi fortè de illis personis extiterit, à quibus de jure non debet exigi mandatum.

EXEGESIS.

Vltra duas dietas,) Hodie hoc est restrictũ ad *vnam dietam.* per *cap. Statutum. §. Cùm verò. t. eodem in 6.* Est autem dieta iter vnius diei, & intelligi *dietam vulgarem* tenent communiter DD. si non constet de vulgaribus, sentiunt recurrendum ad arbitrium judicis, vt, ipse determinet dietas, & quidem aliter in æstate, quàm in hyeme, vt notat *Panorm. n. 6.* (de quo postremo dubito, jus enim non distinguit inter hyemem & æstatem, *distinguere autem non debemus, vbi lex non distinguit. l. fi. C. de haredit. vel act.*) qui tamen rectè magis probat Sententiam gl. *in c. Cupientes. de elect. in 6.* in defectu vulgarium, recurrendum ad *dietas legales*, quia arbitrium Iudicis non succedit, nisi in ijs, quæ non sunt determinata à lege. *c. de caus. de off. del.*

Obiter autem nota, quòd *milliare legale*, id est *Italicum*, conficiatur *mille passibus*, vt est gl. *in l. mille passus. 54. ff. de verb. Signif.* passus verò *quinque pedibus.* Pes autem *quindecim digitis, secundùm gl. in l. 3. ff. de verb. Signif. & in c. Sicut. 17. q. 4. Viginti autem milliaria* legalia, faciunt *vnam dietam legalem. d. l. 3.* Milliaria autem vulgaria æstimantur secundùm vulgi opinionem, & loci consuetudinem, simúlque nunc maiora, nunc minora per *gl. hic.*

Expressam de hac constitutione fecerint mentionem) *Felin. n. 2.* statuit hanc regulam: *vbi lex Canonica, vel ciuilis, habet clausulam derogatoriam ad rescripta, non valet rescriptum, nisi faciat mentionem de lege illa simpliciter, vel saltem per verba aquipollentia.* Quam regulam deducit ex *h. t.* & confirmat *per c. Eam tunc. de atat. & qual. ord. c. pen. & vlt. de Cap. Monach. c. fi. h. t. in 6. c. vn. De excess. Pralat. ibid.* idem tenent Ioan. Andr. & Panorm. hîc, quos sequuntur alij. Valde autem probabile est, Pontificem addidisse hanc clausulam derogatoriam, quia iste canon latus est in *Concil. Generali Lateran. 4.* Omnis autem constitutio Concilij Generalis, etsi nõ exprimatur, vt hîc, tacitè tamẽ habet clausulam derogatoriam ad rescripta; adeò, quòd rescriptum obtentum contra constitutionem Concilij, debet habere specialem mentionem Concilij, ita sentiunt *Archidiac. in c. 1. Super verb. Noscatur de constit. in 6. quem sequuntur Bald. in l. humanum 11. C. de legibus. cum multis*, quos refert *Felin. l. c.* etsi sine ratione sufficienti ab illis dissentiat: Debetur enim profectò hæc reuerentia Concilijs Gen. vt non debeant, neque soleant Pontifices illis derogare, sine grauissima causa, & mentione speciali.

Sine speciali mandato Domini, &c.) Nemo potest pro alio impetrare rescriptum, sine speciali mandato siue procuratorio per *hunc text. & c. Ex part. inf.* quæ jura procedunt de rescriptis ad lites, non item de rescriptis gratiæ, & ad beneficia obtinenda,

nenda, quæ potest aliquis acceptare pro alio, sine mandato ipsius, quod obseruari in Curiâ Romanâ notat *solennis gl. fin. passim recepta, & allegata etiam à Nau. t. 2. in c. Si quando. præl. 1, n. 2.* Simile quid diximus *sup. c. 1.*

Nisi fortè de illis Personis extiterit, &c.) à *personis coniunctis* non exigitur mandatum, quæ autem illæ sint, controuertitur; vt videre est apud *Panorm. n. 10. l. Sed & hæ. ff. De procur.* communiter numerantur *liberti, liberi, fratres, parentes & affines.* Nec displicet quod dicit *Panorm.* considerandam esse *conditionem & consuetudinem patriæ*, asserens quòd lex non considerat nisi *affectionem*, ratione cuius, personæ alicui iunctæ præsumuntur res illius fideliter & rectè gerere, sine mandato. Ideòque concludit, quòd vltra personas expressas in *d. l.* sit arbitrarium *inspectâ affectione*, qui coniuncti sine mandato debent admitti. Vnde hoc etiam procedere *in amicis*, si amicitia sit maxima, tenet idem *Panorm. in c. Accedens. n. 2. & 8. vt lite non contestat.* & sequitur cum alijs. *Barbos. hîc. n. 17.*

Cap. XXIX. Dilectus filius, 2.

Honorius III. Cantuariensi Archiepiscopo & Coniudicibus eius.

S V M M A.

Clericus Iordanus conuentus coram Ecclesiâ S. Nicolai per literas Apostolicas à clerico Sarraceno, excepit non posse se vigore illarum literarum trahi vltra duas dietas à diœcesi, vbi prædicta Ecclesia erat. Quam exceptionem cùm judices admittere nollent, quòd idem Sarracenus in Rophensi & Eliensi diœcesibus beneficia, & per hoc domicilium haberet, ipse ad Pontificem appellauit, literis ad Eboracensem Archiepiscopum, & collegas desuper impetratis. Quo non obstante, priores judices his posterioribus inhibebant, ne in negotio procederent. Sed jussit Pontifex illos huic causæ supersedere, quòd non ipsi, sed judices super appellatione impetrati, cognoscere habeant, ad quos jurisdictio pertineat.

E X E G E S I S.

Vltra duas dietas à diœcesi, vbi prædicta Ecclesia erat,) gl. hîc notat, dietas has esse computandas respectu diœcesis, vbi est res, de quâ quis conuenitur. Et vult, quòd licet in actione personali computentur à loco domicilij, siue habitationis, in actione tamen reali, qualis erat in hoc casu, computationem fieri à fine diœcesis, vbi est res sita. Sed huic glossæ contraria est altera, quam *Felin. hîc vocat magistram in c. Statutum. §. Cùm verò. h. t. in 6.* tenet hodie etiam in actione reali fieri computationem à loco domicilij, pro quo allegantur multa jura, & sequitur *Rota, h. t. decis. 28. in antiq. Panorm. & Felin. hîc. n. 13. Bald. in l. fi. C. De edict. D. Hadr. tollend.*

Ratio præcipua est, quia per *c. prox. Nonnulli.* prohibetur quis trahi vltra duas dietas extra suam diœcesin, ratione autem rei sitæ vel contractûs, non sortitur aliquis diœcesin, etsi sortiatur forum, est ergo *diœcesis sua*, de qua loquitur tit. ille, *vbi res est*, nisi quis ibi simul habitet. Apparet autem, quòd in hoc casu Clericus Sarracenus secutus fuerit gl. priorem in rem suam, posteriorem contrà tenuerunt judices, etsi Papa neutram vel approbârit, vel improbârit, sed nihil de narratis alijs pronuntians, illud solùm rescripserit, *ne Iudices priores inhiberent judicibus appellationis, quin procederent.*

Quasi ex hoc ibi domicilium intelligeretur habere) Quomodo clericus in loco beneficij siue Ecclesiæ sortiatur domicilium, pluribus conclusionibus hîc explicat *Felin. à n. 1.* quarum summa est; 1. Clericus Regularis habens beneficium non requirens residentiam, non censetur ibi habere domicilium, ita *Innoc. in c. Ex ore. de priuileg.* Verbo. *Alij autem.* quem communiter sequuntur DD. 2. Clericus sæcularis habens beneficium requirens residentiam, sortitur ibi domicilium; est communis. 3. Habens plura beneficia requirentia residentiam, dicitur habere plura domicilia, *juxta gl. receptam. in c. Priuatus. d. 71. & in c. Quoniam. 21. & in c. Quia in tantum. de præbend.* Intellige, si vtrique beneficio, & quidem æqualiter seruit, secus si vni seruit ipse, alteri eius Vicarius. *c. Extirpanda. de præbend.* tunc enim tantùm habet domicilium, vbi residet. 4. Habens vnum, in quo tenetur residere, licèt non resideat, dicitur ibi habere domicilium, secundùm *Butrio in c. Postulâsti. de foro compet.* quia cùm de jure debeat habitare in loco beneficij, non videtur alibi esse *animo perpetuæ habitationis, sed momentaneâ.* Limita, nisi alibi staret vltra decennium. *arg. l. 2. C. De incolis.* tum enim consideratur potiùs quod fit, quàm quod fieri deberet *juxt. Panorm. in cit. cap. Postulâsti.* Etsi nihilominus, vt multis probat *Felin. n. 4.* talis qui non residet, vbi de jure debet, non quoad commoda, sed quoad incommoda & onera, fingitur habere domicilium in loco debitæ residentiæ, vt adeò possit ibi citari, & non comparens pronuntiari contumax. 5. Licèt alibi, quàm in loco beneficij v. g. in loco patrimonij, domicilium possit clericus etiam de jure habere, tamen principale eius domicilium dicitur esse in loco beneficij. juxta *Innoc. in d. c. Ex ore.* quem communiter sequuntur alij. 6. Hæc eadem procedunt in Prælatis Regularibus, quia sortiuntur domicilium loci prælaturæ suæ, secundùm *Bald. in l. 1. ff. Ad Municipalem.* Idque secundùm eundem procedit de Religiosis quibusuis, quia sortiuntur domicilium in loco Monasterij sui, quod finitur, cùm legitimè transferuntur aliò, &c.

Cùm non vos sed dicti judices, &c.) Clarum est

est, quòd Iudex, à quo appellatur, nō debeat vel possit inhibere Iudicem appellationis, id est ad quem appellatur, siue eius delegatum. Cùm hic sit illius Superior, pertinet igitur cognitio de jurisdictione, (vtrùm appellans rectè appellàrit, vel illegitimè, ideóque non obstante friuolâ appellatione, adhuc subsit jurisdictioni judicis prioris,) ad Iudicem ad quem. Qui priusquam inhibeat judici à quo, debet præmittere cognitionem, vtrùm ex justâ causâ appellatio fuerit emissa. *per c. Romana. §. Si obijciatur, de appell. in 6.* Quæ materia, etsi huc ratione conclusionis huius cap. pertineret, rectiùs tamen *in t. de appell.* quem supponit, tractatur *in dicto c. Romana. & similibus.*

Cap. XXX. Capitulum S. Crucis.

Honorius III. Episcopo & Archidiacono Legionensi.

S V M M A.

Cùm Callimachus clericus literas monitorias & præceptorias super beneficio contra Capitulum Sanctæ Crucis in eorum Ecclesia, & Beatus clericus super consimili beneficio alias literas executorias, priorum non factâ mentione, ad Archiepiscopum Tornacensem, eiúsque collegas, contra idem Capitulum impetràsset, illique post appellationem ad Papam, in dictum Capitulum suspensionis & excommunicationis sententiam protulissent; Callimachus quoque pro sui mandati executione literas ad alios obtinuisset, qui eandem censuram aduersùs idem S. Crucis Capitulum fulminàrunt; Pontifex ad hos posteriores delegatos rescribit, vt recepto in Canonicum Callimacho, qui ad eos priùs mandatum Apostolicum reportauit, præfatas censuras relaxent, & clerico Beato silentium imponant.

E X E G E S I S.

Priùs monitorias) Tria olim erant genera literarum, quæ dabantur pro beneficijs, & quarum hîc mentionem facit Pontifex. *Monitoria*, quibus hortabantur Papæ Ordinarium, ad beneficium huic vel illi conferendum. *Præceptoria*, quibus id præcipiebant, & denique *Executoria*, per quas dabantur executores, qui cogerent Ordinarios ad conferenda beneficia, juxta mandatum Pontificis. De quibus literis frequens est mentio *in h. t.* vt *c. Nostrum. c. Eam te. c. Constitutus. c. Ex literis. c. Ex insinuatione.* Valebat tamen collatio Ordinarij, etsi delinqueret, non obtemperando Pontifici, nisi clausula irritans illis mandatis esset adiecta. *c. 1. De conc. præb. in 6. c. 1. De præbend. ibid.* Vel nisi executor ante collationem alteri factam, inhibuisset Ordinario, ne alteri conferret, aut sibi in vim rescripti, collationem retineret, de quo in *c. Tibi qui. h. t. in 6.* vel nisi impetrans ante vacationem præbendæ, esset jam in Canonicum receptus, de quo *c. Duobus. in 6. & c. Si postquam. h. t.* Per clausulam porrò irritantem, beneficium est affectum impetranti etiam ante præsentationem mandati, & præfertur alijs postea impetrantibus per *cap. Tibi, qui gratiam. de rescr. in 6.* Et quidem olim eo ordine, quo enarrauimus, dabantur tres hæ literæ, hodie tamen id non obseruari monet, *Ioan. Andr. in c. Ex insinuatione.* Illud denique obserua ex *Tolos. hic n. 6.* Si executor detur, non tantùm ad compellendum Ordinarium, sed omissis aliis literis etiam ad conferendum, tunc beneficium eo ipso affectum siue debitum esse impetranti, neque collationem Ordinarij aliter factam tenere. *c. Si capitulo. de conc. præb. in 6.*

Qui ad eos priùs mandatum Apostolicum reportauit) In literis gratiæ, siue ad beneficia stari datæ diximus supra ad *c. Certum.* Cùm igitur Callimachus priùs mandatum vel literas reportàrit (vnde sequitur illas priùs fuisse datas, quàm literas clerici B.) jubet Pontifex secundùm hanc regulam, Callimachum in Canonicum recipi, & alteri silentium imponi.

Cap. XXXI. Ad audientiam.

Idem Bituricensi Archiepiscopo Sedis Apostolicæ Legato.

S V M M A.

Si qui impetratis literis super prouisione beneficij, loco beneficij acceperint annuas pensiones, & postea alias (priorum mentione non factâ) impetrent, vel impetràrint, decernit Pontifex illos carere commodo literarum, & reuocandum in irritum, si quid illarum prætextu sit factum.

E X E G E S I S.

Post literas taliter venditas) Videtur Pontifex notare Simoniæ speciem, si aliqui habentes literas super beneficio ipsis conferendo in aliquibus Ecclesiis, relinquant beneficia Capitulo vel Episcopo, & in compensationem accipiant pensionem aliquam. Quod si faciant animo jus spirituale beneficij dandi pro tali pensione, à Simoniâ excusari non poterunt. *Vid. quæ diximus in c. Cùm M. Ferrariens. de Constit.*

De illis mentione non factâ) Etiam pensionis mentionem fieri debere diximus, *c. Ceterùm. & c. Cùm adeò. sup. h. t.*

Cap. XXXII. In nostrâ.

Greg. IX. Archiepiscopo Mediolanensi.

S V M M A.

Qui plures literas, quarum aliæ de alijs non faciunt

faciunt mentionem, impetrant, vt in pluribus Ecclesijs admittantur; si in aliqua sint recepti, etsi beneficium necdum fuerint assecuti; hos jubet Pontifex illâ Ecclesiâ esse contentos, neque occasione eiusmodi literarum, ad aliam admitti. Nisi de receptione suâ expressam fecerint mentionem.

EXEGESIS.

Ecclesiasticum Beneficium sint assecuti) Not. hîc *Felin. ex communi DD.* quòd receptus in Canonicum sub expectatione præbendæ, non dicitur assecutus beneficium Ecclesiasticum, donec præbendam re ipsâ obtineat. Quâ ratione *præbenda* potiùs, quàm *Canonia* dicitur beneficium Ecclesiasticum, *sicut suprà, c. Cùm M. Ferrar.* Nota ergo, illum, qui sine præbenda recipitur, non esse nisi sub expectatione Canonicum. V. ibi dicta. In effectu tamen ad obtinendum aliud beneficium, receptio æquiparatur beneficio, quatenus sic receptus impetrat literas ad alterum beneficium, tenetur *vi* huius *t.* facere mentionem receptionis, ne careat commodo literarum.

Cap. XXXIII. Ex parte Decani.

Idem, Episcopo Siluanectensi & Abbati Caroliloci, aliàs Compendiensi.

SVMMA.

Cùm in causâ excommunicationis latæ à Capitulo Laudunensi in quendam Nobilem, procuratores vtriusque partis, literas ad illos, quibus hoc Cap. inscribitur, impetrâssent: Negauit Nobilis, per dictas literas procedendum, quòd ipse ante illarum impetrationem, mandatum procuratori datum, reuocâsset. Negante verò Capitulo, huiusmodi reuocationem ad ipsos vel Papam peruenisse, judices sibi procedendum putârunt; & procuratore Nobilis, ex aduerso literas de nouo impetratas exhibente, dixerunt eas non valere ex eo, quòd post reuocationem mandati, eas impetrâsset. Pontifex super his consultus respondit, vt si procurator Nobilis reuocationem mandati acceperit, juxta priores literas, non obstantibus posterioribus, delegati procedant.

EXEGESIS.

Mandatum sibi traditum reuocâsset) Mandatum procuratoris tam diu, quàm diu mandantis voluntas durat. *l. Si verò. §. Si mandauero. l. Si procurator. §. fin. ff. De procur. l. vn. C. De satisdando.* Reuocatur autem procurator legitimè, ex legitimis causis, (quas breuiter tangit *Tolos. hîc. n. 5.*) si de reuocatione ipse certior fiat, & judex quoque, coram quo lis pendet, vel aduersarius collitigans *c. Mandato. 1. de procur.* quæ reuocatio nisi sit insinuata iudici, vel aduersario; addo, vel ei, cuius interest, valet rescriptum per illum tit. post reuocationem impetratum, perinde, ac si reuocatus non fuisset, vt ex hoc textu apparet. Sicut enim gesta procuratoris non valent, nisi priùs fecerit fidem iudici, & aduersario de mandato. *l. Si procur. ff. De procur. L. 1. C. Eodem. gl. in Clement. 1. eod.* sic & reuocatio maiori vel pari ratione constare debet vtrisque, per *Reg. Iur. 1. l. 5. Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem absoluitur.*

Non obstantibus posterioribus, procedatis,) Nec vult Pontifex, vt literæ posteriores à procuratore Nobilis sine specialis mandati exhibitione impetratæ valeant, insistens decisioni *cap. Nonnulli, supra, autoritate Conc. Gen.* firmatæ, *de quo ibi diximus.* procedere, solùm de rescriptis ad lites, non ad beneficia, quod *hîc n. 7.* minùs rectè ad vtraque extendit *Tolos.* Etsi verò Nobilis, prout gl. format casum, procuratori priùs reuocato, rursus postea dedit mandatum, vt iret Romam, & literas secundas impetraret, quia tamen id mandatum nec Papæ, nec parti Aduersæ insinuatum fuit, Pontifex censuit literas posteriores veluti sine speciali mandato impetratas, valere non debere.

Cap. XXXIV. Significante.

Idem Decano & Magistro G. Canonico Leodiensi.

SVMMA.

Cùm Raphaël contra Vitum veluti Remensis diœcesis existentem, literas impetrâsset, idem Vitus contra excepit, se non esse diœcesis Remensis, sed Leodiensis, ideóque per literas diœcesis Leodiensis nullam facientes mentionem, conueniri nec posse, nec debere. Rescribit Pontifex, si est ita, *exceptionem admitti debere.*

EXEGESIS.

Non de Remensi, sed Leodiensi diœcesi,) Ex errore nominis diœcesis, regulariter vitiatur rescriptum vigore *h. t.* quem tamen non procedere, si ex circumstantijs constet de corpore eius, cui Papa rescriptum largiri intendit, *arg. ex l. Si in nomine. C. de testam. & §. Si quis in nomine. inst. de legat.* tenet *Innoc.* hîc. *in principio. Panorm. n. 4. Imola n. 3. Felin. n. 1. Rota decis. 54. aliàs 839. de rescript. in antiq.* Neque obstat huiusmodi subreptionem falsæ diœcesis, per simplicitatem aut ignorantiam factam, non fuisse causam concessionis, & Papam illâ cessante, literas æquè concessurum, adeóque gratiam non esse inualidam. *per c. Super literis. suprà.* Resp. enim, in hoc casu literas non esse vitiosas ratione subreptionis, sed quia falsâ diœcesi expressâ, verba rescripti non conueniunt personæ, de qua agitur, nec constat de corpore rei. Vnde in talibus succedit Regula: *cui non conueniunt verba, nec etiam conuenit dispositio. l. 4. §. Toties. ff. De damno*

damno inf. & similibus. Ad vitandum errorem in nomine diæcesis, hodie consueuit in literis Apostolicis diæcesi, quæ nominatur, addi alternatiua indefinita, v. g. *exposuit nobis N. clericus Augustana, siue, alterius diæcesis.*

Cap. XXXV. Rodulphus.

Idem Priori Sancti Laudinensis, & Succentori Rothomagensi.

S V M M A.

Rodulphus clericus per literas contra Episcopum Sagiensem & quosdam alios Sagiensis Diæcesis, à Magistro Remigio conuentus, excepit se esse de ciuitate Sagiensi, sub clausulâ autem aliorum Sagiensis diæcesis, nullum de ciuitate ipsâ intelligi inclusum, adeóque per has literas se conueniri non posse. Respondet Pontifex, quatenus si ita est, *exceptio admittatur, & in contrarium acta reuocentur in irritum.*

E X E G E S I S.

Per generalem clausulam, quidam alij) Sententia *gl. in c. Vnde. de rer. permut. in 6. verb. diæcesi.* appellatione diæcesis comprehendi ciuitatem Episcopalem in fauorabilibus, non item in odiosis, qualis erat casus h. c. ab omnibus communiter recepta est, vt videre est apud *Barbos. hic n. 5.* plurimos allegantem. Quo obtentu Rodulphus in proposito, declinauit literas à Magistro Remigio impetratas contra Episcopum Sagiensem, & alios de Diæcesi Sagiensi, quibus impetebatur, veluti & ipse vnus esset de illis alijs diæcesis Sagiensis. *Tolosano hic n. 4.* mirabilis & pene inaudita videtur exceptio, quam in hoc casu juxta communem explicationem videtur probare Pontifex, vt ab appellatione diæceseos excludatur *ciuitas Principalis, siue Episcopalis, id est, vbi Episcopus residet.* Quod perinde inconueniens dicere possumus, quàm si ab appellatione Regni excluderetur Metropolis, siue Vrbs Regia, ideóque censet, ante clausulam illam: & *quosdam alios diæcesis Sagiensis* post Episcopum, nominatim fuisse expressos quosdam alios diæcesanos, qui non essent ciues Sagienses, ideóque meritò Rodulphum excepisse, quòd sub illâ clausulâ, *& quosdam alios*, nullus de ciuitate ipsâ censeretur inclusus. *Fa. c. Sedes Apostolica.* suprà. vigore cuius sub illâ clausulâ, & *quosdam alios*, solùm intelliguntur, pares aut minores illis, qui sunt nominatim expressi. Credibile autem est, Rodulphum Rectorem Ecclesiæ, istis diæcesanis Forensibus non fuisse parem aut minorem, sed majorem.

Neque obstat Episcopum fuisse illo maiorem, quia Episcopus in vigore non est de diæcesi, quod sonat subditum diæcesanum, sed caput & Rector diæcesis, qui autem post Episcopum nominatim sunt in illis literis expressi, aut sub generalitate *quorundam aliorum comprehensi*, omnes fuerunt subditi diæcesani; Vnde respectu illorum rectè exceptionem *in c. cap. Sedes Apostolica.* fundâsse videtur Rodulphus, quod inde magis confirmatur, quia non obtendit clausulam: *& quosdam alios Sagiensis diæcesis*, prout facere debebat, si existimabat ciues Sagienses non esse de diæcesi, sed solùm clausulam: *& quosdam alios*, qui exprimuntur in *c. cap. Sedes Apostolica*; juxta cuius dispositionem rescripsit Pontifex. Vt adeò censeam cum Tolosano, vniuersim tam in odiosis quàm in fauorabilibus, sub appellatione illorum, qui sunt de diæcesi, vel maximè comprehendi illos, qui sunt de Ciuitate Episcopali, sicuti sub nomine incolarum regni, vel maximè intelliguntur incolæ ciuitatis Regiæ.

Cap. XXXVI. Significauit.

Idem Abbati S. Iacobi.

S V M M A.

Cùm quidam per literas aduersùs Episcopum Tullensem, & quosdam alios Clericos & laicos impetratas, Comitissam Namutensem, quæ mortuo fratri in Comitatu successerat, per generalem clausulam: Et quosdam alios, *super pecuniâ fratri mutuatâ, conuenissent: excepit procurator Comitissæ, se per literas fratre viuente impetratas, earumq; vigore in jus nunquam vocato, non posse conueniri. Quam exceptionem admitti, & contraria in irritum reuocari, mandat Pontifex.*

E X E G E S I S.

In Irritum.) Notat *Tolos. hic. n. 3.* post *Panorm.* per Clausulam illam: *& quidam alij*, non posse in jus vocari hæredes, in jus nunquam vocati, antequam moreretur, nisi mortuus in rescripto nominetur, & Superstes fuerit tempore impetrationis. *c. Dilecti. de foro compet.* Nam vt ait Paulus, *aduersùs eum, qui in rebus humanis non erat, cùm Iudex datus est, neque judicis datio valuit, neque aduersùs eum sententia dicta vires habet. l. 2. §. Idem. Quæ sent. sine appell. rescind.*

Nisi judex sit datus aduersùs dignitatem mortui, nam tunc Successor in dignitate censetur in rescripto nominatus, vt si contra Ecclesiam, Comitatum, &c. res sit. *Nam dignitas non moritur cum personâ. cap. Si gratiosè. de rescript. in 6. c. Liberti. 12. q. 2.* Vel nisi res, vel negotium ipso viuente ceperit agitari, & res non ampliùs sit integra, tunc enim potest agi contra Successorem aut possidentem id, de quo cœptum est agi. *cap. Quia V. qui violenter. de jud.*

Cap. XXXVII. Ex Insinuatione.

Idem Abbati S. Victoris.

S V M M A.

Cùm Clericus I. super prouisione suâ ad Episco-

piscopum Ambianensem praeceptorias, & contra eum executorias ad judices impetrâsset, in quibus fiebat de prioribus monitorijs mentio, has autem nullas sibi oblatas replicaret Episcopus, (vti casum formar glossa:) Mandat Pontifex, si nullae monitoriae praecesserint, & tamen in executorijs illarum mentio fiat, executorijs supersederi, secus secundùm illas procedi.

EXEGESIS.

Nullae monitoriae, &c.) procedit hoc Capitulum juxta morem antiquum, quem expiicauimus *supra in cap. Capitulum S. Crucis*, cùm ordinariè non dabantur *executoriae*, priusquam *praeceptoriae*, & hae non priùs, quàm *monitoria*. Iste igitur Clericus, vt faciliùs obtineret executorias, falsò narrauit, praecessisse monitorias. Quare meritò Pontifex mandat, *si ita esset*, secundùm executorias, delegati ne procederent.

Cap. XXXVIII. Mandatum.

Idem Nouiensi Episcopo.

SVMMA.

Si quis mandatum Apostolicum Episcopo exhibet super prouisione suâ cum hâc clausulâ: Si pro alio ibidem non scripsimus, qui huiusmodi gratiam prosequatur: *Episcopus alio jam beneficium per literas Apostolicas obtinente, illud exequi non tenetur: quia Papa non intendit grauare Ecclesiam super receptione duorum.*

EXEGESIS.

Si pro alio ibidem non scripsimus, &c.) Obijcit gl. dubitationem Nouiensis Episcopi fatuam videri posse, cùm enim in literis posterioris Impetrantis, haec clausula: *Si pro alio ibidem non scripsimus, &c.* expressa esset, & prior impetrans pro quo Pontifex priùs scripsit, per literas priores beneficium in Ecclesiâ de facto obtineret, eiusdem apparebat conditione deficiente, literas posteriores nihil operari, neque opus esse, vt Pontifex super hoc consuleretur. Resp. dubium Episcopi probabile fuisse, & inde ortum, quòd clausula non tantùm illud continebat, *si pro alio ibidem non scripsimus*: sed etiam istud: *qui huiusmodi gratiam prosequatur*: vt adeò clausula videretur referri ad pendentiam gratiae primae, si videlicet *prior impetrans nondum receptus ad beneficium necdum ipso facto illud obtineret, sed jus suum* per literas Apostolicas apud Episcopum adhuc *prosequeretur*. Cùm igitur in proposito gratia primi impetrantis non ampliùs penderet, sed de facto Episcopus in beneficio illi conferendo mandatum Apostolicum impleuisset, quaerit Episcopus, vtrùm in hunc casum (benefici) non ampliùs pendentis, sed de facto obtenti) hâc clausulâ non contentùm, teneretur secundo impetranti prouidere.

Respondet Pontifex, absolutè non teneri, redditque rationem, quae videtur generalis, *quòd super receptione duorum, Papa non intendat grauare Ecclesiam*, simul, vel intra breue tempus, intellige; quin enim successiuè post longius tempus intermedium, possit vel soleat mandare, vt jam vnus, & post aliquot annos alter recipiatur, nihil obstat. Ex quo sequitur, secundùm hanc limitationem, rectè dixisse gl. quòd etiam sine expressione istius clausulae, *si pro alio non scripsimus*, Papa non intendit grauare eundem Collatorem super receptione duorum, nisi illud exprimat: vt adeò ista clausula subintelligatur, etsi non sit expressa, & perinde procedat; siue gratia pendeat, siue sit executa, imò magis, quando est executa; quia maius grauamen est, recipere secundum, quando primus facto ipso est receptus, quàm quando solùm est recipiendus. Quam sententiam nobis inter plures alias magis probatam, sequuntur *Ioan. de Lignano. Calder. Panorm. hîc. n. 3.*

Ex quo obseruandum 1. Istam intentionem Papae colligi ex stylo Curiae, nullo enim jure est expressè cautum, quòd Papa non intendat grauare Ecclesiam super receptione duorum: sed ex consuetudine Pontificum, insurrexit illa praesumptio tacitae voluntatis illorum. Quae praesumptio confirmatur *ex cap. Capitulum S. Crucis. supra.* vbi primo recepto, itidem excluditur secundus impetrans: & *c. Literis. & c. Abbatem seqq.* vt mox *patebit*. Obser. 2. quòd à principio, vti ait *idem Panorm.* Papa non scribebat pro aliquo beneficiando, vnde in volumine decreti non reperitur has gratias fuisse vnquam concessas, sed postmodum Papa incepit scribere cum moderamine, ad Episcopos, dando primò *monitorias*, deinde *praeceptorias*, tertiò *executorias*. Et aliàs non scribebat pro secundo, quin apponeret illam clausulam: *Si pro alio non scripserimus, vt hîc. & in cc. duobus seqq.* Hodie per concordata Germaniae Pontifex vix solet dare eiusmodi literas, nisi secundùm reseruationem in dictis concordatis expressas. Et cùm scribit pro aliquo, literae communiter sunt executoriae, non tantùm ad compellendum, sed etiam ad conferendum.

Cap. XXXIX. Literis.

Idem.

SVMMA.

Iussit Greg. IX. Clericum Guilielmum recipi in Canonicum cum hâc clausulâ: nisi pro alio per nos fuisset Ecclesia vestra grauata *(quod aequipollet illi, nisi pro alio scripsissemus) Replicârunt Canonici, se T. Subdiaconum, qui monitorias ab Honorio III. proximè defuncto impetrârat, per executorias (Greg. IX.) jam recepisse. Respondet Pontifex, id non obstare, cùm factum praedecessoris sui potiùs, quàm suum fuerit prosecutus.*

EXE-

EXEGESIS.

Factum prædecessoris sui, &c.) Nota 1. *ex Panorm. n. 3.* Quòd Papa debet prosequi saltem ex vrbanitate, factum inchoatum per prædecessorem; hodie tamen fit oppositum in beneficijs, quia omnis Papa nouiter creatus, reuocat omnes gratias factas per prædecessorem, si per eas nondum sit acquisitum jus in re. *c. fi. de Conc. præb. in 6.* Nota 2. literas monitorias Honorij non expirasse per mortem ipsius, quia res non erat ampliùs omnino integra, sed gratia incepta, vnde conveniebat, illam per executorias complere; ideóq; dicit Pontifex *se factum prædecessoris sui potiùs prosequi, quàm suum.* Imò sicut patris & filij dicitur vnum testamentum. *l. Patris & filij. ff. De vulg. substit.* ita antecessoris & successoris est vna gratia, quæ denominatur à suo principio, vt dicatur videlicet gratia Honorij, non Gregorij, *juxta Bald. hic.* Nota 3. Nisi dictus Honorius dedisset monitorias pro Subdiacono T. Greg. non fuisse grauaturum hanc Ecclesiam super receptione duorum. Per quod confirmatur quod diximus *c. præced.* clausulam: *Si non scripserimus pro alio,* semper apponi, vel subintelligi in eiusmodi literis.

Cap. XL. Abbatem.

Idem Greg. IX.

SVMMA.

Episcopus, cui scribitur, vt alicui in diœcesi sua prouideat, vel prouideri faciat, cum clausulâ; nisi scriptum sit pro alio, non potest id exequi circa beneficia spectantia ad collationem alterius, v. g. Abbatis, qui per mandatum Apostolicum recipiendo alium, jam grauatus est.

EXEGESIS.

In aliquâ Ecclesiarum sui Monasterij) Not. 1. quòd collatio beneficiorum in diœcesi possit pertinere ad Abbatem, vel Prælatum Episcopo inferiorem, ex priuilegio vel præscriptione, vel primâ fundatione, etsi de jure communi institutio, siue prouisio beneficiorum spectat ad Episcopum *c. Regenda. & c. Nemini. 11. q. 1. c. Omnes Basilicæ. 16. q. 7. c. Cùm ex iniuncto. in fi. de hæret.* Nota 2. quòd grauamen super receptione duorum illatum Episcopo, siue alteri collatori, consideratur habito respectu ad eundem collatorem, non ad eandem Ecclesiam, per quod declarantur *capp. priora.* Non ergo consideratur grauamen ratione redituum, sed præcipuè ratione facultatis conferendi, quæ est quædam prærogatiua Ordinarij, quâ priuatur per multitudinem eorum, quos jubet Papa promoueri, vt notat *Panorm. n. 1.* Denique Not. 3. hic iterum confirmari intentionem Papæ; quòd nolit grauare Ordinarios super receptione duorum, sine clausulam illam (*nisi pro alio scripsissemus*) exprimat, sine non.

Cap. XLI. Ab excommunicato.

Idem Greg. IX.

SVMMA.

Huius cap. summa & sensus ita formatur à gl. Quidam Prælatus excommunicauit quendam subditum contra formam Concil. Gener. Later. 4. (*expressam in cap.* Sacro de sent. excomm.) *scilicet* nullâ monitione præmissâ. *Iste conquestus fuit Papæ, vnde mandat illi excommunicatori, vt ipsum sine difficultate absoluat. Et simul mandat alijs, vt illum absoluant, si excommunicator non duxerit absoluendum, additâ clausulâ,* si ita est. *Super quâ orta est dubitatio, vtrum cognitio de hâc clausula pertineat ad excommunicatorem an ad alios, quibus absolutio tergiuersante excommunicatore demandata fuit? Respondet Pontifex, istam cognitionem non ad excommunicatorem, sed ad illos pertinere. Rationem autem hanc assignat, quia* excommunicator de facto suo certus esse debet, *vtrum videl. hunc subditum non præmissâ monitione excommunicârit; in quo ipso illi defertur, quia creditur ipsum scire, quomodo processerit.*

EXEGESIS.

De facto suo certus, &c.) Videtur, ait gl. *quòd non liceat alicui factum proprium ignorare,* & hoc verum est, nisi habuerit probabilem causam ignorantiæ. *c. In lectum. 34. q. 2. & arg. c. Si quis à Simoniacis. 1. q. 1.* sed in facto alieno tolerabilis est error, vel ignorantia. *l. vlt. ff. Pro suo.* nisi sit crassa & supina, quæ etiam in facto alieno, si ad aliquem spectet, vt sciat, non excusat. *c. Quod de his. d. 16. c. Qui & humanis. 12. q. 2. c. 1. De postul. Prælat.* Qualis autem monitio ante sententiam excommunicationis debeat præmitti, pertinet *ad illum tit. & cap. Sacro. cit.*

Cap. XLII. Si proponente.

Idem Greg. IX.

TEXTVS BREVICVLVS.

Si proponente aliquo, nondum se beneficium Ecclesiasticum assecutum, super prouisione ipsius, (licet minùs competens obtinentis) rescriptum Apostolicum de hoc mentionem non faciens impetretur, illud veluti fraudulenter obtentum, dicimus non valere.

EXEGESIS.

Si proponente aliquo, &c.) Aduertit *gl.* hîc, eum, qui proponit Pontifici, se nullum beneficium Ecclesiasticum assecutum, cùm saltem habeat aliquod

quod modicum, *sine dubio mentiri*, & ideò nullum commodum debere habere de literis. Sed si quis ita diceret: *Supplicat S. V. pauper Clericus N. vt in tali Ecclesia beneficium ei conferre dignemini.* quærit gl. num quid valeant tales literæ? Et denique videtur sentire, quòd valeant; talis enim licèt tacuit de modico beneficio, tamen verum dixit, quia verè est pauper. Sed tenendum est cum communi, non valere. Quia mentio beneficii prioris qualiscunque, propter tot jura, requiritur tanquam facta à Canonibus præscripta, ad impetrandum beneficium secundum. Quod maximè confirmatur per *cap. Si motu proprio. de preb. in 6.* per illa verba: *Quantumcunque modicum beneficium taceatur in ea* (id est, petitione beneficij) *ipsum veluti subreptitium vires nolumus obtinere.* Vide quæ diximus *in c. Super literis. & c. Olim.* Ver. *Nisi super aliis.*

Cap. XLIII. Quia nonnulli.

Idem Greg. IX. Episcopo Parisiensi.

SVMMA.

Recensentur sex abusus literarum Apostolicarum. 1. Si quis literas suo nomine impetratas, alijs eiusdem nominis tradat. 2. Si quis literas tali modo recipiat. 3. Si quis trahat ad iudicium illos, contra quos nihil habet quæstionis. 4. Si quis literas ad futuras extendat controuersias, quæ tempore impetrati rescripti nondum erant exortæ. 5. Si quis alium super vno negotio vel pluribus personalibus actionibus, quæ sub vno judice possent tractari commodiùs, per varias literas ad diuersos judices malitiosè trahit. 6. Si quis Actor Reum simul ad diuersa loca, vel indeterminatè ad villam, quæ communem cum aliis eiusdem prouinciæ villis habet nomen, trahi procurat. Hos omnes, qui tali modo literis Apostolicis abutuntur, statuit Pontifex, vt literarum commodis careant, & ad expensas, quas propter hoc aduersarios tulisse constiterit, condemnentur.

EXEGESIS.

Aliis eiusdem nominis) Not. *ex Panorm. n. 2.* quòd æquivocatio nominis non vitiat literas Apostolicas, respectu impetrantis. Ipse enim præsumitur impetrâsse, ex quo est in possessione literarum, licèt reperiatur alius, qui sit eiusdem nominis, quod not. gl. in *c. Nonnulli. suprà.* Sed respectu eius, contra quem impetrantur, censet *Panorm.* esse probabilem dubitationem, quia multi reperiuntur eiusdem nominis & cognominis. Vnde æquivocatio nominis videtur obstare, quo minùs facilè vnus ex illis queat conueniri, qui habent idem nomen & cognomen.

Qui eas tali modo recipiunt) Notat *Panorm. n. 3.* quòd rescripta non possint aliis cedi; sunt enim personalia, vnde non excedunt personas in eis contentas (nisi rescriptum impetratum ab vno, alteri prosit, vt in re communi vel individuâ. *l. 1. C. de divers. rescrip. fa. l. Si cõmunem. ff. Quemad. Seru. amitt.*) *concordat. cap. P. & G. de offic. deleg.* ideòque dicunt Doctores, *quòd cedens jura sua alteri, non possit cessionario cedere rescriptum.*

Ad futuras trahunt controuersias) Rescriptum simpliciter impetratum ad lites, non debere extendi ad controuersias futuras, exortas post impetrationem, probat *iste t.* qui ad hoc quotidie allegatur, teste *Panorm. n. 4.* qui idem censet de beneficio vacaturo post datã literarũ; vt videlicet non extendatur ad beneficium postea creatum, siue erectum. *per Clem. fin. h. t. De Rescr.* Quia oportet, quòd tempore impetrationis sit aliquod subiectum, super quo fundetur ista gratia, beneficium autem creatum, siue fundatum post datam literarum, tum nondum fuit; non potuit ergo super illud fundari gratia, hinc si mortuus est tempore datæ is, cui conceditur priuilegium, corruit ipsum priuilegium. *l. Neratius. ff. de re jud.* Idem est, si tempore datæ mortuus est ille, contra quem concessum fuit rescriptum *l. 2. ff. De qua sent. sine appell. rescr.* Omnia enim ista corruunt ex defectu subiecti, non existentis tempore rescripti.

Super vno negotio &c.) De hoc diximus *cap. Ex tenore. suprà.* Notat autem *Panorm. hic. n. 9.* quòd etsi taliter abutens literis Apostolicis, perdit illarum commodum, in quantum nihil valent, & est condemnandus ad expensas, non tamen perdit ipsam causam, quia hoc non exprimitur. Quare poterit impetrare alias literas. Quæritur, vtrum trahens aliquem ad plures judices, super pluribus realibus actionibus, perinde censeatur abuti literis Apostolicis, sicuti qui id contra hunc tit. facit super pluribus actionibus personalibus, quæ solæ exprimuntur? Resp. *cum Panorm. n. 12.* Si concurrat eadem ratio in realibus, quæ hic exprimitur in personalibus, quia videl. sub vno judice possent tractari commodiùs, habere perinde dispositionem h. t. locum in illis, quàm in istis. Quod saltem verum puto quoad obseruationem: Etsi enim Panorm. idem propter identitatem rationis, etiam extendat ad pœnam, alij tamen, vt *Ioan. Andr. hic* id negant.

Indeterminatè ad villam &c.) Certus locus exprimi debet, vbi reus compareat, alioqui intelligitur locus, vbi judex ordinariè iudicare consueuit. *l. Si locus. ff. De iud. l. Si cùm dies. ff. De arbitr.* Qui autem locum nullum determinatè exprimit, siue quòd æquipollet, aliquem cuius nomen pluribus commune est, &, qui ex circumstantiis dignosci non potest, perinde est, ac si nullum locum statuisset.

In moderatis expensis &c.) Statuitur pœna his abusibus, vt videl. abutens condemnetur ad expensas & damna resarcienda, quod idem statuitur, *cap. Ceterùm. suprà. cap. Vt debitus honor de appell. c. Ex literis. de dol. & contum. l. Eum qui temerè. ff. De iud.* Quærit gl. quis istos punire debeat? Et rectè resoluit, quòd isti ijdem judices, ad quos diriguntur

tur literæ, pœnam imponere debent super damnis & expensis. In hoc enim saltem habent jurisdictionem, vt de precum veritate cognoscant, & pœnam imponant vigore huius textûs.

IDEM TITVLVS DE RESCRIPTIS IN VI.

Cap. I. Ipso jure.

Gregorius IX.

TEXTVS BREVICVLVS.

Ipso jure rescriptum, vel processus per ipsum habitus, non valet, si ab excommunicato super alio, quàm excommunicationis vel appellationis articulo fuerit impetratum.

EXEGESIS.

Textus est clarus, nec indiget explicatione. Dicit quidem gl. hanc Decretalem correctam esse per c. *Pia. de except. in 6.* sed ex tit. illo nihil tale evincitur, quod ibidem clariùs patebit.

Cap. II. Cùm in multis.

Innoc. IV. In Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt per illam clausulam: & quidam alij, *quæ frequenter in literis Apostolicis inseritur, Nemo vltra tres vel quatuor in judicium trahat, eorùmque nomina in primo citatorio impetrans exprimat, ne locus sit fraudi; si liberè possit variare & pro nominatis alios substituere.*

EXEGESIS.

Per hoc cap. limitatur *cap. Cùm causam. de testib. & attest. item. cap. Sedes Apostolica. de rescr.* suprà, vbi hâc de re satis diximus.

Cap. III. Dispendia.

Idem Innoc. in Concil. Gen. Lugdunensi.

SVMMA.

Ampliat Pontifex statutum Greg. IX. vt si quis plures actiones contra alium voluerit mouere, literas non ad diuersos, sed eosdem judices impetret; secus, careat commodo literarum, neque processus valeat, & actor reo condemnetur in legitimas expensas. Reus quoque eodem durante judicio, Actorem (si literas contra illum impetrârit) nonnisi apud eosdem judices, si non sint suspecti, reconuenire possit, simili pœnâ, si contra hoc fecerit, puniendus.

EXEGESIS.

Ampliantes) Habetur hoc statutum suprà in *cap. Quia nonnulli. vit. de rescr.* quod Greg. IX. solùm statuerat, *ne quis super eodem negotio vel pluribus actionibus personalibus, quæ sub vno judice commodè tractari possent, literas intentet ad diversos judices*: Innoc. autem hic illud ampliat etiam ad Reum, & tam ipsi, quàm Actori similem pœnam statuit.

Cap. IV. Cùm aliquibus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si conceditur facultas, aliquem recipiendi in Canonicum, cum hâc clausulâ: Non obstantibus priuilegiis, consuetudinibus, vel statutis, juramento, confirmatione Apostolicâ, vel quacunque firmitate aliâ roboratis, *is qui recipitur, autoritate Apostolicâ dignoscitur esse receptus; nisi Canonicorum receptio aliàs pertineat ad eosdem, ad quos literæ diriguntur. Hoc enim casu non Apostolicâ, sed recipientis autoritate censetur receptus.*

Hæc cùm clara sint, superuacuum est immorari.

Cap. V. Si gratiosè.

Idem Bonif. VIII.

SVMMA.

Si Pontifex alicui concedat, vt beneficia priora (quod ad Canonicè obtenta restringi debet) post nouam promotionem retineat, vsque ad beneplacitum concedentis, *eiusmodi gratia per illius obitum expirat. Secus, si concedatur* vsque ad Sedis Apostolicæ beneplacitum, *tunc enim, quia Sedes ipsa non moritur, durabit perpetuo, nisi à Successore reuocetur.*

EXEGESIS.

Vsque ad suæ voluntatis beneplacitum) Nota I. Gratia simpliciter alicui facta censetur perpetua, neque extinguitur per mortem etiam re integrâ. *c. Si super gratiâ. in 6. de off. deleg.* & per ea, quæ not. *Ioan. Andr. in Reg. Decet. inf. de Reg. iuris.* tamē fallit, si gratia & concessio est limitata ad concedentis beneplacitum & voluntatem; hæc enim exspirat per mortem concedentis, etiam re non integrâ. *per hunc tex. & l. 4. ff. locati.* Secus est, si conceditur *ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, siue dignitatis*, quia hæc nunquam moritur, quæ est ratio textûs. Ideò per mortem Papæ, vel alterius Prælati, Ecclesia dicitur vacare, non autem non existere. *per c. Cùm nostris. extra de conceß. prabendæ.*

Nota. II. Quando Papa simpliciter concedit alicui, quod possit beneficia sua retinere, intelligitur talis concessio de beneficiis, quæ Canonicè obtinet de jure, & non tantùm de facto, *fin. cap. Non potest. inf. de prabend.*

Nota. III. Si dicatur *ad beneplacitum Romani Pontificis*, perinde esse, ac si diceretur ad beneplacitū Sedis Apostolicæ, vt videlicet potiùs designetur

tur dignitas, quàm persona. ita *Philipp. Franc. hic n. 7.* Si Papa exprimat nomen in creatione assumptum, clarum est denotari personam, non dignitatem, nisi secundùm subiectam materiam aliud dicendum foret, ità ut *si appellatum sit ad Innoc. X.* appellationem prosequi potest appellans coram Successore. ita *idem Franc. ibid.*

Nota IV. Quando gratia limitatur ad expressam voluntatem siue dispositionem in contrarium, nunquam expirare per mortem concedentis, vt si fiat concessio *ad beneplacitum*, *donec duxerit aliter prouidendum, vel reuocandum per c. Si delegatus. inf. fa. l. Cùm Pater. in fin. ff. de leg. 2. & l. Si testam. C. de instit. Bartol. in l. Et quia. de jurisd. omn. iud. vid. plura apud Franc. hic.*

Nota V. Idem *iuxt. Franc. n. 11.* procedere, si finiatur officium concedentis ipso viuo, vt videl. gratia sit perpetua, si concessio fiat simpliciter, & non *ad beneplacitum*. Si verò additur hæc clausula, expirabit itidem cum officio concedentis.

Nota VI. Hæc procedere indistinctè sub nomine cuiuscunque officij, vel dignitatis, uti *sentiunt DD. hic.* Non tamen extendenda sunt ad mortem ciuilem, putà si concedens sit excommunicatus, suspensus, vel aliter impeditus, ne officium suum possit exercere. Nam non ideo per hoc expirat eius concessio, si retinet officium, quia mors ciuilis non æquiparatur naturali, nisi in casibus jure expressis. *per gl. Verb. Non morte. c. seq.*

Cap. VI. Susceptum.

Idem.

SVMMA.

Illi, cui mandatur prouideri de beneficio vacante per resignationem, non potest prouideri de beneficio vacante per mortem. Si duo idem beneficium proponant vacare, vnus per obitum, alter per cessionem, quod verum erat, debet posterior præferri.

EXEGESIS.

Sed per mortem,) Si prouisio fiat expresso certo modo vacationis, & beneficium alio modo vacaret, non valet collatio. *per h. tex.* vt in proposito Pontifex mandat beneficium conferri vacaturum per resignationem, sed vt ille, qui id obtinebat, mortuus esset, antequam resignaret, propter diuersum modum vacationis, literæ non valebunt, erat enim vacatio per resignationem expressa per per modum taxationis siue limitationis, non demonstrationis, de quâ distinctione diximus *suprà. c. Super literis, Limitat. 4.* Notat verò *Petrus Ancharan. & Francus hic n. 15.* Si constitutus in articulo mortis renuntiet, tunc secutâ morte, dicetur beneficium vacare per mortem, & non per renuntiationem. Ex vicinitate enim actuum præsumitur fraus vt *in l. Si ventri. §. In bonis. ff. De priuil. cred. V. gl. verb. Coll. in Clem. 1. vt lite pendente.*

Cap. VII. Gratia.

Idem.

SVMMA.

Gratia vitiosa conferri non debet, quamvis impetrans de alio beneficio sibi absenti & ignoranti collato, tacuerit. Si tamen sint incompatibilia, debet alterutrum dimittere.

De hoc tex. satis dix. c. Super literis. limitat. 1.

Cap. VIII. Quamvis.

Idem.

SVMMA.

Post gratiam reuocatam, restitutus ad eandem non præfertur illi, cui post reuocationem & ante restitutionem alterius in eâdem Ecclesia, gratia facta est.

EXEGESIS.

Sine juris præiudicio alieni) Quæ clausula semper solet subintelligi, quia princeps nunquam præsumitur velle tollere alteri jus quæsitum, etiamsi rescribat in materia, in quâ per solam voluntatem possit jus alteri auferre, sicut Pontifex in materiâ beneficiali de quo diximus *sup. c. Super literis. Reg. 4.* Id obseru. huiusmodi mandata de prouidendo de beneficiis vacaturis, hodie esse sublata, *per Conc. Trid. Sess. 24. De Reform. c. 19.* contra quod Conc. Pontifices nihil facilè concedunt.

Cap. IX. Si eo.

Idem.

SVMMA.

Qui tempore data literarum ad beneficium cum cura vel sine cura ipsi conferendum, non habet ætatem curæ idoneam, non potest per illas prouideri de beneficio curato, sed solùm de simplici, cui erat idoneus.

EXEGESIS.

Vniuersim pro Regulâ statuitur, in omni prouisione intelligi illam clausulam; *Si impetrans est idoneus. iuxt. c. Cùm adeò. suprà eod.* vbi de hoc diximus. Sicuti & de datâ literarum in rescriptis gratiæ attendendâ. *c. Eam te.* Quomodo h. c. sit conciliandum *cum c. 29. V. Sed aliam.* vigore cuius *tempore data non habens ætatem sacerdotalem*, habilis iudicetur, modò tempore vacationis ad eam ætatem perueniat, diximus ibid.

Cap. X. Si propter.

Idem.

SVMMA.

Si Pontifex propter debita, Episcopo fructus beneficio-

Digitized by Google

neficiorum primi anni, quæ in Diœcesi vacabunt, cum clausula, non obstantibus quibuscunque, &c. *ad quinquennium concedat, non intendit Ecclesiæ fabricæ, vel alteri vsui, aut personæ, si fructus eiusmodi de speciali consuetudine vel priuilegio alicui horum debentur, prouidere, nisi hoc expressè caueatur.*

EXEGESIS.

Non obstantibus &c.) Difficile videtur in proposito saluare hanc clausulam. Si enim hæc concessio facta Episcopo, nullum præiudicium generare debet cuicunq; alteri vsui aut personæ, quibus fructus primi anni beneficij vacantis ex priuilegio, statuto, vel consuetudine speciali debentur, ergo hæc clausula *non obstantibus quibuslibet consuetudinibus, priuilegiis, statutis,* nihil operatur, vel si aliquid operatur, ergo contra intentionem Pontificis, Ecclesiæ, vel alteri vsui, aut personæ generat aliquod præiudicium.

Respondet gl. hîc ad verbum *præiudicium aliquod.* I. Decretalem sic posse intelligi, vt Ecclesia, vel alius vsus, aut persona habeat fructus anni cuiuscunque (sic enim vix aliquod præiudicium generaretur aliis) & Episcopus per clausulam, *non obstantibus,* gaudeat fructibus primi anni. II. Respondet secundùm alios, fabricam vel alios hîc contentos debere habere fructus primi anni, quia Pontifex non vult vllum præiudicium illis generari, Episcopum autem fructus anni secundi, qui ipsi est primus, hácque ratione illum iuuari per clausulam *non obstantibus quibuslibet* &c.

Sed placet Sententia *Archid. hîc,* quem refert *Francus n. 12.* Vt hoc casu (videl. raro & extraordinario) quo fructus omnium beneficiorum primi anni in Diœcesi deberentur aliis, Episcopus nihil habeat, adeóque & clausula *non obstantibus* per accidens nihil operetur, & Episcopus debeat petere aliud remedium pro soluendis debitis. Nec enim est recedendum à verbis priuilegij *per cap. Sanè. & c. Porrò. extra. de priuil.* Ex quo ergo priuilegium dicit, *de primo anno, eiusq; fructibus,* Episcopus frui non potest; sequitur, quòd nec secundo habere debeat, cùm non sit præsumendum Papam, velle grauare Ecclesiam duplici onere. *fa. cap. Mandatum. de rescr. extra. & l. Titia. §. Qui in vita. ff. De leg. 2.*

De speciali gratia.) Nota I. quòd pro debito Ecclesiæ Cathedralis, non possunt Ecclesiæ inferiores grauari, etsi subiectæ sint, *iuxt. Innoc. in cap. Pastoralis in Gregor. de priuil. fa. Clem. 1. eod.* Est ergo opus concessione Papæ, & iustâ causâ. Etsi *Ioan. Andr. in c. Quanto. de Off. Ordin. extra.* per illum textum sentit, quòd in Regularibus Ecclesiis res vnius administrationis possunt conuerti in vtilitatem alterius administrationis de voluntate Abbatis.

Nota II. Quòd paupertas non eximit Ecclesiam ab obligatione soluendi debita; habet tamen remedium, secundùm DD. ne conueniatur vltra, quàm facere possit, vt *in c. Odoardus. de solut. & per gl. in l. Miles. ff. De re iudicatâ, & l. Stipendia. C. De execut. rei iud.*

Nota 3. Quòd licèt de jure fructus beneficij vacantis debent futuro successori reseruari, *c. Præsenti. de off. Ord. extra.* potest tamen indici ex consuetudine vel statuto facto per Episcopum cum consensu Capituli, quòd applicentur alicui singulari personæ, vel fabricæ Ecclesiæ. *fa. c. Si tibi concesso. de præb. inf. & c. Penult. de Verb. signif. extra.*

Nota denique IV. Veriùs esse quòd hæc gratia non extendatur ad fructus beneficij de nouo, post illius concessionem erecti, quia talia priuilegia concernunt præiudicium tertij, & Ecclesiarum, idcóque sunt restringenda per *no. in c. Quid per nouale. de verb. signif. in Gregor.* Secus est de beneficiis vacantibus tempore impetrationis priuilegij, quia illud, quod reperitur vacans tempore concessionis, vacat etiam postea, non enim confertur eodem momento, alioqui non vacaret; secus esset, si Pontifex dixisset de beneficiis vacantibus in præsenti, tum enim restringeret gratiam. *ita gl. in c. Si postquam. inf. de præb. & in Clem. 1. de concess. præb. in v. Notitia.*

Cap. XI. Statutum.

Idem.

SUMMA.

Sancit Pontifex 1. *vt nullis nisi dignitatem aut personatum habentibus, siue Ecclesiarum Cathedralium Canonicis, causæ autoritate literarum Sedis Apostolicæ committantur, nec audiantur alibi, quàm in locis insignibus, vbi sit copia peritorum.* 2. *Si actor & reus sint eiusdem Diœcesis, causa non committatur extra illam, nisi Episcopus agat contra Diœcesanum, aut Diœcesanus contra illum, aut contra illius Capitulum, aut communitatem loci, aut actor illuc intrare non audeat, vel aduersarij Potentiam metuens, de iusto metu saltem per iuramentum judici fidem faciat. His casibus extra diœcesin potest causa committi, & reus conueniri, non tamen vltra vnam dietã à fine suæ diœcesis.* 3. *Si actor & reus fuerint diuersæ diœcesis, & actor in diœcesi Rei agere nolit, judicem non in sua, sed aliâ diœcesi impetret, reúmq; eò trahat, sed non vltra diætam.* 4. *In his casibus judex partes extra diœcesin non citet, nec de causa cognoscat, sine illarum consensu, neque alibi, aut aliis quàm designatis deleget.* 5. *Nullum munus nisi forsan esculentum, vel poculentum, vel ratione itineris ad causam commissam necessarij aut vtilis, sed moderatas expensas ab vtraque parte, & vbi notabiliter fuerint pauperes, nihil omnino recipiat.* 6. *Assessorem, non nisi indigeat, sibi adiungat, eúmque neutri parti suspectum, cui vtraq; pars moderatum det salarium.* 7. *Notarios in exigendo salario immoderato refrænet, nec de ipsorum,*

aut Assessoris lucro participet. 8. *Si quid contra hanc constitutionem recepit, absque remissione restituere tenetur.* 9. *Nisi conditio & status causæ requirat, pro testimonio ferendo neminem vocet, & non nisi expensis producentis.* 10. *Quidquid contra præmissa, vel eorum aliquod contingat attentari, sit ipso jure irritum & inane.*

EXEGESIS.

Dignitate præditis) hoc Capitulum confirmatum est per *Concil. Trid. Sess. 25. c. 10. De reform.* quod postea statuit, *vt in singulis Conciliis prouincialibus aut diœcesanis, aliquot personæ, quæ qualitates habeant hic descriptas, & alioqui ad id aptæ designentur, quibus præter Ordinarios, causæ Ecclesiasticæ ac Spirituales in partibus delegandæ committantur.*

Dignitas auté videtur esse *præeminentia in Ecclesia cum administratione, vel jurisdictione, imò & sine illa*, per Oldradū *Consil. 150. vid. Card. Tusc. lit. D. Concl. 479.* An Personatus & Canonicatus sit dignitas, patebit *inf. c. 1. De consuet.* Si Ecclesia Cathedralis sit Monachorum, vel Canonicorum Regularium, exprimi debere nomen Religionis, & alioqui non valere commissionem, *not. Franc. hic n. 5.* Qui. *n. 12.* Post Rotam *decis. 369.* quæ incipit: *Item si in formâ.* tenet, hunc textum non habere locum in meris executoribus gratiarum & sententiarum, quibus committitur certum ministerium v. g. prouisio, inductio in corporalem possessionem. & ideò simplici Clerico committi potest, sicuti dicitur de examinatione testium. Secus est, si isti executores dentur cum clausulâ *vocatis vocandis*, isti enim sunt veri judices, quia cùm causæ cognitione & parte vocatâ procedunt, vt tenet Rota.

Nisi ab Episcopo &c.) præter hos casus plures enumerat *Franc. n. 6. & 7.* quibus causa possit extra diæcesin committi, vt 1. cùm causa matrimonialis per appellationem deuoluitur ad Curiam à sententiâ Episcopi, solet enim tum secundùm stylum Curiæ committi alicui Episcopo extra diæcesin litigantiū. 2. Cùm causa committitur in Curiâ, valent enim tum literæ, quæ citant aliquem ad Curiam, etiam ad plures diætas, nisi aliquis esset specialiter priuilegiatus. 3. Inquisitor hæreticæ prauitatis in certâ prouinciâ datus per literas Apostolicas poterit trahere vltra vnam diætam, secundùm *Ioan. Andr. & Imol. in c. Nonnulli. eod.* Vnde infertur vniuersim, textum istum non procedere in judicibus, qui deputantur per certam prouinciam, quia in quâlibet eius parte possunt cognoscere, licèt extra ciuitatem, vel diæcesin litigantium, etiam vltra vnam diætam.

Si actor) sicut impetratio judicis delegati spectat ad actoré, *secundùm gl. hic. Ver. Recuset. fa. c. Si quis contra. de foro compet.* ita, etsi reus habeat plures judices ordinarios, electio spectat itidem ad actorem *l. Cum Clericis. C. De Ep. & Cler.*

Insuper vt gratis &c.) Not. Judicem debere gratis judicare in tantum, ut si aliquid illi daretur à partibus, etiam vt iustam ferret sententiam, diceretur corruptus, & sententia ipso jure esset nulla *l. 2. ff. De Cond. ob turp. causam.* Paruis tamen muneribus, quæ consistunt in comestibilibus, non præsumitur Judex corrumpi, quando talia munera sponte & liberaliter offeruntur, cùm liberalitas offerentis tollat suspicionem. *c. De eulogiis. d. 18. & c. Etsi quæstiones. de Simonia. vbi plenè Ioan. Andr.*

Assessorem autem &c.) Si Iudex delegatus indiget Assessore, id est Consultore, siue Consiliario, potest illum assumere etiam inuitis partibus, *iuxt. Archid. & Ioan. Andr.* dummodo talis Assessor non sit suspectus alteri partium; *docet Ioan. Andr.* Si ex duobus delegatis vnus tantùm indigeat potest assumere, altero & ipsis partibus inuitis, textus enim dicit in singulari: *Si indiget.* Vnde vlteriùs *iuxt. gl. hic V. indigeat*, licèt delegatus non sit peritus, tamen ex hoc recusari non debet, cùm possit sibi assumere peritum assessorem.

Ad ipsius restitutionem integram.) Recipiens aliqid contra juris prohibitionem, tenetur ad restitutioné, de quo plenè *per DD. in c. Quia plerique. de immunit. Eccl.* Neque prodest illi gratuita remissio, quia jus illam expressè excludit *hic & in c. Cogit. inf. de Censib.* Ex quo infertur à contrario sensu, quòd vbi lex non prohiberet remissionem, liberaretur quis à restitutione per remissionem gratuitam. Obserua denique, per hoc c. restringi *c. Nonnulli. sup.* Per illud enim poterat reus trahi ad duas diætas, per hoc autem c. Non potest trahi nisi ad vnam.

Cap. XII. Tibi qui.

Idem Bonif. VIII.

SVMMA.

Primus impetrans Canonicatum in aliquâ Ecclesiâ, si fuerit præuentus à secundo impetrante, vtpote literas priùs præsentante & in Canonicum recepto: tamen eidem præfertur in præbendâ Canonicali vacante tempore receptionis ipsius primi, & etiam pòst vel antè vacante, si pro eo sit per processum aut decretum executoris affecta.

EXEGESIS.

In Canonicum sit receptus.) Nota I. Licèt receptio alicuius in Canonicum, facta autoritate Papæ afficiat (id est reddat illi debitam præbendam in tantùm, quod alteri conferri, non possit *c. Si postquam. de præb. inf.*) non tollit tamen jus quæsitum primo impetranti per decretum executoris. *c. Ei cui. de præb. inf.* Intellige nisi secundo impetranti priùs recepto in Canonicum, fuerit facta etiam collatio præbendæ, antequam reciperetur primus impetrans in Canonicum. Tum enim præbenda primo impetranti concessa, non esset amplius vacans, textus autem non loquitur de præbendâ vacante ipsi conferendâ.

Not.

Not. II. Quòd præuentio & juris acquisitio in parte, vt in Canonicatu, non inducat juris acquisitionem & præventionem in reliquo connexo. licèt enim Canonicatus & præbenda habeant inter se connexionem, possunt tamen secundùm quid & ad tempus separari Vide quæ diximus in *c. Cùm M. Ferrariens. de Constit. & c. Capitulum. de rescript.*

Nota. III. Literas à secundo in hoc casu impetratas, non esse nullas, sed elidendas per exceptionem prioris impetrantis, nam si vt ab initio essent nullæ, propter negligentiam istius non resumerent vires. *Non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit. per Reg. Iuris. inf.*

Cap. XIII. Si pro te.

Idem.

SVMMA.

In literis gratiosis ad beneficia, primus impetrans non præfertur secundo, quando primæ literæ fuerint conditionales, vt v. g. in proposito alicui prouideretur de Canonicatu, accedente Episcopi & Capituli consensu, *& ante hanc conditionem purificatam, (videlicet ante consensum Episcopi & Capituli) alter impetrans ex collatione Apostolicæ Sedis, vel executoris sui prouisione, Canonicatum obtinuerit.*

EXEGESIS.

Interueniente postea prædictorum assensu.) Ratio huius textûs est, quam assignat *Innoc. in c. fin. De præsumpt.* Quia si gratia est conditionalis, non potest procedi ad executionem ante euentum conditionis. In hoc autem casu, antequam extaret conditio, videlicet consensus Episcopi & Capituli, fuit jus quæsitum secundo impetranti, tum per literas Apostolicas, tum per prouisionem ab executore re ipsâ factam, quod jus non tollitur per conditionem priorum literarum postea impletam. Et sic conditio non trahitur retrò ad tempus concessionis.

Cap. XIV. Duobus super.

Idem.

SVMMA.

Si duo vel plures in eâdem Ecclesiâ beneficium per literas Apostolicas impetrent, neque appareat, quis primò impetrârit, jus potentius est præferendum; & si non apparet, quod est potentius, præfertur is, qui primò literas præsentat, si verò etiam in præsentatione concurrunt, Hi ad quos pertinet collatio, quem maluerint, eligere possunt; alter autem omnino careat impetratis, nisi de mente Papæ appareat, quòd vtrique voluerit prouidere.

EXEGESIS.

Res est clara. Id autem obserua, quod jam suprà *c. Quamuis.* monuimus: *Mandata de prouidendo & gratias expectatiuas, sed & reseruationes mentales, aut alias quascunque gratias ad beneficia vacatura, &c.* nemini ampliùs concedi. Vnde in hoc, & similibus capitulis, labore interpretandi supersedere possemus. Declarauit tamen Pontifex *Anno 1575. die 25. Ian. ex sentent. Cardinalium, sub hoc decreto Concilij Trid. non comprehendi primas, siue primarias preces Cæsareæ Maiestatis, quas Cæsar nouiter electus habet in omnibus Ecclesiis Germaniæ, ad beneficium vnum proximè vacaturum vni impetrandum.*

Cap. XV. Quia per.

Idem.

SVMMA.

Indulgentias perpetuas de fructibus beneficiorum, distributionibus quotidianis duntaxat exceptis, in absentia percipiendis (vnde datur occasio vagandi, minuitur cultus diuinus, & officium plerumque, propter quod datur beneficium, omittitur) multis personis non Ecclesiis vel dignitatibus concessas, Pontifex penitùs reuocat.

EXEGESIS.

Fructibus beneficiorum,) Not. 1. sub appellatione fructuum, etiam venire quotidianas distributiones, *quod enim excipitur ab aliis contentis sub genere, debet contineri sub illo,* cùm igitur distributiones excipiuntur ab alijs beneficiorum fructibus, continentur ergò sub illis *per hunc tit. & cap. Cùm non deceat. de elect. inf.*

Nota 2. de jure communi, neminem posse percipere beneficia in absentiâ, nisi ex priuilegio, vel nisi deseruiat Ecclesiæ per alium. *c. Extirpandæ. de præbend. & Dignit.* Neq; etiam existens in studio potest percipere fructus, nisi super hoc sit priuilegiatus, de quo *in c. fin. De Magistris. & c. 2. De priuil. inf. Conc. Trid. Sess. 6. c. 2.* hanc ipsam decretalem confirmat, & plura alia de residentiâ statuit. *Sess. 23. c. 1.*

Not. 3. *beneficium dari propter officium,* quæ Regula ex hoc tit. desumitur. Ex quo *Francus n. 4.* infert, quemlibet beneficiatum teneri dicere officium, & aliàs non percipere licitè fructus, sed teneri ad restitutionem eorum. Sed videtur officium hîc generatim sumi pro qualibet functione Ecclesiasticâ, alicui beneficio connexâ siue impositâ, *vt pat. ex gl. hîc. V. dicitur.* Certè nec textus, nec ratio cogit, vt restringamus ad officium horarum Canonicarum.

Vel dignitatibus) si ergo dignitati v. g. Præpositura, vel Ecclesiæ datum esset priuilegium de non residendo, per hanc decretalem reuocatum non est. Rationem assignat gl. hîc, quia non tantus fauor Personis debetur, sicut dignitatibus, vel Ecclesiis.

IDEM

IDEM TIT. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Abbates.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

SVMMA.

Abbates aut alij Religiosi administratores, occasione Prioratuum, siue locorum eisdem subditorum, neminem per literas Apostolicas alibi conueniant, nisi vbi & coram quibus id prioratuum eiusmodi gubernatoribus hoc liceret, neque occasione locorum ad mensas ipsorum pertinentium, aliud ipsis super hoc liceat, quàm si loca ista speciales sub eis gubernatores haberent. Secus præsumentes in expensas condemnentur, & processus sit irritus.

EXEGESIS.

Nisi vbi & coram quibus) In fraudem *cap. Statutum. eod. in 6.* Abbates quidam, & alij Religiosi Administratores, qui in diuersis Diœcesibus ac Ciuitatibus habebant plures Prioratus, aut loca ad mensam suam pertinentia, aut alia: pro libitu eos trahebant ab vnâ Diœcesi ad aliam, eo prætextu, quòd eiusmodi Prioratus aut loca essent vni eidémq; Abbati siue Administratori subiecta, ideóq; eos in quolibet horum locorum conuenire possent. Ad hanc elusionem *cap. Statutum.* præcauendam, decernit Pontifex, *vt Abbas siue administrator talis, reum in vno loco sibi subiecto, non possit alibi, nec aliter conuenire*, quàm per dictum videl. *cap. Statutum.* id liceat specialibus locorum gubernatoribus, qui ibi sunt, vel esse possent; quibus non licebat reum conuenire extra suam Diœcesin, vel communitatem, nisi in casibus *cit. c.* expressis, neque in his ipsis casibus trahere aliò vltra vnam dietam.

Cap. II. Etsi.

Idem in eodem.

SVMMA.

Principalis officialis Episcopi, aut Religiosus, conuentualem obtinens prioratum, (etsi non assumatur per electionem) à Papâ, vel eiusdem Legato, dari potest delegatus, non item officialis foraneus, aut Prior claustralis Monasterij.

EXEGESIS.

Principalis officialis, &c.) Quòd Episcopus possit habere in Ciuitate plures officiales æquales & in solidum; Item, quòd si vnus sit principalior, ille possit esse delegatus Papæ, non item alij, not. gl. *per hunc text.* Quem nos solemus Vicarium generalem Episcopi nominare, Canones ferè vocant Officialem. Prior Conuentualis est, *qui præest monasterio, non habenti Abbatem, tanquam Abbas, & habet administrationem omnium bonorum instar Abbatis, etsi constituatur per Superiorem, & non per electionem Collegij, iuxt. gl. hic. & Panorm. n. 5.* Hi igitur censentur habere dignitatem, & idonei sunt, vt ipsis committantur causæ Apostolicæ, juxta *c. Statutum. eod. in 6.* Neque desinit hic vel ille esse delegatus, licet remoueatur ab officio. Nam *Capit. Statutum.* solùm requirit, vt commissio fiat habenti dignitatem, vel Canonicatum, satis ergo est, quòd illa qualitas subsit, quando datur commissio. *fa. quod not. Bart. in l. Ex facto. ff. De vulg. & pupill. & l. Præcipimus. C. de appell.*

In officiali tamen foraneo, &c.) Officialis foraneus est, qui solùm constituitur in aliqua parte Diœcesis & ad certos actus, nec facit vnum consistorium cum Episcopo, sicuti Officialis aut Vicarius Generalis. Prior claustralis dicitur, qui *tantùm constituitur, vt præsit claustro, & habet in eodem Monasterio Abbatem supra se, vt not. Panorm. n. 6.* & hi non sunt idonei ad commissiones Apostolicas. Potest tamen Papa ex certâ scientiâ simplicem Religiosum deputare ad commissiones Apostolicas, si id exprimat, *vt not. gl. hic. V. Obseruari.* idémque dicendum de Decano foraneo & quouis simplici Clerico, Delegatus autem Papæ id non potest, sed debet assumere personas *in c. Statutum.* assignatas. *§. In nullo. ibid.*

Cap. III. Auditor.

Idem.

SVMMA.

Auditor in Romanâ Curiâ deputatus à Papâ, vt cognoscat de beneficio controuerso, cui debeatur, poterit ei, cui illud pronuntiârit deberi, statim conferre.

EXEGESIS.

Auditor in proposito dicitur, cui causa judicanda siue cognoscenda committitur, imò etiam ille, cui præter cognitionem etiã causæ definitio, siue decisio delegatur, vt in hoc c. Pontifex igitur, ne iterum ad se recurri debeat, eidem Auditori committit vtrumque. *De Auditoribus Romanæ Curiæ. V. Gomes in proœm. Regul. Cancellariæ. q. 1.*

Cap. IV. Gratiæ.

Idem.

TEXTVS.

Gratiæ, vt de dignitate vel beneficio curato alicui prouideatur, renuntiare videtur, qui ante adeptionem eiusdem, aliud beneficium pacificè assequitur, quod simul de jure, siue cum dignitate vel beneficio virtute dictæ gratiæ retinere non posset, licet illud resignârit, aut sit resignare paratus.

EXEGESIS.

Renuntiare videtur &c.) Pacifica assecutio bene-

beneficij de iure incompossibilis cum altero; quod quis priùs obtinuit, est prioris tacita renuntiatio; neque enim iure sibi resistente, posterius beneficiũ validè obtinere & retinere potest; neque resignatio est valida, cùm prius beneficium ipso iure & facto perdat, quia ius semel extinctum non reuiuiscit, vt not. *Panorm. n. 2.* sub sensu tamen contrario, poterit beneficium obtentum retinere, si cum illo, super quo gratiam obtinuerat, quódque expectabat, sit compatibile, vt si ambo fuerint simplicia, & saltem alterum non requirat Residentiam.

Cap. V. Literas.

Idem.

TEXTVS.

Literas super conferendo beneficio vacaturo, alicui directas ad beneficium, post datam ipsarũ, creatum (id est erectum) Pontifex statuit non extendi. Vide quæ diximus in cap. Quia nonnulli. *suprà. Verb.* Ad futuras. *vbi habes rationem huius textûs, neque opus est aliud addere.*

TITVLVS IV.

DE CONSVETVDINE.

In Rubricam.

NOta I. Consuetudinem dupliciter sumi. 1. Pro eo quod *in communi vsu est,* siue pro frequentiâ operandi liberè. Eodem modo, iuxta *S. Thom. in 3. d. 23. Q. 4. quæstiunc. 2.* II. Pro ipso iure quod ex frequentiâ actuum liberorum siue moralium nascitur, & definitur ab Isidoro: *Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit Lex.* Consuetudo priori modo, est quid facti, & causa consuetudinis; prout sumitur secundo modo, pro iure per frequentiam similium actuum inducto, actus liberi & morales denotantur in definitione per *mores.* Per illud autem: *quod suscipitur pro lege, quando deficit lex,* complerur consuetudinis differentia, & significatur, illam esse ius non scriptum, quod inducitur in defectum legis, quæ vel nulla erat, si consuetudo non sit contra, sed præter legem: vel esse definit, si consuetudo sit contra legem, eíque ex rationabili causâ deroget. Sicut enim lex reuocans aliam legem, est vera lex, ita & consuetudo abrogans aliquam legem, est verum ius non scriptum.

Nota II. Scripturam non ita repugnare consuetudini, vt si scribatur, definat esse consuetudo, & incipiat esse lex scripta; potest enim scribi ab eo, qui non habet auctoritatem condendi leges, solùm ad memoriã vel probationẽ, quo pacto nos plerumq; Traditiones Ecclesiæ non scriptas, ex Patribus probamus, qui eas à Christo & Apostolis institutas & acceptas, memoriæ & probationis causâ, aduersùs hæreticos annotârunt. Imò, etsi consuetudo in Scripta referatur, ab habente autoritatem Legislatoris, manebit consuetudo, nouum tamen robur siue confirmationem, per scripturam illi poterit addere. Ita sentiunt *Bart. l. De quibus. ff. De leg. q. 1. n. 7. & alij. Sumiturque ex c. 2. De preb. in 6. ibi: Huiusmodi consuetudinem autoritate Apostolicâ approbantes, ac nihilo minus volentes eam inuiolabiliter obseruari,* quibus verbis Papa consuetudinem non destruit, sed per nouam legem confirmat. Certum itaque manet essentiale discrimen inter consuetudinem & legem, quòd illa introducatur per frequentiam actuum populi, ista per solam voluntatem Superioris, vel Legislatoris.

Nota. III. Vt mores, siue actus frequentati à populo inducant legitimam consuetudinem, debent efficaciam habere à potestate legis-latiuâ, quæ non minùs necessaria est ad inducendum ius non scriptum, quàm scriptum vt per se patet. Ideóque vel populus iste debet habere potestatẽ ferendi leges, qualem habent Respublicæ, quæ Superiorem non recognoscunt, de quibus loquitur *lex, De quibus ff. De leg.* vel si recognoscunt Superiorem, non minùs indigent illius consensu ad consuetudinem inducendam, quàm ad leges scriptas ferendas. Sumitur ex *S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 2. ad 3. & Suar. l. 7. de leg. c. 13. n. 6.* qui rectè dicit hunc consensum duplicem esse. Vnus est *personalis,* qui datur immediatè à personâ Principis, expresè vel tacitè consentiente in talem consuetudinem. Alius est *legalis,* qui datur à Principe mediante aliquâ lege, quâ statuit, vt consuetudo habens tales, vel tales conditiones, valeat. Hic consensus apparet in omni consuetudine rationabili & præscripta, ideóque non requirit consensum aut scientiam Principis personalem, vt dicemus, *c. vlt.* est tamen ille necessarius, quando consuetudo non præualet ex vi præscriptionis. Atque sic vniuersim vera est communis sententia, quæ tenet, ad consuetudinem introducendam requiri consensum Principis, legalem videl. aut personalem. Sufficit autem hunc consensum esse tacitum, si videl. consuetudo invalescat Principe sciente & tolerante iuxta *S. Thom. l. c. & l. De quibus. ff. De leg.* in qua consensus tacitus æquiparatur expresso. Addit *Suar. l. c. n. 12.* Modò tolerantia sit *approbatiua, non tantùm permissiua,* quod ex circumstantiis colligi debet; verum enim est, quod dicitur *c. Cùm dudum. de preb. multa per patientiam tolerantur, quæ non approbantur.*

Nota. IV. Vt consuetudo inducatur, necesse est

est, illam à maiori parte populi obseruari, idq; sufficit. Est communis, quam latè tractat *Bart. in l. 2. C. Quæ sit longa consuet. Rochus de Consuet. sect. 4. à princ.* Ratio est, quia in omni communitate ad valorem actuum eius, consensus maioris partis sufficit, vbi jus nõ statuit aliquid speciale. In persona enim fictâ, qualis est communitas, maior pars censetur repræsentare totum corpus. *l. Quod maior. ff. Ad Municipalem, & latè Felin. in cap. Cùm omnes. de constit. à n. 17.* Vnde sine causa, consensum duarum partium aliqui requirunt, cùm id nullo jure probetur, *vti ostendit Suar. l. c. n. 13.*

Nota. V. Audiendos non esse, qui putant vnicum actum sufficere, cùm pluralitas actuum sit de substantiâ & conceptu consuetudinis. Potest tamen *iuxt. Panorm. in c. Fin. inf. n. 19.* sufficere vnus, *si habeat causam successiuam*, & continuationem temporis habilis ad consuetudinem inducendam, vt si beneficium sæculare conferatur regulari, & ab eo possidetur, tempore ad præscribendum requisito, efficitur regulare, etsi vnica tantùm collatio intervenerit, *c. Cùm de benef. de preb. in 6.* in quo exemplo potest concurrere & consuetudo, & præscriptio propriè dicta. Aliqui putãt sufficere duos actus. *arg. c. Facta nos. 25. q. 2.* si sint populo notorij, & eius voluntatem sufficienter indicent, vt si ciues duo ponté faciunt, de domo ad domum, in plateâ communi, & populus nihil reclamando promiscuè transeat, censebuntur inducere consuetudinẽ pontes sic faciendi. Sed rectiùs dicitur, non posse assignari certũ numerũ, sed illam actuum multiplicationem generatim censeri necessariam & sufficientem, per quam & consensus populi, & Principis tacita voluntas possit satis innotescere, ita *Archid. c. 1. De Constit. in 6. Panorm. inf. c. Fin. n. 17. Bartol. in l. 2. C. Quæ sit longa consuetudo.*

Not. VI. Per actus ex ignorantiâ & errore factos, non induci consuetudinem, quia inuoluntarij sunt, non igitur declarant verum populi consensum, qui intellecto errore, mox resiliret, ita *gl. in c. fin. & in c. Frustra. d. 8. Innoc. in Rubr. hic. n. 4. Bald. in l. De quibus. ff. De leg. in 5. opposit. Bart. in l. 2. C. Quæ sit longa consuetudo. Confirmatur ex dictis legibus. & l. Sed ea. l. Imò, ff. eod.* quæ tribuunt consuetudini autoritatem propter populi consensum, & tacitam rationabilem ac probatam conuentionem. Cessat autem consensus, neque potest censeri probatus aut niti ratione, si error circa substantiam, consuetudinis siue in jure, siue in facto interuenit. Neque obstat. *l. 39. ff. eod.* quæ sic habet: *Quod non ratione introductum est, sed errore primùm, deinde consuetudine obtentum, in alijs similibus non obtinet:* vbi videtur admitti consuetudo per errorem obtenta. Resp. Sensum esse, quem ponit gl. videl. talem consuetudinem irrationabilem non obtinere in similibus, *id est, non durare*, neque, si error intelligitur, dare jus ad exercendos actus similes illis, qui antea per errorem, veluti ex consuetudine legitimâ exercebantur. Ex dictis sequitur, neque actus per vim, vel per grauem & iniuriosum metum factos, consuetudinẽ inducere, quia non sunt sufficiens signum publici & liberi consensûs totius populi, aut ipsius principis, qui non præsumitur velle, vt populus cogatur ad consuetudines eiusmodi.

Obserua præterea 1. Actus in proposito non solùm ab ignorantiâ, errore, vi & metu graui debere esse immunes, verùm etiam animo introducendæ obligationis fieri ac frequentari, sic dixit *gl. c. Frustra. d. 8. Consuetudinem seruari debere eâ intentione, vt jus inposterum fiat. & inf. in c. fin. actus fieri debere animo inducendi consuetudinem*, in quo omnes conueniunt. Ratio clara est, quia de ratione juris siue scripti, siue non scripti est, vt fiat cum intentione obligandi. Hinc piæ consuetudines salutandi B. V. ad pulsum campanæ, manè, in meridie & vesperi, audiendi quotidie sacrum, non obligant, &c. quia non sunt cum hac intentione introductæ.

Obserua 2. Licèt actus cum tali intentione facti debeant esse publici & notorij, vt omnes vel saltem maior pars populi in præstando consensu ad consuetudinem requisito, possint tacitè conuenire; non est tamen necessarium, quod aliqui volunt, illos actus esse *judiciales*, siue ipsos aut consuetudines in judicio contradictorio per sententiam judicis probari. Etsi enim inde consuetudinem magis confirmari aut probari non est dubium, non esse tamen id necessarium, communiter tenent Canonistæ & Legistæ, idque efficaciter probat *Panorm. in c. Abbate. de verb. signif.* cùm enim sententia Iudicis supponat consuetudinem introductam; ergo per illam non introducitur, vt patet. An autem actus eiusmodi sint modò moraliter boni, vel mali meliùs dicemus *inf. c. Fin.*

Not. VII. Consuetudinem variè diuidi posse. 1. alia est communissima, siue vniuersalis, alia communis seu publica, alia particularis seu priuata. Sumitur ex parte, *ex l. Si seruus plurium. §. vlt. ff. De leg. 1. Suar l. 7. de leg. c. 3. n. 7.* Sub communissimâ siue vniuersali, intelligitur *ius gentium omnium populorum moribus & consensu sine Scriptura introductum, item traditiones Ecclesiasticæ non Scriptæ, respectu Christianorum.* Huc pertinent quoque consuetudines toti alicui Imperio, aut regno communes. Sub secundo autem membro, comprehenduntur omnes consuetudines totius alicuius *Prouinciæ, Ciuitatis, aut Communitatis perfectæ*, quæ leges ferre possit, aut accipere. Consuetudo priuata est, quæ ab vnâ tantùm personâ exercetur, aut communitate imperfectâ, qualis est priuata domus, aut familia, quæ jus constituere non potest, ideóque ad præsens institutum non spectat, sed duntaxat consuetudo primi, & vel maximè secundi generis. iuxta *Panorm. & alios c. fin. inf.*

2. Diuiditur consuetudo, in illam quæ est *secundùm legem, præter legem, & contra legem*, quam diuisionem fusè *Suar. l. c. c. 4.* explicat in ordine ad jus gentium, naturale, & diuinum. Nos de jure humano, siue Canonico, siue ciuili potissimum loquemur. Est igitur consuetudo *secundùm legem*, quæ supponit legem præexistentem (iuxta illud. Luc. 2. *vt fa-*

vt fuerrent secundùm consuetudinem legis pro eo) eámque per obseruantiam approbat, confirmat, interpretatur. Hoc sensu ait *Grat. c. In istis.d.4.leges instituuntur, cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus vtentium approbantur.* Vnde eiusmodi legis per consuetudinem firmatæ,est veluti duplex vinculum virtualiter,vti not. *Suar. l. c. 4. n. 15.* Consuetudo *præter legem* est,quæ introducitur in eâ materiâ, de quâ lex scripta nihil disponit. Contra *legem*,quæ illam vel ex toto abrogat, vel ex parte eidem derogat.

Ex his prima, *secundùm legem*, non est consuetudo juris, sed solius facti, ideóque aliqui consuetudinem esse negant, quòd nouum jus non constituat, similiter clarum est, eiusmodi legis obseruantiam, v.g. audiendi sacrum die festo, jeiunandi in quadragesimâ, consuetudinem solere appellari. Consuetudo *præter legem*, videtur maximè esse definita ab Isidoro; illa enim loco legis est, quando lex scripta deficit, seu nulla lata est, ideóque nouum jus constituit. Ea quæ est *contra legem*, etsi nō tam videtur esse jus consuetudinis quàm desuetudinis; cùm tamen jus quoque legem aliquàm non obseruandi, sit verum jus, & moribus populi obseruantiam omittentis introducatur, non est cur illa à consuetudine propriè dicta excludatur.

Alias diuisiones consuetudinis ratione materiæ ponit *Suar. c. 5*, quas apud ipsum vide. *Cap. 6.* explicat diuisionem in consuetudinem bonam & rationabilem, & prauam vel irrationabilem, de qua dicemus infra *c. Cùm olim*. Item *c. 7.* ponit diuisionem in eam, quæ jure est reprobata, vel non reprobata, siue permissa; quam attingimus ibidem. Denique *cap. 8.* prosequitur diuisionem in consuetudinem præscriptam, & non præscriptam cuius, proprius locus est *in cap. fin.*

Nota denique VIII. Non incommodè post tit. De Constitutionibus, quæ pertinent ad jus scriptum, subiungi titulum de consuetudine, qui spectat ad jus non scriptum. Idem Titulus habetur *in 6. & Extrauag. comm.*

Cap. I. Consuetudines.

Gregorius in Registro.

TEXTVS.

Consuetudines, quæ Ecclesiis grauamen inferre dignoscuntur, nostrâ nos decet consideratione remittere.

EXEGESIS.

Nostrâ nos decet consideratione remittere.) Est vtique supremi Ecclesiæ Pastoris, non permittere Ecclesias indebitè grauari, & autoritate suâ inualescentes consuetudines contrarias non tam rescindere, quàm si prauæ sint aut irrationabiles, irritas esse & inanes, declarare, quales consuetudines radicitus extirpandæ sunt, per *c. Mala. d. 8. c. Omnia. d. 12. c. Bonarei, c. 12. q. 2.*

Cap. II. Ex literis.

Innoc. III. Archiepiscopo & Cap. Lugdunensi.

SVMMA.

Consultus Pontifex de formâ donandi possessiones sacris locis (quando donans modicum terræ in manu accipit: vel in extremitate pallij, quod manu Prælati Ecclesiæ sustinetur, vel super altari publicè) mandat Pontifex, eiusmodi donationes irreuocabiliter obseruari, cùm huiusmodi signum, quod Scotatio *dicitur, non tam facta donationis, quàm traditæ possessionis, sit euidens argumentum.*

EXEGESIS.

Traditæ possessionis.) Not. ex *Panorm. hic n. 3.* quòd consuetudo possit inducere aliquem actum per quem artificiosè, transferatur possessio sine apprehensione corporali. Nam de jure communi, si possessio acquisita possit retineri solo animo, non potest tamen acquiri, nisi interueniat actus corporalis. *l. Licet. C. De acq. poss.* Nam dicitur possessio quasi *pedum positio*, quia tunc naturaliter habetur, cùm pedibus calcatur *l. 1. ff. De acq. poss. & per gl. in c. Conquestus. de for. compet.* Sed consuetudo potest inducere aliquod signum pro forma traditæ possessionis; & iste est casus huius cap. plura talia signa ponit *gl. hic.* Viguisse autem hanc Scotationem in regno Daciæ (quæ hodie comprehendit Walachiam, Transiluaniam, Bulgariam, Bosniam) apparet ex *Integrâ.*

Not. II. Ecclesiam non posse acquirere vi huius text. Possessionem sine aliqua traditione et apprehensione saltem fictâ, vt not. *Panorm. n. 7. & Bald. hic n. 9.* Etsi enim Ecclesia habeat insignia priuilegia per *l. fin. C. De Sacros. Ecclesiis.* vt videl. ex solo titulo (v.g. donationis) acquirat sibi dominiū, licèt priuati illud non acquirant sine traditione possessionis; vt verò ipsam possessionem tali traditione, qualis hìc describitur acquirat, habet ex consuetudine, in quâ iste textus vnicè fundatur. Non negamus equidem, ex Principis siue Legis potestate posse dari veram & propriam possessionem, sine traditione aut apprehensione corporali, vel fictâ, prout egregiè probat *Couarr. l. 5. Var. c. 5. §. Cæterùm. cum aliis allegatis per Barbos. hic. n. 1.* Sed hoc probari ex isto t. falsum est, & falsò asseritur à *Barbos. hic n. 1.*

Cap. III. Ad nostram.

Idem Pictauiensi Episcopo.

SVMMA.

Consuetudo (vt in causis Ecclesiasticis, præsentes, literati & illiterati, sapientes & insipientes, vel aliquis eorum, juris esse responderit, pro Sententia teneatur) est minùs rationabilis.

 Vtque

Vtque illâ consuetudine (vtpote Canonicis obuiante institutis, & quia sententia à Iudice non suo *lata, est nulla) non obstante, Episcopus causâ ritè cognitâ sententiam ferat, Pontifex concedit facultatem.*

EXEGESIS.

Consuetudo minùs rationabilis.) Not. I. quòd consuetudo inimica sacris Canonibus, præsumitur *irrationabilis primâ fronte*, ut ait *Panorm. n. 4.* quæ autem sit consuetudo irrationabilis vel rationabilis, dicemus postea, *c. 6. Cùm olim.*

Not. II. Quod dicit *gl. V. Quæritur.* Non improbari hîc, vt non à pluribus requiratur sententia, quia *faciliùs inuenitur, quod à pluribus & Sapientibus quæritur. c. De quibus. d. 20. & l. vlt. ad fin. C. De fidei com.* imò & illiterati quandóq; habent causarum peritiam *l. Certi iuris. C. De iud. & Auth. de iud. §. Quia verò. collat. 6.* Sed hoc solùm reprobat Pontifex, quòd eorum responsum pro sententia teneatur, contra illam vniuersalem Regulam: *Sententia à non suo judice lata, non tenet, c. 4. Si Clerici. de for. compet. & l. vlt. C. Si à non compet. iud.* Quam regulam non rectè limitat gl. quod non procedat in causâ reconuentionis, vel si ex certâ scientiâ aliquis consentit in judicem non suum, quia per reconuentionem vel prorogationem jurisdictionis efficitur aliquis judex, & sic non reperitur sententia valida, à judice non suo lata, vti rectè arguit *Panorm. n. 5.* vbi videtur admittere exceptionem *de sententiâ latâ à laico in fauorem Clerici*, quasi illa valeret, nisi rescinderetur in odium Clerici se submittentis judici laico, sed *ex cap. At si Clerici.* quod allegat, non est satis clarum, an sententia judicis laici in hoc casu sit ipso jure nulla, vel annullanda?

Concedimus facultatem) Obijci potest, si consuetudo erat irrationabilis, non erat opus facultate ad operandum contra illam. *Quia frustra precibus imploratur, quod jure communi conceditur c. 1. De rescr. suprà. iuncta gl. l. 1. C. De thesaur.* Respondet *Ioan. Andr. hic*, illud *concedimus* idem esse in proposito, quod *à jure concessum esse ostendimus*, quasi dicas: *Papa non concessit de nouo, sed declarauit hanc facultatem competere, consuetudine non obstante.* Addit *Panorm n. 4.* Fortè Papam fecisse hoc *ad cautelã Episcopi, vt sic esset tutus apud populum, autoritate Pontificis, faciliùs ab hâc consuetudine abducendum.*

Cap. IV. Quanto.

Idem L. Vicario nostro apud Constantinopolim constituto.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne simplices sacerdotes, (vt quidam illorum apud Constantinopolim ex prætensâ consuetudine faciebant) Sacramentum Confirmationis, (quod est inter Sacramenta ab Apostolorum tempore, solis Pontificibus reseruata) conferant, ne extra casum necessitatis, vmbra quædam ostendatur in opere, veritas autem non subeat in effectu.

EXEGESIS.

Solis Pontificibus reseruata,) Esse Episcopum, ordinarium Sacramenti Confirmationis ministrum, definit *Conc. Trid. sess. 7. can. 3. De Confirm. & probat. Bell. to. 2. l. 2. De Confirm. c. 12.* Posse verò per dispensationem, siue delegationem, id Sacramentum conferri à simplici Sacerdote, etsi aliqui id olim negârint, tot autoribus probat idem Bellarm. vt contrarium asserere, videatur propè temerarium; confirmatur ex hoc ipso *t. vbi Innoc. III.* non negat, hoc Sacramentum posse conferri à simplici Sacerdote, sed duntaxat consuetudinem à quibusdam (fortè pauculis) Sacerdotibus prætensam rescindit, ne si fortè ea consuetudo non sit legitimè, sine consensu Pontificum priorum introducta aut præscripta, dictum Sacramentum periculo nullitatis exponatur. Cùm enim Sacerdotes id Sacramentum potestate solùm delegatâ conferre possint; deficiente delegatione expressâ aut tacitâ, ipsa potestas corruit. Posse autem validè Confirmationem à Presbyteris conferri, Pontifex clarè significat, dum solùm vetat, *talia temerè præsumi, extra casum necessitatis, quæ legem non habet*; insinuans in casu tali posse Presbyteros habere potestatem hoc Sacramentum conferendi ex tacito Pontificum consensu. Neque est prorsus improbabile, aliqua, quæ sunt Ordinis Episcopalis, posse præscribi, etsi communiter Canonistæ contrarium teneant, de quo vide *Azor. to. 1. l. 5. c. 19.*

Cap. V. Cùm inter.

Idem Decano & Capitulo Cenomanensi.

SVMMA.

Quia ex Consuetudine (si qua foret,) in generali etiam interdicto pulsatis Campanis altâ voce diuina officia celebrandi, disrumperetur neruus Ecclesiasticæ disciplinæ, Pontifex duxit illam irritandam.

EXEGESIS.

Libera extitit & exempta.) Per hunc text. exempti tenentur seruare sententiam generalis interdicti ab Episcopo promulgatam. Et hodie Religiosi etiam Exempti non seruantes interdictum, cùm Ecclesia matrix seruat illud, sunt excommunicati, *per Clem. Ex frequentibus. de sent. Excom.* Notat autem *Panorm. hic n. 3. post Ioan. Andr.* quòd vinculum interdicti extendatur ad exemptos non ex sententia hominis, sed dispositione juris, & hoc fuit introductũ, ne vilesceret censura Ecclesiastica. *Nam debemus scire*, ait Panorm. *quòd Episcopus non possit simpliciter interdicere Ecclesiam exemptam, sed ferendo generale interdictum in loco, tenentur exempti per quandam consequentiam illud seruare.*

Hoc autem jus antiquum confirmat *Concil. Trid.*

Trid. sess. 25. c. 12. vbi itidem mandat *censuras & interdicta, ne dum à Sede Apostolicâ emanata, sed etiam ab Ordinarijs promulgata, à Regularibus in eorum Ecclesijs publicari & seruari*: per quod reiecta esse priuilegia non seruandi interdictum in suis Ecclesijs ante Concil. Trid. concessa, verissimum puto, etsi confidenter id negent aliqui, quos vide *apud Barbos. in Remiss. ad hoc decretum.*

Cap. VI. Cùm olim.

Idem Episcopo Heliensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt praecentor in Ecclesia Londonensi de suâ licentiâ ordinatus (si secundùm diuersas consuetudines in Anglicanis Ecclesijs praecentores diuersas habent dignitates,) illam ibi habeat dignitatem, quam rationabilibus & approbatis Ecclesiae consuetudinibus saluis, sine praeiudicio alieno poterit obtinere.

EXEGESIS.

Proposuerat statuere praecentorem.) Posse Episcopum cum consensu Capituli non solùm tollere, verùm etiam instituere nouas dignitates, patet *ex c. 8. Accessissent. de constit.* Episcopus igitur à Papâ hic petiuit licentiam erigendi praeceptorium, quia fortè super hoc non conueniebat cum Capitulo, vt notat *Panorm. n. 3.* vel dic, quòd per istam concessionem liberiùs id potuit Episcopus, quàm solùm jure communi, addit *Bald. n. 5.* Nec potest tamen Episcopus per hunc textum nouam dignitatem vel beneficium constituere cum graui alterius praeiudicio, imò respectu redditeum, nullum praeiudicium potest afferre alijs beneficiatis.

Secundùm diuersas consuetudines locorum.) Nota ex *Panorm. n. 7.* generaliter esse obseruandum, vbicunque agitur de tribuendis honoribus, alicui dignitati, vel vbi dubitatur, qualiter praelatus se debeat habere in subditos, vel quid simile; vt in *c. Super eo. de consib.* etsi non nemo dicat recurrendum primò ad jus commune, rectiùs tamen recurri ad consuetudinem particularem loci, si aliqua sit, quia consuetudo derogat juri communi. *c. fin. inf.* Deficiente autem consuetudine generali vel speciali, tum consulendum jus commune, quod si nihil disponat, attendendas consuetudines vicinarum Ecclesiarum. Quae si sint difformes, eligi debet magis rationabilis, & minùs nociua, siue nemini praeiudicans, *vt hic & c. 18. Ex part. de consf.* His omnibus deficientibus recurrendum est *ad cap. fin. d. 20.* vt scil. congregentur Sapientes & Seniores, quorum consilio stetur.

Rationabilibus.) Valde dissentiunt AA. quae sit consuetudo rationabilis, vel irrationabilis? & an haec diuisio sit eadem cum diuisione consuetudinis in bonam & malam? Pro intellectu breuiter nota sequentia.

I. Diuisionem consuetudinis in bonam & malam, intelligi de bonitate morali, & oppositâ illi malitiâ, quae constituit peccatum. Bona igitur est, cuius obiectum est *per se, aut certè ex fine bonum*; mala, cuius obiectum est *per se, aut ex fine malum*. Vnde sequitur, quod obseruat *Suar. l. 7. de leg. n. 2.* hanc diuisionem dari de consuetudine, non vt est quid juris, sed facti; facta enim publicè frequentata ab aliquâ communitate, sicuti & priuatim à quouis homine, possunt esse bona vel mala; Jus autem, quod inde nascitur, non potest esse nisi bonum, inuoluit enim contradictionem, vt veri nominis jus, sit turpe aut malum. Assuefactio igitur ad res malas, non est vera consuetudo, sed corruptela, vt jura appellant.

Nota. II. Consuetudinem rationabilem non esse tantùm illam, quae non est contra legem naturalem vel diuinam directè, vel indirectè; & è conuerso, consuetudinem irrationabilem non esse tantùm illam, quae directè vel indirectè repugnat legi naturali, aut Diuinae, vt sentiunt *Nauar. in Comment. de spoliis. §. 14. Gerss. 3. p. Alphab. 62. lit. P. Supplem. Gabr. 4. d. 42. q. 1. a 3. dub. 6.* Ratio est, quia dantur consuetudines rationabiles, quae non sunt contrariae juri Diuino, vel naturali, v. g. consuetudo non seruandi interdictum generale loci, quoad aliquas eius circumstantias, quae damnatur vt minùs rationabilis *in c. Cùm inter prox.* Sic consuetudo, vt laici in choro sedeant cum Clericis, vt Clerici saepe venentur voluptatis causâ, & multa similia, quae refert Rochus *in c. vlt. h. t. n. 30.* sunt irrationabilia, non quia repugnant Legi Diuinae, aut naturali, cùm sine peccato fieri queant, sed quia sunt contra honestatem & decentiam Ecclesiasticam. E contra consuetudines contrariae sunt rationabiles, quia eidem honestati & decentiae sunt consentaneae, quo sensu dixit *Panorm. c. Cùm inter. n. 2.* Nullam, id est irritam esse consuetudinem, quae sit contra honestatem, *arg. c. 12. Cùm decorem. de vit. & honest. Cleric.*

Neque illi satisfaciunt, qui omnem consuetudinem volunt esse irrationabilem, quae est contra legem non tantùm Diuinam, aut naturalem, sed etiam humanam. Vnde è contrario sequitur, illam consuetudinem esse rationabilem, quae non est circa materiam prohibitam, per legem diuinam, naturalem, aut humanam. Allegant *gl. in c. vlt. V. Rationabilis.* vbi illam dicit rationabilem, quam *non improbant jura*, & *in c. Ad nostram. suprà V. Canonicis*, vbi ait, *non valere consuetudinem contra Canonum institutiones*, quod fundatur in illo tit. vbi damnatur consuetudo, tanquam minùs rationabilis, quia Canonicis obuiat institutionibus. Ratio esse potest, quia lex justa, qualis non solùm est diuina & naturalis: sed etiam humana, legitimè lata, & vel maximè Canonica, est rationabilis; ergo omnis consuetudo illi contraria, est irrationabilis, & omnis illi non contraria, est rationabilis.

Sed refellitur. Nam aliqua, etsi nullâ lege Diuinâ, naturali, vel humanâ prohibita, sunt tamen irrationabilia, vt vendere officia publica, item dona recipere ministros justitiae, dare spirituale interueniente dono temporali, etsi non detur in pretium,

filios spurios, pari jure hæredes facere cum legitimis, & similia, quæ latè prosequitur *Rochus d. c. vlt. n. 20.* & rationabiliter in consuetudinem deduci vix possunt, quia videntur sonare in malum, & dare licentiam peccandi, seclusâ licet omni lege prohibente. Potest ergo consuetudo esse irrationabilis, si contingat materiam eius esse indecentem, aut periculosam, & bono publico præiudicantem, etsi nullâ lege positiuâ prohibeatur, adeóque diuisionem consuetudinis in bonam & malam, non esse eandem cum diuisione in rationabilem & irrationabilem. Bonitas enim & malitia attenduntur ex obiectis, & lege prohibente vel non prohibente. Rationabilitas autem & irrationabilitas, spectantur in proportione ad publicum vsum & decentiam, etsi eius transgressio non sit peccatum. Quomodo autem contra legem iustam possit introduci consuetudo irrationabilis, dicetur *inf. c. vlt.*

III. Illa igitur consuetudo est rationabilis, quæ non solùm non est contraria legi naturali & diuinæ, verùm etiam *nullam indecentiam aut præiudicium dignitatis, vel libertatis Ecclesiasticæ, neque licentiam vel occasionem peccandi inuoluit aut inuehit.* Irrationabilis contrà, non tantùm est illa, quæ *legi diuinæ aut naturali, verùm etiam alicui ex conditionibus enumeratis aduersatur.* ita sentiunt *Panorm. & ferè alij. c. vlt. inf. Bart. in l. De quibus. ff. De leg. & in l. 2. C. quæ sit longa consuetudo. n. 5. & 6. vbi etiam Iason & alij. Roch. in t. de consuet. sect. 2. à n. 20. Menoch. l. 2. de arbitr. cent. 1. casu. 82. Suar. l. c. n. 13.* Regula autem discernendi consuetudinem rationabilem & irrationabilem in materiâ non prohibitâ jure diuino aut naturali, optima desumitur ex conditionibus requisitis ad legem iustam, vel iustam eius reuocationem; quæ si cum proportione reperiuntur in aliquâ consuetudine, erit rationabilis, si desint, erit irrationabilis; vt tradunt *à Gemin. in cap. 1. De Constit. in 6. Anton. in c. vlt. de Consuetud. Soto l. 1. de inst. q. 7. a. 2. Sanch. l. 7. de Matr. d. 4. n. 41.* Alij pro Regulâ assignant, arbitrium prudentis, quod cum in ipsâ etiam discernendâ lege iustâ locum habeat, à nobis excludi non debet. Addit *denique Bald. in d. l. De quibus, in dubio præsumi consuetudinem rationabilem*, quod intellige, si antiqua sit, & à viris probis, vel indifferenter ab omnibus seruata.

Ex approbatis Consuetudinibus.) Approbata consuetudo nihil addit suprà rationabilem, quàm approbationem juris, quod generatim *in h. t. & c. fin.* ac sæpius aliàs, approbat consuetudinem rationabilem, id est, *quæ ratione aliquâ sufficiente nititur.* Consuetudo igitur reprobata è conuerso erit, quam *Ius reprobat.* Sed nota I. Consuetudinem lege humanâ aliquando *abrogari*, aliquando *prohiberi*, aliquando *reprobari*; quæ tria valde diuersa sunt, si propriè loquamur, prohiberi enim plus est, quàm abrogari; & reprobari, plus quàm vtrumque, est enim idem, quod consuetudinem judicari irrationabilem, siue talem, cui jus simpliciter resistit.

Nota II. Etsi aliqui, quos citat *Couarr. l. 3. var. c. 13. n. 3. & 4. & sequitur Sotus l. 1. De inst. q. 7. a. 2.* tenent, quòd lex humana reuocans siue tollens consuetudinem contrariam, tollat non solùm præteritam, sed etiam futuram, quia lex eiusmodi semper loquitur, *l. Ariani. C. De hæret.* ergo semper consuetudinem contrariam excludit. Multò tamen verius est contrarium, videlicet eiusmodi lege non tolli consuetudinem futuram, sed solum præteritam. Ratio est, quia eiusmodi lex non tollit nisi consuetudinem, quæ sibi contraria est, futura autem non est, ergo neque contrarium est, quia non entis nullæ sunt qualitates. Et licet lex talis semper loquitur contra consuetudinem præteritam, non potest tamen loqui contra futuram, quæ nondum erat, quando lex fuit condita, ita sentit *Panorm. cum aliis in c. vlt. inf. Fel. in c. 2. De probat. n. 11. vbi refert Bartol. Bald. & alios. Couarr. l. c. Azor t. 1. l. 5. c. 17. q. 10.* Si ergo lex consuetudinem tollat verbis generalibus: *Non obstante contrariâ, vel quâcunque consuetudine.* Vel: *nullo modo contrarium fiat, aut valeat.* Vel *contrarium sit irritum & inane.* Aut speciatim: *Nihil obstante hâc vel illâ consuetudine*, poterit denuò in futurum consuetudo contraria inualescere contra hanc legem, sicuti contra alias leges, non obstante eiusmodi clausulâ, quæ & ipsa est jus scriptum, quod per consuetudinem rationabilem abrogari posse, certum est.

Nota III. Nec ideò consuetudinem esse irrationabilem, quia abrogatur per legem humanam, (secus est de lege diuinâ & naturali; cui enim consuetudini illa resistit, vtique praua & irrationabilis est,) sicuti neque lex scripta, reuocans aliam legem scriptam, ideò præcisè illam damnat, tanquam irrationabilem. Potest enim lex, siue consuetudo secundùm se esse bona; licet alia, per quam tollitur, consideratis circumstantiis, hîc & nunc magis bona & expediens judicetur. Confirmatur *ex c. 1. De Constit. in 6.* vbi dicitur *Papam de statutis specialibus, dùm tamen sint rationabilia; per Constitutionem à se nouiter editam (nisi expressè caueatur in ipsâ) non intelligi, derogare in aliquo.* Potest ergo statutis etiam rationabilibus, per expressam clausulam derogari, neque ideò fiunt irrationabilia, etsi alia sint magis rationabilia in his circumstantiis; ita ferè *cc. quos sequitur Suar. n. 10.*

Nota IV. Etsi verò præterita vt præterita prohiberi non possint, prohibentur tamen vt induunt rationem futuri, quatenus in futurum durare possunt; sub quâ ratione ipsa quoque consuetudo præterita, inducit rationem futuri, & prohibetur, ne imposterum duret. Superuenientibus tamen aliis iustis causis, poterunt hæ ipsæ leges, tam de præteritis, quàm de futuris, per consuetudinem magis rationabilem abrogari, conuenienter supradictis *n. 2. & 3.* Nec loquitur verò consequenter *Suar. n. 5.* vbi concedit, verba non esse faciè extendenda ad futuras consuetudines, sed solùm quando proprietas verborum id postulârit, & tamen admittit per clausulas generales consuetudinem futuram, etsi expresè de illa non caueatur, tolli. Illud verò rectè tradit n. 6. etsi consuetudo aliqua etiam in futurum introducitur, non ideo reprobari vt irrationa-

tionabilem, ob eandem rationem propter quã Not. 3. diximus, Consuetudinem non esse ideo irrationabilem, quia per aliquam legem abrogatur.

Nota denique V. Tunc esse consuetudinem reprobatam, in jure, quando non solùm abrogatur aut prohibetur, verùm etiam vt irrationabilis damnatur expresse, vt *c. Ad nostram. supra.* vel per verba æquipollentia, *improbandi. vt c. vn. de Cler. non resid. vel reprobandi c. 2. De probat. vel, quia inde dirumpitur neruus Ecclesiastica disciplina. c. Cùm inter. supra. vel, quòd sit corruptela. cap. Venerabilis, seq.* vel *quòd sit consuetudo praua. c. Quod ex frequentibus, de instit. vel quòd sit abusus, vt consuetudo abusiua. c. Ex part. inf. &c.*

Dupliciter autem eiusmodi reprobatio fit per jura, vel per modum *puræ declarationis*, quando consuetudo est clarè turpis, siue repugnans juri diuino, aut naturali; vel per modum *admixtæ dispositionis*, quando non ex hoc capite, sed aliunde est irrationabilis, quia est contra decentiam vel Religionis & Ecclesiæ dignitatem, vel debitam disciplinam; ideóque per Canones non tantùm vt talis declaratur, verùm etiam prohibetur. Prior modus insinuatur per verbum *declaramus* vt in *c. Ex parte. inf.* posterior per verbum *irritandi, v. g. talem consuetudinem duximus irritandam.* quæ verba indicant illam non esse in illo gradu irrationabilem, vt de se sit nulla, cùm juri naturali, aut diuino non repugnet; esse tamen irrationabilem in gradu quodam inferiore, modo explicato; eámq; ob causam meritò per Ecclesiam, ad quam dispositio Christianæ & Ecclesiasticæ disciplinæ, ac decentiæ pertinet, irritari, quæ mens est quoque *Mol. tr. 2. de iur. & iust. d. 79. n. 6.* Vbi obserua discrimen, quod inter hos duos modos reprobationis assignat *Suar. l. 7. De leg. c. 7. n. 10.* Nam prior, qui est purè declaratiuus, videtur immutabilior, vtpote in solâ ratione naturali, vel jure Diuino fundatus; alter verò, qui est positiuus, cùm sit ex humano jure, potest mutationem recipere, vel per nouum jus, vel interdum per ipsam rerum mutationem, vt sentit *Panorm. d. c. 2. de probat. n. 8. & c. vlt. inf. h. t. Vid. Suar. l. c. c. 16.*

Cap. VII. Cùm Venerabilis.

Idem Conuentui Corbiensis Monasterij.

S V M M A.

Consuetudinem, vt Abbas de vno Monasterio immediatè Pontifici subiecto, ad aliud eiusdem subiectionis, sine licentiâ Papæ aut Legati eius transeat, cùm non tam sit consuetudo, quàm corruptela, mandat Pontifex de cætero non seruari.

E X E G E S I S.

Propriâ temeritate.) Sicut Abbas subjectus Episcopo, sine licentiâ Episcopi renuntiare non potest. *c. Abbas 18. q. 2.* nec etiam alij Clerici *c. Admonet. De renuntiatione*, sic Abbas subjectus tantùm Papæ, renuntiare non potest, sine ipsius licentiâ, etsi sit insufficiens *c. vlt. De renunt.* Consuetudinem autem contrariam meritò reprobat Pontifex, tanquam *corruptelam*. Nimis enim quàm irrationabile est, vt Pastor inferior, sine Superioris præscitu oues sibi commissas deserat, & aliarum sibi non commissarum curam suscipiat, cùm & in subditorum dispendium, & Ecclesiastici Regiminis confusionem id manifestè cedat.

Cap. VIII. Cùm dilectus.

Idem Decano Salesbriensi A. Archidiacono & M. P. Canonico Parisiensi.

S U M M A.

Cassat Pontifex electionem de suspenso, & à suspensis factam; deinde consuetudinem eligendi Abbatem Monasterij Andrensis, ex Monasterio Karofensi, juxta antiquum statutum Episcopi Moriensis, longè retroactis temporibus obseruatam: si ex parte Karofensis Monasterij fuerit probata, mandat in posterum quoque obseruari. Alioquin jus eligendi Abbatem, Andrensibus Monachis adiudicari, cuius electio à Karofensi Capitulo confirmetur. Posse enim supra dictum Statutum sic intelligi, quod per illud nec juri communi, nec priuilegio derogetur, vt videlicet ad Andrenses electio spectet Abbatis, & ad Karofense Capitulum confirmatio.

E X E G E S I S.

A Moriensi Episcopo fuerit constitutum.) Episcopus vigore huius textûs, potest in fundatione Ecclesiæ siue Monasterij ad petitionem patroni, jus confirmandi transferre in alium, licet illud de jure communi competat Episcopo *c. Omnes Basilicæ. 16. q. 7. & c. 1. 18. q. 2. quod Panorm. hic n. 8.* solùm admittit antequam Ecclesia sit fundata, non item post fundationem, nisi ex causâ, est enim hæc alienatio juris competentis Episcopatui, quæ sine causâ fieri non debet; sed ante fundationem Ecclesiæ, nullum jus confirmandi est acquisitum Episcopo, ideóque existimat meritò posse ad petitionem Patroni, sine aliâ causâ hoc statuere. Cùm verò, quàm primùm Patronus Episcopo aperit intentionem fundandi, & petit hanc translationem juris confirmandi in alium, eo ipso jus Episcopi saltem inchoatũ, & veluti jus ad rem, recognoscat, videtur neque tum Episcopus huic juri sine causâ qualem hic insinuat *Panorm.* vel aliâ sufficiente, posse renuntiare.

Optima legum interpres.) Sumitur ex *l. 17. Si de interpretatione. ff. De leg.* duplicem autem interpretationem consuetudini tribuit *Suar. l. c. c. 17. n. 2.*

n. 2. & 3. Vnam per modum signi aut testis, consuetudo enim in lege taliter vel taliter obseruandâ, indicat talem fuisse mentem legislatoris, & ita fuisse receptam. Hæc autem interpretatio non est prorsus infallibilis, sed coniecturalis, & eò probabilior, quò maior & diuturnior fuerit consuetudo. Multùm autē juvabit ad legem intelligendā, si non solùm consuetudo lege posterior, sed & illâ anterior possit inspici, quo sensu conuenienter quoque intelligitur *d. l. Si de interpretatione legis quaritur, in primis inspiciendum est, quo jure ciuitas retrò in huiusmodi casibus vteretur*; & hanc veluti regulam pro ratione assignat, *consuetudo enim est optima legum interpres.*

Altera interpretatio est veluti *legalis*, in quantum consuetudo per continuam obseruantiam, confirmat, vel inducit legis obligationem, in tali vel tali sensu. Sumitur *ex l. 38. Nam Imperator. ff. de leg. in ambiguitatibus*, ait, *qua ex legibus proficiscuntur, consuetudinem aut rerum perpetuò similiter judicatarum autoritatem, vim legis obtinere.* Vbi aduerte sententias judiciales habere hanc vim, quatenus consuetudinem efficere possunt, vnde si vna tantùm fuerit, aut pauciores, quàm ad consuetudinem sufficiunt, probabile solùm faciunt argumentum. Iuxta quæ intelligi debet multorum sententia, quod si ex verbis vel materiâ legis, ambiguum est, vtrum obliget sub mortali nec ne, item vtrum sub culpâ, vel solùm sub pœnâ; taliter legem obligare, sub quali obligatione, illam consuetudo recepit & exercet.

A suspensis, & de suspenso, &c.) Vtique suspensione maiori, hæc enim intelligitur, si suspensio ponitur simpliciter, non expresso ordine aut beneficio. *arg. c. Fin. si quem. de sent. excom.* talis autem est suspensus à jurisdictione spirituali, & collatione beneficiorum, & electione, vt post *Innoc. & Compostellam not. Silu. V. Suspensio. q. 3. sub fin.* ideóque Pontifex ex hoc capite electionem Monachi Andrensis meritò declarat irritam, etsi statutum Episcopi Moriensis, aut consuetudo Karosensis non interuenisset.

Ad Karosense Capitulum confirmatio) Adverte Confirmationem sumi hìc pro electione latissimè sumptâ, pro cuius intellectu notat *Panorm. hìc n. 15.* quòd verbum *electio* habeat tres significationes. 1. Capitur pro electione actiuè, vnde habentes eligere, dicuntur habere actiuam electionem, ita sumitur *toto tit. de elect.* 2. Habet significationem passiuam, & ita consuetudo interpretabatur statutum Episcopi Moriensis, vt videl. electio relata ad fratres Andrenses importaret electionem actiuam, respectu autem Capituli Karosensis importaret electionem passiuam, erat enim inde aliquis eligendus. 3. Potest capi electio, pro confirmatione; atqui sic Pontifex censuit interpretandum esse statutum Moriense, nisi consuetudo obstaret; vt videlicet electio strictè sumpta pro actiuâ & passiuâ, pertineret ad Andrenses, accepta autē largissimè pro confirmatione, spectaret ad Karosenses. Nam confirmatio est pars & forma siue complementum electionis, ideóque Panorm. censet illam sub propriâ verbi electionis significatione, sed largissimâ contineri.

Nec juri communi, nec priuilegio derogetur) patet ex hoc textu (etsi contra sentiat *Ioan. And. in c. Cum Ecclesia. de caus. poss. & propr.*) quòd jus eligendi, jure communi, solùm spectat ad Collegium illius Ecclesiæ, & dicto juri repugnet, forenses aliquos siue extraneos, habere potestatem electionis, siue actiuæ, siue passiuæ; vnde desiderabat Pontifex, statutum hoc, ad jus commune reduci. Vnde quod dicitur statutum debere strictissimè interpretari, intelligit *Panorm. n. 2.* verum esse, quando *per illam strictissimam interpretationem, minùs receditur à jure communi*; ideóque quoad istum effectum, locum etiam esse largissimæ interpretationis, vt in proposito, & ad hoc quotidie allegari istum textum.

Si fuerit consuetudo probata.) Consuetudo in Scriptis publicâ autoritate redacta, non indiget aliâ probatione. *Gail. l. 2. obs. c. 31. n. 17. Cassan. in t. ff. t. 3. n. 20.* Idem est, si fuerit notoria. Aliàs cùm in facto consistit, probanda est ab eo, qui allegat, ex communi Regulâ, quia *alleganti incumbit probatio.* Debet autem consuetudo probari per testes saltem duos. *l. Vbi numerus. ff. De test. Bart. ad l. 2. n. 30. C. Qua sit longa consuetudo.* In multis tamen prouinciis consuetudinem esse probandam per decem testes, imò per *turbam*, vt loquuntur pragmatici, non examinatis singulis, sed omnibus simul, vno eorum referente, asserit *Cassan. l. c.* Debent autem testes ita deponere, vt appareat de consensu & obseruantiâ vniformi, saltem maioris partis populi. Ex actibus enim difformibus legitima consuetudo nec induci, nec probari potest, vt bene not. *Mynsinger 2. dec. Cons. 13. n. 33.* quem vide.

Cap. IX. Cùm Consuetudinis.

Honorius III. Episcopo Parisiensi.

S V M M A.

Inhibet Pontifex Canonicis Parisiensibus, ne absque Episcopi consensu, immutent Ecclesia constitutiones & consuetudines approbatas, vel nouas inducant; si quas fortè fecerint, irritas decernens.

E X E G E S I S.

Absque Episcopi vestri consensu.) Capitulum iuxta *Innoc. hic. sine consensu Episcopi nihil potest statuere circa ipsius personam, vel ipsius jus, vel commune statum Ecclesia, vel in negotiis, magnis & arduis.* vbi aduertit *Panorm. n. 4.* non esse opus Episcopi consensu super rebus exiguis, pertinentibus ad Capitulum: puta, qualiter Capitulum debeat congregari, vel qualiter distribuantur quotidianæ distributiones &c. de quo *V. gl. int. 2. De verb. signif. in 6.* Idē dicendum de Ecclesiis inferioribus Episcopo subiectis,

jectis, quòd *in magnis & arduis* nihil possint statuere sine Episcopo. *iuxt. Innoc. in c. Requisisisti. De testam. & in c. Cùm accessissent. de constit. & in c. Cùm omnes. eod.* Quia Episcopus est Generalis Sponsus omnium Ecclesiarum suæ diœcesis, vnde tota Diœcesis dicitur ipsius Parochia. *c. Apostolica. de donat.* Sed potestati Episcopi, excluso & neglecto ipsius cōsensu, multa detraxit consuetudo, imò corruptela.

Cap. X. Ex parte.

Idem Maiori & Burgensi de Rupellâ.

SVMMA.

Si prodigus, seu quocunque casu faciens iacturam bonorum suorum, bona vxoris pro libitu alienet: & si vxor committens adulterium, nihilominus medietatem bonorum, quæ fuerit vir adeptus, impudenter exigat, veluti consuetudines duas abusiuas, negat Pontifex esse obseruandas.

EXEGESIS.

Consuetudines abusiuas.) Per primam enim inuitabantur viri ad dissipandum bona sua, per alteram mulieres proniores erant ad committendum adulterium. Vt bene *not. gl.* quæ ostendit, vtrumque iure prohibitum, prius *l. Fundus. & l. Lex Iulia. ff. De fund. dot.* Imò neque propter delictum mariti, bona vxoris sunt ordinariè distrahenda. *l. 1. 2. 3. C. Ne vxor pro marito. l. 1. C. Ad leg. Iul. de vi priuatâ.* Posterius patet inde, quòd adultera etiam dotem propter adulterium perdere debeat, *l. Si dotem. C. De iur. dot. l. Libertatem. C. Ad leg. Iul. de adult. & c. Plerumque. de donat. inter virum & uxorem.*

Cap. XI. Cùm tanto.

Gregorius IX.

SVMMA.

Naturali iuri nullâ consuetudine (quæ verius est corruptela) potest derogari. Sed neq, longæua consuetudo, licet non sit vilis eius autoritas, iuri positiuo debet præiudicium generare, nisi fuerit rationabilis, & legitimè sit præscripta.

EXEGESIS.

Iuri positiuo.) Iuri naturali, ne dum Diuino non posse derogari vel præscribi, nemo bonus & sanus ambigit, vtriusque præcipua præcepta ponuntur in Decalogo, *c. Non est. §. His itaque d. 6.* & ideò nulla consuetudo præualet, contra jus naturale vel Diuinum, *etsi omnes homines in mundo contrà facerent. c. Flagitia. q. 32. q. 7.* Neque verò etiam juri positiuo humano videtur derogari posse. *l. 3. §. Diuus. ff. De sepulc. viol.* iuxta quam statutum municipale, cui æquiparatur consuetudo, non potest derogare legi ciuili; *l. 2. C. Quæ sit longa consuetudo*, ibi: *Consuetudinis vsusq, longæui non vilis autoritas est, verùm non vsque adeò sui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem*, quod refertur *in c. Consuet. d. 11.* vbi multa similia decreta adducuntur. Concordat *c. Cùm causa. de sent. & re judic.* vbi Pontifex firmat *l. 2. cit.* iisdem ferè verbis: *Considerantes*, ait, *quòd vel vsus, vel consuetudinis non sit minima authoritas, nunquam tamen veritati aut legi præiudicet, præscriptâ sententiam reuocamus &c.* quod videtur contrarium *huic c.* non minùs quàm ipsa ratio; neq; enim apparet, quomodo rationabilis sit consuetudo, quæ repugnat legi, cùm omnis lex justa sit rationabilis, ideóque *Host. in c. 1. De Treug. & Pace*, sentit legem propriè præceptiuā, non posse consuetudine abrogari. Sed sententia contraria est communis ac certa, quam cum S. Thoma, *1. 2. q. 97. a. 3.* tenent Theologi, & Canonistæ hîc, vbi etiam sibi non constans *Host. & in Sum.* Summistæ *V. Consuet.* Legistæ *in l. De quibus. ff. De leg. & in l. 1. C. Quæ sit longa consuetudo.* Habetur expresè *in hoc c.* Et *in iure ciuili. l. De quibus. ff. De leg. in fin. Rectissimè*, ait, *receptum est, vt leges non solùm suffragio Legulatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.* Ratio est, quia consuetudo & lex quoad potestatem & effectus æquiparantur, potest autem lex scripta abrogari per legem contrariam, ergo etiam per consuetudinem, quod fusè probat *Suar. l. c. à n. 3.*

Ad §. *Diuus.* concedimus legem generalem non abrogari, per statutum particulare; negamus autem, quoad hoc esse eandem rationem consuetudinis rationabilis subditorum, cui meritò, pro eorum bono deferunt Legislatores. Statuta autem ordinariè non procedunt à populo, sed à magistratibus inferioribus, quos non decet, posse aliquid statuere contra leges suorum Superiorum. Ad *l. 2. C. Quæ sit longa consuet.* dicimus illam procedere contra consuetudinem, quæ non sit talis, qualis hîc describitur, id est, *rationabilis & præscripta*, quia vel est irrationabilis, vel Princeps illi resistit. Vnde etsi in genere prætensa longæua consuetudo habet præiudicium autoritatis, si tamen non reperiatur, qualis hîc describitur, nec rationem debet vincere, nec legem Principis contradicentis, & per hoc responsum etiam est ad Canones obiectos. Neque subsistit discrimen inter statuta laicorum & Clericorum, quod assignat *Panorm. hîc n. 9. & l. Omnes populi. ff. De inst. & iure*, quòd laici possint statuere contra jus ciuile, non item Clerici contra Canones; contrarium enim, quòd nec laici aduersùs jus commune ciuile, quidquam possint, probatur *ex cit. §. Diuus.* lex autem, *Omnes populi.* non opponit jus particulare juri ciuili communi, sed jus ciuile juri naturali & gentium; neque dicit, quòd hoc illi, vel illud huic derogare possit, sed quòd omnes populi vtroque jure regantur.

Nisi fuerit rationabilis.) Difficultas est, quomodo per actus malos induci possit consuetudo rationabilis; actus enim saltem primi, qui tendunt ad legis justæ abrogationem, sunt prohibiti, ergo mali, quia contra obedientiam legibus debitam. *S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3. & 7.* putat consuetudinem introduci posse per actus bonos, quia lex bona occur-

occurrente necessitate, vel graui causâ in particulari, sine culpâ non servatur; qualis occasio, si sæpe occurrat, per actus contrarios inducitur consuetudo; & lex contraria, tanquam inutilis, abrogatur. Sed ut bene ponderat Suar. *c. 18. n. 24.* eiusmodi actus fiunt *per epikeiam*, neque sunt contra legem, quia hæc in necessitate vel graui ex causâ non obligat; non ergo ostendunt populi, vel Principis consensum ad legem abrogandam; quæ si propter eiusmodi casus nimis frequenter occurrentes, fiat inutilis aut nociua, desinit propter mutationem materiæ, non vi alicuius consuetudinis. Necessarium igitur est, consuetudinem inchoari per actus malos, qui sunt contra legem obligantem in conscientiâ (quod saltem verum est de lege obligante ad culpam, secus de lege solùm obligante ad pœnam, cuius transgressio per se non infert culpam) vti fatetur *Caiet. in comment. ad l. c. S. Th. & probat Suar. l. c. n. 25. Panorm. in c. 1. De Treug. & pac. Silu. V. Consuet. q. 12.* qui censent ex mente *S. Th.* primos transgredientes non necessariò peccauisse, cùm potuerint rationabili causâ moueri, admittunt tamen potuisse peccare, dum addunt, *saltem non peccâsse successores primò peccantium*, quia potuerunt existimare, quòd ex aliquâ rationabili causâ lex non fuerit obseruata. *arg. Eorum, quæ not. gl. in c. De quartâ. de præscript.*

Vnde sequitur, consuetudinem legis justæ derogatoriam, etsi mala & irrationabilis sit in fieri, esse tamen rationabilem ac bonam in facto esse: quia actus per quos inducitur, non sunt ex obiecto illiciti, sed solùm ex circumstantiâ legis prohibentis, quâ seclusâ possunt habere justam causam; vt si v. g. maior pars populi violando frequenter vnum vel alterum festum, ne nimiâ multitudine festorum impediantur necessarij labores, per consuetudinem nititur aliquod abrogare, & Princeps non contradicit, sed tacitè consentit; ex illius consensu nascetur consuetudo legitima, per quam deinceps populus erit liber à tali lege & culpâ, etsi omnes actus facti contra legem, ante completum tempus præscriptionis, vel ante sufficienter cognitum Principis consensum, fuissent mali. Neque repugnat legem, quæ abrogatur, fuisse rationabilem: potest enim consuetudo contraria sub aliis respectibus, æquè aut magis esse rationabilis, vt supra dictum est; quâ ratione etiam duæ contrariæ opiniones possunt esse probabiles, imò vna alterâ probabilior.

Et legitimè sit præscripta.) Not. I. Præscriptionem & consuetudinem sæpe confundi, & pro eodem sumi, cùm tamen, etsi propriè loquendo multum differant, vti not. *Panorm. & alij hic. Couar. in Reg. Possessor. 2. p. §. 3. n. 2. Suar. l. c. c. 1. n. 10.* Conueniant, quia in vtrâque interuenit aliquid facti, & aliquid juris, quod ex facto oritur. Vnde & præscriptio consuetudinem requirit, & consuetudo aliquid præscriptionis.

Differunt autem 1. Quia præscriptio non inducit jus publicum, siue legale, vti consuetudo, sed jus priuatum dominij, vsûs fructûs, jurisdictionis, suffragij &c. 2. Consuetudo inducitur per facta publica populi, præscriptio per facta & vsum personæ priuatæ. 3. Ad illam necessarius est consensus Superioris siue Principis, sub quo, vel contra quem, quodammodo inducitur; ad istam non est necessarius consensus illius, contra quem præscribitur. 4. Ob hanc causam præscriptio sæpe requirit titulum, non item consuetudo, cui pro titulo sufficit consensus Principis. 5. Hinc etiam in præscriptione requiritur bona fides, non item in consuetudine legis derogatoria, saltem initio. 6. Denique, præscriptio requirit tempus certum & determinatum per legem. Ad consuetudinem per se sufficit tempus, quod ad indicandum populi & Principis consensum sufficiens est, nisi debeat esse consuetudo præscripta; de quâ mox.

Nota II. Dari consuetudinem præscriptam, quæ ideo præscripta dicitur, quia naturam præscriptionis strictè sumptæ participat, in determinatione certi & legitimi temporis, pro quo durare debet, vt sit præscripta. Sumitur ex *textu isto*, vbi pro altera conditione consuetudinis derogatoriæ ponitur, vt sit *legitimè præscripta*. Non potest autem intelligi aliter præscripta, nisi ratione determinati temporis ad legitimam præscriptionem requisiti, in reliquis enim consuetudo & præscriptio propriè sumpta, longè differunt, vti dictum est. Confirmatur ex appellatione *longæua consuetudinis*, quâ *text. huius & præced. cap. Vtitur*, desumptâ ex jure ciuili, *l. 2. C. Quæ sit longa consuetudo*, quæ in *l. Diuturnâ. ff. De LL. & in Instit. de Iure Nat. Gent. & Ciuil. diuturna vocatur.* Tempus autem longum siue longæuum, in jure ciuili non est indefinitum, sed determinatum ad *10. vel 20. annos*, vt constat *ex Rubric. ff. De præscript. longi temporis. & l. 11. ibid.* vbi longi temporis præscriptio dicitur, *decem vel viginti annis introduci.* Quæ alternatiua ostendit, saltem decem annos ad longum tempus, adeóq; & ad longæuam & præscriptam consuetudinem in proposito requiri.

Nota III. Ad introducendum *jus non scriptum præter legem* sufficit consuetudo præscripta *per decennium.* de ciuili id tradunt *Bart. l. De quibus. ff. De leg. & alij Legistæ.* de Canonica *Panorm. hic n. 11. Sayrus in claui Regiâ, l. 3. c. 11. n. 8. Suar. l. 1. c. 15. Canall. Spec. comm. opinion. q. 357. n. 10.* Quod *Panorm.* & alij limitant, nisi consuetudo eiusmodi præiudicet juri alterius Ecclesiæ. Tunc enim sicut in præscriptione, ita & in consuetudine contra Ecclesiam, requiritur tempus 40. annorum. Rectè autem advertit *Canall. l. c. n. 5.* non esse admittendum, quod aliqui voluerunt, inter præsentes requiri 10. annos, inter absentes verò 20. Quia populus semper est præsens, licet aliqui sint absentes. *arg. l. proponebatur. ff. De iud.* Neque etiam attenditur absentia vel præsentia, quia consuetudo præscripta non habet opus nouo consensu, sed sufficit legalis, quem dedit Princeps, ponendo legem, *vt consuetudo rationabilis & longæua pro bono populi, jus legitimæ consuetudinis inducat.*

Nota IV. Ad abrogandam legem ciuilem, itidem sufficit decennium. ita *cc. ll. cc.* quia jura ciuilia sine distinctione longæuum tempus ad consuetudines introducendas recipiunt, ergo etiam ad deroga-

rogatoriam. Secus est de jure Canonico, quod requirit *40. annos* ad præscribendam consuetudinem Canonibus contrariã, iuxta eosd. cit. & communem DD. vtriusq; Iuris. Ratio est, non quòd consuetudo præscripta in jure Canonico vniuersim requirat tantum tempus, vt indicat *Panorm. l. c.* cùm etiam decennium sufficiat ad præscribendam consuetudinem præter legem, vt diximus; sed quia præscriptioni contra Ecclesiam (adeóque etiam Canones, quibus continetur jus scriptum Ecclesiæ) præfigitur tempus 40. annorum, *c. De quartâ. & c. Ad aures. cum aliis, de præscript.*

Nota V. Vltra has duas conditiones, vt etiam consuetudo sit *rationabilis* & *legitimè præscripta*, non requiritur scientia, seu consensus Principis; neque alia, ad legem abrogandam. Quia vt bene not. *Suar. l. c. q. 8. n. 15. in effectibus juridicis non debent plura postulari, quàm jura requirant*; Canon autem, quem explicamus, & in quo iste effectus fundatur, nihil vltra hæc duo requirit. Neque ex naturâ rei requiritur scientia, aut consensus Principis, vt consuetudo sit rationabilis, non enim est ideò rationabilis, quia consentit, sed quia est rationabilis, par est, vt consentiat. Neque etiam, vt legitimè sit præscripta, requiritur consensus ipsius personalis, sed legalis, in ipsâ lege tales conditiones requirente expressus, vt diximus *ad Rubric. Not. 3.* Potest tamen cursus consuetudinis interrumpi à Principe, si actus legi contrarios inhibeat, v. g. publicè aliquem puniendo, vel aliter suam voluntatem declarando. Ab ipso populo idem fieri potest, si per publicam Legis observantiam ostendat, se nolle illam abrogari, *ad quod sufficit vnus actus*, ita vt de nouo sit opus incipere, iuxta *Panorm. hic n. 19.*

Nota VI. Non omnem consuetudinem esse præscriptam, ideóque rectè illam diuidi in præscriptam & non præscriptam, quam dari indicat *hic c.* dum ait, *nisi fuerit legitime præscripta*, quasi supponat consuetudinem non esse legitimè præscriptam. Idem tenet *Panorm. n. 11.* dum requirit consuetudinem 40. annorum præscriptam, ad abrogandam legem Canonicam, non autem ad inducendam consuetudinem præter legem. *Felin. hic. & c. 1. De Treugâ & pace. n. 12. & 13. Suar. l. c. c. 18. n. 16. Azor. t. 1. l. 5. c. 17. q. 9.* Ratio est, quia datur consuetudo, quæ moribus populi introducitur, sciente & patiente Principe, vt constat ex dictis. *ad c. 1. Præsertim. Not. 3.* hæc autem cùm non requirat certi temporis determinationem præscriptioni propriam, non est ergo præscripta. Sufficit autem eiusmodi consuetudo non præscripta, tam ad legem abrogandam, quàm nouum jus inducendum, introducitur enim in consensu Principis personali, per quem ipse potest concurrere æquè ad jus abrogandum, quàm introducendum, si videat consuetudinem in populo inualescere, imò adsit consensus ipsius sufficienter significatus, quem requirit *S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3. ad 3.* Ad quod neque ex naturâ rei, neque vllâ lege certum tempus est determinatum, (etsi gratis *Panorm. n. 13.* ibidem decennium requirat) ideóque prudenti arbitrio hoc esse relinquendum censent *Sot. li. 1. de just. q. 7. a. 7. & alij, tandémque fatetur ipse Suar. l. c. c. 18. n. 18.*

Nota VII. Cùm difficile sit judicare, vtrùm populus frequentando aliquos actus, & princeps non contradicendo, aut tacitè consentiens, intendat inducere obligationem juris, quam intentionem necessariam ad consuetudinẽ esse diximus, *c. 2. Ex literis. not. 2.* id arbitrio prudentũ esse relinquendum, nec aliam certam regulam assignari posse, sed solùm aliquas coniecturas, quales assignat *Suar. c. 15. n. 15.* 1. Si consuetudo longæua & difficilis seruetur à maiori parte populi, difficilia enim non solent diu à multis seruari, nisi subsit obligatio. 2. Si prudentes & timorati malè sentiant de violantibus consuetudinem, & populus inde scandalizetur, non est leue signum intentæ obligationis. 3. Si Prælati & Magistratus grauiter reprehendant aut puniant violatores. 4. Si materia consuetudinis eiúsque obligatio sit bono publico valde vtilis, rectè in dubio præsumitur, esse animo obligandi introducta.

Nota denique VIII. *Omnem consuetudinem rationabilem & præscriptam valere, contra quodcunque jus humanum*, vti rectè dixit *Nauarr. Cons. 1. de maior. & obed. n. 8.* Neque aduersus hanc regulam, locum habet vlla exceptio, vt videre est *apud Suar. c. 19.* qui varias exceptiones à quibusdam allatas examinat, & solidè refellit. Confirmatur, quoties in jure aliqua consuetudo dicitur non præualere aduersùs legem, ratio semper redditur, quia est irrationabilis, vel corruptela, ergo quando est rationabilis, & sufficienti tempore præscripta, vim habet cuicunque legi derogandi. Vbi obiter, si lex non reprobet consuetudinem, propter repugnantiam cum lege diuinâ aut naturali, sed quia aduersatur dignitati, libertati, disciplinæ aut decentiæ Christianæ vel Ecclesiasticæ: & tanta, in aliquo fortassis casu, fieret rerum mutatio, vt hæc posterioris generis repugnantia tolleretur, tum eiusmodi consuetudo fieret rationabilis, & desineret esse reprobata, adeóque conualesceret contra legem non per exceptionem ab hâc regulâ, sed per comprehensionem sub illâ. Nota porrò, quæ diximus toto hoc capite, de consuetudine nunquam præualente aduersùs jus diuinum & naturale, sed præualiturâ aduersùs quoduis jus humanum, siue ciuile, siue Ecclesiasticum, intelligenda esse juxta dicenda in *cap. Consuluit. de vsuris.* vbi ostendimus, Vsuram & Simoniam mentalem, pari passu procedere.

IDEM TITVLVS DE CONSVETVDINE IN VI.

Cap. I. Consuetudinem.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Consuetudinem licèt immemorialem & irratam,

tam, vt Canonici in eâdem Ecclesiâ duos Personatus, aut duas dignitates vel præposituras, sine administrationes, aut duo officia, vel eorum alterum cum reliquo, insimul & præbendam possint licitè obtinere sine dispensatione Papæ, Pontifex tanquam corruptelam reprobat, statuens, vt nulli liceat de cætero, nisi vnicum officium cum præbendâ sine dispensatione Apostolicâ in eâdem Ecclesiâ obtinere.

EXEGESIS.

Duas Dignitates.) Not. I. Quòd dignitas generatim & latissimè est *præeminentia in gradu aliquo supra alios.* Sumitur *ex Archid. hic. & Ioan. Andr. n. 1.* Magis tamen propriè uterque (vnde sumpserunt alij) tres modos assignat dignitatis Ecclesiasticæ. Prima est, quando quis habet *administrationem rerum Ecclesiasticarum cum jurisdictione c. Volumus. & seqq. d. 89.* & hoc modo, aut communiter, aut præcipuè, in jure sumitur dignitas. 2. Quando habet *nomen dignitatis, & prærogatiuas in Ecclesiâ, tam in choro quàm in Capitulo, licèt non habeat veram administrationem aut jurisdictionem*, dant exemplum in Archid. Parmensi, & vniuersim Archidiaconus & Archipresbyter sonant dignitatem, sicut & in Germaniâ Præpositi Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum, etsi nec administrationem, nec jurisdictionem habeant. 3. Quando habetur pro dignitate ex Ecclesiæ consuetudine, cui statur *c. Consuetudo. & cap. Quemadmodum. d. 12. l. De quibus. §. Inueterata. ff. de leg.* talis in Ecclesiis Germaniæ videtur esse Capellania honoris, & officium Cellarij.

Nota II. Iuxta eosdem *Personatum* esse, quandam prærogatiuam *Chori & Capituli in optionibus, processionibus, dandis vocibus, &c.* maiorem, quàm habeant alij Canonici eiusdem ordinis; & minorem quàm alij, qui sunt in dignitate. Tales apud nos videntur esse *Seniores.* Dicit autem Archid. vulgari linguâ Anglorum *personas* vocari *Curatos*, qui tamen non habent dignitatem, vt adeò videatur nomen Personatus ex Angliâ permanâsse. Si tamen dignitas sumitur latiùs *pro præeminentiâ*, non solùm Personatus, verùm etiam simplex Canonia, imò presbyteratus & clericatus comprehendi possunt sub dignitate, quia omnes Clerici eminent supra Laicos, presbyteri super Clericos non presbyteros, *Canonici super reliquum clerum, præsertim in Ecclesiis Cathedralibus Germaniæ, vbi habent vocem actiuam & passiuam in electione Episcoporum, qui simul sunt Principes Imperij.* Strictè tamen in jure non censentur habere dignitatem, vt patet *ex hoc t.* vbi prohibetur, *ne Canonici in eâdem Ecclesiâ habeant duas dignitates, cùm tamen possint habere vnam dignitatem præter Canonicatum*, juxta praxin vniuersalem, quod repugnaret *h. t.* si Canonicatus censeretur dignitas, haberet enim tum Canonicus, qui simul esset decanus, eo ipso duas dignitates in eâdem Ecclesiâ.

Nota III. Officium aliquando esse nomen commune dignitati & personatui, & officio simplici. *juxta eosd. & Silu. V. dignitas. n. 3.* Hîc autem est *administratio rerum Ecclesiasticarum sine jurisdictione*, addit, *& sine prærogatiuâ in choro vel alibi.* tale officium habent Syndici, procuratores, Castaldi, de quibus *cap. Saluator. 1. q. 3.* itidem Sacristæ & similes.

Nota denique IV. quòd *per hunc t.* non potest quis esse *duplex* in eâdem Ecclesiâ in beneficijs *vniformibus*, v. g. habere duos Canonicatus sine dispensatione Papæ, potest tamen habere duo beneficia *difformia*, v. g. Canonicatum & dignitatem, vel Capellaniam, idque ex dispensatione inferioris, videl. Episcopi, vel ex statuto aut consuetudine, vt not. *Ioan. Andr. n. 7.* de pluralitate autem beneficiorum in diuersis Ecclesijs, tractatur in *c. 29. De multâ. de præbend.* quod renouauit, *Conc. Trid. sess. 7. c. 3. & 4. De reform.*

Cap. II. Non putamus.

Idem.

SVMMA.

Consuetudo quanticunque temporis non est rationi consona, quòd ab Officiali Episcopi ad Episcopum valeat appellari, ne ab eodem ad se ipsum (cùm idem sit auditorium vtriusque) videatur appellari.

De hoc dicemus in tit. de officio Vicarij. Vid. Francum. hic.

Cap. III. Non est.

Idem.

SVMMA.

Non est reprobanda consuetudo canonicè præscripta, quod Episcopus in inquirendis, puniendis & corrigendis subditorum excessibus, Consilium sui Capituli requirere minimè teneatur. Quid sit consuetudo Canonicè præscripta, patet ex c. fin.

Cap. IV. Cùm in tua.

Idem.

SVMMA.

Consuetudini, quâ antiquiores Canonici gradatim meliores possint, cùm in ipsa Ecclesiâ vacant, optare sine eligere præbendas, non præiudicat Pontifex per mandatum de prouidendo alicui. Secùs est in præbendis apud Sedem Apostolicam vacantibus. Mandat autem ne prouisiones Apostolicæ, vltra debitum differantur, vt nisi optare volentes eiusmodi præbendam meliorem vacantem, intra viginti dies id faciant, executores super prouisionibus liberè procedant.

EXE-

EXEGESIS.

Cùm casus sit satis perspicuus, & mandata de prouidendo super beneficiis vacaturis sublata sint per *Conc. Trid. Sess. 24. de reform. c. 19.* non est operæ pretium, immorari.

IDEM TIT. IN EXTRAVAG. COMMVN.

Cap. Vnic. Super Gentes.

Ioan. XXII.

SVMMA.

Decernit Pontifex, Sedis Apostolicæ Legatos ab omnibus cuiuscumque præeminentiæ, conditionis, status fuerint, debere admitti; neque eos prætextu cuiusuis consuetudinis (quam veluti irrationabilem, & animarum saluti contrariam, detrahentémque Apostolicæ dignitati, penitùs reprobat,) impediri posse, quò minùs regna, prouincias, & terras quaslibet, ad quas ipsos destinari contigerit, ingrediantur liberè, & Legationis officium exerceant in eisdem. Qui verò eosdem Legatos vel Nuntios præsumpserit impedire, sententiam excommunicationis ipso facto incurrat, & regna, terræ, ac loca quælibet, tamdiu eo ipso subiaceant interdicto, quamdiu contumacia durauerit, non obstantibus quibuslibet aut quibuscumque alijs. &c.

EXEGESIS.

Impedientes.) Nota *ex Toleto l. 1. Summa Casuum. c. 18. n. 7.* eos qui impediunt Legatos & Nuntios Apostolicos, eijciendo illos ex suis terris, incidere in excõmunicationem, Bullæ Cœnæ, soli Pontifici reseruatam; eos autem qui impediunt sine eiectione, incidere in excommunicationem huius Canonis, quæ non est reseruata. Vnde hæc excommunicatio plures quoad hoc comprehendit, & præterea habet adiunctam pœnam interdicti, &c.

TITVLVS V.

DE POSTVLATIONE PRÆLATORVM.

In Rubricam.

IN prioribus duobus titulis actum est de Iure tum scripto, tum non scripto, deinceps agitur de assumptione Ministrorum Ecclesiæ, qui legum & Canonum sunt custodes, assumuntur autẽ alterutro ex tribus modis, *postulatione, electione & translatione*, de quibus tres sequentes hi tituli tractant. De *postulatione* agitur *h. t.* Qui extat etiam *in 6. & Extrauag. comm. de eodem habetur c. Osius d. 7. c. Nullus inuitus. c. Episcopus. d. 63. c. Fraternitatem. d. 71. & sæpiùs alibi.*

Cap. I. Ad hæc.

Innoc. III. Decano & Capitulo Senonensi.

SVMMA.

Cùm Capitulum Senonense Episcopum Altisiodorensem in Episcopum suum postulâsset, is verò interdictum à Legato Apostolico solemniter ac publicè in Regno Franciæ promulgatũ, quod in ipsâ Metropolitanâ receptum esse nouerat, violâsset, & ignorantiam friuolè obtenderet: Pontifex in vltionem inobedientiæ, postulationem huiusmodi, propter postulatam personam, repulit vt indignam. Capitulo tamen concessit, vt per postulationem siue electionem de personâ congruâ sibi consulerent.

EXEGESIS.

In Archiepiscopum postulâstis.) Postulatio est, *quædam gratia petitio facta à Superiore de promouendo aliquem ad prælationem, ad quam de iure communi propter defectum aliquem vel impedimentum eligi non poterat aut promoueri; ita Panorm. ad Rubr. h. t.* quam definitionem immeritò impugnat *Silu. V. Postulatio. n. 1.* Postulatio igitur in subsidium electionis introducta est, vt scilicet is, qui per Canones sine suâ culpâ eligi prohibetur, saltem postulationis beneficio Prælationem possit suscipere. Vt si de laico in Episcopum assumendo agitur. *C. Osius. d. 61.* vel de illegitimè nato. *cap. Innotuit. de elect.* vel si defectus sit in ætate. *c. Cùm olim. eodem.* vel in ordinibus. *c. Dudum. eod. c. Multis. De ætat. & qual. ord.* Sic Episcopus vtpote Ecclesiæ suæ speciali matrimonio alligatus. *c. 2. & 3. De translat. Episcopi.* ad alium Episcopatum, vel Archiepiscopatum, non eligi, sed postulari debet, qui est casus *h. c.* & eadem est ratio de alijs Canonicis impedimentis, si eorum dispensatio non sit difficilis aut dura. *iuxt. Panorm. c. fin. inf. n. 8.* aut non sint penitùs inhabiles. *Silu. n. 4.*

Digitized by Google

Quæ ad eius Notitiam, &c.) Procurator Episcopi Altisiodorensis violationem interdicti negare non ausus, ignorantiam obtendebat, quam refellit Pontifex inde, quòd illud interdictum publicè, præsentibus multis, fuerit promulgatum, & à multis in regno Franciæ ceperit obseruari, imò in ipsâ Ecclesiâ Metropolitanâ. Vbi autem allegatur ignorantia circa ea, quæ plerique sciunt, & quæ publicè fiunt, non creditur alleganti, nisi probet. *c. Innotuit. Verb. Nec probare. de elect. c. Cùm in tuâ. De his, qui matr. accus. pos. c. Si verò. de sent. excom.* Sufficit autem edicta proponi in publico, *neque opus est, singulorum auribus per speciale mandatum inculcari*, vt ait Pontifex hîc; quod *Bald. n. 15.* ait procedere, si promulgatio fiat per habentes autoritatem, vt hîc, & edicta sint generalia. In facto enim speciali, requiritur notificatio specialis facta sibi, vel suo procuratori, vel si persona non inueniatur, ad domum solitæ habitationis.

Propter postulatam personam.) Bene obseruat gl. eum, qui non seruat interdictum, ineligibilem esse, nec posse postulari, quia *contemnit claues Ecclesiæ*, ob quam eandem causam, qui est irregularis & suspensus, nec eligere, nec excommunicare, nec beneficium conferre potest. *c. vlt. De excess. Prælat.* Qui autem est indignus ad eligendum, indignus quoque est ad postulandum, quia per postulationem deuenitur ad electionem, vt bene not. *Bald. n. 30.*

Vbi nota duplicem tradi postulationem, per *Panorm. hîc. n. 34. & in c. Quia propter.* Vna est *solemnis*, quando postulatur ab eo, qui potest super impedimento dispensare, vt hîc Pontifex. Altera *non solemnis*, quando postulatur ab eo, qui non potest dispensare super impedimento, requiritur tamen eius consensus in promotione, ratione sui interesse. Vt si Canonici velint eligere Monachum in Episcopum, opus est licentiâ Abbatis. *c. Si Religiosus. de elect. in 6.* qui si consentiat: hæc admissio postulationis non habet vim electionis & Confirmationis, quia Abbas non habet potestatem prouidendi Ecclesiæ Cathedrali. Habito ergo illius consensu, electio sic postulati fit à Canonicis, & petitur confirmatio ab illo, ad quem pertinet. Idem dic, quando Canonici petunt filiumfamilias à patre, quia volunt eum petere in Episcopum. *Laym. in qq. Canonicis. c. 1. q. 11.* censet hanc postulationem non esse verè postulationem, sed quandam electionis speciem, siue potiùs (dixerim ego) certum illius modum, quia solùm requirit petitionem licentiæ ab eo, cuius interest, neque supponit aliquem defectum in postulato, qui dispensatione, aut gratiâ contra jus opus habet, juxta definitionem Postulationis. *Bald. ad Rubr. tit. n. 1.* sic explicat, vt simplex postulatio sit, *quando electores non possunt esse concordes*, ideóque postulant à Papâ, vt pro arbitrio sibi prouideat de pastore. Solennem autem vocat, quando *certa persona concorditer facta postulatio Papæ* præsentatur, & pro dispensatione supplicatur. Sed non est diutiùs in quæstione nominis hærendum.

De solita tamen benignitate concedimus.) Qui scienter indignum elegerint, eâ vice, potestate eligendi sint priuati. *c. Cùm in multis. de elect.* Quod ad postulationem quoque extendit *gl.* & confirmat *Panorm. n. 31.* concludens, *quando de vno extremo peruenitur ad alterum, vel ad eundem finem, tunc etiam in materia pœnali & restringibili fieri extensionem*, ita quod dispositum in vno, habeat locum in reliquo. allegat *l. Oratio. ff. De sponsal.* vbi dicitur, quòd *vbi prohibetur matrimonium, videntur & prohibita sponsalia.* Idem sentit *Ioan. Andr. hîc.* vbi verbum *priuare*, exponit, id est, priuatos hac vice de electione repellere. Sed contrarium idem tenet *in Reg. 15. Iuris in 6. Odia restringi, & fauores conuenit ampliari;* vbi re meliùs consideratâ, dicit, *quòd si vis non infêratur huic literæ*, t. *iste probat contrarium*; *quia Pontifex non dicit, quòd Canonici Senonenses, eo quòd postulârint indignum; sint priuati potestate eligendi, sed quòd nō immeritò eos posset illâ priuare, nisi de benignitate Apostolicâ concederet, vt alium possint postulare, vel eligere.* Add. t. valde clarum ex *c. Scriptum. de elect.* vbi Pontifex dicit de quibusdam: *Si postulârint scienter indignum, illos hâc vice meritò debere eligendi siue postulandi potestate priuari.* Exemplum autem de Sponsalibus prohibitis, quia matrimonium est prohibitum, nihil probat; quia pœna imposita contrahentibus matrimonium prohibitum, non extenditur ad sponsalia, *iuxta gl. in Clem. Vnic. de consang. & affin.* asserentem, excommunicationem quæ ibi fertur in Monachos & Moniales contrahentes matrimonium, non extendi ad Sponsalia, quia extensio pœnalis est odiosa; neque sequitur: etsi duo inter se connexa sunt prohibita; ergo sunt eidem pœnæ obnoxia. Ex quâ ratione sententia *Ioan. Andr.* nobis est probabilior.

Cap. II. Gratum.

Idem Hostiensi Episcopo Apostolicæ Sedis Legato.

S V M M A.

Cùm Canonici Senonenses cassatione postulationis Episcopi Altisiodorensis suppressâ, eandem innouare vellent; quidam verò Episcopum Cameracensem in Archiepiscopum postularent, Sedis Apostolicæ Legatus, intelligens priores benignitate Apostolicâ abutentes, eligendi priuilegium amisisse, idque ad pauciores, sed saniores deuolutum; prædictum Cameracensem ad eorum instantiam in pastorem prouidit, Pontifex igitur illum ab Episcopatu Cameracensi absoluit, & factum Legati confirmat.

E X E G E S I S.

Eligendi priuilegium amisisse &c.) Ex his *Panorm. hic n. 2.* quem plures alij sequuntur, confirmat sententiam suam, quam nos minùs probabilem

Digitized by Google

lem censemus; Quòd postulans scienter indignum, pro illâ vice amittat jus eligendi; non minùs quàm scienter eligens indignum. Sed nec verba nos cogunt, nec ratio: Pontifex enim non dicit Canonicos amisisse priuilegium eligendi; quia postulàrunt indignum; sed quia postulationem à se cassatam iterum reuocare, siue rescindere ausi, concessâ sibi ex Apostolicà benignitate gratiâ abusi sunt, extra materiam & casum concessionis, à quâ Pontifex Episcopum Altisiodorensem excluserat; jubens, vt *de aliâ personâ sibi congruâ consulerent.* Quâ ratione priuilegium siue indultum quodvis; facto ipso amittitur, imò falsò prætenditur; cùm extra materiam determinatam non se extendat, & nullum sit. *V. Suar. l.8. de leg. c. 36. n.7.*

Licet pauciores numero,) Panorm. hic n. 5. ponit pro Regulà in materià electionis, *quòd aliquibus priuatis potestate eligendi, illorum potestas deoluitur ad alios Canonicos, licèt numerò pauciores.* Et idem dicit eâdem ratione in aliis actibus Capitularibus locum habere. Nam si omnes essent inhabiles, puta excommunicati vel suspensi, *tota potentia Capitularis residet penes pauciores.* Cùm priuati & inhabiles non sint computandi in numero. Imò si omnes essent inhabiles (& idem est si forent mortui) præter vnum, jus Vniuersitatis vel Capituli, maneret in vno solo, vt concludit *gl. V. Pauciores* ad quam fit remissio, eámque sequuntur *Innoc. Host. & communiter DD. & probatur per leg. Sicut. §.fin.ff. Quod cuiuscúq; Vniuers.* qui tex. est clarissim.

Consilio Saniores.) Quæ sit pars sanior, dicemus, *in c. Quia propter. de elect.* Hic obserua, quòd in delictis idem, quod fit à maiori parte, non censetur factum ab omnibus, imò maior pars venit punienda duntaxat. Minor verò quæ contradixit (vt in proposito illi qui postulàrunt Episcopum Cameracensem) non involuitur peccato aliorum, nec pœnâ, vt not. *Panorm. n.6.* quod Innocent. *in c.1. De his quæ fiunt à maiori parte Cap.* dicit procedere, *quando minor pars expressè contradicit, secus si tacet.*

A Solicitudine Cameracensis Ecclesiæ.) Esse Episcopum in vnâ Ecclesiâ, impedimentum est, ne possit eligi in aliâ, sed debet postulari, vt diximus *cap. 1.*

Cap. III. Bonæ memoriæ. I.

Idem Clericis Rauennatensis Ecclesiæ.

SVMMA.

Cùm Rauennatenses quidam Clerici Cardinalem S. Praxedis, quidam Episcopum Imolensem in Archiepiscopum postulàssent, Pontifex, quòd Cardinalis præsentia vtilior esset non solùm Romanæ, sed etiam Ecclesiæ Generali, tam apud Apostolicam Sedem, quàm apud Rauennates, postulationem non duxit admittendam, sed neque Episcopi Imolensis, quòd is à minori quàm tertià parte fuerit postulatus, & Sedes Apostolica postulationem in tantâ diuisione (cùm etiam ad concordes admittendas, non tam ex justitiâ, quàm gratiâ moueatur) admittere, non consueuerit. Ideóque mandat, vt qui vocem in electione habent, per electionem; postulationem, siue nominationem Canonicam, in personam idoneam conueniant.

EXEGESIS.

Prædictum Cardinalem &c.) Dicunt aliqui, inter quos *Laym. l.c.c.2.q.11.* Cardinalem eligi posse in Episcopum, nec debere postulari, eò quòd solùm sit opus licentiâ Papæ; non autem dispensatione. Sed veriùs est contrarium, Cùm enim Cardinales sint alligati Ecclesiæ Romanæ, & debeant consulere Ecclesiæ Vniuersali, ac assistere Papæ, cum quo sunt vnum corpus, veluti Canonici cum Episcopo; & Capitulum vniuersale totius Ecclesiæ; videntur magis habere opus dispentatione, vt eligantur in Episcopos, quàm ipsi Episcopi, qui debent postulari, non eligi, ad alium Episcopatum, vt sentiunt *Host. & Panorm. hic n. 5.*

Abbates autem & Præpositi Regulares, sicuti & alij Religiosi, imò & quiuis Clerici idonei, possunt eligi vel assumi in Episcopos sine postulatione solenni, vti docet *Silu.q.3. Laym.l.c.q.12.* cùm non tam arctè sint alligati Monasteriis aut suis beneficiis, sicuti Episcopi Episcopatibus. Canones id concedunt *c. Cùm inter. de elect. & c. Nisi. De renunt.* Debet autem, vt not. *Ioan. Andr. in c. Nullus. de elect. in 6.* Monachus, & idem est de Clerico, post electionem postulari, postulatione scil. simplici & latè sumptâ, *de quâ cap. præc.* vt videl. petatur licentia eius Superioris, cui proximè subest, qui si malitiosè neget, compellendus erit per Superiorem, *arg. c. Nullus. de jure patronatûs.*

A minori, quàm tertiâ parte.) Postulatio debet esse ita concors, vt fiat ab omnibus, vel à duabus partibus, si quidem concurrat cum electione, iuxta *gl. hic. Verbo. In tanta. c. Scriptum. de elect. & Panorm. n.12 aliósq.* Si autem postulatio fiat à maiori parte Capituli, nullâ electione concurrente, non posse talem postulationem admitti inuità minori parte. *Hostiensis* dicit, *quòd nullus Papâ* inferior possit illum admittere *per h. t.* Sed placet opinio *Goffredi & Panorm. hic n.17.* Quia ordinariè ad gesta Capituli plus non requiritur; quàm vt maior pars consentiat, & quod *maior pars Curiæ fecerit, pro eo habetur, ac si omnes egerint l. Quod maior pars. 19 ff. Ad Municipalem.* Neque obstat *hic t.* quia loquitur in postulatione facta à minori, quàm tertià parte, quod argu.t nimiam discordiam, cui meritò non debet deferri, ergo secus, Si postulatio facta fuisset à maiori parte, vel saltem tertiâ parte; tum enim Pontifex non negâsset consensum.

Non tam ex justitiâ quàm ex gratiâ.) Sequitur ex naturâ postulationis, est enim petitio gratiæ, vt dictum est, *c. 1. n.1.* quod verum est, saltem respectu postulati, etsi sit ita doctus & morigeratus, vt meteatur dispensationem. Secus est, quando illius postulatio

stulatio concernit vtilitatem aut necessitatem Ecclesiæ, puta quia postulatus est potens, ad illam defendendam, aut bene doctus, & aliàs idoneus; licet sit illegitimè natus, aut nondum habeat debitam ætatem, si præsertim non reperiatur alius, per quem tam bene consulatur Ecclesiæ; tum enim iniuria fieret postulatoribus, si postulatio non admitteretur. Nam gratia, certo aliquo respectu, aliquando potest esse debita, vt quando justa subest causa faciendi, v. g. in proposito respectu Ecclesiæ, ita ferè *Panorm. n. 13. & 15. post Host. in c. Postulationem. inf.*

Postulationem seu nominationem Canonicam.) *Host.* inter postulationem & nominationem sic distinguit, quòd *postulatio propriè fit de vno, nominatio* de pluribus, & fit quando duo vel tres, qui sunt excellentiores in Capitulo, vel alibi nominantur Papæ, & petitur per Collegium, vt Papa prouideat Ecclesiæ de aliquo illorum; vel proponuntur ipsi Capitulo, vt de illis fiat scrutinium, quod postremum tradit *Panorm. in c. 29. Auditis. de elect. n. 3.* Quæ differentia etiam placet ipsi *n. 8. potius quàm altera Innoc.* qui distinguit per hoc, quòd postulatio fiat cum solennitate, nominatio verò non; est enim par vtriusque ratio quoad solennitatem & effectus; neque mihi postulatio videtur essentialiter, sed solùm accidentaliter ratione numeri postulatorum differre à nominatione in proposito. De aliâ nominatione, quæ pertinet ad præsentationem, dicemus suo loco.

Cap. IV. Bonæ memoriæ. II.

Idem Præposito & Capitulo Strigoniensi.

SVMMA.

Cùm Canonici Strigonienses Archiepiscopum Colocensem in Archiepiscopum suum postulâssent, & querentibus Suffraganeis se contemptos, ex gratiâ illorum consensum se requisiuisse proponerent: Mandat Pontifex primò, vt Suffraganeis siue in contradictione persistentibus, siue non, Procuratores idoneos dicti Canonici ad se mitterent; si verò juri suo aduersus dictos Suffraganeos diffiderent, de alio Pastore sibi Canonici prouiderent. At quidam illorum à postulatione Pontifici, communi iam nomine præsentatâ resilientes, Episcopum Quinqueecclesiensem postulârunt, quâ postulatione in tantâ discordiâ factâ, & mandato suo contrariâ, reiectâ, Pontifex de nouo mandauit, vt Canonicè personam idoneam eligerent aut postularent, alioqui se ipsum prouisurum Ecclesiæ viduatæ. Cùm verò ij, qui Quinqueecclesiensem postulârant, in sententiâ persisterent, illisque rursus in postulando aliqui accederent, non obstante reliquorum, prætextu secundi mandati, pertinaciâ, cùm etiam vigore illius mandati electio esset penes Pontificem, quia tamen de aliis personis regni Hungariæ notitiam ipse non habebat, nec alienum Ecclesiæ præficere volebat, Archiepiscopum Colocensem (in quem omnes diuersis licèt temporibus conuenerant) à Colocensi Ecclesiâ absolutum, ad Metropolin Strigoniensem transtulit.

EXEGESIS.

Suffraganeis Strigoniensis Ecclesiæ.) Not. I. *ex Panorm. n. 3.* quòd jus eligendi Archiepiscopum jure communi non pertinet ad Suffraganeos, sed Canonicos Ecclesiæ Metropolitanæ duntaxat. Vnde non debent interesse Suffraganei, nisi consuetudo aliud habeat, vt isti prætendebant.

Nota II. Quòd qui præscribit jus eligendi in aliqua Ecclesia, præscribit etiam jus postulandi, neque enim Suffraganei isti ex alio capite prætendebant se contemptis attentatam esse postulationem, quàm quòd jus eligendi, sibi competere crederent. Ratio est, quia jus eligendi habet respectum ad omne id, quod est illi connexum, postulatio autem est quasi pars electionis, aut præambulum; per postulationem enim peruenitur ad electionem. *fa. c. Cùm in Cunctis. de elect.*

Nota III. Sicut electio attentata, aliquo contempto, siue non vocato, qui interesse debebat, irritanda est, si contemptus prosequatur contemptum, *c. Quod sicut. & c. Bonæ. de elect.* ita & postulatio debet irritari, siue potiùs, non admitti, contempto instante, siue de jure communi, siue speciali, aut de consuetudine interesse debebat, *vt not. Panorm. n. 6.*

Nota IV. Quòd exercens aliquod jus ex gratiâ, non acquirat possessionem illius juris, vnde si postea non admittitur ad illud exercendum, non potest queri de spoliatione, quia qui gratiam concessit, potest illam quandocunque reuocare, *l. Cùm precatio. ff. De prec. c. fin. inf. c. Clerici 16. q. 3.* Non habuerunt ergo causam querendi, Suffraganei Strigonenses, si solùm ex gratiâ consueuerant admitti ad electiones Archiepiscopi Strigoniensis.

Nolentibus conuenire.) Quando Vniuersitas vel Collegium legitimè congregatur, nolentes venire, faciunt pro ea vice se alienos, ita quòd totum jus Vniuersitatis vel Collegij residet penes venientes, licet sint minor pars. Hic tamen non valuit factum, siue postulatio minoris partis, eorum scil. qui Quinqueecclesiensem Episcopum postulabant, quia fecerunt contra formam mandati, quo reiectâ postulatione Episcopi Quinqueecclesiensis, jubebantur Pastorem alium sibi eligere. Valuisset autem pauciorum istorum factum, si fuisset secundùm formam mandati; vti colligitur *ex hoc text. & Panorm. n. 9. confirmat, per c. Cùm dilecti. de elect.* Etsi Legistæ hoc communiter non admittunt, dicunt enim esse necessarium ad valorem actûs, vt saltem duæ partes Collegij sint præsentes, *Bartol. in l. Omnes populi. ff. De just. & iur.*

Postquam postulatio præsentata Romano Pontifici &c.) Colligitur ex h. t. notabilis Regula, quod

quòd *postquam postulatio est præsentata Romano Pontifici, non possunt postulantes ab eâdem recedere*, sed debent expectare judicium Papæ super admittendo vel improbando postulationem. Idem iuxta DD. procedit, cùm postulatio præsentatur alteri Superiori, qui habet jus admittendi; militat enim non tantùm pro Papâ, sed etiam pro aliis Superioribus ratio, quam assignat hîc Pontifex, *ne* videlicet *postulantes possint illudere Superiori, illiúsque judicium* (quo simul admisit postulationem) *pendeat ab arbitrio postulantium. fa. Clem. cùm illusio. de renunt.* vbi dicitur *illusionem & variationem in personis Ecclesiasticis maximè esse vitandam.* Vnde à contrario sensu infertur, quod dicit *Innoc. hîc, & teste Panorm. in eo. sequuntur communiter DD.* Antequam postulatio præsentetur Superiori, postulantes posse variare invito postulato, imò & Nuntium siue Procuratorem reuocare, antequam postulationem re ipsâ præsentârit, modò reuocatio ad ipsum perueniat; *c. Ex parte Decani. de rescr. & c. Mandato. de Procur.*

Atque hæc est differentia inter postulationem & electionem, quòd in istâ non admittatur variatio post publicationem scrutinij *c. Publicato. de elect.* in postulatione autem admittitur etiam postea, modò nondum sit Superiori præsentata, etsi gl. quæ communiter reijcitur, id neget. Ratio secundæ diuersitatis est, quia *per postulationem nullum jus acquiritur postulato*, cùm sit inhabilis nisi dispensetur, dispensatio autem est in arbitrio Superioris. Vnde nec postulatus habet, vnde queratur de variatione postulationis, ante dispensationem; neque Superior, si variatio fiat ante præsentationem. Vnde colligunt aliqui generalem Regulam, quòd *quis possit variare, antequam alteri sit jus quæsitum, secus postquam est quæsitum*, tum enim intrat Regula juris in 6. *Mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum.*

Neutra esset postulatio approbanda.) Nam illa facta de Colocensi, poterat impugnari, quia Episcopus Quinqueecclesiensis, & quidam alij Suffraganei non consenserant, neq; quantum apparet, fuit discussum, an haberent vocem in electione, & contemptus vnius solius est sufficiens, vt retractetur electio. in *c. Bona. 2. de elect.* Postulatio verò facta de Quinqueecclesiensi Episcopo, ex multiplici capite poterat repelli, tum quia facta erat in summâ dissensione Canonicorum & Suffraganeorum, tum quia à minori parte, tum quia sine discussione juris Suffraganeorum, tum quia post priorem postulationem jam præsentatam, tum denique quia contra formam mandati vtriusque, vt consideranti patebit. Ex solâ ergo benignitate Papa postulationem Colocensis admisit, eo æquitatis titulo, quòd omnes Canonici aliquando in illum vnanimiter consensissent.

Cap. V. Postulationem.

Idem Capitulo Strigoniensi.

S V M M A.

Licèt per postulationem huiusmodi (eam videlicet quæ in præcedenti Cap. continetur) nullum jus sit alicui acquisitum, de speciali tamen gratiâ Papa concedit, vt procuratores idoneos (Canonici videl. Strigonienses, & Suffraganei eiusdem Ecclesiæ contendentes super jure suffragij, in postulatione vel electione Archiepiscopi Strigoniensis) mittant, quatenus vtrâque parte præsente, quod justum fuerit, decernat.

E X E G E S I S.

Cùm hunc textum teste *Hostiensi & Panorm.* in effectu habeamus *in c.* proximo, & Papa respondeat, prout ibi dicitur *in §. Nuntiis*, nihil est opus, vt plura addamus. Quamuis lis illa de jure suffragij in electione & postulatione Archiepiscopi Strigoniensis non exprimatur.

Cap. VI. Etsi.

Honorius III. Capitulo Calaritano.

S V M M A.

Electionem Episcopi Sutriensis, in Archiepiscopum Calaritanum, tanquam contra Canones, minùs licitè attentatum, Pontifex duxit irritandam, cùm eligi nullo modo potuerit, sed postulari.

E X E G E S I S.

Sed postulari.) Nec posse Episcopum ad alium Episcopatum eligi, propter vinculum, quo obstrictus est suæ Ecclesiæ, tanquam sponsus, jam diximus *suprà c. 1.* ideóque sine dispensatione Papæ, *non habet liberum volatum*, vt Pontifex hîc loquitur. Qui autem præterea non debeant eligi, sed postulari, & qui ad postulandum quoque sint inhabiles, *vide apud Host. in Sum. h. t. §. Quis sit postulandus.*

Id restat dicere, quem effectum operetur admissio postulationis? De jure, postulatum per illam solùm habilitari, vt eligi possit, colligit *Host. in c. Innotuit. de elect.* Sed mox subiungit, quod communiter sequuntur DD. *hunc ordinem non seruari à Curiâ Romanâ*; recipi enim à Pontifice postulationem cum effectu, qui illam recipiendo corroborat, & corroborando recipit, sicut consueuit dici de Papa, quia *eligendo confirmatur, & confirmando eligitur. c. In nomine Domini. d. 23.* quod fit, vt euitetur circuitus & Ecclesiarum dispendium, ideóque admissâ postulatione, postulatus, consequitur idem jus, quod habet electus & postulatus, neque indiget aliâ electione vel confirmatione.

Confirmatur *ex cap. 2.* vbi admissâ postulatione Episcopi Cameracensis in Archiepiscopum Senonensem, & *cap. 4.* vbi admissâ ibid. licèt ex speciali gratiâ, postulatione Archiepiscopi Colocensis in Archiepiscopum Strigoniensem, ille ab Episcopatu Cameracensi absoluitur, iste autem ab Archiepiscopatu Colocensi concessâ licentia transeundi, transfertur, sine alia electione vel confirmatione,

tione. Rectè autem obseruat *Panorm. n. 14.* hoc procedere duntaxat in postulatione solenni, nam in postulatione non solenni, quando v.g. petitur licentia ab Abbate, vt assumi possit in Episcopum, Religiosus ipsi subditus, tum enim, habitâ licentiâ, sequi debet electio (siqua enim præcessit, non fuit nisi conditionata, siue dependens à futuro Abbatis consensu) & confirmatio, quia Abbas non habet potestatem prouidendi Ecclesiæ Cathedrali.

IDEM TITVLVS DE POSTVLATIONE IN VI.

Cap. Vnic. Perpetuò.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Prohibet Pontifex sequentes formulas tanquam sibi aduersantes, aut imperfectas. Eligo postulando, vel postulo eligendo, aut eligo postulandum, vel postulo eligendum; item eligo in postulandum, aut postulo in eligendum. *Hanc itidem:* Eligo & postulo, prout meliùs potest de jure valere, *quia continet incertitudinem. Quam tamen admittit, quando dubitatur vtrum quis eligi, vel potiùs postulari debeat, sed tenetur ità electus aut postulatus, ne in incerto vagetur, quando consentit viam electionis vel postulationis eligere, & in eâ quam elegit, permanere.*

EXEGESIS.

Quia sibi potiùs aduersentur) postulationem & electionem, etsi olim promiscuè sumebantur, vt patet *ex c. 11. Episcopus. & c. 16. Obitum. d. 61.* tamen inter se differre, secundùm jura posteriora & moderna, patet ex dictis toto *h. t.*

Nam 1. Postulatio supponit in postulato defectum ac impedimentum Canonicum, non item electio. 2. Electio innititur justitiæ adeò, vt legitimè facta secundùm jus commune, debeat confirmari à Superiore; postulatio innititur gratiæ dispensationis, quam pro postulato à Superiore petunt postulantes. 3. Postulatus nullum jus acquirit, secus electus. 4. Postulantes possunt variare postulatione factâ, donec illa præsentetur Papæ, electores verò non possunt resilire ab electione semel factâ. 5. Postulatio per solam admissionem completur; electio indiget confirmatione. 6. Denique postulatio est via, siue præambulum ad electionem, electio terminus.

Quæ ostendunt postulationem cum electione nec debere, nec posse confundi. Aut certè, cùm dico: *eligo postulandum, aut in postulandum, vel contra,* imperfectum quid significari, non enim est electio perfecta, si electus ob aliquod impedimentum, postea primùm postulari debet, neque est vera postulatio, quando postulatur eligendus, cùm is non habeat impedimentum electionis, quod supponit postulatio.

Nisi quando probabiliter dubitatur.) Glossa *verb. probabiliter*, hoc tantùm intelligit de dubio facti, vt cùm dubitatur, an assumendus in Episcopum, attigerit annum 30. Sed idem procedere quoque in probabili dubio juris, rectè asserunt *Io. Andr. & Phil. Francus. hîc n. 6.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAV. COMMVN.

Cap. Vnic.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Prohibet Pontifex edicto perpetuo, ne qui XXII. non attigerit annum, ad Cathedralem, nec Religiosi mendicantes ad inferiores Cathedralibus Ecclesias, aut Monasteria extra suos Ordines postulentur. Secus facta, sint irrita, & scienter contrà facientes, eâ vice eligendi ac postulandi potestate priuantur, & à beneficiis, quæ in Ecclesia, ad quam huiusmodi postulationem fecerint, obtinent, per triennium suspenduntur. Postulanti verò, qui eiusmodi postulationem in Curiâ Romanâ quomodolibet fuerint prosecuti, si se annum XXVII. non attigisse sciuerint, vsque ad annum XXXV.; ceteri Religiosi quidem extra suorum administrationem ordinum, ineligibiles & impostulabiles, Seculares autem ad dignitates Ecclesiasticas, & quæuis beneficia, prorsus inhabiles esse decernuntur.

Quæ, cùm prætèr præceptum clarum, & pœnas, nihil contineant, explicatione aliâ non indigent.

TITVLVS VI.

DE ELECTIONE.

In Rubricam.

Nota 1. *Ex Laymanno. c. 2. q. 13. de elect. Prælat.* Electionem tripliciter sumi. 1. Latissimè, pro *quacunque vocatione aut institutione ad beneficium cuiuscunque dignitatis*; quâ ratione, collationi, præsentationi, nominationi ad quodcunque beneficium, item & postulationi, nomen electionis tribui potest. 2. Pro *collatione cuiuscunque dignitatis factâ per suffragia*

alterius

alterius Collegij, & alterius confirmationem, quomodo Præpositi & Decani in quibusdam Ecclesiis eliguntur, & ab Episcopo confirmantur. 3. Strictè definiri potest: *Persona idonea ad Ecclesiæ vacantis pastoralem dignitatem, siue prælationem Canonica vocatio.* Atque hæc electio de jure communi *per h. t. & c. Transmissum. & c. Nihil. inf.* pertinet ad illos, qui sunt de Collegio, siue fuerit Secularis, siue Regularis, quæ autem sit forma Canonica ex seqq. patebit.

Not. II. Quemlibet Prælatum posse vocari *Presbyterum*, nam olim non erat differentia in nominibus, sed eligebatur vnus Presbyter, qui præerat omnibus & hodie vocatur Episcopus. *c. Olim. d. 95.* Etsi autem olim Ecclesiam aliter, quàm per electionem adeptus, censeretur eam per ambitionem & cupiditatem obtinuisse, hodie tamen extra Germaniam præsertim in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis secularibus, cessat ista præsumptio, cùm Pontifices, concesso plerisque Regibus & Principibus jure præsentandi aut nominandi Episcopos ac Prælatos, potestatem providendi Ecclesiis, sibi ipsis reseruârint.

Hic Titulus extat etiam *in 6. & Clement. & Extrauag. commun.* de eodem habes *dist. 60. 61. 62. 63. & 69. Eadem ex Concil. Trid. de reform. congruunt, c. 1. Ad Cathedralium. sess. 1. c. 2. Post hæc. sess. 22. c. 12. Si in quibuslibet. sess. 24. c. 12. Cùm dignitates. sess. 24. c. 3. Inferiorum. sess. 7. c. 6. in electione. & c. Abbatissa. sess. 25. De Regul. c. 18. Expedit. sess. 24.*

Cap. I. Nullus.

Lucius Papa.

S V M M A.

Nullus in Ecclesia, vbi duo vel tres fuerint in Congregatione, nisi eorum electione Canonicà Presbyter eligatur. Aliter Ecclesiam adeptus, expellatur.

E X E G E S I S.

In Congregatione.) Nota 1. Videri differre Congregationem à Collegio, tanquam aliquid generalius, hìc tamen sumi pro Collegio, rectè monet *Panorm. n. 5.* Dictum est autem Collegium, quia simul aliqui colliguntur, siue cohabitant secundùm *gl. in l. 1. ff. Quod cui. vniuers.* quod intelligo cum aliquâ subordinatione, Congregatio autem videtur dici posse quiuis Conuentus plurium, etsi sibi nec subordinentur, nec coordinentur *gl. & Host. hìc. Silu. V. Colleg.* dicunt, quòd *Congregationem* faciunt duo. *Collegium* tres. *Populum* decem. *Turbam* plures quàm decem aut quindecim. *l. Prætor ait. ff. Vi. bon. rapt. Gregem* 5. porci, aut 10. oues. *l. Oues. ff. De abigeis.* Etsi alij in numero non prorsus concordent. Denique saltem tres requiruntur ad faciendam familiam, *l. Destatio. ff. De verb. signif.* & duo fortè illam retinent, ait *gl. ibidem.*

Not. II. Etsi *Panorm. n. 5. iuxt. gl. in c. 3. 16. q. 1.* asserat, *de iure Canonico*, duos facere Collegium, *de jure autem ciuili requiri tres, per l. Neratius alleg.* & causam diuersitatis assignet, *quia non reperiuntur tot Clerici, sicut laici*, non minùs tamen probabilis est sententia gl. hîc, cùm dicuntur *duo vel tres esse in Congregatione, intelligi debere, vbi mortuo Prælato remaneant saltem duo*, ita vt ad Ecclesiasticum Collegium constituendum, requirantur tres, non item ad constitutum, cùm quoduis Collegium possit conseruari in duobus, imò & in vno, vt not. *Gudelinus in comment. ad tit. ff. De verb. signif. dict. l. Neratius.* & nos diximus suprà *c. 2. Gratum. de Postul.* Neque obstat, quod obseruat *Panorm. in t.* solùm fieri mentionem *de duobus, vel tribus*, non item de *vno*, Collegium enim requirit vt præter Prælatum, constituantur saltem duo, qui faciunt Collegium etiam sine illo, cùm ipse non sit tam de Collegio, quàm caput Collegij, *iuxt. gl. in Clement. vt 9. de æt. & qual. Ordinandorum.* vti fatetur ipse *Panorm. l. c.* etsi ergo jus Collegij possit manere in vno, is tamen respectum habet ad alterum saltem vnum Collegam vi institutionis; ideóque necesse non fuit vnius fieri in h. t. mentionem.

Cap. II. Osius.

Ex Concilio Sardicensi.

S V M M A.

Eum qui Episcopatum prætendit per literas populi, testantis se acclamatione suâ, illum in Episcopum expetiisse, cùm manifestum sit, potuisse plures eorum præmio aut mercede corrumpi; damnandum esse, ita vt nec laicam in fine communionem acquirat, nisi pœnituerit, synodo placuit.

E X E G E S I S.

Literas populi.) Variè variis temporibus ex dispensatione, concessione, aut permissione Pontificum, Episcopi fuerunt electi post tempora Apostolorum, qui potestate à Christo acceptâ Episcopos designârunt & elegerunt. Olim etiam populum vnà cum Clero in electione Episcoporum jus suffragij habuisse, multis testimoniis probat *Barbos. l. 3. De jure Eccles. c. 8. n. 65.* Postea constitutum fuit, vt Clerus quidem eligeret, populus autem consentiret, siue electionem approbaret, iuxta id quod dicit *Stephanus Papa c. Nosse. d. 63. Sacerdotum quippe, ait, electio est, & fidelis populi consensus adhibendus*, quia docendus est populus, non sequendus.

Pari ratione penes principes seculares aliquando erat Episcoporum electio, permittente Pontifice, vsque ad Valentinianum ferè, vt explicat *Tolos. in tr. de elect. c. 5. n. 5.* Quam potestatem Carolo M. expressè concessisse legitur *Hadrianus Papa. c. Hadrianus. 2. d. 63. & c. Hoc est. 17. q. 1. & Leo VIII. Ottoni I. c. in Synodo. ibid.* (etsi quidam hæc cc. in dubium reuocent, vt videre est apud dubij huius primum, vel præcipuum autorem *Azor t. 2. l. 3 c. 12. q. 3. & l. 4. c. 2. q. 3.*) eadémque Reges etiam Hispaniæ gauisos apparet *ex c. Cùm longè. ibid.* Illud

quoque subinde iisdem indultum fuit, vt licèt electio à Clericis fieret, Principũ tamen consensus requireretur. *c. Quia igitur. c. Nobis. c. Lectis. c. Abbatem. 18. q. 2. c. Quòd sicut. c. Cùm terra. de elect.* Esse autem hanc potestatem populo iterum abrogatam, constat ex *c. Non est permittendum. d. 63.* & hoc ipso *c. Osius. desumpto ex Concil. Sardicensi, quod sub Iulio I. circa annum 340. celebratum fuit.* Eâdem potestate Principes quoque vel sponte cessisse *ex c. Valentinianus. d. 63.* vel propter abusum excidisse, *ex c. 1. & 2. ibidem* apparet. Laicis porrò ab electione Episcoporum penitus exclusis, eadem Episcoporum electio penes Clericos & Religiosos cuiusuis Diœcesis remansit. *c. Obeuntibus.* donec Religiosis suorum duntaxat Abbatum, Priorum, ac Præpositorum electione contenti esse juberentur, & electio Episcoporum ad solos Canonicos Cathedrales cuiusuis Ecclesiæ redigeretur; aliis omnibus tam Clericis quàm laicis exclusis, eàque consuetudo diu in Ecclesiâ durauit, vt videre est *ex toto hoc tit. & eod. in 6. ac Clement.* Quo autem tempore electio ad Clericos, vel Canonicos deuenerit, incertum est, neque *ex c.* præcedenti colligi potest; etsi enim illud tribuatur Lucio Papæ in quibusdam Codicibus, qui sedit sub *A. C. 253.* alij tamen illud adscribunt Pio, vel Gregorio, vel Alexandro.

Ob frequentes deinde in his electionibus discordias, *Clemens V.* cepit reseruare Ecclesias Cathedrales in Curiâ vacantes, *Benedictus XI.* Quatuor Ecclesias Patriarchales; *Benedictus XII.* omnes Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias, apud Sedem Apostolicam, quomodocunque vacantes, aut vacaturas. Denique Pontifices posteriores, omnes Ecclesias Episcopales, siue in Curiâ, siue extra vacantes sibi reseruârunt per *Reg. 3. Cancell.* Regibus tamen Hispaniæ, Lusitaniæ, Galliæ, Poloniæ, potestate nominandi concessâ, & solâ sibi Episcoporum confirmatione ac institutione retentâ. Vt adeò in solâ Germaniâ consuetudo Canonicæ electionis Episcoporum à Canonicis faciendæ per Concordata Germaniæ remanserit. Vide plura apud *Barb. l. c. vsque ad n. 74. & Azor ll. cc.*

Cap. III. Postquam.

Lucius Papa.

TEXTVS BREVICVLVS.

Confirmationem petentis desiderium (si nihil est, quod electum impediat) impleatur; Cuius vita vel actus, quia meliùs vbi est conuersatus possunt cognosci, inquirantur.

EXEGESIS.

Impleatur.) Tenetur vi huius tex. Superior electum confirmare, si idoneus sit, alioqui inferret iniuriam non tantùm ipsi, (cui per electionem Canonicam, acquisitum est jus inchoatum ad Prælaturam, quod confirmatione perficitur,) sed ipsis etiam electoribus. Nisi Pontifex ex plenitudine potestatis, propter publicam vtilitatem, legitimè electum reijceret, vt magis idoneum promoueret, jux. *Bull. Nicolai V. quæ incipit: Ad Sacram.* Pertinet autem confirmatio ad proximum Superiorem. Abbates & Præpositi siue Regulares siue sæculares non exempti, confirmantur ab Episcopo. Exempti autem à suo Generali, si habeant Generalem Ordinis, item Abbates & Præpositi quidam Sedi Apostolicæ immediatè subiecti, à Pontifice; vel eius Legato. Aliqui Ordinum Generales canonicè electi, eo ipso habent plenam jurisdictionem, sine alia confirmatione. Denique Episcoporum confirmatio, vbi Canonicè à Capitulo eliguntur, vt hodie in Germaniâ, pertinet ad Pontificem, etsi olim pertineret ad Metropolitanos. In alijs regnis, vbi Episcopi nominantur vel præsentantur à Principibus, desijt confirmatio, sed nominatione vel præsentatione factâ instituuntur à Pontifice, ita ex communi. *Azor. t. 2. l. 6. c. 16. q. 7.*

Inquiratur ibidem.) Tenetur confirmans inquirere in electionis processum, & electi personam, *inf. c. 19. Cùm Nobis. & c. 44. Nihil.* de quo ibi. Illud hîc obseruat etiam gl. ibi faciendam esse inquisitionem, vbi quis conuersatur, quia notus est ibi, & *talis existimationis habetur quis, qualis est in ciuitate suâ. l. De minore. ff. De quæstionibus.*

Cap. IV. Significâsti.

Paschalis Panormitano Episcopo.

SVMMA.

Sedes Apostolica Archiepiscopo pallium tradere non solet, nisi priùs præstet juramentum de fidelitate & obedientia.

EXEGESIS.

Hoc c. propriè ad istum t. non spectat, cùm de electione nihil dicat, & pallium etiam post confirmationem concedi soleat *per c. Suffraganeis. inf.* rectiùs igitur de illo agitur *inf. c. 1. De autoritate, & vsu pallij.*

Cap. V. Quia diligentia.

Innoc. III. Petro Presbytero Apostolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Electio Schismatici, qui schisma abiurauit, si à Schismatico nullum ordinem suscepit, & Canonicè fuit electus, dispensatiuè permittitur confirmari.

Abiurato schismate.) Nota quòd criminosus, vt in proposito Schismaticus, debeat crimen abiurare, id est, cum juramento illi renuntiare. Et idem fit in causâ Hæresis. *c. Quoties. 1. q. 7.* Non debent ergo hæretici & schismatici ad vnctionem admitti, ante abiurationem. Dicit autem *gl. & sequitur Host.* quòd iste schismaticus, electus fuerit

Digitized by Google

fuerit in Episcopum Aquilegiensem; in schismate Octauiani (qui dictus fuit Victor IV. à tribus tantùm vel quinque Cardinalibus factione Friderici Ænobarbi, electus) aduersùs Alexandrum III.

Si à Schismatico nullum ordinem suscepit.) A talibus enim ordinati, prohibentur eligi; & electi ab exercitio Ordinum repelluntur. *c. 1. & 2. De Schismaticis. c. Arianos. 1. q. 1.*

Dispensatiuè permittimus confirmari.) Rectè obseruat *Host. hic.* hunc Schismaticum de jure communi, propriè non potuisse eligi, propter inhabilitatem ex schismate ortam, ideòque debuisse postulari. Sed Pontifex dispensauit, vt hæc electio valeret contra jus commune, ideòque jussit illum confirmari; confirmatio autem supponit electionem.

Cap. VI. Licèt.

Idem in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Romanus Pontifex, nisi à duabus partibus Cardinalium electus, si maior concordia non intercessit, nullatenus assumitur; & si nomen Pontificis vsurpauerit, tam ipse, quàm qui eum recipiunt, excommunicationi subjaceant, & totius sacri Ordinis priuatione mulctentur.

EXEGESIS.

De electione Pontificis latè *Barb. l. 1. Iur. Eccl. 6. 1. à n. 30. vsque ad finem.* vbi recenset varias de illâ Pontificum Constitutiones. Vltimam edidit *Greg. XV.* eiusdem mandato & confirmatione prodijt Cæremoniale continens ritum dictæ electionis. Per hæc autem non generatur præiudicium aliis electionibus inferiorum Pontifice Prælatorum, quando fiunt secundùm Canones de electione editos. Rationem rectè assignat Pontifex, *si enim in hâc, vt in alijs electionibus, maior & sanior pars deberet praualere, idque in dubium veniret, quæ esset maior & sanior; Non posset haberi, Sede vacante, recursus ad aliquem Superiorem, sicut in alijs electionibus potest recurri ad Pontificem.*

Cap. VII. Cùm in Cunctis.

Idem in eodem.

SVMMA.

Nullus in Episcopum eligatur, nisi triginta annos ætatis exegerit, & legitimè natus, ac vitâ & scientiâ sit commendabilis. Postquam confirmatus fuerit, & tempus consecrationi definitum transierit, beneficia, quæ habet, eo ipso vacant. Neque Decanatum, Archidiaconatum, aut beneficium Parochiale, vel aliud curatum, quis suscipiat, antequam annum 25. attigerit, & non nisi scientiâ & moribus commendandus. Si autem ad tale officium assumptus, præfixo à Canonibus tempore in presbyterum non fuerit ordinatus, ab officio remoueatur, non obstante appellatione. Idque non solùm de promouendis, verùm etiam de promotis obseruetur. Qui contra hanc formam aliquem elegerint, eligendi potestate tunc priuatos, & à beneficijs se nouerint triennio suspensos. Episcopus contrafaciens, potestatem ea beneficia conferendi amittit.

EXEGESIS.

Trigesimum ætatis annum, &c.) Quatuor qualitates exiguntur in promouendo in Episcopum. 1. Ætas triginta annorum, non tantùm inchoata, sed etiam completa siue exacta; (Etsi gl. verb. *Compleuerit. de ætat. & qual. Ord. in 6.* dicat, sufficere quoad inchoationem) vt declarat *Greg XIV.* in Constitutione publicata *15. Maij. Anno 1591.* & verbum *exegerit*, quo Pontifex in h. t. vtitur, clarè significat.

2. Vt sit legitimè natus, de quo *inf. t. de fil. presb. quasi per totum.* habetur autem ad hunc effectum pro legitimè nato etiam ille, qui est legitimatus per subsequens matrimonium, iuxt. gl. *in c. Innotuit. inf. Panorm. ibid. n. 17. Barbosa* hîc multis aliis allegatis. Nec possunt tamen huiusmodi ascendere ad Celsitudinem Cardinalatûs, vt statuit *Sixtus V. in Constit. quæ incipit: Postquam.*

3. Vita probata, & morum grauitas, de quo *inf. t. de vit. & honest. Cleric. & d. 41. per totum.*

4. Scientia, de quâ fusè *hîc Innoc. Host. Panorm.* Omnes has qualitates complectitur *Concilium Trid. Sess. 22. c. 2. De reform.* vbi tantam in Episcopo requirit scientiam, vt *Doctor aut Licentiatus in Theologiâ aut Iure Canonico, vel certè publico alicuius Academiæ testimonio, idoneus ad alios docendos ostendatur.*

Beneficia quæ habebat, &c) Not. 1. *ex Panorm. hîc. §. Cùm verò. n. 1.* Quatuor requiri, vt vacent beneficia electi in Episcopum 1. Debet esse legitimè electus. 2. Confirmatus. 3. Adeptus possessionem & administrationem bonorum Ecclesiasticorum. 4. Consecratus, vel non esse in morâ petendi consecrationem, quam petere debet *infra tres menses post confirmationem. c. 2. d. 75.* Nascitur autem vnum horum ex alio; Nam legitima electio habet jus ad Confirmationem; ex Confirmatione sequitur jus administrandi bona Ecclesiastica, & jurisdictionis exercendæ. *c. Transmiss. in e. d.* vt possit verò plenè officium Episcopale exercere, præterea requiritur potestas Ordinis, quàm acquirit per Consecrationem.

Nota II. Quando Pontifex sine electione prouidet de Episcopatibus sibi reseruatis; hæc quatuor non quidem formaliter, sed in effectu saltem concurrere; prouisio enim Papæ, quando pronuntiat aliquem Episcopum, habet vim electionis & confirmationis, perinde vt collatio beneficiorum. Non vacant autem taliter prouisi beneficia, antequam consequatur Administrationem & Consecrationem.

tionem. Quòd autem Curia pronuntiati beneficia statim conferre soleat, non habet effectum, seu habere non deberet, ait *Panorm. n. 3. quia non debet quis perdere primum beneficium, nisi plenè sit secundum consecutus*, c. *Si quis Episcopi. d. 92. & c. Si quis iam translatus. 21. q. 2.* Vnde si Episcopus à Papâ confirmatus vel prouisus, per vim impeditur ab Administratione, non ideò vacant ipsius beneficia, quia textus requirit actualem administrationem.

Inferiora etiam ministeria &c.) Concordat *Concil. Trid. sess. 24. c. 2.* Vbi sancit, ne *quis deinceps ad dignitates quascunque, quibus animarum cura subest, promoueatur, nisi qui saltem 25. ætatis suæ annum attigerit, & in Clericali Ordine versatus, doctrinâ ad suum munus exequendum necessariâ, ac morum integritate commendetur*, juxta hoc ipsum videl. c. quod allegat. Addit verò Concil. de cæteris dignitatibus, vel personatibus, quibus animarum cura nulla subest, ut *Clerici alioquin idonei. & 22. duobus annis non minores adsciscantur*; de quo in isto c. nihil habetur.

Præfixo à Canonibus tempore) In proximis videlicet quatuor temporibus sacros Ordines suscipere debent, per *c. Si pro Clericis. de prab. & dign. in 6.* Promoti autem ad Ecclesias curatas siue Parochiales intra annum promoueri debent ad Sacerdotium, alioquin sunt priuati ipso facto per *c. Licet Canon. de elect. in 6. vbi allegatur hoc c.* & pœna priuationis faciendæ hîc facta, mutatur in priuationem de facto. *Concil. Trid. sess. 22. c. 4.* statuit vniuersim, *vt iusto impedimento cessante, obtinentes vel obtenturi beneficia in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis, infrà annum Ordines suscipiant requisitos. Nec de aliis imposterum fiat prouisio, nisi iis, qui iam ætatem, & cæteras habilitates integrè habere dignoscuntur.*

Non solùm de promouendis &c.) Etsi Constitutio non trahatur *ad præterita*, vt vidimus *c. Cognoscentes. & c. Fin. de Constit.* Vult tamen Pontifex hoc obseruari etiam in illis, qui iam in beneficiis instituti sunt, neque tamen ordines præfixo tempore susceperunt; quia id iam præceptum erat, per priores & antiquas constitutiones. *iuxta gl. & Host. hic.* qui tamen iura antiquiora nulla allegat; *sed fa. c. Quoniam. d. 75.*

Si Canones non obsistant.) Vt si quis post obtentum beneficium, factus sit irregularis sine culpâ suâ, v. g. amisit oculos ex infirmitate, aut vulnere per latronem accepto, talis non est priuandus beneficio, etsi nec intra annum, nec vnquam possit ordinari, quia *non est addenda afflicto afflictio c. 1. & 4. de Cleric. ægrot. vel debil.*

Clerici sanè &c.) Duplex pœna infligitur illis, qui contra hanc formam scienter quemquam elegerint; 1. quia potestate eligendi priuati sunt, quod intelligitur, hâc vice. 2. quia per triennium suspensi à beneficiis. Vtrumque autem intelligitur respectu Ecclesiæ, ad quam fuit facta electio; hanc enim solùm lædunt, ergo pœna non debet vagari respectu aliorum beneficiorum, quæ sunt alibi, vt *per c. Si compromissarius, eod. in 6. & not. Panorm. §. Clerici n. 1.* Neque hæc pœna eligentis indignum, habet locum citra Episcopatum, sed restringitur ad Episcopatus, & Superiores dignitates per *dict. c. Si Compromissarius.* Quæ verò de deuolutionibus ab Episcopo ad Capitulum, vel ab hoc ad illum & Metropolitanum, hîc traduntur ab *Host. Panorm.* & aliis, rectiùs suis locis reseruantur.

Cap. VIII. Causam.

Idem Rauennati Archiepiscopo.

SVMMA.

Si sorores in Episcopum electionem contulerint, ipsam quam prouidit, faciat ab eis (si tamen extiterit idonea,) in suam recipi Abbatissam.

EXEGESIS.

Compromiserunt videl. istæ Moniales in Episcopum, se recepturas in Abbatissam, quam ille designasset; tenebantur ergo stare compromisso; de quo dicemus *inf. c. Quia propter.*

Cap. IX. Nôsti.

Idem VVigorensi Episcopo.

SVMMA.

Cum Linconiensis Electus concedendi honores, vel præbendas, aut aliàs disponendi de rebus Ecclesiæ (antequam esset electio eius confirmata) non haberet facultatem, mandat Pontifex autoritate suâ ipsi præcipi, vt concessionem, si quam fecit de præbendis, studeat reuocare.

EXEGESIS.

Ex h. c. gl. hanc Regulam deducit quòd *nullus electus ante suam confirmationem potest aliquid administrare, quod si fecit, eo ipso repellitur. c. Qualiter & quando inf.* Nisi id fiat in casu necessitatis aut vtilitatis, ne Ecclesia detrimentum patiatur. in temporalibus vel spiritualibus. *c. Qualiter & quando. & c. Nulli. inf.* Pepercit autem Pontifex huic electo, qui sine necessitate & vtilitate tales concessiones fecerat, neque electionem illius cassauit, sed solùm mandat, vt ipse concessiones reuocaret.

Disputant hîc quomodo possit Iudex, siue Episcopus in hoc casu reuocare sententiam, siue interlocutoriam, siue definitiuam, quod mihi videtur superuacaneum; quiuis enim Iudex inferior debet reuocare sententiam quamcunque, si mandet Iudex superior, vt Pontifex in proposito. Mandatum ergo Pontificis, & potestatis defectum, Episcopus hîc explicare debet illis; quibus ante Confirmationem præbendas, vel alia concessit.

Cap. X. Considerauimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm duæ electiones celebratæ essent, prior post appel-

Digitized by Google

appellationem, & contra Ecclesiæ priuilegiâ, posterior illâ priore necdum cassatâ; Pontifex vtramq; electionem cassauit, & aliam personam idoneam eligendi tribuit facultatem, vtrique tamen priùs electo, manente integrâ famâ, & facultate, illos in alijs Ecclesijs promouendi, concessâ.

EXEGESIS.

Vtriusque electionem omnino cassamus.) Nota I. *ex Panorm. n. 1.* quòd electio & generatim quælibet gesta post appellationem extrajudicialem, non sit ipso jure nulla, sed irritanda, siue annullanda, si appellatio fuerit legitima & interposita à parte, secus, si fuerit interposita à Iudice, vel extra judicium; tunc enim gestâ contra appellationem, licet extra judicialem, sunt nulla. *c. Dilecti. & c. Dilectis. de appellat.*

Not. II. Neque gestâ contra priuilegia Ecclesiæ, esse ipso jure nulla, licet veniant retractanda. patet ex *h. t.* Electio enim prior, fuit facta contra tenorem priuilegiorum. Vbi nota discrimen inter priuilegia, & jura communia. Nam attentatum contra jus commune, regulariter est ipso jure nullum, *l. Non dubium. C. De leg. c. Vides. d. 10. & Reg. iur. 64. in 6. Quæ contra jus fiunt, debent vtique pro infectis haberi.* Intellige nisi in casibus, quos jus ipsum excipit, secus est in attentatis contra priuilegia, hæc enim non sunt irrita, sed irritanda, vt hinc probatur.

Not. III. Si electio prior, non sit ipso jure nulla, quantumuis sit annullanda, vt in proposito; electionem quæ postea attentatur, esse prorsus nullam, quia per primam contractum est matrimonium inter Ecclesiam & Electum. *c. Inter Canonicas. inf.* quo durante non potest alius adsciscí. Quare verbum *cassamus*, ponitur propriè in tex. quoad primam electionem, impropriè quoad secundam, quæ cùm nulla fuerit, non dicitur aliter cassari, quàm impropriè, quia cassa declaratur.

Not. IV. Licet retractetur electio alicuius, vel rescindatur, non propter hoc lædi famam illius, si id non fuerit factum ob vitium personæ *inf. c. Super eo.* Neque obstare quo minùs promoueatur in aliâ Ecclesiâ.

Cap. XI. Suffraganeis.

Idem.

TEXTVS.

Suffraganeis alicuius Metropolitani ad mandatum ipsius post confirmationem electionis suæ, etiamsi pallium non receperit, licitum est, electum, qui ad eius jurisdictionem pertinet, consecrare.

Est res plana. Vide *c. 4. Nisi spiritualis. de autor. & vsu pallij.*

Cap. XII. Super eo.

Clemens III.

SVMMA.

Si electio alicuius, non propter vitium personæ sed modum electionis cassatur, non impedit, quò minùs is ad regimen alterius Ecclesiæ, imò etiam eiusdem possit promoueri, nisi fortè simoniaca prauitatis aliquid intercesserit.

EXEGESIS.

Non vitio personæ.) Not. I. *ex Panorm. n. 2.* Electionem cassari posse ex duplici defectu, personæ scilicet & formæ. Exemplum primi est, si electo objiciatur crimen, aut defectus natalium, &c. exemplum secundi, quando in electione non fuit seruata forma Canonica, quæ describitur *inf. in c. Quia propter.* vt quia non sunt omnes vocati, qui vocari debebant, vel non consensit maior pars &c. vel electores erant excommunicati aut suspensi. Qualitercunque ergo electio cassetur, non interueniente vitio, vel defectu electi, nunquam impedit aliam ipsius promotionem, siue in eadem, siue in diuersâ Ecclesiâ. Ratio diuersitatis est; quia vitium concernens personam, illam notat, & sequitur, sicut lepra leprosum. *c. Cùm turpem. 1. q. 1.* alia autem sunt personæ electi extrinseca, quæ si tollantur, nihil est quod obstet eiusdem electioni ritè factæ.

Not. II. Dispositionem *huius cap.* etsi aliqui negent, probabiliter etiam habere locum in præsentatione & collatione, vt semel repulsus vitio personæ, sicut non potest ampliùs eligi, ità non possit ampliùs præsentari per patronum, nec beneficium ipsi conferri. Ratio est, quia t. iste generaliter loquitur de promotione, est autem præsentatio & collatio quædam promotio; imò collatio magis est promotio, quàm electio, quia citiùs & immediatiùs promouetur, quis per collationem quàm electionem. Denique collatio facta notoriè infami aut criminoso non valet *per Reg. Iuris in 6. Infamibus portæ dignitatum patere non debent.* Confirmatur *per c. Cùm in cunctis. suprà. §. Inferiora.* Vbi habetur, beneficia non esse conferenda, nisi illi, qui scientiâ & moribus commendabilis demonstratur, idem statuit *Concil. Trid.* ibi allegatum.

Cap. XIII. Cùm Monasterium.

Cælestinus III.

SVMMA.

Fratres Monasterij de Pelliceâ, cùm in dissensionem deuenissent, in quendam ex eremo, boni testimonij virum, vnanimiter consenserunt, eundem in Abbatem postulantes. Quàm postulationem cùm Episcopus admisisset, veluti canonicè factam, Papa confirmauit.

EXEGESIS.

In Eremo.) Not. I. Quòd vigore huius t. Monasterium dissolutum non perdit, sed retinet jus eligendi, & potest eligere sibi Prælatum, modò sit idoneus.

Not. II. Quòd Monachus vnius Monaste-

nasterij potest eligi in Abbatem alterius Monasterij, modò sit eiusdem Religionis, *iuxt. Clem. I. eodem.* Si autem est diuersæ Religionis, nec posse illum quidem postulari apparet *ex extrau. com. c. Vn. de Postulatione.* Etsi verò dubium est, vtrum iste ex eremo postulatus fuerit professus, (neque enim necesse est, Eremitam esse verum Religiosum) non improbabiliter tamen colligitur fuisse Religiosum & Professum, ac fortassis eiusdem Monasterij, qui ad vitandam disciplinæ dissolutionem, vel perfectionis studio, secessit in eremum, vbi plures Eremitæ erant. Dicit enim *t. quòd cum fratribus suis in eremo est laudabiliter conuersatus.*

Eandem Ordinationem à Sede Apostolicâ confirmari.) Si iste Eremita non fuit professus, meritò Episcopus pro hâc postulatione admittendâ recurrit ad Pontificem; quia non professus non potest promoueri in Abbatem de jure, in quo non dispensat Episcopus, & quidem à fortiori, quia neque potest admittere postulationem Religiosi professi, in Abbatem Monasterij diuersæ Religionis, sed opus est dispensatione Papæ *per Clement. cit. Vt not. Io. Andr.* Si autem iste Eremita fuit professus eiusdem Ordinis, tunc postulatio hîc sumitur, vt sæpiùs in jure antiquo, pro electione, potuit enim legitimè eligi. Et videtur Episcopus ex abundanti confirmationem petiisse à Papâ. Si verò non fuit professus aut Religiosus Ordinis, fuit postulatio propriè dicta, & confirmatio (quâ postulatio non indiget) minùs propriè hîc sumitur pro admissione, vt constat ex dictis suprà.

Cap. XIV. Cùm terra.

Idem.

SVMMA.

Electores in vnum locum conueniant, & inuocatâ Spiritûs Sancti gratiâ, personam nominent. Quòd si fuerit in persona, vel electionis modo peccatum, tamdiu procedant, donec vacanti Ecclesiæ de persona idonea possint prouidere. Quo facto non prohibemus, quin Regis siue Patriarchæ, qui pro tempore fuerit, requiratur assensus: sed propter hoc (si videl. Princeps aut Patriarcha se opponeret,) ipsam electionem nolumus impediri.

EXEGESIS.

Conuentus ad quem pertinere dignoscitur.) Patet hinc quamlibet Ecclesiam Collegiatam posse dici Conuentualem, siue sit regularis, siue sæcularis. Et licèt vulgò Congregatio Religiosorum appelletur Conuentus, sæcularium autem Capitulum, ex jure tamen hæc differentia non probatur, sed potiùs contrarium, sumi videl. promiscuè, vt hîc, & *c. S. Crucis. de rescript.*

Ecclesiasticæ libertatis &c.) Nota I. Quòd consuetudo contra libertatem Ecclesiasticam non valet, neque hoc restringitur ad electionem, sed generaliter damnatur consuetudo dictæ libertati repugnans. *fa. c. 1. De consuetudine, & concord. auth. cassa & irrita. C. de Sacrosf. Ecclesiis.*

Nota II. Quòd consuetudo non potest tollere substantialia electionis, ità vt maneat electio. Cùm igitur eligere sit liberè vnum ex pluribus assumere, sententiæ electionis repugnat consuetudo, quæ hîc damnatur à Pontifice, quâ videl. tenebantur eligere, quem volebat Princeps, aut Prælatus.

Imò generale est in quolibet actu, vt non valeat consuetudo, quæ detrahit ipsius substantiæ, ipso actu remanente. Probatur *ex c. 2. De consuetudine in 6.* vbi pronuntiatur non valere consuetudo appellandi à Vicario Episcopi ad Episcopum, quia appellatio est de minori judice ad majorem prouocatio, tribunal autem siue jurisdictio Vicarij & Episcopi est vna & eadem, appellare ergo ab illo ad istum, est veluti appellare ab vno ad eundem, quod est contra substantiam appellationis; sic etiam non valet pactum, siue modus oppositus contra substantialia actûs, *c. Fin. de prec. l. Cùm precario. ff. Eod. l. Per summ. ff. De vsu & habit.* vbi dicitur, quod *non valet, si quis legat vsumfructum sine vsu.*

Si in personâ &c.) Si electores ignorantes elegerint indignum, vel peccauerint contra formam Canonicam, ita vt electio sit notoriè nulla, possunt transire ad aliam electionem, neque tenentur expectare, vt reprobetur à Superiore. *c. Constitutus, de appell. c. Inter dilectos. de excess. prel.* in quo casu vult illos pergere Pontifex. Si autem scienter eligant indignum, pro illâ vice priuati sunt potestate eligendi. *c. Cùm in cunctis. suprà.* Neque propriâ autoritate transire possunt ad aliam electionem, si electio non sit quidem nulla, sed iniusta, aut ambigua secundùm jura allegata *per gloss. verb. Diligentiam.*

Regis seu Patriarchæ &c.) Colligunt *hinc Innoc. Panorm. & DD. communiter* consuetudine posse induci, vt requiratur consensus Principis post electionem; qui consensus non præstat robur electioni, sed impedit, ne Princeps postea possit excipere contra electum aut electionem, sunt enim legitimæ exceptiones, quas Princeps potest proponere, vt si electus sit suspectus de proditione patriæ, aut collusione cum hostibus, vt *not. Innoc. in c. Super his. de accus.* Quâ ratione non solùm de consuetudine, sed de jure debet requiri consensus Patroni post electionem factam, & non ante *c. Nobis. inf. de jure patron.* Si autem siue Princeps, siue Patronus, sine causâ rationabili non velit consentire, non propter hæc cassanda est electio, secus est, si obtendat exceptiones legitimas. Si verò consuetudo inducat dependentiam electionis à voluntate Principis, vel Patroni, seclusâ aliâ legitimâ exceptione non valet, quia repugnat libertati, quæ electioni est substantialis, vnde illâ manente non potest tolli, etsi possit restringi, vt si de jure vel consuetudine collegium teneatur eligere Prælatum de Collegio suo aut alieno, aut ex certâ Prouinciâ vel Natione, aut teneatur forenses admittere ad eligendum &c.

Cap.

Cap. XV. Transmissam.

Idem.

SVMMA.

Cùm Clerici pro suis excessibus ab Episcopo jam quidem confirmato, sed nondum consecrato, nollent corrigi, quòd dicerent, non habere eum potestatem, nisi simpliciter à Sede Apostolicâ sit ipsi indultum: Respondet Pontifex, quòd Episcopus, ex quo electionis suæ confirmationem accepit, de similibus (præter ea, quæ maioris inquisitionis discussionem exigunt, & ministerium consecrationis desiderant) quod justum est, & Ecclesiæ conuenit vtilitati, statuendi habeat liberam facultatem.

EXEGESIS.

Confirmationem accepisti.) Nota, quòd eorum, quæ spectant ad Episcopum, quædam sunt jurisdictionis, quædam Ordinis. Priora transeunt in electum confirmatum, non item posteriora; vnde antequam ipse consecretur, non potest consecrare alium Episcopum, neque confirmare, &c. potest tamen excommunicare, aliásque censuras ferre, & delinquentes punire, &c. Disputat hic *Panorm.* vtrum ad jurisdictionem Episcopalem exercendam sufficiat sola confirmatio, vel requiratur præterea inductio in possessionem, de quo dicemus *inf. ad c. Qualiter.*

Cap. XVI. Cùm inter 1.

Innoc. III. de Cellâ S. Petri & Mutinensi Abbatibus.

SVMMA.

Rudolphus Senior Abbatiæ Schafhusiensi cùm renuntiâsset inuitus, volente Celestino III. & aduersùs electionem Rudolphi Iunioris appellâsset: Rescribit Innoc. III. per renuntiationem illum jus, si quod habuit, amisisse. Capitulo deinde electionem Rudolphi junioris ex eo, quòd ab interdictis celebrata esset, impugnante; idem Pontifex duobus in vicinia Abbatibus causam duxit committendam, vt si constiterit, electionem R. junioris factam à suspensis, eâ omnino cassatâ, monasterio de personâ idoneâ consulatur.

EXEGESIS.

Coëgit inuitum.) Nota. Quòd in beneficialibus Papa potest partes compellere ad compromendum, & Prioratum manualem, siue claustralem concedere Religioso toto vitæ tempore possidendum, quòd non potest inferior Papâ, quia est contra jus commune. *c. Cùm ad Monasterium. §. Nec aliam de statu Regul.*

De Iure minimè appellare potuisset.) Nota, quòd de jure non valet appellatio eius, cuius non interest appellare, qualis in proposito erat iste Rudolphus Senior, quia renuntiando Abbatiæ jus, si quod habuit, amisit, & de hoc quotidie allegari solere istam literam, testatur *Panorm. n. 3.*

De personâ idoneâ consulatur.) Collige *ex Panorm. n. 15.* hinc cum gl. quòd suspensi præsumendo eligere, non priuentur potestate eligendi, licèt malefaciunt, item quòd eligentes suspensi non sint priuati potestate eligendi, licèt electio sit nulla. Ratio est, quia electores solùm priuantur, quando in electo reperitur aliquis de defectibus expressis *in c. Cùm in cunctis.* de quorum numero non est iste. Nam potest quis esse suspensus sine crimine, vt puta iniustè, imò crimen potest esse occultum, &c.

Cap. XVII. Qualiter.

Idem Cap. Pennensi.

SVMMA.

Cùm quidam electus Episcopus ante confirmationem, administrationi Episcopatûs se immisceret, neque donum scientiæ conueniens haberet, Pontifex electionem de ipso factam duxit irritandam, & quidquid ex eâ, vel ob eam factum est, denunciat penitùs non valere.

EXEGESIS.

Ante Confirmationem, &c.) Non posse Episcopum ante confirmationem ea, quæ sunt jurisdictionis, exercere, statuitur non solùm hic, sed etiam *c. Nosti. suprà. & c. Auaritia. eod. in 6.* quod jura ideo prohibuerunt. *teste gl. in d. c. Auaritia.* vt tanto faciliùs electus à Superiore consequatur confirmationem, ne videlicet administrationis dilatio noceat Ecclesiæ. Item si contingat electionem reprobari, vt electus faciliùs possit remoueri. Episcopus autem electus à Capitulo, vel præsentatus à patrono, si ante confirmationem aut institutionem Canonicam se administrationi ingerat, eo ipso priuatur iure, si quod ei per electionem quæsitum fuit. *d. c. Auaritia*; ipsa autem electio est irritanda per hunc & illum textum. Imò fit inhabilis, & veluti irregularis, ita vt ad eundem Episcopatum, vel alium eligi non possit, *juxta Panorm. n. 3. & Archid. in c. Auaritia.* Ratio est, quia talis electio cassatur vitio personæ, quod ipsam sequitur, vt lepra leprosum, sicut diximus supra *c. Super eo.*

Quæres I. An electus sic se intrudens, si alteri conferat beneficia, quæ ante electionem habebat, possit cassatâ electione, & repulsus à prælaturâ, repetere? Resp. *cum Panorm. & communiori*, posse, quia per *h. c. & alia cc.* decernitur irritum, quidquid ex electione, & ob eam, ante confirmationem factum est.

Quæres II. An Episcopus confirmatus, consequatur eo ipso plenam administrationem antequam installetur, siue possessionem sit adeptus.

 Resp.

Resp. affirmatiuè *Azor. t. 2. l. 3. q. 9. Cùm Innoc. Host. Io. Andr.* quia *c. hoc, & alia cc.* ad plenam administrandi potestatem, præter electionem & confirmationem nihil aliud requirunt, nisi alicubi fuerit consuetudine receptum, vt priùs installari, siue in possessionem induci debeat. Contrarium tenent alij, sed absque sufficienti ratione. Iure tamen posteriori *per c. Iniunctæ eod. in extrauag. comm.* tenetur Episcopus, qui apud Apostolicam Sedem promouetur, antequam administrationem suscipit, literas Apostolicas (in quibus eius promotio siue confirmatio continetur) obtinere, sine quibus, nec recipi nec admitti potest vt Episcopus, nec vllatenus jurisdictionem exercere.

Cap. XVIII. Cùm inter 11.

Idem Capitulo Capuano.

SVMMA.

Ecclesiastica consuetudo non exigit, vt ad electionem valde remoti vocentur, quia mora longior est in electionibus valde suspecta, imò sæpe damnosa. Ideòque jubet Pontifex, vt Capitulum Capuanum, non expectatis Canonicis Panormi morantibus, (quibus duodecim dies pro termino reditus erant assignati,) personam idoneam ad regimen Ecclesiæ Capuanæ assumant, & per nuntios à se à Vice regiâ assensum, & Apostolicæ confirmationis gratiam requirant.

EXEGESIS.

Tam remoti.) Nec est igitur necesse, vt qui valde remoti sunt, ad electionem vocentur. Seruanda tamen est ea in re consuetudo. *juxta gl. hic verb. Remoti*, quæ alicubi habet, vt omnes, qui in regno sunt, vocentur, quòd de consuetudine Ecclesiæ Gallicanæ esse asseritur. *inf. c. In Genesi.* Interdum, si aliqui justè impediti sunt accedere, v. g. ob periculum violentiæ, vel quia propter Ecclesiæ vtilitatem in terram longinquam discedere coacti sunt, electio vltra terminum prorogari potest, donec omnes conueniant, ait *Laym. De elect. Prælator. Eccl.*

Vice Regiâ.) Quæritur, quare Papa assensum præbeat vice regiâ? Respondet *Ioan. Andr. n. 9. Panorm. n. 7.* quia vacabat regnum Apuliæ (intra quod est Capua, & Rex vltra mare, vel Schismaticus aut rebellis) & sic Papa successit in juribus regni, inter quæ erat, vt post electionem requiratur assensus Regis, iuxta *c. Cùm terra. suprà.* Ne tamen hoc intelligas, ait *Panorm. in quolibet regno, sed solùm de illo, quod pertinet ad Papam, vt est regnum Siciliæ.* Aliqui addunt Regem fortassis fuisse paruulum, quod meritò non recipit *Panorm.* quia in hoc casu debet tutor administrare, *arg. c. Ex Ratione de æt. & qual. c. Grandi de suppl. negl. Prælat.* Duplici ergo titulo Pontifex in hâc electione vsus fuit & tanquam Rex, siue Princeps Apuliæ assentiendo, & tanquam Papa de jure Sedis Apostolicæ electionem confirmando.

Cap. XIX. Cùm nobis.

Idem Archiepiscopo & Capitulo Capuano.

SVMMA.

Quando appellatur, vt non fiat electio nisi Canonica, non ideò electio ritè facta est irrita. Secus si contra electionem fiat approbatio. Vocati ad electionem, si accedere nolint, alienos se ab illâ faciunt, nec possunt electioni factæ contradicere. Et quanquam nihil contra electum objiciatur, offitium tamen Confirmatoris est, vt de personâ electi inquirat. Pontifex autem Ecclesiæ Capuanæ (in quâ appellatio prioris generis interuenerat) pariter, & personæ electæ (etsi de ætate illius non constaret) prouidere volens, propter vrgentem necessitatem, & euidentem vtilitatem, taliter electum confirmat.

EXEGESIS.

Intellectus h. c. planus est. De illis autem qui legitimè vocati electioni interesse nolunt, proprius locus est infra *in c. Quia propter.* Illud obserua, hunc electum ob ætatem ambiguam, legitimè & validè eligi non potuisse, *per c. 7. Cùm in cunctis. suprà.* Cùm ergo Pontifex hanc electionem approbauit, in jure communi dispensauit. Discrimen autem inter appellationem, *ne fiat electio nisi Canonica, & quæ fit contra electionem*, manifestè apparet ex t. prior nempe pendet in futurum, & fit in euentum, vt valeat si in electione peccetur contra Canones, posterior fit de præsenti, contra electionem iam vitiosè factam.

Cap. XX. Innotuit.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Vigoriense Capitulum, M. Archidiaconum Eboracensem magnæ virtutis & meriti virum, sed quod non omnibus notum erat, illegitimè natum, in Episcopum elegit, & electioni confirmationem petiit à Pontifice. Qui non obstante c. 7. Cùm in Cunctis. in Concil. Gen. Later. III. edito, (*quod electionem talium nullam esse innuit, & Pontifex grauem pœnam in eligentes statuit*) *quia* Alex. III. eius c. Autor *non potuit præiudicare successoribus, nec par in parem habet potestatem, inclinabat in dispensationem. Sed quia Capitulum improuidè eum elegerat, quem ob natalium defectum non eligere, sed postulare debebat, Papa electionem cassauit, potestate tamen Capitulo concessâ, eundem M.* propter

propter prærogatiuam meritorum postulandi, & postulationem sibi præsentandi.

EXEGESIS.

Non potuit præiudicare successoribus &c.) Potest ergo Pontifex quasvis prædecessorum cōstitutiones revocare, cùm *par in parem non habeat potestatem*, pro quâ Regulâ *Barbos. hic n. 9.* allegat multos, fundatur autē in naturali ratione, quia vt possit aliquis alterum obligare, vel ipsi præiudicare, *Supponitur potestas, quæ in pari erga parem deficit.* Potest tamen par pari, aut præcessor successori indicare mentem suam, & veluti adhortari; ad retinendam constitutionem suam propter graues causas editam. Quo sensu loquitur *c. Vlt. de rescript. in 6. Quod,* ait Pontifex, *nobis licere non patimur, nostris Successoribus indicamus*, vt advertit *Ioan. Andr hîc n. 8.* Quia verò mutatis circumstantiis, necessitas aut vtilitas Legis mutari potest, nihil obstat, quo minùs Successor Legem à Prædecessore latam possit reuocare.

Non legitimè genitus.) Per hoc Capitulum confirmatur id, quod diximus *c. 1. De postul.* illam in subsidium electionis esse introductam; is enim qui eligi non potest, ob aliquem defectum in jure expressum, v. g. defectum natalium, vt in casu huius c. Si assumendus sit ad prælaturam; non potest eligi, sed debet postulari, vt allegantes *h. c. eod. t.* diximus superiùs. Vtiliter leges integram decretalem, quam habet editio *Greg. IX. in 4.* vbi ponuntur causæ, ob quas meritò dispensari possit cum illegitimè nato, si idoneus sit, & argumenta contraria soluuntur.

Bene autem obseruat *Barbos. hîc n. 5.* In allegata Decretali dicens: quòd parens istius Archidiaconi, cum matre ipsius infra quadriennium à natiuitate illius matrimonium contraxerit, per quod videri possit Legitimatus. Sed *quia* hæc *in ista Gregorij IX. compilatione non reperiuntur; ex antiquâ compilatione fidem non facimus, vt definit ipse Greg. in proœmio*, quod pro aliis in memoriâ retinendum est.

Cap. XXI. Cùm inter. III.

Idem Genuensi Archiepiscopo; & Placentino, & Bobiensi Episc.

SVMMA.

Canonici Saonenses Præpositum Hastensem, in Episcopum suum elegerunt communi consensu, excepto Subdiacono S. qui pertinaciter obijciebat electum morbo epileptico laborare. Post hæc Archipresbyter consensu aliorum in Scriptum redacto munitus pro parte Capituli, Subdiaconus verò pro suâ in Archiepiscopum Mediolanensem compromiserunt, qui M. G. eis dedit Episcopum, & confirmauit. Pontifex re ad se delatâ, electionem Præpositi Hastensis, veluti à maiori & saniori parte celebratam, nisi morbus epilepticus sufficienter sit probatus, jubet confirmari. Etsi Præpositus necdum consenserit, modò tamen consentire voluerit; non obstante aliâ ex memoratis appellationis causâ, neque attentato Archiepiscopi Mediolanensis, neque compromisso in illum facto; cùm Electores à tali electione resilire nequiuerint.

EXEGESIS.

Hastensem Præpositum.) Prælatus Episcopo inferior, potest eligi in Episcopum alterius Ecclesiæ, nec debet postulari: quia non est obligatus Ecclesiæ, matrimonio spirituali; vt Episcopus, *fa. c. Innotuit præc.* vbi apparet Archidiaconum Eboracensem potuisse eligi in Episcopum Wigoriensem, nisi fuisset illegitimè natus.

Quasi coniugale vinculum.) Per consensum electi, & eligentis, contrahitur spirituale coniugium inter Ecclesiam & electum, ex solo consensu eligentium (qui Ecclesiam repræsentant) & electi, quemadmodum matrimonium carnale ex solo consensu inter virum & vxorem, *c. Sufficit, 27. q. 2. & c. Fin. de spo. duo.* Per confirmationem autem vinculum istud efficitur ratum; quia non potest amplius electus renuntiare, sine Superioris consensu, *c. 2. De transl. Episc.* & per consecrationem dicitur consummari, *c. Fin. eodem.*

Nisi sufficienter sit ostensum &c.) Quæres vtrum semel repulsus prætextu morbi, non possit iterum eligi, nisi probet se liberatum. *Inn. & Host.* distinguunt de vitio aut morbo durabili vel non durabili. Priori casu sufficit probare, aliquem semel fuisse vitio alicui aut morbo obnoxium, nisi probet se liberatum; posteriori, non item, sed oportet, vt probetur illum de præsenti hoc morbo laborare, *arg. h. c.* quæ probatio incumbit excipienti. *Ioan. Andr. n. 2. & Panorm.* videntur indistinctè tenere, quòd onus probandi incumbit ei, qui semel fuit morbosus, ideóque repulsus. Quòd verum puto in illo, qui vltrò petit eligi, aut promoueri, non in illo, qui non petit.

Nondum electioni consenserit &c.) Nota ex vigore *h. c.* non requiri, vt electus & electores eodem tempore consentiant. Ex quo enim semel elegerunt, potest electus posteà (intra tempus à jure præfinitum) *in c. Quam sit. eod. in 6.* consentire, quia cùm non possint de jure dissentire, siue resilire, *c. Publicato. inf. eod.* perinde est, ac si perdurarent in priori consensu, vt apertè notat *Panorm. n. 5*

Cap. XXII. Dudum.

Idem Prænestino Episcopo, Sedis Apostolicæ Legato.

SVMMA.

Cùm vacante præpositurâ Colocensis (rectiùs Coloniensis Ecclesiæ) & Electoribus in duas partes diuisis, Pontifex aduertisset, pro Præposito SS. Apostolorum,

lorum, stare autoritatem 14. eligentium, dignitate, ætate, & tempore potiorum, pro Præposito verò S. Georgij numerum maiorem, 24. electorum, jussit Pontifex, vt delegatus, si constaret Præpositum S. Georgij, electionis tempore passum fuisse defectum, Canonibus aduersantem, ei non obstante ipsius absentiâ, silentium imponeret, ac Præposito SS. Apostolorum causam adiudicaret; sin minus, (cassatâ electione dicti Præpositi) electionem Præpositi S. Georgij confirmaret.

EXEGESIS.

Causâ remissâ.) Nota, & tene menti, ait *Panorm. n. 4.* quòd vbi causa non est plenè remissa ad Superiorem, non debet procedi ad sententiam, étiam contra contumacem, quia non liquet plenè de meritis causæ, sed est tum procedendum *iux. c. Prout. de dol. & cont. & l. Consentaneum. C. Quomodo & quando iudex.* Nam contumacia debet aliis modis arceri, non autem propter eam præcipitari sententia. Limitat tamen bene *Panorm.* nisi Iudex foret sufficienter instructus ex actis alterius partis *per c. Cùm Bertholdus. de re iudicatâ*, secùs, sententia esset Ipso jure nulla, tanquam lata à Iudice minùs instructo, *d. c. Cùm Berthold. & c. Cùm ex literis. de restit. in integ.*

Electionis tempore.) Nota, quòd electus debeat esse idoneus scientiâ, ætate & ordine tempore electionis, aliàs electio est nulla. Nec sufficit, quòd superueniant istæ qualitates post electionem, quia *quòd nullum est à principio, tractu temporis non conualescit. de Reg. iuris in 6.*

Ei silentium imponentes.) Præposito videl. S. Georgij, etsi duæ ferè partes in eum conuenerint, ideóque impedimentis cessantibus fuisset legitima. Vbi nota, quando concurrunt duæ electiones super eâdem dignitate, quarum vna facta est à majori parte, de indigno scienter, vt in proposito, si notorium erat, vel constabat, Præpositum S. Georgij laborare aliquo defectu,) alia à minori parte de digno, vt hîc de Præposito SS. Apostolorum, præualet & confirmanda est electio facta à minori parte de digno, etiamsi ambæ electiones factæ fuerint vno contextu, vt hîc. dicitur, enim, quòd *electores diuiserint vota sua in duos.* Quia si electiones eiusmodi concurrant, aut electio digni præcedat, censetur tota Capituli potestas transfusa in partem minorem. Secùs foret, si electio minoris partis præcessisset, tum enim electionis jus non esset in ipsum transfusum, neque electio conualesceret ex jure postea in pauciores devoluto, si plures in electione indigni perseuerarent, vt optimè dicit *Panorm. n. 10.* opus ergo hoc casu esset noua electione.

Cap. XXIII. Bonæ memoriæ.

Idem Canonicis Moguntinensibus.

SVMMA.

Cum quidam ex Clericis Moguntinis in Archiepiscopum postulâssent Episcopum VVormatiensem, alij Præpositum S. Petri Moguntiæ in Ecclesia Metropolitana, ibidem Canonicum, contra quem objiciebatur, quòd esset à paucissimis electus, & contra appellationem interpositam à maiori parte. Pontifex eo non obstante, jubet à Legato suo electionem confirmari, & postulationem cassari ob tres causas: 1. quòd Canonici appellationi dicti Præpositi, ne sine ipso & sociis ad electionem procederent, non detulerint, & ideò exceptione appellationis ab eodem neglectæ vti non possent. 2. quòd Episcopus VVormatiensis vel ipsorum voluntate, vel vltro suscepisset administrationem Ecclesiæ, ante postulationis admissionem. 3. quòd per vim & metum res acta fuerit. Addit præterea Pontifex, si altera pars quoque deliquisset, ad Sedem Apostolicam electione deuolutâ, potuisse à se dictum Præpositum Ecclesiæ Moguntinæ præfici.

EXEGESIS.

Ne sine ipso & sociis eius.) Not. I. ex *Panorm. hîc n. 1.* Canonicos existentes extra Ecclesiam, quò non possunt accedere sine eorum culpâ, maximè propter vim & metum, nô posse priuari potestate eligendi, sed illam retinere vigore *huius c. Concordat Bart. in l. Omnes populi. ff. De just. & jur.* vbi dicit: *quòd vbi vna pars Ciuitatis est expulsa, siue non audet ibi esse, propter partialitatem, non possunt ciues remanentes aliquid statuere in præiudicium absentium. c. Quando. d. 63.* Ideóque qui ob similem causam non valent accedere ad Ecclesiam, possunt petere à Capitulo, vt statuatur locus idoneus & tutus, secùs, potest appellari. Et in tali casu pars maior tenetur sequi minorem, vel præfigere locum aliquem alium idoneum & tutum.

Not. II. Quando postulatus ante postulationis admissionem administrat temporalia, vel spiritualia, vigore *huius c.* postulationem ipso jure esse nullam, & postulatores eâ vice priuatos esse potestate eligendi & postulandi, potestatem autem eligendi devolui ad reliquos Canonicos, licèt pauciores, siue paucissimos, & si hi pariter deliquerint, deuoluitur ad Papam, vt hîc. In quo est differentia inter electionem, licet enim electus ingerat se administrationi ante confirmationem, eligentes tamen non priuantur jure eligendi, neque electio est irrita, licet sit irritanda, *per c. Qualiter. suprà*, & electus amittit jus ex electione acquisitum. *per c. Auaritia. in 6.*

Non placet verò quod dicit *Panorm. per h. c.* ipsam etiam electionem cassari, neque enim *c.* aliud habet, quàm quòd decernat, omnes illos qui secùs fecerint, (ingerendo se administrationi ante confirmationem) jure si quod illis per electionem quæsitum fuerit, esse eo ipso priuatos. Jus autem per electionem quæritur ipsi electo, non eligentibus, (cùm in arbitrio electi sit consentire) & potest electus jure sibi acquisito priuari, etsi electio non

cassé-

cassetur; vt patet in postulatione, quæ rectè facta est valida, etsi electus nullum omnino jus inde acquirat.

Post appellationem &c.) Nota, quòd non deferentes appellationi sui adversarij, vt Capitulum Moguntinum in hoc casu appellationi Præpositi S. Petri priùs interpositæ, non potest allegare appellationem postea interpositam, vt faciebant Canonici Moguntini, qui postulârant Episcopum Wormatiensem spretà appellatione Præpositi S. Petri & sociorum, ne sine ipsis procederetur in electiône; rationem assignat Pontifex ex æquitate naturali. Quia *frustra auxilium Legis inuocat, qui committit in Legem. concord. l. Auxilium. ff. De minoribus. & l. Fin. §. Si verò postquam. C. De jure delib.*

Excessus notorius examinatione non indiget) Concord. *l. Si verò. §. Qui pro Republica. cum gl. ff. Qui satisdare cogantur, & l. Ea quidem, C. De accus.* ideóq; non est necessarium, (quod hìc ex abundanti fecit Legatus Papæ) in notoriis recipere probationes *c. Ad Nostram. 3. de jurejur. & c. Euidentia. de accus. c. Manifesta. 2. q. 1. potest tamen id fieri ad cautelam, vt hic*, nisi pars pro quâ stat notorium, resistat, quia non debet onerari superfluâ probatione, *arg. c. Sicut. de probat.*

Pro his, qui à Iudice, &c.) Nota, tres regulas alias *ex h. t.* 1. Quòd propter autoritatem judiciariam, omnia præsumantur ritè & rectè gesta à judice, de quo *in c. Cùm contra. de probat.* 2. Quòd testes singulares regulariter non probant; de quo *in c. In præsentia. de probat.* 3. Quòd negatiua per rerum naturam probari non potest, & quidem solet allegari iste titulus, de quo fusè *hic Panorm.* nos differimus.

Cap. XXIV. Querelam.

Idem Clericis S. Agathæ.

SVMMA.

Cùm G. Cardinalis S. Vitalis, & Gubernator Ecclesiæ S. Agathæ, Presbyterum Ecclesiæ S. Saluatoris (pleno jure ad S. Agathæ Ecclesiam pertinentis cum pensione sedecim denariorum Papiensium de nouo subtractâ) peteret remoueri, ipse verò negaret suam Ecclesiam ad illam S. Agathæ vllo jure pertinere, neque aliquam ipsi pensionem à se deberi, asserens se per electionem populi, ad quem ex antiquo pertinet electio, à Cardinali S. Susannæ fuisse canonicè institutum, Pontifex rebus omnibus consideratis, cùm ipsi constaret, quòd populus in quasi possessione præsentandi extiterit, quando Presbyterum P. elegit, super hac impetratione ipsum absoluit. Quia verò liquidò fuit comprobatum, pensionem, sedecim denariorum, Ecclesiæ S. Agathæ fuisse multis annis persolutam, & de nouo subtractam, ad solutionem ipsius condemnat presbyterum ante dictum saluâ quæstione proprietatis inter Ecclesias memoratas.

EXEGESIS.

Per electionem populi, &c.) Electionem hìc non sumi propriè, sed impropriè aut largè, pro præsentatione, patet *ex t.* vbi dicitur populus *in quasi possessione* præsentandi extitisse, & obseruat *Panorm. n. 6.* Nósque hanc ipsam acceptionem retulimus *in Rubr.* Bene autem *ex h. t. Barbos. hanc veluti Regulam deducit hic*, quòd electo siue præsentato ad probandum jus suum sufficit probare, quòd *electores aut præsentantes tempore electionis aut præsentationis, fuerint in quasi possessione huius juris, & sententia latà super possessione non præiudicet proprietati. Quæ pertinent alib.*

Cap. XXV. Cùm Vintoniensis.

Idem.

SVMMA.

Capituli VVintoniensis vna pars præcentorem Linconiensem in Episcopum elegit, altera Salubrinensem Decanum. Qui obijciebat præcentorem ab alijs electum, esse illegitimè natum, quod cùm electores sciuerint, eligendi potestate esse priuatos, & per triennium suspensos per c. Cùm in Cunctis. *Hi verò replicabant, dictum præcentorem per Apostolicæ Sedis gratiam esse legitimatum. Rescribit Pontifex, cùm isti, qui elegerant præcentorem, ab altera Capituli parte post primam electionem Decani, fuerint admissi ad secundam electionem de præcentore, &* cap. Cùm in Cunctis. *vnâ duntaxat vice indignum eligentes, potestate eligendi priuet, electio autem, quam coram Pontifice celebrare volebant, non jam secunda sed tertia esset, ad eligendum debere illos admitti.*

EXEGESIS.

Non legitimè natum.) Iam *suprà. c. Cùm in Cunctis* diximus. Ad hunc effectum, vt quis promoueri possit in Episcopum, legitimatum haberi pro legitimo.

Admiserant.) Illos videl. qui elegerant scienter præcentorem illegitimè natum, vt procederent secum ad nouam, siue secundam electionem, quæ nec ipsa habuit effectum, ex qua admissione, vt bene *not. gl.* istis, qui *per c. Cùm in Cunctis.* priuati videbantur, rursus in tantum fuit communicata potestas eligendi, quòd non poterant repelli, in quo decisionem suam fundat Pontifex.

Vna vice duntaxat) Disputant vtrum, quando Canones statuunt, vt scienter eligentes indignum, sint priuati eâ vice potestate eligendi, illud *eâ vice* idem sit, quod *per totam illam vacationem*, donec fuerit Ecclesiæ prouisum cum effectu. Vel vtrum intelligatur *proxima electio*, id est, *primò occurrens.*

currens, siue primò habuerit effectum, siue non. Sed hoc posteriùs tam clarum est *ex t.* vt mirum sit, aliquos contra niti, Pontifex enim clarè decidit, electores Præcentoris illegitimè nati, fuisse per admissionem ad secundam electionem, rursus incorporatos Capitulo, ac si priuati non fuissent. Et vt admitti non potuissent, pœnam statutæ priuationis exoluisse per exclusionem à dictâ secundâ electione; neque posse excludi à tertia, clarè interpretans illud, *vnâ vice*, non intelligi debere *de tota vocatione*, sed *de vnicâ electione*.

Vbi itidem non placet, quòd aliqui id limitant, quando plures electiones celebrantur ex interuallo, non quando vnico contextu: *Vbi enim jus non distinguit, neque nos distinguere debemus. gl. differentiam l. fin. C. De hæred. vel act.* Obserua denique, Pontificem nullà facere mentionem dispensationis super defectu *Natalium*, quam altera pars pro præcentore prætendebat, vnde conijci potest dispensationem illam fuisse sufficienter probatam.

Cap. XXVI. Per inquisitionem.

Idem Abbati Cisterciensi P. & R. Monachis Montis frigidi.

S V M M A.

Cùm R. multis contradicentibus electus esset in Episcopum Tolosanum, electione ideò cassatâ, non destitit tamen illos Canonicos, qui huic primæ electioni restiterant, præstito etiam juramento (fortè de præmiando illos *in casu electionis*, vt ait Panorm.) *solicitare, & denique effecit, vt ab omnibus Canonicis iteratò eligeretur. Inter quos erat Maßstron Ecclesiæ illius Cancellarius, postea Præposito in Episcopum Conuenarum electo, in præposituram substitutus. Quòd re compertâ (dictus enim Massaron juratus, electionem R. in Episcopum Tolosanum taliter fuisse celebratam, deposuit:) Pontifex ægrè tulit, & eundem Præpositum, qui Episcopum talem scienter eligendo, se Ecclesiasticis beneficiis reddidit indignum, ab officio præposituræ jussit penitus amoueri.*

E X E G E S I S.

Solicitâsse precibus.) Solicitans Electores prò suâ electione, reddit se indignum, nam probatur ambitiosus. *c. Nonnulli. dist. 93.* Si tamen id desideret, vt possit prodesse proximis, non esse damnandum, modò adsit intentio sincera. sic intelligitur *c. Qui Episcopatum desiderat. 8. q. 1.* & vide, quod ibi not. *Archidiaconus.* Iste verò Episcopus videtur non solùm per preces, sed etiam per munera simoniacè ingressus, de quo *in c. Dilectus filius. de Simonia.*

Cap. XXVII Cùm Causam.

Idem Priori S. Frigidiani, G. & G. Canonicis Lucanensibus.

S V M M A.

Etsi in Ecclesia S. Petri Lucanensi Canonicorum Regularium Priores fuerint non professi, per multa & longa tempora, quia tamen non debemus attendere solummodo, quid factum sit, sed potiùs quid sit faciendum: mandat Pontifex electionem Bruni Canonici non professi in Priorem eiusdem Ecclesiæ irritari; & ipsum Brunum, aliósque Clericos non professos compelli, vt vel B. Augustini Regulam profiteantur, & seruent, aut ipsam Ecclesiam omnino dimittant.

E X E G E S I S.

Concordat *Concil. Trid. Sess. 25. de Regul. c. 21.* vbi voluit *Commendas tolli, & Monasterijs ac Ecclesijs, quæ suos Conuentus habent, non nisi personas Regulares eiusdem Ordinis expressè professos præfici.* Profectò enim magnum est dispendium, quando Religiosis locis & personis præficiuntur Seculares, rectè ait *Silu. Verb. Commenda. n. 1. Commenda*, ait, *nunc per Syncopen dicitur quasi comedenda, quia scil. Ecclesia, quæ est in Commendâ, comeditur & voratur à commendatario, sine vllo communiter fructu spirituali.*

Cap. XXVIII. Quod sicut.

Idem, Tit. S. Stephani in Lelio monte Presbytero Cardinali, Sedis Apostolicæ Legato.

S V M M A.

Rescribit Pontifex per electionem factam de tribus, quæ potiùs erat nominatio, nihil Iuris acquisitum nominatis, & licitè procedi potuisse ad electionem Canonicam non obstante appellatione, principis, cui non simplex nominatio, sed solennis electio debet præsentari. Neque potuit electionem impedire, si aliqui vocati vel nequiuerint, vel noluerint accedere, quos si non vocatos, sed contemptos esse constiterit, talis electio erit infirmanda, nisi propter bonum pacis consentiant: Castigandus verò est electus, quòd in die consecrationis ante finem Missæ, acolythum ordinauit, cùm solus Pontifex in die consecrationis suæ, ordines valeat conferre. Multum deinde præsumpsit, quòd ante impetrationem pallij, quæ sunt ordinis Episcopalis exercuit.

E X E G E S I S.

Videtur potiùs dicenda Nominatio.) Qualis nominatio hîc intelligatur, dicemus *c. seq.*

Sed

Digitized by Google

Sed contemptos, &c.) Nota singulariter *istum tex.* quòd ratione contemptûs aliquorum potest electio etiam post confirmationem & consecrationem electi cassari, quod intellige, si contempti non comparuerint, neque contradixerint, quando emissum fuit edictum pro confirmatione, si enim tum tacuerunt, non possunt ampliùs contradicere *c. fin. eod. in 6.* si autem non est facta adhuc confirmatio, debent isti prosequi contemptum intra tempus datum ad eligendum. Idem dic de contemptu in actu collationis, vt intra sex menses, qui dantur ad conferendum, prosequi possit collator contemptum. *arg. c. 2. De conceß. prabend. & Host. ibid. Panorm. hic. n. 3.* Qualis autem fuerit hæc nominatio dicemus *c. seq.*

Cap. XXIX. Auditis.

Idem Tolet. Episcopo & Lagon. & Ardea. Abbatibus.

S V M M A.

Cùm pro electione Episcopi Baiocensis Decanus cum paucioribus in R. Subdiaconum, & Cantor cum pluribus in G. Archidiaconum conuenissent, & Cantore deinde quendam alium nominante, appellatum fuisset, ne ne Decanus procederet ad electionem sine consensu totius Capituli, vel maioris & sanioris partis, idem Decanus subito in electionem (dicti G. Archidiaconi) prorupit, itidem appellans, ne quis contra ipsum aliquid attentaret. Illo verò eiúsque sociis digressis, Cantor & reliqui post priorem electionem necdum cassatam, & interpositam appellationem, aut nominationem G. Archidiaconi recedentes, de nouo præfatum Subdiaconum R. elegerunt, sed Pontifex vtrámq; electionem duxit irritandam.

E X E G E S I S.

Nominante.) Asserit *Innoc. & Host.* aliter hanc literam habere *in registro epistolarum Innoc. III.* de quo non curat *Io. Andr.* neque nos curare volumus, sed accipimus *decretalem vt iacet.* Tenent verò idem *Io. Andr. & Panorm. hic*; Decanum & Cantorem, vt moris est in electionibus, fecisse partes. Decanus verò ex astutiâ intendit nominare illum, quem desiderabat pars Cantoris, & vice versâ, Cantor eâdem astutiâ nominauit illum, quem volebat eligere Decanus cum suis. Sed vtraque pars postea à sua nominatione recessit. Fuit enim solùm nominatio simplex, per quam nullum jus acquiritur nominato, *vt c. præced.*

Solent quippe ante scrutinium ferendum de electione, ait *Panorm. n. 3.* nominari aliqui *de Capitulo, qui videntur apti, non tamen per hoc eliguntur, sed proponuntur, vt fiat de ijs scrutinium, si placet Capitulo*; & hoc modo fuerunt primò nominati Archidiaconus, & Subdiaconus, ideòque licuit ab eorum nominatione recedere. Similémque nominationem censeo fuisse trium illorum, de quibus *c. Præced.* Si enim fuisset saltem verâ postulatio, pro quâ etiam subinde sumitur electio, vt diximus, videtur non minùs quàm in electione, saltem ante eius admissionem, Principis assensus requirendus, quod tamen negat Pontifex.

Vtramque duximus irritandam.) Primam electionem in quam prorupit Decanus, fuisse nullam apparet, ex defectu potestatis, quia non fuit facta cum consensu partis maioris, sed longè minoris, vt *dicit t.* Potestas autem capitularis non residet penes minorem partem, ideòque non potest dici illa electio facta à Capitulo *per c. 1. De his quæ fiunt à maiori parte Cap.* nisi quando ipso jure potestas Capituli transfunditur in partem minorem, vt suprà *c. Dudum.* Neque juuat quòd prætendebat Decanus postea plures alios electioni factæ accessisse, quia electio iam fuerat finita, *non conualescit autem ex post facto, quòd initio non valet*, vt ait Pontifex *ex Concord. Reg. Iuris in 6. Non firmatur &c.*

Secunda verò electio itidem fuit nulla, etsi enim valeat electio secunda celebrata post priorem, quæ fuit nulla, vt diximus *c. Considerauimus. suprà.* Hoc tamen solùm procedit, quando est euidenter nulla, hæc autem propter accessum aliorum Canonicorum saltem erat ambigua, vnde illâ non cassatâ, non poterat procedi ad electionem secundam, quæ itidem laborabat defectu potestatis; si enim alij Canonici accesserunt ad partem Decani, fuit ergo minor pars, quæ remansit cum Cantore. Sed quæres, quare ergo Pontifex vtramque electionem duxit irritandam. Resp. Pontificem vsum verbo irritandi, quia vtraque electio videtur habuisse aliquam speciem saltem ambiguitatis, in re ipsâ autem irritare hîc idem esse, quod irritum declarare.

Cap. XXX. In Causis.

Idem Grandisilua & Bellapartica Abbatibus.

S V M M A.

Capitulum Tolosanum duos elegit, vt pro electione Episcopi ex eius gremio quinque eligerent electores statuentes; vt quem illi concorditer, vel tres ex illis elegissent, sine contradictione haberetur Episcopus, si foret idoneus. Quibus electis, cùm tres istorum conuenissent in Episcopum Conuenarum, eiúsque postulationem Capitulo, publicâssent. Reliqui duo postea cum paucis è Capitulo elegerunt Archidiaconum Agenensem; qui per Nuntios suos contra alteram partem apud Papam opposuit, potestatem quinque illis electoribus concessam à Capitulo propter eorundem dissensionem, & sinistram suspicio-

spicionem fuisse reuocatam. Respondet Pontifex, postulationem Episcopi Conuenarum, per eos intelligi factam, in quos Capitulum totam potestatem vnanimiter transtulit, quam, cùm res non esset integra, (quia in tractatu iam processerant electores) Capitulum minimè potuit reuocare. Ideóque mandat electionem Archidiaconi irritari, & postulationi Episcopi Conuenarum admissâ, si necessitati & vtilitati Ecclesiæ Tolosanæ, per illum sit consultum, eidem Episcopo licentiam transeundi ad dictam Ecclesiam concedit.

EXEGESIS.

Cùm res non esset integra.) Glossa hîc sentit, quòd potestas data compromissariis, nec re quidem integrâ possit reuocari, cùm non sit purum mandatum, sed potiùs quædam donatio, siue gratiosa cõcessio compromissariis facta. Referunt tamẽ alios contrarium tenuisse, inter quos est *Host.* sed rectè *Panorm. hic n. 11.* conciliat vtrosque. Quòd aut Capitulum dat hanc potestatem compromissariis in ipsorum gratiam, vt eos honoraret in actu eligendi, & sic procedit opinio gl. Aut hæc potestas non datur fauore personarum, sed vt faciliùs v. g. prouideatur Ecclesiæ per viam compromissi, ita vt compromissarij sint nudi ministri & executores, & tum procedit opinio contraria, vt re integrâ possit reuocari, secùs si non sit integra, in quo casu procedit iste *t.* Quam distinctionem videtur approbare *Ioan. Andr. hic.* & *communiter DD.* Neque dicas, etiam re non integrâ debere admitti reuocationem soluto interesse, cùm hoc sit de naturâ mandati, vt in *l. Si pecuniam. ff. De condict. caus. data.* Hoc enim procedit in profanis, nõ item in spiritualibus, quæ non semper recipiunt congruam æstimationem. Neque leges præiudicant Canonibus, quando hi expressè disponunt contrarium.

Quæres 1. Quid dicendum in dubio, vtrum fauore Ecclesiæ, vel personæ priuatæ sit data potestas? Resp. *Ioan. Andr. hic n. 38. & Panorm. n. 12.* præsumi debere compromissum non in gratiam compromissariorum, sed factam esse, ob solam Ecclesiæ vtilitatem, quia gratia & donatio non præsumitur, nisi exprimatur. *l. Cùm de indebito. ff. De probat. & præsumpt. in fin. & gl. in l. Cùm quid. ff. Si certum petatur.*

Quæres 2. Nunquid vnus solus de Capitulo possit re integrâ reuocare compromissum? aliqui affirmant, quia sicut vnus solus potest resistere, ne fiat compromissum, vt ex eo colligitur, quòd omnes debent consentire, *iuxt. dicenda inf. in c. Quia propter.* Ita vnus solus re integrâ videtur posse reuocare. Sed contrarium tenendum est cum *Panorm.* per rationem ab ipso assignatam, quia compromissarij sunt procuratores totius Capituli, & non vnius singularis tantùm, non potest vnus solus reuocare, sed maior pars debet concurrere ad reuocationem *arg. c. 1. De his quæ fi. à maiori part. Cap. & l. Quod maior ff. Ad municipalem.*

Quæres 3. Quando res non amplius censetur integra? Resp. *Cùm Innoc. hic.* quando *attinguntur substantialia ipsius negotij*, v. g. in proposito, cùm Compromissarij incipiunt tractare de personâ eligendâ, secùs si solummodo sint expleta aliqua, præparatoria pertinentia ad solennitatem, v. g. Missa de Spiritu sancto, nam etiam iure ciuili, licèt litis contestatio & exceptiones fori declinatoriæ præcesserint, procuratorem reuocare licet, non autem post litis contestationem, vel *ante litem l. 16. & seq. ff. De procurat.* Compromissum autem procuratorio mandato comparari solet. *iuxt. Innoc. hic. n. 4.*

Cap. XXXI. Cùm Ecclesia.

Idem Episcopo Florentino.

SVMMA.

Cùm Canonici Vulterani quererentur, Episcopum suum, electionem quorundam Canonicorum in suum præiudicium attentâsse, & Episcopus contra à Papa postularet, Canonicos ab iniuriâ huius querelæ prohiberi, & vt liberè iure electionis ipsum vti paterentur. Pontifex, quia Canonici testibus probârunt, ipsos hoc iure vsos ante Episcopum memoratum, ab vtraq; illius impetratione iubet Canonicos absolui; nõn enim videtur facere iniuriã, qui iure suo vtitur, & maximè si sit notorium, quòd in Tuscia generalis consuetudo seruetur, vt in Cathedralibus Ecclesiis solum Capitulum, irrequisito Episcopo Canonicos eligendi, habeat facultatem.

EXEGESIS.

Idem obtinet in Germaniâ, vbi Capitula Cathedralia, saltem in mensibus alternis passim conferunt Canonicatus. Sex enim alios menses Pontifex sibi reseruat, per concordata Germaniæ. Etsi Episcopi in collatione beneficiorum suæ diœcesis, habeant fundatam intentionem, vt dicemus *in c. Conquerente. de off. Ordin.* sed priuilegia & consuetudo multum Ordinariis hâc in re ademerunt.

Cap. XXXII. Cùm Dilectus.

Idem Abbati S. Victoris & Decano Parisiensi.

SVMMA.

Cùm Canonici Morinenses compromisissent vnanimiter in tres Canonicos Morinenses, vt illum reciperent in pastorem, quem ex gremio eiusdem Ecclesiæ eligerent, ipsi verò examinatis singulorum voluntatibus, eiusdem Ecclesiæ Archidiaconum elegissent, eámque electionem Metropolitanus solenniter confirmâsset: B. apud Papam proposuit ex aduerso, electores terminos potestatis sibi traditæ non seruantes, eum elegisse, quem pauci de Capitulo nominâ-

minârant; mandat itaque Pontifex vt contradictores præstarent juramentum de non calumniando, Canonici itidem juramentum dicerent, quot Canonici in Archidiaconum conuenissent; & si duo aut tres ex ipsis jurati dicerent, maiorem partem conuenisse, vt contradictoribus silentium delegati imponant. Si verò ex depositionibus constaret, à paucioribus Archidiaconum fuisse nominatum, & sufficienter ostenderetur secundum formam compromissi, eum fuisse eligendum, in quem omnes, vel plures conuenirent, vt electio Archidiaconi confirmaretur; secùs, præfatus B. prabendâ Morinensi spoliaretur, quia se ad hanc pœnam (etsi forsitan in probatione deficeret,) obligauit.

EXEGESIS.

Se ad hanc pœnam obligauit.) Videtur non debuisse priuari suâ præbendâ iste Canonicus, nam à pœnâ calumniæ excusatur accusator probando per vnum testē, vt notant *in c. 1. De calumn.* Sed iste Canonicus habet plures testes, saltem singulares, vti appellantur *in t.* (quia quilibet illorum solùm deponebat de se, non autem quòd maior pars non consensisset, cùm scrutinium factum fuerit in secreto, vt ponderat *Panorm. n. 7.*) qui saltem faciebant coniecturam probabilem, quòd iste Canonicus nihil ageret per calumniam, & ideò videtur à pœnâ Legali debuisse excusari, *per c. 1. De elect. in 6.* Resp. Eos qui taliter purgant calumniam, excusari quidem à pœnâ juris, vt communiter dicunt DD, non autem à pœnâ simplici, aut conuentionali, ad quam se quis sponte obligat, quod dictum in practicâ semper vult notari Panorm.

In rem transit judicatam.) Sententia videl. Metropolitani, qui in judicio per sententiā definitiuam pronuntiauit, electum non pati defectum ætatis, qui ipsi objiciebatur, à quâ sententia intra decem dies, (qui terminus est appellationi præfixus) B. non appellauit, ideóque non habuit, quod vlterius opponeret. Vult tamen *Innoc. in c. Ad aures. de rescriptis*, quòd quantumcunque in re beneficiali sententia transeat in rem judicatam, contra iniustè, addo, indignè detinentem beneficium, posse Superiorem per viam denuntiationis adiri, vt ipse Pontifex innuat *in tex. §. Nos verò.*

Cap. XXXIII. Cùm in jure.

Idem Episcopo Baiocensi.

SVMMA.

Cuiusdam Ecclesiæ Capitulum in septem Canonicos suos compromisit, vt illum quem ex se, vel aliis de gremio Ecclesiæ omnes, vel maior pars nominaret, reciperet in Decanum. Vnus autem ex illis septem, à tribus ipsorum, & aliis, qui non erat de numero eorum à tribus aliis, in Decanum fuêre nominati. Consultus Pontifex respondit, eum qui de numero septem, à tribus est nominatus, juxta compromissi tenorem, debere in Decanum assumi, modò consentiat, & Canonicum non obsistat impedimentum.

EXEGESIS.

Consentiat) gl. *verb. dicunt.* cùm quibusdam aliis sentit, Compromissarios non posse vnum ex se eligere, nisi expressè id ipsis fuerit concessum, vt *in casu h. c.* Communior tamen opinio, quàm tenent *Host. Imola Compostella, Accursius Archidiaconus, & sequitur Panorm. hic n. 4.* est in contrarium, pro quo videtur esse *iste t.* neque enim restringit hanc potestatem ad hanc formam, vt expressè debeat esse talis. Addit *Panorm.* rationem, si enim Compromissarij non possent vnum ex se eligere, daretur locus fraudi, si videlicet datâ operâ vnus aut alter, per quem vtiliùs posset Ecclesiæ prouideri, poneretur inter Compromissarios, ne eligeretur.

Neque obstat *l. Non licet. & l. Si in emptione. ff. De contra empt.* quas allegat gl. quia statuunt, quòd tutor non possit rem pupilli à se ipso emere, licet sit deputatus ad distrahendum, vnde ducitur argumentum adversus Compromissarios, eligentes ex se ipsis. Sed Resp. hæc jura potestatem tam vendendi, quàm emendi prohibere, ne vnus & solus tutor sibi vendicet, si enim palàm & fraude cessante, res pupilli omnibus proponantur venales, potest eo casu etiam Tutor emere, *l. Pupillus. ff. De auct. Tut.* Nos autem loquimur de pluribus Compromissariis, & dicimus, si media pars v. g. tres in proposito, eligant vnum ex ipsis, & alij tres alium, tum septimus poterit consentiendo electioni suæ, augere numerum, & sic eligere se ipsum. Neque ideò debet ambitiosus reputari, nam hoc casu electio non habet ortum ab ipsomet, sed ab aliis, neque eligit se ipsum principaliter, sed solùm accessoriè.

Secùs est, si in vnum facta sit compromissio, quamvis plenissimo modo, vt quemcunque idoneum, aut maximè idoneum eligat, semper enim ipse Compromissarius exceptus censeri debet, per ea quæ diximus, & quia quiuis de aliis debet præsumere bonum, in se autem culpam cognoscere, ait *Innoc. hic.*

Hæc autem doctrina non tantùm in compromisso, sed etiam in aliis electionibus locum habet, in quibus siue de jure, siue ex priuilegio, aut consuetudine, non seruatur forma *cap. Quia propter.* At verò secundùm formam scrutinij, cùm suffragia secreto dari, & nomina suffragantium publicari nunquam debent, impossibile est, vt à mediâ parte Capituli electus suffragiorum maiorem numerum, alteri parti consentiendo pro se compleat, cùm nesciat se ab aliis electum esse, donec omnium suffragia publicata sint vt not. *Panorm. n. 5.*

Google

Cap. XXXIV. Venerabilem.

Idem Duci Laringiæ.

SVMMA.

Tractat de electione Imperatoris, eiusdémque confirmatione, consecratione, coronatione, quæ cùm ad institutum nostrum magnoperè non pertineant, nec pro rei dignitate breuiter explicari satis possint, omittimus. Vid. Laym. in qq. Canonicis, de elect. c. 13. & allegationes Barbosæ.

Cap. XXXV. Coram.

Idem.

SVMMA.

Iubet Pontifex, si vtriusque partis electionem (aliquo loco factam) contigerit cassari, vt delegati fratribus omnibus, qui fuerint in prouinciâ, conuocatis, quæ maiori & saniori parti complacuerint, faciant obseruari.

EXEGESIS.

Jam diximus suprà *cap. Cùm inter 11.* non esse vocandos valde remotos, & seruandam consuetudinem, de quo iterum *in c. Quia propter.* quod jubet vocari illos, qui commodè vocari possunt. *Panorm. n. 3.* dicit, quòd Papa hìc jubens convocari omnes de prouinciâ, non statuat Regulam generalem, nec *t.* debere extendi ad alias Ecclesias, cùm aliæ prouinciæ possint esse latiores, aliæ breuiores, quod placet.

Cap. XXXVI. Bonæ memoriæ. II.

Idem Parmensi Episcopo, & eius conjudicibus.

SVMMA.

Cùm Capitulum Cremonense Episcopo suo in extremis agente, Canonicum H. Regij studiis insistentem, ad electionem noui Episcopi citâsset, & de eâ, corpore defuncti necdum sepulto, tractatum habuisset contra Canonicas sanctiones, Pontifex eandem electionem, per quam conuenerat in eiusdem Ecclesiæ Archipresbyterum, cassauit, tum ob hanc, tum ob alteram etiam causam, quòd Canonicus H. esset contemptus. Qui ante dictam cassationem eiusdem Archipresbyteri, electionem, veluti jure ad se deuoluto, solus facere præsumpsit. Sed & hanc Pontifex reiecit, quòd judicium suum non expectâsset, eique in pœnam, vocem contradictionis interdixit, si Capitulum ad nouam electionem procedendo, in primo consensu super personâ Archipresbyteri videl. permaneret.

EXEGESIS.

Post electionem Archipresbyteri non cassatam,) Apparet rursus, non posse validè procedi ad secundam electionem, post priorem celebratam, si illa sit valida, aut certè ambiguum, vtrum valeat, sicque intelligi debet *c. Considerauimus. suprà.* Quamdiu enim electio prior, non est notoriè nulla, periculum est, ne altera attentetur inualidè, vt meritò expectari debeat judicium Superioris.

Nostrum deberet expectare judicium,) Quæstio est, an cassatâ electione, quia aliqui sunt contempti, contemptores sint priuandi potestate eligendi pro prima vice, ita vt potestas illa concedatur, contemptis duntaxat, siue sint plures, siue vnus, vt in Proposito. Resp. 1. *ex communi DD. quam tradit Panorm.* Electores non esse priuandos, quia hæc pœna non est in jure expressa, etsi electio sit cassanda, si contemptus prosequatur contemptum. Colligitur *ex t.* Pontifex enim Canonico H. interdicit vocem contradictionis, Capitulo in consensu permanente, id est, si procedendo ad nouam electionem perseueret consentire in Archipresbyterum, relinquit ergo illis liberam eligendi potestatem, non obstante electionis factâ cassatione. Dices: *c. Quia propter.* dans formam electioni, disponit vt absentes vocentur, & hanc pœnam statuit in illos, qui peccant contra formam, vt potestate eligendi priuentur. Solutio enim est, vocationem absentium, non esse de substantia formæ, etsi sit de justitia, nam si esset de forma substantiali, electio facta aliquo contempto sanè esset nulla, & tamen non esse nullam, apparet *ex h. t. & c. Quòd sicut. sup. & c. Ecclesia. 2. inf.*

Resp. 2. Si contempto prosequente contemptum, electio cassetur, debere omnes simul conuenire ad nouam electionem faciendam, neque potestatem eligendi deuolui ad vnum vel alterum, si vnus vel alter sit contemptus, sequitur ex eo ipso, quòd contemnentes non sint priuati, nec de jure communi, (secus est, si Pontifex id faciat ex plenitudine potestatis) priuari debeant potestate eligendi, vt diximus. Quòd verò Papa dicit, *Canonicum H. suum debuisse expectare judicium, antequam procederet ad secundam electionem,* non vult, quòd ipse solus potuerit eligere, sed quòd debuerit procedere ad Capitulum de noua electione requirendum secundùm juris dispositionem. Nota autem, in præsenti materiâ, magis obstare contemptum vnius, quàm contradictionem multorum. Ratio est, quia contemptus vnius facit, vt electio debeat retractari, si ille petat; secus est, si plures contradicant electioni, factæ à maiori & saniori parte. *jux. c. Quia propter. inf.*

In extremis agente.) Not. I. tractatum deliberatorium, siue definitorium de successore eligendo, omnino interdictum esse ante mortem Prælati, non solùm quando formaliter deliberarent

aut

aut concluderent electores de persona eligenda; verùm etiam si ea ordinarent; quæ pertinent ad electionem futuram instituendam, qualia sunt designare locum electionis, citare absentes & similia: quæ sunt jure prohibita *per h. t. & c. 1. d. 79.* Quod idem asserunt *Innoc. Host. & Panorm.* de omni tractatu ambitioso; conuentionali; pactionali, conditionali, vel aliter instituto super electione certæ personæ. Tractatus tamen consultorius (rectiùs vocaueris informatorium) non est prohibitus à Iure, vt si aliquis pro informatione electionis dicat, talem personam esse insigni virtute, doctrinâ, aut alijs dotibus præditam, & videri consultum, vt eligatur, modò non instituatur vel introducatur formalis deliberatio. Quæ informatio non videtur multum differre ab illa, de qua diximus *c. 29. Auditis. suprà.*

Nota II. Etsi tractatus deliberatorius vel definitiuus habitus fuerit ante mortem Prælati; non tamen electionem illius, de quo fuit deliberatum esse ipso jure nullam, vt dicit *Innoc. l.* quia videl. nullo jure id expressum est; licèt sit annullanda *per h. t.* Neque etiam vllo jure cautum est, quòd propter eiusmodi illicitum tractatum, electores sint priuandi potestate eligendi, licèt sint puniendi tanquam Iuris transgressores, *per c. 2. De mat. & ob.*

Nondum tradito sepulturæ.) *Host. Vinc. & quidam alij* tenent, nullam esse electionem, quæ fit ante sepulturam Prælati, idque per Canonicas sanctiones fuisse statutum in fauorem mortui; & propter honestatem; sancitum autem, istud est, *c. Nullus. d. 79.* vbi statuitur, vt *nullus Pontifice Romano viuente, aut Episcopo Ciuitatis suæ, præsumat loqui, aut partes sibi ferre, nisi tertio die depositionis eius. gl. n. 2. in fin. Innoc. Compostella, Io. Andr.* addit *c. 2. 8. q. 1.* vbi nullâ factâ mentione Sepulturæ; dicitur, post obitum quiescentis potestatem habere; illos scil. ad quos pertinet, eum qui dignus extiterit, promouendi. *Cap.* autem *Nullus,* potest itidem intelligi de honestate & decentiâ; cùm præsertim possit accidere causa, ob quam electio accelerari debeat ante sepulturam, v. g. propter metum violentiæ, collusionis, ambitionis, &c. Neque obstat, quòd Pontifex in t. inter causas cassatæ electionis, priori loco ponat, quòd facta sit corpore Episcopi nondum sepulto. Ista enim causa fuit solùm impulsiua, altera verò finalis siue principalis, quia H. Canonicus fuit contemptus.

Non potuit arcere citatum.) Nota, quòd citatio temeraria, siue non legitimè facta, non arctat citatum ad comparendum; vnde paria sunt, aliquem non fuisse citatum, aut minùs legitimè fuisse citatum. Ratio autem est, quare citatio huius Canonici H. fuerit illegitima, quia omnis tractatus formalis præcedens de electione, & ordinatione de pertinentibus ad illam, inter quæ est citatio vocandorum, est prohibita, vt diximus suprà. Imò licet citatio primùm peruenisset ad dictum Canonicum post mortem Episcopi; si tamen fuisset emissa ante mortem, fuisset illegitima, quia in citatione potissimum consideratur initium; illa enim est propriè citatio, quæ emanat à Iudice, siue decretum de citando, factum verò nuntij est mera executio, *jux. no. per Io. Mona. & Io. Andr. in c. Romana. §. Contrahentes de for. compet. in 6.*

Cap. XXXVII. Cùm ad nostram.

Idem.

SVMMA.

Cùm ad notitiam Papæ peruenisset, quòd pro Abbate Lexouiensi se gereret, qui non fuit ante Monachus, priusquàm electus, electionem de ipso factam curauit irritare.

De hoc patet *ex c. Causam. suprà. & c. mox. seq.*

Cap. XXXVIII. Officij sui.

Idem M. C. Presbytero Cardinali, Sedis Apostolicæ Legato.

SVMMA.

Cùm Monachi cuiusdam Monasterij, sui Ordinis personam idoneam non inuenirent, Nobilis vir, ad eorum postulationem, filium (nullâ tamen fiduciâ promotionis ei factâ) induxit ad habitum Monachalem suscipiendum, qui effectus Monachus, in Abbatem est electus. Pontifex re ad se delatâ respondit, quòd ex ijs, quæ in continenti subsecuta sunt, ostendatur talem, taliter non potuisse eligi in Abbatem, maximè quòd antequam esset discipulus, velit esse magister, & electionem illam irritam esse decreuit, concedens tamen, vt postquam fuerit in regulâ competenter instructus (si vrgens necessitas & euidens vtilitas Monasterij postulârit) purgatione receptâ posset in Abbatem assumi.

EXEGESIS.

Fuit in Abbatem electus) Gl. vult Clericum secularem nec postulari quidem posse in Abbatem. *Ioan. Andr. hîc & c. præced. Innoc. in c. Monasterium.* tenent, quòd Clericus secularis possit postulari in Abbatem, non autem eligi, t. enim hic & præcedens non facit mentionem postulationis, sed solùm electionis, addunt tamen & meritò, postulationem non posse admitti per alium, quàm per Papam. Quâ in sententiâ id apparet difficile, quomodo Papa possit admittere postulationem, Clerici talis, qui *vult esse magister, cùm discipulus non fuerit,* nec est in Monachatu competenter instructus, cùm electionem similem *in h. c.* ob eandem causam decernat esse irritam. Vel ergo cum hac conditione

ditione admittit postulationem, vt priùs instruatur, quod ipsum est difficile, cùm admissâ postulatione, postulatus statim soleat suscipere gubernationem; vel dicendum est, Clericum sæcularem non solùm non eligi, sed nec postulari quidem posse, quòd conuenientius est, cùm præsertim Canones electionem sæpè vsurpent largiùs, prout etiam comprehendit postulationem.

Quæ in continenti secuta sunt.) Not. *Propter celeritatem actûs aliquid præsumi, quòd aliàs non præsumeretur, ait Bald.* hîc. & præsumi contra ea, quæ in continenti fiunt, ait *Panorm. n. 2. su. c. Si quis 31. & c. Si qua. d. 50.* Cùm igitur nobilis iste, mox vbi Monachum induit, electus fuerit in Abbatem, præsumitur aliquid ambitionis, promissionis, aut aliud minùs legitimum interuenisse.

In Regulâ competenter instructus,) gl. dicit *per tres menses*, alij aliter. *Meliùs Ioan. Andr. & Panorm. n. 5.* sentiũt esse arbitrarium, faciliùs enim instruitur vnus quàm alter, & ingenium vel indoles ac virtus supplet tempus. Nota autem quòd Pontifex dicit *competenter instructum*, posse in Abbatem assumi sub conditione, *si vrgens necessitas & vtilitas Monasterij postulâris.* Nam cessantibus istis, non debet eligi, ex quo non est bene adhuc expertus, licèt sit instructus. Fieri enim potest, vt breui tempore quis speculatiuè sit instructus in regulâ, non item ut practicè sit in illâ expertus, siue eius obseruantiæ assuetus, ideòque jure communi datur annus ad probationem *c. Apostolica de Regul.*

Purgatione receptâ) quòd videl. non per ambitionem fuerit inductus ad Monachatum, quam *ambitionem* clarissimè excludit iste *t.* imò & præcedens, vbi cassatâ electione Abbatis Lexouiensis, Papa hanc reddit causam, quòd ille, qui nullam spem vel promissionem habet, vt Abbas fiat, debet in Monachum recipi, de illo autem electo suspicio erat, quòd *spe aut promissione* prælaturæ illectus, Monasterium intrâsset. *concord. c. In Scripturis. 8. q. 1.* vbi dicitur, quòd *fugientibus, & non desiderantibus conferenda sunt dignitates.*

Cap. XXXIX. Illa quotidiana.

Idem.

TEXTVS.

Cùm Pontifex pro certo didicisset, electionem quamdam Canonicam extitisse, ipsam autoritate Apost. duxit confirmandam, supplens de plen. potest. si quis ex eo fuisset defectus, quòd quidam interfuerint electioni, qui ex solâ participatione in simplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

EXEGESIS.

Intellectus huius *c.* planus est, quòd non vitiet electionem, si excommunicati minore excommunicatione, quæ per simplicem hîc intelligitur, admittantur ad eligendum. Ratio est, quia minor excommunicatio non priuat potestate eligendi actiuè, sed passiuè tantùm. *C. Si celeb. de Cler. excom. minist.*

Cap. XL. Scriptum.

Idem Magistro Maximo.

SVMMA.

Vacante Ecclesiâ Constantinopolitanâ, cùm Canonici adscitis multis alijs Prælatis & Præpositis ad electionem processissent, sedecim ex illis elegerunt Plebanum S. Pauli de Venetijs, reliqui verò postulârunt Archiepiscopum Eradiensem. Re ad Pontificem delatâ mandat, vt si illi, qui in postulationem Archiepiscopi conuenerant, duplo maiorem facerent numerum, quàm sedecim electores Plebani, delegatus vice Pontificis postulationem dicti Archiepiscopi (nisi canonicum illi obstet impedimentum) admittat, ac Plebani electione cassatâ, Archiepiscopum ab Eradiensi Ecclesiâ absolutum, concedat Constantinopolitanæ Ecclesiæ in Pastorem & Patriarcham. Si verò ad faciendum duplo maiorem numerum prædicti postulantes non sufficerent, postulatione repulsâ, electionem Plebani (canonico itidem secluso impedimento) confirmet.

EXEGESIS.

Septem admitterentur Præpositi.) Not. quòd ex communi consensu, qui sunt de Collegio, vel Capitulo, *possunt extraneos admittere*, illisque communicare potestatem eligendi, sicut *in h. c.* Canonici Constantinopolitani admiserunt alios Præpositos & Prælatos. Quemadmodum enim potest Capitulum totam potestatem transferre in compromissarios. *c. Causam. & c. In causis. sup. c. Quia propter. inf.* ita à fortiori possunt potestatem communicare aliquibus, vt vnà cum eis coëligant. Oportet tamen, vt in hoc omnes consentiant, sicut & in compromisso, quia interest cuiuslibet, ne extranei admittantur, cùm per hoc minuatur singulorum potestas, cùm extranei possint facere maiora, & sic per illos impediuntur Capitulares, quin illi faciant, ita *Panorm. hîc n. 3.* post *Compostellam*, qui censet, quòd maior pars minori parte inuitâ, possit aliquos admittere ad consulendum, licèt non ad eligendum. *arg. c. Obeuntibus. d. 63.* nam per hoc non fit præiudicium alicui, cùm sic admissi habeant duntaxat votum consultiuum, non decisiuum. Quòd Panorm. monet procedere, non solùm in actu electionis, sed etiam in alijs explicandis, per quamuis Vniuersitatem secularem, vel Ecclesiasticam, militat enim semper ratio præallegata.

Duplo maiorem facerent numerum.) Hic fun-

fundatur generalis regula obseruanda in postulatione. Quòd scilicet *quando postulatio concurrit cum electione*, vt in proposito (Archiepiscopus enim, vtpote alligatus suæ Ecclesiæ postulabatur; Plebanus autem S. Pauli eligebatur) *non valeret postulatio, nisi duplo maior sit numerus postulantium; quàm eligentium*, vti diximus. *c. Bonæ memoriæ. de postul.* vbi amplexi quoque sumus illam sententiam; quòd nulla electione concurrente, postulationem; licèt non à duabus partibus, sed solùm à maiori parte factam, inuitâ alterâ parte minori, possit admittere Superior, etiam inferior Papâ.

Cap. XLI. Ne pro defectu.

Idem Innoc. III. in Concilio Generali.

SVMMA.

Statuitur, vt vltra tres menses Cathedralis Ecclesia vel Regularis, Prælato non vacet. Intra quos (justo impedimento cessante) si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant eâ vice, ac ipsa eligendi potestas ad proximum superiorem deuoluatur. Is verò non differat vltra tres menses cum consilio Capituli sui & aliorum prudentium Ecclesiam viduatam, de personâ idoneâ ipsius quidem Ecclesiæ, vel alterius, si digna non reperiatur in illâ, canonicè ordinare.

EXEGESIS.

Vltra tres menses Cathedralis Ecclesia, vel Regularis.) Not. I. Trimestre hoc tempus ad prouidendum siue eligendum solùm dari, quoad Prælatum Ecclesiæ Cathedralis vel Regularis. In aliis verò Prælatis quarumcunque Ecclesiarum vel dignitatum, & quibusvis beneficiis Ecclesiasticis, datur semestre *per c. 2. De conc. prabend.* Ratio discriminis est, quia alij Prælati & Beneficiati jure communi non habent jurisdictionem in Clericos, sed ea competit Episcopo, quare minùs periculi est, si ea diutiùs vacent; vnde etiam antiquo jure cautum fuit *c. Postquam. d. 50. & c. Obeuntibus. d. 63. ne Episcopi electio vltra tres menses differatur.* Regulares quoq; Prælati, licèt non exempti, veri Pastores sunt, cùm habeant jurisdictionem ordinariam in suos, saltem quoad statuta Regularia & disciplinam.

Nota II. Vt Ecclesia censeatur regularis, non sufficere, vt in illâ sint Clerici & conuersi, sine proprio viuentes, dummodo sit Collegiata, vt volunt aliqui, sed intelligi illam, in quâ sunt Regulares viuentes sub Regulâ approbatâ, Professi tria vota substantialia cuiuslibet Religionis, de quibus *in c. Cùm ad Monasterium. de stat. Reg.* Alij enim licèt in communi, & sine proprio viuentes, non dicuntur simpliciter Regulares, nec habere Regulam, sed potiùs quendam modum viuendi. *ex gl. in Clem. 1. de rel. dom. & in Clem. 1. de sent. excom.* vt bene advertit *Panorm. n. 5.* qui allegans *gl. in c. seq.* probabiliter censet, quòd vbi de jure speciali Prælatus Ecclesiæ Collegiatæ vel secularis, haberet jurisdictionem generalem in Clericos, sicut Abbas in Monasterio, quòd tunc talis Ecclesia comprehenderetur sub dispositione *huius cap.* ex identitate rationis. Neque obstat, quod obseruat *Laym. c. 9. q. 95.* constitutionem hanc, quæ est *Innoc. III.* contra anteriorem Canonem Alexandri III. (qui in omnibus aliis Ecclesiis vel beneficiis semestre concedit,) non esse extendendum ad personas expressè non comprehensas; quia identitas rationis potest multum, præsertim cùm Canon ille antiquior, semestre non præfigat, quasi non liceat illud præuertere, sed potiùs permittit; etsi verum est, extra casum necessitatis & ordinariè, spatium jure communi concessum, non posse restringi, aut ampliari, nisi à solo Papa ex plenitudine potestatis, jux. gl. *in c. Pro illorum. verb. auctoritate. de prabend.*

Iusto impedimento cessante.) Not. ex *Panorm. n. 2. quòd tempus præfixum electioni non currit impeditis.* Vnde concludunt DD. hîc, quòd non est opus petere restitutionem in integrum, si impedimentum durat vltra tres menses, siue superuenerit à principio, siue post inchoatum trimestre, semper enim impedit cursum temporis, *concord. c. Quia diuersitatem. de conc. præb.* vbi idem probatur in tempore præfixo ad conferendum, & in fine vult Pontifex *tempus semestre non à tempore vacationis præbendarum, sed notitia ipsius computari*, quia autem tempus à jure definitum non currit justè impedito, si agitur de pœnâ inferendâ ob negligentiam, *negligens autem dici non potest, qui ignorat*, vt ait *Laym. qui & ipse q. 97.* hoc pro Regulâ indubitatâ ponit. Etsi non consequenter *q. 99.* negat *electores siue collatores, post lapsum tempus legitimum, posse moram ità purgare, quò minùs electio vel collatio, tanquam non Canonicè facta, & omnia quæ inde secuta sunt, à Superiore rescindi queant.* Hoc enim ita generaliter minimè verum est, potest enim mora vltra trimestre aut semestre nasci ex justo impedimento, quo suppetente, Superior nihil juris habet, cur electionem aut collationem post illud tempus rescindat, nec electores quidquam causæ habent, cur Superiorem requirant, vt ex dictis patet.

Eligendi potestate careant.) Nota. Negligentes eligere intra trimestre, ipso facto priuantur potestate eligendi eâ vice, neque opus est aliquâ sententiâ *concord. c. Quamquam. eod. in 6.* Quare si elapso trimestri electores eligant, & licet electione hâc non cassatâ Superior, ad quem facta est deuolutio etiam eligat, tenebit electio huius, non illorum.

Qui proximò præesse dignoscitur.) Illud *proximò* vel est aduerbium, & idem quòd *proximè*, vel subintelligitur *locus, siue gradus*, vt idem sit, quòd *proximo loco, siue gradu dignitatis.* Si itaque Ecclesia Cathedralis non sit immediatè sub Papâ, vti apud nos est Ecclesia Bambergensis, tunc ob negligentiam, siue culpabilem moram eligendi vltra trimestre, deuolutio fit ad Archiepiscopum, *iuxta*

præf. c. Quod est Innoc. III. Olim autem fiebat deuolutio ad Papam in Ecclesiâ Cathedrali & Metropolitana *per c. Dilectus de concess. præb.* hodie secùs in casu negligentiæ *per h. t.* In alijs autem casibus, vt si propter delictum aut transgressionem formæ Canonicæ, Electorum fit deuolutio ad Papam conformiter *c. Quanquam eod. in 6.* Cuius Iuris antiqui cùm correctorius sit noster Canon, non debet extendi vltra casum expressum *l. Præcipimus. C. De appell.* Rectè autem aduertit *Laym. q. 98.* sicut per Concordata Germaniæ, Archiepiscopus non confirmat electos, sed Papa, ita nec hæc deuolutio fieri videtur ad Archiepiscopum in Germaniâ, sed ad Papam.

Deuoluatur.) Deuolutio, vt sumi potest ex *Layman. c. 9. q. 94.* fit, *cùm potestas eligendi, conferendi, præsentandi, ad prælaturam sine Ecclesiasticum beneficium, ab ordinario collatore, electore, vnâ vice priuato* (adde *aut mortuo vel impedito*) *ad alterum transit.* Huius devolutionis *Layman* ibi duas potissimùm causas assignat; *Negligentiam* si intra præfixum tempus ex morâ vtique culpabili, electio; collatio, præsentatio non fiat. 2. *Delictùm* aliquod aliud jure expressum; vt si Capitulares indignum elegerunt, aut formam eligendi non seruârunt.

Dicit tamen, potissimùm has duas esse causas; sed non solas, ideóque tertiam causam, & speciem deuolutionis addit *q. 98.* est enim ait *recepta doctrina, quòd propter negligentiam Collegij, vel mortem omnium de Collegio, jus prouidendi deuoluatur ad Superiorem, qui habet potestatem confirmandi electum, siue Episcopus sit,* siue alius; allegat ad marginem gl. ad *Clem. vnic. Verb. dispensationē. de Suppl. negligentiâ Præl.* quæ itidem allegatur à Panorm. cuius eadem verba sunt, quæ *Laymanni c. t. n. 10.* suprà. Glossa tamen nihil habet *de morte omnium de Collegio*, nisi fortè aliam, *viderit Panorm.* quia tamen hæc est certa & recepta doctrina; addidi in definitione, *aut mortuo*, (electore scil. aut collatore,) *vel impedito*; si v. g. vltra tempus longâ captiuitate vel infirmitate, detinerentur viuentes Electores vel Collatores, deuolutio itidem fieret ad proximum Superiorem, ne damnum pateretur Ecclesia. Ad negligentiam autem reuocamus alia delicta, nam & negligentia vtique aliquod delictum est, etsi diuersam speciem deuolutionis constituat, iux. Panorm. & ipsum Laymannum, vt constat ex dictis.

Vltra tres menses) tantundem temporis habet Superior ille, ad quem fit deuolutio, quantum habent primi electores, & idem obseruatur in semestri circa prouisiones aliarum Ecclesiarum & beneficiorum *c. Licet de Suppl. negl. Prælat. subrogatus enim censetur eodem jure cum illo, in cuius locum subrogatur.*

Cum Consilio Capituli sui.) Non de necessitate, sed de honestate debet Episcopus in hâc re consulere Capitulum, iuxta *Innoc. & Panorm. hic. n. 6.* fauet t. vbi in deuolutione potestatis, nulla fit mentio Capituli, sed solùm Superioris, vt & *in c. Quanquam. in 6.* Si autem proximus superior non prouidet intra tres menses, potestas deuoluitur ad proximum Superiorem, non ad Capitulum *c. Licet. & c. Fin. de suppl. negl. Præl.*

De Personâ idoneâ &c.) Hinc est quòd tenentur eligere *de gremio illius Ecclesiæ, & homines illius qualitatis, sicut tenebantur eligere primi electores. iux. Clem. vnic. de Suppl. negl. Quod* ipsum ex communi & receptâ sententiâ *fatetur Layman q. 101. allegans Rebuffum tit. de Deuolut. n. 4.* quòd Prælatus, ad quem jus eligendi, & conferendi deuoluitur secundùm naturam, & conditionem beneficij conferre debet, vid. alicui eius generis; sicuti in fundatione expressum est. Etsi verò *gl. hoc non obseruato, censeat non cassari electionem, neque id in praxi fortassis fiat*, inspecto tamen mero jure, *Panormitano n. 7.* meritò probatur opinio contraria *Hostiensi. per c. Nullus inuitus. d. 61.* vbi dicitur quòd Clerici, siue Canonici possint talem Prælatum renuere, si non est de proprio gremio (& idem est de alijs qualitatibus requisitis) quia fit eis iniuria, si inter ipsos reperitur idoneus. Neque obstat I. quòd Capitulum ipsum possit eligere aliquem extra gremium, vt *in c. Cùm inter. suprà.* Aliud enim est in Capitulo, quàm in Superiore, quia Capitulum potest renuntiare fauori suo, vt proprio, Superior autem non potest renuntiare juri alterius *arg. c. Si diligenti. de for. compet.* Neque obstat II. quòd omnes in eâdem Ecclesiâ videntur deliquisse, non eligendo intra tempus debitum sine causâ justâ. Vel enim contemnunt jus proprium illóque non vtuntur, quod penes ipsos est, vel sufficit pœna hic statuta, quòd pro vnâ vice sint priuati potestate eligendi, neq; omne delictum priuat potestate eligendi passiuè, vt ait *Panorm. n. 7.*

Canonicè ordinare.) Nec tenetur Superior, ad quem fit deuolutio, præcisè eligere, sicut primi electores, sed potest procedere per viam prouisionis, sine electione strictè sumptâ, itâ ut prouidendo eligat, & simul confirmet. Habet enim Superior talis, v. g. Archiepiscopus, electionem jure deuoluto, & confirmationem proprio, ex quo enim in illo concurrunt hæ duæ potestates, potest eas explere vnico actu, vt not. *Innoc. in c. Cùm olim de causâ possess. & propr.* vel pluribus, vt rectè dicit *Panorm.* quòd habeat optionem, vtrum velit vno vel pluribus actibus rem absoluere.

Cap. XLII. Quia propter.

Idem in eodem.

S U M M A.

Statuimus, vt cùm electio fuerit celebranda, præsentibus omnibus, qui debent & volunt, & possunt, commodè interesse, assumantur tres de Collegio fide digni, qui secretè & singillatim vota cunctorum exquirant, & in scriptis redacta, mox publicent, nullo appellationis obstaculo interposito, vt is collatione habitâ eligatur, in quem omnes vel maior & sanior pars Capituli consenserit. Vel saltem eligendi

gendi potestas aliquibus viris idoneis committatur vice omnium. Aliter electio facta non valeat. Nisi fortè communiter esset ab omnibus, quasi per inspirationem sine vitio celebrata. Qui verò contra præscriptas formas eligere tentauerint, eligendi eâ vice potestate priuantur. Nemo Procuratorem in electionis negotio constituat, nisi absit eo loco, vnde debet aduocari, & justè impeditus venire non possit, suprà quo, si opus fuerit, fidem faciat juramento, & tunc si voluerit, vni committat de Collegio vicem suam. Electiones quoq; clandestinas reprobamus, statuentes, vt quàm citò electio fuerit celebrata, solemniter publicetur.

EXEGESIS.

Electio.) Definitionem electionis dedimus c. 1. Triplex hîc assignatur, per scrutinium, per compromissarium, per inspirationem. Accedit genus quartum per compromissarium mixtum, de quo *in c. Cùm expediat. eod. in 6.*

Præsentibus omnibus) Iis scil. qui 1. debent 2. volunt. 3. possunt. 4. commodè interesse. Hi omnes & soli vocandi sunt, alij si vel absint, vel non vocentur, non præstat electioni impedimentum. V. quæ diximus *in c. Cùm inter. 2. c. Quòd sicut. 4. Coram. 1. Bonæ memoriæ. 2. suprà.*

Vnde colliges 1. Electionem debere fieri à maiori parte eorum, qui præsentes sunt, & actu ferunt suffragium, neque haberi rationem illorum, qui legitimè vocati absunt, vel suffragium ferre nolunt, etsi maiorem partem Capituli, vel Collegij constituant. 2. Verbum *debent* non inferre obligationem, sed jus suffragij, quod illis non potest negari, si illo velint vti, etsi non teneantur, & ideò non iniustè agunt nolendo, vt apparet ex *t.* Quod intelligitur ex vi juris communis, nam jure speciali alicuius Ecclesiæ vel Religionis poterit imponi obligatio, vel etiam præceptum Superioris, si ita videtur expediens vel necessarium. 3. Si omnes, vel ferè omnes nolint venire, ad Superiorem spectabit prouidere, vt conueniens numerus congregetur, vel electio deuoluatur ad ipsum, iuxta *c. Ne pro defectu. suprà* 4. De modo conuocationis nihil vi huius Capituli statui, quàm vt illi vocentur, qui commodè possunt, quando autem vel qualis debeat esse hæc commoditas, nihil est expressum, ideò standum est juri particulari vel arbitrio prudentum, vel denique consuetudini, cuius mentionem facit *c. Cùm inter. 2. suprà.* Atque hæc ex communi DD. tradit *Suar. t. 4. de Relig. l. 2. c. 5.*

Assumantur tres de Collegio.) Not. I. *ex eodem Suar. l. c. n. 7.* in his tribus eligendis, qui singulorum vota exquirant, non esse seruandam hanc formã, ne procedatur in infinitum, sed fieri debere modo arbitrario, cùm forma hîc præscripta solùm requiratur ad electionem Prælatorum, nõ ad quosvis alios. Vnde etiam lege vel consuetudine introduci potest, vt electio illorum trium non pertineat ad totum Collegium; sed quatuor, vel quinque antiquiores, aut digniores, vel vt hi ipsi tres scrutatores per conditionem antiquitatis, dignitatis &c. in perpetuum sint designati pro omni electione, qui videl. præsumuntur esse fide digni. Etsi possent à Congregatione recusari, si justa causa aut suspicio objici posset, illos dignos non esse, vti benè monet *Suar. l. c.* qui meritò minùs probabile censet, quod *Panorm. n. 13.* timidè dicit se credere, *si tres de Capitulo congregato, aliis videntibus, incipiant scrutari vota aliorum; & nemine contradicente, sequatur communis electio, quòd sit valida, cùm agatur de re meritoriâ & concupiscibili,* in quâ tacentes habentur pro consentientibus, vt in simili not. *gl. in c. Sicut nunc. eod. in 6.* sed profectò isti videntur se ingerere, adeòque redduntur suspecti, præterquam quòd *t.* illos jubeat assumi, adeóque requirere videtur expressam designationem.

Quæres, vtrum sit de substantiâ huius formæ, vt isti tres eligantur ex gremio Collegij, & non sint plures quàm tres. Resp. 1. Etsi id negent aliqui, probabiliùs tamen esse quod tenent *Goffr. Innoc. Host. Panorm. n. 13. & sequitur Suar. l. c. n. 8.* ac magis conuenit literæ, quod ipsum suadet ratio, quia fideliter hoc munus exercebitur per eos ad quos spectat electio. Resp. 2. Probabile itidem esse, necessarium quoque esse de substantiâ huius formæ, vt non assumantur plures, vel pauciores quàm tres, vt sentit *Panorm. l. c.* Etsi gl. & aliqui dicant, non esse de substantiâ, dummodo sint tot scrutatores, vt fraus fieri non possit.

Mihi placet, quòd dicit Suar. Certum hoc videri de paucioribus, quia esset expressè contra formam & certitudinem scrutinij. De pluribus autem contrarium sustineri posse, quia vbi sunt quatuor, sunt & tres, & augmentum numeri potius reddit certiorem & securiorem electionem. Conuenienter tamen designatus est numerus ternarius, qui ad certitudinem faciendam, moraliter sit sufficientissimus, & pro secreto seruando minimus, qui ad consulendũ certitudini esse possit. Adverte denique quòd diximus: Scrutatores assumi debere de Collegio, intelligi, nisi sponte omnes qui habent jus eligendi, consentirent in vnum vel plures extra Collegium. Sicut enim *per c. Scriptum. suprà*, possunt de communi consensu admittere aliquos extraneos, qui secum colligant, ita nihil obstat, quin eodem modo eligant Scrutatores.

Secretè & singillatim.) Dupliciter hoc potest intelligi, vt singulariter notat & egregiè explicat *Suar. l. c. n. 9.* 1. Vt singuli electores, singillatim (id est non bini & bini, vel plures, sed quilibet singulariter per se, sic ferat suffragium vt seruatur in testibus; qui non debent plures commisceri in examinatione, aliàs non valeret depositio. *per c. Venerabili. & c. Cùm causam. de test.*) vocati, voce Scrutatoribus edicant, quem quis eligat, & aliquis ex Scrutatoribus scribat. Quam sententiam videtur indicare Verbum *exquirendi*, nam *exquirere* videtur idem esse, quod *interrogare*, & additur *diligenter*, vt interrogatio & responsio fiat ita distinctè, ne sub-

subsit ambiguitas vel fraus. Vnde Host. monet, respiciendum à Scrutatoribus vultum cuiusque electoris, quia difficile est *crimen non prodere vultu*.

2. Potest intelligi, vt vnusquisque electorum secretò ipse scribat, vel scriptum afferat votum suum, vt neque Scrutatores sciant quis illud scripserit; quod mutato aliquantulum charactere facilè obtinetur. Qui modus magis videtur consentaneus Verbo *secretè*, tum quia si tres sciant, non videntur suffragia secreta, tum quia *t.* solùm facit mentionem Scripturæ non vocis, quæ multum diminuit secretum, tum quia Concil. *Trid. Sess. 25. de Regul. c. 6.* requirit *suffragia siue vota tam secreta, ita vt singulorũ eligentium nomina nunquam publicentur.* ob quas rationes aliqui censent priorem modum valuisse quidem jure antiquo, sed *jure nouo Concilij Trid.* esse reprobatum.

Mihi verò placet sententia *Suar. l. c. n. 9.* priorem modum vi juris communis rectè obseruari iuxta communem sententiam, quia nihil est in *t.* quod repugnet, neque *hoc c.* censetur vllatenus esse abrogatum. Nam 1. satisfit Secretò, quod requirit *t. & Conc. Trid.* per numerum trium, qui est pro Secreto sufficiens, neque enim decretum excludit illos, qui ex juris dispositione aut consuetudine debent scire, pro quo *Suar. affert duas Cardinalium declarationes.* 2. Satisfit etiam mandato de nunquam publicando nomina eligentium. Quia *non publicari*, vt benè *not. Suar. n. 11.* non significat *à nemine sciri*; sed seruari sub Secreto ab illis, qui sciunt aut scire debent; constat ergo Secretum, etsi Scrutatores sciant, qui & à quibus eligantur. Addit *Suar. n. 12.* hoc Secreto indistinctè obligari non solùm Scrutatores, sed eligentes quoque. Probat ratione, quia hoc Secretum sancitum est principaliter in fauorem electionis, ad vitandas fraudes, illaudatas contentiones, ac libertatem in eligendo stabiliendam, quæ causæ militant etiam in eligentibus, ne videl. cuique alteri patefiant, qui eligunt. Addit dictum *Decretum Conc. Trid.* quatenus indistinctè statuit, vt singulorum eligentium nomina nunquam publicentur, publicantur autem, siue Scrutatores, siue ipsi eligentes illa evulgent. Et quia *Concil.* statuit *vt nunquam id fiat*, rectè infertur, neque post consummatam & confirmatam electionem id licere, cùm præsertim ad finem præcepti intersit, ne fiat ista publicatio etiam post transactum tempus electionis, cùm possint inde eadem & alia incommoda oriri. Hoc verò Decretum adeò rigorosum est, vt si quis contra illius constitutionem electus fuerit, electio irrita decernatur. Quod *Suar.* confirmat *ex declarationibus Cardinalium*, sed de his valde dubium est, cuius sint autoritatis, vel vtrum sint receptæ? Illud certum videtur, hoc Decretum solùm procedere de electionibus Superiorum Regularium, neque extendi debere hunc Secreti rigorem de nunquam publicando, & adiunctam pœnam irritationis, ad electionem Prælatorum sæcularium, per *Reg. juris in 6. Odia restringi, & fauores conuenit ampliari.*

Vota Cunctorum.) Præsentium scilicet & volentium suffragium ferre, vbi adverte cum *Panorm. n. 12. c. 16.* licèt non sit de substantiâ electionis, vt omnes vocati veniant, est tamen de substantiâ, vt omnes præsentes suffragium ferant. Quod *Suar. n. 14.* intelligendum rectè existimat, *si velint*, si quis enim in Congregatione præsens se excusaret, vel nollet suffragari, non ideò electio esset nulla, quia nullo jure irritatur; & illud *cunctorum*, rectè intelligitur iuxta verba præcedentia, qui *debent, & volunt, & possunt.* Talis autem, qui præsens suffragium ferre detrectaret, statim esset ex Congregatione expellendus. Est autem differentia inter electores, antequam congregentur & postquam congregati sunt. Nam si quis ante non vocetur, electio est quidem irritanda, illo prosequente contemptum, sed non irrita, vt constat *ex c. Sunt. & in c. Bonæ memoriæ. 2. suprà. & c. Ecclesia. 2. inf.* Si autem in ipsa Congregatione contemnuntur, electio est ipso jure irrita, quia est contra *substantiam formæ h. c.* vbi jubentur *cunctorum videl.* præsentium siue congregatorum vota exquiri.

Quæres, quis debeat scrutari siue exquirere vota ipsorum Scrutatorum? *Panorm. n. 9.* ponit diversas practicas, & meliorem & communiorem esse ait, *vt duo ex eis scrutentur tertium.* Monet autem benè *Ioan. Andr.* vt primo Scrutatores ipsi scrutentur, siue exquirant vota sua, nec reseruentur in finem; quia cùm aliorum vota sint eis nota, videtur electio pendere ab illorum arbitrio, si videl. votis aliorum paribus accederent alterutri parti; Vnde Capitulum statim à principio hoc debet exprimere, vt duo ex ipsis scrutentur tertium, ante scrutinium aliorum. Alij putant posse addi quartum, qui cum Notario exquirat vota trium Scrutatorum, quod potest in praxi seruari, sed priùs est meliùs & communius, ait *Panorm.*

In Scriptis redacta.) Dubitari potest an hæc sit substantialis conditio, quia Scripturæ rarò solent esse de substantiâ actûs, maximè in his, quæ in communitate fiunt ad plura suffragia? sed certa & communis sententia DD. hic cum Glossa, Verb. *Redacta.* affirmat; & ratio id postulat, quia illa circumstantia est valde necessaria ad certitudinem electionis. Quæres à quo debeant scribi *vota* eligentium, cùm *t.* nihil exprimat? *Gl. hic* dicit, quòd per ipsos Scrutatores vel aliquem tabellionem id fieri debeat. *Ioan. Andr.* censet non referre an Scriptura sit publica vel priuata, cùm *t.* loquatur indistinctè. *Panorm. n. 9.* credit, quòd de mente *tex.* sit, vt aliquis ex Scrutatoribus vota redigat in Scripturam priuatam; creditur quippe illis in toto hoc actu, & licèt multa possint mala facere, non tamen præsumitur. Communiter autem tenetur, quòd Notarius possit adhiberi, nec refert vtrum sit laicus, vel Clericus. quia Notarius scribendo, nullam exercet autoritatem, nec aliquid speciale ministrat, sed præbet nudum ministerium, siue officium, veluti Procurator in re spirituali, qui non repellitur, quia est laicus, *c. 1. De Procur. in 6.*

Mox publicent in communi.) Dicuntur autem

tem vt explicat *Suar. n. 15.* publicari in communi, quando integer numerus votorum totius congregationis publicè enunciatur, dicendo: *vota quæ à Dominis electoribus exquisiuimus, sunt vniuersim numero viginti, triginta &c.* non exprimuntur nomina personarum, in quarum fauorem sunt data. Quod ordinatur ad maiorem certitudinem collationis votorum postea faciendæ, & ad subterfugia ac tergiuersationes excludendas, si non ab initio constaret numerum votorum respondere numero electorum, & neminem esse prætermissum. Vnde hæc solennitas ex omnium sententia est substantialis, sicut & illa conditio *vt mox fiat*, coniungitur enim publicationi in *t.* Quam autem vim habeat particula *mox*, tractat hic *glossa & DD. Bartol. in l. Si fructus. ff. Soluto matrimonio. l. Si quis maior. C. De transact.* Breuiter dico, in præsenti significare, vt *absque morali interruptione, siue in continenti & vno contextu*, vt loquitur gl. publicatio fiat, non interponendo actum pertinentem ad impediendam, vel differendam, vel dissoluendam electionem, qualis actus esset appellatio, ideóque prohibetur eius obstaculum interponi. Hæc autem publicatio, etsi in *t.* id non exprimatur, debet fieri ab vno Scrutatorum consentientibus aliis duobus, cùm soli supponantur scire suffragia secreta, neque expediat, aut necessarium sit omnes simul loqui, vt rectè ponderat *Suar.*

Vt is collatione habitâ.) Collatio hæc facienda est à Scrutatoribus, vt apparet ex contextus non inter eligendos, sed inter eligentes eorúmque vota. Neque tantùm in solo numero, sed etiam in qualitatibus personarum, quod gl. ibid. explicat, dicens: *collatione factâ numeri ad numerum, zeli ad zelum, meriti ad meritum.* & sumpsit *ex c. In Genesi. c. Ecclesia Vestra II. inf.* sequitur *Panorm. ibid. n. 10. & alij*, concordat noster *t. in illis verb. Maior & sanior pars*, quia *maior* refertur ad numerum, *sanior* ad qualitatem personarum. Quæ collatio facilè intelligitur, si seruatur prior modus scrutandi, de quo paulò ante, vt suam mentem electores singuli Scrutatoribus voce explicent.

Difficultas autem est de altero modo, de quo itidem diximus, si suffragia feruntur per schedas, siue chartas, quibus inscriptum sit nomẽ eligendi, aut per fabas, siue lupinos in vrnam, vel vas aliquod coniectos. Cùm enim non constet, qui has schedas scripserint, aut fabas, siue lupinos iniecerint, non videtur posse fieri collatio personarum, quoad qualitatem. Vnde cùm præsertim huius modi iura non meminerint, videri potest illegitimus, nisi iure speciali aut consuetudine sit alicubi introductus. Rectè autem existimat *Suar.* hunc modum ferendi suffragia non esse prohibitum, licèt dicat *Panorm. n. 7.* in disponendis per *Vniuersitatem siue Capitulum, adeóque etiam in electione*, non debere dari voces per *lupinos*; Adde nec per schedulas, cùm sit eadem ratio, quòd tunc non possit apparere, quæ sit pars sanior, sed praxis est in contrarium, quia vt dicitur *in addit. ad Panorm. lit. a. per totum mundum practicatur, quòd voces dentur, siue per fabas, siue per lupinos, adde siue per schedulas* apertas; in quibus sit scriptum solum nomen eligendi, vel clausas & signatas, vt intus scribatur nomen eligentis, & foris nomen electi. Accedit ratio saltem pro electionibus Prælatorum Regularium, quia sic vel maximè seruatur, quod statuit *Concil. Trid.* vt nomina eligentium nunquam publicentur. Quâ autem ratione collatio votorum nihilominus fieri queat, mox dicemus.

Pars maior & sanior.) Omissis variis sententiis, quæ pars sit maior & sanior, commodissima & iuri ac rationi maximè consentanea est, quam affert *Suar. n. 22.* Vtrumque videl. *copulatiuè requiri*, neque præcisè ad electionem legitimam sufficere, *vt solùm eligat pars maior, nisi eadem sit sanior*; Neque *vt solùm eligat sanior, nisi eadem sit maior.* Requiritur igitur in primis *maior suffragiorum numerus respectu totius Capituli.* Neque enim sufficit habere *plura quàm cæteri habent*, si v. g. non solùm duo, sed tres vel quatuor fuerint in electione, nisi numerus votorum contineat *maiorem partem totius Capituli.*

Requiritur deinde vt eadem, hæc maior pars, sit *sanior*; Vnde si contingat vnam partem esse saniorem, non item maiorem, neutra electio per se & ordinariè valebit, etiamsi possit valere per accidens; vt si altera pars scienter eligat indignum, tum enim electio alterius partis est valida; quia totum jus in illam deuoluitur, neque reputatur vt minor pars, sed vt integrum Capitulum, vt not. *Panorm. in c. Dudum. supra n. 10.* per se autem etsi vtraque pars eligat dignum, neutra electio tenet, de quo est casus expressus *in c. Ecclesia à inf. vbi Host. Panorm. & alij* id notant ac sequuntur. Neque hinc sequitur aliqua perturbatio ex natura rei; quia *vbi aliud non constiterit, maior pars semper præsumitur sanior*, vt desumitur ex *dd. cc. Dudum & Ecclesia.* Incommoda verò quæ per accidens subinde oriuntur in rebus humanis, non possunt omnia vitari.

Et quidem collatio sanioris partis, si singuli electores voce Scrutatoribus suffragium suum aperiant, non erit valde difficilis, si verò per schedulas aut lupinos id faciant, fiet collatio prout fieri poterit saltem generatim; si enim apparet v. g. electum ab vna parte esse apertè aut notoriè indignum, facilè colligitur non esse electum à parte saniori, licèt sit maior. Idem est, si deprehenditur ambitio electi, aut corruptela munerum apud plures electores interuenisse, aut quid simile. Quorum si nihil occurrat, semper maior pars præsumitur sanior.

Eligatur.) Etsi hoc verbum præcedat illa: *Maior & sanior pars*, ordine tamen in re ipsâ sequitur; postquam enim collatio facta est votorum, & constiterit in quem maior & sanior pars consenserit, tum proceditur ad eligendum. Vbi cauenda est vocis ambiguitas, potest enim distingui veluti duplex electio, vna priuata singulorum eligentium, qui dicuntur eligere, & ipsi dicunt se eligere, dum suffragia sua singillatim ferunt. Altera communis, siue publica, quæ est publicatio electionis priuatim

à singulis facta, & in t. nomine electionis intelligitur. Est enim integra electio, velut actus moraliter vnus totius Capituli, qui non censetur perfectus, donec *vnus nomine totius Capituli loquatur*, & eligat futurum Prælatum publicè ac communiter, quem antè singuli vel plures elegerunt secretò ac priuatim.

Quæ communis electio est de substantiâ & formâ electionis, & statim post collationem votorum, sine morali interruptione fieri debet, vt suprà diximus de publicatione suffragiorum. Quomodo autem hæc communis electio fieri debeat, vel à quo, non est expressum in jure. Debere fieri ab vno, nomine omnium, constat *ex c. Sicut cùm. eod. in 6. vbi gl.* ait, quemcunque sufficere, si cæteri audientes tacitè consentiant. Conueniens est, vt tantò ordinatiùs omnia gerantur, id fieri ab eo, qui Capitulo præest, quod videntur jura supponere, dum aliud non disponunt.

Aliquibus viris idoneis committitur.) Est hæc secunda forma electionis prioris subsidiaria adinuenta pro viâ faciliori, vt euitetur scrutinium, *quod est difficilius*, vt ait *Panorm. n. 2.* Vocatur compromissarium, quia illi qui habent jus eligendi, simul *promittunt, siue compromittunt in aliquos viros idoneos, qui vice ipsorum eligant Prælatum.*

Nota. I. Ad validitatem compromissi requiri consensum omnium, idque colligi ex illis verbis *t. qui vice omnium, Ecclesiæ viduatæ prouideant*, ergo debent omnes consensisse, cùm omnium vicem impleant. Et sanè interest singulorum, ne priuentur voce suâ. Vide, quæ de compromisso diximus *in c. In causis, & in c. Cùm in jure. suprà.*

Nota. II. Compromissarios debere esse Clericos. ita *Panorm. in c. Causam*, ex communi, quia laici Ecclesiastica negotia tractare non debent *c. 2. De judic.* Nec refert tamen, vtrum sint ex gremio Capituli, siue extra, modò sint idonei, *ita gl. in d. c. Causam.* Neque tantùm in plures compromitti potest, sed etiam in vnum, v. g. Episcopum, iuxta idem c.

Nota. III. Eo ipso, quòd Compromissariis detur potestas eligendi, illos etiam habere potestatē postulandi; est enim recepta apud DD. regula, quòd qui eligere potest, is etiam postulare possit, *c. In causis. suprà. & habetur in c. Quòd translationem. iux. gl. verb. liberam. de renunt.*

Nota. IV. Compromissarios posse aliquem ex se ipsis eligere, & vnum ab aliis electum, posse consentiendo numerum suffragiorum augere, de quo diximus satis *in c. Cùm in jure. suprà.* Non tenentur autem ipsi Compromissarij certam formam electionis seruare, nisi fuerit præscripta, modò electio fiat per verba singularis numeri, & per vnum vice omnium, *vt ait Panorm. n. 2.*

Nota. V. Si ex tribus Compromissariis duo scienter eligant indignum, Panorm. *n. 5. & in c. Cùm in jure. sub fin.* & alij quidam tenent, potestatem duorum, deuolui in vnum, qui non deliquit. Sed contrarium est probabilius, quòd tenent *Archid. Silu. verb. Electio 2. q. 19. Laym. q. 2.* Quia cõpromissum se non extendit vltra intentionem compromittentium; hi autem vel exprimunt, vel intelligunt illam conditionem, quæ exprimitur in *c. Cùm in jure*, eum se recepturos, in quem omnes, vel maior pars illorum consenserit. Adde, si ignoranter eligant personam non idoneam, ad nouam electionem aut postulationem, eos sine nouâ commissione non posse accedere, quia postquam functi sunt officio, siue bene, siue malè, cessat eorum potestas, ait *gl. in d. c. Causam. verb. Recipi.*

Nota denique VI. Potestatem eligendi posse Compromissariis vel tribui absolutè, ita vt quemcunque idoneum, licèt non sit ex gremio Ecclesiæ, prout bonum illius requirit, eligere aut postulare possint, vt *in c. Cùm in jure. suprà.* vel limitatè & cum conditione aut restrictione, vt v. g. vnus eligatur, qui non sit ex Capitulo, vel ex Compromissariis, quas restrictiones ponit Layman. *q. 85.* Vel denique vt teneantur *secretè scrutari vota omnium, & illum eligere, in quem consenserit maior & sanior pars Capituli*, vt *in c. Cùm Dilectus. suprà.* de quâ decretali cùm esset dubitatum, an non esset reuocata per *h. c. Quia propter.* declarat *Bonif. c. Cùm expediat. in 6.* non esse abrogatam, imò posse in ipsis electionibus, vt priùs procedi *per eandem videl. compromissi formam*, in quâ simul proceditur *per formam Scrutinij*, vt obseruat *Panorm.* Ideóque solet appellari *Scrutinium mixtum*, & pro *quartâ formâ* electionis assignari. Etsi mihi quidem vix essentialiter videtur differre à formâ Scrutinij absolutè sumptâ, cùm præsertim eiusmodi Compromissarij debeant seruare substantialia h. c. & non differant à Scrutatoribus, nisi nomine, & aliquâ maiori specie autoritatis.

Aliter electio facta non valeat.) Ipso jure non valere electionem contra formam huius *cap.* celebratam, negant alij, vt *Host.* qui censet requiri sententiam judicis. Alij affirmant, *vt Innoc. Compostella, Panorm. n. 5. allegans. c. Sicut cùm. & c. Si cui. eod. in 6. & c. Ecclesia. 2. inf.* Ex quibus jubet notari, quòd per hæc verba: *non valeat*, inducitur *nullitas ipso facto.* Placet verò quod dicit *Laym. q. 81.* Si nemo talem electionem oppugnet, electum in conscientiâ tutum esse, & defendere se posse *per Reg. 33. Cancellariæ, de triennali Possessore*, id est, quòd post triennium à die possessionis acquisitæ molestari ampliùs non debeat. Vnde tamen non necessariò infertur, quod vult *Laymann*, electionem talem ab initio fuisse validam, sed videtur Pontifex ad vitandas lites & perturbationes, per hanc Regulam defectum factæ electionis aut prouisionis velle supplere.

Illud clarum est ex *t.* electores ipso facto non incurrere pœnam priuationis, sed per sententiam pro eâ vice, potestate eligendi priuari posse. Neque enim text. dicit, *priuati sint, sed priuentur.*

Quæres 1. an hæc forma Scrutinij in electionibus omnibus seruari debeat? Resp. tantùm seruandam in electione eorum, per quorum mortem Ecclesiæ dicuntur viduatæ, has enim exprimit *t.* Vnde præcipuè locum habet in electionibus Episcopo-

ſcoporum, qui ſunt propriè Sponſi Eccleſiarum, *c. Sicut.7.q.1.* item aliorum Prælatorum Regularium, qui habent juriſdictionem generalem, *fa. c. Precedens*, vbi Papa æquiparat Eccleſias Cathedrales & Regulares, & harum quoque Prælatos appellat *Paſtores*, & per illorum mortem dicit Eccleſias viduatas; etſi non tam ſtrictè ſint Sponſi illarum, quàm Epiſcopi. Eadem eſt ratio Prælatorum ſecularium, qui habent juriſdictionem in Clericos. Abbatiſſas quoque ſub eodem Scrutinij ſecreto debere eligi, ſtatuit *Conc.Trid. Seſſ.25.De reform. Regul.c.6.* Etſi forma *huius c.* cum dictis Abbatiſſis non in omnibus aliis ſeruetur; Neque enim neceſſe eſt eligi Scrutatrices ex ipſis, ſed ipſarum vota Superior cum duobus teſtibus ſecreto tamen & ſingillatim audire, vel aliter excipere poteſt.

Quæres 1. An eadem forma obſeruanda ſit in poſtulatione? Reſp. 1. *In poſtulatione ſolenni* obſeruandam eſſe, vt dicit *Panorm.hic n.9.* (etſi diſſentiat *Silu.Verb.poſtulatio. q.2.*) quia poſtulatio & electio in jure æquiparantur, quoad has juris ſolennitates, admiſſio enim poſtulationis, habet ſe ſicut confirmatio electionis; ait *Layman.q.10.* Reſp. 2. Idem cum eodem *Laymann* dicendum videri de poſtulatione *non ſolenni*, cùm Abbas vel Religioſus ad Epiſcopatum, vel alterius Monaſterij prælaturam poſtulatur; eſt enim vera electio, vel conditionata: *ſi Superior licentiam dederit.* Niſi fortè ſeorſim & priùs petatur licentia eligendi, & poſtea primùm fiat electio, quo caſu ad talem poſtulationem non foret neceſſaria forma Scrutinij, ſed ſatis erit illam adhiberi poſtea in electione, quo modo intelligi poteſt *Panorm. quem Laymann citat in contrarium V. quæ diximus c.1. De poſtulat.Prælat.*

Quaſi per inſpirationem.) Not.I. Vt valeat talis electio, requiri inprimis, vt fiat *ab omnibus, vno enim contradicente, non cenſetur facta inſpirante Deo, arg.c.Nec Nonnus. 8.q.1. & tenent communiter DD.* Deinde, vt ſit facta abſque vitio Simoniæ, & omnis tractatûs præcedentis, quia hæc vt patet excludunt diuinam inſpirationem, & ſapiunt vel malitiam, vel humanam induſtriam.

Nota. II. In eo quòd *t.* dicit *quaſi per inſpirationem*, inſinuari tacitè, vt cenſet *Hoſt.* duas formas inſpirationis. Vnam, *quæ fit manifeſtè autore Deo*, nec indiget aliâ confirmatione, qualis fuit *electio SS. Nicolai, Ambroſij, Seuerini &c.* de quibus *c.Statuimus. §. Eſt contra.d.41.* & hæc eſt ſimpliciter dicenda fieri per inſpirationem diuinam. Altera fit *per quaſi inſpirationem*, vnde manifeſtè conſtat Deum illius eſſe autorem, *verb.Similiter tamen præſumitur*, vt cùm omnes de Collegio vno ore in aliquem conſentiunt nullo præcedente *tractatu ſpeciali; Generalis enim de orando Deo nentiquam obſtaret*, vt not. *Ioan.Andr.* vt ſi vnus vel plures hortarentur reliquos: *Rogemus Deum pro bono Prælato, aut exhortando ad bonam electionem*, & repentè omnes mouerentur ad eligendum aliquem, non tamen fieri debet perſuaſio *reſpectu certæ perſonæ*, tum enim electio fieret ad ſuggeſtionem hominum.

Procuratorem conſtituat.) Duo ſtatuuntur; ne quis Procuratorem conſtituat, & vt ſi neceſſe fuerit, vni de ipſo Collegio committat vicem ſuam. Et prius quidem eſt ſpeciale in electionis negotio. In aliis enim negotiis explendis per Capitulum, vel Vniuerſitatem, poteſt etiam non impeditus Procuratorem conſtituere *per h. t.* à ſenſu contrario, vt dicit *Panorm. n.1.* Ratio autem ſpecialis in electione eſt, quia in illâ videtur electa induſtria perſonæ *arg.c. Is cui. de Off. deleg. in 6.* Secundum autem non eſt ſpeciale in electione, ſed generaliter non licet in cauſis Capituli conſtituere Procuratorem extraneum, ne compellantur illi, qui ſunt de Capitulo, Secreta ſua communicare cum alieno. Si tamen Capitulum facit poteſtatem conſtituendi non ſolùm Procuratorem, ſed etiam extra gremium Capituli illum aſſumendi, poterit idem facere etiam in caſu electionis, non obſtante *h.c.* poteſt enim *renuntiare fauori ſuo.* Cùm enim poſſint jus eligendi communicare cum extraneo *c.Scriptum. ſuprà.* à fortiori poterunt admittere Procuratores eorum, qui ſunt de Collegio, etiamſi illi Procuratores ſint extranei, vt bene argumentatur *Panorm. hic n.1. & 2.*

Solenniter publicetur &c.) Publicatio electionis debet fieri, & Clero & populo, pro diuerſitate Prælatorum maiorum vel minorum, videlicet *iuxta ſpecialia jura, ſtatuta, conſuetudines.* Neque hæc publicatio eſt de ſubſtantiâ, modò electio non ſit clandeſtina. Electiones enim *clandeſtinæ* manifeſtè hîc reprobantur; *clandeſtinam* autem eſſe dicunt *Compoſtella & Panorm.* de quâ Capitulum ordinat, *quòd clandeſtinà maneat; & quòd nihil de ipſâ dicatur à Canonicis.* Eſt verò talis electio ipſo jure nulla, vt *cùm gl. in c.vnico. Vt Eccleſ. benef. ſine diminut. conferantur*, dicit *Panorm.hîc.* facit *reg.jur.in 6. Quæ contra jus fiunt, debent vtique pro infectis haberi.* Atque hæc de præcipuo iſtius tituli textu, qui totius materiæ clauem, & medullam continet.

Cap. XLIII. Quiſquis.

Idem.

S V M M A.

Conſentiens electioni ſuæ per poteſtatis ſecularis abuſum, electionis commodo careat, & ineligibilis fiat. Qui verò huiuſmodi electionem, quam ipſo jure irritam eſſe Pontifex cenſet, celebrant, ab officiis & beneficiis penitus ſuſpenduntur, per triennium eligendi poteſtate priuati.

E X E G E S I S.

Per poteſtatis ſecularis abuſum.) *Panorm. n.5. allegans Innoc. in c. Meſſana.inf.eod.* (vbi tamen nihil tale in illo reperio,) ponit tria exempla huius abuſus. 1. Cùm Clerici requirunt laicos, vt interſint electioni, eſt enim electio, *cui interſunt, ipſo jure nulla, per d.c. Meſſana.* 2. Cùm requirunt conſenſum Principis *ſuper certâ perſonâ eligendâ*, ita vt electionem ſubijciant illius arbitrio, de quo vide quæ

 dixi-

diximus *suprà in c. Cùm terra.* 3. Cùm eligunt adacti *per vim aut metum alicuius Principis, aut potentatûs secularis.* Quo casu electionem esse ipso iure nullam, aliqui aiunt, alij negant &c.

Panorm. in c. Licet. suprà. n. 12. non malè distinguit, si electores compellantur eligere personam *certam & determinatam*, electio erit ipso iure nulla, est enim contra substantiam actûs, quia eligere, est *vnum ex pluribus voluntariè capere*, vnde non *est electio, vbi non est voluntas libera. 23. q. 5. ad fin. & c. Vbi periculum. §. Caterùm. eod. in 6.* vbi dicitur, quòd cessat electio, vbi amittitur libertas eligendi. Secus est, si solùm compellantur eligere *ex certo genere personarum*, v. g. Hispanorum, Germanorum, Gallorum &c. quo casu restringitur quidem libertas, non tamen omnino tollitur, quod consuetudine aut statuto posse induci, diximus *cit. c. Cùm terra.*

Electionis commodo careat) Tria diuersa iura habemus, vti advertit *Panorm. n. 6.* circa electionem factam per potestatis secularis abusum, *c. Si quis deinceps. 16. n. 7.* I. Interdicitur ingressus Ecclesiæ recipientibus dignitatem è manibus laicorum, donec resipuerint. 2. *In c. Præterea. de iure patronatûs disponitur*, quòd taliter recipiētes, debeant communione priuari. 3. Iste *c.* reddit electum ineligibilem sine dispensatione, & præterea electoribus infert pœnam suspensionis ab officiis & beneficiis. Vnde apparet hos Canones non esse contrarios, sed diversas pœnas infligi Clericis, qui sponte, vel per vim patiuntur violari à laicis libertatem Ecclesiasticam. Et quidem prima est sententiæ latæ, secunda ferendæ, vt ex verbis patet. Tertia in hoc *c.* per quem quis contrahit ineligibilitatem siue irregularitatem, vt ad dignitates eligi nequeat sine dispensatione, itidem est sententiæ latæ, etsi aliqui contra sint, teste *Innoc. hic*; qui tamen credit Episcopum in hâc irregularitate posse dispensare, & tenet hunc *c.* habere locum in omni dignitate, non tantùm Episcopali, vt vult *Host.* Censent autem DD. communiter quòd consentiens in sui electionem, possit promoueri ad Canonicatum, vel alia minora beneficia; *c.* enim solùm inhabilitat ad dignitates; vnde neque excluduntur beneficia curata, non esse enim eiusmodi beneficia simpliciter curata *propriè dignitatem, certum esse ait Panorm. hic. n. 3.*

Suspendantur ob officiis & beneficiis) *per sententiam iudicis, vt ait gl. hic, & in c. Cumana inf. & c. Quia propter. suprà, vt diximus ibid.* Neque per hunc *c.* corrigitur *c. Cùm in cunctis suprà*, vbi pœna suspensionis ipso iure infertur; sunt enim diversi casus, & ideò diuersæ pœnæ; ibi enim solùm priuantur beneficiis, si eligant indignum, hîc autem iubentur suspendi à beneficiis & officiis, quia violatores Ecclesiasticæ libertatis videntur grauiùs delinquere.

Cap. XLIV. Nihil est.

Idem in eodem.

S V M M A.

Sanxit Pontifex, vt electio ad regimen animarum, processum & personam, is ad quem pertinet eius confirmatio, diligenter examinet. Quia si secus incautè facit, non solùm deijciendus est indignè promotus, verùm etiam indignè promouens, maximè si hominem insufficientis scientiæ vel inhonestæ vitæ, vel ætatis illegitimæ approbauerit: confirmandi primum eius successorem careat potestate, & à perceptione proprij beneficij suspendatur, quousque indulgentiam promereatur. Si verò per malitiam excesserit, grauiori subiaceat vltioni. Episcopi itidem, dignos ad sacros Ordines & Ecclesiasticas dignitates promoueant sub pœnâ Canonicæ vltionis. Romano Pontifici immediatè subiecti, pro confirmatione, si commodè fieri potest, se personaliter repræsentent, aut personas transmittant idoneas. Ita tamen quòd interim valde remoti, videl. vltra Italiam constituti, & in concordiâ electi, dispensatiuè propter necessitatem Ecclesiarum & vtilitatem, in spiritualibus & temporalibus administrent, nihil tamen penitus alienent. Munus verò benedictionis, seu consecrationis recipiant, sicut hactenus recipere consueuerunt.

E X E G E S I S.

Ad regimen animarum.) Prælati dicuntur *regere animas*, vnde appellantur *Reges. 12. q. 1. c. Duo sunt. idéoque largo modo omnes habentes curam animarum possunt appellari Prælati per h. c.* & clariùs *per c. Quia nos. de Cler. agrot.* strictè tamen Prælati dicuntur habentes *fori iurisdictionem contentiosam iuxt. Panorm. hic. n. 1.* Hic autem *c.* solùm procedit de his Prælatis qui per electionem assumuntur, vt inde colligitur, quòd iubeatur examinari electionis processus, qui locum non habet in illis, qui sine electione ad solam præsentationem, vel nominationem Principis, vel alterius assumuntur.

Ad quem pertinet ipsius confirmatio.) Hodie *Cathedrales Ecclesiæ* sunt reseruatæ summo Pontifici per *Regulas Cancellariæ*, *& in Germaniâ per concordata peculiaria*, confirmatio electionum, quæ in Metropolitanis & Cathedralibus celebrantur ab Ecclesiarum Capitulis spectat *ad eandem sedem*, sicut olim spectabat circa tempora *Nicolai I. c. 1. d. 22. & Greg. I. c. Quanto. d. 63. c. Pastoralis. 7. q. 1.* Si quis accipiat confirmationem ab illo, qui ius confirmandi non habet, & immiscet se postea administrationi, incidit in pœnam *c. Auaritia. suprà eod.* quia decretum iudicis invalidum, non excusat à delicto, *l. Meminerint. C. Vnde vi. Bartol. in l. Iustè possidet. c. fin. ff. De acquir. possess.*

Quibusdam temporibus permittebat Ecclesia Romana, vt Episcopi à Metropolitanis præmisso examine confirmarentur *c. Qui Episcopus. d. 23. c. Cùm Dilectus. suprà. c. Si Archiepiscopus. de temp. ordin.* Modus autem examinandi Episcopos, præscriptus est *à Greg. XIV.* in Bullâ, quæ incipit: *Onus Apostolicæ, apud Quarantā in Summ. Bullar. verb. Electio.*

mihi

mihi. f. 309. Vigore cuius, electus viciniori alicui Episcopo se tradit examinandum, super certis articulis per testes idoneos, atque juratos adstruendis. Huius Examinis processu Romam transmisso, si defectus nullus apparet, electus confirmatur.

Aliorum Prælatorum inferiorum confirmatio ordinariè pertinet ad proximum superiorem, ita *Host. in Sum. tit. de elect. in 6. & alij.* Si exempti sint, à Pontifice vel Legato eius qui in prouinciâ est, cõfirmari debent. *c. Si Abbatem. de elect. in 6.* Quorundam Ordinum Generales Canonicè electi, plenam jurisdictionem sine aliâ Pontificis confirmatione, ex speciali priuilegio consequuntur, vt not. *Rodriq. to. 2. qq. regul. q. 55. n. 3. Laymann in qq. Canonicis c. 10. q. 166.* censet, improbari non posse consuetudinem quarundam Ecclesiarum, vbi Decanus v. g. à Canonicis electus, si electioni consentiat, statim omne jus acquirit, nec Superioris confirmatione indiget.

Quæres, si Superior alteri committit examen & confirmationem electi, is autem indignum confirmet; vtrum sit puniendus? Resp. *cum Panorm. hic n. 5.* Nisi Prælatus ex justâ causâ alteri hoc commiserit, teneri ipsum ex culpâ, siue malitiâ Commissarij sui. Tenetur enim quis *ex facto illorum, quorum operis vtitur l. 1. ff. De publican. & vectig. per Bartol. l. Ne quid. ff. De incend. ruin. gl. in c. 2. De temp. ord. in 6.* secus si ex justâ & probabili causâ hæc delegâsset.

Personaliter repræsentent.) Episcopis Germaniæ pro confirmatione impetrâdâ sufficit, transmitti Romam processum examinis legitimè peracti. Qui autem propter confirmationem alicuius Prælati electi Romam mittuntur, fructus beneficiorum, exceptis distributionibus quotidianis, integros percipiunt *c. Cùm non deceat. de elect. in 6. ut ipsis officium Ecclesiæ præstitum damno sit.* Idque eâdem ratione *de electo* asserit *Ioan. Andr. in d. c.* Si causâ confirmationis petendæ, ad confirmatorem, aut examinatorem proficisci debet.

Vltra Italiam constituti.) Plerumque tamen etiam isti Prælati hâc facultate *vti non solent, etsi possent, sed Capitulum vel Æconomus deputatus administrat, donec confirmatio à Pontifice, vel eius Legato, si sit in prouinciâ, secuta fuerit.* Hâc verò potestate vti non potest Prælatus postulatus, cùm illi nullum jus acquiratur ante postulationem admissam, vt bene aduertunt *Io. Andr. & Panorm. in c. Quanto. de translat. Episcopi.*

Munus verò benedictionis siue consecrationis &c.) Consecrationem *intra tres menses*, Episcopi postquam confirmati fuerint recipere tenentur, etiam jure antiquo *c. Quoniam. d. 75. quòd innouat Concil. Trid. Sess. 23. de reform. c. 2.* Alioqui obligantur ad fructuum restitutionem. Si per alios tres menses consecrationis munus suscipere neglexerint; ipso jure priuationem incurrunt, nisi vrgens necessitas vlteriorem prorogationem postulet *d. c. Quoniam.*

Cap. XLV. Vt præteritæ.

Honorius III. Capitulo Constantinopolitano.

SVMMA.

Expensæ necessariæ, quas Capitulum Constantinopolitanum vel eius Nuncij vacante sede pro electionis negotio fecerint; de bonis Patriarchalibus fiant totaliter, vel reddantur. Dummodo ipsi bona decedentis Patriarchæ non occupent, vel vsurpent.

EXEGESIS.

Sumitur hinc generalis Regula pro similibus expensis ad quorumuis Prælatorum electiones, quia vt ait Glossa, vbi hinc inde eadem est ratio, & idem jus. *C. ad l. Falcidiam. l. Precibus. C. De inoff. donat.* Dicuntur autem expensæ necessariæ, *sine quibus negotium expediri non potest, vel sine quibus res efficitur deterior. l. Impensæ. ff. De verb. signif.* & sufficit, si quis credat (intellige bonâ fide) expedire, licet non expediat. *l. Prætor. §. 2. ff. De bonis autor. judicis poss.* Sed bene monet *Host.* locorum consuetudinem in his attendendam.

Cap. XLVI. Cùm post.

Idem Electo Lugdunensi.

SVMMA.

Cùm post cessionem prioris Archiepiscopi Lugdunensis, vota Canonicorum in eiusdem Ecclesiæ Præpositum conuenissent, quia tamen examinato processu Pontifex inuenit, electionem post publicationem consensuum, & collationis tractatum, aliquamdiu fuisse protractam, assensumq; Præpositi, priusquam electus fuerat, requisitum, ideò electionem eandem (ex ipsius duntaxat inordinato processu) exigente justitiâ cassauit.

EXEGESIS.

Aliquamdiu fuisse protractam.) Intelligit electionem publicam siue communem, quæ est *publicatio electionis priuatim à singulis factæ*, de quâ diximus *in c. Quia propter.* illam statim post publicationem, & collationem suffragiorum absque morali interruptione fieri debere. Si enim protrahitur, electio erit non quidem irrita sed cassanda *iuxt. h. t.* Si aliquis illam oppugnet, vt diximus *in d. c. Quia propter.* Vel ipse Superior vitium aduertat, vt Pontifex in hoc casu. Neque obstat *Cap. Publicato. inf.* quod jubet electores, publicato scrutinio, ad collationem & electionem, (si videl. moram faciant) per Superiorem compelli, vnde videri potest electionem non vitiari, neque esse cassandam propter moram interpositam. Rectè enim respondet *Panorm. hic n. 4.* Cap. illud procedere in casu, quo electores in fraudem electi protrahunt electionem, ideóque com-

compellendi sunt: *ne supplantetur electus*; *c.* autem præsens procedit, quando electores sine fraude electi, ex ignorantiâ vel negligentiâ, siue aliquâ malitiâ differunt electionem, talis enim mora, non alia, illam vitiat, & punitur cassatione.

Priusquam electus fuerit.) Cùm consensus huius electi primùm fuerit requisitus post publicata vota eligentium, non potuit notari de vitio ambitionis, constabat enim ex publicatione Scrutinij, omnes in ipsum consensisse, & sic erat vocatus à Deo, & à fratribus, *vt in c. Cùm in iure.* Solùm ergò, quia consensit ante electionem communem, peccatum fuit contra formam *cap. Quia propter.* quæ in Prælatorum electionibus nunc obseruanda est, ideóque Pontifex electionem, hanc etiam ob causam cassauit: Etsi secundùm jus naturale & mo em antiquum non requiratur illa communis electio; *sed ex solis consensibus singulorum vel maioris partis, seclusô jure positiuo resultet legitima electio,* vt egregiè *not. Panorm. n. 5.*

Cap XLVII. Constitutis.

Idem Eboracensi Priori & M. Guidoni de Canopo.

S V M M A.

Cùm quidam Abbates prætenderent, se debere interesse electioni Abbatis Fiscanensis Monasterij, ex ea causa, quòd cùm olim assumerentur in suorum Monasteriorum Abbates, fuit specialiter indultum eis ab Abbate dicti Monasterij, vt haberent vocem in Capitulo eorundem, Pontifex verò rationem hujusmodi friuolam reputans, perpetuum silentium dictis Abbatibus imponit.

S V M M A.

Fuit specialiter indultum.) Difficultas est, cur Pontifex hoc indultum improbârit, *cùm in c. Scriptum. suprà.* Præpositis & Prælatis omnium Ecclesiarum conventualium fuerit concessum jus coeligendi in Ecclesiâ alienâ, & penitus extraneo possit idem jus concedi, *sn. c. Cùm Ecclesia Sutrina. de causa poss. & propr.* vbi fuit retractata electio, quia Prælati Ecclesiarum Conventualium non fuerunt vocati, cùm essent in possessione juris eligendi.

Omissis variis sententiis, quas refert *Panorm. n. 3.* Resp. 1. *cùm Host. hic.* jus coëligendi posse concedi tam Monachis quàm Clericis, his autem Abbatibus non tantùm fuisse hoc jus concessum, sed absolutè, vt haberent vocem in Capitulo Fiscanensi, perinde, acsi essent Monachi Fiscanenses, quod est contra juris dispositionem: nemo enim potest habere locum in duplici Monasterio, nisi fortè vnum dependeat ab alio *c. Fin. de relig. dom. & c. 1. De priuil. in 6.*

Resp. 2. Non potuisse Abbatem & Conventum Fiscanensem talem seruitutem imponere suo Monasterio, vt extranei proinde haberent vocem in Capitulo, sicut ipsi Fiscanenses, sine consensu Papæ, si Monasterium fuit exemptum, vel Episcopi, si non erat exemptum *c. Auctoritate. de priuil. in 6. & c. Nulla. d. 93.*

Resp. 3. *cum Panorm. n. 3.* Hos Abbates neque in possessione se potuisse fundare, tum quia afferebant causam pertinentem ad petitorium, eámque friuolam, tum quia erant possessores malæ fidei contra jura allegata, nec eam aliquo justo titulo poterant colorare, vt illi de quibus procedit *cap. Cùm Ecclesia Sutrina.* Possessor autem malæ fidei nullum commodum potest habere, vt dixit *Panorm. c. Cumana. inf. quod tene menti.*

Cap. XLVIII. Ecclesia Vestra.

Idem Rotomagensi Capitulo.

S V M M A.

Cùm Ecclesiâ Rotomagensi vacante alij in Thomam quendam, alij in Cancellarium, alij in singulares personas eiusdem Ecclesiæ consensissent, Pontifex Thomæ electionem cassauit; tum quòd illi, qui ipsum elegerant, licèt maiorem partem facerent, partium comparatione minorum, non tamen ad maiorem partem Capituli peruenerunt; tum quia post publicationem Scrutinij, & Collationis tractatum, ad electionem (publicam siue communem) non est processum. Deportationis autem solennitatem, quæ etiam post appellationem legitimam est subsecuta, pro electione nec decet, nec expedit haberi. Inde quod factum est de Thomâ prædicto, Pontifex cassauit, petitione consentientium in Cancellarium quoque non admissâ.

E X E G E S I S.

Requiri ad legitimam electionem maiorem partem eligentium respectu totius Capituli, & post priuatum Scrutinium, publicam electionem, diximus *in c. Quia propter.* & de posteriori iterum paulò antè, *in c. Cùm post.* Vnde quod factum est de Thomâ prædicto, Pontifex cassat, petitione consentientium in Cancellarium quoque non admissâ. Videntur autem, qui in hoc casu Thomam elegerunt, existimâsse, defectum electionis illius communitatis nomine compensari per deportationem solennem electi ad sedem Episcopalem; sed Pontifex insistens seruando juri. *c. Quia propter.* meritò id negat, cùm præsertim interposita fuerit legitimè appellatio propter electionem; quam relinquere imperfectam post publicatum scrutinium, omittendo electionem communem non oportebat: Etsi appellari non posset, si publicato Scrutinio ad eam electionem fuisset processum, *iux. c. Quia propter.* vt dicitur ib. lit. y.

Electionem itaq; Cancellarij, vt Thomæ reiecit Pontifex, eandem vt videtur ob causam, quòd neuter fuerit electus à maiori parte respectu totius Capituli, cuius suffragia diuersa erant magno numero,

ro, præcipuè in Thomam, alia in Cancellarium, alia in alios singulares. Electio autem Thomæ prætetea laborauit defectu publicationis legitimæ.

Cap. XLIX. Cùm in Magistrum.

Gregorius IX.

S V M M A.

Mandat Pontifex, quatenus cùm Abbates esse non deberent, qui per professionem Monachi, vel Regulares Canonici non fuerint, ad amotionem eorum, qui tales inueniuntur, sublato appellationis remedio, procedatur.

Concordat *c. Cùm Causam.* quod suprà. & *Concil. Trid. Seß. 25. c. 22. de Regularibus*, quod ibid. allegauimus.

Cap. L. Cumana Ecclesia.

Idem Cumanensi Capitulo.

S V M M A.

Cùm in Cumanâ Ecclesia votis in diuersa diuisis, duo fuissent electi, & Pontifex comperisset, neutram electionem ad maiorem partem totius Capituli peruenisse, Clerici insuper & Capellani, licèt cum protestatione admißi fuissent, de quibus non constabat, vtrum jus eligendi ipsis competeret, denique collatio in communi, quæ post publicationem Scrutinij fieri debet, esset omissa; Pontifex vtramque electionem duxit irritandam, & electores pro illâ vice eligendi potestate priuat.

Huius c. diuisio, quantum ad electionis materiam spectat, intelligitur ex ijs, quæ diximus in *cap. Quia propter.*

Cap. LI. Sacrosancta.

Idem Abbati Cluniacensi.

S V M M A.

Attendens Pontifex, quòd jus eligendi in Ecclesiâ Collegiatâ non cadat in Laicum, & contrarium redundet in dispendium Ecclesiasticæ libertatis, mandat Abbati Cluniacensi, vt Prioratum S. Pancratij ad Ecclesiam Cluniacensem pertinentem, non obstante compositione, quam cum Comite de Varennâ veluti patrono (vt in optione illius sit, assumere vnum de duobus, quos Abbas duxerit nominandos) quidam Prædecessor inierat, liberè poßit ordinare, denuntiando ordinationem factam patrono, vt suum si voluerit honestum impertiatur assensum.

E X E G E S I S.

Non valet compositio, quâ laico conceditur jus spirituale, ad quod tenendum, solus Papa illum habilitare potest *c. Præter. §. Verùm d. 32. c. Bene quidem. d. 96. & gl. in c. Nobis de jure patronatus*, ad quem t. ista materia spectat, vbi & nos de illâ tractabimus. Quâ autem ratione consensus patroni in electionibus sit requirendus, diximus *in c. Cùm terra supra.*

Cap. LII. Cùm in veteri.

Idem Decano & Capitulo S. Ioannis & S. Stephani Bisuntinensis.

S V M M A.

Mandârat Pontifex Capitulo Bisuntino, vt intra 40. dies post susceptionem literarum, cùm consilio Abbatum, S. Benigni & Morismundi & Fratris Guilielmi de Ordine Prædicatorũ, eligerent personam idoneam, alioquin dicti consiliarij de idoneo pastore ipsis prouiderent. Compromisit verò Capitulum in sex Canonicos, qui conuenientes in Abbatem S. Benigni, consilio sociorum eius quidem requisito, sed ob elapsum temporis præfixi (quod ad consumptionem cuiusdam accensæ candelæ arctatum erat,) terminum, responso non expectato, dictum Abbatem in Archiepiscopum elegerunt. Quo intellecto Pontifex electionem non personæ, sed electionis vitio duxit irritandam.

E X E G E S I S.

De Ordine Prædicatorum.) Notat *Panorm. n. 2.* vigore *h. t.* simplicem religiosum posse esse Commissarium Papæ, & putat probabilem non adversari, *c. Statutum in 6. & Clem. 1. eod.* illa enim jura procedere de commissione judiciali, non de extrajudiciali, qualis fuit ista. Cùm enim sint correctiua juris antiqui, debent strictè intelligi *l. Præcipimus. in fin. C. De appell. & c. Odia. de reg. iur. in 6.*

Requisitum consilium) quando mandatur, vt consilium aliorum quis requirat, debet illud exquiri tempore debito, & expectari tempore competenti, secus, si respondere plus æquo differant, aut prorsus nolint, *Bartol. in l. 1. §. Si plures. ff. De exer.* Nec debet à Consiliariis imputari, si consulens se arctauit ad extremitatem actûs, vel tempus nimis breuè præfixit, *per h. t. fa. l. 2. ff. Si quis cau. & quod no. Innoc. in c. P. & G. de off. deleg.* Nota deinde, quod monet *Panorm. n. 12.* quòd vbicunque, quis tenetur aliquid facere cum consilio non tenetur consiliarium sequi, sed satis est, illud petere tempore debito, & expectare responsum. per *c. Cùm olim. de arbitr.* nam consilium ex proprio significato non obligat *Can. Denique. §. Hac. d. 4.*

Sed electionis vitio.) Vitiosa fuit electio, quia contra formam mandati, Pontifex enim mandans non solùm jusserat Consilium istorum exequi, verùm etiam, vt si id non fieret, ipsi de Archiepiscopo prouiderent. Apparet autem vt aduertit Pontifex in fine

in fine c. nec competenti tempore fuisse illos consultos, nec responsum ipsorum expectatum.

Cap. LIII. Congregato.

Idem Episcopo Siluanectensi.

SVMMA.

Cùm 13. Canonici Niuernensis Capituli Decanum, alij 18. Cantorem eiusdem Ecclesiæ elegissent, & illi Cantorem literarum expertem causantes, ad Sedem Apostolicam appellâssent. Pontifex jussit Cantoris electionem, si literarum non sit expers, & aliàs idoneus (Priori electione infirmatâ) confirmari. Secùs, Cantoris electione cassatâ, Decanum Ecclesiæ præfici.

EXEGESIS.

Apparet electionem Cantoris fuisse irritandam, si non fuit idoneus, licet à maiori parte Capituli factam, quia eo casu jus eligendi fuit deuolutum in partem minorem, vt diximus *c. Dudum.* è contra si Cantor fuit idoneus, reijci debuisse electionem Decani, vtpote factam à paucioribus, quod vtrumque constat etiam ex dictis *in c. Quia propter.*

Cap. LIV. Dudum. II.

Idem Siluanectensi Episcopo, & Ioanni Archidiacono, & Succentori Parisiensi.

SVMMA.

Cùm post multas concertationes Pontifex deprehendisset, Archidiaconum Ambianensem, electum in Episcopum Rhotomagensem, plura beneficia curata & Ecclesias parochiales tempore electionis illegitimè, contra Gen. Concil. Lateran. sub Innoc. III. c. 29. *obtinuisse, & non restaret, nisi vt contra illum sententia proferretur, idem Archidiaconus tam juri, si quod ei competere videbatur, quàm liti cessit: cuius cessionem Pontifex duxit admittendam.*

EXEGESIS.

De prohibitâ pluralitate beneficiorum dicemus inf. *t. de præbend.* præsertim *c. De multa.* Quod inseritur de litis contestat. habet peculiarem locum *l. 2. t. De litis contestat.*

Cap. LV. In Genesi.

Idem.

SVMMA.

Cassat Pontifex quandam electionem, tum quia maior pars Capituli in illam non consenserat, tum quia non est facta collatio numeri ad numerum, zeli ad zelum, nec meriti ad meritum, tum quia electio communis siue publica non fuit celebrata, tum denique quia vnus Canonicus, qui erat in Canonicatûs possessione, cum protestatione erat admissus, alius autem non vocatus, cùm esset tali loco, vnde deberet vocari, cùm de toto regno Franciæ vocentur absentes secundùm consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ.

Quæ omnia cùm ex dictis ad *c. Quia propter.* perspicua sint, & aliàs plana, nihil est, quod porro addamus.

Cap. LVI. Massana.

Idem Capitulo Massano.

SVMMA.

Edicto perpetuo prohibetur, ne per laicos cum Canonicis, Pontificis electio præsumatur. Sic præsumpta nullam obtinet firmitatem. Contraria consuetudo dici debet corruptela.

Vide quæ diximus paulò ante *ad c. Quisquis.*

Cap. LVII. Ecclesia Vestra II.

Idem Capitulo Catalaunensi.

SVMMA.

Cùm Ecclesiâ Catalaunensi vacante, Canonici 14. Guilielmum Cardinalem, 17. alij verò R. Remensem Canonicum elegissent, & illi electionem à parte saniori, isti autem maiori simul & saniori factam prætenderent; Pontifex causâ diligenter discussâ deprehendit quòd maior & sanior pars non consenserit in R. Canonicum Remensem, ideòque eius electionem non personæ, sed potiùs electionis vitio duxit irritandam.

EXEGESIS.

Hæc decisio confirmat id quod diximus *in c. Quia propter.* vtrumque videl. *copulatiuè* requiri, vt nimirum pars eligentium sit *simul maior & sanior*, quod ipsum hîc propugnat *Panorm. n. 13.* Neque est probabile quod aliqui censent, electionem Cardinalis, veluti factam à saniori parte licèt non maiori, à Pontifice fuisse ratihabendam, si Cardinalis Episcopatum voluisset acceptare, cùm Pontifex ex mente Concilij Generalis expressè vtrumque requirat, neque hîc potestas Capituli fuit transfusa in partem minorem, vterque enim erat dignus, & Cardinalis & Canonicus Remensis, cuius electio non vitio personæ, sed electionis fuit cassata, præterquam quòd electio Cardinalis facta à minori parte præcesserit. Vid. quæ diximus ad *c. Dudum 1. suprà.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. LVIII. Publicato.

Idem.

TEXTVS.

Publicato scrutinio variare nequeunt electores, cùm sit facienda collatio, & electio celebranda. Ad quod per Superiorem, si oportuerit, compellantur.

EXEGESIS.

Variare nequeunt.) Nota I. Varias afferunt rationes *Ioan. Andr. & alij*, cur hoc sit statutum. Mihi placet ratio in *t.* assignata, & petita *ex c. Quia propter.* desumpto *ex Concil. Later. sub Innoc. III.* Voluit enim Pontifex cum concilio, ad cauẽdas varias fraudes & moras electionũ Ecclesiis damnosas, electionem integrari ex scrutinio, eius publicatione, collatione & communi electione, atque ex his vnam actionem moralem & Ecclesiasticam cõstari, quam scrutinio publicato, non liceat ampliùs abrumpere, siue per appellationem, vt patet *ex c. Quia propter*, siue per variationem; quod si electores facere præsumant in fraudem electi, compellantur per Superiorem, vigore huius t; si ex negligentiâ vel ignorantiâ electionem communem protrahant aut omittant, ea cassatur *iux. c. Cùm post. suprà.*

Nota II. In hoc differre postulationem & electionem, quòd in istá non admittatur variatio post publicationem Scrutinij, in postulatione autem admittitur, modò nondum sit Superiori præsentata, vti diximus *c. Bonæ memoriæ 11. de postul.*

Nota III. Si tamen publicato Scrutinio appareret nominatum esse ipso jure ineligibilem, possent electores variare, & alium eligere; non enim debent se & Ecclesiam vexare morâ inutili & superfluis sumptibus, *pro quo fa. c. Perpetua. eod. in 6.* & ex communi tradit *Panorm. hic n. 8.* Idem dicunt, qualitercunque appareat electionem futuram fore nullam; secùs, si non esset ipso jure nulla, sed irritanda, vt si Scrutinium fuisset publicatum aliquo contempto. Nam tunc debet sequi electio, neque est locus variationis, quia fortè superior dispensabit, vel contemptus acquiescet.

Cap. LIX. Si alicuius.

Idem.

SVMMA.

Cassatâ electione Prælati propter simoniam sine culpâ electi commissam, non dispensat Episcopus eâ vice cum electo super illâ postulatione; secùs in simplici beneficio, in quo dispensat, si promotus liberè resignauit.

EXEGESIS.

Propter simoniam.) Nota I. Electionem simoniacè factam, etiam ignorante electo, esse nullam *c. Nobis. de simoniâ.*

Nota II. Electum simoniacè, non posse obtinere Prælaturam, licet legitimè sibi conferatur de nouo. Oportet enim quòd vitium Simoniæ purgetur per mediam personam, ne si prior rursus eligatur, promotio videatur vitiosa ex proximitate medij, quia ea, quæ *in continenti fiunt, judicantur inesse l. Lecta. ff. Si cert. pet.*

Nota III. Etsi *Host.* dicat, quòd ex euidenti vtilitate Ecclesiæ, possit Episcopus dispensare etiam cum Prælato taliter promoto; Veriùs tamen videtur, non posse, quia *t. aduersatiuè* dispensationem Episcopo concedit solùm in simplici beneficio; & materia dispensationis est stricti juris, vt aduertit *Panorm. n. 5.*

Cap. LX. His quibus.

Idem.

TEXTVS.

His quibus interdicitur, vt absque Superioris licentiâ eligere non præsumant, tempus statutum à Canone currit, ex quo in morâ fuerint licentiam huiusmodi postulandi.

EXEGESIS.

Textus est clarus, intelligitur autem per tempus à Canone statutum tempus trium vel sex mensium, quod præfigitur electioni, siue prouisioni Ecclesiarum & beneficiorum. *t. Ne pro defectu. suprà & c. 3. De conceß. præbend.*

IDEM TIT. DE ELECTIONE IN VI.

Cap. I. Statuimus.

Innoc. IV. in Conc. Gen. Lugdunensi.

SVMMA.

Si electione, postulatione vel prouisione factâ, vel impugnetur forma vel persona, & ad Pontificem appellari contingat, omnes quorum interest, per se, vel per Procuratores ad sedem Apostolicã à die obiectionis, iter arripiant intra mensem. Si parte vnâ veniente, altera per viginti dies expectata non venerit, eô non obstante procedatur. Idque in dignitatibus, personatibus & Canonicis obseruetur. Qui plenè non probauerit, quod in formam opponit, ad expensas condemnetur. Qui in probatione aduersus personam defecerit, à beneficiis triennio sit suspensus, in illa se interim ingerens, iisdem perpetuò sit priuatus; nisi manifestè calumniæ vitium purgauerit.

EXEGESIS.

Vel prouisionem.) Verbum *prouisionis* varij variè explicant. Mihi placet *gl. in Clem. fin. h. t. de elect. verb. Prouisione*, quod dicit esse latum verbum,

quod comprehendere potest *nominationem*, *postulationem*, *præsentationem*, *collationem*.

In formam.) Textus hîc, vt bene notat *Franc. n. 2.* non debet tantùm intelligi de formâ Capituli *Quia propter.* sed quauis etiam aliâ, vt si electio, vel prouisio quæ capitulariter fieri debet, non facta sit capitulariter, vt *in c. 1. inf. De reb. Eccles. non alien.* vel si fuerit simoniaca, *vt in c. Significatum. de præbend.* vel si non fuerint vocati vocandi, *vt in c. Si Ecclesiis. de præb. inf.*

Appellari contigerit.) Hic *t.* non solùm habet locum, si appelletur ab electione vel prouisione, siue appellet opponens, siue ille, contra quem opponitur, sed etiam si appelletur propter causam electionis vel prouisionis, vel postulationis, vt si appelletur à grauamine coram executore, vel judice, vt dicunt *Ioan. Andr. & Franc. hîc n. 5.* Idémque non solùm in primâ causâ appellationis, sed etiam in secundâ dicit *Innoc.* se seruâsse, & sequuntur *DD. hîc.* Nec habet tamen iste *t.* locum, si aliter quàm per appellationem causa defertur ad Curiam, secundum *Innoc. & Archid. & Ioan. Andr.*

Per viginti dies.) Non valeret processus factus ante dictos viginti dies, tanquam agitatus *contra non contumacem, secund. Archid.* quòd si neutra pars veniat intra hunc terminum, sed post, nihilominus veniens poterit audiri, dummodo res sit integra *iux. Innoc. hîc.* t. enim iste prohibet, ne procedatur ante dictum tempus, ergo à sensu contrario poterit procedi etiam in partis absentiâ.

Canonicis.) *Franc. hîc n. 6.* allegans *Laym.* tenet, sub verbo *Canonicis*, comprehendi *omne beneficium* perpetuum ex Canonicâ institutione tenendum, siue cum Cura, siue sine illa, & hospitalia autoritate Episcopi fundata.

Plenè non probauerit.) Minùs punitur obijciens in formam, quia solùm condemnatur in expensas, in eo tamen grauiùs punitur, quia non excusatur à calumniâ & hâc pœnâ, nisi plenè probet. Ratio est iux. *Franc. n. 9.* quia error obiectus in formam, magis est error juris, qui non excusat, quàm si sit obiectus in personam, qui consistit in facto, *cùm error, si probabilis est, excusat per Reg. 13. Iur. in 6.*

Cap. II. In electionibus.

Idem.

SVMMA.

In electionibus & postulationibus ac scrutiniis vota conditionalia, alternatiua, vel incerta, penitus reprobantur, illisque pro non adiectis habitis, ex puris consensibus celebretur electio.

EXEGESIS.

Vota conditionalia &c.) Talia sunt: *eligo si dignus est, si legitimè natus, si debito tempore se fecit consecrari.* Imò nec valet electio, sub hâc conditione, *si Prælatura vacet. iux. Arch. Host. Innoc. Franc. hîc n. 5.* quia licèt talis conditio non suspendat, *vt in l. Cùm ad præsens. ff. Si cert. pet.* tamen habet *incertitudinem* ex sui conceptione, & indiget causæ cognitione, ideóque annullat votum *iux. h. t.* Secus est, si quis dicit, *eligo talem ad beneficium tale, vacans morte talis, vel alio quouis*, quia hîc nulla est incertitudo electionis aut personæ, sed soliusmodi vacationis, vtrum videl. vacet per mortem, resignationem, priuationem, vt notat *Lapus alleg. 6.*

Vbi nota I. neque acceptionem electi valere, sub conditione, vt si dicat consentio, *si Papa mecum dispensârit, vel si tali placuerit &c.* Vnde monet *Ioan. Andr. hîc*, vt electus sit cautus, & intra terminum juris, qui datur ad consentiendum *inf. c. Quàm sit.* purè consentiat, aliàs termino elapso poterunt electores alium eligere, si non reperitur purè consensisse. Valebit autem, si dicat *accepto, si mihi debetur de jure*, adijcitur enim ad cautelam vel propter dubium, & subintelligitur etsi non fuisset appositum, & idem est in similibus. *Iuxta Lap. hîc. c. Vnic. de postul. suprà.* admittitur hæc formula eligendi: *eligo & postulo, prout potest meliùs de jure valere*, si probabiliter dubitatur, vtrum quis sit eligendus, vel postulandus, vt diximus ib. Solùm ergo hîc prohibetur incertitudo suffragij ex parte ipsius eligentis, qui non vult, aut non potest se determinare ad certam personam.

Nota II. Hunc t. non procedere in nominatione *de quâ in c. Bonæ memoriæ. I. De postul.* Potest enim & solet fieri alternatiuè, quia à principio possunt nominari duo vel tres, supplicando Superiori, vt de aliquo horum prouideat *V. Quæ ibi diximus.* Neque etiam, vt advertit *Franc. n. 6.* habet locum in præsentationibus patronorum, in quibus admittuntur vota alternatiua & incerta, *Clem. fin. de jure patron.* nisi fiat præsentantis ratione juris patronatûs competentis Ecclesiæ, tunc enim habet vim electionis, de quo *gl. ibid.* ipse tamen præsentatus debet purè & certo modo consentire, non alternatiuè, vti docet *Lap. alleg. 8.*

Nota III. Hunc *t.* velle, quòd vota incerta habeantur pro non datis illâ vice, sed vt ex votis puris procedat electio, vnde non priuat eligentes, quin iterato possint eligere, si dedissent vota non pura, & velint facere nouum scrutinium, vt *ex Innoc. not. Franc. n. 7.*

Cap III. Vbi periculum.

Greg. X. in Generali Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Tractat de electione Summi Pontificis, & confirmat inprimis Constitutionem de eâdem re A- lexandri III. in Conc. Lateran. c. 6. *quæ refertur* in c. Licèt *h. t. multáque alia salutaria addit.* Ioan. Monachus *asserit* in principio hîc, *istam decretalem per Adrianum Papam fuisse quoad omnem eius effectum suspensam*, & Ioan. XI. *dictam suspensionem, quæ non fuit in* Scri-

scriptis redactæ ratificâsse, *et de fratrum consilio eam quoad omnem itidem effectum suspendisse, sed à* Cœlestino *in statum pristinum fuisse restauratam. Quam postea magis confirmat* Clem. V. in Clem. Ne Romani h. t. *sed cùm hæc materia jus priuatum & praxin, quàm spectamus, non concernat, non immoramur; vtile tamen erit legere tres has Decretales.*

Cap. IV. Vt circa.

Idem in eodem.

S V M M A.

Si aliqui electionibus, postulationibus, vel prouisionibus se opponant, & propter hoc contigerit appellari: appellantes in instrumento publico siue literis super appellatione confectis, omnia & singula exprimant, quæ in formam intendunt obijcere, vel personas, coram personis authenticis, aut personâ, quæ super hoc testimoniam perhibeant veritati, corporali præstito juramento, quòd credant ea quæ sic exprimunt esse vera, & se posse probare; alioquin obijciendo aliqua, quæ non fuerint in huiusmodi literis expressa, potestatem sibi suisque adhærentibus nouerint interdictam, nisi aliquid de nouo emerserit vel innotuerit, quod appellationis tempore verisimiliter ignorare potuerint, & ignorârint. Super quo Capito itidem præstent juramentum, adijcientes in eodem, quòd ad ea probanda credant se sufficientes habere probationes; Illa etiam, quæ Innoc. IV. super cap. 1. contra non plenè probantes statuit, in suo robore permaneant.

E X E G E S I S.

Si quando aliqui.) Gl. hic, & alij distinguunt inter eos, qui objiciunt contra formam, & eos, qui contra personam. Quæ probabiliora sunt, ita summatim possunt colligi *ex Francen. 6.* I. Si opponatur contra formam prouisionis pro defensione Ecclesiæ, quilibet qui potest opponere contra personam, potest opponere contra formam, *quia quilibet de populo admittitur pro defensione Ecclesiæ,* & ita intelligi debet *Innoc. in c. 1. Suprà & Host. in c. Berthold. extra. de re judicatâ.*

II. Si non agitur causa Ecclesiæ, non admittitur ad opponendum, cuius pro priuato jure id non interest; & ita procedit gl. hic, quæ vult, quòd non admittantur nisi Canonici, supple, vel alij habentes jus eligendi. Isti enim admittuntur ratione proprij interesse.

III. Si verò opponitur contra personam, & res sit de beneficio simplici, non admittitur nisi ille, cuius interest ex suo proprio interesse. *per c. Veniens 2. de testibus & Clem. Constitutionem h. t.*

IV. Si autem beneficium est curatum, & vel maximè Episcopatus; Curia Romana quemlibet Clericum de diœcesi vel ciuitate admittit contra electum Episcopum, siue beneficiatus sit, siue oriundus inde.

V. Si tamen ipse objiciens sit criminosus, & veniret sponte non vocatus, nec in proprio interesse ad judicium, potest repelli, exceptione criminis; non item si venit pro proprio interesse tanquam principalis actor, nisi opponatur exceptio excommunicationis *c. Intelleximus. de iudic.*

VI. Si verò venit in formâ rei, non repellitur aliquâ criminis exceptione *c. Inter. de except.* Admittitur etiam contra promouendum Princeps *iux. c. Cùm terra h. t.* imò & Vasallus Ecclesiæ, iux. Oldradum Consil. 100.

In instrumento publico.) Adverte in casibus hic positis, scripturam, per quam quis interponit appellationem, debere esse publicam, non item in aliis casibus, vt patet *ex cap. Appellatio inf. de appellat.*

Cap. V. Avaritiæ.

Idem in eodem.

S V M M A.

Sancit Pontifex cum Concilio, vt nullus de cætero administrationem dignitatis, ad quam electus est, priusquam confirmetur, sub œconomatûs vel procurationis nomine, in spiritualibus vel temporalibus, per se vel per alium, pro parte, vel in totum gerere vel recipere, aut illi se immiscere præsumat. Omnes qui secus fecerint, jure (si quod eis per electionem quæsitum fuerit) decernuntur eo ipso priuati.

E X E G E S I S.

Vide, quæ diximus *in c. Nosti. & c. Qualiter; h. t. item in c. Nihil. suprà.* vbi ponitur exceptio; de Electis, qui sunt constituti vltra Italiam.

Cap. VI. Quàm sit.

Idem in eodem.

S U M M A.

Electores electionem, quàm citiùs commodè poterunt, electo præsentent, ac petant consensum ipsius. Quem si electus vltra mensem à tempore præsentationis præstare distulerit, jure ex electione acquisito, eo ipso sit priuatus, nisi absque Superioris sui licentiâ, ex prohibitione, siue quâuis prouisione Sedis Apostolicæ consentire non possit, quo casu electus siue electores licentiam, cum eâ celeritate quâ poterunt petere studeant & habere. Alioqui si lapso tempore, pro eiusdem Superioris præsentia vel absentia moderando, illam non obtinent, electores ad electionem aliam procedere liberè possint. Cæterùm quisquis electus infra tres menses post consensum præstitum, confir-

confirmationem petat, quod si iusto impedimento cessante, facere omiserit, electio eadem eo ipso viribus vacuetur.

EXEGESIS.

Vacationum diuturnitatibus.) Licet *Archid. & Ioan. Monacus aliiq;* secus velint, verius tamen est *hunc t.* habere locum non solùm in Cathedralibus & Regularibus Ecclesiis, sed in qualibet electione, etiam ad inferiora beneficia, quæ confirmari debet, secundùm *Ioan. Andr. Lapum, alleg. 8. & Franc. hic n. 1.* idque propter identitatem rationis & verba generalia *vacationis & electi.* Habet item locum in præsentatione spectante ad Collegium, vel personam Ecclesiasticam, habet enim vim electionis secundùm *Innoc. de iure patronatûs, & Lapum, alleg. 8.* Idem fortè posset dici de præsentatione spectante ad laicum, cùm ratio istius *t.* sit generalis, prouidere videl. vacationibus Ecclesiarum. Neque obstat hîc solùm exprimi electionem, quia electio generatim sumpta, etiam comprehendit præsentationem, vt post alios *not. Franc. n. 2.* & nos sæpius diximus.

Cap. VII. Perpetuò.

Idem in eodem.

SVMMA.

Scienter in electionibus nominantes indignum, propter suffragium in Scrutinio præstitum (nisi ex votis eorum communis electio subsequatur) nequaquam eligendi potestate priuantur, licet contra conscientias suas agant, & diuinam ac Apostolicam vltionem possint non immeritò formidare.

EXEGESIS.

Nota per hunc *t. Ioan. Andr. hîc* determinare, quòd vbi pœna imponitur, ipso iure pro delicto, non incurrat quis pœnam, *licet cogitauerit & aliquid tentauerit, modò non perfecerit delictum.* Etsi per ipsum non steterit, quin perficeretur. De quo plura idem *Ioan. Andr. in Reg. Iur. 49. In pœnis. inf.* etsi aliqui contra sentiant. Sed in foro externo id verum esse, certum videtur, in foro autem Dei & conscientiæ *falli crimen habet, qui crimen cogitat vllum.*

Cap. VIII. Nulli.

Idem in eodem.

SVMMA.

Nulli liceat post scrutinium & electionem subsecutam, vel præstitum ab electo consensum, illum super electione impugnare, nisi ex causis postea emergentibus, vel de nouo innotescentibus, quæ verisimiliter ignorari potuerint. De huiusmodi autem ignorantia, fidem faciat proprio iuramento.

EXEGESIS.

Nota, quòd tametsi regulariter non possit quis improbare, quod semel reprobauit *inx. Reg. jur. Quod semel. inf.* Fallit tamen in nouâ causâ, vel antiquâ ignoratâ, quo casu potest quis venire contra proprium factum, quod procedit, etsi interuenisset juramentum, *ita Innoc. in c. Cùm inter. de renunt.*

Cap. IX. Si quando.

Idem in eodem.

SVMMA.

Si duabus electionibus celebratis, pars altera eligentium sit duplo maior, contra illos qui sunt duplo plures, ad extenuationem zeli, meriti vel autoritatis ipsorum, nihil possit opponi. Si autem quid opponere voluerint, quòd votum illius cui opponitur, nullum redderet ipso jure, id eis non interdicitur.

EXEGESIS.

Confirmat hîc *t.* quod diximus in *c. Quia propter.* partem maiorem semper præsumi saniorem, & meliorem, ideóque non admitti probationem in contrarium vt not. *Franc. hîc n. 1.* Exceptio autem nullitatis semper admittitur, licet aliæ exceptiones prohibeantur, vt *in h. t.* de quo *per Bart. in l. 1. §. 1. ff. Quod vi. aut clam, & in l. 4. §. Condemnatum. ff. De re iudicatâ, & per gl. singularem in Clem. 1. de sequest. poss.* Credo tamen quod dicit *Ioan. Andr. h. t.* non habere locum, si plures electiones fierent diverso tempore, sed tantùm, quando eodem tempore & vno contextu fuerint.

Cap. X. Quamvis.

Idem in eodem.

SVMMA.

Si extra judicium in electionibus Episcopalibus vel Episcopatu maioribus ex causâ manifestè friuolâ contigerit appellari, ad Sedem Apostolicam negotium non vult Pontifex deuolui, secus, si in judicio, vel extra, ex causâ probabili & legitimâ appellatur, licet tamen partibus ab appellatione nondum præsentatâ recedere, nullâ tamen prauitate interueniente. De quo judices inferiores, quorum, appellatione cessante, erat causarum cognitio, diligenter inquirant, & si aliquam prauitatem intercessisse reppererint, de causis ipsis nullatenus se intromittant, sed præfigant partibus terminū peremptorium competentem, in quo cum omnibus actis & munimentis suis se Apostolico conspectui præsentent.

EXEGESIS.

Se Apostolico conspectui repræsentent.) Adverte cau-

te causam electionum Episcopalium esse de maioribus, ideóque deuolui ad Pontificem, si præsertim eò contingat appellari. Secus censet *Ioan. Andr.* si non fuerit appellatum, electiones Episcoporum confirmant Archiepiscopi, Patriarchæ, & Legati de latere. Sed cùm hodie Pontifex sibi reseruârit prouisiones aut confirmationem Episcopatuum, perinde omnes eiusmodi causas ad Sedem Apostolicam deuolui apparet, siue fuerit appellatum, siue non. Nota præterea speciale esse per *h. t.* in eiusmodi causis electionum, quòd non possit renuntiari appellationi postquam est præsentata; in aliis verò potest renuntiari vtrâque parte consentiente *c. Interposita. de appellat.*

Cap. XI. Si fortè.

Idem in eodem.

S V M M A.

Si electo aut promouendo ad aliquam dignitatem, euidens scientiæ, vel alius personæ defectus opponeretur, promouendus de defectu ipso super omnia examinetur. Caterùm si oppositionem apparet veritate destitui, opponentes à prosecutione causæ excludantur, & perinde puniantur, ac si penitus in probatione omnium, quæ obiecerant, defecissent.

Textus est clarus, & continet pœnam, quæ fertur ad compescendam licentiam appellandi aduersùs electiones, & calumniandi electos.

Cap. XII. Sciant cuncti.

Idem in eodem.

S V M M A.

Qui quaslibet personas Ecclesiasticas (ad quas spectat electio) pro eo, quòd rogati, vel aliàs inducti, eum pro quo rogabantur, siue inducebantur eligere noluerint, vel consanguineos eorum, aut ipsas Ecclesias seu loca, per se vel alios spoliando, siue aliàs iniustè persequendo grauare præsumpserint, se ipso facto excommunicationis sententiâ innodatos sciant.

Neque hîc est nobis hærendum.

Cap. XIII. Generali.

Idem in eodem.

S V M M A.

Vniuersos qui regalia, custodiam, aduocationis siue defensionis titulum in Ecclesiis, monasteriis, siue aliis piis locis de nouo vsurpantes, bona dictorum locorum vacantium occupant, Clericos etiam ac Monachos & personas cæteras locorum eorundem, qui hoc fieri procurant, excommunicationi subiacere Pontifex decernit: Illos verò, qui talia facientibus se, vt deberent, non opponunt, de prouentibus suis pro eo tempore, quo præmissa sine debita contradictione permittunt, aliquid percipere prohibet. Qui verò ex fundatione vel antiquâ consuetudine, iura sibi huiusmodi vendicant, illis non abutantur, neque ea quæ non pertinent ad redditus temporе vacationis percipiendos, vsurpent.

Nec culpa, nec pœna de quâ hîc textus loquitur, obscura est, aut explicatione indiget.

Cap. XIV. Licet Canon.

Idem in eodem.

S V M M A.

Nullus ad regimen Parochialis Ecclesiæ assumatur, nisi sit idoneus, moribus scientiâ & ætate. Si de tali Ecclesiâ ei, qui non attigit 25. annum, de cætero collatio fiat, decernit Pontifex eam viribus carere. Ad huiusmodi regimen assumptus, personaliter in parochiali Ecclesiâ, cuius Rector extiterit, residere tenetur, & intra annum se faciat ad Sacerdotium promoueri. Si non fecerit, Ecclesiâ sibi commissâ, nullâ etiam monitione præmissâ, sit eo ipso priuatus. Super residentiâ verò possit Ordinarius ex rationabili causâ ad tempus dispensare.

E X E G E S I S.

Corrigitur *per h. t. c. Cùm in cunctis.* in eo, quòd ibi promotus ad curam animarum, si debito tempore non recipit presbyteratum; iubetur remoueri, hîc autem *ipso facto* priuatur. Nec tamen extenditur hoc de Sacerdotio intra annum recipiendo, ad Ecclesias Parochiales Collegiatas, sed ad solas non Collegiatas restringitur *c. Statutum. inf.* De his autem quæ requiruntur ad idoneum Ecclesiæ Parochialis Rectorem, disponit ibidem *Concil. Later. sub Alex. III. c. 3. & alterum Later. sub Innoc. III. c. 30. Concil. Trid. sess. 6 c. 2. de reform. vbi agit de resid. item sess. 7. c. 3. & sess 24. c. 12.*

Cap. XV. Nemo.

Idem in eodem.

S V M M A.

Nemo deinceps Parochialem Ecclesiam alicui non legitimæ ætatis, aut non Sacerdoti commendet. Nec tali etiam, nisi vnam, & ob euidentem necessitatem aut vtilitatem Ecclesiæ. Huiusmodi autem commenda etiam ritè facta, vltra semestre non duret, secus acta ipso iure sunto irrita.

E X E G E S I S.

Huiusmodi autem Commenda.) Commenda sumitur multipliciter secundùm *Ioan. Andr. hîc* scil. pro deponere vt *c. Ne quis 27. q. 2.* & pro laudare vt 2.

vt 2. Cor. 8. *Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Denique pro custodiâ & administratione alicuius Ecclesiæ aut beneficij. Duplex autem est Commenda, ait *Silu. verb. Commenda, n. 1.* sicut & duplex Ecclesia, scil. Curata & non Curata. Et duplici ex causâ Commenda rationabiliter fieri potest 1. ad vtilitatem Ecclesiæ, vel necessitatem Ecclesiæ commendatæ. 2. ad honestam sustentationem Commendatarij. Quæ quidem posterior ratio per hanc Decretalem non habet locum in Ecclesiis curatis, siue Parochialibus, has enim vetat commendari Pontifex, nisi ob evidentem necessitatem aut vtilitatem Ecclesiæ commendandæ; cuius rationem bene assignat *Silu. ex S. Thom. 4. d. 71. q. 3.* Prælati enim siue Rectores Ecclesiarum curatarum *sunt propter populum*, vel *Ecclesiam*, *non autem populus propter Prælatum, siuè Rectorem, vnde principaliter præfici debent propter vtilitatem aut necessitatem Ecclesiæ.* Vide autem de Commendis plura *apud Franc. hîc & Silu. l. c. Conc.* itémque *Trid. sess. 7. c. 2. & 4. de reform. & sess. 24. c. 16. & 18.*

Vltra semestre) potest Episcopus per hunc §. Parochias aliáque beneficia ad sex menses commendare, neque posse hanc commendationem antè semestre finitum, ab illo reuocari, tenent *Rebuff. in praxi t. de Commendis. n. 58. Azor p. 2. l. 6. c. 31. q. 6. Barbos. tamen hîc n. 5.* cum aliis putat, posse ad libitum reuocari, quia eiusmodi Commendatarius neque in re, neque ad rem jus habet.

Cap. XVI. Cupientes.

Nicolaus III.

SVMMA.

Disponis in hâc Decretali Nicolaus quadam aliter, de consensu electi, & confirmatione ab eo petendâ, multásque conditiones addit non parùm perplexas, quæ statuerat Greg. X. in c. Quàm sit. suprà.

EXEGESIS.

Sed cùm extra Germaniam prouisiones Episcoporum sibi Sedes Apostolica reseruârit, in Germaniâ autem hæc constitutio in electionibus Ecclesiarum Cathedralium, imò & Regularium, non fuerit vsu receptâ vel legitimâ præscriptione abrogatâ, (nisi quoad tempus petendæ confirmationis, ob quam causam hoc cap. in Concordatis Germaniæ à Nicolao V. allegatur) vt legenti patebit; non est in illâ tempus terendum. vid. *gl. Ioan. Andr. Io Monachum & Francum,* qui prolixè in eam commentantur.

Cap. XVII. Fundamenta.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne imposterum vllus Imperator vel Rex, Princeps, Marchio, Dux, Comes, Baro, vel quicunque alterius notabilis præeminentiæ, potentiæ siue potestatis, excellentiæ, vel dignitatis existat, frater, filius, vel nepos eorum, ad tempus, vel in perpetuum, vel quiuis alius, vltra annale spatium, quouis modo, colore, vel causâ, per se, vel aliam personam, quouis modo submittendam, in Senatorem, Capitaneum, Patricium vel Rectorem Vrbis Romæ, vel ad eiusdem regimen, siue officium nominetur, eligatur, vel aliàs etiam assumatur absque ipsius Sedis Apostolicæ licentiâ speciali, per literas speciales datâ. Secùs acta, decernuntur esse nulla &c.

EXEGESIS.

Sed cùm hæc ad jus publicum, & propriè Ecclesiæ Romanæ spectent, non sunt nostri instituti.

Cap. XVIII. Quanquam.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Quòd in casu negligentiæ in Concil. Gen. Later. sub Innoc. III. c. 23. (*relato suprà in c.* Ne pro defectu *vbi hâc de re egimus*) *statutum est, vt si Ecclesiâ Cathedrali vacante electio non fuerit intra tempus debitum celebrata, ea ad Superiorem proximum deuoluatur, non est ad casum alium extendendum. Igitur si in huiusmodi Ecclesiis, vel ipso jure, cùm eligunt scienter indignum, vel per sententiam, cùm formam traditam* in c. Quia propter. (*desumpta ex eod. Concil. Gen.*) *non obseruant, eligendi potestate priuantur, non ad dictum Superiorem proximum, sed ad Romanum Pontificem potestas eadem deuoluitur. Secus autem in inferioribus Ecclesiis est censendum, videl. electionem non tantùm in casu negligentiæ, sed etiam aliis, ad superiorem proximum deuolui.*

Nihil hîc obscurum est, quod possit explicari.

Cap. XIX. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Qui contra electionis formam, vel electi personam aliqua obijciens, ad sedem Apostolicam appellauit, corporali præstito juramento, quod illa, quæ in appellatione expressit, vel ea, quæ de ipsis deberent sufficere, vera esse credebat, & se posse probare: non est audiendus; cùm non simpliciter, vt à Greg. X. *statuitur in c.* Vt circa. suprà. *jurauerit, expressa eadem siue obiecta, se credere*

Digitized by Google

credere vera esse, & se posse probare. Sed indeterminatè illa, vel ea qua deberent sufficere de eisdem.

Ex c.d. Vt circa. planus est intellectus *c. Istius.*

Cap. XX. Qui contra.

Idem.

SVMMA.

Qui ante electionem contra certam personam, ne ab aliis eligatur, ad Sedem Apostolicam appellat, debet per omnia seruare. c. Vt circa supra *non minus, quàm si electione iam factâ appellaret. Secus, pœna Constitutionis eiusdem se nouerit subiacere.*

Lege *c. Vt circa.* & intelliges istud.

Cap. XXI. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Sicuti cùm per formam Scrutinij ad electionem proceditur, est per vnum pronuntianda & facienda communis electio, secundùm Canones, sic & per vnum debet fieri, cùm per formam proceditur compromissi. Quamuis in arbitris compromissariis lex humana, (id est ciuilis) insinuat, quòd ab omnibus sit pronuntiatio facienda, alioqui enim à pluribus Compromissariis facta simul electio, eò ipso viribus non subsistit.

EXEGESIS.

Sicut & per vnum.) Etsi in c. *Quia propter.* non statuitur, vt electio per compromissum, fiat per vnum, sicut fieri debet in electione per scrutinium, statuitur tamen id expressè in *h. c.* & aliis juribus subsecutis, non obstante jure ciuili, quòd *l. Item si vnus. §. Item si plures.* statuit, *vt vel omnes arbitri dicant sententiã vel nullus*, de jure tamẽ Canonico, vnus aliis probantibus vel mandantibus, sententiam siue electionem nomine omnium recitare potest, imò debet, alioqui carebit electio viribus *per h. t.* Debet ergo in compromisso, sicut in scrutinio, (vt euidentiùs appareat electionem esse vnicam) eius pronuntiatio per verba singularis numeri fieri per vnum, nomine omnium, secus est in judicibus & arbitris, qui debent vti verbis *pluralis numeri* dicendo: *Nos tales judicantes vel arbitri pronuntiamus, siue statuimus c. 4. de judic. inf.*

Cap. XXII. Statutum.

Idem.

SVMMA.

Statutum Greg. X. in c. Licet Canon sup. *de promouendis ad Sacerdotium intra annum, ad Collegiatas Ecclesias, etiamsi aliàs parochiales extiterint, & assumptos ad earum regimen non extenditur, sed antiqua jura potiùs seruentur in eisdem.*

Vide gl. *c. Cùm in cunctis. eod. & vide etiam dicta in c. Licet Canon. sup.*

Cap. XXIII. Si cui.

Idem.

SVMMA.

Si cui eligendi potestas fuerit data, sub hâc formâ, vt ipse secretò votis singulorum exquisitis, illum eligat, in quem plures de Capitulo partium comparatione minorum consenserint, licèt majorem partem totius Capituli non attingant, ipséque iuxta hanc formam processerit, talis electio robur non obtinet firmitatis, quia est contra formam Generalis Concilij Later. sub Innoc. III. c. 24. quæ habetur in cap. Quia propter. vbi diximus de hac re abundè.

Cap. XXIV. Quorundam.

Idem.

SVMMA.

Nulli Religioso quorumlibet mendicantium ordinum, ex electione, postulatione, prouisione, siue vocatione ad aliquam, extra administrationẽ sui Ordinis, prælaturam, in discordiâ de se factâ jus acquiratur, nec eorum aliquis tali prouisioni quoquo modo valeat consentire, etsi Superioris sui accesserit licentia. Religiosi quoque alij cuiuscunq; conditionis, neque ipsi prouisionibus aut vocationibus à parte minori Capituli vel Collegij ad prælationes quaslibet de se factis (quæ vtpote aduersantes c. Quia propter. *nullam tribuunt vim) audeant consentire, etsi licentia suorum interuenerit Prælatorum.*

EXEGESIS.

Quorumlibet Mendicantium.) Videtur à contrario sensu, mendicantes posse eligi siue postulari ad aliquam dignitatem extra suum ordinem, si electio, postulatio, prouisio fiat in concordia, sed hodie etiam hoc prohibitum esse *per extrau. Ioan. 22.* quæ incipit *Calumniis*, (quam tamen in corpore juris Canonici non reperio) testatur *Francus n. 2. allegans Lapum.* In discordiâ autem electionem fierĩ intelligit gl. *hîc*, siue duæ, siue plures celebratæ sint electiones, siue vna tantùm, aliquibus ex his contradicentibus, ad quos spectat electio. Probabile etiam est per *h. t.* Religiosos non Mendicantes à quibuslibet electionibus, siue in suo ordine, siue extra illum

illum in discordiâ, assereri, quia Pontifex vtitur verbo generali *quaslibet*.

Cap. XXV. Vt quis.

Idem.

SVMMA.

Nec potest quis duas electiones de se in aliquâ Ecclesiâ celebratas insimul prosequi, cùm non nisi ex vnâ illarum valeat jus habere. Etsi se contentum esse velle alterâ, intentioni suæ congruâ, initio protestetur. Oportet ergo vt eligat alterutram, & confirmationem petat ex eâdem, non habiturus regressum ad alteram.

EXEGESIS.

Duas electiones) Quæres, quâ ratione fieri queat, vt duæ electiones de vno celebrentur in eâdem Ecclesiâ? Respondet gl. tripliciter. 1. Fortè fuisse electum ab eis, ad quos pertinebat jure proprio, sed cùm decretum tempus trium mensium electioni præfixum *in cap. Ne pro defectu.* jam esset elapsum, idem electus fuit à Superiore proximô, ex jure deuoluto. 2. Fortè fuisse aliquos in primâ electione contemptos, qui fuerint postea admissi in secundâ, aut aliqui fuerunt contempti in secundâ, qui erant admissi in primâ. 3. Fortè aliqua alia solennitas omissa est in prima, quæ restaurata, siue obseruata fuit in secundâ.

Cùm non nisi ex vna valeat jus habere) si enim prima valuit, secunda non valet, si secunda valuit, ergo prima non valet, ait gl. hîc, non habet talis nisi vnum jus, quod possit prosequi.

Cap. XXVI. Si electio.

Idem.

SVMMA.

Si electus non consentiat, aut post consensum juri suo renuntiet, aut moriatur, aut propter vitium occultum eius innotescens electio irritetur, electores (qui iam fecerunt, quòd spectabat ad ipsos, intra juris terminum eligendo) possunt procedere ad aliam electionem, perinde ac si vacatio noua esset, dummodo nihil fraudulenter egerint in premissis.

Hæc clara sunt. vide si placet *Barbos.* hîc in allegationibus.

Cap. XXVII. Si Religiosus.

Idem.

SVMMA.

Si Religiosus electioni de se ad prælaturam extra suum Monasterium, vel suam Ecclesiam sine licentiâ Superioris sui consenserit, consensus nullus sit, et electio eo ipso viribus vacuatur. Iidem verò Superiores electis huiusmodi (si eligantur ad Prælaturam intra suum Ordinem, & in concordiâ, vt dictum est in c. Quorundam. suprà.) *suis conuentibus irrequisitis, consentiendi & transeundi liberam dare possint facultatem.*

Adde quæ habet *Sanch. l. 7. sum. c. 29. n. 65. & seqq.*

Cap. XXVIII. Nullus Religiosus.

Idem.

SVMMA.

Nullus Religiosus ad Prælaturam suæ vel alterius Religionis eligatur, nisi ante fuerit Ordinem Regularem expressè professus. Secus actum, eo ipso sit irritum. Ad dignitatem verò Episcopalem (ad quam nouitij eliguntur interdum) etiam non professus, in secularibus, vel Regularibus Ecclesiis eligi valet.

EXEGESIS.

Olim electio non professi, non erat irrita ipso facto, sed irritanda per sententiam, vt dictum est *in c. Cùm causam.* Permittitur autem, vt expressè non professi, eligantur in Episcopos, quia si nec tacitè quidem professi sunt, liberè possunt remeare ad seculum, vt obseruat *gl. hîc*, & si autem tacitè sunt professi, nihilominus fauore juris *in h. c.* admittuntur, eo ipso, quia non excluduntur.

Cap. XXIX. Cùm expediat.

Idem.

SVMMA.

Decretalis Innoc. III. *quæ habetur in* c. Cùm Dilectus. *& innuit sub eâ formâ posse licitè in electionibus compromitti, vt compromissarij secretò & singillatim voluntatibus omnium inquisitis, in quem maior & sanior pars Capituli consenserit, eligere teneantur, declarat abrogatam non esse,* per c. Quia propter.

De quâ formâ cùm sufficienter dixerimus *in d. c. Notando. 6.* nihil est addendum.

Cap. XXX. Cùm non deceat.

Idem.

SVMMA.

Ad Sedem Apostolicam venientes lim. cap. Cupientes. suprà *eam circa electionum negotia instructuri, fructus beneficiorum, quæ obtinent in Ecclesiis, quarum negotia prosequuntur, & etiam aliorum quos reciperent, vel possent recipere, in ipsis Ecclesiis residendo, integrè (quotidiana dis-*

Digitized by Google

tiis distributionibus duntaxat exceptis) recipiunt in veniendo, morando, redeundo.

EXEGESIS.

Quotidianis distributionibus duntaxat exceptis.) Huic c. videtur ex diametro obversari c. *Vnicum.* §. *Qui verò de Cler. non resid. inf.* vbi habetur; quòd Clericus Cathedralis vel Collegiatæ Ecclesiæ, qui abest propter evidentem illius vtilitatem, *percipere debet quotidianas distributiones, acsi præsens esset.* Præ aliis placet solutio *Moneta, tract. de distributionibus quotidianis p. 2. q. 11. n. 12. 15. 16.* cui subscribit *Barbos. n. 4. videl. t. h.* procedere de eo, qui prosequitur vtilitatem non illius Ecclesiæ Cathedralis aut Collegiatæ, cuius est Canonicus, sed alterius specialis v. g. Ecclesiæ, ciuitatis vel oppidi vbi habitat, vel Ecclesiæ vniuersalis; in talibus enim negotiis absens non percipit distributiones. Cap. autem, *Vnicum. de Cleric. non resident.* loquitur de illis qui tractant negotia illius specialis Ecclesiæ, cui sunt adscripti.

Cap. XXXI. Ab eo.

Idem.

SVMMA.

Qui contra electum, siue promouendum objicit euidentem siue manifestum scientiæ, vel alium personæ defectum, eiusmodi defectûs oppositio, vel eius qualitas non potest reuocari, cùm enim opponens (si quod opposuit, non sit verum) à prosecutione causæ debeat excludi & puniri proinde, acsi in probatione omnino defecisset, justum est, vt nequeat vlterius pœnitere.

EXEGESIS.

Opposuit v.g. electo defectum scientiæ & quidem evidentem, postea autem vult simpliciter dicere, quòd patiatur defectum: sed reuocat, quòd dixerit esse evidentem, istud est reuocare qualitatem; sed neutrum ait gl. hîc. licèt, neque factum vid. revocare, neque qualitatem, quia non licet mutare consilium in alterius detrimentum *per Reg. jur. Mutare. insi.*

Cap. XXXII. Ex eo.

Idem.

SVMMA.

Canonicus in pupillari constitutus ætate, si ad electionem non admittitur, de contemptu conqueri non potest. Cùm tam juris, quàm rationis sit, vt tales, cùm discretione careant, ad præstandum in electione suffragium non admittantur. In Ecclesiis quoque Regularibus siue monasteriis, qui tacitè vel expressè non sunt professi, non debent cum professis, vel conuersi laici cum clericis electionibus interesse.

EXEGESIS.

In Ecclesiis quoque Regularibus.) Quòd Regulares tacitè, vel expressè non professi, actiuâ passiuâque voce careant, hinc probant *DD. apud Barbos. hîc n. 7.* Idque sequitur *Suar. to. 4. de Relig. tr. 8. l. 2. c. 4. n. 2.* vt scil. ad hoc, vt quis possit eligere, sufficiat tacita professio, vt possit eligi, requiratur expressa. Laicos Regulares carere voce actiuâ, idem *h. t.* probat, nisi ex priuilegio, consuetudine, fundatione illam habeant, vt tenet gl. hîc.

Cap. XXXIII. Si postquam.

Idem.

SVMMA.

Si ab electione Cathedralis, vel Regularis Ecclesiæ in scriptis ex causâ probabili, quæ probata deberet legitima reputari, ad Papam fuerit appellatum, & electum Ordinarius confirmet, huiusmodi confirmatio, nisi priùs fuerit Canonicè ab appellatione recessum, non subsistit; si verò electus iuxta c. Cupientes. *Romam veniens, ante finitum negotium inde discedat sine licentiâ, electio ipsius, viribus vacuatur; si denique ab electionis confirmatione vel prouisione facta, per eum, ad quem propter inferiorum negligentiam fuerat deuoluta eligendi potestas, ad Pontificem appellatur; idem* c. Cupientes. *in veniendo & mittendo, aliisque obseruatur.*

Sed non esse *id c.* vsu receptum, saltem ex toto *in Germaniâ*, jam diximus suprà. *Vid. Barbos. hîc.*

Cap. XXXIV. Cùm ex eo.

Idem.

SVMMA.

Sancit Pontifex, vt Episcopi aliique Superiores, cum obtinentibus Ecclesias Parochiales, liberè possint dispensare in c. Licet Canon. *vt vsque ad septennium, literarum studiis insistentes, ad Sacerdotium promoueri minimè teneantur, sed ad subdiaconatum duntaxat, ad quem infra annum recipiendum (ne sicut à multis de Christi patrimonio sublimatis factum est, à statu recedere queant clericali) adstringuntur; secus, pœnis* d. c. Licet Canon. *subiaceant. septennio autem prædicto durante, Episcopi & Superiores prouideant, vt per bonos Vicarios animarum curâ diligenter exerceatur, congruâ portione de prouentibus Ecclesiarum ipsis assignandâ. Elapso verò septennio, hi cum quibus fuerat dispensatum, ad Diaconatum & Sacerdotium se faciant promoueri, alioqui dictam pœnam, nisi justâ causâ id omiserint, ipso jure se nouerint incursuros.*

EXEGESIS.

Vt Episcopi eorúmque Superiores.) Not. I. vbi

vbi seruatur Concil. Trid. de non admittendis ad Parochias, nisi qui per concursum fuerint idonei iudicati, non dandam esse licentiam studendi, tradunt allegati à *Barbos. n. 2.* quia videl. supponitur eos studia, quantum opus est, absoluisse. Illis autem qui sine concursu accipiunt beneficium curatum, ad septennium Episcopus dat facultatem studendi, & non tenentur intra annum promoueri ad Sacerdotium. Beneficiatis non Curatis tenetur Episcopus dare licentiam, vt ratione studij abesse possint, etsi beneficium requirat residentiam, dummodo status Ecclesiæ id patiatur, & minores sint 30. annis; neque licentia extendatur vltra quinquennium, vt videre est apud *Garziam p. 3. De benef. c. 2. n. 12. 86. & 105.*

Cap. XXXV. Commissa.

Idem.

S V M M A.

Si commissâ alicui Parochiali Ecclesiâ, tantum de anno, qui ad suscipiendum Sacerdotium in c. Licet Canon, *præfigitur, quis præterlabi permiserit, vt inf. ipsum, non possit ampliùs ad Sacerdotium promoueri, non vacat tamen Ecclesia, nisi annus ex toto fuerit elapsus. Annus autem incipit à tempore illo, quo Ecclesia Parochialis alicui committitur, & possessionem eius recepit, & currit illi, per quem stat, quò minùs habeat possessionem, non item illi, qui iusto impedimento detentus infra illud tempus ordinari non potuit. Secus si rationabilis causa deficeret, tum enim per* d. c. Licet Canon, *eo ipso Ecclesiâ tali priuatus existit, neque potest illi eâ vice iteratò conferri. Qui autem ad Sacerdotium promoueri non intendens, Parochialem Ecclesiam recepit, ad restitutionem fructuum perceptorum tenetur, & is qui tali, sciens eam contulit, ad seruandam indemnem eandem Ecclesiam tenetur.*

Quæ omnia satis clara sunt, *verb. Si placet. Barbos. in alleg.*

Cap. XXXVI. Si Abbatem.

Idem.

S V M M A.

Si Abbas Pontifici immediatè subiectus, eligitur in Episcopum, non potest ei dari licentia transeundi ab alio, quàm à sede Apostolicâ, aut eius Legato de Latere. Qui idem Legatus Archiepiscoporum, Episcoporum, & exemptorum electiones potest ex officio confirmare. Alij autem Legati hoc nequeunt, nisi id sit specialiter commissum.

E X E G E S I S.

Nota, prærogatiuam Legati de Latere, quam non habent alij Legati in confirmandis electionibus; quia eiusmodi Legatus, vt dicitur *in c.* maius omnibus post Rom. Pont. in prouincia sibi decreta imperium censetur habere. Quin imò Patriarchas quoque confirmat, *per Ioan. Andr. hic & Franc. n. 2.*

Cap. XXXVII. Si Compromissarius.

Idem.

S V M M A.

Si Compromissarius infra tempus à iure statutum (trium vid. mensium c. Ne pro defectu tit. eod. *eligere prætermittit, potestas prouidendi ad Superiorem proximum deuoluitur.* iux. d. c. *Si verò eligat indignum siue scienter, siue ignoranter, nisi qui compromiserunt, id scienter ratum habuerint, eligendi potestas reuertitur ad eosdem, neque ipsi puniuntur, sed Compromissarius à beneficiis (illius duntaxat Ecclesiæ, quam taliter eligendo, specialiter offendit, quæ restrictio etiam pertinet ad beneficia illius, qui in probatione deficit eius, quod obijcit in electi personam, de quo suprà c. 1.) triennio ipso iure suspenditur* iux. cap. Cùm in cunctis. *Hæc tamen pœna nec in Episcopo compromissario (cùm de iure nullam suspensionis pœnam incurrat, nisi de ipso expressa mentio habeatur) nec in aliorum quàm in Episcoporum & Superiorum ipsorum electionibus sibi vendicat locum.*

E X E G E S I S.

Compromissarius.) Potest compromitti in vnum & in plures, vt *hic, & c. Causam. c. In causis. & c. Cùm in Iure.* Si is vnus, vel plures, non eligant intra tres menses, deuolutio fit ad Superiorem proximum, per quod ordinarij electores puniuntur ex proprio facto, non ex alieno, quia negligentem elegerunt. *Et qui mandat alteri, quod ipse facere deberet,* non excusatur, *l. Si Procuratorem. §. Si tutor. ff. Mandati.*

Cùm dolus ipsius &c.) Compromissarius scienter eligens indignum, est in dolo, qui non debet imputari compromittentibus, cùm dolosum illius animum non potuerint præuidere, sicut poterant nôsse defectum diligentiæ & solicitudinis. Meritò igitur non prægrauantur dolosi Compromissarij odio, etenim *pœna suos debet tenere autores, c. Quæsiuit. de his, quæ fiunt à maior. part. Capituli.*

Functus officio.) Compromissarius, vel alius deputatus ad certum actum, non potest illum iterare, cùm semel siue bene, siue malè sit functus suo officio. Sic judex delegatus siue bene, siue malè judicârit in causâ sibi delegatâ, eius autoritas, & jurisdictio

dictio cessat, *quia semel est officio suo functus*, ait Pontifex; *in c. In literis.* concord. *c. Venerabili. eod. tit.*

Cap. XXXVIII. Procurator.

Idem.

SVMMA.

Procurator ad appellandum contra electionem, siue prouisionem alicuius, naturaliter idoneus non reputatur, nisi omnia propter quæ appellare intendis, singulariter & clarè in eius procuratorio sint expressa, habeatq; speciale mandatum jurandi corporaliter in eorum animas, quorum Procurator existit, quòd ipsi credant huiusmodi esse vera, & se posse probare.

EXEGESIS.

Spectat hic Canon, *ad c. Vt circa. suprà*, quod enim ibi statuitur de personis appellantium, hîc ad maiorem cautelam extenditur etiam ad Procuratores. Putant autem al. qui, quòd eiusmodi Procurator non solùm debeat in animas eorum, qui ipsum constituerunt; sed etiam in animam suam, quòd vid. fideliter velit fungi officio suo, jurare, contra tenet gl. hîc, juramentum in animam propriam non requiri.

Cap. XXXIX. Si confirmationem.

Idem.

SVMMA.

Si Confirmationem electionis propter omissam juris solennitatem, vel defectum potestatis in confirmante, contingat irritam pronuntiari, non propterea præcedens electio, (si aliàs sit Canonica) intelligitur infirmari.

EXEGESIS.

Secundùm DD. iste t. habet locum in quibusuis confirmationibus. Vid. Felinum *in c. Constitutus. de rescriptis.*

Cap. XL. Quia sæpe.

Idem.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt qui Cathedralibus & Regularibus aut Collegiatis Ecclesiis vacantibus, bona à Prælatis dimissa, vel vacationis tempore obuenientia, quæ in vtilitatem dictarum Ecclesiarum expendi, vel successoribus debent reseruari, occupant, inter se diuidunt, & consumunt: eo ipso sint & maneant tamdiu ab Officiis & beneficiis quibuscunque suspensi, donec plenè percepta restituerint; Non obstantibus quibuscunq; priuilegiis, statutis, juramento, confirmatione sedis Apostolicæ, aut quomodocunq; vallatis, quæ omnia quoad hoc reuocantur & irritantur.

EXEGESIS.

Notat *Franc. n. 1. h. t.* solùm habere locum in Ecclesiis Cathedralibus, item regularibus & secularibus Collegiatis, non verò in aliis Ecclesiis secularibus vel Regularibus non Collegiatis; in quibus potest contrarium procedere per consuetudinem, vel priuilegium. Obseruari tamen debet in illis *c. Præsenti. de off. Ord.*

Cap. XLI. Constitutio.

Idem.

SVMMA.

Capitulum Vt circa. suprà. *formam exprimens appellandi contra electiones, postulationes, prouisiones, locum duntaxat habet, cùm extra judicium appellatur, non item cùm in judicio appellatur, tum enim anteriora jura obseruari oportet.*

EXEGESIS.

Rationem bonam huius t. assignat gl. hîc, quia magis habemus parata remedia in judicio, quàm extra judicium, & ideò maior in hoc casu adhibetur cautela circa has appellationes extra judicium. Jura autem anteriora siue antiquiora de appellatione judiciali, habes *c. Debitum. de appell. & cap. Cammodi. h. t.*

Cap. XLII. Is cui.

Idem.

SVMMA.

Cui administratio Cathedralis Ecclesiæ plenâ & libera in spiritualibus & temporalibus à sede Apostolicâ (cui soli hoc competit,) est commissa, potest (alienatione bonorum immobilium duntaxat exceptâ) omnia quæ sunt jurisdictionis Episcopalis; quæque potest electus confirmatus exequi, liberè exercere. Qui autem consecrationem exposcunt, nisi sit Episcopus, per alios faciat Episcopos expediri.

Hæc autem plana sunt. Vid. tamen *Ioan. Andr. & Franc. hîc.*

Cap. XLIII. Indemnitatibus.

Idem.

SVMMA.

Pro electionibus in Monasteriis Monialium celebrandis, Pontifex statuit. I. *Vt nulla Monialis*

Digitized by Google

nialis, duodecim annis minor & tacitè vel expressè non professa, ad eligendum cum aliis admittatur. Nec Abbatissa vel Priorissa eligatur, quæ tricesimum annum non compleuerit, & expressè professa non fuerit. II. *In electione, quæ per formam Scrutinij à duabus partibus Conuentûs fuerit celebrata, exceptione quâcunq; non obstante, per Superiorem diligenti examine præmisso confirmatur, & electa si Abbatissa est, benedicitur. Si autem numerus eligentium ad duas partes non perueniret, Moniales cæteræ (antequam ad actus diuertant extraneos) per consensum possunt ad illam accedere, quæ à maiori parte Conuentûs est electa. Per quem accessum, si ad duas partes peruenitur, electa confirmatur & benedicitur vt in casu proximo.* III. *Si quæ Moniales contra electam in præmissis casibus confirmatam, benedictam & possessionem administrationis assecutam, proponere aliquid voluerint, id ipsis liceat.* IV. *Si ad maiorem partem noluerint aliæ accedere, vel si accesserint, necdum compleantur duæ partes, respectu totius Conuentûs, tum super obiectis alterius partis, si quæ fuerint, sine strepitu, & figurâ judicii ante confirmationem inquiretur, sed electa interim in spiritualibus & temporalibus liberè administret, sine facultate tamen quidquam, alienandi, aut Moniales recipiendi.* V. *Si quæ à minori parte Conuentûs electa fuerit (quod volumus esse irritum) nullum jus acquirit, nec ad eam aliæ possunt accedere.* VI. *Neq; in huiusmodi Monialum electionibus per formam Scrutinij, zeli ad zelum, nec meriti ad meritum, sed solùm numeri ad numerum fiat collatio.* VII. *Si per formam Compromissi procedatur, & electa, pars minor se opponat, confirmatur & benedicitur, vt in forma Scrutinij, contradictione quâlibet non obstante, sed per hoc opponendi postmodum viâ minimè præclusâ. Si maior pars se opponat, donec fuerit inquisitum, vt in forma Scrutinij confirmatio vel infirmatio differatur, sed interim liberè administret, nisi forsan pars opponentium extiterit duplo maior.* VIII. *Si in his Monialium electionibus legitimè iuxta dicta contigerit appellari,* c. Vt circa. sup. *diligentiùs seruetur. Moniales verò personaliter ad sedem Apostolicam non veniant quoquo modo, sed mittant procuratores sufficienter instructos iux.* c. Cupientes. suprà, & sub pœna ibi statuta. IX. *Qui ad dirigendas has electiones euocantur, à discordiis inter Moniales excitandis, vel nutriendis prorsus abstineant, aliàs pœnæ excommunicationis eo ipso subiaceant.* X. *Supradicta non solùm in Monasteriis viuentibus sub aliquâ de Religionibus approbatis, sed etiam in illis, vbi iuxta quarundam prouintiarum* (vt in Teutoniâ, *ait* glossa, nos vocamus **Freystiffter**) *consuetudinem, nec propriè renuntiant, nec professionem faciunt regularem, sed viuunt vt in secularibus Ecclesiis Canonici seculares (vnde & ipsæ dicuntur* Canonissæ siue **Stifftsfrawen oder Fräwlin**) *volumus per omnia obseruari, eo quod suprà dictum est, duntaxat excepto,* vt non eligantur nec eligant non professæ, *cùm in ipsis (quia videl. non faciunt professionem) hoc locum sibi nequeat vindicare. Per quod tamen* earum statum, Ordinem seu Regulam nolumus nec intendimus approbare. XI. *Per præmissa circa electionem Monialium obseruanda, non vult Pontifex, quoad electiones in virorum Monasteriis vel quibusuis Ecclesiis celebrandas, aliquid immutari, sed jura præcedentia in suâ omnino permanere firmitate.*

EXEGESIS.

Nisi duodecimum annum.) Corrigitur h. c. in aliquibus *à Conc. Trid. sess. 25. de Regul.* Et I. quidem, quod hîc dicitur, vt non admittatur, nisi duodennis ad eligendum, sublatum est *per c. 15. Vbi prohibetur ne in vllâ Religione tam virorum quàm mulierum, professio fiat ante 16. annum expletum.* Nullæ ergo amplius esse possunt Moniales professæ duodennes. II. Ætas eligendæ in Abbatissam aut Priorissam, quæ hîc definitur *30 annis completis, à Concil. Trid. c. 7. extenditur ad annos 40. completos,* & professio quæ hîc sine temporis determinatione ponitur, ibi requiritur *vt electa octo annis post professionem laudabiliter in Monasterio vixerit.* III. Si tamen talis non reperitur, neque Superior ex alio Monasterio velit aliquam evocare, potest ex eodem Monasterio *iux. ætatem hîc expressam tricenaria,* quę saltem *5. annis,* post professionem rectè vixerit, eligi. Reliqua *in hoc cap. disposita,* videntur hodiéque seruanda, nisi aliud habeant singulorum Ordinum ac Monasteriorum constitutiones, quas seruari vult *Conc. Trid. l. c.* addo consuetudines rationabiles & legitimè præscriptas. De Canonissis dicemus inf. Clem. *Attendentes* de Stat. Monach.

Cap. XLIV. Prouidâ.

Idem.

SVMMA.

Quod in c. Quamuis. suprà *conceditur, vt ab appellationibus in causis electionum Episcoporum & Superiorum ad sedem Apostolicam interpositis liceat recedere, antequam eidem Sedi præsententur, modò nulla fraus interueniat, de quo judicet*

dices inferiores diligenter inquirant &c. hic roboratur & decernitur, vt si dispositione illius cap. non obseruatâ, ad confirmationem & consecrationem electorum procedatur, id nullius penitus existat firmitatis, & confirmantes ac consecrantes ab Episcoporum confirmatione ac consecratione per annum ipso iure sint suspensi.

Cap. XLV. Si eo.

Idem.

SVMMA.

Si eo tempore, quo prouisio alicuius Ecclesiæ Cathedralis, ex quâuis causâ Sedi Apostolicæ reseruatur, iam ad electionem sit processum in ipsa, sancit Pontifex, quòd licèt reseruatio huiusmodi non afficiat electionem; vel alia quæ præcedunt; afficiat tamen, vt effectu careant, ea quæ sequuntur.

EXEGESIS.

Nota quòd prouisio integra, includit electionem & confirmationem, iux. gl. *v. prouis. in Clem. fin. eod.* vnde licèt reseruatio Papæ, quæ fit tempore electionis, ignorata illam non impediat, reddit tamen irritam confirmationem, si ante illam dicta reseruatio innotescat.

Cap. XLVI. Si quis.

Idem.

SVMMA.

Iusto impedimento detentus, ne electioni commodè possit interesse, potest non solùm vnum (vt dicitur in c. Quia propter. eod.) *sed & plures Procuratores constituere, modò cuilibet in solidum det potestatem; & tunc melior erit conditio occupantis. Qui si ambo in simul postulent admitti, is admittitur duntaxat, quem maior pars Capituli eligit, vel si concordare nequeunt; is qui primò in instrumento Procuratoris fuerit nominatus; si autem nullus in solidum fuerit deputatus, nullus admittitur. Si vnus est simpliciter constitutus, & alium suo, alium Domini nomine in scrutinio nominat, nihil agit, nisi de certa personâ eligendâ, à Domino habeat speciale mandatum. Absens quoque, licèt nullus de Collegio velit esse eius Procurator, nec permittatur extraneum deputare, nec poterit aliquatenus per literas exprimere votum suum.*

EXEGESIS.

Iusto impedimento.) Limita 1. nisi quis licèt legitimè non impeditus, volentibus aliis constitueret Procuratorem (hoc enim duntaxat hîc prohibetur, ne constituat illis inuitis, vt sumitur *ex c. Stri-primum. eod. si constiterit de mutuo consensu, quòd ad electionem Patriarchæ septem admitterentur Prapositi, siue per se ipsos, siue per alios &c.*) vbi non distinguitur inter impeditos, vel non impeditos &c.

Melior conditio occupantis.) Dicitur primò occupare, qui primò coram Capitulo comparet cum procuratorio, & petit se admitti. iux. *Franc. hic n. 4.* Ratio autem cur non debeant simul audiri, assignatur in c. quia possent vota sua dirigere in diuersos; quo casu vnus ille, qui plures Procuratores constituit, haberet plura suffragia; quod fieri non potest, ideòque foret irritum; singuli enim electores non habent ius nisi vnius voti.

Nullus ipsorum in solidum.) Id est, independenter ab alio; quæ est peculiaris iuris dispositio *in hoc casu*, vt plures collectim non possint ferre vnum suffragium, etsi id absolutè fieri queat, quo pacto in Comitiis Imperij nostri, Collegium Prælatorum v.g. aut Comitum, aut ciuitatum singula non habent, nisi singula aut duo vota collectim, non singuli Prælati, aut Comites aut ciuitates, singula diuisim in solidum, sicuti Princeps.

Nihil agit.) Id est neutrum votum valet illius scil. Procuratoris, qui alium suo, alium Domini sui nomine eligit. Quia, quâ conscientiâ, ait glossa, tenetur meliorem eligere suo nomine, eâdem ratione tenetur ad idem nomine Domini sui, *fa. c. Sicut non suo. d. 46. & reg. iur. 67. Quòd alicui.* Si autem habet mandatum de certâ personâ; potest suo nomine suffragium dare alteri, quia ratione mandati, sequitur conscientiam Domini, ratione sui, conscientiam propriam.

Per literas.) Quando consensus pro forma actus requiritur secreto & certo tempore, (vt in casu electionis durante scrutinio) non potest dari per literas, siue scripto, quantumuis sit justè impeditus, & Capitulum consentiat; vt *not. Franc. hic n. 3.* quia Capitulum non potest mutare substantialia, in *c. Quia propter.* contenta. Neque obstat, vt bene obseruat gl. hîc *verb. Exprimendum*, quòd ante scrutinium liceat Procuratori dare mandatum, de certâ personâ eligendâ, quia aliud est exprimere, siue dare votum, quod fieri non debet ante scrutinium, aliud, mandatum dare de voto exprimendo, aut dando; sicut in matrimonio carnali aliud est contrahere, aliud, dare mandatum de contrahendo.

Cap. XLVII. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Si nullis vocatis, & non discusso negotio, electio non celebrata in concordiâ præproperè confirmatur, irrita & inanis decernitur. Si autê in electione discordi adsit coëlectus, vel oppositor, is nominatim vocandus est, ad agendam suam causam: si nullus adsit, generale mandatum ad Ecclesiæ valuas affigendum, in quo citentur, volentes se opponere confirmationi, assignato peremptorio: aliter confirmatio non

tenet. Idémq; si electio in concordiâ celebrata fuerit, Pontifex vult obseruari.

EXEGESIS.

Nota, quòd duo copulatiuè requiruntur, vt valeat confirmatio: Vocatio scil. & discussio, & si alterum deficeret, confirmatio esset nulla, iuxta *Ioan. Andr. & Francum hîc.* Nam *vbi aliqua copulatiuè requiruntur, non sufficit alterum, sed requiritur copulatorum concursus, fa. c. Cùm illis. §. Fin. de praebend. l. Si haeredi. ff. De condit.* Habere autem dispositionem *h. c.* locum non tantùm in praelaturis & beneficiis curatis, sed & simplicibus, quae confirmatione indigent, vt scil. vocentur, quorum interest, & causa discutiatur, censent *Ioan. Andr. Dom. & Franc. hîc n. 6.*

IDEM TITVLVS DE ELECTIONE IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Cùm Rationi.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

SVMMA.

Cùm rationi non congruat, vt homines disparis professionis vel habitûs in iisdem Monasteriis socientur. Prohibemus ne Religiosus aliquis in Abbatem vel Praelatum alterius Religionis vel habitûs de caetero eligatur. Quòd si secùs actum extiterit, irritum sit & inane. Per hoc autem, quin Religiosus in Secularis vel Regularis Ecclesiae Praelatum licitè possit eligi, Pontifex non intendit prohibere.

EXEGESIS.

Cùm rationi non congruat.) Dispositio loquens de hominibus, vt ista, habet locum in feminis quoque, quia homo est generis communis, non minùs enim diuersitas Ordinis hoc casu est inconueniens in feminis, quàm in viris, cùm praesertim etiâ feminae Personarum Religiosarum nomine censeatur. *Panorm. hîc.* Secùs dic in dispositione loquente de Monialibus, illa enim non extenditur ad Monachos, quia femininũ non complectitur, nec trahit ad se masculinũ. Idem dic in Constitutione loquente de Abbatissis, vt non extendatur ad Abbates *iux. gloss. in Clem. Attendentes l. de stat. Regul.* verb. *Cecidisse.*

Vel habitûs.) Not. II. Eadem ratio assignatur *in c. Cùm causam. eod. t. & c. In nona. 16. q. 7.* Etsi id fieri posse videbitur *per c. Dem qui. de vit. & hon. Cler.* Si videl. Praelatus se accommodaret habitui illorum, quorum Praelatus eligitur. capit. autem *In nonâ.* posset explicari de disparitate status Secularis & Religiosi, *iux. gl.* Additur, *vel habitûs*, non coloris. vbi not. *Panorm. n. 4.* quòd diuersitas coloris duntaxat, non inducat diuersitatem habitûs, nisi color ex dispositione Regulae de habitu. Item, quòd vbi color non est de habitu, possunt Religiosi seruatâ formâ habitûs vti colore diuerso, modo honesto & suae regulae conuenienti.

Eligatur.) Non prohibetur tamen, posse sic postulari ex causâ, quia postulatio & electio sunt diuersa, neque ab vno ad alterum fit illatio, nisi exprimatur *iux. gl. & Panorm.*

Secularis.) Quaeritur, vtrùm Religiosus possit eligi in Praelatum Ecclesiae secularis, non Episcopalis. Negant aliqui, sed contrarium est veriùs, vt colligit glossa ex illis verbis: *ne homines diuersae professionis in iisdem Monasteriis socientur*, Ecclesiae autem Collegiatae seculares non Episcopales, non sunt Monasteria. Cessat ergo ratio dispositionis in materia determinatâ, & standum est iuri antiquo, quod id permittit *c. Prisciu d. 31. c. 1. d. 51. c. Doctos. & seqq. 16. q. 1.*

Cap. II. Ne Romani.

Idem.

SVMMA.

Istud cap. determinat, siue supplet Concil. Lugd. *relatum* in c. Vbi periculum. eod. t. in 6. *circa electionem Pontificis, de quâ nostri instituti non est differere, vti diximus* d. c. Vbi periculum.

Cap. III. Causam.

Idem.

SVMMA.

Causa electionis, postulationis, prouisionis, per appellationem ad Sedem Apostolicam non deuoluitur, nisi in praesentia appellati, aut Procuratoris eiusdem fuerit interposita, aut eorum alteri infra mensem, vel postea, quàm citò commodè fieri poterit, intimata; porrecto videl. ipsis vel perlecto illius autentico tenore & copiâ, si petita fuerit, inde factâ si appellatus absit, nec Procurator inueniatur in domo consuetâ appellati, vel si remota sit, in Ecclesiâ Cathedrali in cuius diocesi est beneficium, & nihilominus vtroq; casu in Ecclesiâ, vel beneficio, de quo agitur, appellatio publicetur, eiúsque copia, quando unque petita fuerit, detur appellato. Si propter appellati fortiùmque metum vel potentiam, intimatio vt praefertur, fieri nequeat, in loco aliquo publico sic solenniter publicetur, vt ad appellati, vel procuratoris eiusdem notitiam possit verisimiliter peruenire. Neque intimatio aliter habeat juris effectum, nec appellatio ad Sedem censeatur deuoluta, nisi ad appellatum, eius plenâ & certa notitia infra tempus praedictum aliter peruenisset; idem in aliis casibus, in quibus requiritur intimatio, obseruandum est.

EXE-

EXEGESIS.

Plura quæ hîc possent disputari, pertinent ad materiam de appellat. Vide interim *Barbos.* aliqua facilia cursim attingentem.

Cap. IV. Constitutionem.

Idem.

SVMMA.

Decretalis vt circa. sup. *locum non habet, cùm appellans jus suum, aut Ecclesiæ, directè prosequitur, sed tunc duntaxat, cùm in formam aut personas opponit defectus, vel crimina. Quorum circumstantias nisi speciatim exprimit; super illis non auditur, etsi iuret, se illas cognouisse de nouò. Nequè etiam in eâdem causâ super illis auditur alius qui non appellat, nisi prosequatur interesse proprium, possunt tamen assistere appellanti. Appellans verò non obseruans formam* c. Vt circa. *etsi renuntiet appellationi, nec per viam querelæ quidem potest prosequi obiectum, aut alia, nisi in casibus exceptis. Omissio dictæ formæ licèt appellantem à probatione repellat, non infirmat tamen probationem super his, quæ ex aduersarij confirmatione, vel aliàs legitimè exurgit.*

EXEGESIS.

Hanc Decretalem optimè sed fusè explicat gl. declarans & concordans omnia capita, *per quæ cap. vt circa.* explicatur aut limitatur, quam vide. Est casus nostris temporibus rarior.

Cap. V. In plerisque.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt nullus de cætero, nisi speciali super hoc autoritate Sedis Apostolicæ fultus, de pastore prouideat Cathedrali Ecclesiæ, sibi qualitercunque subiectæ, quæ Clericis caret, & subditis Christianis. Religiosus Prælatus licentiam dare non debet, vt tali prouisioni consentiat, consentiens etiam consecratus, in Episcopali nullatenus recipiatur honore, sed priori Religionis suæ subiaceat Prælato, nec in Religione suâ, vel extra ad gradum honoris vel administrationis cuiuslibet possit ascendere; in contrarium attentata decernuntur irrita, quâcunque consuetudine non obstante. Per hoc tamen circa prouisionem aliarum Ecclesiarum, facultas Superiorum nec coarctatur, nec vltra juris communis limites ampliatur.

EXEGESIS.

Huic Decretali occasionem dederunt Episcopatus à Turcis & aliis infidelibus occupati, pro his enim nihilominus Archiepiscopi & Patriarchæ, quibus antè hac eiusmodi Episcopatus suberant, constituebant & consecrabant Episcopos, præsertim ex Religiosis mendicantibus. Vnde multi abusus secuti, adeò vt Autor glos. dicat: *se vidisse Religiosum consecratum ad titulum, qui non erat in rerum naturâ, nec fuerat.* Pontifex igitur prouisionem eiusmodi Ecclesiarum sibi reseruat. Solet autem Pontifex eiusmodi Episcopos titulares, qui præter titulum, ex Episcopatu nihil habent, ex justis causis creare, vt honoret viros bene meritos, aut Episcopis, qui habent amplas diœceses, & sunt Principes, vt in Germaniâ, concedere, vt sint ipsorum Vicarij in Pontificalibus; quos ideò vocamus Episcopos Initiatores siue Consecratores aut Suffraganeos. Apparet autem hanc Decretalem editam, antequam Pontifex prouisiones Episcopatuum sibi reseruaret.

Cap. VI. Quod circa.

Idem.

SVMMA.

Quod circa Religiosorum electiones, super discordiâ & numeri minoritate, in Bonif. Constitutione, (quæ refertur in c. Quorundam. in 6.) *cauetur, de discordiâ & minoritate, quæ in facto, non in fictione, vel juris effectu consistunt, intelligi debet.*

EXEGESIS.

In fictione vel juris effectu.) *In d. c. Quorundam. in 6.* statuit Bonif. quòd Religioso mendicanti, ex electione quocunque modo factâ in discordiâ ad Prælaturam extra suum Ordinem, nullum acquiratur jus, neque tali electioni possit consentire, etiam cum licentiâ sui Superioris. Idem statuit de electione Religiosi non mendicantis ad quamlibet Prælaturã, si fiat à minori parte siue numero Collegij. Hîc autem declarat Clemens V. id intelligendũ de discordiâ & minoritate numeri, qui *in facto consistit, non in fictione juris*, id est, si non omnes re ipsâ consentiant, aut non reipsâ sit minor numerus eligentium, electionem non valere, etsi secundùm juris fictionem possint dici omnes, aut maior numerus consensisse.

Exemplum ponit glossa, si decem sint electores, & octo concorditer eligant Religiosum mendicantem, & alij duo alium, sed excommunicati, quo casu non habent vocem in Capitulo, sed vox illorum est transfusa in alios octo, vt adeò fictione & effectu Iuris, videatur posse dici electus ab omnibus. Similiter si ex decem electoribus, quatuor eligant Religiosum non mendicantem. Reliqui autem sex qui discordant; sint excommunicati; vt non minùs quàm priori casu, potestas Capituli juris fictione videatur residere in his quatuor, non vult tamen Pontifex in hoc speciali casu juris fictionem vel effectum habere locum, sicut habet in aliis.

Cap.

Cap. VII. Statutum.

Idem.

S V M M A.

Cap. Quia sæpe. in 6. *Super bonis à Prælatis Cathedralium Regularium, & Collegiatarum Ecclesiarum dimissis, aut obuenientibus tempore vacationis, futuris successoribus fideliter reseruandis editum, locum habet in omni emolumento, quod prouenit ex jurisdictione & sigillo Curiæ Ecclesiasticæ vel secularis (si Episcopus quoque habet jurisdictionem temporalem) aut aliàs ad Prælatos pertineret, consuetudine qualibet non obstante, & solis rationabilibus expensis deductis. Quod tamen ad personas singulares, ad quas ratione dignitatum, quas obtinent, jurisdictio cum aliquo emolumento, Sede vacante ex consuetudine privilegio vel jure alio speciali deuoluitur, extendi non debet.*

Nihil hoc Cap. habet obscuritatis.

Cap. VIII. Cùm concessa.

Idem.

S V M M A.

Cùm concessa Religioso à Superiore suo licentia (generalis) vt electioni vel promisioni, si quam de ipso contigerit fieri, suum dare possit assensum, ambitionis vitio viam paret, nullius eiusmodi licentia est firmitatis.

E X E G E S I S.

Meritò hoc statuit Pontifex, Religiosus enim habens liberam facultatem, quasuis Prælaturas admittendi, facilè incidit in ambitionis vitium, vt quærat & procuret, quæ sua sunt, non quæ IESU Christi.

IDEM TITVLVS DE ELECTIONE IN EXTRAVAGANTIBVS IOANNIS XXII.

Cap. I. Ad onus.

S V M M A.

Electis, qui ad Sedem Apostolicam venire vel mittere tenebantur, & ipsarum electionum instructoribus, qui in veniendo & se præsentando ipsâ Sede vacante, vel non vacante, non seruârunt tempora à Canonibus constituta (in c. Statuimus. de elect. & c. Cupientes h. t.) *vbicunque moram traxerint, nullum inde præiudicium generetur; modò in* Calend. Octob. *quas pro termino iste Pontifex præfixerat* Lugduni vel Avenione *vbi Curiam habebat, se præsentes sisterent. Non obstantibus Pontificum priorum* (*Nicolai IV.* in c. Cupientes. Bonif. VIII. in c. Postquam. & Clem. V. in Clement. Ne Romani, eod.) *Constitutionibus quibuscunque, quibus tamen quoad alia nullum præiudicium generatur.*

E X E G E S I S.

Not. gl. quod hæc Decretalis inducat jus nouum in eo, quia alia jura priora, proximâ parenthesi inclusa, arctantia electos ad veniendum & se præsentandum, videbantur exposcere, vt Sede licèt vacante, manerent in Curiâ, cùm ab eâ sine licentiâ non possent discedere, donec Ecclesiæ esset de Pastore siue Summo Pontifice prouisum. Quod ob longam sæpe interuenientem in electione, moram Pontifex iste mitigauit, vt in casu vacationis, possent vbilibet morari, modò in præfixo termino se sisterent in Curiâ, vel si terminus præfixus non esset, saltem simul se præsentarent intra tempus statutum *in c. Statutum. & c. Cupientes.*

Cap. II. Suscepti.

S V M M A.

Declarat hæc constitutio, qualiter beneficio vacante, cuius fructus debentur habenti annalia (id est priuilegium percipiendi fructus vnius anni) vel alteri, debent diuidi inter talem priuilegiatum & beneficiatum.

Hæc Decretalis non tractat de electione, sed de fructibus beneficiorum; & rursus ponitur inf. *inter Extrauag. communes sub tit. Ne Sede vacante.*

IDEM TITVLVS DE ELECTIONE IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. I. Iniunctæ.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt Episcopi & alij Prælati Superiores, nec non Abbates, Priores, & cæteri Monasteriorum regimina exercentes, cuiuscunque nominis, qui apud Sedem Apostolicam (id est, in Curiâ Romanâ) promouentur, aut confirmationis, consecrationis, vel benedictionis munus recipiunt, ad commissas eis Ecclesias, & Monasteria, absque dictæ sedis literis, huiusmodi eorum promotionem, confirmationem, consecrationem, siue benedictionem continentibus, accedere, vel bonorum Ecclesiasticorum administratio-

ſtructionem accipere non præſumat. Nulliq; abſque dicta literarum oſtenſione eos recipiant. Si ſecus fecerint, aut aliter recipiantur, quidquid interea egerint, irritum habetur, nec interim quidquam de prouentibus percipiant. Recipientes verò, ſiue eis obedientes, tamdiu à beneficiis ſint ſuſpenſi, donec ſuper hoc, Sedis Apoſtolicæ gratiam obtineant. Similiter prædicti Epiſcopi, Prælati, Abbates, Priores; & alij Monaſteriorum Regentes, ſolito fidelitatis iuramento (de quo habetur c. Ego N. de iureiur.) *non præſtito, à Curiâ ne diſcedant. Quod, & alia prædicta ſimiliter ſeruare debent Pontifices, qui apud dictam Sedem, pallium recipiunt.*

EXEGESIS.

Addit hæc Conſtitutio aliquid iuri antiquo; per c. enim *Quanto d. 62. & c. Tranſmiſſam. de elect.* Ius adminiſtrandi, per ſolam confirmationem, conferebatur. Quâ in re cùm variæ fortaſſis fraudes, per illos, qui Romæ confirmabantur, contingerent; aliquibus aſſerentibus ſe confirmatos, qui confirmati non erant, ſalubriter Bonifac. ſtatuit, ne abſque literis Apoſtolicis de confirmatione huiuſmodi, conſecratione, benedictione Romæ factâ, atteſtantibus; quiſquam in Curiâ ſe promotum aſſerens, reciperetur.

Cap. II. Si Religioſus.

Benedictus XI.

SVMMA.

Si Religioſus, vel eius electores, intra tempus pro Superioris præſentiâ, aut abſentiâ moderandum, eiuſdem licentiam non obtinuerint, electores per c. Quàm ſit. in 6. *ad electionem aliam liberè poſſunt procedere. Et Religioſus eo ipſo, (de quo frequenter dubitatum eſt) iure, ſi quod ei competebat ex eiuſmodi electione, per h. t. priuatus eſſe declaratur.*

Cap. III. Sancta Romana.

Idem.

SUMMA.

Quatuor Patriarchales ſedes, (quas Romana Eccleſia inſtituit,) inter quas poſt ipſam Romanam Eccleſiam, Conſtantinopolitana primum, Alexandrina ſecundum, Antiochena tertium, & Hieroſolymitana quartum locum obtinet, ab infidelibus vel ſchiſmaticis deſtructas, occupatas, vel detentas, Canonicis & Clericis earundem vndique diſperſis, ſibi ita reſeruat Pontifex, vt quamdiu ſchiſmaticorum aut infidelium poteſtati ac ditioni ſubernnt; Canonici dictarum ſedium, illis vacantibus, ad electionem, poſtulationem, prouiſionem nullatenus procedant, quouſque ad Sedis Apoſtolicæ notitiam id perducatur.

EXEGESIS.

Hodie verò, cùm nulli ampliùs Canonici ſuperſint, tota harum Sedium prouiſio ad ſolam Sedem Apoſtolicam pertinet, quæ creat Patriarchas Titulares, ſiue Nominales, qui vtinam aliquando, ſicut ſunt in actu primo, ſic etiam in ſecundo fiant Patriarchæ verè Reales.

Cap. IV. Ex debito.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Cùm beneficia apud Sedem Apoſtolicam vacantia ſint ſolius Papæ prouiſioni reſeruata, declarat Pontifex, quæ & quorum beneficia, apud Sedem Apoſtolicam vacare dicantur.

EXEGESIS.

Sed cùm per eiuſmodi reſeruationes tolluntur electiones, non eſt noſtri inſtituti, illis immorari. Vide de materiâ Papalium reſeruationum Nicolaum Garciam, de beneficiis Eccleſiaſticis, Parte 5. cap. 2. latiſſimè diſſerentem, item illos qui ſcribunt in Concordata Germaniæ; vt Gregorius Branden, & alij &c. De quibus dicemus *lib. 3. ad Tit. de præbend.*

TITVLVS VII.

DE TRANSLATIONE EPISCOPI.

In Rubricam Tituli.

Poſtquam explicati ſunt varij modi, quibus prouidetur Eccleſiis; etiam videndum eſt de Translatione, per quam ſubinde etiam prouidetur Eccleſiæ vacanti, cùm alteri Eccleſiæ alligatus transfertur ex iuſtis cauſis ad eiuſmodi Eccleſiam. De quâ materiâ agitur *7. q. 1. & 21. per totum.*

Nota verò ab hoc titulo de translatione Epiſcopi, vſque ad titulum de Officio delegati, in commentariis Panormitani, inſertam eſſe lecturam Antonij de Butrio; quia ſuper prædictis titulis Abbas ille nihil ſcripſit, aut ſi ſcripſit, nemo reperire poterat. Nos breuiter illos expediemus.

Cap. I. Cùm ex illo.

Innoc III. Antiocheno Patriarchæ.

S V M M A.

Cùm maiores Ecclesiæ causæ, ac per hoc translationes Episcoporum, & Sedium mutationes, ad Sedem Apostolicam de Iure pertineant, reprehenditur Patriarcha, quòd electum in Archiepiscopum Apamensem, etiam confirmatum, licet necdum consecratum, in Ecclesiam Tripolitanam transtulerit, episcopare Archiepiscopum, imò dearchiepiscopare præsumens. Eámque ob causam ab Episcoporum confirmatione suspenditur.

E X E G E S I S.

Nota, maiores causas esse, quæ Pontifici reseruantur, *de quibus gl. c. Quoad translationem. de Off. Ordin. inf.* & inter has est translatio Episcopi, postquàm confirmatus est; prohibita lege ac traditione Ecclesiasticâ, cuius initium cùm ignoremus, Apostolicam fateri cogimur. Excipitur tamen plenitudo potestatis Papalis, cùm bonum Ecclesiæ vniuersalis quandóque tales sedium mutationes requirat *inx. cap. Scias. 35. q. 1.*

Cap. II. Inter. Cap. III. Quanto. Cap. IV. Licèt.

Idem Innocentius III.

S V M M A.

Idem hæc Capitula continent, videlicet non posse Episcopos à propriâ transire, aut alterius quàm Papæ autoritate transferri ad aliam Ecclesiam. Delinquentes contra, puniuntur, nominatim Episcopus Hildeshemensis, qui dimissâ Ecclesiâ Hildeshemensi, transierat ad Herbipolensem; ideóque priuatur vtrâque, vt nec illis præsideat, quos per superbiam spreuit, nec illis, quos per auaritiam concupiuit, *ait Pontifex.*

TITVLVS VIII.

DE AVTORITATE ET VSV PALLII.

Hunc titulum, quia facilis est, & in iure paruum vsum habet, vide apud Canisium, Vallensem, Honorium ab Axel, in Summis, quas super Iure Canonico concinnârunt.

TITVLVS IX.

DE RENVNTIATIONE.

Ad Rubricam Tituli.

Quia ea, quæ per electionem, postulationem, translationem acquiruntur, sæpè per renunciationem perduntur, vel dimittuntur, de hoc quoque videndum est; de quâ materiâ habetur quoque, *7. q. 2. & 17. q. 2. item in 6. & Clement.*

Cap. I. Literas.

Alexander III. Londonensi Episcopo.

S V M M A.

Episcopo obtendenti senectutem, suámq; insufficientiam, non datur potestas renuntiandi, maximè si vigor deuotionis & fidei, etiam corpore senescente non deficit, de quâ senectutis excusatione, rursus infrà. c. 10.

Cap. II. Cùm inter.

Idem, Abbati Dolensi; & Priori de Artigia.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt si Clericus P. inueniatur de consensu maioris & sanioris partis Capituli, de beneficio, super quo illi lis mouetur, autoritate Apostolicâ inuestitus, eum Delegati faciant beneficium ipsum pacificè possidere, non obstante iuramento, quod de eodem non petendo vlteriùs, proponitur præstitisse.

E X E G E S I S.

Quare Pontifex censuerit huic Clerico non obstare iuramentum, optimè explicat hîc glossa. Abiurat videl. beneficium suum, quod de cætero illud non repeteret, ex iure quod tum habebat, non autem quod non reciperet *ex iure nouo* forsan superueniente, v. g. si iterum eligeretur; iuramentum enim non extenditur ad ea, *de quibus non fuit cogitatum in iuramento, aut quæ tunc non extabant. c. Clericus. inf. de iuretur.* Sicut nec rescripta extenduntur ad lites, tempore impetrati rescripti non extantes, *c. vlt. de rescrip.* & transactio non extenditur ad ea, *de quibus non fuit dictum, vel cogitatum. l. Si certa. C. De transact. & l. Licet. C. de iudic.* Et sic isti non obstitit iuramentum, quia non agebat ex primâ receptione, sed ex nouo Iure post iuramentum acquisito, siue fuerit acquisitum ex dispensatione Capituli solius, siue etiam Papæ, siue vtriusque, vt not. *Panorm. n. 8.*

Cap. III. Ex transmissa.

Idem, Episcopo Verulano.

S V M M A.

Cùm P. Rubeus Clericus S. Nicolai de Ceparano, infirmus vellet in Monasterium S. Saluatoris suscipi, & sanitate recuperatâ, voti complendi gratiâ illud ingressus, ac ibidem aliquantulùm moram faciens, ea quæ Ecclesiæ S. Nicolai contulerat, sibi fecisset restitui, postea autem mutato animo, cuperet

Digitized by Google

peret restitui in eâdem Ecclesiâ: Pontifex consultus respondit: cùm appareat per hoc Ecclesiam ab eo solutam, non posse Abbatem, & socios ad eius receptionem compelli inuitos, sed admoneri, vt illum non tanquam vnum de Ecclesiâ, sed quasi de nouo recipiant in socium & fratrem.

EXEGESIS.

Sumitur ex hoc cap. generalis Regula, quòd *qui absolutè renuntiat alicui beneficio, illud repetere non possit*, prout fecerat iste Clericus; cuius argumentum est, quòd ea, quæ Ecclesiæ S. Nicolai, in quâ videtur fuisse Canonicus, donârat (sub eâ vtique conditione, quàm diu in illa beneficium haberet, alioqui repetere non potuisset,) repetiit & recepit. Nullum ergo jus habuit beneficium illud, postquam rursus ex Monasterio, siue Nouitiatu egressus est, repetendi: poterat tamen ex beneuolentiâ rursus recipi; Apparet autem Ecclesiam S. Nicolai, ex quâ ad Monasterium transiit, fuisse sæcularem: & not. gl. hic. *Abbatem idem esse, quod Prælatum*, addit *Panorm. n. 5. quòd in Apuliâ Presbyteri sæculares appellentur Abbates, & similiter in Hispaniâ & Catalanniâ.*

Cap. IV. Admonet.

Idem Episcopo Tornacensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Episcopus sub districtione Canonicæ vltionis prohibeat, ne beneficiati Ecclesias suæ diœcesis ad suam ordinationem pertinentes, absque assensu ipsius intrare audeant, aut detinere aut dimittere Episcopo inconsultò.

Nota, hoc t. non comprehendi Ecclesias exemptas, vel aliàs ad ordinationem Episcopi non pertinentes.

Cap. V. Super.

Clemens III.

SVMMA.

Textum hunc satis obscurum optimè explicat Glossa. Casum sic ferè formando. Cuidam repetenti beneficium, de quo ante hac fuerat Canonicè institutus, obiiciebatur per modum exceptionis, quòd etsi ad illum aliquando pertinuerit, non posset illud repetere, quia dum quietè illud possiderat, sponte illud abiurauerat. Replicabat actor, se sponte id non fecisse, alter verò qui in beneficio ipsi successerat, perseuerabat affirmare, & vterque ad probandum se offerebat. Quærit igitur Episcopus 1. An exceptio spontaneæ abiurationis obiecta, si nulla alia causa resignationis assignetur, admitti debeat? 2. An testes actoris dicentes, ipsum non sponte renuntiâsse, vel testes Rei, qui affirmant, sint admittendi? Respondet Pontifex, non esse verisimile, quòd aliquis renuntiet beneficio suo sponte, multis laboribus acquisito sine causâ magnâ; testes tamen super spontaneâ renuntiatione, quæ actori obiicitur, esse recipiendos; & à judice inquirendam renuntiationis causam, quam si inuenerit probabilem, actori esse silentium imponendum, nisi ipse replicando contrarium probauerit, se videl. sponte non renuntiâsse, sed per vim aut metum. Denique Pontifex respondet tacitæ obiectioni, non posse videl. negantis spontaneam renuntiationem, probationes admitti, quòd negantis factum per rerum naturam nulla sit probatio. Respondet Papa, quòd licèt videatur negatiua, habere tamen in se implicitè affirmatiuam, scil. quòd coactus renuntiârit, & ideò super illâ assertione implicitâ de vi aut metu sibi illato, probationes actoris esse admittendas, & sententiam proferendam pro eo, qui melius probauerit.

EXEGESIS.

Ex quo habetur planus intellectus h. c. de Regulâ autem illâ, quòd factum negantis, nulla sit probatio per rerum naturam, dicemus *in t. De probat.*

Cap. VI. In præsentiâ.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex vt cuidam, de cuius renuntiatione spontaneâ per quasdam Episcoporum litteras, & confirmationem ipsius constabat, super Abbatiâ, quam repetebat, silentium imponatur.

Concordat cum c. 3. Ex transmissâ.

Cap. VII. Sanè.

Cælestinus III.

SVMMA.

Subdiaconus H. à Legato Papæ de eiusdem mandato institutus Canonicus Ecclesiæ Pictauiensis, & à reliquis Canonicis super hoc impeditus, suasu quorundam, Capitulo tradidit literas Papales, eiusdémq; misericordiæ siue gratiæ se subiecit, sed neq; sic receptus est; re ad Pontificem delatâ, mandat is, vt non obstante hâc subiectione, ipsum in fratrem & Canonicum admittant.

EXEGESIS.

Hoc non obstante.) Quòd videl. Subdiaconus iste à Canonicis deceptus, literas suas illis tradiderit

Digitized by Google

rit, & Canonicatum, in quo, vi mandati Apostolici erat institutus, sibi jure debitum, titulo misericordiæ siue gratiæ petiit. Vbi glossa apponit, quòd traditione literarum quis videatur renuntiare juri inde quæsito, *c. Cùm pridem. de pactis inf.* Sic tradito instrumento emptionis mancipij, mancipium videtur donatum *l. 1. C. De donat.* & qui chirographum legitimat, actionem quoque eo contentam legitimat, *l. Qui chirographum. ff. De legat. 3.* & qui obligat instrumenta agrorum, de agris ipsis cognouisse intelligitur, *l. 2. C. Quæ res pigno. oblig. poss.* &, si restitui tibi cautionem pignoris, vi pignoris renuntiasse Videor, *l. Creditricem. C. De remiss. pigno. & l. 2. ff. De pactis.* Non potuit igitur hic Subdiaconus post traditas literas agere super Canonicatu, *quia actor sine actione non experitur. l. Si pupilli. §. Iudicamus. ff. De negot. gest.* Ad hoc variæ sunt solutiones.

I. Glossa in verb. *Ductus consilio.* respondet quòd habuerit actionem de dolo, & Canonici illi ex consilio fraudulento fuerint obligati, *l. Consilij non fraudulenti. ff. De reg. jur.* neque arctatus fuit ad dolum probandum; eò enim ipso, quòd spe misericordiæ se subiecit, & ipsi misericordiam non fecerunt, dolus præsumitur.

II. Etsi actionem propriè non habuisset, propter deceptionem saltem audiri debuit ex officio Iudicis *c. Cùm pridem. de pact. inf. c. Cùm inter. de elect. suprà*, quia cùm defuit actio, officium judicis est implorandum *c. Iudicis. de off. jud. inf. l. In causa. ff. De min.* hanc solutionem affert. *gl.* verb. *Sustinere.* & mox subdit.

III. Quòd videl. per restitutionem huiusmodi literarum Subdiaconus iste institutioni, quam habuit à Legato autoritate Sedis Apostolicæ, non renuntiauit, quia non renuntiauit facto illius, neque jus ex institutione quæsitum pendebat amplius ex literis, sed erat separatum ab illis. Vnde tenendum est, quòd hic receptus fuerit in Canonicum ex vi primi mandati Apostolici (non ex vi noui, nisi quatenus confirmabat illud primum) id est vi institutionis quæsitæ ex primo mandato, vt explicat *Panorm. hic n. 4.* & hunc intellectum amplectitur *Summa, quæ ponitur in corpore juris.*

IV. Aliqui tamen tenent, quòd hoc jus quæratur ex vi noui mandati, cui occasionem dedit deceptio, sed contrarium est, quod diximus de mandato primo, cui mandatum secundum non addit nisi confirmationem.

Cap. VIII. Quod in dubiis.

Innoc. III. Nidrosiensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Qui beneficium Ecclesiasticum sibi collatum sponte in manum laicam resignantes, illud denuò à laico suscipiunt, eodem sunt spoliandi, licèt resignatio talium facta laico, nullam obtineat firmitatem.

EXEGESIS.

In eum, qui de manu laicâ beneficium recipere præsumpsit) suprà *c. Quisquis.* de electione, statuitur pœna, vt electionis commodo careat, & ineligibilis fiat. Hic autem textus procedit de eo, qui beneficium quod habet, laico resignat, & postea rursus illud ab eodem recipit, vbi præterquam quòd recipiendo pænas *c. Quisquis.* incurrit, insuper beneficio sic recepto spoliari jubetur, etsi resignatio talis, vtpote facta non superiori, de se nullam habet firmitatem *c. Denique. 6. q. 3. c. Abbas. 18. q. 2.* Iubetur ibidem beneficium recipiens de manu laici, excommunicari, *c. Præterea. de jur. patronatûs.* hîc additur pœna priuationis, faciendæ per sententiam ex titulo illicitæ & irritæ resignationis, quam priuationem titulo talis receptionis incurrit ipso facto *per d. c. Quisquis.*

Cap. IX. Ad supplicationem.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Archiepiscopus Ragusiensis à Curâ Ecclesiæ suæ absoluitur, eò quòd non poterat securè & sine periculo mortis ibi morari.

EXEGESIS.

De quâ causâ renuntiandi, mox iterum *c. seq.* vbi patet, non quodvis periculum, etiam mortis, sufficere ad legitimam renuntiationem, tenetur enim *bonus pastor ponere animam suam pro ouibus suis*, sed intelligitur tale periculum mortis, quam si quis obiret, nihil ad salutem animarum faceret.

Cap. X. Nisi cum.

Idem Archiepiscopo Calaritano.

SVMMA.

Dicit Pontifex, quòd hæc sint illa, propter quæ cedendi Episcopus potest licentiam postulare: Conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, irregularitásque personæ; *quæ omnia latè explicat. Et denique Episcopo, qui renuntiandi licentiam petierit, non aliter eandem impertit, quàm, si aliquam ex dictis causis in se deprehenderit.*

Vide *Ioan. Andr. Panorm.* & alios ista latè explicantes.

Cap. XI. Post translationem.

Idem Episcopo Fauentino, in Archiepiscopum Rauennat. electo.

SVMMA.

Decretum Concilij Constantinopolitani relatum in c. Hoc nequaquam. 7. q. 1. (quod quintam Synodum Constantinopolitanam *appellat*, & trecentorum octoginta trium Patrum, sub Ioanne

anne Papa VIII. fuisse asserit Editio Iuris Canonici Gregoriana) *prohibens*, ne qui de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & pœnitentiæ locum descendit, *ullatenus ad Pontificatum resurgat; declarat Pontifex, se in eo casu loqui, cùm quis* pro crimine, de quo conuictus fuerat, vel confessus, pœnitentiæ causâ ad vitam monasticam transit, *talem videl. non posse redire ad Episcopatum; quod ipsum ab aliis ita intelligi ait*, vt per se resurgere nequeat, id est repetere, quasi debitum quod dimisit, quamquam eligi possit, *præsertim si locum tantùm, & non Ordinem resignârit. Hâc causâ seclusâ, si quis renuntiat propter persecutionem, infirmitatem, defectum scientiæ, simoniam, ipso ignorante commissam, vel quid simile, non aduersatur dicto Concilio, talem etsi transierit ad Religionem, reassumi ad Episcopatum.*

EXEGESIS.

Quod dicitur de eo, qui *locum tantùm & non Ordinem resignat*, intellige *Ordinis Episcopalis executionem*, quam velit etiam in Monasterio retinere, nam ipsum Ordinem Episcopatûs, quatenus imprimit distinctum characterem, vel annectitur charactери presbyterali, resignare, vel ei renuntiare non potest, vt bene *not. glos.* Adverte vlteriùs, conditorem huius cap. Innoc. III. lapsum memoriâ, numerat enim dictum Concil. Constantinop. inter quatuor prima Concilia generalia, *quæ sicut quatuor Euangelia, veneratur Ecclesia Catholica*: cùm tamen istud sit octaua synodus Generalis, celebrata sub *Innoc. VIII.* qui cœpit sedere sub Ann. Christi 873.

Cap. XII. Quidam.

Idem in Concil. Generali.

SVMMA.

Quidam cedendi licentiam cum instantiâ postulantes, eâ obtentâ, cedere prætermittunt, sed cum in postulatione huiusmodi, aut Ecclesiarum commoda, quibus præsunt, aut salutem videantur propriam attendisse, eos ad cedendum decernimus compellendos.

EXEGESIS.

Enummerat *Panorm. hic* plures casus, in quibus post obtentam licentiam, & concessionem, quis possit pœnitere, sed placuit Pontifici in hoc renuntiationis casu, illis juribus non deferre, propter momentum duplicis causæ, quæ ad renundiationem mouere debet, *commodum Ecclesiæ, aut salus propria*, quorum neutrum in discrimen per leuitatem animi conjici debet.

Cap. XIII. Veniens.

Honor. III. Maioris Ecclesiæ Decano, & M. R. Cantori, S. Dionysij Leodiensis.

SVMMA.

Cùm Papa mandâsset, vt Abbas de Euerico & Maioris Ecclesiæ, ac S. Pauli Cantores Treuirenses prebendã in Ecclesiâ S. Florentini Confluentiæ Ioanni Subdiacono assignarent, idq. isti vellent adimplere; quidam Canonici opposuerunt, illum renuntiâsse juri literarum, idq. probârunt per testes asserentes, ipsum se gratiæ Capituli commisisse. Quare duo Iudices ex prædictis decreuerunt, illum videri per hoc juri suo renuntiâsse. Sed cùm ille ad Papam appellâsset, Papa Capellanum suum illi concessit Auditorem, qui, cùm nemo ad causam tractandam ab aduersariis compareret, sententiam prædictorum judicum justitiâ exigente cassauit, quam Capellani sui sententiam Pontifex ratam & firmam habet.

EXEGESIS.

Hic casus non est omnino similis casui posito *suprà in c. Sanè.* quia Subdiaconus H. de quo ibi, erat de facto institutus à Legato Papæ; hîc autem Iudices Apostolici volebant quidem mandatum implere, sed interuenerunt Canonici, & flexerunt illos in contrarium. Nihilominus iste habuit actionem de dolo, vt diximus ibi in primâ responsione, & licèt non habuisset actionem, potuit implorare officium Papæ, tanquàm judicis sui supremi, vt diximus in responsione secundâ.

Cap. XIV. Lectæ.

Idem Archiepiscopo Treuirensi.

SVMMA.

Abbas S. Petri Tullensis æger, & de vitâ desperans, Monachos suos ab obedientiâ, in quâ sibi tenebantur, absoluit; vocato Episcopo, vt Abbatiam in eius manibus resignaret, quod tamen, vsus consilio saniori, non fecit: consultus Pontifex respondet, se ex tali facto, eundem Abbatem suo resignâsse regimini, non videre.

EXEGESIS.

Non valuit ista Monachorum absolutio ab obedientiâ, *vt not. DD. hic teste Panorm. n. 4.* quia Religiosi, vi voti tenentur obedire Prælato, quod ipse non potest soluere, dum manet Prælatus; vnde ista absolutio nihil operari potuit, quia & Præses abdicando à se imperium, nihil agit *l. Legatus. ff. De off. præs.* Similiter nec isto modo soluitur patria potestas *l. Abdicatio. C. De patr.* Debuisset igitur renuntiatio

Digitized by Google

tiatio siue resignatio praecedere hanc absolutionem, quia *durante principali, non potest quis renuntiare ei, quod necessariò dependet ab eo*, ait *Panorm. hic n. 5.* Sed videtur Abbas iste bonâ fide processisse, etsi non tantùm ex hoc capite nullà interuenit resignatio, verùm neque ex intentione Abbatis (de quo text.) quòd Episcopum vocârit, vt resignaret, quia permisit se aliter persuaderi: *aliud autem est velle resignare, aliud resignare.*

Cap. XV. Dilecti.

Greg. IX. Agathensi & Vticensi Episcopis.

SVMMA.

Abbas Monasterij S. Guilielmi immediatè ad Romanam pertinentis Ecclesiam, cessit Abbatiam, sentiens se insufficientem in manibus Conuentûs, qui alium Canonicè elegerunt, sed quia sine licentiâ Papae id fecit, decernit Pontifex, tam electionem secutam, quàm cessionem esse irritam; & mandat Abbatem in loco suo restitui, eòque integrè restituto, vice suâ cessionem ipsius recipi.

EXEGESIS.

Res clara est; quia ille tantùm Superior potest cessionem siue renuntiationem admittere, qui potest confirmare *c. Abbas. 18. q. 2.* confirmare autem hunc Abbatem solus potuit Pontifex.

IDEM TITVLVS DE RENVNTIATIONE IN VI.

Cap. I. Quoniam aliqui.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Celestinus V. Bonifacij praedecessor volens hesitationis materiam amputare, deliberatione habitâ cum Cardinalibus, (de quorum numerò tum se fuisse Bonif. testatur) de omnium concordi consilio, autoritate Apostolicâ statuit & decreuit: Romanum Pontificem posse liberè resignare. Quod statutum inter cõstitutiones alias ad perpetuam rei memoriam, de fratrum consilio Bonif. duxit redigendum.

EXEGESIS.

Potissima obiectio in contrarium erat, quòd renuntiatio fieri debeat in manibus Superioris. Papa autem non habet Superiorem. Sed bene respondet *glos. id verùm esse, vbi est Superior.* vide Lud. Gomez, *in Reg. Concell. de infirm. resign. parte 1. q. 1.*

Cap. II. Lite.

Idem.

SVMMA.

Si in fraudem expectantis autoritate Apostolicâ primam Prebendam vacaturam, alius in eâdem Ecclesiâ resignet beneficium tenue, quòd in proximo credat pinguius vacaturum, non tenetur expectans illud recipere, sed potest expectare alteram Prebendam pinguiorem, eamque petere veluti sibi debitam. Quae si praedicto renuntianti confertur, eo ipso fraus intelligitur esse probata, & idem renuntians vtrâq. Prebendâ carebit.

EXEGESIS.

Haec Decretalis hodie non habet vsum, quia gratiae *expectatiuae* omnino sublatae sunt per *Concil. Trid. Sess. 24. c. 19.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Cùm illusio.

Clementis V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Sancit Pontifex, vt si quis ad cedendum Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, vel beneficiò Procuratorem sponte constituit, illúmq. ignorantem voluerit reuocare, tenet renuntiatio siue cessio, si antequam reuocatio ad Procuratores, vel illius, in cuius manibus cessio fuerit facienda, notitiam peruenerit, fuerit admissa, nisi per hos ipsos aut alios malitiosè factum fuerit, quò minùs ad eos, vel eorum alterum citiùs potuerit reuocatio peruenire.

EXEGESIS.

Nota ex glossa hîc, etsi constituens non notificârit reuocationem, sed ipse Procurator resciuit eam aliunde; sufficere, vt valeat cessio.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS X.

DE SVPPLENDA NEGLIGENTIA PRAELATORVM.

In Rubricam Tituli.

EXplicatis variis modis, quibus Prælati assumuntur, illi autem in Prælaturis sæpè perfunctoriè & ignauiter se gerunt *c. Ante omnia. d. 40.* quod negligitur autem, suppleri; quod amittitur vel omittitur, restaurari oportet, non immeritò subiungitur iste titulus, de quo etiam habes *d. 86 c. 2. item 2. q. 7. can. Negligere. ac denique in 6. & Clement.*

Cap. I. Statuimus.

Alexander III. Cisterciensibus.

SVMMA.

Si Episcopus tertiò humiliter requisitus, Abbates Cistercienses benedicere renuerit, eisdem Abbatibus liceat proprios Monachos benedicere, & alia, quæ ad Officium suum pertinent, exercere; donec Episcopi id facere non recusent.

EXEGESIS.

Hæc Decretalis, vt tenet *Laym. in qq. Canonicis. q. 211.* communis est Abbatibus & Præpositis Regularibus (etsi aliqui ad solos Cistercienses restringant) qui benedici ab Episcopo deberent, qui si tertiò similiter requisitus, impendere benedictionem recuset, interim omnia quæ sunt sui officij exercere possunt, donec Episcopus morem gerat. Idque dicendum est, si Episcopus absens, breui rediturus non sit. *arg. c. Nihil. 44. de elect.* Si statim initio nullâ probabili ratione allatâ, absolutè benedictionem neget, non est opus repetitâ requisitione, ut tenet *Bus. bic n. 1.* Illud denique adverte, in quibusdam regionibus Abbates benedici non solere, & nihilominus omn a Abbatum, etiam quæ ordinis sunt, officia exercere, si Sacerdotes sint; *ita Card. Tuscus.* verb. Abb. *concl. 8. n. 3. Rodriq. to. 1. Reg. q. 18. a. 2. & colligitur ex c. Alienationes. 12. q. 2.*

Cap. II. Sicut.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm Regulares quidam Ecclesias sui juris patronatùs, propriis vsibus deputare niterentur, & ijs vacantibus, vicarios pro suâ instituerent, & destituerent voluntate, eos ita pensionibus onerantes, vt nec Ecclesiis competenter deseruire, nec juribus Episcopalibus, aut hospitalitati satisfacere possent, mandat Pontifex, quatenus Episcopus (nisi Ecclesiæ sint exempta,) prædictos excessus studeat emendare. Et nisi, intra tempus à Concil. Lat. (sub Alexand. III. c. 8. quod refertur in c. Nulla. de concess. præb. inf. & præfigit tempus 6. mensium) *statutum, personæ idoneæ præsententur, ipse ex tunc appellatione remotâ, ordinet Rectores, ita tamen, vt nullum patronis inposterum præiudicium generetur.*

Quæ omnia plana sunt.

Cap. III. Licèt.

Innocentius III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, quatenus si constiterit Archidiaconum Richemundiæ vacâsse per annum (tempore semestri, quo vel ad Archiepiscopum, vel ad Capitulum donatio pertinebat, non à vacatione, sed à die notitiæ computato,) cùm pro eo quòd Eboracensis Archiepiscopus alium Superiorem non habeat, ad Papam fuerit eius donatio deuoluta, vt vtriq; Competitori silentium imponatur.

EXEGESIS.

Nota, quòd post lapsum semestre, de collatore in collatorem deuoluatur potestas conferendi, vt hîc ab Episcopo ad Capitulum, elapso primo semestri, & ab hoc ad Archiepiscopum, qui si vltra alterum semestre prouidere neglexit, deuolutio fit ad Papam, ideóque hic jubet inquiri, quantum temporis sit elapsum.

Cap. IV. Literas.

Idem M. P. de Castronouo & R. Monacho fontis frigidi, Apostolicæ Sedis Legatis.

SVMMA.

Cùm Prælati quidam & Capitula beneficiis & dignitatibus quibusdam vacantibus, per semestre prouidere negligentes, intellecto Legatorum Sedis Apostolicæ adventu, in beneficiis illis personas minus

nes idoneas instituissent, mandat Pontifex, vt si personis idoneis beneficia sint assignata, de patientiâ illos beneficia permittant pacificè possidere, inidoneos autem amouentes, de idoneis non differant quantocyus ordinare.

EXEGESIS.

Notat *Panorm. n. 2.* quòd vbi Papa ex certâ scientiâ jubet aliqua tolerari, vt hîc Collationem post elapsum semestre à Prælatis aut Capitulis factam, talis patientia habeatur pro dispensatione; de quo plura idem *Panorm. in c. Quod super his. de consang. & affinit.*

Cap. V. Dilecto.

Idem Episcopo Sanct.

SVMMA.

Cùm Salamantinus Decanus, eiusque sequaces, post elapsum semestre (infra quod, iux. c. Nulla. de concess. præbend. *Episcopus & Capitulum, prout communiter spectabat ad eos, facere debebant,) Cantorem eligere neglexissent, electionem Petri postea minùs Canonicè celebratam, Pontifex decernit irritam, neque per appellationem Decani & suorum, factum Archiepiscopi (ad quem iam erat eligendi autoritas deuoluta,) eligentis alium, impediri. Ideòque mandat electionem Gregorij ab Archiepiscopo celebratam, sublato appellationis obstaculo confirmari.*

EXEGESIS.

Nota, quòd ad Superiorem, propter negligentiam, deuoluta potestate, ipso jure inferior potestate eligendi priuatur. Adeò vt quòd ab eo gestum est, nullum sit, neque admittitur purgatio moræ *iux. Panorm. hîc.* intellige ex negligentiâ prouenientis.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Romanâ.

Innocentius IV.

SVMMA.

Cùm Episcopus Remensis in visitatione, non debito modo à suffraganeis receptus, eosdem excommunicâsset, & proposito edicto mandâsset, vt eorum subditi pro audiendis & terminandis eorum causis liberè ad Remensem Curiam accederent, Pontifex re intellectâ, id edictum reuocauit, quia etsi ijdem Episcopi pro suis culpis, essent excommunicati, non tamen ex culpis ipsis (cùm id non inueniatur à jure concessum) ad Remensem Archiepiscopum eorundem jurisdictio deuolueretur, sed alia fortè pro illâ pœna ipsis Canonica posset infligi.

EXEGESIS.

Concordat *cum h. 1. C. Quia diuersitatem. de concess. prebend.* vbi dicitur, quòd Episcopo excommunicato, Archiepiscopus, aut Capitulum non potest conferre beneficia, ad solius Episcopi Collationem spectantia, quia deuolutio non fit ad Metropolitanum, nisi negligente Episcopo per sex menses, debet ergo Metropolitanus expectare, donec Episcopus absolutionem consequatur, nisi esset negligens in petenda absolutione, tunc enim semestre curreret à tempore negligentiæ, vt ait *gloss. hîc.* De potestate autem Archiepiscopi tractatur *in c. Pastoralis. de concess. prab.* vbi enumerantur casus, in quibus Archiepiscopus habet potestatem in Suffraganeos subditorum, inter quos non est iste.

Cap. II. Grandi.

Idem, Baronibus & Comitibus Regni Portugalliæ.

SVMMA.

Pontifex Comitem Boloniensem Regis Portugalliæ ad regendum parùm idonei fratrem, constituit eiusdem Coadiutorem, per hoc tamen non intendens memorato Regi, vel illius legitimo filio regnum adimere, sed potiùs ipsi & regno destructioni exposito, per solicitudinem & prouidentiam supradicti Comitis consulere.

EXEGESIS.

Continet hoc cap. casum in quo propter bonum publicum, Pontifex vsus est potestate indirectâ in temporalibus.

Cap. III. Si Episcopus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si Episcopus à Paganis aut Schismaticis capiatur; non Archiepiscopus, sed Capitulum, ac si sedes per mortem vacaret, in spiritualibus & temporalibus ministrare debebit, donec eum libertati restitui, vel per Sedem Apostolicam (cuius interest Ecclesiarum prouidere necessitatibus) super hoc per capitulum consultam, aliud contigerit ordinari.

EXEGESIS.

Nota, quòd Prælatus expulsus ab hostibus, non perdit dignitatem; & vniuersim tenent DD. quòd Clerici expulsi ratione hostilitatis, vel metu tyranni, non perdunt titulum beneficij, nec eorum jura, neque Patroni sic expulsi jura patronatûs, ait *Franc. n. 1.*

Cap.

Cap. IV. Ecclesiæ.

Idem.

S V M M A.

Ecclesia Cathedrali vacanti solus Pontifex deputat visitatorem, nisi Capitulum in spiritualibus & temporalibus negligenter administret: tunc enim Archiepiscopus Capitulo vocato, & causa cognitione præmissâ, Visitatorem siue Administratorem potest deputare. Qui Visitator etsi spiritualium & temporalium administrationem cæteroqui legitimam habeat, beneficia tamen ad collationem Episcopi pertinentia conferre non potest, si ab alio quàm Romano Pontifice fuerit deputatus.

Quæ clara sunt.

IDEM TITVLVS DE SVPPLENDA &c. IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Quia.

Clemens V. in Concil. Viennensi.

S V M M A.

Si Regulares Prælati, Prioratus, Ecclesias, administrationes aut quæuis beneficia vacantia ad eorum dispositionem spectantia, intra semestre conferre negligant, Diœcesani in non exemptis, suâ, in exemptis Apostolicâ autoritate, beneficia huiusmodi per seculares Clericos gubernari solita, secularibus Clericis; Religiosis verò committi aut conferri solita, Religiosis eorundem Monasteriorum, quorum Prælati sunt negligentes, conferant. (de quo etiam vide Conc. Trid. Sess. 14. de reform. c. 10.) *Eâdem autoritate suffulti nullatenus permittant, vt eiusmodi beneficia applicent mensis suis, aut pensiones nouas eis imponãt, aut veteres augeant. Prædicta verò intelliguntur de illis beneficiis, quæ non sunt de mensâ Prælatorum, sed simplices Priores, Administratores, siue Rectores consueuerunt habere, vel liberè ad monasterium, cùm oportet, reuocabiles. In quibus &* Constit. Bonif. VIII. relatam in c. Præsenti. de off. Ord. *& alteram eiusdem, relatam* in c. Cùm singula. de præbend. (*de quibus suo loco*) *Pontifex vult obseruari, ne videl. Prælati bona eiusmodi beneficiorum occupent, & ne vnus Religiosus pluribus præsit Prioratibus, aut Ecclesiis curatis, etsi curam per alium exerceat.*

TITVLVS XI.

DE TEMPORIBVS ORDINATIONVM, ET QVALITATE ORDINANDORVM.

Continentur hoc titulo quædam antiquiora Decreta, tum facilia, tum per Concil. Trid. ad posteriorum temporum vsum accommodata *Sess. 23. in Decreto de reformatione ferè per totum.*

TITVLVS XII.

DE SCRVTINIO IN ORDINIBVS FACIENDO.

In Rubricam Tituli.

Explicatis illis, quæ pertinent ad ordines conferendos, & ordinandorum qualitates, ideò subiungitur de Scrutinio, siue eorundem examine præmittendo, eòque duplici; vno, quod habetur ante ordinationem, de quo *c. Episcopus. d. 23.* & altero, quod fit in ordinatione, de quo *hic & c. Episcopus & seq. per totum. c. Quis in aliquo. d. 51.*

Cap. Vnic. Ex parte.

Innocentius III.

S V M M A.

Quando Pontifice aliquẽ in Diaconum vel Presbyterum promouente, Prior Diaconorum Pontifici assistens dicit: Postulat sancta Mater Ecclesia, vt hunc præsentem Diaconum, vel Subdiaconum ad onus presbyteratûs, vel Diaconatûs ordinetis, *& Pontifice interrogante*, scisne dignum esse? *idem Diaconus assistens respondet:* quantum humana fragilitas nôsse finit, & scio & testificor illum ad huiusmodi dignum esse onus officij; *Papa remouens scrupulum, rescribit illum non peccare, dummodo contra conscientiam non loquatur; quia non simpliciter asserit illum esse dignum, sed* in quantum humana fragilitas nôsse finit, *cùm illum, quem indignum esse non nouit, dignum debeat æstimare. Si autem illum indignum esse cognoscit, ordinanti, priusquam ad huiusmodi scrutinium veniatur, secreto nuntiet vel intimet. Addit Papa se interrogationem huiusmodi* non in consecratione Pontificis, seu Episcopi, *sed in ordinatione* Diaconi, vel Presbyteri *facere.*

E X E G E S I S.

Scrutinium nihil est in proposito aliud, quàm *examen eorum, qui ad Ordines promouendi sunt, factum per eum, ad quem spectat.* Dicitur à scrutando, id est,

id est, *examinando* siue *interrogando*, vt not. *Hostiensis in Summa q.1.n.1.h.t.* qui plures Scrutinij diuisiones affert *q.2.* sed quoad Ordinationem est duplex, vnum, quod ante Ordinationem, & quidem diligenter faciendum est *c. Nihil. §. Episcopi. de elect.* iuxta antiquos Canones, incipiebat Feriâ IV. ante sabbatum, quo conferebantur Ordines, & durabat per triduum. *c. Quando. & seq. d.24. de hoc multa Host. l.c.q.4. & 5.* Quid autem hodie seruari debeat circa singulos Ordines, statuit *Concil. Trid sess.23. de reform. c.5. & 7.* & hoc vocatur primum scrutinium. Secundum scrutinium fit in ipsa Ordinum collatione, quando per Archidiaconum, aut primum Diaconorum, vel aliquem qui vicem illorum gerit, illi qui in examine probati, & tanquam idonei admissi fuerint, Episcopo offeruntur ordinandi siue consecrandi, qui priùs de illorum idoneitate interrogat, Archidiacono eo ferè modo respondente, qui habetur *in h.t.*

Dicit autem Pontifex, Archidiaconum non debere esse solicitum, ne fortè præsentet indignum, aut dicat aliquem dignum, qui dignus non est. Quia non simpliciter asserit illum esse dignum; sed *quantum fragilitas humana nosse sinit*, præsertim cùm in hoc casu, quem indignum esse non nouit, dignum debeat æstimare, idque ob diligentiam in examine præmittendo adhibitam, cùm Archidiaconus vel interfuit, vel ex illis qui interfuerunt, de idoneitate promouendorum fuit informatus. An autem semper præsumatur idoneus aut bonus, qui non probatur indignus aut malus; dicemus *in c. Fin. de præsumpt.*

Denique obserua, si omittitur examen ordinationi præmittendum, eum qui ignotus est, licèt dignus sit, esse deponendum *c. vlt. d.24.* quod fit in odium *taliter tum ordinati, tum ordinantis*, vt ait *Host. q.6.* Si verò est indignus & ignotus, multò magis deponi debet, si maximè laborat graui aliquo vitio aut crimine *c. Ex pænitent. d.50.* Si tamen quis notus est, & dignus, nec ordinatus, nec ordinans delinquit, quia noti non sunt examinandi *arg. c. Nullus. d.24. c. De Petro. d.47. c. Valde. d.94. l.1. ff. De in integ. restit. l. Continuus. ff. De verb. oblig.* Addit tamen *Hostiens.* videri semper faciendam examinationem, saltem aliquam, propter *c. Nihil. de elect. suprà.*

Errat verò Vallens. *hic n.7.* dum putat *per Conc. Trid. sess.7. c.13.* ab hoc examine excipi; *præsentatos siue nominatos ab vniuersitatibus seu Collegiis* studiorum Generalium. *Concil. enim c. Sicuti. & sess.24. c.18.* non agit de examine præmittendo collationi ordinum; sed collationi, institutioni; aut confirmationi quorumuis beneficiorum. Neque, vti idem putat Vallensis; *Conc. l. posteriori* absolutè reuocat priuilegium concessum Vniuersitatibus, *vt ab illis præsentati, electi, siue nominati sine examine ad beneficia admittantur, instituantur, aut confirmentur*, sed solùm restringit, ne hoc priuilegium valeat, respectu Ecclesiarum Parochialium, in aliis itaque beneficiis *c. illud. 13. sess.7.* vim suam retinet.

TITVLVS XIII.

DE ORDINATIS AB EPISCOPO, QVI RENVNTIAVIT EPISCOPATVI.

In Rubricam Tituli.

Etsi non semper deficiant requisitæ qualitates in ordinandis, interueniunt tamen subinde aliqua impedimenta in Episcopis, qualis est, is, qui renuntiauit Episcopatui, aut est excommunicatus, de quibus agit iste titulus; etsi plura sint alia, de quibus agitur alibi, vt de ipsis excommunicatis ordinatis *c. Cùm illorum. de sent. excommunic.* De ordinatis autem simoniacis *c. Per tuas. de simon. c.1. De Schismat.* De his qui sunt ordinati, ab his, de quibus dubitatur, an sint Episcopi. *d.68.*

Cap. I. Requisiuit.

Alexand. III. Toletano Archiepiscopo.

S V M M A.

Episcopus vel tantùm renuntiat loco, vel loco & dignitati simul, vt diximus c. Post translationem. de renunt. suprà. *Primo casu, qui taliter renuntiat, rogatus ab alio Episcopo, potest liberè Ordines conferre, sicut antea. In secundo casu, distinguendum est inter Ordines minores & maiores. Priores cùm etiam à non Episcopis (videl. ab Abbatibus) conferantur, licitè & validè confert, & ab illo ordinati, ad maiores Ordines promoueri possunt. Secus est de maioribus, hos enim qui scienter à tali Episcopo recipit, ab eorum executione suspenditur, si autem ignoranter, (nisi crassa & supina fuerit ignorantia) Episcopus potest dispensare.*

Cap. II. Cum Clericis.

Gregorius IX.

S V M M A.

Hoc solùm dicit, cum Clericis, qui ab excommuni-

Digitized by Google

municato Episcopo Ordines receperunt, per Episcopum posse dispensari. In quo tamen videtur esse discrimen inter Episcopum excommunicatum, & eum qui renuntiat loco simul & dignitati; quia hic tam validè, quàm licitè administrat Ordines saltem minores, excommunicatus autem, licèt & ipse validè administret vtrosque, peccat tamen in illorum administratione.

Vtriusque cap. Intellectus per se patet.

TITVLVS XIV.

DE ÆTATE, QVALITATE, ET ORDINE PRAEFICIENDORVM.

SVMMA.

De his multa aliter statuit Concil. Trid. quàm per antiquos Canones erat dispositum. Vide *sess.* 7. c. 2. sess. 22. c. 2. sess. 23. *ferè per totum.* sess. 24. c. 12. sess. 25. c. 7. *de quibus etiam agunt Theologi & Casistæ in Sacramento Ordinis.*

TITVLVS XV.

DE SACRA VNCTIONE.

In Rubricam Tituli.

Quia in Ordinibus conferendis adhibetur Sacra Vnctio, de illâ quoque hîc non inconuenienter agitur.

Cap. Vnic. Cùm venisset.

Innocentius III.

SVMMA.

De variis in Ecclesiâ Catholicâ consuetis Vnctionibus prolixè agit, & reddit rationem singularem. 1. Sacro Chrismate vnguntur Episcopi in capite & manibus, quando consecrantur. 2. Sacerdotes in manibus. 3. Reges in veteri Testamento itidem vngebantur in capite, hodie verò inunguntur in brachio, humero vel armo, tum quia his designatur Principatus, iuxta illud: factus est principatus super humerum eius, *sic tamen vt appareat discrimen inter auctoritatem Pontificis & Principis. Pontifex enim & Episcopi etiam hodie inunguntur in capite, quia repræsentant personam capitis Ecclesiæ, Christi videlicet. 4. Denique, in nouo Testamento oleo benedicto, Christiani omnes inunguntur, bis ante Baptismum, primùm in pectore, dein inter scapulas, & simul Chrismate in vertice statim post Baptismum. Altera inunctio per Chrisma fit in Sacramento Confirmationis. Ecclesia quoque cùm dedicatur, vngitur Chrismate; & Altare vngitur primùm Oleo, secundò Chrismate. Calix verò, vngitur Chrismate tantùm.*

TITVLVS XVI.

DE SACRAMENTIS NON ITERANDIS.

SVMMA.

Sacramenta quæ imprimunt characterem, vt Baptismus, Confirmatio, Ordo, non posse iterari, est fide Catholicâ certum; an autem, quando & quomodo, si aliquid omissum est, debeat iterari, aut suppleri, tractant Theologi & Casistæ, cùm agunt de singulis Sacramentis.

TITVLVS XVII.

DE FILIIS PRESBYTERORVM ORDINANDIS VEL NON.

Cap. I. Vt filij.

Ex Concil. Pictauiensi.

SVMMA.

Filij Presbyterorum, & cæteri ex fornicatione nati, ad sacros Ordines, non promouentur, nisi aut

Monachi fiant, aut in Congregatione Canonicâ regulariter viuentes, prælationem verò nullatenus habeant; sed neque serui, nisi à dominis libertate donentur.

EXEGESIS.

Quod Ethnici fecêre, vt illegitimè natos ad honores & dignitates non admitterent; vt latè tradit *Tiraq. tr. de Nobilitate. c. 15.* Id potiori jure à sacris Canonibus constitutum est, vt ab Ordinibus arceantur inprimis filij Presbyterorum, intellige non ante Prerbyteratum, sed in Presbyteratû, contra votum continentiæ, singulis Ordinibus maioribus annexum, vnde quoad hoc, omnium est par ratio. Deinde alij etiam illegitimè nati, quorum licet non fiat mentio in hoc *c.* fit tamen eod. in 6. Statuit autem hoc Ecclesia, ob tres potissimum causas. I. Propter excellentiam Sacramenti Ordinis, quod non solùm personæ meritum, sed etiam Originis honestatem exposcit; nec infamibus, aut turpibus committi debet. *C. Inter dilectos. de excess. Prælat.* II. In detestationem paterni criminis, quod jus plerumque ad eius horrorem incutiendum, etiam in filiis detestatur. *C. Vergentis. de hæret.* III. Ob metum incontinentiæ paternæ, cuius ne filij imitatores existant, facilè præsumi potest. *c. Si gens Anglorum. d. 56.* iux. tritum illud: *sæpe solet similis filius esse patri.*

Nisi aut Monachi fiant &c.) Nota autẽ I. hanc irregularitatem ex defectu natalium, tolli per Religionis ingressum, si non solùm habitus suscipitur, sed professio reipsâ sequitur. II. Eandem tolli non solùm quoad Ordines suscipiendos, verùm etiam quoad vsum Ordinum susceptorum, sine vlla aliâ dispensatione. III. Irregularitatem sublatam per Religionis ingressum, & professionem secutam, reuiuiscere professione annullatâ. Probabile tamen est, talem exercere posse Ordines in Religione susceptos, & ad alios promoueri, *ita Barbos. l. 1. Iuris Ecclesiast. c. 42. à n. 189.*

Cap. II. III. IV. XVI. XVI.

SVMMA.

Coniungimus hæc capp. quia idem statuunt. videl. ut filij Sacerdotum in Ecclesiis paternis ministrare, vel eas qualibet occasione obtinere nullatenus sinantur. Et si ad eas promoti, aut instituti etiam per literas Apostolicas reperiuntur, penitùs amoueantur.

EXEGESIS.

Hos Canones innouat *Concil. Trid. sess. 25.* de *reform. c. 15.* vbi ita statuit: *ut paternæ incontinentiæ memoria à locis Deo consecratis, quos maximè puritas sanctitásque decet, longissimè arceatur; non licet filiis Clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in Ecclesiis, vbi eorum Patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent, aut habuerunt, quodcunq; dissimile etiam beneficium obtinere, nec in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensionem super fructibus beneficiorum, quam parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere &c.* Vide Declarationes & Remissiones *Barbos. hic.*

Cap. V. Veniens.

Alexand. III. Londoniensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus Londoniensis Clericum N. ad Capellam quandam in Presbyterum ordinâsset, eâq; postea spoliâsset, quòd pater eius in eadem Ecclesiâ ministrârit, Pontifex eidem Episcopo mandat, ut si id eo tempore sciuerit, quo Capellam ipsi concessit, ipsam ei restituat, & in pace dimittat, amoto alio, si quem fortè instituerit. Si autem ignorans fecerit similiter Capellam ipsi restituat, donec in alia Ecclesia ipsi prouideat.

EXEGESIS.

Difficultas est in h. t. Quâ ratione Pontifex mandârit, huic Clerico illegitimo restitui capellaniam, in quâ antè pater illius ministrauerat, contra Canones? Placet solutio *gl. verb. Restit.* quòd Pontifex hoc præceperit, in odium Episcopi, talem contra Canones scienter eligentis, Sacerdoti autem huic facit gratiam, ne Episcopus de cætero tales promoueat, & quia illum promouendo, licet cum defectu Natalium, rursúsque spoliando videtur non bonâ fide id egisse. Similiter si Episcopus nesciuit, iterum promoto Papa facit gratiam, dum jubet illum tolerari, donec aliter ipsi prouideatur, secundùm Canones enim statim debuisset amoueri.

Cap. VI. Proposuit.

Idem Oxoniensi Episcopo.

SVMMA.

Quia indignum est, ut in Subdiaconatũ ordinatus, licèt sit filius Sacerdotis, omnino debeat Ecclesiastici beneficij prouisione carere, mandat Pontifex, ut Episcopus honestum aliquem Presbyterum cum assensu Subdiaconi R. (qui licèt filius Sacerdotis, à Domino fundi tràs præsentatus ad Ecclesiã de Saleb) deputet, ita ut eidem medietas fructuum dictæ Ecclesiæ in suo ordine (subdiaconatûs) seruando obueniat, cùm solus Presbyter Missarum solemnia, vel alia diuina officia non possit sine ministro celebrare.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd promoti ad sacros Ordines, licèt illegitimi, aut irregulares, non debent relinqui sine beneficio, propter reuerentiam sacri Ordinis

dinis qualitercunque suscepti, quæ est mens *Panorm. hic n. 1.* Idem dic, si irregularitas proueniat ex alio vitio, modò is qui promotus est, illud vitium emendet, & eadem est ratio in Ordinibus, vt scil. Promotus ad Subdiaconatum, non facilè sit repellendus à Diaconatu & Presbyteratu.

Nota præterea II. In hoc casu, nec Clericum supra Presbyterum, neque Presbyterum supra Clericum habuisse Prælaturam, quod Philippus *à Panorm. n. 2.* allegatus, dicit seruari in pluribus Ecclesiis, vbi plures sunt; & nullus aliorum Prælatus, licèt unus tantùm principaliter habeat Ecclesiæ titulum. Quòd autem hîc inter duos videatur Ecclesia fuisse diuisa. *contra c. In apibus. 7. q. 1. c. 41. Item c. Sicut. 21. q. 2.* qui dicunt Ecclesiam non posse esse plurium, ita vt videl. quivis æqualiter habeat illius titulum, bene respondet *Host.* hanc fuisse quandam gratiosã Papalem dispensationem, quæ non solùm Ecclesias, sed etiam Episcopatus potest diuidere & vnire. *c. Sicut vnire. de excess. Prælat.* Vnde isti in solidum habebant istam Ecclesiam, seruiendo quisque in suo ordine, Subdiaconatûs vid. & Presbyteratûs.

Ratio verò, quòd Presbyter non possit celebrare sine ministro, non concludit quidem quoad Subdiaconum, certum enim est, non quemuis Presbyterum secum habere posse aut debere Subdiaconum, sed quoad ministrum aliquem, cuius vicem implebat iste Subdiaconus. Cui cùm Pontifex voluerit facere gratiã specialem, noluit sine ipsius consensu Presbyterum aliquem deputari; nullâ factâ mentione Patroni, quia is vel prætentando indignũ, deliquit; vt fuerit pro hâc vice priuatus potestate præsentandi *c. 2. & fin. de suppl. negl. Prælat.* vel dic, fuisse specialem prouisionem Papæ, potiùs dantis Vicarium, quàm ordinantis Ecclesiam.

Cap. VII. X. XI. XIII.

S V M M A.

Si patres in Ecclesiâ ministrârunt, immediatè filij in eâdem personatum, aut beneficium Ecclesiasticum habere non possunt, quòd si manifestum fuerit & publicum, patres immediatè præcessisse, Pontifex prohibet, vt ne quidem in judicium causa deducatur, vel testes recipiantur, ac promotos jubet mox amoueri. Si autem postquam pater in aliquâ Ecclesia ministrauit, media intercessit persona, potest filius in eâdem admitti ac recipi.

E X E G E S I S.

Nota I. Quòd per hos Canones quoad institutionem mediæ personæ inter patrem defunctum & filium, purgetur vitium inhabilitatis filij ad promotionem Ecclesiæ paternæ, quæ consistit in successione hæreditariâ in Ecclesiâ, hæc enim reprobatur in Ecclesiasticis beneficiis *c. Venerabilem. de elect.*

Nota II. Quòd *Alexander III.* hîc concessit, vt filij Clericorum possent succedere in beneficiis & ministerio eiusdem Ecclesiæ, saltem mediatè, fuisse correctum per Clem. VIII. An. 1533. in Bullâ, quę incipit: *ad Canonum Conditorem*, item per Conc. Trid. *sess. 25. c. 15. vbi eorum patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent aut habuerunt*, excluduntur ergo filij, si parentes aliquando habuerunt beneficium, siue media aliqua persona intercesserit, siue non.

Nota III. *Cap. XI. Ad extirpandas &c.* haberi expressum t. ibi: *siue geniti sint in sacerdotio, siue non*, quòd filij etiam legitimi repellantur ab Ecclesiâ, in quâ de proximo patres ministrârunt. Quando per *Constit. Greg. XIV.* quæ incipit: *Circumspecta. de An. 1591.* & refertur *à Barbos. in Summ. Bullar.* verb. *Illegitimis:* Nec *Religionem quidem illam patre viuente ingredi possunt illegitimi, quam ipse ante vel post natiuitatem illorum professus est.* Quæres, an per filios etiam intelligantur nepotes? placet sententia *Ioann. Andr. hic*, non includi, ex verâ interpretatione, sed ex fictâ, per quod concludit, *quòd in odiosis & corrigibilibus & pœnalibus, nisi aliter lex exprimat, nomine filiorum non veniant nepotes*, adeòque nec hi in Canonibus pœnalibus & odiosis.

Cap. VIII. Constitutus.

Idem, Vigorensi Episcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt Clericus G. à Capellâ sibi collata, (ob eam causam, quòd pater suus in illâ ministrârit) per potentiam laicalem eiectus, cum perceptis fructibus restituatur, si pater eius præfatæ capellæ persona, siue perpetuus Vicarius non fuerit, licèt in eâdem, nomine filij quandoque ministrârit.

E X E G E S I S.

Restringit vel declarat *h. c.* priora, quæ vetant, vt filius non ministret in illis Ecclesiis, vbi pater ministrauit, intelligi videl. ministerium intitulatum, vt si quis fuerit Vicarius vel titularis Ecclesiæ alicuius, non autem, si tantùm temporalis. Sicque limitandum esse totum vt monet *Panorm. n. 5.* Pari ratione licebit intelligere Concil. Trid. loco sæpe allegato, *de beneficio aut pensione, & ministerio intitulato siue perpetuo*, non item de temporali, ita vt non obstet, si pater ad tempus solùm in eâdem Ecclesiâ beneficium aut pensionem obtinuerit, in quâ filius.

Cap. IX. Ex tuâ.

Idem, Eboracensi Episcopo.

S V M M A.

Archiepiscopo Eboracensi responsum ante hac erat à Papâ, vt posset filios Sacerdotum probatæ vitæ, vel longo tempore beneficium possidentes, in Ecclesiis, quas patres eorum nullo mediante possede-

rant,

rant, sustinerı. Cùm verò è contra quidam literas à Pontifice impetrâssent, vt eiusmodi filiis Sacerdotum, imposito silentio, beneficia sibi assignarentur, licèt ostendere non possent, se per Episcopos institutos. Respondet Pontifex, si Episcopus per priores literas cum aliquibus eiusmodi Clericis dispensârit, se nolle dispensationem illam, posteriorum literarum intuitu, irritari. Et prohibet Clericos alios, Laicæ donationis, siue collationis intuitu, in Ecclesiis sine autoritate sui Episcopi institui, aut institutos remanere.

EXEGESIS.

Ambiguum est, vtrum Papa huic Archiepiscopo concesserit facultatem dispensandi cum eiusmodi Sacerdotum filiis, an solùm declàret, quòd Episcopus jure suo in hâc re vti, & ipsemet dispensare possit. Dicit enim Pontifex, quòd ad consultationem, id est consilij (non facultatis) petitionem, Episcopo olim responderit: Vnde aliqui censent, Episcopum posse in h. c. dispensare, quod verum videri potest, saltem necessitate vrgente, & cum eo qui non est publicè infamatus, quia solus Princeps vel Senatus remittit infamiam. *c. Cùm te. inf. de re iud.* Jura autem contraria *c. Videl. penult. & fin. inf.* censentur loqui extra casum necessitatis, & in casu infamiæ. Fatetur tamen *idem Host. quòd Curia tenet, solum Papam dispensare.* Et hæc opinio, ait *Panorm. n. 2.* præferenda est *in consulendo & iudicando,* quanquam alia sit verior de jure. De quo rursus *inf. c. Pen. & vlt. & c. 1. eod. 6.* quod litem hanc dirimit, vt patebit.

Cap. XII. Ad hæc.

Clemens III. Cassolensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Sciscitanti Archiepiscopo, an à Pontificibus generati valeant ad sacros Ordines promoueri, respondet Pontifex, si legitimi sint, nec aliud Canonicum obuiet impedimentum, licitè posse ad sacros Ordines ascendere, & in eisdem Ecclesiis, in quibus præsunt, vel præfuerunt genitores eorum, beneficium obtinere.

EXEGESIS.

Ex h. t. *Panorm.* & alij colligunt limitationem ad totum titulum, quòd in Ecclesiâ, cui pater præest, vel præfuit, & nominatim vel principaliter Episcopus, possit filius eius legitimus, in aliquo beneficio promoueri, sed distincto; ad vitandam scil. successionis hæreditariæ speciem, etsi titulus non exprimat beneficium distinctum. Neque refert, vtrum beneficium illud sit maius paterno, siue minùs, vnde dicit *Host.* quòd in Ecclesiâ in quâ pater fuit Archidiaconus, filius possit esse Episcopus, sufficit enim, quòd non sit idem, aut penitus simile beneficium, vt sunt duo Canonicatus, ideòque *in c. Ad abolendam.* generatim adeóque etiam de legitimis statuitur, ne *Canonicorum filij maximè spurij, Canonicisiant in secularibus Ecclesiis, in quibus instituti sunt patres eorum.*

Sed videtur obstare *c. Ad extirpandas.* de quo paulò ante, jubet enim filios Presbyterorum, qui nullâ mediâ personâ ministrârunt in Ecclesiâ, amoueri, *siue geniti sint in sacerdotio, siue non, adeóque excludi etiam legitimos.* Resp. verò, intelligi tantùm *illegitimos, siue in sacerdotio, siue extra genitos*, quidquid dicant DD. vel *d. c. Ad extirpandas.* reuocatum esse *per c. Præsens*, cùm præsertim sint diuersorum Pontif. videl. hoc *Clem. III.* prius autem *Alexandri III.*

Cap. XIV. Literas.

Idem.

SVMMA.

Permittit Pontifex quendam H. in sacerdotio genitum de vxore legitimâ, à pueritiâ assistentem Domino ministrare in officio clericali, si dignus inuentus fuerit, ordinari in Clericum, & ad Ecclesiasticum beneficium promoueri.

EXEGESIS.

Nota etiam natum de vxore legitimâ posse esse illegitimum, si videl. vir cum consensu vxoris, sacros Ordines suscipit, eòque ipso, voto continentiæ illis annexo se obstringit, postea autem ad vxorem rursus accedat, prolémque generet. Quo casu licèt non deficiat vinculi matrimonialis substantia, deficit tamen matrimonij legitima executio, cui obviat votum solenne, *ut Panorm. hic n. 2.* Si vir invitâ vel ignorante vxore fuit promotus, partus posteà susceptus erit legitimus. *c. Seriatim. d. 32.* idem dic; si eâ sciente & non contradicente, *c. Si seruus. d. 54. vide etiam c. Ministri. d. 81. cum gloss.* vbi dicitur, *quòd si vir post suam ordinationem cognoscit vxorem, committitas incestum, & filij velut illegitimi priuantur hæreditate, ac traduntur in seruitutem Ecclesiæ.*

Cap. XVII. Dilectus filius.

Honorius III.

SVMMA.

Cùm Virgilius presbyter Ecclesiam curatam, quam nullo medio pater ipsius habuerat, obtineret, dispensationem Legati Sedis Apostolicæ obtendens, mandat Pontifex, vt non obstante aliquâ dispensatione, quæ non ab ipsa Sede Apostolica emanârit, quòd Canonicum fuerit, statuatur.

EXEGESIS.

Nota I. Hîc Canonicum dici, quòd *suprà c. 10. 11. 13.* statuitur, vt videl. filij Presbyterorum ad beneficia & Ecclesias, in quibus patres eorum immediatè ante ministrârunt, non admittantur, & admissi amoueantur, quod per *Clem. VII. & Concil. Trid. etiam ad mediatam successionem extensum est.*

Nota II. Quòd solus Pontifex dispensationem *in hoc c. Sibi reseruet*, neque ordinariè etiam Sedis Apostolicæ Legatis illam concedat.

Cap.

Cap. XVIII. Nimis.

Greg. IX. Turonensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt filiis Sacerdotum & aliis illegitimè natis, prorsus amotis, dignitates & personatus & alia beneficia animarum Curam habentia, personis idoneis Archiepiscopus conferri faciat, per illos, ad quos collatio pertinet; & ne id de cætero contra præsumatur, inhibet.

EXEGESIS.

Ex h. t. apparet; quòd cum illegitimis ad dignitates & personatus, dispensare possit solus Papa; in quibus autem casibus dispensare possint Episcopi, mox dicemus.

IDEM TITVLVS DE FILIIS PRESBYTERORVM IN VI.

Cap. I. Is qui.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Potest Episcopus super defectu natalium dispensare ad Ordines minores, & beneficium non curatum, siue simplex, dummodo sit tale, super quo per ipsum Episcopum aliàs possit dispensari. Ad Ordines maiores, vel beneficia curata, super quibus nequit Episcopus dispensare, sine dispensatione Sedis Apostolicæ, promoueri nemo potest. Cum quo verò per Sedem eandem taliter fuerit dispensatum, nequit prætextu dispensationis huiusmodi (quam exorbitantem à iure, veluti odiosam oportet restringi) nisi vnicum beneficium obtinere.

EXEGESIS.

Ex dispensatione Episcopi.) Quantum possint in hoc casu Episcopi, *t.* clarè explicat. Obserua 1. *ex Vallens. n. 4.* quòd ne quidem virtute *Concil. Trid. sess. 24. de reform. c. 6.* (vbi conceditur Episcopis, vt dispensent super irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus) dispensare possint *super defectu natalium, quantumuis occulto*, quia hæc irregularitas non oritur ex delicto proprio, sed parentum.

Obserua 2. Dubitari, vtrum Episcopus dispensare possit cum illegitimo ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis. Videtur posse, quia *t.* permittit dispensationem Episcopo in beneficiis, quibus cura animarum non incumbit, ex propriâ intelligitur institutione, quale beneficium est Canonicatus, etsi ei per accidens esset annexa Ecclesia Parochialis, ita cum *multis allegatis Franc. n. 6.*

Obserua 3. Non posse dispensare, cum illegitimo; vt habeat beneficium paternum per *jura h. t.* & quæ diximus *in c. Ex tua. ibid.* saltem quoad *praxin Curiæ*, ideóque Pontifex expressè requirit tale beneficium; in quo Episcopus aliàs possit dispensare.

Obserua 4. Communiter negari, eum cum quo dispensatur ad Ordines minores, habilem fieri ad beneficia simplicia; oppositum aliqui tenent, quia alioqui, si eo ipso ad beneficia aptus non fieret, sine dubio mendicare cogeretur, quod aiunt pugnare cum *c. Diaconi d. 93. §. Mendicat. & c. Proposuit. De filiis Presbyt.* Sed profectò hæc jura loquuntur de illis, qui promouentur ad Ordines maiores, neque in Ordinibus minoribus vrget tituli necessitas.

Obserua 5. Quòd Episcopus non possit dispensare ad dignitates vel personatus sine Curâ, si tamen esset aliqua Prælatio vel Rectoria, in quam non cadit nomen dignitatis vel personatus, posset dispensare, secundùm *Archidiac. Ioan. Andr. Petr. de Ancharano hic.*

Obserua denique 6. Quando Pontifex dispensat cum illegitimo, vt possit ad beneficia eligi, non ideò dispensat ad dignitates, neque si etiam dispensat ad dignitates; intelliguntur dignitates maiores, post Pontificalem in Cathedralibus, aut principales in Collegiatis; Neque sub beneficiis & dignitatibus comprehenduntur beneficia aut dignitates curatæ, vt post multos allegatos dicit *Azor. to. 2. l. 6. c. 3. q. 7. & 9.*

Cap. II. Si is cum quo.

Idem.

SVMMA.

Si illegitimus, impetratâ dispensatione, ad beneficium etiam curatum, postea dispensationem aliam tacito hoc defectu, à Papâ obtineat, vt duo aut plura beneficia, similem animarum curam habentia possit recipere & retinere, talis dispensatio veluti per subreptionem obtenta, nullius penitus est momenti.

EXEGESIS.

Causam aperit ipse Pontifex, quia non est verisimile, Papam dispensaturum fuisse, si defectus natalium, & prior dispensatio fuisset expressa. Quæ taciturnitas vitiat rescriptum, iux. *c. Super literis. de Rescript. sup.*

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XVIII.

DE SERVIS NON ORDINANDIS ET EORVM MANVMISSIONE.

In Rubricam Tituli.

GEneratim vt definit *Silvester: Servus est, qui humano jure alterius dominio subiectus est*, ad mentem *S. Tho. in 4. d. 36.* dicentis, quòd servus est de Jure positiuo, sed à naturali proficiscitur, sicut determinatum ab indeterminato. Est autem servus duplex, vnus propriè dictus & *simpliciter talis*, qui dominio alterius vel *per violentia contra naturam* est subiectus jure belli, & dicitur *mancipiũ*, quasi *manu captus. l. 4. §. 3. ff. De statu hominum.* vel *per culpã lege ciuili in seruitutem damnatus. §. 4. Instit. De jure personarũ.* eàdem sorte censentur ex talibus servis, seu mancipiis nati, hi jure gentiũ nullum habent statũ, sed pro mortuis in Rep. habentur. *l. 32. ff. De R. I.* in quos Domini habebant *jus omne vitæ & necis, & quidquid acquirebant, dominis acquirebant, ita vt nulla prorsus bona haberent, sed ipsi in bonis dominorũ essent l. 1. §. 1. ff. De his, qui sui vel alieni juris sunt. §. 1. & 2. instit. eod.* Tales serui seu mancipia sunt, quos Hispani ex Indiâ & Africâ bello captos habent, item Germani nostri ex Turcis: Quamvis si ad fidem convertuntur, decet tam acerbam seruitutem remitti, & saltem libertatis partem indulgeri.

Alius servus est impropriè, & non nisi *secundùm quid talis.* Huiusmodi sunt 1. qui alterius Dominio jurisdictionis subijciuntur, neque serui dici solent, sed subditi. 2. Qui seruitio alterius sunt obligati ad tempus, vel ad arbitrium, vt famuli conductitij, & mercenarij; vel in perpetuum, vt Vasalli vel qui feudum à Domino obtinent. 3. Qui ita adscripti sunt terris colendis, quod à culturâ sine voluntate Domini recedere non possint, nec vendi sine glebâ, nec gleba sine ipsis, *dicti adscriptitij l. 20. 21. & vlt. C. De agricolis cens. & colonis.* itidem *originarij*, quia ab origine, siue natiuitate tales sunt. 4. Qui apud Germanos sunt frequentissimi, dicti *homines proprij* Leibaigne. qui etsi adscriptitiis aliquâ ratione, vel originarijs per longissimũ tempus colonariâ conditione detentis adnumerari queant, vel cum libertis comparari, differunt tamen ab his, & mancipiis Romanorum. Horum autem seruitus ortum habet ex victoriâ Clodouæi primi Christiani Francorum Regis, qui circa An. Christi 499. ingenti prælio Germanos deuicit, & libertate spoliatos in seruitutem redegit. Ex quibus innumeri postea successu temporis, partim meritis, partim prece ac pretio, partim spontaneâ benignitate Dominorum, libertatem pristinam consecuti sunt. Magna tamen eorum pars vsque in hodiernum diem remansit, qui non quidem durum illud antiquæ seruitutis jugum in solidum, aliqua tamen eius signa seu vestigia retinent, de quibus *Magerus de Aduoc. Armata. c. 6. n. 730. & seqq. Besold. in Thesauro practico* verb. Leibaigen. præstant domino certas operas, & in signum proprietatis, singulis annis aliquid numorum vel aliud soluunt, sunt tamen hæc onera pro diversitate locorum diuersa. Et licet sint deterioris conditionis quàm originarij & adscriptitij, quos possis rusticis, qui non sunt homines proprij, siue Leibaigne comparare, neutri tamen saltem in his prouinciis sunt propriè serui, cùm admittantur ad actus legitimos, habeant administrationem suorum bonorum, de illis queant testari, & alia agere, quæ conueniunt hominibus liberis, vtrique tamen vt possint Ordines suscipere, imò & gradus Academicos, opus habent consensu Dominorum & manumissione; vt proin non minùs quàm serui propriè dicti, sub huius t. dispositione comprehendantur.

Cap. I. Instruendi.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Seruus Clericus fieri non permittitur, nisi ante clericatum ingenuitatis dignitate potiatur.

EXEGESIS.

Hoc cap. planum est ex dictis ad Rubricam.

Cap. II. De Seruorum.

SVMMA.

Nulli serui deinceps ad sacros Ordines promoueantur; nisi priùs à Dominis fuerint libertatem consecuti; seruus autem fugiens Dominum suum, quâlibet calliditate vel fraude ad gradus peruenerit Ecclesiasticos, deponatur & Domino restituatur.

EXEGESIS.

Libertatem consecuti) concordant Canones antiqui *d. 54.* ferè per totum. Ratio est, quia debet esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ est adscribendus, *vt à castris Dominicis, quibus adscribitur nomen eius, nullius necessitatis vinculis abstrahatur*, vt inquit

inquit Leo Papa *c. 1. d. 54.* si autem servus de facto ordinatur, quid juris sit, explicant *gloss. Panorm. hic, Siluest.* verb. *Seruus. q. 6. Barbos. l. 1. Iuris Ecclesiastici. c. 33. n. 130.* Ex quibus hæ distinctiones obseruandæ sunt.

1. Si ordinans sciebat esse servum, eúmque ordinauit domino sciente, neque contradicente, ad quoscunque ordines, statim fit liber. *c. Si seruus sciente. d. 54.* 2. Si domino ignorante, vel contradicente, ordinatore verò, vel præsentatore sciente, idfiat similiter fit liber, sed alter illorũ condemnabitur domino in duplũ, *c. Si seruus absente. d. eâd.* & hoc si alter tantùm sciuit; Si autẽ ambo sciuerunt, dabit vnum præsentator, & alterum ordinator, & si neuter est soluendo, poterit Dominus postulare seruum ordinatũ sibi restitui, ait *Silu.* allegans postea *c. Ex antiquis. d. eâd.* in quâ istud. non habetur. 3. Si ipsis ignorantibus, sciente autem & contradicente Domino, vel ignorante, tunc distinguendum est inter Ordines. Si ad Minores tantùm est promotus, redigitur in pristinam seruitutem Domino volente, & deponitur. *c. Ex antiq. cum seqq. d. c.* Sed si ad Diaconatum fuerit ordinatus, dabit Domino pro se Vicarium, & ipse remanebit in ordine; aliàs revocabitur in seruitutem, nisi quis eum redimat *cc. cc. d. eâd.* Et eadem est ratio Subdiaconi *per h. t.* Si autem Presbyteratum ascenderit, in eodem Ordine permanebit, peculio, si quod habet, Domino restituto. Et si peculium non habeat, nec est qui redimat ipsum, debet reddi Domino ad seruiendum illi in decentibus Ordinem suum, puta horis Canonicis, missâ & huiusmodi *d. c. Ex antiquis. & c. Frequens. eâd.* quòd si contumaciter renuat, deponi debet. *c. Nullus. inf.*

Nota autem I. Hæc de illis seruis intelligi, qui ex vtroque parente seruo sunt nati: natus enim ex patre seruo, matre verò liberâ liber est, & licitè potest ordinari, *c. Fin. inf. vbi glos. & DD.*

II. Prædicta procedere, si Dominus ordinatum repetat intra annum, non ab ordinatione computandum, vt volunt aliqui, sed à Domini scientiâ *iux. Gofr. Host. & Silu.*

III. Si talis servus in Maioribus constitutus deponitur ab Ordine, tenetur se continere, quia per hoc non solvitur voto, vt patet; neque gaudet aliquo priuilegio Clericali, nisi quòd verberari non potest, vt *not. glos. in c. 2. eâd. d.* aliàs verberans est excommunicatus.

IV. In originariis, adscripticiis, & hominibus propriis, de quibus suprà, eadem est ratio, vt diximus, nisi Domini vltro rigorem horum jurium remittant.

Cap. III. De Famulis.

Ex eodem.

S V M M A.

Serui Ecclesiæ manumissi, ordinari possunt, quidquid autem talibus extiterit debitum aut collatum, ad jus Ecclesiæ, à quâ manumissi sunt, post eorum obitum debet pertinere: neque illis accusare Ecclesiam licet, aut contra illam testificari quod si fecerint, libertate priuantur, & ab Ordine deponuntur.

E X E G E S I S.

Quod dicit glossâ, verb. *Licebit.* sub finem, hoc de illis seruis intelligitur, qui in aliâ conditione ab Ecclesiis manumissi sunt, vt quidquid acquirant, Ecclesiæ intelligantur acquirere; sin simpliciter libertate donati fuerint, liberum est eis facere, quod volunt. *c. Eò libentius. inf.*

Cap. IV. Nullus.

Ex Concil. Alichiensi.

S V M M A.

Seruus à Domino libertati donatus, & in Presbyterum ordinatus, si ex superbiâ Domino Canonicas horas psallere noluerit, ab Episcopo qui eum ordinauit, degradetur.

E X E G E S I S.

Etsi Dominus non possit retinere operas temporales in seruo ad ordinandum manumisso, potest tamen retinere spirituales; priùs prohibetur. *c. Quicunque. d. 54.* posterius apparet esse concessum *ex h. c.* Debet tamen illas retinere in continenti post manumissionem. *ff. De operis libert. l. Iniun. ff. De liberali causâ. l. vlt. §. Adeò autem.* Ante manumissionem facta retentio non obligat. *C. An seru. pro facto suo per tot. Innoc. Host. & Panorm. hic* dicunt talem conditionem posse opponi in ordinatione, sicut in beneficij concessione *c. Significatum. de præbend.* quod præsertim verum est, si fiat autoritate Episcopi, quamuis *Panorm.* neget eius consensum esse absolutè necessarium.

Cap. V. Consuluit.

Alexand. III. Archiepiscopo Turonensi.

S V M M A.

Neque spurij, neque serui ordinari debent, & Episcopus memor sit, sibi in consecratione dictum; Vide ne quemlibet seruilis conditionis ordinare præsumas.

E X E G E S I S.

Hæc admonitio ad Episcopum consecrandum, fortassis in veteribus ceremoniarum Pontificiarum libris extabat, hodie non extat.

Cap. VI. Eò libentiùs.

Innoc. III. Variensi Episcopo.

S V M M A.

Si Serui Ecclesiæ fuerint manumissi ad ordinandum, eâ conditione, vt dum vixerint, Ecclesiæ impe-

impendant famulatum in obsequiis diuinorum, ad aliam Ecclesiam transeundi, est eis licentia denegan-da. Si verò absolutè fuerint manumissi, libertatem habent ad aliam transeundi.

Quòd clarum est ex dictis paulò ante. *ad c. Nullus.*

Cap. VII. Miramur.

Idem.

S V M M A.

Etsi de Subdiaconali ordine, non fiat in Patrum statutis de seruis non ordinandis mentio expressè, respondet tamen Pontifex illum cum Diaconali gradu priuilegio gaudere eodem. Addit causam, quia Subdiaconatus licet Sacer ordo non reputaretur in Ecclesiâ primitiuâ, tamen à constitutione Gregorij atque Vrbani secundùm moderna tempora, sacer ordo esse minimè dubitatur.

E X E G E S I S.

De Subdiaconali Ordine.) De paritate Diaconatûs & Subdiaconatûs, in hâc materiâ jam diximus *ad c. 2.* Quod confirmatur *in h. c.* Ex causâ, quam assignat Pontifex, aliqui desumunt argumentum, Ordinem Subdiaconatûs non esse Sacramentum, cùm inter Ordines sacros longè post Ecclesiam primitiuam fuerit accersitus, videl. ex Constit. *S. Greg. M.* qui attigit *Saculum VI.* post Christum natum, & primus votum continentiæ, vti apparet, Subdiaconatui annexuit. Habetur *d. 31. c. Ante triennium. & Vrbani II.* qui Decretum Gregorij sequitur, & confirmari refertur *c. Erubescant. d. 32.*

Respondet *Bellarm. lib. de Sacram. Ordinis. c. 7.* Non esse idem, Ordinem sacrum & Sacramentum. Multi enim existimant Ordines minores esse Sacramenta, cùm tamen non possint eos vocare Ordines sacros, vt enim rectè dicit *M. 4. d. 24.* omnes Ordines sunt *sacri*, sed primi tres dicuntur *per excellentiam sacri*, quia proximè contingunt res sacras. Olim verò Subdiaconis non licebat attingere sacra vasa, *c. Nullus d. 24.* neque ex illis poterant eligi Episcopi; Vasa tamen sacra attingere, postea illis fuit concessum, & vt eligerentur in Episcopos *c. A multis. de at. & qual. ordinand.* teste historiâ & experiētiâ. Et hæc causa fuit, cur olim *Subdiaconatus non diceretur Ordo sacer*, vt asserit *hic Innoc. III. & c. A multis. de at. & qualit. ordin.* referens Decretum Vrbani (qui sedit An. 223.) vt *nullus in Episcopum, nisi religiosè viuens inuentus fuerit, eligatur. Sacros* inquit Ordines, *Diaconatum dicimus & Presbyteratum, hos enim solos primitiua Ecclesia legitur habuisse, Subdiaconos verò* (quia etiam ministrârunt altaribus) *opportunitate exigente, concedimus in Episcopos eligi si tamen praclara scientia & religionis existant, quod ipsum non sine Romani Pontificis aut Metropolitani licentiâ fieri permittimus.* Quibus permotus *Bellarm. initio c. 7.* fatetur, de Subdiaconatu non esse *tantam certitudinem*, quòd sit Sacramentum, quanta est de Diaconatu.

Cap. VIII. Dilectus.

Greg. IX. Archiepiscopo Neapolitano.

S V M M A.

Seruus patre seruo natus, si mater libera esse noscatur, in Presbyterum promoueri potest.

E X E G E S I S.

Libera esse noscatur.) Nullus ex seruo & liberâ servus est, modò mater aliquo saltem tempore, dum vterum gestauit siue conceptûs, siue medio, sive partûs, libera fuerit. *l. 5. §. 2. de statu hominum:* patris hîc nullâ habitâ ratione, quia quòd *naturâ partus ventrem sequitur, habetur §. 1. instit. de Ingenuis. l. Idem Pomponius. §. Idem scribit. ff. De rei vendic. l. Partum. C. Eod. l. Placuit. C. De liber. causa.*

Objicies cum *gl. & Panorm. hîc.* Vel in *h. c.* filius erat natus de matrimonio legitimo, & debuit sequi conditionē patris. *c. Liberi. 32. q. 4.* vel de illegitimo concubitu, & tum licet ratione libertatis sequeretur conditionē matris, non poterat promoueri, quia illegitimus erat, *de fil. Presb. per totū.* Resp. filium hunc fuisse legitimum, & nihilominus debuisse sequi conditionem matris, per jura allegata. Canon autem illi contrarius vel procedit secundùm consuetudinem Longobardicam, quam suo tempore *Panorm.* dicit viguisse in multis regionibus, vt partus legitimus semper sequatur deteriorem conditionem. Vel illud *c. Liberi.* posse concordari cum legibus prædictis, si per *deteriorem partem* intelligatur *pars debilior*, & *sic famina*, nam sexus fæmineus debilior est. In honoribus verò & muneribus, partus sequitur patrem. *l. Eos. & l. Exemplo. C. De decur. l. Libertas. ff. De stat. homin.* & sic intelligitur lex, *Cùm legitimè. ff. eod* quod in tantum verum est, vt conceptus v. g. de decurione, sequatur patris conditionem, quamvis ante eius natiuitatem desierit esse decurio. *l. 2. ff. De decur.* Sequitur autem conditionem patris à munere remoti in his, quæ ibi dicuntur, aliâs & regulariter sequitur matrem.

Quod tamen teste *Panorm.* fallit in tribus casibus: I. in nato ex seruo Reipublicæ, & liberâ. *l. 2. C. De seru. Reip.* II. in filio Clerici, & liberâ muliere. *c. Cùm multa 15. q. vlt.* nisi quis dicat istud caput solum habere locum, vbi feminæ Saracenæ, vel Turcæ fiunt Christianæ, vt de talibus nati censeantur serui, non obstante dignitate patris. 3. Vbi contraria est consuetudo. *c. Penult. de coniug. seru.*

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XIX.

DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA ORDINANDIS, VEL NON.

Cap. Vnic. Magnus Episcopus.

Ex Concil. Carthaginensi.

SVMMA.

Procuratores, actores, executores, siue tutores pupillorum, si post deposita onera & reddita ratiocinia, actus vitæ ipsorum fuerint probati, possunt ordinari, ne si ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Ecclesiam infament.

EXEGESIS.

Ecclesia infamatur.) Ampliant c. huius dispositionem DD. vt ratiocinijs implicati, propter administrationem rerum etiam singularium personarũ, non solum promoueri nequeant, dum gerunt exercentq; officium, sed etiam illo deposito, si de dolo in administratione vel redditione computatorum lis mota esset, vel proximè mouenda putaretur: talis enim ante litis exitum promoueri non potest; imò de facto sic promotus, dignus est depositione, etsi in causâ vinceret. glos. verb. *Obreptis. in c. Tantis d. 31. & Archid. ibid.* Limita 1. in eo, qui grauatus est debitis sine administratione aliquâ contractis, veluti ex mutuo, locatione, emptione, aut aliis contractibus, qui obligatione vel lite pendente ab ordinibus non arcetur. Probat *Panorm. hic. q. ante penult.* Limita 2. in eo, qui rerum Ecclesiasticarum, aut miserabilium personarum, vel alterius piæ causæ, vel priuatæ (sine suspicione doli) administrator fuerit; neque hic enim ab ordinibus repellitur *c. Vlt. d. 86. c. Iudicatur. d. 89.* Limita 3. in eo, qui publicis ratiociniis obstrictus fideiussores præstitit. ita *Panorm. hic n. 10.* modò fidejussor se constituat principalem, ita vt possit ante verum principalem debitorem conveniri, *Barbos. l. 1. Iuris Ecclesiast. c. 33. n. 135.* Limita denique 4. in eo, qui jam in aliquo licet minori constitutus ordine, atque liberalis personæ tutor, curator, aut quomodolibet generalis fuerit administrator, talis enim etiam nondum redditis rationibus, promoueri potest ad Ordines altiores, *Barbos. l. c.*

TITVLVS XX.

DE CORPORE VITIATIS ORDINANDIS, VEL NON.

In Rubricam Tituli.

Nota I. Corporis vitium quod impedimentum præstat ordinationi, triplex est, ex debilitatione, mutilatione, deformitate. Debilitatus est, qui membrum habet, sed inefficax, vt oculum cæcum, manum aridam. Mutilatus est, qui aliquo membro caret. *Franc. in c. Fin. de homi. in 6. n. 2. & Panorm. in c. 1. Qui Clerici, vel vouentes n. 8. & 9.* Deformis est, qui enorme habet vitium in principalibus membris, vt in oculo, manu &c. pariens scandalum, quod multum consideratur, & relinquitur arbitrio promouentis. *c. 2. & c. Fin. inf.* Ratio prohibitionis est impotentia deseruiendi in diuinis, & scandalum siue indecentia ex deformitate prouenient. *c. Presbyterum. de Cler. ægrotante vel debil. & c. Fin. d. 55.*

Nota II. Sponte vitiati in quocunque membro etiam digito, (qui non est membrum, sed officium membri) *l. Non sunt liberi. ff. De statu hominum,* & ibi *d. glos. & DD.* repelluntur à promotione, & remouentur iam promoti, quia sunt sui homicidæ, & Dei conditioni inimici. *c. Pervenientes. c. Si quis. c. Qui partem. c. Si quis à medicis. c. Si quis per ægritudinem d. 55.* siue indignatione aliqua, siue justo, siue injusto timore superati se truncauerint. *Maritum. d. 55.*

Nota III. Casu aliquo vitiati, dum aut operi rustico, aut alteri licito curam impendunt. *c. Qui partem. c. Præcepta. d. 55.* Ab hostibus vel Dominis inuiti; propter ægritudinem à Medicis, vel seipsis non sponte; Item Eunuchus natus, promouentur; & si in Clero inuenti sunt, non abjiciuntur. *c. Lator. & aliis cit. d. 55.* Vitiati verò in ejusmodi membris, dum insistunt operi illicito, non promouentur, & promoti repelluntur. *Garz. de benef. p. 7. c. 12. à n. 8. & c. Qui partem,* nisi ex misericordiâ dispensetur. *c. 1. h. t.*

Nota IV. Vitiatos in magnis & manifestis membris, indistinctè nullo casu excepto, repelli ab

Ordinibus, & deijci iam promotos, iux. *Garc. Lcon. 19. 19. & seqq.* vt si casu quis oculum amisit, aut ab inimicis sit erutus. Magnum membrum intelligunt in quantitate, vt manus. *c. Exposuisti. inf.* vel priores digitos, propter quorum amissionem, non possit frangere Eucharistiam. *c. Presb. de Cler. agrot. l. Idem Offilius. ff. De adil. edict.* aut indecorè ministrat, vt si oculum vel nasum perdidit. *c. Præcepta. & c. Fin. d. 55.* De benignitate tamen Canonicâ, potest Episcopus cum eis dispensare, vt ministrent in officiis & actibus Ordinum antea susceptorum, ad quos propter debilitatem aut mutilationem non sunt redditi inhabiles, ac eis præbendas vel aliud beneficium conferre, cui non sit annexus Ordo, ad cuius officium inhabiles sint *in c. Fin. inf. sub finem.*

Cap. I. De Presbytero.

Alexand. III.

SVMMA.

Presbyter qui duellum sponte obtulit, & oblatum suscepit, ac in eo partem digiti amisit, sed non tantam, quin sine scandalo possit solemniter celebrare, post peractam pœnitentiam, permittitur in suo Ordine ministrare.

EXEGESIS.

Hoc Cap. planum est ex dictis ad Rubricam.

Cap. II. Cùm de tuâ.

Idem, Cisterciensi electo.

SVMMA.

Dispensat Pontifex cum electo ad Episcopatum, qui erat filius Canonici, & habebat maculam in oculo, vt Archiepiscopus cum Consilio Suffraganeorum possit exequi, quod sibi visum fuerit.

EXEGESIS.

Apparet solùm Pontificem dispensare cum vitiatis corpore. *Zabarell. in c. 1. sup. not. 5.* asserit ita seruare curiam. Quando supplicans est absens, committitur Ordinario, vt diligenter inspiciat defectum, de quo supplicatur. Si est præsens in Curia, ostendit se referendo, defectum huiusmodi postea relaturo. *Staphilus de Rescript. Apostol.* in forma Breuis. §. *fin. n. 14.* Obserua præterea, quòd nulla deformitas impedit promotionem, nisi scilicet in jure expressa, quia edictum, de non promouendis, est prohibitorium. *Azor. hic. n. 6.*

Cap. III. Ex parte.

Clemens III. Variensi Episcopo.

SVMMA.

Secundùm Statuta Nicæni Concilij ad clericatus Ordinem prohibentur accedere, & si etiam in Clero fuerint, cessare debent, qui se ipsos sani absciderunt, vel affectauerint, vt ab aliis abscindantur. Quod non obstat illi, qui in cunabulis sectus est, cùm præsertim in Canonibus Apostolicis, Can. 21. *sanciatur, quòd* eunuchus, si per insidias factus, vel ita natus, aut etiam in persecutione sunt ei amputata virilia, & dignus est, possit in Episcopum promoueri. *Quâ de causâ.* c. 6. Ex parte. Innoc. III. *mandat Presbytero, qui ob periculum lepræ, de Consilio Medici, sibi fecerat virilia amputari, Ministerium suum exequendi, Episcopus liberam tribuat facultatem. Secus est de illo Presbytero, de quo* Cap. 4. Significauit. qui credens se obsequium præstare Deo, se fecerat abscindi, *huic enim* Alex. III. *mandat quidem, si Episcopus aliàs Deo dignum inuenerit, sacerdotale officium concedi, sed absque Altaris ministerio.*

Cap. IV. Exposuisti.

Idem, Militensi Episcopo.

SVMMA.

Quidam manu alterâ mutilatus, & in Abbatem promotus, iubetur amoueri, cùm pro tam enormi defectu, ad Sacros non possit Ordines promoueri, & in promotione suâ id tacuerit fraudulenter.

Hoc planum est ex dictis.

Cap. V. Thomas.

Honorius III. Episcopo Engolismensi.

SVMMA.

Monachum, cui in ætate puerili, casu fortuito, vngula à pollice erat auulsa, Pontifex iubet ordinari, si ad frangendam Eucharistiam sit in pollice ipso potens, & aliud Canonicum non obstat impedimentum.

EXEGESIS.

Nota, quòd præter dicta hoc t. impediant promotionem ad Ordines, & jam promotum suspendant, faciántque hominem irregularem, epilepsia, siue morbus caducus, & arreptio à dæmone. *c. Communiter. c. Clerici. v. Vsque adeò. d. 33.* quia si corpore sauciatum, aut debilem, nequaquam Sacra contingere, lex diuina permisit, quanto magis doni cœlestis dispensatores esse non conuenit mente percussos? Quando beneficia non requirunt aliquem Ordinem præter Clericatum, laborans morbo caduco, non est ipso jure inhabilis, & collatio de huiusmodi beneficiis ipsi facta, non est ipso jure nulla. Cæteræ ægritudines non impediunt promotionem ad Or-

ad Ordines *gl. in d. c. Communiter*, quia non sunt vitia propriè, nec numerantur in sorte malorum. *c. Illa. 15. q. 1.* exceptâ leprâ, propter quam debet promoto ad beneficium, dari coadiutor, aut sustentatio. *c. 3. 4. 5. de Cler. agrot.* qui *t. fatis ad h. t. plenius intelligendum.*

TITVLVS XXI.

DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. *Bigamiam* idem esse quod *pluralitas coniugij siue vxorum*, quam Lamech putatur primus introduxisse. Indicat autem irregularitatem, cuius causam pulchrè reddit *S. Thom. 4. d. 27.* quia *habens aliis ministrare Sacramenta, vt habens Sacramentum Ordinis, nullum debet in Sacramentis defectum pati. Defectus autem in Sacramento est, quando Sacramenti significatio integra non inuenitur. Sacramentum aut Matrimonij significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam, qua est vnius ad vnum: vnde ad perfectam significationem Sacramenti pertinet, vt vir sit tantùm vnius vir, & vxor tantùm vnius vxor; & consequenter Bigamia qua hoc tollit, irregularitatem inducit, Ait S. Tho.* quam ex Apostolicâ institutione & traditione descendere, rectè colligimus ex *S. Paulo, Tit. 3. vers. 2.* vbi ait, *Episcopum oportet esse vnius vxoris virum*, non vt aliquam quiuis Episcopus aut Sacerdos habeat, quo sensu autoritate Apostoli abutuntur hæretici, sed si ante Sacerdotium vxoratus fuit, vt non plures habuerit, quàm vnam. Qui autem *fornicantur cum pluribus, non est irregularis*, quia coniunctio fornicaria non significat coniunctionem Sponsi Christi, & Ecclesiæ Sponsæ.

Nota II. Varios esse Bigamiæ modos, quos bene recenset *Silu.* verb. *Bigamia.* 1. Cùm quis habet plures vxores de jure *scil. successiuè*, alteram videl. post priorem mortuam. 2. Cùm simul habet plures *vnam de jure*, legitimo matrimonio copulatam, *alteram de facto*, id est, meretricem, vel *plures de facto, nullam de jure.* 3. Cùm plures habet *successiuè*, vt priorem de jure per matrimonium, posteriorem de facto per fornicationem, vel è contra. 4. Quando quis viduam ducit vxorem. Hos quatuor modos enumerat *S. Thom. l. c.* sed vt irregularitatem inducant, necesse est, vt interueniat copula. 5. Quando quis contrahit, & consummat matrimonium cum corrupta ab alio, siue hoc sciat, siue non, iux. *S. Thom. 16. q. 3.* 6. Quando quis cognoscit propriam vxorem, postquam est ab alio per adulterium cognita, siue teneatur debitum ex præcepto Ecclesiæ (vt si jubeatur contrahere) illi reddere, siue non; & licet ignoret eam esse adulteram. Et in his duobus modis etiam est irregularitas. 7. Si quis aliquam ducit in vxorem, quàm prius deflorauit, secundùm aliquos; probabilius tamen est, non esse irregularem, quia carnem suam non diuisit in plures, quam irregularitatis rationem vniuersim assignat. *c. 5. Debitum. inf.* & hæ irregularitates prouêniunt ex defectu Sacramenti.

Ex statuto autem Ecclesiæ, bigamus largè dicitur. 8. Qui post susceptum Sacrum Ordinem, vel Professionem in Religione, sacrilegè matrimonium contrahit de facto, siue contrahat cum virgine, siue cum corruptâ, etsi aliqui distinguant; talis non est irregularis 1. propter similitudinem cum verâ bigamiâ, si contrahat cum corruptâ, etsi enim ibi sit verum matrimonium, est tamen similis bigamo, quia nisi obstaret votum, esset verum matrimonium. 2. ratione præsumptionis de incontinentiâ, & maiorem Sacramenti Ordinis reuerentiam; quæ ratio procedit, si talis contrahat cum corruptâ, seu cum virgine.

Nota III. Ex his modis communiter assignari triplicem bigamiam. *Veram, interpretatiuam, similitudinariam. Vera* contrahitur primo tantùm modò, quando quis successiuè habet plures legitimas vxores, & omnes cognoscit. *Interpretatiua* autem duobus modis: 1. quando quis contrahit cum corruptâ, & eam cognoscit, siue illam ipse priùs corruperit, siue alius; quò pertinet etiã, qui contrahit cum viduâ, iuxt. *modum 4. & 5.* 2. quando reddit debitum conjugi adulteræ, etsi ignoret adulteram, aut accedat præceptum Ecclesiæ, vt diximus iux. *modum 6.* id est, de Clerico legitimè coniugato, non potest enim vlterius promoueri, etsi non perdit priuilegium Clericis coniugatis concessum. *per c. Vnic. de Clericis coniugatis in 6.* Vocatur hæc bigamia interpretatiua, quia etiam per illam (licet interueniente aliquo peccato) caro contrahentis diuiditur in plures, præterquam cùm quis contrahit cum corruptâ, quam ipse priùs corrupit, vnde non est tam certum, hoc modo, quem *loco 7.* recensuimus, contrahi bigamiam. Etsi dici possit, hîc quoque corrupta veluti diuersa esse à se ipsa, antequam corrumperetur.

Similitudinaria contrahitur 1. Quando quis sacrilegè contrahit, post votũ solenne de facto, iux. *modũ 8.* 2. Quando successiuè habet plures vxores, vnam de jure, alterã de facto, iux. *3. modum.* 3. Si simul habet duas vxores, vnam de jure, alteram de facto, vel ambas de facto, & ambas cognoscit, iux. *2. modum.* At-

Atque ex his colligi potest ratio huius diuisionis. 1. enim bigamia dicitur vera, quia per illã caro contrahentis, diuiditur verè in duas legitimas vxores, quod est contra significationem Sacraméti, vti dictum est. 2. dicitur interpretatiua, licet enim in illa etiam interueniat eiusmodi diuisio, nõ tamen est vera pluralitas matrimonij aut vxorum, ideóque hæc bigamia solùm est ex interpretatione siue dispositione Ecclesiæ. 3. Dicitur similitudinaria, quia videtur magis recedere à vera, sed diceretur fortè rectiùs cum *glos. hic* verb. *Bigamis*, duas solùm esse bigamiæ species, veram & interpretatiuam, ad quam pertinent omnes alij modi, præter primum.

Cap. I. Vt bigami.

Ex Concil. Aurelianensi.

S V M M A.

Vt bigami pœnitentes vel repudiatarum mariti ad Sacerdotium non ascendant.

E X E G E S I S.

Pœnitentes.) De Bigamis per *h. c.* satis patet ex dictis *ad Rubr. Per pœnitentes* intelliguntur pœnitentes publicè & solenniter, qui secundùm antiquos Canones pœnitentiam pro graui & publico delicto agebant; & ordinari prohibentur, propter Ordinis dignitatem. *c. Maritum. c. Ex pœnitentia. c. Illud. d. 33.* & quia putantur faciles ad relapsum, nec sine populi offensâ ministrant, neque alios redarguere possunt. *c. Fin. d. 25. c. De his verò. d. 50.* Non impedit tamen eiusmodi publica pœnitentia iam promotum, v. g. ad Minores vel Subdiaconatum, quin vlteriùs possit promoueri, nisi contingeret inde grauem infamiam aut scandalum nasci dicit *Barbos. in praxi Episcopali p. 2. alleg. 10. n. 42. & alleg. 43. n. 7.* vbi resoluit, quòd peractâ publicâ pœnitentiâ, dummodo non sit solennis (solennis & publica illa erat, quæ cum certa quâdam formâ imponebatur) potest quis ordinari, & propter necessitatem vel vtilitatem Ecclesiæ licet Episcopo cum solenniter pœnitétibus ad suscipiendos minores Ordines dispensare. Qui ordinat verò solennem pœnitentiam agentem, incurrit suspensionem per annum à celeb. iux. *eund. Barbos. l. c. p. 3. alleg. 111. n. 15.*

Repudiatarum mariti.) Canon antiquus, *Ex pœnitentibus. d. 50.* Episcopum si sciens ordinat pœnitentes, ordinandi potestate priuat, & ordinatum deponi iubet; simili sententiæ subijcit Episcopum, si sciens ordinauit Clericum eum, qui viduam aut repudiatam vxorem habuit, aut secundam. Vbi apparet viduas & repudiatas veluti æquiparari, vtrumque enim est contra significationem Sacramenti, quia Ecclesia nunquam fuit viduata Sponso suo Christo, neque ab illo repudiata, neque in plures se sponsos diuisit.

Cap. II. Super eo.

Lucius III. Spalatensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Bigami ad Ordines promoti, sunt priuandi, quia in illis contra Apostolum dispensare non licet. Ordinator autem, licet & ipse mereatur priuari officio & ordinandi potestate, potest tamen cum illo dispensari.

E X E G E S I S.

Contra Apostolum.) Loco supra cit. *1. Tim. 3. vers. 2.* Vnde apparet hunc *c.* procedere de verè bigamis? Quæres an nullo modo possit dispensari in bigamiâ verâ? Resp. cum *S. Thom. in 4. l. c.* non licere dispensare *contra doctrinam Apostolicam in illis, quæ sunt de jure naturali, aut necessitate Sacramentorum ac Fidei.* In aliis autem, quæ sunt de institutione Apostolorum, cùm Ecclesia nunc habeat eandem potestatem statuendi & destituendi; quam tunc habebat, potest per eum qui primatum Ecclesiæ habet. Addit *Silu. q. 6.* hanc dispensationem ideò non licere, quia nunquam fit, nisi ex magnâ & arduâ causâ, sicut *in glos. ad c. Lector. d. 34.* vbi Lucius Papa dispensauit cum Panormitano Archiepiscopo bigamo. Faciliùs tamen dispensatur in bigamiâ interpretatiuâ, quàm verâ.

Potest dispensatio adhiberi.) Quæritur vtrum solus Papa possit dispensare in bigamia. Resp. 1. Episcopus non potest dispensare cum bigamo vero aut interpretatiuo ad maiores Ordines, colligitur ex *h. c. & c. Nuper. inf.* & tenent *Host. in Sum. de bigamis in fin. Gemin. c. Lector d. 34. Panorm. hic n. 5. Tol. in Sum. c. 68. n. 6.*

Resp. 2. Probabile est Episcopum posse dispensare cum bigamo; siue vero, siue interpretatiuo ad Ordines minores, *ita S. Thom. 4. d. 27. q. 3. a. 3. Host. in Sum. l. c. & alij, licet contrarium teneat Tol. l. c.* non ex communiori, vt putat, senténtia, propter *c. Si quis viduam. d. 34.* vbi prohibetur qui viduam duxit, admitti ad Clerum, & *c. Vnic. de bigamis in 6.* vbi Bigami prohibentur sub anathemate deferre habitum & tonsuram, non possunt ergo ordinari; sed Resp. hos Canones non probare, quin Episcopus ex iustâ causâ possit dispensare.

Resp. 3. Episcopum posse dispensare cum Presbytero, qui semel ductâ vxore longam egit pœnitentiam, vt ministret. *c. Sane. 2. de Cler. coniug.* si autem duxit viduam, non potest *c. A nobis. inf.* Potest similiter dispensare cum Diacono contrito & conuerso, qui sic contraxit post Ordinem susceptum semel etiam cum virgine. *c. 1. Qui Cler. vel vouentes.* Dispensat itidem cum omnibus post votum solenne nubentibus Subdiaconis & Religiosis sibi subiectis iuxta glossam receptam. *c. Quotquot. 27. q. 1.* quod intelligitur, si semel, & cum virgine contraxerit, non autem si sæpius. In aliis autem bigamiis quomo-

quomodocunque appellatis, siue interpretatiuis, siue similitudinariis, Episcopus non dispensat.

Resp. denique 4. Episcopum dispensare in omni bigamiâ procedente ex delicto, quando crimen est occultum, iux. *Concil. Trid. sess. 24. c. 6.*

Cap. III. De Bigamis.

Cælestinus III.

SUMMA.

Bigami Presbyteri, & viduarum mariti, nec viuentibus vxoribus, nec defunctis, ad diuinorum celebrationes debent admitti.

EXEGESIS.

Patet ex dictis, illud solùm adverte, per Bigamos Presbyteros, hîc illos intelligi, qui sine dispensatione scienter, vel per subreptionem sunt ordinati, alioqui possent in suscepto ordine ministrare.

Cap. IV. Nuper.

Innoc. III. Ratisbonensi Episcopo.

SUMMA.

Cum Clericis in Maioribus Constitutis, qui quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non licet dispensare; etsi in veritate bigami non existant, non propter Sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto.

EXEGESIS.

Nota ad rationes bigamiæ, requiri, vt intercesserit vnum saltem verum matrimonium, quare cùm illi, qui emiserunt votum solenne in susceptione Ordinum vel Religionis, sint ad matrimonium inhabiles, & nulliter id attentent, non possunt verè dici bigami; sicuti nec illi, qui contrahunt cum pluribus de facto, quarum nullam possint habere de iure, vt si vtraque esset illi consanguinea intra 4. gradum, vel si vellet plures habere simul, cum polygamia in Nouo Test. sit sublata. Tales itaque puniuntur per irregularitatem non propter defectum Sacramenti, sed propter affectum illicitum cum opere criminoso subsecutum.

Etsi verò nullus hic interueniat defectus Sacramenti, ratione matrimonij, aut pluralitatis vxorum, quam vi nominis importat bigamia, & præcipuè spectat canones, potest tamen considerari prohibitio matrimonij, quod illicitè attentantes peccant contra institutionem & significationem illius; extra cuius leges sacrilegum est, & illicitum, velle contrahere, & iniuriosum tum dictæ institutioni, tum significationi sanctissimæ coniunctionis Christi & Ecclesiæ per Incarnationem. Ex quâ intentione contrahendi verum matrimonium, resultat similitudo cum verâ bigamiâ, vt dici similitudinaria queat. Et licèt *c. hoc* tantùm loquatur de Clericis attentantibus contrahere matrimonium, videtur tamen par ratio in laicis, nisi regula illa *inf. de Reg. Iuris* obstaret, *odia eorum restringi, & fauores ampliari.*

Cap. V. Debitum.

Idem, Metensi Episcopo.

SUMMA.

Cùm propter Sacramenti defectum prohibitum sit, ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros Ordines promoueri, quoniam nec illa est vnica vnici (sicut Ecclesia vnici Christi) nec iste vnus vnius, sicut Christus vnius Ecclesiæ. Profectò, vbi deficit inter huiusmodi coniuges commixtio corporum, non deest huiusmodi signaculum Sacramenti, vnde is qui mulierem ab alio viro ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem, quia nec illa, nec ille carnem suam diuisit in plures, propter hoc impediri non debet, quin possit ad Sacerdotium promoueri.

EXEGESIS.

Apparet hinc, quod supra diximus, bigamiam non contrahi interueniente copulâ, neque sufficere matrimonium ratum, quod consistit in consensu animorum, & significat charitatem, quæ consistit in spiritu, inter Deum & iustorum animas, sed requiri consumatum, quod significat conformitatem coniugij inter Christum & Ecclesiam, per Incarnationis mysterium contractam, atque ex his constat ratio textûs.

Cap. VI. Quia.

Idem Lugdunensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato.

SUMMA.

Presbyteri plures concubinas habentes, irregularitatem non incurrunt, ideóque cum eis, tanquam simplici fornicatione notatis, quoad executionem sacerdotalis officij, potest dispensari.

EXEGESIS.

Ratio est, quia in hoc casu deficit non solùm effectus matrimonij, sed etiam affectus, qui si adesset, irregulares forent tales Presbyteri, iux. *c. 4. Nuper. paulò suprà.*

Cap. VII. A nobis.

Idem.

SUMMA.

Subdiaconus de facto ducens vxorem viduam, quam de iure non potest, bigamus in veritate non est, nec viduæ maritus, cùm inter ipsos non sit matrimonium, veruntamen cum eo non poterit dispensari, non propter

Digitized by Google

propter Sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis opere subsecuto.

Contrahit tamen bigamiam interpretatiuam, siue similitudinariam iux. *dicta c. Debitum.*

IDEM TITVLVS DE BIGAMIS, IN VI.

Cap. Vnic. Altercationis.

Greg. X. in Concil. General. Lugdunensi.

SVMMA.

Tollit Pontifex altercationis antiquæ dubium, & declarat bigamos omni priuilegio Clericali esse nudatos, & coërcitioni fori secularis adstrictos, consuetudine contrariâ non obstante. Ipsis quoque sub anathemate prohibet, deferre tonsuram vel habitum clericalem.

EXEGESIS.

Bigamis.) Not. I. Olim fuisse dubium de hoc, aliqui enim tenebant, Clericum bigamum gaudere priuilegio Clericali & Canonis, allegantes varia iura, quæ vide in gl. alij sentiebant contra, per *c. Quisquis. d. 34.* vbi dicitur: *Quisquis Clericus viduam aut secundam vxorem duxerit, omni Ecclesiastica dignitatis priuilegio mox denudetur, laicali sibi tantùm communione concessâ,* sed videtur per illud *denudetur* esse priuandus, non autem de facto priuatus, præsens ergo constitutio declarat illud c.

Not. II. Quod dicit glossa, hoc intelligendum de his, qui facti sunt bigami in minoribus, non autem de his, qui sunt in Sacris. Rationem diuersitatis assignat *Gemin. ibid.* Quia contrahens taliter in minoribus, potest & debet viuere vt laicus, qui verò est in Sacris, non potest redire ad seculum, vnde licet sit priuatus habilitate ad Ordines superiores, non tamen priuilegio Clericali.

Nota III. Si talis Clericus in minoribus constitutus fieret Monachus, tum gauderet priuilegio Canonis, *Si quis suadente. 17. q. 4.* item aliis priuilegiis, si non vt Clericus, saltem vt Monachus, imò hunc c. tantùm habere locum in Clericis secularibus, non in Regularibus, censet *Ioan. Andr. in c. Recolentes. de Statu Monach.* Nec tamen potest promoueri sine dispensatione; quia etiam cum intrantibus Religionem dispensat solus Papa, quoad Ordines. *Franc. hic n. 2.*

Not. denique 4. *h. l.* intelligi de bigamo vero, & interpretatiuo, qui non est in Sacris, vel Religiosus, hic enim est nudatus omni priuilegio, & adstrictus foro seculari, & sub anathemate prohibetur deferre habitum & tonsuram. De bigamo autem, quem communiter vocamus similitudinarium, non procedere quoad priuationem priuilegij, sed solùm quoad executionem odiosam, censet Gemin. apud *Silu. q. 1. n. 7.*

TITVLVS XXII.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

In Rubricam Tituli.

Peregrini Clerici dicuntur omnes; qui non *sunt de Episcopatu vel Diœcesi,* sed aliunde (maximè de remotis regionibus, vt transalpini, vel transmarinis respectu Italiæ) veniunt, qui si visitandi solùm causâ venerint, & noti sunt, etiam ab inferioribus Prælatis sine licentiâ Episcopi, in gradu suo suscipi, & tam ad verbum faciendum, quàm oblationem consecrandam, siue sacrificium Missæ admitti possunt. *c. Episcopi, vel Presbyteri. 7. q. 1. c. Quiescamus. d. 42. c. Nullus. 3. q. 6. c. Tua. inf.* Sunt autem graues causæ, ob quas peregrini meritò ab Ordinibus & sacris Ministeriis, saltem sine sufficienti testimonio arceantur. 1. Quia non licet Episcopo falcem suæ iurisdictionis in messem alienam ponere, ordinando, vel iudicando subditos alienos. *d. 71. c. 1. & seqq. c. Scriptum. 6. q. 3.* 2. Quia peregrini frequenter sunt criminosi, excommunicati, irregulares, & sæpe mentiuntur se habere Ordines, cùm non habeant, aut maiores, quàm habent. *c. Afros. & c seq. d. 98. c. Duo. 19. q. 2. c. 1. De temp. ord. in 6.* 3. Quia si non ostendant licentiam aut testimonium Episcopi, præsumuntur inobedientes, quia non licet Clerico peregrinari, aut abesse etiam causâ studij vel negotiorum, sine licentiâ Episcopi *c. Nec oportet. d. 5. de Consecr. & ibid. gl. c. Relatum. & c seq. de Cler. non resid. c. Præsentium. 7. q. 1.*

Cap. I. Tua nos.

Alex. III. Cenomanensi Episcopo.

SVMMA.

De Clericis, qui in remotis regionibus ordinati, literas eorum ostendunt, à quibus ordinatos se dicunt, & cùm de sigillis dubitatur, Statuta Patrum obseruentur, vt videl. transmarini, quinque Episcoporum super ordinatione sua testimonio muniantur, quod

Digitized by Google

quod in aliis itidem qui incogniti sunt, obseruetur. Et in suspensione aliquanto tempore habeantur, donec informatio de ipsis possit haberi. De inferioribus quoque Ordinibus oportet inquiri, ne fortè aliquibus prætermissis saltum fecerint.

EXEGESIS.

Quinque Episcoporum.) Not. I. Clericos peregrinos habentes literas commendatitias, siue dimissorias Papæ, vbique & ab omnibus Episcopis esse admittendos, item si habeant literas sui Episcopi, & sigillum notum sit, per hunc *t. & Conc. Trid. sess. 23. c. 16.* vbi statuitur, *vt nullus Clericus peregrinus sine commendatitiis sui Ordinarij literis, ab vllo Episcopo ad diuina celebranda, & Sacramenta ministranda admittatur.* Si tam Clerici, quàm Episcopi sigillum sit ignotum, non admittuntur publicè ad celebrandum, nisi habeant sigilla quinque Episcoporum, per hunc *t.* cuius Canonis rigor, vtrum hodie obseruetur, nobis non constat. Si tamen eiusmodi Clerici tot Episcoporum sigillis destituti, neque aliunde suspecti, secretò ex deuotione velint celebrare, possunt sustineri siue admitti. *c. Tua. inf.*

Not. II. Inferiores Prælatos etiam exemptos non posse peregrinos ignotos, etiam vigore literarum dimissorialium, ad celebrandum admittere, aut in Ecclesiis sibi commissis instituere, sine licentiâ diœcesani Episcopi. *c. Fin. inf. c. Cùm nullus. de tempor. ordin. in 6. & DD. ibi communiter,* quia cognitio validitatis literarum dimissorialium est reseruata soli Episcopo, & contraria consuetudo est improbata tanquam irrationabilis, vti ex *d. c. Fin. inf. colligunt DD.*

Cap. II. Inter.

Innoc. III. Constantinopolitano Patriarchæ.

SVMMA.

Clerici sine suorum Ordinatorum literis venientes, etiamsi offerant iuramentum, quòd sint in quouis Ecclesiasticorum Ordinum constituti, nisi de ipsorum ordinatione Canonicè, per idonea constiterit argumenta, nec in illis suscipi, nec ad maiores debent Ordines promoueri, præsertim antequam eorum conuersatio fuerit approbata.

EXEGESIS.

Sine suorum Ordinatorum literis.) Not. I. Episcopum Clericos alienos absque Superioris ordinandorum licentiâ & testimonio, scienter vel ex ignorantia affectata, vel quocunque alio quæsito, etiam cuiusvis simplicis vel generalis rescripti aut priuilegij prætextu, etiam statutis temporibus ordinare præsumens, per annum à collatione ordinum est suspensus. *c. 2. De tempor. ordin. in 6. Conc. Trid. sess. 23. c. 8. de reform.*

Not. II. Si laicum alterius diœcesis sine dimissorijs scienter ordinet in Clericum, per annum suspensus est à collatione primæ tonsuræ. *c. Fin. de tempor. ordin. in 6.* sed præualet pœna Conc. Tridentini; In dubio autem præsumitur scientia, quia adstringitur ad notitiam facti alieni in hoc casu. *c. Innotuit. §. Habito. de elect.* quemlibet enim ordinandum scrutari tenetur. *c. Qui Episcopus. d. 23.* ipseque sic ordinatus, est suspensus quoad se, & suspendendus quoad alios, quamdiu proprio ordinario videbitur. *glos. & Gemin. in c. 2. de temp. ordin.* Clerici autem Episcoporum taliter suspensorum, postquam de eorum suspensione, per evidentiam facti, vel notorium juris constiterit, absque eorundem licentiâ, à vicinis Episcopis canonicè possunt Ordines suscipere. *c. 2. §. Clericis. de temp. ordin. in 6.* Secus est in laicis, qui non possunt recipere primam tonsuram à vicinis Episcopis, etsi ipsorum Episcopi sint suspensi, quia non tanta necessitas vrget laicum, vt fiat Clericus, quanta Clericum vt promoueatur ad Ordines superiores. *arg. c. Cùm nullus §. Inferiores. de tem. ordin. in 6.* vt colligit Axel. *hic n. 8.*

Not. III. *Episcopi Titulares vel Suffraganei, vt vocamus, etsi in loco vel monasterio nullius diœcesis, etiam exempto resederint, non possunt vigore cuiuslibet priuilegij sibi de promouendo quoscunque concessi, aut etiam prætextu facultatis vel commensalitatis continuæ, alterius subditum absque expresso sui proprij Prælati consensu, aut literis dimissoriis ad aliquos sacros aut minores Ordines, vel primam tonsuram promouere, contra facientes ab exercitio Pontificalium per annum, taliter verò promoti, ab executione ordinũ sic susceptorum, donec suo Prælato visum fuerit, ipso Iure sunt suspensi,* vt statuit *Conc. Trid. sess. 14. de reform. c. 2.*

Not. IV. Si quis in diuersis diœcesibus habeat beneficia, poterit à pluribus Episcopis ratione beneficij, imò & ab Episcopo originis & domicilij ordinari, etiam ad titulum beneficij existentis in alterâ diœcesi, vel ad ordinandum admitti. iux. *Innoc. in c. Cùm iam dudum. de præbend. n. 3.* Idem obtinet in eo, qui plura domicilia habet in diuersis diœcesibus, iux. *Gemin. in c. Cùm nullus. de temp. ordin. in 6.*

Not. denique V. Religiosi etiam exempti, in non exemptis prioritatibus deputati Priores, & eorum socij, possunt à locorum diœcesanis, quamdiu morãtur in ipsis prioritatibus ordinari licitè, quamvis non sint de eorum diœcesibus oriundi, vt de eiusmodi exemptis clarus est *t. c. Cùm nullus. §. Religiosi. de temp. ordin. in 6.* de Religiosis autem non exemptis, vniuersim constat inde, quia Religiosi dicuntur sortiri forum, & domicilium habere, vbi moram trahunt, & dicuntur *ciues ciuitatis, vbi est monasterium, ità Axel. n. 11.* quod etsi ex prædictis notum sit, jura tamen ab eo allegata de eo nihil dicunt.

Cap. III. Tuæ.

Idem, Patriarchæ Hierosolomytano.

SVMMA.

Ne Clericos, qui ad partes Hierosolymitanas sine commendatitiis literis veniunt, Patriarcha permittat celebrare, Pontifex mandat, nisi legitimè

R

timè constet de illorum ordinatione Canonicâ siue per literas, siue per testes; si verò penitus sint ignoti, potest tamen sustineri, si aliqui eorum secretò ex deuotione celebrare voluerint.

Huius c. intellectus patet ex dictis ad c. 1.

Cap. IV. Te nobis.

Honorius III. Reginensi Episcopo.

SVMMA.

Vt Prælati Ecclesiarum episcopalis jurisdictionis in Ecclesiis sibi commissis, sine conscientia Episcopi, Clericos de alienis Episcopatibus instituant, & honestati contrarium, & à SS. PP. institutionibus est alienum, ideóque Pontifex Episcopo Reginensi rescribit, quòd ipsi liceat eos exinde remouere, nisi aliquos ex dispensatione in eisdem Ecclesiis duxerit dimittendos.

EXEGESIS.

Clericos de alienis Episcopatibus.) Not. I. *Prælati & Abbates, & Religiosi, ac alij quicunque quantumuis exempti qui intra fines cuiuscunque diœcesis consistentes, etsi nullius diœcesis, aut exempti esse dicantur (exceptis Monasteriis, in quibus Abbates jurisdictionem Episcopalem & temporalem in Parochos exercent, vigore* Conc. Trid. sess. 25. c. 11.) *aut Capitula, vel Collegia quæcunque, literas dimissorias tituli Prælationis vel indulti spiritualis* (de quo fit mentio *in c. Cùm nullus. de temp. ord. in 6.*) *Clericis secularibus, vt ab aliis ordinentur, nequaquam concedant, aliàs ab officio & beneficio per annum sunt ipso jure suspensi, sed horum omnium ordinatio ad Episcopos, intrà quorum fines existunt, pertinet, iux.* Conc. Trid. sess. 23. c. 10.

Nota II. Episcopum sine suis dimissoriis quâcunque autoritate promotos, quos ad diuina officia celebranda, seu Sacramenta administranda, minus idoneos repererit, à susceptorum Ordinum exercitio, ad tempus, de quo ei videbitur, posse suspēdere. *c. Eos qui. de temp. ordin. in 6. & ibid. gl. verb.* Statuunt, *Concil. verò Trid. sess. 14. c. 3.* decernit, Vt transmontanus ordinatus ab Episcopo Italiæ, remaneat ipso jure suspensus, absq; spe dispensationis obtinendæ à Sede Apostolica, & ordinantes sententiâ condignâ sunt puniendi; nisi à Papâ specialem licentiam habeant, vel ab Episcopo, de cuius diœcesi traxit originem ordinandus, vel in cuius diœcesi beneficiatus extitit, per patentes literas causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit, aut nequeat ordinare. *c. 1. de temp. ordin. in 6.*

Nota III. Dimissorias non posse concedi ab Officialibus aut Vicariis Generalibus Episcoporum in spiritualibus, nisi habeant speciale mandatum, & Episcopi in remotis agant. *d. c. Cùm nullus. de temp. ordin. in 6. & ibi d. gl. verb.* Remotis. *ac DD. communiter.*

Not. IV. *Capitulis Cathedralium Ecclesiarum, aut illis, ad quos Sede vacante administratio spiritualium pertinet, infra annum à die vacationis Ecclesiæ, nisi arctatis ratione beneficij recepti, vel recipiendi* (per quod corrigitur *d. c. Cùm nullus. §. Episcopo.*) *non licet ordinandi licentiam aut dimissorias quocunq; prætextu concedere; si secus fiat, Capitulum contraueniens Ecclesiastico subiaceat interdicto, & sic ordinati in minoribus nullo priuilegio Clericali, præsertim in criminalibus gaudeant, in maioribus verò ab executione Ordinum ad arbitrium futuri Prælati, sint ipso jure suspensi, iuxta* Trid. sess. 7. c. 10. & sess. 23. c. 10.

Not. denique V. *Facultates de promouendo à quocunque, non suffragari, nisi habentibus legitimam causam, ob quam à propriis Episcopis ordinari non possint, in literis exprimendam, & tunc non posse ordinari, nisi ab Episcopo in suâ diœcesi residente, aut pro eo Pontificialia exercente, & diligenti præuio examine, iuxta* Trid. sess. 7. c. 11.

TITVLVS XXIII.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Cap. I. Vt Archidiaconus.

Ex libro Romani Ordinis.

SVMMA.

Archidiaconus post Episcopum est eius Vicarius in omnibus, & omnis cura in Clero, tam eius qui in vrbe, quàm qui in Parochiis habitat, ad eum pertinet; siue de eorum conuersatione, siue honore & restauratione Ecclesiarum, siue doctrinâ Ecclesiasticorum, & cæterarum rerum studio. Et delinquentium quoque rationem Deo redditurus est. De tertio in tertium annum, si Episcopus non potest, Parochiam vniuersam circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, vice sui Episcopi corrigat & emendet.

Archi-

EXEGESIS.

Archidiaconus.) Not. I. Archidiaconum dici veluti primum Diaconum, aut Diaconorum Principem, cuius olim tum in Ecclesiâ Romanâ, tum in aliis Ecclesiis magna fuit dignitas, vt esset post Episcopum primus, eiusque Vicarius, per *h. t.* imò & Oculus. *c. Ad hæc. inf.* sed quia Ecclesiarum Statuta & consuetudines circa hoc officium, sunt valde diuersæ; ideò, nisi sint irrationabiles & illegitimæ, quouis loco obseruari debent. *c. Cùm olim. de consuet. c. Ad hæc. de excess. Prælat. c. Fin. inf.* Vbi autem non essent huiusmodi consuetudines & statuta, locum haberent Canones *h. t.* vigore itaque huius *t.* omnis cura Cleri intra & extra ciuitatem ad illum pertinet. Quæ sufficiunt etiam ad Rubricam Tituli; prout in aliis quoque titulis, aut facilibus, aut breuibus, nihil seorsim annotabimus.

Not. II. Etsi Archidiaconi officium, sicut in his Canonibus describitur, in multis conueniat cum officio Vicarij Generalis, siue Officialis Episcopi, differt tamen I. quia Archidiaconus est *Vicarius Episcopi natus*, intitulatus, perpetuus, Officialis autem siue Vicarius Generalis adsciscitur ab Episcopo, neque intitulatur, sed est *temporalis, siue ad arbitrium Episcopi amouibilis*. Sumitur ex *Host. in Sum. de Offic. Vicarij. n. 2. & 5.* II. Ab Archidiacono spectato jure communi, ad Episcopum appellari potest, quemadmodum & à Principum Vicariis, siue Vrbium ac Prouinciarum præfectis. *c. Referente. de Præbend. & arg. c. Fin. inf.* non item ab Officiali, siue Vicario eius Generali, quia *Consistorium Episcopi & Officialis siue Vicarij* vnum & idem censetur. *Host. l. c.*

Not. III. Archidiaconi jurisdictio ordinaria *directè* prouenit à Canone, vtpote illam *h. t.* determinante & explicante, indirectè verò ab homine, siue Episcopo instituente aut confirmante Archidiaconum; Generalis Vicarij autem, siue Officialis jurisdictio ordinaria directè prouenit ab Episcopo, indirectè autem à Canone; Canon enim potestatem quidem facit Episcopo Vicarium instituendi (cùm alioqui non liceat judici ordinario suum ordinarium officium, siue jurisdictionem alteri committere) non tamen determinat quantum, vel qualem illi committere debeat, sed relinquit ipsius arbitrio.

Parochiam vniuersam circumeat.) Sumitur hîc & sæpius in jure *Parochia pro totâ Diœcesi*, cuius Episcopus est Parochus generalis, sicuti Parochiarum particularium, in quas Episcopatus quilibet est distributus, sunt Parochi particulares. Cuiusmodi Parochiæ plures solent non rarò comprehendi vno Archidiaconatu, & Archidiacono subjici, qui singulis annis tenetur illas visitare, saltem semel. *c. Mandamus. inf.* hîc autem jubetur visitare singulis trienniis Parochiam Episcopi, id est totam Diœcesin, si ipse id præstare non possit; statuit tamen *Conc. Trid. sess. 24. c. 3.* vt Archidiaconi, Decani, & alij inferiores, vbi hactenus visitationem exercere legitimè consueuerunt, debeant quidem assumpto Notario de consensu Episcopi, deinceps per seipsos tantùm visitare.

Cap. II. Officium.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Archidiaconi est, Euangelium legere, aut alteri id committere, & quando Episcopus Missam cantat; Leuitas & Acolythos, totum itidem Officium Ecclesiasticum ordinare, ac Lectiones & Responsoria in matrice Ecclesiâ dare, & auscultare.

EXEGESIS.

Casu, quo Archidiaconus de consuetudine esset aliis dignitatibus inferior, prout in aliquibus Ecclesiis est tertia, vel quarta dignitas, retinet tamen Officium ministrandi & assistendi Episcopo in Diuinis Officiis, & administrandi Sacramentis, vt fusiùs docet *Barbos. l. 1. Iur. Eccl. c. 24. à n. 18. vsque ad n. 26. & 27.*

Cap. III. Ea quæ.

Gregor. III. Archidiacono Salonitano.

SVMMA.

Si quid ex cimmeliis Ecclesiæ propriæ, vel quæ ex diuersis Ecclesiis sunt collecta, vel negligentia, vel cuiusquã fraude deperijs, Archidiaconus hoc reatu adstringitur, qui per Archidiaconatus Ordinem, custodia eiusdem Ecclesiæ arctiùs deputatur.

EXEGESIS.

Ex hoc *t.* colligitur, Archidiaconum in custodiâ vasorum Ecclesiæ Superiorem esse sacristâ custode, & quem alicubi vocant, Thesaurario, ad quos id munus proximè spectat. Sed attendendæ sunt consuetudines Ecclesiarum, quibus stari debet.

Cap. IV. Cùm satis.

Alexand. III. Eliensi Archidiacono.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Archidiaconus nemini, sine licentiâ & mandato Episcopi, Curam præsumat committere animarum.

EXEGESIS.

Potest tamen id autoritate & nomine Episcopi absque speciali mandato facere, eadémque autoritate mittere in possessionem beneficiorum, postquam super eâ re Episcopus sententiam tulit. *Barbos. l. 1. Iur. Eccles. c. 24. n. 32.*

Cap. V. Archidiacono.

Idem, Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Archidiacono non licet, nisi autoritas Episcopi accesserit, in aliquos sententiam promulgare.

EXEGESIS.

Quia non habet jurisdictionem, nisi in ijs tantùm, quæ à jure vel consuetudine ei, sine speciali mandato Episcopi competunt, exequenda. c. *Fin. inf.* quæ se non extendunt, nisi ad Clericorum jurgia & lites, modica tamen. Ardua negotia non debet absque Episcopo terminare. Neque habet jurisdictionem in criminalibus, nec in ciuilibus arduis, sed tantùm in ciuilibus parui valoris, iux. *Card. Tusc. lit. A. Concl. 412. n. 9.*

Cap. VI. Mandamus.

Idem, Episcopo Conuentrensi, & Abbati Cestrensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Archidiaconus ad Ecclesias sui Archidiaconatûs visitandas, non nisi semel in anno accedat, nisi causa emerserit, ob quam oporteat sæpius visitare.

EXEGESIS.

De hoc iam diximus suprà ad c. 1. Nota, in quibusdam Ecclesiis nullum esse Archidiaconum, in quibusdam tamen præeminentiam tantùm habere, non jurisdictionem. In aliis, Archidiaconum exercere jurisdictionem in Clericos ac Parochias Ciuitatis principalis, vel certi districtûs, qui dicitur Archidiaconatus. Alibi autem non vnus tantùm, sed plures sunt Archidiaconi instituti, qui partes Diœcesis, veluti regiunculas sibi subiectas habent, tanquam Episcoporum Vicarij perpetui & titulati. Quales Archidiaconatus subinde sunt annexi, siue incorporati Abbatibus aut Præpositis Monasteriorum, vt in Archiepiscopatu Salisburgensi.

Cap. VII. Ad hæc.

Innocentius III.

SVMMA.

Ad officium Archidiaconi pertinet secundùm Statuta B. Isidori, imperare Subdiaconis & Leuitis, Parochiarum solicitudo; & earum ordinatio, & audire debet jurgia singulorum. Archipresbyteri, qui à pluribus Decani nuncupantur, ei subsunt iuxta ordinem Romanum, *(ex quo desumptum est c. 1.) Maior est post Episcopum, eiúsque Vicarius, gerens solicitudinem totius Cleri & Ecclesiasticorum, sicut Clemens Papa vocat* Episcopi oculum, *vt quæ per Episcopatum corrigenda videt, corrigat; nisi fuerint negotia ardua, quæ sine maioris præsentiâ nequeant terminari. Ipse verò* Innocentius *dicit se statuisse, quòd institutio Episcopalis super beneficiis & dignitatibus, examen Clericorum ordinandorum, & ad beneficia promouendorum, eorúmque præsentatio Episcopo facienda, ad ipsum pertineat. Decernit quoque Decanos rurales, non ad solum mandatum Episcopi, vel Archidiaconi, sed vtriusque, institui debere, vel destitui, si fuerint amouendi, cùm enim commune eorum officium Decanus exerceat; ab omnibus, quod omnes, seu ab vtroque, quod vtrumque tangit, approbari debet.*

EXEGESIS.

Hæc plana sunt ex dictis. Id quod vltimò dicitur de Decanis ruralibus, cum consensu vtriusque Archidiaconi scil. & Episcopi instituendis, ac destituendis, videtur saltem in Germaniâ in desuetudinem abiisse. Hi enim Decani eliguntur communibus suffragiis Parochorum & Presbyterorum, qui pertinent ad Capitulum, & confirmantur à Vicario Generali, ab eodémque si opus est, remouentur.

Cap. VIII. Significâsti.

Idem.

SVMMA.

Archidiacono non licet sine conscientiâ & autoritate Episcopi, literas siue dimissorias promouendis concedere.

Constat ex dictis t. priore, maximè *ad c. 1. & 4.*

Cap. IX. Vt nostrum.

Idem.

SVMMA.

De jure communi ad Archidiaconum spectat præsentare ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates & Abbatissas.

EXEGESIS.

Neque hæc difficultatem habent, nisi quòd installatio Abbatum & Abbatissarum, non videtur hodie pertinere ad Archidiaconum, saltem in his locis, facit enim id passim Vicarius Generalis.

Cap.

Cap. X. Dilecto.

Honorius III. Abbati Ariminensi, & Archidiacono ac Decano S. Stephani Trecensis.

SVMMA.

Archidiaconus jurisdictionem in Monasteriis non habet, nisi quantum pacifica consuetudo ipsi tribuit, quamquam prædecessores ipsius habuisse constiterit.

EXEGESIS.

Notat *Barbos. l. c. n. 8.* Archidiaconorum omnem penè jurisdictionem; eorundem incuriâ vel imperitiâ, vel Episcoporum potentiâ hodie extinctam esse, adeò vt nec in totâ Hispaniâ vnus reperiatur Archidiaconus, qui totam illam juris communis potestatem retineat. Quod de Germaniâ etiam affirmare possumus. Cùm itaque *Concil. Trid. sess. 24. c. 12. de reform.* statuit, *vt in omnibus Ecclesiis, vbi fieri potest, eligatur Archidiaconus, qui sit Magister, sive Doctor, aut Licentiatus in Theologiâ, vel jure Canonico*, intelligendum id est de illis Ecclesiis, vbi Archidiaconus habet totam potestatem, vel certè præcipuam eius partem, quæ per Canones illi competit. Apud Hispanos & alios, vbi hæc potestas exoleuit, cessat hæc obligatio, vt post alios not. *Barbos. l. c. n. 9.*

TITVLVS XXIV.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

Cap. I. Vt Archipresbyter.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Archipresbyter subsit Archidiacono, eique sicut Episcopo obediat: specialiter ad eius Ministerium pertinet, super omnes Presbyteros curam agere animarum, assiduè in Ecclesiâ stare, & Episcopi absentis vice Missarum solennia celebrare, collectam dicere, aut id alteri iniungere.

EXEGESIS.

Subesse Archidiacono.) Ratio juris communis, cur Archidiaconus præferatur Presbytero (cùm alioqui Presbyter Diacono sit superior. *c. Diaconos. cum seqq. d. 93. c. Statuimus. de maior. & obed.*) illa apparet, quia *Archidiaconus habet dignitatem & officium*, cùm propter Ministerium semper Episcopo adhæreat, ac propterea oculus dicatur Episcopi. Archipresbyteri verò non est ministrare, cùm Diaconus, non Presbyter, sit minister. Sicut ergo Diaconus Presbytero, ita Archidiaconus ministrat Episcopo, ac propterea est suprà cæteros, maior apud Episcopum, sicut Cardinales apud Pontificem maiores Episcopis. In aliis verò dignitatibus Diaconi constituti, non debent Presbyteris anteferri. *c. Presentis. 1. d. 93.* nisi autoritatem gerant Prelati maioris. *c. Fin. d. eâd.* Contrà Archipresbyteri præcedunt Archidiaconum in Diuinis, nisi sit in Presbyteratûs ordine constitutus, tum enim cùm par sit in ordine, & maior in administratione absente Episcopo, etiam in celebratione Missarum præcedit Archipresbyterum.

Sed bene advertit *Barbos. n. 19.* In hoc quoque officio præualere consuetudinem Ecclesiarum, vt alicubi Archypresbyter vel Præpositus, aut alia dignitas Archidiacono, vel aliis dignitatibus præferatur; potest enim esse rationabilis causa diversarum consuetudinum, propter diversas rationes, vel officia singulis dignitatibus attributa. Exempla aliquot ponit *Barbos.*

Cap. II. Ministerium.

Leo Papa.

SVMMA.

Archipresbyteri est procurare ministerium Sacerdotum, Cardinalium, vt opus Dei dignè perficiatur ab eo, cui committitur. Curet etiam illorum vitam iuxta præceptum Episcopi. Illo absente (exceptis hiis, quæ illi prohibentur) cuncta in Sacerdotum ministerio perficienda, fontes benedicere, infirmum oleo perungere, pœnitentem consulto Episcopo reconciliare, pœnitentiam aliis Sacerdotibus iniungere. In præcipuis festiuitatibus, aut ipse solenniter celebret, aut alteri committat.

Cap. III. Officium.

Idem.

SVMMA.

Officium Archipresbyteri pluribus declaratur fere vt c. Proximo. Additur, vt præcipiat custodi Ecclesiæ, vt in Sacrario Eucharistia propter infirmos non desit; iisdemque prouideat, ne sine confirmatione & communione moriantur. Confessiones eorum, qui à foris veniunt, recipiant cum omnibus Sacerdotibus.

tibus. Ad baptizandos quoque infantes, omnia per jussionem illius fiant.

EXEGESIS.

Ministerium Sacerdotum Cardinalium.) Per hos, Sacerdotes principales intelligit *c. Praced. & prasent.* in quibus videl. quasi *Cardo Ecclesia vertitur.* Quos *Duarenus de Sacram. Eccles. min. l. 1. c. 8. & 13.* interpretatur esse *Canonicos Ecclesia Cathedralis*, qui cum Episcopo rem diuinam faciunt, atque vnum corpus constituunt, quia text. ille agit de his, qui per singulas horas solenne officium agere debent per totum anni cursum, quod propriè incumbit Canonicis Ecclesiarum Cathedralium. Confirmatur *ex c. Fraternitatem. d. 71.* Vbi Gregor. jubet in Ecclesiâ Neapolitanâ constitui *Gratianum Diaconum Cardinalem*, quod ad Parochos propriè referri non potest.

Ministerium Archipresbyteri.) Archipresbyter duplex est, vnus *vrbanus*, & alius *ruralis, seu foraneus. Vrbanus* est, qui in vrbe dignitati præest in Cathedrali vel Collegiatâ Ecclesiâ, *Ruralis* verò, qui foris siue ruri præest Ecclesiæ Parochiali, siue plebaniæ. Qui idem dicitur Decanus, non quòd necessariò denis præesse debeat, sed quia factâ translatione à perfectione denarij numeri, Decanus solet appellari omnis ille, qui alicuius Ordinis primus & præcipuus est, iux. *Tolos. lib. 15. Syntagm. Iur. vniuersi. c. 21. n. 3. de Decano Rurali ditemus. c. seq.*

Archipresbyter principalis, siue ciuitatensis (de quo hi Canones loquuntur) non est alius quàm *Ecclesia Cathedralis* Decanus. Qui licet jure communi nullam habeat jurisdictionem in foro externo, *arg. c. 1.* vigóre cuius subest Archidiacono; in Lusitaniâ tamé, totâ ferè Hispaniâ & Galliâ locum Archidiaconi, qui primus est in Cathedralibus, obtinet; ibique dicitur *prima dignitas post Pontificem*, & iuxtà consuetudinem Galliæ, habet jurisdictionem in Capitulum, siue Canonicos Ecclesiæ, vt cum aliis asserit *Barbos. l. 1. Iuris Eccl. c. 26.* quæ consuetudo obtinet etiam in Germaniæ Ecclesiis Cathedralibus, imò & multis Collegiatis, vt Decanus Cathedralis non solùm habeat jurisdictionem in Canonicos, verùm etiam in omnes Ecclesiæ Clericos.

Pœnitentiā cunctis aliis Sacerdotibus iniungere.) Colligitur hinc, vti & ex *c. 1.* vbi jubetur curam animarum agere super omnes Presbyteros; Archipresbyterum jure communi & antiquo esse *Confessarium ordinarium* omnium Sacerdotum. Hodie verò alij pœnitentiarij, quorum peculiare hoc munus sit, cōstitui solent; imò Sacerdotes quivis, per receptam consuetudinem, cuivis approbato, & exposito Presbytero confiteri solent, nemine interpellante, *vt dicit Laym. l. 5. Theol. moral. tr. 6. c. 10. n. 4.*

Cap. IV. Vt singulæ.

Idem, ex Synodo Romanâ.

SVMMA.

Singula plebes Archipresbyterum habeant, qui non solùm imperiti vulgi solicitudinem gerat, verùm etiam Presbyterorum, qui per minores vicos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant. Quia etsi Episcopus valde idoneus sit, decet tamen vt sua onera partiatur; & sicut ipse matrici Ecclesiæ præest, ita Archipresbyteri præsint plebibus. Cuncta tamen referant ad Episcopum, nec aliquid contra eius decretum ordinare præsumant.

EXEGESIS.

Solicitudinem gerant &c.) Apparet hinc, Decanos istos aliquam jurisdictionem habere, tum erga populum, tum erga Clericos Decanatûs, siue regiunculæ sibi commissæ; dependent tamen ab Episcopo, & Vicario illius Generali, ad quos grauiora referre debent, neque his inconsultis, passim permittuntur ferre sententiam excommunicationis. Vtrum jurisdictionem delegatā habeant vniuersalem causarum, vel ordinariam, dubium est. *Laym. in concl. Canonicis de jurisdictione c. 7. n. 146. non improbabiliter distinguit:* ijs in locis, in quibus ab Episcopo eiusmodi Decani constituuntur, & pro arbitrio amouentur, censeri debere delegatos: vbi verò *eliguntur à Capitulo rurali, & ab Episcopo vel eius Vicario confirmantur, habere jurisdictionem ordinariam Episcopo subordinatam*, vt patet ex his Canonibus, ita vt Episcopus cum ijs concurrat, & ad eum, vel eius Vicarium possit appellari. Dignitatem Ecclesiasticam, vt Ecclesiarum Prælati, non habent. Vicarius eos confirmare non debet, sine diligenti inquisitione. Nam totâ penè disciplina & honestas Clericorum, à quo reliquus Christianus populus verbo & exemplo instruendus est, à Decanis ruralibus, tanquam antecessoribus, regi & conseruari debet. Vide *Synod. August. Anni Christi 1567. sub Othone Cardinale celebratam.*

TITV-

TITVLVS XXV.

DE OFFICIO PRIMICERII.

Cap. Vnic. Vt Primicerius.

Idem ex lib. Ordinis Romani.

SVMMA.

Primicerius est sub Archidiacono, sicut & Archipresbyter. Praeest in docendo Diaconis, & reliquis gradibus Ecclesiasticis in ordine positis, tanquam disciplinae Custos, & pro animabus eorum rationem redditurus.

EXEGESIS.

Primicerius.) Alio nomine *Praecentor* siue Cantor, est primus in choro cantantium, sic dictus quòd in *cerâ siue tabula ceratâ*, ante chartae & membranarum inuentionem, in quâ ordo psallentium in Choro adscriptus erat, primus esset. Archidiacono absente, cui subest, officium eius supplet; est primus inter reliquos Clericos & Diaconos, quibus praeest in docendo, vt ad cantum & chorum destinati, officia Diuina rectè obeant. Eiusdem officium est, distribuere lectiones, Antiphonas, prophetias, chorum regere & gubernare, in quibus nec Archipresbyter, nec quisque alius se debet intromittere, vt dicit *Barbos. l. 1. Iur. Eccl. c. 28. Alciatus in Rubr. C. De Primiceriis.* & alij existimant, Primicerium dictum à primatu, quasi primum in eo officij genere & antesignanum in quâlibet arte, ideóque *primicerium in illa rubr.* dici *primum Notarium principis*, vnde inferiores Notarios *Secundicerios*, & *Tertiocerios* dici not. *Panuinius in thes. variar. lect. l. 1. c. 7.*

Sunt praeterea alia officia in Cathedralibus, vt Praepositi, de quo *Barb. l. c. à n. 14. Scholasticus* siue Magister scholae, *de quo idem c. 29.* etsi de his non extet titulus in iure. In Ecclesiis Germaniae praeterea est *Cellarius*, qui vi nominis praeest reditibus vini, illúdque aliis distribuit quibusdam locis. Numerantur autem hi quatuor post *Praepositum*, videl. *Decanus, Custos, Scholasticus, Cellarius inter Praelatos Ecclesiarum Cathedralium*, etsi vt iam monuimus, in his potius debet attendi consuetudo.

TITVLVS XXVI.

DE OFFICIO SACRISTAE.

Cap. Vnic. Vt sciat.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Sacrista subiectus est Archidiacono, ad cuius curam pertinet custodia Sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, & totius thesauri Ecclesiastici, nec non quae ad luminaria pertinent, siue ex cerâ, siue ex oleo.

Cùm haec communia ferè sint custodi, *t. seq.* rectiùs de his officiis dicemus.

TITVLVS XXVII.

DE OFFICIO CVSTODIS.

Ex lib. Ordinis Romani.

SVMMA.

Custos, cui ea quae sunt Ecclesiae, custodienda committuntur, Archidiacono obediat, in Canonicis horis tintinabula pulset, cuncta vtensilia Ecclesiae custodiat, & lampades ac laternas curet.

Cap. II. Custos solicitus.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Custodi eadem imponuntur, quae c. 1. Et praeterea, vt panem & vinum semper praeparatum ad Missam habeat, & oblationes seu eleemosynas, siue decimas, (cum consensu Archidiaconi) diuidat. Hi tres Archidiaconus, Archipresbyter, Custos simul iuncti vno animo, prouidè ac perfectè omnia peragant.

EXEGESIS.

Apparet custodiam & curam vtensilium Ecclesiae, his tribus, imò & Sacristae fuisse communem, cum subordinatione tamen, vt Archidiaconus & Archipresbyter plura munera haberent, & hic ab illo, Custos & Sacrista ab vtroque, certo modo dependerent. Nunc in Ecclesiis Germaniae tota ferè Thesauri Ecclesiae, ornamentorum, vtensilium, cura & custodia, ad Custodis officium pertinet. In aliis Prouinciis propria sunt Sacristae, vt apparet ex *Barbos. l. 1. Iur. Eccl. c. 27. n. 11.* qui per custodem in *h. t.* designari videtur. Idem Custos alicubi vocari solet Thesaurarius à custodiendis Ecclesiae thesauris; sed in his attendendae sunt Ecclesiarum consuetudines.

IDEM

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnic. Quia.

Ioannis XXII.

SVMMA.

Religiosi Ordinum mendicantium in nullo conuentu suo, siue loco, plures campanas habeant, sine Sedis Apostolicæ licentiâ, sed vnâ pro loco quolibet sint contenti. Si communitas aliqua Ecclesiastica vel mundana, siue ijdem Religiosi pro illis aliam campanam habuerint, non illam, sed aliam suis vsibus deputatam, pro horis diurnis & nocturnis, Missis & aliis consuetis pulsent. Si autem alicubi plures campanas sine lite & contradictione in proprios vsus habent, ijsdem etiam deinceps liberè vti possint, alias quascunque intra tres menses deponant. Sub quibus tamen non comprehenduntur campanulæ, in refectoriis, sacristiis, capitulis, & officiis haberi solitæ.

EXEGESIS.

Hæc explicatione non indigent. placet tamen addere versus, quibus ipsa campana officium suum explicat.

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego Clerum,
Defunctos ploro, fulmen fugo, festa decoro.

pro peste ponimus fulmen, quod magis tribuitur campanæ, quàm vt dicatur esse contra pestem.

TITVLVS XXVIII.

DE OFFICIO VICARII.

In Rubricam Tituli.

NOta I. In Jure Canonico quatuor extare Vicariorum species. Sunt enim Vicarij *perpetui* Parochialium Ecclesiarum, in quibus Rectores curam animarum perpetuò exercere non possunt, veluti Ecclesiis, quæ sunt incorporatæ Monasteriis, Prælaturis, militiis. Vnde per Episcopum *perpetuus*, i. e. *non amouibilis Vicarius* pro animarum curâ instituitur: & jura quæ loquuntur de curatis Ecclesiis vel beneficiis, de huiusmodi etiam beneficiis intelliguntur, specialiter in his, vt videl. per adeptionem alterius similis amittantur, vt eam obtinentes sint Presbyteri, & annor. 25. ætatis, iuxt. *Barbos. l. 1. Iur. Eccl. c. 18. n. 8.* De his Vicariis agit iste titulus.

Alij sunt Vicarij *temporales non perpetui*, veluti coadiuuantes in curâ ad voluntatem & arbitrium ipsius Rectoris; vt notatur. *in c. Illud. cum seq. 7. q. 1.* qui tamen non Vicarij propriè, sed aut Capellani, aut Curati appellari consueuerunt, & aliquando etiam ab Episcopo constituuntur, vt dum Parochia vacat, neque statim pro Parocho quis à patrono præsentatur, aut idoneus haberi vel ali non potest, aut dum Parochus in studiis versatur.

Præterea sunt Vicarij Pontificis in spiritualibus, ab eodem in Prouinciâ aliquâ vel Diœcesi constituti, qui & visitatores dicuntur, de quibus *in c. Fin. d. 61. c. Caritatem. in fin. 12. q. 2. c. Is cui. de elect. in 6.* Quò reuocare licet Vicarium Vrbis Romæ, qui extra illam, jurisdictionem non habet, vt dicitur *c. Sua nobis. inf.* Quidam denique sunt Vicarij, qui *ad omnia, quæ sunt jurisdictionis*, ab Episcopis constituuntur, & *dicuntur Vicarij ipsorum Generales in spiritualibus, & aliquando etiam in temporalibus*; de quibus agitur *h. t. in 6. & nos dicemus ibi.*

Inter Vicarios quoque numerari possunt, qui Vices Canonicorum Cathedralium, & Collegiatorum in Ecclesiis illustribus implent, in horis Canonicis cantandis, & Officiis diuinis perficiendis obeunt. SS. Canonibus ignoti, qui volunt, vt Canonici ista per se perficiant, non per alios, sicuti per se, non per illos fruuntur reditibus. Vide *Concil. Trid. sess. 24. de reform. c. 12.* quod jubet omnes compelli, vt per se, & non per substitutos Officia diuina obeant. Sed pergamus ad Vicarios, quorum officium est Canonibus conforme.

Cap. I. Audientiam.

Alexand. III. Episcopo Norwic. & G. Archidiacono.

SVMMA.

Iubet Pontifex Presbyterum Hug. Vicariam Ecclesiæ de Burnelia, (à qua 20. annis retrocesserat, in diuersis locis postea personatum adeptus,) repetentem repelli. Quia non est Canonicum, vt qui curam animarum in diuersis habet Ecclesiis, Vicarius in alienis existat.

EXEGESIS.

Vicarius in alienis existat.) Not. I. Officium *Parochi, siue Plebani*, cuius Vices agit Vicarius, vt hîc sumitur, est, vt agat curam animarum in foro interiore. Sunt autem ordinarij animarum Pastores, siue ordinariâ jurisdictione præditi in foro conscien-

Digitized by Google

scientiæ.c.3. *De Off. Ordin.c.1. De mutuis petitiōn.* quā in foro externo nullā habent. *arg.c. De persona.junct. gl. verb.* Ab alio. *11.q.1.* nisi sint aliorum capita, siue Decani; vnde neque excommunicare, neque aliam censuram ferre possunt. *Panorm. in c.2. n.10. De off. Ordin.* Quem autem sciunt incidisse in excommunicationem sententiæ latæ, hunc prohibere possunt à sacris, donec absoluatur, imò debent prohibere, si vitandus sit, v.g. *Ob Clerici percussionem, vt not. Laym. conclus.148. de Iurisdictione ordinariâ.*

Posse autem illos aliósque confessarios expositos, absoluere pœnitentes in foro pœnitentiæ ab excommunicatione maiori, si Autori suo reseruata non sit, est communis TT. sententia, quam in praxi post *S. Thom. in 4. d. 18. q. 2. a. 5.* & alios, quos refert *Laym.l.c.concl.149.* tenent. Idq; indicat formula, qua passim vtuntur Confessarij: *Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & ego autoritate illius absoluo te, in primis à vinculo excommunicationis &c.* Quæ verba ne sint frustratoria, supponunt potestatem absoluendi ab excommunicatione, saltem non reseruatâ; nec ab homine per sententiam latâ aut declaratâ, sicque intelligi debent Synodi Diœcesanæ, in quibus omnis excommunicatio Maior inter casus Episcopo reseruatos numeratur, nisi manifestè contrarium in aliquâ Diœcesi receptum, & hâc in parte formulæ absolutionis derogatum sit.

Quin & probabiliter etiam Parochi, aliique inferiores confessarij absoluere possunt à casibus Papalibus, qui propter impedimentum accedendi Papam fiunt Episcopales, si neque Episcopus eiúsve Vicarius adiri queat. V.g. à captiuo, aut Moniali inclusâ, vt cum aliis docet *Henriq. l.13.c.32.n.2. lit.h.* quo tamen casu absolutus, sublato impedimento, sistere se debet Superiori, non vt iterum absoluatur, sed vt mandatum satisfaciendi intelligat; vt monet *Laym.concl.156.*

Not. III. Parochos sic dici *à Parochia, qua significat certum locum eorum curâ commissum, Plebanos* à commissâ sibi plebe; *Rectores* Ecclesiæ, à regenda Ecclesia, & animabus illi subiectis; item *Curatos* ab animarum curâ. Dicitur etiam quiuis Parochus *proprius fidelium Sacerdos, in c. Omnis vtriusq; sexûs. de pœnit. & remiss.* Non sunt tamen in dignitate constituti, quia non habent jurisdictionem in foro contentioso. Neque obstat, quòd in h. t. officium parochiale videatur vocari personatus, id enim prouenit ex vsu Anglico, iuxta quem *Parochi* siue *Curati* dicuntur *personæ*. Vide *quæ de hoc & dignitatis appellatione diximus c.1. De consuet. in 6.* Quodq; obseruatione etiam pro aliis juribus, quæ Parochis aut Plebanis tribuerunt personatum, aut nomen personæ, vt mox. *inf. c.2. & 3.*

Not. IV. Quòd Parochi possint adsciscere alios Sacerdotes ab Episcopo approbatos, quos vocamus *Cooperatores*, illisque jurisdictionem in foro conscientiæ delegare, etiam absoluendi ab excommunicatione non reseruatâ. *iuxt. Coninck. d.14. De Sacram. n.231.* Quâ ratione possunt itidem constituere Vicarium temporalem, totam eidem curam & administrationem committendo. v.g. ratione valetudinis, si tamen morbus sit valde diuturnus, consuli debet Episcopus; si iter suscipiendum, debet obseruari *Concil. Trid. sess. 23. c. 1. De reform.* vt videl. licentia ab Ordinario obtineatur, & cum eius consensu relinquatur Vicarius.

Vbi adverte discrimen inter Vicarium temporalem Parochi, & Cooperatorem, nam iste habet jurisdictionem delegatam, & à jurisdictione Parochi diversam. Vicarius autem siue vice Curatus, qui loco Parochi absentis, aut ægroti, substituitur, habet eandem jurisdictionem, sed dependentem, cùm vt mercenarius deseruiat, & amouibilis sit ad nutum Parochi, siue Episcopi, sine cuius expressâ aut præsumptâ licentiâ Parochus Vicarium constituere non potest; vnde Cooperator non potest alteri potestatem subdelegare, potest autem Vicarius siue Vicecuratus, vt *not. Laym. l.c. concl. vlt.*

Nota denique V. *ex eod. ibid. concl. 102.* nomine Curatorum comprehendi etiam Vicarios in Parochiis intitulatos siue perpetuos; Neque etiam video cur non Vicariis quoque temporalibus & Cooperatoribus hoc nomen conveniat, cùm & ipsi curam animarum exerceant; etsi id maiori jure competat Vicariis perpetuis, ad quos exercitium curæ Parochialis ita pertinet, ut Rector Ecclesiæ, siue beneficij, cui parochia incorporata est, se immiscere non debeat, etsi externa defensio & vindicatio jurium Parochiæ ad illum pertineat, sicut & conseruatio fabricæ, si maiorem fructuum partem percipiat. Pro jure tamen Vicariatûs sui retinendo aut recuperando, rectè ipse Vicarius aget, cùm eius principaliter intersit; vt not. *Silu.* verb. *Vicarius. q.2. dict.4.* Potest idem Vicarius perpetuus substituere sibi Vicarium temporalem non intitulatum, qui itidem adsciscere potest Cooperatorem, non autem totum vicariæ officium alteri commendare, quo sensu loquitur *c. Clericos. inf.* nisi consuetudo aliud habeat; vt not. *idem Laym. concl. 153.*

Cap. II. Prouideas.

Idem Eliensi Episcopo.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Episcopus in suo Episcopatu patiatur aliquem plures Vicarias habere, quia cùm Vicarij teneantur personis, (intelligo Rectores Ecclesiæ principales, vt supra dixi) & Ecclesiis deseruire, alienum est ab ordine juris, vt vicariam quis habeat præter vnam.

EXEGESIS.

Referri huc debet, quod dicitur *c. 1.* ne quis habens curam animarū in pluribus Ecclesiis, etiam habeat vicariam, quod pertinet ad materiam de multiplicitate beneficiorum, de quâ *inf. in t. de Præb.*

Cap. III. Adhæc.

Idem Vitrouiensi Episcopo.

SVMMA.

Si persona (id est Parochus) alicuius Ecclesiæ

Vica-

Vicario suo, quem in eadem instituit, de assensu Episcopi certam assignauerit portionem, eius in personatu (id est, Parochiâ) successor, non potest Vicarium remouere, vel assignatam sibi minuere portionem, nisi per Iudicem in Vicariâ, vel beneficio, sit condemnandus.

Est textus clarus.

Cap. IV. Clericos.

Idem Norvvicensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ut Episcopus Clericos in Vicariis Ecclesiarum, quas adepti sunt, alios sibi substituere permittat.

EXEGESIS.

Videtur Vicarius posse dare Vicarium, sicut potest delegatus subdelegatum. *c. Cùm Berthold. de re jud.* Sed dic, quòd vel nudum factum ibi narratur, nec dicitur quid juris, vel dicitur tantùm ad certum articulum, id autem non potest subdelegatus, vt alicui ex toto committat vices suas. Item, potest dici iuxta *Panorm. hîc n. 3.* esse quid speciale in Vicario, quòd non possit constituere Vicarium, propter infinitatem vitandã. *arg. c. cùm in multis de rescript. in 6. & c. Quoniam. 11. q. 3.* Dicit tamen *Host.* quòd ad *tempus permoditum*, & ex magnâ causâ, & non nimis frequenter, Vicarius poterit alium relinquere loco sui. *arg. l. 1. §. 1. De officiis. cui mandata est jurisdictio. c. Peruenit. 2.*

Cap. V. Sua nobis.

Innoc. III. Abbati S. Eugenij & Plebano S. Petri.

SVMMA.

Vicarij, quem Pontifex in vrbe relinquit, jurisdictio non extenditur extra illam, nisi ei jus specialiter concessum.

Officium huius Vicarij breuiter explicat *Panorm. hîc n. 15. quem Vide.*

Cap. VI. Ex parte tuâ.

Honorius III. Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex perpetuos Vicarios ad residendum in Ecclesiis, vbi habent Vicarias, & ad Sacerdotium suscipiendum compelli, etiam per subtractionem prouentuum, vel Vicariarum.

EXEGESIS.

Causa huius dispositionis est, quia Vicarius perpetuus habetur pro vero curato, & intitulato, & ideò *c. De multa. de prab. & c. Licet Canon. de elect. in 6.* ita habent locum in perpetuis Vicariis, sicut in Rectoribus Ecclesiarum, siue Parochis.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO VICARII IN VI.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV.

SVMMA.

Si Officialis alicuius Episcopi excommunicatur ab Archiepiscopo, qui vices dicti officialis gerunt, non propterea incidunt in excommunicationem, cùm non communicent eidem in crimine. Gesta tamen illorum qui vices illius agunt, si jurisdictionem ab eodem duntaxat, receperunt, quamdiu in excommunicatione permanet, nullum obtinent vigorem.

EXEGESIS.

Non satis placet summa, quæ ex *Ioan. Andr.* huic cap. præfigitur, quæ ita habet: *Successor Officialis excommunicati, excommunicatus non est &c.* textus enim non agit de successore talis officialis, qui etiam in excommunicatione potest retinere officium suũ, nisi priuetur; sed de substituto ipsius, siue delegato, cui si ipse solus vices suas commisit, eius acta, durante committentis excommunicatione non valent, etsi non sit excommunicatus, nisi participet in crimine damnato. *ibid. & c. Si concubi. de sent. excomm.*

Cap. II. Licet.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Licèt in officialem Episcopi, per commissionem sibi generaliter factam, causarum cognitio transferatur, potestatem tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorũ excessus, siue aliquos à suis beneficiis, officiis, vel administrationibus amouendi, transferri nolumus in eundem, nisi sibi specialiter hæc committantur.

EXEGESIS.

Summa Officij & Potestatis Episcopalis.

Officialem Episcopi, &c.) Vt Officialis, siue Vicarij Generalis officium faciliùs intelligatur, ipsius Episcopi officium compendio adumbrabimus, cuius vices Vicario demandari solent.

Not. itaque seqq. 1. Episcopus est *Pastor ordinarius animarum* in tota Diœcesi sua, cui incumbit populum instruere in Fide, verbo Dei pascere, & Sacramenta administrare. *c. Inter. de off. Ordin. c. Cùm Episcopus. eod. in 6. Trid. sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. De reform.*

Digitized by Google

reform. cùm verò per se solus omnia præstare non possit, viros idoneos per Parochias & Ecclesias ordinare debet, cum quibus concurrit cumulatiuè tam in jure ministrandi Sacramenta *c. 2. & 4. De offic. Archipresb.* quàm in jure Cathedræ, siue prædicandi, quod Parochis aliisque nunquam conceditur Episcopo excluso; postquam præsertim *Trid. sess. 5. c. 2. de reform.* amplissimam omnibus Episcopis in quosvis concionatores, siue Religiosos, siue Seculares attribuit potestatem.

Not. II. Habet præterea Episcopus jurisdictionem fori externi in totâ Diœcesi suâ; tanquam Iudex ordinarius in Clericos quosvis Seculares & Regulares, nisi specialiter sint exempti; imò & in laicos quoad causas spirituales, eásque quæ sunt mixti fori, *c. 1. Cùm inter. de off. ord. c. Cùm sit. 2. c. Extenore. de foro compet.* hæc autem intelligi debent de Episcopo electo & confirmato; imò & de Prælatis exemptis, qui in subditos habent jurisdictionem quasi Episcopalem. Quæ tamen Episcopis committuntur tanquam Apostolicæ Sedis delegatis, qualia multa sunt *in Conc. Trid.* præsertim si præjudicialia sint, ad tales Prælatos non extenduntur. *c. Ad abolendam. de hæret. vbi Vide Panorm. n. 2. 15. & 16.*

Not. III. Episcopi, item Legati Apostolici, aliique Prælati similes, *cùm inx. Bald. in l. Imperium. n. 12. ff. De Iurisdictione.* in causis ad suum tribunal spectantibus, procedere possunt ad capturā, pœnam exilij, triremium, verberum, non tamen mutilationis, quam Iudici seculari relinquere debent. *c. In Archiepiscopatu. de raptor. Nicol. in c. Nullam. 11. q. 2. n. 52.* Idem locum habet in Prælatis habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem; excepto crimine hæresis, *c. Ad abolend. de hæret.* Possunt itidem Episcopi mulctas pecuniarias imponere. *d. c. In Archiepiscopatu. de raptor. c. Statuimus. 16. q. 1. c. Dilectus. de off. ordin.* quas *Conc. Trid. sess. 24. c. 3. De reform.* jubet locis piis applicari. Idémque habet locum erga laicos *iux. idem Trid. l. c. & d. c. Statuimus,* quos incarcerare quoque possunt non solùm in crimine hæresis, quod indubitatum est, verùm etiam in aliis, quæ sunt fori Ecclesiastici; in quo habent merum imperium, ad quod pertinet jus facinorosos capiendi, carcerandi, puniendi. *l. Imperator. ff. De jurisd.* & tradit Mol. *tract. 5. De jure & Iustit. d. 7.*

Not. IV. Ordinarium remedium Episcopi & similium Prælatorum adversùs inobedientes & contumaces, est censura; præsertim *excommunicationis. c. 1. De off. deleg.* Si autem necessitas postulet, potest vi armatâ jura sua & Ecclesiæ tueri, eúmque in finem tenere armatos, licet temporali jurisdictione careat. *arg. c. Dilecto. 6. de sent. excom.* si brachij secularis auxilium invocet, idque irrationabiliter negetur, potest negantes censuris compellere. *gl. in c. 11 De off. ordin. verb. Publicum. Innoc. ibid. Panorm. n. 11.* Etsi verò Episcopus ordinariè pœnas Canonicas suspensionis, priuationis, depositionis, quas secundùm jura Clericis criminosis inferre deberet, arbitratu suo remittere nequeat: ex justâ tamen, graui aut rationabili causâ, potest Iudex etiam non Supremus, adeóque & Episcopus rigorem legis temperare, pœnámque minuere, nisi Canon siue Lex dispensationem prohibeat *gl. in l. 1. ff. Ad Turpil. verb. Falsi. Bald. in l. 3. C. Ex quibus causis infamia. Innoc. in c. Ductum. n. 2. de temp. ordin.* Si autem pœna Canonica sit latæ sententiæ, Episcopus dispensare non potest, nisi id ipsi commissum sit, ut si irregularitates vel suspensiones ex delicto occulto & non deducto ad forum contentiosum proueniant, *ex concessione Conc. Trid. sess. 24. c. 6. De ref.* vbi in foro conscientiæ iisdem quoque conceditur facultas absolvendi à quibuscunque casibus Sedi Apostolicæ reseruatis.

Not. V. Circa crimen hæresis certum est 1. Si lapsi in hæresin pœnitentes sint, & hæresin abjurârint, ab excommunicatione Papali in foro externo per Episcopum absolui posse. *iux. Archid. & Francum, in c. Vt officium. de hæret. in 6.* Idque potiori jure dici debet de Episcopis Germaniæ, vbi Inquisitores hæreticæ prauitatis alij non sunt, adeóque in locum & officium eorum succedunt, veluti delegati Sedis Apostolicæ. Sublatâ autem excommunicatione in foro externo, absolutus mitti potest ad quemvis Sacerdotem; vt in foro interno à peccato hæresis absoluatur. Certum est 2. Antequam hæreticus pœnituerit & hæresin abjurârit, ac ab excommunicatione in foro externo absolutus sit, si rectâ veniat ad Episcopum, vel eius Vicarium, in foro pœnitentiæ ab illis absolui non posse, *iux. Layman. in concl. Chilonicis. c. 4. n. 74.* 3. Dubium est, vtrum facultas Episcopis à *Trid. l. c.* concessa, absoluendi ab hæresi occultâ, & aliis Bullę casibus, per posteriorum Pontificum decreta sublata sit, vt videre est apud *Rodr. to. 1. Regular. q. 20. a. 4. Suarez. de Censuris d. 21. s. 3. n. 13.* Quod ad Episcopos Germaniæ attinet, rectè meminisse jubet *Laym. l. c. n. 73.* doctrinæ, quam DD. uno ore *non solùm tanquam æquum, verùm etiam necessarium tradunt:* casus Papales ob *nimiam frequentiam, vel impedimentum adeundi Papam, fieri Episcopales,* quod vel maximè locum habet circa hæreticos in Germaniâ, imò & in aliis casibus, vt *confidenter existimatur cum eod. Laym. securitatis esse potiùs quàm necessitatis;* si Episcopi Germaniæ potestatem absoluendi hæreticos quantumvis notorios, à Pontifice specialiter petant. Quod probari potest ex *c. 1. de temp. ordin. in 6.* vbi Pontifex prohibens, ne Episcopi Italiæ, aliquem vltramontanum ordinent sine licentia Papæ; id solùm restringit ad Episcopos Italiæ, & Suar. l. 6. de leg. c. 3. n. 21. *negat extendi posse ad Germanos, etsi videatur ratio similis, & idem periculum, addit que eam doctrinam facilè applicari posse ad alia exempla, nam in præceptis Ecclesiæ, multa reperiri posse similia,* inter quæ sunt posteriora decreta Pontificum, quibus videtur tolli potestas absoluendi ab hæresi occultâ, concessa Episcopis *in Trid. sess. 24. c. 6. De reform.* vti & ab aliis Casibus Bullæ Cœnæ; præsertim in Bullâ Cœnæ Gregorij XV. taliâ videl. non extendi ad Germanos; sed eiusmodi casus Papales, propter multitudinem & difficultatem adeundi Pontificem, fieri Episcopales, juxta communem DD. *Vrbanus verò VIII.* Articulum de Pote-

state

ſtate ablatâ Epiſcopis, in ſuâ Bullâ mox omiſit, adeòque *cum Greg. XV. expirauit.*

4. Probabile eſt Epiſcopos Germaniæ, cùm Clerico in hæreſin lapſo, diſpenſare poſſe poſt peractam pœnitentiam, vt promoueatur ad ordines altiores & beneficia Eccleſiaſtica. Idem dicendum de eo, qui apoſtatauit à Religioſo Ordine & Fide, ſicut quemvis Apoſtatam à Religione, qui habitu exuto in excomunicationem incidit, à Prælato ordinario abſolui poſſe docent multi. *ita Laym. l.c. n. 74. & l. 1. Theol.mor. p.5.c.4.n.12.*

Not. VI. Spectato jure communi, Epiſcopus cum inferioribus Prælatis, maximè ſecularibus concurrit in juriſdictione cumulatiuè, iux. *Innoc. in c. Quanto.de off.Ord.Panorm. in c.Si quis contra.de for. compet.n.50.* ita vt detur locus præuentioni, & ſit in optione, vtrum coram Epiſcopo, aut inferiore Prælato cauſam agere velit; niſi Prælatus inferior præſcriptione aut conſuetudine juriſdictionem priuatiuè, ſiue excluſo Epiſcopo, obtineat. Verùm cùm nunquam præſcribi poſſit adversùs ea, quæ Epiſcopali gubernationi ſunt intrinſeca, ideò nullâ conſuetudine induci poteſt, vt Epiſcopo omnis juriſdictio etiam in habitu adimatur, quo minus inferioris Prælati defectum ſupplere poſſit. *c. Irrefragabilis. verb.Exceſſus. de off.ord.ibid. Panorm.n.2.& Felin. in princip.*

Not. VII. Poſſe Epiſcopum in quolibet loco conveniente ſuæ Diœceſis non exempto, jus dicere, idémque procedit de ipſius Vicario. Ordinariè tamen partes ad locum Conſiſtorij Epiſcopalis, quod plerumque eſt in ciuitate Cathedrali, citari debent. *c. Cùm Epiſcopus. de off. ord. in 6.* Epiſcopus verò è Diœceſi expulſus, jus poteſt dicere Diœceſanis in Ciuitate viciná, dummodo non vltra duas diætas extra Diœceſin evocentur, *Clemen. vn. de for. compet.*

Not. VIII. Etſi Epiſcopus inferiorum non exemptorum defectum & negligentiam ſupplere poſſit, non tamen poteſt Archiepiſcopus negligentiam Epiſcopi. *c.1. De ſuppl.negl. Prælat. in 6.* In cauſis maioribus & quæ promotionem ſiue diſpenſationem merentur, nemo etiam Legatus à latere abſque ſpeciali Pontificis delegatione procedere poteſt contra Epiſcopum, quæ niſi exhibeatur, non tenetur comparere. *Conc. Trid. ſeſſ.24.c.5. De reform.* Neque Capitulum Epiſcopi negligentiam vel defectum ſupplere poteſt, quia maior, non minor maioris defectum ſupplere debet, vt not. *Panorm. in c. Qualiter.n.7. de jud.* quare neceſſe eſt, vt Capitulum Archiepiſcopi, Papæ aut Legati eius auxilium & juriſdictionem imploret. Si inter Epiſcopum & Clerum ſuum lis oriatur ſuper cauſa Clericali, quia Epiſcopus in propriâ cauſâ Iudex eſſe non debet, arbitri partium conſenſu eligendi ſunt, & ad id compelli poteſt ſubditus. *c. Si Clericus. 11.q.1.* Si cauſa ſit criminalis, locus non eſt arbitris, ſed cauſa debet deferri *ad Concilium prouinciale.* quod ſi diu non celebretur, nec in Prouincia ſit delegatus Papæ, Archiepiſcopus Iudex eſſe poteſt. *ita Imol.in c.Paſtoral. de off.Ord.n.10.*

Not. denique IX. Adminiſtrationem & juriſdictionem Epiſcopalem ad ſolum quidem Epiſcopum ſpectare, iux.gloſ. comuniter receptâ in *c.Irrefragabili. de off. ord.* non debere tamen ſine Capituli aut maioris partis eius conſilio negotia maioris momenti expedire, *c. Nouit. & ſeq.de his quæ fiunt à Prælatis,* niſi per præſcriptionē obtinuerint Epiſcopi, vt in cauſis tractandis Capitulū conſulere non teneantur. In aliquibus verò cauſis non tantùm requiri debet conſilium Capituli (de quo paſſim loquuntur jura) ſed etiam neceſſarius eſt eius conſenſus ad valorem actûs, vid. in alienatione rerum Eccleſiæ, deinde in illis cauſis, quæ ſunt communes Epiſcopo cum Capitulo, denique quando agitur de præiudicio Eccleſiæ, vel ſucceſſorum. Atque hæc ſumma quædam eſt Iuriſdictionis Epiſcopalis, quæ in particularibus materiis latiùs tractari ſolet. Vnde facilè colligi poteſt, qualem poteſtatem Vicariis ſuis Generalibus Epiſcopi tribuere poſſint, aut ſoleant.

Summa Officij & poteſtatis Vicarij Generalis.

Poteſtatem tamen inquirendi &c.) Not. I. Vt aliquis verè cenſeatur eſſe Vicarius ſiue Officialis Generalis Epiſcopi, debet illi quidem eſſe comiſſa generalitas cauſarum Epiſcopalium, & locorum totius Diœceſis, ea tamen expedire non poteſt, quæ ſpecialem commiſſionem deſiderant, & ideò in officio Generali Vicariatûs non comprehenduntur, qualia nominatim ſunt, quæ in *h. & ſeq.t.* exprimuntur. Habet nihilominus Vicarius generaliter & abſque limitatione conſtitutus præſumptionem per ſe quòd omnes cauſas Epiſcopales juridicas expedire poſſit, niſi vel jure ſcripto, vel receptâ Eccleſiarum conſuetudine inter ſpeciales numerentur, aut Epiſcopali dignitati ſint propriæ. Si, quæ ſpecialia eſſe ſolent, Epiſcopus in primâ commiſſione generali Vicariatûs officio expreſsè annectat, vel poſtea Vicario Generali intuitu Vicariatûs committat, tranſeunt in ordinariam eius poteſtatem *Sbrozz.a lib. 2. q.55.* Sin autem non in primâ commiſſione, neque intuitu Vicariatûs committuntur, pertinent ad juriſdictionem delegatam *iux. eundem.* Quare tunc appellari poteſt à Vicario ad Epiſcopum, neq; mortuo vel depoſito Epiſcopo extinguitur juriſdictio Vicarij, ſi cauſa cœpta ſit, vt tradit *Laym.l.c.c.5. concluſ.106.*

Not. II. Inter cauſas eiuſmodi ſpeciales recenſentur inprimis criminales, poteſtatem enim ſuper his inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquos exceſſus, per *h.t.* Pontifex prohibet in illum transferri ſine ſpeciali commiſſione, adeò ut abſque illa proceſſus ſit irritus. Quæ tamen limitanda ſunt 1. Poteſt enim Vicarius inquirere & cognoſcere de crimine, non vt ipſe ſententiam ferat aut puniat, ſed vt Epiſcopo referat, iux. Laym. hîc & alios. 2. Idem poteſt facere ad emendandum & ſcandala cauenda iux. eoſdem, & alios apud *Sbroz.lib.2.q.143.* qui addit *n.6.* quòd Vicarius eum, in quem ſine mandato Epiſcopi inquiſierat, abſoluere poſſit, ſi abſol-

ven-

vendum arbitretur. 3. Si non criminaliter, sed tantum ciuiliter agitur, de crimine potest judicare. *iux. Joan. Andr. & alios hic.* 4. Denique potest sine speciali commissione imponere pœnas leues v. g. mulctas pecuniarias. *iux. Sbroz. l. c. n. 12.* quia modicæ coercitionis potestas cuilibet, præsertim ordinariam jurisdictionē exercenti, necessaria est *l. vlt. §. Mandata. ff. De off. eius, cui mandata est jurisd.*

Not. III. Non posse Vicarium Generalem Episcopi conferre beneficia, nisi eorum collatio specialiter sit ipsi commissa per *c. Sequens.* Est enim beneficiorum collatio quædam donationis species, non potest autem regulariter is donare, cui bonorum administratio etiam libera est concessa, ergo neque Vicarius generalis, cui jurium Episcopalium administratio libera vel generaliter est concessa, *neque enim in generali concessione veniunt ea, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus*, quam rationem suæ dispositionis ibidē reddit Pontifex. Etsi verò potestatem conferendi aliqua beneficia Vicario Episcopus conferat, non tamen per hoc adimit sibi potestatem conferēdi, sed concurrit cum illo, quando verò dubium est, quis prior contulerit, præferenda est collatio Episcopi, vt post alios dicit *Sbroz. l. 2. q. 93.*

Debet autem Episcopus Vicario non nisi generatim committere collationem beneficiorum, saltem respectu certi loci, non autem collationem certi beneficij nondum vacantis, respectu certæ personæ, ne detur occasio modis inconcessis inhiandi beneficiis vacaturis. iux. *gl. in c. Deliberatione. de off. leg. inf.* Cùm porrò ad officium Vicarij pertineant, quæ sunt justitiæ ac necessitatis, ideò canonicè electos confirmare, & præsentatos instituere potest. *arg. c. Ex frequētibus de Institution. & gl. in c. vlt. verb. Non possunt eod.* contra *Rebuff. l. c. n. 126.* Ecclesias verò & alia beneficia vnire, diuidere vel supprimere non potest sine speciali commissione, cùm sint causæ arduæ.

Not. IV. Potest Episcopus Vicario dare facultatem accipiendi resignationem beneficij determinati, eáque admissâ denuò eidem committere facultatem conferendi, iuxta gloss. receptam. *in d. §. Prohibemus.* Conjunctim autem id non potest, quia hoc casu committeretur collatio beneficij, priusquā vacaret. iux. *Panorm. in c. Constitutus. de concess. prabend. n. 5.* Potest itidem cum Capituli consensu, jus instituendi ad certum beneficium annectere dignitati Vicariatûs alterive beneficio in perpetuum, cùm hæc non sit commissio sed delegatio, & transeat in potestatem ordinariam. Neque verò si dederit Episcopus Vicario potestatem accipiendi beneficiorum resignationem, ideò etiam præsentare, siue destituere potest beneficiatos. Neque vice versâ, datâ facultate priuandi, datur facultas resignationes accipiendi, aut beneficia conferendi. Neque sub facultate conferendi, comprehenditur facultas præsentandi aut eligendi, *quia à diuersis non fit illatio*, præsertim in materiâ strictâ, vt post alios docet *Laymann. l. c. c. 5. Concl. 101. & 102.* Denique etsi Episcopus Vicario daret potestatem conferendi omnia beneficia ad suam collationem spectantia, non tamen poterit conferre ea, quæ ad Episcopum spectant jure speciali, aut devoluto, hæc enim semper censentur excepta; ita *Rebuff. de forma Vicariatus. n. 93.*

Not. V. Causæ matrimoniales, instar criminalium, inter maiores & arduas numerari solent. *c. Penult. de in integrum. restit.* quare nec per arbitros expediri, neque ab aliis Episcopo inferioribus regulariter expediri possunt. *arg. c. Accedentibus, de excess. Prælat.* nisi ex speciali priuilegio, vel consuetudine, aut alia legitimâ causâ. Potest tamen Episcopus siue Vicario suo, siue alteri idoneæ personæ, causarum matrimonialium cognitionem etiam generaliter delegare. *Rebuff. l. c. n. 155.* Quin in multis diœcesibus duo sunt Officiales, quorum vnus *principalis* est, & is *ipse Vicarius Generalis*; de quo agimus, alter verò præest Consistorio Episcopi, in quibusdam tantùm causis, matrimonialibus videl. & decimalibus, quiq; communiter in Germaniâ ad distinctionem Vicarij generalis, nomē *Officialis* sine addito retinet. Non potest tamen, nisi aliam dignitatem habeat, vel sit Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, esse delegatus Sedis Apostolicæ, sicut Vicarius Generalis in spiritualibus, ad quem frequentes literæ justitiæ & gratiæ destinantur, & absolutè, vt *Officiali* ex more Curiæ inscribuntur, ob Episcopalis tribunalis, cui præest, dignitatem. Non potest autem Episcopus in causâ, quæ Vicario aut Officiali à Pontifice delegatur, ipsi aliquid imperare, *cùm in eâ causâ Vicarius sit maior Episcopo. c. Sanè 2. de off. deleg. Rebuff. l. c. n. 161.*

Not. VI. In Generali officio Vicarij in spiritualibus non contineri facultatem absoluendi à casibus reseruatis Episcopo, nisi sit ei specialiter commissum, vti committi solet in amplis diœcesibus, multò minùs absque simili commissione absoluere potest, aut dispensare in casibus qui alioqui Papales, Episcopales fiunt propter impedimentum adeundi Pontificem, aut ex priuilegio speciali in perpetuum concesso, ipsis competit. Possunt tamen hi casus Vicario Generali delegari etiam generaliter, excepto hæresis crimine, statuente ita *Concil. Trid. sess. 24. c. 6. de reform.* Alioqui dictus Vicarius omnes Diœcesanos à quibusvis reseruatis potest absoluere, ratione officij (comprehenditur enim sub nomine Ordinarij) ex communi apud *Flaminium de resignat. benef. lib. 3. q. 11. n. 11.* aliisque potestatem absoluendi delegare, itidem ex communi, *iux. Silu. Verb. Confessor. 1. q. 1.* Potestas tamen dispensandi in votis, juramentis & similibus, in Generali commissione Vicariatûs non comprehenditur, *Rebuff. l. c. n. 44. & alij.* In denuntiationibus matrimonij, similiter circa jeiunia & festa dispensare, item approbare Confessarios, promulgare excommunicationem, ad inventorum restitutionem faciendam, potest itidem ex officio, vel ex consuetudine quædam restringere, & sibi reseruare. Sicut autem Episcopus, Vicario suo potest dare potestatem, ampliorem, quàm ipsi ex generali concessione competat, ita & restrictiorem.

Not. VII. Tenetur Episcopus Vicarium Generalem instituere, *iux. Canones & receptam Ecclesiarum*

rum consuetudinem, vt tradit ex communi *Panorm. in c. Quoniam. de off. ord. n. 2.* cùmque peritum ac idoneum, vt præcipit *Concil. Trid. sess. 24. c. 16. de reform.* alioqui obligatur Episcopus, si quid ille in officio suo delinquit, est enim generale, quòd *Dominus obligetur ex culpâ Officialis, si negligentem præposuit, aut sciens sceleratum, l. 1. §. Familiæ. ff. De publicanis.* Quo casu, si Episcopus culpæ particeps sit, ad Metropolitanum pertinet causæ cognitio. *arg. c. 1. Supra, & gloss. ib. verb. Rationabili.* Potest Vicarius ex causâ necessitatis v. g. infirmitatis aut absentiæ ad tempus breue sibi aliquem substituere cum eâdem jurisdictione. *arg. d. c. 1.* non tamen ad tempus longum, sine facultate Episcopi. *Rebuff. l. c. n. 77.* Vnam itidem aut alteram causam aliis delegare non prohibetur, vt *ex communi tradit Sbroz. l. c. q. 66.* Eo mortuo vel deposito aut renuntiante, extinguitur eius (delegati quoque & substituti, si quem habet) jurisdictio, etiam quoad causas cæptas, quæ itidem suspenduntur, si Episcopus excommunicatus, suspensus aut interdictus sit, & vt talis denunciatus; quia idem est vtriusque Consistorium, *Panorm. in c. Licet. de off. deleg. n. 8. Innoc. ib. n. 3.* Mortuo Episcopo, Vicarium siue Officialem Capitulum Cathedrale confirmare debet, vel eo remoto alium constituere. *iux. Concil. Trid. l. c.*

Cap. III. Cùm in generali.

Idem.

TEXTVS.

Cùm in generali concessione nequaquam illa veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus, nec regulariter donare valeat is, cui bonorum administratio etiam libera est concessa: Officialis aut Vicarius Generalis, Episcopi beneficia conferre non possunt, nisi beneficiorum collatio ipsis sit specialiter commissa.

EXEGESIS.

Huius cap. sensus patet ex illis, quæ dicta sunt in priori cap. de Officio Vicarij.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Quæ de Ecclesiis.

Clem. V. in Concil. Viennensi.

Quæ de Ecclesiis curatis per receptionem similium, illarúmque Rectoribus promouendis ad Sacerdotium, eorúmq; ætate, jure statuta sunt, in perpetuis Ecclesiarum Parochialium Vicariis & assumptis ad eas obseruari debent.

EXEGESIS.

De receptione similium Ecclesiarum statuitur: *In c. De multa. de præbend. & dign. & in constit. Execrab. De ordinibus in c. Licet. de elect. In 6.* quòd assumptus ad Parochiam, intra annum à tempore habitæ possessionis, debeat fieri Presbyter; & de ætate, quòd debeat esse 25. annorum. *in c. Cùm in cunctis. de elect. in 6.* Et hæc sunt, quæ obseruari quoque debent in Vicariis Parochiarum perpetuis & assumptis ad eas *per h. t.*

TITVLVS XXIX.

DE OFFICIO ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

In Rubricam Tituli.

NOTA I. Non esse magnopere laborandum de continuatione huius *t.* cum præcedentibus, etsi enim in illa assignanda aliqui laborent, certum tamen est, ordinem titulorum in Jure Canonico frequenter esse arbitrarium. Habetur *h. t.* quoque *in 6. & Clem.* In Decreto non extat specificè, sed solum sparsim de hâc materiâ aliqua dicuntur.

Not. II. *Panorm. ad Rubr. t.* tres assignat Judicis delegati definitiones, quas omnes putat posse tolerari. Goffred. dicit: *Delegatum esse, cui à Papâ vel ab alio Ordinario vel à delegato Papæ causa committitur;* sed hoc est obscurius. Clariùs dicit Host. Delegatum esse, *cui committitur causa decidenda & cognoscenda, quique vices alterius repræsentat, proprium in jurisdictione nihil habens.* Breuiùs Speculator ait: *eum esse, qui ex commissione alterius, alicuius causæ judicialem cognitionem consequitur.* Commodissima videtur definitio, quam ponit *Laym. in concl. Canonicis, c. 3. h. 47.* Judex delegatus, qui & *extraordinarius. c. De cætero. de transact.* appellatur, est qui non *ex proprio munere, nec tam suo jure causam cognoscit ac definit, quàm eius qui demandauit.* Hæc autem definitio clarior euadit ex definitione Judicis ordinarij, quem Laym. ibid. ait esse, *qui ex proprio munere; ideóque suopte jure & autoritate causas cognoscit & definit*

finit. l. More. iuncta. gloss. verb. Suo jure. ff. De jurisdict.

Not. III. Ipsum quoque delegatum habere aliquid jurisdictionis, eámque distinctam à jurisdictione delegantis. *L. 1. §. Qui mandatam ff. De jurisdict. eius cui mandata est jurisdictio.* etsi dependeat à delegante, & sit solùm particularis respectu vnius vel plurium causarum. Hæc distinctio inde apparet, quia à delegato appellari potest ad delegantem, non posset autem appellari, si jurisdictio esset eadem, ideò enim non potest appellari à Vicario Episcopi ad Episcopum, quia *jurisdictio & tribunal eorum sunt vnum*, appellatio autem ad diversum tribunal tendere debet. Jurisdictio itaque vel committitur alicui cum dependentia à committente in particulari ad causam certam vnam, vel plures, & est *delegata*, vel committitur *ad vniversitatem causarum*; & tum vel à Principe, *& in dubio censetur ordinaria*, nisi dicat *autoritate nostrâ cognoscas*; vel committitur ab Vniuersitate, siue Collegio, atque per legitimam electionem, & est itidem ordinaria; vel ab aliquo inferiori ordinario, qui si id faciat ex *præscripto legis aut vigore Consuetudinis*, erit tum quoque ordinaria. Sic Episcopus Vniuersitatem causarum committit suo Vicario Generali, si autem id faciat suo arbitratu, vt cùm constituit Vicarios ad nutum amouibiles, aut Visitatores vel pœnitentiarios pro certâ parte diœcesis, vel ad certum tempus, est potestas delegata. Quæ doctrina sumitur ex *Bart. in d. l. More. n. 8. Panorm. in c. Relatum. inf. n. 5. & est communis.*

Non. IV. Quando Episcopis & aliis conceditur generalis facultas v. g. absoluendi & dispensandi, qualis datur Episcopis *in Trid. sess. 24. c. 6. de reform.* ita vt sit annexa dignitati & officio eorum, transit in ordinariam. *Ita Pelinus in c. Licet. de Offic. ordin. n. 4.* Quod *Laymann l. c.* putat non solùm procedere de concessione eiusmodi Generali factâ à Pontifice, sed ab aliis etiam Ordinariis. Simile est, quod communiter traditur *in d. c. Licet.* quando Superior Iudici inferiori mandat, ut subditum vel subditos corrigat, quòd non faciat eum delegatum, sed excitet, vt officio suo *ordinario* satisfaciat; nisi dicat expressè: *Autoritate nostrâ procedas &c.*

Cap. I. Quia quæsitum.

Alexander III. Londoniensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex, quid faciendum sit de potestatibus, quæ, cùm Sedes Apostolica præcipit alicui justitiam exhiberi, conquerentes minis & terroribus silere compellunt. Respondet, sicut Agentes & consentientes pari pœnâ puniuntur, sic tam eos, qui trahuntur in Causam, quàm principales eorum fautores, si manifestè justitiam impediant, posse coërceri.

E X E G E S I S.

Nota in hoc textu non fieri expressè mentionem delegati, sed quia insertus est huic tit. communiter ab omnibus intelligi de Iudice delegato, cui non solùm tribuitur potestas in partes, sed etiam in illos, qui ipsius iurisdictionem impediunt, per Censuras Ecclesiasticas (hæc enim maximè intelliguntur per *districtionem Ecclesiasticam*) coërcendos. *Innoc.* hìc dicit, *quòd possis vos mulctare*, quia omnia videntur commissa, sine quibus iurisdictio exerceri non potest. Debet autem delegato secundum text. manifestè constare de turbatione suæ jurisdictionis. Si autem solùm sint coniecturæ graues, poterit iuxta *Innoc. & Panorm. hic n. 6.* saltem compellere potestate Magistratûs ordinariâ, vel simili, vt præstent cautionem de non impediendo. *arg. c. Literas. in fin. de restit. spoliat.* aut saltem summariè inquirere, vtrùm te impediant, vel impeditum sint, quos habet suspectos.

Cap. II. Sanè, si à Nobis.

Idem Bononiensi Episcopo.

S V M M A.

Si super aliquâ causâ literæ à Papâ impetrentur, & aliæ postea non factâ mentione Priorum, opponantur; judices, donec Romanum Pontificem consulant, executioni supersedeant vtrarumque.

E X E G E S I S.

Sunt tot lecturæ super textum hunc breuiusculum, vt pigeat referre; mihi satis certum est, non esse sermonem de diuersis & contrariis literis, sub eadem datâ (vt summatur in corpore Iuris) quia sic neutræ essent priores, cùm tamen Pontifex clarè loquatur de literis diuersis, quarum posteriores non faciant mentionem de prioribus, sufficit ergo ex hoc textu concludere, quando surgit probabile dubium de validitate literarum diuersarum, quod judices reddat perplexos, consulendum esse Pontificem. Et si enim *ex c. Certum. de rescriptis* constet, literas secundas, in quibus non fit mentio priorum, esse subreptitias, possunt tamen hoc ipsum judices impunè ignoràsse, vel ex aliis circumstantiis perplexi esse.

Cap. III. Si pro debilitate.

Idem Episcopo Londoniensi.

S V M M A.

Si pro debilitate vel aliâ graui causâ, delegatus Papæ tractandis causis sibi commissis interesse non possit, liberum illi est, personis idoneis vices suas committere, ita tamen, vt si res tanti est, ipsum consulant. nisi causæ tam graues sint, quæ sine præsentiâ delegati non possint terminari.

E X E G E S I S.

Notat *Panorm.* hìc, quòd de Legatus Principis possit

possit ex priuilegio, etiam quålibet necessitate cessante, causam sibi commissam, alteri subdelegare, ad hoc tamen, vt possit subdelegatum compellere ad acceptandum, inspiciendâ necessitatem, vt not. *in c. Pastoralis. inf.* Potest autem in subdelegatione delegatus reseruare sibi consilium, vt apparet ex textu. Quod si faciat, desinit esse Index, neque consilium illius aliter est requirendum, quàm boni viri; si tamē non requiratur, non tenebit sententia *iuxt. Innoc. & Panorm. hîc n. 7.* quia subdelegatus non seruat formam mandati *c. Dilecti. de rescr. & c. Venerabili inf.* Idem tenet *Bart. in l. 1. §. Si plures. ff. De exécr.* vbi dicit, *si caueatur in statuto ciuitatis, vt Iudex ferat sententiam ad consilium sapientis, non tenet sententia, si processit consilio non requisito.*

Cap. IV. De Causis.

Idem Carnotensi electo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex 1. si causæ infra certum terminum decidendæ committantur, nisi dies præfixus de communi consensu partiū prorogetur, eo transacto mandatum expirare. 2. Si pro causis delegato commissis, citati non veniant, aut judicio ipsius non pareant, delegatus pœnam in Canonibus expressam infligat, aut si nulla expressa est, pro delicti & causæ qualitate secundum suum arbitrium illos puniat.

EXEGESIS.

Ex textu hoc breuiter collige 1. Licet causa sit commissa intra certum terminum, posse tamen illum prorogari ex consensu partium, quia terminus est assignatus ad illorum commodum, potest ergo prorogari, si aliud judicauerint sibi esse vtile. 2. Judicem non debere recedere à pœnâ jure statutâ, si aliqua est assignata, vbi autem non est statuta, relinquitur ipsius arbitrio. Imò vniuersim ad hoc allegatur *iste textus*, quòd in non determinatis à jure, recurrendum est ad arbitrium judicis, non in pœnarum impositione tantùm, sed etiam in aliis. *c. Fin. de transact. & l. 1. ff. De jure deliber.*

Cap. V. Præterea.

Idem Archiepiscopo Senonensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd postquam alicui causa, licèt simplex, delegatur, possit auctoritate Apostolicâ partes compellere, & contumaces seueritate Ecclesiasticâ coërcere, etsi literæ commissionis id non contineant, aut partes mandatum non habeant accedendi; quia ex quo causa committitur super omnibus quæ ad ipsam spectant, plenariam recipit potestatem.

EXEGESIS.

Ratio hæc, quam Pontifex assignat, est instar Regulæ, scilicet quòd *vno commisso, omnia videntur commissa, sine quibus illud explicari non valet*, concord. *c. Prudentiam. inf.* item *l. Ad Legatum. de procurat. & l. Cui Iurisdictio. de jurisd. omnium judicum.* Adverte etiam ex *Panorm.* hîc, quòd seueritas Ecclesiastica, siue quod idem videtur, districtio, comprehendit non solum censuras, sed etiam facultatem puniendi modo extraordinario, indicendo mulctam, &c.

Cap. VI. Quamuis.

Idem Vintoniensi Episcopo.

SVMMA.

Si duobus causa committitur, etsi non apponitur, vt vnus sine altero procedat, nihilominus vnus ex ipsis, siue suo coniudici, siue alij, vices suas potest committere.

EXEGESIS.

Si ergo alter ex duobus vices suas committat collegæ, is collega procedet nomine proprio tanquam delegatus, & nomine sui collegæ, tanquam subdelegatus. Non poterit tamen diuersas ferre sententias, vnam tanquam delegatus, alteram tanquam subdelegatus, vt ex simili docet *Panorm. hîc n. 2. per cap. Penult. §. Porrò. de elect. in 6.* quod habens vocem in electione nomine proprio, & alteram nomine alicuius Canonici, non potest illas voces diuidere in diuersas, seu vnum suo, & alium nomine Domini sui eligere (*nisi de hoc habeat speciale mandatum*) nam eâdem conscientiâ, quâ putat aliquid justum nomine proprio, debet justum putare etiam nomine committentis siue subdelegantis, quod ob paritatem rationis rectè extenditur ad casus similes.

Cap. VII. Significâsti.

Idem Norwicensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si judex ordinarius ad mandatum judicis delegati à Papâ, non vult, aut non potest sententiam ab eo latam effectui mancipare, delegatum auctoritate Apostolicâ posse eam exsecutioni mandare, & resistentes sententiâ Ecclesiasticâ coërcere.

EXEGESIS.

Not. quòd delegatus Papæ executionem sententiæ suæ potest imperare judici ordinario; nam quoad causam sibi commissam *est maior omnibus post Papam, repræsentat enim illius personam. c. Sane. inf. & c. Fin. d. 93.*

CAP.

Cap. VIII. Si quando.

Idem.

SVMMA.

Si Clerici coram Iudice delegato, Prælatos super Ecclesiis quas tenent conuenerint, illásque transactione vel alio modo obtinuerint, cùm tamen certum sit, eiusmodi Clericos, neque institutionem Canonicam, neque possessionem corporalem habuisse; Iudex ordinarius non debet delegato resistere violenter, sed instare, vt differat eos in possessionem mittere, donec Sedi Apostolicæ rei veritas innotescat.

EXEGESIS.

Not. quod *Panorm. hic n. 2.* concordando aliorum sententias, super eo, *an Ordinarius loci nunquam possit resistere violenter delegato Papæ, iniustè procedenti; sed semper expectare, donec res deferatur ad Sedem Apostolicam*, tradit distinguendum esse; quod delegatus vel procedit iniustè extra judicium, *instar partis*, & potest illi resisti; sicut cuiuis alteri; aut procedit judicialiter, & tum, si grauamen non est reuocabile per appellationem, potest illi itidem resisti; aut grauamen est reuocabile per appellationem, sed notoriè iniustum, & hoc quoque casu poterit resistit: aut *non est notorium, & debebit appellari.* Post appellationem, si delegatus pergat violentiam inferre, semper potest illi resisti, vt docet *Innoc. hic.*

Cap. IX. In literis.

Idem Brixiensi Episcopo.

SVMMA.

Ex quo delegatus per se, vel per alium sententiam executioni mandat vel mandari præcepit, eius jurisdictio cessat, quia semel est officio suo functus.

EXEGESIS.

Quia semel est officio suo functus.) Not. I. Quòd ferendo duntaxat sententiam, judex non dicitur plenè officio suo functus, nisi quoad cognitionem causæ, in quâ non potest se ampliùs intromittere. *l. Index posteaquam. & l. Cùm quærebatur ff. De re jud.* post executionem autem factam, est plenè functus officio suo, & cessat penitus ipsius jurisdictio per h. t.

Not. II. Etsi *Gloss. verb. Cum effectu.* velit, quòd delegatus mandando alteri executionem, non sit plenè functus officio, nisi sit paritū mandato ipsius, est tamen hoc contra istum *t.* in quo ponuntur duo casus diversi, in quibus delegatus dicitur functus officio. 1. *Si ipse per se sententiam mandat executioni.* 2. *si præcepit illam fieri per alium*, vt ergo secundus casus differat à primo, debet intelligi de præcipiente executionem, etiamsi illa non fiat.

Neque obstat *C. Significâsti.* suprà, quod *g. allegat*, dupliciter enim delegatus potest alicui committere executionem, vt præclarè notat *Panorm. in d. c.* Aut enim illam committit alteri, tanquam ministro suo, non faciendo illum Subdelegatum, & per hoc committens non desinit esse judex, quemadmodum si committeret alicui nuntio, vt daret possessionem. *fac. l. Executorem. C. De execut. rei jud. & c. Ex literis. inf.* in quo casu propriè procedit *d. c. Significâsti.* nam delegatus ille ordinarium loci non fecit subdelegatum, sed commisit executionem tanquam ministro, implorando ipsius officium ordinarium. Aut committit delegatus executionem alteri, faciendo eum propriè subdelegatum; & nihil sibi retinendo, & tunc re quidem integrâ potest revocare subdelegationem; non item si ille cœpit executionem, etiamsi non perfecerit, quia res *non est ampliùs integra*, & tunc non potest se amplius intromittere, qui est casus proprius *huius c. præsentis.* Quod Panorm. censet procedere, siue commissarius talis non possit, siue non velit perficere executionem, per eiusmodi enim subdelegationem, delegatus abdicat omnem jurisdictionem. *arg. c. Significantibus. & c. Super quæstionum. inf.*

Not. III. Vniuersim de quouis judice procedere, quòd per *sententiam sit functus officio suo*, quoad cognitionem causæ, si sententia teneat, *d. l. Iudex. & l. Quærebatur ff. De re jud. quæ sent. rescindi non possint*, per totum. Si enim non fuit appellatum, sententia transit in rem judicatam, & facit jus inter partes. *c. Cùm inter. de re jud. & l. Res judicata. ff. De reg. jur.* Si autem fuit appellatum, tota potestas cognoscendi & retractandi pertinet ad Superiorem. *c. Vt debitus. de appell.*

Not. IV. Si judex pronunciauit sententiam nullam siue invalidam, aliquos censere, quòd neque tunc possit amplius se intromittere, sed bene Panorm. excipit 1. *casum*, si judex in pronunciando non seruauit formam mandati. *fa. l. Quod tamē. ff. De arbitr. vbi Arbiter iterū pronunciat, si nō seruauit formā compromissi.* 2. *Si quis petat ab eodem judice iterum pronunciari, & deducat sententiæ nullitatem incidenter*, tunc enim potest ille judex se intromittere, secundum *Bartol. in l. Si expressum est. ff. De appell.* imò hoc casu non potest adire Superiorem, quia ad illum causa non deuoluitur, nisi per appellationem, aut nullitatem sententiæ principaliter deductam. 3. Si quis nullitatem sententiæ deducat principaliter, illamque petat pronuntiari nullam & reformari, tunc est in optione petentis, vtrum velit adire judicem priorem. *l. 1. ff. Quæ sententia sine appellatione resc.* aut superiorem. *l. Absente. C. De accusat.* per quod limitatur *c. Pastoralis. de officio Ord.* & similia, vbi dicitur, quòd citra appellationem non potest Archiepiscopus se intromittere in causis subditorum sui Suffraganei, nam debet supplere per aliud remedium æquipollens, vt si adeatur per viam nullitatis, vt singulariter hîc *sub finem not. Panorm.*

Nota denique sicut par est ratio judicis tam ordinarij quàm delegati, in eo quod post sententiam definitiuam dicantur *functi officio suo* quoad cognitionem causæ, ita & pariter censentur functi plenè officio

officio suo quoad *sententiæ executionem*, si vel ipsi illam fecerint, vel alteri illam iniunxerint per *veram subdelegationem*, effectu licèt non secuto, vt explicuimus *n. 2.*

Cap. X. Consultationibus.

Idem Abbati S. Albini.

S V M M A.

Si spoliatus aliquâ possessione sine judicio & causâ rationabili, literas à Papa impetret, vt infra certum tempus restituatur, & judici constet taliter esse spoliatum, possessor verò antequam de literis mentio fieret, ex iustâ causâ se absentauerit, nec infra præfixum tempus possit comparere, rescribit Pontifex, eiusmodi spoliatum non debere restitui, quamuis paratus testibus idoneis & possessionem & deiectionem probare, nisi possessor per contumaciam se absentauerit.

E X E G E S I S.

Ex h. t. collige, quòd contra absenté non debeat procedi, etiam cùm agitur in possessorio, in quo duo probanda sunt, *& possessio* priùs habita, & deiectio siue *spoliatio* secuta; quamuis autem delegato non possit liquere de causâ intra tempus sibi præfixum per delegantem, non tamen debet omittere solennitates juris substantiales, inter quas est, vt altera quoque pars citetur & audiatur, nisi contumaciter se absentet.

Cap. XI. Sanè II.

Idem Carnotensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd delegatus Papa vices ipsius gerat, vnde in causâ illâ superior *est, &* maior illis, *quorum causam suscepit terminandam. Quare si Episcopus, vel alius ipsi non subiectus, in causâ delegatâ rebellis aut contumax fuerit, secundum qualitatem facti poterit à delegato per censuram compelli.*

E X E G E S I S.

Hinc infertur, quòd delegatus non habeat jurisdictionem nomine proprio, sicut judex *ordinarius*, sed potiùs nomine delegantis; ideóque aliqui sed non rectè illi negant omnem jurisdictionem, cùm habeat saltem dependentem, vt dictum est *in c. 1. Not. 3.* Facit autem iste t. pro communi stylo, quo delegati vtuntur, cùm scribunt partibus, & *jubent illos suis, imò veriùs Apostolicis firmiter parere mandatis.*

Cap. XII. Ex parte.

Idem Eboracensi Archiepiscopo, & Episcopo Conuentrensi.

S V M M A.

Cùm quidam N. ad Episcopum Conuentrensem impetrâsset literas Apostolicas, vt Archidiaconatum in Ecclesiâ Conuentrensi primò vacaturum ei assignaret; eius verò aduersarius R. alias ad Archiepiscopum Eboracensem, in quibus nulla fiebat priorum mentio, obtinuisset; vt si auunculus suus Archidiaconatum, quem habebat in Ecclesiâ eâdem dimitteret, ipsum ei faceret assignari; mandat Pontifex, cùm si memor fuisset literarum priorum, posteriores non fuerit daturus, Archidiaconatum præfatum, si vacat, ipsi N. assignari.

E X E G E S I S.

Not. quòd in literis ad beneficia stamus *datæ*, vnde secundæ præsumuntur subreptitiæ, non facientes mentionem de prioribus, *iuxt. c. Ceterùm de rescript.*

Cap. XIII. Ex parte. II.

Idem Eboracensi Episcopo.

S V M M A.

Etsi delegato expediat, formam statuti seruare, debet tamen rationabilem exceptionem admittere, & secundum jus procedere, nisi exprimatur in literis, quòd nullæ debeant exceptiones admitti, quod Pontifex nec se, nec antecessorem *credit vnquam expressisse.*

E X E G E S I S.

Collige quòd expressio certæ formæ non arctat delegatum, quin possit aliquid facere præter illam formam, si æquitas juris id postulet, quale est, admittere legitimas exceptiones. Quæ omnes si in rescripto Apostolico tolluntur, præsumitur esse falsum, quia est contra communem stylum Pontificum, vt ex *t.* patet; ideóque in tali casu debet expectari *secunda jussio* Principis *c. Causam quæ. II. de testibus. & gl. ibid. item c. Quod super. de fid. instr.*

Cap. XIV. Quoniam.

Idem Abbati & Conuentui Maioris Monasterij.

S V M M A.

Cùm ad Abbates Leicestriæ & Vincestriæ, expressis nominibus locorum & non personarum, commissio Apostolica emanâsset, & Abbas Leicestriæ Vince-

Vintoniensi interim mortuo, eius successorem, mandato Papæ ipsi porrecto, socium sibi in causa cognitione adiunxisset; Pontifex sententiam illorum, (sicut est iusta) ratam & firmam habuit.

EXEGESIS.

Nota, quòd delegatio aliquando fiat expresso nomine proprio v.g. Roberto Episcopo Lugdunensi &c. quandóque solum expresso nomine appellatiuo siue officij & dignitatis, vt communiter fit in causis, quæ committuntur Vicariis Generalibus Episcoporum, videlicet *Innoc. Papa X. Dilecto filio Officiali Augustensi &c.* Hoc posteriori modo delegatio transit ad successorem, etiam re integrâ; secus si fiat expresso nomine proprio. Prior dispositio potest dici *realis*, quia attenditur in illâ dignitas siue officium delegati, quod transit ad successorem; posterior autem est *personalis*, utpote fundatâ super personam, cuius industria videtur per expressionem nominis proprij electa, *iuxta Panorm. hic n. 2.*

Cap. XV. Super eo.

Idem.

SVMMA.

Consulens Pontifex, si causa controversæ præsentationis alicui delegetur sub hac formâ: vt si constiterit jus, de quo agitur, ad partem alterutram pertinere, ad præsentationem eiusdem de personâ idoneâ ordinet Ecclesiam, appellatione remotâ, *an liceat delegato, inscio Diœcesano, vel Archidiacono, aut Archipresbytero, præsentatum in possessionem mittere; & an si is, ad quem institutio pertinet, appellaverit, eius sit appellationi deferendum? Respondet, eiusmodi Clericum esse præsentandum illi, qui jus instituendi habet; & appellationem Episcopi, Archidiaconi; Archipresbyteri tenere, si videntes juri suo detrahi, duxerint appellandum, quia non est illis, sed partibus, inter quas causa illa commissa est, appellationis remedium sublatum.*

EXEGESIS.

Ex hoc t. colligitur verba commissionum & delegationum debere strictè intelligi, vt ita evitetur *præiudicium tertij, cuius juri Princeps non censetur velle præiudicare, nisi expressè mentionem faciat*, ad quod allegatur frequenter iste t. *concord. l. 2. §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco pub.* Quare etsi in hoc *c.* Pontifex mandet delegato, vt ordinet Ecclesiam de personâ idoneâ, non tamen per hoc dat potestatem instituendi, quæ debet relinqui illis ad quos pertinet; sed id duntaxat intendit, vt delegatus personam idoneam faciat præsentari illis, ad quos institutio pertinet. Vbi etiam illud adverte, quòd clausula illa: *appellatione remotâ*, operatur vires suas respectu partium, non autem respectu tertij, aut aliorum quorum interest, aut qui pro interesse suo comparent, quales in proposito fuerunt Episcopus vel Archidiaconus aut Archipresbyter.

Cap. XVI. Causam.

Idem.

SVMMA.

Cùm Sedes Apostolica causam quamdam matrimonialem duobus Episcopis commisisset, & vir ad judicium vnius eorum, vxorem dimisisset; re intellectâ mandat Pontifex, virum cogi, vt vxorem benignè recipiat, quia cum causa duobus committatur, sententia vnius non tenet, si tamen postea aliqui matrimonium eorum velint, & legitimè possint impetere, causa audiatur & legitimè decidatur.

EXEGESIS.

Nota, etsi causæ matrimoniales in jure reperiantur commissæ etiam non Episcopis, vt *in c. Proposuisti. de probat. & alibi*, regulariter tamen iuxta stylum curiæ, non committuntur nisi Episcopis, vt observat *Panorm. hic.* Nota præterea, quòd plures delegati simpliciter dati non habeant *jurisdictionem in solidum*, vnde non potest vnus procedere sine altero per h. t. neque ferre sententiam siue interlocutoriam, siue definitiuam, quia vtraque continetur nomine sententiæ, nisi sequeretur absurditas, *iuxta gloss. in Clem. I. de re jud.*

Cap. XVII. Causam. II.

Idem Oxon. & Vincon. Episcopis & Abbati Herfordiensi.

SVMMA.

Cùm causa inter Franciscum & Romanum his Episcopis, & simul Episcopo Londonensi commissa esset terminanda, Franciscus autè Episcopum Londonensem haberet suspectum, quòd dominus esset prædicti Romani: Pontifex ipsum amovendum, & eius loco Abbatem Herfordiensem ducit subrogandum.

EXEGESIS.

Colligitur hinc judicem posse recusari ut suspectum, ex causâ probabili, (qualis est cùm adversæ partis est dominus, ideòque præsumi potest plus æquo illi favere) non solùm, quando solus est judex, sed etiam cùm habet alios collegas; potest enim quis petere illum removeri, non obstante, quòd alij, qui suspecti non sunt, possint ferre sententiam, *ut not. Panorm. hic. n. 1.* De recusatione autem satis dicemus *in c. Cum speciali. de appell.*

Cap. XVIII. Cùm te.

Idem.

SVMMA.

Si super causâ alicui per Pontificem delegatâ, ab eius

ab eius subdelegato, imo vel pluribus, cui idem delegatus cognitionem causæ & testium examinationem sententiâ sibi reservatâ commisit, appellatio fuerit interposita, delegatus causam indefinitam relinquere ideò non tenetur.

EXEGESIS.

Nota, quando delegatus solam causæ cognitionem alicui committit, & sententiam sibi reservat, non censeri subdelegationem factam plenè & in totum, ideòque neque jurisdictionem pro hâc causâ penitus ab illo abdicatam. Vnde sequitur, si appellationem à subdelegato recipere nolit, posse nihilominus in causâ procedere, & sententiam ferre; neque à subdelegato ad Papam, sed ad ipsum appellari debere, ut patet ex *t. & observat. Panorm.*

Cap. XIX. Relatum.

Lucius III. Cantuariensi Archiepiscopo & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Respondet Pontifex super causâ quâdam ad prædecessorem suum delatâ, si lis fuerit ante ipsius obitum contestata, mandatum morte mandantis nullatenus expirâsse, si verò ante litis contestationem decesserit, non esse ex delegatione huiusmodi procedendum.

EXEGESIS.

Si verò ante litis contestationem, &c.) Notat gloss. & *DD. hic*, quòd istud *c.* procedat secundùm leges civiles, juxta quas lis non dicitur cœpta, nisi per litis contestationem. *l. Amplius. ff. Rem ratam haberi. Authent. de litig. § Omnem. collat. 8.* secundùm canones sufficit *sola citatio*, vt patet *ex c. seq.* quos Pontifex in casu hoc speciali ob certas fortè circumstantias sequi nolens, rescripsit: si lis ante mortem mandantis contestata non fuerit, non esse in causâ procedendum.

Mandatum morte mandatoris, &c.) Nota I. jurisdictionem *ordinariam* non extingui morte mandatoris, *etiam re integrâ*, juxta communem intellectum. *l. Et quia. de jurisd. omnium judicum.* Ratio est, quia per concessionem ordinariam jurisdictionis, conceditur simul dignitas, ut not. in *Clem. 2. De rescr.* quæ radicatur in personâ illius, cui conceditur, & *ossibus ipsius inhæret.* vt loquitur *Panorm. hic*, ideòque per mortem concedentis non expirat, quia id *quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auelli non potest, l. Id quod nostrum. ff. de reg. jur.*

Nota II. Iurisdictio autem delegata ideò per mortem Mandantis extinguitur, si res sit integra, quia per delegationem non transfertur efficaciter sive independenter jurisdictio in delegatum, delegans enim commissionem, re integrâ, semper potest revocare *c. Quamvis. h. t. in 6.* quare cùm per mortem delegantis, ipsius quoque jurisdictio extinguatur, consequenter extinguitur potestas delegati, quia extincto jure autoris, *extinguitur jus successoris. arg. l.* quæ incipit *Lex vectigali. ff. De pignor.* Secus est, quando exercitium jurisdictionis per citationem, aut litis contestationem, vel aliter mortem delegantis præcessit, tunc enim jurisdictio radicata est in personâ delegati, & efficaciter in illum transit, ideòque non expirat morte delegantis.

Cap. XX. Gratum.

Vrbanus III.

SVMMA.

Consultus Pontifex super duobus, rescribit. 1. *cùm citatione per delegatum ante mortem delegantis factâ, negotium sit quasi cœptum, maximè si non certò constet de tali morte, posse & debere in causâ procedi, ac teneri, quod justitiâ præviâ fuerit definitum.* 2. *Eum, qui appellatione interpositâ ad producendos testes, inducias postulavit, & demum productioni & allegationi eorum renuncians, attestationem petijt solenniter publicari, videri appellationi renunciâsse.*

EXEGESIS.

Ex h. t. colligitur manifestè, jurisdictionem non expirare morte mandantis, si cœpta est exerceri per citationem, sed per illam solam perpetuari secundùm canones, quia est principium & fundamentum jurisdictionis contentiosæ *c. Contingit de probat. & §. fin. Instit. De pœnis tem. litig.* Neque ideò *c.* præcedens corrigitur per præsens, sed procedit in casu speciali, vt diximus, quæ solutio magis placet, quàm quòd Pontifex secutus fuerit jus ciuile, nam secundùm utrumque jus, sufficere citationem ad perpetuandam jurisdictionem delegati, tenet *gl. in l. Et quia. de jurisdict. omnium jud. & clarius Bart. ibid.* Sufficit autem, citationem emanâsse à judice siue per nuntiû, siue per literas, (quorum alterutrum requiri not. in *Clem. de jud.*) siue per edictum publicè propositum, si nesciatur quis sit citandus, quod etiamnum hodie habet locum, *per c. Significavit. 1. Albericus. de test. & c. fin. Qui matr. accus. poss.*

Cap. XXI. Prudentiam.

Cælestinus III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex I. cùm tribus causa committitur, ita ut si omnes interesse non possint, duo eam nihilominus exequantur, *si aliquis ex huiusmodi delegatis per nuntium, vel excusatorem cum literis destinatum, non ostenderit se interesse non posse, vel de hoc canonicè non constet, residui ad cognitionem causæ procedere non debent,*

bent, quòd si processerint, nihil reputabuntur egisse; ab antiquo enim Sedes Apostolica causarum cognitionem duobus quàm vni, tribus quàm duobus *libentiùs delegare consueuit.*

II. *Si appositum fuerit*, vt si omnes interesse nequiuerint, duo nihilominus eam exequantur, si aliquis illorum noluerit interesse, duo quidem procedant, *sed tertius grauissimè est arguendus, ob mandatum Apostolicum non impletum. Idem obseruandum est, quando causa committitur duobus, cum simili clausulâ,* vt si ambo interesse non possint, alter nihilominus exequatur.

III. *Si reus actori obijciat, quod stare in judicio non potest, vtpote excommunicatus, neque id quod objecit, statim vel intra terminum competentem probauerit, actor sine offendiculo quolibet audiendus est.*

IV. *Si quolibet legitimo modo constiterit, actorem esse excommunicatum, à judicibus delegatis, secundùm formam Ecclesiæ potest absolui, ita tamen, vt si propter aliam justam causam à iudice ordinario vel delegato fuerit excommunicatus, ad excommunicatorem remittatur, qui si per malitiam id recuset, delegati illum absoluant, nisi excommunicatio sit Papæ reseruata. Explorati enim iuris esse, vt delegatis,* quibus principale committitur, etiam accessorium committatur.

V. *Si à delegatis, præstito iuramento, de* stando mandatis Ecclesiæ, *fuerit absolutus, coram excommunicatoribus super causâ, pro qua fuit excommunicatus, stare debet, nisi specialiter illud negotium aliis iudicibus à Pontifice fuerit delegatum. Si excommunicatores malitiosè rem differunt, delegati illum absoluant.*

VI. Intellectus huius c. ita ex verbis planus est, vt non opus sit immorari.

Cap. XXII. Cùm causa.

Innoc. III. Reginensi Archiepiscopo, & Episcopo Cephadulensi.

S V M M A.

Cùm causam inter Montis Regalis & Rosanensem Archiepiscopos super quibusdam decimis, Panormitano & Capuano Archiepiscopis & Reginensi Episcopo Pontifex commisisset, Archiepiscopus Montis Regalis ad primam Panormitani & Capuani citationem comparens, excepit primò, se coram non debere stare iudicio, cùm causa fuerit tribus commissa; & ipse inconsulto tertio Reginensi videlicet Episcopo, à duobus tantùm fuerit citatus; præterea se ante ipsorum citationem & notitiam literarum, nuntium super hoc ad Pontificem transmisisse; dicti verò Archiepiscopi exceptionibus his repulsis, contra eum sententiam interlocutoriam protulerunt, à qua ad Pontificem appellauit. Qui mandauit, si constiterit exceptiones eiusmodi non fuisse admissas, non obstante delegatorum facto, Archiepiscopo Montis Regalis decimas, quibus se post nuntium Romam missum asserebat spoliatum cum fructibus inde perceptis restitui, & postmodum audiri, quidquid de iure fuerit quæstionis.

E X E G E S I S.

Not. quòd citatus per duos ex tribus delegatis, non tenetur respondere, nisi fortè in ipsâ comparitione reperiat congregatos omnes tres, licèt duo tantùm citârint, vt tenet *Innoc. sed discordante Host. quos non malè concordat Panorm. n. 3.* dicendo, non teneri quidem vigore primæ citationis ad respondendum, quia fuit contra formam mandati, ideóque nulla; posse tamen compelli ex nouâ requisitione aut admonitione omnium judicum, aut si is qui primum aduenit, citationi jam factæ consentiat, eámque ratam habeat.

Cap. XXIII. Cùm super.

Idem Conuentui de Conchis.

S V M M A.

Cùm causa cuiusdam Abbatiæ duobus esset delegata, Episcopo videlicet Lesionensi & Abbati de Becco, quamuis solus Abbas, antequam ab eo appellaretur, iuxta formam literarum Apostolicarum potuisset procedere, quia tamen cum Episcopo interlocutus est, à quo priùs appellatum fuit, eáque appellatio cui Abbas interesse noluit, non tenebat; idem Abbas, se per consequentiam non posse mandatum Apostolicum adimplere, confessus est: ideóque Pontifex quod à duobus, (seorsim) factum fuerat, effectum de jure non obtinere, scripsit.

E X E G E S I S.

Apparet ex *gl.* quòd Episcopus iste recusatus fuerit, cúmque recusationem non admitteret, pars appellauit ad Pontificem, Abbas autem de Becco, qui erat commissionis collega, neque recusabatur, procedere quidem potuisset in causâ, per clausulam *Si ambo*, &c. (non obstante appellatione ab Episcopo ad Papam interpositâ) sed quia vnà cum Episcopo recusato interlocutoriam tulit, & ipse fassus est, se commissioni Apostolicæ implendæ idoneum non esse, Pontifex tam ab ipso, quàm ab Episcopo gesta irrita declarauit. Vnde sumitur regula generalis ex Panorm. quæ est inserta corpori juris. *Vno recusato, alterum quidem procedere potest, sed si cum recusato, procedat, processus non tenet*; Ratio prioris petitur ex clausulâ, quòd *Si ambo, &c. in c. Prudent.* Ratio posterio-

sterioris; quia per recusationem & appellationem suspenditur jurisdictio recusati, & irritum est quod fit, si ergo alter cum illo procedit, eius quoque processus à socio inficitur.

Cap. XXIV. Consuluit.

Idem Archiepiscopo Toletano.

S V M M A.

Rescribit Pontifex 1. Si partes peremptoriè citatæ, contumaciter se absentent die datâ, distinguendum esse, an jurisdictio duret post illam diem, an expiret in illâ? 2. Si durat in diem alterum, ex æquitate poterit expectare, pars tamen contumax non erit amplius citanda, nisi ex benignitate id faciat judex. 3. Si expirat, nisi partes adsint eâ diei horâ, quâ congruè judex possit procedere, exequi potest, quod intendit. Ea autem hora congrua intelligitur, ex quâ possit ante noctis tenebras perfici, quod judici incumbit. Iudex autem discretus in assignatione termini peremptorij, non debet jurisdictionem suam adeò coarctare.

E X E G E S I S.

Vtrùm jurisdictio duret &c.) Not. I. Jurisdictionem Judicis delegati aliquando esse indeterminatam ratione temporis, quia non est assignatus illi certus terminus, infrà quem debeat procedere; aliquando verò esse determinatam, v. g. vt procedat infra tres menses; quo casu lapsu trium mensium jurisdictio ipsius expirat. Si ergo partibus terminum infra tres menses, præfigat, ante illorum lapsum, durat jurisdictio ipsius vltra dictum terminum, si verò peremptoriè illas citet pro vltimâ die trimestris, tunc expirat vnà cum illâ die. Sed benè monet Pontifex sub fin. *c. Non debere judicem suam jurisdictionem ita coarctare*, sed aliquod spatium relinquere, in quo commodè post terminum peremptorium elapsum possit jurisdictionem suam exercere, intra terminum à delegante præfixum, ne jurisdictio ipsius sine effectu evanescat.

Not. II. Quando judex contumacem, ex gratiâ, v. g. in diem sequentem expectat, non tenetur ipsum amplius citare, vt *t.* expressè dicit, sed potest aliâ horâ seu die procedere, quàm sit in citatione expressum. Secus est, si id faceret sine gratuitâ prorogatione, vt si non sedisset statutâ die propter aliquod impedimentum, non debet aliâ die procedere sine nouâ citatione, quia partes non possunt diuinare, vt benè ait *Panorm. n. 4.*

Procedendi horam congruam intelligimus.) Not. I. Quando quis citatur vt compareat certâ die, absque determinatione certæ horæ, debet comparere tali horâ, quâ congruè possit judex incipere & finire actum incumbentem. Potest autem comparere quandocunque vult statuto die, modò compareat *ante noctis tenebras*, vt possit actus absolui *per h. t. Innoc.* Putat, si judex est solitus judicare certâ horâ diei, citatum simpliciter ad diem debere comparere illâ horâ, quâ judex solet judicare; debet enim in judicio attendi consuetudo loquentis & loci. *l. Quòd si nolit. §. Quia assidua. ff. De ædilit. edict.*

Not. II. Judicium Ecclesiasticum non debere exerceri in tenebris, cuius rationem petit Pontifex ex verbis Christi *Ioan. 3. Qui malè agit, odit lucem.* Quando ergo *dies artificialis, qui computatur ab ortu solis vsque ad occasum*, non est de lege necessarius ad actum, vti in judicio; id quod agitur in nocte, potest dici actum in die; quia dies naturalis more Romano, quem *allegat text. Ex more Romano. ff. De feriis.* consistit *in 24. horis*, incipiendo à mediâ nocte diei præcedentis, & definendo in mediâ nocte diei sequentis; vnde si contractus, vel alius actus extraiudicialis fit ante dimidiam noctem, debet illum Notarius attribuere diei præcedenti, si compleatur post dimidium noctis, attribuitur sequenti, vt not. *Ioan. Andr.*

Not. III. Controuerti, vtrùm processus judicialis (extra casum necessitatis, quæ non habet legem) nocte habitus valeat? *gl. quam sequuntur Ioan. Andr. & Host. dicunt valere, Innoc. tenet contrarium. placet distinctio Ioan. Andr.* Aut pars citata ad noctem comparuit, & appellauit propter tempus illegitimum, & non tenet sententia; quia causa appellandi est justa; aut excepit de tempore illegitimo, sed non appellauit neque recessit, & tenet sententia, licet Judex malè fecerit; aut excepit sine appellatione quidem, sed tamen recessit, & itidem nulla est sententia, quia lata est contra absentem non contumacem, quia se absentans tempore, quod jure declaratur illegitimum, non censetur contumax, sicut è contra si manet præsens, censetur juri suo renuntiare. *arg. l. 1. ff. De fer. Panorm. n. 14.* Putat, quòd pars citata de nocte, nec teneatur comparere nec se excusare, quia citatio notoriè est iniusta, & temeraria, adeòque non arctat *per Clem. pastoralis. §. Nos circa. de re jud.*

Cap. XXV. Insinuante.

Idem Abbati de Bordellià, & Priori S. Sepulchri.

S V M M A.

Cùm Robertus causam super jure Parochiali inter ipsum & Thomam controuersam obtinuisset, Episcopo Vigorensi & conjudicibus suis delegari: processu verò temporis Episcopus dictum Robertum in familiarem admisisset, & alter conjudicum esset eiusdem Officialis, ideòque Thomas peteret causam aliis committi; Pontifex mandat, quatenus, si ita est, (nisi ipse Robertus postquam familiaris Episcopi est effectus, litigare coram Episcopo consenserit) in causâ secundùm priores literas procedi, alioqui partes ad priores judices remitti.

E X E G E S I S.

Ex *h.* *t.* illud pro regulâ habetur, quòd delegatus

gatus ex nouâ causâ superueniente possit recusari & remoueri etiam post litem contestatam. Et quòd Episcopus possit recusari in causâ suorum familiarium, vt sic familiaris Episcopi nõ possit conueniri coram Episcopo etiam cessante recusatione. *arg. h. t. & l. Qui jurisdictioni praest. de jurisd. omn. jud.* vbi dicitur, quòd qui jurisdictioni praeest, nec sibi, nec suis jus dicere potest.

Cap. XXVI. Quærenti.

Idem Priori S. Fridiani.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt delegatus Sedis Apostolicæ, non solùm vsq; ad quadrimestre tempus, quod ad soluendum debitum à lege Reo conceditur: sed vsque ad integrum annum, jurisdictionem sibi commissam, ad exequendum sententiam exercere valeat, sicut obseruatur in illo, qui ante litis contestationem contumax inuenitur.

EXEGESIS.

Præter tempus *quadrimestre*, quod jura in actione personali concedunt Reo ad soluendum. *l. 2. & 3. C. De vsur. rei iud.* Pontifex ampliat potestatem delegati Apostolici vsque ad annum, intelligitur autem annus continuus juxta DD. qui currit pro omni tempore, quia omne tempus debet intelligi continuum, nisi reperiatur contrarium, & sic etiam currit diebus feriatis, ut notat *Panorm. n. 4.*

Cap. XXVII. Super quæstionum.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex I. *Intentionis suæ non fuisse, per Constitutionem suam, quæ incipit:* Licet is cui. *& hîc inseritur, derogare* Constitutioni Alexandri III. *quæ habetur suprà in c.* Cùm te consulente, *& hîc repetitur.*

II. *Sed illud se intendisse, vt delegatus Apostolicus pro judiciali autoritate liberiùs exercendâ possit & principium & finem, & medium causæ sibi commissæ non solùm coniunctim, sed etiam diuisim alteri delegare, non obstante, quòd secundùm leges judex debeat cognoscere per seipsum in principio, in medio & fine, & ante sententiam vniuersa acta judicij inuestigare diligenter.*

III. *Si totam causam committat alicui, vel principium aut finem, à subdelegato tanquam à judice rectè appellatur: si autem alicui tantùm committat medium, ab ipso non potest prouocari, nisi mandati fines excedat, vel meritò sit suspectus, vnde, ne valeat recusari, prouidè statuit, vt de partium detur vel recipiatur assensu.*

IV. *Si delegatus totam jurisdictionem transfert in alium, non ad illum sed ad Papam appellandum est. Si autem aliquid sibi reseruat, & causa sit ei appellatione remotâ commissa, non ad Papam, sed ad eundem delegatum potest appellari. Vnde si ab eo appelletur, cui medium causæ committitur, quia vel mandati fines excedit, vel est suspectus, nihilominus delegatus Apostolicus iuxta consuetudinem* Alexandri III. in d. c. Consulente. *causam potest definire.*

V. *Quem verò eiusmodi delegatus subdelegauerit, neutra pars poterit recusare, nisi coram eo iustam recusationis causam ostendat.*

VI. *Si duo sint à Principe delegati, & vnus committat vices suas alteri* (iuxta c. Quamuis. suprà) *is non potest appellatione remotâ procedere, nec causam alij delegare, etsi commissio contineat, vt appellatione remotâ alter procedat, si non possint ambo interesse, quia quod potest ex solâ jurisdictione à Principe delegatâ, non potest cum jurisdictione, sibi à condelegato delegatâ; vnde ab eo non ad condelegatum, sed ad primum delegantem appellandum est.*

VII. *Ex his concludit Pontifex, si ille de quo Archiepiscopus Cantuariensis scripsit, prætextu Constitutionis suæ suprà insertæ, ideò appellauit, quòd delegatus reseruatâ sibi sententiâ, causam commisit quibusdam, qui de partium assensu nec dati sunt, nec recepti, nisi justam recusationis causam ostenderit aut ostendere possit coram delegato, non debuit impedire quo minùs procederent subdelegati; qui etsi fuissent meritò recusati, delegatus nihilominus potuisset sublato appellationis diffugio, causam judicialiter expedire. Si verò justam recusationis causam idem delegatus noluit admittere, potuit ob hoc grauamen appellari ad Papam, & quidquid postea præsumptum est, judicari debet irritum.*

EXEGESIS.

Consultationi Alexandri Papæ nullatenus derogatur &c.) Not. I. *ex Joan. Andr.* hîc duos esse principales articulos quæstionum, super quibus *in hoc c.* respondet Pontifex. Primus de apparente contrarietate duarum Constitutionum *Alexandri & Innoc.* Secundus de quæstione ex facto, quod Archiepiscopus Cantuariensis proposuerat, emergente. Prior deciditur. §. *1. vsque ad* §. *Verùm.* An videlicet ille, cuius causa agebatur, rectè ab Auditoribus, quibus illam delegatus Papæ commisit, appellauerit?

Nota II. Causam apparentis contrarietatis hanc videri, quòd *Alexand. III. in d. c. Cùm te Consulente.*

Digitized by Google

fenus dicit, si delegatus Papæ subdelegat cognitionem causæ, sententiâ sibi reseruatâ, etsi à tali subdelegato appellatur, non per hoc delegatum debere causam huiusmodi indefinitam relinquere, eóque ipso significat, non posse validè appellari à subdelegato; *Innoc. verò in sua Constitutione* (quæ non habetur alibi, nisi quòd hîc eius tenor inseritur) innuit, si delegatus alicui subdeleget *articulum iurisdictionalem*, posse ab eo prouocari, si verò subdeleget *nudum ministerium*, v. g. examen & receptionem testium, non posse appellari, neque recusari, nisi mandatum excedat, vel meritò sit suspectus, modò de partium consensu detur & recipiatur. Valet ergo appellatio ex mente Innoc. etiam à subdelegato in certis casibus, sed non repugnare ista consultationi *Alex. III.* inde apparet, quia indefinitè solùm, non autem vniuersim negat appellari posse à subdelegato, *Innoc.* autem explicat casus, in quibus id fieri possit, adeóque non derogat Constitutioni Alexandri, sed supplet casus in ea non comprehensos, siue limitando, siue explicando.

Cùm totam causam committit &c.) Potest igitur in primis à subdelegato appellari, quando absque reseruatione tota causa est illi commissa, adeóque & iurisdictio; secus, si sibi *delegatus* reseruat principium & finem, per quod *Innoc. in suâ Constitutione* quam inserit, videtur intelligere *litis contestationem & sententiam*, ait enim, si delegatus vel litis exordium, vel causæ finem, nedum totum negotium alteri committat, ab ipso tanquam à judice licitè prouocari, cùm & lis ante judicem debeat contestari, & causa per judicem definiri. Quia videlicet hæc duo arguunt jurisdictionem judicialem, *vt gl. quoq. hîc* notat, quod intellige præcipuè; sunt etiam alia, quæ non possunt expediri sine jurisdictione, vt benè obseruat *Panorm. §. Verùm n. 1. quia in præfixione termini, citatione & interlocutionibus* requiritur jurisdictio, vt *l. A procedente, C. De dilat.* vbi citatio asseritur esse actus jurisdictionis, per media igitur causæ, quibus commissis non censetur commissa jurisdictio, intelliguntur articuli, causæ, & nuda testium examinatio, ac receptio, item calculus rationis ac similia.

Porrò cùm delegatus &c.) Not. I. Rationem cur à subdelegato, cui tota causa commissa est, vel aliquis articulus jurisdictionalis, appellari possit, non item à quouis executore vel Auditore, esse, quia delegatus in priore casu desinit esse judex, & vel totam jurisdictionem, vel eius partem transtulit in alium, vnde is verè incipit esse judex.

Not. II. Ab Auditore vel nudo ministro, non posse appellari, nisi modum excedat. Dicitur autem auditor, vel nudus minister, aut executor is, *cui media causæ committuntur sine jurisdictione*, possunt tamen hi recusari per *istum c.* nisi sint deputati de consensu partium. Neque videtur propriè ab his appellari, appellatio enim fit à judice ad judicem, isti autem non sunt propriè judices; datur enim ab illis prouocatio, quæ habet similitudinem appellationis, ideóque nomen illius participat.

Quem verò delegatus &c.) Not. non solùm delegatum Papæ sine justâ causâ recusari non posse, juxta *c. Suspicionis. inf.* sed etiam subdelegatum delegati Apostolici. *d. c. Suspicionis. §. Eius ergo.* quod procedit non solùm in commissione articuli jurisdictionalis, sed etiam in commissione nudi ministerij. In quo differt jus canonicum à ciuili, *nam de jure ciuili potest recusari* etiam delegatus Principis, causâ recusationis licèt non probatâ, sed sufficit, recusationem non apparere calumniosam, juxta ea *quæ DD. notant hîc in l. Apertissimi. & l. Cùm specialis. de jureiur.* De jure autem *Canonico semper probari debet legitima causa recusationis, vt hîc, & c. Cùm specialis. de appellat. & sæpè alibi.* Debet autem eiusmodi recusatio, vt advertit *Hosti. fieri coram subdelegato, & probari coram delegato subdelegante*, vnde in hoc casu non recurritur *ad arbitros.* & idem est si recusetur subdelegatus Ordinarij, vel Vicarius Episcopi; debet enim recusatio proponi coram delegato vel Vicario, causa autem illius probari coram Ordinario, vel Episcopo. *iuxta c. Si contra vnum. h. t. in 6.*

Si verò duo sunt &c.) Not. per hunc §. confirmari jura, quæ dicunt, *quòd delegatus inferioris à Principe, non potest subdelegare. c. Cùm causam. de app. & l. A judice. C. De jud.* Procedunt enim hæc jura, etiam in subdelegato delegati Principis, quia per subdelegationem non transit in illum priuilegium, quod delegatus Principis habet, vt possit subdelegare, vt adeò hoc priuilegium sit personale, & sequatur personam, & extinguatur cum personâ, per Reg. *priuilegium personale in 6.* Item procedunt hæc jura etiam in illo, qui est ex parte delegatus Principis, & ex parte delegatus inferioris à Principe, vnde ex hâc parte non potest subdelegare totam causam instar delegati; neque enim ideò, quia est delegatus illius, est etiam subdelegatus Principis, vt benè notat *Panorm. hîc n. 2.*

Eius ergo appellatio &c.) Ex his denique respondet Papa ad quæstionem à Cantuariensi Archiepiscopo propositam, quæ responsio cùm ex dictis pateat, non est, quod addamus.

Cap. XXVIII. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex I. cùm delegato Principis jus dandi judicem sit à lege concessum (dummodo se non malitiosè exonerare velit) potest compellere renitentem, alioqui enim hæc jurisdictio foret nullius momenti, debet tamen prouidere, vt si personis superioribus, necessitate exigente, negotium committat, in coactione dignitati deferat & personæ.

II. *Cùm delegatus eiusmodi totum negotium possit alteri committere, citationem potest cuilibet demandare, & punire contemptorem.*

III. Cum

III. *Cùm Pontifex post appellationem à prioribus judicibus, siue delegatis interpositam, appellationis causam ex certâ sententiâ aliis committit cognoscendam, eo ipso appellationem videtur recipere, ac jurisdictionem priorum judicum reuocare, vt interim executio sententiæ ab ipsis latæ maneat suspensa, donec appellationis causâ pleniùs sit discussa.*

IV. *Quando delegatus Ordinario non cognitionem negotij, sed sententiæ tantùm executionem demandat, Ordinarius (cùm teneatur obsequi delegato) etsi sciat sententiam esse iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi efficere possit, vt ab hoc onere delegatus ipsum absoluat.*

V. *Si contingat delegatum à Papâ, ad diem, quem partibus assignauit, earum alterâ procurante, vt negotium prorogetur, judicem à Rege vel Archiepiscopo euocari, idque delegato constiterit, ipsam partem conueniat, & personæ neutri parti suspectæ, quantum ad diem illam negotium committat, quæ appellatione remotâ procedat, nisi partes in prorogationem negotij consenserint.*

EXEGESIS.

Cùm delegato à Principe &c.) Intellige Principem quemlibet *non recognoscentem Superiorem*, saltem in temporalibus, vt sunt Papa & Imperator, aliique Reges & Principes; imò & Respublicæ, quæ Superiorem non recognoscunt. *c. Per Venerabilem. Qui filij sint legitimi. & DD. ibid.* Est autem hæc jurisdictio subdelegandi non delegata, sed ordinaria; quia datur à lege, *l. Et quia. ff. De jurisd. omn. iud.* Habet itidem annexum jus aliquod coërcendi, nihil enim aut parum valet habitus jurisdictionis sine exercitio, vt benè notat *Panorm. n. 3.* Adverte autem quòd per hunc *t.* delegatus Papæ, potest cuilibet quâlibet dignitate prædito, vices suas committere, & renitentem ad acceptandum compellere; est enim maior omnibus in causâ sibi commissa *inx. c. Sane.*

Etsi sciat sententiam illam iniustam &c.) Non esse hoc absolutè verum, rectè monet *Panorm. hic. nam in eo, quod est contra Deum & bonos mores, non debet quis parere Superiori, sed potiùs Deo, qui mandat oppositum. c. Qui resistit. c. Iulianus. & c. Si Dominum. 11. q. 3.* Debet ergo *t.* iste intelligi de sententiâ, quæ secundùm se teneri posset, neque est contra jus Constitutionis alicuius Diuinæ vel naturalis, sed solùm contra jus litigatoris, vt si transierit in rem judicatam; quia non est ab eâ appellatum, ideòque etsi iniusta est ex parte pronunciantis; ex juris tamen dispositione tenet, & est executioni mandanda, vt sit litium finis, de quo vide *gl. marginalem hic.* Non tamen procedit, in causa criminali, vbi sententia est corporis afflictiua; tum enim mandatarius non debet exequi *Innoc. hic.* etsi iniquè damnatus non contradiceret, eiusmodi enim tacitus consensus non purgat vitium sententiæ, *cùm nemo sit Dominus membrorum suorum. l. Liber homo. ff. Ad l. Aquil. &. Contingit. 2. de sent. Excom.* eandem ob causam condemnato vel invito potest tertius pro ipso appellare, *vt in l. Non tantùm. ff. De appellat.*

Cap. XXIX. Ex Literis.

Idem Abbati S. Hilarij & M. G. Canonico Terusino.

SVMMA.

Cùm in quâdam causâ duplices literæ ad diversos judices, videlicet ad Primicerium Grandensem, & Plebanum S. Sophiæ, posteriores ad Archipresbyterum Paduanum emanâssent; mandat Pontifex, nisi in posterioribus priores expressè fuerint reuocatæ, executionem vi illarum Patriarchæ demandatam, & coërcitionem (sine quâ demandata jurisdictio illusoria videretur) ab illo aduersùs impedientes, per sententiam interdicti adhibitam, seruari. Sin autem primæ literæ per secundas fuerint legitimè reuocatæ, eiusmodi interdicti sententiam irritam denuntiari, cùm appareat primos judices per executionem sententiæ suæ jurisdictionem nullam penitus habuisse.

Textus est planus.

Cap. XXX. Licèt.

Idem Episcopo Pictauiensi.

SVMMA.

Cùm causa tribus Iudicibus delegatur cum hâc clausula: Si non omnes his exequendis poteritis interesse, duo vestrûm nihilominus eam exequantur: *contingat autem, vnum postquam alteri vices suas commisit, mori; Rescribit Pontifex si superstes jurisdictione à suo Collegâ sibi delegatâ eo viuente vti non cœperit, non habere solum officium judicandi, quia mandatum huiusmodi re integrâ morte mandantis expirauit, si verò ante mortem illius jurisdictione vti cœperit, posse suo nomine, ac defuncti, negotium definire.*

EXEGESIS.

Nota effectum huius clausulæ, cùm causa delegatur tribus, necessarium esse, vt saltem duo ex tribus remaneant *verè vel fictè*, vt obseruat *Panorm.* vt cùm vnus quidem tantùm remanet, sed cui alter vices suas commisit; hic enim *jurisfictione* æquiparatur duobus, cùm suo & alterius nomine procedat. Si autem apponatur hæc clausula: *Si non omnes poteritis, vnus aut alter vestrûm exequatur,* vnus solus procedere potest, *iux. c. Cùm plures h. t. in 6.* Quod verò *mandatum jurisdictionale re integrâ expiret per mortem mandantis*, est vtroque jure receptum.

CAP.

Cap. XXXI. Cùm olim.

Idem Episcopo Baiocensi.

S V M M A.

Si quis, delegato vt praefertur aliquid mandante super mandato Apostolico, basitet, neque illi de hoc facta sit fides, rescribit Pontifex, nisi quis de mandato Sedis Apostolicæ certus extiterit, non teneri exequi, quod mandatur.

E X E G E S I S.

Probatur mandatum, vel per literas Apostolicas in originali exhibitas, vel per copiam illarum vidimatam. De quo vide plura apud *Panorm. hic.*

Cap. XXXII. Cùm olim.

Idem Parisiensi & Trecensi Episcopis, & Abbati S. Genouefæ.

S V M M A.

Cùm in quâdam controuersiâ inter Abbatem Vergiliacensem & Comitem Altisiodorensem, Iudices de damnis in nemoribus & rebus aliis Monasterio illatis, quorum in rescripto Apostolico nulla fiebat mentio cognouissent, ideóque Comes ad Papam appellâsset; rescripsit Pontifex, nequaquam ad dictos judices cognitionem super damnis pertinuisse, quia nulla de his in rescripto facta fuerit mentio, neque ad ipsos potuisse jurisdictionem quo ad hoc prorogari, cùm procurator Monasterij ad illa solùm intelligatur fuisse constitutus, quæ in Commissionis literis continentur expressa, & Comes postquam publicatis attestationibus super his intellexit esse depositum, mox contradixit. Quare Papa pronuntiauit Comitem excommunicationis sententiâ à judicibus latâ non fuisse ligatum.

E X E G E S I S.

Nota, jurisdictionem delegatam non extendi vltra contenta in rescripto; si autem judex attentet procedere super aliis rebus, cautela est, vt quis contradicat & appellet, quod si non faciat, valet judicium super aliis rebus in rescripto non comprehensis inchoatum, vt colligitur *ex t.* ideò enim Pontifex pro Comite pronuntiauit, quia mox, vt judices de damnis cognoscere ausi sunt, contradixit & appellauit, vnde à contrario colligitur secus Pontificem pronuntiaturum, si non contradixisset, nec appellâsset.

Cap. XXXIII. Cùm olim.

Idem Senonensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam B. (per quem delegati processum super causâ illius commissâ ad Papam transmittebant) sigilla eorum violâsset, & scripta Pontifici præsentanda aperuisset; postmodum verò factum excusaret, quòd judices perperam processerint, & acta minùs fideliter in scriptis redegissent, ideóq; ipsum se timuisse, ne literas portaret Vriæ, & quod suspicatus fuerat, inuenisse; rescripsit Pontifex non debuisse ab ipso scripta suspecta recipi, vel recepta sibi fideliter repræsentari; & cùm præcipuè contra judicem, quem ipse elegerat, & judex contra ipsum conquereretur, non esse ipsi fidem adhibendam, sed vt in eo puniatur, in quo peccauerat, neque contra acta judicum, quæ temerè violauerat, exaudiendum.

E X E G E S I S.

Nota, non de facili credi illi, qui deprehenditur in aliquo culpabilis, vt iste in apertione literarum, nam præsumptio bonitatis tollitur, & obfuscatur per accidens contrarium, juxta Regulam Ju. in 6. *semel malus, semper præsumitur malus.*

Cap. XXXIV. Coram dilecto.

Idem Abbati & Capellano S. Mariæ Bononiensi.

S V M M A.

Cùm Alexander Innocentij prædecessor causam super Ecclesiâ S. Agathæ in Parochiâ S. Mariæ constructâ, Abbati S. Stephani, & Priori S. Victoris commisisset, & illi sententiam pro Ecclesiâ S. Mariæ protulissent, Capellanus autem B. Agathæ parêre contemneret, & Episcopo Ferrariensi (apud quem eadem causa per annum disceptata fuerat) pars eadem horum veritate suppressâ, L. Canonicum Bononiensem adiungi obtinuisset, qui cùm interesse non posset, alium subdelegauit. Sed Episcopus, quia per sequentes literas ei mandabatur, vt si ambo interesse non possent, ipse solus adimpleret, subdelegato repudiato, sententiam prædictam confirmauit, nuntio S. Agathæ frustra ad Pontificem appellante, quia clausula Quòd si ambo &c. *non intelligitur,* vt si per se vel alios interesse non possint, *(quod vel rarò, vel nunquam contingeret)* sed si non possint personaliter interesse. *Ideóque Pontifex Innocentius sententiam Episcopi Ferrariensis, à Cardinali, quem partibus Auditorem dederat, confirmatam, & ipse ratam habuit ac confirmauit.*

E X E G E S I S.

Summa vtraque huius c. desumpta *ex Panorm.* est conueniens: *Quòd Delegatus non tenetur admittere Colle-*

Collegam sibi adiunctam per literas subreptitias, aut eius subdelegatum. Quales erant literæ Capellani S. Agathæ, cuius literæ, per quas obtinuit socium adjungi Episcopo Ferrariensi, laborabant suppressione veri, vti patet ex integrà; sed & alter intellectus verus est. Quòd videl. *Delegatus subdelegatum Collegæ personaliter interesse impediti, non tenetur admittere, si in rescripto sit clausula: Quòd si ambo &c.* Quæ nisi intelligeretur de præsentiâ personali, sanè videretur frustratoria, quia nunquam aut rarò potest contingere; vt habet textus, *vt non possit aliquis interesse, saltem per alium, causæ sibi commissæ tractandæ.* Dispositiones autem legum solent ferri de casibus frequenter contingentibus, & ad ea debent adaptari. *l. Nam ea. ff. De legibus.*

Cap. XXXV. Cùm R.

Idem Dominico Præposito, Subdiacono nostro.

S V M M A.

Cum Publius ciuis Ianuensis coram Præposito, ad quem Pontifex scribit, in causâ quæ inter ipsum & Raphaëlem Canonicum Ianuensem vertebatur, non posset propter multas inimicitias ciuitatis suæ, in præsentiâ dicti Præpositi comparere; Mandat Pontifex illi optionem relinqui, vt (exceptis Canonicis Ianuensibus, quos veluti socios Canonici Raphaëlis meritò habebat suspectos) in ciuitate vel diœcesi Ianuensi, vbi multi sunt viri prouidi, judicem eligat, cui Præpositus autoritate Apostolicâ præcipiat, vt causam iuxta rescripti ad se obtenti tenorem, appellatione remotâ, terminare procuret.

E X E G E S I S.

Nota, quòd nemo tenetur comparere in loco, vbi habet hostes valde potentes, ex communi apud *Farinac. in praxi crimin. q. 11. n. 56. verb. & inter alios*; Quod procedit, etsi Judex sponderet saluum conductum *iuxta eundem Farinac.* quia Judex non potest talium cauere occultas hostium insidias, socij autem ad effectum huius casûs dicuntur largo modo omnes, qui sæpè habent occasionem conueniendi in vnum, vt notat *Panorm. n. 3.*

Cap. XXXVI. Cùm contingat.

Idem Rotomagensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cum quis conqueritur, se post appellationem ad Papam legitimè interpositam, excommunicatum fuisse, vtriusque partis probationes sunt admittendæ, per quas denique apparebit, an absoluendus sit, an denunciandus sit potiùs non ligatus. Cùm verò excommunicatum se quis asserit iniustè, vix, vel nunquam est eius (nisi priùs absolutus fuerit) probatio admittenda, nisi asserat in excommunicationis sententiâ intolerabilem errorem fuisse expressum patenter. Verùm si proponat simpliciter, se excommunicatum iniustè, & Episcopus postulet suas probationes admitti, quod justè ipsum excommunicâris, non est ante absolutionem aliqualiter audiendus, cùm etsi pro certo constaret, ipsum rationabiliter excommunicatum, nihilominus esset ei absolutio impendenda humiliter postulanti; & ideò credimus in hoc casu protinus absoluendum, vt sic probationibus vtriusq. partis admissis, decernatur, vtrùm iustè, vel iniustè fuerit ligatus.

E X E G E S I S.

Quæres, quare in hoc c. jubeantur admitti probationes etiã post absolutionem? Placet Responsio *gl. verb. Probationibus*: quia si probabit, quòd iniustè fuit excommunicatus, non iniungitur ei aliquid per Juramentum, & ideò præceptum differtur, donec constet, vtrùm justè vel iniustè fuerit excommunicatus, *c. Ad deprimendam. de off. Ordin.* Si justè fuerit excommunicatus, tunc præcipietur ei per Juramentum, quòd pro eo, super quo fuit excomunicatus, satisfaciet. Item, si non præmissâ legitimâ admonitione, fuisset excommunicatus, excommunicator per mensem erit priuatus ingressu Ecclesiæ. Item si iniustè excommunicatus fuisset, excommunicator tenebitur ad interesse; & viciffim, si excommunicatio fuerit justa, ad idem tenebitur excommunicatus &c. sed hæc explicandi est locus proprius *in tit. de excommun.*

Cap. XXXVII. Venerabili.

Honorius III. Messanen. & Regin. Archiepiscopis.

S V M M A.

Archiepiscopus Cusentinus à Pontifice restituere jussus fuit Cephaludensem Episcopum in Episcopatum, illique restituto, si opus foret, adiungere Coadiutorem, omni alienationis genere vtriq. prohibito, sed infirmitate grauatus, vices suas Abbati cuidam & deinde thesaurario Cusentino commisit. Sed quia Abbas contra mandati tenorem, super eius dilapidatione, eo non restituto, inquisiuit, & Archiepiscopus ipse, postquam iam suo functus erat officio, negotium hoc thesaurario non potuit committere, Pontifex processum vtriusque cassauit.

EXEGESIS.

Nota, quòd Spoliatus neque accuſari poteſt, neque inquiri etiam de dilapidatione ante reſtitutionem, ne fortè armis deſtitutus ſuccumbat, prout not. *in c. Frequens. de reſtit. ſpoliat. in 6.* Archiepiſcopus autem Cuſentinus totam cauſam demandando dicto Abbati, eúmque faciendo ſuum ſubdelegatum, plenè functus erat officio, vnde poteſtas eius expirauit, *iuxta dicta c. In litteris ſuprà not. 2.*

Cap. XXXVIII. Significantibus.

Gregor. IX. S. Praecentori, & Magiſtro N. Canonico Ambianenſi.

SVMMA.

Cùm Nobilis mulier mentiens ſe eſſe pauperem, aduerſus M. & I. literas Apoſtolicas impetràſſet, ſuper terris & aliis rebus, illique de ſuggeſtione falſi exciperent, iidem iudices tum ob hanc cauſam, tum quòd Termino iuriſdictionis, ſub quo erant, parati eſſent exhibere iuſtitiae complementum, interloquendo pronuntiârunt, ſe per tales literas procedere non debere. Partibus verò in arbitros ita compromittentibus, vt ſi intra praefixum terminum cauſam non deciderent, ad priorum iudicum Examen rediretur. Termino itaque ab arbitris non obſeruato, priores Iudices, iuriſdictionem per formam compromiſſi reſumpſerunt, à quibus pars altera ſentiens ſe grauari, appellauit ad Pontificem, qui mandauit, acta ſi ita eſſet, reuocari in irritum.

EXEGESIS.

Nota *ex Panorm. n. 3.* quòd ſententia, per quam quis pronuntiat ſe non eſſe judicem; eſt interlocutoria, habet tamen vim definitiuae, in quo conſiſtit *neruus Cap.* Ideóque interlocutoria haec, per quam finitur judicis juriſdictio, non poteſt per eundem Iudicem reuocari; potéſtque ab illâ appellari, quia habet vim definitiuae etiam jure ciuili, *iuxta gloſſ. in auth. Habità. C. Ne fil. pro patre.* Quam ob cauſam meritò juſſit Pontifex in irritum reuocari, quod attentârunt iſti judices, volentes reſumere juriſdictionem finitam, & revocare ſententiam ſuam priorem, quod non poteſt Iudex delegatus, licèt ſecus ſit in Ordinario, qui ſententiam latam ſuper incompetentiâ ſuâ reuocare poteſt; iuxta *Baldum, qui ita praeſens cap. limitat, & ſequitur, pluribus allegatis, Barboſ. hic n. 3.*

Cap. XXXIX. Suſpicionis.

Idem.

SVMMA.

Suſpicionis causâ contra Iudicem aſſignatâ, non ipſe, ſed arbitri, ad quos recuſationis articulus pertinet, poſſunt ad hoc terminum aſſignare. Ab ipſo quoque judice, (cui ſicut & caetera, ſine quibus explicari cauſa non poteſt, cenſentur commiſſa) ſunt cogendi, vt concordent, vel concorditer tertium eligant, cùm quo duo, vel alter eorum conueniat.

EXEGESIS.

De officio & poteſtate Arbitrorum dicemus *inf. tit. proprio.* Illud ſolùm Nota, huic textui non adverſari. *cap. Legitimâ. de appellat. in 6.* in quo videtur terminus in causâ recuſationis aſſignandus tribui ipſi judici, non arbitris; Rectè enim reſpondet *Barboſ. hic n. 5. & Suarez de Pace, cap. 6. n. 21.* quia *i.* ille loquitur ſolummodo de termino aſſignando ipſis arbitris ad decidendam cauſam recuſationis, hic verò *t.* loquitur de termino aſſignando partibus ad probandam cauſam reſignationis.

Cap. XL. P. & G.

Idem Abbat. S. Genouefae.

SVMMA.

Cùm Publius & Gaſpar mercatores per literas Apoſtolicas coram iſto Abbate conquererentur de Epiſcopo Londonenſi, ratione cuiuſdam mutui ipſis vt promiſerat, non perſoluti; eo judicio pendente, Innocentius Laicus, qui eiſdem mercatoribus de quadam quantitate tenebatur, in ſe dicti Abbatis Iuriſdictionem voluit prorogare, vt niſi intra certum terminum mercatoribus ſatisfaceret, excommunicationis & interdicti ſententiam in perſonam & terram eius promulgaret. Verùm Pontifex ab Abbate conſultus, decreuit, has ſententias non valere, etſi enim aliàs juriſdictionem haberet, in hunc tamen Innoc. nullam habebat, quia delegata Iuriſdictio non prorogatur.

EXEGESIS.

Intellectus h. c. patebit *ex c. Significâſti. 18. lib. 2. de foro competente.* quò materia prorogationis propriè ſpectat.

Cap. XLI Cùm vigeſimum.

Idem.

TEXTVS.

Cùm vigeſimum annum peregeris, dari potuiſti in eâdem aetate delegatus. Caeterùm Conſtituto intra eandem aetatem (niſi partes ſcienter conſentirent, qui annum XVIII. tranſcendiſſet) facta delegatio ab alio, quàm à Principe, non teneret.

EXE-

EXEGESIS.

Peracto 20. ætatis anno, poteſt quis dari judex delegatus; debet autem annus vigeſimus eſſe completus, ſiue peractus, vt patet ex illis verbis; *cùm vigeſimum anni peregeris*: ſupponitur ergo annus completus, antequam enim ſit completus, non poteſt dici *peractus*. Vt quis annis 20. minor, poſſit dari delegatus, requiritur, vt ſaltem ſuperauerit *annum decimum octauum*, & partes ſcienter in illum conſentiant, vel Princeps ipſe det delegationem: quæ plana ſunt.

Cap. XLII. Vno delegatorum.

Idem.

TEXTVS.

Vno delegatorum, ſeu arbitrorum, vt proponis, rebus humanis exempto, eorum officium expirauit. Niſi aliud in delegatione, aut commiſſione fuerit expreſſum.

EXEGESIS.

Si in Commiſſione pluribus factâ, non addatur clauſula *Quòd ſi non omnes &c.* tum morte vnius expirat poteſtas etiam alterius, vel aliorum, *quod gl.* hîc etiam extendit ad eum caſum, ſi vnus efficiatur infamis, vel ſi remoueatur, aut recuſetur, vt ſuſpectus *Barboſ. hîc generaliter* dicit, ſi vnus ex pluribus arbitris, vel judicibus impediatur, alios non poſſe procedere, allegans *Coſmum in pragmat. Sanct. tit. de collat. §. Statuit. verb. ſpectat. f. 251.* Certè ratio gloſſæ generalis eſt: quia videl. plures delegati ad vnam cauſam, loco vnius tantùm ſunt, & omnes judicare jubentur. *ff. De re jud. l. Duo ex tribus*, ſed ſi vnus impediatur, judicare ampliùs non poſſunt; quia delegatio non facta eſt aliter, quàm omnibus ſimul, & nulli in ſolidum. Poteſt tamen vnus committere vices ſuas alteri, *cap. Quamuis. eod.* & ſi eo viuente, alter cæpit juriſdictione vti ſibi commiſsâ, poterit ſolus poſtea procedere, eo licèt defuncto. *c. Licèt. 30. ſuprà h. t.* Delegatio tamen facta ſub expreſſis nominibus locorum, non perſonarum, tranſit illo defuncto ad ſucceſſorem. *c. Quoniam. 14. ſuprà*, quia cenſetur facta dignitati, non perſonæ, *iuxta Barboſ. n. 3.* Idémque locum habere in arbitris, ſiue arbitratoribus, ſi in plures ſimul compromittatur, docet *Panorm.* hîc & alij.

Cap. XLIII. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Si Iudex tertius licèt ex officio, vel aſſenſu partium à Papa datus, alij delegauerit vices ſuas (cùm delegato à Principe id concedatur à iure) delegatio valebit. Idem dicendum eſt, cùm Epiſcopo mandatur, vt cum altero conjudicum mandatum Apoſtolicum exequatur, non enim ſine ſubdelegato Epiſcopi procedere valebunt. Is autem, cui mandatur perſonalis mandati executio, poteſt ex partium conſenſu hoc alijs delegare. Præterquam ſi inquiri, aut Eccleſijs prouideri de Prælatis, aut alijs miniſtris, Papa mandaret, cùm in his induſtria, & fides perſonæ eligi videatur. Ceterùm (ſaluâ Legatorum Sedis Apoſtolicæ autoritate) nulli cui commiſſum fuerit Crucem prædicare, excommunicare, vel abſoluere aliquos, diſpenſare cum irregularibus, vel iniungere pœnitentias; liceat hæc alijs demandare, quia non ſibi juriſdictio, ſed certum miniſterium committitur.

EXEGESIS.

Cùm delegato à Principe concedatur à Iure.) Nota hanc conceſſionem extare. *l. à Iudice. C. De judic.* vbi *Petrus à Bellâ perticâ, & Cynus*, itẽ *l. Et quia. de iuriſd. omn. jud.* vbi *Bartolus &c.* ſæpiúsq; illã repeti ac confirmari in jure noſtro, non ſolùm *in h. c. & c. Paſtoralis. 28. h. t. ſuprà*, verùm etiam alibi videbis. Vnde ſequitur per delegationem factam à Principe, eo ipſo concedi poteſtatem ſubdelegandi, niſi cùm eligitur *induſtria perſonæ*.

Induſtriam & fidem perſonæ eligere &c.) Caſus in quibus præſumitur electæ perſonæ induſtria, recenſet *Barboſ. hîc à n. 5.* poſtquam monuit in dubio non cenſeri electam perſonæ induſtriam, neque impediri poteſtatem ſubdelegandi, ſubiungit autem hos ferè caſus:

1. Quando committitur res ardua & expeditu difficilis, cenſetur electa induſtria perſonæ per verba ſimilia: *fides & diligentia tua, tanti momenti committitur negotium.* 2. Vbi factum expediri non poteſt, niſi per talem perſonam, propter certas circumſtantias. 3. Quando Papa aliquid delegat per Signaturam ſuam; ideóque in *Regul. Cancellariæ 47. vel 48.* commiſſiones ſæpe expediuntur cum clauſulâ, *vt delegatus faciat per ſeipſum.* 4. Quando commiſſio fit per hæc verba, *per te, vel per vos expediri mandamus*; quod minus dubij habet, ſi dicatur *per teipſum, vel vos ipſos.* 5. Quando dicitur: *perſonaliter exequaris.* 6. quando dicitur, *diſcretioni tuæ mandamus.* 7. quando additur clauſula: *ſuper quibus Conſcientiam tuam* oneramus.

Quæ pluribus allegationibus confirmat *Barboſ.* Mihi univerſim ex grauitate cauſarum videtur colligi poteſtas ſubdelegandi; pro his enim Princeps eligit perſonas maximè fideles, induſtrias, & exercitatas; in leuioribus tantâ cautelâ opus non eſt. Excipe caſus hîc expreſſos, mandatum videl. *perſonale inquiſitionis aut prouiſionem Eccleſiarum*, in quibus induſtriam perſonæ eligi, Pontifex affirmat, ſimul tamen etiam in hoc caſu ſubdelegationem concedit, dummodo partes conſentiant.

Sed certum miniſterium &c.) Quando nudum factum, vel miniſterium ſine cauſæ cognitione alicui

alicui committitur, non censetur commissa jurisdictio, adeóque is subdelegare non potest per h. c. Secus est, quando quis ratione officij habet potestatem dispensandi vel absoluendi, vt puta Episcopus vel Vicarius Generalis cum percussoribus Clericorum; cùm enim his competat simul causæ cognitio, possunt aliis absolutionem committere, vt habetur *c. Fin. de officio judicis Ordinarij*, quo pacto hi Canones optimè conciliantur.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI IN VI.

Cap. I. Statuimus.

Innocentius IV.

TEXTVS.

Statuimus, vt Conseruatores, quos plerumque concedimus, à manifestis iniuriis & violentiis defendere possint, quos eis committimus defendendos. Nec ad alia, quæ judicialem exigunt indaginem, suam possint extendere potestatem.

EXEGESIS.

De officio Conseruatorum agitur quoque *c. seq. & latissimè c. finali*, quò materiæ explicationem differimus, ne sit opus sæpius repetere eadem.

Cap. II. Quia.

Alexander IV.

SVMMA.

Si contra Pontificali dignitate præditos à judicibus, vel Conseruatoribus à Papâ deputatos sit procedendum, gradus & modestia in tali processu seruetur. Ita, quòd ipsis primò ingressus Ecclesiæ, vel sacerdotale interdicatur ministerium, ac deinde ab officio suspendantur, & subsequenter aggrauentur censura Ecclesiastica. Nisi aliter fieri suaserit nimia contumacia.

EXEGESIS.

Vult Pontifex dignitati tantùm Episcopali deferri, vt etiam Iudices & Conseruatores Apostolici, moderationem erga eos, & gradus hic præscriptos obseruent. sed quæ ad officium Conseruatoris pertinent, *capitulo praced. ad c. vlt. distulimus.*

Cap. III. Si duo.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Si duo ex tribus à Sede Apostolicâ delegatis, duobus aliis non in totum delegauerint vices suas, ipsiq; subdelegati cum tertio delegato in causâ processerint delegatâ, si appellatur ab ipsis, non ad condelegatos, sed ad primum delegantem appellari debebit.

EXEGESIS.

Cap. hoc facilè intelligitur ex ijs quæ *not. gloss.* in Casu 1. quòd delegatus Papæ de jure possit subdelegare, iuxta dicta *c. 28. Pastoralis, & c. Quoniam. vlt. eod. in antiq.* & sæpe aliàs. 2. Autem, quòd idem delegatus subdelegando potest aliquid retinere de jurisdictione, siue sententiam, siue tantùm executionem, siue quid aliud, ratione cuius reseruati, appellandum est ad ipsum & non ad Papam, qui Casus vnus est, in quo, omisso medio, non potest appellari ad Papam. 3. Proprium *huius c.* effectum esse, quòd si aliqui delegati subdelegent, sed non in totum, & subdelegati procedant cum vno ex principalibus delegatis, non appellandum est ad condelegantem, sed ad Papam, propter mixturam partis potentioris respectu subdelegatorum illorum. Vnde infertur Regula, quòd *vbi duo permiscentur, quorum vnum sit potentius altero, vt hìc delegatus tertius duobus subdelegatis, potentius attrahit ad se naturam minùs potentis, etsi minùs potens in numero* (videl. duo subdelegati, respectu vnius delegati) *excedat potentius. c. Aqua de consecr. Eccl. vel altar. in decrete.*

Cap. IV. Si contra vnum.

Idem.

SVMMA.

Si contra vnum ex duobus coniudicibus Apostolicis cum illâ clausulâ: quod si ex duobus datis &c. suspicionis causa legitima proponatur, ea coram non recusato coniudice (ad quem vi prædictæ clausulæ, ipsius causæ cognitio pertinet) probari & ab eo expediri debet. Deficiente verò dictâ clausulâ, ad arbitros recurrendum est. Cùm autem delegatus Episcopi recusatur, causa recusationis coram eo probari debet. Idem est, si Officialis eiusdem recusetur, licet ad ipsum ab eodem Officiali nequeat appellari.

EXEGESIS.

Coram non recusato judice &c.) Nota I. ex *t.* Recusato vno ex judicibus delegatis, cum clausulâ *Quòd si ambo &c.* vel cum clausulâ *Quòd si non omnes &c.* debere alterum condelegatum, si fuerint duo; vel alios, si fuerint plures, de suspicione cognoscere, nec ad arbitros esse eundum, & per hoc limitari Regulam *in cap. Suspicionis. 39 h. tit. in antiq.* Ratio est, quia ex vi prædictæ clausulæ, Iurisdictionis vsus ad alterum vel alteros coniudices in solidum pertinet, casu quo alius vel alij, in simul procedere non possunt, vti contingit positâ tali recusatione, cuius cognitio meritò pertinet ad illos, qui non

Digitized by Google

non recusantur, vt cognoscant, an jurisdictio sit sua. De materiâ recusationis, proprius locus est. *c. Secundo requiris. de appellat. c. Cùm specialis. l. Postremò. eod.* sed hæc sæpe etiam alibi attingitur materia.

Cùm autem ipse delegatus Episcopi.) Nota I. Episcopum debere cognoscere de suspicione propositâ contra suum Delegatum aut Vicarium, & neque tum eundum esse ad arbitros. Ratio est, quia Episcopus à Delegato suo, vel Vicario Generali, semper potest causam reassumere, & commissionem reuocare. *l. Iudicium soluitur. ff. De indic.* ac subinde semper eorum Superior manet, vt ait *Barbos. hic n. 6.* post alios. Quæ sint causæ legitimæ recusationis, vide apud *Marant. part. 6. tit. de appellat. à n. 27. vsque ad n. 73.* Idem dic *de Delegato Papa* (vel alterius Superioris.) qui similiter jus habet cognoscendi de suspicione contra suum Subdelegatum, vt notat *Barbos. n. 17.*

Nota II. Idem procedere de Vicario, qui constituitur à Cap. Sede Vacante, iuxta *Concil. Trident. Sess. 24. de reformat. c. 14.* vt si videl. aliquo casu recusetur, Capitulum de recusatione cognoscat, nec eatur ad arbitros.

Nota III. Quod dictum est de Episcopo, limitari debere, vt non procedat, quando Episcopus est absens, neque intra diœcesim, vel loco valde remoto, vt non possit expectari, tunc enim de suspicione delegato Episcopi obiectâ, cognoscit Vicarius Generalis, vtpote qui cum Episcopo vnum tribunal constituit. *c. 2. De consuet. in 6.* & factum vnius, censetur factum alterius, (& sententia Vicarij Generalis, sententia Episcopi; contra quam non est remedium, nisi appellatio ad Superiorem Episcopo) *iuxta gloss. penult. in c. Vnicum. de appell. Monarch. hoc lib. & fac. c. Cùm nullus in princ. verb. Episcopo autem. de temp. ordinat. h. l.* Ad suspicionem autem contra eundem Vicarium; arbitri sunt assumendi, si de facili Episcopus non possit adiri.

Nota IV. Neque tum Episcopum cognoscere de hâc causâ, si suspicio simul Vicarium & Episcopum concernat. Etsi enim verior sit opinio affirmatiua, *suspecto Episcopo, suspectum reddi Vicarium*, è converso tamen absque vllâ controuersiâ certum est, *Episcopum ex eo solùm suspectum non reddi, etsi suus Vicarius suspectus sit*, ideoque cognitio talis suspicionis (modò scil. Episcopum non concernat) contra Delegatum aut Vicarium suum, Episcopo *per h. t.* absolutè conceditur, vt benè notat *Barbos. hic n. 11. pluribus aliis allegatis.*

Suspicionis causa legitimè proponatur.) Sentit *glossa*, quòd licèt regulariter sufficiat recusationis causam coram judice recusato proponere & coram arbitris probare; Vbi tamen recusatur vnus ex pluribus delegatis, modo hactenus explicato, oportet eam coram omnibus proponere, id est, coram ipso recusato & Collegis, licèt coram solis Collegis sit probanda, vt deducitur ex h. t. donec enim id fiat, nequit vnus procedere sine altero. *Barbos. n. 15.*

Cap. V. Iudex.

Idem.

S V M M A.

Iudex Apostolicus, etsi legitimè recusari valeat, licitè vices suas alteri committit antequam recusatio coram ipso proponatur. Et si totum commiserit, recusari, aut commissio eius impugnari vlterius non poterit, uti posset, si non totum commisisset. Post recusationem verò propositam, committere quidem potest, sed cum recusatoris assensu, recusatione licèt probatâ, modò pronuntiatum non sit super eâ. Ex tunc enim, (cùm omnino Iudex esse desierit) nihil committere potest, etiam cum recusatoris assensu.

E X E G E S I S.

Præter id, quod constat ex *h. t. & pluribus aliis*, posse etiam delegatum Principis recusari, apparet retinere illum aliquid jurisdictionis in committendo aliis vices suas, cum assensu recusatoris. Et quidem si causam totam committat, antequam super recusatione pronuntietur, illa commissio impugnari non potest, quia integra tum eius jurisdictio fuit, quam denique totam non per solam legitimæ recusationis probationem, sed pronuntiationem, cum officio Judicis prorsus perdit.

Cap. VI. Quamuis.

Idem.

S V M M A.

Quamuis Delegatus Papæ causam sibi delegatam in totum alicui commiserit, si tamen ille jurisdictione non vsus, aut mortuus fuerit, delegatus causam resumere potest; Cùm jurisdictio, quâ subdelegatus vsus non est, non censeatur efficaciter in ipsum transiisse.

E X E G E S I S.

Ratio decisionis est, quam assignat gloss. quia qui in totum alicui committit causam, videtur in totum jurisdictionem abdicare, posito quòd subdelegatus illâ vti velit, & vti incipiat; retinet tamen sibi potestatem resumendi, si subdelegatus jurisdictione prorsus non vtatur. Quam resumptionem Pontifex in hoc casu delegato apertè concedit.

Cap. VII. Si Delegatus.

Idem.

S V M M A.

Si Delegatus alicui committat vices suas quoties

quoties abfuerit, poterit in eo defuncto, (cùm & tunc censeatur abesse) causam definire, modò ipso viuente jurisdictione vti cœperit. Idem poterit, si Delegatus vices suas commiserit, donec reuocet. Nam talis commissio, per quam censetur etiam sententia (nisi antea fuerit reuocata) committi, re non ampliùs integrâ, nequaquam expirat. Ad eum quoque, qui vices suas committit, donec reuocet, aut sententiam, vel quidquid aliud sibi de jurisdictione reseruat, non ad delegantem primum appellari debebit, etsi post sententiam fuerit appellatum.

Hoc cap. intelligitur ex dictis *ad c. Si duo. 3. suprà.*

Cap. VIII. Cùm plures.

Idem.

S V M M A.

Cùm plures sub illâ formâ, vt omnes aut duo, vel vnus eorum mandatum Apostolicum exequantur, aut aliâ simili, *à Papâ deputantur, illorum quilibet liberè potest adimplere mandatum. Porrò, vno eorum negotium incohante, alij nequeunt se vlteriùs intromittere, nisi infirmitate, vel aliâ justâ causâ impediretur, qui cœpit, aut si nollet, vel malitiosè procedere recusaret. Iurisdictione verò perpetuatâ per vnum (eo casu, quo potest) perpetuata intelligitur quoad omnes.*

E X E G E S I S.

Nota hanc clausulam, quæ hic ponitur, *vt omnes, aut duo vel vnus mandatum Apostolicum exequantur, vel aliam similem* esse longè diuersam ab illa: quę ponitur *in c. Prudentiam. 21. eod. in antiq. Cùm tribus causa committitur, si omnes interesse non possunt, duo nihilominus eam exequantur.* Per hanc enim posteriorem constituuntur judices simul & indiuisibiliter, ita vt si vnus interesse nolit absque legitimâ causâ aut excusatione duobus condelegatis in scriptis transmissâ, illorum processus non sit validus, vt habetur *in d. c. Prudentiam.* In priori verò clausulâ cōmissio datur singulis in solidum, ita vt vnus possit procedere sine aliis, & postquam vnus præoccupauerit, alius vel alij non audeant se immiscere vlteriùs.

Hæc tamen clausula non videtur, nisi in rebus minoris momenti aut præiudicij adhiberi. In grauioribus enim videtur procedere ratio, *in d. c. Prudentiam.* assignata: Quòd videl. *Sedes Apostolica ab antiquo, causarum cognitionem libentiùs duobus quàm vni, & libentiùs tribus quàm duobus delegare consueuerit,* cùm integrum sit judicium, quòd plurium sententiis confirmatur. Vnde meritò ille arguendus est, qui interesse nolens cùm posset, mandatum Apostolicum præuaricatur, præterquam quòd nisi legitimam absentiæ causam affert, aliorum duorum sententia ac processus sit irritus, & quod consequens est, de nouo ad Pontificem recurri debeat. Jurisdictione autem perpetuatâ quoad vnum, vsque ad exitum causæ per citationem, censetur perpetuata quoad omnes, siue condelegatos reliquos.

Cap. IX. Si super.

Idem.

S V M M A.

Si super gratiâ Apostolicâ executores deputentur, æquum est, vt sicut ipsa gratia morte non perimitur concedentis, sic nec etiam re integrâ perimatur executoribus data potestas, quam veluti gratiæ accessoriam, naturam sequi congruit principalis. Ne gratia eadem vel reddatur omnino inutilis, vel eius effectus cum dispendio illius cui facta est, differatur.

E X E G E S I S.

Effectus *huius cap.* est, quòd executor super gratiâ à Papâ datus, etiam mortuo Papâ potest tanquam validam exequi, ob rationes *in t.* expressas.

Cap. X. Si is cui.

Idem.

S V M M A.

Si is cui causa, (licèt proprio nomine non expresso) à Papâ fuerit delegata, subdelegauerit vices suas non in totum alicui, à subdelegato huiusmodi si delegatum excommunicari, vel mori contingat, impedimento tali durante, ad Pontificem (ne præiudicetur interea partibus, vel causa plus debito prorogetur) est appellandum.

E X E G E S I S.

Cùm, vt dictum suprà, si scribitur dignitati, nomine delegati non expresso, ad successorem transeat commissio, vult tamen Pontifex in casu quo delegatus excommunicatur aut moritur, appellari ad Sedem Apostolicam, neque expectari absolutionem excommunicati, aut successorem, ad quos appellandum foret à subdelegato, cui Jurisdictio non in totum commissa est, vide c. *Quærenti. eodem suprà in antiq.*

Cap. XI. Ab Arbitris.

Idem.

S V M M A.

Ab arbitris, qui secundùm formam Iuris citra judicem de causâ suspicionis cognoscunt, aut ad Iudicum concertationem sopiendam eliguntur, ad Pontificem appellandum est.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Notand. ex gloss. Arbitros alios dici compromissarios, qui voluntariè & liberè eliguntur, ab his non appellatur; alij dicuntur arbitri Iuris, qui ex dispositione Iuris sunt necessariò assumendi, de quibus procedit iste *t.* & plura dicemus *inf. tit. propr.*

Cap. XII. Is cui.

Idem.

SVMMA.

Is, cui à Pontifice committitur certæ personæ prouisio de beneficio, in certâ Ecclesiâ, diœcesi, vel prouinciâ faciendâ, potest alij committere vices suas. Sed si committatur eidem, vt alicui personæ idoneæ, (nullâ certâ expressâ) de certâ Ecclesiâ, vel beneficio prouideat, cùm circa eligendam personam, eius industria videatur electa; non videtur alteri prouisionem posse demandare, nisi in formâ Commissionis id exprimatur.

EXEGESIS.

Nihil difficultatis apparet, quòd non facilè intelligatur ex dictis, præsertim ad *c. Final. eod.*

Cap. XIII. Statuimus.

Idem.

SVMMA.

Is, qui iubetur à Pontifice certo loco inquirere, aut quiduis aliud expedire, si propter potentiam, vel malitiam illius, contra quem debet procedi, non possit hoc exequi, locum alium eligat idoneum & securum. Idem faciat, si alia rationabilis causa subsit, & in loco decreto res perfici commodè non possit.

EXEGESIS.

Etsi per *cap. Statutum. de rescr. hoc lib.* Delegatus ad certum locum, commissionem extra illum locum exequi non possit, limitatur tamen id per *hunc text.* vt possit, si locus decretus non sit securus.

Cap. XIV. Si à Subdelegato.

Idem.

SVMMA.

Si à subdelegato, cui delegatus totum non commisit, ideò fuerit appellandum, quia exceptionem, quòd antequam per eum, vel ipsum delegatum in aliquo processum fuisset, delegans fuerit mortuus, admittere recusauit: non ad delegatum, (cùm jurisdictionem negetur habere) sed ad delegantem potiùs appellari debebit. Idem fiet in aliis casibus, in quibus delegatus jurisdictionem habere negatur. Aliàs si appellari deberet ad ipsum, esset appellans (sic fatendo habere eundem delegatum jurisdictionem, quàd antea negauerat) contrarius sibi ipsi.

EXEGESIS.

Barbos. hic n. 2. existimat per h. t. Limitari. *c. Si delegatus.* quòd generalis regula ibi posita, *à subdelegato non in totum ad ipsum delegatum subdelegantem esse appellandum*, non procedat; quandò à tali subdelegato appellatur, ob non admissam exceptionem defectus Jurisdictionis, (Papâ tanquam primo delegante mortuo) vt in proposito. Cùm verò Pontifex non dicat hanc exceptionem esse legitimam, & eiusmodi commissionem morte Pontificis expirare, sed solùm referri videatur obiectio partis loquentis, sicut habet *additio marginalis gl. hic verb. Processum. ex Ioan. Andr.* mihi hæc limitatio fit dubia. Cùm præsertim fateantur *DD. cum gloss. in c. Cùm venisset. de testibus.* Ipso jure non expirare mandatum morte mandantis, sed per exceptionem, quòd etiam sequitur *Sanch. lib. 7. d. 23. n. 39. & 40.* Exceptio autem sola, id quod jure est validum, non videtur posse facere irritum; aut processum desuper impedire. Certè exempla, quæ affert *gl. hic. verb. In aliis Casibus*, sunt de rebus jure prohibitis, in quibus & pro quibus validè procedi non potest.

Cùm ergo delegatus in ipsâ subdelegatione incipiat vti jurisdictione, eâque sit actus Iurisdictionis, fatente *Barbos. n. 3. & affirmante Sanchez. l. c. n. 18.* Mortuo licèt mandante, res non est ampliùs integra, adeòque ad ipsum delegantem, (cuius jurisdictio non expirat) appellari debet, etsi Pontifex id neget, supposito videl. errore appellantis & existimantis jurisdictionem Delegati expirâsse, vt in aliis casibus à gloss. commemoratis, in quibus jurisdictio delegati verè non subsistit, ideòque appellari debet ad primum delegantem.

Cap. XV. & vlt. Hâc Constitutione.

Idem.

SVMMA.

Sancit Pontifex I. Vt Conseruatores, qui aliquibus (vt à manifestis injuriis & violentiis tueantur eosdem) à Sede Apostolicâ conceduntur, de cætero deputari non possint, nisi Episcopi, aut eorum Superiores, aut Abbates, seu dignitates, vel personatus in Cathedralibus, vel Collegiatis Ecclesiis obtinentes.

II. *Nullus deputati sibi Conseruatoris queat esse Conseruator. Nec aliquis, Regibus & Reginis exceptis, deinceps conseruatorem habeat eum, qui sub ipsius jurisdictione, dominio, vel districtu Ecclesiastico, vel temporali consistat.*

III. *Conseruatores autem eiusmodi, extra ciuitates seu diœceses suas, in quibus sunt deputati, neminem*

minem vltra vnam dietam dioecesium earundem trahere præsumat.

IV. *Vices quoque suas (citationibus, & sententiarum denuntiationibus dumtaxat exceptis) nulli committere possint, nisi expressum sit in literis. Sed nec tunc nisi intra ciuitates, seu dioeceses suas, & personis tantùm suprà expressis.*

V. *Si verò dicti conseruatores, de aliis, quàm de manifestis iniuriis & violentiis, aut aliis violentiis se intromiserint, eo ipso per vnum annum ab officio sint suspensi, & qui hoc fieri procurabit, excommunicationem incurrat, nisi ei, quem sic indebitè fatigauit, integrè satisfaciat de expensis.*

VI. *Officium autem quorumcunque Conseruatorum ipso jure quoad negotia non cœpta, morte concedentis vult expirare Pontifex.*

VII. *Quoad munera autem & expensas, vult obseruari; Constitutionem suam, de his quæ in judicibus delegatis obseruanda idem Pontifex decreuit. Qui denique quidquid contra præmissa, vel aliquod eorum attentari contigerit, omnino decernit irritum & inane.*

Etsi plura hæc decretalis contineat, interprete tamen non egent, sed ex dictis toto h. tit. facilè intelliguntur.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO DELEGATI IN CLEMENT.

Cap. Vnicum. Iudices.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Iudices super receptione testium in causâ ciuili, nec non executores ad prouidendum aliquibus, si per inquisitionem solertem, eos esse vitæ laudabilis, & conuersationis honestæ repererint, à Sede Apostolicâ deputati aliis possint committere vices suas.

EXEGESIS.

Not. ex gl. verb. *Reppereriat* allegante *Innocent. in c. vlt. de præsumpt. in Gregor.* clausulas quasdam sonare *in monitionem, non in conditionem*, puta, si sit idoneus (& in præsenti) si vitæ laudabilis & conuersationis sit honestæ, & hæ clausulæ non dant nouam formam mandato, sed instruunt executorem, quare teneret tunc prouisio facta indigno, vt excommunicato &c. Aliæ clausulæ sonant *in conditionem*, vt prouidens Petro, *si est ex tali patriâ oriundus*, hoc enim sapit conditionem propriè dictam, quæ si non est vera, non valet prouisio. Addit tamen *Innocentius*, quòd in vtriusque generis clausulâ, cui scribitur, potest merus esse executor & sine causæ cognitione alteri prouidere; potest etiam assumere partes judicis inquirendo de idoneitate &c. si delegans habuerit eiusmodi jurisdictionem, quam deleget subdelegato, vt ipse possit, quòd potest delegans. Vt adeò in ipsius arbitrio esse videatur, velitne esse executor, an judex, & vices suas alteri committere, vel ipse procedere, nisi aliud determinatè in formâ commissionis exprimatur.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO DELEGATI IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Sedes Apostolica.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Cùm ad diuini cultûs augmentum, & populi nimis multiplicati salutem, nonnullas dioeceses in duas vel plures diuisisset, & earum Ecclesias erexisset in Cathedrales, ante huiusmodi autem diuisionem plures impetrâssent literas super beneficiis adhuc integris Dioecesibus vacaturis, necdum executioni mandatas; considerans Pontifex non debere ipsis jus ad beneficia integra immutari, declarat, omnes & singulas gratias ante dictam diuisionem quibuscunque concessas, debere eodem modo & formâ executioni mandari, quibus ante diuisiones factas poterant ac debebant. Itidem declarat etiam fieri debere in literis justitiæ, vt videl. delegati iuxta illas dioecesibus nunc diuisis perinde procedant, ac si dictæ dioeceses integræ remansissent.

EXEGESIS.

Non occurrit difficultas circa textum satis clarum, cùm præsertim hoc tempore & his locis non faciat ad praxin, vbi eiusmodi dioecesium diuisiones fieri non solent.

TITV-

TITVLVS XXX.

DE OFFICIO LEGATI.

Ad Rubricam.

NOtandum I. Ex Panorm. hic explicari *Officium Legati Apostolici.* (Neque enim de aliis Legatis per se Canones agunt, nisi quatenus ad Legatos Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorũmque Prælatorum, quædam ob paritatem rationis extendi, vel aptari possunt) idque officium simile esse officio delegati, cùm vterque gerat vices Superioris. Sunt autem quidam *Legati, merè Nuntij, & non Iudices,* vt qui pro aliquâ *ambasiatâ* (vt loquitur *Panorm.*) mittuntur ad aliquod nudum ministeriũ exercendum, v. g. excipiendum Imperatorem, aut Regem &c. de quibus agitur *d. 1. c. Ius gentiũ. & d. 97. per totum, maximè in c. Nobilissimus* Quidam sunt *Legati judices,* habẽtes jurisdictionem temporalem, vt qui mittuntur ad prouincias, vel ciuitates status Ecclesiastici gubernandas. Alij habent jurisdictionem spiritualem, vel generatim, vel delegatã ad certas causas, & negotia, siue spiritualia, siue etiam sæcularia; vt qui mittuntur ad Reges, Principes, Respublicas, vt vel semper ibi maneant, vel quamdiu causa ipsis commissa durat.

Not. II. *Ex Barbos. l. 1. Iuris Eccles. c. 5. n. 2.* Legatos Apostolicæ Sedis esse triplices. 1. qui *de Latere Pontificis* cui semper assistunt, mittuntur, ac propterea *Legati de Latere* appellantur, *c. Decreto. c. Si quis Episcopus. 2. q. 6.* quod Officium solis Cardinalibus committitur, non item non Cardinalibus.

Qui sunt *Legati secundi generis,* dicuntur *Nuntij,* adjunctâ subinde hâc clausulâ *cum potestate Legati de Latere,* quod plus facultatis & potestatis arguit, quàm communiter Nuntiis sine eâ clausulâ competat, etsi Cardinalibus æquari nunquam soleant. Tales sunt Nuntij Germaniæ, Hispaniæ, Franciæ, Poloniæ, Venetiarum &c. qui in illis locis multa tractant in personâ Pontificis, eiúsque autoritate procedunt *c. 1. d. 94.* olim Græco vocabulo *apocrisiarij*, quasi Secretarij dicti, imò & *Presbyteri* de Latere, vt in Concilio Sardicensi. c. 7. prout refertur *in c. Si quis Episcopus. 2. q. 6.* Qui autem sine eiusmodi potestate Legati mittuntur, ad terras & vrbes Ecclesię regendas, neque Legati, neque Nuntij dicuntur, sed *Gubernatores,* habentes solùm jurisdictionem temporalem.

Tertij sunt *Legati Nati,* qui non constituuntur à Pontifice, sed habent hoc Officium ab antiquo, autoritate Apostolicâ dignitati vel officio suo annexum, siue adnatum, ideóq; nati dicuntur; quia cum officio illis adnascitur. Tales sunt *Archiepiscopus Salisburgensis* in Germaniâ, *Remensis in Franciâ, Eboracensis in Angliâ*, quàm triplicem Legatorum speciem explicant *Azor Instit. moral. p. 2. lib. 2. c. 17. Mol. de Iust. to. 6. disp. 9. n. 2. Barbos. l. c. & alij.* Nos ea tractabimus, quæ ad intelligentiam huius tituli iuxta Canones eo comprehensos spectant.

Cap. I. Cùm non.

Alexander III. Vniuersis Suffraganeis Cantuariensis Ecclesiæ.

SVMMA.

Licèt Archiepiscopus iste metropolitico jure audire non debeat causas Episcopatibus vestris, nisi per appellationem delatas ad eum, legationis tamen obtentu, vniuersas per appellationem vel querimoniam ad se peruenientes, audire potest & debet, sicut in prouinciâ suâ vices nostras gerere comprobatur.

EXEGESIS.

Metropolitico jure) Not. I. Duplex jus concurrebat in Archiepiscopo Cantuariensi; Metropolitæ, & Legati, ratione prioris non potuit audire vel cognoscere causas pertinentes ad Suffraganeorum Episcopatus & subditos, nisi per viam appellationis ad se deuoluerentur; Ratione posterioris non debuit expectare viam appellationis, sed potuit audire etiam simplices querelas, quia Legatus Papæ, tantum (imò plus) potest in suâ prouinciâ, quàm *Ordinarius* potest in suâ diœcesi, qui potest non tantùm subditorum appellationes, verùm etiam quasvis querelas audire.

Not. II. Quod dicit *Panorm. hic n. 2.* post Speculat. Legatum concurrere cum quouis Ordinario existente in prouinciâ suâ, siue sit Abbas, siue Episcopus, siue Archiepiscopus, siue Patriarcha, posséque conferre beneficia & exercere omnia, quæ exercent isti ratione ordinariæ jurisdictionis. Quin ipse quoque Legatus habet jurisdictionem ordinariam in prouincia suæ Legationis, *iuxta c. 2. eod. in 6.* quod confirmat ipsa potestas conferendi beneficia, & quòd officium ipsorum morte Pontificis non expirat, vt ibidem dicitur.

Neque repugnat, quòd *Iurisdictio ordinaria dicatur conuenire nomine proprio, & esse radicata in personâ ordinarij, qui non gerit vices alterius, sed vtitur jure proprio,* vt notatur *in c. Quoniam Abbas. de off. deleg.* Resp. enim cum eod. *Panorm.* jurisdictionem Legati esse quidem *ordinariam, sed non ordinario modo indultam,* neque enim habet certum locum à Iure deputatum, sed præest, vbi Papa jubet, qui habet jurisdictionem per totum mundum, *c. Cuncta per mun-*

mundum.d.9.q.3. Est verò jurisdictio Legati ordinaria ex eo, quia hi Legati regunt prouinciam ex Concessione Principis,& sunt instar Proconsulum, qui apud Romanos præerant prouinciis, vide dictum *c. Cuncta per mundum.* ibid. *per querimoniam & gloss ibid.*

Not. III. Etsi Legatus concurrat in Jurisdictione cum Ordinario, non potest tamen compellere actorem, vt potiùs causam deferat ad se, quàm ad Ordinarium; Nam cùm quis habet plures judices, relinquitur ipsi optio, quem eligat, vt *habet gloss. in l.fin.C. vbi in rem actio, & in c. Dilecti. de for. compet. & in c. Statutum.§. Cùm verò. de rescript.in 6.* Adverte denique, quod monet *Panorm. n. 6.* quòd Legatus non possit deponere Episcopum, cognoscere tamen causam, an deponendus sit, potest tam ipse, quàm Archiepiscopus, depositio autem reseruatur Papæ, *6. q.3. c. Quamuis.*

Cap. II. Studuisti.

Alexander III. Magistro Columbo.

SVMMA.

Quærenti Columbo, vtrùm si Legatus sit in prouinciâ, causam alteri specialiter delegatam à Pontifice, possit Legatus cognoscere, vel processum impedire? Respondet Papa, cùm mandatum speciale deroget generali, Legatum hoc non posse, neque irritare sententiam secundùm formam mandati promulgatam, nisi speciale super hoc mandatum acceperit; ipsam tamen, si rationabiliter lata fuerit, confirmare valebit, & executioni mandare.

EXEGESIS.

Alius, qui sit generalis &c.) Not. I. Ideò Legatum generalem, non posse se intromittere in causâ alteri specialiter delegatâ, quia videtur illi priuatiuè commissa, conuenienter illi regulæ, quam allegat Pontifex, & rectè secundùm illam decernit, ad vitandam confusionem causarum & jurisdictionum. Cùm enim delegatus, ratione specialis commissionis, sit maior effectus legato, eiusmodi causa censetur illius potestati subtracta. Non potest tamen Legatus compelli à Subdelegato, vt sententiam ipsius confirmet, vel exequatur, cùm enim Pontifex verbum præceptiuum nô adhibeat, sed solùm dicat, illum valere, i. e. posse; videtur ipsius arbitrio relinquere, vtrùm velit confirmare vel exequi sententiâ delegati. Quare minùs probantur, quæ hic disputant, an possit vnus alterum compellere, vel an ab vno ad alterum sit appellandum; Cùm enim Sedes Apostolica vbique intendat tranquillitatem & decentiam, crediderim potiùs illius mentem esse, vt in talibus casibus recurratur ad ipsam, quàm vt Ministri ipsius & præsertim Legati in casibus jure non expressis, inter se cum scandalo contendant, quis altero sit maior?

Cap. III. Nisi specialis.

Innocentius III. Tit. S. Laurentij Presbytero Card. Sed. Apost. Legato.

SVMMA.

Obiurgat Pontifex Cardinalem Legatum, qui spretis Canonicis sanctionibus, & Consuetudine Generali, motu proprio præsumpsit Troianum Episcopum de Troianâ Ecclesiâ ad Panormitanam de facto transferre.

EXEGESIS.

Pænâ docente cognosceres, quantum excesseris.) Not. I. Ex *glossa*, quòd Iudex potest pœnam remittere ratione amicitiæ, *c. Clerico. d. 50. & c. Veniam. d. 35. q. 9.* quod verùm esse ait, *Ioan. Andr. & Host.* de pœnâ, quam potest Iudex *imbursare*, intellige mulctam pecuniariam, quam possit in bursam seu lucrum suum vertere & sibi applicare, nisi cedat in damnum boni publici, vel præiudicium aduersarij, vel alterius, v. g. fisco suo, si est Princeps.

Not. II. Materiam de relaxatione pœnæ, à Canonistis satis intricatè explicari; ex Theologis autem *S. Th. 2. 2. q. 67. a. 4. Valent. to. 3. d. 5. q. 12. puncto 4. Soto lib. 5 de iust. q. 4. a. 4. Azor. p. 3. c. 23.* sic facilè expediri:

1. Contra vtilitatem publicam non potest vllus Iudex licèt supremus, pœnam justam relaxare, vt si ex tali relaxatione sequeretur maior peccandi libertas. 2. Neque ordinariè id facere potest contra voluntatem accusatoris, aut in notabile præjudicium alterius, quia accusatori fieret repetita, alijs noua iniuria, nisi aliud postulet bonum commune, aut metus maioris mali, quo casu bonum priuatum accusatoris, debet cedere bono publico. 3. Certum est, judicem inferiorem etiam volente accusatore, siue parte aduersâ, non posse pœnam relaxare, nam ad eum pertinet tantùm exequi leges Superiorum, non in illis dispensare. 4. Per Iudicem supremum non intelligi hîc solùm Pontificem, aut Imperatorem, aliósque Principes, qui non habent, aut recognoscunt Superiorem, sed etiam illos qui habent jura supremi Principis, siue *Regalia*, inter quæ est *bannus sanguinis.* Si autem solùm haberent potestatem puniendi, & non etiam relaxandi pœnas; non esset *Ius Regium siue Regale*, cùm potestatem puniendi habeant quoque Iudices inferiores siue ministeriales, qui jura supremi Principis minimè participant, vt sunt Prætores, aliíque. Confirmat id notoria Principum Imperij praxis, qui supplicia capitalia reis siue post, siue ante sententiam, liberè remittere aut mitigare solent, nemine repugnante, modo ex justâ causâ, sine damno alterius, aut præiudicio boni publici id fiat.

Not. III. Quòd nemo præter Papam potest Episcopatus diuidere, vnire, vel Episcopos ab vno in alium transferre *per hoc & seq. cap. aliósque Canones, ad quos se refert Pontifex,* & simul ad notoriam Eccle-

Ecclesiæ consuetudinem. Cuius transgressionem ex speciali honestâ dilectione huic Cardinali, sine præiudicio vtique tertij, aut boni publici, remisit.

Cap. IV. Quòd translatione.

Idem eidem.

S V M M A.

Licèt Cardinali, (ad quem Innocentius scribit cap. 3.) commissa foret generalis legatio Regni Siciliæ, non debuit tamen manum extendere ad reseruata Summo Pontifici, & si quædam specialia concessa fuêre Legatis, vt absolutio percussoris Clerici, eáque ex ipso officio iam videantur licere Legatis, non tamen existimandum est, potuisse dictum Cardinalem Panormitanam Ecclesiam subijcere Messanensi, concesso sibi primatiæ priuilegio, aut duos Episcopatus vnire, vel duos diuidere, sine licentiâ speciali.

E X E G E S I S.

Intelligitur ex priori; summa est, quòd potestas Legatorum Sedis Apostolicæ se non extendat ad Pontifici reseruata specialiter, qualia attentauerat iste Cardinalis.

Cap. V. Licèt.

Idem Bononiensi Episcopo, & M. Capellano Subdiacono nostro.

S V M M A.

Cum Tranenses Canonici initio dissentientes, tandem vnanimiter Guilielmum fratrem Abbatis Cassinensis in Archiepiscopum elegissent, eiusque electionem Portuensis Episcopus, tum Legatus, examinari præcepisset, Abbas Cassinensis grauiter apud Pontificem questus est, quòd dictus Legatus Nuntiis iam Romam missis, eandem electionem nimis malitiosè denuò examinare præsumpserit, Pontifex hanc examinationem, tanquam à non suo judice factam, vt iam ad suum examen delatâ, censuit irritam & inanem.

E X E G E S I S.

Probat hic 1. quòd Legatus ex quo causam ad Superiorem i. e. Papam remisit, vti fecerat iste Episcopus Portuensis, mittendo Romam prius electionis examen, desinit esse judex illius; adeòque idem Episcopus nihil vltra juris habuit ad electionem istam denuò examinandam.

Cap. VI. Dilectus.

Idem S. Petri, & S. Leonis Abbatibus, & R. Archid. Tullens.

S V M M A.

Cum Pranestinus Episcopus Legatus Papæ, Ecclesiam S. Trudonis Roberto Canonico Metensi contulisset, & Metensis Archidiaconus, ad quem præsentatio pertinebat, asserens, id se inconsulto fieri non potuisse, eundem Robertum molestare præsumeret; Mandauit Pontifex: cùm plus Iuris habeat in Concessione Prælatus, quàm in præsentatione patronus, nec præiudicetur Prælato, si quando per Apostolicæ Sedis Legatum eo inconsulto Ecclesia concedatur, dictum Archidiac. cogi, vt à dicti Roberti super hoc molestatione desistat.

E X E G E S I S.

Roberto Canonico Metensi contulisset.) Nota; quòd Legatus Papæ potest conferre beneficia existentiâ in prouinciâ, siue ciuitate sibi decretâ, quod tamen iuxta Panorm. intelligi non debet, nisi de Legato de Latere, alij enim Legati id non possunt, nisi ex speciali concessione. *c. 1. eod. in 6.*

Cum igitur plus Iuris habeat) Panorm. assignat duplicem huius comparationis intellectum, Vnum respectu eiusdem beneficij, quod conferendo, plus tribuat beneficiato Ordinarius, quàm Patronus ad illud præsentando; Alterum respectu diuersorum beneficiorum; & itidem verum est, pinguius jus tribui ab instituente & conferente, quàm à præsentante; quia per præsentationem præsentatus solùm acquirit Ius ad rem, per Collationem verò & Institutionem consequitur jus plenissimum in re; quod fundatum est in ipso jure Prælati, non in merâ gratiâ, vt jus patronatûs. Vtroque autem sensu procedit argumentum Pontificis à maiori ad minus. Cùm plus juris habeat in Concessione beneficij Prælatus, quàm in præsentatione Patronus, neque tamen præiudicetur Prælato, si Legatus ipsum præueniat conferendo beneficium, quod ipse conferre poterat ac volebat, ita multo minùs præiudicatur Patrono, si illo inconsultò eiusque præsentatione nec requisitâ, nec expectatâ, Legatus conferat beneficium, quod ad illius præsentationem ordinariè pertinet.

Quæ tamen non procedunt nisi de jure patronatûs Ecclesiastici, quia si Patronus est laicus, vel Clericus habens jus patronatûs jure patrimonij, non potest Legatus conferre beneficium sine illius consensu. *c. Dilectus. de jure patr.* imò vt not. *Panorm.* neque valet prouisio Papæ de tali beneficio, nisi fiat mentio de patronatu laicorum.

Digitized by Google

Cap VII. Nouit ille.

Idem Illustri Regi Francorum.

S V M M A.

Cùm Rex Francorum quereretur, quòd Legatus Papæ ipsi certâ ratione suspectus, extra fines Regni Francorum, in terram suam interdicti sententiam promulgâsset, respondet Pontifex, quòd etsi fines Regni Francorum Legatus exierat, nondum tamen fuerat terminos suæ Legationis egressus, cùm etiam in Viennensi, Lugdun. Bisunt. prouinciis legationem ipsi iniunxerit.

E X E G E S I S.

Nota per h. t. Legatum, seu Præsidem in duabus prouinciis, propter connexitatem territoriorum, posse expedire negotia vnius Prouinciæ in aliâ, quia duæ Prouinciæ, respectu talis Legati, censentur vna Prouincia, licèt aliàs sint distinctæ quoad limites & dominia, *ita Barbos. hic multos allegans,*

Cap. VIII. Volentes.

Gregorius IX. Patriarchæ Hierosolymitano.

T E X T V S.

Fraternitati tuæ Legationis officium in Prouincia tua tibi duximus committendum, ita tamen, quòd si Legatum ad partes illas de Latere nostro contigerit destinari, executionem ipsius officij, quamdiu Legatus ipse ibi fuerit, pro Sed. Apostolicæ reuerentiâ omnino dimittas.

Est textus clarus, eò tendens, vt præsente Legato de Latere, Legatus minor officio suo supersedeat. vide *Panorm. pluribus disputantem.*

Cap. IX. Excommunicatis.

Idem.

S U M M A.

Excommunicatos pro iniectione manuum violentâ in Clericos, Legati, qui non sunt de Latere, extra Prouinciam sibi commissam, neque eos, qui aliunde eò veniant; Neque Legati nati, subditos suos etiam in Prouinciâ suâ possunt absoluere, nisi de speciali gratia amplius ipsis concedatur.

E X E G E S I S.

Notatur ad hoc c. Concessiones factas Cardinalibus de Latere, non extendi ad alios Legatos non Cardinales, aut qui non sunt de Latere. Si tamen adijciatur illa clausula, *cum potestate Legati de Latere,* videntur habere potestatem, vt clausula illa aliquid operetur, quod verbis respondeat, nisi aliunde constet, potestatem hanc esse limitatam.

Cap. X. & Fin. Nemini.

Idem.

S V M M A.

Legatorum Sedis Apostolicæ Statuta in suâ Prouincia edita, durant tanquam perpetua, etiam post illorum egressum. Si autem causas delegârint aliquibus, jurisdictio illorum expirat, si ante Legatorum discessum horum citatio non præcesserit.

E X E G E S I S.

Nota I. ex h. t. Legatos Statuta facere posse, eàque esse perpetua, non minùs, quàm Statuta & Ordinationes, quæ fiunt ab Episcopis & Archiepiscopis in Synodis Diœcesanis & Prouincialibus, neque expirant cum morte conditoris, vti neque Indulgentiæ tam à Legatis, quàm Episcopis & Archiepiscopis concessæ, vt animaduertit *Barbos. n. 2. 3. 4.*

Not. II. Quod sæpius diximus, præsertim *L. 2. Partis* citationem sufficere, vt res non dicatur esse integra, & jurisdictio perpetuetur, vide. *Marant. p. 4. d. 5.*

IDEM TITVLVS DE OFFICIO LEGATI, IN VI.

Cap. I. Officij.

Innocentius IV.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt Legati Eccles. Romanæ quantumcunque plenam Legationem habeant, siue missi fuerint, siue nati, vi Legationis, beneficia conferendi nullam habeant potestatem, nisi hoc alicui specialiter indulgeatur. Secus est in Cardinalibus (quos appellat fratres) qui sicut honoris prærogatiuâ lætantur, sic eos autoritate fungi vult ampliori.

E X E G E S I S.

Nota I. Quòd potestas Legatorum conferendi beneficia, se non extendat, ad ea, de quibus specialiter disponitur in Concordatis Germaniæ, vel aliarum Nationum, contra quæ neque ipsi Pontifices quidquam attentant.

Nota II. Quando Pontifex generatim de Fratribus loquitur, intelligi Cardinales, hos enim in hoc c. intelligi probatur ex subiectâ materiâ, etsi alioquin Episcopos quoque hâc appellatione dignantur.

CAP.

Digitized by Google

Cap. II. Legatos.

Clemens IV. tit. S. Caciliæ Presbytero Card. Apostol. Sedis Legato.

SVMMA.

Legatos, quibus instar Proconsulum, cæterorumque Præsidum, certa sunt decreta Prouinciæ, Pontifex Ordinarios reputat, & declarat commissum illis Officium, morte Pontificis committentis non expirare.

EXEGESIS.

De potestate ordinariâ Legatorum satis diximus ad *cap. 1. De potest. delegati.* hoc lib.

Cap. III. Præsenti.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Declarat Pontifex 1. Reseruationes quorumcunque beneficiorum à Sede Apostol. Legato factas, & decreta desuper interposita, nec non processus quoslibet per eum vel executores habitos (modò ad collationem beneficiorum iam vacantium non sit processum) finitâ legatione eo ipso iuribus vacuari; neque executores talia beneficia conferre posse.

2. Prohibet, ne Legatus, postquam in aliquâ Cathedrali Ecclesia aliquam reseruationem fecerit, aliam eâ pendente faciat ibidem.

3. Nec etiam postquam alibi reseruauerit beneficium, ad cuiuscunque collationem pertinens, aliud ad eiusdem collationem pertinens reseruatione alterius pendente, sibi quoquo modo reseruet. Secus attentata viribus non subsistant.

EXEGESIS.

Cùm reseruationes ad beneficia vacatura, vnà cum gratiis expectatiuis, *à Concil. Trid. Sess. 24. c. 19.* penitus sint sublatæ, & prohibitiones huius cap. sint claræ, etsi post dictum Concil. non habeant vsum, non immoramur.

Cap. IV. Deliberatione.

Idem.

SVMMA.

Inhibet Pontifex 1. ne aliquis Sedis Apostol. Legatus quantamcunque plenariam obtinens Legationem, Cathedrales, vel Regulares, aut Collegiatas Ecclesias, seu ipsarum Cathedralium dignitates maiores post Pontificales & electiuas, vllatenus sibi reseruet, nec de ipsis aliquatenus se intromittat, neque liberæ electioni aut postulationi obstaculum quomodolibet interponat.

Prohibet 2. Ne Legatus cuicunque concedat, vt ab iis, qui beneficia intra eius Legationem habentes, ea in illius manibus voluerint liberè resignare, ipsorum resignatione receptâ, illa valeat personis idoneis resignare, cùm per hoc posset aperiri via contra Lateran. Concil. ad beneficia vacatura.

3. Concessiones & inde secuta, statuit esse irrita, & vult hoc non solùm ad futura, sed etiam ad præterita, & adhuc pendentia negotia extendi.

EXEGESIS.

Prima prohibitio est clara, secunda in hoc consistit, quòd non liceat Legato cuicunque vel quibuscunque concedere, vt Resignationes beneficiorum intra ipsius Prouinciam possint recipere, & postea personis idoneis conferre. Vtroque enim modo reperitur via ad beneficia vacatura, siue idem sit, qui resignationem accipiat & beneficium conferat, siue vnus accipiat, & alter conferat, vt bene notat glossa, quia vtroque modo potest alicui spes aut promissio fieri, beneficium resignatum aut resignandum obtinendi, repugnante Concil. Lateran. c. 8. quod celebratum fuit sub Alex. III. Cui non obstat, quòd ipse Legatus possit resignationem accipere & beneficium conferre, quia non tam facilè aperitur via ad beneficia vacatura, quàm si id committat alteri, vt obseruat glossa.

Cap. V. Collatio.

Idem.

TEXTVS.

Collatio beneficij per Legatum Apostolicum alicui facta, nullius momenti existit, si in eâ non fuerit habita mentio illius beneficij, quod primitus obtinebat.

EXEGESIS.

Nota I. Beneficij collationem à Legato illi factam, qui tacet se habere aliud beneficium, esse subreptitiam & nullam, sicut est illa, quæ fit à Papâ, vt habetur *in cap. Motu proprio de Prabend. in 6.* Cùm verò Pontifex id solùm statuat de illâ collatione, quæ fit ad petitionem illius vel alterius pro eodem oblatam, cui beneficium confertur; illam autem collationem, quæ fit motu proprio ex merâ liberalitate, nolit irritam reputari, etsi is, cui fit gratia, de alio beneficio, quod habet, mentionem non faciat. Quæritur ergo, Vtrum itidem collatio Legati sicut Papæ motu proprio facta, tacito beneficio ante habito, sit valida & solùm illa sit irrita, quæ fit ad instantiam alterius beneficium quantumuis modicum quod jam obtinet, reticentis?

Respondetur 1. Ordinarios regulariter beneficia

Digitized by Google

ficia posse aut solere conferre ex motu proprio siue officio, quia vniuersalem aut certè magnam habent notitiam beneficiorum ac personarum, vt adeò non facilè possint obrepere aliqui ad plura beneficia illegitimè ab illis obtinenda. Secus est in Pontifice & Legato, qui non possunt exactè notos habere subditos suos per totum Orbem vel Prouinciam, sicuti habent Episcopi intendentes suis Episcopatibus.

Resp. 2. Etsi aliqui negant Legatum posse vti hâc clausulâ: *Motu proprio.* Glossa tamen rectè tenet contrarium, quam sequitur *Panorm. in c. Tuam. de etat. & qual. Prefic. in Reg. 16. Cancellar. q. 8. n. 3. facit d. c. int. Tuam*, vbi Pontifex laudat Legatum, quòd Monachum quendam ad reformationem cuiusdam Monasterij, *ex sua dumtaxat prouisionis officio*, (quod rectè accipitur pro clausulâ *Motu proprio*) Abbatem constituerit. Deinde cùm Ordinarij secundùm hanc clausulam beneficia conferant, cur Legatus non possit idem? Denique *motu proprius* nihil aliud significat in proposito, quàm quòd Papa, vel Prælatus, secundùm notitiam idoneitatis, quam habet de personâ & beneficio, illiusque meritis ipsi vult conferre gratiam singularem, non attento, istum aliud beneficium obtinere, neque precibus si quæ interueniunt, quibus seclusis nihilominus facturus esset gratiam; Quâ ratione quin etiam Legatus procedere possit, nihil obstat; ad quem *cap. Motu proprio* loquens de solo Pontifice, ob paritatem rei & rationis rectè extenditur.

T I T V L V S XXXI.

DE OFFICIO IVDICIS ORDINARII.

In Rubricam.

HÆc satis intelligitur ex illis, quæ diximus ad Rubricam *tit. de Off. & Pot. Iud. deleg.* Adde ex *Panorm. hic.* Postquam visum est de officio Legati specialis, nunc subijci in genere de officio cuiuslibet Ordinarij. *De eâdem materiâ tractatur 3. q. 7. 19. q. 3. 10. q. 1. & q. 2. & q. 3. 18. q. 2. per totum. 30. q. vlt. c. Incerta. q. 3. q. 5. c. Quia suspecti. Idem Titulus, extat in 6. & Clementinis.*

Cap. I. Perniciosam.

Ex Synodo Ioannis Papæ.

SVMMA.

Habeant igitur Episcopi singularum vrbium, in suis diœcesibus liberam potestatem, adulteria & scelera inquirere & iudicare secundùm Canones, absque impedimento alicuius. Et cùm opus fuerit, publicum conuocent auxilium.

EXEGESIS.

Liberam potestatem.) Nota I. Episcopos habere liberam potestatem coërcendi adulteria & concubinatus tam laicorum, quàm Clericorũ etiam iuxta *Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 8.* vbi certas pœnas constituit, aliis pœnis contra Adulteros & Concubinarios inflictis, & in suo robore permansuris. Quomodo autem tum in genere, tum in specie inquisitio fieri debeat, dicimus *lib. 5. t. 1.*

Not. II. In causis merè Ecclesiasticis, vt sunt *Sacrilegium, Matrimonium &c.* cognitionem & sententiam pertinere ad Episcopum. In causis mixtis, dari locum præuentioni, inter judicem secularem & Ecclesiasticum, vt *not. Panorm.* & constat *ex lib. 2. tit. 1.* Neque in his potest se intromittere, nisi indirectè ad pœnitentiam imponendam, & ad delictum siue peccatum impediendum. *c. Nouit. de Iudiciis.* In notoriis autem non nisi datâ negligentiâ judicis secularis, vt post *Innocent. in d. c. Nouit.* not. *Panorm. hic n. 7.*

Nota III. Sicuti Iudex secularis tenetur præbere brachium seculare Iudici Ecclesiastico, & recusans sine causâ justâ, ad hoc per censuras compelli potest; ita Iudex Ecclesiasticus, tenetur vicissim Iudici seculari, porrigere brachium Ecclesiasticum, cùm hoc tamen discrimine, quòd secularis non potest Ecclesiasticum compellere, sicut hic illum, sed debet ad Superiorem judicis Ecclesiastici recurrere, vt not. *Panorm. n. 10. & 14.*

Nota III. Aliquos, vt *Hostiensem & Ioan. And.* existimare, punitum à Iudice Ecclesiastico non posse puniri à seculari, quia non debet quis bis judicari. *c. Quid ergo. 32. q. 2.* sed in contrarium est sententia, quam judico communem, & rectè tradit *Panorm. hic n. vlt. quantumcunque quis punitus fuerit in foro Ecclesiastico, posse puniri quoque in seculari.* Neque obstat Regula *de non bis puniendo*, intelligi enim debet de pœnâ adæquatâ, quæ includit pœnam vtriusque fori; & si non licet punire punitum in foro Ecclesiastico, quo jure licet punire punitum in foro seculari? Accedit praxis generalis Orbis terrarum, quæ punit idem delictum in vtroque foro.

CAP.

Cap. II. Si Sacerdos.

Eugenius Papa.

S V M M A.

Si Sacerdos sciat, aliquem esse reum criminis, vel si confessus fuerit & emendari noluerit, nisi judiciario ordine quis probare possit, non debet eum arguere nominatim, sed indeterminatè, sicut dixit Christus: Vnus vestrum me traditurus est. Sed si ille, cui damnum illatum est, petierit justitiam; potest excommunicare autorem damni, licèt etiam ei confessus sit; sed tamen non nominatim potest eum remouere à Communione, licèt sciat eum esse reum, quia non vt judex scit, sed vt Deus, id est, Dei locum tenens. sed debet eum admonere, ne se ingerat, quia nec Christus Iudam à Communione remouit.

E X E G E S I S.

Pertinet hoc cap. ad materiam de Sigillo Confessionis, quam tractant passim Theologi Scholastici & Morales, ad quos remittimus; Canonistis sufficit scire, Notitiam ex Confessione ad forum externum trahi nullatenus posse, aut debere.

Cap. III. Cùm ab Ecclesiarum.

Alexander III. Florentino Episcopo.

S V M M A.

Cùm à Prælatis Ecclesiastica sententia promulgatur, debet vsque ad condignam satisfactionem inviolabiliter obseruari. Quare mandat Pontifex, si Plebanus Sancti P. in Parochianos suos, interdicti, vel excommunicationis sententiam rationabiliter tulerit, vt Episcopus ipsam inuiolabiliter faciat obseruari, neque sine congruâ satisfactione, & Plebani consensu, illam relaxet.

E X E G E S I S.

Ecclesiarum Prælatis.) Nota, Quòd per h. t. in lata significatione Parochi possunt dici Prælati, quia præsunt Parochianis in foro animæ, idem probat *text. in c. Tua. inf. de Cler. ægrot.* & conuenit etymologia, sunt enim Præpositi, siue Prælati suis Parochianis. Strictè tamen, illi soli dicuntur *Prælati, qui trahunt iurisdictionem aliquam fori contentiosi, concord. gl. in c. Decernimus. de iudic.* Potestque hoc modo etiam iste t. intelligi, vt Plebanus iste habuerit jurisdictionem aliquam, quia excommunicabat Parochianos suos, de Jure intellige speciali, puta ex præscriptione, vel priuilegio, non de jure communi, vt not. *Panorm. n. 2.*

Excommunicationis sententiam &c.) Nota I. Prælatos inferiores Episcopis, posse ferre sententiam excommunicationis in subditos; concordant *c. Sicut tuis. de Simon. & c. Cùm in Ecclesiis de maior. & obed. & c. 1. de eo, qui furtinè.*

Nota II. Quòd sententiam latam à Prælato inferiore, potest Episcopus relaxare, si est irrationabilis; si autem est rationabilis, non debet eam relaxare, sed remittere ad excommunicatorem.

Nota III. Prælatos hos inferiores posse exequi sententias suas, neque debere recurrere ad Superiorem. *Quilibet enim Iudex siue Delegatus, siue Ordinarius, potest exercendo Iurisdictionem, quam habet, suam sententiam mandare executioni*, sed eam quam non habet, exercere non potest, & tunc debet ad Superiorem recurrere, vt notabiliter dicit *Innocent. hic.*

Cap. IV. Cùm Vos.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Fraternitati Vestræ mandamus, quatenus si quando in vacantibus Ecclesiis, in quibus Ecclesiis persona præsentationem non habet, vel quia persona minùs idoneæ præsentantur, vel aliâ de causâ personas in eis non poteritis instituere, appellatione remotâ, ponatis Oeconomos, qui fructus debeant percipere, & eos, aut in Ecclesiarum vtilitatem expendere aut futuris personis fideliter reseruare.

E X E G E S I S.

Persona minùs idonea &c.) Nota I. Ex *h. t.* bene argumentari *Panorm.* quòd patronus laicus præsentans indignum, non sit eo ipso priuatus potestate præsentandi, alioquin Episcopus non deberet ponere Oeconomum, sed Ecclesiæ statim prouidere de nouo Parocho siue Rectore; quod procedere videtur, nisi Patronus scienter præsentet indignum, si enim scienter id faciat, & datâ operâ, tum eâ vice esse priuatum potestate præsentandi, rectè probat idem *Panorm. n. 5. & seq.*

Ponatis Oeconomos &c.) Quorum officium est, fructus percipere & Rectori nouo siue Successori reseruare. quę duo quidem sola exprimit *textus*, sed videtur ad hoc Officium itidem pertinere, *administratio Parochialis & cura animarum*, adeóque Clerico, imò Sacerdoti demandari debere, donec Rector aliquis restituatur, vt custodia Ecclesiæ vacantis sit integra, & nihil interea negligatur. Erit tamen penes Ordinarium, vtrum seculari velit curam & custodiam fructuum demandare.

Nota II. *Custodiam & curam Ecclesiæ vacantis, principaliter pertinere ad eum, qui habet jus instituendi, licèt non sit Episcopus*, quam Regulam ponit *glossa hic, & probat Ioan. Andr.* etsi magis illam probari ratione, quàm jure advertat *Panorm. n. 8.* hanc assignans rationem; nam idem qui habet jus instituendi, siue prouidendi Ecclesiæ Vacanti, videtur multo magis habere quoque curam debere rerum Ecclesiæ, donec ipsi prouideatur, quàm quiuis alius. Nisi ipse patronus sit Ecclesiasticus, cui videtur con-

conuenire custodia Ecclesiæ vacantis, licèt non habeat Jus instituendi, seu conferendi, iuxta *Panorm. l. c.*

Cap. V. Ex parte.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Si qui occultatis excessibus, (pro quibus excommunicati fuerunt) absolutionem à Papâ obtinuerint, aliam causam prætendentes, idque constiterit, debet eos Episcopus compellere, vt cum literis suis rei veritatem continentibus, ad Sedem Apostolicam redeant. Si autem eos de hoc tantùm suspectos habuerit, debet eos exinde coram se compellere, vt purgationem præstent.

EXEGESIS.

Nota, quòd si quis vnâ, vel pluribus excommunicationibus ligatus, vnam vel plures causas veras supprimit, aut falsam allegat, absolutionem esse invalidam, saltem eam, cuius causa subticetur. Vide *Barbos. hic plures allegantem.* Sed hæc ad tit. de Excommunicat. pertinent.

Cap. VI. Significauit.

Celestinus III.

SVMMA.

Cùm quidam pro illicitâ consanguinitatis & affinitatis copulâ excommunicatione notati, ad iudices remotiores literas impetrarent à Papâ, & Legati testium productioni & receptioni nec per se, nec per alium interessent, ideòque subreptitiè absoluti, ad nefariam copulam redirent. Pontifex à quodam Episcopo consultus rescribit, si hæc in ipsius diœcesi contingant, licitè posse ipsum taliter absolutos in pristinæ Excommunicationis sententiam reuocare, & in eâdem tenere ligatos, donec causa in receptione testium, & in aliis legitimum incipiat habere processum.

EXEGESIS.

Nota casum singularem, in quo Episcopus supplet negligentiam Delegati Papæ, scilicet *quando ex malitiâ vel negligentiâ Legati, nutritur peccatum,* & licèt hic *textus,* loquatur in causâ speciali incestûs, idem tamen est in quolibet alio peccato, quod ex culpâ Legati committitur.

Cap. VII. Quanto.

Innocentius III. Auxitano Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex huic Archiepiscopo, quatenus quoscunque Monachos aut Regulares vagabundos inuenerit, nisi ad commonitionem ipsius resipuerint, vt proprium in manibus Prælatorum suorum resignent, conuertendum in vtilitatem domûs, secundùm Abbatis consilium, & Regularem Vitam obseruent: si Prælati illorum ab Archiep. moniti id exequi omiserint, per suspensionem beneficij & officij, appellatione remotâ, eos compellat.

EXEGESIS.

Nota, quòd Officium reuocandi Regulares vagabundos, fugitiuos, & Apostatas, proximè incumbat eorum Prælatis, qui si id negligant, supplere debent per h. t. Archiepiscopi, Episcopi, Ordinarij. Vide *Mirand. in Manual. Prælatorum to. 1. q. 51 a. 3.*

Cap. VIII. Ad reprimendam.

Idem Rothomagensi Archiepiscopo, eiúsque Suffraganeis.

SVMMA.

Sicuti pœnas Canonicas à vobis in subditos latas vultis inuiolabiliter obseruari, ita latas ab aliis debetis inuiolabiliter obseruare, ideóque mandamus, quatenus latam à Lexoniensi Episcopo sententiam in suos subditos & seruetis ipsi, & à vestris subditis faciatis inuiolabiliter obseruari. Tu verò Frater Archiepiscope, (cùm excommunicatio per appellationem non suspendatur) si quis de iniustâ Episcopi sui tibi fuerit excommunicatione conquestus, ad ipsum absoluendum secundùm formam Ecclesiæ remittas. Qui si ipsum noluerit absoluere, tu (receptâ juratoriâ cautione) poteris ipsum absoluere, ita tamen, vt nisi legitimè constiterit, iniquè fuisse excommunicatum, vi juratoriæ cautionis ipsi præcipias, vt ratione Excommunicationis Episcopo suo satisfaciat, aut in illam, appellatione remotâ, eundem reducas.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. *quòd excommunicatus in vnâ diœcesi, est etiā in alterâ excommunicatus, & debet talis censeri in qualibet parte Orbis.* Excomunicatio enim afficit personam, & sequitur eam *sicuti lepra leprosum 1. q. 1. C. Citè turpem. 3. q. 5. c. Quisquis. c. 1. & 2. de treugâ & pace.* Neque eius effectus suspenditur per appellationem, sed hæc pertinent ad materiam de excommunicatione. Deliquerunt ergo illi, qui excommunicatos ab Episcopo Lexoniensi, noluerunt habere pro excommunicatis, vel ex inscitiâ non intelligentes naturam excommunicationis, vel ex arrogantiâ nolentes illius factis tantum honoris deferre.

CAP.

Digitized by Google

Cap. IX. Duo simul.

Idem Turonensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm sit in Canonibus definitum, Primates vel Patriarchas nihil pra cateris habere, nisi quantùm Canones concedunt, vel prisca consuetudo illis contulit, ita vt secundùm Nicenas regulas *sua priuilegia seruentur Ecclesiis; nisi Apostolica Sedes speciale aliquid alicui Ecclesia, vel eius Rectori concesserit. Quamdiu ergo Clerici alicuius Episcopi, coram illo voluerint stare Iuri, compelli non debent ad Iudicium Patriarcha, nisi appelletur ad illum, aut aliquid Sedes Apostolica indulserit.*

EXEGESIS.

Tria ponuntur *in h. c.* per quæ acquiritur Iurisdictio, *lex siue Canon, consuetudo & priuilegium.*

Cap. X. Quòd Sedem.

Idem Turonensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex huic Archiepiscopo, si infirmitate, vel aliâ iustâ causâ detentus, aliquem Suffraganeorum suorum consecrare non possit, quòd alicui Coëpiscoporum suorum vices suas committere ipsi licitum sit, si modò Catholicus habeatur, & Apostolica Sedi amicus.

Intellectus planus est.

Cap. XI. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

S V M M A.

Inter plura alia Pontifex ab hoc Episcopo consultus, an Archiepiscopus causam per appellationem ad se delatam possit iure ordinaria potestatis Suffraganei sui subdito delegare, vel animaduertere in eum, si renuerit suscipere? Respondet, Archiepiscopum non posse eum compellere inuitum, cùm in eum (exceptis paucis articulis) nullam habeat potestatem: licet Episcopus suus sit eidem Metropolitanâ lege subiectus.

Consultus itidem ab eodem, an alicui liceat sine speciali mandato Papa Delegato, (qui aliquem propter contumaciam excommunicauit; aut petitorem, rei seruanda causâ, in possessionem misit) eodem mortuo, volentem parere, absoluere?

Respondet 1. Cùm Delegatus sit maior Ordinario, sine mandato Papa excommunicatum huiusmodi non posse per alium (praterquam in articulo mortis) absolui: nisi Legatus talis sit, cui succedat alius in onere & honore.

Respondet 2. Verùm, vt alius post annum efficiatur verus possessor, coram Ordinario, (vel si eius copiam habere nequiuerit) coram publicis & honestis personis, offerre & prastare de stando iuri poterit cautionem, vt sic post annum recuperare possessionem per Sedem Apostolicam mereatur.

EXEGESIS.

Compellere nequit &c.) Not. quòd Archiepiscopus non potest causas tractare, aut cognoscere, quæ pertinent *ad subditos Suffraganeorum suorum extra causam appellationis*, etiam partibus consentientibus, nec potest illos compellere, ad causas ab ipso commissas suscipiendas, etsi validè possit illam committere, quia Pontifex solam compositionem prohibet, non item Commissionem. Etsi enim Archiepiscopus habeat Iurisdictionem ordinariam in Suffraganeos, eorúmque subditos, non vult tamen illam extendi Pontifex vltra illos articulos, quos dicit esse exceptos ad vitandam videlicet confusionem jurisdictionum, & materiam litium inter Primates, Archiepiscopos, Episcopos.

Ex casibus autem exceptis complures refert *Barbos. hic à n. 4. Quaranta, verb. Episcopi autoritas* quadraginta refert, *Marcus Anton. Genuensis in praxi Archiepisc. Neapol. c. 70.* viginti octo collegit. Illos autem, quos glos. hic enumerat, non esse derogatos existimat *Barbos. hic n. 9. sub fin.*

Cap. XII. Licèt.

Idem Archiepiscopo Senonensi.

S V M M A.

Licèt in corrigendis excessibus Canonica sanctiones appellationem intercludant, & ideò Parisiensi Episcopo mandatum sit, vt tam circa Religiosos quàm seculares Clericos sibi subditos, inquirat & corrigat, appellatione remotâ, qua viderit corrigenda &c. Dicit tamen intentionis sua non esse, Archiepiscopi jurisdictioni derogare, ideóque declarat, quòd si ab eodem Episcopo, non tanquam Delegato, sed tanquam Ordinario aliquis casus emerserit, in quo licitum sit ad Sedem Metropolitanam appellare, quò minùs ad Archiepiscopum tanquam Metropolitanum appellari valeat, nolle se aliquatenus derogare.

EXEGESIS.

Appellationis sit diffugium &c.) Nota I. Quòd *à correctione regulariter non liceat appellare*, quia ille, qui corrigit, non grauat; appellatio verò fundatur super grauamine, *c. Vt debitus. de appellat.* si tamen Supe-

Digitized by Google

Superior in corrigendo excederet modum, appellari potest, vt hîc significat Pontifex, & habetur. *c. De priore*, & *c. Reprehensibilis. eod.* Vnde notat *Panorm. n. 1. iure noviore decretalium*, non esse differentiam inter causas alias & causam correctionis, quia hodie appellari non potest, nisi quis grauetur, vt *in d. c. Vt debitus.* & idem est in correctione, *Iure autē antiquiore*, cùm *opus non esset aperire causam, sed indifferenter omnis appellatio admitteretur, nisi manifestè friuola, vt not. 2. q. 6. c. Ad Romanam.* habebat locum hæc specialitas correctionis, vt non admitteretur appellatio nisi rationabilis, quia præsumebatur aliàs ad effugiendam correctionem interponi.

Nota II. Quòd Papa per suum mandatum ordinariè non intendit alicui præiudicium generare.

Cap. XIII. Irrefragabili.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Vt Ecclesiarum Prælati correctionis & reformationis Officium liberè exerceant, decernit Pontifex, vt executionem nulla consuetudo, vel appellatio valeat impedire, nisi debitam formam excesserint. Excessus tamen Canonicorum Cathedralium, vbi consueuerunt per Capitulum corrigi, per ipsum ad commonitionem, vel iussionem Episcopi corrigantur, infra terminum competentem ab illo præfigendum, alioquin ex tunc Episcopus ipsos corrigere non postponat.

Cæterùm, si Canonici absque manifestâ & rationabili, causâ maximè in contemptum Episcopi, cessauerint à diuinis, Episcopus nihilominus celebret in Ecclesia Cathedrali, & Metropolitanus ad querelam ipsius tanquam Delegatus super hoc à nobis taliter per censuram illos castiget, ut talia de cætero præsumant &c.

Ista sine difficultate intelliguntur, non itidem obseruantur.

Cap. XIV. Quoniam.

Idem in eodem.

S V M M A.

Quoniam in plerisque partibus permixti sunt populi diuersarum linguarum, præcipit Pontifex, vt Episcopi huiusmodi ciuitatum prouideant viros idoneos, qui secundùm diuersitatem linguarum & rituum illis præsint. Prohibet autem omnino, ne vna ciuitas siue diœcesis, diuersos Pontifices habeat, sicut vnum corpus diuersa capita, quasi monstrum. Sed si propter dictas causas, necessitas postulauerit, Episcopus loci Catholicum Præsulem pro nationibus illis prouidè constituat sibi Vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit subiectus, & si aliter se ingesserit, nouerit se excommunicatum, & si nec sic reliquerit, ab omni Ecclesiastico ministerio deponatur, adhibito, si necesse fuerit, brachio seculari.

E X E G E S I S.

Viros idoneos &c.) Nota I. Pro exemplo talium ciuitatum olim afferri potuisse Constantinopolim, aliásque vrbes Græcas, vbi Græcis permixti habitabant Latini, *Panorm.* assignat etiam Tridentum, vbi Germanis habitant permixti Itali, & vrbem Metensem, vbi iisdem permixti degunt Galli.

Nota II. Cùm *t.* solùm nominet viros idoneos, possint autem ad hoc, vt gubernent populum diuersæ linguæ aut rituum, esse idonei, qui non sint Episcopi, sed Rectores aut Præpositi, aut aliter nominentur, apparet non esse necessarium, vt sint Episcopi, idque suadet experientia in his ipsis vrbibus, quæ pro exemplo afferuntur, vbi nunquam propter diuersas nationes auditum est, electū esse diuersum Episcopum; aut illo opus fuisse ad Pontificalia diuersis populis administranda, quidquid in oppositum censeat *Panorm.* certè praxis horum temporum non habet, etsi fortassis olim habuerit, vt vel crearetur ad hunc finem nouus Episcopus, linguâ & moribus alterius populi conformis, vel assumeretur aliquis Episcopus carens Episcopatu (quales suo tempore fuisse, & *nullaterrenses* appellatos, scribit *Panorm.*) eosdem scil. cum Titularibus, qui nullum Episcopatum de facto tenent, sed solum Titulum.

Constituat sibi Vicarium.) Qualiscunque verò assumatur ab Episcopo, ob hanc causam, non erit nisi Vicarius ipsius, illi per omnia subiectus, grauiter puniendus, si plus affectet; detestatur enim Ecclesia duos Episcopos vel speciem illorum in vnâ ciuitate, vel diœcesi. Non malè tamen advertit *gl.* eiusmodi Vicarium habiturum potestatem & jurisdictionem ordinariam, cùm sit necessaria ipsius officio.

Cap. XV. Inter cætera.

Idem in eodem.

S V M M A.

Episcopi viros idoneos ad S. Prædicationis Officium assumant, potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum (cùm per se ijdem nequiuerint) solicitè visitantes, eas verbo ædificent & exemplo; quibus ipsi cùm indiguerint, congruè necessaria subministrent. Ideóq; Pontifex præcipit, tam in Cathedralibus, quàm in aliis conuentualibus Ecclesiis viros idoneos ordinari, quos Episcopi possint Coadiutores & Cooperatores habere, non solùm in Prædicationis officio, verùm etiam in audiendis Confessionibus & pœnitentiis iniungendis ac cæteris, quæ ad salutem pertinent animarum. Si quis autem hæc adimplere neglexerit, districtæ subiaceat vltioni.

EXE-

EXEGESIS.

Prædicationis munus *proprium esse Episcoporum, & munus ipsorum præcipuum*, confirmat quoq; *Conc. Trid. sess. 25. c. 2. de reform.* cuius decretum quoad substantiam planè conuenit cum decreto *Conc. Lateran. sub Innocentio III. c. 13.* ex quo desumptum est *hoc cap.* Quin, cùm sint successores Apostolorum, quorum medullis inhærebat, & humeris insolubiliter affixa erat per mandatum Christi, prædicatio Euangelij, non possunt illud abdicare, neque irreuocabiliter delegare. *Vnde decipiuntur, & seipsos decipiunt Mendicantes, qui ab aliquo Episcopo obtinent aut extorquent facultatem prædicandi in Ecclesiis Cathedralibus aut aliis, putantes illam dari, aut dari posse in perpetuum* cùm à quolibet legitimo Episcopo successore, possit reuocari, quia Prædecessor non habet potestatem in successores, tanquam par in paris præcipuam Episcopalis muneris partem illis subtrahendi, præsertim si ipsi ad prædicandum fuerint idonei, nec impediti. Vnde Episcopi possunt vel ipsi prædicare, vel ab his Religiosis in alios transferre, seu Religiosos, seu Seculares.

Quod non solùm procedit de Ecclesiis Cathedralibus, sed etiam quibusvis aliis, vigore *c. 4. de reform. sess. 24. vbi Concil. Trid.* statuit, vt *nullus Secularis, siue Regularis, etiam in Ecclesiis suorum Ordinum prædicare præsumat.* Consuetudines ergo, concessiones prædicandi, præsentandi prædicatorem, solùm durant vsque ad contradictionem Episcoporum, qui tamen concessioni, consuetudini, & tolerantiæ prædecessorũ derogare non facilè solent, etsi vigore verborum Concilij (ne sint inania) possint. Quod etiam locum habere in Ecclesiis exemptis, & Sedem Apostolicam nemini prædicandi licentiam concedere solere sine licentia Episcopi, falsò in contrarium allegatus tenet *Barbos. in notis ad Concil. dictum c. 4. sess. 24. n. 13. & 14.*

Cap. XVI. Conquerente.

Honorius III. Episcopo Assisinatensi.

SVMMA.

Cùm conquereretur Oeconomus Monasterij Subasiensis, Episcopum iuribus Episcopalibus non contentum, in Ecclesiis & Capellis Monasterij procurationem exigere, quibus non essent pares, & interrogante Oeconomo, quænam essent hæc Iura? Episcopus quædam specificâsset, re ad se delatâ, & lite contestatâ Pontifex inspectis probationibus & actis vtriusque partis, decernit hæc esse Iura Episcopalia, *quæ Episcopus in Ecclesiis, & Capellis suæ diœcesis ad Monasterium ipsum spectantibus habere debeat:*

Canonicam Obedientiam, subiectionem & reverentiam; Institutionem & Destitutionem; Correctionem & Reformationem, ac Censuram Ecclesiasticam; Iurisdictionem quoque Causarum omnium ad forum Ecclesiasticum de iure spectantium; pœnitentias, & Sacrorum omnium, quæ ab Episcopo sunt recipienda, collationem; Synodum & Synodatici seu Cathedratici nomine duos solidos; quartam decimationum & mortuariorum; *Visitationem quoque annuam, in quâ, nomine procurationis non ampliùs* exigendum est, nisi quantum moderatè Ecclesiæ & Capellæ exhibere possunt.

Denique mandat Pontifex, ne Episcopus Monasterium hoc, plus cæteris suæ diœcesis, in procurationibus oneret; & his iuribus contentus, non amplius exigat, præter moderatum auxilium, iuxta Lateran. Concilium, ex manifestâ & rationabili causâ cum caritate postulandum, sicut ab aliis Ecclesiis eiusdem diœcesis.

EXEGESIS.

Ex hoc c. communiter DD. desumunt, quæ de Iure communi sint iura Episcopalia; Etsi enim Oeconomus Monasterij Subasiensis, solùm de suo Monasterio eiúsque Ecclesiis & Capellis interrogârit, quid nomine Iurium Episcopalium debeatur Episcopo Assisinati; Pontifex tamen *vniuersim respondet ac decernit*, quænam sint Episcoporum, seu Episcopalia iura; & prohibet, ne dictum Monasterium amplius grauetur, quàm alia Monasteria eiusdem diœcesis, & quarumvis aliarum diœcesium, neque enim jus commune plura jura concedit Episcopo Assisinati, quàm aliis Episcopis.

Tractantur autem & explicantur omnia hæc iura aliis locis Iuris Canonici, vt non sit hîc immorandum, breuiter tamen illa enarrat *Panorm. hic. à n. 2. vsque ad finem.* Oportet verò hæc iura Episcopis integrè seruari, ac præstari, nisi quatenus consuetudine sublata alicubi, aut immutata sunt.

Cap. XVII. Vt iuxta.

Idem Abbati & Conuentui S. Remigij.

SVMMA.

Remensi Archiepiscopo firmiter inhibet Pontifex, vt nullos de cætero Seculares in Monasterij Capitulum, (nisi duos vel tres de Canonicis Ecclesiæ suæ, in decenti habitu, aliis quos expedire viderit Religiosis adiunctis,) secum visitationis tempore introducat.

Et textus clarus est, & difficultas abest.

Cap. XVIII. Dilectus.

Idem Episcopo Baiocensi, & Archidiacono Rothomagensi.

SVMMA.

Cùm Abbas Monasterij Rothomagensis exposuis-

posuisset Papa, tertiam partem emendarum, *ex quinque Parochiis ad suum Monasterium spectare ab antiquo, Innocentius autem Papa hisce Delegatis mandâsset, vt auditis hinc inde propositis, causam remitterent ad eum sufficienter instructam, sed Episcopus processum impediret obtentu cuiusdam sententiæ super quibusdam Ecclesiis quoad* legem diœcesanam *promulgatæ pro eodem; ideóque dictus Abbas supplicaret, cùm citatio, causarum examinatio, & decisio, ac emenda ad legem Iurisdictionis pertinere noscantur, non sineret Pontifex hoc prætextu processum vlteriùs impediri: mandauit idem, quoniam hæc de lege Iurisdictionis existunt, sententiâ huiusmodi non obstante, in negotio procedi iuxta formam traditam.*

EXEGESIS.

Quoad legem diœcesanam &c.) Not. I. Quando duæ actiones procedunt ex duobus diuersis juribus siue legibus, tum res judicata secundùm vnam legem, non obstat intentanti alteram legem, quod videtur per se notum, si neutra actio dependeat ab alterâ. Vnde *Panorm.* pro certo supponens, legem *diœcesanam* distingui *à lege jurisdictionis*, infert, huic Oeconomo agenti ex lege Iurisdictionis, non potuisse obstare sententiam ex lege diœcesanâ latam pro Episcopo Monasterium molestante.

Nota II. Constitui quidem in duplici hoc jure totum Jus Episcopale, sed difficulter & variè illud explicari. *Panorm. post Innocentium dicit*, quòd in hâc materiâ non possit dari *inuariabilis Regula* de illis, quæ ad hoc, vel illud jus pertineant, neque hanc diuisionem *in antiquioribus juribus reperiri*, sed solum in hâc decretali nouâ, vt eam appellat *Panorm.* Qui not. legem diœcesanam quandóque sumi *latè, siue genericè*, prout comprehendit quoque legem Jurisdictionis, vt probat *c. Ex auditis. de præscript.* licèt in hoc sensu illam non comprehendat, sed distinguatur contra ipsam, vt species diuersa contra aliam speciem, retinens nomen generis, vt sæpius fit.

Nota III. Glossam has duas species ita distinguere, vt *Lex Iurisdictionis consistat in dando vel conferendo, Ordines videl. aliáque Sacramenta, item consecrando altaria, templa, conferendo beneficia.* Per legem autem *diœcesanam, Episcopus conuocat Synodum, portionem certam ex oblationibus, quartam ex decimis, & funeribus, subsidium item Charitatis exigit &c.* quæ omnia ait *glossa in recipiendo consistunt.* Sed hâc ratione Monasteria non sunt libera à lege diœcesanâ, vt videtur probari ex hoc textu, comprehendit enim ea Lex impensas in visitatione faciendas, ad quas tenentur quoque Monasteria; quartam item funeris eadem Monasteria solvunt, & Episcopi ab ijs recipiunt &c.

Nota igitur IV. Ad legem diœcesanam *à Panorm. hîc post Innoc. in c. 1. De Statu Monach.* referri ea *Iura Episcopalia, à quibus omnia Monasteria iam olim erant immunia, particulari quâdam exemptione, etsi absolutè & simpliciter, sicut Regulares, qui hodie ab Episcoporum potestate exempti sunt, ac dicuntur, exempti non essent.* Alia omnia ad legem Iurisdictionis spectant, cui subiecti sunt; omnes Religiosi, & Seculares Clerici, non simpliciter exempti. Sed cùm in exemptis assignandis non pauca sint controuersa, & consuetudo multa abrogârit aut mutârit, non immoramur. Sufficiat hanc Regulam statuere: *Ea, à quibus Monasteria omnia* (antequam exemptiones vniuersales inducerentur) *erant immunia, pertinent ad legem diœcesanam*, reliqua ad legem jurisdictionis, vtraque autem comprehenduntur sub Juribus Episcopalibus. Vide *de his Azor. t. 2. l. 3. c. 32. q. 2. & c. 31. q. 1.* Rationem autem peculiaris appellationis *legis diœcesanæ* nemo reddit, nisi hæc placeat, quòd Clerici reliqui, sint in omnibus Episcopo Diœcesano subiecti, non item Monachi & Religiosi, sed cum limitatione aliquâ Iuris, Episcopis subsint, à quâ multi Religiosi hodie sunt in solidum exempti.

Cap. XIX. Graue gerimus.

Gregorius IX. Episcopo Suanensi.

SVMMA.

Cùm Episcopus iste in Ecclesias quasdam suæ diœcesis nullam jurisdictionem habens ordinariam, aut delegatam, occasione literarum Papæ super correctione Clericorum sibi transmissarum, in eas interdicti, & in Clericos suspensionis sententiam promulgâsset, Abbate licèt eos corrigere parato: mandat Pontifex, vt prudenter corrigat per seipsum minùs prouidè attentata, & prædictas sententias sine difficultate relaxet.

EXEGESIS.

Literæ super correctione Clericorum emanatæ non dant Jurisdictionem in exemptos, (quales videntur fuisse isti Monachi) nisi specialis addatur Commissio de illis, etsi Episcopus fuerit delegatus Papæ, vt tenet *Chokier de exemptis. p. 2. q. 15. & 16.* Quare Pontifex has literas non dedit super Correctione extraordinariâ & delegatâ, sed ordinariâ; & errauit Episcopus iste, quòd instar delegati voluit procedere adversùs istos per censuras, cùm ipsos corrigere parâtus fuerit Abbas, ad quem, vt notat *Panorm. n. 6.* non obstante exemptione, primò loco pertinet correctio exempti; vbi præterea rectè monet, quòd propter negligentiam Prælati immediati exemptorum potestas non devoluitur ad Ordinarium, (nisi ad hoc habeat potestatem delegatam, vt in causâ correctionis etiam exemptorum habent Ordinarij *à Concil. Trid. sess. 6. c. 3. De reform. sess. 25. de Regul. c. 14.*) sed ad Superiorem Prælati exempti, qui est Papa.

CAP.

Cap. XX. & Vlt. His quibus.

Idem.

TEXTVS.

His quibus ex officio in certis casibus competit, illos absolvere, qui pro violentâ manuum iniectione in Clericos, incidunt in Canonem promulgatæ sententiæ, licèt aliis huiusmodi absolutionem committere, cùm viderint expedire.

EXEGESIS.

Concordat *Conc. Trid. Sess. 14. c. 7. & Sess. 24. de de reform. c. 6.* quod ad alias quoque excommunicationes extendit *Panorm.*

IDEM TITVLVS DE OFFICIO IVDICIS ORDINARII IN SEXTO.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV. In Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Remensis Archiepiscopus in diœcesibus suffraganeorum suorum Officiales foraneos constituat; cùm enim Metropolitanis, ne in dictis diœcesibus quidquam ipsi disponant, aut agant, Canones prohibeant, neque hoc possunt per alios. 2. Nec, quia causas appellationum jam ad se delatas possunt in iisdem diœcesibus delegare, possunt in iisdem tales Officiales instituere, qui (cùm appellatur ad ipsos) citationes, vel inhibitiones faciant; quia in causis jam devolutis, jam jurisdictionem obtinent, idcoque licitè aliis vices suas committunt; non autem in aliis causis futuris, & idcirco neminem debent pro his constituere, nisi aliud Remensis Ecclesia consuetudine obtineat speciali. Etsi verò de consuetudine huiusmodi Officiales in Remensi prouinciâ possint constitui: inhibitiones tamen, ne procedatur in causâ, priùsquam ad Remensem Curiam appelletur, fieri Pontifex penitus inhibet. 3. Officialibus autem Remensis Archiepiscopi, (quamdiu in suâ prouinciâ, vel circa illam extiterit) ne in suffraganeos, interdicti, vel suspensionis vel excommunicationis sententiam proferant, prohibet. Et hoc idem ab Officialibus aliorum Metropolitanorum, ob reuerentiam Pontificalis Officij, præcipit obseruari.

EXEGESIS.

Nota, quòd Archiepiscopus in suffraganeos subditorum, nisi in casibus jure expressis jurisdictionem nullam habeat. *Vide Marcum Anton. Genuens. in praxi Archiep. c. 70. n. 7.* Quarant. in Verb. *Episcopalis Autoritas*; Imò nec diœceses suffraganeorum ipsi ingredi conceditur jurisdictionis exercendæ causâ; neque Pontificalia administrare ibi potest, juxta *Zerolam in praxi p. 1. verb. Archiepiscopus:* Et licet ipse in personâ possit suffraganeum Episcopum suspendere, interdicere, & excommunicare; id tamen ipsius Vicarij & Officiales, si ipse sit præsens, aut procul non absit, non possunt. Unde ex ratione, quam Pontifex hic assignat, *reuerentiam* videl. *potestatis & dignitatis Episcopalis*, porrò concluditur, Vicarium nihil habere jurisdictionis in Episcopos suffraganeos, vt *cum aliis docet Barbos. n. 9.*

Cap. II. Si Canonici.

Gregorius X. In Generali Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Si Canonici à divinis cessare voluerint, ut alicubi seu ex consuetudine, seu aliàs sibi vendicant, cessare voluerint, prius instrumento publico, vel patentibus authenticis, cessationis causam ei, contra quem stant, assignent. Quæ si Canonica non fuerit, omnia cessationis tempore de prouentibus Ecclesiæ percepta restituant, quæ verò pro illo tempore ipsis præterea debentur, non ipsis, sed Ecclesiis cedant, & nihilominus ei, contra quem cessant, de damnis & iniuriis satisfaciant. Vicissim, si causa fuerit Canonica judicata, is qui occasionem dedit, ad omne interesse dictis Canonicis ad certam quantitatem superioris arbitrio condemnetur. Ceterùm, abusum illorum, qui sacras imagines in aggrauationem cessationis in terram prosternunt, & vrticis ac spinis supponunt, reprobat, ac de cætero prohibet; statuens eos durâ sententiâ puniendos.

EXEGESIS.

A diuinis cessare voluerint, &c.) Not. I. *Cessatio à diuinis, quæ & suspensio organorum dicitur, est Ecclesiastica prohibitio, ob quam Clerus cessare debent certo aliquo loco à diuinis Officiis, & Sacramentorum administratione, nisi quatenus tam necessitas postulat*, ita bene definit *Laymann. l. 1 tr. 5. p. 4. c. 6.* vbi mox addit: *esse quidem similem interdicto, reipsâ tamen differre*, in eo inprimis, quòd (siue sit generalis, siue particularis) non sit Censura, nec propriè dicta pœna, sed simplex prohibitio, facta ex mœrore ab Ecclesiâ, vel Ecclesiasticis, propter grauem injuriam sibi, honori aut cultui diuino illatam, vt hâc ratione, qui injuriam intulit, aut infert, desistat & pro injuriâ satisfaciat, vt colligitur ex *Clement. 1. de sent. Excomm.* Est enim res terroris & horroris plena, nulla diuina officia in aliquâ Ecclesiâ (præter baptismum paruulorum, & pœnitentiam morientium) aut loco celebrari; nec permitti, vt aliquatenus celebrentur, vt statuit Pontifex ibid. *præcipiens cessationem à diuinis, prælatis* [illegible] propter delictum

by Google

lictum Regis Angliæ, detinentis uxores filiorum suorum. Alias verò differentias exequitur *Laymann. l. c.*

Nota II. Quicunque Censuras & nominatim interdictum ferre potest, is etiam decernere potest cessationem à diuinis, qui videl. Episcopalem jurisdictionem habet, aut ipsi similem, consuetudine, priuilegio aut præscriptione acquisitam, vt significat Pontifex *initio huius c.* obtinere Capitula, Collegia, vel Conuentus secularium, aut Regularium personarum, & magis confirmatur ex *Clement. I. de sent. Excomm.* vbi dicit Clemens, *se ipsos hoc uno lumine, sine decore ad repellendas iniurias illis factas priuare nolle, nec debere.* Hortatur verò, vt statuta Pontificum de his edita obseruent, per quæ vel maximè videtur intelligere hanc decretalem, vbi modus seruandus in cessatione hâc decernendâ accuratè & seuerè præscribitur, adjuncto *c. Quamuis. inf. eod.* sed vsus tam ipsius cessationis, quàm modi, videtur in nostris saltem partibus exoleuisse.

Cap. III. Ordinarij.

Idem.

SVMMA.

Ordinarij subditos suos plures dignitates, seu Ecclesias curatas habentes, seu personatum aut dignitatem cum beneficio curato, compellant dispensationes super ijs, intra terminum exhibere. Quòd si justo impedimento cessante non faciant, beneficia, quæ eo ipso illicitè detineri constabit, personis idoneis conferantur. Si de dispensationis exhibitæ sufficientiâ dubitetur, ad Sed. Apost. recurrendum erit. In conferendis insuper personalibus dignitatibus & beneficiis, habentibus curam animarum, Ordinarij obseruent, ne plura similia habenti, ea conferant, nisi dispensatio euidenter sufficiens ostendatur. Quâ etiam ostensâ, nisi in eâ exprimatur, quòd tale beneficium liberè retinere valeat cum jam obtentis, vel vt alia liberè ac sponte resignet; aliter facta collatio, nullius sit momenti.

EXEGESIS.

Ad effectum h. c. noto, quòd vacat ipso jure beneficium, *per non ostensionem tituli*, seu dispensationis coram Ordinario, postquam beneficiatus monitus fuerit, vt notat *cum aliis Barbos. n. 7.*

Cap. IV. Quia.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm Prælati subditis subinde interdicant, ne ipsorum Superioribus, Legatis Papæ, inquisitoribus vel aliis ad inquirendum, corrigendum, reformandum deputatis, statum Ecclesiarum, Monasteriorum, personarum exponant, ipsósque juramentis, promissionibus, pœnis ad hoc adstringant, Pontifex eiusmodi attentata prohibet, eáque esse irrita, nec quemquam eiusmodi juramentis, promissionibus, pœnis, quomodolibet adstringi decernit, prævaricatores verò præcipit castigari.

Meritò castiganda est tam improba temeritas.

Cap. V. Vt litigantes.

Idem.

TEXTVS.

Statuit Pontifex ne Archiepiscopus causas per appellationem, vel alias jure metropolitico delatas ad ipsum, alibi quàm in suâ propriâ ciuitate vel diœcesi, vel in eis, in quibus appellatum extitit, vel causa ipsa consistere dignoscuntur, audiat, vel etiam audiendas committat. Nisi aliud sibi de consuetudine competat hâc in parte.

EXEGESIS.

Quod in isto & similibus capitulis statuitur, multum pendet à consuetudine, quæ semper inspici debet, tanquam optima legum interpres.

Cap. VI. Si Episcopus.

Idem.

SVMMA.

Si Episcopus suam diœcesim per alium visitat, licèt illic etiam alias habeat prouidere, hi tamen qui visitantur, ministrare tenentur expensas Victualium visitanti. Idem tamen Episcopus illo casu, nihil prorsus ab his, qui sic fuerint visitati, exigere poterit aut debebit.

Cap. VII. Cùm Episcopus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Episcopus in totâ suâ diœcesi jurisdictionem ordinariam habeat, in quolibet diœcesis loco non exempto per se, vel per alium potest pro tribunali sedere, causas audire, personas Ecclesiasticas capere, & scelera ad ipsius Officium spectantia liberè exercere.

Cap. VIII. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Cùm post ea, quæ super cessationibus à diuinis Innocentius III. & Gregorius X. statuerant, eædem tamen cessationes plerumque irrationabiliter fierent, Bonifacius VIII. hoc adiecit, ne cessationes ipsæ

Digitized by Google

ipsa, nisi vocatis omnibus (prout in electione consuetis,) & eo (propter quem cessatio videtur facienda,) requisito aliquatenus attemtentur, neque tunc etiam, si emendam inde habuerint, aut per eos steterit, ne habeant. Si autem præmissis seruatis ad cessationem videatur procedendum, tunc infra vnius mensis spatium, qui cessat, & qui cessationi causam dedit, cum actis Romam iter arripiat, & quamprimum fieri potest, se Papæ præsentet, ut ea pars quæ rea fuerit, pœnas in dictis Canonibus statutas, & alias quoque si Pontifici videbitur, subeat. Quibus non seruatis, siue tam in cessando, quàm in non veniendo, siue mittendo Romam, non obstante cessatione, vt priùs in Ecclesiâ celebretur.

EXEGESIS.

Apparet cessationem in diuinis esse rem multis difficultatibus intricatam, ideóque non absque causâ videri in desuetudinem abijsse.

Cap. IX. & vlt. Præsenti.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Episcopi, vel eorum Superiores aut Abbates, siue quiuis alij Prælati, aut quæcunque Ecclesiasticæ personæ, beneficiorum aut Ecclesiarum quoquò modo ad se pertinentium bona & obuentiones, morientibus eorum Rectoribus aut ministris, occupare aut in vsus suos conuertere audeant, nisi de speciali priuilegio, vel consuetudine, vel aliâ causâ rationabili hoc eis competat. alioquin Episcopi, & eorum Superiores, ab ingressu Ecclesiæ, cæteri verò ab officio & beneficio tam diu eo ipso nouerint, se suspensos, quousque restitutionem fecerint de prædictis. Porrò ubi ex causâ rationabili aliquis sibi asserit competere de bonis prædictis: de illis debet intelligi, quæ solutis debitis aliisque sumptibus & oneribus, vsque ad nouos redditus, supportandis fuerint reseruata. Deniq. Constitutionem à se specialiter editam contra Capitula, Collegia, Conuentus, seu singulares personas, bona Cathedralium, vel Regularium aut Collegiatarum Ecclesiarum Vacantium occupantes: per Constitutionem præsentem (quam in dignitatibus, personatibus, Prioratibus & Ecclesiis aliis locum habere censet) non vult in aliquo derogari.

EXEGESIS.

Nota I. Omnes fructus beneficiorum & Ecclesiarum, tèmpore Vacationis illarum obuenientes, pertinere ad successores. II. Quòd si aliquis ex consuetudine, vel priuilegio contendat, sibi competere bona Ecclesiæ Vacantis, intelligitur id tantùm, de iis, quæ solutis debitis expensis, & salariis famulorum & consuetis ac necessariis oneribus supersunt. III. Vult Pontifex manere in suo vigore decretalem: *Quia sæpe. de electione hoc lib.* quæ in substantiâ cum istâ concordat.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO IVDICIS ORDINARII IN CLEMENT.

Cap. I. Vt Clericorum.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Vt Clericorum audatia incorrecta propensius compescatur, Episcopis districtè injungit Pontifex, quatenus sic circa correctionem Clericorum vigilanter intendant, & diligenter Officij sui debitum exsequantur, quòd & iidem Clerici metu & pœnis à suis arceantur insolentiis, & alij eorum exemplo perterriti, prosilire ad similia meritò pertimescant.

Est res facilis intellectu, sed Ecclesiæ Dei tam necessaria, quàm difficilis.

Cap. II. & vlt. Etsi.

Idem.

SVMMA.

Etsi ab Apostolicæ Sedis Legato, de beneficio facta collatio, beneficium aliud obtinenti non valeat, nisi de illo, quod obtinet, facta fuerit mentio specialis: In aliis tamen quibuslibet collationem beneficiorum habentibus hoc volumus obseruari.

EXEGESIS.

Hoc Cap. concord. cum c. de Officio & potestate Leg. & ex ibi dictis plenè intelligitur. Illud solùm addit Pontifex hic, *quòd taciturnitas non vitiet collationem aliorum Prælatorum*, quia censentur habere maiorem personarum notitiam. *vt sup. c. diximus.*

IDEM TITVLVS DE OFFICIO IUDICIS ORDINARII, IN EXTRAVAGANTIBUS COMMVNIBVS.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm Prior & Capitulum Ecclesiæ Cathedralis Dulmensis Ordinis S. Benedicti, consuetudinem immemorialem obtenderent, quòd Episcopi Dulmenses, per se solos absque aliis Religiosis, vel Clericis, vel secularibus Laicis, loco Notarij Monacho,

nacho, vel Monachis ex Capitulo assumptis, se visitârint, ideóque dicto Episcopo supplicarent, vt omnes prædictos ante Visitationem à Capitulo præciperet amoueri, ipse verò eos super hoc non audiret: Prior & Capitulum ad Sedem Apostolicam appellant, Pontifex verò auditis coram & intellectis rationibus, considerans consuetudinem hanc esse contra communem vtilitatem & facultatem probationum in Visitatione per ipsum restringi: præterea adversari id Concilio Generali, ratione Notarij &c. Attendens insuper Episcopali dignitati non modicum detrahi; dictam consuetudinem, tanquam irrationabilem reprobat. Sed simul, ne Episcopus sit onerosus, decernit, vt in Visitationis actu, duas vel tres personas Clericali charactere insignitas, quarum vna ad minus sit Religiosa, & vnum Notarium Clericum secum habeat, & non plures, Consuetudine & compositione quàlibet non obstante &c.

EXEGESIS.

Hæc decretalis tendit eò, vt in Visitatione Dulmensis Ecclesiæ & Capituli, sincerior & maior posset haberi informatio, ideóque Pontifex non vult Monachos solos adhiberi, quia meritò suspecti esse possunt, ob prætensam exclusionem aliorum, etsi seclusâ hâc præcisione (ob quam Pontifex hanc consuetudinem damnat, tanquam irrationabilem) testes in suis & Monasterij causis esse possunt, hoc est ipsi, sed aliis non exclusis, per alia jura, quæ allegat glossa.

Cap II. & Fin. Vt quos.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Statuit Pontifex I. vt plures dignitates, vel personatus, aut Parochiales Ecclesias, aut dignitatem, vel personatum, cum alio beneficio curato, sine dispensatione Canonicâ obtinens, omnia & singula (excepto eo quod vltimò recepit) intra duos menses à die notitiæ huius Constitutionis in manibus Ordinarij dimittat, alioqui & illo sit ipso jure priuatus, quod retinere poterat, & inhabilis ad quæcunque beneficia.

II. *Qui deinceps receperit dignitatem, vel personatum, aut beneficium curatum, si priùs simile beneficium obtinebat, primo post habitam possessionem secundi, vel si per eum steterit, quo minus habeat, sit ipso jure priuatus, illudq; in manibus Ordinarij mox dimittat; quod nisi fecerit, etiam secundo sit ipso jure priuatus & inhabilis ad sacros Ordines, & quodcunque beneficium.*

III. *Mandat Ordinariis in virtute S. Obedientiæ, & sub pœnâ suspensionis ab ingressu Ecclesiæ, si in exequendo negligentes fuerint, de facto incurrendâ, vt sub graui pœnâ subditis suis plures dignitates & personatus, aut Ecclesias curatas, aut dignitatem, vel personatum cum alio beneficio curato obtinentibus iniungant, vt dispensationes desuper obtentas, si quas habent, nec non & titulos Ecclesiarum, dignitatum, vel personatuum intra tempus arbitrio Ordinariorum moderandum, ipsis, vel iis, quem vel quos ad hoc putauerint deputandos, exhibeant. Ipsique Ordinarij de processibus desuper habitis, per scripta publica Sedem Apost. mox reddant certiorem.*

EXEGESIS.

Concordat *Concil. Trid. sess. 7. de reform. c. 2. & 4. item sess. 24. c. 17.* cùm hâc decretali, quæ ob hanc solam causam huic titulo inserta est; quia præcipit *dispensationes super pluralitate beneficiorum Ordinariis exhiberi, & ab illis recognosci*, quod ad Officium *Judicis Ordinarij rectè refertur.*

TITVLVS XXXII.

DE OFFICIO IVDICIS.

Ad Rubricam.

SUprà visum de Officio quorundam Judicum speciatim, v.g. Judicis Delegati, Legati, Ordinarij. Hoc titulo agitur de Officio illorum in communi, eóque duplici, *Nobili & Mercenario*, de quâ materiâ habetur *3. q. 7. c. Infames. §. Si verò in vno.*

Cap. I. Ex Literis.

Honorius III. Archiepiscopo S. Laurentij, & Abbati Salernitano.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus iste in causâ inter duo Mona-

Digitized by Google

Monasterio vertente, alteri parti, proponenti, quòd habere non posset Advocatum, Magistro R. Clerico suo, causæ patrocinium commendâsset; alterum autem Monasterium excipiente dictum R. esse Archiepiscopi domesticum: Mandat Pontifex, quatenus, hoc non obstante, ratione prævia procedat.

EXEGESIS.

Quod habere non poterat Advocatum &c.) Not. I. *ex gloss.* quòd olim quando Advocatis salaria dabantur ex publico, judicis erat providere partibus de Advocatis. *l. Nec quidquam. ff. De offici. Proconsulis. §. Advocatos. & §. ait Prætor. ff. De postul.* Eiusdem erat attendere, vt justè fieret distributio Advocatorum. Hodie verò debet quilibet sibi providere secundùm quod melius potest. *l. Properandum. C. de judic.* pauperibus tamen, & illis, qui sibi providere non possunt, debet & hodie Prætor consulere ac providere, per jura &c. Quem in finem, Regio sumptu apud aliquas Nationes aluntur Advocati pauperum, vt in regno *Neapolitano; apud Gallos itidem & Germanos*, vt obseruat aliis allegatis, *hic Barbos. n. 6. idque servari in Camerâ Imperiali testatur Grill. lib. 2. observ. 43. n. 19.* etsi id olim factitatum apud Romanos, contra glossam pernegat *Covarr. l. 3. var. c. 14. n. 1. & practicar. c. 6. n. 4.*

Hoc non obstante &c.) Notat rectè *gloss.* non esse legitimam causam recusandi Judicem, qui alteri parti pro Advocato assignauit domesticum aut commensalem suum. Neque obstat *c. Ex insinuatione. de appellat.* vbi videtur concedi hanc causam esse legitimam absolutè, de quâ procedit *hic t.* Sed agitur ibi de casu, in quo judex videbatur latenter partem sui Clerici Commensalis fouere ex aliis argumentis, vnde nulla est contrarietas inter hos Canones.

Cap. II. & Fin. Iudicis.

Gregorius Nonus.

TEXTVS.

Iudicis Officium vbicunque pro actione proponitur, veluti cùm principaliter restitutio in integrum postulatur, litis contestationem exposcit: aliàs ante & post ingressum causæ, potest ad hoc sine litis contestatione haberi recursus.

EXEGESIS.

Iudicis Officium &c.) Nota I. Rem hanc commodè satis explicari à *Panorm. hic n. 5.* qui relictâ sententiâ distinguentium triplex Iudicis officium, cum aliis communiter facit duplex: Vnum est, quod dicitur *per se stans, non deserviens alicui Actioni*, quod quandoque exercetur *mero judicis facto ad nullius instantiam*, vt cum ratione officij sui sponte procedit ad inquirendum de Vitâ & moribus subditorum, *vel quandoque ad instantiam partis petentis restitutionem in integrum, vel implorantis officium Iudicis contra calliditatem adversarij, vt in c. Nisi cùm pridem. & c. Sanè. cùm de renunt.* & illud officium appellatur *Nobile.*

Nota II. Alterum officium esse, quod *per se non stat, neque liberali actu ex æquo & bono finitur, sed actioni ab altero motæ inservit, secundùm actionis & litis exigentiam*, & hoc dicitur officium *mercenarium*, quia deseruit actioni, sicut mercenarius deseruit Domino, ita in actione depositi Iudex debet procedere, secundùm conditiones huius actionis, audire exceptiones & probationes eiusdem naturæ convenientes &c.

Nota III. Quandóque officium *Nobile* implorari principaliter loco actionis deficientis, vt cum petitur *restitutio in integrum.* Omni enim actione, quam habebat actor, (de quo casu loquitur text.) per sententiam contrariam & rem judicatam extinctâ; solùm superest, vt Iudex per *officium nobile*, restituat personas certas enormiter læsas in integrum, & juris beneficio aperiat viam legitimæ actioni resumendæ. Quandóque verò officium judicis imploratur *incidenter*, aut propter aliud, vt cùm postulatur Advocatus, aut missio in possessionem rei servandæ causâ &c.

Litis contestationem &c.) Nota *litis contestationem*, de quâ textus, & *libelli oblationem* non requiri indistinctè, quando imploratur officium judicis, sed hunc solùm requiri concludimus, *cum Panorm. n. 6.* quando Officium Iudicis imploratur *contra certam personam, & in causâ requirente plenam cognitionem*, tum enim necessaria est litis contestatio, & libelli oblatio, de quali casu intelligi debet præsens textus. Si enim imploratio fiat propter personam incertam, aut non opus sit causæ cognitione, nec litis contestatione; neque libello opus est, vt cùm pupillus petit restitutionem adversùs aditionem hæreditatis temerariam, vtpote debitis soluendis impar, tunc enim non est, cum quo lis contestanda sit, saltem directè, aut cùm petitur tutor pro pupillo, vbi non est opus causæ cognitione, cùm notorium sit pupillo dandum tutorem. Vide plura apud *Panorm.* præclarè ista explicantem.

TITVLVS XXXIII.

DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

Ad Rubricam.

Breuiter & rectè ad hanc Rubr. dicit *Panormitanus*: Quia ministrorum & Iudicum alij sunt maiores, alij minores, de quibus actum est, nec sine horum subordinatione potest Ecclesiæ Status universalis consistere, vt dicitur *in c. Ad hoc. d. 89.* ideò competenter hîc agitur de ipsorum *Maioritate & Obedientiâ* invicem impendendâ, de quo etiam tractatur multis locis in decreto, à glosâ allegatis. Idem Titulus *extat in 6. Extrauag. to. 22. item in Extrauag. communibus.*

Cap. I. Cùm certum.

Gregorius Augustino Anglorum Episcopo.

TEXTVS.

Sit honoris ista distinctio, vt ipse prior & maior habeatur, qui priùs communicatis consilio, & concordi fuerit actione ordinatus.

EXEGESIS.

Etsi *hoc c.* per se directè loquitur de Episcopis, inter quos *antiquior electione*; imò illâ non attentâ *prior consecratione*, præcedit Episcopos juniores; idem tamen in aliis quoque v. g. Canonicis, Iudicibus, Officialibus, vt ille, *qui priùs accepit possessionem*, præcedat alios in voce, stallo, aliisque prærogatiuis, qui *posteriùs possessionem acceperunt*, obseruatur. etsi electione aut collatione fuerint priores, vt *not. Barbos. n. 4.*

Cap. II. Si quis.

Idem.

TEXTVS.

Si quis venerit contra Decretum Episcopi, ab Ecclesiâ abijciatur. In lib. Regum *legitur: qui non obedierit Principi, morte moriatur. Et in Concilio Agathensi, quòd anathematizetur.*

EXEGESIS.

Apparet hinc Episcopos posse facere decreta pro suis Diœcesibus *in Synodo Diœcesanâ, vt ait Barbos.* quod ordinariè verum videtur; nihil enim obstat, quo minùs ex justâ & urgente causâ, possint etiam facere extra Synodum. Pœna pertinaciter his decretis contrauenientium erat, *abiectio ex Ecclesiâ, vel anathematizatio*, quæ non differunt ab Excommunicatione. Hæc autem cùm sit veluti mors quædam spiritualis, rectè confirmatur morte temporali, quàm justè inobedientibus & contumacibus, infert Princeps temporalis.

Cap. III. Legebatur.

Leo Papa.

SVMMA.

Cùm quidam Atticus, Episcopo suo Obedientiam scripto spopondisset, rescribit Pontifex id esse signum iniuriæ, non enim necessarium fuisse, vt obligaretur scripto, qui Obedientiam suam ipso voluntarij aduentus officio comprobabat.

EXEGESIS.

Clericum hunc habuisse dumtaxat simplex beneficium, colligunt DD. quòd Pontifex dicit non absque specie injuriæ, scriptam Obedientiæ sponsionem postulatam fuisse, eiusmodi enim Clericis sufficit *manualis Obedientiæ promissio*; Iuramentum autem (& eadem videtur ratio Scripturæ) non nisi ab illis potest exigi, quibus committitur dispensatio rerum Ecclesiasticarum, quod de curâ animarum passim quidem intelligunt, sed videtur mihi de his potiùs intelligẽdum, qui administrant bona & redditus Ecclesiæ, eosque dividunt ac dispensant, etsi nullam ipsi habeant curam animarum. Hodie tamen omnes beneficiati, & curati, siue non curati, tenentur *Iuramentum Obedientiæ præstare Episcopo*, vt clarum est *ex Synodo Augustanâ part. 2. c. 7.* Vbi præscribitur generalis forma pro omnibus instituendis ad quæcunque beneficia.

Cap. IV. Omnes.

Clemens Papa III.

TEXTVS.

Omnes Principes terræ, & cæteros homines Episcopis obedire, B. Petrus præcipiebat.

EXEGESIS.

Not. I. Allegari *ex ep. 1. Petri 4. 2.* vbi ille quidem de obedientia erga Reges & Principes præcipit, *de obedientiâ autem horum erga Episcopos*, neque in hoc c. neque alibi in epistolis ipsius, vlla syllaba extat.

Digitized by Google

tat. Credo hoc pro Principibus præceptum Clementem à B. Petro Magistro suo oretenus excepisse, neque scripto traditum. Sicut neque scriptum reperitur illud: *Beatius est dare magis quàm accipere*, quod dictum Christo tribuit S. Paulus *Actor. 20. vers. 35.*

Not. 2. ex gloss. Si Rex in regno vel principatu suo habeat plures Episcopos, causas suas spirituales tractare debere coram illo, in cuius diœcesi residentiam habet principalem; de jure autem communi per *cap. Omnino vtriusque. de pænit. & remiss.* quoad Confessionem confiteri debere Parocho, in cuius Parochiâ residet, sed cùm hodie *vt not. Panorm.* ex priuilegio omnes Reges & Principes habeant potestatem *eligendi sibi Confessarium*, &(quod addimus) vix Episcopo, ne dum Parocho subiecti esse velint, non est frustra cùm illis litigandum.

Cap. V. Illud.

Innocentius III. Capitulo Herbipolensi.

SVMMA.

Cùm spiritualia sint temporalibus digniora, & Obedientia melior sit quàm victima, non debuerat Hildeshemensis Episcopus pro temporali commodo cum inobedientia notâ Apostolicis jussionibus contraire.

EXEGESIS.

Panorm. & ex *illo gloss.* ita formant casum, *quòd iste Episcopus Hildeshemensis vocatus ad aliam Ecclesiam, propriâ autoritate se eò transtulerit, & ideò redarguitur à Papâ, se pro temporali illius Ecclesiæ commodo periclitantis fecisse causatus est*, sed respondit Pontifex, non debuisse ipsum propter temporale commodum spirituale damnum inobedientiæ incurrere, contra *c. 2. de translat. Prælat.* vbi prohibetur Episcopis, ne citra voluntatem Papæ Episcopatus suos dimittant.

Cap. VI. Solicitæ.

Idem Illustrissimo Constantinopolitano Imperatori.

SVMMA.

Commotus Imperator iste, quòd Pontifex aliquâ in re videretur ipsum increpâsse, tum ex Scripturâ, tum ex ratione nisus fuit probare, se non Pontifici, sed potiùs Pontificem sibi esse subiectum, quod Pontifex solidè refellit, demonstrans Imperium non præesse Sacerdotio, sed subesse, & ei obedire.

EXEGESIS.

Sed cùm hæc res spectet ad Theologos & Controversiarum tractatores, vbi agunt de potestate, primatu, & jurisdictione Pontificis, proprium illis materiam non inuadimus, sed eisdem relinquentes, porrò progredimur.

Cap. VII. Per tuas.

Idem Episcopo Florent.

SVMMA.

Quærenti huic Episcopo, vtrùm per hoc, quòd quis Subdiaconatum ab ipso Papâ accipit, ab Obedientiâ & reuerentiâ Episcopali eximatur? Rescribit Pontifex, etsi decens sit, vt talibus inter alios plus aliquid deferatur, per hoc tamen, ab Obedientiâ Episcopis debitâ, eos minimè absolui.

Cap VIII. Inter quatuor.

Idem Constantinopolitano Patriarchæ.

SVMMA.

Cùm iste Patriarcha peteret Ecclesias, quæ ante Constantinopolim captam, Patriarchæ non respondebant, sibi subijci; Pontifex duplici ex causâ, petitionem non admisit. I. Ius enim postulat, vt in præjudicium eorum; quibus illæ Ecclesiæ erant subiectæ nihil ordinetur, cùm nec citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent.

II. Super Obedientiâ verò Archiepiscopi & Episcopi Regni Cypri; idem ferè respondendum duxit Pontifex, cùm ante promotionem Patriarchæ, fuerint exempti, quando Ecclesia Constantinopolitana erat rebellis, & in illorum absentiâ contra Statutum illorum nihil debuerit immutari, Iustitiam tamen Patriarchæ non negatum iri, cùm eam duxerit postulandam.

EXEGESIS.

Istæ Ecclesiæ, quas petebat Patriarcha, erant subiectæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, antequam laberetur in schisma, quo exorto subtraxerunt se ab illius obedientiâ & adhæserunt Papæ, qui illis nec citatis nec auditis, non voluit quidquam mutare; & ob similem causam noluit auferre exemptionem Episcopis Cypri, quam habebant, antequam iste Patriarcha eligeretur, cui nullum jus vnquam in illos competebat. Quæ responsa Pontificis, sunt juri prorsus conformia.

Cap. IX. Quòd super.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex cuidam Episcopo, vt Abbates & Sacerdotes diœcesanâ lege sibi subiectos per censu-

Digitized by Google

censuram ad Synodum venire compellas, & debitam sibi Obedientiam exhibere.

De lege Diœcesanâ diximus *in c. Conquerente de off. Iud. ord.*

Cap. X. Cùm in Ecclesiis.

Idem S. Stephani, & S. Proculi Abbatibus Bononiensibus.

S V M M A.

Cùm Pontifex reformationem harum Ecclesiarum intendens Canonicis, vt per omnia Priori suo obedirent, mandâsset; idque (quatuor dumtaxat exceptis) se facturos corporali juramento promisissent, illi verò quatuor in contumaciâ perseuerarent, Prior in illos sententiam Excommunicationis tulit; à quâ cùm absolui peterent, Pontifex recepto ab eisdem iuxta formam Ecclesiæ juramento, absolutos ad claustrum remisit, & Priori obedire, atque ad hoc per censuram à delegatis compelli, & denique, nisi obedierint, de fratrum consortio penitùs excludi jussit.

Nihil hîc obscuri, quod explicetur.

Cap. XI. His quæ.

Honorius III. G. Presbytero Cardinali, & Capitulo S. Laurentij in Damaso.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, vt Capellarum Cardinalatûs in Damaso Presbyteri & Clerici, Cardinali qui nunc est, & successoribus manualem Obedientiam & reuerentiam exhibeant, & ad Ecclesiam ipsam pro consuetis actibus conueniant, correctionem Cardinalis recipiant, sententias ac censuras obseruent. Vacante autem Ecclesiâ Cardinali, eidem Ecclesiæ omnia exhibeant supradicta, excepto, quod de excommunicatione, suspensione & interdicto pro bono pacis Pontifex suæ prouidentiæ reseruat.

E X E G E S I S.

Probat hîc textus *Cardinales habere potestatem Episcopalem in Ecclesiis quarum sunt titulares*, ideòque excommunicare, suspendere & interdicere possunt. Licet item ipsis Pontificiis insignibus vti, & benedicere more Episcoporum, etsi Episcopi non sint. Habent quoque jurisdictionem forensem in Ecclesias & Capellas sui Tituli, præterea jus conferendi beneficia eiusdem tituli, quando sunt in vrbe, (in absentiâ enim solus Papa confert iuxta *Regul. 7. Cancellariæ*) & accipiendi resignationes beneficiorum inibi existentium, nec non conferendi minores Ordines, quæ variis allegati. confirmat *Barbos. hîc.*

Cap. XII. Dilecta.

Idem Abbati S. Michaëlis Abradensis diœcesis.

S V M M A.

Cùm Abbatissa de Bubrigen quereretur, quòd cùm ipsa Canonicas & Clericos sibi subiectos, propter culpas suas, plerumque ab officio beneficióque suspendat, ipsi, quia eos excommunicare non potest, eiusmodi suspensionem non obseruent: mandat Pontifex dictas Canonicas & Clericos ad Obedientiam & reuerentiam Abbatissæ impendendam compelli.

E X E G E S I S.

Etsi aliqui ex hoc t. colligunt Abbatissas ratione officij, præsertim (si accedat Pontificis consensus) esse capaces Jurisdictionis spiritualis, etiam Episcopalis, ac proinde posse beneficia conferre, Clericos instituere, destituere Vicarios, seu Prouisores nominare, ad suspendendum & excommunicandum, siue Jurisdictionem hanc exercendam procedere, pro quo multos allegat *Barbos. n. 2.* Verius tamen videtur, Abbatissæ non conuenire propriè spiritualem jurisdictionem, aut potestatem ferendi Censuras Ecclesiasticas, per modum pœnæ, quarum transgressores fiant irregulares; vt habent Prælati, sed solùm subtrahendi præbendas, & præcipiendo, ne celebrent, donec satisfecerint. Vnde notánter Pontifex *in t.* non ait: *debere seruari Censuram ab Abbatissâ latam, sed præceptum eius atque mandatum, ita Rodriq. to. 1. q. 17. a. 12. Azor p. 1. l. 13. c. 10. q. 5.* quos cum aliis sequitur *Barbos. n. 5.* Ratio fundamentalis mihi videtur, quia neque ex traditione habetur, neque ex Jure, quòd feminis aliquo modo conueniat Iurisdictio Episcopalis, & regendi aliquatenus Ecclesiam Dei.

Cap. XIII. Dilecti filij.

Gregorius IX. Patriarchæ Gradensi.

S V M M A.

Cùm iste Patriarcha ab Episcopo Castellano exigeret juramentum in aliâ formâ, quàm exigeret à cæteris suffraganeis, mandat Pontifex, vt contentus sit formâ Canonicâ, quam ipse Pontifex ab Coepiscopo sibi immediatè subiectis recipiat, nec plus ab illo, obtentu alicuius consuetudinis exigat, sciens quòd Pontifex dictum Episcopum quoad alios articulos ab hoc juramento absoluerit, vel denuntiârit potiùs non teneri.

Textui claro nihil est, quod addamus.

Cap. XIV. Cùm olim.

Idem Priori Fratrum Prædicatorum, & Archidiacono Rheginensi.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt licèt Conuentus Monasterij

sterij S. Saluatoris, sint ipso jure hâc vice potestate eligendi priuati, de gratiâ tamen Delegati dent ipsis eligendi potestatem, & cum Ecclesia Messanensis vacet ad præsens, electionem suam confirmandam vel infirmandam præsentent Capitulo Messanensi.

EXEGESIS.

Probat hic t. *Capitulum Sede Vacante posse electos confirmare,* succedit enim in omni jure, quod Episcopo conuenit jure ordinario, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, vt not. *Barbos. hic n. 2.* Apparet autem Monasterium hoc fuisse subiectum Episcopo Messanensi, & Capitulum propter electionem indigni, vel aliam ob causam pro hâc vice fuisse ipso facto priuatum jure eligendi, ideóque fuisse opus dispensatione Apostolicâ.

Cap. XV. Statuimus.

Idem Archipresbytero S. Mariæ Maioris de Vrbe.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Presbyteri primum locum, Diaconi secundum, Subdiaconi tertium, & sic de reliquis obtineant ordinatim, etiamsi posterius admittantur. Et qui maior est ordine, etiamsi postea sit receptus, in portione percipiendâ sit potior, ac minores faciant seruitia consueta.

EXEGESIS.

Ex hoc t. colligit *Tiraquellus de Jure primogenij in præfat. n. 151.* antiquitati præferendam, & maiorem dignitatem præcedere debere, quando dignitas est ordinata ad illum actum; pro quo tractatur de præcedendo, vt dicit *Steph. Gratian. discept. forens. c. 106. n. 3.* secus est de actu diuerso, *ideoque quia dignitas Sacerdotalis per se non ordinatur ad eligendum, vel alios actus Capitulares, sed ad actus Ordinis, in Capitulis non præcedunt Sacerdotes; neque Episcopi* (si fortè sint simul Canonici) *sed eo ordine sedent aut incedunt, quo venerunt in Capitulum aut acceperunt possessionem Canonicatûs.*

Cap. XVI. Cùm inferior.

Idem Archiepiscopo Colocensi.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus iste Monasterium de Cheur erexisset in Ecclesiam Cathedralem, & nihilominus Archidiaconus Firmiensis (in cuius Archidiaconatu Monasterium situm fuerat,) in Episcopum & nouam Ecclesiam Cathedralem jurisdictionem exercere præsumeret: Mandat Pontifex Archidiacono, (à cuius iurisdictione Episcopum denuntiat exemptum) id districtè inhiberi, & si ex hoc Archidiaconi jura lædantur, vt Archiepiscopus in Diœcesi suâ, (vbi id viderit expedire, absque alieni juris præiudicio) recompensationem illi faciat.

EXEGESIS.

Non est dubium, ex commissione Papæ (ad quem solum res tam ardua pertinet) hoc Monasterium erectum fuisse in Ecclesiam Cathedralem, & eo ipso eximi debuisse à Iurisdictione Archidiaconi Firmiensis, quia vt Pontifex dicit, *Superiorem inferior soluere nequit, sed Superior inferiorem ligat regulariter & absoluit, & absonum est, vt filius potestatẽ habeat in parentem, Archidiaconus videl. in Episcopum.* Voluit tamen Pontifex Archidiacono fieri compensationem; quia non decet cum alterius præiudicio Ecclesias construi, aut ampliari, vt dicit *gloss.*

Cap. XVII. Et Vlt. Humilis.

Idem Lemouicensi Archidiacono, & Priori S. Radegundis Pictau.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt hi Delegati Prælatorum Burdegalensis Prouinciæ & Cathedralium Capitulorum eiusdem, nec non Bituricensis Capituli super prouisione inter Bituricens. & Burdegalensem Archiepiscopos in causâ primatiæ à se factâ assensum requirant, eóque habito illam promulgent. Si qui vero consentire noluerint, omissâ publicatione districtè præcipiant eisdem, vt Prælati personaliter, vel alij per Procuratores Pontifici se præsentent, Prosecuturi coram ipso jus suum, & satisfacturi parti alteri (si succubuerint) in expensis.

EXEGESIS.

Videtur per h. t. probari quòd *Victus Victori semper condemnandus sit in expensas*, quod præcipuè tum verum videtur, quando intentio alterius, vt hîc Archiepiscopi Bituricensis, fundata apparet, tunc enim pars altera censetur calumniosè agere: Ideóque Pontifex monet ad terrorem hîc partem aduersam, vt si dubitaret de jure suo, non litigaret, pœnámque expensarum intentat: Apparet deinde præsentes tantùm vocandos esse ad compositiones & lites, sicut etiam ad alienationes faciendas. t. *Hoc jus. verb. Si autem. 10. q. 2.* Neque refert, etsi maior pars sit absens, quia *tota potestas, & jus Vniuersitatis manet penes præsentes, quotquot sint. l. Sicut. ff. Quod cuiusq. vniuers.*

IDEM

IDEM TITVLVS DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Episcopali.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Episcopali Sede vacante, potest Capitulum, seu is, ad quem episcopalis Iurisdictio tunc pertinet, illos, quos posset Episcopus, si viueret, ab Excommunicatione absoluere, nisi fuerit à Sede Apostolicâ id specialiter interdictum.

Patet per se.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS.

Cap. Vnicum. Ecclesiæ.

Ioannis XXII.

Textus clarus, sed terris Ecclesiæ proprius & prolixus ex summâ in corpore Iuris præfixâ sufficienter intelligitur, quæ ita habet:

Quia multi hoc tempore assumebant dominium, & se creari faciebant potestates & Capitaneos in Comitatu Sabinæ, & aliis locis hic nominatis, qui sunt de patrimonio Ecclesiæ Romanæ, inhibet Pontifex, ne tales de cætero assumantur, neque illis, tanquam talibus obediatur, & quod nullus huiusmodi praeminentiam sibi audeat adscribere, sine speciali licentiâ Sedis Apostolicæ. Et, si sint aliquæ ciuitates, quæ habeant ius eligendi tales Capitaneos per Sedem Apostolicam confirmandos, vetat Papa, quòd ante confirmationem debitam nulla eis, tanquam talibus, præstetur Obedientia.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Vnam Sanctam.

Bonifacius VIII.

Sufficiet hîc quoque summam ponere ex corpore Iuris, tota enim decretalis continet materiam pertinentem ad Theologos & Controuersiarum tractatores; videl.

Omnes Christi fideles de necessitate salutis subsunt Romano Pontifici, qui vtrumque gladium habet, & omnes iudicat, à nemine iudicatur.

EXEGESIS.

Limitatio quæ additur, quòd hæc Extrauagans *Regem Franciæ & Regnicolas non amplius subiciat Romanæ Ecclesiæ quàm priùs erant*, pro quo allegatur. c. *Meruit. de priuil.* videtur superuacanea, quia nullis Christi fidelibus Pontifex in hâc decretali intendit plus obligationis imponere, quàm Ius diuinum, & Fides Catholica illis imponant, vt patet ex toto textu.

Cap. II. Vt Prælatorum.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Omnibus Episcopis, superioribus & Prælatis Pontifex inhibet, ne absque rationabili causâ (mutatis habitibus) extra ciuitatem & diœcesin indiscretè discurrant. Inhibet deinde ne latenter (præsertim habitu mutato venientes ad Curiam, de ipsâ, Romano Pontifice non viso, vel saltem licentiâ ab eo non obtentâ) recedant. Transgressores verò, nec non scienter eos receptantes, nisi mox Pontifici, vel alicui, quem sciuerint ad eum delaturum, manifestent) etsi Episcopali, Archiepiscopali, Patriarchali, vel quâuis aliâ dignitate præfulgeant) Excommunicationis sententiâ innodat.

Concordat Cap. sequens.

Cap. III. & Vlt. Etsi.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Pontifex sedis honori consulere volens, prohibet, ne de cætero Præsul aliquis sine sui Superioris licentiâ, nisi pro negotiis Ecclesiæ suæ extra suam diœcesim audeat pernoctare, & statuit, vt quicunque Pontifex ad Romanam Curiam veniens, Papale palatium primùm visitet, reuerentiam consuetam & debitam Papæ exhibiturus, nec recessurus à Curiâ, nisi ab ipso super hoc petitâ & obtentâ licentiâ. Secus verò facientes, eorùmque receptatores, apud Sedem ipsam, nisi ante receptionem significent aduentum illorum Pontifici, decernit eo ipso infidelitatis notam incurrere, & excommunicationi subiacere.

EXEGESIS.

Eiusmodi clandestini Episcoporum accessus, & inde recessus, hisce temporibus videntur tum Romæ fuisse frequentiores, vt opus fuerit eiusmodi Canones sancire, in vsum reducendos, vbi similis abusus denuò animadvertetur.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XXXIV.

DE TREUGA ET PACE.

Ad Rubricam.

TReuga (quod vocabulum cuius sit linguæ aut nationis necdum reperimus) communiter definitur, vt videre est *in glossa hic, & apud Siluest. verb.* Treuga, est *securitas præstita rebus & personis ad tempus, discordiâ nondum finitâ*, & vocatur aliquando *fœdus, aliquando induciæ. l. Non dubito. ff. De capt. & postlim. reuers. & l. Postliminium. §. Induciæ. Quas cum Henrico Bologn. Siluester facit duplicis speciei.*

Vna dicitur *conuentionalis*, ex partium conuentione formam accipiens, & seruanda etiam infidelibus. *c. Noli. 33. q. 1. & altera Canonica*, à Canonibus Statuta, de quâ iste titulus agit, eáq; iterum duplex, vna scilicet perpetua, quâ gaudent personæ *hic in c. 2.* contentæ, alia *temporalis*, quæ ad omnes extenditur. Seruandæ autem sunt treugæ Canonicæ, & multo magis conuentionales, *quamdiu seruat eas adversarius, arg. c. Cùm in cunctis*, & iuxta vulgatum illud: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Idem titulus habetur in Extrauag. communibus.

Cap. I. Treugas.

Alexander III. in Concil. Lateran.

SVMMA.

Treugas à quartâ feriâ post occasum solis vsque ad secundam feriam in ortu solis, ab Adventu Domini vsque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuagesima, vsq. ad Octauas Paschæ, ab omnibus inuiolabiliter obseruari præcipimus. Transgressor tertiò monitus, si non satisfecerit, sententiam Excommunicationis Episcopus ferat in illum, & vicinis Episcopis annuntiet, ab ipsis confirmandam, sub periculo ordinis sui. Denique Episcopi ad pacem firmiter tenendam, mutuum sibi auxilium & consilium præbeant, quisquis in hoc opere tepidus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

EXEGESIS.

Dum feruebat Christiana charitas, & maior ergà Dei cultum & res sacras reuerentia, fortè seruabatur hæc decretalis, pro honore temporis sacri, quales censebantur *dies Mercurij, Veneris, Sabbati, item Adventus, & Quadragesimæ, à Septuagesimâ, in honorem Incarnationis & passionis.* Sed hæc Constitutio hodie non tenet, neque obligat Episcopos, vtpote nunquam, vel non diu recepta; quia lex moribus vtentium non recepta, non obligat *c. In istis. §. Leges. d. 4.*

Cap. II. Innouamus.

Idem.

Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, Conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, & redeuntes, & in agriculturâ existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, congruâ securitate lætentur.

EXEGESIS.

Etsi hic Canon pro tempore belli sit latus, quò etiam durante, has personas tanquam sacras, aut innocuas, aut humanæ societati necessarias, imò & miserabiles, deceat treugâ & Pace gaudere, tamen hanc quoque legem inter arma silere, docuit nos tristis bellorum præteritorum experientia, quæ Canonibus neque diuinis, neque Ecclesiasticis fuere conformia.

IDEM TITVLVS DE TREUGA ET PACE IN EXTRAVAG. COMMUNIBUS.

Cap. I. Ad Vniuersalis.

Sixtus Quartus.

SVMMA.

Volens Pontifex discordiam ex pragmaticâ sanctione subortam sedare, Ordinariis Regni Franciæ ad conferenda beneficia sex menses concedit. Facultatem concedendi sex gratias sibi retinet. Beneficia Cardinalium, & eorum qui Cardinalium sunt familiares, in regno Franciæ existentia, ad certum tempus sibi reseruat. De beneficiis promouendorum ad maiores dignitates quid fieri debeat, ostendit. Causas beneficiales in primâ instantiâ vult in partibus terminari, in quibus ante definitiuam sententiam vetat appellari. Quid de causis in Curiâ pendentibus faciendum sit, declarat. Si autem eadem causa in diuersis Curiis diuersis respectibus tractatur, quomodo terminanda sit, dicit. Taxas beneficiorum editas à Ioanne XXII. retinendas censet. Tandem tempus designat, intra quod vult ista acceptari & firmari.

Neque

a

Neque hæc decretalis nos moratur, cùm non contineat Jus commune, sed proprium Gallorum, ideóque Germanos, pro quibus maximè scribimus, nullatenus attingit, illis relinquenda, qui Pragmaticam dictam explicant.

Cap. II. & Vlt. Vices illius.

Idem.

S V M M A.

Cùm in partibus Germaniæ (nominatim oppido Eslingen,) inter Religiosos Mendicantes, & Parochos grauis discordia orta esset, & eius compositionem Pontifex quatuor delegatis commisisset; sub hâc formâ conuentum est.

I. *Quòd Parochi non dicant, à Mendicantibus hæreses processisse.*

II. *Minores non prædicent, Parochianos non teneri audire Missas in Parochiâ in Festis & Dominicis, nisi ex honestâ causâ id fiat.*

III. *Nec fratres, nec Curati, inducant Laicos, ad eligendam sepulturam apud se.*

IV. *Non prædicent Mendicantes, Parochianos non esse obligatos ad confitendum in Paschate proprio Sacerdoti, etsi hoc non obstante, possint confessiones audire Mendicantes.*

V. *Quoad effectum prædicandi, horas cantandi & campanas pulsandi, seruetur consuetudo antiqua, nisi quando eveniret occasio aut necessitas, quæ de consensu partium videretur justa.*

VI. *Fratres in sermonibus non detrahant Prælatis & Parochis, neque Parochianos à frequentatione Parochialium Ecclesiarum auocent.*

VII. *Vicissim Prælati & Parochi non detrahant Mendicantibus, sed fauorem, quem possunt, illis impendant, vt vera vnitas, & perfecta charitas inter eos ostendatur.*

Hanc Concordiæ formam per omnia & singula Sixtus confirmat, inprimis iniungens Archiepiscopis, Episcopis, Plebanis, Rectoribus curatis, nec non Prioribus, vt ea Guardianis, & singulis Fratribus mendicantibus, sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ (à quâ absolui nequeant, nisi de expresso consensu partis læsæ, & debitâ satisfactione præuiâ) inuiolabiliter obseruent, & quantum in eis est, obseruari faciant.

Deinde quaslibet lites & causas Romæ, seu alibi occasione præmissorum inter Decanum & Capitulum Spirense, & Curatum dicti oppidi (Eslingen) ac Fratres prædictos pendentes, harum seriè idem Pontifex auocat, & litem seu lites ipsas penitus extinguit. Datum Romæ 1478.

TITVLVS XXXV.

DE PACTIS.

Ad Rubricam.

NOT. I. Pactum à *Pace* dictum esse, quia per pacta pax fieri solet. Definitur *in l. 1. ff. De pactis. Duorum, vel plurium in idem placitum consensus. & in l. 3. ff. De Pollicit. Pactum est duorum consensus & conuentio*, videl. ad aliquid dandum, faciendum, vel non faciendum. Sicut enim conuenire dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum colliguntur & veniunt, *ita &, qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt*, ait *d. lex 1. ff. De pactis.*

Not. II. Effectus seu proprietas pacti est Naturalis obligatio, iuxta *Juris Regulam 84. in ff. Is naturâ debet, quem jure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus. & in d. l. 1.* Quid enim tam congruum fidei humanæ, quàm ea, quæ inter eos placuerunt, seruare. Obligatio autem, *Instit. de oblig. in princ.* definitur *Juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius rei seruandæ vel faciendæ.* Huic obligationi, ex parte alterâ, eius, cum quo paciscimur, oritur & correspondet *petitio, vel actio, id est Jus persequendi, quod sibi debetur. Instit. de actionibus in princ.*

Not. III. Vt placitum seu conuentio duorum habeat rationem pacti, externo signo declarari debet; ideóque *nuda promissio* siue pollicitatio, nisi acceptata sit, ac per significationem consensus veluti formata & completa, neque pactum est, neque vllam in conscientiâ etiam naturalem obligationem parit, vt docent *communiter omnes.* In quo differt *votum seu promissio Deo facta*, à promissione factâ homini, quòd illa licet *solo animo concepta à Deo cognoscitur & acceptatur*; hæc verò, nisi externo signo prodita, vel manifestata, à promissario nec cognosci, nec acceptari potest; *Nam homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor, 1. Reg. 16. Vide S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 1. in Corp.*

Reliqua de pactis explicant Theologi in materiâ de justitiâ, & Jurisconsulti atque Canonistæ hoc titulo, Nos ea attingemus, quæ ad intelligentiam Canonum hoc titulo contentorum spectant, qui etiam *extat in 6.*

CAP.

Digitized by Google

Cap. I. Antigonus.

Ex Concilio Africano.

TEXTVS.

Aut inita pacti suam obtineant firmitatem, aut Conuentus, si se non cohibuerit, Ecclesiasticam sentiat disciplinam. Vniuersi dixerunt: Pax seruetur, pacta custodiantur.

EXEGESIS.

Pacta custodiantur.) Not. I. Inter plures Pactorum diuisiones, præcipuam esse illam, quæ est in *pactum nudum & vestitum*, tradita à DD. in *c. 1. De pactis, vbi Panorm. n. 4.* Dicitur autē *pactum nudum*, inquit, quia in solâ mutui consensûs & obligationis declaratione illinc dantis, isthinc acceptantis consistit, *absque aliquo extrinseco superueniente, per quod veluti vestiatur*, ad instar hominis, qui quandóque est nudus sine vestimento, vt in Lecto aut balneo, aliàs vestitus. Si enim pactum stat in puris & meris Iuribus conuentionis, neque accessit aliquid roboris ex dispositione juris, puta nec stipulatio, nec interuentus alicuius rei, nec Scripturà per literas vel chirographum, neque verba Stipulationis alicuius, nec aliqua traditio; tunc appellatur nudum, inest enim ipsi sola obligatio Iurisgentium, *vt in l. Cum amplius. §. Is natura debet, ff. De reg. iur. & in l. Stichum. §. Naturalis. ff. De solut.*

Nota II. Species pacti vestiti variè numerari *Laymann l. 3. tract. 4. c. 1. n. 6.* Ponit sex, totidem etiam numerat *Siluest. verb. Pactum. n. 2.* Sed non easdem. *Panorm. hic n. 2. dicit esse multa genera vestimentorum, de numero* nihil dicit, & meritò, quia exempla aliqua sunt controuersa, ea tamen quæ ipse attingit, videntur veriora, & rectè ex speciebus nudi pacti, quæ ipse assignat, tanquam à sensu contrario colliguntur. Exempla pacti nudi ex jure ciuili dat *gl. multipliciter in l. Iurisgentium. §. Igitur. ff. eod.* & inter cætera illud quotidianum, scil. promisi tibi dare decem, sine formâ stipulationis, nihil interrogando, vel respondendo, est vtique pactum nudum. Neque obstat, quod obijcit *gloss.* sibi non constans; hoc non esse pactum, sed pollicitationem, pactum enim esse duorum. *Pollicitationem autem sine promissionem esse vnius tantùm promittentis*, præclarè enim respondet *Panorm. n. 4.* exemplum hoc intelligi, quando pars cui promissio facta est, consensit, qui consensus alteri notus esse non potest, nisi eum verbo, vel alio signo manifestârit, se promissionem acceptare.

Nota III. *Panorm.* de jure ciuili facere hanc Regulam; Quòd *ex nudo pacto non datur actio, sed solum exceptio, quæ sequitur obligationem naturalem ortam ex consensu.* De Jure autem Canonico dubium est. *Innocent. enim in c. Nouit de Iudiciis.* cum multis aliis negat dari actionem, & concedit solam Iudicis implorationem, in tantum, vt quis non possit petere, vt alter præcisè cogatur ad obseruantiam pacti nudi, sed solùm, vt illud non obseruans excommunicetur, propter violatam fidem, ad quam illum conscientia adstringit, ideòque *Canon* non absolutè vult illum cogi, *sed aut pactum seruari, aut excommunicari.* Deinde Actiones sunt proditæ & institutæ, Jure ciuili. *l. 2. ff. De orig. jur.* Cùm ergo Jus ciuile non det actionem ex pacto nudo, neque Ius Canonicum dare debet.

Sed amplectimur sententiam contrariam, quam tenent *Host. Ioan. Andr. Archidiac. in c. Quicunque. 12. q. 2. Panorm. cum gloss. hic, & in c. Iuramentum. 22. q. 5. Silu. n. 5. Laymann loc. cit. n. 3. & alij communiter.* Ratio est, quia Canon expressè ostendit transgressorem nudi pacti posse conueniri, dum illi, si conuentus non resipuerit, intentat Ecclesiasticam disciplinam: *conuenire* autem apud Iurisconsultos est *in Ius vocare*, aut actionem contra aliquem instituere. Ergo cùm in interpretandis legibus non sit absque causâ ab illorum proprietate discedendum, ergo datur ex hoc Canone vera actio ex pacto nudo, cùm præsertim extra controuersiam sit, dari ex pactò vestito, Canon autem vniuersim sine distinctione velit pacta custodiri, vt neque nos distinguere debeamus.

Præterea vbicunque Ius mandat aliquid fieri, aut obseruari, semper datur tam actio quàm exceptio, vt *in l. Vnicâ ff. De condict. ex lege. l. Statuas. de acquir. rerum dom. & not. gl. in c. Cùm liberum. de sepult. & in c. Si Canonici. de offic. ordin.* ergo cùm mandatum sit clarum, id quoque hic locum habet. Neque alternatiua obseruantiæ & pœnæ ad rem facit, quia reperitur in aliis etiam legibus; & licet actiones à Iure ciuili introductæ sint, retinet tamen Ecclesia jus addendi, minuendi, mutandi, ex justâ causâ, qualis vtique est pax & Concordia.

Nota IV. Quod egregiè tradit *Panorm.* sub *fin.* non multum referre an ex nudo pacto, Iure Canonico detur actio, vel tantùm Iudicis imploratio; dummodo concludamus Iudicem Ecclesiasticum posse etiam laicum præcisè compellere ad obseruantiam pacti. Illud denique valde restringit hanc actionem, quia non datur, nisi exprimatur causa pacti, v. g. promitto tibi decem, quia dedisti mihi talem rem, vel mutuò dedisti, vel tale aut tale obsequium mihi præstitisti, aut præstiturus es, quia si nulla causa sit adiecta, præsumitur quis per errorem fecisse, nemo enim censetur gratis jactare suum, nec *quidquam tam consensui contrarium est, quàm error. 29. q. 1. §. & l. Si per errorem de jurisd. omn. jud.* Ita docent *Collectarius, Panorm. in c. Si cautio. de fide instrum. & in c. Prudentiam. de donat. Silu. verb. Pactum. q. 3. & alij communiter.* Ratio est, quia neque Iure ciuili datur actio ex stipulatione, nisi expressâ causâ, vel probatâ. *l. 2. §. Circa primam speciem. ff. De doli mali except. iunctâ gl. verb. Sine causâ*; ergo neque aliud præsumendum est de Iure Canonico, cùm neque ad plus obliget conscientia &c.

Cap. II. Quoties.

Gregorius.

TEXTVS.

Quoties in Conuentionibus nostris expectatur assen-

assensus, ratihabitio debet eas pro securitate partium solidare.

EXEGESIS.

Si aliqua pactio, vel conuentio, facta est per aliquos, & putetur esse opus ratihabitione Pontificis; debet illam ratam habere pro securitate partium: ita *Panorm.*

Cap. III. Qualiter.

Idem.

TEXTUS.

Studiosè agendum est, vt quæ promittuntur, opere compleantur.

Patet ex dictis ad c. 1.

Cap. IV. Cùm pridem.

Alexander III. Exinen. & VVigornen. Episcopis.

SVMMA.

Cùm Publius Clericus, Procurator Prioris & Monachorum de Acrâ, & eius frater in causâ vertente inter ipsos super Capellâ de L. conuenissent inter se, vt Publio pro expensis, tres marchæ argenti soluerentur; & idem liti cederet; hanc conuentionem Pontifex non admisit, vtpote illicitam, & Monachis mandauit, vt Publio & fratri eius de aliquo beneficio prouiderent, de quo maius lucrum haberet, quàm ex tali pacto. Monachis verò acquiescere nolentibus jussit, vt si constiterit prædictos Clericos ab Ecclesiâ de L. violenter eiectos, Delegati ipsas eisdem restitui faciant, non obstantibus literis Confirmationis Apostolicæ, quas Monachi impetrârant.

EXEGESIS.

Non valet renuntiatio, per quam beneficium Ecclesiasticum debet pro pecuniâ resignari, quia vid. interuenit Simoniaca prauitas, de quo *in tit. de Simon.*

Cap. V. Accepimus.

Idem Archiepiscopo Eboracensi.

SVMMA.

Cùm quædam Ecclesiæ Clericis tali tenore essent concessæ, vt post eorum obitum alij nominatim succedant: Mandat Pontifex, quatenus huiusmodi successiones tam detestabiles & iniquas, appellatione cessante, Archiepiscopus omnino inanes & friuolas esse decernat.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd *per hoc cap.* Ecclesia non vacans non debet alteri promitti, etsi consentiat Rector Ecclesiæ.

Nota II. Quòd pactum Canonibus inimicum, non debet per Superiores tolerari. Canones autem qui improbant successionem in Ecclesiâ Dei, sunt præcipuè *isti c. Apostolicæ. 3. q. 1. c. Ad extirpandas. c. Ex præsentium. & c. Ex transmissâ. & quasi per totum, de filiis Presbyter. adde Conc. Trid. sess. 25. c. 15.*

Nota III. Quòd non potest Episcopus concedere cum pacto, vt alter sibi succedat; improbatur etiam à jure ciuili, quia non possumus pacisci de alterius hæreditate sine illius voluntate *l. vlt. C. De pactis.* Facit & iste *t.* ad hoc, quòd Prælatus Ecclesiæ, successorem eligere non possit, sine licentiâ Papæ, quam dare illum posse apparet *ex c. Petisti. 7. q. 1.*

Cap. VI. Cùm Clerici.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo & Suffraganeis.

SVMMA.

Cùm Clerici quidam, decedentibus Ecclesiarum personis, paciscerentur ex ipsis Ecclesiis maiores soluere pensiones, vt possent faciliùs easdem Ecclesias adipisci. Mandat Pontifex, vt appellatione cessante, Ecclesiis taliter obtentis spolientur, & aliàs pro tantæ præsumptionis excessu puniantur.

Apertum est, hunc casum esse Simoniacum, & pertinere *ad tit. de Simoniâ.*

Cap. VII. Plerique.

Innocentius III. in Concil. Generali.

SVMMA.

Cùm plerique Regulares Clerici & Seculares dum vel domos locarent, vel feuda concederent, in præiudicium Parochialium Ecclesiarum, pactum adijcerent, vt conductores & feudatarij decimas eis soluerent, & apud eos eligerent sepulturam, Pontifex pactum hoc reprobat; statuens, vt quidquid fuerit occasione huiusmodi pacti perceptum, Ecclesiæ Parochiali reddatur.

Neque obscura est huius pacti iniquitas, neque Pontificij statuti æquitas.

Cap. VIII. Et vlt. Pactiones.

Gregorius IX.

SVMMA.

Pactiones factæ pro spiritualibus obtinendis, cùm in huiusmodi, omnis pactio omnisque conuentio debeat

Digitized by Google

debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti. Quod etiam de aliis pactis est dicendum, quæ obseruata vergunt in animæ detrimentum. Nam etiam iuxta legitimas sanctiones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis, de iure vel facto, nullam obligationem inducit.

EXEGESIS.

Caput hoc est celebre, quatenus tollit omne pactum dandi aliquid temporale pro spirituali; sed cum hæc materia ad lib. 5. pertineat, eò differimus *ad tit. de Simon.* Altera pars de pactis turpibus aut rei turpis, siue impossibilibus, de iure vel facto, est per se evidens, iuxta illam Iuris Regulam: *Impossibilium nulla est obligatio*, & tractab. tur *lib. 4.*

IDEM TITVLVS DE PACTIS IN SEXTO.

Cap. I. Pactum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Pactum factum à Regularibus cum Rectore Parochialis Ecclesiæ, ne aliquos vel certos ipsius Ecclesiæ Parochianos recipiant ad Ecclesiasticam sepulturam, omnino seruare debent, etsi sepulturam liberam habeant à Sede Apostolicâ, & illi apud hos elegerint sepeliri, cùm per dictum pactum indulto huius modi derogetur.

EXEGESIS.

Quin priuilegio ad priuatum interesse tendente possit derogari per pactum subsequens, per hunc t. demonstratur, neque est dubium, in proposito casu, proprium interesse Monasterij vel Ordinis versari; secus est in priuilegiis, quæ vniuerso alicui hominum generi concessa sunt, vt exemptio Clericorum à foro Ecclesiastico, de quo & similibus priuilegiis verum est, quòd *pactis priuatorum non præiudicatur Iuri publico*, quo nititur priuilegium fori & Canonis Clericorum, iuxta iura vulgata.

Cap. II. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Quamuis pactum patri factum à filia, dum nuptui tradebatur, vt dote contenta, nullum ad bona paterna regressum habeat, improbet lex ciuilis; si tamen iuramento, non vi, nec dolo præstitum fuerit, ab eâdem omnino seruari debebit, cùm non vergat in æternæ salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum.

EXEGESIS.

Lex ciuilis, quæ improbat pactum renuntiationis factum patri à filiâ de non succedendo, sed vt sit contenta solâ dote, habetur *in l. pactum dotale. & l. vlt. C. De collat. item l. Si quando. C. De inoff. testam.* Ratio est, quia videtur inhumanum, priuari iure successionis, quam ipsi natura concessit. Excusantur tamen talia pacta filiarum *à Nobilitate in Germaniâ & alibi, vbi sunt vsitata obtentu boni publici, cuius interest Nobiles & Illustres familias in suo statu conseruari*, à quo decidere necesse foret, si hæreditas cum filiabus esset ex æquo diuidenda, de quo *Vide Besold. in Thes. pract. & alios ab illo allegatos.* Sed illud firmum esto, etsi hæc pacta sint iuri naturæ per se parum conformia, non esse tamen illicita, sed posse excusari obtentu maioris boni, & si accedat iuramentum, in conscientiâ obligare, neque citra periurium violari posse. Iuxta Ius Canonicum, quod cùm talibus pactis, maximè iuratis, assistat, frustra ex legibus ciuilibus, tanquam illicita impugnantur. Quomodo autem pacta & contracta confirmentur, vel non confirmentur iuramento, dicemus *lib. 2. tit. De iureiur.*

Cap. III. & Vlt. Quia ex eo.

Idem.

SVMMA.

Cùm F. F. Prædicatores & Minores & alij Mendicantes, pacta cum Prælatis, Capitulis, Parochis inita, super Parochialibus, vel aliis articulis seruare recusarent, quòd sine Magistrorum, Ministrorum, Priorum Generalium consensu sint facta, neque à Conciliis Prouincialibus vel Generalibus approbata: decernit Pontifex, compositiones & pacta huiusmodi de suorum Conuentuum consilio & assensu facta, debere ab ipsis fratribus in locis in quibus fuerint facta; (dum tamen aliàs sint licita & honesta) inuiolabiliter obseruari, non obstante, quòd Magistri, Ministri aut Prioris Generalium, seu Prouincialium non interuenerit consensus, nec à Generalibus vel Prouincialibus Capitulis fuerint approbata, vel quòd Sedes Apostolica in his autoritatem suam non præstiterit aut assensum.

EXEGESIS.

Ex hoc t. collige, quod notat *Franciscus hic n. 2.* Quòd Priores, & Guardiani Mendicantium, cum consilio & consensu suorum conuentuum facere possunt pacta & compositiones, quæ perpetuo obligant talem conuentum, etsi alia autoritas Superiorum, vel Papæ non interuenerit; Modò, quod Prædicatores & Minores attinet, non sint contraria his, quæ habentur *in Clement. Dudum. verb. Nos enim*

Digitized by Google

de sepult. Imola putat h. t. etiam procedere in pactis cum *laicis*, *sed minus probabiliter*, quia laicorum nulla fit mentio, & compositiones cum illis ex genere suo possunt Ordinibus magis esse praeiudiciales, quàm cum Ecclesiasticis.

TITVLVS XXXVI.

DE TRANSACTIONIBUS.

Ad Rubricam.

TRansactio, est *de re dubiâ, & lite incertâ, & necdum finitâ, non gratuita pactio, sed aliquo dato, retento, vel promisso. l. 1. ff. De transact. l. Transactio, C. eod.* Dicitur de re dubiâ quia si lis esset manifestè dubia aut calumniosa, non esset locus transactioni. *l. Si summa, ff. eodem.* Dicitur lite incertâ, quia si causa transisset in rem iudicatam, neque fuisset appellatum, rursus excluderetur transactio. *l. Post rem iudicatam. ff. eod.* Dicitur non gratuita pactio, quia semper fit aliquo dato retento, vel promisso. Iuxta Etymologiam dicitur transactio; *quasi actionis transitio, quia is, qui transigit, recedit ab actione sibi competente, vt dicit Panorm. hic ad Rubricam.*

Cap. I. Sicut graue.

Gregorius Antonio Subdiacono, & Dominico Abbati.

S V M M A.

Post salubrem decisionem (siue transactionem) cuiusdam controuersiae, decernit Pontifex, vt omnia instrumenta, vel quidquid aliud, quo partes praescriptionem, vel priuilegium, vel, quid simile probare possent, sit inane & cassatum, & sola pactorum, (siue transactionis) pagina validum perpetuumq; robur accipiat. Cui si quid fortè incuriâ, vel imperitiâ minus firmitatis insertum est, vires plenissimas notionis ex hâc Apostolicâ autoritate accipiat.

E X E G E S I S.

Post salubrem decisionem, &c.) Nota I. Transactionem commendari à iure, & praetor commendat eum, qui execratur lites. *l. 4. ff. De alien. mut. iud. causâ factâ*; hinc est, quòd si post transactionem appareant instrumenta, non per hoc instauratur lis, licèt sit gravis deceptio, ait generatim *Panorm. n. 2.* sed hoc absolutè verum non est, si enim sit deceptio vltra dimidium, vel error substantialis, eiusmodi transactionem posse rescindi; dubium non est.

Nota II. per transactionem tolli & cessare omnia iura, quae ante transactionem competere poterant, sed exceptio transactionis, est exceptio litis finitae, & potest apponi ante litis contestationem, *vt not. in c. fin. De except. in 6.*

Vires plenissimae notionis, &c.) Nota I. suppleri his verbis à Pontifice *omnem defectum Iuris & facti*, si quid in hâc transactione contigisset, vt si partes non seruâssent debitas Iuris solennitates, ad quas solas refertur haec clausula, non autem supplet defectum habilitatis personarum, vel alium jure naturae requisitum, de quo Pontifex non fuit informatus.

Nota II. Quòd alius citra Papam non possit supplere defectum commissum in contractibus & judiciis, etsi sit Legatus de latere, vt dicit *Speculat. tit. de Legato. §. Nunc ostendendum v. 14. & fin. est notabilis in c. fin. de haret. in 6.* Mihi autem dubium non est, quin Papa, si velit, non possit etiam Legato suo dare potestatem supplendi defectus juris & facti.

Cap. II. Statuimus.

Alexander III.

T E X T V S.

Si super decimis inter vos & aliquam personam Ecclesiasticam, de assensu Episcopi, vel Archiepiscopi sui compositio facta fuerit, rata maneat, & inconcussa persistat.

E X E G E S I S.

Licèt decimae sint de jure diuino, tamen super illis potest fieri compositio, vt minus soluatur, vel certo modo fiat solutio, *c. Veniens. de decim.* debet tamen accedere consensus Episcopi, vel Archiepiscopi, de quo diximus *eod. tit. h. 3.*

Cap. III. Contingit.

Idem Dulmensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm contingit, quòd Abbas vel Prior conuentualis Ecclesiae cum Ecclesiasticâ, vel seculari personâ coram delegato, vel ordinario transigat, Capitulum autem transactionem reuocare nitatur, rescribit Pontifex, si Abbas vel Prior à Capitulo literas de ratihabitione habuerit transactio.

Digitized by

ctionem, quam fecit (si fuerit aliquot annos servatà) Capitulum, ac si non consenserit in eam, non poterit reuocare.

EXEGESIS.

Nota, etsi lis sit coram delegato, posse interuenire transactionem, neque enim judex committendo causam, tollit libertatem componendi aut transigendi, quia judex nihil magis debet laborare, quàm vt partes ad concordiam reducat, ut *in c. fin. eod. & d. 90. Per totum. & l. 1. §. Et post operis. ff. De no. oper. nunt.* Etsi verò in causâ graui Prælatus non possit agere sine consensu Capituli, si tamen Capitulum semel dederit literas de ratihabitione aut mandatum de rato, & transactio aliquot annis durârit (quam conditionem addit Pontifex, vt inde appareat, an transactio non sit temeraria) tum Capitulum eiusmodi transactionem revocare amplius non potest.

Cap. IV. Constitutus.

Idem Abbati de Stratis, & Priori S. Eusebij.

SVMMA.

Cùm G. & A. Clerici controuersiam suam super capellâ de Stratis per transactionem inter se sopijssent, eam tamen præfatus A seruare recusaret: Mandat Pontifex, cùm huiusmodi compositiones speciem contineant Simoniæ, reuocatâ transactione in irritum, causam audiri.

EXEGESIS.

Nota hinc, quòd transactio super Ecclesiastico negotio, contineat speciē Simoniæ, etsi non semper sit purè Simoniaca, *vt post Innocent. hic notat Panorm. n. 3. ideòque omnis pactio in rebus spiritualibus prohibeatur c. fin. De pact.* quia non solùm à malo, sed etiam ab omni specie mali abstinendum est, *juxtà Apost. in c. Ab omni. de Vit. & honest. Cler.* quo modo de specie Simoniæ sæpius loquuntur Canones, *vt c. Super eo. & c. Cùm pridem. de pact.* & quia in his facilè se occultat vera Simonia, vniuersim omnis etiam illius species damnatur ac prohibetur, *de quo l. 5. tit. de Simon.*

Cap. V. De cætero.

Idem Carnotensi Episcopo.

SVMMA.

Si aliquis ad extraordinarium judicem literis impetratis, cum aduersario componit, vt in Ecclesiâ, de quâ agitur, jus aliquod habeat, si compositio non est Iuri contraria, ab Episcopo reprobari non debet. Sed census sine Episcopali autoritate, cui præest Ecclesia sub hoc compositionis prætextu solutus, vitam eius, qui soluerit, non excedit.

EXEGESIS.

Ad extraordinarium judicem, &c.) Notà hîc *ex gl. & Panorm.* Iudicem delegatum hîc dici *extraordinarium*, non enim est secundùm jurisdictionem hierarchicam ordinariam constitutus, sed in causis extraordinariis, *etsi durante ipsius officio jurisdictionem habeat ordinariam, vt diximus suprà de off. deleg.*

Sine Episcopali autoritate, &c.) Not. I. *ex gl.* Rectorem vnius Ecclesiæ impetrâsse literas contra Rectorem alterius Ecclesiæ, & coram delegato Papæ, ita transactum fuisse, vt Rector prior haberet jus aliquod (id est censum annuum in Ecclesiâ alterius) quod pacis causâ fieri posse, *not. Panorm. n. 2.* licet Episcopus nec consenserit, nec consentire vellit.

Nota II. Quòd Rector Ecclesiæ, possit se obligare ad soluendum censum Rectori alterius Ecclesiæ, qui literas impetrauit ad tempus vitæ ipsius; non autem vlteriùs.

Vnde nota III. per hunc c. delegatum Papæ non posse Ecclesiam perpetuò facere censualem; quod tamen facere ex justâ causâ potest Episcopus *juxta c. Prohibemus. & notata ibi de censibus.*

Cap. VI. Ex literis.

Idem Eboracensi Archiepiscopo, & Wigoren. Episcopo.

SVMMA.

Cùm olim inter R. & A. super Ecclesiâ de Vult. transactio facta fuisset, & quidam G. se mentiens Clericum super eâdem Ecclesia tacitò de transactione literas Apostolicas impetrâsset, nec ipse id inficiaretur, Pontifex ei super prædictâ Ecclesiâ silentium duxit imponendum.

EXEGESIS.

Manifestum est literas à G. per fraudem, & reticentiam veri, impetratas, ideòque meritò à Pontifice super hâc Ecclesiâ fuisse illi silentium impositum.

Cap. VII. Super eo.

Idem.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrum de Ecclesiasticò beneficio in litigium deducto possit fieri transactio, respondet, quòd transigi super re litigiosa & sacra non potest. Etenim res sacra vt possideantur, aliquo dato vel retento siue promisso, speciem creditur habere Simoniæ. Aliàs si gratis, & amicabiliter inter litigantes componant, sacris Canonibus nequaquam obuiat.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

De specie Simoniæ jam dictum est ad c. 4. Ex quâ *totius* repetitâ appellatione rectè colligimus: Eiusmodi *Simoniam non esse secundùm se Iuris diuini, neque peccatum nisi ratione scandali aut periculi, aut contemptu præcepti Ecclesiastici, quæ est vnica causa, cur transactio, aliquo dato, retentò, promisso hic damnetur, non item illa, quæ fit absque tali prætensione & dandi vel accipiendi pactione.* Illam autem Simoniam, *quâ ex intentione spiritualia dantur pro temporalibus, vel hæc illis comparantur, esse verè talem, & juris diuini, atque ex suo genere peccatum grauissimum*, vt magis explicabimus lib. 5. tit. de Simoniâ.

Cap. VIII. Veniens.

Idem Abbati de Strapho, & Priori de Phabi.

SVMMA.

Cùm Magister G. quereretur, quòd Monachi maioris Monasterii, de terris, quas in Parochia S. Mariæ de Marthiâ, (cuius ipse Rector erat, vt apparet) decimas integrè non soluerent, prætextu cuiusdam transactionis, inter ipsos & suum prædecessorem, vt de duabus carrucatis terræ, tertiam tantùm decimarum partem Monachi exsoluant. Mandat Pontifex, quatenus nisi Monachi præfatam transactionem Autoritate Apostolica confirmatam esse docuerint, cum ea inter personas potiùs, quàm inter Ecclesias facta videatur, nec acta inter alios (Monachos vidEl. & prædecessorem) alteri (id est Parocho G. successori) nocere permittantur, illi & agricolæ decimas ex integro posthac soluere, & illarum quas illicitè detinuerant, justam æstimationem restituere compellantur.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd etiam Religiosi teneantur ad solutionem decimarum ex prædiis, quæ sita sunt in aliâ Parochiâ. *Vide c. Ex parte. c. Nuper. c. Suggestum de dec.*

Nota II. Quòd Rector Ecclesiæ, (& idem est de quolibet beneficiato) sine facultate Superioris potest contrahere & transigere in præiudicium suum, pro toto, quo viuet tempore.

Nota autem III. Quòd in præiudicium perpetuum Ecclesiæ aut beneficii non potest contrahere, aut transigere, v. g. alienandas res immobiles, minuendo reditus beneficij, &c. sed opus est confirmatione ipsius Pontificis, per h. t. neque sufficit consensus Episcopi, præsertim post *Bullam Ambitiosæ de reb. Eccl. non alien.*

Cap. IX. Præterea.

Lucius III. Ormensi Episcopo.

SVMMA.

Quando inter laicos & Religiosos de præsentatione alicuius Ecclesiæ transigitur ita, quòd laicus præsentationem retineat, Religiosi verò unam vel maiorem percipiant in Ecclesiâ, in quâ prius nullam, vel minorem habebant portionem; Rescribit Pontifex pactionem meritò videri Simoniacam, neque de Iure teneri, neque ex eâ debere Religiosos vllum commodum obtinere.

EXEGESIS.

Nota, Simoniam non solùm committi in Spiritualibus, sed etiam in his, quæ illis connexa sunt, vt sunt Ius patronatûs, ipsáque præsentatio, vt patebit *lib. 5.* Neque obstat, quòd *ex c. Super eo. & c. Constitutus suprà eodem.* videatur licita transactio; Neque enim simpliciter tanquam purè Simoniaca damnatur hæc transactio, sed *tanquam speciem habens Simoniæ*, quod etiam fit in dictis Capitulis.

Cap. X. Præterea II.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm quædam Cella eximi vellet à subiectione matricis domûs, fratres verò illius Cellæ faterentur, se quondam fuisse subiectos, & quæstionem olim motam, sed transactione fuisse sopitam, vt quendam annuum censum Ecclesiæ matrici soluendo, essent à subiectione illius exempti: & Prior Cellæ verò proponeret de spirituali subiectione transigere non licere; Respondit Pontifex, ex fratrum Confessione sententiam contra illos procedere debere, præsertim cùm illa transactio (licet quantitas annui census determinatè nota non esset) iniquitatem Simoniacam continuisse putetur.

EXEGESIS.

Panormit. dicit non posse super jurisdictione spirituali transigi interueniente aliquo temporali, posse autem si detur aut retineatur aliquid spirituale. Verùm etiam hoc casu non videtur vniuersim id licere, saltem absque autoritate Superioris, vt si Archiepiscopus vellet suffraganeis aliquam partem juris Archiepiscopalis remittere, si ipsi in suis diœcesibus concederent ipsi in transitu ordinationem suorum subditorum.

Cap. XI. & vlt. Ex parte tuâ.

Honorius III. Ioanni tituli S. Praxedis Presbytero Cardinali.

SVMMA.

Poteris ad componendum interponere partes tuas, & interdum aliquid seueritati detrahere, prout (statu Imperij, & excedentium multitudine pro-

by Google

prouidâ deliberatione pensatis) videris expedire: exceptis nimirum casibus, qui compositionis, siue dispensationis remedium non admittunt, vtpote Coniugij Sacramentum, quod cùm non solùm apud Latinos & Græcos, sed etiam apud fideles & infideles existat, à seueritate Canonicâ circa illud recedere non licebit. In his verò, super quibus jus non reperitur expressum, procedas (æquitate seruatâ) semper in humaniorem partem declinando, secundùm quod personas & causas, loca & tempora, videris postulare.

EXEGESIS.

Poteris ad componendum, &c.) Nota I. Quantum ex *Panorm. & gl.* hîc in casu colligitur, hunc Cardinalem fuisse Legatum Sedis Apostolicæ in Oriente apud Imperatorem Constantinopolitanum; cùm fiat mentio *Imperij, & Græcorum ac Latinorum*, qui ibi mixtim habitabant; & in multis, vt apparet, delinquebant, Græci enim furtiuè recipiebant Ordines ab Episcopis Latinis. Latini celebrabant & exercebant Pontificalia in diœcesibus non suis, & decimas percipiebant, in Græcorum Episcoporum præiudicium & grauamen; Laici Græci proprias vxores autoritate propriâ dimittebant, & illis viuentibus ducebant alias. Super his & aliis excessibus pluribus, Cardinalis consuluit Papam, quomodo in his se gerere deberet.

Nota II. Officium Iudicis non solùm consistere *in decidendis causis secundùm Regulas Iuris, sed etiam in componendis partibus*, debet enim Iudex à principio conari, vt partes reducat ad concordiam & amicabilem compositionem. *d. 90. Per totum. & l. 1. §. & post. de no. operis nunt.* etsi non habeat potestatem partes compellendi, si transigere nolint, quæ competit soli Papæ in his, in quibus habet plenitudinem potestatis, vt *in cap. Cùm inter. Reg. de elect. & gl. ac Innoc. ibidem.* Dat ergo ante omnia potestatem Pontifex partes componendi. Quod verum est, *quamdiu partium jura sunt obscura*, si verò sunt clara, & Iudici liquet; qualem ferre debeat sententiam, non debet neque potest tentare compositionem, ne det alicui de jure alterius. Licèt enim quamdiu res est obscura, *Reo sit potiùs fauendum, quàm Actori per Reg. ju. 11. in 6.* vbi tamen causa prorsus liquet, ipsi potiùs fauendum est in executione quàm reo, quâ in re judici diligenter considerandæ sunt circumstantiæ.

Æquitate seruatâ, &c.) Nota I. quòd Iudex in pœnis decernendis debet detrahere seueritati, recedendo à pœnis jure statutis, ex justâ causâ, qualis vel maximè est multitudo peccantium à Pontifice ipso assignata, qui vniuersim censet *semper in benigniorem partem declinandum.*

Nota II. Æquitatem *à Ioanne Andreâ* definiri *ex S. Cypriano*, quòd sit *justitia dulcore misericordia temperata. à Speculatore tit. de dispensat. §. 1. Verb. Æquitas* definitur, quòd sit *rationabilis modus continens misericordiam & rigorem.* Vnde differentia inter jus & æquitatem est in hoc, quòd *jus est decisio secundùm juris regulas*, æquitas verò est quoddam *temperamentum recedens ex causâ à communibus regulis Iuris, vt not. Bartol. in l. 1. C. de legibus. Panorm. n. 6.* aduertit quandoque rigorem Iuris & ipsum jus sumi pro eodem, vt *in c. Super literis de rescriptis.* quandoque poni *rigorem pro excessu juris*, quando in infligendis aut intentandis, subinde ad terrorem delinquentium exceduntur communes Regulæ Iuris juxta communem vsum & sensum, vt *in c. 1. De torneam. & in c. 1. de restit. spoliat.*

Nota III. Quòd licet Pontifex solùm dicat in his, *super quibus jus non reperitur expressum*, id est, *Scriptum*, procedi debere semper in humaniorem partem declinando, neque de jure non scripto, quæ introduci solet per consuetudinem non scriptam mentionem faciat; videri tamen idem procedere de jure non scripto, cùm possint euenire circumstantiæ, (etsi rariùs, ideóque Pontifex loquitur de eo tantùm, quod frequentius est) in quibus non minùs sit iniquum & pugnet cum bono publico, sequi rigorem Iuris non scripti, quàm scripti, neque minùs in partem humaniorem sit declinandum in illo, quàm in isto. Vnde mihi non placent, quæ *Panorm. n. 9.* affert de æquitate scriptâ vel non scriptâ, & jure scripto vel non scripto, quæ *Iuriscivilis DD.* gratis comminiscuntur.

TITVLVS XXXVIII.

DE POSTVLANDO.

Ad Rubricam Tituli.

QVi in suis litibus & controuersiis non volunt pacisci & transigere, solent sibi prospicere de Aduocatis & Procuratoribus, vt possint jus suum & desiderium contra alterum proponere, aut postulare, quod fit per Aduocatos ex parte Actoris, vel jus suum ab Actore impugnatum defendere, quod fit itidem per Aduocatos ex parte Rei, quibus vtrinque accedunt Procuratores. Quærit Panorm. numquid consulens in Camerâ, siue suo Musæo dicatur Aduocatus? & bene resp. negatiuè. Quia aduocatus dicitur, qui in *Iure, siue judicio, causam suscipit agendam coram* Iudice. Quare *prohibitus aduocare in judicio, non est prohibitus id facere in Camerâ.*

Cap. I. Clerici.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Clerici in Subdiaconatu & supra, & in ordinibus quoque minoribus, si stipendiis Ecclesiasticis sustententur, coram seculari iudice aduocati fieri in secularibus negotiis non præsumant. Nisi propriam causam, vel Ecclesiæ suæ fuerint prosecuti, aut pro miserabilibus fortè personis, quæ proprias causas administrare non possunt.

EXEGESIS.

Nota, quòd Clericus in minoribus, si non habeat Beneficium Ecclesiasticum, patrocinari potest etiam in foro seculari, secus est in illis, qui constituti sunt in sacris. Ad causas verò aduocationi Clericorum permissas, adde etiam, vel pro personis sibi conjunctis, quæ suppletio constat *infra c. fin.*

Cap. II. Ex parte.

Innocentius III. Compostellano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm quidam Canonici Regulares etiam in forensibus causis officium exercerent, cùmque ipsis objiceretur Canon id prohibens: excusabant, quòd cap. istud de Monachis, non de Canonicis Regularibus loquatur manifestè: *Pontifex consultus respondit, idem judicium de Canonicis Regularibus, quod de Monachis quoad supradicta esse obseruandum, licèt de Monachis in Canone sit specialiter expressum.*

EXEGESIS.

Idem judicium de Canonicis Regularibus, &c.) Not. I. quòd Canon antiquus prohibens Monachis hoc officium, qui habetur *c. Monachis. 16. q. 1.* habuit respectum ad Religionem quoad suam substantiam, non ad Monachos tantùm, ideòque etiam hos includi in hoc Canone sentit Pontifex, quia videl. officium profanum, nullos Religiosos decet extra casus c. 1. exceptos.

Nota II. ex *h. t.* concludi generatim à Panorm. n. 1: *quòd constitutio fundata super aliquâ qualitate, extenditur ad omnes existentes sub illâ qualitate*, licèt differant in nomine & regulâ laxiore, vt Canonici Regulares à Monachis.

Cap. III. & vlt. Cùm sacerdotis.

Gregorius IX.

TEXTUS.

Cùm Sacerdotis sit Officium, nulli nocere, omnibus autem velle prodesse: Non nisi pro seipso, vel Ecclesia sua, vel (si necessitas incumbat) pro personis sibi deuinctis, aut miserabilibus sibi licitum est postulare. Clericus autem, qui contra Ecclesiam, à qua beneficium obtinet, pro extraneis aduocatus, vel procurator esse præsumit, tanquam ingratus potest (maximè, si Clericus sit eiusdem Ecclesiæ) beneficio huiusmodi spoliari.

EXEGESIS.

Videtur per *h. t.* Officium Aduocati esse nociuum, vnde infert *Anton. de Butrio*, si quis promisit aliquem non offendere sub certâ pœnâ, quòd si contra illum accipiat officium Aduocati, incidat in pœnam; idem extendit ad quamcunque pactionem, si quis promittat se nolle alteri nocere; vel ex statuto id prohibeatur facere. Sed rectiùs *Panorm. n. 1.* putat hoc dictum non esse verum, *Aduocatus enim non nocet, imò defendit Ius publicum & priuatum*; ex quo dicuntur milites, & habent priuilegia militum, *vt in l. Aduocati, C. de adu. diuers. Iu.* Sunt ergo odiosi solùm in opinione hominum, quam ipsam opinionem vitare conuenit Sacerdotes, nisi agendum sit pro personis *c. 1. exceptis, neque adsint alij, qui hoc officium exerceant.*

Nota denique, hunc vsum vocis *postulandi, vt postulare sit idem, quod aduocare* esse merè juridicum, & non esse aliud, quàm *postulare, vt jus suum reddatur clienti.*

TITVLVS XXXVIII.

DE PROCVRATORIBVS.

Ad Rubricam.

SEcundùm Leges & Canones, Procurator propriè est, *qui aliena negotia mandato Domini gerenda gratuitè suscipit, vnum vel plura. l. 3. §. Negotia. de nego. gest. ita Silu. verb. Procurator.* Qui enim administrat sine mandato, non dicitur Procurator, *sed negotiorum gestor*, vt habetur *ff. eod. per totum.* Requiritur autem *mandatum Domini*, ad excludendum curatorem vel tutorem, collegia, Prælatos, qui si presè loquamur, constituunt Actorem, vel Syndicum, non Procuratorem. Si non gratuitè negotia suscipit, sed merces interuenit, est potiùs *Locator operæ quàm Procurator, etsi autem non possit*

Digitized by Google

pacisci de quotâ laboris, potest tamen accipere salarium, sed siue salarium, siue merces sit, quod accipit Procurator, gratis certè non laborat, nisi faciamus quæstionem de nomine, ideóque alij hanc particulam prorsus omittunt.

De hâc materiâ tractatur *5. q. 3. per totum. d. 89. per totum. 9. q. 3. c. Cùm simus. 2. q. 7. c. Infamis. Idem tit. extat in 6. & Clement.*

Cap. I. Alia quidem.

Gregorius Maximo Salonensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm iste Episcopus quosdam, qui se ab illo missos ad Papam in quâdam causâ dicebant, negaret à se missos, ideò Pontifex neque illis qui secundò literas ab illo attulerunt, judicauit credendum, sed monuit Episcopum, vt personam instructam cum mandato legaliter facto, & Presbyterorum, seu Diaconorum testiúmq; subscriptionibus roborato ex more indicto mittat, vt quidquid cum eâ personâ actum fuerit, jure subsistat.

E X E G E S I S.

Quæ cum ipsis facta sunt, subsistere non debere &c.) Not. I. Quòd gesta cum falso Procuratore non valeant in præiudicium Domini, clarum est ex verbis Pontificis, licet possint valere in præiudicium Procuratoris, vt *not. Panorm. n. 2. ex l. Plautius. ff. eod. fa. l. 3. §. Falsus. ff. Rem ratam haberi.*

Nota II. Asserenti se esse Procuratorem alterius, & fidem non facienti, non est credendum, quod efficaciter ex h. t. probatur. Bis enim venerunt ad Pontificem asserentes, se esse Procuratores Episcopi Salonensis, quos vtrosque Pontifex reiecit cautior factus, quia à Prioribus semel deceptus erat. Neque admitti debet Procurator, asserens se talem cum cautione de rato, si negatur ab aliis esse Procurator, vt bene contra *gl. in l. 1. C. eod. probat Panorm. n. 3.* Sic enim quiuis talem cautionem offerens, deberet admitti pro Procuratore, quantumuis alij negando rem dubiam faciant.

Cum mandato legaliter facto &c.) Nota I. Tria debere contineri in mandato procuratorio. 1. Nomen eius qui Procuratorem constituit. 2. Causam, ad quam Procurator constituitur. 3. Quòd ratum habebit, quod cum procuratore factum fuerit, *ita gl. verb. Mandato.*

Nota II. Ad legalitatem præterea requiri, vt nullus defectus appareat in sigillis, subscriptionibus, testibus, si qui in procuratorio faciendo, vel dando fuerint adhibiti, *sed more indicto*, (vt loquitur Pontifex) id est *recepto aut instituto sint confecta.* In quibus si aliquid suspectum vel dubium appareat, mittendum aut scribendum est ad Dominum Procuratoris, nisi sit periculum in morâ, Quo casu vel maximè procedit opinio illorum, qui absolutè dicunt, quando dubitatur de Procuratore, posse illum admitti *si caueat de rato siue ratihabitione sui Domini*, inter quos est ipse *Panorm. n. 7.* qui non potest intelligi, nisi de dubio orto ex ipso procuratorio aut circumstantiis, non autem, si alij negent ipsum esse Procuratorem, cuius cautionem debere admitti rectè negat n. 3. quem nos secuti sumus not. 2.

Cap. II. Querelam.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm Episcopus Vigoriensis Clericum A. non ob aliam causam in expensas condemnâsset, quàm quòd in termino constituto non comparuisset infirmitate (quàm per testes probauit) detentus: non possit autem quis nisi velit, in grauibus causis Procuratorem constituere, mandat Pontifex absq; morâ prædictum A. ab eâdem sententiâ absolui.

E X E G E S I S.

Prolixè disputant, an & qualis Infirmitas excuset, ne debeat venire ad judicem, qui citatur? Crediderim non sufficere *leuem febriculam, aut veterem quartanam*, vt in *lege Quæsitum. ff. De re iudic.* neque tamen oportet esse morbum letalem, sufficiet si accessus causet dolorem aut notabilem difficultatem vel debilitatem. Cur autem in causis grauibus valeat hæc excusatio, non in leuibus, ratio videtur, quia in rebus magni momenti facilè aliquid negligi potest, per procuratorem, aut accuratius fieri, per Dominum, cuius res agitur, ne damnum incurrat, aut commodum perdat. Contrà in leuibus causis, obedientia judicibus debita, postulat, vt absens saltem Procuratorem mittat.

Advertit verò *Panorm. n. 4.* quòd excusatio justa absentiæ siue ob infirmitatem, siue aliam causam, magnum operetur effectum. Nam si Judex fuit certificatus de impedimento, eius sententia contra absentem non tenet, ex probabili aut necessariâ causâ impeditum, est textus apertus *in d. l. Quæsitum.*

Cap. III. Ex insinuatione.

Clement III.

S V M M A.

Cùm Archidiaconus Sag. Procuratori suo præsentibus duobus Clericis inhibuisset, ne causæ (inter ipsum, & M. G. super quâdam præbendâ motæ) cognitionem susciperet, ipse verò nihilominus procedens sententiam contrariam reportâsset: Mandauit Pontifex, vt si altero Clerico mortuo, per superstitis & Archidiaconi juramentum de præmissis constaret, sententiâ contrariâ non obstante, prædicta præbenda ei cum fructibus

perceptis restituatur, & probatâ Canonicâ institutione, possessio, appellatione postpositâ, rata permaneat.

EXEGESIS.

Expressè fuit inhibitum &c.) Nota I. Quòd Procurator potest reuocari viuâ voce; licet fuerit Constitutus per Scripturam siue instrumentum, quod videtur requiri ad illum constituendum, saltem ordinariè, quia *in c. 1.* requiritur mandatum legale cum subscriptionibus & testibus, quæ sanè denotant instrumentum, siue scripturam.

Nota II. Quòd reuocatio Procuratoris est intimanda ipsi, vt valeat, (sicut intimauit iste Archidiaconus coram duobus testibus) quin etiam intimanda est Iudici vel adversario, quia ipsorum interest, ne nihil agant, aut fallantur; si agant cum Procuratore potestatem ampliùs non habente post reuocationem *c. Mandato. inf. Innoc. relatus à Panorm. n. 5.* bene distinguit, aut res adhuc est integra, & sufficit reuocationem intimari Procuratori, aut iam ingressus est judicium, neque res est ampliùs integra, & necesse est certificari quoque de hoc judicem vel adversarium ob causam dictam. Neque hoc solùm procedit de Procuratore, constituto ad judicia, verùm etiam ad negotia, quia & hîc interest illum, cum quo negotium tractatur, non falli aut nihil agi, si Procuratoris potestas sit.

Per Archidiaconi & superstitis Clerici juramentum &c.) Nota, quòd habenti vnum testem idoneum pro se, sicuti hic Archidiaconus habuit Clericum superstitem, potest deferri juramentum suppletorium, si sit persona legalis, qualem esse censuit dictum Archidiaconum Pontifex, ideòque censuit reuocationem Procuratoris per juramentum ipsius & testimonium alterius Clerici sufficienter probatam. Quod procedit in causis leuibus, non item grauibus, vbi necessaria est plena probatio, *in gl. verb. Clerici, quam sequitur Panorm. n. 6.*

Cap. IV. In nostrâ.

Innocentius III. Cabilon. & Catalan. Episcopo.

SUMMA.

Cùm Episcopus Tullensis super variis criminibus accusatus, & per Procuratores, quos paulò post reuocauit, supplantatus esset, impetratis per illos judicibus, à quibus rejectâ exceptione de falsis procuratoribus, damnatus & per sententiam ab Episcopatu remotus est. Pontifex autem re ad se delatâ per appellationem, attendens, quòd falsi Procuratoris exceptio non solùm ante sententiam, sed etiam postea potest objici, vtpote quâ probatâ judicium nullum, & nullius momenti controuersia reputantur, supradictorum judicum sententiam duxit irritandam.

EXEGESIS.

Procurator revocatus quidquid agit, nihil agit, & sententia per illum impetrata laborat nullitate, cum omnibus inde secutis, vt dicit *Panorm. n. 2.* & idem est de Procuratore falso, perinde enim est, quoad valorem gestorum, siue potestatem nullam habuerit, aut habitam perdiderit. Ex quo fundamento planus est c. Intellectus.

Cap. V. Tuæ.

Idem Paduano Episcopo.

SUMMA.

Si vir accusat vxorem de adulterio, coram judice seculari ad pœnam legitimam, quia tunc se debet ad pœnam talionis adstringere, neq; per Procuratorem, sed per seipsum præsentem debet accusare. Si verò accuset coram Iudice Ecclesiastico ad separationem thori, etsi fortè debeat inscribere & designare omnia in Iure ciuili contenta, ad talionem se tamen non obligat, ne forte si in probatione defecerit, suæ intentionis consequatur effectum? ideòque sustineri potest, vt per Procuratorem accuset, etsi enim accusatio sit de crimine, non est tamen criminalis, sed quasi mixta ex ciuili & criminali: sed securius est in præsentiâ principalium personarum procedere.

EXEGESIS.

Coram Iudice seculari &c.) Ad hunc enim pertinet hæc causa, quando agitur criminaliter, ad pœnam, quæ olim erat vltimi supplicij, ideòque adultera non poterat deferri ad judicem Ecclesiasticum, quia hîc non decernit pœnam sanguinis. *c. Sententiam sanguinis. Ne Clerici vel Monachi, & c. Rex debet. 23. q. 5.* Cùm autem pœna mortis pro adulterio, tempore *Panormitani, vt dicit n. 6.* non ampliùs infertetur; rectè addit, posse adulteram accusari, etiam coram Iudice Ecclesiastico, vt illam si conuicta fuerit, detrudat in Monasterium, vel aliter puniat.

Non per Procuratorem &c.) Cùm enim accusator criminaliter procedens, debeat se obstringere & inscribere ad legem talionis, id est ad patiendam illam, quam mulier conuicta pati deberet, conuenientius est, vt ipse causam suam cautè agat, quàm vt suum & vxoris probrum alteri exenterandum committat. Quamvis jura videantur in odium adulterij & horrorem pœnæ, Procuratorem meritò exclusisse, quando coniunx coniugem criminaliter accusat; admittere autem, quando solùm agitur ciuiliter ad separationem thori. Quid autem sit de crimine agere criminaliter, aut solùm ciuiliter, dicemus *lib. 5. ad Rubr. tit. 1. de Accusat. &c.*

Si in probatione defecerit &c.) Perplexus est loquendi modus. Certè si vir in probatione adulterij contra vxorem deficiet, intentionem suam non con-

consequitur, sed potiùs illâ excidit. Sensus ergo est, quòd consequeretur intentionem talionis subeundi, ad quem se inconsultè adstrinxit, dum pœnam siue sententiam separationis à thoro mulieri intentatam ipse subiret, illiusque se reum faceret, non vxorem.

Cap. VI. Cùm pro causâ.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex Cabilonensis Ecclesiæ Archidiacono restitui expensas, si legitimè probauerit, se de mandato Capituli suscepisse quædam negotia promouenda, & propter hoc ad Sedem Apostolicam accessisse.

E X E G E S I S.

Si de mandato Capituli &c.) Videtur iste Archidiaconus non indiguisse mandato Capituli, secundùm gloss. enim *in c. 1.* Clerici numerantur inter personas coniunctas, nam sicut coniunctus agit pro coniuncto sine mandato cum cautione de ratihabitione, ita Clericus, adeóque etiam iste Archidiaconus potuit agere pro suâ Ecclesiâ, *iuxta c. Non liceat. 12. q. 2.* Sed placet, quod resoluit *Panorm. n. 7. in c. 3. tit. praeced.* Quòd jura loquentia de personis coniunctis, debent strictè intelligi, de coniunctis *coniunctione carnali, non autem amicitia, aut coniunctione spirituali*, qualem habent Concanonici respectu eiusdem Ecclesiæ, nam licet possint appellari *fratres & socij, vt in l. Verùm, in princ. ff. Pro socio*, tamen propriè non est coniunctio.

Nam inter coniunctos carnaliter est duplex vinculum, vnum naturale siue sanguinis idq; indissolubile, vt *in l. Iura sanguinis. ff. De reg. Iuris.* Et alterum præsumptum siue ordinariè consequens, id est dilectionis; in amico verò quantumvis intimo non est nisi vnum, idque instabile, vt suis temporibus plangebat *Panorm.* Cuius sententiæ apertè hic est Pontifex, cùm probationem *mandati Capitularis*, ab hoc Archidiacono exigit, licèt coniunctione spirituali esset Capitulo & Ecclesiæ suæ coniunctissimus. *Concord. cap. Coram. de Off. deleg. & l. Tutori. C. de neg. gest.*

Cap. VII. Quia in causis.

Idem Scholaribus Parisiensibus.

S V M M A.

Cùm hi Scholares postularent à Pontifice, vt Procuratorem sibi constituere liceret, rescribit Idem, licèt de Iure communi hoc facere valeant, instituendi tamen Procuratorem super his autoritate præsentium illis concedere facultatem.

E X E G E S I S.

Nota, Studiosos in Academiis, constituere Vniversitatem approbatam, quæ pro causis suis agendis potest constituere Procuratorem, vel si strictè loquamur secundùm leges, potiùs Syndicum. *l. 1. & l. Item eorum. ff. Quod cuiusque Vniuers.* Etsi verò *frustratorium sit impetrare, quod iure communi concessum est. l. Vnicâ. C. De Thesaur. libr.* quandóque hoc tamen conceditur postulantibus, quia vel Jus commune ignorant, vel cupiunt maiore cum autoritate facere, quod faciunt.

Cap. VIII. Auditis.

Honorius III. Episcopo Egitanensi:

S V M M A.

Auditis & intellectis Delegatorum suorum processibus in causâ vertente inter Episcopum Egitanum & Colubriensem, Pontifex processus ipsos & cuncta inde secuta irrita iudicauit, non obstantibus literis reuocatoriis mandati, quæ ad Procuratorem Episcopi Colubriensis primùm peruenerunt, cùm esset hinc inde in causâ conclusum. Ideóque & Pontifex dictum Episcopum, qui causam ad Sedem Apostolicam aduocari procurauit, nec sine eiusdem contemptu, & Episcopi Egitani dispendio, mandatum Procuratori datum reuocauit, dicto Episcopo in expensas condemnauit, quas fecit à tempore reuocationis Procuratori intimatæ, & facturus erat, vsquequò Colubriensis Episcopus per se, vel per Procuratorem idoneum Apostolico se conspectui præsentaret.

E X E G E S I S.

Fuisset super his processibus in causâ conclusum &c.) Nervus huius c. iste est, quem egregiè tradit *Panorm. n. 1.* Reuocationem videl. Procuratoris post conclusionem in causâ non impedire, quò minùs possit procedi ad sententiam. Nam post dictam Conclusionem *Iudici iam liquet de meritis totius causæ, ideóque reuocatio postea facta non impedit, quò minùs ad sententiam possit procedi*, prout in hoc cap. processit Pontifex, *ad quod quotidie allegari hunc textum, ait Panorm.*

Cap. IX. Petitio.

Idem M. & R. Canonicis Mutinensibus.

S V M M A.

Cùm Episcopus Mutinensis iturus in Liuoniam, hos Canonicos Vicarios & Procuratores suos Generales constituisset, sed in instrumento Vicariæ siue procurationis non exprimeretur, quòd ipsos constituerit Syndicos vel Actores, ideóque aliqui contra ipsos exciperent. Rescribit Pontifex, ex instrumenti tenore liquidò cognosci, intentionem Episcopi fuisse, dare ipsis agendi & respondendi liberam potestatem, ideóque exceptionem huiusmodi penitus reprobat.

Google

EXEGESIS.

Nota rationem decidendi, quæ habetur in textu, quòd *verba deseruiunt intentioni, & non è contra intentio verbis. c. Marcion. 1. q. 1.* Non est ergo vis facienda in verbis, quando constat de intentione constituentis, sicut Pontifex *in h. c.* censebat constare de mente Episcopi Mutinensis. Dicit hîc *Host. non infici mandatum procura, si dicitur constituo Ir fossorem meum, vel Clericum meũ, seu asinum meum,* dummodo constet per alia verba, quòd det ei potestatem agendi, seu quòd voluerit eum constituere Procuratorem; idémque dicit procedere de jure ciuili. *l. fin. C. de donat. l. 1. & 2. C. De formul. & l. 2. Communia. de leg.*

Cap. X. Accedens.

Gregorius IX. Nobili Viro, Vbaldo ciui Pisano.

SVMMA.

Mandat Pontifex huic Nobili, vt D. nobilem mulierem, quæ sub ipsius tenebatur potestate, plenæ restituat libertati, vt libera procuratorem liberè constituere possit; ipse verò super sponsalibus, quæ inter ipsius filiam & mulieris D. filium contracta proponuntur, mittat Procuratorem idoneum, ad Sedem Apostolicam, qui agendi & respondendi plenam habeat potestatem.

EXEGESIS.

Quæ sub tuâ tenetur potestate.) Apparet fuisse hanc mulierem in Custodiâ saltem, si non in carcere apud Vbaldum, vt non frueretur plenâ libertate in Procuratore constituendo.

Nota I. hîc ex *Panorm. n. 1. & seq.* quòd *detentus violenter, dicitur esse in potestate detentoris,* quare si cum illo contrahit, potest postea allegare metum, & rescindere factum per actionem: *Quòd metûs causâ.* vt apparet *ex hoc c. & l. In carcerem ff. Quòd metûs causâ.*

Nota II. Qui tenetur aliquem restituere libertati, non satisfacit, relaxando illum in suo territorio, sed debet illum dimittere extra territorium suum, in quo quamdiu est, non est in loco securo, cùm possit de facili ibi rursus detineri. *arg. c. fin. de restit. spoliat. & in l. Liberationis. cum l. seq.*

Procuratorem liberè ordinare valeat &c.) Barbos. hîc n. 2. contendit ex speciali dispositione huius c. Constitutionem Procuratoris ad matrimonium metu factam, esse nullam, neque inde posse argui generaliter ad quamcunque Constitutionem Procuratoris metu factam, allegat *Imolam, Conarr. Sanch. l. 4. de Matr. d. 12. n. 22.* Sed placet contrarium, quod tenet *Host. c. Abbas,* de his, quæ vi metúsque causâ, *Panorm. ib. n. 18. & hîc,* vt patet ex illis, quæ supra notauimus. *n. 1. & 2. sequuntur Roman. Sing. Sarmiento, Flaminius &c.* Cùm enim Constitutio Procuratoris metu facta non minùs sit involuntaria, quàm alij actus metu extorti, subiacent ergo non minus rescissioni vel nullitati ex dispositione Juris, quàm illi, nisi allegent jus expressum, quod Constitutionem Procuratoris factam metu, eximat.

Cap. XI. Dilectus.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm R. Presbyter, contra L. Rectorem Ecclesiæ de Annâ Bononiæ studij causâ commorantem super eâdem Ecclesiâ literas Apostolicas impetrâsset, ipsúmq; Iudices citâssent; Procurator autem ipsius Generalis, quòd competentem terminum infra quem Rectorem ipsum consulere posset, sibi concedere denegarent, pro eodem ad Pontificem appellâsset: Pontifex mandauit, quatenus si ita est, renocaretur in irritum, quod ab his judicibus factum est.

EXEGESIS.

Rectore citato &c.) In personâ Procuratoris iuxta *gloss. hîc.* posse autem Procuratorem initio litis citari, tenet quoque *Panorm. n. 4.* quando scil. principalis absens est, vt in casu *huius c.* absens fuit Rector de Annâ, quando autem principalis præsens est, ipse citari debet, non Procurator, imò etsi absit, si commodè vocari, venire & expectari possit, ipse vocandus est. Procuratoris autem contumacia, si Domino absente aut impedito non compareat, non nocebit Domino. Qui cùm semel constituit Procuratorem, eóque ipso declarauit animum suum, quòd nolit agere per seipsum, sed per Procuratorem, non debet ampliùs citari ad causam, aut certum illius articulum, *Dominus enim non compellitur per se esse in iudicio, vt in l. 1. ff. eod.* intellige, nisi ex causâ certâ citaretur, quia justior, aut moderatior est Procuratore, *vt in l. final. C. eodem de Procur. & not. in c. 1. de judic. in 6.* quod meritò notari vult *Panorm. l. c. quia hæc quotidie accidunt. vide Plura apud eund. n. 5.*

Cap. XII. Constitutis.

Idem Episcopo Lexonensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex Diaconum suum O, in causâ pecuniariâ vertente inter H. Priorem Sagiens. & T. laicum dedisset Auditorem: Prior autem super ipsâ pecuniâ recepto libello illicentiatus recessisset, Procuratore quodam solùm ad agendum dimisso, & ad defendendum Priorem non sufficiente: Auditor verò eum ex hoc reputans contumacem, præfatum T. in marcam sterlingorum condemnâsset præhabitâ taxatione in ex-

in expensis: Pontifex factum præfati Auditoris approbans, conuocatis partibus, causam iustitiâ mediante terminari præcepit.

EXEGESIS.

Illicentiatus recessit &c.) Qui legitimè citatus recedit sine licentiâ judicis, habetur pro contumace *per h. t.* vnde potest condemnari tanquam contumax. *c. Certum. 11. q. 1.* Notat autem *Panorm. n. 3.* nullum constituere Procuratorem, aut non sufficientem, esse paria; talis & ille est, qui mittitur sine mandato, ideóque cùm petit inducias ad faciendam fidem de procuratorio, non auditur, & Dominus condemnatur pro contumace, quia in contemptum Judicis cedit, non solùm, si principalis aut procurator sine eius licentiâ ex judicio recedit, verùm etiam, Procurator ineptus, sine omni mandato constituitur.

Cap. XIII. Mandato.

Idem.

TEXTVS.

Mandato Procuratoris post litem contestatam reuocato, si hoc ignorante Iudice, vel aduersario factum fuerit: Iudicium, quod idem quasi Procurator postmodum expertus est, ratum esse debebit.

EXEGESIS.

Post litem contestatam &c.) Non valere post litem contestatam revocationem Procuratoris ex h. t. colligunt communiter D. D. Intellige non valere in præiudicium adversarij, etsi valeant in præiudicium revocantis, quia ipse non potest prætendere ignorantiam revocationis, *vt not. in cap. Ex parte Decani. de rescr. Panorm. post alios n. 4.* disputat, an intimatio revocationis debeat fieri vtrique judici & adversario, vel sufficiat fieri vni? Mihi omissis intricatis distinctionibus, videtur sufficere, vt fiat vni; Quia nihilominus notitia perueniet ad vtrumque; nisi Judex iniquus esse velit, aut adversarius sibi ipsi præiudicare, si enim Iudex certus sit de revocatione Procuratoris, illum facessere jubebit, idque adversario eo ipso innotescet; si autem adversario intimetur, adversùs falsum aut revocatum Procuratorem ipse coram judice excipiet.

Cap. XIV. Non iniustè.

Idem.

TEXTUS.

Textus iste habet plura dicta, sine casu aliquo speciali, & ideò non summatur; nos singula perstringemus.

I. *Non iniustè Iudex processit, qui filiumfamilias in Procuratorem admisit.)* Filius familias potest esse Procurator in judicio sine consensu patris, modò sit maior 25. annis, *vt not. Panorm. n. 1.*

II. *Quamuis ad futuras lites constitutum.)* In dubio non censetur quis constitutus ad lites futuras, non connexas vel dependentes, nisi tempore mandati dati nullæ fuerint lites præsentes; tunc enim mandatum generale trahitur etiam ad futura; ita *Barbos. hic n. 3.*

III. *Qui licèt simul cum aliis datus fuerit, prius tamen procurationis officium occupauit &c.)* Neque in eo iniustè agit Iudex, si Procuratorem licèt simul cum aliis datum sinat, *vt occupet prius Officium, sive alios præueniat*, quod intellige, si singuli dati sint *in solidum*, id est, vt ait *Panorm. n. 3 Vt quisque habeat solidam potestatem faciendi id quod Dominus posset facere per se, quatenus se extendit mandatum concordat c. Si duo. eod. in 6. & c. Penult. de elect.* Secus est, si sint simul dati non solùm simultate temporis, verùm etiam simultate potestatis & executionis, ita vt simul habeant & exerceant Officium procurationis, tunc enim vnus non potest prius illud occupare, sed debent simul agere.

IV. *Quòd fieri non potuisset in Procuratoribus diuersis temporibus constitutis; quoniam dato posteriori, prioris esset procuratio reuocata.)* Et textus est clarus, & ratio decidendi, nisi quòd *Panorm. n. 4.* distinguit: de procuratore dato ante litis contestationem, hunc enim revocari, si detur secundus; secus, si detur primus post litis contestationem, cùm non possit revocari sine causæ cognitione; *c. 4. eod. in 6. post gl. & Bartolum in l. Si quis cum. ff. eod.*

V. *Potuit quoque is & debuit à sententiâ in eo, quod lata extitit contra ipsum appellare, vel si iusta causa excusabat eundem, saltem Domino contestari.)* Notat *Panorm. n. 5.* quòd mandatum procuratorium per sententiam non extinguitur ex toto; sed durat etiam in causâ appellationis, quæ censetur vna & eadem cum causâ principali. Tenetur autem Procurator simpliciter datus appellare, aut si sententiâ contra Dominum latâ, causam iustam habet non appellandi, illam Domino contestari; siue significare. *iux. h. t. & l. Si Procuratorem. §. Ignorantes ad finem; & l. Innitius. C. eod.* Si Procurator non appellauit sine justâ causâ, aut illam Domino maturè non significauit, tenetur parti ad damna & ad interesse: vt post alios not. *Barbos. n. 8.*

VI. *Licèt appellationem prosequi non teneatur inuitus.)* Fallit 1. In interlocutoria; ab illâ enim non solùm potest appellare, sed etiam tenetur eiusmodi appellationem prosequi vsque dum lis finiatur; si tractetur in eodem loco, vbi pactus est pro certo salario ad præstandam suam operam in omnibus instantiis. Fallit 2. Si constitutus sit non solùm ad defendendum, verùm etiam expressè ad appellandum. Videtur enim sic ipsam appellationis defensionem suscepisse. *ita Bald. in l. Innitius. C. eod. aliique apud Barbos. n. 9.*

CAP.

Digitized by Google

Cap. XV. Consulti.

Idem.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm Procurator à Communitate eo tempore Constitutus, quo maiores & iurati, qui eam Communitatem regebant, erant excommunicati, sit excludendus? Rescribit, nisi essent illi (excommunicati) in literis procurationis expressi, aut sciens eos esse tales, ipsa communitas constituisset eundem, non esse Procuratorem huiusmodi excludendum.

EXEGESIS.

Constitutus ad impetrandum à Communitate aliqua Procurator &c.) Panorm. n. 3. ponit insignē Regulam & tres casus inde exceptos, vltra quæ nihil videtur posse desiderari pro intellectu h. cap. Regula est, *quòd actus gestus ab Vniuersitate, in quo fuerunt aliqui inhabiles,* (v. g. excomunicati,) *etiamsi sint præsidentes, non inficitur, propter interessentiam* (seu præsentiam) *inhabilium.* Valet ergo actus & sustinetur propter habiles. *Quod aliunde tam bene probari, quàm ex h. t. non putat Panorm.* Sed hanc Regulam fallere in tribus casibus docet, quos videtur ipse textus insinuare.

1. *Quando ipsi inhabiles sunt expressi in ipsâ dispositione, siue formâ actûs,* vt si excommunicati huius comunitatis fuissent in procuratorio expressi.

2. *Quando actus fuit gestus ab Vniuersitate, inhabilibus interponentibus autoritatem,* tanquam maioribus & principalioribus, vt si maiores & iurati (consiliarios iuramento Vniuersitati obstrictos interpretatur *Panorm.*) huius Vniuersitatis excommunicati fuissent, & Procuratoris constituendi fuissent Autores.

3. *Quando Vniuersitas scienter admisit, inhabiles ad aliquid agendum vnà cum habilibus.* Quòd intelligi debet de eâ inhabilitate, quam habiles remittere & purgare non poterant, vt est excommunicatio, secus est, si defectus potuisset purgari & remitti per habiles, quia tunc admittendo videtur eos habilitare, qui est casus proprius *cap. Cùm Vintoniensis. suprà de elect.* Extra has tres exceptiones, si maximè excommunicationis aut alterius inhabilitatis ignara nec conscia communitas, admittat inhabilem ad aliquem actum communem, is erit validus, vt latiùs prosequitur *Panorm. l. c.*

IDEM TITVLVS DE PROCVRATORIBVS IN SEXTO.

Cap. I. Non indiscretè.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Non indiscretè Iudex egit, Procuratorem laicum ad agendum vel defendendum in causis spiritualibus admittendo. Cùm regulariter, qui non prohibetur expressè, ad procurationis Officium sit admittendus. Licet verò à Procuratore post litem contestatam, possit (cùm Dominus litis sit effectus) dari alius Procurator, antea tamen non potest, nisi in rem suam, aut cùm potestate substituendi alium etiam generatim. Procurator verò datus ad negotia, potest liberè quandocumque alium deputare.

EXEGESIS.

Sunt claræ dispositiones de officio Procuratoris; præcipua est, quòd *in spiritualibus possit admitti etiam Procurator laicus, & quiuis non expressè prohibitus.* Quod dicitur *ante litis contestationem*, intellige, *nisi mandatum habeat cum speciali clausulà substituendi*, iuxta *Marant. de ord. iudic. p. 4. d. 16. n. 21. & 28.* Vt Procurator fiat Dominus litis, requiritur, *vt cum eo lis fuerit contestata. l. Neque tutorem C. eod. l. Si Procuratorem. §. Si quis mandauerit. ff. Mandati. & ibid. Bartol. n. 1.* In causis autem, quæ litis contestationem non requirunt, fit Procurator Dominus litis, *cùm cæperit tractari de meritis causæ, & negotium principale discuti, iuxta Bartol. in l. ab executore. §. Si Procurator. p. 2. ff. De appellat. & alios quos allegat Barbos. n. 7.* Dicitur autem Dominus litis, quia tum habet potestatem litem prosequendi & administrandi, prout optimum factu videbitur, quæ potestas non potest revocari sine causa, vt patet ex dictis *& c. seq.*

Cap. II. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Ante litem contestatam etiam sine causâ procurator potest liberè revocari, non item postea si nolit, nisi Domino inimicus fiat, vel suspectus, aut aduersario affinis, vel si eius heredem aut Religiosum fieri, in longum peregrinari, vel ægritudine aut vinculis detineri contingat, aut alia rationabilis causa subsit. Dominus tamen sua causæ vnà cum eodem procuratore, maximè si collusionem timeat, minimè prohibetur adesse.

EXEGESIS.

Principale dictum, quòd post litem contestatam reuocari non possit procurator, nec procedere teneatur in causâ appellationis, pluribus allegatis docet *Barbos. n. 6.* quia censetur factus Dominus litis solùm quoad hanc instantiam, non autem quoad totam causam, & instantiam apud iudicem appellationis.

Cap. III. Is qui.

Idem.

SVMMA.

A Procuratore habente ad hoc potestatem substi-

Digitized by Google

substitutus, suscepto mandato, etsi eo vsus non fuerit (licet in delegato Papa, vices suas alteri committente aliud censeatur) vlteriùs reuocari non potest, nisi etiam reuocandi potestatem habeat. Si verò ad vnam vel plures causas procurator generaliter constitutus, in vnâ tantùm aliquem sibi substituerit, in aliis nequaquam prohibetur procurationis officium exercere.

EXEGESIS.

Illud præcipuè nota ex textu claro, si procurator habens potestatem substituendi, aliquem sibi substituerit, videtur in illum transferre omnem suam potestatem, vt nec possit illum reuocare, nec alium substituere, vt *ex Tiraquello not. Barbos. n. 5.* est enim functus officio suo; secus est in delegato Papæ, (vt habet textus in Parenthesi) quia delegatus Principis habet à jure, non ab homine, vt possit subdelegare, & ideo reuocare potest, etsi mandato vsus nondum fuerit subdelegatus; secus est in procuratore substituto ab homine. *cap. Quamuis. de Off. deleg.*

Cap. IV. Qui ad agendum.

Idem.

SVMMA.

Generaliter ad omnia, etsi mandatum exigant speciale, constitutus, ex vi generalitatis, ad vllum articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet, sed si aliquis, vel aliqui tales articuli specificati fuerint, adjunctâ hâc clausulâ, tum etiam ad non expressos admittetur. Neque potest procurator absque speciali mandato juramentum transigere, vel pacisci, nisi ei bonorum, vel causæ administratio liberè sit concessa.

EXEGESIS.

Summa huius cap. in eo vertitur, quòd procurator absque speciali mandato non possit ea tractare, quæ speciale mandatum requirunt, etsi *generaliter data sit illi potestas talia tractandi, nisi aliquis, vel aliqui articuli tales speciatim sint in mandato expressi.* Qui autem articuli speciale mandatum requirant, generatim dici potest esse illos, qui sunt magis ardui; aut certè Domino possunt esse præiudiciales, si procuratori concederet, vt liberè illos tractaret; nisi tantum illi fidat, vt *bonorum suorum & causarum administrationem* illi liberè committi tutò posse credat. *Vide gl.* quæ recenset omnes eiusmodi casus.

Cap. V. Qui generaliter.

Idem.

SVMMA.

Generaliter ad negotia procurator constitutus agere potest, exceptis casibus, qui specialem mandatum exigunt. Nedum ad negotia, sed etiam ad judicia potest filiusfamilias absque assensu patris fieri procurator; ad negotia quidem post annum 17. ad judicia autem non nisi maior 25. annorum.

EXEGESIS.

Nihil est in h. t. quod non aut per se planum sit, aut non ex dictis intelligatur.

Cap. VI. Si duo.

Idem.

SVMMA.

Si duo procuratores non in solidum deputentur, vnus sine altero non admittitur, secus, si in solidum sint constituti; sed tunc admittetur, qui per litis contestationem negotium priùs occupabit; alter verò postea non ampliùs admittetur, nisi aliud in mandato diceretur, aut priorem infirmari, absentari, vel aliter impediri contingeret, aut prosequi nolit, nec alium substituerit, tunc secundus negotium prosequi poterit. Primus autem nec impedimento quidem cessante, negotium resumet. In electionum autem, postulationum, aliorùmque spiritualium negotiorum causis (cùm talia celeriorem expeditionem exigant) vult Pontifex, vt si plures procuratores non sint in solidũ deputati, judex ex iis magis idoneũ eligere valeat, & ille solus negotium prosequatur, neque admittatur alius, nisi prout is qui negotium primus non occupauit, post occupationem ab alio factam admittendus est, vti supra dictum fuit.

EXEGESIS.

Cùm istud cap. præter præcepta aut leges circa procuratores obseruanda, quæ facilè ex dictis intelliguntur, neque discussione indigent, nihil contineat; neque nos in illis hærere volumus.

Cap. VII. Licet.

Idem.

SVMMA.

Licèt procurator constitutus ab absente, dixerit, se præsentatum sibi suscipere nolle mandatum, poterit tamen quamdiu Dominus in eâdem perstiterit voluntate, ipsum acceptare, quamdiu placebit.

Dispositio hæc obscuri habet nihil.

Cap. VIII. Si quem.

Idem.

SVMMA.

Si quis constituatur procurator ad causam agen-

Digitized by Google

agendam, quotiescunque Dominum abesse contigerit, non ideò reuocatur, si Dominus postea illam tractet per seipsum. Secus, si procurator fuerit simpliciter constitutus, tunc enim quandocunque ad causam Dominus veniat, non vt procuratori assistat, sed vt causam ipse tractet, censetur illum reuocare, nisi dicat expressè, quòd hoc non faciat animo reuocandi, aut ex aliquibus coniecturis id appareat, quarum aliquas Pontifex subjungit, intellectu faciles.

Cap. IX. & vlt. Procurator.

Idem.

SVMMA.

Procurator ad matrimonium contrahendum non aliter est vtilis, nisi mandatum habeat speciale, sine quo propter rei arduitatem (vt fieri potest in aliis causis) neminem sibi potest substituere. Si verò antequam contraxerit, à Domino reuocetur, matrimonium postea ab eodem contractum (etsi tam ipse, quàm persona, cum quà contraxit, reuocationem penitus ignorent, nullius momenti existit, cùm consensus procuratorem constituentis deficiat.

Hæc quoque duo postrema capitula, sunt paris facilitatis, & lectorem solùm desiderant, non interpretem.

IDEM TITVLVS DE PROCVRATORIBVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Instrumento.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Procurator per instrumentum aut literas in causis suis ab aliquo, cum debitâ cautione simpliciter constitutus, illis sine protestatione receptis, cogi potest ipsum defendere in omnibus causis & negotiis, ad quæ instrumentum, aut literæ se extendunt, cùm ad omnia præstitisse videatur assensum.

EXEGESIS.

Nullâ factâ protestatione, scienter receptis.) Nota I. quòd tacens & præsens, sibi præiudicat in præiudicialibus, quando vltra taciturnitatem, ad hoc concurrit per actum positiuum, vt in proposito, recipiendo instrumentum aut literas datæ procurationis. *Mascardus de probat. Concl. 1218.*

Nota II. Si quis ignoranter recipiat literas continentes eiusmodi negotium, non præsumi illas approbare, vel consentire, *idem Mascard. concl. 481.*

Cap. II. Non potest.

Idem.

SVMMA.

Non potest procurator generaliter ad omnia, etiam quæ speciale mandatum exigunt (nisi aliud super hoc in mandatis habeat) in personam electi, aut prouidendi, seu prouisi crimina vel defectus opponere, quia sub generalitate tali grauiora non veniunt, quàm quæ in procuratorio sunt expressa.

Concordat c. 4. Qui ad agendum in 6.

Cap. III. Si Religiosus.

Idem.

TEXTVS.

Religiosus procurator, etsi per alium Religiosum sui vel alterius Monasterii fuerit constitutus, sicut non potest sine Superioris sui licentiâ procurationis officium suscipere, nisi pro suo in eâdem lite consorte, ita non potest alium procuratorem constituere, seu substituere, etiamsi per constituentem hoc sibi fuerit expressè concessum.

EXEGESIS.

Ità non potest alium, &c.) Intellige & repete, *sine licentiâ sui Superioris*, quod supra jam positum fuit; si enim Religiosus habet licentiam, vt sit procurator, habet quoque facultatem substituendi, tanquam officio procuratoris plerumque annexam, ita *Sanch. l. 6. de matr. d. 13. n. 12. & 13.*

Cap. IV. & vlt. Procuratorem.

Idem.

TEXTVS.

Procurator à Prælato, Rectore, vel alio quolibet, pro Ecclesiâ suâ, vel beneficio constitutus, per mortem constituentis reuocatus censetur: etiam quoad negotia jam incepta, & in quibus per ipsum lis fuerit ante mortem huiusmodi contestata.

EXEGESIS.

Negotia jam incepta, &c.) Peculiaris est hæc dispositio, quòd mandatum Prælati, Rectoris, vel alterius expiret morte mandantis, etiam re non integrâ, cùm alioqui non expiret. *l. Defunctus. ff. Mandati. l. Inter causas. ff. eod. l. Mandatum. ff. eod.* Qui textus, cùm sit clarus, non mouent nos contra mentem Pontificis diuersæ aliorum opiniones. Si autem Prælatus aut alius non agat causam Ecclesiæ, vel beneficij, sed propriam, ratione v. g. patrimonij aut litis alicuius cum Capitulo suo, &c. tunc mandatum ipsius procuratorium non expirabit, re non ampliùs integrâ, sed manebit constituente licet mortuo, juxta

juxta *gl. & juxta tit.* etsi aliqui existiment hanc gl. non esse veram, aut non seruari. *apud Barbos. n. 6.* Sed profectò Pontifex loquitur expressè non nisi de procuratore pro Ecclesiâ aut beneficio constituto, quod non debet extingui ad causas Rectoris aut beneficiati proprias, siue discretas, *n. 6.* Quod autem per mortem Prælati aut beneficiati intelligatur etiam mors ciuilis illorum, docent non improbabiliter plures allegati ab eodem *Barbos. n. 3. de quo vide Guidonem Papam, decis. 547.*

TITVLVS XXXIX.

DE SYNDICO.

Cap. Vnicum. Sicut studij.

Gregorius Papa Subdiacono Defensori Siciliæ.

SVMMA.

Sicuti Officij Pontificalis est à litigiis forensibus Monachos submouere, ita necesse est negotia eorum, quomodo disponi debeant ordinare, ideóque Gregorius præcipit huic suo Subdiacono, vt Fausto cuidam (si voluerit constituto salario) Monasterij negotia generaliter commendet.

EXEGESIS.

Monasterij negotia, &c.) Nota etsi procurator & Syndicus in eo conueniant, quòd aliena negotia ex mandato aliorum suscipiant, adeóque non sit essentialis inter eos differentia, sed promiscuè videantur sumi Syndici, actores, siue procuratores, *arg. c. Petitio. de procur.* neque sit vis facienda in nomine, vbi constat de intentione constituentis; Iura tamen hanc differentiam induxerunt, vt per *Syndicum* intelligatur, *qui ad causas agendas ab Vniuersitate constituitur*, per Procuratorem, qui vnius aut plurium singularia negotia suscipit, & tractat. *vt in l. 1. ff. De procur. junctâ. l. 1. ff. Quod cuiusque vniuers. Concordat gl. in c. Si quis erga. 2. q. 7.* & ipsa titulorum diuersitas, nam si non Ius quoque Canonicum hanc differentiam agnosceret, diuersum titulum pro Syndico non poneret. Officium autem & potestas Syndici ex titulo de procuratoribus intelligi, & desumi potest.

TITVLVS XL.

DE HIS QVÆ VI, METVSVE CAVSA FIVNT.

Ad Rubricam.

CVm multa vi aut metu extorqueantur aut fiant, à Judicibus ac illis qui causas suas ad judicia & judices deferunt, non inconuenienter postquam varia Judicum genera descripta, eorúmque Officia declarata sunt, subiungitur de illis, *quæ vi metúue geruntur*, aduersùs quæ, jura dant remedium rescissorium, & appellatur Actio, *quod vi, metúue causâ.* Etsi autem regulariter gesta per metum, valeant, cùm non sint simpliciter, sed solùm secundùm quid inuoluntaria, adeóque non irrita, sed irritanda, siue rescindenda, fallit tamen hoc in quibusdam casibus; in quibus metus saltem ex Iuris dispositione causat nullitatem, vt in matrimonio, & professione Religiosâ.

Quare, etsi hic locus esset non alienus, ab explicatione eorum, quæ ad naturam metûs intelligendam pertinent, quia verò dependent à lege naturali, & diuinâ, non verò propriè ad leges Ecclesiasticas siue Canones pertinent, ideò ex Philosophiæ parte Ethicâ, Theologiâ morali, & Scholasticâ ea supponentes, Canones h. t. contentos more nostro breuiter illustrabimus, non commissuri, quin ea quoque attingamus, quæ ex doctrinâ morali ad pleniorem intelligentiam conducent, quæque *lib. 4. c. 14. Cùm locum. & c. seq. Veniens 2. de sponsal.* perstringimus. *De materiâ h. tit. tractatur quoque c. Constat. 1. q. 1. c. Hoc tunc. 6. q. 1. c. Meritò. 15. q. 1. q. 6. 20. q. 3. 23. q. 5. & 6. Per totum, & c. In mulsis. q. 3.*

Cap. I. Perlatum.

Alexander III. Oscensi Episcopo, & Priori S. Mariæ Cæsar August.

SVMMA.

Cùm vir Nobilis & potens M. vxorem suspectam haberet, & eius milites eam occidere vellent, sed tandem hac conditione eidem pepercissent, vt in Monasterio de Colobris fieret monialis: Episcopi verò à viro submissi, eius mutationem vitæ suspectam habentes, intellexissent eam non nisi mortis timore monasterium intrare, vnus autem illorum simulâsset se mulieri velum imponere: illa viro mortuo, de monasterio exiens, alteri nupsit, quos Calaguritanensis Episcopus ad instantiam sororum excommunica-

municauit: Pontifex verò mandauit, vt recepto ab illis juramento, de stando delegatorum mandato, ab Excommunicatione eosdem absoluerent, sed si Priorissa & Moniales legitimè probarent, non timore mortis, prædictam mulierem Religionem intrâsse, aut quod fecit, postmodum ratum habuisse, ipsam ad Monasterium redire, & habitum reassumere compellant.

EXEGESIS.

Quòd mortis timore Monasterium intrabat, &c.) Not. I. Facilè ista femina potuit probare metum justum & grauem. Si probauit milites à marito missos euaginatum gladium sibi intentâsse, vt not. *Panorm. n. 4.* quin & ex potentiâ & minis mariti Nobilis & potentis, huius mulieris metum durâsse, quamdiu is vixit.

Nota II. quòd ipsa Episcopis seorsim, fine secretò de metu mortis proposuit, habuisse vim Protestationis, quales protestationes clandestinas valere, cum multis aliis tenet *Sanch. l. 2. d. 45. n. 21.* & valet ad probationem metus, si fuit cadens in virum constantem, qualis vtique est metus mortis. Quæ autem censeantur causare metum in virum constantem, post alios latè explicat *Sanch. l. 4. d. 5.*

Mulieri velum imponere simulauit, &c.) Dices hanc fuisse deceptionem. Sed bene respondet *Hostiens. & approbat. Panorm. n. 7.* Deceptionem dolosam & deceptoriam, esse illicitam, non item cautam & prouidam, ad impediendum aliquod malum, v. g. Tyrannidem huius Nobilis vitandam imò eludendam. Neque enim Episcopus intentionem habuit monialem consecrandi, sed absque tali intentione (quod Tyrannus discernere non potuit) velum in speciem solùm materialiter feminæ imposuit.

Si legitimè probatum fuerit non timore mortis &c.) Hoc autem probari non potuit, quia in contrarium prævalebant, intentatio mortis per euaginatum gladium, cuius non videntur defuisse testes, deinde protestatio coram duobus vel pluribus Episcopis facta, & simulata veli impositio; vbi Notabile est dictum *Panorm. n. 12. testibus duobus de metu deponentibus magis creditur, quàm mille deponentibus de spontaneâ voluntate.*

Quod fecit, postmodum ratum habuisse,) Certum est, toto tempore mulierem, quo maritus vixit, ingressum in Monasterium ratum habere non potuisse; quia toto illo tempore durauit causa metûs, quâ perdurante præsumitur durare metus ratificationem validam excludens, vt plurimis allegatis docet *Sanch. l. 4. de matr. d. 18. n. 7.* quidquid aliqui sine sufficienti ratione contra sentiant.

Cap. II. Abbas.

Idem Episcopo Vigoriensi.

SVMMA.

Cum Abbas S. Edmundi, à quo R. patrimonium suum tenebat, ad eundem domo & bonis expellendum milites misisset, nisi Ecclesiam suam penitus abjuraret, idque R. coactus fecisset, Abbas verò alteri prædictam Ecclesiam concessisset: Pontifex, quia quæ vi & metu fiunt, de Iure debent in irritum reuocari; mandauit, prædicto R. cum integritate restitui vniuersa.

EXEGESIS.

Est ex præcipuis vtriusque Iuris principiis clarũ, quòd quæ vi & metu fiant, debeant in irritum reuocari, idque Iure Canonico in hoc maximè *textu & c. 4. Ad audientiam* fundatur. Ideóque *Panorm. & alij absolutè, quòd renuntiatio beneficij per metum facta valet, licet possit peti restitutione in integrum actione, quod metus causâ*, pronuntiant. Concordant *Iura ciuilia in l. Dolo. C. de inut. stipulat. l. vlt. C. de his. eod. l. Si mulier. §. vlt ff. eod. Instit. de except. in princ.* Estque id peculiare in metum passo, quod huic per Iudicis Officium succurritur, etsi à tertiâ personâ sit metus incussus, vt constat *ex c. 1.* & constabit *ex 3. & 4. eod. & l. Cum exceptione. ff. eod.* vbi dicitur: *In hâc actione non quæri, verum is qui conuenitur, an alius metum fecit: sufficit enim docere sibi metum illatum aut vim.*

An autem omnia, quæ sunt per metum facta, sint valida & rescissioni obnoxia, præclarâ perspicuitate tradit *Azor. to. 1. l. 1. c. 11. & 12.* vbi multa alia de metu valde vtilia tradit. De illis, quæ metûs vel aliâ causâ juramento confirmantur, dicemus *in tit. de jurejur.*

Cap. III. Ad Aures.

Clemens III.

SVMMA.

Cum quidam vnanimiter (vno electorum excepto) electus in plebanum cuiusdam Ecclesiæ ad terrorem Laicorum, renuntiâsset electioni, rescribit Pontifex, huiusmodi renunciationem factam ad terrorem Laicorum, (nisi juramento vel fide interpositâ sit confirmata) non impedire, quo minus electus iste Ecclesiæ præficiatur eidem.

Hoc cap. intelligitur ex duobus præcedentibus.

Cap. IV. Ad audientiam.

Innocentius III. Decano & Subdiacono Linconiensi.

SVMMA.

Cum M. G. de Cheuel Ecclesiam de Cheuel Canonicè adeptus, eam aliquamdiu pacificè possedisset, & grauissimo tandem Regis metu, quòd eam resignaret, jurare coactus, in manibus eorum ad quos pertinebat, resignâsset: Mandat Pontifex, si consti-

confisteris per metum talem G. fuisse coactum, qui potuerit & debuerit cadere in virum constantem: non obstante juramento (quo non ad non repetendum, sed solummodo ad resignandum beneficium tenebatur) præfatam Ecclesiam eidem restitui.

EXEGESIS.

Hic quoque casus ex præcedentibus duobus *capp.* planus est. De metu cadente in virum constantem, & quænam sint talia mala huius metûs obiecta, dicemus *c. Cùm locum. & c. Veniens 2. de sponsal.* breuiter refert Azor. An autem & quomodo actus confirmentur juramento, dicemus *tit. de jurejur.*

Cap. V. Sacris.

Idem Vidronensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Eum, qui communicat excommunicatis inuitus, & per coactionem adstrictus; Pontifex non credit, excommunicatione teneri, cùm magis patiatur quàm agat; Si autem metu inductus id faciat, licet metus attenuet culpam, quia tamen eam non prorsus excludit, & pro nullo metu debet quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe inquinatur.

EXEGESIS.

Pro nullo metu debeat quis peccatum mortale &c.) Nota I. Ex hoc *t.* vt aliqui allegant, colligere Principes Canonistarum, *Ioan. Andr. Hostiensem, ipsúmque Panorm. hîc, & postea Felinum, Anchar. ranum aliósque* ea, quæ ex metu fiunt contrà legem aliquam humanam siue ciuilem, siue Ecclesiasticam à peccato non excusari. Sed profectò tribus primis fit iniuria, dubios enim fuisse & mansisse clarum est ex illis, quæ prolixè disputat, & ex antiquioribus affert *Panorm. per totum*; quin apertè ostendit tum ipsum tum antiquiores propendisse non parum in partem mitiorem. Ex Theologis damus id sensisse *Adrianum in 4. q. 3. Caiet. 1.2. q. 96. a. 4.* qui hanc sententiam tanquam certam & indubitatam proponit.

Nota II. Præcipuum fundamentum peti ex *præsenti cap.* quia Pontifex veluti definiens dicit se credere, *si quis metu inductus communicet cum excommunicato, cùm pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere, quòd talis labe excommunicationis inquinetur*; peccat ergo mortaliter qui ex metu cum excommunicato communicat contrà legem Ecclesiæ. Vnde ex paritate rationis concluditur, de aliis legibus humanis. Deinde afferunt plura exempla legum ciuilium, quæ obligant sub periculo mortis, cuius metus ab ipsarum obseruatione minimè excusat. Instant denique, certos gradus consanguinitatis & affinitatis lege duntaxat humanâ prohiberi, si quis tamen intra illos nubens, ex metu illud consummaret, dubium non est mortaliter peccaturum &c. ergo standum est *huic cap.* de metu mortis non excusante.

Nota III. Tenendam esse sententiam S. Thomæ, pro quâ citat illum *Archidiaconus ex 4. sententiar. apud Panorm. n. 9. & relata est in q. 23. supplementi. a. 9.* vbi dicit *aliis probabilius videri communicantem excommunicato, non semper peccare mortaliter, sed solùm, quando illi participat in crimine, aut in diuinis, aut in contemptû Ecclesiæ*, vt ait *S. D. l. c. in Corp. sub fi.* Et sic rectè explicatur istud *c. Sacris.* Participare enim in crimine, est contra legem naturalem & diuinam, sicuti etiam in diuinis, dando videl. vel accipiendo ab illo Sacramenta; qui est publicè ab illis exclusus; (si autem excommunicatus fit occultus, poterit illi quoque ex graui metu communicari, vt patebit *ex tit. de excommun.*) & denique sinere se adigi, vt quis metu mortis violet præcepta Ecclesiæ, cedit in illius & Religionis contemptum; & est contra præceptum Confessionis Fidei. Præcepta ciuilia nequaquam semper, sed solùm propter bonum commune aut publicam necessitatem obligant aliquando sub periculo mortis; quibus casibus sanè metus grauis non excusat. Qui verò intra gradus prohibitos contrahens absque dispensatione matrimonium, metu mortis consummat, peccat contrà sextum præceptum, propter matrimonij nullitatem, non quòd legem aliquam humanam ex metu violet.

Nota IV. Non ergo mortaliter peccatur ex metu graui communicando cum excommunicatis, vel aliam legem humanam violando; nisi simul committatur aliquod crimen, aut peccatum graue contra legem diuinam aut naturalem. Quam S. Thomæ sententiam communiter sequuntur Theologi, teste *Azor. l. 1. c. 11. q. 1.* & meritò, quia contraria opinio est nimis seuera, nec in Scripturis, nec in traditione, neque in ratione fundata, vti euincitur ex manifestis exemplis, in quibus leges humanas ex graui metu aut necessitate violari contingit, sine omni, aut certè mortali peccato; affert aliqua ipse *Nauar. hîc*; & post [illegible]um *Azor. l. c.* qui similia assignat de lege diuinâ positiua, quibus ostendit contrà illam quoque sine peccato in graui metu, siue necessitate delinqui potuisse. Quando autem lex violatur ob salutem propriam vel proximi, item ad vitandum scandalum aut contemptum Religionis, tunc nullus metus mortis excusationem habet. Vide Theologos & Casistas.

Cap. VI. Cùm dilectus.

Idem Marsil. & Agathen. Episcopis.

SVMMA.

Cùm Pontifici constaret de voto & juramento Canonicorum Insularum, Regulam Cistertiensem obseruandi, vel translationem dictæ Ecclesiæ ad ordinem illum non impediendi, quorum neutrum vergebat in dispendium salutis: illi autem violentiam & dolum

Digitized by Google

dolum obtenderent, Pontifex respondit non fuisse metum cadentem in constantem virum, & dolum talem, ad fatuitatem eorum debere retorqueri, ideóq; super petitâ restitutione, duxit ipsis silentium sententialiter imponendum.

EXEGESIS.

Et idcò non debuerat cadere in constantem &c.) Nota I. Quòd metus *continens mortis periculum, vel cruciatum corporis* dicatur in constantem virum cadere, excusatur ergo quis, si ex tali metu fecit contra legem humanam, iuxta dicta *in c. Prox* nisi faciat quid prohibitum lege divinâ vel naturali.

Nota II. *Ex Panorm. n. 5.* quemadmodum metus non excusat, nisi sit talis, ita nec dolus, non ergo subvenitur dolum passo, nisi & ipse cadat in virum constantem.

Nota III. Si ex nimiâ simplicitate patiatur quis se decipi, non est tam deceptio, quàm fatuitas decepti. Vt si isti Cistertienses promiserint bonis Canonicis, illos non passuros stimulos carnis, si ipsorum obseruantiam aut ordinem assumerent, aut aliquid aliud contra Ius, vel Regulam, adde contra veritatem in re alicuius momenti. Quod verò *Panorm. n. 12. allegans c. Constituit.* (*ex Concil. quodam Moguntino. 17. q. 1. c. Penult. quod 20. q. 7. rursus ponitur c. vlt.* absolutè infert, quòd *si quis fuit dolo inductus ad intrandum Religionem, teneat ingressus*, & quòd in Canone illo sequitur, *illum, qui sic illectus est, cogi debere, vt in eo quod capit, perseueret*, non absolutè verum esse, prout ipse agnoscit, dum dicit, *non subueniri adversus talem dolum, quando quis fuit inductus ad meliorem vitam, secus autem, quando interueniret dolus qui etiam peritissimos falleret*; quæ ipsa exceptio est durior, quàm vt cadat in adolescentulos, qui incapaces sæpè mediocris prudentiæ aut peritiæ, passim irruunt & illiciuntur in Religiosos Ordines, quibus idonei non sunt, & dolo non bono, vel graui errore se postea deceptos experiuntur.

In quos quadrat illud dictum: *Multos quidem perire in seculo, qui saluati fuissent in Religione, sed multos quoque perire in Religione, qui saluati fuissent in seculo*; Neque obstat *d. c. Constituit.* quod vel loquitur de illis, qui illegitimè illecti, ex peculiari S. Spiritûs gratiâ legitimam vocationem postea concipiunt; vel non debet mouere Canon, qui non est alicuius Pontificis, vel Concilij Generaralis, sed Provincialis Moguntini, cui opponimus *Concilium Trident sess. 25. de Regul. c. 19.* quod Religiosis non tantùm concedit *intra quinquennium, actionem adversus ingressum, siue reclamationem propter vim aut metum, aut defectum ætatis, sed etiam quid aliud simile*, nihil autem tam simile est metui, quàm dolus aut error.

Quæ autem prætereà sint mala, quorum metus cadit in constantem virum, disputant DD. nec in omnibus conueniunt; diximus aliquà *lib. 4. c. Cùm illim. & c. Veniens. 2. de sponsalib.* Vide *Azor lib.... Sanch. l. 4. d. 5. n. 1. & d. 9. n. 5. & alios, quos allegat Barbos. hic*, vbi bene notat arbitrio Iudicis relinquendum, qui metus cadat in virum constantem.

Cap. VII. & Vlt. Super eo.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm adversarius eius, ad quem Pontifex scribit, se per violentiam ab illo spoliatum, ipse autem conquereretur esse iniustè aduersus se processum, cùm non nisi proprio iuramento adversarius probauerit singula, quæ amisit: Rescribit Pontifex, postquam de vi, per testes, & de rebus amissis per ipsius iuramentum constiterit, potuisse iudicem taxatione rerum secundùm has circumstantias factâ, accusatum rationabiliter condemnare.

EXEGESIS.

De violentiâ per testes &c.) Allegans violentiam debet eam per testes probare, vnde super violentiâ, seu delicto non statur iuramento conquerentis, nisi essent indicia violenta, quæ sufficerent ad probandum, & sic intellige *l. Indicia. C. de rei vendic.* In rebus modici præiudicij sufficit violentiam probare per vnum testem & iuramentum partis pro quo *Panorm. n. 2. allegat. c. fin. de iureiur.* An habeat autem hoc locum contra omnem delinquentem, disputat *Panorm. à n. 6.* & sequitur affirmativam, afferendo multas instantias, & ponendo Regulam ex Iure ciuili, quòd vbi difficultas probandi oritur ex delicto alterius, statur iuramento partis. Sed hæc ad alias materias pertinent videl. *de Restitut. spoliat. de iureiur.*

IDEM TITVLVS DE HIS, QUÆ VI, METUSVE CAUSA FIUNT IN SEXTO.

Cap. Vnic. Absolutionis.

Gregorius IX.

SVMMA.

Absolutionem ab excommunicatione, vel quamcunque reuocationem ipsius, aut etiam suspensionis vel interdicti per vim, vel metum extortam Pontifex viribus vacuat, & eos, qui huiusmodi absolutionem, aut reuocationem vi aut metu extorserint, Excommunicationis sententiæ decernit subiacere.

Est res clarissima, interprete non indigens.

TITV-

TITVLVS XLI.

DE RESTITVTIONE IN INTEGRUM.

Ad Rubricam Tituli.

TItulo proximo dictum est de quâdam speciali Restitutione in integrum adversùs gesta per vim & metum, cùm verò sit quædam etiam Restitutio Generalis, quâ subvenitur Minoribus & Ecclesiis *remedio Juris speciali*, Maioribus verò ex clausulâ generali, *causâ scil. justâ suggerente & postulante*, de hâc quoque dicendum erit. Est autem *Restitutio in integrum prioris status, siue Juris redintegratio*, per quam subvenitur Minoribus & Ecclesiis, vt *in l. Minor. de sent. pas. l. Quòd si minor. §. Si restitutio*; Similiter Maioribus ex legitimâ & justâ causâ. *ff. Ex quibus causis maiores. per totum*, quò pertinent *c. Ex literis. inf. h. t. cap. Cùm Bertoldus. de re judic. & c. Significante. de pignor.*

De hâc materiâ tractatur. *7. q. 1. & 2. & 35. q. 9. per totum*. Idem *tit. extat in 6. & Clement.*

Cap. I. Requisiuit.

Alexander III. Alphanensi Episcopo.

S V M M A.

Si Ecclesia in possessionibus quæ sub modico censu laicis concessæ sunt, manifestè læsa sit, cùm Episcopo deteriorem facere eius conditionem non liceat, & illa jure Minoris gaudeat: Rescribit Pontifex conuenire, vt ad jus suum & proprietatem redeat. Si tamen coloni possessionse illas expensis & labore suo reddiderint meliores, sumptibus bonâ fide factis non defraudentur.

EXEGESIS.

Iure minoris gaudeat.) Nota I. Minor iuxtà Siluestrum ex communi DD. est *qui 25. annum non impleuit. ff. De minor. l. 1.* qui ideò minor dicitur, quia ob infirmitatem judicii & adolescentiæ, est minor ætâte legitimâ ad aliqua negotia pertractanda; quæ maiorem prudentiam & constantiam requirere censentur. Talis minor potest petere restitutionem in integrum, non solùm ad bona patrimonialia, in quibus læsus est, verùm & ratione lucri cessantis, quod interversum est, vsquedum *impleuerit Annum 25. & præterea quadriennium.* Non tamen, si damnum aut pœnam passus est propter delicta atrociora, restituitur, nisi quatenus commiseratio in mitiorem partem flexerit judicem, iuxta *gl. in c. Sequent.*

Nota II. Denique nec alienare aut contrahere quidquam potest etiam in causas pias sine autoritate Curatoris; nisi Religionem intret; quo casu alienare potest omnia, quia fictione Juris moritur. *l. Deo nobis. C. De Episc. & Cler.* In aliis autē spiritualibus, vt statu matrimonij, beneficio &c. admittitur & agit, & conuenitur perinde vt maior, quare si renuntiauit beneficio, non restituitur, *vt ait Silu. l. 2. allegans bene gl. in l. ait Prætor. ff. De minor.* Illud adverte, licèt *jure communis minorennitas finiatur anno 25. §. 1. Instit. de Curat.* Juretamen municipali aut particulari alicubi citiùs terminari, ita de *Jure Saxonico absoluitur Anno 21. teste Dobercino in Promptuar. Juris. tit. de minor. In Bullâ aureâ Caroli IV.* legitima ætas pro Principibus Electoribus ad gubernandum assignatur *Annus decimus octauus.*

Nota III. ex glossa, Ecclesiam in hoc fungi jure minoris facti maioris; quia sicut minor, postquam excessit 25. annum, potest petere Restitutionem *per quadriennium de ijs*, in quibus fuit læsus infra 25. annum, sic & læsa Ecclesia habet quadriennium ad petendam restitutionem. Quod enim aliqui putabant, illa verba Pontificis: *debere semper servari illæsam*, quasi ob eandem læsionem possit ac debeat restitui in perpetuum, absurdum apparet & contra *l. vlt. C. De temp. in integrum restit.* vbi dicitur, *quod omnis restitutio in integrum infra quadriennium debet terminari*; debet ergo illud *semper* accipi pro *quotiescunque*, prout etiam explicat *Menoch. cons. 143. n. 16.* & communiter omnes, opinionem enim illam antiquam credimus antiquatam.

Nota IV. Non solùm Ecclesiam, verùm etiam Rempublicam, ciuitatem, Universitatem, Fiscum, Hospitalia, loca pia, personas miserabiles gaudere jure minoris, quæ singula pluribus allegationibus firmat *Barbos. n. 4.* qui etiam accenset studiosos, quòd possint petere restitutionem, si res illorum fuerint præscriptæ; *dum versantur in studiis, autore Rebuff. de priuil. scholar. priuil. 119.* Apparet autem beneficium restitutionis his omnibus concessum ratione dignitatis, boni publici, pietatis, debilitatis, defensionis, quia subiacent spoliationibus & injuriis, à quibus se defendere frequenter non possunt. Quæ omnia vel maximè cadunt in Ecclesiam, vt consideranti patebit, vnde jure minoris, ipsa meritissimè & certissimè gaudet; ex reliquis possunt aliquà controverti. Aliqui enim putant non comprehendi hoc jure ciuitates aut communitates minores, neque castra aut villas; quæ omnia cum *Baldo, Bartolo, Joan. Andr. Speculatore*, in idem jus recipit

Panorm.

Digitized by Google

Panorm. n. 16. simpliciter sine determinatione numeri personarum (quam aliqui faciunt) quia in omni communitate, oppido, vico quantumuis modico, sunt minores, feminæ, opis egentes, quibus potest & solet præiudicari, per administratores, quibus æquum est, vt concedatur Restitutio.

Deteriorem facere &c.) Nota I. *ex gl. & Panorm. n. 9.* Quòd Prælatus non possit rem Ecclesiæ facere deteriorem, non solùm faciendo contractus nocivos, v. g. etsi illi sint invalidi, sed etiam omittendo, nam videmus *toto tit. de præscript.* quòd per negligentiam Prælati præscribitur contra Ecclesiam, quo casu potest Ecclesia contra ipsum agere ad emendationem damni, si negligentia fuit notabilis, vt ait *gl. in c. Placuit. 1. 10. q. 5.* Potest item Prælatus rem Ecclesiæ facere deteriorem, in non acquirendo, quòd poterat acquirere, vt in non cognoscendo aut recipiendo legatum aut hæreditatem Ecclesiæ delatam, potest tamen contra illum agi *ad interesse lucri cessantis, iux. gl. in c. Finali. 12. q. 4. fa. l. Quidquid. C. Arb. tut. vbi idem disponitur contra tutor.* Eadem ferè tenet *Barbos. hic n. 3.* & allegationibus confirmat. In his ergo Ecclesia culpâ Prælati non habet restitutionem in integrum, sed solùm actionem *de damno dato, & ad interesse.* in aliis rem illius non facit propriè deteriorem, quia restituitur.

Nota II. Damnum datum Ecclesiæ dicunt aliqui debere esse enorme, vt petere possit restitutionem, pro quâ opinione multos allegat *Barbos. n. 14.* Sed cum aliis receptiorem censet esse sententiam, sufficere etiam *modicam læsionem*, modo non sit talis, vt computari debeat inter minima, quæ non curat Prætor. Nota verò ex *eod. Barbos. n. 15. multis allegatis*: Stante *enormissimâ læsione*, Ecclesiam audiri & restitui elapso etiam quadriennio debere. Quæ ferè etiam locum habere videntur, in actione de damno dato, aut ad interesse adversùs Prælatum, qui conditionem Ecclesiæ fecit deteriorem, modo supradicto. Dicitur autem id non posse faciendo, sed solùm omittendo, aut non acquirendo, si enim positiuè agat in damnum Ecclesiæ donando, contrahendo, aut aliter eam obligando &c. remanet semper illi beneficium Restitutionis, vt dictum.

Debeant defraudari &c.) Nota I. Sicut Ecclesia reducitur in eum statum, in quo fuit ante læsionem, ita etiam debet restitui, qui cum illâ contraxit, vt videl. reddatur illi pretium, item sumptus quos fecit in illâ re meliorandâ. Vult etiam Pontifex haberi respectum ad laborem, vt si rusticus per laborem personalem fundum colendo reddidit meliorem, decem modiis debent ista, vel ipsorum pretium reddi.

Nota II. Quòd non tenetur ille qui contraxit cum Ecclesiâ, rem reddere, priusquam satisfiat ipsi de pretio, sumptibus & labore, potest enim vti jure retentionis, vt notant *Innoc. & Panorm. hic n. 3 fa. l. In fundo, & l. Sumptus. ff. De rei vendic.* sicut in simili Scriptor potest retinere Scripturas, donec ipsi satis fiat de mercede, vt not. *in l. Si fortem. §. Si centum. ff. De condict. indeb.*

Cap. II. Cùm venissent.

Innocentius III. S. Gregorij, & S. Sergij Abbatibus.

SVMMA.

Controuersiâ inter Episcopum Venet. & Monasterium Rotbon. vertente super subiectione & jure eligendi Abbatem, quòd vtrumque Episcopus prætendebat, Monachi mandato quidem Delegatorum Papæ Procuratore constituto, ad electionem noui Abbatis (postquam primò electus præsentiens Delegatorum adventum, discessit, & electioni renuntiauit) contra eorundem inhibitionem nihilominus processerunt, quam dicti judices animosè nimis cassârunt; non attento, quòd Monasterij Procurator proponeret, illud ad Romanam Ecclesiam pertinere. Sed Pontifex inspectis priuilegiis prædecessorum suorum, Leonis, Gregorij, & Clementis, advertens ea coram judicibus non fuisse quidem per Procuratoris negligentiam exhibita, eundem tamen pro jure tam Monasterij quàm Sedis Apostol. fuisse protestatum, illos ad audientiam (siue Ius agendi) restituit; Electionem autem à Monachis concorditer factam (vti dicebatur) nec confirmandam duxit nec infirmandam.

EXEGESIS.

Renuntiauit huiusmodi electioni &c.) Nota, ex *glossa*, quòd electus ante confirmationem potest resignare in manibus eligentium, neque ideò tenetur adire Superiorem, secùs post confirmationem iuxta *cap. 2. De translat. Episc.* pro quo Host. quoque allegat *Regul. Iuris inf. h. l. Omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur.*

Prædictis judicibus omiserit exhibere negligenter.) Nota I. Negligentiam Procuratoris, nocere etiam Ecclesiæ, non tantùm personæ priuatæ. Differentiam tamen inter remedium vtrique concedendum assignat *Panorm. n. 7.* quia priuato non datur restitutio propter negligentiam Procuratoris sui, sed imputet sibi, quòd talem elegerit, poterit tamen agere contra ipsum *de damno dato, vel ad interesse*, Ecclesia tamen restituitur propter negligentiam Procuratoris, idem dic in minore læso, vt *in l. Cum mandato. ff. De minor.*

Nota II. Quòd Ecclesia non solùm potest petere restitutionem *adversùs sententiam*, verùm & adversùs omissionem probationum. Neque malè dicit *Innoc.* hîc non fuisse propriè restitutam Ecclesiam adversus *sententiam*, quia illa non fuit retractata, sed solùm *ad audientiam*, i. e. vt posset iterum agere & audiri, in quo si succubuisset, sententia non fuisset retractata, etsi dissentiat in hoc *Panorm.*

Nec confirmandam duximus &c.) Nota electionem factam licèt ab habentibus potestatem eligen-

eligendi de jure, non esse confirmandam, lite pendente super ipso jure eligendi, sed debet differri vsque ad eventum litis principalis; neque retractanda est propter solam litis pendentiam, vt apertum est ex textu isto, *neque reperiri in tali monet Panorm. n. 9.* qui latè hoc explicat, & rationem reddit. *n. 21.*

Cap. III. Auditis.

Idem Helien. & Floren. Episcopis.

SVMMA.

Cùm Episcopus Vigoriensis assereret Ecclesias in valle Euescam ad se diœcesanâ lege pertinere; Abbas autem (de eodem Euescam) eas ab eiusdem jurisdictione penitus exemptas esse assereret, & Pontifex cognouisset, per priuilegia non esse Episcopali jurisdictioni subtractas (nisi sit ille locus, qui à duobus Regibus, & Cælestino Papâ libertate donatus est) ab Abbatibus tamē tanto tempore, pleno jure, possessas, vt videatur in illis Ius Episcopale legitimè præscripsisse (nisi Ecclesia tanto tempore Vigoriensis vacauerit, vt præscriptio nondum sit completa) quia tamen vtraque pars (licet in causâ fuerit conclusum) se necessariam probationem omisisse asserebat, & vtraque Ecclesia jure minoris fungebatur, vtramque restituit contra alteram, ad probandam rationem omissam, ne alterutra pars læderetur.

EXEGESIS.

Quòd vtraque Ecclesia fungatur Iure minoris.) Nota nucleum huius cap. ad præsentem Restitutionis materiam, in eo versari, *quòd vna Ecclesia audiatur & restituatur contra alteram Ecclesiam, non minùs quàm contra priuatū*; vnde videtur sequi quòd vnus priuilegiatus possit vti priuilegio suo contra alterum priuilegiatum, quod est contra *Authent. de sanct. Episc. §. Sed & hoc præsenti, & contra gl. in c. In præsentiâ de probat. Sed respondet Panorm. n. 3. cum Bart. in authenticâ. Quas actiones. C. De sacros. Eccles. hoc c. Procedere, quando solùm priuilegium vnius est contra alterum priuilegiatum.* Restitutio enim datur Ecclesiæ læsæ contra aliam Ecclesiam, quæ non est læsa in illo articulo, ideóque non habet in eo priuilegium. Secus est, quando vtriusque priuilegium concurrit in eodem, *tunc enim conquassantur priuilegia,* neque est illorum vsus; sed priuilegiati vtuntur jure communi. Quòd si itaque Ecclesia contraxit cum aliâ Ecclesiâ, & contrahendo læsa est, potest petere restitutionem adversus illam *arg. l. Verùm. in fin. ff. De minor.* vbi minor restituitur contra minorem in contractu rationis. Sed profectò omnia hæc traduntur à DD. quibus modis priuilegiatus possit agere contra priuilegiatum, vt agnoscit *Barbos. n. 6.* allegans plurimos, sed more suo nihil resoluens.

Reliqua in hoc c. pertinent ad materiam de præscriptione & alias; illud nota *ex Panorm. n. 1.* legem diæcesanam hic sumi latè pro totâ Jurisdictione Episcopali, vti etiam notatur in *c. Auditis de præscript.*

Cap. IV. Ex literis.

Idem Priori S. Mariæ ad carceres, & S. Mariæ de Mandriâ.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopi duo sententiam diuortij inter duos coniuges protulissent, & appellatione interpositâ, Abbati Caluensi, & Archipresbytero Paduano causam Pontifex commisisset, pars mulieris autem in termino non comparuisset, Abbas (cui suas etiam vices Archipresbyter commiserat) allegationibus diligenter inspectis, Archiepiscoporum confirmauit sententiam, sed post octo dies pater puellæ accedens juramento, quendam sub ipsius Abbatis nomine falsas eis literas præsentâsse, quibus mandabatur eidem, vt quia designatâ die judex venire non poterat, post octo dies idem pater puellæ adesset, qui & adfuit, & appellauit, ad Sed. Apostol. & etiam supplicauit. Pontifex autem licèt de fraude tali per juramentum ad plenum non constaret, in fauorem matrimonij tamen, mulierem ad audientiam restituit, & mandauit, causâ prioris appellationis cognitâ, confirmari vel infirmari Priorum Iudicum sententiam.

EXEGESIS.

Firmauit proprio juramento &c.) Nota I. Etsi aliqui dicant istud juramentum non plenam fecisse fidem, vt dicit Pontifex, quia fuit sponte oblatum, non autem à judice delatum; sed profectò iste textus de juramenti oblatione, aut delatione nihil dicit, & fundatur in eo, vt benè docet *Panorm. n. 14. quòd juramentum non semper sufficiat ad excusandam contumaciam, aut absentiæ impedimentum.* Vnde judex debet arbitrari considerans circumstantiis, an contentus debeat esse juramento, vel aliam semiplenam aut plenam probationem exigere. Vnde si agatur de re magni præjudicij, (vti hic agebatur de retractandâ sententiâ priorum judicum, per quam erat jus acquisitum alteri parti) non sufficiet juramentum, quàm theoriam ante *Panorm.* tradiderunt *Archid. Ioan. Monac. Ioan. Andr. in c. 1 de dol. & contum. in 6.*

Appellauit ad Sedem Apostolicam & etiam supplicauit.) Nota I. Ista duo appellationem & supplicationem, esse duo remedia separata, quorum vnum est ordinarium, alterum extraordinarium, ideóque ad remotionem, siue prohibitionem vnius non remouetur aut prohibetur alterum, quia *ex separatis non fit illatio, c. 2. De translat. ep.* quare licet ista mulier non potuisset appellare, poterat tamen supplicare.

Not. II. Etsi *Innoc.* dicat, quòd solius Principis (supremi, intellige, aut habentis Jurisdictionem aliquam supremam,) sit admittere supplicationē, cùm per illam retractetur sententia, & præjudicetur juri alterius partis, quod videtur esse solius Principis, in

contrarium tamen stat *cap. Bertholdus de re judicat. & l. 1. in fin. junctâ. l. Praefect. etiam Praetor. ff. de minor.* vbi probatur, quòd non solùm Princeps, sed etiam inferior Magistratus sententiam retractare possit, concedendo beneficium Restitutionis in integrum, quòd non propriè appellatur supplicatio; sed per Metonymiam, tanquam effectus nomine causæ, est enim restitutio effectus supplicationis, non ipsa supplicatio.

Nota III. Restitutio *ex Panorm. n. 11.* sic describi potest, quòd sit *retractatio sententiæ ad preces alterius, contra quam non datur remedium rescissorium*, sed Princeps (aut Magistratus) *ex benignitate suâ duntaxat jubet causam retractari, aut ipse retractat.* Quâ in re *Panorm.* intricatè soli Principi concedit restitutionem, cum potestate Ius alteri quaesitum tollendi, cùm jura ab ipso citata indifferenter loquantur, etiam de Magistratibus, & restitutio non tam tollat jus alteri quæsitum, quàm reddat alteri jus amissum ex æquitate, benignitate, vel miseratione; vt fit in minoribus & miserabilibus personis, ipsàque Ecclesiâ, cuius causam etiam pietas suscipit. Quòd verò dicitur *non nisi Principem posse tollere jus alteri quaesitum*, intellige de Jure *Constitutionis, sive legis naturalis, Ecclesiastica, aut civilis*, non *de Jure partis sive litigatoris*, quod etiam per sententiam iniquam censetur, acquiri. Neque praxis habet, vt Magistratus, qui potest retractare sententiam, pro jure alterius tollendo, recurrat ad Principem, vel Superiorem, cùm juris huius existimati sublatio, in ipsâ sententiæ retractatione intimè includatur.

Nota IV. Quæstionem *notabilem*, quam *Panorm.* vocat *quotidianam*, numquid à sententiâ *Vicarij, sive Officialis supplicari possit ad Episcopum? Panorm. n. 12.* Respondet affirmatiuè, *posse adiri Episcopū pro retractatione sententiæ sui Vicarij*, non *autem pro Jure alterius tollendo*, quod hic rursus tribuit soli Principi, cuius autoritatem putat ad supplicationem strictè sumptam requiri, de quo iam diximus, & prætereà addimus, si vltrò id demus, posse hoc ipsum jus delegari à Principe, imò de facto delegatum esse illis Superioribus, qui habent potestatem suam sententiam retractandi, quia hæc ita cohærent, vt vnum sine altero concedi non possit, vt paulò ante ostendimus. Sicut autem Vicarius ipse, potest restituere in integrum, ita multò fortius posset adiri Episcopus, vt restituat contra sententiam Vicarij, ita *Panorm.*

Et ad audientiam restituimus eam &c.) Ex hoc textu apparet manifestè, restitutionem in integrum, non solùm concedi minori & Ecclesiæ, verùm etiam ex justâ causâ maiori, & quamuis Pontifex solùm exprimat causam fauorabilem matrimonij, qualis fuit istius mulieris, *Panorm.* tamen extendit ad omnes causas fauorabiles *n. 7.* modò eiusmodi causa, semiplenè probetur per juramentum aut vnicum testem. Quin in omni causâ justâ dari posse maiori restitutionem in integrum, concluditur ex *c. Bertholdus in fin.* Vbi Pontifex Presbyterum quendam contra sententiam Archiepiscopi, in causâ præsentationis impugnatæ, restituit in integrum. Hoc tamen adverte, ad restituendum minorem, seu Ecclesiam, sufficere solam læsionem, vnde magis dependet ab officio judicis, quàm ab instantiâ petentis, in restitutione autem maioris, res contrà habet, debet enim supplicare & ostendere justam causam, ob quam ipsi alio remedio destituto, solâ judicis benignitate succurrendum sit.

Cap. V. Tum ex literis.

Idem Episcopo & Capitulo Oscensi.

S V M M A.

Cùm Ilerdensis Ecclesia per sententiam Eugenij Papæ super quibusdam Ecclesiis se enormiter læsam quereretur, & pro Restitutione in integrum supplicares, re sub pluribus Pontificibus variè agitatâ, Innocentius causam resumens, postquā præfatus esset, non negari, quòd sententia Rom. Sedis non possit in melius reformari, in casu tamen subreptionis aut mutatis temporum rerúmq; circumstantiis, quin etiam jura ciuilia res bis judicatas examinari rursus & restitutionem in integrum permisisse. Adhæc Eugenium primo mense sui Pontificatûs de meritis causæ non plenè instructum, hanc sententiam promulgâsse, illâ præcipuè ratione, quòd priuilegium Vrbani II. ab Ilerdensibus productum, subiectum fuerit falsitati, quod ipse Innocentius inuenit in regesto ipsius incorruptum; quibus permotus supplicationem Ilerdensium denuò admisit, & mandauit vt ad festum B. Lucæ, vel per se, vel idoneum responsalem suo se conspectui præsentarent, dictam sententiam retractari non debere ostensuri, vel si exigente justitiâ fuerit retractanda, vt appareant sufficienter instructi, pro certo scituri, si in præmisso termino, quem assignat pro peremptorio, iniuncta non adimpleant, se in ipso negotio, quantum de jure poterit processurum.

E X E G E S I S.

Textus primo aspectu difficilis, quia prolixus, in summam redactus difficultatem non habet, sed in errore facti (qualis hic interuenit, dum Eugenius priuilegium putauit esse subreptitium, quod erat legitimum) Sedis Apostolicæ æquitas elucet, quæ eiusmodi errores libenter reformat, (etsi inde falsò & malignè argumententur hæretici, ad errores fidei, quasi etiam in dogmatibus reformari Pontificum Doctrina debeat) simul etiam læsis restitutionem in integrum libenter concedit. Apparet autem terminum quadriennij non fuisse obseruatū, in negotio huius restitutionis, lite sub pluribus Pontificibus pendente, quod in processibus impeditis necesse est contingere, quia durante impedimento, tempus non currit.

Cap.

Cap. VI. Suscitata.

Idem.

S V M M A.

Cùm inter Episcopum Burgensem & Monasterium Ouiense quæstione motâ super diuersis articulis, & intellectis vtriusque partis rationibus Pontifex Monasterium Ouiense condemnâsset, Procurator autem nomine Monasterij Restitutionem in integrum postulâsset, Pontifex eam indulsit, ne verò effectus sententiæ in damnum Episcopi impediretur, neue executio sententiæ Monasterio damnosa foret, mandauit, vt Episcopus daret idoneam cautionem, quòd si Monasterium in causâ ipsâ præualuerit, vniuersa, quæ medio tempore occasione ipsius sententiæ perceperit, Monasterio restituat memorato.

E X E G E S I S.

Indulgendam duximus &c.) Nititur sanè Restitutio in integrum solâ benignitate Principis; deficiente omni alio remedio Iuris, & non est tam remedium Iuris, cùm nemini debeatur, quàm gratia rigorem Iuris mitigans; vel miseratione erga minores, vel fauore Ecclesiæ, vel aliâ justâ causa erga maiores superueniente, ad quam concedendam Pontifices, tanquam benigni Principes, sunt faciles, vt apparet *ex hoc & præc. cap.* vbi Pontifex adducit in exemplum jus ciuile, quod etiam *contra sententiam bis judicatam, admittit restitutionem in integrum, l. Minor autem. ff. De minor. & l. 1. & 2. C. Si sæpius in integrum. restit. pet.* Glos. tamen ait *id per rarò fieri. Panorm. tamen. d. c. prox. n. 5. infert*, quòd *licèt tertiò non possit appellari, vt in c. Sua. de appellat. potest tamen tertiò Princeps supplicationem admittere. arg. c. Præposuit. de concess. præbend.* Et est notabile dictum *Innoc. in c. Monasterium. de regular.* quòd *ex solâ voluntate Princeps potest dispensare contra jus positiuum*; quod ego intelligo nisi id sit contra bonum publicum, vt fieri potest.

Recipiatis idoneam cautionem &c.) Not. I. Quòd regulariter petitio restitutionis in integrum impediat executionem sententiæ *per l. vnicam. C. De in integrum. restitut. postul. ne quid nō. fiat*, nisi sit præsumptio, restitutionem peti ad sententiæ executionem malitiosè impediendam, in damnum eius, contra quem petitur; quam exceptionem ipse Pontifex in c. ponit, & secundùm illam pronunciat. *Baldus tamen in d. l. vn.* non malè limitat, si executio sententiæ esset irreuocabilis, saltem ratione ignominiæ; vt si quis ducendus ad carcerem, tum non esse sententiam exequendam, si petat restitutionem in integrum, alioqui remedium cautionis petendæ, quod concedit Pontifex, esset frustraneum.

Not. II. Non videri rectè sentire *Panorm. hic n. 10.* dum distinguit supplicationem à petitione Restitutionis in integrum in eo, quòd *remedium supplicationis non fundatur super aliquâ justâ causâ, sed solùm super æquitate Principis, quia à sententiâ Principis non potest appellari.* Sed restitutio in integrum est fundata super causâ extrinsecâ, puta super imbecillitate ætatis, vel fauore ætatis, vel super aliquâ legitimâ causâ, vt puta quia erat absens causâ Reipublicæ, vel quid simile &c. Sed profectò nemo supplicat Principi, nisi se putet habere saltem aliquam speciem causæ justæ, seu legitimæ, etsi solâ sit consanguinitas, familiaritas, communis patria, vel ipsa libertas fauendi, quod placet in signum supremæ potestatis, juxta illud Euangelici Patrisfamilias Matth. 20. ℣. 15. *An non licet mihi facere, quod volo?* Habet quidem minor restitutionem à jure, sicut & Ecclesia, sed hoc jus fundatum est in gratiâ Iuris conditoris! Maior quidem & ipse accipit gratiam à Iure, sed magis à Iudice, cuius arbitriō relinquitur æstimare, an habeat causam justam, cuius nimia est latitudo; nisi enim qualis qualis subsit, non apparet æquitas retractandi sententiam aut rem judicatam, & tollendi jus alteri qualitercunque acquisitum. Sed censemus in quæstione nominis, ad quem denique res redigitur, non hærendum.

Cap. VII. Coram.

Honorius III. Archiepiscopo & Capitulo Bracharensi.

S V M M A.

Cùm sub Innoc. III. inter Archiepiscopos Toletanum, & Bracharensem, super primatiâ lite contestatâ, & termino peremptorio constituto ac elapso Procuratores Bracharenses non modico tempore expectati, sine depositionibus testium & aliis munimentis aduenissent, dilationem postulantes, Honorius III. super dilatione interlocutus, cum eandem per auxilium restitutionis in integrum exhibito speciali mandato postularent, vsque ad Octauas Pentecostes idem beneficium duxit illis indulgendum.

E X E G E S I S.

Ex parte vestrâ speciale mandatum &c.) Diximus suprà in *cap. Ad agendum. de Procur. in 6.* quòd in requirentibus speciale mandatum, sufficit exprimere vnum casum requirentem speciale mandatum, subiectâ clausulâ generali; vnde infert *Panorm. n. 5.* quòd ad petendam restitutionem sufficit tale mandatum. *Constituo te Procuratorem meum, & do tibi facultatem transigendi* (qui est vnus casus speciali mandato indigens) *& generaliter faciendi omnia, quæ requirunt speciale mandatum.* Tale mandatum habuerint fortassis Procuratores Bracharenses. Etsi autem probabiliter dubitetur de mandato, admittitur tamen Procurator *cum cautione de rato, l. Quòd si specialis. ff. De minor. Vide dicta in c. 1. de Procur.*

Cap. VIII. Constitutus.

Gregorius IX.

S V M M A.

Cùm G. & I. fratres Petrosinenses vti-

ditionem bonorum quorundam vtrique parenti communium, à patre factam, qui eos minorennes, vt consentire possent, emancipârat, peterent vel nullam denunciari, vel cùm sint adhuc intra tempus Restitutionis in integrum, & offerendi emptoribus pretium iuxta patriæ consuetudinem, (quod hactenus omiserint,) aut per idem Restitutionis beneficium sibi vtpote non modicè læsis subueniri: mandauit Pontifex, vel venditionem bonorum, quatenus ex successione maternâ illos contingunt, nullam denunciari, si debita Iuris solennitas omissa est, aut si læsos esse constiterit, (dum tamen quod offerunt, faciant,) autoritate suâ in integrum restitui.

EXEGESIS.

Hic textus nihil ad hunc tit. pertinens habet, nisi minores læsos esse restituendos; alia de emptionis huius valore, emancipatione filiorum, & consuetudine Petrosinensi, ad alias materias spectant.

Cap. IX. Causa.

Idem.

TEXTUS.

Causa Restitutionis in integrum coram Iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis, ab eis tractari poterit, & finiri, siue hoc ipsis delegatis specialiter demandatum fuerit, siue in commisso eis negotio incidere contigerit eiusmodi quæstionem. Delegati verò ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantùm facultatem judicandi, seu arbitri, de hâc causâ cognoscere nequeunt, nisi coram eis mota fuerit incidenter. In matrimoniali quoque causâ, liberali vel criminali, cùm maiores judices exigant, arbiter nequit assumi.

EXEGESIS.

Designat hic textus Iudices pro causâ restitutionis Ordinarios videl. & Delegatos eorum, administrationem habentes, illis exclusis qui administrationem non habent. Dicuntur autem *habere administrationem, qui habent jurisdictionem cum administratione territorij, & bonorum vel jurium.* Qui autem habent jurisdictionem quidem in territorio, aut in certas personas sine administratione territorij aut bonorum, non censentur habere administrationem ad propositum, vt sint judices in causâ restitutionis, vt judices appellationũ, commissarij, & similes, Ecclesia autem ex singulari priuilegio & fauore Restitutionem petit à Iudice Ecclesiastico, etiam adversùs laicos, alij debent petere à judice rei, siue illius, adversùs quem restitui petunt. De aliis causis, ad quas arbitri non assumuntur, dicemus *inf. tit. eod.*

Cap. X. Beneficiis.

Idem.

TEXTVS.

Beneficio Restitutionis in integrum Ecclesiæ in alio judicio denegato, Restitutio (præterquam ad appellationem omissam) videtur eidem Ecclesiæ posse denegari, nisi nouis defensionibus ad huiusmodi beneficium sit admittenda.

EXEGESIS.

Eidem Ecclesiæ posse denegari &c.) Nota I. Sententia lata super restitutione in integrum, non minùs quàm lata super rebus post decem dies transit in rem judicatam, nisi appelletur. Neque auditur quis super restitutione, nisi ex nouâ causâ petatur, & hoc est, quod Pontifex rescribit huic Episcopo, & nos universim formauimus, *non videri Ecclesiæ concedendam restitutionem, quæ fuit iam in aliquo judicio ipsi negata.*

Nota II. Quòd decendium præfixum appellationi, æquè currit Ecclesiæ atque aliis, vnde post decendium appellatio eius non admittitur, sicut nec minoris. *l. 1. si sæpius in integ. restitut. fuerit postul.* sed oportet, quòd per restitutionem in integrum ad appellandum admittatur; & hæc est exceptio, quæ in textu includitur parenthesi, *præter quam ad appellationem omissam.*

IDEM TITVLVS DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM IN SEXTO.

Cap. I. Ecclesia.

Gregorius IX.

TEXTUS.

Ecclesia, quæ ad retractandam sententiam vel contractum, per beneficium restitutionis in integrum postulat se admitti, si quadriennij spatium post sit lapsum, & negligenter omiserit: non est ad beneficium huiusmodi admittenda: Nisi prævaricationis, vel fraudis manifestæ super hoc probetur interuenisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quæ Superiorem mouere debeat, ad idem beneficium concedendum.

EXEGESIS.

Ad retractandam sententiam &c.) Nota I. Sententiam generatim poni, & sine exceptione, vnde rectè infertur posse restitui contra omnes sententias adversùs se latas, quod quidem indubitatum est de sententiâ *definitivâ*, sed etiam procedere in interlocutoriâ, consentiunt plerique, paucis contrà sentientibus *apud Barbos. hic n. 6. & 7.* Idémque tenendum est de sententiâ latâ *tam in possessorio quàm in petitorio*, quia in vtroque etiam grauiter lædi potest Ecclesia; sicuti etiam in sententiis illis, quæ contra Prælatum in causis Ecclesiæ feruntur *iuxta l. vlt. C. Si advers. rem iudic. iunctâ æquiparatione*, quæ inter *minorem & Ecclesiam, tutores & Prælatos iure constituta reperitur, vt notant cum glos. vlt. Bartolus & Paulus ibid. n. 1.*

Nota

Not. II. Potest quoque Ecclesia restitui ratione instrumentorum nouorum post sententiam repertorum; Neque potest Restitutione petitâ & lite pendente, sententia executioni mandari, propter æquiparationem inter appellationem & restitutionem. *l. Vnic. in integr. restit. postul. ne quid noui fiat*, nisi maliciosè imploretur, ad executionem eludendam aut retardandam, sicuti nos diximus *in c. Suscitata. eod. in Gregor. & singula pluribus allegationibus bene firmat Barbos. n. 78. q. 10. 11.*

Vel contractum &c.) Not. I. *ex h. t. item c. Auditis. in Gregor. eod. alijsque pluribus*, Ecclesiam non tantùm restitui adversùs sententiam, verùm etiam adversùs contractum, vt rescindi debeat, *ita Hostiens. hîc n. 5. & communiter alij.* Sequitur ex Regulâ generali comparationis cum minoribus, *in l. Ait Prætor.* ibid. *siue contractus sit ff. De minor.* Idque locum habet in venditione aut emptione non solùm quoad rem ipsam, sed & quoad pretium aut valorem rei, si contingat in hoc Ecclesiam lædi. Quin etiam extenditur ad venditiones & emptiones factas sub hastâ publicâ, adversùs quas minorem & Ecclesiam restitui, docent plurimi allegati *à Barbos. n. 15. qui n. 14. idem docet de contractibus & obligationibus inde descendentibus.*

Si quadriennij spatium &c.) Nota I. *Lapsum quadriennij in Curiâ non attendi, sed restitutionem decerni, probatâ læsione, idque pluribus exemplis Rota Romana confirmat Barbos. n. 17.* quod si ita est, crediderim fieri fauore Ecclesiæ, quæ intra quadriennium facilè impediri potest, quò minùs restitutionem obtineat; vel quia ex benignitate Pontificum terminus iste ampliatur, aut contra ipsius lapsum Ecclesia vltrò restituitur. Extra Curiam in vtroque foro quadriennium censemus obseruari & observandum esse.

Not. II. Quadriennium istud *solùm currere negligentibus, non autem legitimè impeditis*, quia negligentes legitimè impediti dici nequaquam possunt *iuxta gl. & Hostiens. hîc n. 6. & alios.* Debet autem numerari à die scientiæ læsionis, vt colligitur *ex t. ibi: negligenter omiserit*; excusat igitur ignorantia, saltem probabilis & præsumpta, *iuxta allegationes Barbos. n. 23.* Non auditur verò Ecclesia propriè adversùs ipsius quadriennij lapsum, quasi per talem anniorum numerum sit læsa; sed adversùs læsionem, cuius remedium tali tempore sibi benignè concesso reperire necdum potuit, quod licèt obscurioribus verbis benè significat *Barbos. n. 24.*

Aut alia rationabilis causa &c.) Causam prævaricationis iniustæ, præbere causam justam restitutioni in integrum per se patet; Quæ autem sit *alia causa rationabilis*, quæri potest; Resp. etsi Regula certa tradi non possit, ideoque judicis arbitrio relinquendum videatur, *C. De causis. de off. deleg. l. 1. ff. De jure deliber.* illud tamen arbitrium restringi debet ad illas causas, quæ meritò impedire censeantur Ecclesiam, vel minorem, ne potuerit intra quadriennium restitutionem in integrum petere. Quanto autem tempore beneficium restitutionis post lapsum temporis *propter læsionem enormem, vel enormissimam* peti possit, controuersum est, aliis alterum tantùm quadriennium, aliis quadraginta; aliis triginta annos assignantibus, vt videre est *apud Barbos. n. 29.* Mihi denique etiam hoc, arbitrio judicis & consuetudini videtur relinquendum. Modò id certum sit, si ignorantia aut aliud impedimentum restitutionis per vnum aut plura secula duret, illo sublato deberi restitutionem in integrum tam Ecclesiæ quàm minori, *per c. Redintegranda. 3. q. 1.*

Cap. II. Et vlt. Si adversùs.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si adversùs confessionem in judicio à se factam læsa Ecclesia, intra quadriennium à Confessione petere neglexerit, non est (nisi aliquid rationabile appareat) vlteriùs admittenda. Si verò per viam communem reuocationis, erroris à se prætensi vult se iuvare, hoc quandocunque poterit, donec negotium sit finitum.

EXEGESIS.

Per viam communem reuocationis erroris.) Nota I. Per *viam communem* intelligi, *jus commune*, quo si velit, in revocatione erroris, illo vti poterit & iuvari. Jus enim commune habet, quòd si in causâ siue ciuili, siue criminali, aliquis per imprudentiam, facilitatem, ignorantiam, aut aliam causam aliquid confessus fuerit; adversùs talem Confessionem etiã delicti revocationi locus sit, *vt ex Generali Regulâ huius t. de communi viâ Juris, restitutioni locum aperienti, & in l. Cæterùm. §. vlt. de Confessis decidunt DD apud Barbos. hîc n. 1.*

Nota II. Quando Ecclesia seu Minor veritatem fassi sunt; non restituuntur, quia non censentur inde læsi, nisi in casibus, in quibus veritatem fateri non tenebantur, & præiudicium vel damnum ex tali Confessione secutum sit; vel sequatur, quo tamen casu non restituuntur adversùs veritatem, sed adversùs damnum ex illâ incautè dictâ secutum, vt benè advertit *Sanch. de matr. l. 7. disput. 112. n. 7.* quod enim veritas in certis circumstantiis celari possit, docet idem post *S. Th. 2. 2. q. 69. a. 1. & q. 100. a. 3. & q. 111. a. 1. communiter receptum.*

IDEM TITVLVS DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Ab Ecclesiâ.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

TEXTVS.

Ab Ecclesiâ adversùs lapsum temporis, in quo se læsam æstimat, in integrum restitutio peti potest, & causa restitutionis huius finiri debet intra quadriennium

tinum continuum à tempore læsionis, etsi minus quadriennio tempus læsionis existat, sed non fiat restitutio nisi ad tantum tempus, quantum se læsam fore probabit.

EXEGESIS.

Finiri debet &c.) Nota I. ex dispositione Juris quadriennium in proposito, dari non solùm ad inchoandam, verùm etiam ad finiendam litem Restitutionis, vt apertum est *ex t. & notat Barbos. n. 5. post alios, C. Qui addit. n. 4. hodie tamen antiquatam esse l. Ad properandum. C. De re Judic. & quadriennij spatium solùm obseruari ad restitutionem implorandam, quandocunque finiatur, Rebuff. ad leges Galliæ to. 2. art. 2. gl. 1. n. 4. & seqq.*

Nota II. Si per Judicem, vel adversarium steterit, quò minùs causa intra quadriennium finiatur, lapsus illius nequaquam Ecclesiæ, aut minori nocebit, vt notant plures apud *Barbos. n. 7.*

Quadriennium Continuum) Nota I. Distinguunt inter tempus continuum & vtile. Hoc, esse dicunt, *quod neque tempore impedito, neque impeditis currit.* Continuum est, *quod omni tempore & omnibus etiam legitimè impeditis currit.* Sic tempus belli, captiuitatis, exilij, non est vtile illi, qui cupit præscribere contra alterum, quia præscriptio eiusmodi temporibus interrumpitur, & licet 30. vel 40. anni sint elapsi, debent deduci anni inutiles, ratione belli &c. quibus non potuit agi. Quadriennium autem restitutioni petendæ concessum, est quidem *vtile in principio, ita vt non incipiat currere, nisi à die scientiæ & omni impedimento cessante,* postea verò currit *lapsu continuo,* siue læsus tempore intermedio potuerit citiùs restitutionem petere siue non, modò petat ante quadriennium finitum, & hic est sensus in *t. isto.* Tempus autem præscriptionis debet *simul esse & vtile, & continuum.* Sumitur *ex Barbos in c. 1. eod. in 6. n. 10. & hic n. 10.* vbi plures allegat, sed exemplum non ponit.

Nota II. Discrimen inter Ecclesiam & Minorem, quod *quadriennium minori non currat à tempore contractûs siue læsionis, adeòque non in ætate minori, sed primùm eâ absolutâ,* ab eo tempore, quò factus est maior. Vnde Ecclesia non gaudet absolutè Jure minoris, sed cum addito, vel subintellecto *facti maioris*, vt scil. Ecclesiæ quadriennium tantum currat à tempore contractûs siue læsionis, supposità eius scientiâ, vt patet ex dictis, & pluribus *glossis, quas affert Barbos. n. 12.*

TITVLVS. XLII.

DE ALIENATIONE MUTANDI IVDICII CAVSA FACTA.

Cap. I. Ex quorundam.

Alexander III. Dulmensi Episcopo.

SVMMA.

C*Vm aliqui literas impetrâssent à Pontifice, & adversarij ad eas eludendas, antequam ad Iudicem peruenirent, aut ipsi ab eo citarentur, appellarent; Pontifex aduersùs eiusmodi versutiam prouidere volens, mandat, vt, si adversarij taliter appellauerint, aut possessionem controuersam commutârint, aut se malitiosè absentârint, possessores se ingerentes cogantur juri æquitati parere.*

EXEGESIS.

Vt mandatum eludant.) Nota I. Cùm Titulus iste sit breuis, non est opus aliquid præfari ad Rubricam; extat autem etiam in *ff. & satis declarat Rubricam.* Cùm autem alienatio, etiam antequam literæ ad judicem perueniant, vel impetrans citetur, possit fieri bonâ fide, contra talem non procedit ista decretalis, vt si quis rem aliquando alienatam, ad se recipiat, reluitione, vel alio modo licito, antequam lis super illâ moueatur. *l. Ex hoc. §. vlt. & l. ff. eod.* Vel si rem quidem priùs alienârit, siue bonâ, siue malâ fide, sed nondum tradiderit; vel denique quando agitur actione personali, hic enim titulus procedit de actione reali, vendicando vid. possessiones alienatas *iuxta Surdum decis. 172.* quas veluti limitationes huius tituli ponit *Barbos à n. 2.* benè addens *n. 6.* licèt in dubio calliditas non præsumatur. *l. Dolo. C. De dolo. l. Si dolo. C. De rescind. vendit.* præsumi tamen, quando alienatio *fit paulò ante litem motam.*

Nota II. Dupliciter fieri posse alienationem causâ mutandi judicii. 1. Quando Reus *transtulit rem,* de quâ erat contentio, in alium. 2. quando *reliquit vel cessit possessionem,* vt alius v. g. amicus ingrederetur vacuam; prior modus est directa alienatio; posterior indirecta & idem in effectu, vnde contra illum habet locum edictum hoc. Sicut enim contra directè alienantem causâ mutandi judicii ad interesse & damna reo, siue actori prouenientia. *L. 1. & 8. ff. eod.* ita poterit agi contra istum, qui indirectè alienauit recedendo à possessione, vt alius v. g. amicus, vel potentior introiret, debet enim vt benè ponderat *Panorm. n. 1.* attendi mens legis, quæ hoc modo fraudulenter circumvenitur. *l. Non dubium. C. De leg. & reg. vlt. de Reg. jur. in 6.*

CAP.

Cap. II. Et vlt. Ex parte.

Gregorius IX. Abbati S. Nicolai & Decano Furnensi, Morin. Diœces.

S V M M A.

Cum aliqui Clerici Hipretini sibi dono vel pretiò cedi facerent actiones per judicium seculare dirimendas, vt aduersarios ad seculare forum traherent; eiusmodi autem cessiones & emptiones litium, legitimis prohibeantur sanctionibus, ita quòd causam perdant, qui sibi potentiorum patrocinium taliter aduocant, & videantur odiosæ, veluti ex fonte cupiditatis procedentes: Mandat Pontifex Clericos memoratos à præsumptione huiusmodi per Censuram Ecclesiasticam compesci.

E X E G E S I S.

Qui sibi potentiorum patrocinium advocant.) Not. I. Sanctiones Iuris ciuilis de patrocinio potentiorum non advocando à Pontifice vocari *legitimas*, eòque ipso approbari per hunc *t. Sicut. c. 1. De noui op. nunt.* dicitur generaliter *Sacros Canones Principum Constitutionibus adiuuari*, nisi scil. expressè aliqui improbentur, aut corrigantur.

Nota II. Alienationem in proposito esse in eo quoque sitam, quòd causa spectans ad forum seculare, trahitur ad forum Ecclesiasticum, in quo foro maior est potentia, vel autoritas Clericorum. Quin vniuersim, quando causæ vel Iura transferuntur in potentiores, conditio Actoris redditur deterior ac difficilior, quia ægrè resistit maiori dignitati autoritas potentiæ. Gloss. dicit, hîc non agi de potentioribus, qui sunt in aliquâ dignitate & administratione, sed cùm *l. 1. & 2. C. Ne liceat potent. sub hoc tit.* etiam illos comprehendat, & Pontifex ad tales leges se referat, non est cur de solâ maioritate Clericali illum intelligamus.

Nota III. Sicuti leges ciuiles volunt confugientes ad patrocinium potentiorum puniri jacturâ causæ, ita Pontifex jubet Clericos compesci censuris.

T I T V L V S XLIII.

D E A R B I T R I S.

Ad Rubricam.

Nota I. *Ex Panorm.* hîc; licèt magnam partem ordo titulorum Iuris Canonici sit arbitrarius, & in illis congruè connectendis frequenter frustra laborent interpretes, hunc tamen titulum cum præcedentibus non malè continuari. Postquam visum est de Officiis variorum judicum tam ordinariorum quàm delegatorum, qui à Principe vel magistratu eliguntur & constituuntur, & quibusdam, in quibus Officium illorum versatur; meritò nunc tractatur de officio illorum judicum, qui à litigantibus vel sponte, vel ex dispositione legum seu Iuris eliguntur, & in quibus eorum Officium versetur.

Nota II. Arbitrum tripliciter dici. Quidam dicitur *simpliciter talis*; alius dicitur *Arbitrator*; tertius *arbiter Iuris*. Arbiter simpliciter est ille, qui *de partium consensu eligitur & in eum sub pœna stipulatione compromittitur*, quam compromittens tenetur soluere, si compromisso non steterit; habet autem arbiter officium Iudicis, in quo tenetur seruare ordinem Iuris, licèt compromissum sit contractus. *l. 1. & ibid. Baldus, ff. De arbitr.*

Nota III. Arbitrator est *quidam compositor amicabilis*, cuius est dirimere litem de facto potiùs quàm de jure & juris ordine, vnde patet differentia inter arbitrum & arbitratorem, ille scil. procedit strictè secundùm leges & jura; iste modo arbitrario, prout commodissimum videtur liti componendæ, quod discrimen ponit etiam *Bartolus in l. Si societatem. §. Arbitrorum. ff. Pro socio.* est ergo hoc arbitramentum amicabilis transactio, siue compositio.

Nota IV. Arbitrum juris dici eum, *qui eligitur ex necessitate legis aut statuti*, vt quando Iudex recusatur tanquam suspectus, debent eligi arbitri, qui cognoscant de suspicione. *l. fin. C. De judic. c. Suspicionis. de off. deleg. & c. ab Arbitris eod. in 6.* Similiter si ex peculiari statuto compromitti debeat in causis conjunctorum, hi quoque dici debent arbitri Iuris *juxta Panorm. in c. Cùm dilectus. & Marantam de ordin. judic. d. 14. n. 1. & 3.* Isti autem arbitri Iuris, vt dicit idem *dist. 6. n. 13.* nec Iurisdictionem veram ordinariam habent, nec delegatam, sed quandam *tertiam speciem similiorem delegatæ* propter quandam delegationem juris, quàm ordinariæ, cùm tantùm habeant aliquam in causis certis. Arbitri simpliciter sic dicti, (quod nos addimus) videntur habere conventionalem ratione pœnæ compromisso adjectæ, Arbitratores nullam habent omnino, quia amicabilis compositio non fert in his terminis vt partes vi compellantur.

Nota V. Clausula communiter apponi solita in compromissis, vt *scil. arbiter procedat & judicet de jure & de facto*, operatur, vt arbiter non possit lædere alterutram partem contra naturalem æquitatem, neque teneatur seruare solennitates Juris Ciuilis. Clausula verò, *vt procedat de jure tantùm*; operatur, vt sententia lata contra jus, sit ipso jure nulla, quia arbiter excessit formam compromissi, *ita Bartol. in l. Diem proferri, §. Stari. ff. De arb.* Quare si quis esset læsus vltra dimidium justi pretij, concludit

eludit *Maranta dist. 14. n. 8.* quòd possit adversùs arbitros intentare remedium. *l. 2. C. de rescind. vend.* etsi quis laudum siue sententiam ipsorum *homologâsset*, id est approbâsset, siue confirmauisset *juxta Decium consil. 60. col. 3.*

Nota denique VI. Compromissum non incipere valere, nisi ex die, quo arbitri illud acceptârunt, neque priùs currere terminum compromisso præfixum, vt tenet *Baldus. l. Si cùm dies, &c. ff. De arb.* De quibus hæc generatim ad Rubr. dixisse sufficiat, plura & specialia ex occasione Capitulorum deinceps attingemus.

Cap. I. Sanè.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Si autem ex communi placito Episcoporum, inter quos causa versatur, arbitros elegerint, aut vnus eligatur, aut tres; vt si tres elegerint, aut omnium sequantur sententiam, aut duorum.

EXEGESIS.

Ex communi beneplacito.) Nota, quòd compromissum debeat procedere ex liberâ voluntate compromittentium, neque enim debet quis ad hoc cogi, neque etiam arbiter ad illud acceptandum, sed postquam acceptauit, compellitur prosequi, & pronuntiare. *l. 3. ff. De arbitr.* In arbitros tamen Iuris tenetur quis compromittere, quando jus ità disponit, vt *in c. Suspicionis de off. deleg. & c. Ab arbitris. eod. in 6. l. Cùm specialis in 6.*

Aut vnus eligatur, aut tres.) De vno vel tribus dicit *t.* vt exemplum ostendat dari consilium de arbitris in numero dispari assumendis, homines enim sunt faciles ad dissentiendum, *l. Si vnus. §. Principaliter. ff. eod.* vnde si arbitri assumantur in numero pari, difficile est obtinere maiorem partem in ferendâ sententiâ. Rectè tamen advertit *Panorm.* non præcipi, sed solùm suaderi numerum imparem præ pari; valet enim compromissum, etsi arbitri eligantur in numero pari, vt *in c. seq. & c. Innotuit. inf. eod. & in l. Si vnus. ff. eod.* debent tamen, si non conveniant, eligere tertium, vt *ibi, & c. Speciali de appell.*

Aut omnium sequantur sententiam, &c.) Nota I. Vt valeat sententia duorum ex tribus, requiri præsentiam tertij licet dissentientis, quæ est sententia *Bartoli, l. Duo ex tribus. ff. de re judic. contra Innoc. in c. Raynaldus de testam. sufficere*, videl. *quòd tertius interfuit disceptationi de meritis causa, &, si non potuerit illos trahere in suam sententiam, præsentiam ipsius pro laudo pronunciando non desiderari.* Sed placet *opinio Panormitani & Bartoli*; quia arbitri debent simul operari secundùm totam potestatem suam, quam acceperunt, simul judicandi, & quod fit à maiori parte, fingitur factum ab omnibus; *hinc dicta lex Duo* dicit, *quòd non valeat sententia duorum, quia omnes jussi sunt judicare, absens autem non judicat*; ergo vt arbitrium valeat, debet etiam tertius esse præsens.

Cap. II. Non sine.

Alexander III. Archiepiscopo Eboracensi.

SVMMA.

Cùm presbyter A. exulans extra prouinciam suam, de beneficio suo, quod habebat in Ecclesiâ S. Alphridi nequiret justitiam obtinere, neq; se vlteriùs alere, per dolum & fraudem ipsius M. Sacramentum ab eo extorsit, vt arbitrium duorum clericorum susciperet & seruaret, qui dicto M. fauentes mandârunt, vt pro quinque marchis toti cederet quæstioni. Sed Pontifex re intellectâ, jussit dictum presbyterum autoritate suâ prorsus à juramento absolui; vel si cognouerit arbitrium esse æquum, ad eius obseruantiam vtramque partem compelli.

EXEGESIS.

Sententiam arbitrorum esse nullam, aut rescindendam, si in graue damnum alterius redundet, præsertim per dolum & fraudem interuenientem, patet ex dictis ad Rubr. neque alia difficultas occurrit, quæ ad propositum faciat.

Cap. III. Pervenit.

Gregorius IX. Episcopo Exoniensi.

SVMMA.

Cùm Gaspar de Cal sororem Guilielmi Clerici duxisset in vxorem, Guilelmus in dotem, fide interpositâ, promisit mulieri quinque solidos sterlingorum annuatim dare; super his igitur controuersia motâ, in quatuor personas promiserunt, quæ arbitratæ sunt, quòd Clericus Guilielmus decimas quasdam suas in Parœciâ Cal daret Gaspari de Cal loco sterlingorum annuatim. Cùm verò id inposterum Ecclesiæ esse posset perniciosum: mandauit Pontifex dictas decimas liberas dimitti, & dictum Clericum moneri, vt cum eod. Gaspare amicabiliter conveniat.

EXEGESIS.

Sororem Gulielmi duxisset vxorem, &c.) Nota I. Incertum esse, an hos solidos dederit pro dote sorori; posse enim à Clerico dotari sororem, asserit *Panorm. n. 1.* imò sicut in necessitate tenetur alere sororem, ita & dotare. II. Potest Clericus etiam de bonis Ecclesiæ aliquid assignare duntaxat tempore vitæ suæ, quod illo defuncto ad Ecclesiam suam redeat; sed cùm hoc laicis fidem non seruantibus, facilè in Ecclesiæ damnum redundet, Pontifex horum arbitrorum sententiam rescidit, & jussit amicabiliter aliâ ratione inter partes componi. III. Obserua, cùm in isto quatuor arbitri fuerint adhibiti, Pontifice non improbante, hinc confirmant, quod diximus ad Rubr. imparitatem numeri solùm esse consilij, non autem præcepti.

CAP.

by Google

Cap. IV. Dilecti.

Innoc. III. Cancellario, & M. Lothario Canonico Parisiensi.

S V M M A.

Cùm Abbas de Scardunâ Ord. Cisterc. Pontifici quereretur, quòd inter Monasterium & Hospitalarios vertente quæstione super quodam nemore fuerit compromissum in A. Reginam Francorum, eáque sententiam definitiuam tulerit: Rescripsit Pontifex, etsi feminæ à publicis officiis, etiam arbitrorum, sint remota, neque inter libertos se possint interponere vt patrona, quantumuis summæ opinionis, vt ex earum sententiâ nulla pœna, nulláque pacti exceptio habeatur: quia tamen juxta consuetudinem Galliæ, feminæ præcellentes jurisdictionem ordinariam habent: mandat Pontifex, vt hospitalarii arbitrium istud, episcoporum præsertim præsentiâ & consilio roboratum, ac ab vtraque parte sponte receptum, sub pœnâ in compromisso statutâ, appellatione postpositâ, obseruare compellantur.

E X E G E S I S.

Quia tamen feminæ præcellentes, &c.) Nota, quòd femina remota est ab officiis publicis regulariter. *l. vlt. C. de arbitr. & l. 2. ff. de re judic.* nisi princeps scienter illi causam delegauerit, aut agatur de rebus temporalibus, super quibus etiam Clerici possunt compromittere in laicos sine autoritate Superioris, *vt in c. Contingit, à sensu contrario, & clariùs in c. Exposita inf. eod.* aut si feminæ habeant jurisdictionem ex consuetudine vel jure speciali, vt Reginæ in Gallia, quam consuetudinem Gallicam Pontifex hic vocat *approbatam*, vt de hoc nihil supersit dubij.

Per pœnam in compromisso statutam, &c.) Nota pœnam compromissariam licitè posse exigi à quocunque, *vt patet hic, & in c. Per tuas. inf. eod.* ista enim imponitur nolenti obseruare promissa, & vt alteri parti satisfiat de laboribus & expensis, *juxta Panorm. n. 13.* Pœnam compromissariam, quæ videtur coincidere cum conventionali (vtpote de quâ in ipsâ compromissione vtique conventum est) posse exigi etiam in totum, est extra controversiam, imponitur enim illi, qui pactis & promissis stare recusat, *cùm nihil sit tam naturale, quàm vt fiat, quod inter partes conventum est, l. 1. ff. De pactis.* Licèt verò de rigore juris pœna debeatur in totum, tamen de æquitate Canonicâ non debet exigi, nisi quantum interest partis, *juxta Host.* & sic intelligi debet *c. Sua de pœn.* Sed quia interesse, est difficilis probationis, lex constituit certam pœnam, vt pars releuetur ab onere probandi interesse, *Inst. de verb. ob. in fin.* quod procedit, si nulla fraus in appositione pœnæ interuenerit.

Appellatione postpositâ, &c.) Nota I. Pontificem non significare, quòd ab arbitris non possit appellari, sed hoc casu, appellatione non attentâ, jubet procedi. Id tamen certum est, non à quibusuis arbitris posse appellari; Inprimis quidem ab arbitris simpliciter dictis appellari non potest, quia eorum sententiæ pareri debet, metu pœnæ compromisso adiectæ. *l. Diem proferre. §. Stari. ff. De arb. & l. 1. C. de arb.* si autem pœna nulla sit adiecta, agitur *ad interesse d. l. Diem proferre. §. fin.* quia ex sententia arbitri non oritur actio, neque exceptio, vnde non est necesse appellare *juxta d. l. 2. ff. De arb. vbi Baldus & DD.* Agitur autem jure Canonico ad interesse, etiam ex pacto nudo, Ius ciuile autem requirit stipulationem *juxta Marantam l. c. q. 4. princ. Verb. Octauo limita. n. 251.*

Nota II. Communiter hodie in compromissis apponi juramentum, quòd licèt prohibeatur *jure authent. l. Decernimus. C. de arb.* valet tamen & manu tenetur de Iure Canonico, quia seruari potest sine dispendio salutis æternæ; sic in *c. Non sine. suprà & c. Tempore seq.* videmus juramentum appositum sine improbatione Papæ; hoc ergo casu licèt adire judicem, vt pars vtraque compellatur ad seruandum juramentum.

Nota III. Vbi apponitur neque juramentum, neque pœna, tum ad compromissum requiritur *emologatio* (vox barbara, quæ ex vsu Iuris significat *approbationem vel confirmationem*) siue expressa siue tacita. Si expressè confirmetur à partibus, *laudum* (vox rursus barbara denotans sententiam arbitrorum) mandatur statim executioni. Tacitè emologari censetur, *si partes non conqueruntur infra decem dies*, tum enim compromissum mandatur executioni, tanquam tacitè emologatum, neque vlterius per partem potest improbari. *l. Cùm antea. C. De arb. & ibid. DD.*

Nota IV. Quin ab Arbitris Iuris possit appellari non est dubium, sunt enim à Iure constituti. Arbitratores itidem, cùm sint amicabiles compositores, neque juramentum, aut aliud pactum tali compromisso adijciatur, non est causa appellandi. Si illud autem emologare siue approbare & acceptare partes nolint, habet locum reductio ad arbitrium boni viri per 30. annos. In laudo autem arbitri simpliciter dicti, non est necessaria emologatio, aut *reductio ad arbitrium boni viri*, quia si aliqua partium contrauenit, agitur ad pœnam vel interesse, tenetur ergo (siue approbet, siue improbet) stare pacto etiam nudo, secundùm Ius Canonicum, & datur actio aduersùs violantem; Hæc magis ad vsum sunt, omissis intricatioribus. Vide *Marantam, & alios ab illo allegatos l. cc.*

Ex dictis autem collige Reginam Galliæ in hoc compromisso habuisse partes arbitri simpliciter dicti, vt colligitur, ex pœnâ statuto adjecta; potuisse autem, si sententiam iniquam tulisset ab eâ appellari secundùm Ius Canonicum, etsi in compromisso pactum duntaxat nudum interuenisset.

Cap.

Cap. V. Cum tempore.

Idem Abbati & Conuentui de Pigrauia.

SVMMA.

Cùm legitimè constitisset, quòd fide hinc inde datâ ab Abbate de Pigrauiâ super controuersiis inter ipsum & quosdam Monachos, ac Mersburgensem Episcopum vertentibus compromissum esset in Archiepiscopum Magdeburgensem, Pontifex arbitrium ipsius decreuit obseruandum, exceptis illis, quæ contra libertatem Monasterii, & duarum Capellarum sunt expressa, cùm Abbas sine licentiâ Papæ, renuntiare non possit priuilegiis, vel Indulgentiis libertatis, quæ indicant Monasterium illud ad Ius & proprietatem Rom. Sed. pertinere.

EXEGESIS.

Fide hinc inde liberè datâ, &c.) Intelligunt fidem juratam, vt apparet *ex Panorm. hic*, ideóque Pontifex jubet fidem istam vtrinque seruari, sicut enim jure ciuili antiquiore dabatur actio ex laudo, præcedente juramento, *l. Ne arbitris. C. eod.* ita hodie est dicendum de Iure Canonico, si compromisso addatur pœna, quæ si non additur, agitur ad interesse. patet ex dictis *c. praced.*

Illis duntaxat Capitulis exceptis, &c.) Nota I. Quòd compromissum factum super pluribus, quorum aliqua non dependent à potestate compromittentium, non inficitur per expressionem inutilium, sed remanet validum duntaxat super illis, quorum potestas est penes compromittentes. *arg. l. Scire debemus, ff. De verb. oblig. & l. Etiam. §. 1. ff. De minor.*

Nota II. Abbatem hunc non potuisse contra libertatem Monasterij datam à Sed. Apost. compromittere, ad cuius Ius & proprietatem pertinebat. Licèt verò generaliter dicatur, *posse quem renuntiare juri & fauori pro se introducto c. Apostolicam. de re. & l. Si quis in conscribend. C. De Episc. & Cler.* Sed quia in priuilegio exemptionis, non tantùm agitur de fauore exempti, sed etiam Superioris eximentis, & sibi soli exemptum subjicientis, non potest priuilegio huic renuntiare, secus est in illis priuilegiis, in quibus versatur solus fauor priuilegiati. *ait Panorm. n. 2.*

Cap. VI. Cùm dilectus.

Idem Episcopo S. Andreæ & Abbati de Bechot.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, licèt in judicio conuenientem reconuenire valeat is, qui coram judice conuenitur; coram arbitris tamen reconueniri non posse, cùm arbitri judicare non valeant, nisi de his tantùm, de quibus & super quibus in eos extiterit compromissum.

EXEGESIS.

Et decisio h. c. & decisionis ratio clara est, perinde, vt cùm dicimus, *procurator aut mandatarius nihil agere potest, nisi quod est expressum in mandato*, aut, *cùm limites illius excedit, gesta per illum sunt inualida, Laudum verò erit penitus nullum, si ad plura se extendat, quàm in compromisso fuerint expressa. l. Distingue. §. De officio. ff. eod. c. Peruenit supr.* In vim pacti tamen valebunt, si partes acceptent & confirment, *ita pluribus allegatis Barbos. hic.*

Cap. VII. Cùm olim.

Idem Rectori & fratribus Hospitalis, S. Bartholomai Lucani.

SVMMA.

Vertente inter Rectorem & fratres Hospitalis, ac Priorem S. Bartholomai, quæstione, vtraq; pars, in delegatos Apost. Sedis compromisit: Pontifex instrumento laudum continente diligenter inspecto, cognoscens Priorem S. Bartholomai teneri habere consiliũ cum familiâ Hospitalis eiusdem super electione Rectoris; Respondet, nisi Prior super hâc re tractauerit cum familiâ Hospitalis, non habere potestatem eligendi Rectorem, & electionem aliter factam, esse irritam. Verùm habito cum familiâ consilio, liberè posse eligere duntaxat idoneum, siue concordet, siue discordet familia cum ipso.

EXEGESIS.

Probat hic textus, quòd jussus facere cum consilio aliorum siue Iudex siue Arbiter, siue quiuis alius, petere quidem illud tenetur, sequi verò minimè. *L. Cùm pater. §. Mando. ff. De Legatis. 2.* pro quo multos allegat *Barbos. n. 2.* sed vide plura & plures apud *Sanch. l. 1. de Matr. d. 34. n. 24.*

Cap. VIII. Contingit.

Idem in Concilio Generali.

TEXTVS.

Ad hoc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in Laicum, quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur.

EXEGESIS.

Sicut non conuenit laicum judicare de rebus spiritualib⁹, ita nec arbitrari, est enim arbitrium aliqua species judicii, & arbiter aliquo modo judex, pro quâ re *Barbos.* allegationes suas accumulat. Notat tamen benè *n. 4.* Non quidem super jure decimarum, sed super fructibus decimarum, & rebus merè temporalibus ad Ecclesiam pertinentibus in laicum compromitti posse, quia cessat ratio spiritualitatis, neque ad hoc requiri autoritatem Episcopi, quod non credimus, quia sunt ex bonis Ecclesiæ, & hâc saltem ratione spiritualia. Sunt quoq; aliæ causæ, quarum cognitio

gnitio arbitris nō permittitur iuxta relata *in c. Causâ restitutionis. sub fin. eod.* causę videl. liberales, criminales, & matrimoniales. Ratio redditur, quòd *maiores Iudices* exigant, intelligo Maiores *non dignitate*, sed *jurisdictione*, quia arbitri propriè nullam habent jurisdictionem, quàm tamen requiri ad causas grauiores meritò affirmamus.

Cap. IX. Per tuas.

Idem Pisano Archiepiscopo.

S V M M A.

Cum iste Archiepiscopus super executione arbitrij inter Hospitalarios S. Ioan. & Plebanum de Pisciâ literas Apostolicas accepisset, & Plebanus diceret se Procuratori dedisse quidem generale mandatum, non autem speciale, vt compromitteret, aut transigeret, neque à Canonicis fuisse institutum, ipsúmq; arbitrium per vnum Clericum & duos laicos, de assensu tamen Archiepiscopi Genuensis fuisse promulgatū: Respondit Pontifex, si dictum arbitrium ex parte Plebani receptum fuerit, indistinctè ratum haberi debere, & iuxta mandatum Apostolicum executioni mandari; Si autem receptum non fuerit, neque pœna compromisso apposita, agi poterit ad pœnam, si autem nulla fuerit apposita, Procurator poterit ad interesse conuenire, quia juramento suo personaliter seipsum, non Ecclesiam potuit obligare. Laici autem cum assensu Archiepiscopi interuenerunt, cui causa, super quâ dicebatur compromissum, erat delegata.

Hoc cap. facilè intelligitur ex ijs quæ præcedentibus Capitulis explicata sunt, præsertim cap. 4.

Cap. X. Ex parte tuâ.

Honorius III. Archiepiscopo Coloniensi.

S V M M A.

Cùm Canonici S. Cuneberti Vota sua in Henricum & Conradum diuisissent, & deniq; fide præstitâ in Archiepiscopum suum Coloniensem super electione compromisissent, ipséq; die pro sententiâ definitiuâ ferendâ præfixo, sed Henrico interim mortuo, Canonicis inhibuisset, ne ad aliam electionem procederent, quidam nihilominus Beatum Canonicū Coloniensem elegerunt, qui die ad sententiam proferendam constituto, omnibus præsentibus allegauit, Archiepiscopum vlteriùs procedere non debere: Pontifex verò scripsit, licèt arbitrium sit finitum per mortem Henrici, priùs tamen de primâ electione debuisse cognosci, quàm procederetur ad secundam, nam si Conradus superstes in electione jus habet, constare, secundam non valere.

E X E G E S I S.

Super hoc fide præstitâ &c.) *Panorm. hic n. 2.* distinguit inter fidem præstitam, siue datam, & inter juramentum; quomodo autem differant, ait se dixisse. *in c. Ad aures. de his, quæ vi metúsve.* sed profectò ea ipsa intricata sunt, & ipse *Panorm. suprà c. 5. n. 1.* Fidem vtrinque datam, pro compromisso vtrinque jurato accepit, vt ibi notauimus. Etsi verò Theologi negant fidei interpositionem esse propriè Iuramentum, apud *Laymann l. 1. tr. 3. c. 2. n. 3.* Placet tamen cum illo sequi Canones, qui non solùm in juramento, sed etiam in fidei interpositione maiorem obligationem, quàm in nudâ promissione agnoscunt, confirmatur *ex d. c. Ad aures.* vbi electio aliqua metu facta pronuntiatur irrita, *nisi juramento, vel fide interpositâ confirmata sit, & ex c. Peruenit de fideiussor.* quod Clericos, *si Religionem fidei, vel Iuramenti violâsse constiterit, ab officio & beneficio suspendi debere dicit*; vbi sanè hæc quoad vim obligandi propè æquiparari manifestum est. Imò fidei interpositionem, Principum, Nobilium, Sacerdotum &c. vim juramenti habere, fatentur communiter *plerîq;* vide *Laym. l. c.*

Licet arbitrium sit finitum morte ipsius &c.) Per *mortem alterius compromittentium, extingui arbitriū tradunt omnes*, & quidem per *h. t. etsi fuerit conclusum in causâ* & nihil restaret, nisi proferre sententiam, eique rei dies præfixa esset, quod ex h. c. peculiariter obseruat. *Panorm. n. 3.*

Cap. XI. Exposita.

Idem electo, & Abbati S. Zenon. & C. Canonico Veronensi.

S V M M A.

Cùm electus Feltrensis, super causâ districtûs & aliis, inter prædecessorem ipsius & Teruisinos vertente, per Episcopum Hostiensem leg. Apost. terminatâ, sed controuersiis rursus exortis, in Ducem Venetorum cum alterâ parte compromisisset tanquam in arbitrum; Pontifex verò eidem Duci potestatem non dedisset sententiam mutandi, aut sopitas querimonias suscitandi: mandauit acta contra sententiam Legati in irritum reuocari, & Duci inhiberi, ne vlteriùs in compromisso procedat, eúmque ad restituendos obsides occasione compromissi datos, compelli.

E X E G E S I S.

Confirmat hîc textus rursus gesta arbitri contra mandatum, aut ea, quæ ibi expressa non sunt, irrita esse. Scripserat quidem Pontifex, vt Dux ad componendum partes laboraret, alia autem ipsi non concessit, neque compromittentes in præiudicium Ecclesiæ, aut Sed. Apost. concedere potuerunt, quæ tamen Ducem attentâsse ex t. colligitur, dum etiam obsides extorsit, vt ad arbitrium suum compromittentes posset cogere.

Cap. XII. Innotuit.

Gregorius IX. Decano & M. P. Canonico S. Petri Arelat. Diœces.

S V M M A.

Cùm Otto Laicus Guilielmum item Laicum

coram

coram judicibus autoritate Apostolicâ super quâdam pecuniâ conuenisset, & tandem ambo in duos arbitros compromisissent, qui si discordarent, tertium adderent Iudices nominati, reseruatâ sibi potestate illos ad obseruãdum arbitrium suum compellendi, sed tertius arbiter sic electus vnà cum altero duorum, dictum Ottonem Guilielmo condemnârunt, & appellatione eius ad Sed. Apost. reiectâ, excommunicârunt; quo intellecto Pontifex mandauit, si ita est, cùm sit legibus statutum, vt compromissum de incertâ personâ in arbitrum assumendâ non teneat, dictam excommunicationis sententiam denuntiari penitus nullam esse.

EXEGESIS.

Si illi duo discordarent, tertium adderent. Nota I. Sicuti non potest compromitti in duos arbitros, vt ortâ inter ipsos discordiâ ipsi eligant tertium. *l. Item si vnus. §. Si in duos. ff. eod.* ita neque potest dari compromissum, vt ortâ inter arbitros discordiâ delegati Principis eligant tertium, vt in hâc decretali statuit Pontifex, respiciens *d. l. Item si vnus*, quæ quidem de Delegatis dicit nihil, censet tamen *Panorm. n. 3.* rectè inde concludi, quòd vbicunque detur potestas eligendi tertium in casu discordiæ, non valet compromissum, debet enim fieri purè, & in arbitros certos, si autem postea oriatur discordia, debet Iudex ordinarius compellere duos ad eligendum tertium, vt *in c. Suspicionis de off. deleg. & in cap. Speciali de appell. & in praalleg. c. Item si vnus.* Ac etsi hoc procedat in arbitris, posse tamen compromitti in duos arbitratores, vt si discordent, eligant tertium, pluribus allegationibus firmat *Barbos.*

Cap. XIII. Cùm à nobis.

Idem Abbatissæ, & Conuentui Iotrensi.

SVMMA.

Cùm olim inter istam Abbatissam, & Archiepiscopum Senonens. vertente quæstione super jure metropolitano, procurationibus & aliis, partes deniq; in Vrbanum S. Angeli Cardinalem Legatum Sed. Apost. compromisissent sub certâ pœnâ: Magister P. Pontificis Capellanus, & I. Archidiaconus Senonensis ab eodem deputati causam terminârunt, quorum arbitrium Pontifex confirmauit.

EXEGESIS.

Cùm istud arbitrium seu laudum Pontifex per deputatos Legati sui diligenter expensum confirmârit, censemus nihil addi vel detrahi debere.

Cap. XIV. & vlt. Compromissi.

Idem.

TEXTVS.

Compromissum non extenditur in compromittentis hæredes, si de ipsis non caueatur ibidem.

EXEGESIS.

Etsi regulariter omnis obligatio transeat in hæredem, licèt de eâ non fuerit facta mentio, *l. Veteris. C. de contrah. & commit. stipul.* fallit tamen in quibusdam casibus, & nominatim in compromisso erga arbitros. Vide *Panorm. latiùs excurrentem, sed ad huic titulo non necessaria, aut ab illo aliena.*

IDEM TITVLVS DE ARBITRIS IN SEXTO.

Cap. I. Si ex tribus.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Si ex duobus arbitris te duo in decem, & tertius in quinque condemnent, debet sententia præualere duorum. Licèt cùm vnus in quindecim, alius in decem, tertius in quinq; pronuntiant: illius, qui de summâ dixit minori (cùm in illâ omnes concordes existant,) sententia efficax censeatur.

EXEGESIS.

Nota, ex glos. 1. etiam in arbitris locum habere illam Regulam, quod *fit à maiori parte, valet*; inter tres autem, duo faciunt maiorem partem, vt hic.

Nota II. Quòd semper in maiori summâ inest etiam minor, ideòque si omnes arbitri discordant in summâ, vt in casu posteriori huius c. valet illius sententia, qui discordauit in minori, hæc enim includitur in omnibus maioribus, vt in proposito quinque in decem & quindecim.

Cap. II. Et vlt. Vt quæstionibus.

Idem.

SVMMA.

Si ex tribus arbitris à partibus electis aliquis legitimè requisitus ab aliis ad examinandum vel definiendum negotium, cessante impedimento legitimo non conuenerit, duo præsentes possunt dictum examinare & definire negotium, sicut possent illo præsente nec volente cum eis concordare. Circa Iudices verò antiqua Iura Pontifex non vult immutari.

EXEGESIS.

Nota ex glossa. Quòd compromissum in tres arbitros, jure ciuili non valet tertio absente. *l. Si in tres. ff. eod. §. Sub. l. Item si vnus. ib.* Sicut Pontifex hic statuit, vt valeat, quòd debet seruari in Iure Canonico, non ciuili. Ratio autem decisionis bona est in vtrâque lege, vt legenti & consideranti patebit.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE IVDICIIS.

In Rubricam.

NOTA I. Omissis variis Judicij in jure & extra significationibus, quas tradit *Maranta 1. parte Speculi, & gl. ad c. In judiciis. de R. I. in 6.* Judicium ad præsens institutum variè quoque definiri solet. 1. *Actus legitimus trium personarum, videlicet Judicis, Actoris & Rei in Judicio contendentium.* Ita aliqui Summistæ, quos improbat *Card. Zabar. apud Panorm. hic ad Rubr. n. 1.* Nam judicium quandoque est sine Actore, ut cùm Iudex procedit per inquisitionem ex officio. *c. Qualiter. 24. de accusat. infrà.* quandoque est sine Reo, vt cùm de crimine notorio, cuius autor ignoratur, inquirit in genere secundùm formam, quàm tradit *Innoc. in c. De elect. suprà.*

Sed dici potest, hanc definitionem saltem procedere de ijs, quæ communiter & ordinariè accidunt. Deinde juris fictione semper videntur intervenire Actor & Reus, quando enim Iudex procedit per inquisitiones ex officio, fama succedit loco accusatoris, quando autem procedit super crimine notorio v. g. cæde noctu patratâ, cuius autor latet, Reus est aliquis saltem indeterminatè ex futuro euentu certificandus, vt notat *Maranta parte 2. Speculi n. 5.* Secundùm *Zabar.* est *investigatio, quam facit Judex secundùm juris ordines, per varios modos, ad veritatem eliciendam, & elicitam custodiendam.* Secundùm *Azor. in Summa,* est *causa in jure reddendo necessariò posita, personarum tertiarum interpositione.* Sed vtraque hæc definitio est paulò obscurior, & impugnatur *à Panorm. ex c. Forus. de verb. signif. infra.* vbi dicitur, quòd origo & materia negotij dicatur *causa à casu*, qui, dum proponitur, causa dicitur, dum discutitur, judicium, dum finitur, justitia vocatur. Ex quo colligit Panorm. judicium consistere in causæ discussione, & sic definit: *Judicium est causæ discussio, quæ coram Judice juridicè fit.* Cùm verò ad Iudicij substantiam videatur pertinere sententia, quæ discussionem sequitur (à jure dicendo enim dicitur Iudex, & judicium,) neque hæc definitio satisfacit; sed illa, quam tradit *Maranta n. 12.* Iudicium *est justitiæ ministratio, quæ fit à Judice in causa ab eo proposita.* Vel secundùm *Corninum in Aphor. Juris Can. l. 3. tit. 1. legitima controuersiæ apud Judicem tractatio, vel dijudicatio arg. d. c. Forus.* Esto quòd certo aliquo respectu sententia & res judicata, per quam judicium finitur, imò & executio potiùs appellatur justitia, veluti præcipuus illius effectus & actus.

Nota II. Iudicium *contentiosum*, de quo agimus, & propriè est tale, constare in his quatuor: Iudice, Actore, Reo, & Causâ, quæ in judicium deducitur, cùm videlicet inter duos, vel plures de aliquâ re est contentio, vnde forum, & judicium contentiosum appellationem suam traxit. Hoc verò judicium, à Iudice habente coërcitionem, datur in invitum. *ff. De verb. Oblig. l. Inter stipulantem. 83. §. 1.* Secùs est in ijs, quæ *voluntariæ* sunt *jurisdictionis*, veluti manumissio, adoptio, emancipatio, decreti interpositio, in rebus minorum alendis, & id genus alia, quæ sine vllâ judicii formâ, nullóque conflictu partium expediuntur. *§. Serui. Instit. de libertinis. l. 3. ff. De adopt.*

Nota III. Varias esse judicii diuisiones, ideóque hunc titulum potiùs in plurali, de judiciis inscribunt, quàm in singulari. apud *Panorm. n. 2.* Petuntur autem hæ diuisiones à Iudice, materiâ, formâ, modo, denique & fine. 1. Aliud est *Ecclesiasticum*; aliud *Seculare*, aliud *mixtum.* Illud est, quod coram Iudice Ecclesiastico de personis & rebus ecclesiasticis agitatur v. g. matrimonio, beneficiis, Decimis. Adde, & Clericorum causas ciuiles, vbi conveniuntur, ad Iudices Ecclesiasticos pertinere, priuilegio tam Iuris Ciuilis, *Auth. Clericus, Auth. Statuimus. C. De Episcopis & Clericis*, quàm Canonici *c. 1. c. 2. c. 4. c. Si diligenti. de foro compet.* Præterquam si de feudo, controuersia sit, nam tum ad cognitiones Domini Feudi etiam Secularis reuocantur. *c. Ex transmissa. 6. & seq. de foro compet. infrà.* Etsi verò secundùm *gl. in c. 1. verb. Super his. de mutuis petit.* à pluribus receptam, Clericus coram judice seculari in causis ciuilibus reconveniri possit in eodem judicio, veriùs tamen alij negant regulam reconventionis jure Canonico quoad Clericos receptam esse, quod confirmabimus *in Rub. tit. de mutuis petit.* Iudicium *seculare* est, *quod à Judice seculari*

 lari

lari, *& coram illo inter personas sæculares de causa sæculari exerceatur. c. Decernimus. 2. hoc tit.* *Mixtum* est, quod ratione temporalitatis & spiritualitatis participat de vtroque, vt, cùm agitur de jure Patronatûs, quod exemplum ponit, & defendit *Panorm. n.4.* quia præsentatio per se non confert jus spirituale, sed solùm parat viam ad institutionem, quod est jus merè spirituale, hinc præsentato vno, & non admisso, Patronus Laicus potest præsentare alium. *cap. Cùm autem. 24. & c. Pastoralis. 29. De jure Patron.* Quæ ratio non est improbabilis, etsi plures contrà sentiant. An autem judicium intentatum super possessione, vel quasi rei spiritualis, sit merè spirituale, nec possit tractari coram Judice Laico, locus est dicendi de causa possessionis & proprietatis. *Tit. 12 inf.*

2. Diuisio est in judicium *ordinarium*, & *extraordinarium*, eâque duplex; vna petitur à Iudice, altera à formâ, seu modo: Priori modo Iudicium *ordinarium* est, quod coram Iudice Ordinario instituitur; quis autem ille sit, dicitur *l. 1. De Officio ordinarij.*

Extraordinarium, quod corā Delegato instituitur, de quo ibidem de officio Delegati. & quando Iudex Ecclesiasticus cognoscit de spiritualibus rebus Laicorum, ratione peccati annexi, de quo *c. Nouit. 13. hoc Tit. infrà. quod Silu. Verb. Iudicium n. 4.* non malè revocat ad extraordinarium, quia Ecclesiasticus non est Ordinarius Iudex Laicorum.

Posteriori modo judicium *Ordinarium*, dicitur, in quo seruatur solemnis judicii forma, puta cùm Reo in jus vocato libellus Actoris editur, & ab vtroque fit litis contestatio, præstatur juramentum calumniæ, probationes, & testes omnis generis discutiuntur, sententia lata in scriptis à Iudice sedente executioni mandatur, nisi appellatio aut aliud juris remedium interveniat, de quibus deinceps.

Extraordinarium est, in quo omisso solemni ordine, ex officio Iudicis per viam inquisitionis, aut denunciationis, vel aliàs ex æquitate & de plano sine strepitu & figura judicii proceditur, vt in causis electionum, postulationum, provisionum, dignitatum, officiorum, & quorumcunque beneficiorum, item matrimonij, vsurarum, & similium. *Clement. sæpè de verb. signif. juncto c. 2. De judic. ibid.* nec non in crimine hæresis, & læsæ Maiestatis. *c. fin. De hæret. in 6.* Debent tamen etiam in hoc processu sumario non omitti citatio, juramentum calumniæ, seu de veritate dicendâ, probationes necessariæ, quæ in causis levibus sufficiunt, si summariæ sint, & semiplenæ, hæc enim de æquitate naturali requiruntur; ferri quoque debet sententia definitiua in scriptis à judice siue sedente, siue stante, vide *d. Clement.*

3. Diuisio est in judicium *possessorium*, & *petitorium*. Illud est, *in quo de solâ possessione, vel quasi rerum tam corporalium, tam incorporalium, siue adipiscendâ, siue retinendâ, siue recuperandâ contenditur.* Petitorium, *in quo de rei controuersa proprietate, vel de alio judicio extra possessionem, vel quasi agitur*, puta si res vindicetur, hæreditas petatur, actio empti, venditi, locati, conducti, depositi, vel alia intentetur, vel si quis agat pro jure eligendi, præsentandi, conferendi sibi competere, pro matrimonio suo tanquam legitimè contracto &c. Huius diuisionis ratio magis constabit *ex tit. de causa possess. & propriet. infrà.*

4. Diuisio, eâque celeberrima, nec leuis momenti, est in Iudicium *criminale, ciuile, & mixtum*, in cujus explicatione D D. non conveniunt. Prima opinio docet, judicium dici criminale, quando pœna accusati super aliquo crimine venit applicanda fisco; si parti, tum esse ciuile, & agi ciuiliter, ita *gl. in l. 3. ff. De sepulchro violato.* & ibi *Bartolus* dicens eam veram, & communiter teneri; Sequitur *Innoc. in c. Qualiter & quando. 17. de accusat.* Secunda opinio est, vt si venit imponenda pœna pecuniaria, semper dicitur agi ciuiliter, si corporalis, criminaliter. *gl. in l. Si qua. C. De Episcopis & Clericis. l. Qua sepulch. viol. & l. 1. C. Quando ciuilis actio.* Tertia opinio sentit, quandocunque agitur de crimine, semper agi criminaliter, siue pœna venit applicanda fisco, siue parti. *ita gl. in l. Lex Cornel. ff. De iniur.*

5. Diuisio est, *Panorm. hic ad Rubric. n. 5.* qui putat, tunc propriè agi criminaliter, quando directè crimen deducitur in judicium, vt puniatur acriùs, quàm potest per pœnam ordinariam, siue pœna applicanda sit fisco, siue parti. Quando autem non directè crimen defertur ad judicium, vt taliter puniatur, dicitur agi ciuiliter, id est, curialiter, siue remotâ strictâ seueritate, sicut & verba dicuntur ciuiliter intelligi, quando cessat arctata interpretatio. *l. Si cui. ff. De seruitut.*

6. Diuisio est, *Ant. de Butrio*; secundùm quem causa criminalis est, *cuius interesse est publicum*, vt vindicta publica, Causa ciuilis est, *cuius finis est commodum partis, & interesse priuatum.* Causa mixta est, *quæ participat de vtroque.*

Quæ sententia placet præ reliquis. 1. Quia judicium super crimine quouis, est actus justitię vindicatiuæ, spectans bonum publicū in coërcitione criminum & criminosorum, per accidens autem est, siue hunc finem assequatur Iudex per pœnam pecuniariam, siue corporalem, & multò minùs siue applicatur parti, siue fisco; & si hic frequentius jus habeat ad mulctas pecuniarias sibi applicandas. Verùm, minùs conveniens est prima & secunda opinio. Sed neque verùm est, quòd intendit tertia, semper agi criminaliter, quoties agitur de crimine; quia in contrarium est textus clarus *c. Per tuas. 31. de Simonia.* Vbi cùm propter crimen Simoniæ, periurij, dilapidationis, insufficientiæ, actum esset contra quendam Abbatem, ad priuationes, seu amotionem ab Administratione, Pontifex censuit testes etiam non vndequaque idoneos admittendos, non secundùm rigorem juris, sed secundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine, sed ciuiliter, vt ab administratione amoueretur, tanquam immeritus, & damnosus.

Tum igitur est actio criminalis simpliciter, quando intenditur per se vindicta publicâ per pœnam ordinariam. Pro quo facit alia dispositio Iuris Canonici, dum punit mitiùs, quando proceditur per inquisitionem, quàm per accusationem, vt *in d. c. Qualiter & quando. 24. & c. Inquisitionis. 21. De accusat.* Hocque ipsum, etsi obscuriùs intendit *Panorm.*

pos

per suum *quasi Curialiter*, posse videlicet etiam super crimine agi ciuiliter, strictè tamen eiusmodi actionem esse merè ciuilem, sed habere aliquid admixtum de criminali.

Causa igitur mixta est, *quæ partim spectat interesse publicum*, ne crimina, maneant impunita, *partim priuatum interesse*; quando Actor per vindictam publicam siue ordinariam, siue miriorem simul intendit, vt sibi reddatur, v. g. quod ablatum est, aut resarciatur damnum, vel iniuria, idque fieri sæpè non potest, nisi accedat publica satisfactio, præsertum in restitutione honoris. Non verò probatur, quòd *Laymann in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 6. c. 1. n. 1.* putat, non incongruè ab aliquibus restringi actiones ciuiles, ad ea, quæ debentur per justitiam commutatiuam, v. g. ex mutuo, empto, furto, incendio &c. non item ex actione iniuriarum, potest enim quis etiam in illâ intendere solam satisfactionem priuatam sine vindictâ publicâ, quo casu talis actio erit merè ciuilis. Id apparet ex dictis, & præsertim *ex c. Per tuas* allegato, qualitatem actionis criminalis, ciuilis, & mixtæ non pendere ex solâ intentione Actoris, verùm etiam ex circumstantiis, & qualitate actionis, nec non arbitrio Iudicis, cuius denique est discernere, qualis sit causa, & actio, vel qualis esse debeat.

7. Denique diuisio est, quâ judicium subdiuiditur in publicum & priuatum. Sunt enim publica crimina, vt notat *Julius Clarus in practica criminali. §. fin. q. 1.* Aliqua enim publicam justitiam lædunt sine offensione priuatæ personæ, vt hæresis, simonia, blasphemia &c. Ex quibus vna tantùm actio descendit, seu accusatio, quæ spectat publicam criminum coërcitionem, & vindictam. Alia verò sunt crimina, quibus non tantùm offenditur bonum justitiæ publicæ, sed etiam persona particularis, vt homicidium, furtum, iniuria, contumelia; Ex quibus oritur duplex actio, vna criminalis *ad publicam vindictam*, altera ciuilis *ad resarciendum damnum parti. l. Vnicâ. C. Quando ciuilis actio.* Etsi rectiùs videatur talis actio dici *mixta* ex publicâ & priuatâ, siue criminali & ciuili. Dicuntur etiam judicia *publica*, quæ sunt de publicis causis, vt sunt crimen læsæ Maiestatis, vis publica, peculatus, plagij, repetundarum, ambitus, in quibus cuiuis de populo commissa est accusatio. *Instit. de publ. judiciis.* Ex quibus liquet, judicium priuatum dici, quod est merè ciuile.

Et hæc sufficiant in Rubricam. Idem titulus extat *in 6. Clement. & Extrauag. commun.* De eadem materiâ habetur. *2. q. 1. & 5. q. 4. 14. q. 1. 15. q. 7. 16. q. 6. 30. q. vlt. §. his ita.* vsque ad fin.

Cap. I. De Quodvultdeo.

S V M M A.

Quodvultdeus Centuriensis Episcopus accusatus coram Concilio, cùm à promissione se defendendi resiliisset, placuit, vt nullus ei communicet, donec satisfaceret, non item, vt Episcopatu ante causæ exitum priuaretur.

E X E G E S I S.

Ad Concilium introduci.) Nota, quòd olim nedum causæ Clericorum inferiorum, sed etiam Episcoporum tractabantur in Conc. Prouinciali, vnde citati tenebantur exceptione legitimâ cessante respondere. *c. 4. 6. q. 3. a. 2.* Imò poterat in Concilio tali Episcopus deponi, si crimen depositionem mereretur, essetque legitimè de illo conuictus. id apparet ex hoc text. dicit enim Synodus *ante exitum causæ, non videri accusato Episcopatum adimendum*, quo ipso significat, si causa fuisset finita, & accusator crimen probâsset, Episcopum accusatum à Concilio fuisse deponendum. Hodie tamen Concilium Prouinciale hoc non potest, sed est ex casibus reseruatis Papæ, iuxta *gl. c. Ex tua. de Clerico non residente*, & *3. q. 6.* quasi per totum. *& c. Accusatus.* ibid. vbi *Archidiaconus*, & *Felinum n. 23.* qui addit, quòd Concilium neque possit pronuntiare Episcopum esse deponendum, sed tota definitio & decisio in hâc causâ reseruatur Papæ *per c. Discutere. 3. q. 6.*

Respondit, sibi hoc non placere.) Nota I. Quòd, vbi quis semel approbauit Iudicem, non potest sine nouâ causâ illum recusare, per *Reg. Iur. in 6. quòd semel placuit &c.*

Nota II. Eum, qui recedit à judicio sine licentia, dici contumacem, per hunc text. quod confirmat *Innoc. c. Calumniam. de pœnis.* Fallit 1. nisi comparens in termino non reperisset partem aduersam. Fallit 2. nisi recessisset propter repentinum periculum. ita *Felin. hic n. 2.*

Cap. II. III. VIII. XVII.

S V M M A.

Cap. 2. *Decernimus.* est *Eugenij II. in Synodo Romana, quo statuitur, ne Laici Ecclesiastica negotia tractent, & ne Episcopi, aliique Prælati, de negotiis Ecclesiasticis ex Laicorum judicio disponant.* Cap. 3. *Quanto.* est *Alexandri III. in quo decernit causam juris Patronatûs pertinere ad Iudices Ecclesiasticos.* Cap. 8. *Clerici.* est *Lucij III. in quo decernitur, Clericũ in omni crimine debere in judicio Ecclesiastico conueniri.* Cap. 17. *Qualiter & quando.* est *Innocentij III. quo jubet Laicis contra Clericos conquerentibus, ab Episcopis satisfieri, prohibet autem, ne Clerici ad judicium seculare vllâ ratione trahantur.*

Hæc capitula rectiùs explicabuntur titulo sequenti, de foro compet. vbi materia illorum proprium locum habet, præter cap. 3. quod ad tit. de jure patronatûs reijci potest.

Cap. IV. At si.

Alexander III. Salernitano Archiepiscopo.

S V M M A.

Clerici coram seculari Iudice conuicti, vel confessi de cri-

de crimine, non sunt propter hoc à suo Episcopo aliquatenus condemnandi, sicut enim sententia non lata à suo Iudice non tenet, ita nec confessio coram illo. Confessi verò aut conuicti coram suo Episcopo, si crimen id mereatur, suspendi, vel deponi debent. De adulteriis verò & aliis minoribus criminibus, potest Episcopus post peractam pœnitentiam dispensare. Non debet autem quemlibet depositum Iudici tradere seculari.

EXEGESIS.

Conuicti vel Confessi) Nota I. duplicem esse modum probandi delictum, vel per testes, & instrumenta, vel per propriam Rei confessionem. Confessus autem, licèt sit testis contra seipsum, non dicitur ex vsu juris propriè conuictus, vnde ponuntur hic vt diuersa. & not. *Panorm. hic n. 4.* Statuta facientia de Conuictis mentionem, non comprehendere confessos.

Nota II. Vt Confessio probata super crimine plenè præjudicet, debet fieri in judicio & in præsentiâ Iudicis sui, quo casu plenè præiudicat, & sufficit ad condemnationem sine processu alio. *arg. h. t.* & not. *Innoc. in c. Qualiter, & quando. 24. de accusat.* Ad id inducit *Panorm. c. 1. De accusat. in 6. & l. Si confessus. 5. ff. De custod. & exhibit. re.* Vbi *Bart.* dicit hoc procedere, quando confessio fit principaliter, & per se, secus si fiat incidenter, & per quandam consequentiam pro quo adducit glos. *in c. Ex pœnitentibus. 55. d. 50.* quæ dicit, *quòd si promouendus ad Ordines confiteatur suum crimen, non debet de hoc puniri, sed solùm repelli à susceptione Ordinis; quia hoc non agebatur, vt confiteretur crimen.*

Nota III. Paria esse quoad pœnam, esse aliquem conuictum de crimine, per legitimas probationes, siue confessiones. Vnde non agitur mitiùs cum confesso, quando ex metu probationis in judicio confitetur; secus si sponte fiat. *11. q. 1.* Host. tamen *in c. De homine. 11. de simoniâ,* putat etiam in priori casu aliqualiter parcendum.

Aliquatenus condemnandi.) Rationes reddit ipse textus, sicut enim sententia à Iudice non suo lata non tenet, ita nec facta confessio coram illo. Dissident DD. vtrùm nec judicialis, nec extraiudicialis confessionis vim habeat. *Butrio* hic dicit, neutro modo valere, quia est contra jus, *arg. c. Si diligenti. de foro compet. & l. Non dubium. C. De legibus;* facis efficaciter *h. t.* dum negat esse ideò aliqualiter condemnandos, exponerentur autem condemnationi, si talis confessio vllam vim haberet extraiudicialem; sed *Butrio* loquitur inconstanter, placet distinctio *Panorm. hic n. 14.* Vel eiusmodi confessio fit per invitum, tractum ad Iudicem secularem; & nullam omnino habet vim, ita, vt nullum inde surgat in Iudice indicium ad torturam. Est enim præsumptio, quòd metu fuerit extorta, quia Laici Clericis sunt oppidò infesti *c. Laici. 2. q. 7.* Vel talis confessio fit sponte per voluntariè litigantem coram Judice non competente; & surgit præsumptio non modica.

Propter quæ suspendi debeant.) Non omnia crimina sunt digna depositione, sed quædam suspensione, alia depositione. Est autem *depositio ab Altaris ministerio perpetua remotio;* suspensio verò solùm ad tempus, de cuius multiplici specie, vide *gl. verb. Nota.* Nouissimâ in *Clem. Cupientes de pœnis.* Ea verò crimina esse suspensione vel depositione digna, quibus in jure hæc, vel illa pœna statuitur, censet rectè *Panorm. n. 32. & seq.* Neque dari posse certam regulâ, sed judicem informare debere motum animi sui ex his, quæ in jure exprimuntur, *arg. l. Non possunt. ff. De legibus.* Committitur ergo hoc arbitrio superioris, quod licèt de suspensione solùm exprimat Panorm. videtur tamen par ratio de depositione, cùm æquè magna de hâc atque illâ sit jurium & opinionum varietas.

De adulteriis &c. dispensare,) Non intendit Pontifex adulterium computare inter crimina minora, sed assignat veluti terminum criminibus maioribus. Multa enim sunt adulterio grauiora, & in genere luxuriæ ea, quæ sunt contra naturam, & ex genere suo hæresis, simonia &c. Etsi hâc in re videatur potiùs bonum publicum attendi, aut societas generis humani, vel scandalum, quæ variè spectari possunt; ita vt diuersa crimina horum respectu se habeant tanquam excedentia, & excessa. Neque licet circa facultatem dispensandi argumentari à paritate, vel maioritate rationis, quia hæc materia deviat à jure communi, & dependet ab arbitrio Superioris facultatem dispensandi concedentis. Ita *Ioan. Andr. in Reg. quæ à jure deuiant. de Reg. Iur. in 6. Fed. de Senis consil. 24.* & sequitur *Panorm. hîc n. 3. in §. De adulteriis. C. Apud quem. §. 1. n. 39. & seq.* vide, quæ crimina sint digna depositione reali siue degradatione, ita vt degradatus debeat tradi Iudici seculari, quando videlicet crimina non sunt sufficienter punita per pœnam ecclesiasticam depositionis, aut degradationis, vt sunt crimina quædam atrocissima latrocinij publici, vel si quis interficit Papam, Episcopum, Principem, quo casu cessat ratio Capituli. Non enim tum Episcopus plenè est functus officio suo, neque duplici contritione conterit Reum; sed spectat ad officium eius, vt tradat illum Iudici seculari, neque hæc est duplex contritio, sed vna tantis facinoribus debita, quæ cœpta à Iudice ecclesiastico, absoluitur à Iudice seculari. Sed hæc aliò spectant.

Cap. V. Ceterùm.

Idem.

TEXTVS.

Ceterùm, quia in eos, quos ab Ecclesia tuâ constat, possessiones tenere in feudum, occasione ipsarum, excommunicationis, seu interdicti sententia promulgatur. Nos id districtius inhibemus: quamdiu parati fuerint, super his in tuâ præsentia justitiam exhibere.

EXE-

EXEGESIS.

In tua præsentia.) Summat communiter sic: *Vasallus coram Domino feudi conueniendus est, etsi Dominus ille sit Ecclesiasticus*, quasi dubium foret, an Dominus feudi Ecclesiasticus eodem jure feudali gaudeat, quo gaudet secularis, de quo non videtur fuisse vlla controuersia, sed judices illi juris huius imperiti (quos Ecclesiasticos fuisse apparet ex pœnâ ecclesiasticâ, sed alterius Diœcesis, in quâ habitabant Vasalli illius Episcopi, ad quem Pontifex scribit) putabant id ad forum suum pertinere, vel tentabant jurisdictionem prorogare, Episcopo Domino feudi non aduertente. Pontifex igitur ex generali feudorum regulâ, videlicet: *Feudalis causa debet cognosci & ventilari coram Domino feudi*, qui super hoc habet jurisdictionem ordinariã in causis feudum concernentibus per *l. Imperialem. in lib. feud. de prohib. feud. alien. & c. Verùm, c. Notit. tit. seq.* rectè decernit illos Vasallos non posse excommunicari ab aliis Iudicibus Ecclesiasticis, quamdiu Episcopo suo, qui simul erat Dominus feudi, parati sunt, obedire.

Cap. VI. Dilecti.

Idem, Exonensi Episcopo, & Capitulo Londonensi.

SVMMA.

Cùm Prior & Clerici Guiseburnenses contrà Eboracensem Archiepiscopum Papæ legatum, grauem querimoniam transmisissent. Iubet Pontifex prouideri, ne ita subtiliter, sicut à multis fieri solet, eiusmodi actio intentetur, sed inquirant simpliciter, & purè factum ipsum, ac secundùm formam Canonum, & sanctorum Patrum instituta, delegati inuestigare curent.

EXEGESIS.

Eiusmodi actio intentetur.) Nota ex *Panorm. hic. n. 15.* Actionem sumi dupliciter; aut pro certâ antiquâ solennitate, & formulâ verborum, in quâ; qui cadebat à syllaba, cadebat à toto, tales autem solennitates hodie non obseruantur, nec de jure Ciuili, nec de jure Canonico. *l. 1. C. de formulis & impetrat. act. sublatis.* Aut propriè pro effectu, siue jure agendi, siue persequendi in judicio, quod sibi debetur, *Instit. de action.* & oritur ex aliquo facto, v. g. emptione, venditione, mutuo, testamento, &c. Suntque plurimæ eius species, vt rei vendicatio, actio ad exhibendum, certi condictio, furti, &c. quæ explicantur. *l. 4. instit.* Huiusmodi igitur actionis speciem, aut qualitatem non vult Pontifex subtiliter inuestigari. Quare de jure Canonico, vigore huius textûs, non videtur necessarium in libello exprimere actionem, sed sufficit narrare factum, vt possit inde concludi actio à Iudice.

Erit tamen necessarium illam exprimere I. si judex dubitaret de dolo circa actiones, quia tum potest cogere actorem, vt exprimat. juxta *Host. hic.* II. Etsi id non requiratur in causis spiritualibus, quod minori in illis opus sit solennitate, requiri tamen in ciuilibus talem narrationem, vnde causa omnino cognoscatur, quod sine expressione actionis fieri nequit, vt tenet *Io. Andr. in addit. ad specul. tit. de accus. §. 1. & sequitur Lapus alleg. 70.* III. Nisi ex narratis possint resultare plures actiones ad diuersos effectus, secus si ad eundem, vt not. *Felin. hic. n. 6.*

Purè & simpliciter, &c.) sic nempe vult Pontifex inuestigari factum, sine subtili inuestigatione actionis. Nota I. ex *Host.* & *Io. Andr.* hîc duplicem esse subtilitatem, vna tendit ad capiendos simplices in judicio, siue extra, quæ reprobatur hîc & *c. Si cupis. 16. q. 1.* Alia tendit ad interpretationem juris, quæ, si est rationabilis, & juri consona, est approbanda, nec improbanda, imò necessaria. Nota II. ex *Panorm. n. 5.* illud purè & simpliciter hîc non esse idem, quod summariè, seu absque juris solennitate, sed per illud solùm tolli subtilitatem perniciosam, non autem ordinem judicii, qui non est inuentus ad decipiendum & inuoluendum, sed potiùs ad fauorem publicum, & excludendas omnes malitias, quare his solennitatibus nec partes renunciare possunt.

Cap. VII. Intelleximus.

Idem Paduano Episcopo.

SVMMA.

Excommunicatus in judicio conueniri potest, sed debet per alium respondere, ne de malitiâ suâ videatur commodum reportare.

EXEGESIS.

Glossa, & alij hîc putant, quòd si excommunicatus nolit procuratorem constituere, non esse ad id compellendum. juxta *c. Querelam de procur.* quod dicit, *non posse aliquem cogi, nisi velit in grauibus causis procuratorem constituere.* Sed profectò hoc *c.* in odium excommunicationis, & justam pœnam illorum, qui in excommunicatione perseuerant, videtur derogare *d. c. Querelam.* est enim vtrumque cap. eiusdem Pontificis, videlicet Alexandri III. qui tam absolutè excommunicatis Procuratorem non imperaret, si in *cap. Querelam* illis fauere voluisset. Obstat ad hæc ratio, quam adjungit; *ne ex malitiâ suâ commodum reportent.* Reportarent autem, si isto cap. juvarentur; neque obstat *c. Cùm inter. de excommunicatione*, vbi dicitur, quòd *omnis legitima defensio excommunicato reseruetur*; per hoc enim, quòd per procuratorem respondere debet, non negatur illi defensio, sed certus modus se defendendi præfigitur.

Cap. VIII. Clerici.

Lucius III. Strigoniensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Imperator dicat; Quòd leges non dedignar-

dignantur sacros Canones imitari, in quibus generaliter traditur, vt de omni crimine Clericus debeat coram Ecclesiastico judice conueniri. Non debet ex hâc parte ob aliquam consuetudinem præjudicium generari.

EXEGESIS.

Tribus locis hoc principium Iuris ciuilis allegatur, & exemptio Clericorum à Principibus confirmatur. *hoc cap. & inf. c. 1. de juram. cal. & inf. de noui op. nunt. c. Intelleximus. Sumitur ex authent. Coll. 6. tit. 12. vt Clerici apud proprios Episcopos. §. penult.* Sed de hâc immunitate fori, quam ex jure ciuili Pontifex confirmat, pluribus locis agendum recurret. *Agitur. de eâdem. 11. q. 1. c. 1. & 2. & pluribus seq.*

Cap. IX. Causam I.

Clemens III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt fratres Dulmensis Monasterij, qui litem habent cum Monachis S. Albani, cum autoritate, & assensu Episcopi ingrediantur negotium, ne, si Fratres S. Albani obtineant; Episcopus, qui simul erat Abbas Dulmensis Monasterij, litem sopitam resuscitet.

EXEGESIS.

Sine Consensu Episcopi, &c.) Nota I. Iudices non debere pati, vt Capitulum maximè Religiosorum litiget in judicio sine consensu Prælati, siue ille sit Abbas, siue Episcopus, siue alio nomine nuncupetur, quod intellige, quando autoritas, siue consensus est de jure requirendus; quando autem requiri debeat, explicauimus in *c. Edoceri. de rescriptis.*

Nota II. ex *Panorm. hîc. n. 4.* valere impetrationem factam agendi à Papâ, per solum Conuentum absque consensu Prælati, modò consensus illius habeatur in ipso actu agendi. Apparet enim Capitulum obtinuisse facultatem agendi sine consensu Episcopi, & à Papâ ad ipsius solius instantiam fuisse causam comissam audiendam in partibus; additâ eâ cautelâ, vt priùs etiam petatur Consensus Episcopi, qui idem erat Abbas, ne ex defectu Consensûs sui, is nouam litem suscitaret, de nullitate actionis & sententiæ.

Nota III. Non rectè generaliter summari hoc *cap.* sic: Iudex ex officio prouidere debet, vt debitæ solennitates seruentur in judiciis, quibus omissis judicium redditur frustratorium. Neque enim consensus Prælati vniuersim requiritur pro judicio, neque numerari solet inter solennitates judiciales; Necesse equidem est, vt actor habeat jus & facultatem agendi, sed hoc jus præsupponitur, vt apparet ex hoc textu, *ante ingressum, siue judicii initium*; ergo non pertinet ad illius substantiam siue solennitates, quæ non incipiunt, antequam ipsum judicium incipiat.

Cap. X. Cùm nobis.

Cælestinus III.

SVMMA.

Clericus in furto, homicidio, periurio, seu alio crimine deprehensus, atque conuictus ab Ecclesiastico judice deponendus est. Si postea incorrigibilis fuerit, & crescente contumaciâ, anathematis mucrone feriri debet; denique, si contempserit, cùm Ecclesia vltra non habeat, quid faciat, per secularem potestatem comprimendus est, exilio, vel aliâ legitimâ pœnâ puniendus.

EXEGESIS.

Deprehensus legitimè, atque conuictus, &c.) *Gl.* requirit, vt Clerici intersint ad legitimam Clerici deprehensionem & detentionem. Addit posse etiam per Laicos comprehendi, si deprehendatur in ipso facinore, & detineri sine nota excommunicationis, vt crimen fiat ita notorium, dum tamen fiat de Prælatorum suorum autoritate; inf. *c. Vt famæ. de sententia excommunicationis*; vbi tum in hoc *cap.* tum in pluribus aliis tractari solet, quid legitimè possint Laici in Clericis in crimine deprehensis, capiendis, aut detinendis.

Anathematis mucrone feriri.) Obiici potest, non rectè videri distingui excommunicationem, & anathema, ipsa enim excommunicatio dicitur, & est anathema. *c. Visis. 16. q. 2.* Varii variè soluunt. Sed tenendum est, quod tradunt hîc *Host. Io. Andr. Panorm. n. 22. per excommunicationem* hîc intelligi, quæ fit sine solennitate, de qua *c. Debent. 11. q. 3.* Per *anathema* veluti antonomasticè, eam, quæ fit cum certis solennitatibus, de quâ habetur ibidem. Et hæc propriè dicitur mucro Episcopalis, quia peragitur ab ipsis Episcopis, etsi non habeat maiorem effectum, quàm altera, solet enim fieri adstantibus 12. sacerdotibus, cum candelis accensis, quas post sententiam prolatam extinguunt, & proiectas conculcant, qualiter autem postea fiat absolutio. Vide *c. Cùm aliquis. 11. q. 3.*

Cùm Ecclesia nihil habeat vltra, quod faciat.) Obiicitur, Ecclesiam multas alias habere pœnas, vt notat *gl. in c. Ad reprimendum. de officio Ordinarij*; & recenset hîc *Panorm. n. 24.* ergo Ecclesia vltra depositionem, excommunicationem, anathema, habet quod faciat. Respondent communiter DD. quòd in hoc casu, de quo loquitur cap. Ecclesia non habebat vltra, quod faceret, propter potentiam huius criminosi, de quo agebatur, ideòque inuocandum erat brachium seculare.

Cap. XI. Quia.

Idem.

SVMMA.

Cùm Clericus, quidam violenter Ecclesiam occupâs-

occupasset, eique in violentâ possessione alius Clericus successisset, præcipit Pontifex secundùm formam priorum literarum, ab iisdem Iudicibus contra successorem, sicut contra Prædecessorem procedi, & litem terminari.

EXEGESIS.

Secundùm formam priorum literarum.) Casus hic particularis rectè in corpore Iuris sumatur generatim, ex *Panorm.* Per rescriptum impetratum contra violentum occupatorem conuenitur, qui sciens ei successit in vitium. vt in proposito. Existimant quidem *Innoc. Host.* & alii, processum fuisse vigore secundarum literarum, quas contra spoliatoris successorem impetrauerat, qui spoliatus fuerat, nec potuisse procedi per primas, tum quia rescriptum non extenditur ad personas non expressas in eo. *c. P. & G. de off. delegati.* tum quia Pontifex vtitur verbo *Præcipimus*, quod argumento est, vigore huius mandati posterioris procedi debere, sed placet opinio, *Panorm. n. 3.* Istum successorem conueniri etiam vigore primi rescripti, quæ eadem est *Io. Andr. in Reg. 46. Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, vti debet, de Reg. Iur. in 6.* Vbi generaliter rescriptum dicit *transire in successorem, qui sciens succedit in vitium*, allegando hoc c. quasi in illo supponatur, successorem conscium fuisse violentiæ, quod est admodum verisimile. Neque obstat, quod dicitur, rescripta non extendi, quia qui succedit scienter in vitium violentæ possessionis, non est omnino alius à Prædecessore, sed similis, & ideò censetur, quasi idem in odium spolii, quia censetur ratum habere factum illius. Neque obstat verbum *Præcipimus*, hoc enim ipso, quia Præcipit Pontifex procedi secundùm formam priorum literarum, significat illas retinere vim suam cum posterioribus, si enim solùm posteriores valerent, superfluè priorum fieret mentio.

Cap. XII. Cùm venissent.

Innoc. III. S. Sergij & S. Georgij Abbatibus.

TEXTUS.

Cùm super Priuilegiis Sedis Apostolicæ causa vertatur, nolumus de ipsis per alios judicari.

EXEGESIS.

Per alios judicari.) Quia eius est interpretari, cuius est condere, *c. Inter alia. de sententia excommunicationis. c. Sicut. §. Ex his. 11. q. 1. l. vlt. C. De leg. & l. Ni prætor. de prætoriis stipulat.* Potest tamen juxta *gl.* hic communiter receptam incidenter alius cognoscere, quàm Papa. *c. Causa. de in integr. restit. l. Quoties de judiciis*, si enim inspiciendo priuilegii verba, ea sunt manifesta, judex potest dicere: Non obstat priuilegium, *arg. c. Accepimus. de fide instr.* vbi autem verba sunt obscura, & ambigua, tum illius est interpretari, cuius est condere, adeoque in proposito solius Papæ.

Cap. XIII. Nouit ille.

Idem Prælatis per Franciam Constitutis.

SVMMA.

Cùm Rex Angliæ contra Regem Franciæ (qui contra pacta occupauerat Comitatum Pictauiensem, quem alter ab altero in feudum obtinebat) processisset in correctione secundùm Euangelicam Regulam, & nil profecisset, Pontifex re ad se delatâ, respondet, se non intendere judicare de feudo, sed de peccato, cuius ad se pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet possit exercere: Neque debere sibi hoc iniuriosum putare Regiam Dignitatem, si Apostolico Iudicio se committat, juxta Valentiniani, Theodosii & Caroli statutum, vt quicunque litem habens, siue petitor fuerit, siue reus, si judicium elegerit sacrosanctæ Sedis Antistitis (aliâ licèt parte refragante) eò dirigatur. Neque vllum sanæ mentis esse, qui ignoret, ad officium Pontificis pertinere, de quocunque mortali peccato corripere quemlibet Christianum, & si correptiones contempserit, per districtionem Ecclesiasticam coërcere. Neque aliter agendum esse cum Regibus, quàm cum aliis, præcipuè cùm contra pacem peccatur, quam Reges vtrinque juramento firmârunt; Posse igitur se de juramento cognoscere, propterea Legato suo dedisse in mandatis, vt nisi Rex Galliæ cum Rege Angliæ pacem reformet, vel querimoniam suam, verum justa sit, ab iis, qui ad hoc destinati sunt, cognosci patiatur, ipse Legatus juxta formam sibi traditam procedere non omittat.

EXEGESIS.

Secundùm Regulam Euangelicam.) Matth. 18. v. 15. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum &c. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos &c.* Dicitur hæc correctio fraterna, quam cum *S. Thoma. 2. 2. q. 33.* explicant Theologi. Hanc igitur adhibuit imprimis Rex Angliæ, monendo Regem Galliæ solum, tum coram aliis, denique cùm nihil proficeret, detulit ad Pontificem.

Decernere de peccato.) Nullam Pontifex, quàm talis directè habet potestatem in temporalia, de quo *Bellarm. l. 5. de Pontifice. c. 4. 5. 6. & seq.* Quæ sententia non parùm confirmatur ex hoc c. vbi Pontifex expressè dicit, se non intendere judicare de feudo inter hos Reges controuerso, directè intellige, indirectè enim ratione peccati, violatæ videlicet pacis, & periurii interuenientis, ipse Pontifex de feudo illo judicat. Sed de hoc vide Bellarm.

Valentiniani &c.) Hic admonuit Suffraganeos Ecclesiæ Mediolanensis, vt talem eligerent Episcopum, cui ipse Imperator caput submitteret, & si deliquerit

liquerit, eius monita suscipiat, refertur ex *Cassiodoro lib. 7. hist. tripart. c. 8.* in decreto. *d. 63. c. Valentinianus.* Statutum autem Theodosij & Caroli confirmatur *in c. Quicunque, 11. q. 1.*

Præcipuè cùm contra pacem peccatur.) Cùm de pace fractâ constat, seu dubitatur, cuius culpâ processerit violatio, potest cognoscere Papa, imò etiam Episcopus inter suos subditos, & debet ratione peccati compellere ad pacem siue ineundam, siue seruandam, de quo suprà in *c. 1. De treugâ & pace, & c. 1. Si quis Romipeta. 24. q. 3.*

Cap. XIV. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

TEXTVS.

Principales personæ non per Advocatos, sed per seipsas factum proponant: Nisi sint adeò indiscretæ, vt earum defectus de judicis licentiâ per alios suppleatur.

EXEGESIS.

Per seipsas factum proponant.) Nota I. Opponitur contra h. c. quòd per alium factum possit proponi, etsi personæ non sint indiscretæ, possunt enim constituere Procuratorem. *l. Non solùm. ff. De procurat. l. 1. ff. Quòd cuiusque Vniuersitatis nomine &c.* Aptè respondet *Panorm. n. 5.* etsi alij contrà sentiant, quòd Pontifex hîc non intendat excludere Procuratores, sed tantùm Advocatos. Si tamen Dominus esset justior, quàm Procurator, tum Judex ex officio potest prouidere, vt veniat ipse Dominus ad respondendum, per *l. Fin. C. De procur. & gl. in c. 1. De jud. in 6.*

Adeò indiscretæ.) Id est simplices, qui non possint mentem suam, & rei veritatem sufficienter declarare, ideòque indigent Advocato, etsi rationis sint compotes. Furiosi enim, & amentes, non possunt stare in judicio, nec valet sententia etiam pro ipsis lata. *l. Furioso. ff. De re jud.* Advertе ex *Panorm. n. 9.* quòd propter simplicitatem partis, ne in responsione capiatur, judex illi potest permittere Advocatum, imò illum compellere, vt proponat, & respondeat per alium. Regulariter ergò officium Advocati versatur in his, quæ sunt juris, ad ea verò, quæ in facto consistunt, debent respondere partes principales per se, vel Procuratorem, & factum proponere. Præsumuntur enim facta sua magis intelligere, quàm Advocati, vel extranei.

Cap. XV. Examinata.

Idem Nobili Viro Matthæo de Ripariâ.

SVMMA.

Matthæus iste volens recuperare Ecclesiam N. quam in sequestrum Vice Dominus N. acceperat, induxit testes ad probandum, quòd ipse tum jus Patronatûs illius Ecclesiæ possidebat. Respondet Pontifex, eum actionem intentâsse ineptam, nec rei vendicationem, aut restitutionem posse postulare, ideòque se partem adversam, eius intentione reiectâ, absoluisse. Ita tamen, vt, si congruentem Matthæus intentare voluerit actionem, nihilominus ipsi respondere teneantur.

EXEGESIS.

Examinatâ causâ.) Casus huius capituli est satis intricatus per DD. Illum ex *glossa* sic proponimus. Matthæus de Ripariâ controversiam habebat cum quibusdam militibus siue Nobilibus de Campaniâ super jure Patronatûs Ecclesiæ S. Angeli, quæ sequestrata fuit de communi consensu apud ViceDominum, (id est Vicarium, vt explicat *Panorm.* Episcopi Sabinensis,) Matthæus moræ pertæsus, actione militibus intentatâ, vendicare statuit ab eis jus Patronatûs. Lite igitur contestatâ, testes produxit ad probandum, quòd tempore sequestri à ViceDomino accepti, ipse jus Patronatûs possidebat. Re ad Pontificem delatâ, Papa pronunciauit, actionem Matthæi esse ineptam, quia ei, qui possidet, non competit rei vendicatio, nec restitutio, iste autem se possedisse jus Patronatûs probauit tempore sequestrationis.

Tanquam sequestratam.) *Sequester* est ille, *apud quem res in litigium deducta deponitur,* & huiusmodi depositio non potest fieri, nisi à partibus, quarum interest. Etsi extra hunc litigij casum res siue ab vno, siue à pluribus deponi possit.

Possidebat.) Vel, vt dicit *glossa*, iste dicebat se possedisse ante Ecclesiæ sequestrationem, & tempore illius, vel etiam postea. Si priùs, per sequestrationem non amisit possessionem; *sequester* enim non est, nisi *rei litigiosæ custos*, nisi expressè constituatur potiùs possessor, quàm custos *l. Interesse. ff. De acquir. poss. l. Licèt. §. 1. ff. Depositi.* Si postea, itidem manebat possessor per sequestrum; possessori autem non datur rei vendicatio. *Instit. de act. §. 1. & l. Vnic. C. De alien. judic. mut. causâ factâ.* Non ergò competebat illi actio adversùs milites Campanos, quia ipsi non possidebant. Si autem possessionem vsurpâsset sequester, seu ViceDominus, adversùs illum agere debebat actione depositi. *l. Ei, apud. §. 1. ff. Depositi.* Quibus autem casibus à regulâ generali exceptis possessori detur actio, explicat *gl.* hîc *verb. Possidebat.*

Intentare voluerit actionem.) Non est ergò vsus actionum jure Canonico penitus sublatus, vt aliqui contendunt ex *cap. Dilecti. 6. suprà h. t.* Dicit enim Pontifex hîc, quòd isti milites non teneantur hoc processu, nisi Matthæus proposuerit actionem aptam, & congruentem. Id verum est, non debere exprimi nomen actionis, hùncque esse sensum. *d. c. Dilecti.* Debet tamen actor ita proponere factum, vt appareat ipsum intentare actionem competentem, prout suprà in *d. c.* monuimus.

Cap.

Cap. XVI. Cùm Deputati.

Idem Magistro & Fratribus militiæ templi in Italiâ constitutis.

SVMMA.

Cùm Præceptores à Magistro militiæ templi in Italiâ constituti non admitterentur ad causas in judiciis agendas, quòd eorum generatio non esset nota, inhibuit Pontifex, ne ab agendo, vel respondendo occasione huiusmodi repellantur.

EXEGESIS.

Præceptores.) Non reperio in jure, quod sit Præceptoris officium; alicubi in Ecclesiis Collegiatis, qui funguntur officio Decani, appellantur Præceptores, à potestate fortassis, præcipiendi Canonicis & aliis Ecclesiæ Ministris. Tales quidam erant in ordine Militum templi, siue Templariorum, quos extinxit Clemens V. Hos olim mandauit Innocent. III. admitti ad judicium, etsi ipsorum sit ignota origo, vel natio. Confidit enim Pontifex Superiores Ordinis Curaturos, vt tales præficiant domibus suis Præceptores, contra quos non procedat aliquà exceptio.

Cap. XVIII. Causam. II.

Idem.

SVMMA.

Commisit Pontifex Archidiacono Parisiensi causam, quæ inter Conuentum Vindoniensem, & Archidiaconum Carnotensem vertebatur super quibusdam procurationibus. Cùm verò intellexisset, eundem Archidiaconum penè similem controuersiam habere cum aliis, ideóque nimis fauorabilis alteri parti, Archidiacono videl. Carnotensi videretur, Decanum (fortassis & ipsum Parisiensem) ipsi subrogauit, prioribus literis reuocatis.

EXEGESIS.

Nimis fauorabilis alteri parti.) Nota I. Judicem posse generaliter recusari, ex causâ, propter quam suspicio est, ipsum nimis fauorabilem fore alteri parti. Concordat *cap. Accedens 2. Vt lite non contestatâ.* Multæ autem sunt causæ Iudices recusandi, quas vide apud *Speculat. tit. de jud. deleg. §. Superest.* per totum, & *Ioan. Andr. c. Legitimâ. de appellatione in 6.*

Nota II. Non ornatem similitudinem causæ sufficere ad judices recusandos, sed debere talem esse in specie, seu in particulari. Non est ergò causa legitima recusandi judicem, quia tam ipse, quàm partes habent causam aliquam spiritualem. Fuit autem in proposito casu sufficiens causa ad vnum judicem recusandum, & remouendum, quia, sicut Archidiaconus Carnotensis prætendebat sibi competere jus exigendi procurationes (id est, pecuniam impensam, quæ in Visitatione solet præstari Episcopis, eorúmque Vicariis) ab Abbate & Conventu Vindoniensi; ita super iisdem procurationibus similem controuersiam habebat, Archidiaconus Parisiensis cum alio Monasterio, ideóque videbatur ob similitudines causæ favorabilior futurus Archidiacono Carnotensi, quàm Monasterio Vindoniensi; quia etiam ipse sibi cupiebat adiudicari procurationes.

Cap. XIX. Exhibita.

Honorius III. Archidiacono Remensi, & Decano Brimensi Colon. Diœces.

SVMMA.

Commisit Pontifex causam electi Episcopi Virdunensis Episcopo Parisiensi, & aliis sub hâc formâ, vt vocatis, qui erant vocandi super propositis, & aliis negotium contingentibus, inquirerent veritatem: Illi autem electo adversarijs objiciente partim conspirationem, partim excommunicationem in modum exceptionis, & ad probandum se offerente, noluerunt probationes ipsius admittere, sed contra juris ordinis interlocuti, se de his, & principali negotio simul inquirere, ad testium receptiones lite nondum contestatâ processerunt, quasi non judices, sed executores existerent. Cùm igitur Electus ad Pontificem appellâsset, is causam aliis Iudicibus commisit mandans, vt reuocato in irritum, quidquid post appellationem invenerint attentatum, iuxta priores literas in causa procedant.

EXEGESIS.

Inquirerent veritatem.) Cùm in commissione jubetur Delegatus inquirere, non constituitur inquisitor, sed simpliciter Iudex, ideóque obseruare debet ordinem judiciarium, verba enim intelligenda sunt iuxta subiectam materiam. *c. Rogo. 11. q. 3.* & *c. Causam. de rescriptis.* potest equidem judex largo modo dici *inquisitor*, quia debet in causâ sibi commissâ inquirere, & cuncta rimari ad veritatem inquirendam, quem in finem potest partes interrogare quâcunque in parte judicij. *c. Iudicantem. 30. q. 5. l. Vbicunque. ff. de inter Act.* sic etiam dicitur *executor.* in quantum procedit ad finem exequendi justitiam, & reddendum vnicuique, quod suum est, *c. Strenuitatem. de rescriptis.*

Vocatis, qui forent vocandi.) Si certum sit, quos negotium tangat, debent specificè vocari. Si verò ignorentur, vocabuntur per edictum generale. *c. Adhuc. fin. de elect. in 6. Innoc. c. vlt. qui matr. accus. possint*, vt compareant, quicunque putant suâ interesse.

Conspirationem, & quibusdam excommunicationem.) Etsi in aliquo casu conspiratio sit legitima,

vt si qui jus habeant eligendi inter se conveniant, ne eligant Prælatum prodigum; aut de quo illis constet excommunicatum esse, vel criminosum, etsi non sit notorium, & similia. cavendum tamen est, ne sub hoc prætextu conspiratio illegitima nutriatur, vt not. *Host.* hîc, vnde in dubio præsumendum est contra Conspiratores. *c. Si qui Clericorum. 11. q. 1.* Et universim Conspirator etiam ex causâ legitimâ admitti non debet in testem contra eum, contrà quem conspirat, quia præsumitur eius inimicus, etsi admittatur contra alios, vt not. *Innoc. c. Fin. & ff. De rei vind. Panorm. hîc n. 6.* qui benè addit, Conspiratorem neq; debere admitti ad accusandū, vel quocunque modo se opponendum illi, contra quem conspirat. Ad excommunicationem, quod attinet, clari juris est; quòd excommunicatus non possit ordinariè esse Actor in judicio. Verùm rectè hic electus excepit contra illos, quos sciebat excommunicatos, quibus autem casibus etiam excommunicati admittantur, pertinet ad tit. *de excommunic.* Vide *Panorm.* hîc.

Peruertendo judicii ordinem.) Judices isti errârunt multipliciter. 1. Putârunt, se esse inquisitores, cùm essent judices dati inter partes, & vigore clausulæ, vocatis vocandis, debebant procedere judicialiter, de quo dictum. 2. Processerunt simul super principali & exceptionibus præiudicialibus, contra *cap. Cùm oporteat, & cap. Veniens. de accusat. & c. 1. ac 2. eod. in 6.* 3. Denique, quia processerunt ad receptionem testium, lite non contestatâ, contrà jura, quæ habentur sub hoc tit. infrà.

Quidquid post appellationem inueneritis attentatum.) Quærunt, vtrùm processus hic fuisset nullus, etsi electus iste non appellâsset? Respondeo. Dubium non esse propter peruersionem ordinis judiciarij, tum in cognoscendo simul de principali & præiudicialibus, tum in recipiendis testibus ante litem contestatam. Omissis aliorum opinionibus, placet sententia *Panorm. hîc n. 12.* qui distinguendo dicit alium ordinem esse de substantiâ, alium de justitiâ. Non posse autem probari per jus aliquod expressum, quòd ordo ex duplici capite prædicto violatus sit de substantiâ, videtur ergò solùm esse de justitiâ, cuius peruersio causat, quòd grauentur accusati, nō tamen reddit processum nullum; ideóq; electus iste hâc peruersione ordinis iniustè grauatus, meritò appellauit ad Pontificem.

Cap. XX. Venerabilis.

Idem, Magistro Tancredo Canonico Bononiensi.

S V M M A.

Cùm causa inter Archiepiscopum Rauennatem, & communitatem Ceruiæ super jurisdictione dictæ ciuitatis, & aliis, esset per subterfugia per triennium ab illis prorogata, dicti Ceruienses asserentes instantiam judicii per decursum triennij periisse, respondere vlteriùs Tancredo Delegato noluerunt; Pontifex rē ad se delatâ mandat, vt exceptione huiusmodi non obstante, Tancredus iuxta formam sibi traditam procedat.

E X E G E S I S.

Per decursum triennij.) Nota I. Per lapsum triennij jure ciuili perire instantiam judicii, id est, nisi causa à judice terminetur, processum priorem hoc ipso censeri expirâsse, & nouum inchoandum per *l. Properandum. C. de iu.* Etsi dicunt DD. secus esse in causâ criminali; huius enim instantiam volunt perire intra biennium, *l. Forma. C. vt int. cert. temp. quæstio crim. &c.* quod tamen ipsum patitur varias restrictiones.

Nota II. Etsi *gl. in d. l. Properandum* generaliter teneat post terminum instantiæ præfixum, non valere sententias; judici tenendam tamen esse distinctionem, quam tradit *Bart. ib.* post *Cynum*, & *Oldrad.* terminum aliquando præfigi parti, aliquando judici, aliquando instantiæ, aliquando actori. 1. Modo, quando tempus expresè statuitur tantùm parti, non auditur illa post lapsum temporis. *L. Peremptorias. C. sen. rescir d. non pos. & c. Pastoralis. de except.* 2. Modo, aut statuitur judici simul, & jurisdictioni illius, ac tum finito tempore Iudex non potest aliquid facere, *l. 2. §. Si judex. ff. eod. & l. Si, vt proponis. C. Quom. & quando jud.* Si verò tempus statuatur judici tantùm, tunc quod Iudex facit post tempus, valet, sed ipse punitur, (intellige si in culpâ fuit) *l. 1. C. vt om. jud. tam ciuiles; quàm milit.* 3. Quandoque tempus statuitur instantiæ, & tunc quod facit Iudex finitâ instantiâ, non valet. Rationem assignat *gl. ib.* quia sententia non valet, nisi præcedant acta solennia ad sententiam prærequisita. *l. Prolatam. C. De sent. & in c. Vno. de litis contestatione*, sed peremptâ instantiâ pereunt libellus, litis contestatio, aliáque acta. *l. Cùm lite. ff. Iud. solui.* Si ergò sententia feratur post lapsum terminum, destituitur his omnibus, cùm expirârint, adeóque est nulla. Quod verò in distinctione *Bartoli.* 4. additur de actione, videtur superfluere, cùm præsertim nihil probationis adiungatur; & hoc ipso, quod statuitur parti, statuitur tempus actori; neque enim apparet, quomodo aliter statuatur terminus parti, quàm vt præfigatur illi actioni, quàm pars vna intentat alteri.

Nota III. Nihil esse opus longâ & intricatâ disceptatione, quam hîc mouet *Panorm.* an lapsus triennij pro termino instantiæ solùm procedat jure ciuili, an etiam Canonico? Apparet, neque jure ciuili iuxta distinctionem Bartoli, firmari posse generalem regulam. Videri tamen ordinariè illo jure præfixum istum terminum, nisi aliud ex circumstantiis verbis commissionis, mandati, statuti colligatur. Iure Canonico non apparet aliud statutum, nisi quod Pontifex pro dignitate Delegatorum Sedis Apostolicæ conseruandâ, hîc decernit, illorum jurisdictionem cum lapsu triennij non expirare, neque indè legitimam exceptionem peti, quin aliquis etiam postea respondere teneatur.

Cap. XXI. Significauerunt.

Idem, Episcopo Bononiensi, & Magistris, T. & B. Praetensibus Bononiae commorantibus.

S V M M A.

Florentina potestas pro Abbate & Conuentu S. Mariae de Florentiâ ibidem, pro possessione, vel quasi juris eligendi Rectorem Castri de Signa, definitiuam tulit. Sed postea eosdem coëgit super proprietate, vel quasi dicti juris secularis communitati de Signa respondere: Ideoque Pontifex iniunxit, vt Delegati, cogerent Signienses electum à Monachis in Rectorem admittere, & postea super causâ proprietatis eos audirent. Sed cùm illi exciperent, se non teneri respondere, propter tempus vindemiarum feriatum, Pontifex re iterum ad se delatâ, mandat, vt Delegati, hoc non obstante, ratione praemiâ procedant.

E X E G E S I S.

Eligendi Rectorem.) Videtur hanc causam non posse tractari coram Iudice seculari, agebatur enim de electione. *arg. cap. Massanâ c. Sacrosancta. i. cap. Quanto. de elect.* suprà. Resp. non fuisse actum de electione ad officium spirituale; neque intelligi Rectorem Ecclesiae Parochialis, vel alterius, sed Rectorem secularem Castri; Confirmatur ex *fin cap.* vbi apparet, Abbatem & Conventum conquestos de malitiosâ morâ Signiensium, vt tempus regiminis Electi praedicti inutiliter elaberetur. Erat ergo solum Rector temporalis, v.g. ad medium annum vel integrum; quâ ratione non solent constitui Rectores Ecclesiarum. Vrgebat autem Abbas expeditionem causae, quia fortè ipse, & ciuitas alternabat, in jure eligendi Rectorem. An autem in possessorio causa spiritualis possit tractari coram judice seculari, aliò pertinet.

Vnde vobis iniunximus.) Statuit quidem *Ant. de Butr.* hic velut universalem Regulam, quòd vbi Clericus litigando coram Iudice seculari grauatur, possit praeterito superiore grauatus indistinctè adire Papam, viâ appellationis, vel simplicis querelae; vt in possessorio fecerunt hi Religiosi. Neque enim conquesti sunt de frivolâ exceptione Signiensium Florentiae, sed Romae. *Innocentius* tamen in *cap. Significantibus. de officio Delegati*, censet gradatim esse appellandum, etiam per Clericum à Iudice seculari, de quo *tit. seq. c. Licet ex suscepto.* Ad hoc autem, *c. Placet.* inter alia minùs probabilia respondet *Panorm. n. 11.* illos appellâsse propter violentiam, vel importunitatem, quam contra libertatem Ecclesiasticam adhibuerunt Florentini in compellendis Religiosis ad respondendum in foro seculari apud Signienses. Qualia grauamina, cùm plerumque inferantur Clericis à Iudicibus secularibus, Regula Buttiana vel semper, vel plerumque habet locum.

Super proprietate vel quasi.) Opponit *glos.* causam huius proprietatis debuisse tractari coram eâdem potestate Florentinâ, quae definitiuam tulit in causa possessionis, quia judex, qui cognoscit de possessione, debet etiam cognoscere de proprietate. *c. 1. De causa possess. & propriet.* vbi dicitur, illi negandam esse audientiam, qui continentiam causae nititur dividere, vt vnus judicet super possessione, & alius super proprietate, contra *l. Nulli. C. de jud.* In magnâ sententiarum varietate, probatur distinctio *Panorm. n. 1. &c.* qui nititur omnes conciliare. Aut sermo est de Actore, aut de Reo, cuius partes in hoc *cap.* sustinebant dicti Abbas & Conventus, vtpote accusati priùs à Signiensibus coram Potestate Florentinâ, & postea ab iisdem super proprietate Conventi coram Iudice ordinario Signiensi, vel alio. Si loquamur de Actore, aut is simul & semel vult impetrare diversos Iudices pro causa possessionis & proprietatis, & prohibetur secundùm omnes per jura à *gl.* allegata. aut finitâ vnâ causâ v. g. possessionis, vult idem Actor super aliâ v.g. proprietatis agere coram Iudice alio; & neque hoc potest, quia non debet continentia causae dividi absque vrgente causa. Si autem sermo sit de Reo, qui priùs in causâ possessionis egit coram aliquo judice, vt Abbas iste coram parte Florentinâ, & postea tanquam Reus conveniatur coram alio judice super proprietate; vel Reus, & Actor eiusmodi sunt eiusdem fori, & debet Reus respondere coram eodem Iudice per jura praedicta, etsi Reus, qui ante erat Actor, habeat jus eligendi judices, iuxtà *Auth. hab. Ne fil. pro pat.* Vel sunt diversi fori, Ecclesiastici videl. & secularis, vt in proposito, & tunc, qui fuit Actor in primâ causa, v.g. possessionis, non tenetur respondere, coram judice eiusdem fori in alterâ causâ proprietatis, qui est casus huius capituli. Rationem assignat *Panorm.* quia regula illa generalis: *Actor debet sequi forum rei*; in jure naturali, Canonico, ac Civili fundata, non debet violari propter allegatam regulam minùs principalem ac necessariam. Continentia causae non debet dividi, cùm Iudex rei proprius, & naturalis facilè possit instrui, maximè attento, quòd nihil commune habet proprietas cum possessione. *l. Naturaliter. §. Nihil commune. ff. De acquir. possess.*

Tempus propter vindemias existeret feriatum.) Quando propter ferias legitima possit apponi exceptio, dicimus infrà *tit. 9.* qui est *de feriis.*

IDEM TITVLVS DE IVDICIIS IN SEXTO.

Cap. I. Iuris.

Innocentius IV. in Generali Concilio Lugdunensi.

S V M M A.

Delegatus Pontificis, absque speciali mandato;

dato, jubere non potest, vt partes personaliter coram se in judicio compareant, nisi in causâ criminali, vel pro veritate dicendâ, vel pro juramento calumniæ, vel aliâ juris necessitate.

EXEGESIS.

Personaliter in judicio Comparere.) Quæritur, vtrùm vltra tres hîc expressos casus, causæ criminalis, veritatis dicendæ, & juramenti calumniæ, sint alij, quibus partes personaliter tenentur comparere? dicunt enim *Host.* & *Joan. Andr.* non reperiri alium casum in jure, ideóque verba illa: *vel aliâ juris necessitas exigeret*; superfluere. Rectiùs tamen alij id negant; & plures casus assignant; puta si principalis esset meliùs informatus de veritate, quàm Procurator; vel quando pars adversa meliùs confidit de præsentiâ principalis, quàm Procuratoris; vel quia principalis est legalior personâ, Procurator autem rixosus, de quibus etiam, *& gl. in l. Fin. C. De procur.* & in *c. 2. De juram. calumn. infrà.* plura addit *Philippus Francus hîc n. 2.* per hoc cap. confirmatur sententia Panorm. in *c. Pastoralis* supra, quòd Pontifex ibi non intendat excludere Procuratores, sed solùm Advocatos, cùm neque Delegatis suis Sedes Apostolica concedat, vt partes ad personaliter comparendum compellant, nisi in casibus hîc expressis.

Cap. II. Mulieres.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Mulieres quâcunque de causâ, quæ in jure non exprimitur, ad judicium personaliter evocari, vel trahi invitas, Pontifex prohibet. Si necessarium fuerit earum testimonium; Iudex expensis partis producentis ad eas mittet, vel si in tali casu receptio testium alteri committi nequit, personaliter ad ipsas accedat, nisi judicantis non sinat conditio, vel mittat ad eas; proviso; quòd casus hujusmodi, quo judex personaliter accedere debet, non fingatur, alioquin fictor, vel fraudator pœnam excommunicationis incurrat. Fœminæ Religiosæ, præsertim, quæ sub clausurâ vivunt, non vocentur ad judicium, nec trahantur personaliter, etiam volentes. Ipso jure sit irritum, si quid contra præmissa contigerit attentari.

EXEGESIS.

Mulieres.) Non esse trahendas invitas ad judicium, intellige de honestis mulieribus, secus enim est de meretricibus; & inhonestè viventibus, quæ indistinctè personaliter possunt capi; & trahi ad judicium, etiam pro causis civilibus. ait *Francus hîc n. 1. gl.* in *v. exprimitur*, sentit; quòd mulieres in casibus requirentibus personalem comparitionem, de quibus cap. proximo, possint vt viri, trahi personaliter in judicium invitæ. Quod non est verum; alioquin nulla esset specialis dispositio circa mulieres, quam textus iste intendit, & sic tenet *Bald. in l. Fin. C. De Procurat. in fine.* item; *Petr. de Anchar. hîc.* Quod igitur dicit text. iste; non posse mulieres trahi in judicium, quacunque de causâ, quæ in jure non exprimitur; intelligit causas peculiariter pro mulieribus expressas, puta in causis criminalibus, in quibus possunt personaliter citari, & capi; *Authent. sed novo jure. C. De cust. reor.*

Cap. III. Si annum.

Idem.

SVMMA.

Maior 14. annis in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus; & inde dependentibus, perinde ac si maior 25. annis esset; ad agendum, & defendendum admitti debet. Minor 14. annis per se agere, aut defendere non potest super ipsis, sed debet ipsi dari Curator ad litem per Episcopum, vel eius Vicarium, vel per Delegatum Sedis Apostolicæ, aut eius Subdelegatum, aut si maior infante fuerit, cum autoritate eorundem Procuratorem deputare potest. In his autem causis minor, cùm se parentes intromittere non habeant, quanquam sub potestate illorum existat, eorum Consensum requirere non debet.

EXEGESIS.

Annum 14. peregisti.) Nota I. In hoc casu requiri annum completum siue peractum, cùm aliàs, quando jura requirunt certos annos, ordinariè sufficiat annus inchoatus, vt patet in ætate requisitâ ad ordines.

Nota II. Hoc priuilegium concedi in fauorem causarum spiritualium, vt maiores 14. annis possint agere; & conuenire per se, sicut si essent maiorennes, licèt aliàs judicium agitatum cum minoribus 25. annis sine autoritate tutoris, vel curatoris sit jure ciuili nullum. *l. in universis C. Qui dare tut. poss.* Quam dispositionem extendunt quoque ad fœminas maiores 12. annis (quarum pubertas anno 12. incipit, sicut masculorum anno 14.) imò & ad Laicos; quando agunt pro causis spiritualibus; vel quando spiritualibus annexæ; v. g. pro jure decimandi concesso ex priuilegio Apostolico, vel pro jure patronatûs, juxta *Rot. decis. 46.* quæ incipit: *Item quod Capitulum*, & *Francum* hîc.

Nota III. Minorem 14. annorum non posse agere in his causis; nisi detur illi curator ad litem authoritate Ecclesiasticâ; si autem sit maior infante, videlicet vltra septennium, potest ipse constituere; sed eâdem autoritate interpositâ, licet de jure ciuili non possit minori dari curator ad lites, nisi quando litigat cum tutore; quando autem est lis cum aliis, debet dari tutor. *l. 7. §. Si pupillus. & §. Denique. ff. De tutel.*

IDEM

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Dudùm.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Cùm Bonifacius VIII. antehac statuisset, vt citationes auctoritate Apostolicâ factæ in audientiâ Apostolicarum literarum, vel in Papali aulâ, & publicè postea valuis maioris Ecclesiæ, vbi Papa cum Curiâ resìdet, affixæ, sic arctent post lapsum terminum citatos, ac si ad eos personaliter peruenissent, hoc autem nimis videretur rigorosum, Clemens V. id restrinxit ad eos, qui faciunt, impediunt, vel procurant per se, vel per alios, ne citò possit ad eos peruenire, vel quorum domicilia non possunt tutò, liberève adiri. Per hoc tamen non derogatur citationibus absentium, quas diebus tam solennibus, quam aliis Ecclesia Romana ex diuersis causis aliquando facere consueuit.

De his citationibus vide *Specular. de citat. c. vlt. per tot.* de cetero Capituli huius sensus per se patet.

Cap. II. Dispendiosam.

Idem.

Cùm text. iste clarè comprehendat causas, quæ de Jure Canonico per hanc Decretalem tractari debent summariè, sine processu solemni, illæque in dies, imò singulas horas occurrant, ponimus integrum.

SVMMA.

Dispendiosam prorogationem litium (quam interdum ex subtili ordinis judiciarii obseruatione causarum docet experientia prouenire) restringere cupientes: Statuimus, vt in causis super electionibus, postulationibus, vel prouisionibus, aut super dignitatibus, personatibus, officiis, Canonicatibus, vel Prabendis, seu quibusuis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis (ad quarum etiam præstationem possunt, qui tenentur ad eas, præmoniti censurâ ecclesiasticâ coërceri) nec non super matrimoniis vel vsuris, & eas quoquo modo tangentibus ventilandis procedi valeat de cetero simpliciter, & de plano, ac sine strepitu judicii, & figurâ: Volentes non solùm ad futura negotia, sed ad præsentia, & adhuc etiam per appellationem pendentia hoc extendi.

Vide quæ diximus ad Rubr. t. suprà, de diuisione in judicium ordinarium, & extraordinarium.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Frequentes.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Innouat Pontifex, & jubet obseruari Decretalem Bonifacii VIII. super Cathedram, quæ habetur in Clement. c. Dudum de sepulturis, in fauorem Religiosorum mendicantium emanatam. Neque tamen propter illam debent Religiosi mendicantes esse molesti, & graues Prælatis, neque Prælati ipsis Religiosis. Si verò inter inimicitiæ & controuersiæ oriantur, vult simpliciter, & de plano sine strepitu judicii, & figurâ; in aliis verò, prout qualitas rei exigit, Iustitiæ exhiberi complementum.

Propter quam solam de formâ Iudicii Summarii dispositionem, hæc decretalis ponitur sub hoc tit. cùm ratione materiæ aliò pertineat.

TITVLVS II.

DE FORO COMPETENTE.

In Rubricam.

Cùm ante omnem actum judicialem debeat discuti competentia fori, juxta ea, quæ notantur *in c. Inter Monasterium. de re jud.* & *in c. penult. De except.* ideò præmittitur hic titulus ante alios, in quibus singuli actus, & partes Judicii explicantur. Forum autem, prout hic ponitur, est territorium cuiusque Judicis, intra quod potest Jus dicere, & in facinorosos animadvertere: *l. Pupillus. §. Territorii. ff. De verbor. signif.* Vnde tota *Diœcesis* dicitur *territorium Episcopi. c. Omnes Basilicæ. 16. q. 7.* extra quod territorium impunè non paretur. *c. 2. De Constit. in 6.* de quâ materiâ tractatur etiam *d. 96. 3. q. 6. & 6. q. 3. 11. q. 1. & 21. q. 5.*

Digitized by Google

Cap. I. Si quis.

Ex Concilio Calcedonensi.

SVMMA.

Negotium Clerici aduersùs Clericum, priùs apud proprium Episcopum ventiletur, vel Consilio eiusdem apud alios, quos vtraque pars voluerit.

EXEGESIS.

Apud proprium Episcopum, &c.) Nota I. Per Consilium Episcopi, quod hîc requiritur, intelligi eiusdem consensum, siue licentiam, vt not. *gl.* & colligitur ex subiectâ materiâ, propriè tamen consensus, & consilium differre, est extra dubium.

Nota II. ex *Io. Andr.* in *c. 27. Super. §. Si verò. de officio deleg.* Etsi Clericus non possit sine consensu proprii Episcopi eligere judicem alium, non tamen est necesse, vt ipse Episcopus requirat consensum partis, si velit causam alteri committere, licèt videatur consultum, & æquum, ne postea Judex à partibus possit recusari.

Nota III. ex *Panorm.* hîc *n. 6.* Episcopum proprium posse quadrupliciter dici, ratione domicilii, beneficii, originis, & ordinis. Titulus *domicilii* est generalis, & vniuersalior omnibus aliis, vt est expressum infra *c. Dilecti. 15.* Ratione *beneficii* in tantum dicitur Episcopus proprius, vt duntaxat causâ beneficium concernens possit tractari coram illo extra Diœcesim, in quâ beneficiatus habitat. Quod solùm procedit de beneficiis non exigentibus residentiam, in illis enim, quæ requirunt residentiam Episcopus proprius ratione beneficii, idem est cum Episcopo domicilii, vt per se patet. Neque ratione *originis* propriæ, si quis habeat domicilium alibi, potest conueniri coram Episcopo loci Originis, nisi ibi reperiatur, aut alius titulus concurrat. Ratione *ordinis* denique recepti, dicitur Episcopus proprius, qui Clericum ordinauit, nomine proprio, tanquam suum subditum, vt quia habebat domicilium in suâ Diœcesi, secus si ex commissione alterius eum ordinet, tum enim non ipse, sed committens est Episcopus proprius, per *Reg. Iuris 72. in 6. quod quis facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum.* Neque ergo solus titulus ordinis, sufficit ad forum sortiendum, nisi alius concurrat. Potest denique Episcopus proprius quoque dici ratione *Contractûs rei in Diœcesi sita*, & *delicti*; qui tituli præter domicilii titulum sunt generales, ex quibus quis sortitur forum, prout dicemus *c. fin.* infrà.

Cap. II. Nullus.

Ex Concilio Parisiensi.

SVMMA.

Nullus Iudicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum vllum, aut minores Ecclesiæ sine permissu Pontificis per se distringere, aut condemnare præsumat. Contra faciens ab Ecclesiâ tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum emendet.

EXEGESIS.

Nullus Iudicum.) Intellige secularium, Clericos enim subiacere districtioni Iudicum Ecclesiasticorum, per se notum, alioquin controuersiæ ipsorum essent absque remedio, & delicta manerent impunita.

Aut Clericum vllum.) Etiam primæ tonsuræ, qui æquè tam in ciuilibus, quàm criminalibus priuilegio fori gaudet, & à sæculari parte est exemptus. Hodie tamen attentâ *Conc. Trid.* dispositione *Sess. 23. De reform. c. 6.* Clerici primæ tonsuræ, aut in minoribus constituti non gaudent hoc priuilegio, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant, aut Clericalem habitum, & tonsuram deferentes de mandato Episcopi inseruiant vel in seminario Clericorum, aut in aliquâ scholâ, vel vniuersitate de licentiâ eiusdem, quasi in viâ ad maiores ordines suscipiendos versantur. In Clericis autem coniugatis jubet obseruari Constitutionem Bonifacij IX. quæ incipit *Clerici*; & refertur *in 6. tit. De Clericis coniugatis*, vbi illis solùm Clericis coniugatis, qui cum vnicis & virginibus contraxerunt, (adeóque exclusis bigamis) priuilegium fori conceditur, neque aliter, quàm si tonsuram & vestes deferunt Clericales, vltra quod Concil. Trid. requirit, vt itidem alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati eidem Ecclesiæ seruiant, vel ministrent.

Minores Ecclesiæ.) *Gl.* hîc intelligit Scholares, siue seruientes Ecclesiæ ad eius obsequium deputatos, *arg. c. 17. Ecclesiarum. q. 2. Fed. de Senis.* insuper requirit, vt sint adstricti ad seruiendum. Non sufficit ergo esse scholares, nisi sint deputati ad ordines aliquando suscipiendos, & ad seruiendum aliquatenus adstricti Ecclesiæ. *Felin. n. 2.* tradit hanc Regulam. Quod quando priuilegiatus non potest commodè vti priuilegio suo, nisi includatur familia sua, tunc illa includitur. *arg. c. Licèt. de priuil. in 6.* Gaudent ergo in proposito priuilegio fori omnes, qui seruitio, aut ministerio Ecclesiarum sunt necessarii, aut vtiles, & quibus Ecclesia commodè carere non potest.

Sit sequestratus.) id est excommunicatus. Quæres, an sit excommunicatio latæ sententiæ, vel ferendæ? Ratio dubitandi est, quia verbum *Sit* præcipuè junctum participio præteriti temporis, vt hîc, infert excommunicationem ipso facto, juxta *gl. in c. Quicunque. de hæret. in 6.* quæ communiter tenetur, ideóque aliqui ducti rigore verborum, affirmant esse latæ sententiæ, alii negant, quos sequitur *Sanchez. l. 7. de matr. d. 12. n. 2.* Ad hoc cap. reuocantur *c. 2. Decernimus. c. 3. Quanto. c. 8. Clerici. c. Qualiter, & quando. de jud.* suprà. Vetant enim hoc idem, ne videlicet Clerici alibi, quàm coram Ecclesiasticis Iudicibus conveniantur, neque Judices seculares illorum causis se immisceant, quæ peculiari explicatione non indigent hoc loco.

Cap.

Cap. III. Sanè.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Sanè, si Episcopi, inter quos causa versatur, sint diversarum provinciarum: Ille Primas det Iudicem, in cuius Provinciâ est locus, de quo contenditur.

Ratio huius decisionis est petenda ex *c. fin.* vbi dicitur aliquem etiam sortiri effectum ratione rei in territorio sitæ; quare hic nihil adiiciendum est.

Cap. IV. Si quis.

Gregorius Bonifacio Defensori Corsicæ.

S V M M A.

Si Episcopus à Clerico recusatus fuerit, vt suspectus, deputet executorem. Quodsi Actor refugerit, partes per aliquem ab Episcopo constitutum, compellantur mutuò iudices seu arbitros eligere, à quibus, quidquid fuerit definitum, compleatur.

Cùm recusatio sit affinis appellationi, & de eâ eod. tit. extet *cap. 41.* quod incipit, *Secundò requiris.* rectiùs illuc hanc materiam differimus.

Cap. V. Si Clericus.

Alexander III.

T E X T V S.

Si Clericus Laicum de rebus suis, vel Ecclesiæ impetierit, & Laicus res ipsas non Ecclesiæ esse, aut Clerici, sed suas proprias assereret, debet de rigore juris ad forensem Iudicem trahi. Cùm actor forum rei sequi debeat; licèt in plerisque partibus aliter habeat consuetudo.

E X E G E S I S.

Non Ecclesiæ, aut Clerici.) Negatio facit rem dubiam, ideòque Pontifex respondet, si Laicus super rebus suis, vel ecclesiæ à Clerico conuentus, neget ipsas esse Ecclesiæ, vel Clerici; conueniendum esse coram Iudice seculari per generalem illam Regulam; *Actor debet sequi forum rei.* Fallit autem, quod dictum est de negatione I. si negetur id, quod est notorium per *c. 9. Super eo. de testibus cog.* Fallit II. in negatione extraiudiciali juxta *Innoc. in c. Venerabili. de consib.* Ille itaque, contra quem negatur, non tenetur desistere à solito usu, aut rei possessione. Fallit III. vbi negatio habet contra se præsumptionem Iuris communis, juxta eundem. *Innoc. in c. 1. Ex parte. de verb. signif.* vbi dicit, quòd negatio subditi non facit dubiam petitionem Episcopi, si v. g. exigat Cathedraticum, vel subsidium charitativum, quia hæc innituntur juri communi, secundùm quod ista debentur Episcopis. Fallit IV. vbi negatio faceret rem dubiam in præiudicium ipsius negantis *per c. 1. De procur.* vbi negatio, quòd procurator habeat mandatum, non facit dubium de mandato, quia hoc noceret neganti, & admitteretur procurator cum cautione rati. *l. 1. C. de Procurat.* Fallit denique V. vbi est negatio simplex absque vllâ probabili ratione, pro quo plures alios allegat *Felinus*, qui vtiles has fallentias ponit hic *n. 1.*

Cùm actor.) De hàc regulâ dicemus infra *c. 8.* cùm sit generale. *c. Generaliter.* vbi repetitur. Consuetudo autem contraria, quam dicit Pontifex, in plerisque partibus haberi, videtur licitè introducta propter negligentiam Laicorum in exhibendâ Clericis justitiâ, quæ causa etiam assignatur infra in *d. c. Generaliter.* hòcque casu meritò Clerici Laicos etiam in causis secularibus possunt accusare coram Iudice Ecclesiastico. Hàc tamen causâ cessante, conuenit obseruari juris communis regulam.

Cap. VI. Ex transmissâ.

Idem.

S V M M A.

Iubet Pontifex causam feudalem ad Episcopum delatam, per Dominum feudi secularem terminari; si tamen ille malitiosè distulerit, jubet ei per Episcopum finem imponi.

Cap. VII. Verùm.

Idem.

S V M M A.

Episcopus consecratus de feudis ad Ecclesiasticam cognitionem pertinentibus cognoscit, alioquin Imperiali cognitioni relinquitur.

E X E G E S I S.

Diximus suprà *c. 5. Ceterùm. de judiciis.* ex generali feudorum regulâ, feudales causas debere cognosci, & ventilari coram Domino feudi, qui habet in his jurisdictionem ordinariam, siue fuerit Ecclesiasticus, siue secularis, & siue Vasalli fuerint Ecclesiastici, siue Laici. *Concordat. cap. istud, & præcedens.*

Cap. VIII. Cùm sit generale.

Lucius III.

S V M M A.

Etsi generale sit, vt actor forum rei sequatur, verùm quia seculares Iudices in Iustitiâ Ecclesiasticis exhibendâ sæpè sunt remissi, Ecclesiarum Rectores in fauorem Ecclesiæ malefactores suos, vtpote sacrilegos, possunt sub quo maluerint Iudice conuenire.

EXE-

EXEGESIS.

Actor forum rei.) Hæc regula generalis est, tum in Jure Canonico per istum text. & *c. Clericus.* item *c. Ex transmissâ.6.* & *c. Verùm. 7.* suprà, tum in jure Civili. *l. Juris ordinem. C. De jurisd. omnium jud. l. Fin. C. Vbi in rem actio.* Fallit tamen in quibusdam casibus. 1. In privilegiatis, quales de jure communi sunt Scholares, seu Studiosi, his enim datur electio fori, an velint coram Episcopo, vel Rectore conveniri. *Auth. habitâ. C. Ne filius pro patre.* Quâ in re attendatur, quod consuetudo habet.

2. Fallit in diffamato civiliter, vel criminaliter, hic enim coram proprio suo judice diffamatorem (qui in causâ principali partes Actoris invitus sustinere cogitur) convenire potest, & causam traductionis, seu diffamationis suò pœnâ impositionis perpetui silentij deducere *l. Titia*, & ibid. *Bart. n. 1. & 2. ff. De accusat. l. Si ea. C. De ijs, qui accusare non possunt. l. Si eo temp. C. De pignor.* DD. communiter *in l. Diffamari. C. De ingenuis & manumiss.*

3. Fallit in fisco, qui non tenetur in actione suâ sequi forum rei, sed reus tenetur sequi forum fisci. *l. Defendere. ff. De Author. tut. l. 3. de his, quibus vt indignis.*

4. Fallit ratione oppressionis factæ per Laicum, occupationis, aut detentionis rei Ecclesiasticæ, vel doli commissi in contractu inter Clericum, & Laicum celebrato, vel cuiusvis maleficij, Ecclesiæ, vel Clerico à Laicis illati; item ratione justitiæ ab iisdem aut denegatæ, aut remissè administratæ, iuxta *cap. Ex transmissâ 6.* suprà, *c. 10.* & *c. Suscepto.* infrà, & *cap. 8. Præsens*, vigore quorum Clericus Laicum potest trahere ad forum Ecclesiasticum. Quin etiam Laici Laicos in causis quoque secularibus trahere possunt ad judicem Ecclesiasticum, in casu justitiæ denegatæ, aut non rectè administratæ, vt colligitur ex *d. c. 6. Ex transmissa.* dum jubet, si Dominus feudi secularis causam suorum vasallorum distulerit terminare, Episcopus eam terminet, quia videl. tum ratione peccati, talis causa potest trahi ad judicem Ecclesiasticum, *c. Novit. 13. de jud.*

Fallit 5. Si alicubi sit consuetudo legitimè præscripta, vt Laicus actor non teneatur sequi forum rei Laici, non videtur enim talis consuetudo simpliciter illicita, etsi illicita foret altera, si Laici Clericos possent trahere ad forum seculare; repugnat enim id Immunitati, & dignitati Ecclesiasticæ.

Fallit 6. in paupere, tanquam personâ miserabili, item in viduâ, quæ ratione viduitatis censetur derelicta, hi enim etiam Laicos possunt trahere ad judicem Ecclesiasticum, v. g. in causâ donationis, dotis, alimentorum &c.

Fallit 7. Si quis in actione reali adhibeat istam cautelam valdè singularem, quam ponit *Joan. Bapt. Nicolaus to. 1. Reg. Juris*, sub verb. *Actor*, & tradunt DD. *in l. Consulta divalia. C. De test.* Si quis rem deferat ad suum judicem, & dicat: Ego sum acturus super tali re, tu facias fieri proclamari, sive affigas decretum, vt omnes, qui sua, interesse putant, compareant. Quo casu, si quis ratus, sua interesse, compareat, etsi fuerit Clericus, tenetur respondere in foro actoris. Si enim alter obtendat, quòd actor debeat sequi forum rei, actor replicabit: Ego te non accuso, neque facio reum, sed si putas tua interesse hanc litem, persequere illam coram hoc meo judice, cùm enim non sis à me accusatus, sed sponte venias interesse tui causâ, non potes per Regulam de actore, qui hunc casum non comprehendit, me trahere ad judicem tuum. Verùm etsi hæc cautela sit vera, & vtiliter possit adhiberi, non tamen pertinet propriè ad nostram Regulam, in quâ videtur sumi actor propriè, pro accusatore.

Multas alias fallentias, seu exceptiones afferunt alij, sed parum necessarias, imò nec convenientes. Quæ habetur *c. seq.* Specialis est.

Malefactores.) Id est Raptores rerum Ecclesiasticarum, & invasores, ait gloss. judicantur verè Sacrilegi, quia res sacris vsibus consecratas temerario ausu invadunt, vel vsurpant, ideóque apud Judicem tam Ecclesiasticum, quàm Secularem accusari possunt.

Cap. IX. Quod Clericis.

Cælestinus III.

SVMMA.

Mandat, si Clerici Parisiis commorantes habeant causas pecuniarias contra aliquos, vel aliqui contra eos, jure Canonico ipsas decidi.

EXEGESIS.

Glossa ait hoc esse speciale Parisiis, vbi Episcopus habet temporalem jurisdictionem, & gerit vicem Comitis, vnde etiam Præco bannum ibi nunciat nomine Episcopi, & Regis simul. Aliàs jure communi, Laici in causis temporalibus debent coram Iudice Laico conveniri, nec tractatur causa jure Canonico, sed ciuili, vel municipali.

Cap. X. Licet ex suscepto.

Innocentius III. Vercellensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt literæ Apostolicæ à Vercellensibus Laicis, super rebus secularibus impetratæ, sublato appellationis obstaculo, decernantur irritæ, dummodo Consules, & Communitas exhibeant justitiæ complementum. Liceat tamen gravatis appellare ad Episcopum, vel Papam, vacante præsertim imperio. Si verò Consules fuerint recusati, coram arbitris communiter electis, de causâ suspicionis agatur, quæ si justa fuerit, itidem ad Episcopum, vel Papam pro justitiâ recurratur.

EXEGESIS.

Vacante Imperio.) Hoc cap. quatenus ex defectu

Digitized by Google

spectu debitæ justitiæ administrationis Laicorum, concedit illos trahi ad judicem Ecclesiasticum, iam patet ex dictis ad *c. 8. Cùm generaliter.* suprà in quartà fallentià. Quòd verò hîc dicitur de vacante imperio, apparet eo tempore Imperatore mortuo, necdum alium fuisse electum, & civitatem Vercellensem tum quidem pertinuisse ad jus Imperij. An verò vacante Imperio, Pontifex aliquod jus in illo habeat, hîc paucis expediri non potest. Certè nostris temporibus jure Germanico, mortuo Cæsare tres Principes sunt designati, qui Vicarij Imperij vsque ad electionem noui Cæsaris dicuntur; Elector Saxoniæ, in vtroque Circulo Saxonico; Elector Comes Palatinus Rheni, ad tractum Rheni; Dux Sabaudiæ, in Italiâ. Vel igitur jus Pontificium in hâc parte successu temporis est mutatum, vel Pontifex solùm loquitur in eo casu, quando legitimus, & supremus Iudex, qualis in Imperio est Cæsar, aut vacante Imperio, Vicarius nullus esset constitutus.

Fuerint recusati.) Tangitur hîc materia recusationis, non minùs, quam suprà *in cap. Si quis.* vbi illam rejecimus ad *cap. 41. Secundò requiris. de appellation.*

Cap. XI. Ex tenore.

Idem, Archidiacono, & Thesaurario Turonensi.

SUMMA.

Mandat Pontifex, quatenus causa, cuiusdam Nobilis Viduæ, istis Prælatis delegata (cui Comes Britanniæ ipsius Dominus, justitiæ complementum promittebat) nisi sit talis, quæ ad judicem Ecclesiasticum pertinere noscitur, ad dictum Comitem remittatur, dummodo per judicem secularem possit justitiam obtinere, alioquin conditione Comitis non obstante, vult causam à delegatis suis terminari.

EXEGESIS.

Neque hoc capitulum habet difficultatem, sed confirmat Regul. de qua suprà *cap. Cùm sit generaliter*, quod ordinariè Actor debeat sequi forum Rei, nisi in casibus quibusdam, quorum præcipuos posuimus in fallentiis. *d. c. Cùm sit*, allatis.

Maximè autem notabilis est Fallentia, quòd quando Iudex secularis, non præstat, aut negat justitiæ complementum, quævis causa secularis ratione peccati possit trahi ad Iudicem Ecclesiasticum, quod plures Canones ib. cc. & iste ipse confirmat. In praxi tamen iniquitas Iudicum secularium vix videtur huic juri tam explorato dare locum.

Cap. XII. Si diligenti.

Idem, Pisano Archiepiscopo.

SVMMA.

Archiepiscopus iste immemor constitutionis, quâ cauetur pacto priuatorum Iuri publico minimè derogari, respondit, quòd licitum sit Clerico saltem in temporalibus renunciare priuilegio fori, præsertim adversùs consentientem, & juramentum super hoc interpositum tenere. Re ad se delatâ respondit Pontifex, jus hoc in Mileuitano & Carthaginensi Concilio fuisse promulgatum, ne Clerici Clericos relicto suo Episcopo ad judicia publica protrahant, alioquin causam perdant, & à Communione habeantur extranei. Quinetiam, vt Episcopi quoque, & quicunque Clerici, qui in hoc deliquerint, etsi pro eis sit lata sententia, locum suum perdant in actione criminali; in ciuili verò causam, si locum maluerint retinere. Manifestum igitur est, quòd nec inuiti, nec voluntarij pacisci possint, de seculari judicio subeundo, cùm priuilegium fori non sit personale, cui renunciari valeat, sed toti Collegio Ecclesiastico publicè sit indultum; Neque juramentum licitè seruari potest, quod contra Canones illicitis pactionibus informatur.

EXEGESIS.

Iuri publico.) Explorati juris est, quòd pactum priuatorum non valeat in præjudicium eorum, quæ principaliter in fauorem publicum statuta sunt. *l. Iuris gentium. §. Pacisci. ff. De pactis, C. Ad Apostolicam. de Regular.* Neque talis renunciatio juvatur juramento. Renunciatio enim juris alicuius, vt sit valida, debet versari circa jus, quod est in ipso renunciante, & non pendet etiam ab aliis Arg. *l. Id, quod nostrum est. ff. De Reg. juris.* & *c. Ab eo. de elect. in 6.* Ius autem publicum non est penes priuatos sine respectu ad totum Collegium, ordinem, siue communitatem, sed spectat illius bonum, honorem, securitatem, cui si renuntiare liceret, cederet in aliorum quoque damnum, dedecus, periculum. Adverte priuatos, & personas singulares hîc idem esse. Aliàs enim priuatus dicitur, qui non est in dignitate. *cap. Qui contra. 24. q. 1.* hîc autem priuatorum nomine intelliguntur etiam Episcopi, quatenus sunt personæ singulares, nam neque ipsi possunt renuntiare priuilegio fori, & si faciant, subiacent pœnæ, vt patet ex textu. *Glossa* hîc objicit plura jura, ex quibus videtur colligi, pactis priuatorum juri publico posse derogari, *vt l. Pactum inter hæredes. ff. De pactis. l. 1. in fin. ff. A quibus app. non lic. l. Vlt. in fin. C. De temp. appell. c. Ad Apostol. de regul. c. Si terra, & c. Si accedentibus. de priuilegiis. &c.*

Nota ex *Panorm.* hîc *n. 7.* jus publicum posse distingui tripliciter. 1. Quandoque sancitur aliquid principaliter in merum fauorem priuatorum singillatim, tali juri potest renuntiari. Sic mulieribus concessum est, vt non obligentur fideiussione, *ex S. C. Velleiano*, cui tamen juri renuntiare possunt. *l. vlt. §. vlt. ff. Ad Velleian.* 2. Quandoque sancitur aliquid in fauorem alicuius communitatis, aut Collegij, aut hominum certæ conditionis pro publicâ vtilitate ipsorum; & in odium aliorum, qui ipsis

ſæpè, aut communiter ſunt iniqui, aut infeſti, tali priuilegio nemo poteſt renuntiare; quale eſt Clericale fori priuilegium, introductum non ſolùm in favorem Clericorum, verùm etiam odium Laicorum, qui illis communiter ſunt iniqui. Simile eſt privilegium Canonis. *Si quis ſuadente. 17. q. 4.* Sic filiifamilias ex *Senatusconſulto Macedoniano* non obligantur Creditoribus ratione mutui, quod ſtatutum eſt in favorem partium, & odium Creditorum, per quos filij ad mutuo accipiendas pecunias circumſcripti, & poſtea ad reddendas conventi incitabuntur ad inimicitias, & necem parentum. Huic itaque juri filius renuntiare non poteſt. *l. Sed etſi. ff. Ad Macedon.* 3. Ius publicum aliquando principaliter vergit in favorem publicum communitatis, Collegij, aut hominum certæ conditionis, vti dictum eſt, & conſequenter ſolùm in favorem privatorum ſingillatim, qui videtur eſſe caſus proprius h. c. Immunitas enim à foro ſeculari, etſi principaliter ſpectet totius Ordinis Clericalis dignitatem, & ſecuritatem, redundat tamen conſequenter in ſingulos, qui renuntiando huic privilegio non poſſunt præiudicare omnibus.

Intellige igitur jus publicum in propoſito non ſolùm, quod eſt publicè latum, verùm etiam pro publico, ſiue pro omnibus in communi. An autem juri introducto in favorem privatorum, & quando, renuntiari queat, ambigi poteſt. *Felinus*, & alij hîc multiplicant fallentias, & limitationes. Quas cùm conſidero, talia exempla afferri reperio, in quibus bonum privatum à publico ſeparari non poteſt, ideóque ſpectant ad tertiam claſſem juris publici. Talia ſunt jura, quæ ſtatuunt certam formam actibus quibuſdam, vt v. g. in teſtamentis ſeptem teſtes, & certæ ſolennitates in contractibus adhibeantur, quæ, etſi videantur potiſſimùm referri ad bonum privatum, intereſt tamen boni publici, vt rectè fiant, adeóque his, & ſimilibus renuntiare poteſt nemo.

Mileuitano & Carthaginenſi Conciliis.) Editio Greg. XIII. hæc habet ad marginem verba, quæ hoc loco tribuuntur Concilio Milevitano, habentur in *Concilio Tolet. III. c. 13.* Reliqua in Carthag. III. *c. 9.* Vnde apparet, per errorem irrepſiſſe Milevitanum pro Toletano. Quæritur, an iſti, qui violant horum Conciliorum Canones, debeant perdere cauſam, aut locum ipſo jure, an per ſententiam. Placet *gloſſ.* quæ dicit per ſententiam; quod communiter teneri aſſerit *Panorm. n. 13.* quia vbi pœna imponitur per verba in futurum ſonantia, non infligitur ipſo jure, vt notat *gl. in c. Quiſquis. de elect. concord. Reg. in pœnis. de reg. juris in 6.*

Cùm non ſit beneficium hoc perſonale.) In oppoſitum videtur ſtare jus civile. *l. Si quis in conſcribendo. C. De Epiſc. & Cler. & l. penult. C. De pactis*; quæ leges contrarium decidunt, videlicet hoc privilegium eſſe renuntiabile, adeóque potiùs perſonale. Favet ratio ex Iure Canonico *c. 42. Inolita. 11. q. 2.* petita (in quo habetur Canon Conc. Toletani, qui hîc tribuitur Milevitano) vbi id ſolùm prohibetur, ne Clerici Conclericos, ſuo Pontifice relicto, ad judicia publica pertrahant, quæ verba in rigore ſolùm referuntur ad invitos, non ad volentes, per *l. 1. C. De Agric.*

Reſp. 1. Iura Ciuilia non præiudicare Canonibus, ſed potiùs per hos corrigenda, quantum attinet ad Clericos, & cauſas Eccleſiaſticas.

Reſp. 2. Cùm *Barboſ.* hîc *n. 4. in alleg.* Licet à principio privilegium hoc forenſe Clericis ſub hâc formâ fuerit conceſſum, fuiſſe tamen poſtea auctum, vt patet ex Conc. Carthaginenſi, quod refertur *d. c. 11. q. 1.* ſequitur *c. 42. Placet*, vbi ſtatuitur, vt Clerici neque volentes coram Iudice ſeculari ſe purgare, aut litigare, aut reſpondere poſſint, quia videlicet hoc redundat in opprobrium Clericalis Ordinis, vt judicibus inferioris Ordinis (quales reſpectu Clericorum univerſim ſunt Laici) ſe ſubijciant, & per eorum tribunalia trahantur, aut vagentur. Quare Pontifex vtrumque Concilium conjunxit, quia prior Canon ſolus non ſufficit ad dignitatem, & ſecuritatem Ordinis Clericalis, ſed per poſteriorem completur, atque ex eo tempore, quo latum eſt priuilegium fori, & prorſus publicum, ſiue toti Ordini conceſſum, judicari debet. Vnde fortaſſis jura civilia in contrarium allegata ſunt antiquiora his Conciliis, etſi alij aliter ita explicare conentur.

Nec juramentum licitè &c.) Nota, quando actus aliquis in favorem publicum principaliter prohibetur, non confirmari illum juramento, ita cum aliis *Sanch. l. 1. de matr. d. 32. n. 8. & 9.* dicit, juramentum contra publicam vtilitatem non poſſe licitè obſeruari, neque indigere relaxatione, quod clarè confirmatur ex hoc textu.

Cap. XIII. Cùm contingat.

Idem, Beluacenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm hîc Epiſcopus quæreret, an Clerici ſervientes Capitulo Beluacenſi, vel aliis Clericis eiuſdem Diœceſis, ſint ſuper exceſſibus ſuis conueniendi coram illis, quibus ſeruiunt. Reſpondet Pontifex eſſe deferendos ad Epiſcopum, tanquam Ordinarium, maximè ſi in ipſius Diœceſi delinquant. Niſi fortè hi, quibus deſeruiunt, ex indulgentia, vel conſuetudine ſpeciali juriſdictionem in eiuſmodi Clericos ſibi valeant vendicare.

EXEGESIS.

Ex tali Conſuetudine ſeu indulgentiâ Decani Eccleſiarum Cathedralium in Germaniâ habent Iuriſdictionem in Canonicos, & Clericos Capitulo deſervientes, quorum correctioni Epiſcopi ſe non immiſcent, niſi Decani officio ſuo deſint.

Cap.

Cap. XIV. Postulâsti.

Idem.

S V M M A.

Sacerdos habens Ecclesiam in vnâ Diœcesi, ibique residens, domicilium verò patrimonij in aliâ, ibique delinquens, per Episcopum, in cuius Diœcesi deliquit, debet judicari, & sententia ab eo lata, per Episcopum, in cuius Diœcesi beneficium habet, executioni mandari.

Quod & per se planum est, & patebit magis ex dicendis ad c. fin.

Cap. XV. Ex parte.

Honorius III. Archiepiscopo, Decano, & Archidiacono Turonensi.

S V M M A.

B. quondam Angliæ Regina, à Nobili G. spoliata Castro suo dotalitio Sergei, coram his ipsis Delegatis Pontificis dictum Nobilem accusauit. Quo excipiente, domicilium suum principale vltra duas diætas à Turonis esse remotum, Regina replicat, illum etiam habere domicilium in Diœcesi Andegauensi, vbi castrum controuersum situm erat, illudque non distare Turonis vltra 12. leucas. Nobili verò vlterius excipiente, causam pertinere ad Dominum feudi; de cuius negligentiâ in exhibendâ justitiâ, cùm literæ Apostolicæ mentionem non faciant, esse inualidas, tùm ex hoc capite, tum ob falsitatem expressam de Castro dotalitio, quod tale non sit. Regina respondit Viduam spoliatam irrequisito feudi Domino spoliatorem coram Iudice Ecclesiastico posse conuenire. Quibus ad se delatis mandat Pontifex, vt judices hi Delegati, si Nobilis interdum etiam in Diœcesi Andegauensi non vltra duas diætas à Turonis commorari soleat, & ibi sita sit res litigiosa, non obstantibus exceptionibus, ad petitorium potiùs, quàm ad possessorium (quod Regina intentabat) pertinentibus, iuxta priores literas ratione præmiâ procedant.

E X E G E S I S.

Quondam Angliæ Regina.) Quærunt hîc, vtrùm Vidua retineat dignitatem quæsitam radiis mariti. Et communiter affirmant, sed limitant I. nisi fuerit separata à marito, non per mortem, sed ex diuortio, quia hoc esset ex delicto, *l. Ex consensu. C. de repud.* II. nisi impudicè viuat. *l. His solis. C. de reuoc. donat.* III. nisi retenta dignitas cederet in præjudicium & damnum vxoris, vt si vxor rebellis alicuius in dignitate constituti, cum illo cogatur abire in exilium, vnde dicit *Bart.* in *l. Titia. §. Vsuras. ff. de leg. 2.* vxores rebellium posse repatriare mortuis maritis, licèt statutum, aut edictum etiam ipsas relegârit, quia finitâ causâ odii, finitur odium, per *l. Cùs eorum. §. fi. ff. De postul.*

In Contrarium generatim vxores mortuis maritis non retinere pristinam dignitatem, videtur stare iste textus, vbi Regina Vidua dicitur *quondam Regina.* Particula autem *quondam*, & similes videntur remouere tempus præsens. Sed cùm in hoc ipso textu eadem dicatur sæpiùs Regina sine addito, nihil hinc concluditur. Placet, quod dicit *Felin.* hîc. Has particulas importare tempus præteritum alio non apparente, sed ad saluandum testimonium, vel instrumentum, posse dictas dictiones etiam verificari in tempore præsenti juxta *gl.* tritam in *l. Nec emptio. ff. De contrahendâ emptione* & *gl. in l. 1. §. 1. Verb. Olim. de noui op. nunt.*

Vltra duas diætas.) Juxta jus antiquum. *c. Nonnulli. de rescript.* jure enim nouiore hoc restrictum est ad vnam diætam. *c. Statutum. eod. in 6.* Vide, quæ diximus ad *d. c. Nonnulli.* Fit autem ordinariè computatio diætæ, vltra quam ad judicium quis trahi non debet, à loco domicilii principalis; juxta *gl. in d. c. Statutum. de rescript. in 6.* Quare disputant, quâ ratione Nobilis iste potuerit trahi ad vrbem Turonensem, cùm asserat domicilium suum principale situm esse in Diœcesi Rodonensi, & vltra duas diætas distare. Resp. cum *Panorm. n. 9.* quem communiter sequuntur alii, vbi ista duo conjunguntur, videlicet; rem litigiosam esse in Diœcesi, & eum, qui conuenitur habere domicilium ibidem, licet non principale, posse inde fieri computationem diætarum. Quia his duobus conjunctis, eiusmodi domicilium, licèt minùs principale; censetur principale, quoad causam subiectam, nam duæ causæ vincunt vnam. juxta arg. *c. 1. De treug. & pace.* item *Auth. Itaque C. Communia. de success.* Et iste videtur proprius, & verus intellectus h. c. cùm præsertim iste Pontifex hæc duo conjungat, mandans procedi, si constiterit Diœcesin Andegauensem vltra duas diætas Turonis non distare, & in eâdem rem litigiosam esse.

Quòd Vidua spoliata.) diximus supra *c. Cùm sit generale.* Ad Regulam, *Actor debet sequi forum rei.* fallere illum in pauperibus, & viduis. Et licet aliter non appareat oppressio eorum; credi posse eos in quibusuis causis adire pro justitiâ immediatè Judicem Ecclesiasticum, quia satis opprimuntur ab ipsâ paupertate, vt sentit *Innoc. c. Significantibus. de off. deleg.* suprà. vbi fauet ipse textus. Si verò sunt aliàs miserabiles personæ, sed non pauperes, nec oppressæ, vt quia sunt viduæ, vel orphani, vel infirmi, diuites tamen, tunc possunt quidem adire Ecclesiam (quæ habet istas personas, veluti miserabiles sub suâ potestate. *d. 84. & 87.* per totum.) & literas impetrare contra Laicos, sed istæ literæ erunt in pendenti, seu suspenso, donec appareat, vtrum Judex Laicus fecerit suum officium, qui si justitiam debitè administret, literæ impetratæ carebunt effectû, vt colligitur. *c. Licet. & c. Ex tenore.* suprà. & aliis.

aliis. Etsi verò causa feudalis universim pertineat ad Dominum feudi, neque eam Ordinarius cognoscat, nisi negligente Domino feudi, per *c. 6. Ex transmissâ*, suprà. *gl.* tamen cum quibusdam tenet, illud procedere solùm in petitorio, non autem in possessorio, quod non tangit naturam feudi, sed verius est, quod etiam possessorium pertineat ad Dominum feudi; & causam huius esse specialem in viduis, & id tenet *Innoc.* ac *Panorm.* hic de Ecclesiasticis & Clericis, & aliis miserabilibus personis, vt spoliatores suos, & super feudo possint conuenire coram Ecclesiâ.

In petitorio potiùs, quàm possessorio.) Notâ processum rescripti impetrati in possessorio, quale fuit, quod impetrauit ista Regina, non alterari per exceptionem petitorii, quàm proposuit iste Nobilis, dum negat, Castrum controuersum pertinere ad Reginam ratione dotalitii. Hoc enim in petitorio discutiendum fuisset, de quo in præsenti Regina nihil mouit, quare etsi falsa narrâsset de proprietate arcis, Pontifex nihilominus dedisset literas pro causâ possessionis, quia spoliatus ante omnia restitui debet. *per c. 2. & c. fi. de ordine cognit.* inf. Nisi eo casu, quo contra cap. *De multâ. de præbendis*, quis inualidè obtinens simul duas dignitates, vnâ spoliatus peteret restitutionem, is enim actore excipiente contra proprietatem, literis Apostolicis non juvaretur, quia expressâ duarum dignitatum obtentione, non fuissent concessæ, adeòque inualidæ sunt per c. *Ex literis. de rescript.* de quo vide plura apud *Panorm.* hîc *n. 12.* sed bene aduertit *Felin. n. 4.* hoc procedere in beneficialibus, non item in aliis per hunc text.

Cap. XVI. Conquestus.

Gregorius IX. Fratri Palmerio, Canonico SS. Trinitatis.

S V M M A.

Mandat Pontifex ab Episcopo Bononiensi imploratus, vt delegatus iste, si constiterit temporales jurisdictiones Ecclesiæ Bononiensi pleno jure competentes, à potestate & communi Bononiensi per violentiam vsurpari, monitione præmissâ per censuram ipsos ab huiusmodi cessare, & satisfacere de damnis & iniuriis, appellatione remotâ, compellat.

Quæ per se plana sunt.

Cap. XVII. Dilecti.

Idem Episcopo Dulmensi.

S V M M A.

Cùm Episcopus Dulmensis super quadam pecuniæ summa ab I. & A. Ciuibus Rom. per literas Apostolicas conuentus, obtenderet priuilegium Apostolicæ Sedis Anglicis concessum, vt super causis pecuniariis citra mare conueniri non possint. Respondet Pontifex, priuilegium hoc non prodesse illis, qui certo loco se respondere, vel soluere aduersariis promiserunt, cùm & ibi, & vbi domicilium habent, valeant conueniri, ideoque mandat Episcopo, vt satisfaciat, secus, vt delegatus contra ipsum sine mora procedat.

E X E G E S I S.

Cùm ibi, & vbi.) Etsi igitur Episcopus iste ratione prætensi priuilegii non poterat conueniri, nisi in Angliâ, quia tamen promisit se soluturum certo loco extra Angliam, poterat per *c. fin.* infrà, ibi conueniri ratione contractûs. Vbi enim quis promisit soluere, ibi videtur contraxisse, vt *in c. Romana, §. Contrahentes. eod. in 6.* & *l. Contraxisse. ff. De act. & oblig.* intellige quoad facultatem conueniendi, vt notat *Bart. l. 1. C. de Summa Trinit.* non autem quoad subiiciendum contractum statutis illius loci, quoad hoc enim attenditur locus, vbi negotium gestum est, *l. Si fundus. ff. De euict.*

Cap. XVIII. Significâsti.

Idem Abbati Trecensi.

S V M M A.

Cùm P. Clericus ad petitionem C. Mercatoris, se Abbatis huius jurisdictioni subiecisset, si in termino tunc elapso de pecunia mutuata non satis fecisset eidem; re ad se delatâ respondet Pontifex, licet priuatorum consensus, eum, qui jurisdictioni aliàs præest, possit Iudicem constituere, Clerici tamen in judicem non suum, nisi sit Ecclesiasticus, & Episcopus consentiat, consentire non possunt.

E X E G E S I S.

Iudicem constituere.) Cùm quis alteri Iudici, quàm proprio se sponte subiicit, dicitur jurisdictionem illius protogare, quod sonat extendere. Potest autem hæc jurisdictionis prorogatio fieri de judice in judicem, de personâ in personam, de re in rem, de loco in locum, iuxta *gl. in l. 1. C. De jurisd. om. jud.* Non potest tamen etiam cum Superioris licentiâ quis constituere sibi judicem, qui aliàs nullam habet jurisdictionem, quia priuatus, imò nec Episcopus, cuius consensus requiritur, potest dare jurisdictionem, quam non habet, *l. Priuatorum. C. De jurisd. om. jud.* Deinde vt bene not. *Panorm.* hîc *n. 5.* prorogare idem est, quod extendere, si verò non habeat aliàs jurisdictionem, nemo potest illam extendere, quod enim non est, non potest extendi. *arg. c. Ad dissoluendum. de spons. imp.* & *l. Debitum. de Verb. oblig.*

Dices, hoc argumento tolli prorogationem omnem jurisdictionis, quia judex prorogationis per se non habet illam partem jurisdictionis prorogatæ, neque etiam subditus, non ergo potest extendi, quod non est. Resp. Jurisdictionis extensionem à jure Iudicibus esse legitimè concessam, si sponte.

ſponte aliqui ſe ipſis ſubiiciunt, per hunc textum, & alia iura.

Clerici tamen, &c.) Laborant in aſſignandâ ratione, quia Clerici non poſſunt prorogare iuriſdictionem ſine conſenſu Epiſcopi, Laici autem id poſſunt ſine conſenſu Iudicis, aut Superioris ſui; Vbi occurrit inprimis illud. Non omnium, quæ à maioribus noſtris conſtituta ſunt, ratio reddi poteſt. *l. Non omnium. ff. de leg.* & *gl.* ibidem. Deinde illud aſſignari poteſt, ſancitum id eſſe, ad vitandam confuſionem in ordine eccleſiaſtico, quæ facilè naſceretur, ſi Clericis liceret ſine conſenſu Epiſcopi, aliorum ſe iuriſdictioni ſubiicere, quo ipſo non parum eneruaretur diſciplina eccleſiaſtica.

Quæres, vtrum deciſio huius textûs locum habeat in cauſis etiam Eccleſiaſticis Laicorum? Aliqui vt *Innoc. in c. De cauſis. de officio deleg. Panorm. in c. P. & G. eodem. n. 15. Bart.* hîc *n. 10.* diſtinguunt, vel enim agitur de cauſis ſpiritualibus ſacramentalibus, quæ ſpectant ad ordines conferendos, vel iuriſdictionem fori pœnitentialis, vel agitur de aliis cauſis ſpiritualibus, quæ ſacramentales non ſunt, veluti de decimis, iure patronatûs, & ſimilibus, in prioribus negant iuriſdictionem prorogari poſſe, neque enim in talibus quiſquam iuriſdictionem habet, niſi Epiſcopus, aut Paſtor proprius, aut aliquis ex eorum commiſſione, vt per ſe patet. In poſterioribus concedunt propter generalem Regulam, h. t. quæ in ſolis Clericis limitatur.

Sed verius eſt, neque in his dari prorogationem, prò quo *Bart. allegat Hoſt.* qui id tenet in Summâ huius tituli *n. 14.* vbi allegat plura iura; Mihi maximè id perſuadet ratio, quæ oſtendit ex eiuſmodi prorogatione magnam orituram confuſionem iuriſdictionum, & ſubterfugia noxia propriorum Epiſcoporum, quam refugiunt antiqui Canones, quibus cavetur, ne vllus Epiſcopus alienum Parochianum iudicare præſumat, per Parochianos autem vtique etiam Laicos intelligi, neque de ſolis ſacramentalibus ibi agi, apertum eſt ex textu. Denique experientia docet, hanc prorogationem in cauſis Eccleſiaſticis ſaltem apud nos non eſſe in vſu, imò neque inter Laicos in cauſis temporalibus promiſcuè tolerari.

Denique, vt vniuerſim prorogatio ſit legitima, Requiritur I. in Iudice iuriſdictio ſufficiens, ſpiritualis videl. ad cauſam ſpiritualem, & non ſolùm ciuilis, ſed etiam criminalis ad cauſas criminales, alioquin eſſet nouæ iuriſdictionis collatio, non veteris prorogatio. II. Iuriſdictio, quæ prorogatur, debet eſſe ordinaria, non delegata; hæc enim eſt delegantis, neque poteſt prorogari ſine conſenſu illius, iuxta *c. P. & G. de officio Iudicis delegati* ſuprà. & *Panorm.* ibidem. Etſi iuriſdictio mandata ad certum diem, vel tempus, vel ad certam ſummam pecuniæ, aut certum locum poſſit de conſenſu partium prorogari ad aliud tempus, minorem, vel maiorem pecuniæ ſummam, & alium locum. *C. De cauſis. eod. l. Inter conuen. ff. Ad municipal. C. Statutum. §. In nullo. de reſcript. in 6.* III. Requiritur vtriuſque partis conſenſus. *l. 1. ff. De jud. l. 2. C. De juriſd. om. Iud.* Sufficit tamen vtriuſque partis conſenſus tacitus. *arg. c. 2. De judiciis.* Poteſt verò alter, altero inuito reſilire, re adhuc integrâ. *l. Si conuenerit. ff. Iuriſd.* Cenſetur porrò res integra, quamdiu citatio non eſt emiſſa. *arg. d. l. Conuenerit.* etſi *Bart. Iaſon.* alii velint manere integram vſque ad litis conteſtationem.

Cap. XIX. Propoſuiſti.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam ſubditus ad petitionem aduerſarij legitimè citatus à Iudice ſuo, quia poſtea alterius juriſdictionis eſſe cœpit, judicium illius declinare intenderet. Reſpondit Pontifex, citatum ab hoc judice præuentum, jus reuocandi forum non habere.

E X E G E S I S.

Legitimè citatus.) Principium judicii eſt citatio, ſeu in jus vocatio, *cap. Quoniam. de probat.* infrà. *Clement. Paſtoralis. de re jud.* de quâ extat *tit. 4. de in jus vocando. l. 4. ff.* & *tit. 2. l. 2. C.* In jure noſtro peculiarem titulum non habemus, etſi hæc materia ſæpiùs diverſis locis attingatur, & quidem notanter in hoc c. Quâ occaſione cùm ſit inter præparatoria judicii, etiam nos magis neceſſaria annotabimus.

Nota I. Citationem adeò eſſe neceſſariam quoad abſentem, vt nullatenus omitti poſſit *d. Clement. Paſtoralis.* Eſt enim juris naturalis, quia pertinet ad defenſionem, quæ nemini negari poteſt, abſens autem, niſi citetur, ſe defendere nequit. Aliqui putant, ab ipſo Deo inductum, cùm poſt peccatum citauit Adamum, illis verbis Gen. 3. *Adam vbi es?* ideòque eâ omiſsâ, judicium redditur nullum; iuxta *gl. penult. in c. Eccleſia S. Mariæ. de Conſtitut.* communiter receptam. Eſt autem Citatio actus judicialis, reliqui judicii præpræparatorius, quo is, quem coram ſe ſiſtere, vel ſiſti opus eſt, judicis mandato legitimè vocatur juris experiundi gratiâ, vt definit *Cornisset l. 3. Aphor. tit. 3.*

Nota II. Citationem variè dividi, ac ſubdividi. 1. Vna eſt *Juris*, alia *hominis*, juxta *Clement. 2. de pœnis.* Prior eſt, cùm lex, vel Canon certum dierum terminum ſtatuit, intra quem quis ſe judicio debet ſiſtere, vel adeſſe, vt *c. 1. De electione in 6. c. Cupientes.* & *d. c. Quamuis. de officio Ordinarij. c. 1. De appellat. in 6.* Poſterior, cùm quis mandato Iudicis in jus vocatur, de quâ loquitur iſte textus, & *c. Cùm dilecti. de dolo & contumacia. c. Veniens. de accuſat.* 2. Vtraque vel eſt *generalis*, vel *ſpecialis*, illa, cùm omnes ſuâ intereſſe putantes, vt adſint negotio, & in jus veniant, admonentur, vt in *c. 1. De elect. in 6. Hoſtienſ.* & *Innoc. in c. Dilecti de exception.* Vel *ſpecialis*, quâ perſona certa cum causâ citationis exprimitur. 3. Hæc rurſus vel eſt Realis, vel Verbalis. Realis eſt, cùm fit perſonæ citandæ apprehenſio. *c. Si Clericus. de ſententia excommunicat. in 6.* per manuum iniectionem,

nem, aut capturam. Verbalis, quæ fit verbo, vel privatim, cùm quis privatim per partem, Nuntium, vel Notarium ex domo citatur, *arg. cùm Circumcellionis. 23. q. 5. & c. Parati. de appellat. verb. Publicè* per Præconem, campanam, vel tubam, vel affixis citationis literis, quæ postrema dicitur Edictalis, & tunc fit, cùm quis aliter citari non potest. *c. Causam quæ. de dolo & contum. Clement. 1. de judic.* quia per se, vel alios efficit, ne adiri possit, vel locus non est tutus, vel quia citantur omnes, qui suâ interesse putant, vt habetur *in d. Clement. 1. c. fin. De elect. in 6.* & aliis juribus. Videtur tamen alicubi esse consuetudo; vt etiam extra has causas quis citetur per edictum: Debet autem eiusmodi edictum proponi in locis ita vicinis domicilio citandi, vt verisimiliter eius notitia ad ipsum pervenire possit; in locis enim remotioribus affixa citatio non arctat. *Clem. vn. de foro competenti. & Clement. Causam. de electione.*

Nota III. Ad citationem legitimam plura requiri. 1. Vt fiat ad instantiam & postulationem litigatoris, citra quam Iudex neminem citare debet in causis priuatis, *arg. c. Significâsti. Verb. Petitionem. h. t.* nisi judex videret perire instantiam; tum enim ex officio potest citare, iuxta *Maranta. 6. p. speculi. n. 115. & seq.* Non opus est autem instantiâ alterius, quando Iudex procedit in causis publicis. *c. 23. Qualiter. de accusationibus.*

2. Debet fieri à Iudice competente, quod per se patet, aliàs citatum non arctat. *l. Neminem. C. de exhib. reis.* & ideò regulariter citatio fit per Apparitorem speciale mandatum habentem. *l. Properandum. §. Etsi. ff. De judiciis.* nisi fortè delinquens in flagitio deprehensus capiatur, nam tunc lex ipsa licentiam concedit. *Gail. l. 1. obseru. 54.* aut nisi ob causæ tenuitatem aut aliam consuetudinem, sufficiat generale mandatum.

3. Continere debet 1. nomen Iudicis, vt constet, an sit competens. *l. fin. ff. De jurisd. omn. judicum*, & præterea literas tenorem commissionis continentes (quæ nisi inferatur, citatio non arctat.) Si Iudex fuerit delegatus. *c. Cum in jure. de officio deleg.* 2. Nomen, & cognomen eius, qui citatur, vt æquivocatio evitetur, & citatus sciat, vtrùm causa se concernat, & Actor ampliùs nequeat variare. *c. Cum multis. §. fin. De rescript. in 6. c. Significante. & c. Pastoralis. eod.* 3. Nomen, & cognomen eius, ad cuius instantiam quis citatur, vt intelligat citatus, Iudicem non ex officio, sed ad instantiam, & petitionem partis procedere. *Gail. l. 1. obseru. 50.* & vt deliberare secum possit, an contendere, vel cedere velit. *c. fin. De rescript.* vbi gl. *v.* vbi nominis. 4. Causam saltem in genere, etiam in criminalibus, præsertim, si citatio fiat ex loco remoto, vt Reus, super quo citatur, possit se instruere, & præparare ad respondendum *Gail. ibid. obseru. 51.* 5. Locum Iudicii, vt constet, an judex non excedat fines jurisdictionis, an locus, vbi esse debet, sit tutus, non pestiferus, citatus enim ad locum non tutum, vel incommodum, non tenetur comparere. Et Iudex non admittens exceptionem loci non tuti, infert citato gravamen, à quo rectè appellatur iuxta *Gail. ibid. obseru. 51. Covarruvias* hîc censet locum solùm exprimi debere à Iudice Delegato, qui tribunal suum non habet aliquo determinato loco, non item ab Ordinario, qui certum tribunal habet, sed cùm etiam Iudices Ordinarij frequenter pluribus locis possint jus dicere, hæc limitatio non videtur necessária. 6. Diem & terminum comparendi, vt citatus sciat, sitne dies juridicus an feriatus, quo ex certis causis, de quibus infrà tit. *De feriis.* quis comparere non tenetur. *cap. 1.* & an terminus sit congruus, vt ante ipsius lapsum, ad locum destinatum tutò peruenire possit. *c. Cùm dilecti. de dolo & contum.*

Nota IV. Citationem fieri debere tribus vicibus, seu edictis, intervallo decem dierum discriminatis, vel vnâ vice, aut edicto peremptorio, quod tantundem temporis, quantum tria edicta continet, si hoc requiratur propter viarum distantiam, vel res celeritatem desideret. *c. Cùm ex literis. de in integ. restit. c. Cùm dilecti. de dolo, & contum. c. 1. De dilat.* Quoad tempus, Iudex non nisi ex justâ causâ in citatione exprimendâ, illud abbreviare debet. *d. c. 1. De dilat. Vallensis. h. t. §. 3. n. 4.* Contendit, hodie singulis citationum edictis necessarium esse intervallum 30. dierum, per *Auth. qui semel. C. Quomodo, & quando Iudex.* Quod fortassis procedit in foro civili; in Canonico autem, cui dicta Authentica, siue prior, siue posterior sit, Canonibus allegatis, nihil derogare, aut præiudicare potest, ordinariè obseruari debet terminus decem dierum pro singulis edictis, vel 30. pro vno peremptorio, in quo termino, nisi quis compareat, constituitur contumax. *l. Et tertium. & l. Nonnunquam. ff. de jud.* Id tamen verum est, quod ex *d. l. Nonnunquam. & c. Consuluit. de officio deleg.* ac *c. 1. De feriis.* addit idem *Vallens.* Iudicem, pro qualitate personæ, temporis, loci, aliisque circumstantiis edictorum numerum & intervalla necessitate postulante augere, vel diminuere posse, quin etiam post peremptorium Reus, si non comparuerit, ex benignitate judicis citari potest.

Nota V. Nuntio citationis incumbit, vt citando diligenter perquisito, eandem insinuet in faciem; eo non reperto, eiusdem Procuratori, vel domesticis, vel vicinis, relicto ibidem commissionis exemplo. *c. Causam. de dolo, & contum. l. 2. in princ. ff. De agn. liberis.* Si citandus plures ædes habeat, id fiat, vbi maiori anni parte habitat, arg. *Clem. causam. de elect.* Si æqualiter pluribus locis habitet, ibi citetur, vbi tum versatur. Executionis autem factæ Nuncius relationem facere debet in acta referendam, cui in hoc creditur propter fidem, & industriam eius electam, juramentum itidem, quo Iudici adstringitur; non autem, si asserat, se Iudicis mandato citâsse, quia ei solùm de suo facto, quod in executione situm est, non de facto alieno, quale est commissio Iudicis, creditur, iuxta *Gail. l. 1. obs. 54. n. 4.*

Nota denique VI. Citationis esse varios effectus. 1. Arctat ad comparendum, deficiente justâ exceptione, vt si quis Magistratum gerat, si parens sit, vel Patronus, qui sine jussu Prætoris in jus non vocantur, vel similibus de causis, quas vide in

l. 2.

l. 2. 3. & seqq. ff. De in jus vocando, item si spoliatus sit, nec restitutus. *c. 1. & c. Prim. 3. q. 2.* Si facto adversarij ad maius tribunal vocetur, vinculis aut morbo detineatur, aut similibus causis. *c. Quoniam. §. Si autem. vt lite non contestatâ.* Impedimento cessante comparere debet, quantò citiùs potest. *c. Cùm dilectis. de dolo, & contum.* 2. Operatur præventionem, qui est casus proprius h. c. in quo Pontifex, mandat citatum à priore judice, etsi is postea sub jurisdictione alterius judicis esse cæpit, comparere coràm priore judice, quia is judex posteriorem per citationem adeóque ingressum judicii in hâc causâ prævenit. *in Clem. 1. de jud.* Quod idem est, ac jurisdictionem perpetuare in eâdem scil. causa, neque placet distinctio eorum, qui inter Delegatum, & Judicem Ordinarium distinguunt; quia vtriusque videtur eadem ratio. Perpetuat autem jurisdictio non solùm jurisdictionem, verùm etiam eo ipso actionem, sic vt Actor adversùs Reum legitimè citatum causam persequi possit, donec finiatur, *c. Gratum. cum seq. de officio deleg. Clemen. 1. & 2. vt lit. pend.* 3. Citatio judicialis interrumpit præscriptionem 30. annorum. *l. fin. C. de annali exceptione.* 4. Suspendit judicis potestatem, vt ante lapsum termini, quem citato ad comparendum præfixit, nihil adversùs ipsum decernere, aut exequi possit. *c. Cùm inter. de elect.* 5. Denique inducit litis pendentiam. Incipit autem lis pendere, postquam citatio ad partem citatam pervenit, vel ipsa impedit, ne citatio ad illam perveniat, per *Clement. cum lit. vt lite pend.*

Cap. XX. Licèt.

Idem.

TEXTUS.

Licet ratione delicti, seu contractûs, aut domicilij, vel rei, de qua contra possessorem causa movetur (quibus forum regulariter quis sortitur) Episcopus (de quo Pontifex scribit) apud Sedem Apostolicam conuentus non fuerit; quia tamen omnium Ecclesiarum mater eadem (Ecclesia Romana) est, & Magistra, compelli potuit, vt ibi adversariis suis responderet: nisi pro aliâ justâ, & necessariâ causâ venisset; quam si tunc allegâsset, jus revocandi dominum salvum fuisset eidem.

EXEGESIS.

Aut domicilij.) Celebre est h. c. quod continet quatuor generales, & maximè vsitatos modos sortiendi forum; quos potiùs ordine naturæ aut doctrinæ, quàm textûs explicabimus. Primus & maximè ordinarius est domicilium. Duplex autem est forum domicilij, videl. originis, & habitationis. *l. Incola. ff. Ad municip.* Originis dicitur locus, vbi quis à matre non transeunte aut ad tempus breve commorante, si alibi domicilium fixum habuit, sed inhabitante natus est. arg. *l. Cives. C. De incolis. Panorm. in c. Rodulphus. de Rescript.* Etsi verò hoc domicilium firmissimum sit, & immutabile. *l. Assumptio ff. Ad municipalem*; & non minùs quis ab Episcopo originis, quàm ab Episcopo beneficij, aut habitationis Ordines possit suscipere; *c. 3. De temp. ordin. in 6.* in ordine tamen ad jurisdictionem acquirendam, maximè spectatur domicilium habitationis, aut beneficij residentiam postulantis, quæ duo in Clericis coincidere colligitur ex ijs, quæ diximus suprà de Episcopo proprio.

Domicilium ergò habitationis absolutè hominem jurisdictioni alterius judicis subijcit, domicilium verò originis non nisi secundùm quid, vti docet *Panorm. in c. 1. h. t. n. 6. Bart. in d. l. Assumptio. n. 2.* Quin testatur *Gail. l. 1. obs. 36.* per domicilij Originis mutationem arbitrariam, amitti jura Originalia, tum quoad munera & præstationes, tum quoad jurisdictionem, adeò vt in quibusdam civitatibus propter liberationem ab eiusmodi oneribus patriæ aliquid iuxta bonorum æstimationem pendi debeat. Quod non solùm in quibusdam civitatibus, sed passim tam in rebus publicis, quàm principatibus, Comitatibus, aliisque dominiis per Germanos receptum est, vt subditis præsertim Originis non liceat emigrare, nisi pretium istud liberationis (quod vocant die Nachsteür) persoluant.

Domicilium habitationis propriè est, vbi quis fortunæ suæ maiorem partem constituit, vel bonorum suorum partem magnam, aut familiam habet. *l. Cives. C. De incolis.* aut licet nihil habeat ibi, assiduè tamen ibi versatur. *l. 2. & l. ciui. C. Vbi Senat.* vnde, cùm profectus fuerit, & peregrinari videtur, & quo cùm redierit, peregrinari desinit, de quo *Innoc. in c. Ex parte. suprà h. t.* Benè autè notat *Silu.* verb. *domicilium n. 2.* hæc dici præsumptiuè, verè autem rationem domicilij constitui per intentionem habitationis perpetuæ determinatè; quando est vnum tantùm, vel sub disiunctione, quando sunt plura domicilia. Præter domicilium habitationis simpliciter, aliud dicitur *quasi* domicilium, dum aliquis negotij causa ad tempus non breve, sed vltra medium annum alicubi permanendi animum habet; quod sufficit ad forum sortiendum in studiosis, famulis, militibus præsidiariis &c. vt, dum ibi morantur, conveniri possint, super contractibus, & delictis etiam alibi commissis. *Panorm. in c. Quod Clericis n. 5. & c. Cùm contingat. n. 29. de foro compet.* Idem locum habet in foro pœnitentiæ, aliorúmque Sacramentorum (excepto ordinis) administratione, vt docet *Sanch. l. 3. de matr. d. 23. n. 12.*

Habet autem forum domicilij duplicem prærogativam. 1. quod judex jurisdictionem habet in personam, etiam extra territorium versantem, cùm enim absolutè subdita sit, non tollitur eius subiectio per egressum. Quare etiam absentem constringere potest, arg. *c. Cùm contingat. de foro competente*, & docet *Joan. Andr. in c. 1. eod. in 6. Imola hic n. 9. Felin. n. 14. eod. hic.* 2. Quòd subditus ratione domicilij, si extra territorium delinquat, nisi à judice delicti præventus fuerit, citari, puniri, imò & absens excommunicari possit à Iudice domicilij. *Joan. Andr. & Imola in c. 3. De foro compet.*

Ratione

Ratione delicti.) Hoc modo advena efficitur subditus eius judicis, in cuius territorio deliquit, *c. Postulâsti.* suprà. *c. 1. De raptor. l. 1. & Auth. C. Vbi de criminibus*, quod intelligendum est, transgressione juris communis, aut Divini, vt si peregrinus die interdicto comedat carnes. Si carnis comestio solùm in Diœcesi sub excommunicatione prohibita sit, peregrinus eas comedens, peccabit quidem contra præceptum Ecclesiæ, excommunicationem autem non incurret, cùm non obligetur statutis loci propriis, vt cum aliis docet *Laymann. l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 12.* Non autem sicut in foro externo, ita in interno subiicitur aliquis Ordinario, in cuius Diœcesi, aut Parochiâ deliquit. Ratio est, quia in foro externo Reus offendit Rempublicam, ideóque ad aliorum exemplum meritò punitur ibi, vbi delinquit *Auth. vt nulli judicum. §. Si verò quis. Collat. 9.* forum autem internum, seu pœnitentiæ, tendit ad reconciliandum Deum, ideóque fieri non debet, nisi à proprio Pastore, vel de eius licentiâ. *c. Omnis vtriusque. de pœnit. & remiss.* quia hunc Deus, vt minorem, seu Vicarium suum homini constituit.

Vagis verò, seu illis, qui nullibi domicilium habent, illud proprium est, quòd tam in foro externo, quàm interno judicari possint de delictis vbique commissis, vt explicat *Panorm. in c. Cùm contingat. suprà n. 29.* Quare veluti Regula Iuris est, quòd vagus vbique sortiatur forum, *gl. in l. 1. C. Vbi de crimin. Diaz. in practic. crim. c. 9. Covarr. in qq. pract. c. 11. n. 12.*

Porrò circa forum delicti vlteriùs Nota I. Si Sempronius existens in Diœcesi Frisingensi mandet alteri, vt percutiat Clericum existentem in Diœcesi Augustanâ, Sempronius ratione delicti subjectus erit Episcopo Augustano. *Panorm. hic. n. 17.* Inspicitur enim locus, vbi delictum patratum est. Idque dicendum de eo, qui homicidium in alienâ Diœcesi suo nomine commissum, ratum habet. *Julius Clarus in pract. q. 38. n. 7.* Idem aliqui sentiunt de illo, qui displodens bambardam in hâc Diœcesi Augustanâ, trans fluvium, quo diuiditur hic Episcopatus ab altero, occidit vel vulnerat Clericum stantem trans fluvium, *ita Bart. l. Libellorum. ff. De accusat. n. 7.* Sed verius est, in hoc casu locum dari præuentioni, sicuti si quis in confiniis hominem occidat, ita videlicet, vt ab alterutro Episcopo, qui prævenit, citari, & puniri queat, ita *Panorm. hic. n. 25. Clarus. l. 29.* Idem certum est, si quis hominem vulneret in hâc Diœcesi, isque ex vulnere moriatur in alterâ, præferendum esse Judicem loci, vbi percussio facta, ibi enim censetur commissum homicidium, vbi eius causa efficax posita est, *ita Bart. d. l. Libellorum. arg. l. Ait lex. ff. ad l. Aquiliam.*

Nota II. Clericus in aliquâ Diœcesi delinquens, & fugiens in alienam, ab eius Episcopo citari, & capi potest. *l. Si cui. §. vlt. ff. De accusat. & Auth. vt nulli judicum. §. Si verò Collat. 9.* Non tamen, vt ipse puniat (nisi id habeat consuetudo) sed vt ad Episcopum delicti, aut domicilii, siue beneficii remittat. Quod idem, in seculari foro obseruari, si territoria sint sub eodem principe, monet *Francus in c. 1. §. Contrahentes. n. 16. eodem in 6.* Constat autem Diœceses omnes esse sub eodem Principe Ecclesiastico, videlicet Papâ. *c. 1. De officio Ordinarii. c. Atsi Clerici. c. Cùm non ab homine. de jud. suprà.*

Nota III. Si Ministri reum in aliud territorium fugientem persequantur, desistere debent, vbi proprios fines excesserunt, ne alienam jurisdictionem invadant. Quare in alieno territorio captum statim relaxandum esse obseruat. *Gail. l. 1. obs. 16. n. 25.* ex communi, nisi sint latrones, prædones, aut Pacis publicæ violatores. Idem dicitur de Religiosis fugitiuis, & apostatis, qui à Prælato suo, eiúsque mandato vbique capi, & reduci possunt, ob personalem eorum obligationem, vt ex communi tradit *Bald. l. 1. C. vbi de Curiali, &c.* Idem ob paritatem rationis procedit de coniuge contra fugientem Coniugem, & de Domino contra mancipium.

Etsi verò ordinariè per *l. Extra. ff. De jurisd. l. fi. ff. De off. præt. vrbi.* Judex non possit jus dicere, aut sententiam suam exequi extra territorium, excipiuntur tamen duo casus. I. Si Judex alter, ad cuius territorium Judex aliquis sententiam dirigit, eam spontè exequi velit, vt si Clericus ob crimen condemnetur ad pœnitentiam agendam in alienâ Diœcesi, isque Episcopus paratus sit illum ad pœnitentiam implendam adigere. II. Si lex, quæ statuit pœnam, sit vtrique judici communis, vtpote lata Jure Canonico, quod est commune omnibus Episcopis, vel Jure Imperiali, quod (nisi quatenus per legem municipalem restringitur,) commune est omnibus Imperii Subditis) tum enim pœna lata per Judicem delicti, executioni mandari debet à Judice domicilii, vel beneficii, si ad eum locum referatur, etsi Judex delicti executionem ad Judicem domicilii remittere non teneatur. *c. Postulâsti. suprà.*

Nota IV. Si Episcopus Clericum puniat priuatione beneficii, aut suspensione, aut arbitrio, extenditur eiusmodi pœna in jure non expressa, solùm ad beneficia Diœcesis, juxta *Felin. in c. Postulâsti. suprà.* Secus est de aliis pœnis, aut censuris, quæ siue per legem, siue per hominem infliguntur. Excommunicatio item, interdictum personale, vel si alicui ingressus Ecclesiæ interdictus sit, territorio non clauditur, sed sequitur personam, vt lepra leprosum, vt docet *Panorm. in d. c. Postulâsti. n. 11. & c. Ad reprimendam. de Officio Ordinarij. n. 2.* Quin etiam depositio Clericum inhabilem reddit ad qualecunque beneficium retinendum, aut requirendum sine dispensatione, juxta *Suar. disp. 31. de Censur. Sect. 1. n. 5.*

Nota denique V. In alieno territorio aut Diœcesi delinquentem, si factum tam in territorio delicti, quàm ipsius proprio probatum sit, puniendum esse secundùm statuta loci, vbi deliquit. Delinquens enim subiicitur eiusmodi statutis quoad illud delictum. Neque refert, si ignorauerit statutum, quia voluntariè peccando fit obnoxius pœnis, quæ peccantem sequuntur, nisi pœna sit valdè extraordinaria, juxta *Bald. in l. 1. C. De Summâ Trinit. n. 22.* Excipitur etiam Censura, quæ non incurritur ab ignorante, nisi sit ignorantia crassa, aut supina.

Sen

Seu Contractûs.) Nota I. Ratione contractûs, vel quasi contractûs sortiri quem forum, si in loco moram trahat, vel negotium ibi aggressurus sit, vel tabernam, officinam, aut horreum conduxerit ad vendendum. *l. Hares. §. Perinde. ff. De jud.* Item si contractus, vel consuetudo postulet, vt mox traditio rei, aut solutio fiat, juxta *Felin. hic & Francum. c. 1. §. Contrahentes. n. 4. eod. in 6.* Item si hic se soluturum promiserit, etsi alibi contraxerit, nam veluti contraxisse vnusquisque in eo loco intelligitur, in quo, vt solueret, se obligauit. *L. 21. ff. De action. & oblig.* qui est casus. *c. 17. Dilecti Filij. suprà.* Non tenetur tamen peregrinus præcisè ex contractu, quem fortè transiens, aut non diu moraturus in loco instituit, juxta *gl. in d. c. 1. §. Contrahentes. eodem in 6.* nisi de fugâ, aut fraude suspectus sit, tum enim capi potest ad satisdandum in loco domicilij.

Nota II. Ratione contractûs, & delicti, non fieri quem absolutè subditum Judici, sed solùm in ordine ad talem causam; quare egressus ex territorio desinit esse subditus quoad personam, si tamen requisitus, aut citatus contumaciter non comparuerit, neque satisfecerit, potest fieri missio in bona illius, si inibi habeat, sin minus, in bona alterius Diœcesis, vbi ea habet, requisito tamen loci Ordinario, *d. §. Contrahentes.*

Nota III. Hoc discrimen tamen esse inter forum delicti, & contractûs, quòd delinquens in alieno territorio de jure communi remittendus sit ad judicem delicti, si sub eodem Principe sit, in contractibus autem remissio locum non habet, sed consuetudo ferè hanc remissionem sustulit.

Siue rei, de quâ contra Possessorem causa mouetur.) Nota I. Hunc modum sortiendi forum diuersum esse à prioribus, nunquam enim parit actionem personalem, sed realem, vt si aliquis Princeps vel Abbas habeat ædes Norimbergæ aut Vlmæ, ipse non sit subditus Magistratui illi, etsi res eius v. g. domus sit sub jurisdictione ciuitatis. Quare non dabitur actio personalis coram Magistratu Vlmensi vel Norimbergensi, sed solùm realis, vt si quis alius tales ædes vendicet, tanquam suas, vel sibi aliquo juris titulo obligatas ostendat, vel Princeps, aut Abbas pacta contractûs non seruet. Neque per eiusmodi actionem realem persona ipsa constringi, aut damnari potest, sed domus, domicilium, vel res alia in territorio sita occupari, aut is, qui jus in illa habet, in eius possessionem mitti potest. *c. vlt. Vt lite non contestatâ.*

Nota II. Super re in alieno territorio sita posse etiam adiri judicem domicilij, nisi ea feudalis sit, ita, vt in Actoris optione sit, vbi velit agere. Si porrò judex domicilij contra Reum pronunciauerit, tum sententiam sibi denunciatam exequi debet Iudex loci, vbi res sita est. *gl. & DD. in l. vlt. C. Vbi in rem actio.*

Nota III. Ratione rei mobilis non sortiri quem forum in territorio alieno, cùm ea propriè sita non dicitur. *Bart. & Bald. in d. l. vlt.* Quare peregrinus, qui transit in equo per ciuitatem, quem ciuis quispiam suum esse dicit, ipse verò prorsus negat, conueniri non potest coram judice ciuitatis, cùm neque personæ, neque rei ratione ipsi subditus sit, nisi accusetur, quòd in eo loco equum rapuerit, aut de fugâ suspectus sit, neque pignus, aut fideiussores dare velit, vel possit, quo casu equus sequestrari debet; donec de causa judex rei cognoscat.

Nota IV. Quæri posse, an non statuta quædam circa contractus, aut testamenta, extendantur etiam ad bona extra territorium sita? Quâ in re dico sequentia 1. Si statutum directè disponat circa formam actûs, v. g. numerum septem testium, qui jure communi ad testamentum requiruntur, (restringendo illum ad duos) valere eiusmodi testamentum, siue ab incolâ, siue à peregrino fiat, quoad omnia bona, vbicunque sita sunt, ita *Bart. in l. 1. n. 25. & 37.*

2. Si statutum recedat à jure communi, & concedat v. g. filiofamilias, potestatem condendi testamentum, vel prohibeat, ne vxor marito quidquam testamento possit relinquere, videtur extendi etiam ad bona alibi sita, quia directè non fertur de bonis, sed de personis, quatenus in hoc territorio testamentum condunt. ita *Bald. in d. l. 1. n. 13. contra Bart. ib. n. 32.* Neque improbabile censet *Sanch. l. 3. de matr. d. 18. q. 4.* etiam peregrinos tali statuto, vel consuetudine frui posse, vt si alicubi *Conc. Trident.* non sit receptum; poterit advena validè contrahere matrimonium, absque Parochi præsentiâ, secùs est in odiosis, ad quæ peregrini non obligantur.

3. Eiusmodi statuto odioso se liberare possunt incolæ, si extra territorium egressi alibi actum perficiant, vt docet *Sanch. l. 2.* Est enim hoc discrimen inter statutum, & præceptum, siue sententiam Superioris, quòd statutum directè afficiat territorium, & non tendat in incolam nisi indirectè, præceptum autem proximè tendit in personas, earumque ossibus inhæret. Quare licet Episcopus Clerico suo possit aliquid præcipere extra Diœcesin obseruandum, non potest tamen statuta condere, quæ extrà commorantes obliget. *c. fin. De constit. in 6.* Secus est de statutis, & legibus Prælatorum Religiosorum, qui fundantur in personali obligatione, & voto, vnde communiter dici solet, totum mundum esse Prælatis ordinariè pro territorio contra subditos Regulares.

4. Si inferatur alicui ob crimen pœna confiscationis, qui alibi bona habet, & locus vterque non subsit eidem Principi, vel Magistratui, sed diuersis, vel eiusmodi pœna infertur ex lege, quæ vtrique loco communis est, vel ex proprio statuto. Priori casu, Judex delicti omnia bona mobilia, & immobilia in suo territorio sita, alter verò Magistratus reliqua confiscare potest. Posteriori autem casu bona extra territorium posita confiscationi subiecta non sunt. ita *Bald. in d. L. 1. C. de Summâ Trinit. n. 26. Clarus in pract. q. 78. n. 27. Farin. tr. de hæresi. q. 190. n. 166.*

5. Denique, si quis subditus huic Magistratui in alieno territorio habeat bona, & in eius territo-

Digitized by Google

rij Dominū delinquat, non ideò is Dominus statim bona illa invadere, sed satisfactionem à delinquente, eiúsque Superiore petere debet, qui si negligant satisfacere, tum demum poterit apprehendere bona delinquentis, donec satisfactum sit. Prout in tributis quoque fieri assolet, quæ si extraneus possessor non pendat, eius bona in territorio sita apprehendantur, veluti tributorum nomine obligata. *Panorm. in c. Postulâsti. suprà. l. Jubemus, C. De SS. Ecclesiis.*

Omnium Ecclesiarum mater.) Nota præter Ordinarios expositos modos sortiendi forum, etiam quosdam alios, quasi extraordinarios. Vt 1. Comoratio in Romanâ Curiâ, vbi quis conveniri potest, vt apparet ex h. t. etsi neque domicilium ibi habeat, neque rem sitam, neque deliquerit, neque contraxerit. Quam prærogatiuam Roma habet, tanquam universalis patria & quia Papa est Supremus omnium Christianorum, præsertim Clericorum Judex. De benignitate tamen Pontificis per hoc cap. id limitatur, vt tum solùm Romæ quis conveniri possit, quando sponte illuc venit, non item, quando ex justâ, & necessariâ causâ.

Qualem si allegâsset iste Episcopus, poterat causam revocare domum. Vbi *Panorm. hic n. 4.* notat differentiam inter jus declinandi forum, & jus revocandi domum. Declinat enim quis forum, quando non est subiectus jurisdictioni alterius, revocat autem causam domum, cùm quidem est subditus, sed ex aliquâ causâ legitimâ non tenetur tunc respondere; quia non venit ad hoc paratus, nec voluntariè, sed ob justam, vel necessariam causam; cui, causæ vt tantò liberiùs, meliúsve omnia tractentur, Pontifex universim videtur hanc prærogativam concessisse, ne in Curiâ, qui talia afferunt, conveniri, aut distringi queant.

2. Sortitur quis etiam forum ratione privilegij, vt Clericus, qui non potest alibi conveniri, quàm coram Iudice Ecclesiastico, tam in causâ civili, quàm in criminali, vt h. t. sæpiùs dictum.

3. Ratione assumptionis in aliquod Collegium, vel Universitatem, subiicitur quis cognitioni Præpositi Collegij, vel Universitatis. *l. Fin. C. De jurisd. omn. Iud. Authen. habitâ. C. Ne filius pro patre.* si tamen eiusmodi Collegium authoritate Principis sit institutum aut confirmatum. *l. 3. ff. De Collegiis illicitis.*

4. Denique ratione voluntarij Consensûs, aut electionis, vt si quis in Iudicem non suum consentiat, eius jurisdictionem prorogando, de quo suprà. *c. Significâsti.* vel si arbitros eligat, de quo in proprio *tit. De arbitris. lib. 1.* Cùm autem dubitatur, an citatus sit de foro Iudicis, nihilominus tenetur comparere, & incompetentiam Iudicis allegare; & tum Iudex ipse cognoscet, an sit suæ jurisdictionis, an verò alienæ. *l. Si quis ex alienâ. ff. De judiciis, c. 1. & c. Cùm persona. de privilegiis.*

IDEM TITVLVS DE FORO COMPETENTE IN SEXTO.

Cap. I. Romanâ.

Innocentius IV.

S V M M A.

Plura decernit Pontifex &c. 1. Ne Archiepiscopus, aut eius Officialis, appellationis articulo prætermisso, aut aliàs de Clericorum causis, tanquam Iudices, licet ab illis sponte electi, sine Suffraganeorum consensu cognoscant. 2. Ne ipsorum subditos delegationem suscipere, & præcepta exequi, aut in causis ad ipsos per appellationem non devolutis testimonium perhibere (nisi aliud consuetudo in his tribus habeat) compellant. 3. Ne eorundem Suffraganeorum Officiales, aut subditos (nisi aliud habeat consuetudo) super salariis Advocatorum, & Procuratorum in suâ præsentiâ cogant respondere. 4. Ne contrahentes aliarum Diœcesium super contractibus in suâ Diœcesi initis (nisi inveniantur ibidem) invitos coram se trahant. Sed si citati nolint comparere, vel se occultent, possunt in possessionem bonorum, quæ ibi habent mittere, vel decernere missionem faciendam in bona, quæ habent alibi, quod exequi debebit Diœcesanus. 5. Ne Clericos suos mittant ad Suffraganeos pro ineundis, vel recognoscendis contractibus coram ipsis, neque eorum subditos cogant huiusmodi juri stare.

Nec denique 6. Potest Archiepiscopus, in Suffraganeorum Officiales, & Subditos, pro eo, quòd citati coram se non compareant, ecclesiasticam ferre Censuram.

E X E G E S I S.

Cùm hæc omnia ad Archiepiscoporum partem explicandam, & limitandam, non autem multum ad processum judiciarium faciant, neque obscura sint, ne plus æquo his immoremur; Vide *Joan. Monacum, & Phil. Francum* hîc.

Cap. II. Seculares.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, vt Seculares Iudices, qui Clericos ad soluenda debita damnabili præsumptione compellunt, per locorum Ordinarios Ecclesiasticâ Censurâ compellantur.

E X E G E S I S.

Neque hîc occurrit difficultas, cùm immunitas Cle-

Clericorum à judiciis, & judicibus secularibus satis explicata sit. *h. t. in Gregor.*

Cap. III. Cùm C. Laicus.

Idem.

S V M M A.

Si Clericus soluit, aut fideiussit pro Laico, & is iurauit, se Clericum seruaturum indemnem; sed id facere recuset, coram Ecclesiastico Iudice (ad cuius forum ratione iuramenti eiusmodi causa noscitur pertinere) potest conueniri, & ad Clericum seruandum indemnem, per Ecclesiasticam Censuram compelli.

E X E G E S I S.

Etsi causa juramenti, licitúmne sit vel illicitum, eiúsque absolutio de Iure Canonico ad Iudicem Ecclesiasticum pertineat, idque apud Canonistas sit receptum, tum hîc, tum *in c. Contingat. de jurejur.* & alibi, plures tamen casus affert *Gail. lib. 1. obs. 25.* quibus etiam Iudex secularis cognoscit de juramento. 1. Camera Imperialis relaxat juramentum ad effectum agendi & per 2. *ordinat. tit. 24.* conceditur Assessoribus Cameræ, vt cognoscant, sitne juramentum obligatorium, nec ne, quod Ius Civile secularibus Iudicibus dudum permisit *l. Fin. ff. Ad municipalem, l. Fin. ff. Qui satisdare cog. l. Adigere. §. fin. ff. De jure patron.* Sequitur *Guido decis. 172. n. 3. & decis. 194.* per totum. dicens principem temporalem super juramento dispensare posse. *Felin. in c. Cùm sit generale. suprà.* 2. Quando non de juribus juramenti, sed de observantiâ disputatur, expediátne illud servari, necne, quia executio juramenti ad vtrumque judicem indifferenter tam Ecclesiasticum, quàm secularem spectat. *c. Licèt mulieres. de jurejur. in 6. Panorm. in c. Literas. n. 3. de juram. calum.* 3. Si agatur ratione perjurij ad pœnam violati juramenti liciti, quo casu similiter talis cognitio ad vtrumque judicem pertinet. *Guido. Decis. 178. n. 1.* 4. Si quis juramentum turpe ab alio receperit, potest etiam per Iudicem Laicum ad relaxationem procedi. *c. 1. De jurejur. Panorm. ibidem. n. 4.* Imò illicitum juramentum præstarì, non habet opus relaxatione. 5. Denique hæres ratione juramenti præstiti, per defunctum non potest conveniri in foro ecclesiastico, quia juramentum est personale, & solvitur morte jurantis. *c. Veritatis. de jurejur. & ibidem communiter Canonista.*

IDEM TITVLVS DE FORO COMPETENTE IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Quoniam.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

S V M M A.

Concedit Pontifex cum Concilio Episcopis, qui à Sedibus suis sunt expulsi, vt in alienis Diœcesibus possint contra expulsores suos, ipsorúmque fautores & Consiliarios procedere, imò & subditis jus dicere, secundùm formam hîc præscriptam.

Textus est prolixus, & planus, neque alicuius momenti difficultatem continet.

T I T V L V S III.

DE LIBELLI OBLATIONE.

In Rubricam.

NOTA I. Actor, siue per se, siue per Procuratorem in judicio compareat, quid petat, & insuper, super quo reum convenire velit, exponere debet. Quod in causis summariis, & aliis nonnullis (quas refert *Specul. tr. De libelli concept. §. In quibus.*) quis potest, verbo tantùm sine Scripturâ, factum, & quæstionem proponendo. In causis autem plenariis, quando proceditur in figurâ & formâ judicii, fieri id debet per Scripturam, quæ dicitur libellus *h. t.* Est autem libellus, brevis Scriptura, claram actoris petitionem seu intentionem complectens, & contra Reum ad eius condemnationem concludens, juxta *Corvinum. l. 3. Aphor. tit. 10.* vel meliùs *iuxta gloss.* hîc, libellus est *Scriptura, in quâ continetur res, quæ petitur, & causa petendi, & nomen Actoris, Rei, ac Iudicis.*

Nota II. Libellum esse duplicem, vnus est civilis, seu conventionalis, de quo est mentio *in c. Fin.* alter criminalis; prior concipitur in rem civilem, id est in id, quod actoris interest; Posterior criminis accusationem continet, in quo præter nomen accusatoris, Rei, accusati, & judicis, locus delicti, annus, mensis designari debet.

Nota III. Ideò jure constitutam libelli oblationem, vt Reus sciat, quare ad judicium vocetur, & vt deliberet, vtrum cedere, an contendere velit, & super quo exceptionem, aut defensionem fundare debeat. Quare Iudicis est, Reo libelli inspiciendi, ac describendi, sumptibus Actoris, copiam facere, iuxta *gloss. in Clement. Quamvis. ¶. Oblatos. de appel-*

 lationes

latione. Quodsi renuat, Reus causam habet appellandi. *c. 1. Significantibus infrà. de appellat.* Iudicis quoque interest libellum ab Actore dari, vt sciat, qualiter debeat formare sententiam, quippe quæ debet libello esse conformis. *c. Qualiter. de accusat. c. examinata. de judic. arg. l. Vt fundum. ff. De communi diuidundo.* Non tamen oblato sibi libello Reus statim respondere cogitur, sed de jure communi dilatio. 20. dierū ipsi conceditur. *Auth. Offertur. C. De litis cont.* solet tamen hoc spatium à Iudice frequenter coarctari, *arg. l. 2. C. De re judic.*

Nota IV. Libellum debere esse perspicuum. Non tamen statim rejici debet, si obscurus sit, modò ex iis, quæ postea Actor attulerit, declarari possit. *l. fin. C. De annali except. c. 3. infrà. de sent. & re jud.* Si libellum penitus esse ineptum deprehendat, reum ab instantiâ judicii absoluet, & actorem in expensas condemnabit; sic tamen vt actori relinquat potestatem, petitionis repetendæ, & libellum idoneum formandi. *c. Examinata. de jud. suprà.* Si sententiam ferat super libello evidenter inepto, sententia in causis ordinariis prorsus erit nulla, etsi reus nihil opponat, monet *Gail. l. 1. obs. 66.*

Nota V. Si error in libello commissus sit, posse illum semper emendari vsque ad sententiam, salvâ tamen ipsius substantiâ, *l. Si quis intentione. ff. De judic. & DD.* communiter *ad l. Edita 3. C. De edendo.* Sic si actor plus petierit, quàm debeat, de Summâ detrahere, aut si minus, addere potest vsque ad sententiam. *§. Sin minus. instit. de action. arg. l. Quidam. ff. Si certum petatur.*

Nota VI. Mutari quoque posse libellum, ita, vt actio proposita, vel causa petendi alia exprimatur, vel loco rei petitæ, alia petatur, aut factum aliter, vel aliud narretur. Sed hoc non licet, nisi vsque ad litem contestatam, non verò postea, nisi velit vti nouo libello, & nouâ instantiâ, recedendo à priori cum refusione sumptuum. Neque valet in hoc partium consensus, quia per litis contestationem obligatur quis instantiæ, vt ab illâ recedere nequeat. *l. Is, qui se obtulit, & ibi gl. In verbo. Discessit. ff. De rei vindic. l. Nemo. C. De jurisd. omn. judicum.*

Nota VII. Si reus citatus non declinet forum, tanquam incompetens, proximum est, vt petat sibi edi libellum Actoris, de quâ materiâ habes etiam *2. q. 5.* per totum, *& c. Maximianus d. 31.* Vnde rectè hic titulus de libelli oblatione subjungitur.

Cap. I. Ignarus.

Ex Concilio apud S. Medardum.

S V M M A.

Actorem oportet secundùm Ecclesiasticam auctoritatem reclamationem suam libelli serie declarare, & suis manibus roboratam Iudici porrigere.

Patet ex iis, quæ dicta sunt in Rubricam.

Cap. II. Significantibus.

Innocentius III.

SVMMA.

Cùm in lite super quâdam terrâ Fratribus T. & R. qui plures terras habebant, oblatus fuisset libellus, petierunt terram controuersam designari, quod cùm Iudices denegarent, appellationem ad se factam Pontifex recepit, & si quid postea attentatum sit, in irritum reuocari jussit.

E X E G E S I S.

Terra illa, super quâ quæstio.) Nota I. Ex hoc textu colligi à DD. quòd libellus non debeat esse generalis, nec incertus, neque alternatiuus. Etsi enim de Jure Canonico non debeat exprimi conceptis verbis nomen Actionis. *c. Dilecti. suprà. de judic.* necesse tamen est, vt causa petendi, vel medium concludendi exprimatur, vnde qualitas intentatæ actionis possit colligi. Est autem hæc causa tum proxima, tum remota. Proxima, quidem in personali actione est obligatio. *l. Licet. §. Ea obligatio. ff. De procuratoribus.* In reali dominium. *l. In rem. ff. De rei vindic.* Remota causa est in actione personali contractus. *l. Consensu. l. Actionum. §. Actionum. ff. De obligat. & act. §. 1. instit. de oblig. ex consensu.* In reali factum, ex quo causatur dominium, v. g. quòd sit res testamento relicta, empta, donata, &c.

Nota II. In actione personali debere exprimi non solùm causam proximam, qualis est obligatio, sed etiam remotam. Neque enim sufficit dicere: peto centum florenos, quos mihi debes, sed oportet addere causam obligationis, v. g. ex mutuo, empto, deposito, &c. potest enim eadem res ex his pluribúsque aliis causis, siue titulis deberi. *l. Et an eadem. §. Actiones. ff. De except. rei judic.* quare nisi certum quid exprimatur, neque reus sciet, ad quid teneatur, neque Judex, quam sententiam ferat.

Atque hic est casus *c. seq. fin.* vbi cùm Prior, & Conuentus S. Mariæ ad Carceres, super quâdam pecuniæ Summâ conuenissent Fratres S. Mariæ de Hispidâ, neque hi in libello exprimere vellent, quare sibi dicta pecunia deberetur, neque Judex exceptionem ideò interpositam admitteret, Pontifex appellationem Fratrum de Hispidâ admisit, & contraria attentata in irritum reuocauit, quia videlicet adversarii in hâc actione personali causam remotam, seu titulum debiti nolebant exprimere.

Cap. III. Dilecti Filii.

Gregorius IX. Archipresbytero Ciuitatis nouæ, &c.

S V M M A.

Cùm Fratres Ecclesiæ S. Mariæ de Hispidâ à Priore, & Conuentu S. Mariæ ad Carceres super quâdam pecuniæ Summâ (cuius causam exprimere ipso

vt ipso etiam Iudice suffragante nolebant) conuicti, ad Pontificem appellâssent, is appellatione admissâ, contraria in irritum reuocat.

EXEGESIS.

Quare sibi debita pecunia.) h. e. Intellectus patet ex superiori, cùm verò in quibusdam casibus possit generalis libellus, aut alternatiuus offerri, placet illos hîc summatim adjungere. Generalis, adeòque incertus libellus habet locum. 1. In petitione fructuum, damnorum, expensarum, & interesse, quia videl. hæc ipsa ordinariè non sunt numerata, neque explorata, antequam super ipsis cognoscatur. 2. In ciuilibus, parte non opponente. 3. In petitione hæreditatis, modò res judicialiter in libello deductæ executionis tempore exprimantur & liquidentur. 4. Quando libelli incertitudo causatur ex parte Rei, qui tunc sibi imputare debet, quòd libellus non sit certus, & determinatus. Hos casus pluribus allegatis ponit *Barbos. hic.*

Libellus quoque alternatiuus in certis casibus admittitur. 1. Quando petitur restitutio adversus contractum, quia tum actor alternatiuè potest concludere, vt vel contractus pronuncietur nullus, aut si valeat, adversus ipsum restituatur. *Gail. l. 1. obs. 62. n. 7.* 2. In materiâ emptionis, vbi venditor concludere debet, vt emptor aut defectum justi pretii suppleat, aut rem emptam restituat. *l. 2. C. De rescind. vend. c. Cùm dilecti. §. de vendit. & empt. inf.* 3. In actione hypothecariâ, vt si dicat Actor: peto illum condemnari, ad traditionem rei hypothecatæ, vel ad soluendum debitum. *l. Si fundus. §. In vendicatione. ff. De pignor.* 4. Quando petitur restitui res, si extet, aut eius æstimatio, si consumpta sit, cùm scil. incertum est, an res extet, juxta *Gail. lib. 1. obs. 62. & Mynsing. cent. 2. obs. 52. n. 7.* Quâ autem ratione libellus in singulis materiis formari debeat, vide *in practica Ferrariensi*, ac alios.

Etsi verò hæc ita habeant, potest tamen actor vno libello plures actiones simul cumulare, v. g. petitorium cum possessorio, *l. Si idem cum eo. ff. De jurisd. om. jud.* quibus & à Reo singillatim respondendum est, & à judice totidem proferendæ sententiæ in eodem judicio. *c. 3. De causâ poss. & propriet.* Adde *Gail. l. 1. obs. 63.* Sicut autem plures actiones in eodem libello cumulari, sic & plures causæ, ob quas eadem res petitur, etsi aliquando non sit consultum, vt quis omnes, quas habere se putat, ponat, si enim contingat, reum absolui ex vnâ causâ, non potest is obtendere exceptionem rei judicatæ, si super eâ conueniatur ex aliâ causâ. *l. Et an eadem. ff. De except. §. Actiones, & c. vlt. De causâ propriet. & possess. infrà.*

TITVLVS IV.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

In Rubricam.

Nota I. Mutuas petitiones nihil esse aliud, quàm *conventionem ex parte Actoris, & reconventionem ex parte Rei*, siue mutuam accusationem. Quando scilicet reus viso libello actoris, eiúsque petitione perspectâ, aliud vicissim ipse petit; super eo libellum format, & offert eidem Iudici. Neque enim durante judicio conventionis, actorem potest ad alium judicem trahere, quod esset eius actionem eludere. *l. Si idem. §. Sed etsi. ff. De jurisd. Auth. & consequenter. C. de sent. & interlocut.* nisi genus & qualitas causæ sit talis, quæ coram isto judice tractari nullo tempore possit, vt causa feudalis, vel spiritualis, coram judice, qui non sit Dominus feudi, aut ecclesiasticus.

Nota II. Jus reconuentionis fundatum videri in jure, & ratione naturali, quia non debet quis dedignari judicem contra se, cuius in agendo arbitrium, & auctoritatem elegit, & secutus est per se. *l. Papinianus. C. De sent. & interlocut. l. qui non cogitur. ff. De judiciis.* Vlpianus ait, *qui non cogitur aliquo loco agere, si ipse ibi agat, cogitur excipere actionem* (contra se vicissim propositam) *& ad eundem judicem mitti.* Ob quam causam receptior est sententia, (Etsi. *c. 1. De jud. suprà.* in contrarium inclinauerimus) quam plurimorum auctoritate confirmat *Barb. in c. 1. huius tit. n. 4.* etiam Clericum reconueniri posse, non tantùm coram judice ecclesiastico (quod extra dubium est) verùm etiam coram seculari, quia respectu æquitatis naturalis, quæ postulat, vt in judiciis inter litigantes seruetur æqualitas, jus reconuentionis est generale, & fauorabile, vt sentit *Panorm. & Felin.*

Neque in hoc casu Clericus prorogat jurisdictionem Laici in se, quod est vetitum. *c. Si diligenti. de Foro compet. suprà.* sed lex ipsa prorogat, seu dat jurisdictionem in Clericum ratione reconuentionis. *d. l. Cùm Papinianus.* Accedit, cùm liceat Clerico laicum conuenire coram judice Ecclesiastico, æquissimum esse, vt laico saltem reconuenire eundem liceat coram judice laico, exceptis causis, de quibus laicus cognoscere nunquam potest. Quod *ordinem rationis exigere* significat Alex. III. inf. c. 1. h. t. (vbi absolutè asserit reum posse reconueniri apud judicem conuentionis, etiam illi incompetentem) quo ipso se refert ad id, quod dicitur. *l. Papinianus. C. de sent. & interloc. omn. judic.* vbi Imp. ait: *Cùm in agendo* quis *obseruat judicium, eum habere*

& contrà se judicem, in eodem negotio non dedignetur.

Exceptiones autem respectu Clericorum ponit, & firmat *Barbosa hic n.15.* 1. Non potest Clericus reconueniri coram judice laico in causâ criminali. 2. Neque in causâ spirituali, vel illi connexâ. 3. Nec denique, si judex secularis reconuentionem coram se Clerico intentaret, & hoc prætextu Clericum ad suum tribunal per fraudem vellet pertrahere.

Cap. I. Ex literis.

Alexander III. Vulterano Episcopo, & Abbati de Spongiâ.

SVMMA.

Quoniam Plebanus, & Clerici Maturenses Abbatem, & Fratres eiusdem loci conuenerant, & ab iisdem reconuenti erant, mandat Pontifex delegatis suis, vt actione Plebani, & Clericorum propositâ, & responsione factâ, compellantur iidem Abbati, & Fratribus memoratis in continenti respondere, vt vicissim partibus auditis, concordiâ, vel judicio res vtrinque terminentur.

EXEGESIS.

Coram Sedis Apostolicæ delegatis.) Nota I. Hinc colligi, quòd non solùm coram judice ordinario, verùm etiam Delegato liceat actorem reconvenire, quod tradit *Maranta 4. p. d. 6. n. 13.* qui id limitat, nisi Delegatus ad instantiam, aut ex vtriusque partis consensu sit datus, quod ibi videatur cessare ratio, *d. l. Papinianus.* Præterea limitat in arbitris, & compromissariis, quod neque coram his locum habeat reconuentio. *c. Cùm Dilectus. de arbitris. suprà.* quia & hi eliguntur vtriusque partis consensu, neque possunt cognoscere, nisi de iis, quæ expresso illarum consensu in compromissum sunt deducta. *d. c. Dilectus.* Addit *Jason. in l. 3.* in princ. col. *ff. Quod quisque juris, &c.* neque coram illo judice, aliquem reconueniri posse, quem Princeps proprio motu elegit, quòd etiam ibi cesset ratio l. quia videl. partes ordinariè præsumuntur consentire in judicem à Principe datum, ob auctoritatem potiùs illius, quàm sponte.

Nota II. Reconuentionem habere locum in omnibus causis etiam summariis, in quibus non reperitur expressè prohibita, nec repugnat causæ qualitas. *Clement. Sæpè. §. Verùm. de Verb. signif.* si vna causa sit summaria, altera plenaria prorogatur quidem judicis jurisdictio, sed non ita, vt vnâ sententiâ terminetur, juxta *Marant. p. 4. dist. 6. n. 38.*

Non permittunt verò jura locum reconuentioni 1. In criminalibus causis, quæ criminaliter tractantur, nisi reus maius crimen criminaliter intentet, vel persequatur suam, suorúmque injuriam. *l. 1.* & *l. Neganda. de his, qui accusare non possunt. l. Is, qui. de publ. judic.* & *gl.* ac *Bart.* ibid. Neque etiam ciuiliter reus criminaliter conuentus actorem reconuenire potest ciuiliter, vel contra. *l. 2. §. Sed etsi. ff. de judic.* Vniuersim enim reus non purgatur relatione seu retorsione criminis, aut obiectione alterius causæ, sed suâ innocentiâ, *l. Is, qui.* & *c. 3. Neganda. q. 11. Per totum.*

2. Non permittitur reconuentio in causis executiuis in *Authenticâ. & consequenter. C. De sent.* & interlocutoria, sicut nec in deposito. *c. fin. De deposito. infrà.* quia depositum habet executionem paratam, præsertim si res moram non patiatur.

3. In causâ appellationis. *l. 1. ff. Eum, qui appellauit.* quia appellatio non videtur interposita, nisi propter necessitatem, siue injuriam, quam appellans sibi putat factam.

4. In momentaneâ possessione, *gl. in c. fin. De ordin. cogn.*

5. In causâ spoliationis, nam conuentus super spoliatione aliter non potest reconuenire, nisi aliam spoliationem intentet. *d. c. vlt. De ord. cognit.*

6. Denique, excommunicato interdicta est reconuentio. *c. Cùm inter. infrà. de except.*

7. Addit hic *Vallens. §. 2. n. 6.* Actori quoque reconuento ex communi non permitti alteram reconuentionem contra reum conuentum, ne nimia petitionum coaceruatio Iudici, actori, ipsíque reo incommodet.

Cap. II. Prudentiam.

Cælestinus III. Rothomag. Decano.

TEXTVS.

Consultus Pontifex, vtrùm, cùm causa, appellatione remotâ, committitur, & reus coram eodem Iudice actorem conuenerit, & Actor super reconuentione appellationis obstaculum interponit, an sit huiusmodi appellationi deferendum? Respondet, cùm Actoris, & Rei eadem sit conditio, & vno eodémque jure circa appellationis remedium debeat vterque censeri, sicut desiderat Actor, vt sibi juxta mandatoris rescriptum justitia fiat, appellatione remotâ, eodem modo reconuenienti debeat in suâ justitiâ respondere.

EXEGESIS.

Actoris, & Rei eadem sit ratio) Nota I. Rationem textûs, quia videlicet non debet esse in judiciis personarum acceptio. *c. Cùm venis. de jud. suprà. & c. 6. 4. q. 4.* Neque debet Actori licere, quod Reo non permittitur. *l. Non debet. ff. De reg. juris.* Quare si Actor contra Reum literas impetrauit, cum clausulâ remotæ appellationis, vigore cuius reo non licet appellare, similiter neque actori, si reus illum reconvenerit, licet appellare à judicio, seu sententiâ reconventionis, quia eodem jure, quod quis in alterum statuit, vti debet, *l. 1. 2. 3. ff. Quod quisque juris;* & *c. Omnes. de Constit. suprà.* cùm ergò Actor in hoc textu judices sibi concedi voluerit, exclusâ appellatio-

latione, hanc quoque, si Reus ipsum reconvenerit, inter dictam æquo animo ferre debet.

Nota II. Judicem secundùm eandem formam, quâ procedit in principali, procedere posse in reconventione, & parem potestatem habere, quoad omnia in vtrâque quæstione, vt ait *glossa* hîc.

Nota III. Reconventionem propriè dictam proponi debere ante, vel statim post litem contestatam, priusquam juratur de calumnia, vt possit vtraque causa conventionis, & reconventionis eodem judicio terminari, neque res cum dispendio actoris differatur, sed pari passu ambulent. Debet tamen Reus priùs ad libellum actoris respondere, dein vicissim actor ad libellum ipsius. Quo facto Iudex vtramque causam finire potest per singulos, vel plures actus judiciales, prout opus erit. Et si de vtrâq; liqueat, pariter eodem die, ac contextu, & vnicâ scripturâ, per vnam sententiam terminet. *arg. c. 1.* suprà. etsi inspectâ rei veritate sit duplex, tot enim sunt sententiæ, quot causæ, ac litis species *l. Etiam. §. 1. ff. De minoribus. l. Quadam mulier. ff. Fam. ercisc.* si Iudex omissâ causâ reconventionis, super solâ conventione procedat, valebit, quidem sententia iuxta DD. *in d. c. 1.* & *d. Authen. & consequenter*; sed Reus causam justam habet appellandi, *l. 1. in fin. ff. De sent. quæ sine appellat.*

Not. IV. Reconventionem, quæ proponitur seriùs, quàm statim post litem contestatam, valere quidem vsque ad sententiam, vel saltem conclusionem in causâ, probabile est per *gl. in c. 1. verb. in continenti, arg. c. Dispendia. §. Reus quoq. de rescriptis. in 6.* & Novella. *96. §. Illud.* sed non esse dictam reconventionem, iuxta *Marant. p. 4. d. 6. n. 3.* Quia videlicet non potest pari passu ambulare, quod videtur esse proprium reconventionis; quamvis non minùs hoc casu subiiciat Actorem eidem judici, nullâ obstante fori exceptione, adeò vt si respondere nolit, judex ei audientiam in causâ conventionis denegare possit. *arg. l. Mutus. §. Pæna. ff. De procuratoribus. l. Sed et si. C. Eodem.*

Nota V. Si Actor nolit respondere ad libellũ reconventionis, vel talionis, neq; Reum teneri respondere ad ipsius libellum, iuxta c. Superius & præsens, ideóque Pontifex vult vtrosq; compelli ad respondendũ.

TITVLVS V.

DE LITIS CONTESTATIONE.

In Rubricam.

NOTA, tres passim assignari Iudicij (cuius naturam generatim explicauimus *c. 1. De jud. not. 1.*) partes, veluti integrantes. 1. continet citationem, & libelli oblationem, quò etiam referri possunt mutuæ petitiones. 2. incipit à litis contestatione, & durat vsque ad sententiam definitivam exclusivè. 3. sententiam definitivam, eiúsque executionem complectitur. Primam partem absoluimus, nunc secundam ordimur, cuius principium & ingressus est *litis contestatio*, quæ dicitur *fundamentum judicii strictiùs sumpti*, respectu, cuius citatio, & oblatio libelli aliáque sunt veluti præparatoria. Cùm itaque à litis contestatione incipiat secunda pars judicii, commodè post libelli oblationem de eâ traditur. De hâc materiâ habes. *3. q. 3. Offeratur.* Idémque titulus in *6.* extat.

Cap. Vnicum. Olim.

Gregorius IX. Abbati S. Ioannis in Vineis.

SVMMA.

Cum in causâ iniuriarum, & executionis, inter Episcopum Nouiensem, & Capitulum Ecclesiæ S. Quintini, positiones quædam, & responsiones super pluribus articulis hinc inde factæ fuissent, coram quibusdam judicibus delegatis, quia tamen litis contestatio (quæ non fit per positiones, & responsiones ad eas, sed per petitionem in jure propositam, & responsionem secutam) fuit omissâ, Pontifex processum hunc irritum duxit nuntiandum.

EXEGESIS.

Litis Contestationem non invenimus.) Nota I. Litis contestationem non consistere in positionibus, & responsionibus, siue generalibus, siue particularibus; clarè enim absque vllâ distinctione in textu id negat Pontifex, vt mirum sit, aliquos contrarium sensisse. Accedit ratio. Nam 1. litis contestatio est vnica, positiones autem, & responsiones sunt multæ. 2. illa est fundamentum judicii, hæ pertinent ad eius progressum, & veluti ædificium, ideóque habent proprium locum in seqq. maximè in titulo, *De confessis.* 3. vt argumentatur *Panorm. n. 6.* positiones introductæ sunt, ad faciliorem exitum litis per responsionem Rei habendam, dum per eius confessionem Actor relevetur ab onere probandi, vt dicitur in *Clem. sæpè. de verb signif.* 4. deniq; potest Actor etiam coram jùdice proponere suas positiones, & alter exhibere responsionem, quin intendat litigare, si reus velit liti cedere, aut mutuo consentiant in amicabilem compositionem.

Nota II. Ad litis contestationem non requiri, vt fiat verbis, aut vtrâque parte præsente, aut statim

Digitized by Google

tim post libelli oblationem, quod tenet *Panorm. de n.7.* & confirmat *decisio Rotæ*, quæ incipit, *si dato libello*, mihi 6. (alias 354. etsi *Panorm.* alleget 341.) & sic habet: Si dato libello per Actorem compellatur Reus ad respondendum libello, & Reus respondet confitendo partem, & partem negando, licet tempore huiusmodi Responsionis rei Actor nihil dixerit, vel etiam præsens non fuerit, teneant Domini Rotæ, litis contestationem fore finitam ex vtrâque parte, fit enim per narrationem & petitionem in jure ex parte Actoris propositam & responsionem rei secutam, per hunc text. & *c. Dudum. de elect.* & *c. Prout, de dolo, & contumacia.* Neque obstat quòd litis contestatio videatur esse quasi simul testatio vtriusque partis de animo litigandi, ideóque debeat fieri simul ab vtroque eodem tempore. Respondent enim Domini de Rotâ, dato libello Actoris, semper constare de animo ipsius litigandi, maximè si petat Reum compelli ad respondendum, quod si Reus faciat, eo ipso fit litis contestatio propter concurrentiam animorum consequentem, etsi in principio de animo Rei non constaret. Hanc Rotæ sententiam, veluti in praxi vsitatam valdè commendat *Panorm.*

Nota III. Ex his, & præsertim hoc textu rectè definitur litis contestatio, *petitio Actoris in jure, seu judicio facta, & subsecuta rei responsio, animo confligendi, seu litigandi.* Vbi cùm priora sint manifesta ex dictis, illud duntaxat addi debet, non requiri, vt Actor, & Reus exprimant, se adesse animo litigandi, sed sufficere, si Reus respondendo libello Actoris siue statim, siue ex intervallo neget narrata, prout narrantur, aut dicat petitionem Actoris fieri non debere, licet non addat, se animo litem contestandi id facere. Jura enim solùm exigunt responsionem ad petitionem. Si tamen alicubi esset consuetudo, vt tam expressis verbis aliquis animum litigandi declaret, ea seruanda foret, *arg. l. Semper in stipulationibus ff. De Reg. Iuris*, quæ vberiùs explicat, & probat *Panorm. n.15.*

Nota IV. Litis contestationem ita esse necessariam, vt sine illâ processus sit nullus, & irritus, prout apparet ex hoc textu. Non est tamen necessaria, 1. in causâ appellationis extra Cameram Imperialem, in quâ illam requiri tradit *Gail. l.2. obs.76.* 2. in causâ nullitatis notoriæ. 3. in mandatis de relaxandis captiuis iuxta eundem *Gail. l. 2. obs. 78.* 4. in causis fiscalibus. 5. fractæ pacis. 6. in alimentis decernendis. 7. in causâ spolij. 8. in causis summariis tum spiritualibus, quæ recensentur *Clem. 2. de jud.* tum civilibus, in quibus sine libello, & extra ordinem procedi solet, vt tradit *Maranta. p. 4. dist. 9. n. 20.*

Nota denique V. Præcipuos litis contestationis effectus hos esse. 1. quòd judex postea non possit recusari, nisi nouâ superueniente causâ, *l. Apertissimi. C. De jud.* 2. quòd actiones temporales perpetuentur per eam, & ad hæredes transeat actio iniuriarum, quæ aliàs annalis est. *l. Si non Convitij. C. De injur.* exceptâ actione de dolo, *l. vlt. C. De dolo.* 3. interrumpit præscriptionem omnem. *l. Sicut. C. De præscript. 40. annorum.* 4. constituit possessorem in malâ fide, & morâ. *ff. De vsur.* 5. facit tutorem, curatorem, vel procuratorem, litis Dominum. *l. 11. & 22. C. De procurat.* Dicitur autem Dominus litis, qui habet jus cœptam persequendi. 6. denique, quòd per litis contestationem lis demum dicitur perfectè cœpta, ita vt judici subiiciatur, & ad instantiam persequendam, ac terminandam partes obligentur, dum de eidem insistendo inter litigantes inducit veluti contractum. *l. 3. §. Idem scribit. ff. De peculio.* plura verò apud Vultei. & alios, hoc eodem titulo.

IDEM TITVLVS DE LITIS CONTESTATIONE IN VI. IBI III.

Cap. I. Exceptionis.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi.

TEXTVS.

Exceptio peremptoria ante litis contestationem obiecta, nisi de re judicatâ, transactâ, seu finita excipiat litigator, litis contestationem nec impedit, nec retardat.

EXEGESIS.

Textus tres solùm casus excipit, per quos litis contestatio non impeditur, transactionis videlicet, rei judicatæ, & litis finitæ, sed de his exceptionibus dicemus infrà suo loco.

Cap. II. Si oblato.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Si oblato ab Actore libello, ex parte rei exceptio peremptoria proponatur, nequaquam per hoc litis contestatio dicitur esse facta. Imò eâ non obstante, nisi sit de illis exceptionibus, quæ litis contestationem impediunt, fieri oportebit eandem.

EXEGESIS.

Per exceptionem peremptoriam.) De exceptionibus dicemus infrà. *tit. 25. Peremptoria* dicitur, quæ jus Actoris perimit, & semper agentibus obstat. Casum verò huius cap. apertè proponit, & explicat *gl. hîc*: Sempronius mutuam dedit certam pecuniam Titio, super quâ eundem in judicium traxit, & libello oblato ipsum Titium ad solutionem compelli petiuit. Titius contra libellum, & petitionem, exceptionem de non petendo opposuit. Pontifex Consultus, an per huiusmodi exceptionem lis contestata sit, respondet, quòd non, sed hâc exceptione non obstante procedendum esse ad litis contestationem, nisi obiiciatur aliquid, quod litis ingressum impediat, qualia sunt tria illa. *c. 1. Posita.* transactio, lis finita, & res judicata.

Neque

Neque obstat, *c. Prout. de dolo, & contum.* & *c. Cùm causam. de appellat.* vbi videtur lis contestata per exceptionem præscriptionis, item permutationis. Neque obstat. *l. Si filius, §. Exceptionibus. ff. De inter. act.* vigore cuius opposità actione peremptorià videtur esse judicium. Sed contrarium est verum per DD. à *gl.* allegatos. Quod 1. optimè probat lex *Eleganter. §. pen. ff. De condict. indebiti.* dicens, quòd, qui vult exceptionem doli mali obtendere, sibi ex transactione ante litis contestationem factà competentem, facere id debet, antequam litem contestetur. 2. Per litis contestationem ordinatur judicium, per exceptionem peremptoriam destruitur, ergò vnum non potest esse aliud, neq; enim idem potest parere duos contrarios effectus. *l. Quihominem, ff. De solut.* 3. Denique idem patet ex *c. 1.* vbi dicitur per exceptionem peremptoriam (nisi sit de tribus ibi expressis) non debere impediri; neque retardari litis contestationem, ergo per eam non fit.

Ad Contraria respondetur, aut Reus in casibus allegatorum jurium directè respondet libello, puta, cùm peterentur ab eo decem ex causâ mutui, dicebat, se non teneri, & petita non debere fieri, cùm pactum de non petendo perpetuò sibi factum fuerit; & sic facta est litis contestatio, quia sic loquendo, non stabat in finibus exceptionis, sed vltra volebat procedere, ad respondendum Actori probare volenti tale pactum non intercessisse; aut simpliciter obtendit exceptionem pacti de non petendo, vel aliam peremptoriam, nihil à judice petendo, & hoc sensu procedit responsio Pontificis in h. t. per eiusmodi exceptionem non censeri factam esse litis contestationem, sed distinctè debere fieri à Reo, si velit vlteriùs litigare, quia videlicet litis contestatio fit per responsionem, aut petitionem contrariam libello, & intentioni Actoris. Per nudam autem exceptionem nihil respondet, neque contradicit Actor Reo. *d. l. Eleganter. §. Si quis post.*

TITVLVS VI.

VT LITE NON CONTESTATA NON PROCEDATVR AD TESTIUM RECEPTIONEM, VEL AD SENTENTIAM DEFINITIVAM.

In Rubricam.

CUm Litis contestatio, vt patet ex Titulo præcedenti, sit fundamentum, ac principium, & veluti angularis lapis judicii ordinarij, seu plenarij, iuxta *Bald.* hic, meritò post titulum de litis contestatione sequitur iste titulus, ex quo sumitur generalis Regula. Vt lite non contestatà non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitiuam, quod Iudices incauti, vel imperiti factitare solent. Intelligi autem id debet ordinariè, habet enim hæc Regula suas exceptiones, de quibus infrà c. fin. Ratio autem huius regulæ rectè assignatur ita, cùm enim ante litis contestationem causa non sit perfectè in judicium deducta, nec de vtriusque partis animo, confitendo, aut negando, seu litigando constet, nihil sanè est, super quo testes legitimè requiri possint, aut judex sententiam ferat; quam si tulerit, erit ipso jure nulla. *c. Accedens seq. §. Cùm igitur.*

Quia verò plerumque, aut frequenter accidit, vt petantur testes recipi ante litis contestationem, aut facto ipso recipiantur, hoc titulo meritò quæritur post explicatam dictam contestationem priori titulo, quid hâc in re juris sit.

(o)

Cap. I. Ad hoc Deus.

Innocentius III. Abbati S. Proculi & L. Canonico Bononiensi.

SVMMA.

Cùm Procurator mariti, quem vxor super adulterio ad separationem thori, & restitutionem dotis accusabat, diu tergiuersaretur respondere libello vxoris, & tandem comparens primò postularet restitutionem vxoris, appellando, nisi id fieret; judices isti testes mulieris dicentis, se maritum habere suspectum, receperunt. Consultus Pontifex, respondit, licet in causis matrimonialibus ordo judiciarius non vsquequaque seruetur, quia tamen in præsenti non est actum de fœdere matrimonij, sed de adulterio ad separationem thori, & lite non contestatà testes fuerunt recepti, & attestationes publicatæ: non esse procedendum ad sententiam definitiuam, siue deferendum fuerit appellationi, siue non. Maritum autem propter contumaciam, si illam non purgauerit, posse excommunicari.

EXEGESIS.

Donec Aduocatus eius veniret.) Si quis voca-

tus ad judicium, neget se habere Advocatum, dandæ sunt ipsi induciæ ad quærendum Advocatum, *l. Ab hostibus. §. Sed quod. ff. Ex quibus causis maiores*, & per alia jura. Imò etiam medio tempore dandæ sunt induciæ propter absentiam Advocati ex justâ causâ, sed si malitiosè petantur, non sunt dandæ, *arg. c. Pront. de dolo, & contum.* Neque post sententiam licet dicere: Non habui Advocatum; neque ideò retractatur sententia. *l. Velamento. C. De postulando.*

Non vsquequaque seruetur.) Causas verè, ac directè matrimoniales, quæ scilicet ipsum matrimonii vinculum concernunt, summariè tractari debere, patet ex *h. t.* ideóque hoc sensu referuntur inter causas summariè tractandas. *Clement 2. De judiciis*, quæ est istâ Constitutione posterior. Cùm verò matrimonium impetitur indirectè, & impropriè, solùm ad separationẽ thori, donationem propter nuptias, & dotem reddendam, debet servari ordo judicii plenarius, ut notat Panorm. *hic n. 6.* & ex textu *Manifestum est.*

Cap. II. Accedens I.

Idem Hierosolymitano Patriarchæ, & Episcopo Cassensi.

S V M M A.

Cùm Archiepiscopus Tirensis literas Apostolicas ad duos suffraganeos suos impetrâsset super restitutione juris Parochialis S. Marci Venetiis, Plebanus verò S. Marci nihil respondens, ad Pontificem appellâsset, dicti Delegati testes ab adversâ parte productos receperunt. Et Plebanum neque sic comparere volentem excommunicârunt, Archiepiscopum autem restituerunt in integrum, Pontifex appellatione Plebani, ejúsque causâ cognitâ, pronunciauit literas per veri (quòd videlicet judices, quos Archiepiscopus petebat, essent ejusdem suffraganei) suppressionem esse impetratas, ideóque Plebanum (etsi propter contumaciam fortè excommunicari potuerit) legitimè appellâsse; sententiam autem definitiuam lite non contestatâ prolatam cassauit, imò causam declarauit, injunctâ Archiepiscopo restitutione instrumentorum, aliarúmque rerum Ecclesiæ S. Marci faciendâ.

E X E G E S I S.

In sua contumaciâ perduraret.) Nota per contumaciam non impediri processum, & posse contumacem mulctari, ac ad vlteriora procedi per hunc text. Nudam autem contumaciam in non comparendo, esse excommunicatione dignam. Concordat quoque *c. 1. De jud. & gl. in c. Duo sunt. d. 96.* quæ dicit omnem contumacem esse dignum excommunicatione, quod tanto æquius est, quantò contumacia ex minori causâ exurgit, continet enim majorem judicii contemptum.

Per veri suppressionem.) Nota per hoc solùm processum non fuisse irritum, quia literæ subreptitiæ ad lites non sunt irritæ ipso jure, sed irritandæ per exceptionem, seu appellationem partis. Vide, quæ diximus *in c. Ad audientiam, & c. Ex liter. c. Ceterùm. de rescrip.* Fuit autem suppressio veri, non alia, quàm quòd Iudices isti essent suffraganei Archiepiscopi actoris. Potest autem subditus quivis recusari, si deputetur Iudex in causâ sui superioris; præsumitur enim illi fauere, vt ait *Panorm. hic. n. 3.* sicut & Dominus in causâ serui. *c. Insinuante. de off. deleg.*

Lite non Contestatâ.) Nota, ex hoc maximè capite processum irritum fuisse, quia quando agitur possessorio recuperandæ, debet seruari judicii ordo plenarius, vt docet *gl. in c. Consultationibus. De off. deleg.* & sentit *Bart. in l. Vn. C. De moment. possess.* Petiisse autem hunc Archiepiscopum restitutionem, quasi possessionis juris parochialis, adeóque egisse possessorio recuperandæ, patet ex textu, in cujus principio dicitur solùm petivisse beneficium restitutionis, dein verò subiungitur, judices ipsi adiudicâsse possessionem, eúmque restituisse in integrum; vetantes, ne quis deinceps ipsum in possessione turbaret, ex quibus euidenter colligitur, actum fuisse pro recuperandâ possessione, vt bene probat *Panorm. hic n. 10.* Etsi alii minùs conformiter ad text. alias causas nullitatis assignant.

Cap. III. Tuæ fraternitati.

Idem Episcopo Brixiensi.

S V M M A.

Si Reus lite non contestatâ contumax fuerit in non comparendo, & actor pro qualitate causæ, & rerum, in possessionem possit induci, in eandem est inducendus custodiæ causâ. Si verò causæ conditio id non ferat, Reus contumax, vt juri pareat, per censuram Ecclesiasticam est compellendus.

E X E G E S I S.

In petitarum rerum possessionem.) Nota I. ex *gl.* hic, quòd in actione reali pœna contumaciæ ordinaria est, missio in possessionem rei petitæ. Si autem induci nequeat, vt si reus non habeat bona mobilia, aut immobilia, aut si rem abscondat, uel dolo perierit, aut causa sit criminalis, siue ciuiliter, siue criminaliter agatur, vel matrimonialis, contumax est excommunicandus. Fit autem hæc missio solùm custodiæ causâ, quòd si intra annum reus non satis fecerit, actor fit uerus possessor, vt paulò post habetur *in c. fin.* & ex proposito dicetur tit. de eo, qui mittitur in possessionem rei seruandæ causâ.

Nota II. Iudicem non debere festinare ad decernendam ejusmodi missionem in possessionem, aliàs reus restitueretur contra eam, *arg. l. Si finita §. si fortè ff. de damn. infer.* Quare debet priùs causam

saltem

saltem summariè perscrutari, & cognoscere, antequam procedat ad hoc remedium.

Cap. IV. Accedens. II.

Idem de Decimâ & Helemosio Abbatibus Aurel. & Carnot. Diœces.

S V M M A.

Cùm causa matrimonialis consanguinitatis Vice Comitis G. inter ipsum, & vxorem ejus commissa esset Episcopo Corisopitensi, Consanguineo Comitis Britanniæ (qui erat Capitalis inimicus dicti Vice Comitis, & vxorem ac terram ejus detinebat) & archidiacono Commensali Episcopi, & M. Petro de terra vxoris oriundo, neque hi vellent tutum locum, & terminum extra territorium hostis sui ipsi assignare; Re ad se delatâ, mandat Pontifex hisce abbatibus, ad quos Vice Comiti tutus patebat accessus, vt si partibus uocatis constiterit, quòd ante litem contestatam, uel post appellationem testes super consanguinitate absque culpâ contumaciæ recepti fuissent, ejusmodi attestationes, decernant irritas, compellántque vxorem redire ad suum maritum, cui vbi vxor, & terra plenariè restituta fuerit, tum demùm causam super matrimonio audiant, eámque fine Canonico terminent.

E X E G E S I S.

Ex præmissis causis) scil. quia Episcopus erat consanguineus Comitis Britanniæ, & archidiaconus Commensalis eiusdem Episcopi, & alter oriundus de terrâ vxoris, Vice Comiti nollent assignare iter, ac locum tutum extra territorium hostis sui. Quas exceptiones, quia non admiserunt hi judices, rectè Vice Comes appellauit, quælibet enim illorum sufficiens erat ad appellandum. Concordat *l. fin. §. cui dulcia ff. de ui. tri. & de leg.* & ibi DD. Illam tamen, quòd M. Petrus oriundus fuit de terrâ vxoris, solam *gl.* non putat sufficientem ad recusandum iudicem, nisi adiuuetur aliis adminiculis, vt in proposito, iuxta illud: quæ non prosunt singula, iuncta iuuant.

Qualis fuerit terra Vice Comitis, quam detinebat Comes Britanniæ, dubitari potest, fuisse dotalem sentit *gl.* ideóque cognitionem de eâ pertinuisse ad Papam, ratione connexitatis, quia est accessoria matrimonio. Vis autem capituli in eo est, quòd receptio testium ante litem contestatam fuerit irrita.

Cap. V. Quoniam.

Idem.

S V M M A.

Cum multa dubia inciderent super regulâ in hoc tit. firmatâ, quòd regulariter lite non contestatâ testes recipi nequeant, Pontifex in hoc cap. exceptionem ponit, eámque prolixè declarat, ideóque in plures partes, seu §§. secari solet; Nos prout commodius visum fuerit, per numeros illud partiemur.

I. Conjungit Pontifex duas exceptiones. Si mors videlicet testis timeatur, vel absentia diuturna, tum enim in causâ ciuili, ne veritas occultetur, aut subtrahatur, senes, ac valetudinarii, & alii testes, de quibus rationabiliter timetur, etiam lite non contestatâ admitti debent, siue reus sit contumax, siue absens absque malitiâ.

II. Si testibus his receptis, actor non conuenerit Reum infra annum, ex quo conueniri poterit, vel receptionem testium ipsi non denunciauerit, attestationes hæ non valeant, ne processu temporis exceptiones legitimæ aduersus testes, vel aliæ locum non habeant.

III. Sunt itidem aliæ speciales causæ, ob quas ab hâc regulâ receditur, vt si moueatur quæstio de electione, aut copulâ coniugali, ne mora sit nociua Ecclesiæ, aut coniugi detur fornicationis occasio; cùm opponitur gradus propinquitatis diuinâ lege prohibitus, testes, licet lite non contestatâ, sunt admittendi, & ad sententiam definitiuam procedi debet, quacunque ex causa Reus in non comparendo fuerit contumax.

IV. Si verò aliter absens fuerit, tum in causâ spiritualis coniugii inter Ecclesiam, & Prælatum jam contracti, electione maximè confirmatâ, seruetur, quod super expectatione electi in Canonibus est definitum. si verò agatur de Spirituali coniugio contrahendo, electus spatio sex mensium expectetur, nisi pensatis circumstantiis per superioris prouidentiam magis, vel minus fuerit expectandus.

V. In causâ carnalis coniugii tamdiu alteruter coniugum expectatur, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur, quia cum sine culpa sit absens, aut propriâ, licet non malitiosâ voluntate, vt de facili citari non possit, ei præiudicari non debet, cùm habeat forsan exceptionem legitimam ad contrariam intentionem elidendam.

VI. Similiter in casibus spiritualibus, quando excessuum inquisitio, vel testium publicatio imminet facienda, absque litis contestatione testes possint produci.

VII. In aliis casibus, si contumax conueniatur actione reali, actor mittendus est in possessionem. Et si reus venerit intra annum, præstitâ cautione, de sistendo se judicio, & satisfactione expensarum exhibitâ, possessionem recuperat. Si verò cautionem non offerat, actor post annum constituatur verus possessor, causâ tamen proprietatis Reo reseruatâ.

VIII. Super rebus immobilibus, quas pos-

sides

solet nomine alieno, quis conuentus Dominum statim nominet, & intra spatium à judice statuendum, ei hoc significet, vt vel ipse veniat, vel procuratorē constituat. Quod si elapso termino non faciat, veluti lis ex eo die quo possessor ad judicium vocatus est, ad interrumpendam præscriptionem longi temporis contestata esset: eundem Dominum tribus edictis judex euocabit; eóque non comparente, negotium summatim examinabit, & actorem in possessionem mox mittet, proprietatis tamen quæstione Reo reseruatâ.

IX. Si reus personali actione conueniatur, actor mittendus est in possessionem bonorum mobilium, vel immobilium, si mobilia non habeat, pro modo debiti, vel in contumacem ferri debet excommunicatio, ita vt alterutrâ pœnâ judex sit contentus, ad alteram si vna non sufficiat, nihilominus processurus. Si verò reus infra annum vel post annū veniat; nihilominus audietur super causâ proprietatis.

EXEGESIS.

Et alii testes.) Qui dicantur senes, aut valetudinarii, ad effectum testimonii ferendi, relinquitur arbitrio Iudicis; quæritur autem, qui sunt isti alii, de quibus ex rationabili causâ potest timeri? Innoc. & Host. quos sequitur *Panorm. n. 19.* ponunt exemplum in illis, qui debent ingredi bellum campestre, vel transfretare, & idem est de similibus, de quibus habetur *l. 1. 2. 3. 4. 5. ff. de donat. causâ mortis.*

Infra annum.) Quæritur, cum hîc detur annus ad conueniendum, vel denuntiandum, an intelligatur annus continuus, qui currat etiam diebus feriatis, & non feriatis, & datâ potentiâ agendi, vel non. Placet opinio *Panorm.* hîc *n. 9.* vbi allegat *gl.* super rubr. *ff. de divers. temp. præscript.* quæ ponit hanc regulam, *quòd in istis præscriptionibus tempora sint continua, qualescunque dies, & remora incidant, nisi aliud speciali lege caueatur.* Quæ regula etiam hîc videtur habere locum, quia dicitur, indistinctè *infra annum*, ex quo poterit conueniri, modò ergò principium anni sit vtile, decursus anni non censebitur interrumpi, nisi fortè ex causâ necessariâ, & manifestè probatâ.

De ipsius obitu verisimiliter præsumitur.) In contrarium stat *c. Præsentia. de sponsal.* Vbi præcipit Pontifex Episcopo Cæsaraugustensi, quòd mulieres non certificatæ de morte maritorum, non possint ad consortium aliorum Canonicè conuolare, nec authoritate Ecclesiæ permittantur contrahere, nisi certum nuntium recipiant de morte virorum. Idem decernitur *c. Dominus. de secundis nuptijs.* Non ergò sufficit vniversalis præsumptio, quæ hîc admittitur ad recipiendos lite non contestatâ testes.

Sed cùm *c. In præsentia* sit Clementis III. *c. Dominus* Lucii III. adeóque vtrumque antiquius isto, quod est Innoc. III. qui fuit posterior Clemente III. & Lucio III. videri potest vtraque prior constitutio reuocata per hanc posteriorem, *juxta c. 1. De constit. in 6.* Vbi dicitur, quòd Pontifex constitutionem condendo posteriorem; priorem, quamuis de ipsâ mentionem non faciat, reuocare noscatur; reducit ergò hæc decretalis rigorosam illam certitudinem de morte alterius mariti, ad verisimilem præsumptionem. Quam responsionem ex instituto sustinebimus in d. cap. *in præsentia. de sponsalibus*, quò hæc quæstio pertinet.

In rei petitæ possessionem &c.) Cum eo, qui mittitur in possessionem rei seruandæ causâ, paulò post sequitur proprius titulus, quæ hîc fortassis occurrere possent, rectiùs eò differuntur. Casus autem tum hoc c. expressos, tum alios, bene perstringit *Conarr. l. 3. Aphorism. tit. 13.*

TITVLVS VII.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

In Rubricam.

Iuramentum calumniæ, de quo extat idem titulus *in 6.* præstatur ab actore, hâc ferè formâ, *quòd juret se non animo calumniandi litem intendere, sed quòd existimet se bonam causam habere*, à Reo verò, quòd putet *se justè resistere* opinione juris sui. *l. 2. C. h. t. & c. pen. infrà. Item c. 2. §. eod. in 6.* Ab vtroque porrò id jurari debet, quòd nihil penitus patrocinii gratiâ, vel alteri cuiquam in causâ dederit, vel promiserit, vel etiam daturus sit per se, vel per alium, præterquam Aduocatis honoraria ceterísque, quibus à jure permittitur. *Auth. Præsentes. C. eod. Junct. l. Plebiscito. ff. De officio Prætoris, l. Solet in fi. ff. De officio Proconsulis. c. Statutum. §. Insuper. de rescriptis in 6.*

Item quòd neuter exigat vllam probationem, quam non putauerit necessariam. *Auth. in isto C. eod.*

Gloss. hîc docet quinque contineri in juramento calumniæ scil. 1. *quod quis credat, se bonā causā habere.* 2. *interrogatus non negabit, quod verum esse credit.* 3. *nec vsurus sit falsâ probatione.* 4. *quòd dilationem non petat in fraudem Creditorum.* 5. *nec dedit, nec dabit, nec promisit, nec promittet aliquid pro hâc causâ, nisi illis personis, quibus leges dare permittunt per jura*

suprà citata. Quæ descriptio in substantiâ non differt à superiori, etiamsi paulò districtior est.

Cap. I. Inhærentes.

Honorius II.

SVMMA.

Circa juramentum calumniæ jubet Pontifex obseruari Constitutionem Imperatoris Henrici, qui Edictum Imp. Marci de Clericis Constantinopolitanis, quo jurare probibentur, ad omnium Ecclesiarum Clericos pertinere declarauit, & vetuit Clericos quoscunque in quâcunque causâ, seu criminali, seu ciuili ad jurandum compelli, sed voluit aliis idoneis personis hoc delegari. Verùm cum hâc moderatione, vt Episcopus inconsulto Pontifice, & quisque Clericus inconsulto Prælato suo, minimè jurare audeat. Quod Pontifex ita custodiri mandat, vt contrà delinquentes, veniam deinceps sibi nouerint denegandam.

EXEGESIS.

Episcopus inconsulto Romano Pontifice &c.) Nota I. Antiquitus propter reverentiam statûs Clericalis, qui tantam fidelitatem ac veracitatem in Clericis exigit, vt sermo illorum in fide facienda non debeat esse alius, quàm *est, est, non, non*, iuxta doctrinam Christi, sicut non minùs ipsis creditur injuratis, quàm laicis juratis, ideóque cautum fuit, *ne Clerici jurare præsumant. c. In nono, & c. vlt. 22. q. 1. c. 22. si quis Presbyter. q. 5.* & hanc prærogatiuam etiam Cæsares, quorum hîc fit mentio, suis legibus confirmârunt, ne compellantur per se in vllâ causâ juramentum subire, sed si expediens putarent suis Ecclesiis, id præstarent per defensores, vt *text.* habet, quos *gl.* interpretatur *Syndicos, vel Actores, vel Procuratores.*

Nota II. Non solùm Clericos Laicos posse per Procuratorem juramentum calumniæ præstare, dummodo super hoc Procurator speciale mandatum habeat, *c. Fin. eod. in 6.* quo exhibito etiam *in animam Domini, & in suam* hoc juramentum præstabit.

Nota III. Quòd propter difficultatem in omnibus casibus recurrendum sit ad Papam, Episcopi hodie facultatem jurandi non petunt, sed censentur habere generalem licentiam ad juramentum calumniæ præstandum, iuxta *Host. & Panorm.* hic *n. 16.* Et eadem est ratio de quovis alio juramento, si causæ gravitas, aut Ecclesiæ vtilitas, vel necessitas aliquod postulent.

Nota IV. Etsi de Clericis varij dicant varia, placet tamen regula eiusdem *Panorm. n. 18.* quam ipse vocat verissimam, & brevissimam: videlicet, *quòd justâ causâ exigente, possit Clericus sine Superioris licentia omne juramentum præstare, nisi expressè à jure prohibeatur.* Ratio est, quia in his, quæ sunt de genere permissorum, omnia intelliguntur permissa, nisi expressè prohibita reperiantur. *c. Inter corporalia, de translat. Episcopi.* Actus autem jurandi omnibus indistinctè ex justâ causâ est permissus. *c. Etsi Christus. de jureiur. & c. Significâsti. de elect. & 22. q. 1. per totum.* Id certum est, per consuetudinem derogari posse, & passim derogatum esse Canonibus contrariis, tum in hoc casu circa juramentum calumniæ, tum in aliis, quæ tamen servanda sunt, vbi consuetudo non prævalet.

Cap. II. Literas.

Idem Ordinatori Rom. Ecclesiæ Subdiacono, & Mag. Omnibono.

SVMMA.

Declarat Pontifex, quòd Romana Ecclesia, in his casibus, in quibus de Ecclesiasticis, decimis, & rebus spiritualibus tantùm agitur, juramentum calumniæ nec dare, nec recipere consueuit, eò, quòd hæ causæ non ex legum districtione, sed ex Canonum æquitate, qui in his tale juramentum non requirunt, terminentur.

EXEGESIS.

Hoc cap. revocatur *c. 1. eod. in 6.* vbi statuitur, vt etiam in his causis præstetur juramentum calumniæ, quod aliqui non advertentes, etiam hodie putant excipi eiusmodi causas.

Cap. III. In pertractandis

Eugenius Papa.

TEXTVS.

Pontifex in pertractandis causis juramentum calumniæ non passim præcipit exhiberi: sed causa, & principalium personarum qualitate inspectâ, quandoque per principales personas, quandoque per Oeconomos, qui causam omnino non nesciant, in animam jurantis illud præcipit præstari.

EXEGESIS.

Per *Oeconomos* intellige, vt supra *c. 1.* defensores, Syndicos, Procuratores, Advocatos. Requiritur autem, vt hi habeant causæ notitiam, ne se conjiciant in periculum perjurii, si principalis ipsis inscijs haberet causam malam; ideóque jurabunt in animam illius, sed non suam. Sed per *c. 2. eod. in 6.* hodie tenentur etiam jurare in animam *suam*, sive sint instructi de causâ, sivè non, vt videlicet sint soliciti ne suscipiant procurationem, vel advocationem causæ iniquæ, si præsertim sciant illam esse iniquam.

Cap. IV. Imperatorem.

Idem Magalonensi, & Nemausensi Episcopis.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne ab Abbate, & fratribus

-*bus Claruallis in quâdam lite exigatur juramentum calumniæ, sed ne causâ cadant, si ex parte illorum juramentum non fuerit præstitum, præcipit, vt Oeconomum constituant, qui pro eis juramentum illud præstet, si ipsi prætermittant, Episcopus idoneum constituat.*

EXEGESIS.

A causâ suâ decidat.) *Qui* enim *de calumnia jurare non vult*, ait *gl.* hic, *si est actor, cadit à causa*, & *reus habetur pro confesso*, vt hic, & infrà. *c. fin.* §. *pœnâ.* & *l. 2. C. eodem.* §. *Quòd si actor*, & §. *seq.* Hæc pœna tamen non incurritur ante Judicis sententiam, juxta *gl. in d. c. fin.* & *Gail. l. 1. obs. 86.* per quē Reus veluti confessus condemnatur actori, juxta libelli petitionem, *l. vnicâ C. de confessis*, & *gl.* ibid. *Verb. soluere.* Possunt itaque ante sententiam latam actor, & Reus purgare contumaciam, si illâ positâ juramentum illud præstent. Si autem priùs moriantur, pœna hæc tanquam nondum commissa, cùm non incurratur ipso jure, non transit ad hæredes *l. Eos, qui in principio, ff. de jure fisci. Gail. d. obs. 36.*

Oeconomum statuat.) Nota I. sumitur hinc generalis regula, *quòd in causâ Collegij, non singuli, sed Oeconomus ab ipsis constitutus præstare debeat juramentum de calumnia.* Sed *gl.* notat aliud esse in Collegiis secularibus, quæ fortassis olim non habebant Syndicos de consuetudine secundùm leges, ita vt videatur hoc speciale esse priuilegium Collegij Clericalis secundùm Canones.

Nota II. *Oeconomum* dici, *cui res Ecclesiæ gubernandæ demandantur, c. Quia in quibusdam.* & *c. Volumus. dist. 89.* Idem autem est Oeconomus quod Syndicus, seu procurator, vel actor in causâ vniversitatis, sive Collegii, de quo habetur *c. 9. Cùm simus. q. 3.* & *c. 5. quia Episcopus q. 3. item c. Vnico. de Syndico*, suprà. Hunc si Monachi non constituant, Episcopus constituere debet, si Episcopus neglexerit, ad Archiepiscopum pertinet. *d. c. Cùm simus.*

Cap. V. Cæterùm.

Lucius III. *Heliensi Episcopo & Archidiacono Nouicensi.*

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt in causa fideiussionis, quæ vertebatur inter R. Clericum de S. Albano, & Canonicos quosdam Londonenses, appellatione cessante, vtrique parti iniungatur juramentum calumniæ, consuetudine legi contrariâ non obstante.

EXEGESIS.

Clericum de S. Albano) Panorm. tempore sum̄abatur hoc cap. *in propriis causis Clerici jurant de calumnia, non obstante contrariâ consuetudine*, sed ipse bene aduertit in literâ non poni specialitatem in propriis causis, quare ipse summat sic: *Clerici etiam in earum causis jurant de calumnia, contrariâ consuetudine non obstante, vt videlicet comprehendantur omnes Clericorum causæ, siue ipsorum propria, siue Ecclesiæ.* Et hanc summam, tanquam textui conformiorem retinet Editio Greg. XIII.

Ad veritatem eliciendam.) Hanc præcipuam causam rectè ponit *gl.* quare juramentum istud præstetur, vt eliciatur videlicet veritas *c. Ex literis inf. de jurejur. Altera est, vt timore juramenti contentiosa litigantis instantia compescatur. l. 1. C. eodem.* Tertiam addit *Io. Andr. vt timore juramenti violandi, seu perjurii, non efficiatur litigator immemor suæ salutis.* Quæ rationes attentâ infirmitate, & malitiâ humanâ, à quibus neque status Clericalis prorsus est immunis, planè concludunt, vt meritò Pontifex quamlibet consuetudinem contrariam abroget, imò vix videtur posse rationabiliter, adeóque nec validè talis consuetudo induci aut præscribi.

Cap. VI. Cùm Causam.

Innoc. III. *Episcopo Placentino.*

SVMMA.

Cùm Pontifex causam quandam inter Rauennatensem Archiepiscopum, & Commune Faventinum ad se auocâsset, interrogatus, & responsionibus redactis in scriptis, & lite coram se plenissimè contestatâ, fecit juramentū calumniæ à Procuratoribus vtriusque partis præstari.

Nihil peculiare continet hoc cap. jam ex dictis constat personas principales posse per se causam suam agere, vel per procuratorem, & juramentum calumniæ præstare. Collegium autem, seu Vniversitatem id per Syndicum vel Procuratorem, vel Oeconomum posse implere.

Cap. VII. Cùm in causam.

Gregorius IX. *Episcopo Beluacensi.*

SVMMA.

Rescribit Pontifex dicto Episcopo, quòd, cùm super quâdam causâ pecuniariâ per Procuratorem intendat litigare, per illum præstare debeat juramentum calumniæ. Quod si per scriptum præstaret, propositis tantùm, sed non tactis Evangeliis exhibendum esset. Pœna verò recusantis hoc juramentum, est, vt actor ab instantiâ cadat actione, Reus verò habetur pro confesso.

EXEGESIS.

Propositis, sed non tactis Evangeliis.) Omissis variis quæstionibus placet, quod in hâc re breuiter docet *Barbosa* hic *n. 3.* Ex obseruantiâ indubitatâ *omnes Ecclesiasticas personas*, siue sint Cardinales, siue Episcopi, seu aliæ in sacris constitutæ, *non jurare tactis Evangeliis, nec scripturis aliquibus, sed tacto pectore, pro quo allegat plures.* Quod credo ob-

do obtinere, & seruari in iudiciis, in aliis verò casibus, quando v.g. professionem fidei, seu Episcopi, seu alii Ecclesiastici, imò & Religiosi emittunt, indubitatæ consuetudinis est, vt tangant Euangelia.

Ex hoc *c.* apparet, Episcopos per se posse agere etiam in causâ pecuniariâ, sed bene aduertit *Panorm. hic n. 4. Non esse id de honestate.* De pœnâ recusantis hoc iuramentum, diximus suprà *c. 4. Imperatorem.*

IDEM TITVLVS DE IVRAMENTO CALVMNIÆ IN VI.

Cap. I. Si de Calumniâ.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Hoc Cap. tres partes continet. I. *De calumniâ seu veritate dicendâ, si in principio non iuretur, poterit in qualibet parte litis iurari, cùm illud non sit de substantia ordinis iudiciarii.* II. *Propter omissum tacitè calumniæ iuramentum, processus non est nullus, neque annullandus.* III. *Quamuis in causis spiritualibus Canones non inducant calumniæ iuramentum, vtile tamen est, tam de veritate dicendâ, quàm de calumniâ, vt via precludatur calumniis, iurari in eisdem.*

EXEGESIS.

In quâlibet parte litis.) Licet statim post litem contestatam regulariter præstari debeat iuramentum calumniæ, cùm tamen per hunc text. non sit de ordinis iudiciarii substantiâ, potest à Iudice in quâlibet parte litis exigi, etiam post conclusionem in causâ, iuxta *gl.* in *c. Ex literis.* verb. *Occultata. inf. de iureiur.* Imò etiam in illis, quæ emergunt ante litem contestatam, & in quâlibet exceptione iurari de calumniâ debet. *Panorm. in c. Cùm causa.* suprà. & *Bart. in Auth. hoc Sacramentum. C. Eodem,* sufficit tamen, (nisi sæpius exigatur) præstare vel ante, vel post litem contestatam, cùm enim sit generale, ad totam causam se extendit. *d. Auth. Hoc Sacramentum.*

Propter omissum tacitè.) Licet consuetudo, siue conuentio expressa non valeat, ne iuramentum calumniæ præstetur, vt colligitur ex *c. Cæterùm in Gregor.* Attamen per hunc textum potest omitti in totâ causâ tacitè, neque ob id processus iudiciarius irritatur, vel irritandus est. In tertia parte corrigitur *c. 2. Literas. suprà eod. in Gregor.* quòd in causis spiritualibus non exigatur iuramentum calumniæ. Hîc autem Pontifex experientiâ calumniarum interuenientium permotus iubet, etiam in his causis, tam de calumniâ, quàm de veritate dicendâ iurari.

Cap. II. In appellationis.

Idem.

SVMMA.

Hoc quoque cap. continetur tribus partibus. 1. *Iubet Pontifex in causâ appellationis, etsi in principali iuratum fuerit, præstari iuramentum calumniæ, & de veritate dicendâ.* 2. *Procuratores quoque post iuramentum calumniæ deputatos, idem subire iuramentum, licet de causâ à suis Dominis instructos.* 3. *Declarat in omnibus causis tam ante, quàm post litem contestatam siue de veritate, siue de calumniâ sit iuratum, posse iudices exigere iuramentum malitiæ, quoties viderint expedire.*

EXEGESIS.

Præstari iubemus calumniæ iuramentum.) Triplex in hoc cap. distinguitur iuramentum, *primum calumniæ, alterum de veritate dicendâ, tertium malitiæ.* Sed hæc omnia includi videntur in quinque illis punctis, seu membris iuramenti calumniæ, quæ posuimus ex *gl. c. 1. suprà.* Sumitur igitur calumnia ibi latiùs, hîc strictissimè, prout est *alterius in litibus per fraudem, & frustrationem vexatio*; seu quod ex principio vtriusque descriptionis sumitur, sit causam malam proponere, vel defendere, vnde calumniatores appellati sunt, qui *per fraudem & frustrationes alios litibus vexant. l. Si calumniator. ff. De verbor. signif.* Quare calumniari in criminalibus est *falsa crimina intentare. l. 1. ff. Ad Turpil.* in ciuilibus autem est, iniquis litibus alios vexare, aut per frustrationem negotium differre. Solet etiam in iure is dici calumniator, qui *vt calumniæ causâ alicui negotium faceret, vel non faceret, pecuniam accepit. in tit. ff. De calumniatoribus.*

Hoc sensu differt iuramentum de veritate dicendâ à iuramento calumniæ. *l. 2. §. Quod obseruari.* Nam iuramentum calumniæ est de credulitate, in quantum Actor, vel Reus bonâ fide credit, se bonam causam habere, vnde si aliud sit, non est periurus. *Iuramentum* autem *de veritate dicendâ* strictâ est, quòd quis velit veritatem sibi notam, seu perspectam dicere, vel fateri. Iuramentum denique *de malitia*, prout opponitur prioribus duobus iuramentis est, quando petente iudice quis v. g. iurat, quòd nolit malitiosè exceptionem proponere, vel dilationem petere, plura exempla ponit *specul. eodem titulo.* Potest autem Iudex hæc iuramenta ante, & post litem contestatam à partibus exigere, quoties Iudici expedire videtur, vt dicetur inf.

Cap. III. Nullam.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex Procuratorem habentem super hoc speciale mandatum, rectè admitti ad præstandum calumniæ iuramentum.

De quo cùm constet ex dictis. *c. 1. & c. Cæterùm. eodem in Gregor.* nihil est opus addere.

TITV-

TITVLVS VIII.

DE DILATIONIBVS.

In Rubricam.

NOTA I. *Dilationes judiciales* generatim, de quibus est hic tit. sunt *temporum ad judiciales actus concessorum prorogationes*, vt patet ex *h. t. & seqq.* Præter has sunt etiam *extraiudiciales*, quæ ob actum extraiudicialem expediendum dicuntur, nobis non de his, sed solùm de judicialibus sermo est. *Legales* sunt, quæ *à lege* (adde, vel statuto, vel stylo Curiæ, vel consuetudine, æquivalent enim hæc in proposito) *conceduntur, absque Iudice, vel partis conventione, l. 1. & 4. De re judicatâ.* *Arbitraria* sunt, *quas Iudex dat* (ideóque judiciales ab aliquibus vocantur) à cuius arbitrio pendet, ex præcepto, vel provisione legis. *Conventionales*, quæ ex Conventione partium competunt, *c. Cùm sit Romana. inf. de appellat.*

Nota II. Dividi quoque dilationes secundùm judicii partes. 1. Aliæ sunt *Citatoria*, quæ dantur ante litis contestationem. 2. Aliæ *Probatoria*, quæ dantur ante sententiam definitivam. 3. Aliæ *Executoria*, quæ dantur post sententiam. *Citatoria* dicuntur, quæ Citato dantur ad comparendum, vt interim se de causâ suâ instruat. De spatio, seu termino citationis diximus. *c. Proposuisti. de foro compet.*

Not. III. Ad citatorias revocantur *deliberatoria*, quæ dantur Reo, vt viso libello Actoris deliberet, an litigare velit, an non; Si libellus fuerit citationi insertus, non conceditur dilatio ad deliberandum, *c. 2. h. t.* Actori verò non perinde, vt reo conceduntur deliberatoriæ, quia actor instructus venire debet. *l. 2. C. h. t. l. Qui in alterius ff. De reg. juris.* Neque enim danda est dilatio ad id, de quo instructus quis esse debet. *c. Literis. h. t. c. Litera. infrà de præsumpt. l. Si quando. C. eodem.*

Probatoria dilationes sunt, quæ dantur post litem contestatam, & juramentum calumniæ actori, & reo, illi ad suam intentionem, isti ad exceptionem probandam. Hæ autem dilationes in causis civilibus regulariter sunt *peremptoria.* juxta *Mynsing. cent. 1. obs. 71. Gail. l. 1. obs. 91.* Licet non apponatur verbum *Peremptoriè*, sunt enim ex juris dispositione tales, vt tradit *Maranta 6. p. tit. citat.*

Nota III. Etsi dilationes omnes sunt Iudici arbitrariæ, seruari tamen debet æqualitas inter actorem, & reum, vt quantum temporis actori datur, tantum detur etiam reo, si petat, cum ejus partes sint fauorabiliores per *l. Fauorabiliores. ff. De reg. juris. Concord. reg. 22. Non licet. de reg. juris in 6.* In capitalibus controuersiis reo tres dilationes, accusatori duæ dari possunt, etiam causâ non cognitâ *l. fin. in fi. ff. de Feriis.* In causâ tamen adulterij nulla datur dilatio, nisi vt personæ exhibeantur, aut judex causâ cognitâ id concesserit *l. In crimine. ff. De adulteriis.*

Executoria dilationes sunt, quæ dantur condemnato ad satisdandum, & sunt 4. mensium *c. Quamvis. de officio delegati.* suprà *l. 2. & 3. C. De vsuris l. Si dicti fori. ff. de judiciis.* Hæ dilationes non habent locum in ciuilibus, nec in criminalibus, in quibus executiò non differtur, nisi in certis casibus, quos ponit *Host.* in Sum. *t. De offic. deleg. §. Quæ jurisdictio.*

Nota IV. *effectum* dilationis esse, quòd excuset à poenâ, & morâ, & officium Judicis suspendat, ne quidquam agat, aut innouet in re, super qua dilatio data est *c. seq. & c. Præterea. h. t.* & *l. 3. C. eod.* potest tamen Judex pendente dilatione se intromittere ad fauorem ejus, cui fuerit data dilatio. II. quando terminus dilationis, venit, regulariter habet vim sententiæ interlocutoriæ *l. Qualem. ff. De recept. arbitr.* & perimit actum, qui assignato termino fieri debet, ita vt pars postea comparens super eâdem re, nisi ex magnâ causâ audiri ampliùs non debeat, *l. 1. & vlt. ff. De feriis.*

Nota V. Judicem non debere concedere dilationem, quæ ab ipsius auctoritate pendet, nisi sedendo pro tribunali, prævia causæ cognitione, & vtrâque parte præsente *c. vlt. §. à judice. 3. q. 3.*

Cap. I. Dilecti.

Alexander III. Cantuariensi & Vigoriensi Episcopis.

SVMMA.

Cum in causâ super quâdam Ecclesia vertente inter quosdam Monachos & Moniales, judices legati terminum peremptorium citationis nimis breuem statuissent, Pontifex re ad se per appellationem delatâ, respondet non spectare ad Iuris ordinem, diem peremptorium sic maximè cum de causis Ecclesiasticis agitur (nisi necessitate urgente) taliter maturare, & novis delegatis supra nominatis mandat, vt reuocato in irritum, si quid post appellationem attentatum sit, juxta priorei literas procedant.

EXEGESIS.

Terminum sibi nimis breuem.) Ex dictis ad Rubricam apertus est sensus h. c. quòd videlicet in causis grauibus, imò quibusuis, non sit dandus termi-

d by Google

terminus nimis breuis. Quis autem terminus sit nimis breuis, relinquitur arbitrio judicis, ait *gl. lit. f.* inspectâ qualitate negotii, & locorum distantiâ *c. Cùm sit Romana. de appellat.* Id constat ex h. c. si terminus sit nimis breuis, posse appellari.

Cap. II. Præterea.

Cœlestinus. III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd si Delegatus Apostolicus Reum ad judicium legitimè euocârit, & rescriptum Apostolicum literis citatoriis inseruerit, ex quo Reus plenè possit instrui super eo, de quo in judicio conuenitur, inducias deliberatorias non esse vlteriùs concedendas, sed procedendum ad examinationem causæ, & finem ei imponendum.

Ratio decisionis clara est, quia talis non habet justam causam, dilationem petendi.

Cap. III. Literæ.

Honorius III. *Ferentino Episcopo.*

S V M M A.

Cùm presbyter quidam contra Nobiles A. & G. quereretur, quòd pensionem Ecclesiæ suæ debitam non soluerint jam tribus annis & vltra; ipsi verò peterent, quantū spatium per illud & vltra *significaretur, & presbyter septem annis à solutione cessatum assereret: Nobiles dicentes, libellum hac expressione mutatum, longiores ad deliberandum inducias petiuerunt, appellatione ad Pontificem interpositâ, sed Pontifex appellationem friuolam esse declarauit, & in causâ procedi jussit.*

E X E G E S I S.

Apertum est non debere concedi dilationem irrationabilem, qualis hæc fuit. Neque enim aliter Judici permittitur plurium dilationum concessio, quàm necessariæ sint. *l. 2. C. vt intra certa tempora* &c. Et rursus non aliter, quàm causâ cognitâ *l. 4. C. eodem.*

Cap. IV. Exposuit.

Gregorius IX. *Abbati Aquæ viuæ, & Archidiacono Turonensi.*

S V M M A.

Mandauit Pontifex Archiepiscopo Burdegalensi, qui super jure Primatiæ controuersiam habebat cum Archiepiscopo Bituricensi, vt ad initium Quadragesimæ per se, vel Procuratorem suum coram se compareat, qui postea personaliter vocatus pro subsidio Ecclesiæ Romanæ, ipse Romam venit, vbi & Bituricensis constitutus postulauit, vt in negotio Primatiæ procedatur, sed Procurator Archiepiscopi Burdegalensis, qui domum redíit, excepit, principalem suum, cùm pro publicâ causâ fuerit vocatus, habere priuilegium causam Primatiæ reuocandi domum, Bituricensi contrà respondente prius mandatum per posterius non fuisse, reuocatum. Sed Pontifex denique Burdegalensi dilationem vsque ad festum Natiuitatis indulsit.

E X E G E S I S.

Quando quis pro vtilitate Ecclesiæ Romanæ vocatur Romam, vel aliam justam causam habet, non tenetur respondere, si Romæ conueniatur, quam in rem plura quoque jura ciuilia allegat *gl.* Nititur autē priuilegium, causam reuocandi domū in hoc, quando quis Romæ, vel etiā alibi ex justa, aut necessariâ causâ constitutus, domo abesse cogitur, vbi habet acta, & instrumenta, aliáque præsidia se defendendi, neque distinetur alieniis negotiis. Vnde æquitatis naturalis est, ne compellatur ad respondendum extra domum suam, vbi habet adjumenta defensionis, concordat *c. fin. De foro compet.*

TITVLVS IX.

DE FERIIS.

In Rubricam.

NOTA I. Titulus generalis est de omnibus feriis, sicut durantibus dilationibus Judicia silent, ita & durantibus feriis, quin imò feriæ sunt quædam dilationes; seu potiùs dilationum causæ à jure datæ. Generatim igitur *feriæ dicuntur dies & tempora, quibus omnis exercitium contentiosæ jurisdictionis conquiescit. l. 5. ff. eod.* Olim dicebantur *justitia*, quòd in illis jus staret. Nomen probabiliter desumptū est à *feriendis hostiis*, quia illis diebus offerebantur Diis victimæ, juxta *Festum. l. 6.*

Nota II. Ferias autē esse alias *solemnes*, seu Ordinarias, aliâs repentinas, seu extraordinarias. *l. 26. §. 7. ff. Ex quibus causis maiores. l. 3. C. De feriis.*

Illæ sunt, quæ certo spatio quotannis recurrunt, solemnes dictæ, quòd quotannis celebrari soleant, & ordinariæ, quia statutæ, & definitæ sunt. *Repentinas* & extraordinarias vocat jus, quas Princeps, aut Magistratus propter inaugurationem, triumphum, vel rem prosperè gestam indicit, juxta *gl. in Clem. sæpè de Verb. Signif. Verb. Ob necessitates*, vt seditionem, pestem, aliámue causam supervenientem.

Nota III. Ferias solemnes, aut esse *sacras*, aut Profanas; illæ cultui Dei, & Sanctorum sunt dicatæ, *c. vlt. Hic de iisdem. c. Nullus. 15. q. 4. d. 3. de Consecr. Profana* sunt, quæ non propter honorem Dei, sed propter necessitatem, vel vtilitatem humanam sunt institutæ, vt sunt *messium*, & *vindemiarum. c. fin. Hic.* Notam verò meretur, quod *Corninus l. 3. h. t.* quosdam secutus scripsit: *Nos cùm alios septimanæ dies ferias vocamus, feriarum nomine abuti.* Etsi enim is vsus non est forensis, est tamen Ecclesiasticus in Officiis Diuinis primis Ecclesiæ seculis vsurpatus, & à S. Siluestro stabilitus, qui Sabbathi, & Dominici diei nomine retento, reliquos hebdomadæ dies feriarum nomine distinctos, vt jam in Ecclesia vocari cœperant, appellari voluit, quo significatur Clericos quotidie abiectâ ceterarum rerum curâ, vni Deo prorsus vacare debere, vt habetur in *Breuiario, eius festo, lect. 5.*

Cap. I. Omnes.

Ex Concilio apud Compendium.

S V M M A.

Dies Dominici à vesperâ in vesperam obseruentur, vt in eis neque mercatum fiat, neque placitum, neque judicium ad mortem, vel aliam pœnam, neque Sacramenta præstentur, nisi pro pace, aut aliâ necessitate.

E X E G E S I S.

Dies Dominici à Vesperâ.) De initio festorum dierum generatim dicemus. *c. 2. seq.*

Neque mercatum, neque placitum.) De mercatu, vide *Layman. l. 4. tr. 7. c. 2. n. 6. Placiti* nomine venit quælibet lis, jurgium & causa forensis, quæ in judicio agitur, juxta *Azor. p. 2. lib. 1. c. 27. q. 11.* Per *Sacramenta* intelliguntur juramenta judicialia; ideóque die festo nec testes recipere, nec examinare licet, quia debent priùs jurare, de quo etiam inf. *c. 5.*

Cap. II. Quoniam.

Alexander III.

S V M M A.

Festorum principium, & finis iuxta eorum qualitatem, & consuetudinem debet attendi. Diebus Dominicis, & aliis præcipuis festiuitatibus, siue inter Pascha & Pentecosten, non fit genuflexio, nisi quis ex deuotione id faciat secretè. In collatione Ordinum tantùm consecrans, & consecratus genua flectunt, prout consecrationis modus requirit. Festum SS. Trinitatis à quibusdam consueuit in Octauis Pentecostes, ab aliis Dominica prima antè Aduentum Domini celebrari. Ecclesia Romana illud specialiter non celebrat, cùm quotidie Gloria Patri, &c. & alia dicuntur ad laudem pertinentia Trinitatis.

E X E G E S I S.

Iuxta eorum qualitatem, &c.) Dies incipit, & terminatur diuersis horis diuerso respectu, vt bene not. *gl.* hic. In vesperis incipit, quantum ad Officii celebrationem, & Canonicam computationem. *c. Quod à partibus. d. 75.* & hoc casu solùm hodie procedit. *c. 1.* quod præcipit dies Dominicos à vesperâ in vesperâ obseruandos. Quoad judicium, & actus judiciales, incipit manè, & terminatur in fine diei ante noctis tenebras. *c. Consuluit. suprà. de officio Delegati.* & *Auth. de judic. §. Sedebunt. collat. 6.* quoad contractus mediâ nocte terminatur, *d. c. Consuluit.* & *l. More. ff. eod.*

Quod verò *gl.* addit, quoad esum carnium, diem terminari post cœnam, juxta *c. De esu. d. 3.* consuetudo contraria hodie obtinet, vt similiter abstinentiâ carnium ex præcepto duret à mediâ nocte in mediam noctem. Quantùm ad obseruationem *Treugæ*, seu induciarum aut pacis, dies videtur computari ab ortu Solis vsque ad ortum Solis alterius diei, juxta *c. 1. De Treugâ.* sed rectiùs in hoc obseruatur consuetudo locorum. *c. Vtinam d. 76.* d. a. *c. 1.* continet dispositionem specialem.

De reliquis vide illos, qui explicant ritus Ecclesiasticos, vt *Durandus* in Rationali Diuinorum officiorum, & alii. Hodie etiam Romæ celebrari festum SS. Trinitatis ex Constitut. Ioannis XXII. asserit *Barbosa hic n. 5.*

Cap. III. Licet.

Idem Triburiensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Indulget Pontifex, vt liceat Parochianis Diebus Dominicis, & aliis festis (præterquam maioribus anni solemnitatibus) Aleciorum capturæ ingruente necessitate intendere.

E X E G E S I S.

Alecia juxta *gl.* genus piscis est, qui rarò, & non nisi certis diebus comparent, ideóque propter necessitatem, si tum incidant dies festi, captura indulgetur. Sed de hoc & similibus, ob quæ obseruatio dierum festorum relaxari solet, vide Casistas, vbi tractant de obseruatione festorum.

Cap. IV. Capellanus.

Clemens III. aliàs Celestinus.

S V M M A.

Explicat Pontifex, quid obseruandum circa cele-

Digitized by Google

celebrationem nuptiarum olim prohibitam diuerso tempore, quam nunc sunt prohibitæ.

Quâ in re diutius non est immorandum, cùm hodie obseruandum sit, quod statuit Conc. Trid. de reform. matr. c. 10. sess. 24. *& habetur in breuiariis, Diurnalibus Ephemeridibus.*

Cap. V. Conquestus.

Gregorius IX.

SVMMA.

Debet judicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, scilicet Natalis Domini &c. (enarrat festa, & dies, qui illo tempore feriati erant) ac Dominicis, cæterisq; solemnitatibus, quas singuli Episcopi, cum Clero, & Populo duxerunt solemniter venerandas. Quibus (nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat) nec processus habitus tenet, nec sententia huiusmodi diebus promulgata. Licet in feriis vindemiarum, vel messium, quæ ob necessitatem hominum indulgentur, de partium voluntate procedi possit in judicialibus.

EXEGESIS.

Cum Clero, & Populo.) Posse Episcopum per hunc text. in suâ Diœcesi dies festos instituere, not. *Felin. in c. 1. n. 13. de sponsal. Azor. t. 2. l. 1. c. 26. q. 1. Couar. l. 4. variar. c. 19 n. 4. Versu. præter hoc.* Non exigitur autem ad hoc populi consensus, sed solùm eius præsentia, vel notitia, vt possit proponere Episcopo causas, v.g. multiplicitatem festorum, vel alias, quare aliquod festum non debeat institui, imò hodie receptum est, vt dies festi populo minimè vocato, solâ Episcopi auctoritate cùm Clericorum Consilio, in Synodo præsertim instituantur, & populo indicentur, vt not. *Bart. hîc n. 25.* Sunt tamen in hâc festorum institutione ea obseruanda, quæ S. Rituum Congregatio declarat, & decernit, laudante, ac approbante Vrbano VIII. quæ præfixa sunt novis Breviariis, post eiusdem Vrbani Bullam.

Necessitas, vel Pietas.) Necessitatem explicat *gl.* puta, si esset res tempore peritura, exempla plura habes. *ff. Eodem l. 1, 2. & 3.* & vbi res celeritatem desiderat. *l. 1. ff. De damn. infect.* Ad pietatem spectant causæ debilium, vel miserabilium personarum, quia in operibus misericordiæ dierum distinctio non est habenda, *arg. c. Vtinam d. 76. & c. Nunquam d. 5. de consecr. Summa quoque est ratio, quæ pro religione facit*, ait *gl.* ideóque hæreticos etiam diebus festiuis judicari, & puniri obseruat *Vallens. n. 7. hic.*

Nec processus habitus.) Nota I. Ad processum pertinere quoque citationem, quæ iuxta receptam sententiam fieri quidem potest die feriatâ, sed non ad diem feriatam. Etsi enim per citationem fiat ingressus ad judicium, non est tamen propriè actus judicialis, quo pacto punctum, à quo incipit linea, non est pars lineæ, neq; linea, sed initium illius. Sic *c. Proposuisti. de foro compet.* citationem appellauimus actum judicialem, siue potiùs præparatorium ad judicium, similiter *executio* citationis fieri potest die feriato, quia non fit per Iudicem, sed per Nuncium, vel Notarium, vel literas, nullámque causæ cognitionem requirit. *c. Prudentia. c. Contingat de officio delegati. c. Cum parati de appellat.* & tradit *Gail. l. 1. obs. 5. n. 5. 6. & 7.* Citatio verò facta ad diem feriatam de jure ciuili, nulla est. per *l. 2. ff. Si quis in jus vocatus non ierit*, de jure Canonico valet quidem, sed non proceditur nisi die sequenti, arg. *c. Cùm dilecti, de dolo, & contumacia.*

Nota II. Nec examinationem quidem testis, nec sententiam aut eius executionem tali die feriato validam esse per *l. Actus, l. Vt in die, l. vlt. C eod.* Possunt tamen expediri hisce diebus, quæ sunt juridictionis *voluntariæ*, vt tutorum, vel Curatorum datio, testamenti, aut donationis, aut contractûs confirmatio, *l. 8. C. eod.* quia hæc strepitum non habent, quem Canones volunt abesse diebus feriatis. Permissum quoque esse in feriis profanis judicare in causis summariis patet ex *l. Miles. §. 6 ff. De adulteriis*, item in publicis, atque fiscalibus *ex l. 5. C. eod.*

Addimus ex *Menoch. l. 1. de arbitr. q. 30.* Feriarum profanarum nullam haberi rationem in supplicationibus, citationibus, & processibus decernendis, exequendis, committendis, sententiis concipiendis, & relatione. Credimus autem etiam in his consuetudinem multum posse.

Nota III. Appellationem permissam esse in die festo, tanquam juris naturalis, & rem favorabilem, quæ strepitu magnoperè non indiget, vti dicunt *gl. & Panorm. hîc*, qui idem notat, neque coram vero arbitro posse diebus feriatis causam tractari, *l. Omnes dies. C. eod.* quia is procedit judicialiter instar judicis, secus est de arbitratore, qui est amicabilis compositor, & conciliator pacis. Fœdera autem, & similia non sunt diebus festis prohibita.

Licet diebus feriatis.) Hinc patet, quòd feriis sacris partes renuntiare non possint, profanis tamen possint. Tacitè id facere intelliguntur, si præsentibus & tacentibus nec contradicentibus Iudex diem feriatum profanum assignet. *arg. quod ad consultationem. de re jud. & reg. jur. 33. qui tacet, consentire videtur*, si neque tacitè, neque expressè renunciatum sit, acta non valent, per *h. t.*

Digitized by Google

TITVLVS X.

DE ORDINE COGNITIONVM.

In Rubricam.

NOta I. hunc titulum, de quo etiam habetur *2. q. 2. & 3. q. 1.* non esse superfluum. Etsi enim supra *tit. 6. De mutuis petitionibus.* videatur tractari hæc ipsa materia de ordine cognitionum, tamen id fit solùm incidenter, principaliter autem solùm agitur, an reus possit conuenire actorem, & coram quo judice? Deinde ibi solùm agitur de ordine conuentionis, & reconuentionis, hîc autem de ordine cognitionis quarumcunque quæstionum, quæ Judici in aliquâ causâ proponuntur.

Nota II. Vniuersim has tradi posse regulas. 1. *Quotiescunque vna causa pendet ex alia, primò cognosci, & pronunciari debet super causâ, à qua altera dependet,* siue ab eodem, siue à diuersis, siue agendo, siue excipiendo proponatur, *l. Si quis. ff. De agnosc. & alend. lib. §. 8. 9. l. Fundum, l. Sed si. l. Fundi. ff. De except. & præscript. l. 1. §. 1 ff. de rei vindic.* 2. *Si neutra pendet ab alterâ, neque alteri præjudicet, & vtraque sit principalis, priùs proposita, priùs est tractanda*, si tamen ambæ sint criminales, videtur priùs tractanda major. 3. *Si vna sit ciuilis, altera criminalis. l. penult. & vlt. C. de ord. judic. & l. 26. C. ad legem Juliam de adult. arbitrio Judicis relinquitur, quænam præcedere, aut sequi debeat*; nisi ciuilis præjudicet criminali, vel è contra, tum enim præjudicialis præcedere debet, & altera sequi, juxta *reg. 1.* 4. *Si vna sit principalis, altera incidens, & hæc impediat cognitionem illius, priùs tractari debet causa incidens juxta reg. 1.* Secus, res erit in arbitrio Judicis: Causa tamen criminalis principaliter intentata excludit ciuilem incidentem juxta *Farin. de variis crim. q. 100. n. 61. & seq.*

Cap. I. Intelleximus.

Clemens III. Alatrino Episcopo.

S V M M A.

Cùm quædam mulier aliquem peteret, seu vendicaret in maritum testibus adhibitis; is verò exceptionem consanguinitatis objiceret, Pontifex respondet, cùm exceptione probatâ quæstio principalis perimatur, ante esse cognoscendum de ipsâ, quàm ad definitionis articulum procedatur, ideóque jubet virum ab impetitione mulieris absolui.

E X E G E S I S.

Cùm exceptione probatâ.) Ex regulis ad rubricam propositis facilè intelligitur Casus h.c. Cùm enim mulier ista virum suum sibi vendicaret, siue tanquam maritum adjudicari postularet, voluit Pontifex exceptionem consanguinitatis intra gradum vtique prohibitum, quam vir opponebat, priùs examinari. Hinc enim pendebat valor matrimonii, quod nullum erat, si vir in prætenso consanguinitatis gradu feminæ conjunctus deprehenderetur; hâc itaque exceptione probatâ, perimebatur (idest elidebatur) principalis intentio, & petitio mulieris.

Non est tamen necesse, vt super exceptione Judex sententiam expressè ferat, sed sufficit, quòd pronunciet super principali, reum non esse maritum, eúmque absoluat per *h. t.* facit *l. 1. C. De ord. judic.* vbi dicitur *ad officium ejus, qui de hæreditate cognoscit, pertinere etiam quæstionem incidentem, de statu, & ingenuitate, etsi judex de hoc principaliter aliàs non posset cognoscere.* Ratio est, quia ejusmodi quæstio solùm proponitur, in quantum concernit causam principalem, ipsámque perimit, ideóque sufficit super ipsâ pronunciari, etsi simul tacitè, & per accidens pronuntietur de exceptione, vt not. *Valens. hic. n. 3.* Quod verum est in causis secularibus, si verò exceptio siue causa incidens sit Ecclesiastica, aut spiritualis, Judex Laicus ne quidem incidenter de eâ potest cognoscere *c. Lator. qui filii sint legitimi*, quia non debet Laicus Ecclesiastica vllo modo tractare negotia *c. Decernimus suprà de judiciis.*

Cap. II. Cùm Dilectus.

Innocentius III. Episcopo Marmariensi.

S V M M A.

Cùm Abbas de Terentino, Nobilibus de Arcone litem mouisset super spoliatione castri ad Monasterium pertinentis, & Nobiles vicissim obiicerent, se per illius dolum, ac violentiam Castrum Sirati amisisse, peterêntque, illud priùs restitui, quàm Abbati responderent; Abbas replicauit, se non fuisse spoliatorem, dictum enim Castrum, ipsismet non inficiantibus ad jus & proprietatem sui Monasterij pertinere, ideóque se vt verum Dominum retentionis commodum habere debere; judicium autem restitutorium non competere, nisi contra spoliatorem: Re ad se delatâ, Pontifex respondet, distinguendum esse, vtrùm quæstio spoliationis sit obiecta in modum actionis ad petendam restitutionem? vel in modum duntaxat exceptionis ad repellendam Actoris intentionem?

tionum? Priori modo interuenire mutuas petitiones, & priùs propositum, priùs esse tractandum, sed quæstionem fuisse à Nobilibus intentatam tantùm pro posteriori modo, per modum exceptionis; ideóque se interlocutum, probationes Nobilium super exceptione spolij primitùs audiendas, eâque probatâ non cogendos ad respondendum Abbati, donec restituerentur ab ipso, non tamen spoliatione sic probatâ, per hoc esse restitutionem faciendam. Sicuti neque testi, cui, vt à testamento repellatur, per modum exceptionis crimen obijcitur, et si illud ciuiliter probatum fuerit, pœna infligitur Ordinaria, quia accusatio in ipsum non procedit, et si testimonio ipsius non credatur. Neque testes, quorum testimonium reprobatur, inter infames, quasi ex falso testimonio habentur.

EXEGESIS.

Intelligantur mutuæ petitiones.) De hoc diximus ad *c. Prudentiam, illo titulo.* Regula autem illa, quæ allegatur in textu, *qui prior appellat, prior agat*, habetur *l. Qui prior ff. De jud.*

Non est per hoc restitutio facienda) Quia ad hoc non agebatur ait *gl.* semper enim videndum est ad quid agatur, quia secundum modum agendi, formatur sententia *c. Licet de Simonia. c. Super his. & c. Qualiter, & quando. de accusat.* Nec enim potestas judicandi extenditur vltra id, quod est in libello deductum *l. Vt fundus. ff. Communi dividundo.* Isti autem Nobiles non petebant restitutionem, sed solùm Abbatis ab agendo repulsionem. Par ratio est testium, qui pro exemplo afferuntur in *s.* si scilicet crimen illis objiciatur solùm per modum exceptionis, non puniri pœnâ ordinariâ, neque haberi infames, quod intelligit *Host.* quando non periurium, sed quodcunque aliud crimen ipsis objicitur, quando verò de periurio conuincuntur, speciale est, quòd de cetero, vt infames à testimonio reijciantur. *s. Testimonium. de testibus. inf.*

Cap. III. Tuam.

Honorius III. *Ludovico Regi Francorum.*

SUMMA.

Cùm causa natalium Reginæ Cypri ad Papam (vtpote, quæ ad forum Ecclesiasticum pertinet) esset delata, is Regi Galliæ (vt habetur ex integrâ) ad quem pertinebat causa successionis, in Comitatu Campaniæ, rescripsit, quòd non terminatâ causâ natalium successionis, causam incipere, sit diversis processionibus negotium intricare, ideòque finem judicii de causâ natalium esse patienter expectandum.

EXEGESIS.

Patet hinc, quòd pendente causâ natalium coram Ecclesiastico judice, quæstio hæreditatis, siue successionis ex eâ dependens per secularem judicem inchoari non debeat. Quare cùm hæc causa de legitimitate hujus Reginæ, (cui illegitimitas objiciebatur) mota priùs esset coram judice Ecclesiastico, videlicet Papa, non debebat eâ pendente moueri causa successionis coram Iudice seculari, videlicet Rege Galliæ per dicta in *c. 1.* pertinere autem ad forum Ecclesiasticum causam Natalium, quatenus mouetur quæstio super matrimonij valore aut nullitate, manifestum est.

Cap. IV. Super.

Gregorius Nonus.

TEXTVS.

Super spoliatione conuentus, adversus restitutionem petentem, non est nisi super quæstione spoliationis si eum reconueniat, audiendus. Cùm restitutionis petitio in hoc priuilegiata noscatur, vt ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere. Quanquam ab agendo, spoliatione ab eis in modum exceptionis propositâ, repellatur.

EXEGESIS.

In modum exceptionis.) Cùm reus super spolio conuentus, possit actori opponere aliam spoliationem, siue per modum actionis, siue per modum exceptionis, vt patet ex *c. 2. Cautus esse debet*, vt benè not. *gl.* quid sibi magis expediat, vtrùm agat directè, vel excipiatur. Si magis expediat reo, possidere rem aduersarij, quàm suam recuperare, excipiat, quia probatâ exceptione non compellitur respondere, nisi priùs restituatur, adeóque manebit in possessione rei, super cujus spoliatione est conuentus. Si autem magis è re suâ est, recuperare rem suam, quâ est spoliatus, proponat spoliationem, per modum actionis, eâque probatâ restituitur, per *h. s. & c. 2. suprà.* Idémque est si petitorio agat, potest enim reus itidem proponere suam spoliationem siue per modum actionis, siue exceptionis: Si tamen conuentio, & reconuentio super diuersis rebus non fiat, sed super eâdem, videtur vtilius proponere spoliationem per modum actionis, juxta. *c. Ex conquestione, infra de restitut. spoliatorum*, quia tum restituitur ante ingressum principalis causæ, nisi adversarius ab eâ desistat.

TITVLVS XI.

DE PLVS PETITIONIBVS.

In Rubricam.

CUm frequenter contingat, vt Actor plus petat à Reo, quàm justum sit, aut ipsi debeatur, proponuntur hoc titulo quatuor modi plus petendi, & pœnæ illis statutæ.

Cap. Vnicum. Consilium.

Gregorius IX.

SVMMA.

Punitur importunitas plus petentium, si super petitione suâ in judicio persistant, ita quòd, qui petunt amplius, sine causâ, in expensis condemnentur adversario. Qui autem plus loco, ad interesse tenentur. Ei verò, à quo plus tempore petitur, induciæ duplicantur, nec respondere tenetur, nisi solutis expensis.

Quatuor autem sunt modi plus petendi, (qui clarè explicantur. *Instit. de act. §. 33. Plus autem petendi quatuor.*) *Causâ, Re, Loco, Tempore. Causâ* plus petitur, cùm aliquid in genere, vel sub alternatione debetur, & adversarius rem in specie, vel vnum præcisè petit; (vt si promisi tibi decem florenos, vel librum, tu autem petas à me 10. florenos, & nolis librum. aut si promiserim librum in genere, & tu exigas hunc, vel illum librum in specie, cùm mihi retinuerim optionem dandi hoc, vel illud.) *Re* plus petitur, si decem debeantur, & viginti petantur. *Loco* verò, cùm quis alio loco exigit solutionem, quàm conventum est. (v. g. promisi soluere Augustæ, tu petis, vt soluam Ulmæ.) *Tempore* denique cùm ante diem, vel conditionem statutam petitur solutio.

EXEGESIS.

Punitur importunitas.) Nota I. Alias pœnas jure *Institutionum de act. §. Si quis agens, & de except. §. Appellat.* item de *act. §. Tripli & §. Sed hoc, quod antea,* fuisse statutas; & quidem posteriori loco, si quis re, causa, aut loco plus petat, & reus damnum sustineat circa sportulas, actori tripli pœna decernitur. Sed cùm sportulæ in foro Ecclesiastico non præstentur. *c. 10. Cùm ab omni. de vita, & honest. Clericorum.* Statuuntur in foro Ecclesiastico hoc textu speciales pœnæ contra plus petentes. Has tamen pœnas licet effugere non tantùm, si à plus petitione ante litis contestationem desinat, vt vult *Host.* hic, sed quandocunque, ante sententiam id facit, quia textus dicit generatim, plus petentes puniri, si in petitione in judicio persistant, judicium autem durat vsque ad sententiam.

Nota II. Pœnam plus causâ petentium contineri sub pœna illorum, qui petunt amplius. Nam & hi plus petunt, quàm ipsis debeatur, certum videt licet pro incerto, vnde meritò eodem modo plectuntur sicut illi, qui petunt plus re, & vnà cum illis sub plus petentibus designantur.

TITVLVS XII.

DE CAUSA POSSESSIONIS, ET PROPRIETATIS.

In Rubricam.

CUm sæpe in jure, & judiciis occurrant causæ possessionis, & proprietatis, déque ipsis speciatim (sicut suprà generatim tit. 10. quærebatur, De ordine cognitionũ) dubitari queat, quo ordine tractari debeant, rectè hic titulus subiungitur, in quem concurrant pleraque, quæ in *ff. & C. De interdictis,* & eorum vsu proponuntur. Idem titulus habetur in *Clement.*

Cap. I. Susceptis.

Gregorius Duci Siciliæ.

TEXTUS.

Legali provisione decretum est, tam momenti, quàm proprietatis causam, sub vno, eodémque judice debere cognosci, nec contra inauditam partem aliquid posse definiri.

EXE-

EXEGESIS.

Momenti, & Proprietatis.) Nota I. Per causam *momenti* intelligi causam possessionis, quæ ideò sic dicitur, non quòd per momentum, aut parum duratura sit, vt sentit *gl.* Potest enim multo tempore durare, ex defectu probationum, vt notat *Panorm. hic n. 7.* vel aliud impedimentum intervenienss v. g. partis adversæ potentia, tempus belli &c. Dicitur ergò momentanea, non actu, sed *aptitudine*, & quia ex naturâ suâ potest momento, aut brevissimo tempore absolui, si de vi, aut spolio, invasus, aut possessione deiectus in continenti docuerit, tum enim mox restituitur & finitur judicium, cùm à sententia momentaneæ possessionis non possit appellari. *l. Vnic. C. De moment. possess. gl. hic.*

Nota II. Causam *proprietatis* vocari, in quâ principaliter agitur de rei controversæ proprietate, seu dominio, vel alio jure, distincto à jure possessionis, vel quasi possessionis, vt si quis petat sibi adiudicari rei dominium, aut contendit jus eligendi, præsentandi, vel conferendi sibi competere, vel agit ad vsumfructum, vsum, aut aliam servitutem, vel actione personali ad rem vindicandam, de his, & si quæ sint similia alia, vocatur *petitorium* rei videlicet, & proprietatis, iuxta *Marantam 4. p. Speculi. d. 7. n. 1.* Etsi enim judicium quoque possessorium possit dici petitorium, quatenus in illo petitur possessio, vsus tamen Jurisperitorum vocem hanc transtulit ad judicium proprietatis, prout sæpiùs nomen genericum, proprium fit alicui speciei. Distinguunt aliqui inter proprietatem, & dominium, sed verius est nullum esse discrimen, cùm hæc promiscuè in jure sumantur, vt *l. Qui contra. §. 1. ff. Ad legem Iuliam de vi publicâ.* & *l. Exitus. ff. De acquirendâ possess. l. Ordinarij. C. De rei vindic.*

Not. III. Etsi possessio, & proprietas, seu dominium sit eiusdem rei, sunt tamen adeò diversæ naturæ, vt proprietas nihil habeat commune cum possessione. *l. Naturaliter. §. Nihil commune. ff. De acquir. possess.* 1. Non potest esse possessor, qui Dominus non sit, & contra *d. l. Exitus.* 2. Dominium non acquiritur sine titulo. *l. Nunquam nuda. ff. De acquir. rer. dominio*, possessio verò in profanis titulum non desiderat, nisi adversùs eum, à quo possidetur. *l. Clam possidere. §. Qui ad nundinas. ff. De acquir. poss.* 3. Solo animo interdum acquiritur proprietas, *l. Cùm heredes. ff. eod.* non autem amittitur. *l. Si quis in §. 1. ff. eod.* Possessio solo animo acquiritur nunquam. *l. 3. in princ. ff. eodem.* è contra solo animo amittitur. *d. l. 3. ff. eodem.* 4. Possessio ex pluribus causis haberi potest, ib. §. *In admittenda.* Dominium non nisi ex vnâ causâ acquiritur, *l. Et an eadem. §. Actiones. ff. De except. rei judicatæ.* 5. Ex judicio proprietatis res contrahit vitium litigiosi. *l. 1. Junctâ authenticâ litigiosâ. C. De litigiosis.* non item si lis solùm moveatur de possessione. 6. Possessori non incumbit agere, neque possessione cedit, nisi alter probaverit, se esse Dominum *l. vlt. C. De rei vindic.* 7. Denique in pari causâ, etiam turpitudinis, & delicti potior est conditio possidentis, per *Reg. Juris in 6.* In pari delicto, vel causâ, potior est conditio possidentis.

Cap. II. Ad vltimum.

Cælestinus III.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm Iudices deputati super possessione, & proprietate, si de vtrâque commixtim audiant allegationes, & testes admittant, deinde audiant attestationes de possessione, & secundùm illas pronuntient, vtrùm licitè hoc fiat? respondet, cùm hoc in jure ciuili sit expressum, licitè fieri.

EXEGESIS.

In jure Ciuili expressum.) Quòd prius audiantur attestationes de possessione, & pronuntietur super illâ, habetur. *l. Ordinarij. C. De rei vindic. l. Incerti juris. C. De interdictis. l. Exitus. C. De acquir. l. Si. de vi, & possessione. ff. De jud.* Loquitur autem iste text. in hoc casu, quando judex à principio recepit probationes super vtroque. Ad quod videtur teneri, de Jure Canonico, quia secundùm illud, illa sunt connexa, & possunt, ac debent simul tractari, & definiri. *c. Cùm dilectus, & c. 3. Cùm ecclesia* infrà. ne partes cogantur ad maiores sumptus faciendos in producendis his testibus.

Sed optimè ita conciliat & sensum *cap.* aperit *Panorm. n. 3.* vbi concludendo sic distinguit. *Aut* dubitatur, quis possideat, & tunc non debet simul agi possessorio, & petitorio, quia quilibet contendit se esse possessorem, ac Dominum, & dubium est, quis sit possessor, adeóque cui incumbat onus probandi, in petitorio. Quare hoc casu debet priùs terminari possessorium, & sic loquuntur jura civilia præallegata. *Aut* quis contendit, se spoliatum, & simul cum possessorio intentat etiam petitorium, tunc procedi potest secundùm dicta Capitula, *c. Cùm ecclesia*, & *c. Cùm dilectus* infrà. vt simul terminetur tum possessorium, tum petitorium; etsi in sententiâ ferendâ priùs pronunciandum sit super possessorio. Si tamen Iudici videretur, liberum illi erit per *h. t.* vt etiam hoc casu priùs cognoscat, & pronunciet super solâ possessione, ac deinde procedat ad petitorium.

Cap. III. Cùm Ecclesia.

Innocentius III. Archiepiscopo, & Canonicis Sutrinis.

SVMMA.

Cùm Ecclesiâ Sutrinâ vacante, Canonici pastorem vnanimiter elegissent, & electionem à Papâ confirmari peterent, Clerici Conventualium Ecclesiarum eiusdem vrbis conquesti sunt, quòd cùm ipsi, ac Prædecessores ipsorum Electionibus Episcoporum consue-

consueuerint interesse, eis renitentibus, & exclusis, electio facta fuerit. Cùm verò testibus vtrinque productis, eorùmque depositionibus publicatis, Canonici, intentionem suam de electione ad se duntaxat pertinere, sufficienter dicerent probatam. Clericis Conventualibus contra asserentibus, per suos testes plenius esse probatum contrarium, & constare, quòd Electionibus trium Episcoporum (qui Ecclesiæ Sutrinæ vltimò & immediatè præfuerunt) vnà cum Canonicis interfuerint, & vocem habuerint.

Pontifex deprehendens testes Canonicorum vacillâsse, & voluisse probare negatiuam, quòd jus electionis ad Adversarios nullatenus pertineat, cùm tamen illi per testes sufficienter ostendissent, quòd trium Episcoporum electionibus interfuerint, præmissam electionem decreuit irritandam, & Clericos prædictos in quasi possessionem juris eligendi reduxit. Cùm autem in quæstione prædicta, quidquid juris vtraque pars habebat, deductum in judicium videretur; & jure ciuili sit cautum, id venire in judicium non solùm, de quo actum est, vt veniret, sed id non venire, de quo nominatim actum est, ne veniret, secundùm Canones electionem Episcoporum ad Ecclesiarum Cathedralium Canonicos regulariter pertineat; neque ex eo, quòd Clerici antedicti ter electioni interfuerint, jus eligendi propter breuitatem temporis ad præscriptionem requisiti acquirere potuerint, & actore non probante reus absoluatur, Pontifex Canonicos Cathedrales, à Clericorum Conventualium impetitionibus, perpetuo super hoc ipsis silentio imposito, duxit absoluendos.

EXEGESIS.

Clerici Conuentualium Ecclesiarum, &c.) Nota I. Quòd etiam Ecclesiæ Collegiatæ seculares possint dici *Conuentuales*, vt patet ex etymologiâ vocis, dicitur enim conuentus à conueniendo, vt *c. 2. in fi. d. 15.* simul autem conueniunt Clerici tam Religiosi, quàm Seculares, de consuetudine tamen vocari solent Ecclesiæ Religiosorum communiter Conuentuales.

Nota II. Quòd si Clerici incautè proposuerunt simul possessorium, & petitorium, vt patet ex illis verbis Pontificis: *Quoniam*, ait, *in quæstione prædictâ, quidquid juris vtraque pars in electione habebat, in judiciū deductū videbatur*, cùm tamē probationibus ad ostendendam jus suum destituerentur, quòd prius ponderare debebant, in possessorio quidem obtinuerunt, sed mox in petitorio causâ ceciderunt; Canonicis Ecclesiæ Cathedralis litem obtinentibus, ex eo argumento, quòd electio Episcopi regulariter pertineat ad Canonicos Cathedrales; Etsi verò illud jus possit præscribi per extraneos, nondum tamen interuenerat tempus ad præscriptionem necessarium, vt patet ex *text.* neque enim sufficiebat se ter electioni interfuisse, Episcopis videlicet intra tam breue tempus defunctis, quod ad præscriptionem 30. vel 40. annorum in causâ tam graui requisitam, minimè sufficeret.

Nota III. Generalem doctrinam comprehensam in summâ Capituli, quæ desumpta est ex *Panorm.* hic: Si spoliatus petitorio, & possessorio simul agens, possessionem, & spoliationem probet, sed non dominium, seu proprietatem, obtinebit quidem in possessorio, sed non in petitorio, vt Clericis hisce contigit; Solet autem in hoc casu Judex mox post possessionem, vel quasi adjudicatam, sententiam condemnatoriam ferre super petitorio, vt hic fecit Pontifex.

Non confirmari, sed infirmari.) Quæres, quare hic pronunciatum fuerit super possessione juris, ipsóque jure eligendi, cùm in libello, seu petitione vtriusque partis solùm contenderetur de electione confirmandâ, vel infirmandâ, quod videtur esse contra *c. Qualiter, & quando. de accusat.* & *c. Licet. de Simoniâ.* & fatuos esse Iudices, qui pronunciant super non positis, dicit *l. fi. C. De fidei is.* Respondet *Panorm. n. 17.* Canonicos primò quidem solùm petiisse confirmationem electionis, Clericos autem infirmationem eiusdem, quòd essent ab illâ exclusi; postea verò cùm hi jus suum probare niterentur ex pluribus actibus, ceperunt Canonici, & vicissim Clerici disputare super proprietate, & possessione, ita vt vtraque pars videretur, vt ait Pontifex producere, quidquid juris habebat ad probandam suam intentionem.

Quæ responsio probabilis quidem est, sed neque improbabile est, quod sentit *Host.* statim initio ab vtrâque parte disceptatum fuisse super possessione, & proprietate; Neque enim petiuerunt Clerici Conuentuales electionem infirmari nullâ expressâ causâ suæ petitionis, si autem expressetint tres actus possessorios electionis, in quibus jus suum fundabant, eo ipso super eiusmodi possessione, & jure pronunciari petebant.

Id venire in judicium, &c.) Regulam hanc sumptam esse ex *l. Solemus. ff. De judic.* asserit *gl.* & in additione ponitur; hanc clausulam sub aliis verbis hoc habere. Non solùm illud videtur deductum esse in judicium, quod expressum est, sed totum illud, quod non est exceptum, seu vt *gl.* habet *in casu non prohibitum*, quasi diceret Pontifex, cùm Clerici Conuentuales initio quidem proposuerint actus possessorios, Canonici autem pro tuendo jure opposuerint Regulam generalem de Episcopis regulariter per Canonicos Cathedrales eligendis, contra quam, cùm nihil solidi attulerint Clerici, censentur hoc ipso totum jus suum proposuisse, adeóque in petitorio probationibus necessariis destitutos fuisse, vt meritò Canonici Cathedrales ab illorum instantiâ absolui deberent per Reg. juris. *Actore non probante, Reus absoluitur.*

Cap.

Cap. IV. Cùm super.

Idem Canonicis de Bethlehem.

S V M M A.

Cùm super electione Bethlehemitanæ Ecclesiæ duo se gererent pro electis, Pontifex eum, qui per secularem potentiam erat spoliatus, restituendum quidem decreuit, sed quia tam possessorium, quàm petitorium deductum erat in judicium, & tam restitutionis, quàm electionis quæstione discussâ, vtraque minus Canonica appareret, (cùm Iudex, de qua re cognouerit, pronunciare debeat) vtramque dixit irritandam.

E X E G E S I S.

Restituendum decreuimus, &c.) Hoc c. intelligitur ex præcedente, cùm enim spoliatus per secularem potentiam, esset quidem restituendus probatâ possessione, sed in petitorio deficeret, (sicuti defecerunt quoque Clerici Conuentuales in Vrbe Sutrinâ) & super eo Pontifex cognouisset ex officio, tam illum, quàm alterum, cuius electio ex alio capite, quod non exprimitur, erat vitiosa, Pontifex condemnauit.

Sed quæres. Quid prosit talis restitutio? Respondet *gl.* hîc. Verb. *Restituendum.* nihil prodesse, nisi, quòd satisfiat juri actoris, dum declaratur fuisse iniquè spoliatus. Quandoque etiam potest prodesse, quoad fructus restituendos, vt spoliator restituat fructus perceptos, à tempore deiectionis vsque ad tempus litis contestatæ super proprietate, vide *Panorm. in c. Præcedens. n. 37. & hîc. n. 6.*

Cap. V. Pastoralis.

Idem Episcopo Nouiniensi.

S V M M A.

Consultus Pontifex de illo, qui spoliatus litem proprietatis ingreditur, nulla facta spoliationis mentione, sed postea nouum judicium super possessorio incohare nititur; Respondet posse talem agere possessorio super possessione recuperanda, seu adipiscenda, antequam conclusum sit in causâ proprietatis. Aliis possessoriis judiciis in suo robore permansuris. Si verò jam fuerit conclusum in causa, tum eâ non decisâ, possessorio non erit vtendum; nisi Iudex ex justa causa id viderit expedire, puta si inuasoris iniquitas est manifesta, & spoliato casus, seu malitia probandi dominium subtraxerit facultatem.

E X E G E S I S.

De recuperandâ, seu adipiscendâ possessione &c.) Nota I. Triplex est judicium possessorium, juxta *gl. v. Quod de recuperanda ab omnibus recepta.* Vnum pro *adipiscendâ* possessione, cui seruit interdictum *Quorum bonorum*, & interdictum *Quorum legatorũ*, & *Saluianum interdictum, l. 1. ff. Quorum bonorum, l. 1. ff. Quorum legatorum. l. Interdictum ff. De Saluiano interdicto.* Hoc judicium datur hæredi, qui licet eo ipso, quòd hæres est institutus, & hæreditatem adiit, efficitur Dominus hæreditatis, possessionem tamen non adipiscitur, donec eam apprehendit. Alterum judicium est pro possessione *recuperandâ*, cui seruit interdictum *unde Vi*, & *quod Clam*, de quo dicemus *tit. seq. De restitutione spoliationis.* Tertium est possessionis *retinendæ*, pro quo datur interdictum *vti possidetis*, de re immobili, & interdictum *vtrubi*, pro re mobili. *Instit. de interdictis. §. Adipiscendæ, & §. seq.* quibus interdictis vsus est, cùm aliquis turbatur in suâ possessione.

Nota II. Si aliquis ceperit agere rei vindicatione, seu super proprietate, potest eâ omissâ redire ad possessorium super acquirendâ, vel retinendâ possessione, per *h. t.* & è conuerso, de possessorio potest redire ad judicium proprietatis, vt ait *glossa*, modò in causa nondum sit conclusum, alioquin enim non licet, nisi ex justâ causâ, vt hîc decernit Pontifex. Possunt itaque simul cumulari possessorium, & petitorium, per *h. c. & c. Ecclesia.* suprà, *item c. Cùm Dilectus seq.* & *l. Cùm fundum ff. De vi, & vi armatâ.* Ratio est, quia hoc pacto minuuntur lites, & ex duabus fit, quod laborandum est. *l. Properandum. C. De jud.* & *instit. de pœna temerè litig.* Vide tamen, quæ diximus suprà. *c. 2. ad vltimum.* Habet autem id locum non solùm, quando agitur possessorio adipiscendæ, vel recuperandæ, sed etiam retinendæ respectu diversarum possessionum, vt si agam super proprietate adversùs eum, qui naturaliter possidet, & simul interdicto retinendæ adversùs eundem ratione ciuilis possessionis, quam meam esse contendo.

Dubium autem est, vtrùm quis possessorium retinendæ quoque cumulare possit cum petitorio, respectu eiusdem possessionis, videlicet naturalis. *Glossa* id negat, & rationem assignat, quia talis sibimet esset contrarius, qui enim agit super proprietate, dicit alium possidere, vt suprà *c. Examinatâ de jud.* possidenti autem non datur actio super possessione. *Instit. de action. §. Iste quoque.* Si autem simul agat interdicto *vti possidetis* pro retinendâ possessione, eo ipso fatetur se possidere. Eundem autem hominem possidere, & non possidere, sed adversarium eius, sunt vtique contraria. Atqui contrarium videtur aliis probabilius. ex *l. Naturaliter. ff. De acquir. poss.* vbi dicitur, non denegari interdictum *vti possidetis* ei, qui cœpit rem vindicare, neque enim videtur possessioni renunciâsse, qui rem vindicat. Quare, etsi dominium rei obtinere nitatur, simul potest agere, ne turbetur in possessione, sed possidere sinatur, *vti possidetis.*

Ad Argumentum respondetur, eum, qui agit petitorio, & simul possessorio retinendæ, etsi contendat, se naturaliter possidere, non adversarium, minimè tamen in petitorio fatetur, adversarium naturaliter possidere, cùm rei vindicatio detur etiam ad-

versùs illum, qui nec naturaliter, nec civiliter possidet, sed detinet tantùm, vt depositarius, & commodatarius; qui non censentur possidere depositum, vel commodatum, sed solùm detinere, cum facultate illius restituendi, *l. Officium. in fin. ff. De rei vindic.* Non igitur talis est sibimet contrarius.

Aliis possessoriis judicijs.) Varia ejusmodi judicia affert *gl.* quæ possunt sub his verbis colligi. Mihi verisimile est, intelligi ea judicia possessoria, in quibus dubium est, quis possideat, hæc enim priùs expediri debent, quàm veniatur ad petitorium, juxta ea, qua diximus suprà *c. Ad vltimum.*

Cap. VI. Cùm Dilectus.

Idem Episcopo, & Officiali S. Andreæ.

SVMMA.

Cùm super possessorio, & petitorio simul est actum, vtrumque vnâ sententiâ debet terminari. Sed licet in pronunciatione sit possessio præmittenda, in executione tamen debet proprietas praualere.

EXEGESIS.

Patent hæc satis ex dictis suprà *c. Cùm ecclesia, & c. Cùm super. praeced.* Causam autem proprietatis esse potiorem causâ possessionis, extra controuersiam est, cùm proprietas, sit radix siue fundamentum justæ possessionis.

Cap. VII. Cùm olim.

Idem Veronensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm per attestationem constitisset, ab Episcopis Vincentinis Archidiaconatum dictæ Ecclesiæ, sine reclamatione Canonicorum, duobus Archidiaconis continuè, (qui ante illum, cui in præsenti lis mouebatur, extiterant) fuisse collatum, & quia Canonici non debuerunt recusare Iudices, quibus de vtriusque partis Procuratorum assensu causa delegata erat, Pontifex Archidiaconatum ei, cui Episcopus contulit, per sententiam definitiuam adjudicauit: Reseruatâ tamen Canonicis quæstione proprietatis super collatione Archidiaconatûs aduersùs Episcopum Vincentinum, cùm res inter alios acta, non debeat eis præjudicium generare.

EXEGESIS.

Episcopis Vincentinis.) Nota I. Quia Episcopus Vincentinus erat in possessione eligendi Archidiaconum, seu conferendi Archidiaconatum, ideò eundem fuisse illi adjudicatum, cui Episcopus contulit. Quando enim quæritur de validitate electionis, aut collationis, non attenditur, apud quem sit possessio, per *h. t.* & *c. Querelam. de elect.* Sicut enim ait *Panorm. hic n. 4.* Fructus sequuntur possessorem, ita & electio, cùm sit quasi fructus juris eligendi, vt not. *Innoc. c. Consultationibus. de jure Patron. & c. in literis. de rest. spol.* Debet autem possessio esse bonæ fidei, neque enim aliàs valet electio, aut collatio, sicut neque possessio malæ fidei prodest, vt quis fructus faciat suos, per eund. *Innoc.* in *d. c. In literis,* & in *c. 2. De in integ. rest.* fuisse autem Episcopum Vincentinum in bonâ fide, argumento est, quòd sine reclamatione Capituli Archidiaconatum contulit.

Nota II. Possessionem conferendi aut eligendi, probari per actum collationis, aut electionis spontè, & liberè factum, cum effectu, si vid. is, cui beneficium confertur, aut qui eligitur, re ipsa beneficium, aut dignitatem consequitur, prout consecutus est iste Archidiaconus.

Procuratorum assensu.) Videtur factum procuratorum non debuisse præjudicare Canonicis per *l. Et eleganter. §. pen. de dolo.* Resp. I. non nocere factum Procuratoris Domino, si dolum commisit, secus si per negligentiam deliquerit, imputandum est ei, qui talem constituit, vt ait *Panorm. n. 8.* Quem vide plenè de hoc in *c. 1. Vt lite non contestatâ.* Resp. II. cum eodem ibidem. Si procurator non excesserit mandatū, & tamen Dominus læsus fuerit, posse illum restitui in integrum, si causa fuerit grauis. Etsi verò alicui ex textu videri possit, litem non fuisse contestatam, ante testium receptionem, quia Canonici Iudices recusârunt, adeóque processum fuisse nullum, testatur tamen *gl.* ex antiquâ, litem fuisse contestatam in præsentiâ Papæ, & postea de ejus consensu fuisse electos judices, idem confirmat. *Innoc. ex registro ep.*

Res inter alios acta.) Inter Episcopum videlicet, & Archidiaconum, nam collatio Archidiaconatûs facta huic ab Episcopo, & ejusdem acceptatio non poterat præjudicare juri Canonicorum, si quod habebant, etsi collatio duplici exemplo comprobata esset valida, quia ostendit Episcopum esse in possessione juris conferendi, ideóque Pontifex super personâ hujus Archidiaconi Canonicis imposuit perpetuum silentium, reseruatâ tamen illis quæstione proprietatis, si in futurum contra Episcopum illam mouere vellent.

Cap. VIII. In Causâ.

Honorius III. *Abbati S. Cypriani, & S. Mariæ nouæ de Venetiis.*

SVMMA.

Cùm inter Patriarcham Grandensem, & abbatem S. Georgii de Venetiis lis verteretur super abbatis subjectione, eámque Patriarcha probaret inde, quòd inter alia Abbas in Synodo comparens,

Digitized by Google

parens, 50. solidos per plures annos sibi soluisset, quos petebat in signum subjectionis, causam quidem Patriarcha Pontifex abjudicauit, sed non ademit potestatem alio jure experiendi.

EXEGESIS.

Patriarcham Grandensem.) Hic casus intelligitur ex præcedentibus *ce.* Nam cùm, vt bene illum format. *gl. vtraque pars intentâsset simul possessorium, & petitorium, deducendo in judicium, quidquid juris habere se putabant, cùmque Patriarcha probâsset, se possedisse, & percepisse prædicta, ac quereretur se spoliatum, restituit quidem illum Pontifex, sed visis priuilegiis Prædecessorum suorum, quæ Abbas in petitorio produxit, pronuntiauit Monasterium liberum absoluendo à subjectione, & præstatione 50. solidorum, quia patriarcha non probauit tanti temporis possessionem, quantum necessarium erat ad præscribendum contra priuilegia.* Per hoc tamen non prohibuit Pontifex, quin alio titulo posset experiri jus suum.

Qui enim rem petit ex vnâ causâ, præsertim in actione personali, si succumbat, non obstat exceptio rei judicatæ, si eandem rem petat ex aliâ causâ. *l. Cùm quæratur, & l. An eandem §. actiones. ff. de except. rei jud.* ideòque est in rei vendic. *l. Si mater §. eandem ff. eodem.* & in possessorio *c. Inter Dilectos. de donat. & l. Possideri ff. De acquir possess.*

IDEM TITVLVS DE CAVSA POSSESSIONIS ET PROPRIETATIS IN CLEMENT.

Cap. Vnicum. Causa.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

SVMMA.

Causâ beneficiali per appellationem ad sedem Apostolicam legitimè deuolutâ, tam appellanti, quàm appellato licet non solùm petitorium, sed etiam possessorium intentare & in spoliantis odium ante causæ conclusionem, suspenso vtrinque petitorio, procedere in possessorio.

EXEGESIS.

Suspendere petitorium) Suprà *c. 3. Pastoralis.* hoc ipsum conceditur, vt videlicet suspenso petitorio, procedatur in possessorio. Vbi notando II. allegauimus *gl.* quæ dicit, id etiam licere ex conuerso, redire videlicet à petitorio ad possessorium, de quo textus nihil dicit. *Panorm.* in *c. Pastoralis. n. 17.* aduertit petitorium non esse tam priuilegiatũ, quàm possessorium, ideòque non malè distinguit, si videlicet quis cumulativè petitorium, & possessorium proponat, & vtramque velit persequi, licet vicissim ab vno redire ad alterum, prout res postulat. Secus si velit suspenso possessorio, solum petitorium, quod modò non proposuerat, persequi.

TITVLVS XIII.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

In Rubricam.

Notâ hunc titulum commodè sequi post titulum de causâ possessionis, & proprietatis, quia sicut ibi dictum est de ordine tum possessorii, tum petitorii, ita hîc præcipua species possessorii, videlicet recuperandæ, quod datur contra grauissimum & frequentissimum facinus spoliationis; ideòque restitutio spoliati ante omnia multis seuerisque legibus tam Canonicis, quàm Ciuilibus sancita est, vt apparet ex *h. tit.* & *l. Si quis ad se fundum C. ad l. Iuliam. de vi publicâ.* etsi sunt aliquæ exceptiones, de quibus in *c. In literis. inf.* De quâ materiâ extat quoque titulus in *6.* & tractatur. *2. q. 2. & 3. q. 1. & 2. per totum.*

Cap. I. Licet multum.

Gregorius IX. Episcopo Constantino.

SVMMA.

Cùm Philasius quidam quereretur, campum suum ab Ecclesiæ hominibus occupatum, Pontifex, etsi ante omnem conuentionem ei debuerat possessio violenter ablata restitui, quia tamen ejusdem Ecclesiæ Diaconus Philasio consentiente, se obtulit ad probandum, dictum campum ad Ecclesiam pertinere, veritatem inquiri, & si hoc probatum fuerit, actori silentium imponi, secus, rem ablatam restitui jubet.

EXEGESIS.

Nota I. tria extare in jure remedia possessionis recuperandæ. I. habetur *l. 1. ff. De vi, & vi armatâ.* Cujus prima verba sunt. *Vnde tu vi illum dejecisti.* Ideòque communiter appellari consueuit interdictum *vnde vi.* Cujus summa est, vt per vim dejectus possessione, restituatur. Quod idem ferè habent prima verba. *l. 1 ff. Quod vi, aut clam*; Sic enim incipit, *Quod vi, aut clam factum est*, quâ de re agitur, id cùm experiendi potestas est, restituas. Ei scil. qui vel vi simpliciter, vel vi armatâ dejectus est possessione rerum immobilium, vt fundi, vel ædium.

Vel quasi possessione jurium, quæ licèt sint incorporalia, & dicuntur *quasi possideri*, & ipsa hic sub nomine rerum immobilium comprehenduntur, vt servitutes, reditus, beneficia, pensiones, jurisdictiones, & similia; ideóque si quis vi prohibetur vti servitute, vel jurisdictione, datur illi hoc ipsum interdictum: *Vnde vi.* per *c. Olim inter.* & *c. Pisanis. inf. h. t.* similiter si quis beneficio Ecclesiastico priuetur *c. 2. 5. 7.* infra *eodem.* Ratione autem rerum mobilium ereptarum non competit interdictum aliquod possessorium recuperandæ, sed actio *vi bonorum raptorum, vel furti, vel ad exhibendum. d. l. §. & generaliter, §. illud.* nisi res ejusmodi fuerit in fundo, vel ædibus, quibus quis spoliatus est.

II. Remedium recuperandæ introduxit *Innoc. Papa c. Sæpè contingit pen. h. t.* Quod est simile interdicto: *Vnde vi,* & complet, quod in illo deficit. Competebat enim duntaxat adversùs eum qui per se, vel alium dejecit vel deijci mandauit, vel dejectionem ratam habuit, aut accedere prohibuit, non verò aduersùs alios spolii possessores aut detentores. *c. Cùm ad sedem inf.* nec quidem aduersùs hæredem, aut successorem vniversalem (nisi quòd, quatenus ad eos peruenit, competat actio *in factum, d. l. 1. §. vlt.*) Nec in singularem successorem, juxta *Marant. 4. p. dist. 7. n. 26.* nequidem, quatenus ad eum peruenit, siue justo titulo, & bonâ fide, seu absque titulo & malâ fide spoliatus possideat, quod durum est, ideóque Pontifex in *d. c.* prouidit remedium recuperandæ aduersùs quemlibet possessorem, spoliationis conscium siue immediatè à spoliatore, siue mediatè etiam à possessore bonæ fidei intermedio spolium acceperit. Natura hujus remedii plenè intelligitur ex ipso. *c. Sæpè contingit.*

III. Remedium appellatur *redintegrandæ* ex *c. Redintegranda. 3. q. 1.* quod ceteris est plenius, atque vtilius, ac cum aliis concurrit, & est in frequentissimo vsu, datur enim cuiuis, siue Clerico, aut Ecclesiæ, siue Laico, etiam Colono, & inquilino, qui de re aliquâ seu mobili, seu immobili vi deiectus est, vel quouis modo sine justâ causâ spoliatus, sine vllâ temporis præfinitione, aduersùs quemlibet possessorem etiam bonæ fidei, siue cum vitio, siue absque vitio, cum titulo, siue sine titulo ad ipsum peruenerit. Datur enim hoc remedium in rem ipsam, sicut & actio, *quod metûs causâ.* Etsi verò dictus Canon separatum sit latus de Episcopis, vsus tamen & paritas rationis extendit ad omnes spoliatos.

Et illud *c.* Joannis Papæ ad Zachariam Episcopum. *Redintegranda*, ait, *sunt omnia eiectis, vel expoliatis Episcopis, &c. præsentialiter ordinatione Pontificum, & in eo loco* (alia lectio habet & in eorum, vnde abscesserunt potestatem) *reuocanda, quâcunque conditione temporis, aut captiuitate, aut dolo maiorum, aut per quascunque injustas causas, res Ecclesiæ vel proprias, aut substantias suas perdidisse noscuntur ante accusationem, &c.* Ex quibus verbis clarè apparet huius remedii plenitudo, & differentia, de quo vide *Marant. 4. p. dist. 7. n. 52.* eius plenior intelligentia patebit ex toto hoc titulo.

Consentiente illo, &c.) Hinc apparet spoliatum posse renuntiare priuilegio restitutionis ante omnia faciendæ, prout renuntiauit iste Philasius consentiens, vt Diaconus Ecclesiæ, cum quâ habebat controuersiam, ageret super jure proprietatis Ecclesiæ. Neque Iudex debet supplere ex officio, aut reconuentionem impedire, nisi immineat periculum animæ, quo casu potest, imò debet, etiam non petenti restitutionem facere, vt si conjunx spoliatus, vel desertus à conjuge probet spoliationem, aut injustam desertionem, debet ei restituere conjugem, *l. Non petenti.* si de huius, vel illius, aut vtriusque incontinentiâ sit periculum, vt in *c. 2. & c. Ex parte. de Conuers. Coniugat.*

Cap. II. Solicitè.

Alexander III. Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex solicitè inquiri, vtrum H. Clericus, qui causam suam ad Sedem Apostolicam detulit, fuerit spoliatus eo tempore, quo beneficio renunciauit, & si id deprehendatur, vetat alterius partis testes de juramento, & renunciatione admitti, è contra testes Clerici violentiam spoliationem probare intendentis, recipi.

EXEGESIS.

Curet perquirere.) Quæres, quare Papa mandat inquiri, quo tempore fuerit iste spoliatus, cùm spoliatus ante omnem contentionem, & inquisitionem sit restituendus per *c.* præcedens, & *c. In literis,* item *c. Cùm quis. inf.* Resp. cum distinctione, si enim iste renunciauerit juri suo, antequam possessionem apprehendit, à quâ fuit deiectus, vel ad eam non admissus, non potuit prætendere spoliationem, quia, vt docent *Innoc.* & *Andr.* hîc, per renunciationem spontaneè factam perdit dominium, & possessionem, pro quo facit. *l. Si quis vi. §. Differentia. ff. De acquir. possessione.* ideóque non potest agere possessorio, *c. Consultationibus. de officio Deleg.* Et hoc *Panorm. n. 6.* bene monet intelligendum, quando statim post renunciationem fuit deiectus, vel non admissus.

Si autem post renunciationem quis possessionem retinuerit, vel eam apprehenderit, & fuerit inde deiectus, tunc potest agere possessorio, nec obstat exceptio renunciationis, juxta *Innoc.* & sequitur *Rota decis. 151.* aliàs *113.* Vbi tamen rursùs distinguendum est. *Vel* enim iste possessioni incumbens post renunciationē in continenti inde eijcitur, vel non admittitur, & non potest dicere, se spoliatum, sicut ille non potest agere interdicto *Vnde vi*, qui vi incepit possidere, & in continenti fuit spoliatus, vt in *c. 1. Olim. inf & l. 3. §. cum igitur ff. De vi, & vi arm.* Vel post renunciationem incumbens possessioni non in continenti, sed ex intervallo fuit spoliatus, & potest agere super spoliatione, quia etiam ille, qui cepit possidere, non potest ex interuallo repelli, aliàs habet actionem ex interdicto,

ctio, *unde vi, vt in d. c. olim & d. §. Cùm igitur.* Atque hæc causa est, cur Pontifex jussit inquiri, quando iste Clericus fuerit spoliatus.

Quia non est verisimile.) Contra hanc præsumptionem, quòd quis post spoliationem sponte juri suo non renunciauit, non admittuntur testes, non tantùm ex vi præsumptionis, sed potiùs ex materiâ spoliationis, & in odium illius, quia eam intentans non est reconueniendus, nisi de aliâ spoliatione conueniretur, vel ei oijceretur in modum exceptionis, juxta. *c. Super spoliatione* suprà. *De ordine Cognit.*

Cap. III. Acceptâ.

Idem.

SVMMA.

Cùm P. Clericus quereretur, se violenter fuisse Ecclesiâ spoliatum, & aduersarius responderet, dictum Clericum sponte coram Archiepiscopo Eboracensi Sedis Apostolicæ legato prædictam Ecclesiam abjuràsse. Mandat Pontifex, si P. nullo metu, vel vi, sed sponte Ecclesiam abjurauerit, ei super hoc perpetuum silentium imponi.

TEXTVS.

Si vobis constiterit.) Videtur hæc Decretalis contraria priori, ibi enim non admittitur exceptio renunciationis contra spoliatum beneficio, hic autem admittitur. *Panorm.* post multam disceptationẽ de pluribus DD. solutionibus, videtur probabiliter distinguere *n. 10.* Videl. exceptionẽ renunciationis, etiam post spoliationem admitti contra spoliatum, si renunciatio fuerit factâ in manibus sui Superioris, quia præsumitur spontanea, arg. *l. Non est verisimile. ff. Quod metûs causâ.* Constat enim ex tali renunciatione apertè illum amisisse jus proprietatis per illam, non debet ergò beneficium illi restitui. Secus est, quando renunciatio fit in manibus non Superioris, quia tunc non perditur jus beneficij, imò talis renunciatio non tenet iuxta ea, quæ notant DD. *c. Quod in dubiis. de renunciatione.* Priùs igitur Capitulum procedit in isto casu, illud autem in priori, vnde nulla est repugnantia.

Cap. IV. Auditâ querelâ.

Idem Vigoriensi Episcopo, & Eliensi Archidiacono.

SVMMA.

Clericus H. Clericum T. super Ecclesiâ Pelensi indebitè molestabat, Pontifex igitur mandauit, vt si constaret, prædictum H. habere aliam Ecclesiam, vel Ecclesiæ Pelensi renunciàsse cum juramento, ei silentium imponeretur; Quod vtrumque cùm Delegatis Papæ constitisset, ei prohibuerunt, ne dictum T. de cætero molestaret. Licet autem H. per Nuntium suum alias literas impetràsset, quibus cauebatur, ne procedatur secundùm literas priores Clerici T. postquam Nuntius iter Romam arripuerit: Respondet tamen Pontifex, mentis suæ non fuisse, vt reuocaretur sententia lata vigore literarum priorum, sed solùm, si quid præsumptione, aut vi immutatum fuisset. Ideóque mandat, vt sententiam latam antè posteriorum literarum receptionem nullatenus reuocent, si verò post receptionem earundem literarum sententiam tulerint, secundùm tenorem, ipsarum appellatione postpositâ, procedant.

EXEGESIS.

Ante posteriorum literarum receptionem.) Hoc *cap.* parùm facit ad restitutionem spoliatorum, etsi enim initio Clericus H. egerit possessorio recuperandæ Ecclesiæ, quâ dicebat se spoliatum, & Clericus T. contrà conaretur dictam Ecclesiam retinere; Potissima tamen controuersia ea erat, an propter posteriores literas à Clerico H. impetratas, reuocatæ censeri deberent priores, secundùm quas sententia lata erat pro Clerico T. quod spectat ad materiam de rescriptis.

Quâ in re breuiter & bene concludit *Panorm. hîc n. 16.* Quòd aut fuit processum ad sententiam, seu ad aliquem actum judicialem, ante datam secundarum literarum, & tunc acta post missionem Nuntij non debent reuocari; aut fuit processum ad sententiam, seu alium actum, post datam secundarum literarum, adeóque post reuocationem priorum Iudicum. (Priores enim Iudices erant Episcopus, vt dicitur in hoc titulo, & Archidiaconus Heliensis, posteriores autem Episcopus Vigoriensis cum eodem Archidiacono) & debet rursus distingui. Quia aut post receptionem secundarum literarum processum fuit, & debet reuocari, aut ante, & non reuocatur. Quia non censentur Iudices primi reuocati cum effectu, nisi à tempore præsentationis secundarum literarum.

Imò neque præsentatio sufficit, si literæ non dirigantur ad eundem, sed ad diuersos, vt in proposito, quia tunc apparet, quòd insinuentur primis, alioquin censentur esse in probabili ignorantiâ, arg. *h. t.* & eorum quæ notantur in *c. Pastoralis, & c. Cùm contingat. de rescriptis.*

Cap. V. In literis.

Idem Brixiensi Episcopo.

TEXTVS.

Cùm quis dicit, se possessione violenter eiectum, & Adversarius dicit, eum non fuisse Canonicè institutum. Respondet Pontifex priùs de violentâ eiectione quàm de Canonicâ institutione agendum esse, quia

quia etiam prædo est secundùm rigorem juris restituendus.

EXEGESIS.

Violenter eiectum &c.) Nota I. Violenter eiectum, seu spoliatum dici, qui est cuiuscunque rei immobilis, siue mobilis, corporalis, seu incorporalis possessione deiectus. Debet autem quis duo probare, si agat interdicto *Vnde Vi.* 1. Se possedisse tempore spoliationis, & quidem habuisse possessionem propriè dictam, non autem nudam detentionem, qualem habet depositarius, vel commodatarius. *c. Ex parte M. & ibi gl. h. t.* 2. Se de possessione fuisse eiectum, & quidem ab actore, vel alio eius nomine, vel saltem eum spoliationem ab alio factam ratam habuisse.

Si autem agere velit remedio *recuperandæ* per *c. Sæpè contingit. h. t.* Sufficit probare, se possedisse, ac spoliatum fuisse, & possessorem conscium esse spoliationis factæ. Quod postremum non videtur necessarium in remedio. *3. ex d. c. Redintegrandæ.* Sufficit enim tum probare, rem aliquando à se possessam, eàque se spoliatum, siue possessor modernus conscius sit, siue non; est enim actio in rem ipsam, vt patet ex dictis in *c. 1. De remediis possessoriis.*

Priùs de violentâ eiectione &c.) Nota II. Etsi spoliatus ante omnia regulariter sit restituendus, non obstantibus exceptionibus dominij, siue proprietatis, renunciationis, nisi ipse consentiat, per *c. 1.* & *l. Si quis ad se fundum. C. Ad l. Iuliam. de vi, & vi armatâ.* Attamen hæc regula quasdam limitationes habet.

1. Si opponatur exceptio concludens inhabilitatem personæ ad agendum, videlicet excommunicationis. *c. Ex insinuatione. de Procurator.* præsertim si tempore collationis, & captæ possessionis fuerit excommunicatus, iuxta *Rot. decis. 5. de sent. excommunic. in antiq.*

2. Si spoliato objiciatur manifestus, seu notorius defectus proprietatis ac possessionis. *c. Acceptâ. suprà. c. 2. Olim. inf. h. t.* Vt si constet aliquem ante spoliationem renuntiâsse beneficio, vide dicta in *c. Solicitè.* vel si Laici se beneficiis, aut Sacerdotes vxoribus spoliatos querantur, quia nec Laici spiritualia possunt possidere, *c. Causa. de præscript.* nec Sacerdotes vxores habere.

3. Obstat exceptio inopiæ, quæ etsi non excuset à restitutione immobilium, differt tamen restitutionem fructuum, aliorúmque commodorum perceptorum. *d. c. 2. Olim. inf.*

4. Cùm actori per modum exceptionis, alia spoliatio opponitur. *c. fin. de ord. cognit. & c. Super.*

5. Si spoliator sit legitimè abiens non per dolum, aut contumaciam, *c. Consultationibus. de officio Delegati.*

6. Si sola juris pręsumptio, cōtra spoliatū pro spoliatore militet, impedit restitutionē; vt si quis petat sibi restitui decimas, quas in alienâ Parochiâ possederit, præsumuntur enim jure communi ad eandem Ecclesiam pertinere *c. Cùm olim. de præsumpt. c. Dudum. de decimis*, nisi aliud ostensum fuerit, quia regulariter, quando jus commune fuit contra actorem pro re, debet justificari possessio. *c. fin. hoc titulo in 6.*

7. Denique. Neque tunc spoliatus est ante omnia restituendus, si immineret periculum animæ, vel scandalum; vt si vxor petat sibi restitui maritum, ille autem excipiat de consanguinitate, periculum enim est fornicationis, si fortè consanguinitas subsit, quæ si non subesse deprehenditur, statim jubetur redire ad vxorem, nisi excipiatur consortium thori, de quo diximus. *c. Literas.* infrà. Sunt plures alij casus, nos adnotauimus præcipuos.

Prædo est secundum rigorem juris restituendus.) *l. 1. §. qui à me. ff. De vi, & vi armata.* nisi sit talis prædo cujus vitæ nemo parcere debet. *l. 1. C. Quando lib. vn. si vi se vind.* Vt sunt publici latrones, incendiarij; Vel nisi in continenti prædo deijciatur. *c. 2. Olim. infrà.* Neque obstat prædoni exceptio proprietatis, seu dominij, quia etsi in petitorio ideò repellatur, vt notat *gl.* hîc, auditur tamen in possessorio, cùm possessionis saltem per jura sit capax in odium spoliationis, & violentiæ, neque legitimis Dominis ex interuallo permissæ.

Cap. VI. Idem.

Idem Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Si agenti possessorio recuperandæ, interdicto: Vnde vi, vel quod vi, aut Clam, objiciatur crimen, objectio admitti non debet, neque principalis causæ executio retardari, quia ante restitutionem eum criminaliter accusare non potest, cum præsumatur ejus esse inimicus.

EXEGESIS.

Obstat igitur spoliato in hoc capitulo præsumptio juris, quæ militat contra suspectos de inimicitia, de quo *3. q. 1.* & *2.* per totum. Quin etiam jure ciuili separata est causa criminis à causa possessionis, *l. Si maritus. in fin. C. De donat. inter virum & vxorem.* Nisi cum spoliato exceptio spoliationis alterius objicitur, de quo *c. præced. verb. priùs de violentâ spoliatione.*

Cap. VII. Conquerente.

Idem Cantuariensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus Cantuariensis Clericum quendam ecclesiâ suâ sine judicio spoliâsset, rescribit Pontifex, non debere Clericos sine manifestâ causâ, & rationabili, suis beneficiis spoliari, & mandat, si ita sit, prædicto Clerico Ecclesiam cum fructibus perceptis restitui. Si autem restitutione factâ

factâ Episcopus contra illum aliquid proponere velit, id coram Exonensi Episcopo, tanquam Delegato Apostolico ordine judicario experiatur.

EXEGESIS.

Sine manifestâ causâ, & rationabili.) Spoliatus non solùm is intelligitur, qui à priuato quocunque, sed etiam ille, quem Iudex juris ordine prætermisso, beneficio vel aliis rebus carere coëgit, vti fecit iste Episcopus, Clericum hunc causâ non cognitâ extrajudicialiter priuando. Si verò Iudex processerit judicialiter, & sententia allegetur injusta, aut nulla, ob injustam causam vel violatum juris ordinem, tunc spoliatus debet probare, nisi appellauerit, quia semper præsumitur pro Iudice, quando procedit in figurâ judicij, & non fuit appellatum. *c. Quoniam contra. de appellat.* & *c. Cùm in jure. de off. deleg.*

Cum redditibus inde perceptis.) Restituere videlicet debet spoliator rem cum omni causâ, id est cum omnibus illis, quorum causâ spoliatus restitutionem petit, aut petere potest, sub quibus comprehenduntur, omnes prouentus, quos spoliator percepit, à die, quo vi actorem deiecit. Aequum enim est, vt spoliatus tantum consequatur, quanti eius interest. Et ideò quæcunque habiturus erat, si non fuisset spoliatus, ei restitui debent, vel illa ipsa, vel saltem eorum æstimatio. *L. 1. §. Cùm qui. §. Non solùm. §. Quod autem. ff. De vi, & vi armatâ. l. Qui restituere. ff. De rei vindic.* Quod idem, si non expressè, certè implicitè, & æquivalenter statuitur quoque in *c. Grauis. inf. illis verbis: non tantùm fructus à nouo, & violento possessore perceptos, sed quos, (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi jussit eidem.*

Cap. VIII. Ex transmissa.

Idem.

SVMMA.

Mulier legitimè desponsata, & à viro cognita, illi viro restitui debet cum cautione tamen, ne ipsi malum inferat. Si autem ob capitale odium mulier marito diffidat, honestæ mulieri vsque ad causæ decisionem committitur, in loco, vbi vir, vel parentes ei nullam possint vim inferre.

Hoc Capitulum intelligetur ex *c. 13. Literis, infrà.*

Cap. IX. Cùm venisset.

Idem.

SVMMA.

Cum Eboracensis Archiepiscopus Canonicis S. Trinitatis Ecclesiam quandam donâsset, & scripto confirmâsset, vt post mortem G. Clerici, qui eam tum obtinebat, vsibus eorum omnino proficeret, & interim auctoritate Archiepiscopi Clericus eis annuam solueret pensionem; ipsi Clerico mortuo sine auctoritate Archiepiscopi (vt patet ex Decretali Integrâ) possessionem ingressi sunt, & tam contra Archiepiscopum, quàm quendam Clericum, qui eos grauare nitebatur, ad Pontificem appellârunt. Qui respondit, si præfati Canonici viuente Clerico G. de prædictâ Ecclesiâ, Archiepiscopi auctoritate, annuam pensionem perceperint, non fuisse eo mortuo, Archiepiscopo licèt non requisito, vitiosè possessionem ingressos, cùm etiam is possideat, cuius nomine possidetur.

EXEGESIS.

Cùm etiam is possideat &c.) Quæres, quomodo isti Canonici acquisiuerint possessionem huius Ecclesiæ? cùm possessio non acquiratur sine animo & corpore, *c. Cum nostris. de concess. prabend.* & *l. Quemadmodum. ff. De acquir. poss.* Isti autem viuente G. Clerico, saltem corpore possessionem non apprehenderunt. Resp. Illos acquisiuisse possessionem, percipiendo primam pensionem auctoritate Episcopi, à Clerico dictæ Ecclesiæ, hæc enim pensio fuit loco corporalis apprehensionis; simile est in donante, seu vendente, qui sibi retinendo vsumfructum, videtur possessionem tradidisse. *l. Quisquis. C. de donat.* Et ideò mortuo illo Clerico, in possessionem, quam per illum ceperunt, ac eousque continuârunt, non perdiderunt; perdidissent autem, si ingredi in illam per seipsos neglexissent. *l. Si eo. ff. De acquir. poss.*

Vnde benè hoc *cap.* summat *Panorm. n. 11. quòd si præcedente titulo habili ad translationem dominij* (qualis est donatio) *soluatur pensio de auctoritate titulum concedentis*, (qui in proposito fuit Archiepiscopus) *videtur translata possessio*; quod procedit, quando alius non est in possessione, per solutionem enim pensionis ignorante possessore non transfertur possessio. vide *gl.* & *Bart. in l. Qui vniuersas. ff. De acquir. poss.*

Cap. X. Ex Conquestione.

Lucius III. G. Archidiacono, & P. Archipresbytero Turonensi.

SVMMA.

Cùm miles mulierem, quam duxit, & filios ex eâ suscepit, sine judicio Ecclesiæ à se remouisset, & de accusando matrimonio super consanguinitate à Papâ literas ad judices impetrâsset, mulier priusquã citaretur, modò per se, modò per Procuratorem ante causæ ingressum, & post, virum sibi restitui postulauit, ac judicibus restitutionem negantibus, appellauit ad Papam. Qui mandauit, vt si ita esset, Iudices mulieri maritum restitui faciant, & acta post appellationem in irritum reuocent, & tum demùm matrimonij causam audiant, ac terminent.

Hoc

Hoc quoque *cap. Ex illo. c. 13. Literas.* clarum erit.

Cap. XI. Grauis.

Cælestinus III.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt quidam Archidiaconus cuidam Monasterio ablata cum integritate restituere, damna plenariè resarcire, & de iniuriis competenter satisfacere, compellatur, & Delegatis injungit, vt non tantùm fructus à nouo, & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciant.

Hoc *cap.* idem ferè est cum *c. Conquerente.* suprà. Vide ibi dicta.

Cap. XII. Olim. 1.

Innocent. III. Episcopo & Capitulo Tridonensi.

S V M M A.

Episcopus Tridonensis possessiones quasdam Humiliatis sub eâ conditione concessit, vt nomine ipsius Oratorium ibidem, & hospitale construerent, & tres solidos eidem annuatim exhiberent, à quo etiam loci Præfectus, seu Superior investituram perciperet, pro se, ac aliis fratribus obedientiam faceret manualem, Episcopo nihilominus dominium loci retinente. Dictos verò Humiliatos Magister Militiæ templi in Lombardia adeò circumuenit, vt ignorante Episcopo, & Capitulo se, & sua ipsi traderent, eâ tamen conditione, si iisdem Episcopo, & Capitulo complaceret, sine quorum assensu se nihil posse asserebant. Quâ conditione intellectâ, & quod ipsis ignorantibus, Magister militiæ templi possessionem temerè acceperit, Episcopus verò & Capitulum, ex quo id innotuit, vim vi repulerint, Pontifex Procuratorem Episcopi, & Capituli ab impetitione dicti Magistri, & restitutione possessionum, quam petebant, absoluit, simul decernens, vt Magistro satisfactionem debitam exhibeant, si in defensione juris sui modum excessissent.

E X E G E S I S.

Eâ tamen Conditione &c.) Non igitur valuit hæc traditio, quia conditio non fuit impleta, neque enim Episcopus, & Capitulum illam ratam habuerunt, imò facta est illis ignorantibus, adeóque Magister militiæ templi cum suis fratribus fuit possessor clandestinus, ideóque justè potuerunt expelli per Episcopum, qui retinuit possessionem civilem arg. *clam possidere.* §. *Qui ad nundinas. ff. De acquir. poss.* vbi meritò ponderat *Innoc. in c. 3. Olim. inf.* cùm conditionaliter illi Magistro fuerit tradita possessio, debuisse illum spontè dimittere, Episcopo consentire nolente. Ei autem, qui vi, clam, aut precario possidet, non subvenitur per interdictum *Vti possidetis*, vt ex verbis patet. *l. 1. ff. Vti possidetis.* Idem dicendum, cùm quis pro alio, seu nomine alterius simpliciter possidet, *iuxta Bald. cons. 482.* & *Menoch. de retinendâ possessione remed. 3. n. 19.* Etsi igitur Magister militiæ templi quereretur se spoliatum, non tamen fuit restituendus, quia possessio ipsius fuit clandestina, cui regula de spoliato ante omnia restituendo non suffragatur, quam causam apertè reddit Pontifex, cùm dicit: *Nullum juri Episcopi, & Capituli præjudicium fuisse irrogatum, ex eo, quod Idem Magister justitia ipsorum non inscius, ipsis ignorantibus possessionem accepit.*

Præsertim, cùm statim.) Nota I. plures esse modos amittendi possessionem, quos non malè explicat *gl.* hîc *Verb. Præjudicium. Vel* enim possideo rem aliquam per me, *vel* per alium, puta per seruum vel colonum. Si per me, licet sponte recedam modò, non animo deserendi possessionem, retineo illam, nisi scienter negligam, & veluti pro derelicto habeam. *l. Si de eo. §. 1. ff. De acquir. poss.* Si autem alter occupet possessionem, quam solo animo retineo, nihilominus possessio penes me manet, nisi ille me venientem non admittat, vel non audeam accedere ad possessionem, & suspicer me posse repelli. *l. Si id quod. §. vlt. & l. Clam possidere. §. Quòd ad nundinas. ff. De acq. poss.* Quamprimùm autem sciuero alium esse in possessione, possum illum statim, seu in continenti expellere, *per h. c. & l. Quòd meo nomine. ff. De acquir. poss. l. Idem est, §. Cùm cogitur. ff. De vi & vi armata.* Si alius est in possessione nomine meo, tunc si expellatur, aut alii tradat possessionem, statim perdo illam. *l. Possideri. §. Quod si seruus. ff. De acquir. possess.* quæ procedunt de rebus immobilibus. Si quis enim rem mobilem alterius occupet, statim amittit possessionem. *l. Si rem mobilem. ff. De acquir. possess.* Vide *Panorm. n. 10.*

Nota II. Quid sit facere *in continenti*, relinquendum esse arbitrio Iudicis, *gl. in c. 2. Significâsti.* de homicidio dicit, quòd hoc debeat facere, quantocitiùs poterit, ac sciuerit, *l. Quòd meo. §. fin. l. Clam possidere. §. Quoad nundinas. ff. de acquir. poss.* Aliqui assignant tres dies. Sed *Panorm.* & alij rectè id relinquunt arbitrio Iudicis, & boni viri. Si enim Nobilis spoliatus Castro, sex menses insumat in Colligendis amicis & militibus, vt possit prævalere, censetur in continenti rem aggredi, modò non diuertat ad alia negotia principalia.

Cap. XIII. Literas.

Idem Bituricensi Archidiacono.

S V M M A.

Non potest commodiùs hoc capitulum prolixum, & satis intricatum summari, quàm ex casu, prout illum format gl. *Cùm mulier, Guilielma nomine, peteret separari à viro, cui in quarto consanguinitatis gradu*

gradu se prætendebat esse coniunctam, & probatiõnem in continenti offerret: Vir petiit, illam sibi ante omnia restitui, quòd temerè ab illo diuertisset, è contra ex parte mulieris allegata fuit sæuitia viri, ob quam non deberet restitui, vt ex decursu Cap. patet. Archidiaconus Papam super hoc consuluit, & quæsiuit 1. Vtrùm in causâ matrimoniali restitutio sit deneganda, vel concedenda, quando opponitur gradus consanguinitatis, in quo Sedes Apostolica dispensare non potest, nec etiam consueuit, si probationes sint in continenti paratæ. 2. Vtrùm sit par ratio, si gradus, vel impedimentum dispensabile allegetur, & probationes similiter sint paratæ. Respondet Papa, esse diuersas sententias, quosdam affirmare, restitutionem esse faciendam, alios negare, alios mediam viam eligere, dicentes restitutionem aliquando esse concedendam, aliquando negandam.

I. *Sententiæ suffragari videntur, vt apparet ex* c. Ex Conquestione. suprà. *quod est Lucij tertij, qui obiectâ consanguinitate, priùs mandauit mulieri virum restitui, quàm super matrimoniali causâ cognosci. Neque ita sentientes credunt obstare periculum incestûs, quia obtentâ licet restitutione, qui consanguinitatis habet notitiam, debitum contra conscientiam nec reddere, nec exigere debet, nec sine peccato potest, perinde sicut ille, qui consanguinitatis conscius est, etsi nulla quæstio super illâ moueatur.*

II. *Sententia niti videtur* c. 1. De ordine cognit. *quod est Clementis III. jubentis, vt exceptione consanguinitatis obiectâ priùs cognoscatur de ipsâ, eò quòd exceptione probatâ perimatur causa principalis, vt ibi dictum est.*

III. *Opinio tenet, in gradibus consanguinitatis Diuinâ lege prohibitis, restitutioni aditum præcludi debere, in prohibitis autem lege duntaxat humanâ, restitutionem locum habere cum effectu, quia in his dispensari potest, non item in illis.*

Pontifex Innocentius neutram de his sententiis reprobans, id de duabus prioribus dicit, responsum Lucij Papæ pertinere ad possessorium, Clementis verò ad petitorium.

Respondet idem 2. Cùm mulier conscia consanguinitatis præsertim in gradibus Diuinâ lege prohibitis non possit viro sine peccato mortali commisceri, frustra adiudicari restitutionem spoliato, & reddi perplexum, vtrùm propter sententiam Ecclesiæ debeat reddere debitum, an propter conscientiam negare. Ideòque Consultius videri dicendum, cùm opponitur consanguinitas, maximè in gradibus Diuinâ lege prohibitis, & probationes in continenti offeruntur, in omnibus adjudicandam esse restitutionem, præterquam ad carnalem copulam (recepto ad maiorem cautelam juramento, eiusmodi oblationem non fieri malitiosè) quousque auditis probationibus causa terminetur.

Si verò non habeat probationes paratas, sed dilationes petat longiores, cùm præsumptio stet adversùs illum, ad plenam restitutionem compelli debet per Censuram, quam consortium tori viro interim negando humiliter toleret, donec probationibus discussis, & consanguinitate demonstratâ absoluatur, si verò in probatione deficiat, jurabit, quòd velit stare mandatis Ecclesiæ, idéoque ante probationes discussas eiusmodi mandatum, aut juramentum illi non imponatur.

Respondet Pontifex denique 3. si ob viri sæuitiam non possit mulieri sufficiens securitas promitti, non solùm non debere illi restitui, sed ab eo moueri, sufficienti verò securitate prouisâ, videri ante causæ cognitionem restituendam.

EXEGESIS.

Propterea melius videtur.) Non damnat Pontifex alias sententias, sed solùm indicat, quid consultius videatur in praxi, etsi in re appareat exigua differentia, imò concordari possint Decreta Lucii & Clementis cum sententia Innoc. Nam 1. Decretalis Clementis III. solùm procedit in petitorio, in quo exceptione consanguinitatis objectâ à viro, quem sibi restitui mulier petebat, Pontifex vult priùs de causâ illâ cognosci, quàm de causâ principali, ex generali principio, quòd *exceptione peremptoriâ probatâ perimatur causa principalis.* Vide dicta in illo *c. 1. De ord. cognit.* Cùm igitur dicta mulier in petitorio probationes afferret, quibus obtineret, hunc esse suum maritum, illo exceptionem peremptoriam cõsanguinitatis obiiciente, meritò jussit Pontifex, priùs de exceptione cognosci, quod fieri debere non negat *Innoc.* qui perpetuò loquitur de possessorio, in quo cùm mulier intentaret matrimonii nullitatem, obtentu consanguinitatis, vir è contra contendebat, sibi veluti spoliato, vxorem esse ante omnia restituendam. Egisse autem illam petitorio euidens est, quia non petebat sibi restitui maritum, sed ab illo separari, & pro causâ obtendebat consanguinitatem, cuius probationes habeat paratas.

2. Sed neque Lucius III. in *c. Ex Conquestione.* Innocentio contrarius est, mulieri enim agenti apud se possessorio per nuntium, quem misit, jussit virum restitui, & postmodum matrimonii causam terminari. Quæ ipsa in simili possessionis causâ mens est *Innocentii.* Viro enim petenti restitutionem, vt ex fine Capituli apparet, censet mulierem restituendam ante causæ cognitionem.

Id solùm interest, quòd Lucius periculum incestûs conscientiæ petentis restitutionem reliquerit, qui occultæ consanguinitatis conscius, sicut non potest debitum petere, aut reddere, etsi super eâ lis mota non fuerit; ita nec sine peccato potest,

etsi in foro externo illi per Ecclesiam coniunx restituatur. *Innoc.* autem diffidens humanæ fragilitati cautelam addidit duplicem.

Vna, vt si conjunx, quæ cupit separari, in continenti probationes consanguinitatis paratas afferat, alteri petenti restitutionem adjudicetur quidem restitutio quoad cohabitationem, & alia, non autem, quoad carnalem copulam, donec causa terminetur, & exigatur juramentum de oblatione non factâ malitiosè.

Alteram, si non adsint probationes in continenti paratæ, sed quærantur dilationes per sententiam; conjunx, quæ propriâ auctoritate discessit à conjuge, compellatur ad plenariam restitutionem, sine carnali copulâ vsque ad litis finem.

Quod ad 3. sententiam attinet, cuius auctor non nominatur, apertè ab eâ dissentit *Innoc.* neque enim distinguit inter gradus Diuinâ aut humanâ lege prohibitos, sed in vtràque putat idem obseruandum esse, etsi maior sit ratio, cur id flat in gradibus Diuinâ lege prohibitis, ideòque præsertim & maximè in his censet cautelam adhibendam. Postremam autem sententiam absolutè tenet, in gradibus humanâ lege prohibitis, restitutionem conjugi agenti possessorio, esse adjudicandam; ideò quòd Ecclesia eo ipso videatur dispensâsse, aut dispensare, aut certè esse dispensatura, si opus sit; quod donec fiat, nihilominus incumbet conscientiæ impetrantis restitutionem, abstinere à consortio thori. Illud verò huius sententiæ peculiare est, quòd in gradibus Diuino jure prohibitis absolutè negat restitutionem faciendam, maioris videlicet securitatis causâ, cùm in illis non possit dispensari.

4. Obserua, cùm Pontifex nulli ex his sententiis velit præiudicium generari, sed suam duntaxat proponat, tanquam securiorem, liberum esse judici, si secundùm aliquem velit pronuntiare, etsi in reipsâ non sit magnum discrimen, vt apparet.

Omnes quoque in eo conueniunt, si propter viri sæuitiam non possit sufficienter caueri securitati mulieris, non esse illam restituendam, aut cautelam adhibendam, quæ præscribitur in *c. Transmissa. suprà*, quod est Alexandri III. decernentis itidem restitutionem viro vxorem sibi legitimè desponsatam, & ab eo cognitam repetenti. Etsi nulla ibi fiat mentio consanguinitatis, sed videtur mulier propter sæuitiam duntaxat ab eo recessisse.

5. Denique, quod dicitur, quando adsunt probationes in continenti paratæ super consanguinitate, non esse faciendam restitutionem quoad carnalem copulam, esse speciale, & proprium matrimonio propter periculum peccati. In aliis autem causis non est, petenti restitutionem omnimodam, ea neganda, etsi pars aduersa in continenti offerat probationes paratas, nisi fortè alicubi periculum quoque peccati interueniret, vt pluribus allegatis contra alios docet. *Sanchez. l. 10. de matr. d. 12. n. 22.*

(o)

Cap. XIV. Ex parte.

Idem Vulterano Episcopo.

SVMMA.

Cùm mulier M. intra pubertatem traducta fuisset in domum cujusdam Ciuis Senensis, vt ejus filio, tum septenni, aliquando copularetur, ipsa verò post nubiles annos nollet id ratum habere, & peteret licentiam nubendi alij, pars verò aduersa peteret illam sibi restitui; Pontifex rescripsit restitutionem nequaquam faciendam, quòd per solam traductionem in domum, quam praecesserunt nec consensus, nec sponsalia, aut subsecuta sunt, nullum juris, aut possessionis commodum filius iste ciuis Senensis assecutus sit, adeòque se spoliatum malè queratur.

EXEGESIS.

Nullo juris, seu possessionis commodo.) Clarum est, vbi nullum subest jus, neque possessio, nullam peti, vel adjudicari posse restitutionem, iste autē Senensis jus in hanc mulierem habuit nullum, quia neque ex sponsalibus, neque ex consensu de præsenti; quo vtroque deficiente, neque traductio in domum, neque aliud quid sufficit. Deficiente autem matrimonij jure, deficit quoque possessio, neque enim hoc possessorium simile est aliis possessoriis de recuperandâ possessione, vt benè advertit. *gl. hic. c. Ex conquestione.* suprà *verb. ab eo cognita*, quia possessio mulieris haberi non potest sine jure fundato in consensu de futuro, vel de præsenti. Neque enim liber homo, qualis est fœmina, aut vir, alterutro modo obligati in ordine ad matrimonium possideri possunt, per *h. c. & c. Cum causa. de raptor.*

Cap. XV. Cùm ad Sedem.

Idem.

SVMMA.

Cùm inter Episcopum Cumanensem & fratres Hospitalis Hierosolymitani super Ecclesiâ & Hospitali de monte Citeno lis verteretur coram Abbate Acconensi, tanquam Delegato Papæ, & Procurator Hospitalis assereret illam de jure ad templum Hierosolymitanum spectare, quod Procurator Episcopi inficiabatur, Abbas Episcopum condemnauit ad restitutionem omnium. Etsi verò re ad Pontificem delatâ, per testes probatum esset, Episcopi nuntium Cruces Hospitalariis abstulisse, quia tamen constare non potuit, quòd Episcopus Hospitalarios spoliârit, vel spoliari mandauerit, vel spoliationem saltem ratam habuerit, respondet Pontifex interdictum, Vnde vi, *locum non habuisse, & sententiam Abbatis cassauit.*

EXE-

EXEGESIS.

Cùm factum, aut mandatum, vel ratihabitio Episcopi in hàc spoliatione non interuenerit, manifestum est, non potuisse illum condemnari per interdictum *vnde vi* (quod procurator Hospitalariorum intentabat) ex illis quæ diximus. *c. 1. not. 2.* Neque præsumitur pro sententiâ Judicis, si deprehendatur juri contraria. Potuit tamen Episcopus conueniri possessorio alio, ex *c. Sæpe contingit. inf.* vel *c. Redintegranda. 3. q. 1.*

Cap. XVI. Olim.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex Episcopum Ouetensem, qui ad restituendam partem Zamorensis Diœcesis cum perceptis fructibus condemnatus fuerat, non priùs compelli ad restitutionem fructuum, quàm ipse fuerit taliter restitutus, vt illos restituere possit.

EXEGESIS.

Res est clara ex Regula, quæ in textu allegatur. *Inanis est actio, quàm inopia debitoris excludit.* & habetur. *l. Nam is. ff. De dolo.* & qui nihil habet, quod perdat, periculo ejus nihil est. *l. Itaq. fullo. ff. De furtis, & c. Cùm tamen. de vsuris.* Apparet autē hunc quoque Episcopum fuisse Ecclesiâ suâ spoliatum, aut ejectum, ideò fortassis, quòd Zamorensem spoliaverat. Per hoc autem ad talem inopiam fuisse redactum, vt restitutio fructuum perceptorum ab illo fieri non posset, adeòque inanis quoad hoc esset actio Episcopi Zamorensis.

Cap. XVII. Olim. II.

Idem.

SVMMA.

Cùm Episcopus Parisiensis contra Abbatem, quendam ageret possessorio recuperandæ jurisdictionis Parochialis in Parochia de Monte, & alio modo possessionem probare non posset, quàm quòd quandam sententiam tulerit in populum dictæ parochiæ, propter quam populus aliquot diebus à Diuinis abstinuit: Pontifex considerans id factum ex timore, neque ideò Episcopum possessionem juris Parochialis affecutum, restitutionem ei non adjudicauit, quia non constabat fuisse spoliatum.

EXEGESIS.

Timore sententiæ suæ.) Talis timor, vt not. *gl.* non priuat possessione, quia *qui ex timore facit, jam non dicitur facere. c. Qui timorem. de reg. jur. inf.* Neque obstat, quòd regulariter ea, quæ fiunt per metum, teneant, licèt rescindantur per actionem *quod metûs causâ, juxta c. Abbas supra. l. 1. quod met. caus.* & *l. Si mulier. ff. eod.* Resp. cum *Panorm. n. 10.* hunc casum esse de exceptis, in quibus metus facit actum ipso jure nullum, *arg. l. 2. ff. De jud.* Vbi dicitur, quòd jurisdictio non prorogetur, quando metus interuenit; videtur igitur ad prorogandam, adeòque etiam acquirendam jurisdictionem requiri actus à metu liber. vide *gl. in l. Si mulier. ff. Quod met. cau.* & in *d. c. Abbas*, vbi *gl.* dicit, non tenere jurisdictionem per metum extortam, per *d. l. 2.* Idem tradit *Bart.* in *tract. de Tyranno*, qui ponitur in *l. c. Vt dig. ordo seruetur.*

Cap. XVIII. Sæpè Contingit.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Sæpè contingit, quòd spoliatus re per spoliatorem in alium translatâ, dum aduersus possessorem non subuenitur, per restitutionis beneficium commodo possessionis amisso, propter difficultatem probationum juris, proprietatis amittit effectum. Vnde non obstante juris ciuilis rigore, sancit Pontifex, vt si quis de cetero scienter rem talem receperit, cum spoliatori quasi succedat in vitium contra possessorem hujusmodi spoliato per restitutionis beneficium succuratur.

EXEGESIS.

Iuris Ciuilis rigore.) Quod remedium, possessorium ex interdicto *Vnde vi* restringit ad spoliantem aut mandantem, aut ratihabentem. vt diximus in *c. 1. not. 2.* Extendit ergo hoc *c.* Remedium *recuperandæ* aduersus quemuis possessorem, qui scienter possidet rem alienam, etsi ipse spoliator non fuerit. Bene tamen not. *gl. verb. Non subuenitur.* Secundùm Canones subueniri spoliato, tum ex officio Judicis contra quemlibet spoliatorem, *arg. c. Quia. de judiciis.* tum ex condictione ex *c. Redintegranda. 3. q. 1.*

Quasi succedat in vitium.) Rationem assignat Pontifex, eò, quod nihil intersit quoad periculum animæ inter invadere alienum & injustè definire. concordat *c. Decimæ. 16. q. 1.* Quare vitium rei ex spolio contractum sequitur omnem possessorem spoliationis conscium. *l. Vitia C. de acq. poss.*

Cap. XIX. Pisanis.

Greg. IX. Episcopo Lucanensi.

SVMMA.

Cùm ad sopiendam controuersiam inter Pisanos, ac Lucanos super quibusdam castris, & pensionibus pertinentibus ad Episcopum Lucanensem, Pontifex cuidam Subdiacono suo duo man-

dâsset I. vt possessio, quam habuit Lucana Ecclesia tempore motæ controuersiæ, restitueretur eidem. II. Vt ejusdem possessionis restitutio fieret plenè, ac liberè, sicut eam habuerat tempore suprà dicto; quorum primum ad factum, alterum verò referebatur ad modum; Subdiaconus verò modum hunc non seruâsset, vt videlicet Episcopo plenè ac liberè restituerentur pensiones notoriè ab ipso possessa, (quod fieri non poterat, nisi dimissis castris, illis enim retentis, in potestate parte Pisanorum erat, Episcopum admittere, vel repellere) Pontifex processum hujusmodi irritandum judicauit.

EXEGESIS.

Alterum verò referebatur ad modum.) Doctrina *h. c.* est, quòd mandatâ restitutione sub certo modo, necesse est non solùm in facto, sed etiam in modo parere, aliter non valet, quod agitur. Ità summat. *Io. Andr. Panorm.* verò *n. 1* sic. *Mandatum de restituenda libera possessione alicujus rei, si non possit adimpleri respectu possessionis rei, quia non constat de spoliatione, debet adimpleri respectu libertatis possidendæ, si de spoliatione libertatis constat.* Sed magis placet summa, quam subjungit; *occupans certum locum, in quo alius liberè sua jura possidebat, si per ipsius occupationem, non possit possessor sua jura liberè possidere, sicut priùs; conueniri potest occupator pro libertate possidenda, & restitutio fieri non potest, nisi dimittat locum in pristinâ libertate.*

Sed etsi hæc sit ipsissima hujus *c.* sententia, in contrarium tamen est, quòd multi Episcopi, & Ecclesiastici, imò & Laici, liberè, ac plenè possideant, ac percipiant pensiones, & redditus ex locis, quæ detinentur ab aliis principibus, aut Dominis, in quorum sanè potestate est, tales Ecclesiasticos, vel Laicos admittere, vel repellere, neque tamen ideò vel tenentur, vel jubentur dimittere castra, oppida, & loca. Quare dicendum videtur, hæc castra ante ortam controuersiam non fuisse ditionis Pisanorum, sed libera, aut certè alterius Domini. Pisanos autem fuisse suspectos, propter inueteratâ odia aduersus Lucanos, eorúmque Episcopum, ne fortè aliquando pensiones ac redditus ad ipsos pertinentes interuertant; ideóq; à Pontifice jussos castra hæc in pristinum jus, aut libertatem restituere, seu dimittere, de quo latiùs disserit, & nobiscum in substantiâ sentit. *Panorm. hic n. 13.*

IDEM TITVLVS DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM IN SEXTO.

Cap. I. Frequens.

Innoc. IV. in Conc. Lugdunensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne in ciuilibus admittatur spoliationis exceptio facta ab alio, quàm ab actore. In criminalibus autem admittitur facta à quocunq; si autem in ciuilibus ab actore, in criminalibus autem à quocunque Reus se spoliatum asserat, intra 15. dierum spatium, post diem, in quo proponitur, hæc exceptio probari debet; diutius differens condemnatur in expensis, & aliàs, si judici videbitur, punitur. In criminali autem causâ, ille spoliatus intelligitur, qui totâ suâ substantiâ, vel maiori eius parte spoliatus est. Spoliatus à tertio, si contra suum accusatorem de spoliatione excipiat, sed intra tempus à judice indultum, restitutionem non petierit, aut causam non terminauerit, non obstante spoliationis exceptione poterit accusari. Rerum priuatarum spoliatio, agenti super Ecclesiis, vel è contrario opponi non potest.

EXEGESIS.

Plerumq; perimitur causæ cognitio principalis.) Propter nimiam enim dilationem probandi eiusmodi exceptiones dilatorias, qualis est ista, & similia impedimenta, ac timorem expensarum, multi litem ac justitiam dimittunt. Quare quod hîc dicitur, *perimi causæ cognitio, de facto* intelligas ait. *gl.* non *de jure.* De jure enim exceptio non perimit causam, nisi sit peremptoria, de quo inf.

Ab Actore.) Iniquum enim videtur, reum excipere contra actorem de spoliatione factâ à tertio, cum in hoc actor non deliquerit, & ideò factum alterius ipsi non debet obesse. *l. Si quis suo. C. De inoff. testam.* & peccata suos tenent autores. *c. Quæsiuit. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. l. Sancimus. C. De pœnis.* Etsi verò hæc exceptio in ciuilibus nunquam permittatur, at in criminalibus locus ei datur, quia videlicet tum agitur de maiori rei præiudicio, si totâ substantiâ, vel maiori eius parte spoliatus sit, ita vt media se defendendi ipsi non suppetant. Ne autem omnem accusationem eludat, statuit Pontifex exceptionem spoliationis ab alio factæ, vltra tempus restitutioni persequendæ à judice indultum, prodesse non debere.

Agenti super Ecclesiasticis.) Vocantur hîc res Ecclesiasticæ, vt not. *gl.* quæ non cadunt in Laicum, vt decimæ, & alia spiritualia. *l. Hoc legatum. ff. De leg. 3.* Ratio autem huius dispositionis est, quòd agens nomine Ecclesiastico non agit suo jure, sed nomine Ecclesiæ, & vicissim agens nomine priuato, non agit jure Ecclesiæ. Vnde sicut Procurator agens nomine alieno, de jure suo non excipit, ita nec hîc fieri solet. *l. Si Procurator. ff. De doli except.* Accedit, res Ecclesiasticas esse juris publici, sed de publico ad priuatum non fit compensatio. *l. 1. & 3. C. De compens.* neque de priuato ad publicum, nisi in pœnam aut necessitate exigente.

Cap. II. Ad Decimas.

Bonifatius VIII.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, Canonicis S. Nicolai, non debere

debere restitui decimas, quas infra Parochiam Ecclesiæ B. Clerici se possedisse, ipsque ab ejusdem Ecclesiæ Clerico B. spoliatos asserebant, nisi evidenter docuerins, quòd possessionem earum legitimè assecuti fuerint, præsumi enim injustam occupationem, cùm proueniant ex prædiis alienæ Ecclesiæ, decimæ autem communi jure ad eandem Ecclesiam pertineant.

EXEGESIS.

Ex hoc *cap. Joannes Monach.* & *Joan. Andr.* hic deducunt bonam Regulam. *Quod agens restitutorio judicio contra eum, qui jure communi juvatur* (vt iste Clericus ratione decimarum intra Parochiam ipsius sitarum) *debet docere de titulo possessionis acquisitæ.* v. g. in proposito. isti Canonici ostendere debebant titulum compositionis, præscriptionis, priuilegij, vel aliud simile, *c. Apostolica de donat.* & alia jura.

TITVLVS XIV.

DE DOLO ET CONTVMACIA.

In Rubricam.

Bipartitus est titulus; de vtroque membro, quantum necessarium est ad ipsius intelligentiam, dicemus, & quidem priùs de dolo.

Nota I. Dolus malus est omnis *Calliditas, fallacia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, ac decipiendum alterum adhibita. l. Si quis cum aliter. ff. De verb. Obligationibus. Intentio autem decipiendi* est differentia doli mali propriissima, per quam distat à culpa in communi, quoties enim ad hoc destinatur calliditas, vt alter deceptus lædatur contra jus, toties est dolus malus verè admissus, cui vt sic opponitur culpa, quæ apertè & sine animo fallendi committitur, etsi generatim culpa vtique etiam dolum sub se comprehendat.

Nota II. Communiter quidem diuidi dolum in *verum, & præsumptum,* de quo *Menoch. præsumpt. 3. n. 3. lib. 5. Farinac. q. 88. n. 4. & seqq.* vbi videtur illam præponere sententiam, quòd dolus *verus* sit ille, qui probationibus, vel coniecturis, & indiciis detegitur; *præsumptus* autem, qui sine aliâ probatione hominis à jure præsumitur, vt explicat *Paulus de Castro in l. Dolo. n. 4. C. De dolo.* sed hi iidem *ll. cc. Menoch. n. 7. Farin. n. 5.* & alii passim hanc distinctionem reiiciunt, cùm nulla sit lex, quæ differentiam hanc exprimat. Mihi verò illa ratio maximè probatur, quòd omnis dolus malus est præsumptus, quia non nisi præsumptione, & indiciis probari potest. *d. l. 1. §. Dolum malum. l. Dolum. C. De dolo malo*; si ergo jura præter præsumptionem, & indicia nullam aliam probationem assignant, nulla alia juri sine jure affingi debent. Quamobrem Jurisconsulti promiscuè vti solent his verbis: *Dolo facere videtur, & dolus est. l. Dolus est. ibid.* Reperitur etiam mentio in jure doli boni, quem veteres pro solertiâ ducebant, maximè si adversùs hostem latronémue quis machinaretur. *l. 1. §. Non fuit. ff. De dolo.*

Nota III. Probari debere dolum ab eo, qui eum allegat, indiciis perspicuis, id est probationibus manifestis, *l. Dolum.* & ibi *gl. C. De dolo.* & *in l. Et eleganter. in fi. ff. eodem.* Talia doli indicia deprehendit Pontifex in literis posterioribus, quas *c. 1.* Canonici Linconienses impetrârant contra Monachos de Ettal, nam neque fiebat mentio literarum priorum, neque exprimebantur nomina Ecclesiarum, quæ tamen de jure exprimi debebant, vt meritò malitia & dolus hinc elucescens nemini patrocinari debeat.

De Contumaciâ placet sequentia annotare. Nota I. *Contumaces* generatim videntur illi, qui, cùm obedire deberent, non obsequuntur, id est, qui ad jurisdictionem eius, cui negant obsequi, pertinent. Sumitur ex *l. Contumaciâ ff. De re judic.* Ad propositum contumax is est, qui tribus edictis propositis, vel vno peremptorio pro tribus literis euocatus, vel denuntiationibus conuentus, sui copiam in judicio facere contemnit. *d. l. Contumacia.* Vel si compareat, judicis dicto obtemperare recusat. *l. vn. ff. Si quis jus dicenti.* In processu tamen super diffamatione ex *l. Diffamari.* binam citationem requiri, vt contumaci perpetuum silentium imponatur, multis allegatis docet *Gail. l. 1. obs. 11. n. 3.*

Nota II. Hanc ipsam contumaciam multis modis committi, juxta *gl.* Quandoque attenditur respectu non venientis, vt *c. 2.* respectu Canonicorum Linconiensium, quandoque respectu non restituentis; quandoque respectu non respondentis; vel obscurè respondentis, quod idem est, ac si non responderet; quandoque respectu non jurantis; quandoque respectu recedentis infecto negotio; quandoque non exhibentis instrumenta, v. g. vel acta. Item respectu se non defendentis, vel latitantis & impedientis, ne citatio ad ipsum perueniat, denique respectu minùs instructi comparentis, de quibus singulis jura allegata, vide in *glos.*

Nota III. Generatim quoque contumacia diuiditur in *veram, & fictam. Vera* est, quando quis personaliter citatus dicit, se nolle venire ad judicium, qualis apparet fuisse Canonicorum Linconiensium; eadem videtur reperiri in omnibus modis

dis enarratis post personalem citationem. *Ficta* est, cùm quis ad domum tantùm vocatus non comparet, juxta DD. ad *l. Si tutor. de pericul. tut.* nisi citatio ad domum facta ab amicis, vel domesticis ei non fuerit denunciata, juxta *Bald. ad c. Quoniam. §. Porrò. vt lite non contest.* Dicitur ficta, quia fieri potest vt eiusmodi citatio ad notitiam citati non perueniat, si eam domestici, aut vicini non significarint, quo pacto non est vera contumacia, quæ supponit expressam citationis notitiam. Ideóque eiusmodi contumacia non adimit jus appellandi, juxta *gl.* receptam ad *Clem. 1. De dolo, & contumacia*, quo excluditur Contumax verus, *l. ex Consensu. §. fin. ff. De appellat.*

Nota IV. Varias esse contumaciæ pœnas. 1. Litis damnum *d. l. Contumacia.* 2. Mulctam à Judice inflictam. *l. 2. ff. Si quis in jus vocatus:* quas pœnas duas tantùm in vero contumace locum habere ex communi DD. admonet *Maranta tit. 1. De contumacia. n. 9.* 3. Condemnationem in expensas. *c. Cùm dilecti. h. t.* vel aliter secundùm arbitrium Judicis, si non sit soluendo. *c. Finem litibus. inf. h. t.* 4. Interdum inuitus ad judicium ducitur. *l. Consentaneum. quomodo, & quando Iudex, &c.* 5. Aliquando sequestratione rei punitur, vt in *h. c.* 6. Interdum excommunicatione. *c. Tuæ fraternitatis. vt lite non contest. gl. in c. Actor. h. t. in 6.* & in *c. Constitutionem. de sentent. excommunic. in 6.* Nisi quòd hodie per *Concil. Trid. sess. 24. c. 3. De reformat.* non deuenitur ad hanc pœnam, quando potest aduersùs contumacem fieri personalis, aut realis executio. 7. Denique aliquando actor mittitur in bonorum possessionem, de quo *seq. tit.*

Plures etiam & graues alias pœnas affert *Maranta h. t. De contumacia. à n. 9.* vsque ad fi. Sciendum tamen, quòd nunquam procedatur contrà contumacem ad aliquem actum, nisi alterâ parte instante, secundùm *Bart. in auth. ei, qui appellat. in fi. De temp. appellat.*

Nota V. Aliquos referri casus, in quibus aliquis excusatur à contumaciâ. 1. Si actor ipse non compareat in termino peremptorio, tum enim etiam Reo non comparente censetur circumducta citatio, & debet de nouo citari. *l. Et post edictum. §. 1. ff. de judic.* 2. Si in eodem termino Judex sit absens, ideóque Curia non rogatur, juxta *gl. in l. Ex quâcunque. ff. De eo, per quem factum erit, &c.* per *l. Arbiter Calendis ff. De arbitr.* debet tamen comparere die sequenti reuerso judice sine aliâ citatione, secundùm *Marantam l. 2. n. 6.* Adde generales illos casus, in quibus citatio non valet, vel citatus non tenetur comparere, quos attigimus *cap. 19. Proposuisti. de foro compet.*

Nota VI. Eundem *h. t.* extare in *Clement. & 6.* & de eâdem materiâ tractari. *3. q. 9. & 4. q. 5. & 5. q. 2. & 3. per totum.* Similiter *c. Certum, 11. q. 3.*

Cap. I. Ad hæc.

Alexander III. Herfodensi Episcopo.

SVMMA.

Interrogatus Pontifex de illo, qui actorem causâ rei seruandæ mittendum in possessionem toto anno per dolum aut potentiam exclusit, sed imminente fine anni offert cautionem debitam; Respondet, illum (cùm in Ecclesiasticis personis, & negotiis rigor, & districtio juris non requiratur) patienter admitti debere.

EXEGESIS.

De eo, qui in possessionem mittitur rei seruandæ causâ, agit ex instituto *tit. seq.* Hoc solùm notamus, rigorem juris Ciuilis à Pontifice temperari, vt videlicet in Ecclesiasticis personis, & negotiis, non mulctetur, qui jussioni de admittendo actore in possessionem non paruit judici, nisi justitia periclitaretur, modò tamen offerat cautionem debitam de satisfaciendo. Causas verò ciuiles, & personas Laicas relinquit Pontifex in hoc dispositioni juris Ciuilis.

Cap. II. Ex literis.

Idem Abbati de Ramesc. & Archidiacono Heliensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex causam, quæ super Ecclesiis de V. & M. inter Monachos de Etel, & Canonicos Linconienses vertebatur, hic judicibus commisisset; illi verò, etsi Monachi ob contumaciam adversæ partis in possessionem mittendi essent, possessionem sequestrâssent, vt vel sic Canonici in judicio stare cogerentur: Canonici priores literas expirâsse causati, alias, quæ prioribus præjudicarent, impetrârunt. Verùm Pontifex re ad se delatâ, quòd in posterioribus literis non fieret mentio priorum, neque nomina Ecclesiarum exprimerentur, Malitia autem, & dolus nulli patrocinari debeant, mandauit prædictam causam juxta formam priorum literarum terminari, impositâ Canonicis restitutione expensarum, quas Monachi fecissent.

EXEGESIS.

Possessionem sequestrari fecistis.) Hoc de jure fieri communiter non debet, nisi in casibus *c. 1. & vlt. infr.* titulo proprio expressis; Sed Judices isti cum Canonicis mitiùs agere voluerunt, duriùs enim videtur aduersarium mittere in possessionem rei alterius, quàm si illam magistratus ipse suâ auctoritate vsque ad finem litis custodiat, aut alicui tertio minimè suspecto committat.

Quòd verò *gl.* cum alijs, illa verba *intuitu tamen Religionis cum eis mitiùs agere volens*, referunt ad Monachos de Etell; manifestè errant: detraxerunt enim aliquid Judices ipsorum juri, dum Monachos, qui jure id petebant, in possessionem rerum petitarum non miserunt, sed in fauorem Canonicorum

nicorum mitius sequestrationis remedium adhibuerunt, intuitu non Religionis Monasticæ, sed status Ecclesiastici, quem mitior processus ad concordiam faciliùs sanciendam inter quosvis seu Religiosos, seu alios Ecclesiasticos, maximè decet.

Cap. III. Causam.

Idem Exonensi & Vintoniensi Episcopis, & Abbati Herferdensi.

S V M M A.

Si aduersarius legitimè citatus non comparuerit, vel judicii non paruerit. Vocandus est Procurator, quem reliquit, qui siue venerit, siue non, aut si procuratorem nullum reliquerit, denunciationibus ad domum ejus missis, receptis testibus alterius partis in causâ natiuitatis cujusdam Agathæ, juxta dictam formam ad proferendam sententiam procedi mandat Pontifex.

E X E G E S I S.

Receptis testibus alterius partis.) Objicit *gl.* contradicere *c. fin. tit. seq.* Vbi si citatus procuratorem non dimisit, denunciatione ad domum factâ, jubetur actor causâ custodiæ mitti in possessionem, vel reus excommunicari; si missio fieri non possit, videtur etiam obstare *c. Quoniam* §. *in aliis*, & *c. Tuæ, vt lite non contestatâ, testes non recipiantur.* Respondet *gl.* hæc jura sequi in diuerso casu, à casu *c.* præsentis, quod procedit de actore contumace, jura autem priora loquuntur de reo contumace. Posse verò contra actorem, non item contra reum contumacem procedi, etiam lite non contestatâ; rationem 1. affert *gl.*

Quia major est contumacia actoris, quàm Rei, quia à principio, vt benè explicat *Panorm.* hîc *n.* 15. fuit in potestate actoris non agere, non item in potestate Rei, qui cogitur respondere. 2. Quia ad hoc ipsum magis præsumitur contra actorem contumacem, qui prouocauit. 3. Quia reus fugiendo facit secundùm suam naturam, sed actor facit contra id, quod facere debet, conari videl. vt finiatur lis per sententiam. *c.* 1. 4. *q.* 4. 4. Quia generatim Rei fauorabiliores, quàm actores s. *c. Ex literis. de prælat.* & *reg. Iur.* 5. Denique, si non procederetur contra actorem, etiam lite non contestatâ, esset in ipsius potestate vexare reum quandocunque, & ideò jura voluerunt compelli actorem, eòque contumace ad sententiam procedi, juxta *h. t.* quem *gl.* suprà confirmat, & sequitur *Panorm. l. c.*

Qui illud quoque aduertit, de jure ciuili contra actorem absentem, assignari tres dilationes, quibus elapsis expectatur per annum, & demum anno elapso judex procedit ad veritatem inquirendam, & sententiam ferendam; Hoc tamen non procedere de jure Canonico, alii rectè sentiunt, arg. *h. c.* quia dilationes abbreuiantur ex consuetudine fori, secundum quam non seruantur in foro Ecclesiastico, sed statim actore, vel ejus procuratore non comparente, testibus receptis proceditur ad sententiam definitiuam.

Cap. IV. Prout.

Vrbanus III. de nouo loco & de Viger. Prioribus.

S V M M A.

Reum, qui juratus cauetur se coram his legatis juri pariturum; die præfixâ prætextu aduocati, quem non habebat, respondere solitâ malitiâ recusauit. Tandem actore instante respondit, se 40. annis decimas, de quibus erat contentio, percepisse, ideòque appellauit ad Pontificem. Qui causâ cognitâ jussit tandem reum ab iisdem judicibus rursus citari, & negotio, si venerit, competentẽ finem imponi. Si autem non venerit, causam, vtpote post litem contestatam, definitiuâ sententiâ terminari. Vel petenti saltem adjudicari possessionem seruatâ duntaxat quæstione proprietatis absenti.

E X E G E S I S.

Cautionem.) Not. *gl.* hîc, quòd sola promissio sufficit pro cautione istâ §. *Si contumax. ff. De jud.* nisi quis sit excommunicatus, aut data possessio. Addit, quòd non obstante juratoriâ cautione possit appellare, *c. Ad hæc. de appellat. inf. l. vlt. ff. Qui satisdare cog. Panorm.* hîc *n.* 6. jubet tenere menti, quòd litigans etiam super re spirituali, & incidens in perjurium, non per hoc perdat causam, Dispositionem verò *c. Cùm in positionibus de jurejur. in 6.* quæ videtur contraria, procedere in casu particulari, neque esse extendendam ad omnes causas.

Vtpote lite, quæ ingeritur, contestatâ.) Per responsionem videlicet Rei, qui obtendebat, vti videtur, fraudulenter præscriptionem 40. annorum, vbi not. *Innoc.* quòd licèt quis non teneatur respondere actori, nisi de mandato judicis, sibi tamen præjudicare, si respondeat; censetur enim hoc ipso lis contestata, vide quæ diximus supra *c.* Vnico. *De litis contestatione.* Jubet verò Pontifex, si Reus iste rursus citatus non venerit, veluti contra contumace, qui eo ipso perdit litem, vt dictum est ad Rubr. *Not.* 4. ad sententiam definitiuam procedi, aut licèt venerit, non plus, quàm possessionem ipsi adiudicari, petitorio adversæ parti reseruato.

Cap. V. Finem litibus.

Innocentius III.

S V M M A.

Ad lites citò finiendas, præsertim in beneficialibus, decernit Pontifex, vt post intentionem vnius partis fundatam, si altera velis legitimas exceptiones

nes opponere, quas nolit, aut nequit in continenti probare ad soluendas alteri parti moderatas expensas, si intra inducias ad probandam exceptionem concessas in probatione defecerit, condemnetur. Et si soluendo non fuerit, aliàs secundùm arbitrium Iudicis puniatur.

EXEGESIS.

Expensis.) Hoc semper regulare est, vt *qui non est soluendo, alio modo puniatur. 14.q.6.c.Si res.l.1. ad fin.ff.De pœnis, & l.Si quis id. §.In seruos. ff. De iurisd.omn. jud.* Quod verò hic cum *gl.* disputatur, an excipiens ante litem contestatam, condemnandus sit in expensas, rectiùs tractatur in *tit. de except. inf.* Hoc *cap.* procedere de exceptionibus post litem contestatam, patet inde, quòd loquitur de illis post intentionem alterius partis fundatam. Per testes videlicet, vel instrumenta, vel confessionem, aut per evidentiam facti. *c.Cùm ad sedem.suprà. de restit.spoliat.l.Si quidem.C.De except.* Vel etiam præsumptivè. *l.Siue.C.De probat.* vel ipso communi jure. *c.Omnes Basilica, 16 q.7.& c.13.Monasteria.q.2.* qui modi enarrati à *gl.* & communiter recepti, vt colligitur ex *Panorm.n.3.* supponunt litis contestationem.

Cap. VI. Cùm dilecti.

Idem Prænestino Episcopo, Apostolicæ Sedis Legato, & Decano Brinensi.

SVMMA.

In causâ Electi Leodicensis, quem aliqui repellere conabantur, vt indignum, cùm in termino citationis nec per se, nec per alium compareret. Rescribis Pontifex, cùm mandatur alicui, vt ad certum tempus compareat, duo mandari 1. vt ad Iudicem veniat, 2. vt ad diem præfixam accedat, quo ipso si venire non possit, tenetur alio die se præsentare; sicut si mandetur alicui, vt ad certum diem soluat, si eâ die soluere non possit, eo elapso nihilominus ad solutionem tenetur. Quare dictum electum, qui nec venerat, nec sufficientem responsalem miserat, cùm nec adventûs eius spes esset, curauit Pontifex condemnari in legitimas, & moderatas expensas, quas Adversarij fecerant à tempore citationis commissæ, ex tunc illum expectantes.

EXEGESIS.

Ex dictis patet, hunc electum propter contumaciam rectè condemnari in expensas. Quod verò *gl.* docet, non fuisse necesse mittere procuratorem, sed posse mitti excusatorem ab eo, qui justam habet absentiæ causam, iuxta *c. Querelam suprà de Procuratoribus*, revocatur enim sententia, si fuerit justa absentia, apparet autẽ ex textu, dictum electum nec justam quidem habuisse absentiæ causam, idéoque mittendum ab eo fuisse responsalem, quo nomine intelligitur Procurator, cuius officium est respondere pro accusato.

Cap. VII. Cùm olim.

Idem Armacano, & Casselensi Episcopis.

SVMMA.

Cùm D. Clericus se assereret in Episcopum Roffensem fuisse electum, nulloque se tum opponente, jussu Prædecessoris Innocentij fuisset consecratus, postea F. & G. Monachi, vterque asseruerunt, se à Canonicis Roffensis Ecclesiæ fuisse electos, & prædictum D. per falsas literas fuisse consecratum, ideoque à dicto Prædecessore examen electionis fuisse his ipsis Legatis commissum, vt si illegitimam reperirent, inter prædictos F. & G. audirent causam, eumque præferrent, cuius electio esset Canonica. Cùm verò dictus D. ter citatus nollet comparere, & legati testimonio Cleri, populi, ac Regis, & vel maximè Capituli Roffensis comperissent, dictum D. nequaquam fuisse electum, nec etiam de electione G. Monachi Capitulum agitâsse, sed memoratum F. Canonicè elegisse, Præfatus D. ad Sedem Apostolicam accedens, super aliis quibusdam grauaminibus, ex injuriis contra eundem F. & quosdam alios literas impetrauit; electo F. postmodum (Adversario jam domum, vti apparet reverso) Legatorum literas de processu commissionis præsentante.

Pontifex misericorditer volens agere cùm D. jussit illum rursus citari, si in Hybernia posset inveniri, si verò inventus intra tres menses non compareat, dictum F. consecrari. Quam consecrationem mandat vnius anni spatio differri, si idem D. in Hiberniâ non inventus, iter ad Sedem Apostolicam arripuisset (quia eo ipso censetur ad Pontificem, non verbo, sed ipso facto ob susceptum iter ad Sedem Apostolicam appellâsse) & dicto F. administrationem Roffensis Ecclesiæ in spiritualibus, & temporalibus interim committi.

EXEGESIS.

Neque hoc capitulum habet multum difficultatis huic tit. propriæ, quæ enim ad electionem pertinent, *lib.1.tit. De electione, & lib.3. De appellatione* sunt explicata. Illud bene notat *gl.* quòd per annum denique Pontifex jussit expectari absentem, non factum esse vi juris communis, sed ex misericordiâ ab eo, qui potest omnia. Idque ipsum est, quod dicitur in summa *cap.* inserta Corpori Iuris, in beneficialibus non transire in rem judicatam respectu Superioris, quia facilè potest opponi, ob quod sententiam latam oportet revocari, aut irritam declarari.

Cap.

Cap. VIII. Veritatis.

Idem.

S V M M A.

Cùm H. Episcopus Curiensis ob atrocia crimina accusatus, coram Legatis Sedis Apostolicæ comparere noluisset, per ipsos ab officio, beneficioque fuit suspensus. Dein coram secundis judicibus difficulter comparens, se defendere neglexit, ideóque suspensionem priorem Pontifex confirmauit. Causâ denique tertiis judicibus commissâ, rursus citatus, neque vel per se, vel per responsalem comparens tanquam inobediens excommunicatus fuit, postquam testes, quos Pontifex jussit admitti, omnes articulos de obiectis criminibus probâssent. Pontifex igitur considerans, legitimè fuisse processum, & reum post sententiam excommunicationis celebrâsse, omnibus eundem accusantibus, & nec vno quidem defendente, perpetuæ depositionis ab omni Pontificali, & Sacerdotali officio tulit sententiam, in irritum revocans, quæcunque post sententiam in ipsum latam de rebus Ecclesiæ alienare præsumpsit.

E X E G E S I S.

Hic quoque casus contumaciæ est tam manifestus, vt explicatione non indigeat. Cur autem hic processum fuerit contra absentem, lite non contestatâ, vide quæ diximus, in *c. Quoniam. eod. t. & gloss. hic.*

Cap. IX. Contingit.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Si actor, cui ob contumaciam partis aduersæ adiudicatur causa rei seruandæ possessio, illam propter Rei potentiam, aut dolum infrà annum nancisci non possit, vel acquisitam amittat, decernit Pontifex, vt in casu præmisso, ne contumax melioris, quàm absens sit conditionis, actor constituatur elapso anno verus possessor.

Hic casus pertinet ad tit. seq.

Cap. X. Venerabilis.

Greg. IX. Archiepiscopo Burdegalensi.

S V M M A.

Mandat Pontifex Archiepiscopo Burdegalensi, vt initio Quadragesimæ, ad respondendum Archiepiscopo Bituricensi super jure Primatiæ, per se, vel per Procuratorem Apostolico se conspectui præsentet. Additque se nihilominus Legatis suis demandâsse, vt & ipsi ad eundem terminum peremptoriè illum citent, ac si non possit inveniri, citationis edictum per se, vel alios apud Ecclesias publicè proponant.

Iste modus citandi patet quoque ex *c. Causam quæ.* suprà. & dictis ad *c. 19. Proposuisti. de foro compet.*

IDEM TITVLVS DE DOLO ET CONTVMACIA IN SEXTO.

Cap. I. Actor.

Innocentius IV.

S V M M A.

Actor in termino ad quem citari Aduersarium fecit, non comparens, venienti Reo in expensis propter hoc factis legitimè condemnatur. Neque ad aliam citationem admittitur, nisi cauerit, quòd in termino sit compariturus.

E X E G E S I S.

Actor.) Nota I. Quòd cùm Reus ad instantiam Actoris citatur à Judice (qui non debet interponere officium suum ad priuatam vtilitatem, nisi requiratur à partibus. *l. 4. ff. De dam. infect. c. 1. De jud. in antiq.*) ad certum terminum, actori eo ipso similiter illum terminum assignari, licet Judex id non dicat, ideòque actor non comparens, tanquam contumax punitur, vt ait *gl.*

Nota II. Dubium esse, quas expensas actor debeat restituere? *Dominicus de S. Gemin. & Franc. n. 2.* existimant, quòd verbum *propter hoc factis*, referatur duntaxat ad verbum *Veniendo*, ideòque intelligi illas expensas, quas Reus facit stando, veniendo, & redeundo, non item, si fecerit alias expensas; puta pro Consilio Aduocatorum. Sed contra est. *l. Eum, quem temerè. ff. De judiciis*, vbi dicitur, quòd faciens aliquem temerè vocari ad judicium, debeat soluere viatica, & sumptus litis. facit *l. Sancimus C. de jud.* vbi dicitur, quòd contumax debeat soluere omnes expensas, & damna, quæ fecit ipse Reus, vel actor comparens, & hoc videtur probabile.

Ad quem citari, &c.) *Gl.* in *c. Querelam. de procurat. in Gregor.* dicit, quòd quis pro simplici citatione non sit condemnandus in expensas, sed solùm pro peremptoriâ. DD. tamen contrarium tenent, quòd quis ad hunc effectum, etiam pro simplici citatione censendus sit contumax, sed non quantum ad sententiam definitiuam, vel missionem in possessionem bonorum; Quæres, quid si Reus similiter non compareat, vt Actor? Placet responsio *gl.* quando neuter comparet, certum esse, quòd contumacia compensetur, quantum ad partem aduersam, sic vt neutra possit ab alterâ petere expensas. Ad Rempublicam, quod attinet, aliqui censent, vtrumque esse puniendum, quia offendunt

Rempublicam, & judicis auctoritatem, si neuter citatus compareat. Alij sentiunt, cùm partis non intersit, nec Reipublicæ deberi mulctam.

Nisi sufficienter cauerit, &c.) Per pignora videlicet, aut fidejussores. *l. Si mandato. §. vlt. ff. Mandati.* Qualem cautionem si dare non possit, sufficit cautio juratoria, imò promittere verbo, se subiturum pœnam, juxta *Innoc.* Est autem hoc necessarium, quando requiritur cautio sufficiens; secus est, si clausula *sufficienter* non addatur. Obserua denique eum, qui semel fuit in judicio, si postea non compareat, præsumi, malitiosè tunc abesse, vt post *gl.* docet *Franc. n. 5.*

Cap. II. Eum, qui.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Eum, qui ab interlocutoria, vel grauamine judicis recedit appellans, citare ad alia in judicio facienda, vel ad sententiam audiendam, nisi sponte appellationi renunciet, Iudex non tenetur. Nec ideò minùs processus illius absente licet appellante, est validus.

EXEGESIS.

Vel grauamine.) Hoc *gl.* notat ideò dici, quia si appellaretur à sententiâ definitiuâ, jam Judex functus esset officio suo, adeòque nihil haberet, quod vltra ageret. *c. In literis. de officio Deleg.* in antiq. & *l. Iudex. ff. De re jud.* Idem videtur dicendum quoad executionem, si quæ immineat facienda post sententiam definitiuam, nisi in illis casibus, in quibus appellatio impedit executionem, juxta *c. Romana. §. si autem. inf. de appellat.* Obijcit *gl.* quosdam Canones, vbi Judices citârunt appellantem, quem putârunt frustratoriè appellâsse, aut Pontifex id mandat fieri. Placet Responsio ejusdem *gl.* quòd si ordinariè, & ex necessitate id fieri non debeat, possit autem id fieri, & debeat aliquando fieri ad malitiam conuincendam. Ad quod facit *c. Accedens.* & *c. Ad petitionem. de accusat.*

Quærit denique *gl.* vtrùm, qui in vno actu judicii fuit contumax, ad alios actus sit citandus, & respondet vniuersim affirmatiuè, *arg. c. Cùm olim. de testibus. sub fin.* Vbi citatur contumax ad sententiam audiendam; addit rationem, quia licet in vno actu contumax sit, non propterea ostendit, quòd in aliis contumax esse velit, sed rectiùs dicit. *Innoc. in c. Auditis. de procuratoribus. & d. c. Consuluit.* quando quis citatus esset generaliter ad totam causam, posse procedi absque aliâ citatione ad sententiam definitiuam. Quod *Hostiensis* intelligit, quando Iudex in citatione comminatur se processurum in causâ vsque ad finem inclusiuè. Limitat *Io. Andr.* nisi citatus, qui priùs non comparuit, ad alios actus causæ compareret per se, vel per procuratorem, tum enim opus fore nouâ citatione.

IDEM TITVLVS DE DOLO ET CONTVMACIA IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Si ante.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

SVMMA.

Si ante definitiuam sententiam quis appellet, & Iudex appellationi non deferens, eo citato, vel non citato in causa procedens, etiam contra absentem, definitiuam ferat, poterit idem appellans, à dicta sententia appellare intra tempus debitum, nisi prima appellatio esset friuola manifestè.

EXEGESIS.

Ne per *c. 2. in 6.* præjudicetur juri appellantis, si fortè justam causam appellandi habeat, hic concedit Pontifex, vt etiam is, contra quem absentem rejectâ ejus appellatione judex vigore dicti *cap.* procedit, vt à tali definitiua possit appellare, nisi prima appellatio fuisset manifestè friuola. Vt quia nulla fuit causa expressa, vel non legitimè facta, dato, quòd esset vera, vel licet legitima, manifestè tamen falsa, vel quia jam pronunciatum esset, illam falsam esse, neque ab hâc pronunciatione appellatum esset, vt ait *gl.*

TITVLVS XV.

DE EO, QVI MITTITVR IN POSSESSIONEM CAVSA REI SERVANDÆ.

In Rubricam.

Quia propter contumaciam rei sæpè deuenitur ad missionem in possessionem, ideò rectè post tit. de contumacia, iste subnectitur. Et quamuis rubrica solum faciat mentionem de eo, qui mittitur in possessionem causâ rei seruandæ, tamen textus tractat etiam de interpositione secundi decreti, per quod transfertur vera possessio. Habetur de hoc *tit.* etiam in *6. c. Vnicum.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. I. Constitutis.

Alexander III. Priori & Fratribus de Guiseburch.

SVMMA.

Cùm dictus Prior & fratres in possessionem Ecclesiæ de Lamento causâ rei seruandæ fuissent inducti, & Præpositus de Berillo, ad quem dicta Ecclesia ceteroquin pertinuerat, infra annum standi juri non præstitisset cautionem, etsi voluntatem præstandi habuerit, & fratres causam parati fuissent, recipere; ideò decernit Pontifex, ut amodò possessionem præscriptæ Ecclesiæ (saluo jure petitorij Præposito causam petente) absque contradictione habeant.

EXEGESIS.

Causâ rei seruandæ.) Mittitur actor in possessionem ex decreto Iudicis; pro qua re, Nota 1. *Decretum* variè accipi, v. g. pro sententiâ definitiuâ, pro eo, *quod cum Consilio Cardinalium Papa statuit, & in scriptis redigit*; pro *consensu eligentium* itidem in scriptis redacto; pro eo, *quod Capitulum*, ordo, communitas, aut Vniuersitas aliqua *ordinauit*; pro *auctoritate Iudicis* in alienationibus, aut aliis interpositâ. Denique in proposito sumitur, pro *mandato*, seu jussu proprio *judicis*, quo mandat bona alterius propter ejus contumaciam, in pœnam contumaciæ possideri, cùm actum est actione reali, vel personali, vt describit. *Speculat. L. 2. part. 1. §. 1.* Hoc decretum duplex est, *primum*, & *secundum*. Dicitur autem *primum decretum*, quasi primus jussus, quo Iudex aliquem mittit in possessionem; *Secundum* autem decretum est jussus secundus in causa ejusmodi missionis. Et licet primum dicatur respectu secundi. *c. Nos sumus. §. 1. & c. Quia ergo. 13. q. 1. & l. Qui duos. ff. De rebus dubiis*, non tamen semper id fit. *c. Ioseph. de Verb. signif.* quia quandoque interponitur primum decretum, & non secundum.

Nota 2. ejusmodi missionem lite tum contestatâ, tum non contestatâ decerni. Lite contestatâ quidem, si de causa non liqueat, actorem Iudex in possessionem bonorum rei immittit, ita vt statim verus efficiatur possessor, & reo absenti sola proprietatis quæstio relinquatur. *c. Prout nobis. de dolo, & contumaciâ* ibi *gl.* & DD. Lite non contestatâ, idem fit, vt videlicet, si ad causæ merita deueniri non possit, ad missionem in possessionem deueniatur, *d. c. Prout. item c. Quoniam §. in aliis. & toto tit. vt lite non contestatâ.* Non tamen debet Iudex nimiùm festinare ad interponendum primum decretum, aliàs daretur restitutio contra eum. *l. Si finita. § si forte. ff. De dam. infect.*

Nota 3. circa effectum primi decreti, actionem aut esse realem, aut personalem. Si *personalis*, multiplex est illius effectus. 1. Per illud habet missus & custodiam, & defensionem rerum, in quarum possessionem mittitur, quod dicitur judiciale, seu *prætorium pignus l. Non est mirum. l. 2. C. Qui pot. in pign. habeantur.* 2. Si debitor non satisfaciat, potest Creditor sine libello petere à Iudice facultatem bona vendendi, si possessor latitet. 3. Habet custodiam, non tamen veram possessionem, aliud enim est possidere, aliud in possessione esse. *l. Si quis autem. ff. De acquir. possess.* 4. Quia per hujusmodi possessionem competit illi interdictum *vt possidetis*, ex quo competit ei actio *in factum*, quanti ea res erit. 5. Vt ipsam possessionem & fructus alteri custodiat, & interdum eos vendat, pretiumque seruet. 6. Vt inde alatur. 7. Quia secundum quosdam fructus lucratur, vt nihil inde restituere debeat, etsi alii dissentiant. 8. Quia missus primò, potior est aliis postea venientibus, qui nullam habent hypothecam, & qui simili jussu principis mittuntur, nec sunt eiusdem tituli. Si enim essent Creditores eiusdem tituli, omnes concurrerent eodem jure. Sic *l. Posteriores cum prioribus. l. Cùm vnus. de bo. au. ju. poss. l. Fin. C. eod.* Hos effectus recenset *Specul. loco cit. §. 5. ex eod. ib. n. 341.*

Nota 4. In reali actione eiusdem primi decreti duplicem itidem esse effectum. 1. Missus acquirit actionem ex edicto, *Ne vis fiat ei. l. 1. §. 1. ff. Ne vis fiat ei, qui missus est in poss.* 2. Quia statim incipit possidere; de quo mox, reliqui autem effectus primi decreti in actione personali ipsi non conveniunt. Non enim per actionem realem conceditur pignus prætorium, quia in re suâ non potest quis obligationem habere. *l. Neque pignus. ff. De reg. jur.* nisi fortè per accidens. Neque ideò talis potior est, quia missus est auctoritate Iudicis, sed quia est rei Dominus, res enim sua eo inscio non potuit ab alio obligari. *l. Si sine. C. Ad Senatusconsult. Velleian.* Neque res possessa datur in solutum, quia quod meum est, amplius meum fieri non potest. *c. Inter dilectos. de fide instrum. l. Ex pluribus. ff. De reg. jur.* Denique, quòd vendere possit fructus, itidem habet titulo dominij non missionis per judicem.

Nota 5. De possidente ex primo decreto, quæri posse, vtrùm verè possideat, vel solùm detineat? Et rursus distinguendum est, vtrùm personali actione agatur, vel reali? si personali, tum missus in possessionem, non possidet verè, sed detendat, per *l. Possideri. ff. De acquir. possess.* & alia jura, in quo omnes consentiunt. Detinebit autem, donec Adversarius tædio affectus, veniat responsurus. *c. Quoniam. §. In aliis. vt lite non contestatâ.* Neque, licet Actor, seu Creditor mittatur in possessionem, Dominus, siue Reus inde eiicitur. *d. l. Possideri*, nisi judex ex officio illum jubeat recedere, ne ad rixas veniat, si ambo possideant. arg. *l. Si enim. §. Sed si inter duos. ff. De vsu.*

Nota 6. Si agatur actione reali, controvertitur, vtrùm missus in possessionem ex primo decreto possideat verè. Affirmant *Azor. Gof. Specul. loc. cit. n. 9. & alij.* addunt tamen non possidere incommutabiliter, quia si Reus intra annum venerit, restituitur ei possessio. *d. c. Quoniam. §. In aliis. & l. Si quis emptionis. C. De præscript. 30. vel 40. annorum.* Sed neque talis possessio, quantùvis vera sufficit ad præscriptioné.

Alij autem, præsertim Canonistæ sentiunt, quòd talis non verè possideat, sed tantùm custodiat, sicut in actione personali, quia in *c. Pastoralis. de officio Ordin. in fin. & c. Contingit. de dolo, & contum. l. Possideri. §. fin. ff. De acquir. possess.* dicitur, quòd post annum verus efficiatur possessor, ergo videtur priùs non fuisse. Deinde *c. Fin. & Pen.* dicitur mitti in possessionem causâ custodiæ, facit *c. Istud*, quod causam rei servandæ itidem ponit. Itaque isti censent, quòd universim ex quâcunque actione missus, primùm anno elapso incipiat verè possidere, quasi ex secundo decreto.

Sed contrarium meritò magis placet *Specul. hoc. tit. n. 12.* Ratio discriminis est, quia in actione personali persona obligata est, ex contractu, vel maleficio, non res, ideòque actor in possessionem mittendus esset, sed quia persona libera possideri non potest. *c. 2. De pignor. & l. Cùm hæredes. ff. De acquir. possess.* ideò actori succurritur in rebus, non vt eas possideat, sed vt custodiat. In reali autem missus verè possidet, quia agens in rem, dicit rem suam esse, aut sibi jus ad illam competere; neque agit contra personam, nisi quia tenet rem. *§. 1. instit. de act.*

Ad cit. *c. Pastoralis*, dico verum possessorem ibi accipi pro incommutabili, confirmatur ex eodem *tit.* Vbi dicitur reum, ne actor post annum efficiatur verus, id est incommutabilis possessor, cautionem de parendo juri præstare debere, vt sic recuperare post annum possit; amisit ergò illam reus, & acquisiuit actor. Jura verò, quæ etiam in reali significant actorem mitti in possessionem custodiæ causâ, non negant illum verè possidere, sed exprimunt, quod magis necessarium est.

Nota 7. Si is, qui passus est missionem, intra annum venerit coram judice, poterit recuperare possessionem, satisfacto tamen priùs actore de damnis, & expensis, vtilibus, ac necessariis factis à tempore missionis. *l. Per hoc ait. ff. De bo. au. ju. poss. & c. 1. De sequest. poss.* Incipit autem annus iste currere, ex quo re ipsâ ventum est in possessionem, *l. Non est mirum. ff. De pignor. act.* Sed si propter dolum, aut contumaciam missus nequeat possessionem nancisci, nihilominus currit, à tempore videlicet doli, aut contumaciæ. *c. Contingit. de dolo, & contum.* suprà. Quòd si minor vel Ecclesia veniat post annum, nunquid audiuntur? Resp. affirmativè cum *Specul. hic n. 55.* auditi videlicet per beneficium restitutionis, quo gaudet.

Decernimus, vt amodò possessionem, &c.) Nota I. Ex dictis constat *secundum decretum* esse secundùm jussum judicis, quo jubet alterius bona propter contumaciam possideri, vel retineri, quæ priùs ex primo decreto possidebantur, vt colligitur ex his cap. huius verbis. Nunquam autem interponitur, nisi cum causæ cognitione, & vtrâque parte præsente, iuxta jura, quæ videmus apud *Specul. tit. de secundo decreto n. 1.* Non est autem necessarium secundum decretum in realibus, iuxta sententiam, quam Not. *sexto* secuti sumus, sed elapso anno actor veluti ex secundo decreto fit incommutabilis possessor eo ipso, vti docet *Specul. §. 4. n. 20.* Nec vnquam etiam in personalibus propter hoc decretum venditio bonorum potest decerni, nisi 1. Reus missionem passus latitet, & comparere nolit, fraudandi causâ. *l. Fulcinius. §. Cùm hoc edictum. C. De his, qui ad Ecclesiam confug.* 2. nisi de debito constet. 3. nisi tempus vnius anni à primo edicto sit elapsum. *l. Cùm personas. C. De bon. au. ju. poss.*

Nota denique 2. Effectum secundi decreti esse, quòd constituit eum verum possessorem, & pariat causam, seu titulum vsucapiendi, siue præscribendi. *l. Si finitâ. §. Si Julianus. ff. De dam. infecto.* Si bona auctoritate judicis distracta, aut in solutum data fuerint, aliàs secus. imò sentiunt aliqui, quòd in causâ noxali, & damni infecti constituat aliquem dominum, si Reus antè dominus verus erat.

Cap. II. Cùm sicut.

Clemens III. Archiepiscopo, & Archidiacono Eboracensi.

S V M M A.

Cùm Moniales quædam rei seruandæ causâ missæ essent in possessionem cuiusdam ecclesiæ, & Subdecanus, cum quo ipsis lis erat, Delegatis Apostolicis offerens cautionem standi judicio, intra annum possessionem sibi restitui necquidquam peteret, Pontifex re intellectâ mandat, cautione receptâ possessionem ei restitui, & obstare noluit, quod annus elapsus esset, si per eum non steterit, quo minùs infrà annum & possessionem receperit & dederit cautionem.

E X E G E S I S.

Non steterit.) Est Pontificis mandatum rectæ rationi & naturali æquitati valdè congruum. Quia, vt bene *not. gl. Si per me non stat, quo minùs faciam, quod debeo, non est mihi imputandum. c. Si autem, & c. Plerumque §. 1. de rescript.* Alia fuit ratio *Præpositi de Berillo c. Proximo*, quia ille voluit solummodo offerre cautionem intra annum, sed sine effectu, etsi fratres parati essent recipere. Iste verò subdecanus voluit, & obtulit, sed defuit, qui reciperet.

Cap. III. Cùm venissent.

Innoc. III. Vrbinati, & Senagolensi Episcopis.

S V M M A.

Cùm Legatus Apostolicus causam quandam possessionis inter abbatem S. Angeli, & quemdam P. commisisset Iudicibus secundum jus, & consuetudinem loci terminandam, illi insistentes soli juri, neque attentâ appellatione dicti P. partem aduersam in possessionem rei petitæ custodiæ causâ miserunt; ita, vt si præfatus P. intra annum præstaret cautionem sistendi

-ssendi judicio, & Abbati 30. libras restitueret pro expensis, reciperet possessionem. Quam cautionem cum expensis sex librarum, postea recepit ipse Legatus Apostolicus; ipso Pontifice confirmante, ac insuper decernente, vt si consuetudo, super quâ dictus P. appellationem fundârat, sit rationabilis, nec ad expensas quidem condemnetur.

EXEGESIS.

Bonam terræ Consuetudinem.) Non apparet, qualis fuerit hæc consuetudo, neque eam explicant. Verisimiliter fuit per hanc consuetudinem derogatum juri communi, ne fortè missio in possessionem in illo loco secundum rigorem juris communis locum haberet; quod potuit induci ex rationabili aliquâ causâ. Nota autem, quòd Pontifex solùm, nisi consuetudo foret rationabilis; jussit abbati restitui expensas necessarias. Dicuntur verò expensæ necessariæ, sine quibus deterior res esset, si non fierent, aut etiam periret. *l. Impensæ. ff. de Verborum signif.*

Cap. IV. Si Aduersarius.

Gregorius IX.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si aduersarius legitimè per edictum citatus ad loca remota se transferat, nec procuratore, nec alio post denunciationem domi publicè factam, qui eum defendat, comparente, jure actorem petere, vt in possessionem terrarum, causâ custodiæ inducatur.

Est textus clarus, & patet ex dictis.

IDEM TITVLVS DE EO, QVI MITTITVR IN POSSESSIONEM CAVSA REI SERVANDÆ IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Eum, qui.

Innoc. IV.

SVMMA.

Eum, qui super dignitate, personatu, vel beneficio obtinendis, cum aliquo litigat possessore, propter aduersæ partis contumaciam, in possessionem petitorum Pontifex statuit non esse mittendum, ne ad ea ingressus pateat vitiosus. Sed licet in hoc casu contumace absente, etiam lite non contestatâ, negotium fine debito terminare.

EXEGESIS.

Ingressus patere valeat vitiosus.) Pro intellectu text. Casum sic format *gl.* Vacante beneficio, in quod Titius sine titulo intrusus fuit, Sempronius petit à Papa, vt illud tanquam ad se deuolutum ipsi conferat, Papa mandat judicibus, vt si de intrusione constet, Sempronio illud conferant. Titio licet peremptoriè citato non comparente, non tamen Judices Sempronium possunt mittere in possessionem, propter hanc Decretalem, & causam ibi expressam, quia cùm Sempronius necdum habeat titulum, aut institutionem, ingressus illius ad beneficium foret vitiosus.

Extendunt DD. hoc *cap.* etiam ad beneficia obtenta, sed profectò repugnante textu, in quo non fit mentio nisi de obtinendis, neque de regressu ad beneficia recuperanda. Sed solùm de ingressu, qui clarè refertur ad obtinenda, non ad obtenta, vt optimè ponderat *gloss.* Potest tamen dici, extensionem ad beneficia obtenta, à DD. non fieri vi verborum, sed ob paritatem rationis, quia hoc casu etiam ingressus, quatenus generatim regressum quoque complectitur, posset esse vitiosus, & cùm ordinario juris remedio procedi possit etiam lite non contestatâ, non est ducendum ad remedium extraordinarium missionis in possessionem.

Objicit verò *Francus hic n. 1.* hunc text. procedere non solùm de beneficiis, verùm etiam de beneficiorum fructibus, cùm sint necessarii ad beneficium, juxta. *Reg. juris in 6. Accessorium sequitur naturam sui principalis.* Neque fiet eorundem sequestratio propter eandem rationem, nisi in casu. *Clement. de sequestr. possess.* Quod intelligit *Bald.* hîc de fructibus pendentibus, secus de separatis à solo, qui non censentur esse tunc, vt fructus, sed vt proprietas per se distincta à beneficio. *arg. l. pen. §. fin. ff. De his, quæ in fraud. Credit.*

TITVLVS XVI.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

In Rubricam.

Dicitur lis pendere, postquam à Iudice competente citatio emanauit, & ad partem citatam peruenit, vel per eum factum fuit, quo minùs ad ejus notitiam perueniret, juxta. *Clem. vnic. h. t.* quod allegauimus, c. 19. *Proposuisti. de foro competenti.* Notando 6. Quid autem continere debeat citatio, diximus ibidem *not. 3.*

Continuatur hic titulus rectè cum præcedente,

ne enim quis putet ex eo, quòd propter partis contumaciam actor possit mitti in possessionem circa ipsa causæ merita licere quidquam aliud innouare, hoc tit. decernitur, vt pendente lite nihil innouetur, qui extat etiam in *sexto & Clement.* De eodem tractatur. *11. q. 1. c. vlt. & c. Volumus. 16. q. 4.* Pendet verò lis à citatione vsque ad sententiam definitiuam, imò & vlteriùs, si ab eâ fuerit appellatum, vt dicit. *gl. in d. Clem. 2. verb. Lite pendente. & verb. Postquam.*

Cap. I. Memoria.

Alexander III. Archiepiscopo Eboracensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt literæ prohibitionis, quas ad petitionem Archiepiscopi Cantuariensis dedit, nullum Archiepiscopo Eboracensi pariat præjudicium, quo minùs ipsi, & Successoribus juxta priuilegia sedis Apostolicæ, & Prædecessorum consuetudinem, liberum sit deferre crucem, quousque definitiua sententia decernatur, an etiam Ecclesiæ Cantuariensi hoc de jure competat.

EXEGESIS.

Nullum tibi prejudicium.) gl. ita loquitur, quasi Papa sine causæ cognitione, & illicitè prohibitionem hanc fecerit, quod neque necessarium est, nec facit ad sedis Apostolicæ dignitatem. Rectiùs dixisset literas à Cantuariensi fuisse sub: & obreptitiè impetratas, ideóque à Pontifice reuocatas. Obserua, hodie de jure posse Archiepiscopos crucem ante se portare, per quæuis loca, etiam exempta suæ prouinciæ, quouis priuilegio contrario non obstante, per *Clem. vlt. de priuil.* Quod jure antiquo solùm concessum fuit quatuor sedibus Patriarchalibus, præterquam Romæ, vel in præsentiâ Papæ, aut Legati ejus *c. Antiqua, de priuilegiis*; alij autem id solum poterant ex priuilegio, quod hîc *in tex. sub fin.* Appellatur jus, quia videlicet priuilegium est jus quoddam speciale, aut priuatum à communi exorbitans.

Cap. II. Laudabilem.

Clemens III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd conjugum alteruter accusatus super matrimonio, ante probatam accusationem, jure, quod habet in altero, priuari non potest.

EXEGESIS.

Matrimonium accusare contingit.) Nota I. Matrimonium dici impropriè accusari, quando impetitur ratione alterius impedimenti, vel vt alij intelligunt, quando propter adulterium agitur ad separationem thori. Neutro autem casu matrimonium accusatur secundum se, sed ratione incestûs, qui committitur datâ matrimonij inualiditate, vel ratione adulterii prætensi, si agatur ad separationem thori. Neque obstat 1. *c. Tenor. de re judic. & c. Veniens. de regul.* vbi lite pendente interdicitur carnale commercium; Nam in his cc. matrimonium, cujus vsus prohibetur, fuit contractum lite pendente, & sic deerat possessio à jure approbata: hic verò agitur de pendentiâ litis, quæ reperit conjuges in quietâ, & justa possessione, vt ait *Panorm. n. 4.* Neque obstat 2. *c. Literas. de restit. spoliat.* vbi spoliato in causâ matrimoniali non fit plena restitutio; nam id fit propter probationes nondum discussas, ne, si illæ sint insufficientes, rursus commercium semel concessum debeat rescindi, & conjuges exponantur periculo peccati. Etsi verò in *d. c. Literas.* parti, quæ certam habet notitiam impedimenti, potiùs consulatur, vt sustineat excommunicationem, quàm reddat debitum, ne incurrat pœnam, adeóque propriâ auctoritate possit debitum negare: non tamen tale quid lite pendente potest judex, cùm illi nondum constet de peccato.

Ante probatam accusationem.) Quæritur an post accusationem legitimè probatam possit interdici matrimonij vsus, priusquam feratur sententia; Resp. Secundùm literam, quæ nullam facit mentionem sententiæ, videtur affirmandum. Alij tamen supplent, & conjungunt hæc duo, post probatam accusationem, & secutam sententiam; Alij dicunt, id fieri posse saltem post conclusionem in causa, postquam nihil restat, nisi ferre sententiam, propter euidentiam facti; omne enim, quod in judicio probatur, dicitur, esse notorium. *c. Cùm olim. de verb. signif.* quod verum est juxta *Dominos de Rota decis. 26.* si probatio fuerit perfecta & ita in causâ conclusum est, vt nihil opponatur, aut opponi possit; sed assentior *Panorm. n. 6.* qui absolutè sequitur primam sententiam. Reus enim etiam post probatam accusationem habet facultatem appellandi, & totum factum suspendere potest remedio appellationis. Quâ, & tempore, intra quod fieri potest, pendente, nihil debet innovari juxta *c. Non potest. de appell.* & quæ ibi notantur *in 6.*

Cap. III. & IV. Ecclesia S. Mariæ.

Innoc. III. Abbati & Conuentui S. Siluestri.

SVMMA.

Conjungimus hæc duo cc. quia sunt ejusdem Decretalis partes, cujus pars quoque est c. 10. De Constit. quod itidem incipit Ecclesia S. Mariæ, & huc pertinet, vt diximus ibidem. Si quis velit habere seriem facti, ordo est quem assignat gl. recepta 1. Legatur cap. 3. vsque ad verbum prohibemus. 2. cap. 4. 3. cap. 10. de Constit. 4. vers. prohibemus. Vnde denique summa, & casus hic formari potest:

Eccle-

Ecclesia S. Mariæ in viâ latâ super quibusdam possessionibus contra Ioannem Ateiam, qui illas detinebat, mouit litem sub judice L. qui possessionem, quam dictus Ioannes Ateia in Monasterium S. Siluestri transtulerat, abstulit Ecclesiæ S. Mariæ, & tradidit dicto Monasterio.

Cùm verò contra sententiam dicti Iudicis L. (quem gl. prior appellat Consulem Capitolij, altera autem Senatorem, & videtur idem cum illo, quem durante inter P. R. & Pontificem discordiâ, unà cum Patritio quodam per 50. annos vrbem gubernâsse, testis est Panuinius in not. ad Plat. in Clem. III.) eadem Ecclesia peteret restitutionem à Cælestino Papâ, isque causam ad se reuocâsset; ejus Successor Innoc. III. in irritum reuocans, quidquid ab aliis factum fuit, loco possessionum, quas Monasterium S. Siluestri alii, titulo locationis assignârat, tantumdem possessionum æquiualentium Ecclesiæ S. Mariæ jussit assignari, & cùm essent aliis oppignorata, à Creditoribus liberari, vt habetur in c. 4.

Porrò Monasterium causam reassumens ostendit se his possessionibus à Senatore, de quo suprà, fuisse spoliatum potestate seculari, Pontifex verò attendens, quòd Laicis super Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis etiam in fauorem definiendi nulla sit attributa facultas, easdem possessiones Monasterio, S. Siluestri nec conuento, nec confesso, nec conuicto restituendas definiuit, vt habetur c. 10. de constit. prohibens tamen, ne possessiones in locum illarum subrogatæ, quas Ioannes ab Ateia lite cum Ecclesia S. Mariæ pendente, in Monasterium S. Siluestri transtulerat, interim alienarentur, vt si Ecclesia S. Mariæ, super vitio litigiosi contractûs, vel proprietate velit agere, supersit, quod euincere voluit, & habere, vt habetur c. 3. §. Prohibemus, quem diximus vltimo loco legendum.

EXEGESIS.

Vitio litigiosi.) Pœna litigiosi contractûs est, quòd emptor sciens rem litigiosam, pretium admittit, & rem restituit, de quo vide plura. *l. vlt. C. De litigiosis.* Dicitur autem vitium litigii, cùm quis rem litigiosam in judicium deducit, de cuius dominio mouetur quæstio inter actorem, & Reum, vt in proposito inter Ecclesiam S. Mariæ, & Joannem de Ateia transfert in alium lite pendente, siue sint res, siue sint actiones. *d. l. vlt. in princ. & in Auth. ibid. posita.*

In aliquibus tamen casibus, qui ponuntur in ipsa lege, potest res litigiosa alienari, scil. nomine dotis, donationis ante nuptias, transactionis, & diuisionis rerum hæreditariarum, factæ, vel per legati, vel per fideicommissi causam; & hæc locum habent in specialibus judiciis. In vniuersalibus verò, cùm agitur de hæreditate, Prætor permittit, quandoque fieri alienationes, scil. pro impensis funeris, solutione debiti, & cibariis familiæ. *l. Decius. ff. De petit. hæreditatis.*

Potuit igitur Ecclesia S. Mariæ agere de vitio litigiosi contractûs, per quem Ioannes de Ateia lite pendente has possessiones transtulit in Monasterium S. Siluestri, neque secundùm se iniqua erat sententia Senatoris, qui illas rursus adjudicauit Ecclesiæ S. Mariæ, sed ob defectum partis, quam Iudices seculares in Ecclesiis habent nullam, & quòd causa non esset legitimè cognita, Pontifex sententiam rescidit, & possessione Monasterio rursus adjudicatâ, Ecclesiæ S. Mariæ solum petitorium reseruauit.

Cap. V. Dilectus.

Honorius III. Cancellario, Cantori, & A. Canonico Parisiensi.

SVMMA.

Cùm inter Rectorem cuiusdam Ecclesiæ, & Monachos de Bassenillâ lis penderet super decimis Nonalium coram Delegatis Papæ, Monachi supradicti à Sede Apostolicâ priuilegium obtinuerunt super ijsdem decimis, vigore cuius decimas sibi vendicare contendebant, licet in priuilegio mota litis facta mentio non esset: Pontifex re intellectâ mandauit, vt judices priuilegio dicto non obstante, procedant juxta formam sibi traditam.

EXEGESIS.

Indulgentiâ non obstante prædictâ.) Hinc colligitur vniuersalis regula, quòd priuilegium super re litigiosâ tacito vitio litigii impetratum non tenet, nec valet. *c. Causam 2. de testibus, & c. Dudum. de priuilegiis*; pro quo plura jura allegat *gl.* Similiter non valet priuilegium tacitâ compositione obtentum. *c. Ex multiplici. de decimis.* neque post sententiam super re judicatâ impetratum. *l. 1. C. vlt. Lite pend.* nec valet confirmatio super re litigiosâ. *c. 1. De confirm. vtili, vel inutili.*

IDEM TITVLVS VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR IN SEXTO.

Cap. I. Dispendiis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si aliquibus apud Sedem Apostolicam, vel alibi litigantibus super electionibus de se in discordiâ celebratis, aliquem ipsorum mori, vel suo juri renuntiare, aut à persecutione ipsius contigerit quoquo modo excludi, ad electionem aliam (lite super electione superstitis electi pendente)

dente) nullatenus procedi vult Pontifex, & electionem contra hoc attentatam, decernit ipso jure inualidam.

EXEGESIS.

Res est clara.) Neque obstat, quòd juxta ea, quæ in *c. Audito. de elect.* diximus, secunda electio facta, primâ non cassatâ, interdum valet, quando prima scil. nulla erat, quia eligentes erant priuati potestate eligendi. Hæc enim, & si quæ sint similia, locum habent, quando secunda electio fit primâ nondum cassatâ, nec in litigium deducta. Istud cap. autem & sequens loquuntur in casu, quando in litigium res jam est deducta, tum enim secunda electio ipso jure est nulla, vt bene not. *gl.* hîc.

Cap. II. Si hi.

Idem.

SVMMA.

Si hi, contra quos super beneficiis, quæ possidet, litigatur, lite pendente cedant, vel fortè decedant, statuit Pontifex, vt beneficia hujusmodi, donec contra superstites lis finita fuerit, aliis nullatenus conferantur, nec ad ea eligatur quispiam, vel præsentetur. Secus factum sit irritum. Si tamen ad defensionem litis aliqui, quorum interest, petant admitti, eos in illo statu in quô ipsam inuenerint, decernit admittendos.

EXEGESIS.

Lite finitâ.) Nota I. Rectè prohiberi collationem beneficiorum litigiosorum, quamdiu superstites sunt, qui super illis contendunt, etsi cedant, vel decedant, qui illa possident, quia petitoris interest, vt non subrogetur alius, lite; quam ipse intentauit, pendente, alioquin causam perderet. Secus est, si possessor moriatur, quia tunc petitor poterit litem suam contra subrogatum persequi.

Nota II. ex eâdem *glossâ*. Hanc decretalem non procedere, quando quis agit contra Clericum, eúmque petit remoueri ab Ecclesia, quia criminosus vel concubinarius est, si actor non ipse petat sibi illud beneficium assignari, vel pro illo litiget tanquam sibi debito. Si enim quis absque hoc accusat beneficiatum, siue moriatur, siue vltrò cedat, vel priuetur, licitè beneficium potest alteri conferri, quia eo ipso finita est lis, quæ intentabatur contra vitia possidentis, non super ipso beneficio, tanquam illegitimè obtento.

In illo statu.) Salutaris est hæc prouisio. Eiusmodi enim beneficiati ducebant causam vsque ad finem. Succedebant noui Adversarij, quos oportebat de nouo citari, & judicium incipi, qui iterum causam producebant vsque ad conclusionem, & postea cedebant. Idem faciebant alij, & sic non erat litium finis. Cui malo hic medetur Pontifex statuens, vt si aliqui alij litem prosequi velint, non incipiant de nouo, sed in eo articulo litem persequendo pergant, in quo ipsam invenerint, siue in quo illum, qui cessit, vel decessit, reliquisse noscitur.

IDEM TITVLVS VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si duobus.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Tria hoc cap. statuit Pontifex. 1. Si duobus in Romanâ Curiâ super beneficio sibi collato litigantibus ibidem mori contingat vtrumque, collatio pertinet ad Pontificem, si verò extra Curiam Romanam moriantur, pertinet ad Ordinarium, nisi alius jus in eo habeat. Si vnus in Curiâ, alter extra Curiam moriatur, & prior beneficium possidebat, itidem ad Papam, si alter erat in possessione, ad Ordinarium spectat collatio. Si neuter ipsorum beneficium possedit, Pontifex in collatione est præferendus. 2. Si alter tantummodo siue possessor, siue petitor decedat, & superstes, vel alius causam persequitur (cùm interim beneficium de jure conferri non possit) ad quem collatio pertineat, declarabit euentus. Nam si ad defunctum pertinuerit beneficium, collatio ad Papam, si in Curiâ; vel ad Ordinarium spectat, si extra Curiam sit defunctus. si ad neutrum beneficium spectârit, collatio erit Ordinarij. 3. Saluâ tamen in præmissis omnibus Romani Pontificis potestate, ad quem Ecclesiarum, personatuum, dignitatum, aliorúmque beneficiorum Ecclesiasticorum plena, & libera dispositio, ex suæ potestatis plenitudine dignoscitur pertinere.

EXEGESIS.

In Romanâ Curiâ.) Videtur hoc cap. determinare dubium, quod potest oriri *ex c. 2. De prebendis in 6.* vbi Collationi Papali reseruantur omnia beneficia in Romanâ Curiâ vacantia, vtrùm videlicet ex duobus litigantibus in Curiâ super aliquo beneficio sibi collato, si alter moriatur, vel vterque, itidem collatio vniversim pertineat ad Papam. Negat autem id Pontifex, & distinguit, vt diximus in summâ, additâ tamen generali veluti protestatione de plenitudine potestatis Pontificiæ in beneficiis conferendis, cui non præiudicat, quod spontè Ordinarium jus ea conferendi concedit. *Concord. d. c. 2. & c. Proposuit. de concess. prabend.*

Cap. II. Cum lite pendente.

Idem.

TEXTVS.

Cum lite pendente nihil debeat innouari: litem quo-

Digitized by Google

quoad hoc pendere censemus, cùm à judice competente citatio emanauit, & ad partem citatam peruenit, vel per eam factum fuit, quo minùs ad eam perueniret. Dum tamen in citatione prædictâ, alia sint expressa, per quæ plenè possit instrui, super quibus in judicio conueniatur.

Hic titulus patet ex dictis c. 1. eod. in Gregor.

TITVLVS XVII.

DE SEQUESTRATIONE FRUCTUUM, ET POSSESSIONUM.

In Rubricam.

Conuenienter hic titulus subjungitur priori. Viso enim, lite pendente nihil esse innouandum, dubitari poterat, vtrum per hoc etiam sequestrationis actus sit prohibitus, ideò de hâc materiâ nunc agitur, de quâ etiam in Clement. *item c. Quoties. 2. q. 7. & c. Episcopus. d. 77.*

Nota I. Sequestratio est possessionis rei controuersæ in tertiam personam translatio facta consensu partium, vel autoritate judicis, eâ conditione, vt qui in lite superior futurus est, ei possessio restituatur. *L. Licet. 17. ff. Depositi. l. Sequester. 110. ff. De Verb. signif.* quæ vult sequestrum ab eo dictum, quòd occurrenti, aut quasi sequenti eos, qui contendunt, committitur. Est autem sequestrum quædam depositi species, inde dictum, quòd eius, qui electus sit, vtraque pars fidem sequatur, teste *Gell. l. 20. c. pen.* Sequester ait *Isid. l. 10. Etymol.* qui *certantibus medius interuenit, à sequendo dictus.*

Nota II. Hinc colligitur sequestrationem esse duplicem, Vnam *Conventionalem*, seu *voluntariam*, quæ fit ex libero controuertentium consensu. Alteram *judicialem*, seu *necessariam*, quæ fit mandato Judicis, seu Magistratus. Conueniunt in eo, quòd vtraque est de re controuersâ, siquidem, vt quis rem, quæ controuersa non est, sequestrari patiatur, verisimile non est. Vtraque item fieri potest tum in judicio, tum extra judicium, vt ait *Vult. l. 2. Jurisprud. Rom. cap. 30. §. 6.* Sequestratio.

Differunt 1. Conventionalis transfert possessionem in sequestrem, nisi conuenerit, vt tantùm detineat. *l. 17. §. 1. ff. Depositi.* Vnde ratione possessionis potest fructus percipere, & præsentare ad beneficia, si etiam Ecclesiæ, & Juris Patronatûs facta sit sequestratio, iuxta *Felin. in c. Berchtoldus, de sent. & re judic. Gl. in Clem. vn. h. t.* Judicialis sequestratio possessionem relinquit in suspenso, donec partes vel amicè transigant, vel Judex quis possessor sit, aut esse debeat, pronunciat, *cap. 1. & 2.*

Differunt 2. Quia de conventionali dubium non est, jure esse permissam. Judicialem autem regulariter esse prohibitam DD. affirmant, nisi justa causa subsit, quia nulli temerè auferenda est possessio, cujus magna est commoditas. *c. 2. Vt lite pend. c. 16.* causam matrimonij de *officio Deleg. c. Volumus. 6. q. 2. §. Commodum. Instit. de interdictis.*

Nota III. Variè numerari casus, in quibus Judex ex officio procedere possit ad sequestrationem. *Host. h. t.* enarrat quindecim: alij verò pauciores. Mihi placet compendium, in quod rem confert *Vulteius loc. cit.* vt liceat sequestratio, si is, qui rem possidet, sit de fugâ suspectus, præsertim si litigetur de re matrimoniali. Si depopulatio fructuum, aut rei similis metuatur. Si contumax nolit cauere de conferendis bonis. Si fideicommissarius nolit cavere de soluendo fideicommisso, aut legato. Si res ad arma spectare videatur. Denique vniversim, si periculum sit in morâ.

Nota IV. Etiam cùm justa causa subest, hæc quatuor à judice *obtinenda*, quæ enarrat *Vulteius loc. cit.* 1. Vt Judici saltem summariè constet de jure illius, qui sequestrum fieri postulat. 2. Vt is, in cuius præjudicium sequestratio postulatur, ad eam fieri videndum citetur. 3. Vt sequestrationem postulans, ad juris sui, vel debiti consecutionem id faciat, non calumniæ causâ, vel æmulationis, idque confirmat juramento. 4. Vt persona illius, aduersùs quem sequestratio postulatur, suspicionem aliquam præbeat sufficientem, ob causas videlicet enarratas.

Cap. I. Ad hoc.

Innoc. III. *Archiepiscopo Mediolanensi.*

SVMMA.

Cum Archiepiscopus Mediolanensis causam, quæ super quibusdam possessionibus vertebatur inter ipsum, & abbatem de Regulâ, Episcopo Veronensi commiti obtinuisset, & is super possessorio partim pro Monasterio, partim pro Archiepiscopo sententiam protulisset: Procuratore Monasterii quæstionem proprietatis intentante, Archiepiscopus jurisdictionem Episcopi Veronensis, cui possessionis tantùm, non proprietatis causa commissa esset, expirâsse obtendit, & cum Iudex Abbatem in possessionem, quam ipsi adjudicauit, propter Archiepiscopi contumaciam

maciam immisisset, Archiepiscopus violenter Monasterium inde ejecit. Sed Cælestinus Papa tam causam possessionis, quàm proprietatis cõmissam interpretatus, possessionem pro suo arbitrio à Mutinensi & Reginensi Episcopis sequestrari præcepit. Quibus ejusdem causæ cognitionẽ ejus Successor Innoc. commisit, mandato tamen sequestrationis penitus reuocato: Archiepiscopum autem in moderatas expensas ob id factas Monasterio, ex quo ipsum Episcopus Veronensis in possessionem misit, vsque ad satisfactionis tempus oblatæ restituendas condemnauit, cum cautione standi iudicio.

EXEGESIS.

Indistinctè Commissa fuerat.) Quando causa alicui committitur indistinctè, quæ inter hos, vel illos vertitur, super talibus rebus, tunc tam causa possessionis, quàm proprietatis commissa intelligitur, per *h. t. & c. Pastoralis. de causa poss. & propriet. c. Significauerunt. de testibus. & arg. l. Ordinari. C. De rei vendic.* Secus si vnum tantùm committitur, tunc enim non potest cognoscere de altero. Non tamen vno, eodémque tempore, causa proprietatis, & possessionis diuersis Iudicibus committi debet, per *h. t. & c. 1. De caus. poss. & propr.* sicuti etiam causa proprietatis, & vsusfructus apud eundem judicem tractari debent. *ff. De quibus rebus ad eundem judicem eatur. l. 1.*

Mandato sequestrationis reuocato.) Nota I. Cum nulla legitima causa ex supra dictis Notando 4. in rubr. appareret. *Innoc.* III. mandatum sequestrationis à prædecessore suo emanatum reuocauit, quia post missionem rei seruandæ causâ, sequestratio decerni non debet, vtpote mitius remedium.

Etsi illa causa sit verisimilior, quæ indicatur in *summa Capituli,* prout habetur in Corpore Juris, & sub *fin. c.* illis verbis, vsque ad satisfactionis tempus oblatæ. Obtulit videlicet Archiepiscopus Mediolanensis, coram Reginensi, & Mutinensi Episcopis tanquã Delegatis Papæ cautionem standi juri infra annum super possessionibus illis, in quas Abbas fuit immissus quidẽ rei seruandæ causâ ab Episcopo Veroniensi tanquam priore Delegato. Sed post cautionem infra annum oblatam, debuit illas restituere Archiepiscopo, iuxta *d. in c. 1. De eo, qui mitt. in poss. sess. notando 7.* Quare Innocentius, licet Monasterium eiectum esset possessione, non tamen jussit illud restitui, sed solùm ab Archiepiscopo moderatas expensas, loco satisfactionis persolui.

Nota II. Evitari posse sequestrationem, satisdatione, siue fideiussione, vt tradunt *Mynsing. cent. 5. obs. 55. Gail. l. 1. obs. 143. n. 5.* & alij. Satisdatur autem, quando fideiussor datur de judicio sisti, vel conseruandâ re integrâ. Non admittitur tamen ipse, contra quem sequestratio petitur ad captionem de judicio sisti, nisi possideat bona mobilia, secundum *ee.* In defectum tamen eiusmodi bonorum, aut fideiussorum, admitti etiam solere cautionem juratoriam, si persona offerens sit bonæ existimationis, & vitæ integritate conspicua, asserit *Gail. loc. cit. n. 6.*

Cap. II. Dilectus.

Honorius III. *Priori Debensi & Decano de Calino.*

SVMMA.

Cùm Abbas, & Conuentus de Cisteria in possessionem Ecclesiæ de Bethusiâ (super quâ cum Rectore illius contendebant) causâ custodiâ à Iudicibus inducti essent, & fructus medio tempore perceptos, pro suæ distraherent libito voluntatis. Pontifex re intellectâ mandat, vt quatenus, si ita est, hi Delegati facientes fructus sequestrari, si quid de ipsis distractum inuenerint, in statum pristinum reuocarent.

EXEGESIS.

Fructus sequestrari.) Nota 1. illum, qui mittitur in possessionem, non facere fructus suos saltem in actione personali, vt colligitur ex *h. t.* etsi supra *t. 1. de eo, qui mittitur,* diximus *notando 3.* non teneri fructus restituere secundùm aliquos. Nota 2. etsi possessor lite pendente non debeat remoueri à possessione, posse tamen fieri sequestrationem in casu dilapidationis fructuum per *h. c. & seq.*

Cap. III. Ab eo.

Gregor. IX.

SVMMA.

Ab eo, qui à sententiâ prouocat, fructus possessionis (si dissipentur ab ipso) possunt lite pendente rationabiliter sequestrari.

Patet ex dictis, dilapidatio enim aut metus, seu periculum illius, præbet justam causam sequestrationis.

IDEM TITVLVS DE SEQVESTRATIONE POSSES. ET FRVCTVVM IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Ad Compescendas.

Clemens V. *in Conc. Viennensi.*

SVMMA.

Si contra possessorem definitiua sententia super beneficio à sede apostolicâ in petitorio, vel possessorio promulgata fuerit, beneficium ipsum (dum tamen triennio pacificè antea ab eo possessum non fuerit) per loci Ordinarium apud personam idoneam sequestratur, quæ plenam de ipso curam

ram

ram gerens id, quod de fructibus (debitis supputatis oneribus) superfuerit, illi restituat, qui finalem in causa victoriam obtinebit. Sequestrationem ejusmodi impediens, excommunicationem ipso facto incurrat, non absolvendus, nisi post satisfactionem, & restitutionem. Si ipse litigans hoc fecerit, jure suo, si quod in beneficio habet, cadat. Non obstante, si contra præfatam sententiam de nullitate forsan opponatur.

EXEGESIS.

Contra Possessorem.) Rectè not. *gl. hic.* 1. vi hujus text. non fieri sequestrationem, si contra petitorem pro possessore feratur sententia. 2. Neque, si inter duos, vel plures petitores beneficii, feratur sententia pro vno contra reliquum, vel reliquos. 3. Neque si feratur contra possessorem, non tamen pro petitore, quod colligitur ex text. qui requirit sententiam in petitorio, vel possessorio promulgatam, ergo latam pro petitore, vel possessore, non alio, vel aliter, & in fine jubet Papa beneficium illi restitui, qui in causâ victoriam obtinuit, ergò si neuter vincat, dispositio hæc non procedit. Obserua præterea, illud duntaxat procedere apud sedem Apostolicam; absurdum enim fuisset, ait *gl.* per singulas sententias Ordinariorum, vel Delegatorum possessores possessione priuari, per beneficiorum sequestrationem. Solùm igitur ea beneficia hic intelliguntur, super quibus sententia definitiua lata fuit ab ipso Pontifice.

Triennio pacifice.) Duo itaque requiri, advertit *gl.* ne sequestratio locum habeat. 1. vt beneficium sit triennio possessum. 2. Vt pacificè nullâ interim lite motâ. Neque juxta eandem *gl.* sufficit tertius annus inchoatus, aut major illius pars, sed requiritur triennium consummatum, imò & continuum. Itaque si quis per vnum diem tantùm infra triennium non possidebat, non habet locum sequestratio, de quo vide. *Io. Chokier in Reg. 33. v. 35. Cancellariæ, de triennali possessore.*

TITVLVS XVIII.

DE CONFESSIS.

In Rubricam.

NOTA I. Meritò hic tit. de Confessis, præmittitur titulo de Probationibus, quia, vbi adest propria confessio, non est necessaria probatio. Cum præcedentibus itidem rectè continuatur, actum enim est in superioribus de contumaciâ, & modo contra contumacem procedendi, plerumque autem partes in judicio comparent, & aliqua confitentur, quæ probatione eo ipso non indigent, aliqua verò negant, quæ subjiciuntur oneri probandi, ideò rectè priùs agitur de Confessis, quàm de Probationibus, ad quas deficiente confessione recurritur. De quâ materiâ extat *tit. in 6.* & tractatur etiam *c. Nos in quemquam. 2. q. 1. Item. 15. q. 3. & 6. & 8. per totum.*

Nota II. Etsi confessio partem adversam relevet ab onere probandi, habet tamen respectu judicis vim probationis, vt contra Reum possit procedere, & sententiam ferre, ideòque numeratur inter genera probationum, vt not. *gl. in l. 1. C. De edendo.* Dicitur autem confessio alia *judicialis*, alia *extrajudicialis*. Judicialis est, quæ fit *in judicio*. Extrajudicialis, *quæ extra judicium.* Vtraque autem non tantùm fit ore, sed & rei evidentiâ, contumaciâ nimiâ, paciscendo super crimine, taciturnitate. Nam qui tacet, consentire videtur, puta, si in jure id faciat, & Judici interroganti contumaciter respondere nolit, vel ab Adversario allegata non neget. *cap. Tua nos. & c. vlt. De Chr. & cohabit. mulier. c. Nullus. c. Nonne. de præsumpt. c. Ex eo. 5. q. 6. & ibid. c. Sæpe. 24. q. 2.*

Cap. I. Cùm Monasterium.

Clemens III.

SVMMA.

Propter confessionem Presbyteri de Suasoribus homicidii ab ipso perpetrati, non vult Pontifex illos puniri, cùm secundùm vtrumque jus, de se confessi, super aliorum conscientiis interrogari non debent: & (crimine læsæ Maiestatis excepto) de reatu proprio confitentis periculosa confessio non fit aduersùs quemlibet admittenda. Si tamen tales infamiâ laborent, adiunctis tribus sociis sui ordinis, jubet illis purgationem injungi.

EXEGESIS.

Non est aduersus quemlibet admittenda.) Nulli ergo de se confesso super aliorum crimine creditur. *c. 1. Veniens. de testibus. inf. c. Neganda. 3. q. 11. & c. Nemini. 15. q. 3. l. fin. C. de accusat. & inscript.* Vnde sequitur, quod dicit text. *De se confessos super aliorum conscientiis interrogari non debere, cur enim interrogentur, super quo ipsis credi jura nolunt.* Quod generale est, præterquam in crimine læsæ Maiestatis per *h. t. & dd. ee.* An autem id valeat in aliis criminibus exceptis, dicemus in *tit. De testibus.* Cùm tamen eiusmodi confessio de aliis

pariat

pariat aliquam præsumptionem contra illos, hinc si præterea accedat infamia, debent se purgare cum tertiâ manu, siue adiunctis tribus sociis sui ordinis, & conditionis, qui sint honesti, & conuersationem illorum cognoscant qui laborant infamiâ; aliàs si in hoc defecerint, tanquam coniuncti puniuntur *c. Cùm P. & c. Cùm Dilectus. de purgatione Canonicâ*, quæ est *tit. 35. l. 5.* vbi est proprius huius materiæ locus. Concordat *c. Insinuat. de Simoniâ.* Quia, si infamati non essent, non indiceretur eis purgatio, vt not. *gl.* propter talem confessionem: *c. 2. Si legitimi. q. 5.* Addit *gl.* altera, taxare numerum compurgatorum, judicis arbitrio relinqui, juxtà qualitatem criminis infamiæ, & delinquentis. Vide *Schol. 11. lib. 2. ad not. in Direct. inquisitorum.*

Cap. II. Cùm super.

Innoc. III. Canonicis de Bethlehem.

SVMMA.

Cùm V. Canonicus Bethlemitanus in jure, siue judicio super conuersâ electione dictæ ecclesiæ, confessus esset, quòd pro præstando consensu dictæ electioni pecunias receperit, & mediator extiterit Simoniacæ prauitatis; Pontifex ipsum per definitiuam sententiam duxit ab omni beneficio, & officio Ecclesiastico deponendum.

EXEGESIS.

Fuit in jure confessus.) Diximus suprà *c. At si Clerici. de jud.* Not. 3. de confessione factâ coram judice non suo. Hic quædam dicenda sunt, tum generatim de confessione extrajudiciali, tum de judiciali propriè dictâ, quæ videlicet fit coram judice suo.

Nota I. Confessio extrajudicialis facta, parte alterâ præsente, in ciuilibus parit plenam probationem, quæ possit in judicio produci, & præjudicat etiam hæredi confitentis, *juxta Bald. in l. 1. Verb. De vno quær. C. Ex delicto def.* & alios, quos sequitur *Maranta p. 6. Speculi n. 1.* Si verò confessio extrajudicialis fiat parte absente, tunc probata per duos testes in judicio, facit solùm præsumptionem, & semiplenam probationem, *juxta gl. & Panorm. in c. fin. De success. ab intest.* In criminalibus autem vniuersim Confessio extrajudicialis, parte siue præsente, siue absente, si producatur in judicio, facit indicium ad torturam, secundùm *Barthol. l. in l. 4. 5. ff. De adult.* & alios apud Marantam *loco cit. n. 3.* Limitationes vide apud *Felin. in c. Olim. de Rescriptis. & d. c. At si Clerici*, vbi ponit multos casus, in quibus confessio extrajudicialis probat plenè etiam in criminalibus. Alias limitationes in causâ ciuili habet *Maranta lo. cit.*

Nota II. Confessionem judicialem quæ fit in judicio, tantæ esse efficaciæ, vt habeat vim sententiæ, & rei judicatæ in ciuilibus, adeò vt non requiratur aliud in materiâ debiti, v. g. quàm præceptum de soluendo. *l. vn. C. De Confess.* Nam nulla est maior probatio, quàm proprij criminis confessio, quæ dicitur plenissima probatio. Facit enim 1. rem notoriam. 2. tollit præsumptionem juris, & de jure. 3. admittitur etiam post conclusionem in causâ, si fuerit spontanea, & non metu extorta. 4. etsi processus aliàs sit inualidus, potest ferri sententia super tali confessione. 5. in ciuilibus non requiritur alia sententia *per l. 1. C. De Confess.* Secus est in criminalibus, vbi confessus non habetur pro condemnato. *l. Si confess. & ibi Bart. ff. De custod. reor.* Ideóque in præsenti *c.* Pontifex dictum Canonicum super crimine Simoniæ, non contentus illius confessione, per exceptam, & definitiuam sententiam condemnat.

Nota III. ex *Maranta loc. cit. n. 27.* Confessionem quandoque fieri simpliciter, quandoque qualificatè. Simpliciter fit confessio debiti, vel criminis purè, ac sine aliquâ qualitate modificante, restringente, aut excusante; v. g. se debere alteri centum florenos. Qualificatè fit, quando aliquid eiusmodi adijcitur, vt si quis confiteatur se alterum occidisse, sed sui defendendi causâ, vel dixisse verba opprobriosa, aut contumeliosa, sed non animo injuriandi. Priori modo fundata est intentio actoris. Posteriori stat dubium, an talis confessio pro parte debeat accipi, pro parte repudiari.

Quâ in re distinguit *Panorm. in c. 2. Bona. de postul. Prælat.* Aut contra qualitatem annexam confessioni, est aliqua præsumptio juris, & tunc potest acceptari pro parte, vt si Reus confiteatur, se occidisse ad sui defensionem, vel dixisse verba contumeliosa sine animo injuriandi, tum statur confessioni contrà se, non autem creditur qualitati defensionis, nisi probetur. Ratio est, quia contra illam qualitatem urget præsumptio juris, quæ est, vt quilibet occidens, vel dicens verba injuriosa censeatur habere animum offendendi. *l. 1. C. De sicariis, & l. Si non conuitij. C. De injuriis.* Neque refert, vtrùm vna, vel plures eiusmodi qualitates adiungantur.

Aut contra talem qualitatem nulla est præsumptio juris, quæ si est vnica, debet acceptari tota, vel repudiari, vt si Reus dicat, se promisisse, vel donâsse, sed sub conditione, vel recepisse centum, quæ sibi debebantur ex causa mutui; quorum neutrum præjudicat confitenti, neque habet aliquam præsumptionem juris contrà. Si verò qualitas non sit simplex, sed contineat plura, vt si Reus dicat verum est, quòd mutuos mihi dedisti centum, sed pactus es de non petendo, tum potest acceptari confessio, quoad debitum ex mutuo; pactum autem de non petendo tenetur probare. Vnde *Marantá n. 28.* suggerit hanc cautelam adversùs Creditorem, qui tibi dedit mutuum, quod secretò, & sine testibus restituisti nullâ acceptâ syngraphâ, vt si accuset te super mutuo, respondeas, te nihil ab ipso accepisse, propter quod ipsi sis obligatus, sic enim neque falsum dicis, quia solutione debiti factâ, sublata fuit obligatio; Neque poterit te Iudex condemnare; quod fieret, si simpliciter confitereris, te mutuum accepisse, neque restitutionem probare posses.

Nota denique IV. Eum, qui confessioni addit qua-

qualitatem excusantem, v. g. homicidio perpetrato causam defensionis, etsi illam probare non possit, mitiùs tamen puniri posse, iuxta *Panorm. in c. Andi tit. de rescript.* Deinde confessionem dubiam semper interpretandam esse in favorem confitentis iuxta *Decium Consilio 198.*

Quingentorum Saracenorum.) Fuit genus monetæ, quam invexerunt Saraceni, post terram sanctam occupatam, quæ tempore Innoc. III. erat iterum in potestate Christianorum. Vtrùm verò iste Canonicus hanc pecuniam dederit Principi, vt electioni præstaret assensum, vel pro pretio sui assensûs illum receperit, incertum est. Illud certum, per solam talem pactionem induci Simoniam, etsi pecunia, vel pretium receptum non fuerit. *c. Pen. de Simonia. c. Pactiones. de pactis. c. Quam pio. §. fin. q. 2.*

Cap. III. Ex parte.

Gregorius IX. Iudici B. Viterbiensi.

SVMMA.

Cùm Oeconomus Monasterij S. Mariæ in controuersiâ aliquâ, per errorem facti quædam in iure confessus fuisset, ex quibus timebat præiudicium, rescripsit Pontifex, cùm negotio nondum finito, nemini noceat error facti, si Oeconomus de huiusmodi errore potuerit docere, nullum ipsi præiudicium generari debere.

EXEGESIS.

Textus clarus est, per quem non nocet error facti, si probetur negotio nondum finito accidisse, concord. c. Sacro. de sent. excommunic. Error verò iuris non excusat, *l. 2. & l. Cùm quis. C. De iuris & fac. ignor.* valetque hic *Reg. Iur. in 6. Ignorantia facti, non iuris excusat.*

IDEM TITVLVS DE CONFESSIS IN SEXTO.

Cap. I. Statuimus.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi.

TEXTUS.

Statuit Pontifex, vt positiones negatiuas (quæ probari non possunt, nisi per confessionem Aduersarij) Iudices admittere possint, si viderint expedire.

EXEGESIS.

Positiones.) Nota ex *Bartolo in l. 2. §. Quod obseruari. C. De Iureiur. propter calum.* Positiones generatim dici à ponendo, quæ apud Græcos dicitur thesis, & est particularis Rei ad causam pertinens assertio. Cuius vocabuli vsus, & res ipsa magis consuetudine quàm scripto iure recepta est in iudiciis. Eam sic explicat *gl.* hic in casu, cùm actor libellum obtulit, cui petiit per Reum responderi, tum lite contestatâ super eodem libello, deducit factum, vel causam ibi contentam, per certos articulos, qui vocantur in iure *positiones*, eo, quia sic solent incipere: Ponit actor Titius 1. ponit 2. quâ ratione articuli probatorij extracti per Advocatum, vel Procuratorem Rei postea ex eodem Actoris libello vocantur. Intendit: quia sic incipiunt: Intendit talis Actor coram vobis &c.

Fuerunt autem inventæ positiones, vt Ponens sive Actor, relevetur ab onere probandi, per confessionem Adversarij, qui tenetur respondere ad singulas, per verbum *Credit verum*, vel *Non credit*, mediante iuramento calumniæ, vt constat ex dictis *suprà eod. tit. & cap. seq.* Non debet autem Iudex indistinctè admittere omnes positiones, sed captiosas, & impertinentes per interlocutoriam reiicere. Maximè autem attendendum est circa negatiuas, quæ aliter, quàm per confessionem Adversarij probari non possunt, ideòque æquitati Iudicis committuntur. An autem, & quomodo negatiua probari possit, dicemus tit. seq. de probationibus.

Cap. II. Si post.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si post præstitum veritatis, aut calumniæ iuramentum, Reus positionibus Aduersarij à Iudice iussus respondere, absque rationabili causâ nolit, seu contumaciter se absentet; haberi debet super his, de quibus in eisdem positionibus interrogatus extitit, pro confesso. Verùm, si, antequam respondere iussus fuerit, se absentet, pro confesso non debet haberi, est tamen aliàs contra illum tanquam contumacem procedendum.

EXEGESIS.

Post præstitum iuramentum.) Nota I. hinc colligi, positiones non debere fieri, nisi post litem contestatam, quia iuramentum calumniæ post illam præstatur. *gl. hic. Verb. Statuimus* dicit, quòd quandocunque faciendæ sint probationes, fieri possint positiones, siue ante siue post litis contestationem. Neque obstare, quod de iuramento dictum est, Iudex enim, si quis faciat positiones ante litis contestationem, exiget ab illo non quidem calumniæ iuramentum propriè dictum, de quo suprà. Sed veritatis, vt ponens iuret, se credere, & æstimare verum esse, quod ponit.

Id contingere potest, si ante litis contestationem fiant exceptiones, vt si Reus contra actorem excipiat, quòd sit excommunicatus, quia percussit Clericum, adeòque non possit stare in iudicio, facit Reus tales positiones: Pono, quòd percussisti talem; Item, quòd in tali parte corporis, item quòd cum gladio, item quòd sciebas illum esse Clericum, &c. Quibus per actorem confessis, probata manet excommunicatio, & actor ab agendo repellitur. Qui si neget positiones, Rei erit illas probare,

 mutan-

mutando verba, & dicendo: intendo probare, quòd talem percusseris, per testes, &c. Etsi verò hæc ita se habeant ratione exceptionum, si eas ponat ante litis contestationem, ratione tamen causæ principalis, cuius potissima habetur ratio, verum est, positiones non fieri, nisi post litem contestatam, quo sensu intellige istud capitulum.

Nota II. Positionem succedere loco Interrogationum, quæ olim fiebant pro arbitrio Iudicis ante & post litis contestationem, hodiéque itidem fieri possunt, nisi per positionem Iudex sibi satisfactum credat. Conueniunt interrogationes & positiones fine; vtræque enim fiunt, vt interrogans, vel ponens releuetur ab onere probandi. Differunt 1. quia ponens asserit id, quod ponitur, nihil interrogans. 2. quia positiones fiunt ab Actore, vel Reo, interrogationes à Iudice, vel Aduersario, juxta *Cornin. l. 4. Instit. t. De interrog. & respons.* Respondere autem tenentur ipsi Principales, vel eorum Procuratores 1. ad omnia, quæ sunt facti proprii, non alieni. Non autem ad ea, quæ sunt juris, nisi fortè ex ipso facto jus deduceretur, juxta *Gail. lib. 1. obs. 82.* Vel super non scripto, sine consuetudine, aut statuto alicuius loci, juxta *Mynsing. cent. 1. obs. 11.* 2. quæ ad causam faciunt. 3. per verbum credit, vel non credit, sine distinctione, nisi interrogatio sit multiplex, vel partim vera, partim falsa. 4. interueniente juramento, vti dictum. 5. saluo jure impertinentium, & non admittendorum, quæ protestatio efficit, vt responsio super impertinente articulo pro nullâ habeatur, teste *Gail. l. 1. obs. 31. n. 12.* 6. Denique intra terminum assignatum.

Nota III. Articulos differre à Positionibus. 1. quia sunt illis posteriores, extrahuntur enim ex libello, & positionibus, postquam aduersarius illos negauit. 2. sicut positiones fiunt per verbum ponit, ita articuli per verb. *Probare intendit.* 3. fine, quia positiones fiunt, vt ad eas aduersarius respondeat, & ponens releuetur ab onere probandi. Articuli autem probari debent. 4. denique ad positiones Aduersarius tenetur respondere, non item ad articulos, juxta *Gail. l. 1. obs. 77.* Sed expectat probationes, vt illas refellat, quod si non potest, necesse est illum succumbere.

TITVLVS XIX.

DE PROBATIONIBVS.

In Rubricam.

Nota I. hunc titulum rectè subjungi post titulum de Confessis, sicut enim per confessionem alterius partis aduersarius releuatur ab onere probandi, ita eâdem parte negante, cogitur recurrere ad probationem, de qua materiâ habetur quoque *in Clement. & in Decreto 6. q. vlt. §. His ita. Respondet c. De illicitâ. 24. q. 3. c. Multis d. 44.*

Nota II. Probatio generatim est ejus, quod deducitur in controuersiam, Judici legitimè facta demonstratio, siue intentionis dubiæ per argumenta judicialis ostensio, vt post alios bene describit *Cornin. l. 4. Instit. tit. De probationibus.* Est autem secundùm omnes probatio duplex, alia *artificialis*, quæ ex ipsa causa argumentis, & induciis trahitur, alia *inartificialis*, quæ extra causam à testibus, tabulis, confessione, juramento accipitur.

Vtraque verò est plena, quæ plenam fidem judici de eo, quod propositum est, facit, juxta *Panorm. ad c. fin. n. 7. De jurejur.* talis est, quæ fit per duos testes, partium confessionem judicialem, rei euidentiam; vel semiplena, quæ imperfectè concludit, nec tantam fidem facit, vt illi soli Judex stare debeat, aut possit; talis est, quæ fit per vnum testem omni exceptione majorem, instrumentum priuatum, comparationem literarum, confessionem extrajudicialem, rationem, famam, & similia, de quibus DD. *in c. fin. De jurejurando.* An autem, & quomodo plures probationes semiplenæ conjungi possint, vt faciant plenam, patebit ex dicendis; præsertim *& seqq. titulis de testibus, fide instrumentorum*, vbi ad species probationum descenditur, quas præsens titulus generatim ferè tractat.

Cap. I. Ex Epistolæ

Gregorius Tastredo Regi Vincestriæ.

S V M M A.

Cùm Rex iste (Visigothorum, vt patet ex ipsâ S. Gregorij Epistolâ, quæ est l. 7. 121. siue 126. Registri) postulâsset, vt Pontifex scriberet Imperatori, quatenus inquireret super pactis conuentis inter Iustinianum Principem, & Reges Visigothorum, indéque colligeret, quæ seruanda essent; rescribit Pontifex, vehementer obstare, quia nulli dicendum est, quæ contra se sunt, sed apud semetipsum debet documenta requirere, in mediúmq; proferre.

E X E G E S I S.

Nulli dicendum est, quæ contra se sunt) concord. *l. 4. C. De edendo*, quæ sic habet: *Qui accusare volunt, probationes habere debent: cùm neque juris,*

Digitized by Google

Juris, neque æquitatis ratio permittat, vt alienorum instrumentorum inspiciendorum potestas fieri debeat. Idem habet *c. Nimis graue. C. De testibus.* sed hæc habent suas limitationes.

Nota I. Communem esse sententiam, quòd editio instrumentorum non sit illi decernenda, qui non mandauit per se, vel per alium instrumentum confici, nec successit in jus mandantis. *l. Quædam. infra. & l. Si quis. §. Pertinere. ff. De edendo. Felin. hic n. 14. Scharffius conf. 82. cent. 2.* Nemo ergò conficiens rationes, vel scripturá tenetur edere ei, cujus mandato non fuit facta. Vnde *Bart. l. fin. ff. De tabulis exhibendis. n. 3.* ait, quòd petenti exhibitioné tabularum, vel instrumentorum à Notario, objici possit exceptio: *Tua non interest, non es ille*, de quo instrumentum mentionem facit, ita communiter Canonistæ hîc, & Legistæ *in l. 1. §. Editiones. ff. De edendo.*

Nota II. Limitandam esse communem sententiam. 1. Si intersit ejus, qui petit instrui, vel literarum editionem, licèt ipso mandante tale instrumentum non sit factum. Ratio est, quia instrumentum est pars probationis, & quemadmodum testis tenetur dicere testimonium pro tertio. *l. Si quando. C. De testibus.* ita quoque instrumentum tertio, quando sua interest, edi debet. De quo interesse Judici saltem summariè constare debet. Neque enim soli assertioni petentis editionem instrumentorum creditur. Debet autem editio instrumenti peti, vel per edictum de edendo, vel per subsidiariam actionem in factum. Quare in Camera Imperiali teste *Gail. l. 1. obs. 106. n. 3.* quando compulsoriales petuntur contra tertium, vel à tertio contra partes litigantes: *Peti injungitur*, vt interesse suum in specie deducat & probet. Nam neque juris, neque æquitatis ratio permittit, vt communiter alienorum instrumentorum potestas alteri fieri debeat. *d. l. Qui accusare, & l. fin. De edendo*, ac vtrobique *DD.*

Limitatur 2. Si petatur à Magistratu editio alterius statuti ab vnâ parte in judicio allegati, ab alterâ verò negati, quia tale statutum, cùm sit publicum & jus proprium illius loci, vbi seruatur. *§. Jus autem. Instit. de jure nat. gen. & ciuili. l. Omnes populi. ff. De jure, & just.* ideò omnibus subditis ejus loci commune, & per consequens nemini denegandum est, & tali casu parti petenti in Camerâ compulsoriales decernuntur. *obs. Gail. loco cit. n. 8.* De alijs scriptis, & libris vide *Felin.* hîc multa fusè accumulantem, id certum est, instrumenta, quæ communia verè sunt vtrique parti, edi oportere.

Limitatur 3. In procuratore fisci, in causis exemptionum, & contributionum imperij, quia fiscus priuilegiorum, & ministrorum, ratione quorum prætenditur exemptio, editionem non solùm à tertijs, verùm etiam ab ipsis reis conuentis ad probandam suam intentionem postulare potest, saltem in ciuilibus; secus est in criminalibus, ad quem effectum dantur ei quoque compulsoriales in Camerâ eodem *Gail.* teste *n. 9.* contra jus commune in *d. l. accusare*, aliisque similibus, idque fauore fisci, & reipublicæ per *l. In fraudem. §. In his bonis. ff. De jure fisci, l. Ne quidquam. ff. De edendo*, Quod *Felin. hic n. 11.* extendit ad causas pias, pro alimentis, vel pro dotibus, pro liberalibus, legatis piis, Ecclesiasticis hospitalibus, & similibus multùm priuilegiatis, quæ videntur æquiparari causis fiscalibus. *l. 2. C. De priuilegiis fisci. l. fin. C. De sacros. Eccles.*

Limitatur 4. In Vsurariis, qui tenentur Codicem rationum edere, per *Clem. 1. §. Cæterùm. de vsuris.* quod *gl. ib. verb. Censura*, & alij extendunt ad Judæos.

Limitatur denique 6. In scripturâ Banni, vel alterius actûs ad publicam vtilitatem spectantis. Talis enim scriptura cuilibet edenda est, quia aliquo modo cujusuis interest, eam edi. *Bald. ad rubric. C. De fide instrum.*

Ex hactenus dictis colligitur Regem *Recaredum*, nullam habuisse legitimam causam, cur ab Imperatore Romano illi antiqua pacta conventa ederentur; ideò quia Visigothi injusto bello Romanum Imperatorem invasêre, & iniquas pacis conditiones extorserunt. Vnde interesse proprium, quod Rex hic prætendebat, fuit iniquum, cui meritò deferendum non esse censuit Pontifex.

Nota III. Probato legitimo interesse, rectè editionem injungi, puta si probata sint instrumenta, quæ petuntur à tertio, esse communia, quo casu cum die, & consule edi debent. *d. l. 1. §. Editiones*, vt sunt testamenta inter hæredes, & legatarios. Eodem modo Protocollum Notarij vtrique parti commune edi debet. Secus est in instrumento, quod altera pars contrahentium sibi à Notario suo ære confici curauit, quia illud ei, cum quo contraxit edere non tenetur, cùm sit proprium soluentis, seu redimentis, & non commune, licet alterius vtilitatem quoque concernat, per tit. *in d. l. Qui accusare. & DD. ibid.* quia eiusmodi documentum, soluendo pro eâ pretium, vna pars ita sibi facit proprium, vt commune alteri ampliùs censeri non debeat, quia suâ culpâ id suum quoque facere neglexit.

Cap. II. Sicut.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm alicubi consuetudo inualuisset, vt illi, qui intentionem suam instrumentis, aut testibus probauit, juramentum nihilominus deferatur, eóque recusante fides probationibus non haberetur, Pontifex, quòd in defectum aliarum legitimarum probationum, demum ad juramentum recurrendum sit, talem consuetudinem reprobat.

E X E G E S I S.

Irrationabile videlicet est juramentum exigere sine necessitate, aut causâ justâ, quæ nulla est, cùm appareat alias probationes esse sufficientes. Accedit, cùm initio litis jurari soleat de calumniâ, ad aliud juramentum non est ducendum, sine manifestâ, ac rationabili causâ. Vide dicta de juramento calumniæ.

Cap.

Cap. III. Ex Literis.

Lucius III. Cistrensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm inter Episcopum (quem appellat gl. Bononiensem) eiusque Archidiaconum esset controuersia, de confiniis villarum, in quibus singuli singulas possidebant prabendas, & vterque diceret, alterum antiquos fines egressum, partem sui fundi occupâsse, quam partem se vterque quadraginta annorum spatio inconcussè, & quietè possedisse asserebat; Pontifex interrogatus, vtrùm petitori, vel possessori incumbat probatio. Respondet Iudicium finium regundorum tale esse, vt in eo vtraque persona vices duorum habeat, Actoris videlicet, & Rei, ideóque hinc inde testes produci posse, ex quibus eos, qui praecellunt, judex admittit. Si verò vtriusque partis testes sint aequè idonei possessoris testes praeferri debere, quòd jura sint promptiora ad absoluendum, quàm ad condemnandum, praeterquam in causâ liberali, vbi si testes aequales fuerint, pronuntiatur pro libertate. Dari autem possessori in causâ praescriptionis probationem, juris manifesti est, obiiciens enim praescriptionem longissimi temporis (quam nemo rectè obiicit, nisi qui possidet) si eam probauerit, causam obtinet.

EXEGESIS.

Vices duorum.) Quia vterque actor, & uterque reus hic censetur, vnde vterque duplex juramentum calumniae praestabit, sicut reus, & actor. Ille tamen, vt not. *gl.* principaliter actor dicitur, qui primò ad judicium prouocauit. *l. In tribus. ff. De jud.* Quod si dubium sit, sorte dirimet Iudex. *l. Si ambo. ff. Eodem.* Dicitur autem pro toto actor, quia primò jurat, & postea jurant sui testes, quod idem obseruatur in conventione, & reconventione.

In causâ liberali.) Id est libertatis, pro quâ ex fauore juris pronuntiatur, quando testes apparent aequales. Parem favorem habet querela inofficiosi testamenti. *l. Si pars. ff. De inoff. testam. & causa matrimonialis. c. Si quis. 33 q. 2. item Causa dotis.* Hi enim quatuor casus exprimuntur inf. *c. vlt. de re judic.* Obserua denique Archidiaconum, etsi esset possessor, probare debuisse, quia excipiens de praescriptione, ipsam probare debet, *l. In exceptionibus. ff. De probat. l. Malè agitur. C. De praescript. 30. vel 40. annorum.*

Cap. IV. Proposuisti.

Gregorius VIII. Praeposito S. Cataldi.

SVMMA.

Cùm quaedam coram isto Delegato proposuisset, se nec à viro cognitam, nec potuisse cognosci, idque tum juramento, tum testimonio septem mulierum, quae ex aspectu corporis eam esse virginem asserebant, probâsset, viro contra itidem per juramentum contrarium asserente, Pontifex respondit juramento puellae, & testimonio septem mulierum esse potiùs fidem adhibendam, quàm viro.

EXEGESIS.

Proponit *gl.* argumentum contra hunc text. *in c. Si quis acceperit. 33. q. 1.* vbi dicitur, credi juramento viri, *concord. c. Continebatur. de desponsat. impub. & Authent. de nupt. §. Per occasionem collat. 4.* sed benè respondet eadem *gl.* ista jura locum habere, cùm mulier non probat contrarium per aspectum corporis, haec enim probatio praefertur juramento viri, per *h. t. & arg. §. Consobrini. de grad. cognat. & c. Ad sedem. 35. q. 6. item. c. Testes. 3. q. 6.*

Cap. V. Tertio loco.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm Regularis quidam sigillo Capituli cuidam amico signâsset instrumentum, quo continebatur alienatio rerum quarundam Ecclesiae immobilium, illo in judicio exhibito, negat Procurator Monasterij id de assensu Conventûs fuisse confectum, quod fratres in testimonium producti juramento confirmârunt, asserentes se in hanc alienationem nunquam consensisse. Contra quae, cùm pars adversa nihil probaret, respondet Pontifex, secundùm assertionem testium judicandum.

EXEGESIS.

Ad hanc negatiuam probandam fratres admissos fuisse indirectè, not. *gl.* directè enim negatiua probari non potest, quod explicabimus. *c. seq. c. Ex tenore.* Vbi & de illo, vtrùm, & quando testes praevalent instrumento, dicendum est. *c. Cùm Ioannes. eodem.*

Cap. VI. Iurauit.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam jurâsset, se quandam accepturum in vxorem, jámque pararet nuptias, & quidam juramentis exhibitis legitimè probâssent eos ipsos in quinto consanguinitatis gradu junctos esse. Quidam verò alius contrà probationem juratâ jam factâ, & partibus publicatâ, probare vellet, nullo eos sese consanguinitatis gradu contingere. Pontifex consultus respondit, standum esse probationi priori.

EXEGESIS.

Quia videlicet est instar regulae generalis, quòd publi-

publicatis testibus, & attestationibus super eodem articulo nunquam sunt siuè ab eo, qui illos induxit, siue ab aliâ parte testes vlteriùs inducendi, nisi super nouo emergente, quod pendet ex priori, vel prius ab illo. De quo dicemus *tit. seq. De testibus. c. Fraternitatis.* vbi explicabimus. *c. Series c. Cùm in sua*, quæ inducantur contraria.

Cap. VII. Post Cessionem.

Innoc. III. Archidiacono Parisiensi.

S V M M A.

Cùm per literas Iudicis Ordinarij, (quibus standum est, donec probetur contrarium) constaret queindam fuisse excommunicatum, cum officium procurationis assumeret, censuit Pontifex illum tanquam Procuratorem non esse admittendum.

E X E G E S I S.

An semper credatur literis Judicis Ordinarij, pertinet ad *c. Inter dilectos, & c. fin. De fide instrumentorum.* Cum verò excommunicatus sit vitandus, constat in judicio procuratorem excommunicatum, non esse admittendum ad agendum, vel impetrandum, & si impetret, non valent literæ, si postea probaretur excommunicatus, vt not. *gl.*

Cap. VIII. In præsentiâ.

Idem Abbati, & Conuentui Cassensi.

S V M M A.

Cùm A. conderet testamentum, M. filium suum hæredem instituit, & præcepit, vt, si absque liberis decederet; ad fratres suos G. & B. bona deuoluerentur ipsius. Verùm dictus M. Monasteriô Cassemarij (vti appellat gl. in casu) se, & sua obtulit. Quare mortuo parente fratres defuncti G. & B. petierunt quidem sibi restitui; quod de bonis paternis præfatum Monasterium detinebat. Sed Syndicus Monasterij ex aduerso proposuit, ratione factæ oblationis, vniuersa, quæ M. habuerit, fuisse ad Monasterium deuoluta, & petebat restitui, quæ B. & G. inuaserant, & super cæteris silentium illis imponi.

Porrò illis replicantibus, dictum M. tempore oblationis suæ fuisse minorennem, & facti pœnitentem, quod feruore infirmitatis fecerat, reuocâsse; postquam conualuit; ideòque cum sine liberis decesserit, ex testamento paterno hæreditatem ad se deuolutam; respondet Syndicus; eundem M. Monasterio egressum, posteà rediisse, rursusque se, & sua obtulisse, oblatione juramento firmatâ.

Re ad se delatâ Pontifex rescripsit. 1. *Non esse probatum, quòd M. vtriusque oblationis tempore fuerit minorennis.* 2. *Illud* minor annis *dupliciter posse intelligi, cum, & qui minor est 14. annis, & qui 25. dici soleat minor annis, infra 25. annos autem, tenere donationem.* 3. *Neque testamentum à parente factum nocere Monasterio; quia non sine hærede decedit, qui Monasterium sibi hæredem instituit.* 4. *Syndicum Monasterii intentionem suam plenè fundâsse, à parte autem aduersâ, vt ex dictis apparet nihil fuisse sufficienter probatum. His igitur attentis, Pontifex sententiam Cardinalis ad hanc causam à se delegati (qui prædictis G. & B. silentium imponens, super petitione hæreditatis, eosdem ad restitutionem illorum, quæ ex illa inuaserint, condemnauerat) authoritate Apostolicâ confirmauit.*

E X E G E S I S.

Eidem postmodùm se, & sua obtulit.) Nota I. *ex Panorm. hic. n.8.* quod fundare se super certo actu, satis est probare, benè fuisse illum actum gestum, licet aliter non probaret habilitatem personæ ad illum actum. Hic Syndicus Monasterij autem probauit duntaxat, illum M. obtulisse se, & sua. Ex quo præsumitur fuisse idoneum ratione ætatis, & judicii, adeò vt asserenti contrarium incumbat onus probandi, & oportet, quòd probatio concludat necessariò, non tantùm præsumptiuè; ideòque hîc rejecta fuit generalis probatio.

Cum Verbum illud minor annis &c.) Nota ex *Panorm. n.7.* quòd probatio in genere facta non prodest, quando non quælibet species idonea est ad effectum, cuius gratiâ proponitur. Sic cùm fratres defuncti testatoris hîc generatim probâssent, illius filium fuisse minorennem tempore oblationis factæ Monasterio, sit autem duplex minorennitatis species; una infra annos 14. altera infra annos 25. In hâc posteriori specie probatio non concludebat, minor enim 25. annis, & maior 14. potest Religionem intrare. *c. 1. De Regul. in 6.* & bona sua donare Monasterio, vel aliter alienare sine Curatore, & decreto Judicis; secus est, si Religionem, aut Monasterium non intraret, *l. Siquidem. & l. Si prædium. C. De præd. minor.* sine decreto non alienandis, & ferè per totũ, etsi vellet alienare in alias causas pias. *l. 2. ff. De pollicit.* Ratio est, quia fictione juris ingrediens Monasterium moritur tempore ingressûs. *c. Placuit. 17. q. 1.* tempore mortis autem pubes, siue maior 14. annis sine aliâ solennitate potest disponere de rebus suis. *l. Qua ætate. ff. De testam.* & præsertim ingrediens Religionem habet liberam disponendi facultatem. *c. Quia ingredientibus, & c. Si qua mulier. 19. q. vlt.* item *Authenticâ de Monachis. §. Illud.* quæ ratio cessat in minorenne; qui vult non ingrediendo Religionem alienare sua bona in alias pias causas.

Non enim sine hærede decedit.) Si erat à filio *M.* satisfactum testamento paterno, quo excludebantur patrui, si filius absque hærede non decederet, non decessit autem per ingressum Religionis (quæ fictione juris morti æquiparatur) sine hærede,

qui

qui Monasterium, cui se, & sua obtulit, hæredem habere voluit. Cui fundamento insistens Pontifex pro Monasterio, contra *G.* & *B.* sententiam latam probauit. Probat itaque hic textus Monasterium, seu Religionem (quæ hæreditatis capax est) haberi loco filij, siue hæredis, ita, vt si grauatus hæreditatem restituere, professionem emittendo, fictione juris moriatur, hocque sensu absque liberis decedat, Monasterium siue Religio excluso quouis alio substituto succedat. Cuius tamen Regulæ limitationes 13. ponit *Barbosa hic in allegat.* quas apud ipsum vide.

Nihil fuisset ex Adverso sufficienter probatum.) De minorennitate scil. vtrùm esset infra 14. vel 25. annos, super quo probationem certam nullam habeant Adversarij. Regulariter autem dicendum est, quòd probatio dubia non releuat producentem, vt in hoc c. *& l. Neque Natales. C. De probat. & l. Non hoc. C. Vnde cog.* cum similibus. Idque prodit tam ex parte Actoris, quàm Rei. *l. Matrem. C. De probat. & Clem. fin. de rebus Eccles. non alienand.* Potest tamen probatio dubia coadjuvari per Confessionem Rei, juxta *gl. singul. in c. 1. de rescrips. in 6.* Sufficit item probatio dubia in alternatiuis, quando vtraque pars ad effectum juris seruit, vt si Titius accusetur, quòd rem Ecclesiæ detinuerit, aut alienârit. Si probo alternatiuè, quod alienârit, vel deteriorârit, possum obtinere; quia propter quemlibet horum actuū Ecclesia habet jus agendi, vel petendi &c. Vide *additiones ad Panorm. n. 6. 7. 8.*

Cap. IX. Licet causam.

Idem Ariminensi Episcopo.

SVMMA.

Attestationibus in causâ controuersa jurisdictionis inter Ecclesiam Rauennatem, & Fauentinos publicatis, Syndicus horum proposuit, se velle contra personas testium adversæ partis quædam obiicere, sed Oeconomo Ecclesiæ contra replicante id fieri non debere, Pontifex (coram quo res agebatur) interlocutus est, Syndicum non audiendum, quòd intra tres mensas præfixos, testes non produxerit. Sed illo excipiente, testes esse corruptos (quæ exceptio ante, & post sententiam potest opponi) Magistris G. & T. vt testes à Procuratore Fauentinorum intra mensem producendos subtiliter examinaret, commisit, indulto vicissim altero mense Procuratori Rauennatensis Ecclesiæ ad reprobandos testes illos, per reproductionem testium aliorum.

Porrò cùm ex testibus Fauentinorum vix sex concordes, alii autem essent contrarij, aut in testimonio singulares, alij verò numero pauci & malæ famæ, ac leuis opinionis; & generaliter omnes non probarent, quòd testes Rauennatensis Ecclesiæ (ad quos illos Fauentinorum Procurator induxit) corrupti falsa dixissent; idéoque appareret, testes Ecclesiæ Rauennatensis non solùm esse plures, verùm etiam magis idoneos, qui sufficienter probârunt, quòd Ecclesia à 60. annis loca controuersa cum omni jurisdictione possederit, neque Fauentini præterea à 50. annis citra possessionis justum titulum ostenderent, in contrarium priuilegiis Rom. Imperatorum, & Pontificum justam Ecclesiæ possessionem in illis locis demonstrantibus: idem Pontifex Fauentinos condemnauit, & super jurisdictione, honore, ac districtu, quoad possessorium judicium (quo tantummodo actum est) perpetuum silentium imposuit, & ne Ecclesiam Rauennatensem super his molestare præsumant, prohibuit.

EXEGESIS.

Plures tamen illorum reprobantur.) Nota I. hîc plura commemorari, quæ multum detrahant fidei testium. 1. Si contradicant sibiipsis. 2. Si sint singulares in dictis suis. 3. Si sint malæ famæ. 4. Si leuis opinionis. 5. Si non probant clarè id, ad quod sunt inducti, siue ad quod se astrinxit producens. 6. Si sint corrupti. 7. Si sint falsi. Sed de his, aliisque testium defectibus proprius locus est tit. seq.

Non hîc esse locum interdicto: vti possidetis.) Monet *Panorm. hic n. 4.* quatuor ex hoc tit. colligi, quorum quodlibet distributiuè sufficit, & fortiùs, si simul omnia concurrant, vt probatâ possessione altera pars obtineat secundum se pronunciari ex interdicto, *vti possidetis.* 1. Testium pluralitas, vt quia pars altera plures testes producit, intellige *bene qualificatos sa. c. Nostra. infra. de test.* 2. Dictorum qualitas, vt quia sunt verisimiliora, & aptiora negotio. *sa. c. Præterea. inf. eod. & c. Auditis. de præscript.* vbi Innoc. docet, *quòd data ex vtrâque parte paritate testium deponentium contraria, quorum dicta plus consonant juri communi. l. 3. ff. De testib. & gl. fin. in c. 1. De præscript. in 6. illi præferantur.* 3. Possessionis prioritas, vt *not. DD. hîc*, *quòd sola possessionis prioritas sufficiebat Ecclesiæ huic ad obtinendum in interdicto. vti possidetis.* Ex quo constat, ait *Io. Andreas hîc verb. Temeritate propriâ*, quòd si aliquis possidet rem aliquam, intrans possessionem illius, violentiam committere, aut injustè possidere præsumitur, nisi probet, quòd justè possederit: quod non solùm locum habet in corporalibus, vt vult idem *Io. Andr.* sed etiam in incorporalibus, quoad hunc effectū, vt ait *Panorm.* & apertè colligitur ex *h. t.* Jura enim super quibus Ecclesia Rauennas contendebat cum Fauentinis, vbique erant incorporalia, & tamen Pontifex censuit non posse ea simul à pluribus possideri. 4. Denique probatio tituli, præsertim melioris. Etsi enim in interdicto *vti possidetis* non sit necessarium probare titulum, *Instit. de interd. §. Retinendæ.* est tamen is multùm vtilis, quia datâ paritate probationum obtinet is, qui meliorem titulum probat, ejusque testes super possessione præferuntur, tanquam deponentes verisimiliora. Talem titulum habet

Eccle-

Ecclesia in proposito ex privilegiis Imperatorum & Pontificum, cum è contra Faventini nullum titulum justum possent ostendere.

Cap. X. Per tuas.

Idem.

S V M M A.

Cum T. Civis Tiburtinus ex Concubinâ, quam septennio habuerat, prolem non suscepisset; illa verò aliò profecta, & non post multum tempus reversa filium R. peperisset, quē constanter asserebat se ex eo suscepisse, eumque pro tali dictus T. ad instantiam mulieris recognovisset, & filius eius communiter nominaretur, ac haberetur ab ambobus, Pontifex muliere postea id rursus, præstito etiam iuramento, negante, respondit, iuramento standum non esse, neque prædictum R. memorati Titii neptem, cuius præsumebatur esse consobrinus, posse habere in vxorē.

E X E G E S I S.

Filius eius communiter nominatus & habitus.) *Panorm.* n. 9. pro indubitato habet in *h. c.* secundo dicto mulieris, vel juramento non fuisse standum. 1. Quia ex nominatione, & cōmuni reputatione, & tractatu plenè probatur filiatio eo modo, quo probari potest. De quo *inc. Transmissa. Qui filij sint legitimi.* quod procedit, si mulier nō sit semper detenta à viro, vt in proposito. 2. Ratio ponitur inf. quia nimis indignum est, vt quod quis dilucidè suâ voce protestatus est, in eodem casu proprio valeat testimonio infirmare. Quod egregiè limitat idem *Panorm. num. 10. in f.* vt nimirum procedat, quando quis confitetur, siue negat in facto proprio, seu quando asserit secundò, quod priùs negauit, & præsumitur appetere, vel horrere, aut viciſſim. Secus autem, quando assumitur in facto alieno, sic creditur testi, qui in judicio juratus affirmat, quod extra judicium negâtat. Vide plura apud eundem.

Cap. XI. Quoniam.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt tam in Ordinario judicio, quàm extraordinario Iudex semper adhibeat aut publicam, si potest habere, personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter vniversa Iudicij acta conscribant; videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, responsiones, & interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones, & cetera, quæ occurrunt, competenti ordine conscribenda, loca designando, tempora, & personas. Quæ sic conscripta partibus tribuantur, originalibus penes scriptores remanentibus. Iudex, qui hoc neglexerit obseruare, si propter ejus negligentiam difficultas emerserit, per superiorem Iudicem castigetur, nec pro ipsius præsumatur processu, nisi quatenus legitimis constiterit documentis.

E X E G E S I S.

Publica persona.) Id est Notarius, juxta communem. Dicitur autem persona publica, quia gerit officium publicum, & ideo quandóque appellatur seruus publicus, quia seruit publicè exercendo officium suum. *c. 2. De vsuris in 6. & l. Generali. C. de tab.* Si non possit haberi Notarius, debent assumi duo viri idonei, quia vnus, quantumcunque idoneus, non æquiparatur Notario, qui est approbatus, & gerit officium publicum. Vnde colligitur, quòd in pertinentibus ad officium alterius, plus Notario creditur, quàm alteri, quantumcunque idoneo. *fa. c. Ad audientiam. de præscript.* Duo autem æquiparantur Notario per *hunc text. concord. c. Cùm Ioannes. de instrum. & l. In exercendis. C. eod.*

Notat autem *Panorm. n. 38.* quod satis apertum est ex textu, etsi processus legitimus probari etiam possit aliter, quàm per scripturam Notarij, aut aliorum duorum idoneorum testium, Iudex tamen non euadit pœnam, si propter negligentiam illius oriatur difficultas. Duo enim statuuntur, & primò quidem, vt castigetur à superiore. 2. Vt non præsumatur pro illius processu sine aliis videl. legitimis documentis.

Cap. XII. Ad Nostram.

Honorius III. Archiepiscopo Lundensi, & ejus Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm Clerici Daciæ per legem regni (per quam negatiuam probare licet) à criminibus, quæ probari testibus fide dignis poterant, reputarentur insontes, si se purgarent quoquo modo: Pontifex mandat, quatenus in hujusmodi probatione negatiuæ (dum tamen possit affirmatiua ex aduerso probari) nemo audiatur.

E X E G E S I S.

Per quam negatiua probatur.) Nota per negatiuam intelligi hic negationem Clerici accusati super fornicatione v. g. vel alio crimine, si dicat: Nego me fornicatum, vel non sum fornicatus; per affirmatiuam intelligitur accusatio, seu contestatio aliorum, qui affirmant, illum fornicatum esse. Erat igitur consuetudo Daciæ (quam Hostiens. videtur interpretari Saxoniam) vt pluribus licet fide dignis testibus Clericum accusantibus, si ipse factum negaret, & pro negatiuæ hujus probatione offerret juramentum suum, ac aliorum quorumcunque compurgatorum, qui jurarent super credulitate, quòd vide-

videlicet non credant hoc crimen à tali Clerico patratum. *c. Quoties.* §. *Porrò. de purgat. Canon.* tum reiectis testibus probantibus affirmatiuam eiusmodi Clericus absolueretur.

Postis contraria omni iuri.) *Panorm. n. 4.* ostendit consuetudinem talem esse contrariam, iuri Diuino, naturali, & positiuo. Diuino quidem, quia in ore duorum, aut trium testium, intellige fide dignorum, stat omne verbum, per hanc autem consuetudinem reijciebantur etiam testes fide digni, quocunque enim modo probaretur negatiua, vt apparet ex text. reus absoluebatur. Naturali verò aduersatur, vt quis habeatur pro legitimo teste in causa sua, legitimis testibus contra illum testantibus non auditis, vel receptis. Denique est contra Canones, qui purgationem Canonicam non admittunt in defectum aliarum probationum, quando nullæ legitimæ apparent super affirmatiuâ, (idque ipsum indicat *t. ibi.* dum tamen possit affirmatiua ex aduerso probari) sed solùm est vehemens suspicio, vel infamia, vel graue scandalum de reo, tum enim admittitur, & exigitur purgatio per iuramentum Rei, & aliorum compurgatorum qui sunt honesti & idonei iuxta formam *d. c. Quoties.* Extra hunc casum eiusmodi purgatio non admittitur, per qualescunque testes, super solâ credulitate, siue videantur idonei, siue non.

Secus est, si reus Negatiuam quæ directè probari non potest, vt explicabimus *tit. seq. c. Ex tenore,* probare vellet indirectè, vt si ostenderet per testes, se illo die, quo accusatur super fornicatione tali loco commissâ, non fuisse ibi, sed in alio loco, præsertim longè dissito. Alia iura huic consuetudini repugnantia, vide *in gl. verb. omni iuri.*

Cap. XIII. Cùm Causam.

Idem Aurelianensi, & Lametensi Episcopis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt in controuersia super limitibus Diœcesium inter duos Episcopos, secundùm diuisiones, quæ per antiquos libros, vel alio modo meliùs probabuntur, nec non per testes, famam, & quæcumque alia adminicula Delegati procedant.

Res clara est, de probationibus autem, quarum hîc fit mentio, in sequentibus plura dicendi erit occasio.

Cap. XIV. Causam matrimonij.

Idem Episcopo & Archidiacono Senonensi.

S V M M A.

In causâ quâdam matrimoniali, cùm mulier se virginem, & monialem profiteretur, iubet Pontifex illam in monasterio, quod intrauerit, poni, & postea non solùm probationes viri, aduersùs mulierem, quæ illam virginem esse asserebant, recipi, verùm etiam alias quas vtralibet pars produxerit. Et quia sæpè manus fallitur, & oculus obstetricum, vult Pontifex, vt iteratò honesta matronæ deputentur ad inquirendum super puellæ virginitate.

E X E G E S I S.

Ponatis interim in illo Monasterio.) Videtur, quòd hîc ante omnia mulier erat marito restituenda, iuxta *c. Transmissa. & c. Ex conquestione. de restit. spoliat.* Respondet *gl. quod ista profitebatur se esse virginem, & monialem, vnde si erat virgo, tenebat Monachatus, quia ante matrimonium consummatum licet ingredi religionem, & per consequens non debet restitui. c. 2. & c. Ex publico. de conuers. coniug.* ob eas etiam causas, ne corrumpatur ab eo.

Sentit igitur glossa, quòd cessante causâ ingressus Religionis, mulier sit in tali casu restituenda, licet à viro nondum cognita. Sed rectè *Ioan. Andr. & Panorm. hîc n. 1.* Sentiunt contrarium, quia in causâ matrimoniali non habetur possessio saltem perfecta sine copulâ, vnde in hoc casu vir non potest allegare spoliationem, cùm verò nullam habuerit mulieris possessionem, vt videtur sentire *Ioan. Andr.* vel non perfectam, quæ est opinio *Panorm.* valde rationabilis, qui ideò censet, vt apparet, etiam ante matrimonium consummatum, extra ingressum religionis, coniugem restituendam quoad cetera, sed demptâ copulâ, quia reverâ per matrimonium ratum coniunx transit in potestatem, & possessionem viri saltem incompleram.

Adhuc honestas matronas.) Videtur obstare *c. Iurauit.* suprà. vigore cuius publicatis testibus, & attestationibus ab eo, qui testes induxit, non esse super eodem articulo alios testes inducendos. Respondent variè. Sed videtur res clara ex tenore vtriusque Capituli, quia hîc mulier, quæ induxit primos testes pro virginitate sua, non ipsa produxit aut voluit producere alios, quod prohibetur. *in c. Iurauit,* sed Pontifex mandat, vt Iudex iubeat per alias honestas mulieres rem explorari, propter periculum deceptionis, quia sæpè fallitur manus, & oculus obstetricum. *c. Nec aliqua. 27. q. 1.* quem Canonem designat Pontifex.

Cap. XV. Cùm bonæ.

Gregorius IX. Præposito S. Mariæ Magdeburgensi, & Decano Misnensi.

S V M M A.

Cùm in controuersiâ inter Episcopum Marsburgensem, & Abbatem Pigamensem super quibusdam spoliationibus Abbati illatis, litem fuisse contestatam, sed non terminatam vtraque pars consiteretur: demandauit Pontifex causam aliis Iudicibus, ac iussit acta originalia apud priores Iudices inquiri; & si non reperiantur partium probationes, de nouo recipi

cipi, & audiri, si partes tractare voluerint de compositione, ita tamen, vt quidquid invenerint, vnà cum causâ sufficienter instructâ, ad se transmittant.

EXEGESIS.

Non apparet difficultas; Originalia acta apud Iudicem, vel Scriptorem remanere debere, constat ex *c. Quoniam. suprà.* quæ, si causa ad alios Iudices deferatur, tradere tenetur. *c. Causam quæ. tit. seq.* Vnde patet, quòd attestationes in vno judicio receptæ, valent in alio, *Auth. de test. §. Quoniam multa Collat. 3 l. Pen. in fin. C. De arbitris, & l. vlt. C. De testibus.*

IDEM TITVLVS DE PROBATIONIBUS IN CLEMENT.

Cap. Vnicum. Literis.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

TEXTVS.

Literis Apostolicis, quibus Pontifex dignitates quaslibet Collationi suæ, vel Sedi Apostolicæ se reseruâsse, aut resignationem beneficij alicuius recepisse, vel recipiendi potestatem alii commisisse, vel aliquem excommunicâsse, seu suspendisse, vel aliquem Capellanum suum, vel familiarem fuisse, vel alia similia, super quibus gratia, vel intentio sua fundatur, se fecisse narrat, censet super sic narratis fidem plenariam adhibendam, & vult ad præterita, & pendentia (etiam per appellationem) hoc extendi.

Aequitatis plenissimum est, vt credatur attestationi literarum Vicarij Christi, nisi Sub- aut Obreptitio deprehendatur.

TITVLVS XX.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

In Rubricam.

NOTA continuationem huius tituli constare ex dictis initio tituli præcedentis, in quo agitur de Probationibus generatim, convenienter igitur hîc agitur, de præcipuâ specie. Etsi enim probationes sint variæ, videlicet, per testes, per instrumenta, per præsumptionem, per juramentum, de quibus singulis tractatur deinceps, probatio tamen per testes est efficacior aliis, cùm fiat viuâ voce. *c. Cùm Joannes. de fide instrum.* ideóque meritò præmittitur. Extat autem hic tit. etiam *in 6. & Clement.* de eâdem materiâ habemus. *2. q. 4. & 2. q. 3.* per totum, item *c. Inprimis. 2. q. 1. c. Infames. 6. q. 1. c. Quisquis. 9. q. 3.*

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio Materensi.

TEXTVS.

Placuit sancto Conuentui, vt testes non conducantur pretio, & vt quicunque idonei, & fideles in testimonium assumantur, ac nullus testimonium dicat nisi jejunus.

EXEGESIS.

Testes non conducantur pretio.) Nota I. etsi testis non debeat conduci pretio, potest tamen rogari, vt testimonium perhibeat veritati, ideóque non debet testis se ingerere, neque potest recusari, qui sine aliâ citatione precibus partis inductus venit ad judicium, testimonii ferendi causâ. Quare autem preces, & non pretium interuenire possint, dic, quòd citiùs quis corrumpetur pretio, quàm precibus, ait *Panorm. hic n. 1.*

Nota II. si testes pretio fuerint inducti, testimonium non valere, quia alio non probato præsumuntur corrupti, & possunt accusari de falso. Vt notat. *Bart. in l. Diuus. ff. De re jud.* Intelligi autem ista debent, de pecuniâ pro ipso actu testificandi receptâ, debet enim dictum testis esse gratuitum. Nam pro expensis faciendis in veniendo, stando, & redeundo licitè datur pecunia. *c. Statutum. in fi. de rescript. in 6. c. Si testes. §. item liberi 4. q. 3.*

Quicunque idonei.) Testis idoneus quilibet dicitur, iuxta *gl. receptam*, qui nullâ exceptione legitimâ repelli potest, talis etiam dicitur omni exceptione maior *c. 1. De consang. & affinit.* eo ipso videlicet, quia nulla exceptio ipsi opponi potest. Etsi enim edictum de testibus est prohibitorium siue certarum personarum, regulariter tamen est permissorium, quilibet enim admittitur, nisi expresse reprobatur.

Nisi jejunus.) Quæres, an testis debeat necessariò esse jejunus. *gl.* non malè respondet, id requiri de honestate, non de necessitate, pro quo facit. *c. Honestum. 22. q. 5.* vbi Pontifex ait, *honestum videri, vt, qui in Sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate, & timore Dei.* Addit *Panorm. n. 4.* standum esse consuetudini, quia est optima legum interpres. *c. Cùm Dilectus. de consuetudine, & l. Interpret. ff. De leg.*

Digitized by Google

Cap. II. In nomine Domini.

Gregorius Ioanni Defensori eunti in Hispaniam.

S V M M A.

Cùm Episcopus quidam accusatus quereretur, se absente testes vilissimos contra se auditos, mandat Pontifex, vt seruetur Auth. De testibus. 6. Et hæc verò. Collat. 7. *quæ statuit, ne obijci possit contra testes, per vnam partem rem gestã esse, mandat etiã, vt testimonia non dicantur, nisi illo, contra quem dicuntur, admonito, vt veniat, & audiat testes. Si verò noluerit venire, extra casum ineuitabilis necessitatis, testimonia ita valeant, tanquam si non ex vnâ parte consisterent, sed etiam ipso præsente facta fuissent. Quod quia in causâ huius Episcopi erat omissum, declarat Pontifex, quod contra leges actum est, non habere firmitatem.*

E X E G E S I S.

Vilissimi.) Quæ requirãtur in testibus generatim *gl.* comprehendit his versibus: *Conditio, sexus, ætas, discretio, fama. Et fortuna, fides, in testibus ista requires.* Hæc ita breuiter interpretatur. *Panorm. n. 6.* Conditio, id est, an sint serui, vel liberi; debent enim esse liberi. *c. Si testes. §. Liberi. 4. q. 3.* Sexus, vt sit masculus, non fœmina, nisi in certis casibus, vt *not. in c. Forus. de Verb. signif.* Ætas, vt sit maior 14. annis, si deponit in ciuili, si verò in criminali, maior 24. annis. *c. 1. & c. Si testes 24. q. 3.* Discretus, vt sit mentis compos, & sani judicii. *c. Infames. §. Tria. 3. q. 7.* Fama, vt non sit infamis. *eod. c. & c. Testimonium. inf.* Fortuna, vt non sit pauper. *c. Si qui testiũ infra.* Denique fides, vt non sit infidelis, qui per hunc text. videtur repelli à testimonio contra fideles, excipiuntur tamen casus. *c. Contra Christianos. de hæreticis in 6.*

Venire, & audire testes.) Optimè gl. monet, non esse ita intelligendum vt audiat testes, cùm deponunt dictum suum. Sunt enim in secreto, & singillatim recipiendi, vt liberiùs possint testimonium ferre. *c. Venerabili. inf. c. Nullum c. De testibus c. inquisitionis. de accusat.* Debent igitur audire, & videre eos jurantes, non autem eorum dicta, & attestationes, nisi quando publicantur. In quo denique cum gl. sentit. *Panorm. n. 6.* & sequitur *Felin. n. 19.* qui ad rationem quorundam, quòd meliùs per præsentiam partis discutiantur testes, respondet *discussioni testium satis esse prouisum per interrogatoria, quæ facere potest ille, contra quem testes producuntur.*

Vndè secundum *gl. c. Inprimis. verb. Si expræsente. 2. q. 1.* Si fortè pars altera audiret testes, dum examinantur, tantum operaretur talis sententia, quantum, si dicta testium publicata fuissent, ideòque super iisdem articulis non possent producere alios testes, quod *Bald.* & alii dicunt notandum contra illos, qui stant ad cortinam, vt audiant. Debet autem pars regulariter citari ad audiendum & videndum testes jurare. Limitationes vide apud *Panorm. n. 7. & Felin.*

Cap. III. Quoniam.

Idem, Sabino Defensori Sardiniæ.

S V M M A.

Cùm Pontifici de Presbytero Epiphanio quædam facinora essent nunciata, jussit seu mulieres, cum quibus peccauisse dicitur, seu alios causæ conscios, ad testimonium ferendum adduci, vt vera possent aperiri.

E X E G E S I S.

Seu mulieres.) De Jure Canonico per hunc textum mulier potest esse testis in causâ ciuili, & criminali ciuiliter contra Ecclesiasticum motâ, sed eo duntaxat casu, quando non sufficiens est copia integrorum testium, vel aliarum probationum, quia multa simul juncta inducunt probationem ait *Felin. hic n. 1.* Secus est in causâ criminali criminaliter motâ. *c. Mulierem. 34. q. 5. & c. Forus. ad fin. de Verborum signif. vbi gloss. & Panorm.*

De jure autem ciuili dicunt communiter, mulierem non esse prohibitam, nec in causâ ciuili, nec in criminali, nisi sit infamis, juxta *l. 3. §. & l. Iulia. ff. De test.* etsi aliqui aliter sentiant, secundùm *Ioan. Andr.* qui dicit communem obseruari in practicâ, & esse æquam, vbi aliter veritas haberi non potest.

Nota II. Etiam de Jure Canonico mulierem non admitti in quibusdam casibus. 1. In causa feudali, de quâ *c. pen. in fin.* quot testes sint necessarij ad probandam inuestituram in vsibus feudorum, juxta *Bald. in ✝. Præter fœminas.* 2. In testamentis. *l. Qui in testamento. §. Mulier. ff. De test. & §. Testes Instit. eod.* quod non procedit in Codicillis, in quibus non est tantum periculi, quia ibi non est hæredis institutio, nec in testamento inter liberos; nec secundùm jus Canonicum in testamento ad pias causas, secundùm *Felin. hic n. 3.* Sunt, qui putant mulieres quoque admittendas ad ea testimonia, quæ requirunt Scripturam, quia non apparet specialis ratio in contrarium. Etsi aliqui sentiant contrarium.

Nota III. Etiam in casibus, quibus mulier potest esse testis, tamen minus probare, quàm masculum. Vnde si ex vnâ parte sint duo masculi, ex alia duæ fœminæ, prævalet testimonium masculorum, juxta *Panorm. in c. Forus ad fin.* de quo plura *Felin. n. 4.*

Cap. IV. In omni negotio.

Paschalis Papa.

S V M M A.

Principalis persona dicens veritatem de re sibi notâ, habenda est pro teste, cui adhibito vno efficiuntur

Digitized by Google

vincitur duo, & duobus, efficiuntur tres testes. quod ostendit Dominus Matth. 18. *Si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos testes, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.* Ioan. 17. *Ego sum, qui testimonium perhibeo &c. & testimonium perhibet de me pater, quia duorum hominum testimonium verum est.*

EXEGESIS.

Principalis persona.) Aliqui hoc cap. restringunt ad materiam correctionis fraternæ, & denunciationis, sed vt benè advertit *Panorm.* Denunciatio solùm affertur pro exemplo, neque talem restrictionem patiuntur illa verba: *In omni negotio.* Vnde rectè summat ipse, *Vbi agitur ad correctionem, vel de peccato impediendo, principalis persona admittitur in testem.*

Felin. ex *Panorm.* & aliis colligit duplicem *h. c. Intellectum.* 1. Vt procedat in omni negotio, ex quo principalis persona non reportat commodum, aut incommodum, neque ostendit affectionem ad talem causam; neque vbi agitur de graui præjudicio tertij. Quia in gravibus non est recedendum à communi formâ judiciorum, secundùm quam idem non debet esse Actor, & testis. *c. Form. §. Omni. inf. de Verb. signif.* 2. Alij intelligunt, vt procedat iste textus *in omni negotio*, in quo deciditur causa, per juramentum delatum Actori in supplementum semiplenæ probationis, puta per se habenti vnum testem idoneum, quia ipse jurans habetur pro alio teste. *c. fin. inf. de jureiur.* & *l. In bonæ fidei. C. De rebus Cred.* vbi id tradunt communiter DD.

Cap. V. Quoties.

Eugenius III.

TEXTVS.

Quoties aliqui propter cognationem propinquitatis separari petuntur, duobus, vel tribus testibus adhibitis, qui de eâdem consanguinitate superfint, vel totidem senioribus, & melioribus loci eiusdem, id debet legitimè probari. Probatio autem testium debet fieri duplici juramento, vt iuret, se non priuato odio, neque amicitiâ, neque pro aliquo commodo, quod habuerint, vel quod habent, vel quod habituri sunt, ad hoc jurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem accepisse à maioribus suis, & credere ita esse.

EXEGESIS.

Duobus, vel tribus adhibitis) Hinc colligunt, quòd etiam in actibus grauissimi præjudicii duo testes faciant plenam fidem, siue probationem. Separatio enim matrimonij non solùm quoad thorum, sed etiam quoad vinculum propter consanguinitatem in gradu prohibito, est res sanè grauissima. *c. Licet. ex quâdam. inf. & c. Debitum. de bigamis.* Procedit autem hoc iuxta *Panorm. n. 1.* etiam vbi non potest haberi probatio concludendi ex naturâ rei, vt sufficiant ad probationem duo testes eo modo, quo res probari potest, vt in præsenti consanguinitatis casu, qui directè per testes percipi non potest, sed admittitur testimonium de credulitate, vt hîc & *d. c. Licet. ex quâdam.* & fa. *c. Praterea inf. h. t.*

Duplici juramento.) Id est juramento quidem vno, quia præstatur simul, & semel, sed de duplici articulo, prior est communis omnibus testibus, vt jurent, se remoto odio, amore, commodo, amicitiâ testimonium dicturos. *c. Si testes 4. q. 3. c. Quatuor 18. q. 3. & c. De parentelâ. 35. q. 6.* Intelligit autem *Innoc.* hîc per amicitiam eam quæ sit carnalis, & corruptionem inducit. Amicitia enim Christiana, & legitima testem non impedit, juxta Host. Posterior est particularis in casu consanguinitatis matrimonium dirimentis, vt juret super credulitate eorum, quibus à maioribus acceperit, se videlicet credere eos vera dixisse, quando autem extra h. c. admittatur juramentum credulitatis, dicimus inf. *c. Licet.*

Cap. VI. Insuper.

Idem Priori, & Fratribus SS. Trinitatis.

TEXTUS.

Licet Prælato, & Clericis in causis Ecclesiæ suæ ferre testimonium, dummodò vnus, vel duo ex illis ad agendum, vel respondendum instituantur, quorum testimonium in illis causis, in quibus Actores, vel Responsales sunt instituti, non debet admitti.

EXEGESIS.

In causis suæ Ecclesiæ.) Nota I. *h. c.* extendi solere ad causam cuiuscunque vniuersitatis, quòd singuli ex eâ possint in testes adhiberi, *arg. l. In tantum. ff. De rer. diuis. Felin. hîc n. 1.* quia tales non ferunt testimonium in causâ propriâ, cùm aliud sit jus vniuersitatis, & aliud jus singulorum. *l. Sed si. §. Qui manu mittitur. ff. De in jus vocando.* Nec refert, quòd commoda vniuersitatis singuli quodammodo participent, istud enim non est tantum, vt in causis, præsertim arduis testimonium eorum repelli possit, quia verisimile non est, propter commodum vniuersitatis, maximè Religiosos, aut Clericos bonæ vitæ pejeraturos.

Nota II. Juxta communiorem tamen sententiam, testes ex corpore vniuersitatis, in causâ eiusdem productos, non ita esse omni exceptione maiores, vt duo sufficiant ad plenam probationem, sed requiruntur plures, quia negari non potest inesse aliquam affectionem, si quis pro jure patriæ, aut vniuersitatis, cuius pars est, testari debeat, juxta *Mascard. de probat. Concl. 1414. n. 15. Farinaz. de testibus. q. 60. n. 536.* Quamobrem, si ex aduersâ parte prædicti testes de contrario deponant, his maior fides habetur, juxta *Menoch. lo. cit. n. 10. Felin,*

Bu. hic n. 4. Nisi agatur de gestis per ipsam vniuersitatem, aut Collegium, hæc enim magis nosse censentur ij, qui sunt de Collegio, ideóque testes magis idonei reputantur, ita *Felin. hic. Farinac. n. 539.*

Nota III. In causâ criminali membrum vniuersitatis siue communitatis non posse in testem adduci pro communitate, cùm enim eiusmodi causa sit valde ardua, & magni præiudicii, exactissimæ probationes ordinariè requiruntur. Idem dicendum videtur, si causa ciuilis sit valde ardua, ita *Fel. hic n. 4. Farin. n. 521.* Si tamen vniuersitas, v. g. Capitulum agat contra Prælatum, aut Canonicum ex suo gremio, etiam in causâ criminali, & ciuili arduâ, potest alius Canonicus in testem produci, juxta *Felin. hic Farin. n. 516.* Si verò causa vniuersitatis cum propriâ alicuius vtilitate commuńcta sit, is prohibetur esse testis, v. g. Prælatus, si agatur de redditibus ad eius mensam pertinentibus, ita *Bart. in l. In tantum. §. vniuersitatis. ff. De rer. diuis. Felin. hic n. 6.*

Nota 4. si Prælatus pro juribus Ecclesiæ suo nomine Procuratorem constituat, in tali causâ testis esse nequit, cùm censeatur esse actor principalis, iuxta *Panorm.* hic. Secus est, si Prælatus cum Conventu, vel etiam solus Procuratorem constituat, qui nomine Ecclesiæ agat, quia hic non agitur res personæ, sed Ecclesiæ; atque commodum principaliter ipsam Ecclesiam respicit. Sumitur ex *h. t.* vbi indistinctè Priori & Fratribus permittitur ferre testimonium in causâ suæ Ecclesiæ, modò ille, vel illi non ferant testimonium, qui assumuntur in procuratores causæ, quia nemo debet habere duplex officium in vnâ eâdemque causâ. *1. 2. 4. q. 4.* & singula officia singulis personis sunt committenda. *c. Singula. d. 89. & c. Presbyteros 16. q. 1.* Si Prælatus, seu Rector Collegium non habeat, & Procuratorem in causâ Ecclesiæ suæ constituerit, non potest esse testis, quia censetur principalis. Secus est, si Episcopus Procuratorem generalem constituat, aut si ipsemet Episcopus tanquam generalis Administrator causam talis Ecclesiæ agat, ita Panorm. hic n. 5. Felinus. n. 8.

Cap. VII. Ex parte.

Idem R. Herfordensi Episcopo & Abbati Eard.

SVMMA.

Cùm Presbyter A. apud Pontificem questus esset, se Ecclesiam Clunodensem legitimè adeptum, eam 30. annis & ampliùs pacificè possedisse, sed à milite Laico literis impetratis ad quosdam judices super illegitimis Natalibus accusatum, veluti ex Antecessore suo, in publico concubinatu genitus esset, ideóque productis contra se testibus quibusdam Laicis, & infamibus (contra quos legitimas exceptiones opposuit) sibi absenti post appellationem ad Sedem Apostolicam, Ecclesiam abjudicatam esse; Mandat Pontifex, vt si constiterit, prædictum Presbyterum non fuisse per testes idoneos accusatum, & Ecclesiâ spoliatum, priorum Iudicum cassatâ sententiâ, Ecclesiam eidem noui Delegati restituant. Si verò aliter habeat, causam audiant, & fine debito terminent, testibus, quos Presbyter produxit, admonitis, vt testimonium perhibeant veritati.

EXEGESIS.

Tacito, quòd Laicus esset.) Quia text. ponderat, quòd miles iste Laicus fuerit, idque tacuerit, aliqui censent, literas fuisse subreptitias, ideóque volunt, quòd Laicus nec ciuiliter quidem possit accusare Clericum, vt priuetur beneficio. Sed placet opinio *gl.* quam sequitur *Panorm. hic n. 5.* Regulariter Laicum ad accusandum in beneficialibus non admitti, quia ipsius non interest. Nisi sit Patronus, vel Parochianus, quorum interest habere Rectorem bonum, vnde saltem admittuntur ad denuntiandum. *c. Filiis. 16. q. 6.* cùm igitur hîc ponderetur, militem hunc tacuisse, quòd Laicus esset, colligitur, quòd ipsius non intererat, adeóque poterat repelli, si à principio Presbyter excepisset, non autem postea, quia hæc exceptio solùm est dilatoria.

In eâdem Ecclesiâ ministrârat.) Nota hîc duos casus sufficientes etiam singillatim, vt Clericus priuetur suo beneficio. 1. Si Pater Clerici immediatè ante administrauit eandem Ecclesiam, vel idem beneficium, & legitimè sit natus, antequam pater susciperet sacros ordines, de quo *in c. Ex transmissa de fili. presbyterorum.* 2. Casus est, cùm publicè detinet concubinam, juxta *c. Nullus d. 32. & c. Præter. de cohab. Cler.*

Quatenus, si vobis constiterit, &c.) Si testes laborantes aliquo defectu in juribus expresso recipiantur, non attentâ Rei exceptione, & Reus desuper appellet, sententia Prioris Judicis veritate deprehensâ debet cassari. Vnde rectè hoc cap. de cuius sensu multum litigant, ad hanc summam à *Panorm.* redigitur, si probatio exceptionis oppositæ contra testem productum non admittatur, antequam dictus testis recipiatur, in casu, in quo admitti debet, legitimè appellatur.

Cap. VIII. Si qui.

Idem Exoniensi, & Vigoriensi Episcopis.

SVMMA.

Si qui testium valetudinarii sint, & senes, vel debiles, aut pauperes, ita, quòd non possint in judicio comparere, ad ipsos percipiendos mittenda sunt personæ idoneæ, & discretæ.

EXEGESIS.

Quòd non possint in judicio Comparere.) Quærit *Panorm. hic n. 1.* vtrùm hoc etiam procedat in causâ criminali, vt Judex mittat ad testes, & curet illos examinari? Respondetur, regulariter id fieri non

Digitized by Google

non debere, si autem talis sit judex, vt non debeat ire ad domum testium, & testes ita sint constituti, vt moraliter magna appareat difficultas, vel indecentia, quo minus ipsi possint, aut debeant accedere, etiam in causâ criminali potest ad illos mitti, juxta *gl. in c. Mulieres. de jud. in 6.*

Quærit 2. Vtrùm hoc extendi debeat ad personas etiam egregias & honoratas, quæ non exprimantur in *h. t.* Respondet idem *n.* 4. si sit causa talis, in quâ testis debet deponere in præsentiâ Iudicis, puta criminalis, vel ciuilis ardua, tunc etiam personæ egregiæ, & honoratæ debent ire ad præsentiam Iudicis. Aut non est causa, in quâ necesse sit deponere in præsentiâ Iudicis, & tum Iudex debet mittere ad tales personas.

Quærit 3. Vtrùm in his casibus, quibus mittitur ad domum testium, debeat pars aduersa citari, vt vadat ad domum illarum, ad videndum eos jurare. Affirmat *Bart. in l. Ad personas egregias. ff. De tes.* quia jura loquuntur generaliter.

Cap. IX. Sicut nobis.

Alexander III. Beluacensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam acceptâ pecuniâ super consanguinitate in judicio inter virum, & vxorem jurâssent, priuatim autem assererent, nullam intercedere consanguinitatem, sed se corruptos testimonium falsum dixisse. Respondet Pontifex, vt si vir, & vxor, aut alter eorum, jam ad secundas nuptias transierint, testibus super periurio, & adulterio causato pœnitentia indicatur; Si verò ad secunda vota necdum transiuerint, & veritas dicta corruptionis per alios testes comprobetur, sententia est reuocanda, testimonium enim priorum, cùm periuri sint, nullatenus est admittendum.

E X E G E S I S.

Cùm periuri sint &c.) Nota I. Si testis dixerit aliquid in judicio, & contrarium eius extra judicium, statur primo dicto, nec inficitur primum, per secundum contrarium, maximè si per primum sententia lata est, vt apertè probatur ex hoc textu. Non enim irritæ decernuntur nuptiæ post sententiam diuortij latam super probatione testium, qui in judicio jurârunt super consanguinitate, licèt extra judicium dicerent, se peierâsse. *fa. l. Generaliter. C. De non num. pec. & c. Per tuas de probat.*

Nota II. Testem corruptum, vel eum, qui scienter falsum deponit, non solùm puniendum esse de periurio, seu falsitate, sed etiam de omni. eo, quod ex dispositione suâ iniqua processit, ideóque his jubetur indici pœnitentia non tantùm super perjurio, sed etiam super adulterio, cuius causa existunt, si perjurârint. Non creditur autem testi, qui post depositionem dicit se corruptum fuisse, allegat enim turpitudinem suam, & ideò non est sibi credendum. *c. 1. De confessis.* cum similibus, ideóque neque testibus in hoc casu credi voluit Pontifex ad effectum rescindendi nuptias secundas jam contractas. Secus autem, si nuptiæ nondum essent contractæ, eo enim casu jussit veritatem inquiri per alios testes, facilius enim est impedire nuptias contrahendas, quàm rescindere contractas. Etsi dubium non est, contractas quoque fuisse rescindendas, si probatio consanguinitatis repentè emergeret.

Cap. X. Veniens.

Idem, Attinensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm duo testes jurati deposuissent Presbyterum L. pro ingressu, sive beneficio Ecclesiæ Ouensis impetrando, promisisse se vnicuique Parochianorum quinque barillos vini remissurum, qui Beneficiato consueuerant à singulis dari; & cùm alter testis pactum illud ipsum secum factum profiteretur, Pontifex sententiam Iudicis, qui dictum Presbyterum absoluit, laudans respondit, testem, qui eodem erat infectus crimine, contra Presbyterum testificari non posse, cùm nulli de se confesso adversùs alium in eodem crimine sit credendum, nec alterius testimonium esse recipiendum, cùm vnius testimonium non sufficiat ad condemnationem alicuius.

E X E G E S I S.

Canonicum non habuisset ingressum.) Nota I. Simoniam committi non solùm, cùm pro temporali obtinetur merè spirituale, vt est institutio, vel electio, sed etiam cùm obtinetur jus annexum spiritualibus, vt præsentatio, à patrono. Isti enim Parochiani habebant jus præsentandi, vt apparet, à quibus vt præsentationem iste Parochus obtineret, fecit illis hanc remissionem, quam ipsi acceptando deliquerunt, per simoniam quæ non solùm committitur dando temporale pro spirituali, sed etiam in remittendo debitum temporale ortum ex re spirituali. Si verò Presbyter remissionem hanc post præsentationem fecisset, sine ullo pacto præcedente, non fuisset simonia, sed non valuisset, nisi ad vitam remittentis. *c. De cætero. de transact. & c. 2. De donat.* Sed hæc titulo de simoniâ. *l. 5.* magis examinanda sunt.

Quia eodem erat infectus Crimine.) Nota I. Esse instar generalis Regulæ, quòd socius criminis in testem adhiberi non debeat, per *h. t. & l. vlt. C. De accus. item l. Quoniam. C. De testibus.* Ratio est, quia talis, dum confitetur se socium criminis, allegat propriam turpitudinem, ob quod non est fide dignus. Aiunt tamen, socium criminis in testem admitti posse, in criminibus exceptis, qualia sunt hæresis, crimen læsæ Maiestatis, item quæ sine socio committi non possunt, vt proditio contra Rempublicam, Sodomia &c. In his criminosus examinari potest de sociis, sed eius testimonium non habet aliam vim, nec facit maiorem fidem, quàm testimonium

nium

nium alterius hominis, vilis, infamis, & suspecti, de quo infra. *c. testimonium.*

Nota II. etsi multi, quos refert. *Cenallos in specu. la Comm. opin. contra communes q. 28. n. 2.* censeant socium criminis, neque in Simonia admitti debere pro teste aduersus socium, plures tamen sentiunt socium criminis simoniaci admitti debere ad probandum hoc delictum contra socium. Est enim de criminibus, quæ solent occultè committi; dein Simonia dicitur hæresis, vel æquiparatur hæresi, vti *not. Rebuff. in praxi benef. tit. de simonia in resign. n. 12.* proceditur ergò sicut in crimine hæresis per coniecturas, præsumptiones, & verisimiles probationes.

Confirmatur ex *c. 1. De testibus in 6.* vbi *Gregorius* ita respondet: *Mendaces, per quos scelus simoniæ plerumque committitur, ad testimonium contra sceleris ejusdem authores, in detentionem criminis admittuntur.* Accedit extrauagans *Pij 4. & 5.* qui ad probandum simoniam confidentialem beneficiorum volunt admitti testes etiam singulares, item præsumptiones, & coniecturas, cuius constitutionis declarationem vide apud *Nauarr. in man. c. 23. num. 110.* ideòque ab hâc sententiâ, pro qua plures alios refert idem *Cenallos lo. cit. n. 14.* non videtur in consulendo, & judicando recedendum.

Nota III. Communem hanc sententiam limitandam tamen esse, quando testis est non solùm socius criminis, sed etiam muneris, seu pretii, quod pro re spirituali datur, vel obtinetur in casu *h. c. vbi 5.* barilli vini cesserunt etiam illi Parochiano, qui fassus est Presbyterum L. secum quoque pactum esse de vino remittendo pro impetrandâ præsentatione, hócque sensu intelligi debent illa verba: *Et nos tuam sententiam commendamus, eò quòd ille qui eodem erat infectus crimine &c.* quod clariùs statuitur *c. 1. h. t. in 6.* ibi. *& emolumentum exindè non fuerint assecuti.* Ita tenent *DD.* vtrobique, & sic fuisse judicatum in Rotâ Anno 1552. *testatur Flamin. in tract. de confidentiâ q. 66. num. 22.* vbi addit ampliationes, vt id procedat, etsi testes socii criminis, & muneris nihil receperint, dummodo illis fuerit promissum, quod est de *mente gl. in d. c. 1.*

Nec vnius testimonium.) Nota I. Ordinariè, vt supradictum est ad probationem rei gestæ sufficere quidem duos testes idoneos, tam in criminalibus, quàm civilibus causis iuxta illud *Deuter. c. 7. & 19. item* Matth. 18. *In ore duorum, aut trium &c.* Nullam autem Iudicialem controversiam esse, quæ vnius hominis testimonio terminari possit. per *h. t. & c. Licet inf. l. Iuiurandi. C. eod.* Vnde axiomatis, vel Regulæ loco est apud Iurisconsultos, *Dictum vnius, dictum nullius. d. c. Licet.*

Quod adeò verum est, vt contrarium per statutum, vel consuetudinem generaliter induci nequeat, vt in quibuscunque controversiis ad alteram partem convincendam sufficiat vnius hominis testimonium, quia videtur repugnare juri Divino *ll. cc.* & aperiret occasionem liberam calumniandi, peierandi, & innoxios opprimendi, vt ait *Mascard. l. 1. De probat. q. 11. n. 11.* Vt leviores tamen causæ, & summariæ, in quibus non agitur de magno tertij præjudicio, per vnum testem decidi possint de plano, per consuetudinem introductam esse asserit idem. *loc. cit. n. 19.*

Nota II. In causis non judicialibus, nec præjudicialibus tertio, vnius hominis testimonium ad faciendam plenam fidem recipitur. Vt, cùm quæritur, an Infans sit baptizatus? an Ecclesia consecrata? an quis confessus sit de peccatis? an ab excommunicatione absolutus? an gradu Doctoratûs insignitus? *arg. c. Cùm itaque. c. Quis testam. d. 4. De consecr. & gl. ibidem.* Aut cùm agitur de vitando peccato, vt si ante contractum matrimonium dubitetur de impedimento dirimente. *c. Super eo. h. t.* Aut ad probandam innocentiam rei, vt si convictus, aut confessus de homicidio, excipiat, ac probet per vnum testem non suspectum, quòd propriæ defensionis causa occiderit, aut quòd vulnus lethale non fuerit, sed ex aliâ causâ mors secuta sit, dummodo in contrariam partem non sint alij testes. ita *Farin. q. 62. n. 42.* Denique in denunciatione inhabilitatis ad suscipiendos ordines, vel beneficia Ecclesiastica acquirenda, vnius testimonium admitti tenet *Laymann. l. 7. tr. 9. c. 4. n. 5.* Sed cùm hoc graue præjudicium inferat tertio, mihi non videtur probabile.

Nota III. Licet testis vnus non sufficiat ad convincendum, aut condemnandum, quia non plenè probat: sufficit tamen ad inquirendum, citandum, & quandóque ad torquendum reum, si videlicet testimonium sit vnius omni exceptione maioris, iuxta *gl. in l. Si quis, §. Conuictus. C. Ad l. Iul. Maiest. Mynsing. cent. 6. obs. 97.* Imò tale testimonium cum aliis indiciis, seu præsumptionibus vehementibus efficere potest probationem plenam (quod saltem in civilibus admiserim) nam quæ singula non sufficiunt, juncta inter se fidem facere possunt, iuxta *Farin. q. 63. n. 35.*

Nota denique 4. Si vnus testis omnino sit inhabilis, & de jure repellendus. v. g. socius criminis non excepti, aut infamis infamiâ juris, tum eius defectus non suppletur per accessum alterius testis, qui habet, & meretur superabundantem fidem; etsi enim, quod imperfectum est, suppleri possit per alterum, non tamen illud, quod omnino nullum, aut inane est. *l. Sed etsi. ff. De precario. Farin. q. 62. n. 341.* Si verò testis non sit prorsus inhabilis, tum ejus defectus in causis ciuilibus suppleri potest ex magna habilitate, seu fide alterius, sicut & suppletur per majorem testium numerum, vt *v. g.* 4. 5. 6. 7. testes minus habiles plenam fidem faciunt, quam duo, vel tres non facerent, juxta eundem *Farin. l. c. n. 328.* Imò aliquando etiam in criminalibus, & ciuilibus valdè arduis, ex pluribus v. g. decem consentientium testium criminosorum, seu criminis excepti participum testimoniis, inspectâ qualitate, & numero deponentium, aliisque consideratis circumstantiis, accusatus condemnari potest. Quâ tamen in re valdè cautè procedendum esse, contra sagas docet & demonstrat *Incertus* (vt se nominat) *Theologus Romanus* in Nobili libro *de processibus Contra Sagas*, qui inscribitur *Cautio Criminalis*, & prodiit ante 20. annos, quem vti-

vtiliter ad propositum leges à q. 44. vsque ad fin. vbi tractat de denunciationibus complicum, seu sociorum in crimine Magiæ.

Cap. XI. Causam quæ.

Idem Abbati S. L. & Priori S. Crucis.

TEXTVS.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus susceptis attestationibus vtriusque partis, quæ ab aliis judicibus sunt receptæ, causam ipsam debitò fine terminetis.

EXEGESIS.

Valent ergò attestationes receptæ coram primis Judicibus, etiam apud alios Iudices, quibus causa postmodum committitur, vt c. vlt. de probat. quoque dictum est. An hoc procedat, de aliis quoque actis in vno judicio, vt valeat in alio, disputat hic Panorm. quem vide.

Cap. XII. Cùm nuptiis.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo, & Vigoriensi Episcopo.

TEXTVS.

Clerici non sunt à ferendo testimonio, super negotio Ecclesiæ suæ (nisi alia rationabilis causa impediat) repellendi.

Hujus cap. explicatio habetur supra cap. insuper.

Cap. XIII. Super eo.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Testes, quibus in causâ criminali, vel ciuili ab aduersâ parte crimina apponuntur, etsi priùs de illis non fuerint conuicti, vel confessi, dummodo inde conuincantur; in testimonium non debent admitti.

Huius cap. materia redibit infra c. Testimonium 54. vbi tractabitur.

Cap. XIV. De Cætero.

Idem Salernitano Episcopo.

SVMMA.

Laici in accusationem, vel testimonium contra Clericum in criminali causâ nullatenus sunt admittendi, nisi fortè suam, vel suorum injuriam persequantur. Nec tunc etiam ad testimonium, sed ad accusationem possunt admitti.

EXEGESIS.

Laicos in accusationem.) Nota I. hîc statui Regulam generalem, quòd Laicus, vbi de crimine criminaliter, siue per modum accusationis contra Clericum agitur, ad testificandum admitti non debeat secundùm Canones, quos habes. c. 1. 2. 3. 2. q. 7. & c. Beatus. 6. q. 1. & c. Cùm P. Manconella. inf. de accusat. Ratio est, tum quia Laici Clericis plerunque infesti sunt, tum quia indecens est, vt statu inferior testimonium in causa criminali ferat contra superiorem statu, juxta c. Laicos 2. q. 7. quod in Religiosis quoque, tanquam in fauorabili locum habet. Verùm in ciuili Laicus aduersùs Clericum coram Iudice Ecclesiastico ad accusationem admitti potest, non autem ad testimonium, vt expressè habetur s. in fi. vt mirum sit aliquos dicere; nullibi id esse prohibitum.

Nota II. In criminibus tamen exceptis; notoriis, & scandalosis, vel si Clericus infamatus sit, quia crimen à Clerico inter Laicos commissum est, aut si de crimine agatur ciuiliter, v. g. ad restitutionem injustè ablatorum; aut solutionem debiti; juxta Panorm. hic n. 3. Denique si agatur de crimine, per modum denunciationis; aut inquisitionis; ad depositionem, seu priuationem Beneficij, Laicus contra Clericum testimonium deponere potest vt colligunt. ex c. Ex parte. suprà. vbi jubet Papa, si Presbyter, de quo ibi, non fuerit per idoneos, super natalibus ex Prædecessore suo; vel concubinatu à milite Laico conuictus, Ecclesiam ablatam illi restitui; ergò à sensu contrario, si fuisset conuictus, testes Laici ob rei grauitatem; & scandalosum concubinatus crimen fuissent contra dictum Presbyterum admissi, vt not. Panorm. ibid. n. 2.

Admittuntur denique Laici contra Clericos, si suam; vel suorum injuriam persequantur, vt apertum est ex t.

Cap. XV. In Causis.

Idem eidem.

SVMMA.

In causis Ecclesiasticis, vel ciuilibus vltrà tertiam productionem non debent testes produci, nisi adhibitâ solennitate, quæ in legibus inuenitur expressa; & super dictis testium, cùm fuerint publicata, publicè potest disputari.

De hâc materiâ rectiùs agitur inf. c. Vltra tertiam 55. vbi solennitas juris, cuius hic fit mentio; declaratur.

Cap. XVI. Cùm tu fili.

Idem Præposito; & Canonicis Ecclesiæ Ebredunensis.

SVMMA.

Cùm in controuersiâ quâdam inter Archiepiscopum

scopum Ebreduunensem, & Capitulum, testes Capituli jurâssent, sententiam excommunicationis ab Archiepiscopo latam fuisse post appellationem, testes verò Archiepiscopi similiter jurâssent, ante appellationem id factum esse; Pontifex re ad se delatâ, dicta testium benignè interpretatus, ne de periurio notarentur, quia vtrumque esse potuit, decreuit excommunicationis sententiam non tenere.

EXEGESIS.

Dicta testium benignè interpretari.) Nota I. Cùm delictum non facilè præsumendum, multóque minùs, nisi manifestè de eo constet, puniendum sit, *c. Estote. de reg. Jur.* ideò si testes ex vtrâque parte producti non consentiant, vt in hoc *cap.* Vbi hi de excommunicatione ante appellationem, illi post illam, latâ deponebant, conciliari possunt, vt non contradicant, sed de diversis actibus testentur, ita interpretanda sunt ipsorum dicta, vt perjurii notam effugiant, prout in proposito fuit Pontifex interpretatus, testes de duplici appellatione deposuisse. Si autem testes contrarij sic conciliari non possint, tum illa pars, cuius testimonium reprobatur, quandam saltem facti infamiam incurrit.

Nota II. Idem dicendum esse, si testes ab vnâ parte producti taliter adversanti deponant; intelligenda videlicet esse eorum dicta non de eodem actu, sed de diversis, ita, vt testes singulares sint non contestes. v.g. Si vnus dicat, se vidisse Clericum egredientem è domo mulieris, horâ 3. alter horâ 2. præsumi debet, vtrumque verùm dicere, & non de vno, sed de duobus egressibus illos testari, iuxta gl. *in cap. Nihilominus. 3. q. 9. ℣. Sicut.* Quæ doctrina certa est, siue loquamur de præsumptione favorabili faciendâ erga testes, ne perjuri censeantur, sive erga Reum absolvendum, quòd nemo ordinariè v.g. condemnari possit propter testes singulares, quia in dubio nemo est condemnandus, & malum potiùs interpretandum est in meliorem partem, iuxta *gl. receptam in c. Absit. 11. q. 3. ℣. Aut gladio.*

Cap. XVII. Fraternitatis.

Idem Episcopo Placentino.

SVMMA.

Rescribit Pontifex in appellationis causâ, si noua contingat emergere Capitula, super quibus aliqua partium voluerit nouos testes inducere, vel per jam receptos aliquid comprobare, eos posse recipi super nouis duntaxat Capitulis receptis priùs ab ipsis secundùm formam recipiendorum testium juramentis.

EXEGESIS.

Si noua contigerit emergere &c.) Renunciatio productionis testium facta in prima instantiâ non se extendit ad casum appellationis, quando super nouis capitulis possunt testes produci, & idem videtur respectu cujusuis instantiæ per hunc t. qui loquitur indistinctè *c. Cùm venissent. §. 1. inf.* Si autem idem testis iterum in eâdem causâ produceretur, sed super articulis nouis, debet iterum jurare, quia ad hos articulos juramentum priùs se non extendebat. Quare si priùs jurauerit super causâ totâ dicere veritatem, & tantùm sit interrogatus de aliquibus, potest iterum produci, vt super alijs spectantibus ad causam interrogetur, quo casu non debet de nouo jurare, *arg. c. Cum dilecti inf. de accusat.* juramentum enim debet esse necessarium. *c. Etsi Christus. de jurejur.*

Cap. XVIII. Intimauit.

Idem Exonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm R. Presbyter haberet causam cum quodam G. & idem G. quosdam juramento adstrinxisset, ne pro ipso R. testimonium ferrent, nec consilium, aut auxilium præberent eidem contra se; Respondet Pontifex, si testimonium illorum (aliorum interpretatur gl.) publicatum non est, nec renuntiatum testibus, eos, qui sunt juramento adstricti, & alios (si necesse fuerit) in testimonium recipi debere.

EXEGESIS.

Testimonium eorum.) Videri potest esse contrarietas in hoc textu, primò enim dicit, quòd isti testes erant juramento adstricti, &c. & postea præsupponit ipsos jam deposuisse. Sed gl. benè exponit verb. *Ideo injungimus, de dictis aliorum testiũ, non istorum, qui jurauerunt, non velle se testificari.* Vnde sequitur, si dicta aliorum testium fuissent publicata, nec recipiendos istos, qui jurauerant, neque alios, vt colligitur ex t. qui se fundat in publicatione, postquam non debent recipi testes alii de jure communi, sed sibi imputet pars, quòd in producendis testibus sibi non magis vigilârit. Potest tamen fieri id beneficio restitutionis per clausulam generalem, juxta *Host. & Jo. Andr.* hîc, vt si post publicationem factam primùm quis intelligat testes esse ab aduersario subtractos.

Eos, qui sunt juramento adstricti, &c.) Etsi contra juramentum proprium nemo debeat compelli. *c. Debitores. & c. Si Christus.* ac plura alia *de jurejur.* id tamen intelligi de juramento licito; hoc autem erat illicitum, erat enim præsumptio istum fouere causam iniquam, quia voluit aduersario subtrahere copiam probationis. Neque obstat temeritas (aut fortè ignorantia juris) quia sicut temerarium juramentum non repellit à promotione. *c. Sicut. eodem.* ita nec à testimonio, quod multò magis procederet, si boni publici interesset tales testes audiri. Talis est casus in *c. Plerique. de officio Ordin. in 6. c. Olim. de accus. & c. Constitutus. eodem.* Vbi dicitur tales juramento non teneri.

Cap.

Cap. XIX. Causam quæ.

Idem Abbati & Fratribus de Marturo.

SVMMA.

Cùm in causâ, quæ vertebatur inter Plebanum, & Clericos S. Mariæ de Marturo, testes vtrinque essent producti, & recepti, & eis ab vtrâque parte renuntiatum, ac Clerici isti priuilegium quoddam à Papâ nuper impetratum protulissent: Mandat Pontifex judicibus, vt super aliis quidem Capitulis, si qua noua fuerint, non autem super contentis in nouo priuilegio, aut aliis post causam jam commissam à Sede Apostolicâ impetratis, testes recipiant, & causam concordiâ, vel justitiâ mediante decidant. Priuilegium autem prætensum, quòd Episcopus Florentinus quadam rationi obuia eidem diceret inserta, petit Pontifex sibi transmitti.

EXEGESIS.

Cap. hoc patet ex dictis. *c. Dilectus. vt lite pend.* Vnde sumitur generalis Regula, quod priuilegium super re litigiosâ tacitâ lite impetratum non teneat, vt ibi diximus. Ideóque Pontifex vetat testes super priuilegio nouiter impetrato hîc recipi, etsi in aliis nouis emergentibus possint, ac debeant audiri.

Cap. XX. Personas.

Idem Nouicensi Episcopo.

SVMMA.

Non vult Pontifex, vt testes consimili morbo laborantes, si certum sit, aut legitimè super hoc possint conuinci, si ab alterutrâ parte testes adducti fuerint, in testimonium admittantur.

EXEGESIS.

Consimili morbo, &c.) Gl. intelligit de peccato, vt sit sensus, quòd laborans eodem delicto repellatur à testimonio ferendo, pro illo, qui super tali delicto accusatur, quia potest esse periculum vel suspicio collusionis, aut affectus ad causam propriam tanto faciliùs defendendam, quam sententiam dicit esse veram *Panorm.* & ego credo textui esse conformem, etsi plures alios intellectus ipse *Panorm.* aliique accumulent, & loquantur intricatè. Neque obstat, quòd generatim criminosus, etiam dissimili crimine laborans repellatur à testimonio, per *c. Testimonium. inf.* Pontifex enim specialiter voluit prohibere admissionem testium simili culpâ laborantium, ob speciale periculum collusionis, & corruptionis in speciali criminis similitudine.

Cap. XXI. Iudæi.

Idem in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Testimonium Christianorum aduersùs Iudæos in omnibus causis (cùm illi aduersùs Christianos testibus suis vti præsumant) recipi debet. Et anathemate decernuntur feriendi, quicunque Iudæos Christianis in hâc parte voluerint præferre.

EXEGESIS.

Videtur innuere iste textus, quòd Iudæi possint testificari contra Christianos, quod prohibetur *c. Non potest. & c. Si hæreticus. 2. q. 7.* Sed bene respondet *gl.* quòd jura ista procedant de jure, textus autem iste, de facto. Quare ponderanda sunt illa verba: cùm illi aduersùs Christianos testibus suis vti præsumant, præsumere enim sonat in malam partem, vt notatur. *c. 1. De vita & honest. Cleric.* Innumera autem præsumuntur, siue fiunt, de facto, quæ de jure non licent.

Cap. XXII. Super eo.

Idem Matthæo Cardinali.

SVMMA.

Proposuit Cardinalis Pontifici duas quæstiones. Prima erat, an viro negante, se contraxisse cum muliere, possit testimonium matris mulieris, & alterius mulieris recipi. Respondet Pontifex, cùm mater filiæ incrementum diligat, vbi vir superior est diuitijs, & Nobilitate, potentiâ, vel honore, testimonium eius videtur esse suspectum, neque admittendum. Secunda quæstio erat, an mulier non sit coniungenda viro, quia sola mater alterutrius eos esse consanguineos confitetur? Respondet Pontifex, si matrimonium nondum sit firmatum, matris testimonio esse deferendum, quia præsumptio est non modica, quòd subsit consanguinitas. Si verò matrimonium est firmatum, non debet sine plurium juramento dissolui.

EXEGESIS.

Cùm mater filiæ incrementum, &c.) Nota I. Quòd vbi ex contractu cum filia, seu filio, honor, vel incrementum non accrescit filiæ, aut filio, matrem testificari posse in causâ illorum, quia cessat causa suspicionis; secus est, si agatur de nobilitate, diuitiis, & aliis, quæ hic ponit Pontifex, immoderatus enim affectus parentum erga liberos in tali casu facit suspectum non solùm matris, verùm etiam patris testimonium.

Nota II. Quòd per hunc textum etiam ad matrimonium conjungendum, vel separandum sufficiant duo testes, non solùm masculi, sed etiam fœminæ. Hic enim quæsitum fuit de duabus mulieribus, è quibus Papa reiecit matrem, non absolutè sed solùm in casu suspecti incrementi, vt not. *Panorm. n. 2.* Et regulariter duo testes sufficiunt, etiam contra Papam

pam, vt dicit *gl. 1. Præsul. 2. q. 4.* & nullibi cavetur contrarium de causâ matrimoniali.

Nota III. Quòd sufficiant ad hoc mulieres; Pontifex enim removendo solam matrem in certo duntaxat casu, videtur aliam mulierem, imò etiam matrem extra hunc casum, admissurus. Vno enim ex duobus illatis negato, alterum concessum videtur. *c. Nonnul. de præsumpt. c. Qualis. d. 25.* & regulariter Jure Canonico admitti in testem diximus suprà. *c. Quoniam.*

Cap. XXIII. Licet.

Idem.

SVMMA.

Quia non est licitum Christiano, & multò minus Iudæo, vt causæ suæ vnius tantùm testimonio finem imponat.

Mandat Pontifex, vt si inter Christianos, & Iudæos emerserit quæstio, in quâlibet causâ Christiani, & maximè Clerici, non minus duorum, vel trium virorum, probatæ vitæ testimonium admittatur. Quia licet quædam sint, quæ plures, quàm duos exigant testes, nulla tamen est causa, quæ vnius testimonio terminetur.

EXEGESIS.

Multò minus Crucis Christi inimico &c.) Nota Judæum non debere gaudere maiori prærogativâ, quàm Christianum. *concord. c. Judæi.* suprà. Prohibitum enim superiori, etiam censetur prohibitum inferiori, seu minori. *c. Cum in. de elect. & auth. multò magis. C. De Episcopis, & Clericis.* Multò minùs autem testimonium Judæi debet admitti contra Clericum, quia lucidiores debent esse probationes contra Clericum, quàm contra Laicum.

Quæ plures quàm duos testes &c.) Quæ sint hæ causæ, prosequitur *gloss.* hîc, & dicit hoc procedere de jure ciuili, non autem de Canonico, ita de jure ciuili requiruntur septem testes ad testimonium, de jure Canonico sufficiunt duo, quod maximè valet in causis piis. Quòd autem *c. Præsul. 2. q.* ad Cardinalem Episcopum condemnandum requiruntur testes 72. Presbyterum Cardinalem 44. ad Diaconum Cardinalem 24. Subdiaconum, Acolythum, Exorcistam, Lectorem, Ostiarium septem. *Host.* hîc, & *Panorm.* intelligunt de testibus integris, si enim sunt duo testes omni exceptione maiores, videntur probare contra quemvis in quâvis dignitate constitutum, quia hic numerus fundatur in verbis Christi, cui dispositio juris positiui non ita potest præjudicare, vt secundùm se non sufficiat numerus duorum testium.

Cap. XXIV. In Literis.

Idem Firmano Episcopo.

SVMMA.

Cum Nobilis quidam, per septennium quandam post matrimonium contractum in domo tenuisset, & assereret, se ante matrimonium consobrinam eius cognouisse, productis tribus testibus de familiâ suâ. Respondet Pontifex pro illorum testimonio, illum nequaquam esse ab vxore separandum, neque alios contra illos esse audiendos, nisi sint probatæ vitæ, & opinionis.

EXEGESIS.

Testes de familiâ suâ &c.) Nota I. Domestici, siue testes producti ex domo seu familiâ patrisfamilias, quibus ille aliquo modo imperare potest, in causis tum ciuilibus, tum criminalibus repelli possunt, quia tales personæ sibi persuadere solent, quòd omnibus jussis Domini, aut patrisfamilias obsequi debeant, aut certè nimiò ferantur in illum affectu. *l. Etiam. 3. C. De test. & l. Testes. ff. Eodem. c. Si testes. 4. q. 3.* qui tamen eo tempore, quo in testem producitur, desiit esse domesticus, repelli non potest, si autem priùs dimittitur, quàm in testem producendus est, contra eum excipi potest, tanquam in fraudem dimissum. *Panorm. hîc n. 6. Felin. n. 8.*

Nota II. Domesticos posse esse tam probatæ vitæ, v. g. alicuius Principis, vt in testimonium admitti debeant judicis arbitratu. *arg. l. 3. ff. De testib.* tenet *Felin. hîc n. 4.* Similiter produci possunt ad probandam intentionem Domini accusati, aut suspecti iuxta *Farin. q. 55. n. 70.* præterea si Adversarius sciens eos esse domesticos, contra eos non excipit. *Felin. n. 12.* Vel si in subsidium producantur, propterea quòd factum difficilis sit probationis, & aliorum testium copia desit, vt si crimen domi, aut de nocte commissum sit, valet eorum testimonium. *l. Consensu junctâ Auth. C. De repudiis,* ita tamen, vt propter affectionem, quam erga Dominum gerere præsumuntur, non censeantur testes integri, omnique exceptione maiores. *Farin. loc. cit. n. 46. & 50.*

Nota III. Ex alio capite, si domestici ea, quæ domi facta sunt, meliùs, quàm extranei nosse creduntur, tunc aliis testibus etiam præferri debere, *arg. cap. Veniens. 33. inf. c. 1. 14. q. 2.* idque etiam procedere videtur in causâ matrimoniali, si agatur ad dissolutionem eius ob impedimentum dirimens. *arg. c. Videtur. qui matrim. accus. poss.* Nisi domestici participes sint criminis, ex quo affinitas contracta ad impediendum matrimonium allegatur, tales videntur fuisse testes de familiâ ab hoc nobili producti, de quo istud *c. ita Felin. n. 6.* Sic etiam Capitulares magis nosse censentur ea, quæ in Capitulo gesta sunt, quàm alii. *d. c. Veniens.*

Nota denique IV. Domesticos illos quoque dici, qui in eâdem domo, siue ædibus vivunt, & conversantur (alias familiares, & vulgò commensales dicti) juxta *gloss.* hîc & *Panorm. n. 5.* Atque horum, sicut & cuiusvis amici pro amico, & subditi pro Domino testimonium ordinariè admittitur, quamvis propter affectionem eiusmodi testes non censeantur omni exceptione maiores; nisi suspicio, quæ ex hoc capite oriri posset, ex alio tollatur, quia videlicet viri sunt probatissimæ vitæ. ita *Mascard. concl. 86.*

Cap.

Cap. XXV. Cùm venissent.

Vrbanus VIII.

SVMMA.

Cùm Lucius Papa Vrbani Prædecessor, causam inter Magistrum M. & Abbatem de Sicolano, quibusdam Iudicibus commisisset, re ad se delatâ mandat Vrbanus, vt si sententia illorum fuerit Canonicè promulgata, illam noui Delegati Autoritate Apostolicâ confirment, neque id impediat appellatio interposita occasione mortis Lucii Papæ, cùm postea egerit, & responderit, testésq. duxerit producendos. Iubet præterea, vt quæstiones alias, super quibus testes fuerunt producti, & depositiones publicatæ, vel testibus hinc inde renunciatum, nullis aliis super eodem receptis, justitiâ mediante terminent. Secus si proponantur quæstiones nouæ, super quibus testes non fuerint producti, vel illis necdum renunciatum, hos enim jubet priùs audiri.

EXEGESIS.

Canónicè promulgata.) Jam *ex c. Fraternitatis, & c. Intimauit.* suprà patet, post publicationem non licere nouos testes producere super iisdem articulis, videlicet, nisi per beneficium restitutionis in integrum speciale, si est Ecclesia, vel minor, vel per generale ex justâ causâ, si est minor. Idque procedere etiam in causâ appellationis, vt videlicet coram Iudice, ad quem appellatur producantur noui testes super nouis articulis, vel super iisdem per beneficium restitutionis, quod tenet hic etiam Innoc. etsi in causâ appellationis id sine sufficiente causâ revocet in dubium *Panorm. n. 3.* Occasione huius t. hic disputari solet, vtrùm morte Delegantis expiret ipso facto jurisdictio? Cùm verò hoc non pertineat ad istam materiam, vt obseruat Panorm. sed ad tit. de officio Delegati, illuc remittimus.

Cap. XXVI. Series.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm inter filios quorundam Nobilium matrimonium accusaretur, & pars accusans testes produxisset legitimos, qui asserebant esse consanguineos in primo gradu, fratrem videlicet, & sororem; pars autem opposita id diceret esse falsum, tam testes ad probandum offerens, quàm instrumentum: Iudex respondit, non esse consuetudinem, vt post receptos testes, qui consanguinitatem juxta Canones computant, alij ex opposito admittantur. Verùm Pontifex re ad se delatâ, jussit, nisi aliud Canonicum obsistat, non obstante illâ Consuetudine, vtpote juri contrariâ, testes recipi.

EXEGESIS.

Post receptos testes, &c.) Multum litigant super intellectu *h. c.* quomodo videlicet consuetudo, quam hîc reprobat Pontifex sit juri contraria. *Panorm.* ponit decem sententias, è quibus placet vltima, quæ est Innocentij in *cap. Ex tenore. inf.* & sequitur *Panorm. n. 5.* videlicet, quòd hîc non erat publicatio attestationum facta, sed habebat consuetudo, quòd ex quo Actor per testes videbatur probâsse consanguinitatem, aduersa pars non admittebatur ad probandum contrarium, neque fiebat publicatio testium, sed putabatur sufficere, si Iudici attestationes notæ essent, quæ consuetudo fortè inducta fuit ad euitandum periculum falsitatis, sed contra jus commune, per quod testes non tantùm recipi, verùm etiam publicari. & ante publicationem testes contrarii, si qui inducuntur, recipi debent, juxta *c. In nostra. inf.*

Cap. XXVII. Præterea.

Cælestinus III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si super carnali copulâ ab aliquo cum aliquâ habita testimonium conueniens de visu reddatur, vel etiam de auditu, & præsumptionem violentam fama consentiens subministret, ac alia legitima adminicula suffragentur, standum esse testimonio juratorum. Etenim Iudex circumspectus motum animi sui ex argumentis & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, informabit.

EXEGESIS.

Testimonium conueniens de visu, &c.) Id est tale, quale in hac re haberi potest. *Panorm. n. 2.* dicit probatam esse fornicationem, si quis viderit virum, & mulierem in latebris se osculantes, & amplexantes, quia isti sunt actus propinqui ad copulam, vnde dicit Bartolus, quòd deprehensis viro, & muliere in eiusmodi actibus propinquis, redditur adulterium, seu fornicatio notoria, ita not. *in l. Capite quinto. ff. ad leg. Iul. de adult. coe. l. Si quis non dicam rapere. C. de Episc. & Clericis.*

Sola vicinia fama, &c.) Hæc sola non sufficit, vt colligitur ex t. cùm præter illam requiratur testimonium de auditu ac alia adminicula, quia fama sola, tanquam sæpè fallax non probat, fa. *c. Tam literis. inf. c. Si testes. §. Item sæpe. 4. q. 3.* quod intellige, cùm agitur de plena probatione; aliàs enim sola quandoque sufficit ad impediendum matrimonium contrahendum propter periculum peccati. *c. Super eo. de consang. & affin.* item quoad suspendendum infamatum donec se purgauerit. *c. Presbyter. 2. q. 5. c. Inter. de purg. Canon.* item quoad facilitatem inquirendi de veritate. *c. Qualiter, & quando. de accusat.*

Testi-

by Google

Testimonio juratorum.) Quæritur 1. vtrùm credendum sit testibus juratis, qui dicunt, se carnalis copulæ conscios ex auditu, sed de visu nihil affirmant? Respondet *Host.* non sufficere, sed requiri auditum proprium, videlicet, audiuerunt eos colloquentes de proposito fornicandi, auditus enim alienus non sufficit ad testimonium propriè dictum, juxta *gl. 3. l. In Sum.* §. *idem Labeo. ff. De aquâ pluu. arc.* Imò licet aliàs testimonium de auditu proprio per se sit sufficiens. *c. Quanquam 14. q. 2.* in hoc tamen casu non sufficit, quia actus copulæ non percipitur sensu auditûs.

Quæres 2. quæ sint adminicula, quæ Papa dicit consideranda à circumspecto judice? Respondet *Host.* quòd sunt tactus, aspectus, risus, jocus, missio nuntiorum, munusculorum, cohabitatio, amplexus, & similia. Addit. 1. *Host.* si est vnus testis de visu cum famâ, & aliis adminiculis certis, aut valdè probabilibus, est probatio sufficiens in factis antiquis, de quibus non est memoria, & delictis, quæ occultè fiunt, *arg. multorum jurium*, quæ idem allegat.

Cap. XXVIII. Cùm à nobis.

Innoc. III. Consulibus, & Populo Beneuentano.

SVMMA.

Inhibet Pontifex ne vnius judicis quantacunque auctoritatis, verbo credatur in causis, seu super testamentis, seu super quibus libet aliis contractibus. Nec scriptum illius, nisi testium adminiculo fulciatur, eam obtineat firmitatem, quin ei possint, & debeant duorum, vel trium testium bonorum testimonia præualere. Saluâ in omnibus sedis Apostolicæ auctoritate.

EXEGESIS.

Apertum est ex hoc textu, quòd nulli soli credatur in præjudicium alterius, quantæcunque sit dignitatis. Ex quo enim in fine excipitur solus Papa, prohibitio includit omnes præter ipsum, nam exceptio firmat Regulam in aliis. *c. 2. De conjug. leprosorum. & c. Dignus 32. q. 7.* De auctoritate autem Papæ circa hoc plura habet *Panorm.* lectu vtilia.

Cap. XXIX. De testibus.

Idem Tyrensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si testes solum sint inducti ad exceptionem dilatoriam probandam, cùm super causâ tantùm jurauerint dicere veritatem, non debere audiri super principali, neque cogi testimonium perhibere, vtpote super quo deponerent non jurati. Si verò ad peremptoriam exceptionem probandam ab alterâ partium inducantur, & petente parte juramentum de veritate dicendâ præstiterint, ad testimonium ferendum super principali haud dubiè cogendos esse, nisi fortè sufficiens productio testium super principali facta jam fuerit, vel renunciatum testistibus, vel depositiones testium fuerint publicatæ.

EXEGESIS.

Neque hic t. habet difficultatem, solùm enim id prohibet Pontifex, ne testes super alio articulo examinentur, vel cogantur testimonium ferre, nisi super quo sunt inducti, & tum non aliter, quàm si jurauerint de veritate dicendâ.

Cap. XXX. Constitutus.

Idem Heliensi, & Cistrensi Episcopis, & Archidiacono de Norbano.

SVMMA.

Cùm Decanus, & Capitulum Eboracense Mag. R. Archidiaconatum Richemundiæ canonicè contulissent, M. H. nominatus Archidiaconus ipsum eo post appellationem spoliauit, qui cùm ad Iudices super restitutione suâ literas impetrâsset, memoratus H. impetrauit reuocatorias, & postulauit à Pontifice, vt Iudices depositiones quorundam testium aperiri facerent, quod Procurator M. R. faciendum negabat, cum non in hâc causâ essent inducti, sed in aliâ, quæ inter Eboracensem Archiepiscopum, & dictum R. vertebatur. Quare Pontifex id facere noluit, sed causam horum Delegatis commisit, ita vt si præfatus H. testes pro se coram Episcopo & Decano Linconiensi, & Archidiacono de Norbano (cui vnà cum Heliensi, & Cistrensi Episcopis nunc causam delegabat) produxisset, attestationibus apud Archidiaconum depositis sit contentus: alioquin hoc non obstante, si testes pro dicto H. producti fuerint, in testimonium admittantur.

EXEGESIS.

Eas aperire nolumus.) Omisso casu Capituli hujus valdè intricato, certa tamen doctrina, quam inde eruunt DD. hæc est. 1. Licèt tertius comparcat pro interesse suo, admittitur ad judicium, vt *in c. Veniens 2. infra & c. Cùm super. de re judicatâ. & l. Si suspecta ff. De inoff. testam.* non tamen potest petere, vt attestationes receptæ inter partes principaliter contendentes, aperiantur, & publicentur per *h. t.* etsi ille tertius non sit omnino extraneus, sed habeat aliquam communitatem, seu interesse in causâ illâ. 2. Non esse eosdem testes in eâdem causâ iterum producendos super ijsdem articulis, & inter easdem personas, licet contingat judicis mutatio, nisi fuerint attestationes deperditæ. fa. *c. fin. de probat.* satis enim est quòd fuerint simul producti, *arg. c. Significauerunt. in fi. infrà.* Sic enim euitatur suspicio & pe-

& periculum falsitatis, aut corruptionis. 3. Quòd per hunc text. attestationes possint ex causâ deponi apud alteram partem, (aliquando enim ea cum suis attestationibus, & actis remittitur ad Superiorem, vt in c. *Dudum. 1. de elect.*) apud quam si fuerint depositæ, licet publicatæ non fuerint, non potest pars depositaria super ijsdem articulis, vel directè contrarijs testes producere, quia præsumuntur attestationes legisse per hunc *text. & c. Vltra tertiam inf.* Quod verum dicit Host. nisi attestationes clausæ & sigillatæ apud eum depositæ fuissent, & sic clausas restitueret. *fa. c. Cum olim. de offic. deleg.* 4. Denique obserua, quòd publicatio attestationum non noceat tertio, quin possit super illis articulis, vel directè contrarijs testes producere pro suo jure, etsi non omnino sit certus, modò habeat aliquam communitatem in causâ, vt not. *Panorm. n. 3.*

Cap. XXXI. Præsentium.

Idem.

SVMMA.

Si quis post depositionem testium jam publicatam velit contra illos excipere, siue opponere, tunc tandem id licet, si juraverit, quòd ad hoc ex malitia non procedat, nisi ante publicationem fuerit protestatus se id facturum, vel postea primùm compererit illud, quod opponit contra testium personas. Si quis autem ante publicationem de testibus postea repellendis fuerit protestatus, si quid pro ipso dixerint, de facili non creditur.

EXEGESIS.

Post depositiones testium publicatas.) Regula generalis, quòd post publicationem testium non possit excipi contra illos, ratio colligitur ex t. quia præsumitur malitiosè velle eos reprobare, postquam intellexit illos contra ipsum, testimonium dixisse, ideòque velut in vindictam velit ipsis nunc objicere falsum; Sicut in simili quia timetur subornatio in productione testium super eodem articulo, siue directè contrario, si fiat post publicationem testium, vt in c. *Fraternitatis suprà.* ea non admittitur.

Ab hâc regula excipe tres casus, de quibus in textu: 1. Si quis post publicationem juret, quòd malitiosè hoc non faciat: 2. Si ante publicationem de testibus postea repellendis fuerit protestatus. 3. Si absque protestatione, vult nunc aliquid opponere, quod primùm didicit, & ante publicationem nesciebat. Quod verò sub finem dicitur, non esse de facili credendum, si testes aliquid testificentur pro illo, qui de illis repellendis ante protestatus fuit; relinquitur arbitrio Judicis, quid in hâc re ad præsumendam, vel non præsumendam subornationem considerare debeat.

Cap XXXII. In nostrâ.

Idem Londonensi, & Heliensi Episcopis.

SVMMA.

Si testes inter se contrarij vtrinque producti eiusdem honestatis, & æstimationis extiterint, cum constet testes Monachorum esse testibus Archidiaconi (non exprimitur locus, neque genus controuersiæ) numero pauciores, pro Archidiacono sententiam proferri jubet Pontifex. Si verò testes ex parte Monachorum producti, tantæ auctoritatis fuerint, vt aliorum multitudini meritò sint præferendi, præcipit eosdem ab impetitione Archidiaconi absolui.

EXEGESIS.

Eorum auctoritas &c.) Nota I. Quòd datâ contrarietate inter testes, non judicetur indistinctè pro reo, licet eius causa sit favorabilior, sed recurri debet ad qualitates testium, & ad numerum, qui vbi est maior, tunc ceteris paribus fertur sententia pro Reo. *t. Ex literis de probat. & gl. hic.*

Nota II. Ex *Panorm. hic. n. 1.* ex tribus testes præferri, 1. Ex auctoritate, si sint maioris honestatis, & existimationis: 2. Ex depositionum qualitate, vt quia sunt juri consonæ, vel negotio aptiores, de quo *c. 3. de probat. & c. Si testes 4. q. 3.* 3. Ex multitudine.

Esse autem primò recurrendum ad auctoritatem, tenet *Host.* hîc, & apertum est ex t. Possent enim esse centum ribaldi, vt loquitur idem *Host.* ex vnâ parte, & viles, & ex alterâ parte duo tales, & tantæ auctoritatis, quòd eis potiùs staretur, quàm multitudini. Secundo loco attendi debet ad verisimiliora. *arg. c. Quia verisimile. de præsumpt. c. Super hac. de renunc. & c. Solicitè. de restit. spoliat.* Postremò denique attenditur multitudo. *Host.* non malè addit 4. considerationem, vt consideretur persona producens, nam ex qualitate illius potest multùm præsumi de testium corruptelâ, vel integritate. Sed in his omnibus verissimum est, quod habet Panorm. Non posse dari certam omnium doctrinam, sed ex varietate, & qualitate factorum Iudicem debere informare animi sui motum, adeòque ita relinqui prudenti Iudicis arbitrio.

Cap. XXXIII. Tam literis.

Idem Priori S. Fridiani Lucan. & Magistro G. Canonico Pisano.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt in causâ Electi Lucanensis, contra quem, cùm super irregularitate contractâ ex matrimonio cum viduâ testarentur Laici, & fœmina, non obstante eius appellatione, recipiantur testes siue Laici, siue fœminæ (duntaxat idonei &c.) excommunicationis sententiâ in eos latâ, si qui eos à testimonio ferendo impedire præsumpserint. Quorum attestationibus publicatis, si irregularitas talis non fuerit probata, Electo indicatur Canonica purgatio per septem Canonicos Cathedrales, vel Priores Ecclesiarum

ciuitatis Lucanensis bonæ famæ, quâ receptâ se intra certum terminum consecrandus Pontifici præsentet. Probatâ verò irregularitate, vel illo intra dictum terminum non comparente, ab Ecclesiâ Lucanensi amoueatur, & Capitulo injungatur noua electio. Archipresbyterum autem Lucanensem, & G. Sacristam, qui literas nomine maioris partis Capituli (quod per attestationem constabat falsum esse) contra dictum Electum præsentauerant, jubet ad suum beneplacitum denuntiari ab officio, & beneficio suspensos.

EXEGESIS.

Ex hoc c. apparet mulieres admitti ad testimonium super irregularitate probandâ Clerici, & purgationem Canonicam posse indici non solùm in causâ delicti, sed etiam super irregularitate proveniente ex defectu sine aliquo delicto, vt hîc. Potuit enim iste electus licitè ducere viduam, antequam susciperet sacros ordines, etiamsi inde contraxerit irregularitatem bigamiæ interpretatiuæ, de quo in *t. de bigamis. l. 1.*

Cap. XXXIV. Cùm olim.

Idem Dulmensi Episcopo, & Decano, & Priori S. Trinitatis Eboracensi.

SVMMA.

Cùm Archidiaconus Ecclesiæ Menensis (quæ olim fuerat Archiepiscopalis) monisset quæstionem adversùs Archiepiscopum Cantuariensem, qui eam tenebat veluti sibi subiectam, vel suffraganeam, Papa causâ his Iudicibus delegatâ mandat, quatenus, nisi Archiepiscopus Archidiaconum repelleret per aliquam legitimam exceptionem, partibus ad locum idoneum vocatis, & lite legitimè contestatâ testes vtrinque recipiant. Archiepiscopo autem comparere, & litem contestari nolente, appellatione non obstante, testes Archidiaconi (Senes maximè, & valetudinarios) admittant, eorúmque attestationes ad Sedem Apostolicam transmittant, termino peremptorio partibus præfixo, intra quem ibidem compareant.

EXEGESIS.

Aut litem etiam contestari &c.) Nota, quando Reus est præsens, & non vult litem contestari, potest procedi contra ipsum, tanquam contumacem, sicut si esset citatus, & non comparuisset. Ita *Bart. in l. Consentaneum. C. Quomodo & quando Iudex. Felin. hîc n. 1.* quod videtur sufficere ad intelligentiam huius c. si videlicet Archiepiscopus iste nollet comparere, aut licet compareat, nollet litem contestari, procedendum esse nihilominus ad instantiam Archidiaconi adversùs ipsum. Communiter tamen, vt videre est, apud *Felin. n. 6.* censent, etiam extra casum contumaciæ, in causa liberali, sive vbicunque tractatur de statu libertatis, posse deveniri ad definitiuam, recipiendo omnes testes, si non possit decerni in possessionem, quæ vtique non habebat locum in isto casu, libertas enim Ecclesiastica non est res æstimabilis.

Cap. XXXV. Ex tenore.

Idem Priori de Bolonico & I. Rectori Ecclesiæ de Borellis.

SVMMA.

Cùm inter R. militem, & M. mulierem verteretur causa matrimonialis, & mulier proponeret sub corporali juramento à milite promissum sibi matrimonium, seque ab illo postea cognitam, & traductam fuisse in domum. Miles verò ita inficiaretur, adiiciens, se non posse habere hanc vxorem, quòd aliam tunc viuentem duxerit; vtraque pars produxit testes. Quibus publicatis per testes militis videbatur probatum, ipsum ante festum Purificationis duxisse B. mulierem, per testes autem fœminæ M. apparebat, quòd in hebdomade Paschali miles primùm eidem præstiterit corporale juramentum de illâ ducendâ. Sed muliere replicante, quòd eo tempore, & etiam ante, quo testes militis dixerunt, eum cum aliâ contraxisse, fuerat semper in Eboracensi prouinciâ commoratus, testes verò præfati dixissent, hoc longè extra Prouinciam actum esse, determinantes tempus, & locum. Quod cùm mulier parata esset probare, ex adverso fuit responsum, attestationibus jam hinc inde publicatis, non esse ampliùs locum productioni testium, consultus super hoc Pontifex respondet, testes mulieris ad probandum istum articulum esse admittendos.

EXEGESIS.

Fuerat semper in Eboracensi Prouinciâ.) Nota I. Vnum modum probandi falsitatem testium, vt videlicet, si restringant se ad certum locum, aut tempus contractûs, vel rei gestæ, probetur eo tempore absentia à loco. Debent tamen testes, qui ad hoc producuntur, deponere, quòd viderunt illum, de quo agitur, continuò in tali loco commorantem, ita quòd intra intervallum temporis, quo eum postremò viderunt, non potuerit venire ad locum, vbi dicitur priùs fuisse, & rediisse. Ratio est, quia testes debent concludere necessariò. *c. In præsentia. de probat.* In simili not. *gl. in c. Clerici. d. 31.* si duo testes dicant, Titium commisisse aliquod maleficium tali die, & alij probant, Titium fuisse secum totâ illâ die, præferuntur isti, quia efficaciter probant hanc negatiuam: Titius non fecit hoc maleficium, quia illo tempore, quo fuit commissum, non fuit ibi, vbi est com-

commissum, de modo autem probandi dicimus ad *c. 44. Cùm in tua. inf.*

Nota 2. Etsi testes ordinariè non debeant recipi publicatis attestationibus per *c. Fraternitatis. su-prà.* nisi super nouo emergenti; fuisse tamen hic etiam postea receptos testes mulieris, super eodem quidem articulo promissi matrimonij; sed super nouâ circumstantia loci, & temporis; quia post publicationem primùm apparuit de loco, & tempore promissi matrimonij, quæ priùs non fuerant declarata. Miles enim dixit, quo tempore contraxerit cum priori fœmina; nihil autem de loco, vnde mulier alterâ non potuit probare ipsius absentiam à loco, quæ si priùs fuissent in articulis expressa, illius testes post publicationem super hoc articulo non fuissent ampliùs recepti, quam doctrinam & intellectum h. c. tradit Innoc. hîc meritò præferendum explicationibus intricatis aliorum. & sequitur *Panorm. n. 5.* Not. ad *c. Cùm in tua. infrà.*

Cap. XXXVI. Significauerunt.

Idem, Priori S. Victoris.

SVMMA.

Cùm inter Abbatem S. Dionysii, & Abbatissam de Forcellis verteretur causa tam super proprietate, quàm possessione Prioratûs cuiusdam, & Moniales super proprietate priùs litem ingressa, testes produxissent, postea verò possessorium suspenso petitorio intentarent, & testes vtrimque jam essent producti: Mandat Pontifex; si constiterit Abbatem quartam productionem testium; cum juris solennitate super possessorio petiuisse, eâque negatâ appellâsse, vt ad quartam etiam productionem (nisi eam judices ad effrænatâ multitudinem testium refrænandam negauerint) Abbatem admitterent, & si in probatione defecerit, in expensis condemnent. Nisi verò causa in petitorio liqueat, jubet possessorium priùs, vtrùm videlicet ad illud de jure recursum habeant Moniales, aliòquin vtrumque simul terminari.

EXEGESIS.

Cùm qua solennitate debeat peti quarta productio testium; dicemus inf. *c. Vltra tertiam.* Quæ hic dicuntur de possessorio & petitorio, (vnde apparet posse ab vno transiri ad alterum, & vtrumque cumulari, ac simul terminari,) explicauimus *tit. de causâ poss. & propriet. præsertim c. Ad vltimum & c. Pastoralis.*

Cap. XXXVII. Cùm Causam.

Idem, Episcopo Placentino.

SVMMA.

In causâ vertente inter Archiepiscopum Rauennatem, & communitatem Fauentinam; mandat Pontifex testes (quia illos coram se produci esset nimis onerosum.) à Delegato suo tam super principali negotio, quàm in personas testium vtrinque recipi, & de singulis circumstantiis (vid. personis, loco, tempore, visu, auditu, scientiâ, credulitate) prudenter inquiri, cunctáque plenè conscribi; Fauentinos verò, vel alios, qui testes Archiepiscopi impedierint, compelli, vt ab hâc præsumptione desistant. Ad compescendam porrò effrænatam testium multitudinem prohibet, ne hinc inde quadragenarius illorum numerus excedatur, ita vt si Fauentini depositionem testium Episcopi Ferrariensis, & Abbatis Pomponensis ratam habeant, illi computentur in numero quadragenario, & si opus sit (cum attestationes sint clausæ) ijdem testes iteratò producantur.

EXEGESIS.

Diligenter examinare.) Hîc quæritur 1. qualiter testes sint examinandi, gl. respondet, quòd singillatim per se, siue seorsim; idem tenet Speculator. *h. t. §. Nunc tractandum.* asserens, *aliter non valere, si videlicet duo testes examinarentur simul, esset enim periculum ne vnus instruat alium, & falsitas non possit deprehendi.*

Ob hanc causam Daniel in judicio Susannæ *Dan. 13.* separauit duos illos senes; & seorsim interrogatos, mox deprehendit falsum illos dixisse testimonium aduersùs Susannam. Possunt tamen in examine testium aliqui adhiberi, quos *Panorm.* hîc *n. 5.* vocat *intrinsecos*, rerum videlicet intelligentes & suspicioni non obnoxios; qui Judici in examine testium assistant, ita in causâ hæresis adhibentur duo Religiosi *c. Vt officium. de hæret. in 6.* quod obseruandum videtur in omni causâ graui, juxta *Panorm. in c. Sicut.* suprà, & *Host. in c. Albericus. inf.* vbi dicit, dictâ testium posse probari per alios testes, qui dicto modo videlicet sint aut fiant intrinseci judicio.

De causis videlicet.) Vt reddat rationem sui testimonij, siue scientiæ, v. g. quòd viderit, audiuerit, aut res sit notoria &c. Quæritur, vtrùm testimonium valeat, si quis dicat simpliciter: hoc, vel illud verum, ità vel aliter se habere, v. g. quòd Titius soluerit pecuniam pro domo, quam emit à Sempronio; nullâ redditâ scientiæ causâ. *Glos.* hîc distinguit; aut fuit interrogatus de causâ, & eam non reddidit, & tunc non valet testimoniũ, aut non fuit interrogatus? & valet, quod *Panorm. n. 5.* postquam multa disputauit de hoc, benè censet verum esse in illis, quæ sunt sensu perceptibilia, vel ita facilia, vt modico discursu rationis indigeant; secundùm communem hominum intelligentiam. Secus est in difficilibus; quæ magno discursu rationis indigent; tum enim non valet testimonium; nisi testis interrogetur; & interrogatus causam scientiæ reddat. Quare Judex, si dolo, vel datâ culpâ omittat interrogare, potest condemnari tam in foro judiciali, quàm pœnitentiali; vt latiùs persequitur *Panorm. n. 7.* qui ex *Speculatore* addit hoc consilium pro Reo, vt semper det interrogatoria; saltem de

 causa

causa scientiæ, & petat super illos testes examinari, & in scriptis omnia redigi.

Quæritur 2. Vtrum etiam Judex Papâ inferior possit examen testium committere alteri? Respondent communiter DD. posse id facere in causâ criminali, secus in ciuili, pro quo *Panorm. n. 22.* affert *gl. in c. Testes. 3. q. 9.* quæ docet, quòd in causâ criminali semper testes debeant esse præsentes, in causâ autem ciuili debet seruari consuetudo Regionis.

Cap. XXXVIII. Veniens II.

Idem, de nouo Fonte & Casâ Dei, Abbatibus.

SVMMA.

Cum sententia lata super Decanatu Claremontano pro Archidiacono G. ex parte executioni mandata esset, atq; is peteret à Papa totalem executionē, Procuratores verò Capituli excipientes de appellatione post sententiam injustè promulgatam, ex parte ejusdem interpositâ nollent admittere, interposuit se P. Subdiaconus Papæ, asserens, se esse Canonicè in Decanum electum, Papa verò interlocutus est, vt P. si posset in continenti, id probaret, & productis ab eo super hoc testibus, & instrumentis, pronunciauit subdiaconi sui P. interesse, vt se Archidiacono G. opponeret.

Lite igitur tam super electione, quàm super sententiâ contestatâ, interrogatus Archidiaconus, vtrùm attestationes super articulo priùs exhibitas vellet admittere, respondit se velle, dummodo posset objicere tam in personas, quàm in dicta testium, sed pars aduersa (procuratores Capituli intelligo) illis in hoc judicio vti noluit, cùm non super negotio principali (electionis) sed articulo incidente (appellationis) lite nondum contestatâ fuissent recepta, ideoque se velle super toto negotio alios testes producere, vel eosdem. Contrà Archidiaconus G. contendebat, testes super totâ causâ testimonium dixisse & eorum attestationes in judicio fuisse publicatas, ideoque non licere parti aduersæ (postquam testificata didicerat) super iisdem articulis alios testes producere, præsertim cùm illis attestationibus vsus etiam fuerit subdiaconus P.

Denique Pontifex justitiâ exigente pronunciauit, testes esse recipiendos super toto negotio, quos vtraque pars duceret producendos, & mandat, quatenus testibus receptis & rationibus partium intellectis, causam ipsam tam super principali quàm etiam incidenti, fine Canonico delegati terminent. Et cùm quæ in Capitulo aguntur, non possint facilè, nisi per Canonicos ipsos probari, jussit eosdem ad cautelam absolui, vt vocati liberè valeant pro vtraque parte testari.

EXEGESIS.

Super toto negotio.) Si testes, qui deposuerunt in summario, dicant contrarium in plenario, non valebit illorum testimonium, licet sit aliud judicium, quod valdè notandum dicit *Panorm. n. 16.* Addit similiter attestationes receptas ad vnum finem, seu super vno articulo facere fidem, quoad partem, non quoad totum in alio judicio; nam quoad sententiam ferendam non faciunt, secus quoad reprobationem testium. Possunt tamen partes communi consensu approbare attestationes productas etiam in aliâ causâ, & ad alium effectum, sicuti possunt conuenire de certâ sententiâ ferendâ, *l. Si conuenerit. ff. De re judic.* & remittere juramentum testibus *c. Tuis seq.* Ista enim, quæ non sunt judicii, & quæ merè concernunt partium commodum, possunt à partibus remitti.

Pontifex tamen in hoc casu, voluit ad litem minuendam vel propter testimoniorum perplexitatem recipi testes super totâ hâc causâ, quoscunque vtraque pars produxisset. Canonicos autem jussit absolvi ab excommunicatione ad cautelam solùm, si fortassis essent excommunicati; vt communiter fit in literis Apostolicis ad effectum earum obtinendum. Non enim constat certò aliquem ex Canonicis istis fuisse excommunicatum. Jubet autem illos recipi in testes, quia de illis quæ in Capitulo fiunt, vt electio, ipsi testes sunt idonei, vt supra quoque diximus.

Cap. XXXIX. Tuis.

Idem Bisuntino Archiepiscopo.

TEXTVS.

Monachi de suis fratribus ac Conuersis testes in causis propriis producere, absque juramenti exhibitione non possunt, nisi fortè à parte remittatur aduersâ.

EXEGESIS.

A parte remittatur aduersâ.) Nota I. juramentum non esse de solennitate formali testimonij, cum per h. t. possit remitti. Neque obstat *c. De testibus. suprà.* vbi asserit contrarium, quòd videlicet testimonium non valeat sine juramento, subintelligitur enim hæc conditio, *nisi remittatur.*

Nota 2. Hanc potestatem remittendi inde insurgere, quia quilibet potest renuntiare juri in fauorem sui principaliter introducto. *c. Ad Apostolicam. de Regul.* tale est jus juramentum exigendi à testibus, vt videlicet vtraque pars de illorum sinceritate, ac dictorum veritate sit tantò securior, necesse tamen est, vt hæc remissio fiat auctoritate Iudicis, quo resistente fieri non potest, iuxta gloss. hîc communiter à DD. receptam, quia interest boni publici, vt veritas rei per testes detegatur, & non deludatur Iudicum auctoritas, si promiscuè pro arbitrio partium testibus juramentum remiteretur.

Nota 3. Diuersitatem inter *juramentum calumnia-*

nia, quod initio litis præstatur à partibus, & juramentum de *veritate dicendâ*, quod exhibendum est à testibus. Istud enim etiam expresse remitti potest, non item illud nisi tacitè, vt dictum est in *c. 1. De juramento calumniæ in 6.* Rationem disparitatis non improbabilem assignat Panorm. hanc, quia pactum expressum de non jurando de calumnia incitaret ad delinquendum, & protelandas lites, in præiudicium boni publici, ideóque non valet, vt in *l. Conuenire. ff. De pact. dot. & c. Quemadmodum. de juram. inf.* Pactum autem, vt testis non juret, satis conforme est juri Christiano, iuxta quod sermo Christianorum deberet esse tam verax, vt non sit opus juramento, sed sufficiat. *Est, Est, Non, Non.* Quod quidem deberet seruire omnibus litibus finiendis, sed propter maius, & proprium interesse partis, quod per se non habet testis, maius est periculum humanæ infirmitatis in parte, quàm in teste.

Cap. XL. Dilecto.

Idem Atrebatensi Episcopo, & Dedimenensi, & Vrsitampi Abbatibus.

SVMMA.

Cùm causam juris Patronatûs controuerti inter Præpositum Ariensem, & Comitissam Flandriæ, Episcopo Atrebatensi, & Abbati Dedimenensi, & Decano Papa commisisset, idem verò Præpositus proponeret, testimonium Decani sibi necessarium esse, quod de jure suo, non nisi per ipsum, & alium vnicum testem fidem facere posset. Pontifex re ad se delatâ, ne propter Iudicis defectum justitia deperiret, Abbatem Vrsicampi loco Decani duxit subrogandum, & mandat, si ita esset, relaxatâ suspensione Præpositi, quam Iudices ipsi inflixerant, in causâ iuxta Prioris mandati tenorem procedi.

EXEGESIS.

Dispositio huius cap. clara est, quòd videlicet in eâdem causâ, non possit idem esse Judex, & testis. *c. 1. 4. q. 4.* & quia officium testificandi est magis necessarium, quàm officium judicandi, ideò remouetur quis à munere judicandi, vt possit petente parte subire munus testificandi, vt in h. c. eam etiam ob causam, quòd faciliùs sit reperire centum judices, vt ait *Panorm.* quàm vnum testem idoneum. Multi enim possunt judicare, pauci verò testificari, quia communiter non multi habeat necessariam, & sufficientem notitiam causæ, aut facti, de quo est testimonium ferendum. Vnde etiam faciliùs recusatur Iudex, quàm testis, iuxta *c. Cùm R. de officio Delegati.*

Cap. XLI. Significauit.

Idem Iudici Sabinensi.

SVMMA.

Cùm fundatores Ecclesiæ N. nihil sibi juris in eam tempore fundationis retentum voluissent, metuens eius Presbyter N. ne probationis copia aliquando periret, Papam consuluit, qui mandauit, testes idoneos super hoc à Iudice Sabinensi diligenter examinari, denunciari fundatoribus, vel eorum hæredibus, vt receptioni testium intersint, ac super his confici faciat publicum instrumentum.

EXEGESIS.

Patet hinc à sensu Contrario ex solâ fundatione Ecclesiæ acquiri jus Patronatûs, nisi fundationis tempore jus illud expressè fundator remiserit, *c. Decernimus. 16. q. 7.* Præterea apparet, testes non solùm citari debere, quando producuntur in causa jam in judicium deducta, siue litigiosa, verùm etiam quando viâ extraordinariâ producuntur solùm ad perpetuam rei memoriam, nemine se opponente, vt in *c. h. t.* quare tum nec opus est litis contestatione, quæ locum non habet, vbi nulla est lis.

Cap. XLII. Cùm Causa.

Idem Episcopo, & Archiepiscopo Beneuentano.

SVMMA.

Cùm Abbas, & fratres Monasterij de monte in venditione quarundam possessionum factâ Ciuibus Viterbiensibus (quos in formatione casûs ex gl. exprimit Panorm. *) aduerterent se læsos vltra dimidium justi pretij, idque intenderent probare per testes; agentes ad contractûs rescissionem, vel pretij supplementum; Mandat Pontifex testes vtrinque recipi. Qui ex parte Monasterij probârunt quidem deceptionem, non autem quantitatem pretij, ad cujus probationem an post publicationem jam factam Monasterium eosdem testes producere posset, cùm dubitaretur, Respondet Pontifex eos recipiendos, quia aliud est probâsse deceptionis excessum, aliud probare quantitatem valoris.*

EXEGESIS.

Posse propter nouam circumstantiam circa articulos publicatos emergentem produci nouos testes, dictum est in *c. Ex tenore.* supra. hîc statuitur propter similem causam posse eosdem testes reproduci; quia ista noua materia, ait *Panorm.* licet habeat partem inclusam de antiquâ, ideóque non oportebat iterum probare Monasterium fuisse deceptum, sed de nouo nunc determinari quantitatem deceptionis.

Cap. XLIII. Albericus.

Idem.

SVMMA.

Cùm sententia diuortii inter Albericum militem,

litem, & C. mulierem lata, non esset in scriptis redacta. Metuens miles, ne inde liberis ex legitimâ uxore natis praejudicium nasceretur, supplicauit Papæ, vt testes, qui interfuerant sententiæ, recipi mandaret; idque fieri Pontifex protinus jussit.

EXEGESIS.

Nota, quòd licet de solennitate substantiali sententiæ sit, vt pronuntietur in scriptis, etiam in causis sumariis, juxta *Clement. Dispendiosam. de jud. in 6.* non est tamen necesse, illam scripturam esse publicam, sed sufficit priuatâ manu Judicis, seu alterius scriptam esse, etsi postea, vt faciat fidem, Notarius debeat redigere in scripturam publicam. Vnde pondera textum, qui solùm dicit, quòd sententia non fuerit in scriptis redacta, neque dicit non recitata, & in fine mandat redigi in publicam scripturam, quæ priùs non ita fuisset publica, sed solùm priuata.

Cap. XLIV. Cùm in tuâ.

Idem Belnacensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quæreretur, an si quis accusator per tres, vel quatuor testes probaret inter matrimonio jam coniunctos intercedere cognationem, seu parentelam, derogare possit fidei vndecim vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore ac præstantiores meritis, ante contractum matrimonium super negatiuâ in contrarium distinctè jurauerant; Respondet Pontifex, quanquam ad aliud, & ob aliud jurauerint tam illi, quàm isti: si tamen priores jurati in secundo judicio deponerent eadem, quæ in primo, absque dubio essent posterioribus præferendi, neque eo prætextu possent repelli, quòd partes testificatum didicerant, cùm talis exceptio non habeat locum in tali casu.

EXEGESIS.

Accusatore idoneo.) Potest tertius impetere matrimonium contractum inter alios ratione consanguinitatis, vel alterius impedimenti, licet nullum habeat interesse priuatum, sed solùm respectu peccati, aut boni publici id faciat. *c. Literis, & c. Tertio loco. de præsumpt.* Talis autem impetitor non dicitur propriè accusator, quia agit solùm ad impediendum peccatum, non ad publicam vindictam.

Eorum testimonia præualerent.) Quæres, cur Pontifex testes vndecim vel duodecim, qui deposuerunt super negatiuâ; hos videlicet non esse consanguineos, velit præferri tribus, vel quatuor testibus, qui affirmabant, cùm secundùm jura plus credatur duobus testibus affirmantibus, quàm centum negantibus. *c. Super hoc. de renunt.* Causa ratio videtur esse, quia negatiua difficilem, aut prorsus nullam probationem habet, per rerum naturam, vt habetur *c. Bona. de elect.* vbi hanc quæstionem distulimus, quæ poterat etiam tractari in *c. Ad nostram. de probat.* & in *c. 25. Ex tenore. suprà.* Sed habet hîc quoque locum non incommodum hæc quæstio, an, & quomodo negatiua possit probari, pro quâ.

Nota I. Negatiuam ex *gl.* receptâ in *c. Accusator II. 6. q. 1.* & *d. c. Bona. de electione 1.* distingui in eam, quæ est *juris*, seu Jure nititur, v. g. pupillum non posse sine tutore contrahere, & alteram, quæ *facti*, ac denique tertiam, quæ dicitur *qualitatis*. Negatiua *facti* est, cùm quis v. g. negat filiumfamilias esse emancipatum, vel in aliquo contractu negat esse adhibitas solennitates à jure requisitas. Negatiua autem *facti* est duplex: *pura*, quæ sine determinatione loci, temporis, aut alterius rei proponitur, neque vllam habet restrictionem: *non pura*, cui locus, tempus, aut aliæ circumstantiæ adjiciuntur, vel certè ad aliquod eiusmodi restringi, siue coarctari potest. Negatiua *qualitatis* est, si qualitas personæ ad officium, vel munus aliquod requisita contra præsumptionem juris negetur, vt si quis neget Clericum esse ineptum ad beneficium propter malos mores, cùm quilibet præsumatur idoneus, nisi de contrario constet. *c. Dudum. & c. fin. De præsumpt.* Aduerte distinctiones negatiuæ in puram, & non puram, etiam habere locum in negatiua juris, & qualitatis, etsi de hoc DD. non meminerint.

Nota II. Duplicem itidem esse probationem, vnam *directam*, quo pacto per testes, qui interfuerunt, probari potest homicidium, & quidquid sensu, aut ex euidenti argumento percipi, vel demonstrari potest. Altera probatio est *indirecta*, sic si Titius accusetur de homicidio nocte in platea commisso, probare potest indirectè hanc negatiuam, se non occidisse, si probet aliquid aliud directè, v. g. se illâ nocte fuisse semper cum sociis his, vel illis, neque pedem domo extulisse, aut non fuisse in vrbe.

Præterea aduerte aliam quoque distinctionem in proposito probationis. Vna est, quæ *fit per testes*, & hæc propriè huc spectat, alia quæ fit per *proprium juramentum*, vel aliorum, vt in purgatione Canonicâ; item, quæ fit per confessionem alterius partis, vt si v. g. Reus confiteatur, se nullum damnum accepisse ab Actore; etsi hæc non est propriè probatio, sed releuatio probationis, vt diximus in titulo *De Confessis.*

Nota III. Negatiuam *puram*, quæ non restringitur ad aliam circumstantiam loci, temporis, &c. nec directè, nec indirectè probari posse, vt si quis neget, se contraxisse cum hac, vel illâ, aut suscepisse ordines; talis negatiua non habet probationem per rerum naturam. Secus est in negatiua non purâ, seu restrictâ ad certas circumstantias, quibus directè probatis censetur negatiua indirectè probata, vt in dicto exemplo, si quis directè ostendat, se illâ nocte, quâ accusatur patrâsse homicidium, fuisse in aliâ ciuitate, aut semper in tali, vel tali

tali domo. Quod igitur dicitur, plus credi duobus testibus affirmantibus, quàm centum negantibus, non habet locum in negatiua non purâ, siue taliter restrictâ, sed in purâ, seu non restrictâ, qualis cernitur in purgatione Canonicâ, quæ adhiberi solet, quando quis infamatus, vel suspectus est de crimine, quod per testes, vel aliter probatum non est, purgat enim se per juramentum tum suum, tum compurgatorum, qui jurant se credere ipsum esse innocentem, etsi id nec directè, nec indirectè probare possint.

Nota IV. In casu huius *c.* vndecim, vel duodecim testes negantes consanguinitatem inter hos conjuges meritò fuisse præferendos duobus, vel quatuor affirmantibus, non solùm ratione maioris meriti, & existimationis, ac præstiti juramenti, verùm etiam, quia hanc negatiuam poterant probare, ipsóque facto videntur directè probâsse per exhibitionem arboris consanguinitatis, in quâ distinguendo personas, & gradus, à quibus directè hi, de quorum copulâ agebatur, descenderunt, apparebat illos in gradu prohibito nequaquam sibi esse conjunctos.

Nota denique V. ex *Io. Andr. Reg. sine possessione. de regul. Iur. in 6. Bart. in l. In illâ. ff. De rerum oblig. Io. Cald. & Panorm. n. 14. in d. c. Bona. de elect.* Si prima pars habeat intentionem fundatam super affirmatiuâ, & per consequens altera pars super negatiuâ, tum neganti incumbit probatio, siue talis negatiua possit probari, siue non; imputet enim sibi, quòd intentionem suam probare non possit, arg. *c. Si tantum. 6. q. 2. & c. Plerumque. 2. q. 7. fin. c. 1. De Confessis. in 6.* Vbi dicitur positiones super negatiuâ, quæ probari non possunt, nisi per confessionem Rei, posse admitti, si Iudici æquum videbitur, ergo hoc onus probandi negatiuam non transfertur in aduersarium affirmantem, alioquin non esset necessarium facere super eâ positiones, sed affirmans deberet eam probare.

Pro quo facit communis Reg. Juris, & ratio naturalis, nam *quisque debet probare, quod est causa suæ intentionis, & non exigere probationem ab aduersario suo. c. Actor. 6. q. vlt. l. Ei incumbit. ff. De probat. & l. 1. C. eod.* Si eam probare non potest, dici illi debet; deficit sibi probatio, non jus, vt in *l. Duo sunt. ff. De testam. tutor.* Fallunt prædicta, quando super affirmatiua eius, quod negatur, jura mandant scripturas confici, &c. Vide *Panorm.* loco cit.

Cap. XLV. Constitutis. I.

Idem.

S V M M A.

Cùm Archiepiscopus Surrentinus à Canonico M. de Simoniâ accusatus, quosdam testium, ad jurandum induxisset, alios verò minis, & terroribus arceret, ne adversùs ipsum aliquid dicerent: Mandat Pontifex generalem ferri sententiam adversùs omnes, qui in hâc causâ productionem testium impedire præsumpserint, & denunciari, illos, qui super testimonio non ferendo jurauerunt, juramento non teneri. Archiepiscopum denique, si Consanguinei ipsius testes impediuerint (cùm verisimile sit, eo non fieri inuito, quòd posset perhibere) ab officio suspendi, donec à tali præsumptione cesset.

E X E G E S I S.

Colligitur ex h. t. quòd delictum, seu impedimentum habens causam successiuam siue continuâ, id est aliquo tempore durantem obiectum ab amico, aut consanguineo, præsumitur fieri de voluntate, & subornatione illius, de cuius fauore agitur. Secus autem esse in actu momentaneo, censet *Panorm. n. 4.* quia subornatio non videtur posse repente, & tam citò fieri.

Cap. XLVI. Constitutis. II.

Idem Magdeburgensi Archiepiscopo, & Præposito Seburgensi.

S V M M A.

Cùm Episcopus Pragensis ad instantiam Principis Boëmorum contra Sororem Marchionis Misnensis eâ ad se non admissâ, divortij sententiam promulgâsset, re ad se per appellationem delatâ mandat Pontifex partibus vocatis, testes (cùm nondum testificata didicerint) super processu Episcopi recipi, neque impediri, sive dicta nobilis testes, quos priùs produxit, reproducat, vel alios, si voluerit, de nouo inducat, cùm non renunciauerit testibus producendis.

E X E G E S I S.

Apertum est ex hoc cap. & *c. Series.* supra, ante aperturam testium, & publicationem attestationum posse eosdem testes sæpiùs produci, si pars testificata non didicerit. Idem fieri posse etiam post testium publicationem, nisi renunciatum sit productioni, etsi pars testificata didicerit, tenet *Speculator h. t. §. Satis vtiliter. v. Quid si publicata.* quod *Ioan. Andr.* putat, posse procedere, quando Iudex insciâ, vel inuitâ parte faceret productionem, quod placet quoque *Panorm. hic n. 4.*

Cap. XLVII. Licet. II.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Statuit Pontifex, ne super gradibus Consanguinitatis, & affinitatis computandis de cetero recipiantur testes de auditu (quod olim institutum fuerat) cùm jam quartum gradum prohibitio non excedat. Nisi sint graues personæ, quæ ante litem contestatam testificata didicerint, non ab vno tantùm, sed duobus ad minimum antiquioribus, fide dignis, & omni exceptio-

ceptione maioribus. Neque tamen si vnus à pluribus, vel infames ab hominibus bonæ famæ acceperint, quod testentur, tanquam plures, aut idonei testes debent admitti. Testes autem huiusmodi jurent, se sincerâ intentione, absque sinistro affectu testari, & personas expressis nominibus sufficienter designent; & ab vtroque latere singulos gradus clarè distinguant, ac jurent præterea, se accepisse à suis maioribus, quod deponunt, & credere ita esse, & vidisse personas, vel saltem in vno prædictorum graduum constitutas pro consanguineis se habere.

EXEGESIS.

Concessum olim erat, vt recipiantur testes de auditu in causâ matrimoniali, quia prohibitum illud erat vsque ad septimum consanguinitatis, & affinitatis gradum, ideòque propter breuem hominum vitam testes deponere de visu non poterant; quæ ratio, cùm impedimento isto nunc ad quartum gradum restricto cesset, meritò Innoc. III. cum Conc. Generali Lateranensi, plures cautelas, & conditiones in eiusmodi testibus requirit, quia vt ipse ait in textu, *tolerabilius est aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quàm coniunctos legitimè contra statuta Dei separare.* Vnde patet hanc decretalem potiùs procedere de testibus, qui producuntur ad matrimonium jam contractum separandum, quàm contrahendum separandum. De cetero textus clarus est.

Cap. XLVIII. Per tuas.

Honorius III. Præposito Melisij Firmanæ Diœcesis.

SVMMA.

Cùm in quâdam causâ altera pars tribus mensibus post testium publicationem elapsis, testes suos rursus vellet examinari, respondet Pontifex, illos de cetero non esse audiendos, nisi forsitan à principio illos interrogari super certis Capitulis postulâsset, idque malitiosè, vel negligenter fuerit prætermissum.

EXEGESIS.

Patet ex superioribus regulariter post attestationem publicatam non esse ampliùs testes interrogandos ob periculum subornationis. *c. Fraternitatis suprà.* & *Auth. eod.* § *Qui verò. Collat.* 7. quod maximè tum procedit, si longiori post publicationem tempore, vt in *h. c.* petatur nouum examen testium, quia tanto maior est subornationis suspicio, nisi manifestè probetur, quòd negligentia, vel malitia intercesserit ex parte Iudicis.

Cap. XLIX. Licet. III.

Idem Vallis Oleti, & Sacramenia Abbatibus.

SVMMA.

Mandat Pontifex in causâ Episcopi Burgensis, & Clericorū S. Mariæ de Castro Seret, recipi testes, quos contra personas prædictorū super principali negotio, partes duxerunt producendos. Quos si rursus pars altera, vel vtraque voluerit reprobare, etiam contra illas probationes admitti, ita tamen, ne vltra partes ad reprobationem testium aspirent, & per licentiam producendi quartos contra tertios, & sic deinceps, negotium protelari contingat.

EXEGESIS.

Contra personas productorum.) Panorm. dicit. Novum quidem statui per hanc Decretalem, quòd priùs nullo jure apertè prouisum sit; videl. testes super principali productos reprobari posse, & reprobatorios iterum reproduci. Sed vlteriùs reprobationi testium non esse locum, siue testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licitè, non autem reprobatorios reprobatoriorum. Quælibet itaque pars habet vnam probatoriam productionem testium in principali, & duas reprobatorias. Nam possum reprobare testes tuos super principali inductos, & si meos testes tu reprobes, producendo alios in contrarium, possum vicissim reprobare hos testes tuos reprobatorios, & idem potes tu facere de testibus meis. Probabile verò est, hanc Decretalem non solùm procedere de personis testium, verùm etiam de dictis, vt videlicet contra testes, eorúmque siue personas, siue dicta, fieri possit prima reprobatio, & contra illam secunda, non autem vlteriùs, ne lites protelentur nimium.

Cap. L. Præsentata.

Idem Præposito & Magistro G. & R. Laudunensibus Canonicis.

SVMMA.

Cùm Suessionensis Archidiaconus, & Capitulum S. Petri ibidem super controuersiâ inter ipsos vertente, tres arbitros elegissent, iisque productis jam testibus, eorúmque depositionibus publicatis, & in scripta redactis, assignatis sententiam proferre deberent, vno ex illis mortuo, & alio ad Episcopatū per duodecim leucas distantē assumpto, arbitrium expirâsse videbatur. Re igitur ad Pontificem delata causam præfatis judicibus commisit terminandam, dat à Capitulo optione, vt vel recipiant depositiones priores testium contra se productorum, vel consentiant, vt iidem denuò admittantur. Saluo jure opponendi tam in personas testium, quàm in jura.

EXEGESIS.

Nota hinc, sicut per mortem vnius arbitrorum, ita per absentiam longæuam, & diuturnam expi-

Digitized by Google

expirat compromissum, vel saltem potest alia pars impunè recurrere ad Judicem superiorem, vel Ordinarium, vt tenet. *Host. hîc. arg. l. pen. C. De arb.* Colligitur itidem ex hoc text. attestationes receptas ab arbitro non necessariò debere à judice, sed ad instantiam partis, posse eosdem testes de nouo admitti, & examinari.

Cap. LI. Nuper.

Idem Pennensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, nullius testimonio, quantumcunque Religiosus existat (nisi juratus deposuerit) credi debere in alterius praejudicium.

EXEGESIS.

Subintelligitur, nisi pars sponte juramentum remittat, vt in *c. Tuis,* suprà, diximus. Debere autem remissionem esse expressam, tenet *Host.* hîc, neque sufficere tacitam. *fa. l. Si filius familias. §. Inuitus ff. De procur. & l. Qui vos. §. vetare. ff. De furtis.*

Cap. LII. Venerabili.

Idem Corisoptonensi, & Trecorensi Episcopis.

SVMMA.

Mandat Pontifex testes de vitâ & miraculis cuiusdam Abbatis à Religiosis ejusdem Monasterij producendos singillatim diligentèr examinari.

EXEGESIS.

Cùm hoc generatim in omnibus causis faciendum sit, vt dictũ est *in c. Cùm causam. suprà.* multò magis in causâ Canonizationis alicuius Sancti faciendum est, cùm sit res valde ardua.

Cap. LIII. Cùm Clamor.

Idem.

SVMMA.

Cùm apertis attestationibus L. & G. super Simoniâ contra Archiepiscopum, Acherontinum ita deposuissent confusè, vt ex dictis eorum non posset veritas declarari, jubet Pontifex eos iterum examinari diligenter, & tam eorum, quàm aliorum testificata sub sigillis fideliter sibi à delegatis referri.

EXEGESIS.

Potest igitur Judex, quando procedit ex officio per inquisitionem, & maximè in crimine Simoniæ testes non solùm, quando obscurè deposuerunt per *h. c.* sed quandocunque sibi visum fuerit, rursus interrogare. *c. Judicantem 30. q. 5. & l. Vbicunque. ff. De interrog. action.* Idem posse Judicem etiam cum processit inter partes, vt videlicet testes obscurè deponentes rursus interroget, tenet *gl. hîc, & in c. Praesentia. de probat. & c. Per tuas supra, & d. c. Judicantem.* Quo casu, nisi tollatur obscuritas, poterit reum absoluere per *Reg. Iur. in 6. Cùm partium jura sint obscura, reo potius fauendum est, quam actori.*

Cap. LIV. Testimonium.

Idem.

SVMMA.

Plura statuuntur de testibus criminosis 1. Testimonium ejus, cui opponitur crimen, reprobatur tum in causâ criminali, tum in ciuili, si in crimine perseueret. 2. Si verò sit emendatus, & non infamis, non est in causâ ciuili, neque etiam, cùm de crimine ciuiliter agitur, praeterquam pro reatu periurii repellendus. 3. Denique, si in alio judicio, de crimine sit conuictus, vel confessus, vel in praesenti per exceptionem de eo conuincatur, aut grauata fuerit ejus opinio, ob similem repulsam in criminali causâ, etsi non excludatur in ciuili, potest à testimonio (licèt poenitentiam egerit) repelli.

EXEGESIS.

Cui ab aduersâ parte opponitur Crimen.) Rectè *Panorm.* ex *h. textu* colligit casus, in quibus propter crimen quis repellitur à testimonio in causâ criminali, & ciuili. In criminali numerat hos septem. 1. Si perseueret in crimine. 2. Si sit infamis infamiâ juris. 3. Si sit periurus. 4. Si aliàs institutâ actione contra eum, de crimine fuerit conuictus. 5. Si fuerit confessus de crimine in alio judicio. 6. Si potest modo per exceptionem conuinci de crimine aliàs commisso. 7. Si grauata sit ejus opinio, quòd tali modo, id est per viam exceptionis jam aliàs fuerit repulsus. In his semper repellitur à testimonio in causâ criminali & ciuili.

Casus verò, ob quos criminosus in causâ ciuili, aut criminali ciuiliter notâ, repellitur, sunt tres. 1. Si perseueret in crimine. 2. Si sit infamis. 3. Si sit periurus, quae sufficiunt ad *h. c.* intelligendum.

Ex quo illud potissimum obserua, quòd emendatus de crimine non habeatur omnino integer, neque fruatur generali praesumptione, quâ quisque praesumitur bonus, vt *in c. si. De praesumpt.* sed in rebus magis arduis manet praesumptio contra illum; similiter emendatus hîc habetur idoneus in causâ ciuili, non item in criminali. *fa. c. Forus. in fi. de verb. signif.*

Cap. LV. Vltra tertiam.

Idem.

TEXTVS.

Vltra tertiam productionem non debent testes produci in causâ, nisi praestito ab eo, qui hoc postu-

postulat, juramento, quòd neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percontatus, neque per dolum, aut artem aliquam, quartam productionem exposcat, sed quia, quos producere de nouo desiderat, priùs habere nequiuit.

EXEGESIS.

Tertiam productionem.) Nota I. Etsi gl. hic accipiat productionem pro dilatione, idque plures alii, inter quos *Felin.* sequi videantur, vt sit sensus, non quòd quarta testium productio, sed dilatio dari non possit; quod etiam sentit. *gl. in c. Iudicia §. Spatium 3. q. 3.* quæ docet, infra vnam dilationem posse fieri mille productiones testium; rectè tamen tenet *Panorm.* tum istud *cap.* tum *c. Significauerunt, & c. In causis. suprà.* item *auth. atqui semel C. De probat.* loqui de productione testium, vt apertum est ex contextu, præsertim *h. c. sed quia quos desiderat de nouo producere, vtique testes priùs habere nequiuit*, quæ de dilationibus commodè intelligi non possunt, idque ipsum verbum productionis persuadet, aliud enim est differre, aut dilationem petere, aliud producere.

Nota II. hanc solennitatem, de qua etiam *c. In causis* mentionem facit, desumptum esse ex *auth. de testibus. §. Quia verò. Collat. 7.*

Nota III. quòd non sufficiat quælibet momentanea, & superflua inspectio attestationum, hæc enim non sufficit ad subornationem, quæ indè præsumitur. *fa. c. Post translationem de renunt. & c. Cum cessante. de appellat.* Neque sufficit, si attestationes non ipse legit, sed ex ipsis testibus licet diligenter exquisiuerit, communiter enim *DD.* tenent, non ideò negandam esse quartam productionem, ceteris paribus, quia difficile est, vt quis per viuam vocem plenè instruatur *c. Cùm persona. de priuileg.* & quod benè addit. *Host. sed quia potest esse, quòd testis falsum percontanti referat. c. Inquisitionis inf. de accusat. §. fin.* quia vult complacere, vel quia non recordatur.

Cap. LVI. Non debet.

Idem.

TEXTUS.

Non debet quis in criminalibus (nisi forsan in exceptis) ad testificandum admitti, pendente accusatione de crimine contra ipsum: cùm etiam accusati (nisi priùs probauerint innocentes) ab accusatione, & susceptione ordinum repellantur.

EXEGESIS.

Colligitur ex h. t. Ex pendentiâ accusationis criminalis grauari opinionem accusati, vt interim non dicatur integri status. Et per hanc rationem putat *Panorm.* quòd in omni actu, vbi requiritur integritas status, talis accusatus repellatur. Addit tamen posse talis testis dictum recipi, & differri vsque ad sententiam, vt si ante illam absoluatur, postea veluti idoneus admittatur.

IDEM TITVLVS DE TESTIBVS, IN VI.

Cap. I. Mediatores.

Greg. IX. in Conc. Generali Lugdunensi.

SVMMA.

Mediatores Simoniæ, contra sceleris ejusdem auctores in detestationem criminis admittuntur, si non agatur criminaliter, sed ciuiliter, & emolumentum exinde non fuerint assecuti.

EXEGESIS.

De hoc *c.* satis diximus *c. Veniens suprà. not. 5.* Mediatores hic iidem sunt, qui græcè proxenetæ, seu pararii, conciliatores, interpretes, atque nuntii in versuris, vsuris, contractibus, negotiis. Est autem regulare, quòd in ciuilibus mediator admittatur ad testimonium, *auth. de testibus. §. Quoniam verò Collat. 7.* hic autem admittitur etiam parte contradicente, *verb. cap. Per tuas. de Simonia.* Si autem emolumentum inde capiat, aut expectet, excluditur tanquam suspectus de corruptione.

Cap. II. Præsentium.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbas & Conuentus S. Nicolai Andegauensis se à Priore, & Conuentu de Paldingen possessione subjectionis ejusdem Prioratûs assererent spoliatos, & cuperent irritari quandam compositionem olim initam; Pontifex delegato suo mandat, vt ab Abbate, & Priore in animas suas, & conuentuum suorum tam ponendo, quàm respondendo recepto juramento de veritate dicendâ super positionibus sub Bullâ Apostolicâ transmissis, faciat illos super quouis articulo sufficienter respondere; nullâ ab eis super ipsis positionibus contradictione receptâ, sine juramento aut à Syndico vtriusque partis quid sciat vel credat, super hujusmodi positionibus inquirat. Testes etiam quos super dictis articulis duxerunt producendos ad reprobandos testes partis alterius in principali causâ productos, vsque ad Calendas Nouemb. secundùm transmissa aduersæ partis interrogatoria examinet diligenter, priùs tamen in personam cujusuis testis ab Abbate, & Conuentu producti factâ specificatione criminum, & aliarum objectionum, quæ in eisdem articulis continentur. Si verò Abbas,

bas, & Conuentus produxerint testes reprobatorios testium Prioris, & Conuentûs ipsius, eos juxta articulos producendos, vsque ad Calend. Februarij & examinandos, simili specificatione criminum, & aliorum obseruatâ, priùs tamen præstito juramento malitiæ à Procuratore Abbatis, & Conuentûs.

EXEGESIS.

Abbas, & Conuentus.) Nota I. Ex Franco hîc n. 9. Si causa principaliter spectat ad Prælatum, & non ad Conventum, tunc ipse Prælatus jurare debet, sed si causa principaliter spectet ad Conventum, ad ipsum, vt Principalem recurri debet, in quo computabitur etiam Prælatus, & poterit pro se jurare. Si verò causa communiter spectaret ad Prælatum & Conventum, vterque jurabit, vt Principalis.

Nota II. Differre receptionem, & examinationem testium. Receptio in eo consistit, quòd admittantur ad juramentum præstandum; examen testium in eo, quòd discutiantur eorum personæ, & dicta.

Cap. III. Romana.

Innoc. IV. in Generali Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

In appellationis causa, is, qui appellantis Procurator, vel Advocatus in priori Iudicio fuerat, non recipiatur in testem. Neque indistinctè ipsi appellanti (præsumptione faciente pro eo) deferatur etiam juramentum, sed inspectis personarum & causæ circumstantiis.

EXEGESIS.

Intelligitur, quòd talis Advocatus, vel Procurator non recipiatur pro appellante, vt not. *gl.* Nam pro appellato benè recipitur, tum quia ratio prohibitionis, quæ est suspicio immoderati affectûs, cessat; tum quia edictum de testibus prohibitorium est. *l. 1. ff. eodem.* Etsi, vt eadem gl. obseruat, quando Procurator, vel Advocatus appellantis deponit pro appellato, eo ipso deponit pro appellante, quia jurat pro vtrâque parte dicere veritatem, vt ait *gl.* sed multò magis, ideò, quia, si Iudex, ad quem appellatum est, sit legitimus, eo ipso appellatio ratione saltem fori competentis subsistit.

IDEM TITVLVS DE TESTIBUS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Cùm Iudæi.

Idem.

SVMMA.

Cùm Iudæi & Sarraceni, quòd conuinci in judicio per Christianos non possint, priuilegia, Principum obtenderent, rescripsit Pontifex, id juri contrarium, & Christianæ Religioni opprobriosum esse, ac Reges, & Principes exhortatur, ne de cetero concedant talia, vel seruent, aut seruari faciant iam concessa. Iudæis autem, & Sarracenis talibus priuilegiis vtentibus, jubet cōmunicationem cum Christianis subtrahi, & Christianos ab eâ per Censuram Ecclesiasticam, si opus fuerit, arceri.

EXEGESIS.

Istud cap. supplet. *c. Iudæi. eodem in antiq. Greg.* ibi enim statuitur Christianum contra Iudæos admitti debere in testem, hic autem damnantur priuilegia Principum Iudæis concessa, quòd à Christianis accusari non possint. Neque dicas in judiciis servandam esse paritatem erga quosvis, sicut igitur Christiani Iudæos non recipiunt contra se, ita nec eorum testimonium contra Iudæos recipi deberet; Rectè enim respondet *glossa*, quòd ista æqualitas respiciat Actorem, & Reum, vt regulariter non liceat vni, quod non licet alteri per *Reg. Iur. non licet. in 6.* non autem respicit personas testium; aliàs sequeretur, quòd fide dignus, qui non recipit criminosum, vel excommunicatũ in testem, neque ipse contra illum in testem recipi posset.

Cap. II. Testibus.

Idem.

SVMMA.

Testibus ritè receptis, & eorum attestationibus publicatis, sicut non licet super iisdem, vel directè contrariis alios, vel eosdem testes in principali causâ producere, sic non debet in appellationis causâ licere.

EXEGESIS.

Quod statuitur in *c. Fraternitatis*, vt non liceat in causâ principali post publicationem novos testes producere super iisdem articulis, hîc extenditur ad causas appellationis, vt neque coram Judice, ad quem appellatur, id facere liceat, rationem reddit Pontifex, *quia non minùs in appellationibus, quàm in principali causâ subornatio est timenda.*

Digitized by Google

TITVLVS XXI.

DE TESTIBVS COGENDIS, VEL NON.

In Rubricam.

Congruè hic titulus continuatur cum præcedente, cum enim quandoque testes inviti ferant testimonium, rectè quæritur, an compelli possint, vel debeant ad testificandum. de qua materiâ habes etiam 2. q. 6. c. statuendum.

Cap. I. Causam.

Alexander III. Papiensi Electo.

SVMMA.

Cùm Pontifex causam matrimonialem quibusdam Iudicibus commisisset, mandat, vt ille Electus testes ab alterutra partium juratos, ne veritatem occultent, moneat, & inducat. Ex odio autem, vel gratia, vel timore se subtrahentes, ad testimonium faciendum coram præfatis Iudicibus Ecclesiasticâ censurâ compellat.

EXEGESIS.

Nota I. Etsi non fuerit opus scribere Ordinario, vt compelleret testes ad testificandum coram Delegatis Papæ, poterant enim id facere ipsi Delegati, cùm Delegato omnia videantur commissa, sine quibus causa commodè expediri non potest, *c. Præterea, & c. Prudentiam. de offic. delegati.* Ideò tamen Pontifex hîc Ordinario scripsit, quia erat magnæ auctoritatis, & efficaiæ illo loco.

Nota II. testes non esse à principio statim compellendos per fulminationem excommunicationis, & similia acriora remedia, sed monendos, nisi necessitas aliud postulet, aut nisi judex sit remotus à partibus, vt non facilè possit aduersus contumaces sententiam ferre, tunc enim poterit à principio præcipere, vt testimonium ferat, & in reluctantes sub conditione Ecclesiasticam censuram ferre, quo sensu procedere *c. seq.* rectè censet *Panorm. hîc.*

Ne veritas occultetur.) Nota duplici ex capite testes vel inuitos posse compelli ad testificandum, 1. Propter bonum publicum, ne veritas occultetur, & malus, vt bonus æstimetur, *fa. l. Cùm, qui nocentem. ff. De injur. & c. Vt fama. de sent. excommunic.* 2. Quia tacere veritatem, est peccatum mortale *fa. c. Quisquis 11. q. 3.* quod intelligitur juxta doctrinam *S. Thomæ 2. 2. q. 70. art. 1.* vbi ita concludit.

Quod si requiratur testimonium alicuius subditi auctoritate Superioris, illum requisitum, in his quæ ad substantiam pertinent, obedire teneri, non est dubium, si secundùm juris ordinem testimonium ab eo exigatur, vtputa in manifestis, & de quibus præcessit infamia. Sed de occultis, & de quibus non præcessit infamia, (adde, aut de quibus scit non posse haberi probationem,) non tenetur testificari. Si autem testimonium non requiratur à superiore, sed ab alio, idque spectet ad hominem liberandum ab injustâ morte, vel à falsâ infamiâ, aut pœnâ quacunque, tunc tenetur testimonium ferre, imò & non requisitus tenetur ferre, quod in se est, vt veritatem denuntiet alicui qui ad hoc possit prodesse. Super his verò, quæ pertinent ad condemnationem alterius, non tenetur quis testimonium ferre, nisi cum à superiore compellitur secundum ordinem juris dicto modo, non attento, quòd immineat periculum accusatori, qui sponte in illud est ingressus. Quam auream S. D. doctrinam passim allegant Canonistæ; vtrùm autem, quoad hoc sit aliquod discrimen in causis ciuilibus, & criminalibus, dicemus inf. *c. 10. Dilectorum.*

Si autem odio, vel gratia, vel timore se subtrahant,) jubet Pontifex h. c. etiam invitos ad testificandum compelli, idémque petitur *infra c. 6. Ceterùm. & c. 9. Cùm contra. c. 10. Dilectorum, & c. fin. Venerabilis.* Secundùm quos Canones universim testes, qui gratiâ, timore, vel odio ducti testificari recusant, cogi debent. Sed meritò quærit *gl.* quomodo probari possit, quòd ex his causis se quis subducat, aut detrectet testimonium? Respondeo ex eâdem *glossâ* communiter receptâ, eo ipso, quòd requisiti nolint ferre testimonium, præsumi contra eos, quòd ex tali causâ tergiversentur, nisi constaret, quòd per alios veritas haberi, & comprobari posset, quod *Host.* hîc meritò docet procedere, nisi hanc præsumptionem elidat alia, v. g. quia testis Religiosus est, qui obtentu Religionis, juramentum quod à testibus exigitur, renuat, vel ob aliam similem causam, vt not. *Panorm. n. 5.* qui rectè addit, neque in his præsumptionem hanc procedere, in quibus non est peccatum celare veritatem.

Compellat.) Nota I. Quosdam esse privilegiatos, qui ad testimonium ferendum compelli non possunt. 1. Confessarij, qui de peccatis, quæ in confessione intellexerunt, nec indicium quidem facere, nedum testimonium ferre possunt. 2. Illi, quos enarrat *l. honili. 19. ff. De testibus*, vt senes, valetudinarij, milites, vel qui Reipublicæ causâ absunt, vel quibus venire non licet, item *c. Si testes. §. Item in lege Iuliâ, 4. q. 3. Denique. l. 4. De testibus*, inter quos sunt agnati,

gnati, & cognati, collaterales, qui communi patriæ potestatis vinculo non tenentur, hi enim ad testimonium (licet illud ferre possint) non coguntur vsque ad septimum gradum per *d.l.4.* Qui autem parentum, aut liberorum loco, aut in alterius sunt potestate, nec volentes quidem admittuntur. Quo referri quoque debent affines, qui ad eundem modum se habent, vt socer, socrus, gener, nurus, noverca, & similes, durante videlicet affinitate; denique nec liberti contra Patronos. *d.l.4.* & similes.

Nota I I. Priuilegium hoc, vt not. *Host.* tunc solùm excusare, cùm alij testes haberi possunt, vnde inter priuilegiatos, & non priuilegiatos hanc differentiam assignat, vt non priuilegiati compellantur, etsi per alios veritas haberi possit, priuilegiati verò non compellantur, nisi quando per alios veritas haberi non potest, alioqui priuilegium hoc foret nullum contra *c. Statuendum in fin. 2.q.6. & c. Quanquam, 14. q.2.* vbi dicitur. quòd *Clerici non debeant in testimonium vocari, nisi in aliorum defectum.*

Cap. II. Cùm super.

Idem Presbyteris Pontiæ,

SVMMA.

Cùm in causâ quâdam inter Prænestinum Episcopum, & sublacensem Abbatem, horum Presbyterorum testimonium esset necessarium, mandat Pontifex, vt coram se compareant sub pœnâ suspensionis ab officio, & beneficio, & si neque sic venerint, intentat excommunicationis, & depositionis sententiam.

Hoc cap. planum est ex præcedente Not. 3.

Cap. III. Super eo.

Idem Genuensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Si factum est notorium, non eget testium depositionibus. Si non est notorium, & Reus factum neget, testésq; interfuerunt facto, monendi sunt, non cogendi, ad testificandum. Nisi timore adversæ partis eos constiterit deterreri. Licet ad hoc passim possint de juris humani rigore compelli.

EXEGESIS.

Si factum est notorium.) Ex h. t. clarè infertur, quòd negotio partis non inficiat notorium, neque obstat, quo minùs tale habeatur, neque reddit rem dubiam, de quo plenè in *c. Vestra. de cohabit. Cleric. & mulier. & c. Manifesta. 2.q.1. & Innoc. in c. Tua. d.t. de cohabit. Cleric.*

Timore adversa partis.) Nota I. Jura, quæ videntur dicere, quòd in criminalibus testes non compellantur, non procedere, quando timore adversæ partis se subtrahunt, nam tunc in odium partis compelluntur, quod *Innoc.* & *Panorm.* hic extendunt ad alios etiam casus, in quibus testes malitiosè per partem adversam à testificando retrahuntur, *per c. seq.* vbi propter fraudis, & calliditatis commentum, ab adversâ parte attentatum jubentur testes compelli. Secus est, si quis amore partis se subtrahat, seu affectu erga illam ductus, nolit adversùs illum, quem amat, testimonium ferre, quia litera nullam mentionem facit de amore, etsi tales quoque aliis testibus deficientibus compelli debeant. Quod verò cap. istud procedat in criminalibus communiter tenent DD. loquitur enim de facto notorio, communiter autem delicta, non contractus sunt notoria.

Nota II. Quòd de jure ciuili non sit distinctio inter causas ciuiles, & criminales, & vtrùm res aliter possit probari, vel non, & an impediatur per adversarium, vel non, sed indistinctè possunt testes compelli, quia hæc distinctio nuspiam reperitur expressa, ideóque Pontifex hic dicit testes passim, id est indistinctè posse de juris humani, id est ciuilis rigore compelli, de quo iterum dicemus inf. c. 10.

Cap. IV. Peruenit.

Idem.

SVMMA.

Cùm Prior quidam de Simonia, & adulterij crimine accusatus, quendam pro testimonio ferendo requisitum juramento adstrinxisset, ne deponeret contra ipsum, consultus Pontifex respondet: Neminem debere Adversario instrumenta, quorum appellatione testes continentur subtrahere, quia facit præsumi iniquam litem fouere, ideóque mandat in proposito testem à Priore juramento adstrictum, ad testimonium ferendum compelli.

EXEGESIS.

Juramento adstrinxit.) Non posse etiam in criminali testes constringi juramento, vt non deponant, patet ex *h. t. & c. Constitutis. 1. suprà. tit. praecedente.* Est enim contra bonos mores, inducere aliquos ad tacendam veritatem, cùm expediat Reipublicæ, peccata nocentium innotescere. *l. Eum, qui nocentem. ff. De iniur. & c. Vt fama. de sent. excomm.* ideóque licet aliqui ordinariè, vt ex dictis patet, non compellantur ad testificandum, malum tamen est, eos ad non testificandum constringere, cùm possit contingere, vt in defectum aliorum, ipsorum testimonium sit necessarium.

Quorum appellatione testes continentur &c.) Intellige in latâ significatione, cùm enim causam instruant, & sint instrumenta eruendæ veritatis, possunt comprehendi sub instrumentis. *fa. l. 1. ff. De fide instrum. & c. Forus. de Verb. signif.* Strictè tamen aliud sunt testes, aliud instrumenta, de quibus t. seq. Hinc post publicationem attestationum possunt instrumenta produci, non verò testes. *c. Cùm dilectus. de fide instrum.* ideóque si detur terminus ad productionem testium, non censetur datus ad productionem instrumentorum. *fa. l. Testium. C. eodem.*

Cap. V. Peruenit II.

Clemens III. Segobiensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm Clerico enormi illatâ injuriâ Laici, qui adstiterant, & viderant, nollent veritati testimonium perhibere, Consultus Pontifex respondit, eos, qui de rebus Ecclesiasticis testificari recusant, si aliter veritas nequeat elici, ad illud, per censuram Ecclesiasticam esse compellendos.

E X E G E S I S.

Etsi variè hunc text. alii explicent, placet expositio, quam ponit *Innoc. in c. 1. & Panorm. hîc n. 2.* quando agitur criminaliter, & quando aliæ probationes desunt, tunc, ne crimina maneant impunita, debent testes compelli. Quòd verò dicitur de rebus Ecclesiasticis, ad quas meritò referuntur Ecclesiasticorum injuriæ, supple, maximè in his causis id locum habere contra Laicos.

Cap. VI. Cæterùm.

Idem.

S V M M A.

Testis ad ferendum testimonium super consanguinitate, tam de jure scripto, quàm de consuetudine, cogi debet, si ipsum constiterit odio, vel gratiâ veritatem supprimere, vel timere.

E X E G E S I S.

Patet ex præcedentibus, præsertim dictis *c. 1.* rectè autem notat *Panorm.* vtrumque cap. licet solùm exprimat consanguinitatem, vniuersim tamen procedere, in omni casu, quando testis se ex odio, gratia, vel timore subtrahit, vt possit, ac debeat compelli.

Cap. VII. Præterea.

Idem.

S V M M A.

Si testes publici, siue Synodales super causa matrimonii coram Episcopo, vel Capitulo semel reddiderunt testimonium, non debere coram judice Delegato super eâdem causa iterato testificari, respondet Pontifex, nisi aliter tali judici fides fieri non possit, aut articulus nouæ quæstionis emergat. Possunt autem eiusmodi testes propter infamiam remoueri, si illam postquam in communi recepti fuerint, contraxerint. Neque illorum testimonia, si quandoque non studiosè, sed in proferendo errauerint, & se in continenti correxerint, reprobari debent, secus autem erit, si correctioni suæ interposuerint internallum.

E X E G E S I S.

Nuncupati Synodales.) Nota I. Quòd olim quilibet Episcopus debebat in Synodo suâ constituere aliquos viros idoneos per totam Diœcesin, quos juramento adstringebat ad denuntiandum sibi, vel per eum misso, quidquid deprehenderant fieri contra voluntatem Dei, & totam Christianitatem, quod pertinebat ad jurisdictionem Ecclesiasticam, vt habet. *c. Episcopus in Synodo. 35. q. 6.* & hi dicebantur testes Synodales, quia constituebantur in Synodo, publici verò, quia Reipublicæ seruiunt, cuius interest, ne crimina maneant impunita. *c. Vt famæ. de sent. excommunic.*

Nota II. Quod asserit *Panorm. hîc n. 5.* suo tempore eiusmodi testes in partibus Tusciæ fuisse etiam constitutos per potestates seculares in quâlibet viciniâ; & docet *Bart. in l. Diuus. ff. De custod. reo.* quòd eiusmodi testes constituere possit quilibet Iudex, vel vniuersitas, quæ habet merum, vel mixtum imperium. Neque dubium est, hunc morem ad conseruandam disciplinam tum Ecclesiasticam tum ciuilem esse valde vtilem & commendabilem.

Nota III. Quòd post *Bart. in d. l. Diuus.* latiùs attingit *Panorm. l. c.* eiusmodi denuntiatores, qui videntur alicubi etiam appellari Syndici, non esse propriè accusatores, quia in denuntiatione, seu denuntiationis prosecutione non inscribunt se ad pœnam talionis, quod proprium est accusatorum, *c. Super his. de accusat. & l. Ea quidem. de accusat.* Nec sunt propriè etiam testes, quia jurant in absentiâ partium, cùm testes propriè dicti jurare debeant in illarum præsentiâ, juxta *c. 2. De testibus. suprà.* Item si essent testes, sufficeret attestatio facta coram Episcopo, neque opus esset, vt rursus tanquam testes producerentur coram Delegato. *c. fin. De probat. & c. Cùm causam. de testibus.* sunt igitur isti veluti Officiales, & denuntiatores publici, & possunt comprobare sub juribus disponentibus de denuntiatoribus, seu de denuntiatione, nisi quatenus habent officium de publico.

Nota IV. ex *Panorm. n. 7.* eiusmodi denuntiatoribus, siue referant delicta grauia, siue minùs grauia, non credi, nisi probent, etsi illorum denuntiatio prodesse queat, vt deueniatur ad inquisitionem, vt probat *t. in d. l. Diuus.* Quia vox vnius est vox nullius quoad condemnationem, vt habetur. *c. Licet ex quâdam. de testibus,* vbi dicitur, *quòd vni testi non credatur, etsi præsidali fulgeat auctoritate.* Quòd limitat *Panorm.* nisi concurrerent duo, quòd crimina essent leuia, & plures Officiales, vel denuntiatores eiusmodi, de eodem delicto denuntiarent.

Nota V. Controuerti inter Doctores, vtrùm isti denuntiatores possint esse testes propriè dicti de crimine denuntiato? Placet moderatio *Panorm. n. 8.* quòd non possint esse testes in causâ, in quâ proceditur vigore denuntiationis factæ ab illis ex officio, cùm non careant suspicione; veniunt enim puniendi, nisi probent, quæ denuntiârunt, non quidem pœnâ talionis, vt accusatores propriè dicti, sed

aliquâ

aliquâ extraordinariâ. *l. fin. C. De Curiosis & fa. t. in c. fin. De calumn.* Possunt tamen testes esse in aliâ instantiâ, quando agitur coram Delegato, vel alio Judice, non vigore huius denuntiationis. Idque apertè confirmat iste *t.* vigore cuius eiusmodi testes synodales, licet coram Episcopo, vel Capitulo reddiderint testimonium, possunt iteratò testificari coram Delegato, si aliter fides illi fieri non possit.

Coram te, vel tuo Capitulo.) Etsi judicare super causâ matrimoniali pertineat ad dignitatem Episcopalem, juxta *c. Accedentibus. de excessibus Prælatorum. & c. 1. De consang. & affinitate.* potest tamen id etiam Capitulum, vel Sede vacante, vel ex consuetudine præscriptâ. *c. Albericus. suprà. de testibus.* Et sic communiter *DD.* hunc *t.* intelligunt.

In proferendo errauerint, &c.) Quærit *gl.* hîc, quando testis dicatur errorem suum corrigere in continenti. Placet, quod dicit *Host.* neque improbat *Panorm. hîc n. 12.* quidquid ab aliis dicatur, esse hoc arbitrarium, consideratâ qualitate personæ, & qualitate interualli, seu temporis, quod inter errorem, & correctionem intercessit, item vtrùm testis sit collocutus cum partibus, aliisque circumstantiis, secundùm quas judex quandoque correctionem admittit, quandoque non; potest enim fieri, vt persona aliqua magnæ dignitatis, & omni exceptione maior, quæ producitur in testem, ex interuallo, & non in continenti corrigat dictum suum, quia meliùs postea recordatur rei gestæ, quàm primò, quo casu cessat suspicio.

Cap. VIII. Superbis.

Innoc. III. Priori S. Fridiani, & M. P. Canonicò Pisano.

S V M M A.

Iubet Pontifex super inquisitionis articulis tam de famâ electi, quàm literis contra eum à Capitulo destinatis, cogi testes nominatos, ad perhibendum testimonium veritati.

E X E G E S I S.

Videtur testes hîc compelli in causâ, licet criminali, quia de illâ non poterat aliter liquere, vel quia in modum inquisitionis hîc procedebatur. Sed de testium compulsione paulò pòst. *c. 10.*

Cap. IX. Cùm contra.

Idem Archidiacono Mediolanensi.

S V M M A.

Iubet Pontifex testes super falsatione literarum Apostolicarum contra quendam M. Radulphum, si se gratiâ, odio vel timore subtraxerit, per Censuram Ecclesiasticam ad testimonium veritati perhibendum compelli.

Rursus apparet, testes etiam in causâ criminali, qualis vtique est ista, posse compelli ad testificandum, de quo mox.

Cap. X. Dilectorum.

Honorius III. Abbati S. Eugenii, & M. G. Canonico Senensi.

S V M M A.

Mandat Pontifex in causâ vertente inter Vulteranum Capitulum, & Episcopum, testes, qui fuerint nominati, præterquam super crimine (si se gratiâ, vel timore subtraxerint) per Censuram Ecclesiasticam ad testimonium perhibendum compelli.

E X E G E S I S.

Præterquam super Criminali.) Videtur hinc, & ex *c. Super eo.* suprà, clarè concludi, secundùm jus Canonicum in causâ criminali non debere testes compelli, neque in ciuili, nisi quando gratiâ, odio, aut timore se subtraxerunt. In contrarium sunt capp. præcedentia *c. 2. Peruenit. c. 8. Superbis, & c. 9. Cùm contra.* juxta quæ etiam in criminali testes posse compelli apparet. Res, propter DD. sententias, est intricata, placet totum discrimen inter causas ciuiles & criminales, & inter jus ciuile, ac Canonicum reducere ad sequentia, quæ obseruat quoque *Panorm. hîc sub fin.*

1. De jure Canonicò in causâ ciuili testes sunt primò mouendi, & si requisiti renuant, cogendi, quia præsumitur, quòd timore, gratiâ vel odio se subtrahât, juxta *c. 1. Suprà.* (quod de causâ ciuili DD. vnicè explicant) item *c. Cæterùm, c. 9. Cùm contra, & c. Istud.* Nisi sint priuilegiati, vel nisi alia præsumptio hanc elidat, idque verum est, nisi aliæ probationes deficiant, tum enim indifferenter omnes sunt compellendi juxta ea, quæ diximus *in d. c. 1. not. 2.*

2. Idem in defectum aliarum probationum etiam secundum jus Canonicum habet locum in causâ criminali, vt patet ex *c. 2. Peruenit.* Expedit enim reipublicæ, crimina esse nota, & puniri, vt sæpius diximus. Quod putat *Panorm.* quoque procedere, cùm de crimine excipitur contra testes, vt videlicet super tali crimine testes alij requirantur, & compellantur, si veritas aliter haberi non possit. Si enim testes criminosi admitterentur, cùm sit præsumptio contra eos de falsitate. *c. Testimonium. de testibus.* Reus exponeretur injustæ sententiæ, & sic puniretur innocens, cùm vt dicit *l. Absentem ff. De pœnis*, sanctius sit, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem damnare. Si ergò compelluntur testes, quando agitur, vt puniatur Reus, multò magis id faciendum est, quando Reus certat, ne per falsos testes oppressus injustè damnetur.

3. Si verò adsint aliæ probationes, tum in causâ criminali secundùm Canones, testes non coguntur, nisi malitiosè Reus illos subtrahat adstringendo eos juramento, ne contra ipsum deponant, juxta *c. peruenit. 1.* vel si timore ab aduersâ parte iniquè incusso

cusso se subtrahant, qui videtur esse proprius casus. *c. Super eo.* Quod enim alia capp. habent de timore, quem conjungunt cum odio, & gratiâ, intelligitur timor sine periculi incussione, vltrò conceptus. Per quæ videntur contraria jura posse concordari. Quod verò in *h. c.* jubentur testes compelli, præterquam super crimine, vel ideò factum est, quòd non constabat, alias probationes deficere, vt respondet *Panorm.* vel quia, vt sentit *Host.* altera pars excepit quidem de crimine contra testes, sed quòd res esset modici prejudicij, non videbatur opus testium compulsione. Et hæc de jure Canonico, de jure ciuili autem testes indistinctè coguntur, vt diximus, *c. Super eo. not. 2.*

Cap. XI. Venerabilis.

Idem Episcopo Bononiensi, & M. B.

S V M M A.

Cum Ciues Ceruicenses cum M. & I, quondam Clericis Ecclesiæ Rauennatensis contra Archiepiscopum suum coniurâssent, & datâ pecuniâ ad hæc celanda se juramento adstrinxissent, Episcopus verò intentionem suam, nisi testimonio prædictorum Ciuium probare non posset, mandauit Pontifex Delegatis suis, vt monitione præmissâ dictos Ciues cogant ad juramentum illis remittendum, quorum testimonio Archiepiscopus habuerit opus, eosdémque nihilominus (si se gratiâ, odio, vel timore subtraxerint) similiter compellant ad testimonium perhibendum veritati.

EXEGESIS.

Cogatis illos &c.) Nota I. Confirmari per h. t. id, quod c. præcedenti diximus, secundùm Canones in causâ criminali testes non compelli simpliciter, sed in defectum aliarum probationum, aut si se subtrahant gratiâ, odio, vel timore.

Nota II. Quando juramentum est illicitum ex parte recipientis, potest compelli recipiens ad illud relaxandum, & si ille non vult relaxare, judex hoc facit, quo modo intelligi debet t. hic ℣. nihilominus. Hic tamen non erat necessaria relaxatio, sed præcipitur solùm ad cautelam secundùm gl. aut potiùs est declaratio nullitatis, quia tale juramentum est contra bonos mores, & bonum publicum, & consequenter non obligatorium, *per Reg. Iuris in 6.*

TITVLVS XXII.

DE FIDE INSTRUMENTORUM.

In Rubricam.

NOTA I. Titulum hunc rectè continuari cum priori, cùm enim ibi explicetur vna species probationis, quę fit per testes, hîc subiungitur altera, quæ fit per instrumenta, in strictâ instrumenti acceptione, non latâ, prout comprehendit etiam testes, iuxta *c. Peruenit. 1. de test. cog.* Est igitur instrumentum hoc loco Scriptura ad fidem, & probationem rei, quam continet faciens.

Nota II. Instrumentum generatim dividi in *publicum*, & *priuatum.* Publicum est, quod fit auctoritate publicâ, idque duplex ratione causæ, & ratione effectûs. Prius est, quod publicæ personæ, veluti Tabellionis aut Notarij publici, vel alterius, ad cuius officium publicum spectat instrumenti confectio manu, in debitâ formâ conficitur, iuxta *Nouell. 44. de instrum. cautelâ, & fide. Mascardus de probat. Concl. 1302. n. 48.* Publicum effectu est, quod licèt non sit confectum ab eiusmodi personâ publicâ, quoad effectum tamen probandi fidem facit, ac si à tali personâ confectum esset.

Huiusmodi est Scriptura alicuius priuati, sigillo aliquo publico & authentico signata, iuxta *c. seq.* quale est sigillum Episcopi, Principis Universitatis, aut Communitatis sigillum habentis; Scripturæ ex Archiuio depromptæ, vel quæ fiunt apud acta publica. arg. *c. Audientiam. de præscript. l. In fraudem. §. Quoties. ff. De iure fisci.* Item quæ habent subscriptionem scribentis, & trium testium. *l. Scripturas. ff. Qui potiores habentur in pignore.* Subscriptio enim, vel inscriptio in Scripturâ, vel instrumento facta, arguit subscribentis approbationem, perinde, ac si totam Scripturam manu propriâ scripsisset, nisi constet subscriptionem factam scripturâ non lectâ. *Mascard. de probat. concl. 1341. & seqq.*

Sigilli verò appositionem, vim scriptionis, & confirmationis obtinere, ac à Domino factum censeri, docet idem *Concl. 1302.* per totum. Possunt præterea publica instrumenta dividi, in illa quæ fiunt apud acta, & in judicio auctoritate judicis, & in extraiudicialia, quæ fiunt in Contractibus, vel aliis causis extra judicium.

Nota III. Priuatum instrumentum generaliter dici omnem Scripturam, quæ fit à personâ priuatâ, vel tali, ad cuius officium publicum non pertinet instrumenti confectio, quod alio nomine vocatur instrumentum domesticum. *l. Instrumenta. C. De probat.* Quâ ratione scripta, seu literæ Regis, Principis, Iudicis, vel Episcopi, aut Parochi manu exaratæ, censentur priuatæ &c. Etsi enim hæ personæ sint publicæ, non pertinet tamen ad illorum officium publicum Confectio instrumenti, vt bene obseruat

Vallens-

Vallenis h.t.§.1.n.3. Recensentur autem instrumenti priuati, seu scripturæ priuatæ communiter hæ species, *Apocha*, quâ Creditor fatetur se recepisse pecuniam sibi debitam. *Antapocha*, quâ debitor profitetur se Creditori soluisse, quod debebat. *Syngrapha*, quam propriâ manu illi conscribunt, qui paciscuntur in alicuius rei fidem. *Libellus rationum*, quem sibi quisque sponte facit, de quo *l. Rationes*, & *l. Instrumenta. C. De probat.* Possunt instrumenta priuata quoque diuidi in ea, quæ sunt simpliciter priuata tum ratione causæ, tum ratione effectûs, & in ea, quæ licet sint priuata ratione causæ, censentur tamen publica, quia habent effectum publicum perinde, ac si essent simpliciter publica.

Nota IV. Duplicia esse Notariorum instrumenta. Vnum vocant *Protocollum*, & est summaria gesti actûs annotatio, quâ Notarij publici substantialia negotiorum breuiter comprehendunt, iuxta *Lanfrancum in praxi Notar. c.9.n.10.* Alterum dicitur *transumptum*, quod est instrumentum authenticum ex Protocollo seruatis debitis solennitatibus, & clausulis consuetis plenè descriptum iuxta *Bald. in Rubr. C. De consuetudine.*

Solennitates autem requisitæ sunt 1. Inuocatio Diuini nominis. 2. Annus Domini. 3. Annus Imperatoris, vel Papæ, vel Principis illius loci. 4. Indictio. 5. Locus contractûs. 6. Testes, licet non sit de necessitate, vt sint rogati, neque ordinariè requiritur ipsorum subscriptio, nisi in certis casibus, quos vide apud *Panorm. hic lit. C.* modò Notarius illos exprimat. 7. Scriptura confecta coram partibus legi debet, alioquin non valet, quod procedit duntaxat in contractibus. 8. Vt legitimâ auctoritate sit constitutus Notarius, quod præsumitur, si longo tempore fuit palam, & publicè in possessione Notariatûs. 9. Vt Notarius fuerit rogatus de Confectione instrumenti, aliàs nil valet, *Authent. de tabell. §. Nos autem.* in dubio autem præsumi rogatum, sentit *Innoc.* hic. Sufficit autem, si saltem scribat: *Ego Notarius scripsi, vel publicaui.* A quibus autem debeat rogari, fusè hîc disputat *Panorm. n.4.* apud quem vide plura de his solennitatibus, quæ pleræque omnes videntur requiri ad substantiam instrumenti, saltem de consuetudine.

Nota V. discrimen inter publicum & authenticum, quod assignat *Panorm.* hic *n. 2.* Publicum videlicet est, quod explicauimus not. 1. siue ratione causæ, siue ratione effectûs, licèt hoc posterius non videatur agnoscere *Panorm.* Sed non est hærendum in quæstione nominis, cùm constet ejusmodi instrumenta habere vim probandi publicis instrumentis similem, vt dictum est. Instrumentum verò authenticum id rectè dicit esse, quod per se fidem facit, siue ex oppositione sigilli authentici, siue alio modo, ita, quòd ad sui validitatem non requirat aliud adminiculum. Vndè idem videtur authenticum, quod ex se auctoritatem habens.

Vnde sequitur, 1. omnem scripturam publicam esse authenticam, sed non omnem authenticam esse publicam, & authenticum respectu publici habere se vt superius respectu inferioris. Etsi aliqui velint authenticum, & publicum esse idem. 2. Scripturam priuatam, antequam sit confessata, vel à testibus comprobata, non posse dici authenticam, posse tamen dici postea. 3. Scripturam confectam per aliquem officialem super pertinentibus ad officium suum, esse quidem authenticam, non tamen publicam, cùm non sit confecta ab habente ratione officii publicam anthoritatem conficiendi instrumenta. 4. Idem dicendum de scriptura, quæ reponitur in Archiuio publico, nisi confecta sit à Notario: non esse videl. publicam, etsi sit authentica. Omnis ergò scriptura, quæ ex se fidem non facit, antequam fidem per Notarium, vel per Testes, vel alium consequatur, potest dici priuata, quia à priuato, id est non habente officium publicam scripturam conficiendi conscripta aut confecta est.

Cap. I. Si Scripturam.

Gregorius.

TEXTVS.

Si scripturam authenticam non videmus, ad exemplaria facere nihil possumus.

EXEGESIS.

Ad Exemplaria.) Nos exemplaria *Copias* vulgariter vocamus, quæ ex originali ipso desumpta, & jussu Judicis exemplata, parem fidem faciunt cum Originalibus per *c. vlt. h. t.* sine Originalibus autem nullam fidem faciunt, sed tantùm suspicionem, & conjecturâ inducunt, vix ad delationem juramenti sufficientem, quod clarè indicat Pontifex dum ait, Exemplaria sine authenticis Originalibus non esse tanti, vt ratione illorum quidquam facere, aut decernere possit. Quod intelligi vtique non potest, nisi de exemplaribus priuatâ auctoritate confectis, sine jussu Judicis, aut operâ Notarij, hæc enim eandem fidem faciunt, quam Originalia.

De fide autem instrumentorum vniuersim nota I. quòd publica, & authentica plenam faciant fidem de eo, quod *dispositiuè* continent, ea enim, quæ in illis enuntiatiuè aut incidenter dicuntur, non probant in præiudicium tertii, *l. Ex hac. ff. De donat.* nisi in antiquis; quæ centesimum annum excedunt. *c. Cùm jam. de probat.* Quod autem dictum est de plenâ fide, intellige donec contrarium probetur. *l. Cum precibus. C. De probat.* potest enim etiam in Ministris publicis fraus, vel error interuenire, qui si ostendatur per testes contrarios tres, vel duos, vel per aliud instrumentum contrarium, tum fides cessat.

Nota II. Instrumentum priuatum regulariter non facere fidem pro scribente in præjudicium tertij. *l. Instrumenta. & l. Rationes C. De probat*; quamuis sit confectum manu Notarij, sed sine solennitatibus requisitis, imò neque si manu Episcopi sit conscriptum, quia nullo jure cauetur, quòd ejusmodi scripturæ habeant vim publici instrumenti. *c. Cùm à nobis. de testibus.* etiamsi agatur de fauore piæ causæ. Quia non permissum est, vt ei scripturæ credatur, quâ vnusquisque sibi annotat one propriâ debitorem con-

constituit, ait *l. Exemplo C. De probat.* adeò vt ex scriptura merè priuatâ ne quidem semiplena probatio inducatur in præjudicium alterius.

Nota III. Esse tamen aliquos casus, in quibus instrumentum priuatum fidem facit pro scribente. 1. Si à tribus testibus sit subscriptum: *& seq.* quia tum quasi publicè confectum censetur. *l. Scripturas. C. Qui potiores.* 2. Si longo tempore inter partes obseruatum, & pro legitimo, etiam in judicio habitum sit. 3. Si agatur de re parui præjudicij. 4. Si accedant alia ad minicula, v. g. quòd is, qui scripsit, vir sit bonæ opinionis, & famæ; aut magnæ auctoritatis; neque aliquid inconueniens, aut incredibile scriptura contineat. 5. Si juramento sit confirmatum. 6. Si inter partes conuenerit, vt instrumentum etiam priuatum velit loco probationis habere; vel admittere. 7. Si pars aduersa illud receperit, tum enim nec testium quidem subscriptione opus est. *l. Publica. § fin. ff. Depositi.*

Nota denique IV. scripturam priuatam probare plenè contra scribentem pro altero, si causam expressam habeat, cur v. g. illi debeat, videl. ex mutuo, empto, locato, etsi nullus sit testis adscriptus, modò is, qui scripsit, manum suam agnoscat & se scripsisse fateatur; quisque enim confessioni suæ contra se stare debet *l. Generaliter. C. De non numer. pecun.* Si autem nulla causa debiti sit expressa, nil probat contra scribentem, sed censetur temerè scripsisse. *c. Si cautio.* inf. & *l. Cùm de indebito. ff. De probat.*

Cap. II. Scripta verò.

Alexander III.

TEXTVS.

Scripta verò authentica, si testes inscripti decesserint (nisi per manum publicam facta fuerint, ita quòd appareant publica; aut sigillum authenticum habuerint per quod possint probari) non videntur firmitatis robur habere.

EXEGESIS.

Authentica.) Quæres 1. quâ ratione Pontifex vocet scripta authentica, quæ postea dicit firmitatis robur non habere. Resp. cum *Panorm.* posse scripturam aliquam esse in se authenticam, sed tamen ignorari quòd talis sit, quo casu non habet vim probandi. Vt si dubitetur, an sit manus Principis, vel Episcopi, neque appareat aliquod adminiculum, ex scripturâ Notarij, aut sigillo.

Quæres 2. quæ sigilla dicantur authentica? Resp. 1. ea, quæ passim omnibus nota sunt, vt Principum, Episcoporum & aliarum personarum publicarum. 2. Præsumuntur etiam talia esse sigilla priuatorum, nisi probetur contrarium; quæ probatio quoque locum habet contra sigilla Principum, possunt enim fieri & apponi adulterina.

Cap. III. Ex literis.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam literas quasdem argueret falsitatis, quòd in narratione facti abrasa essent, vbi scriptum erat: jura Parœcialia. Respondet Pontifex, propter abrasionem illam nec falsas, nec suspectas haberi posse, præsertim, cùm & priuilegia in possessionibus abradantur, & litera in narratione facti (si erratum est,) possint incunctanter abradi.

EXEGESIS.

Propter abrasionem illam.) Nota I. Licitè posse abradi instrumenta in loco non suspecto, si deprehendatur error; & præsertim si in continenti id fiat. Addit *Panorm. hic n. 4.* modò rasura non sit ita magna, vt inducat præsumptionem fraudis. Quod verò Pontifex pro exemplo affert abrasionem possessionum in priuilegiis; & narrationem facti in literis (intellige literas justitiæ, quæ hic videntur opponi priuilegiis, & ab iis distingui, ne repetatur idem) non ita intelligendum est, quòd nulla in his abrasionibus fraus possit contingere; sed quod non ità passim aut facilè. Nam errores in bonis, & nominibus facilè contingunt, vt cùm priuilegium petitur; pro tali, vel tali loco, Romæ id non intelligant, & locum vnum pro alio exprimant, aut vitiosè scribant; idem accidit in nominibus propriis & familiarum, officiorum, Diœcesis &c. Rectissimè autem concludit *Panorm. lo. cit.* Non posse in his dari certam Regulam, sed bonum Judicem ex variis circumstantiis id arbitrari debere.

Nota II. Illum, qui rescriptum impetrauit, vel alium, non posse corrigere errorem, quem deprehendit, nisi cum licentia officialium, qui in Curiâ Rom. ad hoc sunt deputati; carent enim omni commodo rescripti, additque *Host.* id esse prohibitum sub excommunicatione latæ sententiæ. Ambigo verò, vtrùm id in tanto rigore sit receptum, & credo literas manifestè vitiosas in casu aliquo (si error impetranti videatur præjudicare) bona fide corrigi posse in Germaniâ, neque remittendas Romam: etsi præstet, nisi inde damnum immineat; tales errores sine rasurâ relinqui, cùm quiuis prudens vltrò illos animaduertat. Sed neque Notarius literas ex Curiâ Romanâ emanatas potest corrigere. At verò in scripturis à se confectis, licitè id facit, etsi consultum sit, ad tollendam omnem suspicionem, vt si ipse fecerit rasuram, in fine testetur; illam à se factam fuisse. facit *l. 1. §. & ideò. ff. de his, qui in testam. delen.* vbi *Bartolus.*

Nota III. Quando rasura facta est in loco suspecto, non ideò semper instrumentum vitiari in totum, vt tenet *Bart. l. fin. C. de ed. Diu. Adriani.* Vbi adverte discrimen inter testimonium seu dictum testis, & inter instrumentum, nam illud vitiatur in totum, si aliqua pars sit falsa, testis enim ratione juramenti, quod præstare debet, si aliquid falsi dicat, habetur periurus, neque vllam meretur fidem, secus in instrumento, quod continet plura capitula separata, arg. *c. Si eo tempore, de rescript. in 6.* Si autem, quæ continentur in instrumento, sint connexa, aut vnum sit accessorium alteri, tum vno cassato, connexa, & accessoria itidem cassantur, juxta *gl. in c. Si adscript. d. 9.* quæ

9. quæ benè addit vniuersim, si aliquid falsitatis reperiatur in instrumento, totum reddi suspectum, nisi aliunde constet aliquam illius partem esse veram, & legitimam.

Cap. IV. Accepimus.

Idem Eboracensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm priuilegia non inspecta non valeant argui falsitatis, & periculosum sit ea Romæ exhiberi; præcipit Pontifex in causâ quâdam vertente inter Abbatem S. Augustini, & Archiepiscopum Cantuariensem, vt exhibeantur eidem Archiepiscopo in Claustro, vel alio loco securo, vbi si non comparuerit vsque ad festum S. Ioannis Baptistæ; silentium illi imponatur, & sententia priuilegiorum obtentu super statu Monasterij lata, inuiolabiliter obseruetur. Archiepiscopus autem priuilegiorum inspectione, 12. hominum numero sit contentus.

EXEGESIS.

Textus planus est; id nota, ordinariè non debere quem compelli ad producenda originalia in loco remoto propter periculum interitûs, ideòque è re est, vt priùs exemplentur, seu vidimentur per Notarium, de quo rursus inf.

Cap. V. Contingit.

Cælestinus III. Abbati S. Secundi.

SVMMA.

Abbati, qui interrogârat de petitâ à se exhibitione priuilegiorum, respondet Pontifex, vt quandocunque super exhibendo priuilegio, seu indulgentiâ, seu instrumento fuerint requisiti, præsente Iudice, aut aliquibus prudentibus viris ab ipso deputatis, audiente parte contrariâ tantummodo recitetur: ita, quòd si super vno tantùm Capitulo quæstio fuerit, illud solummodo describatur, & aduersæ parti copia eius fiat.

EXEGESIS.

Si super vno tantùm Capitulo) Nota I. Ex *glossa*, quòd vtens priuilegio, aut alio instrumento in judicio, non teneatur Originale dimittere apud acta, sed satis est, si exhibeat illud in judicio præsenti parte, & copiam eius Capituli, de quo agitur, quia ex simplici lecturâ legens vel audiens non satis instruitur, cùm facilè contingat obliuisci eorum, quæ legimus, vel audiuimus, nisi recursus pateat ad lectionem.

Nota II. Cùm allegatur statutum vel liber rationum, non est necesse exhibere integrum volumen statutorum, neque totum librum rationum, sed satis est producere illud statutum, aut partem rationum, de quâ agitur, vt tenet *Bart.* super *rubric. de noui operis nunciat.* allegans *l. Argentarius. ff. De edendo.* Instrumentum autem, vel priuilegium quantumuis magnum, debet totum produci ad inspiciendum, & legendum, non item liber rationum, aut statutorum, sed illius duntaxat Capituli Copia edi debet, de quo quæritur, vt habetur in *h. c.* & clariùs *in c. Cùm persona. de priuil. in 6.*

Rationem diuersitatis assignat *Panorm.* quia instrumentum, siue priuilegium nonnunquam in fine habet clausulam, quæ limitat omnia præcedentia, vel saltem declarat, vt in *l. Si seruus plurium, in l. Qui filiabus. ff. De legatis 1.* & in *c. Cùm dilecti. de donat.* quod non tam facilè contingit in libro statutorum, vel rationum, cùm quodlibet statutum, vel particularis ratio sit per se distinctum quid, & sub speciali rubricâ suâ completum.

Cap. VI. Inter Dilectos.

Innocentius III. Mediolanensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Lite motâ inter Abbatem de Scozula, & Procuratorem Archiepiscopi Mediolanensis, Abbas petebat Monasterio suo restitui portum Scozulæ, aliásque possessiones, super quibus pro ipso in possessorio pronunciauit Episcopus Veronensis. Allegabat autem 1. Priuilegium Luitardi Comitis, & Episcopi Lucani, qui hæc omnia donauerant. 2. Instrumentum sententiæ Archiepiscopi Mediolanensis, qui ex delegatione Ludouici Imperatoris contra Luitardi nepotem super his pro Monasterio pronunciauit. 3. Priuilegia Rom. Imp. præsertim Henrici IV. qui ista confirmauerant. 5. Instrumenta locationum, quas fecerant Abbates. 6. Denique testes, quod Monasterium à 50. annis & suprà, ista possederat; ipsámque factæ à Luitardo donationis publicam famam.

Sed contra priuilegium donationis obijciuntur, consumptio indictionis, & in chartâ vetustissimâ scriptura recentior. Sigilli forma suspecta, quòd magis videretur esse Imperatoris, quàm Episcopi. In nomine Luitardi duarum literarum deletio, vt magis referret Lotarium. Cera sigilli interior vetustissima, exterior recens, & mollis. Sub cerâ vetustâ charta perforata; & glutino noua ceræ coniuncta, in cæteris priuilegiis paria vitia, prætérquam in priuilegio Henrici, quod tamen non erat publicâ manu confectum, nec sigillum habebat authenticum &c.

Instrumentum quoque sententiæ Archiepiscopi Mediolanensis erat suspectum, tum ob lituras, tum quia subscriptio non videbatur Notarij &c. neque huius sententiæ fiebat mentio in priuilegijs Impp. Porrò hæc sententia præiudicare non potuit Archiepiscopatui

tui Mediolanensi, vtpote res acta inter alios, neque attestationes testium, vtpote inter alias personas, & in alio judicio recepta. Denique priuilegium Henrici ex formâ petitoris erat confirmatorium ac per hoc illæ possessiones per illius priuilegium non poterant intelligi donatæ, sed confirmatæ. Cùm igitur confirmatorium tantùm extiterit, si principale, (id est donatio) non tenuerit, ergo nec accessorium, id est, confirmatio. Per instrumenta verò locationis, nec proprietas, nec locatio plenè probata est. His ergo perpensis, cùm legitimè probata non fuerint, quæ putabantur, ad Monasterium pertinere, Procuratorem nomine Archiepiscopi, & Ecclesiæ Mediolanensis ab impetitione Abbatis duxit absoluendum, quia cùm obscura jura sunt partium, consueuit contra eum, qui petitor est, judicari.

EXEGESIS.

Contra priuilegium donationis.) Nota hîc ea, quæ detrahunt juri sigilli, & possunt seruire etiã pro aliis casibus. Illud verò peculiariter ex h. t. est obseruandum, quòd fractura sigilli non vitiet instrumentum, si à principio fuerit publicâ manu, Notarii videlicet, confectum cum debitis solennitatibus, quod clariùs tenet *Innoc.* hîc, vbi docet, etsi tempore donationis ipsa donatio non fuisset scripta manu tabellionis, si postea tali instrumento, vt moris est, ad cautelam fuisset sigillum appositum, valiturum instrumentum habens subscriptionem testium, licet sigillum esset perditum, modo appareat aliquando fuisse ibi.

Subscriptio Notarij videbatur manus alterius fuisse.) Innuit iste text. quòd Notarius per alium possit instrumentum scribere, modò ipse subscribat. contra t. in *authent. de tabell.* §. *Nos autem.* vbi licet videatur exigere, vt Notarius totum instrumentum manu suâ scribat, hîc autem innuitur subscriptionem Notarij suffecturam fuisse, nisi in subscriptione instrumenti professus fuisset, se illud propriâ manu scripsisse. Resp. cum *Panorm.* hîc *n. 7.* Notarium posse per alium etiam priuatum scribere instrumentum, dummodò fuerit rogatus, & ipse se subscribat, quod videtur velle iste t. fa. *c. Cùm redemptor 12. q. 2. & d. auth. de tabell.* §. *antepen. & vlt. & auth. de instrum. caut.* §. *In his verò.*

Ratio reddi potest, quia industria Notarij non eligitur in scribendo, sed vt det fidem gestis, quod satis præstat se subscribendo, & videtur multis locis de consuetudine hoc obseruari. Neque obstat §. *Nos autem.* ille enim tabellio, qui ibi rogabatur, non audiuit verba contrahentium, sed alij commisit, vt audiret, & postea se subscribebat. Secus itaque est, si Notarius, qui est rogatus, sit præsens toti actui, & postea scribat per alium, maximè si ipsi dictet, ac in fine se subscribat, quod necessarium omninò est, qui enim facit per alium, censetur per seipsum facere, per *reg. jur. in 6.* & mandans dicitur verè facere, quoad juris effectum. *c. Mulieres.* §. *1. De sent. excommunicationis.*

Nulla est habita mentio de sententia, &c.) *gl.* hinc colligit, in priuilegiis faciendam esse mentionem sententiæ, sicut & compositionis præcedentis, quod limita, quando priuilegiũ esset contra sententiam aut compositionem priorem, quia Princeps in dubio non præsumitur velle venire contra hæc. *c. Ex multiplici. de decimis, & c. Cùm olim de præscript.* Si autem priuilegium sit conforme sententiæ, aut confirmationi, non apparet ratio, cur necesse sit, vt horum facienda sit mentio, potest, enim quid pluribus titulis v. g. sententiæ, compositionis, & priuilegij alicui competere vt in *c. Post electionem de concess. prebend. & gl. hîc verb. Quod meum est.*

Sententia lata fuerit inter alios.) Videri potest, quòd ex necessitate istæ attestationes & sententia debuissent præjudicare Archiepiscopo mediolanensi, ipse enim illam tulit contra suam Ecclesiam pro monasterio, non fuit ergò res inter alios acta. Non parùm se torquent in hâc re DD. *Innoc.* præsertim & *Host.* Probabilissimum apparet, quod docet *Panorm.* hîc *n. 15.* Hanc sententiam non fuisse latam ab Archiepiscopo nomine Ecclesiæ suæ, neque tanquam à ministro illius, sed tanquam à Delegato Imperatoris, qui fortè tanquam Dominus feudi causam hanc illi delegauit, vt proinde res fuerit acta inter Imperatorem, & Abbatem tanquam Vasallum, adeòque inter alios.

Quod meum est ex vnâ causâ &c.) Leges, quibus hoc statuitur, vt quod meum est ex vnâ causâ, ex aliâ causâ meum fieri non possit, nisi meum esse desierit, Vide hîc in *gl.* Non igitur valuit hic priuilegium Imp. pro asserendâ Monasterio proprietate harum possessionum, quia non intendebat de nouo illa bona donare Monasterio, sed credebat prætensam Luitardi, donationem, quæ erat falsa, esse veram, & vigore illius hæc bona esse Monasterij. Vnde priuilegium Henrici solùm erat confirmatorium.

Repertâ autem falsitate primi priuilegij corruit ipso facto confirmatio, quæ vt sic non est donatio, sed illam supponit, donatio autem requirit de præsenti intentionem donandi. *Instit. de donat.* §. *Et in Summa. & C. De donat. l. Nec ignorans.* Item, sicut sententia lata ex falso instrumento non tenet, ita nec priuilegium ex falsâ causâ, vel falso instrumento concessum, aut confirmatum. *C. Si ex falso instrum. l. 1. & 2.* Si autem in primo Luitardi priuilegio non apparuisset falsitas, aut illi soli Henricus Imp. non fuisset innixus, sed diceret: Talia, & talia Monasterio tuo concedimus, & confirmamus, tum videretur princeps habuisse animum simul donandi, & confirmandi, proinde ac si diceret: In omnem euentum volumus, vt Monasterium hæc bona habeat vel vt donata, vel vt confirmata, vt benè docet *Innoc.* hîc.

Per Instrumenta verò Locationis &c.) Opponit *gl.* hic

gl. hîc per locationem probari dominium, nam contra locatorem non potest Inquilinus, vel conductor movere quæstionem dominij, *l. Si conductionis. C. Locati.* Resp. juxta *d. gl.* hîc non fuisse actum contra conductorem, quo casu posset ambigi, an contra locatorem conductor posset excipere de dominio, sed agebatur rei vendicatione, contra Archiepiscopum Mediolanensem, & sic oportebat probari dominium aliis argumentis, quàm per locationem, potest enim conductor rem conductam alteri locare *l. Nemo. C. Locati*, non ergò sequitur iste est locator, ergò Dominus.

Cùm obscura sunt jura.) Per *Reg. Juris 11. in 6. Cùm partium jura sunt obscura, reo fauendum est potiùs, quàm actori*, secundùm quam meritò Pontifex Ecclesiam Mediolanensem ab impetitione Abbatis de Scozulâ absoluit, quia probationes eius aut erant manifestè falsæ, aut obscuræ & ambiguæ.

Cap. VII. Quod super.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm cruce signati super absolutione sua literas Apostolicas ignotis Cardinalium sigillis munitas afferre solerent, consultus Pontifex respondet, se super talibus literis illis scribere, qui eiusmodi personas nouerunt, vt inquisitâ super impedimentis veritate, statuant, quod ipsorum saluti, & succursui Terræ Sanctæ nouerint expedire. Etsi per suppressionem veritatis, aut falsitatis expressionem, literas qualescunque impetrârint, careant impetratis, ac ad voti executionem compellantur.

EXEGESIS.

Cruce signati intelliguntur illi milites, qui pro recuperatione Terræ Sanctæ se deuouentes, cruce in vestibus insigniebantur. Horum aliqui voti pænitentes, literas à Papâ, vel Cardinalibus ex Commissione illius per sub- aut obreptitionem obtinebant, quibus absoluebantur à voto succurendi Terræ Sanctæ ob varia prætensa impedimenta, ideóque Pontifex falsitate deprehensâ, jubet illos ad terram sanctam pro illius subsidio ad eundum compelli.

Cap. VIII. Pastoralis.

Idem Heliensi Episcopo.

SVMMA.

Statuit Pontifex, cùm Decretalis dubia allegatur, sed juri communi consona, potest judex secundùm eam judicare, non tam ipsius, quàm juris communis authoritate. Si verò juri communi sit dissona, Superiorem consulat super eâ.

EXEGESIS.

Textus est planus, intelligitur autem per Decretalem hîc Rescriptum Pontificis, corpori Juris nô insertum, quod nisi sit authenticum, nec contineat derogationem juris communis, contra illud vim obtinere non debet.

Cap. IX. Cùm Dilectus.

Idem Episcopo S. Andreæ, & Abbati de Broch.

SVMMA.

Consultus Pontifex rescribit, ab vtrâque parte posse instrumenta, etiam post publicationem attestationum vsque ad definitiuam sententiam exhiberi, antequam sit in causâ conclusum. Concedit porrò instrumentis cuiusdam Regis Scotiæ propter illius honestatem, fidem adhiberi, si approbata Patriæ consuetudo illud obtineat.

EXEGESIS.

Antequam sit in causâ conclusum.) Nota I. tum dici in causâ conclusum, quando pars omnes probationes, & allegationes suas producit, & vlterioribus tàm probationibus, quàm allegationibus in eâ causâ, in quâ conclusum est, renuntiauit, ita, vt nil restet, nisi ferre sententiam, de quo *Innoc. in c. Pastoralis. de causâ possess. & propr.*

Nota II. Esse aliquos casus, in quibus etiam post conclusionem in causâ licet testes producere, quos recenset *Panorm.* hîc *n. 3.* 1. in casu, *d. c. Pastoralis*, puta, cùm ex perspicuis indiciis facilè arguitur iniquitas inuasoris, vel quod perinde est, Actoris, & spoliato, casus siue malitia, probandi subtraxit facultatem, propter instrumenta v. g. deperdita, aut ablata. 2. in his, in quibus Judex procedit ex officio, nam ipsi nihil est præclusum, si ex justâ causâ judicat expedire. *arg.* eiusdem *c. Pastoralis.* 3. in criminalibus, cùm Reus vult suam innocentiam purgare, arg. *L. Diui. ff. De pænis*, vbi expressè hoc tenet *Bartol.* Post sententiam autem nisi aliquo remedio suspendatur, soli Principi ex speciali beneficio licet admittere probationes etiam de nouo repertas, ad probandam innocentiam condemnati, juxta *d. l. Diui.* 4. in causis etiam communibus, cùm procedatur ad instantiam partis, si instrumenta de nouo reperiantur. 5. si de facto recipiantur noua instrumenta, tenet receptio, & videtur à conclusione recessum, eò, quòd partes non contradixerint. Regulariter tamen post conclusionem non possunt recipi, & si recipiantur, potest altera pars appellare. arg. *h. c.* & *d. c. Pastoralis.*

Nota denique III. Si Judex ante conclusionem statuat terminum productioni instrumentorum, non posse illo elapso vlteriora illa produci, etsi nondum sit in causâ conclusum. Eiusmodi enim terminus statuitur non solùm, vt Parti alteri sit facultas reprobandi allegationes contra se productas, verùm principaliter ad faciliorem, & breuiorem exitum litis *c. Pastoralis. de except.* & *c. Finem. de dolo, & contum.* Vnde *Panorm. n. 4.* concludit post lapsum dicti termini, non debere vlteriùs admitti, nisi

nisi in casibus in *d. c. Pastoralis* expressis. Etsi aliqui dicant, indistinctè ante conclusionem posse instrumenta produci, siue terminus fuerit præfixus, & elapsus, siue non.

Instrumentis illius Regis, &c.) Diximus supra *c. 1. Not. 3.* scripturam, seu literas Regis, Principis, Episcopi, & Capituli, licet sint personæ publicæ, censeri priuatas, quia ad illorum officium publicum non pertinet instrumenti confectio. Quod verum est de jure communi, de consuetudine autem eiusmodi scripturæ possunt habere vim instrumenti publici, ita, vt Rex, Princeps, Episcopus, quoad hoc æquiualeat Tabellioni, vel Notario, per *h. t.* qui, licet loquatur de Rege (quem *gl.* significat fuisse Regem Scotiæ) eadem tamen ratio est in aliâ personâ inferiori, quod expresè tradit *Io. Andr. in c. Seculares. de foro compet. l. 6. in Nouell.* & *Bart. in l. Seruum communis. ff. De stipulat. seruor.* vbi addit, quòd judex per *h. t.* ipse possit scribere acta, & fides ei adhibeatur, si hoc habeat consuetudo, non tamen nisi in causis voluntariæ jurisdictionis, aut paruis. Cessante autem consuetudine, hoc solùm poterit, si simul sit Judex & Notarius, vt not. *Innoc. in c. 2. suprà.*

Cap. X. Cùm Ioannes.

Idem, Petro Ciui Viterbiensi.

SVMMA.

Cùm Ioannes Eremita à Petro repeteret 130. libras Senenses ex causâ mutui, vicissim Petrus petiit, vt Ioannes ex 180. libris, quas ratione domûs ipsi venditæ debebat, compensaret, siue deduceret dictas 130. libras, reliquas 50. se in paratâ pecuniâ soluturum, Iudices verò attestationibus publicatis Petrum condemnârunt, vt prædictam domum à Creditoribus liberatam Ioanni traderet, qui ad Pontificem appellauit, & coram Auditore sibi dato proposuit venditionem non puram, sed conditionalem fuisse, quatuor ad hoc testibus inductis, qui jurati deposuerunt, venditioni hanc fuisse adiectam conditionem, vt Petrus domum inhabitaret liberè in vitâ suâ, eòque mortuo, illius filiis, Ioannis nepotibus eadem remaneret. Quo intuitu minori pretio domum Petrus vendidit, etsi anni, mensis, & diei, quo venditio facta est, non recordaretur.

Ioannes contra contendebat, venditionem non conditionalem, sed puram fuisse: ad hoc probandum, publicum exhibens instrumentum, & præter tabellionem, vnum ex testibus subscriptis ad id probandum inducens. Vnde ambigebatur, cuius probatio deberet præualere, non enim quodlibet instrumentum tanti est, vt tribus, vel pluribus idoneis testibus præferri debeat. Ioannes ex aduerso respondit, Petrum non fecisse fidem, quòd venditio celebrata fuerit, illo ipso determinato tempore, quod in instrumento exprimitur. Verùm replicante Petro, ex vtriusque partis confessione, & testium depositione colligi vnicam tantùm venditionem, non plures super hâc domo fuisse contractam, eámque conditionalem fuisse, non puram.

Pontifex cum consilio fratrum suorum (id est Cardinalium) pronuntiauit venditionem fuisse conditionalem, neque Petrum teneri ad domûs traditionem, simúlque sententiam Iudicum (coram quibus eiusmodi exceptio nec probata fuerat, nec objecta) quoad hanc partem infirmauit, quoad alios articulos confirmauit.

EXEGESIS.

Centum triginta libras ex causâ mutui, &c.) Nota I. Quòd iste Ioannes in vno libello duo diuersa petiit, pecuniam videlicet ex causâ mutui, & traditionem domûs sibi venditæ, quod, licet non habeatur in textu, expressum tamen fuit Decretali integrâ, & colligitur inde, quòd Ioannes in hoc fundauit intentionem suam, neque judex aliter potuisset super domo pronuntiare, fatuus enim est judex, qui pronuntiat super non petito. *l. fi. C. de fideicommissar. libert.*

Sed Conditionalem potiùs &c.) Non intervenit hîc vera conditio, vt not. *Panorm. n. 3.* quæ ex suâ naturâ suspendit effectum actûs gesti in eventu conditionis. *c. Verùm. de cond. appos. & l. 1. C. de cond. inserti.* Intervenit autem modus, qui non suspendit actum, sed qualificat, neque reddit propriè conditionalem; Venditio enim huius domûs fuit facta de præsenti, fuit autem appositus modus, vt videlicet Petrus eam totâ vitâ suâ liberè incoleret, eóque mortuo, cederet ipsius filiis, qui erant nepotes Ioannis, ex sorore intellige, quam iste Petrus videtur habuisse in vxorem, vt adeò Ioannes hanc domum non tam sibi emerit, quàm nepotibus his suis. Ratione cuius Petrus domum minoris vendidit, quia videlicet ea totâ vitâ erat fruiturus.

Non tamen quodlibet Instrumentum tanti debet esse momenti &c.) Nota I. Limitationem eius Regulæ, quæ habetur hîc, & *l. In exercendis. C. eod.* quod parem vim habeant instrumenta, & testes, vt videlicet hoc procedat, quando producuntur ab eâdem parte, vel à diuersis, si instrumento non contradicant, si enim testes contradicant instrumento, tunc non obtinent eandem vim, sed cæteris paribus præualent ipsi testes.

Nota II. Cùm autem quæritur de reprobatione instrumenti per testes contrarium deponentes; vel producuntur testes, qui in instrumento non sunt descripti, neq; expressi, vel illorũ, qui ibi sunt descripti, & nominati, res est controuersa. De primo casu variæ sunt opiniones. 1. *gl. ꝟ. Quodlibet.* requirit 4. vel 5. testes, qui sunt plures, aut meliores scriptis in instrumento, quia fides Notarij æquivalet duobus. *c. Quo-*

Digitized b

Quoniam. de probat. & instrumentum itidem tantum valet, quantum duo testes. requiruntur igitur ad illud reprobandum plures, aut meliores. Quo pertinent illi, qui universim dicunt instrumenti reprobationem, fieri per plures testes, quàm in illo continentur, vnde testimonium non reprobaretur, nisi per octo testes, Codicillus non nisi per sex, quod est parùm probabile. 2. Alij dicunt ad infirmandum instrumentum priuatum sufficere duos testes, ad publicum requiri saltem tres. 3. Alij censent, hoc esse arbitrarium, vt disponat Judex, cui magis sit adhibenda fides, ad quod facit h. t. dum dicit, non quodlibet instrumentum. 4. Alij, inter quos *Innoc.* tenent, quòd instrumento, quantumvis publicè confecto, & quantumcunque testes habeat inscriptos, derogetur per duos, vel saltem tres testes, negantes rem ita, vel tali tempore, aut inter eas personas gestam, prout refertur in instrumento. Mouetur, quia instrumentum non habet fidem, nisi ab officio, & auctoritate Notarij, cui meritò testimonium duorum, vel trium præfertur, nisi instrumentum per testes inscriptos, vel alios viuâ voce juvetur.

Denique mihi placet, quod dicit *Panorm. n. 13.* neque in reipsâ magnopere dissentiunt alij præter gloss. Esse Iudicis arbitrio relictum an testes duo, vel tres ita sint idonei, ac sufficientes, vt eorum probatio adversùs instrumentum possit haberi liquida, qui si tales fuerint, judicandum est, testes prævalere instrumento, & si judex aliter faceret, posset ab illo appellari, quia faceret contra *l. Optimam. C. De contra. & com. stip.* debet enim arbitrium suum informare secundùm leges. *l. Si qua pœna. ff. De verb. signif.*

Nota III. De secundo casu, quando testes instrumento inscripti, illi contradicunt, varias quoque esse opiniones, quibus omissis ex *Innoc. Panorm.* hîc *n. 14. & Bart. in l. 2. §. Si dubitetur. ff. De testam. aper.*

Dico 1. Si testes directè reprobant instrumentum, cui fuêre inscripti, dicendo videlicet, non fuisse sic actum, sicut scriptum est, relinqui arbitrio judicis, vtrùm duo testes sufficiant ad reprobandum instrumentum, eo casu, intellige, quo reliqui testes inscripti, si plures fuerint, requiri non possint.

Dico 2. Si solùm contradicant indirectè, dicendo se non meminisse, quod interfuerint, aut absolutè negando se interfuisse, priori quidem casu sustinetur instrumentum, cuius fides non debet vacillare propter ambiguam testium memoriam. Posteriori casu distinguitur, vel plures se negant interfuisse, vel tantùm vnus; &

Dico 3. Si ille vnus probet, se non interfuisse per testes idoneos deponentes illum eo tempore, quo res gesta est, non fuisse illo loco, vbi gesta est, ad eum modum, quo in *c. Ex tenore. de testibus* suprà, mulier est vsa adversùs militem, asserentem se tali tempore, & loco vbi non erat, contraxisse cum aliâ, tum eiusmodi instrumentum reprobatur veluti falsum, vtpote in quo falsò inscriptus est testis, qui convincitur non interfuisse, quod argumento est, instrumentum esse falsificatum, etsi alij testes ibi inscripti interfuerint, per *c. Quanto de his, quæ fiunt à Prælato,* & argumento. *c. Si ad scripturas. d. 9.* item *c. Pura. 3. q. 9.* Quod multò fortiùs procedit, si non solùm vnus, sed plures taliter probent se non interfuisse.

Dico 4. Si verò siue vnus, siue plures negent, se interfuisse non probando absentium per alios testes, sed simpliciter, & nudè illum asserendo, tum si non necessarij; sed illis seclusis remaneat sufficiens numerus testium ad fidem instrumenti non vitiatur instrumentum, quia plena probatio, quæ resultat ex reliquis testibus instrumento inscriptis, confundit dictum vnius vel alterius testis contradicentis, arg. *c. Licet ex quadam. de testibus* suprà, & tenet *Innoc. Calder.* ac alij, hîc item *Bart.* in *d. l. 2. De test. aper.* vbi ponit hanc regulam, *In dubio magis præsumi pro instrumento, quàm contra, vt res potiùs valeat, quàm pereat.* Si autem siue vnus siue plures testes, licet sine aliâ probatione asserant, se interfuisse; illique sint de necessariis, ita vt illis seclusis non superlit; nisi vnus v.g. aut pauciores, quàm requiruntur ad talem actû, tum contradictio etiam vnius facit vacillare instrumentum, redditque saltem dubium, imò inutile, quia destituitur sufficientibus testibus.

Vnica tantum venditio.) Quando testes contradicunt instrumento, debet præsumi, si fieri potest, actum fuisse multiplicatum; & diuersum ab illo, cui testes contradicunt, vt in simili de testibus vtriusque partis discordantibus dictum est supra in *c. Cùm tu. de testibus.* Quo effugio vsus iste Joannes, qui dicebat aliâ esse venditionem, quâ ipse contendebat fuisse puram, & diuersam ab eâ, quam Petrus ex instrumento asserebat esse conditionalem, sed hæc exceptio fuit elisa per confessionem vtriusque partis, quæ respondet vnicam tantùm venditionem intercessisse. Quare Pontifex meritò pronunciauit pro Petro contra Joannem.

Cap. XI. Ex parte.

Honorius III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, rescriptum quoddam Apostolicum non ideò debere censeri vitiosum, quod in voce spoliârunt, *omissa fuerit litera O.*

E X E G E S I S.

Ex hoc t. Colligunt DD. per errorem scriptoris in omittendo aliquam literam, aut aliter vitiosè scribendo non vitiari instrumentum, dummodo constet de mente, & sensu Pontificis. Vide, quæ in simili dicta sunt in *c. Ex literis*, *& c. Ad audientiam de rescr.*

Cap. XII. G. Perpetuus.

Gregorius IX. Priori S. Bartholomæi.

S V M M A.

Cùm G. Vicario perpetuo Ecclesiæ de Rechan Iudices non curarent fieri copiam instrumentorum

rum communium cum parte aduersâ, Pontifex ad quem appellauit, jussit petitioni illius satisfieri, & secus gesta in irritum reuocari.

EXEGESIS.

Quæ sint instrumenta communia, & quando aduersæ parti edi, seu copia eorum fieri debeat, diximus *c. 1. De probat.*

Cap. XIII. Imputari.

Idem.

TEXTUS.

Imputari ei potest, qui contrarias inter se scripturas in judicio protulit, fidem sibi ad inuicem derogantes, cùm in ipsius fuerit potestate, quam voluerat proferre.

EXEGESIS.

Contrarias inter se scripturas.) Cùm duo contraria non possint simul esse vera, euidens est, illum non mereri fidem, qui instrumenta contrarietatem continentia producit; imputare autem sibi debet, si contra ipsum pronuncietur, penes ipsum enim erat examinare priùs, an aliquod, & quodnam ex duobus instrumentis verum esset. Intelligitur autem talis contrarietas, quâ stante fieri nequit, vtrumque instrumentum simul esse verum, sed necessariò falsitas alterutrius infertur.

Nota ex *Panorm. hic* I. Quòd non dicatur quis vti instrumento, antequam sit in judicio productum, ex quo infert, quod ex solâ ostensione extrajudiciali non censeatur instrumentum factum commune, ita, vt alia pars possit alterâ inuitâ, illius editionem petere; quo pacto intelligi debet. *gl. in l. 1. De edendo.*

Nota II. esse in potestate partis, neque cogi edere instrumentum, quod scit alteri instrumento esse contrarium, vt patet ex t.

Cap. XIV. Si Cautio.

Idem.

SVMMA.

Si Cautio, quâ quis inficiatur debitum, loquatur indeterminatè, aduersarius tenetur ostendere debitum. Sed si causa debiti fuerit expressa, cautioni statur: nisi quis probauerit, se indebitè promisisse.

EXEGESIS.

Loquatur indeterminatè &c.) Nota I. h. t. desumptum esse ex *l. Cùm de indebito. §. vlt. ff. De probat.* & hic nomine cautionis intelligi omnem promissionem, vel simplicem confessionem, siue sit redacta in scriptis publicis, siue priuatis, siue nulla scriptura interuenerit. fa. *l. Sancimus. C. De Verb. signif.*

Nota II. tunc dici causam in cautione expressam, quando pecuniæ promissæ, aut quomodocunque debitæ causa exprimitur, vt promitto tibi dare decem, quia mihi mutuâsti, vel quia apud me deposuisti, vel quid simile ex alio aliquo contractu antecedente, vt dicit *gl. verb. Si causam.* Si autem causa non exprimatur, nihil valet confessio inde terminata etiam cum promissione, juxta eandem. *gl. verb. Indebitè*; quod idem not. *gl.* in *d. l. Cùm de indebito. in fi.* Si autem exprimatur causa, valet etiam nuda confessio; licet nulla interuenerit promissio juxta easdem *gl.* communiter receptas. Varias autem hujus doctrinæ limitationes vide apud *Panorm.* hic, & apud *Legistas in d. l. Cùm de indebito.*

Cap. XV. Cùm P.

Idem I. Tabellioni.

TEXTVS.

Cùm P. Tabellio morte præuentus quædam non perfecerit, instrumenta quæ in notas redacta fuerunt ab eodem, rescribit Pontifex tabellioni L. ipsum ad petitionem eorum, ad quos pertinet, authoritate ordinarii judicis posse ea fideliter in formam publicam redigere, habitura per hoc perpetuam firmitatem.

EXEGESIS.

In notas redacta, &c.) Id est, in Protocollum redacta. Quæres, vtrùm Protocollum faciat fidem, si non fuerit lectum, & recitatum coram partibus, quale in proposito videtur fuisse protocollum hujus Notarij defuncti. Et generaliter quæri potest de quolibet instrumento, vtrùm faciat fidem, si protocollum, vndè fuit transumptum, non fuerit lectum coram partibus, & testibus, quando Notarius rogabatur de instrumento conficiendo. Non pauci negant. *Panorm.* hic *n. 4.* meliùs distinguit. Ejusmodi lectionem esse necessariam, quando scriptura est de substantia probationis, vt quia actus est talis de sui naturâ, vel quia inter partes conuentum est, vt fierent in scriptis, de quo est t. not. in *l. Contractus venditionum. C. De fide instrum.* vbi *Bartol.* vt cùm testator solenniter voluit testari in scriptis, sed protocollum non fuit lectum coram testibus. Secus est in aliis actibus, vbi protocollum solum fit ad facilitatem probandi, tum enim non videtur necessarium, vt Notarius illud legat coram partibus, & testibus, quia hoc nullâ lege statuitur.

Ad petitionem eorum &c.) Nota 5. requiri, vt vnius Notarius publicet, aut perficiat instrumentum, de quo fuit alter rogatus, quæ hic colligit *Jo. Andr.* 1. Vt hoc faciat ad petitionem eorum, quorum interest. 2. Vt faciat hoc authoritate Judicis Ordinarij, vel Delegati Papæ, vel alterius ad hoc specialiter deputati. 3. Vt sit verus Notarius, quod supponitur. 4. Vt faciat fideliter nihil ad substantiam pertinens addendo, vel subtrahendo. 5. Vt redigat in publicam formam.

Cap. XVI. Si Instrumenta.

Idem.

TEXTUS.

Si instrumenta propter vetustatem vel propter justā causā exemplari petantur, coram judice Ordinario, vel specialiter ab eo Delegato præsententur, qui, si ea diligenter inspecta, in nullā suā parte vitiata repererit, per publicam personam præcipiat exemplari eandem auctoritatem per hoc cum originalibus habitura.

EXEGESIS.

Aduertit *Panorm. n. 2.* Practicam esse diuersam ab h. t. nam Tabellio, siue Notarius, qui instrumentum transumit, attestatur, quòd ipse diligenter inspexit, & nullum vitium reperit &c. quod vigore h. t. est officium Judicis, non Notarij, & ideò deberet dicere Notarius: quòd judex diligenter inspexit, & nullo vitio reperto mandauit sibi, vt exemplaret; etsi non est inutile, si Notarius de suo quoque sensu attestetur. Sed consuetudo inueterata in similibus multum derogat legibus, imò à potiori videtur huic Canoni derogâsse.

TITVLVS XXIII.

DE PRÆSVMPTIONIBVS.

In Rubricam.

NOta I. Hoc quoque titulo contineri aliquam speciem probationis artificialis quæ videlicet ex ipsâ causâ, ejúsque circumstantiis, & adjunctis desumitur juxta ea, quæ diximus in *Rubrica de probat.* Not. 2. Est enim præsumptio conjectura, ex aliquo verisimili signo proueniens, probationis loco allegata, aut à Judice assumpta, ad astruendam rei dubiæ fidem, quæ alio non adducto pro veritate habetur. Sumitur ex variis *DD.* definitionibus. Dicitur autem rei dubiæ, in eóque differt à fictione Juris, quæ est indubiæ falsitatis pro veritate assumptio ex causâ aliquâ justa, fitque semper super re certâ, sed contra veritatem ipsam. *l. Qui in alienâ. ff. De acquir. hared.* Ita jus fingit, Religiosum esse mortuum, etsi verè viuat. *l. Deo nobis. C. De Cler. & Episcop.* & duos esse vnum, patrem & filium vnum corpus. *l. fin. C. De impub. & aliis substit.* §. *Ei verò, instit. de inut. stipul.* virum & mulierem esse vnam carnem. *c. penult. De diuort. & c. Lex. 27. q. 2.*

Nota II. fictio sumitur ex solâ legis dispositione; ideóque non admittit directè probationem in contrarium, vt præsumptio, sed solùm indirectè, demonstrando cessare æquitatem, super quâ fundatur, præsumptio autem capitur ex rei naturâ, aut verisimilibus circumstantiis. §. Præsumptio vnâ potest alteri aduersari, & fortior tollit debiliorem; *l. Diuus. ff. De in integ. restit.* inter fictionem juris autem nulla est pugnantia, omnes enim proueniunt ex dispositione legum, quæ non debent discordare. Plura fictionis exempla, & varias ejus species vide apud *Alex. in Sum. Iur. Canon. h. t. à n. 13.*

Nota III. Præsumptionem aliam esse *juris*, aliam *hominis*. Iuris est, quæ in jure, siue lege est expressa, aut approbata. Hæc iterum duplex, vnâ *juris tantùm*, altera *juris. & de jure*. Prior est, quam pro conjectura, aut verisimili signo jus ipsum habet, vel recipit, & expressè tradit, nihil tamen super ejus firmitate statuendo.

Præsumptio Iuris, & de jure est, super quâ lex firmum jus statuit, eámque ita pro veritate vult haberi, vt in contrarium probationes regulariter non admittat.

Prioris præsumptionis exempla complura habemus *h. t.* Qui nocens alteri dicit, ludens feci, censetur seriò fecisse. hic *c. 1.* cùm dubitatur, quæ sit mater infantis, quæ non vult ipsum occidi, præsumitur esse vera mater. *c. 2.* Conuersatio in adolescentiâ præsumptiones facit de senectute, *c. 3. & 15.* Qui dilationes in judicio quærit, præsumitur nocens *c. 4.* Qui ex duobus sibi objectis vnum tantùm negat, alterum præsumitur concedere *c. 5.* Vicini præsumuntur scire, quæ fiunt in vicinia *c. 7.* Ex præteritis præsumuntur jura futura *c. 6.* & præsumitur falsum dicere Capellanus, qui asserit Parochum personatum Ecclesiæ Parochiam sibi cessisse, & ab eo ejusdem Ecclesiæ accepisse Vicariam. c. 10. Clausula illa si fuerit persona idonea, rescriptis Apostolicis super beneficiis inserta, non imponit necessitatem probandi se idoneum, cùm primâ facie præsumitur idoneus, nisi aliud in contrarium ostendatur. Plura exempla ex jure ciuili affert *Alex. h. t. n. 7.*

Exempla præsumptionis juris, & de jure sunt, videlicet aduersùs eum, qui fassus est, se recepisse pecuniam, & intra biennium non objecit exceptionem pecuniæ non numeratæ. Talis olim erat præsumptio matrimonij ortâ ex concubitu sponsi cum sponsâ *c. Qui fidem. de sponsal.* quæ tamen præsumptio sublata est per *Conc. Trid. sess. 24. c. 1. De reform.* vbi irritantur matrimonia clandestina, coram Parocho, & testibus in facie Ecclesiæ non contracta. Similis præsumptio est pro sententia, quæ transiit in rem judicatam. Denique huc pertinent ea, quæ ponuntur *c. 11. inf.* vbi præsumitur, copula intercessisse inter

quosdam, quia testes deposuerunt, se vidisse solum, cum solâ, nudum cum nudâ, in eodem lecto jacentem, multis secretis locis, & latebris ad hoc commodis, & certis horis electis. Quam suspicionem, seu potiùs præsumptionem fornicationis Pontifex violentam, & certam appellat, perinde, ac si diceret, quòd non admitteret probationem in contrarium, ideóque illam firmitatem præsumptionis, & de jure habere. Quando enim actus non potest directè probari per sententiam, sufficit testes deponere de actibus propinquis, videlicet in proposito super nuditate, solitudine, & decubitu in eodem lecto, vt not. *Panorm. in d. c. 12. n. 1.*

Nota III. Præsumptionem hominis eam dici, quæ nullo jure speciatim expressa, vel confirmata, in animo Judicis, vel partis, vel alterius hominis ex aliquibus argumentis, seu signis exurgit. Hanc quidam subdividunt in *leuem*, & *temerariam*, quæ causatur ex coniecturâ leui, & improbabili, & rectiùs dicitur suspicio, vel judicium temerarium ac in jure reprobata. Et in justam, siue probabilem, quæ nititur signo, vel argumento probabili, & rationabili; quæque nunc est maior, nunc minor. Hæc rursus subdividi solet in *violentam*, & *non violentam*; prior dubio moraliter non relinquit locum, qualis est præsumptio fornicationis ex actibus propinquis *c. 12.* etsi illam paulò antè dixerimus esse juris, & de jure; sed dari alias similes pariter violentas, licèt jure non expressas, est extra controuersiam. Non violenta est, quæ licet sit rationabilis, non tamen est tam vehemens, vt plenè persuadeat.

Aliqui negant dari præsumptionem hominis, quę licita sit dicenda, eo ipso enim, quia lege non nititur, videtur temeraria. Verùm hi non advertunt, non ideò has præsumptiones dici esse hominis, quasi nec generatim quidem vllo jure nitantur, aut approbentur. Sed ideò solùm, quòd quædam in specie, præter expressas in jure, præsumptiones justæ, & rationabiles à Judice, vel alio homine assumi possint, & in judicio locum habeant, de quo certa doctrina tradi non potest, sed relinquitur Judicis & prudentum arbitrio. Jura enim in his id duntaxat generatim præscribunt, ne levis coniectura, aut temeraria suspicio habeatur pro justâ præsumptione, aut rationabili coniecturâ. *fa. c. Inquisitioni de sent. excommunic. C. Oues pastorem. 6. q. 1. & c. Primò semper. 2. q. 1.*

Nota IV. Etsi communiter negant præsumptiones per se, & propriè esse genus probationis, quia videlicet est super re dubiâ, omnes tamen concedunt, esse loco probationis, & habere effectum illius. Quorum primus est, quod ab onere probandi relevant, idque in adversarium reiiciunt, paria enim sunt habere pro se præsumptionem, & probare. Quod non tantùm verum est in præsumptionibus juris, & de jure, sed etiam in eâ, quæ juris tantùm, vti post alios docent *Alciat. p. 3. de præsumpt. n. 2. & 3. Casius in Commentar. ff. eodem. n. 14.* Addo idem dicendum de præsumptionibus hominis, quæ sunt probabiles, aut violentæ, cùm & ipsæ generatim in jure approbentur, vt dictum est. Sicuti autem in arbitrio Judicis est, quantum fidei testibus habeat, ita ad eundem pertinet judicium de præsumptionibus, cùm consistant in facto, vt benè censet *Menoch. lib. 1. præsumpt. 56.*

Alter effectus est respectu probationis plenæ, aut semiplenæ. Præsumptio enim probabilis, siue juris, siue hominis probationem semiplenam facit, *c. Inquisitioni. de sent. excommun.* Imò & plenam, si famâ publicâ, aut aliis adminiculis adjuvetur, vt in *c. Tertio loco. inf.* Si verò violenta, vehemens, aut vehementissima fuerit, plenam fidem facit, & ad condemnationem sola sufficit, etiam in criminalibus iuxta *c. Afferte seq.* exceptis tamen criminibus gravibus, quale est hæresis, & similia, iuxta *c. Literas, inf.* in his enim requiruntur probationes luce clariores. *l. fin. C. De probat.*

Nota V. Præsumptionem haberi pro veritate, eique stari, donec contrarium probetur. *l. fin. In princ. ff. De eo, quod metus causa &c.* solùm enim locum habet in casu dubio, quare si de veritate certò constiterit, cessat præsumptio, *d. l. fin.* & certior est fides, quæ ex aliis argumentis provenit, quàm ea, quæ ex præsumptionibus siue hominis, siue juris. Vbi tamen latum est discrimen inter præsumptionem hominis, & Iuris tantùm, ac inter illa, quæ sunt juris & de jure.

Prior enim cùm sit instar cuiusvis alterius probationis, quæ non est fortior aliâ probatione, perinde vt illa regulariter admittit probationem in contrarium, secundùm rationes æquiparatorum, vt rectè obseruat *Casius n. 15.* Sic etsi quis præsumatur bonus, ex moribus, quos habuit in adolescentia, admittitur probatio in contrarium, *c. 3. & fin. inf. junct. gl.* debet tamen probatio in contrarium esse plena, & prævalere præsumptioni. *d. l. fin. Quod metus causa.* Secus est de præsumptione juris, & de jure, quæ nullam admittit probationem in contrarium, intellige regulariter.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus & ipsa elidi potest per probationem in contrarium. Vt 1. Confessio eius, pro quo stat præsumptio, siue judicialis, siue extrajudicialis, (quod posterius verius putat *Vallens. h. t. §. 4. n. 7.* etsi alij dissentiant.) Si v. g. is, qui pro se habet rem judicatam, quæ parit præsumptionem juris, & de jure, fateatur sententiam Iudicis per errorem, vel subreptionem emanâsse. 2. Si non solùm quinque, sed etiam duo, vel tres testes deponant in contrarium. Si per indirectum ostendatur, causam non versari in tali casu, aut deesse aliquam ex qualitatibus requisitis, v. g. præsumptio Iuris est de jure, si mulier, quæ ex metu contraxit, postea diu viro cohabitauit, metum purgari. *c. Ad id, de sponsal.* admittitur tamen probatio in contrarium, si mulier probet, cohabitationem fuisse violentam. 4. Si contrarium sit permanenter notorium, facti enim evidentia nunquam censetur exclusa, quando prævalet omnibus aliis probationibus. Secus est in notorio transeunte, quod probari debet per testes, quibus istam præsumptionem esse efficaciorem, & prævalelere aiunt *Alciat. loc. cit. n. 19. Casius n. 18. Vallens. l. cit. n. 10.* quod discutere non est huius loci.

Nota VI. Ex *Menoch. l. 1. de præsumpt. c. 48.* Non esse

esse necesse, vt pars alleget præsumptionem juris, & de jure, quia illam lex habet pro veritate, quam Iudex sequi tenetur. Præsumptio verò juris tantùm allegari debet, quando oritur ex facto proprio, vel circa illud versatur, neque Iudex illum supplere tenetur, aut potest, etsi aliàs teneatur supplere ea, quæ sunt facti, nisi factum ipsum allegetur, vt quæ desunt Advocatis partium. Hinc cùm ex possessione de præterito præsumatur possessio de præsenti, sufficit ad eam probandam allegare possessionem præteritam. Neque videtur necessaria allegatio præsumptionis ortæ ex facto Adversarij, vel circa illud versans, neque enim pars altera novit animum illius. Neque etiam, quando oritur ex facto vtriusque, vt censet *Panorm.* & *Felin. in c. seq.* de quo latiùs *Covarruu. in c. Rainutius. §. 11 n. 1. ✠. Sed quoties de testamentis.* Præsumptionem hominis allegari oportet, cùm sit prorsus ignota Iudici. Possunt autem præsumptiones quovis tempore in judicio allegari etiam post conclusionem in causâ, vt not. *Vallens. §. 6. num. 6.*

Nota denique VII. Quæ dicta sunt de præsumptionibus, procedere duntaxat in foro externo, in foro enim conscientiæ statur veritati, cuius sibi quisque conscius est, quidquid præsumitur in foro externo, valétque hîc vnicè illud. *1. Reg. 17. ✠. 7. Homo enim videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.*

Cap. I. Sicut noxius.

Salomon in Parabolis.

S V M M A.

Sicut noxius est, qui mittit lanceas & sagittas in mortem, ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo, & cùm fuerit deprehensus dicit: ludens feci.

E X E G E S I S.

Ludens feci.) Nota I. in malefactis præsumi primâ fronte, malum animum, & dolum. *fa. l. 1. C. De Sicar.* nisi probetur contrarium, vel prævaleat alia præsumptio. Vnde rectè docet *Bart. in l. Inter omnes. §. Rectè. ff. De furt.* Si contrectans rem alienam allegat, quòd credebat Dominum consentire, sibi non creditur, sed est præsumptio contra eum, tanquam contra furem, quia in dubio Dominus non creditur consentire. *l. Qui vas. §. Vetare. ff. De furtis. & l. Cùm de indebito. ff. De probat.* Ideóque præsumitur contra illum, qui dicit, ludens feci; pro cuius intellectu *Abb.* antiquum ponit hunc versum: *Si videor, ludo; alias facco cuncta recludo.*

Nota II. Hunc c. & plures sequentes esse desumptos ex Scripturâ & *SS. PP.* per hoc autem, quòd auctoritate Pontificis inserti sint Juri Canonico, accedit auctoritati illorum, quam ex se habent, auctoritas quædam accidentaria, quòd in judiciis secundùm illas præsumptiones formari possint ac debeant, juxta illud: *Omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimur. l. 1. §. Omnia. C. De vet. jur. enucl. & c. Si Apostolica. de prabendis. in 6.* quòd idem obseruandum monet *Panorm.* in omnibus capitulis, quorum Auctores non habuerunt potestatem condendi Canones. Errat verò idem *Panorm.* dum librum Prouerb. Salomonis vult referre inter apocryphos, quem esse Canonicum nemo vnquam dubitauit.

Cap. II. Afferte.

Idem.

S V M M A.

Cùm, vti refertur 3. Reg. c. 3. duæ mulieres (quarum vna filium suum noctu in lecto oppresserat) contenderent de altero infante viuo, & Salomon illum diuidi juberet, altera maluit illum aduersariæ tradi, quàm occidi. Vnde violenta præsumptione ductus Salomon hanc esse veram matrem, eique infantem tradendum pronuntiauit.

E X E G E S I S.

Commota sunt viscera eius.) Nota, quòd ex directione, & pietate parentibus erga prolem naturaliter insitâ exurgit vrgentissima, & violentissima præsumptio; ex eiusmodi enim affectibus præsumitur pro paternitate, & filiatione, & ex non pietate in filios (quæ apparuit in muliere, quæ filium oppressit) præsumitur contra paternitatem, & idem est de maternitate, nam vt lex docet, nullus affectus vincit paternum. *l. fi. C. De curat. furios.* Quod idem & fortassis magis est verum de affectu materno.

Cap. III. Ex studiis.

Hieronymus in Parabolis.

S V M M A.

Quemcunque virtutibus studere in juventute videbis, huius munda & recta opera intellige.

E X E G E S I S.

Etsi hæc præsumptio sit verisimilis, & desumpta ex *c. 20. Prouerb.* Vbi ait Salomon: *Ex studiis suis intelligitur puer, si munda, & recta sint opera eius,* fallit tamen aliquando hæc præsumptio, & fefellit in ipso Salomone, cuius cor, cùm jam esset senex, deprauatum esse per mulieres refertur *3. Reg. 11. ✠. 4.* vt adeò contra præsumptionem hanc habeat quoque locum ille versus. *Angelicus juvenis senibus sathanizat in annis.*

Cap. IV. Nullus.

Bonifacius Papa, Episcopis Galliæ.

T E X T V S.

Confitetur de omnibus, quisquis se subterfugere judicium dilationibus putat.

Digitized by Google

EXEGESIS.

Iudicium nocens subterfugit.) Nota I. Præsumendum esse pro innocentiâ illius, qui vltrò se offert judicio, contra illum, qui ad subterfugiendum judicium quærit dilationes, prior enim videtur confidere de justitiâ, posterior diffidere, pro quo *fa. c. Decernimus. 3. q. 9.* Est autem confessio, quam textus colligit ex subterfugio judicii solùm interpretatiua, & præsumptiua, quæ non sufficit, vt Reus condemnetur, sed solùm, vt quandoq; propter contumaciam, quam tot dilationes quærendo præ se fert, condemnetur in expensas. & aliquando etiam grauiùs puniatur. *l. Sancimus. C. De judic.* etsi sola interdum contumacia in reiiciendâ purgatione dilatâ sufficiat, habetur enim talis pro conuicto. iuxta *d. c. Decernimus.*

Nota II. Cùm judicis sit, dilationum amputare materiam, *l. 2. C. De tempor. appellat.* debet illud facere vel exigendo juramentum ab illo, qui suspectus est de frustratoriis dilationibus, quòd illas non petat malitiosè, vt in *c. 2. De juram. calumn. in 6.* vti censet *Host.* Si suspicio sit valde vehemens, negando petitas dilationes, vt consulit *Panorm. hic n. 3.*

Cap. V. Nonne.

Gregorius in Homiliâ.

SVMMA.

Nonne benedicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondet IESVS: Ego dæmonium non habeo; duo quippe ei illata fuerunt: vnum negauit, alterum tacendo concessit.

EXEGESIS.

Duo quippe ei illata fuerunt.) Disputant, sed nisi fallor, impertinenter, quando is, qui tacet, consentire videtur, aut non consentire, cùm hoc pertineat ad *Reg. Iuris in 6.* videlicet 43. *Qui tacet, consentire videtur.* & 44. *Qui tacet, non fatetur, sed nec vtique negare videtur.* Hic autem solùm exprimitur præsumptio contra illos, quibus plura delicta obiiciuntur; hi enim, si vnum tantùm negent, videntur alterum concedere, cùm debeat vtrumque negare, qui vult ab vtroque censeri immunis. Quæ præsumptio licèt sit verisimilis, multas tamen exceptiones, & probationes in contrarium admittit. Cùm verò *S. Gregorius* verba Christi negantis se habere dæmonium, ita accepit, quasi fassus fuerit eo ipso se esse Samaritanum; (quod primo loco obiecerant Iudæi) contra illorum sensum Christum de sectâ & infidelitate Samaritanorum criminantium, Samaritanum pro custode (quæ vocis illius quoque significatio est) accepisse & interpretatus esse censendus est; hoc enim sensu præsumi potest, Christum nomen Samaritani non fuisse dedignatum; est enim verè custos noster, qui *nisi custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.*

Cap. VI. Mandata.

Idem Maximo Episcopo.

SVMMA.

Ex transactâ in te vitâ didicimus, quid de subsequenti conuersatione tuâ præsumamus.

Summatur hoc c. in Corpore Juris sic: *Ex præteritis præsumitur circa futura; sed textus iste solùm exprimit præsumptionem de moribus futuris ex præteritis, & videtur æquè procedere de moribus malis, quàm bonis, etsi in proposito Pontifex solùm loquatur de bonis.*

Cap. VII. Quosdam.

Idem.

TEXTUS.

Africa, qualiter mortalitate, & languoribus vastetur, quanto viciniores estis, credo, quòd subtiliùs cognouistis.

Est simile sequenti.

Cap. VIII. Quanto.

Idem Victori Episcopo.

SVMMA.

Latere te in vicino non potuit, quod ad nos in longinquo peruenit.

EXEGESIS.

Quanto viciniores, &c.) Vtrumque c. exprimit eandem præsumptionem ex viciniâ petitam. Ex quo infertur, si testis deponens de facto vicini, interrogatus de causâ scientiæ, respondeat: quia sum vicinus, testimonium eius esse efficax, concludit enim præsumptiuè præsumptione juris, de quo *Bart. in l. 1. ff. Si cert. pet.*

Quod verò idem & alij in *l. Si tertius vicinus. ff. De aquâ pluu. arcendâ* dicunt, illum esse vicinum, qui altâ voce clamans potest audiri, intelligi debet de vicinis eiusdem plateæ, siue viculi, non autem de vicinia pagorum, vrbium, ditionum, quæ dicuntur vicinæ, quando inspectâ proportione talium locorum est modica distantia. Admittit autem hæc quoque præsumptio probationem in contrarium, siue exceptiones ignorantiæ, præsertim si quis non teneatur indagare ex officio, quænam in loco aliquo fiant. Certè experientia docet, multos de loco remotiori scire, quod aliquando plerique viciniores ignorant, vt not. *Panorm. hic n. 1.*

Cap. IX. Scribam.

Hieronymus super Osea.

TEXTVS.

Scribam eis multiplices leges meas. En

prius

priùs datis legibus, & neglectis, apparet, quòd has quoque negligent.

EXEGESIS.

Summatur *h. cap.* vt *c. Mandata. suprà*; ex præteritis videlicet præsumi circa futura, quod vniuersim non adeò procedit, nisi in iis futuris, quæ aliquo modo dependent à præteritis, v. g. propter consuetudinem in præterito contractam, quæ videtur prævalitura etiam in posterum, & duratura; talis est præsumptio de moribus senectutis, ex moribus pueritiæ, vel propter similitudinem casûs, ita in *hoc c.* præsumitur violatio legum recentium, ex violatione legum præteritarum, quamuis hoc quoque præsumi possit ex inclinatione, & assuetudine nitendi in vetitum, quæ aliquibus veluti innata est.

Cap. X. Quia.

Alexander III. Decano Cassiensi.

SVMMA.

Cùm verisimile non sit, quòd H. Parochus resignauerit Parochiam suam R. Capellano suo, & ab eo acceperit eiusdem Ecclesiæ Vicariam, etsi idem R. asserebat, jubet Pontifex, vt Delegatus probationes super hoc recipiat, nisi communis forma suffragetur, & tales sint personæ, quas verisimile non sit decipare.

EXEGESIS.

Nititur Pontifex præsumptione valde verisimili, eámque meritò in jus recipit, quòd non censeatur quis renuntiare beneficium pinguius, aut dignius, vt recipiat alterum tenuius, & minùs dignum; neque enim facilè homines dant meliora pro deterioribus nisi subsit alia causa v. g. quòd resignans pertæsus laborum aspiret ad beneficium tenuius, vel quietius, aut faciat id in gratiam cognationis, vel quia sperat, aut pactus est pro resignatione maiorem pecuniæ summam, quod foret simoniacum, ideóque Pontifex meritò causam jubet accuratè examinari.

Cap. XI. Illud.

Idem Genuensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm mulier libera Seruo per decennium cohabitâsset, & licet ab eo cognita, negaret suum esse maritum, seruus verò publicum instrumentum exhiberet, in quo Conjuges sese nominabant, & donatio propter nuptias continebatur, mulier è contra instrumentum assereret vitiosum, producens testes, qui deponebant, quòd nec rogatus quidem ab amicâ voluerit illam vnquam desponsare. Rescribit Pontifex, famam vicinia magis attendendam esse, quæ sibi habeat, quòd vir ipsam in lecto & in mensa, sicut vxorem, tenuerit, cogendum, vt eidem instar conjugis seruiat, præsertim, si instrumentum à fideli Notario confectum fuerit.

EXEGESIS.

Statuit hic Pontifex, præsumptionem juris pro matrimonio rectè hîc sumi ex diutinâ cohabitatione, puta 10. annorum, si accedat fama, non solùm matrimonio, sed etiam de tractatibus matrimonialibus hîc expressis, si præsertim adiuuetur adminiculo instrumenti dotalis, de quo hîc. Si verò non solùm per famam, sed etiam per testes probentur actus particulares matrimonij, non fore opus instrumento, aut similibus adminiculis, censet *Panorm. n. 8.*

Cap. XII. Literis.

Idem.

SVMMA.

Cùm P. peteret separari ab vxore A. & accusatores vxoris produxissent testes asserentes, quòd post contractum matrimonium, consanguineum viri ejusdem solum cum hâc muliere solâ, nudum cum nudâ &c. multis secretis locis &c. viderunt: Consultus Pontifex respondet, ex hujusmodi violentâ, & certâ suspicione fornicationis, posse sententiam diuortij promulgari, & licere viro, hâc mortuâ aliam ducere, muliere sine spe conjugii remanente.

EXEGESIS.

Præsumptio ex actibus propinquis fornicationis, quæ antequam insereretur juri, erat tantùm hominis, nunc est juris, & de jure vt diximus *suprà ad Rubric.* Aduerte autem, mulierem hanc dupliciter puniri, propter duplex delictum adulterii videlicet, & incestûs. Prius separatione thori, quam petiit maritus; posterius, quia non erat simplex adulterium, sed incestuosum cum Consanguineo mariti, atq; ideò mulieri sublatâ facultate contrahendi matrimonium per totam vitam. De quo plenè *Bart. ff. De accusat.* quæ videtur pœna ordinaria hujus delicti ipso jure statuta *arg. h. c. & c. Si quis sponsam 27. q. 2.*

Cap. XIII. Tertio loco.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm juuenis quispiam sponsam sibi desponsâsset, ejus neptis asserebat, se ab illo carnaliter præcognitam, testes producens, asserentes se id credere, quòd viderint sæpiùs per nemora, & in via illam cum illo conuagantem, & vicini id affirmarent, iidem postea seorsim à judice interrogati sub juramento confessi sunt, licet juuenis ab illâ separari nollet. Quare Pon-

Digitized by Google

tifex re intellectâ consultiùs judicauit, illos solenis sponsalibus separandos.

EXEGESIS.

Causa dissoluendi hæc sponsalia, erat affinitas in secundo gradu cum sponsâ contracta per copulam fornicariam cum ejusdem nepte, ex sorore videlicet, quod est matrimonij impedimentum dirimens. Est autem hic rursus exemplum præsumptionis juris saltem, neque enim vt prorsus certa à Pontifice proponitur, videtur tam violenta, & vehemens, sicut illa in c. 12. ex actibus ad fornicationem propinquissimis desumpta, in proposito autem actus sunt aliquantum remotiores; etsi propria confessio & quidem jurata, quod probationi deerat, prorsus suppleuerit.

Cap. XIV. Literas.

Innoc. III. Niuernensi Episcopo Archidiacono Bituricensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex quendam G. super hæresi accusatū, de eâ vehementer haberet suspectum, quòd fratrem itidem de hæresi accusatum, primò talem ipse asseruisset, postea autem de eodem crimine dictum fratrem suum sub iuramento velut innocentem purgâsset, ideóque aut mendax, aut periurus videretur; Noluit tamen id Pontifex propter solam hanc suspicionem quamuis vehementem de tam graui crimine, quale est hæresis, illum condemnari, iussit autem præter iuratoriam cautionem, discretam ei pænitentiam iniungi, ex quâ appareret, verùm sic verè pænitens, an fictè conuersus, & si verus Catholicus deprehendatur, eum absolui.

EXEGESIS.

Valdè suspectum.) Nota I. Cùm duæ præsumptiones contrariæ oriuntur contra aliquem, standum esse validiori, pro quo passim allegatur iste *t*. Etsi verò ceteris paribus potiùs præsumendum sit pro dicto jurato, licet posteriori quàm assertione simplici priùs factæ, vt bene not. hic *Panorm. n. 2.* secus tamen est, si fortiores præsumptiones sint pro dicto simplici, seu non jurato, quales censuit Pontifex esse in proposito, pro assertione non juratâ hujus G quia tempore conuersionis suæ eam protulit, cùm accensus esset Zelo fidei Orthodoxæ, ad quam reuertebatur, ideóque non est verisimile, tum dixisse mendacium, præsertim contra fratrem, sed potiùs præsumendum est illum postea refrixisse primo conuersionis Zelo, cùm videret fratrem in judicio accusatum de hæresi periclitari, ex amore carnali erga eundem pejerâsse.

Nota II. Quòd in crimine graui ad condemnationem non sufficiat præsumptio, licet vehemens, quanto igitur crimen grauius, tantò præsumptiones debent esse vehementiores, quia vbi majus est periculum, ibi cautiùs est agendum. *c. Vbi periculum. de elect. in 6.* Non fertur autem ex præsumptione sententia, quæ non est instar plenæ probationis, si subest hæsitatio, videtur reus absoluendus. Solet tamen in causa hæresis abiuratio iniungi suspecto, seu cautio juratoria, & aliquando pænitentia, vt possit constare de veritate, juxta *h. c.*

Nota III. Praxi tamen receptum esse, vt pœna delicti tantùm præsumptiuè probati mitigetur, quia licet Reus non omnino monstretur innocens, neque tamen per veram, & certam probationem demonstratur nocens, de quo latè *Menoch. l. 1 præsumpt. c. 97.* Quod verum est non tantùm de præsumptione juris, sed hominis, quæ tamen relinquitur arbitrio Iudicis, cuius est in hâc parte cautè, & circumspectè agere, ne faciat litem suam, vt admittit idem *Menoch. l. c. c. 49.*

Cap. XV. Cùm in juuentute.

Idem Genadiensi Episcopo, & Abbati Deciquorum.

SVMMA.

Cùm Episcopus Quinque Ecclesiensis de incestu cum propriâ nepte à Rege Hungariæ accusaretur apud sedem Apostolicam; respondet Pontifex, quod si in juuentute suâ, se maturum, honestum, & prouidum exhibuerit, & eam ob causam pallium acceperit; ideóque non esse præsumendum, quòd vir præsertim literarum scientiâ præditus in senili ætate abiecerit jugum Domini. Inquisitione igitur Auriensi Episcopo demandatâ, vt à Coëpiscopis veritatem indagaret, illi Papæ rescripserunt, se credere eum esse virum honestæ conuersationis.

EXEGESIS.

De præsumptione morum senectutis, ex moribus juuentutis, diximus *suprà c. 3.* Addit hic Pontifex aliam præsumptionem ex scientiâ literarum, quasi non sinat ita hominem inclinari ad passiones, neque peccare ex ignorantiâ, quæ cunctorum est mater errorum. *c. Ignorantia d. 38.* Non obstante tamen hâc præsumptione, Pontifex voluit inquisitionem occultam fieri non quidem super veritate, sed super credulitate, & infamia; quæ licet à maleuolis orta, si tanta est, vt etiam apud bonos, & graues generet scandalum, solenniter super veritate quoque criminis potest inquiri.

Cap. XVI. Dudum.

Idem Archidiacono, & Præposito Mediolanensi.

SVMMA.

Cùm Presbyter quidam, Scholarem C. in Clericum Ecclesiæ suæ, vt jusserat Pontifex, nollet recipere,

pere, quòd prædictus C. non esset idoneus ad illud beneficium: Pontifex ex illâ clausulâ literarum Apostolicarum, scilicet, si persona fuerit idonea, videtur Scholari probandi se idoneum nullam necessitatem imponi, cùm primâ facie præsumatur idoneus, nisi contrarium ostendatur.

EXEGESIS.

Cùm primâ facie præsumatur idoneus.) Nota I. ex *Panorm. n. 7.* & *Felin. hic n. 2.* duplicem esse idoneitatem, vnam *intrinsecam*, siue potiùs *moralem* cum qua homo nascitur, vel quam habet ex educatione, aut proprio studio, vt quòd sit castus, sobrius, modestus &c. Aliam *extrinsecam*, siue *non moralem*, vt scientia, literarum cantus, Natales, ætas, clericatus; quæ se indifferenter habent ad mores, tum bonos, tum malos, necessaria tamen sunt ad officium, vel beneficium aliquod rectè obtinendum, & obeundum.

Decretalem igitur istam intelligendam ajunt de bonitate intrinsecâ seu morali, non item de illâ, quæ moribus est extrinseca hæc enim non præsumitur, sed probari debet per testes, instrumenta, aut alia argumenta, ab impetrante, cuius est exhibere literas natalitias, item formatas, & in examine dare specimen eorum, quæ scire debet. Quin etiam neque bonitas intrinseca semper præsumitur, cùm sæpe exigi soleant testimonia morum pro obtinendis beneficiis, sed hæc non exiguntur ab illis, qui per literas Apostolicas promouentur, in quo casu procedit *h. c.*

Nota II. Etsi impetranti non incumbat onus probandi idoneitatem suam intrinsecam, seu moralem, & reiiciat onus probandi contrarium, in illum, qui opponit bonitatis huius defectum. *c. 1. & c. Vt circa. de elect. in 6.* Ille tamen, cuius est providedere, aut confirmare, aut literas Apostolicas exequi, debet inquirere etiam de his, quæ præsumuntur de bonitate intrinsecâ, licet infamia non præcedat, vt *c. Cùm nobis. & c. Cùm dilectus.*

Nota III. Pro Regulâ Juris, quòd quivis præsumitur bonus, donec probetur contrarium, *concord. c. Vnicum. de seruti. c. Si quid. d. 36.* sic præsumitur quis bonæ fidei, donec probetur contrarium. *l. Super servis. C. Qui mitti non possint. & Auth. Contra qui propriam. C. De non num. pec.* Quod in dubio *Innoc. c. Dudum. de elect.* extendit etiam ad benignam interpretationem, vt cùm probatur Clericum esse venatorem, præsumitur, quòd causâ licitæ recreationis hoc faciat, & si probetur esse naturæ irascibilis, seu indignabilis, interpretandum esse, quòd non nisi ex justâ causâ hoc faciat. *Petr. de Anchar. Cons. 254.* dicit, quòd vbi est varietas inter testes, ceteris paribus credatur deponentibus de bonitate alterius, quia habent præsumptionem juris communis pro se per *h. t.* Plures modos benignè interpretandi probationes sonantes in delictum, ponit *Felin. in c. His. ad §. Quarta conclusio.* & in *c. Cùm dilecta. de accusat.* quæ intelliguntur, nisi ex communi interpretatione aliquid sonaret in delictum.

Nota IV. Ex eodem *Felin. hic n. 12.* Hanc Regulam fallere in quibusdam casibus. si agatur de præjudicio tertij, iuxta illud *S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 3. sub fin. Non facilè præsumitur pro alterius bonitate in dubio, quando talis præsumptio vergit in præiudicium tertij.* Sic videmus, judicem recusari posse propter amicitiam, vel familiaritatem cum alterâ parte, ne humano affectu victus adversario plus faueat, etsi alioqui sit vir optimus.

Fallit 2. Si præsumptio bonitatis esset in præjudicium illius ipsius, pro quo præsumitur, de quo est casus in *l. Qui juràsse. §. Si pater. ff. De jureiurando.*

Fallit 3. Si agatur de vtilitate animæ, quia in casu dubio melius est præsumere delictum, quàm non delictum, iuxta *Petrum de Anchar. cons. 179. sic not. Innoc. in c. Audientiam de homicid.* quòd in foro animæ debeat quis in dubio præsumere se irregularem. *fa. c. Illud. de Cler. ex can. minist. & gl. in c. Consulti. de Regul.*

Fallit denique 4. Si ex actibus, aut circumstantiis oriatur coniectura doli, quæ præponderat præsumptioni bonitatis iuxta *Bald. in l. 1. C. Si quis omissâ causâ testam.*

Nota V. Huic præsumptioni non obstare, quòd natura per peccatum originale corrupta, sit prona ad malum, & sine comparatione plures declinent ad vitia, quàm sectentur virtutes. Etsi enim id verum est de universo genere humano, aliud tamen præsumitur de benè educatis, Catholicis, literatis, & vel maximè illis, qui ad beneficia ecclesiastica aspirant, aut quos constat nullâ infamiâ laborare. His igitur virtus corruptæ naturæ super inducta semper inesse præsumitur, nisi ostendatur sublata, seu deperdita, Hâc ratione semel bonus, semper præsumitur esse bonus *c. Mandata. de præscript.*

Sicut è contra, semel malus, semper præsumitur esse malus, juxta *reg. jur. 3. in 6.* quod intelligi debet de eodem genere mali, neque enim is, qui semel adulter est, ideò suspectus quoque debet esse de homicidio, furto, aliisque criminibus. Neque is, qui se emendauit, justòque dolore peccatum eluit, vlteriùs malus dici debet *c. Ferrum. cum c. seq. d. 50.* Ratio autem huius regulæ est, quia animi mutatio est quid facti, non ergò præsumitur, sed probari debet *l. 2. ff. De jur. & facti ignor.* quæ probatio in aliis criminibus admittitur excepto periurio, nam perjuro etiam post emendationem ampliùs non creditur. *c. Testimonium. de testibus. suprà.* Vt adeò periurus habeat contra se præsumptionem juris & de jure, quòd sit malæ fidei, neque admitti potest eius probatio in contrarium, cui jura etiam emendato fidem habendam negant.

TITV-

TITVLVS XXIV.

DE IVREIVRANDO.

Ad Rubricam.

NOTA I. Cùm in defectu probationum recurratur ad juramentum. *c. fi. h. t. & c. Ex insinuatione de procuratoribus.* ideò post probationes tum generatim, tum in specie explicatas rectè sequitur iste titulus, est enim juramentum maximum litium expediendarum remedium. *l. 1. ff. eodem. & omnis controuersiæ finis.* Jacobi 5. *& c. Etsi Christus. infrà h. t.* de quâ materiâ agitur etiam *22. q. 1. 2. 4. 5. per totum. c. Authoritatem. 15. q. 6. & 2. q. 6.* perè per totum.

Nota II. Jurandi verbum, & juramentum à jure deriuari, vt juramentum sit veluti juris firmamentum, quod enim juramento asseritur, aut promittitur, pro firmissimo jure, siue decreto habetur. *Nullum vinculum ad adstringendam fidem, jurejurando arctius Maiores esse voluerunt*, ait *Cic. l. 3. offic.* qui illud definit esse affirmationem Religiosam, non malè, si negationem quoque, cùm oppositorum eadem sit ratio, comprehendas. Dicitur verò affirmatio, vel negatio Religiosa, quia est actus Religionis, juxta *S. Augustin. de Serm. Domini in monte, c. 17.* quem sequitur *S. Thomas 2. 2. q. 89. a. 1.* definitur Inuocatio Diuini Numinis in testimonium alicuius rei, siue assumptio Nominis Diuini in alicuius rei confirmationem, vt adeò jurare idem sit, quod Deum in testem euocare.

Nota III. Cùm fides hominum, & testimonium facilè vacillet propter defectum tum veracitatis, tum cognitionis, intersit autem societatis humanæ, vt in promissis & factis habeatur aliqua certitudo, ideò veluti jure naturæ introductum est, vt homines recurrant ad testimonium Dei, qui nec mentiri potest, nec falli. Etsi hoc testimonium non ita inuocatur, seu petitur, vt illud Deus actu ferat, edito signo aliquo (quod nimirum pertineret ad Dei tentationem, si absque vrgentissimâ necessitate, aut speciali instinctu Spiritûs sancti fieret) sed vt contestetur, si & quando voluerit, saltem in die judicii, quando illuminabit abscondita tenebrarum. juxta *Ap. 1. Corinth. 4. vt not. S. Thomas l. c.*

Ex quo colligitur, inuocationem falsorum Deorum in testimonium cuiuscunque rei non esse verum juramentum (vtpote quorum testimonium non est Diuinum, neque fide dignum) &, quidquid contra sentiunt *Innoc. Panorm.* aliique Canonistæ in *d. c. Etsi Christus*, nullam parere obligationem, nisi per accidens ex conscientiâ erroneâ, quæ cesset, si fidelis ad fidem conuersus errorem agnoscat; etsi pacta, & conuenta, quibus juramenta ejusmodi per falsos Deos adiunguntur si justa sint, nihilominus seruari debeant ex fidelitatis & justitiæ virtute, de quo vide *Suar. l. 2. de juram. c. 3. n. 6. Sanch. l. 3. moral. c. 2. n. 5.*

Nota IV. Varias esse juramenti diuisiones, inter quas vix vna est in species essentialiter diuersas, omne enim juramentum essentialiter consistit in Diuini testimonij inuocatione, quæ videtur esse ejusdem rationis in omnibus juramentis, adeóque vnius speciei infimæ; etsi plures species accidentales possint assignari. Scil. 1. diuisio in juramentum simplex, quod situm est in simplici Numinis contestatione, & Executorium, quod contestationi habet adiunctam execrationem, seu imprecationem alicuius mali, quòd juranti, vel alteri eueniat, nisi verum sit, quod asseritur, aut promittitur. *Vallens. h. t. §. 4. n. 3.* vocat comminatorium, sed minùs rectè, aliud enim est comminari, aliud imprecari; tale fuit juramentum *Apostoli. 1. Cor. 1.* cùm Deum testem inuocaret in animam suam; Simile est illud: sub periculo animæ meæ; quod in *c. 6. Fraternitatis. de frigid.* indicitur.

Vsitatum est in foro Ecclesiastico illud: *Sic me Deus adjuuet, & S. Dei Euangelia.* quod habetur in *c. Ego N. infrà.* Significat autem hæc forma, non solùm, vt nos Deus adiuuet, siue sit propitius, si ita sit, verùm etiam, vt non sit, si ita non sit. Hebræi dicebant: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat. Auth. 1. & 1. Reg. c. 14. & 20.* Juramentum autem hoc non solum fit de præsentibus, & futuris, verùm etiam de præteritis; ita *S. August. in illud ps. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.* Jurare inquit, Dauid videtur per execrationem, quod est grauissimum jurandi genus, cùm homo dicat: Si illud feci, illud patiar. Eodem pertinebant illæ etiam jurandi formulæ, per caput, per vitam, per salutem meam, aut Regis, quatenus hæc subijciuntur Deo vltori, si fallamus.

2. Aliud juramentum est assertorium, quo confirmatur dictum de præsenti, vel præterito, aliud promissorium, quo confirmatur dictum de aliquo in futurum faciendo, vel præstando, vel secuturo, vt sumitur ex *S. Thoma 2. 2. q. 39. a. 1. & 7.* Debet autem jurans de futuro, implendi habere facultatem, aut certè, si per alium implendum sit, eius notitiam saltem probabilem, vt si quis solùm maiorem alicuius rei verisimilitudinem adstruere velit; sic periti artis alicuius, ad judicandum secundùm illam v. g. de sumptibus, vel firmitate alicuius ædificij jurare possunt sine perjurio, etsi aliud postea appareat, cùm juret non de veritate, sed credulitate suâ, vt not. *Panorm. in d. c. 6. Fraternitatis. de frigid. n. 12. & Suar. l. 3. De juram. c. 4.*

Requi-

Requirit autem juramentum promissorium duplicem veritatem, vnam de præsenti, scilicet animum faciendi, siue exequendi illud, quod quis promittit, alterum de futuro ipsam videlicet executionem, siue promissi impletionem; prior est principalis, & necessaria ad vitandum perjurium, altera secundaria, quæ potest variis casibus impediri, aut mutatis circumstantiis ab ipso jurante mutari, sine omni culpâ. Vtraque hæc divisio videri potest essentialis propter diversum modum Deum vocandi in testem. Quæ sequuntur, essentialem distinctionem nô præseferunt. De vi, & effectu juramenti promissorij dicemus ad *c. Cùm contingat. inf.*

3. Juramentum aliud est *verbale*, aliud *reale tantùm*, aliud *mixtum* ex vtroque, juxta *DD. in rubr. h.t.* *Verbale* est, quod fit per verba Divini Numinis contestationem expressè, vel verisimiliter continentia. *Merè reale* est, cùm solâ aliquâ actione externâ v. g. contactu Evangeliorum, vel sceptri, aut manuum, vel digitorum elevatione voluntas jurandi exprimitur, videlicet ab eo, qui mutus est; quin consuetudine posse induci, vt & qui loqui scit, sic juret, censet *Covarr. in c. Quamuis pactum. p. 1. n. 5.* *Mixtum* est, quod præter verba eiusmodi actionem externam habet adjunctam, ideòque in jure vocatur *Juramentum corporale. c. Vt circa. de elect. in 6. Clem. 1. §. Porrò. de haret. junct. gl.* Adhibetur verò eiusmodi actio corporalis, vt maiori cum deliberatione, reverentiâ, & timore Dei vltoris perjurii, juramentum præstetur, ex quo ipso eius violatio videtur aggravari.

Huc potest reduci divisio in juramentum *solemne*, & *non solemne*, quod aliqui vocant *simplex*, sed alio sensu, quàm in prima divisione. *Solemne* est, quod vel certam verborum formam, vel corporalem aliquam actionem, aut quid simile requirit ad maiorem auctoritatem, æstimationémq; ingenerandam. Juramentum *non solenne* est omne illud, quod eiusmodi solennitatem verbalem, aut corporalem non requirit. Nunc eas divisiones explicabimus, quæ propinquiùs, aut propriè pertinent ad judicium.

4. Igitur generaliter itidem juramentum aliud est *de re non controversâ*, vt cum aliquis quidpiam sub juramento asserit, aut promittit sine animo litigandi. Aliud est *de causa, aut re controversâ*, siue in judicio, siue extra illud. Sumitur ex *Cornino l. 4. Instit. t. de juramento*; secundùm quem hoc posterius membrum subdividitur in juramentum, quod solùm adhibetur Religionis injiciendæ causâ, talia sunt juramentum calumniæ, malitiæ, testimonij, purgationis; & in illud, quod liti decidendæ servit, ideòque appellari solet *decisorium*, quod quadruplex facit idem *Corninus: Voluntarium, Necessarium, Juditiale, & Juramentum in litem.*

5. Juramentum *calumniæ* est, quo affirmamus nos non calumniæ, id est alterius vexandi causâ aliquid facere, de quo diximus satis tit. proprio de juramento calumniæ suprà, vbi etiam explicavimus juramentum malitiæ illi affine, vel in illo inclusum. Vide, quæ diximus *in c. 2. de juram. calum. in 6.* Idem juramentum calumniæ distingui potest in *extrajudiciale*, quod præstatur in actibus extrajudicialibus, & in *Juditiale*, quod præstatur in actibus judicialibus, de quo tit. eodem. Iuramentum *testimonij* est, quod testibus injungitur, priusquam ad testimonium dicendum admittuntur. de quo dictum est *c. Quoties. c. Licet. c. Nuper. de testibus. suprà.* Iuramentum *purgationis est*, quod pro quarundam causarum conditione præstat reus alioquin ab actore non cóvictus, qui purgandi sui causâ jurat rem se ita habere, quod pertinet ad *ad l. 5. Vbi extat t. de purgatione Canonicâ.*

6. Ex speciebus juramenti decisorij. Prima est *Juramentum voluntarium in specie dictum*, quod extra judicium à parte parti ex conventione defertur, & sponte suscipitur. *l. 17. princ. & l. 23. §. 10. ff. De jureiur.* 2. *Judiciale* dicitur, quod ex conventione pars parti defert judice approbante, ideò judiciale dictû, licet & ipsum sit voluntarium, vt apparet. *Vide l. 12. § 1. de rebus cred. l. 25. & 26. §. fin. ff. De jureiur.* 3. *Necessarium* est, quod Iudex ob defectû probationis causâ cognitâ, cùm neutra pars ipsi satisfacit, defert ad veritatem explorandam, vt ad sententiam possit procedere. *l. 31. ff. eodem. l. 3. C. eodem.* Vocatur aliàs hoc juramentum *suppletorium*, seu *suppletivum*, quia supplet defectum probationis,

4. Denique juramentum *in litem est*, quo jurat Actor, quanti rem, de qua litigatur, æstimet, toto *tit. ff. & C. De in litem jurando.* Est autem duplex, vnum affectionis, quo permittitur rem actoris æstimare pro arbitrio. *L. 1. 2. 9. ff. eodem.* & hoc propriè seu speciatim vocatur juramentum in litem. Alterum est veritatis, quo juratur, quanti res revera est, seu quanti interest. *l. 5. & 8. ff. eodem.* De horum juramentorum delatione, vi, & effectu dicemus ad *c. Fin. infrà.*

Cap. I. Ex Administrationis.

Gregorius III.

TEXTVS.

Mandat Pontifex, quatenus Creditores ad juramenta super vsuris sibi soluendis præstita relaxanda, Ecclesiasticâ districtione cogantur.

EXEGESIS.

Quæ de juramentis super solvendis vsuris hic dicuntur, & proprium *h. cap.* casum continent, rectiùs explicabuntur infrà. *c. Debitores. & c. Ad nostram.*

Cap. II. Peruenit. I.

Ex Registro Gregorij.

SVMMA.

Cùm Comes quispiam Episcopum Laudicensem rebus suis spoliatum jurare compulisset, quòd non repeteret ablata. Respondet Pontifex, Episcopum nullis juramenti vinculis super hoc posse constringi, ideoque à se absolui, quia coactus juravit.

Rebus suis spoliatum.) Nota, duplicem esse huius *cap.* intellectum, seu lecturam, vt vocant. Dum enim Episcopus dicitur spoliatus rebus suis, possunt intelligi, vel res Ecclesiasticæ, quæ dicuntur esse Episcopi, tanquam Administratoris, vel res priuatæ eiusdem, quarum est propriè Dominus. Vnde dupliciter *h. c.* in corpore Iuris summatur ex *Panorm.* Secundùm priorem quidem intellectum sic. Non valet juramentum præstitum à Prælato de rebus Ecclesiæ non repetendis; secundùm posteriorem verò sic: A juramento meticuloso fit absolutio per Iudicem Ecclesiasticum. *Concord. c. 8.* si verò. infrà. vbi dicit Pontifex, quòd in Romanâ Ecclesiâ Clerici, qui coacti ministerium Ecclesiæ abjurârunt; de juramento absolutionis beneficium meruerint, & *c. 15. Verùm. itidem infrà.* quod Romani Pontifices illos, qui inviti pro vita, & rebus servandis juramentum fecerunt, ab illius nexibus absoluere consueuerint.

Nefandissimâ Coactioni jurauit.) Nota, iuxtà receptam sententiam, Iuramentum metu extortum esse obligatorium. Ratio est, quia metus non excludit consensum, neque causat involuntarium simpliciter, sed solùm secundùm quid; quod verum est, tam in Theologiâ, vt traditur à *S. Th. 1. 2. q. 6. a. 6.* quàm in vtroque jure. De ciuili patet ex *l. Si mulier. ff. Quod metûs causâ.* De jure Canonico *ex C. Abbas. c. Ad aures. c. Ad audientiam. eodem. c. Autoritatem. 15. q. 1.* Idem apparet ex hoc *cap.* aliisque citatis, in his enim indulgetur absolutio, eóque ipso supponitur obligatio.

Cuius tamen obligationis rescissionem, seu absolutionem à juramento peti posse, jura hæc eadem concedunt. Ex quo infertur, per bona Episcopi in *h. c.* intelligi bona ipsius priuata, non bona Ecclesiæ. Nullum enim juramentum, vt aliis refutatis benè concludit *Panorm.* hîc sub finem, potest Prælatum ligare in damnum ipsius Ecclesiæ, quia juramentum non debet esse vinculum iniquitatis. *c. Quanto. infrà.* Iniquum autem esset etiam ex parte jurantis, si Episcopus se obligaret ad res Ecclesiæ non repetendas, cuius defensio ex onere officij publici ipsi incumbit. *c. Si diligenti. de foro competente. & c. Si Rector. d. 43.* Non potest ergò se liberare ab hoc onere juris per juramentum. Secus est in rebus priuatis, quas potest donare, vel alienare siue sponte, siue coactus, sine iniquitate ex parte suâ, etsi iniquitas sit ex parte cogentis. Atque sic in *h. t.* Verbum *absoluere* sumitur propriè, non impropriè, quasi idem sit, quod declarare, vel absoluere, ad cautelam, vt explicant illi, qui sine causa intelligunt res Ecclesiæ. cui *inf. c. Sicut.* abunde est cautum, vigore cuius nullum juramentum valet in ipsius præiudicium. Non verò obstat, quod dicitur hîc, Episcopum nullius juramenti vinculis super hoc posse constringi, neque *Auth. Sacramenta puberum. C. Si adversùs vendit.* vbi Sacramenta puberum, metu præstita, Imperator nullius esse momenti jubet; hæc enim, & similia intelligi debent respectu Iudicis habentis à jure liberam facultatem rescindendi juramenta ex metu justo inita.

Cap. III. Peruenit. II.

Idem Regi Francorum.

SVMMA.

Non infringit propositum, aut promissum, qui in melius illud commutat. Neque, qui etiam juramento promissum interposità conditione firmauit, aliquatenus tenetur, si constet, alterum conditioni minimè paruisse.

EXEGESIS.

Qui in melius, &c.) Intelligi hoc debet de eo, qui juramentum mutat in illud, quod est certò, & euidenter melius, nam eo ipso est Deo magis acceptum, & gratius. Si tamen quis confirmet promissionem factam homini, non potest absque consensu expresso, vel tacito eius, cui facta est promissio, illam in melius commutare, vt rectè docent *Azor. p. 1. mor. l. 11. c. 10. q. 1. Regin. in praxi fori pœnit. l. 18. n. 67.* Hunc t. intelligendum de voto censet *Sanch. l. 1. De matr. d. 41. n. 11.* & addit, cùm in voto, & idem est de juramento, Creditor sit ipse Deus, illum rem meliorem potiùs, quàm minùs bonam acceptare, secus autem esse in promissione facta homini, vbi cùm ipse homo sit Creditor, sine ipsius voluntate contrariũ fieri non debet, quod rectè dicitur; capitulum verò hoc, de voto intelligi debere, minùs verisimile videtur eo ipso, quia insertum est titulo de juramento. Addo deniq; commutationẽ siue voti, siue juramenti fieri non debere absque auctoritate Superioris, quandò dubium est, vtrum sit maius bonum, in quod prætenditur facienda commutatio.

Nec tu ei aliquatenus teneris.) *Concordat cap. 29. Sicut. infrà.* vbi instar Regulæ habetur: *Juramentum eum non ligat, qui præstitit, dum ille cui præstitum fuerat, servare negligit, quod promisit.* Similis est vulgaris illa parœmia: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*, & vel maximè valet *Reg. juris 75. in 6. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.* Neque obstat *c. Noli æstimare. 23. q. 1.* vbi dicitur, *quòd hosti sit fides seruanda, & c. quod Deo,* vbi dicitur, *si maritus, & uxor promiserint continentiam, licet alter non seruet, alterum tamen teneri seruare*; facit quoque *c. Innocens. 22. q. 4.* vbi fides fuit seruata illi, qui fraudulenter illam accepit.

Respondeo enim quandoq; obligationes se mutuo respicere, vt promisi tibi certum aliquid, v. g. equum pro itinere, quod ambo cogitauimus, quia tu promisisti mihi viaticum pro eodem itinere, si tu neges viaticum, non teneor tibi dare equum, quia non aliter, nisi sub conditione viatici equum tibi promisi, & hoc loquitur iste t. item *c. Constitutus. de pœnis. & l. Cùm proponas. 2. C. De pactis, & d. Reg. juris in 6.*

Quando autem obligationes se mutuò non respiciunt, id est non reflectuntur ad idem factum, sed ad diuersum, non licet venire contra juramentum.

tum, vt promisi tibi sub juramento aliquando dare certum librum, & tu aliàs nullâ hujus promissionis à me juratæ habitâ ratione, jurâsti aliquid facere pro me, etsi ego adimpleam promissionem meam, tu tamen perjurus eris, si non steteris juratæ promissioni tuæ, quia tu non promisisti ratione promissionis meæ, sed simpliciter, neque de specie ad speciem admittitur compensatio, vt not. *Panorm. hic n. 4.* Cujus rationem bonam reddunt. *Salic. in d. l. Cùm proponas.* & *Felin. n. 5.* quia frangere fidem in eo ipso actu, vel contractu, in quo alter illam violat, pertinet ad iustam sui defensionem; facere autem illud in alio actu & causâ planè diuersâ, sapit offensionem, & vindictam priuatam, quæ est prohibita.

Sic intelligi debet dictum *c. Deo Patri.* loquitur enim de marito, & vxore, qui simpliciter promiserunt Continentiam Deo, non sub conditione, si alter seruet, licet igitur vnus non seruet, non ideò alter liberatur, nam quæ sine conditione promittuntur, sine conditione exoluenda sunt. *c. Vnico 32. q. 1.* *Ad v. Noli existimare.* dicimus, quòd procedat, quando hosti ad certum actum, vel tempus fuit fides promissa, seruanda enim est juxta dicta, quamdiu hostis in tali actu, vel tempore interim seruat fidem. Denique *c. Innocens*, loquitur eo casu, quando quis extorsit juramentum simpliciter per fraudem, nullâ adiectâ promissione, etsi alter, qui delusus est, promiserit aliquid; quo pacto Gabaonitæ, de quibus illud c. loquitur, impetrârunt ab Israelitis juratâ promissionem de ipsis non exterminandis, etsi illi nihil vicissim promiserint.

Cap. IV. Ego N.

Idem Petro Subdiacono.

SVMMA.

Continet formam juramenti, quod Episcopi præstant Pontifici, & legi potest in ipso Iuris corpore. Neque habet difficultatem; Si qua est, aliis ponderandam relinquimus, cùm non pertineat ad communem vsum, videri possunt Felin. & Panorm. qui cursim hanc rem explicant.

Cap. V. Nullus.

Vrbanus Papa.

TEXTVS.

Nullus Episcopus Clericos suos, (nisi fortè quibus Ecclesiasticarum rerum commissa fuerit dispensatio) sibi jurare compellat.

EXEGESIS.

Textus est clarus, sapienter autem ita statuit Pontifex, ne sine causâ multiplicentur obligationes, cùm enim Clerici ratione sui status, & ordinis debeant subiectionem Episcopo, non est opus addere juramentum, nisi ex nouâ causâ impositæ administrationis superueniente.

Cap. IV. Debitores.

Alexander III. Episcopo Vigiliensi.

TEXTVS.

Debitores ad soluendas vsuras cogi non debent, si verò de ipsarum solutione jurauerint, cogendi sunt Domino reddere juramentum, & cum vsuræ solutæ fuerint, Creditores ad eas restituendas sunt Ecclesiasticâ seueritate, si necesse fuerit, compellendi.

EXEGESIS.

In quibus se obligauerant.) Ex hoc t. colligit *Panorm. hic. n. 1.* quòd ex promissione simplici de soluendis vsuris non oriatur obligatio etiam naturalis. Quia, si vlla obligatio subesset, cogeretur debitor soluere ratione pacti, juxta *c. 1. De pactis.* sicut cogitur soluere in casu promissionis juratæ. 2. Vbicunque lex resistit contractui, nulla oritur obligatio etiam naturalis. *l. Cùm lex. ff. De fidejussor.* quod procedit, etsi tantùm alteri contrahenti resistat, vt ibi not. *Bart.* Sic in proposito lex quidem non resistit illi, qui recipit mutuum cum promissione soluendi vsuras, si faciat id ex necessitate, vt not. Innoc. in *c. Super eo. de vsuris.* & ibi plenè tractatur; sed resistit danti mutuum sub conditione, vel intentione vsurarum, juxta *c. Consuluit.* eodem. & tamen nulla obligatio oritur ex parte promittentis, qui per h. t. non cogitur soluere, nisi jurauerit, cogeretur autem soluere, si juramento secluso nasceretur obligatio.

Cogendi sunt Domino reddere juramentum &c.) Nota. Ex juramento præstito super vsuris soluendis duplicem oriri obligationem, Vna est primaria, & principalis respectu Dei, cuius contestationi de soluendis vsuris tenetur jurans stare, ne in vanum assumat nomen eius. Altera est secundaria, quæ per primariam consequenter acquiritur exigendi vsuras, quas Deus vult ipsi solui propter promissionem innuocatione Nominis Diuini firmatam, etsi ipsa promissio secundum se nullam pariat obligationem, secluso juramento. Neque placent qui negant, (inter quos Vallensis. *hic t. 24. §. 8.*) aliquid juris, siue obligationis acquiri tali Creditori. Nam vt rectè arguit *Panorm. hic. n. 1.* Si id verum esset, non compelleretur ad relaxationem juramenti; relaxatio enim præsupponit vinculum. *c. Ad dissoluendum, de despons. impub.* & *l. Decem ff. De Verb. Obligatione.* Nec esset iste jurans tutus, ex relaxatione Creditoris vsurarii, nisi obligatio, quâ tenetur Deo, tanquam testi suo redundaret in ipsum, qui vt mutuum necessitate vrgente consequeretur, vsuras sub Diuino testimonio promisit.

Ex quâ contestatione acquisitam sibi secundariam obligationem si vsurarius siue sponte, siue Ecclesiasticâ districtione juxta *c. 1.* compulsus remittat, aliâ absolutione opus non est, quia Deus non considera-

deratâ iniquitate vſuras exigentis, juramentum tale recipit, ob ſolam nominis ſui reuerentiam, & jurantis Religionem, qui ſine peccato juramentum implere poteſt, ideòque per *h. t.* ad illius obſeruationem meritò compellitur; ceſſante igitur exactione, ceſſat juramenti obligatio orta ex ſola iniquitate exactoris. Si autem juramentum etiam ex parte jurantis iniquitatem contineret, nihil prorſus valeret. *c. Si verò. inf. & 22. q. 4.* per totum.

Creditores ad eas reſtituendas.) Obiicies 1. contra t. Creditores non videri compellendos ad reſtituendas vſuras cùm obligatio eis quæſita ſit de jure naturali, quæ per Principem tolli non debet. *Clem. Paſtoralis. de re judicata.* Reſp. 1. hanc obligationem Creditori ſolùm quæſitam eſſe per accidens ratione juramenti, non ratione contractûs, qui ex parte eſt ipſius illicitus, & inualidus. Neq; obſtat *c. Si diligenti. de foro compet. & reg. Iuris 42. in 6.* Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis, vnde videtur colligi, neque valere juramentum, quod eſt acceſſorium contractui, cùm ipſum principale, videlicet contractus non teneat, ſtipulatio enim vſurarum eſt contra legem Diuinam, & Canonicam. *Toto tit. de vſuris.* Reſpondent *Hoſt. & Panorm. hic n. 2.* per promiſſionem, ſiue contractum acquiri obligationem homini, ſed hic impediri propter iniquitatem, & turpitudinem contrahentis. Juramentum autem dirigitur in Deum, cui nulla obſtat turpitudo, aut prohibitio, quo minùs juramentum ſeruari velit, quod jurans ſine peccato ſeruare poteſt.

Ex quâ ſolutione infert *Panorm.* quòd vbi cauſa annullans principale, (vt in propoſito turpitudo, & iniquitas vſurarum) non concurrit cum acceſſorio, annullato principali, non annullatur acceſſorium. *fa. §. Si quis alium. Inſtit. de inutil. ſtipulat.* Neque diſplicet, quod reſpondet *Henricus Caniſius in Summa* ad hanc ipſam Reg. juris, eam ita exaudiendam eſſe, *niſi & ipſum acceſſorium certâ quâdam ratione principale ſit*, vbi in ſpecie allegat *h. c.* & ſentit, in hoc caſu juramentum ratione Religionis videlicet eſſe principale, contractum autem, ſeu pactum vſurarium acceſſorium cenſeri debere. Reſp. 2. Judicem Eccleſiaſticum habere poteſtatem, vt compellat ad relaxanda eiuſmodi juramenta eo ipſo, quia habet poteſtatem occurrendi peccato, & impediendi, ne fiat. Quâ ratione poteſt compellere vſurarium ad reſtituendas vſuras, quas ſine peccato retinere non poteſt, juxta *c. 1.*

Obiicies 2. ex *gl. h. c.* videri pugnare cum *c. 1.* vbi non videntur debitores cogi ad ſoluendum, ſed Creditores ad relaxanda juramenta. Reſpondet gl. cogendos eſſe debitores, cùm non petunt abſolui à juramento, quo ipſo ſignificat, debitores habere duplex remedium, videlicet, vt vel petant Creditores cogi ad relaxanda juramenta, juxta *c. 1.* vel ſi velint, aut cogantur ſoluere, habent remedium repetendi, quod ſoluerunt, juxta *h. c.* Verùm benè ponderat *Panorm.* hic ſub finem, hâc ratione vanam eſſe diſpoſitionem huius *c.* ſemper enim debitores poſſunt petere, vt Creditores cogantur ad relaxanda juramenta, & ſic ipſi nunquam poſſent cogi ad ea implenda, quod tamen *h. t.* jubet. Sic ergò idē *Panorm.* poſt intricatas aliorum ſententias, remedia aduerſus eiuſmodi iuramenta ſuper vſuris ſoluendis præſtita aſſignat, & explicat, in *c. 1. n. 5. & ſeq.*

I. Diſtinguit duos caſus, aut enim nondum ſoluit quis vſuras, aut iam ſoluit. Rurſus primo caſu, aut iurauit illas ſoluere ſimpliciter, aut iurauit non ſolùm ſoluere, verùm etiam nullam quæſtionem ſuper illis mouere, nec iudici quidquam denuntiare.

Primo caſu, quando quis iurat ſimpliciter ſoluere, remedia ſuppetunt iuranti. 1. Eſt, vt ſoluta, & iuramento ſic impleto poſtea repetat, vigore huius cap. 2. Vt petat Creditorem compelli ad iuramenti relaxationem vigore *cap. 1.* Debet tamen hæc compulſio peti, & fieri ante terminum ſolutioni præfixū, eo enim elapſo, incideret in periurium, nec debet priùs audiri, quàm ſoluerit. 3. Remedium eſt, vt petat abſolutionem ab Epiſcopo, Epiſcopus enim poteſt abſoluere à iuramento iniuſtè extorto, vt *Innoc. not. hic & in c. Ad aures, quod met. cau. fa. c. 1. de voto*, vbi Epiſcopus diſpenſat ſuper voto; quod eſt de iure Diuino, ſicut iuramentum. Neque eſt hoc remedium ſubſidiarium, ſed æquè principale, ac prius, ideóque poteſt ſtatim adhiberi priori omiſſo, modò tam petitio abſolutionis, quàm ipſa fiat ante lapſum termini, in quo, & poſt quem foret periurus, niſi ſolueret.

4. Remedium eſt, vt debitor conuentus ratione iuramenti excipiat, quòd non debet cogi ad illius obſeruantiam; cùm Creditor teneatur illud relaxare, & ſic petat illud relaxari, quia per viam exceptionis poteſt peti reſtitutio in integrum *l. Nam & poſtea. §. Si minor. ff. De jurejurando*; De quo remedio, etſi videatur dubitare *Panorm.* denique tamen id concedit, ſi excipiat, & de turpitudine vſurarii liqueat, antequam conſiſtat in mora ſoluendi. 5. Denique remedium eſt, vt Judex non requiſitus vltrò ex officio compellat Creditorem deſiſtere ab exactione vſurarum, iuxta *c. Tuæ. de vſuris.* Quod tamen ipſum fieri debet ante lapſum termini, vt in reliquis dictum eſt.

Quando iurauit ſoluere, & ſimul nullam quæſtionem mouere, neque iudici denunciare; habet 1. Remedium ſoluendi, & poſtea repetendi, etſi enim iurauerit, non mouere quæſtionem, nec denunciare ſuper ſolutione facienda, ſiue antequam fiat: non tamen iurauit, quòd nolit repetere vſuras, aut non denuntiare poſt ſolutionem factam, iuramentum enim hoc eſt ſtrictè intelligendum, *arg. c. Ad aures. quod met. cauſ.* 2. Remedium eſt denuntiatio non iudicialis, ſed Euangelica; nullum enim iuramentum obligare poteſt, quin quis poſſit denuntiare crimínoſum Eccleſiæ, ſeruato tamen ordine correctionis fraternæ, ſiue præmiſſâ monitione, de qua in *c. Nouit. de jud. & c. Si peccauerit 2. q. 1.* Quo caſu denuncians ſe fundat ſuper ſalute proximi, & non niſi per accidens ſuper intereſſe ſuo. Addunt viam intimationis, ſeu inſinnationis, vt inſtet videlicet, vltro circa correctionem peccati, non velut ad inſtantiam partis; pro quo *Panorm.* allegat

c. Præ-

c. Praterea 2. de sponsal. 3. Remedium est, vt petat debitor absolutionem à iuramento. 4. Vt Iudex ex officio iniungat iuramenti relaxationem. Quæ remedia coincidunt ferè cum illis, quæ suppetunt in priori casu, siue membro.

In altero casu principali, quando vsuræ sunt solutæ, & debitor simpliciter iurauit non repetere, tria ex dictis remediis sunt ad manus. 1. Vt petat absolutionem huius iuramenti. 2. Vt petat Creditorem ad illud relaxandum compelli. 3. Vt hoc denunciet Iudici, quæ intelligi debent, vt suprà. Si verò soluit, & iurauit non repetere, nec vllam querimoniam facere, nec denunciare, superest nihilominus duplex remedium. 1. Vt denunciet Iudici, non iudicialiter pro suo interesse, sed Euangelicè propter salutem proximi, seruato ordine correctionis fraternæ, per modum intimationis, aut insinuationis, vt paulò ante dictum est. 2. Vt Iudex ex officio Creditorem compellat ad restituendas vsuras iam solutas, itidem modo explicato.

Quæres, quando in his casibus debitor petit relaxationem, seu absolutionem iuramenti, nunquid debeat Creditor vocari? Resp. 1. quandocunque iuramentum est obligatorium ex parte iurantis, & aliquod commodum affert recipienti, vt in proposito, non debet reuocari, nisi vocatâ parte; quia nihil debet fieri in præiudicium partis absentis. *c. 1. De causa possess. & propriet. c. Inter quatuor de major. & obedient. c. Caueat, & c. Omnia 3. q. 9. L. De vnoquoque. ff. De re judic. & l. fin. C. Si per vim &c.* Confirmatur, absolutio non debet fieri nisi causâ cognitâ, vt notat *Innoc. in c. Ad aures, quod met. caus.* & per se notum est, sed plena causæ cognitio haberi non potest, nisi parte vocatâ *l. in causa. §. Causâ cognitâ ff. De minoribus & ibi DD.*

Resp. 2. cum *Panorm. hic n. 13.* Si notoriè constet, iuramentum continere turpitudinem ex parte recipientis, ita vt certum sit, parti absenti in hoc nullam defensionem competere, tunc absolutionem valere parte non vocatâ. Cùm enim hoc casu sententia valeat super principali, videlicet contractu notoriè vsurario, fortiùs valebit absolutio super juramento accessorio, pro quo apertè facit. *c. Tuas de vsuris.* vbi mandatur Iudici vt vsurarios recipientes juramenta super vsuris sibi soluendis, vel solutis non repetendis, compellat ante solutionem, ab earum actione desistere, & post solutionem illas restituere: Quod intellige de vsurariis notoriis.

Non repugnat autem dictum *c. Tuas. c. Præsenti*, in quo jubetur jurans ad soluendum compelli, debet enim hoc intelligi, quando Iudici nondum constat contractum esse vsurarium, propter absentiam partis, vel quia causa ante terminum solutionis præfixum non potest expediri, quod esse necessarium ad vitandum perjurium diximus supra; vel quia jurans non curauit petere absolutionem; his enim casibus vigore huius textûs debet compelli, vt aliorum sententiis ventilatis, optimè concludit *Panorm.*

Cap. VII. Ad nostram. 1.

Idem Rothomagensi Archiepiscopo, & eius Suffraganeo.

S V M M A.

Cùm quidam P. pro certâ pecuniæ summâ possessiones, & redditus à debitoribus loco pignoris recepisset, juramento eos adstringens; quòd nullum ei grauamen inferrent, donec soluerent; Archiepiscopus verò dictum P. licet forte, ex possessionibus deductis expensis, necdum receptâ, excommunicasset, Pontifex re ad se delatâ, jussit eundem P. præstitâ sufficienti cautione absolui. Debitores verò propter possessiones, & redditus contra juramentum subtractos, ad restituendum Ecclesiasticâ Censurâ compelli, donec eidem pecunia persoluatur. Quâ persolutâ, si eundem P. aliquid vltra sortem, deductis expensis recepisse constiterit, idque restituere noluerit, eâdem excommunicationis sententia præcipit innodari.

E X E G E S I S.

Nota, quòd juramentum est obseruandum in formâ specificâ, seu vt jacet, nec sufficit illud adimplere in effectu; cùm ergò in proposito juraverint priùs pecuniam actualiter soluere, antequam quidquam moveret ratione pignoris, fuerunt obligati actu soluere, neque licuit, ex fructibus perceptis sortem, aut illius partem deducere, & sic compensationem facere; quanquam compensatio est ficta solutio. *l. Si peculium. §. 1. de statu liber.* Cùm verò hîc res acta fuerit inter Laicos, apparet Iudicem Ecclesiasticum habere jurisdictionem in Laicos ratione juramenti, non solùm, quando agitur ad obseruantiam eius; juxta *c. Fin. de foro compet. in 6. & c. Nouit. de judiciis.* verùm etiam, vt compellat recipientes ad relaxationem eius juramenti; quod turpiter receperunt, juxta *c. 1 suprà.*

Cap. VIII. Si verò.

Idem Senonensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Si quis alterum sub grauissimo metu jus suum abjurare cogat, non est tutùm, vt is, qui juramentum præstitit, contra illud veniat, nisi tale sit, quòd seruatum vergat in interitum salutis æternæ. In Romanâ tamen Ecclesiâ sæpiùs Clerici, qui coacti ministerium Ecclesiæ abjurârunt, juramenti absolutionem accipiunt, & permissi sunt in eadem Ecclesia ministrare.

E X E G E S I S.

Jam diximus suprà. *c. Peruenit. I.* ex receptâ sententiâ, juramentum etiam metu initum, esse obligatorium, etsi detur exceptio, vel actio ad illud re-

scindendum, toto *tit. quod metûs causâ.* Sententiam autem contrariam, quam aliqui Veteres tenuerunt, non esse tutam in conscientiâ, ostendit Pontifex, dum ait, non esse tutum contra tale juramentum venire. Quare licet contrariam sententiam non prorsus condemnet, cùm tamen communem hanc doctrinam in jus recipiat, vsúque Romanæ Ecclesiæ confirmet, illa erit in foro externo seruanda, quidquid altera ob auctoritatem DD. in foro interno probabilitatis fortassis habeat, vide *S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.* vbi ad 2. præclarè etiam explicat, quomodo, & quando juramentum dicatur vergere in dispendium salutis.

Cap. IX. Ex rescripto.

Idem Sardinensibus Episcopis.

S V M M A.

Cùm Abbas quidam super Summâ octo millium solidorum conuenisset, & Monachi quidam quos Abbas obsides dederat, super conuentione seruandâ jurâssent, adhibitis etiam fidejussoribus; Pontifex jussit, tam Abbatem & Monachos, quàm fidejussores moneri, de Conuentione adimplendâ; illos quidem sub pœna interdicti ingressûs Ecclesiæ, hos autem sub inhibitione celebrationis Diuinorum officiorum in eorum terrâ.

E X E G E S I S.

Clarum est, tam Abbatem, & Monachos, quàm fidejussores potuisse compelli ad conuentionem juratam adimplendam, quia extra controuersiam est, obligatorium esse juramentum, quod non vergit in dispendium salutis. Illud aduerte, obstagium, in quo ab Abbate positos fuisse Monachos, textus ait, esse conuentionem juratam, vel aliter firmatam, quæ adstringit aliquem ad non exeundum de certo loco, donec fuerit principali Conuentioni satisfactum, vt explicat *Host. hic*, asserens hoc vocabulum communiter vsurpari in Franciâ, & Italiâ.

Cap. X. Querelam.

Idem Lundonensi & Vigoriensi Episcopis.

S V M M A.

Cùm Clericus V. jurâsset R. Canonico Linconiensi annuatim de soluendis duobus Bisantiis nomine Ecclesiæ, ipsi à Canonico concessæ, & per biennium id facere neglexisset; Mandat Pontifex, memoratum V. si voluntate, non necessitate ab ejusdem pensionis solutione cessauerit, à prædictâ Ecclesiâ remoueri, eámque prædicto R. restitui.

E X E G E S I S.

Ex *h. c.* colligitur generalis pœna perjurii, quia videlicet perjuri non merentur regere ecclesias, vt dicitur in textu, neque sunt ad illas admittendi. Ratio optima reddi potest, quia cùm Rectores Ecclesiarum constituantur ad defensionem veritatis, & & Religionis, optimo jure hinc excludi debent violatores alterutrius, vel vtriusque; Ob similem rationem iidem periuri excluduntur à testimonio ferendo, licèt se emendauerint. *c. Testimonium. suprà. de testibus*, periurium enim directè pugnat cum officio testis, quod est dicere veritatem.

Cap. XI. Tua nos.

Lucius III. Nouiensi Episcopo.

S V M M A.

Quando Religiosi Clericos jurciurando constringunt ad soluendum, vel præstandum aliquid (ratione beneficij, ad quod ab ipsis præsentantur) præter solitam pensionem, è contra autem, quando postea ijdem Clerici Episcopis, cùm ab ijs instituuntur jurant, quòd antiquam pensionem non augebunt, standum est posteriori juramento, quod ratione, & auctoritate Concil. Later. juvatur, Clericos autem pro periurio, quod vitare non possunt, ab Ecclesiis perpetuò excludendos, rescribit Pontifex.

E X E G E S I S.

Iurant, quòd antiquam pensionem &c.) *Host. hic* dicit, quod licet diversam formam jurandi Episcopi à Rectoribus Ecclesiarum, aliisque Beneficiatis (Clerici enim non beneficiati regulariter non jurant, per *c. Nullus.* suprà) secundùm diuersitatem locorum exigant, hæc tamen posse assignari, super quibus secundùm jura conuenienter debent juramento adstringi.

1. Quòd erit fidelis Episcopo, & obediens, *arg. d. c. Nullus.* suprà. 2. Quòd mandata illius honesta adimplebit. *c. fin. De off. ord.* 3. Quòd nihil alienabit sine ipsius licentiâ. *c. Abbatibus 12. q. 2. & c. In vendicationibus 17. q. 2.* 4. Quòd nomine Ecclesiæ vltra certam summam, arbitrio Episcopi determinandam, mutuum non contrahet *c. Quod quibusdam. de fideiuss.* 5. Quòd Ecclesiam non relinquet nec ad aliam se transferet sine licentiâ Episcopi *c. Admonet. de renunciat.* 6. Quòd jura Ecclesiæ pro posse, exiget, & defendet, vtilia eius procurabit, & nociua vitabit, etiam postpositis negotiis proprii patrimonii. *arg. c. Præsentium, & c. Placuit 7. q. 1. item c. Qui verè, & c. Nos autem 16. q. 1.* 7. Quòd nihil dedit, vel dabit, nec aliquod pactum faciet, vel aliquid illicitum committet per se, vel per aliũ pro adipiscendâ Ecclesiâ *c. fin. De pactis & c. Nobis. de simo.* Si autem se inscio aliquid ejusmodi commissum fuerit ab alio in sui fauorem, quod vbi resciuerit, mox significabit Episcopo, & ad ipsius voluntatem renunciabit *c. penult. De elect.* 8. Quòd ordines sub tempore recipiet, si non est ordinatus *c. Quaris. de æt. & qualit.* 9. Quòd in Ecclesia personaliter residebit, & in eo ordine deseruiet, quem ipsius cura,

siue

ſiue beneficium requirit. *c. Quia nonnulli, & c. Relatum. de Cleric. non resident.* 10. Quòd non ſoluet vltra antiquam, & ſolitam penſionem, neque ſe obligabit ad aliquod nouum onus, qui eſt caſus huius *c.* idque beneficiatum neque ad dies vitæ ſuæ facere poſſe cenſet *Panorm. hîc. n. 1.* quod clariùs probatur ex *c. Præterea in fi. de cenſibus,* poſſet enim id aliquando Eccleſiæ eſſe damnoſum, *arg. c. Peruenit. de arbitr.* Intelligi autem hæc debent de argumento penſionis, aut oneris juramento, aut promiſſione firmato, ſi enim vltro abſque vllâ obligatione Beneficiatus aliquid præter ſolitum det; vel præſtet, eiuſque rei ſufficiens teſtimonium, vel reuerſales illorum, in quorum gratiam id facit, poſt ſe relinquat, contrà hoc *c.* & juramentum ſuum nihil delinquet, cùm Eccleſiæ ſufficienter per hoc ſit cautum.

Rectè verò obſeruat *Panorm. n. 5.* licet ad omnia ſuperiùs contenta obligetur Beneficiatus, nullo tamen iure eſſe expreſſum, quòd ad hæc omnia iuramento debeat adſtringi, vt ſignificant *Hoſt.* & alii. Contenta huius iuramenti; ſeu promiſſionis recenſeri. *23. c. 6. Ex Conc. Toletano 11. c. 10.* autumat *Panorm.* his verbis: *Qui ad Eccleſiaſticos gradus eſt aſcenſurus, non ante honoris conſecrationem accipiat, quàm placiti ſui adnotatione promittit, vt fidem Catholicam ſincerâ cordis deuotione cuſtodiens, juſtè & piè viuere debeat, & in nullis operibus Canonicis Regulis contradicat, atque vt debitum per omnia honorem, atque obſequij reuerentiam præeminenti ſibi* (id eſt ſuperiori ſuo) *vnusquisque dependat.*

Sed hæc forma potiùs refert illud juramentum quod in ordinatione; in manibus Epiſcopi faciunt, qui ſacros ordines recipiunt; quàm illud, quod beneficiati præſtant, cùm inſtituuntur, & in diuerſis Epiſcopatibus diuerſum eſſe ſolet. In Diœceſi Auguſtana, vt habetur *p. 3. Decret. Synod. c. 7.* hæc forma præſcribitur.

Ego N. promitto reuerentiam, & obedientiam Reuerendiſſimo Domino meo Epiſcopo Auguſtano, & ejus ſucceſſoribus Canonicè intrantibus. Vicarij ejus, & Iudicum Curiæ mandata fideliter exequar. Beneficio, ad quod inſtitui peto, ſecundum oneris annexi exigentiam fideliter deſeruiam, atque ab eo ſine ejuſdem Domini Epiſcopi, aut Vicarij ejus licentia non diſcedam. Res, bona, & jura Eccleſiæ, & beneficij nullatenus alienabo, & indebitè alienata, quantum in me erit, fideliter recuperare ſtudebo. Sic me Deus adjuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

Quâ formâ pleraque ſuprà enunciata expreſsè, vel implicitè contineri conſideranti patebit.

Cùm poſterius juramentum rationi &c.) Nota I. Perjurium propriè eſſe, juramentum violatum, aut falſo aſſertum, prius eſt periurium promiſſorium, cùm videlicet violatur, quod promiſſum eſt, poſterius eſt aſſertorium, cùm affirmatur ſub conteſtatione Diuini Nominis, quod falſum eſt, aut negatur, quod verum eſt. Dices, hunc Clericum neutro modo fuiſſe periurum, non priori, quia nec verum negauit, nec falſum affirmauit, non poſteriori, quia periurium promiſſorium propriè eſt tranſgreſſio juramenti liciti, hîc autem violatio promiſſa amplioris penſionis; vel præſtationis, erat tranſgreſſio juramenti illiciti. Illicitum enim eſt aliquid ſcienter promittere; præſertim ſub juramento, contra auctoritatem ſuperioris *c. Venientis. infrà.* Erat autem contra auctoritatem, & jus Epiſcopi; ſic jurare, cùm contrarium illi jurandum eſſe Clericus ſciret; Non ergo propriè fuit periurus, imò rectè fecit tranſgrediendo; licet peccauerit iurando, vt probatur *22. q. 2.* per totum; & *c. Quanto, inf. h. t.* Neque incidit in pœnam periurii, quod infert inhabilitatem ad quæuis beneficia ſuſcipienda in perpetuum.

Aliorum ſolutionibus omiſſis, Reſp. I. cum *Panorm. n. 3.* Aut hunc Clericum promiſiſſe augmentum penſionis ſub pacto ad obtinendam præſentationem, aut non promiſit ſoluere ex pacto; ſed ſimpliciter. Priori modo fuiſſet reus Simoniæ; tale autem fuiſſe hoc promiſſum, ſine iuramentum non eſt veriſimile, cùm in textu nulla fiat Simoniæ mentio; fuit ergò promiſſio iurata ſimplex ſine pacto obtinendæ præſentationis; Neque debuiſſet puniri, propter tranſgreſſionem, ſi hoc ſolum iuraſſet; ſed ideò incurrit pœnam *h. c.* quia poſtea iurauit contrarium; & ſic ſcienter conſtituit ſe inter duo iuramenta contraria; quorum priùs ſeruare non poterat; ſi poſterius ſeruare vellet, vel viciſſim, etſi licitè; non potuit habere voluntatem ſeruandi iuramentum præſtitum Religioſis, quia tenebatur in conſcientia ſeruare iuramentum præſtitum Epiſcopo, tanquam Superiori; in cuius præiudicium non poteſt ſe obſtringere inferiori. Non igitur fuit propriè periurus reſpectu horum Religioſorum, ſed ſolùm ſecundùm quam erat perplexus, nec potuit vitare periurium. Vt benè tradit *Io. Andr. hîc*; etſi poſſet vitare ſecundùm rei veritatem; ſi intelligens prius iuramentum eſſe illicitum, adeòque nec obligatorium, ſolùm obſeruare vellet poſterius præſtitum Epiſcopo.

Reſp. 2. Caſum h. c. in quo Clericus punitur pœnâ periurij, propter juramentum illicitum, temerariè factum, in præiudicium auctoritatis Epiſcopalis, & beneficij ſui eſſe ſingularem; neque extendi debere ad alios caſus, nam aliàs pro temerario juramento non debere quem priuari beneficio, nec inhabilitari ad promotionem; patet ex *c. Sicut, inf. h. t.* & not. *gl. in c. Florentina. d. 85.* & *c. Diffinitio. 22. q. 4.* item *c. Significauit, & c. Grauis de cenſibus.* Ex quibus planus eſt intellectus totius c. & patet ratio cur poſterius juramentum debeat ſeruari; Decretum autem Concilij Lateranenſis, ad quod ſe refert Pontifex, habetur *c. Prohibemus. de Cenſibus.*

Cap. XII. Cùm quidam.

Innocentius III. Archiepiſcopo Piſano.

S V M M A.

In Epiſcopos periuros tanto grauiùs eſt vindicandum, in quanto maiori ſunt dignitate, & quanto plus nocent exemplo. Illi verò, qui jurant, non loqui patri, vel matri, ſorori, vel fratri, aut eis humanitatis obſe-

obsequium non exhibere, absoluendi sunt ab illiciti obseruantiâ juramenti.

EXEGESIS.

Vtrumque huius c. membrum planum est. In posteriori hoc solùm obserua, Iuramentum tale solùm esse illicitum, si fiat ex indignatione, aut aversione ab eiusmodi personis, non si ex justâ causâ, vt si prouocarent ad peccatum. Neque opus est absolutione propriè dictâ à tali juramentò illicito, cùm juramentum sit vinculum iniquitatis. *c. Inter cetera. 22.q.4.* solùm ergo intelligitur absolutio ad cautelam, siue declaratio invaliditatis.

Cap. XIII. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Cum Prior quidam ex calore iracundiæ aduersùs alium Religiosum succensus jurâsset, se in claustro Professionis suæ vlteriùs non moraturum. Respondet Pontifex, Iuramentum hoc esse illicitum, & dicto Priori exemplarem pœnitentiam injungendam.

Neque hoc c. quidquam difficultatis habet.

Cap. XIV. Veritatis.

Clemens III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, hæredes Vasalli Ecclesiæ Romanæ, qui sibi, vel alicui Successorum suorum jurauerint, minimè compellendos, vt aliis successoribus iteratò jurent, etsi fidelitatem illis non minùs, ac si jurâssent, semper teneantur obseruare.

EXEGESIS.

Vt hæredes tui, qui nobis &c.) Nota I. Pro intellectu c. ex casu, què format *gl.* Clementem III. indulsisse Guilielmo Regi Siciliæ, ne sibi teneretur præstare juramentum fidelitatis pro Regno Siciliæ, (sine præiudicio tamen suo, & Successorum,) quo minùs hæredes ipsius sibi, & illis fidelitatem præstare tenerentur. Super quâ indulgentiâ quæsitum fuit in præsentiâ Regis, vtrùm singuli hæredes singulis Pontificibus hoc juramentum præstare deberent? Duo Cardinales, qui Sedis Apostolicæ erant Legati, tum præsentes censuerunt, hæredes Regis teneri jurare fidelitatem Papæ Clementi, & Successoribus eius, illo autem præstito, non teneri vlteriùs successoribus jurare fidelitatem, quam interpretationem probauit Clemens, ita tamen, vt hæredes perinde tenerentur esse fideles, ac si iteratò jurâssent.

Nota II. Hunc textum sic summari & redigi veluti ad generalem hanc Regulam: Vasallus, qui juravit Prælato, successoribus jurare non tenetur. Glossa autem & DD. qui dissentire videntur, in effectu cum illâ coincidunt, non enim prorsus indistinctè loquuntur, sed ita distinguunt; Quòd vbi quis coniunctìm, seu copulatiuè juravit Domino, & successoribus eius, non compellitur iterum jurare, quia ex parte jurantis juramentum est perpetuum, habet enim pro obiecto non solùm Dominum modernû, verùm etiam eius successores. Si autem quis simpliciter jurauerit, nullâ de successoribus factâ mentione, tunc compellendum, vt singulis successoribus juret, & sic intelligi debere jura, quæ iterationem juramenti exigunt.

Sed hæc distinctio non omninò videtur satisfacere textui, in quo sub disjunctione indulgetur, vt si hæredes Domino moderno, vel eius successoribus aliquando juraverint, non teneantur vlteriùs jurare successoribus aliis, sufficit ergò juramentum etiam sine commemoratione successorum huic, vel illis præstitum, ne quis teneatur iterum, & singulis jurare.

Panorm. hîc n. 2. rursus distinguit; aut enim Iuramentum simpliciter præstatur Domino, sub nomine eius proprio, & personali, vt promitto tibi Guilielme, aut sub nomine dignitatis, vt promitto obedire Rom. Pontifici, aut Episcopo Senensi. Priori casu censet jurandum esse singulis successoribus, non item posteriori, tum enim iuramentum extendi etiam ad successores, quia dignitas non variatur ex diversitate præsidentis iuxta *c. Si gratiosè. de rescript. in 6.* Verùm hæc ratio etiam procedit in casu priori, licet enim nomen exprimatur proprium, aut personale eius, cui iuratur, absque mentione dignitatis, aut successorum: si tamen iuramentum versetur circa rem, non nisi ad dignitatem Domini, & successorum pertinente, quale est iuramentum fidelitatis, extenditur sanè, & transit tum ad hæredes iurantis, tum ad successores iuramentum recipientis. Cuius sententiæ est *Covar. in c. Quamuis pactum. part. 1. §. 5. n. 5. V. Tertiò.* & sequitur *Barbosa hîc in Collectaneis DD. n. 5.* vt adeò universim verum sit, Vasallum, qui iurauit Prælato, successoribus iurare non teneri, nisi consuetudines, aut leges aliud disponant.

Nota III. Quod ex dictis colligi potest, iuramentum respectu recipientis quandoque esse personale, si videlicet vni personæ fiat. v.g. ad illius vitam, vt nec expresè, neque implicitè referatur ad successores; quandóque reale, si videlicet alterutro modo extendatur, & transeat ad illos, vt explicatum est. Respectu autem iurantis iuramentum semper est personale, & nunquam reale, neque transit ad hæredes, vel successores, quia licet quis possit obligare hæredem, in merè civilibus, aut temporalibus, imò pactum, non factâ mentione hæredum, regulariter transeat in illos. *l. Veteris. C. De contrahendâ, & committ. stipul.* Secus tamen est in obligationibus spiritualibus, quæ non suscipiuntur, neque ligant, nisi ex voluntate propriâ.

V..de inferunt *Ioan. Andr. & Panorm.* non solùm hæredem in his non obligari ex iuramento defuncti, sed neque ratione illius posse conveniri in foro Ecclesiastico, neque in hoc casu habere locum. *C. De foro compet. in 6.* quod generatim causas, in quibus iuramentum intervenit, ad hoc forum remittit.

Vbi

Vbi tamen rectè advertit *Garcias Gironda, de priuilegiorum explicatione n. 1552.* & *Barbos. loco cit. n. 7.* licèt iuramentum non transeat ad hæredes, quoad periurium, transire tamen, in quantum attinet ad pactum, aut contractum, & illius obseruantiam, quem defunctus iuramento firmauit, non solùm, ne anima ipsius lædatur, vt isti volunt, verùm etiam, quia defunctus secundùm iura potuit obligare hæredes, seu successores ad contractûs eiusmodi observantiam, etsi non potuerit imponere obligationem spiritualem iuramenti, quæ ex virtute Religionis voluntate propriâ contrahitur. Ob quam causam, si plures ex aliquâ Communitate aliquid adimplere iuraverint, licet omnes decesserint, successores obligantur ad obseruantiam promissionis, aut contractus iuramenti.

Cap. XV. Verum.

Cælestinus III. Brundusiensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex de illis, qui inuiti pro vitâ, & rebus seruandis juramentum fecerunt, se nihil aliud arbitrari, quàm Prædecessores Pontifices arbitrati sunt, qui tales à juramento absoluerunt. Ceterùm non est ita expressè dicendum, vt juramenta non seruent, sed si ea non attenderint, non ob hoc esse tanquam pro mortali crimine puniendos.

E X E G E S I S.

Tanquam pro mortali crimine, &c.) Juramentum metu factum obligare jam dictum est suprà *c. Peruenit I. & c. Si verò.* Illud hîc difficultatem habet, vtrùm juramentum tale solùm obliget ad culpam venialem, & non ad mortalem? Prius videtur concludi ex hoc textu; dicit enim vniuersim Pontifex *violatores eiusmodi Juramenti non esse tanquam pro mortali crimine puniendos*, non ergo peccant mortaliter, siue materia sit grauis, siue leuis, alioquin immeritò Pontifex illos relaxaret à pœnâ mortali crimini debitâ, cuius sententiæ sunt, *Jo. Andr. & Host. hic. Angelus in Sum. Verb. Iuramentum n. 16.*

Sed tenendâ est communiter à Theologis recepta sententia contraria, quam tenet *S. Thomas 2. 2. q. 98. a. 3. ad 1.* vbi, cùm hoc ipsum cap. sibi objecisset, respondit, *per metum, & coactionem non auferri juramento promissorio vim obligandi respectu eius, quod licitè fieri potest.* Et *ideò, si aliquis non impleat, quod coactus jurauit, nihilominus perjurium incurrit & peccat. Potest tamen per auctoritatem Summi Pontificis (imò & Episcopi, aut alterius potestatem delegatam habentis) ab obligatione juramenti, præsertim si coactus fuerit tali metu, qui cadere posset in virū constantem, jurans absolui. Quòd autem dicitur, tales non esse puniendos tanquam pro mortali crimine, non ideò dicitur, quasi non peccent mortaliter in foro conscientia,* sed quia in foro externo minor eis pœna infligitur, propter circumstantiam metûs, quo facilè percellitur humana fragilitas.

Addit *Barbos. in collectaneis hic n. 4.* Etsi crimen aliquando latiùs sumatur pro quolibet peccato mortali, magis tamen propriè hîc, & strictè accipi pro graviori, & enormi scelere, quod sit accusatione, & damnatione dignissimum, iuxta *c. Apostolus d. 81. gl. 1. in Reg. peccatum. de reg. iuris in 6. Panorm. in c. Testimonium, n. 3. de testibus.* Hoc igitur sensu posteriori posse accipi verbum Crimen in præsenti, vid. etiam illos, qui grave licèt & enorme scelus committant, non esse pro gravitate talis criminis puniendos, propter circumstantiam metûs, qui, licèt non tollat, attenuat tamen culpam. *c. Sacris. de his, quæ vi, met. caus.* Quæres vtrùm, si quis ex metu iuramento promittat rem modicam, itidem peccet mortaliter? Resp. etiam in hâc re excusare parvitatem materiæ, vt contra quosdam ex communi sententiâ, multis allegatis probat *Sanch. l. 2. in Decal. c. 4. n. 23.* cum quo etiam in reliquis, quæ de obligatione iuramenti ibi dicit, convenimus.

Cap. XVI. Veniens.

Innocentius III. H. & S. & M. Ciuibus Venetis.

S V M M A.

Cùm quidam A. alternatim conuitia inferendo cùm M. certâsset, ideòque graues inimicitias incurrisset, tandem ex suggestione amicorum alter iurauit in satisfactionem iniuriarum, horum Ciuium obedire mandato, non credens se tale quid commisisse, propter quod aliquid graue ei deberet imponi. Illi autem ipsi imposuissent, ne intraret Curiam Ducis, nisi cùm omnes per edictum generaliter vocarentur. Verùm cùm is, vtpote Consiliarius Ducis, & multarum Ecclesiarum Advocatus obtenderet, se taliter nunquam curaturum, si tam sibi contrarium mandatum præsciuisset, Pontifex mandat, vt Patriarcha Gradensis, si hoc mandatum priori juramento (quo vid. Duci, aut Ecclesiasticis obstrictus erat) vtpote licitè facto repugnet, auctoritate Apostolicâ declaret hoc posterius mandatum non esse seruandum.

E X E G E S I S.

Ex hoc textu sumi potest generalis Regulà, Iuramentum posterius nunquam obligare contra iuramentum prius licitè factum, quia nemo potest sibi imponere obligationem priori legitimæ obligationi contrariam, cùm non possit se propriâ auctoritate ab illâ exsolvere, vt clarum est.

Cap. XVII. Breui.

Idem Magistro Apollinari.

S V M M A.

Sciscitanti, vtrùm qui iura Ecclesiæ pro posse defendere

fendere iurauit, si necessitate imminente requisitus duxerit appellandum, periurij reatum incurrat? Respondet Pontifex, talem per appellationem à periurio non excusari, nisi difficultas existat, ob quam non possit Ecclesia subuenire.

EXEGESIS.

Ex hoc t. universim notat glossa, quòd appellatio frustratoria non excuset ab eo, quod quis tenetur facere. Est enim appellatio remedium adversùs iniustitiam, non illius asylum; est autem vbique iniquum recusare defensionem Ecclesiæ, quam præstare potest, & multò magis si ad palliandam iniquitatem, per appellationem ad superiorem Iudicem confugiat.

Cap. XVIII. Quanto.

Idem Illustri Regi Aragoniæ.

SVMMA.

Cùm Consiliarii hunc Regem induxissent, vt iuraret sine consensu populi vsque ad certum tempus conseruare monetam patris, quæ sub ipsius mortem fuerat legitimo pondere defraudata, ideóque Rex ab hoc iuramento peteret absolui; Respondet Pontifex, non tam absolutionem à iuramento, quàm eius interpretationem esse necessariam. Vel enim Rex, cùm iurauit, monetam, aut falsam, aut legitimam esse credidit, si prius, juramentum fuisset illicitum, & peccatum confitendum, ac pro eo satisfactio iniungenda; si posterius, juramentum fuit licitum, & seruandum. Vt verò irreprehensibiliter obseruetur, mandat Pontifex, vt reprobatâ monetâ illegitimâ, alia sub nomine patris cudatur, secundùm eum statum, quem tempore Patris habuit meliorem, vt pariter expendatur cum eâ, quæ falsata non fuerat, per quod & dispendium vitari poterit, & juramentum seruari.

EXEGESIS.

Non tam erat absolutio necessaria, &c.) Jam sæpius dictum est, ab illicito juramento non esse absolutionem necessariam, sed sufficere interpretationem, & nullitatis declarationem, ratio est, quia absolutio præsupponit vinculum. *c. Ad dissoluendum, de despons. impub. & l. Decem. ff. De Verborum obligation.* Sed juramentum illicitum non ligat *22. q. 4.* per totum. Neque enim Deus, cui principaliter præstatur, vult quemquam obligare, aut obstringere ad iniquitatem, ergo vbi nullum est vinculum, nulla locum habet propriè dicta solutio, aut absolutio.

Vt irreprehensibiliter obseruetur, &c.) Notat *Panorm. hic n. 2.* si juramentum seruari non potest in formâ specificâ, debere seruari eo modo, quo potest. Ideóque mandare Pontificem, vt Rex iste, qui jurauit conseruare Monetam patris sui, sed licitè id facere non poterat, quod ponderi nimium detractum esset, faceret id, quatenus posset, cudendo similem monetam justi ponderis, &c. quod juramentum habet vim clausulæ, si non valet, quod ago, ago vt valeat, quantum valere potest, *concord. c. Ad nostram. in 3.* Dices Pontificem hâc ratione fuisse auctorem falsi, jussit enim monetæ inscribi nomen Patris Regis tanquam autoris, cùm tamen non fuerit autor. Respondetur, Pontificem habuisse huius rei potestatem, ad damnum populi ex monetâ defraudatâ redundans resarciendum, neque voluit Patrem Regis esse autorem huius monetæ in individuo, satis erat ad falsum vitandum fuisse autorem illius in specie, qui aliud credebant, suo id errori imputare debuerunt.

Verumtamen si moneta &c.) cap. huius summa sic ad duo capita redigi potest: Rex qui jurauit conseruare certam monetam, sed ponderis non iusti, vel sciuit monetam esse pondere suo defraudatam, & iuramentum istud tanquam illicitum seruare non debet; vel non sciuit, & iuramentum seruare debet eo saltem modo, quo potest. Generatim extra hunc casum, sic mens Pontificis declaratur: Si Juramentum sit illicitum, non indiget absolutione, neque potest illud seruare. Si verò ignoranter iurauerit, debet illud obseruare, si aliquo modo sine peccato potest.

Panorm. ℣. Verumtamē. addit membrum 3. quod ex illo refertur in Summâ Corporis Juris Canonici insertâ, videlicet: Si autem iurauerit licitum, quod putabat illicitum, debet obseruare iuramentum, sed de animo deprauato aget pœnitentiam. Sed profectò hoc membrum superuacaneum est, neque ad mentem Pontificis; non enim datur medium inter putare aliquid illicitum, & putare licitum, neque superest tertium; Illud siquidem putare illicitum, quod à parte rei est licitum, continetur sub primo, perinde enim est, siue aliquis iuret scienter, quod putat illicitum, siue à parte rei sit tale, siue ex errore tale existimet. Non igitur Pontifex in Verb. *Verumtamen*, nouum membrum assignat, sed præstationem iuramenti sacrilegam exaggerat, & conscientiam illius super eâ re stimulat ad pœnitentiam agendam.

Cap. XIX. Venientis.

Idem Consulibus & populo Tridentinis.

SVMMA.

Cùm Tridentini appellationibus ad sedem Apostolicam interpositis non deferrent, quòd illorum Consules initio Magistratûs tenerentur jurare, se super mutuis, & plagiariis secundùm Ciuitatis consuetudinem judicaturos, & infrà 28. dies sententiam executuros, ideóque dicerent, se hoc juramento saluo non posse appellationibus deferre; mandat Pontifex, vt in po-

in posterum appellationibus legitimè interpositis (secundùm leges Ciuiles, & Canonicas) deferant, quòd prædictum juramentum eos excusare non possit, in quo debet intelligi jus superioris (Cæsaris videlicet, & Pontificis) exceptum.

EXEGESIS.

Ex hoc textu forma Regulam, quæ quotidie allegatur: iuramentum non obligat subditum iurantem in præiudicium iuris, seu auctoritatis superioris, in re videlicet pertinente ad iurisdictionem, vel officium illius, cui per iuramentum, vel obligationem contrariam à subdito nil posse detrahi, manifestum est.

Cap. XX. Ad nostram II.

Idem Pisano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm I. & G. Petro vsuras non modicas persoluissent, nec apud vllum Iudicem se super his quæstionem moturos jurâssent, etsi Creditor in testamento heredibus præcepisset, vt vsuras omnibus, qui probâssent eas se dedisse, restituerent, neque tamen heredibus id negligentibus I. & G. propter huiusmodi juramentum dictas vsuras repetere attentarent; mandat Pontifex, vt rei veritate probatâ, & cognitâ heredes ad ejusmodi vsuras restituendas per Ecclesiasticam censuram compellantur.

EXEGESIS.

Hoc c. intelligitur ex c. 1. & c. 6. debitores suprà h. t. vbi Vsurarii iubentur compelli ad relaxationem iuramenti de vsuris præstandis, & debitoribus conceditur remedium petendi absolutionem ab eiusmodi iuramento. Vide vtrobique dicta. Apparet autem, hunc Creditorem in testamento vltrò relaxâsse hoc iuramentum debitoribus, eo ipso, quia iussit vsuras restitui illis, qui eas se dedisse probâssent.

Cap. XXI. Ad nostram III.

Idem Neapolitano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm ab isto Episcopo juramentum esset extortum, quòd in omni causâ deberet ordinem judiciarium seruare; sic illud juramentum Pontifex interpretatur, vt consonet Canonicis instrumentis, videlicet in causis manifestis, & notoriis, in quibus jura nolunt subtilitates ordinis judicarii obseruari, Episcopum ad illum ordinem seruandum non teneri, similiquè addit alterum intellectum, quòd videlicet jurauerit in omnibus causis ordinem judicarium obseruare, in quibus secundum jura obseruari debet.

EXEGESIS.

Manifestum est ex præcedente c. nullum juramentum obligare contra Canones, quia per hoc læditur jus superioris, notorium autem censemus, quod vel per Confessionem, vel legitimam probationem notum fuerit, aut per euidentiam rei, quæ nullâ possit tergiuersatione celari arg. c. Cùm olim. de Verb. Signif. Non ergò in tam claris opus est subtilitate juris, sed sufficit Processus Summarius, in quo tamen seruari debent substantialia judicii, vt citatio, probationes, & reliqua ad cognitionem causæ necessaria, &c. ideóque textus dicit, non per omnia juris subtilitates in notoriis seruari debere, eóque ipso significat seruanda aliqua, ea videlicet, quæ ad substantiam judicii pertinent.

Cap. XXII. Ea te.

Idem Iudici Carolitano.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Turritanus à Iudice Carolitano nomine Pontificis, & ex mandato illius juramentum fidelitatis exegisset, is verò assereret, quòd Pisano Archiepiscopo ejusmodi præstiterit juramentum, rescribit eidem Pontifex, si juramentum præstitum Pisano, ei, quod præstare jussus erat Turritano, sit contrarium, illicitum esse judicandum, eóque non obstante, illud, quod per Turritanum ex debito petitur, exhibendum; vel si præstitum præstando contrarium non sit, hoc quoque sine difficultate præstandum.

EXEGESIS.

Huius c. intellectus est breuiter iste, si Vasallus, vel Officialis, jubeatur à Domino juramentum fidelitatis sibi debitum præstare alicui Delegato nomine Domini, & Vasallus illud præstet alteri, siue non sit ad mentem Domini, ideóque illicitum, siue sit, cogitur illud rursus præstare in manibus Legati à Domino designati. Rationem assignat Pontifex in initio cap. quia onus non remittitur, sed augetur, cùm alicui improuidè soluitur, quod alteri ex debito est præstandum.

Cap. XXIII. Quinta Vallis.

Idem Alatrino Episcopo.

SVMMA.

Cùm filia huius Quintauallis aliis mulieribus iniuriam irrogâssent, & ipse pro satisfactione jurâsset, se illarum pariturum mandato: hæ verò mandâssent, vt si filii ipsius, aut vxor rursus contumeliam mulieribus illis inferrent, idem Quintauallis filias, & filios exheredaret, & à se propriam remoueret vxorem; Rescripsit Pontifex, licitum fuisse juramentum, sed mandatum illicitum, ideóque reuocandum, aut non seruandum.

EXEGESIS.

Hoc c. redigitur in istam Regulam, qui jurauit stare mandato alicuius, non tenetur parere, si præcipit illicita, v. g. si jubeatur sine causâ exhæredare filios, vel repudiare legitimam vxorem.

Cap. XXIV. Tua nos.

Idem Archiepiscopo Terraconensi.

SVMMA.

Cùm Coniuges quidam jurâssent, se nunquam deinceps cohabitaturos, vir verò vxorem postea repeteret instanter, sed illa redire nollet: rescripsit Pontifex, si ambo continentiam promittere, & seruare voluerint, permittantur seorsim commorari; alioquin si vir voluerit continere, vxorem compellendam, vt reuertatur ad ipsum, sub sententiâ excommunicationis, fuisse enim iuramentum temerarium, & adulterium, vtrinque commissum.

EXEGESIS.

Cùm Pontifex in fine dicat adulterium fuisse commissum, licet id in casu abiuratæ cohabitatiois non exprimatur, rectè tamen colligimus, crimen illud fuisse probatum. Quod secluso juramento, justam quidem causam præbuit diuortio, nihilominus temerarium fuit iurare, se in perpetuum nolle cohabitare; cùm facilè sequatur in talibus pœnitentia, aut ius propter periculum incontinentiæ ad cohabitandum compellat, vt significat Pontifex.

Cap. XXV. Quemadmodum.

Idem Genuensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Is qui cum Muliere jurauit contrahere, potest illam repellere propter superuenientem fornicationem, vel deformitatem, non propter præcedentem, item propter nonimpletam, aut violatam conditionem, si juramentum fuerit expressè, vel implicitè conditionatum. Temerarium quoque est juramentum, si vir juret, quòd super nullo crimine vxorem accusabit. Si tamen jurauerit, eam non accusare propter jurisiurandi religionem, quia potest secundum jura illi facere veniam huius delicti, poterit tamen, si nulla sit spes emendationis eam denuntiare secundùm ordinem correctionis fraternæ ad agendam pœnitentiam.

EXEGESIS.

Casus matrimoniales, qui hoc c. recensentur, pertinent ad materiam de sponsalibus, & diuortio, ideòque non immoramur. Juramentum enim sequitur naturam eius actûs, cui adiungitur.

(o)

Cap. XXVI. Etsi Christus.

Idem Abbati & Capitulo Castellionis.

SVMMA.

Demonstrat Pontifex ex scripturis, ex justâ, aut necessariâ causâ licitè jurari etiam à Christianis (quod relinquimus Theologis, & Contrauersiarum tractatoribus) quibusuis, ideóque etiam huius Monasterii Religiosis rescribit, vt quantum quidem possint, juramentum euitent, volens tamen indemnitati Monasterii prouidere, indulget quatenus possint in causis ejusdem Monasterii, deficientibus aliis testibus, testimonium (intellige sub juramento, de hoc enim agitur) perhibere veritati.

EXEGESIS.

Dices, secundùm ius commune etiam stantibus aliis testibus, posse Monachos in causâ sui Monasterii testimonium ferre, iuxta *c. Insuper, c. Tuis, & c. Nuper de testibus*, non est ergò opus indulgentiâ, vt possint aliis testibus deficientibus id facere. Resp. cum *Barbos. in Collectan. hîc n. 7.* Maioris perfectionis esse, vt viri perfectionis studiosi suppetentibus aliis testibus iuramentum declinent, etsi id illis prohibitum non sit; quando autem necessitas Monasterii v. g. in defectu aliorum testium, vel aliter id postulat, absque omni præiudicio perfectionis iurare possunt. Cùm autem Pontifex dicit, se id indulgere, perinde est, ac si diceret, id sibi placere, seu ipsis consentire. Quo pacto Paulus in textu allegatus indulsit Timotheo, bibere vinum propter infirmitatem stomachi.

Cap. XXVII. Sicut II.

Idem Episcopo Ameliensi.

SVMMA.

Cum Canonici Tridentini iuramenta quædam in damnum Episcopalis iuris fecissent, ante electionem Episcopi: Pontifex re intellectâ, electo Episcopo pœnitentiam iniunxit, & rei veritatem jussit indagari, eáque deprehensâ, in damnum Episcopalis iuris attentata in statum debitum reduci.

EXEGESIS.

Non iuramenta, sed periuria &c.) Nota I. iuramentum illicitum per hunc textum largo modo posse dici periurium, vt idem sit, quod iuramentum indiscretum, siue illicitum, clarum enim est, periurium hîc non accipi propriè pro transgressione iuramenti liciti.

Nota II. Generatim, quòd iurans ante suam promotionem in præiudicium suæ dignitatis, aut officij, non tenetur ad obseruantiam eius post promotionem, ita in terminis docet *Panorm. hîc n. 1.* dans exemplum in his Canonicis, qui fortè statuerant, vt

qui-

Digitized by Google

quicunque ex illis fieret Episcopus, seruaret quædam, quæ tendebant in præiudicium Ecclesiæ, siue dignitatis Episcopalis; item in Cardinalibus, qui ante electionem exigunt juramenta Sedi Apostolicæ præiudicialia ab eligendo Pontifice servanda, idque generatim de vtrisque asserit *Silu. v. Juramentum 4. q. 15. Flamin. de resign. beneficiorum. l. 3. q. 18. n. 107. vbi n. 102.* idem resoluit de principe seculari, quòd videlicet, si iurauerit ante electionem (intellige in capitulatione ab Electoribus proponi solitâ) aliquid in præiudicium dignitatis suæ, aut Regni, vel Ecclesiæ, post electionem possit imò teneatur id revocare, vel non servare; quod generatim denique de quovis promoto sequuntur allegati *à Barb. hic in Collect. n. 3.* idémque expressè habetur *cap. Cùm contingat. de Constit. in 6.*

Nota III. Fundamentum huius Canonis & assertiest, quòd in omni juramento subintelligitur illa conditio: saluo jure Superioris, vt habetur, & dictum est in *c. Venientes, suprà.* Quæ conditio, vt benè explicat *Suar. l. 2. de juramento. c. 34. n. 6.* non solùm intelligitur de jure Summi Pontificis, quod semper excipitur in juramentis omnibus fidelium infra ipsum; sed etiam respectiuè de jure cuiusvis Episcopi, Prælati, Principis, & Superioris, siue Ecclesiastici, siue secularis, in his, quæ licitè præcipere, vel prohibere possunt, vel per legem, vel per præceptum personale.

Nam licet quis juret hoc vel illud facere, necessariò subintelligitur, nisi legitimus superior, qui potest id prohibere, de facto prohibeat. Denique hæc conditio non solùm intelligitur de jure Superioris, sed extenditur etiam ad quodcunque jus boni communis, aut tertij, quando jus illud vel justitiæ est, vel charitatis, aut misericordiæ, neque enim hoc modo obligat juramentum cum præiudicio tertij.

Sumitur ex *c. 28. Cùm contingat. seq.* & hoc ipso quatenus ad valorem juramenti postulatur, vt in præiudicium alterius non cedat. Sicut ergò non valet juramentum in præiudicium cuiusvis alteriùs Superioris, seu potestatis, ita neque valet juramentum priuati ante electionem, si eligatur in Episcopum, Principem, aut alium Superiorem, in præiudicium dignitatis, seu potestatis quam per electionem acquirit, valétque hîc vel maximè Regula illa, quòd pactum priuatorum non valeat in præiudicium eorum, quæ principaliter in favorem publicum statuta sunt. *l. Juris gentium. §. Pacisci. ff. De pactis. C. Apostolicam. de Regular.* Dignitas autem, potestas, & jurisdictio Episcoporum, Principum, Magistratuum, vel maximè ob bonum publicum sunt instituta.

Vnde sequitur Capitulationes, quæ fiunt ante electionem promovendorum ad eiusmodi officia, quatenus repugnant SS. Canonibus, aut aliis legibus, vel juribus, quibus promoti ratione sui officij obstricti sunt, nullius esse valoris, neque juramenta super illis præstita esse obligatoria, vt adeò si promotus id advertat, non teneatur illis stare, sed propriâ auctoritate sine vllâ dispensatione possit, imò debeat ab illis recedere, nisi necessitas maioris mali vitandi incumbat. Alios tamen articulos nulli juri repugnantes servare debet. Neque excusantur à peccato, qui eiusmodi articulos Capitulationibus inserunt, aut super illis jurant, nisi bona fides, & ignorantia excuset. Proponere enim alicui conditiones illicitas, illásque juramento firmari, nimis evidenter illicitum est.

Cap. XXVIII. Cùm contingat.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, etsi consensus mulierum in alienationem rerum dotalium, & donationem propter nuptias non videatur obligatorius secundùm legitimas sanctiones; ne tamen via periuriis aperiatur, mulieres seruare debent huiusmodi juramenta, sine vi, & dolo sponte præstita, cùm in alterius præiudicium non redundent, nec obseruata vergant in dispendium salutis æternæ.

E X E G E S I S.

Seruare debent huiusmodi juramenta &c.) Nota I. Textum hunc esse valde notabilem, & multum continere difficultatis, quæ in eo sita est, an, & quando Contractus secundùm leges irritus firmetur juramento, vt fiat obligatorius; iuxta hanc Decretalem, universim videtur iuramento confirmari, quando non cedit in præiudicium alterius, neque vergit in dispendium salutis æternæ. Constat enim, Consensum mulierum in alienationem super rebus dotalibus, & donationibus propter nuptias, & contractus super his initos, jure Civili esse irritos *l. Julianus. ff. De fund. dotal. Authentica. Siue à me. C. Ad Velleian.* & tamen Pontifex vult eiusmodi contractus esse obligatorios, si juramentum accedat, assignans rationem universalem, quæ in similibus casibus militat, quòd non cedant in præiudicium alterius, & dispendium salutis, quod idem habetur *c. 2. De pactis. in 6.*

Nota II. Aliquos sentire, quòd juramentum non habeat vim confirmandi contractum secundùm se, siue non addere illi aliquam obligationem præter illam, quam iurans ex virtute Religionis contrahit ad rem juratam præstandam, sed relinquere illam in suâ pristinâ naturâ, & ideò si secluso juramento erat invalidus, vt in proposito alienatio rerum dotalium, item Contractus Minoris sine autoritate Curatoris, *l. Si Curatorem. de in integ. restit.* manere invalidum; si autem erat validus, sed rescissioni obnoxius, vt contractus Minoris Curatore carentis, non obstante juramento nihilominus posse rescindi.

Communissima tamen sententia est teste *Sanch. l. 3. in Decal. c. 12. n. 5.* Iuramento vltra vim obligandi ad servandam veritatem rei juratæ, inesse quandoque vim confirmandi contractum, cui adiicitur; sic, vt ex invalido fiat validus, aut ex revocabili irrevocabilis. Cuius rei argumentum evidens est, quòd in jure juramentum solvendi vsuras, jubeatur

tur impleri, eóque impleto Creditores compelli ad eas restituendas. *c. Debitores. suprà.* alia autem iuramenta, jus penitus non vult servari, vt à contrario sensu constat de juramentis ex vi, & metu extortis. hic. & *d. c. Quamvis. de pactis in 6.* item *c. 2. De jureiur. ibid.* adversùs quæ conceditur remedium petendæ rescissionis. *toto tit. de his, qui vi, metúsve &c.* Nullum ergo eiusmodi juramenta contractui secundùm se valorem addunt.

Contrà, hæc ipsa juramenta, si abfuerit vis, & metus, dicuntur servari debere *hic, & d. c. Quamvis, ibi: omninò servari debebis.* Habet igitur ex his ipsis juribus juramentum vim confirmandi tales contractus, quem ex se non habet, cùm ex suâ institutione eandem vim habeat vbique, & non sit institutum, nisi ad confirmandam veritatem, si est assertorium; & obligationem reddendi Deo, quod promissum est, si est promissorium, juxta *c. Debitores. suprà.* Vis ergò confirmandi contractus, est ex jure positivo, vt expressè dicunt *Bald. Auth. Sacramenta puberum. C. Si adversùs vendit. Suar. lib. 3. de juram. c. 28. n. 3. Sanch. l. c. n. 3.*

Nota III. Varias Regulas tradi à DD. ex quibus discernitur, quando juramentum habeat vim confirmandi contractus, quas in hanc vnam redigit *Sanch. l. c. n. 42.* Quoties juramentum absque peccato iurantis servari potest, neque itidem ex parte eius, in cuius favorem præstatur, reperitur turpitudo, seu peccatum, & æquipollenter aut formaliter continet promissionem non revocandi contractum, habet vim illum confirmandi. Colligitur hæc regula generalis ex dictis iuribus. *c. 28. Cum contingat. de jureiur. & c. 2. eodem in 6. & c. Quamvis pactum. de pactis in 6.*

Quæ iura primam conditionem de peccato ex parte iurantis explicant, eo ipso dum universim excludunt dispendium salutis æternæ. Secundam conditionem, ne interveniat peccatum ex parte recipientis, requirunt, dum negant servandos contractus metu, aut dolo initos, hi enim nunquam extorquentur sine peccato metum iniustum (de quo sermo est) incutientis, aut decipientis. Sic de peccato vsurarij in petendis, & recipiendis vsuris patet per se ex *c. 1. Supra. & c. Debitores. suprà.* Neque moveat te Censura cuiusdã R. qui doctissimam Regulã Sanchezij inde impugnat, quòd ex parte recipientis vsuras etiam juramento solvendi confirmatas reperiatur peccatum & turpitudo. Etsi enim peccet vsurarius recipiens vsuras, non tamen peccat Deus, neque iniquè agit, pro honore & reverentiâ nominis sui recipiens promissionem iuratam vsuras solvendi; quam obligationem vnicam erga Deum, fusè à nobis explicatam, *in c. Debitores. Verb. cogendi sunt R.* iste non intelligit. *Barbos.* tamen intellexit *n. 7.* dicens: ex juramento *duplicem oriri obligationem, Vnam expressam, factam homini, & ex hâc parte juramentum turpiter vsurario extortum non obligare, homo enim nullum jus acquirit per iniustitiam. Altera Deo, qui in testem invocatur, atque ita tenetur jurans Deo servare, quod illi (soli) per nomen suum promisit, si licitum sit,* quæ sunt verba ipsius *Sanchez. l. 1. de matr. disp. 31. in fin.* contra cuius Regulam nec verbum dicit, *Barbos.* (sed ineptiens R.) neque in re differt à Sanch. cum quo vnicam obligationem erga DEVM agnoscit, qui solus juramentum sine vllâ turpitudine recipit cum formali effectu obligationis erga se, cui jurat. Quæ cum nulla oriatur erga vsurarium, receptionis eius turpitudo solùm se habet materialiter, neq; firmat promissionem ipsi factam, sed soli Deo. Nemo credat tam Stupidum fuisse Sanchezíũ, vt Regulæ tam meditatæ exemplũ mox falsum apponeret turpitudinem ex parte recipientis, respectu jurantis solùm materialem pro illâ redarguendâ inconsideratè offerendo. Tertia conditio de promissione formali, aut æquipollente non revocandi contractum, colligitur ex illis verbis, quibus jubentur eiusmodi contractus jurati, præsuppositis duabus prioribus conditionibus omninò servari; & inde, quòd adversùs illos nulla lex Canonica, vel Civilis præferri possit, quæ concedat remedium rescissionis.

Nota IV. Ex hâc regulâ explicatâ colligi 1. Eos contractus, qui primariò prohibentur ob publicam vtilitatem, non firmari juramento, quia tale juramentum sine peccato ob læsionem boni publici servari non potest, vt dicunt *Panorm. hic n. 5. Covar. de pactis. p. 2. §. 1. n. 1. & §. 2. n. 6. Sanch. l. c. n. 43.* vbi plures alios allegat, qui rectè addit, hoc procedere licet per solam legem Civilem contractus prohibeatur (intellige, si obligatio sit gravis, & in re gravi) etsi aliqui præter legem civilem in his etiam requirunt Canonicam.

Colligitur 2. Eum contractum, qui lege irritatur, primariò ob privatam contrahentis vtilitatem, etsi secundariò boni quoque communis habeatur ratio, juramento confirmari, dummodo non sit turpitudo in recipiente. Tales sunt contractus, quos sub juramento ineunt mulieres super alienatione rerum dotalium, de quibus in hoc *cap.* quia tunc lex non obligat, vt privati vtantur favore sibi concesso, neque obstat, quo minùs per juramentum confirmetur, quod per se non subsistit. Vide *Sanch. loco cit. c. 29. n. 34.* qui hîc quoque plurimos in hanc rem allegat, & limitationes, quæ passim afferuntur, dissoluit.

Colligitur. 3. Contractum non firmari juramento, quando ipsum juramentum jure aliquo redditur irritum, quia tunc perinde est, ac si non esset, cùm tanquam irritum nullas habeat vires obligandi vt docet *Mol. to. 2. de just. d. 271. verb. hoc tamen loco. & Sanch. hic n. 5.* vbi plura addit Corollaria, sed quæ omnia continentur in ipsâ regulâ, quia non possunt servari sine peccato jurantis, vt quæ cedunt in præiudicium tertii, aut recipientis, vt juramentum solvendi vsuras aut metu, aut dolo extortum.

Nota IV. juramentum, quo confirmatur contractus, habere peculiares effectus, quos non habet juramentum secundùm se. 1. Quando juramentum non confirmat contractum invalidum, relinquit illum in suâ naturâ, & solùm obligat ad fidem servandam Deo, vt juramentum solvendi vsuras *c. Debitores*; quando autem contractus per illud confirmatur, duplex oritur obligatio, altera erga Deum, altera

altera erga hominem; & ideò contractus fit irreuocabilis, etsi priùs erat reuocabilis, aut irritus, vt in casu *h. c.*

2. Quando iuramentum confirmat contractum, nec relaxato quidem iuramento potest veniri contra illam; secus est, quando iuramento non confirmatur, tum enim post relaxationem iuramenti nulla remanet obligatio, vt in promissione iuratâ soluendi vsuras, si is, qui iurauit, absolutionem à iuramento, vel eius relaxationem obtinuerit, nihil tenetur. Contra, si contractus ex iuramento sortiatur firmitatem, non solet concedi eius relaxatio, nisi ratione allegatæ læsionis ad effectum agendi, sed tum iuramentum, tum contractus de reliquo obligationem, & firmitatem suam retinent, donec causâ cognitâ, & læsione probatâ, iuramentum ex integro relaxetur, & contractus ob damnum alteri parti illatum rescindatur. Ita *Mol. t. 1. de just. d. 150. Suar. l. c. c. 25. n. 3. et. 4. Sanch. loco. c.*

3. Quando iuramentum non confirmat contractum, sed tantùm obligat ad promissionem seruandam, tunc impletur momentaneâ solutione, ita, vt iurans statim possit repetere rem solutam, quia soluto iuramento cessat obligatio erga Deum; cùm enim alteri secundùm se nullum ius quæsitum fuerit, non habet ergo ipse iustum titulum retinendi, quod solutum est, is verò qui soluit, habet iustam causam repetendi. Quando autem contractus iuramento confirmatus est, non satisfit momentaneâ solutione, neque locus est repetitioni, sed manet in potestate, & jure stabili, alterius id, quod solutum est. Ita *Bart. l. Si quis pro eo. n. 10. ff. De fideiuss. Jason. Auth. sacramenta puberum. n. 5. C. Si aduersus vendit. Sanch. l. c. n. 61.* etsi aliqui censeant, neque dari repetitionem, licèt contractus non confirmetur juramento, nisi sit turpitudo ex parte recipientis.

4. Effectus est, quando confirmat, nequit relaxatio juramenti obtineri, aut concedi à Prælatis inferioribus Pontifice, qui plenitudine potestatis in casu extraordinario, potest ob bonum commune, aliquem priuare jure per contractum quantumuis validum, & firmum acquisito. Secus autem est, quando juramentum non confirmat, tum enim nulla alia causa ad eius relaxationem requiritur, quàm quòd contractus secundùm se per leges justas irritetur, ideóque hæc relaxatio, seu absolutio potest fieri etiam per Prælatos inferiores, vt rectè contra aliquos probat *Sanch. n. 61.*

Cap. XXIX. Sicut III.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si constiterit, quòd H. injustè bellum mouerit contra I. vt Delegati dictum H. inducant ad ablata conquerenti restituenda, eúmque à juramento præstito absoluant. Et præfatum H. sententiâ excommunicationis, ac interdicti, si acquiescere nolit, compellant. Si autem juramentum de assensu vtriusque præstitum est, declarat idem Pontifex, eum non ligare, qui præstitit, dum ille, cui præstitum est, seruare negligit, quod promisit.

EXEGESIS.

Nota ex hoc textu, quòd Judex Ecclesiasticus habeat potestatem compellendi ad relaxationem juramenti, eum, qui turpiter illud extorsit, aut recepit, non tantùm in materiâ vsurariâ, vt dictum est *c. 1. Suprà.* sed etiam in quâuis aliâ, vbi interuenit peccatum ex parte recipientis. Potest etiam idem Judex Ecclesiasticus, si alter relaxare nolit, partem alteram à juramento propriâ autoritate absoluere. Quâ autem ratione non obliget juramentum mutuo consensu præstitum, si alter id non seruet, dictum est *suprà c. 3. Peruenit II.*

Cap. XXX. Nimis.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, nimis de jure Diuino Laicos vsurpare, qui Clericos nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda fidelitatis juramenta compellunt; ideóq; sacri auctoritate Concilii, id fieri deinceps prohibet.

EXEGESIS.

Hunc textum intelligendum de juramento fidelitatis, quod Vasalli præstant Domino feudi, ostendit rectè *Panorm. hic*; neque enim Ecclesiastici jurare tenentur Dominis secularibus, si habeant possessiones in terrâ illorum, nisi obtineant illas ab ipsis in feudum. Per jus autem Diuinum, intellige hic jus, siue immunitatem Ecclesiasticam.

Cap. XXXI. Petitio.

Honorius III. A. & C. Canonicis Antiochenis.

SVMMA.

Cùm Ecclesiâ Antiochenâ vacante, Princeps Antiochenus timens conspirationes, juramentum à Canonicis extorsisset, quòd contra ipsum de cetero non essent; Pontifex declarat illos hoc juramento non teneri, quin pro juribus, & honoribus Ecclesiæ, ac etiam specialibus suis legitimè defendendis, contra Principem stare valeant, coërcendo se à machinatione, per quam Princeps deberet læsionem personæ, vel sui amissionem incurrere Principatûs,

EXEGESIS.

Illos hoc juramento non teneri.) Nota I. Juramentum generaliter præstitum aliquid faciendi, exequendi, seruandi, omittendi &c. non extenditur, nisi ad ea, de quibus verisimiliter cogitatum est, vel jure

jure optimo cogitari debuit, ac potuit; Patet ex hâc ipsa Pontificis declaratione, etsi enim hi Canonici generaliter jurârunt se non futuros contra Principem Antiochenum, Pontifex tamen declarat, hoc juramentum non extendi ad non aduersandum Principi in illis, quæ præiudicant Ecclesiæ, aut ipsis Canonicis. Ratio est, quia neque Principis, qui solum cauere voluit suæ, & Principatûs sui securitati, intentio vlteriùs ferebatur, neque Canonici ad plus se obligare voluêre, quàm petebatur, vel necessarium esset.

2. Quia, vbi agitur de obligatione contrahendâ, aut contractâ, stricta interpretatio facienda est, videlicet intentionem juris non fuisse, se obligare ad illicita, seu impossibilia, aut libertati Ecclesiasticæ (adde vel bonis moribus) obuiantia, sub quâcunque verborum generalitate juramentum fiat. Vt declarat Pontifex *c. 1. Eodem in 6. & fin. l. Quidquid adstringenda. ff. De Verborum Oblig.* Quâ ratione dictus *Panorm. in c. Cùm Clerici. sub fi. de Verb. Signif.* optimè scripsit, juramentum generaliter præstitum restringendum esse quantum fieri potest, vt minus obliget jurantem; cuius ratio redditur hæc, quia non est facilè præsumendum quòd homo prudens, & cautus plus obligationis sibi velit imponere sub generali Verborum formâ, cùm sub eâdem potuerit se obligare ad minus. Quæ est communis doctrina, quam aliis allegatis tradit. *Sanch. l. c. c. 17. n. 1.*

Nota II. ex *gl.* quòd licet quis alicui apertè teneatur per sacramentum, tamen contra se non teneri, vel contra Ecclesiam suam, aut Rempublicam, vel Ciuitatem (addunt aliqui patriam & consanguineos) *arg. c. vlt. De postul. in fi.* In generali itaque sermone, si præiudicialis sit, persona loquens intelligitur excepta, vt hîc, si itaque tibi promisi Castrum meum, dare contra omnem hominem, non tamen debeo dare contra me. Nemo enim tenetur alium plus diligere, quàm seipsum, quia ordinata charitas incipit à seipso. *c. Sin licet 23. q. 5.* Opponit postea gl. plura jura in contrarium, quæ personam loquentis in generalitate verborum includant, & respondet hæc specialia esse. *Panorm. hic sub fin.* melius dicit, quod non possit dari certa inuariata doctrina, sed secundum varietatem casuum vario modo decisionem sequi, consideratâ videlicet subiectâ materiâ & circumstantiis, ex quibus colligitur discretio juris.

Nota III. Ex his colligi, quid sentiendum sit de illis juramentis fidelitatis, quæ sub generalitate quâdam verborum exegit Rex Suecorum, & alij quoque hostes Victores tum Catholici, tum Hæretici exigere solent, tum ab Ecclesiasticis, tum à secularibus, quando occupant vrbes, & provincias. Exemplum esto Iuramentum, quod captâ Augustâ nomine Regis exigebatur à Prælatis, & Clero Ecclesiæ Cathedralis, ac universim ab omnibus Ecclesiasticis, & Religiosis, cuius summa hæc fuit.

1. *Omnes, & singulos Regno Succiæ, eiusque confœderatis, & junctis, semper, & omni modo fideles, ac amicos futuros, & subiectissimam obedientiam, ac sinceram fidelitatem præstituros.*

2. *Adversùs prædictum Regnum Succiæ, eiusque Provincias, & subditos item Confœderatos, ac unitos periculosis Consiliis, proditionibus, fraudibus, aliisque modis, quocunque nomine appellentur, nec per se, nec per alios aliquid tentaturos, cogitaturos, locuturos, consulturos, vel acturos.*

3. *Eiusdem Regis ac Regni, Provinciarum, subditorum, Confœderatorum, commodum, ac emolumentum omni tempore, & omni modo, totis viribus promoturos, damna verò, ac perniciem absque ullâ exceptione impedituros, aversuros.*

Hæcque omnia confirmanda erant grauissimâ juratoriâ contestatione. *Ita nos Deus adiuvet, Cujusque nobis sit æterna salus.*

Eiusmodi juramentum tum à multis, qui extra periculum fuêre, vel plenam facti informationem non habuêre, illicitum judicatum fuit, quòd verba non tantùm generaliter, sed specialiter ad multa illicita extendi viderentur. 1. Non potest omnimoda fidelitas, & amicitia sponderi hæreticis, multò minùs subiectissima obedientia illis, quos multa illicita imperaturos præsumi debet. 2. In omni obligatione salvum esse debet Jus superioris. *c. Venientes. suprà.* Superiores autem jurantium fuêre Pontifex, Cæsar, Episcopus, Prælati Religionum, quorum jus lædebatur fidelitate capitalibus illorum hostibus promissâ; eiuratio item Consiliorum omniúmque etiam Cogitationum, quæ possent hostilibus consiliis, Conatibus, & progressibus obesse, videtur inexcusabilis, cùm Catholici, & maximè Ecclesiastici sint jure Divino obligati ad defensionem Religionis, & oppressionem hæreticorum. 3. Juramentum pro viribus promouendi commodum, & impediendi perniciem eorum, quorum commodum in Germaniâ non est aliud, quàm occupatio, detentio, spoliatio bonorum, & Jurium Ecclesiæ, ac Imperij, ipsáque hæresis propagatio; pernicies verò non alia, quàm horum recuperatio, & defensio, ac vel maximè Religionis Catholicæ conseruatio, & exaltatio, est illicitum, & sacrilegium, vt per se patet. Tale fuit, & est juramentum istud, ergò &c.

Nota IV. Jure naturali licitum esse, vt ex duobus malis eligatur, quod minus est, & metu maioris mali non solùm sustinendum esse malum minus, sed metu maioris mali omnia etiam promitti, fieri, ac præstari posse, quæ peccatum non inuoluunt. Quo casu electio, promissio, præstatio talis rei, non refertur ad malum, quod intendit hostis, sed ad conseruationē, vel recuperationem boni, aut juris, cuius pars amissa est, ne totum pereat, quæ intentio est, ac debet esse legitimi, justique Superioris, qui ægrè ferre non potest, sed velle, & ratum habere debet, si fideles subditi ab hoste oppressi, se & sua, ac quæ Principis sunt, quoad possunt, conseruent, tempori seruientes, ne intempestiuis conatibus hosti resistendo rei summa in maius, aut fortè vltimum discrimen adducatur. Quæ lumine naturali nota, & jure gentium recepta sunt, vt allegationibus, vel argumentis nullis opus sit.

Quibus suppositis solidè demonstratur nihil in supradicto Suecico, vel quouis simili juramento illiciti con-

contineri. Illud juramentum, quod metu maioris mali, & studio Religionis Catholicæ, quoad fieri potest conseruandæ juuandæque præstatur, neque verbis expressis, aut æquipollentibus, aut consideratis circumstantiis, & illud exigentium declaratione aliquid illicitum continet, nihil culpæ habet, sed meretur commendationem. Tale fuit, & est juramentum, de quo nobis sermo est, ergò &c. Maior per se patet, Minor de intentione maioris mali vitandi, & Religionis Catholicæ conseruandæ, quoad fieri potest, constat ex illorum, qui jurârunt, attestatione, neque de viris Religiosis aliud præsumi potest.

Nihil verò ex verbis, vel circumstantiis, & vel maximè exigentium declaratione illicitum concludi posse inde probatur, quia Sueci, ipséque Gubernator Augustanus, qui nomine Regis juramentum petijt, cùm illi, quibus jurandum erat, obtenderent, se nihil contra conscientiam, obedientiam debitam legitimis Superioribus, Ss. Canones & Religionem Catholicam velle, ac posse promittere, vereri autem se, ne juramenti propositum his aduersetur, Commissarii semel atque iterum expresè declarârunt, Regem non exigere obedientiam, & subiectionem, nisi in politicis, vt securus sit à proditionibus, & collusione cum hostibus. Neque conscientiis aut Religioni aliquid contrarium petere, neque priuilegia, aut immunitates infringere, aut Canonum statuta imminuere velle. Etsi igitur forma juramenti juxta generalitatem, & proprietatem verborum ad illicita extendi posset, per hanc tamen declarationem, & jurantium protestationem de non jurando, nisi hoc duntaxat sensu, neque aliter juramentum præstando, rectè, & licitè jurârunt.

Quod confirmatur ex hoc ipso c. Etsi enim generalitas, & proprietas verborum, quâ Canonici Antiocheni jurârunt, se non futuros contra Principem, posset extendi etiam ad ea, quæ causis specialibus Canonicorum, & Ecclesiæ propriis præiudicarent: Pontifex tamen solùm attentâ materiâ, & causâ petendi juramentum, quod Principis, & Principatûs securitatem vnicè spectabat (etsi Princeps mentem suam super hoc non declarâsset, vti fecêre Sueci in proposito) declarat juramentum non obligare, quin dicti Canonici pro juribus Ecclesiæ, & suis specialibus stare valeant. Pari igitur ratione, attentâ substantiâ, materiâ & causâ exigendi juramentum, ac vel maximè declaratione Suecorum, generalitas verborum restricta fuit ad obedientiam, & fidelitatem duntaxat politicam, quæ Regis, eiúsque Regni, & Ministrorum exercituum, confœderatorum, prouinciarum securitatem à machinationibus fraudulentis, & proditionibus vnicè spectabant.

Resp. ad 1. Quando subditi ab hoste oppressi fidelitatem jurant, eam fidelitatem solùm esse politicam, & limitatam per se, neque tam referri ad hostem, quàm ad legitimum Principem, vel Superiorem, est enim vtique genus fidelitatis Pontifici, Cæsari, Religioni, & Ecclesiæ debitæ, hosti se subiicere ad tempus, illiúsque imperia, quæ non vergant in dispendium salutis æternæ, exequi, vt quoad potest, res, ac subditi Imperii, & Religio talibus locis conseruentur. Quâ in re jurans potiùs subiectissimam obedientiam, & amicitiam exhibet legitimis Superioribus, quàm hosti, quem solùm materialiter hæc fidelitas, & obedientia respiciunt, est enim formaliter medium ad fidelitatem, & obedientiam legitimo Principi, & Religioni debitam relatum.

Ad 2. Resp. juxta intentionem & attestationem jurantium, ac declarationem juramentum recipientium, saluum mansisse jus Superiorum, vt ex dictis patet. Falsum autem est illud jus lædi eiusmodi fidelitate, & obedientiâ in casu necessitatis ex metu extortâ, cùm potiùs referatur ad Superiorum, & Religionis jura, quoad fieri potest, conseruanda, aut suo tempore recuperanda, ne in solidum & in perpetuum omnia, aut plura perdantur, quàm necesse sit, & conseruari possint. Neque vlteriùs extenditur eiuratio Consiliorum, cogitationum, conatuum hosti aduersantium, quàm ne quid attentetur, cum maiori, & non necessario damno, aut periculo fidelium subditorum Principis, Ecclesiæ, & Religionis, quæ in tali casu per obedientiam, & fidelitatem hosti interim exhibitam præcauere, aut quoad fieri potest, minuere, adeò non repugnat fidelitati debitæ, vt potiùs ad illam pertineat.

Ad 3. Resp. non esse quidem juxta intentionem Suecorum aliud illorum commodum, aut aliam perniciem in Germaniâ, quàm in Maiori explicatur. Negatur autem minor in istud commodum quoad politica aliter juratum, aliter dictam perniciem ejuratam esse, quàm necessitas, & metus maioris mali postulabat, eo sensu, qui ad 1. & 2. argumentum explicatus est. Quæ vlterius, Sueci in suo commodo, vel suâ pernicie conscientiis jurantium aduersantia inclusa voluisse præsumuntur, cùm ea non expresserint, quin imò per apertam, & repetitam declarationem talia exclusèrint, restringendo juramentum ad politica, & ciuilem duntaxat fidelitatem, nihil obstat, quominùs licitè sensu declarato jurari potuerit, quod illo ipso tempore non pauci Theologi super hoc Consulti censuerunt.

Vrgebis 1. Per verba illa juramenti, *omni modo, semper, absque vllâ exceptione*, se ita seruaturos, videri omnes restrictiones, & exceptiones, quæ fiunt ad saluandam conscientiam, esse exclusas. Resp. in omni generalitate verborum interuenire eiusmodi terminos vniuersales, neque tamen extendi ad alia omnia, quàm quæ secundùm jurantis, aut recipientis sinceram intentionem includuntur, aut designantur. Juramentum præstitum Principi Antiocheno, *quòd de cetero contra ipsum non essent*, itidem vniuersale erat, & æquipollebat huic, se in nullâ re contra ipsum futuros.

Juramentum Canonicorum, & Prælatorum, cùm eliguntur, vel recipiuntur, vniuersalissimum est, debent enim jurare se omnia statuta, & consuetudines Ecclesiarum scripta, & non scripta in-

violabiliter obseruaturos, vt habetur. *c. 1. h. t. in 6.* Et tamen Pontifex declarat, juramentum Antiochenum non valere aduersùs Ecclesiam, & ipsos Canonicos; Iuramenta autem in Ecclesiis sub quâcunque generalitate verborum præstari solita non extendi, nisi ad licita, possibilia & libertati Ecclesiasticæ conuenientia. Non obstat ergò etiam juramento, de quo agimus, eiusmodi verborum generalitas, cùm præsertim per ipsam exigentium declarationem fuerit satis supérque restricta.

Vrgebis 2. *Suecos* post juramentum hoc à quibusdam præstitum, cùm illud aliis quoque Ecclesiasticis proponerent, illique declarationem fidelitatis, & subiectissimæ obedientiæ, quæ petebatur, postularent, expresè declarâsse ipsis eiurandum Pontificem, & Episcopum, omnéque cum illis commercium, cùm verò peterent, vt sibi quoque secundùm declarationem illis, qui priùs jurârunt, & protestati fuerunt de non aliter jurando, jurare liceret; id negârunt, addentes, se protestationes illas, & declarationes nihil curare. Quo intellecto nulli ampliùs Ecclesiastici, vel Religiosi juramentum istud præstitêre, sed ex vrbe emigrare maluerunt.

Vnde colligitur, eandem semper Suecorum intentionem fuisse, neque aliud debuisse ab illis, qui priùs iurârunt, præsumi, sed potiùs omissâ reseruatione, & protestatione frustratoriâ iuramentum recusari. Quâcunque enim arte verborum quisque iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit; ait *c. 9. Quacunque. 22. q. 5.* Igitur & Deus hoc iuramentum non secundùm protestationem iurantium, sed secundùm intellectum Suecorum accepit.

Resp. 1. Postquam Sueci, priori declaratione mutatâ alio sensu, eòque conscientiis repugnante juramenti formulam proposuerunt, meritò id ab aliis Ecclesiasticis, & Religiosis fuisse recusatum, neque potuisse absque peccato præstari, quia expressè verborum generalitas extendebatur ad ea, quæ illicita erant, idque probant tria argumenta adversùs hoc juramentum proposita. Secus autem est de illis, qui legitimæ declarationi inhærentes sinistram interpretationem posteriorem (quam secuturam nesciebant) per contrariam protestationem excluserunt. Neque obstat dictum. *c. 9. Quâcunque*, procedit enim de illo, qui dolosè iurat, & fallaci juramenti acceptione eum, cui juratur, deludere conatur. tum enim Deus juramentum accipit secundùm proprietatem verborum, & rectum illud exigentis, aut recipientis intellectum, & intentionem; quæ non sunt ad propositum. Neque enim hi Religiosi dolosè, vel amphibologicè jurârunt, neque occulta Suecorum intentio, si iam tum illum habuerunt, recta & legitima fuit.

Ex quibus probatum manet in promissis pactis & juramentis sub generalitate verborum non comprehendi ea, de quibus cogitatum non fuit, quæque hac ratione subiectæ materiæ, aut circumstantiarum, aut secundùm alterius, vel vtriusque partis declarationem sub eiusmodi verbis includuntur aut inclusa esse probantur, siue sint licita, siue illicita; in quibus restrictio verborum generalium, vel maximè præsumi debet, nisi manifestè contraria extensio demonstrata fuerit. Quod obserua pro generali regulâ in eiusmodi casibus.

Cap. XXXII. Ex literis.

Idem Archidiacono, & M. G. Canonico Tullensi.

SVMMA.

Cùm in quâdam causâ super vsurario contractu his Delegatis commissâ expediret, à partibus exigi juramentum super veritate dicendâ: Mandat Pontifex, ne justitia, occultatâ veritate, succumbat, partes ad præstandum huiusmodi juramentum per Censuram compelli.

EXEGESIS.

Colligitur ex hoc textu juramentum de veritate dicendâ, exigi posse etiam in fine causæ, vel quâlibet parte illius, etsi secundum ordinem juris communiter præstari debeat in principio, sed hic ordo non est de substantia judicii. *concord. c. 1. De juram. calum. in 6.*

Cap. XXXIII. Intellecto.

Idem Colossensi Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Cùm Rex Hungariæ alienationes quasdam fecisset in praiudicium Regni sui, & contra Regium honorem; Pontifex eidem rescribit, vt alienationes prædictas non obstante juramento, si quod fecerit, de non reuocandis eisdem, studeat reuocare; quia, cùm in Coronatione jura Regni, & honorem Coronæ illibata seruare jurauerit, non tenetur juramento de his alienationibus non reuocandis.

EXEGESIS.

Apparet ex duplici capite, istud Regis juramentum fuisse illicitum. 1. Quia de se illicitum est, Regem facere alienationes de bonis, & juribus Regni; bona enim sunt dignitatis, & Regni, non propria ipsius Regis, licèt habeat administrationem illorum, & jurisdictionem in illa, vt not. *Panorm.* hîc. Quare secluso etiam juramento non potest facere alienationes, siue reuocabiles, siue irreuocabiles in præiudicium Regni & Coronæ.

2. Cùm juramento hanc obligationem per se officio Regis connexam Rex iste confirmârit, juramentum autem posterius de obligationibus non reuocandis tam juramento illi priorique obligationi Regis contrarium fuerit, ex hoc etiam capite non fuit obligatorium. Neque enim juramentum est vinculum iniquitatis, est autem iniquum se velle obligare

ligare contra priorem obligationem, præsertim juramento firmatam.

Cap. XXXIV. Mulieri.

Gregor IX. Episcopo Cenomanensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, Mulieri sub juramento asserenti virum N. per verba de præsenti matrimonium cum ipsa contraxisse, sed probationibus aliis destituta, idcòque viro ab eius impetitione absoluto, non esse licentiam dandam, vt cum aliâ contrahat, ne detur ei causa periurii; neque id ei prohibendum, ne, si falsum jurauerit, matrimonium legitimum impediatur, suæ itaque potiùs conscientiæ esse relinquendam.

E X E G E S I S.

Nota, licet iuramentum sit res multùm fauorabilis. *c. Ex litteris. de pign. & fin. de re judicatâ*, non tamen in tantum, vt super contractu stetur soli juramento asserentis contractum, nisi adsint aliæ probationes. Nota itidem, quòd Ecclesia regulariter debeat prohibere, ne quis veniat contra proprium juramentum, *c. Ex literis. de sponsal.* Vbi tamen dubium est de periurio, vel alio peccato, quis relinquendus est suæ conscientiæ juxta *Panorm.* hic, quod intelligitur, nisi præsumptiones violentæ, aut sufficientes sint contra ipsum.

Cap. XXXV. Clericus.

Idem.

S V M M A.

Clericus jurans, se statuta in suâ Ecclesiâ edita seruaturum, simulque per idem juramentum promittens statutum postea subsecutum obseruare, licèt transgredi non debeat, quod promisit, non tenetur tamen ad illius statuti posterioris obseruantiam ex debito præstiti juramenti.

E X E G E S I S.

Statuta in suâ Ecclesiâ edita.) Nota I. Juramentum seruandi statuta edita Ecclesiæ, seu Communitatis non extendi ad futura, quia juramentum, vt post *gl.* notat *Panorm.* est strictæ interpretationis, vnde non debet de facili extendi propter periculum periurij, nisi ad ea, de quibus verisimiliter cogitatum fuit, aut cogitari debuit, neque ad ea, quæ postea accidunt, quod idem dicitur de transactione, *l. Aquilianâ. ff. De transact.* Hic autem Clericus verisimiliter non cogitauit, aut cogitare debuit, nisi de statutis præsentibus, neque postea nudo consensu juramentum extendere potest ad noviter edita, aut edenda.

Quæres, si non fuisset appositum verbum *edita*, sed simpliciter jurasset seruare statuta, an neque tum obligatus foret ad edenda. *Joan. Andr.* & alij affirmant. *Archid. in c. Ne quis. c. 22. q. 2.* negat, quia juramentum non est extendendum, sed potiùs restringendum ad ea, de quibus solis verisimiliter cogitatum fuit. Qui autem etiam simpliciter jurat super statuta non videtur sibi velle indeterminatam obligationem imponere, sed se determinare ad præsentia, quod in rigore puto verum.

Neque tamen improbabilis est distinctio *Panorm.* hic *n. 5.* extendi videlicet eiusmodi juramentum ad statuta futura, quæ sunt modici præiudicij. arg. *l. Fin. C. Quæ res pign. oblig. possunt.* sicut si quis obligat bona sua simpliciter, veniunt etiam bona futura, quando enim est res magni præiudicij. fa. *l. 1. ff. De autoritate tutorum.* Secus est, si statuta futura, sine nova sint gravis præiudicij, ad hæc enim juramentum non extenditur. arg. *l. Si stipulatus. §. Cùm obligamur. ff. De verb. oblig.* & *l. Si mandauero. §. Is, enim. ff. Mandati.* & *c. Felicis, §. Verum. de pœnis. in 6.* quod publicatis bonis alicuius simpliciter, non veniunt futura, quia publicatio, & subhastatio bonorum non solùm habet multum dedecoris, verùm etiam valde imminuunt pretium bonorum, per quod concordantur jura hæc cum, *d. l. fin. C. Quæ res pign. oblig. poss.*

Per idem Iuramentum promittens.) Dupliciter potest hoc intelligi, quod dicitur, istum Clericum promisisse per idem juramentum priùs videlicet præstitum, statuta subsecuta obseruare; vel quod de novo juraverit super secuto statuto, secundùm formam prioris juramenti, & non est dubium illum obligari, sed hoc est extra casum c. Vel voluit extendere juramentum prius ad obseruantiam alterius actûs, seu statuti, non autem de novo jurare, & non obligatur ratione juramenti prioris, sed solùm ratione promissionis, cuius obiectum fuit solùm statutum secutum, non autem statuta præcedentia, super quibus jurauit.

Atque hæc est mens Pontificis in hoc textu. Dices, nihil interesse, an hic Clericus ex juramento, vel simplici promissione obligaretur, Deus enim non facit inter ista differentiam, iuxta *c. Iuramenti. 22. q. 5.* Resp. illud *cap.* intelligendum quoad genericam obligationem, quæ in materiâ graui vtrobique est sub peccato mortali, ex communi, & certâ sententiâ; in specie, autem graviorem esse obligationem iuramenti, quàm simplicis promissionis, evidens est, quia hæc est iustitiæ tantùm, illa Religionis.

Cap. XXXVI. Iuramentum.

Idem, H. Iudici.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, juramentum à Iudice parti delatum, nisi justâ de causâ, non potuisse recusari; quod autem in judicio à parte parti defertur, recusari licitè posse, ac referri, non tamen ei, qui famosâ actione conuentus est. Si actor omnino in probatione defe-

defecerit, Reus (etsi nihil præstiterit) debet obtinere. Si præsumptio faciat pro Actore, Reo deferri potest, ad probandam suam innocentiam, nisi judex inspectis circumstantiis illud Actori videat deferendum.

EXEGESIS.

Iuramentum à Iudice delatum.) Intellige illud, quod à Iudice in causâ dubiâ Reo, vel Actori, propter defectum plenæ probationis defertur. *l. Admonendi. ff. h. t.* & necessarium vocatur, vt dictum est *c. 1.* quia necessariò est deferendum, si partes petant, & necessariò ab illo, cui defertur, præstandum est, aliàs tanquam confessus omni appellatione, vel provocatione exclusâ, condemnari potest. *l. Generaliter C. De reb. Credit. in princip.* nisi subsit causa justa, per h. t.

Quod idem ferè dicendum est de juramento, parti à parte delato, Iudice approbante. Aut enim jurare cogitur, aut juramentum referre, nisi soluere malit, *l. Delatâ. §. aut Prætor. C. De reb. Credit.* Manifestæ enim turpitudinis, & confessionis est, nec jurare, nec juramentum referre delatum. *l. Manifestæ. ff. Eodem.* nisi subsit justa causa, vt si exigatur juramentum de facto alieno, quod justè ignoras, tum enim nec jurare cogeris, nec iuramentum referre. Si autem in Iudicio pars parti deferat juramentum, Iudice non probante, nec iubente, tum liberè, & sine causâ potest recusari, ac referri, & sic intelligi debet, quod dicitur in textu, de iuramento parti à parte delato, juxta *Host.* hîc. *Bart.* in *d. l. Manifestæ Panorm. n. 4.*

Est autem iuramentum referre, quando alter ex litigantibus non potest probare intentionem suam, & alteri parti dicit, Ego volo stare iuramento tuo, non tenetur pars vel iurare, vel iuramentum vicissim offerre, seu referre, dein iures tu; aliàs habetur pro confesso, *l. Manifestè. ff. De jure.*

Nota autem ex *Maranta, t. de juramento, eius differentiâ, & vsu. n. 4.* sex requiri, vt iuramentum legitimè parti, vel vni ab altera, Iudice probante, vel iubente deferatur. 1. Quòd saltem præcesserit semiplena probatio per vnum testem, vel aliam probationis speciem, de quo DD. in *d. l. Admonendi.* 2. Vt ille, cui defertur, habeat scientiam rei per sensum corporeum, in hoc enim æquiparatur testi, iuxta *gl. in d. l. Admonendi,* & in *l. Bonæ fidei C. De rebus credit.* Quam ob causam non defertur hæredi super causis hæreditatis, quia verisimiliter ignorant veritatem negotii. 3. Quòd is, cui defertur, sit persona honesta, & bonæ vitæ, quia personæ vili, & suspectæ de periurio non defertur, imò nec referri debet, quod dicit t.. Nec licet Conuento famosâ actione (scil. super infami, vel turpi crimine) referre iuramentum, propter rationabilem periurii suspicionem, seu peccatum. 4. Quòd causa non sit magna. Nam in causâ arduâ, vel criminali non defertur, secundùm *gl.* in *d. l. Admonendi,* & ibi DD. dicitur autem magna, vel parua secundùm conditionem personarum. 5. Quòd probatio semiplena, de qua dictum est in prima conditione, non sit elisa per contrarias probationes, tunc enim non defertur, iuxta *gl.* in *l. 1. C. De, & aduers. quos.* Certè perinde est, nullam adesse probationem, & si qua est allata, fuisse elisam. 6. Denique necesse est, si iuramentum deferatur ad instantiam partis, vt fuerit petitum ante conclusionem in causâ, siue deferatur ante illam, siue post illam, vt pluribus allegatis tradit. *Maranta, loco cit. n. 3. & 10.* vbi addit communem esse practicam, quòd factâ publicatione testium, attestationum, aliarúmque probationum, Actor dicat Iudici, se credere ex his intentionem suam plenè probatam esse, sibique causam adiudicandam. Si autem tantùm semiplenè probârit, petit sibi deferri iuramentum suppletorium, per quod videlicet suppletur probatio sufficiens ad absolutionem, vel condemnationem. Quod iuramentum si his sex concurrentibus Iudex non deferret, faceret litem suam.

Si Actor omnino in probatione defecerit.) Per hæc verba *Panorm.* hîc, & alij censent, hanc justam esse causam recusandi juramentum à Iudice delatum, si actor penitus nihil probârit, dicit Pontifex, reum hoc casu debere obtinere, etsi nihil, adeòque nec iuramentum præstiterit, Concord. *l. Qui accusare. C. De edendo.* excepto casu, quo quis propriam Scripturam negat. *Nouell. 23. de instrument. Cautelâ. §. Si tamen quisque.* At verò alij, inter quos *Vallens. hic h. t. §. 5. n. 7.* censent, etiam tunc reum teneri iurare, arg. *l. Tutor. ff. h. t.* vbi dicitur, tutorem pupilli, omnibus probationibus deficientibus, iusiurandum deferentem audiendum esse, item *l. vlt. C. De fideicom.* & *d. l. Generaliter. C. De rebus Creditis.* & *l. Manifestæ. ff. h. t.* vbi non distinguitur, an Actor probârit, nec ne, sed absolutè dicitur, manifestæ turpitudinis esse, aut confessionis, nolle jurare, vel iuramentum referre. Quod verò dicitur, absolui debere, licet nihil præstiterit, rectè intelligitur etsi nihil præstiterit in se defendendo, non autem, si recusârit præstare iuramentum, quod exigitur ab eo, tanquam teste in suâ causâ ad confirmationem innocentiæ, quam adversarius eo ipso vel nolens manifestat, dum in probatione contrariâ omnino deficit.

Præsumptione verò faciente pro illo &c.) Sensus est, si actor præsumptionem aliquam habeat pro se, quæ tamen non sufficit ad semiplenam probationem, Reo ad suspicionem purgandam iuramentum deferri posse, Concord. to. t. *de purgat. Canonicâ.* Actori autem in hoc casu, illud deferri, aut referri non debet, quia cùm iuramentum tantùm semiplenè probet, & actor, nec semiplenam quidem probationem attulerit, vt supponimus, plena probatio per iuramentum non efficeretur, vt dicit *Panorm. hic n. 8.* post *Bart. in l. bonæ fidei. C. eodem.*

Si verò actor habeat semiplenam probationem, debere illi iuramentum deferri, sentiunt aliqui, sed rectiùs alii ex textu colligunt posse quidem, non autem debere. Textus enim solùm dicit posse id fieri, non autem quòd debeat, aut necessarium sit, vt fiat. Placet igitur, quod denique concludit *Panorm. n. 9. sub fin.* Primò iuramentum in hoc casu deferendum esse reo, nisi consideratis circumstantiis personarum, & cau-

& causæ, iudex arbitretur deferendum Actori, vt quia Actor meliùs scit veritatem, vel quia est legalior, seu fide dignior, quàm Reus, quæ sunt valdè conformia textui.

IDEM TITVLVS DE IVREIVRANDO IN SEXTO.

Cap. I. Contingit.

Nicolaus III.

SVMMA.

Cùm in nonnullis Ecclesiis de earum consuetudinis, nec ipsarum Prælati, nec Canonici aliter recipiantur, nisi iurent, statuta, & consuetudines ipsarum Ecclesiarum scripta, & nonscripta inviolabiliter obseruare; itidémque inter Laicos etiam in multis ciuitatibus, castris, & terris, Potestates, Rectores, & Officiales, nisi priùs seruaturos se statuta ipsorum locorum clausa iurauerint, ad officia eiusmodi nullatenus admittantur; In huiusmodi autem statutis, & consuetudinibus interdum aliqua illicita, impossibilia, vel obviantia Ecclesiasticæ libertati reperiantur; præcipit Pontifex, ne à scientibus talia in illis contineri, iuramentum præstetur, & tali intentione facta, vel facienda, ne seruentur; Declarat deniq. iuramenta sub huiusmodi generalitate qualitercunque & sub qualicunque verborum formâ, præstita, vel præstanda ad licita, possibilia, & libertati Ecclesiasticæ non obviantia tantùm extendi, & obligare.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* sufficienter declaratur in *c. Petitio.* paulò suprà. Quod verò hîc additur, ne à scientibus præstentur eiusmodi iuramenta, iuris naturalis, & Diuini est, quia super illicitis licitè iurari non potest.

Cap. II. Licet mulieres.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Rescribit Pontifex super alimationibus dotium & donationibus propter nuptias iuratis, in quas mulieres, nec vi, nec dolo circumventæ consenserunt, standum esse Iuri Canonico; Iudices autem, qui mulieres tales audiunt, ad illud seruandum Censurâ Ecclesiasticâ compellendos esse.

EXEGESIS.

Ius Canonicum, quod Pontifex hîc allegat, continetur in *c. Cùm contingat*, vbi sufficienter illud explicauimus per totum.

Cap. III. Cùm in positionibus.

Idem.

SVMMA.

Cùm in positionibus, siue responsionibus cuiusdam electi post iuramentum ab ipso in causa præstitum, reperta fuisset contrarietas; rescripsit Pontifex, nisi iusta, & rationabilis causa excuset, super electione perpetuum ipsi silentium imponi debere. Idque etiam faciendum, si ipso mandante, aut sciente, nec reuocante, eiusmodi responsiones contrarias fecerit Procurator.

EXEGESIS.

Causa in promptu est, quia qui contraria siue per se, siue per alium asserit, aut proponit, eáque iuramento confirmat, quæ simul vera esse non posse euidens est, necessariò fallax, & periurus æstimari debet.

IDEM TITVLVS DE IVREIVRANDO IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Romani Principes.

Idem.

SVMMA.

Multis contendit Pontifex Iuramenta, quæ in Coronatione suâ Pontifici præstant Electi Romanorum Imperatores, esse iuramenta fidelitatis. Quod cùm ad praxin communem Iuris Canonici non pertineat, nec Consultum est, nec necesse, vt hîc discutiamus.

TITVLVS XXV.

DE EXCEPTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. Ratio connexionis huius tit. cum prioribus ex *Panorm. in Rubr.* hîc est ista. Quæ hactenus de probationibus, eorúmque variis speciebus tractata sunt, præcipuè concernunt ius Actoris, qui illis vtitur veluti lanceis, siue gladiis adversùs Reum, nunc sequitur jus Reorum, quod consistit in exceptionibus, veluti clypeis, & loricis, vt loquitur *Panorm.* Dein, cùm post intentionem Actoris fundatam, vt plurimùm

Reus opponat exceptiones peremptorias, placuit hunc titulum subiungere de Exceptionibus vniversim, tum peremptoriis, tum dilatoriis. Sed verius est, ordinem doctrinæ non fuisse ita accuratè observatum in connectendis titulis Juris Canonici, quin non etiam in multis sit arbitrarius. De hâc materiâ habetur etiam in *6.* & *Clem.* item *3. q. 6. §. Exceptio.*

Nota II. Exceptionem esse nomen generale cuiuscunque defensionis, quam Reus actori quoquo modo obiicit. *Vlpianus in l. 2. ff. De except.* Exceptio ait, dicta est; quasi quædam exclusio, quæ interponi actioni cuiusque rei solet, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationémue deductũ est. Vt adeò excipere propriè sit, quod detrahere, seu diminuere, indéque dicta exceptio est, quòd partem aliquam de actoris jure detrahat, seu illud diminuat. Excluditur autem quandoque tantum intentio actoris conantis causam obtinere, vt si quis metu, vel dolo circumuentus stipulatus fuerit, vel contraxerit, etsi enim eiusmodi contractus obligent, & actionem Aduersario tribuant; habet tamen alter exceptionem metûs, aut doli, ob quem, contractus rescinditur, & actor causâ cadit. Aliquando excluditur non tantum intentio, verùm etiam omnis actio, vt si actor agat absque omni juris titulo, solâ facti attentatione, repetendo v. g. centum florenos, quos mutuò mihi dederit, ego verò excipiam, nihil illum dedisse aut me soluisse, quorum si vnum, aut alterum verum est, nulla ipsi competit actio.

Nota III. varias esse exceptionum species. 1. Aliæ sunt *reales*, quæ rei cohærent, eámq; sequuntur, dantúrq; non tantùm actori principali, sed etiam fideiussori, aut mandatario; aliæ *personales*, quæ dantur intuitu personæ, aut causę, eámque non egrediuntur. *l. 7. ff. h. t.* 2. Aliæ sunt perpetuæ, seu *peremptoriæ*, aliæ temporales, & *dilatoriæ*, quæ solùm ad tempus actori nocent, & reo temporis dilationem tribuunt, *vel* ratione ipsius rei, v. g. solutionis, qualis est pacti conuenti, ne intra certum tempus solutio petatur, *l. 3. ff. Eodem. §. Appellantur. Vel* sunt dilatoriæ judicii, quæ & præscriptiones fori appellantur *l. fin. C. Eodem.* 3. Harum præscriptionum aliæ respiciunt personam judicis, aliæ personam litigantis, aliæ ipsam causam, seu libellum.

Nota IV. Exceptionem adversùs personam Iudicis, vel esse declinatoriam fori, seu incompetentiæ, vel esse recusationis, quæ debet esse prima, & opponi ante omnes alias exceptiones *d. l. fin.* Si enim opponens priùs opponeret aliam, videretur eo ipso consentire in Iudicem, neque posset vlterius illum recusare. iuxta DD. in *l. Quidam. ff. de Reg. juris.* concord. *c. Inter Monasterium. de re judic.* Exceptio respiciens personam litigantis obiicitur adversùs legitimationem, vt si compareat pupillus sine tutore, vel minor sine Curatore, vel filiusfamilias sine consensu parentis, vel Procurator sine mandato, vel substitutus à Procuratore non habente potestatem substituendi &c. Ista enim, & plura alia, de legitimatione personarum, vt possint stare in judicio, vide apud *Marantam loco cit. Consil. l. 4. t. 6.* & alios: ante omnia discutiuntur in judiciis etiam summariis. Huc quoque referri potest exceptio excommunicationis, sed hæc cùm opponi possit in quâcunque parte judicii per *c. 1. h. t. in 6.* dici solet anomala. Exceptiones respicientes causam sunt libelli inepti, vel obscuri, item actiones præproperæ, vt: malè agis, quia ante diem agis &c. *l. 1. & fin. ff. quando dies vsu. leg. cedit.* quamvis hæc etiam videantur anomala, cùm possit quoque opponi post litem contestatam. Vide *Marant. hîc n. 6.* qui ad dilatorias vlteriùs refert illam, per quam excluditur actio, quæ rectiùs numeraretur inter peremptorias; exclusâ enim actione eo ipso est causa perempta, cùm non possit intentari nisi per actionem.

Nota V. Etsi omnes dilatoriæ regulariter proponi debeant ante litem contestatam; Fallit tamen 1. hæc Regula, si exceptio primùm superveniat post litem contestatam, tunc enim in quâcunque parte judicii superveniat, opponi potest; Quod intellige, si ex facto adversarij superveniat, non item, si superveniat ex facto opponentis sine facto Adversarij, tunc enim opponi non posse, iuxta DD. in *l. Mulier. ff. soluto matrim.* Fallit 2. Si exceptio non solùm sit dilatoria judicii, verùm etiam post litis ingressum, reddat judicii progressum irritum, hæc enim post litem contestatam opponi potest, de quo *Felin. in c. Exceptionis. inf. v. Fallit 8.* qui more suo alias fallentias multiplicauit. Addit *Marant. n. 10.* post alios, si exceptio dilatoria, quæ debet ante litem contestatam proponi, fuerit opposita post, puniri Advocatum opponentem, ad vnam libram auri per *l. pen. eâ h. t.*

Nota VI. Exceptiones peremptorias dici illas, quæ in totum perimunt jus agentis, vt sunt exceptio solutionis, jurisiurandi, pacti, transactionis rei, præscriptionis, de quâ *tit. seq. & alia.* Hæ possunt opponi tam ante litem contestatam, quàm post, vsque ad conclusionem in causâ. *l. Peremptorias. C. sen. rescin.* & ibi *Bald.* Ex his aliquæ dicuntur litis finitæ, quia inductæ sunt, vt sint litium finis, iuxta DD. in *l. Fratris. C. De transact.* Præcipuæ sunt istæ, exceptio jurisiurandi, *l. 1. ff. De jureiur.* transactionis in *d. l. Fratris.* Rei judicatæ. *l. 1. ff. De re judic.* quibus potest addi exceptio præscriptionis. Plures alias addit *Bald. in l. Postquam. C. De pactis.* Istæ autem exceptiones litis finitæ possunt opponi vel in vim declinatoriæ, ante litem contestatam, quo casu impediunt litis ingressum, & judicii processum. Vel opponuntur in vim peremptoriæ post litem contestatam. Quo casu censentur oppositæ ad merita causæ, vt perimant jus agentis, de quo cognoscit judex, & fert sententiam, vt tradunt DD. in *l. Nam & postea. ff. De jureiur.*

Nota VII. Exceptiones peremptorias quandoque requirere altiorem indaginem, quo casu si opponantur ante litem contestatam, non impediunt processum, sed reiiciuntur ad merita causæ, & proceditur vlterius, *d. l. Nam & postea. & ibi DD.* Hæc autem reservatio exceptionum ad merita causæ tantùm opponitur, vt si in processu appareat esse veras, quid-

quidquid factum est, non valeat, & omnia actu habentur pro non factis, juxta *Bart. in l. Ille, à quo, §. Si de testamento. ff. Ad Treb.* Dicuntur autem requirere altiorem indaginem, quæ non sunt liquidæ, nec de facili possunt liquidari. Possunt denique exceptiones peremptoriæ opponi etiam post sententiam in multis casibus, quos enumerat *gl. in l. 1. C. De juris & facti ignor.* Aliquæ non prorsus enervant, neque perimunt jus alterius, aut sententiam Iudicis, sed solùm modificant; talis est exceptio, ne quis conveniatur, & exigatur, nisi in quantum facere potest, item exceptio Inventarij facti in hæreditate. Vterque enim in tantum conveniri, & condemnari potest, in quantum facere potest, aut inventarium hæreditatis continet.

Nota denique VIII. His exceptionibus, quæ competunt reo contrarias esse exceptiones Actoris, etsi communiter non ita appellantur, sed proprio nomine dici solent replicationes, quasi per eas replicentur, id est resolvantur, & retundantur exceptiones rei. Quæ si rursus aliis exceptionibus à Reo impugnentur, illæ vocantur duplicationes: Contra quas solent dari triplicationes, rursus contra triplicationes quadruplicationes, & ita deinceps *l. 2. ff. De excep.* & in tit. *Instit. de replicationibus.* Quæ tamen triplicatio de Iure Canonico non admittitur, saltem quod ad testes ante productos attinet, quos tertiò refutare, seu reprobare non licet, ne nimium extrahatur judicium, vt vidimus *c. Licet. de testibus.* & latè tradit *Panorm. ibid.*

Cap. I. Denique.

Cælestinus III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si Reus adversùs testes excipiat super criminibus, de quibus hactenus non sunt accusati, probatio ante sententiam exhibenda est, cùm testes integri esse debeant. Si verò crimina obiiciantur, de quibus aliàs conuicti, vel confessi fuerunt, à testimonio repelli possunt, quia non est eis credendum contra alios, nisi priùs se probauerint innocentes. Denique, si ad solam exceptionem de criminibus conuicti, vel confessi fuerint, pœnâ ordinariâ mulctari non debent, cùm accusatio adversùs ipsos non procedat, sed sufficit à testimonio repelli, præsertim, si crimen causam, de quâ agitur, non contingat.

E X E G E S I S.

Ad solam exceptionem obiectis &c.) Hæc exceptio adversùs testes criminosos solùm est declinatoria vlterioris processûs, vel sententiæ, donec aliæ probationes, aliique testes producantur, vt his deficientibus Reus absolvatur. De repellendis autem eiusmodi testibus patet ex tit. de testibus, præsertim. *c. 56. Testimonium.* Hic id solùm additur, vt si exceptione hâc vrgente, crimen fateantur, vel de eo convincantur, non esse puniendos pœnâ ordinariâ.

Cap. II. A nobis.

Innoc. III. Archidiacono Richemundiæ.

S V M M A.

Consultus Pontifex, vtrùm is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum possit à suâ accusatione repellere, cùm ille huiusmodi communicationem replicet aduersus illum, respondet excommunicatum ab accusatione posse repelli, cùm sit à communicatione fidelium exclusus, alter autem, qui ipsi communicat, solùm à sacramentorum participatione.

E X E G E S I S.

Excommunicatum excommunicatione maiori, de quâ hîc initiò est sermo, jura generaliter repellunt ab agendo. *c. Intelleximus. de jud. suprà. & c. Pia. de except. in 6.* quia est absolutè priuatus communione fidelium. *c. Inter. de sent. excommunicat.* adeòque non potest stare in judicio. Excommunicatus autem excommunicatione minori, quæ contrahitur communicatione cum excommunicato excommunicatione maiori, arcetur solùm à participatione sacramentorum, juxta hunc text. *c. fin. De Cler. excommun. ministrante*, ideòque non potest à limine judicii repelli, nedum ab exceptione, ait *Panorm. n. 5.*

Cap. III. Cùm Ecclesiasticæ.

Idem Audicensi Episcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, quendam Iacobum de quâdam præbendâ à Prædecessore suo inuestitum, pacificâ possessione gaudere, non obstante exceptione, quòd dictus Iacobus in aliâ Ecclesiâ beneficium possideat, quam illi, quos constat varia beneficia in diuersis Ecclesiis obtinere, non possint opponere.

E X E G E S I S.

Not. ex hoc textu, aliquem non posse, nec debere reprehendere in alterius personâ, quod in suâ putat æquum. *c. fi. d. 25. c. Iudicas 3. q. 7. c. Nihil.* cum seqq. *32. q. 6.* Nota præterea. *Panorm. n. 2.* aliquem posse esse pluralem, siue habere plura beneficia in diuersis Ecclesiis, quod intelligi debet juxta ea, quæ notantur in *c. Gratia. de rescriptis in 6.* & *Clement. Gratia. eodem.*

Cap. IV. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt declinatoriæ exceptiones

nes infra certum tempus à Iudice assignandum omnes proponantur, neque partes, quæ volunt vlterius aliquas proponere, quas non fuerint protestata, (id est initio cum aliis proposuerint) audiantur, nisi aliqua competens de nouo exorta fuerit, vel eam opponens juret, se postmodum ad illius notitiam peruenisse.

EXEGESIS.

Not. terminum communem proponendi exceptiones declinatorias, esse litis ingressum, siue contestationem, vti patet ex *c. Inter Monasterium de re Judic.* Quem ipsum terminum per hanc Decretalem posse abbreuiari, existimat *Panorm.* hic. Sed non apparet, quomodo alius terminus litigatori assignari possit, quàm ipsum litis initium. Quare id solùm poterit judex, vt quando siue ad instantiam alterius, siue ex officio citari jussit partes, præfigat certos dies, intra quos ante litis contestationem proponantur.

Cap. V. Cùm inter.

Idem Monachis Farfensibus.

SVMMA.

Cùm inter Nobilem de Malileone & Priorem ac Conuentum de Argentolio supra damnis & aliis quæstio verteretur, & Nobilis, duos ex delegatis haberet suspectos, procurator autem Monasterij Farfensis diceret, illi tanquã excommunicato exceptionis beneficium esse interdictum: Rescribit Pontifex excommunicato exceptionis, & legitimæ defensionis, & vel maximè recusationis beneficium in judicio reseruari, neque in talibus excommunicati fauorem attendi, sed judicantis æquitatem, cùm non debeat claudicare judicium, ac satis videatur absurdum, si Actore impugnante, reo (licet excommunicato, si in causa absolutionis existat) defensionis copia denegetur; quia sic condemnaretur multoties absoluendus. Secus est de reconuentione; ne defensionis remedium ad impugnationem extendatur.

EXEGESIS.

De recusationis beneficio dicetur infrà tit. *De appellat.* Cùm defensio sit juris naturalis, nemini negari potest. Clem. *Pastoralis. de re judic.* Dicitur verò judicium claudicare, si audiatur impugnatio, & non defensio, Iudice in alteram partem fauore, vel odio inclinante, licèt sit disparitas inter personas, quia in judicio non debet esse acceptio personarum. *C. Nouit. de judic.* Reconuentio autem non conceditur excommunicato, quia non pertinet ad defensionem sui, sed impugnationem alterius; Imò quòd non nisi per procuratorem possit stare in judicio, diximus. *c. Intelleximus. de jud.* sed neque defensionis beneficium videtur illi deberi, nisi in causâ absolutionis existat, juxta h. text. Et certè meretur pertinacia aduersus Ecclesiam, ne audiatur, sed hæc est benignitas matris aduersùs filios etiam immorigeros.

Cap. VI. Venerabilis.

Idem Monachis Farfensibus.

SVMMA.

Cùm Episcopus Sabinensis Ecclesiam S. Viti &c. eiúsque possessionem coram Delegatis Papæ prætenderet ad se pertinere, & Procurator Monasterij Farfensis præposterè respondisset, illam ex permutationis causa ad Monasterium pertinere, simúlq. produceret instrumentum, in quo videbatur Episcopus Theodosius dictam Ecclesiam huic Monasterio in cambium concessisse; per hoc Episcopus credidit intentionem suam esse fundatam, inde concludens tempore permutationis, eandem Ecclesiam pertinuisse ad Ecclesiam Sabinensem; & testes insuper induxit ad probandam diutinam Episcoporum Sabinensium possessionem.

Sed re ad Pontificem delatâ, idem respondit, intentionem Episcopi Sabinensis per testium depositionem vel Procuratoris responsionem minimè esse fundatam, quia exceptionem obiiciens de intentione aduersæ partis, non intelligitur confessus, nec de instrumento ab illâ exhibito; Cùm præsertim in transumpto Procuratoris huius, vbi scriptum duntaxat erat Theodosius Episcopus, per vitium falsitatis appositum fuerit, Sabinensis; & exceptio falsitatis ante, & post sententiam obiici possit, ac sententia prætextu falsorum instrumentorum lata vsque ad 20. annos retractari valebat.

Quare idem Pontifex dictam Ecclesiam, quam constabat in Diœcesi Sabinensi sitam, quoad jus Episcopale (illis duntaxat exceptis, quæ per authenticâ scripta probarentur subtracta) eidem Episcopo quidem adiudicauit: quoad temporalia autem Monasterium Farfense ab impetitione eiusdem Episcopi absoluit.

EXEGESIS.

Quia exceptionem obiiciens &c.) Hæc Regula sumitur ex *l. Non vtique. ff. De except.* vbi ait Marcellus. Non vtique existimatur confiteri de intentione Aduersarij, quocum agitur, qui exceptione vtitur. Neque obstat, quòd confessus permutationem, per consequens confessus est, quòd sit factum de meo, vel tuo suum, quia illud sonat permutatio. *l. 1. in fin. ff. De re permut.* & qui confitetur vnum, per consequens confitetur, quod sequitur ex illo *c. Cùm super. de off. deleg.* & *c. Cùm dilecti. de dolo, & contum.* præterea tacita confessio habetur pro contestatione *c. Proni. eodem.*

Opti-

Digitized by Google

Optimè enim respondet *gl.* quam bene explicat, & sequitur *Panorm. n.26.* Quòd excipiens de facta permutatione, vt iste Procurator Monasterij Farsensis non ideò confitetur de jure, super quo Adversarius fundare possit intentionem suam. Potest enim permutatio illa accidisse de facto, non de jure, quia videlicet res illa in dominio, aut justâ possessione non erat permutantis. Similiter si quis repetat debitum, & alter excipiat de pacto debitum non petendi, per hoc non confitetur debitum, quia potest esse, quòd non jure debeat; vt si pupillus, aut filiusfamilias contraxerit sine authoritate tutoris; vel consensu parentis. Plura exempla affert *gl.* Rectè autem monet *Cuiac. lib. 9. obs. 36.* Cautos, & prudentes oportere esse reos, quoties interrogationibus (sive exceptionibus) aduersarii responsuri sunt, ne alioquin eorum confessio diuidatur, & videantur etiam illud confiteri, quod illis præiudicat.

Ideòque Consultum est secundùm doctrinam *gl.* sub conditione respondere aduersario; vt in posteriori exemplo: *Non confiteor debitum, quod prætendis, sed si deberem, intercessit pactum de non petendo.* Procurator item dicti Monasterii sic potuit respondere Episcopo Sabinensi: *Non confiteor Ecclesiam, de qua nobis lis est, jure pertinuisse ad Episcopos Sabinenses, si autem pertineat, facta est permutatio inter ipsos, & Monasterium.* Sic enim respondendo non confitetur de intentione aduersarii, nec onerat se aliquâ probatione, sed aduersarium, *nisi cùm ille fundauerit intentionem suam, tum enim exceptio probanda est,* vt ait eadem *gl.* Ex quo videtur sequi, cum qui sine eiusmodi cautelâ respondet aduersario, exceptionem factam pro se arripienti, purè fateri obligationem, vel quod idem intendit, sibi præiudicare, vt si dixisset, procurator iste, *fateor Ecclesiam S. Viti pertinuisse aliquando ad Episcopum Sabinensem, sed oppono permutationem factam cum Monasterio.*

Exceptio falsitatis &c.) Quando quis sine dolo, & ignoranter producit falsum instrumentum; non debet secundum illud judicari, nec puniri, prout hîc de Ecclesia dicit Pontifex, *quòd non debeat delictum falsarii in ejus damnum redundare*, fa. *l. Post legat. de his, quibus vt indignis hæred. aufert.* Nec ratione tacitæ confessionis potest aduersarius se fundare, si instrumentum aliquid contineat in fauorem ipsius; tacita enim, imò & expressa confessio resultans ex instrumento, ipsi cohæret, vnde sublato illo, vt falso, tollitur confessio producentis. Videtur enim quis confiteri, quatenus instrumentum probat, & non aliter, *d. l. Post legatum*, quæ est mens *Bart. ibidem Innoc.* hîc, & *Panorm. n. 32.* Qui nimis cordatè *n. 42.* Pontificem arguit falsæ allegationis, quòd dicit *sententiam latam prætextu falsorum instrumentorum, vsque ad 20. annos posse retractari*, quasi *l. Querela C. Ad leg. Cornel. de falsis* (ad quam respexisse, videtur Pontifex) solùm loquatur de pœna falsarii, quòd potuerit vigore dictæ l. etiam post 20. annos accusari, & puniri; non autem, *quando agitur ad effectum retractandi sententiam.* Fatetur enim ipse *Panorm. d. l.* variè explicari; potuit ergò probabili explicatione niti Papa, vt non debeat falsæ allegationis accusari, cùm præsertim falsitas postea comperta sæpe tribuat justam causam sententiam retractandi.

Cap. VII. Olim.

Honorius III. Abbati S. Huberti, & S. Martini Leodiensis.

S V M M A.

Cùm quidam G. contra literas Apostolicas Treuirensi Archiepiscopo præsentatas exciperet, se per illas trahi extra suam Diœcesin vltra duas diætas, ideòque ad Pontificem appellâsset; idem mandat, vt si dictus G. hanc exceptionem probare potuerit, Delegati appellationem justam decernerent, & negotio supersederent.

E X E G E S I S.

Duæ hæ diætæ, quas *Innoc. III. in Conc. Later.* statuit, ne vltra illas quis trahatur extra suam Diœcesin. *Bonifacius VIII. in c. Statutum.* restrinxit ad vnam diœtam, vide ibi dicta. Apparet verò Papam his Abbatibus solùm delegâsse cognitionem super euocatione vltra duas diœtas, principalis autem causæ decisionem, & cognitionem sibi reseruâsse, eo ipso, quia jussit ipsos negotio supersedere.

Cap. VIII. Dilecti.

Idem Archidiacono & Officiali, & I. Canonico Turonensi.

S V M M A.

Cùm M. Canonicus Ecclesiæ S. Mariæ reliquos Canonicos, quòd se opponerent electioni de se factæ coram Delegatis Apostolicis, traxisset in causam, illi verò proponerent, dictum M. non debere audiri, vtpote excommunicatum, & periurij reum; è contra autem idem M. vicissim iisdem Canonicis periurium, & excommunicationem obiiceret; Procurator eorum proposuit, non esse ipsum audiendũ, etsi enim obiectum periurium probaret, non esse propter hoc Canonicos à defensione suæ Ecclesiæ repellendos; sed neque excommunicationem ab eo replicari posse, quòd replicatio, quâ innodatus est, ipsum repellat ab agendo. Quo non obstante cùm Iudices interlocuti fuissent, se super hâc replicatione probationes priùs recepturos, & Procurator ad Pontificem appellâsset, ipse, si res ita haberet, Iudicum sententiam in irritum reuocari jussit.

E X E G E S I S.

Periurium, & excommunicationem in modum exceptionis &c.) Nota I. ex *Panorm.* hîc *n. 3.* quòd Electo petenti suam confirmationem, vel agenti con-

contra sibi resistentes obstat exceptio periurii, & excommunicationis, quibus si electus tempore ipsius electionis obnoxius fuit, electio fuit nulla, iuxta c. *Cùm in cunctis. de elect. & c. fin. De Cler. excom. min.* Si autem superuenerint, possunt opponi ad effectum repellendi electum ab agendo, & vt eius electio cassetur, *c. Super his. de accusat.*

Nota II. etsi hîc à sensu contrario colligi videatur, quòd si non agatur de defensione Ecclesiæ, quam solam hîc excipit textus pro ratione periurii, quem repelli ab agendo; docet tamen *Panorm. n. 4.* quòd periurium non repellit, nisi quemadmodum alia crimina; criminosi enim à multis repelluntur, vt in *c. 1* & *c. Cùm dilectus, de accusat.* item *c. Omnibus 4. q. 6.* non possunt enim per hæc, & alia jura denuntiare, vel accusare, ad quæ tamen admittuntur in causâ defensionis Ecclesiæ propriæ, per hunc textum.

Nota III. quòd vbi replicatio elidit exceptionem, debet prius ipsius probatio admitti, eâ enim probatâ exceptio manet inefficax, quo promoti fortassis Judices isti volebant prius audire probationes replicantis, quàm Canonicos tanquam itidem periuros & excommunicatos; Sed contra ius, quod excommunicatis permittit duntaxat defensionem, non autem impugnationem, vt dictum est in *c. Cùm inter.* paulò suprà, eâ que ob causam meritò Pontifex appellationem ratam habet, & quæ in fauorem huius replicationis post appellationem acta erant, in irritum reuocari jussit.

Cap. IX. Apostolicæ.

Gregorius IX. I. & M. Canonicis Pragensibus.

S V M M A.

Rescribit Pontifex his Canonicis, etsi ipsis quædam suspensionis, & priuationis beneficiorum sententiæ fuerint in modum exceptionis obiecta, quas nullas esse per testes, & instrumenta probare parati erant; se istas sententias, ne causa Pragensis Ecclesiæ, propter quam venerant, retardaretur, relaxâsse ad cautelam.

E X E G E S I S.

Relaxâsse ad cautelam, &c.) Nota ex *Panorm.* hîc *n. 10.* quod absolutio ad cautelam dicatur ea, quæ est ad maiorem securitatem, vt res sit potiùs in tuto, quàm in periculo; hoc sensu lex dicit, quòd abundans cautela non nocet. *l. Testimonium. C. de testibus.* Sic isti Canonici quidem prætendebant, suspensionis & priuationis contra se latas sententias esse nullas, quæ prætensio si innitebatur veritati, nullâ opus erat absolutione, vt in *c. Per tuas. de sent. excommun. & c. Cùm contingat. de off. io Deleg.* Sed quia dubium incidere potest, vtrum excommunicatio non sit valida, & periculum animæ immineat, si quis verè excommunicatus, qui talem se non credit, se Diuinis immisceat: ideò inuenerunt jura absolutionem ad cautelam, vt scilicet in præsenti absoluatur quis, in quantum opus est, præstita cautione de parendo mandatis Ecclesiæ, ac postmodum litigetur super veritate rei, & si fuerit repertus culpabilis, cogatur satisfacere, aut si talis repertus non fuerit, absoluatur. Eiusmodi absolutionibus ad cautelam plenæ sunt Bullæ Pontificum continentes absolutionem ab excommunicatione ad effectum harum literarum duntaxat consequendum, ad cautelam videlicet, si aliquam excommunicationem incurrisset.

Cap. X. Dilectæ in Christo.

Idem Decano Linconiensi.

S V M M A.

Cùm inter Moniales de Campessa, & Monachos de Burcellis controuersia verteretur super decimis, & rebus aliis coram Delegatis Apostolicis, & ipsæ ad Papam ex sufficienti grauamine appellâssent, Delegati verò hoc non attento excommunicationis sententiam in ipsas tulissent, Papa non factâ mentione excommunicationis, causam aliis Iudicibus commisit. Sed parte aduersâ & ipsâ appellante, tum quòd in literis non fieret mentio excommunicationis, tùm quòd isti Iudices exceptionem excommunicationis aduersùs Moniales latæ admittere nollent, Iudices à Monachis impetrati, exceptionem Monialium de sententiâ excommunicationis post appellationem latâ, & defensionis auxilio (quale est appellatio) cuiuis etiam excommunicato competere rejecerunt. Quare Monialibus iteratò appellantibus, Papa Episcopo Linconiensi mandat, quatenus, si ita est, reuocato in statum debitum, quidquid post appellationem Monialium inuenerit attentatum, in negotio, juxta tenorem mandati ad posteriores Iudices directi procedat.

E X E G E S I S.

Non factâ mentione de excommunicatione &c.) Nota I. Excommunicatum in causa appellationis posse impetrare rescriptum, quia ipsi permittitur defensio, *c. Cùm inter.* suprà, ad quam pertinet etiam appellatio, ergo etiam facultas Iudices impetrandi, parum enim, vel nihil prodesset appellatio, si non daretur facultas eam prosequendi, quod absque rescripto & Iudice fieri non potest, vt expressè habetur in *c. Venerabilem,* paulò post.

Nota II. Non obstare, quòd per multa jura in rescriptis debeat fieri mentio de processu causæ, vt *c. Dilectus. de rescript. c. Super eo. de cohab. Cler. & Mul. c. Ex literis, de dolo, & contum.* ideòque videri possit literas à multis impetratas fuisse invalidas, quòd non fecerint mentionem de excommunicatione. Resp. enim cum *Gottofredo* hîc, prædicta esse vera respectu eorum, quæ fiunt ante appellationem

Digitized by Google

nem, eorum enim, quæ fiunt postea, non debet fieri mentio, quia est à Iudice recessum, adeóque non pertinet ad illius processum, vnde non factâ de illis mentione, rescriptum tenet per h.t. & *c. Bona. de conf. util. vel inutil.* iuxta quod neque de literis, quæ sunt nullæ, fieri debet mentio, adeóque à pari, neque de excommunicatione tali nulliter latâ. Addit *Panorm. n. 3.* quòd etiam alio respectu taciturnitas excommunicationis non vitiârit rescriptum, quia illius expressio non retardâsset, vel revocâsset Principem à concessione rescripti; quæ ratio sumitur *ex c. Super literis. de rescript.*

Cap. XI. Significauerunt.

Idem Abbati S. Saluatoris Papiensi & Vercellensi Præposito.

SVMMA.

Cùm Electum à Capitulo Ternacensi Archipresbyterum, Mediolanensis Archiepiscopus nollet confirmare, & alium instituisset, Capituli ad se appellantis causam Papa Præposito S. Stephani commisit, qui electionem confirmans pronunciauit jus eligendi ad Capitulum pertinere, simulque partem adversam ab impetitione Capituli absoluit; sed partes appellantes obtinuerunt causam his Iudicibus committi, qui exceptione excommunicationis Capitulo Ternacensi oppositâ, non attendentes hoc prætextu à prosecutione appellationis non debere quem excludi, (cum omnis legitima defensio excommunicato in judicio reseruetur) partem aduersam non esse cogendam ad respondendum perperam decreuerunt. Quare Capitulo rursus appellante, Pontifex mandat iisdem Iudicibus, quatenus si ita est, exceptione huiusmodi non obstante, iidem Iudices in negotio procedant.

EXEGESIS.

A prosecutione appellationis.) Nota I. Archiepiscopum non negâsse confirmationem Electo, quòd esset indignus, alioquin appellatio Capituli fuisset iniusta, sed quia ipse prætendebat jus eligendi Archipresbyterum, vt patet ex eo, quòd pronunciatum fuerit, jus eligendi spectare ad Capitulum; ex formâ enim sententiæ præsumitur qualis erat contentio, vt not. *gl.* in *c. Inter dilectos. de fide instrum.* & expressiùs in *c. Audita. de restit. spoliat.*

Nota II. Capitulum justè appellâsse, etsi enim in causâ principali juris eligendi pronunciatum fuerit, pro ipso, videtur tamen secundum *gl.* Capitulum expensas, vel quid simile petiisse à parte aduersâ, super quo Judex pronunciauit contra Capitulum, partem aduersam ab ipsius impetitione absolvendo; Et sic vtraque pars appellauit respectu diversorum, vt benè aduertit *Panorm. n. 7.* qui multis disputat, à *n. 15.* an Capitulum hic habuerit personam actoris, & videtur eò inclinare, in ipsa summa, vbi docet, hunc casum esse singularem respectu actoris. Sed non apparet causa recedendi à generali regulâ. *c. Cùm inter. suprà.* quòd excommunicato, non permittatur impugnatio, sed sola defensio. Etsi igitur Capitulum impugnauerit aduersam partem super impensis, at postquam Judex negauit illas deberi, idem Capitulum jure defensionis legitimè appellavit, & appellationem prosecutum fuit non obstante exceptione excommunicationis.

Cap. XII. Exceptionem.

Idem.

SVMMA.

Exceptio excommunicationis inter dilatorias scienter licet omissa, in qualibet parte litis à reo opponi potest; quod est huic exceptioni speciale, nè quis excommunicato communicare cogatur. Quam si quis omiserit, vt actor fatigetur, in expensis condemnari debet. Excommunicatus autem publicè, etsi huiusmodi exceptio non opponatur, est officio judicis repellendus.

EXEGESIS.

In qualibet parte litis &c.) Colligit ex hoc textu *Panorm. n. 5.* Regulam notabilem, quòd videlicet terminus præfixus simpliciter ad aliquid faciendum, non præcludit viam ad faciendum, siue proponendum id, ex cuius omissione imminet periculum animæ, seu peccatum. Ob quam rationem sententia in causa matrimoniali non transit in rem judicatam, vt patebit. *c. Lator. & c. Consanguinei. de re judic.* quia si post sententiam in contrarium latam appareat impedimentum dirimens subesse, vel non subesse, vtique periculum animæ foret, si stari oporteret rei judicatæ. Eandem ob rationem exceptio excommunicationis, quæ juxta naturam dilatoriarum proponi deberet initio litis, potest per hunc textum proponi in qualibet parte judicii, licet malitiosè fuerit dilata, quia communicare scienter excommunicato est peccatum, à quo semper in judicio potest & debet desisti per exceptionem, si veritate nitatur.

Excommunicatus autem publicè &c.) Nota, quòd in notoriis Judex accusationem, & exceptionem suppleat ex officio. fa. t. cum *gl.* in *l. 1. C. Qui, & aduersus quos.* Item quod inhabilem potest Judex à limine judicii repellere ex officio, etsi non repellat partem, quia hoc non tam est statutum in fauorem partis, quàm publicum fa. *l. Quos prohibet. ff. De postulando,* & t. cum *gl.* in *c. Quærendum. 2. q. 7.*

Cap. XIII. Adversario.

Idem.

TEXTVS.

Adversario tuo per Iudicem absoluto, quoniam tempore motæ litis rem petitam ab ipso sine dolo desierat

fierat possidere, si eam modo possideat, tibi petenti denuo, rei iudicatæ exceptio non obstat.

EXEGESIS.

Huius textûs causa in promptu est, cùm enim iuxta Canones possessor malæ fidei vllo tempore non præscribat, iuxta *Reg. jur. in 6.* ergò licet sub tempus motæ, seu contestatæ litis incipiat bonâ fide possidere, & judex eam ob causam pro ipso pronunciat, tanquam pro possessore habendus sit, qui dolo desiert possidere, iuxta *Reg. jur. 36. in 6.* Non obstat contra eiusmodi sententiam exceptio rei judicatæ, quin possit opponere malam fidem in possessorio, & jus suum persequi in petitorio.

Cap. XIV. Venerabilem.

Idem.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt Archiepiscopus Narbonensis, qui in certâ causâ ad Sedem Apostolicam appellauit, ex sufficienti grauamine, nisi ex aliis causis vinculis excommunicationis sit innodatus, ad prosequendam appellationem admittatur. Quia nihil excommunicato appellare prodesset, si non posset appellationem suam prosequi, & super eâ literas impetrare.

EXEGESIS.

Huius *cap.* intellectus planus est ex *c. Cùm inter.* & *c. Cùm dilecta.* paulò suprà h. t.

IDEM TITVLVS DE EXCEPTIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Pia.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Cùm appareret ex eo, quòd cap. Exceptionem. suprà in Gregor. statutum est, vt in qualibet parte judicii liceat exceptionem excommunicationis opponere frequentius dictas exceptiones per malitiam opponi, ideòque negotia differri, & partes fatigari laboribus, & expensis, ad obviandum huic malo, decernit Pontifex. 1. Vt qui excommunicationem opponit, eius speciem, & excommunicatoris nomen exprimat, eámque infra octo dierum spatium, (die, in quo hæc exceptio proponitur, minimè computato) apertissimis documentis probet. 2. Si non probauerit, Iudex in causâ procedat, & Reum in expensis, quas Actor ob hoc bis diebus fecerit, condemnet. 3. Si durante judicii instantiâ, & probationis copiâ succedente, de eâdem, vel aliâ excommunicatione excipiatur iterum, & probatur, Actor in sequentibus excludatur, donec absolutionem obtineat, his, quæ præcesserunt, in suo robore duraturis. 4. Hæc exceptio non opponitur pluries, quàm bis, nisi noua excõmunicatio emerserit, vel evidens, & peremptoria probatio afferatur super antiquâ, siue priùs obiectâ. 5. Si post rem judicatam eadem exceptio opponatur, executionem quidem impedit, sed sententia præcedens, robur suum obtinebit. 6. Si Actor sit excommunicatus publicè, & hoc judex nouerit, licet Reus non excipiat, illum ex officio repellat, iuxta d. c. exceptionem.

Quæ ita perspicua sunt, vt immorari non debeamus.

Cap. II. Cùm quidam.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cum quidam seculares Iudices, exceptionem de re per Ecclesiasticum Iudicem judicatâ, in causâ ad ipsum pertinente nollent admittere, decernit Pontifex, vt per censuras Ecclesiasticas ad eiusmodi exceptionem admittendam compellantur. Similiter, si Ecclesiastici Iudices exceptionem de re per secularem Iudicem judicatâ in his, quæ animarum periculum non inducunt, admittere recusent, per Superiores suos castigentur.

EXEGESIS.

Ad admittendam exceptionem &c.) Nota I. ex hoc textu nasci generalem Regulam, quòd sententia lata à competente Iudice Ecclesiastico, parit exceptionem rei judicatæ coram seculari, & vicissim, idémque est in aliis actis judicialibus; acta enim, & probationes factæ inter Clericum, & Laicum coram Iudice seculari probant coram Ecclesiastico, & vicissim, vt in *c. Seculares. de foro compet.* suprà. fa. *c. Causam quæ. suprà. de testibus*; requiritur tamen, vt sententia lata fuerit à Iudice competente, juxta *d. c. Seculares.* Idem procedit de exceptione litis pendentiæ, quia est necesse, vt pendeat coram Iudice competente juxta *Clement. 2. vt lit. pend.*

Nota II. ex *gl. hic n. 4.* tria requiri, vt obstet exceptio rei judicatæ, scilicet identitas personarum, rei, & causæ, quæ eadem requiruntur ad legitimam exceptionem litis pendentiæ. & ideò dici solet, quod cui non nocet sententia, non nocent acta, nec probationes, & sic neque exceptio litis pendentiæ, juxta DD. in *c. fi. Suprà de ord. cognit.*

IDEM TITVLVS DE CLEMENTINIS.

Cap. Vni. Excommunicationis.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

TEXTUS.

Excommunicationis exceptio in quâlibet parte litis

litis opponi potest; prout statuitur in c. Excommunicationes (in antiq. suprà) termino peremptorio per Iudicem assignato ad proponendam exceptionem declinatoriam & dilatoria, non obstante, quod hic de novò additur; seruatâ tamen circa hoc Constitutione Innoc. IV. in Conc. Lugdunensi, relatâ c. 1. h. t. in 6. quæ omnia liquent ex superioribus.

TITVLVS XXVI.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. rectè titulo de exceptionibus in genere subiungi titulum de præscriptionibus, quæ est species exceptionis valdè celebris, & frequens. Etsi aliquando generatim pro eodem sumatur exceptio, & præscriptio. De quâ etiam tractatur in *6. eodem.* item *3. q. 2.* in princ. & *16. q. 3. & 4.*

Nota II. Præscriptionem nihil esse aliud, quàm exceptionem temporis, quo alienam rem quis possidet, aut alter jure suo vsus non est, Domino eam vindicanti, aut jus pristinum repetenti opposita. Definitur à *Couarr. in Reg. possessor. 1. §. vn. n. 4. Exceptio peremptoria, ex tempore legibus definito substantiam capiens.* Si enim hoc tempus est elapsum, perimitur in solidum jus actoris, eique præscriptione legitimè completâ silentium perpetuum imponitur.

Inter præscriptionem, & vsucapionem multas fuisse differentias, quæ hodie sublatæ sunt, patet ex tit. *C. De vsucap. transform.* Est autem vsucapionis vocabulum compositum ex vsu, & capio, vt rectè dicatur quid vsucapi, id est fieri alterius, temporis decursu, idque vtendo. Vnde in rigore verborum præscriptio, est veluti effectus vsucapionis, id enim contra aliquem præscribitur, quia legitimo tempore perdurat usus rei, aut juris alieni. Definitur plenius per *Modestinum l. 3. ff. De vsucap. & vsurp.* Adjectio per continuationem possessionis temporis lege definiti. Breuiùs, est acquisitio dominii per vsum. *l. Ait Prætor ff. Ex quibus causis maior.*

Nota III. Præscriptione non tantùm acquiri dominium vtile, verùm etiam directum, seu potiùs plenum; ponitur enim dominium in definitione simpliciter, potior autem verbi significatio assumi in dubio debet. *c. fin. De sent. excom.* Fa. *l. Traditionibus C. De pactis*, vbi comparatur vsucapio traditioni, per quam certum est, dominium plenum transire, ideóque Vindicatio non datur Domino pristino, sed ei, qui rem vsucepit, siue suam fecit. *l. Si quis emptionis. C. De præscription. 30. vel 40. annorum.* Non obstat, quòd præscriptio solùm inducat exceptionem. *l. Si super C. De præscript. longi temp.* adeóque videtur supponere, quòd actio aliqua in rem competat priori Domino; exceptio enim præscriptionis est solius facti, vt scil. Reus factum continuatæ possessionis opponat, non autem juris, quòd aliquod jus actori supersit, in quo possit actionem aliquam in judicio fundare.

Nota IV. Præscriptionem introductam esse ob bonum publicum. 1. Ne diu, & ferè semper quarundam rerum dominia incerta essent. *l. 1. ff. De vsurp. & vsucap.* 2. Vt aliquis litium finis esset. *l. vlt. ff. Pro suo.* 3. Ne possessores propè immemoriali timore teneantur. *l. Cùm notissimi. C. de præscript. 30. vel 40. annorum.* 4. Denique, vt desideria hominum ad res suas seruandas, & non negligendas excitentur. *l. Vt perfect. C. De annali except. & c. Vigilanti.* infrà. Ex quibus causis apparet, non rectè *Adrianum in 4.* de restitutione, vbi agit de præscript. *§. Mihi autem sine præiudicio. Tolos. l. 40. syntag. c. 4. n. 4. & 5.* & alios paucullos censere, quòd leges de præscriptione non habeant locum in foro conscientiæ, nisi vbi culpabilis negligentia pristini possessoris intervenerit.

Communis enim sententia, & recepta est in contrarium, videlicet bonæ fidei possessorem post legitimi temporis decursum etiam in foro conscientiæ plenum rei dominium sibi comparare, neque teneri ad restitutionem; etsi resciat pristinum Dominum invincibili ignorantiâ rei suæ ab alio possessæ laborasse. Neque præcipuè, aut solùm ob pristini Domini negligentiam jus præscriptionis constitutum est, sed multò magis ob alias causas bonum publicum spectantes. Certum autem est, Principem habere jus decernendi, & statuendi de bonis subditorum, vt bonum publicum postulat.

Iste tamen præscriptionis torrens certis limitibus coërcetur; quatuor enim conditiones requirit, sine quibus non procedit, hæ sunt: Possessio, bona fides, Titulus, tempus lege definitum, quas deinceps explicabimus, prout occasio suggeret. Numerant alij aliter præscriptionis conditiones, sed tandem in idem recidunt.

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Si quis (Episcopus) aliquem locum ad Catholicam fidem conuerterit, & nemine repetente tenuerit, vlterius ab eo non repetatur; si in illo loco fuerit Episcopus alius, qui posset repetere, & tacuit,

cuit. Si autem non fuerit, non praiudicetur matrici Ecclesiæ, sed liceat, cùm locus acceperit Episcopum, ex ipso die intra triennium repetere. Si autem Ecclesia vacauerit similiter Episcopo ad fidem Catholicam ex hæreticis conuerso non praiudicat præfatum tempus, sed ex quo die conuersus est, habet per triennium potestatem repetendi locum, qui ad ipsius Cathedram pertinebat.

EXEGESIS.

Habeat per triennium,) Nota. Casum huius cap. esse singularem, quòd videlicet contra Ecclesiam currat præscriptio triennij, cùm aliàs requiratur spatium 40. annorum, vt videbimus infrà. *c. De quarta.* Sed hoc introductum est in favorem fidei, vt Episcopi excitentur ad propagationem veræ Religionis. Non tamen procedit præscriptio, quando Ecclesia, siue Episcopatus, ad quem eiusmodi locus ab alio Episcopo ad fidem conuersus spectat, fuerit vacans. Semper enim tempora vacationis, seu inhabilitatis Prælati, debent de medio præscriptionis contra Ecclesiam subduci. Quòd verò idem Episcopo ab hæresi ad fidem converso concedatur, fit in favorem tum Ecclesiæ, tum Religionis, propter quam multa specialia inducta sunt, iuxta *c. In fauorem. de hæret. in 6.*

Panorm. n. 1. ex h. t. conatur colligere, quòd ex causâ vrgenti, & rationabili posset induci per jus Canonicum in certis casibus præscriptio cum malâ fide. Sed credo hoc verum non esse; Nimis enim universalis, & certa regula Canonica est, quòd Possessor malæ fidei nullo vnquam tempore præscribat, nititur enim reatu peccati mortalis, sine quo rem alienam contrectare, aut sibi arrogare nemo potest, nisi paruitas materiæ excuset, ideóque illam retineat. Dices Episcopus locum alienæ Diœcesis convertens ad fidem, habet conscientiam rei alienæ, scil. eum non spectare ad suam Diœcesin, ergò est in malâ fide. Resp. Si eiusmodi Episcopus est Canonum peritus, eo ipso novit, jus huius præscriptionis triennalis per supremam Pontificis potestatem in favorem Religionis esse introductum, & ex hoc cap. sibi competere jus in locum alienum. Si verò locum eiusmodi vindicaret, sine notitiâ huius Canonis, aut aliâ causâ excusante, foret in malâ fide, nec posset præscribere, saltem in foro conscientiæ, etsi re in forum externum deductâ, talis Ecclesiâ ipso rigore huius cap. adiudicaretur.

Cap. II. Nihil.

Ex Registro Gregorij &c.

SVMMA.

Rescribit Pontifex cuidam Patritiæ Italiæ, quòd illam scire credat, taciturnitatem, atque patientiam suam, futuris post se Pontificibus in rebus pauperum præiudicium non facturam.

EXEGESIS.

Futuris post se Pontificibus.) Videtur taciturnitatem, ac patientiam Gregorij, successoribus Pontificibus potuisse præiudicare; si enim tempore ad præscribendum contra Ecclesiam requisito, Patritia ista, bona pauperum (pias vid. Ecclesiarum fundationes ad sustentationem pauperum pertinentes) possedit, nec Gregorio, nec Pontifice aliquo successore vsque ad 40. annos reclamante; certè taciturnitas ista successoribus præiudicat, quia præscriptio fuit citiùs completa. Prout etiam in priori *cap.* ex taciturnitate triennali Episcopi inducitur præscriptio ratione loci ab alio Episcopo conversi. Imò & contra ipsum Papam in juribus Ecclesiæ Romanæ currit præscriptio licet centenaria, vt patebit *c. Cùm nobis.* infrà.

Resp. 1. Iuxta *gl.* has pauperum possessiones fuisse ab istâ Patritiâ violenter occupatas; mala autem fides impedit præscriptionem rei violenter obtentæ, & possessæ, *c. Licet in regulis. 15. q. 13.*

Resp. 2. In rebus pauperum, siue Ecclesiæ per solam denunciationem litis mouendæ quem constitui in malâ fide, imò etiam in aliis causis, *l. Item veniunt. §. Petitam. cum seqq. ff. De petit. hæred.* quod saltem procedit, quandocunque quis possidet sine titulo. Quare cùm ista Patritia hæc bona possideret sine titulo, per Gregorii denunciationem fuit constituta in malâ fide, vt non potuerit præscriptionem continuare, nec complere; Supponit ergò iste textus præscriptionem in hoc casu priùs non fuisse completum.

Cap. III. Sanctorum.

Gregorius.

SVMMA.

Confirmat Pontifex SS. PP. sanctiones, vt omnes possessiones ad singulas prouincias fratrum suorum (Diœceses intelligo Episcoporum, quos Pontifex fratres vocat) à quibus per 30. annos possessæ sunt quietè, & sincerè, absque synodali proclamatione perpetuò teneantur.

EXEGESIS.

Ad singulas prouincias &c.) Nota I. hic non agi de præscriptione Ecclesiæ contra Ecclesiam, ad quam requiri 40. annos, manifestum est ex *c. seq.* sed præscriptione Episcopatûs, siue Ecclesiæ contra privatum quemcunque, si possessionem illius Ecclesia detineat per annos 30. sine titulo cum bonâ fide, vt optimè hunc text. explicat Panorm. hic, imò etiam jure ciuili sine titulo, & cum bonâ fide res priuatorum præscribuntur spatio 30. annorum. *l. Si Quis emptionis. C. De præscript. 30. annorum.* Si verò Ecclesia habeat titulum, tunc præscribit rem priuati contra priuatum, sicut priuatus contra priuatum, inter præsentes videlicet. 10. annis, inter absentes 20. vt dicemus infrà.

Nota

Nota II. requiri possessionem quietam, & sinceram. Qui petitur controuersiam, siue cui lis intentatur, non possidet quietè, qui verò habet malam fidem, non possidet sincerè, de quo paulò post. *c. Vigilanti.*

Possessæ sunt.) Prima videlicet præscriptionis cõditio est *possessio*, vt quod præscribitur possessum fuerit, & possideatur; nam sine possessione præscriptio non procedit, juxta *Reg. juris. 3. in 6.* Neque præcisè viâ præscriptionis plus aliquis acquirere potest, quàm possidet, arg. *c. Cùm olim. de praescript.* infrà. Vt si Princeps longissimo tempore ex certis rebus vectigalia exegit, non ideò censetur jus vectigalis absolutè, & quoad omnia præscripsisse. Etsi aliâ viâ præsumptionis, v. g. si jura possessori non resistant, plerumque ex vno jurisdictionis actu colligi possit jus totius jurisdictionis, vt si dubium sit, an aliqua parochia pertineat ad hanc, vel illam Diœcesin, adjudicabitur illi Episcopo, qui aliquem actum Episcopalem ibi exercere solitus fuit. juxta *c. 1. De relig. dom.*

Cæterùm possessio (quæ vt est quid facti) communiter definiri solet, *detentio rei, corporis, & animi, ex juris adminiculo* juxta *Silu. Verb. Dominium, q. 2.* vt verò significat jus, describitur à Bart. in *l. 1. De acquir. vel amitt. poss.* Jus insistendi alicui rei non prohibitæ possideri, quæ est prima præscriptionis conditio, & tria inuoluit. 1. In recto significat ipsam rei detentionem, & jus illi insistendi. 2. Respicit personam, quæ possidet, vel possidere dicitur. 3. Rem, quæ possidetur, seu detinetur.

Nota I. Possessionem, aliam esse, naturalem quæ corpore apprehenditur & retinetur, aliam civilem, quæ oculis, inspectione, vel animi destinatione, siue intentione apprehenditur. *gl. in §. 1.* & est textus *in §. penult. l. 1. ff. De acquir. possess.* naturalis, siue corporalis solùm non sufficit, sed requiritur etiam ciuilis, vt videlicet quis etiam absens animum habeat rem possessam retinendi, vt ex communi docet *Panorm. c. Causam* infrà *n. 6.* & *Couarr. in reg. possessor. p. 2. init. n. 6.*

Vnde sequitur 1. Alienæ possessionis invasorem non posse inchoare præscriptionem, quamdiu alter ciuiliter siue animo possidet, vt notat *Panorm. in c. 5. vigilanti infra, n. 4.* Civilis autem possessionis continuatio colligitur, si quis suæ possessionis invasori litem moveat, aut saltem contra protestetur.

Sequitur 2. Nullam rem à Commodatario, Depositario, Colono, Inquilino, Procuratore quâ talibus præscribi posse, quia non possident suo nomine, sed alieno, rem non suam, sed alienam, quæ non est veri nominis, & propriè dicta possessio, quam retinet ille, cuius nomine possidet, vt colligitur ex *l. 2. C. De praescript. 30. vel 40. annorum,* & *c. 5. vigilanti.*

Sequitur 3. Quantum præcisè spectat ad possessionem, sufficere omnem illam, quæ habetur proprio nomine, ideòque à Vasallo, & Emphyteutâ præscribi potest vsusfructus siue dominium vtile, quia illud possidet nomine proprio, etsi feudum ipsum, siue emphyteusin possideat nomine alieno, ideòque defectu possessionis propriè dictæ non possint illa præscribere. teste *Couarru. l. c. Mol. s. 1 tract. 2. disp. 62.*

Nota II. Defectu possessionis propriè dictæ, aut propter juris resistentiam non posse præscribi res fisci. *§. Res fisci. instit. de vsucap.* nisi tempore longissimo 40. annorum quoad res fisco iam acquisitas, per *l. Omnes. C. De praescript. 30. vel 40. annorum.* Illa autem, quæ debeatur quidem fisco, sed illi necdum sunt acquisita, videntur decennio, imò & quinquennio posse præscribi. *l. 2. C. De vectig. & commiss. Covarru. ad d. c. Possessor. p. 2. §. 2. n. 8.* Laici non præscribunt decimas, quia propriè possidere non possunt, *c. Cùm causam.* infrà. vti nec alias res spirituales, quarum sunt incapaces. Prohibitæ item sunt res pupillares, & dotales, quia neque ipsæ proprio nomine possidentur. Contra minores item non currit longum tempus, vti nec contra illos, quibus non est agendi licentia, de quibus *gl. in d. §. Res fisci, & C. Quibus non obiicit longi temporis praescriptio,* quia isti non censentur dimittere possessionem Civilem rerum suarum, adeòque possessor contrarius non habet possessionem ad præscribendum necessariam, vt dictum est not. 1.

Neque etiam subditus præscribit obedientiam contra Prælatum. *c. Cùm non liceat, infrà.* quia subditus non potest esse in possessione potestatis Superioris. Iurisdictio tamen præscribi potest ab illo, qui illius est capax, ita jus Episcopale præscribi potest ab inferiori Prælato, & ab vno Episcopo contra alterum Episcopum. Contra res Coronæ à Principatu non currit præscriptio, quia Princeps illas non possidet principaliter nomine suo, sed Regni, aut Principatus, posse tamen præscribi tempore immemoriali, tradit *Couarr. d. p. 2. §. 2. n. 9.* Denique non possunt præscribi procurationes debitæ Episcopis, vel aliis eorum nomine Diœcesin visitantibus. *c. Accedentibus. & c. Cùm ex officij. infrà.*

Not. III. Præscribere posse omnes, qui possunt dominium acquirere; addo: siue propriè possidere, per possessionem enim propriè dictam acquiritur dominium. Possunt igitur 1. præscribere tum Paterfamilias, tum filiusfamilias. *l. 4. §. 1. ff. h. t.* Adverte tamen ex causâ castrensis, vel quasi castrensis peculij, vt sibi possideat filiusfamilias, ita & sibi præscribit, vti & ex causa peculij adventitij, saltem quoad proprietatem, ex causâ verò profectitij acquirit patri ipsi, vt tradit *Casus in tit. de vsurp. & vsucap. n. 6.* Pupillus præscribit, si habeat possessionem civilem, id est, animum possidendi, qui si desit, tutoris autoritate opus habet. *§. Pupillus. Instit. de inutil. stipul.*

Furiosus, dum furor durat, præscriptionem inchoare nequit, quia caret animo possidendi ad possessionem civilem requisito. id tamen, quod ante furorem possidere cepit, præscribit. *d. l. 4. §. 3.* Intelligitur enim prior voluntas perdurare, modo nihil aliud desit. Idem furiosus curatore, si quem habet, autore acquirere potest possessionem, non minùs, quàm infans, cui ea per tutorem acquiritur, etsi animum possidendi habere non possit, quem vt in infante supplet tutor, ita in furioso curator; ita *Casus l. c. n. 8.* Servi ea, quæ peculiariter nacti sunt, vsucapere

pere possunt, etiam ignorantibus Dominis, eâ verò, quæ sunt extra ipsorum peculium, non nisi ipsis scientibus, vt traditur in *l. Labeo. ff. De vsucap.* plura de hoc vide apud *Cesium. l. c.* ac alios.

Cap. IV. De quartâ.

Alexander III. Salernitano Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd de quartâ decimæ, & oblationis defunctorum, Clericus ab impetitione Episcopi quadragenariâ præscriptione se tueri possit, nisi interim Pastoralis sedes vacâsset; nam Romana Ecclesia triennalem præscriptionem contra Ecclesiam non admittit.

EXEGESIS.

De quartâ decima &c.) Nota, quòd decimatum quarta pars ab Ecclesiis parochialibus, Episcopo est jure communi debita, etsi ipsæ decimæ pertineant ad Ecclesiam Parochialem, intra cuius limites sitæ sunt. *c. Cùm contingat. de decimis.* Est autem hæc quarta in totum præscriptibilis, sicut & quarta funeralium, siue vt in textu vocantur, oblationes defunctorum. Vndè Episcopi de jure communi non possunt sibi hanc quartam vendicare, si obstet præscriptio.

Quadragenariâ præscriptione &c.) Est hic occasio declarandi tempus lege definitum ad præscriptionem, quod contra Ecclesiam textus assignat quadragenarium. Vniuersim doctrina recepta est ista. 1. Res mobiles triennio præscribuntur cum titulo, & bonâ fide. *Instit. de vsucap. in princ. l. Vnicâ C. De vsucap. transformandâ. Auth. quas actiones C. De sacrosanct. Eccles.* quæ significat, id etiam procedere aduersùs Ecclesiam, dum vult præscriptionem triennii & quadriennii in mobilibus videlicet in suo robore durare. Quam auth. receptam esse ab Ecclesiâ, patet ex *c. Penult. & vlt. 16. q. 3.*

2. Res mobiles sine titulo præscribuntur adversùs quemlibet, spatio 30. annorum, ex communi *arg. l. 3. C. De praescript. 30. vel 40. annorum.* Quâ in re, cùm Canones nihil contrarium disponant, fatendum est, eodem jure res mobiles contra Ecclesiam etiam Romanam præscribi tanto tempore, sicut contra priuatum.

3. Res immobiles cum titulo præscribuntur inter præsentes decennio, inter absentes vicennio, *Instit. De vsucap. §. vlt. & to. tit. de praescript. longi temporis,* nisi immobilis à malæ fidei possessore ad te peruenerit, tum enim Domino ignorante ante 30. annos præscribere non potes. *Authent. mala fides C. De praescript. longi temporis.* Dicuntur autem præsentes, qui in eâdem prouinciâ, & sub eodem regimine domicilium habent, licet res, quæ vsucapiuntur, alibi sitæ sint. Absens autem censetur, qui domicilium sub diuerso regimine habet, *l. vlt. junct. gl. C. eod.* quæ procedunt de bonis priuatorum. De præscriptione contra fiscum diximus.

Nota II. Aduersùs Romanam Ecclesiam non nisi 100. annis præscribitur. *c. Ad audientiam c. Si diligenti. inf. c. 2. Eodem in 6. d. Auth. quas actiones C. sacros. Eccles.* Aduersus inferiorem Ecclesiam, Monasterium, Hospitale 40. annis, juxta *c. 4. De quarta c. Ad aures. c. Illud. inf. & d. Authent. quas actiones.* idémque locum habet, in hæreditatibus, legatis, aut donatis ad pias causas, juxta *Auth. de Ecclesiasticis tit. c. 5. collat. 9. Panorm. in c. 2. n. 10. h. t.* Adversùs Monasteria S. Benedicti, & ordines eorundem priuilegiis gaudentes, requiruntur 60 anni juxta priuilegium Eugenii Papæ apud *Less. l. 2. De jure & Justit. c. 4. dub. 3. n. 23.* Legata, donata, vendita ciuitatibus, quæque ad Coronam Regni, vel principatum, aut prouinciam spectant, centum itidem annos requirunt; ut præscribi possint juxta *l. Vt inter. C. De sacros. Eccles.* Alienatio denique feudi facta sine Domini consensu, quamuis bonâ fide, præscriptione non obstante; reuocari potest à Domino. *c. 40. De Capitulis Conradi l. 2. feud.* quod *gl.* & *DD. ibid.* solùm accipiunt de præscriptione longi temporis; non tamen longissimi siue annorum triginta.

4. Res immobiles sine titulo præscribi possunt tempore longo, videl. 30. 40. 60. vel. 100. annorum, juxta differentiam eorum, aduersùs quos præscriptio fit. *l. Sicut in rem. l. Si quis emptionis §. Quòd si quis. C. De praescript. 30. vel 40. annorum. fa. c. Sanctorum h. t.* paulo supra.

Nisi jus commune resistat, vel violenta præsumptio possessionis malâ fide, vel ex errore juris acquisitæ; tunc enim etiam post tempus longissimum oportet ostendere titulum, saltem apparenter justum, vt explicat. *Panorm. in c. dudum De decimis n. 10.* aut possessionem temporis immemorialis, juxta *c. 1. h. t. in 6. & gl. receptum in c. Super quibusdam §. Praeterea. de Verb. signif. fa. l. vlt. ff. De aquâ pluviâ arcendâ.* quibus autoritatem vetustas daret, licet jus non probaret, & *l. 2. In princ. ff. eod.* vbi dicitur, *vetustatem semper pro lege haberi; intelligi in illis, quæ non repugnent juri Diuino aut naturali.*

5. Quæ dicta sunt de rebus immobilibus corporalibus pariter procedunt de præscriptione rerum incorporalium, siue jurium, v. g. vsusfructus, annuæ præstationis, juris patronatûs, jurisdictionis &c. quæ perinde 10. annis inter præsentes, 20. annis inter absentes cum titulo & bonâ fide absoluuntur. 30. verò annis sine titulo contra priuatum. Contra Ecclesiam autem, & Principem non nisi 40. annis, imò interdum non nisi tempore immemoriali perficitur, vt patet ex dictis.

6. Per Regulam Cancellariæ de triennali possessione, qui beneficium Ecclesiasticum per triennium possidet pacificè, sine ingressu Simoniaco, tale jus in eo acquirit, vt quemcunque Actorem, seu Petitorem possit repellere. Vtrùm verò absolutè præscribat, sic vt beneficij quasi Dominus efficiatur, neque aliâ institutione indigeat, controuersum est. Notat *glossa in c. Contingit. de dolo, & contum. Couarr. d. p. 2. §. 10. n. 10. Mol. l. c d. 10.* quòd beneficium Ecclesiasticum non possit licitè sine institutione Canonicâ obtineri per *Reg. jur. 1. in 6.*

Sed

Sed *Nauarr. l. 3. cons. 30. de prabend. & l. 1. cons. 8. n. 2. de Renunt. edit. 2. Garcias. de benef. p. 8. c. 1. n. 15.* & alij, qui ad Regulam juris respondent, illam veram esse jure ordinario, non extraordinario vsucapionis, seu præscriptionis huius triennalis; quà *Garcias* putat gaudere etiam illum, qui per ignorantiam simoniacè institutus fuit, cum titulo colorato, & bonâ fide; Quod enim *Nauarr.* ait, id quoque fieri posse cum malâ fide, *non apparet, quomodo defendi possit*, cùm sit contra principium Juris Canonici, quòd præscriptio cum malâ fide non procedat.

7. Denique. Debita omnia adversùs quascunque actiones civiles, cum bonâ fide longissimo tempore, id est annis 30. præscribuntur, *l. Sicut in rem C. De prascrip. 30. vel 40. annorum.* Excipitur actio hypothecaria, quæ requirit annos 40. si ipse debitor, aut eius hæres possideat. *l. Cùm notissimi. C. eodem.* Actiones verò criminales, siue accusationes de cursu 20. annorum à die commissi criminis præscriptione extinguuntur. *l. Querela. C. De falsis.* Quod, idem dicendum de inquisitione, quæ succedit loco accusationis, vt videlicet sublato jure accusationis tollatur etiam jus inquisitionis (nisi nouæ causæ emergant) tenet *Clarus*, & asserit esse communem. *lib. 5. sent. §. fin. q. 51. n. 2.* quædam tamen crimina quinquennio extinguuntur, vt adulterium. *l. Quinquennium. ff. Ad l. Iuliam de adulteris. l. Adulter. C. eodem.* item crimen peculatus. *l. 7. junct. gl. ff. ad l. Iuliam peculatus.*

Cap. V. Vigilanti.

Idem.

TEXTVS.

Rescribit Pontifex, nullâ antiquâ dierum possessione juvari malæ fidei possessorem, nisi resipuerit, postquam se nouerit aliena possidere, cùm bonæ fidei possessor dici non possit. Ephesinus enim legislator propter vitandam miserorum segnitiem, & longi temporis errorem & confusionem, primus tricenali, vel quadragenali præscriptioni vigorem legis imposuit, quem tam in rebus cognitis quàm latentibus Pontifici placuit non habere vigorem.

EXEGESIS.

Bona fidei possessor &c.) Nota I. *Concord. c. fin.* in quo redditur ratio, cur Canones ad præscriptionem requirant bonam fidem, quia videlicet, quod non est ex fide, peccatum est, & *reg. jur. 2. in 6.* Non igitur malæ fidei possessor præscribit, quantocunque etiam immemoriali tempore possideat, cùm tanto sint grauiora peccata, quanto diutiùs infelicem animam tenent alligatam, vt dicitur *c. fin. De consuet. & c. penult. de consang.* Ob quam rationem, necessaria est non tantùm initio bona fides, verùm etiam in progressu, & toto præscriptionis tempore. Vnde per hoc corrigitur jus ciuile, quo receptum erat, vt sufficeret à principio bonam fidem habuisse, non autem ea requirebatur ad prosequendam, seu continuandam, & complendam præscriptionem. *l. Vn. C. de vsucap. transform. l. Si aliena in princ. ff. De vsurp. & vsucap. §. Diutina. Instit. eod.*

Sed hoc jure vti non licet amplius, propter peccatum, quod prouenit ex conscientia rei alienæ, ideòque *Innoc. d. c. fin. inf.* hanc rationem reddit, cur per Canones juri ciuili quoad hoc derogetur, quia videlicet omni constitutioni atque consuetudini derogandum est, quæ absque mortali peccato non potest obseruari; ideòque summâ ratione etiam in Camerâ Imperiali hanc regulam receptam esse, & multis præjudiciis confirmatur, & testatur *Andr. Gail. l. 2. obs. 17. n. 7.*

Nota II. non constare, quis fuerit Ephesinus ille legislator, qui primus præscriptionis jus præsertim tricenariæ vel quadragenariæ introduxit. *gl.* plus non dicit; quàm fuisse forsan Imperatorem ex Ephesinâ ciuitate videlicet oriundum; vel quod credibilius est, Jurisperitum, qui primus, hanc legem suaserit vel ediderit, idque ob causas *c.* proximo enarratas, maximè rerum confusionem, dominiorum incertitudinem, & litium multitudinem vitandam. Hanc itaque legem non vult Pontifex procedere cum malâ fide, siue in rebus cognitis, id est siue ipse Dominus nouerit res suas ab aliis possideri, siue in latentibus, id est, siue Dominus ignoret res suas ab aliis possideri, aut ignoret esse suas.

Nota III. Bonam, & malam fidem in proposito posse accipi dupliciter; Theologicè, & ciuiliter. Priori acceptione bonam fidem possidet, qui prudenter examinat se possidendi jus habere; ratus videlicet, rem suam esse, aut ad se pertinere, vel certè nesciens esse alienam. Bona fides ciuilis est, quando videlicet aliquis scit possessionem, vel præscriptionem talis rei non esse prohibitam. Necesse autem est vtramque fidem hanc concurrere, quia cùm jus præscriptionis legibus ciuilibus introductum sit, approbante etiam Jure Canonico, ideò vbi lex præscriptionem prohibet, bona fides (Theologica) vsucapienti nihil prodest, ait *Pompon. in l. 24. ff. De vsucap.* Sic quia jura statuunt, vt præscriptio per litis contestationem interrupta censeatur, etsi aliquis sit in bonâ fide Theologica, vtpote neque sciens, neque credens, rem esse illius, qui litem mouit, aut cuiusuis alterius, constituitur in malâ fide ciuili, quia lex post litem contestatam præscriptionem procedere vetat, hoc sensu dicit. *l. Sed etsi super. §. Si ante. ff. De hared. petit.* post litis contestationem omnes possessores malæ fidei esse.

Idque adeò verum est, vt neque inuincibilis eiusmodi juris præscriptionem, aut eius cursum prohibentis ignorantia prosit, juxta communem sententiam (etsi vnus alterue dissentiant) quam tradit. *Panorm. c. Cùm non liceat inf. h. t. n. 8. Couarr. in reg. possess. p. 2. §. 7. n. 11.* juxta textum expressum. *l. 31. ff. De vsucap.* Nunquam in vsucapionibus, juris error, possessoribus prodest. *concord. l. 4. ff. De jur. & facti ignor. & l. 2. ff. Pro emptore.* Nisi sit ignorantia juris dubii, aut inter DD. controuersi, juxta *Panorm. c. 4. de quarta supra n. 12. Couarr. l. c. n. 12.* & alios;

nes infra certum tempus à Iudice aßignandum omnes proponantur, neque partes, quæ volunt vlteriùs aliquas proponere, quas non fuerint protestata, (id est initio cum aliis proposuerint) audiantur, nisi aliqua competens de nouo exorta fuerit, vel eam opponens juret, se postmodum ad illius notitiam peruenisse.

EXEGESIS.

Not. terminum communem proponendi exceptiones declinatorias, esse litis ingressum, siue contestationem, vti patet ex *c. Inter Monasterium, de re Judic.* Quem ipsum terminum per hanc Decretalem posse abbreuiari, existimat *Panorm.* hic. Sed non apparet, quomodo alius terminus litigatori assignari possit, quàm ipsum litis initium. Quare id solùm poterit judex, vt quando siue ad instantiam alterius, siue ex officio citari jussit partes, præfigat certos dies, intra quos ante litis contestationem proponantur.

Cap. V. Cùm inter.

Idem Monachis Farsensibus.

SVMMA.

Cùm inter Nobilem de Malileone & Priorem acConuentum de Argentolio supra damnis & aliis quæstio verteretur, & Nobilis, duos ex delegatis haberet suspectos, procurator autem Monasterij Farsensis diceret, illi tanquā excommunicato exceptionis beneficium esse interdictum: Rescribit Pontifex excommunicato exceptionis, & legitima defensionis, & vel maximè recusationis beneficium in judicio reseruari, neque in talibus excommunicati fauorem attendi, sed judicantis æquitatem, cùm non debeat claudicare judicium, ac satis videatur absurdum, si Actore impugnante, reo (licet excommunicato, si in causa absolutionis existat) defensionis copia denegetur; quia sic condemnaretur multoties absoluendus. Secus est de reconuentione; ne defensionis remedium ad impugnationem extendatur.

EXEGESIS.

De recusationis beneficio dicetur infrà tit. *De appellat.* Cùm defensio sit juris naturalis, nemini negari potest. Clem. *Pastoralis. de re judic.* Dicitur verò judicium claudicare, si audiatur impugnatio, & non defensio, Iudice in alteram partem fauore, vel odio inclinante, licèt sit disparitas inter personas, quia in judicio non debet esse acceptio personarum. *C. Nouit. de judic.* Reconuentio autem non conceditur excommunicato, quia non pertinet ad defensionem sui, sed impugnationem alterius; Imò quòd non nisi per procuratorem possit stare in judicio, diximus. *c. Intelleximus. de jud.* sed neque defensionis beneficium videtur illi deberi, nisi in causâ absolutionis existat, juxta h. text. Et certè meretur pertinacia aduersus Ecclesiam, ne audiatur, sed hæc est benignitas matris aduersùs filios etiam immorigeros.

Cap. VI. Venerabilis.

Idem Monachis Farsensibus.

SVMMA.

Cùm Episcopus Sabinensis Ecclesiam S. Viti &c. eiusque possessionem coram Delegatis Papæ prætenderet ad se pertinere, & Procurator Monasterij Farsensis præposterè respondisset, illam ex permutationis causa ad Monasterium pertinere, simulq. produceret instrumentum, in quo videbatur Episcopus Theodosius dictam Ecclesiam huic Monasterio in cambium concessisse; per hoc Episcopus credidit intentionem suam esse fundatam, inde concludens tempore permutationis, eandem Ecclesiam pertinuisse ad Ecclesiam Sabinensem; & testes insuper induxit ad probandam diutinam Episcoporum Sabinensium possessionem.

Sed re ad Pontificem delatâ, idem respondit, intentionem Episcopi Sabinensis per testium depositionem vel Procuratoris responsionem minimè esse fundatam, quia exceptionem obiiciens de intentione aduersæ partis, non intelligitur confessus, nec de instrumento ab illâ exhibito; Cùm præsertim in transumpto Procuratoris huius, vbi scriptum duntaxat erat Theodosius Episcopus, per vitium falsitatis appositum fuerit, Sabinensis; & exceptio falsitatis ante, & post sententiam obiici poßit, ac sententia prætextu falsorum instrumentorum lata vsque ad 20. annos retractari valebat.

Quare idem Pontifex dictam Ecclesiam, quam constabat in Diœcesi Sabinensi sitam, quoad jus Episcopale (illis duntaxat exceptis, quæ per authenticā scripta probarentur subtracta) eidem Episcopo quidem adiudicauit: quoad temporalia autem Monasterium Farsense ab impetitione eiusdem Episcopi absoluit.

EXEGESIS.

Quia exceptionem obiiciens &c.) Hæc Regula sumitur ex *l. Non vtique. ff. De except.* vbi ait Marcellus. Non vtique existimatur confiteri de intentione Adversarij, quocum agitur, qui exceptione vtitur. Neque obstat, quòd confessus permutationem, per consequens confessus est, quòd sit factum de meo, vel tuo suum, quia illud sonat permutatio. *L. 1. in fin. ff. De re permut.* & qui confitetur vnum, per consequens confitetur, quod sequitur ex illo *c. Cùm super. de off. deleg.* & *c. Cùm dilecti. de dolo, & contum.* præterea tacita confessio habetur pro contestatione *c. Prætereà eodem.*

Opti-

Optimè enim respondet *gl.* quam bene explicat, & sequitur *Panorm. n.26.* Quòd excipiens de facta permutatione, vt iste Procurator Monasterij Farsensis non ideò confitetur de jure, super quo Aduersarius fundare possit intentionem suam. Potest enim permutatio illa accidisse de facto, non de jure, quia videlicet res illa in dominio, aut justâ possessione non erat permutantis. Similiter si quis repetat debitum, & alter excipiat de pacto debitum non petendi, per hoc non confitetur debitum, quia potest esse, quòd non jure debeat, vt si pupillus, aut filiusfamilias contraxerit sine authoritate tutoris, vel consensu parentis. Plura exempla affert *gl.* Rectè autem monet *Cuiac. lib. 9. obs. 36.* Cautos, & prudentes oportere esse reos, quoties interrogationibus (siue exceptionibus) aduersarii responsuri sunt, ne alioquin eorum confessio diuidatur, & videantur etiam illud confiteri, quod illis præiudicat.

Ideóque Consultum est secundùm doctrinam *gl.* sub conditione respondere aduersario; vt in posteriori exemplo: *Non confiteor debitum, quod prætendis, sed si deberem, intercessit pactum de non petendo.* Procurator item dicti Monasterii sic potuit respondere Episcopo Sabinensi: *Non confiteor Ecclesiam, de qua nobis lis est, jure pertinuisse ad Episcopos Sabinenses, si autem pertineat, facta est permutatio inter ipsos, & Monasterium.* Sic enim respondendo non confitetur de intentione aduersarii, nec onerat se aliquâ probatione, sed aduersarium, *nisi cùm ille fundauerit intentionem suam, tum enim exceptio probanda est,* vt ait eadem *gl.* Ex quo videtur sequi, eum qui sine eiusmodi cautelâ respondet aduersario, exceptionem factam pro se arripienti, purè fateri obligationem, vel quod idem intendit, sibi præiudicare, vt si dixisset, procurator iste; *fateor Ecclesiam S. Viti pertinuisse aliquando ad Episcopum Sabinensem; sed oppono permutationem factam cum Monasterio.*

Exceptio falsitatis &c.) Quando quis sine dolo, & ignoranter producit falsum instrumentum; non debet secundum illud judicari, nec puniri, prout hic de Ecclesia dicit Pontifex, *quòd non debeat delictum falsarii in ejus damnum redundare*, fa. *l. Post legat. de his, quibus vt indignis hæred. aufert.* Nec ratione tacitæ confessionis potest aduersarius se fundare, si instrumentum aliquid contineat in fauorem ipsius; tacita enim, imò & expressa confessio resultans ex instrumento, ipsi cohæret, vnde sublato illo, vt falso, tollitur confessio producentis. Videtur enim quis confiteri, quatenus instrumentum probat, & non aliter, *d. l. Post legatum,* quæ est mens *Bart. ibidem Innoc.* hic, & *Panorm. n. 32.* Qui nimis cordatè *n. 42.* Pontificem arguit falsæ allegationis, quòd dicit *sententiam latam prætextu falsorum instrumentorum, vsque ad 20. annos posse retractari*, quasi *l. Querela C. Ad leg. Cornel. de falsis* (ad quam respexisse, videtur Pontifex) solùm loquatur de pœna falsarii, quòd potuerit vigore dictæ l. etiam post 20. annos accusari, & puniri; non autem, *quando agitur ad effectum retractandi sententiam.* Fatetur enim ipse *Panorm. d. l.* variè explicari; potuit ergò probabili explicatione niti Papa, vt non debeat falsæ allegationis accusari, cùm præsertim falsitas postea comperta sæpe tribuat justam causam sententiam retractandi.

Cap. VII. Olim.

Honorius III. Abbati S. Huberti, & S. Martini Leodiensis.

S V M M A.

Cùm quidam G. contra literas Apostolicas Treuirensi Archiepiscopo præsentatas exciperet, se per illas trahi extra suam Diœcesin vltra duas diætas, ideóque ad Pontificem appellâsset; idem mandat, vt si dictus G. hanc exceptionem probare potuerit, Delegati appellationem justam decernerent, & negotio supersederent.

E X E G E S I S.

Duæ hæ diætæ, quas *Innoc. III. in Conc. Later.* statuit, ne vltra illas quis trahatur extra suam Diœcesin. *Bonifacius VIII. in c. Statutum.* restrinxit ad vnam diœtam, vide ibi dicta. Apparet verò Papam his Abbatibus solùm delegâsse cognitionem super euocatione vltra duas diœtas, principalis autem causæ decisionem, & cognitionem sibi reseruâsse, eo ipso, quia jussit ipsos negotio supersedere.

Cap. VIII. Dilecti.

Idem Archidiacono & Officiali, & I. Canonico Turonensi.

S V M M A.

Cùm M. Canonicus Ecclesiæ S. Mariæ reliquos Canonicos, quòd se opponerent electioni de se factæ coram Delegatis Apostolicis, traxisset in causam, illi verò proponerent; dictum M. non debere audiri, vtpote excommunicatum, & periurij reum; è contra autem idem M. vicissim iisdem Canonicis periurium, & excommunicationem obiiceret; Procurator eorum proposuit, non esse ipsum audiendũ, etsi enim obiectum periurium probaret, non esse propter hoc Canonicos à defensione suæ Ecclesiæ repellendos; sed neque excommunicationem ab eo replicari posse, quòd replicatio, quâ innodatus est, ipsum repellat ab agendo. Quo non obstante cùm Iudices interlocuti fuissent, se super hâc replicatione probationes priùs recepturos, & Procurator ad Pontificem appellâsset, ipse, si res ita haberet, Iudicum sententiam in irritum reuocari jussit.

E X E G E S I S.

Periurium, & excommunicationem in modum exceptionis &c.) Nota I. ex *Panorm.* hic *n. 3.* quòd Electo petenti suam confirmationem, vel agenti

contra sibi resistentes obstat exceptio periurii, & excommunicationis, quibus si electus tempore ipsius electionis obnoxius fuit, electio fuit nulla, juxta *c. Cùm in cunctis. de elect. & c. fin. De Cler. excom. min.* Si autem superuenerint, possunt opponi ad effectum repellendi electum ab agendo, & vt eius electio cassetur, *c. Super his. de accusat.*

Nota II. etsi hîc à sensu contrario colligi videatur, quòd si non agatur de defensione Ecclesiæ, quam solam hîc excipit textus pro ratione periurii, quem repelli ab agendo; docet tamen *Panorm. n. 4.* quòd periurum non repellit, nisi quemadmodum alia crimina; criminosi enim à multis repelluntur, vt in *c. 1* & *c. Cùm dilectus, de accusat.* item *c. Omnibus 4. q. 6.* non possunt enim per hæc, & alia jura denuntiare, vel accusare, ad quæ tamen admittuntur in causâ defensionis Ecclesiæ propriæ, per hunc textum.

Nota III. quòd vbi replicatio elidit exceptionem, debet prius ipsius probatio admitti, eâ enim probatâ exceptio manet inefficax, quo promoti fortassis Judices isti volebant prius audire probationes replicantis, quàm Canonicos tanquam itidem periuros & excommunicatos; Sed contra ius, quod excommunicatis permittit duntaxat defensionem, non autem impugnationem, vt dictum est in *c. Cùm inter.* paulò suprà, eâque ob causam meritò Pontifex appellationem ratam habet, & quæ in fauorem huius replicationis post appellationem acta erant, in irritum reuocari jussit.

Cap. IX. Apostolicæ.

Gregorius IX I. & M. Canonicis Pragensibus.

SVMMA.

Rescribit Pontifex his Canonicis, etsi ipsis quædam suspensionis, & priuationis beneficiorum sententiæ fuerint in modum exceptionis obiectæ, quas nullas esse per testes, & instrumenta probare parati erant; se istas sententias, ne causa Pragensis Ecclesiæ, propter quam venerant, retardaretur, relaxâsse ad cautelam.

EXEGESIS.

Relaxâsse ad cautelam, &c.) Nota ex *Panorm.* hîc *n. 10.* quod absolutio ad cautelam dicatur ea, quæ est ad maiorem securitatem, vt res sit potiùs in tuto, quàm in periculo; hoc sensu lex dicit, quòd abundans cautela non nocet. *l. Testimonium. C. de testibus.* Sic isti Canonici quidem prætendebant, suspensionis & priuationis contra se latas sententias esse nullas, quæ prætensio si innitebatur veritati, nullâ opus erat absolutione, vt in *c. Per tuas. de sent. excommun. & c. Cùm contingat. de offic. Deleg.* Sed quia dubium incidere potest, vtrum excommunicatio non sit valida, & periculum animæ immineat, si quis verè excommunicatus, qui talem se non credit, se Diuinis immisceat: ideò inuenerunt jura absolutionem ad cautelam, vt scilicet in præsenti absoluatur quis, in quantum opus est, præstitâ cautione de parendo mandatis Ecclesiæ, ac postmodum litigetur super veritate rei, & si fuerit repertus culpabilis, cogatur satisfacere, aut si talis repertus non fuerit, absoluatur. Eiusmodi absolutionibus ad cautelam plenæ sunt Bullæ Pontificum continentes absolutionem ab excommunicatione ad effectum harum literarum duntaxat consequendum, ad cautelam videlicet, si aliquam excommunicationem incurrisset.

Cap. X. Dilectæ in Christo.

Idem Decano Linconiensi.

SVMMA.

Cùm inter Moniales de Campess a, & Monachos de Burcellis controuersia verteretur super decimis, & rebus aliis coram Delegatis Apostolicis, & ipsæ ad Papam ex sufficienti grauamine appellâssent, Delegati verò hoc non attento excommunicationis sententiam in ipsas tulissent, Papa non factâ mentione excommunicationis, causam aliis Iudicibus commisit. Sed parte aduersâ & ipsâ appellante, tum quòd in literis non fieret mentio excommunicationis, tùm quòd isti Iudices exceptionem excommunicationis aduersùs Moniales latæ admittere nollent, Iudices à Monachis impetrati, exceptionem Monialium de sententiâ excommunicationis post appellationem latâ, & defensionis auxilio (quale est appellatio) cuiuis etiam excommunicato competere rejecerunt. Quare Monialibus iteratò appellantibus, Papa Episcopo Linconiensi mandat, quatenus, si ita est, reuocato in statum debitum, quidquid post appellationem Monialium inuenerit attentatum, in negotio, juxta tenorem mandati ad posteriores Iudices directi procedat.

EXEGESIS.

Non factâ mentione de excommunicatione &c.) Nota I. Excommunicatum in causa appellationis posse impetrare rescriptum, quia ipsi permittitur defensio, *c. Cùm inter.* suprà, ad quam pertinet etiam appellatio, ergo etiam facultas Iudices impetrandi, parum enim, vel nihil prodesset appellatio, si non daretur facultas eam prosequendi, quod absque rescripto & Iudice fieri non potest, vt expressè habetur *in c. Venerabilem.* paulò post.

Nota II. Non obstare, quòd per multa jura in rescriptis debeat fieri mentio de processu causæ, vt *c. Dilectus. de rescript. c. Super eo. de cohab. Cler. & Mul. c. Ex literis, de dolo, & contum.* ideòque videri possit literas à multis impetratas fuisse invalidas, quòd non fecerint mentionem de excommunicatione. Resp. enim cum *Gottofredo* hîc, prædicta esse vera respectu eorum, quæ fiunt ante appellationem

Digitized by Google

nem, eorum enim, quæ fiunt postea, non debet fieri mentio, quia est à Iudice recessum, adeóque non pertinet ad illius processum, vnde non factâ de illis mentione, rescriptum tenet per h.t. & *c. Bona. de conf. util. vel inutil.* iuxta quod neque de literis, quæ sunt nullæ, fieri debet mentio, adeóque à pari, neque de excommunicatione tali nulliter latâ. Addit *Panorm. n. 3.* quòd etiam alio respectu taciturnitas excommunicationis non vitiârit rescriptum, quia illius expressio non retardâsset, vel revocâsset Principem à concessione rescripti; quæ ratio sumitur *ex c. Super literis. de rescript.*

Cap. XI. Significauerunt.

Idem Abbati S. Saluatoris Papiensi & Vercellensi Præposito.

S V M M A.

Cùm Electum à Capitulo Tornacensi Archipresbyterum, Mediolanensis Archiepiscopus nollet confirmare, & alium instituisset, Capituli ad se appellantis causam Papa Præposito S. Stephani commisit, qui electionem confirmans pronunciauit jus eligendi ad Capitulum pertinere, simulque partem adversam ab impetitione Capituli absoluit; sed partes appellantes obtinuerunt causam his Iudicibus committi, qui exceptione excommunicationis Capitulo Tornacensi oppositâ, non attendentes hoc prætextu à prosecutione appellationis non debere quem excludi, (cum omnis legitima defensio excommunicato in judicio reseruetur) partem aduersam non esse cogendam ad respondendum perperam decreuerunt. Quare Capitulo rursus appellante, Pontifex mandat iisdem Iudicibus, quatenus si ita est, exceptione huiusmodi non obstante, iidem Iudices in negotio procedant.

E X E G E S I S.

A prosecutione appellationis.) Nota I. Archiepiscopum non negâsse confirmationem Electo, quòd esset indignus, alioquin appellatio Capituli fuisset iniusta, sed quia ipse prætendebat jus eligendi Archipresbyterum, vt patet ex eo, quòd pronunciatum fuerit, jus eligendi spectare ad Capitulum; ex formâ enim sententiæ præsumitur qualis erat contentio, vt not. *gl.* in *c. Inter dilectos. de fide instrum.* & expressiùs in *c. Audita. de restit. spoliat.*

Nota II. Capitulum justè appellâsse, etsi enim in causâ principali juris eligendi pronunciatum fuerit, pro ipso, videtur tamen secundum *gl.* Capitulum expensas, vel quid simile petiisse à parte aduersâ, super quo Judex pronunciauit contra Capitulum, partem aduersam ab ipsius impetitione absoluendo; Et sic vtraque pars appellauit respectu diversorum, vt benè aduertit *Panorm. n. 7.* qui multis disputat, à *n. 15.* an Capitulum hic habuerit personam actoris, & videtur eò inclinare, in ipsa summa, vbi docet, hunc casum esse singularem respectu actoris. Sed non apparet causa recedendi à generali regulâ. *c. Cùm inter. suprà.* quòd excommunicato non permittatur impugnatio, sed sola defensio. Etsi igitur Capitulum impugnauerit aduersam partem super impensis, at postquam Judex negauit illas deberi, idem Capitulum jure defensionis legitimè appellavit, & appellationem prosecutum fuit non obstante exceptione excommunicationis.

Cap. XII. Exceptionem.

Idem.

S V M M A.

Exceptio excommunicationis inter dilatorias scienter licet omissa, in qualibet parte litis à reo opponi potest; quod est huic exceptioni speciale, nè quis excommunicato communicare cogatur. Quam si quis omiserit, vt actor fatigetur, in expensis condemnari debet. Excommunicatus autem publicè, etsi huiusmodi exceptio non opponatur, est officio judicis repellendus.

E X E G E S I S.

In qualibet parte litis &c.) Colligit ex hoc textu *Panorm. n. 5.* Regulam notabilem, quòd videlicet terminus præfixus simpliciter ad aliquid faciendum, non præcludit viam ad faciendum, siue proponendum id, ex cuius omissione imminet periculum animæ, seu peccatum. Ob quam rationem sententia in causa matrimoniali non transit in rem judicatam, vt patebit. *c. Lator. & c. Consanguinei. de re judic.* quia si post sententiam in contrarium latam appareat impedimentum dirimens subesse, vel non subesse, vtique periculum animæ foret, si stari oporteret rei judicatæ. Eandem ob rationem exceptio excommunicationis, quæ juxta naturam dilatoriarum proponi deberet initio litis, potest per hunc textum proponi in qualibet parte judicii, licet malitiosè fuerit dilata, quia communicare scienter excommunicato est peccatum, à quo semper in judicio potest & debet desisti per exceptionem, si veritate nitatur.

Excommunicatus autem publicè &c.) Nota, quòd in notoriis Judex accusationem, & exceptionem suppleat ex officio. fa. t. cum *gl.* in *l. 1. C. Qui, & aduersus quos.* Item quod inhabilem potest Judex à limine judicii repellere ex officio, etsi non repellat partem, quia hoc non tam est statutum in fauorem partis, quàm publicum fa. *l. Quos prohibet. ff. De postulando,* & t. cum *gl. in c. Quærendum. 2. q. 7.*

Cap. XIII. Adversario.

Idem.

T E X T V S.

Adversario tuo per Iudicem absoluto, quoniam tempore motæ litis rem petitam ab ipso sine dolo desierat

fierat possidere, si eam modo possideat, tibi petenti denuo, rei iudicatæ exceptio non obstat.

EXEGESIS.

Huius textûs causa in promptu est, cùm enim iuxta Canones possessor malæ fidei vllo tempore non præscribat, iuxta *Reg. jur. in 6.* ergò licet sub tempus motæ, seu contestatæ litis incipiat bonâ fide possidere, & judex eam ob causam pro ipso pronunciat, tanquam pro possessore habendus sit, qui dolo desiert possidere, iuxta *Reg. jur. 36. in 6.* Non obstat contra eiusmodi sententiam exceptio rei judicatæ, quin possit opponere malam fidem in possessorio, & jus suum persequi in petitorio.

Cap. XIV. Venerabilem.

Idem.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt Archiepiscopus Narbonensis, qui in certâ causâ ad Sedem Apostolicam appellauit, ex sufficienti grauamine, nisi ex aliis causis vinculis excommunicationis sit innodatus, ad prosequendam appellationem admittatur. Quia nihil excommunicato appellare prodesset, si non posset appellationem suam prosequi, & super eâ literas impetrare.

EXEGESIS.

Huius *cap.* intellectus planus est ex *c. Cùm inter.* & *c. Cùm dilecta.* paulò suprà h. t.

IDEM TITVLVS DE EXCEPTIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Pia.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi,

SVMMA.

Cùm appareret ex eo, quòd cap. Exceptiones. suprà in Gregor. statutum est, vt in qualibet parte judicii liceat exceptiones excommunicationis opponere frequentius dictas exceptiones per malitiam opponi, ideóque negotia differri, & partes fatigari laboribus, & expensis, ad obviandum huic malo, decernit Pontifex. 1. Vt qui excommunicationem opponit, eius speciem, & excommunicatoris nomen exprimat, eámque infra octo dierum spatium, (die, in quo hac exceptio proponitur, minimè computato) apertissimis documentis probet. 2. Si non probauerit, Iudex in causâ procedat, & Reum in expensis, quas Actor ob hoc bis diebus fecerit, condemnet. 3. Si durante judicii instantiâ, & probationis copiâ succedente, de eâdem, vel aliâ excommunicatione excipiatur iterum, & probetur, Actor in sequentibus excludatur, donec absolutionem obtineat, his, quæ præcesserunt, in suo robore duraturis. 4. Hæc exceptio non opponitur pluries, quàm bis, nisi noua excommunicatio emerserit, vel euidens, & peremptoria probatio afferatur super antiquâ, siue priùs obiectâ. 5. Si post rem judicatam eadem exceptio opponatur, executionem quidem impedit, sed sententia præcedens, robur suum obtinebit. 6. Si Actor sit excommunicatus publicè, & hoc judex nouerit, licet Reus non excipiat, illum ex officio repellat, iuxta d. c. exceptionis.

Quæ ita perspicua sunt, vt immorari non debemus.

Cap. II. Cùm quidam.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm quidam seculares Iudices, exceptionem de re per Ecclesiasticum Iudicem judicatâ, in causâ ad ipsum pertinente nollent admittere, decernit Pontifex, vt per censuras Ecclesiasticas ad eiusmodi exceptionem admittendam compellantur. Similiter, si Ecclesiastici Iudices exceptionem de re per secularem Iudicem judicatâ in his, quæ animarum periculum non inducunt, admittere recusent, per Superiores suos castigentur.

EXEGESIS.

Ad admittendam exceptionem &c.) Nota I. ex hoc textu nasci generalem Regulam, quòd sententia lata à competente Iudice Ecclesiastico, pariт exceptionem rei judicatæ coram seculari, & vicissim, idémque est in aliis actis judicialibus; acta enim, & probationes factæ inter Clericum, & Laicum coram Iudice seculari probant coram Ecclesiastico, & vicissim, vt in *c. Seculares. de foro compet.* suprà. & *c. Causam quæ. suprà. de testibus*; requiritur tamen, vt sententia lata fuerit à Iudice competente, juxta *d. c. Seculares.* Idem procedit de exceptione litis pendentiæ, quia est necesse, vt pendeat coram Iudice competente juxta *Clement. 2. vt lit. pend.*

Nota II. ex *gl. hic n. 4.* tria requiri, vt obstet exceptio rei judicatæ, scilicet identitas personarum, rei, & causæ, quæ eadem requiruntur ad legitimam exceptionem litis pendentiæ, & ideò dici solet, quod cui non nocet sententia, non nocent acta, nec probationes, & sic neque exceptio litis pendentiæ, juxta DD. in *c. fi. Suprà de ord. cognit.*

IDEM TITVLVS DE CLEMENTINIS.

Cap. Vni. Excommunicationis.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

TEXTUS.

Excommunicationis exceptio in qualibet parte litis

litis opponi potest; prout statuitur in c. Excommunicationes (in antiq. suprà) termino peremptorio per Iudicem assignato ad proponendam exceptionem declinatoriam & dilatoria, non obstante, quod hîc de novò additur; servatâ tamen circa hoc Constitutione Innoc. IV. in Conc. Lugdunensi, relatâ c. 1. h. t. in 6. quæ omnia liquent ex superioribus.

TITVLVS XXVI.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. rectè titulo de exceptionibus in genere subiungi titulum de præscriptionibus, quæ est species exceptionis valdè celebris, & frequens. Etsi aliquando generatim pro eodem sumatur exceptio, & præscriptio. De quâ etiam tractatur in *6. eodem.* item *3. q. 2.* in princ. & *16. q. 3. & 4.*

Nota II. Præscriptionem nihil esse aliud, quàm exceptionem temporis, quo alienam rem quis possidet, aut alter jure suo vsus non est, Domino eam vindicanti, aut jus pristinum repetenti opposita. Definitur à *Couarr. in Reg. possessor. 1. §. vn. n. 4. Exceptio peremptoria, ex tempore legibus definito substantiam capiens.* Si enim hoc tempus est elapsum, perimitur in solidum jus actoris, eique præscriptione legitimè completâ silentium perpetuum imponitur.

Inter præscriptionem, & vsucapionem multas fuisse differentias, quæ hodie sublatæ sunt, patet ex tit. *C. De vsucap. transform.* Est autem vsucapionis vocabulum compositum ex vsu, & capio, vt rectè dicatur quid vsucapi, id est fieri alterius, temporis decursu, idque vtendo. Vnde in rigore verborum præscriptio, est veluti effectus vsucapionis, id enim contra aliquem præscribitur, quia legitimo tempore perdurat usus rei, aut juris alieni. Definitur plenius per *Modestinum l. 3. ff. De vsucap. & vsurp.* Adjectio per continuationem possessionis temporis lege definiti. Breuiùs, est acquisitio dominii per vsum. *l. Ait Prætor ff. Ex quibus causis maior.*

Nota III. Præscriptione non tantùm acquiri dominium vtile, verùm etiam directum, seu potiùs plenum; ponitur enim dominium in definitione simpliciter, potior autem verbi significatio assumi in dubio debet. *c. fin. De sent. excom. Fa. l. Traditionibus C. De pactis*, vbi comparatur vsucapio traditioni, per quam certum est, dominium plenum transire, ideóque Vindicatio non datur Domino pristino, sed ei, qui rem vsucepit, siue suam fecit. *l. Si quis emptionis. C. De præscription. 30. vel 40. annorum.* Non obstat, quòd præscriptio solùm inducat exceptionem. *l. Si super C. De præscript. longi temp.* adeóque videtur supponere, quòd actio aliqua in rem competat priori Domino; exceptio enim præscriptionis est solius facti, vt scil. Reus factum continuatæ possessionis opponat, non autem juris, quòd aliquod jus actori superfit, in quo possit actionem aliquam in judicio fundare.

Nota IV. Præscriptionem introductam esse ob bonum publicum. 1. Ne diu, & ferè semper quarundam rerum dominia incerta essent. *l. 1. ff. De vsurp. & vsucap.* 2. Vt aliquis litium finis esset. *l. vlt. ff. Pro suo.* 3. Ne possessores propè immemoriali timore teneantur. *l. Cùm notissimi. C. de præscript. 30. vel 40. annorum.* 4. Denique, vt desideria hominum ad res suas servandas, & non negligendas excitentur. *l. Vt perfect. C. De annali except. & c. Vigilanti.* infrà. Ex quibus causis apparet, non rectè *Adrianum in 4.* de restitutione, vbi agit de præscript. *§. Mihi autem sine præiudicio. Tolos. l. 40. syntag. c. 4. n. 4. & 5.* & alios paucullos censere, quòd leges de præscriptione non habeant locum in foro conscientiæ, nisi vbi culpabilis negligentia pristini possessoris intervenerit.

Communis enim sententia, & recepta est in contrarium, videlicet bonæ fidei possessorem post legitimi temporis decursum etiam in foro conscientiæ plenum rei dominium sibi comparare, neque teneri ad restitutionem; etsi resciat pristinum Dominum invincibili ignorantiâ rei suæ ab alio possessæ laborasse. Neque præcipuè, aut solùm ob pristini Domini negligentiam jus præscriptionis constitutum est, sed multò magis ob alias causas bonum publicum spectantes. Certum autem est, Principem habere jus decernendi, & statuendi de bonis subditorum, vt bonum publicum postulat.

Iste tamen præscriptionis torrens certis limitibus coërcetur; quatuor enim conditiones requirit, sine quibus non procedit, hæ sunt: Possessio, bona fides, Titulus, tempus lege definitum, quas deinceps explicabimus, prout occasio suggeret. Numerant alij aliter præscriptionis conditiones, sed tandem in idem recidunt.

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Si quis (Episcopus) aliquem locum ad Catholicam fidem converterit, & nemine repetente tenuerit, vlterius ab eo non repetatur; si in illo loco fuerit Episcopus alius, qui posset repetere, & tacuit,

cuit. Si autem non fuerit, non praeiudicetur matrici Ecclesiæ, sed liceat, cùm locus acceperit Episcopum, ex ipso die intra triennium repetere. Si autem Ecclesia vacauerit similiter Episcopo ad fidem Catholicam ex haereticis conuerso non praeiudicat praefatum tempus, sed ex quo die conuersus est, habet per triennium potestatem repetendi locum, qui ad ipsius Cathedram pertinebat.

EXEGESIS.

Habeat per triennium,) Nota. Casum huius cap. esse singularem, quòd videlicet contra Ecclesiam currat præscriptio triennij, cùm aliàs requiratur spatium 40. annorum, vt videbimus infrà. *c. De quarta.* Sed hoc introductum est in favorem fidei, vt Episcopi excitentur ad propagationem veræ Religionis. Non tamen procedit præscriptio, quando Ecclesia, siue Episcopatus, ad quem eiusmodi locus ab alio Episcopo ad fidem conversus spectat, fuerit vacans. Semper enim tempora vacationis, seu inhabilitatis Prælati, debent de medio præscriptionis contra Ecclesiam subduci. Quòd verò idem Episcopo ab hæresi ad fidem converso concedatur, fit in favorem tum Ecclesiæ, tum Religionis, propter quam multa specialia inducta sunt, iuxta *c. In fauorem. de haeret. in 6.*

Panorm. n. 1. ex h. t. conatur colligere, quòd ex causâ vrgenti, & rationabili posset induci per jus Canonicum in certis casibus præscriptio cum malâ fide. Sed credo hoc verum non esse; Nimis enim universalis, & certa regula Canonica est, quòd Possessor malæ fidei nullo vnquam tempore præscribat, nititur enim reatu peccati mortalis, sine quo rem alienam contrectare, aut sibi arrogare nemo potest, nisi paruitas materiæ excuset, ideóque illam retineat. Dices Episcopus locum alienæ Diœcesis convertens ad fidem, habet conscientiam rei alienæ, scil. eum non spectare ad suam Diœcesin, ergò est in malâ fide. Resp. Si eiusmodi Episcopus est Canonum peritus, eo ipso novit, jus huius præscriptionis triennalis per supremam Pontificis potestatem in favorem Religionis esse introductum, & ex hoc cap. sibi competere jus in locum alienum. Si verò locum eiusmodi vindicaret, sine notitiâ huius Canonis, aut aliâ causâ excusante, foret in malâ fide, nec posset præscribere, saltem in foro conscientiæ, etsi re in forum externum deductâ, talis Ecclesiâ ipsi vigore huius cap. adiudicaretur.

Cap. II. Nihil.

Ex Registro Gregorij &c.

SVMMA.

Rescribit Pontifex cuidam Patritiæ Italiæ, quòd illam scire credat, taciturnitatem, atque patientiam suam, futuris post se Pontificibus in rebus pauperum praeiudicium non facturam.

EXEGESIS.

Futuris post se Pontificibus.) Videtur taciturnitatem, ac patientiam Gregorij, successoribus Pontificibus potuisse præiudicare; si enim tempore ad præscribendum contra Ecclesiam requisito, Patritia ista, bona pauperum (pias vid. Ecclesiarum fundationes ad sustentationem pauperum pertinentes) possedit, nec Gregorio, nec Pontifice aliquo successore vsque ad 40. annos reclamante; certè taciturnitas ista successoribus præiudicat, quia præscriptio fuit citiùs completa. Prout etiam in priori *cap.* ex taciturnitate triennali Episcopi inducitur præscriptio ratione loci ab alio Episcopo conversi. Imò & contra ipsum Papam in juribus Ecclesiæ Romanæ currit præscriptio licet centenaria, vt patebit *c. Cum nobis.* infrà.

Resp. 1. Iuxta *gl.* has pauperum possessiones fuisse ab istâ Patritiâ violenter occupatas; mala autem fides impedit præscriptionem rei violenter obtentæ, & possessæ, *c. Licet in regulis. 15. q. 13.*

Resp. 2. In rebus pauperum, siue Ecclesiæ per solam denunciationem litis mouendæ quem constitui in malâ fide, imò etiam in aliis causis. *l. Item veniunt. §. Petitam. cum seqq. ff. De petit. hered.* quod saltem procedit, quandocunque quis possidet sine titulo. Quare cùm ista Patritia hæc bona possideret sine titulo, per Gregorii denunciationem fuit constituta in malâ fide, vt non potuerit præscriptionem continuare, nec complere; Supponit ergò iste textus præscriptionem in hoc casu priùs non fuisse completum.

Cap. III. Sanctorum.

Gregorius.

SVMMA.

Confirmat Pontifex SS. PP. sanctiones, vt omnes possessiones ad singulas prouincias fratrum suorum (Diœceses intelligo Episcoporum, quos Pontifex fratres vocat) à quibus per 30. annos possessæ sunt quietè, & sincerè, absque synodali proclamatione perpetuò teneantur.

EXEGESIS.

Ad singulas prouincias &c.) Nota I. hic non agi de præscriptione Ecclesiæ contra Ecclesiam, ad quam requiri 40. annos, manifestum est ex *c. seq.* sed præscriptione Episcopatûs, siue Ecclesiæ contra privatum quemcunque, si possessionem illius Ecclesia detineat per annos 30. sine titulo cum bonâ fide, vt optimè hunc text. explicat Panorm. hic, imò etiam jure ciuili sine titulo, & cum bonâ fide res priuatorum præscribuntur spatio 30. annorum. *l. Si Quis emptionis. C. De praescript. 30. annorum.* Si verò Ecclesia habeat titulum, tunc præscribit rem priuati contra priuatum, sicut priuatus contra priuatum, inter præsentes videlicet. 10. annis, inter absentes 20. vt dicemus infrà.

Nota

Nota II. requiri possessionem quietam, & sinceram. Qui petitur controuersiam, siue cui lis intentatur, non possidet quietè, qui verò habet malam fidem, non possidet sincerè, de quo paulò post. *c. Vigilanti*.

Possessæ sunt.) Prima videlicet præscriptionis conditio est *possessio*, vt quod præscribitur possessum fuerit, & possideatur; nam sine possessione præscriptio non procedit, juxta *Reg. juris. 3. in 6.* Neque præcisè via præscriptionis plus aliquis acquirere potest, quàm possidet, arg. *c. Cùm olim. de prascript.* infrà. Vt si Princeps longissimo tempore ex certis rebus vectigalia exegit, non ideò censetur jus vectigalis absolutè, & quoad omnia præscripsisse. Etsi aliâ viâ præsumptionis, v. g. si jura possessori non resistant, plerumque ex vno jurisdictionis actu colligi possit jus totius jurisdictionis, vt si dubium sit, an aliqua parochia pertineat ad hanc, vel illam Diœcesin, adjudicabitur illi Episcopo, qui aliquem actum Episcopalem ibi exercere solitus fuit. *juxta c. 1. De relig. dom.*

Cæterùm possessio (quæ vt est quid facti) communiter definiri solet, *detentio rei, corporis, & animi, ex juris adminiculo* juxta *Silu. Verb. Dominium, q. 2.* vt verò significat jus, describitur à Bart. in *l. 1. De acquir. vel amitt. poss.* Jus insistendi alicui rei non prohibitæ possideri, quæ est prima præscriptionis conditio, & tria inuoluit. 1. In recto significat ipsam rei detentionem, & jus illi insistendi. 2. Respicit personam, quæ possidet, vel possidere dicitur. 3. Rem, quæ possidetur, seu detinetur.

Nota I. Possessionem, aliam esse, naturalem quæ corpore apprehenditur & retinetur, aliam civilem, quæ oculis, inspectione, vel animi destinatione, siue intentione apprehenditur. *gl. in §. 1.* & est textus *in §. penult. l. 1. ff. De acquir. possess.* naturalis, siue corporalis solùm non sufficit, sed requiritur etiam ciuilis, vt videlicet quis etiam absens animum habeat rem possessam retinendi, vt ex communi docet *Panorm. c. Causam* infrà *n. 6.* & *Couarr. in reg. possessor. p. 2. init. n. 6.*

Vnde sequitur 1. Alienæ possessionis invasorem non posse inchoare præscriptionem, quamdiu alter ciuiliter siue animo possidet, vt notat *Panorm. in c. 5. vigilanti infra. n. 4.* Civilis autem possessionis continuatio colligitur, si quis suæ possessionis invasori litem moveat, aut saltem contra protestetur.

Sequitur 2. Nullam rem à Commodatario, Depositario, Colono, Inquilino, Procuratore quâ talibus præscribi posse, quia non possident suo nomine, sed alieno, rem non suam, sed alienam, quæ non est veri nominis, & propriè dicta possessio, quam retinet ille, cuius nomine possidet, vt colligitur ex *l. 2. C. De præscript. 30. vel 40. annorum.* & *c. 5. vigilanti.*

Sequitur 3. Quantum præcisè spectat ad possessionem, sufficere omnem illam, quæ habetur proprio nomine, ideóque à Vasallo, & Emphyteutâ præscribi potest vsusfructus siue dominium vtile, quia illud possidet nomine proprio, etsi feudum ipsum, siue emphyteusin possideat nomine alieno, ideóque defectu possessionis propriè dictæ non possint illa præscribere. teste *Couarru. l. c. Mol. 1. tract. 2. disp. 64.*

Nota II. Defectu possessionis propriè dictæ, aut propter juris resistentiam non posse præscribi res fisci. *§. Res fisci. instit. de vsucap.* nisi tempore longissimo 40. annorum quoad res fisco iam acquisitas, per *l. Omnes. C. De præscript. 30. vel 40. annorum.* Illa autem, quæ debeantur quidem fisco, sed illi necdum sunt acquisita, videntur decennio, imò & quinquennio posse præscribi. *l. 2. C. De vectig. & commiss. Couarru. ad d. c. Possessor. p. 2. §. 2. n. 8.* Laici non præscribunt decimas, quia propriè possidere non possunt, *c. Cùm causam.* infrà. vti nec alias res spirituales, quarum sunt incapaces. Prohibitæ item sunt res pupillares, & dotales, quia neque ipsæ proprio nomine possidentur. Contra minores item non currit longum tempus, vti nec contra illos, quibus non est agendi licentia, de quibus *gl. in d. §. Res fisci, & C. Quibus non obiicit longi temporis præscriptio,* quia isti non censentur dimittere possessionem Civilem rerum suarum, adeóque possessor contrarius non habet possessionem ad præscribendum necessariam, vt dictum est not. 1.

Neque etiam subditus præscribit obedientiam contra Prælatum. *c. Cùm non liceat, infrà.* quia subditus non potest esse in possessione potestatis Superioris, iurisdictio tamen præscribi potest ab illo, qui illius est capax, ita jus Episcopale præscribi potest ab inferiori Prælato, & ab vno Episcopo contra alterum Episcopum. Contra res Coronæ à Principatu non currit præscriptio, quia Princeps illas non possidet principaliter nomine suo, sed Regni, aut Principatûs, posse tamen præscribi tempore immemoriali, tradit *Couarr. d. p. 2. §. 2. n. 9.* Denique non possunt præscribi procurationes debitæ Episcopis, vel aliis eorum nomine Diœcesin visitantibus. *c. Accedentibus. & c. Cùm ex officij. infrà.*

Not. III. Præscribere posse omnes, qui possunt dominium acquirere; addo: siue propriè possidere, per possessionem enim propriè dictam acquiritur dominium. Possunt igitur 1. præscribere tum Paterfamilias, tum filiusfamilias. *l. 4. §. 1. ff. h. t.* Adverte tamen ex causâ castrensis, vel quasi castrensis peculij, vt sibi possideat filiusfamilias, ita & sibi præscribit, vti & ex causa peculij adventitij, saltem quoad proprietatem, ex causâ verò profectitij acquirit patri ipsi, vt tradit *Cajus in tit. de vsurp. & vsucap. n. 6.* Pupillus præscribit, si habeat possessionem civilem, id est, animum possidendi, qui si desit, tutoris autoritate opus habet. *§. Pupillus. Instit. de inutil. stipul.*

Furiosus, dum furor durat, præscriptionem inchoare nequit, quia caret animo possidendi ad possessionem civilem requisito. id tamen, quod ante furorem possidere cepit, præscribit. *d. l. 4. §. 3.* Intelligitur enim prior voluntas perdurare, modo nihil aliud desit. Idem furiosus curatore, si quem habet, autore acquirere potest possessionem, non minùs, quàm infans, cui ea per tutorem acquiritur, etsi animum possidendi habere non possit, quem vt in infante supplet tutor, ita in furioso curator; ita *Cajus l. c. n. 8.* Servi ea, quæ peculiariter nacti sunt, vsucapere

pere possunt, etiam ignorantibus Dominis, eâ verò, quæ sunt extra ipsorum peculium, non nisi ipsis scientibus, vt traditur in *l. Labeo. ff. De vsucap.* plura de hoc vide apud *Cæsium. l. c.* ac alios.

Cap. IV. De quartâ.

Alexander III. Salernitano Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd de quartâ decimâ, & oblationis defunctorum, Clericus ab impetitione Episcopi quadragenariâ præscriptione se tueri possit, nisi interim Pastoralis sedes vacâsset; nam Romana Ecclesia triennalem præscriptionem contra Ecclesiam non admittit.

EXEGESIS.

De quartâ decima &c.) Nota, quòd decimarum quarta pars ab Ecclesiis parochialibus, Episcopo est jure communi debita, etsi ipsæ decimæ pertineant ad Ecclesiam Parochialem, intra cuius limites sitæ sunt. *c. Cùm contingat. de decimis.* Est autem hæc quarta in totum præscriptibilis, sicut & quarta funeralium, siue vt in textu vocantur, oblationes defunctorum. Vndè Episcopi de jure communi non possunt sibi hanc quartam vendicare, si obstet præscriptio.

Quadragenariâ præscriptione &c.) Est hic occasio declarandi tempus lege definitum ad præscriptionem, quod contra Ecclesiam textus assignat quadragenarium. Vniuersim doctrina recepta est ista. 1. Res mobiles triennio præscribuntur cum titulo, & bonâ fide. *Instit. de vsucap. in princ. l. Vnicâ C. De vsucap. transformandâ. Auth. quas actiones C. De sacrosanct. Eccles.* quæ significat, id etiam procedere aduersùs Ecclesiam, dum vult præscriptionem triennii & quadriennii in mobilibus videlicet in suo robore durare. Quam auth. receptam esse ab Ecclesiâ, patet ex *c. Penult. & vlt. 16. q. 3.*

2. Res mobiles sine titulo præscribuntur adversùs quemlibet, spatio 30. annorum, ex communi *arg. l. 3. C. De prascript. 30. vel 40. annorum.* Quâ in re, cùm Canones nihil contrarium disponant, fatendum est, eodem jure res mobiles contra Ecclesiam etiam Romanam præscribi tanto tempore, sicut contra priuatum.

3. Res immobiles cum titulo præscribuntur inter præsentes decennio, inter absentes vicennio, *Instit. De vsucap. §. vlt. & to. tit. de præscript. longi temporis,* nisi immobilis à malæ fidei possessore ad te peruenerit, tum enim Domino ignorante ante 30. annos præscribere non potes. *Authent. mala fides C. De præscript. longi temporis.* Dicuntur autem præsentes, qui in eâdem prouinciâ, & sub eodem regimine domicilium habent, licet res, quæ vsucapiuntur, alibi sitæ sint. Absens autem censetur, qui domicilium sub diuerso regimine habet, *l. vlt. junct. gl. C. eod.* quæ procedunt de bonis priuatorum. De præscriptione contra fiscum diximus.

Nota II. Aduersùs Romanam Ecclesiam non nisi 100. annis præscribitur. *c. Ad audientiam c. Si diligenti. inf. c. 2. Eodem in 6. d. Auth. quas actiones C. sacros. Eccles.* Aduersus inferiorem Ecclesiam, Monasterium, Hospitale 40. annis, juxta *c. 4. De quarta c. Ad aures. c. Illud. inf. & d. Authent. quas actiones.* idémque locum habet, in hæreditatibus, legatis, aut donatis ad pias causas, juxta *Auth. de Ecclesiasticis tit. c. 3. collat. 9. Panorm. in c. 2. n. 10. h. t.* Adversùs Monasteria S. Benedicti, & ordines eorundem priuilegiis gaudentes, requiruntur 60 anni juxta priuilegium Eugenii Papæ apud *Less. l. 2. De jure & Justit. c. 4. dub. 5. n. 25.* Legata, donata, vendita ciuitatibus, quæque ad Coronam Regni, vel principatum, aut prouinciam spectant, centum itidem annos requirunt; ut præscribi possint juxta *l. Vt inter. C. De sacros. Eccles.* Alienatio denique feudi facta sine Domini consensu, quamuis bonâ fide, præscriptione non obstante, reuocari potest à Domino. *c. 40. De Capitulis Conradi l. 2. feud.* quod *gl. & DD. ibid.* solùm accipiunt de præscriptione longi temporis; non tamen longissimi siue annorum triginta.

4. Res immobiles sine titulo præscribi possunt tempore longo, videl. 30. 40. 60. vel. 100. annorum, juxta differentiam eorum, aduersùs quos præscriptio fit. *l. Sicut in rem. l. Si quis emptionis §. Quòd si quis. C. De præscript. 30. vel 40. annorum. fa. c. Sanctorum h. t.* paulo suprà.

Nisi jus commune resistat, vel violenta præsumptio possessionis malâ fide, vel ex errore juris acquisitæ; tunc enim etiam post tempus longissimum oportet ostendere titulum, saltem apparenter justum, vt explicat. *Panorm. in c. dudum De decimis n. 10.* aut possessionem temporis immemorialis, juxta *c. 1. h. t. in 6. & gl. receptum in c. Super quibusdam §. Præterea. de Verb. signif. fa. l. vlt. ff. De aquâ pluviâ arcendâ.* quibus autoritatem vetustas daret, licet jus non probaret, & *l. 2. In princ. ff. eod.* vbi dicitur, *vetustatem semper pro lege haberi; intelligi in illis, quæ non repugnent juri Diuino aut naturali.*

5. Quæ dicta sunt de rebus immobilibus corporalibus pariter procedunt de præscriptione rerum incorporalium, siue jurium; v. g. vsusfructus, annuæ præstationis, juris patronatûs, jurisdictionis &c. quæ periñde 10. annis inter præsentes, 20. annis inter absentes cum titulo & bonâ fide absoluuntur. 30. verò annis sine titulo contra priuatum. Contra Ecclesiam autem, & Principem non nisi 40. annis, imò interdum non nisi tempore immemoriali perficitur, vt patet ex dictis.

6. Per Regulam Cancellariæ de triennali possessione, qui beneficium Ecclesiasticum per triennium possidet pacificè, sine ingressu Simoniaco, tale jus in eo acquirit, vt quemcunque Actorem, seu Petitorem possit repellere. Vtrùm verò absolutè præscribat, sic vt beneficij quasi Dominus efficiatur, neque aliâ institutione indigeat, controuersum est. Notat *glossa in c. Contingit. de dolo, & contum. Couarr. d. p. 2. §. 10. n. 10. Mol. l. c. d. 10.* quòd beneficium Ecclesiasticum non possit licitè sine institutione Canonicâ obtineri per *Reg. jur. 1. in 6.*

Sed

Sed *Nauarr. l. 3. conf. 30. de prabend. & l. 1. conf. 8. n. 2. de Renunt. edit. 2. Garcias. de benef. p. 8. c. 1. n. 15.* & alij, qui ad Regulam juris respondent, illam verani esse jure ordinario, non extraordinario vsucapionis, seu præscriptionis huius triennalis; quâ *Garcias* putat gaudere etiam illum, qui per ignorantiam simoniacè institutus fuit, cum titulo colorato, & bonâ fide; Quod enim *Nauarr.* ait, id quoque fieri posse cum malâ fide, *non apparet, quomodo defendi possit*, cùm sit contra principium Juris Canonici, quòd præscriptio cum malâ fide non procedat.

7. Denique. Debita omnia adversùs quascunque actiones civiles, cum bonâ fide longissimo tempore, id est annis 30. præscribuntur, *l. Sicut in rem C. De præscript. 30. vel 40. annorum.* Excipitur actio hypothecaria, quæ requirit annos 40. si ipse debitor, aut eius hæres possideat. *l. Cùm nouissimi. C. eodem.* Actiones verò criminales, siue accusationes de cursu 20. annorum à die commissi criminis præscriptione extinguuntur. *l. Querela. C. De falsis.* Quod, idem dicendum de inquisitione, quæ succedit loco accusationis, vt videlicet sublato jure accusationis tollatur etiam jus inquisitionis (nisi nouæ causæ emergant) tenet *Clarus*, & asserit esse communem. *lib. 5. sent. §. fin. q. 51. n. 2.* quædam tamen crimina quinquennio extinguuntur, vt adulterium. *l. Quinquennium. ff. Ad l. Iuliam de adulteris. l. Adulter. C. eodem.* item crimen peculatus. *l. 7. junct. gl. ff. ad l. Iuliam peculatus.*

Cap. V. Vigilanti.

Idem.

TEXTVS.

Rescribit Pontifex, nullâ antiquâ dierum possessione juvari malæ fidei possessorem, nisi resipuerit, postquam se nouerit aliena possidere, cùm bonæ fidei possessor dici non possit. Ephesinus enim legislator propter vitandam miserorum segnitiem, & longi temporis errorem & confusionem, primus tricenali, vel quadragenali præscriptioni vigorem legis imposuit, quem tam in rebus cognitis quàm latentibus Pontifici placuit non habere vigorem.

EXEGESIS.

Bonæ fidei possessor &c.) Nota I. *Concord. c. fin.* in quo redditur ratio, cur Canones ad præscriptionem requirant bonam fidem, quia videlicet, quod non est ex fide, peccatum est, & *reg. jur. 2. in 6.* Non igitur malæ fidei possessor præscribit, quantocunque etiam immemoriali tempore possideat, cùm tanto sint grauiora peccata, quanto diutiùs infelicem animam tenent alligatam, vt dicitur *c. fin. De consuet. & c. penult. de consang.* Ob quam rationem, necessaria est non tantùm initio bona fides, verùm etiam in progressu, & toto præscriptionis tempore. Vnde per hoc corrigitur jus ciuile, quo receptum erat, vt sufficeret à principio bonam fidem habuisse, non autem ea requirebatur ad prosequendam, seu continuandam, & complendam præscriptionem. *l. Vn. C. de vsucap. transform. l. Si aliena in princ. ff. De vsurp. & vsucap. §. Diutina. Instit. eod.*

Sed hoc jure vti non licet amplius, propter peccatum, quod prouenit ex conscientia rei alienæ, ideòque *Innoc. d. c. fin. inf.* hanc rationem reddit, cur per Canones juri ciuili quoad hoc derogetur, quia videlicet omni constitutioni atque consuetudini derogandum est, quæ absque mortali peccato non potest obseruari; ideòque summâ ratione etiam in Camerâ Imperiali hanc regulam receptam esse, & multis præjudiciis confirmatur, & testatur *Andr. Gail. l. 2. obs. 17. n. 7.*

Nota II. non constare, quis fuerit Ephesinus ille legislator, qui primus præscriptionis jus præsertim tricenariæ, vel quadragenariæ introduxit. *gl.* plus non dicit; quàm fuisse forsan Imperatorem ex Ephesinâ ciuitate videlicet oriundum; vel quod credibilius est, Jurisperitum, qui primus, hanc legem suaserit vel ediderit, idque ob causas *c.* proximo enarratas, maximè rerum confusionem, dominiorum incertitudinem, & litium multitudinem vitandam. Hanc itaque legem non vult Pontifex procedere cum malâ fide, siue in rebus cognitis, id est siue ipse Dominus nouerit res suas ab aliis possideri, siue in latentibus, id est, siue Dominus ignoret res suas ab aliis possideri, aut ignoret esse suas.

Nota III. Bonam, & malam fidem in proposito posse accipi dupliciter; Theologicè, & ciuiliter. Priori acceptione bonam fidem possidet, qui prudenter examinat se possidendi jus habere; ratus videlicet, rem suam esse, aut ad se pertinere, vel certè nesciens esse alienam. Bona fides ciuilis est, quando videlicet aliquis scit possessionem, vel præscriptionem talis rei non esse prohibitam. Necesse autem est vtramque fidem hanc concurrere, quia cùm jus præscriptionis legibus ciuilibus introductum sit, approbante etiam jure Canonico, ideò vbi lex præscriptionem prohibet, bona fides (Theologica) vsucapienti nihil prodest, ait *Pompon. in l. 24. ff. De vsucap.* Sic quia jura statuunt, vt præscriptio per litis contestationem interrupta censeatur, etsi aliquis sit in bonâ fide Theologica, vtpote neque sciens, neque credens, rem esse illius, qui litem mouit, aut cuiusuis alterius, constituitur in malâ fide ciuili, quia lex post litem contestatam præscriptionem procedere vetat, hoc sensu dicit. *l. Sed etsi super. §. Si ante. ff. De hæredit. petit.* post litis contestationem omnes possessores malæ fidei esse.

Idque adeò verum est, vt neque inuincibilis eiusmodi juris præscriptionem, aut eius cursum prohibentis ignorantia prosit, juxta communem sententiam (etsi vnus alterue dissentiant) quam tradit. *Panorm. c. Cùm non liceat inf. h. t. n. 8. Couarr. in reg. possess. p. 2. §. 7. n. 11.* juxta textum expressum. *l. 31. ff. De vsucap.* Nunquam in vsucapionibus, juris error, possessoribus prodest. *concord. l. 4. ff. De jur. & facti ignor. & l. 2. ff. Pro emptore.* Nisi sit ignorantia juris dubii, aut inter *DD.* controuersi, juxta *Panorm. c. 4. de quarta suprà n. 12. Couarr. l. c. n. 12.* & alios;

alios; Aut nisi talis ignorantia etiam ciuiliter censeatur inculpata, & releuans, puta in milite, minore, rustico, non habente copiam Consultoris, vt docet. *Molin. l. 2. De primogeniis c. 7. n. 69.* neque improbat. *Less. l. 2. c. 6. Dubit. 5.*

Nota IV. Etsi ad inchoandam præscriptionem requiratur bona fides, quâ quis sine hæsitatione credat rem esse suam, aut certè nesciat esse alienam; ne quis se exponat periculo detinendi rem alienam; dubium tamen, quod post præscriptionem sic inchoatam superuenit, illam non interrumpit, neque possessorem in malâ fide constituit, modò adhibeat conuenientem diligentiam veritatis cognoscendæ juxta *gl. receptam in c. fin. inf.* & *Panorm. ibid. n. 39.* & sequuntur communiter *DD.* contra paucutos quosdam. Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. jur. in 6.* quare stante licèt dubio tali superueniente, de quo certitudo haberi non potest, possessor propter fauorem, quem à jure habet possessio, bonâ conscientiâ eiusmodi rem retinere, imò & consumere potest.

Nota V. Non sufficere, vt is bonam fidem habuerit, qui præscriptionem incepit, sed debet eâ perdurare etiam in successore, siue singularis sit, siue universalis. Cum hâc tamen differentiâ, quòd singularis successor, v. g. Legatarius possit præscribere, licèt eius Auctor non possit ob malam fidem; successor verò universalis v. g. hæres à testatore institutus præscribere non potest, si aut ille, siue testator malam fidē habuerit, *§. Diuina. Instit. de vsucap.* Ratio diversitatis est, quia prior non repræsentat personam defuncti, adeóque non succedit in vitium illius, sed suâ fide nititur, hic verò repræsentat personam defuncti, & in omne jus illius succedit. *l. Cùm hæres. ff. De diversis temporal. præscriptionibus.* Vnde dicit *Imp. in l. Vitia, C. De acquir. possess.* Vitia possessionum à maioribus contracta perdurare, & successorem autoris sui culpam comitari. Quod quidem esse extra controuersiam affirmat *Casius h. t. n. 11.* Quando hæres vult vti accessione temporis, quo defunctus rem malâ fide possedit.

Nota VI. Si hæres nolit vti accessione defuncti, sed à se inchoare possessionem bonâ fide, aliqui censent id fieri posse, quia jura allegata intelligunt cum hâc limitatione; nisi nolint vti accessione defuncti. Sed veriùs est, neque sic procedere præscriptionem, quod tenet *Couarr. d. p. 2. §. 9. Balb. p. 2. de præscript. q. 12. n. 12. Barbos. ad Rubr. c. De præscript. 30. annor. n. 2. 12. & seqq. Casius in h. t. n. 12.* Ratio est, quia dicta jura se fundant in eo, quòd Successor universalis repræsentet personam defuncti, & vitium, siue vtatur accessione illius, siue non, quia semper est hæres, & à defuncto causam habet, atque vt hæres possidet; vt non possit non repræsentare eius vitia, neque enim potest sibi mutare causam suæ possessionis nullo extrinsecus accedente, vnde dicitur *d. l. Cùm hæres.* cùm exordium ei bonæ fidei ratio non tueatur. *Concord. l. 4. §. Hæres. h. t.* quæ dicit, hæredem ignorantiâ suâ non excludere vitia defuncti.

Procedit autem illud etiam jure Canonico, quia nulli extant Canones in contrarium, quo casu sacrorum statuta Canonum, Principum Constitutionibus adiuvantur, juxta *c. 1. De noui operis nunciatione.* Quæ ita accipienda sunt, si in defuncto fuerit vera mala fides, non si præsumpta tantùm, aut ficta, juxta *Casium l. c. n. 6.* Si verò hæres aliunde, quàm à defuncto titulum habeat, non obstabit ei mala fides defuncti, cùm eius jure non vtatur. *l. An vitium. §. 1. ff. De diuers. & tempor. præscript.*

Nota denique VII. Semper præsumi possessorem esse in bonâ fide, nisi contrarium constet, aut probetur. per *l. penult. C. De evict.* quilibet enim præsumitur bonus. *c. fin. de præsumpt. suprà.* Vnde onus probandi contrarium incumbit adversario. *l. Adeò. suprà. ff. De probat.* cùm qui dolo factum dicit, dolum admissum probare debet. *l. Quoties. §. Qui dolum. ff. eodem.* nisi eum liberent circumstantiæ, *gl. in c. Si diligenti. de præsumpt.*

Cap. VI. Ad aures.

Idem, Mauritano Episcopo.

SVMMA.

Cùm inaudisset Pontifex, duas Ecclesias litigâsse super decimis, quas vna earum in alterius Parochiâ 40. annis possedit. Respondit, de jure meliorem esse conditionem possidentis, quia quadragenalis præscriptio omnem prorsus actionem excludit.

EXEGESIS.

Concord. reg. jur. in 6. In pari delicto, vel causâ, potior est conditio possidentis; contra Ecclesiam autem non currere nisi præscriptionem 40. annorum, diximus *c. 4. De quartâ. suprà.*

Cap. VII. Causam.

Idem Parmensi Episcopo.

SVMMA.

Causam inter Reginensem Archidiaconum, & quemdam Nobilem super decimis jubet Pontifex debito fine decidi, non obstante præscriptione, vel concessione Ecclesiæ, aut secularis personæ, si Nobilis illam opponat. Quia cùm Laici decimas detinere non possint, eas nullâ valent præscribere ratione.

EXEGESIS.

De hoc c. iam diximus *c. Sanctorum. supra not. 2.* ex quo constat, qui non potest possidere, non potest præscribere; cùm itaque Laici suo nomine, quod ad possessionem propriè dictam requiritur, nequeant decimas possidere, vtpote quarum titulus est spiritualis, evidens est, neque posse illas præscribere.

Cap. VIII. Illud.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex adversus Ecclesias præscriptionem

Digitized by Google

ptionem 40. annis minorem ab Ecclesiâ Romanâ non admitti, licèt quidam Canones comprobent triennalem. Verùm si de præscriptione, & interruptione fuerit mota quæstio, ab vtrâque parte testes recipi debent, & si probata fuerit interruptio, præscriptio non tenebit.

EXEGESIS.

Licet quidam Canones.) Nota I. quòd datâ contrarietate, seu varietate Canonum recurrendum est ad Ecclesiam Romanam, & tenendum, quod stylus Curiæ illius seruat. *fa. c. Ex literis de constit. & c. Quàm graui. de crim. falsi.* Canones autem illi, qui etiam aduersùs ecclesiam admittunt præscriptionem triennalem, habentur. *6. q. 3. c. 1. & 2.* qui hodie non tenent. Id tamen manet, quod *c. 1. suprà.* statuitur vt Episcopus, qui locum alienæ Diœcesis ad fidem conuertit, intra triennium illum possit præscribere contra aliam Ecclesiam, de quo diximus suprà.

Si de præscriptione & interruptione &c.) Nota I. quòd excipiens de interruptione contra eum, qui allegat præscriptionem, non videtur præscriptionem confiteri, nam si ipsam tacitè confiteretur, releuaretur allegans ab onere præscriptionem probandi, cùm tamen hic appareat probationem requiri, dum indistinctè tam super præscriptione, quàm interruptione jubentur testes vtriusque partis recipi. Nimirum valet hîc illa regula in *c. Cùm Venerabilis. de exception.* suprà. explicata. quòd existimetur confiteri de intentione aduersarii, in suum præiudicium, qui exceptione vtitur.

Nota II. ex *Panorm. hîc n. 3.* præscriptionem quandoque nullo modo currere, quandoque dormire, quandoque interrumpi, antequam compleatur. Non currit, quando res non est præscriptibilis, vt patet ex his, quæ notantur in *c. Cùm non liceat infrà.* hic non currit præscriptio pro laicis, ad præscribendas decimas. Dormit verò, quando ex aliquo temporali impedimento ad tempus saltem non procedit, vt propter defectum Prælati, siue sedem vacantem, juxta *c. 1. & c. 4. De quartâ. suprà.* vel propter hostilitatem, quando tanta est, vt jus non reddatur, aut difficulter reddi possit, de quo *c. transmissa. inf.* Interrumpitur, cum continuatio possessionis tollitur. *l. 10. C. De acquir. poss.* quo casu inchoata præscriptio ad nihilum redigitur, & priore tempore nihil commodante, de nouo inchoari debet, vt tradit. *Corn. 2. instit. tit. 7.*

Nota III. Præscriptionem dupliciter interrumpi, scil. naturaliter, & ciuiliter. Naturaliter dicitur interrumpi, quando aliquid de requisitis ad substantiam præscriptionis perit. v. g. bona fides, aut possessio. Interruptio ciuilis est, quando nihil quidem de substantialibus extinguitur, sed aliquis actus interuenit, qui de jure ciuili impedit præscriptionem, vt citatio, vel alia extraiudicialis denuntiatio testatò facta. *l. 2. C. De annal. except.* maximè verò litis contestatio. *l. 10. C. De acquir. possess.* dicitur autem interruptio ciuilis, quia jure ciuili instituta est.

Cap. IX. Quia.

Idem, Syracusano Episcopo.

SVMMA.

Inter duos Abbates ortam de finibus contentionem jubet agrimensoris definitione terminari in præsentia Iudicis, 40. tantùm annorum præscriptione vtrique parti seruatâ.

EXEGESIS.

Confirmatur, quod jam sæpè dictum est, contra Ecclesiam non præscribi, nisi annis 40.

Cap. X. Ex transmissa.

Lucius III. De Massandam & Dorcestre Abbatibus, &c.

SVMMA.

Cùm Abbas, & Monachi de Habenn. conquererentur, per Clericos quosdam (qui Ecclesias, seu Capellas aliquas ad ipsorum Parochiam pertinentes tempore belli, vt apparet, habuerant) matrici Ecclesiæ omne jus parochiale præter jus funerandi esse subtractum; Pontifex mandat decimas, & oblationes cum aliis obuentionibus memoratæ matrici (præscriptione hostilitatis tempore non currente) restitui.

EXEGESIS.

Hostilitatis tempore &c.) Nota I. Quòd ejusmodi tempore non currat præscriptio, eo sensu, quo diximus *c. præced. not. 3.* non currere præscriptionem rerum, quæ non sunt præscriptibiles, sed hîc non currere, est idem, quod dormire, quod *Innoc.* & communiter alij cum *Panorm. hîc n. 4.* ita explicant, vt finitâ hostilitate tempus sequens continuetur cum præcedente, & sic perficiatur præscriptio 40. v. g. annorum, subducto tempore medio hostilitatis, per accessionem temporis sequentis, *fa. c. Auditis. infrà.*

Quod non tantùm secundùm Canones habet locum in Ecclesiis, sed etiam secundùm leges in Laicis, & siue vnâ die tantùm, siue pluribus annis hæc hostilitas interuenerit, semper hoc tempore præscriptio dormitabit, & idem tempus siue magnum, siue modicum de medio subducitur. Vnde textus hîc indistinctè docet, tali tempore hostilitatis præscriptionem non currere. *fa. d. c. Auditis inf. & c. 4. De quarta. suprà. c. Solitæ. de maior. & obed. c. Si dormierit. 31. q. 1.* Non igitur opus est petere beneficium restitutionis in integrum, vt aliqui volunt; sed ex ipsâ juris dispositione, sublatâ hostilitate, tempus sequens, si cetera requisita adsint, continuatur cum præcedente ad complendam præscriptionem.

Nota II. Non in hoc tantùm, sed pluribus aliis

illis casibus præscriptionem dormitare, quos ponit *Innoc. hic.* 1. Quando jus non redditur defectu judicis, vel Rei. *l. Sed etsi per Prætorem.* vsque ad §. *Quoties. ff. Ex quibus causis maiores.* Requiritur tamen in hoc, & aliis casibus impedientibus actionem, vt Actor dicat, se voluisse agere, sed non potuisse propter eiusmodi causas. Non ergo sufficit allegare impedimentum, sed necesse est probare, quòd id impedimentum fuit causa non agendi. 2. Eadem ratio, quæ hostilitatis, est mortalitatis, siue pestilentiæ, quando ita sæuit in loco, vt jus reddi absque periculo non possit. Addit *Panorm. n. 7.* etsi jus non reddatur in tali loco, si Actor sit absens, propter timorem pestis, currere tunc quidem præscriptionem, esse tamen justam causam petendi restitutionem in integrum, iuxta dictum *Bartoli in l. De ætate. ff. Ad Trebell.* vbi dicit, *quòd tunc citatus habet justã causam non comparendi.* 3. Casus est, quando Ecclesia nullũ habet Prælatum, vel habet inutilem ad agendũ, sub quo comprehenditur tempus sedis vacantis, de quo in *cap. 1. suprà.* item tempus excommunicationis, vel suspensionis, vel captiuitatis Prælati. *c. Quia diuersitatem. de concess. Præbendæ. c. Quia diligentia. de elect. & c. 1. & c. Porrò. 16. q. 3.* item tempus Prælati dilapidantis, siue alienantis, *fa. c. 1. De in integr. restit. in 6. & c. Si Sacerdotes. 16. q. 3.* 4. Cùm quis de jure impeditur agere, vt filiusfamilias viuente patre, *l. 1. in fin. C. De annal. except.* & vxor viuente marito, respectu rerum dotalium. *l. In rebus. C. De jure dot.* item pupillus ætate pupillari durante. *l. Sicut.* vltra medium. *C. De præscript. 30. annor.* 5. Tempore Schismatis, *c. Cùm nobis. infrà.* 6. In rebus, quæ sub conditione debentur, non enim currit præscriptio conditione durante. *l. Cùm notissimi. §. Sed illud. C. De præscript. 30. Annor.* quia in hoc nulla committitur mora. 7. Cùm quis abest causâ Reipublicæ, aut non currit præscriptio, aut certè petitur restitutio. Varias horum casuum limitationes, & explicationes vide apud *Panorm. & Innoc. l. c.*

Cap. XI. Accedentes.

Innoc. Abbati de Cendo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Ordinarii maioris Ecclesiæ Mediolanensis, nisi per speciale priuilegium Apostolicæ sedis, à Procurationibus, quæ legatis, & Nuntiis sedis Apostolicæ præstari solent, ostenderint se immunes, (etiamsi longissimo tempore procurationis obsequium non impenderint, cùm in talibus præscriptio sibi locum nequeat vendicare) ad eas præstandas compellantur.

EXEGESIS.

Cùm in talibus præscriptio &c.) Nota I. Legatis, & Nuntiis Apostolicis deberi procurationes, (id est impensas moderatas pro decenti victu) propter reuerentiam sedis Apostolicæ, & obedientiam, ac subiectionem illi debitam, easque præstandas per Clerum totius Ciuitatis; Videtur autem onus hoc principaliter imminere ipsis Ecclesiis. *c. Cùm instantiâ. de cens.* ideòque non deberi earum solutionem ex redditibus Canonicorũ, quibus Præbendæ assignatæ sunt pro eorum necessariâ sustentatione. Præstari ergò debent ex mensâ Episcopi, vel reditibus communibus Capituli, & Ecclesiæ. Quare Canonici Ecclesiæ Metropolitanæ Mediolanensis (qui vocari solent Ordinarii, sicuti Rauennæ appellantur Cardinales) non allegârunt impotentiam procurationes soluendi, sed præscriptionem, quasi illius obtentu neq; ex communibus redditibus illas deberent soluere, vndè totum onus in Ecclesiam illorum Canonicorum, & Clericorum deriuabatur, quæ Canonicos maioris Ecclesiæ accusabant.

Nota II. Per hunc textum valere priuilegium eximens aliquos à procuratione Legatorum, & Nuntiorum sedis Apostolicæ, præscriptionem verò non valere. Vnde benè colligit *Panorm. hic n. 2.* quòd priuilegium & præscriptio non habeant eandem vim, & quòd multa possunt acquiri priuilegio, quæ non possunt acquiri præscriptione, nisi illa cum scientiâ superioris, qui potest priuilegium tribuere, procedat, vt sentit. *Ant. Butrio hic,* & sequitur *Panorm. fa. l. De quibus. ff. De legibus.* vbi habetur, quòd consuetudo introducta ab habente potestatem, habeat vim legis, & qui patitur præscriptionem procedere, videtur alienare. *l. Alienationis. ff. De Verb. signif. fa. c. Duo. de off. ord.* Causa verò cur Canones procurationes velint esse impræscriptibiles, videtur esse, quòd pertineat ad obedientiam superiori debitam, contra quam præscribi non potest, vt dicitur *c. seq.* & propter vtilitatem communem. *fa. Clem. 1. De censib. junctâ gl.* in Oneribus autem aliis præscriptibilibus valet præscriptio Clericorum contra Clericos, vel alias Ecclesias.

Cap. XII. Cùm non liceat.

Idem de Costâ & de S. Donato Prioribus.

SVMMA.

Mandat Pontifex his Abbatibus, vt Archiepiscopo Braccarensi, eiusque Ecclesiæ, in cuius Diœcesi Ecclesia illorum erat sita, obedientiam, & reuerentiam debitam, sicut alii Clerici eiusdem Diœcesis faciunt, impendant, præscriptione temporis non obstante.

EXEGESIS.

Præscriptione temporis non obstante &c.) Summatur hoc cap. in corpore Iuris ex *Panorm.* Subditus non præscribit obedientiam contra Prælatum. Quod etsi primâ fronte nihil videatur habere difficultatis, satis tamen intricatè à *DD.* explicatur. Breviter dico 1. Subditus non præscribit contra obedientiam debitam superiori, & illi annexa; & per hoc præscribi non possunt procurationes, vt dictum est *c.* præcedente. Pertinent enim ad jus correctionis,

nis, & visitationis, quæ suis sumptibus præstare non tenetur superior, juxta *illud 1. Cor. 9. Vers. 7. quis enim militat suis stipendiis*? Credo tamen, quòd laudabiliter facerent Prælati, qui simul sunt Principes, vel valdè opulenti, si ex sumptibus, & redditibus suis præstarent omnia, quæ pertinent ad disciplinam Christianam conseruandam. Euidens autem est, neminem posse simpliciter præscribere, vt superiori suo, cuius se subditum agnoscit, non teneatur obedire, & in hoc sensu procedit istud c.

Dico 2. Etsi nemo possit præscribere absolutam libertatem contra omnes superiores Ecclesiasticos, quia jure Divino saltem debet manere subditus Papæ, potest tamen præscribere libertatem, siue exemptionem à Prælatis Papâ inferioribus, tum particularem respectu certi oneris, v.g. quartæ decimalis, aut funeralis, vt suprà *c. 4. De quarta*, tum etiam universalem, vt immediatè sit subiectus Archiepiscopo, Patriarchæ, Papæ; quo tamen casu dicunt potiùs Papam, vel alterum Prælatum superiorem præscribere contra inferiorem, vt talis, vel talis sit ipsis immediatè subiectus. Vel certè non tam præscribit contra Superiorem inferiorem, quàm pro Papâ, vel alio superioris ordinis Prælato, vt sit ipsi subiectus, vt post alios explicat *Panorm. n. 14.* sed vbi de re constat, non magnopere laborandum est de modo loquendi.

Dico 3. Posse præscribi libertatem, & exemptionem contra supremum etiam Principem, & quosvis Dominos temporales; Ratio est, quia nullus homo jure Divino est alteri subiectus, in temporalibus, sed solùm jure gentium & humano, quo rerum divisiones, & dominia sunt introducta, ideóque meritò ita sentiunt *Couarr. Reg. possessor. p. 2. §. 2. n. 10.* & alij. Etsi acriter è contra disputet *Panorm. hic n. 16.* eo maximè argumento, quòd videatur impossibile aliquem præscribere, vt nemini hominum sit subiectus; hoc enim duntaxat verum est in spiritualibus, vti diximus, non autem in temporalibus. Quod rerum evidentia, & experientia comprobat; Videmus enim multos Principes, & populos se Romano subduxisse Imperio, quorum multi nullo alio titulo libertatem, & superioritatem, neque Cæsari, neque cuiquam alteri obnoxii tuentur, nisi viâ immemorialis possessionis, aut præscriptionis. Id tamen addo, quod non memini ab aliis animadversum, eiusmodi præscriptionem non posse convenire nisi Principibus, & Magistratibus rerum publicarum; homo enim privatus, cùm degat in societate aliquâ hominum, eo ipso Principi, aut Magistratui alicui est subiectus, imò & ipsi Magistratus inter se sunt subordinati.

Cap. XIII. Ad audientiam.

Idem, Nobili viro Matafeloni.

SVMMA.

Cùm iste Nobilis prætenderet sibi ab Alexandro Papâ, in quodam Castro ad Ecclesiam Romanam pertinente, concessas fuisse annuas quasdam præstationes, & Castellano id negante, Nobilis produceret privilegium, & librum Censualem Ecclesiæ Romanæ, ac testes, qui dicebant à 50. annis, & infra eiusmodi Census fuisse Romanæ sedi persolutos, Castellano verò rursus replicante, nobilem dicto privilegio 30. annorum spatio non fuisse vsum, & librum censualem esse suspectum. Pontifex maximè authoritatem privilegii attendens, & quòd istud negotium principaliter tangeret Romanam Ecclesiam, contra quam non nisi centenaria præscriptio currit, ad solutionem census, & aliorum petitorum Castellanum prædictum condemnavit, iniungens, vt huic nobili non tanquam homini tali, sed tanquam Ecclesiæ Romanæ (cuius autoritate nobilis hæc percipiebat, ideóque eius Vasallus erat) sine difficultate persolvat.

Cap. XIV. Cùm vobis.

Idem, H. & G. Abbatibus.

SVMMA.

Licet tam legali, quàm Canonicâ definitione contra Romanam Ecclesiam, quæ gaudet privilegio speciali, non nisi centum annorum præscriptio locum sibi vendicet, tempora tamen intercidentium schismatum, quæ cursum præscriptionis impediunt, non vult Pontifex aliquatenus computari, sed de ipsâ computatione deduci.

EXEGESIS.

Quæ de centenariâ præscriptione aduersùs Ecclesiam Romanam, & tempore schismatum subducendo, hoc & præcedenti c. dicuntur, sunt per se plena & explicata *c. 10.*

Cap. XV. Auditis.

Idem Heliensi & Roffensi Episcopis.

SVMMA.

Cùm Episcopus Vigoriensis assereret Ecclesiam in Valle Heuescam ad se lege Diœcesanâ pertinere, Abbate illius loci sibi eandem asserente jure privilegii, & præscriptionis. Mandat Pontifex, si ex privilegiis constet dictam Vallem libertate donatam à Cœlestino Papa, vti prætenditur, Episcopo silentium imponi. Si autè abbas in probatione donatæ libertatis defecerit, jubet audiri probationes super tempore, quo infra 40. annos Episcopalis sedes vacauit, &, si tempore vacationis subducto, quadragenaria præscriptio non sit completa, jus Episcopale Episcopo adjudicari in illis, quæ abbas per 40. annos absque interruptione se præscripsisse non probaverit.

EXEGESIS.

Hoc quoque c. planum est ex iis, quæ suprà diximus. c. 4. quartâ.

Cap. XVI. Cùm ex Officij.

Idem Parisiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Prælati Senonensi Episcopo in visitatione procurationes negarent, hoc solùm allegantes, quòd non meminerint se procurationes eiusmodi Prædecessoribus Archiepiscopi soluisse, Pontifex rescripsit contra procurationes, quæ ratione visitationis debentur, non magis posse præscribi, quàm contra ipsam visitationem, ideoque jubet sententiam ab Archiepiscopo contra contemptores vsque ad condignam satisfactionem obseruari, quia secundùm Apostolum 1. Cor. 9. qui spiritualia seminat, non est magnum si metat corporalia, cùm nemo cogatur suis stipendiis militare.

Quæ omnia plana sunt ex superioribus.

Cap. XVII. Si diligenti.

Idem Pisano Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex huic Archiepiscopo, cùm Iudicatus Calaritanus, & tota Sardinia ad jus, & proprietatem B. Petri spectet, non licuisse ipsi pro suâ Ecclesiâ à Iudice Calaritano exigere fidelitatis juramentum; neque enim super hoc, illum priuilegio aut præscriptione esse munitum; cùm semper in quasi possessione fuerit Romana Ecclesia; pro quâ ministerio ipsius Archiepiscopi, & Prædecessorum eius huiusmodi juramentum exactum fuerit, & præstitum & is etiam possidere dicatur, cuius nomine possidetur. Si vero nomine Archiepiscoporum juramentum fuerit exactum, inferri posset alterum juramentum, quod præstant Archiepiscopi de conseruando jure & honore sedis Apostolicæ, fuisse violatum; neque licitè retineri posse, quod contra juramentum huiusmodi fuerit scienter obtentum, cùm in præscriptione rerum Ecclesiasticarum bona fides, & justus titulus exigantur. Denique addit Pontifex, etsi locum haberet præscriptio, se non credere, centenariam præscriptionem. quæ sola currit contra Romanam Ecclesiam, posse probari.

EXEGESIS.

Sicut tota Sardinia &c.) Nota I. Totam Insulam Sardiniæ pertinere indistinctè ad proprietatem Ecclesiæ Rom. ex donatione Impp. Argumentatur autem hîc Papa à parte ad totum, habens enim jus in toto, fundat intentionem, quoad quamlibet partem. Sic Principes, Comites, aliique Domini temporales fundant intêtionem suam de jure communi, quoad res sitas intra limites suæ terræ, vt notat *Ioan. Andr. in c. Fin. de off. Archidiac.* Sed rectè limitat *Panorm.* vt solùm procedat de jurisdictione, non de proprietate rerum. Eodem modo Papa, quoad patrimonium Ecclesiæ fundat jurisdictionem supremam etiam in temporalibus, super omnia, quæ intra illius terram sita sunt, sic itaque argumentatur: tota Sardinia pertinet ad Ecclesiam Romanam, Iudicatus Calaritanus est etiam intra Sardiniam, ergo & iste Iudicatus, siue Ducatus pertinet ad Ecclesiam Romanam. *fa. in simili c. Venientis. de Relig. dom.*

Nota II. Quòd jura municipalia dicantur quasi possideri, ideò, quia possessio propriè dicta videtur solùm esse rerum corporalium, quæ possunt tangi, quod cùm non conveniat juribus vtpote incorporalibus, dicuntur potiùs quasi possideri, quàm possideri. *Instit. de reb. corp. & incorp. & l. 1. ff. De acquir. possess.*

Nota III. Quòd in rebus feudalibus etiam contra Rom. Ecclesiam currit præscriptio, sed non nisi centenaria, quam Pontifex credebat hic non posse probari, nec per testes videlicet, nec per instrumenta, nec alio modo. Quâ probatione deficiente, meritò declarat, Archiepiscopos Pisanos videri periuros, si proprio nomine juramenta à Iudice Calaritano exegerant, violârunt enim juramentum de jure Ecclesiæ Rom. conservando quod lædebatur vendicando sibi jus in Iudicem Calaritanum.

Bona fides & justus titulus.) Nota I. Tangi hîc tertiam conditionem præscriptionis, quam suprà *in Rubr. h. t. not. 4.* indicauimus, videlicet titulum. Est autem Titulus, vt definit *Cesius hic. n. 15.* *Justa causa possessionis, sive jus, quo aliquid possidetur, habile ad dominij translationem, si tradens sit Dominus*, cuiusmodi est emptio, donatio, dos, legatum, & similes tituli, de quibus in *ff. & C. De hâc materiâ.* Hunc jura meritò exigunt, iniustum enim foret, cuivis pro libitu sine justâ causâ concedere vsucapionem rerum alienarum.

Nota II. Non sufficere, quòd aliquis justo titulo possideat, si vero titulo careat. *§. Error. Instit. de vsucap.* Quod tamen *DD.* cum distinctione recipiunt; vt videlicet id verum sit, si possessio ex eâ causâ, quam possessor putabat subesse, non fuerit tradita, sed ex aliâ, quàm sibi ipse fingit, vt si possessio ipsi tradita fuerit titulo donationis, licet falso, siue putatitio, ipse autem acceperit sub opinione Legati, *l. 1. ff. Pro donato.* Si autem ex eâdem causâ quantumvis falsâ ipse possessionem bonâ fide acceperit, ex quâ alter illi tradidit, curret præscriptio. Veluti si hæres ex causâ legati rem tradiderit, quæ verè legata non erat, alter autem bonâ fide, veluti legatum acceperit, *d. l. 1. & l. Quod vulgo. ff. Pro emptore.* Ratio diversitatis est, quia in hoc casu est error probabilis ex ignorantiâ facti alieni; secus est in priori, quando aliquis causam possessionis sibi traditæ ipse sibi temerè mutat, quod jura non sinunt, sed infectum volunt, *l. 5. §. Illud quoque l. Qui bonâ. de acq.*

poss.

poff. l. 5. C. eod. quod intelligi debet eâdem causâ manente, nam accedente extrinsecus novâ possessionis causâ, rectè quis possessionis causam sibi mutat, exemplum est in *d. l. Qui bona. §. fin.*

Nota III. Titulum non esse necessarium, nec probandum in longi temporis præscriptione 30. 40. vel plurium annorum, sed præsumi, nisi obstet præscribenti jus commune, aut præsumptio violenta, vt diximus in *c. 4. De quartâ. n. 4.* Ideóque Pontifex hic dicit, in præscriptione rerum Ecclesiasticarum bonam fidem, & titulum requiri, quia in his faciliùs oritur præsumptio contra præscribentem, quàm in rebus merè temporalibus, accedit in hoc casu fuisse planè violentum, quia Archiepiscopus Pisanus nomine Ecclesiæ Romanæ fidelitatem à Iudice Calaritano exigebat, nec poterat ostendere, id se nomine proprio fecisse, ideóque meritò ab eo petebatur titulus.

Cap. XVIII. Cùm olim.

Idem Episcopo Lucano.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Saluatoris de Ficheto sufficienter ostendisset Monasterium de Ficheto super plebe Falamazanâ, & adiacentibus Capellis, in quas jus Episcopale Episcopus Lucanus prætendebat, in institutionibus, destitutionibus, & ordinationibus Plebani, & Clericorum baptismo, pœnitentiâ in leuioribus culpis, sepulturâ, decimarum perceptione, Diuinis officiis celebrandis, excommunicando, atque interdicendo, & etiam absoluendo, legitimâ esse præscriptione munitum: Pontifex super his Episcopo perpetuum silentium indixit, super aliis autem omnibus, quæ ad jus Episcopale spectant, iuxta tenorem sententiæ ab arbitris quondam latæ eundem Abbatem, quoad plebem, & Capellas prædictas condemnauit.

EXEGESIS.

Confirmat *h. c.* quod jam sæpiùs dictum est, quòd Abbas, & Prælatus inferior Episcopo potest præscribere jura Episcopalia; ex quibus iste Abbas præscripsit novem, in reliquis autem, quæ non præscripsit, fuit condemnatus, iuxta sententiam arbitrorum, in quos aliquando Abbas, & Episcopus compromisissent.

Cap. XIX. Veniens.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Martini de Pannoniâ peteret, ne Episcopus Vesprimensis impediret solutionem decimarum ex Comitatu Simagiensi juxta priuilegia Paschalis Papæ, & Stephani Regis sibi debitam, dictus verò Episcopus ex aduerso peteret, ne Abbas eiusdem Comitatûs decimas intra Diœcesin suam sitas detineret, nisi speciali eas jure se possidere monstraret. Rescripsit Pontifex Episcopo Vesprimensi, nec priuilegium obstare posse, nec præscriptionem, quam obtendebat Abbas, quia si consummata erat, quando prætensa priuilegia impetrauit, juri præscriptionis eo ipso renuntiâsse videtur, præsertim, cùm dicto priuilegio coram Sede Apostolicâ fuerit vsus, quòd suæ intentioni generatim ad hunc articulum (prætensæ præscriptionis) contradicit. Si verò nondum erat consummata præscriptio tempore priuilegii impetrati, post illud impetratum bonam fidem non habet (vtpote qui sciret hæc jura ad Episcopum pertinere, & per subreptionem à se esse obtenta) & ideò secundùm Canones non præscripsit, ideóque propriam præscriptionem prætendit.

EXEGESIS.

Nota ex *Panorm. hîc n. 7.* Quòd impetratio priuilegii causet malam fidem respectu juris priùs possessi, videtur enim impetrans fateri, se jus non habere, v. g. præscriptionis, quod iste Abbas prætendit, & ideò non præsumitur priuilegium impetrâsse, quòd si tamen postea aliquod priuilegium reperiatur, censetur non valere, quia iste Abbas initiò nitebatur præscriptioni decimarum, quam deinde opposuit, necdum fuisse completam, ideóque subreptitiè, & malâ fide petiuit priuilegium, quia præscriptio non potuit allegari. Quod enim habetur ex priuilegio, non indiget præscriptione, & quod quis cœpit possidere, titulo præscriptionis, subreptitiè petit per priuilegium sibi concedi, ostendit enim jus præscriptionis non competere, alioquin priuilegium non peteret.

Cap. XX. Quoniam.

Idem, in Concilio Generali.

TEXTVS.

Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, Synodali judicio ab Innoc. III. in Conc. Lateranensi definitum est, vt nulla valeat absque bonâ fide præscriptio, tam Canonica, quàm Ciuilis: cùm generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest obseruari. Vnde oportet, vt qui præscribit, in nullâ parte temporis, rei habeat conscientiam alienæ.

EXEGESIS.

Hoc *c.* intelligitur ex dictis toto *h. t.* videtur autem plus aliquid continere, quàm *c. Vigilanti suprà* quod præscriptionem cum malâ fide non excludit expresè in foro ciuili, hîc autem expresè, & directè eius-

Digitized by Google

eiusmodi præscriptio reprobatur in foro tam ciuili, quàm Canonico, posse autem Papam in illis, quæ concernunt animam, siue peccatum, jus Ciuile tollere, aut corrigere, apud Catholicos est extra controuersiam, & habetur in *c. Nouit. de judiciis.*

IDEM TITULUS DE PRÆSCRIPTIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Episcopum.

Bonifacius VIII.

S U M M A.

Rescribit Pontifex, Episcopum qui Ecclesias, & decimas, quas ab eo alter Episcopus repetebat, utpote in suâ Diœcesi sitas, proponebat, se legitimè præscripsisse, debere, cùm jus commune contra illum faciat huiusmodi præscriptionis titulum probare. Licet enim ad præscribendam rem Ecclesiasticam, si jus commune præscribenti non est contrarium, vel contra eum præsumptio non habeatur, sufficiat bona fides; vbi tamen jus commune, vel præsumptio est contra illum, necessarius est titulus, nisi tanti temporis allegetur præscriptio, cuius contrarij memoria non existat.

E X E G E S I S.

Cuius Contrarii memoria non existat &c.) Magnæ sunt temporis immemorialis prærogatiuæ, quarum præcipua est, quæ hic habetur, quòd possessionem temporis immemorialis allegans non teneatur allegare, & probare titulum, vt habetur in h. t. & diximus suprà *c. 4. De quarta. n. 4.* Circa quam præscriptionem obserua. 1. Non censeri illam comprehendi vllo statuto, aut lege, quamuis generaliter excludantur omnes præscriptiones; vt si addatur clausula: nullâ præscriptione obstante; quia tempus immemoriale specialem fauorem atque æquitatem continet, vt adeò opus sit speciali derogatione, quæ tamen fieri non solet, si capacitas sit in præscribente; & res præscriptibilis.

2. Tametsi allegans præscriptionem immemorialem non teneatur titulum allegare, nihil tamen plerumque obest simul titulum allegâsse, v. g. priuilegij compositionem, licèt enim talis titulus plenè probari non possit, accipit tamen ex tam diuturnâ possessione præsumptionem, & corroborationem.

3. Præscriptio immemorialis definitum annorum numerum non requirit; sed secundum gl. & DD. hîc probari debet per testes, qui deponunt, quòd semper viderint, & audiuerint ita esse, neque vnquam contrarium, & quæ communis est, & semper fuit opinio ac fama de hoc facto, neque extet contrarii, vel initii memoria. rectè autem monet *Nauarrus lib. 2. cons. vlt. de præscript. edit. 2. Mol. d. 70.* nihil obstare, etsi constet possessionem ante 300. vel 200. annos nullam fuisse, sed postea cepisse, dummodo initium illius memoriam senum, qui modo viuunt, etiam ex auditu, siue relatione majorum suorum excedat, neque etiam apertè sciatur, quòd initium talis possessionis vitiosum fuerit, vt tradunt. *Couarr. Reg. poss. p. 2. §. 3. n. 8. Crauetta. de antiq. temp. p. 4. §. absolutè n. 60.* apud quos de his vide plura.

Cap. II. Si qui.

Idem.

S U M M A.

Si qui exigentibus culpis, bonis, quæ à Romana, vel aliis tenuerint Ecclesiis, per sententiam, vel ipso jure priuati, sint: statuit Pontifex, vt in apprehendendis, vel occupandis quandocunque postea bonis eisdem, nullus (licet leges humanæ super hoc alia tempora statuere videantur) ipsis Ecclesiis temporis lapsus obsistat, nisi contra Rom. Ecclesiam centenaria, & contra alias Ecclesias quadragenaria legitimè sit completa. Si post mortem hæreticorum occultorum bona ipsorum à Catholicis eorum filiis, vel nepotibus, aut extraneis quibuscunque spatio 40. annorum bonâ fide fuerint possessa, illi super bonis huiusmodi, etsi ad Romanam peruenire deberent Ecclesiam, non sunt vlterius molestandi; etsi illi, quorum bona fuerint, nunc detegantur.

E X E G E S I S.

Procedit iste textus de Vasallis & Emphyteutis vel quia alio titulo bona aliquâ habent ab Ecclesiis, directo dominio penes illas remanente, vt videlicet, si culpâ suâ illis exciderint, non possint rursus ab eiusmodi delinquentibus per præscriptionem recuperari, nisi spatio 100. annorum contra Ecclesiam Romanam; & 40. contra alias. In fauorem verò illorum, qui se ad fidem Catholicam conuertunt, addit Pontifex, vt sufficiat illis quadragenaria præscriptio, etiam contra Romanam Ecclesiam, cùm aliàs vniuersim requiratur centenaria.

TITV-

TITVLVS XXVII.

DE SENTENTIA ET RE JVDICATA.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. rectè hunc titulum continuari cum præcedentibus; expedito enim processu judiciorum, veniendum est ad sententiam, per quam judicium terminatur, & consequenter ad rem judicatam, quæ est veluti effectus sententiæ, & judicii, imò certo respectu sententia, & res judicata sunt idem. Idem hic titulus habetur *in 6. & Clement.* de eâdem materiâ tractatur. *3. q. 9.* per totum *5. q. 4. 35. q. 9.*

Nota II. Sententiam multipliciter sumi, vt videre est apud *Host. in Summa. h. t. in princ.* In proposito autem est definitio judicialis controversiæ finem imponens, determinat enim jurgantium controversias, vt sumitur *ex l. 1, ff. h. t. & c. Jurgantium. infrà.* Dicitur autem sententia, vt ait *Panorm. hic ad Rubric. n. 4.* quia Judex, secundùm quod sentit, declarat, definit, ac determinat lites, & dubia interpretatur *c. For. iunct. gl. de Verborum signif.*

Nota II. Tres esse sententiarum species, quædam dicitur definitiua, quædam interlocutoria, quædam habens vim definitiuæ. Definitiua est illa, quæ imponit finem toti causæ in judicium deductæ; vt notat *gl. in Clem. vn. de sequest. possess. & fruct.* Dicitur autem definitiua, quia imponit finem controversiæ, & finit officium Iudicis. Ad definitivam refertur illa, quæ dicitur quasi definitiua, per *gl. in c. Consultationibus. de off. deleg.* talis est sententia lata super possessorio, cùm enim post illam possit intentari petitorium, non dicitur simpliciter, siue ex toto definitiua.

Interlocutoria est illa, quæ inter principium, & finem causæ fertur de illis, quæ incidunt, vel emergunt, vt not. *gl. in d. Clem.* Dicitur autem interlocutoria, vel quia judex non definit causam, sed interloquitur inter principium, & finem, vel quia partes loquendo sine solennitate scripturæ pronuntiat, vt docet *Host. hic. §. 2. in princ.* Ad interlocutoriam revocari potest præceptum Iudicis de comparendo, producendo instrumenta, si ferantur post causam inchoatam, si verò ante illam, tunc dicitur quasi interlocutoria, quia non fertur inter principium, & finem causæ. Præceptum Iudicis extraiudiciale, quod dat sine causæ cognitione, sententia propriè non est. Sententia denique non definitiua, sed habens vim definitiuæ est, quæ non imponit finem causæ, sed illam reiicit, vt cùm Iudex pronunciat, se non esse Iudicem competentem in causâ, vt not. *gl. in Auth. habita. Ne filius pro patre, & c. Significantibus. de off. deleg.*

Nota III. Differentiam inter sententiam, & rem judicatã optimè explicari à *Panorm. n. 2.* Videlicet sententiã posse considerari, 1. Respectu ipsius definitionis judicialis, id est respectu causæ agentis, quæ est Iudex, & hâc ratione propriè appellari sententiam, quia continet id, quod Iudex definiendo sentit, Iudex enim habet definire, secundùm quod sibi videtur. *Auth. jusiurandum*, quod præstatur ab his. & *in l. Qualem ff. De arbit.*

2. Potest sententia considerari respectu contenti in eâ, siue causæ patientis, quo sensu quidquid in eâ continetur, siue accipiat diuisionem, & definitionem ex facto Iudicis, siue sit causa principalis, siue accessoria, siue expensæ, siue interesse, appellatur res judicata, facit. *l. 1. ff. h. t.* dum dicit, rem judicatam esse, quæ finem controuersiarum pronunciatione Judicis accipit; considerauit enim sententiam ex parte contenti, & causæ patientis, nam decidens, & decisum se habent veluti agens & patiens, quâ ratione intelligi debent jura, dum dicunt sententiam transire in rem judicatam, id est contentum, siue decisum in sententiâ, seu materia & obiectum ipsius.

Nota IV. Controuerti, vtrùm sententia ante decendium appellationi præfixum transeat in rem judicatam, siue possit dici res judicata? *Io. Andr.* hîc tenet, quòd non, *gl.* tenet contrarium in *d. l. 1. ff. h. t.* & *l. Litigatoribus C. De appellat.* Placet distinctio *Panorm. hic n. 3.* Quòd etiam sententia, à quâ appellari potest, ante lapsum decendii possit dici res judicata, & habeat auctoritatem rei judicatæ, non tamen irreuocabiliter, sed reuocabiliter. Sicut in simili, in *c. Quoniam. §. In aliis, vt lite non contestata.* Diximus, quòd per missionem ex primo decreto quis efficiatur verus possessor, saltem de jure Canonico, sed non incommutabiliter, seu irreuocabiliter, per lapsum autem anni quis efficitur possessor irreuocabilis. Quod idem *tenet. Host. h. t. §. hoc autem.*

Cap. I. Sententia.

Gregorius.

TEXTUS.

Sententia contra leges, Canonésve prolata, licèt non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso jure.

EXEGESIS.

***Contra leges Canonésve, &c.*)** Nota I. hoc procedere, quando sententia continet expressum juris errorem, qui potest legi oculo corporeo, hoc enim

Digitized by Google

enim casu est nulla. *l. 2. C. Quando provo. non est necess.* Secus est, quando error juris non potest legi oculo corporeo, de quo plura *Felin. & Panorm. hic.* Debet autem error eiusmodi non tantùm esse contra expressa verba legis, aut Canonis, verùm in ipsa etiam sententia exprimi, quòd ex tali errore Judex sit ad sententiam ferendam inductus, vt si Iudex pronuntiat: testamentum Minoris valere, quia Minor habet potestatem testandi, quod est contra expressa jura, etsi enim aliàs necesse non est, in sententiâ exprimi causam, quæ Iudicem mouerit, si tamen exprimatur falsa, & erronea, sententia vitiatur, & non valet, vt post alios tradit *Maranus. p. 6. tit. De sent. n. 118.*

Nota II. ex *Panorm. hic n. 5.* etsi quod dictum est, de expresso errore, verissimum sit, dari tamen multos casus, in quibus sententia contra jura lata nulla est, etsi error in sententiâ non sit expressus, vt ex defectu jurisdictionis, aut personæ Iudicis, vt quia notoriè excommunicatus, item ex defectu litigatorum, vt si agatur contra Minorem sine autoritate tutoris; item ratione temporis, vt si die feriato sententia sit lata, vel nocte; item ratione loci, vt in Ecclesia per Iudicem secularem vel per Minorem, seu mulierem, qui etiam extra Ecclesiam judicare non possunt, & in multis aliis casibus, de quibus *Speculator, tit. De sent. prolat. §. Juxta.*

Nota III. Solennitates quoque Iudici in ferendâ sententiâ obseruandæ sunt, ne absentibus partibus, vel etiam alterâ tantùm sententiam ferat. *l. De vnoquoque. ff. h. t.* nisi fortè pars altera abesset per contumaciam. Neque aliter, quàm sedens ipse sententiam ex scripto recitet, alioquin judicatum non subsistit. *C. de sent. ex breuiculo recit.* Exceptis Episcopis, & Illustribus personis, quibus etiam per alium recitare licet. Adde etiam in causis beneficialibus, matrimonialibus, decimalibus, vsurariis, etiam à stante Iudice sententiam recitari posse. In his, & similibus solennitatibus, seu requisitis extrinsecis temporis, loci, &c. non datur facultas Iudici discernendi, sed ponitur necessitas obtemperandi. *c. 1. & c. Ne innitaris. de const.* Vnde sententia contra hæc lata, est invalida, non potest enim inferior tollere legem Superioris, vel in aliquo contrauenire in casibus non permissis, vt per se patet.

Nota denique IV. secus est in illis, quæ concernunt merita causæ, in his enim datur Iudici facultas discernendi, & arbitrandi, cuius potestatis jura sunt potiora, quia non potest dari certa regula. *l. 3. ff. De testi.* & ideò in istis præsumitur esse justum, quòd Iudex judicauerit, donec contrarium probetur. Ideòque jura dicunt esse præsumendum pro sententia Iudicis, saltem per dies 10. qui præfixi sunt appellationi, nisi exprimatur error juris, vt dictum est.

Cap. II. Iurgantium.

Idem.

TEXTVS.

Iurgantium controuersias celeri sententiâ terminare, & æquitati conuenit, & rigori.

EXEGESIS.

Celeri sententiâ terminare, &c.) Nota I. Non obstare *c. Cùm apud. 11. q. 3.* vbi sententia Principis differtur vsque ad 30. dies. Resp. enim, ibi non differri sententiam, sed executionem, in eo speciali casu, quando Princeps ex calore iracundiæ contra aliquem fert sententiam, vt possit, si opus sit interim pœnitere, aut sententiam retractare, in *l. Vindicari. C. De pœnis.* Plures casus, in quibus differtur executio, ponit *gl. in d. c. Apud.* Regulariter autem non debet fieri talis dilatio.

Nota II. quæri posse, an sententia capitalis, aut corporalis possit mandari executioni infra 10. dies, qui dantur ad appellandum. Bart. in *l. Qui vltimò supplicio. ff. De pœnis.* distinguit inter executionem, quæ fit à jure, vt quod quis efficiatur infamis, seruus, &c. vel simile quid, & hæc executio debet statim fieri latâ sententiâ, juxta *d. l. Qui vltimo.* & *l. Furti. ff. De his, qui not. infam.* & *c. Infames. 3. q. 7. §. Porrò.* Alia executio est, quæ fieri debet ab homine, v. g. per irrogationem supplicii corporalis, quam de jure dicit fieri debere post 10. dies. *arg. l. 1. ff. nihil noui appell. pend.* Addit tamen de consuetudine seruari contrarium, cui videtur suffragari. *l. not. Tantum. ff. De appellat.* vbi dicitur, quòd non tantùm ille, qui ducitur ad supplicium potest appellare, sed etiam alius, potest ergo infra 10. dies quis duci ad supplicium & executio fieri: Sed bene *Panorm. n. 1.* respondet, hæc procedere, quia communiter non damnatur quis ad mortem, nisi res sit notoria, aut quis sponte fuerit confessus, vel in flagranti deprehensus, & testibus, ac argumentis conuictus, vt nec ipse audeat negare, vt docet *l. Qui sententiam. C. De pœnis*, quibus casibus non admittitur appellatio.

Æquitati Conuenit &c.) Non malè *Panorm. hic* distinguit inter æquitatem, rigorem, & jus. Vt videlicet jus, quod *l. 1. ff. De just. & jure,* definitur ars boni, & æqui, in proposito accipitur pro communi decisione, quæ fit secundum regulas juris. Rigor verò juris est, qui quandoque statuitur ad terrorem aliorum, vt in *c. 2. De torment.* & *l. Aut facta in fi. ff. De pœnis,* quandoque sumitur pro ordine juris, & in *c. Super literis. de rescriptis.* Æquitas verò est ordinata justitia, temperata dulcedine misericordiæ, de qua vide *gl. in c. Vt constituerentur d. 50.* Hic illud aduerte, Judicem non debere ita festinare, vt ex breuitate temporis præsumi possit illum non fuisse benè instructum in causa. Sic enim non valeret, quod agit.

Cap. III. Non potest.

Idem.

TEXTUS.

Non potest quemquam à sacerdotali gradu, (nisi justis ex causis) concors sacerdotum sententia submouere.

EXE-

EXEGESIS.

Gl. & bene hîc per Sacerdotes intelligit Episcopos, Presbyter enim idem est, quod Senior non respectu ætatis, sed dignitatis, & ideò olim Episcopi quoque vocabantur Presbyteri juxta *c. Cleros. d. 21.* Disputant hic, quot Episcopi requirantur, ad deponendum Episcopum, & alios, in sacris ordinibus constitutos, quæ rectiùs tractantur in lib. 5. vbi de criminibus, & pœnis agitur.

Cap IV. Ea, quæ.

Leo Papa.

TEXTVS.

Ea, quæ juxta Ecclesiasticum morem justè, & rationabiliter fuerint definita, nostrâ quoque sententiâ roborantur.

EXEGESIS.

Patet per se, Papam confirmare debere sententiam justam, & rationabilem, si ab ipso petatur; quamuis ex plenitudine potestatis possit sententiam, vel quidquid aliud confirmare ex suo officio etiam non postulato, fa. *c. Si motu proprio. & c. Si pluribus de prabendis in 6.*

Cap. V. De cetero.

Alexander III. Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si Papa sententiam à se latam præcipiat per aliquem executioni, mandari, & fraus interuenerit, non esse facultatem executori de toto negotio cognoscendi, sed quæstiones incidentes ad sedem Apostolicam deferri debere.

EXEGESIS.

Etiam de jure Canonico posse Judicem Ordinarium, vel Delegatum à Principe delegare sententiæ executionem, etsi requirat maiorem jurisdictionem, sentit *Panorm.* neque vllum dubium est, quin id possit Papa. Licet verò coram eo, cui est sententiæ executio commissa, possit allegari nullitas illius sententiæ, v. g. quia per fraudem, vel falsa instrumenta lata fuit, non tamen potest executor ordinariè (nisi plus potestatis acceperit) super hoc pronunciare, sed quæstionem eiusmodi incidentem tenetur remittere ad superiorem, & executionem interim differre per h. t.

Cap. VI. Cum aliquibus.

Idem Nouiensi Episcopo.

TEXTVS.

Cum aliquibus est adiudicata possessio, non sufficit eis dari pignora, nisi corporali possessione lætentur.

EXEGESIS.

Et hoc planum est, cùm enim alicui adiudicatur, vel debetur, quod maius est, non sufficit dare, vel offerre, quod minus est, plus autem vtique est habere possessionem, vel proprietatem rei, quàm solùm pignus. Cùm igitur possessio aliqua vel rei proprietas, siue res ipsa adiudicetur actori jure dominij, & reus pro executione non vult dare rem ipsam, sed pignus, non satisfacit.

Cap. VII. Lator.

Idem eidem, & V. Archidiacono.

SVMMA.

Cùm quidam monstrâsset, se legitimè cum quadam muliere desponsatum, & matrimonium consummâsse, sed orto inter eos scandalo debitum ei subtraxisset, ideòque Consanguinei mulieris quæstione ei motâ, quòd inuitam, & ætatis non aptæ duxisset vxorem; effecissent, vt demum vtriusq; studio interueniente minùs rationabiliter separarentur; Mandat Pontifex, quatenus, si constiterit, eos non fuisse legitimè separatos, Ecclesiámque deceptam, compellantur simul permanere.

EXEGESIS.

Non fuisse legitimè separatos &c.) Sumitur ex h. c. generalis Regula, quòd sententia in causâ matrimoniali lata, nunquam transit in rem judicatam, sed quandocunque detegitur error, rescindi debet. Etsi, donec de errore doceatur, pro sententia eiusque justitia præsumendum sit, ideòque asserenti fraudem, seu errorem incumbit probatio.

Sunt autem multi alij casus, in quibus sententia non transit in rem judicatam, quos recenset *Maranta p. 6. speculi c. de sent. à n. 130.* præcipui sunt,

Vt 1. Quando sententia lata est de consilio alicuius Doctoris, siue Jurisperiti, semper enim potest retractari, quandocunque apparebit consilium alterius rectiùs sentientis.

2. Quando sententia lata est ex judicio expertorum, vel peritorum in arte, aut negotio; possunt fortassis occurrere peritiores, qui ostendant priores errâsse. Si tamen ex consensu vtriusque partis eiusmodi homines experti, aut periti forent assumpti, sententia obtineret autoritatem rei judicatæ.

3. Si probationes fuerint præsumptiuæ, nisi præsumptiones non tantùm sint juris, sed etiam de jure; istæ enim pariunt dupliciter rem judicatam.

4. Si sententia feratur ad testimonium eorum, qui tantùm deponunt de credulitate.

5. Si fuerit lata super executione, per quam pronunciatur bona debitoris extare, vel non extare.

6. Quando victor fatetur sententiam pro se la-

Digitized by Google

tam esse iniquam; confessio enim propria eludit præsumptam rei judicatæ auctoritatem.

7. Quando sententia est lata ex probationibus à jure reprobatis, v.g. per duellum aut experientiam ferri candentis, quo casu sententia est penitus nulla.

8. Quando sententia fertur in causa vsuraria, neque hæc convalescit in rem judicatam, ideò videlicet, quia semper periculum est, ne plus vsuræ subsit, quàm probatum est.

9. Quando per evidentiam facti apparet de iniquitate sententiæ.

10. Quando lata esset ex falsis testibus, vel instrumentis.

11. In sententia venali, quando judex corruptus pecuniâ, malam profert sententiam.

12. In causâ beneficiali lata sententia non transit in rem judicatam quoad præiudicium superioris, sed benè quoad præiudicium partium.

13. In sententiâ lata contra minorem ex falsis allegationibus, aut contra absentem.

14. Quando cederet in periculum animæ, si sententia seruaretur.

15. Generaliter sententia, quæ nulla est, non transit in rem judicatam. Non potest tamen de nullitate agi vltra 30. annos, nisi vertatur periculum animæ, alioquin hæc actio duraret in perpetuum, vt post alios rectè docet *Maranta l.r.n.154.* Qui benè addit in omnibus casibus; in quibus sententia non transit in rem judicatam, debere appellari ab ea intra 10. dies, sicut ab aliis sententiis, alioquin elapso decendio non est locus appellationi, sed solùm querelæ, de quo tit. seq.

Cap. VIII. Cùm causa.

Idem, T. & Clericis S. Anastasiæ Veronensis.

S V M M A.

Cùm duo Apostolici Delegati domum quandam Laicis ab Archipresbytero venditam successiuè eisdem Laicis, secundùm consuetudinem ciuitatis Veronensis contra formam Canonum adiudicâssent, Pontifex re per appellationem ad se delatâ rescripsit, licet vsus, siue consuetudinis non minima sit autoritas, nunquam tamen veritati, aut legi praiudicare, ideòque præscriptam sententiam reuocauit, & prædictam domum Ecclesiæ horum Clericorum adiudicauit.

E X E G E S I S.

Non valere consuetudinem irrationabilem, diximus in *c. Fin. de consuetudine*, de quâ hîc loquitur Pontifex, si autem rationabilis est, posse illam præiudicare cuiuis legi humanæ *cap. eod. & textu* ostendimus. Qualis autem fuerit consuetudo Veronensis non consentanea Canonibus, supponimus fortè fuisse talem, docet *gl.* hîc, quòd si quis emit à Prælato Ecclesiæ solo (sine consensu Capituli) valeat venditio etsi Prælatus non probet pretium in vtilitatem Ecclesiæ versum. Talem consuetudinem esse in ciuitatibus Lombardiæ asserit *Tancredus à gloss.* allegatus; inductam per statuta ciuitatū, contra *cap. Hoc jus porrectum. 10. q. 2. & c. Sine exceptione. 12. q. 2.*

Cap. IX. Inter.

Idem, Eboracensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm aliqua causa appellatione remotâ committitur, & sententia fertur manifestè iniqua, eam euacuari oportet.

E X E G E S I S.

Appellationis remedium, cùm sit adversùs iniquam judicis sententiam introductum, etsi subinde excludatur, nunquam tamen censetur exclusum, quando jubetur appellatione remotâ procedi. Si feratur sententia contra jus scriptum, scilicet contra Leges, vel Canones.

Cap. X. Tenor.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Theatinus Episcopus quemdam R. in causâ matrimoniali absente muliere, ab eius impetitione absoluisset, muliere verò appellante, dictus R. coram Delegato Papæ, infirmitatem prætendens, sequenti nocte aliam sibi copulâsset, ideòque à Delegato excommunicatus, sed postea ab Episcopo suo, cuius literas ostendit, absolutus fuisset, mulier verò testes offerret, quod idem R. eam desponsationis annulo publicè subarrâsset, Pontifex super hoc Consultus rescripsit, non obstante illicitâ Episcopi absolutione, in causâ procedendum, & dicto R. interdicendum, ne ad eam, quam superinduxit, accedat, priusquam fuerit causa decisa.

E X E G E S I S.

Errauit hîc Episcopus in ferendâ sententiâ dupliciter. 1. Quia absoluit virum muliere absente, cùm sententia legitimè lata requirat vtriusque partis præsentiam, nisi altera sit contumax in non comparendo, vt diximus *cap. 1. Not. 3.* 2. Quia nimis præcipitanter admisit excusationem infirmitatis, quam fuisse fictitiam apparet inde, quòd eâdem nocte sibi copulauit fœminam aliam, vnde ex actu hoc non conveniente cum infirmitate, sublata fuit excusatio, & præsumptio infirmitatis, cùm præsertim in dubio, an sit vera infirmitas, Iudex debeat mittere Medicum ad ægrotum *l. Semel. C. De re militari.*

Cap. XI. Consanguinei.

Idem.

S V M M A.

Cùm Consanguinei mulieris E. compaternitatem inter

inter ipsam, & virum legitimè probâssent, ideóque Episcopus sententiam divortij tulisset; Mulier verò postea eidem Episcopo confessa fuisset, Compaternitatem non ante sententiam diuortij, sed postea primum fuisse contractam, ideóque ad secundas nuptias se conuolâsse: Consultus Pontifex rescripsit, propter solam confessionem Mulieris non esse recedendum à sententiâ per Iudicem Ecclesiæ rationabiliter promulgatâ, nisi legitimè contrarium probetur.

EXEGESIS.

Compaternitatem contractam in baptismo, vel confirmatione impedire & dirimere matrimonium post contractum constat ex *c. Martinus. de cognat. spirit.* item *c 3.* & *c. Fin. eod. in 6.* Non est autem repugnantia in *h. t.* quòd initiò dicat sententiam diuortij fuisse legitimè, & rationabiliter latam, & in fine admittit probationem legitimam in contrarium. Hæc verba enim. *non legitimè, & rationabiliter*, vt not. *gl.* referuntur ad ordinem judiciorum, qui fuit seruatus in ferendâ sententiâ, non ad justitiam probationum priorum, quæ fortassis per posteriores poterant refelli. Vel vt docet *Panorm.* hæc sententia fuit legitimè lata secundùm Leges & Canones, quia in ore duorum, aut trium stat omne verbum; testes autem præsumuntur vera dixisse, donec ostendatur contrarium, ideóque meritò Pontifex jussit interim stari sententiæ latæ.

Cap. XII. Cùm olim.

Innoc. III. Archidiacono & Sacristæ Magalonensi.

SVMMA.

Cùm Episcopus Magalonensis quendam P. in Archidiaconum suæ Ecclesiæ nominâsset, & Præposito licèt duas voces sibi vendicante, aliúmque interpositâ appellatione nominante per annulum inuestiuisset: Innocentii Prædecessor Cælestinus, quod factum fuerat, ab vtrâque parte, cassauit, volens concorditer Archidiaconum eligi; postea verò circumuentus, cuidam G. qui necdum erat Diaconus, inscio Procuratore Episcopi apud Sedem Apostolicam morante, dictum Archidiaconatum contulit. Innocentius igitur suorum Prædecessorum vestigijs inhærendo, rescripsit sententiam Romanæ Sedis, cùm aliquid fuerit subreptitium, posse in melius commutari, & iis, quæ gesta erant, in irritum reuocatis, prædicto G. cùm de subreptione liquidò constet super dicto Archidiaconatu (non obstante, quòd eidem ab Episcopo, in elusionem Collationis Apostolicæ collatus fuerit) silentium perpetuum imposuit, & prædictum Archidiaconatum concorditer ordinari jussit.

EXEGESIS.

Nisi priùs duplici voce sibi concessâ, &c.) Quæres I. An iste Archidiaconus potuerit aliquo juris prætextu sibi duplicem vocem vendicare in Capitulo? *gl.* respondet: Istum Præpositum fortè ex consuetudine potuisse sibi vendicare duplicem vocem, vnam ratione Præpositurae, alteram ratione Canoniæ, quia erat etiam Canonicus; vel vnam nomine proprio, aliam nomine alieno tanquam alterius Procurator. Quod vtrumque verum esse potest. Sed extra hos etiam casus *Io. Andr.* hîc censet, posse duo jura concurrere in eandem personam, quorum quodlibet habeat annexum jus dandæ vocis. Secus foret, quando ratione alterius juris nullam vocem haberet. Etsi enim sit æquissimum, quòd nullus in vno corpore, vel Collegio duas habeat voces, vel duo suffragia, potest tamen id fieri ratione diuersorum jurium. Sic in proposito huic Præposito potuit competere vna vox in Capitulo ratione Præpositura ex consuetudine, vel peculiari statuto, & altera ratione Canoniæ. De jure autem communi, seclusâ consuetudine, aut speciali statuto habentes dignitatem, personatum, vel officium in Ecclesiâ Cathedrali, aut Collegiatâ sine Canonicatu non habent vocem in Capitulo, quæ soli Canoniæ annexa est, vt not. *Innoc. in c. 2. De Institut.*

Quæres II. An hoc casu, quo quis habet duas voces jure proprio, possit illas diuidere vnam dando huic, alteram alteri? Resp. sicut habens duas voces, vnam tanquam Procurator alterius, alteram nomine proprio, non potest vnum nomine proprio eligere, & alium tanquam procurator, nisi habeat mandatum de eligendâ certâ personâ; quia secluso hoc mandato, ipse per se non habet, nisi vnum dictamen, secundum quòd possit judicare vnum meliorem, & digniorem aliis, multo ergo minùs nomine proprio potest eligere diuersos, si vtramque vocem habeat nomine proprio, quàm si alteram haberet nomine curatorio, vt docet *Panorm. hîc. n. 9. & 10.*

Qui nondum ad Diaconatûs officium, &c.) Non fuit ista vera, & principalis causa annullandi, & retractandi collationem factam à Cœlestino Innocentii Prædecessore, vt inde apparet, quòd Innocentius non fecerit mentionem Diaconatûs, sed solius subreptionis, nisi dixerimus *h. c.* procedere secundùm jura antiqua. *c. 1. & 2. d. 40.* quæ requirebant ad eiusmodi dignitates ordinem Diaconatûs, cùm secundùm jura posteriora sufficiant ordines minores, imò & prima tonsura juxta. *Conc. Trid. sess. 23.* Aut nisi fortè iste impediente aliquâ irregularitate non potuerit promoueri ad ordinem Diaconatûs, adeóque nec ad Archidiaconatum juxta. *c. 1. De æt. & qual. ord.* quod sentit. *Host.* hîc.

Vera igitur, & principalis causa annullationis fuit, subreptio, Cælestinus enim contra priorem suam sententiam, quâ priùs acta irritauit, collationem hanc non fecisset, si eius meminisset, & sic præsumitur circumuentus; quam præsumptionem *Innoc.*

nus. dicit ita violentam fuisse, vt non admitteret probationem in contrarium, ideóque Pontifex pronunciauit contra absentem nullâ defensionis exceptione expectatâ. Vbi nota, nullam sententiam etiam Papæ, ita transire in rem judicatam, vt detectâ subreptione, aut fraude notoriâ, rescindi non possit, aut debeat, vt clarè colligitur ex *c.* per arg. à majori ad minus, si enim sententia Papæ possit in melius commutari, multò magis sententia inferiorum Judicum.

Non obstante donatione. &c.) Quæres, cur iste G. dicatur in elusionem donationis, seu collationis Apostolicæ eandem recepisse ab Episcopo? Resp. cum *gl.* quòd videtur deludere collationem superioris, qui Ecclesiâ postea vult recognoscere ab inferiori, videtur enim magis extollere jus inferioris; Quod verum esse not. *Panorm. n. 18.* si fiat absque causâ, meretur enim tum beneficii priuationem ratione ingratitudinis. *arg. in c. fi. De donat.* sicut dicimus de vasallo, qui ab alio, quàm à Domino recognoscit feudum. Secus si quis fecerit ad cautelam, vt quia dubitabat probabiliter de validitate primæ collationis. *f. c. Post electionem. de concess. Prabend.*

Cùm de subreptione liquidò Constet &c.) Hinc colligitur in notoriis non requiri citationem, quod tamen concordando jura & DD. diuersimodè loquentes limitat *Panorm. hic n. 20.* vt solùm procedat, si in absentiâ partis possit de facto liquidò constare sine aliâ discussione, secus autem vbi posset aliqua defensio competere, aut maior discussio videtur requiri, tum enim citatio est facienda. Qualiter autem in casu *h. c.* factum fuerit notorium, docet *Innoc.* quod iste Papa Innocentius, erat tum Cardinalis, & interfuit cum omnibus aliis Cardinalibus hic contentis, dum hæc agerentur per Cœlestinum Papam Prædecessorem suum, nec poterat iste G. jus suum ab alio acquirere.

Plenâ omnium, qui præsentes fuerunt Concordiâ &c.) Dubium est 1. quâ ratione Pontifex mandet solùm à præsentibus eligi Archidiaconum, cum etiam absentes vocari debeant, juxta *c. Quia propter. de elect.* dein, quare exigat plenam concordiam omnium, cùm sufficiat consensus maioris partis? Placet præ aliis ad 1. responsio *Host.* collationem fuisse deuolutam ad Papam, cuius jus ex speciali gratiâ solum concedere voluit præsentibus. Et idem dicendum est ad secundum, Videlicet Papam ex eâdem causâ requisiuisse consensum omnium.

Cap. XIII. Cùm inter.

Idem Abbati & Conuentui S. Zenonis Veronensis.

SVMMA.

Cùm inter hunc Abbatem & Archiepiscopum, ac Clericos S. Proculi in eâdem vrbe Veronensi quæstio verteretur, quòd dicta Ecclesia pleno jure debeat esse subiecta Monasterio S. Zenonis, videlicet in institutione, destitutione &c. & aliis, quibus plena subiectio declaratur; ac pro huius probatione dictus Abbas instrumentum publicum concessionis B. quondam Veronensis Episcopi, item confirmationem successionis eius T. nec non super his Pontificum Romanorum, ac Patriarcharum Aquilegiensium priuilegia ac confirmationes produceret; insuper addicimus, quòd exortâ postea inter Abbatem B. & Archipresbyterum S. Proculi controuersiâ, Archipresbyter cum Clericis suis quidem negârit deberi à se Abbati fidelitatem, & obedientiam manualem, sed cùm præfatus Episcopus Veronensis T. Cardinalis cuiusdam sententiam secutus, definiret, vt Archipresbyter aut Ecclesiam dimitteret, aut Obedientiam Abbati promitteret, sententia nullâ appellatione oppositâ in rem transiuit judicatam. Huius igitur auctoritatem attendens Pontifex rescripsit, etsi instrumento donationis, & confirmationibus secutis, quæ de ipso causam, & originem acceperunt, non plurimùm innitendum, cùm tamen ex sententiâ jus factum sit, postquam transiuit in rem judicatam, neque illi jus aliquod repugnet, (licet juri litigatoris aduersetur) rei judicatæ veritatem, quæ præsumitur, præualere debere, ideóque mandat, vt Archipresbyter S. Proculi, Abbati S. Zenonis fidelitatem & obedientiam præstet.

EXEGESIS.

In rem transiit judicatam &c.) Nota I. quod ad probandum jus proprietatis satis est producere sententiam inter partes super eo jure prolatam, secundùm quam Iudex tenetur judicare, si ab eâ non fuerit appellatum. Licet enim sententia à principio jus non constituat inter partes, sed declarat juxta *l. Sicuti. §. Sed si quæratur. ff. Si seruit. vendit. leg. & gl. in c. Forus. de verb. signif.* post lapsum tamen 10. dierum dicitur jus facere inter ipsos litigantes. Rationem ex communi assignat *Panorm. n. 7.* quia siue benè, siue malè judicatum fuerit, standum est sententiæ propter auctoritatem rei judicatæ; præsumitur enim Iudex bene judicasse, nisi fuerit appellatum, ideóque eius sententia post lapsum decendii obtinet auctoritatem rei judicatæ irreuocabiliter, vt diximus *c. 1. n. 6.*

Nota II. Etiam de jure Canonico per hunc c. stari sententiæ iniquæ postquam nullâ appellatione interpositâ transiuit in rem judicatam. Si tamen is in cuius fauorem fuit lata, sciat illam esse iniquam, non potest in foro conscientia illâ vti; retractaretur enim etiam in foro externo, si in illo de iniquitate constaret; quod singulariter not. *Innoc. in c. Quia plerique. de immunit. Eccles.* per quod restringi debet, quod dicitur in *h. c.* & aliis juribus, sententiam haberi pro veritate, & facere jus inter partes; intelligendum non est in dubio, vel quando non constat de contrario; secus est, si notoriè & certè constaret de

de injustitiâ. Aduerte autem hîc sententiam appellari veritatem gestorum, quia, vt dictum est, res judicata pro veritate accipitur; sermones autem, vt not. *gl.* appellantur alia, quæ allegabantur donationes, priuilegia, confirmationes super donatione &c.

Nota III. Ideò non fuisse plurimùm innitendū instrumento donationis, & priuilegiis, ac confirmationibus, quia in primâ concessione Episcopi fortè non interuenit consensus Capituli, ad eius valorem requisitus. *c. Pastoralis. de donation. & c. Sine exceptione. 12. q. 2.* Vnde alia quoque priuilegia, & confirmationes vacillabant, quæ super dubio instrumento fundabantur, ex quo causam, & originem acceperunt. Hæc enim non concedebant simpliciter Ecclesiam Abbati S. Zenonis, sed referebantur ad primam concessionem hoc sensu: sicut concessit Episcopus, ita nos concedimus, & confirmamus. Quare si prima concessio non valebat, neque confirmationes illi annexæ valuere. Confirmans enim (nisi disertè id exprimat) nihil noui dat, sed vetus ita confirmat, vt in antiquo statu illud relinquat. *c. 1. & c. Cùm dilecta. §. Nuper autem. de confirm. vtil. vel inutil. c. Quia intentionis. de priuileg.*

Nota IV. Ex hoc textu elici generalem Regulam, quòd sententia lata contra jus litigatoris teneat, modò non sit lata contra jus Constitutionis, per quod intelligitur jus commune. Dices, sententiam latam contra verum jus litigatoris, esse quoque contra jus commune, quod mandat justitiam seruari erga omnes. *c. Forus. de Verb. signif. c. Cùm æterni. h. t. in 6. & Auth. Iurisjurandum, quod præstatur ab his.* Resp. cum *Panorm. hîc n. 8.* istud procedere quando, vt dicitur in *l. Sententia lata contra jus litigatoris, quod putat se habere, non est expressè contra jus commune*, quod tunc fit, quando Judex, in sententiâ aliquid juri communi repugnans exprimit, vt diximus *c. 1. suprà* per hoc enim cessat omnis præsumptio pro Iudice. Quando autem nihil tale exprimit, præsumitur sententia esse justa, maximè cum pars videatur acquieuisse non appellando.

Cap. XIV. Causam.

Idem, Canonicis Nouariensibus.

SVMMA.

Cùm inter Canonicos Nouarienses ex vnâ parte, & A. Clericum ex alterâ quæstio verteretur (super præbendâ Nouariensis Ecclesiæ, vt ait gl.) & de consensu partium commissa fuisset Episcopo Laudensi, isque pro Canonicis sententiam tulisset, à quâ dictus A. ad Pontificem appellauit, proponens dictum Episcopum contra formam mandati sententiam promulgâsse, quod per attestationem probare nitebatur: Rescripsit Pontifex, animum Iudicis non semper ad vnam probationis speciem inclinari, & sententiam Episcopi nihil continere iniqui, ac post causæ examinationem latam esse ad vtriusque partis requisitionem, ideòque se illam curâsse confirmari.

EXEGESIS.

Animum Iudicis non semper ad vnam probationis speciem inclinari &c.) Nota I. per appellationem, non prorsus tolli præsumptionem pro sententiâ Iudicis, vnde si non euidenter appareat iniquitas, præsumitur judex justè fuisse motus, pro quo istum textum valdè reputat notabilem *Panorm. n. 5.* vt videlicet in dubio stetur sententiæ.

Nota II. Magis præsumi pro sententia, quando Iudex fuit deputatus ex partium consensu, quàm cùm procedit ad instantiam duntaxat vnius partis, vel ex officio; si enim ab vtrâque parte requiratur, præsumitur vtrique parti amicus; par autem affectio suspicionem tollit. *l. Non solum ff. De ritu nupt.*

Nota III. Non rectè istum A. insimulâsse Episcopum Laudensem, quòd non seruârit formam mandati, ideò videlicet, quia non processit secundùm attestationes ab ipso productas; etsi enim Pontificis mandatum erat, vt procederet secundùm allegata, & probata, non tamen adstrinxit dictum Episcopum, vt solùm reciperet probationes per testes, alias autem probationes seponeret, ideóque rescripsit, non semper animum Iudicis ad vnam probationis speciem (quam iste A. obtrudebat ex dictis testium) inclinari, veluti defendens sententiam Iudicis; idque ex triplici capite, 1. quia nihil continebat iniqui, manifestè videlicet, & suspicionem tollebat testium qualitas parum fortassis probata, aut probanda. 2. quia consensu communi partium causa erat commissa, vnde Iudex præsumitur amicus vtriusque, & ex justâ causâ permotus ad testes, eorúmque attestationes non recipiendas. 3. quia ab vtrâque parte post examinationem causæ ad ferendam sententiam fuit requisitus, quod tanto magis tollit suspicionem iniquæ sententiæ, vt reiectis aliorum intricatis interpretationibus, bene concludit *Panorm. n. 9.*

Cap. XV. Quod ad Consultationem.

Idem, Constantiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus Constantiensis consuluisset Papam, vtrum appellationi Clerici sit deferendum, qui pro purgatione sibi indictâ, & ad terminum competentem, puta 20. dies, vel ampliùs sibi præfixum comparens, nihilominus causâ appellationis non expressâ appellat, & quidem post decendium jam elapsum; Rescribit Pontifex, post 10. dies sententiam transire in auctoritatem rei judicatæ, ideóque, qui infra id tempus non appellat, appellandi aditum sibi denegare. Sed neque executionem sententiæ debere retardari, quia tempus quadrimestre regulariter illi statutum arctari potest, & etiam prorogari, qui autem ab initio

initio recepit terminum breuiorem, id sibi debere imputare, neque appellantem audiendum, nisi fortè modus executionis Canonicus excedatur.

EXEGESIS.

Purgationem indictam sibi per sententiam &c.) Aliqui putant duplicem contra hunc Clericum latam fuisse sententiam, vnam in causâ criminali, ob quam ipsi fuerit indicta purgatio, alteram in ciuili propter debitum aliquod. Sed placet opinio *Host.* hîc, non nisi vnam fuisse sententiam latam fortassis super crimine furti non manifesti, super quo Clericus iste accusatus, & condemnatus fuit, nisi intra 20. dies purgationem Canonicam præstaret, qui cum terminum præfixum recepisset, & ad tempus præfixum comparuisset, nihilominus præsumpsit appellare. Consuluit ergò Episcopus Papam de tribus. 1. An appellatio talis valeret? 2. An possit conqueri iste Clericus, quòd ante executionem sententiæ non fuerit ipsi concessum tempus quadrimestre à jure statutum. 3. An possit ab executore appellari, & ad omnia Pontifex respondet negatiuè?

Ad 1. Quidem, quia recipiendi terminum præfixum, & in illo comparens, videtur eo ipso renunciâsse appellationi; cùm præsertim in 20. diebus pro termino assignatis comprehendantur dies 10. quibus elapsis sententia transit in rem judicatam, & regulariter non admittitur appellatio, vt videbimus *c. seq.* Deinde ad faciliorem repulsionem Clerici, Pontifex ponderauit etiam hoc, quòd in appellatione non expresserit causam appellandi; quod an semper sit necessarium in sententiâ tam definitiua, quàm interlocutoria, dicemus *c. Vt debitus. & c. Peruenit. de appellat. inf.*

Ad 2. Verò, quia licet Iudex non possit sine causâ arctare tempus quadrimestre, quod jura concedunt, condemnato ad soluendum miserationis gratiâ. *l. Si eum militi. ff. De compens.* potest tamen id facere ex causâ, quàm hîc interuenisse innuit Pontifex. Accedit, quòd sponte recipiens minorem dilationem, quàm à jure disponitur, videatur juri suo renunciare. *fa. l. Ad solutionem. C. De re judic. & cum gl. in c. Vxor 17. q. 4.* Nota porrò, istud tempus quadrimestre de jure concessum, sed multis locis inualuisse consuetudinem, vt non detur, nisi tempus 10. dierum, vt not. *Bart. in l. Si debitori. ff. De judiciis.* Intra hos autem 10. dies, vel 4. menses, Reus super non soluendo nullam molestiam pati debet, modò satisdet, aut caueat de soluendo in termino, vt not. *Bart.* ibi.

Ad 3. Denique itidem respondetur negatiuè, quia ab executione regulariter non appellatur, neque enim executor infert grauamen, sed ille judex, qui executionem mandat. Executor enim est simplex minister. *l. Executorem, & l. Si vt personis C. De exec. rei jud.* ideò ab illo Iudice erat appellandum, vt not. *Innoc. in c. sæpè. de appellat.* Sed si executor excedat modum sibi iniunctum, tum potest ab eo appellari, quia ipse, & non Iudex grauat. *l. Ab executor. ff. De appellat.* Non autem questus fuit iste Clericus, quòd executor ipsi datus modum excesserit.

Cap. XVI. Sicut Nobis.

Idem Decano, Cancellario & Canonico Lundoniensi.

SVMMA.

Cùm in causa, quæ vertebatur inter H. Subdiaconum, & B. Presbyterum super 5. frumenti modiis, Subdiacono soluendis, duorum testium depositione constaret, Presbyterum B. à Subdiaconi impetitione fuisse absolutum autoritate Episcopi Lundoniensis, sed testes de causis, quæ Iudicem mouerunt, ad sententiam nihil dixissent: Consultus Pontifex rescripsit, cùm passim in sententiis proferendis non exprimantur omnia, quæ Iudicem mouerunt & constet hanc sententiam à Iudice competente prolatam, propter authoritatem Iudicum præsumi debere, omnia legitimè processisse.

EXEGESIS.

Ex quorum depositione &c.) Nota I. Id, quod exigit scripturam, posse probari per testes, si scriptura sit deperdita. Ad validitatem sententiæ requiri scripturam patet ex *c. fi. h. t. in 6.* vtrùm autem in hoc casu perdita fuerit, non constat, & si perdita fuerit, nihilominus actus per hos testes probari. fa. *c. Cùm olim. de privil.*

Nota II. Ad probandam sententiam per testes, non est necesse, vt deponant de omnibus verbis, quæ protulit Iudex, sed satis est recitare effectum, & substantialia sententiæ, sic isti deposuerunt super Iudice, & causa, & contra quem, & pro quo, quæ necessaria sunt vestimenta sententiæ, vt loquitur *Goffredus.*

Nota III. Non fuisse opus, vt deponerent de Scripturâ; hæc enim cùm pertineat ad intrinsecam solennitatem sententiæ, præsumitur interuenisse. Vnde in *h. t.* fundari potest vniuersalis regula, quòd cùm constat de sententiâ lata, præsumendum est omnia rectè & legitimè processisse, licet acta, & scripturæ perierint; & asserenti contrarium incumbit onus probandi. Neque vt putat *Panorm. n. 7.* distingui debet inter factum antiquum, & recens; pondero enim verbum omnia, quo vtitur Pontifex, quia qui totum dicit, nihil excludit. *c. Soluta. §. Pen. de maior. & obed.* & *c. Si Romanorum. d. 19.* Vnde. Ex quo idem *Panorm:* concludit pro sententia Innoc. in *c. Bona. de elect.* & *c. Cùm in jure. de off. deleg.* vbi docet, pro sententia præsumendum quoad omnia, ex quo transiuit in rem judicatam.

In causis, quæ Iudicem mouere solent &c.) Ioan. Andr. dicit hic, Regulare esse, quod in sententia debeat exprimi causa; Fallit tamen in his casibus 1. In causâ appellationis per *gl. in c. Berchtoldus. infrà.* 2. Vbi per ineptam petitionem actoris absoluitur ab instantia Iudicij. *c. Examinata. de judiciis.* 3. Vbi secundùm *l. Properandum. C. De judiciis, §. Illo.* Reus absol-

absoluitur, quia per alios stetit, hi enim debent exprimi. 4. Quando Iudex in sententiâ recedit à jure communi, vt si non condemnauit eum, qui succubuit, in expensis; debet dicere causam, quare. *Auth. de iudic.* §. *Oportet. collat. 6.* 5. Quando absoluitur Reus, quia non possidet. *c. Pen. de except.* 6. In sententia excommunicationis *c. 1. De sent. excom. in 6.* Verùm *Panorm. hic n. 11.* universim tenet ad sententiæ validitatem, non requiri expressionem causæ, sed solùm, quoad certos, & diversos effectus, qui possunt ex sententiâ oriri, debet exprimi causa, & sic explicat hos casus *n. 12.* discurrendo per singulas.

Ad primam dicit nullibi caueri, quòd Iudex appellationis teneatur exprimere causam suæ sententiæ; cùm illius officium duntaxat sit pronunciare appellationem justam, vel iniustam. *c. Et qui. in fin. 2. q. 6. & l. Eos. C. De appellat.* Est tamen de honestate, vt exprimat causam, quando irritat sententiam inferioris Iudicis ex nouis actis, ad conseruandum honorem illius; sic intelligi debent *c. Cùm Ioannes. de fide instrum. c. Rainutius. & c. Rainaldus. de testam.*

Ad 2. 3. & 4. dicit, etsi causa non exprimatur, nihilominus valere sententiam, quæ non requiritur ad illius validitatem, sed solùm, vt appareat, an Reus sit absoluendus, duntaxat ab obseruantiâ istius instantiæ, an verò simpliciter, & in perpetuum. Item vt in casu. *l. Properandum.* apparet, per quem steterit, ne sequatur definitiua, idque propter expensas, atque alios effectus.

Ad 5. dicit, si is, qui possidere ante desierat, ideoque absolutus fuerit, rursus possidere incipiat & condemnatus postea fuerit, debet hoc in sententiâ exprimi, ne putetur exceptio rei judicatæ ipsum releuare, sicut ante releuabat, per *d. c. Penult.* cùm possidere desiisset. Addit verò *Panorm.* neque tamen istâ causâ omissâ sententiam fore invalidam.

Ad 6. dicit, in sententia excommunicationis debere exprimi, causam; non quod hoc requiratur ad eius valorem, sed ex speciali dispositione juris, Iudex enim omittens punitur, nec pro sententiâ eius præsumitur, & debet eiusmodi sententia sine difficultate relaxari per *d. c. 1.* & hoc ideò, quia jura strictè mandant hic causam exprimi, ne judices nimis sint faciles in excommunicatione fulminandâ. Quæ ratio cessat in aliis casibus enarratis; in quibus non est opus exprimere causam in sententia, nisi quando ex generalitate sententiæ possunt elici diversæ causæ habentes diversos effectus.

Cap. XVII. Cùm super.

Idem Astoricensi Episcopo, & Abbati S. Isidori Legionensi.

SVMMA.

Cùm super controuersiâ inter Auriensem Episcopum, & Monasterium Cellæ nouæ ad quem illud Monasterium pertineret, pro Episcopo diuersæ sententiæ latæ essent, per quas Episcopus Ouetensis suam Ecclesiam grauiter læsam querebatur. Ex parte autem Monasterij nihil ostenderetur, quare sententia pro Episcopo Auriensi lata deberet irritari, tam quoad hoc Pontifex confirmauit; eius autem executionem, si constaret, pro Ecclesia Ouetensi appellationem rationabiliter interpositam, eiusque nuntium infrà tempus legitimum esse destinatum, jussit differri, ne possessioni Ecclesiæ Ouetensis præiudicetur, alioquin sine præiudicio eiusdem Ecclesiæ faciendam executionem, cui præmissa non præiudicant, cùm res inter alios acta, non noceat regulariter aliis, juxtà Constitutiones Canonicas, & Ciuiles.

EXEGESIS.

Ouetensem Ecclesiam læsam grauiter &c.) Nota I. Quòd tertius, qui non fuit in judicio, pro interesse suo appellans debeat seruare tempora appellationis interponendæ, ideòque Pontifex hic jubet attendi, vtrùm Episcopus nuntium suum intra tempus legitimum destinârit, tempus autem legitimum pro appellatione persequenda statutum, est annus, vt dicemus *tit. seq.*

Nota II. Cùm regulariter non liceat appellare à sententia contra alium latâ. *l. A sententia. ff. De appellat.* nisi interveniat causa rationabilis, vt patet ex *t.* hoc casu debere exprimi causam appellandi; alioquin enim cognosci non potest, an rationabiliter fuerit appellatum, & cùm eiusmodi appellatio sit contra jus, oportet exprimere causam justificantem, quia gestum contra legem est nullum, *C. De legibus.*

Nota III. Modum impediendi executionem sententiæ pro alio latæ, vt videlicet appellet, si habeat, vel prætendat interesse suum; valet enim hic Regula, quam allegat Pontifex, quod res inter alios acta tertio non noceat tam jure Canonico. *c. Inter Dilectos. de fide instrum.* & similiter *c. Inter dilectos. de donat.* item *c. Penult. inf. h. t.* quàm jure Civili. *C. Res inter alios acta* per totum. & *ff. De re iud.* sæpè. etsi in pluribus casibus hæc Regula fallet, de quo *d. c. Penult. inf.*

Cap. XVIII. Cùm Bertholdus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Bertholdus Miles Curiam suam P. Militi oppignorâsset, Nepos eius A. qui eidem defuncto successit, vacante Ecclesiâ eiusdem loci, asserens, quod jus Patronatûs in eum cum vniuersitate transiisset, D. Clericum Archidiacono præsentauit, qui cum Consensu Episcopi ipsam induxit in possessionem. Bertholdus verò T. Sacerdotem eidem Episcopo præsentauit, quem Episcopus non admisit. Cùm autem in quæstionem detulisset ad Remensem Archiepiscopum Sedis Apostolicæ Legatum, hic Iudicibus nego-

negotium delegauit; sed Præfato D. cum suis attestationibus accedente, Sacerdote autem T. nec per se, nec per alium comparente, Legatus Clericum D. ab impetitione dicti T. absoluit. Postmodum autem intra breue tempus eodem Presbytero T. justam causam absentiæ allegante, Legatus Argentino Electo, & duobus Abbatibus mandauit, vt si justam absentiæ causam dictus T. ostenderet, priorem decernerent irritam; alioquin autem eam obseruari facerent. Qui cùm aliis subdelegâssent, iique testes super prædicto articulo recepissent, Clericus D. ad Pontificem appellauit.

Pontifex, licet justam absentiæ causam minùs sufficienter Presbyter T. probâsset, R. Cardinalem ipsi concessit Auditorem, eiusque relatione auditâ, Archiepiscopum reperit circumuentum ex ipso sententiæ tenore, tum quia in illâ continebatur per attestationem Clerici D. sufficienter probatam, præfatum A. in possessione juris Patronatûs fuisse, quando eundem præsentauit; cùm tamen per dictas attestationes duntaxat ostenderetur jus quoddam debitum Patronis annuatim decem solidos exhibendi; tum quia in eâdem sententiâ dicitur, dictum T. in probatione defecisse, cùm per attestationes intentionem suam probauerit sufficienter; tum denique, quia Archiepiscopus causam recepit non sufficienter instructam, cùm vnius tantum partis attestationes receperit, parum ad causam facientes. Vnde sententiam Archiepiscopi Pontifex irritauit, Presbytero T. Ecclesiam adiudicans, quam per attestationes eidem collatam à vero Patrono ex attestationibus constabat euidenter.

EXEGESIS.

Dicto Electo, & Præfatis Abbatibus, &c.) Quæres, quo jure isti Delegati ab Archiepiscopo, potuerint aliis subdelegare, cùm delegatus ab alio, quàm à Principe non possit alteri committere vices suas. juxta *c. Cùm causam. de appellat.* & *l. à Iudice. C. De judic.* Omissis solutionibus *gl.* & aliorum placet solutio *Panorm. n. 22.* quam non immeritò vocat singularem, speciale videlicet esse in Delegatis Papæ deputatis in certâ Prouinciâ, quòd ipsius Delegati possint alteri subdelegare, sicut hoc potest facere Delegatus Proconsulis juxta vnum intellectum. *l. Legatus. ff. De officio Procurat.* quam tenet ibi *gl.* nec reprobat *Bartol.* & expresè approbat *Bald. in d. l. à judice*, quia talis Legatus in Prouinciâ sibi commissâ gerit vices Principis, vnde sicut Delegatus Principis subdelegat, ita & Delegatus Papæ.

Neque rectè id restringitur ad Legatos Cardinales, vt videtur velle *Bald.* & *gl. in c. 2. De off. leg. in 6.* vbi docet, quòd Legatus Cardinalis æquiparetur Proconsuli. Legatus verò non Cardinalis, qualis erat iste Archiepiscopus Remensis, æquiparetur Præsidi, text. enim ille indistinctè Legatos Papæ nullâ factâ mentione Cardinalium æquiparat Proconsulibus, & ceteris Præsidibus prouinciarum.

Vnde sententiam ipsam duximus irritandam, &c.) Causa huius irritationis, & sensus totius *cap.* apertè intelligitur ex Summâ, quæ Corpori Iuris nostri inserta est ex *Panorm. hic*: Si citatus ad sententiam ex legitimâ causâ Iudici ignota, non comparet, tenet sententia eo absente lata, sed retractatur eo probante legitimam causam. Si verò impedimentum probet non plenè, non retractatur sententia, nisi priùs doceatur de ipsius iniquitate. Hinc est, quòd iste Archiepiscopus ignorans justam absentiæ causam, quam postea comparens Presbyter T. allegauit, sententiam priùs latam pro Clerico D. noluerit retractari, nisi illam causam Presbyter sufficienter probâsset. Sed Pontifex illam retractauit, tum ob sufficientem probationem ex alio duplici capite, vnde apparebat sententiæ iniquitas, quòd videlicet probatum non fuerit A. nepotem defuncti P. fuisse in possessione Iuris Patronatûs, cùm Clericum D. præsentauit, sed aliquid longè diuersum, ad rem non pertinens, vt patet ex text. deinde, quòd vnius tantùm partis attestationes erant receptæ, cùm vtriusque allegata, & probata debeant audiri, & recipi. Quod verò Pontifex etiam illud addit, Presbyterum T. per attestationes suam intentionem sufficienter probâsse, non repugnat illi, quòd priùs videbatur dicere, justam causam absentiæ minus sufficienter Presbyterum probâsse; neque enim Pontifex id simpliciter affirmat, sed ex hypothesi hoc sensu: dato, probationes absentiæ fuisse minùs sufficientes, ex duplici tamen alio capite sententiæ iniquitas ita manifestè constat, vt exigente justitia debeat retractari. Quem esse verum intellectum huius *c.* cuiuis attentiùs rem consideranti patebit.

Cap. XIX. In Causis.

Idem.

TEXTUS.

In causis, quæ Summi Pontificis judicio deciduntur, & ordo juris, & vigor æquitatis est subtiliter obseruandus, cum in similibus casibus ceteri teneantur similiter judicare. Nisi fortè cum aliquid causâ necessitatis, & vtilitatis inspectâ, dispensatiuè duxerit statuendum.

EXEGESIS.

Ordo juris, & vigor æquitatis, &c.) Nota, duplicem esse juris ordinem, vnus inductus est mero jure positiuo, cuius defectus non vitiat processum coram Principe, nec sententiam illius, quia legibus non ligatur, cùm sit supra legem. *l. Digna vox. C. De legib.* & *l. Princeps. ff. eod.* & *c. Proposuit. de concess. prebend.* Hinc docet *Host. in c. vnicum. De lite contest.* quòd sententia Papæ suppleat defectum solennitatum, ideóque teste *Host.* hîc, quòd de consuetu-

suetudine Curiæ per narrationem facti, & verbalem petitionem, ac conditionem, & responsionem coram Papa & fratribus, seu Cardinalibus habitam, intelligatur lis contestata, nullo licèt libello oblato, contra id, quod habetur tit. *De libelli oblatione* per totum.

Alius ordo juris est fundatus super jure naturali, & gentium, vt quod sententia feratur parte citatâ, causâ cognitâ, & allegatis, ac probatis vtrinque auditis, qui ordo, si prætermittatur, non valet sententia etiam Papæ, aut alterius Supremi Principis, quod videtur velle iste textus *junct. gl.* in *l. fin. C. De legib.* qui tantùm requirit, vt Princeps cum cognitione causæ, & partibus præsentibus sententiam ferat, alias enim solennitates juris positiui potest Princeps omittere, vt ibi notat *Baldus*, & sequuntur communiter omnes.

Ceteri teneantur similiter judicare, &c.) Nota I. quòd dicatur legibus non exemplis judicandum esse, *l. Nemo. C. De sent. sol.* procedere de sententiis Iudicum inferiorum, secus est de sententiâ Principis, & Papæ per hunc textum, & *d. l. fi. C. De leg.* Rationem diuersitatis assignat *Host.* 1. quia lex est, quidquid placet Principi animo condendi legem, *Instit. De jure nat. §. Sed quod & principi.*

2. Omnia præsumuntur per Principem, præsertim Papam, bene examinata. *c. Apostolica. 35. q. 9.* de inferioribus autem judicibus non ita præsumitur; accedit, quòd non habeant potestatem condendi leges, neque illas interpretandi quoad alios. Etsi in facto dubio, vt not. *Panorm. n. 2.* judicandum sit, sicut per alios prudentes, & peritos in loco illo judicatum est, aut judicari solet, *fa. gl. in c. fi. d. 20.* & *l. Sine interpretatione. ff. De legib.* & *c. Si quis, paulò suprà.* vbi Pontifex allegat stylum prudentum.

3. Confirmat hoc ipsum Iuris vtriusque auctoritas, & praxis, pleræque enim leges, & Canones continent sententias & responsa Principum ac Pontificum in causis particularibus, ex quibus sumuntur Regulæ generales similiter judicandi in casibus similibus. Nisi cum expressè causâ necessitatis, vel vtilitatis dispensatiuè aliquid conceditur, aut ad solum casum particularem & certas personas restringitur, talia enim non facere jus quoad alios, quibus eiusmodi dispensatio non conceditur, clarum est; & idem dicimus de priuilegiis.

Nota II. Distinctionem *Jo. Andreæ.* hîc, quæ etiam est de mente *Bartoli* & *Bald. in l. fi. C. De legib.* eámque sequitur *Cynus in l. 3. C. eodem.* & valde commendat *Panorm. n. 4.* Aut sententia Principis est interlocutoria, aut definitiua; primo casu, aut inserta est corpori juris, & tunc facit jus. *l. De no. C. Comp.* in fine &, hoc si tenor eius patiatur, aliàs non *l. Non plures. C. De sacros. Eccles.* Si verò non est inserta Corpori juris, non facit jus. *l. 2. & 3. C. De leg.* nisi sit lata cum causæ cognitione, & partibus præsentibus, tum enim facit jus, vt mox dicemus. Secundo casu principali, sc. cum sententia est definitiua, aut est clausa corpore juris, & idem dicendum, quod de interlocutoria; aut non est inserta Corpori juris, & tunc subdistingue; vel enim illa sententia est contra legem Principis corpori juris insertam, aut non. Priori casu non facit jus generale, quia non præsumitur lata ad legem corrigendam sed solùm ad jus litigatoris malè fundatum lædendum.

Vel non est contra legem, sed suprà, vel præter. Et tunc refert, an lata sit cum causæ cognitione vel non; si absque illâ, non facit jus generale. Arg. à sensu contrario, per hunc textum. Si cùm causæ cognitione, tunc aut lata est parte absente, & non facit jus. *l. Qui repudiantis. ff. De inoff. testam.* aut vtrâque præsente, & tunc quoad omnes, facit jus generale, quod idem dicendum de interlocutoriâ, iuxta *prælleg. l. fin. C. De leg.* quam eodem modo intelligit *Innoc.* hîc, scilicet de sententia Principis suprà, vel præter Leges, aut Canones, cùm Princeps partibus præsentibus definit, & cognoscit.

Nota III. Si sententia feratur per Principem contra absentem contumacem, cum quo prius fuit lis contestata, sed ad sententiam audiendam non vult comparere. *Panorm. n. 5.* meritò credit veriùs, quòd talis sententia non faciat jus inter alios, licet enim valeat contra condemnatum. Ad hoc tamen, vt faciat jus inter alios, requiritur præcisè partium præsentia per *d. l. fin. C. de leg.* Vnde docet ibi *gl.* quòd sententia lata contra absentem, potiùs videatur lata contra contumaciam, & in pœnam illius, quàm quòd habeat iniustam causam. Ad quod facit *c. fi. ff. De empt. & vendit.* & *l. Qui repudiantis. §. Cùm contra. iunct. gl. de inoff. test.* vbi requiritur præsentia partium, vt sententia aliis præiudicet, neque ad hoc sufficit contumacia, vt not. ibi *gl.* & *Bart.*

Cap. XX. Inter Monasterium.

Idem, Conuentui S. (Leodij.)

SVMMA.

Cùm inter Monasterium S. A. Rothomag. & S. Leodij (S. Leonis legunt aliqui) super modo eligendi Abbatem controuersia agitaretur, & duas Commissiones Monasterium S. A. impetrâsset ad diuersos Iudices, quorum priores tulerunt sententiam pro Monasterio S. Leodij, quam Pontifex confirmauit, non obstantibus exceptionibus; tum quia erant friuolæ, tum quia etsi fuissent legitimæ, debuissent proponi ante litis ingressum tanquam declinatoriæ. Vnde subeundo judicium coram primis illis Iudicibus, videntur iisdem exceptionibus renuntiâsse; tum quia secundæ litteræ non fecerunt mentionem de prioribus, nec de processu per illas habito, neque reuocauerunt illas aut potestatem Iudicum priorum, qui illâ vti perrexerunt, non obstante sententiâ à posterioribus Iudicibus vt ferebatur pro Monasterio S. A. latâ, quæ neque prioribus Iudicibus fuit ostensa, neque Pontifici, vnde meritò priorum Iudicum sententiam pro Monasterio S. Leodij latam, firmam, & ratam

ratam habuit, ac priuilegia Apostolica à Monasterio S. A. serò producta reiecit.

EXEGESIS.

Quaestio agitata &c.) Est hoc c. vnum ex intricatioribus, vndè summamus potiùs ex *gl.* & *Panorm.* non prout principio statim, sed postea *n. 4.* casum format, quem ex ipso textu delumpsimus. *Panorm.* ponit duas Summas, quarum posterior inserta est juri Canonico; mihi præ illâ placet prior, videlicet: Tenet secunda sententia definitiua lata contra primam, si de primâ non fuit exceptum, neque appellatum à secundâ. Tenet igitur hîc sententia priorum Iudicum pro Monasterio S. (Leodii) lata, quia contra illud nec excepit, nec appellauit Monasterium S. A.

Quod adeò verum est, vt etiam sententia iniqua transeat quodammodo in rem judicatam, quia nisi intra 10 dies fuerit appellatum, non est locus ampliùs appellationi, sed solùm quærelæ, vt diximus in c. superiori & rursus dicemus *tit. seq. Felin. hîc n. 15.* ita Regulam (quæ seruit pro Summa Capituli) format regulariter sententia secunda, contra primam sententiam, quæ transiuerat in rem judicatam, non valet, etiam in diuersâ instantiâ; quod in sensu contrario perinde est, ac si diceres: regulariter sententia posterior valet contra primam, quæ non transiuit in rem judicatatam, quam tunc obtinet posterior, non prior sententia. Cuius contrarium apparet in præsenti casu. Regulæ verò istius limitationes varias vide apud. *Felin. l. c.*

Cap. XXI. Suborta.

Idem Episcopo, Decano, & Cancellario Parisiensi.

SVMMA.

Cùm inter Meldensem Episcopum & Monasterium Atrebatense lis esset super Monasterii subiectione, & per Confessionem partis aduersæ constaret Episcopum quasi possessionem obedientiæ in eodem Monasterio habuisse, Pontifex illum restituendum decreuit. Etsi verò Priuilegium Innocentii Prædecessoris huius Pontificis Monasterii libertatem plenariam exprimeret, quia tamen ex causa instructa, quam accepta Commissione super hoc ad Papam remiserunt Delegati, apparebat rationes Episcopi esse efficaciores, subiectionem eidem Papa adiudicauit, sine tamen præiudicio sedis Apostolicæ, vt videlicet, Si præfati Innocentii priuilegium Alexandro fuerit in judicio præsentatum, & ipse tulerit sententiam contra illud, intelligatur id reprobâsse, si verò non fuerit illi exhibitum, prætextu priuilegii de nouo reperti, prædicta non debeat sententia reuocari.

EXEGESIS.

Et ipse tulit sententiam contra illud, &c.) Nota I. Summa huius c. in Corpore Iuris ex *Panorm.* ponitur ista: Tenet sententia contra priuilegium ostensum, vel non ostensum, si ab eâ non fuerit appellatum, vel supplicatum. Atqui textus nihil habet de appellatione, vel supplicatione; sed potiùs videtur hanc Regulam statuere, quòd Iudex ferens sententiam contra priuilegium à se datum, videtur illud reprobare, aut reuocare, si fuerit ostensum; si autem non fuerit ostensum ante sententiam, quòd illa non debeat retractari prætextu priuilegii nouiter reperti, cùm propter illa neque sententia contra Ecclesiam lata retractetur; quamuis possit implorare beneficium restitutionis jure Minorum, quibus æquiparatur. *c. 1. De in integ. rest. in 6.*

Vndè apertè colligitur ex hoc textu, Ecclesiam non æquiparari quoad hoc causæ publicæ, in quâ sententia retractatur ex probatione nouiter reperta. *l. Imp. ff. De re judic.* Noluerunt autem jura in aliis casibus hoc fieri, quia exceptio rei judicatæ inducta fuit ad juris rigorem conseruandum, vt litium sit finis. Non debet ergò temerè audiri volens producere noua instrumenta, vel alias probationes; sæpè enim daretur materia malignandi, & instrumenta falsificandi, & testes corrumpendi, quod esse non debet, *arg. c. Quanto. de diuort.* Quod tamen limitat *Panorm. n. 14.* nisi notorietate facti constaret de sententiæ iniquitate, tum enim posset retractari, & hoc casu intelligitur. *c. 2. De purg. vulg.* quia vt benè not. *Host. ibid.* iniusta sententia, quæ transit in rem judicatam, solùm sustinetur ex præsumptione pro Iudicis processu, vbi ergò notoriè constat de injustitiâ, cessat præsumptio, & cedit opinio veritati. *c. Veritatem manifestâ. d. 8.*

Nota II. Contra illud, quòd textus dicit censeri reprobatum priuilegium, aut instrumentum Iudici ostensum, si contra illud tulerit sententiam, posse obiici. *l. Quod in diem ff. De compensat.* vbi exceptio compensationis (siue quod actor tantundem debeat Reo, quantum Reum prætendit debere sibi) non intelligitur per contrariam sententiam reprobata, nisi illam Iudex expresè reprobauerit. Sed rectè respondet. *Panorm. n. 9.* Quandoque sententiam latam super principali, v. g. in proposito super subiectione huius Ecclesiæ, quam prætendit Episcopus, non posse esse veram, nisi intelligatur pronunciata super incidenti, v. g. super priuilegio huius Monasterii allegato; & tunc per sententiam videri exclusam, & reprobatam exceptionem, seu instrumentum, sed aliam probationem productam, & sic debere intelligi istũ text. quando enim sententia potest stare absque eo, quòd exceptio reprobetur, tum non intelligi reprobatam, nisi expresè fuerit reprobata. Et hunc esse casum proprium *d. l. Quod in diem.* Nam sententia, quâ v. g. Reus condemnatur ad soluendum debitum, potest stare absque eo, quòd v. g. exceptio compensationis reprobetur, quæ potest reseruari vsque ad tempus executionis, Ergò non debet intelligi reprobata, cùm non interueniat actus contrarius. *l. Sancimus C. De testibus*, & *c. Cùm renunciatur 32. q. 1.* quod facit ad intelligendum non solùm *h. c.* sed etiam *c. Præterea.* & plura jura, & est

est de mente *gl.* in *l. Penult. de his, qui sunt sui, vel alieni jur.* & *Bart. in d. l. Quod in diem.*

Cap. XXII. Cùm I. & A.

Idem S. Mariæ in Cagi, & Vallis Secretæ Abbatibus.

S V M M A.

Cùm I. & A. Canonici S. Dionysii Remensis ex parte quorundam Canonicorum eiusdem Ecclesiæ ad Papam detulissent eorum Abbatem super dilapidatione, periurio, & aliis esse multipliciter inflammatum, Pontifex causam Episcopo Cathalanensi, eiusque Collegis commisit, qui receptis Abbatis, & Canonicorum juramentis, Abbatem ab administratione remouerunt, correctione Canonicorum dilatâ, quam tunc non poterant expedire. Procuratore autem Abbatis ad Pontificem appellante, quòd Iudices lite non contestatâ, & juramentis Conspiratorum contra Abbatem receptis, neque coram partibus publicatis ad sententiam processissent; mandat Pontifex, si constet, quòd illi Conspiratores fuerint, eorùmque dicta tantùm Iudices secuti fuerint, sententiam, & processum eorum irritari, & iuxta formam priorum literarum procedi. Si verò Abbas non probauerit confirmationes, vel illi nihil eorum contra ipsum deposuerint, ob quæ fuit amotus, vel certè illa aliter fuerint probata, jubet processum Iudicum confirmari; potuisse enim eorum juramenta super illis de statu Monasterij recipi, quæ Abbatem non contingebant; præsertim cùm probatum non esset, eos Conspiratores fuisse.

E X E G E S I S.

Capituli huius neruus, quod ad h. t. spectat, in eo consistit, quòd sententia, à quâ fuit appellatum, retractetur, si constet testes, ad quorum dicta lata est, Conspiratores fuisse, & contradicente parte receptos; quod planum est. Reliqua ex titulis, Vt lite non contestatâ, item, De testibus, & jureiurando intelliguntur.

Cap. XXIII. Cùm te.

Idem H. de Castro Guarti.

S V M M A.

Cùm istum H. Bartholomeus quidam super iniuriâ accusâsset, quòd dixisset, equum suum non esse minoris pretij, quàm capillos ipsius, ideóque condemnatus esset in decem solidos; timens, ne hæc sententia ipsum notaret infamiâ, beneficium restitutionis ad famam à Pontifice impetrauit, sed quia Pontifex considerauit nullam, vel minimam factam iniuriam, voluit præfatum H. per prædictam sententiam infamiâ non notari.

E X E G E S I S.

Etsi actio iniuriarum infamet, saltem si agatur criminaliter, meritò tamen Pontifex in hoc iaculari scommate nullam infamiam voluit locum habere propter rei levitatem, neque locum esse rei judicatæ.

Cap. XXIV. Ad probandum.

Idem.

S V M M A.

Iubet Pontifex cognosci de sententia quorundam Delegatorum, qui Custodem electam in Abbatissam cuiusdam Monasterij Monialium confirmauerant; &, si vnus ex Delegatis, cùm confirmationis sententia ferretur, fuerit publicè excommunicatus, aut alia justa causa appareat, sententiam infirmari, & de electione dictæ Custodis iterum cognosci.

E X E G E S I S.

Nota 1. Quòd confirmatio electionis factæ ab excommunicato occulto, qui aliàs habet potestatem confirmandi, valet, vt dicit *gloss.* hîc allegans plura jura ad casum. *lit. e.* tenet *Innoc. in c. Si verò. de sent. excommun. & c. 2. De Schismaticis.* concordat *cap. Exceptionem de except. suprà.* 2. Quòd datâ inhabilitate vnius ex pluribus Iudicibus Delegatis, corruit, quod omnes agunt, quia exercitium jurisdictionis habent pro parte, & non in solidum. *c. Vno Delegatorum. de off. Deleg.* Sententia autem non potest pro parte tantùm valere; quod procedit, etsi dati fuissent cum clausula, quodsi non omnes, duo saltẽ vel vnus &c. procedant, procedendo enim cum inhabili infirmat jurisdictionem propriam, vt not. *Panorm. hîc n. 4.*

Cap. XXV. Quamuis.

Gregorius IX.

T E X T V S.

Quamuis regulariter aliis non noceat res inter alios iudicata, ei tamen qui cùm sibi primùm de eâ re actio vel defensio competebat, sustineat sequentem agere, at illi etiam, qui passus est eum, à quo causam habet, experiri, præiudicium est generatum.

E X E G E S I S.

Res inter alios judicata &c.) De hâc Regulâ diximus suprà c. Cùm super. etsi verò hîc restringatur ad acta judicialia, habet tamen etiam locum in extraiudicialibus, de quibus intelligunt proprium titulum C. *Res inter alios acta.* siue in judicio scilicet, siue extra illud. Ratio huius Regulæ fundatur in jure naturali, vt benè explicat *Panorm. n. 1.* Nam

 vni

vni per alterum non debet iniqua conditio afferri, & res disposita ad certum finem, non debet alium effectum sortiri, cùm enim sententia feratur inter litigantes super suo jure, nec ibi discutiatur de jure tertij, vel alterius, neque liceat id facere absque mandato, meritò sententia non debet aliis, qui in judicio non fuerunt, nocere, Sed neque prodest res inter alios acta alteri, quia nihil ad tertium jus alienum, vnde sicut regulariter aliis non nocet, ita nec prodest *l. Res inter alios. C. Quibus res judicata non nocet.* Ad sententiam referuntur jusjurandum, transactio, Confessio, attestationes, & alia acta causæ. Regulantur enim secundùm sententiam, vnde quibus prodest, vel nocet sententia, prosunt, vel nocent acta. *fa. c. Inter dilectos. vers. Nec attestationes. de fide instrum.*

Ei tamen &c.) Duos casus ab hâc Regula excipit Pontifex. 1. Est, si actio, vel defensio primo loco pertineat ad aliquem, & ipse scienter patiatur alium sequentem experiri de eâ re, intelligitur juri suo renunciâsse, quod limitat *Felin. hic n. 2.* ex *Innoc. in c. Subortâ. suprà.* dummodò tertius sciat, alium agere de jure ad ipsum tertium spectante, ac sciat, etiam illud jus sibi competere; secus si solùm sciret, alium agere, & ignoraret jus sibi competere. Addit idem *Felinus* plures alias limitationes, sed minùs necessarias more suo.

2. Alter casus est, si quis passus est eum, à quo causam habet, experiri, v. g. Si emptor patiatur venditorem accusari, & condemnari super re vendita, quòd sit furtiua, vtique res sic judicata nocet emptori, qui causam, seu titulum juris in rem emptam non habet nisi à venditore, de quo & multis aliis casibus ab hâc Regulâ exceptis fusè *Panorm. & Felin. hic.* item *Barbosa in allegat. ad c. 17. suprà.*

Cap. XXVI. Dilectus.

Idem.

SVMMA.

Duobus Iudicibus Ordinariis diuersas sententias proferentibus, tenet ea, quæ est pro Reo, non quæ pro Actore, nisi in causâ fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote, seu testamento. Si verò Iudices fuerint delegati, vtraque pendet ex arbitrio Delegantis, si ex Compromisso fuerint arbitri, neutra debet habere vigorem.

EXEGESIS.

Tenet pro Reo, &c.) Nota I. Causam Rei esse fauorabiliorem, quàm Actoris. *c. Cùm jura partium. de Reg. jur. in 6.* In proposito tamen, quando Iudices Ordinarii diuersas tulerunt sententias, quod non procedit in quatuor causis, quæ in jure sæpiùs memorantur, tanquam fauorabiliores, matrimonio videlicet, libertate, dote, & testamento; censetur autem sententia fauorabilis, quæ fertur pro his, vt valeat, & non rescindatur, neque illis præjudicetur.

Nota II. Rationem fundamentalem huius textûs secundùm *Panorm. n. 9.* desumi ex soliditate, vel defectu potestatis. Quia nimirum Iudices Ordinarii habent potestatem in solidum. *l. vnâ. ff. De Consul.* ideò vtraque sententia, quoad hòc valere deberet, quia vterque habet solidam potestatem, sed cùm propter contrarietatem non possint ambæ habere locum, ideò eligitur fauorabilior absque aliâ Superioris requisitione. Delegati verò, qui non habent solidam potestatem, cùm exercitium singulis competat tantùm in parte, & vnus sine alio nihil agat. *c. Vno delegatorum, & c. Causam. de off. Deleg.* si discordent, recurrendum est ad Superiorem, qui neutram tenetur approbare, si autem alterutrum approbet, illa habebit valorem ex autoritate Delegantis, non autem Delegati. Idem dicendum est de arbitris, seu Compromissariis, quod nullus videlicet habeat potestatem in solidum, sed neque ab illis recurritur ad Superiorem, quia partes eligendi arbitros recedunt à promissione Superioris; Arbitri autem, quando pari numero pronuntiant contraria, se mutuò impediunt, & sic perdunt potestatem se diuidendo.

IDEM TITVLVS DE SENTENTIA ET RE IVDICATA, IN SEXTO.

Cap. I. Cùm æterni.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Si quis Iudex Ecclesiasticus Ordinarius, aut Delegatus contra conscientiam, & justitiam in grauamen alterius partis in judicio quidquam fecerit per gratiam, vel per sordes, ab executione officij per annum se nouerit suspensum, ad æstimationem litis parti læsæ nihilominus condemnandus. Si autem durante suspensione se ingesserit Diuinis, irregularitate soli Pontifici reseruata se inuoluet, saluis aliis constitutionibus, quæ Iudicibus malè judicantibus pœnas statuunt.

EXEGESIS.

Nouerit se suspensum, &c.) *Phil. Francus hic n. 5. ex Io. Andr.* & aliis, sex docet esse necessaria, vt habeat locum pœna huius Decretalis. 1. quòd judicetur contra conscientiam. 2. quòd contra justitiam. 3. quòd in grauamen partis, vnde si Iudex duntaxat grauaret Scribam, seu Nuntium juratum, vel aliam personam in judicio interuenientem sine grauamine partis, non haberet locum ista pœna, secundùm *Io. Andr.* 4. quòd fiat aliquid videlicet decernendo, mandando, &c. idem autem est, si omittat, vel negligat facere, quod debet, quia omittens dicitur facere, vt notatur in *l. Si mora. ff. solut. matrim.* & in *l. Qui non facit. ff. De verb. signif.* 5. quòd per gratiam, vel per sordes, dicitur autem fieri

per

per sordes, quod prece, pretio, timore, vel odio Iudex corruptus fuit, vt ait *gl.* quæ illud quoque aduertit. Hanc pœnam non procedere in arbitro, quia textus tantùm loquitur de Iudice Ordinario, & Delegato, pœnæ autem non sunt ampliandæ. *c. Pœna. d. 1. De pœnis.* Eâdem ratione non procedit hæc pœna in Auditore, vel mero Executore, cùm & hi non sint Iudices, *c. Super quæstionem. §. 1. & §. Verum. de off. Deleg.*

Cap. II. Ad Apostolicæ.

Idem Sacro præsente Concilio ad memoriam sempiternam.

S V M M A.

Innoc. Fridericum II. deponit ab Imperio, & Regnis, ac Subditos absoluit ab eius Obedientiâ propter grauissima scelera, in quibus pertinaciter persistebat. Quam potestatem competere Pontifici ex iustis causis credunt, & agnoscunt Catholici, negant Hæretici, & Schismatici, cum quibus, vt super hâc controuersiâ disputemus, nec tempus, nec locus est.

Cap. III. Abbate.

Idem Præceptori Hospitalis S. Ioannis Hierosol. in Hispania, & Commendatori, ac Fratribus domûs de Caruariâ Hospitalis eiusdem.

Summam huius c. valdè prolixi, neque multùm ad hunc tit. facientis, ita ponit. Io. Andr. *Qui petit rem certam causâ expressâ, si causam illam non probet, succumbit, licet probet aliam, maximè si illa postea primùm emergat. Intelligentiam Decretalis satis commodè, aperit gl. in formatione Casûs.*

Quæ certam ait esse litem, inter Abbatem de Bonefacto & Hospitalarios S. Ioannis super Castro de Rosellis. Abbate illud sibi vendicante ex donatione Regis Aragoniæ. Quod tanquam causam remotam motæ litis non erat necesse exprimere, cùm in reali actione sufficiat exprimere causam propinquam, producto igitur instrumento donationis patuit, dictum Castrum à Rege Aragonum donatum fuisse Monasterio Populeti, quod postea eundem locum de Rosellis donauit Monasterio de Bonefacto.

Quare Abbas non probauit, quod se probaturum expressit, donationem suo Monasterio factam à Rege Aragonum, sed à Monasterio de Populeto, quæ fuit causa alia, & propinqua, sed non expressa. Ad hæc ex eodem instrumento manifestum erat donationem hanc factam à dicto Monasterio Populeti post litem inter Abbatem, de Bonefacto & Hospitalarios Hierosolomitanos jam contestatam, ideóque excipiebant, hanc causam in judicium non deuenisse, neque super illâ sententiam ferri debere, per l. Non potest. ff. de judic. quia cùm quis allegat causam certam, oportet, quòd illam probet, alioquin causa cadit in illâ instantiâ. Quare Cardinalis Legatus, cui hæc commissa fuit, Hospitalarios ab impetitione Abbatis in hâc instantiâ absoluit, reseruatâ eidem actione in aliâ instantiâ. Quam sententiam Pontifex re ad se delatâ confirmauit.

Vide gl. vlteriùs ista explicantem, quæ specialem difficultatem non habent.

Cap. IV. Cùm ab vno.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Cùm vnus Arbitrorum, vel Iudicum aliis præsentibus, & mandantibus sententiam ex scripto recitat, perinde est, ac si omnes simul recitâssent, modò is, qui recitat, vtatur verbis numeri pluralis. Licèt secus in electione seruetur, quæ, vt apparet, vnica, & communis est ab vno vicè omnium per verba singularis numeri pronuntianda vel promulganda.

E X E G E S I S.

Dubitatio huius Decretalis mota fuit ex eo, quòd dicit *l. Nulli, & l. Si vnus. §. Item si plures. ff. De arbitris*, quòd ex pluribus arbitris aut omnes debeant sententiam dicere, aut nulli. Rescribit ergò Pontifex, videri omnes debere, cùm vnus aliis præsentibus, & mandantibus per verba pluralis numeri sententiam dicat. Non sufficit autem, illos præsentes esse, sed etiam mandare illi, qui recitat, vt recitet. Illud autem, quod allegatur de electione. *c. Sicut cùm. t. eod. h. t.* habet speciem aliquam diuersitatis, sed non valde magnam; videlicet, vt in pluribus judicibus, vel arbitris appareat pluralitas aliqua sententiarum, in electione verò propter eligentium concordiam, non videtur, nisi vnica electio.

Cap. V. Etsi.

Idem.

S V M M A.

Etsi sententia definitiua debeat ab ipso Iudice ex scripto recitari, Episcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam, sententiam ferendam ad instar Illustrium personarum licebit per alium recitare. Sententia, quæ non scripta editur, nec à Iudice litigatoribus recitatur, vel quæ stando, non sedendo profertur, nullius est momenti.

E X E G E S I S.

Sunt hæc regulariter propria sententiæ definitiuæ, non item interlocutoriæ, etsi enim etiam illæ debeant redigi in scriptis, juxta *c. Quoniam contra de probat.*

probat. suprà h. t. non est tamen necesse ad eius valorem, quòd scribatur, vel recitetur de scripto, sed debet à tabellione redigi in scriptis, quia aliàs non creditur judici, nisi id pateat per scripta actorum, vt not. *gl.* Casus alios in quibus præter Episcopum, & personas Illustres non tenetur Iudex ex scripto recitare sententiam, ponit gl. inter quos præcipuus videtur, quòd id non sit necessarium in causis summariis, & leuibus. Sedere autem debere Iudicem non solùm, cùm definitiuè pronunciat, sed etiam cùm res, quæ agitur, plenam cognitionem desiderat. Patet ex *Authent. vt ab illustri, & qui super eos sunt. §. Sancimus igitur. Collat. 5. Auth. de jud. §. Sedebunt. Collat. 6. c. Paratus 23. q. 1.* & per alia jura.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Vt Calumniis.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

SVMMA.

Qui in beneficiali, vel aliâ quâuis causâ tres contra se in petitorio, vel possessorio sententias reportauit, ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicuius ex eis non admittitur, donec huiusmodi sententiæ plenariè fuerint executioni mandatæ. Similiter si talis, ab interlocutoriâ, vel grauamine ante prolationem ipsarum trium sententiarum, vel earum alicuius se appellâsse, & appellationem adhuc pendere proponat, prædictarum sententiarum executio nullatenus impediatur, idque ad causas qualitercunque, etiam per appellationes pendentes extendendum.

EXEGESIS.

Cap. hoc statuitur ad occasionem calumniatorum, & elusionem sententiarum, ac judiciorum præscindendam; & per se clarum est, *gl.* autem rectè notat, priorem partem, in qua statuitur nullum audiendum contra tres sententias ante illarũ executionem, comprehendi etiam sententias interlocutorias, quia non restringitur ad definitiuas, vt pars posterior, vbi expressè reiicitur appellatio à tribus sententiis definitiuis, quod vt pote in re odiosâ non debet extendi ad interlocutorias.

Cap. II. Pastoralis cura.

Idem.

SVMMA.

Textus est prolixus, continet autem litem inter Henricum Imperatorem, & Robertum Regem Siciliæ, qui Imperatoris mortem procurâsse, & ciuitates contra ipsum concitâsse dicebatur. Vndè Imperator dictum Regem jussit citari, in ipsâ Siciliâ, vt compareret Pisis, quæ ciuitas Capituli odio aduersùs Regem erat inflammata, ideòque non comparuit. Imperator verò eundem tanquam Contumacem, & proditorem, ac Hostem Imperii condemnauit, declarando illum esse Reum læsæ Maiestatis, & confiscando illius bona non solùm, quæ tenebat ab Imperio, sed ipsum etiam Siciliæ Regnum, quod pertinet ad Ecclesiam.

De quâ sententiâ mortuo Henrico, conquestus est Rex Romano Pontifici, qui illam declarauit esse nullam, multas ob causas, præcipuè autem hanc; quod locus, ad quem Rex fuit citatus, non fuerit tutus, tum, quòd sententia lata contra citatum extra citantis territorium existentem, nulla est ipso jure; Robertus autem, cùm citaretur ab Henrico non erat in terris, quas habebat ab Imperatore, sed in Sicilia, ratione cuius Imperio subiectus non fuit.

EXEGESIS.

Ex hoc textu teste *gl.* hic DD. Iuris Canonici communiter concludunt, quòd Iudex extra territorium non possit citare nec realiter, nec verbaliter, sed debet requirere Iudicem illius territorii, vt faciat citari illum, quem vult, & ad se remittat. Quod pro omnibus similibus casibus obseruandum est, eiusmodi videlicet sententiam, vti Iuris caret effectu, sic auctoritate, & nomine rei carere judicatæ, vt nec in opinione communi, aut vulgi labiis nomen habere mereatur sententiæ, vt loquitur Pontifex.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XXVIII.

DE APPELLATIONIBVS, RECVSATIONIBVS, ET RELATIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

CVM Sententia, nisi ab illa appelletur, transeat in rem judicatam, de quo vidimus in tit. præced. nunc rectè sequitur tractatûs de appellatione, quæ est impedimentum huius transitûs. Vel cùm proximè explicata fuerint, quæ pertinent ad sententiam judicialem, eiusque effectum, sententia autem subinde fit iniusta, aut erronea, rectè subiungitur remedium appellationis à jure concessum innocentibus vel oppressis per iniquos, aut imperitos Iudices. Denique cùm Appellatio, Recusatio, & Relatio conueniant in suspendendâ Iudicis sententiâ, rectè Rubrica huius tit. coniungit omnia tria. Extat de his etiam *in 6.* & *Clem.* & *tractat 2. q. 6.* per totum. Sunt autem quædam generatim de Appellatione hîc annotanda.

Nota I. Appellationem optimè à *Caso* in hoc *tit. n. 1. & in ff. eod. n. 1* sic definiri: *Appellatio est transitus à judicio ad judicium, siue ab inferiori Iudice ad Superiorem gradatim facta prouocatio.* Dicitur *gradatim* ratione grauaminis vel illati, vel inferendi, quia jure ciuili, omisso medio, non rectè appellatur ad Principē. *l. Imperatores. ff. eodem.* Secus est de jure Canonico, secundùm quod immediatè appellari potest ad Pontificem. *c. 7. inf.* Finis est, vt innocentibus subveniatur, imperitia, & iniquitas Iudicis corrigatur. Alia est *judicialis*, quæ fit ab actu judicii, videlicet à sententiâ definitiuâ, aut interlocutoriâ. Alia *Extraiudicialis*, quæ fit ab actibus, & decretis extra judicialibus, quibus aliquis grauatur. Sic tutor appellat, si eius excusatio reiiciatur. *l. 1. §. Si quis tutor. ff. Quando appellandum sit.*

Nota II. Effectum appellationis duplicem poni à *Panorm. hic n. 4. Suspensiuum*, & *deuolutiuum*. Suspensiuus in eo situs est, quòd suspendit ipsam sententiam, siue pronunciationem Iudicis. *c. Venientes. de jureiur.* & *c. Pastoralis. §. Præterea. de off. Deleg.* deinde ipsius jurisdictionem, vt in eâ causâ, in quâ appellatum est, nihil innouare possit. *l. Vni C. h. t.* denique præsumptionem, quæ erat pro sententia. *c. Cùm ad sedem. de restit. spoliat.* Cùm autem dicitur nihil innouandum, intelligitur integrum statum seruari debere, qualis fuit in primâ instantiâ, ad cuius principium res reducitur. Et hoc siue recepta sit appellatio, quo casu id extra controuersiam est, siue non recepta, ne fiat præjudicium, quoad deliberatur, vtrùm sit recipienda, nec ne *d. l. vn.* Etsi verò omnis appellatio legitimum habeat effectum deuolutiuum, in quantum devoluit causam ab inferiori ad superiorem. *c. Cùm contingat. de off. Deleg.* & *c. Per tuas. de sent. excommun.* non tamen semper habet effectum suspensiuum, vt appellatio à sententia, quâ fertur Censura Ecclesiastica, hæc enim per appellationem non suspenditur. Idem dicendum est de appellatione à sententia nulla, quæ cùm omni valore careat, suspendi non potest, de quo *c. Dilecto inf.*

Nota III. Formalitatem, seu solennitatem appellationis esse juris positiui, *l. Vnâ. C. De sent. præfect. Prætor.* Nam & olim reddebatur jus manu Regiâ, nec erant inventæ actiones, & solennitates judiciorum & appellationum, vt *l. 2. ff. de orig. juris.* Appellationis autem substantiam esse de jure naturali, benè tradit *Panorm. hic ad rubr. n. 6.* Est enim quædam defensio, seu præsidium innocentiæ. *c. Cùm specialis. §. Porrò. & c. Suggestu. infrà.* Hinc etiam excommunicato conceditur. *c. Cùm inter. de except.* Fuit enim principaliter inducta ad iniquitatem, seu imperitiam Iudicis corrigendam, *l. 1 ff. eodem.* vel ad supplendum, quod incautè in priori judicio fuit omissum, vt in *c. Cùm Ioannes. de fide instrum.* & *l. Per hanc. C. de temp. appell.* Ex quo consequens est, etsi formalitates, aut solennitates appellationum possint mutari, aut tolli, substantiam tamen ipsius Princeps tollere non potest, cùm non possint mutare ea, quæ sunt juris naturalis, aut gentium, vt in *Clem. Pastoralis. de re jud.*

Nota IV. Appellare posse quemlibet grauatum, etiam illum, cum quo actum non est, si eius intersit. *c. Cùm super. inf. & l. 4. §. item. ff eod.* Imò etsi priuatim non ipsius, sed alterius intersit, sic pro eo, qui ducitur ad supplicium, tertium audiri appellantem vult humanitatis ratio. *l. Non tantùm. ff. eodem.* Nec excommunicatum quidem appellantem reiici iam diximus. Reiicitur tamen damnatus ex propriâ confessione judiciali. *c. Speciali. §. Porrò. inf.* & *l. C. eod.* Item, qui expresè, vel tacitè renunciat appellationi, gerendo aliquem actum coram Iudice à quo. *l. fin. §. fin. ff. De temp. appell.* Item qui jurauit stare judicio Ecclesiæ. *c. Adhæc. & seq. inf.* nisi læsionem ostenderit. Similiter qui nō detulit appellanti in eâdem causâ. *c. An sit. inf.* per Regulam. *Quod quisque juris in alium &c.* vt & ille, qui tres conformes sententias contra se habet. *c. Sua nobis. inf. & C. Ne liceat in vnâ eadémque causa tertiò appellare.*

Nota V. Appellari regulariter posse ab omni Iudice, & Delegato, & Ordinario ad Iudicem superiorem, non autem ad Inferiorem, vt per se patet, quia non potest corrigere defectum Superioris; nec ad parem, quia par non habet jurisdictionem in parem. Vnde sequitur non posse appellari à Pontifi-

cem ad

ce, aut supremo Principe, quia non habent Superiorem.

Olim neque licebat provocare à sententia Præfecti Prætorio. *l. 1. C. De sent. Præfect. Prat.* ne eius explorata fides in dubium vocaretur, cui hodie successerunt suprema tribunalia, vt in Imperio, Consilium Aulæ Imperialis, & Cameræ Spirensis, supplicare tamen contra eiusmodi tribunalia licet grauato intra biennium. *d. l. 1.*

Laicus non appellat ad Ecclesiam, nisi fortè ex defectu justitiæ, aut nisi Iudex secularis subiectus sit Iudici Ecclesiastico. *c. Si duobus. §. fin. inf.* aut Ecclesiasticus habeat jurisdictionè temporalem. ibid. A Delegato ad causam spiritualem appellatur ad Delegantem, secus si alicui vniversitas causarum delegata sit. *c. Super. de off. Deleg.* quia hoc casu est idem tribunal Delegantis, & Delegati, ideòque non appellatur ad Episcopum ab eius Officiali, aut Vicario.

Potest porrò appellari non solùm ab vnâ parte, sed etiam ab vtrâque, si vtraque se læsam queratur, vt not. *Cesius n. 9.* Quid autem juris sit, vtrâque appellante ad diversos judices, dicemus ad *c. Si duobus. inf.* Ab arbitro jure Ciuili appellare non licet. *l. 1. C. De recept. arbitr.* nisi ex consensu partium à Præside sit datus Iudex. *l. Ex consensu. ff. h. t.* Neque ab arbitratore, *l. Societatem. ff. Pro socio.* Idem obtinet in jure Canonico, quod nihil quoad hoc immutauit, imò potiùs approbauit. *c. A Iudicibus. 2. q. 6.*

Nota VI. Appellari à qualibet sententiâ definitiuâ posse etiam in criminalibus. *l. Addictos. C. h. t.* nisi crimen sit notorium. *c. Cùm speciali. inf.* aliud habet mos & praxis in Germaniâ. A sententiâ invalidâ non posse appellari videtur, quia appellatio habet vim suspendendi illud, quod subest, nihil autem subest, si sententia non teneat. *C. Quando prouocare non est necesse.* Quòd verum credo de sententia notoriè nullâ, secus si dubium sit, aut obscurum, an invalida sit, quo casu procedit sententia *Panorm. suprà Not. 2 sub fin.* etiam hoc casu appellationem tenere, donec nullitas appareat, & manifesta fiat. Ab interlocutoriâ, nisi grauamen illatum per definitiuam corrigi nequeat. *l. Pen. C. Quor. appellatio non recipiatur.* quia præsumitur tantùm litis protrahendæ causa eiusmodi appellationem interponi.

Ab interlocutoriâ, & quouis grauamine appellabatur jure antiquiori. *c. 3. h. t. in 6.* Verùm eam libertatem restrinxit *Conc. Trid. sess. 24. c. 20. de reform.* quod non aliter permittit appellationem ab interlocutoriâ, quàm si habeat vim definitiuæ, & cuius grauamen per appellationem à definitiua reparari nequeat, quod facti est, & ex rei naturâ, ac conditione detegi solet, vt advertit *Cesius l. c. n. 40.* Vt appelletur ab executione post approbatam silentio sententiam, neutro jure permissum est. *l. 5. C. Quorum appellatio non recip.* & *c. Nonnè ille. inf.* quia eiusmodi appellatio videtur fieri in fraudem executionis, nisi modum excedat *d. c. Nonnè ille.* An appelletur à pœna, vel eius declaratione, tradi solet. *c. 3. Ad nostram.* & *c. Cùm sit Romana. inf.* Quid operetur illa clausula, appellatione remotâ, itidem explicari potest. ad *d. c. Ad nostram.*

Nota VII. Vel in continenti appellari post sententiam viuâ voce coram Iudice, vel ex intervallo, quod fieri debet per libellum, quo continetur, à quo appelletur, adversùs quem, à quâ sententiâ. Et hoc quidem fieri debet intra 10. dies, his enim elapsis sententia transit in rem judicatam. *c. Quod ad. de sent. & re iud.* Nisi Iudex sui copiam non fecerit, nec stet per partem, quominùs appellare possit. *l. 1. §. Dies autem. ff. Quando appell.* Præsentandæ autem appellationi coram Iudice, ad quem est appellatum, non est præfixum tempus, sed relinquitur Iudicis arbitrio. *c. 4. inf.* Prosequendæ autem appellationi à jure præfixum est tempus anni, ex causa autem conceditur biennium. Quæ tempora dicuntur fatalia, & lapsa faciunt appellationem videri desertam. *Auth. ei, qui C. De temp. appel.* nisi per Iudices appellationis steterit, aut alia justa causa intercesserit. *c. Ex ratione. inf.*

Nota VIII. Post appellationes petendas esse literas dimissorias, seu Apostolos, quas dat Iudex, si appellationi deferr ad Iudicem ad quem, usque testatur appellationem esse interpositam. Quæ nisi instanter petantur, videtur appellationi esse renunciatum, & quidem intra 30. dies à tempore latæ sententiæ secundùm communem opinionem. *l. 1. ff. De libel. dimiss. l. Iudicibus. h. t.* Iudex sine causâ appellationi non deferens est puniendus. *l. Quoniam C. eod.* & ad Curiam mittendus, si non deferat appellationi ad Pontificem interpositæ. *c. A priore. inf.* Si per iniuriam literæ dimissoriæ denegentur, appellans super eâ re querelam interponere potest. *l. Si appellationem C. eod.*

Præter Apostolos, aut dimissorias sunt refutatorii, quibus Iudex appellationi non deferens refutat prætensam appellationem, & inficiatur esse legitimè interpositam. Alii vocantur testimoniales, qui dantur causa testimonii super appellatione coram Iudice recusante Apostolos dare, vel coram aliâ publicâ, aut honestâ personâ, si non detur Iudicis copia. *c. fin. inf.*

Cap. I. Dilecti filii.

Alexander III. Exonensi Episcopo, & Decano Londonensi.

S V M M A.

Cùm Prior & Clerici de Gisebergen questi essent contra Eboracensem Archiepiscopum Sedis Apostolicæ Legatum, quòd eorum Priorem post appellationem suspendisset, ipsorum Ecclesiam interdixisset, & Canonicos, si Priori obedirent, excommunicatos denunciâsset; Pontifex super his jussit inquiri à Delegatis suis, & Concessiones Ecclesiarum, si quas invenirent ab Archiepiscopo interim factas (nisi maliciosè earum ordinatio à Priore & Canonicis dilata fuerit) in irritum reuocari.

EXE-

EXEGESIS.

Nota in *h. c.* non contineri aliquam difficultatem, quæ huc pertineat, sed ideò Pontificem acta, & nominatim concessiones Ecclesiarum factas post appellationem ab Archiepiscopo, jussisse in irritum reuocari, quia pendente appellatione nihil ipsi licuit innouare, juxta *Not. 2.*

Cap. II. Inter cetera.

Idem Archiepiscopo Remensi.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Apollinaris ab Archiepiscopo Remensi generaliter appellässet super omni causâ, quæ aduersus eum aliquando posset moueri, Pontifex re ad se delatâ, ipsum redarguit, nec huiusmodi appellationem duxit admittendam.

EXEGESIS.

Concluditur ex h. t. non licere appellare de futuro grauamine, præsertim generaliter, quod limitat *Sigismundus Scaccia tr. de appell. q. 5. n. 110. & 114.* nisi grauamen futurum v. g. torturæ inferendæ, esset irreparabile per appellationem subsequentem, aut Iudex grauamen esset comminatus, quia præsens cõminatio trahit secum futurum grauamen; Addit *n. 115.* appellationem extraiudicialem posse interponi à grauamine futuro. *Panorm.* ex eo, quòd Pontifex hunc Abbatem solùm redarguit, non autem punit, infert, temerè appellantem, de jure Canonico non esse puniendum vltra expensas; secus de jure Ciuili, de quo dicendum, vt legitur & notatur in *l. à Proconsulibus. C. eod. & l. Ab executione. C. quor. appell. non recip.* Si tamen pars calumniosè appellet, etiam Jure Canonico ob hoc est punienda, nam calumniæ delictum non debet manere impunitum. *tot. tit. De calumniatoribus.*

Cap. III. Ad nostram.

Idem Abbati S. Petri.

SVMMA.

Cùm remedium appellationis non sit institutum, vt à Religionis, & ordinis obseruantiâ exorbitanti, in suâ nequitiâ patrocinium exhibeatur; Mandat Pontifex huic Abbati, vt si quis Subditorum appellauerit, non minùs eum juxta mandatum Regulæ, & institutionem Ordinis corrigat, & castiget.

EXEGESIS.

Iuxta tenorem mandati, quod in prædictâ Regulâ, &c.) Not. I. Ex hoc t. sumi generalem Regulam, quòd Religiosis non liceat appelare à Correctione, & Mandatis suorum Prælatorum, quæ fiunt secundum Regulam, & constitutionem Ordinis, *Concord. c. Irreprehensibilis inf. ibi,* Ne Religiosi, cùm pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra Regularem Prælati sui, & Capituli disciplinam præsumant appellare. Idem habetur *c. Cùm speciali. infrà.* Vbi videtur illis prohibita tam Prælati suspecti recusatio, quàm appellatio. Eámque ob causam *Conc. Trid. sess. 25. de Regul. c. 4.* præcipit, ne Religiosi ex suis Conuentibus recedant, etiam Causâ Superioris adeundi, ad appellationem videlicet prosequendam, aut querelam deponendam.

Nota II. Secus esse, quando Prælati Regulares contra Ordinis Regulam, & Constitutiones, aut obseruantiam subditos grauant, aut in puniendo modum excedunt, tum enim licet ipsis appellare, vt colligitur ex *h. t.* à sensu contrario: Ideo enim prohibetur, Religiosis à Correctione secundùm Regulam appellare, ne ab obseruantiâ Regulari exorbitantibus patrocinium exhibeatur, ergo si à dicta obseruantia non exorbitant, sed vltra, aut contra illam grauantur, vel puniuntur, non negari illis debet appellationis remedium.

Similiter Pontifex in *c. Speciali.* dum dicit, se nolle, vt duæ illæ Constitutiones (de recusatione Iudicis videlicet, & appellatione) ad Regulares extendantur, contra suas speciales obseruantias; eo ipso significat etiam ad Regulares illas extendi, quando Spiritualibus Ordinum obseruantijs recusatio, aut appellatio non repugnat. Quod clarè constat ex *c. De priore. inf.* vbi Prior Regularis, qui Religioso ab immoderatâ correctione appellanti non detulit, jubetur mitti ad Sedem Apostolicam puniendus. *Concord. c. Licet. de off. ord.* vbi Pontifex dicit quidem in corrigendis excessibus contra Canonicas sanctiones, appellationis effugium non solùm Religiosis, verùm etiam Clericis Secularibus esse interclusum, sed mox addit, intentionis suæ non esse prohibere, quando in casibus licitis possint ad Superiorem appellare. Hi autem casus non sunt alij, quàm cùm in correctione modus à Canonicis, aut Regularibus Sanctionibus præscriptus exceditur. *fa. c. Super quæstionum. de off. Deleg. ibi. Nisi modum excedat*, vbi indistinctè permittitur appellatio ab executoribus, qui modum excedunt.

Atque hanc de Religiosorum appellatione sententiam recipiunt *DD.* communiter omnes, cuius rationem benè reddit. *Panorm. in d. c. Licet,* quod appellatio permissa sit gratiâ auferendi grauaminis juxta *c. Vt debitus. infr.* Non autem potest quæri Religiosus de grauamine, si juxta Regulam & obseruantiam, quam sponte suscepit, corrigatur, secus autem, vbi modus præscriptus violatur, aut exceditur.

Nota III. Siue Prælatus Religioso subdito in processu judiciali, siue extraiudiciali grauamen inferat, nullum quoad hoc esse discrimen, vt benè tradit, *Sanch. to. 3. moral. l. 6. c. 8. n. 104.* Licebit enim in vtroque processu appellare, quando instituta exceduntur, & in neutro licebit, si non exceduntur. Vndè apparet, nihil etiam quoad hoc distare inter Regulares, & Seculares, cùm vtrique appellare valeant, quando grauantur, contra Canones, aut Regulam Ordinis, & neutri quando non grauantur.

vt fatentur. *Innoc.* hic *& Bald. n. 2.* Cùm quo nihilominus stat sæpius appellationem concedi Secularibus, eò quod sæpiùs, & faciliùs grauari possint, religioso autem rariùs propter Regulas, & plures obseruantias sponte susceptas, ideóque speciale quid habere videtur appellatio Religiosi, ab appellatione Clericorum secularium.

Nota IV. In appellatione à definitiuâ sententiâ correctionis (licet id in aliis causis necessarium non sit, vt patebit *c. Cùm Ecclesia. infrà.*) debere exprimi causam, quòd videlicet Superior modum, aut limites excesserit, cùm enim appellatio à correctione generatim videatur esse contra jus, oportet, vt Iudici constet de eius justitiâ per causæ expressionem; Quod idem dicendum de aliis causis, in quibus appellatio est interdicta, ita docent *Innoc.* hic; & communiter alij allegati à *Sanch. l. c. n. 105.* item *Panorm. n. 9.* & *Franciss n. 3. & 4.* Est verò dicta causæ expressio necessaria non tantùm in judicio, sed etiam cùm extra illud de correctione agitur, imò & in impetratione literarum, ne censeantur subreptitiæ, quia eâ expresâ ob causæ prætensæ insufficientiam, fortè Pontifex denegaret literas, vt tradunt *Innoc.* hîc & alij.

Nota V. Dubium esse, quomodo intelligi debeant priuilegia Religionum, quæ videntur Religiosis omnem appellationem à Correctionibus Prælatorum denegare. Aliqui enim putant, illis jus appellandi penitus ademptum, siue correctio modum excedat, siue non; quod omni appellationi (jure naturali quidem permissæ, non autem præceptæ) ob bonum, & tranquillitatem Religionis (in quem finem eiusmodi priuilegia Pontifices concesserunt) renuntiâsse videantur. Sed dicendum est, dicta priuilegia eo modo intelligenda esse, quo diximus intelligi debere jus commune; nimirum, quando Correctio modum Regulæ, & obseruantiæ non excedit, quia eodem modo, eadémque verborum formâ jus commune & priuilegia de Correctione secundùm Regulam loquuntur, ergò eundem sensum habent. Neque vlterius juri appellationis jure naturæ constitutæ Religiosi renuntiârunt, quàm Regulæ, & obseruantiæ Ordinis exegerunt, vti sentiunt *Nauarr. Commentar. 3. de Regular. n. 51. ad 1. & lib. 2. Consf. 4. n. 5. h. t. Azor to. 2. l. 12. Instit. mor. c. 11. q. 8. Rodriq. to. 1. qq. Regul. q. 29. art. 2. Sayro lib. 12. Clauis Regia. c. 17. n. 38. Sanch. l. c. n. 110.*

Nota VI. Non obstare, quòd priuilegia in dubio aliquid vltra jus commune operari debeant. *c. Abbatem. de Verb. signif.* Resp. enim id quidem Regulare esse, aliquando tamen nihil nouum continere, sed maioris expressionis (adde confirmationis) gratiâ concedi, vt benè probat idem *Sanch. l. 2. de matr. d. 37. n. vlt.* & *hic l. c.* fatetur solutionem hanc planè satisfacere videri.

Quod verò addit se existimare, priuilegia Religionum aliquid plus continere, nam attento jure communi non solùm concedi appellationem, quando grauamen est certum, sed etiam, quando est dubium, vt constat ex *c. Cùm speciali. §. Porrò. inf.* priuilegia autem Religionum hoc amplius velle, vt appellatio Religiosis non permittatur, nisi excessus Prælatorum manifestus fuerit, sine textu, & Autore dicit; Neque satis cohæret cum illo, quod eod. *l. c. 3. n. 23.* concedit; quando subditus est dubius, an res præcepta sit licita, aut suprà jubentis potestatem, & juberetur res valde difficilis, aut nimis molesta, & austera, (qualis vtique est correctio, de quâ dubitatur, an eius rigor non excedat regulam & obseruantiam Ordinis) non teneri subditum parére, donec constet rem esse licitam, aut intra limites potestatis Superioris. Si ergò causam probabilem appellationis in dubio excessu Religiosus exponat, quæ si probata foret, deberet legitima reputari, ne in probatione deficiat, vt loquitur Pontifex in *c. Cum speciali*, eius appellatio legitimè interposita censebitur, modò Religiosam modestiam & humilitatem in appellando & appellationis prosecutione exhibeat.

Nota denique VII. Etsi *Tridem. Conc. l. c.* decernat, Religiosos sine licentiâ in scriptis obtentâ, recedentes à suis Monasteriis, posse ab Ordinariis locorum, tanquam sui instituti desertores puniri: id tamen decretum non habet locum in Religiosis, quos constat à suo Superiore iniquè vexari, nec aliud remedium habere, nisi vt animo appellationem aut querelam interponendi, à suo Monasterio recedant, & Superiorem adeant, si fidem faciat huius justæ causæ, propter quam à Monasterio recedant; ita *Nauarr. Comment. 3. n. 51. ad 4. Rodriq. qq. Regularium. t. 1. q. 3. a. 4. fin. Sayro l. c. n. 42. & Sanch. l. c. n. 18.*

Nos verò in his, quæ de Regularium appellatione diximus, jus commune explicauimus, nihil detrahentes specialibus illorum statutis, quæ explicanda non sumimus. Etsi credamus neque in minimis excessibus correctionis supra Regulam jus appellandi promiscuè concessum, quæ Religiosa humilitas dissimulare debet, sed in notabilibus & grauioribus. Ex quibus si notabile grauamen, oriatur neque sententiæ Iudicis standum erit in dubio, quòd autem secuti sumus, in *c. Causam. de sent. & re jud.* est casus specialis bene à Pontif. explicatus. Vnde argumentari non licet, neque Regulari appellari licere in dubio correctionis excedentis regulam, si tale grauamen interueniat; quo non interueniente judicis sententiæ standum, neque Religioso in dubio appellandum ob paritatem rationis fatemur.

Cap. IV. Personas.

Idem Norwicensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex huic Episcopo, vt si quis ad Papæ audientiam appellârit, termino non congruente appellationi præfixo, vt ipse Episcopus ei diem, intra quem Papam conuenienter possit adire, assignet, ad quem, nisi veniat, Episcopus illum judicio suo stare compellat. Si autem quis appellationi suæ termi-

terminum præfigat, neque tamen causam ad diem appellationis prosequatur, ipsum sententiæ suæ, appellatione remotâ, parere constringat.

EXEGESIS.

Appellatione remotâ &c.) Nota I. dubitari. An hæc clausula appellationem omnino remoueat? Resp. Id quidem videri per hunc textum, & *l. 6. §. fin. ff. à quibus appellare non licet*, quatenus per supremum Principem eiusmodi clausula est apposita. Sed in contrarium est, quòd per Pontificem, aut Imperatorem eripi nequit, quod est juris naturę, videlicet defensio sui, ad quem pertinet appellatio. Ideóque aliqui volunt, hanc clausulam solùm remoueri appellationem friuolam, & iniquam, non etiam eam, quæ justa est, & grauis, cùm Princeps nemini censeatur suum jus eripere sine causa, hâncque esse communem opinionem, testatur *Gail. lib. 1. obs. c. 33. per t. in c. Ex parte. de off. & pot. Iud. Deleg. & c. Inter. de sent. & re iudic.*

Sed non malè ponderat *Cesius hic n. 19.* sic nihil, aut parum operari istam clausulam, cùm etiam illâ non additâ appellationes friuolæ, & iniustæ debeant reiici, ideóque ipse putat, per eiusmodi clausulam censeri remotam appellationem etiam justam, ac probabilem, quæ expresso, aut speciali jure non est indulta, sic enim eam interpretatur ipse Pontifex. *c. Pastoralis. infrà.* Inest igitur huic clausulæ conditio, seu exceptio, nisi expresso jure appellatio sit permissa, neque enim ad ea pertingit, quæ nominatim lege cauentur. *l. Sanctio. ff. De pœnis.* Si tamen pars appellatione justâ propter eiusmodi clausulam reiectâ, iniustè grauata fuerit, recursus ad Superiorem non est præclusus, per quem grauamen emendetur. Quæ sententia, etsi plus habeat rationis, tamen prior quoque propter autoritatem in praxi locum habet.

Nota II. Licet à jure appellanti detur annus, aut ex causa biennium, vt *c. seq. & Clem. sicut. eodem.* potest tamen per hunc textum sibi appellans restringere terminum juris respectu prosecutionis, & idem potest facere Iudex, vt hic, & *c. seq.* etsi non teneatur facere. *c. 3. Ad hæc. inf.* Si verò appellans nullum terminum præfigat, aut nimis prolixum, judex potest ei statuere competentem, qui judicabitur talis ex causæ, & personæ circumstantiis. Etsi verò appellans ipse præfigat terminum congruentem, si in illo non compareat, aut litem non prosequatur, appellatio eius non admittitur, vt ex *t.* patet.

Cap. V. Cùm sit Romana.

Idem Remensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Appellantibus ante, vel post sententiam annus indulgetur, aut ex necessariâ, & euidenti causâ biennium, nisi fortè Iudex, à quo appellatum fuerit, recisius siue breuius tempus fuerit moderatus, infra quod, si appellans appellationem non prosequatur, tenebit sententia; Si post sententiam appellauerit, causâ cecidisse videtur, nec amplius super eodem negotio auditur appellans. Si verò à grauamine ante litis ingressum appellauerit, auditur; quia Canones etiam extra judicium passim appellare permittunt, quæ non solent dici appellationes, sed potius prouocationes ad causam. Ante sententiam appellans cogitur illius stare judicio, ad quem appellauit. Præterea Raptor, vel violentus detentor rei alienæ appellans auditur in Iudicio Ecclesiastico, nisi fortè manifestus raptor, vel fornicator extiterit.

EXEGESIS.

Huiusmodi appellantibus &c.) *Panorm. hic n. 18. & 19.* pro intelligentia huius *c.* non malè censet tres casus in illo contineri, vsque ad verb. *Præterea.*

1. Quando fuit appellatum post sententiam, tum enim, nisi quis litem prosequatur in termino, manet rata sententia, & appellans non ampliùs auditur. Concordat *c. Præcedens.*

2. Quando fuit appellatum extra judicium à grauamine, iste enim, licet non prosequatur appellationem in termino, auditur tamen etiam post illum, vt colligitur ex particulis aduersatiuis *Si verò*, quæ aliquid diuersum à præcedentibus sonant. Censet autem *Panorm.* istum desertâ appellatione audiri quidem per viam querelæ, non autem per viam appellationis. Defertur autem eiusmodi querelæ, quia facta extraiudicialia non transeunt in rem judicatam, juxta *c. Concertationis. h. t. in 6.* per viam autem appellationis non debere vltra audiri, statuitur ibidem.

3. *Si autem ante sententiam, &c.*) vbi prouidet Pontifex qualitercunque, & quandocunque in judicio appellatur ante sententiam, siue ante, siue post litem contestatam, indistinctè appellantem teneri stare judicio illius, ad quem appellauit. Neque obstat, etiam priorem casum videri judicialem, propter verba illa, *ante litis ingressum*, dicit enim *Panorm.* illa ibi largè poni, vt sit sensus, antequam partes veniant in judicium, quod non video improbabile.

Nisi forte Iudex &c.) Not. I. ex *h. t.* junctâ *gl.* satis clarè constare, quòd sicut deseritur appellatio per lapsum termini juris, qui est regulariter ad prosequendam, & finiendam litem, annus, & ex causâ biennium, ita idem fit per lapsum termini hominis. Vnde si Iudex appellanti à definitiua statueret terminum mensis ad prosequendam appellationem, si illo elapso appellans illam non prosequatur, sententia manet rata, quia terminus præfixus à Iudice succedit in locum termini juris, & ideò quoad desertionem operatur eundem effectum, vt tenet *Innoc. in c. Præced. & in c. Ex ratione. infrà.*

Nota II. Etsi per Regulam Iuris *in 6.* Indultum à jure beneficium non sit alicui auferendum, posse tamen cum causæ cognitione ex graui, aut justâ causâ, v.g. publici boni, aut damni à Iudice imminui annum vel biennium appellationi concessum,

sum, ideòque in textu dicitur, *nisi Iudex illud concisum moderetur.* Non potest tamen dictum terminum in præiudicium potestatis Superioris minuere, vel appellare, iuxta *c. Ex insinuatione inf.* & *c. Venientes. de iureiur.* sed duntaxat, quatenus factum tangit jus partis. Vnde patet solùm posse id facere respectu appellationis prosequendæ, non autem finiendæ; hoc enim esset imponere legem Superiori, ad quem appellatur, penes quem stat, quando litem ad se devolutam velit definiri.

Nota III. Si Iudex sine justâ causâ ampliaret, aut restringeret terminum juris, posse ab illo appellari, quia in commissis Iudicis arbitrio potest appellari, si judex malè arbitretur, vt not. *gl. in c. Super his. de accusat. fa. c. 1. de dilat.*

Nota IV. Appellationem extraiudicialem non dici strictè appellationem, sed esse potiùs provocationem ad causam Superiori deferendam. Quod notandum est pro statutis, & dispositionibus, quæ faciunt mentionem appellationis, nam in odiosis non comprehenditur appellatio extraiudicialis, secus in favorabilibus, quia largo modo potest dici appellatio, vt hîc, & in *c. Bona fidei.*

Præterea si Raptor &c.) Nota I. Esse hîc textum apertissimum, quod in facto notorio possit ferri sententia contra absentem non citatum, si certum est absenti, qualis est manifestus raptor, vel fornicator, nullam defensionem competere. Si autem possit aliqua competere, non valebit sententia, nisi præcedat citatio, per quod *Panorm. hîc n. 32.* ait, conciliari jura, quæ in hâc re loquuntur diversimodè, & addit, in sententiâ excommunicctionis semper præcedere debere admonitionem; quia excommunicatio fertur ratione contumaciæ, & contemptûs juxta *c. 6. De Constit. in 6.* Non constat autem de contumaciâ, vel contemptu, nisi appareat, admonitionem sperni. In aliis verò sententia est pœnæ promulgatoria; vnde cùm constat de delicto, frustra fieret admonitio, cùm per pœnitentiam non desinat quis esse nocens. *l. Pen. ff. Bo. rapt.* Requiritur ergo admonitio præcedens, quam, si notoriè constet, à Reo contemni, poterit absens & vltra irrequisitus damnari. Ad quod facit exemplum Apostoli, *1. Cor. 5.* manifestum fornicatorem tradentis Satanæ, siue excommunicantis, de quo vide interpretes script.

Cap. VI. Ad hæc. 1.

Idem eidem.

S V M M A.

Si quis appellauerit in vnâ causâ, & pendente appellatione de crimine, vel aliâ re conuenîatur, super quâ non appellauit, nisi Iudicem, à quo in alio negotio appellauit, tanquam suspectum vitauerit, debebit eius stare judicio, maximè si Iudex sit Ordinarius.

E X E G E S I S.

Cùm non debeat appellari, nisi propter illatum grauamen, quod facit Iudicem suspectum de animo iniquo in Reum, ideò per hunc *c.* datur facultas recusandi eiusmodi Iudicem etiam in aliâ causâ. Necesse autem est probare, quòd Iudex grauamen ex proposito intulerit, vt ait *Panorm. n. 3.* addens in dubio præsumi malum animum; si autem appareat ex coniecturis, Iudicem non intulisse grauamen ex proposito, non sufficit ad judicem veluti suspectum recusandum, quia suspicio non fundatur præcisè super grauamine, sed super iniquo animo Iudicis grauantis.

Cap. VII. Si duobus.

Idem.

S V M M A.

Si ex duobus litigantibus alter ad Papam, alter super eodem negotio appellauerit ad alium Iudicem competentem, & coram isto in termino appellationis comparuerit, eo tacito, quòd aduersarius appellârit ad Pontificem, aduersarius autem citatus nec venire, nec parêre velit, tenebit excommunicatio, quam in eum pro contumaciâ eiusmodi Iudex promulgârit, nisi cognouerit eum ad Pontificem appellâsse. Si à judice ciuili ante judicium, vel post ad Papam fuerit appellatum, tenet quidem appellatio in his, qui sunt temporali jurisdictioni Pontificis subiecti, in aliis verò ait Alexander Papa h. c. autor: Etsi de consuetudine Ecclesiæ teneat, secundùm juris rigorem credimus non tenere.

E X E G E S I S.

Alter ad nostram, alter ad sui Iudicis &c.) Nota I. Si vtraque pars sentiat, se à Iudice grauatum, per *h. t.* ab vtrâque posse appellari, *concord. c. Raynutius, & c. Rainaldus. de testam.* & *c. Significauerunt. de except.* Sed excipi vnum casum notabilem in *l. omnem honorem C. Quando provoc. non est necesse.* Censet *Panorm.* in *d. c. Significauerunt*, de quo *ibid.* Eliditautem appellatio interposita ad majorem, vt in proposito ad Papam, appellationem interpositam ad minorem Iudicem, dummodo de ea excipiatur coram minore, aut illa aliter innotescat ipsi, quod quidem per h. t. extra controuersiam est, si Iudex maior sit ipse Papa.

Nota II. Hoc procedere in quolibet Superiore, ad quem potest omisso medio appellari, cùm sit eadem decidendi ratio; cùm enim vna & eadem appellatio non possit tractari coram diuersis Iudicibus, oportet, vt interposita ad maiorem præualeat interpositæ ad minorem. *arg. c. Per hoc. de haret. in 6.* & *l. Contra pupillum. ff. De re jud.* vt obseruat. *Panorm. hîc n. 3.* idem tenet *Host.* hîc, & *speculator, t. eod. §. Nunc tractemus v. Quod si à sententiâ.* qui ponunt exemplum de Legato à latere, quod procedit, si præsupponamus, ad eum posse omisso medio appellari, de quo in *c. Quod translationem. de off. Deleg.*

Nota

ed by Google

Nota III. Si Iudex sciat, se in aliquo casu non habere jurisdictionem, sed eam posse de facili per appellationem, vel aliam exceptionem elidi, non valere ipsius processum contra absentem & contumacem, de quo vide. *Innoc. in c. 2. De dilat.* Secus autem, si id ignoret, tunc enim saltem valet processus, quatenus punitur contumacia, vt colligitur ex *h. t.*

Nota IV. Ex hoc *c.* desumi notabilem Regulam, quòd regulariter grauatus coram Iudice seculari non possit per viam appellationis deferre grauamen ad Papam. Et sentit *gl. in c. Quoniam d. 10.* vbi docet, quòd ab Imperatore non appelletur ad Papam. Hoc autem benè limitat *Host. in c. Cùm Ioannes. de fide instrum.* quòd deficiente Superiore semper possit ad Papam appellari. Intelligi autem deficere Superiorem, quando vel nullus reperitur, qui possit per appellationem adiri, aut qui ex officio id debeat facere, aut qui non deficiat à Regula, & tramite justitiæ, quod idem explicat. *Innoc. in c. Licet ex suscepto,* vbi docet, posse Judicem adiri, cùm non reperiatur superior de jure vel facto. Quod procedere in grauibus, & dubiis articulis, si præsertim concernat materiam peccati, aut periculum animæ, communiter traditur, & nos diximus in *c. Nouit. de judiciis, & c. fin. eodem.* Quo videlicet casu Pontifex habet potestatem indirectam etiam in temporalibus. Neque desunt exempla eiusmodi appellationum ad Pontificem in eiusmodi causis, similia illi, quod extat in *d. c. Nouit.*

Secundùm juris Rigorem &c.) Intelligit Pontifex Rigorem ipsius Iuris Canonici, secundùm quod diximus, regulariter non posse à Iudice seculari appellari ad Ecclesiasticum, valet tamen consuetudo, vt à seculari judice appelletur ad Ecclesiasticum, imò & potest introduci consuetudo, vt Laicus conveniatur coram Ecclesiastico. de quo vide *gl. in c. Si Clericus Laicum, & c. Ex transmissa. de foro comp.* qualem consuetudinem viguisse suo tempore indicat hîc Pontifex. Vbi etiam illud obseruat per hunc textum, in terris subiectis temporali jurisdictioni Ecclesiæ, debere etiam inter Laicos seruari Canones, non autem leges Ciuiles, si à Canonibus discordent.

Quæ discordia hîc cernitur in duobus. 1. Quia secundùm Canones licèt indistinctè appellare ab omni grauamine, siue ante, siue post sententiam, vt diximus in *c. Cùm sit Roma.* de jure autem Ciuili regulariter non appellatur ante sententiam. *l. Ante sententiæ tempus. C. Quorū app. non recip. & l. 2. ff. eodem.* 2. De jure Ciuili non appellatur omisso medio ad superiorem etiam Principem, *l. Imperatores. ff. eod.* De Canonico verò omisso medio appellatur saltem ad Papam. *c. Ad Romanam. 2. q. 6.* item *c. Cuncta per mundum, & c. Per venerabilem. 9. q. 3.*

Cap. VIII. Ex ratione.

Idem Plebano & Clericis S. Nazarij, de Albiâ.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si appellationem biennio elapso propositam à sententia contra ipsos prolatâ prosecuti non sint, dummodo prosecutionem per impotentiam omiserint, se nolle, quòd justitia ipsorum debeat præiudicium generari.

E X E G E S I S.

Biennio elapso &c.) Primus annus ad prosequendam appellationem conceditur simpliciter, & integer ipso jure tum Ciuili, tum Canonico, & quidem sine alia consideratione. 2. Verò etiam conceditur integer ipso jure, sed tamen ex causâ, & quidem manifestâ, vt cōstat ex *c. Cùm sit Romana. suprà.* 3. Datur non ipso jure, sed à judice per viam Restitutionis, quod indicant illa verba, *nolumus, quod justitia vestra debeat præiudicium generari.* Verbum enim *nolumus* secundùm communem intellectum, vt not. *Panorm. n. 3.* dispositionem nouam inducit præter jus, non autem declarat jus vetus. Quod autem tertius annus competat per restitutionem in integrum ex officio Iudicis, iuxta clausulam, *si quā mihi justa causa,* tradit *Scaccia tr. de appell. n. 28.* vbi *n. 32.* advertit, hunc tertium annum, qui conceditur viâ restitutionis in integrum propter impedimentum, quòd fuit in secundo anno, non debere esse integrum, sed solùm ad tantum tempus, quantum fuit impedimentum.

Per impotentiam &c.) Incumbit autem ipsi appellanti impedito, quò minùs appellationem prosequatur, impedimenti probatio, ita *Francus hic n. 10. Scaccia d. q. 15. n. 147.* Si verò eiusmodi impedimentum non possit probari per testes, quod est difficillimum, poterit probari per juramentum, si non agatur de magno præiudicio; & qui jurat, sit homo integer, ac bonæ existimationis.

Cap. IX. Meminimus.

Idem Vigoriensi Episcopo.

S V M M A.

Si à Sede Apostolicâ alicui committatur causa appellatione remotâ, & pars adversa post citationem iter ad illum suscipiat, Delegatus non minùs poterit in negotio secundùm juris formam procedere. Si verò ante citationem iter arripiat, non est aliquatenus procedendum.

E X E G E S I S.

Obs. *h. c.* contineri priuilegium indultum personaliter ex justâ causâ iter suscipientibus ad Sedem Apostolicam, vt videlicet, si ante citationem iter ingrediantur ad Papam, omni fraude cessante eximantur à jurisdictione cuiuscunque Iudicis, vt contra eum minimè interim procedi possit.

Concord. c. Vnicum. de Cler. peregr. vt ibi videbimus.

Cap.

Cap. X. Super eo.

Idem.

SVMMA.

Si de aliquâ exceptione quæſtio oriatur, & exinde appelletur, eidem exceptioni ſuperſedendum eſt, imò ipſi cauſæ principali, ſi abſque illâ terminari non poſſit. Si autem pars adverſa ex falſi ſuggeſtione appellauerit, non eſt ſententia ſuper hoc differenda.

EXEGESIS.

Si principalis Cauſa ſine illa.) Nota I. *gl. h. t.* habere locum tam ante, quàm poſt litem conteſtatam. Exemplum primi eſt, quando proponitur exceptio dilatoria probabilis v. g. reſcriptum eſſe ſubreptitium, Iudicem eſſe excommunicatum, vel ſimile aliquod gravamen, à quo poſſit appellari. Exemplum ſecundi eſt, quando poſt litem conteſtatam opponitur v. g. pactum de non petendo, præſcriptio, vel exceptio conſanguinitatis contra petentem vxorem, vel ſimile aliquid, quod juſtam præbet appellandi cauſam. Quæ omnia talia ſunt, vt ſine illis cauſa principalis expediri non poſſit. Alia exempla ponit *Panorm.* de illis, ſine quibus cauſa principalis terminari poteſt, vt ſi quis appellet à condemnatione expenſarum ratione contumaciæ, aut excipiat de compenſatione.

Nota II. Ex *h. t.* non ſequi, quòd liceat in causâ principali procedere, ſi articulus, ſuper quo appellatum eſt, non ſit connexus cum illâ, quia vt benè reſpondet *gl.* non valet argumentum à ſenſu contrario, quando videlicet reperitur contrarium in ipſo jure, vel inde reſultaret prauus, & abſonus intellectus, juxta ea, quæ not. in *c. Publicato. de elect.* & *c. Quanto. de vſuris.* Quod vtrumque oſtendit in propoſito *Panorm. n. 4.* quia eſt vniuerſalis Regula juris. Si articulus ſuper quo appellatur, ſit connexus cum causâ principali, ſiue non, ſiue appelletur ſuper ipsâ quæſtione principali, nihil eſſe innouandum appellatione pendente. *c. Dilectis inf.* Item Iudex appellationis, ex quo recipit appellationem, vt emiſſum ex juſtâ cauſa inhibere poteſt judici à quo, ne procedat in principali. *Romana §. Quod ſi. h. t. in 6.*

Fortius eſt, quod habetur. *c. Si à judice. eod. in 6. Si appellaui à grauamine mihi illato per Iudicem, non teneor ampliùs comparere ad citationem ipſius in illâ causâ, niſi me citet ad audiendam reuocationem grauaminis,* omitto alia jura, quæ vide apud. *Panorm. n. 7. & 8.* Vbi addit rationem in æquitate fundatam, quia durum foret, appellantem ſuper articulo non connexo cum causâ principali arctari ad comparendum in eâdem causâ coram diuerſis Iudicibus, contra *c. Diſpendia. de reſcript. in 6. §. Reus quoque.* Accedit altera ratio, quòd continentia cauſæ non debeat diuidi. *l. 1. De cauſa poſſeſſ. & propr.* & *l. Nulli C. De judiciis.* Non ergo debet eſſe vnus judex vnius articuli, & alius totius cauſæ. Quare hanc ſententiam poſt *Hoſt. Io. Andr. Innoc. Panorm.* hic communiter ſequuntur alii.

Not. III. Poſſe judicem procedere in hoc caſu in causâ principali, ſi appellans ſponte conſentiat, aut ſi appellationem arbitretur eſſe iniuſtam, tunc enim ex æquitate poteſt ſuperſedere in articulo appellationis, & procedere in causâ principali. Sed hoc eſt per accidens, regulariter enim appellatio ab interlocutoria, ſiue grauamine, ſi eſt legitima, ſuſpendit jurisdictionem Iudicis, à quo reſpectu totius cauſæ, ſiue cauſa principalis ſit connexa cum articulo appellationis, ſiue non. Secus, ſi cauſa ſit penitus ſeparata, neque in judicium hoc deducta.

Nota denique IV. Quod dicitur, *propter appellationem ſuper falſi ſuggeſtione, non eſſe ſententiam differendam,* intelligi debere, quando falſitas ſolùm allegatur, non autem probatur, talis enim exceptio curanda non eſt, *arg. l. Metum. C. Quod met. cau.* Vel poteſt intelligi de exceptione propoſitâ poſt litem conteſtatam, cùm enim ſit dilatoria, debet ante litem conteſtatam proponi, vt not. *gl. hic.*

Cap. XI. De Appellationibus.

Idem.

TEXTUS.

De appellationibus pro cauſis minimis interpoſitis volumus te tenere, quod eis, pro quâcunque leui causâ fiant, non minus eſt, quàm ſi pro maioribus fierent, deferendum.

EXEGESIS.

Nota, appellationem non eſſe fundatam ſuper quantitate grauaminis, ſed ſuper iniuſtitiâ ſententiæ, & iniquitate judicii; ideóque poteſt appellari etiam in minimis cauſis, quia iniuſtitia, & iniquitas in minimis cauſis, ſicut in maioribus cernitur. Et hæc eſt ratio decidendi vera in *h. t.* vt aduertit *gl.* etſi enim alioquin jura non curent de minimis; ſecus tamen eſt, quando ratio, quæ eſt in maioribus, militat & in minimis, vt hîc.

Cap. II. Super eo. II.

Idem.

SVMMA.

Canones ante, & poſt litis conteſtationem, nec non ante, & poſt ſententiam, concedunt facultatem appellandi; leges autem ſeculares appellationem, niſi in certis caſibus, ante ſententiam non admittunt. In cauſis verò Eccleſiaſticis, quando appellatio tollitur, neque recuſationi eſt deferendum. Si denique intra certum tempus lis decidenda committatur, terminus incipit currere, ex quo Iudex literas recepit.

EXEGESIS.

Sacri Canones &c.) Nota I. vbicunque ſe quis ſentit grauatum in judicio, poteſt appellare de jure Canonico per *h. t.* juncto *c. Cùm ſit Romana, ſuprà.*

poteſt

potest item appellari extra judicium, cùm quis grauatur, vel cùm verisimiliter suspicetur, se grauatum iri, de quo in *d. c. Cùm sit Romana. & c. Bona. inf.* De jure autem Ciuili non admittitur appellatio ante sententiam, quantacunque subsit causa grauaminis, nisi in certis casibus. *l. Ante sentent. tempus C. Quor. appell. non recip.*

Nota II. Casus hos posse reuocari ad sequentes. 1. Est, quando grauamen illatum ante sententiam non potest reparari per appellationem à sententiâ definitiuâ, vt si Iudex decreuerit aliquem torquere, grauamen enim torturæ præcedit sententiam definitiuam, non potest ergò postea reparari *Bart. in l. 2. ff. De appell. recip.*

2. Est, quando Iudex, qui competens non est, se competentem pronuntiat, ab hâc eius interlocutoriâ appellari potest, neque expectari debet eius sententia definitiua, cùm grauamen incompetentiæ per eius sententiam non possit reparari, sed fieret irreuocabile, Vide *gl. in Auth. habita. C. Ne filius pro patre Lud. Rom. sing. 129.*

3. Casum addit *Panorm. hic n. 3. ex c. Nouit. de judiciis.* vbi continetur priuilegium Theodosij, & Caroli *Impp.* relatum *à Gratiano in c. Quicunque. 11. q. 1.* quòd videlicet quis in quâcunque parte judicii, possit peruenire ad Iudicem Ecclesiasticum, quod saltem procedit, cùm decernendum est de peccato; *Nullus enim sanæ mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet de quorumcunque mortali peccato corripere quemlibet Christianum,* ait Pontifex *ibid.* Estque id juris potiùs Diuini quàm humani, etsi in aliis dictum Theodosij, & Caroli priuilegium videatur reuocatum, vel contrario vsu abrogatum; ideóque regulariter non licet appellare à judice ciuili ad Ecclesiasticum. Vide, quæ diximus in *c. Si duobus. suprà.*

Nota III. Rationem, cur plures appellationes permittantur jure Canonico, quàm Ciuili, hanc rectè assignari, quia jus nostrum est mitius, quàm istud. Et hinc nec temerè quidem appellans punitur per Canones, vt docet. *gl. in l. 1. ff. A quib. appell. non licet.* Eandem ob causam instantia judicij non perit Iure Canonico, perit autem jure Ciuili triennio, juxta notata in *c. Penult. de judiciis.* Aduerte denique appellationes, & recusationes pari passu procedere; de recusatione autem dicemus. *c. Cùm speciali. infrà.*

Infrà certum tempus &c.) Ex *h. t.* colligitur in tempore præfixo judici ad causam decidendam, siue terminandam non considerari tempus dati rescripti, sed illud, quod in literis liti vel causæ finiendæ præscribitur; sic intelligitur. *c. Si eo tempore. de rescript. in 6. & c. Eam te. eodem.* Quod tempus currit à tempore præsentationis quia ante illam non potest jurisdictionem suam exercere, vt in *c. Pastoralis. de rescript.* Quod intelligitur de tempore definito per numerum dierum, septimanarum, mensium, vel annorum, vt si jubeat Pontifex causam decidi intra duos menses, vel annos, vel viginti dies &c. Si autem præscribatur certus dies; vt v. g. festum Assumptionis B. V. vel vsque ad tale tempus, tunc certum est tempus currere à die dati rescripti; vt post alios notat. *Panorm. n. 7.*

Cap. XIII. Peruenit.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, vt, si excessus eorum, à quibus Clerici aliqui se conquerebantur vulneratos, vel aliter læsos, non sit publicus, & notorius, compellantur appellationem apud se interpositam prosequi infra conueniens tempus. Si verò sit publicus, & notorius, obstante appellatione denuncientur excommunicati, donec passis injuriam satisfaciant, & se cum literis judicis à quo, Apostolico conspectui repræsentent.

E X E G E S I S.

Excludit Pontifex notorios Clericorum percussores ab appellationis beneficio, quod idem statuitur. *c. seq.* non solùm in tales, sed etiam in violentos alienæ vxoris detentores, prout suprà in *c. Si sit Romana.* etiam decernitur contra Notorios Raptores, & fornicatores. Illud præterea obserua, quando injuria est manifesta, illos, qui ipsam intulerunt, priùs debere satisfacere, antequam absoluuntur. *c. 1. Ex parte. de Verbor. signif. c. Parochianos, & c. Cùm olim. de sent. excom.*

Cap. XIV. Consuluit.

Idem Archiepiscopo Toletano.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si aliqui, quos notorium sit alterius vxorem detinere, aut iniecisse manus violentas in Clericum, appellauerint, eorum appellationi non esse deferendum. Cùm tamen multa dicantur notoria, quæ non sunt, probari debere, ne, quod dubium est, pro notorio habeatur. Illi autem, qui appellant, cogendi sunt intra tempus conueniens appellationem prosequi, aut Iudicio tuo parere.

E X E G E S I S.

Quod initio huius *c.* dicitur, iam patet ex *c. Praeced. & c. Si sit Romana.* Quid sit notorium, & quot modis dicatur, explicatur *in c. vlt. de cohab. Cler. & mul.* Illos autem, qui appellant, intra tempus statutum, & conueniens prosequi debere appellationem, aut judicio eius stare, à quo appellant sæpè jam dictum est, & dicetur deinceps.

Cap. XV. Suggestum.

Idem.

S V M M A.

Si aliqui oppressi post appellationem iter ad Papam

pam arripiant, Adversarij autem eo cognito nec compareant, neq; nuntium mittant, sed cùm sentiunt literas à taliter oppressis impetratas, & ipsi appellent, idque ex fraude vel malitiâ fecisse deprehendantur; Praescribit Pontifex, eorum appellationi non esse deferendum, neque à causâ commissâ terminandâ desistendum, quia Pontifex rescriptum, quo tales muniti videntur, non ad deprimendam justitiam, sed removendum grauamen concedit.

EXEGESIS.

In Corpore Iuris ex *Panorm.* habetur *h. c. Summatum esse suprà in c. Meminimus*; sed profectò est Casus diversus. videl. Si Reus post citationem iverit ad Curiam, Delegato esse in causa procedendum, si autem ante citationem iverit, non esse aliquatenus procedendum, hoc dicitur in *c. Meminimus*; hîc autem nullum verbum habetur de citatione, sed de fraude illorum, qui postquam intelligunt literas Apostolicas à parte oppressa quæ appellauit, esse impetratas, ad illius appellationem eludendam & ipsi appellant, atque Romam profecti literas contrarias extorquent, horum appellationi, fraude cognitâ, non vult Pontifex deferri.

Disputatur hîc, an appellatio necessariò sit interponenda in præsentiâ Iudicis, de quo commodiùs dicetur infrà in *c. Vt debitus.*

Cap. XVI. Ad præsentiam.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Pontifex causam inter istum Episcopum, & Presbyterum R. Tusculano Episcopo, & P. Cardinali commisisset, isti, licèt Presbyter non esset de jure excommunicatus, de facto tamen illum absoluerunt. Idem Pontifex eundem Presbyterum, quòd post excommunicationem contra appellationem Diuina cantârit, prohibet inquietari, & jussit omnia in eum statum reduci, quo erant tempore appellationis emissæ.

EXEGESIS.

Intellectus huius *cap.* redigitur ad hoc, quòd excommunicatus pendente cognitione appellationis absolui possit ad cautelam; & si appareat eum legitimè appellâsse, non punitur pro eo, quòd celebrauit Diuina. Quia excommunicatio post appellationem, lata est nulla. *c. Per tuas. de sent. excomm.* ideòque Pontifex dicit *hunc Presbyterum non fuisse excommunicatum de jure, sed tantùm de facto.* Posse verò Delegatum facere, vt quis absoluatur ad cautelam, meritò placet *Panorm. n. 3.* Etsi enim hoc specificatiuè non sit ipsi iniunctum, est tamen de connexis negotio principali, adeòque & concessis, pro quo est textus *c. Prudentiam. §. fin. de offic. Deleg.* & *fa.* in simili. *c. In causis, junctâ gl.* vbi datus ad eligendum, potest etiam postulare.

Cap. XVII. Cùm teneamur.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Si eorum possessio, qui ad Papam appellant, turbata fuerit, Iudex à quo appellatum est, potest eam ordine judiciario reformare; id est appellantem in eâ manutenere, eo tamen articulo, in quo appellatum est prætermisso.

EXEGESIS.

Panorm. n. 3. post varias interpretationes recitatas denique præfert illam, quæ & nobis placet, vt generaliter judex, siue Delegatus, siue Ordinarius, à quo appellatur, appellatione non obstante, possit reuocare attentata in præiudicium appellationis (qualis est turbatio appellantis in sua possessione) licet pendeat cognitio justæ appellationis, dummodò se non intromittat principaliter de articulo appellationis. Ratio est, quia jurisdictio Iudicis per appellationem non extinguitur; sed tantùm suspenditur, hinc potest appellantem citare ad audiendam reuocationem grauaminis, qui tenetur comparere. *c. Si à judice h. t. in 6. fa. c. Cùm cessante. inf.* Sicut ergò judex habet exercitium jurisdictionis in reuocando grauamine per se illato, ita & in grauamine illato per alium v. g. turbantem appellantis possessionem, cùm enim câusa sit reditura ad ipsum appellatione non justificatâ, interest sua, vt nihil innouetur, siue sit Iudex delegatus, siue Ordinarius, inter quos *Panorm.* parum consequenter facit discrimen.

Cap. XVIII. Consuluit. II.

Idem Episcopo, & Archidiacono Bononiensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si generaliter quis appellationem interponat, ab omni grauamine, quod sibi posset contingere, eiusmodi appellationem non tenere; si verò quis ab aliquo Iudice appellet super omni grauamine, quod in vnâ, & determinatâ causâ sibi posset inferri, appellationi tali ab eodem judice esse deferendum.

EXEGESIS.

Quæres, quæ sit diversitatis ratio, quare appellatio generalis valeat respectu certæ causæ, & tam per *c. 2.* suprà, quàm per istum *t.* reprobetur appellatio generalis respectu cuiuslibet grauaminis futuri, in quâcunque causâ. Resp. cum *Panorm. n. 3.* Grauamen esse immediatam causam appellationis, vt patet ex *c. Suggestum. suprà c. Vt debitus. inf. c. 2. Ad Romanam. 2. q. 6.* vbi autem nulla certa causa intenditur, sed dubium est, an vlla sit intentanda, non potest intendi rationabiliter grauamen aliquod de præsenti. Sed quando appellatio restringitur ad certam causam, tunc grauamen aut præcessit, aut certè ex con-

coniecturis verisimilibus potest timeri in futurum, & meritò relinquitur locus appellationis, fa. quod diximus in *d.c. 2. suprà.*

Cap. XIX. Cùm parati.

Idem, Zamorensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm I. Cardinalis Delegatus Papæ Episcopum istum (qui petitiones quasdam proposuerat, quas Papa videbatur concessurus) quòd vocatus non comparuisset, excommunicâsset; ille verò Legatione Regiâ se impeditum quidem obtenderet, Cardinalis autem illum à Nuncio suo non in Legatione, sed in Ecclesiâ Salemitanâ repertum fuisse opponeret; Rescripsit Pontifex, non debuisse obtentu appellationis Legati (qui istum Episcopum ad Synodum vocauerat, vt dicit Panorm. in casu) mandatũ contemni; ideòque mandat, vt per se, vel per Nuntiũ Apostolico conspectui se præstutet, innocentiam suam, si poterit, ostensurus.

EXEGESIS.

Opponit *gl.* excommunicationem istam non debuisse tenere, quia vti apparet, præcessit appellatio, quam Cardinalis non ignorauit, adeóque non debuit vlteriùs quid attentare juxta *c. Si duobus. suprà. & c. Per tuas. de sent. excommun.* Resp. cum eâdem *gl.* Non constitisse Cardinali de appellatione, aut saltem de justâ appellandi causâ, ideóque in dubio magis credendum fuisse Cardinali, quàm isti Episcopo, qui ne esset in culpâ, saltem debuit per se, vel alium allegare priuilegium suum, seu causam, quare comparere non poterat.

Cap. XX. Ad hæc. II.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt hi, qui post præstitum juramentum de stando judicio Ecclesiæ appellant, compellantur seruare, quod jurant, vel infra 40. dies post appellationem interpositam, iter arripere ad illam prosequtndam.

EXEGESIS.

Illi, qui ab excommunicatione absoluuntur, præstare solent juramentum *de stando judicio Ecclesiæ*, vt hîc, vel *parendo mandato judicis, c. Ex tenore. de sent. excommunic.* quæ jurandi formulæ in effectu differunt. Non defertur autem appellationi interpositæ post tale juramentum, quando clarum est illam juramento repugnare; secus est, vbi dubitatur, tum enim admitti debet appellatio, vt bene not. *Panorm. n. 3.*

Est autem judicis, moderari terminum secundùm locorum distantiam, & personarum qualitatem. *c. Cùm sit. inf.* in hoc tamen casu ex Papæ dispositione debet præfigere terminum 40. dierum, *gl.* tamen dicit non arctari judicem ad hunc terminum, nisi secundùm quod sibi visum fuerit, juxta *c. Personas. suprà.*

Cap. XXI. Quæstioni.

Idem, Carnotensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex ab hoc Episcopo, vtrùm appellationi interpositæ post juramentum (de quo c. præcedenti dictum est) sit deferendum? Rescribit, appellationi, quæ juramento appellantis deroget, non esse in aliquo deferendum, sed compellendum ad sententiam firmiter obseruandam, donec mandatum (Ecclesiæ scilicet, aut Iudicis) susceperit, & pro posse fuerit prosecutus.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* intelligitur ex præcedenti; vtrumque autem intelligendum est de mandato judicis, quòd non excedat limites juramenti, si enim excedat, semper poterit appellari, vt per se notum est.

Cap. XXII. Præterea.

Idem, Vintoniensi Episcopo.

SVMMA.

Eos, qui ad Papam appellant, & posteà grauia committentes, si conueniantur, non debet eos appellatio in suâ iniquitate tueri, quo minus puniantur.

EXEGESIS.

Not. per appellationem non suspendi jurisdictionem judicis à quo, nisi in causâ, super quâ est appellatum, vnde in aliis procedere potest. Est verò generalis regula, quòd appellationi fouenti injustitiam, & iniquitatem nunquam est deferendum, quia non potest operari vltra suam naturam, quæ est, vt releuet à grauamine, non vt justitiam peruertat, *c. Suggestum, & c. Ad nostram. suprà.*

Cap. XXIII. Constitutis.

Idem, Grandensi Patriarchæ, & S. Vitalis Presbytero Cardinali.

SVMMA.

Delatâ ad se controuersiâ super Electione Tovellanæ Ecclesiæ, jubet Pontifex, si Archidiaconus post appellationem, & denunciationem excommunicationis ad nominationem sæpè dicti C. processerit, Primicerius autem cum Canonicis, & Plebanus cum Clero,

Clero, vel maioris, & sanioris partis, prænominatum I. in Episcopum, & Pastorem elegerint, non obstante appellatione Archidiaconi, si ipse appellationi priùs factæ non detulerit, electionem de præfato I. factam auctoritate Apostolicâ confirmari.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* non esse deferendum appellationi illius, qui non detulit appellationi Aduersarii; quod intelligitur, si eiusmodi appellationes reflectantur ad idem, vt in proposito ad eandem electionem, secus est, si tendant ad diuersa, sicut in simili limitatur illud: frangenti fidem fides frangatur eidem, vt explicauimus in *c. 3. Peruenit 2. De jurejur.*

Cap. XXIV. Proposuit.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm sæpè contingat, vt super aliquâ causâ appellans in aliis causis, in quibus non est appellatum respondere recuset, Rescribit Pontifex, etsi in talibus teneatur respondere, judicem tamen, cùm illi suspectus sit, non debere eum ad respondendum compellere, nisi pro crimine graui, & adeò manifesto, vt ipso actu meritò sit damnandus.

EXEGESIS.

Etsi appellatio non operetur suspensionem jurisdictionis Iudicis, nisi respectu causæ, in quâ fuit appellatum, quia tamen judex, in vnâ causâ Reum grauauit injustè, meritò illi redditur suspectus etiam in aliis, vt possit recusari, ideò Pontifex ad occludendam viam vlteriori injustitiæ, non vult quemquam compelli inuitum ad respondendum judici in aliis causis, à quo appellauit in vnâ causâ, nisi in crimine manifesto, in quo non admittitur recusatio Iudicis quantumcunque suspecti. Quod intelligitur, quando pœna pro tali crimine est ipso jure determinata, ita, vt ipso actu, seu facto incurratur, quod notat *Panorm. n. 2.* De Recusatione dicemus infrà *c. Cùm speciali.*

Cap. XXV. Quâ fronte.

Idem R. Archiepiscopo Cantuariensi.

SVMMA.

Si quis pro contumaciâ, vel aliâ qualibet causâ excommunicatione sit adstrictus, & offerat se ad satisfactionem; Rescribit Pontifex eum, ne in excommunicatione decedat, à Iudice posse absolui, etsi pars adversa appellationem interponat, modò excommunicatus priùs sufficientem cautionem præstet, de parendo æquitati, vel coram Pontifice, ad quem appellatum est, vel eiusdem Delegato. Idem dicendum de his, qui conqueruntur se irrationabiliter excommunicationi, aut interdicto suppositos, etsi, qui huiusmodi protulerunt sententiam, ad Papam appellent.

EXEGESIS.

Consulitur *h. c.* illis, qui excommunicatione, aut interdicto innodati cupiunt resipiscere, & satisfacere Ecclesiæ, aut credunt, se iniustè tali pœnâ affectos, vt videlicet non diu cum periculo salutis, aut damno spirituali hæreant in his censuris, si pro absolutione impetrandâ Iudici sufficientem cautionem offerant, non obstante appellatione in contrarium. In hoc casu potest jurisdictionem suam exercere pro bono animæ.

Cap. XXVI. Reprehensibilis.

Idem in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt nec Prælati monitione Canonicâ non præmissâ subditos suspendant, vel excommunicent, nisi culpa ex suo genere talem pœnam inducat, nec subiecti contra disciplinam ecclesiasticam appellent. Si quis verò pro suâ necessitate crediderit appellandum, nisi intra terminum competentem ipsi præfixum appellationem prosequatur, Episcopus liberè autoritate sua vtatur. Si verò appellato veniente appellans venire neglexerit, in expensas condemnabitur. Præcipuè verò hoc in Religiosis obseruatur, ne contra Regularem Prælati sui, & Capituli disciplinam appellare præsumant.

EXEGESIS.

Qualis monitio requiratur ante sententiam excommunicationis, interdicti, vel alterius censuræ ferendæ tractatur *lib. 5.* præsertim *tit. de sent. excommunicationis.* Non est autem hæc monitio necessaria, quando ipsum jus talem sententiam fulminat, quo casu Iudex nihil videtur facere, sed solùm declarare, aut promulgare sententiam à jure latam. De appellatione Religiosorum contra correctionem satis diximus suprà. *c. 3. Ad nostram.*

Cap. XXVII. Ad hæc. III.

Idem.

SVMMA.

Iubet Pontifex appellantes compelli, vt vel appellationem prosequantur, coram Iudice, ad quem appellârunt, vel juris pareant æquitati apud eum à quo appellârunt, aut si eum suspectum habeant, eodem insistente Iudices eligant, qui inter litigantes dirimant quæstionem.

EXEGESIS.

De appellatione prosequendâ jam sæpè dictum est.

est. De recusatione judicis suspecti, & electione alterius dicemus infrà. *c. Cùm speciali.*

Cap. XXVIII. Peruenit. 11.

Idem Salabriensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Canonicus quidam de residentia sua monitus appellâsset, jubet Pontifex, illum moneri, vt vel resideat, vel appellationem prosecuturus (interim aliquo constituto, qui vices eius impleat) iter Romam arripiat, si neutrum faciat, Præbendâ illum priuari.

Neque hic textus quidquam difficultatis habet.

Cap. XXIX. Consuluit.

Idem.

SVMMA.

Non vult Pontifex appellationibus à Rege Francorum pro Iudæis interpositis, vt mancipia detineant Christiana, deferri, neque Episcopum ideò ab obseruatione decreti abstinere.

EXEGESIS.

Appellationibus deferendum &c.) Nota I. Dupliciter potest hic *c.* intelligi, vt benè advertit *Panorm.* 1. Quòd per Regem Francorum in favorem Iudæorum appellatum fuerit ab Episcopo, qui compellebat Iudæos, vt dimitterent mancipia Christiana, cùm per Canones liceat eis habere seruos, aut mancipia. 2. Quòd non appellârit ipse Rex, sed ab eo appellatum fuerit, qui tanquam Ecclesiæ Minister compellebat Iudæos, & dimitterent seruos Christianos. Vterque casus convenit literæ.

Nota II. Quòd vbi appelatio est manifestè contra jus, Iudex debet procedere ad executionem Iuris, nisi allegetur causa rationabilis, in qua jus illud fallat. Vbi tamen generaliter à jure interdicitur appellatio, non tenetur Iudex illi deferre, nisi exprimatur causa rationabilis juri conformis, de quo *Innoc. in c. Pastoralis, §. Præterea. de off. deleg.*

Nota III. Quod Papa in concernentibus decorem Christianæ Religionis, etiam peccato cessante potest statuere in Laicos. Nullum enim per se peccatum est, si Iudæus habeat seruum Christianum, sed dedecet Christianæ Religionis dignitatem; ideóque meritò prohibitum est per Canones, *cap. mancipia. d. 54.* quod intelligitur hic nomine decreti. Item *c. Multorum. c. Iudici. 2. c. Cùm sit nimis. de Iudæis.*

Cap. XXX. Adhæc IV.

Idem Genuensi Episcopo.

SVMMA.

Si Iudici constiterit, eum, qui appellauit ante citationem, vel causa delegationem, nuntium ad Papam misisse, appellationi debet deferre; sed si post citationem fuerit destinatus, potest exequi, quod mandatur.

EXEGESIS.

Sicut arreptio itineris personaliter facta ante citationem defendit eum, qui iter suscepit, vt interim contra eum non procedatur, juxta *c. Meminimus. suprà.* sic & missio nuntij ante citationem defendit mittentem in causâ, super quà nuntium misit, ne coram Delegato, quem pars aduersa impetrauit, teneatur interim respondere, si nuntius missus est ante literas Delegato insinuatas, quod vtrum semper sufficiat, dicemus in *c. Vt debitus.*

Cap. XXXI. De Priore.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Prior, si enormitates manifestas, ob quas Canonicus quidam ad Papam appellauit, commiserit, nec tali appellationi detulerit, cum literis Episcopi de tanto excessu satis facturus ad Sedem Apostolicam venire compellatur.

De hoc c. satis diximus in *c. 8. Ad nostram.* Not. 2.

Cap. XXXII. Quia nos.

Idem.

SVMMA.

Abbates de publicâ aliquâ infamia publicè respersi, aut conuicti, deinde in communi Capitulo commoniti, si Prelationi cedere noluerint, appellandi non habeant facultatem.

EXEGESIS.

Summa huius *c.* in corpore Iuris est ex *Panorm.* Contra Constitutiones Regulares, appellatio Religiosum non defendit, quod quatenus verum sit, diximus in *c. 8. Ad nostram.* Attendendo verò textum & casum, videri plus aliquanto dici, videlicet infamiam esse aliquando ita clamosam & notoriam, vt non exigatur alia probatio, si autem non est ita clamosa, & notoria, debere probari per testes, & sic intelligendum est alternatiuum in *h. s.* de publicâ infamiâ publicè respersi, aut conuicti, vt obseruat *Panorm.*

Cap. XXXIII. Ad aures.

Idem.

TEXTVS.

Appellanti ad prosecutionem appellationis terminus congruus præfigitur, infra quem, si appella-

Digitized by Google

pellationem non fuerit prosecutus, compellatur stare judicio Delegati.

Patet ex dictis ad *c. Personas.* & pluribus aliis.

Cap. XXXIV. Ad audientiam.

Idem, Abulensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm G. Presbyter Ecclesiæ S. Iacobi Zamorensis ab Episcopo suo multipliciter molestatus, tandem Pontificis protectioni se submisisset, Rescribit Pontifex, licet dictus Presbyter ex simplicitate fortè verbum appellationis non expresserit, non debuisse tamen post dictam subiectionem sine causæ cognitione condemnari, ideóque mandat, si ita constiterit, sententiam Episcopi denunciantis esse irritam.

EXEGESIS.

Etsi, quando Papa aliquos generaliter recipit sub suâ protectione, non ideò intendit eos eximere à potestate superioris; aliud tamen est, quando quis in certâ causâ se submittit protectioni Sedis Apostolicæ, tum enim per hunc *c.* eximitur à potestate Superioris, & eiusmodi submissio habet vim appellationis, cui non est præfixa solennitas verborum, sed sufficit eximere conceptum, & effectum rei, quia non est facienda vis in verbis, si constet de intentione, vt in hoc *c.* & *c. Petitio. de procurator.* Quod verò dicitur, non debuisse istum Presbyterum sine causæ cognitione condemnari, non est sensûs, quòd Episcopus potuerit illum condemnare cum causæ cognitione, quia post appellationem suspenditur jurisdictio Iudicis, solùm ergo Pontifex hoc ponit ad aggrauandum, & intelligit de eâ cognitione, quam Episcopus adhibere debet ad discernendum, vtrùm non submissio facta haberet vim appellationis.

Cap. XXXV. Acceptâ.

Idem, Archiepiscopo Tarraconensi.

TEXTVS.

Non debet ad eos (Iudices intelligitur) à quibus appellatur, causa remitti, nisi partes consenserint, quæ appellârunt.

EXEGESIS.

Nota generalem Regulam, ad quam quotidie allegatur iste textus: *quòd appellans non teneatur redire ad Iudicem à quo, licet Iudex, ad quem appellatum est, hoc præcipiat*, nisi constaret de injustitiâ appellationis, juxta *c. Vt debitum.* infrà, nisi partes communi consensu renuncient appellationi, vt dicitur in *h. c.*

Cap. XXXVI. Postremo.

Lucius III. Gualtero Linconiensi Episcopo.

SVMMA.

Si causa alicui fuerit delegata, qui sit Consanguineus illius, qui literas impetrauit, aut in eodem negotio aduocati officio functus, vel ex aliâ justâ causâ suspectus: poterit is recusari, quamuis remotâ appellatione fuerit ei negotium delatum.

EXEGESIS.

De hâc clausulâ, appellatione remotâ, diximus, quod satis est, *c. Personas. suprà. Panorm.* notat, quòd remotio appellationis in certâ causâ, non tollat facultatem recusandi Iudicem ex justâ causâ; vnde colligit appellationem, & recusationem non per omnia æquiparari, de quo inf. proprio loco in *c. Cùm speciali.*

Cap. XXXVII. Ad hæc V.

Idem Norwicensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, sicut illi, qui appellant, non possunt post appellationem excommunicari, sic eosdem non posse interdictum declinare, cui ante appellationem erant suppositi.

EXEGESIS.

In hoc c. æquiparantur excommunicatio, & interdictum, sicut enim appellatio non suspendit excommunicationem jam latam. *c. Pastoralis. de excommun.* ità nec interdictum suspenditur per appellationem sequentem, vigore huius *c.* sed de hoc agitur in *d. c. Pastoralis.*

Cap. XXXVIII. Cùm in Ecclesia.

Clemens III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex cuidam Archiepiscopo, vt, cùm Clerici aliqui à suo Episcopo ad ipsius audientiam appellârint non ante admittat, quàm constiterit eam à grauamine, vel injustâ sententiâ profectam, alioquin ad Episcopi audientiam remittantur appellatione remotâ.

EXEGESIS.

Cùm appellatio sit introducta ad tollendum iniustum grauamen appellantis, & corrigendam iniquam sententiam Iudicis, à quo est appellatum, clarum est, si appareat, neutrum interuenire; eum, qui appellauit, remitti debere ad Iudicem Ordinarium à Iudice Superiori, ad quem est appellatum.

Cap. XXXIX. Directæ.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, licèt juxta decretum Lateranensis Concilij (quod habetur in c. Reprehensibilis. suprà) postquam appellans in termino

Digitized by Google

mino præfixo non fuerit appellationem proſecutus, Iudex à quo auctoritate ſuâ liberè poßit vti, cùm tamen in caſu matrimoniali propoſito pars mulieris, licèt priorem appellationem non fuerit proſecuta, iterum appellauerit, & ſecundùm iura ei licuerit bis appellare; eam per hoc à iuriſdictione Iudicis à quo, fuiſſe exemptam, præſertim cùm hic ad ſeparationem matrimonij, quod res eſt fauorabilis, intentio viri procedat.

EXEGESIS.

In eâdem causâ bis appellare, &c.) Nota I. Iura, quæ permittunt in eâdem causâ bis, non autem ſæpiùs appellare à ſententiâ definitiua, imò & interlocutoriâ, quam in hoc ſequi naturam definitiuæ, ex *gl.* aſſerit *Panorm.* habentur in *l. Vnicâ. C. Ne liceat in vnâ eademq; causâ*, & *c. Si autem. §. Si quis in quacunque. 2. q. 6. c. Sua.* Ratio autem cur licèt quis renuntiauerit appellationi priori, & redierit ad Iudicem à quo, poſſit rurſus ab eodem appellare, eſt; quia, etſi cenſeatur renuntiare appellationi interpoſitæ, non tamen cenſetur renuntiare appellationi de nouo interponendæ, quatenus iura permittunt, vt bene notat *Felin. in c. Gratum. de off. Deleg. n. 6. Barboſ. hic in allegat. n. 2.*

Not. II. Quòd iura dicentia non licere tertiò appellare, intelligi debeant de eodẽ articulo, ſecus in diuerſis articulis, vnde ſi quis millies grauetur in vnâ causâ ſuper diuerſis articulis, millies poſſet appellare, & duas appellationes ſucceſſiuè facere ſuper quouis articulo, non tamen vlteriùs, quia contra eum, qui bis appellauit, & ſemper ſuccubuit, eſt præſumptio, ideò non auditur tertiò appellans. Etſi alteri quoque parti liceat alias duas appellationes facere, vt vtrique parti coniunctim ſint quatuor appellationes conceſſæ ſuper quouis articulo, vt poſt *Ioan. Andr. not. Panorm. hic n. 40.*

Cap. XL. Præterea.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi Iudex ita pronunciet: niſi Sempronio infrà 20. dies ſatisfeceris, te excommunicatum, vel ſuſpenſum, aut interdictum eſſe cognoſcas. *Reus verò medio tempore appellans in termino non ſatisfaciat, videri huiuſmodi ſententiam per appellationem impediri.*

EXEGESIS.

Nota, ſententiam excommunicationis ferri poſſe ſub conditione ſuſpenſiuâ, non ſolùm pro delicto, aut contumacia, ſed etiam pro intereſſe proximi; hodie autem, vt eiuſmodi excommunicatio conditionalis valeat, debet præcedere mera culpa, aut offenſa iuxta *c. Romana. §. Caueant. de ſent. excommun. in 6.* Cur autem excommunicatio lata ſub conditione ſuſpendatur per appellationem ſequentem, non item purè lata, cauſam benè reddit *Panorm.* quia eiuſmodi ſententia ante euentum conditionis non iniicit vires ſuas.

Cap. XLI. Secundò requiris.

Idem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, an cum pluribus articulis in vnâ commiſſione poſitis, in vno tantùm appellatio expreßè prohibeatur, verùm appellatio teneat, ſi ſuper aliis fuerit appellatum? Reſpondet, cùm ſecundùm S. Gregorium verba deſeruiant intentioni, *intentio autem Pontificis ſit, vt de omnibus articulis iuſtitia ſuum conſequatur effectum, in omnibus appellationem intelligi interdictam. Nihil enim intereſt, verùm inhibeatur primo, an ſecundo, medio, an in fine, atque principium ſæpè referri contingat.*

Præterea circa recuſationem Iudicis itidem Conſultus reſpondet, cùm quis Iudicem habet ſuſpectum, ſuſpicionis cauſam coram eodem allegare debet, & Iudex, partes in aliquos non valdè remotos, vt compromittant, cogere debet; coram quibus ſi cauſa ſuſpicionis intra terminum competentem probata non fuerit, authoritate ſuâ Iudex vtitur; ſi autem probata fuerit, cauſæ cognitioni ſuperſedere tenebitur recuſatus. Suſpecti enim, & inimici Iudices eſſe non debent.

EXEGESIS.

Nota I. ex *Panorm. hic n. 2.* Verba cuiuſuis diſpoſitionis eſſe amplianda, vel reſtringenda ſecundùm mentem diſponentis, quæ quidem colligitur ex ratione expreſſâ in diſpoſitione. Idem eſt, ſi non ſit expreſſa, modò rationabiliter, & indubitanter poſſit coniici cauſa, quæ poteſt mouere diſponentem, vt in *h. t.* eſt intentio Pontificis relata ad iuſtitiam in omnibus articulis ſeruandam. Siue ergò dictum ſit generale, ſiue ſpeciale, ſemper reſtringitur, vel ampliatur ſecundùm intentionem diſponentis. fa. *c. Intelligentia. de Verb. Signif.* De recuſatione opportuniùs dicemus infrà. *c. Cùm ſpeciali.*

Cap. XLII. An ſit.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, cùm in eo, quis puniendus ſit, in quo deliquit, qui appellationi deferre neglexit, beneficio ſe reddit appellationis indignum.

EXEGESIS.

Summa huius *c.* in Corpore iuris hæc eſt. Non tenetur Iudex, vel aduerſarius deferre appellationi, cui non detulit appellans. Quomodo hoc intelligi

ligi debet. Vide quæ diximus. *c. Conſtitutis ſuprà.*

Cap. XLIII. Nouit ille.

Innocentius III. Illuſtri Regi Francorum.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex ſecundùm jus ab executoribus appellari non poſſe, niſi forſan modum excedens in exequendo, ſi præſertim ipſæ literæ emanent appellatione remotâ. Etſi verò Delegatus ſuſpectus ſit, non debet tamen propter appellationem ab eo deſinere, ad quod non proprio motu, ſed mandato Pontificis proceſſit.

E X E G E S I S.

Appellari non poſſit.) Nota ex *Panorm. n. 2.* quod à Iudice ſuſpecto, qualis in propoſito erat iſte Cardinalis cuius fit mentio, non poſſit recedi per appellationem. Ratio eſt, quia immediata cauſa appellandi eſt ipſum grauamen. *c. Vt debitus inf.* & infrà *h. t.* Is autem, qui mihi eſt ſuſpectus, per ſuſpicionem me non grauat, ſed concipio ſolum timorem, ne grauet. Debeo ergò eum priùs recuſare, & ſi recuſationem non recipiat, tunc poſſum ab eo appellare, quia grauat me, non recipiendo recuſationem legitimam. *c. Super quæſtionem infrà. de officio. Deleg.*

Not. II. Ex *gl.* colligi duplicem huius. *t. intellectum.* 1. Quod iſte legatus tanquam merus executor non poterat recuſari, neque ab eo appellari, pro quo fac. *t.* in fine. dum Pontifex ponderat, quòd non proprio motu proceſſit iſte legatus, ſed præcepto Apoſtolico. 2. Intelligi poteſt, quod Rex Franciæ non fuerit auditus propter ineptum modum procedendi, ſi enim habebat legatum ſuſpectum, non debuit illicò appellare, ſed priùs recuſationem proponere, & eâ rejectâ non appellare, pro quo fa. quod dicitur in textu *propter appellationem interpoſitam.* Mihi verò vnâ cum *Panorm.* probatur prior intellectus.

Nota III. Id, quod dicit Pontifex *ab executoribus ſecundùm jura appellari non poſſe; neque illos recuſari*, eſſe cum diſtinctione accipiendum. Aut enim quis eſt executor mixtus, id eſt ſimul habens juriſdictionem, & poteſt recuſari, quia poteſt grauare, ſicut & ob illatum grauamen ab illo poteſt appellari. Aut eſt executor merus, qui præter executionem nihil habet juriſdictionis, & tum vel eſt deputatus ad certum articulum, eúmque tam expreſſum, vt non poſſit illum excedere, quando notoriè conſtat, quo caſu non poteſt recuſari, & procedit iſte textus. Aut eſt executor datus ad certum quemdam actum, ſed in quo poſſit occultè grauare partem, vt ſi debeat recipere teſtis dicta, vel audire aliquid, & referre, in quibus ſanè eiuſmodi executor grauare poteſt partem. In caſu autem huius *c.* Legatus non potuit grauare Regem Franciæ, habebat enim certum mandatum, & limitatum, vt videlicet terram Regis ſupponeret interdicto, neque habebat poteſtatem vlteriùs quidquam agendi, aut procedendi iudicialiter.

Cap. XLIV. Sæpè contingit.

Idem.

S V M M A.

Pontifex animaduerſo, ſæpè cùm ad Sedem Apoſtolicam appellatur, defectu partis alterius neque per ſe, neque per alium appellationem proſequentis, vel ex malitiâ reſponſalis, ſiue Procuratoris mandatum Procuratorium occultantis, lites manere indeciſas. Quæ facilè poſſent terminari, tum quia in quæſtione juris apud Papam probationes juris non ſunt neceſſariæ, & quæſtio facti partibus præſentibus interdum facilè poteſt comprobari; ideò reſcribit, & ſtatuit: licet per ſtatutum Concil. Lateran. Si is, qui appellatus fuerat, veniente, is, qui appellauit, venire neglexerit, eum in expenſas condemnandum, vt ſi eiuſmodi appellatio fuerit recepta à Iudice, vel approbata à parte, terminus illi proſequendæ præfixus habeat vicem termini peremptorii, vt videlicet ex tunc in abſentem perinde procedatur, ac ſi peremptoriè fuiſſet citatus. Si verò prouocatio, ſiue appellatio legitima malitiosè recepta, vel approbata non fuerit, nihilominus obtineat vigorem, ſaluis Conſtitutionibus, quas, ſi appellantes appellationem poſt ſententiam interpoſitam non proſequantur intra terminum præfixum, ſententia per appellationem ſuſpenſa rata manet; quidquid tamen contra citationem peremptoriam poſſit ab abſente proponi, aduerſùs eiuſmodi quoque appellationem queat allegari. Denique ſi quis terminum appellationis prætermens tacitâ veritate literas impetret; careat impetratis, & puniatur pro contumacia; quæ omnia in litibus, & judiciis exercendis Pontifex mandat obſeruari.

E X E G E S I S.

Ex malitiâ reſponſalis &c.) Id eſt Procuratoris, quem olim reſponſalem quoque vocabant. Nota autem, ſi citetur Dominus, & mittat Procuratorem, qui non compareat, ſiue occultet mandatum, Dominum tanquam contumacem condemnari in expenſis. Secus verò eſſe, ſi Procurator ſe exhibeat contumacem, primùm poſt litis conteſtationem, quia tum ipſe condemnabitur, non Dominus. *l. Vnicâ. ff. Si quis jus dicenti non obtemp.* Quod intelligitur, ſi ipſe Procurator fuerit citatus, qui litem conteſtatus eſt, ſecus ſi fuerit citatus Dominus; tum enim neuter erit condemnandus; quia debet citari Procurator, qui fuit in judicio; de quo *Bart. in l. 1. C. de ſent. & interlocutoria, & in l. mutari in fin. ff. De Procurator.*

Appel-

Appellatio vel à Iudice recepta.) Nota ex *Panorm. n. 2.* si appellatio recipiatur à Iudice, vel approbetur à parte tanquam legitima, ex ipsius Iudicis, aut vtriusque partis mente, tunc eo ipso censeri & dici appellationem esse in Curiâ, cùm non possit ampliùs reijci. Vnde non sufficit tunc mittere Procuratorem ad impetrandas literas, ad cognoscendum de appellatione, sed oportet constituere Procuratorem ad totam causam appellationis prosequendam. Etsi verò reprobatio Iudicis, aut partis interveniat, non impedit tamen vires appellationis, sed tunc causa non dicitur esse in Curiâ, quâ ratione intelligi debent, quæ dicuntur *Verb. Quod si &c.*

Vbi adverte licèt possit procedi contra appellantem non comparentem in termino, si tamen appellatus non vult prosequi appellationem, eo etiam casu censeri desertam; quia per *Verb. Salvis constitutionibus &c.* universim dicitur cessante appellationis prosecutione, ratam manere sententiam appellatione suspensam; vt adeò Iudex inferior adversùs eum, qui negligit appellationem, possit procedere etsi neque ipse quidquam contra illum vlteriùs in litem, aut judicium deducat.

Cùm frequenter Iuris quæstio moveatur &c.) Bene observat *Panorm. hic n. 7.* etiam, vbi est quæstio Iuris, partem debere citari; quia fortè absens habet aliquam defensionem, quâ refutet jus prætensum, vel potest allegare consuetudinem in contrarium, vel quid simile, fa. *gl. in c. 1. De off. deleg.* Ponderandum verò est, quod dicit Pontifex, *apud nos probationes* (Iuris) *necessaria non existunt*, quia sæpè super intellectu alicuius juris sunt opiniones diversæ, de quibus inferior multum potest dubitare. *c. Litteras. de restit. spoliat. c. Capellanus. de Feriis*, quæ cessant in Principe, cùm is de nouo possit legem condere, & Pontifex præsertim præsumitur *omnia jura habere in scrinio pectoris sui.* Cur autem generatim probationes in quæstionibus Iuris non censeantur necessariæ in judicio, causa est, quia judicia non sunt instituta pro examinandis juribus, sed dijudicandis factis.

Hoc autem in litibus, &c.) Habere hanc constitutionem locum in appellationibus tam extrajudicialibus, quàm judicialibus colligunt inde, quia nomen litis est generale, & potest intelligi tam de litibus extra, quàm intra judicium exorientibus, vel versantibus; vt adeò illud *in litibus* hîc referatur ad appellationes extra judicium interpositas, illud autem *in judiciis* ad appellationes judiciales pertineat.

Cap. XLV. Constitutus.

Idem Lemouicensi, & Caturcensi Episcopis.

S V M M A.

Cùm Decanatu Claremontano vacante vndecim Canonici ante electionem appellâssent, ne quis assumeretur præter assensum omnium; quidam autem ex reliquis Canonicis vota sua in Episcopum transtulissent; & Episcopus cùm quibusdam aliis expressè consentientibus eiusdem Ecclesiæ Archidiacono 25. suffragiis collectis dictum Decanatum contulisset, & causam hanc Cardinalis Legatus per illas partes transiens duobus Abbatibus examinandam delegâsset, non vt appellationi factæ derogaret, sed vt causam instructam ad Papam posset transmittere; Pontifex intellecto, quòd sub eâ formâ fuerit appellatum, ne sine assensu omnium eligeretur Decanus, & appellantes infra annum appellationem non fuerint prosecuti, (sicut enim bis intra annum misère Nuntium, sic poterant quoque saltem mittere Procuratorem idoneum) ne tamen exceptiones illorum peremptorias videatur silentio præterire, mandat, si constiterit Archidiaconum facto Episcopi, quo nititur renuntiâsse, vti pars adversa prætendebat, vel Episcopum prædictis prætermissis ad electionem processisse, sine quibus ne procederet, in translatione suffragiorum in illum factâ, conuentum fuerat, Archidiacono super Decanatu silentium imponi; si verò res secus habeat, nominationem seu electionem taliter factam de alio, cum inde secutis irritam denuntiari.

E X E G E S I S.

Non vt appellationi interposita derogaret, &c.) Nota I. desertâ appellatione ex negligentiâ appellantis non cessare officium Iudicis, quo minùs possit procedere, & inquirere de meritis, & causis, propter quas est appellatum, si quidem aliàs ex officio potuisset ob bonum publicum se intromittere, in causâ tali, vt in proposito potuit iste Cardinalis Legatus, in causâ istius electionis; negligentia enim partis non debet nocere officio Iudicis, vt bene notat *Panorm. n. 1.* Sic videmus in simili, quòd Iudex aliquando deficiente licèt accusatore procedit ex officio ad vtilitatem Reipublicæ, juxta *c. Criminia. de Collusione deteg.* Si autem causa, seclusâ appellatione, non pertineat ad Iudicis officium, vel concernat duntaxat commodum priuatum, non debet se intromittere, licèt actore, vel appellatore cessante, aut negligente.

Nota II. Licèt Legatus etiam Cardinalis non possit se intromittere de appellatione interpositâ ad Papam, in ipsius appellantis præiudicium, potest tamen se ingerere extraiudicialiter, vt causam bene instructam, & solidè explicatam remittat ad Papam.

Nota III. Vbi duo pariter possunt expediri, si probetur, vnum fuisse gestum, præsumitur potentia expediendi alterum, licèt non sint prorsus similia; Papa enim hîc à missione Nuntij arguit ad missionem Procuratoris, vt quemadmodum isti potuerint mittere nuntium, ita etiam potuerint mittere procuratorem; Etsi videatur aliqua disparitas, quia faciliùs reperitur Nuntius, qui portet literas Romam, quàm idoneus procurator, qui ibi agat causam

sam, sed Pontifex ex qualiquali paritate desumit hinc aliquam præsumptionem non prorsus improbabilem. Quæ in hoc c. dicuntur de electione, tractata sunt *lib. 1. t. De electione.* præsertim in c. *Quia propter.*

Cap. XLVI. Constitutis.

Idem Cancellario Metensi.

SVMMA.

Cùm vacante Præpositurâ Metensi, Decanus cum quinque Canonicis eiusdem Ecclesiæ Cantorem, Cantor verò ipse cùm decem aliis Cancellarium in Præpositum elegissent, & Episcopus Cancellarii, de cuius honestate constabat, electionem, tanquam à maiori & saniori parte Capituli factam confirmâsset, eúmque inuestire vellet; Decanus ad Papam appellauit, impotentiam Cancellarii in illis partibus, vbi sunt possessiones Præpositure allegans, addénsque, se alia coram Pontifice obiecturum, quæ coram iudice suspecto nolit explicare. Sed Pontifex rescribit, appellationis causam, quæ fuit expressa, non esse rationabilem, per id autem, quod Decanus dixit, se alia obiecturum, confirmationis effectum non debere impediri, si quid tamen per modum denunciationis, vel excussionis idem Decanus duxerit proponendum, post Pacificam Præpositure possessionem à Cancellario obtentam, id ipsi licere, & esse concessum.

EXEGESIS.

Nota per hunc textum, Electum, & confirmatum non obstante exceptione, vel appellatione extraiudiciali, debere admitti ad possessionem, nam exceptio, cùm sit quid juris, non est proportionata ad impediendam possessionem, quia petens possessionem petit aliquid facti, exceptio autem opponitur juri, vt benè not. *Panorm. n. 6.*

Cap. XLVII. Ex parte tuâ.

Idem Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Quoties quis ad illos Iudices citatur, ad quos periculosum est ire, liberè potest appellare, etsi in literis commissionis appellatio fuerit interdicta, nisi assignatus locum idoneum, & securum.

EXEGESIS.

Neminem citari debere ad locum non tutum, patet ex ijs, quæ diximus *tit. De judiciis*, vbi egimus de citatione &c.

Cap. XLVIII. Significauit.

Idem Episcopo, Decano & Præcentori Herfordensi.

SVMMA.

Cùm Magister Hospitalis Eboracensis allegaret in quâdam causâ contra Procuratorem Capituli Eboracensis, ob defectum Sigilli, qui in literis apparebat; non habere eum sufficiens mandatum; & quòd auctoritate aliarum literarum Apostolicarum ad alios Iudices priùs conuentus, non debeat per literas posteriores, in quibus nulla fit mentio priorum, conueniri; Iudices verò huiusmodi exceptiones non admitterent, & ipse ad Papam appellaret; Mandat Pontifex, si constiterit ob dictas causas, vel aliquas earum ad suam fuisse audientiam appellatum, quidquid postea gestum fuerit, in omnibus reuocari.

EXEGESIS.

Requiri sufficiens mandatum, vt Procurator admittatur in judicio, patet ex *tit. De Procurat.* Et subreptitias censeri literas posteriores à Pontifice impetratas, in quibus non fit mentio priorum, diximus *cap. 20.* & sæpiùs *de Rescriptis.*

Cap. XLIX. Significantibus.

Idem M. G. Archidiacono, & Wormanno Canonicis Suessionensibus.

SVMMA.

Cùm inter quosdam super quâdam terrâ quæstio verteretur, & ipsi, cùm plures terras haberent, vt terra illa, super quâ quæstio vertebatur, ipsis ostenderetur, à Iudicibus postulâssent, & Iudicibus hoc recusantibus ad Papam prouocâssent, mandat ii, si ita est, gesta post appellationem irrita reuocari.

EXEGESIS.

Nota *h. c.* de verbo ad verbum esse insertum *tit.* de oblatione libelli, & esse ordine tertium, neque ideò censeri debet superfluum, quia ponitur hîc ad alium effectum, quàm ibi, vbi ponitur ad ostendendam rem, quæ in libello petitur, ita clarè in libello debere explicari, vt omnis ambiguitas cesset, hîc verò repeti, vt apparet, si Iudex rei gnarus requisitus libellum non declarat, posse licitè ab eo appellari.

Cap. L. Ex insinuatione.

Idem Eboracensi Episcopo, & de Lucâ, & de Monte molli Abbatibus.

SVMMA.

Cùm inter Priorem, & Canonicos S. Barbaræ, & Camerarium de Tangar quæstio verteretur, Index verò Camerarii causam fouens, pro termino appellationis prorsus finienda ab ipso interposite festum Purificationis B. Virg. præfixisset, (licet non potuerit Papæ tanquam Superiori secundùm legitimas sanctiones legem de finiendâ causâ appellationis imponere) cúmque Nuncius Camerarij

tinerarij alterius partis Nuncium praeueniens, neque hoc quidem termino expectato, literis subreptitiè impetratis recessisset, mandat Pontifex, si ita est, partibus conuocatis causam de nouo audiri.

EXEGESIS.

Intellectus huius *cap.* patet ex illis, quæ diximus suprà. *c. Cùm sit Romana.* Iura autem, quæ disponunt, ne Iudex à quo, præfigat terminum appellationi finiendæ, habentur *Authen. de appellat. §. Ad hæc sancimus, & C. de tempor. appellat. Authent. sed & lis.* Notat autem *Panorm.* in tali casu terminum illegitimè à Iudice inferiori præfixum ad appellationem finiendam haberi pro termino præfixo ad appellationem prosequendam, quia terminus appellationis finiendæ includit terminum eiusdem prosequendæ, vt in *Clem. Sicut. h. t.*

Vnde si non valeat respectu finis, valet respectu prosecutionis, sicut verba impuberum, quæ exprimunt contractum matrimonij de præsenti, juris interpretatione sufficiunt saltem ad sponsalia de futuro, cùm sint inhabiles ad contrahendum de præsenti, juxta *c. Vnic. de desponsat. impub. in 6.* Hancque esse veram rationem decidendi in præsenti cap. credo cum *Panorm. n. 6.*

Cap. L I. Bonæ memoriæ.

Idem Roffensi, & Londensi Episcopis.

SVMMA.

Defuncto Rectore, seu Parocho, (quem Angli vocare solebant personam) Ecclesiæ de Fan. Abbas S. Augustini Cantuariensis asserens, eam Ecclesiam ad se pertinere, & eius possessionem ingressus, sæpius vocem appellationis ad Papam emisit, ne quis se in possessione suâ turbaret. Ex quâ post aliquod tempus à quibusdam Canonicis Cantuariensis Diœcesis per vim ejusdem Ecclesiæ possessione ejectus est. Archidiacono verò (Cantuariensi, vt apparet) Procuratorem suum ex aduerso proponente, sibi defuncto Rectore Ecclesiæ tam de jure communi, quàm generali consuetudine competere custodiam eius, aliarúmque Ecclesiarum, quin etiam defunctum nomine Archidiaconi possedisse hanc Ecclesiam, vtpote, qui vnam procurationem, & quinque solidos ipsi annuatim exoluerit; mandat Pontifex, Abbatem, & Monachos in eundem statum possessionis, in quo tempore appellationis interpositæ fuerunt, reduci, ac fructus medii temporis perceptos iisdem assignari, proprietatis jure vtrique parti saluo remanente.

EXEGESIS.

Pluries vocem appellationis emisit &c.) Fuisse hanc appellationem extraiudicialem, manifestum est, quia hic Abbas cum suis Monachis aliquando in pacificâ possessione fuit, nemine ipsi litem intendente, vbi autem nullus est, qui litem mouit, neque est judicium, vbi commodè obserua multiplicem differentiam, quam inter judicialem & extraiudicialem appellationem ponit *Panorm. hîc à n. 9.*

Differentia 1. Est, quòd in judicio causa appellandi debet esse vera, juxta *c. Vt debitus & c. Interposita. infrà.* Sed extra judicium satis est, causam esse verisimilem, & probabilem. Ratio diuersitatis est, quia injuria fit Iudici, si ab eius judicio recedatur sine verâ causâ, sed extra judicium nulli fit injuria, appellatio enim talis pertinet solum ad defensionem juris proprii, pro quo sufficit causa verisimilis, v.g. grauamen, quod quis probabiliter timet sibi imminere.

2. Appellatio propriè dicitur in judicio, prouocatio extra judicium. *c. Cùm sit. suprà.* Vnde in odiosis dispositionibus non comprehenditur appellatio extraiudicialis sub nomine appellationis.

3. Oblatio probationis super exceptione objectâ ab appellante justificat appellationem judicialem, licet non probetur veritas exceptionis. *c. Interposita. infrà.* Non autem justificat appellationem extraiudicialem, quia non est ibi judex, qui recipiat probationes, neque pars tenetur illas recipere, sed liberum est ipsi vti jure suo.

4. In traditione Apostolorum; nam in judicio Apostoli necessariò sunt tradendi, extra judicium autem non traduntur indistinctè, quia sæpè non est, qui tradat, de quo *gl. in c. 1. h. t. in 6.*

5. In qualitate Apostolorum; nam in judicio dantur apostoli dimissorii, vel refutatores vel reuerentiales, si autem dentur extra judicium, puta à judice, à quo appellatur, vel à parte, tunc dicuntur simpliciter extraiudiciales, vel Conuentionales.

6. Extraiudicium admittitur appellatio generalis, & inuenta respectu personarum, siue grauaminis, vt in casu *h. c.* sed in judicio debet esse certa, & specialis. *c. Consuluit*, suprà, & *c. Vt debitus.* infrà.

7. Iter arreptum ad superiorem habetur pro appellatione extra judicium, non sic in judicio, secundum aliquos, de quo in *c.* proximo.

8. Excommunicatus in judicio potest appellare. *c. Cùm inter. de except.* sed non extra judicium, quia esset impugnare aduersarium, cum excommunicato sola permittatur defensio, *d. c. inter.* sed in hoc aliqui dissentiunt.

9. Appellatio extra judicium interponitur ratione causæ de futuro, quia qui timet se grauatum iri, prout iste Abbas timebat turbationem suæ possessionis, sed in judicio appellatur ratione causæ præteritæ, seu grauaminis priùs illati. *Vt debitus* infrà.

10. In appellatione judiciali terminus anni currit à die interpositionis, sed extra judicium à die illati grauaminis, vt in *Clem. sicut. h. t.*

11. Appellatio judicialis suspendit jurisdictionem Iudicis in totum, quoad illam causam, sed extraiudicialis non suspendit factum de præterito, nec etiam quod est omnino consecutiuum ad illud, quod in judicio ante apellationem actum est.

12. In judicio reuocantur omnia attentata post

post appellationem. *c. Non solum. h. t. in 6.* sed extra judicium non reuocantur, nisi gesta contra appellationem. *c. Cùm nobis. de elect.* Plura addit *Panorm.* sed quæ dubia sunt.

Etsi autem in his appellatio judicialis, & extrajudicialis differant, conueniunt tamen generaliter in duobus. Nam quælibet debet fieri in scriptis, juxta *c. 1. h. t. in 6.* deinde quomodo innouata contra appellationem judicialem reuocantur, ita innouata contra appellationem extraiudicialem. Disputat porrò *Panorm. à n. 22.* cum aliis fusè, an illa quoque sit differentia inter has appellationes, quòd in extraiudiciali debeat priùs probari veritas, antequam reuocetur attentatum, in judiciali autem sufficiat verisimilitudo, sed cùm hoc sit potiùs subtilitatis cuiusdam minùs necessariæ, & in vtramque partem sint autores, illâ supersedemus.

Cap. LII. Dilecti filii.

Idem S. Augustini & S. Gregorij Prioribus.

S V M M A.

Cùm Monachi Cantuarienses pro causâ, quæ inter ipsos, & Archiepiscopum Cantuariensem super quâdam Capellâ vertebatur, Nuntios ad Sedem Apostolicam misissent, eòque non obstante Archiepiscopus post iter arreptum eos excommunicâsset; Mandat Pontifex, cùm plus sit facto prouocare, quàm verbo, & isti Monachi per arreptum à Nuntiis suis iter, censeantur ad Papam prouocâsse, vt, si ita sit, denuntietur vinculo excommunicationis illos non teneri.

E X E G E S I S.

Ex isto textu concluditur breuiter, quòd arreptio itineris quoad Superiorem habeat vim appellationis, etsi non exprimatur verbum appellatio, modò seruentur ea, quæ seruanda sunt in appellatione, vt v. g. appellans extra judicium, vel in judicio ante sententiam exprimat causam in scriptis, & petat Apostolos, ita & iste, qui vult arripere iter, debet ista seruare, vt not. *Panorm. n. 5.* Habet autem hæc huius c. dispositio etiam locum in arreptione itineris ad alium Superiorem citra Papam, si id fiat extra judicium, & eiusmodi Superior alius possit adiri per viam querelæ, est enim quædam prouocatio ad causam. *c. Cùm sit.* suprà. Quando autem arripitur iter, à Iudice proceditur judicialiter, vniuersim arreptio itineris est idem, quod appellatio, & deuoluit causam ad Superiorem, perinde vt appellatio vocalis.

Cap. LIII. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

S V M M A.

Quærenti huic Episcopo, vtrùm quando inhibetur appellatio, frustratoria tantùm inhibita censeatur. Respondet Pontifex, quamlibet appellationem intelligi remoueri, quæ à jure non indulgetur expressè, si tamen appellans fuerit grauatus injustè, grauamen huiusmodi per Superiorem posse emendari. Respondet dein idem Pontifex ad aliam quoque quæstionem, an si excommunicatus ab excommunicatione appellet, nihilominus denuntiari possit? affirmatiuè, quod cùm excommunicatio executionem secum afferat, & excommunicatus per denuntiationem non ampliùs ligetur, posse illum denuntiari excommunicatum, vt ab aliis euitetur, & prouentus Ecclesiastici illi subtrahantur, cui Ecclesiæ communio denegatur.

E X E G E S I S.

De priori quæstione constat ex *c. Personas.* suprà. Illud aduerte, quod cum *Hostiensi* communiter tradunt alii, omnem appellationem expressè in jure approbatam censeri permissam, exemplum est in *c. Significante.* & *in c. Rodulphus.* & in *c. Significauit. de Rescriptis.* cum similibus; quia ex quo jura permittunt appellare, grauamen videtur notorium, & per consequens nihil debet operari remotio appellationis. arg. *c. Secundò Requiris. suprà eodem.* & *gl. junct. t. in c. Ex conquestione. de restit. spoliat.* quæ dicit, quod grauatus notoriè debeat appellare, licet in rescripto remota sit appellatio.

Quod dicitur ad posteriorem quæstionem, etiam per se clarum est, cùm denunciatio solùm sit publica promulgatio excommunicationis incursæ; nihil illam addere excommunicationi, quod illa ex se non secum afferat, adeòque non posse impediri per appellationem.

Cap. LIV. Solicitudinem.

Idem Episcopo Parisiensi.

S V M M A.

Cùm duobus coram suo Episcopo litigantibus, alter ad Papam appellâsset, eúmque veluti contumacem Episcopus excommunicâsset, isque ad Metropolitanum pro absolutione recurrisset, adiiciendo, se per hoc non renuntiare appellationi ad Papam interpositæ, eámque velle prosequi. Re intellectâ Pontifex rescribit, sicut Metropolitanus de appellatione ad Papam interpositâ cognoscere non valet, ita nec de his, quæ post appellationem sunt innouata, si de illis cognosci non possit, nisi simul de appellatione cognoscatur. In quo casu, si Metropolitanus se intromitteret, Episcopus posset appellare. Si verò notorium sit, mandatum Episcopi indiscretum, vel iniustum, & subditi appellationem legitimam fuisse, potest Metropolitanus declarare, illum irrationabiliter fuisse excommunicatum. Taliter autem excommunicatus, si coram

ram Metropolitano deponit appellationem, poteſt ille ad cognoſcendum interponere partes ſuas, cùm appellationi tacitè videatur renunciâſſe, ſed ſi verbo, vel facto appellationem ſe velle proſequi proteſtetur; non eſt tanquam aduerſa petens & ſibi contrarius audiendus.

EXEGESIS.

Sicut Metropolitanus de appellatione.) Nota I. Intellectum huius *cap.* clarè contineri in ſummâ, quę Corpori Juris ex *Panorm.* eſt inſerta, videlicet, ſi appellans ad Iudicem ſuperiorem appellet coram Iudice inferiori ſuper concernentibus ipſam appellationem, ipſi appellationi renuntiare videtur; ſi autem proteſtetur, quod per hoc non intendit renuntiare, tanquam contraria allegans non eſt audiendus, niſi notorium ſit, actum illum eſſe iniuſtum, ſuper cuius emendatione adiuit inferiorem.

Nota II. Judicem, à quo appellatur, poſſe excommunicare appellantem, tanquam contumacem, ſi idem Judex credat, vel intelligat appellationem eſſe friuolam. Appellatio enim friuola non releuat appellantem *c. Cùm appellationibus. de excommunic. in 6.*

Nota III. Hanc regulam, quòd inferior Iudex, ad quem appellatur poſt appellationem factam ad Iudicem ſuperiorem, non poſſit cognoſcere, nec de appellatione, nec de innouatis poſt appellationem, ſi contingat articulum appellationis, licèt appellans id petat, niſi velit renuntiare appellationi, vel attentatum notoriè ſit iniuſtum, *arg. c. Cùm teneamur. ſuprà.*

Nota IV. Non omnia innouata poſt appellationem eſſe reuocanda per Iudicem ad quem, ſed ſolùm illa quæ contingunt appellationem, & continent præiudicium appellantis.

Nota V. Sicut renunciatur appellationi per Comparitionem coram Iudice à quo, vt in *c. Gratum, de officio Deleg.* ita per Comparitionem coram alio Iudice, ad quem non fuit appellatum, licèt ſit Superior eius, à quo eſt appellatum, vt in propoſito Metropolitanus fuit Superior huius Epiſcopi.

Nota denique VI. Per hoc intelligi vulgatum illud, *proteſtatio tollitur per contrarium factum.* Si enim factum contrarium, quale fuit recurſus ad Metropolitanum, in principio recipiatur à tali Iudice, tollitur proteſtatio de proſequendo appellationem ad Papam. Contraria enim ſunt appellare ad Superiorem, & ſe ſubmittere inferiori in contingentibus appellationem. Secus eſt, ſi factum in principio non admittatur, quia tum ex ſolo attentatu non tollitur proteſtatio, vt ſi Metropolitanus in hoc *cap.* repuliſſet requiſitionem appellantis, valuiſſet eius proteſtatio de proſequendâ appellatione coram Papâ. Niſi ergo ab initio repellatur faciens aliquid contrarium proteſtationi ſuæ, proteſtatio tenebit. Regula autem, quæ hîc habetur, quòd *contraria allegans non eſt audiendus*, deſumpta eſt ex *l. Vbi repugnantia. ff. de Reg. juris.*

Cap. LV. Dilectis filiis.

Idem Epiſcopo, & Cantori Trecenſi.

SVMMA.

Cum Epiſcopus Altiſiodorenſis Presbyterum Domûs Dei, quæ ſub Epiſcopi diſpoſitione plenariâ erat, teneret Captiuum, quòd bona quædam eiuſdem Domûs, quæ furtiuè ſubtraxit, nollet reſtituere, támque ob cauſam etiam illum excommunicâſſet. Decanus autem Altiſiodorenſis eundem Presbyterum, quem ad juriſdictionem ſuam ſpectare contendebat, ſibi reſtitui peteret, Epiſcopus metuens, ne Decanus aliquid in ſui præiudicium faceret, ſe, ac ſua protectioni Metropolitani ſupponens ad eius audientiam appellauit; Decano interim interdictum in Eccleſiâ Altiſiodorenſi promulgante. Vtrâque deinde parte coram Officiali Archiepiſcopalis Curiæ Senonenſis comparente, Decanus allegauit, ſe ideò appellationi Epiſcopi non detuliſſe, quòd Presbyter adhuc in vinculis tenebatur, quando ad Papam appellauit. Officialis verò interdictum Decani poſt appellationem Epiſcopi promulgatum irritum declarauit.

Re ad ſe delatâ Pontifex declarauit non ſolùm interdictum Decani poſt appellationem ab Epiſcopo, qui diuerſis modis ad juſtitiam Decano adhibendam ſe offerebat, ad Metropolitanum legitimè interpoſitam, promulgatum irritum eſſe, & inane, verùm etiam proceſſum Officialis, qui ſimiliter poſt appellationem (à Decano ad Papam interpoſitam) ſententiam interdicti irritam decreuit, veluti temerarium non ſubſiſtere: cùm appellatione ad Papam interpoſitâ nihil debuerit innouari. Etſi verò excommunicatio ab Epiſcopo in Decanum lata legitima videretur, quòd Decanus prohibendo, ne in Eccleſiâ celebraretur, diuinum videretur officium perturbare, quia tamen per appellationem Decani, & Apoſtolos ipſi ab Officiali conceſſos, non ſolùm principale negotium, ſed etiam acceſſoria ad Papæ referebantur examen, Pontifex hanc quoque excommunicationis ſententiam poſt appellationem latam decernit viribus carere, ſicut & denunciationem Epiſcopi, quâ Decanum promulgauit euitandum, Canonicos verò Senonenſes, qui Decano communicârant, judicauit inculpabiles.

EXEGESIS.

Poſt appellationem &c.) Nota I. Contra ſolemnem Regulam ſæpè hactenus declaratam, *ne poſt appellationem quidquam innouetur, & ne Iudex à quo, in iis, quæ appellationem contingunt, ſe intromittat,* in *h. c.* & Decanum, & Epiſcopum Altiſiodorenſem, & Officialem Archiepiſcopi Senonenſis deliquiſſe; Decanum quidem, quia poſt appellationem Epiſcopi

ad

ad Archiepiscopum interdictum promulgauit; Episcopum, quia Decanum post appellationem ad Papam interpositam excommunicauit; Officialem autem Archiepiscopi Senonensis, quia eiusdem Decani appellatione prædictâ non attentâ, prohibuit, ne interdictum ab ipso promulgatum in Ecclesiâ Altissiodorensi seruaretur, quod veluti accessorium vnâ cum causâ principali per appellationem ad Papam erat deuolutum.

Nota II. Ex eo, quòd Decanus iste jurisdictionem in istum Presbyterum prætendebat, colligi, quòd Prælatus inferior citra Episcopum possit de jure speciali habere jurisdictionem in aliquos Clericos Diœcesis, excluso Episcopo, etiam in criminalibus, ità vt non sit locus præuentioni, fa. *c. Irrefragabili. §. Excessus. de off. ordin.* Episcopus enim hic præuenerat Decanum in capturâ Presbyteri; & nihilominus Decanus illum repetebat, tanquam spectantem ad jurisdictionem suam, neque in hoc à Pontifice redarguitur.

Not. III. Superiorem posse appellare non solum pro se, sed etiam pro subditis suis, sicut hic Episcopus appellat ad Archiepiscopum, eiusque protectioni se, ac suos, nec non statum Ecclesiæ, & Ciuitatis supposuit, intererat enim horum omnium non poni interdictum in Ecclesiâ Cathedrali, neque tolerari defectum in Diuinis; aliàs regulariter non appellat quis pro alio in Ciuilibus, vt not. *Panorm. n. 6.* Nam Regula in appellatione est, vt *non audiatur is, cuius non interest, c. Non solent. 2. q. 6. & c. Cùm inter. de elect.*

Nota IV. Pro Regulâ, si appellans extra judicium, & appellatus habeant diuersos Iudices, potest appellans se subiicere protectioni sui Iudicis, & ad illum appellare, vt hîc. Episcopus enim Altissiodorensis habuit Iudicem Ordinarium Archiepiscopum Senonensem, qui non erat Iudex Subditorum sui Suffraganei, sed si Episcopus coram illo vult conuenire subditum, assumendi sunt arbitri. *c. Si Clericus 11. q. 1.* Neque per appellationem Archiepiscopus efficitur Iudex Subditorum Episcopi, nisi quando Subditus ipse ab Episcopo ad Archiepiscopum appellat, vt not. *Panorm. n. 8.* Potest autem quis appellans extraiudicialiter trahere appellatum ad Iudicem non suum, non vt faciat justitiam de appellato, sed solùm ne turbetur in jure suo, quod videbatur facere iste Decanus impediens præsente Episcopo celebrationem Diuinorum in Ecclesiâ Cathedrali. In judicio autem semper actor sequitur forum Rei, neque potest appellare ad alium, quàm ad Superiorem tribunalis, à quo appellatur.

Cap. LVI. Vt nostrum.

Idem Mediolanensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Præcipit Pontifex, vt si post alterum mandatum suum, per quod totius cognitionem negotii ad se reuocauerat, traditio Sigilli cuiusdam H. (in signum collatæ dignitatis, aut potestatis) facta fuerit, ea decernatur irrita, cùm plus sit Romanum Pontificem aliquod ad se reuocare negotium, quàm quemquam ad eum super aliquo negotio prouocare.

EXEGESIS.

Hæc Decretalis est pars illius, quæ habetur. *c. Vnico. tit. Vt Ecclesiastica beneficia sine diminut. confer.* vnde peti debet casus, hic autem solùm ponitur, vt ostendatur reuocationem negotii per Superiorem factam plus operari suspendendo jurisdictionem Iudicis inferioris, quàm operetur appellatio, quod maximè procedit in Papâ; & idem est secundum *DD.* in alio superiori citra illum, dummodò habeat potestatem ad se reuocandi tale negotium fa. *l. Iudicium soluitur ff. De judic. & c. Super quæstiones. de officio Deleg.* Ratio est, quia appellatio procedit ab appellante, & cognitione opus est, vt constet, an sit justa, reuocatio autem negotii fit ex proprio motu Superioris, & est meræ potestatis. Aliam affert rationem, *Panorm.* sed minùs probabilem.

Cap. LVII. Oblatæ.

Idem Abbati S. Felicis, & G. Canonico Mediolanensi.

SVMMA.

Cùm super controuersiâ quâdam inter illos, qui in textu exprimuntur, lis cresceret propter terminum appellationis, vel neglectum, vel non obseruatum. Rescribit Pontifex 1. licet appellanti legitimè indulgeatur annus, aut ex justâ causâ biennium, cùm tamen eiusmodi terminus possit restringi, non solùm à prouocante, verùm etiam à Iudice (cùm ideò sit constitutum, non vt ipse terminus præueniri non possit, sed non valeat prorogari) siquidem certus terminus ab appellante, vel Iudice appellationi prosequendæ præfixus est, si hoc tacito appellatus literas impetrauerit, illas censeri debere subreptitias: si verò neque à Iudice, neque ab appellante terminus sit præfixus, pars appellata infrà terminum à lege præfixum (dummodò non nimis citò præcurrat) appellans literas impetrârit, oportebit eam agere sub Iudice sic obtento, nisi eum possit legitimè recusare; quod si non facit, appellatus nihilominus causam suam prosequi potest, maximè si metuat grauamen. Rescribit Pontifex 2. Si Superior Iudex viderit ex dilatione periculum imminere, vt si super alicuius electione fuerit prouocatum, potest, & debet Iudex, ad quem fuerit appellatum, terminum moderari, ne gregi desit cura Pastoris. 3. Denique respondet ad casum: per posteriores literas derogari prioribus legitimè impetratis, per quas possit

poſſit ad confirmandam ſententiam, vel infirmandam præuiâ ratione procedi.

EXEGESIS.

Terminus à Iudicibus partibus aſſignatus &c.) *Panorm.* ex hoc *t.* colligit plures Regulas. 1. Si terminus appellationi proſequendæ fuerit præfixus à Iudice à quo, vel ab appellante, neutra pars poteſt prævenire hunc terminum, impetrando alias literas.

2. Vbi terminus non fuit præfixus, poteſt appellans quandocunque appellationem proſequi, & literas impetrare; dummodò infra juris terminum non fuerit legitimè præventus per appellatum, vt hîc, appellatus autem non poteſt nimium præcurrere in proſequendo appellationem. Quod eſt contra *Bart. in Auth. Ei qui C. De temp. appellat.* vbi dicit, *quòd appellatus poſſit quandocunque proſequi, dummodò fecerit citari appellantem, ſecus quando vult proſequi ſine aliâ citatione, quia tunc debet differre vſque ad vltimum menſem.*

3. Appellans poteſt proſequi appellationem ſuam coram Judicibus impetratis ſuper confirmatione ſententiæ, quin extenditur hoc etiam ad ſententiæ infirmationem, ſi Iudex viderit illam infirmandam.

4. Appellante non proſequente, poteſt appellatus appellationem proſequi.

5. Judex ad quem, poteſt moderari juris terminum, & ſic partes compellere ad proſecutionem appellationis, ſi ex dilatione immineat periculum Reipublicæ.

Vnde à contrario colligitur, quòd vbi tantùm verſatur vtilitas priuata, non poſſit Judex ad quẽ moderari terminũ. Secus eſt in Iudice à quo, quia ipſe ſemper poteſt reſtringere terminum juris reſpectu appellationis proſequendæ, iuxta *c. Perſonas, & c. Cùm ſit. ſuprà.* Videtur autem eſſe ratio diverſitatis, quia Iudici à quo fit præiudicium per appellationem, ſæpè enim appellatur fruſtratoriè, ideòque meritò poteſt proſecutioni terminum præfigere, vt fraudibus obvietur. iuxta *gl. in d. c. Cùm ſit.* ſed judici ad quem nullum fit præiudicium, ideò, niſi bonum publicum id poſtulet, non poteſt terminum juris reſtringere, *arg. Regula Indultum à Jure. de Reg. jur. in 6.*

Cap. LVIII. Per tuas.

Idem.

SVMMA.

Requiſitus Pontifex, vtrùm ſi poſt ſententiam, aut ſaltem teſtium depoſitionem publicatam appelletur ad Sedem Apoſtolicam, Delegati ſuper tali negotio, ſi pars altera noluerit comparere, poſſint cauſam ſibi delegatam terminare, Reſpondet, cùm lis ſit ſuper eodem negotio coram prioribus Iudicibus legitimè conteſtata, poſſe Iudices, eo, qui contumaciter ſe contumaciter abſentante, poſtquam de cauſa meritis liquebit, commiſſum ſibi negotium definire.

EXEGESIS.

Cùm lis ſit legitimè conteſtata, &c.) Not. I. ex *h. t.* colligi, quòd per ſententiam definitiuam tollatur effectus litis finitæ in primâ inſtantiâ ante litem conteſtatam, fa. *l. Ita demum. C. De procurat.* vbi innuitur, quòd in cauſa appellationis non poſſit opponi exceptio dilatoria contra perſonam Procuratoris, ex quo non fuit oppoſita in primâ inſtantiâ ante litem conteſtatam; Vnde ſequitur alterum, quòd ſententia non tollat effectum productum poſt conteſtationem litis, vt in propoſito, effectum appellationis ſecutæ.

Nota II. Diſpoſitionem huius *c.* ſibi vendicare locum, quandocunque fuerit appellatum poſt litem conteſtatam coram primis Iudicibus; Illud autem, quod dicitur de teſtium diſpoſitionibus publicatis, ponitur exempli causâ; Ratio autem legis non reſtringitur per exemplum poſitum in lege, imò ampliat legem ad omnem caſum, in quo Ratio legis habet locum. *l. Cùm pater. §. Dulciſſimis. de leg. 2.* fa. *c. 1. Ne Clerici, vel Monachi, & Reg. fin. de Reg. jur. in 6.*

Nota III. Ex quo diſpoſitio huius *c.* expreſsè dicit, ſi in causâ appellationis altera pars contumaciter ſe abſentet, procedi poſſe vigore litis coram prioribus Iudicibus conteſtatæ, per arg. à contrario ſenſu concludi; ſi vtraque pars eſt præſens, de nouo debere fieri litis conteſtationem in causâ appellationis, pro quo *Panorm. n. 2.* rectè addit *c. Raynaldus. Verb. Dilectus.* & *gl. ibid. De teſtamentis.* vbi facta fuit litis conteſtatio in appellatione interpoſitâ in causâ appellationis.

Cap. LIX. Vt debitus.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt coram Iudice idoneo conuentus, ante ſententiam ad ſuperiorem Iudicem abſque rationabili cauſa non prouocet; non obſtante, ſi dicat, ſe ad ſuperiorem Iudicem deſtinâſſe, aut literas impetrâſſe, priuſquam Delegato fuerint aſſignatæ: Cùm autem ex rationabili cauſa putauerit appellandum, expoſitâ tali causâ, quæ ſi foret probata, deberet legitima reputari, Superior de appellatione cognoſcit, quam ſi minùs rationabilem eſſe conſtiterit, illam ad inferiorem remittit, & in expenſas alteri parti condemnat, alioquin ipſe procedat ſaluis conſtitutionibus de maioribus cauſis ad Sedem Apoſtolicam referendis.

EXEGESIS.

Ante Sententiam, &c.) Ex hoc textu habemus notabilem Regulam, & nouam in materiâ appellationis, *vt non valeat, ſi interponatur ante ſententiam, niſi expreſsâ causâ rationabili, quæ ſi eſſet probata,*

ta, *deberet legitima reputari*, quod procedit, etsi causa esset notoria, quia licèt notorietas excuset, & releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, de quo est insignis textus in *Clem. Appellanti*, *junct. gl. h. t.* Vnde colligitur, quòd hæc diuersitas fit inter definitiuam, quæ nomine sententiæ in textu intelligitur, & interlocutoriam. Nam in appellatione à definitiua non est necesse exprimere causam rationabilem. *l. Scio. ff. Eodem.* & si exprimat vnam causam, potest postea prosequi aliam, vt ibi habetur. Secus est in appellatione ab interlocutoria ante sententiam definitiuam, necesse est enim exprimere causam, nec potest postea prosequi aliam priùs non expressam, juxta *d. Clem. Appellanti*; concord. cap. *Super eo.* suprà. vigore cuius de jure Canonico semper potest appellari ante sententiam, secus est de jure Ciuili.

Ad Superiorem Iudicem nuntium destinauerit.) *gl. Verb. Si dicat* indistinctè, asserit per hoc *c. Correcta* sunt jura antiquiora, vt *c. Meminimus.* & *c. Adhæc.* suprà. *c. Cum tam. de off. Deleg.* vt non ampliùs hodie prosit nuntium misisse ad Superiorem, quà in re multum hærent *DD.* sed benè ponderat *Panorm. n. 18.* & *19.* quòd missio Nuntii per jura antiquiora potuit habere triplicem effectum.

1. Est suspendere jurisdictionem Iudicis inferioris, vt non possit inchoari processus contra eum, qui nuntium misit ad principem, donec is rediret, & informaret Iudicem de voluntate Principis, & in hoc correcta sunt jura antiquiora, vt planum est ex isto *t.*

2. Effectus est, quòd missio nuntii quandoque operetur appellationem, vt in *c. Dilectus.* suprà. iste autem effectus non est correctus, non enim intendit Pontifex tollere appellationem legitimam siue expressam, siue æquiualentem.

3. Effectus colligitur ex *c. Vnico de Cler. peregr. infrà.* Nam accedens ad Papam ex probabili causâ, est sub eius protectione, vt interim nihil moueatur contra illum in partibus, quod secundum *Anc.* hîc procedit, quando quis arripit iter in propriâ personâ, secus autem si mittat nuntium, tunc enim licet nuntius sit sub protectione Papæ, non tamen is, qui eum transmittit, & neque hîc effectus juxta datam distinctionem est correctus per *h. c.*

Priusquam Delegato fuerint assignatæ &c.) Nota I. Ex *gl.* si jurisdictio Ordinaria in aliquâ causâ jam cœpta est per citationem, non tollitur, quantum ad causam illam per literas Papæ, quantumuis priùs impetratas, nisi de hoc fiat mentio in rescripto, sicut etiam contingit in Delegatâ. Sed si ordinaria jurisdictio necdum est cœpta per citationem, potest præueniri per rescriptum, prout quotidie fit, nec est necesse fieri mentionem in rescripto de Ordinariâ, quia ordinaria jurisdictio generalis est, vnde tollitur per specialem, quantum ad illam speciem, quæ delegatur. *c. Pastoralis de rescript.* vnde infert *Panorm. n. 20.* quòd rescriptum Delegatorum non faciens mentionem de causâ priùs cœptâ coram Ordinario per citationem est subreptitium. fa. *c. Inter Monasterium. de sent. & rejudic.* vbi patet, quòd secundæ literæ non solùm debeant mentionem facere de prioribus, sed etiam de processu gesto coram prioribus Iudicibus, quod multò fortiùs dicendum est de processu coram Ordinario.

Not. II. Etsi *gl.* velit per hoc *c.* correcta esse jura antiqua, quæ disponunt, vt in rescriptis ad lites, si plura fuerint, stetur datæ, ità vt hodie non valeant primò præsentatæ, sed illæ duntaxat, quæ siue sunt primæ, vel secundæ, per quas deuentum est ad citationem; meritò tamen hoc improbatur à *Panorm. n. 27.* respectu Iudicis Delegati, quia vitanda est jurium correctio, quantum fieri potest, cùm ergò jura specificè disponant, vt stemus datæ literarum, si plures emanârunt ad Iudices Delegatos, non debemus ab hâc dispositione recedere, sed ad datam literarum respicere, si plures fuerint præsentatæ Iudicibus delegatis. Respectu tamen Iudicis Ordinarii videntur jura illa antiqua correcta, de quo latè *Panorm.* hîc assignans discrimen inter Iudicem Ordinarium & Delegatum, ac reddens multiplicem causam.

Si minùs rationabiliter &c.) Aduerte, quòd in causâ appellationis concurrant quatuor personæ, *Appellans*, *appellatus*, *Iudex à quo*, *& Iudex ad quem.* & quisque illorum, secundùm quod tangit illum, debet attendere, vt causa appellandi sit rationabilis. Appellans enim debet discernere, ne temerè appellet, & remittatur ad Iudicem inferiorem; appellatus (id est ille, contra quem appellatur) discutiet, an appellationem debeat recipere. *c. Interposita.* inf. & *c. Sæpè.* suprà. Iudex à quo, intelligat, an debeat appellationi deferre, si enim non defert appellationi legitimæ, punitur. *c. De priore.* suprà. & *l. Quoniam Iudices. C. Eodem.* Si è contra defert appellationi friuolæ, itidem est puniendus. *c. Ei, qui. §. Quis etiam. 2. q. 6.* Denique Iudex ad quem, finaliter, & judicialiter fert sententiam, an appellatio sit legitima, qui, si minùs bene pronunciauerit, potest ab eo secundò appellari.

Quæres, an si appellans dicat simpliciter *appello*, & non exprimat ad quem, quis debeat intelligi? Respondet intelligi debere Superiorem proximum, quod verum est de jure Ciuili, secundùm quod appellari non potest etiam ad Imperatorem omisso medio. *l. Imperator ff. Eodem.* De jure autem Canonico, secundùm quod appellari potest ad Papam, aut eius Legatum omisso medio, potest probabiliter dubitari, vtrum non eiusmodi appellans habeat optionem adeundi ad Papam, vel Superiorem proximum, in quo mihi placet affirmatiua.

Cap. LX. Cùm Cessante.

Idem in eodem.

S V M M A.

Cùm causâ cessante cesset effectus, statuit Pontifex, vt si Iudex, siue Ordinarius, siue Delegatus aliquid protulerit, quo executioni mandato alter litigantium grauaretur, & sano vsus consilio ab hoc gra-

grauamine destiterit; liberè in causa cognitione procedat, non obstante, si à grauamine fuerit appellatum, dummodò non sit ex aliâ causâ suspectus.

EXEGESIS.

Textus est clarus, & passim allegatur ad hoc, quòd grauaminis iniusti sublatio sit vnica causa finalis appellationis per jura introductæ, cessante ergo grauamine, per spontaneam Iudicis reuocationem, debet ipsius effectus, scilicet appellatio cessare, & potest idem Iudex inferior in causâ pergere. Vbi etiam nota, quòd per *h. c.* tàm Ordinarius, quàm Delegatus possit sententiam interlocutoriam, & quidquid egit ante sententiam, reuocare, per quod extenditur. *l. Quod jussit. ff. De re judic.* illa enim solùm loquitur de judice Ordinario.

Cap. LXI. Cùm speciali.

Idem in eodem.

SVMMA.

Ne sententia excommunicationis feratur sine præmissa commonitione, & ne commonitus frustratoriè recuset Iudicem, aut ab eo appellet statuit Pontifex cum Concilio. 1. vt si allegârit se Iudicem habere suspectum, coram eodem causam justa suspicionis assignet. 2. vt cum aduersario (si aliquem habeat) & Iudice arbitros communiter eligat, qui de suspicionis causa cognoscant, & si nequiuerint concordare, aduocent tertium, vt, quod duo decreuerint, robur obtineat. 3. vt causâ suspicionis legitimâ coram ipsis infra competentem terminum non probatâ, jurisdictione suâ Iudex, qui recusatus fuit, vtatur; ipsâ verò probatâ legitimè de recusantis assensu personæ idoneæ negotium committat recusatus, vel ad Superiorem transmittat. 4. Si verò taliter appellantis excessus euidentiâ rei, vel ipsius confessione, aut alio modo legitimo fuerit manifestus, non est prouocationi eiusmodi deferendum. 5. si excessus dubius existat, appellans causam probabilem appellationis exponat, id est talem, quæ si foret probata, deberet legitima reputari; & tunc si habuerit aduersarium, infra terminum consideratis circumstantiis ab eodem Iudice moderandum, appellationem prosequatur, quam si non prosequatur, Iudex procedat. Nullo autem aduersario comparente, & appellationis causâ coram Superiore probatâ, idem Iudex superior procedat; si verò appellans in probatione defecerit ad Iudicem à quo appellauit, eundem remittat. 6. denique non vult Pontifex has constitutiones ad Regulares extendi contra suas speciales obseruantias.

EXEGESIS.

Frustratoria recusationis, vel appellationis.) Not. I. Nos sæpius ad hoc *c.* distulisse recusationis materiam. Est autem recusatio appellationi affinis, quia sicut per hanc receditur ab audientiâ, ita per illam. *c. Secundò requiris. de appell. c. Quod suspecti. 3. q. 5.* Est *verò recusatio, jurisdictionis, vel audientia, causâ suspicionis propositâ declinatio. d. c. Quòd suspecti. c. Suspicionis. de off. Deleg. Nam quodammodo naturale est suspectorum Iudicum insidias declinare, & inimicorum judicium semper velle refugere.* Vt ait *d. Canon. Sicut verò per c. Sacro. de sent. excomm. ex eodem Concil.* desumptum, prouisum fuit, ne Prælati aliquem excommunicent sine competenti monitione præmissâ, per quod præiudicatur subditis, ita per hanc prouidet Prælatis, ne subditi illorum examen frustratoriâ recusatione, vel appellatione declinent.

Nota II. Duplicem differentiam respectu recusationis inter jus Canonicum, & jus ciuile. 1. De Iure Canonico non potest per hunc textum Iudex recusari sine justâ causâ assignatâ, & probatâ, oportet enim, vt causa justa suspicionis proponatur coram Iudice recusato, & postea probetur coram arbitris eligendis, vt sequitur in t. & concordat *c. Secundò requiris.* suprà. Secus est de Iure Ciuili, non enim necesse est, causam probare. *l. Cùm specialis, & l. Apertissimi. C. De jud.* & ibi communiter *DD.* cum *gl. ibid. Verb. Libello*, quem sequitur *Bald. ib. n. 7.* cum aliis, qui tenent nec exprimendam quidem esse causam, sed sufficere allegationem suspicionis in genere, dummodò recusans præstet juramentum de calumniâ, quod loco probationis est, cùm quilibet jurans præsumatur memor esse suæ salutis, juxta *gl. in d. l. Apertissimi. Verb. Recusare.*

2. Secundùm jus Canonicum non solùm Iudex Delegatus, sed Ordinarius quoque, etsi sit Episcopus potest recusari. *c. Si quis contra Clericum. de foro compet.* de jure autem Ciuili Ordinarius regulariter recusari non potest ad eum effectum, vt remoueatur tanquam suspectus, sed si aliqua suspicionis subsit causa, adjunctus ei dandus est. *Auth. si verò contigerit. C. de jud. gl. in d. l. Apertissimi. eodem. Bart. & Iason. ibidem.* Vnde bene infert *Gail. l. 1. obs. 33. n. 1.*

Iudices, & Assessores Cameræ Imperialis recusari non posse, etsi hoc aliquando tentatum sit, sed frustra, quia sunt Iudices Ordinarii à lege Imperii jurisdictionem habentes. Sed neque totum aliquod Collegium, aut Senatum recusari posse, sentit *Bald. in l. Hoc modo. ff. De Condit. & demonstrat.* Videtur enim fraus præsumenda in eo, qui omnes sapientes Ciuitatis tanquam suspectos recusat, etsi alij contrarium teneant, maximè quando caput suspectum est. de quo *Boërius decis. 269.*

Commissarios, qui vigore ordinationis Cameræ ab Imperatore impetrantur, rectè ob suspicionem recusari, quia non habent jurisdictionem, nisi delegatam, ex communi tradit *Gail. loc. cit. n. 2.* nisi delegatio facta sit à Principe cum clausulâ, remotâ recu-

recusatione. Idem à fortiori tenendum de Commissariis datis ad examinandum, & recipiendum testes, quia & ipsi sunt Delegati, & omnis victoria in probationibus consistit, & multum refert habere ad illas discutiendas Commissarios omni exceptione maiores, qui si recusentur non ad arbitros, sed ad dantem recurritur, quia jura, quæ ad arbitros remittunt, loquuntur de Delegatis ad totam causam, vt aduertit idem *Gail. n. 6.*

Coram eodem causam justæ suspicionis &c.) Nota I. Recusationem Iudicis tam Ordinarij, quàm Delegati secundùm Canones ex multis causis fieri, puta propter inimicitiam, affinitatem, familiaritatem, imperitiam juris, magnitudinē causæ &c. prout not. *Iason. in d. l. Apertissimi. n. 7.* vbi 12. causas recusationis recenset; idem agit plenissimè *Maranta p. 6. t. De appellat. n. 26.* Omnes autem causæ, quæ repellunt testem multo magis repellunt judicem, imò minor suspicio sufficit in Iudice, quàm in teste, quia faciliùs est invenire alium Iudicem, quàm alium testem & quandoque Victoria totius causæ in vnico teste, propter alia quædam adminicula consistit. *gl. in c. Cùm R. Canonicus. de off. Deleg. Iason in d. l. Apertissimi. n. 7.*

Nota II. Etsi *gl. ℣. justæ suspicionis.* innuat, dubium esse, an causa sit justa, si non est jure expressa, meritò tamen asserit *Panorm. n. 7.* (quamuis non video, quomodo ex gl. id colligat) Judicem posse recusari etiam ex causâ jure non expressâ, quia causæ suspicionis non potuerunt de facili omnes exprimi. *l. Non possunt. ff. De arbitr.* sed judex, vel arbiter eam censet justam, vel iniustam secundùm alias causas in jure expressas, vt puta, si causa nunc proposita est efficacior, vel similis causæ in jure expressæ, de similibus enim ad similia procedendum est. *d. l. Non possunt.*

Nota III. Vt legitimè fiat recusatio, non verbis, sed scripto fieri debet, quia æquiparatur interlocutoriæ, à quâ in scriptis appellandum est *c. Cordi. de appell. in 6.* proinde libello opus est, qui Iudici, si præsens est, exhiberi debet, secus si absens sit. *l. Fin. C. De jud.* Est autem effectus recusationis, vt post eum Iudex in causâ supersedere, nec ad vlteriora procedere debeat; aliàs processus erit ipso jure nullus, de quâ tamen nullitate variant *DD.* vt videre est apud *Gail. l. c. n. 11.*

Nota IV. Cùm exceptio recusationis ex communi sit declinatoria, iuxta *DD. in d. l. Apertissimi.* & in *c. Postremò*, & *c. Secundò requiris.* suprà, nec non *c. Istud ipsum.* ante litis contestationem proponi, & omnium prima esse debet, ne videatur quis in Iudicem consentire, vel eum recipere per *t. in l. Fin. C. de except. l. Etsi susceperit. in princ. ff. de judic.* Quod tamen limita 1. Vt non procedat, quando causa suspicionis post litis contestationem supervenerit, quia quæ de nouo emergunt, nouo habent opus remedio, *l. De æt. §. Ex causa. ff. De interrog. act. l. 1. ff. De ventr. inspic. gl. in c. Insinuante. de off. Deleg.* in judicio tamen summario, vel Principis supremo hæc exceptio debet restringi, aut penitus amputari, per *Clem. Sæpe. de Verb. signific.* & per notata *Bart.* & *DD. in l. Nulla. C. De Procurat.* Limita 2. Si causa suspicionis extiterit quidem ante litis contestationem, sed pars eam ignorabat, tunc itidem valebit recusatio facta post litis contestationem, vt tradit *Iason l. c.* & probat ratio, quia justa ignorantia excusat.

Arbitros communiter eligat &c.) Nota I. Si quis Iudicem recuset, vtraque pars vnà cum Iudice si ad instantiam, vel recusans, & recusatus, si absque adversario Iudex ex officio procedat, communiter arbitros eligere debent eo modo, vt dicitur in textu. Coram quibus causa recusationis in libello recusatorio expressa, probari debet. In cuius probatione, si recusator defecerit, aut causa fuerit illegitima, ad Iudicem recusatum remitti debet, prout in appellationibus ab interlocutoriâ, quibus recusationes comparantur. Si autem probata fuerit, de consensu recusatoris, idoneæ personæ, aut Superiori, committenda est.

De jure autem Ciuili omisso articulo suspicionis in ipsâ causâ principali arbitri procedunt, *d. l. Fin. C. De judic.* In qua juris vtriusque diversitate rectè admonet *Gail. n. 15.* Si de consuetudine non appareat, in terris Imperij, & foro Seculari Ius Ciuile, in foro ecclesiastico, & terris Ecclesiæ Ius Canonicum obseruandum iuxta generalem doctrinam *gl.* dicit tamen *Gail.* quòd communis Iudiciorum vsus expressionem causæ requirat, & Jus Canonicum obseruet, quod arbitri tantùm de causâ suspicionis cognoscant.

Nota II. A sententiis horum arbitrorum appellari posse, quia sunt arbitri Iuris, & ex necessitate eliguntur, succedúntque in locum Iudicis recusati. *d. l. Apertissimi. d. l. Cum speciali.* & *d. l. Fin. de jud.* vbi communiter *DD.* Appellatur autem ad Superiorem Iudicis recusati, vt si Delegatus Principis sit recusatus, ad ipsum Principem appellandum est ab arbitris, si sit Subdelegatus, ad Subdelegantem, ita *Bald. in d. l. fin.* & alij.

Nota III. A Iudice duntaxat suspecto, si non grauet, non posse appellari, quia licet sit suspectus, non tamen ideò grauat, grauamen autem est immediata causa appellationis, vt diximus in *c. Vt debitus.* suprà. Quod dissentiente licet *Innoc.* pro indubitato habet *Panorm. n. 6.* Neque obstat, quòd in textu significatur eum, qui non est commonitus, habere vtrumque remedium, quia hoc non intelligitur ex eâdem, sed diversâ causâ scil. vt recuset propter suspicionem, & appellet propter grauamen, quâ ratione etiam intelligi debet *t.* in *c. Quoties Episcopi. 2. q. 6.* licet *gl.* aliter ibi sentiat. Si autem Iudex nolit admittere legitimam recusationem, potest ab eo appellari. vt in *c. Super quæstionum. in fin. de off. Deleg.*

Porrò commonito ad appellationis obstaculum &c.) Est hæc altera huius Decretalis pars, quæ non concernit recusationem, sed appellationem, neque continet aliquid, quod ex dictis non sit planum. De illo, quod in fine dicitur, Pontificem nolle, vt hæ duæ Constitutiones ad Regulares contra speciales ipsorum obseruantias extendantur, satis diximus in *c. Ad nostram.* suprà.

Cap.

Cap. LXII. Cùm causam.

Honorius III. Decano, Cancellario, & Camerario Linconiensi.

S V M M A.

Cùm inter Abbatem de Valle S. Ioannis, & Priorem de nouo loco, verteretur quæstio super quadam Ecclesiâ, & Procurator Prioris proponeret, se coram Subdelegatis inducias ad proponendum exceptiones dilatorias petiisse; quia Advocatus errore de possessione Ecclesiæ controuersæ aliquid petitioni Prioris contrarium respondit, (quem tamen errorem eâdem die idem Procurator reuocauit) Iudices verò per eiusmodi erroneam Aduocati responsionem litem contestatam credentes ad receptionem testium alterius partis processerunt: Re ad se per appellationem delatâ mandat Pontifex, cùm per eiusmodi responsionem lis contestata non fuerit, vel quòd Delegati testes receptos à Subdelegatis Subdelegatorum suorum approbauerint, cùm non nisi Delegatus à Principe causam alii valeat delegare, quidquid post appellationem factum est, dummodò hæc in appellatione expressa fuerint, irritum declarari & inane.

E X E G E S I S.

Litem contestatam fore credentes &c.) Nota I. Ex hoc textu posse desumi; quod ad litis contestationem non requiratur solemnis interrogatio Iudicis, aut Actoris, sed sufficit de Iure Canonico responsio ad libellum etiam facta per Advocatum, approbante reo, siue parte; Advocatus enim iste videtur respondisse ad libellum Iudice non interrogante.

Nota II. Confessionem Advocati præiudicare Clientulo, nisi illam, tanquam erroneam revocet; Neque necesse est in tali revocatione aliter probare errorem, secus est in revocatione Confessionis propriæ, vel Procuratoris, quia tunc est necesse probare errorem, vt in *c. Fin. de Confessis. & l. Error. C. De jur. & facti ignor.* Ratio est, quia Advocatus non habet mandatum ad confitendum, ideò sufficit nuda partis revocatio.

Nota III. Solum Delegatum Principis posse alteri causam delegare. Delegatus autem inferioris à Principe non potest delegare, ne sequatur processus in infinitum, & quisque recuset onus judicandi. Excipe cum *gl.* nisi quis etiam ab inferiori delegatus, ad universitatem causarum sit Delegatus, talis enim potest subdelegare, vt Officialis, vel Vicarius Episcopi.

Cap. LXIII. Dilecto.

Idem Decano & Thesaurario, & P. S. Petri Canonico Zamorensi.

S V M M A.

Cùm D. Presbyter super receptione suâ in Salamantinâ Ecclesiâ, executorias impetrâsset, & ex parte Capituli allegaretur, in dictâ Ecclesiâ esse certum numerum Canonicorum juramento firmatum, de quo in literis ad eos directis mentio non fiebat, ideóque non per eas debere contra ipsos procedi, & ne id fieret, ad Papam appellâssent, Rescribit Pontifex, etsi de his ita gestis coram Auditore à se assignato constiterit, quia tamen non constitit, quòd propter exceptionem huiusmodi non admissam, aliàsque legitimam fuerit appellatum; ideò se mandare, vt si his nouis Delegatis constiterit præfatam exceptionem de certo numero Canonicorum, vel alias legitimas exceptiones ab executoribus non admissas, idéoque partem Capituli appellâsse Executorium processum denunciient irritum, & inanem.

E X E G E S I S.

Dummodò hæc in appellatione ipsa &c.) Videtur, quòd, etsi Capitulum non appellâsset, propter repulsam exceptionem de literis subreptitiis, nihilominus processus Executorum potuerit, ac debuerit à Pontifice irritus declarari, literæ enim subreptitiæ ad beneficia sunt ipso jure nullæ, vt communiter traditur in *c. 2. Ad audientiam. de rescript. & c. 1. & 2. De filiis presbyterorum in 6.* debebat ergò Pontifex processum declarare nullum, deficiente licèt facultate appellationis. Sed respondetur cum *Io. Andr. & Panorm. n. 6.* cùm Capitulum per viam appellationis recesserit, ab Executoribus ipsóque Delegato, debuit appellationem justificare ostendendo, quòd propter non admissam exceptionem de certo numero Canonicorum appellationem interposuerit, non autem probando sententiæ nullitatem, quæ ad formalitatem appellationis non pertinet.

Quare notandum est, quòd appellans à sententiâ nullâ non obtineat in causâ appellationis probando sententiæ nullitatem, nisi justificet appellationem, probando eam legitimè ob exceptionem non admissam fuisse interpositam. Si quis autem succumbat in causâ appellationis, poterit postea coram suo Iudice prosequi nullitatem, juxta. *c. Licet, de sent. excom. in 6. & gl. ib.* Cùm igitur in *h. c.* Capitulum non aliter processerit, quàm per viam appellationis, nec sententiæ allegârit nullitatem, meritò Pontifex processum Executorum non ex alio capite, quàm legitimæ appellationis (suppositâ eius formalitate) irritum denuntiari mandâvit.

Cap. LXIV. Nicolao.

Idem, S. Andreæ Archidiacono, & M. I. Canonico de Melten.

S V M M A.

Cùm Monachus E. in controuersia contra Nicolaum militem coram Cardinali Delegato, Monasterii Procurator quidem esset constitutus, sed non nisi ad impetrandum, & contradicendum, milésque

supplicaret, vt contra Monachos, tanquam contumaces procederetur; Mandat Pontifex, quatenus si constiterit dictos Monachos appellationi suæ prosequendæ certum terminum præfixisse, sed sufficientem Procuratorem non misisse, milite ipsum personaliter prosequente, ipsos in expensas à tempore appellationis factas militi condemnari.

EXEGESIS.

Quando causa ex sui naturâ est in Curiâ Romanâ, per appellationem legitimam, non sufficit mittere Procuratorem ad contradicendum, impetrandum Iudicem, aut commissionem in partibus, sed oportet mittere Procuratorem cum potestate ad appellationem plenariè prosequendam. Dicitur autem causa esse in Curiâ, non solùm ex eo, quòd terminus illi prosequendæ præfixus est, siue à Iudice, siue à parte, sed quando recepta est, & approbata à parte, de quo diximus *c. Sæpè contingit.* suprà. & pluribus prosequitur *Panorm. hic n. 6.*

Cap. LXV. Sua Nobis.

Idem Episcopo Mantinensi, & P. Canonico Tuscanensi.

SVMMA.

Cùm inter duos tutores, & quosdam alios controuersia super quâdam pecuniæ summâ verteretur, & pars altera post sententiam definitiuam bis per Iudices Delegatos à Sede Apostolicâ confirmatam, postquam jam semel, & iterum appellauerat, tertiò vocem appellationis emisisset, & Pontifex super hâc tertiâ appellatione Cardinalem vtrique parti dedisset Auditorem: isque interlocutus fuisset, non potuisse illos tertiò appellare, Pontifex Delegatis bis dedit in mandatis, vt in negotio ipso nequaquam procedere attentarent.

EXEGESIS.

Quâ ratione non liceat tertiò appellare diximus *c. Directæ.* suprà. sed obiicit *gl. hic, c. Quoties. 2. q. 6.* vbi dicitur, *quoties putauerint se grauari, ad Romanam Sedem appellent*, & respondet illud, *quoties* hic idem esse, quod secundò, & non vltrà, sæpè enim verbum restringi iuxta subiectum, videlicet materiam *c. Placuit. d. 18. c. Quod dic. d. 71.* & in aliis juribus. Magis placet, quod respondet *Panorm. n. 7.* c. quoties intelligendum propriè, sed verificari in diversis grauaminibus, nam si quis millesies grauaretur in eâdem causâ, potest appellare, vt in *d. c. Directa.*

Cap. LXVI. Dilecti filii. III.

Idem M. G. Archidiacono & Officiali Lemouicensi.

SVMMA.

Cùm Prior, & Conuentus de Lacu Rubeo Papæ demonstrâssent, ab aduersâ parte, omisso Diœcesano Episcopo fuisse ad Archiepiscopum appellatum, ad quem fuerat gradatim appellandum, hâcque exceptione ab Officiali Archiepiscopo non admissâ, ad Pontificem appellâssent, mandat Pontifex vt sententias post huiusmodi appellationem latas Delegati denuncient penitus non tenere.

EXEGESIS.

Ad quem gradatim fuerat appellandum &c.) Regula enim communis est, vt omissis mediis, siue Iudicibus immediatis non possit regulariter appellari ad superiorem mediatum tam de jure Canonico per hunc textum, & *c. Romana. §. Ab Archidiaconis. in 6.* quàm de jure Civili. *l. Imperatores. ff. De appellat.* Excipit *glossa* quatuor sequentes Casus. I. Quando pars adversa facit oppositum, appellando v. g. ad Archiepiscopum omisso Episcopo, & altera non excipit de prohibitione juris; Regulariter enim, quod potest facere consuetudo, potest operari consensus, siue pactum tacitum, vel expressum, licèt non per omnia, iuxta *Bart. in l. Omnes populi. ff. de just. & jure.*

2. Quando consuetudo introducit talem appellationem, de quo est *t. in d. c. Romana. §. cit.*

3. Si appelletur à Subdelegato, cui fuerit commissa tota causa à Delegato ad vniversitatem causarum, appellari debet ad primum Delegantem, si autem appelletur à Delegato tantùm, semper de jure appellandum est ad proximum Delegantem, quod *gl.* firmat pluribus vicibus.

4. Illud generale est, quod ad Papam possit appellari omisso medio, propter plenitudinem potestatis. *c. Qualiter. 2. q. 6.* & pluribus *cc.* ibidem. Extra *gl.* sequentes casus addit *Panorm.* videlicet

5. Ad Legatum Papæ, secundùm communem potest appellari, omissis mediis in eius legationis districtu, *arg. c. 1. De officio Legati.*

6. Si Archiepiscopus conveniat subditum Episcopi coram Episcopo, tunc enim non debet ad eum appellari, ne sit Iudex in suâ causâ.

7. Si Episcopus litiget coram arbitris contra Subditum suum, juxta *c. Si Clericus 11. q. 1.* tunc appellatur ad Papam, vt not. *gl. in c. Ab arbitris. de off. Deleg. in 6.* quamuis dici queat, cùm isti sint arbitri juris, Superiorem immediatum esse Papam.

8. Si concurrat jurisdictio mediata, & immediata, vt si appelletur ab aliquo Iudice, qui sit subditus Episcopi, vt Plebanus, aut Prælatus aliis inferior, nam Subditus Episcopi non facit gradum cum Episcopo, sed ambo concurrunt, juxta *gl. in c. Cùm ab ecclesiarum & in c. Cùm pastoralis de off. ordin.* vndè hoc casu appellari potest ad illum Superiorem, vel ad ipsum Episcopum, prout voluerit, appellans.

9. Denique, vbi medium est quocunque modo sublatum; vt si Iudex immediatus sit hæreticus, excommunicatus, suspensus, captiuus &c. fa. *c. Si is, cui. de off. Deleg. in 6.*

Cap. LXVII. Ex parte.

Gregorius IX. Magistro Scholarium H. & G. de Rupe, Canonicis S. Audoniani, Meriniensis Diœcesis.

S V M M A.

Cùm Domina de Colb vidua ab aliâ Nobili de Bellebron super terris quibusdam nomine filiorum suarum fuisset tracta in causam, ipsáq; exciperet, nec res, nec filios sub suâ tutelâ permanere, quòd ad secunda vota transiens, tutrix esse desierit; hàncque exceptionem Iudices negligerent, vt ad se per appellationem delatâ, Pontifex, post appellationem attentata reuocari, & proposita hinc inde audiri mandauit.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc, quòd si Iudex appellatione neglectâ procedit ad vlteriora, licèt expressè eam non repulerit, posse ab eo appellari per hunc textum.

Cap. LXVIII. Intimâsti.

Idem, Magistro, & Fratribus domûs Morinensis.

S V M M A.

Cùm in quâdam causâ Hospitalariis ignorantibus, neque factâ eis copiâ de inquisitionis processu, Iudices relationem ad Papam transmisissent: significat Pontifex non rectè factum, litigatoribus apud acta relationis, seu consultationis exemplum edi debere.

E X E G E S I S.

Ad nos recusationem transmisisse &c.) Nota I. Relationem esse appellationi affinem, nam vt post appellationem nihil est innouandum, ita nec relatione ad Superiorem factâ. Est autem relatio *Iudicis competentis de jure ob difficultatem, vel eius ambiguitatem ad Papam, vel Principem missa consultatio*, sumitur ex textu *c. Si quid in Ecclesiâ. 2. q. 7.*

Nota II. Relationem locum habere, cùm vel in casu controuerso jus nihil exprimit, vel si exprimit quidem, est tamen propter diuersas interpretationes dubium, aut sibi ipsi contrarium. *c. Pastoralis. de fide instrum. c. Literas. de restit. spoliat.* Fieri autem debet ante sententiam definitiuam in scripto, processu coram Iudice habito, dubitationis articulis, & juribus, quæ illum perplexum faciunt, insertis, iuxta *Specul. in §. Qualiter. t. de relat.* Vnde & partibus copia relationis est edenda, vt si cui fortè minùs plena videatur, refutationis preces possit offerre. *l. 1. §. ff. h. t. & l. 2. C. eodem.* quod fieri debere asserit Pontifex in *h. t.* & ob copiam relationis hospitalariis non editam, pro ipsis rescribit.

Nota III. Hodie relationes istas ante sententiam esse inhibitas, voluit enim Iustinianus perfectè causam examinari à Iudicibus inferioribus, & executioni tradi, nisi ab eâ appelletur. *Authent. Nouo jure. C. De relat. Cassius in h. t. ff. n. 24.* Relationes distinguit in duo genera, vnum est illud, quod jàm explicauimus, alterum dicit Consultationem appellari quæ est deliberatio, seu sententia, quam Princeps, ad quem appellatum est, cum Consilio suo collocutus, dixit. Sed non apparet, quâ ratione hoc modo explicata consultatio dicatur relatio, sententia enim Principis, quam post deliberationem cum Consilio habitam pronunciauit, supponit relationem, non autem est relatio, deinde relatio fit à judice inferiori, sententiâ autem eiusmodi fertur à Superiore, siue Iudice appellationis. Id damus *Cassio*, relationes has ante sententiam non esse sublatas de jure Canonico, sed Consultationes, ad quas Pontifices in jure Canonico frequenter dicunt se respondere, non sunt sententiæ ipsorum, sed quæstiones Consilii, aut voluntatis, & mandati requirendi causâ ab Episcopis, aliisque Sedi Apostolicæ proposita.

Cap. LXIX. Significante.

Idem, Archiepiscopo, Archidiacono, & G. Canonico Turonensi.

S V M M A.

Cùm inter Aurelianensem Episcopum, & Capitulum Magdunense lis esset, Capitulo prætendente, Carnifices (intellige Laniones olim ita dictos) non debere carnes vendere, nisi in ipsius stallis, & Episcopum coram Delegatis Papæ, super hoc conuenirent, illorúmque officium implorarent, quod Episcopus post citationem in aliis stallis (id est macellis) carnes vendi fecisset. Sed Episcopo replicante, litem super hoc negotio non esse contestatam, neque debuisse Iudices diem ad litigandū ex consensu partium præstitutum præuenire, cùm verò Iudices super his eum non audirent, ad Papam appellauit, & intra annum ad prosequendam appellationem Procuratorem misit. Qui, vt creditur, circumuentus contra prohibitionem Episcopi, literas ad Iudices suspectos impetrauit, Episcopus autem hic vti nolens petiit, non obstante lapsu anni ad prosecutionem appellationis admitti; at impetrauit, vt Pontifex mandaret, si de præmissis constiterit, reuocari in pristinum statum, quidquid post hujusmodi appellationem fuerit attentatum, & juxta priores literas in negotio procedi.

E X E G E S I S.

Colligitur ex hoc textu, quòd lite pendente non debeat reus prohiberi vti jure suo non improbato à lege, licèt illud jus sit contra intentionem actoris, seu juris deducti in judicium, fa. *c. 1. Vt lite pendente.* Sed neque dilatio data de partium consensu, potest sine causâ reuocari alterâ parte inuitâ.

uità. Denique aduerte Procuratorem, si excedat limites mandantis, vel illos violet, aut non pareat inhibitioni, præbere justam causam appellandi, neque taliter gesta valere.

Cap. LXX. Interposita.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex. 1. Non sufficere appellanti probare, quòd ex causa probabili prouocet, si eum non doceat esse verum, nisi hoc se offerens probaturum, non fuisset admissus. 2. si appellatio non fuerit recepta, nec approbata à parte, potest appellans super prosecutione appellationis per se, vel per procuratorem ad impetrandum, & contradicendum constitutum literas impetrare, licèt altera pars judicium super hoc apud Sedem Apostolicam recipere sit parata. 3. si appellationis cognitio nondum est alteri delegata, appellans, qui id petit, ad judicem à quo prouocauit, de jure remittitur, contradictione partis alterius non obstante; est tamen in expensis aduersario, quas propter hoc fecit, condemnandus. 4. denique, si quis paratus est probare grauamen, propter quod appellauit, & pars aduersa se contumaciter absentat, potest super hoc procedi, etiam lite non contestatâ in ipso appellationis articulo, vel causâ principali.

EXEGESIS.

Hoc se offerens probaturum, &c.) Nota I. quòd ex solâ reiectione exceptionis quantumuis legitimæ non justificetur appellatio, nisi coram Iudice ad quem, probetur esse vera. Neque ex eo solo Iudex à quo, grauat, quòd exceptionem probabilem non admittat, potest enim putare, illum fortassis esse falsum, ideò vt præsumatur grauamen, debet expectari, donec probetur veritas ipsius. *Innoc. in cap. Post electionem. de concess. Prebend.* docet; si exceptio est modici præjudicii, potest eam Iudex ex leui præsumptione repellere, si verò est magni præiudicii, non debet id facere sine præsumptione.

Nota II. ex *Panorm. n. 4.* causam, cur sola repulsio legitimæ exceptionis non justificet appellationem, id autem faciat probationis oblatio, si reiiciatur, hanc rectè assignari, quia cùm Iudicis sit compescere malitias litigantium. *c. Finem. de dolo, & contum.* potest moueri ex justâ causâ ad exceptionem repellendam, quia vel judicat improbabilem, vel falsam. Nam sæpè exceptio est in se legitima, & tamen falsa, vt si quis excipiat contra actorem, quòd sit excommunicatus, qui in veritate non est excommunicatus, ideò ex solâ reiectione non probatur grauamen, donec coram Iudice ad quem probetur exceptionis veritas, & ex illâ appareat Iudicem à quo, grauâsse.

Si verò excipiens in continenti se offerat ad probationem exceptionis, Iudex non habet excusationem grauaminis, quia præsumpta malitia contra excipientem probatur ex oblatâ probatione in continenti, in morâ enim modici temporis non est magnum damnum. *l. Si debitori. ff. de judic.* Quia igitur Iudex reiiciens oblationem probationum se iniquum ostendit ipso facto, ideò sufficit hoc solum probare ad justificationem appellationis, etsi non probetur veritas causæ.

Nota III. Per probationis oblationem non ità indifferenter justificari appellationem, quin aliqui casus excipiantur, quos assignat *Panorm. n. 5. & 6.*

1. Fallit in appellatione extrajudiciali, quia non tenetur pars recipere probationes alterius partis, cùm non sit Iudex, ad cuius officium hoc pertinet.

2. Quando appellatur in absentia Iudicis, cùm eius præsentia haberi non potest; vbi enim nullus est, qui oblationem recipit, frustrà allegatur eius rejectio.

3. Quando offertur probatio contra rei euidentiam, vt si quis velit probare Titium viuere, de quo notoriè constat esse mortuum, notoria enim non debet Iudex pati ad judicium deduci. *c. Quoniam. de fil. presbyt.*

4. Quando offertur probatio eo tempore, quo Iudex non tenetur eam recipere, de quo vide plura apud eundem *Panorm. in c. Ex parte. de testibus.* Vnum tamen tene menti, vt idem monet hîc *n. 6.* quòd oblatio probationis justificet appellationem dumtaxat, quoad deuolutionem causæ, non autem, vt exceptio habeatur pro probatâ in præiudicium partis aduersæ, quia iniquitas Iudicis non debet nocere parti, *nemo enim debet alterius odio prægrauari. de Reg. juris in 6.* in quo consentiunt *DD. hîc.*

Eidem quoque permittitur &c.) Nota I. quòd sola approbatio appellationis facta per Iudicem, vel partem faciat causam esse in Curiâ, ita vt ibi tractetur, licet terminus non fuerit præfixus per Iudicem, seu partem ad appellationem prosequendam, & siue appellatus eam prosequatur personaliter, siue per procuratorem, tenetur appellans ibidem appellationem in Curiâ prosequi.

Nota II. Ex *Innoc. hîc*, quem sequitur Panorm. Appellantem inuito appellato posse causam prosequi in Curiâ, si appellatio eius non est recepta. Textus enim non dicit hoc ipsum non posse, sed solùm, quòd ipsi permittatur impetrare literas; potest ergo non vti hâc permissione in fauorem suum factâ, *arg. l. Non quidquid. ff. De judicib.* & *c. Consuluit. de off. deleg.* Neque appellatus potest contradicere, quia judicium redditur in inuitum. *c. Intelleximus de jud.* & imputet sibi, quòd appellationem priùs non receperit.

Ad petitionem eiusdem &c.) Nota per hunc textum posse appellatorem renunciare appellationi, re integrâ, non posse autem id facere in præiudicium appellati, re non ampliùs integrâ existente. *l. Si quis libellos. C. h. t.* quæ lex est Canonizata. *§. Si quis 2. q. 6.* item

item *l. Ampliorem C. Eodem.* vbi communiter *DD.* quia appellatio hoc casu facta est communis. Sed obiicit *Panorm.* argumentum non leue contra textum, qui non permittit renunciare appellationi, si causa jam sit alteri delegata. Sola autem delegatio alteri facta non facit rem desinere esse integram, cùm nihil videatur adhuc gestum cum appellato, ergò per hoc non tollitur facultas renuntiandi.

Quâ in re omissâ satis intricatâ *Panorm.* distinctione (etsi illam ipse clarã existimet) prę stat inhærere supradictæ communi sententiæ Legistarum, pro quâ *Joan. Andr.* refert *Guidonem de Suzaria* in *dictam legẽ Ampliorem C. Eodem.* neque improbat in additionibus ad *Specul. h. t. §. In quibus. Versu 34.* etsi hîc aliter videatur sensisse. Negamus enim post delegationem appellationis consequendæ alteri factam, rem adhuc manere integram, cùm per illam jam aliquid agatur cum appellato, quatenus ad instantiam appellantis coram eiusmodi Delegato comparere, & respondere jubetur, non est igitur ampliùs integrum, quod hac saltem ratione est cœptum, vt vigore huius textûs resilire, & appellationi renuntiare non liceat.

Lite non contestatâ &c.) Etsi regulariter necessaria sit litis contestatio, in hoc tamen casu, ad compescendam Iudicis iniquitatem, & contumaciam litigantium, rigor iste remittitur. Quæres, quando pars se absentans, alterâ parte volente probare gravamen coram Iudice appellationis, censeatur contumax? Respondent *DD.* quòd eiusmodi pars censeatur contumax quoad hunc effectum, siue fuerit citata ab homine, siue à lege, vt in *c. 1. De elect. in 6.* siue ex præfixione termini ad prosequendam appellationem, iuxta *c. Sepè.* suprà. Addit *Host.* hîc, quòd absente appellatore possit appellatus in vltimo mense anni prosequi appellationem, iuxta *c. Ei qui. §. Appellare. 2. q. 6.* neque necesse esse, vt appellator citetur in partibus, sufficere enim, si citetur in Curiâ, ne fortè propter locorum distantiam interim elabatur mensis, vnde jura solùm jubent *h. c.* appellatorem requiri, non autem citari, fa. *d. §. Appellatore. & Auth. si qui. C. De temp. appellat.*

Cap. LXXI. Inquisitioni.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd, quoties clausula, appellatione remotâ, in medio literarum ponitur, si sint plura negotia se minimùm contingentia, præmissa tantùm complectitur, nisi in fine literarum iteretur.

E X E G E S I S.

Glossa hîc obiicit *c. Secundò requiris.* suprà, vbi dicitur, quòd non refert, *an eiusmodi clausula ponatur in medio, principio, vel fine literarum, quia ad omnia refertur.* Respondeo hîc intelligi eas literas, quæ continent plura negotia se mutuo non contingentia; ibi autem agitur de vno negotio habente plures articulos, quasi concatenatos. *Host.* ponit exemplum ex *c. Cùm dilecta. de rescript.* & addit alia ex jure ciuili. Vniuersim ex hoc textu collige, quòd determinationes siue clausulæ in non connexis respiciunt tantùm præsentia, & non præterita. *Arg. l. Si seruus plurium. §. vlt. ff. De Legatis. 1.* item *c. Bernardus. 32. q. 7.*

Cap. LXXII. Vna sententia.

Idem.

T E X T V S.

Vnâ sententiâ pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium confugerit, illius victoria jure communi cæteris suffragatur, si communi jure juventur, idémque negotium, & eadem causa defensionis existat.

E X E G E S I S.

Vnâ sententiâ &c.) Collige ex hoc textu plura requisita, vt sententia lata in fauorem vnius prosit alteri.

1. Vt vnâ sententiâ condemnati, & simul fuerint rei, alioquin res inter alios acta, non nocet neque prodest alteri. *c. Inter dilectos. de fide instrum.* Idem est, si fuerint plures sententiæ, sed vna probatio. *l. Si qui separatim. ff. eodem.*

2. Vt sententia fuerit lata in causâ appellationis, non in causâ principali, quia in causa appellationis disceptatur de validitate vel invaliditate sententiæ, quæ est individua, nec potest pro parte valere, & pro parte non valere, ex quo lata est contra plures eodem jure fungentes. Eiusmodi autem sententia perinde vt de re indivisibili lata in fauorem vnius prodest alteri eodem jure fungenti, licet non fuerit in judicio, *l. Si communem. ff. Quemadmodum seruitus amitt.* Quæ ratio non militat, in causâ principali, vbi agitur de re divisibili, & habet effectum respectu illius, contra quem lata fuit, idcóque regulariter non extenditur ad alium.

3. Vt communi jure juventur. nam si ille, qui obtinuit, speciale jus habeat fauore ætatis, vel ecclesiæ, victoria istius obtinentis jure speciali non prodest alteri, quia priuilegium personale personam sequitur.

4. Si idem sit negotium, non diuersum, vt si pluribus tutoribus condemnatis ex diuersis negotiis vnus appellet, vnius justitia non prodest alteri.

Plures alias conditiones extra textum addit *Panorm. n. 4.*

Cap. LXXIII. Si justus.

Idem.

S V M M A.

Si quis ex justo metu appellare omisit, censetur appellâsse, si infrà tempus, quo licitè prouocatur, coram

ram Iudice, à quo appellare voluit, aut si eius copiam habere nequiuit, in præsentiâ bonorum virorum super hoc protestatus fuerit.

EXEGESIS.

Sufficere ad eiusmodi protestationem, præsentiam etiam vnius viri boni, si adsint testes, cum aliis concludit *Panorm. hic n. 3.* qui censet in hoc casu non esse necessarium, vt quis formaliter appellet, cùm textus hoc non requirat, sed solùm, vt protestetur de voluntate appellandi, nisi metus obstaret.

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Cordi.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Sancit Pontifex 1. Vt si quis quocunque modo super interlocutoriâ, vel grauamine ad Pontificem appellet, causam appellationis in scriptis assignet, at petat apostolos, (quos præcipit dari) in quibus causa appellationis exprimatur, & cur non sit admissa, vel vtrùm ex reuerentiâ ei sit delatum.

2. Appellatori juxta circumstantias competenti prosecutionis termino indulto, si appellatus voluerit, & petierint principales personæ per se, vel per procuratores sufficienter, ac planè instructos, accedant ad Sedem Apostolicam; parati, vt facto appellationis articulo, vel de partium consensu omisso, procedatur in negotio principali; his, quæ in appellationibus à definitiuâ sententiâ antiquitus statuta sunt, non mutatis.

3. Si appellator promissa non obseruet, reputabitur non appellans, ad judicem à quo remittendus, & in expensis legitimis condemnandus; si verò appellatus contempserit hoc statutum, in eum, tanquam in contumacem tam in expensis, quàm in causâ (quantum à jure permittitur) procedatur.

EXEGESIS.

Causam appellationis in scriptis assignare &c.) Licèt de jure Canonico ab interlocutoriâ appellare oporteat scriptis, id tamen de jure Ciuili non est necessarium, juxta *gl. in L. 2. ff. Eodem.* etsi etiam in hoc jure de consuetudine aliud seruetur, juxta *Bart. in l. Eius, qui. ff. De appell. recip.*

Nota II. Ipsum libellum debere offerri in scriptis, adeò vt non sufficiat, si quis priùs viuâ voce appellet, & in continenti faciat appellationé scribi per Notarium cum expressione grauaminis, vt vult *Angelus in l. A sententiâ. in fi. ff. eodem.* & sequitur *Francus hîc n. 10.*

Nota III. Non esse de substantia appellationis, quòd scriptura sit publica, sed sufficere priuatam, secundùm. *gl. hîc & in c. Appellatio. infrà.*

Nota IV. Eiusmodi scripturam priuatam non probare, quòd sit appellatum in scriptis, nisi id probetur per testes, vel subscriptionem Notarii, qui simul apposuit testes, & quod in his scriptis appellatum fuerit, juxta *Dominos de Rotâ. decis. 409.* & *Francum hîc n. 11.* Vbi addit hoc solùm procedere, de schedulâ, quæ datur judici à quo, & continet appellationis causam scriptam. In scripturâ autem, quæ datur parti ad intimandam appellationem, requiri scripturam authenticam juxta formam *Clem. causam, de elect.*

Reliqua in textu plana sunt; illud, quod dicitur, appellationé in Curiâ prosequendam, si appellatus voluerit, & petierit, intelligendum de eo appellato, qui appellationem recepit, si enim non receperit, potest appellans, etiam illo inuito causam prosequi in curiâ, vt diximus suprà. *c. Interposita h. t. in antiq.*

Cap. II. Legitima.

Idem.

SVMMA.

Cùm legitimâ suspicionis causâ contra Iudicem assignatâ, arbitri secundùm formam juris electi, sæpè non conueniant, neque tertium aduocent, ideòque Iudex contra illos proferat sententiam excommunicationis, quam vilipendunt; Pontifex volens huic morbo mederi, statuit, vt arbitris per Iudicem competens terminus præfigatur, intra quem in idem conueniant, vel tertio aduocato, ambo, vel alter cum eodem suspicionis negotium terminent, alioquin Iudex ex tunc in principali negotio procedat.

EXEGESIS.

Vt ipsis Arbitris per Iudicem &c.) Nota I. de recusatione satis dictum est suprà in *c. Cùm speciali. eodem. in antiq.* Hic de nouo conceditur Iudici recusato, vt possit assignare terminum arbitris, infra quem causam suspicionis decidant, vel tertium eligant, cuius electio pertinet ad arbitros, non ad partes, etsi ille tertius discordaret ab aliis, per *Innoc. c. Suspicionis. de off. deleg.* & *Bald. in l. Iubemus C. De appellat.* possunt tamen partes ipsæ initiò conuenire in vnum solum arbitrum, vel in tres, juxta. *Host. Io. Andr.* & *gl. in c. Secundò requiris. eodem. in antiq.*

Nota II. Ex iisdem hîc, quòd per hunc textum judex recusatus possit aliquid innouare pendente recusatione, statuendo videlicet terminum arbitris, eósque procedere nolentes compellere, quia hoc est necessarium ad expeditionem causæ recusationis, etsi alioquin pendente relatione, appellatione, recusatione nihil sit innouandum per jura notissima. Quin secundùm *Host.* & *Io. Andr.* posset Iudex recusatus in hoc casu, etiam aliâ pœnâ compellere, quàm Excommunicationis.

Cap.

gitized by Google

Cap. III. Romana.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex 1. *Cum Suffraganeorum Remensis Ecclesiæ, suorúmque Officialium generalium, vnum & idem Consistorium, siue auditorium sit censendum, ab ipsis non ad dictos Suffraganeos, (ne ab ipsis ad se ipsos appellari videatur) sed ad Remensem Archiepiscopum esse appellandum.*

2. *Ab Archidiaconis verò, aliisque inferioribus Prælatis, & eorum Officialibus ad Suffraganeos, non ad Remensem Archiepiscopum esse appellandum, nisi aliud habeat Remensis Ecclesia consuetudo.*

3. *Si ab eorundem Suffraganeorum, vel eorundem Officialium audientiâ fuerit appellatum, Remensis Archiepiscopus in causâ appellationis interpositæ, ante definitiuam sententiam nullatenus partes ticet, neque aliis illam committat, causâ probabili, vel legitimâ non expressâ.*

4. *Si vocatis partibus non esse per appellationem ad Archiepiscopum, vel eius Officialem, causam legitimè deuolutam proponatur, iidem (nisi priùs ipsis constiterit causam ipsam ad eos totaliter fuisse delatam) prohibere, ne ad sententiam, vel eius executionem procedatur, ne præsumant.*

5. *Si obiiciatur ex iniustitia, vel illegitima causa appellatum fuisse, nequeant prædicti Archiepiscopus, vel eius Officialis, prohibere, ne procedatur in causa, nisi priùs receptâ appellatione vt probabili, incipiant cognoscere de causæ veritate.*

6. *Si post sententiam in casibus à iure prohibitis appellatum fuisse dicatur, possunt, ex quo de hoc cognoscere ceperunt, executionem sententiæ inhibere.*

7. *In tertium, qui circa causam appellationis aliquid attentat, post inhibitionem dicto modo factam, nihil potest sibi vendicare.*

8. *Cum is, qui ad Archiepiscopum appellat, in aliis Ordinarii sui iurisdictioni subsit, Remensis Archiepiscopus, vel eius Officialis, nequaquam in aliis iurisdictionem Ordinarij impediant, neque totaliter appellantem eximant.*

9. *Super causis autem, in quibus temporalem iurisdictionem exercent, ab Episcopis ad Archiepiscopum debet appellari, nisi consuetudo, priuilegium, seu ius speciale aliud habeat.*

10. *Sententias autem interdicti, suspensionis, aut excommunicationis in appellantem à iudice à quo latas, non nisi vocatis partibus, & causa legitimè cognita reuocet, aut nullas esse denunciet.*

11. *Denique, si ad Remensem Archiepiscopum ab audientia Suffraganeì fuerit ante sententiam appellatum, si causâ appellationis cognitâ constiterit eam minùs rationabilem esse, Archiepiscopus causam ad eundem Suffraganeum remittat.*

E X E G E S I S.

Idem Consistorium, siue auditorium &c.) Vicarius, siue Officialis Episcopi potest cognoscere ex virtute generalis mandati de omnibus causis spectantibus ad forum Episcopale in Ciuilibus; secus de criminalibus, vel aliis, quæ requirunt specialem commissionem iuxta. *c. 2. De off. Vicarij. in Gregor.* ideóque censetur vnum vtriusque tribunal, siue auditorium, & communiter Episcopus, vel eius Vicarius ponuntur disiunctiuè, vt in *h. c.* quasi sit vnus idémque Iudex.

Omissis Suffraganeis &c.) Quomodo gradatim sit appellandum, diximus. *c. Dilecti filii. III. suprà h. t. in antiquis.* Vbi posuimus limitationes, plures accumulat *Francus hîc.*

Ab Archidiaconis &c.) Nota quemlibet Prælatum etiam inferiorem posse sibi Vicarium, seu officialem in pertinentibus ad suam iurisdictionem constituere. fa. *c. Romano. §. 1. de sent. excom. infrà.*

Ad præfatam Curiam &c.) Nota valere appellationem, licet non exprimatur nomen Iudicis ad quem; sed tantùm eius tribunal; vt hîc exprimitur Curia Remensis. Imò valeret appellatio, si diceretur simpliciter, appellatio ad Superiorem, vel Iudicem competentem. *l. Qui Romæ. ff. De Verborum Oblig.* tenuit *Bald. in l. Apertissimi. C. De iudiciis,* & *l. Cùm proponas. C. De bon. autoritate iudic.* intellige, vt notat *Francus* post alios, dummodo intra decendium concessum ad appellandum exprimatur, seu declaretur certus Iudex, iuxta *gl. in c. Si is, cui. de off. Delig. in antiq.*

Aut non infra decem dies &c.) Ex hoc textu collige, quòd non refert, siue excipiatur nullo modo fuisse appellatum; vel non fuisse appellatum intra decem dies, cùm in omni casu ipse appellans debeat facere fidem Iudici ad quem, de appellatione legitimo tempore interpositâ, cùm non præsumatur, quòd intra 10. dies fuerit appellatum, nisi probetur per ipsum appellantem, vt post *Specul. h. t. §. De off. v. pen. Ioan. Andr. hîc,* & *Imola in c. Significauerunt. de testib.* & antequam de his constet, non est fundata iurisdictio Iudicis, neque potest procedere, nec inhibere per hunc *t.*

Nisi priùs appellatione receptâ &c.) Ex hoc, & præcedentibus §§. hanc practicâ colligit *Francus n. 2.* 1. Debet citari appellatus ad opponendum contra appellationem. 2. Si opponatur; quòd causa in eâ expressa non sit legitima, vel vera, tamen si constet appellatum esse intra 10. dies, & causam esse legitimam, debet admittere appellationem ex causâ legitimâ interpositam. 3. Debet incipere cognoscere de veritate causæ, & his præcedentibus statim potest inhibere, non autem prius per *h. t.* ita etiam tenet *Rota. decis. 412.* quæ incipit: *Item si appelletur &c.* vocátque hanc appellationem Canonicam.

Eee *In*

In caſibus à Iure prohibitis &c.) Duos recenſet Pontifex, ſi appelletur à ſententiâ ſuper notorio crimine, vel de quo quis in jure, id eſt, judicio confeſſus fuit. Licet autem coram Iudice ad quem, excipiatur, quòd ſit appellatum in tali caſu, tamen ipſe Iudex ad quem, cognoſcit, an ſua ſit juriſdictio, vel appellatio ſit admittenda, per hunc & prox. §. & *l. Chirographis §. 1. ff. De adminiſtr. tutor. & l. 1. in princ. ff. Nihil nouari.* Etſi aliàs in appellatione à definitiuâ Iudex ad quem, poſſit ſtatim cognoſcere de cauſâ principali, vt notat *Franc. hic n. 2.* ſi tamen excipiatur de caſu à jure prohibito, debet priùs cognoſci de legitimitate appellationis, ſeparatim à cauſâ principali.

In alium quoque &c.) Etſi inhibitio facta per Iudicem appellationis non trahatur ad tertium, ſiue Iudicem diuerſum à Iudice à quo fuit appellatum, nihil tamen neque à tertio poteſt innouari ſuper eo, de quo pendet appellatio. Ex ſequent. §. id nota. Quòd Archiepiſcopus non poſſit concedere ſubditis Suffraganeorum priuilegium exemptionis contra ſuos Suffraganeos, neque illos citare, aut inuitos ad judicium trahere, niſi eius juriſdictionem impediant; ſi tamen ſponte compareant coram ipſo, tanquam Iudice appellationis, & ſe liti offerant, debent admitti, vt in *c. 2. Veniens. de teſtibus.* cùm etiam extranei pro ſuo intereſſe comparentes ſint admittendi. *d. c. Veniens.* & *l. 1. ff. De appellat. recipiend.*

Niſi fortè de Conſuetudine, aut priuilegio &c.) Extra caſum conſuetudinis, priuilegii, aut juris ſpecialis, ſi juriſdictio temporalis Epiſcopi eſt totaliter tranſlata in Eccleſiam, tunc in temporalibus debet appellari ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, per *h. t.* talis enim juriſdictio videtur omninò independens à juriſdictione Imperatoris, aut alterius Principis Secularis, juxta *gl. in c. Solita de maior. & obed. Innoc.* & *Ioan. Andr. hic.* Si verò Epiſcopus habeat juriſdictionem temporalem in feudũ, vt Principes Eccleſiaſtici Imperii, tunc debet appellari ad Imperatorem juxta *d. gl.* Idem eſt, ſi alio modo Clericus habeat juriſdictionem temporalem à Principe ſeculari, vt notat *Petr. de Anchar. hic.*

Cap. IV. Vt ſuper.

Idem.

S V M M A.

Diſtrictè præcipit Pontifex, vt ille, à quo appellatur, Apoſtolos appellanti iuxta tenorem Conſtitutionis ſuper hoc aliàs editæ (c. 1. ſuprà) tribuat requiſitus; ſi id non faciat, & in cauſa procedat, niſi fortè appellationi ſit renunciatum, proceſſum decernit eſſe inualidum.

E X E G E S I S.

Bene notat *gl.* hic Iudicem non arctari ad dandum Apoſtolos, niſi fuerit requiſitus. Excipe, niſi ipſe Iudex appellationem receperit *l. Eos. in fine. C. eodem.* Vt autem proceſſus ſit nullus in hoc cap. requiritur denegatio apoſtolorum, aut ſi non tradat intra tempus præfixum, vt oſtendit *Francus hic n. 5.*

Cap. V. Cum appellationibus.

Clemens IV.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi Iudex inferior appellationem minùs legitimam reiiciat, eámque appellator nihilominus proſequatur, ſuperior cauſâ cognitâ, illam ad Iudicem priorem remittit, eadémque die appellantem in expenſas condemnat. Si verò Iudex à quo illam admiſerit, licèt Iudex ad quẽ, tam appellationem, quàm delationem poſſit refutare, quia inferior juriſdictionem à ſe abdicat: totius cauſæ deciſio eſt in ſuperioris poteſtate, nec neceſſe eſt, illam vlteriùs remittere, ſaluis aliis ſtatutis ſuper appellationibus poſt ſententiam.

E X E G E S I S.

Procedunt hæc de appellationibus illegitimis, vt eorum libertas reſtringatur ideóque tam ampla poteſtas Iudici ad quem conceditur. Nota deinde, Iudicem ad quem etiam inuito Iudice à quo, & inuitis partibus poſſe repellere appellationem fruſtratoriam, & remittere negotium ad Iudicem à quo, textus enim ſolùm dicit, quòd non ſit neceſſe, vt remittat, non autem quòd non poſſit remittere.

Cap. VI. Ab eo.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt is, qui appellat, intra 30. dies inſtanter apoſtolos petat, eóſque intra dictum tempus Iudex ille exhibeat. Secus præſumitur appellans appellationi renuntiare, etſi vadat, aut mittat ad appellationem proſequendam: Illud autem, quod ſtatuit Innocentius IV. (c. Vt ſuprà.) vt ſi is, à quo appellatur apoſtolos appellanti non tribuat requiſitus ex tunc, ſi fortè in cauſâ procedat (niſi appellationi renuntiatum fuerit) eius proceſſus ſit inualidus; tunc demum obtineat, ſi Iudex cum debitâ inſtantiâ, loco, & tempore congruo requiſitus, eos expreſſè deneget, vel infrà præmiſſum tempus malitiosè, aut negligenter tradere prætermittat.

E X E G E S I S.

Infrà 30 dies.) Nota I. Apoſtolos debere peti per appellantem, & non per appellatum, non tamen eſt neceſſe, quòd petantur tempore appellationis, ſed ſufficit, vt quandocunque intra 30. dies, per hunc textum. & *gl. fin. in l. 1. ff. eodem. Ioan. Andr. hic addit,* poſſe peti in ipſo vltimo die, cùm dies talis includatur in 30. diebus juxta *gl. v. 30. dies in c. Frequens. de reſcript.* niſi eſſet dies feriata, quia tunc non eſſet tempus congruum, vt hîc requiritur. Neque eſt neceſſe, vti tradit idem *Ioan. Andr.* Apoſtolos peti in ſcriptis, licet id conducat ad faciliùs poſtea probandam factam petitionem, Iudex tamen illas debet neceſſariò dare in ſcriptis per *Speculat. t. eodem. §. ſequitur in ſi. & Francus hic n. 1.*

Nota

Digitiz

Nota II. Quòd terminus 30. dierum est communis tam ipsi appellanti, quàm etiam Iudici, vt & appellans infrà hoc tempus petere debeat, & judex dare; ideóque ab eo tempore, quo incipit hoc spatium currere appellanti, incipit etiam currere Iudici. Currit autem vtrique à tempore appellationis interpositæ, vt patet ex textu, quidquid intricatè de hoc *Francus* aliique disputent, possunt autem dari etiam absenti iuxta Bald. hic, qui addit, non posse pluries dari, neque posse Iudicem variare; aut, si erraret, errorem corrigere, nisi datio fuerit illegitima; aut primò dederit Apostolos refutatorios, quia tunc ex quo non est functus officio suo, potest dare dimissorios.

Nota III. Apostolos esse aliquid necessariò connexum appellationi, in tantum, vt, si non petantur debito modo, & tempore, præsumatur esse renunciatum appellationi per hunc textum. Quæ præsumptio est juris, & de jure, contra quam regulariter non admittitur probatio, vt diximus in *c. 1. De præsumpt.* quod intelligitur, quando appellans fuit negligens, non autem, quando impeditus. *arg. c. fin. Qui matr. accus.*

Cum debitâ instantiâ &c.) Puta bis, vel ter; & tutius est, quod tertiò requiratur, vt post alios notat *Francus hic n. 1.* Neque sufficit id facere intra tempus dierum 30. nisi fiat tempore; & loco congruo per *h. t. & Clem. 2. h. t.* Etsi verò, vt diximus Apostoli possint dari absenti, debent tamen peti in præsentiâ Iudicis, nisi ea haberi non possit, vel esset ferox; quia tunc sufficeret de hoc protestari intra debitum tempus. Si autem Iudex respondeat quidem se daturum, sed nullo certo termino assignato, habetur pro denegante, item si requisitus nihil respondeat, iuxta *d. Clem. 2. in fin. & gl. ibid.* Non autem tenetur, vt bene notat *gl.* hic, quis Iudicem requirere extra locum tribunalis sui, quia iste locus est congruus, *l. 1. §. Adeundi ff. Quando appellandum sit*, quod & tenet *Petr. de Ancha*r. *hic.* Si quis tamen illum requireret vltrò in domo, vel Camerâ, dicitur in loco congruo illum requirere, dummodò non sit impeditus iuxta *gl.* Ratio potest peti ex decisione Rotæ 366. datio enim, vel petitio apostolorum non est actus judicialis, cùm fiat post, vel extra judicium, & ideò neque est necessaria citatio partium, vt ex *gloss.* notat *Franc. hic.*

Cap. VII. Non solùm.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, non solum immutata post appellationem à definitivâ debere (in casibus, quibus jura vetant post sententiam appellare) per Iudicem ad quem, penitus reuocari, sed etiam ea, quæ inter sententiam, & appellationem intra decendium interpositam contingit innouari. Illa verò, quæ post appellationem ante sententiam definitiuam innouantur, donec de veritate causæ appellationis constiterit, reuocari non debent, nisi Iudex ad quem (postquam ipsi constiterit ex causâ probabili negotium esse ad se devolutum) inhibeat Canonicè judici à quo, ne procedat, tunc enim post inhibitionem huiusmodi immutata (licet causa eadem non sit vera) per eundem judicem appellationis in statum pristinum reduci debent.

E X E G E S I S.

Nota, quando appellatur à definitiua, articulum appellationis esse distinctum à causâ principali; ideò enim appellatur, quia appellans credit se per definitionem ipsius causæ principalis esse grauatum, aut læsum, & sic non requiritur justificatio appellationis, sicut in appellatione à sententiâ interlocutoria, vbi grauamen est distinctum à causâ principali, super quâ ferenda esset sententia definitiua. Quare non discusso appellationis à definitiua interpositæ articulo, statim reuocantur omnia attentata post sententiam, per *h. t.* dummodò constet appellatum esse intra decem dies, vt notat. *gl. hic.*

Cap. VIII. Concertatione.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt ab electionibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet actibus extrajudicialibus (in quibus locum habet appellatio) si quis per appellationis beneficium grauamen desideret reuocari, intra decem dies, postquam id sciuerit, appellet; post decendium verò eidem aditus non pateat appellandi. Si verò per contradictionem debitam, aut alia juris remedia petierit reuocari grauamen (dummodò interim his non consenserit) lapsus decendii eidem non obsistat.

E X E G E S I S.

Nota per hunc textum, ab omni grauamine debere appellari intra 10. dies à die sententiæ illati grauaminis, aliàs lapsus 10. dierum præcludit viam non solùm appellationi judiciali, verùm etiam extraiudiciali. Non tamen propter hoc excluditur quis ab aliis remediis sibi competentibus de jure communi super reuocatione actûs, vt clarum est ex textu, potest igitur agere super nullitate sententiæ, vel petere restitutionem in integrum, & auditur per viam querelæ; etsi non audiatur per viam appellationis.

Cap. IX. Appellatio.

Idem.

S V M M A.

Appellatio in scriptis Iudici à quo porrecta non potest ideò, quia coram ipso lecta non est, impugnari.

E X E G E S I S.

Necesse ergò non est, vt appellans loquatur, vel dicat *appello*, quando tradit schedulam appellationis, secundum *Archid. & Ioan. Andr.* sed sufficit sola porrectio in scriptis, vt clarum est ex textu. Siue appelletur in judicio, siue extra, cùm textus non distinguat, adeóque nec nos distinguere debemus. Nota autem ad valorem appellationis semper necessarium esse, vt fiat, seu exhibeatur judici à quo; appellato autem intimanda est, vt res deuoluatur ad judi-

judicem appellationis, quem post appellationem non solùm appellans, verùm ipse etiam appellatus accedere tenetur, nisi appellationi legitimè renuncietur.

Cap. X. Si à judice.

Idem.

S V M M A.

Si Iudex à quo, appellanti ad docendum de grauamine, & audiendam eiusdem, (si probatum fuerit) reuocationem terminum præfigat, appellans coram eo nec docere, neque etiam tanquam coram Iudice comparere tenetur, nisi ad hoc solum, vt audiat reuocationem. Si non compareat, & dictus Iudex grauamen in termino reuocauerit cum effectu, poterit in causa procedere, ac si appellatum non fuisset.

E X E G E S I S.

Nota ex textu, quòd quis non comparere teneatur coram judice, cuius tempore citationis jurisdictio est suspensa, nisi hoc pertineat ad faciliorem expeditionem causæ appellationis, quale est reuocare grauamen, & ad hoc citare, sicut aliàs dicitur de assignatione termini in *c. Cordi.* & *c. Cùm appellatio.* suprà. Si autem appellans citetur ad audiendam reuocationem grauaminis in certo termino; & in citatione exprimatur: ad procedendum in causâ, poterit tunc absque aliâ citatione procedi ad primum actum, qui fieri debebat post actum à quo fuerat appellatum, vt notat *Francus n. 2.* debet verò reuocatio grauaminis fieri partibus præsentibus, vel certè citatis, vt monet Ioan. Andr.

Cap. XI. A Collatione.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex cuidam quod à collatione beneficij communiter per Episcopum, & Capitulum in ipsius præiudicium factâ non ad Episcopum (si in eâ, vt Prælatus interfuerit) sed ad Superiorem debuerit appellare. Si verò solùm interfuisset vt Canonicus, potuisse licitè appellari ad eundem.

E X E G E S I S.

Ex hoc *cap.* colligi potest, vt notat *Anchar. hîc*, cùm à duobus grauamen infertur, qui habent diversos Superiores, ad quem ex eis debeat appellari. Nam Capitulum habet Episcopum, Episcopus Archiepiscopum. Si ergò Episcopus, & Capitulum simul gravârunt, respectu Capituli esset appellandum ad Episcopum (nisi videatur suspectus, tanquam particeps illati grauaminis) respectu Episcopi ad Archiepiscopum. In hâc ergò concurrentiâ seu mixturâ, per hunc textum ad Archiepiscopum est appellandum, quia magis dignum trahit ad se minùs dignum. *c. Quod in dubiis de Consecr. Ecclef.* dignior autem est Archiepiscopus Episcopo, & Episcopus, quàm Capitulum, sicut Pater filio, & sicut caput membris iuxta *not. in c. ad ecori. de rescript.* Coniecturas autem an Episcopus interfit, vt Episcopus, vel vt Canonicus, ponit hîc *gloss.* & tractari solet. *c. Postulantis de conceff. præb. in antiq.*

Cap. XII. Licet.

Idem.

S V M M A.

Licet ab interlocutoria, (per quam pacti, vel præscriptionis, aut alia principali negotio præiudicans, vel judicium nullum reddens exceptio est repulsa) non fuerit appellatum, & tamen à definitiua (quæ postmodum etiam intra decendium promulgatur) appellari contingat, potest in appellationis causa grauamen per interlocutoriam illatum, per appellationis Iudicem emendari. Si verò interlocutoria proferatur super exceptione, negotio principali non præiudicante, aut non peremptoriâ, nisi fuerit appellatum ab ipsâ, per appellationem à definitiuâ postea interiectum grauamen per interlocutoriam illatum, non poterit reuocari.

E X E G E S I S.

Vltra decendium &c.) Nota ex textu I. quòd interlocutoria lata contra exceptionem peremptoriam non firmetur, quin grauamen non possit reparari non solùm per appellationem ab eâ interpositam intra 10. dies, sed etiam à definitiuâ latâ post 10. dies. Quando igitur appellatur à definitiua indistinctè, iuxta *gl. hîc*, omnes exceptiones admissas, & non admissas, siue fuerit interlocutus Iudex, siue non, siue 10. dies fluxerint, siue non, repetere licebit appellanti, & revocare Iudici, si fuerint releuantes, quod satis est expressum. *l. 1. §. & in vlt.* item *l. 2. & 3. ff. De appellat.* & *l. 1. ff. Quando appell.* Ex quo enim quis admittitur ad decendium super principali, quod est maius, multò ergò potiùs contra interlocutoriam, quod est minus, vt *arg. gl.* veritas enim semper est juvanda. *c. Ex literis, de jure. in antiq.* Neque obstat, quod dicit *Host. in summa. de sent. & re judic. §. Qualiter perfici debeant &c.* id solùm procedere de jure Ciuili, secundùm quod regulariter ante sententiam non appellatur. *c. Super eo, eodem in antiq.* non autem de jure Canonico, quia secundùm illud à quâlibet interlocutoriâ, & à quolibet grauamine potest appellari; expresè enim per *h. t.* conceditur per appellationem à definitiua reparatio grauaminis per repulsum exceptionis peremptoriæ illati, licet decendium sit elapsum, vt mirum sit *Host.* tam aperto textui repugnare.

Nota II. Etsi interlocutoria lata super his, quæ non præiudicant negotio principali, neque sunt peremptoriæ, transeant etiam per hunc textum in rem judicatam post lapsum 10. dierum, non solùm quoad partes, verùm etiam, quoad Iudicem appellationis à definitiuâ; secus tamen esset quoad Iudicem primum, seu à quo fuit appellatum, is enim interlocutoriam potest revocare, vsque ad sententiam definitiuam iuxta *c. Cum Cessante.* suprà. ex quo rectè infert *Francus hîc. §. Vbi verò. n. 1.* quod Iudex appellationis à definitiua non succedit per omnia in locum Iudicis à quo, vt patet ex dictis.

IDEM

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si à judicibus.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Si à Iudicibus pluribus fuerit appellandum, eorúmque præsentia de facili haberi non possit, licet coram ipsis, vel maiori eorum parte appellare, & Apostolos petere separatim. Est tamen appellato ignoranti appellationis, nec non dilationis eorum, & termini præfixionis, si secuta fuerint intimatio legitimè facienda.

EXEGESIS.

Licet coram pluribus Iudicibus possit separatim appellari, ipsi tamen Iudices debent postea simul conuenire ad præfigendum, siue statuendum terminum appellationis prosequendæ, iuxta *gl. v. præfixionis*. Qui igitur coram pluribus appellare debet, ex quo non stat per ipsum, omnes habere præsentes, factâ protestatione appellet coram illis, vel illo, quem habere potest, vel si nullum habere possit, coram publicis, & honestis personis. *c. Fin. h. t. in antiq. & c. Pastoralis. de off. Ordin.* Intimatio autem appellationis, dilationis, & præfixionis termini semper est facienda appellato siue ab vno, siue à pluribus appellet, iuxta *gloss.*

Cap. II. Quamuis.

Idem.

TEXTVS.

Etsi de rigore juris oporteat appellantem petere Apostolos congruo loco, & tempore, sæpiùs, & instanter, sufficit tamen eos semel vno contextu instanter, & sæpiùs postulari. Si autem Iudex ad recipiendos Apostolos terminum assignet, & appellans in illo non compareat, neque apostolos petat, appellationi renuntiâsse videtur. Idem intelligitur, si Iudex dicat, se infra juris terminum Apostolos daturum, nisi infra dictum terminum congruo loco, & tempore, instanter, & sæpiùs saltem vno contextu illos petat ab eodem Iudice sibi dari, vel si recipere recuset oblatos. Quòdsi Iudex in præfixo termino ipsos petenti non dederit aut si respondeat, se daturum nullo tempore præfixo, aut se daturum infra terminum juris, neque postea modo explicato requisitus, eos exhibuerit, appellationem suam, appellans ex tunc prosequi potest, perinde, ac si appellanti expressè fuissent denegati.

EXEGESIS.

De contentis in hoc *c.* jam diximus in *c. Ab eo* suprà. Id solùm nota, *d. c.* rigorem per hunc textum ita temperari, vt non sit necesse, tribus vicibus instare pro Apostolis, sed sufficit id fieri vnâ vice, siue vno contextu, bis, aut ter, petitionem iterando. Dicitur autem vno contextu fieri, cùm nullus alienus actus miscetur. *l. Hæredes palàm ff. De testam.* sic testamentum in scriptis vno contextu fieri debere dicit eadem *lex*. Simili modo vno contextu fieri debet electio. *c. Quia propter. de elect. in antiq.* Non est autem necesse petere sic Apostolos, sed liberum relinquitur.

Cap. III. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Sicut appellationem Iudicialem, sic & extraiudicialem infra annum à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatur, prosequi, & finire tenetur appellans. Quod si justo impedimento cessante non fecerit, censebitur appellatio deserta.

EXEGESIS.

Textus est clarus, & tollit diuersitatem sententiarum quæ olim fuit, quando incipiat currere tempus appellationis prosequendæ, scil. à die interpositionis, vel die illati grauaminis, si ab illo, tanquam futuro fuerit appellatum, quod solùm potest fieri extrajudicialiter, quia in judicio non appellatur, nisi à grauamine, illato, vel comminato, vt notat *gl.*

Cap. IV. Quamdiu.

Idem.

SVMMA.

Quamdiu appellationis prosecutio, per compromissum, vel aliter de partium expresso consensu differtur, tempus ad prosequendam eam ab homine, vel à jure præfixum non currit appellanti, nisi fortè Iudex videns esse periculum in morâ, præcipiat in illâ procedi.

EXEGESIS.

Hæc *Clement.* tria addit ad *Authent. si tamen. C. De temp. appellat.* vndè videtur desumpta juxta *gl.* 1. Quia *Authent.* solùm dicit, quòd pendente compromisso non currit tempus ad finiendam appellationem, nihil autem dicit de termino præfixo ad prosequendum. 2. *d. Authentica* solùm loquitur de compromisso, non autem de alio consensu, vel prorogatione. 3. Præterea *Clement.* hæc addit, quod quando periculum est in mora, Iudex ex officio potest partibus præcipere, vt procedant, quæ tria benè notat *gl.*

Cap. V. Appellanti.

Idem.

SVMMA.

Appellanti ab interlocutoriâ, vel à grauamine Iudicis non licet alias causas prosequi, quàm in appellatione nominatim expresserit. Nec processus Iudi-

judicem appellationis, quem post appellationem non solùm appellans, verùm ipse etiam appellatus accedere tenetur, nisi appellationi legitimè renunciëtur.

Cap. X. Si à judice.

Idem.

S V M M A.

Si Iudex à quo, appellanti ad docendum de grauamine, & audiendam eiusdem, (si probatum fuerit) reuocationem terminum præfigat, appellans coram eo nec docere, neque etiam tanquam coram Iudice comparere tenetur, nisi ad hoc solum, vt audiat reuocationem. Si non compareat, & dictus Iudex grauamen in termino reuocauerit cum effectu, poterit in causa procedere, ac si appellatum non fuisset.

E X E G E S I S.

Nota ex textu, quòd quis non comparere teneatur coram judice, cuius tempore citationis jurisdictio est suspensa, nisi hoc pertineat ad faciliorem expeditionem causæ appellationis, quale est reuocare grauamen, & ad hoc citare, sicut aliàs dicitur de assignatione termini in *c. Cordi.* & *c. Cùm appellatio.* suprà. Si autem appellans citetur ad audiendam reuocationem grauaminis in certo termino, & in citatione exprimatur: ad procedendum in causâ, poterit tunc absque aliâ citatione procedi ad primum actum, qui fieri debebat post actum à quo fuerat appellatum, vt notat *Francus n. 2.* debet verò reuocatio grauaminis fieri partibus præsentibus, vel certè citatis, vt monet Ioan. Andr.

Cap. XI. A Collatione.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex cuidam quod à collatione beneficij communiter per Episcopum, & Capitulum in ipsius præiudicium factâ non ad Episcopum (si in eâ, vt Prælatus interfuerit) sed ad Superiorem debuerit appellare. Si verò solùm interfuisset vt Canonicus, potuisse licitè appellari ad eundem.

E X E G E S I S.

Ex hoc *cap.* colligi potest, vt notat *Anchar. hic*, cùm à duobus grauamen infertur, qui habent diversos Superiores, ad quem ex eis debeat appellari. Nam Capitulum habet Episcopum, Episcopus Archiepiscopum. Si ergò Episcopus, & Capitulum simul gravârunt, respectu Capituli esset appellandum ad Episcopum (nisi videatur suspectus, tanquam particeps illati grauaminis) respectu Episcopi ad Archiepiscopum. In hâc ergò concurrentiâ seu mixturâ, per hunc textum ad Archiepiscopum est appellandum, quia magis dignum trahit ad se minùs dignum. *c. Quod in dubiis de Consecr. Eccles.* dignior autem est Archiepiscopus Episcopo, & Episcopus, quàm Capitulum, sicut Pater filio, & sicut caput membris iuxta *not. in c. edoceri. de rescript.* Coniecturas autem an Episcopus interfit, vt Episcopus, vel vt Canonicus, ponit hîc *gloss.* & tractari solet. *c. Postulastis. de concess. præb. in antiq.*

Cap. XII. Licet.

Idem.

S V M M A.

Licet ab interlocutoria, (per quam pacti, vel præscriptionis, aut alia principali negotio præiudicans, vel judicium nullum reddens exceptio est regula) non fuerit appellatum, & tamen à definitiua (quæ postmodum etiam intra decendium promulgatur) appellari contingat, potest in appellationis causa grauamen per interlocutoriam illatum, per appellationis Iudicem emendari. Si verò interlocutoria proferatur super exceptione, negotio principali non præiudicante, aut non peremptoriâ, nisi fuerit appellatum ab ipsâ, per appellationem à definitiuâ postea interiectum grauamen per interlocutoriam illatum, non poterit reuocari.

E X E G E S I S.

Vltra decendium &c.) Nota ex textu I. quòd interlocutoria lata contra exceptionem peremptoriam non firmetur, quin grauamen non possit reparari non solùm per appellationem ab eâ interpositam intra 10. dies, sed etiam à definitiuâ latâ post 10. dies. Quando igitur appellatur à definitiua indistinctè, iuxta *gl. hic*, omnes exceptiones admissas, & non admissas, siue fuerit interlocutus Iudex, siue non, siue 10. dies fluxerint, siue non, repetere licebit appellanti, & revocare Iudici, si fuerint releuantes, quod satis est expressum. *L. 1. §. & in vlt.* item *L. 2. & 3. ff. De appellat.* & *L. 1. ff. Quando appell.* Ex quo enim quis admittitur ad decendium super principali, quod est maius, multò ergò potiùs contra interlocutoriam, quod est minus, vt *arg. gl.* veritas enim semper est juvanda. *c. Ex literis. de jure. in antiq.* Neque obstat, quod dicit *Host. in summa. de sent. & re judic. §. Qualiter perfici debeant &c.* id solùm procedere de jure Ciuili, secundùm quod regulariter ante sententiam non appellatur. *c. Super eo. eodem in antiq.* non autem de jure Canonico, quia secundùm illud à quâlibet interlocutoriâ, & à quolibet grauamine potest appellari; expresse enim per *h. t.* conceditur per appellationem à definitiua reparatio grauaminis per repulsum exceptionis peremptoriæ illati, licet decendium sit elapsum, vt mirum sit *Host.* tam aperto textui repugnare.

Nota II. Etsi interlocutoria lata super his, quæ non præiudicant negotio principali, neque sunt peremptoriæ, transeant etiam per hunc textum in rem judicatam post lapsum 10. dierum, non solùm quoad partes, verùm etiam, quoad Iudicem appellationis à definitiuâ; secus tamen esset quoad Iudicem primum, seu à quo fuit appellatum, is enim interlocutoriam potest revocare, vsque ad sententiam definitiuam, iuxta *c. Cum Cessante.* suprà. ex quo rectè infert *Francus hic. §. Vbi verò. n. 1.* quod Iudex appellationis à definitiua non [illegible] omnia in locum Iudicis à quo [illegible]

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si à judicibus.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Si à Iudicibus pluribus fuerit appellandum, eorùmque præsentia de facili haberi non possit, licet coram ipsis, vel maiori eorum parte appellare, & Apostolos petere separatim. Est tamen appellato ignoranti appellationis, nec non dilationis eorum, & termini præfixionis, si secutæ fuerint intimatio legitimè facienda.

EXEGESIS.

Licet coram pluribus Iudicibus possit separatim appellari, ipsi tamen Iudices debent postea simul convenire ad præfigendum, siue statuendum terminum appellationis prosequendæ, juxta *gl. v. præfixionis.* Qui igitur coram pluribus appellare debet, ex quo non stat per ipsum, omnes habere præsentes, factâ protestatione appellet coram illis, vel illo, quem habere potest, vel si nullum habere possit, coram publicis, & honestis personis. *c. Fin. h. t. in antiq.* & *c. Pastoralis. de off. Ordin.* Intimatio autem appellationis, dilationis, & præfixionis termini semper est facienda appellato siue ab vno, siue à pluribus appellet, iuxta *gloss.*

Cap. II. Quamuis.

Idem.

TEXTVS.

Etsi de rigore juris oporteat appellantem petere Apostolos congruo loco, & tempore, sæpiùs, & instanter, sufficit tamen eos semel vno contextu instanter, & sæpius postulari. Si autem Iudex ad recipiendos Apostolos terminum assignet, & appellans in illo non compareat, neque apostolos petat, appellationi renuntiâsse videtur. Idem intelligitur, si Iudex dicat, se infra juris terminum Apostolos daturum, nisi infra dictum terminum congruo loco, & tempore, instanter, & sæpiùs saltem vno contextu illos petat ab eodem Iudice sibi dari, vel si recipere recuset oblatos. Quodsi Iudex in præfixo termino ipsos petenti non dederit aut si respondeat, se daturum nullo tempore præfixo, aut se daturum infra terminum juris, neque postea modo explicato requisitus, eos exhibuerit, appellationem suam, appellans ex tunc prosequi potest, perinde, ac si appellanti expressè fuissent denegati.

EXEGESIS.

De contentis in hoc c. [illegible] suprà. Id solùm nota, [illegible] tum ita temperari, vt [illegible] instare pro Apos[illegible] ve vno conte[illegible] Dicitur a[illegible]

nus actus miscetur. *l. Hæredes palàm ff. De testam.* sic testamentum in scriptis vno contextu fieri debere dicit eadem *lex.* Simili modo vno contextu fieri debet electio. *c. Quia propter. de elect. in antiq.* Non est autem necesse petere sic Apostolos, sed liberum relinquitur.

Cap. III. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Sicut appellationem Iudicialem, sic & extraiudicialem infra annum à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatur, prosequi, & finire tenetur appellans. Quod si justo impedimento cessante non fecerit, censebitur appellatio deserta.

EXEGESIS.

Textus est clarus, & tollit diuersitatem sententiarum quæ olim fuit, quando incipiat currere tempus appellationis prosequendæ, scil. à die interpositionis, vel die illati grauaminis, si ab illo, tanquam futuro fuerit appellatum, quod solùm potest fieri extrajudicialiter, quia in judicio non appellatur, nisi à grauamine, illato, vel comminato, vt notat *gl.*

Cap. IV. Quamdiu.

Idem.

SVMMA.

Quamdiu appellationis prosecutio per compromissum, vel aliter de partium expresso consensu differtur, tempus ad prosequendam eam ab homine, vel à jure præfixum non currit appellanti, nisi fortè Iudex videns esse periculum in morâ, præcipiat in illâ procedi.

EXEGESIS.

Hæc Clement. tria addit ad *Authent. si tamen. C. De temp. appellat.* vndè videtur desumpta juxta *gl.* 1. Quia *Authent.* solùm dicit, quòd pendente compromisso non currit tempus ad finiendam appellationem, nihil autem dicit de termino præfixo ad prosequendum. 2. *d. Authentica* solùm loquitur de compromisso, non autem de alio consensu, vel prorogatione. 3. *Præterea Clement.* hæc addit, quod quando periculum est in mora, Iudex ex officio potest partibus præcipere, vt procedant, quæ tria benè notat *gl.*

Cap. V. Appellanti.

Idem.

SVMMA.

[illegible]*pellanti ab interlocutoriâ, vel à grauamine* [illegible] *licet alias causas prosequi, quàm in a*[illegible] *nominatim expresserit. Nec process*[illegible]

[illegible] vi- [illegible] um. [illegible] ione

Nota

niti. Denique aduerte Procuratorem, si excedat limites mandantis, vel illos violet, aut non pareat inhibitioni, præbere iustam causam appellandi, neque taliter gesta valere.

Cap. LXX. Interposita.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex. 1. *Non sufficere appellanti probare, quòd ex causa probabili prouocet, si eum non doceat esse verum, nisi hoc se offerens probaturum, non fuisset admissus.* 2. *si appellatio non fuerit recepta, nec approbata à parte, potest appellans super prosecutione appellationis per se, vel per procuratorem ad impetrandum, & contradicendum constitutum literas impetrare, licèt altera pars judicium super hoc apud Sedem Apostolicam recipere sit parata.* 3. *si appellationis cognitio nondum est alteri delegata, appellans, qui id petit, ad judicem à quo prouocauit, de jure remittitur, contradictione partis alterius non obstante; est tamen in expensis aduersario, quas propter hoc fecit, condemnandus.* 4. *denique, si quis paratus est probare grauamen, propter quod appellauit, & pars aduersa se contumaciter absentat, potest super hoc procedi, etiam lite non contestatâ in ipso appellationis articulo, vel causâ principali.*

EXEGESIS.

Hoc se offerens probaturum, &c.) Nota I. quòd ex solâ reiectione exceptionis quantumuis legitimæ non justificetur appellatio, nisi coram Iudice ad quem, probetur esse vera. Neque ex eo solo Iudex à quo, grauat, quòd exceptionem probabilem non admittat, potest enim putare, illum fortassis esse falsum, ideò vt præsumatur grauamen, debet expectari, donec probetur veritas ipsius. *Innoc. in cap. Post electionem. de concess. Prabend.* docet; si exceptio est modici præjudicii, potest eam Iudex ex leui præsumptione repellere, si verò est magni præiudicii, non debet id facere sine præsumptione.

Nota II. ex *Panorm. n. 4.* causam, cur sola repulsio legitimæ exceptionis non justificet appellationem, id autem faciat probationis oblatio, si reiiciatur, hanc rectè assignari, quia cùm Iudicis sit compescere malitias litigantium. *c. Finem. de dolo, & contum.* potest moueri ex justâ causâ ad exceptionem repellendam, quia vel judicat improbabilem, vel falsam. Nam sæpè exceptio est in se legitima, & tamen falsa, vt si quis excipiat contra actorem, quòd sit excommunicatus, qui in veritate non est excommunicatus, ideò ex solâ reiectione non probatur grauamen, donec coram Iudice ad quem probetur exceptionis veritas, & ex illâ appareat Iudicem à quo, grauâsse.

Si verò excipiens in continenti se offerat ad probationem exceptionis, Iudex non habet excusationem grauaminis, quia præsumpta malitia contra excipientem probatur ex oblatâ probatione in continenti, in morâ enim modici temporis non est magnum damnum. *l. Si debitori. ff. de Iudic.* Quia igitur Iudex reiiciens oblationem probationum se iniquum ostendit ipso facto, ideò sufficit hoc solum probare ad justificationem appellationis, etsi non probetur veritas causæ.

Nota III. Per probationis oblationem non ità indifferenter justificari appellationem, quin aliqui casus excipiantur, quos assignat *Panorm. n. 5. & 6.*

1. Fallit in appellatione extrajudiciali, quia non tenetur pars recipere probationes alterius partis, cùm non sit Iudex, ad cuius officium hoc pertinet.

2. Quando appellatur in absentia Iudicis, cùm eius præsentia haberi non potest; vbi enim nullus est, qui oblationem recipit, frustra allegatur eius rejectio.

3. Quando offertur probatio contra rei euidentiam, vt si quis velit probare Titium viuere, de quo notoriè constat esse mortuum, notoria enim non debet Iudex pati ad judicium deduci. *c. Quoniam. de fil. presbyt.*

4. Quando offertur probatio eo tempore, quo Iudex non tenetur eam recipere, de quo vide plura apud eundem *Panorm. in c. Ex parte. de testibus.* Vnum tamen tene menti, vt idem monet hîc *n. 6.* quòd oblatio probationis justificet appellationem dumtaxat, quoad deuolutionem causæ, non autem, vt exceptio habeatur pro probatâ in præjudicium partis aduersæ, quia iniquitas Iudicis non debet nocere parti, *nemo enim debet alterius odio prægrauari, de Reg. juris in 6.* in quo consentiunt *DD. hîc.*

Eidem quoque permittitur &c.) Nota I. quòd sola approbatio appellationis facta per Iudicem, vel partem faciat causam esse in Curiâ, ita vt ibi tractetur, licet terminus non fuerit præfixus per Iudicem, seu partem ad appellationem prosequendam, & siue appellatus eam prosequatur personaliter, siue per procuratorem, tenetur appellans ibidem appellationem in Curiâ prosequi.

Nota II. Ex *Innoc. hîc*, quem sequitur Panorm. Appellantem inuito appellato posse causam prosequi in Curiâ, si appellatio eius non est recepta. Textus enim non dicit hoc ipsum non posse, sed solùm, quòd ipsi permittatur impetrare literas; potest ergo non vti hâc permissione in fauorem suum factâ, *arg. l. Non quidquid. ff. De judiciis.* & *c. Consuluit. de off. deleg.* Neque appellatus potest contradicere, quia judicium redditur in inuitum. *c. Intelleximus de jud.* & imputet sibi, quòd appellationem priùs non receperit.

Ad petitionem eiusdem &c.) Nota per hunc textum posse appellatorem renunciare appellationi, re integrâ, non posse autem id facere in præiudicium appellati, re non ampliùs integrâ existente. *l. Si quis libellos. C. h. t.* quæ lex est Canonizata. *§. Si quis 2. q. 6.*

item

Item *l. Ampliorem C. Eodem.* vbi communiter *DD.* quia appellatio hoc casu facta est communis. Sed obiicit *Panorm.* argumentum non leue contra textum, qui non permittit renunciare appellationi, si causa jam sit alteri delegata. Sola autem delegatio alteri facta non facit rem desinere esse integram, cùm nihil videatur adhuc gestum cum appellato, ergò per hoc non tollitur facultas renuntiandi.

Quâ in re omissâ satis intricatâ *Panorm.* distinctione (etsi illam ipse clarã existimet) prҿstat inhærere supradictæ communi sententiæ Legistarum, pro quâ *Joan. Andr.* refert *Guidonem de Suzaria* in *dictam legẽ Ampliorem C. Eodem.* neque improbat in additionibus ad *Specul. h. t. §. In quibus. Versu 34.* etsi hîc aliter videatur sensisse. Negamus enim post delegationem appellationis consequendæ alteri factam, rem adhuc manere integram, cùm per illam jam aliquid agatur cum appellato, quatenus ad instantiam appellantis coram eiusmodi Delegato comparere, & respondere jubetur, non est igitur ampliùs integrum, quod hâc saltem ratione est cœptum, vt vigore huius textûs resilire, & appellationi renuntiare non liceat.

Lite non contestatâ &c.) Etsi regulariter necessaria sit litis contestatio, in hoc tamen casu, ad compescendam Iudicis iniquitatem, & contumaciam litigantium, rigor iste remittitur. Quæres, quando pars se absentans, alterâ parte volente probare gravamen coram Iudice appellationis, censeatur contumax? Respondent *DD.* quòd eiusmodi pars censeatur contumax quoad hunc effectum, siue fuerit citata ab homine, siue à lege, vt in *c. 1. De elect. in 6.* siue ex præfixione termini ad prosequendam appellationem, iuxta *c. Sepè.* suprà. Addit *Host.* hîc, quòd absente appellatore possit appellatus in vltimo mense anni prosequi appellationem, iuxta *c. Ei qui. §. Appellare. 2. q. 6.* neque necesse esse, vt appellator citetur in partibus, sufficere enim, si citetur in Curiâ, ne fortè propter locorum distantiam interim elabatur mensis, vnde jura solùm jubent *h. c.* appellatorem requiri, non autem citari, fa. *d. §. Appellatore. & Auth. ei qui, C. De temp. appellat.*

Cap. LXXI. Inquisitioni.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd, quoties clausula, appellatione remotâ, *in medio literarum ponitur, si sint plura negotia se minimùm contingentia, præmissa tantùm complectitur, nisi in fine literarum iteretur.*

E X E G E S I S.

Glossa hîc obiicit *c. Secundò requiris.* suprà, vbi dicitur, quòd non refert, *an eiusmodi clausula ponatur in medio, principio, vel fine literarum, quia ad omnia refertur.* Respondeo hîc intelligi eas literas, quæ continent plura negotia se mutuo non contingentia; ibi autem agitur de vno negotio habente plures articulos, quasi concatenatos. *Host.* ponit exemplum ex *c. Cùm dilecta. de rescript.* & addit alia ex jure ciuili. Vniuersim ex hoc textu collige, quòd determinationes siue clausulæ in non connexis respiciunt tantùm præsentia, & non præterita. *Arg. l. Si seruus plurium. §. vlt. ff. De Legatis 1.* item *c. Bernardus. 32. q. 7.*

Cap. LXXII. Vna sententia.

Idem.

T E X T V S.

Vnâ sententiâ pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium confugerit, illius victoria jure communi cæteris suffragatur, si communi jure juventur, idémque negotium, & eadem causa defensionis existat.

E X E G E S I S.

Vnâ sententiâ &c.) Collige ex hoc textu plura requisita, vt sententia lata in favorem vnius prosit alteri.

1. Vt vnâ sententiâ condemnati, & simul fuerint rei, alioquin res inter alios acta, non nocet neque prodest alteri. *c. Inter dilectos. de fide instrum.* Idem est, si fuerint plures sententiæ, sed vna probatio. *l. Si qui separatum. ff. eodem.*

2. Vt sententia fuerit lata in causâ appellationis, non in causâ principali, quia in causa appellationis disceptatur de validitate vel invaliditate sententiæ, quæ est individua, nec potest pro parte valere, & pro parte non valere, ex quo lata est contra plures eodem jure fungentes. Eiusmodi autem sententia perinde vt de re indivisibili lata in favorem vnius prodest alteri eodem jure fungenti, licet non fuerit in judicio, *l. Si communem. ff. Quemadmodum seruitus amitt.* Quæ ratio non militat, in causâ principali, vbi agitur de re divisibili, & habet effectum respectu illius, contra quem lata fuit, ideóque regulariter non extenditur ad alium.

3. Vt communi jure juventur, nam si ille, qui obtinuit, speciale jus habeat favore ætatis, vel ecclesiæ, victoria istius obtinentis jure speciali non prodest alteri, quia priuilegium personale personam sequitur.

4. Si idem sit negotium, non diversum, vt si pluribus tutoribus condemnatis ex diversis negotiis vnus appellet, vnius justitia non prodest alteri.

Plures alias conditiones extra textum addit *Panorm. n. 4.*

Cap. LXXIII. Si justus.

Idem.

S V M M A.

Si quis ex justo metu appellare omisit, censetur appellâsse, si infrà tempus, quo licitè provocatur, coram

ram Iudice, à quo appellare voluit, aut si eius copiam habere nequiuit, in præsentiâ bonorum virorum super hoc protestatus fuerit.

EXEGESIS.

Sufficere ad eiusmodi protestationem, præsentiam etiam vnius viri boni, si adsint testes, cum aliis concludit *Panorm. hic n. 3.* qui censet in hoc casu non esse necessarium, vt quis formaliter appellet, cùm textus hoc non requirat, sed solùm, vt protestetur de voluntate appellandi, nisi metus obstaret.

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Cordi.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi.

SVMMA.

Sancit Pontifex 1. *Vt si quis quocunque modo super interlocutoriâ, vel grauamine ad Pontificem appellet, causam appellationis in scriptis assignet, at petat apostolos, (quos præcipit dari) in quibus causa appellationis exprimatur, & cur non sit admissa, vel vtrùm ex reuerentiâ ei sit delatum.*

2. *Appellatori juxta circumstantias competenti prosecutionis termino indulto, si appellatus voluerit, & petierint principales personæ per se, vel per procuratores sufficienter, ac plenè instructos, accedant ad Sedem Apostolicam; parati, vt facto appellationis articulo, vel de partium consensu omisso, procedatur in negotio principali; his, quæ in appellationibus à definitiuâ sententiâ antiquitus statuta sunt, non mutatis.*

3. *Si appellator promissa non obseruet, reputabitur non appellans, ad judicem à quo remittendus, & in expensis legitimis condemnandus; si verò appellatus contempserit hoc statutum, in eum, tanquam in contumacem tam in expensis, quàm in causâ (quantum à jure permittitur) procedatur.*

EXEGESIS.

Causam appellationis in scriptis assignare &c.) Licèt de jure Canonico ab interlocutoriâ appellare oporteat scriptis, id tamen de jure Ciuili non est necessarium, juxta *gl. in L. 2. ff. Eodem.* etsi etiam in hoc jure de consuetudine aliud seruetur, juxta *Bart. in l. Eius, qui. ff. De appell. recip.*

Nota II. Ipsum libellum debere offerri in scriptis, adeò vt non sufficiat, si quis priùs viuâ voce appellet, & in continenti faciat appellationē scribi per Notarium cum expressione grauaminis, vt vult *Angelus in l. A sententiâ. in fi. ff. eodem.* & sequitur *Francus hic n. 10.*

Nota III. Non esse de substantia appellationis, quòd scriptura sit publica, sed sufficere priuatam, secundùm. *gl. hic & in c. Appellatio. infrà.*

Nota IV. Eiusmodi scripturam priuatam non probare, quòd sit appellatum in scriptis, nisi id probetur per testes, vel subscriptionem Notarii, qui simul apposuit testes, & quod in his scriptis appellatum fuerit, juxta *Dominos de Rotâ. decis. 409.* & *Francum hic n. 11.* Vbi addit hoc solùm procedere, de schedulâ, quæ datur judici à quo, & continet appellationis causam scriptam. In scripturâ autem, quæ datur parti ad intimandam appellationem, requiri scripturam authenticam juxta formam *Clem. causam, de elect.*

Reliqua in textu plana sunt; illud, quod dicitur, appellationē in Curiâ prosequendam, si appellatus voluerit, & petierit, intelligendum de eo appellato, qui appellationem recepit; si enim non receperit, potest appellans, etiam illo inuito causam prosequi in curiâ, vt diximus suprà. *c. Interposita h. t. in antiq.*

Cap. II. Legitima.

Idem.

SVMMA.

Cum legitimâ suspicionis causâ contra Iudicem assignatâ, arbitri secundùm formam juris electi, sæpè non conueniant, neque tertium aduocent, ideóque Iudex contra illos proferat sententiam excommunicationis, quam vilipendunt; Pontifex volens huic morbo mederi, statuit, vt arbitris per Iudicem competens terminus præfigatur, intra quem in idem conueniant, vel tertio aduocato, ambo, vel alter cum eodem suspicionis negotium terminent, alioquin Iudex ex tunc in principali negotio procedat.

EXEGESIS.

Vt ipsis Arbitris per Iudicem &c.) Nota I. de recusatione satis dictum est suprà in *c. Cùm speciali. eodem. in antiq.* Hic de nouo conceditur Iudici recusato, vt possit assignare terminum arbitris, infra quem causam suspicionis decidant, vel tertium eligant, cuius electio pertinet ad arbitros, non ad partes, etsi ille tertius discordaret ab aliis, per *Innoc. c. Suspicionis. de off. deleg.* & *Bald. in l. Iubemus C. De appellat.* possunt tamen partes ipsæ initiò conuenire in vnum solum arbitrum, vel in tres, juxta. *Host. Io. Andr.* & *gl. in c. Secundò requiris. eodem. in antiq.*

Nota II. Ex iisdem hic, quòd per hunc textum judex recusatus possit aliquid innouare pendente recusatione, statuendo videlicet terminum arbitris, eósque procedere nolentes compellere, quia hoc est necessarium ad expeditionem causæ recusationis, etsi alioquin pendente relatione, appellatione, recusatione nihil sit innouandum per jura notissima. Quin secundùm *Host.* & *Io. Andr.* posset Iudex recusatus in hoc casu, etiam aliâ pœnâ compellere, quàm Excommunicationis.

Cap.

d by Google

Cap. III. Romana.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex 1. *Cum Suffraganeorum Remensis Ecclesiæ, suorumque Officialium generalium, unum & idem Consistorium, siue auditorium sit censendum, ab ipsis non ad dictos Suffraganeos, (ne ab ipsis ad se ipsos appellari videatur) sed ad Remensem Archiepiscopum esse appellandum.*

2. *Ab Archidiaconis verò, aliisque inferioribus Prælatis, & eorum Officialibus ad Suffraganeos, non ad Remensem Archiepiscopum esse appellandum, nisi aliud habeat Remensis Ecclesia consuetudo.*

3. *Si ab eorundem Suffraganeorum, vel eorundem Officialium audientiâ fuerit appellatum, Remensis Archiepiscopus in causâ appellationis interpositæ, ante definitiuam sententiam nullatenus partes citet, neque aliis illam committat, causâ probabili, vel legitimâ non expressâ.*

4. *Si vocatis partibus non esse per appellationem ad Archiepiscopum, vel eius Officialem, causam legitimè deuolutam proponatur, iidem (nisi priùs ipsis constiterit causam ipsam ad eos totaliter fuisse delatam) prohibere, ne ad sententiam, vel eius executionem procedatur, ne præsumant.*

5. *Si obiiciatur ex iniustitia, vel illegitima causa appellatum fuisse, nequeant prædicti Archiepiscopus, vel eius Officialis, prohibere, ne procedatur in causa, nisi priùs receptâ appellatione vt probabili, incipiant cognoscere de causæ veritate.*

6. *Si post sententiam in casibus à iure prohibitis appellatum fuisse dicatur, possunt, ex quo de hoc cognoscere ceperunt, executionem sententiæ inhibere.*

7. *In tertium, qui circa causam appellationis aliquid attentat, post inhibitionem dicto modo factam, nihil potest sibi vendicare.*

8. *Cum is, qui ad Archiepiscopum appellat, in aliis Ordinarii sui iurisdictioni subsit, Remensis Archiepiscopus, vel eius Officialis, nequaquam in aliis iurisdictionem Ordinarij impediant, neque totaliter appellantem eximant.*

9. *Super causis autem, in quibus temporalem iurisdictionem exercent, ab Episcopis ad Archiepiscopum debet appellari, nisi consuetudo, priuilegium, seu ius speciale aliud habeat.*

10. *Sententias autem interdicti, suspensionis, aut excommunicationis in appellantem à iudice à quo latas, non nisi vocatis partibus, & causa legitimè cognita reuocet, aut nullas esse denunciet.*

11. *Denique, si ad Remensem Archiepiscopum ab audientia Suffraganeii fuerit ante sententiam appellatum, si causâ appellationis cognitâ constiterit eam minùs rationabilem esse, Archiepiscopus causam ad eundem Suffraganeum remittat.*

EXEGESIS.

Idem Consistorium, siue auditorium &c.) Vicarius, siue Officialis Episcopi potest cognoscere ex virtute generalis mandati de omnibus causis spectantibus ad forum Episcopale in Ciuilibus; secus de criminalibus, vel aliis, quæ requirunt specialem commissionem juxta, *c. 2. De off. Vicarij. in Gregor.* ideóque censetur vnum vtriusque tribunal, siue auditorium, & communiter Episcopus, vel eius Vicarius ponuntur disjunctiuè, vt in *h. c.* quasi sit vnus idémque Iudex.

Omissis Suffraganeis &c.) Quomodo gradatim sit appellandum, diximus. *c. Dilecti filii. III. suprà h. t. in antiquis.* Vbi posuimus limitationes, plures accumulat *Francus hic.*

Ab Archidiaconis &c.) Nota quemlibet Prælatum etiam inferiorem posse sibi Vicarium, seu officialem in pertinentibus ad suam jurisdictionem constituere. fa. *c. Romano. §. 1. de sent. excom. infrà.*

Ad præfatam Curiam &c.) Nota valere appellationem, licèt non exprimatur nomen Iudicis ad quem; sed tantùm eius tribunal; vt hîc exprimitur Curia Remensis. Imò valeret appellatio, si diceretur simpliciter, appellatio ad Superiorem, vel Iudicem competentem. *l. Qui Romæ. ff. De Verborum Oblig.* tenuit *Bald. in l. Apertissimi. C. De judiciis,* & *l. Cùm proponas. C. De bon. autoritate judic.* intellige, vt notat *Francus* post alios, dummodo intra decendium concessum ad appellandum exprimatur, seu declaretur certus Iudex, juxta *gl. in c. Si ne, eui. de off. Dileg. in antiq.*

Aut non infra decem dies &c.) Ex hoc textu collige, quòd non refert, siue excipiatur nullo modo fuisse appellatum; vel non fuisse appellatum intra decem dies, cùm in omni casu ipse appellans debeat facere fidem Iudici ad quem, de appellatione legitimo tempore interpositâ, cùm non præsumatur, quòd intra 10. dies fuerit appellatum, nisi probetur per ipsum appellantem, vt post *Specul. h. t. §. De off. v. pen. Ioan. Andr. hic,* & *Imola in c. Significauerunt. de testib.* & antequam de his constet, non est fundata jurisdictio Iudicis, neque potest procedere, nec inhibere per hunc *t.*

Nisi priùs appellatione receptâ &c.) Ex hoc, & præcedentibus §§. hanc practicâ colligit *Francus n. 2.* 1. Debet citari appellatus ad opponendum contra appellationem. 2. Si opponatur; quòd causa in ea expressa non sit legitima, vel vera, tamen si constet appellatum esse intra 10. dies; & causam esse legitimam, debet admittere appellationem ex causâ legitimâ interpositam. 3. Debet incipere cognoscere de veritate causæ, & his præcedentibus statim potest inhibere, non autem prius per *h. t.* ita etiam tenet *Rota. decis. 412.* quæ incipit: *Item si appelletur &c.* vocátque hanc appellationem Canonicam.

Digitized by Google

In caſibus à Iure prohibitis &c.) Duos recenſet Pontifex, ſi appelletur à ſententiâ ſuper notorio crimine, vel de quo quis in iure, id eſt, iudicio conſeſſus fuit. Licet autem coram Iudice ad quem, excipiatur, quòd ſit appellatum in tali caſu, tamen ipſe Iudex ad quem, cognoſcit, an ſua ſit juriſdictio, vel appellatio ſit admittenda, per hunc & prox. §. & *l. Chirographis §. 1. ff. De adminiſtr. tutor. & l. 1. in princ. ff. Nihil nouari.* Etſi aliàs in appellatione à definitiuâ Iudex ad quem, poſſit ſtatim cognoſcere de cauſâ principali, vt notat *Franc. hic n. 2.* ſi tamen excipiatur de caſu à jure prohibito, debet priùs cognoſci de legitimitate appellationis, ſeparatim à cauſâ principali.

In alium quoque &c.) Etſi inhibitio facta per Iudicem appellationis non trahatur ad tertium, ſiue Iudicem diuerſum à Iudice à quo fuit appellatum, nihil tamen neque à tertio poteſt innouari ſuper eo, de quo pendet appellatio. Ex ſequent. §. id nota. Quòd Archiepiſcopus non poſſit concedere ſubditis Suffraganeorum priuilegium exemptionis contra ſuos Suffraganeos, neque illos citare, aut inuitos ad judicium trahere, niſi eius juriſdictionem impediant; ſi tamen ſponte compareant coram ipſo, tanquam Iudice appellationis, & ſe liti offerant, debent admitti, vt in *c. 2. Venient. de teſtibus.* cùm etiam extranei pro ſuo intereſſe comparentes ſint admittendi. *d. c. Venient.* & *l. 1. ff. De appellat. recipiend.*

Niſi fortè de Conſuetudine, aut priuilegio &c.) Extra caſum conſuetudinis, priuilegii, aut juris ſpecialis, ſi juriſdictio temporalis Epiſcopi eſt totaliter translata in Eccleſiam, tunc in temporalibus debet appellari ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, per *h. t.* talis enim juriſdictio videtur omninò independens à juriſdictione Imperatoris, aut alterius Principis Secularis, juxta *gl. in c. Solita de maior. & obed. Innoc.* & *Ioan. Andr. hic.* Si verò Epiſcopus habeat juriſdictionem temporalem in feudū, vt Principes Eccleſiaſtici Imperii, tunc debet appellari ad Imperatorem juxta *d. gl.* Idem eſt, ſi alio modo Clericus habeat juriſdictionem temporalem à Principe ſeculari, vt notat *Petr. de Anchar. hic.*

Cap. IV. Vt ſuper.

Idem.

S V M M A.

Diſtrictè præcipit Pontifex, vt ille, à quo appellatur, Apoſtolos appellanti iuxta tenorem Conſtitutionis ſuper hoc aliàs edita (c. 1 ſuprà) tribuat requiſitus; ſi id non faciat, & in cauſa procedat, niſi fortè appellationi ſit renunciatum, proceſſum decernit eſſe inualidum.

E X E G E S I S.

Bene notat *gl.* hic Iudicem non arctari ad dandum Apoſtolos, niſi fuerit requiſitus. Excipe, niſi ipſe Iudex appellationem receperit *l. Eos. in fine. C. eodem.* Vt autem proceſſus ſit nullus in hoc cap. requiritur denegatio apoſtolorum, aut ſi non tradat intra tempus præfixum, vt oſtendit *Francus hic n. 5.*

Cap. V. Cum appellationibus.

Clemens IV.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi Iudex inferior appellationem minùs legitimam reiiciat, eamque appellator nihilominus proſequatur, ſuperior cauſâ cognitâ, illam ad Iudicem priorem remittit, eadémque die appellantem in expenſas condemnat. Si verò Iudex à quo illam admiſerit, licèt Iudex ad quē, tam appellationem, quàm delationem poſſit refutare, quia inferior juriſdictionem à ſe abdicat: totius cauſæ deciſio eſt in ſuperioris poteſtate, nec neceſſe eſt, illam vlteriùs remittere, ſaluis aliis ſtatutis ſuper appellationibus poſt ſententiam.

E X E G E S I S.

Procedunt hæc de appellationibus illegitimis, vt eorum libertas reſtringatur ideóque tam ampla poteſtas Iudici ad quem conceditur. Nota deinde, Iudicem ad quem etiam invito Iudice à quo, & invitis pàrtibus poſſe repellere appellationem fruſtratoriam, & remittere negotium ad Iudicem à quo, textus enim ſolùm dicit, quòd non ſit neceſſe, vt remittat, non autem quòd non poſſit remittere.

Cap. VI. Ab eo.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt is, qui appellat, intra 30. dies inſtanter apoſtolos petat, eóſque intra dictum tempus Iudex illi exhibeat. Secus præſumitur appellans appellationi renuntiare, etſi vadat, aut mittat ad appellationem proſequendam: Illud autem, quod ſtatuit Innocentius IV. (c. Vt ſuprà.) vt ſi is, à quo appellatur apoſtolos appellanti non tribuat requiſitus ex tunc, ſi fortè in cauſâ procedat (niſi appellationi renuntiatum fuerit) eius proceſſus ſit inualidus; tunc demum obtineat, ſi Iudex cum debitâ inſtantiâ, loco, & tempore congruo requiſitus, eos expreſsè deneget, vel infrà præmiſſum tempus malitiosè, aut negligenter tradere prætermittat.

E X E G E S I S.

Infrà 30 dies.) Nota I. Apoſtolos debere peti per appellantem, & non per appellatum, non tamen eſt neceſſe, quòd petantur tempore appellationis, ſed ſufficit, vt quandocunque intra 30. dies, per hunc textum. & *gl. fin. in l. 1. ff. eodem. Ioan. Andr. hic addit,* poſſe peti in ipſo vltimo die, cùm dies talis includatur in 30. diebus inxta *gl. v. 30. dies in c. Frequens. de reſcript.* niſi eſſet dies feriata, quia tunc non eſſet tempus congruum, vt hîc requiritur. Neque eſt neceſſe, vti tradit idem *Ioan. Andr.* Apoſtolos peti in ſcriptis, licet id conducat ad faciliùs poſtea probandam factam petitionem, Iudex tamen illas debet neceſſariò dare in ſcriptis per *Speculat. eodem. §. ſequitur in fi. & Francus hic n. 1.*

Nota

Nota II. Quòd terminus 30. dierum est communis tam ipsi appellanti, quàm etiam Iudici, vt & appellans infrà hoc tempus petere debeat, & judex dare; ideóque ab eo tempore, quo incipit hoc spatium currere appellanti, incipit etiam currere Iudici. Currit autem vtrique à tempore appellationis interpositæ, vt patet ex textu, quidquid intricatè de hoc *Francus* aliique disputent, possunt autem dari etiam absenti iuxta Bald. hîc, qui addit, non posse pluries dari, neque posse Iudicem variare; aut, si erraret, errorem corrigere, nisi datio fuerit illegitima; aut primò dederit Apostolos refutatorios, quia tunc, ex quo non est functus officio suo, potest dare dimissorios.

Nota III. Apostolos esse aliquid necessariò connexum appellationi, in tantum, vt, si non petantur debito modo, & tempore, præsumatur esse renunciatum appellationi per hunc textum. Quæ præsumptio est juris, & de jure, contra quam regulariter non admittitur probatio, vt diximus in *c. 1. De præsumpt.* quod intelligitur, quando appellans fuit negligens, non autem, quando impeditus *arg. c. fin. Qui matr. accus.*

Cum debitâ instantiâ &c.) Puta bis; vel ter; & tutius est, quod tertiò requiratur, vt post alios notat *Francus hîc n. 1.* Neque sufficit id facere intra tempus dierum 30. nisi fiat tempore; & loco congruo per *h. t. & Clem. 2. h. t.* Etsi verò, vt diximus Apostoli possint dari absenti, debent tamen peti in præsentiâ Iudicis, nisi ea haberi non possit, vel esset ferox; quia tunc sufficeret de hoc protestari intra debitum tempus. Si autem Index respondeat quidem se daturum, sed nullo certo termino assignato, habetur pro denegante, item si requisitus nihil respondeat, juxta *d. Clem. 2. in fin. & gl. ibid.* Non autem tenetur, vt bene notat *gl.* hîc, quis Iudicem requirere extra locum tribunalis sui, quia iste locus est congruus, *l. 1. §. Adeundi ff Quando appellandum sit*, quod & tenet *Petr. de Anchar. hîc.* Si quis tamen illum requireret vltrò in domo, vel Camerâ, dicitur in loco congruo illum requirere, dummodò non sit impeditus iuxta *gl.* Ratio potest peti ex decisione Rotæ 366. datio enim, vel petitio apostolorum non est actus judicialis, cùm fiat post, vel extra judicium, & ideò neque est necessaria citatio partium, vt ex *gloss.* notat *Franc. hîc.*

Cap. VII. Non solùm.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex; non solùm immutata post appellationem à definitivâ debere (in casibus, quibus jura vetant post sententiam appellare) per Iudicem ad quem, penitus revocari, sed etiam ea, quæ inter sententiam, & appellationem intra decendium interpositam contingit innovari. Illa verò, quæ post appellationem ante sententiam definitivam innovantur, donec de veritate causæ appellationis constiterit, revocari non debent, nisi Iudex ad quem (postquàm ipsi constiterit ex causâ probabili negotium esse ad se devolutum) inhibeat Canonicè judici à quo, ne procedat, tunc enim post inhibitionem huiusmodi immutata (licet causa eadem non sit vera) per eundem judicem appellationis in statum pristinum reduci debent.

E X E G E S I S.

Nota, quando appellatur à definitiua, articulum appellationis esse distinctum à causâ principali; ideò enim appellatur, quia appellans credit se per definitionem ipsius causæ principalis esse grauatum, aut læsum, & sic non requiritur justificatio appellationis, sicut in appellatione à sententiâ interlocutoria, vbi grauamen est distinctum à causâ principali, super quâ ferenda esset sententia definitiua. Quare non discusso appellationis à definitiua interpositæ articulo, statim reuocantur omnia attentata post sententiam, per *h. t.* dummodò constet appellatum esse intra decem dies, vt notat. *gl. hîc.*

Cap. VIII. Concertatione.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt ab electionibus, postulationibus, provisionibus, & quibuslibet actibus extrajudicialibus (in quibus locum habet appellatio) si quis per appellationis beneficium grauamen desiderat reuocari, intra decem dies, postquam id sciuerit, appellet; post decendium verò eidem aditus non pateat appellandi. Si verò per contradictionem debitam, aut alia juris remedia petierit reuocari grauamen (dummodò interim his non consenserit) lapsus decendii eidem non obsistat.

E X E G E S I S.

Nota per hunc textum, ab omni grauamine debere appellari intra 10. dies à die sententiæ illati grauaminis, aliàs lapsus 10. dierum præcludit viam non solùm appellationi judiciali, verùm etiam extraiudiciali. Non tamen propter hoc excluditur quis ab aliis remediis sibi competentibus de jure communi super reuocatione actus, vt clarum est ex textu, potest igitur agere super nullitate sententiæ, vel petere restitutionem in integrum, & auditur per viam quærelæ; etsi non audiatur per viam appellationis.

Cap. IX. Appellatio.

Idem.

S V M M A.

Appellatio in scriptis Iudici à quo porrecta non potest ideò, quia coram ipso lecta non est, impugnari.

E X E G E S I S.

Necesse ergò non est, vt appellans loquatur, vel dicat *appello*, quando tradit schedulam appellationis, secundum *Archid. & Ioan. Andr.* sed sufficit sola porrectio in scriptis, vt clarum est ex textu. Sine appelletur in judicio, siue extra, cùm textus non distinguat, adeóque nec nos distinguere debemus. Nota autem ad valorem appellationis semper necessarium esse, vt fiat, seu exhibeatur judici à quo; appellato autem intimanda est, vt res deuoluatur ad

 judia

iudicem appellationis, quem post appellationem non solùm appellans, verùm ipse etiam appellatus accedere tenetur, nisi appellationi legitimè renuncietur.

Cap. X. Si à judice.

Idem.

SVMMA.

Si Iudex à quo, appellanti ad docendum de grauamine, & audiendam eiusdem, (si probatum fuerit) reuocationem terminum præfigat, appellans coram eo nec docere, neque etiam tanquam coram Iudice comparere tenetur, nisi ad hoc solum, vt audiat reuocationem. Si non compareat, & dictus Iudex grauamen in termino reuocauerit cum effectu, poterit in causa procedere, ac si appellatum non fuisset.

EXEGESIS.

Nota ex textu, quòd quis non comparere teneatur coram iudice, cuius tempore citationis iurisdictio est suspensa, nisi hoc pertineat ad faciliorem expeditionem causæ appellationis, quale est reuocare grauamen, & ad hoc citare, sicut aliàs dicitur de assignatione termini in *c. Cordi.* & *c. Cùm appellatio.* suprà. Si autem appellans citetur ad audiendam reuocationem grauaminis in certo termino, & in citatione exprimatur: ad procedendum in causâ, poterit tunc absque aliâ citatione procedi ad primum actum, qui fieri debebat post actum à quo fuerat appellatum, vt notat *Francus n. 2.* debet verò reuocatio grauaminis fieri partibus præsentibus, vel certè citatis, vt monet Ioan. Andr.

Cap. XI. A Collatione.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex cuidam quod à collatione beneficij communiter per Episcopum, & Capitulum in ipsius præiudicium factâ non ad Episcopum (si in eâ, vt Prælatus interfuerit) sed ad Superiorem debuerit appellare. Si verò solùm interfuisset vt Canonicus, potuisse licitè appellari ad eundem.

EXEGESIS.

Ex hoc *cap.* colligi potest, vt notat *Anchar. hic*, cùm à duobus grauamen infertur, qui habent diversos Superiores, ad quem ex eis debeat appellari. Nam Capitulum habet Episcopum, Episcopus Archiepiscopum. Si ergò Episcopus, & Capitulum simul gravârunt, respectu Capituli esset appellandum ad Episcopum (nisi videatur suspectus, tanquam particeps illati grauaminis) respectu Episcopi ad Archiepiscopum. In hâc ergò concurrentiâ seu mixturâ, per hunc textum ad Archiepiscopum est appellandum, quia magis dignum trahit ad se minùs dignum. *c. Quod in dubiis de Consecr. Eccles.* dignior autem est Archiepiscopus Episcopo, & Episcopus, quàm Capitulum, sicut Pater filio, & sicut caput membris iuxta *not. in c. edoceri. de rescript.* Coniecturas autem an Episcopus interfit, vt Episcopus, vel vt Canonicus, ponit hìc *gloss.* & tractari solet. *c. Postulastis de concess. prab. in antiq.*

Cap. XII. Licet.

Idem.

SVMMA.

Licet ab interlocutoria, (per quam pacti, vel præscriptionis, aut alia principali negotio præiudicans, vel iudicium nullum reddens exceptio est regula) non fuerit appellatum, & tamen à definitiua (quæ postmodum etiam intra decendium promulgatur) appellari contingat, potest in appellationis causa grauamen per interlocutoriam illatum, per appellationis Iudicem emendari. Si verò interlocutoria proferatur super exceptione, negotio principali non præiudicante, aut non peremptoriâ, nisi fuerit appellatum ab ipsâ, per appellationem à definitiuâ postea interiectum grauamen per interlocutoriam illatum, non poterit reuocari.

EXEGESIS.

Vltra decendium &c.) Nota ex textu I. quòd interlocutoria lata contra exceptionem peremptoriam non firmetur, quin grauamen non possit reparari non solùm per appellationem ab eâ interpositam intra 10. dies, sed etiam à definitiuâ latâ post 10. dies. Quando igitur appellatur à definitiua indistinctè, iuxta *gl. hîc*, omnes exceptiones admissas, & non admissas, siue fuerit interlocutus Iudex, siue non, siue 10. dies fluxerint, siue non, repetere licebit appellanti, & revocare Iudici, si fuerint releuantes, quod satis est expressum. *l. 1. §. & in vlt.* item *l. 2. & 3. ff. De appellat.* & *l. 1. ff. Quando appell.* Ex quo enim quis admittitur ad decendium super principali, quod est maius, multò ergò potiùs contra interlocutoriam, quod est minus, vt *arg. gl.* veritas enim semper est juvanda. *c. Ex literis. de jure. in antiq.* Neque obstat, quod dicit *Host. in summa. de sent. & re judic. §. Qualiter perfici debeant &c.* id solùm procedere de jure Ciuili, secundùm quod regulariter ante sententiam non appellatur. *c. Super eo. eodem in antiq.* non autem de jure Canonico, quia secundùm illud à quâlibet interlocutoriâ, & à quolibet grauamine potest appellari; expressè enim per *h. t.* conceditur per appellationem à definitiua reparatio grauaminis per repulsum exceptionis peremptoriæ illati, licet decendium sit elapsum, vt mirum sit *Host.* tam aperto textui repugnare.

Nota II. Etsi interlocutoria lata super his, quæ non præiudicant negotio principali, neque sunt peremptoriæ, transeant etiam per hunc textum in rem judicatam post lapsum 10. dierum, non solùm quoad partes, verùm etiam, quoad Iudicem appellationis à definitiuâ; secus tamen esset quoad Iudicem primum, seu à quo fuit appellatum, is enim interlocutoriam potest revocare, vsque ad sententiam definitiuam iuxta *c. Cum Cessante.* suprà. ex quo rectè infert *Francus hic. §. Vbi verò. n. 1.* quod Iudex appellationis à definitiua non succedit per omnia in locum Iudicis à quo, vt patet ex dictis.

IDEM

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si à judicibus.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

S V M M A.

Si à Iudicibus pluribus fuerit appellandum, eorúmque præsentia de facili haberi non possit, licet coram ipsis, vel maiori eorum parte appellare, & Apostolos petere separatim. Est tamen appellato ignoranti appellationis, nec non dilationis eorum, & termini præfixionis, si secutæ fuerint intimatio legitimè facienda.

E X E G E S I S.

Licet coram pluribus Iudicibus possit separatim appellari, ipsi tamen Iudices debent postea simul convenire ad præfigendum, siue statuendum terminum appellationis prosequendæ, iuxta *gl. v. præfixionis.* Qui igitur coram pluribus appellare debet, ex quo non stat per ipsum, omnes habere præsentes, factâ protestatione appellet coram illis, vel illo, quem habere potest, vel si nullum habere possit, coram publicis, & honestis personis. *c. Fin. h. t. in antiq.* & *c. Pastoralis. de off. Ordin.* Intimatio autem appellationis, dilationis, & præfixionis termini semper est facienda appellato siue ab vno, siue à pluribus appellet, iuxta *gloss.*

Cap. II. Quamuis.

Idem.

T E X T V S.

Etsi de rigore juris oporteat appellantem petere Apostolos congruo loco, & tempore, sæpiùs, & instanter, sufficit tamen eos semel vno contextu instanter, & sæpiùs postulari. Si autem Iudex ad recipiendos Apostolos terminum assignet, & appellans in illo non compareat, neque apostolos petat, appellationi renuntiâsse videtur. Idem intelligitur, si Iudex dicat, se infra juris terminum Apostolos daturum, nisi infra dictum terminum congruo loco, & tempore, instanter, & sæpiùs saltem vno contextu illos petat ab eodem Iudice sibi dari, vel si recipere recuset oblatos. Quodsi Iudex in præfixo termino ipsos petenti non dederit aut si respondeat, se daturum nullo tempore præfixo, aut se daturum infra terminum juris, neque postea modo explicato requisitus, eos exhibuerit, appellationem suam, appellans ex tunc prosequi potest, perinde, ac si appellanti expressè fuissent denegati.

E X E G E S I S.

De contentis in hoc *c.* jam diximus in *c. Ab eo* suprà. Id solùm nota, *d. c.* rigorem per hunc textum ita temperari, vt non sit necesse, tribus vicibus instare pro Apostolis, sed sufficit id fieri vnâ vice, sive vno contextu, bis, aut ter, petitionem iterando. Dicitur autem vno contextu fieri, cùm nullus alienus actus miscetur. *l. Hæredes palàm ff. De testam.* sic testamentum in scriptis vno contextu fieri debere dicit eadem *lex.* Simili modo vno contextu fieri debet electio. *c. Quia propter. de elect. in antiq.* Non est autem necesse petere sic Apostolos, sed liberum relinquitur.

Cap. III. Sicut.

Idem.

S V M M A.

Sicut appellationem Iudicialem, sic & extraiudicialem infra annum à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatur, prosequi, & finire tenetur appellans. Quod si justo impedimento cessante non fecerit, censebitur appellatio deserta.

E X E G E S I S.

Textus est clarus, & tollit diuersitatem sententiarum quæ olim fuit, quando incipiat currere tempus appellationis prosequendæ, scil. à die interpositionis, vel die illati grauaminis, si ab illo, tanquam futuro fuerit appellatum, quod solùm potest fieri extrajudicialiter, quia in judicio non appellatur, nisi à grauamine, illato, vel comminato, vt notat *gl.*

Cap. IV. Quamdiu.

Idem.

S V M M A.

Quamdiu appellationis prosecutio, per compromissum, vel aliter de partium expresso consensu differtur, tempus ad prosequendam eam ab homine, vel à jure præfixum non currit appellanti, nisi fortè Iudex videns esse periculum in morâ, præcipiat in illâ procedi.

E X E G E S I S.

Hæc *Clemens.* tria addit ad *Authent. si tamen. C. De temp. appellat.* vndè videtur desumpta juxta *gl.* 1. Quia *Authent.* solùm dicit, quòd pendente compromisso non currit tempus ad finiendam appellationem, nihil autem dicit de termino præfixo ad prosequendum. 2. *d. Authentica* solùm loquitur de compromisso, non autem de alio consensu, vel prorogatione. 3. Præterea *Clement.* hæc addit, quod quando periculum est in mora, Iudex ex officio potest partibus præcipere, vt procedant, quæ tria benè notat *gl.*

Cap. V. Appellanti.

Idem.

S V M M A.

Appellanti ab interlocutoriâ, vel à grauamine Iudicis non licet alias causas prosequi, quàm in appellatione nominatim expresserit. Nec processus Iudi-

Iudicis à quo ex nouis, aut de nouo probandis causis iustificari potest, vel impugnari, sed tantum ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipso.

EXEGESIS.

Collige pro Regulâ ex textu, quòd appellans ab interlocutoriâ, vel grauamine, teneatur causam grauaminis exprimere, nec potest illam iustificare, ex nouis causis non expressis in illâ. Secus est in appellatione à definitiua, quia non est opus exprimere causam, sed sufficit dicere: *Volo à vestrâ sententiâ definitiuâ, tanquam iniustâ appellare, vel appello ab illâ tanquam iniustâ.* Quod verum est; nisi in casibus, quibus jus appellationem prohibet. Nam in his etiam in appellatione à definitiuâ debet causa exprimi, vt not. *gl.* & sæpiùs diximus suprà. *h. t. in antiquis.*

Cap. VI. Si appellationem.

Idem.

SVMMA.

Si appellationem ab appellante per negligentiam desertam, appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam per se principaliter prosequuntur, nihilominus censetur transiisse in rem judicatam sententia, à quâ est appellatum.

EXEGESIS.

Hoc multo fortiùs procedit in appellatione, quæ ab initio fuit friuola, quàm quæ fuit ab initio legitima, & per negligentiam deserta, vt si appellans negligat Apostolos petere, vel appellationem prosequi intra terminum Iuris, aut hominis. Similiter cùm hoc procedat de appellatione desertâ per negligentiam, multò magis locum habet in expressè desertâ per renuntiationem, vt bene notat *gl.*

Cap. VII. Cùm à repulsione.

Idem.

SVMMA.

Cùm à repulsione exceptionis peremptoriæ secundò appellans succumbit, non est eius appellatio à definitiuâ postmodum audienda vlteriùs super eâ causâ, nisi tunc ritè proposita, ideò priùs repulsa fuisset, quia proponebatur ineptè.

EXEGESIS.

Hæc dispositio fundatur in illis juribus, quæ non permittunt, vt, qui habet tres sententias contra se, vlteriùs appellet juxta *c. 1. De judiciis.* suprà. *c. Directa. eòdem in antiquis. l. Vnâ. C. Ne liber in vnâ causâ.* qui autem tertiò appellaret, haberet quatuor sententias contra se, vnam Iudicis à quo, & tres Iudicis ad quem.

TITVLVS XXIX.

DE CLERICIS PEREGRINANTIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

CVM peregrinantes præsertim ad Sedem Apostolicâ in multis æquiparentur alijs peregrinantibus, rectè hic titulus subiungitur priori de appellationibus. De eâdē materiâ habetur. *24. q. 3. c. Si quis. Rom. petat,* & *c. Paternarum. de consecr. d. 6. c. Sacerdos. de consecrat. d. 5. Oportet.*

Cap. Vnicum. Conquerente.

Cælestinus III. Ambianensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Presbyter Pontificem accessisset, sed priùs res suas, & Ecclesiæ suæ in protectione Sedis Apostolicæ non posuisset, mandat nihilominus Pontifex: cùm hi, qui accedunt ad præsentiam Papæ, vnà cum rebus suis debeant esse sub protectione Sedis Apostolicæ securi, vt, quidquid eidem Presbytero post iter arreptum subtractum est, restituatur.

EXEGESIS.

Quando ad nos accessit, &c.) Nota I. dubium esse, in quibus peregrinantibus habeat locum remedium huius. *c.* Nam *Abbas antiq.* cum *gl.* existimat solùm habere locum in his, qui publicè assumunt signa peregrinationis, vt baculum peregrinorum &c. & verè peregrinantur ad limina Apostolorum. *Innoc.* est liberalior, & putat procedere in quolibet accedente ad Papam ex causâ notoriâ, vt appellatione prosequendâ, vel vt releuetur quis ab aliâ oppressione, aut aliâ justâ causâ, juxta *c. Omninò oppressim. cum seqq. c. q. 6. c. fi. De dilat.* & *c. fi. De foro competenti. Host.* latissimè hunc textum interpretatur de quolibet accedente ex quacunque causâ ad Sedem Apostolicam; quam opinionem *Panorm. hic n. 5.* limitat, vt ex quâlibet quidem causâ accedens ad Sedem Apostolicam possit huius c. remedio vti contra attentantem de facto aliquid contra se extra judicium, non autem contra factum judicis. Mihi indistinctè placet sententia *Host.* propter *Reg. jur. in 6. Odia sunt restringenda, & fauores ampliandi.*

Nota II. Controuersiam itidem esse, quem effectum

fectum operetur hoc *cap. Abb. antiq.* sentit per hunc textum solùm debere revocari extraiudicialiter attentata contra peregrinantem, non item attentata in judicio, videlicet non debere revocari, si de fructibus beneficij peregrinantis prouisum fuerit Vicario, qui seruit loco absentis, imò posse etiam procedi adversùs ipsum ad missionem in possessionem, si non habeat, vel non relinquat Procuratorem in partibus; non enim per hunc textum suspendi jurisdictionem Iudicis, sed peregrinantes sibi imputare debere, quòd non relinquant Procuratorem. *Ioan. Andr.* putat hoc solùm concedi per hunc textum, vt ex facilioribus probationibus iste peregrinans audiatur. *Panorm. n. 7.* ait ad hoc prodesse, vt peregrinus Clericus non teneatur probare spoliationem factam ab eo, quem post suum reditum reperit possidere, sed sufficere si probet quòd ante obitum possederit, quicunque demum spoliator fuerit.

Mihi placet itidem opinio *Host.* vt revocetur, quidquid factum fuerit contra peregrinantem post iter arreptum, saltem id, quod est grauis præiudicij; nisi de jure debuerit peregrinans priùs providere v. g. Vicario sui beneficij de congruà sustentatione ex beneficij fructibus, quod exemplum benè posuit *Abb. antiq.*

Concordat *Innoc. in c. Vt debitus. h. t. in antiq.* vbi dicit, quòd contra accedentes ad Sedem Apostolicam ex causà probabili, etsi duntaxat sint nuntij aliorum, non est procedendum; & si procedatur, processum esse nullum, etiam contra excommunicatos, vt censet *Panorm.*

TITVLVS XXX.

DE CONFIRMATIONE VTILI, VEL INVTILI.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA hunc titulum rectè necti cum prioribus; postquam enim visum est de suspensione sententiæ, siue jurisdictionis Iudicis, quæ fit per appellationem, seu peregrinationem, & quia frequenter sententia siue processus judicialis confirmari solet per Superiorem; dubium autem quandoque incidit de validitate, vel invaliditate confirmationis, meritò subijcitur iste titulus de Confirmatione vtili, vel inutili, qui est veluti Clausulà totius tractatùs de Iudiciis.

Cap. I. Si quis.

Alexander III. Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Si quis rei litigiosæ confirmationem impetret à Papà, nihilominus Iudex de causà cognoscere, eámque terminare potest; sed si impetrans tempore confirmationis rem pacificè possidebat, non licet Iudici de quæstione postea exortà decernere, aut eam definire absque Sedis Apostolicæ mandato.

EXEGESIS.

Nota I. Confirmationem factam de re litigiosà esse ipso jure nullam, vnde eà non obstante potest Iudex procedere ad vlteriora tam in definiendo, quàm in cognoscendo, nisi in ipsà confirmatione facta fuerit mentio de litigiosis. Est autem res litigiosa, *de cuius dominio causa mouetur inter petitorem, & possessorem judiciarià conuentione. Auth. litigiosa res. C. De lit.* Vnde controuersia super solà possessione non facit rem litigiosam, vt not. *glossa.*

Nota II. Quòd confirmatio impetrata in formà communi, siue etiam innouatio nihil noui juris tribuit, sed solummodò vetus conseruat *c. Praceptis. d. 22. c. Quia intentionis. de priuil. c. Cùm dilecta. infrà.* Vnde per talem confirmationem, vel innouationem etiam à Pontifice emanatam, vt patet ex textu, non impeditur petitio alterius. *c. Quia diuersitatem. de conceß. preb. c. Bona inf. l. 2. §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco publico*, quia Papa eiusmodi confirmationem in forma communi dat sine præiudicio alterius. Dicitur autem facta in formà communi, quando fit quasi conditionaliter, sine cognitione causæ, v. g. *Confirmamus tibi possessiones, quas justè possides &c.*

Nota III. Ex *Panorm.* quòd confirmationem, quam dat Papa ex certà scientià, vetus jus firmat, & consolidat: dicitur autem fieri ex certà scientià, quando totum negotium fuit Papæ reseruatum, & ab illo cognitum, maximè si addatur hæc ipsa clausulà: *ex certà scientià.* Hæc autem confirmatio operatur plus, vel minus pro ratione subiecti, nam si, quis justè possidebat, operatur, vt inferior non possit ampliùs de illà re cognoscere, scil. vtrùm justè possideat, vel non, per *h. t. & c. seq.* Item facit rem maioris autoritatis absolutè. *c. Quis nesc. d. 11.* Aliquando operatur maiorem effectum, nam si quis non possidebat justè, incipit justè possidere, hinc solet apponi clausula *de plenitudine potestatis* omnem juris defectum supplens. Et de tali confirmatione non potest cognoscere Iudex inferior, nisi notoriè constet literas esse subreptitias, videlicet ex confessione partis, vel tenore literarum. Vid. *Barbos. in c. 4.* multa de vtràque confirmatione fusè differentem.

Nota

Nota denique V. Quod dicitur, Iudicem inferiorem non posse cognoscere de quæstione post confirmationem Pontificis exortâ, intelligi debere de confirmatione ex certâ scientiâ, non in formâ communi, vt not. *gl.* & *DD.* hîc.

Cap. II. De Confirmationibus.

Idem Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex contra confirmationem Romani Pontificis, sine nouo Apostolicæ Sedis mandato, aut nisi constet de falsi suggestione, non esse aliquatenus judicandum.

Hoc c. intelligitur ex priore.

Cap. III. Bonis.

Cœlestinus III.

SVMMA.

Cùm quidam à sententiâ aduersùs se prolatâ infra 10. dies appellâsset, eâque non obstante Iudices sententiam executioni mandâssent, & appellans itinere mox arrepto literas de retractando sententiam à Pontifice impetrâsset: aduersarius verò illum fraudulenter præueniens, Rescriptum confirmationis latæ sententiæ, in quo nulla erat mentio appellationis obtinuisset, Consultus Pontifex, quæ literæ valerent? respondit posteriores prioribus debere præjudicare. Sed si adsit clausula, nullis literis veritati, & justitiæ præjudicantibus, &c. *vel sub alia forma verborum, dummodo nil diceretur de literis confirmationis expressè, primas tamdiu suum debere habere vigorem, donec de iniquitate sententiæ pleniùs cognoscatur.*

EXEGESIS.

Posteriores debent prioribus, &c.) Nota, quando priores literæ sunt nullæ, vel possunt per exceptionem elidi, non est necesse in secundis facere mentionem priorum. Valent itaque in proposito literæ posteriores impetratæ per appellantem, nullâ factâ mentione de prioribus impetratis per appellatum; primæ enim erant nullæ, vel saltem poterant annullari, per exceptionem non factæ mentionis de appellatione, quia tacitâ veritate impetratæ. *c. Ex parte. de rescript. & c. Sæpe. de appellat.*

Primæ tamdiu suum debent habere vigorem.) Non leue dubium hîc mouet *gl.* Nam prior capituli pars simpliciter innuit priores literas per appellatum impetratas esse nullas, sed posterior pars, quæ incipit à §. *Verùm, & c.* significat eas pendere, siue quòd suum debeant habere vigorem, donec de iniquitate sententiæ contra appellantem latæ cognoscatur. Quæ videntur contraria. Ob quam causam DD. duplicem intellectum assignant. videlicet 1. si appellatus iste tempestiuè, non nimis festinè supplantandi causâ, iter arripuit, vt dicit *c. Oblatæ. de appellat. in Gregor.* tum valere priores, & posteriores pendere, donec Iudices per ea dati cognoscant de validitate sententiæ, etsi in posterioribus per appellantem impetratis sub clausulâ generali *Non obstantibus quibuscunque*, intelligatur facta mentio priorum, quia literæ priores non tolluntur nisi per mentionem specialem, vt in *c. 2. De dolo, & contum.* ideóque Pontifex hîc requirit, vt confirmationis per appellatum mentio fiat expressè, siue quod idem est, specialiter. Si autem appellatus *caute*, quod idem videtur sonare, ac *fraudulenter* appellantem præueniat, nullâ appellationis mentione factâ, tum valent posteriores, non priores, vt dicitur in priori parte textûs.

Etsi verò secundùm hoc planus sit capituli intellectus, meritò tamen id displicet *Panorm. hic n. 9.* quia iste sensus *non conuenit Rubricæ, siue titulo huic de confirmatione vtili, vel inutili*, sed potiùs pertineret ad titulum de appellationibus; sic itaque apparens hæc pugnantia cum eodem *Panorm.* conciliatur. Quòd videlicet prius rescriptum impetratum per appellatum fuerit merè confirmatorium, sed in formâ communi, nullâ præmissâ, vel Iudicibus mandatâ causæ cognitione, literæ autem per appellantem impetratæ erant judiciales, mandatum de causâ cognoscendâ continentes.

Rescribit ergò Papa, distinguendo, in priori enim parte c. dicit: *Si in primo scripto non fuerit facta mentio appellationis, id esse nullum*; In posteriori autem parte mutat casum, videlicet; si in primo rescripto facta fuerit mentio appellationis; licet in secundis literis, generalis addita fuerit clausula: *Nullis literis præjudicantibus &c.* (quod idem est, ac *nullis literis obstantibus*) modò *non expressè, sive specialiter facta fuerit mentio confirmationis*; valere primas, donec de iniquitate sententiæ constet. Quia neque mentio generalis euacuat confirmationem in formâ communi legitimè factam; neque eiusmodi confirmatio adimit Iudici inferiori potestatem cognoscendi de causæ æquitate, vt dictum est in *c. 1. not. 2.*

Cap. IV. Cùm Dilecta.

Innocentius III. Decano.

SVMMA.

Cùm Abbatissa de Gardeuem. cum suis sororibus cuperet sua priuilegia innouari, & Pontifex quatuor Episcopis, & totidem Abbatibus eorum inspectionem, & transcriptionem injunxisset, illis verò Pontifici præsentatis, ex parte Hildesbemensis Ecclesiæ proponeretur, ipsam in possessione subjectionis huius Monasterii per centum annos extitisse; Idem Pontifex Iudicibus mandauit, vt in loco aliquo idoneo diligentiùs super

bis inquirerent veritatem, à quibus pars Ecclesiæ Hildesbemensis ad Sedem Apostolicam appellauit. Iterato autem prædictâ Abbatissâ innouationem priuilegiorum petente, Pontifex similitudine rationis eorum, quæ in jure de testibus minùs idoneis in periculo occultandæ aut subtrahendæ veritatis conceduntur permotus, prædicta priuilegia quasi jam nimiâ vetustate consumpta, neque in pergameno, sed papyro conscripta, duxit innouanda; volens tamen, quòd ex innouatione huiusmodi nouum jus Monasterio acquiratur, sed antiquum, si quod habet, per innouationem huiusmodi conseruetur.

Cùm porrò præfatum Monasterium ad jus, & proprietatem Sedis Apostolicæ per priuilegium Prædecessoris Pontificis pertinere monstraretur, eiusdem juris Procuratricem constituit. Attamen volens de statu eiusdem Monasterii diutiùs dubitari, Delegato suo mandat, vt si Ecclesia Hildesbemensis prætensam præscriptionem probârit, (nisi probata fuerit interruptio ex aduerso,) subiectionem Monasterii, cùm in Diœcesi ipsius constitutum sit, Episcopo adjudicet innouatione à priuilegii cassatâ, alioquin super hoc eidem perpetuum silentium imponat, & Monasterium pronuntiet perpetuâ libertate gaudere, Pontificio sibi priuilegio resignato.

EXEGESIS.

Notà ex hoc *c.* etsi prolixo, illud solùm pertinere ad hunc titulum, & esse instar Regulæ, quòd ex innouatione priuilegij nouum jus non acquiratur, sed antiquum, si quod est, per illud conseruetur. Dicit autem Pontifex, se ad confirmationem priuilegiorum huius Monasterij permotum similitudine Iurium disponentium de testibus; sicut enim instante necessitate, etiam lite non contestatâ, recipiuntur testes valetudinarij, aliique minùs idonei; ita renouatio priuilegij, quæ regulariter non debet fieri, nisi citatis, quorum interest, & lite contestatâ, imminente eorundem abolitione propter nimiam scripturæ, aut membranæ, vel papyri vetustatem; potest propter similitudinem rationis sine his fieri.
Reliqua plana sunt ex *titulis. De testibus, fide instrum. & præscript.*

Cap. V. Ad nostram.

Idem, Episcopo, & Præposito Viccensi.

SVMMA.

Cùm quidam Canonici Ecclesiæ Nemausensis à Sede Apostolicâ, literas confirmationis super administrationibus suis obtinere laborarent, Religionis suæ conditione suppressâ; Mandat Pontifex, cùm Regularibus personis non consueuerit Apostolica Sedes aliqua personaliter confirmare, eiusmodi confirmationem à dictis Canonicis, vtpote Regularibus impetratas denunciari irritas.

EXEGESIS.

Notà ex *h. t.* adverbium *personaliter*, quòd Sedes Apostolica non consueuit Regularibus aliquid confirmare pro propriâ, & singulari ipsorum personâ, vt habeant nomine proprio, quia à se abdicarunt omnia, & posuerunt Superiorem super caput suum loco Dei, vt in *c. Si Religiosus. de elect. in 6. c. Non dicatis. 12. q. 1.* Concedit tamen Sedes Apostolica, hæc & alia priuilegia communitati Religiosorum, seu toti Ordini, aut Monasterio, vt Superiores pro suo arbitrio illorum vsum dispensent cum Religiosis, & cùm jussum fuerit, revocent. Illud præterea adverte, quòd literæ emanantes ex Curiâ præter stylum Curiæ, præsumuntur subreptitiæ, & quandoque falsæ, vt in *cap. seq.* nisi evidenter pateat, quòd ex certâ scientiâ Papa illas concesserit, vt notat *Panorm. in c. seq. n. 2.*

Cap. VI. Porrecta.

Idem.

SVMMA.

Cùm plures ex Religionis Prioratibus, vel aliis administrationibus præfecti, à Sede Apostolica super ipsis, quoad vixerint, possidendis, confirmationis literas assererent se impetrâsse: Pontifex non credens ex Cancellariâ suâ huiusmodi literas emanâsse, mandat illos, qui tales literas exhibuerint, puniri tanquam falsitatis autores; si verò non fiat mentio Religionis ipsorum, tanquam subreptitias denuntiari non valere.

Hoc cap. patet ex præcedente.

Cap. VII. Examinata.

Idem, Nobili viro de Rinariis.

SVMMA.

Cùm Vice-Dominus Sabinensis inter hunc Nobilem, & Milites Campanicos super Ecclesiâ S. Angeli, arbitrium contra formam juris promulgâsset: Pontifex non obstante confirmatione Prædecessoris sui, qui confirmauerat illud, sicut prouidè latû erat, & ab vtrâq. parte receptum, decernit esse irritû, & inane.

EXEGESIS.

Nota, quòd confirmatio huius arbitrij, id est sententiæ, quam tulit electus arbiter, seu Compromissarius, solùm fuit data in formâ communi, id est sine

 cau-

causæ cognitione, & quasi conditionaliter, si arbiter prouidè, id est secundùm jus, & rei veritatem, & cum beneplacito vtriusque partis id tulisset, quod cùm factum non fuisse postea appareret, meritò dictam confirmationem Pontifex iste reuocauit (vide dicta in *c. 1. not. 2.*) vtpote, cuius conditiones non erant obseruatæ, neque tenor fortassis expressus. Qui si inseratur, videtur Princeps confirmare ex certâ scientiâ, etsi hanc clausulam expressè non addat, vt not. *Panorm. in c. praced. & seq.* de quo etiam vide *Barbos. hic in allegat.* quamuis etiam confirmatio ex certâ scientiâ possit revocari, si postea deprehendatur error, vel falsitas.

Cap. VIII. Venerabilis.

Honorius III. Illustri Regi, Baronibus, & militibus, & aliis hominibus Cypri.

SVMMA.

Cùm inter istos, & Archiepiscopum Nicosiensem, mediante Apostolicæ Sedis Legato amicabilis compositio interuenisset, expressè adiecto, vt post confirmationem Pontificis statim executioni mandaretur, sed eâ licet obtentâ, & tenore compositionis ad maiorem rei evidentiam inserto, illi, ad quos Pontifex hic scribit, obseruare renuerent prætendentes, tum quod in literis verbum confirmationis tenorem compositionis iuxta stylum Curiæ Romanæ præcedit, tum quia clausula sicut sine prauitate prouidè facta est, in eisdem literis continetur; Mandat idem Pontifex, si præmissa veritas suffragetur, compositionem eandem impleri.

EXEGESIS.

Nota, quòd vbi inter partes componentes expressè conuentum est, vt non valeat absque confirmatione Principis, intelligatur id de confirmatione ex certâ scientiâ. Quæ fortè ratio fuit, cur homines isti compositiones nollent obseruare, tum ex eo, quòd non caperent satis stylum Curiæ, secundùm quem verbum *Confirmamus* eo tempore præcedebat tenorem *compositionis inserta*, cùm potiùs videatur debere sequi, sicut ipsa confirmatio post initam compositionem petitur, & datur; tum inde, quia clausula illa, *sicut prouidè facta est &c.* videtur sapere confirmationem conditionalem, siue in formâ communi.

Sed cùm verbum, *confirmamus*, æquè possit cadere super tenore literarum sequente quàm præcedente, & ex ipsâ tenoris insertione pateat confirmationem factam ex certâ scientiâ (in quâ dictio *sicut*, stat causaliter, pro *quia*, non conditionaliter pro *si*, vt in formâ communi confirmationis benè notat *Panorm. hic n. 4.*) meritò Pontifex compositionem istam voluit observari.

Cap. IX. Sua nobis.

Idem, Vniuersis Abbatibus, & Prælatis, ac Conventibus, & Clericis in Constantinopolitanâ Diœcesi constitutis.

SVMMA.

Cùm Patriarcha Constantinopolitanus conquereretur, quosdam ex his, eò quòd Cardinalis licèt Apostolicæ Sedis Legatus quibusdam aliis Ecclesiis, & Clericis in Spiritualibus & Temporalibus contulit Monasteria eorundem (siue vt aliàs legitur earundem) ipsi obedire, & de juribus suis respondere recusarent, allegantes confirmationes huiusmodi collationum à Sede Apostolicâ impetratas: Pontifex nolens jura Diœcesanorum per eiusmodi Collationes, & confirmationes minui, siue lædi; mandat, vt his non obstantibus, Patriarchæ reuerentiam, & obedientiam exhibeant, eique de justitiis suis integrè respondeant.

EXEGESIS.

Ex hoc textu colligitur, Legatum etiam de Latere non posse concedere Ecclesiæ, vel Clero aliquam Ecclesiam in præiudicium juris Diœcesani, solius enim Principis est, ex justâ aut necessariâ causâ alterius jura tollere, vel minuere, vt notatur in *c. Constitutus. de Religios. domibus.* Imò nec ipse Papa, licet vniat, aut conferat aliquã Ecclesiam alteri, regulariter intẽdit præiudicare juribus Diœcesanis juxta *c. 2. De Religios. domibus*, quod idem dicendum est de confirmatione. Habet ergò talis vnio, aut collatio suam quidem validitatem, & firmitatem ex confirmatione Legati, aut Papæ, sed absque præiudicio juris Episcopi.

FINIS LIBRI SECVNDI DECRETALIVM.

LIBER

Digitized by Google

LIBER TERTIUS DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM.

In Rubricam Tituli.

NOTA I. Rectè post librum secundum, in quo agitur de judiciis, subiungi hunc tertium, in quo tractantur materiæ & causæ, quæ in Ecclesiasticis judiciis produci & agi solent, hæ verò aut criminales sunt, de quibus agitur lib. 5. aut ciuiles, concernentes tum personas Ecclesiasticas earúmque res de quibus hoc libro III. tum laicas; cuius Ordinis est matrimonium, quod laicorum statui quidem proprium est, eius tamen cognitio propter dignitatem Sacramenti, ad quam Christus illud eleuauit, pertinet ad Ecclesiam. Poterat quidem illius tractatio quoque in hunc librum conferri, sed ne is nimiùm excresceret, Liber III. ipsi attributus est. Porrò hic titulus extat quoque *in 6. & Clement.* De quâ eâdem materiâ habetur *12. q. 1. & 21. q. 4. d. 92.* per totum. *& d. 5. de Consecr. a. c. Nunquam.* vsque ad *c. De Spiritu.* ac sæpiùs alibi.

Nota II. Sapienter hunc librum inchoari à personis Clericorum, eorúmque vitâ & honestate, *quæ illos vel maximè decet, nihilq; etiam est quod alios magis ad pietatem & Dei cultum instruat, quàm eorum vita & exemplum, qui in societatem Domini vocati se Diuino ministerio dedicârunt, vt ait Concil. Trid. sess. 22. c. 1. De reform.* Desideratur hæc vitæ innocentia præcipuè in Episcopis & illis, qui in dignitate constituti sunt: *nec enim dubitandum est, reliquos fideles ad Religionem, innocentiámque faciliùs inflammandos, si præpositos suos viderint non ea quæ Mundi sunt, quærere, sed quæ sunt Dei, ait idem Concil. sess. 25. c. 1. De reform.* Est autem honestas vitæ clericalis alia interna consistens in puritate animæ & conscientiæ, ac virtutibus tum Theologicis, tum moralibus, quarum sinceritatem solus Deus scrutatur & judicat: homo enim videt, quæ foris sunt. Alia externa quæ consistit in dictis & factis secundùm Regulam mandatorũ Dei & virtutum ordinationẽ.

Nota III. Hanc externam honestatem tribus præcipuè contineri. 1. Morum modestiâ & compositione pro dignitate status Sacerdotalis & Clericalis, quam decet benignitas, humanitas, grauitas, & vel maximè Castitas, ab omni impuritate & luxuriâ aliena, ideóque in susceptione Subdiaconatûs Deo promittitur, de quo *c. Vt Clericorum. inf.* eandem ob causam nec fœminis cohabitant. de quo *tit. seq.* Cæterùm quoque crapula illis fugienda, veluti libidinis incentivum. *de quo c. A crapula. inf.* Abstinere debent à mercatura & vsuris. *c. seq.* Aliisque quæ sapiunt auaritiam. 2. Vestitu & habitu, qui honestus esse debet, de quo *c. Sapius. inf. De pœna illorum qui habitum Clericalem & tonsuram non deferunt*, habetur *c. 2. in Clement. h. t.* Ornatus quoque & profanus vestium luxus Clericis vitandus, *de quo c. 4. & c. Pœn. inf.* 3. Officiorum & negotiorum exercitatione, vt vid. sint conuenientia statui, non sæcularia & profana; hinc vetantur facere mercaturam, aut exercere officia tabernariorum, macellariorum &c. *c. Fin. h. t. & Clement. 1. eod.* frequentare tabernas. *c. Pœn. inf.* jubentur vitare aleas & ludos scenicos de quibus inf.

Cap. I. Vt Laici.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Laici secus altare, quando celebrantur Diuina officia, stare non præsumant, sed pars illa, quæ cancellis ab altari diuiditur, tantùm psallentibus pateat Clericis; Ad orandum verò & communicandum laicis & fœminis, sicut mos est, pateant sancta Sanctorum.

EXEGESIS.

Not. Non esse ordinariè extra vsum orandi & communicandi permissum laicis, vt sub Diuinis officiis ingrediantur chorum, vt patet ex *hoc 1. & obseruat quoque Henriq. in Summ. lib. 9. c. 25. §. 9. in fin. lit. t. quod adeò olim obseruabatur, vt S. Ambros. nec Theodosio quidem Imperatori voluerit permittere ingressum intra cancellos, vbi Clerici psallunt, prout refertur in hist. Tripartit. l. 9. c. 30.* Idémque etiam hodie obseruari debet in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis & Conventualibus, vbi Diuina officia integrè & solenniter peraguntur. Etsi ex eo, quòd text. dicit:

Digitized by Google

Ne laici inter Clericos sedere præsumant, non comprehendi illos, *qui bonâ fide ignoranter aut imprudenter, chorum intrant, (neque enim tales propriè dicuntur præsumere,) not. Nau. in c. Accepta. de restit. spoliat. opposit. 8. n. 35.*

Cap. II. Clerici. I.

Ex Concilio Pictauiensi.

TEXTVS.

Clerici arma portantes & vsurarij excommunicentur.

EXEGESIS.

Cùm arma Clericorum sint orationes & lacrymæ *c. fin. d. 36. c. Porrò. 16. q. 3.* conueniatur cum aliis pluribus. *23. q. 8.* non conuenit vtique illos arma alia portare; quòd si contumaciter ferre præsumpserint, erunt excommunicationis sententiâ feriendi, sicut & Clerici vsurarij, de quibus dicendum *ad c. Præterea. de vsuris.* Verùm si subsit justa causa; possunt Clerici arma portare, vt si iter faciant per loca periculosa, *iuxt. gl. hic*, vel id necessarium sit ad defensionem justam sui vel alterius, vel patriæ. Quin absolutè Clericus iter agens potest arma gestare, ob pericula quæ facilè & inopinatò in itinere ingruere possunt aut solent, etiam iis locis, quæ non putantur periculosa. *Sufficit denique quæuis justa causa, vt notat Bald. hic n. 7.*

Cap. III. Vt quisque.

Ex Concilio Maticensi.

TEXTVS.

Quisque Presbyter, qui plebem regit, Clericum habeat, qui secum cantet, & qui possit scholas tenere.

EXEGESIS.

Honestatis est & decentiæ, vt Parochus siue Curatus secum habeat Clericum, cùm non possit solus Missarum solennia, aliáque Diuina officia celebrare. Si Clericum habere non possit, necessarius est puer, vel alius qui sacrificanti ministret, vt adeò à mortali excusari non possint, qui absque omni ministro celebrant, quia faciunt contra præscriptum Ecclesiæ in re graui. Debet autem is esse masculus, iuxta communem vsum Ecclesiæ, vt *aliis allegatis ex communi tradit Bonnac. d. 4. de Sacram. q. vlt. p. 9. 33. advertens n. 52. magis indecens & periculosum esse fœminam adhibere, quàm sine ministro celebrare. Porrò in quibusdam locis vigere consuetudinem ab Episcopis toleratam, ideóque damnari non posse, vt Sacerdotes præsertim in pagis adhibeant ministrum, qui duntaxat vinum & aquam porrigat etsi respondere nesciat, bene advertit Laymann lib. 5. tr. 5. c. 6. n. 13.*

Cap. IV. Si quis.

Gregorius IX.

SVMMA.

Si quis ex Clericis comam relaxaverit anathema sit.

Cap. V. Clericus I.

Ex Concilio Carthaginensi.

SVMMA.

Clericus neque comam nutriat, neque barbam.

EXEGESIS.

In his consuetudo ab antiquis Canonibus recessit plerisque locis quæ valet arg. *c. fin. De Consuetudine*: quin etiam olim id variè fuit obseruatum; Allegatur enim Concilium Carthaginense diuersum prorsus ab isto, vnde desumptus est hic Canon prohibens nutrire comam & barbam, quod ex contrario prohibet radere barbam. Illud igitur duntaxat cauendum Clericis, vt comam & barbam neque radant, neque nutriant more profano. Quod ipsum innuit relaxatio comæ, quæ prohibetur in *c. Si quis.* ne videl. imitetur comam mulierum, aut superbè crispetur, *nam ad aures vsque pro varietate regionum decenter à Clericis capillos posse demitti, bene notat Cassius hic n. 9.*

Cap. VI. Clericus II.

Ex Concilio Triburiensi.

SVMMA.

Si Clericus qui est sine gradu, nec Monasterio à parentibus traditus, tonsurâ dimissâ vxorem acceperit, eam permittitur habere, & iterum tondeatur: nec in vitâ suâ vxorem dimittere audeat.

EXEGESIS.

Clericus sine gradu idem est, qui in minoribus constitutus, soli enim ordines Maiores per antonomasiam tribuunt gradum in Ecclesia. Per eum autem, qui est Monasterio à parentibus traditus, DD. intelligunt Religiosum, qui tamen non solâ parentum traditione (quæ non sufficit) sed propriâ voluntate se consecrat Religioni aut Monasterio. Neutrum autem posse à proposito resilire & nubere, posse autem illum, qui nec est Subdiaconus, nec Religiosus professus, est in confesso. Quòd verò talis si vxorem duxerit, jubetur iterum tonderi, nô absolutè intelligi debet, sed conditionatè, si velit gaudere priuilegio Clerici, per tonsuram enim illum recuperat; *quod si nolit, optio erit penes ipsum, sed tum cogere ad tonsuram illum non oportebit, vt not. Panorm. hîc n. 4.*

Cap. VII. Clericus III.

Alexander III. Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Clerici qui comam nutriunt & barbam, etiam inuiti à suis Archidiaconis tondeantur.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Quâ ratione prohibitum censeatur Clericis comam nutrire & barbam, diximus ad c. Clericus. 1. Hic addimus, prohibitionem hanc ita explicari posse, ne videl. coma nutriatur aut barba, neglectâ vel omissâ tonsurâ Clericali quæ in capite gestari solet; hanc enim qui decenter curant, luxuriantem comam & barbam non facilè affectant.

Cap. VIII. Monasteria.

Idem in Consilio Lateranensi.

SVMMA.

Monasteria Monialium Clericus sine manifestâ & rationabili causa frequentans, per Episcopum arceatur, si non desistat, priuetur officio. Laici verò excommunicationi subdantur.

EXEGESIS.

Cùm Clericis Tit. seq. prohibeatur cohabitatio aliarû mulierû, multò rectiùs prohibetur iisdem ingressus in Monasteria Monialium, vtpote grauioris peccati expositus periculis. Quem ingressum sine Episcopi, vel superioris licentiâ in scriptis obtentâ, sub pœnâ Excommunicationis ipso facto incurrendæ seuerissimè prohibet *Conc. Trid. sess. 24. c. 5. De Regul.*

Cap. IX. Quoniam.

Gregorius VII.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Ecclesiarum prouentibus & expensis diligenter inspectis, certus ponatur in eis numerus Clericorum, quorum bona veniant in commune, & in vnâ domo versentur, atque sub vno tecto dormiant. Contradictores verò per suspensionem beneficii & officii, aut etiam grauiori pœnâ ad hanc obseruationem compellantur, appellatione non obstante. Concedit deinde, vt siquis eorum pro iniectione manuum in socium, meruerit excommunicationem, reconciliari possit, nisi atrocitas facti pœnam grauiorem exigat.

EXEGESIS.

Glos. intelligit hoc capitulum solùm procedere de Canonicis Regularibus, qui secundùm Regulam suam in commune viuunt; Et quamuis olim etiam Canonici seculares viuerent in communi, consuetudo tamen contrarium obtinuit, etsi illud in Ecclesiis quoque secularibus obseruandum sit, ne maior sit numerus Canonicorum & Clericorum, quàm ferat prouentus Ecclesiæ. *Consentit glossa.* Facultas autem absoluendi Clericorum talium percussores, solùm Prælatis Religiosorum concessa est, vt subditos se mutuò percutientes possint absoluere. *c. Cùm Monachi. de sent. Excom.* Alii verò prælati secularium Ecclesiarum hoc priuilegium non habent; omnibus enim hoc beneficium est prohibitum, nisi specialiter sit concessum; *vnde benè colligitur hoc c. tantùm procedere de Regularibus, ait Bern. hîc.*

Cap. X. Cùm ab omni.

Innocentius III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Iudices Ecclesiastici ab exactionibus decimæ, litis, vel aliâ parte præter expensas victualium prorsus abstineant, sed vigorem iudiciarium litigantibus gratis impertiant; non obstante, quòd à quibusdam dicitur id exigi nomine assessorum, cùm nec iudicium iustum iudici vendere liceat, & venales sententiæ ab ipsis etiam secularibus legibus reprobantur.

EXEGESIS.

Vel maximè decet Iudices Ecclesiasticos, vt gratis iustitiam administrent, tum quia si judices sunt ordinarii, habent Ecclesiasticos reditus, ex quibus honestè viuere possunt, tum quia ab omni specie mali siue corruptelæ abstinere debent, quam vtramque causam insinuat textus. Delegati autem Iudices debent habere expensas à delegante, *ait gl.* quando proficiscuntur extra domicilium suum, sicut testis. *c. Si testis §. Venturis, 4. q. 3.* quia nemo cogitur suis sumptibus militare. *c. Cùm ex officij. de præscript. c. Cùm sit Rom. de Simoniâ.* Munera enim, non sumptus prohibentur. Addit rationem ex legibus ciuilibus, cùm enim illæ vsque adeò reprobent & annullent sententias venales, vt nec appellare quidem opus sit ab illis *l. Venales. C. Quando prouocare non est necesse.* multò magis legibus Ecclesiasticis conuenit eius modi corruptelas prohiberi.

Cap. XI. Deus qui.

Idem, Liuoniensi Episcopo, & eis, qui cum ipso sunt, fratribus.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt illi qui Euangelium prædicabant in Liuoniâ, non obstante, quòd inter illos Monachi essent & Canonici Regulares, vel alij Religiosi aliam regulam professi, omnes pariter in vnum regulare propositum & honestum habitum, quantum ad hoc spectat officium, conformentur.

EXEGESIS.

Si illi, quibus Euangelium prædicatur, scandalum accipiant ex diuersitate habitûs diuersarum Religionum, satius est vt vnum decentem habitum Religiosi assumant, quàm vt scandalum patiantur

Digitized by Google

infirmi, sicut videtur contigisse in Liuonia, ad cuius Episcopum ista decretalis emanauit.

Cap. XII. Cùm decorem.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex Ludos theatrales, & ludibriorum ac laruarum spectacula, quæ in aliquibus festiuitatibus, etiam presbyteri, Diaconi ac Subdiaconi in Ecclesiis exercere præsumebant, extirpari.

E X E G E S I S.

Non tamen hic prohibetur, vt bene *notat. gl.* repræsentare præsepe Domini, Magos, Herodem, & similia, quæ tangunt festiuitates, cùm talia potiùs inducăt homines ad compunctionem, quàm ad lasciuiam vel voluptatem; sicut in paschate sepulchrum Domini, & alia repræsentantur ad deuotionem excitandam, pro quo *gl. sumit arg. ex c. Semel. d. 2. De consecr. & c. Quæris. d. 4.* imò quodlibet festum est signum & repræsentatio rerum præteritarum. *c. Quod die Dominico. d. 75.* solùm ergo in templis prohibentur scurriles & leues ac profani.

Cap. XIII. Vt Clericorum.

Idem in Concilio Generali Lateranensi.

S V M M A.

Clerici qui comprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, præsertim illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, prout magis aut minùs peccârint, puniantur secundùm Canones. Si quis hâc de causa suspensus, celebret diuina, priuetur beneficiis & perpetuò deponatur. Prælati verò talia tolerantes commodi specialis obtentu, pari subiaceant vltioni. Qui autem secundùm Regionis suæ morem habent vxores, si lapsi fuerint, grauiùs puniantur, cùm legitimo matrimonio vti possint.

E X E G E S I S.

De pœnis incontinentium quid nouissimè statuerit vide. *Conc. Trid. sess. 25. De reform. c. 14.* peccatum, propter quod Apostolus dicit venisse iram Dei in filios diffidentiæ, dicimus Sodomiticum siue nefandum, & vltimo supplicio punitur. *C. De adulteriis. c. Cùm vir.* de quo etiam. *c. Clerici. de excess. Prælat.* & *c. Flagitia. 31. q. 7.* Qui in pœnam incontinentiæ suspensus ab officio celebrat Diuina, perpetuò deponatur & sit irregularis, de quo etiam *in c. Clerici. & c. Latores. de Clericis ex.* Grauiorem pœnam merentur Clerici, qui cùm vxores habeant, iis non contenti tamen cum alienis luxuriantur, quod dicitur propter Græcos, siue Orientales, qui vtuntur matrimonio jam contracto. *c. Cùm olim de Cler. Coniug. c. Aliter d. 31.* Meritò autem puniuntur prælati, qui talia vitia dissimulant, neglectus enim aut respectus quem habent, est causa eiusmodi scelerum.

Cap. XIV. A crapula.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Pontifex decernit illum abusum penitus abolendum, quo ad potus æquales se suo modo obligant potatores, & ille plus laudatur, qui plures inebriat, aut calices fœcundiores exhaurit, si quis Clericus super his se culpabilem exhibuerit, nisi à superiore commonitus satisfecerit, ab officio vel beneficio suspendatur.

E X E G E S I S.

Idem vitium prohibet. *Concil. Trid. sess. 21. De reform. c. 1.*

Cap. XV. Clerici II.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Clerici officia & mercimonia secularia non exerceant, histrionibus non intendant, tabernas euitent, ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint; Coronam & tonsuram habeant congruentem, Vestimenta decentia, non rubea, nec viridia; frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis non vtantur, neque annulis nisi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices in publico & in Ecclesiis superindumentis lineis omnes vtantur, nisi Monachi fuerint quos oportet ferre habitum Monachalem.

E X E G E S I S.

Nota I. Per ludum alearum intelligitur publica & assidua illius frequentatio, adeò vt qui publicè aleator est, repellatur à promotione. *c. Inter dilectos. de excess. prælat.* Neque licet Clericis spectare eiusmodi aleatores. *c. penult. huius tit.* propter quod Pontifex canonizauit *Auth. de sanct. Episcopis. §. Vt* autem omnis Ecclesiasticus status. *Collat. 9.*

Nota II. Vt Clericus gaudeat priuilegio fori, necessarium est vt habeat beneficium Ecclesiasticum, aut habitum clericalem, aut tonsuram gestans deseruiat Ecclesiæ alicui, ex mandato Episcopi; ita statuit *Conc. Trid. sess. 23. c. 1.* debet autem tonsura esse decens, id est cuiusuis statui & ordini conueniens, annulos gestare ratione officii maximè competit Episcopis tanquam sponsis suarum Ecclesiarum, sed & aliis prælatis, cùm & ipsi judicentur Ecclesiarum sponsi. Consuetudo idem concedit Clericis Nobilibus in signum Nobilitatis auitæ, quin & doctoribus, quibus inter insignia Doctoralia confertur annulus cum Iure Nobilitatis. Episcopi & Prælati in Ecle-

Ecclesiâ hodieque gerunt super indumentum album, quod vocant rochetum, extra Ecclesias id mos non vbique habet. Monachi assumpti in Cardinales aut Episcopos retinent colorem & formam habitus Monachalis, non item Clerici Regulares.

Cap. XVI. Ex literis.

Honorius III. Ambianensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, cùm Clerici secularibus potiùs negotiis, quàm diuinis officiis intendentes, ipso facto priuilegium abijciant clericale, nisi tertiò commoniti resipuerint, vt de suis facultatibus patriæ statutis & consuetudinibus subiacere sinantur, neque Episcopus illos defendat.

EXEGESIS.

Inter priuilegia Clericorum ex præcipuis sunt exemptio à judicibus & judiciis secularibus, item à tributis, vectigalibus, & pedagiis. Vtroque hoc priuilegio excidunt, qui contra honestatem & decentiam vitæ clericalis seculares negotiationes exercent, quam ob culpam si post tertiam monitionem non desistant, subijcit illos Pontifex seculari potestati, vt secundùm statuta patriæ vel loci vbi sunt, cogantur onera aliorum negotiantium subire, & præstare de suis facultatibus aut mercimoniis. Amittunt enim ipso facto priuilegium suum, & frustra implorant Ecclesiæ auxilium, qui committunt in eam. *c. Contingit de sent. Excom.* frustra implorat auxilium legis, qui committit in legem. *c. Quia frustra, de vsur.*

IDEM TITVLVS DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM IN SEXTO.

Cap. Vnic. Clerici.

Bonifatius VIII.

SVMMA.

Clerici, qui se joculatores siue goliardos faciunt, aut busones, si per annum artem illam ignominiosam exercuerint, ipso jure, si autem tempore breuiori: & tertiò moniti non resipuerint, careant omni priuilegio clericali.

EXEGESIS.

Quia tales dignitati Clericalis Ordinis palam detrahunt, meritò hâc pœnâ priuationis omnium priuilegiorum Clericalium percelluntur: sunt autem joculatores goliardi, & busones, quos germanicè vocamus Gauckler / Schalcksnarren / Maisterſinger/ꝛc. qui ludos aut spectacula siue exercent siue exhibent, gradu & grauitate Clericali indigna.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Diœcesanis.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Præcipit Pontifex, vt Clerici, Carnificum, seu macellariorum, aut tabernariorum officium publicè & personaliter exercentes nominatim & tertiò moneantur; vt intra conuenientem terminum desistant, & ipsa nunquam resumant. Qui si non destiterint, aut ipsa resumpserint coniugati omnino, non coniugati autem in rebus, & si omnino incedant vt laici in personis priuilegium clericale, donec desistant, eo ipso amittant. Aduersùs alios verò Clericos negotiationibus secularibus, vel officiis non conuenientibus insistentes, vel arma portantes sic Canonica seruentur instituta, vt & illi corrigantur, & Episcopi de negligentiâ nequeant reprehendi.

EXEGESIS.

Hæc Decretalis dirigitur ad solos Episcopos, qui soli vocantur Diœcesani, vnde non pertinet ad alios Ordinarios. Includit autem etiam Clericos exemptos, si in loco non exempto taliter delinquerent; per Carnifices in jure nostro frequenter intelliguntur laniones siue macellarij, dicitur autem carnifex à carnifico, as. quia ex animali viuo facit carnes. Vnde etiam homicidæ *solent dici carnifices*, ait *gl.* Latini tamen autores non nisi eos justitiæ ministros sub hoc nomine intelligunt, qui sumunt supplicium Capitale de reis, eósque torquent. Sed vt Clericus hanc pœnam incurrat, debet publicè & personaliter id facere, & ter monitus ante præfixum terminum non desistere, tum enim ipso facto sine aliâ sententiâ incurrit priuationem priuilegij Clericalis, *vt bene tradit glossa.*

Cap. II. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex leuitatem & vanitatem vestium olim à Clericis vsurpari solitam, quarum formas & nomina hodie non satis intelligimus, præterquam quod dicitur de Epithogio, siue superiori veste nimis breui. Videtur itaque obseruatio huius cap. non esse hodie in vsu; sed leuitas & vanitas siue indecentia vestium, siqua apparet in Clericis, aliis modis & pœnis coërcenda pro arbitrio Episcopi.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS II.

DE COHABITATIONE CLERICORUM ET MULIERVM.

In Rubricam Tituli.

NOTA, post titulum Generalem de vitâ & honestate Clericorum, rectè subiungi hunc specialem de cohabitatione Clericorum & mulierum, specialem enim & grauissimam repugnantiam habet cum honestate Clericorum, quidquid circa fœminas suspectum est.

Cap. I. Inhibendum.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Nullus Sacerdos fœminas de quibus suspicio esse potest retineat, nec illas quidem quas Canones concedunt, matrem, amitam & sororem; si necessitatem habuerint, Presbyteri, domum longè inde habeant, & ibi eis necessaria subministrent; nulla fœmina ad altare accedat, aut Presbytero ministret, aut intra cancellos stet aut sedeat.

EXEGESIS.

Quas Canones concedunt.) Nota I. hoc *cap.* pugnare videri cum *penult. inf.* vbi Pontifex permittit Clericis cohabitare cum illis mulieribus, in quibus naturale fœdus nihil permittit sæui criminis suspicari, quæ ipsæ sunt, quas permisit *Concil. Nicænum c. 3. Relatum. c. Interdixit. d. 33.* matrem videl. aut sororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas personas quæ fugiant suspicionem; concordat *c. Volumus ib. item c. Cum omnibus. & c. Fœminas d. 81.*

Nota II. Etsi huic Canoni tam seuero, causam dederit (vt apparet ex t.) Diaboli malignitas, quo instigante paulò ante hoc Conc. & in huiusmodi coniunctissimis personis scelus perpetratum fuerat, aut inpedisse quis earundem, Innoc. tamen III. *in d. c. penult.* attendens boni Legislatoris esse, illis attendere, quæ plerumque eueniunt, non illis quæ rarò. *l. Neque leges, ff. De legibus*, rigorem huius *c.* ad moderationem antiquorum Canonum reuocat, sed nihilominus dispositio illa rigorosa huius *cap.* consilij loco hodièque esse potest ex sententia *Anastasii Germonij lib. 2. Animaduersionum Iuris c. 18.* Suffragante magno Augustino de quo legitur apud Possidium in eius vitâ, quòd nec cum sorore habitare consueuerit, dicens: *quæ cum sorore meâ sunt, sorores meæ non sunt.* quod retulit *Gratian. in c. Legitur.* *rectè addens, tam docti viri cautelam magnam nobis debere esse instructionem:* Si personæ vel coniunctissimæ sunt suspectæ, neque illis cohabitare licebit, vt patet ex *c. seq. & initio huius c.* vbi vniversim prohibetur *cohabitatio mulierum, de quibus potest esse suspicio*, quæ vtinam aliquando non esset etiam de matre, sorore, amitâ &c. experientiâ teste, quæ in hoc *cap.* etiam allegatur.

Eis quæ sunt necessaria subministrent.) Matri videlicet, sorori, amitæ &c. vnde patet quòd Clerici de redditibus Ecclesiasticis possint sustentare consanguineos pauperes, de quibus *h. c.* loquitur, dum facit mentionem *necessariorum.* His enim potiùs quàm extraneis tenentur subuenire *c. Non satis. d. 86.* Non autem si diuites sint, vel vt diuites fiant. *c. Quisquis. 2. q. 2.* vbi tamen excipiuntur propinqui, quibus Episcopus potest largiri vt pauperibus.

Cap. II. Si quisquam.

Ex Decreto Eugenij Papæ.

SVMMA.

Si Sacerdos, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus de quâcumque fœminâ crimine fornicationis suspectus post primam, secundam & tertiam admonitionem inueniatur fabulari, & aliquo modo conuersari cum eâ, excommunicationi subdatur, fœmina verò Canonicè iudicetur.

Hæc materia redibit *inf. c. 4. & 6.*

Cap. III. Clericos.

Alexander III. Salernitano Episcopo.

SVMMA.

Clericos in sacris Constitutos qui publicè concubinas tenent, non vult Pontifex ad eas abiurandas compelli, ne in fornicationem redeuntes periuri fiant, sed per suspensionis & interdicti sententiam coërceri. Si verò ad illas redeant, aut alias accipiant, in aliquos eorum perpetuæ excommunicationis sententia proferenda est, vt alij eorum exemplo terreantur.

EXEGESIS.

Etsi Clerici concubinarij non compellendi sint ad abiurandum concubinatum propter periurij periculum, cùm durum sit assueta relinquere. *c. Quorundam d. 34. & c. Fin. 23. q. 6.* Sunt tamen coërcendi aliis

aliis pœnis Ecclesiasticis, incipiendo à suspensione & interdicto, & demum veniendo ad excommunicationis sententiam, saltem in aliquos aliis deteriores. Quod verò dicitur de excommunicatione perpetuà, tum hîc, tum in aliis juribus *glossa bene explicat, donec excommunicatus resipiscat*, cùm enim excommunicatio debeat esse medicinalis, & non inferre mortem perpetuam. *c. Cùm medicinalis de sent. excom. in 6.* non potest esse absolutè perpetua; sed vsque ad resipiscentiam, quod cùm non includat definitionem temporis, & fieri queat, vt excommunicatus, si non se corrigat, vsque ad mortem maneat in excommunicatione, ex hoc vtroque etiam capite potest dici perpetua *secundùm Innoc. hic, qui addit posse etiam intelligi depositionem ab officio, & beneficij priuationem*; est enim & hæc quædam excommunicatio largè loquendo, quia eiusmodi Clericus ponitur extra communionem Clericorum & beneficiorum, *sed iste sensus minùs facit ad literam, vt notat Additio ad Panorm. hic.*

Cap. IV. Sicut.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Mandat Pontifex Clericos qui in Subdiaconatu & suprà, fornicarias habuerint, studiosè moneri, vt illas remoueant, & vlteriùs non admittant; contemnentes verò acquiescere, à beneficiis suspendi vsque ad satisfactionem, & si suspensi easdem detineant, ab eisdem beneficiis perpetuò remoueri.

E X E G E S I S.

Nota in his capp. vario ordine decerni pœnas Clericis fornicariis. *c. 2.* nullâ aliâ pœnâ præuiâ post tertiam monitionem jubentur excommunicari, *c. 3.* per suspensionis & interdicti sententiam coërceri, & si id non proficiat, perpetuò excommunicari. *in h. c.* à beneficiis suspendi, & denique perpetuò iisdem priuari. Quare pro jurium concordiâ cum *Panorm. n. 2.* ex hâc ipsâ varietate concludo optionem relinqui judici, quem ordinem & modum tenere velit in pœnis Clericorum fornicantium; Etsi enim olim propter scandalum cùm homines essent feruentes in fide, pro simplici fornicatione Clericus deponeretur, ut *in c. A multis de ætat. & qual. ord.* hodie tamen non ita asperè proceditur, sed potest judex secundùm facti circumstantias & locorum consuetudines incipere à pœnâ mitiori vel grauiori, modò obseruet dispositionem Concil. Tridentini, de quo paulò post, vbi est receptum.

Cap. V. Super eo.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si A. Presbyter fornicariam detineat, & propter hoc ab officio suspensus, absolutionis literas à se obtinuerit, quæ facti seriem non contineant, eas ipsi prodesse non debere.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc absolutionem impetratam per subreptionem non valere, neque obstat *c. Super literis. de rescript.* vbi saltem proceditur secundùm juris formam, quando interuenerit subreptio non malitiosa; Ille enim *c.* agit de literis impetratis ad lites, siue super justitiâ, hîc autem agitur de literis gratiosis impetratis super absolutione. Deinde hîc Presbyter malitiosè subticuit, quòd fuerit suspensus propter concubinatum.

Cap. VI. Si autem.

Idem Londonensi Episcopo.

S V M M A.

Concedit Pontifex, vt Episcopus Clericos suæ jurisdictionis siue in sacris Ordinibus, siue in inferioribus constitutos, fornicarias detinentes, nisi eas ad secundam vel tertiam admonitionem dimiserint, & de cætero contempserint, possit eos Ecclesiis vel earum portionibus appellatione postpositâ spoliare, & officio nihilominus interdicere.

E X E G E S I S.

Siue in sacris Ordinibus siue in inferioribus &c.) Nota I. Etsi priores Canones loquantur de solis Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, imò præcedens cap. solos Sacerdotes concernat; iste tamen procedit universim de omnibus Clericis siue maioribus siue minoribus; id verum est, in maioribus constitutos tantò grauiùs puniri debere, in quanto maiori & digniori sunt statu.

Nota II. *A Concil. Trid. sess. 25. c. 14. De reform.* has pœnas statui in Clericos quoscunque (sine distinctione Ordinum minorum & maiorum, non minùs quàm in præsenti *cap.*) qui concubinas aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra detineant, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant; 1. Decernit, *vt pœnis à sacris Canonibus vel Statutis Ecclesiarum impositis puniantur.* 2. *Vt si primò moniti non abstinuerint tertiâ parte fructuum & obuentionum quarumcunque sint ipso facto priuati*, quæ Ecclesiæ aut alteri pio loco applicentur. Si neque secundæ monitioni paruerint, non solùm fructus omnes & obventiones beneficiorum ac pensiones amittant, *sed etiam à beneficiorum administratione suspendantur.* 4. Si ita suspensi nihilominus non desistant, *beneficiis & officiis ac pensionibus Ecclesiasticis quibuscunque perpetuò priuentur, donec post manifestam emendationem videatur cum illis dispensandum.* 5. Si consortium semel dimissum repetant, *excommunicationis etiam pœnâ plectuntur.* 6. Clerici beneficia Ecclesiastica aut pensiones non habentes (de quibus Canones nihil statuunt,) *carcere,*

cere, suspensione ab ordine & inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisque modis iuxta Canones puniantur.

7. Episcopi denique huius criminis rei, & à Synodo Prouinciali admoniti, nisi se emendârint, *ipso facto sint suspensi, & si perseuerent, ad Pontificem ab eâdem Synodo deferantur.*

Nota III. Per concubinarios quidem eos intelligi, qui concubinas aut fornicarias instar vxorum continuò detinent, siue in domo siue extra, & sub hâc qualitate concubinatûs pœnas tum à Canonibus h. t. tum à *Conc. Trid.* latas, concubinariis Clericis infligi, neque ad simplicem incontinentiam, etsi id affirment *Nauarr. consil. 1. h. t. edit. 2. & Sayrus in florib. decis. tit. de adulteris extendendas esse, vt plures alij docent, quos allegat Barbos. hic n. 4.* Nihilominus ponderando verba Concilij esse disiunctiua de Clericis, qui tales fœminas detinent, aut cum ijs concubinis videl. aut aliis mulieribus, de quibus haberi possit suspicio) *vllam consuetudinem* habere audeant. Non solùm ergo concubinarii sed etiam omnes, qui vllam consuetudinem, adeóque simplicem etiam incontinentiam sine qualitate concubinatûs cum eiusmodi fœminis habent, pœnis hisce sunt obnoxij; Quod idem intendit. *Eugen. IV. in c. 2. sup.* non quidem vniuersim circa clericos, sed solùm, circa constitutos in majoribus, quos de quâcunque fœminâ crimine fornicationis suspectos, post tertiam admonitionem nisi desistant, vult excommunicari.

Notà IV. Etsi *c. 3. Clericos.* suprà. solùm disponat de Clericis in sacris constitutis, *qui publicè concubinas detinent*, adeóque non subiaceant illius pœnis nisi concubinarij publici & notorij. Reliqui tamen Canones hactenus explicati, ipsúmque Conc. Trid. non restringunt has pœnas ad notorietatem, sed absolutè prohibent sub eiusmodi pœnis, ne clerici similes fœminas detineant. imò *c. 2. Quisquam.* punit etiam illos, qui de quâcunque fœminâ crimine fornicationis sunt suspecti.

Nota denique V. Ad pœnas has incurrendas & infligendas requiri præuiam monitionem & quidem specialem; Neque enim sufficit monitio generalis facta in Synodo vel alibi, quod procedere etiam secundùm dispositionem Juris communis huius aliorúmque textuum præcedentium, Conc. Trid. statuit, & seruandum quoque esse in concubinario notorio, ne videl. sine præuiâ monitione beneficiis priuetur; tradit, *Barbos. in alleg. hic n. 4. post alios. Addens hanc monitionem debere esse trinam, interuallo temporis pro arbitrio judicis distinctam. Vide Garciam de benef. p. 11. c. 10. n. 186.*

Cap. VII. Vestra.

Lucius III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex sine dubitatione tenendum esse, quòd à Clericis & Presbyteris quamquam fornicariis, quamdiu tolerantur, nec habent operis euidentiam, licitè diuina mysteria audiuntur, & alia recipiuntur sacramenta Ecclesiastica.

Huius c. intellectus patebit meliùs ex c. fin. paulo pòst.

Cap. VIII. Tua nos.

Innocentius III. Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si Clerici publicè concubinas habentes, se concubinarios esse diffiteantur, crimen autem eorum ita sit publicum vt notorium dici possit, nec testem nec accusatorem in eo casu esse necessarium, cùm huiusmodi crimen nullâ possit tergiuersatione celari. Si verò publicum est, non ex euidentiâ, sed ex famâ, tum sola testimonia virorum etiam bonorũ non sufficere; cùm non sit testimoniis sed testibus judicandum; si denique de Clericis talis habeatur suspicio, quæ scandalum generet in populo, licet non appareat accusator, eis tamen esse purgationem Canonicam indicendam, quam si recusârint, vel in eâ defecerint, canonicâ esse animaduersione puniendos.

EXEGESIS.

Vt notorium dici possit &c.) De Notorio multa hîc disputari possent, prout facit *Panorm. in c. Vestra.* præced. *à n. 10.* Sed cùm hæc materia isti titulo sit extrinseca, vt ipse fatetur & propriè pertineat *ad t. Euidentia, de accus. & Inquisit. lib. 5.* eò differimus. Hîc obiter præter illa quæ tangimus *in c. fin. Notamus pro h. t.* publicum aliqua ratione distingui à notorio, quod hîc definitur id, *quod nullâ potest tergiuersatione celari.* Publicum autem Pontifex facit duplex, *vnum ex famâ, alterum ex euidentiâ, quæ celari non possit*, hoc posterius est idem cum notorio, non item prius, potest enim etiam fama publica mentiri, ideóque tergiuersari licet contra famam publicam, etsi viri boni de eâ attestentur, potest enim fama publica inualescere, quæ habeat ortum ab errore & calumniâ.

Cùm non sit testimoniis, sed testibus judicandum) Aliqui intelligunt non esse testimoniis scriptis bonorum virorum in hoc casu nitendum, sed improbabiliter; mihi videtur id velle Pontifex cùm boni licet viri testantur, publicam esse de aliquo crimine famam, non esse considerandam probitatem asserentium, si propter famam nihil probationis afferant; sed attendendas qualitates in testibus requisitas, vt videl. deponant, visu, non de solo auditu, vel certam scientiæ causam reddant & probationem sufficientem afferant, vt visum est *tot. tit. de testibus.* Quod verò textus *Paulò sup.* dicit in crimine notorio nec testem, nec accusatorem necessarium esse, intelligi debet de teste jurato, *testes enim super notorio & consuetudine populi, recipiuntur sine juramento, per Masc. de probat. concl. 1362. n. 17. de purgatione Canonicâ, quæ hîc indicitur publicè & scandalosè suspectis.*

Cap.

Cap. IX. A nobis.

Idem, Pistoriensi Episcopo.

S V M M A.

Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi fortè de illis existant in quibus naturale fœdus nihil permittit sæui criminis suspicari.

De hoc abundè dictum est *ad c. 1. sup.* neque opus est quidquam addere.

Cap. X. Quæsitum.

Gregorius IX.

S V M M A.

Etsi quemlibet pro mortali peccato, quoad se ipsum constet esse suspensum, non debet tamen in officiis euitari, quia quantùm etiam in casu proposito (si quis clericus in fornicationem prolapsus sit) suspensus non est, nisi peccatum huiusmodi sit notoriũ per sententiam siue confessionem factam in jure, aut per euidentiam rei, quæ tergiuersatione aliquâ celari non possit.

E X E G E S I S.

Quoad se ipsum constet esse suspensum &c.) Suspensio strictè sumpta est *Ecclesiastica censura priuans vsu Ecclesiastici beneficii aut officii, vt definit Tolet. l. 1. Sum. c. 43.* in pœnam videl. alicuius culpæ aut delicti. Latiùs autem per *h. c.* in his verbis sumitur suspensio, pro eà quam imponit conscientia cuiuis existenti in peccato mortali, ne antequam pœnituerit, missam celebret, aut alia Sacramenta administret vel recipiat. Etsi enim talis non sit suspensus quoad alios (nisi in casu notorietatis, de quo mox) adeòque alij non teneantur illum vitare in diuinis officiis, neque in administratione aut receptione Sacramentorum, est tamen suspensus quoad se ipsum, quia peccat mortaliter, si in statu peccati mortalis officia eiusmodi administret.

Nisi peccatum huiusmodi sit notorium &c.) Nota I. Triplex notorium hic distingui. 1. Per sententiam videl. judicis (definitiuam intellige, quia res judicata pro veritate habetur. *l. vlt. ff. De stat. hom. ingen. & l. Res judicata de Reg. Iuris.* 2. Per confessionem factam in jure siue judicio, quia confessus in jure pro conuicto habetur, *t. De confessis per tot. & l. Perinde. ff. Ad l. Aquil.* 3. Per euidentiam rei, quæ nulla possit tergiuersatione celari, qualis est; quando clericus habet concubinam sicut vxorem publicè nutriendo filios ex eà procreatos, ita quòd non audeat diffiteri, aut certè negatio manifestè esset nulla, vt bene *tradit Palin c. Per vestras de donat. Notab. 5. §. 21. à n. 15. Concord. c. De manifestis 2. q. 1. l. si vicinis C. De Nupt.* Et in tali notorio quando delictum est ita patens, vt omnes vel maior pars hominum illud in tali loco sciat, non requiritur accusator vel testis. *c. Tua nos. sup. c. Bona. de electione. c. Quoniam. de lib. presbyt. c. 3. De testib. cogendis & c. Euidentia. de accus.* vbi proprius est huius materiæ locus, & plures Notorij diuisiones afferemus.

Nota II. Etsi per *h. c.* videantur propriè suspensi ab officio; siue executione ordinis, de quâ solùm loquitur *iste c.* si bene consideretur, ita vt collatio beneficii illis facta esset nulla, & si celebrarent, fierent irregulares, omnes Clerici concubinarii siue fornicarii, aliquo ex his tribus modis notorij; idque *sentiant Viuald. in candel. aur. tit. de suspens. a. n. 19. Azor. p. 1. l. 6. c. 7. q. 5. & alij.* contrarium tamen mihi probabilius videtur: Clericos concubinarios siue fornicarios non esse propriè suspensos per censuram suspensionis ab executione ordinis, tenent *Couar. in Clem. si furiosus 1. p. §. 2. n. 5.* Post plures alios quos ibi citat. Rationem afferunt, quia id nullo jure cauetur. *Innoc. hic n. 3. dicit. eiusmodi Clericos non esse principaliter suspensos à Canone, sed à Deo, & à Canone per approbationem*, quod non parùm confirmatur inde, quia quàm primùm pœnitent, cessat ista suspensio, vt colligitur ex quæstione Pontifici propositâ: *Quæsitum est* ait *de Clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium priusquam pœnituerint, accedendum?* ergo per solam pœnitentiam tollitur, hæc suspensio, quod non conuenit censuræ suspensionis, quæ indiget absolutione. Videtur tamen suspensioni huic diuinæ per h. & præcedentes Canones id adiectum in odium criminis; vt videl. euitentur ab aliis, quod idem videtur velle Hugolinus. *c. 43. §. 3. De irregularit. & sequitur Garzias p. 7. de benef. c. 14. n. 50.*

Nota III. Dato per hunc aliósque Canones veteres, ferri suspensionem propriè dictam in clericos fornicarios & concubinarios, esse tamẽ eam consuetudinẽ sublatam vti tenet *idem Garz. l. c. n. 32. allegans Sotum, Medinam, Rodriquez, Vegam. Henriq. Val. Suar. quod efficaciter probatur ex Conc. Trid. sess. 25. c. 14. De reform.* vbi inter varias pœnas, quas imponit eiusmodi clericis, nullam mentionem facit de suspensione de facto incurrendâ, sed jubet ipsos suspendi, & *sess. 21. c. 6.* renouans pœnas sacrorum Canonum in turpiter & scandalosè viuentes, facultatem concedit illos priuandi, nullâ factâ mentione suspensionis. Denique seclusâ etiam consuetudine, non teneremur vitare eiusmodi clericos, etsi verè essent suspensi, *per Extrauag.* ad euitanda scandala *jux. liter. Conc. Constantiens.* quæ solùm jubet vitari notorios clericorum percussores & nominatim excommunicatos ac publicè denuntiatos, de quo plura *Garz. d. c. à n. 41.*

TITVLVS III.

DE CLERICIS CONIVGATIS.

In Rubricam Tituli.

VIsum supra est de cohabitatione Clericorum & mulierum illicitâ, nunc meritò videndum est etiam de cohabitatione licitâ Clericorum Conjugatorum, quos in inferioribus & minoribus ordinibus ac ministeriis semper recepit Ecclesia; vt constet, an & ipsi & quâ ratione, quibúsue priuilegiis possint habere beneficia. De hâc materiâ tractatur *28. & 32. d. per totum. & 27. q. 2. c. Vlex. Rumin 6.*

Cap. I. Si qui.

Alexander III.

SVMMA.

Si Clerici infra Subdiaconatum receperint vxores, ad relinquenda beneficia & retinendas vxores, si in Subdiaconatu & aliis superioribus ordinibus id faciunt, ad vxores dimittendas & pœnitentiam agendam per suspensionem & excommunicationem compellantur.

EXEGESIS.

Ad relinquenda beneficia &c.) Not. I. Clericum in minoribus constitutum, si matrimonium per verba de præsenti contrahat, eo ipso esse priuatum beneficiis, eáque ipso jure vacare, neque opus esse sententiâ judicis vt *cum gl.* 1. hîc tenent communiter DD. quorum plurimos hîc allegat & sequitur. *Barbos. n. 2.* quidquid contra dicat, *Rodriq. in Sum. to. 1. c. 123. n. 1. edit. 2.* nisi loquatur respectu possessionis; hanc enim si clericus sponte non dimittat, manu militari est cogendus. Vnde rectè colligit. *Sanch. l. 7. de matr. d. 42. à n. 10.* post contractum matrimonium, clericum eiusmodi sub peccato mortali teneri beneficia dimittere, & restituere fructus postea perceptos. Renuntiationem verò per eum factam ad fauorem alterius, esse nullius momenti, & posse statim post matrimonium contractum beneficia illius tanquam vacantia impetrari & conferri.

Nota II. Idem dicendum de pensionibus Ecclesiasticis juxt. eundem. *Sanch. l. c. d. 43. n. 5.* adeò vt nec noua transactio inter titularem & pensionarium post contractum matrimonium valeat. Nisi sit pensio laicalis, quæ datur etiam laicis, v. g. pro ministerio ac re viriliter gestâ vel gerendâ in defensione Ecclesiæ; hanc autem non extingui per matrimonium, post alios resoluit *Riccinl. de Jure personarum extra Ecclesiam l. 7. c. 8. n. 4. & 5.* Excipiuntur ibidem milites Lauretani & ordinis militaris SS. Mauritii & Lazari, nec non S. Stephani; isti enim etiamsi matrimonium contrahant, possunt retinere pensiones etiam Ecclesiasticas per sua priuilegia, quæ allegat. *Barbos. hîc n. 6.*

Nota III. Per matrimonium clerici in minoribus constituti non solùm induci vacationem beneficiorum ipso jure, sed etiam expirare regressus & accessus, & alia quæcunque jura ad beneficia Ecclesiastica. *juxt. Riccinl. l. c. c. 1. n. 14.*

Nota IV. Hæc procedere siue matrimonium fuerit consumatum siue non, remanet enim clericus nihilominus his omnibus priuatus; quin etsi vxor postea ingrediatur monasterium, non ideò recuperabit beneficia. Idem dicendum, licèt clericus contraxerit in gradu prohibito, quamuis ignarus talis impedimenti, vel si matrimonium sit nullum defectu solennitatis, vt si non sit contractum coram parocho & testibus, siue secundùm formam *Conc. Trid. sess. 24. c. 1. Quæ omnia tradit Barbos.* hîc allegans alios *n. 4. 5. 8. 9.* Sed limitat. 1. cum *Panorm. hîc n. 7.* quando matrimonium est nulliter contractum ex defectu consensûs clerici, vt si fuerit amens, vel impubes, vel ex metu contraxerit. 2. Quando contrahuntur sponsalia propriè dicta, siue per verba de futuro; *nam* etiam hoc posteriori casu non inducit priuationem beneficiorum, post *Panorm. hîc n. 1. tenet idem Barbos. n. 11.*

Vxores dimittere &c.) Si Clericus in maioribus constitutus vel Religionem professus matrimonium contrahat, hunc quoque beneficia amittere, est communis DD. etsi dissentiant vtrum ipso jure, an per sententiam hæc priuatio inducatur. Prius tenet *Panorm. hîc n. 7. Couarr. de sponsal. p. 2. c. 6. §. 8. Azor to. 2. l. 7. c. 16. q. 5. & quidam alij*: Posterius tamen communiter sequuntur DD. reliqui apud *Barbos. hîc n. 7.* opus videl. esse sententiâ judicis; sumitur ex ipso t. qui jubet constitutos in minoribus compelli ad beneficia relinquenda, constitutos autem in maioribus ad uxores dimittendas, & agendam pœnitentiam per sententiam suspensionis & excommunicationis; Non possent autem ampliùs suspendi à beneficio aut officio, si ipso jure essent suspensi ab vtroque, aut alterutro, postquam attentârunt matrimonium contrahere. Ratio diuersitatis videtur, quia beneficiati in minoribus, si uxorem ducant, eo ipso ostendunt se nolle retinere beneficia, aut si retinerent, maiores aliquando Ordines suscepturi essent, vt Canonici, quod pugnat cum statu coniugali. Constituti autem in maioribus, si matrimonium attentent contrahere nihil agunt, ideóque compelluntur

luntur ad pœnitentiam, quam si ritè egerint, restitui possunt ad beneficium & officium, vt colligitur *ex c. Sanè. inf.* Ergo opus est dispositione, vtrùm spes sit pœnitentiæ, vel vtrùm statim ferenda sententia priuationis?

Cap. II. Sanè. 1.

Idem, Herfordensi Episcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex attentiùs prouideri, ne Clericus coniugatus ad Ecclesiastica beneficia, vel sacros Ordines aut administrationes Ecclesiasticas admittatur, nisi castitatem vouerit perpetuam, & vnicam ac Virginem habuerit vxorem.

EXEGESIS.

Cùm Ecclesiastica beneficia pleraque requirant sacros Ordines, vel certè propositum illos suscipiendi, non conuenit illa conferri coniugatis, quorum status cum beneficiorum naturâ pugnat. Etsi verò coniugatus non possit habere beneficium Ecclesiasticum in titulum beneficij, potest tamen habere ratione stipendij, aut alterius ministerij, *iuxta Sanch. l. 7. de matr. d. 44.* Tale ministerium est æditui, organœdi & similium, qualia obire possunt clerici coniugati. Si tamen vterque vouit castitatem, vel saltem clericus cum consensu uxoris, *& sequestrato mansionis cubiculo iuxta c. Episcopus. d. 77.* poterit beneficia retinere & obtinere; nisi esset bigamus; id est duxisset uxorem jam ante corruptam ab alio, si enim ipse illam corrupit, antequam duceret, censetur virginem habuisse *iuxt. gloss. Verb. Virginem.* cùm cesset impedimenti ratio, cùm non diuiserit carnem suam in plures, quæ est causa incurrendi bigamiam, ita sentiunt *Sanch. l. 7. d. 46. n. 3. & disp. 84. n. 13. cum pluribus aliis quos allegat Barbos. hic n. 4.*

Cap. III. Quod à te.

Idem, Verulamensi Episcopo.

SVMMA.

Clerici infra Subdiaconatûs Ordinem qui continere non valentes vxores accipiunt, beneficio debent spoliari, vtpote ob immunditiam suam Ecclesiasticis Sacramentis tractandis indigni. Si autem Ecclesiis quibus intitulati erant, de possessionibus aut aliis bonis suis aliqua contulerunt, ipsis ab Ecclesiarum ministerio & beneficio sequestratis, restitui debent.

EXEGESIS.

Ob immunditiam suam &c.) Non culpatur hîc matrimonium de immunditiâ propriè dictâ, quæ contineat culpam, est enim *matrimonium honorabile & thorus immaculatus. Heb. 13. ℣. 4.* Sed tribuitur illi immunditia secundùm quid, tum propter adiunctam concupiscentiam, tum quòd coniuges simul voluptatibus & carnalibus desideriis, & diuinis ac Ecclesiasticis obsequiis vacare commodè & decenter non valeant. Vnde etiam in veteri Testamento, etsi licitum erat habere vxores Sacerdotibus, tempore vicis suæ, siue ministerij non discedebant à templo, ne iungerentur uxoribus, *c. Tenere. d. 31. In Nouo Testam.* propter mysteriorum maiorem sanctitatem & frequentiam penitus abstinendum est à coniugibus & coniugio. *c. Ante triennium. c. Causa. de eâdem. & c. seq. & c. Eos.* Ratio autem cur Clerici contrahentes matrimonium sint spoliandi beneficiis, ea etiam est, quia eius incompatibilitas cum matrimonio inducit vel arguit spontaneam renuntiationem. *arg. c. Cùm renuntiatur. 32. q. 1.*

De Possessionibus aut aliis bonis, &c.) Nota I. In hoc casu aliam esse rationem Secularis discedentis à suâ Ecclesiâ, de quo *cap.* præsens, aliam Religiosi discedentis à suo Monasterio, siue enim Regularis exeat de licentiâ, siue sine licentiâ Superioris ante professionem, liberè potest exire cum rebus suis & ad priorem statum redire. *c. Statuimus. de Regul.* Si autem exeat post professionem & sine licentiâ, res suæ remanent priori monasterio; & si aliud monasterium intret, recipiens illum sine licentiâ, hoc sibi imputare debet. Si cum licentiâ vel inuitus ex causâ iustâ, nihilominus vsus fructus quos contulit priori Monasterio, assignantur secundo Monasterio, ad quod transiit, quoad vixerit, ne ei sit onerosus, vt optimè *tradit Host. in Sum. l. 3. t. 3. §. & in quo reuelantur.* quod ita interpretatur. *c. Cognouimus. & c. De lapsis. 16. q. 6. & c. Si quis rapuerit. 27. q. 1.*

Nota II. Si Clericus sit Secularis, indistinctè videtur bona sua recuperare, quæ tradidit priori Ecclesiæ, si transit ad aliam *per h. t. & c. Ex transmissâ. de renunt. l. 1. de illic. coll. in fin. Host.* tamen *loco cit.* ad conciliandas diversas opiniones tria dicit. 1. Quòd bona eiusmodi ipsum facilè sequantur, quia videtur donatio priùs facta eam habuisse tacitam conditionem, vt duret eo ibidem perseuerante ad instar dotis, vt *c. Nuper. de donat. inter virum & mul.* in quo casu etiam potest intelligi. *d. c. Ex transmissâ. de renunt.* 2. Si expressè contulit siue donauit se & sua, & est pauper, similiter sua recuperat de benignitate Canonicâ. *arg. c. Non satis. d. 86. c. Quicunque. 19. q. 4.* 3. Si aliàs sustentari potest, non recuperat, sicut neque si donat Ecclesiæ, cui non fuit intitulatus, *c. Quicunque. 12. q. 2.* Nisi ipsi fiat gratia, quæ vera sunt, nisi expressè aliqua alia conditio fuisset adiecta. Ex quibus sufficienter habes intellectum huius *cap.*

Cap. IV. Sanè. II.

Idem.

SVMMA.

Sacerdotes qui nuptias contrahunt post longam pœnitentiam & vitam laudabilem continentes, officio suo restitui poterunt, & ex Indulgentiâ sui Episcopi

scopi eius executionem habere; quæ sit longa & sufficiens pœnitentia arbitrio Episcopi relinquitur.

EXEGESIS.

Illud nota, qui in sacris constituti matrimonium sacrilegè contrahunt, fieri suspectos de hæresi. *vt not. Bernardus Diaz. in prax. crim. c. 74.*

Cap. V. Diuersis.

Innocent. III. Nonicensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Episcopus Clericos, qui matrimonium contraxerunt, Ecclesiasticis beneficiis, quæ in ipsius diœcesi sunt adepti, priuet, appellatione remotâ, præsertim cùm rerum Ecclesiasticarum substantia per tales soleat deperire. Nisi fortè Episcopus talibus scienter contulerit Ecclesiastica beneficia, quibus eos non per ipsum, sed per superiorem decernit spoliandos.

EXEGESIS.

Cùm Episcopi & Clerici efficiantur cæci in dissipando bona amore nepotum, vt dicit. *gl. in c. Peruenit 1. q. 3. multò magis hanc cæcitatem incurrerent, si in legitimo matrimonio haberent filios legitimos, & naturales, vt ponderat hîc Panorm.*

Nota II. Etsi verò Episcopus aliàs habeat potestatem Clericos post matrimonium contractum spoliandi suis beneficiis, si tamen scienter beneficia illis contulit, in pœnam priuatur hac potestate, eaque deuoluitur ad superiorem. Indignum enim est, vt quis habeat potestatem puniendi illum, cuius mores aut factum, quantum in se est, approbat. *c. Si quis de testib. 4. q. 1. & c. Horrendus. 32. q. 5. l. Si vxore. ff. de adult.*

Cap. VI. Cùm olim.

Idem, Archerontino Episcopo.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus dubitaret, verum Tricariensis Cantor, quem Canonici Anglorienses elegerant in pastorem, cætera idoneus & legitimè electus, deberet confirmari & consecrari, quòd pater eius fuerit Græcus, & iuxta ritum Græcorum, qui in superioribus ordinibus vtuntur matrimonio, in minoribus antè contracto, dictum Cantorem ex vxore legitima in sacerdotio susceperit; Mandat Pontifex cùm Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admiserit (& si inter Latinos Græcos conuersari regionis Artherontinæ consuetudo permittat,) ad confirmationem & consecrationem eiusdem sine dubitatione procedi.

EXEGESIS.

Orientalis Ecclesia votum Continentiæ non admisit &c.) Quod votum in occidentiali Ecclesiâ omnes qui sponte suscipiunt subdiaconatum censentur emittere. Esse verò iure Apostolico & Ecclesiastico rectissimè cœlibatum annexum ordinibus sacris, fusè demonstrat. *Bellarm. l. 1. De Clericis à c. 18.* ex Script. Patribus, Conciliis, autoritate, ratione; ab hoc Apostolico instituto quod expresse inter primos aut primus oppugnat *Vigilantius, vt patet initio libri,* quem illi opposuit *S. Hieron.* recesserunt *Græci, in profanâ Synodo Trullanâ circa An. Christi 700. can. 13.* vnde propagatus est mos Græcorum, vt Clerici ante Subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant postea in sacris ordinibus constituti. Quem morem hodiéque tolerat Ecclesia Catholica, *vt patet ex h. c.* in quo Pontifex Cantorem Tricariensem à presbytero Græco in matrimonio susceptũ agnouit pro legitimo, ratum habendo illius electionem in Episcopum Angloriensem, nisi consuetudo illius loci non ferat, vt aliquis Græcus secundùm morem Græcorum inter Latinos toleretur, consuetudo enim, vt *ait gl. hîc* facit aliquem ineligibilem, qui aliás eligibilis est, & è conuerso *c. Nos consuetudinem d. 12.*

Cap. VII. Joannes.

Idem Episcopo Pictauiensi.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus Ioannem quendam Acolythum, sed dudum legitimè coniugatum compelleret ad tonsuram deferendam contra consuetudinem terræ illius prohibet Pontif.x, dictum Clericum, qui etiam tonsuratus non posset priuilegio clericali gaudere super hûc re vlteriùs molestari, dummodo nullum percipiat beneficiũ Ecclesiasticum, cuius ratione teneatur deferre tonsuram; addit denique tonsuram huius clerici secularia exercentis videri in ministerij Ecclesiastici vituperium redundaturam.

EXEGESIS.

Apparet, quòd circa tonsuram ferendam multum possit consuetudo, quia igitur juxta consuetudinem huius terræ clerici coniugati non erant tonsurati, non vult Pontifex istum clericum ad hoc compelli; cùm præsertim exerceret negotia secularia, per quæ amitti priuilegium clericale etiam à clericis non coniugatis post trinam monitionem vidimus *c. Vlt. de vitâ & honestate clericorum*, ideóque dicit Pontifex eum, licet foret tonsuratus, priuilegio clericali gaudere non posse. Quod verò addit exceptionem, *dummodo nullum percipiat beneficium Ecclesiasticum,* vel intelligendum est ex dispensatione Papæ, vel de pensione aliquâ, aut stipendio, quod dari posse clerico coniugato propter certum ministerium, diximus suprà. *c. Sanè.* In titulum enim non posse dari clerico coniugato beneficium, apparet ex toto *h. tit.*

Cap. VIII. Cùm decorem.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne publicè vxorati admittantur ad publicas dignitates, & vt illas dimittant, quas non possunt sine scandalo retinere.

EXEGESIS.

Vt nulla alia causa foret repellendi conjugatos ab Ecclesiasticis dignitatibus, sufficeret scandalum, quod

quod non potest non esse coniunctum, si quis coniugatus potiatur dignitate Ecclesiasticâ inter Latinos. Ob quod vel solùm quiscunque repellitur à beneficio. *c. Cùm teneamus. inf. de praebendis*, quia nihil cum scandalo faciendum est *c. Nihil prodest. de praescript. c. Ad aures de temp. ord.*

Cap. IX. Ex parte.

Honorius III. H. quondam Reginae Anglorum.

S V M M A.

Cum dicta Regina quereretur nonnullos Clericos terrae suae, habitu & tonsurâ relictis, ducere vxores, & vt Reginam debitis defraudent obsequiis, eandem tonsuram resumere, aut contracto licet matrimonio illam retinere; Rescribit Pontifex se aquanimiter toleraturum, si à talibus iustitia debitae, & seruitia consueta, velut ab aliis vxoratis exigantur.

E X E G E S I S.

Videtur Pontifex hîc solùm rescribere adversùs Clericos, qui contracto matrimonio dolo malo resumunt vel retinent tonsuram, vt liberi sint à tributis, & exactionibus secularium. Vnde non probatur mihi summa, quae *h. c.* praefigitur in corpore Iuris: *Clerici coniugati in rebus suis non gaudent priuilegio clericali*, & universim Clericis coniugatis negat priuilegium clericale, quod certis conditionibus, illis competere patebit mox *ex c. 1. eod. & Concil. Tridentino.*

Neque obstat communis Regula Juristarum, quòd *nigrum sit declarandum ex rubro, rubrica autem est generalis de omnibus Clericis coniugatis, ergo t. h. c. ex summâ generali interpretationem recipit generalem, quia Rubricam generalem non restringit textus specialis*, ut docet *Mynsing. 1. obs. 89.* (addens etiam *in dubio nigrum concordandum esse cum rubro, ne fiat contrarietas, allegans Jasonem, Imolam, Salicetum, Everardum* in loco de *rubro ad nigrum*) non tamen hoc procedit, quando Rubrum expressè repugnat nigro, licet enim tam Rubrica, quàm textus allegari possit, agitur tamen ex textu tanquam principaliori vt ait Caluisius in Lexico Iuridico, *v. Rubrica*, nec quisquam sequendam dicit rubricam, nisi quando est generalis generalitate textui non apertè repugnante, aut in casu dubio, vt dicit. *Mynsinger ex praxi Camera.* Hic autem t. in quo Pontifex solùm adversùs eos Clericos coniugatos rescribit, *qui dolo malo resumebant habitum & tonsuram* ad euadenda onera secularium, quae (in poenam videlicet doli) illis imponi, ait se toleraturũ, eo ipso insinuans alioqui liberos fore. Non ergo hîc nigrum explicari debet generaliter, propter rubrum generale, quod ita formandum esset, *Clerici nubentes, si resumant habitum & tonsuram, non gaudent priuilegio clericali.* Quasi generatim Pontifex hoc statuat, quod ex *t.* nullatenus colligitur; quomodo autem res habeat circa priuilegia clericorum coniugatorum, dicemus ad *c. 1. h. t. in 6.*

Cap. X. Vt consultationi.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex militem, qui olim in minori constitutus aetate rasuram tantùm & coronam clericalem assumpsit, non esse cogendum deferre habitum clericalem.

E X E G E S I S.

Ratio est, quia constitutus in minoribus, si det nomen militiae, censetur recedere à statu clericali; adeò vt quàm primùm est declaratus miles, siue in matriculam militarem relatus, ipso facto censeatur beneficijs, si quae habet, renuntiare, neque si poeniteat aut statum clericalem resumat, recuperabit beneficia, vel pensiones Ecclesiasticas, aut priuilegia clericalia, vt alijs allegatis hîc dicit. *Barbos. n. 2.*

IDEM TITVLVS DE CLERICIS CONJVGATIS, IN VI.

Cap. Vnicum. Clerici.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Clerici, si cum vnicis & virginibus contraxerunt, si tonsuram & vestes deferant clericales, priuilegium retinent Canonis ab Innoc. II. editi. Et cùm nullus Clericus distringi aut condemnari debeat à judice seculari, declarat Pontifex huiusmodi coniugatos trahi non posse criminaliter aut ciuiliter ad judicium seculare, nec à secularibus judicibus debere personaliter, vel etiam pecuniariter vllatenus condemnari. In caeteris autem vel nisi tonsuram, vel vestes deferant clericales, etiam in promissis non gaudere eos priuilegio clericali.

E X E G E S I S.

Clerici qui cum vnicis &c.) Hanc Bonifacij Constitutionem renouat *Concil. Trid. sess. 23.* & magis arctat. Bonifacius enim universim Clericis coniugatis tonsuram & habitum clericalem deferentibus relinquit priuilegium Canonis & fori, Concilium autem hoc restringit ad illos, *qui alicuius Ecclesiae seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiae seruiant, vel ministrent, & clericali habitu & tonsurâ vtantur.* Nullo igitur priuilegio gaudent illi Clerici coniugati, qui nullius Ecclesiae ministerio sunt deputati, aut illi non seruiunt; siue tonsuram & habitum clericalem gerant, siue non gerant. Clerici verò non coniugati, gaudent priuilegio fori, si beneficium Ecclesiasticum obtineant, etsi tonsuram & habitum non deferant, *ut colligitur ex illis verbis Concilij Trid. l. c. Nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum*; particula enim illa *aut*, est disjunctiua, & ostendit alterutrum sufficere, vt tenet *Rodriq. in Sum. p. 1. c. 155. concl. 2. Farinac. in praxi crim. q. 8. n. 7. & alii.*

Priuilegium retinent Canonis.) Qui est Innoc. II. &

II. & refertur 17. q. 4. c. 28. his verbis, *si quis suadente diabolo hunc reatum incurrit, quòd in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subsit, & nullus Episcoporum præsumat ipsum absoluere. nisi mortis vrgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatum suscipiat.* Hóc priuilegio gaudent omnes Clerici habitum & tonsuram deferentes siue coniugati, siue non coniugati.

Priuilegium fori, cuius hîc Pontifex meminit, desumptum est ex *Concilio Parisiensi, & refertur c. 2. De foro compet. vbi prohibetur, vt nullus judicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, neque Clericum vllum, aut minores Ecclesiæ sine permissu Pontificis distringere aut condemnare præsumat.* Hoc priuilegio gaudent Clerici eâ ratione, quâ conceditur à Bonifacio in hâc constitutione, *& à Conc. Trid. c. 6.* De aliis Clericorum priuilegiis patebit *ex t. de immunit. Eccl.* sed his Clericos coniugatos non vult gaudere Bonif.

TITVLVS IV.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBVS IN ECCLESIA VEL PRÆBENDA.

Ad Rubricam Tituli.

CUm ad honestatem vitæ clericalis non solùm pertineat abstinere à mulieribus, verùm etiam in Ecclesiis & beneficiis suis residere, conuenienter subiungitur hic t. qui etiam extat in 6. De eadem materia tractatur quoque *7. q. 1. per totum, & principaliter c. Quia frater. §. Ambitionis.*

Cap. I. Non liceat.

Ex Concilio Sardicensi.

SVMMA.

Non liceat Episcopo transire de ciuitate sua ad aliam, manifesta est enim causa, pro qua facere hoc attentat: cùm nullus sit inuentus Episcopus, qui ad minorem de maiori ciuitate transiret.

EXEGESIS.

Nota quòd Pontifex dicit *manifestam esse causam, quando Episcopus transit ab Ecclesiâ ad Ecclesiam*, intelligendum esse, quòd præsumatur id fieri ex ambitione, aut avaritiâ & improbitate, vt tradit *etiam Menoch. de præsumpt. l. 5. præsumpt. 35. à princip.* Probat id Pontifex ab experientiâ, quòd nullus inventus sit Episcopus, qui à maiori siue opulentiori transierit ad minorem siue pauperiorem. Argumentum enim à communiter accidentibus est validum, vt *not. Everard. de loc. comm. Legal. loco 56.* etsi demus subinde fuisse aliquos etsi raros Sanctos præsules, qui spiritualis fructûs causâ maiores Ecclesias commutârint minoribus.

Cap. II. Ex gestis.

Leo III.

SVMMA.

Anastasius Cardinalis in Synodo ab omnibus canonicè est depositus, quòd Parochiam suam contra Canonum instituta deseruerit.

EXEGESIS.

Anastasius Cardinalis &c.) Cardinales Episcopos ob prærogatiuam Cardinalatûs eo ipso non teneri residere in suis Ecclesiis tenent non pauci apud *Azor 2. 2. l. 4. c. 3. q. 3.* tum quòd illorum officium sit Romano Pontifici assistere, cuius sunt adiutores, Consiliarij, & socij, tum quia Rom. Pontifici inseruiunt, non videntur à suis Ecclesiis abesse, sed multò veriùs est illos teneri residere, vt tenent *Panorm. hîc, & in c. Bonæ mem. de postulat. & c. Ecclesia vestra. 2. de elect. n. 15. Imola in d. c. Ecclesia vestra. Felin. in c. Nonnulli. de rescript. Caiet. 22. q. 185. art. Sot. l. 10. de just. q. 3. art. 4.*

Suffragatur apertè *Conc. Trid. sess. 23. c. 1. de reform.* his verbis: *declarat S. Synodus omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis ac Cathedralibus Ecclesiis quibuscumque, quocumq; nomine & titulo præfectos, etsi S. R. E. Cardinales sint, obligari ad personalē in suis Ecclesiis residentiā. vbi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse, nisi ex causis & modis infrà scriptis &c.* Vnde solidè concludit *Azor* prioré sententiam post *Conc. Trid.* defendi non posse, eo sensu, quasi ex prærogatiuâ Cardinalatûs non teneantur residere in suis Ecclesiis, neque dispensatione indigeant. Cum quo stat, quòd possint ac soleant hac lege absolui ob causas quas Conc. Trid. commemorat, & vel maximè in Cardinales cadunt, videl. *ob christianam charitatem, vrgentem necessitatem, debitam obedientiam, euidentem Ecclesiæ, vel Reipublicæ vtilitatem &c.* Quarum causarum nullam neque dispensationem, cùm posset ostendere Anastasius Cardinalis, meritò ob generalem ab Ecclesia suâ (quæ hîc Parochiæ nomine intelligitur) absentiam, à Synodo depositus fuit.

Cap.

Cap. III. Quia nonnulli.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Quia nonnulli dignitates diuersas & plures Ecclesias Parochiales contra Canones nitebantur accipere, id de cætero fieri Pontifex districtius inhibet. Et talem pro Ecclesia, vel Ecclesiastico ministerio personam quæri mandat, quæ residere in loco, & curam eius per se ipsam valeat exercere. Si aliter actum fuerit, & recipiat; quod recepit amittat, & qui dedit, largiendi potestate priuetur.

EXEGESIS.

Dignitates diuersas &c.) Nota I. quòd recipere diuersas dignitates vel plures Ecclesias Parochiales, si quælibet per se sit sufficiens honestæ sustentationi, est argumentum auaritiæ, aut ambitionis; si autem vna non sit sufficiens, non erit peccatum per dispensationem plures obtinere.

Nota II. In *t.* duplicem assignari rationem, quare vna persona non debeat obtinere duas dignitates, aut Ecclesias Parochiales. 1. Quia vix sufficit ad impendendum debitum famulatum vni, ex quo sequitur neglectus alterius. 2. Quia occupat stipendia aliorum, nam alij clerici pauperes, vel digniores ad illas promouerentur.

Quæ residere in loco &c.) Nota I. Ex *h. t.* satis apertum esse, jure antiquo omne beneficium etiam simplex requirere assiduam residentiã, vniuersim enim cùm Ecclesia, aut Ecclesiasticum ministerium committi contigerit, Pontifex mandat talem personam quæri, quæ residere in loco, & curam eius per se ipsam valeat exercere. Est autem simplex quoque beneficium inter Ecclesiastica ministeria computandum, & per curam, cuius meminit Pontifex non intelligi debet cura animarum, sed rectè intelligitur cura beneficij & officij adiuncti; plures alios super hoc Canones afferunt alij, sed isti non pares, aut certè non efficaciores.

Nota II. Partim consuetudine, partim speciali jure vel statutis aut priuilegii sublatam esse obligationem residentiæ in beneficiis merè simplicibus, exceptis Canonicatibus: idque contigisse inter tempora *Conc. Lateranens. sub Alex. III.* (quod Concilium ordinariè intelligitur cùm nihil additur) & *Greg. IX. apparet ex c. fin.* quod est eiusdem Greg. vbi nominantur beneficia, quæ residentiam exigunt, significando esse aliqua, quæ illam non exigant. Idem patet *ex Trid. sess. 6. c. 2. vbi dicitur obtinentes beneficia, residentiam personalem de jure aut consuetudine requirentia, cogendos esse residere*; frustra autem fieret mentio eorum, quæ desiderant residentiam, nisi etiam essent, quæ non desiderent. Confirmatur inde, quòd idem *Conc. sess. 23. c. 1. de reform.* vbi de residentiâ seuerissimè statuit, tantùm facit mentionem Episcoporum, & obtinentium curam animarum; *sess. autem 6. c. 2. De reform. jubet & Episcopis inferiores quæuis beneficia Ecclesiastica personalem residentiam de jure siue consuetudine exigentia, in titulum, siue commendam obtinentes ab eorum Ordinariis, quemadmodum eis expediens videbitur, residere cogantur.* Inter quos comprehendi vel maximè illos qui Canonicatum, portionem vel præbendam in Ecclesijs cathedralibus & Collegiatis habent, manifestum est; *Confirmatur ex c. De cætero. c. Tua. & c. Dilectus. inf. h. t.*

Nota III. Ante Conc. Trid. quosdam sensisse, quòd Episcopi & Parochi, alijque teneantur solùm jure Canonico, non autem diuino, ad residentiam, idque docuerunt *Ambros. Cathar. & Albinianus in tractat. de resid.* Cùm autem *Concil. Trid. sess. 23. c. 1.* de cætero apertè dicat: *præcepto diuino mandatum esse omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere; pro his sacrificium offerre &c.*, & postea subiungat, *nequaquam hæc omnia ab iis præstari posse, qui gregi suo non inuigilant, neque illi assistunt, sed mercenarij more deserunt*, efficaciter concluditur secundùm mentem huius *Conc.* contra quod sentire non licet, residentiam Episcoporũ & Curatorum esse juris diuini eo sensu, vt bene explicat *Sot. l. 1. De just. q. 3. a. 1.* Quod licèt id in sacris literis expresè non contineatur, euidenter tamen & necessariò colligi ex his, quæ ibi traduntur, vt ex illo *pasce oues meas* &c. pastores autem pascendi officium non præstant, nisi præsentes sint.

Nota IV. Canonicos Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum, eósque qui habent ibidem præbendas ad diuinum officium peragendum destinatas, teneri ad residentiam; apertum est ex pluribus *cc. h. t.* paulò ante notatis. Et confirmat ratio ex jure naturali desumpta, *beneficium enim datur propter officium*, ergo si Ecclesia ministerio, operâ & industriâ Beneficiarij indiget, tenetur residere. Accedit ipsum Canonicorum institutum, quod est ordinatum ad diuinum cultum in Ecclesiis decenter, & cum dignitate celebrandum; & quidẽ id per se non per alios facere decet; tum vigore *huius t.* qui pro Ecclesiastico ministerio quouis vult tales personas eligi; qui curam beneficij pro se valeant exercere, tum *Conc. Trid. sess. 24. c. 12.* quod mandat, *vt omnes diuina per se, & non per substitutos compellantur obire officia, & Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistere & inseruire, atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, deuotéque laudare.* Vide quæ præterea ibidem *S. Synodus* statuit. Etsi verò negandum non sit, consuetudine aut specialibus Ecclesiarum statutis ac priuilegiis multa aliter fieri, & excusari, valde tamen timendum est, ne in multis corruptela potiùs, quàm rationabilis consuetudo irrepserit, & prauilegia magis sint, quàm priuilegia, quæ obtenduntur; Quodque dici solet Conciliũ Trid. vel sacros Canones, non esse passim aut vniuersim receptos, non magis in diuino judicio fortassis patrocinaturum, quàm si dicant aliqui diuina præcepta non esse passim & vniuersim vsu recepta.

Quòd si aliter actum fuerit &c.) Adiungitur pœna priuationis in eos, qui contra formam *h. c.* beneficia accipiunt, aut conferunt. Concordat *c. Cùm in cunctis. de elect. & c. Multa. de præbend.* glossa autem illud

illud *priuari* ex parte conferentis explicat pro hac vice, vt videlicet non sit absolutè priuatus potestate conferendi, sed solùm respectu huius beneficij & temporis, quod si aliâ vice vacare contigerit, poterit rursus conferre. Quæ autem pœnæ Beneficiariis, qui à suis Ecclesiis absunt, ipso jure irrogantur, *explicant Azor to. 2. l. 7. c. 6. Cesius hic n. 5. & 6.* Illæ, quas *Concil. Trid.* statuit, continentur *sess. 6. c. 1. De reform. & sess. 23. c. 1. Denique sess. 24. c. 12.*

Cap. IV. Relatum.

Alexander III. Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm contra illud, quod c. præcedent. ex Concil. Lateranensi ponitur, vt beneficium Ecclesiasticum tali personæ conferatur, quæ residere in loco, & curam eius per se valeat exercere, nonnulli præsentati hoc se posse quidem affirmarent, sed efficere contradicerent. Rescribit Pontifex verba accipienda esse cum effectu, ideóque tales non debere admitti, & admissos posse amoueri, nisi fortè de licentiâ suorum Prælatorum, vel studio literarum, vel pro aliis honestis causis eos contingat abesse, neque contra patrocinari debere eis appellationis diffugium.

EXEGESIS.

Nota vulgatum esse in jure vtroque, cuius allegationes vide *in gl.* verba Legum & Canonum accipienda esse cum effectu, hoc est tali sensu, qui non sit frustraneus, qualis sanè foret, quo isti Clerici conabantur eludere *Canonem Conc. Lateran.* quasi solùm præcipiat, vt illi quibus committitur beneficiū possint residere & per se illud exercere, etsi reipsâ non faciant, neque vnquam facturi sint. Cæterùm has, quas *t.* recenset aliásque justas causas à residentiâ excusantes, & quis licentiam dare possit, vt beneficiarij abesse possint ab Ecclesijs & beneficijs, fusè explicat *Azor c. 4. & 5. Barbos. hic in allegat.* eâque de re clarè loquitur *Trid. ll. cc.*

Cap. V. Fraternitati.

Idem.

SVMMA.

Clericus alterius diœcesis absque commendatitijs literis sui Episcopi non debet recipi sine Apostolicæ Sedis mandato.

EXEGESIS.

Hoc c. non videtur directè spectare ad *h. t.* nisi quis dicat eam etiam ob causam clerico peregrino opus esse literis commendatitijs sui Episcopi, vt constet vtrùm non deseruerit beneficium suum, quod requirit residentiam, sine justâ & legitimâ causâ, aut licentiâ. *Conc. Trid. sess. 23. De reform. c. 16.* præcipit, vt nullus clericus peregrinus sine comendatitijs sui Ordinarij ab vllo Episcopo ad diuina celebranda, & Sacramenta administranda admittatur, *& sess. 26. In decret. de obser. in celebr. Missæ jubet, vt Episcopi interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti missas celebrare liceat.* Quales olim autem fuerint commendatitiæ literæ, quæ dabantur Sacerdotibus & clericis peregrinantibus, vel ad aliam diœcesin transeuntibus, indicat *glos. hic verb. Commendatitijs.*

Cap. VI. Conquerente.

Idem.

SVMMA.

Cùm R. Presbyter conquereretur aduersùs clericum G. quòd is ab Ecclesiâ suâ, de quâ vix habuit vitæ necessaria, annuatim viginti solidos extorquere conetur, eo prætextu, quòd hoc beneficium in dictâ Ecclesiâ esset sibi collatum, mandat Pontifex, si dictus clericus G. habeat aliàs beneficia sufficientia, vel eidem Ecclesiæ non deseruiat, eidem silentium super prædicto beneficio, appellatione remotâ, imponi.

EXEGESIS.

Duo ex *h. t.* colliguntur. 1. Quòd habens duo beneficiâ simplicia sufficientia ad vitam & statum beneficiati, potest altero priuari, etsi resideat, vt *not. Panorm. hic. gl. in c. Dudum 2. De elect. v. intitulatum.* dicit, quòd sine peccato mortali non potest quis tenere plura beneficia, si vnum sufficit ipsius sustentationi, & statui. Quod credo verum, nisi plura ipsi conferantur in remunerationem laborum, aut vtilitatem ipsius Ecclesiæ, & beneficij, vti *not. Innoc. in c. Cùm jam dudum de præbend.* Et par est ratio si ex alia justâ causâ dispensetur. 2. Quòd quantumcunq; beneficiū sit modici valoris, requirit deseruientiam, siue residentiam personalem, quam nisi quis præstet, potest illo priuari, nisi excuset consuetudo, vt post gl. hic tradit Panorm. & sequuntur plures apud Barbos. l. c.

Cap. VII. De Cætero.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne Canonicis dum sunt in seruitio Prælati, quidquam subtrahatur, quod de communitatis beneficio ipsis debetur, nisi fortè sint victualia, quæ non consueuerunt absentibus exhiberi.

EXEGESIS.

Ne Canonicis &c.) Nota I. Pontificem de Canonicis tantùm loqui, quos Prælatus possit adhibere in seruitium suum. Non potest igitur Parochos aut alios Curatos abstrahere ab Ecclesijs & beneficijs suis, neque illos occupare in suo, vel Ecclesiæ seruitio, vt videl. fungantur officio Vicarij, visitatoris, vel Secretarij vt tradit *Quaranta v. Residentia.* qui tamen

Digitized by Google

tamen bene addit; *posse Episcopum in hoc dispensare, si vel vtilitas Ecclesiæ, in quâ curam animarum exercet beneficiatus, vel necessitas Prælati & Ecclesiæ ipsius id postulet.*

Nota II. Cùm *h. t.* loquatur indifferenter de Canonicis, procedere non solùm de Canonicis Ecclesiarum Cathedralium, verùm etiam Collegiatarum, contrà *in c. Ad audientiam. inf.* Sermo duntaxat est de Canonicis Cathedralibus, quia casus de illis propositus fuit Pontifici, non de alijs.

Nota III. Quòd ex prioribus sequatur, solos Canonicos, non autem Clericos alios gaudere hoc priuilegio, vt absentes pro seruitio Episcopi seu prælati percipere possint fructus suorum beneficiorum.

Nota IV. *huius c.* dispositionem non tantùm habere locum in Episcopis, sed etiam in Prælatis inferioribus respectu suorum subditorum, vt videl. pro seruitio suo & Ecclesiæ possint secum habere aliquos ex Canonicis, qui percipiunt fructus in absentiâ, Pontifex enim loquitur indefinitè *ad aliquem: donec* ait, in *seruitio tuo fuerint*; qui vtrùm fuerit Episcopus vel Prælatus inferior, non constat. ideóque *DD.* meritò extendunt *t.* ad Prælatos generatim Ecclesiarum tum Cathedralium tum Collegiatarum, ita *Panorm. n. 7. hic. Nau. consil. 2. h. t. Garcias p. 3. c. 2. n. 381.* qui *n. 38.* illud extendit vlteriùs ad Legatos Apostolicos & Archiepiscopos, quoad clericos suæ diœcesis, non autem Suffraganeos.

De Communitatis beneficio &c.) Duplices sunt fructus in præbendis Canonicalibus. Priores dicuntur grossi, & vocari apud nos solent corpus præbendæ siue Canonicatûs, quod præstatur ex communibus redditibus Capituli, vel etiam simplici fundatione pro dignitatibus, & officiis Ecclesiarum cathedralium & Collegiatarum. Alij ab his distincti dicuntur distributiones, quæ fiunt quotidie solis illis, qui præsentes intersunt diuinis officiis & hic atque *c. Vnico. in 6.* vocantur victualia, ideò fortassis quia dantur in subsidium victûs quotidiani, aut constant etiam esculentis aut poculentis. Prioribus fructibus gaudent absentes in seruitio Episcopi, non item his posterioribus: nisi redditus Canonicatuum consistant in solis distributionibus quotidianis, tunc enim ne priuilegium juris sit inutile, Canonici in seruitio Prælati absentes eas lucrarentur de dictâ tertiâ parte, quæ seruitutibus accrescit, vt tradit *Garc. d. c. 2. n. 113. item 352. & 353.* An autem aliquæ sint justæ causæ, ob quas etiam absentes percipere possint distributiones quotidianas, dicemus *ad c. Vnic. in 6. h. t.*

Cap. VIII. Ex parte. I.

Celestinus III.

SVMMA.

Cum Decanus quidam decem annis ab Ecclesiâ suâ abfuisset, mandat Pontifex Canonicis, vt scribant eidem, & si vocatus venire noluerit, eligant alium, qui Ecclesiæ ipsorum valeat præesse, & prodesse.

Cap. IX. Qualiter.

Innocentius III. Cap. Ragusino.

SVMMA.

Cum Archiepiscopus Ragusinus vltra quadriennium abfuisset, & per literas Capituli reuocatus non rediret, mandat Pontifex (nisi forsan jam redierit) vt post mensem à receptione præsentium, personam idoneam in Archiepiscopum eligant.

Cap. X. Inter.

Idem Constantinopolitano Patriarchæ.

SVMMA.

Clerici Ecclesias vel prabendas sine justâ & necessariâ causâ deserentes, Episcopi præsertim non accedente consensu, si congruo tempore expectati non redierint ad illas, possunt eis justè priuari, dummodo non sint justo impedimento detenti.

EXEGESIS.

Possunt eis justè priuari &c.) Nota I. Trium horum capp. eundem esse scopum & intellectum quem exprimit Summa in corpore Juris præfixa, *c. 8.* his verbis: *priuandus est Prælatus vel Clericus non residens, qui citatus non reuertitur in termino sibi præfixo, nisi habeat justum impedimentum.*

Nota II. De Dignitatibus & Canonicatibus in *Conc. Trid. sess. 24. c. 12.* hanc extare dispositionem, vt eis non liceat *vltra tres menses à suis Ecclesiis quolibet anno abesse*, alioquin primo anno priuantur dimidia parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, crescente denique contumaciâ, ipso Canonicatu & dignitate. Quos gradus à Concilio præscriptos seruandos esse, antequam deueniatur ad priuationem, quæ aliàs foret nulla, censet *Barbos. hic n. 2.* allegans Rotam in unâ Salmantinâ. 15. Decemb. Anno 1567. De modo procedendi adversùs Curatos non residentes *Vide Trident. sess. 23. c. 1.* & adversùs Episcopos in hoc delinquentes *sess. 6. cap. 1. De Reform.*

Cap. XI. Ex tuæ.

Idem Archiepiscopo Panormitano.

SVMMA.

Si qui fraudulenter se absentant, nec ad ipsos valeat citatio peruenire, in Ecclesiis eorum prima citationis edictum publicandum est, & si nec sic obediunt, & vltra sex menses deseruerint Ecclesias, jubet Pontifex Ecclesiis spoliari. Contra eos etiam procedatur per suspensionis & excommunicationis sententiam. Quòd si nec sic emolliantur, vult illos per Legatum Sedis Apostolicæ à spiritualium amoueri administratione, & Ecclesiis de personis idoneis prouideri; non tamen degradari, vt cum eis misericorditer, si expediat, faciliùs agi possit.

EXEGESIS.

Trina citationis edictum &c.) Nota I. Quantumcunque Clericus sit absens injustè, si potest personaliter citari, non debet citari per edictum, si autem nescitur vbi sit, vel non patet ad illum accessus, debet citatio affigi valuis Ecclesiæ suæ. per *h. t.*

Nota II. Hanc citationem debere fieri tribus edictis, neque sufficere vnum peremptorium, vt post *Joan. Andr. hîc notat Panorm. n. 4.* quia edictum triplicatum faciliùs venit ad notitiam, quàm vnum quantumuis peremptorium. Vnde *gl. in Clem. I. De vitâ & honest. Cleric.* vult, quòd vbi ad pœnam incurrendam dispositio requirit trinam citationem, non sufficit vna peremptoria, licet personalis, per quod limitatur *l. Contumacia. ff. De re jud. & c. Illicita. 24. q. 3.* nam regulariter æquiparantur tres distinctæ citationes, & vna peremptoria cum tribus competentibus interuallis. *c. Constitutionem. de sent. Excomm. in 6.*

Nota III. Singulariter ex *h. t.* quod monet *Panorm. n. 5.* vbicunque nescitur, vbi sit absens Clericus, debere post citationem tres menses expectari, præsumptio enim juris est, infra hoc tempus citationem ad ipsum peruenire.

Contra eos etiam proceditur &c.) Etsi *hic* §. videatur exigere, quòd priusquam deveniatur ad priuationem, priùs deueniendum sit ad suspensionem & excommunicationem, non improbabile tamen est, quod dicit *Mantica decis. 67. n. 2.* plures pœnas hic decerni, è quibus quas infligere velit, relinqui arbitrio Episcopi, adeò, vt si omissis his pœnis procedat ad priuationem, illa ritè facta censeatur, pro quo allegat decisiones Rotæ, & declarationes Cardinalium, interpretum Concilij Trid. qui censuerunt etiam hoc modo intelligendum *Concilium Trid. sess. 24. c. 12.* Hoc autem contrarium est illi declarationi, quam ex *Barbos. allegauimus, c. praeced.* vt de illarum veritate fortassis dubitari queat. Etsi seclusis allegationibus veriùs esse credam, quod dicit *Mantica l. c.* Possunt enim occurrere tales circumstantiæ, & causæ tam graues, ob quas ordo ille & interualla pœnarum non sint obseruanda, sed relinqui id debeat arbitrio & prudentiæ Episcopi. Quod in simili itidem censuimus de pœnis Clericorum concubinariorum. *c. Sicut. de cohabit. cutel.* Consultum tamen est in his ordinem pœnarum à Canonibus & præsertim Concil. Trid. præscriptum obseruare, nisi ordo sit varius, qualem obseruauimus *l. c.* aut grauis causa aliud exigat.

Cap. XII. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Altisiodorensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrum Canonici, quibus indultum est vt studiorum gratiâ in absentiâ suâ fructus percipiant, si acceptâ licentiâ se ad villas transferant, vel castella, in quibus nullum est, vel minùs competens studiorum exercitium, hoc indulto gaudere debeant? Rescribit, eis, qui huiusmodi fraudem committunt, præfatam indulgentiam competere non debere.

EXEGESIS.

Debent ergo Canonici accedere Vniuersitates, vel saltem ea loca, vbi sit studium publicum, & competens exercitium scholasticum, de quo vide *Barbos.* hodie vix locus est huic fraudi, cùm Canonici in studijs versantes debeant testimonia Capitulo exhibere, quòd in Academiis & publicis scholis commorati fuerint; etsi verò jure communi illis priuilegium competat percipiendi fructus in absentiâ studiorum gratiâ, opus tamen habent licentiâ siue Episcopi, siue Capituli pro diuersâ Ecclesiarum consuetudine, vt ad studia se conferant, quod ipse *h. t.* significat, dum mentionem facit acceptæ licentiæ.

Cap. XIII. Ex parte.

Honorius III. Præposito de Valerijs.

SVMMA.

Cùm Præpositus iste solicitus esset, ne juramentum de residentiâ à se factum violârit, dum in causa suæ præposituræ abfuit, Rescribit Pontifex, si se non absentando in fraudem, præposituræ suæ jura fideliter prosequatur, ex hoc censeri debere residentem, neque perjurium incurrere.

EXEGESIS.

De jure communi non præstatur à Præpositis juramentum residentiæ; apparet igitur in hac Ecclesia fuisse peculiare statutum de hoc, aut consuetudinem, vel aliam causam intercessisse, cur Præpositus iste tale juramentum præstiterit. Obserua verò ex *h. t.* juramentum posse verificari etiam in casu ficto. Pontifex enim censet in hoc casu juramento satisfactum, quod fictione juris perinde sit, abesse in causâ Ecclesiæ, ac residere in illâ, quia talis absentia æquè vel magis tendit in vtilitatem Ecclesiæ. Secus est quando juramentum tendit in fauorem alterius qui læderetur, nisi juramentum in formâ specificâ impleretur, tum enim non sufficit fictio juris, & sic conciliatur *ister. comm. Ad nostram. de jurejur.*

Cap. XIV. Cùm dilectus.

Idem, Capitulo Metensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, non obstante statuto, quod Capitulum contra absentes Canonicos ediderat, cuidam familiari suo in seruitio suo commoranti, fructus præbendæ suæ assignari, cùm familiares nostri *ait idem Pontifex*, qui circa nos sunt, se obsequentes exhibeant vniuersis, *minori non debent prærogatiuâ gaudere, quàm vestrum singuli, quorum negotia sæpius per ipsos promouentur.*

EXE-

EXEGESIS.

Hoc priuilegio non gaudent omnes officiales Curiæ, sed illi, qui sunt in seruitio domestico Papæ, ideòque dicuntur ipsius familiares, siue de eius familiâ, de quo vide *Gomet. in regul. de impetr. beneficiorum vacan. per obitum familiar. Cardinal. q. 12.*

Cap. XV. Ad audientiam.

Idem Meldensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus Canonicorum suorum seruitio vellet vti, illique obtenderent constitutionem suæ Ecclesiæ juratam, & à sede Apostolica confirmatam, vt Canonici non residentes priuentur fructibus, illis exceptis, quos infirmitas excusaret, aut Apostolicæ Sedis seruitium detineret, decernit Pontifex, vt duo ex Canonicis Ecclesiæ dictæ in Episcopi seruitio existentes suarum fructus integrè percipiant præbendarum, cùm absentes dici non debeant sed præsentes, qui cum Episcopo pro ipsius & Ecclesiæ bono commorantur.

EXEGESIS.

Vt duo ex Canonicis, &c.) Not. I. *h. c.* esse restrictius. *c. De cætero.* suprà. nam expressè dirigitur ad Episcopum, non debet ergo extendi ad Prælatos inferiores, vt illud prius. Deinde ibi non præfinitur numerus Canonicorum, quos in seruitio suo possit occupare Episcopus, hîc autem exprimuntur duo. *Vnde si plures essent, priuarentur fructibus, quod enim conceditur de duobus, vt ait gl.* censetur prohiberi de pluribus. *arg. c. Qualis. d. 25. & c. Nónne. de præsumpt.* Est autem numerus hic præscriptus, ne si plures sibi Episcopus assumat, seruitium Ecclesiæ diminuatur propter illorum absentiam. Et ex hoc videtur, quòd vltra duos non possit cogere, vt sint in suo seruitio: Quod ob paritatem rationis videtur etiam concernere Prælatos inferiores, licèt directè *h. c.* nihil de illis disponat.

Not. II. Episcopum ex dispositione Concilij Trid. in certis casibus itidem posse imò & debere adhibere duos Canonicos vt in promulgandis Indulgentiis & colligendis eleemosynis. *Sess. 21. c. 9. de reform.* In constituendis illis, quæ ad seminaria pertinent eorúmque rationibus exigendis. *Sess. 23. c. 18. De reform.* In hospitalibus visitandis, aut in meliorem vsum conuertendis. *Sess. 25. c. 8. De reform.* In visitandis Capitulis & personis exemptis. *Sess. 16. c. 6.* Neque dubium est, quin si in eiusmodi casibus pro seruitio Episcopi & Ecclesiæ absint, vigore *h. t. & c. De cætero.* absint, etiam in absentia fructus percipere debeant. Cæterùm extra hos casus idem Concil. nihil dicit, vtrùm Episcopus duos de Capitulo possit sibi assumere; posse tamen apparet, quia Concilium nusquam his Canonibus derogat, neque illos ad superiores casus restrinxit.

Not. III. Hoc priuilegium habere locum, etsi in Ecclesiâ esset constitutio jurata, & autoritate Pontificis confirmata in contrarium, vt apparet *ex textu.* Rationem explicat *Panorm. hic n. 2.* Quando enim statutum aliquod in materiâ Iuris disponit, & excipit aliquos casus ipso etiam jure exceptos (vt statutum Meldense excepit infirmos & Apostolicæ Sedi seruientes) non censetur includere casus consimiles ibidem jure exceptos, qualis est absentia in seruitio Episcopi & Ecclesiæ *per h. t. & c. De cætero.* Meritò igitur noluit Pontifex statutum quantumuis juratum & confirmatum obstare priuilegio Canonicorum Episcopo deseruientium, tum quia non fuit hæc intentio statuentium, tum quia licèt voluissent, non potuissent derogare juri communi, siue superioris: neque plus censetur fuisse juratum aut confirmatum, quàm quod juri est conforme, cùm nihil constet de derogatione.

Superuacaneus verò est scrupulus, quem mouet *Barbos. hic n. 6.* diuersa esse, seruitium Episcopi & Ecclesiæ, & requiri vtrumque copulatiuè, cùm Canon vtrumque per voculam *Et* copulet, verissimum enim est, quod ipse *Barbos. allegat ex c. Scire debes. Episcopus est in Ecclesia, & Ecclesia est in Episcopo*, quem siue res suas agat, siue Ecclesiæ, expedit ex Capitulo suo habere testes actionum suarum & adjutores, modò seruitium Ecclesiæ non patiatur detrimentum.

Nota denique IV. Ex hoc priuilegio percipiendi fructus in absentiâ propter seruitium Episcopi, ortum habere passim in Ecclesiis die Reitpfrüend sic dictam, quòd eiusmodi Canonicus debeat equitare, aut iter agere in seruitio Episcopi, vnde latinè vocare possumus præbendam equestrem; quam Episcopi concedere solent alicui Canonico, qui in absentiâ percipit fructus. Longè verò hic mos deuiauit à sacris Canonibus; neque enim confertur eiusmodi præbenda illis, qui Episcopo aut Ecclesiæ seruiant, vel seruire possint, sed quibusuis aliis, intuitu cognationis, famulitij, conditionis, qui absunt pluribus annis, neque Episcopum aut Ecclesiam vident suam, & tamen redditus Canonicales in absentiâ percipiunt; neque video, nisi ignorantia excuset, qualiter huiusmodi præbendam taliter conferentes, vel acceptantes in conscientiâ tuti sint; certè consuetudo allegari non potest, neque enim consuetudo sed corruptela dicenda est, quòd *de altari edat, qui altari non ministrat*, neque vllum illi, vel Episcopo suo absentes obsequium aut seruitium præstant.

Cap. XVI. Cùm ad hoc.

Greg. IX. Patriarchæ Antiochiæ Apostolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Cùm Ecclesia Antiochena propter Canonicorum & aliorum absentiam, ferè esset destituta ministris, mandat Pontifex non obstantibus Apostolicis priuilegiis, & priorum Patriarcharum licentiâ, absentes

Canonicos & assisos reuocari ad residendum, & si non venerint, de fructibus beneficiorum ipsorum Ecclesiæ congruè deseruiri, & in vtilitatem eiusdem, quòd superfuerit, conuerti.

EXEGESIS.

De ipsorum beneficiis dum absentes fuerint &c.) Videtur eadem mens *Conc. Trid. sess. 22. De Reform. c. 3.* vbi mandat portionem distributionum, quæ absentibus obueniret, si interessent, deberi applicari fabricæ Ecclesiæ, si indigeat, vel alteri loco pio arbitrio Ordinarij. Quod videtur repugnare alteri dispositioni. *sess. 21. c. 3. De Reform.* vbi statuitur quotidianas distributiones diuidendas esse inter dignitates & cæteros, qui diuinis intersunt. Quæ ita inter se coincidere rectè censet *Barbos. hic n. 3. vt sess. 23. Procedat Concilij Dispositio* ijs locis, vbi præbendæ tam sunt tenues, vt verisimiliter negligantur, quo casu tertiâ parte fructûs in distributiones conuersâ, illas quæ per absentes amittuntur, præsentibus accrescere vult. *Conc. sess. autem 23.* sermo fit de illis locis, vbi distributiones quotidianæ non sunt tenues, si enim ibi tertiam partem fructuum in distributiones conuertit Episcopus, in odium illorum, qui distributiones ante sufficientes, & nunc auctiores negligebant, Concilium non vult illas accrescere præsentibus, sed applicari fabricæ, aut alteri loco pio.

Assisos &c.) *gl.* hos dicit esse beneficiales, qui non sunt Canonici, quique debent Ecclesiæ seruire, nec vna cum Canonicis ad communes tractatus vocantur: & dicuntur assisij, quasi assidui, & in multis Ecclesijs esse solent beneficiarij, qui mansionarij quoq; vocantur. Vide plura apud *Azor to. 2. l. 3. c. 9. q. 1.* Videntur huc quoque referendi Vicarij chori.

Cap. XVII. Cap. Clericos.

Idem.

SUMMA.

Clerici beneficia, quæ residentiam requirunt, assecuti, si ad aliam diœcesin sine Episcopi licentiâ transeant, & moniti non redeant, dictis beneficiis, nisi rationabilem causam ostenderint, Episcopus spoliare potest.

De hoc c. nihil opus addere, cùm pateat ex dictis.

IDEM TITULUS DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS. IN SEXTO.

Cap. Vnic. Consuetudinem.

Bonifacius VIII.

SUMMA.

Statuit Pontifex ut distributiones quotidianæ, in quibuscumque rebus consistant, Canonicis ac Beneficiatis & Clericis Ecclesiarum, qui ipsis officiis adfuerint, tribuantur iuxta Ecclesiæ cuiuslibet ordinationem rationabilem jam factam aut faciendam. Qui aliter de distributionibus quidquam receperit, (exceptis illis, quos infirmitas siue justa & rationabilis corporalis necessitas, aut euidens Ecclesiæ vtilitas excusaret) earum dominiū non acquirat, nec eas faciat suas, imò ad restitutionem teneatur. De distributionibus etiam pro defunctorū anniuersariis idem obseruandum est.

EXEGESIS.

Exceptis illis, quos infirmitas &c.) Not. I. Per infirmitatem intelligi adversam valetudinem siue morbum, infirmitas enim non priuat stipendio debito, pro quo facit proprius *t. inf. de Clerico ægrotante, siue debilitato*, quin & jure ciuili famulus ægrotus habet salarium *iuxt. gloss. c. in l. Arboribus. §. De illo. ff. De vsufruct.* quod omnes admittuut. Corporalis necessitas hîc vocatur ea, quâ Canonicus vi detinetur, v. g. captiuus ab hoste, aut aliter impeditur, quominùs ad Ecclesiam se conferat, vt eo die quo sumpsit medicinam. Huc reuocatur senium, vt si Canonicus reliquo vitæ tempore in diuinis assiduus, ob ingrauescentem ætatem deficiat, & difficulter Ecclesiam possit accedere.

Nota II. Qui autem sanus & bene valens solitus est diuinis officiis non interesse, illi si ægrotet, distributiones non debentur, vt ex communi tradit *Azor hic. p. 1. l. 7. c. 9. q. 11.* quia morbus non est causa absentiæ illius. Sed neque debentur in carcerem detruso, aut in exilium misso, vel excommunicato, nisi per iniuriam, siue iniustè talia pateretur, de quo plura *Couar. l. 3. variar. resolut. c. 13. n. 8.* Si quis præter Canonicatum obtineat etiam dignitatem, v. g. Archidiaconatum, Præpositūram, hunc posse recipere duplices distributiones, sicut habet duplicem vocem in electionibus, tenent *Panorm. in c. Cùm olim. de sent. & re jud. Felinus*, qui testatur esse communem, tuta sanè videtur in praxi, nisi consuetudo aliud habeat. Alij tamen contrarium sentiunt, quia distributiones non debentur ratione beneficij siue officij, quo titulo vox conceditur in electionibus; sed ratione præsentiæ in diuinis officiis, quæ non est nisi vnica.

Nota III. Quando Canonicus ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem abest, lucri facere illum distributiones, quasi interesset officiis diuinis, si Ecclesiæ illius consuetudo istud habeat. Etsi enim Pontifex consuetudinem percipiendi distributiones in absentiâ generatim reprobet, in tribus tamen casibus, inter quos est accidens Ecclesiæ vtilitas, illam approbat. Seclusâ autem consuetudine, distributiones ob hanc causam non debentur, vt apertum est *ex c. De cætero*, & vel maximè *ex c. Cùm non deceat. de elect. in 6.* Vbi absentibus pro seruitio Episcopi & Ecclesiæ, distributiones non conceduntur. Quâ ratione hos Cano-

Canones optimè conciliat *Ioan. Andr. hic. Concilium verò Trid. sess. 24. c. 8. de reform.* easdem distributiones concedit Canonico pœnitentiario, qui sub diuinis officiis audit confessiones. *Item sess. 22. c. 3. de reform.* si qui sint in ijsdem dignitatibus, & in Ecclesia Cathedr. aut Colleg. non habentes administrationem, sed extra ciuitatem, in Ecclesiâ Curatâ resederint &c. Vide plura *apud Azor. l. c.*

TITVLVS V.

DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBUS.

In Rubricam Tituli.

Cum Clericis ad honestè viuendum necessaria sit præbenda vel beneficium, meritò post titulos præcedentes subjungitur iste, qui etiam habetur in 6. & Clement. De eâdem materiâ tractatur *21. q. 1. & q. 2. per totum, item c. Sanctorum. d. 79. & c. Nullus. 16. q. 7.*

Cap. I. Vt nullus.

Ex Concilio Pictauiensi.

TEXTUS.

Vt nullus de Clero, siue populo Ecclesiastica bona jure consanguinitatis requirat habenda.

EXEGESIS.

Circa primum autem *h. t.* immorandum non est, cùm clarum sit; substitutus ergò in beneficio, aut dignitate Ecclesiasticâ non habet causam successionis à defuncto siue successore, sed à Superiore conferente. Neque obstat jus patronatûs, quod transit ad hæredes; non enim est merè spirituale, & conceditur laicis ex merâ gratiâ, vt excitentur ad fundationem & dotationem Ecclesiarum *c. 3. De jure patronatûs. ita Panorm. verb. Etiam. Concil. Trid. sess. 25. c. 7. & 17.*

Cap. II. Non liceat.

Ex corpore Canonum.

Episcopus duorum alterum eligat, vel non faciat Clericos, vel si fecerit, det illis vnde viuere possint.

EXEGESIS.

Fuit hoc statutum, ne Clerici mendicent in opprobrium status Clericalis. Etsi verò sub nomine Clericorum veniant omnes Ordinati siue in minoribus, siue in maioribus, idque indubiè procedat in dispositione fauorabili. *iuxta cap. Duo sunt genera. 12. q. 1. & h. c.* videtur accipiendum de vtrique, pro quo facit *c. Neminem. d. 70.* de consuetudine tamen, contrarium seruatur, vt testatur *glossa.* hic communiter recepta, & videtur approbare *Conc. Trid. sess. 21. de reform. c. 2.* vbi solùm ad sacros Ordines requirit titulum.

Cap. III. Ratio.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

TEXTVS.

Ratio nulla permittit, vt, quod pro communi vtilitate datum esse, cognoscitur, propriis cuiusquam vsibus applicetur.

EXEGESIS.

Glossa sic explicat, vt nullus bona Ecclesiastica, sicut sua propria reputet, quasi posset ea alienare, videlicet instar bonorum patrimonialium aut laicorum; quod non obviat diuisioni præbendarum; sic exponitur *c. Nulli. 12. §. Si ergo. & c. Quæ ad perpetuam. 25. q. 1.*

Cap. IV. Episcopus.

Alexander III. in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Episcopus si aliquem sine certo titulo sustentationis ordinauerit in Diaconum aut Presbyterum, ei tam diu necessaria subministret &c. donec ei conueniens stipendium clericale in aliquâ Ecclesiâ designet, nisi talis ordinatus de sua vel paternâ hæreditate subsidium vitæ habeat.

EXEGESIS.

Concordat *cap. Cùm secundùm. h. t. inf.* Ergo Episcopus ordinans aliquem in maioribus sine titulo, tenetur illum alere de suo. Quod onus transire ad successorem, ipsúmque capitulum Sede vacante, si taliter ordinati non habeant, vnde viuant, tenet post alios *Barbos. hic.* Ad idem obligatur qui dat dimissorias non habenti vnde viuat, vt resoluit *Hugol. de off. & Pot. Episcopi. c. 26. §. 15. n. 1.* Non tenetur tamen ordinans ad alimenta ordinati nisi in subsidium; si enim habet ex patrimonio sufficientem sustentationem, Episcopus ad nihil tenebitur. Magnam autem cautelam *Conc. Trid. sess. 21. de reform. c. 2.* cit-

Digitized by Google

c.2. circa titulum patrimonij vel pensionem requirit, vt videlicet Episcopo sit *perspectum, patrimonium illud aut pensionem verè ab ordinando obtineri & sustentationi sufficere, atque sine licentia Episcopi alienari aut extingui non posse, donec habeat sufficiens beneficium Ecclesiasticum.*

Cap. V. Quia.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cùm quidam non duas vel tres, sed plures Ecclesias perhiberentur habere, Pontifex per Episcopos hoc emendari præcipit, & de multitudine præbendarum Canonibus inimica, eorum qui Ecclesiis deseruiunt, indigentiam vult subleuari.

EXEGESIS.

Canones veteres, quibus prohibetur multitudo beneficiorum, continentur. *c. Sanctorum d. 70. & 21. q. 1. Per totum.* Huius autem prohibitionis causas indicat Pontifex *in t.* & sic recenset *Panorm. hîc n. 2.* 1. Est propter delictum ambitionis. 2. Propter impotentiam aut difficultatem pluribus seruiendi. 3. Quia inducit materiam dissolutionis tam in moribus quàm in vestibus. 4. Quia causat vagandi licentiam, si Ecclesiæ sint dissitis locis. 5. Quia continet periculum animarum, nisi adsit legitima causa, quâ deficiente nec dispensatio quidem releuat.

Cap. VI. Cùm teneamur.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si mandatum suum pro alicuius prouisione recipiatur, qui aliud beneficium habet sufficiens, nisi in literis ipsis de hoc mentio habeatur, aut non possit ei sine scandalo prouideri, se æquanimiter sustinere, si tale mandatum non datur executioni.

EXEGESIS.

Debere beneficium quantumcunque tenue ab illo, qui eo retento petit alterum, exprimi, & alioqui literas censeri subreptitias, est *t. in c. Si motu proprio. in 6. h. t.* Quod ad scandalum attinet, supponendum, nihil velle Pontificem fieri, quod cum offensâ vel scandalo proximi sit coniunctum, vt *not. Panorm.*

Cap. VII. Referente.

Idem.

SVMMA.

Cùm presbyterum I. duas habentem Ecclesias, Archidiaconus alterâ spoliasset, eámque presbytero G. assignâsset, presbyter I. sentiens se in hâc parte grauatum, ad metropolitanum appellauit, qui eum restitui jussit; sed præfatus Archidiaconus eundem I. quòd ad suam præsentiam venire contempserit, excommunicauit. Quem Pontifex re intellectâ jussit absolui, & presbytero I. de prædictis Ecclesijs vnâ quâ voluerit relictâ; alteram præfato G. si Ecclesiam non habeat, alioquin alteri idoneo beneficio carenti assignari.

EXEGESIS.

Vnâ quam voluerit relictâ &c.) Contra *h. c.* videtur pugnare *c. Quia nonnulli t.* præcedenti, vbi qui duas Ecclesias accipit, priuatur secundâ, quin etiam iste *t.* videtur correctus *per c. De multa. inf. h. t.* vbi ipso facto est priuatus primâ. Respondet communiter, & sequitur etiam Barbosa hîc cum alijs *RR.* quòd istud *c. Præcesserit c. Quia nonnulli*, quod fuit editum in *Concil. Later.* antea autem fuisse datam optionem, alterutram Ecclesiam dimittendi, quâ optione sublatâ *Conc.* istud statuit, vt priuaretur quis secundâ Ecclesiâ, superueniens denique *c. De multa.* ipso facto inducit priuationem primæ Ecclesiæ per receptionem secundæ, & sic hodie istud *cap.* manere correctum; sed bene not. *Panorm. hîc n. 2.* sic istum *t.* fore superuacaneum, & probabiliter existimat, etiam hodie illum procedere in Ecclesijs Curatis, vel vno beneficio jurato & altero simplici, requirente residentiam; cùm enim non possint simul teneri, datur optio ex benignitate per *h. t.* Capitula autem in contrarium allegata loquuntur de pluribus dignitatibus & personatibus, vel Ecclesijs parochialibus.

Cap. VIII. Majoribus.

Idem in Concilio Turonensi.

SVMMA.

Majoribus Ecclesiæ beneficijs integris manentibus indecorum esse minores præbendas diuidi, ait Pontifex, itáque prohibet cum Conc. diuisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri.

EXEGESIS.

Indecorum nimis videtur &c.) Not. I. Decere vt sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmatam Ecclesia habeat vniuersitatem, habet enim contraria inæqualitas aliquid inordinatum, & abhorrens à Regulâ æquitatis distributiuæ. Non debent ergo beneficia minora diuidi, & maiora relinqui integra. Intelligitur autem hoc non debere fieri sine causâ, ex causâ enim legitima posse fieri diuisionem, apertum *est, ex c. Vacante. inf.* Addunt aliqui alium intellectum, vid. *per h. c.* prohiberi ne duo recipiantur ad vnam præbendam siue maiorem siue minorem, quia cùm sit jus indiuisibile, non debet esse titulus duorum *juxt. c. Tua. inf.* potest autem ex legitimâ causâ etiam vnus titulus diuidi in duos, sic vt pro vno Canonicatu constituantur Canonicatus

nonicatus duo, diuisis etiam juxta proportionem redditibus.

Not. II. Pro intellectu *h. c.* & rubricâ tituli. Præbendam accipi hîc *pro jure percipiendi redditus Ecclesiasticos*, vt ita idē sit cum beneficio, quod rectè definitur *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis ratione spiritualis alicuius officij aut ministerij*; In quo differt à pensione, quæ non obligat ad spirituale ministerium; de quo *c. 4. in 6. h. t.* Varias beneficij diuisiones vide *apud Vallensem, & Casum h. t.* Nos notiores explicabimus, prout materia capitulorum dabit occasionem. 1. Quæ diximus ad *c. Cum M. Ferrariensis. de Constitut.* Altera rubricæ pars de dignitatibus explicata à nobis est. *c. 1. De consuetud. in 6.* Illud hîc nota, dignitatem generatim esse præeminentiam in gradu; aut præeminentiâ super alios.

Cap. IX. Relatum.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cum Archiepiscopus iste M. I. in Ecclesiâ suâ Canonicum instituisset, eique promisisset primam præbendam in eâ vacaturam. Mandat Pontifex, quatenus si Canonicus est institutus & in Choro ac Capitulo & alibi, potestatem sicut Canonicus habeat, ei præbendam nunc vacantem, vel primò vacaturam, secundùm promissionem suam Archiepiscopus assignet, quia non est congruum, vt præbendâ careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus.

E X E G E S I S.

Apparet olim in aliis prouinciis forsasse etiam hodie receptum fuisse aut esse, vt quis recipiatur in Canonicum sine præbendâ Canonicali, quod fieri posse diximus *in c. Cum M. Ferrariensis de Constit.* Verùm cùm illud in Germaniâ nostrâ usu receptum nunquam sit, nos quæstionibus non necessariis tempus & chartam occupare censemus non esse congruum, vt præbendâ careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus. Quæ verò difficultates insurgant, si Canonicatus alicui conferatur sine præbendâ, sed cum promissione proximè vacaturæ, vide apud *Barbos. hic, & alios ab illo allegatos.*

Cap. X. Avaritiæ.

Idem.

S V M M A.

Cum intellexisset Pontifex quosdam Canonicos portiones suas antiquos redditus in suis Ecclesiis minorâsse, mandat quatenus si hoc sine consensu Archiepiscopi facere, vel Parochias diuidere præsumpserint, illud ad integritatem pristinam reuocent.

E X E G E S I S.

Ex Summâ *h. c.* in Corpore Juris præfixâ, & casu quem figurat *gl.* apparet hos Canonicos fuisse Regulares: quibus præcipitur ne redditus ab antiquô Parochiis siue Vicariis Parochiarum Monasteriis suis unitarum præberi solitos imminuant, aut ne Parochias diuidant sine consensu sui Archiepiscopi, siue Episcopi.

Cap. XI. Significatum.

Idem Præposito & Capitulo Insul.

S V M M A.

Cum dictum Capitulum cuidam Sacerdoti præbendam dedisset, sub conditione, quòd eius die, Missam de S. Mariâ (nisi infirmitas obstaret) celebrandi, neque Ecclesiam sine consensu Capituli dimittendi, nec cuiquam præbendæ illius anniuersarium delegandi; hanc constitutionem eatenus Pontifex confirmat, vt prædictus Sacerdos, nisi infirmitate impeditus, assiduè obsequium suum impendat Ecclesiæ præmemoratæ & quanto frequentius potest, (saluâ honestate sua & debitâ deuotione) Missas celebret, neque se subtrahat siue voluptatis causâ, siue se ad aliam Ecclesiam transferendo.

E X E G E S I S.

Colligitur *ex h. c.* Etsi Sacerdos ratione fundationis videatur obligatus quotidie celebrare, non teneri tamen id quotidie facere, sed *quanto frequentius potest saluâ sua honestate & debitâ Sacramenti veneratione*; Quo ipso non videtur Ecclesia probare strictam obligationem quotidie celebrandi, quia facilè contingit, vt homines licet timorati non sint semper dispositi ad Missam celebrandam, ideóque meritò *ex h. c.* hanc generalem doctrinam colligunt & tradunt *Azor p. 1. l. 19. c. 24. q. 7. Hugol. de off. Episcopi. c. 53. n. 3. Henriq. in Sum. l. 9. c. 24. §. 4.*

Cap. XII. De Monachis.

Idem Vigoriensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, ut Episcopus ad præsentationem Monachorum, vllum Vicarium Parochialis Ecclesiæ recipiat, nisi tantum ei de prouentibus Ecclesiæ fuerit coram Episcopo assignatum, vnde jura Episcopalia possit persoluere, & congruam sustentationem habere.

E X E G E S I S.

Vicarius Parochialium Ecclesiarum &c.) Nota 1. In Ecclesiis, quæ non pertinent pleno Iure ad Religiosos, sed ad Episcopi institutionem, ponendos esse Vicarios perpetuos. Quando verò Ecclesia pleno jure subiecta est Religiosis, cum omnimoda jurisdictione tam in Ecclesiam quàm in Parochianos, excluso in totum Episcopo, potest Prælatus Monasterij

sterij ponere Vicarium temporalem ad nutum suum amouibilem *iuxt. gl. in Clem. 1. de excess. Prælat. & 1. de refer. & 1. de suppl. negl. Prælat. quod cum glossa* communiter recepta sequitur *Garc. p. 11. de benef. c. 2. à n. 3.* & pluribus aliis allegatis *Barbos. hic n. 4.* Idque apertè statuit *Conc. Trid.* dum ab illâ regulâ quam ibi statuit; ne in Ecclesiis curatis Monasteriorum ponantur Vicarij etiam remouibiles sine consensu Episcopi, excipit Monasteria, quæ Episcopalem habent jurisdictionem, spiritualem & temporalem in Parochos & Parochianos.

Congruam sustentationem &c.) Nota I. Debetur hæc cuivis curato ex fructibus beneficij, pro quâ consequendâ officium judicis implorare potest: & quamvis alimenta petere possit à Parochianis, quibus Sacramenta administrat, *iuxta c. Omnis Christianus. d. 1. de Consecr. Domini tamen de Rota. decis. 120. n. 8. inter RR. apud Farinac. p. 1.* intellexerunt hoc procedere vbi Parochiani nullas (fortè ex aliquo priuilegio Apostolico) soluunt decimas, vel nimis exiguas; secus est vbi illas solvunt, & quidem sufficientes pro sustentatione Parochi, cui jure ipso sunt obligatæ, potestque tantum sibi ex illis vendicare, quantum ad sustentationem necessarium est; quisquis illas ex priuilegio vel alio quouis titulo percipit, cùm simpliciter jure diuino & canonico destinatæ sint ad sustentationem habentis curam animarum. *c. Omnes decimæ. 16. q. 7. & c. fin. De Parochijs.*

Not. II. Fructus incertos, seu *pedem altaris* vt vocant; (intelligo oblationes spontaneas, item quæ dicuntur *stola*, siue pro administratione Sacramentorum) non computari in portionem congruâ, *juxt. Rebuff. de congruâ n. 83. & 86. Quia venter non debet pendere ab incerto, cùm non patiatur dilationem*, vt ait. Contingit autem subinde oblationes, item fructus stolæ variari pro multitudine vel paucitate subditorum, nubentium item nascentium & morientium &c.

Cap. XIII. Ad hæc.

Idem Salernitano Archiepiscopo.

SVMMA.

Illud est omni rationi contrarium, vt vnus Clericus in vna vel diuersis Ecclesiis plures dignitates, vel personatus obtineat, cùm singula officia in Ecclesijs assiduitatem exigant personarum.

EXEGESIS.

Plures Dignitates, &c.) Etsi *juxt. h. c.* non possit vnus Clericus siue in eâdem siue in diuersis Ecclesiis plures dignitates obtinere, potest tamen in eâdem Ecclesiâ dignitatem cum Canonicatu habere, vt patet *ex c. Consuetudine. in 6. Et trad. Nauar. Consil. 21. & 24. De præbendis.* Neque *Conc. Trid. Sess. 24. c. 17.* prohibet, ne quis dignitatem cum Canonicatu obtineat in eâdem Ecclesiâ, vt illud videtur intellexisse, *Barbos. hic n. 2.* Sed illud in primis, ne quis in duabus Ecclesiis conscribatur contra antiquos Canones; deinde vt singulis singula conferantur beneficia, quod si non sufficit, licèt addere aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat. Ex quâ conditione apparet hoc ipsum intelligi de diuersis Ecclesiis, in quibus simul residere nemo potest, in eâdem autem Ecclesiâ potest quis satisfacere pluribus beneficiis per eandem residentiam, modò non sint ex alio capite incompatibilia. Interim verum est, quòd nemo absque dispensatione aut seclusâ consuetudine possit obtinere siue in vnâ, siue in diuersis Ecclesiis plura beneficia cuiuscunque conditionis, de quo plura Conc. Trid. *l. c.* Vide etiam quæ diximus *ad d. c. Consuetudinem.*

Cap. XIV. Præterea.

Idem Burdegalensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt G. qui in Burdegalensi simul & Tolosanâ Ecclesiâ erat Archidiaconus, altero quem maluerit Archidiaconatu sit contentus, & alterum dimittat.

EXEGESIS.

Non licet videl. jure communi duas dignitates etiam in diuersis Ecclesiis habere; videtur autem Pontifex huic G. ex speciali gratiâ reliquisse optionem retinendi Archidiaconatum quem mallet; quæ non habet locum in receptione plurium dignitatum, aut Ecclesiarum Parochialium, juxt. sent. quam tenuimus suprà *in c. Referente.*

Cap. XV. Cùm non ignores.

Idem Genuensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Presbyter quidam in duabus Ecclesijs locum habere contenderet & clerici alterius Ecclesiæ contra eum Sedem Apostolicâ accessissent, mandat Pontifex, vt Archiepiscopus ipsum vno beneficio faciat esse contentum; & ne, si Clerici alterius Ecclesiæ in ipsum fortè priùs consenserint, eis tunc dissentientibus, cum ipsorum scandalo locum in dictâ Ecclesiâ quærat aut habeat.

EXEGESIS.

Concordat *h. c.* cum superioribus quæ multitudinem beneficiorum siue Ecclesiarum prohibent, præsertim si scandalum interueniat, cuius mentio fit *c. Cùm teneamur.*

Cap. XVI. Cùm secundùm.

Innocentius III. Zamorensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, licèt Prædecessores sui ordinationes eorum, qui sine titulo promouentur, irritas esse voluerint, si tamen benigniùs id solùm velle; vt tam

vt tam diu per ordinatores siue Successores eorum prouideatur ordinatis, donec per eos beneficia Ecclesiastica consequantur. Idq; ab hoc Episcopo vult obseruari circa quendam G. (si repertus fuerit idoneus à deputatis examinatoribus) qui à prædecessore ipsius fuerat ad Subdiaconatum nullo præsentante promotus.

EXEGESIS.

Concordat *h. c. Cum c. Non liceat. & c. Episcopus. suprà.* Cùm verò Pontifex dicit: *Prædecessores suos ordinationes eorum, qui sine titulo, vel nemine præsentante ordinantur voluisse esse irritas*, non intelligendum est de valore ordinis, qui non potest detrahi ordinationi factæ à vero Episcopo, quantumuis illicitè ordinet, sed de exercitio ordinis à quo per antiquos Canones tales videntur Suspensi. *c. Neminem. & c. Sanctorum. d. 70.* Dubium verò est, an *Conc. Trid. sess. 21. c. 2.* cùm vetat itidem ordinationes in sacris sine titulo, & nouat pœnas antiquorum Canonum, renouet quoque pœnam suspensionis, sed verius est quod cum aliis tenet *Garcias de benefic. p. 2. c. 5. n. 27.* renouari solùm pœnam *h. c.* vt ordinans talem teneatur alere, donec prouideatur ipsi de beneficio, quod ideò inductum est, ne eiusmodi ordinati cum opprobrio status Sacerdotalis mendicare cogantur, cùm alioquin regulariter Successor non teneatur ex delicto prædecessoris, sed delictum morte delinquentis extinguatur. *l. 2. C. Si Reus vel accusat. mor. fuer. l. Vnic. C. Ne ex delict. defuncti. & c. Quorundam. d. 23.*

Cap. XVII. Inter cætera.

Idem Archiepiscopo Senonensi.

SVMMA.

Cùm H. & G. desiderarent permutationem Præbendarum suarum, & illas in manus Papæ, vt apparet, resignâssent, isque jussisset præbendam Laudunensem dicto H. assignari; interueniens verò Episcopus Laudunensis de eadem Præbendâ inuestiuisset M. P. mandat Pontifex, ne donec idem M. P. præbendale beneficium in illâ fuerit Ecclesiâ assecutus, vlli alij Præbendam ibi assignet; vt quia Præbendam ei, quam jure non potuit, assignauit, eam, quam de jure potest assignet, ne priùs Præbendam fraudulenter ei videatur assignâsse.

EXEGESIS.

Nec debuit neque validè potuit Episcopus Laudunensis post resignationem in manus Papæ ab his duobus factam, aliter quàm Papa jussit disponere, neque alium quàm eum quem jussit de eâ inuestire. Quare meritò Pontifex inuestituram M.P. pro irritâ habuit, & ne is videretur ab Episcopo delusus, mandat primam Præbendam vacaturam, cuius collatio ad dictum Episcopum pertinet, eidem M. P. conferri.

Cap. XVIII. Cùm jam dudum.

Idem Episcopo & Cantori Tornacensi.

SVMMA.

Cùm cuidam I. de Bithyniâ ingerenti se ad obtinendam Præposituram Ecclesiæ Siclunensis obiiceret. Q. Siclunensis Canonicus multitudinem dignitatum & Præbendarum, item ambitionis & auaritiæ vitium, & quod die intrusionis suæ in Præposituram ante confirmationem ministrauerit, sicut & post confirmationem cassatam; Mandat Pontifex si aliquid præmissorum, quod ad cassationem eius sufficit, inueniatur esse verum, delegati super dictâ Præpositura ei silentium imponant, & Siclunensem Ecclesiam ab eius impetitione absoluant.

EXEGESIS.

Ex ratione quam sui responsi assignat Pontifex *infra c. Multa. vid. per patientiam tolerari, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitiâ non debeant tolerari*, colligitur Ecclesiam Siclunensem ab hoc intruso super Præpositurâ fuisse diutius impetitam; quod in aliis pluribus contingit, vt eiusmodi vexationes diutiùs tolerentur, (donec re in judicio solidè discussâ,) quod justitia exigit decernatur; & iniqui actores condemnentur, neque vlteriùs eorum improbitas toleretur.

Cap. XIX. Dilectus.

Idem Archiepiscopo & Archidiacono Senonensi.

SVMMA.

Cùm T. receptus in Canonicum Litoniensem autoritate Apostolica Sedis Legati transegisset se non percepturum fructus præbendæ, nisi proximè vacaturæ. Pontifex re intellectâ factum Legati reprobans, mandat ei Præbendam cùm se facultas obtulerit, & portionem quotidianam (intellige distributionem) sine diminutione quâlibet assignari.

EXEGESIS.

Legatus hic deliquit dupliciter. 1. Quòd consensit in transactionem *huius T.* qui jam erat receptus in Canonicum, quòd nullos omnino velit percipere fructus præbendæ siue in distributionibus, siue in aliis prouentibus. Rationem reddit Pontifex, quia *videtur indignum, vt receptus in Canonicum præbendâ defraudetur*, quæ eadem ratio habetur suprà in *c. Relatum.* ideóque mandat illi distributiones quotidianas integrè assignari, & de præbendâ cùm facultas se obtulerit prouideri. 2. Malè idem Legatus huic T. conferre voluit jus ad præbendam proximè vacaturam, sine respectu ad Canoniam, quod non licet vt *not. Panorm.* ne detur occasio optandi mor-

mortem proximi. Pontifex autem jussit ipsi prouideri si facultas se obtulerit tanquam Canonico, qui non debeat carere præbendâ. *Juxt. h. & d. c. Relatum.* vbi promissam ab Archiepiscopo præbendam Canonico jam recepto, Pontifex jubet assignari non vi promissionis de beneficio vacaturo, sed quia qui est actu Canonicus, debeat actu habere præbendam, vt *not. Panorm.* vult igitur Pontifex ipsi dari quod debetur, cùm primùm fieri poterit, & saltem loco præbendæ interim concedi distributiones *per h. t.*

Cap. XX. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Episcopo Brixiensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si ad vnam præbendam duo Clerici propter importunitatem petentium eligantur, talem electionem de rigore juris penitus esse cassandam.

EXEGESIS.

Rationem reddit Pontifex, quia si duo vnam præbendam retinerent, illud esset contra *Concilium Turonense*, ex quo desumptum est *c. Maioribus. suprà.* vbi prohibetur diuisio præbendarum, ne videl. vna prębenda conferatur duobus, juxta posteriorem intellectum, quem hîc apertè probat Pontifex. Si autem vnus talem præbendam obtineret, sub expectatione donec eâ per mortem videl. aut resignationem alterius vacaret, fieret contra *Concilium lateranense* ex quo desumptum est *c. Nulla. de conceß. præbend.* vbi statuitur beneficia non vacantia concedi, vel permitti non debere.

Cap. XXI. Non essent.

Idem.

SVMMA.

Cùm in aliquâ Ecclesiâ (vt videtur Regulari) electi essent duo Priores, & delegati Apostolici, in quos erat compromissum, pro bono pacis ita ordinâssent, vt vnus ex electis haberet Prioratũ, alter autem viginti libras de redditibus Capituli, & 40. de prouentibus Prioratûs perciperet annuatim; Pontifex eiusmodi ordinationem adhibito hoc moderamine se tolerare rescribit, vt ad præstationem 40. librarum non dignitas Prioratûs, sed persona Prioris maneat onerata, & ne fortè circa prouentus aliqua videatur facta sectio Prioratûs, hoc Priore defuncto, Successor ipsius ad hanc præstationem minimè teneatur.

EXEGESIS.

Apertum est *ex h. t.* neque judicem ordinarium, neque delegatum (sine speciali mandato) posse beneficiis imponere pensiones, quæ transeant ad Successores, sed tantùm quæ durẽt ad vitam consentientis, idque in judicando sequendum esse tenet *Gambara de off. Leg. l. 6. n. 385. & n. 685.* Etsi contrarium teneant alij apud *Barbos. hîc n. 8.* Neque hujus rei sola causa est quam assignat *t.* ne videatur beneficium diuidi, sed defectus potestatis, quam videtur sibi Pontifex reseruare. Aduerte itidem Pontificem hanc ordinationem probâsse, quia ex autoritate judicum non pactione partium siue illorum duorum, qui erant electi, in Priorem processit; ejusmodi enim pactiones si fiant à partibus super beneficio, videntur habere speciem Simoniæ.

Cap. XXII. Pro illorum.

Idem Valdensi Episcopo & Abbati Vatiano.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Burdegalensis autoritate Papa mandâsset Decano & Capitulo Xantonensi, vt M. P. admitterent in Canonicum & in fratrem, illique obtenderent priuilegium de non admittendo vltra numerum quadragenarium, Archiepiscopus autem sciret illos ad elusionem mandati Apostolici (vtpote qui ab hoc numero jam recesserant) id facere; prædictum M. P. de Prabendâ & Canoniâ inuestiuit; contradictores vinculo excommunicationis adstringens. Quod Pontifex non solùm ratum se habere rescripsit, (si quidem delegatis constiterit, eos vltra consuetum numerum Canonicum recepisse,) & sententiam excommunicationis ab Archiepiscopo latam tamdiu seruandam denuntiari mandat, donec dictum M. recipiant in Canonicum.

EXEGESIS.

Rationem sui mandati Pontifex reddit, quod non par sit, vt Canonici illi statutum suum siue priuilegium obtendant, hocque prætextu veluti legem imponere velint Pontifici, quam ipsi negligunt obseruare. Præterquam quòd Pontifex de absolutâ potestate possit quibusuis Ecclesiarum statutis particularibus derogare, etsi illud sine graui aut justâ causâ facere non soleat.

Cap. XXIII. Tuis quæstionibus.

Idem Bisuntino Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Clericos in minoribus constitutos, de patrimonio habentes, vnde poßint congruè sustentari, etsi nondum habeant beneficium Ecclesiasticum (dummodo aliud Canonicum non obstiterit impedimentũ) ad Superiores posse Ordines promoueri.

EXEGESIS.

De Patrimonialibus bonis &c.) Nota I. *h. c.* concordare *cum c. Episcopus suprà.* vbi prohibetur ne Episco-

Episcopus quemquam in Maioribus ordinet, nisi de suâ vel paternâ hæreditate subsidium habeat, quod idem est ac de bonis patrimonialibus, sub quibus intelligitur non solùm, quod filio ex bonis paternis obvenit, sed etiam quidquid aliunde quauis ex causâ ad illum pertinet, quia satisfit intentioni *Canonum & Conc.Trid.sess.21.c.1.* vndecunque habeat victum ne mendicet, dummodò is victus constituatur super re certâ, vt sciri possit, an sufficiat honestæ sustentationi, quod taxari jubet *Conc.Trid.c.l.*

Nota II. Hanc ob causam non posse quem promoueri ad sacros Ordines titulo sustentationis, quē habet ex solâ industriâ aut arte, puta quòd sit Musicus, pictor, Magister Grammaticæ &c. vt tradit *Garc. p.2.de Benef.c.5.n.126.* pariter exigitur ut sustentatio sit fundata potiùs super rebus immobilibus quàm mobilibus, quia res mobiles facilè extinguuntur vel consumuntur, juxta *Nau.Consil.34. de temp. ordinat.* Ideóque ob paritatem rationis verius est eiusmodi bona non posse vendi siue alienari saltem sine licentiâ Episcopi, quam requirit hodie Conc. Trid. cujus verba indicant nullitatem facti ipso jure. juxta *Nau. Cons. 17. n. 2. & 4. & Cons. 21. n. 2. De temp. ordinat. Garc. d. c. 5. n. 176.* Si autem velit facere alienationem vel retentionem patrimonij tunc cum obtinet vel habet beneficium, non esse opus licentiâ Episcopi sentio cum *Garc. l. c. 2. 186. & alijs apud Barbos. hic n. 2.* licet ipse cum alijs contrarium teneat.

Nota III. Licet aliquis careat patrimonio neque in præsenti habeat beneficium posse tamen ad sacros ordines promoueri siquis ei spondeat necessariam sustentationem, quod à *S. Cong. Conc. Trid.* decisum refert *Flamin. l. De Resig. q. 6. n. 21.* & est communi praxi in Germaniâ receptum. Vbi communiter à Principibus, Magnatibus, Ciuitatibus promittitur sustentatio aspirantibus ad sacros ordines in euentum vel casum, quo beneficium nullum haberent, aut aliam ob causam sustentatione destituti essent. Quæ promissio vocari solet *Titulus mensæ*, vbi tamen vigilandum est, ne eiusmodi promissio sit conditionata aut ambigna vel insufficiens. Triplex igitur Titulus est sustentationis requisitæ ad majores ordines, *patrimonij, beneficij, mensæ.*

Cap. XXIV. Accedens.

Idem Zamorensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd Clericus absens per alium, vel alius magis pro ipso, possit de beneficio inuestiri.

E X E G E S I S.

Potest igitur beneficium acquiri absenti siue inuestiatur absens per alium, scil. per procuratorem, siue inuestiatur alius scil. procurator pro suo domino. Dupliciter igitur potest conferri beneficium absenti, vt not. *Panorm. hic.* 1. Vt dicat Superior, *conferimus N. absenti tale beneficium*, siue *inuestimus illum de tali beneficio per te.* Vel 2. vt dicat *Superior, inuestimus te de tali beneficio nomine & loco talis absentis*, idque magis videtur placere Papæ, vt colligitur ex illo verbo *magis.*

Cap. XXV. Dilecto.

Idem Trecensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiscopus Remensis Sedis Apostolicæ Legatus cupiens prouidere G. nepoti suo in Ecclesiâ Trecensi de præbendâ; ipsum eiusdémq. Ecclesiæ Cellarium, qui in manibus eiusdem Archiepiscopi præbendam, (quam ibi obtinebat liberaliter resignârat) simul in Ecclesiæ Trecensis Canonicos instituisset, itaque dictæ præbendæ fructus communiter dandos assignâsset, donec G. nepos integram præbendam assequeretur. Procurator verò Trecensis Episcopi id fieri non posse per decretum Concilij tam Turonensis, quàm Lateranensis, (relatum suprà in c. Maioribus & c. Tuæ Fraternitatis*) opponeret; ad hoc esse in Trecensi Ecclesia certum numerum præbendarum, quem Capitulum vel Legatus augmentare minimè intendebat, vel jus aliquod nouum (Noui Canonicatûs) creare: Pontifex dictum Cellarium ad restitutionem eorum, quæ ratione prædictæ institutionis tenebat, condemnauit, eique super præbenda vel ejus parte silentium imposuit, neque per hoc prædicto aliquod præiudicium generari voluit.*

E X E G E S I S.

Ex *h. c.* rursus apparet, quod jam sæpius dictum est, duos ad vnam præbendam regulariter eligi non posse. Deinde quod in Ecclesiijs numeratis, id est, quæ habent determinatum numerum Canonicorum, etiam nullo Canonicatu vacante, possit quis in Canonicum assumi, qui tamen Canonicatus cum ipso moriente expirat, & esse desinit. Meritò autem Pontifex hunc Cellarium ad restitutioně fructuum condemnat, quia nulliter ad vnam præbendam se inuestiri permisit, quem videtur subdolè priùs resignâsse, vt Archiepiscopo eiúsque Nepoti gratificaretur, cui Pontifex noluit condemnationem Cellarij nocere, (etsi in rigore juris non minùs collatio ipsi facta, quàm alteri videatur fuisse irrita, quia Canones non permittunt vnum beneficium duobus conferri) quia ipsi non fauit lis mota, ideóque collationem huius præbendæ veluti dispensatiuè ratam habet.

Cap. XXVI. Vacante.

Idem.

S V M M A.

Cùm Episcopus quidam vnâ præbendâ diuisâ in duas, ad illas duos Canonicos cum Capituli consensu assum-

assumpsisset, & altero defuncto quidam Hyppolitus ejus præbendam à Papâ obtinuisset, superque eâ integrandâ Episcopum per literas Apostolicas inquietaret, idémque attentaret alter: consultus Pontifex respondet secundùm Conc. Turonense *teneri Episcopum vtrique præbendam integrare, nisi ex rationabili causâ de vna præbendâ vacante duæ sint constitutæ, ac tot sint vtriusque prouentus, vt vtrique beneficiato prouisum sit competenter.*

EXEGESIS.

Quod regulariter Canones prohibent, ne præbendarum fiat diuisio siue sectio, id Pontifex permittit hîc fieri ex causâ rationabili, per quod limitatur. *c. Maioribus.* cum similibus.

Cap. XXVII. Dilectus 11.

Idem Vercellensi Episcopo.

SVMMA.

Cum Nouariense Capitulum G. Clericum in Canonicum, & vt Pontifex mandârat, in fratrem recipere, eique præbendam vacantem conferre nollet, re intellectâ mandat idem Pontifex Episcopo Vercellensi, vt si constiterit in Nouariensi Ecclesiâ præbendam vacâsse aliisque collatam esse eo tempore, quo Capitulum literas Apostolicas recepit; dictum Clericum G. si non habet sufficiens beneficium, in Canonicum recipi faciat, & de redditibus Ecclesiæ ipsi assignari prouentus, donec sit ei de præbendâ prouisum.

EXEGESIS.

Iubet Pontifex in pœnam mandati sui præteriti Canonicum vltra numerum recipi, cum spe præbendæ futuræ, quod possunt facere ipsi Canonici, nisi numerus sit à Papâ confirmatus, vt tradit *Azor p. 2. l. 3. c. 11. q. 3.* Eiusmodi autem Canonicus beneficium in rigore non habet, neque præbendam, neque jus in illâ, sed ad illam; potest tamen dici habere beneficium, quia jure percipit distributiones quotidianas, cùm habeat vocem in Capitulo, & stallum in choro iuxta *eundem Azor l. c. q. 4. & 5.*

Cap. XXVIII. De multâ.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm propter quorumdam cupiditates de statuto Conc. Lateranensis probibente plures dignitates Ecclesiasticas & plures Ecclesias Parochiales à quoquam recipi, nullus autem rarus fructus prouenires; statuit Pontifex, vt recipiens beneficium curatum, si priùs tale habebat, eo sit ipso jure priuatus, & si illud retinere contendat, etiam altero spolietur. Is quoque ad quem spectat collatio prioris, illud post alterius receptionem alteri liberè conferat, quod si vltra sex menses distulerit, non solùm collatio ad alios deuoluitur secundùm Conc. Lateranense, verùm etiam tantùm de suo Ecclesiæ cuius est beneficium assignet, quantum à tempore vacationis fuerit perceptum.

Idem in personatibus seruandum decernitur & dignitatibus, vt nullus plures habeat, etsi Curam non habeant animarum. Circa sublimes tamen & literatas personas, cùm ratio postulâris, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.

EXEGESIS.

Beneficium curam habens animarum &c.) Not. I. Curatum beneficium illud dici communiter, *cui singulariter & principaliter præficitur Clericus ad curam fori pænitentialis necessariò exercendam per se, vel per temporalem Vicarium* iuxta *Rebuff. de nominat. q. 16. à n. 7. Flamin. de resign. l. 2. q. 1. à n. 107.* Beneficium verò quod habet curam jurisdictionalem etiam fori exterioris vt Vicariatus, Officialatus, Decanatus, etsi curam habeat, ideóque curatum dici possit, communiter tamen nomine beneficij curati non intelligitur, neque sufficit ad inducendam incompatibilitatem beneficiorum, de quâ in præsenti, vt tenent *Stephan. Gratian. discept. for. c. 135. à n. 29.* iuxta dicenda *inf. ad c. Super eo. 6. in 6.* Neque etiam illud tale habetur, quod non est actu curatum, sed tantùm habitu, vt si populus peste, fame, bello sit sublatus, & esse desierit, etsi Ecclesia remanserit, ad quam si quis promotus fuerit, non tenetur intra annum Sacerdotium suscipere, nisi populus redierit, aut redeat, vt tradit *Azor p. 2. l. 6. c. 8. q. 9.*

Nota II. Beneficium non curatum non esse adæquatè idem quod simplex, beneficia enim simplicia illa generat m dicuntur & propriè iuxta *Casum n. 5. h. t. quæ nullam habent adiunctam qualitatem, sed tantùm obligationem diuina officia celebrandi, peragendi, frequentandi, vt Canonicatus & Capellania.* His opponuntur beneficia *duplicia siue Maiora, quibus adest aliqua qualitas dignitatis, jurisdictionis, vel cura animarum.* Horum aliqua habent dignitatem cum jurisdictione fori etiam exterioris, vt Episcopatus, Præpositura, Archidiaconatus, Decanatus; alia dignitatem siue præeminentiam aliquam sine jurisdictione vt Præpositura, Personatus, Cantoria &c. alia denique curam animarum in foro solùm interiori sine dignitate, vt Parochiæ.

Eo sit ipso jure priuatus &c.) Nota I. Quâ ratione priuatio hîc decreta concordet cum aliis juribus diximus *in c. Referente. sup.* Hæc porrò pœna aucta & dilatata est in Extrauagante *Execrabilis* de præbendis, & nouissimè innouata per *Conc. Trid. sess. 7. c. 4. vbi statuit, vt quicunque de cætero plura curata, aut alias incompatibilia beneficia quocunque nomine & titulo contra SS. Canones & præsertim præsens c. recipere, aut simul retinere præsumpserit, ipso jure illis priuatus existat.* Neque huic decreto repugnat vltimum decretum eiusdem *Concilij sess. 24. de reform. c. 17.* vbi obtinentes in præsenti duas Parochia-

les,

let, aut unam cathedralem & alteram parochialem, non sunt jure ipso priuati ob receptionem duarum eiusmodi Ecclesiarum, *sed jubentur unam dimittere alterâ retentâ.* Hoc enim decretum procedit de talibus beneficiis ante Conc. obtentis, prius autem de beneficiis deinceps post Conc. obtinendis, vt bene not. *Garz. p. 11. de benef. c. 5. n. 7.*

Nota III. Quæstionem non esse contemnendam, an dictum decretum *Conc. Trid. d. sess. 7. c. 4.* inducat vacationem primi beneficij ipso jure per receptionem secundi, non solùm in pluribus Curatis, sed aliis quandocunque incompatibilibus beneficiis, ut sunt ea quæ requirunt simultaneam residentiam in diuersis Ecclesiis? Negat equidem *Nauarr. Cons. 17. de præbend. Sayrus in floribus decision. eod.* & alij apud *Garz. d. c. 5. n. 80.* eâ vtique ratione ducti, quòd Conciliū dicat eum, qui curata, aut aliàs plura incompatibilia *contra formam SS. Canonum & præsertim Constitut. Innoc. III. quæ incipit, de multa recipere aut simul retinere præsumpsit*, beneficiis ipsis, iuxta ipsius Constitutionis dispositionem ipso jure & præsentis Canonis vigore priuatum existere. Huius autem Constitutionis Innocentinæ contentæ *in h. c. De multa.* dispositio non se extendit ultra plures dignitates Ecclesiasticas aut Ecclesias Parochiales, ergo neque Concilij Trid. mens fuit illam extendere. Contrarium tamen sequitur *Garz. l. c. a. n. 91.* cum aliis apud ipsum, & *à Barbos. hîc n. 7.* allegatis, qui asserunt sententiam suā approbatam *à S. Congr. Conc. Trid.* Videntur niti primis *decreti Trid. verbis. Quicunque de cætero plura curata aut aliàs incompatibilia beneficia &c.* & quia putant particulam *præsertim* esse ampliatiuam, & includere etiam alia. Verùm, cùm restrictio ad formam *huius cap.* ex ipsis etiam verbis colligatur, neque certum sit particulam *præsertim* semper accipi ampliatiuè, vt vult *Barbos.* priorem quoque sententiam in praxi tutam esse existimo.

Quicunque receperit aliquod beneficium &c.) Non sufficit ergo ad pœnam huius priuationis incurrendam sola collatio secundi beneficij eiusque acceptatio, sed requiritur quoque pacifica eius possessio, vel ut per prouisum stet, quo minus possessionem ceperit, id enim per verbum recipiendi intelligunt *Flamin. l. 3. de resign. q. 1. n. 129. Garz. d. c. 5. n. 107. & 108.* Neque obstat possessionem prioris beneficij esse litigiosam, modò secundi habeatur possessio pacifica sine aliquâ controuersiâ Iuris aut facti *iuxt. eund. Garz. l. c. & n. 105.* eâque non sit sterilis sed fructuum, vel maioris partis eorum, vt tradit idem *ibid. n. 123.*

Circa sublimes & literatas personas &c.) Verbum illud sublimes interpretantur *Nobiles. Tiraq. de Nobilit. c. 20. n. 13.* & alij apud *Aloys. Riccium in praxi aurea resolut. 446. n. 7.* Nobilitatis certè qualitas plurimum mouet Pontifices ad concedendas gratias & dispensationes, vt tradit *Menoch. cons. 321. n. 20.* tantòque magis si coniuncta sit cum doctrinâ. Sed etiam viris literatis, quantumuis nobilitate sanguinis destitutis, fauet Ecclesia, & amat Sapientes. *c. Episcopus. d. 41. per quos mundus illuminatur, Ecclesia Dei regitur & sustinetur*, ac proinde illis maximè indiget, vt *not. Panorm. n. 5. & 7.*

Per sedem Apostolicam &c.) Not. I. Etsi jure veteri nec in diuersis quidem Ecclesiis liceret duo beneficia siue similia siue dissimilia habere. *c. Sanctorum. d. 70.* Consuetudine tamen ante *Conc. Trid.* receptum erat, vt ex dispensatione Episcopi posset quis duo beneficia simul in vna Ecclesiâ obtinere, dummodò neutrum residentiam siue de jure siue de consuetudine exigeret. Iisdem Episcopis hodiéque per *Conc. Trid. sess. 24. c. 17.* permissum est, vt si vnum ad vitam eius, cui confertur, honestè sustentandam non sufficit, liceat aliud simplex sufficiens, dummodò vtrumque personalem residentiam non requirat, conferre; minimè tamen Episcopus potest dare licentiam, vt quis habeat duo beneficia simplicia, si vnum sufficit ad sustentationem, nec quidem plura quàm duo, etsi ambo non sufficiant ad sustentationem propter expressam *Conc. Trid.* ad duo beneficia determinationem. *juxt. Azor. p. 2. l. 3. c. 9. q. 3.* & plures quos sequitur *Garz. d. c. 5. a. n. 371.* opus ergo erit dispensatione Papæ, aut rationabili & præscriptâ consuetudine, si velit plura quàm duo conferre, quantumuis insufficientia.

Not. II. Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium Germaniæ, quæ non requirunt perpetuam totius anni residentiam, non esse computandos inter beneficia incompatibilia diuersarum Ecclesiarum, si possit illis satisfieri computando menses residentiæ singulis annis requisitos in singulis. Vt si vna Ecclesia non exigat nisi tres Menses residentiæ, altera ibidem tres, tertia non plures, & sic juxta proportionem de numero mensium loquendo in aliis non esse beneficia incompatibilia, ex quo duos saltem eiusmodi Canonicatus ex licentiâ Episcopi vni conferri posse rectè concluditur. Nullo vero jure illa consuetudo colorari potest, quâ vtuntur in Germaniâ Ecclesiæ Cathedrales, & Nobiles, vt Canonicatus in mense Capitulari vacantes, conferant illis, qui ante obtinuerunt duos vel tres Canonicatus in alijs Ecclesiis, non solùm sine licentiâ Episcopi (quam solùm dare potest ad duo beneficia simplicia insufficientia, vt dictum est, Capitula tamen præscribere posse videntur) verùm etiam absque vllâ necessitate & rationabili causa, vel Examine quod frequentissimè contingit absque vllis taliter promotorum meritis, & requisitis qualitatibus, quæ etsi summa essent, nullum tamen illi, qui tales Canonicatus conferunt, habent potestatem dispensandi, quæ per *h. c.* soli Pontifici reseruatur.

Cap. XXIX. Graue nimis.

Idem in eodem.

S V M M A.

Mandat Pontifex cum Concilio, vt Ecclesiarum Prælati ad Ecclesiastica beneficia prætermissis indignis idoneos assumant, fiátque de hoc in Prouinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita vt qui primo

c. 2. circa titulum patrimonij vel pensionem requirit, vt videlicet Episcopo sit *perspectum, patrimonium illud aut pensionem verè ab ordinando obtineri & sustentationi sufficere, atque sine licentia Episcopi alienari aut extingui non posse, donec habeat sufficiens beneficium Ecclesiasticum.*

Cap. V. Quia.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cùm quidam non duas vel tres, sed plures Ecclesias perhiberentur habere, Pontifex per Episcopos hoc emendari præcipit, & de multitudine præbendarum Canonibus inimica, eorum qui Ecclesiis deseruiunt, indigentiam vult subleuari.

EXEGESIS.

Canones veteres, quibus prohibetur multitudo beneficiorum, continentur. *c. Sanctorum d. 70. & 21. q. 1. Per totum.* Huius autem prohibitionis causas indicat Pontifex *in t.* & sic recenset *Panorm. hîc n. 2.* 1. Est propter delictum ambitionis. 2. Propter impotentiam aut difficultatem pluribus seruiendi. 3. Quia inducit materiam dissolutionis tam in moribus quàm in vestibus. 4. Quia causat vagandi licentiam, si Ecclesiæ sint dissitis locis. 5. Quia continet periculum animarum, nisi adsit legitima causa, quâ deficiente nec dispensatio quidem releuat.

Cap. VI. Cùm teneamur.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si mandatum suum pro alicuius prouisione recipiatur, qui aliud beneficium habet sufficiens, nisi in literis ipsis de hoc mentio habeatur, aut non possit ei sine scandalo prouideri, se æquanimiter sustinere, si tale mandatum non detur executioni.

EXEGESIS.

Debere beneficium quantumeunque tenue ab illo, qui eo retento petit alterum, exprimi, & alioqui literas censeri subreptitias, est *t. in c. Si motu proprio. in 6. h. t.* Quod ad scandalum attinet, supponendum, nihil velle Pontificem fieri, quod cum offensâ vel scandalo proximi sit coniunctum, vt *not. Panorm.*

Cap. VII. Referente.

Idem.

SVMMA.

Cùm presbyterum I. duas habentem Ecclesias, Archidiaconus alterâ spoliasset, eámque presbytero G. assignâsset, presbyter I. sentiens se in hâc parte grauatum, ad metropolitanum appellauit, qui eum restitui jussit; sed præfatus Archidiaconus eundem I. quòd ad suam præsentiam venire contempserit, excommunicauit. Quem Pontifex re intellectâ jussit absolui, & presbytero I. de prædictis Ecclesijs vnâ quâ voluerit relictâ; alteram præfato G. si Ecclesiam non habeat, alioquin alteri idoneo beneficio carenti assignari.

EXEGESIS.

Vnâ quam voluerit relictâ &c.) Contra *h. c.* videtur pugnare *c. Quia nonnulli s.* præcedenti, vbi qui duas Ecclesias accipit, priuatur secundâ, quin etiam iste *c.* videtur correctus *per c. De multa. inf. h. t.* vbi ipso facto est priuatus primâ. Respondet communiter, & sequitur etiam Barbosa hîc cum alijs *RR.* quòd istud *c. Præcesserit c. Quia nonnulli*, quod fuit editum in *Concil. Later.* antea autem fuisse datam optionem, alterutram Ecclesiam dimittendi, quâ optione sublatâ *Conc.* istud statuit, vt priuaretur quis secundâ Ecclesiâ, superueniens denique *c. De multa.* ipso facto inducit priuationem primæ Ecclesiæ per receptionem secundæ, & sic hodie istud *cap.* manere correctum; sed bene not. *Panorm. hîc n. 2.* sic istum *c.* fore superuacaneum, & probabiliter existimat, etiam hodie illum procedere in Ecclesijs Curatis, vel vno beneficio jurato & altero simplici, requirente residentiam, cùm enim non possint simul teneri, datur optio ex benignitate per *h. t.* Capitula autem in contrarium allegata loquuntur de pluribus dignitatibus & personatibus, vel Ecclesijs parochialibus.

Cap. VIII. Majoribus.

Idem in Concilio Turonensi.

SVMMA.

Maioribus Ecclesiæ beneficijs integris manentibus indecorum esse minores præbendas diuidi, ait Pontifex, itáque prohibet cum Conc. diuisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri.

EXEGESIS.

Indecorum nimis videtur &c.) Not. I. Decere vt sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmatam Ecclesia habeat vniuersitatem, habet enim contraria inæqualitas aliquid inordinatum, & abhorrens à Regulâ æquitatis distributiuæ. Non debent ergò beneficia minora diuidi, & maiora relinqui integra. Intelligitur autem hoc non debere fieri sine causâ, ex causâ enim legitima posse fieri diuisionem, apertum *est, ex c. Vacante. inf.* Addunt aliqui alium intellectum, vid. *per h. c.* prohiberi ne duo recipiantur ad vnam præbendam siue maiorem siue minorem, quia cùm sit jus indiuisibile, non debet esse titulus duorum *juxt. c. Tua. inf.* potest autem ex legitimâ causâ etiam vnus titulus diuidi in duos, sic vt pro vno Canonicatu constituantur Canonicatus

Digitized by Google

nonicatus duo, diuisis etiam juxta proportionem redditibus.

Not. II. Pro intellectu *h. c.* & rubricâ tituli. Præbendam accipi hîc *pro Iure percipiendi redditus Ecclesiasticos*, vt ita idē sit cum beneficio, quod rectè definitur *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis ratione spiritualis alicuius officij aut ministerij*; In quo differt à pensione, quæ non obligat ad spirituale ministerium, de quo *c. 4. in 6. h. t.* Varias beneficij diuisiones vide *apud Vallensem, & Cæsium h. t.* Nos notiores explicabimus, prout materia capitulorum dabit occasionem. I. Quæ diximus ad *c. Cum M. Ferrariensis. de Constitut.* Altera rubricæ pars de dignitatibus explicata à nobis est. *c. 1. De consuetud. in 6.* Illud hîc nota, dignitatem generatim esse præeminentiam in gradu, aut præeminentiâ super alios.

Cap. IX. Relatum.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cum Archiepiscopus iste M. I. in Ecclesiâ suâ Canonicum instituisset, eique promisisset primam præbendam in eâ vacaturam. Mandat Pontifex, quatenus si Canonicus est institutus & in Choro ac Capitulo & alibi, potestatem sicut Canonicus habeat, ei præbendam nunc vacantem, vel primò vacaturam, secundùm promissionem suam Archiepiscopus assignet, quia non est congruum, vt præbendâ careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus.

E X E G E S I S.

Apparet olim in aliis prouinciis fortasse etiam hodie receptum fuisse aut esse, vt quis recipiatur in Canonicum sine præbendâ Canonicali, quod fieri posse diximus *in c. Cum M. Ferrariensis de Constit.* Verùm cùm illud in Germaniâ nostrâ usu receptum nunquam sit, nos quæstionibus non necessariis tempus & chartam occupare censemus non esse congruum, vt præbendâ careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus. Quæ verò difficultates insurgant, si Canonicatus alicui conferatur sine præbendâ, sed cum promissione proximè vacaturæ, vide apud *Barbos. hîc, & alios ab illo allegatos.*

Cap. X. Avaritiæ.

Idem.

S V M M A.

Cum intellexisset Pontifex quosdam Canonicos portiones siue antiquos redditus in suis Ecclesiis minorâsse, mandat quatenus si hoc sine consensu Archiepiscopi facere, vel Parochias diuidere præsumpserint, illud ad integritatem pristinam reuocent.

E X E G E S I S.

Ex Summâ *hac.* in Corpore Juris præfixâ, & casu quem figurat *gl.* apparet hos Canonicos fuisse Regulares: quibus præcipitur ne redditus ab antiquò Parochiis siue Vicariis Parochiarum Monasteriis suis unitarum præberi solitos imminuant, aut ne Parochias diuidant sine consensu sui Archiepiscopi, siue Episcopi.

Cap. XI. Significatum.

Idem Præposito & Capitulo Insul.

S V M M A.

Cum dictum Capitulum cuidam Sacerdoti præbendam dedisset, sub conditione, quâuis die, Missam de S. Mariâ (nisi infirmitas obstaret) celebrandi, neque Ecclesiam sine consensu Capituli dimittendi, nec cuiquam præbendæ illius anniuersarium delegandi; hanc constitutionem eatenus Pontifex confirmat, vt prædictus Sacerdos, nisi infirmitate impeditus, assiduè obsequium suum impendat Ecclesiæ præmemoratæ & quanto frequentius potest, (saluâ honestate sua & debitâ deuotione) Missas celebret, neque se subtrahat siue voluptatis causâ, siue se ad aliam Ecclesiam transferendo.

E X E G E S I S.

Colligitur *ex h. t.* Etsi Sacerdos ratione fundationis videatur obligatus quotidie celebrare, non teneri tamen id quotidie facere, sed *quanto frequentiùs potest, saluâ sua honestate & debitâ Sacramenti veneratione*; Quo ipso non videtur Ecclesia probare strictam obligationem quotidie celebrandi; quia facilè contingit, vt homines licet timorati non sint semper dispositi ad Missam celebrandam, ideóque meritò *ex h. t.* hanc generalem doctrinam colligunt & tradunt *Azor p. 1. l. 19. c. 24. q. 7. Hugol. de off. Episcopi. c. 53. n. 3. Henriq. in Sum. l. 9. c. 24. §. 4.*

Cap. XII. De Monachis.

Idem Vigoriensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, ne Episcopus ad præsentationem Monachorum, vllum Vicarium Parochialis Ecclesiæ recipiat, nisi tantum ei de prouentibus Ecclesiæ fuerit coram Episcopo assignatum, vnde jura Episcopalia possit persoluere, & congruam sustentationem habere.

E X E G E S I S.

Vicarius Parochialium Ecclesiarum &c.) Nota I. In Ecclesiis, quæ non pertinent pleno Iure ad Religiosos, sed ad Episcopi institutionem, ponendos esse Vicarios perpetuos. Quando verò Ecclesia pleno jure subiecta est Religiosis, cum omnimoda jurisdictione tam in Ecclesiam quàm in Parochianos, excluso in totum Episcopo, potest Prælatus Monasterij

sterij ponere Vicarium temporalem ad nutum suum amouibilem *juxt. gl. in Clem. 1. de excess. Prælat. & 1. de rescr. & 1. de suppl. negl. Prælat. quod cum glossa* communiter recepta sequitur *Garc. p. 11. de benef. c. 2. à n. 3.* & pluribus aliis allegatis *Barbos. hic n. 4.* Idque apertè statuit *Conc. Trid.* dum ab illâ regulâ quam ibi statuit; ne in Ecclesiis curatis Monasteriorum ponantur Vicarij etiam remouibiles sine consensu Episcopi, excipit Monasteria, quæ Episcopalem habent jurisdictionem, spiritualem & temporalem in Parochos & Parochianos.

Congruam sustentationem &c.) Nota I. Debetur hæc cuivis curato ex fructibus beneficij, pro quâ consequendâ officium judicis implorare potest: & quamvis alimenta petere possit à Parochianis, quibus Sacramenta administrat, *juxta c. Omnis Christianus. d. 1. de Consecr. Domini tamen de Rota. decis. 120. n. 8. inter RR. apud Farinac. p. 1.* intellexerunt hoc procedere vbi Parochiani nullas (fortè ex aliquo priuilegio Apostolico) soluunt decimas, vel nimis exiguas; secus est vbi illas solvunt, & quidem sufficientes pro sustentatione Parochi, cui jure ipso sunt obligatæ, potestque tantum sibi ex illis vendicare, quantum ad sustentationem necessarium est; quisquis illas ex priuilegio vel alio quouis titulo percipit, cùm simpliciter jure diuino & canonico destinatæ sint ad sustentationem habentis curam animarum. *c. Omnes decimæ. 16. q. 7. & c. fin. De Parochijs.*

Not. II. Fructus incertos, seu *pedem altaris* vt vocant, (intelligo oblationes spontaneas, item quæ dicuntur *stolæ*, siue pro administratione Sacramentorum) non computari in portionem congruá, *juxt. Rebuff. de congruâ n. 83. & 86. Quia venter non debet pendere ab incerto, cùm non patiatur dilationem*, vt ait. Contingit autem subinde oblationes, item fructus stolæ variari pro multitudine vel paucitate subditorum, nubentium item nascentium & morientium &c.

Cap. XIII. Ad hæc.

Idem Salernitano Archiepiscopo.

SVMMA.

Illud est omni rationi contrarium, vt vnus Clericus in vna vel diuersis Ecclesiis plures dignitates, vel personatus obtineat, cùm singula officia in Ecclesijs assiduitatem exigant personarum.

EXEGESIS.

Plures Dignitates, &c.) Etsi *juxt. h. c.* non possit vnus Clericus siue in eâdem siue in diuersis Ecclesiis plures dignitates obtinere, potest tamen in eâdem Ecclesiâ dignitatem cum Canonicatu habere, vt patet *ex c. Consuetudine. in 6. Et trad. Nauar. Consil. 21. & 24. De præbendis.* Neque *Conc. Trid. Sess. 24. c. 17.* prohibet, ne quis dignitatem cum Canonicatu obtineat in eâdem Ecclesiâ, vt illud videtur intellexisse, *Barbos. hic n. 2.* Sed illud in primis, ne quis in duabus Ecclesiis conscribatur contra antiquos Canones; deinde vt singulis singula conferantur beneficia, quod si non sufficit, licèt addere aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat. Ex quâ conditione apparet hoc ipsum intelligi de diuersis Ecclesiis, in quibus simul residere nemo potest, in eâdem autem Ecclesiâ potest quis satisfacere pluribus beneficiis per eandem residentiam, modò non sint ex alio capite incompatibilia. Interim verum est, quòd nemo absque dispensatione aut seclusâ consuetudine possit obtinere siue in vnâ, siue in diuersis Ecclesiis plura beneficia cuiuscunque conditionis, de quo plura Conc. Trid. *l. c.* Vide etiam quæ diximus *ad d. c. Consuetudinem.*

Cap. XIV. Præterea.

Idem Burdegalensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt G. qui in Burdegalensi simul & Tolosanâ Ecclesiâ erat Archidiaconus, altero quem maluerit Archidiaconatu sit contentus, & alterum dimittat.

EXEGESIS.

Non licet videl. jure communi duas dignitates etiam in diuersis Ecclesiis habere; videtur autem Pontifex huic G. ex speciali gratiâ reliquisse optionem retinendi Archidiaconatum quem mallet; quæ non habet locum in receptione plurium dignitatum, aut Ecclesiarum Parochialium, juxt. sent. quam tenuimus suprà *in c. Referente.*

Cap. XV. Cùm non ignores.

Idem Genuensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Presbyter quidam in duabus Ecclesijs locum habere contenderet & clerici alterius Ecclesiæ contra eum Sedem Apostolicã accessissent, mandat Pontifex, vt Archiepiscopus ipsum vno beneficio faciat esse contentum; & ne, si Clerici alterius Ecclesiæ in ipsum fortè priùs consenserint, eis nunc dissentientibus, cum ipsorum scandalo locum in dictâ Ecclesiâ quærat aut habeat.

EXEGESIS.

Concordat *h. c.* cum superioribus quæ multitudinem beneficiorum siue Ecclesiarum prohibent, præsertim si scandalum interueniat, cuius mentio fit *c. Cùm teneamur.*

Cap. XVI. Cùm secundùm.

Innocentius III. Zamorensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, licèt Prædecessores sui ordinationes eorum, qui sine titulo promouentur, irritas esse voluerint, se tamen benigniùs id solùm velle;

vt tam

ut tam diu per ordinatores siue Successores eorum prouideatur ordinatis, donec per eos beneficia Ecclesiastica consequantur. Idq; ab hoc Episcopo vult obseruari circa quendam G. (si repertus fuerit idoneus à deputatis examinatoribus) qui à prædecessore ipsius fuerat ad Subdiaconatum nullo præsentante promotus.

EXEGESIS.

Concordat *h. c. Cum e. Non liceat. & c. Episcopus. suprà.* Cùm verò Pontifex dicit: *Prædecessores suos ordinationes eorum, qui sine titulo, vel nemine præsentante ordinantur voluisse esse irritas*, non intelligendum est de valore ordinis, qui non potest detrahi ordinationi factæ à vero Episcopo, quantumuis illicitè ordinet, sed de exercitio ordinis à quo per antiquos Canones tales videntur Suspensi. *c. Neminem. & c. Sanctorum. d. 70.* Dubium verò est, an *Conc. Trid. sess. 21. c. 2.* cùm vetat itidem ordinationes in sacris sine titulo, & nouat pœnas antiquorum Canonum, renouet quoque pœnam suspensionis, sed verius est quod cum aliis tenet *Garcias de benefic. p. 2. c. 5. n. 27.* renouari solùm pœnam *h. c.* vt ordinans talem teneatur alere, donec prouideatur ipsi de beneficio, quod ideò inductum est, ne eiusmodi ordinati cum opprobrio status Sacerdotalis mendicare cogantur, cùm alioquin regulariter Successor non teneatur ex delicto prædecessoris, sed delictum morte delinquentis extinguatur. *l. 2. C. Si Reus vel accusat. mor. fuer. l. Vnic. C. Ne ex delict. defuncti. & c. Quorundam. d. 28.*

Cap. XVII. Inter cætera.

Idem Archiepiscopo Senonensi.

SVMMA.

Cum H. & G. desiderarent permutationem Præbendarum suarum, & illas in manus Papæ, vt apparet, resignâssent, isque jussisset præbendam Laudunensem dicto H. assignari; interueniens verò Episcopus Laudunensis de eadem Præbendâ inuestiuisset M. P. mandat Pontifex, ut donec idem M. P. præbendale beneficium in illâ fuerit Ecclesiâ assecutus, vlli alij Præbendam ibi assignet; vt quia Præbendam ei, quam jure non potuit, assignauit, eam, quam de jure potest assignet, ne priùs Præbendam fraudulenter ei videatur assignâsse.

EXEGESIS.

Nec debuit neque validè potuit Episcopus Laudunensis post resignationem in manus Papæ ab his duobus factam, aliter quàm Papa jussit disponere, neque alium quàm eum quem jussit de eâ inuestire. Quare meritò Pontifex inuestituram M. P. pro irritâ habuit, & ne is videretur ab Episcopo delusus, mandat primam Præbendam vacaturam, cuius collatio ad dictum Episcopum pertinet, eidem M. P. conferri.

Cap. XVIII. Cùm jam dudum.

Idem Episcopo & Cantori Tornacensi.

SVMMA.

Cùm cuidam I. de Bithyniâ ingerenti se ad obtinendam Præposituram Ecclesiæ Siclunensis obiiceret. Q. Siclunensis Canonicus multitudinem dignitatum & Præbendarum, item ambitionis & auaritiæ vitium, & quod die intrusionis suæ in Præposituram ante confirmationem ministrauerit, sicut & post confirmationem cassatam; Mandat Pontifex si aliquid præmissorum, quod ad cassationem eius sufficit, inueniatur esse verum, delegati super dicta Præpositura ei silentium imponant, & Siclunensem Ecclesiam ab eius impetitione absoluant.

EXEGESIS.

Ex ratione quam sui responsi assignat Pontifex *infra c. Multa. vid. per patientiam tolerari, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitiâ non debeant tolerari*, colligitur Ecclesiam Siclunensem ab hoc intruso super Præpositurâ fuisse diutius impetitam; quod in aliis pluribus contingit, vt eiusmodi vexationes diutiùs tolerentur, (donec re in judicio sollidè discussâ,) quod justitia exigit decernatur; & iniqui actores condemnentur, neque vlteriùs eorum improbitas toleretur.

Cap. XIX. Dilectus.

Idem Archiepiscopo & Archidiacono Senonensi.

SVMMA.

Cùm T. receptus in Canonicum Litoniensem autoritate Apostolicæ Sedis Legati transegisset se non percepturum fructus præbendæ, nisi proximè vacaturæ. Pontifex re intellectâ factum Legati reprobans, mandat ei Præbendam cùm se facultas obtulerit, & portionem quotidianam (intellige distributionem) sine diminutione quâlibet assignari.

EXEGESIS.

Legatus hic deliquit dupliciter. 1. Quòd consensit in transactionem *huius T.* qui jam erat receptus in Canonicum, quòd nullos omnino velit percipere fructus præbendæ siue in distributionibus, siue in aliis prouentibus. Rationem reddit Pontifex, quia *videtur indignum, vt receptus in Canonicum præbendâ defraudetur*, quæ eadem ratio habetur suprà in *c. Relatum.* ideóque mandat illi distributiones quotidianas integrè assignari, & de præbendâ cùm facultas se obtulerit prouideri. 2. Malè idem Legatus huic T. conferre voluit jus ad præbendam proximè vacaturam, sine respectu ad Canoniam, quod non licet vt *not. Panorm.* ne detur occasio optandi mor-

mortem proximi. Pontifex autem jussit ipsi prouideri si facultas se obtulerit tanquam Canonico, qui non debeat carere præbendâ. *juxt. h. & d. c. Relatum.* vbi promissam ab Archiepiscopo præbendam Canonico jam recepto, Pontifex jubet assignari non vi promissionis de beneficio vacaturo, sed quia qui est actu Canonicus, debeat actu habere præbendam, vt *not. Panorm.* vult igitur Pontifex ipsi dari quod debetur, cùm primùm fieri poterit, & saltem loco præbendæ interim concedi distributiones *per h. t.*

Cap. XX. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Episcopo Brixiensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si ad vnam præbendam duo Clerici propter importunitatem petentium eligantur, talem electionem de rigore juris penitus esse cassandam.

EXEGESIS.

Rationem reddit Pontifex, quia si duo vnam præbendam retinerent, illud esset contra *Concilium Turonense*, ex quo desumptum est *c. Maioribus, suprà.* vbi prohibetur diuisio præbendarum, ne videl. vna prębenda conferatur duobus, juxta posteriorem intellectum, quem hîc apertè probat Pontifex. Si autem vnus talem præbendam obtineret, sub expectatione donec eâ per mortem videl. aut resignationem alterius vacaret, fieret contra *Concilium lateranense* ex quo desumptum est *c. Nulla. de concess. præbend.* vbi statuitur beneficia non vacantia concedi, vel permitti non debere.

Cap. XXI. Non essent.

Idem.

SVMMA.

Cùm in aliquâ Ecclesiâ (vt videtur Regulari) electi essent duo Priores, & delegati Apostolici, in quos erat compromissum, pro bono pacis ita ordinâssent, vt vnus ex electis haberet Prioratũ, alter autem viginti libras de redditibus Capituli, & 40. de prouentibus Prioratûs perciperet annuatim; Pontifex eiusmodi ordinationem adhibito hoc moderamine se tolerare rescribit, vt ad præstationem 40. librarum non dignitas Prioratûs, sed persona Prioris maneat onerata, & ne fortè circa prouentus aliqua videatur facta sectio Prioratûs, hoc Priore defuncto, Successor ipsius ad hanc præstationem minimè teneatur.

EXEGESIS.

Apertum est *ex h. t.* neque judicem ordinarium, neque delegatum (sine speciali mandato) posse beneficiis imponere pensiones, quæ transeant ad Successores, sed tantùm quæ durẽt ad vitam consentientis, idque in judicando sequendum esse tenet *Gambara de off. Leg. l. 6. n. 385. & n. 685.* Etsi contrarium teneant alij apud *Barbos. hîc n. 8.* Neque hujus rei sola causa est quam assignat *t.* ne videatur beneficium diuidi, sed defectus potestatis, quam videtur sibi Pontifex reseruare. Aduerte itidem Pontificem hanc ordinationem probâsse, quia ex autoritate judicum non pactione partium siue illorum duorum, qui erant electi, in Priorem processit; ejusmodi enim pactiones si fiant à partibus super beneficio, videntur habere speciem Simoniæ.

Cap. XXII. Pro illorum.

Idem Valdensi Episcopo & Abbati Vatiano.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Burdegalensis autoritate Papæ mandâsset Decano & Capitulo Xantonensi, vt M. P. admitterent in Canonicum & in fratrem, illique obtenderent priuilegium de non admittendo vltra numerum quadragenarium, Archiepiscopus autem sciret illos ad elusionem mandati Apostolici (vtpote qui ab hoc numero jam recesserant) id facere; prædictum M. P. de Præbendâ & Canoniâ inuestiuit; contradictores vinculo excommunicationis adstringens. Quod Pontifex non solùm ratum se habere rescripsit, (si quidem delegatis constiterit, eos vltra consuetum numerum Canonicum recepisse,) & sententiam excommunicationis ab Archiepiscopo latam tamdiu seruandam denuntiari mandat, donec dictum M. recipiant in Canonicum.

EXEGESIS.

Rationem sui mandati Pontifex reddit, quod non par sit, vt Canonici illi statutum suum siue priuilegium obtendant, hocque prætextu veluti legem imponere velint Pontifici, quam ipsi negligunt obseruare. Præterquam quòd Pontifex de absolutâ potestate possit quibusuis Ecclesiarum statutis particularibus derogare, etsi illud sine graui aut justâ causâ facere non soleat.

Cap. XXIII. Tuis quæstionibus.

Idem Bisuntino Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Clericos in minoribus constitutos, de patrimonio habentes, vnde possint congruè sustentari, etsi nondum habeant beneficium Ecclesiasticum (dummodo aliud Canonicum non obstiterit impedimentũ) ad Superiores posse Ordines promoueri.

EXEGESIS.

De Patrimonialibus bonis &c.) Nota I. *h. c.* concordare *cum c. Episcopus, suprà.* vbi prohibetur ne Episco-

Episcopus quemquam in Maioribus ordinet, nisi de suâ vel paternâ hæreditate subsidium habeat, quod idem est ac de bonis patrimonialibus, sub quibus intelligitur non solùm, quod filio ex bonis paternis obvenit, sed etiam quidquid aliunde quavis ex causâ ad illum pertinet, quia satisfit intentioni *Canonum & Conc. Trid. sess. 21. c. 1.* vndecunque habeat victum ne mendicet, dummodò is victus constituatur super re certâ, vt sciri possit, an sufficiat honestæ sustentationi, quod taxari jubet *Conc. Trid. c. l.*

Nota II. Hanc ob causam non posse quem promoveri ad sacros Ordines titulo sustentationis, quē habet ex solâ industriâ aut arte, puta quòd sit Musicus, pictor, Magister Grammaticæ &c. vt tradit *Garc. p. 2. de Benef. c. 5. n. 126.* pariter exigitur ut sustentatio sit fundata potiùs super rebus immobilibus quàm mobilibus, quia res mobiles facilè extinguuntur vel consumuntur, juxta *Nav. Consil. 34. de temp. ordinat.* Ideòque ob paritatem rationis verius est eiusmodi bona non posse vendi siue alienari saltem sine licentiâ Episcopi, quam requirit hodie Conc. Trid. cujus verba indicant nullitatem facti ipso jure. juxt. *Nav. Cons. 17. n. 2. & 4. & Cons. 21. n. 2. De temp. ordinat. Garc. d. c. 5. n. 176.* Si autem velit facere alienationem vel retentionem patrimonij tunc cum obtinet vel habet beneficium, non esse opus licentiâ Episcopi sentio cum *Garc. l. c. 2. 186. & alijs apud Barbos. hic n. 2.* licet ipse cum alijs contrarium teneat.

Nota III. Licet aliquis careat patrimonio neque in præsenti habeat beneficium posse tamen ad sacros ordines promoueri siquis ei spondeat necessariam sustentationem, quod à *S. Cong. Conc. Trid.* decisum refert *Flamin. l. De Resig. q. 6. n. 21.* & est communi praxi in Germaniâ receptum. Vbi communiter à Principibus, Magnatibus, Ciuitatibus promittitur sustentatio aspirantibus ad sacros ordines in euentum vel casum, quo beneficium nullum haberent, aut aliam ob causam sustentatione destituti essent. Quæ promissio vocari solet *Titulus mensæ*, vbi tamen vigilandum est, ne eiusmodi promissio sit conditionata aut ambigua vel insufficiens. Triplex igitur Titulus est sustentationis requisitæ ad majores ordines, *patrimonij, beneficij, mensæ.*

Cap. XXIV. Accedens.

Idem Zamorensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd Clericus absens per alium, vel alius magis pro ipso, possit de beneficio investiri.

EXEGESIS.

Potest igitur beneficium acquiri absenti siue investiatur absens per alium, scil. per procuratorem, siue inuestiatur alius scil. procurator pro suo domino. Dupliciter igitur potest conferri beneficium absenti, vt not. *Panorm. hic.* 1. Vt dicat Superior, *conferimus N. absenti tale beneficium*, siue *inuestimus illum de tali beneficio per te.* Vel 2. vt dicat *Superior, investimus te de tali beneficio nomine & loco talis absentis*, idque magis videtur placere Papæ, vt colligitur ex illo verbo *magis.*

Cap. XXV. Dilecto.

Idem Trecensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Remensis Sedis Apostolicæ Legatus cupiens prouidere G. nepoti suo in Ecclesiâ Trecensi de præbendâ; ipsum eiusdémq. Ecclesiæ Cellarium, qui in manibus eiusdem Archiepiscopi præbendam, (quam ibi obtinebat liberaliter resignârat) simul in Ecclesia Trecensis Canonicos instituisset, iisque dictæ præbendæ fructus communiter dandos assignâsset, donec G. nepos integram præbendam assequeretur. Procurator verò Trecensis Episcopi id fieri non posse per decretum Concilij tam Turonensis, quàm Lateranensis, (relatum suprà in c. Maioribus & c. Tuæ Fraternitatis*) opponeret; ad hoc esse in Trecensi Ecclesia certum numerum præbendarum, quem Capitulum vel Legatus augmentare minimè intendebat, vel jus aliquod nouum (Noui Canonicatûs) creare: Pontifex dictum Cellarium ad restitutionem eorum, quæ ratione prædictæ institutionis tenebat, condemnauit, eique super præbenda vel ejus parte silentium imposuit, neque per hoc prædicto aliquod præiudicium generari voluit.*

EXEGESIS.

Ex *h. c.* rursus apparet, quod jam sæpius dictum est, duos ad vnam præbendam regulariter eligi non posse. Deinde quod in Ecclesiis numeratis, id est, quæ habent determinatum numerum Canonicorum, etiam nullo Canonicatu vacante, possit quis in Canonicum assumi, qui tamen Canonicatus cum ipso moriente expirat, & esse desinit. Meritò autem Pontifex hunc Cellarium ad restitutionē fructuum condemnat, quia nulliter ad vnam præbendam se investiri permisit, quem videtur subdolè priùs resignâsse, vt Archiepiscopo eiusque Nepoti gratificaretur, cui Pontifex noluit condemnationem Cellarij nocere, (etsi in rigore juris non minùs collatio ipsi facta, quàm alteri videatur fuisse irrita, quia Canones non permittunt vnum beneficium duobus conferri) quia ipsi non fuit his mota, ideòque collationem huius præbendæ veluti dispensatiuè ratam habet.

Cap. XXVI. Vacante.

Idem.

SVMMA.

Cùm Episcopus quidam vnâ præbendâ diuisâ in duas, ad illas duos Canonicos cum Capituli consensu assum-

assumpsisset, & altero defuncto quidam Hyppolitus ejus præbendam à Papâ obtinuisset, superque eâ integrandâ Episcopum per literas Apostolicas inquietaret, idémque attentaret alter: consultus Pontifex respondet secundùm Conc. Turonense *teneri Episcopum vtrique præbendam integrare, nisi ex rationabili causâ de vna præbendâ vacante duæ sint constitutæ, ac tot sint vtriusque prouentus, vt vtrique beneficiato prouisum sit competenter.*

EXEGESIS.

Quod regulariter Canones prohibent, ne præbendarum fiat diuisio siue sectio, id Pontifex permittit hîc fieri ex causâ rationabili, per quod limitatur. *c. Maioribus.* cum similibus.

Cap. XXVII. Dilectus II.

Idem Vercellensi Episcopo.

SVMMA.

Cum Nouariense Capitulum G. Clericum in Canonicum, & vt Pontifex mandârat, in fratrem recipere, eique præbendam vacantem conferre nollet, re intellectâ mandat idem Pontifex Episcopo Vercellensi, vt si constiterit in Nouariensi Ecclesiâ præbendam vacâsse aliisque collatam esse eo tempore, quo Capitulum literas Apostolicas recepit; dictum Clericum G. si non habet sufficiens beneficium, in Canonicum recipi faciat, & de redditibus Ecclesiæ ipsi assignari prouentus, donec sit ei de præbendâ prouisum.

EXEGESIS.

Iubet Pontifex in pœnam mandati sui præteriti Canonicum vltra numerum recipi, cum spe præbendæ futuræ, quod possunt facere ipsi Canonici, nisi numerus sit à Papâ confirmatus, vt tradit *Azor p. 2. l. 3. c. 11. q. 3.* Eiusmodi autem Canonicus beneficium in rigore non habet, neque præbendam, neque jus in illâ, sed ad illam; potest tamen dici habere beneficium, quia jure percipit distributiones quotidianas, cùm habeat vocem in Capitulo, & stallum in choro iuxta *eundem Azor l. c. q. 4. & 5.*

Cap. XXVIII. De multâ.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm propter quorundam cupiditates de statuto Conc. Lateranensis prohibente plures dignitates Ecclesiasticas & plures Ecclesias Parochiales à quoquam recipi, nullus autem rarus fructus prouenirer; statuit Pontifex, vt recipiens beneficium curatum, si priùs tale habebat, eo sit ipso jure priuatus, & si illud retinere contendat, etiam altero spolietur. Is quoque ad quem spectat collatio prioris, illud post alterius receptionem alteri liberè conferat, quod si vltra sex menses distulerit, non solùm collatio ad alios deuoluitur secundùm Conc. Lateranense, verùm etiam tantùm de suo Ecclesiæ cuius est beneficium assignet, quantum à tempore vacationis fuerit perceptum.

Idem in personatibus seruandum decernitur & dignitatibus, vt nullus plures habeat, etsi Curam non habeant animarum. Circa sublimes tamen & literatas personas, cùm ratio postulârit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.

EXEGESIS.

Beneficium curam habens animarum &c.) Not. I. Curatum beneficium illud dici communiter, *cui singulariter & principaliter præficitur Clericus ad curam fori pœnitentialis necessariò exercendam per se, vel per temporalem Vicarium* iuxta *Rebuff. de nominat. q. 16. à n. 7. Flamin. de resign. l. 2. q. 1. à n. 107.* Beneficium verò quod habet curam jurisdictionalem etiam fori exterioris vt Vicariatus, Officialatus, Decanatus, etsi curam habeat, idéoque curatum dici possit, communiter tamen nomine beneficij curati non intelligitur, neque sufficit ad inducendam incompatibilitatem beneficiorum, de quâ in præsenti, vt tenent *Stephan. Gratian. discept. for. c. 135. à n. 29.* iuxta dicenda *inf. ad c. Super eo. 6. in 6.* Neque etiam illud tale habetur, quod non est actu curatum, sed tantùm habitu, vt si populus peste, fame, bello sit sublatus, & esse desierit, etsi Ecclesia remanserit, ad quam si quis promotus fuerit, non tenetur intra annum Sacerdotium suscipere, nisi populus redierit, aut redeat, vt tradit *Azor p. 2. l. 6. c. 8. q. 9.*

Nota II. Beneficium non curatum non esse adæquatè idem quod simplex, beneficia enim simplicia illa generatim dicuntur & propriè iuxta *Cassium n. 5. h. t. quæ nullam habent adiunctam qualitatem, sed tantùm obligationem diuina officia celebrandi, peragendi, frequentandi, vt Canonicatus & Capellaniæ.* His opponuntur beneficia *duplicia siue Maiora, quibus adest aliqua qualitas dignitatis, jurisdictionis, vel curæ animarum.* Horum aliqua habent dignitatem cum jurisdictione fori etiam exterioris, vt Episcopatus, Præpositura, Archidiaconatus, Decanatus; alia dignitatem siue præeminentiam aliquam sine jurisdictione vt Præpositura, Personatus, Cantoria &c. alia denique curam animarum in foro solùm interiori sine dignitate, vt Parochiæ.

Eo sit ipso jure priuatus &c.) Nota I. Quâ ratione priuatio hîc decreta concordet cum aliis juribus diximus *in c. Referente. sup.* Hæc porrò pœna aucta & dilatata est in Extrauagante *Execrabilis* de præbendis, & nouissimè innouata per *Conc. Trid. sess. 7. c. 4. vbi statuit, vt quicunque de cætero plura curata, aut alias incompatibilia beneficia quocunque nomine & titulo contra SS. Canones & præsertim præsens c. recipere, aut simul retinere præsumpserit, ipso jure illis priuatus existat.* Neque huic decreto repugnat vltimum decretum eiusdem *Concilij sess. 24. de reform. c. 17.* vbi obtinentes in præsenti duas Parochia-

les.

les, aut unam cathedralem & alteram parochialem, non sunt jure ipso priuati ob receptionem duarum eiusmodi Ecclesiarum, *sed jubentur unam dimittere alterâ retentâ.* Hoc enim decretum procedit de talibus beneficiis ante Conc. obtentis, prius autem de beneficiis deinceps post Conc. obtinendis, vt bene not. *Garz. p. 11. de benef. c. 5. n. 7.*

Nota III. Quæstionem non esse contemnendam, an dictum decretum *Conc. Trid. d. sess. 7. c. 4.* inducat vacationem primi beneficij ipso jure per receptionem secundi, non solùm in pluribus Curatis, sed aliis quandocunque incompatibilibus beneficiis, ut sunt ea quæ requirunt simultaneam residentiam in diuersis Ecclesiis? Negat equidem *Nauarr. Consf. 17. de præbend. Sayrus in floribus decision. eod.* & alij apud *Garz. d. c. 5. n. 80.* eâ vtique ratione ducti, quòd Conciliũ dicat eum, qui curata, aut aliàs plura incompatibilia *contra formam SS. Canonum & præsertim Constitut. Innoc. III. quæ incipit, de multa recipere aut simul retinere præsumpsit*, beneficiis ipsis, iuxta ipsius Constitutionis dispositionem ipso jure & præsentis Canonis vigore priuatum existere. Huius autem Constitutionis Innocentinæ contentæ *in h. c. De multa.* dispositio non se extendit ultra plures dignitates Ecclesiasticas aut Ecclesias Parochiales, ergo neque Concilij Trid. mens fuit illam extendere. Contrarium tamen sequitur *Garz. l. c. d. n. 91.* cum aliis apud ipsum, & *à Barbos. hic n. 7.* allegatis, qui asserunt sententiam suã approbatam *à S. Congr. Conc. Trid.* Videntur niti primis *decreti Trid. verbis. Quicunque de cætero plura curata aut aliàs incompatibilia beneficia &c.* & quia putant particulam *præsertim* esse ampliatiuam, & includere etiam alia. Verùm, cùm restrictio ad formam *huius cap.* ex ipsis etiam verbis colligatur, neque certum sit particulam *præsertim* semper accipi ampliatiuè, vt vult *Barbos.* priorem quoque sententiam in praxi tutam esse existimo.

Quicunque receperit aliquod beneficium &c.) Non sufficit ergo ad pœnam huius priuationis incurrendam sola collatio secundi beneficij eiusque acceptatio, sed requiritur quoque pacifica eius possessio, vel ut per prouisum stet, quo minus possessionem ceperit, id enim per verbum recipiendi intelligunt *Flamin. l. 3. de resign. q. 1. n. 129. Garz. d. c. 5. n. 107. & 108.* Neque obstat possessionem prioris beneficij esse litigiosam, modò secundi habeatur possessio pacifica sine aliquâ controuersiâ Iuris aut facti *iuxt. eund. Garz. l. c. & n. 105.* eâque non sit sterilis sed fructuum, vel maioris partis eorum, vt tradit idem *ibid. n. 123.*

Circa sublimes & litteratas personas &c.) Verbum illud sublimes interpretantur *Nobiles. Tiraq. de Nobilit. c. 20. n. 13.* & alij apud *Aloys. Riccium in praxi aurea resolut. 446. n. 7.* Nobilitatis certè qualitas plurimum mouet Pontifices ad concedendas gratias & dispensationes, vt tradit *Menoch. cons. 321. n. 20.* tantóque magìs si coniuncta sit cum doctrinâ. Sed etiam viris literatis, quantumuis nobilitate sanguinis destitutis, fauet Ecclesia, & amat Sapientes. *c. Episcopus. d. 41. per quos mundus illuminatur, Ecclesia Dei regitur & sustinetur*, ac proinde illis maximè indiget, vt *not. Panorm. n. 5. & 7.*

Per sedem Apostolicam &c.) Not. I. Etsi jure veteri nec in diuersis quidem Ecclesiis liceret duo beneficia siue similia siue dissimilia habere. *c. Sanctorum. d. 70.* Consuetudine tamen ante *Conc. Trid.* receptum erat, vt ex dispensatione Episcopi posset quis duo beneficia simul in vna Ecclesia obtinere, dummodò neutrum residentiam siue de jure siue de consuetudine exigeret. Iisdem Episcopis hodiéque per *Conc. Trid. sess. 24. c. 17.* permissum est, vt si vnum ad vitam eius, cui confertur, honestè sustentandam non sufficit, liceat aliud simplex sufficiens, dummodò vtrumque personalem residentiam non requirat, conferre; minimè tamen Episcopus potest dare licentiam, vt quis habeat duo beneficia simplicia, si vnum sufficit ad sustentationem, nec quidem plura quàm duo, etsi ambo non sufficiant ad sustentationem propter expressam *Conc. Trid.* ad duo beneficia determinationem. *juxt. Azor. p. 2. l. 3. c. 9. q. 3.* & plures quos sequitur *Garc. d. c. 5. a. n. 371.* opus ergo erit dispensatione Papæ, aut rationabili & præscriptâ consuetudine, si velit plura quàm duo conferre, quantumuis insufficientia.

Not. II. Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium Germaniæ, quæ non requirunt perpetuam totius anni residentiam, non esse computandos inter beneficia incompatibilia diuersarum Ecclesiarum, si possit illis satisfieri computando menses residentiæ singulis annis requisitos in singulis. Vt si vna Ecclesia non exigat nisi tres Menses residentiæ, altera ibidem tres, tertia non plures, & sic juxta proportionem de numero mensium loquendo in aliis non esse beneficia incompatibilia, ex quo duos saltem eiusmodi Canonicatus ex licentiâ Episcopi vni conferri posse rectè concluditur. Nullo vero jure illa consuetudo colorari potest, quâ vtuntur in Germaniâ Ecclesiæ Cathedrales, & Nobiles, vt Canonicatus in mense Capitulari vacantes, conferant illis, qui ante obtinuerunt duos vel tres Canonicatus in alijs Ecclesiis, non solùm sine licentiâ Episcopi (quam solùm dare potest ad duo beneficia simplicia insufficientia, vt dictum est, Capitula tamen præscribere posse videntur) verùm etiam absque vllâ necessitate & rationabili causa, vel Examine quod frequentissimè contingit absque vllis taliter promotorum meritis, & requisitis qualitatibus, quæ etsi summa essent, nullum tamen illi, qui tales Canonicatus conferunt, habent potestatem dispensandi, quæ per *h. c.* soli Pontifici reseruatur.

Cap. XXIX. Graue nimis.

Idem in eodem.

S V M M A.

Mandat Pontifex cum Concilio, vt Ecclesiarum Prælati ad Ecclesiastica beneficia prætermissis indignis idoneos assumant, fiátque de hoc in Prouinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita vt qui primo

primò & secundò monitus repertus fuerit culpabilis, à beneficiorum collatione per ipsum Concilium suspendatur, & eligatur aliquis qui suspensi suppleat defectum in beneficijs conferendis, idque obseruetur circa Capitula, quæ in his delinquunt. Metropolitani delictum Superiori nuncietur. Huiusmodi autem suspensionis sententia præter autoritatem Pontificis, aut proprij Patriarchæ non relaxetur.

EXEGESIS.

Decretum Lateranense *isto c.* contentum innovatum est per *Conc. Trid. sess. 7. De reform. c. 1.* vbi statuitur *vt inferiora beneficia Ecclesiastica personis dignis & habilibus conferantur, aliter facta collatio siue præsentatio irritatur, & Ordinarius Collator pœnas huius c. se nouerit incursurum.* Quod intelligendum esse de collatione factâ indigno, non autem de illâ, quæ fit digno prætermisso digniore, admonet *Barbos. n. 3.* plures alios allegans.

Cap. XXX. Extirpandæ.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Mandat Pontifex vt abolitâ consuetudine, quâ Patroni Ecclesiarum Parochialium & alij prouentus ipsarum sibi vendicantes, curatis illarum relinquunt tam exiguam portionem, vnde congruè sustentari nequeant, portio einsmodi presbyteris sufficiens assignetur. Parochus verò Ecclesiæ suæ non per Vicarium, sed per se ipsum deseruiat, nisi fortè dignitati vel præbendæ majoris Ecclesiæ talis cura sit annexa, is enim cùm oporteat eum in maiori Ecclesiâ deseruire, in Parochiali idoneum & perpetuum habeat Vicarium, assignatâ ei congruâ de Ecclesiæ prouentibus portione, alioqui sciat se vigore huius decreti priuatum. Nemo autem in fraudem de prouentibus Ecclesiæ parochialis, quæ proprium habere debet Sacerdotem, pensiones alteri conferre præsumat.

EXEGESIS.

Concil. Trid. sess. 7. De reform. c. 7. potestatem deputandi *idoneos Vicarios perpetuos in quibuscunque beneficiis Curatis, quæ vnita reperiuntur quibuscunque Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Monasteriis, tribuit Ordinariis,* non obstantibus priuilegiis & exemptionibus quibuscunque. Quæ verba comprehendunt quæcunque Monasteria exempta & Ecclesias eisdem & eorum mensæ quomodocunque vnitas, vt sentiunt *Nauarr. Consil. 11. n. 9. De statu Monachor. Garz. p. 11. De benef. c. 2. d. n. 5.*

Cap. XXXI. In Lateranensi.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statutum Concilij Lateran. (*sub Alexandro III. quod incipit*, Cùm & plantare. *& refertur* c. 3. §. in Ecclesiis. de priuil.) *ne quilibet Regulares Ecclesias, siue decimas sine consensu Episcopi de manu Laici accipiant, & ne excommunicatos, aut nominatim interdictos admittant ad diuina; volens Pontifex fortiùs confirmare, statuit, vt dicti Regulares in Ecclesiis, quæ ad ipsos pleno jure non pertinent, juxt. eiusdem Concilij statutum, Episcopis presbyteros instituendos præsentent, illisque de temporalibus rationem exhibeant, institutos verò remittere non audeant Episcopis inconsultis.*

EXEGESIS.

Ergo in Ecclesiis, quæ pleno jure non spectant ad Religiosos, institutio ad ipsos non pertinet, sed ad Episcopum, ex quo à contrario deducitur secus esse dicendum in Ecclesiis, quæ pleno jure ad ipsos spectant.

Cap. XXXII. Licèt.

Honorius III. Abbati & Priori S. Genouefæ.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, etsi M. N. Archidiacono Eboracensi in Sacrâ paginâ cupienti studere, jusserit prouentus suos integrè ministrari, nolle se tamen, vt quotidianæ ei distributiones tribuantur.

EXEGESIS.

Quæres cur veluti ex speciali priuilegio huic Archidiacono Pontifex concedat, vt studij theologici causâ, absens possit integrè percipere fructus, cùm id generaliter sit concessum integri quinquennij spatio, per *c. fi. De Magistris?* Resp. cum *Panorm. hic n. 4.* id factum, vel quia *d. c. fin.* nondum emanârat, cùm isti Archidiacono id fuit indultum, vel quia de facto Capitulum Archidiacono negabat prouentus suos, vel etiam ad cautelam, quia plus solet timeri aut obseruari, quod specialiter injungitur. *c. Aduersus. de hæret.*

Cap. XXXIII. Exposuisti.

Idem, Vesprimensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex si euidens necessitas, vel vtilitas exigat, posse Episcopum præbendas suæ Ecclesiæ Cathedralis, de Capellis in perpetuum annectendis eisdem, augmentare, reseruatâ tamen congruâ Capellarum Presbyteris portione.

Concordat *Conc. Trid. sess. 24. De Reform. c. 15.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. XXXIV. Dilectus III.

Idem Episcopo, & Priori, & Archidiacono Herfordensi.

SVMMA.

Cùm Papa Decano & Capitulo Andegauensi mandâsset, vt G. Clericum quàm citò possent, in Clericum reciperent & in fratrem, illorum autem Procurator exciperet, literas Apostolicas non valere, quòd in illis mentio fieret, Decanum ex donatione Regis, præbendarum eiusdem Ecclesiæ collationem habere; & Delegati Papæ dixissent, se mandati Apostolici executores non esse, vnde duæ Præbendæ, quæ medio tempore vacabant, aliis fuerunt collatæ, jussit Pontifex, hoc non obstante, mandatum suum executioni dari.

EXEGESIS.

Colligunt ex *h. t.* non censeri derogatum Juri-patronatûs Regum, quale habet Rex Galliæ in Ecclesiâ Andegauensi, præsentandi Canonicos nisi fiat expressa derogatio specificè ac determinatè sine ullâ conditione, ut tradit aliis allegatis *Barbos. hic n. 4.* ideòque Pontifex in *h. c.* Supplens defectum priorum literarum absolutè per clausulam *non obstante* præfato juri patronatûs Regis derogat, & prius mandatum suum de G. Clerico in Canonicum Andegavensem recipiendo voluit sortiri effectum.

Cap. XXXV. Super.

Gregorius IX. Argentinensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, cùm illi sint in Ecclesiis idonei reputandi, qui seruire possunt & volunt in ipsis: pueros & beneficiatos, qui (propter incompatibilitatem scil. alterius beneficij) non possunt in eâdem Ecclesia deseruire in eâ non debere (ad obtinendum beneficium) idoneos reputari.

EXEGESIS.

De ætate requisita ad Ordines & beneficia diximus *ad c. 2. De etat. & qualitat. Ordinand.* & clarâ habetur dispositio *Conc. Trid. sess. 23. de reform. c. 6.*

Cap. XXXVI. Cùm causam.

Idem Archiepisc. & Magistro R. Turonensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, suæ intentionis non extitisse, vt pro integratione præbendæ, quam jussit cuidam Canonico conferri, præbenda aliqua de nouo scinderetur.

De hoc diximus suprà *c. Maioribus, & c. Vacante.*

Cap. XXXVII. Venerabilis.

Idem.

SVMMA.

Cùm Episcopus Portuens. fungens officio Legati Apostolici præbendam in Ecclesiâ, Argentinensi, cuius collatio erat ad Sedem Apostolicam deuoluta, Clerico I. contulisset, eámque collationem à Pontifice confirmari peteret, Procurator autem Capituli Argentinensis allegaret consuetudinem antiquam inuiolabiliter obseruatam, iuxta quam nullum nisi Nobilem aut liberum, & ab vtroque parente illustrem, honestæ conuersationis, ac eminentis scientiæ, in consortium suum admiserint, Pontifex attendens, quod non generis, sed virtutum nobilitas vitæque honestas gratum Deo faciant, & idoneum seruitorem, & quod ad culmina dignitatum, nedum ad præbendas viri eminentis scientiæ valeãt reperiri, exceptiones huiusmodi non duxit admittendas, & Delegatis suis mandat, quatenus si constiterit prædictam Præbendam vacâsse, quando ipsam dicto G. contulit Episcopus memoratus, ipsum ad eam recipi faciant.

EXEGESIS.

Non generis, sed virtutum nobilitas &c.) Non valere consuetudinem aut statutum; quo soli nobiles exclusis ignobilibus recipiuntur in quibusdam Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis præsertim in Germaniâ tenet *Panorm. hic. n. 4. Guiliel. Perald. in Summa vitiorum. c. 20. Cassanæus. in catal. glor. mundi p. 8. consid. 8. & p. 10. consid. 35. Rebuff. in tract. de nominat. q. 15. n. 3. & alij.* quos refert & sequitur *Barbos. hic n. 5.* Ratio ex text. sumitur 1. non generis sed virtutum nobilitas gratum & idoneum facit Dei & Ecclesiæ seruum: apparet autem irrationabile ex se, vt conditio aliqua tanquam necessaria requiratur; quæ non faciat idoneum Dei seruum, & excludantur ob eiusmodi conditionis defectum alij, quantumuis virtutum; nobilitate excellant. 2. Quia Christus in Collegium; Apostolorum, (qui sub illo supremo animarum nostrarum Episcopo fuerunt primi Ecclesiæ Christianæ Canonici) cooptauit nobiles & ignobiles, & plures ex his, quàm illis. 3. Quia apud Deum non est acceptio personarum, quod vitium videtur esse intrinsecum eiusmodi statuto aut consuetudini admittendi solos nobiles, & obstare quo minùs possit censeri rationabile. 4. Quia Pontifex, hanc exceptionem de antiquâ & tanquam inviolabiliter obseruatâ tali consuetudine friuolam reiecit; non foret autem friuola, si antiquitas & obseruantia posset facere validam. Quare Pontifex non derogat consuetudini Ecclesiæ Argentinensis (vt *Nonator quidam contra communem DD. h. t.* explicat *tr. 2. q. Principali. 3. c. 3. §. 1. f. 518.* temerè asserens *h. c.* non facere ad propositum) sed simpliciter illam reprobat vt irrationabilem. 5. Denique Nul-

Nullum exemplum literarum vllius fundationis proferri poteſt, in quibus Fundatores Eccleſiarum Cathedralium, Collegiatarum, Monaſteriorum, expreſſerint, ſe Eccleſiam talem inſtituere, fundare, deſtinare pro ſolis nobilibus, excluſis ignobilibus, quod non leue argumentum eſt, pios fundatores exiſtimâſſe non placiturum Deo, ſi ſeruitium ipſius & Eccleſiæ miniſterium alligarent conditioni nobilitatis humanæ ob rationes memoratas, ideóque falsò ipſis hoc imponi.

Neque obſtat plurium Eccleſiarum *pertinax & inviolabilis conſuetudo ſiue immemorialis obſeruantia ab initio fundationis*, quam idem ille Nouator jactat, ſecundùm quam multò ſeueriùs exigitur probatio nobilitatis, quàm honeſtæ vitæ & obſeruantiæ præceptorum Dei. Nam 1. etſi ex chronicis & hiſtoricis appareat, primos eiuſmodi Eccleſiarum & Monaſteriorum Epiſcopos, Prælatos, Abbates, Abbatiſſas, & plurimos ex Canonicis & Religioſis fuiſſe illuſtres, aut nobiles, nondum tamen probatum eſt nullum ignobilem fuiſſe vſpiam admixtum. Ex eo quòd talium non fiat mentio, argumentum ſumitur duntaxat negatiuum, quod poſitiuè probat nihil. 2. Cùm literæ fundatorum generatim pro ſeruis Dei & miniſtris Eccleſiæ ſint conceptæ nullâ nobilitatis factâ mentione, certam præbent coniecturam, ignobiles non fuiſſe excluſos; neque enim debet haberi conditio neceſſaria vi fundationis, quæ in illâ non exprimitur. 3. Etſi dubitandũ non eſt, Reges, Principes, Comites, alioſque de nobilitate, intuitu & contemplatione filiorum, filiarum, totiuſque nobilitatis, Eccleſias & Monaſteria erexiſſe, fundâſſe, dotâſſe, non tamen excluſerunt virtute nobiles, etſi Sanguine ignobiles, ſed potiùs optârunt; vt hi nobilium exemplo inuitarentur ad feruenter ſeruiendum Deo & Eccleſiæ.

Conſuetudo autem & obſeruantia ſolos nobiles recipiendi videtur fluxiſſe inde. 1. Quòd ipſi fundatores pro temporum illorum pietate ita liberos, nepotes, cognatos educarent in Dei timore, vt ſponte conciperent deſiderium vitæ Religioſæ & ſpiritum perfectionis chriſtianæ, útque parentes gratularentur ſibi, ſi poſſent illos diuino ſeruitio mancipare, ad hoc allicientes eoſdem his ipſis fundationibus. 2. Nobilitas antiquitus non contenta ſanguine, ſed inhians virtuti properabat ad ſeruitutem Dei in Monaſteriis & Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis quæ tum pleræque erant Regulares, ſubeundam. Vnde poſteritas ſenſim à nobilitate internâ degenerans, prætextu nobilitatis externæ Eccleſias ſibi ſoli arrogare cœpit. Percurre Sanctos Breuiarij, & pleróſque reperies fuiſſe nobiles. Olim itaque ſanctum eſſe, erat Nobilitatis conſuetudo. 3. Cùm Eccleſiarum & Monaſteriorum fundatores ſoli ferè fuerint Principes, Comites, Nobiles, gratitudo requirebat, vt illorum poſteri, aliique de nobilitate ante alios reciperentur in Canonicos & Religioſos; Neque tamen hi rectè fecerunt, poſtea ſibi ſolis, excluſis ignobilibus, Eccleſias & Monaſteria vendicando, quorum inſtitutum commune eſſe debet omnibus, Deo & Eccleſiæ ſeriò ſeruire cupientibus. 4. Illuſtres & nobiles magis idonei ſunt ad Regimen Politici principatûs, quale habent Epiſcopi & alij aliqui Germaniæ Prælati; Rationabile igitur eſt, vt illi ſoli in eiuſmodi Eccleſiis recipiantur, qui ſanguinem imperio dignum ad Inſulas aliquando afferant. Sed eſto nobiles aptiores videri, non deſunt etiam inter alios idonei; non rarò ad ſupremam Principum ſecularium dignitatem ſanguine ignobiles emergunt, cur non liceat iiſdem Eccleſiaſticas dignitates quaſuis virtute mereri?

Ex quibus conficitur nihil nobis ſuppetere, vnde eiuſmodi conſuetudinem rationabilem & validam judicemus, prout illam deſcripſimus. *c. Cùm olim. de conſu. n. 5.* vbi diximus illam eſſe, *quæ non ſolùm non eſt contraria legi diuinæ aut naturali, verùm etiam nullam indecentiam, aut præjudicium dignitatis vel libertatis Eccleſiaſticæ, neque licentiam vel occaſionem peccandi inuehit*, quibus vitiis pleriſque laborat hæc conſuetudo. Cogimur cum *Ioan. Molano* (qui profeſſor & Canonicus Louanienſis de vitâ & moribus Canonicorum ad Canonicos ſcripſit,) *lib. 2. c. 29.* ita concludere; *Toleranda* (non probanda) *eſt iſta conſuetudo, vbi & inualuit, & propter nobilitatis potentiam videtur corrigi non poſſe, ſed tamen habenda eſt ratio, vt illi demùm nobiles ad præbendas admittantur, qui nobilitatem etiam virtute conſecuti ſunt. Nam ſi tantùm ex genere & Maiorum progenie nobiles ſint, & eruditio ac pietas deſint; monſtra erunt & peſtes in Eccleſiâ, ac inani & futili titulo nobiles.*

Neque obſtat à Pontifice emanâſſe, vnum aut alterum priuilegium eiuſmodi pro ſolis nobilibus recipiendis & ignobiles in Curiâ ad eiuſmodi Canonicatus non admitti, tum quia fortaſſis non extat tale priuilegium, vt ſoli nobiles in aliquâ Eccleſiâ recipiantur, ſed pro certo ſolùm numero Canonicatuum aut maiorum dignitatum priuilegiati ſunt, ne ignobilibus conferantur. Tum quia ob maiora incommoda, & aduerſantium potentiam quædam ſubinde tolerari imò priuilegijs & exemptionibus munire neceſſe eſt, quæ non ſolùm nullo jure ſunt probata, ſed potiùs reprobata. Exemplo ſunt Canonicæ ſiue Canoniſſæ ſeculares, quæ teſte *S. Anton. p. 3. Sum. Theolog. tit. 23. §. 3. Eximuntur per priuilegium Apoſtolicum à poteſtate judicis ſæcularis*, imò quædam etiam à juriſdictione Ordinarij ſunt exemptæ, & tamen *in Clement. Attendentes. de ſtatu Monach.* dicit Pontifex *ſe per hoc non intendere ſtatum regulare, ſiue ordinem earum Canoniſſarum approbare.* Quin potiùs talis ſtatus videtur reprobari & redargui *per c. Pernicioſam. 8. q. 2. & in gl. ad c. Dilecta. de maio. & obed.* Malè ergo ex quarundam Eccleſiarum priuilegijs concluditur, receptionem ſolorum Nobilium & excluſionem ignobilium aliàs idoneorum in Eccleſiâ Dei eſſe probatam, etſi graues ob cauſas toleretur, hácque tolerantiâ bonâ fide vtentes & penes quos non eſt talem conſuetudinem corrigere, ſint tuti in conſcientiâ. Quod ſpectans *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reformat. c. 12.* nullo vtens præcepto *ſolùm hortatur vt in prouincijs, vbi id commodè fieri poteſt, dignitates omnes, & ſaltem dimidia*

pars

pars Canonicatuum in Cathedralibus Ecclesiis & Collegiatis insignibus conferantur tantùm Magistris, vel Doctoribus aut etiam Licentiatis in Theologiâ aut Iure Canonico.

Denique aduerte alteram exceptionis partem Capituli Argentinensis, quòd non receperint *nisi viros eminentis scientiæ* absolutè falsam esse, ideòq; meritò à Pontifice reijci. Etsi enim verum credatur non admitti in eâ Ecclesiâ nisi sanguine illustres, de eminenti tamen scientiâ figmentum est, tum quia hæc familiaris non est Illustribus, tum quia tam rari sunt eminenter docti, *vt vix pro Episcopatibus reperiri tales possint, ne dum pro Canonicatibus aut simplicibus præbendis*, vt bene ponderat Pontifex.

Cap. XXXVIII. & fin. Cùm olim.

Idem.

SVMMA.

Cùm Priori cuidam mandâsset Pontifex, vt cuidam G. in Ecclesiâ ciuitatis vel diœcesis Lucanensis prouideret, & is præfatum G. Ecclesiæ S. Petri de Vico Rectorem designâsset (quæ Rectoria erat electiua,) excommunicationem proferens in rebelles: Pontifex rescripsit mandatum suum se non ad talia nec ad Rectoriam, nec ad dignitatem extendere, sed pro simplici beneficio emanâsse, ideoque tam institutionem huiusmodi quàm excommunicationem non tenere.

EXEGESIS.

Hinc colligitur in literis ad beneficia concessis, communi nomine beneficij non intelligi beneficia curata, nec dignitates, non quòd inter beneficia de proprietate sermonis non connumerentur, sed quia id est vltra intentionem concedentis, quæ ex *hoc t.* & praxi colligitur, vt *not. Garc. p. 1. De benef. c. 6. n. 4.* post alios ibi allegatos. Neque rationem malam assignat *gl. quia non omnis, qui censetur in communi aut confuso dignus ad beneficium, dignus est ad dignitatem vel curam animarum.*

IDEM TITVLVS DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBVS IN SEXTO.

Cap. I. Suscepti.

Clemens III. aliàs IV.

SVMMA.

Cùm suprà c. De Monachis. h. t. *fuerit constitutum, vt Diœcesani ad præsentationem Religiosorum nullum curatum recipiant, nisi tantum de prouentibus Ecclesiæ ei fuerit assignatum, vnde iura Episcopalia possit soluere & congruam sustentationem habere. Frequens autem querela esset, id à Religiosis exemptis negligi, mandat Pontifex constitutionem huiusmodi, quoad omnes Patronos Ecclesiarum, Religiosos tam exemptos quàm non exemptos & alios inuiolabiliter obseruari.*

EXEGESIS.

Nihil *h. c.* habet difficultatis, solùm dicit Pontifex statutum contentum *c. De Monachis.* non solùm pertinere ad non exemptos, sed etiam ad exemptos & quosuis alios, qui habent jus præsentandi, vt scil. Episcopi nullum præsentatum accipiant, cui de Ecclesiâ non fuerit assignata sufficiens & congrua sustentatio.

Cap. II. Licet.

Idem.

SVMMA.

Licet Ecclesiarum, Personatuum, dignitatum, aliorúmque beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Rom. Pontificem noscatur pertinere, ita quòd non solùm dum vacant, potest de jure conferre, verùm etiam jus in ipsis tribuere vacaturis: collationem tamen Ecclesiarum, Personatuum, dignitatum & beneficiorum apud Sedem Apostolicam vacantium, specialiùs cæteris antiqua consuetudo Romanis Pontificibus reseruauit. Hanc autē consuetudinem Clemens III. laudabilem reputans approbat, ac volens inuiolabiliter obseruari statuit, ne Ecclesias, dignitates, personatus, beneficia apud sedem ipsam deinceps vacatura præter Rom. Pontificem, aliquis quâcunq; autoritate, siue jure potestatis ordinariæ, eorum electio, prouisio, aut collatio ad eum pertineat, siue literas Apostolicas super prouisione sub quâcunq; formâ, receperit (nisi super eiusmodi beneficiis in Curiâ vacantibus conferendis specialis & expressa ab ipso Pontifice potestas sit ei attributa) conferre alicui, siue aliquibus præsumat. Si secus factum fuerit, illud Pontifex decernit irritum & inane.

Cap. III. Statutum.

Gregor. X. in Concilio Generali Lugdun.

SVMMA.

Statutum Clementis III. præcedente c. Greg. *ita moderatur, vt ij ad quos eorundem beneficiorum & dignitatum spectet collatio, (statuto non obstante prædicto) demum post mensem, à die quo vacâris numerandum, ea conferre valeant tantummodo per se ipsos, vel ipsis agentibus in loco remoto per suos Vicarios Generales in eorum diœce-*

Digitized by Google

diœcesibus existentes, quibus id canonicè sit commissum.

EXEGESIS.

Apud sedem ipsam deinceps vacare contingat &c.) Nota I. Quòd Pontifex in priori *cap.* sibi reseruauit beneficia vacantia in Curiâ. Quid autem sit beneficium vacare in Curiâ, aut apud Sedem Apostolicam, dicetur *infrà. c. Præsenti.* Reseruatio verò ut definit *Aeneas de Falcon. in proprio tractat.* est *alicuius beneficij Ecclesiastici vacaturi per habentem ad id potestatem ad se facta auocatio.* Ea igitur beneficia reseruata dicuntur Pontifici, quæ ipse sibi ita vendicat, vt ea solus ipse conferat. Quod esse potestatis Pontificiæ ipso *c. h.* principio asseritur, concordat *Clement. I. sub fin. ut lite pendente, & c. Cuncta per mund. 9. q. 3.* idque constat ex consuetudine antiquissimâ, cuius mentionem Pontifex facit. Habet autem Sedes Apostolicâ justas reseruationis huius causas, videl. vt beneficia præsertim maiora conferantur tanto dignioribus, quanto accuratiorem inquisitionem & integritatem adhibere ipsa solet in illis conferendis, vt deinde tantò faciliùs Ecclesiarum Prælati in Obedientiâ dictæ Sedis permaneant, & in officio contineri possint.

Nota II. Reseruationes primùm post ætatem Gratiani inductas videri. Nam in toto volumine decretorum quæ ipse collegit, nullas beneficiorum reseruationes legimus. Sunt ergo posteriores ut advertit *Azor p. 2. l. 6. c. 36. q. 2.* quas nullo jure abolere tentauit *Conc. Basileense sess. 15.* illis exceptis quæ, sunt in corpore juris expressè clausæ, & quas in terris Romanæ Ecclesiæ mediatè aut immediatè subiectis fieri contingit. Hoc decretum recepit Ecclesia Gallicana unà cum aliis eiusdem Concilij statutis. Sed cùm dicta Synodus exceptis pauculis decretis postea fuerit reprobata, non est tanti, vt Pontificis potestati circa beneficia, quidquam detrahamus.

Nota III. Gallicos Iuris Doctores nullas agnocere Reseruationes Iuris, nisi quæ *vel in Decreto vel in Decretalibus Gregor. IX.* aut *Bonif. VIII. in 6.* vel *Clementinis* continentur; cæteras autem in Extravagantibus aut Regulis Iuris contentas negant existere in corpore Iuris. Itali verò, aliique etiam illas admittunt, quæ in Extrauagantibus nominatim in *c. Ad Regimen. & Execrabilis h. t.* insertæ sunt. Aliqui non nisi unam reseruationem Iuris agnoscunt *h. c.* expressam, alij verò plures, ut cùm beneficia propter negligentiam aut delictum Ordinariorum devoluuntur ad Papam per *c. Ne pro defectu de elect.* Item mutationes, uniones, translationes, Ecclesiarum Cathedralium, Metropolitanarum &c. Verùm hæc ut bene advertit *Azor l. c. q. 4.* propriè reseruata non sunt, quia Pontifex ea beneficia non censetur avocare ad se, quæ jure communi in his casibus ad collationem ipsius spectant. Neque enim propriè avocantur ab aliis nisi ea quę alioquin jure communi ad ipsos pertinent, ut collatio beneficiorum in diœcesi ad Episcopum iuxt. *c. 1. De Capellis Monach.* & electio Episcopi ad Capitulum *per d. c. Ne pro defectu,* & alia jura vulgara.

Specialius cæteris &c.) Not. duplicem esse beneficiorum reseruationem. Generalem & Specialem. Generalis est, quâ plura beneficia eiusdem generis sibi Papa reseruat, *v. g.* omnes Ecclesias Metropolitanas, Cathedrales, vel omnes Abbatias, Prioratus &c. quæ per electionem jure vel consuetudine conferuntur, vel omnia beneficia in Curiâ Romanâ vacantia, aut per obitum familiarium Papæ & Cardinalium. Specialis reseruatio autem est ratione loci, ut cùm in certâ Ecclesiâ sibi reseruat aliqua beneficia, vel ratione certæ dignitatis aut conditionis, ut cùm reseruat sibi Præposituram, Archidiaconatum &c. vel ratione Personæ, ut cùm beneficium vacaturum jubet Titio, aut alteri determinatæ personæ conferri. Adverte autem ipsius quoque reseruationis generalis varias esse species, ut patet ex allatis exemplis, quo sensu *t.* dicit, *quòd collationem beneficiorum hic expressam, specialiùs antiqua consuetudo Sedi Apostolica reseruârit.* Sumitur igitur specialis reseruatio in hâc diuisione, quæ determinata est in individuo ad certam Ecclesiam, dignitatem aut personam; quo modo loquendi sæpius utimur, vt cùm dicimus in specie Petrum esse excommunicatum, interdictum &c. etsi talis specialitas sit indiuidua.

Not. II. Non contineri sub reseruationibus Papalibus contentis. *in c. Licet.* beneficia pertinentia ad jus Patronatûs laicorum, uti dicunt *Joan. Monach. & alij hic in d. c. Licet.* Secus est de beneficiis pertinentibus ad Patronum Ecclesiasticum si vacârint in Curiâ; cùm enim huic Juri Patronatûs facilè derogetur, omnes consentiunt illa comprehendi. Si beneficia simul spectent ad Patronum Laicum & Ecclesiasticum; neque hæc comprehendi advertit *Azor l. c. q. 7.* quia Pontifex Iuri Patronatûs Laicorum, quod habent ex fundatione, non facilè solet derogare, ne à fundandis, dotandis & ædificandis Ecclesiis avocentur; secus est si illud habeant ex solâ consuetudine, aut præscriptione vel privilegio; tali enim Juri patronatûs facilè solet derogari, non minùs quàm Laicorum.

Not. III. Dubium esse, utrum beneficia Juris Patronatû Laicorum, vacantia apud Sedem Apostolicam, non solùm remaneant penes Patronos quoad nominationē, verùm etiam quoad jus instituendi penes Ordinarios. Resp. etsi Glossator *in Reg. Cancell. 40.* sui temporis sub finem dicat nominationes quidem esse Patronorum, sed institutiones Rom. Pontifici reseruari, probabilius tamen est, quod tenet *Covarr. in pract. qq. c. 36. n. 5. & sequitur Azor l. c. q. 9.* id duntaxat locum habere in Episcopatibus, Abbatiis, & cæteris dignitatibus Roman. Pontifici reseruatis. At in beneficiis minoribus patronatûs laicorum, jus nominandi ad Patronos, jus autem instituendi ad Ordinarios locorum pertinere. Excipit præterea à reseruationibus Papæ generalibus & literis expectatiuis. *glossa. in c. Cùm in Ecclesiis. de prebend. in 6. ad fi.* beneficia ex consuetudine Doctoribus aut Magistris conferenda. Aliqui addunt beneficia patrimonialia, quam opinionem sequitur *Lud. Gomez. in tr. De literis expectatiuis. & Gasp. Perus. in tr. De reseru. q. 5. n. 22.* dubium tamen censet

Covarr.

Couarr. l. c. n. 4. & bene monet id obseruandum, quod fuerit vsu receptum, & communi bono conuenientius.

Demum post mensem &c.) *gl.* hic vult adhuc hodie locum esse. *c. Statutum.* vt si Papa beneficium in Curia vacans non conferat intra mensem à die vacationis, Ordinarius ad eius collationem procedere possit. Alij tamen apud *Garc. p. 5. c. 1. n. 100.* putant huic *c.* postea derogatum per *Extrauag. Benedicti XII. ad Regimen. de prabend.* Sed profectò prius est probabilius, etiamsi enim Papa ibi & quidē solùm ad dies vitæ suæ sibi reseruârit, beneficia in Curiâ vacantia aliáque complura; non tamen negat, quin post mensem ab Ordinarijs conferri possint, si Pontifex illa non contulit, & quamuis addat clausulam non obstantibus quibuscunque Constitutionibus &c. manent tamen eadem salua, quia illa reseruatio verissimè obtinet suum effectum, etsi vltra mensem non duret, rectè tamen aduertit *Francus hic n. 6.* post *Ioan. Andr. hic* moderationem istius mensis habere tantùm locum, quando ad Papam spectat collatio propter vacationem in Curiâ. Si enim beneficia essent alio modo reseruata Papæ, de illis non posset se intromittere Ordinarius, quia Papæ nullum est tempus præfixum ad conferendum, nisi prout est in jure expressum, *vt hic & inc. Si Apostolica. inf.* Secus ergo est in alijs casibus.

Cap. IV. Quamuis.

Bonif. VIII.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, etsi aliàs in beneficiis plenissima interpretatio sit facienda, literas tamen super beneficiis obtinendis, cùm sint ambitiosæ, debere restringi; idcóque si alicui super certâ summâ (intellige redditaum Ecclesiasticorū) prouideri mandatur, de beneficiis intelligi, non de pensione, nisi pensio exprimatur; Cùm verò alicui Papa mandat prouideri in aliquâ Ecclesiarum ciuitatis vel diœcesis, ad Ecclesiam Cathedralem id non extendi. Secus est, si mandat prouideri in aliqua Ecclesiarum prouincia, tunc enim Ecclesia Metropolitana & Cathedrales includuntur.

E X E G E S I S.

Super obtinendis beneficiis &c.) Cùm alteri benefacere sit actus liberalitatis ex beneuolo affectu proueniens, generatim præsumitur eum qui beneficium confert, velle illo complecti, quidquid verborum proprietas patitur; vnde veluti pro Regulâ ponit Pontifex *beneficia plenissimè interpretanda.* quò facit *Reg. Iur. in 6. Odia sunt restringenda, & fauores ampliandi.* Quod limitandum est, nisi justa causa, aut aliquod præiudicium tertij obstet, vt in beneficiis siue præbendis ad supplicationem alterius conferendis; impetrantes enim communiter in his sectantur honores aut lucrum, & collatio Pontificis tendit in præiudicium ordinarij collatoris. *fa. gl. in Clement. 2. De off. Ord. & tradunt Joan. Andr. & Francus hic, qui n. 1. bene aduertit idem procedere in aliis priuilegiis.*

Vnde meritò concludit Pontifex, *literas beneficiales à Sede Apostolicâ emanantes, esse strictè interpretandas*; ideòque non vult Pontifex in literis beneficialibus nomine beneficiorum intelligi pensiones, quæ non sunt propriè beneficia, cùm non habeant spirituale munus aut officium annexum, sed consistant in solâ Ecclesiasticorū redditaum perceptione, quare etiam laicis possunt concedi. *c. Possessiones. 16. q. 1. & c. Illud. q. 6.* neque obligant ad residentiam sicuti obligant beneficia, quæ dantur in titulum, & in spiritualitate consistunt, vt aduertit post. *Joan. Andr. Francus hic.*

Sub nomine Ecclesiarum Ciuitatis &c.) Nota Ecclesiam Cathedralem dici & esse honestiorem cæteris Ecclesiis, ideòque illi & Canonicis Cathedralibus primas deferri, & Pontifex hic non vult *Ecclesiam Cathedralem* propter eius honorem sub generalitate Ecclesiarum intelligi, neque in concessione beneficij, intelligi beneficium Ecclesiæ Cathedralis, nisi id exprimatur. Quando autem mandat alicui prouideri *in vna Ecclesiarum prouincia*, vult includi etiam Ecclesiam Metropolitanam & Cathedralem, quia in his terminis propter amplitudinem prouinciæ, videtur Pontifex velle facere specialem & majorem gratiam, saltem in hoc casu vbi exprimitur nomen prouinciæ. *juxt. Ioan. Monach. hic etsi* alij extendant ad alios casus.

Cap. V. Cùm de beneficio.

Idem.

S V M M A.

Cùm Papa jubet alicui prouideri de beneficio seculari, id debet intelligi, quod à Clericis secularibus tempore ad præscriptionem requisito continuè ac pacificè sit possessum, etsi ante Religiosi illud obtinuerint. Quando verò mandatur vt Clerico seculari prouideatur de aliquo Prioratu, qui per Religiosos (iuxta modum præmissum) solitus est gubernari, non valent literæ, nisi in ipsis hoc ponatur expressè.

E X E G E S I S.

Sumitur hinc veluti generalis regula, quòd *beneficia secularia non debeant conferri nisi Clericis secularibus, & regularia non nisi Regularibus*, quod posterius innouat *Conc. Trid. sess. 14. c. 10. & sess. 25. c. 21. De regul.* vbi tolli desiderat Commendas Abbatiarum & Prioratuum Religiosorum secularibus fieri solitas. Quia verò subinde dubium est, sitne beneficium seculare vel Regulare, quia nunc per Seculares aliàs per Regulares fuit gubernatum, jubet attendi præscriptionem legitimam, illisque adjudicari pacificè & continuè, tempore requisito, id est, *qui annis 40. c. De Quartâ. de prascript. & c. Cùm Ecclesiâ. de caus. possess.* beneficium possederunt. Quòd si autem præscri-

scriptio ex neutrâ parte sit completa? credimus tum inspiciendum tenorem fundationis, aut permitti arbitrio Episcopi. Regularibúsne an Secularibus tale beneficium conferre velit.

Cap. VI. Super eo.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex illi qui Præbendas, quibus Parochiales Ecclesiæ sunt annexæ, (& sic secundùm aliquorum interpretationem curam animarum habent,) simul cum personalibus, quorum aliquibus imminet cura animarum, in eâdem Ecclesiâ obtinent, cùm hoc Generali Concilio (intellige Lateranensi sub Innoc. III. quod refertur in c. De multâ. eod. in antiq.) non obuiet, dispensationem necessariam non existimare.

EXEGESIS.

Cùm hoc Generali Concilio non obuiet &c.) Ratio dispositionis est, quia in dicto Lateran. decreto solum prohibetur, ne quis dignitates Ecclesiasticas aut Parochiales plures simul obtineat, qui autem habet dignitatem aut Personatum, cui annexa est Ecclesia Parochialis, in neutro delinquit. Neque si quis habeat dignitatem aut personatum, cui per se imminet cura animarum, ut est Decanatus, vel Archidiaconatus; & simul annexa est Ecclesia Parochialis, censetur habere duo beneficia curata; quia ut singulariter notat glossa hîc in casu. Ecclesia Parochialis annexa Præbendæ, dicitur esse suppressa & extincta, ideóque æquiparatur quoad hoc simplici beneficio. Quia videlicet cura animarum actu est penes Vicarium, quam habens eiusmodi dignitatē, personatum, Canonicatum, constituere debet, penes constituentem autem solùm est habitu, vti post alios tradit *Francus hîc n. 2.* Idque videtur significare Pontifex, cùm dicit tales secundùm aliquorum interpretationem habere curam animarum; Nos autem *suprà in d. c. De multa. not. 1.* jam diximus, non haberi propriè beneficium curatum, cui non in actu incumbit cura animarum.

Cap. VII. Ei cui.

Idem.

SVMMA.

Eum, cui Canonicatus à Papâ in aliquâ Ecclesiâ est collatus, etsi nondum in eâ sit receptus, in assecutione Præbendæ omnibus præferendus est, quibus postea in eâdem Ecclesiâ similis gratia est concessa, licèt illi primo suas literas præsentârint, & recepti fuerint.

EXEGESIS.

Cui Canonicatus à Papâ est collatus, &c.) Not. I. Per solam collationem Papæ aut alterius Superioris acceptatam acquiri jus in re in beneficio, & ante adeptam possessionem, ita vt per illam quis verè acquirat titulum beneficij, & constituatur Præpositus, Canonicus, Parochus, &c. sumitur *ex c. Si tibi absenti. inf.* & tradunt Doctores *ib. Rebuf. in praxi super Regul. de non tollendo jure quæsito gl. 6. n. 38. Covar. l. 3. var. resol. c. 16. n. 3. & 5. Mol. to. 1. De just. tr. 2. disp. 2. & 3. Garc. p. 4. c. 2. n. 1.* Vnde per collationem acceptatam, licèt possessione nondum secutâ, expirat reseruatio, & jus reseruantis circa tale beneficium; similiter jus in re acquiritur in beneficiis per institutionem præsentati, confirmationem electi, & admissionem postulationis, vt tradit *Panorm. in c. Quod autem. de jure Patronatûs.*

Not. II. Etsi *Dynus in Regul. Iur. in 6. verb. Beneficium. n. 25.* & alij censeant, ex quo per collationem acceptatam quis habet jus in re, & Canonicum titulum beneficij, non posse tamen illius possessionem vacantem apprehendere autoritate propriâ, verius tamen est contrarium, videl. illud posse, quam sententiam esse communem in praxi asserit *Rebuff. tit. De miss. in possessionem. n. 5. & de pacificis possessoribus. art. 290. 294. & seqq.* & multis aliis allegatis sequntur *Garc. l. c. n. 6.* ac omnium ferè judicio receptum asserit *Covar. l. c. n. 7.* Ratio est, quia cùm ex legitimi Superioris collatione acquiratur jus in re & beneficij titulus, nihil obstat, quin eiusdem Superioris autoritate quis videatur possessionem capere, sine vlteriori Superioris requisitione. Nisi in literis siue Bullâ alicui in dignitate constituto, vt ferè moris est, Papa demandet illarum executionem, & beneficiati inductionem in possessionem, idque ipse non negligat, & alij injustè non impediant. Quo casu propriâ, vel potiùs collatoris autoritate videtur quis possessionem posse apprehendere, modò alius illam non habeat.

Not. III. Ex solâ supplicatione signata (dicitur autem signari, quando Papa subscribit *placet*, vel *fiat vti petitur*) literis aut bullis licet nondum expeditis, acquiri jus in re & titulum beneficij, quia per solam signaturam gratia est perfecta, ut cum multis aliis tenet *Garz. l. c. n. 11.* allegans decisionem Rotæ *in vna Compostellanâ Canonicatus 25. Iulij. Anno 1574.* asserentis per solam supplicationem plenè acquiri jus in beneficialibus absque literarum expeditione, quæ tantùm requiritur ad effectum probationis. Vnde colligunt beneficium per mortem impetratum, post supplicationem signatam, ante expeditionem bullæ vacare, ac posse ab eodem viuente resignari, vel cum alio permutari. Quod intelligitur de supplicatione signatâ in formâ *gratiosâ*, ita ut ipse Papa conferat, non autem in formâ *dignum*, aut *aliâ commissariâ*, quando alteri mandatur, ut ipse præmisso examine conferat, nam tunc non est prouisio siue collatio, sed mandatum de conferendo, siue prouidendo, quod non tribuit jus in re, nec propriè titulum beneficij, sed solùm jus ad rem & titulum, in quâ formâ communiter conferri solent Canonicatus.

Not. IV. Sed cum Cancellaria & Camera, quæ

quæ sunt organum Papæ, in praxi id non recipiant, standum erit illi, quidquid Rota velit, vt bene advertit *idem Garc. l. c. n. 18.* Obserua autem 1. per supplicationem signatam intelligi illam, quæ fuerit registrata siue relata in Registrum beneficiorum à Papâ collatorum, antequam enim id fiat, potest supplicatio lacerari & cassari, vt tradit *idem n. 16.* Obser. 2. post Constitutionem *Julij III.* quæ in Bullario est 33. ex solâ supplicatioē signata, in quacunque formâ, non posse apprehendi possessionem Bullâ necdum expeditâ, prohibet enim Pontifex absolutè id fieri sub pœnâ amissionis ac priuationis beneficiorum talium ac inhabilitatis ad illa. Etsi ante dictam Constitutionem id licuerit, pluresque apud *Garc. n. 46.* id licere dicant, dicuntur autem Bullæ expeditæ, quando sunt plumbatæ, siue quando appensum est signum plumbeum Papæ.

In assecutione præbendæ &c.) Procedit iste *t.* de collatione Canonicatûs, quando sola Canonia confertur, aut conferri mandatur sine præbendâ, cum mandato de proximâ præbendâ vacaturâ ipsi conferendâ; tum enim attendenda est data literarum, & priùs illi prouidendum, cuius data prior est. In Ecclesiis autem Germaniæ communiter simul conferuntur Canonicatus & Præbenda; Quare postquam super statutis quis jurauit, statim frui potest, si residere velit tempore requisito. Si tamen contingat plures Canonicatus in eadem Ecclesiâ vacantes successiuè conferri, illum vigore huius *t.* præsidere cuius data est prior, etsi alij sub datâ posteriori priùs literas suas præsentârint & præsentati fuerint, nisi alter ille sit aut fuerit in morâ culpabili.

Cap. VIII. Si pro Clericis.

Idem.

S V M M A.

Si Papa mandet, Clericis pauperibus, vel aliis prouideri de beneficiis, etiam Curatis, non debent ob defectum sacrorum Ordinum, etsi de illo defectu in literis non fiat mentio, repelli; oportebit autem vt ordines ad talia beneficia requisitos, in proximis à jure statutis recipiant temporibus.

E X E G E S I S.

In proximis à jure statutis temporibus.) Conc. Trid. sess. 22. c. 4. De Reform. statuit, vt promoti ad beneficia, si ordines requisitos necdum habeant, intra annum eosdem recipiant, qui terminus est amplior, quàm qui in *h. c.* præfigitur, vt statim videl. proximis jure statutis temporibus promoueri se curent; sunt enim in anno plura eiusmodi tempora designata. *Sess. autem 24. c. 14. De reform.* statuit vt *nemo deinceps ad Dignitatem, Canonicatum, aut portionem recipiatur, nisi eo ordine sacro sit initiatus, quem beneficium requirit, aut in tali ætate, vt infra tempus* (annum videl. *per h. t.*) *statutum initiari valeat.* Priori verò loco *sess. 22. c. 4. sub fi.* vniuersim præcipit *ne aliàs imposterum fiat prouisio, quàm quicumque &* *cæteras habilitates integrè habere dignoscantur, ita, vt* intra annum videl. *ordines requisitos recipere valeāt.* Quæ intelligenda puto de plena promotione ad omnia jura beneficij quoad vocem in Capitulo & integros reditus, & si quæ sunt alia. In Ecclesiis enim Germaniæ recipiuntur in Canonicos solâ primâ tonsurâ initiati, modò annum 14. ætatis attigerint; Etsi verò habent stallum in choro, non tamen acquirunt vocem in Capitulo. *juxt. Conc. Trid. d. c. 4. De reform.* neque integros reditus juxta consuetudinem Ecclesiarum, donec in Subdiaconatûs ordine sint constituti. Vel dic absolutè ad Canonicatus Germaniæ nec sacros ordines neque minores requiri, sed sufficere solam primam tonsuram.

Cap. IX. Si eum.

Idem.

S V M M A.

Si Papa mandet aliquem recipi in Canonicum in eâ Ecclesiâ, vbi Legatus Apostolicus per literas, quibus obtemperatum non fuit, eum priùs recipi jussit, talis autoritate Papæ, non Legati intelligitur receptus, ideòque in assecutione præbendæ aliis post eum eâdem autoritate receptis in dictâ Ecclesiâ est præferendus.

E X E G E S I S.

Ratio dispositionis est, quia superueniens autoritas Papæ, absorbet autoritatem Legati, ideòque gratia Papalis censetur, juxta *gl.* concordat *cap. fin. Cum aliquibus. de rescr. in fine.*

Cap. X. Mandato.

Idem.

S V M M A.

Si Pontifex mandet Episcopo sub hâc formâ: prouideas alicui de beneficio, ad collationem tuam, vel alterius pertinentem: Episcopus de beneficio proximè vacaturo, si ad suam siue alterius collationem spectet, prouidere debet, si verò plura beneficia ad Episcopi & alterius collationem spectantia, simul vacent, Scripturæ ordinem seruet, vt illi prouideat de beneficio ad se pertinente.

E X E G E S I S.

Rationem prioris reddit *gl. verb. Ad illius.* quia si non prouideretur de proximè vacaturo, posset gratia extingui, neque causa apparet, cur non potiùs conferatur quinquagesimum vel centesimum, si non statim conferendum sit primò vacaturum.

Ratio posterioris est *juxt. eandem gl. verb. Ad te.* quia alioqui esset in potestate Episcopi, exonerare se ipsum, & grauare alterum, prouidendo videl. ex pluribus beneficiis simul vacantibus, de illo, quod pertinet ad collationem alterius; vicissim si alter nollet prouidere de officio suo, posset & ipse fru-

strari

strari mandatum Pontificis. Sapienter ergo Papa disposuit, vt in hoc seruetur ordo Scripturæ, cùm priùs in mandato ponitur collatio Episcopi, quàm alterius; beneficiū collationis episcopalis primò vacans ab Episcopo conferatur; quod idem è conuerso faciendum foret, si primo loco poneretur beneficium spectans ad collationem alterius.

Cap. XI. Si Clericus.

Idem.

S V M M A.

Si Clericus ex mandato Apostolico de præbendâ proximè vacaturâ prouidendus, & in Canonicum postea recipiendus, præbendam sibi debitam vacantem neglexit, aliam vacaturam prætextu dicti mandati non potest repetere, cùm facta ei gratia per negligentiam ipsius sit extincta. Si autem priùs autoritate Apostolicâ factus esset Canonicus, tum dicta ei negligentia non obesset, quo minùs aliam præbendam proximè vacaturam, & nemini debitam petere, & in eâ aliis præferri, ac ab Ordinario collatore prouideri deberet.

E X E G E S I S.

Not. *gl.* ✝. *Postea.* esse nouam formam, *vt priùs videl. alicui prouideatur de præbendâ & postea de Canonicatu*; neque multum habere usum Curiæ. Addimus; neque in Germaniâ consuetum esse, ut alicui conferatur Canonicatus sine præbendâ, vtrumque verò simul peti & impetrari solet, vnde in hoc & similibus capitulis non opus est immorari.

Cap. XII. Hi qui.

Idem.

S V M M A.

Hi qui autoritate Papæ in Canonicos sunt recepti, debent in præbendarum assecutione cæteris quâcunq; autoritate receptis anteferri. Eum porrò, qui recipitur ad mandatum Legati, siue alterius, autoritate Apostolica sibi ad hoc specialiter concessa fungitur, dubium non est, autoritate Apostolicâ esse receptum.

E X E G E S I S.

Vtrumque patet & autoritate Papæ, cùm sit suprema, receptum, aliis præferendum, & qui ex speciali commissione ad mandatum alterius recipitur autoritate Papæ, censeri receptum, de quo *Vide gl.* ✝. *Specialiter.*

Cap. XIII. Si postquam.

Idem.

S V M M A.

Si post Canonicatum alicui collatum à Papâ, & mandatum de præbendâ proximè vacaturâ & nemini debitâ, eidem assignandâ, illi ad quos pertinet collatio, licet ignorantes, motu proprio gratiam à Papa factam, alteri præbendam eiusmodi conferūt, irritum est. Nam Canonicus autoritate Apostolicâ effectus, eo ipso jus ad præbendam proximè vacaturam, & nemini debitam obtinendam est assecutus, vnde alteri validè nequit conferri.

E X E G E S I S.

Not. *ex glossa.* quòd gratia per quam Papa contulit Canonicatum sub expectatione præbendæ, ligat manus Ordinarij, ne possit alteri validè conferre, & iste est principalis effectus, quem hîc intendit Pontifex.

Cap. XIV. Dudum.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, etsi Legato suo alicui ad certas partes concedat facultatem, resignationem ab obtinentibus beneficia recipiendi, ea denique autoritate Apostolicâ personis idoneis conferendi, remanere tamen penes Papam maiorem potestatem; eiúsque si eandem potestatem, priùs conferendo aliquod beneficium, quàm Legatus conferat, praeoccupet, potiorem debere esse conditionem; Neque opus esse, vt Papa in literis suis mentionem faciat potestatis Legato concessæ; Foret enim absurdum, si amplissima eius potestas impediretur, & in speciali, in omnibus prouisionibus Papalibus intra fines talis legationis facienda esset mentio potestatis Legato factæ. Denique si Decretum Apostolicum pro aliquo emanârit, antequam Legatus beneficium sibi resignatum alteri conferret, eo ipso manus Legati esse ligatas, eiusque potestatem, quantum ad præsentem speciem reuocari, siue restringi. Quare Pontifex mandat Guilielmum Presbyterum, cui Episcopus Praenestinus dictæ Sedis Legatus, vigore potestatis sibi concessæ Canonicatum & Præbendam in Ecclesia Lexouensi contulit, postquam Pontifex eandem præbendam cum Canonicatu, priùs Nicolao cuidam, nullâ mentione factâ potestatis Legato concessa, in præsenti vacantem, aut proximè vacaturam, Legato, nesciente jam ante contulerat, aut conferrè mandarat, per Censuram Ecclesiasticam compelli, vt collatione Episcopi vtpote inualidâ non obstante dicto Nicolao, præfatum Canonicatum cum Præbenda dimittat, & eum super ea deinceps nullatenus inquietet.

E X E G E S I S.

Omissis rationibus aliis, quas Pontifex pro decisione

sione suâ ex jure adducit, illa fundamẽtalis est, *Quòd si in eadem re concurrant duo, quorum vnus est maioris, & alter minoris potestatis, potior censetur & praualet causa, sive potestas maioris, si præsertim sit absolutè suprema, qualis est Pontificis. fa. c. Si à Sed. inf. h. t.* cuius collatio meritò præualet collationi factæ ab Episcopo Legato, ideò etiam quia fuit tempore prior. Neque opus fuit mentionem facere potestatis generalis concessæ factæ Episcopo, quia *specialis dispositio derogat generali, licet de genere nulla fiat mentio; Nam species extracta de genere sub genere non includitur, vt not. Joan. Andr. hic.* Cùm itaque Pontifex Canonicatum & Præbendam Lexoniensem per suam collationem extraxerit, ex generali potestate conferendi beneficia Legato concessâ, nil ultra is in illa habuit juris: secus fuisset, si Episcopus collatione præuenisset Papam, tum enim remansisset dictus Canonicatus cum præbendâ sub generali eius potestate.

Cap. XV. Quia sæpe.

Idem.

S V M M A.

Si Canonicatus alicuius Ecclesiæ successiuè à Papa sit collatus duobus, & mandatur vt primò prouideatur de præbenda, alteri autem de præbenda & dignitati, declarat Pontifex, primum vtpote tempore anteriorem, (si de intentione contraria mandantis non constet) præferendum esse in dicta præbenda; nisi vacanti dignitati, personatui vel officio, de quo Pontifex jussit prouideri secundo, fuerit annexa, quo casu iste in prabenda præferendus esset priori.

E X E G E S I S.

Ratio decisionis est, quia præbenda annexa alicui dignitati, officio, vel personatui, regulatur secundùm dignitatem, officium, vel personatũ, cui annectitur. *l. Cùm principalis. ff. de reg. Jur. & Reg. Accessorium. eod. in 6.* constat autem in casu *h. c.* Priorem non esse prouisum, de dignitate, personatu, officio, sed solùm de præbendâ vacante, vel vacaturâ, quæ si vnita sit dignitati vel officio; sequitur illius naturam, & ei concessa intelligitur, cui conceditur dignitas, vel officium, ergo meritò secundus quoad hoc præfertur, non verò primus, qui de principali non fuit prouisus.

Cap. XVI. Cùm in illis.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex 1. cùm ad beneficia curata maior idoneitas requiratur, intentionis suæ nequaquam esse vt, cùm de Ecclesiis, personatibus, dignitatibus vel aliis beneficiis (de animarum curâ mentione non habitâ) aliquibus prouideri mandat, ipsis de beneficiis curatis possit aut debeat prouideri. 2. Illis, quibus Papa jubet prouideri de personatibus, vel dignitatibus, etiamsi curam habeant animarum, ad collationem, prouisionem, præsentationem, vel dispositionem spectantibus quorumcunque, prouideri non posse de pluribus personatibus vel dignitatibus electiuis. 3. Si cui de beneficio ad alicuius collationem spectante prouideri mandatur, de illo quod ad eius præsentationem vel institutionem pertinet, (cùm inter hæc magna sit differentia) prouideri non posse, nec etiam è conuerso. 4. Si verò de beneficio, ad aliquorum (vel plurium) collationem, prouisionem spectante, (non adiecto communiter vel diuisim) prouisio injungitur, in beneficio, quod ad collationem vel præsentationem alterius ipsorum tantùm pertinet, adimpleri non potest. Sicuti si de beneficio spectante ad collationem, cuius prouisio iniuncta fuisset, impleri non potest in beneficio, cuius collatio ad eum simul cum alio pertineret.

E X E G E S I S.

Traduntur hic 4. veluti Regulæ in mandatis Apostolicis de prouidendo alteri obseruandæ. Tres priores planæ sunt. Circa quartam obserua rationem illius hanc esse, *quia illud quod est commune mei, & alterius, non est propriè meum, sed impropriè. l. Illud. ff. De ritu nuptiarum,* & vicissim quod in solidum, & propriè est meum, non debet trahi ad alios.

Cap. XVII. Si tibi absenti.

Idem.

S V M M A.

Si tibi absenti Episcopus conferat beneficium, tu donec id ratum habueris, jus in ipso beneficio, vt tuum dici valeat, non acquiris, Episcopus tamen vel alius collator, nisi consentire recuses, alteri conferre illud validè non poterit. Assignato autem ad consentiendum competenti termino, nisi consenseris, eo elapso beneficium alteri liberè potest conferri. Quod antequam fiat, non obstante lapsu termini, poteris consentire, & ex tunc de beneficio non poterit aliter ordinari.

E X E G E S I S.

Jus in ipso beneficio &c.) Not. I. per collationem absolutè factam, postquam acceptata est, in beneficio acquiri jus in re, vt tuum sit ac dici valeat, & ante adeptam possessionem, vt tradunt. *Rebuff. super Reg. de non tollendo jure quæsito gl. 6. n. 38. & alij alleg. à Barbos. hic n. 38. qui ad hoc notat in spiritualibus ex solo titulo ante traditionẽ dominium transferri.* Collatio tamen facta absenti, & ante acceptationem dat jus ad rem per *h. t.*

Not. II. Acceptationem fieri posse non tantùm

tùm ab ipso cui confertur, sed etiam ab alio eius absentis nomine, modò is non habeat speciale mandatum, quod in beneficialibus semper requiri, tradit *juxta communem, Steph. Gratianus a. 66. disceptat. forens. n. 35. & sequitur Barbos. hic n. 13.*

Viribus non subsistet, &c.) Non obstante quòd collatio beneficij censeatur donatio. *c. Consultationibus. de donat.* & donatio absenti facta de jure communi, ante acceptationem factam non sortiatur effectum, sed possit reuocari. *l. Absenti. §. Si quis. ff. De donat. & l. Qui absenti. ff. De acquir. poss.* Pontifex autem declarat, collationem beneficij licèt necdum acceptam, non posse reuocari, priusquam alter recuset. Rationem assignant *DD.* quòd latum sit discrimen inter collationem siue donationem beneficij, & inter alias donationes. Collatio enim beneficij, etsi cedat in lucrum & commodum beneficiarij, eiúsque respectu sit donatio, non est tamen ex parte conferentis propriè talis, quia Episcopus confert beneficia vacantia ex necessitate & officio; cùm illa sibi retinere non possit, & conferendo functus sit officio suo. *arg. c. De jure patr.* Secus est in donatione propriè dictâ, quæ procedit ex verâ & liberâ voluntate donantis; qui posset sibi retinere, quod donat, ideóque meritò ante acceptationem reuocare potest, imò & post ex causâ ingratitudinis, *juxt. c. vlt. De donat.*

Cap. XVIII. Eum qui.

Idem.

S V M M A.

Qui beneficium curatum vi occupat, siue se scienter injustè intrudit in eo, ipso jure est priuatus beneficio, quod cum curâ simili priùs obtinebat. Qui verò autoritate propriâ occupant dignitates, personatus, aut alia quæcunque beneficia, eo ipso jus, si quod in beneficiis taliter occupatis, vel ad ea ipsis forsitan competebat, amittunt.

E X E G E S I S.

Cùm in *c. De multa h. t.* in antiq. statuitur, vt habens vnum beneficium curatum, si recipiat alterum simile, eo ipso prius amittit, multo æquius est, vt hoc statuatur in eos veluti *stultos & insanos*, vt eos appellat Pontifex, qui violenter id faciunt, & se intrudunt. Dicitur autem intrusus, *qui absque diœcesani alteriusq; Superioris consensu, vel autoritate possessionem beneficij apprehendit, juxt. Flamin. de resig. benef. l. 7. q. 1. n. 114. Azor p. 2. l. 7. c. 35. q. 10.* Quod verò postea eos qui autoritate propriâ occupant dignitates, personatus aut alia quæcunque beneficia, priuat jure ipsis competente ad beneficium taliter occupatum; id ita vniuersim intelligo, & hinc colligo, quòd possit quis autoritate propriâ beneficium post collationem acceptatam occupare, si executor à collatore deputatus id negligat, aut alij injustè ipsum impediant, vt dictum est, *c. Ei, cui.* Not. 2. Etsi crediderim neque hoc casu cum violentiâ id faciendum, sed cum pacificâ dexteritate & præuentione; violentiam enim vniuersim excludunt *DD.* conuenienter huic *c.*

Cap. XIX. Is cui.

Idem.

S V M M A.

Is cui conceditur, vt autoritate Apostolicâ personæ idoneæ in suâ vel alia Ecclesiâ prouideat, ei, qui aliud beneficium sufficiens obtinet, prouidere non potest; nisi illud prius dimittat, vel in literis exprimatur, quòd aliàs beneficiatæ possit prouidere personæ; quo casu poterit tali prouidere, non tamen de beneficio curato, & eiusmodi pluralitas debet solùm ad duo beneficia restringi; alioqui prouisio contra præmissa facta, est irrita.

E X E G E S I S.

Autoritate Apostolicâ &c.) Statuitur hîc duplex generalis Regula. 1. *Habens potestatem vt autoritate Papæ alteri prouideat, non potest prouidere aliud obtinenti beneficium sufficiens, nisi illud priùs dimittat, aut in literis exprimatur potestas conferendi personæ etiam aliàs beneficiatæ.* 2. Suppositâ tali potestate *huiusmodi pluralitas solùm ad duo beneficia eáque simplicia restringitur.* Concordat *Conc. Trid. sess. 24. c. 17. de reform.* uti notauimus *in c. De multâ. 27. not. 1.*

Joan. Andr. reuocat *ad h. c.* priuilegium Imperatoris, quo in qualibet Ecclesia Alemanniæ potest facere vnum recipi, cui simile significat etiam habere Reges Apuliæ & Angliæ. Sed cùm Imperator aliique Reges nominationem solùm habeant vigore eiusmodi priuilegiorum, non autem collationem, non potest propriè habere autoritatem alicui prouidendi, sed solùm aliquem autoritate Apostolicâ nominandi.

Nos porrò dictum Imperatoris priuilegium, quod solemus iuxta tenorem illius appellare *preces primarias*, & si latè nomen prouisionis & collationis sumimus, *tribuit potestatem aliqualiter prouidendi de beneficiis eáque conferendi*, cùm sit in Germania magni vsûs, occasione hâc breuiter explicabimus iuxta tenorem concessionis factæ *Ferdinando III. glor. mem.* quem primus huius priuilegij commentator quod sciamus, *Joan. à Chokier Canonicus Leodiensis* Commentario suo inseruit. Dictum autem priuilegium claritatis causâ *in 4. §§.* distribuemus, præfixo singulis non textu integro, sed more nostro in summam perspicuam breuiter collato & subiunctâ explicatione, siue Exegesi.

E X E G E S I S

Indulti primariarum precum siue nominationis, quod Pontifex Regi Romanorum recens electo, concedere solet pro Ecclesiis Germaniæ Secularibus & Regularibus.

§. 1. Cùm

gitized by Googl

§. I.

Cùm post factam de personâ tuâ.

Cæsaris petitio, & causa annuendi.

SVMMA.

Paulus V. Ferdinando Romanorum Regi Illustri in Imperatorem electo.

SVMMA.

Cùm Ferdinandus post electionem de suâ personâ factam, & à Pontifice confirmatam, eidem significâsset, se summoperè desiderare, vt personæ sibi gratæ & acceptæ aliqua beneficia Ecclesiastica consequi possint. Idem Pontifex in his literis rescribit, sicuti sublimium Principum desideria, quæ in Dei & Cleri amorem feruntur, laudem merentur, ita se dignum, imò debitum existimare, vt Ferdinando velut Fideli Ecclesiæ, quam Matrem & Dominam recognoscit, Advocato, quique Pontificis ministerio diadema suo tempore suscipere intendat, eiusdémque Ecclesiæ legitimum pugilem & athletam adversùs Schismaticos, Hæreticos & Turcas jugiter se exhibeat, ea fauorabiliter concedat, quæ ad ipsius honorem cedant, & per quæ erga bene meritas personas, gratiarum autoritatis Apostolicæ exhibitione munificus esse possit.

EXEGESIS.

In Imperatorem electo &c.) Not. I. Ab Electoribus non eligi propriè Imperatorem, sed Regem Romanorum, in Imperatorem postea promouendum, ut patet *ex c. Venerabilem, verb. Vnde illis Principibus. & Clem. I. de jureiur. ibi:* Idémque Bonifacius. secundùm Canones itaque Imperator fit per Confirmationem & Coronationẽ Pontificis; quod vtrumque antequam recipiat, non solet dici absolutè Imperator, sed electus Imperator, aut in Imperatorem, quousque coronatus fuerit à Pontifice; Neque sufficit sola confirmatio, quam electi Reges Romanorum, eóque ipso promouendi in Imperatorem mox solent petere & obtinere, de quo *Castald. in tr. de Imperator. q. 45. n. 1.* Eorum qui à Carolo Magno hucusque coronati fuerunt, Catalogum texit. *Azor p. 2. l. 10. c. 5. q. 5.* & ex illo *Chokier. hîc lit. b.* Vltimus fuit Carolus V. qui coronam accepit Bononiæ à Clemente VII. Anno 1530.

Ea tibi fauorabiliter concedamus &c.) Nullâ factâ mentione priuilegij ab antiquo Impp. electis concedi solitis, ita loquitur Pontifex, veluti specialem nouámque gratiam Ferdinando faceret, ne videlicet videatur jure hæc gratia deberi; aut consuetudo ex parte Impp. introducta esse jure spirituali, quale est jus nominandi, siue præsentandi ad beneficia, *cuius laici quantumuis principes, per se sine autoritate Apostolicâ non sunt capaces, vt dicit Ioan. Andr. in c. Licet. 2. sup. n. 6. & 7.* Cæterùm à quadringentis saltem annis, hoc moris fuisse gratuiti ex parte Pontificum, vt tale priuilegium singulis Imperatoribus electis, concederent, colligitur ex Speculatore. *tit. De præbend. §. Restat. n. 7.* qui vixit sub Annum Christi *1271.* & affirmat se tale priuilegiũ vidisse Bullatum. Nauclerus verò in suâ Chronographiâ testatur *Rodulphum I. qui An. 1273.* electus est, jam vsum fuisse hoc priuilegio sub nomine *Primariarum precum*, ex antiquâ & approbatâ, (juxta tenorem formæ à Rodulpho vsurpatæ, quam Nauclerus inserit) ab antecessoribus ad se perducta consuetudine, vt adeò illum dudum ante tempora Rudolphi I. viguisse appareat. Formam hodie vsitatam *vide Apud Chokier, in proœm. sub finem.*

Quæres an Imperator electus ante confirmationem possit Indulto precum primariarum vti? *Chokier. sect. 2. q. 12.* hoc dubium proponit, sed vmbras credo metuens, nihil respondet, quàm se malle hanc quæstionem proponere, quàm soluere. Cùm tamen sit res in praxi necessaria, neque valde ardua; pendet enim ex eâ quæstione, quam egregiè *tractat Azor. l. c. c. 6. q. 2.* an electus Imperator ex solâ electione habeat jus & autoritatem administrandi Imperium, concedendi priuilegia & gratias, aliáque faciendi, quæ sunt potestatis Cæsareæ ante Confirmationem & coronationem? Allegat *Azor DD.* in vtramque partem, & sapienter concludit, si Jura per se sola consideremus, sententia negatiua est illis conformior, & nititur hâc ratione, quia electus in Imperatorem, talis non est, nisi confirmetur & coronetur à Pontifice, vt supra dictum est, nemo autem operatur antequam sit; Si verò attendimus consuetudinem quæ præualet, affirmandum est, hancque sententiam esse communem testatur *Castaldus in d. tr. De Imp. q. 46.* certè *Panorm. in d. c. Venerabilem. de elect.* ait, licet olim variæ fuerint opiniones, hodie receptum est consuetudine, vt (electus in Imperatorem) statim administret. Idque tanto potiori Jure facit, si confirmationem jam petierit, atque acceperit, etsi nec coronatus sit, nec fortassis coronandus.

Ex quo sequitur, sicut vsu & consuetudine introductum est, vt priuilegia & gratias alias Imperatori competentes electus in Imperatorem concedat, ita posse quoque concedere preces primarias ante confirmationẽ & coronationem; cum hoc tamen discrimine inter consuetudinem in re merè temporali, & spirituali, quale est jus nominandi aut conferendi introductum, quod hæc non habeat vim ex parte Imperatoris, vt supra diximus, sed ex solâ beneuolentiâ Pontificum, qui cùm posset talia priuilegia reuocare, vel negare Principibus, id non facit, quia si fit scandalum (aut adde periculum perturbandæ Ecclesiæ) in aufferendo, melius est illis dimitti, vt bene putat *Ioan. Monachus.* & meritò placet *Ioan. Andr.* ac nobis, *& eò fortius. in Ecclesiis, quas ipsi, vel eorum Progenitores fundârunt & dotârunt, vt ait idem n. 7.*

Neque obstat, quod Pontifex *in t.* dicit: Ferdinandum post factam de Personâ suâ electionem à se confirmatam, significâsse desiderium suum obtinendi hoc priuilegium; cùm enim ab immemoriali tempore Pontifices semper consueuerint legitimè electis Romanorũ Regibus in Imperatorem promouendis tale indultum, absque tergiuersatione conferre, habent electi ejusmodi indubiam certámque præsumptionem de mente & voluntate, cuius gratiæ & autoritati, non suæ insistentes, primariis precibus vtuntur ante confirmationem, & indulti huiusmodi emanationem, vbi valet *Regula Iur. in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium æquiparari*; quod accipi debet, si nomine ratum habentis negotium gestum est, vt ex communi *tradit in Sum. Canisius in h. reg.* Electus autẽ in Imperatorẽ, nomine & autoritate Apostolicâ potestatem nominandi vigore huius indulti, concedi solitam, statim erga bene meritas personas exercet, vt nihil causæ sit, cur Pontifex ratum non habeat, & ratihabitionem literis, licèt posteriùs datis, ad ipsam electionis diem retrotrahi, & mandato, siue indulto æquiparari velit, sic *vidimus Ferd. IV. fel. mem.* Augustæ in Regem Roman. electum absque morâ preces primarias cumulatim aut saltem earum expectatiuas nemine improbante contulisse, antequam confirmationem Româ petere & accipere potuerit, prædecessorum vtique suorum exemplo, sine quo id ausus non fuisset.

§. II.

Hinc est, quod tuæ Celsitudini.

Quanta amplitudo sit huius indulti, & quæ limitationes?

SVMMA.

Conceditur S. M. facultas ad quæcunque beneficia Ecclesiastica per Rom. Imp. vbilibet constituta, in Cathedralibus, Metropolitanis, Collegiatis, vel quibusuis aliis Ecclesiis siue sint curata, siue non curata, siue secularia, siue Regularia, etsi Canonicatus, præbenda, dignitates, personatus (licet officia etiam maiora & electiua fuerint) Preces seu nominationes primarias de personis idoneis quibusuis collatoribus & collatricibus porrigendi, quas illi vel illæ, postquam illis sic prouisum fuerit, recipere & admittere teneantur.

Hæc tamen facultas limitatur 1. Dummodò dignitates in Cathedralibus & Metropolitanis post Pontificales maiores, aut Collegiatis principales non existant. 2. *Dummodò* singulæ collationes, & singulæ Ecclesiæ ex hoc, vltra quàm in vno beneficio, *non grauentur.* 3. *Dummodò* ipsi collatores & collatrices saltem quatuor beneficia *conferre habeant.* 4. *Etsi verò Cæsarea Maiestas vnam & eandem personam supradictis collatoribus & collatricibus simul vel successiuè nominare possit*, quàm primùm tamen persona sic nominata de aliquo beneficio prouisa fuerit, *eius nominatio quoad alios collatores vel collatrices facta, ipso iure expiret.* 5. *Quoad easdem preces*, Canonicatus, præbenda, ac dignitas, siue personatus, administratio vel officium in vnâ Ecclesiâ pro vnico duntaxat *beneficio computari debent.*

EXEGESIS.

Per Romanum Imperium.) Nota I. Imperatori preces tantùm concedi *per Imperium, prout nunc est*, non autem prout fuit, cùm plures prouincias & regna contineret, quia per illud secundùm præsentem statum tantùm habet superioritatem, non autem in aliis regnis & dominiis, etsi alioquin spectârint ad Imp. Non cohæret autem, *quod dicit Chokier*, dictas preces debere locum habere in ciuitate Cameracensi & Metensi, aliísque quæ olim fuerunt de Imperio, nunc autem in aliud dominium translatis, non autem in Italiâ nec in Ducatu Mediolanensi; quia neque verum est ciuitatem Cameracensem (quidquid sit de Metensi post pacem cum Gallis Monasterij conclusam) esse ab Imperio auulsam. Cùm illius Episcopus idémq; Dominus etiam hodie sit Princeps Imperii, aut saltem Rex Hispanus, cum aliis Prouinciis Burgundicis illam in feudum à Cæsare recognouit; neque minùs Ducatus Mediolanensis aliíque plures olim fuerint sub Imperio, imò etiam hodie sint feuda Cæsaris. Qui si suo iure vti velit aut possit, priuilegium istud etiam in eiusmodi Ducatibus, non minus quàm in Germaniâ exercere posse videtur.

Not. II. Si collator vel collatrix vtpote Episcopus, Abbas, Abbatissa, &c. non quidem Sedem in Germaniâ, sed plura tamen beneficia ad collationem suam spectantia sub Imperio habeant, videntur ad recipiendas preces primarias teneri; Pontifex enim indistinctè id præcipit, Ordinariis collationem quatuor beneficiorum in Imperio habentibus; neque tam respexit domicilium collatoris aut collatricis, quàm locum vbi beneficia constituta sunt, quòd de aliis similibus priuilegiis itidem procedit. *Vide Rebuff. quem sequitur Chokier tr. De nominat. q. 1556.* ideò inquit, in tali casu non curo, vbi sit collator, dummodo beneficia in regno sita sint, sic beneficium consistens extra Franciam, cadit sub concordatis Franciæ, si collator est Abbas Monasterij siti in Franciâ *juxt. Gonzal. ad leg. 8. Cancellar. gl. 10. n. 90.* & idem est de Concordatis Germaniæ.

Not. III. Hinc sequi quòd preces Imperatoris non afficiant beneficia extra imperium sita, etsi collator sit in Imperio, quia indultum ad ea non extenditur, juxta vulgatam enim juris doctrinam *limitata causa limitatum prodit effectum l. in agris. ff. De aquir. rerum*

verum dom. neque priuilegium egreditur suos terminos, *Bartol. in l. Post dotem. col. penult. ff. Soluto matr.* Vnde vlteriùs concludit *Chokier. f. 73.* Si beneficia principalia sunt extra Imperium, aliqua autem illis annexa in Imperio, neque hæc cadere sub precibus primariis, *juxt. Reg. Iur. in 6. Accessorium sequitur naturam sui principalis.*

Beneficiorum Ecclesiasticorum secularium & Regularium) De Secularibus non est dubium, de Regularibus autem beneficiis res non videtur carere difficultate; eiusmodi enim beneficia Regularibus sunt affecta, & debita per c. *Cùm de beneficio. h.t.* suprà. Sunt autem Regularia Beneficia duplicia in proposito, ex naturâ rei, & per accidens, ex fundatione vel aliâ assignatione. Prioris generis sunt Præpositura, siue Abbatia Regularis, Decanatus itidem aut Prioratus Conuentualis, qui habent administrationem, item Canonicatus Regularis, vel Monachatus simplex; hæc ex sua natura sunt regularia, requirunt enim statum Religiosum, quæ vel in ipsâ fundatione Regularibus sunt assignata, vel si de origine fundationis non constat, ex longâ possessione & præscriptione 40. annorum talia judicantur, vt diximus in *d. c. De beneficio.* Posterioris generis sunt Parochiæ & Capellaniæ Monasteriis incorporatæ, aut per Regulares administrari solitæ. Priora non cadunt sub precibus, vt ostendit consuetudo optima legum interpres, neque enim electus Imperator nominat Abbates, Præpositos, Decanos Priores in Monasteriis & multò minus Canonicos Regulares vel Monachos: supponunt enim hæc beneficia professionem Religiosam, ideoque *Concil. Trid.* sublatas voluit Commendas Abbatiarum & Monasteriorum, vtpote vergentes in destructionem Religiosorum ordinum. Posterioris autem generis beneficia videntur cadere sub precibus; modò Cæsar nominet Personas idoneas, sed hoc vt *aduertit Chokier rarenter vsu nenit*, imò his temporibus crediderim nunquam; pijssimi enim Cæsares, ne turbent disciplinam Regularem, officiorum & beneficiorum Regularium dispositionem relinquunt Prælatis & Superioribus ordinum.

In singulis Cathedralibus &c.) Exprimuntur Ecclesiæ Cathedrales & Metropolitanæ, quia regulariter propter sui dignitatem in dispositione generali non comprehenduntur, iuxta *cap. Quamuis. §. Quanquam. h. t. suprà.* Dicitur autem Cathedralis, quia ibi *Cathedra Episcopalis & Sedes sita est.* Metropolitana verò Ecclesia dicitur *Archiepiscopalis. c. Vt litigantes. de off. Ordin.* Exprimuntur autem hîc Ecclesiæ Metropolitanæ, quia in materiâ odiosâ non venit Metropolitana nomine Cathedralis; licet & ipsa talis sit. Vnde illegitimus etsi obtineat priuilegium, vt possit habere beneficium in Cathedrali, non ideò poterit habere in Metropolitanâ, iuxta *DD. in c. Quamuis. sup.* Imò communiter literæ legitimationis, quas concedit Pontifex ad Canonicatus & talia beneficia, restringuntur ad solas Ecclesias Collegiatas.

Dignitates, Personatus, Administrationes &c.) Dignitates ideò exprimuntur, quia in materiâ odiosâ non veniunt nomine beneficij. *c. Quamuis. sup. h. t.* imò licet concedatur alicui mandatum ad beneficia curata, & quæcunque alia, non includitur dignitas curata, iuxta *Clement. ne in agro. §. Cæterùm. de statu Monach.* Quia facultas conferendi, nominandi, præsentandi derogans potestati Ordinariorum, qualis etiam continetur hoc Indulto Cæsareo, est odiosa & propterea restringenda, vt notat *Petrus Anchar. in c. 2. de off. Ord.* Personatus ex aliqua præeminentia in Ecclesiâ sine administratione, neq; computatur inter dignitates, nisi ex fundatione, consuetudine, vel statuto talis habeatur. Administrationes intelliguntur Ecclesiasticæ, quæ erectæ sunt autoritate Episcopi, & fortè vix differunt ab officiis quę mox subjunguntur, ut sunt Archipresbyteratus, Scholasteria, Cantoria, &c. In his igitur administrationibus & officiis locum habent preces primariæ, nisi sint maiores post Pontificales, de quo paulò post.

Consueuerint per electionem assumi &c.) Propriè dicuntur beneficia electiua, in quibus proceditur *per electionem Capituli aut Conuentûs, & quæ requirunt confirmationem Superioris, iuxt. gloss. receptam in Clement. Quia contingit. ✝. Electionem. de Relig. dom.* Alia enim quæ dantur per viam electionis, neq; tamen indigent Superioris confirmatione, sunt potiùs collatiua, aut mixta, ut cùm Capitulum alicui confert Canonicatum, Vicariatum Chori, Magisteriũ Capellæ, &c. Et quidem Canonicatus cadere sub precibus primariis etiam in mensibus Capituli non est dubium; non item Vicariatus Chori & similia, quæ ordinantur ad nudũ ministeriũ canendi aut dirigendi canentes &c. Intelliguntur autem hîc propriè electiua, quæ necessariò fuerunt exprimenda; Nam clausula *ad collationem, prouisionem, præsentationem, institutionem, siue quamuis aliam dispositionem communiter vel diuisim spectantia,* non includit beneficia electiua, est enim grande & speciale præiudicium derogare juri electionis, quod Capitula vel Conventus, vel alij habent, ideoque opus est speciali expressione. *iuxt. Clement. 1. h. t.*

Dummodò dignitates ipsa &c.) Est hæc 1. limitatiò precum Cæsarearum, quòd videlicet non extendant *ad dignitates post Pontificalem maiores in Ecclesiis Cathedralibus & Metropolitanis; & principales in Collegiatis.* Quæ autem sint dignitates maiores aut principales dubium est, non malè dicit *Alph. Soto in Reg. 3. Cancell. in hoc standum esse consuetudini;* Præpositura & Decanatus videntur esse tales in Cathedralibus. *Rota decis. 451. in Nouis.* illam dicit esse maiorem aut principalem, in quâ hæc tria concurrunt 1. Quòd sit electiua, 2. Quòd habeat administrationem temporalium, addo vel jurisdictionem, 3. Quòd habeat prærogatiuam stalli in Choro, & vocis in Capitulo, vnde concludit *Rota, quòd licet Præpositus Ecclesiæ Collegiatæ præcedat Decanum, si tamen Decanatus aliàs habeat præeminentiam, videlicet Iurisdictionis in Clericos Ecclesiæ, Decanatum censeri maiorẽ & principaliorem Præpositurâ,* quia jurisdictio arguit maiorem præeminentiam, quàm alia quæuis, dummodò consuetudo loci vel prouinciæ aliud non habeat, secundùm quam præpositura in Ecclesiis

Germaniæ censetur maior Decanatu. Cùm verò Pontifex utatur non plurali, non unam duntaxat dignitatem maiorem excipit à precibus Cæsaris, sed plures quoque, si plures sint. Quâ ratione non videtur Cæsar conferre posse præposituram & Decanatum in Ecclesiis Cathedralibus aut Collegiatis, quia vtraque est maior aut principalior; sed in hoc ipso attendi debet usus & praxis, quâ Cæsares nemine interpellante utuntur.

Collatorum & Collatricum &c.) Etsi collatores & collatrices hîc propriè & strictè sumantur pro illis, qui habent propriè jus conferendi, id est donandi beneficia, ut sumitur *ex c. Consultationibus de donat.* & sequentibus, tamen apertum est, collationem sumi latiùs, *quia jubentur collatores preces primarias recipere, ad quorumcunque collationem, prouisionem, nominationem &c. spectent*; hi autem si haberent jus propriè conferendi, & ipsi inter collatores comprehenderentur, neque opus foret collationem, prouisionem, & nominationem ponere separatim.

Collationem, prouisionem &c.) Putant quidem aliqui, nomine collationis contineri præsentationé, nominationem, electionem, institutionem, confirmationem, cui opinioni videtur obstare. *c. Cùm in illis. §. Cùm autem. h. t. sup.* vbi dicitur magna esse inter hæc differentia. *Chokier f. 42.* non improbabiliter ait. *priorem opinionem esse veram, quando nullum vertitur præiudicium ambitionis vel Canonum*; Secus est in ambitiosis, qualia sunt pleraque beneficialia, ideóque oportet ea restringi.

Prouisio autem latissimè patet, & complectitur omnes modos, per quos quocunque modo prouidentur Ecclesiæ. Videl. nominationem, præsentationem, postulationem, electionem, confirmationem, institutionem, & collationem, iuxta *gloss. in Clement. fin. ✠. Prouisioni. de elect.* Pariter verbum *Dispositionis*, quod paulò post sequitur patet latissimè, maximè propter verba ampliatiua, dicitur enim, *& quamuis aliam dispositionem.*

Limitanda tamen est in proposito hæc verborum generalitas, ne comprehendamus quamuis præsentationem; Ea enim beneficia quæ pertinent ad præsentationem Laicorum, primariis precibus non subiacent, licet Indultum Cæsaris sit latissimum, & habeat prægnantissimas derogationes. Non vult enim Ecclesia præiudicare juri patronatûs Laicorum, ne absterreantur ab Ecclesiarum fundatione, & dotatione. Quod pari ratione dicendum est de patronatu mixto, qui Laico simul & Ecclesiastico competit, nisi duo vel plures sint patroni Clerici, laicus autem tantùm vnus, vt aduertit *Chokier f. 44.* quia semper à potiori fit denominatio. *l. Quæritur. ff. De statu hom.* eiusmodi enim patronatus est magis Ecclesiasticus quàm laicus. Qui si merè sit laicus vel æquè, neque in reseruationibus papalibus eiusmodi beneficia comprehenduntur, vt diximus ad *c. Licet. Not. 2. & 3.* Secus est de jure præsentandi Ecclesiasticorum Patronorum, hoc enim per primarias preces pro illâ vice excluditur, vt pote cui facilè derogatur.

Communiter vel diuisim &c.) Siue igitur talia beneficia conferre communiter ad totum Capitulum, Conuentum, Collegium spectet, siue diuisim ad singulos, aut aliquos illorum *v. g.* Canonicos, vt sunt membra eiusmodi communitatis: debent recipere primarias preces Imperatoris; secus est si Canonicus *v. g.* habeat collationé jure speciali ratione dignitatis, vel aliâ, tum enim preces eiusmodi Capitulo directæ non adstringunt eiusmodi Canonicum, vt *not. gl. & DD. in c. fi. De conceß. prabend.* Si tamen collatio spectet communiter ad Episcopum, Prælatum, & Capitulum, preces autem insinuentur Prælato, afficiunt etiam Capitulum cui non fuit facta insinuatio. *juxt. Rebuff. De nominat. q. 14. n. 80. & de priuileg. q. 106. n. 34.* quia videl. quod agitur cum Capite, censetur pertinere ad totum Corpus.

Vltra quàm in vno beneficio non grauentur.) Est hæc altera Indulti Cæsarei limitatio; Sensus est, Collatores vel Collatrices, preces primarias non teneri admittere, nisi pro vnico beneficio: censetur autem grauari Collator Ordinarius per eiusmodi preces, quia pro hâc vice jus conferendi, quod haberet, ligatur & impeditur, ideóque non vult Pontifex, vt Collatores grauentur precibus Cæsareis, nisi pro vno beneficio, nominando vnam personam, quam Collator tenetur recipere, quæ si primam præbendi vacaturam negligat petere, extincta erit Cæsaris gratia, proinde vt in aliis expectatiuis extinguitur gratia Pontificis. *c. Si Clericus. suprà.*

Saltem quatuor beneficia &c.) Est hæc Indulti tertia limitatio, vt non grauentur nisi illi collatores, qui saltem jus habent conferendi quatuor beneficia. Nec comprehenduntur igitur beneficia Monocularia, vt vocantur, præter quæ videl. collator non habet jus aliud conferendi. Neque enim voluit Pontifex Collatores ita grauare, vt fortassis nunquam aut vix totâ vitâ possint vti jure conferendi, si non habeant nisi collationem vnius beneficij, aut duorum vel trium; quod facile contingere potest ratione eiusmodi Indulti, si contingat intra breue tempus vnum alterúmue Cæsarem mori, & alium atque alium eligi, quiuis enim electus habet jus nominandi personam aliquam idoneam. Quin vniuersim eiusmodi beneficia non cedere sub generalibus gratiis & expectatiuis. *tenet. glossa communiter recepta in Clem. 1. h. t. ✠. Interea. de præbend.*

Huiusmodi precibus & nominationibus parere & teneri &c.) Not. I. Ex hoc, quòd Pontifex vtatur collatione precum, & nominationum, apertè colligi, Cæsari per hoc Indultum non concedi jus conferendi propriè dictum, siue donandi beneficium, sed nominandi siue rogandi, cui postea siue collator Ordinarius vt vult *Chokier q. 111. t. 27.* siue potiùs executor à Cæsare deputatus, de quo *inf.* tenetur donare, siue conferre beneficium, eúmque vel reijci facere, & in possessionem inducere. Ideóq; hæc Cæsaris nominatio *precum* nomen habet, quas ex concessione Pontificis offert Collatoribus, sed veluti *armatas*, quia non possunt reijci, obsistente videl.

del. mandato Pontificis, & præualet cuiuis juri conferendi, præsentandi, nominandi aliorum. Eamque ob causam vocantur *primaria*.

Not. II. Non solùm nominatos à Cæsare gaudere hâc prærogatiua precum, sed etiam nominatos ab illis, quibus Cæsar hoc jus cessit, sicuti testatur *Chokier. f. 21.* cessit Ferdinandus Electori Coloniensi proximè defuncto, quia *nominatus de mandato alterius, censetur nominatus à mandante. Felin. in repert. ✝. Nominatus de mandato.*

Not. III. Videri Cæsarem posse variare, siue resilire à primâ nominatione, nominando alterum, exemplo Legati reseruantis sibi beneficium pro certâ personâ, iste enim potest reuocare & alteri prouidere, vt not. *Host. in c. Dilectus. de Iur. patronatûs.*

Accedit, quòd per gratiam siue nominationem super beneficio sibi conferendo nominatus non acquirat jus in beneficio, sed duntaxat jus implorandi officium executoris, vt sibi prouideat vel prouideri faciat. *gl. in c. Veniens. de Renunt.* Neque obstat nominationem Cæsaris videri, habere vim præsentationis, quæ non potest reuocari, quia hoc procedit de beneficio vacante, ad quod aliquis nominatur aut præsentatur, quo casu res non est ampliùs integra; secus est in beneficio vacaturo, pro quo dantur preces primariæ; sunt enim expectatiuæ omnes odiosæ, ideòque censetur res manere integra. *Chokier f. 22. & 23.* fusè disputat, si Cæsar vnum hodie nominet, & cras secundum, qui statim curet literas Cæsareas expediri, an hic secundus præferatur primo? Item, si duo de eâdem temporis datâ concurrant, vter potior? Sed cùm sint casus rari, & regulentur secundùm similes casus in literis Pontificis euenientes, non placet immorari. vide interim *Chokier.*

Nota IV. Si preces concessæ alicui non sortiantur effectum, *v. g.* ob mortem Precistæ, (ita nominatur is, cui preces conferuntur) posse Cæsarem alium nominare, *quando enim actus non habet effectum secundùm intentionem disponentis, non restringitur ad vnum actum, sed de vteriori actu semper intelligitur, donec res sortiatur effectum. Bald. in l. Inuitus. sub fin. C. De procur.* Sic Patronus laicus potest plures præsentare, donec actus fuerit plenè consummatus, *gl. in Clem. I.* Verb. *Simul vel successiuè. de Iud.* Quod locum habet tum in primariis precibus, tum in præsentatione, vt si precista vel præsentatus expresè vel tacitè renuntiat præsentationi aut precibus, de quo *vide Chokier. f. 30.* Neque obstat, quòd omnis facultas vel mandatum disponendi (nisi aliud exprimatur) intelligenda sit de primâ prece. *l. Bones. §. Hoc sermone. ff. De verb. sig.* quia Cæsar non intendit sæpius conferre, sed duntaxat semel, modò illa collatio fuerit plena & cum effectu; Vnde collationis iteratio, non est tam eius variatio, quàm eiusdem cæptæ continuatio & complementum, vt bene obseruat *Chokier. f. 25.* apud quem vide plures eiusmodi quæstiones ex eodê fundamento dissolutas, sed rarioris vsûs.

Simul vel successiuè &c.) Dicuntur fieri *simul, quæ fiunt nullo interposito temporis internallo, etsi vnum fiat post aliud, juxt. gl. in l. Quærebatur. ff. Milit. testam. fa. gl. cum t. in l. Si flubum. §. Si quis ita. ff. De Nouat.* Successiuè verò quæ fiunt *distinctis & interruptis ex internallo temporibus. arg. Instit. de success. edict.* Potest itaque Cæsar vno contextu quem nominare ad plures Canonicatus *v. g.* in Ecclesiâ Augustanâ, Eistettensi; Constantiensi, tótque censebuntur nominationes, quot beneficia licet vno diplomate comprehensa. *l. Scire debemus. ff. De verb. oblig.* Si autem successiuè aliquem nominet ad diuersas Ecclesias, erit opus distincto diplomate. *Arg. §. Igitur. Instit. de testam.* vbi etiam *Ioan. Faber.* Verùm si precista acceptat Canonicatum in vnâ Ecclesiâ v. g. Augustanâ, cæteræ nominationes in aliis Ecclesiis extinguuntur; vti apertum est *ex t.* quæ est veluti quarta limitatio huius Indulti.

Neque enim ea vis est eiusmodi plurium nominationum, vt omnia beneficia impetrari concedantur, sed vt citiùs & certiùs pluribus indiuersis Ecclesiis concessis, eueniat alicuius in aliquâ Ecclesiâ vacatio, quâ eueniente reliquæ nominationes cessant, prout hanc clausulam explicat *Rota decis. 738.* allegata à *Chokier. fol. 49.* reiectâ aliquorû interpretatione, quòd qui per primarias preces semel aliquod beneficium assecutus fuisset, non posit iterum aliud beneficium per alias preces ab alio Cæsare oblatas consequi.

Quoad easdem preces Canonicatuum & Præbendarum &c.) Est hæc quinta & postrema Indulti limitatio, vt videl. Canonicatus vel præbenda, dignitas siue Personatus, administratio siue officium in vnâ Ecclesiâ habeantur pro vno beneficio; neq; Cæsar possit vnam personâ nominare pro Canonicatu, aliam pro præbenda, aliam pro dignitate, officio, aut administratione annexâ; qua ratione *h. t.* sæpius videmus, mandatum fuisse aliis prouideri de Canonicatu, in præsenti autem de præbenda solùm in futurum vacatura, & vicissim secundùm nouam formam quæ habetur in *c. Si Clericus. suprà.* Statuit autem hoc Pontifex, vt Ecclesiæ quam minimè grauentur, & quia priuilegia à jure communi recedentia sunt odiosa, ideòque restringenda.

Speciem denique limitationis videntur afferre illa beneficia, quæ ex communi tradit non cadere sub precibus *Chokier f. 34. 35. 36.* vt beneficia patronatûs Laici, de quibus diximus; officia quæ cadunt in laicum ob parem rationem, Hospitalia etiam Religiosa, nisi dentur in titulum perpetuum, tum enim sunt beneficia. Beneficia manualia, & ad nutum mouibilia. Item seruitoria siue ministerialia, vt vicariatus chori, de quibus itidê dictum est; Beneficia vacantia ex causa permutationis aut resignationis in manibus Papæ. Neque vicariæ temporales, neque pensiones, nisi sint datæ in titulum, neque beneficia incorporata mensæ Episcopali, Capitulari, Abbatiali, neque beneficia exempta, & denique neque commendata subiacent his precibus.

§. III.

§. III.

Quodque Quicunque.

Executoribus à Cæsare deputatis, amplissima beneficia conferendi & exequendi potestas conceditur.

S V M M A.

Concedit Pontifex, ut in quibusuis dignitatibus constituti & Ecclesiarum Cathedralium Canonici, quos pro singulis personis precum & nominationum suarum Cæsar executores constituerit, per se, siue alium, siue alios, beneficia prædicta cum omnibus juribus & pertinentiis possint eisdem personis conferre, & assignare, in quibusuis etiam ordinariis collatoribus, concessis aut concedendis mensibus vacârint, si infra mensem, postquam vacatio eiusmodi beneficiorum ipsis innotuerit, duxerint acceptanda. Quod ulterius Papa extendit 1. *etsi Sedi Apostolicæ aliter tamen, quàm per* Extrauag. ad Regimen *reseruata fuerint.* 2. *Ex diuersis personis vacârint.* 3. *Personæ nominatæ ad beneficium in eâdem Ecclesiâ, ad quam nominatæ sunt, jam ante obtineant.* 4. *Secundùm statuta & consuetudines Ecclesiæ talis beneficij ob defectum ætatis, aut legitimorũ natalium capaces non fuerint, modò legitimè cum illis sit dispensatum, & beneficia in eâdem Ecclesiâ obtinenda, sine dispensatione Papæ simul obtineri possint; nec illorum collatio ad eundem fuerit deuoluta, neque super illis lis aliqua pendeat indecisa.* 5. *Denique etsi personæ eiusmodi duo vel tria siue plura cuiuscunque qualitatis & annui valoris beneficia obtineant, & expectent.*

Super his; ut nominationes Cæsareæ effectum habeant, Pontifex executoribus plenam & liberam etiam per censuram Ecclesiasticam exequendi tribuit potestatem. Ipsis verò nominatis concedit, ut vnà cum primariis precibus, aliis quoque expectatiuis, & nominationibus, siue specialium reseruationum gratiis & mandatis de prouidendo, si quæ ipsis concessæ sunt, frui possint.

E X E G E S I S.

Quicunque in quibusuis dignitatibus &c.) Generatim Pontifex Delegatos suos pro nominationis Cæsareæ executione constituit; quos Cæsar executores deputârit, ex Ecclesiasticis in quauis dignitate constitutis, aut personatum obtinentibus, siue Ecclesiarum Cathedralium Canonicis, his enim solis executio literarum Sedis Apostolicæ, vel Legatorum eiusdem committi potest iuxta *c. Statutum. de rescriptis. in 6.*

Per se vel alium vel alios &c.) Non est mirum hos executores posse constituere subexecutores, habent enim jurisdictionem delegatam à Principe, videlicet Pontifice. *l. à Iudice. C. De Iud.* dummodò isti subexecutores, siue subdelegati habeant qualitates. *in d. c. Statutum* requisitas, ut sint in dignitate vel personatu constituti, aut Cathedralis Ecclesiæ Canonicatu. At si vitâ excedat Executor, aut Subexecutor, antequam contulerit, quis exequetur? *Chokier dicit esse recurrendum ad Papam*; quæ enim ipse allegat, procedunt de executoribus deputatis à Papâ, quibus mortuis, vtique recurri debet ad illum, cùm nemini alij potestatem deputandi concesserit, sicut concessit Cæsari. Quare sicut iuxta dicta superiùs Not. 4. Cæsar mortuo Precistâ potest nominare alium, ita mortuo executore potest deputare alium, donec nominatio ipsi concessa plenum sortiatur effectum, qui non solùm impeditur per mortem Precistæ, sed etiam Executoris, vel Subexecutoris.

In quibusuis etiam ordinariis collatoribus quomodolibet concessis aut concedendis mensibus &c.) Censentur illi esse ordinariorum collatorum menses, in quibus alternant cum Pontifice, iuxta concordata Germaniæ, vbi dicit: *Se per quamcunque aliam reseruationem, gratiam expectatiuam aut quamuis aliam dispositionem sub quâcunque verborum formâ per eum aut eius autoritate, factam, vel faciendam, non impediturum, quò minùs de illis (beneficiis & Canonicatibus) cùm vacabunt de mensibus Febr. Aprilis, Junij, Augusti, Octob. & Decemb. liberè disponatur per illos, ad quos collatio, prouisio, præsentatio, electio, siue quæuis alia dispositio pertinebit, &c.* Cùm autem Papa sibi ipsi adimat jus prouidendi in his mensibus, neque Imperatori per hoc indultum illud concessisse videri potest, dicit enim se per nullam dispositionem ordinarios Collatores in his ipsorum mensibus impediturum, ergo neque per dispositionem huius Indulti Cæsarei.

Sed in contrarium est textus apertus, dicit enim Pontifex *se Cæsari concedere preces primarias, in quibusuis etiam Ordinariorum mensibus, quomodolibet* (adeóque etiam per Concordata Germaniæ,) *concessis aut concedendis.* Deinde priuilegium hoc à Pontificibus concedi solitum Cæsaribus, est multo antiquius Concordatis, quæ primùm sub Frid. III. Anno 1448. sunt inita, cùm primariæ preces ante Rodulphum I. jam fuerint in usu, ut suprà §. 1. dictum est; Non ergo vel Frid. Imp. passus esset tam antiquo & celebri Imp. electi priuilegio derogare, neq; Pontifex id facturus erat sine speciali illius mentione; neque enim per generalem dispositionem tollitur peculiare priuilegium alicui concessum, nisi illius specialis fiat mentio. *iuxt. gl. ab omnibus receptam in l. 3. C. De Silentiariis*, quod *Simonetta in tr. de reser. q. 87. n. 2. dicit maximè procedere, quando priuilegium est remuneratorium* quale est istud, quod conceditur Cæsaribus ob merita illorum in Ecclesiam. Accedit sententia Rotæ Romanæ, in quâ *Anno 1618. 4. Maij* decisum fuit, *etiam in mensibus Ordinariis primarias preces Imperatoris locum habere*, quam decisionem integram refert *Chokier f. 63. & 64.* vbi sub finem

finem dicitur, *non obstare concordata Germaniæ, cum illis nominatim inter alia, quæ possent obstare, & expressè prout requiritur, fuerit derogatum*, uti patebit §. 4. Confirmat denique id notoria Cæsarum praxis, qui nemine interpellante in quibusvis mensibus primarias preces concedunt, quæ nimis angustæ forent, si ad illos duntaxat menses coarctarentur, in quibus ordinarij Collatores jure conferendi non gaudent. Quæ verò de Leodiensi suâ Diœcesi affert *Chokier f. 65.* quòd ibi preces Cæsareæ locū non habeant in mensibus Ordinariorū propter Pontificum aliquot priuilegia concordatis anteriora: facti est, non juris, per hoc indultum Cæsareum à Pontificibus constituti, cum amplissimâ clausulâ irritante omnem quamcunque aliam constitutionem quorumcunque tenorum, adeòque etiam prætensas à Leodiensibus Pontificum concessiones, quorum exemplum toti Imperio præiudicare non potest.

Infra mensem, postquam ipsis vacatio innotuerit &c.) Debet itaque Precista infra mensem, postquam vacatio beneficij à Cæsare concessi innotuerit, illud per se, vel per Procuratorem ad id speciale mandatum habentem acceptare.

Quæres I. A quo tempore mensis iste datus ad acceptandum, incipiat currere? Resp. Probabile est, quod dicit *Chokier f. 66.* incipere hunc mensem currere à tempore vacationis notoriæ in loco, vel Ecclesiâ beneficij vacantis. *argum. Clem. 1. de concess. prabenda.* Nisi Precista alleget & probet absentiam, vel aliam justam Ignorantiæ causam. Debent autem preces insinuari Ordinario aut eius Vicario ante mensem finitum, alioquin Ordinarij manus non essent ligatæ, posset que occurrente vacatione beneficij illud alteri conferre.

Quæres II. An Precista possit acceptare beneficium post mensem jam elapsum à tempore vacationis, si res adhuc sit integra, id est, adhuc vacârit, nec sit alteri collatum? *Staphileus de lit. gratia. tit. de vi & effectu. ✠. Non est omiciendum.* tenet affirmatiuam. Moueor, quia per Cæsareas preces non agitur de jure nouo acquirendo, sed de quæsito per nominationem conseruando, & in effectum deducendo; ideòque acceptatio invalida, dispositionem, siue facultatem Cæsaream non consumit, donec eius gratia sortiatur effectum, *l. Matrimonij causâ. ff. Qui & à quibus.* Accedit clausula extraordinaria, quam postea ut videbimus addit Pontifex, ut videl. non obstent Precistæ, quæ alioqui per Constitutiones Apostolicas requiruntur de insinuatione gratiarum expectatiuarum, publicatione & diligentiis desuper faciendis in fauorem ordinariorum Collatorum. Etsi ergo per negligentiam intra mensem non acceptet beneficium, poterit postea acceptare, si adhuc vacet: Quod ut bene censet *Chokier f. 67.* seclusâ istâ clausulâ non posset, excideret enim suis precibus, qui intra mensem vel per se vel alios non acceptaret, quia non obseruaret formam literarum Apostolicarum, & per cōsequens actus esset nullus, vt tradit *Rebuff. de Nominat. q. 15. n. 6.* Posset tamen Cæsar illi iterato conferre preces pro tali beneficio, sicut potest alteri, donec gratia sortiatur effectum.

Quæres III. An Precista negligens in acceptando primum beneficium vacans, possit nihilominus petere secundum nulli adhuc debitum? Resp. negatiuè cum *Chokier f. 68.* quia cùm Pontifex mandat alicui prouideri de beneficio, intelligitur de primo vacaturo; vnde si negligens fuerit in petendo primo, idque alteri interim conferatur, gratia consumpta erit, ut *not. DD. in c. Si Clericus. sup. tit. 1. & gl. in c. Gratia. ✠. Eligat. de rescriptis in 6.* ubi dicitur, si quis semel beneficiū elegerit, consumpta erit electio, nec poterit aliud eligere. *per c. vlt. eod. & c. 1. De postul.* nisi primus actus fuisset invalidus, nam dispositio loquens de actu, intelligitur de primo, qui valuit. *l. Qui per salutem. ff. de jur.* aut nisi acceptans non possit consequi id, quod acceptauit, *iuxt. Host. in c. Quia in cunctis. de concess. prabend.* aut nisi protestetur in ipsâ acceptatione, quòd non intendit acceptare, nisi quatenus jure sibi debetur, & in quantum possit pacificè possessionem obtinere; aut denique nisi errore ductus elegerit siue acceptârit beneficium jam alteri collatum vel debitum, tunc enim poterit aliud eligere & acceptare. *iuxt. gl. receptam in d. c. Quia in cunctis. in fin. de concess. prabend.* Etsi verò Pontifex in suo indulto relinquat in arbitrio precistæ, acceptare beneficium vacans, quandocunque & quomodocunque voluerit, aut duxerit acceptandum: per hoc tamen aliud non tribuit, nisi ut possit acceptare primum vacans si velit, sin aliter, secundum possit expectare, si nec istud, tertium, & sic de cæteris, si autem semel unum acceptârit, non datur ipsi facultas variandi per rationes prædictas.

Quæres IV. Si Precista acceptet beneficium, petátque sibi conferri, dicens vacare per obitum Petri, cùm tamen vacet per obitum Ioannis, an valeat acceptatio? Videri potest non valere, quia non valet impetratio beneficij taliter facta, etsi apponatur clausula: *Sive per obitum Petri, aut quouis alio modo vacet*, quia expresso vno modo vacandi, non venit alius per obitum alterius personæ, quàm expressa fuerit, *c. Susceptum. de rescr. in 6.* Sed contrarium est verius, quod post *Rebuff. l. c. q. 14. tenet Chokier. f. 71.* videl. acceptationē Precistæ in hoc casu valere; Neque obstant adducta, quia procedunt de prouisione, quæ non valet, si fiat super vacatione per obitum Petri. *v. g.* falsò narratum, cùm vacet per obitum alterius. Secus est in acceptatione, *quæ non est nisi quædam voluntatis declaratio acceptandi beneficium tale*, quæ voluntas non impeditur per eiusmodi errorem, dumodò sequatur postea vera & actualis prouisio, quæ det jus in beneficio. *c. Si tibi. de prabend. h. t. sup.*

Quæres denique V. An tempus istud vnius mensis currat contra Minorem, vel legitimè impeditum? Resp. *Chokier f. 72.* non currere durante minori ætate, vel impedito. *l. 1. C. De annali except. l. Ob commissa. C. De adult.* & per alia jura, ex quibus sumitur illa Regula, quòd *legitimè impedito non currat tempus.* Neque obstat quòd in spiritualibus minor censeatur maior, & sui juris, *c. Ex parte. de rest. spoliat. c. Si annum. de Indic. h. lib.* Sicut filiusfam. in peculio Castrensi. *l. 2. ff. Ad Macedon.* Hoc enim solùm verùm est de merè spiritualibus, ut sunt ingressus Religionis, matrimonium, votum & similia; secus est in alijs

aliis quæ non sunt verè spiritualia, sed spiritualibus duntaxat annexa, ut sunt beneficialia. In his enim non currit contra Minorem tempus præscriptionis, aut certè conceditur illi restitutio in integrum, ut post alios tradit *Covar. l. 1. variar. c. 4. n. 2. & seq.*

Etsi ipsa beneficia dispositioni Apostolicæ &c.) Sequitur extensio executoribus precum primariarum concessa. 1. Extenditur illa ad quævis beneficia Sedi Apostolicæ reseruata, ut possint conferre precistis, quos ad illa Cæsar nominârit, modò non sint reseruata in *Extravag. ad Regimen.* quæ habetur in *Extravag. commun. h. t.* Vbi Papa sibi reseruat beneficia *Capellanorum suorum & aliorum officialium Curiæ, item decedentium in Curiâ, nec non ea beneficia, quæ vacant per assecutionem aliorum &c.* His igitur exceptis omnia alia beneficia Papæ reseruata subiacent precibus primariis. Exceptio enim firmat Regulam in contrarium quoad casus non exceptos, *Auth. de non alien. §. Vt autem collat. 1.*

II. Extensio est ad beneficia *ex diuersis personis vacantia*, quod subobscurum est; sed dicuntur fortassis beneficia ex diuersis personis vacare, quando plures de illis contendunt; simul autem jure, quod prætendunt, si aliquod habent, priuantur, aut simul eodem tempore, aut breui moriuntur. Cæterùm quot modis beneficium vacare dicatur, consule *Rebuff. de Nominat. ad Prælaturas. §. De Monasteriis*, vbi enumerat vnum & triginta modos Vacationis. Hic tamen non comprehenditur ea, quæ fit ex causâ resignationis, beneficia enim eiusmodi non continentur inter illa, quorum collatio, aut nominatio datur per priuilegium, vt *trad. Flamin. de Resign. l. 10. q. 7. n. 18. & 23.*

III. Extensio est ad pluralitatem beneficiorum in eâdem Ecclesiâ, vt precista beneficio Cæsaris in illâ possit consequi aliud beneficium, præter illud quod jam ibi habet, dummodò talia sint, vt in eâdem Ecclesiâ sine dispensatione Apostolicâ simul obtineri possint. Talia sunt beneficia difformia, quorum onera sibi mutuò non repugnant, qualia possunt esse dignitas & Canonicatus; beneficium curatum & simplex, Canonicatus & Capellania, si non habeant seruitia siue ministeria incompatibilia. Nec obstat etsi ambo residentiam requirant, quia cùm consistant in eâdem Ecclesiâ, potest quis in vtroque residere, vt cum aliis tradit *Garc. p. 11. De benef. c. 5. §. 2. n. 135.* licèt. *n. 259.* afferat declarationem Cardinalium in contrarium.

IV. Extensio est, vt executores precum precistis beneficia conferre possint, etsi non habeant qualitatem secundùm statuta aut consuetudines Ecclesiarum requisitas, *v. g.* ætatem, vel legitimos natales, quæ duo exprimit Pontifex, & eadem est ratio de similibus inhabilitatibus. Restringitur 1. Modò super illis sit legitimè dispensatum ab ipso videl. Pontifice, si sunt inhabilitates à jure communi introductæ. Illæ autem inhabilitates, quæ introductæ sunt per statuta & consuetudines Ecclesiarum, non eiusdem dispensatione, verùm ipso facto sublata videntur. Ex quo fundamento Nobilis Ecclesia precistam à Ferdinando II. nominatum, carentem nobilitate ex statuto aut consuetudine requisitâ, in Canonicum recipere denique vigore huius indulti coacta fuit. 2. Modò collatio non fuerit ad præfatam sedem Apostolicâ legitimè deuoluta, de quâ deuolutione habetur in *c. Cùm in nostris. de concess. præbend. & c. Vnico, vt Ecclesiastica beneficia. & Rebuff. tractat. 1. De deuolution. Garc. p. 10. De benef. c. 3.*

Restringitur 3. Modò super eiusmodi beneficiis non pendeat inter aliquos lis indecisa, preces enim Imperiales non cadunt super beneficia litigiosa, nec precista tenetur illa acceptare, si tamen sciens illud esse litigiosum acceptet, tenebitur litem prosequi, vt *not. il lul. Prob. tr. de pension. p. 2. q. 14.* imò generatim gratiæ expectatiuæ, non cadunt supra beneficia litigiosa, vt tenet. *Rota decis. 28. de concess. præbend.* in antiq. si tamen lis sit notoriè friuola aut iniusta, preces habebunt locum, cùm eiusmodi lis non inducat vitium litigiosi. *l. 1. ff. De litig.* sicuti neque inducitur, quando lis habita est super possessione beneficiorum, vt tradit. *Wamesius Conf. 101. n. 9. de præbend. & sequitur Chokier f. 77.*

V. Denique extensio est valde fauorabilis, ad pluralitatem beneficiorum in diuersis Ecclesiis cujuscunque qualitatis & valoris annui, ita vt precistæ non obstet, etsi habeat duo, tria vel plura beneficia quæcunque in aliis Ecclesiis, quin executores illi beneficium in Ecclesiâ ad quam à Cæsare nominatus est, conferre possint. Vnde precistæ nec exprimere quidem tenentur beneficium, vel beneficia, quæ alibi habent; imò nec gratias expectatiuas aut mandata de prouidendo de beneficiis vacaturis, si præter preces Cæsareas, alias eiusmodi gratias à sede Apostolicâ impetrârint, vt habetur *in fin. h. §.* & rectè refertur ad hanc ipsam extensionem ad plura beneficia. Ex quibus apertum est, per indultũ hoc executores precum primariarum longè plus habere potestatis, quàm per præsens. *c. Is cui.* competat aliis, quibus autoritate Apostolicâ concessum est, vt alicui in suâ vel aliâ Ecclesiâ prouideant. Nam hi, etsi in concessione eiusmodi expressum sit, quod aliàs beneficiatæ possint prouidere personæ, restringitur tamen eiusmodi pluralitas ad duo solùm beneficia sine curâ. Indultum autem Cæsareum se extendit ad duo vel tria, vel complura beneficia, cuiuscunque qualitatis & valoris, modò ratione ministerij aut residentiæ non sint incompatibilia.

Conferre & assignare autoritate nostrâ.) Chokier f. 26. §. 11. Quæritur. contendit, in subiectâ materiâ collationem siue institutionem sine quâ Beneficium Ecclesiasticũ legitimè obtineri non potest, per *Reg. Iur. hoc loco* accipi pro receptione & admissione juris collatiuâ, adeoque precistas non indigere vlteriùs alicuius operâ, vel gratiâ, nisi ad actum possessionis corporalis, in quâ tantum consistit executio facti; allegat. *Rot. decis. 441.* quæ incipit: *Fuit dubitatum (aliàs) 16. de concess. præbend.* Et suam interpretationem fulcit ex illis indulti verbis. *§. 2. Sub fi.* nec non *personas ad huiusmodi beneficia, postquam illis ipsis Canonicè prouisum fuerit, juxta earundem precum, ac nominationum tenorem recipere & admittere debeant, & etiam teneantur.* Ex his putat non obscurâ

<c>larè patere, mentem Pontificis esse, *vt ipsi Ordinarij precistis prouideant & beneficia conferant, per collationem videl. receptiuam, vel receptionem collatiuam*, vt loquitur; neque vllum præterea argumentum ex ratione, vel praxi affert. Nobis verò non solùm sensus iste est obscurus, sed planè si verba spectemus, falsus. Nam 1. Pontifex nunquam indicat in toto indulto se Ordinariis dare potestatem conferendi precistis beneficia, sed solùm iniungit illis receptionem. Executoribus autē expressis verbis præcipit, vt beneficia illis conferant & assignent & collatores ac collatrices ad eos recipiendos compellant per censuram. 2. Pontifex vult vt Canonica prouisio præcedat receptionem, *postquam* ait *ipsis Canonicè prouisum fuerit* &c. est ergo prouisio siue collatio, prior tempore & planè distincta à receptione, adeóque competit executoribus non Ordinariis, qui non habent, nisi nudum receptionis & installationis ministerium, vt scribit *Chokier. f. 79.* parum sui memor; nudum enim installationis ministerium non habet vim collationis, vel institutionis, vt per se patet.

Ex quo apparet stando in *textu*, nisi consuetudine aliud sit introductum, Cæsareas literas à precistâ primùm offerendas fore executoribus à sua Maiestate deputatis, qui nullo deprehenso substantiali vitio beneficia Canonicè ipsis conferant, & Cæsaris postea preces ordinariis collatoribus, ad quos spectat, porrigant, à quibus precista recipi debet, & in possessionem induci.

§. IV. Non obstantibus.

Clausula derogatoria eorum, quæ huic indulto obstare possent.

Ex prolixo textu contractas has derogationes, breuiter percurremus. 1. Derogat Pontifex Constitutionibus Apostolicis de non vtendo *expectatiuis*, (quibus accenseri preces primarias palàm est, & dicemus *inf. de Concess. præb. c. 1. ✝. futura successionis*) item de faciendis diligentiis in gratiam collatorum ordinariorum &c. 2. Literis concessis in formâ pauperum. *iuxt. c. Si pauper clericus. inf. h. t.* siue mandato de prouidendo pauperibus clericis carentibus beneficio, item similibus literis de prouidendo Illustribus & graduatis personis; cedere debent hæ literæ precibus Cæsareis, si contingat illas concedi super talibus beneficiis. 3. Regulis Cancellariæ quandocunque publicatis aut publicandis, quas Pontifex speciatim exprimit, quia sub clausulâ generali *non obstantibus*, non censetur derogatum nisi constitutionibus ordinariis, non autem extraordinariis quales sunt Regulæ Cancellariæ. Clausula enim generalis ad extra ordinaria non refertur *iuxt. Bartol. in Sum. l. Scio. §. Medico. ff. De annuis legatis.* Hisque regulis annectit Pontifex alias constitutiones Apostolico obstantes indulto. 4. Derogat statutis & consuetudinibus aliarum Ecclesiarum etiam iuratis & à Sede Apostolicâ confirmatis, cum prægnantissimis licet clausulis, eorum tenorem habens pro inserto, simul irritando omnia inde secuta, quatenus obsistunt huic indulto, cui non vult derogari nisi per literas Apostolicas facientes plenam & expressam de verbo ad verbum Indulti huiusmodi mentionem. 5. Ipsis Germaniæ concordatis, eorumque confirmationi, quatenus aduersantur huic indulto, expressè vult derogatum; vnde non est dubium preces primarias etiam habere locum in mensibus Ordinariorum collatorum, vt ostendimus. 6. Denique amplissimè derogat quibusuis priuilegiis Indultis & literis Apostolicis &c. Indulto Cæsareo aduersantibus, in quibus vlteriùs explicandis morari non est operæ pretium; Si enim precistæ aliquod priuilegium, Indultum, vel literæ Apostolicæ opponantur, ad Executores recurrat, qui curabunt, vt non obstantibus illis, quæ Pontifex obstare noluit nominatio Cæsarea suum sortiatur effectum &c. atque hæc de re satis.

Cap. XX. Si beneficia.

Idem.

S V M M A.

Si beneficia, quæ per Sedem Apostolicam conferuntur, aut reseruantur, contingat ab ordinariis collatoribus, pontificiam collationem aut reseruationem ignorantibus, aliquibus conferri, & beneficia, quæ antea tenebant, ideo ab illis dimitti, eáq; sic dimissa per collatores aliis assignari. Ne ignorantia inculpabilis ipsis prajudicet, statuit Pontifex, vt si de re postea certiores effecti, absque difficultate beneficia sic sibi collata dimittant, collatione aliis factâ nequaquam obstante, liberè ad prima beneficia reuertantur. Secus si difficiles fuerint in illis dimittendis. Idémque in dimittendo recepta & recipiendo dimissa etiam quoad alios, qui tali occasione beneficia sua dimiserint, & dimissa per alios obtinuerint, per omnia decernit obseruandum.

E X E G E S I S.

Not. ex *gl.* quòd collatio siue reseruatio beneficij facta per Papam, afficiat, siue liget manus Ordinarij collatoris etiam ignorantis, adeò quòd collatio in contrarium facta non valet *fa. c. Si postquam. sup. h. t.* Pontifex autem benignè subuenit illis, qui per ignorantiam bonæ fidei talia beneficia acceperunt, vt videlicet, si absque difficultate beneficia inualidè collata, dimittant, recuperent priùs dimissa; eo videl. argumento, quia vbi est in dimittendo difficultas, fuit vtique in obtinuendo praua cupiditas. Rectè autem *not. Francus hîc n. 4.* quòd quando error siue ignorantia in primo gradu est causa læsionis plurium successiuè, gradatim primo restituto aduersùs secundum, restituitur secundus aduersùs tertium; & sic de singulis, fa. *c. Si libertam. in fi. C. De nupt. & c. Principalem. 3. q. 1.* si itaque propter erroneam Ordinarij collationem, quis dimittat beneficia priora, eadémque occasione alij quoque sua beneficia dimittant, vt ea quæ alter habet obti-

obtineant, errore detecto recuperabunt beneficia priora, si libenter beneficia sic collata sibi dimiserant.

Cap. XXI. Non potest.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex 1. dispensationem supra pluralitatem beneficiorum non prodesse illi qui quantumcunque modicum in eâ subticuerit obtinendâ. 2. Indultum Apostolicum duo beneficia curata recipiendi ac simul retinendi, intelligi de duobus primis beneficiis, quæ cum cura post dictum indultum quis obtinuerit. 3. Cùm obtinenti beneficium de aliquo alio beneficio prouideri contingit, per hoc cum ipso, vt primum beneficium cum secundo retinere valeat, non intelligi dispensatum, sed id solùm, quòd facta gratia non sit subreptitia.

E X E G E S I S.

1. Pontificis dictum est clarum, videlicet tacito vel minimi valoris beneficio, dispensationem vel prouisionem super altero impetratam, esse invalidam. 2. Patet ex dictis §. 3. *De indult. Cæsareo. q. 3.* Mandatum Pontificis de prouidendo alicui, intelligi de primâ vice tantùm; similiter statuit Pontifex, facultatem recipiendi duo beneficia curata, intelligi de duobus primis vacaturis, sic ut non extendatur ad vacaturum tertiâ vel quartâ vice. Ex 3. colligitur simplicem narrationem de beneficio habito, non inducere dispensationem suprà beneficio de nouo obtento, simul retinendo; excusare tamen à vitio subreptionis, & esse validum si quis habeat animum petendi dispensationem.

Cap. XXII. Si Apostolicæ.

Idem.

S V M M A.

Si Legatus Papæ volens alicui prouidere, Canonicatū & Præbendam proximè vacaturā suæ collationi reseruat, executoribus qui tale beneficium conferunt deputatis; & Pontifex re intellectâ id ratum & gratum habens confirmat, mandetque executoribus vt autoritate Apostolicâ procedant, iuxta literarum Legati continentiam. Certum est, cùm talis prouisio post impertitam à Pontifice autoritatem Apostolicam censeatur effecta, eiusmodi prouisum omnibus, quibus postea mandauit prouideri, etsi Canonicatum re ipsâ alicui conferat, de jure præferri debere in præbendâ postea vacaturâ.

E X E G E S I S.

Collige hinc, quòd confirmans actum videtur actum facere, actúsque confirmanti tribuatur, & quod omnia nostra faciamus, quibus autoritatem nostram impertimur, ut bene notat *Barbos.* hic. Ex quo ulteriùs apparet, prouisos ad nominationes siue preces Cæsaris, autoritate Apostolicâ censeri prouisos, & rursus refellit Chokier dicentem collationes eiusmodi fieri à Collatoribus ordinariis, cùm non ipsis sed executoribus Papa mandet, prouisionem autoritate Apostolicâ faciendam; collatoribus autem nullâ huius autoritatis mentione factâ solùm injungat receptionem siue installationem ut diximus §. 3. *Indulti Cæsarei.*

Cap. XXIII. Si motu proprio.

Idem.

S V M M A.

Si Papa motu proprio alicui beneficium obtinenti confert aliud, nullâ habitâ mentione prioris, non ideò gratia huiusmodi ex merâ liberalitate procedens invalida est. Secus si ad petitionem illius vel alterius pro eodem oblatam gratiam huiusmodi Pontifex facit, tum enim taciturnitas quantumcunque modici beneficij, illum facit subreptitium. Motu autem proprio tunc solùm gratia fieri censetur, cùm hoc expressum fuerit in literis.

E X E G E S I S.

Si motu proprio &c.) Not. I. Tunc Pontificem motu proprio aliquid facere, quando facit *ex merâ liberalitate, aut solâ proprij animi inductione, nullis ad illud precibus permotus.* Qui enim mouetur alterius precibus aut rationibus, censetur moueri ab alio, adeóque non procedit motu proprio, quod ex terminis manifestum est. De hâc tamen clausulâ latè agit *Barbos. in peculiari tractat. de clausul. vsu. clausula 79.*

Nota II. Tunc solùm censeri gratiam motu proprio concessam, quando Pontifex in literis expressè asserit, *se motu proprio concedere*, vt clarum est ex t. *Barbos. hic n. 3.* post alios asserit, huiusmodi clausulam debere *esse scriptam manu propriâ principis*, siue concedentis; Quod quidem procedit, etsi constet huiusmodi gratiam motûs proprij fuisse ab impetrante petitam, quia hæc non repugnant; potest enim Pontifex oblatis sibi precibus, illarum tamen ratione non habitâ, propriâ animi inductione moueri, ita ut preces præcedentes non sint causa concessionis gratiæ, sed solùm occasio *iuxta Decium in c. 2. de rescript. n. 23.* & alios, quos *l. c.* allegat & sequitur *Barbos.* & sic intellige, quod in t. sequitur, *secus esse si ad petitionem alicuius (quæ videl. moueat animum concedentis) Papa gratiam faciat.*

Nota III. per *h. c.* limitari. *c. Non potest. sup.* vbi vniuersim absque exceptione irrita declaratur dispensatio, vel gratia de beneficio concessa alicui obtinenti beneficium aliud; hoc enim in præsenti t. non vult Pontifex extendi ad gratiam motu proprio concessam, in aliis autem universim procedit, ut taciturnitate

diuturnitas quantumuis modici beneficij vitiet gratiam. Neq; *enim obstat. c. Gratia. de rescript. huic textui.* ubi Pontifex rescribit gratiam super beneficio à Papâ impetrato non esse vitiosam, licet quis de beneficio sibi ignoranti & absenti antea ab Episcopo suo collato non fecerit mentionem. Procedit enim in casu ignorantiæ facti; tunc igitur solùm necessaria est expressio beneficij etiam minimi, quando aliquis scit se habere beneficium aliud, non autem qui ignorat, ut in casu *d. c. Gratia.* Quamuis potest etiam illud dici, eum cui ignoranti & absenti confertur beneficium, propriè illud non habere, antequam acceptet; is igitur qui scrupulum mouit apud Pontificem supra eiusmodi collatione, non videtur acceptâsse alterum beneficium, antequâ Pontificis mentem intelligeret, secus est de gratiâ juris, quando aliquis non exprimit, quod jura specialiter exprimi jubent; hâc enim ignorantiâ non obstante gratia redditur subreptitia. Valétque hîc Regula Juris, *ignorantia facti, non juris excusat, inf. d. Reg. Jur. in 6.*

Cap. XXIV. Si pluribus.

Idem.

SVMMA.

Si pluribus dignitatibus vel prebendis simul vacantibus, Pontifex rei ignarus dignitatem vel prebendam alicui in genere conferat, gratia hujusmodi, si motu proprio facta sit, plenissimè interpretanda, & ad dignitatem vel prebendam maioris valoris referri debet; vel si sint aquales, ad quam infrà decendium nota vacationis elegerit is, cui Pontifex gratiam facit. Quæ si ad petitionem alterius facta fuerit, restringi debet ad eam, quæ est minoris valoris existit, vel si sint aquales, ad eam, quâ infra dictũ tempus ordinarius Collator elegerit. Altero autem ipsorum infra debitum tempus eligere negligente, ad alium ex tunc electio liberè deuoluitur.

EXEGESIS.

Etsi alioqui gratiæ & literæ beneficiales, præcedente petitione obtentæ, sint restringendæ *iuxta c. Quamuis. h. t. sup.* Si tamen motu proprio conceduntur, recipiunt ampliationem, vnde huius clausulæ veluti proprietas est, quòd *priuilegium vel gratia concessa motu proprio, sunt latè interpretanda*, vt colligitur *ex c.* ideóque licèt sub concessione beneficij alioqui non intelligatur pensio, per *d. c. Quamuis*; si tamen gratia facta fuerit motu proprio, virtute illius prouisio fieri potest etiam de pensione. *Felin. in c. Causam quæ. n. 7.*

Cap. XXV. Cùm in Ecclesiâ.

Idem.

SVMMA.

Cùm in Ecclesiâ quadam habente duodecim Canonicos, & tredecim prebendas, Episcopus ex consuetudine haberet vocem in Capitulo tanquam Canonicus, licèt Canonicus non esset, vnam tamen de dictis prebendis instar Canonici obtineret; rescribit Pontifex, eum cui autoritate Apostolicâ prouideri mandatur, eiusmodi prebendam per mortem Episcopi vacantem habere non posse, sed expectare debere aliam vacaturam, Papa enim per mandatum suum huic consuetudini non intendit derogare, neque futurum Episcopum prebendâ defraudare, neque Canonicorum numerum ampliare.

EXEGESIS.

Archidiaconus allegans *c. Literas. de concess. prebend.* putat non posse consuetudine induci, vt Episcopus propriè sit Canonicus, quia *impossibile esse*, ait, *vt quis eodem tempore sit Pater & Filius*, valere autem consuetudinem, vt juxta præsens *c.* Episcopus habeat vocem in Capitulo, licèt non sit Canonicus. Contra *Ioan. Andr.* & alij putant, Episcopum posse esse simul verè Canonicum, sed illo casu Jus Canonicatûs Episcopatui annexum esse priuilegiatum, & sapere naturam Episcopalis dignitatis, *facit quod not. in c. Olim. sup. de re judicata.* vbi quis potest esse Præpositus in eâdem Ecclesiâ, & habere duas voces in Capitulo. Neutro autem casu sub mandato generali de prouidendo comprehenditur præbenda aut Canonicatus Episcopalis.

Cap. XXVI. Si tibi.

Idem.

SVMMA.

Si Papa Episcopo concedat, vt fructus beneficiorum vsque ad certum tempus in Diœcesi vacantium percipere valeat, pro soluendis Ecclesiæ debitis, Episcopus autem beneficium curatum vacans alicui simile beneficium obtinenti conferat, æquum est, vt quamdiu ipsius fructus non percipit, primum non debeat reputari vacare.

EXEGESIS.

Est hæc quædam limitatio vel interpretatio *c. De multa. h. t. in antiq.* vbi statuitur, *vt habens beneficium curatum, si recipit aliud simile, eo ipso vacet primum*; hoc inquam non vult Pontifex intelligi de beneficio curato, cuius fructus percipit alius, vt in proposito Episcopus, vnde in effectu non dicitur obtinere beneficium, qui fructus illius percipere nequit, *juxt. gl. hîc. verb. Vacare.* Ex quo aliqui inferunt, si tale beneficium, cuius fructibus gaudet alter, non exprimatur in petitione vel collatione alterius beneficij, gratiam non ideò vitiari. Contrarium tamen est verius aut saltem tutius, quod tenet *Decius in c. Cùm teneamur. de præb. n. 1.* & sequitur *Barbos. hîc n. 4.* cùm enim *juxt. c. Non potest.*

& s. *Cum in Ecclesiâ*, taciturnitas quantumuis modici beneficij vitiet gratiam, & tale beneficium, cujus fructus percipit alter modicum tamen dici possit, debet juxta hos aliósque Canones vtique exprimi. Aduerte denique rationem soluendi debita Ecclesiæ ex beneficiis vacantibus saltem ad tempus; vnde multa colligi possunt necessitatis Ecclesiarum priuilegia, aut remedia.

Cap. XXVII. Cui de Sacerdotali.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex mandat alicui prouideri de præbendâ non Sacerdotali, de Sacerdotali ipsi prouideri non potest. Similiter si mandatur alicui integra conferri præbenda, etsi ille pro quo scriptum est, dimidiâ velit esse contentus, ei de ipsâ non poterit prouideri; sicuti neque cùm mandatur alicui prouideri de præbendâ certi valoris, non potest illud impleri in præbendâ minoris valoris. Non enim eiusmodi mandata debent ad casus alios, quàm expressos extendi.

EXEGESIS.

Ratio dispositionis est, quia mandati fines strictissimè seruandi sunt, vt nec plus nec minus fiat, quàm mandatum est, idque speciale videtur in mandato, vt *not. Decius in Regul. In eo, quod plus est, n. 14. ff. de reg. Iu.*

Cap. XXVIII. Licet Episcopus.

Idem.

SVMMA.

Licet Episcopus beneficium curatum, postquam quis alterum curatum recepit, & pacificè possidet, alteri de jure conferre, non debuit tamen hunc, illo non vocato, (cùm forsan jus habeat retinendi) in possessionem inducere corporalem.

EXEGESIS.

Ex h. t. colligitur ad inducendam vacationem primi beneficij incompatibilis per assecutionem secundi non sufficere solam eius collationem & acceptationem, sed requiri prætereà, ut quis pacificam possessionem sit assecutus, non solùm de facto sed etiam de jure, id est, non litigiosè. *Nauarr. Cons. 14. & 18. h. t. Azor. p. 2. l. 7. c. 16. q. 9.* Etsi verò jus commune *c. De multa. in antiq.* vt sæpe dictum, resistat obtinenti plura beneficia incompatibilia, & *h. c.* assistat Episcopo conferenti alteri beneficium prius ipso jure vacans. Nihilominus Papa non vult, inauditû in *h. casu* spoliari possessione secundi, quia fortè habet causam retinendi, v. g. priuilegium aut dispensationem, vel tamdiu possidendi, donec sumptus factos in defensione aut melioratione beneficij, recipiat.

Cap. XXIX. Ei cui.

Idem.

SVMMA.

Si cui mandatur simpliciter prouideri de præbendâ proximè vacaturâ, rescribit Pontifex, non posse illi conferri præbendam sacerdotalem, si nondum est eius ætatis, in quâ ad sacerdotalem possit promoueri, sed debere expectare aliam.

EXEGESIS.

De non sacerdotali præbendâ.) Not. Ex *Franco hîc n. 2.* quòd simplex mandatum prouidendi de præbendâ includit etiam sacerdotalem, dummodò impetrans sit in legitimâ ætate ad sacerdotium. Vnde colliges, quòd licèt in impetrationibus sub nomine dignitatis non veniat curata *per c. Cum in illis. sup.* tamen sub nomine Præbendæ venit etiam sacerdotalis propter maiorem idoneitatem, quæ requiritur in curatis, & maius periculum, quod vertitur in illis, vt *ibid.* diximus.

Sed debere expectare aliam.) Collige hinc primò habilitatem impetrantis non semper attendi secundùm datam literarum Apostolicarum, si enim quis careat in proposito ætate requisitâ ad sacerdotium, nihilominus vi talis mandati poterit ipsi prouideri, non quidem de præsenti præbenda, sed de aliâ vacaturâ vbi ætatem debitam attigerit. Quod verum est de illis habilitatibus, quæ non respiciunt & irritam reddunt impetrationem literarum, sed in defectu alicuius conditionis consistunt, quæ ante prouisionem debet impleri *v. g.* ætas requisita, dimissio prioris beneficij sufficientis, quæ requiritur per *c. Is cui. sup.* vt quis possit prouideri de beneficio alio. Secus est de inhabilitatibus, quæ impediunt impetrationem literarum Apostolicarum, tam ad obtinenda beneficia, quàm lites, vt excommunicatio. *juxt. c. 1. De rescr. h. lib.*

Neque obstat *c. Si eo tempore de rescript. h. l.* vbi negat Pontifex, illi, qui tempore impetrationis literarum laborabat defectu ætatis, posse prouideri vigore talis mandati, de beneficio curato, postquam effectus est legitimæ ætatis, licet possit prouideri de non curato; est enim hæc peculiaris dispositio de beneficiis curatis, propter momentum, & difficultatem maiorem curæ animarum, cuius Canones semper maiorem rationem habent, quàm beneficiorum simplicium, ideóque Pontifex in *d. c.* permittit, ut quis vigore mandati ante legitimam ætatem obtenti, possit ubi eam attigit, de beneficio non curato prouideri. Quia non repugnat præsenti *cap.* nihil de beneficiis curatis, quæ speciali expressione indigent, disponenti; sicut enim sub nomine dignitatis non venit curata, ita nec sub nomine præbendæ sacerdotalis, beneficium curatum.

Cap.

Cap. XXX. Si pauper Clericus.

Idem.

SVMMA.

Si pauper Clericus carens beneficio jubetur per Episcopum prouideri, & antequam id fiat, aliud beneficium assequatur, prouidere ipsi Episcopus, cùm cesset causa mandati, de cætero non tenetur.

EXEGESIS.

Nota, quòd conferre beneficium pauperi Clerico potiùs dicitur justitia quàm gratia, cùm illis sit debitum ratione collati Ordinis & SS. Canonum; ideòque rescripta in formâ pauperum dicuntur rescripta justitiæ, ut post alios obseruat *Barbos. hic n. 6.*

Cap. XXXI. Si à Sede.

Idem.

SVMMA.

Si à Papa vel Legato ipsius, & ab Ordinario alteri eodem die idem beneficium conferatur, nec appareat, quæ collatio fuerit prior, potior erit conditio possidentis. Si verò neuter possidet, is cui Papa, vel Legatus contulit, propter conferentis pleniorem dignitatem erit præferendus.

EXEGESIS.

Nota, etsi in *h. c.* habeatur ratio maioris dignitatis, si tamen conferens minoris dignitatis, *v. g.* Ordinarius aut Episcopus, non solùm in suis literis opposuerit diem & horam, illum autem omisit Papa vel Legatus, tunc collationem inferioris præualere, quia per expressionem horæ tempus apertè determinatur, per omissionem autem horę in dubio relinquitur, ita post alios *Barbos. hic n. 7.*

Cap. XXXII. Cùm singula.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Religiosi pluribus Prioratibus, vel Ecclesiis curatis, etsi cura non per ipsos, sed alios ab Episcopo ipsi præsentatos exerceatur, sine dispensatione Papæ præesse præsumant, nisi vnus prioratus ab altero dependeat, aut illi sit annexus. Si verò quis talem prioratum obtinens alium receperit, primo sit eo ipso priuatus, & statim dimittere teneatur. Prioratus itidem, Ecclesiæ administrationes, officia solita per vnius Monasterij Religiosos gubernari sine autoritate Papæ alterius Monasterij Monachis non committuntur, cùm illis non liceat locum habere in diuersis Monasteriis, quorum vnum ab altero non dependet. Qui verò de cætero prædicta alienis Monachis commiserunt, vel dimiserunt commissa, eâ vice ordinandi de ipsis sint potestate priuati, & Ecclesiæ vel officia, per Episcopos, si exempta non fuerint; alioqui per Papam ordinentur. Illi autem qui ea suscipiunt, vel suscepta retinent, redduntur inelígibiles ipso jure.

EXEGESIS.

Not. Papam nolle, ut Religiosi habeant plures Ecclesias, sine dispensatione Papæ, nisi sint vnitæ aut connexæ, beneficium enim vnitum non causat incompatibilitatem *juxta Gonzal. cum Regul. 8. Cancell. gl. 5. §. 7. 23. & connexa habentur pro vno, iuxta Surdum. decis. 78. n. 13.* ita vt per collationem principalis habeatur vtraque. *juxta gl. in c. Gratia de rescrips. v. De Iure.* Reliqua clara sunt.

Cap. XXXIII. Cùm in Ecclesiis.

Idem.

SVMMA.

Ad Canonicorum receptionem aut præbendarum vel beneficiorum collationem, absentes Canonici (si commodè fieri valeat) sunt vocandi, nisi consuetudo aliud habeat; alioqui quod in absentiâ eorum fieri contingit, illis instantibus, siue petentibus irritari debebit.

EXEGESIS.

Nota, si Canonicus est in loco, vnde commodè vocari potest, & non vocatur, potest facere, vt cassetur electio, siue collatio eo absente facta; de quo *Rebuff. de voce, In Capit. q. 30.* sed in his, vt ipse Pontifex significat, attendi debet consuetudo.

Cap. XXXIV. Præsenti.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex statutum Clementis Papæ (quod refertur in c. Licet.*) de beneficiis in curia vacantibus, soli Papæ reseruatis, locum habere & in beneficiis, quæ legati aut nuntij Apostolici, vel quiuis alij ad Romanam curiam venientes, vel inde recedentes obtinent, si in viciniâ curiæ moriantur, perinde, ac si in loco, vbi residet curia morerentur. Idem est, si aliquis Curialis etiam sede vacante, peregrinationis, infirmitatis, aut recreationis siue aliâ quauis causâ, ad locum curiæ vicinum secedens, ibi decedat, dummodò ibidem (etiamsi ad curiam erat reuersurus) eius domicilium, aut domus propria non existat. Loca verò Curiæ vicina hîc intelliguntur, quæ vltra duas diætas legales à loco, vbi moratur curia, non distant. Si quis porrò in loco curiæ, suæ originis domum habens ibi moratur, beneficia ipsius Clementis statu-*

statuto non aliter includuntur, quam si Curialis esset antea, & ibidem occasione curiæ moraretur. Cùm denique curiam de loco ad locum transferri contingit, si Curiales eam sequentes in itinere vel in loco, vnde curia recedit, ipsi remanentes infirmi moriantur, præmissum statutum, quantumcunque locus vbi decedunt, à curiâ distet, ad illorum beneficia extendit.

EXEGESIS.

Apud sedem Apostolicam vacantibus &c.) Explicandum est, quod in *c. Licet.* huc distulimus, quid sit *beneficium apud Sedem Apostolicam, siue in Curiâ vacare?* Sumi enim hæc pro eodem clarum est *ex d. c. Licet.* Cùm enim Pontifex priùs dixisset se statuere, *vt Ecclesias & beneficia, quæ apud sedem ipsam deinceps vacârint aliquis præter Pontificē conferre non audeat*; mox aliis verbis, sed idem vtique significantibus, exceptionem inserit: *Nisi sit ei super conferendis iisdem in Curiâ Romanâ vacantibus specialis autoritas ab ipso Pontifice attributa.* Inepta autem foret exceptio, si fieret de re diuersâ ab illâ, quæ in generali Regulâ, siue lege continetur; est communis *DD. in d. c. Licet. & c. Statutum. seq. ibid.*

Sed difficultas est, quomodo hîc accipiatur Curia Romana? Nam multi dicunt ibi esse curiam, vbi est Papa, ita *Innoc. in c. Ego N. de jurejur. Panorm. n. 16. Felin. n. 9. Sarnens de Reg. triennali q. 31. v. Sed antequam*; vbi dicit quòd Curia ad effectum reseruationis in *d. c. 2. & c. præsenti*, intelligi debet de loco, vbi residet Papa sequitur. *gl. & alij in Regul. Cancellaria.*

Alij verò dicunt, ibi etiam esse curiam, vbi est causarum & literarum Apostolicarū audientia, licet ibi non sit Papa; colligitur ex *clement. ne Romani. §. Sanè. de elect.* vbi Clemens, si in certo loco causarū & literarū Apostolicarū audientiâ remanēte, Papa alibi moriatur, *non ibi, sed in loco audientiæ (id est Curia, quæ ab audiendis causis ita appellatur) quantumuis vacantis, vult electionem noui Pontificis celebrari*; potest ergo Curia Romana esse, vbi non est Papa, quod cum aliis tenet quoque *Nauarr. tr. De datis & promissis Notab. 17. n. 29.* concludens ex *d. §. Sanè.* quòd non semper vbi est Papa, ibi est curia & vicissim. Sic si Cæsar eat in Hungariam, vel aliò, relicto Viennæ consilio Imperiali, erit ibi curia Cæsaris sine Cæsare, sic Spiræ perpetuò est supremū tribunal & Curia Imperij, etsi nunquam ibi sit Imperator.

Resp. I. Videri esse quæstionem de nomine; si tamē pressè loquamur, tum sicut teste *Conarr. in pract. qq. c. 4. n. 10.* Curia Regia *est locus, vbi Rex est cum cum suis consiliariis, & aliis, qui eius lateri assistunt*, vt ei consulant in regimine totius Regni; ita propriissimè esse Apostolicam & Romanam Curiam ibi, *vbi est Papa cum Cancellaria & tribunalibus ac officialibus, quos ad Regimen* Ecclesiæ adhibet. Et tunc Curiam propriè *transferri, non quando solus Papa discedit, sed quando vnà secum Cancellariam, tribunalia & officiales suos transfert.* Sic enim accipiuntur ista verba Curiam transferri in communi modo loquendi & concipiendi, vt bene sentit. *Garc. 5. p. De benef. c. 1. §. 9. in Reg. 3. Cancellaria.*

Resp. 2. Quoad effectum reseruationis beneficiorum apud Sedem Apostolicam, siue in curiâ vacantium, quam Pontifex intendit in *d. c. Licet. & c. præsenti*, & similibus juribus, etsi curia Romana sine Pontificia regulariter accipi possit eo sensu, quem dedimus in *Resp. 1.* quia Pontifex ordinariè & regulariter degit Romæ, vbi sunt Cancellaria, aliáque tribunalia, &c. si tamen contingat Pontificem aliò proficisci, relicta Romæ vel alibi Cancellariâ & tribunalibus ac officialibus, tum locus vbi est Papa, vnam eandémque curiam constituit cum loco vbi remansit Cancellaria, & vtrobique censetur esse curia, ibi in suo capite, hîc in suo corpore. ita expressè declarauit *Paulus III.* cùm ad colloquiū cum Carolo V. Imp. & *Franc. Rege Gall. An. 1541.* proficisceretur; eorum videl. qui suam sanctitatem sequerentur, & eorum, qui in vrbe remanerent, unam tantùm Romanam Curiam, & non duas existere, & singulos eorum omnibus prærogatiuis, indultis, facultatibus gaudere, quibus, dum sua Sanctitas cum eâdem Curiâ in dictâ Vrbe residebat, gaudebant, ut habet *Constitutio. 36. eiusdem Pauli*, prout refertur in *Bulla antiquiore Laertij Cherubini.*

Vnde concludes sententiam Nauarri, & aliorum tenentium, quòd vbi est Papa sine audientiâ & tribunalibus ac officialibus suis, non est Curia Romana, adeóque illorum beneficia, qui in tali loco, vel intra duas diætas inde decedunt, non esse reseruata per *d. c. Licet. & c. Præsenti.* ac similia, post dictā *Pauli III.* Constitutionem, locum ampliùs non habere, nisi constet eandem constitutionem non esse receptam, aut solùm pro particulari illo Pontificis itinere emanâsse; cuius argumentum fortè esse potest, quòd Nauar. & alij, qui post illum contrarium senserunt, nullam illius mentionem aut rationem habent; sed hæc exceptio in praxi Curiæ vix locum reperiret, neque juvabit *d. Clement. ne Romani*, dicent enim procedere in solâ electione Pontificis, unde non liceat argumentari ad alia.

Si eos in locis vicinis ipsi curiæ mori contingat &c.) Not. hîc extendi *c. Licet*, quo solùm reseruantur beneficia eorum, qui in ipso loco, vbi est Papa, eiúsque curia decedunt, per istud autem *cap.* extenditur reseruatio 1. ad illos quoque qui ad Romanam curiam venientes, vel ab ipsâ recedentes in locis curiæ vicinis moriuntur, videtur enim vicinia quodammodo pertinere ad Curiam. 2. Extenditur ad Curiales, qui etiam Sede vacante quauis ex causâ ad locū Curiæ vicinum secedentes ibi moriuntur. 3. Ad illos itidem Curiales, qui curiam ab vno loco ad alium translatam sequentes in itinere, vel in loco vnde receditur, forsan infirmi remanētes rebus eximuntur humanis, quantumcunque ab ipsâ curiâ sit remotus; quia etiam isti ex animi proposito aut negotiorum, aut causarū qualitate contraxerunt curialitatem. Horum ergò omnium taliter decedentium beneficia, & Ecclesiæ etiam Cathedrales (licet multi hoc negent apud *Garc. p. 5. c. 1. n. 113.* qui cum aliis rectè tenet contrarium) dicuntur vacare apud Sedem Apostolicam, scil. in Curiâ Romanâ & per *dd. cc.* aut saltem per *Extrauag. Ad Regimen*, Concordata Germaniæ, aliarúmque nationum, & Regu-

Las

lis Cancellariæ reseruantur soli Pontifici, si excipias beneficia pertinentia ad jus patronatûs Laicorum, vt diximus in dictum *c. Licet. Not. 2.* Beneficia itidem collata quidem, sed nondum acceptata, hæc enim non dicuntur obtineri (quo verbo vtitur *t.*) adeóque nec vacare in Curiâ, nisi ante mortem quis beneficium sibi collatum acceptârit, *vt not. Francus hic. n. 1.*

Si aliquis Curialis &c.) Not. Curiales ad prædictum effectum dici illos, qui Papæ ac Cardinalibus siue Officialibus Romanæ Curiæ inseruiunt; aut aliàs occasione curiæ (propter negotia sua vel aliena in vrbe commorantur) vt post alios *not. Barbos. hîc n. 4.* Nec sufficit tamen fuisse curialem, nisi probetur curialitas continuata vsque ad mortem, iuxta *Anchar. & Jo. Monachum*, præsumitur verò continuata, nisi probetur mutata; etsi adversùs hanc mutationem admittatur leuior probatio, vt de familiaritate quoque tradunt plures apud *Barbos. l. c.*

Vltra duas diætas Legales &c.) Etsi alioquin arbitrio judicis relinquatur, quæ loca dicantur vicina. *iuxt. gl. in c. Felicis. ℣. Vicinarũ. de pœnis. h. l. & DD. in c. Super specialis de priuileg. in antiq.* Hic tamen & sæpe alibi Jus nostrum viciniam determinat ad duas diætas, & quidem legales, non vulgares. Continet porrò *Legalis diæta 20. milliaria Italica*; quæ in singulos dies numerari Prætor jubet, cùm aliquem in judicium sisti oportet, *l. Vicena millia. §. Si quis cautionibus*, conficitur autem milliare Italicum mille passibus. *iuxt. gl. in l. Mille passus. ff. De verb. signif.* Vide *quæ diximus in c. Nonnulli. de rescript. in antiq.* Diæta itaque Legalis vna continet circiter quatuor vel vt summum quinque milliaria Germanica, duæ autem diœtæ peraguntur altero tanto intra 8. vel 10. milliaria Germanica; intra quod spatium à Rom. Curiâ, si quis ex prædictis moriatur, eius beneficia censentur vacare in Curiâ, vel apud Sedem Apostolicam.

Dũmodo ibi eius domiciliũ, siue domus propria non existat &c.) Limitat Pontifex has reseruationes dupliciter 1. pro Curialibus ex quauis causâ, ad locum Curiæ vicinum secedentibus, ibique morientibus; horum beneficia non vult esse reseruata, si habeant ibi proprium domicilium, siue domum propriam; idque ex quadam æquitate, quia videl. eiusmod. domicilium aut domus nihil ad Curiam attinet. 2. Pro quibusuis aliis, qui in loco vbi degit curia, habent domum originis *vbi gl.* per varia jura idem esse putat, si quis ibi habeat continuum domiciliũ, licet inde non sit oriundus, idémq; censet de domo conductâ. Hos inquam non vult Pontifex comprehendi his reseruationibus, nisi essent Curiales, & occasione Curiæ ibi morarentur; quod & ipsum est æquitatis, aliàs enim graue præiudicium inferretur loco, vbi degit curia (v. g. Vrbi Romanæ) si omnia beneficia ibi vacantia deberent solùm conferri per Papam, vt dicit eadem *gl. ℣. Moraretur.*

Cap. XXXV. Si Apostolicâ.

Idem.

S V M M A.

Ne Parochiarum vacatio diutina periculum animabus afferat, statuit Pontifex, si Apostolicâ sede vacante, aliquas vacare cõtigerit, per eos ad quos pertinet (id est ordinarios collatores) liberè ordinentur, non obstante constitutione Clement. III. (relatâ in cap. Licet.) *de beneficiis apud sedem vacantibus, vel aliâ quâuis contrariâ. Idem vult fieri de ibidem vacantibus viuente Pontifice, si de ipsis ante suum obitum nihil ordinârit.*

E X E G E S I S.

Per eos ad quos pertinet.) Huic dispositioni de Ecclesiis parochialibus non obstat. 1. *Extrauag. piæ solicitudinis h. t.* etsi enim sit eiusdẽ *Bonif. VIII.* cujus est istud *c.* est tamen hoc illâ posterius, & sic quantũ ad hoc illam correxit, vt dicit *gl. 1. in d. Extrauag. de quo vide Garc. l. c. n. 99. & 102.* Neque obstat 2. *Extrauag. Clement. V. Etsi. eod.* vbi reseruantur generatim beneficia sine cura, & cum curâ, apud Sedẽ vacantia. Neque 3. *Extrauag. fin. Ad Romani. eodẽ tit.* Vbi dicitur *beneficia semel Papa affecta (inter quæ ibi etiam ponuntur curata) semper manere affecta Papæ*; Hæ enim Extrauagantes generatim & indistinctè loquentes, debent restringi & determinari per præsens capitulum, propter specialem rationem decidendi, quod est periculum animarum, & specialem itidem vacationis casum: quando videl. Ecclesias parochiales vacare contingit Pontifice mortuo, aut etiamnum viuente, sed nihil de ipsis ante obitum ordinante. Nam lex, licet posterior, generaliter loquens, restringitur & limitatur per legem priorem. *l. Non est nouum. ff. De leg. l. Sciendum. ff. Qui satisdare cogantur. vbi gl. Jason & alij. Sanchez. De matrim. l. 2. D. 24. num. 6.* quod maximè verum credimus, si lex prior contineat specialem casum, & speciali ratione nitatur.

Cap. XXXVI. Si cui.

Idem.

S V M M A.

Si cui generatim conceditur facultas aliquibus in certâ Ecclesiâ prouidendi, & beneficia ad Papam deuoluta conferendi, & contradictores per censuram compescendi: huiusmodi specialis gratia, quam decet esse mansuram, non expirat, etiam re integrâ, per obitum concedentis. Secus est de potestate prouidendi certæ personæ, in illius, non in prouidentis gratiam; hæc enim expirat, si concedens re integrâ moriatur.

E X E G E S I S.

Videtur ex *h. t. & c. 1. De priuil.* desumpta Re-

 gul.

gul. Juris 16. *h. l. decet concessum à Principe beneficium esse mansurum*, quod *Garc. p. 6. c. 2. n. 301.* intelligit de gratiâ, quæ continet quid absolutum & perfectum, qualis est facultas generalis sine expressione certæ personæ conferendi beneficia in hâc vel illâ Ecclesiâ. Est enim magna prærogatiua eius, cui hoc conceditur, secus est si datur potestas prouidendi certæ personæ, hæc enim est potiùs pura commissio, siue mandatum prouidendi, cedens in emolumentum illius personæ, cui prouideri mandatur, non in specialem fauorem prouidentis.

Cap. XXXVII. Si Episcopus.

Idem.

S V M M A.

Si Episcopus alteri Episcopo generatim committat potestatem ordines in sua Diœcesi conferendi, & is ad sacros ordines sine titulo quempiam promoueat; tenebitur illi necessaria ministrare, donec de competenti beneficio ipsi sit prouisum. Si verò eidem Episcopus commiserit ordinationem certarum personarum, taliter ordinatis, ipse committens, donec illis prouideat, obligatus existit. Illis autem quibus Episcopi proprij dant licentiam ordines omnes, à quo voluerint Episcopo accipiendi; non qui ordinauerint, sed qui tribuunt licentiam, illis obligantur, si titulum non habeant.

E X E G E S I S.

Fundamentum dispositionis est, quod secundùm antiquos Canones. *c. Non liceat. c. Episcopus.* & *c. Secundùm Apostolum. h. t. in antiq.* non licet ordinare quemquam in sacris sine certo sustentationis titulo, idque facientes in pœnam tenentur illos alere, donec per ipsos vel alios eis sufficienter prouideatur. Meritò igitur ad taliter ordinatos alendos Pontifex damnat Episcopum, qui generali potestate ab alio Episcopo acceptâ, sine examine non habentem titulum ordinauit, quod examen ex generali commissione ipsi incumbit. Si verò solùm aliqua persona determinata ipsi committatur ordinanda, rectè supponit ab Episcopo committente esse super hoc inquisitum. Multò magis verò literæ dimissoriæ cum facultate ordines accipiendi à quolibet Episcopo, supponunt non mitti ad illos, qui debitæ sustentationis titulum non habent. Cùm autem hodie passim ab Episcopis quibusuis etiam suffraganeis, siue initiatoribus, vt vocamus, soleat ac debeat institui examen super requisitis ad sacros ordines, inter quæ non postremùm est titulus sustentationis: videntur Episcopi negligentes vniuersim subjacere pœnæ alendi sic ordinatos, donec ipsis prouideant, vel ab aliis prouideatur.

Cap. XXXVIII. Quamuis tibi.

Idem.

S V M M A.

Cùm Pontifex cuidam Episcopo potestatem in genere dedisset sex beneficia Clericorum suorum sedecentium, aut decedentium autoritate Apostolicâ conferendi, postea autem mandâsset cuidam specialiter prouideri in eâdem Ecclesia: rescribit eidem Episcopo ipsum Canonicatum, & Præbendam post mortem vnius ex dictis sex Clericis vacantem, non posse conferre; primæ enim gratiæ generali derogari per posteriorem specialem, licet nulla illius facta mentione. Similiter, si post facultatem ipsi concessam, beneficia ad Sedem Apostolicam deuoluta conferendi, Pontifex Episcopum præueniens conferat specialiter, vel alicui conferri mandet, nulla itidem concessionis mentione factâ, collationem Papæ Canonicam esse censendam.

E X E G E S I S.

Fundamentum huius dispositionis est, quòd gratia specialis deroget generali, ut diximus *in cap. Dudum. suprà.*

Cap. XXXIX. Si is cui.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Bonifacius si quis ex prædecessorū suorum Nicolai, vel Cælestini gratiâ, constitutionis suæ reuocatoriæ tempore, Canonicatum & Præbendam dignitati, personatui, vel officio alicui (quæ itidem in tali gratiâ expressa fuêre) annexam erat adeptus, dignitatem vel officium in futurum expectans, non intelligitur priuatus jure in Præbendâ vel Canonicatu acquisito; jus tamen ad dignitatem, vel officium per dictam Constitutionem fuisse reuocatum; non autem vicissim, si Canonicatum cum dignitate vel officio, conferri tantùm Canonico consuetis, fuerit assecutus sub expectatione præbendæ. Sic enim jus dignius, quod in dignitate siue officio, habetur, jus minùs dignum Canonicatus retinet, cuius ratione etiam jus ad præbendam, nulli alij debitam, eidem saluum remanet, quæ si ex Episcopi vel alterius cuiuscumque collatione adeptus fuerit, idem erit censendum.

E X E G E S I S.

Ratio dispositionis prioris est, quia jus acquisitum in re, ordinariè nemini tollitur, nec reuocatur, ut *notatur ad Reg. Cancellaria 3.* Secus est de jure ad rem, idque clarè significat Pontifex Bonifacius, dum non vult

vult jus in præbendâ, vel Canonicatu acquisitum per constitutionem suam reuocari, sed solùm jus ad dignitatem vel officium, quod expectabat. Ratio posterioris est quædam æquitas, ut quando quis habet jus in re majori, dignitate *v. g.* aut officio, Canonicatui, quem assècutus est, connexo, relinquatur illi integrum jus ad minorem rem *v. g.* ad præbendam; cùm præsertim videatur ipsi ex promissione deberi eo ipso, quia sub expectatione præbendæ talis Canonicatus ipsi collatus est.

Cap. LX. Quodam.

Idem.

S V M M A.

Cum quidam per literas Nicolai Papæ Canonicatum sub expectatione præbendæ obtineret, eiusque successor Cælestinus, alteri similem gratiam in eâdem Ecclesiâ fecisset, quem voluit omnibus anteferri; priusquam verò hoc innotesceret, vacans præbenda priori impetranti per Executores fuisset collata, & ante factam secundo gratiam Constitutio reuocatoria Bonifacij emanâsset; ille consultus respondit, neutrum habere jus in dictâ præbendâ, collationem enim priori post & contra decretum Cælestini, licet ignoranter factam, non subsistere: posterioris verò Ius (quod habebat ad præbendam, non in præbendâ, cùm ejus collatio reuocationem suam non præcesserit, per eam penitus esse sublatam.

E X E G E S I S.

Nota clausulam decreti irritantis, qualis continebatur in Constitutione *Bonif.* quâ reuocauit gratias à Nicolao & Cœlestino factas, relatam in *gl. hic in principio*, ligare etiam ignorantes, & annullare ipso jure contra factum, vt tradunt *DD. in c. Si eo tempore. de elect. h. t.* & quidem particulam *penitus* quâ Pontifex hîc vtitur, importare nullitatem actûs ipso jure, tradit *Garc. cum aliis p. 1. c. 1. n. 5.*

Cap. XLI. & fin. Mandatum.

Idem.

S V M M A.

Mandatum prouidendi alicui de beneficio spectante ad collationem Capituli, ejus beneficia, siue dentur in communi per ipsum, siue per Canonicos singulares vice Capituli, aut ex Iure ipsius de consuetudine vel statuto omnia comprehendit. Ad beneficia tamen, quæ ratione dignitatis, Personatûs, vel officij sui nonnulli Canonici obtinent, se non extendit. Idem est, si ratione præbendarum suarum ad Canonicos collatio beneficiorum singulariter pertineat; nisi mandata sit prouisio de beneficio ad collationem Capituli communiter vel diuisim pertinente.

E X E G E S I S.

Rationem huius textûs assignat *Mandos. in Reg. 10. Cancell. q. 5. n. 9. & 10.* quia sub simplici non comprehenditur mixtum, & è conuerso, sub mixto non comprehenditur simplex, nisi in materiâ fauorabili & latè interpretandâ. Non itaque prouisio mandata de beneficio, cuius collatio pertinet ad vnum Canonicum singulariter, facienda est de beneficio pertinente ad collationem Capituli in communi, neque vicissim, nisi habeat mandatum clausulam communiter vel diuisim, *concordat c. Cum in illis. sup. h. t.*

IDEM TITVLVS DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si dignitatem.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si dignitatem habenti, de aliâ prouideri mandet, dispensando, vt simul vtramque retineat, de animarum curâ autem, quæ illi vel alteri earum imminet, non faciat mentionem: gratiam eiusmodi esse subreptitiam, & nullius momenti, etsi literis sit insertum, quòd cura animarum nullatenus negligatur. Si porrò mandet alicui prouideri de dignitate, ad cuiuscunque vel quorumcunque dispositionem in certâ Ecclesiâ pertinentem, quam infra mensem duxerit acceptandam: inhibendo simul, ne interim ad collationem, vel electionem procedatur: de dignitate electiuâ non posse impetranti prouideri, cùm in concessione gratiæ (ad quam non augendam, sed exequendam inhibitio sequens refertur) nulla electionis facta sit mentio.

E X E G E S I S.

Colligitur *ex h. t.* quòd clausulæ executiuæ non ampliant, nec alterant Papalem dispositionem, vt tradit *Couarr. p. 2. De testam. n. 13. concl. 3.* Cùm itaque in neutro *huius c.* casu Papalis dispositio faciat mentionem de curâ animarum vel beneficio electiuo; quæ postea de his circa executionem inseruntur; quòd videl. non negligatur cura animarum, aut non procedatur ad prouisionem, collationem, vel electionem non faciunt (vtpote in ipsâ concessione omissâ) vt de beneficio curato, vel electiuo, eiusmodi personæ possit prouideri.

Cap. II. Per literas.

Idem.

S V M M A.

Per literas Papæ aut Legati ipsius super prouisione

missione quorumuis Clericorum, de Xenodochiis, Leprosodochiis, Eleemosynariis siue Hospitalibus: & si Ecclesias vel Capellas vel alia spiritualia jura habeant, nulli potest prouideri, nisi id in literis sit expressum.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. c.* quòd Hospitalia etiam autoritate Episcopi erecta, & quomodocunque nuncupata, regulariter non veniant appellatione beneficij, nisi quando dantur in titulum, & conferuntur in perpetuum, vt ex communi *tradit Barbos. hic n. 2.*

Cap. III. Si plures.

Idem.

SVMMA.

Si dignitates plures obtinens, aliam similem, vel beneficium curatum, sine legitimâ dispensatione accipiat, post habitam possessionem pacificam posterioris, siue vltimi beneficij, dignitates priores ipso jure vacant: sicut si dignitatem vnicam obtinenti, alia similis conferretur, eius pacificâ possessione habitâ, prima de jure vacaret.

EXEGESIS.

De incompatibilitate plurium dignitatum aut beneficiorum curatorum; dictum est *ad c. De multâ. in antiq.* ad cuius plenam intelligentiam ex *h. c.* aduerte, non sufficere ad vacationem ipso jure incurrendam, solam beneficij secundi acceptationem, receptionem, aut detentionem sine pacificâ possessione tam juris quàm facti. Si enim beneficium vel possessio sit litigiosa in jure, aut turbetur ab aliquo inuasore, non vacabunt priora beneficia per posterioris assecutionem, donec lis sit sopita, aut turbatio possessionis cessârit. Ne videl. eiusmodi persona puniatur bis in idipsum, beneficiorum priorum amissione & periculo amittendi etiam posterius, propter litis aut possessionis ambiguæ ancipitem aleam.

Cap. IV. Si Romanus.

Idem.

SVMMA.

Si Papa alicui de beneficio motu proprio prouideat, beneficiorum, quæ obtinet, non habitâ mentione, declarat Clemens prouisionem, siue gratiam hujusmodi fore validam, qualiacunque & quæcunque beneficia, dignitates aut Personatus, cum curâ vel sine curâ is habuerit, cùm sibi prouisio facta fuit.

EXEGESIS.

Nota ex *gl.* hîc, quòd clausula *motu proprio* de quâ diximus *sup. in c. Motu proprio.* in literis Papæ aut Principis apposita tollit vitium sub & obreptionis, non autem aliam inhabilitatem nisi exprimatur, vt. si quis sine dispensatione habeat plures dignitates aut beneficia curata, per quod fit inhabilis, ad quæuis alia beneficia. *juxt. Extrauag. Execrabilis. h. tit.* hæc inhabilitas non tollitur per clausulam beneficij de nouo collati motu proprio. Non habet ergo illa in proposito alium effectum, quàm quòd gratia ob taciturnitatem alterius beneficij vti aliâs, non censetur subreptitia.

Cap. V. Si de beneficio.

Idem.

SVMMA.

Si de beneficio, ad collationem Episcopi spectante, alicui conferendo Pontifex scribat, non poterit illud conferri, cuius collatio propter negligentiam Episcopi ad Capitulum deuoluta est: licet possit ipsi prouideri de beneficio ad Episcopum ex negligentia Capituli, aut alterius deuoluto. Sicuti etiam de illo, quod ad Papam per negligentiam ipsius Episcopi & aliorum in hoc ei succedentium fuerit deuolutum.

EXEGESIS.

Ratio prioris dispositionis videtur, quia non vult Pontifex Capitulum jure deuoluto per negligentiam Episcopi in collatione beneficij acquisito spoliare. Similis ratio est posterioris, quòd nolit Episcopum pari deuolutionis jure spoliari; quòd autem Papa tali finat prouideri, de beneficio ad se deuoluto, est gratiæ.

Cap. VI. Si juxta.

Idem.

SVMMA.

Si quis iuxta formam mandati Apostolici Canonicatum & Præbendam adeptus, in eâdem Ecclesiâ dignitatem, quàm duxerit acceptandam, expectet: Archidiaconatum inibi post vacantem, etsi certa sit ei præbenda annexa, poterit acceptare: sed prior præbenda eo ipso vacabit, quòd secundam cum Archidiaconatu pacificè sit assecutus.

EXEGESIS.

Intelligitur *h. c.* ex illis quæ diximus ad *c. Si plures.* paulò ante, & ad *c. De multâ. h. t. in antiq.* ac patebit magis *ex Extrauag. Execrabilis. Ioan. XXII.* de quâ mox.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS IOANNIS XXII.

Cap. Vnicum. Execrabilis.

SVMMA.

Pontifex Execrabilem plurium dignitatum, & bene-

Digitized by Google

beneficiorum curatorum ambitionem, ac dispensationes desuper extorqueri solitas cupiens limitare, statuit & ordinat. 1. *Quòd obtinentes nunc ex dispensatione legitimâ plures dignitates, Personatus, officia, Prioratus, aut beneficia, quæ sine dispensatione obtinere non poterant: vnum tantum ex his, quibus cura imminet animarum, cum dignitate, personatu, officio, vel beneficio curato, prætextu dispensationis possint obtinere.* 2. *Quòd vnum aliquod teneantur intra mensem eligere, à tempore notæ huius Constitutionis.* 3. *Cætera beneficia, siue cum curâ, siue sine curâ, quæ ex dispensatione obtinebant, decernit ex tunc vacare, & coram Ordinario sub testimonio publico, intra idem tempus esse dimittenda.* 4. *Alioquin tam his quàm aliis beneficiis, quæ virtute huius moderationis retinere poterant, simul ipso jure esse priuatos, & prorsus inhabiles ad alia beneficia obtinenda.* 5. *Per hoc autem illis qui plura beneficia ex dispensatione iuxta hanc moderationem obtinent, vel aliqua expectant, & cùm vacauerint recipere, ac cum obtentis retinere possunt, non vult derogatu: quin si vacabunt ea intra mensem eligant, & dimissis aliis in formâ præscriptâ recipiant, atque retineant, pœnas similes incursuri, si contra faciant.* 6. *Qui plura talia beneficia simul sine dispensatione retinent, omnia sic detenta, illo duntaxat retento, quod receperunt postremò (dummodò collatio fuerit Canonica) intra mensem itidem coram Ordinario, sub testimonio publico dimittant, alioqui etiam illo ipso beneficio ipso jure priuati, & inhabiles ad quæcunque alia futuri.* 7. *Qui deinceps receperint dignitatem vel Personatum siue officium aut aliud beneficium curatum, si ante simile obtinebant, illud, (quo ipso jure si possessionem secundi habuerint, vel per ipsos steterit quo minùs habeant, priuati sunt) coram Ordinario dimittere debent, pari modo sub iisdem pœnis.* 8. *Omnia & singula beneficia eiusmodi vacatura, vt præmittitur, vel dimissa, Pontifex sibi & sedis Apostolicæ dispositioni reseruat.* 9. *Per Ordinarios in his casibus intelligit Episcopos, in quorũ Diœcesibus sunt beneficia sic dimittenda, aut ipsi dimittentes, aut Capitula Ecclesiarum Cathedralium sede vacante: qui de beneficiis tam dimissis quàm perditis, Papam certificare studeant, quàm primùm cõmodè poterunt.* 10. *Declarat, illa duntaxat beneficia Ecclesiastica qualitercunque nuncupata, animarum curam habere, quæ Parochias habent, in quibus animarum cura non per vicarios perpetuos, sed per beneficiorum Rectores aut ministros ipsos, vel illorum temporales vicarios exercetur; item quorum ministris ratione beneficiorum huiusmodi competit visitare, inquirere, censuras ferre, & ab his absoluere.*

Ab hac verò decretali Pontifex paulò post principium, excipit Cardinales, qui vniuersali Ecclesiæ seruiendo, singularum commoditatibus se impendunt, ac Regum filios, qui propter sublimitatem generis sunt potioris prærogatiuâ gratiæ attollendi.

EXEGESIS.

Pluralitatem ejusmodi dignitatum.) Nota I. Quæ hic Pontifex statuit vsque ad *num. 7.* concernere beneficiatos, qui tempore huius Constitutionis plures dignitates aut beneficia curata, licet ex dispensatione, contra *c. De multâ.* & alios Canones obtinebant: inde verò vsque ad finem, etiam concernunt illos, qui deinceps in hâc re deliquerunt, vel delinquent.

Nota II. Hanc Extrau. seueriorem esse, quàm sit *c. De Multâ.* 1. Quia istud solùm vetat duas dignitates, aut duo beneficia curata obtineri, & simul retineri, adeoque vnam dignitatem cum vno beneficio curato, vigore illius non censemus incompatibilem, neque egere dispensatione, modò beneficium illud non sit dignitas, siue alteri simile: ista autem Extrau. neque hoc quidem tum permittebat, nisi intuitu dispensationis habitæ super pluribus beneficiis retinendis, etsi deinceps & in futurum illud non prohibeat, nec dispensationis mentionem faciat. 2. Dictum *c. De multâ.* solùm inducit priuationem prioris beneficij post adeptionem secundi similis, & hujus priuationem, si quis primum retinere nolit, hæc verò *Extrag.* præterea addit inhabilitatem ad quæuis similia officia habenda.

Nota III. Non prohiberi per *c. h.* quin aliquis simul habeat duos Canonicatus simplices in diuersis Ecclesiis, quia Canonicatus non est talis dignitas, de quâ hic sermo sit; etsi enim habeat præeminentiam & dignitatem super reliquum Clerum, non tamen dicitur dignitas simpliciter, quæ requirit præeminentiam non tantùm super reliquum Clerum inferiorem, verùm etiam supra ipsos Canonicos, quo sensu sumitur dignitas in hâc *Extrauag. & c. De multâ.* ac similibus Canonibus. Vide quæ de hâc re diximus. *c. 5. De rescript. in 6.*

Not. IV. Quòd *n. 8.* dicitur omnia beneficia per transgressionem huius Constitutionis vacatura, aut dimissa reseruari Sedi Apost. *Barbos. hic n. 10.* non refert ad beneficia priora, quæ vigore *c. De multâ.* vacant per adeptionem posteriorũ similium, sed solùm ad posteriora, quæ propter retentionem indebitam priorum vacant per istam Extrauag. Nobis tamen verba videntur ambigua, & vtraque sub illis posse comprehendi. Dicit quidem *Florent. de Mena. q. 23. variarum n. 58.* istam reseruationem jam esse antiquatam, sed in contrarium stat *Regula 1. Cancellariæ*, in qua reseruantur beneficia ab omnibus Pontificibus de nouo creatis, quæ per Constitutionem hanc *Execrabilis* vacant, aut vacare contigit.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS COMMUNIBUS.

Cap. I. Piæ solicitudinis.

Bonif. VIII.

SVMMA.

Dignitates, Personatus, præbendas, Ecclesias & alia Ecclesiastica beneficia, quæ apud Sedem Apostolicam intra mensem à datâ præsentium vacauerunt, & quæ ex nunc apud eum in futurum vacabunt, prouisioni eiusdem Sedis Pontifex reseruat: decernens irritum, si secùs per quemcunque quacunque authoritate contigerit attentari.

EXEGESIS.

Quid sit vacare apud Sedem siue in Curiâ, accuratè explicauimus *ad c. Præsenti. 34. h. tit. in 6.* Neque per *h. c.* revocari. *c. Si Apostolica. ibid.* de Parochiis vacante Sede non reseruatis, aut à Pontifice ante obitum non ordinatis, diximus ibid:

Cap. II. Ex supernæ.

Clement V.

SVMMA.

Gratias & concessiones de Patriarchalibus, Archiepiscopalibus, Episcopalibus Ecclesiis, ac Monasteriis, destitutis Pastoribus, sub commenda vel custodia, siue Cura, vel Guardiæ, vel Administrationis titulo, perpetuò ad vitam siue ad certum tempus propter importunam instantium Regum, Magnatum, Nobilium quorumuis, quibuscunque etiam Cardinalibus à se factas, autoritate Apostolica cassat, reuocat, & annullat, postquam earum damna & pericula in ægritudine constitutus, considerauit.

EXEGESIS.

Commendarum multitudinem & perniciem multi exaggerant, *dictas à comedendo, vel vorando patrimonium Christi, ait Syln. in sum. Verb. Commendâ,* quem de his vide. Cùm verò *h. c.* nihil statuat in futurum, sed solam commendarum reuocationem à Clemente concessarum contineat, non est immorandum.

Cap. III. Etsi.

Idem.

SVMMA.

Volens Pontifex prouidere dignis specialiter, inprimis Ecclesiam Burdegalensem, de quâ fuit assumptus ad Pontificatum & Monasterium S. Crucis ibidem vacans per obitum Guilielmi Abbatis: Deinde in genere Patriarchales, Archiepiscopales, Episcopales Ecclesias, Monasteria, Prioratûs, Personatûs, Dignitates, Officia cuiuscunque Ordinis & conditionis, nec non Canonicatus, Præbendas, Ecclesias, cum Curâ vel sine Curâ, & alia beneficia Ecclesiastica cuiuscunque nominis apud Sedem Apostolicam vacantia ad præsens, & toto Pontificatûs sui tempore vacatura dispositioni suæ, ac Sedi Apostolicæ hâc vice reseruat: in contrarium attentata decernens irrita, non obstantibus Constitutionibus in contrarium editis quibuscunque.

EXEGESIS.

Est hæc reseruatio planè eadem, vel similis illi, quæ habetur *in c. Licet, & c. Præsenti. eod. in 6.* Clausula verò ad tempus Pontificatûs siue vitæ suæ, & pro hâc vice reseruationem istam restringens, sapit naturam Regularum Cancellariæ, quarum specimen hoc fortassis primum est, de quo infrà.

Cap. IV. Execrabilis.

Ioannes XXII. Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

SVMMA.

Hæc Extrauagans superiùs posita est in Extrauagantibus propriis eiusdem Ioannis, ibique à nobis sufficienter declarata.

Cap. V. Saluator.

Idem.

SVMMA.

Episcopatum Tolosanum valde opulentum, Pontifex in nouam Metropolim siue Archiepiscopatum erigit, propter causas in textu expressas: & pro suffraganeis assignat quatuor villas, quæ in nouas ciuitates erant erectæ, adiectâ Ecclesiâ Apamearum. Adduntur censuræ in rebelles.

EXEGESIS.

Etsi materia hæc est particularis, illud tamen iuri communi seruit, quòd patefacit causas erigendi, & diuidendi Ecclesias, ac nouos Archiepiscopatus instituendi, hæcque omnia ad solum Papam spectare, *cui grauiores causas, maioráq; negotia reseruari*, patet ex *c. 1. De translat. Episc.* cum aliis iuribus concordantibus.

Cap. VI. Nuper. 1.

Idem.

SVMMA.

Impedientes Episcopatûs Tolosani erectionem, eiusque

Digitized by Google

eiúsque diuisionem in quinque Ecclesias, vltra pœnas in Capitulo proximo allatas, priuantur feudis, & quibuscunque beneficiis temporalibus ac spiritualibus: personæ verò Ecclesiasticæ ob hanc causam redduntur inhabiles ad quæcunque beneficia Ecclesiastica obtinenda.

Cap. VII. Nuper. II.

Idem.

SVMMA.

Executores quatuor deputantur ad pœnas supra dictas, erectionem Episcopatûs Tolosani in Archiepiscopatum impedientibus inflictas, solenniter publicandas.

Cap. VIII. Nuper. III.

Idem Arnoldo electo Lumbauensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex villam de Lumbanis intra Tolosanæ Diœcesis limites sitam in ciuitatem, & Ecclesiam Abbatiæ illius loci in Cathedralem erexisset, Abbatem eidem Ecclesiæ in primum Episcopum præfecit: dispensans cum eodem, vt licet consecratus necdum esset, nec literas Apostolicas accepisset, Ecclesiam Lumbauensem, eiúsque bona administrare posset.

Cap. IX. Ad cuiuslibet.

Idem venerabili Fratri Bertrando Episcopo Montis Albani.

SVMMA.

Cùm idem Pontifex villam montis Albani in Caturcensi Diœcesi sitam, ciuitatis vocabulo decorâsset, & Ecclesiam Monasterij illius loci in Cathedralem erexisset, eidem Bertrandum Monasterij antea dicti Abbatem, in Episcopum præficit, & ad Episcopatum suscipiendum hortatur.

EXEGESIS.

Est epistola scripta spiritu Apostolico, vti & prior, ex quâ colligere licet virtutes & dotes boni Episcopi, sed hæc plana sunt, nec explicatione indigent.

Cap. X. Postulâsti.

Idem Hugoni de Mirabello Canonico Ebredunensi, Collectori fructuum primi anni.

SVMMA.

Declarat Pontifex, an collector decimarum ex fructibus primi anni omnium beneficiorum vacantium, ac vacaturorum, quos sibi ad certum tempus, nempe triennium (vt dicitur c. seq.) *Sedes Apostolica pro Ecclesiæ Romanæ necessitatibus reseruârat, possit cum obtinentibus beneficia conuenire, siue compositionem facere?*

Cap. XI. Cùm nonnullæ. I.

Idem.

SVMMA.

Rescribit plurimas difficultates, ortas circa reseruationem & solutionem decimarum ex prædictis fructibus.

EXEGESIS.

Sed cùm hæc olim fuerint acta, & fortassis ultra montes in Germaniam non penetrârint, neque Patrum vel nostrâ memoriâ Sedes Apostol. eiusmodi declinationem extra statum Ecclesiasticum vsurpârit, non est cur immoremur.

Cap. XII. Cùm nonnullæ. II.

Idem.

SVMMA.

Ex illis quoque beneficiis, quæ vacant, si obtinens dignitatem, vel beneficium curatum, alterum simile recipiat, aut neutrum dimittere velit, mandat Pontifex primi anni fructus generaliter pro necessitatibus Ecclesiæ Romanæ reseruatos, exigi & conferri.

EXEGESIS.

Sed hæc quoque concernunt casum particularem, qui ad futura non videtur protendi.

Cap. XIII. Ad Regimen.

Benedictus XII.

SVMMA.

Desiderans Pontifex, vt ad Regimen Ecclesiarum & Monasteriorum, & Ecclesiastica beneficia viri assumantur idonei, qui præsint & prosint, aliisque de causis; Reseruat 1. Omnes Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias, item Monasteria, Prioratus, dignitates, Personatus & officia, necnon Canonicatus, præbendas, Ecclesias, cæteráque beneficia cum curâ vel sine curâ, secularia & regularia, quæcunque etiam electiua, nunc apud sedem Apostolicam quocunque modo vacantia & imposterum vacatura. 2. Vacantia itidem & vacatura per depositionem, priuationem, translationem, aut muneris consecrationis suspensionem à prædecessore suo Ioanne factas, & à se imposterum faciendas vbilibet; nec non si tempore dicti Ioannis aliquorum electio, siue postulatio cassata, siue repulsa, vel renuntiatio per eundem admissa fuerit; aut si hæc

per

per ipsum in posterum cassari, repelli, aut admitti apud sedem prædictam, vel vbilibet contigerit. 3. *Similiter reseruat beneficia per obitum Cardinalium aut officialium (dictæ sedis, quos enumerat) quorumcunque itidem legatorum, Nunciorum, ac in Terris Rom. Ecclesiæ Rectorum & Thesaurariorum per dictum Ioannem, vel per se deputatorum, vel deputandorum vacantia & vacatura, vbicunque illos, antequam ad Curiam redierint, aut venerint, mori contigerit.* 4. *Reseruat beneficia quorumcunque pro negotiis ad Curiam venientium, vel inde recedentium, nec non Curialium quâcunque ex causâ ad quæuis loca secedentium, si ante reditum ad Curiam intra duas diætas legales ab eâ decesserint, dummodò hi posteriores ibi non habeant proprium domicilium.* 5. *Rursum Monasteria, Prioratus, Decanatus, Dignitates, Personatus, administrationes, officia, Canonicatus, prebendas & Ecclesias, cæteráque beneficia Regularia cum curâ & sine curâ, etiam electiua, quæ promoti per Ioannem ad sublimiores Ecclesias, beneficia, officia, tempore promotionis suæ obtinebant, aut per ipsum promouendi tempore similis promotionis obtinebunt.* 6. *Denique quæcunque beneficia per assecutionem pacificam quarumuis Ecclesiarum beneficiorum, officiorum, autoritate eiusdem Ioannis, vel ipsius collatorum & conferendorum, nunc vacantia & imposterum vacatura, suæ dispositioni, (donec Deus ipsum vniuersalis Ecclesiæ regimini præesse concesserit) reseruat decernens irritum & inane, quidquid secùs attentatum fuerit, non obstantibus quibuscunque Constitutionibus Prædecessorum.* Datum Auenione 3. Idus Ianuarij. 1353.

Hæc Constitutio modificata, pauculis mutatis aut omissis, inserta est Concordatis Germaniæ, quæ *Anno Christi 1448.* emanârunt in fauorem Germanorum. Hæc autem cùm pertineant ad materiam de Præbendis & Dignitatibus, & jus Ecclesiasticum speciale, ac publicum nostræ Nationis contineant, ad hæc reseruationes Iuris communis & Regularum Cancellariæ limitent, neque ignorari debent, neque commodiùs quàm hîc tractari possunt.

EXEGESIS.

CONCORDATORVM GERMANIÆ.

Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Narrat Pontifex initio huius Constitutionis (quæ incipit: Ad sacram Petri sedem, *& habetur in Bullariis Pontificum) Fridericum Romanorum Imperatorem electum & postea coronatum, & nonnullos Ecclesiasticos ac seculares Germaniæ Principes ex vnâ, & Ioannem Sancti Angeli Diaconum Cardinalem Sedis Apostolicæ de latere legatum ex alterâ parte, eiusdem sedis autoritate, pro Ecclesiæ vnione & pace, inter Ecclesiam eandem & Nationem Germanicam diuersa rationabilia & vtilia Concordata edidisse, quæ dictus Nicolaus autoritate Apostolicâ & certâ scientiâ approbâris, acceptâris, & præsenti scripto communierit.*

EXEGESIS.

Potest verò hæc Constitutio in quinq; partes siue §§. diuidi. §. 1. continet *Extrauag.* Ad Regimen pauculis mutatis aut omissis. 2. Concedit electionem Canonicam in Ecclesiis Metropolitanis & Cathedralibus, item Monasteriis. 3. Agit de cæteris dignitatibus & beneficiis, ac mensium alternatiuâ in ijsdem. 4. Præfinit modum annatorum & taxarum Cameræ. 5. Denique addit clausulas proposito seruientes.

§. I.

Ad Regimen.

Continet Extrauagantis Regimen *reseruationes cum aliquâ modificatione.*

Repetit Nicolaus in primis omnia sex reseruationum membra, in quæ distinximus hanc Extrauagantem, cuius primus Autor fuit *Benedictus XII.* sed aliquantulum variata.

I. In secundo membro Nicolaus omittit vacantia beneficia, per muneris consecrationis suspensionem, quæ Benedictus posuerat etiam inter reseruata, nisi dicamus comprehendi inter illa, quorum electio cassata vel repulsa fuit.

II. Omittit tum hîc, tum deinceps illa beneficia, quibus *Ioannes XXII* Benedicti Prædecessor manum apposuerat, vt pote centum & amplius annis ante *Nicolaum V.* defunctus; cœpit enim Ioannes sedere *A. 1316.* Nicolaus verò *A. 1447.* qui sequenti mox *Anno 1448.* Bullam hanc Concordatorum edidit; quo tempore nemo superstes ex illis erat, de quorum beneficiis Ioannes aliquid disposuerat.

III. Benedictus *indistinctè sibi reseruat beneficia officialium Sedis Apost. vacantia per illorum obitum.* Nicolaus in Concordatis id restringit *ad tempus, quo ipsa officia actualiter tenebant.* Non ergo reseruat sibi beneficia illa, quæ ante officium susceptum, aut post illud depositum tenebant, cum morerentur. Deinde Benedictus inter hos officiales absolutè ponit *Commensales Pontificis*; Nicolaus autem numerat *veros Commensales & viginti quatuor Capellanos Sedis ejusdem in Epitaphio descriptos*, quem numerum & vocem Epitaphij (quod syllabum aliquem, aut album Curialium videtur denotare) omittit Benedictus. Explicationem porrò omnium officiorum Sedis Apost. quæ tam Nicolaus, quàm Benedictus prolixè recenset, vide apud *Ludou. Gomez in Proœmio*

Regularum Cancellariæ, & Octavian. Vestrium lib. 1. practica Iudiciorum Curiæ Romanæ.

IV. In vltimo membro, cùm reseruat *Ecclesias aut beneficia autoritate literarum Apost. immediatè collata siue conferenda in posterum*, vox *immediatè* non habetur in textu Benedicti XII. vti nec limitatio sequens, *præterquam si virtute gratiæ expectatiuæ fiat assecutio.* Quam exceptionem fortè Nicolaus addidit, ne Ordinariis Germaniæ ligaret manus, quin possint beneficia vacantia per assecutionem beneficij, virtute gratiæ exspectatiuæ alicui collati; ipsi alijs liberè conferre; maximè si vigore Primariarum Precum Cæsaris, quæ meritò numerantur inter gratias expectatiuas, aliquis beneficium incompatibile obtineat, cum illis, vel illo, quæ, vel quod ante habebat; poterunt enim illa, vel illud sic vacans, vel vacantia ordinarij collatores conferre: ne nimium præiudicium sustineant, si non solùm per Primarias Preces hâc vice adimatur illis collatio vnius beneficij, sed etiam per reseruationem Papæ collatio beneficiorum, quæ Precista ante obtinebat.

Et hæc sunt, in quibus Nicolaus per *Concordata Germaniæ modificauit Extrauagantem Ad Regimen*; quæ non sunt tanti momenti, ut dicta Extrau. quoad substantiam, etiam vi Concordatorum, Germanis non sit integrè obseruanda. Extrauaganti autem *Execrabilis* nulla adiicitur modificatio, seruanda igitur etiam est, vigore Concordatorum; ut suprà de illa diximus.

§. II.
Item placet.

Conceditur electio Canonica in Ecclesiis Metropolitanis & Cathedralibus, nec non Monasteriis Germaniæ.

SVMMA.

Concedit Pontifex I. vt in Metropolitanis & Cathedralibus Germaniæ Ecclesijs etiam immediatè Pontifici non subiectis, & in Monasteriis immediatè illi subiectis fiant electiones Canonicæ; quæ intra tempus per cap. Cupientes. *de elect. in 6. (quod est Nicolai II.) præfinitum, Romam deferantur. II. Si non fuerint Pontifici præsentatæ, aut si præsentatæ deprehendantur non fuisse Canonicæ, Pontifex Ecclesiis prouidebit: si autem fuerint Canonicæ, dictas electiones confirmabit; nisi ex euidenti causâ de vtiliore personâ duxerit prouidendum. III. Curabit, vt confirmati, vel per ipsum prouisi Episcopi & Prælati, Metropolitanis & aliis præstent debita juramenta, & alia, ad quæ de jure tenentur. IV. In Monasteriis dictæ Sedi immediatè non subiectis, & aliis Regularibus beneficiis pro quorum confirmatione aut prouisione ad Papam recurri non solet: electi siue prouisi ideò Romam venire non tenebuntur, ipsaque Regularia beneficia sub gratiis expectatiuis non cadent. V. In illis autem Monasteriis pro quibus Romam recurri solet, Pontifex vel electos aut prouisos, non aliter confirmabit, aut prouidebit, quàm suprà de Cathedralibus Ecclesiis est expressum. VI. Denique de Monasteriis Monialium non disponet, nisi sint exempta, & tunc per commissionem ad partes.*

EXEGESIS.

Electiones Canonicæ. Canonicas electiones vocat Pontifex, quæ secundùm Canones *in tit. 1. de elect.* contentos à Capitulis vel Conventibus fiunt. Est verò hæc insignis prærogatiua Ecclesiarum Germaniæ, quòd cùm Ius eligendi in Hispaniâ, Galliâ, Lusitaniâ, Poloniâ, aliisque regnis per reseruationes Pontificum, & Nominationes Principum ac præsentationes, Capitulis & Conventibus penitus sit ademptum: istud tamen remanserit in Germaniâ penes Canonicos in Ecclesiis Metropolitanis, & Cathedralibus, penes Religiosos autem in Monasteriis; non obstantibus Regulis Cancellariæ, & quibusuis aliis reseruationibus. Fuisse verò in aliis quoque regnis electionem penes Capitula & Conventus, ostendit *Barbos. lib. 1. Iuris Ecclesiastici cap. 1. n. 71.* & manifestum est *ex tit. de elect. in Decretal. tam antiquis quàm in 6.* Isque mos durauit vsque ad tempora Clement. III. Bonif. VIII. & vel maximè Ioan. XXII. qui primus videtur Regulas Cancellariæ promulgâsse; per quas præcipuè reseruantur omnes Ecclesiæ Metropolitanæ, Cathedrales, Abbatiales, &c. soli Pontifici; eòque ipso ablatum fuit Ius eligendi Capitulis & Conventibus. Vnde rectè inferunt DD. *titulum de elect. qui habetur in Iure nostro, exiguum habere vsum extra Germaniam.*

Cur autem Germanis relictum fuerit Ius electionis canonicæ, causam præcipuam videntur dedisse grauissimæ concertationes inter Ecclesiam & Imperium, dum Imperatores vsurpabant Ius inuestiturarum Ecclesiasticarũ per baculum & annulum; donec Henricus IV. Wormatiæ in Synodo agentibus Legatis Callisti II. Papæ, An. 1122. consensit, vt electiones Episcoporum & Abbatum Imperij Germanici per Capitula, & Conuentus fierent liberè: hoc solùm sibi reseruans, *vt ipse Imp. electionibus interesset, & in discordiâ eligentium, cum Episcoporum prouinciæ consilio vel judicio, saniori parti posset accedere: electi verò Regalia ab ipso per Sceptrum reciperent*; uti ex idoneis testibus refert *Baronius dicto anno 1122. aliique.* Quæ electionum libertas inde hucusque durauit, sicut & receptio Regalium, postquam Pontifex electum confirmauit; quæ Cæsar hodièque Episcopis & Abbatibus Imperij impertit, mos tamen, ut Imperator electionibus intersit, dudum antiquatus est.

Ad tempus Constitutionis Nicolai III.) Hæc Constitutio refertur *in cap. Cupientes. de elect. in 6.* vbi Nicolaus statuit, *vt electi Cathedralium Regulariúmue Ecclesiarum infra mensem post consensum datum, vel habitam electionis suæ notitiam, iter Romam arripere, & coram Pontifice personaliter comparere, vel si iusta causa eos impediat, Procuratorem mittere tenean-*

teneantur; dicit verò, *tempus itineris pro qualitate & distantiâ locorum moderandum & præfigendum esse*; *quo finito si per viginti dies expectati Romæ per se, vel Procuratorem non compareant, electionem vult esse irritam.* Addit plura alia, quæ non sunt in vsu, neque hodie electi Germaniæ Episcopi, vel Prælati ferè vnquam pro confirmatione eunt Romam: sed per Procuratores siue Agentes in ipsâ Curiâ Rom. constitutos, transmisso ipsis electionis processu, rem conficiunt. Reliqua quæ in hoc §. habentur, plana sunt.

§. III.

De cæteris.

Concedit Pontifex vt cætera dignitates & beneficia, alternis mensibus in Germaniâ conferantur.

S V M M A.

Placet Pontifici I. Cæteras dignitates & beneficia quæcunque secularia & Regularia vacatura (maioribus dignitatibus post Pontificales in Cathedralibus, & Principalibus in Ecclesiis Collegiatis exceptis) vltra reseruationes prædictas, videlicet in Extrauag. Execrabilis, & Ad regimen contentas, sub nullâ alia reseruatione, gratia expectatiua, aut quâuis aliâ dispositione Apost. sub quâcunque verborum formâ factâ vel faciendâ comprehendere. II. Non impedire, quo minùs de illis quando vacabunt in Februario, Aprili, Iunio, Augusto, Octobri, Decembri, liberè disponatur per illos, ad quos illorum prouisio, collatio, præsentatio, electio, vel quæuis alia dispositio pertinet, non obstantibus quibuscunque in contrarium. III. Beneficia verò vacantia in Ianuario, Martio, Majo, Iulio, Septembri, Nouembri, speciali dispositioni Sedis Apost. maneant reseruata. IV. Si autē non apparuerit intra tres menses, à die notæ vacationis in loco beneficij, quòd alicui de illo Apost. authoritate prouisum fuerit: ex tunc & non antè Ordinarius, vel alius ad quem illius dispositio pertinet, prouidere poterit. V. Denique, vt hæc alternatiua possit per Germaniam publicari, & omnes, qui eâ voluerint gaudere, tempus congruum habeant, eam acceptandi, vult vt ex parte Sedis Apostolicæ à Calendis Iunij Anno 1448. proximè futuris currere incipiat: nisi in futuro Concilio de consensu dictæ Nationis, fuerit aliter ordinatum.

E X E G E S I S.

De cæteris verò dignitatibus, beneficiis quibuscunque.) Nota I. Dubitari posse, vtrum sub hâc generalitate Pontifex etiam velit comprehensa beneficia curata. Ratio dubitandi sumitur *ex cap. Cùm in illis eod. in 6.* Vbi Bonif. VIII. negat *intentionis suæ esse, vt cùm aliquibus in simili generalitate de beneficiis quibuscunque (cura animarum mentione non factâ) prouideri mandat, ipsis de beneficiis curatis debeat, aut possit prouideri.* Sed cùm Nicolaus alternatiuam simili modo concedat ordinariis Collatoribus super quibuscunque beneficiis (illis exceptis, quæ in his ipsis Concordatis sibi reseruat) quo ipse confert, Papam autem vi Concordatorū in mensibus Pontificiis, etiam curata beneficia conferre, sit extra controuersiam, idem poterunt Collatores Germaniæ in mensibus sibi concessis, alioquin alternatiua foret manca. Ad dictum cap. *Cùm in illis*, Responderi potest, illud limitari per Concordata, ne in Germania locum habeat in casu huius alternatiuæ, etsi locum habeat, si Pontifex extra alternatiuam in Germaniâ concederet, aut mandaret alicui prouideri sub generalitate quorumcunque beneficiorum. Id verum est, rariùs per hanc alternatiuam, siue à Papâ, siue à Germanis conferri beneficia curata, quia plurima ex illis sunt de jure patronatûs Laicorum, cui derogari non solet.

Nota II. Ab hâc generalitate excipi maiores dignitates post Pontificales in Cathedralibus, & præcipuas in Collegiatis, quales communiter censentur, Præpositura & Decanatus, vt adeò sicut Cæsareæ Preces, secundùm ibi dicta, non extenduntur ad illas, ita nec alternatiua prouisio in mensibus alternis locum habeat, sed per hanc exceptionē, quam ipse Pontifex facit, semper sint ac maneant reseruata Sedi Apostolicæ.

Intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficij.) Non leuem ortam controuersiam de intellectu horum verborum esse, apparet ex *Bulla Greg. XIII. quam super declaratione illorum edidit 1. Nouemb. Anno 1576. & Collectaneis suis super Concordatis inseruit Georgius Branden Canonicus Augustanus.* Aliqui enim hæc verba, *quoties verò aliquo vacante beneficio in Ianuario. &c. mensibus, non apparuerit intra tres menses à die nota vacationis in loco beneficij, quòd alicui de illo Apost. autoritate prouisum fuerit: ex tunc, & non antea Ordinarius vel alius disponere poterit*, sic interpretabantur: *quasi intra tres menses à die nota vacationis beneficij v.g. Augustæ apparere siue constare debebat, esse alicui Romæ de Canonicatu, vel beneficio tali prouisum*, idcòque Ordinarij Germaniæ collatores interpretatione hâc inducti, nisi ante finitos tres menses nuntium de prouisione Romæ factâ acciperent, ejusmodi beneficia vigore Concordatorum conferre præsumebant: quantumuis Pontifex de illis ante lapsum trium mensium Romæ disponsuisset (*quod ipsum ad quærendum Ius satis superque esse, certâ Iuris interpretatione frequenter declaratum*, ait Greg.) licet de eo ob viarum distantiam, aut alia legitima impedimenta, ante finem trium mensium in loco beneficij v.g. Augustæ non constaret, imò nec constare posset. Vt si Pontifex vltimo die trium mensium à morte Canonici lapsorum, Canonicatum vacantem alicui Romæ conferret, non potest factæ prouisionis notitia, ante finem trimestris in Germaniam peruenire, vt est per se euidens.

Sed Pontifex consideratis variis incommodis, & injuriis eorum, qui Romæ intra trimestre legitimè prouisi

prouisi erant, etsi id in Germaniâ necdum constaret, imò nec constare posset, vt dictum est, declarat: *Verba illa* in loco beneficij *cum verbis* notæ vacationis *quæ protinus antecedunt, non autem cum verbo* apparuerit *coniungi, & ad illa duntaxat, non ad istud referri debere*; ita vt sufficiat saltem alicubi, id est, Romæ apparere siue constare, de gratiâ intra tres menses à Pontifice factâ, etsi propter distantiam locorum, si sub finem trimestris prouisio facta sit, aut propter alia impedimenta id in Germaniâ necdum apparere possit. Ex quo denique concludit Pontifex, *per alternatiuam Concordatorum ordinarios Germaniæ collatores, nihil disponere posse de beneficiis in mensibus Pontificiis vacantibus, aut vacaturis, de quibus intra tempus trium mensium* à die notæ vacationis in loco beneficij *per Pontificem qualiscunque gratia, vel dispositio, aut concessio facta fuerit*.

Subiungit verò illos, *quibus deinceps huiusmodi gratiæ concedentur, earum concessionum fidem & testimonium intra tres menses, à die notæ vacationis in loco beneficij huiusmodi vacantis v. g. Augustæ, vel dictis Collatoribus, id est Episcopo aut Capitulo, vel in ipso beneficij loco publicare quocunque modo teneri.* Quod eatenus intelligimus, si concessio tam maturè facta sit, vt ante lapsum trimestris impetrans, aut literæ hâc de re in Germaniam venire possint. Si enim Pontifex vltimâ primùm hebdomade aut die tertij mensis gratiam fecerit, impossibile erit, vt tam serò prouisus id in Germaniam ante finem trium mensium, aut ipse perferat, aut literæ hâc de re adueniant, quo casu prouisio Pontificis nihilominùs locum habebit, & prouisionem ordinarij Collatoris excludet. Etsi enim *mora sua cuique est nociua, per Reg. Iuris in 6.* non tamen mora aliena, præsertim Supremi Principis, qualis in Ecclesiasticis est Papa, quod necessario in proposito dicendum est, vt declaratio Gregorij non sit frustratoria, dum declarat *prouisionem ordinariorum Collatorum locum non habere, si Papa intra spatium trium mensium, de beneficio vacante intra menses suos aliquid disposuerit*; tenebitur tamen prouisus, si contingat trimestre esse præterlapsum, quàm primùm potest, prouisionis Apostolicæ sibi factæ, fidem in loco beneficij facere, & testimonium exhibere, quam sententiam tradit quoque *Georg. Branden super Concordatis, Not. 1. n. 6. 7. & 8. & notabili 2. n. 4. & 5.*

§. IV.

Placet similiter.

De modo Annatarum, & taxarum Cameræ Apostolicæ.

S V M M A.

Placet similiter Pontifici I. vt de Ecclesiis Cathedralibus, & Monasteriis virorum vacantibus, & vacaturis soluantur de fructibus primi anni à die vacationis, pecuniæ in libris Cameræ taxatæ.

II. Si quæ Ecclesiæ excessiuè taxatæ sunt, vult eas retaxari, & prouideri, ne nimium prægrauentur; ad quod spondet se daturum petentibus Commissarios in partibus.

III. Taxæ prædictæ autem pro mediâ parte infra annum, à die habitæ possessionis pacificæ, totius vel maioris partis soluantur, & pro aliâ mediâ parte intra sequentem annum; & si intra annum bis, vel pluries vacauerint, semel tantùm soluantur, nec debitum huiusmodi in successorem, in Ecclesiâ vel Monasterio transeat.

IV. De cæteris dignitatibus, personatibus, officiis & beneficiis, secularibus & Regularibus quibuscunque, quæ auctoritate Papæ conferuntur (præterquam vigore gratiæ expectatiuæ, aut causâ permutationis) soluantur Annatæ siue medij fructus, iuxta taxam solitam, à tempore possessionis infra annum, debitum autem hoc in successorem similiter non transeat.

V. De beneficiis, quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de Camerâ non excedunt, nihil soluatur.

VI. Denique duret hæc obseruantia, nisi eam similiter in futuro Concilio de consensu ipsius Nationis contingat immutari.

E X E G E S I S.

De fructibus primi anni.) Nota I. Fructus primi anni ex Archiepiscopatibus, Episcopatibus, Prælaturis, immediatè Sedi Apost. subiectis, post noui Prælati electionem, vendicare sibi Sedem Apostolicam, & vocari solere *Annatas*. Nominis originem hactenus non reperi, fortè inde dicuntur, quasi *adnata sint, aut adnascantur* redditibus Episcopatuum aliorúmque beneficiorum in recognitionem supremæ potestatis Sedis Apostolicæ, penes quam est *iuxta cap. licet h. tit. in 6. Ecclesiarum, personatuum, aliorúmque Ecclesiasticorum beneficiorum plenaria dispositio.* Habet autem Sedes Apostolica eiusmodi Annatas instituendi causas non leues: subventionem inprimis necessitatum Ecclesiæ Rom. sustentationem Cardinalium indigentium, & officialium Curiæ & (quod non leuiter ponderandum videtur) ut Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, contineantur in obedientiâ Sedis Apostolicæ, qui si ab eiusmodi onere liberi prorsus forent, facilè in neglectum eiusdem Sedis, & schismata declinarent: istis maximè temporibus, quibus à primæuâ Ecclesiæ integritate, & reuerentiâ erga Vicarium Christi, nimium quantum discessum est.

Nota II. ex *Card. Tusco verb, Annata. Conclus. 321.* Annatam integram solùm persolui ex beneficiis cõsistorialibus, siue quæ dantur consistorialiter, *hoc est, in Consistorio Cardinalium, rogatis à Pontifice illorum sententiis*, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus, Prælaturæ immediatè Sedi Apost. subiectæ; ut sunt in Germaniâ Campidonensis, Eluacensis, Fuldensis, quorum Prælati sunt Principes Imperij. De

aliis verò beneficiis, quæ non conferuntur in Consistorio Cardinalium, neque rogatis illorum sententiis, soluitur solùm media Annata, siue media pars fructuum primi anni; exceptis illis, quę non æstimantur, nisi viginti quatuor ducatis, de quibus paulò post. Quis autem fuerit primus Annatarum auctor non liquet, *Ludou. Gomez in Regul. Cancel. de valore beneficiorum exprimendo*, videtur autorem facere *Vrbanum VI. & vel maximè Ioannem XXII.*

Nota III. De quibusdam beneficiis solui quindennia, videlicet singulis 15. annis vnam Annatam vel mediam, iuxta proportionem beneficiorum. *Card. Tuscus. l. c.* dicit: id fieri in beneficiis vnitis. Illud certum est de beneficiis, quæ ex singulari priuilegio, reseruatione Pontificis liberata, fiunt electiua aut collatiua per Collatores ordinarios, solui debere *quindennia*, siue quindenas. Quâ ratione hodiéque quindena soluitur, de Præpositura Cathedralis Ecclesiæ Augustanæ, quæ cùm instar aliarum Præpositurarum esset Pontifici reseruata, per indultum siue priuilegium perpetuum Alexandri VI. facta est electiua.

Summa pecuniarum in libris Cameræ Apostolicæ.) Nota I. Ex *Octau. Vestrio lib. 2. cap. 20. practic. Iudiciorum Romanorum* duos esse libros taxarum, quibus vtitur Camera Apost. à Ioanne XXII. uti arbitratur *Gomez. l. c.* inventos. Primus mercedes officialium expedientium literas Apost. pro labore expeditionis taxat. Secundus continet Consistorialium beneficiorum valorem, ex quibus Annatæ solui debent, ut diximus, quæ etiam communia seruitia nuncupantur, ut eas Pontifex ipse in textu vocat, quia dantur pro seruitio Ecclesiæ, & Sedis Apost. ut suprà dictum.

Nota II. Præter Officiales, qui literas expediunt, esse in Curiâ duplices solicitatores, quorum aliqui publicâ authoritate recepti, sunt viri insignes, *solicitatores literarum Apostolicarum* dicti, & mercedem ex taxis Cameræ recipiunt. Aliqui priuati, quos *solicitatores expeditionũ, siue Agentes* vocamus, à Principibus, Magnatibus, aliisque tum Ecclesiasticis, tum laicis pro expeditione causarum in Curiâ constituti; hi, ut bene ait *Vestrius, non mediocres opes sibi hâc arte congregant. Solent enim*, ut idem testatur, *Datarius & alij taxarum receptores, certum quid de suâ taxâ remittere, non in supplicantis sed agentis gratiam, qui supplicantibus id expensum ferre deberent, sed plerumque plus exigunt.*

Quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de Camerâ non excedunt.) Nota I. ex generali consuetudine & stylo Curiæ Rom. ut tradit *Chokier ad Reg. Cancel. 61. Canonicatus omnes Germaniæ & Hispaniæ rescribi ad valorem 24. ducatorum, siue florenorum auri de Camerâ, qualiscunque sit verus valor.* Vt adeò Canonicatus, cuius valor verus ascendit ad mille ducatos, non æstimetur in Curiâ nisi 24. ducatis, idque ex benignitate Apost. ne debeant de Canonicatibus solui Annatæ. An autem præter Canonicatus sint alia beneficia, quorum valor iuxta æstimationem Cameræ non excedat 24. ducatos, non expressum reperimus. *Brandus l. c. n. 7.* videtur de hoc valore subdubitare, dum ait: *desiderari huius valoris aut consuetudinis opportunam probationem*; sed experientia & praxis non sinunt dubitare, nihil enim soluitur pro Canonicatibus, nisi quantum pertinet ad expeditionem Bullæ.

Nota II. Ex his magnam apparere moderationem Sedis Apost. quæ I. cernitur in eo ipso, quod de Canonicatibus dictum est. II. In taxâ beneficiorum Consistorialium, neque enim petuntur integri redditus vnius anni, sed iuxta taxam moderatissimi, ut si Episcopatus ascendat ad reditus 100000. florenorum, taxa integræ Annatæ in libris Apost. Cameræ, erunt fortassis 20000. florenorum. III. Offert se Pontifex ad has ipsas taxas moderandas, si quæ Ecclesiæ vel Prælaturæ videantur excessiuè taxatæ. Quæ moderatio hodiéque, vbi excessus apparet, peti posset. IV. Conceduntur duo anni ad Annatas integras soluendas. V. Si contingat vno eodémque anno, plures Episcopos in eâdem Ecclesiâ mori, adeóque Sedem sæpiùs vacare: Annata non soluitur nisi semel, & si antecessor illam non soluit, non tenetur soluere successor. VI. De cæteris beneficiis non Consistorialibus, quæ valorem 24. Ducatorum excedunt, petitur solùm dimidia Annata, cuius debitum itidem non transit ad successorem. VII. Excipiuntur gratiæ expectatiuæ & permutationis beneficiorum, quibus nullum onus est impositum. VIII. Denique tota hæc taxarum æstimatio non est facta ad verum beneficiorum valorem, sed longè infra illum: ut adeò immeritò ob hanc causam calumniam avaritiæ, apud hæreticos præsertim, Sedes Apostolica sustineat.

§. V.

In aliis autem.

Clausula huius Constitutionis.

SVMMA.

Primò in aliis quæ per Eugenium IV. Prædecessorem suum, pro Germanis vsque ad futurum Concilium permissa, concessa, indulta & decreta, ac per ipsum Nicolaum confirmata fuerunt, in quantum his Concordatis non obuiant, nihil vult immutatum.

II. Si in his vel aliis literis specialiter nominetur Alemannia non debere censeri distinctam à Natione Germanicâ.

III. Transumpto huius Concordiæ alicuius Metropolitani Germaniæ sigillo munito plenam fidem adhibendam.

IV. Irritum & inane decernit, si secùs super his à quoquam quâuis authoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

V. Si quis hanc paginam Apostolicæ approbationis, ratificationis, acceptationis, & voluntatis infringat, vel illi contrauenias, indignationem Dei & BB. Apo-

BB. Apostolorum Petri & Pauli se nouerit incursurum. Romæ apud S. Petrum An. 1448. 14 Kal. Aprilis.

EXEGESIS.

Eugenium Papam IV.) Eius Constitutionem pro Germanis videre hactenus non licuit: non est dubium, quin plus lucis afferret Concordatis.

Irritum & inane.) Hanc clausulam in effectum deduxit & facto ipso confirmauit *Clemens VII. in Constit. quæ incipit, Admonet nos. data Romæ apud S. Petrum An. 1534. ipsis Kalendis Junij, & refertur à Georg. Branden in suis collectaneis, nec non in Bullario Pontificum.* Declarat verò Pontifex ibi, *collationes & dispositiones beneficiorum, quas illo tempore contra formam Concordatorum faciebant quidam Principes & Prælati Germaniæ, nullum titulum vel colorem possidendi beneficia tribuere; eos autem qui illa acceperunt, pro malæ fidei possessoribus, & merè intrusis habendos, nec vnquam fructus in conscientiâ suos facere, neque regulis de annali aut triennali possessione juuari.*

Paginam nostræ approbationis.) Nota I. Non obstante hâc approbatione, ratificatione, & acceptatione Concordatorum ex parte Pontificis, posse tamen hæc ex plenitudine potestatis in totum, vel pro parte ab illo tolli, cùm sit inita super jure beneficiorum, & bonorum Ecclesiasticorum, cuius Iuris vtpote spiritualis aut spiritualibus annexi, non solùm Laici per se vsquequaque sunt incapaces, verùm etiam ipsi Ecclesiastici: si illa sibi vendicent independenter à Pontifice, qui tanquam Christi Vicarius Iure diuino supremam & plenissimam in his habet dispositionem & administrationem. Quod verò *Patenus decis. 47.* dicit, *Concordata habere vim contractûs,* intelligi debet ex parte Germanorum, qui non solùm Iure diuino, instar aliorum Christianorum, ad beneficiorum dispositionem à Pontifice acceptandam, sunt obligati: verùm etiam ex speciali hâc Concordiâ, quasi in vim contractæ pacificationis inita, ne plura circa beneficia Ecclesiastica præsumant, quàm quæ ipsis in his Concordatis conceduntur. Etsi illa ex parte Pontificis contineant meram gratiam, neque enim potestatem Iure diuino tam in beneficijs, quàm in alijs sibi competentem abdicare potest, nisi ipsi Papatui renunciare velit, vt notat *Branden in collectaneis. q. 8.*

Nota II. Etsi Pontifices, non obstantibus Concordatis, retineant absolutam potestatem aliter disponendi de beneficijs Germaniæ, non solent tamen neque debent sine grauissimâ causâ id facere, sed potiùs dicere cum *Apost. 1. ad Corinth. 10. v. 23. omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. & 2. ad Corinth. 13. v. 10. vt non duriùs agam secundùm potestatem, quam mihi Dominus dedit in ædificationem, non in destructionem.* Hinc licet stantibus Concordatis, Pontifex possit etiam in mensibus alternis beneficia conferre, præueniendo ordinarios Collatores, quia potestatem conferendi non videtur illis concessisse priuatiuè, sed cumulatiuè, non tamen id solet facere, quia videretur impedire liberam prouisionem ordinariorum Collatorum ipsis concessam per Concordata, à quibus Pontifices *nullatenus recedere intendunt, sed potiùs firmiter illis inhærere,* vt loquitur *Clemens VII. in Constit. sup. relata.* Idem confirmatur ex *clausula §. 3. & 4.* vbi Pontifex vult ibi contenta, *nec in Concilio quidem generali sine consensu Germanorum mutari.* Atque hæc de Concordatis sufficiant; plures quidem quæstiones accumulat Branden, sed cùm illæ ex communibus principiis Iuris de præscriptione, consuetudine, legibus, &c. resolui facilè possint, non est in his immorandum.

Cap. XIV. Ad Romani.

Paulus Venetus Papa II.

SVMMA.

Cùm nonnulli Pontifices per diuersas Constitutiones, quas suo tempore tantùm durare voluerunt, beneficia Ecclesiastica, quæ familiares Cardinalium, & fructuum debitorum Cameræ Apost. Collectores obtinebant, sibi reseruâssent, illisque mortuis interpretes Iuris hæsitarent, an beneficia hæc per eiusmodi reseruationem reseruata vel affecta Papæ remanserint, vt ab alio, quàm ab ipso, conferri non possint: Paulus ambiguitatem hanc volens tollere, declarat & decernit. I. Effectum reseruationis & manuum appositionis in dictis beneficijs per obitum Prædecessorum suorum nequaquam esse reuocatum. II. Omnia & singula beneficia etiam electiua & curata, Sedi Apostol. vt præmittitur reseruata, & per Romanos Pontifices in posterum reseruanda, quouis modo vacantia & vacatura, per eiusmodi reseruationem remansisse & remanere semper affecta, nullùmque de illis præter Pontificem, illâ vice disponere posse. III. Adimit facultatem quibusuis Iudicibus aliter interpretandi & judicandi, ac denique decernit irritum & inane, si secùs à quoquam contigerit attentari. Datum Romæ apud D. Marcum An. 1467. Kal. Septembris, Pontificatus ipsius Anno tertio.

EXEGESIS.

Ex hoc textu collige, quid sit *beneficium esse, vel manere affectum Papæ*, idque fieri dupliciter, *per reseruationem videlicet, & appositionem manus.* Dicitur autem Papa *apponere manus* per signaturam supplicationis, mandatum de prouidendo, vel gratiosam & actualem alicuius beneficij collationem, *de quo vide Garc. p. 5. cap. 1. n. 138. & multis seqq. Sed præter appositionem manûs, manent beneficia similiter affecta Pontifici per solum reseruationis decretum, sine Constitutionem irritantem secùs attentata, etsi actu ipso nihil Papa de beneficio reseruato vacante disposuerit, aut disponat. Sic affecta semper illi manent beneficia reseruata*

d by Google

uata per Extrau. Execrabilis. & Ad regimen. item per *Regulas Cancellariæ.* Quare irritum est, si quis præter Papam eiusmodi beneficiorum collationi aut prouisioni se ingesserit.

Sapit autem hæc Pauli II. Extrau. naturam Regularum Cancellariæ, quia voluit illam suo duntaxat tempore durare, quo modo loquendi vtuntur omnes Pontifices in dictarum Regularum Procemio, quæ ideò ex naturâ suâ sunt temporales, non perpetuæ, etsi eo ipso perpetuentur, quia singuli Pontifices eas repetunt, & communiter aliquid Regulis Præcessorum addunt, vel detrahunt. Nos prout S. D. N. Alexander VII. illas edidit, breuissimè potiùs percurremus, quàm explicabimus, tanquam ad plenam huius tituli intelligentiam & praxin Beneficiorum plurimùm conducentes. Scripserunt in illas fusiùs *Mandosius, Franc. Gonzalez, Ioan. à Chokier, Garc. p. 5. c. 1. eas solùm explicat, quæ pertinent ad reseruationem beneficiorum, Ludou. Gomez solas iudiciales, multas etiam sparsim attingit Azor. p. 2. l. 5. Easdem, prout à Paulo V. sunt editæ, sine vllâ explicatione, in summam Bullarij retulit Quaranta.*

REGULÆ, ORDINATIONES, ET CONSTITUTIONES CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ S. D. N. ALEXANDRI DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ VII.

Procemium.

S. D. N. Alexander VII. Prædecessorum suorum vestigiis inhærens, & ordinem rebus gerendis dare volens, postridiè Electionis suæ, 8. Aprilis An. 1655. Regulas infra scriptas fecit, quas etiam ex tunc licet nondum publicatas, & suo tempore duraturas obseruari voluit, ac Franciscus Cardinalis Barberinus S. R. E. Vice Cancellarius 20. Aprilis dicti Anni in Cancellariâ Apostolica publicari fecit.

EXEGESIS

De officio Vice Cancellarij S. R. Ecclesiæ, vide Regulam 72. quæ est vltima & Ludouicum Gomez in Procem. Est ipse Iudex post Papam supremus in pertinentibus ad expeditionem juridicam Bullarum, & regit Cancellariam secundùm has Regulas, quæ ligant omnes etiam extra Curiam Rom. ut ex communi tradit *Gomez ibidem q. 2.* etsi verò non possint publicari eo die, quo Papa illas facit, ligant tamen ante publicationem, quoad effectum nullitatis actus in contrarium gesti, non tamen quoad culpam & pœnam, nisi post publicationem, quâ ratione rectè conciliat opiniones contrarias *Æneas de Falconibus tract. de reseruat. p. 4. n. 21. & 22.* estque conforme verbis Pontificis, qui vult Regulas ligare nondum publicatas, quidquid cum aliis sentiat *Chokier hîc in Procemio statim in principio.*

EXEGESIS.

Extinguuntur autem hæ Regulæ morte cuiuslibet Papæ, cùm nullus soleat illas extendere vltra tempus vitæ suæ, cessant itaque tum reseruationes in his Regulis contentæ, & possunt Episcopi tanquam ad jus commune redeuntes beneficia vacantia, vsque dum nouus Pontifex de nouo Regulas faciat, conferre; nisi aliâ ratione per reseruationes aliquas sint affecta Papæ, ut per Concordata Germaniæ, quæ sunt perpetua, neque expirant, aut si nouus Pontifex beneficia, quæ Sede vacante vacârunt, & ab ordinariis necdum collata sunt, de nouo sibi reseruet, ut notat *Chokier. l. c.*

Regula I.

Reseruationes generales & speciales.

Inprimis facit reseruationes similes illis, quæ habentur in Extrauag. ad Regimen *ac locum habere vult in beneficiis, quæ Officiales Sedis Apostolicæ ibi expressi, licèt ante obitum Officiales esse desierint, dum Officiales erant, obtinebant: ac quæ Notarij ratione Officij, etiam dimissis Officiis assecuti fuerint. Reseruat deinde etiam beneficia* per Extrau. Execrabilis *vacantia aut vacatura: eúmque reseruationem extêdit ad beneficia tam obtenta, quàm obtinenda, de quibus Ordinarij, aliique Collatores contra Decreta & formam Concilij Tridentini disposuerint.*

Hæc Regula solùm indiget lectione *vtriusque Extrauag. Ad regimen & Execrabilis*, eorúmque quæ Conc. Trid. de Collatione beneficiorum decreuit.

Regula II.

Reseruatio Cathedralium Ecclesiarum & Monasteriorum, ac de tempore vacationis Episcopatuum, vacaturorum beneficiorum.

Reseruauit item generaliter omnes Ecclesias Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non omnia Monasteria virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia, quem excessum voluit in literis exprimi. Ac etiam reseruauit dignitates & beneficia omnia, ad quorumcunque Collationem aut dispositionem (non tamen ad Collationem cum alio vel aliis, aut etiam ad alterius præsentationem vel electionem) quomodolibet pertinentia, quæ post illorum obitum, vel Ecclesiarum aut dignitatum dimissionem, siue amissionem vsque ad nouam prouisionem, auctoritate Apostolicâ faciendam,

dam, & adeptam à Successore pacificam possessionem, vacauerint aut vacabunt.

EXEGESIS.

Prior pars Regulæ non habet locum in Germaniâ, vbi per Concordata relinquitur libera electio, nisi in casibus expressis in *Extrauag. Ad regimen.* quæ ipsis Concordatis est inserta. Sed neque secunda pars Germanos ligat, cùm electi Episcopi, aliique de beneficiis ad suam collationem propriè spectantibus, quæ Sede vacante contigerit vacare, liberè post confirmationem prouideant; neque enim in Concordatis Iuri communi, quo in hâc parte iuxta *cap. 2. Ne Sede vacante.* utuntur, quidquam derogatur.

Regula III.

Extensio reseruationis Beneficiorum per assecutionem pacificam vacaturorum.

Item, si qui de beneficiis præsertim curatis, aut personalem residentiam requirentibus, auctoritate Apost. prouisi, aut prouidendi, ante illorum assecutionem alia, quæ obtinebant, cum eisdem incompatibilia (nullâ de his factâ expressâ mentione) quomodolibet in fraudem Apostolicæ reseruationis in manibus Sanctitatis suæ, aut quorumlibet aliorum resignarent siue dimitterent: voluit, vt similes collationes cum inde secutis, cassæ & irritæ existant, ac beneficia sic resignata, siue dimissa, eo ipso vacent, & suæ Sanctitati sint reseruata: ac vlteriùs voluit ipsum etiam beneficium, de quo quis taliter (beneficio incompatibili tacito & resignato vel dimisso) fuerit prouisus, eo ipso vacare, ac si resignatio facta non fuisset: saluis tamen Iuribus alterius partis, ad cuius fauorem facta esset Resignatio etiam ex causâ permutationis, summariè & appellatione remotâ exercendis.

Quæ sint beneficia incompatibilia in ordine ad effectum huius Regulæ, constat ex *Extrauag. Execrabilis.*

Regula IV.

Reseruatio Dignitatum, nec non suorum, & S. R. E. Cardinalium familiarium beneficiorum.

Idem reseruauit generaliter dispositioni suæ Dignitates maiores post Pontificales in Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus, nec non Principales in Collegiatis, valorem decem florenorum auri communi existimatione excedentes: nec non Prioratus, Præposituras, ac alias dignitates Conuentuales, ac Præceptorias generales Ordinum, non tamen Militiarum. Denique quæcunque Beneficia, quæ sui, dum Cardinalis esset, aut aliorum Cardinalium nunc viuentium familiares, & commensales, familiaritate durante obtinebant, aut obtinent, aut obtinebunt.

Regula V.

Reseruatio Beneficiorum Collectorum & Subcollectorum.

Item reseruauit generaliter omnia beneficia, quæ Collectores & Subcollectores fructuum Cameræ Apostolicæ debitorum, durante hoc eorum Officio obtinebant, aut ad quæ Ius eis competebat.

Regula VI.

Reseruatio Beneficiorum Curialium dum Curia transfertur.

Item reseruauit sibi beneficia quorumcunque Curialium, quos, dum Curia de loco ad locum transfertur eam sequendo, decedere contigerit, in loco quantumuis inde remoto.

Regula VII.

Reseruatio Beneficiorum Cubiculariorum, & Cursorum.

Item reseruauit sibi omnia beneficia Cubiculariorum, etiam honoris nuncupatorum, ac Cursorum suorum, simul declarans in Prædecessorum suorum Constitutionibus, & Regulis reseruatoriis Beneficiorum, etiam horum Beneficia comprehendi, ac comprehensa fuisse.

Regula VIII.

Reseruatio Beneficiorum, Ecclesiarum S. Ioannis Lateranen. & S. Petri: ac Beatæ Mariæ Maioris de Vrbe, & Beneficiorum titulorum Cardinalium à Curiâ absentium.

Item reseruauit sibi Canonicatus, Præbendas, Dignitates, Personatus, & Officia in dictis Ecclesiis, nec non Beneficia quæcunque ad collationem, vel quamuis dispositionem Cardinalium à Rom. Curiâ absentium (non tamen ob seruitium Sedis Apostolicæ, cum licentiâ Sanctitatis suæ, vel apud eorum Ecclesias residentium) ratione Episcopatuum suorum, vel titulorum, siue Ecclesiarum Cardinalatûs spectantia, tam in vrbe, quàm extra vrbem, quamdiu absentia illorum durauerit, vacantia aut vacatura.

Digitized by Google

Regula IX.

Reseruatio octo mensium Apostolicorum, & Alternatiua pro Episcopis residentibus.

Item reseruauit sibi omnia beneficia qualitercunque qualificata, in Ianuario, Februario, Aprili, Majo, Iulio, Augusto, Octobri, & Nouembri: extra Curiam aliter, quàm per resignationem qualitercunque vacatura, ad quorumcumque prouisionem & dispositionem (non tamen Cardinalium aut aliorum sub certis concordatis comprehensorum) pertinentia: & voluit in horum concessione etiam de motu proprio, Mensis, in quo sit, mentionem fieri. Consuetudines verò & priuilegia optandi, siue eligendi pinguiores Præbendas quibuscunq; quomodolibet concessa, nullatenus vult huic reseruationi obstare. Episcopis autem personaliter in suis Ecclesiis residentibus, alternatiuam sex mensium ad beneficia conferenda, quæ ad liberam ipsorum dumtaxat, & ab aliis independentem dispositionem pertinent, concessit.

EXEGESIS.

Huius regulæ prior pars non habet locum in Germaniâ, per Concordata enim conceduntur ordinariis Collatoribus sex menses. Sed neque pars posterior, Episcopi enim Germaniæ, licet in Ecclesiis suis resideant, nec in alternis quidem mensibus passim habent Ius conferendi Canonicatus Cathedralis Ecclesiæ; illorum enim collatio ex consuetudine, vel priuilegio, vel alio titulo in mensibus non Pontificijs pertinent ad Capitula, qui ideò etiam Capitulares vocantur.

Regula X.

De literis in formâ *Rationi congruit* expediendis.

Item, voluit idem D. N. quòd concessa per fel. record. Innocentium X. prædecessorem suum, & de ejus mandato, expediantur in formâ Rationi congruit, *&c. sub die coronationis suæ, vt moris est: & idem quoad concessa per piæ memoriæ Vrbanum VIII. etiam prædecessorem suum ad sex menses dumtaxat, ab ipso die Coronationis incipiendos, obseruari voluit.*

EXEGESIS.

Quia contingit gratias à defuncto Pontifice concessas subinde ante eius mortem non expediri, solet Successor statuere hanc Regulam, ut expediantur suo nomine in formâ literarum, quæ incipiunt *Rationi congruit*: in quibus dicitur, *quòd Rationi congruit, ut ea, quæ à prædecessoribus nostris concessa fuerunt, licet præpediente obitu ipsorum non fuerint expedita, temporibus tamẽ nostris plenum habeant effectum, & expediantur.* Expediuntur autem hoc casu per Cancellariam sine nouâ concessione, siue signaturâ Pontificis. Gratia enim perficitur per solam signaturam, etiam ante expeditionem Bullarum, quæ requiruntur solùm ad probationem, ut post alios tradit *Chokier ad hanc Regulam, quæ fuit Pauli V. nona.*

Communiter verò Cancellaria non solet expedire literas in hâc formâ, nisi exhibeatur supplicatio à defuncto Pontifice signata. Porrò solent Pontifices hanc Regulam extendere, non ad solum proximum, sed plures etiam prædecessores suos, vti Alexander VII. extendit ad Innocentium X. & Vrbanum VIII. quia sciebat, vel suspicabatur superesse aliquas horum Pontificum concessiones nondum expeditas. Clausula autem restrictiua expeditionis ad sex tantùm menses faciendæ, extendi non debet ad immediatè præcedentem Pontificem, sed pertinet ad alios Priores, ut latè ostendit *Mandos. ad hanc Regulam. q. 4.*

Regula XI.

Declaratio reseruationis Ecclesiarum, & Beneficiorum per Prædecessores reseruatorum.

Item declarat Ecclesias Cathedrales, & beneficia, quorum prouisionem & dispositionem dicti Prædecessores sibi cum interpositione decreti reseruârunt (quæque tempore obitûs eorum vacabant, aut si commendata, vel eis Administratores deputati non fuissent, etiam tunc vacâssent) remanere per eiusmodi reseruationem & Decretum affecta, nec de illis ab alio hâc vice, quàm à Pontifice disponi potuisse, aut posse.

EXEGESIS.

Beneficia affecta fieri Pontifici *per appositionem manûs, vel constitutiones & Decreta reseruatoria, diximus suprà ad Extrau. Romani,* cui has Regulas annectimus. Vbi præterea nota, non sufficere solam reseruationem viuâ voce factam, sed requiri appositionem Constitutionis aut Decreti: *Beneficium autem semel affectum Papæ, semper manet affectum iuxta Gl. Alphonsi hic.* Excipiuntur Ecclesiæ Parochiales, quæ si sede vacante vacent in Curiâ, conferuntur ab illo, ad quem collatio aliàs pertinet, *per cap. Si Apostolica. 35. de præb. in 6. vt bene obseruat Chokier ibidem.*

Nota deinde, quod dicitur *Ecclesias aut Monasteria tempore obitûs prædecessorum commendata, administrata, vel si eis Administratores deputati non fuissent, etiam tunc vacâsse,* inde prouenire, quia per commẽdam non *perimitur prima vacatio, imò durat, vt notatur in cap. Nemo. de elect. in 6. & cap. Si constiterit. de accusat.* nam *commendare, nihil est aliud, quàm deponere, l. commendare, ff. de verb. signif.* Commendatarij ergo sunt veluti depositarij, neque per illorum obitum censetur vacare, v. g. Monasterium, sed per mortem vltimi Abbatis vel Prælati Regularis. Quare durabit vacatio, donec sublatis commendis iterum Regularis eligatur. Similiter Administrator non habet titulum in beneficio, vnde nec per ipsius mortem

mortem vacat Prælatura aut Episcopatus, sed per mortem Episcopi, eiusmodi ergo Ecclesiæ & Monasteria, siue commendata, siue administrata, per reseruationem dictorum Pontificum manserunt Alexandro VII. affecta per hanc Regulam *iuxta Gl. Alphonsi hic sub finem.*

Regula XII.

Reualidatio Literarum Prædecessoris Gratiæ & Iustitiæ, infra annum concessarum.

Item omnes, ab Innocentio X. infrà annum, ante diem obitûs eius, concessas Gratiæ vel Iustitiæ literas, temporibus debitis Executoribus siue Iudicibus non præsentatas, S. D. N. reualidauit, & in statum pristinum restituit plenariè: ac decreuit ad expeditionem negotiorum in eis contentorum procedi posse, ac debere, iuxta earum formam.

EXEGESIS.

Sicut contingit, supplicatione licet signatâ, literas desuper non expediri ante mortem Pontificis, ita contingit quoque literis licet expeditis, eas infrà annum ante mortem ipsorum concessas, debito tempore Executoribus, siue Iudicibus non præsentari; quo non obstante pro honore Prædecessoris sui Alexander VII. reualidauit eiusmodi concessiones postremo anno vitæ illius factas, etsi alioquin literæ Gratiæ & Iustitiæ per obitum concedentis, expirare soleant, ut tradit *Chokier ad hanc Regulam, quæ fuit XI. Pauli V.*

Regula XIII.

Reuocatio Vnionum.

Item omnes vniones, incorporationes, applicationes etiam perpetuas, de quibusuis Cathedralibus, & aliis Ecclesiis, Officiis, & beneficiis Ecclesiasticis, etiam in fauorem Cardinalium (non tamen Concilij Tridentini auctoritate, aut pro fundatione, seu donatione Collegiorum, & aliorum piorum locorum, ad fidei defensionem & propagationem, bonarúmque artium cultum institutorum) quomodolibet auctoritate Apostolicâ, vel aliâ quâuis factas, quæ suum nondum sunt sortitæ effectum, reuocauit & cassauit, non obstantibus vllis clausulis fauorabilibus.

Regula XIV.

Reuocatio facultatum quibusuis concessarum.

Item reuocauit quascunque facultates concessas Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Prælatis ac Personis, Nunciis Apostolicis, & Cameræ Apostolicæ collectoribus, de dispensando cum quibusuis personis super matrimonio contracto, vel contrahendo in gradu prohibito, Natalium & ætatum defectu, incompatibilibus beneficiis simul retinendis, Notariis creandis, & disponendo quomodolibet de beneficiis, ac alias facultates à præmissis diuersas, officia Collectorum & Nunciorum directè non concernentes: quoad omnia in quibus facultates ipsæ nondum sunt sortitæ effectum, etsi Nunciis concessa sit potestas Legatis de Latere competens.

Videntur huic Regulæ occasionem dedisse abusus, & nimia facultatum eiusmodi in dictas personas accumulatio.

Regula XV.

Reseruatio facultatum conferendi beneficia reseruata.

Item reuocauit quascunque facultates & literas, per quas quicunque prædecessores sui, quibusuis ordinariam collationem, siue aliam dispositionem de Iure & consuetudine habentibus, & quâuis dignitate, non tamen Cardinalatûs fulgentibus, etiam motu proprio concesserunt: vt de beneficiis generaliter Papæ reseruatis disponere, liberè & licitè valerent, aut etiam ad hoc per eosdem Prædecessores, Vicarij perpetui, vel ad tempus constituti forent.

Regula XVI.

De dictionibus numeralibus.

Item, vt in Apostolicis literis occasio committendi crimen falsi magis tollatur, statuit vt dictiones numerales, quæ in dictis literis ante Calendas, Nonas, & Idus immediatè ponuntur, per literas & syllabas extensè siue integrè scribantur, & quæ aliter scriptæ fuerint, ad Bullarium non mittantur.

EXEGESIS.

Exemplum est v.g. vt scribatur Octauò Calendas, quinto Nonas, sexto Idus Maij: neque ponantur notæ numerorum, siue zifræ. Quod idem seruatur in praxi, in literis Apostolicis circa annum Domini, vt videlicet exprimatur integrè, non per numeros aut zifras; literæ autem aliter scriptæ habentur subreptitiæ; ideóque vetantur mitti ad Bullarium siue Registraturam literarum Apostolicarum, stylus enim Cancellariæ non seruatus reddit literas suspectas de falsitate, *cap. quàm grau. de crimine falsi. & cap. ex literis. de constitut.*

Regula XVII.

De concurrentibus in Datâ.

Item voluit, quòd si plures concurrant in Datâ literarum eiusdem diei super beneficiis vacantibus aut

Digitized by Google

aut vacaturis: illi quibus gratiæ proprio motu conceduntur, similes gratias non habentibus, aliàs graduati non graduatis, aut inter graduatos magis graduati, ac inter æqualiter graduatos priùs graduati, nec non possessores cum titulo saltem colorato, non possessoribus, ac inter personas alias in Curiâ præsentes, absentibus ab eâ, ac inter præsentes, beneficiati non beneficiatis, & similiter inter absentes, cæteris paribus, oriundus non oriundo, & diœcesanus non diœcesano: in reliquis verò illi qui priùs literas executoribus præsentârunt, aliique in beneficiorum, de quibus agitur, assecutione præferantur.

Regula XVIII.

De non tollendo Ius quæsitum.

Item decreuit & declarauit suæ intentionis esse, vt deinceps per quamcunque signaturam siue concessionem, aut gratiam, vel literas Apostolicas pro commissionibus, siue mandatis aut declarationibus huiusmodi, etsi motu proprio, & cum certâ scientia, etiam ante motam litem emanauerint, nulli Ius sibi quæsitum quomodolibet tollatur.

EXEGESIS.

Hæc regula concordat cum Iure, quia Princeps non tollit alicui Ius legitimè quæsitum (siue illud habeat in re, siue ad rem) per quamcunque commissionem, *l. 1. §. 1. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco. l. Nec Auus. C. De emancipatione liberorum, cap. quamuis. de rescript. in 6. & cap. Si propter eod. ibid.* Posset tamen Papa in beneficiis id facere de plenitudine potestatis, quia habet plenam & supremam potestatem in beneficialibus. *cap. 2. De præb. in 6. Clement. 1. vt lite pendente.* etsi nequaquam facere soleat, ideóque rescriptis apponatur hæc clausula, *dummodò tempore datæ præsentium, alteri Ius non quæsitum*, de quâ clausulâ plura *Card. Tuscus hoc verbo. Conclus. 329.*

Regula XIX.

Regula de viginti.

Item voluit, quòd si quis infirmus, siue in Romanâ Curiâ siue extra illam resignauerit beneficium, vel aliàs dimiserit, aut Commendæ illius cesserit, vel dissolutioni vnionis consenserit: etiam vigore supplicationis dum esset sanus signatæ, & postea infra viginti dies, à die præstiti consensûs de ipsâ infirmitate decesserit, ac beneficium quâcunque autoritate conferatur titulo resignationis sic factæ: collatio huiusmodi sit nulla, ipsúmque beneficium per obitum censeatur vacare.

Hæc Regula statuitur ad cauendas varias fraudes, ideóque Pontifex, qui veluti supremus Princeps potest inducere fictionem Iuris pro veritate, vt plenè prosequitur *Bartolus in leg. Si is. ff. De vsucap.* fingit istud beneficium vacare per mortem, quod vacare videtur per resignationem, vt pluribus explicat *Glossator Alphonsus hic.*

Regula XX.

De Idiomate.

Item voluit, quòd si contingat tam in Curiâ quàm extra illam, alicui de Parochiâ, vel alio beneficio curato prouideri, persona autem eiusmodi non intelligat, neque loqui sciat idioma loci, vbi beneficium eiusmodi consistit, prouisionem siue mandatum desuper quoad tale beneficium, nullius sit roboris.

Regula XXI.

De non impetrando Beneficium per obitum viuentis.

Item, si quis supplicauerit sibi de beneficio quocunque, tanquam per obitum alicuius viuentis, tum vacante prouideri: licet postea per obitum ejus vacet, prouisio & quæuis dispositio etiam vigore alterius nouæ supplicationis, vel gratiæ desuper faciendæ nullius fiat roboris.

Ratio hujus Regulæ esse videtur, ne detur occasio captandi siue cupiendi mortem alterius, contra *cap. 1. & 2. de concessione præb. & cap. 2. & 4. eodem in 6.*

Regula XXII.

De vnionibus & vnionum confirmatione.

Item voluit, vt petentes beneficia aliis beneficiis vniri, exprimant verum annuum valorem, secundùm communem æstimationem, tam beneficij vniendi, quàm illius, cui vniri petitur, alioquin vnio non valeat. Semper autem pro vnionibus fiat commissio ad partes, vocatis illis quorum interest. Idémque voluit obseruari in quibusuis suppressionibus perpetuis, dismembrationibus & applicationibus beneficiorum, & fructuum ac bonorum Ecclesiasticorum, nec non in confirmationibus eiusmodi dispositionum.

Regula XXIII.

De mendicantibus transferendis.

Item circa mendicantes ad alios Ordines transeuntes, pro tempore voluit constitutionem Martini V. desuper factam, quæ incipit, Viam ambitiosæ cupiditatis, *firmiter obseruari.*

Habetur hæc constitutio *in Extrauag. communibus de Regularibus*, quò hæc materia pertinet.

Regula

Regula XXIV.

De malè promotis.

Item de Clericis extra tempora à Iure statuta, siue ante legitimam ætatem, aut absque dimissoriis se promoueri facientibus, pro tempore Constitutionem Pij II. quæ incipit, Cùm ex sacrorum Ordinum, *voluit pari modo obseruari.*

EXEGESIS.

Suspendit in dictâ Constitutione Pius II. beneficiatos, siue Clericos taliter sine legitimâ licentiâ promotos, qui si in Ordinibus, suspensione durante, ministrauerint, irregularitatem soli Papæ reseruatam incurrunt, *cap. Cùm quidam. & cap. Literas. de temp. ordinat.* & beneficiis Ecclesiasticis priuantur per sententiam Iudicis. Quam priuationis pœnam ipso quidem Iure incurri voluit Sixtus V. per Constitutionem, quæ incipit, *sanctum & Salutare*, sed eam *Clemens VIII.* ad terminos Iuris communis Conc. Trid. & dictæ Constitutionis Pij II. reuocauit An. 1590. refertur autem *Clementis Constitutio à Quaranta in summâ Bullarij.*

Regula XXV.

De Monetâ.

Item declarauit quòd libra Turonensium paruorum, & florenus auri de Camerâ, pro æquali valore in concernentibus literas Apostolicas, & Cameram Apostolicam, computari debeant.

EXEGESIS.

Hæc Regula videtur inducta propter Gallos (est enim Turonum in Galliâ) apud quos libra paruorum Turonensium vsurpata fuit pro ducatis Imperij, quis autem fuerit valor eiusmodi Turonensium nummorum non exprimitur, *Glossator* dicit *aureum & solidum, item numisma & ducatum idem esse iuxta leges, quas allegat.* Chokier ad hanc Reg. dicit, *valorem ducati auri de Camera esse vnius scuti auri in auro, & vnius Iulij* (qui ferè æquivalet decem cruciferis nostratibus) *adeò, vt florenus siue ducatus auri de Camerâ, ascendat ad octodecim bacios.* Allegat plures decisiones Rotæ, quas refert *Garc. p. 5. de benef. cap. 3. n. 137. & seqq.* si tamen exprimerentur simpliciter ducati, nihil addendo de Camerâ, attendi deberet valor currens in loco beneficij *vt notat Garc. n. 151.* proportio autem valoris ducati Vngarici, aut Germanici videtur respectu floreni auri de Camerâ, diversimodè æstimari.

Regula XXVI.

De Beneficiis vacaturis per promotionem ad Ecclesias & Monasteria.

Item voluit & decreuit, quòd quacunque concessiones & mandata, motu etiam proprio, cum derogatione huius Regulæ, quæ ab eo, pro quibusuis personis emanauerint, de prouidendo eis de beneficiis vacaturis, per promotionem quorumcunque, ad Ecclesias & Monasteria: si huiusmodi concessiones, & mandata diem promotionis ipsorum præcesserint: Similiter quacunque prouisiones, siue dispositiones faciendæ de præmissis, & quibusuis aliis beneficiis, quæ per dictos promouendos ad quascunque Prælaturas inter illarum vacationis, & huiusmodi promotionis tempora, simpliciter vel ex causâ permutationis, vbicumque resignari vel aliter dimitti contigerit, cum inde secutis sint irrita & nullius roboris.

EXEGESIS.

Ratio huius Regulæ quoad primam partem est, ut notat *Alphonsus in Gl. hic*, quia quando apparebat aliquem promotum iri ad Episcopatum aut Monasterium (intellige Sedi Apostol. immediatè subiectum) plurimi valde importunè instabant, pro beneficiis per talem promotionem vacaturis, propter quam importunitatem facilè contingebat ea conferri indignis: ideóque Pontifices cassant eiusmodi concessiones, veluti subreptitias, aut certè rescindendas, non *enim nouum est, Principem propter inuerecundiam petentium, non concedenda plerumque concedere, iuxta l. 1. C. de petit. bonor. sublatâ.*

Ratio secundæ partis est, quia illi qui sciunt se promouendos (vti moraliter certò sciunt omnes, sine discordia electi ad Episcopatus & Prælaturas Germaniæ) soliti sunt facere priùs resignationes in fraudem legis, vt sic quando Papa vellet conferre post promotionem illorum nihil superesset. Intelligitur autem per promotionem vel confirmatio electi, quâ dat Pontifex post electionem sibi legitimè præsentatam; vel collatio Episcopatûs aut Prælaturæ prorsus libera eiusdem Pontificis, aut consensus in nominationem ac præsentationem Principum vel aliorum, qui hoc jus habent ex ipso Pontificis priuilegio.

Ad huius Regulæ obseruationem tenentur quoque Germani, continetur enim non totidem quidem verbis, sed re ipsa in *Extrau. ad Regimen*, prout, inserta est *Concordatis*, ubi Pontifex sibi reseruat *omnia beneficia quæ promoti per ipsum, siue auctoritate ipsius ad Archiepiscopalium & Episcopalium Ecclesiarum, nec non Monasteriorum regimina obtinebant, tempore promotionũ de ipsis factarum, nunc quoque modo vacantia aut vacatura in posterum.* Quæ reseruatio aut foret damnosa, si beneficium promouendorum ante diem promotionis ipsorum importunè petentibus conferrentur, quæ est ratio primæ partis Regulæ huius; aut frustratoria, si promouendis, qui moraliter certi sunt de suâ promotione inter tempus vacationis Ecclesiæ, ad quam promouentur, & ipsius promotionis liceret beneficia resignare; nihil enim aut vix aliquid remaneret Pontifici, vt sup. dictum est.

Regula XXVII.

De non judicando juxta formam supplicationum, sed literarum expeditarum.

Item, cùm ante confectionem literarum, gratia Apostolica sit informis: statuit, quòd Iudices quicunque, etiam Cardinales, non juxta supplicationum signatarum (nisi sint in Curiâ commissiones Iustitiam concernentes, per placet, vel per Vice-Cancellarium *signatæ) sed juxta literarum desuper confectarum tenores & formas debeant judicare. Et si literæ minus expeditæ reperiuntur, ad illorum, quorum interest, instantiam, ad Apostolicam Cancellariam remitti poterunt, per eius Officiales ad formas debitas reducendæ.*

EXEGESIS.

Hæc Regula primâ fronte videtur contra Ius, cùm gratia Papæ perficiatur per solam signaturam, imò solo eius verbo etiam sine Bullis, per multa Iura, quæ allegat *Glossator Alphonsus hîc, & nos sup. ad Reg. 10.* diximus. Hoc tamen non obstante, hæc Regula est æquissima propter multas falsitates, quæ committuntur in supplicationibus, & non possunt committi tam facilè in Bullis: tum quia Officiales habent certas Regulas ad eas expediendas, tum quia Bullæ sunt literæ Apostolicæ, quas falsificantes grauissimè puniuntur. *cap. Ad falsariorum. de crimine falsi,* & excommunicantur in Bullâ cœnæ Domini; supplicationes autem non sunt literæ Apostolicæ, neque his pœnis subiacent, ideóque maius est periculum has falsificandi.

Regula XXVIII.

De Regulis Cancellariæ producendis.

Item statuit & ordinauit, quòd deinceps Auditores causarum Palatij Apostolici, & alij etiam Cardinales, in ipsâ Curiâ auctoritate Apostolicâ deputati Iudices, etiam in causis actu pendentibus, super Regularum Cancellariæ tenore vel effectu probando, duntaxat stent, fidémque adhibeant, Cedulæ siue Scripturæ desuper à duobus majoris præsidentiæ, quod danda sit, à tergo signata, & à duobus aliis abbreuiatoribus in ipsâ Cancellariâ auscultata, & Vice Cancellariam Regentis manu subscripta, vt moris est; secùs factum nullius sit roboris.

EXEGESIS.

Cùm Regulæ Cancellariæ per Pontifices posteriores plerumque in aliquo soleant mutari, ideóque super mutatione dubium oriatur, meritò per hanc Regulam statuitur, ne habeant vel faciant fidem, nisi ex fonte Cancellariæ, & auctoritate Vice Cancellarij impetratæ juxta formam hîc statutam producantur: alioquin enim non ligarent propter clausulam irritantem, vt post *Felin. in cap. 1. De re judic. n. 11. & Gomez. in proœmio q. 2. verb. Non obstat. & alios, tradit Chokier* in Regulam hanc.

Distinguunt autem inter Regulas, & quasdam dicunt esse, *de dandis,* vt significat ipse textus, dum requirit *Cedulam cui stare debeant Iudices, à duobus Maioris Præsidentiæ signatam, quòd danda sit.* Quales sunt omnes ferè Regulæ Iudiciales *teste Gomezio,* quæ secundùm aliquos, vt fidem faciant extra Curiam, dari debent sub plumbo instar Bullarum, præmissâ supplicatione ad Papam: in Curiâ autem sufficit, quòd dentur per Vice-Cancellarium ad id potestatem habentem, juxta formam hîc præscriptam; semel verò in Iudicio productæ possunt pro quâcunque causâ repeti, habitâ productionis semel factæ sufficiente fide. Aliæ Regulæ sunt *de non dandis,* quas partibus concedi non oportet, cùm dent normã solis Officialibus Cancellariæ expediendi literas Apostolicas: ideóque Regulariter non habent vsum extra Curiam, si tamen literæ reperiantur non rectè expeditæ secundùm eiusmodi Regulas: ad instantiam quorum interest, possunt remitti ad Cancellariam corrigendæ, in quo raro casu etiam fidem habere debent extra Curiam, etsi id vniuersim videatur negare Chokier,

Qui tamen n. 18. in hoc secutus *Glossatorem* rectè existimat formam producendi Regulas *hîc* præscriptam, non necessariò obseruari extra Curiam in Regulis notis & vsitatis, quæque vel per practicos probari possunt, vel per libellos Regularum in Camerâ Apostolicâ Romæ impressos. Imprimuntur enim quasi in præsentiâ Principis ibi residentis, in quâ non præsumitur aliquid fraudulenter actum, *arg. l. Omnibus. C. De testibus.* Qui autem dicantur *Abbreuiatores maioris & minoris Parci,* quo verbo sunt antehac vsi alij Pontifices, siue *maioris & minoris Præsidentiæ,* quo nunc vtuntur, discere potes *ex Octau. Vestrio lib. 1. practica Iudiciaria Romana cap. 4.*

Regula XXIX.

De subrogandis Collitigantibus.

Item ad lites succidendas statuit, vt quoties aliquem super quouis beneficio collitigantem in Iure vel ad Ius, si quod forte adversario competierit, subrogari contigerit, (dummodo prædictus Collitigans in dicto beneficio intrusus non fuerit; neque dictus aduersarius pacificè illud per triennium possederit) aliis de præmisso Iure factæ concessiones, etiam motu proprio, infra mensem ante subrogationem huiusmodi Collitigantis, nullius sint roboris. Et nihilominus ad eorum obuiandum fraudibus, qui viuentium beneficia, senum præcipuè aut infirmorum, de vitâ periclitantium impetrant: statuit, vt deinceps nullus in jure vel ad Ius in beneficio defuncti, illo viuente in casibus præmissis, vel similibus impetrato, subrogetur, &

vt

aut subrogatio vel gratia in formâ, si neutri, vel si nulli, vel nouæ prouisionis, aut in formâ, perinde valere, *impetranti, nullatenus suffragetur. Quod idem obseruari mandauit in beneficiorum impetrationibus per priuationem ex quibusuis criminibus & excessibus, si ad sententiam definitiuam, quæ tamen non transierit in rem judicatam, processum foret.*

EXEGESIS.

Subrogatio generatim *ex l. Proponebatur. ff. De Iudiciis, est quâ quis vel quidpiam in locum alterius sufficitur*, ut cùm Iudex aut miles in locum alterius Iudicis aut militis substituitur, aut supponitur. Vnde rescriptum Pontificium subrogationis, in proposito est, quo Pontifex mandat aliquem in locum alterius de beneficio litigantis substitui, vel ipse illum substituit, ut idem jus habeat quod prior, & prosequi possit. *cap. 1. vt lite pendente in 6.* Quod fit, quia vnus ex litigantibus vitâ decessit, vel matrimonium, aut statum Religionis iniit, aut ob crimen priuatus est, aut sponte cessit.

Pro quibus casibus statuit Pontifex I. Si collitigans, siue qui litem super beneficio cum alio habet, infra mensem à die quo per obitum, vel aliter beneficium litigiosum adversarius reliquit, in Iure vel ad Ius, si quod eidem fortè competebat, subrogari petat: & super tali beneficio alius præter collitigantem, infra dictum mensem gratiam impetret, ut illa nullius sit momenti; ne videlicet lites multiplicentur, si præter collitigantem, qui beneficio adepto est quieturus, alius illud consequatur, quem sensum primæ partis huius Regulæ assignat *Mandosius hic q. 2. Azor. p. 2. lib. 7. c. 32. q. 6.* etsi alij aliter interpretentur. Limitat tamen Pontifex id tripliciter, ne vel collitigans petens subrogationem sit intrusus, id est, sine auctoritate legitimâ: aut vi beneficium occupârit: quo ipso beneficio subrogationis se reddidit indignum: aut adversarius, cui subrogari petit, triennio illud pacificè possederit.

II. Decernit Pontifex ut deinceps *nullus eorum, qui viuentium beneficia, senum præsertim aut ob infirmitatem periclitantium, fraudulenter impetrant, ad subrogationem in illorum Iuribus faciliùs titulo motæ litis impetrandam, in vllo beneficio defuncti, quod ipso viuente impetrauit, subrogetur, & gratia tali modo facta, in nullâ formâ literarum ipsi suffragetur.* Quod vel maximè obseruari voluit, si beneficia senum & infirmorum impetrentur per priuationem ob crimina, etsi de illis per sententiam definitiuam fuerint damnati. Videtur autem Pontifex intelligere crimina falsò ab eiusmodi impostoribus obiecta, eo fine: ut post obitum beneficia huiusmodi, prætextu citationis factæ litigiosa prætendentes, illa à Pontifice per subrogationem obtineant; quod jam olim per Constitutionem aliquam *vetuit Martinus V.* quam hæc regula videtur respicere. Si tamen sententia definitiua transierit in rem judicatam, quia videlicet eiusmodi senes, aut infirmi, intra decennium ab ea non appellârunt, præsumentur crimina esse vera, & beneficium factum litigiosum, adeóque locum habebit subrogatio.

Regula XXX.

De verisimili notitiâ.

Item voluit, quòd omnes gratiæ, quas de quibuscunque beneficiis, per obitum quarumcunque personarum vacantibus, fecerit, nullius roboris vel momenti sint: nisi post obitum, & ante datam gratiarum huiusmodi, tantum temporis intercesserit, quo vacationes de locis, in quibus personæ prædictæ decesserint, ad notitiam eiusdem Domini nostri verisimiliter potuerint peruenire.

EXEGESIS.

Hæc Regula statuitur ad refrænandas ambitiones & fraudes eorum, qui advertentes aliquem ægrotare sine spe evadendi, præproperè ante mortem ipsius, mittebant pro beneficio impetrando ad Papam: ita ut licet interim æger decederet, notitia tamen mortis verisimiliter ad Papam peruenire non posset, antequam daret literas super concessione beneficij siue prouisione. Ideóque Pontifices eiusmodi prouisiones cassant, quas *Rebuff.* ad hanc Reg. *gl. 6.* adeò dicit esse *nullas, vt nec post triennium iuuent, cùm neq. titulum coloratum habeant, vt Regula de pacificis possessoribus paulo infrà requirit.* Potest tamen Papa huic Regulæ derogare, quidquid aliqui negent: etsi rarenter id faciat; & non nisi in gratiam personarum de se, & sede Apostolicâ benemeritarum.

Regula XXXI.

Non valeant Commissiones causarum, nisi literis expeditis.

Item voluit, quòd causarum commissiones obtentæ super beneficiis per gratiam Apostolicam concessis, de quibus literæ Apostolicæ confectæ non fuerint, & processus desuper secuti, nullius sint roboris.

EXEGESIS.

Etsi hoc videatur contra jus commune, cùm per solam signaturam perficiatur gratia Pontificis, vt diximus ad Reg. 27. ob similem tamen causam ibi assignatam, videl. vitandas falsitates ac fraudes, hæc Regula inducitur. Ex quâ sequitur executorem ante præsentationem literarum nulliter procedere, vt rectè asserit *Glossator hic n. 3.* etsi dubium non est, ab ipso Papâ huic Regulæ derogari posse, vt literis non expeditis, commissio causæ Iurisdictionem Iudici tribuat, *juxta Mandos. hic, q. 13. n. 2. & 3. & Chokier. Reg. 16.*

Regula XXXII.

De impetrantibus beneficia per obitum familiarium Cardinalium.

Omittimus Summam, ob causam. in seq. Reg. expressam.

Regula XXXIII.

Super eâdem familiaritate.

Hæ duæ Regulæ, prolixæ sunt, cùm verò extra Romam & Italiam vsum vix habeant, & qui ex Germanis Cardinales sunt futuri, in tempore opportuno possint illarum intelligentiam habere, nolumus immorari.

Regula XXXIV.

Signatura per *fiat*, præferatur alteri per *concessum*.

Item voluit, concurrentibus eâdem die super quocunque beneficio signaturis per Fiat & Concessum, *signatura per* Fiat, vt petitur, *alteri per* concessum, *etiam* motu proprio *habenti præferatur, etsi in illâ per* concessum *aliæ prægnantiores, & quantumuis priuilegiatæ essent clausulæ.*

EXEGESIS.

Pro exemplo huius Regulæ, assignat Glossator, si aliquis impetret beneficium à Papâ, & ipse more solito subscribat *fiat, vt petitur*, eâdem autem die alius à Vicecancellario vel alio habente potestatem signandi, impetret signaturam auctoritate Pontificis per *concessum, vt petitur*, quâ formâ alij præter Papam vtuntur; tunc prior, qui habet à Papâ per *Fiat, vt petitur*, præfertur, qui habuit à Vicecancellario per *concessum est, vt petitur*, etsi Vicecancellarius quoque signaturam non faciat, nisi nomine & auctoritate Papæ. Concordat *cap. Si à Sede. de præb. in 6. vide plura apud dictum Glossatorem & Chokier n. 2.*

Regula XXXV.

De Annali possessore.

Item, S. D. N. statuit, quòd quicunque beneficiũ Ecclesiasticũ tunc per annũ immediatè præcedentem pacificè possessum, & quod certo modo vacare prætenditur, deinceps impetrauerit, nomen, gradum, & Nobilitatem possessoris, & quot annis ipse illud possederit, ac specificam causam, ex quâ clarè constet nullum dicto possessori jus competere: exprimere, & infra sex menses, eundem ad Iudicium euocari facere, causámque ex tunc infra annum vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiuè prosequi teneatur. Alioquin impetratio, & quæcunque inde secuta, nullius sint roboris, & impetrans de damnis propterea contingentibus, possessori satisfaciat: &, si friuolè eundem molestârit, quinquaginta florenos auri Cameræ Apostolicæ persoluat, non suffragantibus in contrarium cuicunque literis si neutri, aut subrogatio*nis, aut aliis quibuscunque, ac beneficium tale nullatenus in antea propterea litigiosum fuisse censeatur. Quod etiam extendi voluit ad impetrantes beneficia qualiacunque per priuationem & amotionem, vel aliàs propter excessus, & crimina, vacantia vel vacatura: & similiter ad impetrantes beneficia, tanquam vacantia per deuolutionem.*

EXEGESIS.

Nota I. Hanc Regulam loqui de beneficio vacante ipso facto & non per sententiam ferendam; quare si aliquis in forma Iuris petat aliquem priuari beneficio, quia est criminosus, & sibi conferri: non habet locum ista Regula, vt notat *Glossator Alphonsus, n. 4.* quæ non indiget sententiâ declaratoriâ Iuris priuationem infligentis, sed duntaxat declarationem, talem esse huius culpæ reum, vt notat *Chokier, n. 28.*

Nota II. Illum demum dici pacificum possessorem, *qui nullam controuersiam patitur Iuris, neque facti, judicialem vel extra judicialem, juxta Gemin. consil. 10. coll. 2.* Satis tamen est, quoad effectum huius Regulæ, possessionem esse pacificam quoad titulum, etsi possessor fructus non percipiat, *juxta Chokier n. 34.*

Nota III. Illum qui Annalem possessorem impedit, debere eundem intra sex menses facere citari; sunt autem illi sex menses computandi à tempore datæ impetrationis, & non à tempore expeditionis Bullarum, quod probant Verba, *Ex tunc*, vt notat *Glossator*. Vtrum autem sufficiat intra hos sex menses citationem solùm esse decretam, an requiratur eius executio, non ita liquet. Rota enim teste *Glossatore prius sentit, ipse tamen & Chokier n. 38. sequuntur contrarium* ex eo, quòd citatio non aliter teneat, nisi accedat Cursoris siue Nuntij relatio, cùm statuta debeant declarari juxta Ius commune, *l. Si serui, C. De noxalibus actionibus.* Terminus autem præfixus ad causam prosequendam currit à die citationis executæ, etsi ante sex menses finitos fuerit emissa: causa enim dilationis attenditur, quâ finitâ finitur dilatio, etsi totum tempus nondum sit elapsum. Causa autem dilationis sex mensium fuit, vt interim possessor vbicunque existens, vocari possit. *Mandosius hic q. 22.*

Nota IV. Hanc Regulam non habere locum extra Curiam coram Legato, vel Ordinario. Præsumuntur enim habere notitiam personarum & beneficiorum, & quis illa possideat, vnde difficiliùs falluntur quàm Papa. Quam opinionem multifariam secutam esse Rotam asserit *Gomezius hîc n. 56.* In Legato autem habere locum hanc Regulam, censent aliqui apud eundem, quâ teneri etiam illum impetrantem, qui ignorat aliquem esse Annalem possessorem, tenet *Mandos. hîc n. 53.* Nam etsi alioquin terminus præfixus in odium negligentis non currat, nisi à tempore scientiæ *cap. Quia diuersitatem. de præb. cap. Licet. de supplenda neglig. Prælat.* hoc tamen procedit, quando agitur de damno vitando, non de lucro captando.

Regula

Regula XXXVI.

De Triennali.

Item statuit idem D. N. quòd si quis quæcunque beneficia Ecclesiastica, absque Simoniaco ingressu, ex quouis titulo, Apostolicâ, vel ordinariâ Collatione, aut electione, & electionis huiusmodi Confirmatione, siue Præsentatione & Institutione illorum ad quos ista pertinent, per triennium pacificè possederit, (dummodo in beneficiis huiusmodi, si Pontifici ex reseruatione generali in corpore Iuris clausa, reseruata fuerint, se non intruserit,) super iisdem beneficiis taliter possessis molestari nequeat: nec non impetrationes de beneficiis sic possessis factas, irritas esse decernit, lites super illis motas penitus extinguendo.

EXEGESIS.

Nota I. Nomine beneficij in hâc Regulâ venire etiam officia, dummodò sint Ecclesiastica, de quibus sermo est *in cap. Cùm accessissent. de Constit. & cap. Consulere. de Simoniâ*, nam verbum hoc *Beneficium* (in materiâ fauorabili) *latissimè debet interpretari, cap. 1. De Reg. Iuris in 6. vt asserit Gomezius hîc q. 6.* Addo ex opinione aliquorum Hospitalia, quæ dantur in titulum & ad vitam titulati, vtpote quæ hoc casu sunt beneficia Ecclesiastica, *vt tradit Rebuff. tit. De deuolut. n. 73. & in tract. De nominationibus q. 5. n. 13.* Comprehendunt denique etiam Commendas, quia Commenda quoque tribuit aliquem titulum. Ista autem Regula procedit de beneficijs, ex quocunque titulo per triennium possessis. Non verò iuuat possessorem triennalem beneficij vniti, quia per vnionem extinguitur nomen & effectus beneficij: neque possessorem beneficiorum incompatibilium aut manualium, nec triennalem resignatarium, qui non publicauit resignationem sibi factam *de quibus vide Chokier n. 53. & seqq.*

Nota II. Dubium esse, vtrum per simoniacum ingressum intelligatur simonia solùm realis, quando ex pacto pro re spirituali datur aliquid temporale; vel etiam Conuentionalis, quando pretium pro re spirituali solùm est promissum, pactum autem nondum ex vtraque parte completum, vtpote pretio nondum persoluto, aut beneficio necdum dato. Censent verò aliqui per vtramque simoniam incurri priuationem beneficij, & excommunicationem ipso facto; inter quos *Toletus l. 5. Summæ cap. 94. dicens sententiam communem*, quæ si vera est, nostra Regula etiam excludit simoniam Conuentionalem, *vt aduertit n. 59.* Qui tamen bene limitat, id non procedere in simoniaco ignorante, pro quo videlicet parentes, aut alij, ipso penitus inscio aliquid dederunt, vt conferretur illi beneficium.

Nota III. Triennium possessionis debere esse continuum, pro quo facit dictum *Baldi in cap. Cùm viginti, de officio delegati, quòd vbicunque lex designat certum tempus, illud debeat esse continuum, videlicet de momento ad momentum*, maximè in odiosis, vt hîc, quia per hanc Regulam defenditur possessor qualiscunque, nullâ ratione habitâ, an iustè possideat, secùs est in fauorabilibus, prout *tradit latè Innocent. in Clement. fin. de ætate & qualitate Ordin.* An autem istud triennium contra minorem currat, *vide Gomez. hîc quæst. 15.*

Nota IV. Non sufficere, si quis ex solâ electione possideat, nisi fuerit secuta confirmatio, vt sentit *Gloss. hîc, Gomez. q. 35. n. 26.* quia sola electio sine confirmatione non tribuit Ius in re, nisi electio facta sit ab illis, qui habent simul potestatem confirmandi, talis enim electio, tribuit plenum Ius in re, & est loco prouisionis. Sed eiusmodi electionis propriæ dictæ, quæ fiat à pluribus, & habeat simul rationem confirmationis, non occurrit exemplum.

Nota V. Per hanc Regulam, possessorem triennalem solùm defendi in possessorio, non autem in petitorio, siue quoad titulum verum & proprietatem, ut dicit *Felin. in cap. Sicut. de sentent. & re jud. n. 31. Gomez. q. 11.* vbi dicit: *quòd nulla lex eum sensum recipere potest, vt videatur spoliatorem (quamdiu ipsi vel successores sunt in fide mala) in suâ occupatione tueri, & eiectos ac spoliatos à restitutione excludere*, iuxta *l. & Glossam. si qua loca. C. de fund. & salt. rei Domin. & l. Auctoritatem. C. Vnde vi.* Glossator tamen nihil certi videtur resoluere. Sed placet opinio *Felin. & Gomez. l. c. n. 31. verb. neque tollitur ordinariis*, &c. Ordinarium posse triennalem possessorem amouere à possessione, si advertat, quòd possideat titulo malo & vitioso, neque hanc Regulam obstare ordinariæ potestati.

Nota VI. Intrusis non prodesse hanc Regulam, ad cuius effectum intrusus dupliciter dicitur. I. Qui obtinuit prouisionem beneficij in corpore Iuris Pontifici generaliter reseruati, vel alterius cuiuscunque per simoniacam prauitatem, hæc enim duo exprimuntur in ipsâ Regulâ. II. Intrusi quoque ad effectum tam huius, quàm præcedentis Regulæ de possessore Annali censentur, nec fructus faciunt suos, qui possederint bona Ecclesiastica, vel dignitates, eorúmque administrationem suscipiunt ante expeditionem literarum, super beneficiorum & dignitatum collatione vel confirmatione obtentam, *ex Constitut. Julij II. quæ emanauit Anno 1553. die 2. Maij*, & refertur à Piasecio in proœmio praxis generalis *n. 9. & seqq.* Quare licet extra duplicem intrusionem in Regulâ ipsâ expressam, sufficiat quicunque titulus coloratus, id est, quem quis habet ab eo, qui originaliter & validè potest conferre, eligere, & confirmare (etsi per accidens hîc & nunc fuerit impeditus aut circumuentus, quò minus validè conferret) propter dictam tamen Bullam Julij II. in quoque dicitur vniuersim intrusus, qui titulo quantumuis colorato, ante expeditionem literarum beneficia suscipit, retinet vel administrat, quod licet *n. 2. teneat etiam Chokier*, sibi tamen contrarius & confusus, *negat num. eod.*

Nota VII. Quando Regula ista annullat impetrationem factam de beneficiis taliter, id est, triennio possessis, & antiquas lites super illis motas penitus extinguit; controuersum esse inter DD. vtrum inval-

intelligantur impetrationes factæ ante possessionem triennalem, vel post illam? Prius suadet illud, quod dicitur de antiquis litibus: non enim sunt lites antiquæ, quæ recenter mouentur post triennium possessionis jam elapsum. Pro posteriori militat illud, quod dicitur de impetrationibus factis super beneficiis sic possessis, id est triennio, supponitur ergo illud jam esse elapsum. *Gomez q. 19.* putat intelligi posse impetrationes, tam ante triennium, quàm post factas, sed profectò verba, uti dictum est, hoc non patiuntur. Censemus igitur, saluo meliori Iudicio, per impetrationes intelligi illas, quę triennium pacificæ possessionis sequuntur, per lites autem antiquas notari illas, quæ idem triennium præcesserunt, ideòque antiquitatis nomen ferre possunt.

Nota denique VIII. Has verò lites extingui à Pontifice ad similitudinem præscriptionis & vsucapionis, ne propter ignauiam & negligentiam personarum beneficia in incerto essent, & ut lites de medio tollerentur, ut *in l. 1. ff. de vsucap. sup.* Cum quo stat, hanc Regulam solùm patrocinari in possessorio, non autem petitorio, *vt diximus not. 4.* intelligi enim debet de petitorio sequente triennium, non præcedente. Quòd ob causas dictas vult extinctum Pontifex, sicut per præscriptionem extinguitur jus illius, contra quem præscribitur. Si autem possessor beneficij, siue annalis, siuè triennalis, sit in malâ fide, non magis per has Regulas juvatur, quàm possessor quiuis rei alienæ per titulum præscriptionis, si habeat malam fidem: quæ; si in foro externo probari possit, tam vnus quàm alter condemnandus erit.

Regula XXXVII.

De non appellando ante sententiam definitiuam.

Item; idem D. N. Prædecessorum Constitutionibus & Statutis inhærens ordinauit, quòd in causis pendentibus in posterum agitandis, nulli ante definitiuam liceat appellare, nec appellatio emissa admittatur, nisi ab interlocutoriâ, quæ vim habeat definitiuæ, vel à grauamine minimè concernente negotium principale, quod non possit per appellationem à sententiâ definitiuâ reparari. Nullæque causæ appellationum committantur, nisi in commissione exprimatur, quòd appellatio sit eiusmodi, alioquin & appellationes & commissiones cum omnibus inde secutis nullius sint roboris: commissionibus appellationum Iudicibus jam præsentatis in suo robore permansuris, à quorum sententiis secundò vel vlteriùs, non liceat appellare. Appellantes autem taliter ab interlocutoriis & grauaminibus huiusmodi, si succubuerint, vltra expensas & damna resarcienda, viginti florenorum auri pœnâ mulctentur.

E X E G E S I S.

Nota hanc Regulam esse contra *cap. Super eo. de appell. item contra cap. Cùm sit Romana, & cap. Bonæ memoria. eod.* per quos Canones potuit quis appellare in quâuis parte judicii; imò & extra judicium, vbi se grauatum sentit. Etsi Iure ciuili non admittatur appellatio ante sententiam definitiuam, quantumcunque subsit causa grauaminis, nisi in certis casibus, quibus per appellationem à definitiuâ grauamen non potest reparari, *l. Ante sentent. C. Quorum appell. non recipi.* vide quæ diximus & allegauimus ad dictum *cap. Super eo.*

Cum hâc Regulâ concordat *Conc. Trid. sess. 24. cap 20.* in quantum & ipsum sequitur in hoc Ius ciuile, prohibendo ne admittantur appellationes ante sententiam, nisi ratione grauaminis irreparabilis, ut dictum est. Etsi verò Iure communi alioquin liceat ab eâdem sententiâ bis appellare. *l. Vnica. C. Ne liceat in vnâ eadémque causâ, & cap. Sua nobis. de appell.* hoc tamen ipsum ad lites abbreuiandas & minuendas, respectu commissionum ante Regulam emanatarum, ad vnicam appellationem restringit Pontifex.

Regula XXXVIII.

Non stetur Commissioni post conclusionem

Item statuit, quòd in Commissionibus de Iustitiâ, etiam Consistorialibus, eius auctoritate, in causis, in quibus conclusum est, in posterum concedendis, etsi in eis de conclusione huiusmodi implicitè & explicitè mentio facta fuerit: nihil censeatur esse concessum, nisi per Concessionem huiusmodi Conclusioni in causâ derogetur expressè.

E X E G E S I S.

Conclusum in causâ dicitur, *quando vtraque pars renunciat vlterioribus allegationibus & probationibus. iuxta Gail. lib. 1. obseru. 117. n. 9.* Ex dispositione autem Iuris Canonici *per cap. Cùm dilectus, de fide instrum. & cap. Auditis de procurat. Innoc. Felinus & alij tradunt pro Regulâ*, post conclusionem in causâ probationes facti & instrumenta produci non posse, maximè in causis profanis, & ordinariis. Ratio est, quia factâ conclusione, dicitur *liquere de causa, juxta Gloss. in cap. Significârunt, de testibus, verb. Liquere,* quod tamen patitur suas limitationes, *quas vide apud Gail. l. c.* Ne ergo Pontifex per suas commissiones videatur in hoc derogare Canonibus, decernit per hanc Regulam commissiones post conclusionem in causâ concessas, non valere, nisi expressè in illis derogetur dictæ conclusioni. Admonet tamen *Chokier hîc n. 10.* istam Regulam vltimam ex Iudicialibus *vix pralliceri, propter facilem derogationem*, quam ipsa videtur induxisse Rotæ benignitas, quæ etiam post conclusionem in causâ admittit testes & instrumenta, vt asserit *Glossator.*

Regula XXXIX.

De literis Religiosorum expediendis.

Item ordinauit, si aliqui Religiosi petant beneficium

tium ad nutum amouibile; cum clausula, quòd pro solo nutu Superioris amoueri non possint: literæ quoad hanc clausulam nullatenus expediantur, nisi idem D. N. illam ponat in signaturâ, vel ad partem concedat.

EXEGESIS.

Rationem Regulæ bene assignat Glossator, quia Papa non vult præiudicari Religioni & antiquo Iuri, ne Monachus etiam indirectè ab obedientiâ Abbatis sit exemptus. Vnde licet Papa alicui Religioso concedat beneficium ad nutum amouibile, qualia communiter sunt omnia Regularia, nihilominus per hanc Regulam ex causâ poterit inde amoueri, nisi expresè adsit clausula, *quòd non possit amoueri.* Hoc autem Pontifex maximus non censetur concedere, sine graui aut rationabili causâ.

Regula XL.

De clausulâ ponendâ in literis permutationum beneficiorum.

Item, si alicui committatur receptio resignationis beneficij, ponatur clausula: attentè quoque prouideas, quòd in renuntiatione prædictâ, vis, metus, aut aliqua simoniaca prauitas non interueniat; *& si ex causa permutationis resignationes fiant, ponatur clausula*, quòd neuter permutantium Ius acquirat, nisi quilibet ipsorum Ius habuerit in beneficio per ipsum resignato.

EXEGESIS.

Vtraque clausula est salutaris. 1. Quidem, quia facilè contingit resignationem beneficij extorqueri per minas, vel obtineri per pactum vel factum simoniacum, aliquid promittendo vel dando illi, qui resignat. 2. Altera verò, quia nisi qui beneficium volunt permutare, illud priùs justo titulo possederint, velut proprium, non habebit permutatio locum.

Regula XLI.

De supplendis defectibus.

Item voluit, quòd si petantur suppleri defectus in genere, nullatenus literæ desuper concedantur, nisi in petitione huiusmodi defectus exprimantur, vel per Fiat, vt petitur, *supplicatio signata fuerit.*

EXEGESIS.

Frequenter Pontifices in commissionibus & confirmationibus addunt hanc clausulam, *supplentes de plenitudine potestatis omnes defectus si qui interuenerint*, de quâ sic scribit *Gomesius ad Regulam, de non judicando secundùm formam supplicationum q. 16.* Papam censeri per eam solùm tollere defectus Iuris positiui, puta contra solemnitates à Iure requisitas, non etiam defectus Iuris naturalis, qualis est partis citatio, consensus. Quod per hanc Regulam adeò restringitur, vt ne tollantur quidem defectus Iuris positiui per literas Papæ, nisi supplicatio signata sit per *Fiat, quod petitur*, aut in petitione, siue supplicatione, defectus exprimantur. Quorum expressio adeò est necessaria, vt aliqui existiment, nec literas quidem motu proprio concessas valere, quod tamen non credit verum *Gomes. l. c.* nisi fortè in defectibus personarum.

Regula XLII.

De derogatione Iurispatronatûs.

Item voluit, quòd super beneficio Patronatûs Laicorum non expediantur literæ, nisi ponatur expressè, illud tamdiu vacâsse, vt fuerit ad Sedem Apostolicam legitimè deuolutum, aut ad id Patronorum ipsorum accedat assensus. Et si per ipsum D. N. Iuri patronatûs huiusmodi derogari contigerit, illius mentio dispositiuè ac specificè & determinatè, non autem conditionaliter fiat, si illud Ius ad aliquem Regem, Ducem, Marchionem, vel alium Principem pertineat. Et si de hoc in literis prouisionis, vel mandato de prouidendo similiter mentio facta non fuerit, non censeatur quomodolibet derogatum.

EXEGESIS.

Confirmat hæc Regula illud, quod diximus in *cap. Licet. de præb. Not. 2.* difficilè derogari Iuri patronatûs Laicorum, ideòque per hanc Regulam Pontifex non vult valere concessionem de beneficiis patronatûs Laicorum, nisi cum expressione illorum, quæ hîc ponuntur, idque maximè seruatur erga Reges & magnos Principes, quorum offensam solet cauere Ecclesia, ideòque non censentur in dispositione quantumuis generali comprehendi. *cap. fin. De offi. delegati in 6. & cap. Ne aliqui priuil.*

Regula XLIII.

De Commendis.

Item voluit, quòd nulli Seculari de Regulari, nec Religioso de seculari beneficio Commenda detur: nisi in signaturâ per clausulam ad partem, super petitione Commendæ huiusmodi, de Commendâ ipsâ fiat mentio.

EXEGESIS.

Concord. hæc Regula *cum cap. Cum de beneficio. de præb. in 6. item cum Conc. Trid. sess. 14. cap. 10.* vbi jubet Regularia beneficia non conferri nisi Regularibus. Idem ferè repetit *sess. vlt. cap. 21. De reform.* Etsi verò maior sit ratio, cur hoc obseruetur in beneficiis, quæ dantur in titulum, idem tamen seruari debet in Commendis; ideòque non vult Pontifex literas de Commenda seculari, suffragari Religioso, nec viciSsim, nisi expresè in signaturâ expressa fuerit dispositio Commendæ & Commendatarij; quod videlicet is sit Regularis, vel Secularis, illa autem Secularis vel Regularis.

Regula XLIV.

De reformationibus literarum.

Item statuit, quòd super quibuscunque reformationibus signatis super impetratione quorumcunque beneficiorum vacantium, vel certo modò vacaturorum, in quibus petitur, quod literæ sub primâ datâ expediri possint: si ex huiusmodi expeditione sub datâ tali cuicunque videatur posse fieri præiudicium: huiusmodi literæ sub ipsa primâ datâ nullatenus expediantur, nisi reformationes huiusmodi per Fiat *sub primâ datâ signatæ fuerint.*

EXEGESIS.

Per reformationes literarum intelliguntur correctiones, quæ petuntur ab impetrantibus, quia aliqui errores in supplicatione signatâ aut Bullâ primò expeditâ irrepserunt impetranti præiudicantes, quas corrigi oportet. Cùm itaque huiusmodi literæ reformatæ expediendæ viderentur sub noua datâ, sæpe autem impetrantis intersit seruari primam datam, per hanc Regulam statuit Pontifex, *ne sub primâ datâ literæ expediantur, si ex tali datâ alteri præiudicium nascatur*, qui fortè interim tale beneficium legitimè impetrauit, nisi in signaturâ reformatâ Pontifex addiderit verbum *Fiat*, eoque ipso significet, nullum inferri præiudicium alteri, vel se uti absolutâ potestate.

Regula XLV.

De consensu in resignationibus & pensionibus.

Item voluit, quòd super resignatione cuiuscunque beneficij, siue cessione Iuris in eo, in manibus Papæ, vel in Cancellariâ factâ, literæ non expediantur, nisi resignans vel cedens, si præsens in Curiâ fuerit personaliter, alioquin per Procuratorem suum specialiter constitutum, expeditioni in eâdem Cancellariâ expressè consenserit & iurauerit, vt moris est. Et si resignans & cedens, pluries super eodem beneficio in fauorem diuersorum successiuè consenserit, voluit Sanctitas sua, quòd primus consensus tenere debeat, & posteriores consensus, ac literæ etiam sub priori data nullius sint roboris. Nec literæ reseruationis, vel assignationis etiam motu proprio cuiusuis pensionis annuæ expediri possint, nisi de consensu illius, qui pensionem persoluere debebit.

EXEGESIS.

Ista Regula statuitur propter infinitas fraudes, quæ contingebant circa resignationem vel cessionem, antequam resignantis consensus, vel cedentis certò haberetur; vult igitur Pontifex, ut si ille Romæ sit personaliter, aliàs per Procuratorem expeditioni consentiat; ac iuramentum solitum præstet, quòd non interuenerit fraus, dolus, metus, vis, simonia. Similiter, quia inconstantia siue variatio in resignationibus suspecta est, aut indecens, vult Pontifex primo consensui stari. Denique nec literas super pensionibus expediri, nisi ille consentiat, qui debet soluere, facilè enim potest contingere, ut qui pensionem desiderat, falsò prætendat, aut affirmet illum consensisse, qui non consensit.

Regula XLVI.

De beneficijs vacaturis per ingressum religionis.

Item non dentur literæ super beneficiis vacaturis per ingressum Religionis, nisi professio præcesserit datam factæ desuper petitionis.

EXEGESIS.

Cùm beneficia non vacent per ingressum Nouitiatûs, sed per ipsam professionem Religionis, siue vota, quæ Religiosum constituunt, juxta *Panorm. in cap. Quòd Dei. de statu Monach. & c. Admonet. de Renunt. Sylu. verb. Religio. 2. q. 8. S. Thom. 22. q. vlt. a. 7.* Sequitur in hâc Regulâ, non agi de ingressu Religionis inchoato per Nouitiatum, sed ingressu completo per professionem, & vota substantialia, ideóque suadet *Glossator*, *vt quis in supplicatione petat, beneficium vacans per ingressum Religionis, jam præteritum vel vacaturum per ingressum proximè futurum.* Sapienter verò hæc statuunt Pontifices, ne si Nouitius in religione non perseueret, sustentatione suâ, quàm ante ex beneficio habebat, priuetur.

Regula XLVII.

Non valeat impetratio facta per modum in Cancellariâ exprimendum.

Item voluit, quòd si petatur aliquod beneficium vacans per modum in Cancellariâ exprimendum, talis impetratio non valeat, nec literæ desuper expediantur.

EXEGESIS.

Modus exprimendi vacationem beneficij in Cancellariâ Apostolicâ ante hâc erat, vt aliquis diceret generatim, *tale beneficium vacare, se verò supplicare, vt sua Sanctitas sibi illud conferat*, *vt notat Gemin. in cap. Susceptum. de rescript. in 6.* Factâ igitur simpliciter mentione vacationis, includebatur omnis modus vacationis, *juxta gl. in Clement. 1. verb. Quamuis. de præb.* vel per mortem Beneficiarij, vel per translationem, vel denique per amotionem, aut priuationem. Nunc verò ad cauendas varias fraudes, quæ contingebant per hanc regulam, impetrans tenetur facere mentionem de vacatione, & de modo vacandi, aliàs impetratio & prouisio est nulla, neque literæ debent expediri.

Regula

Regula XLVIII.

De executione faciendâ.

Item voluit, quòd quotiescunque per signaturam supplicationis, de eius mandato factam super exequendis aliquibus, cum additione proprij nominis & dignitatis cuiusuis, Iudex datur: desuper expediantur literæ, cum expressione, quòd idem Iudex executionem faciat per seipsum.

EXEGESIS.

Hæc Regula est contra Iura dicentia, quòd *delegatus Principis supremi* (qualis est Papa vel Imperator) *potest subdelegare, cap. Pastorali. de off. deleg. l. fin. ff. De officio eius, cui mand. est Iurisd. l. More maiorum. ff. De iurisd.* Sed ratio Regulæ est, quia per huiusmodi signaturam & mandata, videtur electa industria personæ, & ideò Pontifex mandat adiungi hanc clausulam, ne causam subdeleget alteri, pro quo *facit cap. fin. §. Is autem. de off. deleg.* Ex quo generatim apparet, eo casu, quo personæ industria eligitur, neque delegatum summi Principis posse subdelegare, sed debere per se ipsum exequi. Videtur autem per illam etiam clausulam, *super quo tuam conscientiam oneramus*, personæ industria electa.

Regula XLIX.

De dispensationibus in gradibus Consanguinitatis.

Item voluit, quòd in literis dispensationum super aliquo gradu Consanguinitatis vel affinitatis, vel aliàs prohibito, ponatur clausula, si mulier rapta non fuerit, *& si scienter contraxerit, ponatur clausula addita in quaterno.*

EXEGESIS.

Mandat Pontifex, vt in eiusmodi dispensationibus apponatur clausula consueta Cancellariæ, vel Pœnitentiariæ: dummodò *tamen dicta mulier rapta non fuerit*, raptum enim maximè detestatur Ecclesia, illóque interueniente difficiliùs dispensat, *iuxta cap. fin. De rapt. & post vetera Concilia, Trid. sess. 24. De reform. matrim. cap. 6.* Si autem in supplicatione expressum fuerit, *quòd scienter in gradu prohibito contraxerint*, debet addi clausula, quæ habetur in quaterno (intellige aliquo Cancellariæ libro) *videl.* vt eam ponit Glossator, *quòd tales separentur ad tempus, quousque ad arbitrium Commissarij congruam egerint pænitentiam: & postea dispensetur sicuti.* Id verò, quòd in Regulâ præter gradum Consanguinitatis vel affinitatis exprimitur, etiam gradus aliàs prohibitus, intelligi debet de publicæ honestatis iustitiâ, *de quo vide Glossat. Ioan. Chokier n. 6. & 7.*

Regula L.

Super defectu Natalium.

Item voluit, quòd in dispensationibus super defectu Natalium, quòd possint succedere in bonis temporalibus, ponatur clausula, quòd non præiudicetur aliis, ad quos successio bonorum ab intestato pertinere debeat.

EXEGESIS.

Hæc Regula disponit, vt legitimatio Papæ fiat absque præiudicio *venientium ab intestato*, & hodie *teste Chokier n. 8.* adijci solet alia clausula *citra bona Emphiteutica & feudalia Ecclesiastica.* Ita videlicet, vt qui à Pontifice legitimantur, possint quidem succedere bonis paternis alijs, si nulli adsint, qui succedant ab intestato, non tamen in Emphiteusibus & feudis Ecclesiasticis. Hæc enim reuerti debent ad Ecclesias, nec relinquuntur illegitimo quantumuis legitimato. An autem hæc Regula solùm cauere velit præiudicium filiorum, vel etiam aliorum propinquorum succedentium ab intestato, disputant DD. Probabilius est hâc Regulâ contra illegitimos comprehendi omnes etiam alios propinquos, qui ab intestato possunt succedere, idque suadet generalitas Verborum Regulæ.

Regula LI.

Super dispensationes.

Item, quòd per quamcunque signaturam in quâuis gratiâ nullatenus dispensatio veniat, nisi specialiter exprimatur vel dicta gratia totaliter effectum huiusmodi dispensationis concernat, vel aliàs nihil conferat aut operetur.

EXEGESIS.

Sensus Regulæ est, si Pontifex facit alicui gratiam v. g. conferendo beneficium, ille verò non habet ætatem requisitam, vel est illegitimus, & talem se esse, Papæ dixit, si Papa nihilominus pergat in conferendo, censetur eo ipso dispensare super ætate vel natalibus, cùm eiusmodi collatio tali à Pontifice scienter facta, effectum dispensationis, sine quâ gratia foret nulla, concernat & alioquin nihil operetur, de quo plura *Bald. in l. Imperialis. §. Similes. C. De nuptiis, Rebuff. tit. de dispens. Verb. Contrarium.* Si autem is, cui collatio vel alia gratia facta est à Pontifice, nihil dixisset de impedimento dispensationem requirente, per hanc Regulam non censeretur dispensatum esse, quia gratia talis, non potest concernere illud, quod Pontifex nesciuit.

Regula LII.

Nulli suffragetur dispensatio, nisi literis confectis.

Item, cùm concessiones super dispensationibus Apostolicis, per Regulas Cancellariæ sint prouidè limitata, licet aliquando in supplicationibus super huiusmodi concessionibus multa sint petita: ne quis talium prætextu tenere aut facere præsumat, ad quod dispensatio-

sationes se non extendunt, voluit idem D. N. quòd nulla talis dispensatio cuiquam suffragetur, antequam super eâ, literæ Apostolicæ sint confectæ.

EXEGESIS.

Hæc Regula ferè conuenit cum Regulâ 27. & præter ibi dicta, ratio vtriusque assignari potest, quòd multa sæpe in supplicationibus petantur, quæ omnia concedere, non est mens Pontificis. Quæ igitur concedat ex ipsis literis dispiciendum est, ideòque meritò non vult judicari secundùm formam supplicationum, neque gratias suas suffragari ante literarum expeditionem.

Regula LIII.

De clausulis ponendis in literis Indulgentiarum.

Item voluit, quòd in literis Indulgentiarum ponatur, quòd si Ecclesiæ vel Capellæ, aut aliàs aliqua Indulgentia fuerit concessa, de quâ inibi specialis mentio facta non sit, huiusmodi literæ sint nullæ.

EXEGESIS.

Hæc Regula valet ad nimiàm Indulgentiarum multiplicationem impediendam, neque enim Pontifex concederet nouas, si sciret plures jam veteres tali loco haberi; debent ergo in petitione Indulgentiarum exprimi indulgentiæ, ibi à Pontificibus vel Episcopis concessæ, quarum mentio si non fiat, concessio erit nulla.

Regula LIV.

De Indulgentiis concessis *ad instar.*

Item voluit idem D. N. quòd literæ super Indulgentiis non expediantur ad instar, *nisi specificentur.*

EXEGESIS.

Petuntur subinde Indulgentiæ, ad instar aliarum Indulgentiarum aliis Ecclesiis, locis, personis concessarum, super quibus non vult Pontifex expediri literas, nisi specificentur: ob causas in Regulâ præcedenti indicatas, & quia in eiusmodi generalitate facilè irrepunt fraudes.

Regula LV.

De exprimendo valore Beneficiorum in Impetrationibus.

Item voluit, quòd in gratiis, quas quibuscunque beneficiis vacantibus, & certo modo vacaturis fieri contigerit, illorum & aliorum quorumcunque beneficiorum, quæ dicta personæ tunc obtinuerint, & de quibus eis fuerit prouisum, aut mandatum prouideri, verus annuus valor (per Marcas argenti, aut Sterlingorum, vel libras Turonen. paruorum, seu florenos auri, aut ducatos, vel vncias auri, vel aliam monetam) secundùm communem æstimationem exprimatur: nisi personæ prædictæ beneficia, quæ tunc obtinuerunt, aut ad quæ jus eis competit, juxta ipsarum oblationes (intellige sponte in alterius beneficij petitione factas) *aut aliàs dimittere teneantur, alioquin gratiæ prædictæ sint nullæ. Idem seruetur in gratiis motu proprio concessis, quoad beneficia tamen, de quibus per S. D. N. pro tempore prouidetur, aut prouideri mandatur, ac literas per quas pro tempore ad Ecclesiarum Patriarchalium & Cathedralium, ac Monasteriorum regimina promotis conceditur, vt Monasteria & alia beneficia secularia & Regularia per eos obtenta, & ad quæ jus habent, retinere possint.*

EXEGESIS.

Exigunt Pontifices veram valoris expensionem, vt appareat, vtrùm redditus Beneficiorum priorum, si noua accedant, non nimium excrescant ideòque exprimi debet quæ beneficia quis de facto obtinuerit, & quanti valoris. Assentior tamen *Petro Anchar. consi. 395. n. 13. & Couarr. lib. 1. variarum. cap. 20. n. 7.* quòd error (bonâ fide) in exprimendo valore commissus non vitiet gratiam, eo quòd verus valor difficulter habeat certitudinem: etsi contrarium *cum aliis sentiat Chokier n. 22.* sed non respondent de incertitudine veri valoris, qui sæpe moraliter haberi non potest.

Quod verò Pontifex idem seruari vult in gratiis *motu proprio* concessis, restringi debet ad beneficia, quæ huiusmodi *motu proprio* conferuntur: & similiter seruandum est in beneficijs, quorum retentio promotis ad Monasteria vel Ecclesias Cathedrales conceditur, vt similiter in petitione retentionis priorum beneficiorum valor exprimatur.

Regula LVI.

De clausulis in Beneficijs vacantibus ponendis.

Voluit, cùm quis sibi petit conferri aliquod beneficium vacans, idque à Papâ impetrat, ne per varias reseruationes, deuolutiones, lites, in executione eius impediatur, solent literis Apostolicis inseri variæ clausulæ saluatoriæ, quæ in hâc Regulâ ponuntur.

Sed quia illarum explicatio est prolixa, & pro illâ recurri debet ac solet ad executores, vel praxis Curiæ Rom. peritos: nolumus illis recensendis vel explicandis immorari, videri possunt *Glossator & Chokier.*

Regula LVII.

De expressione qualitatum Beneficiorum in impetrationibus.

Item voluit, quòd super Beneficiis Ecclesiasticis

Digitized by Google

sticis fiat mentio de qualitatibus illorum, videlicet an dignitates, vel personatus, vel officia sint, item an curata vel electiua, aliàs gratia desuper facta sint nulla. Quæ qualitates si non exprimantur, negatiua desuper expressè fiat.

EXEGESIS.

Rationabilis est hæc Regula, quia pro conditione diuersorum beneficiorum requiritur maior vel minor idoneitas in illis, qui pro eisdem supplicant. *Obijcit Gloss. cùm gratia his qualitatibus non expressis sit nulla, quare Pontifex illo casu jubet poni negatiuam (vid. quod non est dignitas electiua, nec personatus aut officium, vel beneficium curatum) in literis desuper conficiendis?* ℞. videri simpliciter annullari gratiam, si ex proposito vel scienter amittatur harum qualitatum mentio, secùs si ex inaduertentiâ: tum enim sustinebitur concessio, donec appareat aliquam eiusmodi qualitatem non expressam inhærere beneficio: quâ in re si quid porrò dubij incidat, praxis consuli debet.

Regula LVIII.

De Beneficijs vacantibus per contractum Matrimonij.

Item, si reseruetur beneficium per contractum Matrimonij, non dentur alij modi vacationum de futuro, nec censeatur beneficium reseruatum specialiter vel affectum, nisi sequatur Matrimonium. In beneficijs autem per promotionem (ad Episcopatus & Monasteria) aut ingressum religionis, aut assecutionem (alterius beneficij) ponatur clausula, etsi non petatur, cùm beneficia huiusmodi præmisso vel alio quouis modo &c. præterquam si per obitum obtinentis vacare contigerit, *& si vacent per constitutionem* Execrabilis.

EXEGESIS.

Vacare beneficia Clerici in minoribus constituti ipso jure & facto, si Matrimonium de præsenti contrahat, beneficia autem constituti in maioribus ob hanc causam non vacare ipso facto seu jure, sed per sententiam Iudicis sic contrahentem priuari debere diximus *ad cap. 1. De Clericis coniug. per totum.* Per hanc autem Regulam, si Pontifex sibi vel alteri reseruat beneficia per contractum Matrimonij vacatura, non intelligitur id effectum sortiri, nisi Matrimonium per verba de præsenti actu & re ipsâ sequatur; non enim sufficit Matrimonium per Verba de futuro, siue sponsalia, vt pluribus allegatis docet *Sanchez. lib. 7. de Matrim. Disp. 42. n. 1.* Non vult autem Pontifex in casu beneficij vacaturi per Matrimonium addi clausulam, *vel alio quouis modo*, aut similes clausulas, quæ ponuntur in beneficijs per alios modos hîc expressos vacaturis. Ratio videtur, quia non vult Pontifex Clericum de Matrimonio cogitantem præcipitare in necessitatem, vel maiorem causam dare illud contrahendi: si videat non solo Matrimonij titulo, sed alijs etiam modis se in periculo versari amittendi beneficia ex aliquâ dispositione Iuris fortasse vacantia.

Regula LIX.

De clausulis ponendis in literis Religiosorum.

Item voluit, quòd si quis petat in Religiosum recipi, & de quouis beneficio Ecclesiastico sibi prouideri, id per specialem signaturam concedatur, cum clausula: si petens sit idoneus, aut aliunde nullum Canonicum impedimentum obstet. *Exprimat autem supplicans, si ibi certus sit numerus Religiosorum, cui sine expressâ concessione derogandum non est; si autem numerus non sit certus, ponatur clausula,* dummodò receptionis locus huiusmodi propterea non nimis grauetur, *possintque Executores prouisionis huiusmodi, ad receptionem possessionis non expectato probationis anno procedere.*

EXEGESIS.

Hæc Regula non pertinet ad Regulares mendicantes, qui sunt incapaces beneficiorum, ob renunciationem omnis proprietatis, sed ad non mendicantes, de quo *Rodriq. Tom. 1. quæst. regul. q. 39. a. 3.* Est autem valdè æquum, vt non oneretur vlla Religio personis non idoneis, aut pluribus, quàm commodè queant sustentari, quod hæc Regula cauet per salutares clausulas. Etsi verò aliàs requiratur integer Nouitiatus pro receptione in Religionem, quando tamen secularis petit ingredi Religionem, volens sibi conferri aliquod beneficium Regulare, tunc potest per hanc Regulam eius professio admitti ante annum Nouitiatûs absolutum, quem aliàs exigit *Conc. Trid. sess. 25. 16.*

Regula LX.

De translatione Religiosorum.

Item, si Regularis petat sibi de beneficio à Monasterio vel alio Regulari loco dependente prouideri: & appareat ex petitione eiusmodi, quòd alterius Monasterij siue loci Religiosus sit: licet ibi translatio non petatur, nihilominùs illa veniat.

EXEGESIS.

Glossator censet esse sermonem de Religioso eiusdem Ordinis, sed diuersi Monasterij siue loci, idque colligit ex ipso loci nomine; aliàs enim diceretur *ab alio Ordine.* Procedit enim hæc Regula quoque de mendicantibus, & illis Religiosis, qui non habent absolutam communitatem Monasteriorum aut locorum inter se. Vult autem Pontifex, vt si Religiosus vnius Monasterij petat beneficium, pertinens ad aliud Monasterium, vel locum regularem ab

ab illo dependentem, transferatur ad illud Monasterium vel locum, etsi translationem ipse non petierit; ne videlicet inter Religiosos diuersorum Monasteriorum, eorumque Superiores oriantur dissensiones, æmulationes, aliáque incommoda.

Regula LXI.

De clausula *si est ita.*

Item, quòd in literis super beneficiis per Constitutionem Execrabilis *vacantibus ponatur clausula:* si est ita, *similiter de quibuscunque narratis informationem facti requirentibus.*

EXEGESIS.

De Constitut. *Execrabilis* satis diximus *in tit. de preb.* vnde constat, quæ beneficia per illam vacent. Regula autem ista à Glossatore meritò appellatur *justa & bona*, quia in narratione facti facilè erratur: de Iure tamen hæc clausula semper inest, semper enim in talibus subintelligitur: *si preces veritate nitantur, cap. 2. De rescript. l. Vniversa. C. De precibus Imperat. offer.* similiter clausula ista, *si ita est*, priori æquipollens, semper subintelligitur iuxta *Gloss. in d. c. 2.* Exprimitur tamen hic propter simplices aut præsumptuosos, qui verborum generalitatem premunt, nisi specialiter excipiantur, quæ excipi debent.

Regula LXII.

Petenti prouideri de vacaturo, dentur literæ de vacante.

Item petenti sibi prouideri de vacaturo, dentur literæ de vacante, prout expedierit impetranti.

EXEGESIS.

Hæc Regula in Regulis Innocent. VIII. ut ponitur à *Chokier* est 68. & ita sonat: *item petenti sibi prouideri de vacaturo, dentur etiam de vacante, & è converso, prout expedierit impetranti.* Credo reipsà non differre à Regula S. D. N. Alexandri VII. & sensum esse, quem significat Glossator, ut si *quis impetret beneficium proximè vacaturum per matrimonium beneficiati, nuptiis v. g. iam institutis ad certum tempus, ponatur in literis: prouidemus tibi de beneficio per talem modum vacatura, vel iam vacante*, si videlicet nuptiæ jam sint peractæ, vel ècontra. Hoc tamen non habet locum in impetratione juri adversante, ut si quis petat beneficium vacaturum per mortem obtinentis, subesset enim periculum voti captandæ mortis alienæ, *contra cap. 2. De conceß. preb. & similia.* Valet autem impetratio beneficij vacantis, per obitum sub hàc clausula: *si vacat ad præsens per obitum.* Sunt quidem tales Regulæ breues, quæ tamen indigent interprete, & difficultate occurrente earum interpretatio peti debet ex ipsà Cancellarià, vtpote pertinens ad expeditionem literarum.

Regula LXIII.

Reuocatio Decimarum, & aliarum impositionum.

Item reuocauit quascunque decimarum, subsidiorum, vigesimæ, aliorumque onerum impositiones, in subsidium fidei Orthodoxæ, à Prædecessoribus emanatas, similìque etiam Indulgentias ex causà expeditionis huiusmodi concessas, si quæ per Nuncios vel Quæstores deferebantur. Item facultates eligendi Confessores, qui plenariè absoluant, aliáque faciendi, eiusmodi Indulgentias quomodolibet concernentia, nisi quoad ea, quæ in aliquà sui parte sunt sortita effectum, &c. Decreuit quoque irritum & inane, quidquid facultatum reuocatarum, earundem prætextu, inposterum contigerit attentari.

EXEGESIS.

Ista Regula est laudabilis propter multa scandala, & querelas præsertim hæreticorum, qui detestantur (etsi quoad rem ipsam sine justà causà) eiusmodi impositiones & Indulgentiarum quæstum: quia videbantur aliquando verti in alios vsus quàm Religionis prætensæ, sed propter abusum, non oportet criminari vsum.

Regula LXIV.

Reuocatio facultatum percipiendi pretium Officiorum.

Item reuocauit & cassauit quascunque facultates percipiendi pretium officiorum Romanæ Curiæ vacantium in toto vel in parte: & quasuis concessiones per Innoc. X. fel. record. ex dictis officiis quibusuis, quàuis formà & quouis titulo factas, quoad officia, quæ post obitum dicti Prædecessoris vacarunt, & inposterum quomodolibet vacabunt. Item reuocauit quoque & cassauit, quascunque infeudationes, inuestituras, gratias, concessiones, ad tempus siue in perpetuum, etiam motu proprio, & de plenitudine potestatis (extra tamen Consistorium, & sine S. R. E. Cardinalium consilio & consensu) à die Constitutionis, Pij Papæ V. fel. record. super prohibitione alienandi & infeudandi ciuitates & loca S. R. E. sub datum Romæ apud S. Petrum Anno 1566. Pontificatûs II. Quarto Calend. April. vsque ad præsentem diem, per quoscunque Romanos Pontifices quomodocunque & qualitercunque factas de terris, oppidis, castris, arcibus, aliisque locis S. R. E. tam mediatè quàm immediatè subiectis, tunc nondum deuolutis. Nec non quascunque prorogationes & extensiones quarumcunque infeudationum, inuestiturarum, gratiarum, & Concessionum, de iisdem terris tunc nondum factarum quibusuis, cuiusuis gradûs & præeminentiæ, etiam Impe-

Imperialis, Regiæ, Ducalis, quocunq; titulo etiam onerofo, & per quascunq; literas qualitercunq; expeditas.

EXEGESIS.

Concernit hæc Regula conseruationem status temporalis Ecclesiæ Romanæ, quoad posteriorem partem. Neque enim conducit feuda nondum devoluta, & similia in antecessum conferre aliis, cùm per hoc impediatur Pontifex, quò minus post devolutionem feudorum, ea in Ecclesiæ bonum retinere possit. Eadem ratio est infeudationum & Concessionum, si prorogentur vltra tempus, ad quod concessæ fuerunt. Prior pars de non concedendo pretio Officiorum in Curiâ vacantium, non parum facit ad eiusdem Curiæ commodum.

Regula LXV.

Quòd fructus in tertiâ parte augeri possint vigore clausulæ.

Item, cùm nonnulli in impetrationibus beneficiorum vacantium asserendo certum eorum valorem, nonnunquam obtineant à suâ Sanctitate, vt huiusmodi valorem augere possint, ad certiùs illum exprimendum, & nè in posterum de illo hæsitetur: declarauit S. D. N. prætextu Concessionis eiusmodi valorem ipsum vsque ad tertiam partem valoris expressi, & in primâ desuper literarum expeditione duntaxat augeri posse; & si demùm desuper literas cùm aliquo augmento valoris huiusmodi expediri contigerit, eas nullius esse roboris, etsi motu proprio beneficiales gratiæ & dispositiones, quæcunq; à suâ Sanctitate emanârint.

Regula LXVI.

De Generali absolutione à Censuris, ad effectum literarum Apostolicarum.

Item, ne ob generalem absolutionem à Censuris, quæ in literis Apostolicis ad eorum effectum consequendum indifferenter concedi solet, præstetur occasio Censuras vilipendendi, & insordescendi in illis: statuit hanc clausulam in literis deinceps concedendis non suffragari non parentibus rei Iudicatæ, incendiariis, violatoribus Ecclesiarũ, falsificatoribus, & falsificari procurantibus literas & supplicationes Apostolicas, illisque vtentibus, receptoribus & fautoribus eorum, ac res vetitas infidelibus deferentibus, violatoribus Ecclesiasticæ libertatis, viâ facti, ausu temerario, Apostolicis mandatis non obtemperantibus, & Nuncios vel Executores Apost. Sedis, eiusque officium impedientibus: qui propter præmissa, vel aliquod eorum, excommunicati à Iure, vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis huiusmodi sententiam sustinuerint: & generaliter quibuscunque aliis, qui Censuris aliquibus, etiam aliâs (quàm vt præfertur) quomodolibet obligati, in illis per annum continuum insorduerint.

EXEGESIS.

Saluberrima est hæc Regula aduersùs abutentes benignitate Apost. quæ ordinariè in literis gratiarum suarum inserit clausulam absolutionis ad cautelam, vt si quis aliqua vel aliquibus *censuris Ecclesiasticis sit innodatus, illis non obstantibus, ad effectum gratiæ talis duntaxat consequendum, sit & censeatur absolutus.* Quo effectu obtento reincidit in censuram, nisi aliter Ecclesiæ satisfaciat sèque absolui procuret. Eiusmodi igitur absolutionem non vult Pontifex suffragari illis, qui propter causas hîc recensitas innodati Censurâ excommunicationis, vel aliâ, per quatuor menses in illâ permanserint, vel ex quâcunque aliâ causâ Censuris quomodolibet per annum ligati remanserint. Qui omnes meritò dicuntur *insordescentes*, quia veluti jumenta in stercore, & sordibus scelerum suorum computrescunt, indigni beneficijs Ecclesiæ Matris suæ, quam proterue spernunt.

Regula LXVII.

Officiales nihil exigant vltra debitum.

Item, idem D. N. inhibet omnibus & singulis quæuis officia in Curiâ obtinentibus (qui constitutis sibi emolumentis non contenti, vltra ea à prosequentibus negotia sua, pro eorundem expeditione plus exigunt) ne de cætero prætextu officiorum suorum, quouis colore, etiam celerioris expeditionis, vltra constitutum aliquid exigere, siue ideò expeditionem sibi incumbentem malitiosè differre: sub pœna excommunicationis & suspensionis à perceptione emolumentorum hujusmodi, pro primâ vice ad semestre, pro secundâ ad annum, & pro tertiâ sic excederent, priuationis officiorum. Ac voluit quòd S. R. E. Vice-Cancellarius Camerarius taliter excedentes, prout ipsis subsunt per subtractionem emolumentorum eorundem ac alias coërceant: & contra eos per prædictas pœnas, & alias, prout expedierit, procedant.

Hæc Regula est plena ædificationis & Ecclesiæ salutaris, cui magis necessaria est obseruantia, quàm explicatio.

Regula LXVIII.

Item, S. D. N. exemplo Prædecessorum suorum intendens de beneficiis, quæ Sede Apostolicâ vacante, vacare contigerit, tam Conclauistis, quàm pauperibus Clericis prouidere, omnia beneficia per Regulas Cancellariæ aut alias Constitutiones temporales Romani Pontificis pro tempore existentis, quomodolibet reseruari solita: quæ à die obitûs Innoc. X. vsque ad diem 7. Aprilis assumptionis suæ vacauerunt, & de quibus per ordinarios

Colla-

Collatores tunc dispositum non fuerat: dispositioni suæ reseruauit, decernens irritum, si quid secùs attentatum fuerit.

EXEGESIS.

Vigilent igitur ordinarij Collatores, vt beneficia per Regulas Cancellariæ, vel aliter à Pontificibus pro tempore vitæ suæ duntaxat reseruata, ad collationem suam Iure communi spectantia, si inter obitum prioris Pontificis & assumptionem noui, aliquà vacare contingat, maturè conferant: ne à die assumptionis noui Pontificis Regulæ Cancellariæ, & Constitutiones temporales prioris Pontificis, quæ instar mandatorum morte ipsius exspirârunt, per illorum renouationem, siue iterationem reuiuiscant.

Regula LXIX.

Reuocatio Indultorum superuiuentiæ.

Item, D. N. indemnitati Ecclesiarum & Successorum in beneficiis antehac concessis consulere volens, reuocauit, & cassauit omnia Indulta & facultates, quatenus verè & realiter necdum sortitæ sunt effectum, per quoscunque Prædecessores suos ad fauorem quorumcunque concessas: quibus vllo modo vel prætextu permittitur fructus certos vel incertos, & emolumenta quæcunque, quorumlibet officiorum, anticipatis solutionibus vltra annum elocare, vel quomodolibet obligare, vel hypothecare, vel in solutum dare, aut de eis quomodolibet, & ex quâuis causâ disponere pro tempore ad vitam beneficiatorum, & tempus quo beneficia eiusmodi obtinuerint, minimè restricto & coarctato: decernens irritum quidquid secùs attentatum fuerit.

Est hæc quoque Regula & causa eius plana, & perquam laudabilis.

Regula LXX.

Quòd Cardinales non comprehendantur sub Regulis faciendis.

Item, cùm Cardinales S. D. N. assistant, ac propterea debeant specialibus prærogatiuis & priuilegiis gaudere: idem S. D. N. statuit, quòd in quibuscunque Constitutionibus & Regulis per Sanctitatem suam editis & edendis non includantur ipsi Cardinales: nisi illæ eorundem fauorem concernant, vel ipsæ Constitutiones edendæ de eorum Cardinalium, vel maioris partis consilio editæ fuerint, seu in eisdem Regulis & Constitutionibus facta fuerit ipsorum Cardinalium expressa mentio.

Regula LXXI.

Quòd Regulæ Cancellariæ non comprehendantur sub generalibus derogationibus.

Item, Sanctitas sua statuit, & declarauit, quòd præmissis, & quibusuis aliis Regulis Cancellariæ sub tempore edendis, ac publicandis, nunquam censeatur derogatum, in quibuscumque Constitutionibus, literis, Breuibus, Indultis, & aliis ordinationibus Apostolicis, etiam motu proprio, & ex certâ scientiâ emanatis, *per quæcumque verba & Decreta derogatoria, irritantia, vniuersalia, & amplissima, & clausulas quantumuis efficacissimas, etiam derogatoriarum derogatorias, atque specialis, & indiuiduæ expressionis vim habentes, & habentia, nisi facta fuerit de illis expressa mentio, & non aliter, nec alio modo.*

Regula LXXII.

De potestate Reuerendiss. D. Vicecancellarij, & Cancellariam Regentis.

Textus est prolixus, & ad illum præcipuè spectat, qui officium hoc gerit, cuius intellectus multum pendet à praxi. Atque hæc sufficiant in Regulas Innocentij X. & Alexandri VII. Optimorum Pontificum.

TITVLVS VI.

DE CLERICO ÆGROTANTE VEL DEBILITATO.

In Rubricam Tituli.

CVm in præcedentibus dictum sit de Clericis non residentibus, quódque Præbendis & Dignitatibus frui non debeant, nisi legitimè excusentur, rectè hoc Titulo quæritur; quid sentiendum sit de Clerico ægrotante?

Cap. I. Cùm percussio.

Greg. Candido Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Clericum præsentium latorem

torem non debere propter ægritudinem suam impediri, quo minùs quæ consueta sunt, ab Ecclesia sua percipiat, perinde ac si sanus esset.

EXEGESIS.

Rescribit Pontifex non obstante ægritudine, Clerico huic, qui ideò ipsum interpellârat, consuetos redditus pro conditione Ecclesiæ persoluendos; assignátque rationem vniuersalem, ne aliis eius exemplo deterritis non inueniantur, qui Ecclesiæ militare velint, si videant se aliquando ingruente morbo necessariâ sustentatione destituendos. Etsi verò *gl.* hic istud confirmet exemplo famulorum, quos sentit etiam tempore infirmitatis pascendos allegans, *l. In rebus commodatis. §. Possunt. ff. Commodati.* verior tamen & receptior est DD. opinio negatiua, quod intelligo de salario & mercede, secus est de alimentis, quæ etiam ægris deberi videntur, quo sensu accipi potest dicta *lex, In rebus commodatis.* vt videre est apud *Azor. p. 3. l. 8. c. 14. q. 3.* Maior autem est liberalitas Ecclesiæ in suos ministros, quibus ægrotantibus præter alimenta etiam alios redditus consuetos concedit.

Cap. II. Presbyterum.

Eugenius Papa.

SVMMA.

Presbyter, cui duo digiti cum medietate palmæ à prædone abscissi sunt, Missam non permittitur celebrare. Cæteris autem sacerdotalibus officijs fungi minimè prohibetur.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd defectus corporis sine culpâ proueniens & impediens exercitium alicuius ordinis propter impotentiam, debilitatem, vel insignem deformitatem, licèt quoad ordines suscipiendos absolutè irregularem reddat, quoad susceptos autem solùm id facit respectu illius ordinis aut actuum ad quos quis est inhabilis, de quo vide *Nau. Consil. 6. de æt. & qual. ordin. & consil. 71. de sent. Excom.*

Cap. III. De Rectoribus.

Lucius III.

SVMMA.

Rectoribus Ecclesiarum ita leprâ infectis, vt altari seruire non possint, dandus est coadjutor, qui curam habeat animarum, & de Ecclesia congruam portionem recipiat.

EXEGESIS.

Quando redditus Ecclesiæ Coadjutori & ægrotanti beneficiario non sufficiunt, alimenta potiùs danda Coadjutori quàm beneficiario, tenet *Azor. p. 2. l. 4. c. 24. q. 9.* *Barbosa* tamen hic putat inprimis prouidendum infirmo, deinde in subsidium teneri Parochianos ad alimenta Coadiutoris.

Cap. IV. Tua nos.

Clemens III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Sacerdotem leprosum pro scandalo & abominatione populi ab administratione Ecclesiæ Parochialis debere remoueri, ita tamen vt ipsi necessaria, juxta facultates Ecclesiæ, quamdiu vixerit, ministrentur.

EXEGESIS.

Intellige talem remoueri debere ab exercitio & actu, non verò à jure & titulo beneficij, *juxta Garc. p. 4. De benef. c. 5. n. 6.* Quando morbus talis est, vt infirmus nec spiritualia nec temporalia administrare possit, ad Coadiutorem pertinet generalis administratio, qui congruâ portione infirmo assignatâ aliam congruam sibi reseruabit, vel ex subsidio populi accipiet, si facultates Ecclesiæ non sufficiunt vt dictum est, *c. 3.* Aduerte autem per necessaria non intelligi nuda alimenta, sed portionem congruam & honestam, quatenus ferunt facultates Ecclesiæ, vt colligitur *ex c. 1.*

Cap. V. Ex parte tuâ.

Innoc. III. Arelatensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Episcopus incurabili licet morbo laborans ad cessionem compelli non debet, neque afflicto addi afflictio, sed Coadiutor illi associandus prouidus & honestus, per quem tam Episcopo quàm populo consulatur.

EXEGESIS.

Nullus igitur Clericus propter morbum priuandus est beneficio, sed solùm ei dandus coadjutor, vt colligitur etiam ex *Trid. sess. 25. De reform. c. 7. Verb. Quod si decens.*

Cap. VI. Ex consultationibus.

Honorius III. Episcopo Autisano.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Archidiacono, qui ex paralysi vitium linguæ amisit, coadiutorem esse adhibendum Patet ex dictis.

EXEGESIS.

Adde ex *Conc. Trid. sess. 21. de reform. c. 6.* quòd illiteratis & imperitis Parochis, si aliàs honestæ vitæ sint, Episcopi etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegati Coadiutores aut Vicarios deputare possint, illisque

Digitized by Google

illisque partem fructuum assignare, non obstante vlla appellatione, vel exemptione.

IDEM TITVLVS DE CLERICO ÆGROTANTE IN SEXTO.

Cap. Vnic. Pastoralis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Declarat Pontifex concessionem Coadiutorũ qui dantur Episcopis & superioribus Prælatis, intelligendam esse de causis maioribus, & referendam ad Sedem Apostolicam, ac ab eâ tantùm non obstante contrariâ consuetudine, postulandam. Verùm ne hoc prætextu Ecclesiæ dispendium patiantur, hâc generali constitutione sancitur, vt Episcopus senio vel infirmitate grauatus, vel aliter ab officij sui exercitio perpetuò impeditus, possit de sui & consilio & assensu Capituli vnum vel duos autoritate Apostolicâ Coadiutores assumere. Si verò demens fuerit, & quid velit aut nolit, exprimere nesciat, tunc capitulum vel duæ ejus partes eâdem autoritate vnum aut duos idoneos Coadiutores assumant. Si autem Episcopus taliter ad executionem officij inutilis, coadiutorem assumere vel habere noluerit, licet à Capitulo requisitus, nihil quidem per illud innouetur, sed hoc casu & proximo idem Capitulum Episcopi & Ecclesiæ, statum ac facti circumstantias citò & fideliter referant ad Sedem Apostolicam. Denique Coadiutores hujusmodi de huiusmodi prælatorum, quibus dantur, bonis sumptus recipiant moderatos & nihil de bonis ipsorum, vel Ecclesiarum quomodolibet alienent, non solùm Deo sed & Prælatis eisdem, si conualuerint, aut eorum successoribus, si antea non fecerint, rationem plenariã reddituri. Cæterùm idem, quod de Episcopis, etiam ad superiores prælatos referendum est.

EXEGESIS.

Coadiutorum Episcoporum & superiorum Prælatorum &c.) Not. I. Per superiores Prælatos intelligi Archiepiscopos, Metropolitanos, Patriarchas.

Not. II. Coadiutorem esse duplicem, vnum temporalem & reuocabilem, alterum perpetuum & regulariter irreuocabilem, quando videl. morbus aut impedimentum exercendi officij est perpetuum. tum enim datur Coadiutor ad vitam coadiuti, & accipit stipendium ex redditibus beneficii; quod fieri potest cum futurâ successione vel sine illâ: Neque vlla coadiutoria est propriè beneficium, quod non censetur vacare per mortem Coadiutoris, sed coadiuti, nec viuente coadiuto coadiutor dicitur possidere beneficium, vide plura apud *Garc. p. 4. c. 5. n. 121.* vbi bene obseruat: etsi coadiutoria non inducat incompatibilitatem cum altero beneficio ad eum effectum, vt per eum vacet beneficium priùs obtentum, non tamen negari posse, quin inducat incompatibilitatem ratione retentionis, si beneficium exigat residentiam; & Coadiutor loco quoque coadiuti residere debeat, aut aliqua incompatibilia cum beneficio priùs habito exercere.

Not. III. Jura hæc de Coadiutoriâ cum futurâ successione non loqui, hæc enim non est Juri conformis sed potiùs introducta in gratiã & fauorẽ specialem Principum & Magnatum, vel aliorum quibus id defertur. Imò talis nec est veri nominis coadiutoria, quia datur etiam non indigenti, aut est talis, qui coadiutum adiuuare non potest; vt cùm filij Principum in adolescentiâ dantur Coadiutores Episcopis, non ob aliam causam, quàm vt ipsis aliquando succedant; cuiusmodi coadiutorias esse in jure detestabiles censet *Tolosan. tr. De benef. c. 30. n. 2.* Etsi excusari soleant spe auxilij & commodi, quod Ecclesia à talibus Coadiutoribus perceptura putatur.

Not. IV. Coadiutorem perpetuum cum futurâ successione dare potest solus Pontifex; vt ex communi docet Nauar. *d. Cons. 1. De Cler. ægrot. Garc. l. c. n. 16.* Etsi verò *Conc. Trid. sess. 25. De reform. c. 7. vers. In coadiutorijs*: decernit vt nemini in quibuscunque beneficiis permittantur, idque obseruatum fuerit tempore *Pij V.* & *Greg. XIII.* vsque ad Sixtum. *V.* qui Coadiutorias cum futurâ successione concedebat, in Dignitatibus, Canonicatibus, & Prælaturis & aliquas etiam Parochialibus, quẽ imitati sunt sequentes Pontifices: sine *dicti Conc.* derogatione, quod in decreto vltimo *sess. 25. De reform.* declarat *omnia in dicto Sacro* Concilio statuta de morum reformatione & Ecclesiasticâ disciplinâ ità decreta fuisse, *vt in his salua semper autoritas Sedis Apostolicæ & sit, & esse intelligatur.* Cùm ergo Pontifex etiam hodie coadiutoriam successoriam concedit, nihil contra Conciliũ facit, sed potiùs autoritate in hoc & similibus ab ipso Concilio probatâ & concessâ vtitur, quod præclarè obseruat *Garc. n. 311. n. 32.* inserens Motum proprium *Pij V. Anno 1570.* vbi declarat, *neque speciali neque generali declaratione Conc. Tridentini opus esse in quibusuis concessionibus Apostolicis, manu propriâ Papæ signatis.* Præterquam quod ex ipso jure communi. *c. Petiisti. 7. q. 1.* appareat, ex graui causâ posse Episcopo Coadiutorem dari, qui morienti succedat.

TITV-

TITVLVS VII.

DE INSTITVTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOt. I. hunc t. extare quoque in 6. neque in eius connexione laborandum, quam sæpe inter titulos esse arbitrariam diximus alibi: Significat autem institutio latè & generaliter accepta quamlibet prouisionem siue modum concedendi alteri beneficium Ecclesiasticum, siue sit electio siue postulatio, siue nominatio, siue præsentatio, siue collatio libera, siue prouisio Papæ, cum illis quæ ad horum complementum requiruntur. In c. 1. videtur accipi pro collatione propriè dictâ liberâ; liberè enim sine præuiâ alicuius patroni præsentatione vel nominatione suscipiuntur Monachi & Moniales in Monasteriis; liberè item cooptantur Clerici in Ecclesijs ad beneficia, quæ non sunt juris patronatûs. Aduertit tamen *Panorm. hic n. 3.* Monachos & Monasteria non venire nomine Clericorum in strictâ significatione, sed solùm in latiore, vt hîc.

Not. II. *Ex Azor. p. 2. l. 6. c. 22. q. 1.* Institutionem strictè & propriè sumptam esse *collationem beneficij Episcopi vel alterius Ordinarij autoritate factam, non liberè cuivis Clerico, sed illi, quem patronus præsentârit aut nominârit, si idoneus fuerit.* Quare institutio in hâc acceptione, teste *Panorm. in c. Ex fortè. n. 7. & seq.* differt à confirmatione & collatione. Confirmatio enim est, *quâ Superior electo vel postulato à Collegio Clericorum, Ecclesiam vel beneficium concedit.* Collatio verò strictè est *datio Ecclesiæ, vel beneficij simpliciter & liberè facta, quâ superior dat beneficium Clerico idoneo, cui ipse vult.* Quare confirmatio siue approbatio electioni & postulationi succedit, Institutio, Nominatio vel præsentatio debetur; collatio fit mero superioris arbitrio, & tribuit jus in re non minùs quàm confirmatio & approbatio, non item electio, postulatio, nominatio, siue præsentatio.

Not. III. Quandóque Institutionem promiscuè sumi pro inductione in possessionem, quæ jure communi pertinet ad Archidiaconum, *c. Ad hæc. & c. Ad nostrum. de off. Archid.* neque videtur differre ab inuestiturâ, quæ secundùm *Siluest. verb. Inuestitura.* propriè *est possessionis rei traditio*, impropriè verò *alicuius rei corporeæ loco possessionis in manibus traditio*, vt quando Dominus feudi dat hastam Vasallo, vel quid simile, dicens se facere inuestituram, vt dicitur *t. De inuestit. in lib. feud.* sic inuestitura Canonica in Prælaturis & beneficiis fit per traditionem baculi pastoralis, annuli vel bireti, per quod transfertur possessio corporalis in inuestitum, *nisi quis alius sit in possessione, vt notat Panorm. hic n. 9.* Qui n. 8. assignat quoque *Institutionem autorizabilem*, vt vocat, aitque eam fieri quoad curam populi tantùm, quod intelligo de beneficijs curatis; horum enim institutio, si pertinet ad inferiorem Episcopo, autoritate illius institutus populo proponi debet, quæ ipsa est institutio quidem minùs propriè dicta, vbi consuetudo id habet.

Cap. I. Non amplius.

Ex Concilio Arelatensi.

TEXTUS.

Non amplius suscipiantur in Monasterio aut Clericorum siue etiam puellarum, quàm quot se regere de bonis Ecclesiæ absque penuriâ possint.

EXEGESIS.

Absque penuria possint &c.) Ex *gl.* in *c. 1. De statu Regul. in 6.* possunt colligi tres modi viuendi in Monasteriis; primus est viuere commodè absque defectu vel incommoditate. Secundus viuere cum penuriâ rerum necessariarum, tertius viuere mediocriter sine penuriâ quidem necessariorum, at citra commoditatem & superfluitatem, quod in Religiosis maximè spectare videtur hîc t. & eadem est mens *Conc. Trid. sess. 25. c. 3.* Vbi prohibet *in Monasteriis maiorem numerum constitui, quàm commodè ex reditibus vel eleemosynis possint sustentari*; Neque verò illud *commodè* referri debet ad commoditates Religioso statui non debitas, sed ad facilitatem sustentationis, vt non sint plures, quàm absque penuriâ necessariorum *in religiosâ* mediocritate ali possint.

Cap. II. Ecclesiâ.

Eugenius.

SVMMA.

Rescribit Pontifex quibusdam Canonicis, laicos (quorum aliquos videntur recepisse) in Canonicorum numero non debere computari, sed constitutum ab illis numerum de Clericis idoneis supplendum esse. Quod per se patet.

Cap. III. Ex frequentibus.

Alexander III. Cantuarensi Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, beneficia sine consensu Episcopi,

scopi, vel Officialium eius, qui hoc de jure possunt, recipere, alienum esse ab Institutione Patrum & Ecclesiasticâ honestate; & sententiam excommunicationis in eos, qui beneficia obtentu consuetudinis sic detinent, aut deinceps detinuerint ab Archiepiscopò latam autoritate Apostolicâ confirmat; mandans ne Clericos, qui ipsam sententiam incurrerint, nisi congruè satisfecerint, absoluere quis præsumat.

EXEGESIS.

Qui hoc de jure possunt &c.) Not. I. Institutionem in beneficiis Ecclesiasticis pertinere de jure communi ad Episcopum per *h. t. & c. Cùm ex iniuncto. de hæret.* Etsi *Ioan. Andr. in c. Quanquam. de electis. in 6. & c. Cùm in cunctis. eod.* tenet collationem siue institutionem non esse propriè Iuris Episcopalis, cùm multi Episcopis inferiores habeant id jus. Sed rectè respondet *Panorm.* hoc procedere ex jure speciali, consuetudine, præscriptione, vel priuilegio, illud autem esse juris generalis. Cùm verò *in h. t.* reprobetur consuetudo contraria, velut iniqua, intelligendum est de consuetudine legitimè non præscriptà, nam jus conferendi & instituendi posse præscribi colligit *Panorm. ex c. Auditis. & c. Olim. de præscript.* etsi subdubitet de jure instituendi, & cóferendi beneficia curata, quorũ cura magis intrinseca est officio & juri Episcopali; sed his satis cautum est per *Conc. Trid.* quod omnia beneficia curata Episcoporum visitationi subiecit, etiam in Monasteriis exemptis. *sess. 25. de Regul. c. 11.*

Not. II. Ex *h. t.* aliquos, quos refert & sequitur *Garc. p. 5. c. 1. à n. 87.* colligere, quòd Vicarij siue Officiales Episcoporum jure Vicariatûs sine speciali commissione possint instituere præsentatos & electos confirmare, quia hoc non faciunt pro arbitrio, sed necessitate incumbentis officij; verius tamen est ex isto *t.* istud non concludi, qui indifferens est ad Officialium potestatem, siue eam exerceant ratione officij, siue ex speciali commissione. Id tamen concedi debet, *t.* hunc non solùm procedere de Institutione propriè dictâ, verùm etiam latiùs sumptâ pro illis electionibus & postulationibus, quarum confirmatio spectat ad Episcopum.

Cap. IV. Autoritate.

Clemens III. Cleri Constantinopolitano.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt nullus in Ecclesijs illorum vltra quam facultates earum sustineant, ipsis instituatur inuitis.

Nihil occurrit difficultatis, ob quam immoremur. Concor. cum *cap. 1. suprà.*

Cap. V. Ad decorem.

Innoc. III. S. Marcelli & S. Susannæ Cardinali Apostolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Cùm Papæ esset suggestum, Constantinopolitanum Patriarcham, aliarum nationum Clericis spretis Venetos tantùm in Constantinopolitanis Ecclesijs collocare velle; mandat quatenus moneatur, vt viros literatos, & aliàs idoneos cuiuscunque originis in prædictis Ecclesijs & maximè maiori instituat, alioqui indignus futurus; vt aliarum Clerici nationum ad eius obedientiam à Legato compellantur.

EXEGESIS.

Colligitur hinc jure communi, quarumcunque nationum Clericos debere ad quascunque Ecclesias admitti, idque probat ratio, quam Pontifex assignat, *quia in omni gente, qui facit justitiam, acceptus est Deo, nec sanctum Dei conuenit jure hæreditario possideri.* Habet autem speciem hæreditariæ prætensionis, quando nullus extraneus admittitur, quasi eiusmodi Ecclesia vni solùm nationi debeatur.

Cap. VI. Cùm venissent.

Idem Heliensi Episcopo, & Archidiacono Nouicensi.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Eboracensis assereret institutionem personarum, & custodiam Ecclesiarum vacantium ad se in suâ diœcesi pertinere, tam de jure quàm de consuetudine. Archidiaconus verò prætenderet, tam institutiones quàm custodias ab Archiepiscopis, non Archidiacono personaliter pro tempore existenti, sed Archidiaconatui reali concessione fuisse donatas: Pontifex interlocutus est, Archidiaconum esse in plenâ libertatum eiusmodi possessione, quam sub pluribus Archiepiscopis habuit, tuendum, donec ex adverso probatum fuerit, eiusmodi libertates Archidiaconis ab Archiepiscopis fuisse solùm personaliter concessas, vel à præsenti Archidiacono abjuratas, si autem concessio fuerit realis, Archiepiscopo nihil juris competere.

EXEGESIS.

Notandum ex *h. t.* per possessionem aliquem defendi contra illum, qui prætendit jus proprietatis, donec illud probârit, ut ex communi obseruat *Panorm. hîc*, qui *n. 5.* notat Episcopum cum consensu Capituli sui posse concedere inferiori dignitati jura pertinentia ad dignitatem suam, & quòd concessio semel facta per Episcopum vnum cum consensu Capituli, non possit reuocari per successorem. Obseruat porrò si verba priuilegij referantur ad personam in indiuiduo, censeri priuilegium personale, si autem referantur ad rem siue dignitatem, (ut in proposito iste Archidiaconus contendebat hoc priuilegium datum fuisse, siue annexum Archidiaconatui) tunc censeri reale, & durare perpetuò, sicut & dignitas durat, per *Barbos. hîc n. 9.* Denique adverte non solùm Institutionem beneficiorum quæ sunt Iuris Patronatûs, sed universim custodiam Ecclesiarum vacantium

eandem esse penes Episcopum, & ab illo iisdem prouideri debere, donec Patroni aliquem idoneum præsentent, aut Collator, si est diversus ab Episcopo, illud legitimè conferat.

Cap. VII. Cùm ad nostram.

Idem Episcopo Trecensi & Archidiacono Parisiensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quendam M. postquam fuit Abbas effectus, non posse officium Custodiæ Ecclesiæ (quod ante habebat, uti apparet ex glossa) obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, quàm aliarum dignitatum & prebendarum, custodiam recipere non potuit à se ipso, cùm inter dantem & acceptantem debeat esse distinctio personalis, neque ab alio, cùm jus conferendi alius non haberet.

EXEGESIS.

Supponit hæc decretalis, obtentâ aliâ dignitate vacare eò ipso priorem, ideóque custodiam per promotionem huius Custodis in Abbatem vacâsse, neque ab Abbate sibi ipsi conferri potuisse; addit tamen glos. *nisi potestatem conferendi beneficia in alium transtulisset*; Is enim beneficium tale promoto rursus potuisset conferre, non item Commissarius vel Procurator ab eodem constitutus, quia *quod quis facit per alium, censetur facere per se ipsum. iuxt. Reg. Jur. in 6.*

IDEM TITVLVS DE INSTITUTIONIBVS. IN VI.

Cap. I. Etsi.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Etsi Capitulum Sede vacante beneficia ad collationem Episcopi spectantia conferre non possit, præsentatos tamen à patronis si idonei sint, admittere potest, & eos instituere.

EXEGESIS.

Placet ratio differentiæ, quam assignat *Barbosa*, quia ex institutione & confirmatione nullum futuro Prælato generatur præiudicium, cùm electum confirmare & præsentatum instituere, si digni sint, Episcopus teneatur. *juxt. c. Postquam. 5. de elect. & c. Decernimus. 16. q. 7.* secus est de collatione beneficiorum liberâ, quæ non sine præiudicio Juris Episcopalis vsurparetur à Capitulo, quia electus non posset ampliùs eiusmodi beneficia pro arbitrio suo conferre.

Cap. II. Si is, ad quem.

Idem.

S V M M A.

Si is, ad quem præsentatio in Parochiali Ecclesiâ pertinet, quempiam præsentet, in sacris non constitutum; ipsum, dummodò sit idoneus & infra tempus à jure statutum ad ordines, quos Ecclesiæ cura requirit, possit promoueri, Pontifex mandat admitti.

Est hoc c. fauorabile tam patronis quā præsentatis.

T I T V L V S V I I I.

DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ ET ECCLESIÆ NON VACANTIS.

Ad Rubricam.

Nihil hæc Rubrica habet propriæ difficultatis.

Cap. I. Qui in viuorum.

Gelasius Papa ad Romanos.

S V M M A.

Qui in viuorum sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt excommunicandi, quia se passi sunt successores viuis sacerdotibus adhiberi.

EXEGESIS.

Non posse beneficium viuentis conferri alteri ab alio vllo, qui est Papâ inferior, indubitatum est, beneficia enim secundùm antiquos Canones sunt perpetua. *c. Satis peruersum. d. 61. & pat. ex toto t. De clerico ægrotante.* posset tamen Pontifex ex plenitudine potestatis, etiam viuentis beneficia conferre alicui, non tamen reperitur, quòd vnquam fecerit sine causa, nisi placeat Coadiutorios cum spe successionis huc referre.

Cap. II. Nulla.

Ex Concilio Lateranensi.

S V M M A.

Nulla Ecclesiastica beneficia vel Ecclesia alicui tribuan-

Digitized by Google

tribuantur siue promittantur antequam vacent, ne quis mortem ejus desideret, cui se credit successurum. Turpe foret, si locum in Ecclesiâ Dei futura successionis expectatio haberet, quam ipsi etiam gentiles condemnârunt. Beneficia autem & officia in Ecclesiâ vacantia infra sex menses personis idoneis conferantur. Si Episcopus, vbi ad eum spectat, conferre distulerit, per Capitulum ordinantur, si ad Capitulum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus exequatur, vel si omnes neglexerint, Metropolitanus de ipsis disponat.

EXEGESIS.

Futuræ successionis expectatio &c.) Not. I. Hunc & similes Canones corroborat *Trid. sess. 24. de reform. c. 19. Vbi omnes expectatiuas* sustulit, imò & *reseruationes mentales.* Erat autem *mentalis reseruatio*, quando Papa reseruabat beneficium aliquod vel in specie vel in genere per Bullam, vel per Breue, vt personæ gratæ, quam non exprimebat, sed in mente retinebat, ideóque dicebatur reseruatio, siue expectatiua mentalis. Per hæc tamen jura, non ita ligantur manus Papæ, quin ex graui causâ expectatiuam concedere possit, cùm ipsius potestatem & authoritatem in omnibus saluam voluerit, Concil. Trident. etsi Pontifices post *d.* Concilium expectatiuas nulli ampliùs soleant facilè concedere, nisi quod primarias Cæsaris preces per decretum Conc. Trid. & hunc aliósque Canones non esse sublatas censuit *Greg. XIII.* ex sententiâ Congregationis *Conc. Trid. Anno 1575. die 25. Ian.* quam Resolutionem integram refert *Chokier in proœm. precum primariarum. §. 2.* in cuius fine habetur, *Pontificem jussisse fieri declaratoriam per literas eiusdem S. Congregationis*, & vltra rationes prædictas à Congregatione addidisse, quòd meminerit *tempore Concilii Trid. quando formabatur decretum c. 19. aliquos prohibitioni generali expectatiuarum noluisse addere primarias preces Imperatori concessas, sed communiorem PP. sententiam fuisse, ne fieret earum mentio sicque eas non comprehendi d. decreto Trid. quia non nominatur videl. Imperator, qui est speciali notâ vbique dignus, cùm nominentur Cardinales qui & sunt ipsi speciali notâ digni* &c. vt ponderat *d. Cong. Trid.*

Not. II. Pro pleno intellectu gratiarum expectatiuarum, quarum frequentissima fit mentio in decretalibus, illas successiuè per diuersos veluti gradus fuisse restrictas, donec penitus à Tridentino abolerentur. 1. ab *Alexandro III. in Conc. lat. per h. t.* prohibitum fuit, *ne conferatur vel promittatur alicui beneficium certum clerici viuentis determinati, v. g.* promitto tibi Canonicatum Petri, si fuerit mortuus. Quare per *h. t.* non fuit sublata promissio beneficij vacaturi incerti, sed poterat fieri ex justâ causâ videl. promitto tibi Canonicatum in hâc vel illâ Ecclesiâ proximè vacaturum. In eiusmodi enim promissione incertâ & indeterminatâ non ita vrget periculum captandæ mortis proximi, cùm non sciat alter cui sit successurus, secus est, si huius vel illius personæ viuentis beneficium alicui in indiuiduo promittatur, quo pacto leges ciuiles damnant promissionem siue stipulationem hæreditatis alteri factam, veluti bonis moribus aduersam, quia cùm promissarius talis sciat se successurum alteri in hæreditate, facilè induci potest ad mortem illius captandam, vel optandam. Quæ ratio cùm videatur quoque oppugnare coadiutorias cum futurâ successione; vel hinc colligitur, illas non facilè & non nisi ex grauissimâ causâ concedendas.

Ne verò malitia hominum ex occasione expectatiuarum generalium siue indeterminatarum, licentiùs captaret vel optaret mortem alicuius indeterminati, vel casu obuij ex Canonicis *v. g.* Ecclesia in quâ Canonicatus alicui promissus est *Innoc. III. in Conc. posteriori Later. relatus in c. Dilectus. §. Cùm ergo de prabend. c. Accedens. 14. h. t. inf.* prohibitam voluit, vti apparet, etiam generalem beneficij vacaturi promissionem. Reliquit tamen facultatem promittendi beneficium, cùm Collator id conferre poterit. *Aliud enim est*, ut loquitur Pontifex: *Prælatum promittere beneficij collationem, cùm poterit, aliud cùm vacabit, cùm sæpe facultas se offerre possit beneficium conferendi, quando non opus est expectare beneficij vacationem.* Sed hunc ipsum promittendi modum, veluti periculo captandæ mortis alienæ expositum vetuit *Bonifac. VIII. c. Detestanda. 2. h. t. in 6.* Imò & *Innoc. III. c. Dilectus. 13. inf.* quæ est tertia prohibitio.

Cùm verò passim etiam à timoratis ad quos collatio beneficiorum spectat eiusmodi promissiones fieri soleant personis bene commendatis, aut charis, *se cùm poterunt gratificaturos, eósque voti compotes facturos, & vacante tali, vel tali beneficio, neminem alium promoturos*, dicendum & vel intelligi promissionem quæ acceptata simpliciter obliget, eiusmodi autem modos loquendi, quos recensuimus potiùs consistere in promissione spei, quàm rei, ut nimirum, qui tale quid petit, bonam spem habere possit, non autem promissionis certitudinem, vel hos Canones in rigore tanto non esse receptos, quod videtur ostendi ex illarum Ecclesiarum more, quæ *Canonicos expectantes* (Canonicatum videl. aliquem vacaturum) apertè admittunt, & Calendario inserunt. Posset dari exemplum in Ecclesiâ Cathedrali Constantiensi, vbi aliquot Nobiles suscipiuntur, sed cùm videatur his dari verum jus Canoniæ & expectatiuæ solùm ad præbendam, donec aliquis in mense Capitulari moriatur, non apparet veram expectatiuam interuenire.

Vt porrò omnis aditus optandæ vel captandæ mortis alienæ, sub quâcunque specie expectatiuarum occludatur *Innoc. III. c. Constitutus. h. t. inf. & Bonif. VIII. c. Deliberationes. §. Prohibemus. de off. Legati. in 6.* Illud quoque prohibuerunt, ne cuiquam detur facultas beneficia cui voluerit conferendi, vel illorum resignationes sub eâdem arbitrariâ facultate admittendi, ne videl. tali facultate munitus promittat beneficia necdum vacantia, sed vacatura. Quæ omnia stabiliuit *Conc. Trid. d. c. 19. sess. 24.*

Sed infra sex menses &c.) Not. I. Si Episcopus vel

vel is ad quem ſpectat collatio, intra ſex menſes non conferat beneficium; devoluitur ad ſuperiorem, & hodie quidem maiori ex parte ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, & ab hoc ad Papam; *iuxt. Barb. hic. n.7.* in exemptis tamen immediatè Papæ ſubiectis, immediatè ad ipſum fit devolutio, vel ad Legatum de latere, ut tradit *Chokier p. 4. de exempt. q. 30. n. 3. & poteſt ſtatim lapſo ſemeſtri Papa conferre. ut dicit Barboſ. hic, n.9.* quod univerſim mihi videtur dicendum de omnibus ad quos fit devolutio; neque enim apparet ratio vel jus, cur poſt ſex menſes elapſos, vel vnum duntaxat diem expectet. Hæc verò deuolutionis diſpoſitio ſolùm habet locum in dignitatibus & beneficiis inferioribus, non autem in Epiſcopis, & Prælatis Monaſteriorum, vt declaratur *inf. c. Conſtitutus.* horum enim Sede aut officio vacante aſſignantur tres ſolùm menſes, quibus exactis fit deuolutio ad proximum ſuperiorem *juxt. c. Ne pro def. ſeſtu. de elect. Vide inibi dicta.*

Not. II: *Ex Panorm. in c. Cùm noſtris inf.* beneficium tanto tempore poſſe vacare vt deuoluatur ad Papam; ſi videl. neque Metropolitanus intra 6. menſes conferat; etſi hic nulla huius fiat mentio: Concilium enim ſaltem tacitè prouidit omnibus gradibus, vnde quilibet ſuperior gradatim habet ſex menſes, donec veniatur ad Papam, vt colligitur ex *d. c. Cùm noſtris, & c. Litet. de ſuppl. neglig. Prælatorum, juncto h. t.*

Cap. III. Relatum.

Alexander III. Archiepiſcopo Eboracenſi.

SVMMA.

Cùm in Lateranenſi Conc. promiſſiones factæ de Eccleſiis non vacantibus ſint caſſatæ, non obſtante appellatione eorum, qui eiuſmodi promiſſionibus innituntur, Eccleſiæ vacantes de perſonis idoneis ordinari debent.

EXEGESIS.

Ratio petitur ex *gl.* quia ex tali promiſſione nihil Juris acquiritur, friuola ergo eſt appellatio illi innitens, neque admittenda.

Cap. IV. Propoſuit.

Innoc. III. Capitulo & Præpoſito Cameracenſi.

SVMMA.

Cùm Cæleſtinus III. Prædeceſſor Innoc. III. juſſiſſet T. Presbyterum recipi in fratrem, & præbendam proximè vacaturam, quæ ad collationem Capituli ſpectaret conferri, Decanus remiſſi mandati Apoſtolici executor, eundem T. Capitulo licèt reluctante de præbendâ primò vacaturâ inueſtiuit. Vacante autem poſtea eiuſmodi præbendâ in Eccleſiâ Cameracenſi, Capitulum eam alij aſſignauit, Cæleſtinus porrò factum Decani ratum volens haberi, collatione Capituli irritatâ, de dictâ præbendâ eundem T. per annulum inueſtiuit. Quare Innoc. III. *re ad ſe delatâ, mandat licèt intentionis ſuæ non ſit, inueſtituras de vacaturis factas, contra Canones ratas habere (etſi ſecundùm plenitudinem poteſtatis de jure poſſit ſupra jus diſpenſare) quia tamen idem presbyter non de præbendâ vacaturâ, ſed de vacante poſt caſſationem collationis à Capitulo factæ per Cæleſtinum fuit inueſtitus, amoto quolibet alio detentore, illam huic T. cum plenitudine honoris Canonici aſſignari.*

EXEGESIS.

Etſi inueſtitura huius T. non facta ſit à Cæleſtino de præbendâ vacaturâ; ſed actu vacante; poſtquam collationem Capituli caſſauit, mandatum tamen ab eodem Cæleſtino datum Decano Remenſi, de conferendâ dicto Presbytero præbendâ proximè vacaturâ, erat contra decretum *Conc. Later. c. 2.* relatum; & profectum ex plenitudine poteſtatis, quam Pontifex de jure habet ſuper jus; vt dicit Innoc. hic. Quod intellige de jure poſitiuo Eccleſiaſtico, cuius ipſe Pontifex eſt conditor, non de Jure diuino aut naturali; de quo plura vide *apud Panorm. hic n. 9. & ſeqq.*

Cap. V. Quia diuerſitatem.

Idem P. Sanctæ Mariæ in viâ latâ Cardinali, Apoſtolicæ Sedis legato.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopo Eboracenſi ab officio ſuſpenſo nonnulli durante ſuſpenſione beneficia ad eius collationem ſpectantia accepiſſent, re intellectâ mandat Pontifex, vt detentores ad ea dimittenda compellantur; niſi vel ex ſpeciali mandato Sedis Apoſtolicæ; vel autoritate Lateranenſis Concilij à Capitulo ea ſint adepti. Neque vult tempus ſuſpenſionis, & quo Archiepiſcopus ad Sedem Apoſtolicam acceſſit, & apud illam remanſit, vel receſſit ab illâ, intra ſex menſes à Conc. Later. *præfixos, neque hos à tempore vacationis præbendarum, ſed notitiâ ipſius computari.*

EXEGESIS.

Sumitur ex *h. t.* duplex Regula. I. Semeſtre ad conferendum à jure per *Conc. Later. c. 2. ſuprà* præfixum non currit legitimè impedito, ideòque dicit Pontifex, tempus quo Archiepiſcopus fuit ſuſpenſus (& idem foret de excommunicato) non debere computari intra ſex menſes; neque refert ſuſpenſionem & excommunicationem regulariter ob aliquam culpam infligi, nec videri excuſandos, qui ob culpam ſuam pœnam patiantur, *arg. l. 2. §. vlt. ff. Si quis caut.* hoc enim verum eſt duntaxat, quando

Digitized by Google

do culpa ordinatur ad impediendum, secus est, quando per accidens se habet, vt in proposito culpa Archiepiscopi Eboracensis quæcunque fuerit, non inferebat priuationem iuris conferendi, etsi mereretur aliquam censuram, quâ durante beneficia conferre non licet. Regula II. est, quòd tempus sex mensium datum ad conferendum non est numerandum à die vacationis simpliciter, sed à die vacationis illi notâ, ad quem pertinet collatio, vt cum alijs tradit *Garc. p. 10. c. 2. n. 15. & 27.*

Cap. VI. Cum nostris.

Idem Basiliensi Episcopo & Abbati S. Mariæ.

S V M M A.

Præpositurâ Lausanensi tamdiu vacante, vt eius collatio ad Sedem Apostolicam deuolueretur, Pontifex per literas mandat eam thesaurario dictæ Ecclesiæ conferri, executoribus ad hoc deputatis, qui Canonicis Præposituram vacare negantibus, (eò quod Episcopus, qui ex Præposito assumptus eandem Præposituram post consecrationem rursus à Capitulo sibi collatam, sicut antea possideret) dicentes hoc esse contrarium juri, Præposituram veluti de jure vacantem Thesaurario assignârunt. Auditor vero super hoc à Papâ datus eiusdem mandato, quòd ab Executoribus factum fuerat obtentu literarum per falsi suggestionem & veri suppressionem impetratarum, cùm Præpositura non vacaret de facto (quia talis possessio plus habet facti quàm juris) irritum declarat & inane, quam sententiam ratam habens idem Pontifex, mandat Episcopum, nisi ostenderit vel ex speciali Sedis Apostolicæ Indulgentiâ, vel aliâ justâ causâ Præposituram rursus sibi fuisse concessam, ad resignationem ipsius compelli, & Lausanense Capitulum ad eandem Thesaurario conferendam induci.

E X E G E S I S.

Demùm fuerat ab ipsis Canonicis electus, &c.) Not. I. literas Papæ in *h. c.* fuisse subreptitias *per c. Super literis. de rescript.* quia Thesaurarius Lausanensis suggessit Papæ, quòd Præpositura vacaret, & tacuerat, quòd Episcopus electus ex Præposito ex noua Capituli collatione illam possideret vt antea, quæ si Pontifex sciuisset, Præposituram Thesaurario conferri non mandâsset. Beneficium enim potest vacare dupliciter, vt *not. Panorm. hic n. 6.* videl. de jure & de facto, si jus possessori non resistat, & ipse actu possideat; item de jure tantùm, sed non de facto, vt in proposito, quia Episcopus sine dispensatione Papæ non potest habere aliam dignitatem cum Episcopatu *per c. De multa. de præbend. in 6.* vacabat itaque dicta præpositura de jure, si absque dispensatione Papæ vel causâ necessariâ Episcopus illam rursus recepit, non vacabat autem de facto, quia ex colorato titulo nouæ collationis eius possessionem rursus accepit. Habet tamen *hæc possessio plus facti quàm Iuris*, vt ait Pontifex, quia jus solùm erat coloratum, factum autem erat reale, non minùs quàm si titulus juris esset verus.

Not. II. Quòd in beneficialibus potest haberi vera possessio sine vero aut justo titulo, vt ex *h. c.* apertè colligitur, non est tamen eiusmodi justa, & juxta hoc intelligi debet *Regula juris in 6. Quòd beneficiũ sine Canonicâ Institutione obtineri non potest*, id est justè. Vnde sequitur, quòd in impetratione beneficij non sufficit dicere simpliciter, quod vacat, si alius est saltem in coloratâ possessione facti, quia illud verbum *vacare* potest *verificari tam in jure quàm in facto*, in literis autem beneficialibus, maximè cùm sint ambitiosæ, oportet verba narratiua verificari omni modo, quo verificari possunt, tam in jure quàm in facto, *quod semper notari bene jubet Panorm.* Ideòque Pontifex reprobato facto executorum, qui Præposituram Thesaurario tanquam jure vacantem contulerant; sententiam Auditoris ratam habet, quia Præpositura non vacabat de facto; neque voluit Episcopum ad illius resignationem compelli, nisi in probatione priuilegij Apostolici, aut justæ vel necessariæ causæ deficeret. Qualis causa esse potuit, vt *not. Panorm. n. 15.* quia fortè Episcopus nondum erat in possessione Episcopatûs, vt *c. Supplicationem. de renunt. & c. Pastoralis. 7. q. 1.* vel fortè fructus Præposituræ erant Episcopo concessi, pro exoneratione debitorum Episcopatûs, quod fieri posse notat *in c. Vnicò, vt Ecclesiastica beneficia &c. Si propter. de rescript. in 6.* videtur tamen etiam in his casibus opus esse dispensatione Pontificis.

Not. III. Ex *h. c.* colligi Beneficium coloratè possessum, non debere alteri eripi, donec possessioni detrahatur color, secus est, quando possessio neutiquam est colorata, sed euidenter iniusta. Pro quo discernendo *Panorm. n. 23.* assignat duas Regulas. I. *est, quando defectus quidem potestatis est in conferente, sed priuatio beneficij ipso jure per sententiam juris aut hominis non est statuta siue inducta*, talis possessio est colorata, pro quo facit iste *t.* Par ratio est, si conferens laboret defectu potestatis, sed superueniat confirmatio superioris ratum habentis vel reualidantis, quod erat inualidum *C. Quia diuersitatem.* quod allegat *Panorm.* & nihil facit ad rem. Videtur allegare voluisse. *c. Proposuit* suprà. In quo Innot. collationem à Decano Remensi de beneficio vacaturo, ex mandato Cælestini non rectè fortassis intellecto, contra *Conc. Later.* factam confirmat. Regula 2. est, *Quandocunque conferens non habet potestatem conferendi*, vel si habet, priuatio est inducta ipso facto ab homine, vel à jure; tum possessio beneficij non est colorata, sed censetur euidenter injusta.

Not. IV. Cùm nemo ostendere titulum suæ possessionis ad petitionem partis teneatur, *2. q. 6. in princ. & l. Cogi. C. De petit. hæredit.* tenetur tamen ad Judicis instantiam illum probare, quia in his exuberat officium illius *arg. c. Cum dilectus. de elect. & c.*

Legum

Regum 2. q. 1. nisi superiori visus sit in talem titulum consensisse, *juxt. gl. in Reg. 1. de reg. Iur. in 6.* quo casu nihilominus superior siue Iudex potest in se suscipere defectum tituli à se animaduersi, ne possessor maneat in malâ fide. Sic vbi beneficia sunt incompatibilia, superior semper potest exigere probationem justi tituli.

Cap. VII. Post electionem.

Idem Archidiacono Richemundiæ.

S V M M A.

Cùm vacantem Archidiaconatum Richemundiæ, ei ad quem Pontifex rescribit, Eboracensis Archiepiscopus contulisset, eùmque jussisset in Archidiaconum à Capitulo recipi, quod nolens parêre, eò quod in literis Archiepiscopi nulla fieret mentio Decani, (per quem de consuetudine Archidiaconus debebat inuestiri,) eundem Archidiaconatum veluti ad se tam vi Conc. Later. quàm *priuilegij deuolutum cuidam R. de S. Edmundo contulit, quod idem postea, cùm is cui hæc decretalis inscribitur dictum Archidiaconatum resignâsset, & abiurâsset, Archiepiscopus fecit. Verùm Pontifex intellecto, quòd huic eidem Archidiaconatum Archiepiscopus concessisset, neque eius institutio legitimè fuisset reprobata, adeóque beneficium non vacans non potuerit, nec debuerit in alium transferri, memorato R. silentium imponendum decernit, & institutionem primam Archiepiscopi sortiri debere effectū. Si autem aliquis super renuntiatione, vel abiuratione, vel aliquo præmissorum aduersùs taliter institutum, quidquam duxerit proponendum, hunc ordine judiciario posse experiri.*

E X E G E S I S.

Etsi intellectus *h. c.* satis intricatus appareat apud *Panorm.* mihi tamen videtur commodè reduci ad hæc duo. 1. Quòd prima collatio Archidiaconatûs facta ab Archiepiscopo fuerit valida, vnde sequitur nihil illum deliquisse contra priuilegia Capituli, cui plus in proposito non competebat, quàm vt Archidiacono ab Episcopo instituto daret possessionem, neque alicuius momenti est, quod Archiepiscopus in literis omiserit mentionem Decani; etsi enim in odiosis non veniat Decanus nomine Capituli, nisi exprimatur, *secus tamen est in fauorabilibus, qualis est inductio in possessionem*, *vt tradit Panorm. n. 9.* 2. Quod per exceptionem renuntiationis aut abiurationis non debeat impediri vel turbari possessor, vel agens possessorio in suâ successione, quod ex *Panorm.* relatum est in summam præfixam *h. c.* in corpore Juris; etsi alijs reseruetur petitorium tum ratione retentionis tum alterius justæ causæ, quam habent; Merito igitur Pontifex huic Archidiacono, qui obtinebat Archidiaconatum, noluit litem intentari ratione possessionis, sed ad petitorium partem aduersam remisit.

Cap. VIII. Cùm super.

Idem C. Canonico Tridentino.

S V M M A.

Cùm constaret C. in Canonicum Tridentinæ Ecclesiæ esse receptum, neque Canonici probâssent receptionem factam esse contra Conc. Later. *imò hoc de jure opponere non possent, vtpote fatentes se dictum C. recepisse, Pontifex mandat, vt quàm citò se occasio offerret, præbenda ei conferretur; quâ receptus in Canonicum carere non debet.*

E X E G E S I S.

Canonici isti non fuerunt auditi jure proprio, quia *frustra legis auxilium implorat, qui committit in legem. c. Quia frustra. de vsuris,* & non est audiendus, qui propriam turpitudinem allegat, sicut isti Canonici allegabant à se ipsis commissam violationem *Conc. Later.* in receptione huius Canonici, quam tamen non probârunt, auditi nihilominus facere ex officio Judicis, cuius est indagare veritatem. An autem vniuersim propriam turpitudinem allegans non sit audiendus, explicat Panorm. *hîc n. 9.* Quod autem Canonicus non diu debeat carere præbendâ, dictum est in *c. Relatum. de præbend. & c. Dilectus eod. suprà.*

Cap. IX. Literas.

Idem Episcopo & M. P. Canonico Hildeshemensi.

S V M M A.

Cùm Papa D. Clericum jussisset de præbenda S. VViscardi ad se deuolutâ inuestiri, G. autem simplex Canonicus eiusdem Ecclesiæ ex ipsâ in Canonicum Maioris Ecclesiæ electus, & post annum in Ecclesiâ S. VViscardi in Præpositum assumptus, priorem præbendam nihilominus retineret, allegans consuetudinem generalem & confirmationem Archiepiscopi Bremensis, qui illi tam Præposituram quàm præbendam confirmauit, dubitârunt delegati, verùm, cùm quis ab vnâ præbendâ eligitur ad aliam, eo ipso prior vacet, an opus sit sententiâ Iudicis, & an propter dictam confirmationem Archiepiscopi, præbenda illa dici debeat vacare. Quibus Pontifex respondet, si ita est, præbendam illam etsi non de facto, de jure tamen vacare, & mandat dictum Præpositum ad illius resignationem compelli, eámque cùm de facto vacârit, memorato Clerico D. conferri.

E X E G E S I S.

Patet ex *h. c.* 1. Episcopum non posse dispensare, vt quis in eadem Ecclesiâ duo beneficia similia *v. g.* duos Canonicatus obtineat, de quo *Garc. p. 11. c. 5. n. 185.* difformia tamen sub eodem tecto obtinere

potest

Digitized by Google

potest dummodo neutrum per se sit sufficiens ad sustentationem, vt tradit idem *Garc. n. 3.* Patet 2. quamuis primum beneficium vacet ipso Jure per assecutionem secundi, quamdiu tamen non dimittitur illius possessio, non dicitur vacare de facto, vt etiam constat ex *cap. 6. sup.* Patet 3. non opus esse sententiâ Judicis, sed solùm compulsione, vt beneficium detinens cõtra jus illud dimittat, vel resignet, nisi sponte id faciat. 4. Patet possessionem huius Præpositi fuisse coloratam, non euidenter iniustam propter colorem generalis consuetudinis & confirmationis Archiepiscopi, ideóque à delegatis debuisse hunc colorem detrahi, ostendendo defectum Juris, antequam Præpositus cogeretur ad resignandum, etsi contra videatur sentire hic *Panorm. sub fin.*

Cap. X. Ex parte.

Idem Episcopo & Archipresbytero Papiensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, statutum Lateranense de beneficiis vltra sex menses vacantibus locum non habere in Ecclesiâ Astensi, vtpote non numeratâ, etsi fortè Canonicorum pateretur defectum, ideóque institutionem quorundam Canonicorum per Archiepiscopum Mediolanensem, vel Episcopum Astensem obtentu dicti Concilij factam carere firmitate. Cùm verò ex Capitulo tres solùm receptioni prætensorum Canonicorum sine rationabili causâ se opposuerint, mandat idē, si Astensi Ecclesiæ suppetāt facultates, secundùm consuetudinem hactenus obseruatam prædictos Clericos pro Canonicis haberi.

E X E G E S I S.

Nec Canonicorum numerus erat certus &c.) Not. ex *Barbos. hic n. 2.* in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis, aliquando non esse præbendas distinctas, nec certum numerum præbendarum, ut in casu *h. c.* item *in c. Dilecto. & c. Vacante. de præbend.* Aliquando esse certum numerum Canonicorum, sed non Præbendarum, ut *in c. Fin. §. Si autem h. t. in 6.* Aliquando non solùm esse certum numerum Canonicorum & Præbendarum, sed singulis præbendis assignatos esse certos redditus ex certis & distinctis bonis, ut videtur colligi ex *c. Literas. sup. & Clem. fin. de præbend.* Nonnunquā & fortassis frequentiùs certum esse numerum Canonicorum & Præbendarum, quarum redditus ex bonis communibus Capituli, ad mensam illius, vti vocant, pertinentibus, & indistinctis præbentur, & iuxta bonorum horum proportionem institui solet numerus tum Canonicorum tum præbendarum.

Statutum Concilij Lateranensis &c.) Not. I. Vbi non est certus numerus Canonicorum, non esse præfixum certum tempus in Iure ad instituendum ibi Canonicos in locum decedentium vel cedentium, nec ad eiusmodi Ecclesias extendi statutum *Conc. Lateranensis* de quo *sup. c. 2.* Imò nec ad literas Papæ tenentur aliquem vltra facultates Ecclesiæ recipere; quo casu vnus solus potest se opponere, & impedire receptionem, sed vbi facultates suppetunt, potest maior pars recipere Canonicos, licèt inuitâ minori parte, quia hoc est Ecclesię vtile & honorabile, ut post alios tradit *Panorm. hic n. 4.* Ex quo colliges neque vacationem Canonicatuum in eiusmodi Ecclesiis non numeratis (quales communiter sunt Regulares) locum habere, nisi demus Canonicatus ibi vacare, si notabiliter sit minor numerus Canonicorum, vel Religiosorum, quàm facultates Ecclesiæ aut Monasterij ferant.

Not. II. Si Institutio Canonicorum in eiusmodi Ecclesiis pertineat ad Episcopum inferiorem v. g. Præpositum, aut Abbatem, isque non instituat, neque recipiat Canonicos vel Religiosos secundùm Ecclesiæ aut Monasterij facultates, posse Episcopum supplere illorum negligentiam præfixo termino, quo elapso nisi id fecerint, Episcopus vel Superior ex officio prouidebit. *fa. c. Si Capitulo h. t. in 6. & c. Irrefragabili. de off. Ord. & c. Certum. ad ind.* Si autem institutio pertineat ad ipsum Episcopum, nisi præfixo ipso termino competentem numerum instituat, deuolutio fieret ad Archiepiscopum. Rationem assignat *Panorm. n. 17.* Quia terminus hominis succedit loco termini Iuris. Sed si esset terminus à Iure præfixus, deuolutio fieret ad Archiepiscopum, ergo similiter fit terminus ad ipsum, si terminus ab illo præfixus non obseruetur, alioqui malè consultum esset eiusmodi Ecclesiis & Monasteriis.

Cap. XI. Constitutus.

Idem Episcopo & Capitulo Laudunensi.

S V M M A.

Cùm Canonico Laudunensi Episcopus dedisset potestatem sacerdotalem conferendi præbendam primò in Ecclesiâ Laudunensi vacaturam, & Sedis Apostolicæ Legatus Capitulo præcepisset, vt personam cui præbendam eiusmodi vacantem d. H. contulit, recipiant, idque Pontifex ipse confirmâsset; rescribit tamen, quia concessiones tales, si in consequentiam traherentur, possent fieri in fraudem Canonum (videl. c. Nulla, *& aliorum, quos ibi indicauimus, at inter illos* hoc ipsum c.) *per quos prohibentur beneficia concedi siue promitti antequam vacent, se nolle, quòd occasione gratiæ huius personalis, fraudi licentia concedatur.*

E X E G E S I S.

Prohibet ergo Pontifex, aliis similem licentiam concedi, volens scil. obseruari id quod postea præscripsit *Regula 74. Iur. in 6.* quod alicui gratiosè conceditur, ab aliis non trahi debet in exemplum.

Cap.

Cap. XII. Dilectus.

Idem.

S V M M A.

Cum Episcopo quodam defuncto Archiepiscopus S. Seuerinæ asserens propter negligentiam Capituli ad ipsum jus eligendi esse deuolutum, M. G. in Episcopum elegisset, rescripsit Pontifex Canonem Lateran. Concilij contra negligentes editum ad Archiepiscopatum, vel Episcopatum non extendi, sed ad personatus alios & minora beneficia Ecclesiastica coarctari, ideóque electionem huiusmodi cassauit.

E X E G E S I S.

Per *h. t.* declaratur *c. 2. Nulla.* de quibus beneficiis vel dignitatibus intelligi debeat; vnde vigore huius Canonis Archiepiscopus non potuit eligere Episcopum; potuisset tamen eligere vigore *c. Ne pro defectu*; per quem si Ecclesia Cathedralis vel Regularis per tres menses vacârit; eligendi potestas deuoluitur ad proximum superiorem, adeóque ad Archiepiscopum. Sed vel istud *c. Est posterius, c. Præsenti,* vel iste Archiepiscopus eius notitiam non habuit.

Cap. XIII. Ex tenore.

Idem Priori Hostiensi, & Superiori S. Fridiani.

S V M M A.

Cum Clericus quidam chartam Conuentûs de Bello exhibuisset, quæ continebat, quòd primam Ecclesiam ad collationem suam spectantem eidem assignaret; Pontifex hanc promissionem, vtpote Concilio Lateran. *aduersantem, irritam pronuntiauit, & dicto Clerico silentium imposuit.*

E X E G E S I S.

Hoc *cap.* planum est ex illis, quæ diximus ad *cap. Nulla. sup.* & referri debet ad tertiam prohibitionem promissionis videl. generalis beneficij vacaturi.

Cap. XIV. Accedens.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex quòd aliud est Prælatum promittere beneficij collationem cùm poterit, *aliud* cùm vacabit, *cùm in multis casibus se facultas conferendi offerre possit, sine expectatione beneficij vacaturi, ideóque mandat, vt Clerico R. cui Prælatus beneficium promisit*, cùm poterit *conferre, aliquod* cùm poterit, *assignet.*

De *h.* quoque *cap.* abunde dictum est *sup. addit. Num. 1. Nulla.*

Cap. XV. Postulâstis.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex; si ad Archiepiscopum vel Episcopum & Capitulum simul præbendarum collatio pertineat, & tam Episcopus quàm Capitulum intra semestre in hoc negligentes extiterint, sicut nec ab Episcopo ad Capitulum, ita nec ab hoc potestatem conferendi ad illum deuolui, sed secundùm Conc. Later. *ad superiorem, nisi fortè Episcopus non vt Episcopus, sed vt Canonicus cum reliquis Canonicis habeat jus conferendi. In quo casu si dolosè impediat, id illi patrocinari non debet.*

E X E G E S I S.

Textus est satis clarus; de eiusmodi autem jure simultaneo Episcopi & Capituli (quod in nostris partibus non facilè reperitur) latissimè agit *Garc. p. 5. c. 4. à n. 11.*

Cap. XVI. Cùm dilecta.

Honorius III. Episcopo & Præposito Capituli Cameracensis.

S V M M A.

Cum Comitissa Flandrensis fecisset promissionem de non vacantibus beneficiis Ecclesiarum, in quibus obtinet jus Patronatûs & donationes eorum in manibus posuisset alienis; mandat Pontifex id à Delegatis suis decerni irritum, & inhiberi, ne similia de cætero attentet.

E X E G E S I S.

Sumitur hinc Regula pro Patronis Ecclesiarum apud omnes recepta; quòd *sicut Collator non potest promittere beneficium vacaturum, nec dare potestatem, vt alicui conferatur, antequam vacet* per dicta toto *h. t.* & maximè per *c. 2.* ita nec patronus potest alicui promittere præsentationem ad beneficium nōdum vacans, neque dare cuiquam potestatem suo nomine promittendi præsentationem eiusmodi, aut ipso facto præsentandi ad beneficium aliquod, antequam vacet; quia est par ratio & periculum, sicut in collatione, optandæ videl. vel captandæ mortis alienæ. Potest tamen Patronus alicui dare potestatem in genere aut specie vel ad omnia beneficia sui Iuris patronatûs, vel ad certa aliqua, personas idoneas præsentandi, postea cùm vacarint, non ante; quod maximè vacabit suspicione; si aliquem in remotas v. g. terras abiturus constituat generalem bonorum suorum Procuratorem; ut ex communi tradit *Panorm. hic n. 6.*

Digitized b

IDEM TITVLVS DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ NON VACANTIS. IN VI.

Cap. I. Quia.

Innoc. IV. Dilecto filio Andreæ, Capellano suo.

SVMMA.

Est t. valde prolixus in quo afferuntur rationes pro vtrâque parte, in quibus recensendis vel examinandis non est operæ pretium immorari; cùm omnia possint redigi ad breuem hanc summam. Cùm Pontifex mandat alicui prouideri de dignitate vacaturâ, quam is duxerit acceptandam, si contingat vacare talem dignitatem, quæ pertinet ad collationem Ordinarij, eámque Ordinarius conferat, antequam alter per literas Apostolicas promissus illam acceptet, non obstantibus eiusmodi literis, tenet collatio Ordinarij, etsi executor à Papâ datus fecerit reseruationem, inhibitionem & processus super primâ dignitate vacaturâ. Ratio est, quia per mandatum Apostolicum non tollitur Ordinario potestas conferendi, nisi postquam, is qui illud impetrauit, primam dignitatem vacantem acceptauit, neque ante dictam acceptationem quidquam potestatis habet executor. Ex hâc causâ Papa huic Capellano suo adiudicat Præposituram, quam illi Ordinarius contulerat, priusquam alter, cui Papa de dignitate primò vacaturâ prouideri jusserat, eandem acceptaret.

EXEGESIS.

Ex *h. t.* colligunt DD. generalem Regulam; quòd *priuilegium aut gratia non sit perfecta nec habeat vires, donec is, cui conceditur, certior fiat, illámque acceptet. Vide Sanch. l. 1. De matr. d. 6. n. 29. & l. 3. d. 36. n. 2. Azor p. 1. l. 5. c. 3. q. 5. Gonzalez ad Reg. 8. Cancell. gl. 26. n. 11.*

Cap. II. Detestanda.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Licèt olim (c. Accedens 14. h. t. *in antiquis*) *decretum fuerit, quòd qui promittunt de Ecclesiasticis beneficiis* cùm poterunt, *debent adimplere, quia tamen etiam per eiusmodi promissionem aperitur via ad promittenda contra* Concil. Lateran. *beneficia vacatura, Bonifacius promissiones easdem, & alias quascunque per quas directè vel indirectè aperiri via valeat ad vacatura beneficia, penitus reprobat, & viribus deinceps vacuat.*

De *h. c.* eiúsque materiâ satis dictum est sup.

Cap. III. Ne captandæ.

Idem.

SVMMA.

Ob eandem causam idem Pontifex declarat, quòd cui à Sede Apostolicâ, vt ei alicubi prouideatur de Præbendâ, dignitate vel officio, quod duxerit acceptandum, sibi super hoc executoribus deputatis gratia est facta, licet beneficium ibi vacaturum aut secundum, siue vlterius, (si rationabilis causa subsit, valeat acceptare) certum tamen & expressum antequam vacet, acceptare non potest. Neque in hoc cuiquam suffragantur inhibitio, reseruatio, siue varij processus executorum, quin per eum, ad quem collatio siue prouisio talis beneficij pertinet, de illo vacante liberè possit alteri prouideri.

EXEGESIS.

Colligitur hinc præter illud, quòd per quamcunque gratiam non licet acceptare beneficium certum antequam vacet, & illa gratia intelligitur de beneficio primo vacante, non de secundo, vel vlteriori, neque is cui ea gratia concessa est, admitti debet ad secundum, vel vlterius, nisi ex rationabili causâ, iuxt. *Barbos. hic n. 4.*

Cap. IV. Executor.

Idem.

SVMMA.

Executor super prouisione alicuius à Pontifice per generales literas deputatus, Prælatis & aliis collatoribus, ne ad prouisionem beneficiorum procedant, donec illis, pro quibus scribitur, sit prouisum, non potest generaliter inhibere, nisi expressè in ipsis literis hæc facultas concedatur. Potest tamen reseruationem & inhibitionem facere specialem de primo (vel si hoc in literis exprimitur) de secundo, vel vlteriori beneficio eidem Clerico conferendo. Quod autem contra talem prohibitionem fuerit attentatum, non tenet. Quæ omnia intellectu plana sunt.

Cap. V. Si Capitulo.

Idem.

SVMMA.

Si Capitulo alicui, ad quod Canonicatuum & Præbendarum collatio pertinet, vt aliquem in Canonicum recipiant, eidémque de præbendâ vacante prouideant, vel cùm facultas se offeret, executore ad hoc constituto, Pontifex mandat: per solam literarum præsentationem Capitulo factam absque executoris insinuatione

Digitized by Google

natione, vel inhibitione, beneficium ei pro quo scribitur, adeò est affectum, vt collatio alteri facta non teneat. Imò si Capitulum infra terminum sibi præfixum mandatum Apostolicum non adimpleat, in ipsum executorem transfertur potestas prouidendi, qui Canonicatum statim potest dare, & præbendam si vacat, vel cùm obtulerit se facultas.

EXEGESIS.

Per solam ergo præsentationem literarum Apostolicarum de prouidendo, Ordinario Collatori factam, adimitur illi facultas prouidendi alteri, vt apertè colligitur ex *h. t.*

Cap. VI. Si soli.

Idem.

SVMMA.

Huius c. *summam & intellectum benè tradit* Barbos. *in hunc modum; si mandatum dirigitur Episcopo soli, vel Episcopo & executori simul, vel soli executori, vt alicui faciat prouideri de beneficio in certâ Ecclesiâ: per solam præsentationem literarum non aufertur Ordinario potestas conferendi; sed collatio alteri facta tenet, licet Ordinarius si non obediat, sit puniendus. Si autem mandatum habeat clausulam irritantem, quod videl. quidquid in contrarium attentatur, sit irritum, vel executor per decretum Ordinario interdicat, ut alteri conferat, vel sic, pro quo scribitur vi mandati jam receptus expectet præbendam; tum Ordinarius non potest alteri conferre.*

Cap. VII. Auctoritate.

Idem.

SVMMA.

Istud quoque Capitulum rectè redigitur in hanc summam. Quando præcedens Papa dat expectatiuam primæ Præbendæ vacaturæ alicui; & sequens Papa similem gratiam dat secundo & tertio, cum hac clausula, vt iste tertius receptus jam in Canonicum, receptis autoritate prædecessoris, non autem suâ, in assecutione præbendæ præferatur; tunc Præbenda primò vacans, danda est secundo, secunda tertio, & tertia primo. Addit Pontifex: Exemplum petitur ex successione ab intestato. Quod exemplum cùm sit satis abstrusum, & res ex textu satis pateat, expectatiuæ verò post Concil. Trid. non sint in vsu, immorandum nobis non est.

Cap. VIII. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Ob similem expectatiuarum abrogatarum causam sufficit huius prolixioris c. *summarium intellectum tradidisse. Si Papa reuocat gratias expectatiuas, Canonicos quoque receptos, etiamsi quotidianas distributiones percipiant, includit, item illos, qui habent jus ad vacatura beneficia, si nondum sunt ipsis collata. Nec tamen talis reuocatio extenditur ad Canonicos receptos vltra numerum, qui tanquam essent de numero, ex morte aliorum non expectant præbendas, sed augmentum duntaxat distributionum, siue partium suarum.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. vnic. Cùm ei.

Clemens V. in Conc. Viennensi.

SVMMA.

Si Papa alicui, quem scientiâ & moribus putat idoneum, de beneficio certi valoris, aut minoris si voluerit, executore deputato prouideri mandat, secus attentatum decernendo irritum, decretum hujusmodi est conditionatum, ideóque antequam executor primus conditionem (idoneitatis) extare sciat, & impetrans super beneficio prætaxati vel minoris valoris voluntatem suam declaret, Ordinarius aut alius executor à nobis deputatus conferre liberè poterit. Secus est, si Pontifex mandet prouideri de beneficio, quod infra mensem à vacationis ipsius notitiâ duxit acceptandum, quia etiam beneficium quod acceptare poterat, petendo sibi per suum executorem conferri, aut recipiendo sibi præsentari collatum, ipsum ex hoc acceptare, & collatio taliter facta valere censebitur. Prædicta autem vacationis notitiam impetrantem habere Pontifex interpretatur; ex quo ipsa vacatio in loco vel Ecclesiâ beneficij publicè nota erit. Sibi quidem imputabit, qui in hoc casu, in quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, vel per alium scire potuit, ignorat.

EXEGESIS.

Not. in hoc casu currere tempus impetranti, non à die suæ scientiæ, sed à die notæ vacationis in loco beneficij. Si verò opponitur clausula *Motu proprio,* non currit, nisi à die suæ scientiæ, vt cum aliis tradit *Barbos. hic n. 11.*

Digitized by Google

TITVLVS IX.

NE SEDE VACANTE ALIQVID INNOVETVR.

Ad Rubricam Tituli.

CVm plures tituli præcesserint, qui pertinent ad collationem & institutionem beneficiorum, meritò hâc occasione subjicitur iste tit. Dubitari enim potest, an sede Episcopali vacante Capitulum succedat in eorum collatione? Rubrica autem, vt bene aduertit *Panorm*, ponit generalem negatiuam, *vacante* videl. *Sede nihil esse innouandum*, quod præiudicet Ecclesiæ vel successori, cuius ratio assignatur in *1. & 3. c.* quia Ecclesia tum caret defensore, eámq; ob causam sede vacante non debet vniri, neque vnio facta cum alterâ Ecclesiâ dissolui. Neque judicium aut sententiâ contra illam lata, habet robur, imò vt *c. 9. sub fin.* dicitur, *etiam depositiones testium Ecclesiâ vacante contra eam recepta sunt reprobanda*; sicut etiam jure ciuili sententia lata aliáque acta contra minores tutorem vel curatorem non habentes, adeóque indefensos (quibus æquiparatur Ecclesia pastore carens) sunt irrita *l. Acta. ff. De re jud.*

Cap. I. Nouit ille.

Innocentius III. Priori & Conuentui Glastonensi.

SVMMA.

Cum Innocentii III. præcessor Cælestinus III. Ecclesiam Glastonensem erexisset in Cathedralem & Bathoniensi Ecclesiæ vniuisset in eius præiudicium, vti Prior & Conuentus Glastonensis asserebant, petentes vt vacante tum per obitum Episcopi Ecclesiâ Bathoniensi, ipsóq; Rege & Magistratibus instantibus vnione penitus dissolutâ Monasterium reduceretur sub antiquum Abbatis Regimen; Rescripsit Innocentius, quòd Episcopali sede vacante, non debuit aliquid innouari, cùm non sit, qui Episcopale jus tueatur: indulsit tamen, vt Episcopus Bathoniensis electus jus suum apud Sedem Apostolicam prosequendi facultatem habeat, & interim sub cura Prioris Monasterium gubernetur.

Intelligitur ex dictis ad Rubricam.

Cap. II. Illa.

Honorius III. Episcopo Calmensi & Magistris V. & S. Canonicis Suessionensibus.

SVMMA.

Cum M. R. de beneficio à Papâ ipsi collato Archiepiscopus Capuanus inuestiuisset, id Pontifex duxit confirmandum, non obstante concessione per Capitulum factâ alij, sine ipsâ etiam confirmatione Apostolicâ in formâ communi obtentâ. Cùm de jure Capitulum vacante Sede non fungatur vice Episcopi in collationibus præbendarum, neque hoc casu potestas conferendi ad Capitulum per superioris negligentiam sit deuoluta, cùm nullus ibi fuerit superior, qui eas posset conferre.

EXEGESIS.

Capitulum sede vacante &c.) Nota I. Canonicos cuiusuis Cathedralis Ecclesiæ dupliciter considerari posse; primò coniunctim siue collectim, quatenus in vnum veluti corpus Capitulum siue Collegium aliquod constituunt. 2. Quatenus sunt Clerici illius Ecclesiæ Episcopo subditi, eámque cum illo repræsentant, quâ ratione non constituunt vnam communitatem, siue peculiare corpus, nisi vnâ cum Episcopo, qui illorum caput est. Canonici autem aliique sunt membra, reliquis Clericis digniora. Priori autem modo, Episcopo licèt non interueniente efficiunt & sunt vnum corpus *iuxt. c. Capitulum S. Crucis. de rescript. c. Dilecta. de excessu Prælat.* quo casu Episcopus non exercet in Canonicos potestatem, nisi in defectum Decani, qui est immediatus ipsorum superior, officium suum negligentis. vt probat *t. in c. Irrefragabili. §. Excessus. de express. prælat.* Eâdē hâc ratione possunt particularia negotia ad se spectantia tractare sine consensu Episcopi; non item ardua, vel vniuersale Ecclesiæ suæ statum, aut ipsum Episcopum concernentia, sicut & vice versâ Episcopus sine consensu, vel saltem consilio Capituli eadem suscipere non potest, vt patebit *i. seq.*

Not. II. Etsi Capitulum Ecclesiæ Cathedralis velut per Antonomasiam, vocetur *Capitulum*, eodem tamen nomine intelligi Canonicos Ecclesiarum Collegiatarum, quæ habent proprium Præpositum, siue Prælatum, qui obtinet jurisdictionem in ipsos & Ecclesiam eiusmodi, & à jurisdictione Episcopi non rarò exemptus est; Conuentus quoque Ecclesiarum Regularium siue Monasteriorum, habent rationem Capituli, quatenus illorum consensum aut consilium in certis causis Abbas vel Præpositus requirere tenetur. De Capitulis in hoc sensu procedit iste *t.* cuius summa eò spectat, quòd sede vacante Capitulum nihil innouare aut statuere pos-

sit in præiudicium Episcopi aut Prælati. Dicuntur quoque Capitula ruralia, quæ constant ex Parochis certi districtûs, sub curâ, siue directione alicuius Decani, qui ibidem dicitur ruralis, sed de his in præsenti sermo non est, cùm non habeant Prælatum, per cuius obitum, Ecclesiæ quarum est Decanus, dicuntur vacare.

Nota III. Capitulum Sede vacante non posse beneficia vacantia, quæ de jure vel consuetudine ad solius Episcopi collationem spectant conferre, tum quia id nusquam est jure cautum, vt dicit iste *t.* tum quia collatio beneficiorum numeratur inter fructus Episcopi siue Prælati, *iuxt. c. fin. de off. Vicarij in 6.* quos Capitulum successori reseruare tenetur. *c. Cùm vos. de off. Ordin. c. Quia sæpe. de elect. in 6.* Idque obtinet, licet Episcopus aliàs talia non conferat sine assensu aut consensu Capituli. Imò neque Archiepiscopis Sede vacante vel Episcopo suspenso, in eiusmodi beneficiis conferendis se se licet ingerere, nisi in certis causis deuolutionis, ut *tradit Piasecius in praxi spirituali, c. 5. ar. 2. n. 28. & seq.*

Not. IV. Istud accipi debere de beneficiis liberæ collationis, ea enim quorum collatio est necessaria, Capitulum confert Sede vacante; ideóque potest instituere nominatos aut præsentatos. *c. 1. De instit. in 6.* & confirmare electos, quia per hoc non præiudicatur Episcopo, cuius commodum & prærogatiua consistit in libertate conferendi, cui velit, quæ ibi non reperitur, vbi alij habent jus præsentandi aut eligendi; Non solùm autem non vult Pontifex eiusmodi collationem à Capitulo Sede vacante factam non tenere, vt neque velit valere, licet fuerit confirmata in communi formâ, id est quasi conditionaliter & sine causæ cognitione.

Not. V. Illa beneficia, quæ pertinent communiter ad Episcopum & Capitulum rectè conferri à Capitulo sede vacante, quod in jure suo conferendi non debet impediri propter casum Episcopi, sicut & Episcopus rectè confert eiusmodi beneficia, si Capitulum propter suspensionem vel Excommunicationem singulorum non possit conferre; si verò Episcopus solùm debet requirere consilium Capituli, sede vacante Capitulum in his beneficiis conferendis non debet se ingerere; similiter si beneficij alicuius collatio duntaxat requirat consilium Episcopi, ipso sublato vel in remotis agente nihilominus beneficium poterit conferri, quæ omnia habentur. *cap. Vnic. h. t. in 6.*

Not. VI. Capitulum posse conferre beneficia, quæ ad Episcopi collationem per negligentiam inferioris Collatoris devoluta sunt, cùm enim eiusmodi solùm ex accidenti scil. negligentia inferiorum pertineat ad Episcopum, non numeratur inter fructus & prærogatiuas dignitatis, vt sentit *Joan. Andr. in c. Quanquam. 16. de elect. in 6.* Sed contrarium *tenet Felin. in c. Cùm olim. 24. & c. De maioribus. & obed.* & sequitur *Cesius hic. n. 3.* ex eâ ratione, quòd talia beneficia deuoluta sint eiusdem rationis cum illis quæ proprio jure confert, potest enim ea liberè conferre, cui voluerit, pari ergo jure censentur cum illis.

Not. VII. Per Regulam secundam Cancellariæ, quâ Pontifices sibi communiter reseruârun *beneficia omnia ad collationem Patriarchæ, Primatis Archiepiscopi, Episcopi, Abbatis & quorum cumque collatorum, sive collationem spectantia, quæ post obitum, vel priuationem aut cessionem vel translationem usque ad nouam prouisionem Autoritate Apostolicâ faciendam, & adeptam à prouiso pacificam possessionem* vacare contigit, eo ipso Capitulo ademptam esse omnem potestatem sede vacante conferendi beneficia, ad collationem Episcopi, vel cuiusuis Prælati spectantia. Quod tamen non extenditur ad collationem cum alio vel alijs, aut etiam ad alterius præsentationem vel electionem pertinentia, ut dicitur in ipsa Regulâ.

Not. denique VIII. Posse generalem Regulam constitui de illis, quæ potest Capitulum Sede vacante: videl. *quòd possit omnia* illa facere, quæ sunt jurisdictionis, nisi expreßè *prohibita reperiantur,* ut *tradit Nauar. conf. 44. n. 1. De temp. ord. edit. 2. Quaranta verb. Capitulum. Garc. p. 5. cap. 7. à n. 4. Barbos. hic n. 3. & seq.* ubi enumerat casus, in quibus Sede vacante Capitulum succedit Episcopo. Non procedit autem hæc Regula ut ex communi obseruat idem *Barbos. n. 26.* in Jurisdictione Episcopo delegatâ, neque in illâ quæ competit ipsi jure speciali, de quo vide eundem. Tenetur tamen Capitulũ hodie Sede vacante constituere Vicarium, & quidem infra octo dies à morte Episcopi, per *Conc. Trid. Sess. 24. c. 16. & plenius l. 1. de Jure Eccles. c. 32. & seqq.* de quo *vide Quaranta verb. Capitulum Sede vacante. & Garc. l. c. n. 6. & seqq. Barbos hic.*

Cap. III. Constitutus.

Idem Episcopo Burginensi.

SVMMA.

Cùm Procurator Ecclesiæ S. Mariæ de Castro Forti, coram Prædecessore Honorij III. *& Episcopo Burginensi, peteret dictæ Ecclesiæ restitui libertatem eligendi liberè Prælatum; & Sede Burginensi vacante recepta fuissent super hoc depositiones testium, Pontifex re intellectâ eas duxit reprobandas, utpote tum receptas, cùm Ecclesia Burginensis careret defensore suo, id est Episcopo.*

Patet ex dictis *c. Ad Rubricam.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. 1. Si ad Episcopum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si ad Episcopum & Capitulum communiter pertinet collatio præbendarum, mortuo Episcopo, vel suspenso, potest Capitulum eas vacantes conferre. Idem poterit Episcopus, si Capitulum à collatione

latione suspenditur, vel singuli Canonici sunt excommunicati. Cùm verò ad solum Episcopum pertinet collatio, cum consilio licèt Capituli, defuncto Episcopo vel suspenso, Capitulum se non potest intromittere de ijsdem. Vbi autem collatio ad aliquem cum consilio Episcopi pertinet, sublato illo, vel in remotis agente cùm consilium tum nequeat peti ab illo, non est vacantis beneficij collatio differenda.

Est *c.* clarus, de quo satis dictum est *c. 1. in antiq.*

TITVLVS X.

DE HIS, QVÆ FIVNT A PRÆLATIS SINE CONSENSU CAPITULI.

Ad Rubricam Tituli.

Continuatur hic *t.* cùm prioribus eodem modo, quo præcedens; immediatè autem cum præcedente sic optimè connectitur, quia sicut ibi, utrùm Capitulum possit aliquid attentare sede vacante, ita vicissim hic quæritur an Episcopus, sive Prælatus sede repletâ possit aliquid facere sine consensu Capituli, ad quod patebit responsio *ex seqq. cc.*

Cap. I. Irrita.

Ex Concilio apud Valentiam.

TEXTVS.

Irrita erit Episcoporum donatio & venditio, vel conclusio rei Ecclesiasticæ absque collaudatione & subscriptione Clericorum.

EXEGESIS.

Hic generatim dicitur irritam esse alienationem rerum Ecclesiasticarum, sine consensu Clericorum, per quos *DD.* intelligunt Canonicos Ecclesiæ Cathedralis, ut videre est apud *Panorm. hic n. 5.* Quod saltem verum est de bonis ipsius Ecclesiæ Cathedralis; ad alienationem enim bonorum Ecclesiæ inferioris, aliqui non putant requiri consensum Canonicorum Ecclesiæ Cathedralis, sed sufficere consensum Prælati & Canonicorum illius Ecclesiæ, si est Collegiata, aut Rectoris siue Pastoris Ecclesiæ, si non sit Collegiata, nisi ipse Episcopus sit autor alienationis, tum enim videtur requiri consensus Canonicorum Cathedralium. Aduertit tamen *idem Panorm. n. 4.* Subscriptionem non videri de substantiâ, imo esse consuetudine abrogatam. Denique alienatio facta sine consensu Capituli poterit postea per rati habitionem conualescere, etsi initio sit irrita, ut cum *Host. hic communiter tradunt DD.*

Cap. II. Continebatur.

Alexander III. Nouicensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex de concessione decimarum ab Abbatissa quâdam factâ cuidam H. si conuentu silente & non contradicente facta est, illam firmum robur habere; Si verò ignorante Conventu, aut contradicente res priùs acta, sed non diu post de assensu conuentûs eadem decima data fuerit eidem, secundam concessionem præjudicare priori.

EXEGESIS.

Ex *h. t.* colligunt in alienatione rei Ecclesiasticæ posse sufficere consensum tacitum, Capituli videl. scientis vel non contradicentis si res sit modica, & concessio non fiat in perpetuum. Si verò sit magni momenti aut præiudicij, nec ad tempus quidem sine consensu Capituli alijsque solennitatibus requisitis, posse fieri alienationem, ut dicunt Innoc. & Host. existimantes in casu *huius c.* alienationem fuisse rei non magni valoris & tantùm ad tempus.

Cap. III. Cùm nos.

Idem Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex concessionem quandam reclamante Capitulo per prædecessorem huius Episcopi factam non tenere, nisi eam ratam postmodum habuisset.

EXEGESIS.

Ex *hoc* & duobus præcedentibus *cc.* patet, alienationem factam sine consensu Capituli, per sequentem ratihabitionem obtinere valorem, neque obstare, si Capitulum aliquando reclamârit, modò postea expressè vel tacitè consentiat, neque posse oppugnari eiusmodi ratihabitionem, propter priorem reclamationem.

Cap. IV. Nouit.

Idem Ierosolymitano Patriarchæ.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Patriarchæ qualiter ipse & fratres

Digitized by Google

fratres sui (id est Canonici) unum corpus sunt, non decere, vt omissis membris, aliorum consilio in Ecclesiæ suæ negotiis vtatur; sibi autem innotuisse quòd sine consilio fratrum suorum, Abbates & Abbatissas, aliásque Ecclesiasticas personas instituat & destituat, Institutiones autem & destitutiones sic factas decernit irritas.

Cap. V. Quanto.

Idem, eidem.

SVMMA.

Mandat Pontifex, quatenus idem Patriarcha in concessionibus & confirmationibus & aliis Ecclesiæ suæ negotiis Canonicos suos requirat, & cum eorum consilio, vel sanioris partis eadem pertractet, & quæ sunt statuenda statuat; absentium tamen Canonicorum nomina inscribi non sinat, ne inde quæstionem falsi meritò formidare debeat.

EXEGESIS.

Sine consilio fratrum suorum &c.) Not. I. Coniungimus vtrumque capitulum, quia sunt eiusdem ferè tenoris, & eodem modo summantur in corpore Iuris Canonici, dicuntur autem Canonici fratres Episcopi, sicut Cardinales etiam fratres Papæ; *quamuis inferiori quodam modo omnes clerici possunt dici fratres Episcopi, vt not. Panorm. hic n. 3.*

Not. II. In his quæ hîc recensentur, solùm requiri consilium, non autem consensum Capituli: Sufficit autem consilium audiuisse, neque enim sequi est necesse *c. Cum olim. de arbitr. 7.* Si autem consilium non adhibeatur in casib' hîc expressis, acta fient irrita. Quod idem procedit etiam de aliis, qui de iure tenentur aliquos adhibere in consilium, vt colligitur ex *d. c. Cum olim.* Potest tamen consuetudine contrariâ induci, vt Episcopus in his teneatur requirere consilium Capituli, vt quoad corrigendos subditorum excessus patet ex *c. Non est. de consuet. in 6.* Certè Episcopi multis locis Abbates confirmant & deponunt, aliósque beneficiatos instituunt & destituunt sine consensu Capituli, consuetudo ergo in hoc attendi debet. Generalis tamen Regula seclusâ consuetudine legitimè præscriptâ, hæc statui potest, minora negotia posse Prælatum explere sine consilio Capituli, cùm Rectores cuiusuis Collegij talia expediant ex officio *l. 2. C. De iur. calum.* Imò neque in arduis, existente causa rationabili & graui, Prælatus tenetur requirere consilium Capituli, vt si procedere debeat contra consanguineos aut amicos eorum, qui sunt in Capitulo, facilè enim tum caro & sanguis impediunt cursum iustitiæ, vti obseruat *Panorm. n. 6.*

Not. III. *Non solùm consilium Capituli, sed consensum quoque requiri, vt tradit Panorm. hic. n. 7.* in his casibus. 1. In alienatione rerum Ecclesiæ saltem Cathedralis (vt diximus suprà, quia interest Capituli, ne Ecclesiæ bona imminuantur. 2. In omnibus alijs casibus concernentibus præiudicium Ecclesiæ. 3. In spectantibus ad Episcopum & Capitulum communiter. 4. Item in concernentibus interesse Capituli. 5. In condendis statutis; si tamen Capitulum sine sufficienti causâ se opponat, nihilominus valebunt statuta, vt aduertit *Panorm. in c. Quanto. n. 7.* qui tamen in *hoc casu* solùm videtur requirere consilium.

Absentium tamen Canonicorm nomina &c.) Collige non sufficere vnius tantùm Canonici consilium, sed debere requiri consilium totius Capituli, aut maioris saltem & sanioris partis, quæ haberi potest, aut interesse vult. Si pauci adsunt, vel adesse possunt, qui in consilium adhibentur; nomina absentium Canonicorum non debent inseri instrumento, quod conficitur autoritate Episcopi, super illis, de quibus consilium Capituli exquisiuit, ne incurratur crimen falsi, quia absentes non fuerunt adhibiti in consilium. Sufficit ergo subscribere nomina Decani & Capituli generatim.

Cap. VI. Ea noscitur.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm ad quasdam Ecclesias, in quibus Collegia (id est Capitula siue Conuentus ius præsentandi habent, eorû Abbates personas idoneas Episcopis præsentarent, iisq; receptis aliquando antè, aliquando pòst Monachi contradicerent; Rescribit Pontifex, præsentationem fieri debere de Collegiorum suorum assensu, sine quo non obtinet firmitatem; ideóque si conuentûs maioris vel sanioris partis non adfuerit consensus, institutiones huiusmodi esse cassandas, nisi Prælati ex antiquâ & approbata consuetudine vel priuilegio perhibuerint Capituli sui siue Conuentûs consensum non requiri; Patet ex dictis suprà.

Cap. VII. Cùm Apostolica.

Innocentius III. Archipresbytero & M. Scholarium Bituricensium.

SVMMA.

Capituli summa est, tenere donationem, quam dè solius Episcopi consensu facit Laicus de decimis, Ecclesiæ, vel loco Religioso, quas ab aliâ Ecclesiâ habet in feudum ab antiquo, id est, ante Conc. Lateran.

EXEGESIS.

Cùm verò casus *h. c.* propriè pertineat *ad t. De decimis*, placet illum differre ad *c. 2. §. Sanè. eiusdem t. in 6.* Vide interim *Barbos. hic.* bene hanc materiam, etsi minùs suo loco pertractantem.

Cap. VIII. Tua nuper.

Idem Metensi Archidiacono.

SVMMA.

Pontifex consultus, vtrùm Episcopo cum solo Archidiacono, præter assensum Maioris Ecclesiæ, Canobiis, vel Ecclesiis Conuentualibus, ad quas pertinet jus patronatûs, liceat conferre perpetuò vacantes Ecclesias baptismales; Rescribit, quæstionis solutionem intelligi ex epistola Leonis Papæ, in quâ legitur, ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quidquam donare, vel permutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, vt meliora prospiciat, & cum totius tractatu atque consensu id eligat Cleri, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. *Irrita enim Episcoporum donatio, venditio & conuentio rei Ecclesiasticæ erit absque conniuentiâ & subscriptione Clericorum, concessiones autem Ecclesiarum ad alienationes non est dubium pertinere.*

EXEGESIS.

Hæc decretalis Leonis Papæ I. desumpta est ex eiusdem epistolâ ad Episcopos Siciliæ, & refertur *12. q. 2. c. Sine exceptione.* Etsi verò, vt dictum est, per varias consuetudines & priuilegia necessitas requirendi consensum Capituli & Cleri valde sit restricta, vnionem tamen siue incorporationem Parochiarum Monasteriis faciendam in perpetuum, hodièque sine Capituli consensu fieri non posse credimus, nisi evidens consuetudo sit in contrarium.

Cap. IX. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm liceat Episcopo sine authoritate Papæ, vel saltem Capituli sui consensu viris Religiosis conferre obuentiones alicuius Parochialis Ecclesiæ, sustentatione Vicarij reseruatâ.

Item an Episcopus (cùm Conc. Lateranense prohibeat Ecclesiis nouam imponi, vel augeri veterē pensionem) valeat consentiente Patrono, Religiosis totam Ecclesiam, vel de nouo aliquam conferre portionē. Respondet quòd saluâ constitutione Canonicâ de concedenda piis locis quinquagesimâ portione neq; primū neque secundum facere potest Episcopus (nisi de licentiâ Rom. Pontificis) præter Capituli sui voluntatem.

EXEGESIS.

De non conferendis Ecclesiis, Parochialibus, vel earum fructibus alicui Monasterio sine consensu Capituli, jam dictum est suprà. Neque ad hoc sufficere consensum Patroni, vt vel tota Ecclesia vel portio fructuum illius sic ad Religiosos transferatur, apertum est *ex t.* quia videl. Patronorum potestas huc se non extendit, qui non sunt membra Ecclesiæ, nec quidquam potestatis habent in illam vel eius bona. Decretum Conc. Lateran. quod allegat Pontifex refertur *c. Prohibemus. de censibus.* Facultatem porrò quinquagesimam partem redditum conferendi Monasterio, quod in suâ diœcesi vult ædificare Episcopus, retulit *Gratianus ex Canone Conc. Toletani. IX. 11. q. 2. c. Bonæ rei.* quod ipsum non posse fieri sine consensu Capituli, clarè ostendit Pontifex, dum ait *saluâ consuetudine Canonicâ, neutrum de quo quæsitum est, posse facere Episcopum, sine consensu Capituli, nisi priuilegio Apostolico sit munitus.* Etsi tum *gl.* tum alij videantur parùm conuenienter *textui* sentire, Capituli consensum quoad partem quinquagesimam non requiri.

Cap. X. Etsi membra.

Innoc. III. Archiepiscopo Senonensi & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Cùm Capitula Cathedralium Ecclesiarum prouinciæ Senonensis quererentur, quòd Archiepiscopus Senonensis eiusque Suffraganei Procuratores suos ad Conc. prouinciale conuocatos, non admitterent ad tractatus; Rescribit Pontifex Capitula ipsa debere ad huiusmodi Concilium inuitari, & eorum Nuncios ad tractatus admitti, maximè super illis quæ Capitula contingunt.

EXEGESIS.

Probat *hic t.* Capitula Cathedralia invitari debere & Procuratores saltem (cùm difficilè sit vt singuli, vel plures Canonici veniant) admitti ad Concilia prouincialia eiúsque tractatus, non tamen ad decidendum, vti ponderat *Panorm. hic n. 2.* existimans solos Episcopos in hoc Concilio prouinciali esse judices, imò dubitet etiam de Suffraganeis, an non sint potiùs assessores, & solus Archiepiscopus Judex.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XI.

DE HIS QUÆ FIUNT A MAIORI PARTE CAPITVLI.

Ad Rubricam Tituli.

SAtis hæc Rubrica patet ex dicendis statim ad *cap. 1.*

Cap. I. Cùm in cunctis.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Cùm in cunctis Ecclesiis, quod pluribus & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debeat obseruari, statuit Conc. vt nisi à paucioribus & inferioribus aliquid rationabiliter obiectum & ostensum fuerit, appellatione remota præualeat semper, quod à Maiori & saniori parte Capituli fuerit constitutum. Neque impedit, si aliquis ad conseruandam Ecclesiæ suæ consuetudinem se juramento dicat obstrictum; non enim juramenta sed potiùs periuria sunt dicenda, quæ contra vtilitatem Ecclesiæ, & SS. PP. *veniunt instituta. Si quis autem huiusmodi consuetudinem jurare præsumpsit, donec dignam egerit pœnitentiam, à perceptione sit Dominici Corporis alienus.*

EXEGESIS.

A maiori & saniori parte Capituli &c.) Not. I. non esse regulariter necessarium vt omnes consentiant, sed sufficere consensum *Maioris & sanioris* partis. Maior pars est, *quæ numero personarum excedit* habito respectu ad totum Capitulum *iuxt. c. Ecclesia. 48. de elect.* vt cùm duæ partes consentiunt, tertia autem dissentit, *v. g.* ex duodecim quatuor, sic in electione Pontificis requiritur consensus *maioris partis* Cardinalium, quæ videl. constituat duas tertias per *c. Licet. de elect.* In aliis plerisque electionibus sufficit consensus plurium medietate Electorum respectu pauciorum, etsi illi plures non constituant duas tertias, vt cùm ex duodecim consentiunt septem, vel octo in vnum, reliquis in diuersa euntibus; Sanior pars est, *quæ dignitate, integritate, & Zelo honoris diuini ac boni publici præualet.* Oportet autem omnes, qui sunt de Collegio, vocari, vt colligitur ex *t.* ne parti maiori aut minori præiudicetur, si aliqui non vocentur, qui alterutri parti accederent. Accedit, neminem posse præteriri sine iniuriâ, cùm omnes habeant jus suffragij, quo tamen non tenentur vti, si sponte abesse velint, etsi per hoc non impediantur alij, quo minùs Capitulariter procedant. Sic in *c. Quaproptet 42. de elect.* dicitur electionem celebrandam præsentibus omnibus, qui debent & volunt & possunt commodè interesse.

Not. II. Non sufficere ut consentiat pars major aut sanior disiunctiuè, sed requiri utrumque, ut videl. copulatiuè consentiat pars major & sanior, quod idem diximus requiri in electionibus *d. c. Quapropter.* & sequitur hîc *Cæsius n. 2.* Præsumitur autem semper *pars major etiam sanior esse*, nisi manifestè appareat majorem esse corruptam, aut ambitione vel alio prauo affectu in transuersum agi, ut ibid. diximus. Quo casu etsi minor pars sit sanior, illius tamen consensus nihil operabitur, quia *t.* utrumque requirit, ut videl. & pars maior & sanior consentiat. Contradictio tamen minoris partis, imò & unius ex causâ rationabili conclusionem maioris & sanioris partis impedit, ut apertum est ex *t.* Etsi enim pro sententia maioris & sanioris partis stet præsumptio iuris, non est tamen de Jure, neque probationem in contrarium excludit, ut notat *Cæsius hîc n. 2.* Si contradictio rationabilis non audiatur, appellandum erit ab illo, qui contradicit, si ipsorum aut Ecclesiæ, vel divini honoris interfit. Est autem de Capitulo cuiusuis, aut quauis communitate appellare, si viderit eam rem in detrimentum Ecclesiæ vel Religionis vergere, nec esse manifestè iniquum contradicere, ne tacendo videatur approbare, & de alieno peccato participare. *c. Qui tacet. de elect. in 6. & l. de etat. §. Qui tacuit. ff. De interrogat. in iur. faciendis.*

Not. III. Consensum maioris partis eam vim habere, ut obliget etiam inuitum *jux. c. fin. infr.* Cùm quod *maior pars curiæ decreuit aut effecit, habetur pro eo ac si omnes decreuissent aut egissent l. Quod maior. ff. Ad municipalem.* Illud autem limitat Cæsius hîc, verū esse, *quando factum à pluribus, habetur ut factum ab omnib' communi nomine.* Nā si ut à singulis pro *proprio cuiusuis interesse* actum sit, oportet ut singuli consentiant, cū quod singulos tangit, ab omnibus debet approbari *arg. l. Per fundū. ff. De seruitute præd. rustic.*

Not. IV. Quod in fine additur de juramento aduersante utilitati Ecclesiæ, per se liquet, pœna autem suspensionis à communione in taliter jurantem lata, intelligitur de illis, qui scienter & expresse tale quid jurant. Secus est, si quis generatim juret se obseruaturum statuta Ecclesiæ, tale enim juramentum ex dispositione juris limitatur ad statuta justa & rationabilia; quibus si admixta sunt aliqua iniqua aut irrationabilia, obligatio juramenti ad illa se non extendit *jux. c. 1. De jureiur. in 6.*

Cap. II. Quæsiuit.

Cælestinus III. Claremonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Canonici ob pensionem non redditam, vel Clerici aut parochiani alicuius delictum sine Episcopi & aliorum Canonicorum consensu, Ecclesiam interdicto supponere præsumerent, rescribit Pontifex eiusmodi interdictum seruari non debere, neque sustineri ut obseruetur. Sed si quis in his deliquit, eum Ecclesiastica censura subiacere debere, cùm peccata suos autores tenere debeant.

EXEGESIS.

Excesserunt isti Canonici limites suæ potestatis, tum quia ferre censuram interdicti, non est inferiorum, sed Episcopi aut Prælati habentis potestatem Episcopalem; tum quia delictum erat priuatorum quorundam, propter quod nec potuit, nec debet Ecclesia in communi supponi interdicto, quo sensu verum est, *delicta suos debere tenere autores, c. Illud. 11. q. 3. c. Romana in fin. de sent. excom.* Alioqui si princeps terræ, vel Dominus loci grauiter delinquit, potest ejus ditio supponi interdicto, *c. Non est vobis. De sponsal.* Quo casu etiam innocentes luunt quidem, sed sine damno spirituali; pœnam autem medicinalem vel aliquam temporalem ex justitiâ pro bono Ecclesiæ aut Religionis etiam innocentes aliquando subire, ut cum tempore interdicti cessatur à diuinis officijs & templa clauduntur, non est inconueniens, ad terrorem & emendationem Principis vel aliorum, propter quorum crimina interdictum fertur, sumitur *ex S. Thom. 1. 2. q. 87. a. 8. & 2. 2. q. 108. a. 4. ad 1. & 2.*

Cap. III. Ex ore.

Innocentius III. Augustensi Præposito.

SVMMA.

Cùm B. Canonici Augustensis pater à Cælestino Innocentij prædecessore literas ad Capitulum Augustense obtinuisset, ut infra mensis spatium dictum B. eligerent in Præpositum, transmisso pro inuestiturâ annulo aureo & executoribus constitutis, Capitulum verò audijsset, C. quondam eorum Præpositum in Episcopum Brixiensem electum & confirmatum esse; in contemptum executorum assignato priùs termino, infra quem B. deberet super mandato Apostolico respondere, H. Decanum suum in Præpositum suum elegit, tum quia prædictus B. de præpositura, prout Pontifex mandârat, non erat inuestitus, tum quia etsi inuestitus fuisset, Cælestinus inuestituram certâ ratione cassauit; tum quia idem B. electo Præposito exhibendo reuerentiam, juri suo videtur renuntiâsse. Quibus intellectis, eoque præterea quòd dictus H. à maiori & saniori parte Capituli, eligendi jus habentis in præpositum fuerit electus, Innocentius rescripsit eidem electo, prædictum B. non potuisse per appellationem suam, communem ordinationem Capituli impedire, ideóque se electionem ipsius H. confirmare, aduersario eius super præpositura à silentio imposito.

EXEGESIS.

Summa *h. c. ex Panorm. in corpore Iuris* ponitur, *communis ordinatio Ecclesiæ, per contradictionem & appellationem eius, cuius non interest, impediri non debet*, quæ non videtur conuenire cum *t.* Iste enim B. cuius parens impetrârat literas Apostolicas, pro præpositurâ Augustanâ ipsi conferendâ, erat Canonicus Augustanus, qui jus habebat in electione præpositi non minùs quàm reliqui Canonici, & vtique illius intererat, ne per electionem alterius præpositi, gratia sibi à Pontifice facta interuerteretur; Rectiùs videtur sic summari posse; *sententiam siue factum totius Capituli vel maioris partis non impediri per contradictionem siue reclamationem vnius rationabilem causam non habentis*, qualem non habebat iste B. vtpote cuius inuestitura erat cassata per Cælestinum (postquam fortè intellexit Præposituram Augustanam esse electiuam) & qui per reuerentiam Præposito electo factam censebatur juri suo renuntiâsse, de quâ tacitâ renuntiatione *Vide Rebuff. in tr. de nominat. q. 1. n. 9.*

Ex *h. c.* apparet Præposituram Cathedralis Ecclesiæ Augustanæ fuisse electiuam, licet postea per Regulas Cancellariæ fuerit reseruata summo Pontifici, donec Alexander VI. per indultum perpetuum Capitulo concessit jus eligendi Præpositum.

Cap. IV. Ex parte.

Idem.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Rotomagensis ad restaurandam fabricam eiusdem Ecclesiæ cum consensu Maioris & sanioris partis Capituli statuisset, vt quilibet Canonicorum vna cum Archiepiscopo aliquam redditnum portionẽ operi tam pio deputaret, mandat Pontifex, vt si quis tali statuto duxerit resistendum, nihilominus sententia plurium obtineat.

EXEGESIS.

Colligitur hinc 1. Quòd maiori & saniori parte Capituli consentiente, reliqui tenentur tali statuto licèt inuiti. Colligitur 2. Quòd vbi obligata est vniuersitas ad aliquid v. g. Capitulum ad conseruandam fabricam Ecclesiæ Cathedralis, & si non habeat vnde satis faciat de bonis fabricæ propriis, vel communibus, tum posse singulis imponi collectam moderatam,

deratam', illósque ad hoc compelli per superiorem solùm, si habeant redditus superfluos; si autem reditus sint tenues, vt propter eiusm. collectam cogantur pareè viuere, non poterit id fieri sine consensu Capituli, vt existimat *Panorm. hic n. 7*.

T I T V L V S   X I I.

VT ECCLESIASTICA BENEFICIA SINE DIMINUTIONE CONFERANTUR.

Tituli claritas nullâ explicatione indiget.

Cap. Vnic. Vt nostrum.

Innocentius III. Mediolanensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Ostendit Pontifex, quòd Archiepiscopo Mediolanensi iure probationem super tribus articulis collationem Cancellariæ Mediolanensis concernentibus, imposuerit. 1. Quòd illam contulit personæ idoneæ. 2. Quòd modo Canonico. 3. Quòd tempore competenti. Rationem primi & tertij reddit, quòd elapso anno nullus Cancellarius appareret, nõ immeritò Pontifex secundùm Conc. Lateranensẽ collationem ad se deuolutam credere, ipsámque conferre potuit. Secundo articulo causam ipse archiepiscopus dedit, quia significauit Papæ & probauit per testes, quòd retentu sibi Cancellariæ prouentibus, illam contulit. In tribus ergò Archiepiscopum culpat. 1. Circa contrarietatem responsi, dixit enim se Cancellariam non contulisse, *& deinde* contulisse retentis sibi fructibus. *2. Circa carnalitatem animi, quia non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debebat Ecclesiasticum beneficium in personâ magis idoneâ dispensare. 3. Circa inhonestatem facti, quia non licet ex conuentione, vel pactione quâcunque concedere nudum officium, & sibi retinere prouentus; cùm in Conc. Lateranensi hoc prohibitum sit, & alibi cautum reperiatur in Canone*, quòd Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. *Denique circa tertium hunc articulum addit: si collator ante collationem beneficij fructus non percepit, sed propter collationem illos consequatur, absque dubio intercedere simoniacam prauitatem; si verò ante collationem factam percepit, esse distinguendum, vtrùm prius statuerit prouentus retinere ad tempus pro causâ iustâ & necessariâ, vel vtrum conuenerit cum eo, qui accepit beneficium, vt officio illi concesso, collator retineat sibi prouentus; prius enim esse licitum, non itidem secundum.*

E X E G E S I S.

Cùm in Concilio Lateranensi &c.) Nota Summam *h. t.* parum conuenienter in corpore Iuris à Panorm. poni. *Occulta collatio beneficij licet sit suspecta bene valet, dummodo aliàs legitimè facta probetur.* Neque enim hic Pontificis mens est principaliter agere de collatione occultâ, sed hoc solum, nisi Archiepiscopus probâsset collationem à se factam, præsumi debuisse non fuisse factam, eamque ad Pontificem deuolutam *arg. c. Nulla. De conceß. prabend.* quod desumptum est ex *Con. Later. c.* Casus & scopus est, quòd non liceat collatori beneficia conferre, & sibi retinere fructus, aut illos imminuere, quorum prius est contra *Conc. Later. sub Alexandro III. c. 7. §. prohibemus.* posterius contra *c. Si quis prabendas. 1. q. 3. Item c. Maioribus, c. Vacante. & c. Causam. de prabend.* Reliqua quæ adduntur de Simoniâ, & alia, per accidens & Secundariò se habent, vnde summa *c.* rectè expressa est in rubricâ tituli, *diminuuntur enim beneficia, si collator omnes fructus sibi reseruat, siue aliquam partem.*

Not. II. Etsi *actore non probante reus absolui debeat, quantumuis ipse nihil probauerit*, quod pro Regulâ Iuris ipse Pontifex assignat, rationem tamen præsumptionis vehementis, qualis in proposito orta erat ex multis argumentis, contra istum Archiepiscopum, onus probandi transfunditur in reum; quare iure optimo Pontifex illi imposuit probationem trium articulorum. Seclusâ autem eiusmodi præsumptione, etsi reus vltro subeat onus probandi, & deficiat in probatione, debet absolui, quia non ideò perdit priuilegium rei, neque propterea potest ferri sententia pro actore, qui nihil probat, vt bene *not. Panorm. n. 17.*

Nota III. Etsi absque rationabili causâ non possit collator grauare, vel minuere beneficij fructus, attamen, si iusta causa subsit, vt si Ecclesia magnis debitis prematur, vel alia vrgeat necessitas, potest ad tempus ante beneficij collationem pars fructuum reseruari, vel pensio imponi, *ex iustâ videl. & necessariâ causâ*, vt ait Pontifex hic, & *concord. c. Penult. de verb. signif. vbi DD.* Quæ causa si sit perpetua, poterit

ait etiam reseruatio fieri in perpetuum. Quin potest Prælatus cum consensu sui Capituli ex simili causâ beneficium aliquod penitus extinguere. *c. Cum accessisset. 8. de constit. quamuis in talibus tutius esset, petere licentiam à Pontifice. dicit Piasec. p. 2. praxis Episcopalis. c. 5. arg. c. Tuanobis. de verb. signif.* quod in *d. c. Accessisset.* ita accipit *Panorm. n. 4.* si numerus præbendarum à Pontifice sit confirmatus; etsi ex graui causâ superueniente censeat id fieri posse per Episcopum & Capitulum inconsulto Pontifice, veluti si redditus sint notabiliter imminuti, quod colligit ex *c. M. Ferrariensis. eodem t. de constit.* vigore cuius non obstante confirmatione numeri per Pontificem, possit idem numerus augeri ex fructibus superexcrescentibus.

Not. IV. Collatorem beneficij non posse alteri tertio reseruare partem fructuum aut pensionem, quæ si fiat in ipsâ collatione, & veluti ex pacto, apertum est, infectam esse simoniacâ prauitate, per *h. t.* quia per huiusmodi conuentionem pro spirituali obtinendo datur vel promittitur aliquid temporale vidmétal. pensio. Et quamuis nullum pactum intercedat, sunt eiusmodi pensiones & reseruationes illicitæ, cùm non fiant ob Ecclesiæ necessitatem aut vtilitatem. Pensionem autem per Episcopum sine justâ causâ beneficio impositam esse nullam, ostendit *Garc. p. 1. c. 5. n. 299. Gonz. ad Reg. 8. Cancellariæ. gl. 505.*

Not. denique V. In collatione beneficij nullam conditionem rectè adiici, quàm quæ tacitè & ex naturâ rei inest: veluti si vacet, si justæ sit ætatis is cui confertur, si Ecclesiæ velit seruire, curam animarum exercere, concionari &c. si beneficium sit curatum &c. Nam hæc & similia cùm tacitè & necessariò insint, etiã expresè nihil vitij inducunt. *l. Cornel. 69. ff. de hæred. Instit. l. 3. C. de Fideiuss. Azor. p. 2. l. 6. c. 26. q. 3. Garc. p. 1. c. 2. n. 4. & seqq.* Vnde à contrario sequitur illicitas iniquas & indignas esse conditiones, quæ subinde imponuntur Parochis à patrono vel loci Dominis, vt certis vicibus præbeant conuiuia, alant canes venaticos, & similia, quæ torrens prauæ consuetudinis inuexit.

TITVLVS XIII.

DE REBVS ECCLESIÆ ALIENANDIS VEL NON.

Ad Rubricam Tituli.

Not. I. hunc Tit. rectè connecti præcedentibus, ubi de collatione præbendarum ac beneficiorum, & modis quibus ea fieri debet, alijsque connexis satis superque dictum est. Deinceps ergo congruè tractatur, quid Juris Episcopi alijque prælati & Clerici uniuersim habeant in bonis beneficiorum alienandis, vel non alienandis, quod utrumque complectitur Rubrica tituli, quæ habetur etiam *in 6. & Clement.* de eâd. materiâ agitur *c. Abbatibus 41. c. Sine exceptione. 52.* & ferè per totum *12. q. 2.*

Not. II. Cùm bona Ecclesiastica sint Deo & Ecclesiæ consecrata, eorumque non dominium sed solam potiùs administrationem habeant Prælati & Clerici, meritò alienationem Jura prohibuerunt, non solùm Canonica *h. t. & ll. cc.* In decreto, verùm etiam ciuilia. *l. Jubemus 14. Authent. hoc Jus. cum seqq. C. De sacros. Eccles.* in *lib. authent. tit. De alien. & Emphyteus.* & clariùs *c. De non permut. nec alien. reb. Eccl.* quæ vim habent, quatenus Jure Canonico recepta & confirmata sunt. Ratio prohibitionis tum ex ipso administrationis officio sumitur, quod longè differt à jure dominij, quin potiùs Prælati & Clerici sunt tutorum aut curatorum instar, qui res minorum curant, quorum jure gaudet Ecclesia, *c. 1. De restit. in integr.* tum quia per licentiam alienandi facilè imminuerentur redditus Ecclesiarum, cum jacturâ cultûs diuini, si bonis temerè distractis, non possent alij sufficientes ministrari.

Not. III. Nomen alienationis, hic non solùm significare translationem dominij, sed latiùs accipi, ut præter donationem, venditionem, permutationem complectatur Emphiteusin, infeudationem, usum fructum, hypothecam, locationem ad longum tempus, hæredis institutionem, legatum, fidei commissum, translationem, per quam res traditur, locationem ultra triennium, si res quotannis det fructum, manumissionem mancipiorum, Iura denique & actiones, vel nomina debitorum, ut totius tituli decursu patebit & sequentibus, quibus hæc ipsa ferè singula specialiùs tractantur.

Cap. I. Non Licet.

Ex Concilio Lugdunensi IV.

SVMMA.

Non Licet Episcopo vel Abbati terram unius Ecclesiæ vertere ad aliam, quamvis ambæ in ejus sint potestate, tamen si commutare voluerit terras earum, cum consensu ambarum partium fiat.

EXE-

EXEGESIS.

Licet Episcopus habeat plenam potestatem in Ecclesijs sibi subditis. *10. q. 1. per totum*, non tamen potest pro libitu bona in Ecclesijs sibi subditis alienare, donando, permutando, vel aliter disponendo inter Ecclesias eiusmodi sibi subditas. Quòd verò Episcopo adiungitur Abbas, de illo Abbate intelligendum monet *Panorm. n. 3.* qui habet jus Episcopale, & in illis quæ sunt jurisdictionis, æquiparatur Episcopo. Prælatus autem Episcopo subditus alienationi bonorum Ecclesiasticorum autoritatem præstare non potest, est enim hoc jus Episcopale *c. Placuit. 12. q. 2. & c. In venditionibus. 17. q. 4.* In casu autem *h. c.* Coniunctio bonorum inter duas Ecclesias cum autoritate Episcopali erit quidem licita, sed non absque consensu ipsarum Ecclesiarum siue Rectorũ aut Clericorum earumdem.

Cap. II. Qui res.

Ex eodem.

TEXTVS.

Qui res Ecclesiæ petunt à Regibus, irrita sint, quæ ab ijsdem obtinent, & à communione Ecclesiæ excludantur.

EXEGESIS.

Ratio Canonis est, quia Principes seculares nihil juris habent in bonis spiritualibus Ecclesiarum, etsi illam habeant in bonis Laicorum *l. bene à Zenone. C. De quadr. præscript. & c. Quæ Iure. d. 8.* In rebus tamen Ecclesiasticis sunt veluti personæ priuatæ. *c. Nouerint. 10. q. 1. & c. Similiter 16. q. 1.* Quod procedit nisi bona sint feudalia, quæ habent originem à Principe seculari, vel Laico, sic meritò Principes Ecclesiastici recognoscunt Imperatorem, ut rectè *not. Panor. hic n. 2. juxt. c. Verùm. de for. compet. & c. solita de major. & obed.* ubi dicitur, quod in temporalibus clerici debent Imperatori obedire.

Cap. III. Consensus.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Sacerdotes, qui aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, aut nihil habentes, prædia vel familias Ecclesiis suis acquirunt, possunt aliquos de familiâ Ecclesiæ manumittere, juxta antiquos Canones, ita vt cum peculio & posteritate sub patrocinio Ecclesiæ viuant, & sibi imuncta prosequantur.

EXEGESIS.

Videtur ex *h. c.* colligi, *quòd Prælatus acquirens bona Ecclesiastica potest liberiùs disponere de rebus ipsius Ecclesiæ, quàm alius Prælatus, qui nihil acquisiuit, vt ait Panorm. n. 1.* Vnde datur his facultas manu mittendi mancipia, quæ Episcopus vel alij Prælati acquisiuerunt, modò maneant sub Ecclesiæ dominio, & eadem præstent, quæ ante. Etsi verò *Panorm.* & alij distinguant inter ea, quæ Prælatus aquisiuit intuitu Ecclesiæ, & ea quæ aquisiuit intuitu suæ personæ, vt de his veluti industrialibus possit alienare, non item de illis, non videtur tamen hoc facere ad *t.* qui loquitur de illis quæ sacerdotes Ecclesiijs relinquunt, id est donant, consecrant, assignant, quæ quomodocunque fuerint acquisita, post donationem transeunt in dominium Ecclesiæ. Et quamuis *Panorm. n. 2.* existimet tales gaudere priuilegio *h. c.* vt sic Ecclesiis donata vel concessa, possint alienare, credo tamen eidem per Canones sequentes & maximè recentiores, vt per *Extrau. Ambitiosæ Pauli II.* derogatum, quando ex *t.* apparet non concedi, vt aliquid de bonis vel commodis Ecclesiæ per talem mancipiorum manumissionem alienetur; etsi enim ex mancipiis fierent liberti Ecclesiæ, nihilominus tamẽ manebunt sub dominio Ecclesiæ & obligati ad quæcunque præstanda, solo seruitutis rigidæ nomine & onere libertati.

Cap. IV. Episcopi.

Ex eodem.

SVMMA.

Episcopi, qui nihil ex proprio Ecclesiæ conferunt, libertos ex mancipiis Ecclesiæ facere non præsumant; impium est enim, vt qui res suas Ecclesiæ non attulit, damnum inferat, tales igitur libertos successor Episcopus ad jus Ecclesiæ reuocabit.

EXEGESIS.

Etsi ex *h. c.* appareat aliquid decessisse Ecclesiis per manumissionem mancipiorum, qui ad plura & duriora obligabantur, quàm manumissi obligari possent, non tamen est id tanti, vt magnum præiudicium Ecclesiæ afferat, aut si quid priuilegij continet, per posteriores Canones non sit sublatum, vel à mancipiis, ad alia Ecclesiarum bona alienanda extendi debet.

Cap. V. Nulli.

Ex Concilio apud Siluanectum.

SVMMA.

Nulli licet alienare rem immobilem Ecclesiæ, siue agrum, siue rusticum mancipium, neque specialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum continet conductionem donationem, venditionem permutationem, & Emphyteusin perpetuam. Sacerdotes autem ab eiusmodi alienationibus abstineant, pœnas timentes, quas Leoninâ constitutio comminatur.

EXEGESIS.

Quæ sub rebus immobilibus Ecclesiæ continentur

tur, attigimus breuiter *suprà c. 1. Not. 3.* & expressiùs dicemus ad *Extrauag. Ambitiosæ.* Illud bene advertit *Casum n. 2.* hîc, vitiosè *in h. t.* legi, *conditionem* sub nomine alienationis contineri, condictio enim est actio, *quâ quis prosequitur jus suum in judicio, vt autem pro alienatione sumatur, inauditum est.* Nos confidenter reponimus, vel diuinamus *donationem.* Sed neque rectè legitur *conditio aut conductio, conditio* enim quæ vox habetur *in edit. Greg.* non apparet, quid significet in proposito, conductio autem & locatio non est universim prohibita, vt patebit *in c. De conditionato & locato.* Constitutio Leonis, quæ hîc allegatur, est Leonis *Papæ IV.* quæ extat in *c. Monemus, 12. q. 2.* concordat *l. Iubemus. §. Oeconom. C. de Sacros. Ecclesiis.*

Cap. VI. Si quis.

Symmachus Papa.

S V M M A.

Si quis Presbyterorum, Diaconorum, siue Defensorum alienanti prædium Ecclesiæ subscripserit, anathemate feriatur, nisi & alienator, & qui acquirit, celeri restitutione sibi prospexerint; si verò remedium istud neglexerint, præter pœnam excommunicationis confectum exinde instrumentum, viribus (quamuis ab initio nullas habuerit) vacuetur. Licet etiam quibuscunque Ecclesiasticis contradicere & cum fructibus alienata Ecclesiasticâ autoritate reposcere.

E X E G E S I S.

Præter hæc statuta contra prædiorum & bonorum Ecclesiæ alienatores, emptor licet fortè bonâ fide emerit ignorans rem esse Ecclesiæ, cogitur eam restituere, non recepto ab Ecclesiâ, cuius res est, pretio; sicut & jure ciuili emptor rei alienæ. *l. Si mancip. C. de rei vindic. alienans enim rem meam sine consensu meo, non potest mihi nocere & damno esse. l. Non debet. 74. ff. de reg. iur.* Emptor tamen bonæ fidei pretium potest repetere ab autore suo, id est, ab eo, à quo emit *c. Audientiam. 9. inf.* Si verò fuerit malæ fidei emptor, is & pretium cogitur restituere, & pretium amittit, quod cedit non lucro vendentis, sed lucro Ecclesiæ, cuius res alienata est, *l. Iubemus. 14. §. 1. C. de Sacros. Eccles.* Neque excusat consuetudo in contrarium vtpote irrationabilis, vt eam vocat *gl. in c. Cum causa. ℣. Præiudicat. de sent. & re jud.*

Cap. VII. Ad aures.

Alexander III. Vigorensi Episcopo.

S V M M A.

Terræ de silvis extirpatæ & arabiles factæ, hodierno jure sub annuo censu possunt illis concedi, à quibus suo vel parentum suorum labore constiterit extirpatas; nisi alii possint ad maiorem Ecclesiæ suæ vtilitatem cum eodem labore & onere conferri.

E X E G E S I S.

Colligitur in quibuscunque alienationibus imò & Emphiteusibus maiorem Ecclesiæ vtilitatem spectandam; necessitas enim vel vtilitas Ecclesiæ sunt causa legitima alienandi bona Ecclesiastica.

Cap. VIII. Vt super.

Celestinus III. Raucmatensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Consultus ab ipso Archiepiscopo Pontifex, an redditus Regalium decimationum & aliunde prouenientes, quos prædecessor ipsius in proprium vsum excepit, vel expendit, nec aliis infeudauit, sint intelligendi esse de mensâ Archiepiscopi? & (cùm Archiepiscopus sacramento fidelitatis Sedi Apostolicæ obligetur nihil alienare) possit contrà Bus alienationis de illis interuenire? Rescribit siue intelligantur esse de mensâ Episcopi siue non, consultius videri, vt non alienentur. Possessiones verò Ecclesiæ minùs vtiles, de fratrum ipsius consilio & assensu alienandi siue conuertendi, se liberam concedere facultatem.

E X E G E S I S.

De mensâ Ecclesiæ dicuntur ea bona, *quæ perpetuò vnita fuerunt Ecclesiæ, nec vnquam alteri ab Ecclesiâ post acquisitum dominiū concessa, vel licet amissa aut alienata, recuperata aut quocunque modo illi incorporata fuerint juxt. Menoch. de arbitr. casu 433. à n. 2. & 79. n. 10. & 11.* Etsi igitur non satis constaret, vtrùm bona de quibus Archiepiscopus consulebat, essent de mensâ Ecclesiæ, propter Religionem tamen juramenti præstiti de non alienando, Pontifex tutiùs censet ea non alienare. Vbi aduerte, si presè loquamur *per mensam Ecclesiæ* intelligi omnes illius redditus tum Episcopo tum Capitulo tum aliis clericis, ministris & officialibus assignatos, *per mensam* autem *Episcopi* redditus illi eiusque statui deputatos; per *mensam Capituli* illos, qui ad ipsum propriè spectant. Non assignatur autem tertia mensa pro aliis Clericis & ministris, quia illis sua stipendia aut redditus assignantur ab Episcopo, vel Capitulo.

Cap. IX. Ad Audientiæ.

Idem Exoniensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Canonici Exonienses, quædam prædia illius Ecclesiæ inconsultis aliis fratribus non sine damno ejus in perpetuum locassent, mandat Pontifex, ut si verum est quod asseritur, Episcopus locationes illas reuocet, & si eadem prædia aliter reuocari non possint, harum locationum auto-

Digitized by Google

res ad pecuniam conductorii us refundendam appellatione remotâ compellat.

EXEGESIS.

Jam supra ad *c. 6.* diximus non Ecclesias, sed auctores alienationis illegitimæ bonorum Ecclesiasticorum teneri ad refundendum pretium emptori, præter pœnam excommunicationis ibi *&* *c. 5.* in allegatâ Leoninâ Constitutione intentatam, quæ tamen non ipso facto incurritur, sed per sententiam Judicis. Nisi autem emptor fuerit bonæ fidei, Ecclesiæ pretium applicabitur *juxt. gl. hic & per §. Sanè. l. Jubemus. C. De Sacros. Ecclesijs. & Novell. 7. §. verò.* Quòd si autem autor alienationis v. g. Prælatus prodigus non habet unde soluat, poteritne ideò aliqua bona mensæ Episcopalis vel Ecclesiæ alienare? *Casius h. t. n. 9. Dicit, posse illum disponere in praeiudicium suum; hanc autem dispositionem non obfuturam successori, qui jure suo succedit, non defuncti.* Quod equidem verum est, si tamen alienator diu viuat, non ideò Ecclesia luere debebit, sed ipse emptor hoc casu, siue bonæ siue malæ fidei fuerit, quia *alienans rem meam sine meo consensu eamque accipiens non potest mihi nocere & damno esse l. Non debet 74. ff. de Reg. Jur.*

Cap. X. Possessiones.

Innoc. III. Archiepiscopo Montis Regalis.

SVMMA.

Possessiones ad mensam Episcopi vel Capituli pertinentes alienare Episcopus non debet, aut Ecclesias, in quibus Monachi ministrare consueuerunt, Clericis vel laicis assignare.

EXEGESIS.

Prius h. t. membrum patet ex dictis h. t. posterius ex illis, quæ sæpius occurrunt, ut *Regularia beneficia non conferantur in Regularibus vide Garc. p. 7. c. 10. n. 3. & 31. ac seqq.*

Cap. XI. Ad nostram.

Idem Episcopo Mauriensi & Præposito Vicomensi.

SVMMA.

Cùm Tusiense monasterium onere debitorum compulsum, villam quandam B. Laico concessisset in feudum pro octoginta libris soluendis, eadem videl. Summâ, pro quâ villa erat obligata, idque Laicus B. confestim effectui mancipâsset, idem Monasterium postea pro feudo reuocando supplicauit Pontifici, quòd laicus ille primo statim anno plus ultra præfatam summam perceperit, & per multos postea annos multos vineæ fructus. Quocircà Pontifex mandat, si prædictum Monasterium per hoc sit enormiter læsum, præfatum laicum (pecuniâ pro Monasterio expensâ ab eodem Abbate & Conuentu receptâ, cùm fructus percepti sufficere debeant pro labore) ad prædictum feudum Monasterio dimittendum appellatione postpositâ compelli.

EXEGESIS.

Collige 1. quòd Ecclesiâ in petitione restitutionis in integrum potest recurrere ad Judicem Ecclesiasticum, neque tenetur sequi forum Rei, quod generaliter tradit *Innoc. in c. Generaliter. de foro compet.* & idem debet procedere vbicunque Ecclesia juuatur aliquo priuilegio. Quia in his semper supponitur aliqua deceptio, saltem in re ipsâ, vnde largo modo potest dici sacrilegium saltem materiale, quod pertinet ad forum Ecclesiæ.

Collige 2. quòd data restitutione in integrum non debeat laicus, qui bonâ fide contraxit, fraudari sumptibus & laboribus rei Ecclesiæ impensis, sed possunt ipsi relinqui fructus percepti, quos alioqui teneretur restituere *l. Quod si minor. §. Restitutio. ff. De minor.* per quem textũ, si laicus nullos labores vel sumptus faciat, tenetur omnes fructus perceptos cum ipsâ re restituere, alioqui enim non foret restitutio in integrum, quia Ecclesia sine culpa & causâ perdet fructus medio tempore sibi debitos, vt *non quoque Panorm. n. 4.*

Cap. XII. Cum Laicis.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Volentes indemnitatibus consulere Ecclesiarum ac grauaminibus prouidere, constitutiones & venditiones feudorum siue aliorum bonorum Ecclesiasticorum sine legitimo Ecclesiasticarum personarum consensu præsumptâ occasione constitutionis laicæ potestatis, (cùm non constitutio sed destitutio vel destructio dici possit, nec non vsurpatio jurisdictionis) sacri approbatione Concilij decernimus non tenere, præsumptoribus per censuram Ecclesiasticam compellendis.

EXEGESIS.

Ratio dispositionis est, quæ initio c. ponitur, quia nulla laicis quamuis Religiosis disponendi de rebus Ecclesiæ attributa est potestas, quod idem habetur. *c. Laicis & c. Placuit. 16. q. vlt. et Bene quidem. d. 96. & c. Ecclesia. de Constit.* Principes aliosque magnates, qui in his Jurisdictionem Ecclesiasticam vsurpant, ex communi sententiâ ad desistendum esse compellendos, dicit iste *t. gl.* verò ait, ipso jure esse excommunicatos. *c. Nouerit. de sent. excommun.*

IDEM TITVLVS DE REBVS ECCLESIÆ ALIENANDIS VEL NON. IN VI.

Cap. I. Dudum.

Innoc. IV.

SVMMA.

Cum Archidiaconus Dulmensis, Episcopi Dulmensis ordinationem quandam cum consensu Capituli factam proferret, in quâ cuiusdam Ecclesiæ decimæ, Archidiaconatui Dulmensi tanquam nimis tenui concedebantur, Pontifex re ad se delatâ & discussâ, rescripsit, prædictam Ecclesiam cùm vacaret, legitimo caruisse defensore, qui priùs ab Episcopo debebat deputari. Neque etiam tractatum solemnem & diligentem, qui in eiusmodi concessionibus perpetuis requiritur, fuisse habitum, ideoque concessionem istam (præsertim cùm euidens necessitas vel vtilitas non subesset) decreuit non valere, & decimas Ecclesiæ (cui erant ab Episcopo Dulmensi ademptæ, tanquam pertinentes ad eam, sententialiter adiudicauit.

EXEGESIS.

Non liquet, qualis fuerit Ecclesia, cuius decimæ fuerunt applicatæ Archidiaconatui Dulmensi, an Collegiata vel simplex Parochia; id certum est, Ecclesiâ vacante rem factam; etsi verò Ecclesiâ Cathedrali vacante, nihil debeat innouari, ut vidimus *t. Ne sede vacante aliquid innouetur*, dubitari tamen potest de inferioribus Ecclesiis & Parochialibus, vtrùm Episcopus cum consensu nihil possit circa illas & in illis mutare, alienare, & disponere, licèt careant Rectore, qui censetur defensor suæ Ecclesiæ, sicut Episcopus Ecclesiæ Cathedralis; Non posse, videtur colligi *ex h. t.* contrarium ex *Clement. 2. eod.* vbi non requiritur consensus Rectoris. Verùm hic videtur non potissimùm ratio habita Ecclesiæ vacantis, sed quia nec tractatus requisitus ad alienationem perpetuam, nec causa sufficiens interuenit; vtrumque enim & causa & solennitas copulatiuè exiguntur, ad licitam bonorum Ecclesiasticorum alienationem. De consensu Rectoris plenè dicemus ad *d. Clement.*

Cap. II. Hoc Consultissimo.

Gregor. X. In Concilio Generali Lugdunensi.

SVMMA.

Prohibet Pontifex vnà cum Concilio. I. Ne Prælati Ecclesias sibi commissas earùmque bona immobilia siue iura laicis submittant, vel recognoscant, aut profiteantur, se ab illis velut à superioribus tenere, neque Patronos vel Aduocatos constituant, contra formam Iuris. II. Contractus omnes etiam iuratos & qualitercunq. firmatos (quos de talibus alienationibus sine Capituli consensu & licentiâ Sedis Apostolicæ contigit celebrari) & omnia secuta, ita decernit irrita, vt nec ius aliquod tribuant, nec causam præscribendi. III. Prælati secus facientes ipso facto ab officio & administratione, Clerici verò rei conscij, qui id superiori non denuntiârunt, à perceptione beneficiorum, quæ in Ecclesia sic priuatâ obtinent, triennio suspendantur. IV. Laici verò, qui Prælatos, Capitula, aliósq. Clericos, ad submissionem huiusmodi compellentes, nisi moniti (remissâ submissione, quam per vim vel metum exegerunt) Ecclesias earumq. bona in suâ libertate dimittant, aut qui certò Prælatos vel personas easdem ad talia compulerint, cuiuscunq. sint conditionis & status, Excommunicationis sint sententiâ innodati. V. Denique ex contractibus super præmissis cum licentiâ Papæ & consensu Capituli legitimè initis, vel deinceps ineundis, seu occasione illorum, Laici vltra id, quod ex naturâ contractuum vel conuentione illis permittitur, nihil vsurpent. Secùs agentes, nisi moniti destiterint, & vsurpata restituerint, eo ipso sint excommunicati, & ad supponendum eorum terram, si opus fuerit, interdicto procedatur.

EXEGESIS.

Textus est satis clarus, id præcipuè obseruo, quòd Episcopi sine licentiâ Papæ & consensu Capituli Aduocatos Ecclesiis dare non possint. Cæterùm si *h. t.* fuisset semper in viridi obseruantiâ, hodiéque esset, Ecclesiæ & Monasteria, à subiectione, oppressione, & vexatione laicorum liberiora forent.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Monasteriorum.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Perpetuo Pontifex vnà cum Concilio prohibet edicto, ne quis Religiosus Monasterio, Prioratui, Ecclesiæ, siue administrationi cuiuis præsidens, iura, redditus, aut possessiones eiusdem, alicui ad vitam, siue aliud certum tempus, pecuniâ etiam ideo receptâ, quouis modo concedat; nisi necessitas aut vtilitas Ecclesiæ hoc poscat, & conuentus sui, aut si conuentum non habet, prælati proprii assensus accedat. Secus faciens eo ipso ab officio sit suspensus, neque ex concessione ipsius, de bonis Ecclesiasticis aliquid acquirenti ius acquiritur. Verùm præmissa ad locationes vel etiam redditauum aut fructuum

ctuum venditiones ad tempus modicum faciendas non extenditur.

EXEGESIS.

Ex *h. c.* rursus firmatur, quod passim in superioribus & sequentibus statuitur, alienationes rerum Ecclesiasticarum non tenere, seclusâ necessitate & vtilitatis causâ, ac deficiente aut Capituli, vel superioris consensu. Quæ autem censeatur esse locatio aut venditio redditũum ad modicum tempus, patebit ad *Extravag. Ambitiosæ.*

Cap. II. Si vna.

Idem.

SVMMA.

Si vna Ecclesia alteri Ecclesiæ, siue dignitati alicui, vel præbendæ per Episcopum suo consentiente Capitulo, vnitur, aut Religioso loco donatur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus non extitit, nequaquam id poterit impugnari. Si verò Episcopus cum consensu Capituli etiam mensæ suæ, vel ipsi Capitulo aliquam Ecclesiam vnierit, hoc irritum esse decernitur, contrariâ quauis consuetudine non obstante.

EXEGESIS.

Videtur hic *text.* directè pugnare cum *cap. Dudũ. suprà. in 6.* vbi negat Pontifex decimas cuiusdam Ecclesiæ legitimè vnitas fuisse Archidiaconatui Dulmensi, eo tempore, quo ipsa carebat legitimo defensore, siue vacabat, hîc autem statuitur posse vnam Ecclesiam alteri siue loco Religioso vniri, etsi Rector ipsius non fuerit vocatus, vel non datus ipsi defensor, si vacet. Omissis aliis solutionibus placet, quod significat *gl. Posse* videl. *ad augendum diuinum cultum, vel ex alia justâ causâ integram Ecclesiam aut totum beneficium vniri alteri cum consensu Capituli, Rectore licet non vocato, vel defensore non constituto*, non autem tam facilè apparet causa cur Ecclesiæ aut beneficio in se permanenti auferantur decimæ, aut alia pars redditũum, vnde redditur difficilior sustentatio Rectoris, aut beneficiati; prius concedit Clem. in *h. c.* posterius negat *Innoc. in d. c. Dudum.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Ambitiosæ.

Paulus II.

SVMMA.

Prohibet Pontifex 1. omnium rerum & bonorum Ecclesiasticorum alienationem, omnéque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem, & conductionem vltra triennium, nec non infeudationem, vel contractum Emphyteuticum, præterquam in casibus à jure permissis, ac de rebus & bonis ab antiquo in Emphiteusin concedi solitis, & cum Ecclesiarum euidenti vtilitate, ac de fructibus & bonis, quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia, innouando etiam prædecessorum decreta super hoc edita. 2. Secus attentata nullius omnino roboris & momenti esse decernit, & tam alienantem quàm alienata recipientem sententiâ excommunicationis percellit. 3. Episcopo vel Abbati alienanti bona Ecclesiarum, Monasteriorum, locorúmque piorum quorumlibet inconsulto Pontifice, aut contra huius constitutionis tenorem, ingressus Ecclesiæ penitus interdicitur, & si sex mensibus sub interdicto manserit, à regimine & administratione, in spiritualibus & temporalibus eo ipso suspensus est. 4. Inferiores Prælati, Commendatarij, Rectores beneficia vel administrationes quomodolibet obtinentes si res vel bona Ecclesiastica alienauerint, iisdem beneficiis, officiis, administrationib⁹ ipso facto priuati existant, illáque absque declaratione aliqua vacare censeantur, possintque per eos, ad quos illorum collatio pertinet, personis idoneis liberè conferri, nisi Sedi Apostolicæ sint generaliter aut specialiter reseruata. 5. Res & bona taliter alienata ad Ecclesias, Monasteria, & loca pia, ad quæ antea pertinebant, liberè reuertantur.

EXEGESIS.

Omnium rerum & bonorum Ecclesiasticorum.) Not. I. Alienationem bonorum Ecclesiasticorum vtroque jure prohibitam, vti diximus *ad c. 1. h. t. Not. 1. in antiq.* & causam reddidimus ibi *Not. 2.* cui juris dispositioni hodie stari debet, præsertim autem huic ipsi *Constit. Ambitiosæ.* non obstantibus, quę *Paulus IV.* circa hanc rem seueriùs statuit, sed ad viam Juris communis reduxit *Pius IV.* attendi quoque debet quod de elocatione rerum & bonorum Ecclesiasticorum statuit *Conc. Trid. sess. 25. cap. 11.*

Not. II. Quod sæpius jam diximus *h. t.* ad valorem alienationis rei Ecclesiasticæ duo copulatiuè requiri, *causam justam in casu licito, & formam, id est, solemnitatem legitimam*, quæ est sententia communis; alterutra autem deficiente, regulariter non valet alienatio, per *Quarant. in Sum. Bullar. ꝟ. alienat. rerum Eccles.*

Not. III. Causas justas etsi generatim reuocari possint ad duas videl. necessitatem & vtilitatem, speciatim tamen addi duas alias, incommoditatis videl. si res sit Ecclesiæ inutilis, aut nociua, & deinde *pietatis v. g.* subventionem pauperum, redemptionem Captiuorum &c. nam hæc quoque redundant in commodum Ecclesiæ. *Necessitas* autem & *vtilitas* æquiparantur in jure, vt sumitur ex *d. c. 1. in antiq. & Clem. 1. eod.* & istæ causæ constituunt casus à jure per-

permissos & expressos, *juxt. gl. in Summa. 12. q. 2.* item in *c. 2. h. t. in 6.* qui tamen ipsi casus requirunt solemnitatem. Distinguunt tamen *DD.* apud *Quarant. l. c.* inter alienationem quæ fit *ex causâ necessitatis*, & illam quæ fit *ex causâ vtilitatis* in hoc, quòd in causa necessitatis sufficiat seruatis seruandis alienationem esse vtiliter cæptam, ita quòd Ecclesia tum non fuerit in damno, qualiscunque exitus deinceps consequatur. In casu verò solius vtilitatis non sufficit alienatio vtiliter cæpta, sed vt contrarium non euenerit, *v. g.* quòd Ecclesia effecta sit locupletior. Dubito tamen, vtrùm in praxi hoc possit semper ac debeat attendi.

Not. IV. Solennitatem legitimam de jure antiquo continere quatuor. 1. Autoritatem Prælati, 2. Præcedentem tractatum, siue consultationem, 3. Consensum Capituli. 4. Subscriptionem singulorum saltem per Notarium, de quibus *Panorm. in c. 1. & c. Tua. de his quæ fiunt à Prælato. Silvest. & Summista in Verb. Alienatis.* Aliqui etiam requirunt consensum Patroni, sed id communiter alij negant. Hodie verò regulariter in casu licito & seruatis solennitatibus prædictis prohibetur omnis modus alienandi inconsulto Romano Pontifice per hanc Paulinam, juxta communem opinionem. Etsi *Redoanus. q. 36. & 42.* ita hanc constitutionem intelligit, vt quando seruatæ sunt causæ & solennitates recensitæ, non requiratur licentia Pontificis, cùm Paulus excipiat *casus à jure permissos*, quales sunt, quando justâ de causâ & debita cum solennitate fit alienatio, quæ exceptio nihil operatur, si semper necessarius est consensus Pontificis, quod idem tenet *Panorm. in comment. de alienat. rerum Ecclesiast. n. 2.* & *Rebuff. in compend. alienation. n. 2.* Sed contrariam & communiorem opinionem esse de obseruantiâ stylo & praxi Rom. Curiæ asserit, *Quarant. l. c. n. 6.* Quod non obstat, quo minus quis tutâ conscientiâ sequi possit sententiam Redoani, scandalo alijsque impedimentis seclusis.

Not. V. Etsi consensus Apostolicus absolutè & legitimè absque sub & obreptione impetratus suppleat alias solemnitates, cùm ipse sit supremus & plenarius administrator bonorum Ecclesiasticorum *c. Sicut. de præbend. in 6.* Non tamen supplet defectum causæ, ut si non subsit alienationi faciendæ utilitas aut necessitas Ecclesiæ, quia hanc causam Pontifices ipsi *h. t.* requirunt, neque intendunt in damnum aut præiudicium Ecclesiarum quidquam concedere. Si licentia Pontificis non sit absoluta, nec *de certâ ejus scientiâ*, sed cum clausulâ & conditione, *ficta est*, non suppleri solennitatem, post alios tenet *Quarant. l. c. n. 7.* Valebit autem alienatio sine solennitatibus facta etiam per Papæ Commissarium seruatâ formâ suæ commissionis *absolutè & ex certâ scientiâ* datæ, cujus commissarius debet esse executor. *juxt. eundem Quarant. & alios ibi allegatos.*

Concessionem, hypothecam &c.) Nota, procedere hoc tantum in hypothecâ speciali *juxt. c. Nulli h. t. in antiq.* ut videl. non liceat *v. g.* certum prædium Ecclesiæ oppignorare, pro pecuniâ mutuo accepta, non item in hypotheca generali, quando generatim bona Ecclesiæ oppignorantur, tenent *Covarr. lib. 2. variar. c. 16. n. 7. Molina de Contract. d. 446. n. 2.* eo quòd in *d. c. Nulli.* solùm fiat mentio hypothecæ specialis, sed cùm ista Extrauagans loquatur simpliciter de hypothecâ, videtur etiam generalis prohibita. *fa. l. Vlt. C. de reb. alien. non alien.* Vbi prohibitâ alienatione simpliciter, videtur prohibitus omnis actus, per quem quæritur jus aliquod in re.

Locationem & conductionem ultra triennium &c.) Not. I. Non solùm prohiberi locationē ad longum tempus, quod est ad decem annos *juxt. gl. in Clement. I. h. t.* Sed etiam ad quoduis tempus minus, quod *excedit triennium.* Si tamen res Ecclesiæ, quæ locatur, sit talis, ut quolibet triennio unus tantùm fructus inde percipiatur, poterit in nouem annos locari, quia primum triennium non æquiualet nisi unico anno, & ita secundum ac tertium. Si tantùm alternis annis fructificent, poterunt per sex annos locari, *juxta Nau. in Comment. de reb. Ecclesiæ non alienand. n. 21. Covarr. l. c. n. 6.*

Not. II. Istam Extrauagantem non procedere in locatione rerum exigui valoris, *juxt. c. Terrulas. 12. q. 2.* Quia in his non requiritur solennitas neque ijs Locis, ubi præualet consuetudo legitimè præscripta locandi ultra triennium *juxt. Quarant. n. 11.*

Not. III. Si beneficiatus ante lapsum trienni beneficio renuntiârit, cesserit, vel decesserit, successorē non teneri stare locationi factæ, etsi data fuerit anticipata solutio, *juxt. eund. Quarant. n. 19.* Nisi ejusmodi solutio facta fuerit cum consensu Papæ, quo casu tantùm illam valere vult *Conc. Trid. sess. 25. c. 11.* De feudo, Emphiteusi, alijsque dicemus in *seqq.* si quid huc pertinens occurrat.

De fructibus & bonis quæ servando servari non possunt &c.) Not. I. talia sunt, quæ ultra triennium durare possunt absque notabili deterioratione *arg. l. Lex. quæ tutores.* Cum similibus quibus etiam annumerantur vestes & paramenta attrita, item alia superuacaua, pro quibus alienandis non opus est licentiâ, uti nec pro alijs, quæ magis expedit distrahi quàm servari. Pretiosa autem mobilia, quæ seruando seruari possunt, æquiparantur inmobilibus per hanc *Extravag.* & pari passu ambulat in hàc materiâ. *l. Sancimus. C. de Sacros. Ecclesijs d. l. Lex quæ tutores. Panorm. in d. Cap. Nulli. Redoanus. q. 8.* etiam numerat thesaurum inuentum. Præcipuè verò & communiter intelliguntur vasa aurea, argentea, vestes pretiosæ, nec dum detritæ aut obsoletæ. Grex etiam ouium aut caprarum, de cujus fructibus emolumēta ac redditus percipere consueuerunt Monasterium aut Ecclesiâ. Licet enim possit vendere arietes, agnos, hædos singillatim, non tamen licet alienare totum gregem, nisi concurrentibus causis & seruatâ solennitate *juxt. Molin. de Contract. d. 464. n. 4.* In quo tamen rigore hanc Extrauagantem saltem in Germaniâ receptam nunquam fuisse quoad consensum Apostolicum

credo.

Digitized by Google

credo. Certè nullus Episcopus aut Prælatus credit se obligatum, vt pro vendendis & penitus deponendis gregibus ouium vel similibus petat licentiam Papæ.

Nota II. Tres generaliter secundùm *Nauarr. l. c.* colligi exceptiones, quibus alienatio bonorum Ecclesiarum licita est, sine consensu Papæ. 1. In casibus jure permissis, scil. ex justâ causâ & seruatâ formâ juris antiqui, quod etsi communiter restringant ad infeudationem & Emphiteusin, conformius tamen est textui quidquid sit de praxi, si extendatur ad omnes species alienationis ibi recensitas, vt diximus paulò ante *Not. 4.* 2. Quòd possunt alienari quâcunque alienationis specie ab antiquo consueta dari v.g. infeudum & Emphiteusin, si fiat cum euidenti Ecclesiæ vtilitate. 3. Quòd non est prohibita alienatio rerum, quæ seruando seruari non possunt. Ex quo à contrario colligitur, non posse alienari res immobiles & pretiosas, & quæ seruando seruari possunt, de quo diximus paulò ante. Exceptio de alienatione rerum exigui pretij non est speciali notâ digna, quia de minimis non curat prætor, quo pertinent conductiones triennio breuiores, quas & ipsas permittit Pontifex.

Inconsulto Romano Pontifice &c.) Not. I. Valde dubium esse, vtrùm hæc Extrauagans sit vbique recepta, saltem quoad pœnas suspensionis & priuationis, quæ infligi non solent illis qui justâ ex causâ & seruatâ solennitate aliquid de bonis Ecclesiasticis alienant sine consensu Pontificis. Quin etiam validas esse absque dicto consensu eiusmodi alienationes, multis locis videtur monstrare praxis, præsertim apud principes Ecclesiasticos Germaniæ, qui alicubi propter hanc causam non recurrunt ad Papam, etsi id facere sit tutius. Qui verò allegat non vsum siue non receptionem huius Extrauagantis, debet illam probare tanquam fundamentum intentionis suæ. *Vide Azor. p. 2. l. 9. c. 2. q. 1. Tolet. in Summ. l. 5. c. 91. n. 6. Molin. de contract. d. 466. n. 8. Nauar. c. 27. Man. 149.* dicit quòd hæc Extrauagans non vetat alienationem in casibus in Iure permissis, sed quòd in nihilo fuit recepta. *iuxt. Silu. verb. alien. q. q. 13.* & quòd consuetudo valet contra illam. *iuxt. Roch. de Curte. in c. fin. de consuetud. f. 23.* & quòd *iuxt. Caiet.* in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid est recepta, ideóque Confessarium inquirere debere de consuetudine, ad internoscendum, quem & quanti debeat condemnare. Addit *Nau. si credere nullibi esse omnino receptam saltem quoad pœnas.*

Quæres vtrùm Episcopi & Abbates possint excusari per non vsum huius Extrauagantis? Ratio dubitandi est, quia singuli in suâ consecratione vel benedictione, vt habetur in Pontificali Rom. jurant his verbis, *possessiones ad mensam meam pertinentes non vendam, neque donabo, neque inpignorabo, nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Rom. Pontifice, & si ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quâdam super hoc editâ constit.* (vbique intelligitur hæc ipsa Paulina) *incurrere volo.*

Resp. 1. Hoc juramentum intelligi posse de casibus jure non permissis, vt explicauimus ipsam Paulinam, si itaque euidens Ecclesiæ necessitas vel vtilitas id postulet, accedente debito tractatu, & cum consensu Capituli, poterit Episcopus res Ecclesiæ alienare, quia iste casus jure antiquo permittitur, prout ab ipsis Juristis. Rom. responsum fuit cuidam Episcopo Germaniæ ante complures annos.

Resp. 2. Non obstare, quòd Episcopus jurat de pœnis huius *Extrauag.* subeundis, subintelligitur enim hæc tacita conditio, *si Extrauagans huiusmodi sit recepta,* neque enim per hoc juramentum se obligat ad recipiendam aut seruandam legem, quæ in suo Episcopatu non est recepta, aut contrariâ consuetudine abrogatâ. Quæ sententia est probabilissima, quando difficilis est recursus ad Papam, & vrget præsens alicuius Ecclesiæ necessitas aut vtilitas, quam Officiales Curiæ sæpe non capiunt, aut attendunt. Quo & similibus casibus sufficit saltem in foro interiori seruari ea, quæ sunt juris naturalis, etsi omittantur solennitates Iuris positiui. Ex quibus denique conficitur non nimis scrupulosè attendi debere hanc Extrauagantem, nec de nouo introducendam, vbi constat non esse receptam, aut valde dubium est.

TITVLVS XIV.

DE PRECARIIS.

In Rubricam Tituli.

Cum præcedente tit. generatim dictum sit de alienatione rerum Ecclesiasticarum, per quam transfertur dominium directū vel vtile, nunc conuenienter sequuntur aliquot tituli de quibusdam alienationibus, siue contractibus in specie, & quidem in primis de Precariis; de qua materiâ agitur *c. Precaria 10. q. 2. item 12. q. 2. c. Clerici. & seq. 16. q. 3.* pro huius autem tituli & sequentium intellectu, quædam de contractibus ex jure & theologiâ breuissimè supponenda sunt.

1. Contractus propriè sumptus est, *obligatio vltro citróque. l. Labeo. 19. ff. De verb. signif.* siue *conuentio mutua, quâ duo vel plures se mutuo sibi obligant,* cuius obligationis actiuæ effectus est obligatio passiua, per quam vi præcedentis Conuentionis contrahentes sibi mutuo ex vtrâque parte obligantur. La-

beo

tiùs verò contractus est idem quod Pactum, siue *duorum pluriúmue in idem placitum consensus & conuentio*, siue *pariat vtrinque obligationem*, vt emptio venditio, locatio, conductio, *siue ex alterâ tantùm parte* vt donatio, promissio acceptata, depositum, precarium.

2. Contractus sic generatim diuiditur in *nominatum* & *innominatum*. *Nominatus* dicitur, *qui distinctum & speciale nomen ab aliis contractibus sortitur*, vt emptio, venditio, condictio, locatio, commodatum, depositum, mutuum, pignus, fide jussio & nonnulli alij. *l. 1. §. fin. & l. 7. Circa princ. ff. De pactis*. Huc pertinet quoque *precarium seu precaria & precaria*, Donatio, feudum, etsi aliqui numerent inter contractus innominatos. Innominatus verò contractus dicitur, qui *præter generale contractûs nomen, aliud speciale non habet, etsi habet specialem causam, ob quam pariat obligationem*, quia alter alteri quidpiam fecit aut dedit, ideò circumlocutione quadam explicatur; Huius generis numerantur quatuor: *Do vt des, facio; vt facias; do vt facias, & facio vt des d. l. 7.* de quibus in Jure nostro Canonico nihil peculiare habetur; huc tamen referri potest permutatio de quâ agitur *tit. 19*.

3. Aliqui contractus perficiuntur *re*, aliqui *scripturâ siue literis*, aliqui *verbis*, aliqui *solo consensu*. Re perfici dicuntur, qui *obligationem non pariunt ex solo consensu & conuentione, sed ipsâ rei traditione*, huiusmodi sunt *commodatum, mutuum, depositum, permutatio*, neque enim quis obligatur his contractibus, nisi re ipsâ acceperit equum *v. g.* commodatum, aut pecuniam mutuam, aut rem, quam quis vult permutare; neque in plus potest quis per hos contractus obligari, quàm accepit. Verbis dicuntur perfici, *qui præter consensum requirunt certam & determinatam verborum formulam*, tales sunt omnes stipulationes, quæ *constant præuiâ vnius interrogatione & alterius subsecutâ responsione dandi vel faciendi alicuius causâ l. 5. §. 1. ff. De verb. obl. Inst. eod.* Vt, *promittis dare centum? promitto. Facies? faciam. Fideiubes? Fideiubeo.* Scripturâ confici dicitur contractus *qui sine scripturâ ratus non habetur, neque concluditur nisi instrumento desuper confecto*, vt Emphiteusis, feudum, imò ferè etiam emptio ac venditio bonorum immobilium.

Consensu perficitur, *ad cuius substantiam non requiritur certa verborum formula, neque scriptura neque rei traditio, sed sufficit consensus. l. Consensu. ff. De oblig. & action. vt emptio, venditio, locatio, conductio* &c. Quod verum est spectando naturam contractûs per se, ex voluntate enim contrahentium requiritur etiam in his sæpe scriptura, vt diximus de emptione & venditione immobilium, imò etiam aliquando rei traditio. Neque intelligas eiusmodi contractus perfici solo consensu interno, sed opus est saltem verbis, quæ contrahentium voluntatem manifestent sufficienter. Quare cùm hodie solennes illæ stipulationum formulæ ob quas contractus debebant verbis contrahi, non requiruntur. *§. 1. Instit. de verborum. oblig.* & *l. 10. De Contract. & committ. stipulat.* Sed sufficiant quæcunque verba aut signa externa, vel nulli ampliùs sunt contractus, qui strictè loquendo perficiantur verbis, vel omnes illi perficiuntur.

Cap. I. Precariæ.

Ex Concilio aqud Beluacens.

SVMMA.

Precariæ de quinquennio in quinquennium, secundum autoritatem & antiquam consuetudinem renouentur.

EXEGESIS.

Nota dici in genere fœminino, in singulari numero & plurali precariæ & precaria, ut *pat. ex h. c.* item in neutro precarium *inf. c. fin.* Est autem contractus precariæ siue precariarum à Canonibus inductus & jure ciuili parùm cognitus) conceditur ad vitam aut certum tempus *c. 2. §. si Oeconomus & c. seq.* Item Precariæ *ibidem*. Ad huius concessionis valorem requiritur causa justa, & nominatim illa, ut is, cui fit, aliquid de bonis suis in Ecclesiam contulerit, præterea autoritas superioris & consensus Capituli, siue Conuentûs juxta dicta ad *Extrauag. Ambitiosæ*. Est enim contractus iste quædam alienatio, per quam non transfertur quidem rei proprietas, sed tantùm usus fructus. Debet autem hæc concessio de quinqueñio in quinquennium renouari, aut reuocari, ne fluxu temporis contingat perire beneficij memoriam, & quod est precarium, usurpatur ut debitum aut proprium sumitur ex *c. Sæpe 72. 12. q. 2.* Vbi etiam jubetur is, qui precariam accipit, eam labore suo studiosè excolere.

Cap. II. De precarijs.

Ex Concilio Carthaginens.

SVMMA.

De Precarijs irrationabiliter factis à Rectoribus Ecclesiarum, prohibet Pontifex ut nemo successor antecessoris sui pœnâ (ad quam se in contractu tali obligat) teneatur, sed sic ipsi concessum, ut si antecessor res Ecclesiæ irrationabiliter distribuit, ab eo, ad jus eiusdem Ecclesiæ renocentur.

EXEGESIS.

Collige hinc prædecessoris factum irrationabile non ligare successorem, sed posse ac debere ab illo rescindi.

Cap. III. Precarium.

Gregorius IX.

SVMMA.

Precarium utendum conceditur, quamdiu placet concedi. Nec soluitur obitu concedentis, non autem eius, cui concessum est, soluitur idem si com-

concedens rem alienârit, quia per precarium non tantum conceditur alicui, ut rem alienam inuito Domino possidere aut retinere possit. Porrò precaria, quæ quanquam de Ecclesiarum bonis sunt, non sunt pro voluntate concedentium reuocanda.

EXEGESIS.

Precarium utendum conceditur) Etsi aliqui confundant precarium cum precariâ siue precarijs, verius tamen est distingui, & hunc contractum introductum esse jure Canonico-ciuili; ut post *Panorm. hic c. 1. n. 1. Ex communi tradit quoque Casius* Nam precarium neutrius generis ex naturâ suâ non conceditur ad tempus determinatum, sed durat ad voluntatem concedentis, ut dicit hic Pontifex, & sumitur *ex. l. Cum precario. ff. eod.* nec valet pactum in contrarium appositum, ut dicit *eadem. l.* quia est contra naturam contractûs; precaria siue precariæ Canonicæ conceduntur ad certum tempus, ut de quinquennio in quinquennium per *c. 1.* ante cuius lapsum non possunt reuocari per *c. fin. Etsi verò precaria & precariæ differant à precario, non tamen differunt inter se, ut bene ex communi contra Host. not. Panor. n. 3.*

Obitu eius cui concessum est) Hinc collige, quòd concessio precarijs simpliciter facta sit personalis, & ideò extinguitur morte eius cui concessum est, neque transit in hæredem *juxt. illam Reg. juris in 6. Priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum personâ.* Etsi verò precarium reuocetur ad libitum concedentis, non tamen reuocatur per ipsius mortem; præsumitur enim quis tam diu durare in eâdem voluntate, in quâ decedit, nisi expressè reuocauerit *c. Maiores de baptismo.* In quo utraque precaria Canonica conueniunt cum precario ciuili.

Porrò precaria &c.) In hoc potissimùm contractus iste Canonicus differt à precario ciuili, quòd videl. non solùm ad certum tempus fieri, sed neque ante illud elapsum reuocari possit. Precarium autem ciuile etsi ad tempus quoque concedi queat, ut apertissimè probat. *t. in l. In rebus. in fi. ff. eod.* non obstante tamen temporis adiectione, potest Dominus concessionem reuocare, quia non potest quis Domino inuito rem illius possidere, dum autem Dominus illum, qui precario rogauit, patitur ad certum tempus possidere, intelligitur rursus precario concedere. Maior tamen in hoc est benignitas nostri Juris, quod non patitur ad voluntatem concedentis precarias suas reuocari, si ad certum tempus fuerint concessæ. Neque improbabile est, quod *not. Panorm. n. 3.* etiam de jure ciuili non posse precarium pro certo tempore concessum reuocari, si notabile damnum alterius inde sequatur; cùm enim sit beneficium & beneuola actio, non debet verti in alterius dispendium, alioquin alter haberet actionem doli, etsi hoc secluso possit reuocari non obstante temporis adiectione.

TITVLVS XV.

DE COMMODATO.

Cap. Vnic. Cùm gratiâ sui.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm gratia sui tantùm quis commodatum accepit, de leuissimâ etiam culpâ tenetur; licet casus fortuitus (nisi acciderit culpâ suâ, vel interuenerit pactum, vel in morâ fuisset) sibi non debeat imputari. Contra eum quoque commodati non agitur, nisi post vsum expletum, cuius gratiâ res commodata; cùm non decipi beneficio nos oporteat, sed juuari.

EXEGESIS.

Precarijs non absimile est commodatum, *quo res datur alteri utenda ad certum tempus vel vsum, quo finito vel habito restituendum est, non autem priùs, ne commodatarius patiùs decipiatur quàm juuetur.* De rebus Ecclesiæ, fieri non debet cum illius detrimento, nec sine justâ causâ, cùm sit species quædam alienationis saltem quoad vsum. Differt à precario, quod ante vsum concessum, aut tempus perfectum, non tam facilè reuocari potest. *l. In re. 17. §. Sicut. ff. h. t.* quæ differentia solùm videtur accidentalis; vti & illa quòd precariæ conceduntur bene meritis. In eo enim tam commodatum quàm precarium & precariæ conueniunt, quod petitione aut precibus opus sit ad obtinendum. Si solius commodatarij causa agitur, & res fiat deterior, tenetur de leuissima culpa; si vtriusque, de leui; si tantùm commodantis, non nisi de latâ culpâ juxtà distinctionem in *l. Si certa. §. Nunc videndum. ff. eod.*

TITV-

TITVLVS XVI.

DE DEPOSITO.

Rubrica patet ex dicendis.

Cap. I. Grauis.

Alexander VI. Londonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus Londonensis instaret, vt Pontifex pecuniam à se apud eiusdem Ecclesiæ Clericum quendam depositam, quam idem furatus fuit, sibi à Canonicis istis restitui juberet. Rescribit Pontifex pecuniam esse personæ, non Ecclesiæ commendatam, & suadet vt contra furem illum dirigat actionem, quem jussit à Iudicibus vinculis alligatum & sub quæstionibus positum ad reddendam dictam pecuniã compelli. Si autem de redditnum perceptione possit Episcopus cum Canonicis amicabiliter pacisci, id sibi fore acceptatum.

EXEGESIS

Personæ, non Ecclesiæ commendatam &c.) Not. I. Commendare hic idem esse, quod deponere, est enim depositum contractus, *quo rei alteri gratis custodienda commendatur.* Habet locum in rebus mobilibus vi nominis & Ecclesiæ, quia non subest detrimentum, sed beneficium, si quis rem alterius custodiendam recipit. Depositum autem solùm datur ad custodiendum, non autem ad vsum, nisi aliter conuenerit vel expressè vel tacitè, vt si apud aliquem deponitur pecunia non obsignata. *l. Dic. 25. in fi. ff. eod.* argumento enim est, eum qui deponit, contentum esse, vt depositarius pecuniâ vtatur, modò repetenti tantundem absque morâ restituat. De hâc materiâ habetur etiam. *c. Ius naturale. d. 1. & c. Ne quis. d. 22. q. 2.*

Not. II. Si depositum deterioratur aut amittitur, competere actionem aduersùs depositarium, si id contigit dolo, vel latâ culpâ illius; Neque enim de leui tenetur, qui beneficium alteri præstat, nisi se vltro obtulerit ad depositum recipiendum, quia promittere videtur diligentiam, aut pro custodiâ aliquid recepit, *juxt. c. seq.*

Not. III. Quòd vtens deposito contra voluntatem deponentis, siue denegans illud, committat furtum *ff. de condict. furti*, & condemnatus efficitur infamis *l. qui depositum. 6. eod.* Quâ infamiâ præcedente potest etiam clericus carcerari, & torturæ subjici, uti de hoc clerico, quem de loculis & furto hujus depositi infamatũ audiuerat Pontifex, ex ejusdem mandato factum vidimus, de quo *Panorm. hic num. 6.*

Not. IV. Depositum licitè fieri apud Ecclesiã, eamque teneri ex illo per *h. t.* Non tamen teneri illum ex contractu depositi vel alio cum particulari personâ Ecclesiæ facto, uti Episcopus Londonensis fecerat cum isto Clerico, nisi quatenus versum est in utilitatem Ecclesiæ, hoc enim casu posset conueniri ex facto particularis personæ.

Not. V. Quòd Pontifex dicit, *se contentum esse, ut Episcopus amicabiliter super redditnum perceptione cum Canonicis conueniat*, non necessariò referendum ad causam huius depositi, sed potuisse esse diuersam controuersiam de redditibus quibusdam inter Episcopum & Capitulum exortam. Rationes enim depositi huius interuersi ad nihil tenebantur.

Cap. II. Bona fides.

Gregorius IX.

SVMMA.

Bona fides abesse præsumitur, si quis rebus suis saluis, depositas amittit. Tenetur quoque de culpâ, qui seipsum deposito obtulit, vel aliquid pro custodiâ recepit; pacto vero, culpâ vel morâ præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur. Depositario licet pro arbitrio depositum reuocare, neque contrà compensationi aut deductioni locus est, licet compensatio admittatur in alijs, si causa sit liquida, & facilem exitum habitura.

EXEGESIS.

Depositas amittit &c.) Nor. si depositarius res depositas amittit, rebus suis saluis existentibus, præsumitur esse in dolo per *h. t.* juxta *Panorm. hic n. 2.* Debet ergo tunc probare interuenisse casum fortuitum, vel per alias præsumptiones & conjecturas se purgare à dolo præsumpto, ut si ingruente incendio non valens seruare utrasque, res suas elegit seruare, non enim tenetur aliquis magis alium diligere quàm se ipsum *c. Si non licet. d. 86.* Si tamen seruaret res suas vilissimas, & permitteret perire alienas pretiosissimas, non abesset suspicio doli, sed ex qualitate rerum & personarum præsumptionem doli, qui aliter non potest probari, desumendam, bene monet *Panorm. n. 2.*

Casus etiam fortuitus imputatur &c.) Jam diximus *c. Præcedenti.* depositarium non teneri de culpâ leui, vel leuissimâ. Ratio est, quia depositum regulariter

by Google

gulariter fit tantùm in gratiam deponentis, non convenit vt arctetur ad custodiam accuratam vel accuratissimam sed solùm tenebitur de dolo vel culpâ latâ, quæ est dolus præsumptus. *l. Quod Nerua. ff. eod. & l. Magnâ negligentiâ. ff. de verb. signif.* Tenebitur tamé etiam de culpâ leuissimâ, item de casu fortuito si vltro se obtulit, aut pacto se obligauit, vel in mora restituendi fuerit, depositore depositum repetente. Quando aliquid pro custodiâ recepit, communiter tenetur teste *Panorm. n. 3.* Depositarium quidem teneri de culpâ leui, non tamen de leuissimâ, quia tunc contractus depositi cedit in commodum vtriusque. *fa. l. Contractus, & quæ ibi not. ff. de Reg. Jur.* Habet ergo se culpa pari ratione in commodato & deposito.

Pro voluntate sua &c.) Not. I. Depositum, cùm dependeat à solâ voluntate deponentis, posse dissolui quandocunque, ideóque non imitari naturam aliorum contractuum, qui regulariter à principio sunt voluntatis, ex post facto necessitatis. *c. Potuit de Locato. inf. h. t. l. Sicut. C. de act. & oblig.*

Not. II. Cùm in aliis contractibus regulariter admittatur compensatio, id est, vt si vi contractûs v.g. emptionis, mutui &c. tenerer soluere, venditor autem vel mutuans alio titulo mihi debeat tantundem; det autem partem aliquam, & causa debiti sit liquida, possum titulo compensationis retinere totum pretium aut mutuum vel illius partem; hoc tamen nequaquam procedit in deposito; quod jura introduxerunt, ne frequenter dolo allegaretur compensatio ad restitutionem depositi differendam, vel impediendam, & sic contractus bonâ fide deponentis nitens redundet in perfidiam. De compensatione auté permissa in aliis casibus. *vide Panorm. hic n. 9.*

TITVLVS XVII.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

Rubrica tituli nihil peculiaris habet difficultatis.

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio apud Valentiam.

SVMMA.

Presbyteri plebes admoneant, vt hospitales sint, & non cariùs vendant transeuntibus, quàm in mercato vendere possint.

EXEGESIS.

Non cariùs vendant &c.) Not. I. Emptio & venditio est *contractus ex mutuo consensu sine conuentione de re certo pretio tradendâ inter emptorem & venditorem l. 2. §. 1. De contr. empt. l. 8. De euict. Instit. §. De Empt. & Vendit.* Substantia eius est in re & pretio, quod conciliat consensus, pretium consistat oportet in pecuniâ numeratâ & determinatâ, alioqui erit contractus alterius generis, secundùm ea quæ traduntur in *ff. Et Instit. h. t.* qui etiam habetur in *Extrauag. communibus*, de eâdem materiâ agitur *c. Qualitas. d. 3. De pœnis. c. Existimat. 1. q. 1. & q. 2. & 3. in multis ce.*

Not. II. Rem tantum valere regulariter, quantum in *mercato* id est foro venditur, quæ est communis sententia, pro quâ plurimos allegat *Barbos. hic n. 7.* Vult itaque Canon, quòd exponens victualia venalia non ea vendat cariùs peregrinis & hospitibus, quàm in foro solent vendi ciuibus.

Not. III. Casum generalem, in quo Episcopi (qui hic intelliguntur per Presbyteros, neque enim simplices sacerdotes habent plebes sibi subiectas præsertim plures) habent jurisdictionem in laicos, videl. vbi vertitur causa pietatis; *nam causa pia est vt peregrini & hospites tractentur humaniter, vt ait Panorm. hic n. 5.* quod si non seruatur, possunt vi *h. c.* querelam deferre ad Episcopum, sed attendenda est consuetudo, vt significat *gl.*

Vt illius jussu cum humanitate &c.) Not. I. Si quis sponte rem suam exponit venalem, in his quæ sunt necessaria ad vitam hominis, potest superior statuere justum pretium. Interest enim superioris, prouidere necessitatibus subditorum & Reipublicæ, atque de his debet intelligi iste *c.* & jura similia. In aliis verò quæ non sunt necessaria ad vitam hominis, nemo compellitur vendere certo pretio, sed quisque in re suâ est moderator & arbiter. *l. In re mandatâ. C. Mandati. l. Inuitum. & l. Dudum. de contr. Empt.*

Not. II. Si quis res suas nolit exponere, non potest ad id compelli extra casum necessitatis per prædictas LL. Si tamen abundet & vrgeat necessitas *v. g.* ingens annonæ caritas, potest compelli ad ea vendenda, quæ sunt necessaria ad vitam hominis, *v. g.* frumentum. Fundatur in eo, quòd tempore necessitatis omnia victualia debeant esse communia. Vnde in *c. Sicut. d. 42. cum gl.* dicitur, quòd licet indigentibus non competat actio contra diuites ad victualia sibi communicanda, siue vendenda, possunt tamen implorare officium Superiorum, vt eos compellant, nam cum peccent non largiendo, à fortiori magis peccant non vendendo.

Cap. II. Vt mensuræ.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Si quis justas mensuras & justa pondera causâ lucri mutare præsumpsit, triginta dies in pane & aquâ pœniteat.

EXEGESIS.

Est iste vnus de Canonibus 46. v. 53. pœnalibus, quos collegit *Hostiens. in Summa t.* de pœnis. Sed postquam recessum est à veteri & primitiuo disciplinæ Ecclesiasticæ feruore, pœnæ hodie in foro animæ siue pœnitentiæ sunt arbitrariæ, & relinquuntur judicio Confessarij. *c. Deus qui. de pœnit. & remiss. & c. Mensuram. d. 1. de pœnit.* In foro externo variæ pœnæ imponuntur huic crimini. *l. Cornelia. ff. De falsis. l. Penult. eod. l. Annonam. ff. De Extraord. criminibus*, quare Iudex potest imponere pœnam quam vult de expressis in jure.

Cap. III. Cùm Dilecti.

Alexander III. Attrebatensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Canonici Beluacenses contra Abbatem Cariloci quererentur, quòd à quibusdã eorum Capitulo in communi nec sciente nec consentiente siluam quandam emissent pro decem libris, quæ valebat 40. marcas, eamque causam Pontifex Morinensi Episcopo & Decano Remensi cõmisisset, & Episcopo impedito Decanus procedens per testes deprehendisset, siluam minus dimidiâ justi pretij parte comparatam fuisse, Canonicis Beluacensib. illam adiudicauit, eosque in possessionem induxit. Sed Pontifex re ad se rursus delatâ, quia in arbitrio emptoris est in hoc casu, si velit supplere justum pretium, aut venditionem rescindere, Decani sententiam tanquam juri contrariam irritando possessionem Monachis judicat esse reddendam, Saluâ Canonicis contra monachos manente quæstione super deceptione pretij, vel consensu Capituli non habito, & quâvis alia rationabili causâ.

EXEGESIS.

Minus dimidiâ justi pretij, &c.) Not. I. Cuiuis emptori & venditori competere remedium rescindendi contractum, si deceptus sit ultra dimidiam partem justi pretij *per h. t. & c. 6. inf.* quod desumptum est ex *l. 2. C. de rescind. vendit.* Permittitur autem deceptio infra dimidium justi pretij, tanquã minus malum, ne maius malum, id est Reipublicæ perturbatio per innumeras lites sequatur, neutro tamen jure eiusmodi deceptio tanquam licita approbatur, cùm decipiens peccet mortaliter contra justitiam, & teneatur restituere in foro conscientiæ, etsi in foro externo deceptus non audiatur, nec concedatur illi actio, ut si quis emit prædium pro 400. florenis, & postea deprehendat non valere nisi 200. nihil obtinebit contra deceptorem. Secus si prædium minus valeret *200. flor.* tum enim læsus esset ultra dimidium justi pretij.

Not. II. Non obstare quod objicit *Cuiacius* hîc, dicta jura solùm loqui de venditore, quem necessitas sæpe compellit ad vendendum minori pretio, nam communis sententia & praxis procedit etiam in emptore, pro quo facit Regula correlatiuorum, quæ non patitur in uno correlatiuorum statutum, in altero non obtinere, stante pari utrinque ratione ut in proposito enormis læsionis. Ad hæc falsum est, nullam fieri emptoris mentionem, cùm illi expressè relinquatur optio, aut defectũ pretij supplendi, aut contractum rescindendi. Varias ampliationes & limitationes de læsione ultra dimidium pretij *vide apud Barbos. hîc n. 8. & 21.*

In arbitrio emptoris est, &c.) Not. I. Non posse emptorem compelli ad rescindendam venditionem, si malit defectum justi pretij supplere, eamque ob causam sententiam pro Canonicis Beluacensibus Pontifex pronuntiat irritam, quia delegatus Monachis Cariloci hoc arbitrium non concessit, etsi jura per hunc *t. & c. cum causâ. inf. & d. l. 2. de rescind. vendit.* illud permittat. Si tamen deceptio procedit à dolo emptoris, tum emptor non habet electionem, sed absque optione tenetur præcisè rem restituere. *juxt. gl. ult. in l. Penult. 6. Si vendito pign. agatur*, quam cum aliis sequitur *Barbos. hic n. 32.* Qui *idem n. 35.* multis allegatis tenet attento jure communi, remedium læsionis vltra dimidium tolli spatio 30. annorum.

Not. II. Potuisse hanc sententiam etiam pronuntiari nullam ex defectu solennitatis requisitæ, consensûs videl. Capitularis; sed quia Canonici Beluacenses hoc apud Pontificem non proposuerunt aut certè non probârunt, Pontifex cum alijs illud ad petitorium remisit, possessorio interim Monachis adiudicato. Poterant autem Canonici etiam secluso remedio læsionis vltra dimidium, ex titulo generalis læsionis enormis, petere restitutionem in integrum vt *not. Panorm. hic n. 6.*

Cap. IV. Peruenit.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm P. miles domum quam vxori suæ A. per donationem propter nuptias assignârat, cum eiusdem consensu, B. mulieri vendidisset, ipsóque defuncto vidua contenderet dictam domum, accedente licet consensu suo alienari non potuisse; Mulier vero B. se tuetur, quòd constante illorum matrimonio 30. annis bonâ fide, justóque titulo domum possedisset, eiúsque pretiũ in cõmunes vsus viri & vxoris versum esset, nec non tempore venditionis maritus tantum in bonis habuisset,

fuisset, vnde posset illi satisfacere; Pontifex re ad se delatâ rescripsit, si vera sunt præmissa, emptricem non debere vlteriùs fatigari, siue molestari.

EXEGESIS.

Etiam consentiente vxore &c.) Not. I. rem donatam vxori à viro propter nuptias, non posse alienari per matrimonium etiam consentiente vxore, habetur in *auth. siue à me. C. Ad Velleian.* nisi sub duplici conditione. 1. Quòd vxor consentiat post biennium secundâ vice. 2. Quod tantùm sit in viri facultatibus, vt indemnitati vxoris possit consuli, saltem tempore contractûs, vt aliqui probabiliter sentiunt, etsi aliqui putent requiri, vt facultas sit in bonis mariti etiam eo tempore, quo vxor agit vel agere potest, idque communem opinionem putat *Panorm. n. 2.* quòd alioqui mulieri non videatur satis consultum. Sed imputet sibi mulier, si, quando aduertit facultates mariti deficere, actionem ipsi non intentat maturè; quod *n. 8. Panorm.* contendit, constante siue durante matrimonio non posse agere, ob timorem fortè mariti, etiam in rebus donatis propter nuptias, quarum ipsa est domina, nec aliquo titulo neque ratione ab illo roboratur: neque apparet, cùm vxor possit agere ad diuortium, cur non possit agere etiam pro conseruatione rerum dotalium, aut propter nuptias donatarum, si viderit illas propter viri prodigalitatem aut aliam causam periclitari. Vt apparet ex ipsa *l. In rebus. De jur. dot.* quam in contrarium allegat. *Panorm. n. 5.*

Not. II. Etsi in *h. c.* Mulier B. non allegârit secundum consensum, quem vxor militis *juxta dictam Authent. siue à me.* dare debebat, vt alienatio rei ipsi donatæ propter nuptias esset valida; allegauit tamen possessionem quietam 30. annorum, ex quâ præsumi poterat secundus consensus post biennium interpositus, tanto enim tempore præsumitur necessarias solennitates interuenisse; neque etiam opus est ostendere titulum de jure Canonico, si præscriptioni aut possessioni jus non resistit *juxt. c. 1. De præscript.* Mulier autem hæc præter possessionem juri non repugnantem, allegauit etiam titulum emptionis. Vnde meritò Pontifex pro illa pronuntiat.

Cap. V. Ad nostram.

Innoc. III. Episcopo Pallien si.

SVMMA.

Cùm R. Laicus, à quodam M. mutuum acquirere siue recipere vellet, creditor ne per Canonem contra vsurarios editum deinceps posset conueniri, ab eodem domos & oliuas recepit titulo emptionis (etsi reuera contractus esset vsurarius, quia creditor debitori promisit, quod quandocunque à septennio vsque ad nouennium daret 40. vncias tarenorum, quæ vix dimidiam justi pretij partem contingebant, domos ei restitueret & oliuas) Pontifex fraude & dolo, qui nemini patrocinari debet intellecto, mandat quatenus si res ita se habet, instrumento venditionis in fraudem dicti Canonis contra vsurarios confecto non obstante, prædictum M. ad restituendas domos & oliuas heredi defuncti debitoris per pœnam Conc. Later. contra vsurarios promulgatam, compelli.

EXEGESIS.

Canon contra vsurarios, quem Pontifex ex *Conc. Later. sub Alex. III. c. 25.* allegat, refertur *in c. Quia in omnibus.* vbi vsurarij manifesti arceantur à communione & Christianâ sepulturâ. Intercessisse autem hîc contractum vsurarium, manifestum argumentum est, quòd Creditor M. infra dimidium justi pretij emerit à mutuatario R. domos illas & oliuas; non vtique id facturus, si fuisset vera emptio & non simulata, per quam nimis exiguam summam pecuniæ 40. vnciarum in re ipsâ non exigebat vt pretium, sed vt vsuram ex mutuo sibi persoluendam contra Can. Conc. Later. vel vt domus & oliuæ illæ essent loco pignoris pro mutuo assecurando, quod debet esse gratuitum.

Cap. VI. Cùm causa.

Idem Episcopo & Archidiacono Vrbinatensi.

SVMMA.

Cùm constaret Monasterium S. Martini in venditione aliquâ factâ ciuibus Viterbiensibus vltra dimidium justi pretij fuisse deceptum, decernit Pontifex, vt præfati ciues, aut recepto pretio possessiones venditas restituerent, aut supplerent, quantum constaret tempore venditionis justo pretio defuisse.

EXEGESIS.

Huius *cap.* intellectus patet ex *c. Dilecti. suprà.* Istud tamen pro præsenti materiâ obserua *ex Panorm. n. 4.* Si quis sciebat valorem rei & nihilominus pro minori pretio vendit, non auditur, si autem ignorabat vel dubitabat, auditur si est deceptus vltra dimidium. Nec obstat, quod jus præsumat eum scire, quia nemo *censetur jactare suum, neque in dubio præsumitur quis donare*, præsumptio enim ignorantiæ tanquam fortior, elidit priorem minùs fortem. *c. Literas de præsumpt.* Et licet venditor ignorans rei suæ pretium sit culpabilis, emptore tamen tam enormiter excedente, præsumitur dolus interuenisse re ipsâ, vel ex proposito, quæ æquiparantur. *l. Item si obstetrix. ff. ad l. Aquil.* Si tamen venditor vel emptor insereret contractui, si aliquis sit excessus vel in pretio, vel in merce, se illam donare, siue fuerit magnus vel paruus, non audiretur super excessu dimidij, vt *not. idem Panorm.*

Cap. VII. Si venditori.

Gregorius IX.

SVMMA.

Si venditori post motam sibi litem, quis emiserit

rit illud denuntiare, vel contumaciter abfuerit tempore sententia promulgata, vel per iniuriam sententia lata fuerit, de euictione iuxta legitimas sanctiones agere non valebit.

EXEGESIS.

De euictione &c.) Not. I. Evincere propriè idem esse quod *vincere*, in hâc autem materiâ, idem est, quod *rem suam ab aliquo cuius non erat, alteri datam aut venditam repetere in judicio, & ab emptore per Iudicis sententiam ad eam sibi restituendam condemnato extorquere siue abdicare, inxt. l. 1. de euict. ff. de euict.* Dicitur ergo tertius mouens litem alicui, qui titulo emptionis rem possidet, si legitimè probet illam esse suam evincere. Siue autem tota res evincatur, siue pars, juris beneficio emptor habet regressum ad venditorem, vt illi totum pretium aut eius partem restituat pro ratâ evictionis, de quâ agitur *toto t. ff. & C. de euict. & in h. t. c. fin.* Iniquum enim foret, si, qui bonâ fide rem evictam accipit, aut emit, pretium deberet perdere, neque illud à venditore posset reposcere. Est ergo *euictio rei empta vel alio justo titulo acquisita interposito judicis officio recuperatio. l. Euicta. ff. de Euict.* ex quâ jus consequitur pretium repetendi à venditore, sumitur ex *d. l. Euicta, & toto titulo de euict.* idémque sequitur ex naturâ contractûs, etsi de hoc nihil conuenerit, ne cum alienâ jacturâ lucretur venditor *inxt. eand.*

Not. II. Ab hâc generali Regula evictionis tres casus excipit Pontifex, *h. c.* I. Si post motam sibi à tertio litem emptor, de illâ nihil nuntiârit, siue significauerit venditori, qui vtique meliùs sciret defendere jus suum, quod habet in re venditâ. Meritò igitur sibi imputare debet emptor, si causam perdat, non ex defectu, sed ignorantiâ juris venditori competentis, quo vti deberet ac posset. *l. Emptor. C. ead.* Non tenetur tamen ad denuntiationem, si illa fuerit remissa, aut emptor sine suâ culpâ eam facere prohibetur. *l. Si dictum. 56. §. penult. & l. Herennius. 63. ead.*

II. Exceptio est, si tempore sententiæ latæ emptor ex contumaciâ non comparuerit, cadit enim tum causâ non propter defectum Iuris sed negligentiam suam, ac delictum, quod non est æquum nocere venditori vel alteri, quàm autori. Pari ratione si potuisset emptor rem quam alius evincere contendit vsucapere, neque tamen vsucepit, aut omisit opponere legitimas exceptiones, quas habet non poterit agere de evictione.

III. Si per injuriam Iudicis ferentis injustam sententiam res fuerit evicta, neque illud nocere debet venditori per *h. t.* Cessat denique evictio, si quis sciens rem alienam emerit. *l. Si fundum. 27. C. eod.* aut si expressè fuerit conuentum de non præstandâ evictione, debet enim tum emptor sibi imputare, quod ita conuenerit. *l. Ex empto. 11. in fin. de act. empt. & vendit. Vide plura de hâc re apud Casum in h. t.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Regimini. I.

Martinus V. Treuerensi & Lubicinensi & Almicensi Episcopis.

SVMMA.

Clerus, nobiles, ac incolæ ciuitatis & Diœcesis VVratislauiensis Pontifici proposuerunt. 1. Quòd à centum annis citra & supra per tempus immemoriale in eâdem ciuitate ac Diœcesi & partibus vicinis consuetudo rationabilis & præscripta introducta fuerit, vt Principes, Barones, milites, pro vtilitate aut necessitate suâ personæ Ecclesiasticæ aut sæculari, Collegio item alicui aut communitati super bonis suis & dominiis, vendere solerent annuos census, vnius vel plurium marcarum aut grossorum monetæ consuetæ per decem, vndecim, aut quatuordecim aut plus vel minùs secundum temporis qualitatem, prout inter se conuenerant. 2. Quòd venditori eiusmodi summa in pecuniâ numerata solui consueuerit, bonis in ipso contractu expressis, pro tali censu in perpetuû obligatis. 3. Quòd semper venditoribus in eodem contractu data fuerit facultas, vt ipsorum censum in toto vel in parte pro eâdem summâ pecuniæ, quam ab Emptoribus receperant, quandocunque vellent liberè possent extinguere & redimere. 4. Quòd ad eiusmodi extinctionem venditores inuiti nequaquam per emptores adstringi valerent, etiam ipsis possessionibus & bonis obligatis, penitus interemptis aut destructis. 5. Huiusmodi contractum emptionis & venditionis censuum per Episcopos VVratislauienses & Dominos temporales tanquam licitum & communi vtilitati deseruientem sæpius confirmatum pariter & approbatum. 6. Sub eiusmodi censibus plurima beneficia & officia Ecclesiastica, Collegia, Canonicatus, prabendas, dignitates &c. de expresso consensu dominorum temporalium erecta, dotata, & fundata esse. 7. Venditores eorundem censuum nonnunquam pœnis Ecclesiasticis, quibus sponte se submiserunt, ad solutionem compulsos fuisse. 8. Nunc tamen nonnullos ex emptoribus contradicere, & solutionem censuum recusare prætendentes eiusmodi contractus esse vsurarios & illicitos. Quare cum pro parte dictæ Ciuitatis & Diœcesis humiliter fuisset supplicatum, vt an hujusm. contractus essent liciti, vel illiciti, Sedes Apostolica declararet, & aliàs de præmissis opportunè prouideret; Pontifex re diligenter examinatâ, præfatos contractus licitos, & juri communi conformes, ac censuum venditores ad illorum solutionem remoto tendo-

conductionis obstaculo obligari, auctoritate Apostolicâ praesentis Constitutionis declarat.

Cap. II. Regimini 11.

Calixtus III. Episcopo Magdeburgensi, & Naumburgensis ac Halberstadiensis Ecclesiarum Decanis.

SVMMA.

Cùm idem planè dubium ortum esset in ciuitate & diaecesi Mersburgensi super iustitiâ censualium contractuum, Calixtus super hoc consultus id respondit quod Martinus V. eiusdémque declarationi inhaerens praefatos contractus, sub iisdem conditionibus, licitos & iuri conformes itidem declarat An. Chri. 1455.

EXEGESIS.

Nicolaus V. *An.1452.* paulò ante in Constitutione, quae incipit *sollicitudo pastoralis officij*, eosdem contractus ex parte Alfonsi Aragoniae, & vtriusque Siciliae Regibus requisitos tanquam licitos approbauit, hâc duplici solùm conditione adiectâ. 1. Ne census annuus partem decimam Capitalis excedat, vigore cuius declarationis licebit pro centum florenis annuatim exigere, siue emere censum decem florenorum. 2. Ne census computentur in sortem, sed quando census redimitur, nihil praeter summam Capitalis percipiatur, vel exhibeatur.

Pius V. in Constitutione, quae incipit: *Onus Apostolicae seruitutis*, editâ *An. 1569.* plures conditiones statuit, quibus non obseruatis contractus censuales esse irritos decernit, sed patebit consideranti eam non vbique esse receptam, neque conditiones illas iure diuino aut naturali dicto contractui inesse, etsi valde sint salubres, vt significat *Molin. de contract. d. 389.* Qui praedictae materiae singulas clausulas doctissimè explicat *d. disp. 390. & plurib. seqq.*

Hanc verò *Pij V. Bullam*, instante *Philippo II. Hispaniarum Rege pro Regno Siciliae* vltra Pharum ad terminos Constitutionis Nicolai V. paulò ante memoratae reduxit *Gregor. XIII. An. 1574.* edita alia Constitutione, quae incipit, *Ad perpetuam rei memoriam.* Vnde euidens est non omnes conditiones à Pio V. appositas, iure diuino aut naturali obligare, sed positiuo Ecclesiastico ijs tantùm locis, vbi est recepta.

Quin etiam *de Bullis Martini V. & Calixti III.* idem dici potest, quatenus *censum vtrinque redimibilem* vsurarium iudicat, qui etiam vt talis damnatur in *Constitutione Carolinâ editâ in Comitiis Augustanis An. 1548.* propter periculum videl. vsurariae intentionis, cui expositus est, iuxta praesumptionem fori externi. Etsi multi magníque DD. quos citat & sequitur *Laymann l. 3. tr. 4. c. 18. n. 6.* illum tolerandum non tamen suadendum censeant. Sed praxis etiam timoratorum, qui passim census eiusmodi vtrinque redimibiles ineunt, scrupulum tollunt, quò minùs illiciti credantur. Vbi recolendum est, quod post *Nauarr in comment. de vsuris n. 106. & seqq. notat Laymann*, has & similes *Pontificum Constitutiones, quatenus ea prohibent, quae iuri naturali alioqui non aduersantur, pluribus locis receptas* non *esse.*

Cùm verò hanc de censibus materiam paucis delibare nó sufficiat, fusiùs auté & pro dignitate exequi tempus non patiatur, videatur Laymann, qui hanc materiam, si vllam aliam, insigni judicio & soliditate tractauit, vt meritò censeamus, quemuis illam sententiam prudenter sequi posse, de quâ fortassis plura *in t. De vsuris* dicemus.

TITVLVS XVIII.

DE LOCATO ET CONDUCTO.

Rubrica Tituli plana est ex dicendis ad cap. 1.

Cap. I. Ex Rescripto.

Clemens IV.

SVMMA.

Cùm Episcopus Portuensis Legatus Papae statuisset, & Episcopus Tusculanus id statutum postea confirmâsset, videl. vt nullus Magister aut Scholaris Bononiensis aliorum hospitia in praeiudicium aliorum conducat, nisi tempore conductionis elapso, vel inquilinis consentientibus, Episcoporum sub poenâ excommunicationis & anathematis latam sententiam Pontifex ratam decernit, & singulis annis in communi audientiâ Magistrorum & Scholarium recitari mandat.

EXEGESIS.

Tempore conductionis elapso &c.) Not. I. Locationem esse contractum, *quo quis domum, vestem, equum, vel rem aliam alteri vtendam vel fruendam concedit, certo pretio siue mercede constitutâ.* Conceditur autem interdum solus vsus conductori *v. g.* in domo, veste, aliquando etiam fructus, vt in fundo, horto, agro locato. Si alia merces statuitur quàm pecunia, non erit propriè locatio, sed contractus alius innominatus, *v. g.* do tibi equum vtendum, vt

 des

Digitized by Google

des mihi scapham frumenti. juxta *l. Naturalis. juncta gl. verb. Si rei. ff. De præscriptis verbis.*

Not. II. Locationem & conductionem non parum affinitatis habere cum emptione & venditione. *juxt. l. 2. ff. Locati.* Differunt tamen 1. quia emptio & venditio tendit ad dominij translationem, locatio vero solùm ad vsûs, siue fructûs concessionem. *l. Non solet. ff. Eod. & l. Cum manu. §. Vlt. ff. De contrahenda emptione.* 2. Quia si res vendita ante traditionem sine culpâ venditoris perit, emptor nihilominus pretium soluere debet. Si autem res locata perit ante traditionem, contractus dissoluitur, & conductor penitus liberatur. *l. Item quæritur. ff. Eod. & l. 1. in fi. C. De jure Emphiteut.*

Not. III Passim in locatione & conductione non solùm designari certum pretium, sed etiam certum tempus, quo finito conductor rem locatam restituere debet, *v. g.* intra tot dies, menses, vel etiam annos, vel denique ad nutum locantis. Sicut autem locator injuriam facit cōductori, si ante tempus præfatum rem locatam repetat, sic etiam tertius injurius est ipsi, si ante idem tempus elapsum aut sine consensu conductoris in illius præiudicium agat cum Domino de eâdem re, *v. g.* domo conducenda; videtur enim sic alterum velle excludere ab hospitio, vt ipse illo potiatur. Quare statutum pro Academicis Bononiensibus valde æquum fuit, & cùm insertum sit juri, videtur obligare omnes ex naturâ contractus vt tenet *Host.* licet alij dissentiant. Etsi enim hoc statutum initio fuerit locale, per receptionem tamen in commune factum est generale, juxta illud: *Omnia nostra facimus, quæ in autoritatem nostram recipimus. c. Si Apostolica. de præbend. in 6.*

Cap. II. Vestra.

Innoc. III. Abbati & Conuentui S. Petri Prateh London. diœcesis.

S V M M A.

Rescribit Pontifex dicto Conuentui & Abbati, illos, Episcoporum statuto contrario non obstante, decimarum prouentus liberè locare posse illis, cum quibus Ecclesia sua conditionem possint facere meliorem, modò eiusmodi locatio ad feudum vel alienationem non extendatur.

E X E G E S I S.

Hinc colligunt, quòd beneficiati quilibet etiam Regulares possint locare redditus Ecclesiæ suæ aliis, si id vident conducere, etiam sine licentiâ superioris; neque superior potest statuere contrarium, vt patet ex *h.* ipso textu. Nam vt notat *Panorm. hic n. 4.* de significatione verbi *liberè* quo hic vtitur Pontifex, est, vt non exigatur consensus alterius vt in *c. Multa. de præbend. & c. Licet Episcopus. eod. in 6.* Non autem licet concedere limites locationis, neque locare, vltra triennium *juxt. Paulinam, Ambitiosæ. de rebus Ecclesiæ non alienand.* vide ibi dicta.

Cap. III. Propter.

Gregorius IX.

S V M M A.

Propter magnam sterilitatem sine culpâ conductoris casu fortuito contingentem pro ratâ Colonis Ecclesiæ pensionem remittendam, rescribit Pontifex, nisi vbertate præcedentis vel subsequentis anni sterilitas compensetur. Addit domum locatam inuito conductore inhibari vel refici posse, si necessitas, quæ non erat tempore locationis, id postulet, remissâ tamen pro residuo temporis pensione. Eundem posse amoueri, si peruersè ibi fuerit conuersatus, vel si Canonem bienniо non soluit, nisi celeriter satis fecerit.

E X E G E S I S.

Propter sterilitatem &c.) Not. I. Controuerti apud *DD.* Quæ pars fructuum deperditorum sufficiat ad hoc, vt dicatur sterilitas. Placet præ reliquis quam *Barbos. hic n. 3.* multis allegatis communiorem & veriorem sequitur, illam scil. sterilitatem in proposito censeri tam magnam vt pro ratâ debeat pensio remitti, *quando ex fructibus perceptis non potest dimidia pars debitæ pensionis persolui.* de quo vide *Molin. de Contract. d. 491. Azor p. 3. l. 8. de locat. c. 10.*

Not. II. Non fieri remissionem pensionis quando colonus est in culpâ, vt patet *ex t.* vt si non seminat, vel negligenter agrum colit, vel non purgat, vel custodiam debitam non adhibet. Neque si sterilitas contigit ex vitio rei propriæ, quod videl. potuit & debuit considerare, vel defendere. Neque si calamitas, quæ fructus abstulit, est consueta illis locis, quod non potest ignorare conductor, adeòque culpam sibi imputare debet, iuxta *Molin. & Azor. ll. cc. ex communi.* Neque si renuntiauit casibus fortuitis, etsi eiusmodi renuntiatio non comprehendat insolitos, & rarissimè contingentes *iuxta Molin. l. c. & alios, nisi conductor sciebat tales casus v. g. bellum aut incursum hostium imminere, aut durantibus casibus conductio sit facta vt bene limitat Barbos. cum aliis n. 15.*

Nisi cum vbertate &c.) Vbertas dicitur, quando computatis fructibus duorum annorum scil. sterilis & fertilis tantùm collectum est, quantum satis est, vt integræ pensiones vtriusque anni soluantur etiam saluis expensis, quas conductor fecit. computando quoque quod ipsi debetur pro labore & industriâ, hoc enim casu sterilitas alterius anni ex integro compensatur, & nihil remittitur de pensione, secus si non tantum fuerit collectum, vt *not. Mol. l. c. & Barbos. n. 19. qui addit propter eiusmodi vbertatem fortuitam, non posse à locatore augeri pensionem*, etsi contrarium sentiat cum aliis *Mol.*

Domum inhabitare &c.) Casui necessitatis, quo inquilino inuito domum locator potest inhabitare, vel si impedit expellere, accensent, si parens vel auus, filius aut frater locatoris sit ibi collocandus *ita Mol. de Contract. d. 499. Azor. l. 8. c. 8. q. 4.* Qui

cum

cum alijs dicit idem procedere ex aduerso in conductore, vt videl. sicut enim locator potest illum expellere propter superuenientem necessitatem, ita conductor propter superuenientem casum rem possit deserere ante finitum tempus locatoris. Tenetur tamen tum conductor id Domino denuntiare si commodè potest, nisi impedimentum sit notorium. Si tamen necessitas vel casus eiusmodi, tempore ipsius locationis extiterit, neque locator poterit conductorem expellere, neque hic rem locatam deserere debebit. Quia necessitas debet esse improuisa, nec ante cogitata. Vnde si quis locat alteri domum, in quà habitabat, cùm sciret se aliam non habere, non potest postea conductorem expellere *juxt. Azor. l. c. verb. Quod verò si Titius.* Quem si expellat propter domus reficiendæ necessitatem, refectione peractà illam reddendam conductori, tenet cum alijs *Barbos. n. 31.*

Peruersè ibi fuerit conuersatus &c.) Vt si malos & peruersos homines inducat, vel ita agat, vt damnum inde nascatur locatori, aut vel ipsi ædificio damnum inferat, aut inferri patiatur. *vide Mol. n. 35. & seqq.*

Si Canonem biennio non soluerit &c.) Non obstante *h. t. Barb. n. 44.* putat non expectandum esse biennium, sed statim expelli posse conductorem, si debito tempore pensionem, quæ nomine Canonis intelligitur, non soluerit, pro quà opinione citat plurimos *n. 44.* & inter illos *Mol. dictâ disp. 449.* Sed huic iniuriam facit, quidquid sit de alijs, nam cùm iste rem in vtramque partē accuratè examinâsset, denique *n. 4.* sententiam ita explicat, vt dicat stando in solo jure Cæsareo propter varias *ll.* videri *juxta Iason. & Decium*, quorum autoritatem ponderat, non expectandum esse biennium. In tribunali autem Canonico standum esse dispositioni huius *c. & t.* vt scil. si locatio sit vltra biennium pro annuà pensione non priùs omnino expellatur à re conductà, quàm sit lapsum biennium à puncto, in quo solui debet pensio, nec fuit soluta, concessà insuper celeri purgatione moræ, siue vt conductor satisfactionem, quam hactenus distulit, præstet continuò aut expellatur; cui sententiæ nos quoque inhæremus. Locationes autem rerum Ecclesiasticarum non esse permissas vltra triennium, patet ex *Paulinâ Ambitiosa. de reb. Eccl. non alienandis.*

Cap. IV. Potuit.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex de Emphiteutâ Ecclesiæ cuiusdam, illum potuisse, (eâ primitus requisitâ, & pretio ab alijs pro emptione oblato post duos menses à tempore denuntiationis factæ) meliorationes & jus sibi competens alijs vendere, aliósq; emere. Emphiteutam verò secus facientem, vel biennio in solutione Canonis cessantem, nisi celeriter satisfecerit, justè potuisse expelli, etsi de Canone soluendo nihil fuerit ei nuntiatum, cùm in hoc casu dies statuta pro Domino interpellet.

EXEGESIS.

Potuit Emphiteuta &c.) Not. I. Emphiteusin deduci à græco ἐμφυτεύειν, quod significat inserere, vel conserere. Hinc apud Juristas fundus in Emphiteusin dari dicitur, *quem Dominus in perpetuum, vel plures annos transfulit in alium eâ lege, vt illum conserat sive colat, imò cultiorem melioremque reddat, constitutâ certâ pensione annuâ.* Is autem qui fundum, prædium, agrum, sub hâc lege pensionis & meliorationis accipit Emphiteuta dicitur, de quo istud *c. Loquitur.*

Not. II. Non posse res Ecclesiæ de nouo in Emphyteusin dari, venit enim sub nomine alienationis *per Extrauag. Ambitiosa. de reb. Eccl. non alien.* diminuunt enim jus Domini, cùm alteri conceditur vsusfructus. Res autem quæ antehac solitæ fuerunt dari in Emphyteusin, si ad Ecclesias reuertantur, potest Prælatus iterum dare in Emphyteusin. *iuxt. dictam Extrauag. Ambitiosa. & arg. c. 2. de feud.* Ratio est, quia in hoc casu Prælatus non tam alienat quàm non acquirit, siue non vtitur re aliter, quàm antea vtebatur. Hoc autem debet intelligi primâ durante concessionis causâ, quâ cessante videtur id prohibitum, vt sentiunt *Panorm. in c. Super. n. 18. de rebus Eccl. non alien.* Conceditur autem Emphiteusis communiter *in perpetuum vel longos annos*, & transit ad hæredes etiam extraneos secundùm leges primæ concessionis, quæ tamen ad suos quandoque restringitur. *Finitur etiam interdum post certam generationem v. g. tertiam aut quartam vt tradit Casins h. t. n. 16.*

Nota III. Emphiteusin habere tres conditiones. 1. Est, vt soluatur annuus Canon, in quo si Emphiteuta cessârit per biennium, cadit à jure suo secundùm jus Canonicum per *h. t.* nam jure ciuili conceditur triennium. *l. 2. C. De jure Emphiteut.* non concessâ tamen moræ purgatione, quam iste *t.* permittit in illis verbis; *nisi celeri satisfactione sibi consuluisset*; quæ celeritas modici temporis esse debet *v. g.* decem dierum. *arg. l. Promissor. §. 1. De constit. pecunia.* Aliqui determinationē temporis Iudicis arbitrio relinquunt, vt *gl. & Panorm. hîc. Casins n. 17.* purgationem lapso biennio in continenti faciendam dicit, continuò enim Dominus habet jus quæsitum declarandi Emphiteutam jure Emphiteusis excidisse. Probabilius tamen est, ipsum non amitti, siue committi ipso jure, saltem jure Canonico, quia datur spatium moram purgandi. Imò jure vtroque necessaria est dilatio Domini, per quam significet se rem habere pro commissà, velléque illam ad se recipere, posset enim si vellet culpam remittere Emphiteutæ, sufficit verò declaratio etiam extraiudicialis. *l. 2. n. 6. C. De jur. Emphyteut.* Non licet tamen Domino propriâ autoritate Emphiteutam expellere, *nemo enim sibi ipse jus dicere debet, sed opus est autoritate publicâ, vt tradit Casins ad h. t. n. 91. & 93.* Nec excusat à pensione compensatio, neque sterilitas, quia Canon non

non datur tam ratione fructuum, vt in locatione, quàm recognitionis Dominij, quod semper penes Dominum manet, semper est recognoscendum. Si tamen Emphiteusi spolietur à tertio, vel illa redigatur in potestatem hostium, non obligabitur ad Canonem, quia non ampliùs est penes ipsum res, vnde præstare possit aut debeat. *Vide Cesium l. e. n. 38.*

2. Conditio est, ne res alienetur, *l. 3. C. eod.* Intelligitur autem nomine alienationis quilibet actus quo transfertur dominium; excipitur tamen vtroque jure venditio, quæ permittitur cum hac conditione, vt Emphiteuta venditionem Domino priùs denuntiet, si fortè ipse emere velit, vel si recuset, vel post denuntiationem per bimestre sileat; potest cuiuis alteri vendere, *d. l. 3. & per h. t.* ibi *Ecclesiâ prius requisitâ*, eique nuntiato, quantum sibi ab aliis offeratur; Non sufficit ergo venditionem denuntiare, sed etiam pretium exprimere, quod alij offerunt, vt constet an Dominus eodem pretio velit emere. Si procedit venditio, debetur Domino honorarium, non pro libitu ipsius petendum, sed per *d. l. 3.* determinatum *ad quinquagesimam pretij partem siue æstimationis*, quod vulgò *Laudemium* dici solet.

3. Conditio est, vt res melior fiat secundùm nomen & contractûs huius naturam, vt diximus *sup.* Consueuerunt enim ab antiquo dari in Emphyteusin agri deserti & minùs fertiles, quorum culturam si quis negligat, videtur posse expelli, *arg. c. 3. sup.* in illis verbis, *si perversè ibi fuerit conuersatus.* Differt enim Emphyteusis maximè in eo, à locatione, quòd locatio communiter accepta non sit in perpetuum, nec ad tempus longissimum, sicut Emphyteusis, quæ est locatio quædam in perpetuum, vel longum tempus.

TITVLVS XIX.

DE RERVM PERMVTATIONE.

Rubrica Tituli patebit ex c. 1.

Cap. I. Si Principes.

SVMMA.

Si Princeps voluerit rem mobilem Ecclesiæ dare & accipere aliam immobilem, & sic communi consensu permutare, licebit id ex causâ rationabili, & si res, quam permutârit, maior fuerit, vel æqualis, idque pragmaticâ sanctione confirmet.

EXEGESIS.

Not. I. Hunc c. extare etiam *in 6. & Clement.* de hoc c. *Ex enim. §. Permutare, 10. q. 3. & c. In multis. 12. q. 2. Est autem permutatio nomen generale, conuenit enim omnibus rebus, quæ in hominum manibus versantur, vt ait Panorm. ad Rubr. t.* ideóque non habet nomen speciale, sed remansit in suo genere, quo plura sunt negotia, siue res, quàm vocabula *l. Naturalis. ff. De præscript. verb.* Pertinet verò ad contractus innominatos, & definiri potest *rei vnius ad alteram mutua præstatio*, vt sumitur ex *l. 1. ff. h. t.* Sumitur initium ex rei traditione, cuius dominium hincinde transfertur: vnde necesse est vt permutantes sint rerum Domini, neque enim rei alienæ permutatio subsistit. *d. l. 1. §. Ideòque.* Ex quo facilè apparet quantum ab emptione differat. *Textus h. c.* clarus est, neque habet cur immoremur: Pragmatica sanctio propriè est *constitutio Principis super aliquâ re promulgatâ.* Hic autem ponitur pro *confirmatione siue scripturâ factâ à Principe cum causæ cognitione super tali permutatione, vt ait gl.*

Cap. II. Vt commutationis.

Ex Concilio Beluacensi.

SVMMA.

Vt commutationes rerum Ecclesiasticarum, quæ ab Antecessore inconsidè factæ sunt, ab eo, qui successor est, reuocentur.

EXEGESIS.

Concordat *c. 2. De precariis. & c. Quod quis commiserit.*

Cap. III. Mancipia.

Ex Concilio apud Siluanectum.

SVMMA.

Mancipia Ecclesiastica, nisi ad libertatem, non conuenit commutari, & qui pro Ecclesiastico homine dantur, in Ecclesiasticâ seruitute permaneant; & Ecclesiasticus homo, qui commutatur, fruatur perpetuâ libertate. Quod enim semel Deo dedicatum est, ad humanos vsus transferri non debet.

EXEGESIS.

Placet quod in casu ponit *Panorm. pro h. t.* prohiberi, ne mancipia à fidelibus Deo & Ecclesiis donata, occasione alicuius permutationis tradantur in seruitutem secularium, sed si dimittenda sunt, donentur libertate; neque Ecclesia permittit illos distrahi nisi sint fugitiui *juxt. c. Fugitiui. 12. q. 2.* Non est verò probabile, quod habet *gl. h. c. Et seq.* loqui de seruo Ecclesiæ dato, & conuersio facto, qui cùm sit

Digitized by Google

sit Religiosa persona, seculari seruire non debet, non etiam apparet, cur aliqui serui dentur Ecclesiæ pro eiusmodi conuersio, quod habet *t.* Verius est per *Ecclesiasticum hominem* intelligi Ecclesiasticum mancipium, quod si permutatur cum mancipio seculari, libertate eo ipso donari debet, mancipium autem seculare libertatem non acquirit; sed in hoc ipsius tamen conditio melior fit, quòd jam seruiat Ecclesiæ, & aliquatenus Deo consecretur. Vnde ratio illa, quòd *semel Deo dicatum, ad humanos vsus transferri non debeat*, non militat in tali mancipio, sed in mancipio Ecclesiastico, si in seruitutem secularis ab Ecclesiâ transferretur, qui intellectus magis confirmatur ex *c. Seq.*

Cap. IV. Iniustum.

Ex eodem.

S V M M A.

Iniustum videtur & impium, vt mancipia Ecclesiastica, Deo à fidelibus pro remedio animæ suæ consecrata, per commutationem iterum in seruitutem secularium redigantur, contra Canonicam autoritatem. Et ideò cauetur, ne eleemosyna vnius alterius peccatum fiat, cùm sit absurdum; vt ab Ecclesiasticâ dignitate seruus discedens, humanæ sit obnoxius seruituti.

Intellectus *h. c.* patet ex priori.

Cap. V. Quæsitum.

Vrbanus III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex generaliter tenendum esse, quòd commutationes præbendarum de jure, fieri non possunt, præsertim pactione præmissâ, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continent simoniæ; si autem Episcopus causam inspexerit necessariam, licitè poterit de vno loco ad alium transferre personas, vt quæ vni loco minùs sunt vtiles, alibi se valeant vtiliùs exercere.

E X E G E S I S.

Commutationes præbendarum &c.) Not. I. Easdem commutationes prohiberi itidem, *c. 7. & 8. inf.* & sine consensu Superioris esse irritas, tum quia non conuenit, vt propriâ autoritate quis relinquat beneficium, cui est idoneus, & tradat illud alteri, qui fortassis est ineptus, aut quamuis ipse sit idoneus, huius tamen rei cognitio pertinet ad superiorem, cuius est invigilare totius gregis vtilitati, vt significatur in *t.* tum quia beneficiorum collatio, de jure communi spectat ad Episcopum, neque possunt illa obtineri sine institutione Canonicâ, sine quâ nemo potest priuari titulo beneficij prioris, aut acquirere nouum. *iuxt. Reg. Jur. 1. in 6.*

Not. II. Nomine Episcopi comprehendi etiam illum Superiorem qui habet jurisdictionem Episcopalem. *l. Episcopus non sit.* Cùm verò collatio frequenter spectet ad inferiores, vt Decanum, Capitulum & alios, videtur ad talem permutationem beneficiorum sufficere Collatorum autoritas, cum *c. Vnic. in 6.* tantùm tribuat Episcopo authoritatem approbandi procurationem beneficiorum, quæ ad ipsius collationem spectant. Contraria tamen opinio est receptior in praxi, videl. nisi *consuetudo præscripta inferioribus Collatoribus hanc licentiam concesserit, approbationem permutationis beneficiorum semper pertinere ad Episcopum*, collationem verò ad illos, ad quos de jure vel consuetudine spectat, vt tradunt *Azor p. 2. l. 7. c. 29. q. 4. Garc. p. 11. de benef. c. 4. n. 68. & seqq.* Legatus de latere cùm sit loco Ordinarij, posse permutationes admittere est extra dubium, item Capitulum sede vacante, quia succedit in Episcopali jurisdictione, de quo latè *Garc. p. 11. c. 4. n. 75. & seqq.*

Not. III. Etiam beneficia Iuris patronatûs posse permutari cum consensu Patroni, *iuxt. c. Nobis. 25. De jure patronatûs*, qui si non requiritur, permutatio non erit irrita, sed irritanda. *arg. c. Quod sicut. 28. de elect.* Si tamen intra tempus præsentationi concessum reclamârit. *iuxt. Guid. Pap. decis. 374.* Si absque justâ causâ consensum neget, poterit eo neglecto superior autoritatem præstare. Neque beneficiorum permutationi obstat eorundem inæqualitas siue in temporalibus siue in spiritualibus, cùm non agatur de dignitate aut valore beneficij, sed tantùm de commutatione spiritualium nudè & purè, quæ justa est accedente Superioris autoritate; de quo *Azor p. 2. l. 7. c. 29. q. 15.*

Præsertim pactione præmissâ &c.) Not. I. Prohiberi pactionem, siue tractationem de permutando sine autoritate Superioris completam; eiusmodi enim pactio semper continet labem Simoniæ Juris saltem Canonici. Cùm enim temporalia sint beneficiis annexa, licet accessoriè, facilè contingit Ordinem peruerti, & accessorium magis amari quàm principale; ad quod cauendum Ecclesia eiusmodi pactiones & tractatus non vult haberi neque compleri sine autoritate Superioris, de quo plura *Azor d. c. 29. q. 2. & 3.* etsi non committatur simonia juris Diuini, nisi in permutatione reseruetur vel detur aliquid temporale tanquam pretium aut compensatio rei spiritualis.

Not. II. Non prohiberi deliberationem siue tractatum præuium cum alio super beneficij permutatione, modò actus non compleatur, sed omnia referantur ad consensum Superioris, imò licebit etiam permutationem concludere in ordine ad eundem consensum, vt colligitur ex *c. Vnico in 6. & Clement. vnic. h. t.* modò permutationis approbatio petatur ab illo, & resignatio fiat in manus illius.

Cap. VI. Ad quæstiones.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm duæ Conuentuales Ecclesiæ desiderarent

permutare possessiones magis vni quàm alteri vicinas, & altera propter meliores prouentùs postularet sibi adijci certam summam pecuniæ; consultus Pontifex an id liceret, rescribit, cùm permutatio eiusmodi per se possit fieri, neque sit indebitum, si altera possessionum alteri præponderat, pecuniam refundi prout visum fuerit expedire: refusâ certâ pecuniæ quantitate, posse contractum eiusmodi permutationis fieri, sic tamen vt illi contractus inter se nequaquam misceantur.

EXEGESIS.

Colligitur hinc Ecclesiam vel præbendam pinguiorem non posse permutari absolutè cum tenuiori, vel minùs pingui, interueniente pecuniâ ex parte tenuiori, ne videatur aliquid temporale dari pro rê spirituali, sed debere adhiberi cautelam, quam suggerit iste *t.* vt temporale non detur propter spirituale, sed propter excessum temporalitatis, istique duo contractus, permutationis videlicet juris spiritualis cum spirituali, & alter adiectæ pecuniæ pro excessu redditumm temporali, inter se non commisceantur; non solùm animo sed neque verbis; quod consultum putat *Panorm. hic n.4.*

Cap. VII. Cùm olim.

Innocentius III. Senonensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm S. & B. Archidiaconatum & Præposituram inter se commutâssent, idque prædictus S. ab initio fuisset confessus, B. illud prorsus inficiante, & asserente se post Præposituram à S. assignatam Archidiaconatum fuisse assecutum, Pontifex cui constabat, quòd ipse quoque B. suum permutationi præstiterit consensum, & illum Præpositurâ & hunc Archidiaconatu per sententiam definitiuam spoliauit.

EXEGESIS.

Magister suum publicè fateretur errorem &c.) Not. I. Error fuit in eo, quòd isti propriâ autoritate non solùm tractârunt de permutatione beneficij, sed etiam absque autoritate superioris illam voluerunt complere, sicut solet fieri in permutatione rerum profanarum, quia igitur se vterq; ingessit in beneficio alterius, contra. *c. fin. de Instit. c. Qualiter. de elect. & c. Per vestras. de jure patron.* vtrumque Pontifex judicauit priuandum. Etsi verò *Panorm. putet. n. 4.* tam grauem ignorantiam vix cadere in aliquem, fuisse tamen in hoc ab istis erratum, satis apparet ex *t.* neq; nouum est, ex ambitione aut temeritate in talibus errare.

Nota II. In permutatione beneficij semper interuenire debere resignationem beneficij in manus superioris ex vtrâque parte, quia videl. postquam duo statuerunt beneficia sibi mutuo cedere, & superior eam cessionem approbauit, vterque suum beneficium resignat in manus illius, & petit sibi conferri alterum pro eo, quod cessit; esse autem eiusmodi concessionẽ licitam, patet ex *Clement. vnic. h. t.* vbi Pontifex expressè rescribit *beneficio permutato ex causâ permutationis, non posse illud aliis conferri quàm permutantibus.*

Cap. VIII. Cùm vniuersorum.

Idem Archiepiscopo & Præposito S. Andreæ Coloniens.

SVMMA.

Cùm G. Canonicus cum Clerico L. de permutatione præbendarum tractare cœpisset, & idem L. præbendam eiusdem G. alicui suo consanguineo assignâsset, neque vicissim præbendam suam, sicut promisit, illi resignare vellet; re intellectâ Pontifex, etsi ipsi per se non potuerint beneficia permutare, vt tamen simplicitati venia tribuatur, mandat si constiterit prædictum G. taliter fuisse deceptum, præbendam illi restitui, amoto consanguineo illius, vel quolibet alio illicito detentore.

EXEGESIS.

Placet quod dicit *gl. huic Canonico ex gratiâ restitutum fuisse hoc beneficium*, quia de jure debuisset illo priuari, propter permutationem beneficiorum absolutè conclusam sine autoritate superioris, *per t. præced. & c. Quæsitum. sup.* Causa gratiæ fuit, ne alter ex suâ malitiâ reportaret commodum, & alter lueret suam simplicitatem. Nam si legitimè de permutatione tractatur, eáq; autoritate superioris completur, si postea alter resignare nolit, is qui resignat, potest de jure redire ad suum beneficiũ *juxta Frider. Senens. cons. 41. & Panorm. n. 1.* Non tamen redibit sine nouâ prouisione, siue collatione, quia beneficium verè vacauit ex hac resignatione, vt notatur *in c. Si propter. de rescript. & c. Unico. h. t. in 6.*

Cap. IX. & fin. Exhibita.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm super causâ inter Conuentum S. Martini de Pannoniâ & Præpositum Alban. vertente super quibusdam decimationibus, dictæ partes in Capellanum Papæ & Magistrum M. vtrinque tanquam in arbitros compromisissent, illique arbitrati fuissent, si Præpositus obtineret 10000. solidorum à Rege Hungariæ concedi dicto Monasterio, illos à petitione decimationum cessare debere: Mandat Pontifex, si constiterit de promissis, (cùm permutatio de spiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quidquid inde secutum est, irritum decerni.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Ratio decidendi est, quia jus decimandi est spirituale, ideóque non recipit æstimationem, nec potest commutari cum temporali, possunt tamen fructus decimarum locari, sunt enim quiddam temporale. Quando autem fit pactum in perpetuum, tum videtur initum super ipso jure decimandi, quod est spirituale, ideóque censetur prohibitum, vt *hic & c. Omnes decimæ 16. q. 7.*

IDEM TITVLVS DE RERVM PERMVTATIONE IN VI.

Cap. Vnicum. Licet.

Bonifacius VIII. Biterrensi Episcopo.

SVMMA.

Licet aliqui potestate Apostolicâ beneficia proximè vacatura expectent, illos tamen, qui secundùm formam juris beneficia ad collationem Episcopi spectantia permutare volentes, liberè in manibus illius ipsa resignant, non vult Pontifex æquitatem præferens rigori circa permutationem beneficiorum huiusmodi, quæ aliàs minimè resignâssent, impediri.

EXEGESIS.

Videri poterat per gratias expectatiuas, quas ante *Conc. Trid.* concedebant Pontifices, impediri resignatio beneficiorum permutationis causâ; neque illa conferenda esse ipsis, cum quibus resignantes intendunt permutare, sed illis qui autoritate Apostolicâ expectabant beneficium primò vacaturum. Hic ergo Pontifex contrarium statuit; & vult validas esse resignationes permutationis causâ factas secundùm formam juris *hoc t.* declaratam; cùm præsertim per hoc nihil depereat habenti expectatiuam, neque enim aliter resignatio facta fuisset, nisi permutatio locum haberet.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Ne concessione.

Clemens V. In Concilio Viennensi.

TEXTUS.

Ne concessione Iuris vtentibus præsertim circà spiritualia illudatur, si qua beneficia ex causâ permutationis ab aliquibus resignata, alijs quàm ipsis permutare volentibus, conferantur, nullius Pontifex hoc vult esse firmitatis.

EXEGESIS.

Confirmat Clemens concessionem Juris antiquioris. *c. Cæteræ. de præbend. in antiq. & c. Cùm vniuersorum h. t. ibid. & Clement. vnic. eod.* ex quibus apparet beneficia resignata permutationis causâ non potuisse alijs conferri, quàm permutantibus, & expresse decernit collationem alijs factam esse irritam; Etsi resignationes in fauorem alterius factas extra causam permutationis nec admittere nec beneficia taliter resignata alius conferre possint ac soleant juxta stylum Curiæ à multis seculis seruari solitum, quem allegat, *Nau. c. 23. Manual. n. 187.*

TITVLVS XX.

DE FEUDIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Feudum non trahere originem à Romanis, sed ex moribus & linguâ Longobardorum. Etymon nominis à fide vel fidelitate, quàm aliundè deduci verius est. Inter varias definitiones placet, quæ sumitur ex Vulteio. *l. 1. de feudis c. 2. n. 9. & seq. Casio hic n. 1.* Feudum *est vsus fructus rei immobilis, sub conditione fidelitatis à Domino concessus.* Exprimunt verò isti conditionem fidei siue fidelitatis, quæ est præcipua & substantialis feudo. In quibus autem consistat hæc fidelitas, traditur in *c. De formâ q. 22. c. 18.* Vnde eius explicationem communiter *DD.* desumunt. Videtur autem per hoc potissimùm distingui feudum ab Emphiteusi, quod non respicit fidelitatem peculiarem Domino præstandam, sed solùm Domini recognitionem & Canonis solutionem. Adiunguntur fidelitati subinde in feudi concessione aliqua alia seruitia siue onera præstanda, siue etiam soluendi quid simile Canoni emphiteutico, qualis seruitium videtur annexum fuisse huic feudo Ecclesiastico, de quo est sermo in *isto c.* Sed integram de feudo materiam exequi, non est huius instituti; videantur illi qui explicant libros feudorum, & de illis integros reliquerunt libros, inter quos eminet Hermannus Vulteius.

Cap. I. Insinuatione.

Innocentius III. Mariensi Episcopo.

SVMMA.

Declarat Pontifex, quòd Gageria, quam de feu-

Digitized by Google

feudo Ecclesiæ suæ Episcopus iste à quodam M. recepit, liberè possit ab illo detineri, fructibus non computatis in sortem, ita tamen vt quamdiu Episcopus, fructus illos recipit in sorte minimè computandos, idem M. à Seruitio, ad quod pro feudo tenetur, sit immunis.

EXEGESIS.

Not. I. Peculiare esse, quod habet iste *i. & c. 1. De vsuris.* videl. non teneri Dominum, cui pro certâ pecuniæ summâ mutuo datâ, Vasallus feudum in pignus dedit; fructus inde perceptos computare in sortem, siue deducere ex summâ mutui, sed posse illos citra vsuræ vitium sibi retinere saluâ exactione sortis. Super qua Pontificis decisione multum disputant; quâ ratione excusari possit ab vsurâ; cuius prauitas videtur subesse, quando ratione mutui aliquid vltra sortem, siue summam mutuatam exigitur, siue recipitur, cùm præsertim textus loquatur generaliter sine distinctione vtrùm fructus excedant seruitia, vel non excedant, quo posteriori casu non est difficultas, cùm fructus tum retineantur loco seruitiorum, vt post *Innoc. not. Couarr. l. 3. Vari. c. 1. n. 4.* Quare vniuersim ratio decisionis peti debet ex naturâ feudi, vt fructus cedant Vasallo præstanti seruitium, quod si non præstet vt in casu *h. c.* eos non percipiat. Neque hic considerari debet excessus fructuum, cùm ab initio ex merâ liberalitate fructus eiusmodi sint pro tali seruitio concessi, qui meritò retinentur cessante seruitio; vt tradit *Cassius hic n. 7.*

Not. II. Non videri hanc rationem procedere, quando feudum concessum est sub solâ conditione fidelitatis, nullo alio onere vel seruitio imposito; Fidelitatem enim præstare potest ac debet Domino Vasallus, etiam postquâ feudum tradidit in *Gageriam* quæ linguâ veteri Germanorû idem significat, quod *pignus*, vt *not. gl.* hîc. Sed neque poterit Dominus retinere fructus feudi oppignorati, si pro concessione illius Vasallus soluat pecuniam, aut si illud notabiliter auxit & melioraauit, quia tunc cessat interesse Domini, quod consistit in seruitio, cui respondent fructus, ita post alios *Nauar. c. 12. Man. n. 218.* quem sequitur idem *Cassius n. 7.*

Cap. II. Ex parte.

Idem Mediolanensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus iste dubitaret, vtrùm cùm Vasallo defuncto feudum redit ad Ecclesiam, illud liceat alteri dare, non obstante iuramento de non infeudando de nouo, inconsulto Pontifice? Deinde vtrùm Vasallo feudum alienante, ipsius filius vel consanguineus feudi consors de illo valeat inuestiri? Denique, si feudum alienatum difficulter possit recuperari, an alicui Laico possit concedi, qui illud recuperet, & per Ecclesiam recognoscat? De his consultus Pontifex respondet ad primum: Feudum decedentis, si videtur expedire; licitè posse concedi alteri. Ad 2. filium vel consanguineum alienantis inuestiendum. Ad 3. Feudum alienatum posse illi concedi, per quem Ecclesia possit rehabere.

EXEGESIS.

Et quæstiones sunt claræ & responsiones Pontificis. Breuissimè *Not. I.* Etsi delictum Vasalli non inhabilitet filium vel consanguineum eius ad illud consequendum, opus tamen est nouâ concessione, quia delictum patris nocet filio in feudo perdendo, quo per alienationem ipso facto excidit, non nocet tamen in illo rursus consequendo.

Not. II. *in h. c.* Licere iura sua cedere potentiori, qui possit feudum recuperare. Hoc verò non procedit in rebus non feudalibus, *iuxt. Ioan. Andr. & Panorm. hic n. 6.*

Not. denique III. Iuramentum ab Episcopis & Abbatibus præstari solitum, de non alienando, Romano Pontifice inconsulto, per *h. t. & Extrauag. Ambitiosæ. de rebus Eccl. non alienandis.* referri duntaxat ad ea, quæ sunt de mensâ Ecclesiæ, id est, vt explicat *Panorm. n. 3.* quorû dominium tam vtile quàm directum est penes Ecclesiam, non autem bona feudalia aut Emphiteutica. Hæc enim si reuertantur ad Ecclesiam, possunt de nouo concedi, quia non videtur noua alienatio, ex quo à principio, vel aliunde decretum fuit, vt darentur in feudum, vel Emphiteusin.

TITVLVS XXI.

DE PIGNORIBUS ET ALIIS CAVTIONIBVS.

Rubrica patebit ex sequentibus.

Cap. I. Nullus.

Ex Concilio Remensi.

SVMMA.

Nullus Presbyter calicem vel patenam, vel vestimentum sacerdotale, aut librum Ecclesiasticum, tabernario, vel negotiatori aut cuiuis Laico in Vadium det, nisi iustissimâ necessitate vrgente.

EXEGESIS.

In vadium det &c.) Not. I. Sicut suprà *in c. 1.* De

De feudis. diximus ex Host. *Gageriam* veteri Germanorum linguâ idem esse quod *pignus*, ita eodem autore hîc *vadium* siue *gagium* vt *not. in d.c.1.* idem significat iuxta vulgare idioma Gebennensium, (qui & ipsi censentur in Germaniâ) addit inter *Gagium* & *Gageriam* eandem esse differentiam, quæ est inter *depositum* & *hypothecam*. Illud adverte, postquam lingua latina, quâ vtebantur florente imperio Romano omnes eidem subditi, cæpit corrumpi in nationibus, quæ eidem Imperio se subduxerunt, emersisse, velut ex ruderibus linguæ Latinæ, linguas peregrinas; Hispanicam, Gallicam, Italicam &c. quæ detortis in aliam formam verbis Latinis; & admixtis innumeris barbaris & arbitrariis, peculiaria idiomata peperetunt. Quod idem censeó de corruptâ voce *vadium*, esse videl. id, quod *vadimonium*, quo vocabulo videtur interdum omnis sponsio siue promissio denotari, vt tradit Lexicon vtriusque juris, editum Coloniæ Allobrogum, siue Taurini *Anno 1615.* quod ipsum conuenit pignori.

Not. II. Accipi posse pignus pro re, quæ in pignus datur, vel promittitur, & in proposito ad hanc materiam, *pro ipsâ promissione, conuentione, & obligatione*, quâ aliquid supponitur vel deponitur propter obligationis fidem, & adimplendæ rei debitæ vinculum. vt si propter datam mutuò pecuniam, quis alteri non solùm promittat solutionem, verùm etiam hanc promissionem firmet tradendo vasa aurea & argentea, vel alias res pretiosas, quas alter retinet, donec solutio sequatur, vel si non soluat, suas facit, aut distrahit. Pignus autem inquit Caius, *derivatum est à pugno, quia res quæ pignori datur, manu traduntur*, (siue *de pugno* debitoris *in pugnum* mutuantis) vnde strictè loquendo verum videtur, *pignus proprie* in re mobili constitui *l. 238. §. 2. ff. De verb. signif. Justin. §. 8. De action.* asserit, hâc appellatione eam rem propriè contineri; quæ simul etiam traditur creditori maximè si mobilis sit, quamuis etiam res immobilis, vt prædium, villa, possit similiter eidem tradi. Quando autem conuentio fit sine traditione, propriè hypothecam appellari. Quia videl. juxta Græcę vocis etymon eiusmodi res maximè immobilis veluti supponitur & transcribitur, pro assecuratione solutionis, quâ deficiente creditor illam petere & in solutum retinere potest & distrahere. Dat enim hic contractus *jus ad rem* quod transit cum eâ in quemcunque possessorem. *l. Si debitor. C. De distractione pignorum.*

Not. III. Pignus siue hypothecam dupliciter constitui, vel *expressâ partium conuentione*, aut *judicis decreto*, vel *tacitè ex legis dispositione*, quale pignus habet fiscus in bonis debitoris, vxor in bonis mariti, nomine dotis, contra quemlibet possessorem, *c. 5. inf.* pupillus siue minor, in bonis tutoris siue curatoris, *l. Pro officio. C. De administ. Tut.* de quibus & aliis agitur in *ff. & C. In quibus causis pign.* Pignori obligari potest res quælibet propria, non aliena, à Domino, qui liberam habet rerum administrationem. Res autem prohibita alienari, neque potest oppignorari, quia facilè deuenitur ad distractionem debitore differente solutionem, *l. 2. §. Cùm rem. ff. Quæ res pign. oblig.* talia sunt, quæ in h. t. alienari prohibentur, calices, patenæ, vestimenta sacerdotalia, &c.

Not. IV. Inter res memoratas *h. t.* & alia bona Ecclesiastica, rectè assignari discrimen à *Panorm. hîc n. 4.* etsi illud non videatur agnoscere *gl.* quòd ista non possint oppignorari sine strictâ necessitate *v. g.* pro redimendis captiuis, pro alendis pauperibus, si aliter sustentari non possint, &c. juxta intellectum. *c. Aurum. 10. q. 2.* aliæ autem res & bona Ecclesiæ possunt generaliter obligari, etiam sine licentiâ Episcopi pro vtilitate Ecclesiæ, vel pro obseruantia alicuius contractus. *c. Sine exceptione. 12. q. 2.* Specialis verò obligatio rerum Ecclesiæ non potest fieri sine formâ & solennitate requisitâ.

Cap. II. Lator.

Gregorius III. Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Lex habet, vt homo liber pro debito non teneatur, etsi res defecerint, quæ possint pro debito addici.

EXEGESIS.

Lex, quam allegat Pontifex, habetur *l. Ob æs. C. De act. & oblig. l. Qui filios. C. Quæ res pign. obl. poss. Authent. vt nulli judicum. §. Quia verò. collat. 9.* per quam qui pignus in libero homine constituit, aut illum in pignus recipit, perdit debitum, & alimenta pro captiuo tenetur soluere vel relinquere. Quod tamen *juxta Host. hic fallit.* 1. in libero homine suspecto & malè merito; exemplum habetur *in c. 1. De deposito.* 2. in vacillante; *l. Ex libero. ff. Ad quæst.* 3. Si bona habeat, & nolit illis cedere, cùm constet de debito. *l. 1. C. qui bo. ce. po. & Odaardus. de solut.* 4. in patre obligante filium necessitate famis, quo casu etiam vendere illud potest. *l. 2. C. De patribus, qui filios distr.* 5. In redempto ab hostibus, qui per quinquennium seruire cogitur, aut pretium soluere. *l. fin. C. de capt. & postli. rev.* sed hoc cum veteri illâ mancipiorum seruitute videtur exoleuisse. 6. In raptore Virginis, qui confugiens ad Ecclesiam donatur vitâ, sed seruire cogitur, nisi se redimat. *c. De raptoribus. 31. q. 1.*

Cap. III. Ex præsentium.

Alexander III. Episcopo Exoniensi.

SVMMA.

Cùm Sacerdos quidam calicem argenteum, & medietatem vnius Breuiarij suæ Ecclesiæ, pro sua necessitate oppignoràsset, nec ante mortem recuperàsset, mandat Pontifex, vt filius succedens in jus patrimonij compellatur, vt ista recuperet, & Ecclesiæ restituat.

EXEGESIS.

Oppignorauit ista hic sacerdos pro necessitate suâ

suâ non personali, sed patrimoniali, *quasi dicat*, ait *Host. hic, pro vineis proprij patrimonij putandis, aut agris hæreditariis colendis*, si enim id fecisset pro sustentatione personæ suæ, obligata fuisset Ecclesia, cui seruiebat, *arg. c. Cùm secundùm. de præb.* Vnde deducit *Panorm. n. 5.* quòd successor in beneficio tenetur soluere debita, non tantùm pro Ecclesiæ suæ, sed etiam propriæ personæ necessitate contracta. In *h. c.* obligatus fuit filius ante sacerdotium legitimè susceptus, ad restituendum calicem & breuiarium, vtpote in causa patrimonij, cuius fuit hæres, oppignorata, ex facto enim defuncti conueniuntur hæredes, *l. Si parentes. C. de euict.*

Cap. IV. Illo vos.

Innocentius III. G. Subdiacono suo, & P. Canonico Pisano.

S V M M A.

Causâ vertente inter H. & B. filios cuiusdam Juri de Cosâ, & inter S. filium cuiusdam T. eius heredes super quibusdam terris matri H. & B. pignori obligatis, quas filij repetebant, ex parte alterius G. & hæredum ipsius fuit propositum, prædictas terras non esse pignori obligatas, sed purè venditas, alterâ parte firmiter asserente, fuisse solùm oppignoratas, cùm prædictæ venditioni fuerit adiecta conditio, vt si contractus initio & vsque ad duos annos displiceret G. Pater H. & B. exinde vsque ad annum, 26. libras (fructibus computatis in ipsis id est in sorte 26. librarum) dare deberet. Consultus Pontifex respondet, qualiscunque fuerit intentio contrahentium ex formâ contractûs venditionem non videri conditionalem, sed puram, quamuis per conditionem adiectam possit resolui. Ex duobus tamen quæ in pactis expressa fuerunt, videlicet quòd fructus percepti deberent in sortem computari, & quod vltra summam receptam 60. solidi deberent persolui, contra emptorem præsumi vehementer præsertim cùm consueuerit vsuras exercere.

E X E G E S I S.

Ex tribus conditionibus appositis Pontifex præsumit, vt tradit *Cæsius hic n. 9.* contractum hunc fuisse pignoris, non venditionem nisi simulatè. 1. Quòd intra certum tempus terræ fuerint redimendæ, cùm emptio & venditio soleat contrahi in perpetuum sine temporis definitione. 2. Quòd fructus computati fuerint in sortem; est enim insolitum vt quis rem emptam à se redimi patiatur minori pretio propter fructus perceptos. 3. Quia ratione solutionis dilatæ aliquid vltra sortem debebat reddi, quod veluti vsurarium meritò damnatur à Pontifice, *vide Conar. 3. Variar. c. 9.* Auxit suspicionem emptoris qualitas, qui consueuerat vsuras exercere, cuius consuetudinis tam expresè fit mentio, vt mirum sit, quòd dicat Cæsius, Pontificem huius non meminisse.

Cap. V. Ex literis.

Idem Episcopo Aquinati.

S V M M A.

Cùm maritus, A. mulieris propter facinus commissum aufugisset, & tam ipsius frater R. quàm mulier iniustè capti fuissent, & de mandato Regij iudicis bona omnia delinquentis distracta essent, solutâ pecuniâ mercatori, quem præfatus mulieris maritus vulneraueras, & rebus propriis spoliauerat; sed frater ipsius quasdam possessiones de mandato curiæ solutâ pecuniâ mercatori, retinuit, parte mulieris æstimationem dotis instanter sibi restitui petente. Quâ super re consultus Pontifex mandat, si constiterit dotem viro à muliere datam, & prædictum R. de bonis fratris aliqua possidere, cùm mulieribus in recuperandis dotibus jus multum faueat, & caueat, ne mulier ob maleficium viri maneat indotata, ac bona viri pro dote ipsi tacitè sint obligata, illoque cum onere transeant ad quemlibet possessorem, prædictum R. ad restitutionem dotis mulieri condemnent.

E X E G E S I S.

Not. *gl.* mulierem præferri omnibus creditoribus, quæ habent personales actiones, quantum ad dotem, sed non quoad donationes propter nuptias, habetur *l. Assiduis. C. Qui pot. in pignus ha.* Non præfertur tamen prioribus creditoribus habentibus expressas hypothecas, sicuti nec fisco; qui habet simile priuilegium cum muliere quauis. *C. De priuileg. fisci. l. Si pign. ff. Qui po. in pig. ha. l. 1. ff. Soluto matrimonio.* Propter maleficium viri mulierem non puniri debere, habetur *l. Res vxoris. C. De don. inter vir. & vxor.* quæ *ll.* per *h. c.* canonizantur. Hoc priuilegium autem quo omnia bona mariti obligata sunt vxori, non habere mulieres à Catholicâ fide alienas ex *l. 1. Et auth. ibi signatâ. C. De hæret.* rectè aduotat eadem *gl.*

Cap. VI. Cùm contra.

Idem R. de monte Fortino.

S V M M A.

Cùm iste R. legitimè probâsset, illos, quibus possessiones quædam ab eius patre pro certa summâ pecuniæ erãt oppignoratæ, ex earum prouentibus tantum percepisse, vt fructus sorti possent adæquari. Pontifex attendens in talibus perceptionem fructuum solutioni sortis accedere & secundum Canones restitui, & in sortem debere computari; quódque possessiones ipsa per fructus perceptos debitum annullâssent, illas d. R.

d. R. restituendas decernit, illúmque per legatum suum in possessionem induci simul fecit corporalem.

EXEGESIS.

Improbatur *h. c.* & seq. & *c. Conquestus. de vsur.* Contractus ille, quo pignus ita datur, vt quoad debitor soluat, eo creditor vsuræ nomine vtatur fruatur, Græcè Antichresin, id est mutuum vsum appellant. Est autem is vsurarius, quia creditor ob solam solutionis dilationem pignoris fructus percipit saluâ sorte, adeóque plus accipit, quàm dedit, per quod corrigitur jus ciuile, quod eiusmodi pactum & contractum non reprobat. *l. Si eâ lege. C. De vsurariis. l. Si is, qui. ff. De pign.* Neque releuat ratio, quam assignat, incertum esse fructuum euentum & pretium, qualecunque enim illud sit, meritò vsurarium judicatur, quidquid vltra sortem titulo dilatæ solutionis (nisi damnum aliquod ex morâ emerserit) exigitur aut accipitur: vt rectè Canones nostri mandent fructus in sortem computari, & vbi sortem adæquârint, pignus liberum restitui debitori, vt fatetur *Cassius hic n. 7. & ad t. ff. De pignor. n. 15.*

Cap. VII. Significante.

Idem.

SVMMA.

Cùm R. ciuis Pisanus domum suam pro 250. libris G. Pisano oppignorâsset sub juramento, quod nisi domum in statuto termino recolligeret, creditorem super eâ vlteriùs non molestaret. Is autem intra statutum tempus per nuntium fidelem, vti credebat, pecuniam creditori quidem remisit, quam idem nuntius intercertit, ipse verò ab Imperatore detentus dicto G. satisfacere non potuit. Re intellectâ Pontifex rescribit pactum Legis commissoriæ in pignoribus esse improbatum, & prædictum R. quantum in se fuit, juramento fecisse satis, pecuniam termino statuto remittendo, neque captiuum Creditori satisfacere potuisse. Quare mandat creditorem sorte contentum, pensionibus pignoris computatis in eam, ad domum præfato R. resignandam tali pacto, vel juramento minimè obstante, per censuram Ecclesiasticam compelli.

EXEGESIS.

Pactum Legis commissoriæ &c.) Not. I. Commissoriam legem esse pactionem in venditionibus & oppignorationibus vsurpatam, quâ *id agitur in venditionibus, vt si intra diem statutam emptor pretium non soluerit, & venditor venditionem infectam velit, res nec vendita, nec alienata sit. l. 2. & tot. t. ff. De lege commissoriâ.* In oppignorationibus verò, vt nisi definito tempore soluatur debitum, pignus fiat creditoris, de quo *tot. t. C. De pact. pign.* Dicitur autem Lex comissoria, quòd qui in eam comittit, in totum contractum committit, siue delinquit, eúmque facit ipso reipsa rescissioni obnoxium, si alter rescissum velit. Pignus itaque *commissum* hîc diximus quasi propter violationem contractûs culpâ alicuius perditum.

Not. II. Per *h. t.* reprobari Legem commissoriam in pignoribus. Quia subest graue detrimentum debitoris, à quo sæpe res debito pretiosiores pignori supponuntur vrgente necessitate, & creditoris duritie, vt meritò veluti iniquum aut vsurarium damnetur, si propter solutionis moram extra peculiarem casum damni emergentis, pignus debiti summam excedens retinere aut distrahere velit. Vnde & Leges ciuiles eiusmodi pacta vocant captiones commissorias eásque improbant, *l. 3. C. De pact. pign.* Neque obstat, quòd in emptione Lex commissoria non improbetur, rationem differentiæ bene assignat *Cassius ad t. ff. De pign. & hypoth. n. 16.* quia in emptione veteri Domino dominium continuatur citra læsionem emptoris, qui sibi imputare debet, si vltra terminum præfixũ solutionem differat, contra in pignore veteri Domino aufertur, quod ipsius est, cum graui ipsius damno.

Not. III. Si debitor juramento talem actum vel contractum confirmet, seruandum esse, vt colligitur ex *h. ipso t.* idque propter Religionem jurisjurandi, quod seruandum est, si seruari possit citra peccatum. *arg. c. 6. De jureiur.* Nihil enim per se continet illicit, ex parte jurantis rem oppignoratam pro viliori pretio penes alterum relinquere, licet creditor committat peccatum vsuræ, illud retinendo. Neque etiam obligat hoc juramentum in casu justi impedimenti, quale hîc interuenit, propter infidelitatem nuntij, & debitoris captiuitatem, vt ex textu patet.

Cap. VIII. Cùm constet.

Gregorius IX.

SVMMA.

Summa h. c. *optimè intelligitur ex casu, quem figurat Panorm. Quidam reliquit testamento proprietatem bonorum suorum Mariæ vxori C. Vsumfructum I. matri suæ, vxori Augerij. Maria proprietaria mortuo testatore petiit ab I. vxore Augerij, præstari idoneam cautionem, quod vtatur & fruatur rebus immobilibus saluâ illarum substantiâ ad arbitrium boni viri; pecuniam verò ac æstimationem bonorum, quæ consumuntur vsu & in hæreditate reperta fuerint, dictæ Mariæ, vel hæredibus eius in morte suâ restituat, super quibus ad cautionem præstandam, Pontifex illam compelli mandat.*

EXEGESIS.

Non vacat hærere in materiâ de vsufructu rerum tum vsu consumptibilium, tum non consumptibilium, quæ habent locum proprium *in Instit. & ff. ac C. Propriis titulis et seqq.* Est verò hic textus insertus huic *t.* quia facit mentionem cautionis, generatim enim hic *t. inscribitur de pign. & caution. Vide Panorm. hic.*

TITV-

TITVLVS XXII.

DE FIDEIUSSORIBUS.

Rubrica nihil habet peculiaris difficultatis.

Cap. I. Clericus.

Ex Concilio Cantuariensi.

TEXTVS.

Clericus fideiussionibus inseruiens abiiciatur.

EXEGESIS.

Fideiussionibus &c.) Fideiussio est contractus, *verbis constans alienæ obligationi firmandæ, ita accedens, vt fideiubens saluâ principali obligatione pro principali debitore fidem suam apud principalem creditorem ita interponat, vt si contingat istam fide aut bonis deficere, ipse sit soluturus, vt ex Perez, definit Corn. l. 3. Instit. t. 21.* Quare fideiussor propriè & in specie iuxta eundem est, qui pro alio principali debitore, suo nomine stipulanti, promittit & fide sua esse jubet, id est, pro eâ ipse se obligat. *l. 1. 4. 5. ff. h. t. l. 6. 12. eod.* vndè & adpromissor dicitur.

Not. II. Non esse Clericis fideiussionem absolutè prohibitam, sed non decere, vt promiscuè, & veluti ex instituto fideiussionibus vacent, ne secularibus se immisceant, & à diuinis abstrahantur, quod prohibetur *inf. tit. vlt.* quo ipso sensu clericus in fideiussionibus hîc dicitur è clero abijciendus. Non cogitur autem creditor inuitus clericum pro fideiussore accipere etiam locupletem, quod minus sit ei prouisum propter difficiliorem conuentionem, quam causat priuilegium fori & competentiæ, quo gaudent clerici. *t. De for. compet. t. Odoardus. t. seq.* De remediis Juris, quæ conceduntur tutoribus totâque hâc materiâ, *Vide Corn.* qui mirâ breuitate rem solidè explicat.

Cap. II. Peruenit.

Lucius III. Eliensi Archiepiscopo & Archidiacono Nouicensi.

SVMMA.

Cùm Clericus R. pro Clericis C. & P. fidejussisset, illisque non soluentibus coactus esset satisfacere, mandat Pontifex, si ex confessione prædictorum Clericorum, vel aliàs legitimè constiterit, rem ita se habere, vt moneantur de pecunia prædicto R. restituendâ, ipsôque indemni servando, vel alioquin de redditibus eorum debitâ soluantur, & damna eidem illata resarciantur. Prædictos verò Clericos, si Religionem fidei & juramenti violârent, ab officio & beneficio suspendi jubet.

EXEGESIS

Ex *h. t.* apparet Fidejussori soluenti pro debitore principali, saluam esse actionem contra illum, quâ petat ab eo sibi refundi, quod eius nomine soluit. Ipsósque etiam Clericos, pro quibus fidejussum est, ad hoc compellendos, quin etiam si constiterit illos Religionem fidei & juramenti tergiuersando aut recusando violâsse, ab officio & beneficio suspendendos. Ante solutionem autem fidejussori actio non competit, quia necdum fidejussoris officium peregit. Excipe tres casus, qui recensentur in *v. fin.*

Cap. III. Constitutus.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm M. S. pro Cancellario Cantuariensi in quâdam pecuniæ Summâ fidejussisset, ipsóque non soluente à creditoribus plurimas molestias pertulisset, mandat Pontifex Episcopo Cantuariensi præfatum debitorem ad fidejussorem absoluendum per censuram compelli; & si debitum eiúsque augmentum negârit, consuetudine legi contrariâ non obstante, juramentum calumniæ subire. Præterea cùm dicto M. S. difficilè foret testes suos in Angliam traducere, præcipit Pontifex, vt Episcopus (satisdatione idoneâ à Cancellario acceptâ) de testibus audiendis judicibus Bononiensibus per literas significet, vt testes vice sua recipiant & examinent, eorúmque depositiones clausas transmittant.

EXEGESIS.

Colligitur hinc 1. Fidejussorem posse agere contra principalem debitorem, si diu stetit in obligatione, per *hunc t. & c. fin.* 2. Teneri fidejussorem etiam ad vsuras soluendas, cùm Pontifex faciat mentionem debiti augmentati, & accessionis, quod verú esse notat *Host.* tum quando fidejussit in omnẽ causam, *juxt. l. Fidejussor. ff. Conduct. & locat.* aliàs secus, si solùm fidejussit cum limitatione *v. g.* pro summa capitali, non pro censibus aut vsuris. 3. consuetudinem non jurandi de calumnia siue in ciuilibus siue in criminalibus, esse Canonibus & rationi contrarium, quod habetur *in c. Cæterùm. de jur.*

Digitized by Google

jur. calumnia, vbi breuiter huius rei causas indicauimus. Etsi autem per *c. Literas. eod.* in causis Ecclesiarum, decimarum, & spiritualibus, olim non solebat præstari juramentum calumniæ, id tamen reuocatum esse, *c. 1. eod. in 6. aduertimus. ibid.*

Cap. IV. Quod quibusdam.

Innoc. III. In Concilio Generali.

S V M M A.

Probibet Pontifex generaliter, ne quis Religiosus absque maioris partis Capituli & Abbatis sui licentiâ pro aliquo fidejubeat, vel pecuniam mutuam accipiat vltra summam communi prouidentiâ constitutam; alioqui non tenetur Conuentus pro his respondere, nisi in vtilitatem domûs manifestè constiterit redundâsse, contra faciens grauiori disciplinæ subdatur.

E X E G E S I S.

Textus clarus est, si autem de facto Religiosus fidejubeat, vel mutuum accipiat sine licentiâ hîc requisitâ, irrita sit fideiussio, vt pluribus allegatis tradit *Barbos. hic n. 4.* nisi probetur, solutionem in Ecclesiæ vel Monasterij vtilitatem versam, cuius probatio incumbit creditori, si ipse sit actor. Si verò Ecclesia actrix sit, tunc illi incumbet, vt per se patet. Idem procedit in deposito & similibus contractibus, qui in commodum solius contrahentis cedunt, *vt not. idem Barbos. n. 15.*

Cap. V. Eum pro quo.

Gregorius IX.

S V M M A.

Si is, pro quo quis se fideiussorem obligat, diu in debiti solutione cessauit, aut dissipare bona sua cœpit, aut fideiussor super hoc condemnatus fuit, potest debitorem principalem conuenire, vt ipsum à fideiussione liberet.

E X E G E S I S.

Ponuntur hîc tres casus, in quibus fideiussor ante solutionem, potest debitorem conuenire. 1. Si diu soluere distulit. Relinquitur verò arbitrio Judicis, quando dicatur diu cessare, quod æstimandum est ex morâ principalis debitoris solutionem procrastinantis. 2. Casus est, quando idem principalis bona sua incipit dilapidare, nisi post inchoatam dissipationem se emendet, cessat enim tunc fundamentum actionis, vt cum alijs *not. Barbos. hic n. 6.* Quando autem quis dicatur dissipare & quomodo id probetur. *vide Mascard. de probat. concl. 516. & concl. 1240.* 3. Casus est, quando fideiussor in judicio ad soluendum condemnatus est, per *l. Lucius. verb. vlt. & l. Si mandauero. ff. Mandati, & l. Fideiussor pro venditore. ff. h. t.* Idem est si post conclusionem in causâ, manifestè sit in periculo condemnationis, juxta allegatos à *Barbos. n. 9.* Qui vltra tres hos casus à *n. 13. addit plures alios, in quibus fideiussor ante solutionem possit debitorem principalem conuenire.*

T I T V L V S XXIII.

DE SOLVTIONIBVS.

Rubrica patebit ex sequentibus.

Cap. I. Ad hoc.

Alexander III. Decano & Capitulo Nouicensi.

S V M M A.

Sicut filius debita patris soluere tenetur, ita Prælatus sui prædecessoris, pro Ecclesiæ necessitate contracta.

E X E G E S I S.

Nota similitudinem inter hæredem & successorem in beneficio, sicut enim hæres succedit in vniuersum jus defuncti. *l. Hæreditas. de pet. hæred.* ita & Prælatus succedit in vniuersum jus Ecclesiæ, de quo *vide gl. in c. Ad Sedem. de restit. spol.* Deinde comparantur quoad sustinendum onera & debita contracta per prædecessores. Differunt tamen in eo, quòd hæres consequatur jus à defuncto, successor autem in beneficio jus non consequatur à defuncto, sed à superiore, à quo habet institutionem. Dein hæres tenetur soluere omnia debita defuncti qualitercunque contracta, sed successor in beneficio non tenetur nisi ad illa, quæ sunt contracta pro Ecclesiæ necessitate. Sufficit ergo per *h. t.* debitum à prædecessore fuisse contractum pro necessitate Ecclesiæ, *neque requiritur fuisse versum re ipsâ* in Ecclesiæ vtilitatem, vt cum *Hostiens. sentit hîc Panorm. n. 2.*

Cap. II. Si quorundam.

Gregorius IX. Vniuersis Ecclesiarum Prælatis.

S V M M A.

Firmiter inhibet Pontifex, ne quis Ecclesiam sibi commissam pro alienis grauet debitis, aut literas alicui, seu sigilla concedat, quibus Ecclesiæ possent obligari; si secus fuerit attentatum, ad solutionem Ecclesias decernit non teneri. Contra de cætero faciens

 ab

Digitized by Google

ab administratione spiritualium & temporalium se nouerit suspensum.

EXEGESIS.

Cap. huius dispositio est generalis, & habet locum, si Ecclesia propriè sit commissa in titulum beneficij siue commendata siue in administrationem concessa. Imò licet quis se intruserit, non debet enim esse melioris conditionis quàm ille, qui obtinuit Ecclesiam legitimo modo, vt in *c. Eum qui de praebend. in 6.* Incurrit autem pœnam *h. c.* Praelatus si fideiubeat pro alio, siue recipiat mutuum aut alienam obligationem in se, etiam in propriâ causâ, nisi receperit pro suâ sustentatione, nam tunc non censetur obligare Ecclesiam pro alienis debitis, sed pro propriis, ut ex communi asserit *Panorm. n. 2.*

Cap. III. Odoardus.

Idem Decano & Z. Canonico Tullensi.

SVMMA.

Cùm Odoardus Clericus apud Pontificem quereretur, quòd Officialis Archidiaconi Remensis ipsum propter quaedam debita, quae ob inopiam soluere non poterat, excommunicâsset, mandat Pontifex hisce Delegatis suis, vt si constiterit praedictum O. in totum, vel in parte non posse soluere debita, sententiam excommunicationis relaxent, receptâ ab eo cautione, vt si ad pinguiorem fortunam deuenerit, debita praedicta persoluat.

EXEGESIS.

Si non possit soluere debita &c.) Not. I. *per h. t.* concedi priuilegium subsidiarium Clericis non habentibus, vnde satisfaciant suis creditoribus, ne vexentur cum dispendio diuini seruitij, & cogantur mendicare in opprobrium statûs Clericalis. Etsi verò multi apud *Barbos. lib. 2. Juris Ecclesi c. 39. n. 4.* negent Clericos posse frui hoc beneficio, nisi creditores instent apud judicem & ab illo citentur; contrarium tamen sustinet *Aloysius Riccius decis. 276. n. 1. p. 2.* videl. etiam creditore non instante, Clericum debitorem vi huius priuilegij esse audiendum extra carceres.

Not. II. Debere Clericum debitum confiteri, & paupertatem ac miserabilitatem suam probare, vel per communem aestimationem, aut quia visus est mendicare, vel quia redditus ipsius non excedunt *sinta 25.* Sufficit tamen, vt summariè constet de paupertate, quà in re non est scrupulosè agendum, sed vrbanè, vt monet *idem Riccius decis. 21. n. 2. p. 2.* Potest tamen compelli ad praestandam cautionem de soluendo, cùm ad pinguiorem fortunam peruenerit; haec autem cautio intelligitur per pignora, vel fideiussores, aut saltem si aliter non possit, per juramentum. Semper verò Clerici admittuntur ad beneficium *h. c.* cum retentione congruae sustentationis. Potest denique hoc beneficium saepius reiterari, sicut & bonorum cessio, quam non posse Clerico imponi, probabilius est, *arg. l. Miles. 6. ff. de re jud.* Vbi miles non cogitur ad cessionem, nec vltra quàm facere potest, conuenienter, ne avocetur à militiâ, quae ratio etiam in Clerico militat, ne avocetur à diuinis & militia spirituali. Quae omnia pluribus allegationibus firmat *Barbos. l. c.*

Not. III. Clericum *h. c.* priuilegio non posse renuntiare, vt cum aliis sentiunt *Barbos. l. c. n. 14. Castus h. t. n. 5.* quia hoc priuilegium est concessum toti Ordini, ne in eius opprobrium Clericus cogatur mendicare. *Juri autem publico non renuntiatur pactu priuatorum. l. Jus publicum. ff. De pact.* Gaudent hoc priuilegio omnes Clerici in sacris constituti. De Clerico aut solâ primâ tonsurâ constituto, communiter negant, nisi habeat requisita *Conc. Trid.* vt possit gaudere priuilegio fori, videl. vt *gestet habitum, & tonsuram, ac deseruiat alicui Ecclesia.* etsi aliqui contra sentiant; *Vide Barbos. l. c. n. 16.* qui & ipse in affirmatiuam inclinat, & *à n. 18.* varias limitationes *h. t.* affert.

Cap. IV. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Qui conquritur indebitam pecuniam se soluisse, probare tenetur, quòd indebitè sit soluta, nisi adversarius solutionem inficians exinde conuincatur, tunc enim diffitenti incumbit probatio, quòd debitum receperit.

EXEGESIS.

Colligitur 1. Quòd soluens pecuniam praesumitur ex causâ debitâ soluisse, quia nemo praesumitur jactare suum. *l. Cùm de indebito. ff. de prob. & c. Super hoc de renunt.* Vnde licet à principio asserenti debitum, incumbat eius probatio. *l. 1. C. De probat.* post solutionem tamen factam praesumitur pro debito per rationem praedictam, maximè vt advertit *Panorm. n. 2.* Si solutio non sit facta absolutè sed expressâ causâ *v. g.* emptionis, locationis &c. Collige 2. Contra mendacem de facili posse praesumi, vnde si iuxta *h. t.* conuincatur, solutam sibi esse pecuniam, quam solutam inficiatur, tenetur postea probare pecuniam fuisse sibi justo aliquo titulo debitam.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XXIV.

DE DONATIONIBUS.

In Rubricam Tituli.

NOT. I. Donationem generatim describi posse, quòd sit *datio liberalis*, vel vt definit Azor in Sum. *Rei licita nullo iure cogente, ex merâ liberalitate facta collatio.* Sunt autem generatim sumptæ species duæ, *vna simplex*, quæ est propriissimè donatio, altera *ob causam*. Prior optimè describitur à *Canis. in Sum. l. 3. tit. 7.* quòd sit contractus solâ liberalitate constans, *cùm quis ob nullam aliam causam dat, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat.*

Not. II. Donationum simplicium alia est perfecta, *quando statim ex merâ liberalitate transfertur dominium rei datæ*, de qua *h. t. in ff. & C.* Alia est imperfecta, quando dominium rei datæ non statim, & non nisi sub conditione, aut modo, aut in certum diem transfertur, vt dono tibi equum, si proficiscaris in Italiam, vel dono illum tibi sic, vt vsque ad finem anni non sit tuus, de quo plura *Sil. in Sum. v. Donatio.* Quandoque tamen ista donatio reuocatur ad donationem ex causâ, vt do centum florenos, vt celebres anniuersarium; nobis præcipuè sermo est de donatione simplici perfectâ.

Not. III. Donationem non malè contractibus Iure gentium nominatis adnumerari, constat enim duorum consensu, donantis scil. & donatarij, habétque nomen specificum, vt *not. Casius hic n. 1.* neque videtur esse gens tam inhumana aut rudis, apud quam non sit aliquis vsus donationis. Cuius effectus est, quòd nudo pacto sine promissione acceptata perficitur possítque Donatarius ex eâ agere ad traditionem *Instit. h. t. §. 2. l. Si quis. 35. C. eod.* nisi modus vel constitutio adiecta suspendat hunc effectum in sui eventum. Vbi etiam requiritur acceptatio donatarij, nam ante acceptationem nihil est illi acquisitum, neque obligatur donans, quia deficit consensus, qui ex vtrâque parte essentialiter ad contractum requiritur.

Not. IV. Si donatio quingentos solidos (quorum tamen pretium non exprimunt iura, sed petendum illud est ex vsu & praxi) excedat, magistratui excessus super hanc summam rescindendus est, eiúsque autoritate fieri debet, *l. Penult. iunct. l. 3. C. eod.* Nisi donatio in redemptionem captiuorum, vel in refectionem ædium ruinosarum, aut incendio consumptarum conferatur, *d. l. Penult.* vel à Principe alicui priuato, siue è contra, vel à Magistris militum ipsis militibus fiat. Quibus casibus donatio cuiuscunque quantitatis insinuatione non indiget per dicta Iura.

Not. V. Non omnes posse donare, etsi rerum suarum sint Domini, neque enim Minores 25. annis, neque coniuges inter se, neque inuicem parentes & liberi in potestate eorum constituti per iura à *Canisio l. c. allegata.* Quod intelligitur de rebus maioris valoris, aut momenti. Donatio tamen coniugum, & parentis in filium, morte donatoris conualescit & emancipatione confirmatur. *l. Donationes. c. fi. de donat. inter virum & mul. C. Si quis alteri vel sibi.* Eos qui dominium proprium nullum habent, vt serui & Religiosi, donare non posse sine licentiâ, vel ratihabitione superioris, per se pat. & habetur. *c. Non dicatis. 12. q. 1.*

Not. VI. Donationem semel legitimè factam & acceptatam reuocari non posse, ne quidem rescripto Principis. *l. 2. & 5. C. De reuoc. donat.* Nisi ex causâ ingratitudinis, de quâ dicemus in *c. vlt.*

Not. VII. Donationem ob causam aliam esse, quæ fit causâ mortis, aliam quæ causa dotis, siue propter nuptias; aliam, quæ propter remunerationem. Donatio causâ mortis dicitur, quæ *fit ob suspicionem mortis imminentis etiam ab eo*, qui alioqui firmæ est valetudinis, *l. 3. & seqq. ff. De mortis causâ donat.* eiúsque effectus post mortem donatarij obtinetur instar legati, *l. 32. & 37. ff. eod.* Reuocatur autem ex tribus causis. 1. Si donator in infirmitate promisit, & conualescat. 2. Si donatarius ante donatorem mortuus fuerit. 3. Si donatorem pœnituerit donationis, *Instit. h. t. in princ. l. Non omnis 19. ff. Si cert. pet. l. Qui mortis. 30. ff. De mort. caus. donat.* Vbi obserua alias donationes ad distinctionem huius solere communiter appellari nomine donationis inter viuos.

Not. VIII. Donationem dotis causâ, fieri marito ab vxore, vel huius nomine à parente vel alio pro sustinendis oneribus matrimonij. *l. Pro oneribus. 20. & passim. C. de iure dot.* Quare durante matrimonio vxor sic donata repetere non potest, nisi maritus bonis suis labatur. *l. Si constante 25. ff. soluto matr.* aut bona ipsius fisco inferantur. *l. Si marito 35. ff. eod.* Donatio propter nuptias è contra dicitur, *quæ constituitur mulieri à marito, vel eius nomine ab alio, respectu nuptiarum. l. fin. cum auth. Dos data. C. de donat. ante nupt.* Vt autem soluto matrimonio dos ad mulierem, ita & donatio propter nuptias redit ad virum, nisi consuetudo aliud habeat, aut pactum de lucrandâ dote, vel donatione propter nuptias, quod vtrinque æquale est, intercesserit *c. fin. §. vlt. De donat. inter vir. & vxorem.*

Not. IX. Donationem remuneratoriam esse eam, quæ fit in concessionem beneficij, vel officij aut obsequij alicuius præcedentis, ideóque non est mera, nec propriè donatio vt dicitur in *l. Aquilius ff. eod.* quia non procedit ex merâ liberalitate, sed ex debito gratitudinis, *ideóque reuocatio, quæ habet locum*

zed by Google

cum in aliis donationibus, non habet locum in remuneratoriâ, vt dicit Panorm. in c. fin. inf.

Cap. I. Prudentes.

Gregorius, A. Patritio Gallorum.

SVMMA.

Nobilitas debere se, quod sponte tribuit, existimat, & nisi in beneficiis suis creuerit, nihil se praestitisse putat.

EXEGESIS.

Not. Ex dictis ad Rubricã facilem esse intellectũ h. c. *primi*, quòd videl. homo liberali indole praeditus, ita inclinatur ad benefaciendum & dandum, vt debitum putet dare, neque satietur dando, etsi plurima dederit; semper illud habens prae oculis, *Beatius magis est dare quàm accipere.* Afferunt aliqui alium sensum, sed minùs commodum. Cùm autem liberalitas sit virtus Nobilibus maximè conueniens, illorũ nq; proprium sit dare, vt not. *Panorm. hic n. 2.* ideò Pontifex tribuit Nobilitati donationem, veluti actum proprium. *Addit Panorm. textum posse intelligi de Nobilibus genere aut moribus aut animo, & nobilem moribus aut animo praeferendum esse illi, qui nobilis est solùm genere.*

Cap. II. Fraternitatem.

Alexander III. Parisiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus & quilibet Praelatus rerum Ecclesiasticarum sit procurator non Dominus, conditionem Ecclesiae meliorare debet, non reddere deteriorem, indulget Pontifex Parisiensi Episcopo, vt graues donationes, quas ipsius praedecessor in detrimentum Ecclesiae fecit, suis Canonicis inconsultis, quoniam de jure non subsistunt, possit tam à clericis quàm à Laicis legitimè reuocare.

EXEGESIS.

Not. Quòd Praelatus non est propriè procurator, habet enim dignitatem, & potest latiùs ac liberiùs disponere de rebus Ecclesiae, quàm merus procurator, etsi non possit disponere ad libitum instar Domini, vt not. *Panorm. n. 3. hic.*

Not. II. Ad hoc vt teneat alienatio de rebus Ecclesiae, requiritur non solùm debita solennitas quàm explicauimus *toto tit. De reb. Ecclesiae non alien.* verùm etiam vt fiat in casu licito. Si autem sit illicita, vt videtur fuisse in proposito, quo Episcopus ille Parisiensis, hominibus fortassis indignis, magnas donationes fecit, cum graui Ecclesiae detrimento, capituli consensus non fecisset donationem validam, sed fuisset ipso jure nulla. Si autem fiat donatio licita, *v. g.* potestatis causâ, & Capitulum consentiat, tenebit illa quidem, poterit tamen peti restitutio in integrum, si Ecclesiae nimium sit damnosa, juxta *Panorm. hic n. 5.*

Cap. III. Caeterùm.

Idem Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Si Abbas donationem cum priore & quibusdam de conuentu fecerit, & postea reliqua pars Conuentûs reclamârit, rei donatae quantitas, & loci consuetudo, quae tamen Canonibus non obuiet, attendi debet, & secundùm hoc donum ratum vel irritum judicari.

EXEGESIS.

Videtur hic Canon esse anterior illis Canonibus, per quos determinata omnimodè fuit forma & solennitas alienationis rerum Ecclesiasticarum; habetur in *c. Dudum. de reb. Eccles. non alienandis in 6. Clement. 1. eodem. & Extrauag. Ambitiosa*, cùm sit *Alexandri III.* qui sedere caepit anno 1160. Vt adeò olim locorum diuersa consuetudo in his alienationibus attenderetur, possetque aliquas alienationes Abbas cum aliquibus de Conuentu, etsi aliqua & fortè maior pars Conuentûs reclamaret, facere, cuius consensus hodie praeter euidentem Ecclesiae necessitatem, aut vtilitatem ad alienationem requiritur. Potest tamen Praelatus aliqua modica donare etiam sine consensu Capituli. Sicut potest tutor de bonis pupilli, attentâ illius & bonorum qualitate; neque enim Praelatus habet minùs liberam administrationem quàm tutor, nisi obstet aliqua lex vel consuetudo legitima.

Cap. IV. Consultationibus.

Idem Abbati S. Alberti.

SVMMA.

Rescribit Pontifex donationes vel concessiones Ecclesiarum quae fiunt priuatis, viuentibus illis, qui Ecclesias possident, nullius esse momenti. Si autem fiat Religiosis locis ab Episcopo, vel eius autoritate, ratas debere haberi, illos tamen, qui dictas Ecclesias possident sine ipsorum assensu, non esse illis in suâ vitâ spoliandos.

EXEGESIS.

Colligitur hinc beneficium non vacans non posse conferri priuatae personae, posse autẽ Ecclesiae alteri aut loco Religioso conferri, sine tamen praejudicio Rectoris, qui illũ obtinet, neq; in vitâ suâ inuitus inde remoueri debet. Vnde apparet ratio, eius quod habetur *Clement. 2. de reb. Eccl. non alien.* Cur non debeat vocari Rector, quando fit eiusmodi vnio, quia videl. nihil ipsius interest, cùm talis vnio non nisi post mortem ipsius sortiatur effectum.

Cap.

Cap. V. Per tuas.

Innocent. III. Episcopo Florentino.

S V M M A.

Cùm quidam Nobiles Florentini Episcopum suum tempore Schismatis detinuissent, isque sedatâ tempestate de mandato Alexandri Papæ, quatuor modios terræ in feudum concessisset eisdem, sed ea terra inuenta esset non continere nisi modios duos, Episcopus iste dubitauit vtrùm nobilibus prædictis posset reliquos duos modios concedere, ne videretur de nouo terram Ecclesiæ infeudare? Respondet verò Innoc. Ecclesiam in actibus suis non debere fraudem adhibere, *ideòque feudum quatuor modiorum posse securè integrari, cùm tantum terræ fuerit illis assignatum.*

E X E G E S I S.

Videtur Episcopus scrupulum concepisse ex juramento ab Episcopis præstari solito, de non infeudando à nouo, vt *in c. 2. de feudis*; sed scrupul⁹ fuit vanus, quia vt bene *dicit gl. hîc*, non dicitur *nouum, quod fuit ab alio factum*; ipsius autem Prædecessor jam quatuor modios terræ in feudum, & quidem ex mãdato Pontificis concessit. Deinde licitè potuit perficere donationem, in cuius mensuratione erratum fuit, & cæptum ex autoritate Superioris, nihil enim de nouo dat, sed quid fuerit datum declarat. *l. Hæredes palam. ff. De testam.* Denique multa permittuntur fieri ex prioris actûs legitimâ consequentiâ. *l. 3. §. Sno. ff. De minor. & l. Si mulier. C. De Vellei.* cùm præsertim Ecclesia debeat vitare omnem speciem fraudis. *Vt in Clement. cùm illusio. De renunt.*

Cap. VI. Cùm dilectis.

Idem R. de Burg. & G. de Berbur. Abbatibus.

S V M M A.

Cùm nobilis vir Alanus terras à patre ipsius Monasterio de Melios donatas, redigere vellet in forestam, mandat Pontifex pro Monasterio, appellatione postpositâ, pronuntiari, quia ex tenore instrumenti euidens erat, quòd clausula in foresta *in fine instrumenti posita non ad superiorem donationem, (quæ libera & immunis fuit ab executione seculari, sed ad inferiorem concessionem, quæ pensionem & determinationem habet insertam, juxta sanum referri debet intellectum,* quia in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima est adhibenda interpretatio.

E X E G E S I S.

Clausula de forestâ, quæ in fine ponitur &c.) Not. I. *Ex Innoc. & Panorm.* speciale esse in donationibus per *h. t.* quòd clausula onerosa post plures donationes, in fine instrumenti posita, proximam tantùm donationem respicit, vt in *h. c.* determinat Pontifex, cùm enim donationes superiores Monasterio purè essent factæ sine aliquo onere à parente Alani, efficacem conjecturam ex tenore instrumenti desumit Pontifex, onerosam illam clausulam non referri ad priores donationes, sed solùm ad postremam, cui erat appositum onus pensionis, sub eâ conditione, vt si pensio non solueretur, fundus posset reduci ad forestam. Dicitur autem *foresta locus, vbi feræ inhabitant, vel includuntur, & vbi quis habet vsum, siue jus venandi.*

Not. II. *Posse t. h.* etiam intelligi, prout illum explicat *Host.* quòd videl. priori donationi expressè apposita fuerit clausula facultatis, vt fundus siue terra priùs donata, esset libera, & immunis à vexatione & consuetudine seculari: vnde meritò clausula onerosa finalis non debet extendi ad priora, alioqui donator fuisset sibi contrarius, quod non est verisimile *arg. l. Non ad ea. ff. De condit. & demonst.* Vnde licet statuere generalem conclusionem, *quòd vbi plura negotia inseruntur in eâdem generali dispositione, quorum aliqua habent sententias peculiares & determinatas clausulas, tunc clausula in fine non refertur ad negotia jam qualificata, vt bene not. Panorm. hîc n. 7.* quod commune est omnibus eiusmodi dispositionibus. Prior autem intellectus, quòd *clausula finalis onerosa non extenditur ad priora, licet non habeant specialem & diuersam clausulam, est propria donationibus,* in quibus non procedunt jura, quæ volunt, quòd *clausula in fine posita etiam onerosa respiciat omnia præcedentia, licet sint diuersa* vt patet in *c. Inquisitioni. de appellat.*

In beneficiis quoque plenissima interpretatio est adhibenda &c.) Not. I. Rationem diuersitatis inter tres hos casus hanc post alios tradi à *Panorm. n. 4.* nam contractus onerosus (prout illum hîc sumimus) inducit obligationem ex vtrâque parte. *l. Labeo. 2. ff. De verb. signif.* ideò respectu vtriusque debet in interpretando seruari æqualitas, neque debet esse stricta in fauorem vnius, aut odium alterius, sed plena respectu vtriusque, non tamen plenior aut plenissima. In testamentis autem & legatis, quæ cedunt in bonum præcipuè hæredis & legatarij, fit interpretatio largior, quàm in contractibus, quia oportet satisfieri voluntati defuncti, quæ subinde fuit largior, quàm verba primò aspectu præ se ferant; in legatis præsertim (etsi aliqui cõtra sentiant apud Cæuallos) quæ sapiunt naturam beneficij aut donationis; non fit tamen interpretatio plenissima, ne nimium detrahatur hæredi, & quia testatores ob metum mortis sæpè non valent omnia subtiliter expendere, vt aduertit *Panorm.* Donatio verò propriè dicta & perfecta *est actus meræ liberalitatis & munificentiæ*; ideòque præsumitur, quòd sicut donator est largus donando, ita intellexerit verba sua plenissimè, vbi nullam addidit restitutionem.

Not. II. Hanc tamen plenissimam interpretationem limitandam dupliciter. 1. Vt non habeat locum, quando non agitur de præiudicio solius conceden-

cedentis, sed cederet in enorme præjudicium tertij juxta *l. 2. Si quis à Principe. ff. Ne quid in l. Publ. & c. Cùm dilectus. de consult.* quæ limitatio est *Innoc.* 2. Limitat *Panorm. hic n. 5.* vt interpretatio donationis non deuiet à jure communi, nam omnis recessus à jure communi est odiosus, idcóque dispensationes censentur esse stricti Juris per vulgata jura.

Cap. VII. Pastoralis.

Idem Episcopo Heliensi.

SVMMA.

Cùm Episcopus iste consuluisset Papam, si Episcopus consentiente patrono Religiosis concedat aliquam Ecclesiam his verbis: Concedimus vobis illam Ecclesiam; *vtrum concessa videatur in eorum vsum, vel jus tantummodò patronatûs? Rescripsit Pontifex, si Episcopus conferat Ecclesiam cum consensu Patroni, patronum videri conferre quod suum est, jus videl. patronatûs. Episcopum autem, quòd temporaliter obtinet fructus, videl. in Religiosorum vsus conuertendos. Si verò nulli prouentus ad ipsum pertinent, omnes prouentus præter Cathedraticum videri in vsum eorum conuertendos. Sed ad hoc ab Episcopo Capituli consensum esse requirendum.*

EXEGESIS.

Ex *h. t.* colligitur 1. Verbum *concedo*, vt *not. Panorm. n. 1.* non inferre ex se omnimodam dominij translationem, ideóque in dubio referri ad jus singulare, si quod habet Episcopus in Ecclesiâ, & similiter ad jus patronatûs, quod habet patronus si tali concessioni consentiat. Sed quando Episcopus nullum jus singulare redditu um vel pensionis obtinet in Ecclesiâ, videtur concedere omnes redditus in vsum Religiosorum, vel aliorum, quibus Ecclesiam concedit, ne concessio videatur frustratoria, quia non apparet ratio, cur magis concedere debeat aliqua, quàm omnia, cùm omnia sint eiusdem conditionis & qualitatis *arg. c. Cum in tua. de Decimis.*

Colliges 2. Quantumcunque Episcopus concedat alteri Ecclesiam, semper intelligitur sibi curationem retinuisse, & procurationem & visitationem *c. Visit. & c. Cùm venerabilis. de censib.* itidem *Cathedraticum*, vt hîc, quia illud soluitur in signum subiectionis, & honorem Cathedræ Episcopalis, vti *not. Panorm. n. 1.* qui asserit, annuatim pro Cathedratico solui duos aureos; sed in hâc re attendi debet varius Episcopatuum vsus.

Cap. VIII. Inter dilectos.

Idem Florentino & Fesulano Episcopis.

SVMMA.

Cùm inter hospitalarios S. Sepulchri & hospitales S. Allucij super eodem hospitali lis orta esset, ijdémque hospitalarij super possessorio semel ac iterum contrariam sententiam reportâssent, ad petitorium recurrere proposuerunt, quòd G. quondam Rector & fratres dicti hospitalis S. Allucij decreuerint illud supponere hospitalariis S. sepulchri, committentes tribus procuratoribus vices suas, vt quod per ipsos fieret, ratum esset. Hospitalarij itaque euocati, missis duobus de suis fratribus, donationem hospitalis tam à Magistro quàm dictis procuratoribus aliisque fratribus receperunt. Contrà procurator alterius partis, id est Hospitalariorum S. Allucij, donationem hanc retractari volebat, quòd multis fratribus inconsultis à Rectore & paucioribus fratribus excommunicatis & periuris de re jam ante inter plebanum Piscia & ipsos litigiosà facta esset. Verùm Pontifex attendens fratres S. Allucij propriam turpitudinem excommunicationis, periurij & fraudis allegare, & donationem ab eis factam puram ac simplicem extitisse, hospitale prædictum cum suis pertinentiis hospitalariis S. sepulchri adiudicauit, ita tamen vt per hoc Episcopo & plebano Piscia nullum præiudicium generetur, cùm res inter alios acta, non debeat aliis præiudicare.

EXEGESIS.

Ex *h. t.* apparet 1. Quòd sententia lata in possessorio non præiudicet in petitorio, etsi igitur hospitalarij S. Sepulchri (intelligo milites S. Joannis Hierosolomitani, qui nunc dicuntur Melitenses) pro se sententiâ in possessorio non obtinuerint, sed debuerint possessione ad tempus cedere, salua tamen ipsis mansit lis in petitorio, vbi illam obtinuerunt. 2. Quidquid fit per illum qui est caput communitatis, & Procuratores illius, censeri gestum nomine omnium, quia præsumitur vel omnes vel maiorem certè partem consensisse & interfuisse; sic quia Rector & Procuratores aliique ex hospitali S. Allucij tradiderunt literas donationis Hospitalarijs S. Sepulchri, censebantur omnes vel maior pars consensisse & interfuisse, etsi per Procuratores postea à facti pœnitentibus constitutum id negarent, vt *not. Panorm. n. 3.* Quòd alienatio rei litigiosæ valet in præiudicium alienantis, vnde non potest alienator allegare nullitatem in sui fauorem, ne fateatur propriam fraudem. Etsi ergo Hospitale S. Allucij esset litigiosum respectu Plebani de Piscia, vel Episcopi, nihil id juvit horum hospitalariorum causam, quâ licet cadexent, saluum manebat jus suum dicto Plebano. *Res enim inter alios acta aliis non nocet*, vt habetur *c. Inter dilectos. de fide Instrum. & c. Penult. de re jud. Vide quæ ibid. diximus.* Denique non erant isti audiendi, vtpote *allegantes propriam turpitudinem*, quæ generalis est Regula. *l. 2. ff. De condict. ob turp. causam.* nisi vbi vertitur periculum animæ, vel propter fauorem Ecclesiæ aut libertatis per jura à *gl. allegata.*

Cap.

Cap. IX. Apostolica.

Idem Episcopo S. Andreæ.

SVMMA.

Licet in Canone (Concil. Toletani. 9. c. 5. *quod refertur* in c. Bonæ rei. 12. q. 2.) *sit definitum, vt si quis Episcoporum in Parochiâ sua Monasteriũ construere voluerit, & de rebus Ecclesiæ cui præsidet, ipsum dotare*, non amplius ibidem quàm quinquagesimam, Ecclesiæ verò quam Monasticis Regulis informare, vel pro suis magnifacere voluerit sepulturis, non amplius quàm centesimam partem censûs Ecclesiæ, cui præest, *debeat elargiri, quia tamen mox adiungitur, vt hæc temperamenti æquitas seruetur, quòd cui tribuit,* competens subsidium conferat, *& cui tollit* damna grauia non infligat, *eâ quidem cautelâ, vt vnam tantummodò quæ placuerit ex his remunerationem assumant; ideò rescribit Pontifex cùm graue detrimentum siue in possessionibus siue in prouentibus Episcopali mensæ vel Cathedrali Ecclesiæ, in quantalibet portione per eiusmodi Episcopi donationem constiterit esse illatum, posse legitimè reuocari. nisi præscriptio vel alia exceptio legitima obstet. Nam etsi primâ facie videatur collationem quinquagesimæ vel centesimæ partis graue non inferre detrimentum, quia tamen non solùm si sæpe, sed etiam si semel id fiat ob varias circumstantias, id potest esse valde damnosum, prohibet Pontifex ne quinquagesima vel centesima semel aut successiuè cum graui Ecclesiæ damno conferatur. Si verò in tantum abundet Episcopus, vt possit etiam amplius sine damno Ecclesiæ suæ alteri necessitatem patienti conferre, poterit eidem de Superioris tamen autoritate etiam in maiori summâ alterius impotentiæ prouidere.*

EXEGESIS.

Not. I. Hoc priuilegium donandi quinquagesimam aut centesimam Ecclesiæ alteri, esse proprium Episcoporum, non inferiorum Prælatorum, quia iura solùm faciunt mentionem Episcoporum. *c. Bonæ rei & c. Si Episcopus. 12. q. 2.*

Not. II. Hoc priuilegium restringi ad propriam Diœcesin siue Parochiam, quo nomine intelligi diœcesin siue totum Episcopatum per *h. t. & c. 1. De raptor. notat. Panorm.* Non poterit ergo Episcopus vigore huius priuilegij de bonis Ecclesiæ suæ donare quinquagesimâ aut centesimam redditũum partem, Monasterio aut Ecclesiæ sitæ extra suam diœcesin.

Not. III. Posse Episcopum sibi eligere & construere sepulturam extra Ecclesiam Cathedralem, vt apparet *ex h. t.*

Cap. X. & Vlt. Propter.

Gregorius IX.

SVMMA.

Propter ingratitudinem Donatarij, donator de rigore Iuris potest donationem reuocare, si fortè in ipsum impias manus iniecerit, aut sibi atroces iniurias, siue graue rerum suarum damnum vel vitæ periculum intulerit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit hæredes non extenditur.

EXEGESIS.

Propter ingratitudinem donatarij &c.) Not. Etsi ingratum vocet Seneca illum, *qui non reddit, ingratiorem qui dissimulat, ingratissimum omnium, qui obliuiscitur beneficiorum*, rectè tamen dicitur ingratissimo ingratior, qui reddit pro bono malum. Quod vitium meritò ita detestantur iura, vt concedant reuocationem cuiusvis donationis quantumuis absolutè & simpliciter factæ. Distinguit autem iste Canon, quatuor huius ingratitudinis modos siue casus. Primus est, si Donatarius manus violentas iniiciat in donatorem, eum verberando, vulnerando, captiuando &c. 2. Cùm atroces ei iniurias infert. quod *Panorm. n. 2.* hîc intelligit de iniuriâ verbali, vt distinguitur à casu priori, eiusmodi iniuriæ sunt infamationes, libelli famosi, conuitia valde grauia; accenset Panorm. etiam captiuitatem, sed cùm ea non fiat sine violentiâ illatâ, vel attentatâ rectiùs refertur ad *1. casum.* 3. Est, cùm Donatarius graue damnum rebus aut bonis donatoris infert; hanc autem damni grauitatem relinqui æstimandam Iudici censet *Ioan. Andr.* 4. Denique casus est, quando inferre præsumit vitæ periculum, effectu licet non secutũ, vt si præparet venenum, aut aliter insidias struxit vitæ Donatoris. Simile est *in c. Per humani. de homicid. in 6.*

Hæredes non extenditur.) Not. I. Hoc jus reuocandi donationem non extendi ad hæredem Donatoris, qui non potest reuocare donationem factam à defuncto propter ingratitudinem in se commissam aut in ipsum defunctum. Rationem rectè assignat *Panorm.* quia donatio fit ex merâ liberalitate donantis & intuitu donatarij, non hæredis; ideò ingratitudo consideratur solùm respectu donatarij non hæredis, sunt enim merita & demerita personalia, ideóque per se non transeunt ad hæredem, vt optimè notat *Panorm. n. 4.*

Not. II. Etsi hæres donatarij per *h. t.* non possit agere contra ingratum donatarium, si ipse donator tacuit aut dissimulauit scil. ingratitudinis culpam in se commissam, nihil tamen exprimit, vtrùm non ipse donator possit agere contra hæredem donatarij. Quâ in re *Io. Andr.* hîc sentit, quòd possit agere, si ignorauit ingratitudinem in se commissam in vitâ donatarij, vel si sciuit & non habuit tempus competens ad agendum *arg. c. Cùm in veteri. de elect. & l. fi. ff. De dilat. ft. his ipse t.* in quo ponderanda sunt hæc verba

verba *quando donator tacuit*, neque enim dicitur tacuisse, qui ignorat vel non habet tempus competens ad agendum, per quam rationem meritò *Panorm. n. 7.* judicat idem dicendum esse de hærede donatoris, vt possit agere contra donatarium, sicut in simili dicit *gl. in l. Fidei commissum. C. De fideicommiss.* Quod si legatarius intulit iniurias testatori, idque testator ignorauit dū viueret, possit agere hæres contra legatarium. Quare non absolutè probandum, quod dicit *Cas. h. t. n. 13.* hunc *t.* procedere siue donatarius sciuerit commissum siue non sciuerit, nisi solùm loquatur de ignorantiâ culpabili; inculpabilis enim non adimit jus reuocandi, vel ipsi donatario, vel eius hæredi.

Not. III. Collatorem beneficij Ecclesiastici non posse reuocare collationem ob ingratitudinem in se commissam; Etsi enim collatio beneficij dicatur donatio in *c. fin. de off. Vicarij. in 6.* & alibi, non est tamen propriè donatio. Cùm collator ex necessitate officij beneficia conferat, eiúsque libertas solùm consistat in determinatione personæ, cui velit dare; vnde non censetur tam ingratus iste, qui recipit beneficium spirituale, sicut ille, qui recipit donum ex merâ liberalitate donantis. Secus est de ingratitudine commissa in ipsam Ecclesiam, quâ ratione meritò punitur ingratus beneficiarius, vt in *c. fi. De postulat.* vbi Clericus, qui egit Aduocatum contra Ecclesiam in quâ habet beneficium, priuatur beneficio. Adde, id factum non per reuocationem collationis, sed per sententiam priuationis.

Not. IV. Quòd sicut jus reuocandi non habet locum in beneficijs, ita neque habet locum in donatione remuneratoriâ, quia neque illa est propriè dicta donatio, sed potiùs permutatio quædam siue compensatio seruitij aut beneficij recepti, donatio enim propriè dicta est, ad quam donator mouetur nulla præcedente causâ, nisi exerceat munificentiam & liberalitatem vt dicitur *l. 1. ff. De donat.*

Not. V. Sicut hæres donatarij non potest agere propter ingratitudinem commissam in defunctum, ita hæres domini non potest agere contra Vasallum propter delictum commissum in defunctum, propter paritatem rationis, vbi tamen bene distinguit *Ioan. Andr. vt sup.* vt videl. procedat, si Dominus sciat, aut tempus competens habeat ad agendum, & taceat; secus si non sciat, aut agere non potuerit. Speciale est in Clericis, quod si habeant feudū Ecclesiæ, & delinquant in personam Domini, tum feudum perdant, idque ad Dominum redeat ipsis viuentibus; post mortem verò eius, qui deliquit, ad successorem & Ecclesiam reuertatur, vt expressè habetur. *l. 2. Feud. tit. 40. §. Item si Clericus.*

Not. VI. Donationem propter culpam ingratitudinis non reuocari ipso facto, vt patet ex *t.* vbi dicit *de rigore juris posse illud reuocari,* non ergo reuocatur ipso facto, sed veluti liberum relinquitur donatori, vt possit reuocare. Et sane si ipso jure donatio in casu ingratitudinis esset reuocata, hæres donatarij posset vtique agere contra donatarium, vtpote qui teneat rem nulliter donatam. *arg. l. Commissa. ff. De publ. & c. 2. De præscript. in 6.*

Not. denique VII. Extra enumeratos ingratitudinis casus, plures alios assignari, quibus donatio possit reuocari.

1. Vt si non fuit adimpletus modus donationi adjectus. *l. fin. C. De reuoc. don.*

2. Si donatarius negligat alere donatorem inopem. *juxt. gl. in d. l. fin.* sed contra *gl. in l. in condemnatione. ff. de Reg. Iur.* negat hoc vllo jure esse statutum Cynus in *d. l. fin.* distinguit, si donatio sit magnæ quantitatis, habere locum *gl.* priorem, secus si donatio sit exigui valoris, quam distinctionem satis æquam judicat *Panorm. n. 3.* quòd ille qui donat *magna*, possit æquiparari patri, filius autem tenetur alere patrem inopem. *l. Si quis. ff. de liber. agnos.* ergo & donatarius talem donatorem; quod nisi fiat, ob tam enormem ingratitudinem meritò reuocari poterit donatio.

3. Reuocatur donatio propter superuenientiam liberorum, quos donator non habuit tempore donationis, quando donauit omnia sua bona, aut maiorem illorum partem, adeò vt orbitas siue carentia liberorum fuerit causa donandi, quæ cessat superueniente eorum natiuitate, & donationem eo ipso resoluit, vt decisum est. *l. Si vnquam. 8. C. de reuocat. don.* in totum quidem si facta sit extraneo aut liberto, quia præsumitur donator noluisse donare, si sciuisset superuenturos liberos, ideóque hæc reuocatio fit ipso jure ex præsumptâ eiusdem voluntate. Si autem donatio facta sit filio, cùm pater haberet vnicum, nec putaret superuenturos plures, tum non reuocabitur in totum, sed vsque ad debitum horum subsidium, id est, legitimam, vt singuli videl. habeant summam legitimam, quæ jure naturæ ipsis debetur, & sic explicat *Panorm. l. Si totas. C. De inofficios. donat.* Vnde vlterius infert donationem factam monasterio non reuocari in totum de stricto jure propter natiuitatem filiorum, quia monasterium habetur loco filij, & quia donatio facta est in fauorem animæ, quæ non minùs debet esse chara, quàm filius.

4. Potest reuocari donatio propter inofficiositatem, si v. g. pater tantùm donet, vt filijs relinquat legitimam, aut prorsus nihil. Dicitur autem eiusmodi donatio inofficiosa, quia fit contra officium patris, officium enim inter patrem & filium dicitur pietas, *l. Penult. ff. De obseq.* Dicitur autem secundum *Bartol. in l. Si vt allegaris. C. De inoff. don.* donatio officiosa re & consilio, id est non solùm euentu, sed etiam ex intentione, vel solùm re & non consilio, quando parens id non intendens ex imprudentiâ vel incogitantiâ donat nimis in præiudicium liberorum, Si itaque donatio inofficiosa re & consilio fiat vni ex liberis in præiudicium reliquorum liberorum, reuocatur ad legitimam singulis debitam. *l. Si liqueat. C. De inoff. don.* Similiter si facta sit extraneis, & tamen aliquid reliquerit Liberis *l. Omnimodò. C. De inoff. testam.* Si autem nihil ijsdem reliquerit, reuocatur in totum. *l. Si quis irascitur. C. Eod.* Donatio autem re solùm inofficiosa, reuocatur solùm, quatenus est immoderatè gesta. Rectè autem *not. Sil. verb. Donatio. q. 23.* Etsi reuocatio ex præsumptâ volun-

tate

tate donantis fiat ipso jure per *d. l. Si vnquam. C. De reuocat. don.* Reuocationem tamen donationis officiosæ non fieri nisi propositâ querelâ coram judice. *l. 1. C. De inoff. donat.* quam filius proponere potest, etsi pater jurauerit donationi inhærere, quia contractus in præiudicium alterius non confirmatur juramento. *c. Quamuis. de pact.*

5. Denique reuocari possunt donationes factæ ob turpem causam, de quibus in *ff. & l. De condictione ob turpem causam*, inter quas est donatio facta à milite. *l. 2. C. De donat. inter vir. & uxor.* quod jura de militibus statuerunt, ne fraudibus concubinarum rebus suis spoliarentur, & à militia auocarentur. Si verò quid testamento legârint meretricibus, id cedit fisco *l. Miles. §. 1. ff. De testam.* Licet aliis meretricibus aut concubinis nec donare, neque legare sit prohibitũ. Quæritur, vtrùm idem quod in militibus, etiam in Clericis procedat. Affirmat *Couar. in c. Peccatum. p. 2. §. 2. n. 2.* Rationem assignat, quia Clericus est miles Dei & militiæ Ecclesiasticæ, *c. 2. De pœnis in 6.* est autem æquale periculum, ne lenocinijs eiusmodi fœminarum captus prodigat in illas redditus suos, & auocetur à diuinis, meritò igitur reuocari debent dona tam malè & improbè collata. Quo fit, vt priuilegia competentia militiæ profanæ, etiam concessa censeantur militiæ sacræ *juxt. gl. in l. 5. ff. De donat.* passim receptam, licèt textum expressum hâc de re non habeamus, de quo *Wamesius consil. 369. n. 5. & 6. & cons. 370. n. 2.* Secus tamen dicendum est de stipendio siue mercede, quod datur concubinæ aut meretrici pro vsu corporis, etsi enim turpis sit corporis vsus, non peccat tamen accipiens mercedem ideò pactam. *l. 4. C. De condict. ob turpem causam.*

TITVLVS XXV.

DE PECULIO CLERICORUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Postquam generatim tractatum est de donationibus, rectè quæritur vtrùm Clerici siue donando, siue aliter disponere possint de suo peculio, siue bonis in Clericatu, aut possessione beneficij acquisitis, & vtrùm illa pertineant ad ipsum, siue ad Ecclesiam, de quâ materia habes etiam per totum. *12. q. 1. a. 3.*

Not. II. *Peculium* propriè in jure dici, *quasi pusillam pecuniam illorum videl. qui sunt juris alieni, non sui*, vt filiorumfamilias & seruorum, quam seorsim habent à bonis & pecunia Patris vel Domini, deducto, quod illis debetur, & communiter magna esse non solet, ideóque diminutiuo peculij nomine designatur. *l. 5. §. fin. ff. De pecul.* Transfertur autem hoc nomen ad pecuniam & bona Clericorum, etsi sui juris sint, quia illis inprimis competit *non thesaurizare sibi super terram, honestóque victu & amictu contentos auaritiæ non studere*, quam velut proprium ipsorum peccatum originale ijsdem vulgus imputat, vtinam semper falsò.

Not. III. Rectè à *Canis. in sum. l. 2. h. t.* triplex Clericorum peculium distingui. Aut enim constat *ex propriis bonis ipsius Clerici, aut ex bonis Ecclesiæ, aut ex bonis respectu vel ratione Ecclesiæ acquisitis.* Propria sunt, quæ ex successione hæreditariâ legitimo fideicommisso, donatione, aliôue titulo Clerico obvenerunt, dummodo non occasione Ecclesiæ eiúsque ministris alendis consecrata vel destinata sint, vt domus, agri, vineæ, syluæ, prædia, calices, paramenta, aliáve quæ donatione, emptione, vel ex alio contractu, item hæreditate, Legato, fideicommisso ad Ecclesiam peruenerunt. Bona verò Ecclesiæ, intuitu siue ratione Ecclesiæ acquisita, sunt fructus, redditus aliæque obventiones Ecclesiarum *ratione beneficij* debitæ, nam quæ ratione Ordinis aut Ministerij quidem Ecclesiastici *v. g.* concionando, confessiones audiendo, sed non ex obligatione beneficio annexâ facit, atque extra beneficium suum lucratur, bonis primi generis accenseri debent.

Not. IV. Olim in primitiuâ Ecclesiâ tum alios fideles, tum vel maximè Clericos vixisse in communi iuxta formam descriptam. *Act. 2. ℣. 45.* itáque dispensâsse oblationes fidelium, & redditus Ecclesiasticos, vt quisq; haberet necessaria, reliqua pauperibus cederent. Successu verò temporis bona Ecclesiarũ distributa sunt in quatuor partes, siue portiones, quarũ vna esset Episcopi, altera Clericorũ, tertia pauperum, quarta fabricæ Ecclesiæ applicaretur, vt habetur *12. q. 2. c. Vobis enim. 23. c. Vulterane. 25. c. Concesso. 25. c. Quatuor. quæ sunt Gelasij. item c. De redditibus. 28. ibid.* quod est simplicij. *c. Cognouimus. 29. c. Mos est. 30.* quæ sunt S. Greg. Magni. Accedit Palea, quæ diuisionis huius membra diuersâ ratione assignat, sed illius non est maior autoritas quàm palearum esse solet. Hæc autem redditũum Ecclesiæ distributio, quam tempora caritatis, si non frigescentis, certè minùs feruentis videbantur requirere quoad portionem Episcopi & Clericorum, nihil sanè aliud facit, quàm redditus & bona antehac comunia, facere propria eorum, quibus in particulari veluti dabantur in stipendium, cùm diuisionis titulus emptioni & venditioni aut permutationi sit similis. *l. 1. Com. vtriusque ind.*

Not. V. An Ecclesiastici fructuum Ecclesiasticorum dominium, an vsum habeant, quæstionem esse controuersam. Vsum illis concedit præcipuè *Nauar. tr. de fructib. Ecclesiasticis*, contendens Cleri-

 cos

eos tantùm esse illorum dispensatores non Dominos, adferuntur varij Canones. *vid. ex d. 44.* in cuius principio dicitur ex *S. Hieron. Tibi ò Sacerdos de altari viuere, non luxuriari permittitur.* item *c. Fin. 12. q. 1. vbi quidquid habent Clerici, dicitur esse pauperum,* & vltra acquirentes, Sacrilegium committere, & judicium sibi manducare & bibere, similia in Breuiario Rom. leguntur à S. Vrbano Martyre & Pontifice prolata.

Contraria tamen sententia verior & communior est, videl. Clericos post distributionem redditutum in quatuor partes, de quâ dictum est, fructuum ratione beneficiorum perceptorum verè esse ac fieri Dominos, ita sentiunt *S. Thom. 2. 2. q. 85. art. 7. Couar. ad c. Cùm in off. de testam. Sotus de justit. & Jur. l. 10. q. 4. a. 3. & 4. Sarmient. de reddit. Eccl. p. 4. c. 1. & 6.* Vbi Clericos facit Dominos rerum beneficij, comparando eos maritis quoad dominium dotis stante matrimonio. *Azor. p. 2. l. 7. c. 8. Mol. de just. & Jur. tr. 2. d. 143. & alij RR.*

Ratio est, quia distributio redditutum Ecclesiæ, quoad portionem Clericalem in certa beneficia diuisam, & singulis pro eorum qualitate & officio assignandam dominium transfert ex naturâ diuisionis & proprium facit, quod erat ante commune & indiuisum. *l. Rectè 25. §. 1. De verb. signif.* 2. Ministri seculares & milites fiunt ac sunt domini suorum stipendiorum; idem igitur statuendum est de Clericis secularibus, post abrogatam dispensationem redditutum, quæ in communi per Oeconomum vel alium fiebat, prout fit inter Religiosos, qui non habent portiones certas sibi assignatas, sed in communi accipiunt quantum opus est, dominij & proprietatis singillatim incapaces. Confirmatur ex *c. Vn. De Clericis non residentibus in 6.* vbi dicitur eos, *qui non intersunt diuinis, distributiones non facere suas*, si ergo intersunt, faciunt suas, aliàs pœna eorum, qui non intersunt, esset frustratoria, quia neutri facerent fructus suos. Quod æquè clarè expressit *Trid. sess. 23. c. 3. de reform.* Vbi statuit, vt *qui debitum seruitium personaliter non implent, illius diei distributionem amittant, nec eius quoque modo dominium acquirunt*, quâ voce *dominij* vtitur etiam *d. c. vnic. in 6. & idem Trid. sess. 24. c. 12. de refor.* statuit, vt *prouisi de beneficiis professionem fidei faciant intra duos menses, alioqui fructus non faciunt suos.* Ergo si seruitium implent, fructus faciunt suos, sed propriè titulo dominij, quæ vox non recipit impropriętatem, secundùm quam etiam Religiosi possunt *dicere suum, quod illis à superioribus ad solum vsum conceditur aut assignatur.* Est autem eadem ratio distributionum & aliorum redditutum, cùm hæ quoque inter fructus beneficiorum nominentur, vt bene notat *Cesius hic n. 3.*

Ad allata in contrarium respondetur, illa obtinuisse eo tempore, quo Clerici viuebant in communi & redditutum ecclesiasticorum meri erant dispensatores, sumentes & distribuentes inde cuique duntaxat, quantum poscebat necessitas, cùm nulla certa portio singulis esset assignata; quo tempore reliqua dispensanda erant in pauperes, & qui in eo deficerent, vel aliquid sibi reseruarent, meritò vocabantur fures, sacrilegi, raptores. Adde etiam hodie redditus Ecclesiarum non malè posse vocari *bona Dei & pauperum*, non ideò quasi propriè etiamnum talia sint, sed quòd peculiari ratione sui status & intentionis fidelium qui ea donârunt, sint eroganda in pauperes & opera pia, etsi Clerici verè sint illorum Domini, de quo rursus paulò infrà.

Not. VI. Etsi fructuum quos percipiunt ex beneficiis suis, singillatim Clerici verè Domini sint, dominium tamen bonorum siue mobilium siue immobilium vnde percipiunt fructus, pertinet ad Ecclesias particulares *v. g.* Augustanam, Ratisbonensem, Salisburgensem, Romanam, &c. nomine Ecclesiæ intellige communitatem ipsam, cum suo capite, & subordinatis membris *v. g.* Pontificem cum Cardinalibus, Archiepiscopum, Episcopum cum Canonicis aliisque Clericis, vt bene sentiunt *Turrecrem. 2. lib. Sum. c. 113. prop. 6. Caiet. 2. 2. q. 43. a. 8.* & & non obscurè significat, ac fusiùs explicat *Mol. tr. 2. disp. 209. concl. 2. & repetit. d. 142. n. 6. & 7.* vbi bene notat, quatenus vnaquæque Ecclesia particularis pars est vniuersalis Ecclesiæ, dominium supremum omnium bonorum illarum esse penes Ecclesiam vniuersalem, cuius caput est summus Pontifex, penes quem est suprema omnium eiusmodi bonorum administratio. Neque cum hoc pugnat, quòd bona Ecclesiæ dicantur bona Dei & patrimonium Christi; dicuntur enim talia, quia Dei intuitu in honorem Christi pro diuino cultu & ministeriis Ecclesiasticis à sæcularibus sunt donata, non quòd propriè particulari titulo ad Deum & Christum pertineant, vt contendit *Nau. in Apol. q. 11. monito 24. & seqq. post maior. in 4. d. n. 21. q. 16.*

Cap. I. Inuestigandum.

Ex Concilio Arelatensi.

TEXTVS.

Prædia, quæ presbyter emit, debent esse Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est.

EXEGESIS.

Ex dictis ad Rubricam collige rationem, quare juxta *h. c. 1.* qui nihil habens promotus est ad aliquam Ecclesiam, vel beneficium, & ex fructibus emit prædia, illorum dominium non acquirat, sed illud permaneat penes Ecclesiam, quia videl. dominium fructuum est vinculatum & impeditum, si enim prorsus esset absolutum nulla foret causa, cur Clericus, quod comparat ex fructibus & redditibus suis, non faciat verè suum, de quo rursus *infrà*.

Cap. II. Presbyter.

Ex eodem.

TEXTVS.

Presbyter cùm Diœcesin tenet, de eis quæ supremerit, ad ipsius Ecclesiæ nomen, scripturam faciat, aut ab eius ordinatione discedat.

EXE-

EXEGESIS.

Idem est sensus huius c. qui prioris, ea videl. quæ Clericus ex fructibus Ecclesiæ comparârit, esse nomini Ecclesiæ adscribenda, non bonis ipsius Clerici; id nisi faciat esse remouendum ab Ecclesia aut beneficio. Quod tamen intelligi debet de Clerico, qui nil bonorum patrimonialium habet, talia enim habens, eorum, quæ inde comparârit, est ac manet Dominus.

Cap. III. Vt vnusquisque.

Idem.

SVMMA.

Vnusquisque Presbyter res quas post dies consecrationis acquisierit, propria Ecclesia relinquat.

EXEGESIS.

Intelligi id debet de aquisitis ex fructibus Ecclesiæ, non de bonis patrimonialibus, aut industriâ, labore, artificio, comparatis vel donatis.

Cap. IV. Inquirendum.

Ex Conc. Remensi.

SVMMA.

Nullus Presbyter de redditibus Ecclesiæ vel oblationibus vel votis secularium alieno nomine res comparet, quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine fraudem facere de facultatibus Ecclesiasticis debet.

EXEGESIS.

De redditibus Ecclesiæ &c.) Not. I. statutum esse, quid per redditus Ecclesiæ & facultates Ecclesiasticas intelligatur, de quibus Clericus nihil suo aut alieno nomine potest comparare, vt cedat in dominium ipsius aut alterius proprium. Aliqui enim nihil distinguunt, adeóque putant idem Juris esse de emptis ex redditibus beneficij, quod de emptis ex bonis & redditibus Ecclesiæ, pertinentibus v. g. ad illius fabricam, altaria, paramenta, quam sententiam latè probat. *Sarmient. p. 3. de redditibus Ecclesiasticis c. 2. Cas. hic n. 2.* sed in contrarium est communis & vera sententia, videl. per redditus Ecclesiæ & facultates Ecclesiasticas hic non intelligi redditus & fructus beneficiorum, quę Clericis singillatim assignantur, sed illos duntaxat fructus & facultates, quæ ad Ecclesiam immediatè pertinent, *v. g.* ad fabricam non ad beneficia aut beneficiatos. *ita Nauar. tr. De redditibus Ecclesiast. q. 1. monito. q. 2. Azor. p. 2. l. 7. c. 10. q. 1.* qui affirmat empta ex redditibus beneficij sibi Clericum comparare, non Ecclesiæ, nisi fuerint ipsius Ecclesiæ nomine empta, aut ipsi tradita; quod omnibus perpensis probabilius judico, neque quoad hoc censeo Dominium fructuum beneficij esse impeditum aut limitatum, (*Neque aliter intelligi, volumus quod suprà sine distinctione diximus c. 1.*) Etsi ex alio capite tale sit, neque enim beneficiarius de ijs, quæ ex fructibus beneficij comparat, de jure communi potest testari, quod posset, si dominium prorsus foret absolutum; sicut potest in vitâ eiusmodi bona donare aliisque modis alienare.

Not. II. Rationem prioris partis esse, quòd etsi generatim empta ex pecuniis alterius, in dominium emptoris transeant, neque domino pecunię debentur, donec in judicio causam obtineat, peculiare tamen jus est de his, quæ emit tutor vel administrator ex pecuniâ pupilli minoris vel Ecclesiæ. *l. 2. ff. Quando ex facto tutoris. l. Si propenis. C. De rei vendic.* & par ratio est Ecclesiæ. *c. 1. & 2. q. 3. 12. & c. Fixum. q. 5.* bonorum enim Ecclesiæ *tutor, curator, & administrator est Prælatus, vel beneficiarius,* quæ ergo inde comparat, pertinent ad ipsam, non ad ipsum; Neque aliter intelligi debent Canones *h. t.* aliisque, quos de ijs, quæ emit beneficiarius suo nomine ex beneficij sui pecunijs & prouentibus stipendij loco sibi debitis nihil sancire rectè censet *Azor. l. c.* Qui pro ratione communis sententiæ bene illud assignat, *sicut beneficiarius fructus sua congrua sustentationi & pro laborum stipendio debitos facit suos, eorúmque est Dominus, ita quoque esse dominum eorum, quæ inde comparauit, vt possit de ijs donare & statuere,* prout vult; etsi vltra vitam de illis disponere, siue testari jure communi prohibeatur, de quo *tit. seq.* Quod veluti à posteriori confirmat *Nau. l. c.* quia in Constitutionibus *Pij IV. & Pij V. de spolijs Clericorum* eiusmodi bona empta inter spolia illa non numerantur, quæ sibi Camera Apostolica vendicat, quod Pontifices non sanxissent, si ipso jure ante beneficiarij mortem in dominio Ecclesiæ fuissent.

Not. III. Nihil dubij esse, quin Clericus ea, quæ ex patrimonialibus emit sibi acquirat, non Ecclesiæ, nisi vltro ipsi donet & tradat. Eadem est ratio eorum, quæ Clerici comparant ratione quidem alicuius ministerij Ecclesiastici, non tamen ex fructibus beneficij sui, sed veluti stipendium sui operis, vt celebrando Missas, pulsando organa, canendo, concionando, confessiones audiendo, funeralia celebrando, aliáque talia, ad quæ ratione beneficij non tenetur, nec ideò inde aliquid percipit. Item quæ acquirunt agendo Capellanum, item quæ Cardinales, aliique in subsidium expensarum à Sede Apostolica acceperunt, quo decentiùs se sustentent, & his similia, quæ *Nauar. l. c. Monito 21. quasi patrimonialia* appellat, & tam ipsa quàm quæ inde comparata sunt in absoluto Clericorum dominio.

Fraudem facere de facultatibus Ecclesiæ &c.) Not. I. Fraudem quæ hîc designatur, vtique grauem esse, si quis ex bonis Ecclesiæ suo vel alieno nomine sibi aliquid comparare & vendicare velit vt proprium, quod sacrilegum par *criminis Iudæ furis,* qui sacras oblationes asportabat & furabatur, esse meritò affirmat *c.* Sed vniuersim rectè fraudem de bonis Ecclesiasticis facere dicuntur Clerici, si illa, quæ vltra decentem & suo statui competentem sustentationem in vsus non pios adhibeant & insumant.

Not. II. Clericos id facientes non solùm peccare mortaliter, verùm etiam teneri ad restitutionem affirmant, præsertim quos refert & sequitur

Nauar. ad c. vlt. 16. q. 1. & in Apol. q. 2. monito 7. Couar. c. Cùm in officiis. de testam. n. 2. Ducuntur 1. Autoritate Canonum antiquorum & *SS. PP.* qui solùm dispensationem, non autem dominium redditnum Clericis concedunt. 2. Seculares eâ intentione decimas & oblationes contulerunt Ecclesiæ, vt eius ministri, quæ congruæ sustentationi supersunt erogarent in pauperes aliósque pios vsus, ergo donatio facta est sub hoc modo & onere, cuius transgressione peccatur contra justitiam. 3. Ex communi sententiâ peccant beneficiarij mortaliter, si de fructibus beneficiorum vltra congruam sustentationem, partem notabilem in profanos vsus, licèt non malos *v. g.* largiendo consanguineis diuitibus, insumunt non peccarent autem tam grauiter ipsi vel alij, si de bonis propriis aut patrimonialibus id facerent, quod argumento est, Clericos justitiæ lege, & sub debito restitutionis teneri ad fructus beneficij superfluos bene impendendos. 4. Clerici prohibentur testari, eam vtique ob causam, quia quæ ipsis supersunt, justitiæ lege non spectant ad eos. Confirmatur ex *Trid. sess. 25. c. 1. De reform.* vbi interdicit, *ne Episcopi aliíq; Clerici ex redditibus Ecclesiæ ditent consanguineos S. Bernard. ep. 2.* rigidè ad quendam Canonicum Lugdunensem scribit: *Quidquid præter necessarium victum & simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est*, sacrilegium est.

Not. III. Etsi huic sententiæ se conformare tutissimum est & magnæ virtutis, sentimus tamen cum *S. Thom. quodlib. 6. a. 12. & 22. q. 185. a. 7.* quem bene explicat & sequitur *Mol. l. c. d. 14. n. 8.* Etsi Clericus superflua de suis redditibus in profanos vsus insumendo peccet mortaliter, non tamen teneri ad restitutionem, idem affirmant multi, *Caietanus, Adrianus, Sotus vterq; Driedo, Ledesma, Azor*, aliiq; ab ipso & aliis apud eundem *Mol. relati n. 12.* Ratio est, quia vt ostensum est, Clerici sunt fructuum beneficiorum Domini, ergo non tenentur restituere; si aliquid in prauos aut profanos vsus expendant, quia nemini de lege justitiæ inde quidquam debent, cùm nemo præter beneficiarios dominium dictorum fructuum habeat aut acquirat. Confirmatur, laici abutentes bonis suis, non tenentur ad restitutionem, quæ enim sua sunt & propria, nulli propriè debentur, etsi Clerici arctiùs obligentur ad redditus suos rectè expendendos propter maiorem statûs perfectionem. Deinde non constat de tali modo aut onere imposito bonis Ecclesiasticis, cùm dividerentur in quatuor partes. Denique vt bene ponderat *Mol. n. 19.* foret infirmitati humanæ onus intolerabile, si quæ fortassis totâ vitâ expenderunt in vsus profanos, lege justitiæ licet sub peccato mortali tenerentur restituere.

Not. IV. Peccare nihilominus Clericum mortaliter si notabilem partem (non prout sumitur pars notabilis in materiâ furti, sed respectu redditnum beneficij integri annui, vt si quis Episcopus habeat redditunm centum millia; duo, tria, quatuórue millia impendere non erit pars notabilis,) vt indicat *Mol. l. c. n. 20.* in profanos, ne dum malos vsus impendat. Ratio sumitur ex antiquis Canonibus & *PP.* quos *V. apud Azor p. 2. l. 7. c. 8.* qui vnanimiter dicunt, oblationes & donationes Ecclesiis, ideò datas à fidelibus, vt ex ipsis sumerent Clerici, quod est ad vitæ vsus necessarium, & reliqua in vsus pauperum erogarent. Quæ intentio secularium non est mutata per diuisionem in quatuor partes sæpe memoratam, etsi enim diui defacto dominiũ fructuũ Clericis dederit, mansit tamen illud quoad redditus superfluos restrictum & limitatum, *instar fideicommissi*; quod ita conceditur hæredi, vt in præscriptos vsus insumantur, & ad certas personas transmittantur, sic in proposito statuerunt Canones vt Clerici fructus superfluos erogent in pauperes, quo exemplo appositè vtitur *Azor l. c.* Tenentur ergo Clerici ad superflua eroganda in pauperes, non quidem lege justitiæ, neque sub obligatione restitutionis, si id non faciant, sed ex lege caritatis & præcepto Ecclesiæ *in jure & SS. PP.* scriptis multipliciter expresso.

Neque allata pro priori sententiâ aliud evincunt. Nam 1. Canones obiecti sunt antiquiores diuisione bonorum Ecclesiasticorum in quatuor partes, vel solùm loquuntur de obligatione caritatis, secundùm quam superflua Clericorum, pauperibus deberi largè dicuntur.

2. Etsi hoc fine, & sub hâc spe bona sint donata Clericis, quòd in pauperes essent illa expensuri, noluerunt tamen obligare sub hoc onere & modo, vt aliter facientes tenerentur ad restitutionem, si enim hoc voluissent, erat exprimendum in aliquo Canone, obligationes enim valde difficiles non præsumuntur. Valet hîc illud vulgatum, quod *textus non cantat, neque nos cantare debemus.*

Ad 3. dico communem & certissimam sententiam quòd Clerici superflua notabiliter expendentes in profanos vsus, peccent mortaliter, abundè sustineri, si dicimus illos peccare transgressione præcepti Ecclesiæ & violatione caritatis pauperibus debitæ, & quidem multo grauiùs ac frequentiùs quàm laicos, quibus tale præceptum non est impositum. Inter quos & Clericos bene hoc discrimen assignat *Azor l. c. c. 8. q. 2. §. Mihi itaque.* Quod opulenti laici non teneantur superflua erogare in pauperes, nisi *extrema vel quasi extrema, vel grauis egenum necessitas vrgeat.*

Ad 4. Resp. morem illum & legem veterem, ne vlli Clerici etiam Episcopi possint testari etiam ad pias causas, facta licet quadripartita fructuum diuisione, fuisse meritò relictam, vt Clerici tanto alieniores essent ab avaritiâ, eóque magis in vitâ operibus charitatis & misericordiæ præluccrent, vtpote conscij, quòd vltra vitam per testamentum nihil possent illis relinquere.

Ad V. Denique resp. Præceptum illud *Trid. Conc. de consanguineis non ditandis*, profectum ex lege charitatis & intentione fidelium bona sua Ecclesiasticis donantium. *S. Bernardus* exaggerat obligationem charitatis & præcepti Ecclesiastici quæ sufficit timoratæ conscientiæ, nolenti incurrere reatum æternæ damnationis, etsi non accedat obligatio restitutionis.

Not. V. Satisfacit Clericus præcepto Eccle-

siæ, si quod superest ex fructibus beneficij, in alios pios vsus impendat, v. g. in fabricam Ecclesiæ, vel Religiosæ domûs, vel aliud pietatis officium. Ex communi enim sententia, quam habet *Nauar. tr. de reddit. Ecclesi. monito 26. n. 2. q. 1.* hæc pauperum appellatione in proposito intelliguntur, hoc est *qualibet pietatis officia*, quocunque demum loco in illa impendant, quæ congruæ suæ sustentationi supersunt, magis tamen conueniens & æquum est, vt has impensas, quas in pias causas facit Clericus, eo loco, vbi beneficium est situm, faciat.

Not. VI. Sicut *iustum pretium* cuiusque rei non consistit regulariter in indiuisibili, sed habet *latitudinem infimi, medij, & summi*, sic neque sustentationem congruam Clerici sitam esse in indiuisibili, sed pro varietate personarum, temporum, locorum, aliarúmque circumstantiarum, esse maiorem vel minorem. Neque teneri beneficiarium ad infimum gradum, sed posse illum computare juxta summum gradum, vt si *infimus gradus sit 400. flor. medium 600. summum 800.* poterit totam hanc summam liberè expendere in suos vsus.

2. Pro qualitate beneficij & quantitate redditum potest beneficiarius splendidiùs viuere, quàm alius qui non est in pari dignitate, aut non habet tantos redditus; sic Episcopo plus vtique conceditur, quàm Præposito aut Decano, & huic plus quàm simplici Canonico.

3. Semper tamen præ oculis habendum præceptum, *Conc. Trid. sess. 25. c. 1. De reform.* nempe ut *Episcopi cæterique beneficiarij non tantùm modestâ supellectili & mensâ, aut frugali victu contenti sint, verùm etiam in reliquo vitæ genere ac tota suâ domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto instituto sit alienum, quódque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.* Cum quo non pugnat proportionatus statui splendor & familiæ amplitudo; si præsertim politica dignitas accedat, qualem habent Episcopi Germaniæ, qui velut sunt Principes. Etsi neque ipsi aliique prælati & multo minùs inferiores Clerici, sibi licere putent parem luxum adhibere, quem adhibent seculares Principes, magnates, aliique seculares, si quidem præcepto *Conc. Trid.* & statui suo satisfacere velint.

4. Decens beneficiarij sustentatio non solùm comprehendit ea, quæ ad familiam alendam requiruntur, sed etiam quæ necessaria sunt ad moderata conuiuia, hospites excipiendos, & donationes tum remuneratorias, tum merè liberales faciendas.

5. Consuetudinem beneficiariorum timoratæ conscientiæ in vnoquoque loco haberi posse pro Regula competentis sustentationis.

6. Ratione Nobilitatis, doctrinæ, meritorum posse congruæ sustentationi incrementum addi, significat id *Innoc. III. c. Multa. de prebend.* vbi agens de prohibita beneficiorum pluralitate, ait *circa sublimes tamen & literatas personas, quæ maioribus sunt beneficiis honorandæ, cùm ratio postulârit, per Sedem Apostolicam posse dispensari*, eidem consentit. *Conc. Trid. sess. 23. c. 17. & Io. XXII. In Extrauag. Execrabilis.*

7. Tam amplam congruæ sustentationis computationem locum habere, quando non occurrunt graues valde proximorum aut ipsius Ecclesiæ necessitates, vt si fabrica sit ruinosa, aut sacra vasa deficiant, & paramenta sint lacera, aut nimis vilia & pauca. Est enim res scandali plena pauperes fame perire, & Clericos de patrimonio Christi lautè viuere, Ecclesias esse ruinosas, & ornatum nullum aut neglectum, Prælatos verò viuere in splendidis palatijs ac ædibus. Quod præcipuè verum est, si habeant redditus valde amplos, & nulla distincta redditum portio sit assignata pauperibus & fabricæ Ecclesiæ, tum enim signum est, has portiones esse permixtas cum redditibus mensæ Episcopalis aut Prælati, neque illos tutos esse in conscientiâ, nisi juxta redditum proportionem erogent in pauperes, de quo plura *Mol. d. 144.*

Not. VIII. Etsi beneficiarius habeat bona ampla patrimonialia, posse nihilominus ex redditibus beneficij sumere competentem sustentationem modo explicato, nemo enim tenetur militare suis stipendiis; de quo *Molina d. 146.*

Not. IX. Beneficiarium non solùm de bonis patrimonialibus aut industriâ in Clericatu acquisitis, verùm etiam ex redditibus beneficij, quos alioqui impendere tenetur in pia opera, moderatas expensas & donationes facere posse consanguineis, si pauperes sint. Pauperes autem non solùm sunt qui egent cibo, potu, aut veste, quæ sunt necessaria naturæ sed etiã qui egent opportunis ad conuenientiã sui status, ac proinde Prælatos de Ecclesiæ bonis *posse illis distribuere, sicut aliis pauperibus, ait Caiet. 2. 2. q. 43. a. 8. post S. Thom. ibid. q. 185. a. 7. ad 2. vbi rursus idem Caiet.* Quin etiam addit *Mol. l. c. n. 9. Si aliquis humili loco natus & habens consanguineos viles, fiat Episcopus aut Prælatus, aliquantulum crescere illorum consanguineorum conditionem & statum, vt possit illis plus tribui de redditibus sui beneficii, præsertim parentibus, modò absit inordinatus affectus, & nimia profusio, qua infamia Nepotismi* passim laborat.

Not. denique 10. *Ex eod. Mol. d. 145. n. 22.* Etsi hæc pro moderando rigore aliter sentientium rectè dicuntur, assiduè tamen clericis meditandum, se secularium oblationibus & sudoribus ac Christi patrimonio ali tam copiosè, vt vitæ integritate, sacrificiis & precibus Deum propitient, verbo & exemplo viam salutis aliis ostendant, eóque dirigant. Quare videre deberent, vt non solùm quæ congruæ sustentationi tam liberaliter explicatæ supersunt, expendant, (ad quod sub peccato mortali tenentur) verùm etiam hanc ipsam sustentationem (quod est perfectionis) restringant. Secum parci, in pauperes aliósque pios vsus valde benigni, nihilque de tam sancto patrimonio insumant, nisi prout recta ratio, Christiana charitas, & virtutis studium, ad quam pro suo statu tenentur, postulat.

Cap. V. Si quis

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Clericus agella vel vineolas in terra Ecclesiæ faciens

faciens sustentandæ vitæ causâ, vsque ad obitum possideat, verùm post mortem Ecclesiæ restituat, nec testamentario aut successorio jure cuiquam relinquat, nisi forsan cui Episcopus pro seruitiis ac præstatione Ecclesiæ largiri voluerit.

EXEGESIS.

Etsi Clerici beneficiorum fructus faciant suos, de illis tamen, quæ supersunt congruæ sustentationi testari non possunt, neque hæredibus ea relinquere. Illud peculiariter hic statuitur, de his quæ fiunt in terrâ siue solo Ecclesiæ, vt post mortem beneficiarij illi remaneant, quod æquissimum est, & conforme juri ciuili, secundùm quod *plantatum siue inædificatum alieno solo, siue ex propriâ, siue ex alienâ materiâ solo cedit iuxt. l. 7. de acquir. rer. dom. §. 12. 32. Instit. eod. §. 29. 30. 31.* Episcopo tamen licet benemeritis de Ecclesiâ eiusmodi agros aut vineolas concedere.

TITVLVS XXVI.

DE TESTAMENTIS ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS.

In Rubricam Tituli.

NOT. I. Postquam superioribus Titulis explicatæ sunt variæ dispositiones inter viuos, & quatenus Clerici illas facere possint, nunc conuenienter subiungitur Titulus de testamentis & vltimis voluntatibus, vt constet an etiam Clerici de peculio suo, & quatenus testari possint. Idem titulus habetur *in 6. & Clement.* de eadem materiâ tractatur *in decret.* plurimis locis, quæ allegantur *in gl. ad Rubr. Tituli.* vbi etiam à nobis quædam pro intelligentiâ terminorum breuiter sunt attingenda.

Not. II. Testamentum iuxta *Panorm.* hic est *voluntatis nostræ iusta declaratio, de eo, quod quis vult post mortem fieri cum hæredis institutione. l. 1. ff. de testam. junct. gl. ibid.* est autem vtrumque de substantiâ testamenti, vt videl. sit justum, hinc non valebit si pugnet cum justitiâ, vt si quis filium exhæredet absque omni causâ, aut aliquid disponat contra bonos mores, aut pietatem; similiter si deficiat hæredis institutio per jura vulgata *hoc. eod. t.* Est autem testamentum generatim duplex, vel perfectum, quod directam hæredis institutionem continet, vel imperfectum, quod habet dispositiones vel ordinationes alias.

Not. III. Testamentum *perfectum* vel esse commune quod habet solennitates, communi & consueto juris ordine requisitas, vel *priuilegiatum*, quod sine istis solennitatibus ex singulari valet priuilegio, vel plusquam solenne in quo vt valeat, præter communes solennitates aliquid obseruandum voluit testator; vtrumque autem hoc testamentorum genus rursus duplex est, videl. vel *scriptum* vel *nuncupatiuum*.

Not. IV. Testamentum solenne scriptum consistit in duobus, *testium adhibitione*, & *testatoris facto*. Testes primò debent esse idonei. 2. Numero septé. 3. rogati. 4. non inviti. 5. testatori ita præsentes, vt eum videre possint. 6. subscribunt singuli. 7. signent suis vel alienis annulis. *§. 2. Instit. eod. & l. hac consultissimâ, Cod.*

In testatoris facto obseruandum est 1. Vt testator voluntatem suam vel scribat ipse, vel ab alio scriptam subscribat, vel scribendi ignarus, octauum testem quiipsius nomini subscribat, adhibeat. 2. Scripturam signatam vel ligatam vel tantùm clausam coram septem testibus proferat, eâque contineri testamentum suum asserat. 3. A testibus subscriptionem & subsignationem petat. 4. Vt ista omnia fiant vno contextu, id est vno eodémque tempore, nullo alieno actu interueniente, & testibus vsque ad finem simul manentibus. *§. 4. Instit. eod. & ad l. Hac consultissimâ.* Quas solennitates nisi obseruet, qui solenniter voluit in scriptis testari, eius testamentum nec quidem vt nuncupatiuum valebit, vt notat *Jul. Clarus. §. Testam. q. 4. n. 3.* Secus si non constet tali testantis intentione iuxta eundem *n. 2.* Qui autem possint esse testes. *Vide jura h. t. De testibus.*

Not. V. Testamentum nuncupatiuum dici illud, *in quo testatoris & hæredis & legatariorum nomina vel omnia in eo contenta coram testibus vno contextu manifestantur siue nuncupantur, unde nuncupatiuum dicitur*, quia non requirit subscriptionem testium, sed solùm voluntatis explicationem; si scriptura interueniat, ea non adhibetur solennitatis causâ, sed probationis, vt si opus sit probari possit per scripturam eiusmodi testamentum factum fuisse. *§. vlt. Instit. l. 21. ff. eod.* Conuenit igitur testamentum nuncupatiuum cum scripto, quod vtrumque fieri debeat coram septem testibus rogatis & vno contextu. Differunt quòd in nuncupatiuo testes audire debeant testatorem, mentem suam de hærede, legatis, aliisque palàm explicantem & manifestantem. In testamento autem scripto, testator non vult, vt testes sciant suam dispositionem, sed satis est vt subscribant scripturæ, in qua testator asserit testamentum suum contineri, etsi non sciant, quid ibi contineatur; Erit tamen & testamentum nuncupatiuum, si quis coram Notario & testibus dicit: *Volo, vt N. hæres meus fiat, in omnibus, prout continetur in quadam schedâ, quam reliqui apud socerum meum.* Ratio est, quia licet in testamento nuncupatiuo debeant

beant palàm explicari, quæ fiunt, quia tamen paria sunt implicitè & explicitè ex *l. Si ita scripsero. ff. De condit. & demonstr. vbi Bald. & alij. apud Silu. ÿ. Testam. 1. q. 1.* ideò eiusmodi nuncupatio valet.

Not. VI. Testamenta priuilegiata communiter numerari ista. 1. *Militare.* quod à milite in expeditione vel acie fit, omissis vel omnibus aut aliquibus solemnitatibus, ita tamen, vt de eius voluntate constet. 2. Quod parentes inter liberos instituunt, & itidem censetur perfectum sine solennitatibus, modò parentum voluntatem exponat, siue sit scriptum siue nuncupatiuum. 3. *Ad pias causas*, quo vel Dei vel diuini cultûs amore, Ecclesiis, Xenodochiis, vel personis miserabilibus, captiuis, pauperibus aliquid relinquitur. Ad hoc testamentum sufficiunt *duo testes etiam non rogati, vel mulieres* vt dicemus *inf. c. Relatis.* 4. *Rusticum*, quod eatenus est priuilegiatum, quòd ipsis & numerus septem testium & subscriptiones sint remissæ, de quo *vide l. vlt. C. eod.* 5. *Oblatum principi*, quando aliquis voluntatem suam vltimam supplici libello complexus Principi offert, ac Princeps eum in consilio lectum in scrinia referri iubet, *l. 19. Omnium. C. eod.* quod testamentum omnium testamentorum solennitates dicitur superare. *d. l. Omnium.* 6. Factum *coram Iudice*, quando quis scripto voluntatem suam judici, vel municipibus offert, & actis inseri petit, vel sine scripto voluntatem suam coram illis declarat; ad quod vt mereatur publicam fidem, aliqui duos testes requirunt, qui ita factum esse coram judice testamentum asserant. *d. l. Omnium. & l. 12. De testibus.* 7. Factum *tempore pestis*, de quo etsi nihil jura exprimant, conueniunt tamen DD. solemnitates esse in illo relaxandas. 8. Factum *coram Parocho & duobus vel tribus testibus, quod sine alia solennitate valeat Iure Canonico. c. Cùm esset. inf. de quo vti & de testamento ad pias causas* dicemus in progressu. Reliqua ad jus ciuile potiùs pertinent.

Not. VII. *Codicillum* dici testamentum imperfectum, & definiri, quòd sit *vltima testantis, vel intestati voluntas minùs solennis de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, omissâ tamen directâ hæredis institutione.* Differunt Codicilli à testamentis. 1. Ratione solennitatum, quæ hîc sunt minores; neque enim testes debent esse rogati, sed sufficit si fortuitò interueniant; neque requiruntur eorum sigilla, neque scriptura; potest denique etiam mulier esse testis, quæ omnia repugnant testamento solenni. 2. Testamentum non subsistit sine hæredis institutione, quæ in Codicillis directè fieri non potest, etsi possit indicari vel declarari, quem quis in testamento hæredem instituerit, quæ est obliqua quædam institutio sufficiens vt quis habeatur pro testamentario hærede. *l. 77. ff. De hæred. instit.* 3. Ratione numeri. Non potest enim quis decedere cum pluribus testamentis, quia prius per posterius rumpitur & reuocatum censetur, non item Codicillus prior per posteriorem nisi quatenus illis expressè derogatur. Ratio est, quia Codicillis res singulæ, testamentis hæreditas vniuersa relinquitur. *§. fin. instit. eod. vide plura apud Couar. in Enchirid. l. 2. t. 25.*

Not. denique VIII. Hæreditas nihil aliud est, *quàm successio in vniuersum jus, siue in omnia jura, tam actiua quàm passiua, id est commoda & incommoda, quæ defunctus tempore mortis habebat, l. 36. ff. de Reg. Iur.* Etsi verò hæreditas sæpè pro rebus hæreditariis, vt *tot. tit. fam. Ercisc.* sumitur, Iuris consultis tamen propriè nomen juris est, ipsum jus succedendi in bona defuncti denotans, secundùm quod *hæres vna eadémque persona cum defuncto censetur, eúmque repræsentat.* Legatum verò est *donatio à defuncto relicta, ab hærede præstanda §. 1. Instit. de Legat.* Vel est *delibatio siue diminutio hæreditatis. quâ testator ex eo, quod totum ad hæredem pertinet, aliquid alteri collatum & traditum vult. l. 116. ff. De Legat.* Verùm differunt legata & fideicommissa, nam ipsa etiam legata fidei & fidelitati hæredis committuntur; vt illa exequatur illisque tribuat, quibus testator assignauit, de quibus omnibus breuiter *Corninus. c. l. 2. tit. 20. item tit. 23. & 24.* vbi hæreditates fidei commissarias explicat.

Cap. I. Quorundam.

Gregorius IX. Antonio Subdiacono.

SVMMA.

Cùm Atellanus Episcopus testamento in octo vnciis substantiæ suæ nurum hæredem instituisset, & Ecclesiam in residuis quatuor. Iubet Pontifex sollicitè hoc discuti, neque ferri, vt ex relictis ab illo à qualibet personâ quidquam detineatur, nisi quod ante Episcopatum proprium habuit. Quidquid verò Ecclesiæ ante ipsius consecrationem fuit, vel in Episcopatu is acquisiuit, in eiusdem Ecclesiæ dominio conseruetur.

EXEGESIS.

In octo vnciis substantiæ suæ &c.) Id est, in octo partibus hæreditatis siue substantiæ relictæ. Iurisconsulti enim vniuersam hæreditatis massam appellant *assem*, eámque diuidunt instar illius in 12. partes, quas vocant *vncias. §. Hæreditas instit. de hæred.* As autem *juxta Varon. l. 4. erat pondus libra*, significabat autem etiam *nummum æreum.* Est autem distributio in 12. vncias & pro testamentis, & multis aliis necessaria. Hic igitur Episcopus octo vncias reliquit nurui, vnde colligitur eam instituisse hæredem, Ecclesiæ autem solùm legauit vncias quatuor, vt si hæreditas tota fuerit 12000. nurus sibi vendicet 8000. Ecclesiæ verò remanserunt solùm 4000.

Quidquid verò Ecclesiæ &c.) Prohibitum videl. est jure communi testari Episcopis & Clericis, de illis, quæ intuitu Ecclesiæ siue beneficij sui & de rebus illius acquisiuerunt, secus est de aliis quæ sunt patrimonialia, aut propriâ industriâ acquisita. *c. Quia nos. inf. item. 12. q. 3. c. 2. & q. 5. c. Fixum.* vbi dicitur Clericos de his testari posse. Plura *c. Cùm esset. & c. Quia nos. inf.* Quæ omnia intelligi debent juxta ea, quæ diximus ad *cap. 2. not. 1.*

Cap.

Cap. II. Quia Ingredientibus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbatissa S. cui successit Abbatissa G. testamento aliqua legata reliquisset, eo praetextu, quòd in habitu Monachali nunquam, sed in vestibus Presbyteris loci illius vsitatis incesserit, idque ex Abbatissae etiam prioris exemplo, & penè ex consuetudine licuerit, rescribit Pontifex ad querelam Abbatissae G vestis qualitatem ad culpam fortè Episcopi pertinere, qui id permisit, non tamen potuisse praeiudicare Monasterio, sed res ipsius eidem loco, ex quo illic ingressa & Abbatissa constituta est, de jure competere.

EXEGESIS.

Cùm de fructibus Ecclesiae & beneficij prohibeantur testari Clerici seculares, multo strictiùs ex naturâ sui statûs id prohibitum est Religiosis, qui voto paupertatis impediti dominium fructuum non acquirunt, sed solùm usum habent, unde meritò dicit *gl.* hanc Abbatissam *in ipso ingressu se & sua dedisse Deo. c. Quia ingredientibus. 19. a. vlt.* potest tamen cum dispensatione Pontificis Religiosus testari.

Cap. III. Nos quidem.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam S. in testamento Monasterium praecepisset fundari, idque T. religiosa foemina ejus haeres protraheret, jubet Pontifex illam commoneri, vt infra annum Monasterium secundùm voluntatem defuncti constituat, quod si in loco designato non possit, vel neglexerit, Episcopus per se aedificet, & omnia à testatore legata ipsi assignentur, sic enim secundùm piissimas leges delatas defunctorum pias voluntates, Episcopali decens est studio adimpleri.

EXEGESIS.

Si executores à testatore dati, sunt negligentes in executione, Episcopus suppleat negligentiam eorum, non solùm in pijs causis, quod ipsi conceditur jure etiam ciuili. *l. Nulli. C. De Episcop. & Cleric.* verùm etiam, vt aliqui volunt, in omnibus relictis etiam ad causas non pias, *quia omnis voluntas testatoris, nisi iniquum aliquid contineat, est pia, vt ait Panorm. hic n. 8.* quia est *hominis ingredientis viam vniuersae carnis, qui voluntatem suam postea non potest ampliùs mutare, fa. l. 5. C. De Sacros. Eccl.* Eandem testamentorum ad pias causas executionem Episcopis concedit *Conc. Trid. sess. 22. de reform. c. 8. & sess. 25. in decr. de purg.*

Cap. IV. Iudicante.

Idem Petro Subdiacono.

SVMMA.

Cùm moriens vxor cuiusdam Redempti concham argenteam jussisset venundari, & dari libertis suis, scutellam verò argenteam cuidam Monasterio, Pontifex voluntatem eius per omnia mandat impleri.

EXEGESIS.

Ex hoc c. sumi potest generalis doctrina, legatum ad causas pias factum sine testamento & institutione haeredis valere etiam in foro externo, modò probari possit per duos vel tres testes, si factum sit nudis verbis etiam sine scripturâ. Quin valere etiam legatum taliter factum ad causas non pias, censet *Panorm. juxt. l. 1. C. De Fideicommiss.* & videtur colligi ex *h. ipso c.* legatum enim conchae argenteae factũ libertis non fuit factum ad piam causam, nisi fuerint egeni, de quo nihil dicitur. Faciens autem legata sine testamento & institutione haeredis in dubio videtur voluisse decedere intestatus *juxt. Panorm. n. 2.*

Cap. V. Filius noster.

Idem T. Episcopo.

SVMMA.

Cùm F. apud Pontificem quereretur, quòd eius parens P. aliqua Ecclesiae cuidam sepulturae suae gratiâ, quae alieni juris erant, reliquerit, rescribit Pontifex, etsi jure ciuili haeres cogatur soluere, si quis rem alienam ipsi legârit, videri tamen illud iniustum, vt res Ecclesiae vni legatae, quae alterius Ecclesiae esse perhibentur, ab illo detineantur, qui aliena restituere debet.

EXEGESIS.

Valde mihi videtur iniustum &c.) Not. I. Jure ciuili, quod Pontifex appellat legem secularem, cum quis scienter legat alienum, tenetur juxta *gl.* rem legatam relinquere legatario, vel aestimationem eius, si vendi possit. Sumitur ex §. *Non solùm & §. Quod autem instit. de Legat.* si autem ignoranter legat rem alienam, quam putabat suam, legatum est irritum, nisi cum legatum factum est personae sanguine junctae (de quâ conjunctione solùm sermo est, nec rectè ab alijs extenditur ad coniunctionem spiritualem) *v. g.* consobrino, fratri, patrueli &c. debet tamen legatarius probare scientiam legantis, quòd videl. ignorârit rem esse alienam. *l. Cum rem alienam. C. De Legat. & l. Verius. ff. De probat.* De benignitate autem Canonicâ, siue secundùm legem Dei, vt loquitur Pontifex ad hoc haeres non compellitur. Quam sententiam *gl.* reiectis aliorum interpretationibus, qui vel nullum vel vix vllum discrimen in proposito inter jus ciuile & Canonicum agnoscunt, sequitur *Panorm. hic n. 6.* & egregiè explicat ac defendit

Digitized by Google

dit *M. Antonius Genuensis in Practicab. Ecclesiasticis. q. 187.*

Not. II. Causam benignitatis Canonicæ à *Panorm. & Genuensi* rectè assignari duplicem. 1. Quia jus ciuile in hâc re nititur præsumptâ voluntate testatoris (non certâ aut expresâ,) quòd videl. testator legando rem, siue scienter siue ignoranter, seriò voluerit rem legatam cedere legatario, aut si appareat esse alienam, eidem æstimationem siue pretium persolui, quia jura volunt vltimas dispositiones valere eo modò quo possunt. Cùm verò hæc præsumptio possit esse falsa, si videl. testator, talem intentionem non habeat, vt legatario rei alienæ æstimatio soluatur, meritò Ecclesia quæ rei veritatem magis sequitur, recessit in hoc à rigore Juris ciuilis. 2. Cùm durum sit, vt hæres rem non suam siue alienam non aliter soluat aut redimat, quàm si verè sua futura esset, aut propria foret, noluit Ecclesia ab hæredibus, qui communiter sunt & præsumuntur inuiti, æstimationem rei alienæ extorqueri, ne legatarij tanquam exactores videantur rebus temporalibus inhiare, vt in simili statuit. *c. Expressè. de censib.* vbi ex eâdem causâ illis qui Ecclesiæ aliquid debent, quod intelligi potest secundùm diuersas mensuras, conceditur, *vt soluant secundùm minorem.*

Not. III. Illos, qui negant hanc differentiam inter jus ciuile & Canonicum, illudere verbis summi Pontificis Gregorij, quorsum enim dicit *nobis viuendum lege Dei,* non autem lege huius seculi, si vtraque lex idem in hâc causâ disponit? Neque obstat, quod *h. t. n. 25. affers. & in ff. de leg. & fideicom. c. 2. n. 23. & 24. acriter repetis Casius, legem ciuilem, quæ permittit legari rem alienam, nihil peccati continere;* Si enim aliquid includeret, esset ratione detrimenti, quod Dominus cuius res legata est, subiret; Sed nullum subit; neque enim illi inuito aufertur res sua, sed ab hærede illi redditur, aut illius æstimatio, si velit vendere. Respondetur enim Jus Canonicum in hâc re periculum falsæ præsumptionis & speciem auaritiæ odiosis lucris inhiantis refugere. Neque semper ideò Jus Canonicum recedit à ciuili, quod lex aliqua ciuilis peccatum includat, sed frequentiùs ob alias causas, *v. g.* ob periculum peccati, aut scandali, aut nimiam difficultatem, aut maiorem facilitatē. Sic testamentū Jure ciuili requirit septem testes, Jure Canonico duos, vel tres, vti dicemus &c.

Cap. VI. Si hæredes.

Ex Concilio Moguntino.

TEXTUS.

Si hæredes jussa testatoris non impleuerint, ab Episcopo loci illius, omnis res, quæ eis relicta est, Canonicè interdicatur, cum fructibus & cæteris emolumentis, vt vota defuncti adimpleantur.

EXEGESIS.

Si hæredes jussa testatoris non adimpleuerint &c.) Not. I. Quòd ad hæredes pertinet exequi jussa defuncti, quare si hæres non est negligens, non debet se immiscere Episcopus, datâ autem negligentiâ executorum deuoluitur cura ad Episcopum *juxt. c. Nos quidem. suprà.* Potest autē pro adimplenda voluntate defuncti contra hæredem negligentē tota hæreditas interdici cum fructibus & emolumentis. Quod videtur mixti fori. Ita vt non solùm Judex Ecclesiasticus, verùm etiam sæcularis interdictum suum impetiri possit etiam in legatis ad causas pias, vt in authent. de Eccles. §. *Si quis. aut ædificationem, & in auth. Hoc amplius. C. De fideicom.* Quare meritò arbitratur *Panorm. hic n. 3.* Inter hos judices esse locum præuentioni.

Not. II. Quæri posse, quantum temporis præfixum sit executori, videtur enim annus pro termino esse præfixus, vigore *c. Nos quidem. supr.* vbi fæmina Religiosa hæres cuiusdam S. qui in testamento jussit Monasterium extru, ijubetur intra annum id implere.

Resp. 1. Si res legata est in patrimonio testatoris, debere solui sine morâ, nam aditâ hæreditate dominium mox transit in legatarium. *L. Si libertus. ff. De legat. 1.* Quare si hæres sit in morâ, executores non debent expectare lapsum anni, sed intra tempus arbitrio boni viri computandum, debent executionem aggredi, aut ipsis negligentibus Episcopus *vt hnius c.* debet interdicere siue sequestrare omnem rem hæreditariam, eiúsque emolumenta, maximè ad causas pias. Idem putat *Panorm.* in relictis ad causas non pias, quia iste *c.* est generalis.

Resp. 2. Si hæredes infra sex menses non soluant legata pia, coguntur postea soluere cum omni emolumento inde percepto & interesse, in pœnam negligentię, vt in *auth. de Ecclesiasticis tit.* Si verò hæres omnino neget legata pia, debet soluere duplū. §. *Item mixta. Instit. de action.* Si monitus differat vltra annum, priuatur totâ hæreditate (*exceptâ legitimâ, vt ait Casius n. 29.*) quæ debetur aliis, qui vi testamenti aut Juris succedunt, vt in *d. auth.* §. *Hoc amplius.* Monet autem *Panorm.* hunc annum dari pro executione testamenti. Sed ad dictam pœnam incurrendam posse hæredem ante dictum lapsum anni compelli alijs remedijs ad executionem, *v. g.* sequestratione hæreditatis & emolumentorum.

Not. III. Si defunctus constituit executorem, isque officium suum faciat, Episcopus non debet se immiscere etiam in pijs causis. *c. Tua. inf. & d. auth.* §. *Si quis autem.* Sed si semel & secundò monitus nolit exequi, statim ad Episcopum deuoluitur executio in pijs causis, vt est casus in *d. auth.* §. *Si quis autem hoc facere.* Si verò semel tantùm fuerit monitus, expectatur anni lapsus, & sic videtur intelligi, quod dicitur de anno in *d. c. Quidem.* Similiter si testator nullum nominauit executorem, tunc itidem in causis pijs succedit Episcopus. *d.* §. *Si quis autem. pro redemptione & l. Nulli. C. De Episcop. & Cler.* executio pertinet ad hæredem, eòque cessante ad Episcopum. Quod de causis non pijs etiam aliqui sentiunt, vt diximus *suprà.* de quo pluribus hic disputat *Panorm. n. 7.*

Cap. VII. Cùm in officijs.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Quidam Clerici cùm ab Ecclesiis suis multa beneficia perceperunt, bona per eas acquisita in alios transferri præsumunt; Hoc quia antiquis Canonibus constat inhibitum, Pontifex indemnitati Ecclesiarum prouidere volens, siue intestati decesserint, siue aliis conferre voluerint, penes Ecclesias eadem bona præcipit remanere.

EXEGESIS.

Bona per eas acquisita &c.) Not. I. Beneficiarios quosuis etiam Episcopos posse testari de bonis patrimonialibus, quæ *c. 1. Not. 5.* vocauimus illorum *propria* id est absolutè talia, neque *vinculata* testari, quò etiam pertinent *intuitu ordinis aut ministerij Ecclesiastici*, aut labore & industriâ non ex obligatione beneficij acquisita. Quia horū omnium etiam habent absolutum dominium, neque vllâ lege de his testari prohibentur, quæ est communis *DD.* sententia apud *Mol. l. c. d. 147. n. 1.* Colligitur apertè ex *c. Episcopi. 12. q. 1. Episcopi*, ait, *de rebus propriis vel acquisitis, vel quidquid habent de proprio, hæredibus suis, si voluerint, derelinquant. item ex c. Placuit. q. 3. c. Fixum. q. 5. ibid. c. Quia nos. & c. Relatum. 2. inf.*

Not. II. Posse Clericos etiam testari de illis, quæ necessariæ sustentationi subtrahunt, vel quæ laboribus & ministeriis suis in Ecclesiæ vtilitatem promerentur vltra competentem sustantionem, quam explicauimus. *c. 1. l. c. Not. 6.* Hæc enim pertinent ad industriam beneficiarij. Vt *not. Mol. n. 3.* qui tamen aduertit *in foro externo difficilem esse probationem relicta à Clerico taliter esse acquisita.* De illis quoque quæ beneficiarius ex patrimonialibus siue propriis bonis insumpsit, cum posset ex fructibus beneficij insumere, potest testari in æquali proportione de ijsdem fructibus. Idem est, si aliquid contulit Ecclesiæ de propriis sine animo donandi, potest enim id compensare de bonis & fructibus Ecclesiæ aut beneficij *juxt. c. Si qualiter. & c. Si Episcopus. q. 5. ibid.*

Not. III. De suorum beneficiorum superfluis redditibus ultra competentem sustentationem non posse Clericos testari in ullos usus siue pios, siue profanos *juxt. h. c. Ad hac. c. Quia nos. c. Relatum inf. & plura cc. 12. q. 1. & 5. item auth. licentiam. C. De Episcop. & Cleric.* Quod verum est tam de beneficiis simplicibus quàm curatis, quia *c. Relatum* loquitur de Canonicis, quorum beneficia esse simplicia nemo dubitat. Ratio huius prohibitionis est, vt Clerici dum viuunt, bona sua in pios vsus erogare studeant, neque ex cupiditate multa relinquendi consanguineis, aut aliis, quos hæredes esse cuperent cumulandis pecuniis distineantur.

Not. IV. Consuetudine legitimo tempore præscriptâ introduci potest, vt beneficiarij validè testentur pro libitu in quosuis etiam profanos vsus; etsi nulla consuetudo possit efficere, vt faciant licitè, quia ex naturâ rei est illicitum bona diuino cultui & pijs vsibus dedicata rebus profanis insumere aut assignare. Cum quo non pugnat eiusmodi testamenta esse valida. Sic enim donationes & expensæ tum laicorum tum Clericorum in res malas sunt validæ, etsi sint illicitæ. Cùm itaque testamentis Clericorum valor solo jure positiuo sit ademptus, potest inualiditas quidem per consuetudinem tolli, non autem ratio peccati, quæ jure naturali inficit talem Clericorum dispositionem, vt apertè explicat *Mol. l. c. n. 27.* ex illo fundamento, quòd Clerici omnium redditutum etiam superfluorum sint domini, possunt itaque ex naturâ dominij seclusâ Ecclesiæ prohibitione contra quam præscribi potest, validè de illis testari, licet testando in vsus profanos peccent contra legem naturalem, aduersùs quam nulla valet consuetudo aut præsumptio. Vt mirum sit, non paucos esse *DD. quos Layman secutus, Molinam Panorm. Lessium, Vasq. refert & refellit l. 4. tr. 2. c. 3. n. 7.* qui asserunt consuetudinem Clericorum testando pro arbitratu ad quasuis profanas causas, esse honestam, adeóque eiusmodi testamenta esse non solùm valida, sed & licita. Si enim in vitâ sine peccato mortali de superfluis nihil possunt in profanos vsus expendere, vt fatentur *DD.* contrarij, non possunt ergo vllatenus exturlari, si faciant id per testamentum.

Not. denique V. Neque summum Pontificem posse dispensare, vt licitè eiusmodi testamenta fiant, quia repugnant juri naturali, vt dispositiones factæ ad causas pias, conuertantur in vsus profanos; nisi aliâ aliquâ ratione eiusmodi vsus profani cohonestentur, vt si in remunerationem meritorum, quæ Ecclesia à beneficiato aut eius consanguineis accepit, Pontifex talem facultatem concederet *arg. c. si. de pecul. Clerici.*

Cap. VIII. Ad hæc.

Alexander III.

SVMMA.

Etsi Clerici de mobilibus per Ecclesiam acquisitis testari non possunt, viuentes tamen & sui compotes moderatè valent aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare, in ægritudine constituti.

Cap. IX. Quia nos.

Idem Vigilensi Episcopo.

SVMMA.

Licet Clerici de his, quæ paternæ successionis vel cognationis intuitu aut de artificio sunt adepti, siue dono consanguineorum aut amicorum non habito respectu ad Ecclesiam peruenerunt ad ipsos, liberè disponere valeant: de his tamen quæ occasione Ecclesiæ perceperunt, nullum de Iure facere possunt testamentum.

EXE-

EXEGESIS.

Patet ex dictis ad *c. praecedens* junctis illis, quae explicauimus ad *c. 1.*

Cap. X. Cùm esses.

Idem Hostiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm ex consuetudine Episcopatûs Hostiensis testamenta rescinderentur, nisi à septem vel quinque testibus subscripta, secundùm leges humanas: Rescribit Pontifex, cùm id à diuina lege & SS. PP. institutis & à generali Ecclesiae consuetudine sit alienum, & scriptum sit, in ore duorum vel trium testium stare omne verbum, *se dictam consuetudinem improbare, atque testamento, quae parochiani coram Presbytero suo & duobus vel tribus aliis personis idoneis fecerint, firma decernit permanere, sub anathemate prohibens, ne quis audeat illa rescindere.*

EXEGESIS.

Panorm. hîc n. 4. censet ita per *h. c.* derogari juri ciuili, vt illud tollat tanquam contrarium legi diuinae & Ecclesiasticae consuetudini per totum orbem receptae, juxta quam probationem cuiuis rei sufficiunt duo vel tres testes. Veriùs est, non reprobari leges ciuiles quoad septem testes, tanquam illicitum sit tot adhiberi, sed quòd superuacaneum sit *tantam solennitatem exigere*, juxta vulgatum illud, *quod potest fieri paucioribus, non debet fieri pluribus.* Nam aliòqui ipsum etiam jus Canonicum addit solennitatem aliquam; dum requirit praesentiam proprij Parochi vltra duos vel tres testes. Atque hinc tradunt communiter in terris Imperij rectè ac licitè obseruari solennitates testamenti à jure ciuili requisitas, in terris autem Ecclesiae obseruari debere Jus Canonicum. *Vsus tamen passim accommodat se decisioni Iuris Canonici etiam in terris imperij, ait Cosius hîc n. 17.*

Cap. XI. Relatum I.

Idem Iudicibus Velletrensibus.

SVMMA.

Cùm isti Iudices super relictis Ecclesiae, nisi septem vel quinq. testes interuenirent, nollent judicare, mandat Pontifex einsmodi causam non secundùm leges, sed secundùm decretorum statuta tractari, tribus aut duobus testibus legitimis requisitis, quoniam scriptum est, quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum.

EXEGESIS.

Cùm aliqua causa talis &c.) Not. I. in *c. praecedenti.* agi de testamentis & legatis ad causas pias, & praeter duos testes requiri praesentiam Parochi, vbi notat *Panorm. n. 7.* Si loco Presbyteri interuenirent alij duo testes, valere testamentum, quia duo testes sunt maioris authoritatis quàm Presbyter. *c. Licet ex quadam. & c. A nobis. de testibus.* In hoc autem *c.* agitur de relictis ad pias causas, quae Pontifex vult esse valida, modò aliquis voluntatem suam exprimat siue scripto, vel sine scripto, etiam sine Presbytero, cuius nullam facit mentionem. Quod statutum est in fauorem piae causae ex communi, quam allegando *DD. refert Barbos. hîc n. 2.* Licet autem *c.* iste loquatur de Ecclesiis, dicuntur tamē relicta ad pias causas omnia, quae relinquuntur *pro animâ. juxt. Innoc. hîc.* vnde gaudent eodem priuilegio, quo relicta Ecclesiis gaudent, propter identitatem rationis, nam Ecclesia priuilegiatur propter animam & contemplationem Dei.

Tribus aut duobus testibus legitimis &c.) Not. I. Etsi jure Canonico non requirantur tot testes quot ciuili, debent tamen hi ipsi esse legitimi siue idonei, id est, non suspecti vt sunt domestici, cognati, familiares, vel in patria potestate constituti, item quorum causa agitur, *nemo enim in propriâ causâ est testis idoneus, vt ait Cosius hîc n. 20.* qui non improbabiliter *n. 21.* censet mulieres non debere admitti, cùm *c.* nominet testes legitimos, mulieres autem in hâc materiâ non sint tales, etsi aliter sentiat. *Viglius in §. Testes. n. 3. Instit. eod.* Ideò quòd testamenta & legata juxta formam juris Canonici facta ipso jure gentium subsistant, quo jure etiam mulieres testimonium ferunt. Id tamen verum est, eiusmodi testes non debere esse rogatos; quod etiam tenet *Bald. in l. 1. C. De Sacros. Eccl.* neque enim Jus Canonicum requirit solennitates ex naturâ non requisitas.

Not. III. Testamentum & legata ad pias causas etiam sine teste valere, ex similitudine testamenti *parentum inter liberos*, de quo in *l. Hàc consultissimâ. §. Ex imperfecto. C. h. t.* etsi verò argumentum à simili non semper concludat, vt obseruat *Cosius bene n. 22.* extendi tamen hanc legem ad causas pias ex communi *DD.* patet *ex Tiraq. tr. de priuil. piae causa priu. 4. & seqq.* & fatetur ipse *Cosius* frustra à *DD.* consensu dissentiens. Necesse est tamen de scripturâ certò constare, quòd sit illius propria, qui sine teste ad pias causas aliquid disposuit. Quin, vniuersim de jure Canonico verior est sententia eorum qui volunt haeredem (idem judico de quocunque, penes quem stat executio) qui certus est de voluntate testatoris aut legantis (etsi tam testes in foro externo sufficientes, quàm scriptura & aliae solennitates desint, vt si solus soli mentem suam exposuerit & executionem commiserit, teneri persoluere legata, in foro conscientiae, *cùm non sit ad extraneam fidem decurrendum, quàm si aliter non possit haberi veritas* ait *Imperator in l. fi. C. De Fideicommiss.*

Cap. XII. Relatum. II.

Idem Electo & Capitulo Cassanensi.

SVMMA.

Cùm isti dubitarent an statutum Concilij Lateranensis de acquisitis per Ecclesiam eidem remanentibus an

an de immobilibus tantùm, vel etiam de mobilibus sit intelligendum? Rescribit Pontifex 1. Generaliter id esse intelligendum de bonis quibuslibet per Ecclesiam acquisitis. 2. Nomine Ecclesiæ non Episcopum, vel Successorem Clerici morientis, vbi est Collegium Clericorum, sed communem congregationem intelligi, quam rerum illarum decet distributionem & curam habere. Vbi autem tantùm vnus succedit, is ea bona, sicut & alia ipsius Ecclesiæ dispenset. 3. Consuetudinis esse non improbandæ, vt pauperibus & Religiosis locis, & illis, qui viuenti seruierant, aliqua iuxta seruitij meritū conferantur. 4. Quæ ex hæreditate, artificio, vel doctrinâ proueniunt, distribuantur pro arbitrio decedentis. 5. Si qui in diuersis Ecclesiis beneficia possident, diuidantur, quæ habuerant per congruam æstimationem inter ipsos.

EXEGESIS.

Per Ecclesiam acquisitis &c.) Maior vtique est ratio prohibendi, ne immobilia Ecclesiæ bona per testamenta Clericorum deueniant ad causas profanas quàm mobilia, cùm illa soleant esse maioris valoris & ab ipsis fundatoribus ad Ecclesiæ perpetuam conseruationem ordinata; mobilia autem communiter non sunt tam pretiosa, vt semel de perditis alia non possint substitui, sed neque hæc volunt Canones interuerti, & Ecclesias per vltimas Clericorum voluntates illis veluti spoliari, quantumvis comparata aut acquisita sint ex superfluis fructibus beneficij; quorum quidem plenum dominium habent in vita; vt ostendimus *in c. Inquirendum. s. præced.* sed nullum jus disponendi vltra vitam per *h. c. aliósque Canones. h. tit.*

Verùm etsi *suprà c. 1. & d. c. Inquirendum* explicauimus; ea dici acquisita per Ecclesiam in proposito, quæ de fructibus beneficij sunt acquisita ratione ministerij vel officij, ad quod quis ex obligatione beneficij tenetur. Dubium tamen est primò de illis quæ beneficiariis dantur, tanquam laboris & vitæ stipendium ob quotidianas Missas, Sacramentorum administrationem, funeralia &c. etsi ex justitiâ & officio ad ista teneantur: Sed respondetur *ista patrimonialibus accenseri, & absoluto dominij jure ad Clericos pertinere, vt ex communi sententia dicit Nauar. tr. De benefic. Eccl. q. 1. monito. 19. Panorm. c. Cùm in offic. h. t. n. 8. Conar. ibid. n. 14.* Ratio est; quia etsi beneficiarij ad talia teneantur, eiusmodi tamen stipendia non offeruntur ipsi Ecclesiæ aut beneficio, sed personis, pleno dominij jure & de illis testandi, vtpote, quæ sunt acquisita non per Ecclesiam, sed per ipsas personas; neque vllum Ius aut Canon extat in contrarium.

Dubium est 2. de illis, quæ acquiruntur ex quotidianis distributionibus, an de his testari possint Clerici? videntur non posse, quia distributiones dantur intuitu Ecclesiæ ex fundationibus, oblationibus & assignationibus ipsis factis, ideóque negatiuam sustinet *Garc. p. 2. de benef. c. 1. n. 5.* cum aliis quos refert. Verùm communior sententia stat in contrarium, videl. Clericos liberè testari posse de illis, quæ sunt acquisita ex quotidianis distributionibus, etsi enim proueniant ab Ecclesiâ, & dentur intuitu beneficij, peculiari tamen ratione respiciunt personas beneficiorum, qui actu sunt præsentes diuinis officiis ad frequentiam in illis excitandam ac remunerandam; quâ remuneratione carent, qui non sunt præsentes personaliter; ita plurimi quos allegat & sequitur *Barbos. hic n. 5.*

Nomine Ecclesiæ non Episcopum &c.) Not. I. Nomine Ecclesiæ tum intelligi Capitulum, quando beneficiarius defunctus, redditus de mensâ Capituli siue Collegij habet; tum enim relicta illa sunt inter alios Canonicos diuidenda, quod non solùm procedit de Canonicis, verùm etiam de aliis in aliquâ dignitate constitutis, ratione cuius portionem aliquam ex mensâ Capitulari percipiunt, secus est de redditibus, quos siue Canonici siue alij habent aliunde, vt bene aduertit *Mol. disp. 147. n. 7.* omnia enim relicta ex redditib⁹ & fructibus, quę aliunde, quàm ex mensâ communi Capituli aut alicuius Collegij percipiuntur, pertinent ad Successorem in beneficio aut dignitate per *h. t.* concordat *c. Cùm vos. de offic. Ord. c. Præsenti eod. in 6.* nisi aliquid in vtilitatem aut fabricam Ecclesiæ, aut bonum defuncti, vel alium vsum ex legitimâ consuetudine aut rationabili causâ foret expendendum *iuxt. dict. c. Cùm vos.*

Not. II. In Episcopos alióſque Superiores *in d. c. præsenti*, talia bona occupantes statui pœnam suspensionis ab officio & beneficio ipso facto incurrendam. Similis pœna, donec integrè restituant, statuitur in Capitula, Conuentus, Collegia & singulares personas; si Ecclesiarum vacantium bona à Prælatis relicta, vel vacationis tempore obuenientia, quæ Ecclesiis vel Successoribus debentur, occupent aut inter se diuidant; non obstantibus quibuscunque statutis, priuilegiis, consuetudinibus. *in c. Quia sæpe de elect. in 6.* Neque obstat, tempore talis vacationis jurisdictionem ad Capitulum pertinere, aut emolumenta talia ex vsu jurisdictionis, & sigillo Curiæ secularis aut Ecclesiasticæ, aut vndecunque prouenire, si Ecclesiâ non vacante ad Prælatum pertinent, vti declaratur *in Clement. statutum. de elect.* Quâ autem ratione ea, quæ de jure communi ex eiusmodi relictis pertinent ad Ecclesiam aut Successorem; deuoluantur sub titulo spoliorum Ecclesiasticorum *ad Cameram Apostolicam, aut alios,* dicemus postea *ad c. Officij.*

Cap. XIII. Cùm tibi.

Innocentius III. Altisiodorensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex eum, qui extremam voluntatem in alterius dispositionem confert, non videri decedere intestatum.

EXEGESIS.

Decedere intestatum &c.) Vltimam voluntatem non

non posse conferri in alterius arbitrium, habetur. *l. Illa. Institution ff. De hared. instit.* Rationem assignat *Casus hic n. 23.* quia lex ciuilis voluit testamentorum jura firma esse, adeóque non dependere ab alienâ voluntate. An hâc in parte Canones discordent à Jure ciuili; dubium est; sentio cum *Panorm. hic. n. 3. & Couarr. n. 13.* discordare, & per hunc textum jure nostro posse extremam voluntatem in alterius dispositionem siue arbitrium committi, cùm Pontifex, expressè dicat, eum, qui id facit, non decedere intestatum, decedit ergo juxta mentem Pontificis testatus; eiusmodi autem commissio siue verbis fiat, siue scripto, siue solo etiam nutu, probabiliter solùm refertur ad causas pias; alioqui voluntas illius esset illimitata ad quasuis causas profanas; causæ autem piæ habent certam Regulam; nam respiciunt cultum, diuinum, bonum animæ, necessitatem pauperum, vt significat hic *Panorm. n. 4.*

Neque obstat, quod dicit *Casus hic n. 24.* fecutus contrarium, nullam in *t.* fieri mentionem causæ piæ, sufficit enim ratio assignata & authoritas *DD.* Quod addit Pontificem in isto *t.* nolle dicere, talem simpliciter esse testatum, sed *solùm excludere Episcopum ne se immisceat*, cùm alioqui bonorum ab intestato relictorum dispensatio & distributio ad illum spectet. *c. Cum tibi. 18. de verb. signif.* cuius h. c. est pars; hoc enim est perperà diuinare, cùm enim eiusmodi commissio voluntatis in alienum arbitrium fraudibus & erroribus fit maximè obnoxia, Pontifex meritò illam curæ & prouidentiæ Episcopali subijcit.

Cap. XIV. Officij.

Idem C. Tit. Sanc. Laurentij Cardinali Presbytero.

S V M M A.

Consultus Pontifex, an cum quis in testamento Episcopo relinquit propriam portionem, & alia multa monasterijs, vel Ecclesijs, Episcopus nihilominus ex illis legitimam portionem petere possit? Rescribit, si testator Episcopum voluit hâc solà portione contentum esse, idque Episcopus acceptauit, nihil amplius poterit exigere; secus, si eam portionem Episcopo absolutè reliquit, si verò in fraudem modicum constituat mortuarium, Episcopus de cæteris portionem poterit exigere à Canone constitutam, saluis indulgentiis quibusdam Regularibus à Pontifice concessis.

E X E G E S I S.

Propriam portionem, &c.) Iure antiquo *10. q. 1. c. De his. & c. Antiquos.* debetur Episcopo aliqua portio de relictis Ecclesiæ, quæ vocatur *Canonica* & diuersa est secundùm diuersas consuetudines locorum. Errant autem, qui putant deberi aliquid Episcopo à testatoribus, qui nihil relinquunt Ecclesiis, de his ergo solùm intelligi debet t. quæ relinquuntur vel legantur Ecclesiis, vt not. *Panorm. n. 3. & 4.*

Si eam ipsi absolutè reliquit, &c.) Contra id quod hîc dicitur per legatum Episcopo simpliciter factum non diminui portionem ipsi debitam, videtur militare, quòd vbicunque debitor aliquid relinquit creditori, videatur id facere animo compensandi debitum. *l. Si cùm dotem. §. Si pater. ff. sol. matr.* vbi dicitur, *si pater aliquid relinquit filia in testamento, non potest filia legatum petere integrum & dotem, quia videtur legâsse animo compensandi cum dote debitâ,* siue tantum detrahendi de dote, quantum legat. Quâ in re præ alijs placet solutio *Panorm. hic n. 4. sub. fi.* testatorem non esse debitorem Episcopi, quia portio Canonica, de quâ loquimur, non debetur illi, neque debetur à testatore, sed ab ipsis Ecclesiis, quibus aliqua relata aut legata sunt, neque animus compensandi in proposito obijci potest.

Modicum constituit Mortuarium &c.) Not. I. Voce *mortuarij* intelligi portionem illam, quæ ex relictis Ecclesiæ post mortem testatoris sibi vendicat Episcopus, de qua rursus *c. seq.* Hispani *luctuosam* appellant, eo quòd mors beneficiarij luctum affert, teste *Molin. d. 147. n. 17.* Causa huius portionis Episcopis assignandæ, fuit initio inopia Ecclesiarum *juxt. Nau. c. seq. n. 14.* vbi varia jura allegat & concordat, quæ ratio, cùm Episcopatibus postea meliùs dotatis & ditatis cessaret, videtur consuetudo soluendi mortuarium; aliáque quæ ex redditibus inferiorum Ecclesiarum præbebantur Episcopis, desijsse, vt ibi prosequitur *Nau.* Aliam rationem *addit Mol. l. c.* Cùm aduerterent Ecclesiarum Prælati, successores in beneficiis relicta à prædecessoribus, malè frequenter impendere, variásque etiam lites oriri, reseruârunt sibi partem aliquam, vel saltem rem mobilem pretiosiorem; vt saltem aliquid de ipsorum bonis in opera pia insumeretur.

Not. II. Easdem causas militare pro spolijs clericorum, quæ postquam mors illis detraxit, sibi ideò vendicat Sedes Apostolica vel alicubi Episcopus, ex quo rectè infert *Nauar. de spolijs Clericorum. §. 16. n. 16. & Mol. l. c.* Prælatos non posse siue hanc portionem Canonicam, siue etiam Clericorum bona relicta in profanos vsus expendere, neque esse dominos eiusmodi bonorum aut redituum, sed solùm dispensatores.

Not. III. *Paulum III. Iulium III. Paulum IV. Pium V. Greg. XIII.* sanxisse, vt spolia omnia Clericorum pertinerent ad Cameram Apostolicam. Nomine autem horum spoliorum intelliguntur 1. Quæ Clerici prohibitâ sibi negotiatione, vel quocunque alio modo illicito acquirunt; hæc cùm solùm reseruentur in pœnam, non debentur ante sententiam. 2. Comprehenduntur his spoliis omnia, quæ post mortem beneficiariorum remanent de redditibus & fructibus beneficiorum, vltra competentem sustentationem acquisitis. Quæ autem vlterius ad eiusmodi spolia pertineant, vel inde eximantur, vide apud *Mol. l. c. n. 11. qui n. 17.* aduertit extrauagantes horum Pontificum non esse receptas *in Lusitaniâ, Galliâ, Germaniâ,* vbi eiusmodi bona cedunt Ecclesiæ, vel Successori in beneficio, aut pertinent ad Epi-

piscopum (vt in Episcopatu Augustano) qui bona Clericorum decedentium ab intestato sibi vendicat.

Cap. XV. Requisisti.

Idem.

SVMMA.

Si testator dicit: relinquo istud Episcopo, *& sit extraneus, præsumitur relictum esse intuitu Ecclesiæ, non personæ, & potest Ecclesia de illo petere Canonicam portionem, nisi testator exprimat, quòd leget soli Episcopo, secus est si exprimat, quòd velit esse solius Ecclesiæ, non enim potest Episcopo adimere debitam secundùm Canones portionem, non obstante Canone qui hîc allegatur & est Concilij* Agathens. c. 6. *Si verò quid Episcopo relinquitur à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ sed personæ, & de isto nihil potest petere Ecclesia in vitâ eius; Si verò aliud Episcopo, & aliud Ecclesiæ relinquitur, dividitur Canonicè inter ipsum & ipsam, nisi velint esse testatoris dispositione contenti, quam satis decens est observare. Si autem aliquid legatur Episcopo, & aliqua Capellis, Mo..steriis aut aliis piis locis legantur, portio Canonica nihilominus debetur, quia non est tanta communio inter Episcopum & alia sacra aut pia loca, quanta est inter ipsum & Ecclesiam Cathedralem, cui est spirituali coniugio copulatus, vnde quæ acquirit non illis, sed isti tantùm acquirit; si illi qui potest proprium possidere, neque habet prælationem vel administrationem Ecclesiæ, aliquid specialiter relinquitur, censetur relictũ non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nihil inde Episcopo debetur, vel Ecclesiæ, nisi fraus interueniat.*

EXEGESIS.

Textus iste consideranti facilis est, nititur partim præsumptione, vt quòd si quis consanguineus leget Episcopo, faciat id affectu cognationis ductus, non item si extraneus, tum enim fauorem Ecclesiæ Pontifex vult attendi. Quod verò dicitur de relictis Episcopo debere Ecclesiam Cathedralem habere suam portionem, sicut è contra *not. Panorm. n. 5.* de facto non seruari, quod hodiéque verum est, quare immorari non est necesse.

Cap. XVI. Raynutius.

Idem, Episcopo Tuscano.

SVMMA.

Cùm ex bonis Raynutij defuncti vxor eiusque hæredes vellent deducere tertiam partem juxta Ius Lombardorum (quo si maritus decessit ante vxorem, vxor eius lucratur tertiam partem bonorum, & si vxor præmoriatur, vir lucratur dotem) ortâ controuersiâ inter filias & nepotes, & Iudex pronuntiâsset, tam tertiam more Tuscano, quàm quartã Trebellianicam deducendam; Re ad Papã delatâ Iudex ab illo datus G. Cardinalis, prioris Iudicis sententiam, quatenus tertiam partem more Tuscano pro viduâ Raynutij eiúsque vnicâ filiâ dixit deducendam, ita vt legitima filiæ alteri debita non remaneret salua, pronuntiauit irritam, quatenus verò judicauit quartam Trebellianicam retinendam, dictam sententiam confirmauit, idque Pontifex ratum habet.

EXEGESIS.

Legitima portio Iure naturæ debita &c.) Not. I. Casum *h. c.* esse satis perplexum, sed substantia in eo consistit, quòd quis in bonis paternis & maternis habeat legitimam jure naturæ sibi debitam; & si filius debet restituere hæreditatem, vtpote sub ratione fideicommissi sibi relictam, competere illi jus detrahendi Trebellianicum.

Not. II. Variè legitimam appellari, & quidem nomen *legitimæ* trahitur à lege non solùm positiuâ verùm etiam naturali, sic appellatur *l. Omni modo. C. De inofficioso testam.* aliquando *debita pars. l. Scimus. C. eod.* aliquando *debitum* simpliciter *§. 1. In authent.* de triente & semisse: item *debitum bonorum subsidium. l. Si totas. C. d. Inofficiosis donation.* Item *pars debita jure naturæ. §. Hoc nos in d. auth.* Dicitur autem liberis deberi jure naturæ, quia sine causâ non possunt exhæredari. Illisque mortuis, debetur legitimis nepotibus; neque potest hæc pars imminui aut grauari per legata aut fidei commissa, sed tantùm per debita. Neque potest illi imponi dilatio, conditio aut modus; si verò adijciuntur, habentur pro non adiectis. *d. l. Omni modo. & duabus seqq.* Quæ non obseruando peccauit Iudex prior *in hoc casu.* ideóque eius sententia à judice Apostolico meritò improbata fuit.

Not. III. Si filij sint *quatuor* vel infra, debent illis parentes relinquere *tertiam partem bonorum* pro legitima; si verò habeant *filios quinque*, debent relinquere *medietatem bonorum iuxt. auth. Nouissima C. De inoff. testam.* Vbi etiam comprehenditur pars tertia, vel medietas eorum, quæ parentibus ab intestato obvenerunt, detractis debitis, *iuxt. gl. in l. Si arrogator de adopt. vbi Bartol. & alij.* Hæc legata inter liberos debent diuidi æqualiter, vt si medietas bonorum paternorum pro quinque filiis contineat 50000. flor. quilibet ex illis pro suâ legitimâ in probabili vendicabit sibi 10000. flor.

Not. IV. Præter hanc legitimam, quæ simpliciter & per Antonomasiam dicitur talis, sunt duæ aliæ illius species. Vna dicitur *Falcidia*; altera *Trebellianica.* Prior sic appellatur à Falcidio autore, quæ debetur *jure institutionis, & est quarta pars totius hæreditatis, quam hæres detrahit & retinet sibi de singulis legatis* (exceptis illis, quæ sunt ad pias causas) *si hæreditas sit exhausta vel nimis grauata legatis. l. Similiter. C. Ad l. fal. Instit. eod.* Altera dicitur *Trebellianica* à Trebellio

bellio autore, *qua itidem debetur haredi jure institutionis, & est quarta pars hareditatis; detrahitur autem de tota hareditate ab harede instituto siue vniuersaliter, siue certâ quotâ hareditatis, si rogatus est, vt hereditatem alteri restituat*, in quo differt à Falcidiâ, quæ non detrahitur ex tota hæreditate, sed à singularibus relictis, de quo *DD. Instit. de fideicommiss. hared. §. Sed quia. & C. Ad Trebellianam.* Quare cùm in casu *h. c.* hæreditas esset fideicommissaria, siue alteri sub conditione restituenda. Meritò vterque Iudex pronuntiauit Trebellianicam ab his hæredibus potuisse detrahi. Sed de his plura Legistæ, ad quos propriè spectant.

Cap. XVII. Tua nobis.

Gregorius IX. Nonietasi Episcopo.

S V M M A.

Cùm nonnulli, tam Religiosi quàm Clerici seculares & laici, ex testamentis decedentium in vsus pios expendenda aliis vsibus applicarent, rescribit Pontifex per Episcopos prouidendum, vt secundùm defuncti voluntatem omnia procedant, licet etiam à testatoribus id contingeret interdici; & mandat executores testamentorum, ad relicta in vsus prædictos monitione præuiâ compelli.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc 1. Etiam Religiosos posse esse executores testamentorum cum facultate Superioris, de quo *c. 2. eod. in 6.* An mulieribus possit demandari executio, controuertunt, sed credo vix tantam fore necessitatem, vt non reperiantur viri idonei. Colligitur 2. Executores non posse immutare vsum destinatum à testatore, nec in meliorem quidem, licet consentiat Episcopus, vt placet *Panorm. hic n. 4.* qui tamen excipit Principis autoritatem qualis in fundationibus Ecclesiarum, Monasteriorum, &c. non est alius quàm Papa.

Colligitur 3. Non esse adimplendam, si irrationabilis sit, vt si excludat Episcopum, ne contra executores procedat si officium non faciant, quod non potest prohibere testator, etsi non ideò competat Episcopo ipsa executio, nisi testator nullum executorem deputaret saltem ad pias causas.

Cap. XVIII. Raynaldus.

Idem.

S V M M A.

Textus huius cap. prolixissimus est, cuius denique summa huc euadit, quòd pater per institutionem fideicommissariam possit filium grauare, siue obligare, vt det certis personis aut ad certum diem restituat omnia bona paterna, quo pacto Raynaldum istum Pepo parens obligauit, vt patruis suis hæreditatem restitueret, si absque filiis masculis moreretur. In his autem quæ debentur filio ex legitimâ jure naturæ debita, aut ex Falcidia vel Trebellianicâ, non potest filius grauari vt quidquam alteri restituat, *sed potest de his liberè testari, legata relinquere, hæredes instituere, & pœnam, aut modum vel conditionem apponere. Quod cùm controuersiâ inter hæredes & propinquos Peponis ortâ Iudex Vrbeuetanus non attendisset, et ad Pontificem delatâ, Cardinalis Iudex ab eo datus, sententiam prioris Iudicis hâc ex parte irritam pronunciauit, Papâ id ratum habente.*

E X E G E S I S.

Quæ cùm ex *dictis ad c. Raynutius* satis intelligantur, in illis, quæ ex accidenti ad jus ciuile spectantia inseruntur, hærere nolumus.

Cap. XIX. Ioannes.

Idem.

S V M M A.

Cùm executores cuiusdam testamenti Clerici Legatis ad pias causas, & creditoribus non satisfacerent, rescribit Pontifex per Episcopum illos cogi debere ad testatoris voluntatem explendam.

E X E G E S I S.

De potestate Episcopi circa executionem testamentorum, præsertim ad causas pias, sæpius dictum est *toto h. t.*

Cap. XX. De his.

Idem.

S V M M A.

De his quæ in ornamentis, vel pro eis, siue fabricâ, luminaribus, anniuersario, septimo, vigesimo, siue aliis ad perpetuum cultum diuinum leguntur Ecclesiis, vel aliis piis locis, dummodò fraus non interueniat, deduci non debent.

E X E G E S I S.

Hos casus in quibus non soluitur portio Canonica breuiter dilucidat *Panorm. hic n. 2.* neque difficultas circa illos occurrit, cùm præsertim Canonica portio, quæ olim deduci solebat, de illis, quæ relinquuntur piis locis, non videatur esse in vsu.

IDEM TITVLVS DE TESTAMENTIS IN VI.

Cap. I. Si Pater.

Bonif. VIII.

S V M M A.

Si pater filium & filiam habens impuberes, & vxorem: filiam in re certâ, filium verò in cæteris bonis

Digitized by Google

bonis heredem instituit, & vxori aliqua legauit, hanc conditionem adijciens, vt si decederet filia sine liberis, eidem filio, & si ipse absque liberis obiret filius prefata filia mereretur, & Christi pauperes instituendo heredes, & sic vtrumq; cōtingeret mori sine liberis: testatore mortuo ac deinde filio, subsequenter & filiâ (superstite matre) defunctis ante tempora pubertatis; absque deductione Trebellianica, siue partis, Iure naturæ debita, pauperibus bona omnia deferuntur. Prædicta namque substitutiones intelliguntur esse pupillares. Substitutiones enim semper ita sunt interpretanda (dummodo verbis & personis institutis id conueniat) vt substitutio directa potius intelligatur quàm obliqua, quanquam directa interdum ad fideicommissum ex causâ trahitur. Licet autem filius matrem testamento portione jure naturæ debitâ priuare non possit, pater tamen potuit in testamento, quod filio impuberi fecit, nam testamentum huiusmodi pupillare paternum vel paterni pars, potiùs est censendum.

EXEGESIS.

Substitutiones enim &c.) Not. I. Duplicem esse hæredis institutionem; vna dicitur *prima*, quâ vnus vel plures hæredes nominantur, qui immediatè succedunt in jus testatoris. Altera dicitur *secunda institutio, siue substitutio*, quando primo hæredi substituitur alius, vel etiam plures, qui sunt in vlteriore gradu hæredum, neque potiuntur hæreditate, nisi primo hærede mortuo, aut non adeunte hæreditatem ex communi *DD. In Rubr. ff. De substit.* Secundâ autem substitutionis appellatione etiam *tertium aut quartum heredem vocamus*, sicuti nomine secundarum nuptiarum vlteriores quoque intelligimus. Sic in proposito fuit secunda institutio siue substitutio plurium, vt nimirum filiæ sine liberis decedenti succederet filius, & vicissim; ambobus autem sine liberis decedentibus succederent pauperes.

Not. II. Substitutionem 1. Generatim & præcipuè diuidi *in directam siue propriam, & obliquam*. directa est, quæ fit *verbis directis*, immediatè ipsum substitutum respicientibus in casum, si primus hæres res deficeret, *v. g.* Petrus hæres meus esto, qui si non erit, Paulus hæres esto & in proposito, si filius & filia mea hæredes non erunt, pauperes Christi sunto. Altera est *obliqua siue fideicōmissaria & precaria*, sitq; verbis non directis, sed obliquis & precarijs, non ad ipsum substitutum immediatè, sed ad hæredem primò institutum directis, cuius fidei committitur, vt hæreditatem acquisitam restituat alteri, *v. g. Titius heres meus esto, & rogo eum ac fidei eius committo, vt restituat hæreditatem Sempronio*, de quibus plura *Sneidevvin. Instit. eod. in pr.* semper autem substitutiones ita intelliguntur vt *directa potiùs quam obliqua intelligatur, si personæ ferant & verba*, ait Pontifex, vt in proposito, substituuntur enim immediatè personæ impuberes, & illis decedentibus pauperes.

Prædictæ namque substitutiones intelliguntur esse pupillares &c.) Not. I. *Substitutionem directam* diuidi in *vulgarem siue communem*, quando primo hæredi substituitur alius in casum quo prior hæreditatem non adijt & verò acquisiuit. Et in *pupillarem*, quando substituitur filio aut filiæ impuberi alius, si illi ante pubertatem decedant. Talis institutio fuit in proposito, dum testator filio filiam, & si absq; liberis decederent, substituit pauperes Christi. potuerunt enim post pubertatem decedere, adeoque substitutioni pupillari verba conueniunt vt *not. gl. §. Verbis.* Imò statim subiungit impuberes decessisse, quod est facti.

Pauperibus bona omnia deferuntur &c.) Licet certa persona hæres institui debeat & nomen specificari, possunt tamen generatim pauperes institui, quia vniuersitas pauperum gerit vicem certæ personæ, & sic valet, sicut si institueretur Collegium aliquod legitimum. *l. Mortuo. ff. De fidein. l. Municipibus 1. De condit. & demonstr.*

Ad fideicommissum ex causâ trahitur.) Not. I. Fideicommissum vt sumitur ex *Cornin. l. 2. Enchir. t. 13.* est liberalitas, *quæ verbis precariis, vel quocunque alio vltimo indicio precariæ voluntatis ministerio, fine fidei alterius committitur.* Fiebat autem precario modo, vt pudore solo rogati fideicommissum contineretur, nec is qui rogatus erat, cogi posset ad restituendum. *Paulatim tamen Augusti Cæsaris permissu factum esse ait idem Cornin.* vt res alioqui suâ naturâ libera, facta sit necessaria, quod hodiéque durat, vt fideicommissa, licet verbis precatiuis fierent, vtroque jure jubente, necessariò restitui debeant. Est autem Fideicommissum generatim duplex, *Vniuersale* quando totum defuncti patrimonium, vel saltem secundùm eam partem, in qua hæres instituitur, restituendum hæredi committitur. Et *singulare* quando rei particularis *v. g.* Scyphi, Lecti restitutio iniungitur. Sed de his plura *Corn. & alij ad t. de fideicom.*

Matrem testamento priuare &c.) Mater filio & filiæ testatoris parentis superstes, contendebat, sibi competere de hâc fideicommissariâ hæreditate ad pauperes denique devolutæ, Trebellianicę siue quartæ partis deductionem, negat verò id Pontifex, & significat maritum in testamento illam hâc potestate priuâsse, idque jure potuisse, etsi filius id facere non potuisset. Addit verò *gl.* quòd filius non dicatur posse priuare matrem portione jure naturæ debitâ, verum esse, nisi ex justâ causâ fiat. Neque filij hoc testamentum condiderunt; quo substituebantur pauperes, sed ex testamento paterno successerunt.

Cap. II. Religiosus.

Idem.

SVMMA.

Religiosus executor testamenti deputatus non potest (cùm velle & nolle non habeat) huiusmodi officium suscipere, nisi à Superiore petitâ super hoc licentiâ

tiâ & obtentâ, Si testator plures simpliciter executores deputauit, vno eorum mortuo, vel in remotis agente, aut id exequi nolente, ne voluntas testatoris impediatur, vel nimium differatur, poterit alius (nisi testator aliud expresserit) officium executionis liberè adimplere.

EXEGESIS.

Vtraque huius *cap.* decisio, & vtrinsque ratio *textui* inserta, ita claræ sunt, vt explicatione opus non habeant.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Religiosis.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt Religiosi etiam exempti ad executionem cuiuslibet vltimæ voluntatis deputati etsi prælationis officio fungantur, locorum Ordinariis debitam reddere, ipsique Ordinarij ab eisdem, absque dolo & fraude sine negligentia, de susceptæ executionis officio teneantur exigere rationem, illos, quos circa id deliquisse repererint in aliorum exemplum pœnâ debitâ, quocunque non obstante priuilegio, puniturî.

EXEGESIS.

Ex *h. quoque c.* perspicuum illud not. *ex gl.* nomine vltimæ voluntatis generatim posito comprehendi quidlibet siue sit testamentum, siue Codicillus, siue donatio causâ mortis, siue Epistola.

TITVLVS XXVII.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

Ad Rubricam Tituli patet ex Cap. I.

Cap. I. Sed hoc.

Ex Concilio apud Altenenses habito.

SVMMA.

Episcopi, Presbyteri, Clericiique, si per hæreditatem, vel alio modo, intuitu personæ aliquid acquisiuerint, donare eis licet, cui voluerint, dum viuunt; si autem ante obierint, quàm hoc fecerint, altari cui seruiunt, omnia perpetuò sanctificentur, & iniuis eius tradantur.

EXEGESIS.

Si autem ante obierint, quàm hoc fecerint &c.) Not. I. Cùm priori *tit.* actû sit de testamentis, rectè subiungitur iste *tit.* de successionibus ab intestato. *Intestatus* autem propriè dicitur, *qui nullum, vel nullo iure facit testamentum. l. si. C. fam. Erisc.* etsi secundùm communem vsum loquendi, quisquis testamentum non facit, siue de iure potuerit facere testamentum, siue non potuerit, dicitur intestatus, vt *not. Panorm. ad Rubr. h. t.*

Not. II. Posse Clericos de illis disponere, donare inter viuos, testari, quæ per hæreditatem vel intuitu personæ acquisiuerunt, constat ex duobus *tt. Præced.* Non posse de his testari vel disponere, videtur *hoc tit.* statui, quia nisi donârint aut dederint ante mortem, omnia ab illis relicta, iubentur tradi in Ius altaris aut Ecclesiæ. Sed intelligi id debere de Clericis non habentibus consanguineos, qui ab intestato succedant, illos enim admittendos, & non Ecclesiam sentit *gl.* communiter recepta. *iuxt. c. Quicunque q. 3. & c. Vlt. q. vlt. 12, item authent. de Ecclesiast. titul. §. Si quis Episcopus. collat. 8.*

Cap. II. Sancto.

Ex Concilio Triburiensi.

SVMMA.

Cùm aliqui laici de morientium Presbyterorum suorum substantiâ partes sibi vendicarent, tanquam de propriis seruis, prohibet Concil. ne vlterius fiat, & sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum & agendum officium diuinum, ita nihil ab eis præter officium diuinum exigatur. Peculium verò ipsorum sub pœnâ anathematis iubet diuidi in quatuor partes, quarum vna Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus assignetur; qui si non sint idonei, Episcopus distribuendi curam suscipiat.

EXEGESIS.

Textum hunc procedere in Presbyteris, qui ex seruitute promoti sunt ad sacerdotium dominis consentientibus, ex communi colligit *Panorm. hic sub fi.* quia appellantur serui proprij. Dominus enim sicut de substantiâ serui necdum manumissi vendicat sibi totum, *quia quidquid acquirit seruus, acquirit Domino. Instit. per quas perf. nob. acquir.* ita de substãtiâ manumissorũ siue libertorũ sibi vendicabat partem

tem, & non totum; quod cùm ad Presbyteros, qui priùs serui fuerant, laici extenderent, prohibet id fieri Conc. neque patitur vllum jus ab illis retineri in promotos, præterquam vt possint exigere ab illis officium diuinum, quod intelligit *Panorm.* si dominus in manumissione propter suscipiendos ordines sibi reseruauit eiusmodi operas spirituales, de quo in c. *Nullus.* & c. *De famul. de seru. non ord.* Cæterùm cùm rigorosa mancipiorum seruitus inter Christianos his saltem in regnis & prouincijs exoleuerit, peculij quoque eiusmodi sacerdotum diuisio hîc præscripta, vsum in praxi non habet.

Cap. III. Cùm dilectus.

Innoc. III. Murnensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm sufficienter esset probatum, quòd Archipresbyter de Alerio ad participationem orationum se & sua obtulisset Monasterio de Brusiâ in præsentiâ vnius testis; ideòque requisitus vt conderet testamentũ, respondisset se non posse testari, quia se & sua contulerit dicto Monasterio; quod alij testes in præsentiâ Abbatis illum audiuerunt confitentem, non quidem sufficienter probantes, sed vehementer adminiculantes Abbatis assertioni. Contrà verò Episcopus Eduensis assereret, se velle probare dictum Archipresbyterum in extremis mentis compotem non fuisse, adeòque non valuisse, quod expressit. Mandat Pontifex nisi hoc Episcopus legitimè probârit super impetitione Monasterij, ei silentium perpetuum imponi & compelli, vt Monasterio restituat, quæcunque de bonis Archipresbyteri, vel etiam Monasterij occupauit; si verò legitimè probârit Archipresbyterum tunc alienatum mente fuisse, ad faciendam Episcopo nomine parochialis Ecclesiæ (quam Archipresbyter administrauit) restitutionem bonorum Archipresbyteri quia ab intestato decessit, Monasterium compellatur.

E X E G E S I S.

Se & sua contulerat Monasterio &c.) Nota ex gl. & *Panorm. hic n. 2.* quòd quis potest se & sua dedicare Monasterio, absque eo quòd fiat Religiosus. Tales autem dicuntur oblati, & sunt quasi serui Monasterij. *fa. Clement. 1. de deci. in fi.* In tali oblatione, quod etiam veniant bona ventura si fiat Monasterio, secus si fiat Ecclesiæ seculari, sentit *idem Panorm.* Credo hæc pendere ex intentione offerentis, qui potest vel omnia vel aliqua dare, & si nihil exprimat; præsumitur omnia bona præsentia & futura donare voluisse, *potest enim quis absque eo, quod dedicat se, omnia bona sua præsentia & futura dare Ecclesiæ, vt dicit Bart. in l. fi. C. De pact.* ergò multò magis censebitur id velle, si offerat non solùm sua sed etiam se; sequuntur enim bona dominum nisi aliquid excipiat, vel sibi vel alteri reseruet.

Tanquam phreneticus &c.) Nor. I. Actum qui pendet à merâ voluntate, posse exerceri à laborante in extremis, modò sit sanus mente; ab vsu enim rationis dependet validitas actûs, quare furiosus & amens nec ad pias quidem causas potest testari. Præsumitur tamen quis etiam in extremis sanæ mentis, vnde asserenti contrarium incumbit probatio, ideòque Episcopus Eduensis in proposito debuit probare amentiam Presbyteri.

Not. II. Nec in profanis nec in spiritualibus sufficere vnum testem ad plenam probationem *iuxt. c. Licet. vniuersis de testibus*, cum quo concordat iste c. Cùm verò testes plures *vehementer* vt loquitur Pontifex *adminicularentur causæ Abbatis* testantes videl. de confessione ipsius Archipresbyteri, quam fecerat coram se in præsentiâ Abbatis testimonium vnius testis de veritate & aliorum de confessione propriâ Archipresbyteri effecit vnam plenam probationem. Contra quam nihil potuit amentiæ exceptio, nisi plenè illam probaret Episcopus, contendens Archipresbyterum decessisse intestatum.

TITVLVS XXVIII.

DE SEPVLTVRIS.

Rubrica Tituli peculiare habet nihil.

Cap. I. Nos instituta.

Leo III.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt quisque in maiorum suorum sepulchris iaceat, exemplo Patriarcharum; nulli tamen negatur propriam eligere sepulturam, vel alienam, qualem etiam Christus elegit. Tertia tamen pars bonorum illi Ecclesiæ debetur, in quâ cœlesti pabulo refici consueuit.

E X E G E S I S.

Propriam eligere sepulturam &c.) Not. I. Postquam actum fuit de bonis defunctorum, conuenienter

tate: subiungi *Tit.* de sepulturâ illorum, qui extat etiam *in 6. & Clem. de ead. habetur 13. q. 2.*

Not. II. Apud Christianos hodie locum communem sepeliendis corporibus destinatum cœmiterium appellati, quod Latinè sonat quasi *dormitorium.* Consecrantur autem Cœmiteria ab Episcopis iuxta Ecclesias, vel intra confinia earum. *c. Sicut. 17. q. 4. c. Aurum. 12. q. 2.*

Not. III. Regulariter quemque sepeliendum in Ecclesia Parochiali vel Cœmiterio eius, in quâ recepit aut recipere debet Sacramenta *per h. t. & c. In nostrâ. inf. & c. Is qui. eod. in 6.* Si quis in vnâ Ecclesiâ audiuit diuina, in alterâ percepit Sacramenta, vel fuerit paræciarum duarum Ecclesia, tum locus erit præventioni. *c. Cùm quis. ead. in 6.* Decedens in villâ rurali non electâ ibidē sepulturâ, in Ecclesiâ suæ ciuitatis, vel sepulchro maiorū sepeliendus est *iux. c. Is qui. eod. in 6.* Peregrini, advenæ, studiosi, sepeliendi sunt in Ecclesiâ parochiali, si ibi perceperunt Sacramenta, nisi contraria sit consuetudo. Prælati Regulares sepeliuntur in Ecclesia suæ Prælaturæ, Religiosi in loco suæ Religionis, Clerici in Ecclesiâ vbi habent beneficium, quia ibi censentur habere domicilium. *c. 3. De temp. ordin. in 6.*

Not. IV. Suprà dictam Regulam, vt quis sepeliatur ibi, vbi percepit Sacramenta, fallere, si quis sponte in alio loco vel in Ecclesiâ aliâ sepulturam eligat, quæ electio liberè conceditur *per h. t. de quo in seq. & breviter Vallensis h. t. §. 3.*

Cap. II. Relatum.

Leo Papa omnibus fidelibus per Dardaniam constitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt quicunque in Monasterio conuerti voluerit siue in morte, siue in vita, omnium rerum & possessionum quas pro salute animæ suæ decreuerit disponere, medietatem Ecclesiæ, ad quam dignoscitur pertinere, relinquat.

E X E G E S I S.

Portio Canonica, quæ detracta ex ijs quæ defunctus in legitimâ ætate constitutus, pro salute animæ suæ & ratione sepulturæ reliquit, debetur Ecclesiæ Parochiali, & est varia, quandòque tertia, *vt c. praeced.* quandòque media, vt hîc, quandòque quarta, *c. Cùm super. inf.* ideòque in eâ definiendâ attendi debet locorum consuetudo. *c. Certificari. inf.*

Cap. III. Fraternitatem.

Innocentius III. Genuensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex mortuorum sepulchra & cœmiteria apud illas Ecclesias & Monasteria ab antiquo esse disposita, vbi sunt Religiosorum Conventus & orationes atque Missæ pro viuis & defunctis frequentiùs celebrantur; eos verò qui noua & minùs Religiosa loca eligunt, irrationabiliter facere, ideòque si P. de Castello contra antiquam & rationabilem consuetudinem de suâ sepulturâ aliquid mandauit, id iuribus debere carere & c. & corpus reddi Monasterio S. Stephani.

E X E G E S I S.

Apud illas Ecclesias & Monasteria &c.) Not. I. *h. c.* videri correctum per *c. 2. eod. in 6.* vbi habetur *posse quem relinquere sepulturam suam antiquā, & eligere aliam, nisi loco minùs Religioso. Panorm.* tamen hunc *t.* ita intelligit, vt non valeat eiusmodi sepulturæ electio, si quis dolo inductus, aut ex contemptu, vel non relictâ Ecclesiæ vbi sepeliri deberet, Canonicâ portione, id faciat.

Not. II. Etsi nullo jure cautum sit generatim, vt monasteria non habeant cœmiteriū, nisi pro suis, *vt in c. 1. 16. q. 2. & Innoc. in c. 1. sup.* tamen contra tenent de jure communi illas Ecclesias habere jus cœmiterij & funerandi, quæ habent populum, possunt tamen etiam Monasteria hoc jure gaudere, si habeant populum, aut priuilegium, vt multi ex mendicantibus.

Not. III. Corpus defuncti si in loco non habente jus cœmiterij sit sepultum, posse repeti ab eâ Ecclesiâ & veluti vendicari, in quâ defunctus debebat sepeliri.

Cap. IV. De his.

Alexander III. Episcopo Spalensi.

S V M M A.

Si qui in ægritudine ad Religionem transeant, & in illâ ægritudine decedant, de bonis ipsorum Ecclesiis, vbi receperunt pabula salutis, & vnde fuerant assumpti, Canonica debet portio exhiberi. Si verò sani ad Religiosa loca se transferant, de his, quæ illis conferunt, dictam Canonicam portionem non debent, quia liberum est illis tum bona sua quibuslibet relinquere.

E X E G E S I S.

Intelligi hunc *t.* de illis, qui intrant Monasterium, vt fiant Religiosi, non autem de illis, qui ibi volunt viuere sine professione, sentit Panorm. hîc, cōtra *Innoc.* qui id explicat de his posterioribus. Prius videtur probabilius, quia verba important plenam translationem. *fa. c. Si quis jam translatus. 21. q. 1.*

Cap. V. Ex parte. I.

Idem.

S V M M A.

Cùm Prior quendam Parochianum suum post appellationem à Canonicis Obrigensibus factam, in suâ Ecclesiâ sepelisset, mandat Pontifex illum

com-

compelli ad corpus Canonici restituendum, & vt amicabiliter cum illis communiant.

EXEGESIS.

Colligitur Ecclesiam Parochialem habere fundatam intentionem super funere sui parochiani, asserenti ergo quod alibi debeat sepeliri, incumbit probatio, vt *not. Panorm.* quod intelligitur, nisi constet, quòd alibi sepulturam elegerit.

Cap. VI. Cùm liberum.

Idem, Decano & M.R. Rauennatens.

SVMMA.

Cùm quidam Presbyter corpus cuiusdam mulieris juxta vltimam illius voluntatem ad S. Martini Ecclesiam sepeliendum deferret, & Monachi quidem illud violenter raptum in suâ Ecclesiâ sepeliuissent, mandat Pontifex Monachos ad ossa defuncta reddenda compelli, & beneficia occasione sepulturæ recepta priori Ecclesiæ restitui.

EXEGESIS.

Not. quòd Ecclesia, vbi legitimè electa est sepultura, potest agere, vt restituatur sibi corpus defuncti, quod alibi est sepultum.

Cap. VII. De vxore.

Lucius III.

SVMMA.

Tam mulier quàm vir liberam habent sepulturæ electionem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, vbi mulier soluitur à lege viri; Vtrùm pater filios impuberes, vbi vult, possit sepelire, nihil est definitũ, consuetudini relinquitur.

EXEGESIS

Not. Liberum relinqui vxori electionem sepulturæ, quia per mortem soluitur à lege viri, & consuetudinẽ succedere in locum juris, vbi jus deficit, vt hîc in sepulturâ impuberum. *fa. c. Consuetudo. d. 1.*

Cap. VIII. Cùm super.

Idem, Præposito & Capitulo Fauentino.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt si aliquis Parochianorum Capituli Fauentini alibi eligat sepulturam, de testamento ipsius quarta dicto Capitulo relinquatur.

EXEGESIS.

Colligitur Ecclesiam Collegiatam habere aliquando Parochiam annexam, quo casu jura Parochialia persolui debent Capitulo, vigore *h. t.* non Episcopo, vt *not. Panorm.* Nec immeritò, quia jus parochiale non exercetur per Episcopum, sed per aliquem ex Canonicis, aut alium à Capitulo constitutum.

Cap. IX. Certificari.

Clemens III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Iustitiam portionis Canonicæ secundùm rationabilem consuetudinem regionis circa medietatem, vel tertiam, vel quartam partem pro locorum diuersitate attendi.

Patet ex dictis *ad c. 2.*

Cap. X. In nostrâ.

Innocentius, Episcopo Claremontensi & Abbati Mauriensi.

SVMMA.

Cùm Prior Montis Ferrandi Papæ proposuisset, quòd Hospitalarij Claremontensis diœcesis quosdam Parochianos suos, & ex his duos infra annos legitimos recepissent ad sepulturam. Procurator verò Hospitalariorum replicaret, ex priuilegio & Indulgentiâ speciali ijsdem licere omnes præter excommunicatos & interdictos, qui sepulturam apud se elegerunt, ad illam recipere, & Fideicommissa in testamento relicta accipere, solutâ tantummodo quartâ parochiali Ecclesiæ, de quâ corpora mortuorum assumuntur, prætterquam de equis & armis; pronuntiauit Pontifex, Hospitalarios non debere recipere Parochianos Montis Ferrandi, nisi qui apud ipsos elegerint sepulturam, & tunc deberi Parochiali Ecclesiæ de relictis à defuncto (præterquam de equis & armis) quartam partem, residuum hospitalarios habere, nisi dolus aut fraus intercesserit. Præterea ijsdem injunxit restitutionem quartæ de tribus millibus solidorum, quos à Parochianis Prioris illos recepisse constabat, nisi ostenderent eorũ Oblatos, aut Conuersos fuisse; Item vt restituerent, quæ perceperunt ex relictis cuiusdam occisi, nisi probâssent, quòd apud ipsos sepulturam elegerit, alioquin quartam solùm partem darent. Quæ verò pro decedentibus infra legitimos annos perceperunt, restituant vniuersa.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* procedit de Hospitalariis S. Joannis Hierosolomitani, qui post amissam Hierosolymam sedem suam fecerunt Rhodi, & illâ quoque à Turcis occupatâ, nunc tenent Melitam, inde dicti Equites Melitenses. Hi sunt priuilegiati super jure sepeliendi, non tamen possunt recipere interdictos & excommunicatos, vtpote quibus jus negat liberam sepulturam de quo inf. neque etiam illos, qui sunt infrà

Digitized by Google

infra legitimos annos, id est, impuberes, quia neque illi iuxta consuetudinem illius terræ poterant eligere sepulturam. Neque alios, qui sepulturam apud illos non eligunt. Quare ob horum transgressionem fuerunt à Pontifice damnati ad quartam Parochiali Ecclesiæ persoluendam, præterquam de equis & armis, quod indultum fuit in fauorem terræ sanctæ, ad cuius acquisitionem & defensionem Hospitalarij ab initio fuerunt specialiter deputati, *vt not. Ioan. Andr. hic.*

Cap. XI. Ex parte. II.

Idem Archiepiscopo Turonensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex fœminam, quæ vt effugeret stupri intentati causâ se persequentes, de ponte cadens submersa fuit, Ecclesiasticæ tradi sepulturæ, cùm ex honestâ causâ fugerit, & cui communicabatur viuenti, communicandum sit jam defunctæ.

Cap. XII. Sacris.

Idem Nidrosiensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, sacris esse Canonibus institutum, vt quibus non cõmunicauimus viuis, non communicemus defunctis, *& vt careant Ecclesiasticâ sepulturâ, priùs ab Ecclesiasticâ vnitate præcisi, & in morte non reconciliati; ideoque mandat excommunicatorum corpora aliquo casu in cœmiterio Ecclesiastico tumulata, si discerni possint, exhumari; si non possint, non expedire vt cum ossibus excommunicatorum, corpora extumulentur fidelium.*

EXEGESIS.

Cui communicatur viuenti &c.) Not. I. Ex vtroque *h. c.* (quæ ideò coniungimus) colligitur generalis & affirmatiua & negatiua Regula de sepulturis, vt videl. *communicemus defuncto, cui communicabamus viuenti, & ne communicemus defuncto, cui non communicabamus viuenti.* Prior pars habetur ex *c. Præcedenti.* vbi præcipitur Virgo sepeliri pro defensione castitatis mortua, quæ vtique habebat communionem fidelium dum viuebat, imò mercedem in cœlo repositam. Posterior pars sumitur ex sacris Canonibus, videl. *c. 1. & 2. q. 2. 24.* Prior canon est Leonis I. *Nos autem* ait *quibus viuentibus non cõmunicauimus, mortuis communicare non possumus* Alter Gelasij, qui ex illo, quod Matth. c. 16. refert, dictum Petro *quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis,* infert *in ligatione super terram facta defunctum nunquam absolui*, adeòque nec in sepulturâ communicandum esse defuncto, qui dum vixit, Communioni Fidelium nunquam fuit restitutus.

Not. II. Per illos, *quibus non communicamus viuis,* intelligi omnes, quibus communio fidelium fuit interdicta, hisque Ecclesiasticam sepulturam negari, quales sunt *omnes excommunicati, suspensi & interdicti, juxt. Clement. eos. eod. & c. Is qui. de sent. excom. in 6.*

Not. III. Præterea negari sepulturam publicam vsurarijs, nisi pœnituerint & cautionem dederint de restitutione. *c. Quia. de vsuris. c. Quanquam eod. in 6. & Clement. 1. eod.* Item illis, qui deliberatè sibi necem intulerunt. *c. De occidendis. 18. q. 5.* In duello interfectis. *c. 1. De Torneamentis. Trid. sess. 25. c. 19. De reform.* Blasphemis. *c. Statuimus. de Maleficis raptoribus, nisi satisfaciant. c. 2.* De raptoribus furibus & latronib' in flagranti crimine occisis. *c. 2. inf. de furtis. c. Fures. 13. q. 2.* Monachis. qui in extremis cum peculio & habere proprium inuenti fuerint. *c. Monachis. c. Super quodam. c. Cum ad Monasterium. de statu Monach.* Neque tamen si Religiosus mortuus reperitur in cellâ habere peculium, propterea priuandus est Ecclesiasticâ sepulturâ, nisi constet habuisse animo proprietario, potuit enim illud habere vel in depositum vel vt alteri restituat, vel alio modo licito. *juxt. Dian. 13. p. tr. 4. Besol. 2. 3.* & habetur in illius compendio verb. Paupertas. Nominatim interdicti *Clement. 1. de sepult.* tempore interdicti generalis aut localis nemo sepelitur in loco interdicto exceptis Clericis, qui si interdictum seruârint, possunt sepeliri in silentio sine solennitate. *c. Quod in te. de pœnit. & remiss.* Item qui semel in anno non sunt confessi, & saltem in paschate non communicârunt. *c. Omnis vtriusque sexus. de pœnit. & remiss.* Vltimo etiam supplicio damnati, si impœnitentes decedant, aliàs sepeliantur. *c. Quæsitum. 13. q. 1. l. 1. & fi. ff. De cadau. punitorum.* opus est tamen superioris aut judicis autoritate, nam subinde ad exemplum aliorum cadauera in loco supplicij relinquuntur. *l. 2. ff. eod. n. 25.* Denique ijs omnibus, quos in graui peccato impœnitentes decessisse constiterit, neque signum pœnitentiæ dedisse constat. *c. Pro obeuntibus. 13. q. 2.* Ad probanda autẽ signa pœnitentiæ, sufficere vnum testem. *not. Zech. de Rep. Christ. c. 28. n. 26.*

Exhumari debent &c.) Not. Velle Ecclesiam, vt si ossa excommunicati vel alterius, cui sepultura negatur, non possint discerni ab ossibus fidelium sepultorum, potiùs relinquantur, quàm vt per errorem inhonorentur ossa fideliũ, vbi non malè obseruat *Panorm.* potiùs debere tolerari malum, quàm bonum puniri. *fa. c. Quam magnum. 23. q. 4.*

Not. II. Qui huiusmodi personas contra Canones sepeliunt, aut tempore interdicti, ipso facto sententiam excommunicationis incurrere, neque absolui posse, priusquam arbitrio Episcopi, eis, quibus iniuria irrogata est, satisfecerint *Clement. 1. h. t.* Ecclesia verò aut cœmiterium, si ibi sepeliantur quos jus sepeliri prohibet, eo ipso polluuntur, & reconciliatione indigent, priusquam alij fideles rursus illuc inferantur. *c. Consuluisti. de Consecr. Eccles.* Quæ in Germaniâ, vbi viuimus permixti hæreticis, non procedunt in isto rigore, sed tolerari debet multis locis, vt hæretici sepeliantur in Ecclesiis & cœmiteriis

teriis Catholicorum. & inferuntur sepulturis maiorum suorum à quorum fide descivetunt, quod idem signif. Laym. lib. 1. tr. 5. p. 2. c. 4. n. 8. in Corollario.

Cap. XIII. Abolendæ.

Innoc. III. Episcopo Magalonensi.

TEXTVS.

Damnat Pontifex consuetudinem, quæ apud montem Pessulanum inoleuerat, vt mortuis non priùs permittantur effodi sepulchra, quàm pro terrâ, in quâ sepeliendi sunt, certum pretium persoluant, & mandat Episcopo, vt inhibeat Clericis, ne quidquam omnino exigant de hâc causâ.

EXEGESIS.

Notat *Vall. h. t. §. 1. n. 2.* damnari hîc consuetudinem aliquid exigendi à nolentibus per coactionem, aliud autem dicendum esse de consuetudine traducta ex piâ & laudabili devotione fidelium quæ seruanda est, & populus ad illius obseruationem cogendus, si non jure actionis, saltem judicis officio. *fa. c. Ex parte. de consib.* Certè consuetudo passim habet, vt pro istis aliqua exigantur, quod ortum esse ex piâ devotione meritò præsumimus, quia videl. viderunt etiam in sepeliendis mortuis dignos esse operarios, siue sepulturæ ministros, mercede suâ.

Cap. XIV. Parochiano.

Gregorius IX. Episcopo N.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, Parochiano, qui excommunicatus pro manifestis quidem delictis, sed in extremis agens, per Presbyterum iuxta formam Ecclesiæ fuit absolutus, non debere cœmiterium & alia suffragia Ecclesiæ denegari, & eius heredes ac propinquos, ad quos peruenerunt bona ipsius, vt pro eodem satisfaciant, censuris esse compellendos.

EXEGESIS.

Colligitur 1. In articulo mortis quemuis Presbyterum posse absoluere à quauis sententiâ excommunicationis, etiam Papæ reseruatâ. *fa. c. Si quis suadente. 17. q. 4.* 2. *Heredes etiam laicos posse compelli per judicem Ecclesiasticum vt satisfaciant pro defuncto, vt not. Panorm. q. 4.*

IDEM TITVLVS DE SEPVLTVRIS IN VI.

Cap. I. Animarum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Prohibet Pontifex vniuersis Religiosis & secularibus Clericis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub maledictione æterna, ne aliquos ad vouendum, vel jurandum, vel fide interpositâ, siue aliàs ad promittendum inducant, vt apud eos sepulturam eligant, vel iam electam vlteriùs non immutent. Si secus actum fuerit, electionem decernit irritam, & vt taliter eligentes nec apud electas Ecclesias, nec alibi possint eligere sepulturam, sed sepeliantur apud illas Ecclesias, apud quas sepeliendi erant, si fortassis aliàs sepulturâ non electâ decessissent. Religiosos verò & Clericos contrauenientes, tam ad restitutionem corporum (si petantur) quàm omnium, quæ occasione sepulturæ ad ipsos peruenerunt, intra decem dies vult esse obligatos. Quod nisi fecerint Ecclesiæ & Cœmiteria, vbi sepulti fuerint, eo ipso sunt, & tamdiu manent Ecclesiastico supposita interdicto, donec omnia plenariè restituerint.

EXEGESIS.

Vult Pontifex consultum libertati eligendi sepulturam, ideòque non vult pactum vel promissionem interponi, quod videtur statutum ad tollendam speciem simoniæ, ne Ecclesiastica sepultura, quæ est aliquid spirituale & preces ac suffragia habet annexa, videatur veluti vendi, pro illis, quæ pro sepultura relinquuntur vel offeruntur. Illud etiam obserua Religiosos & Clericos hâc in re delinquentes non teneri, corpora & oblationes restituere priusquam petantur, imò in huiusmodi, quando *lex vel statutum aliquid mandat fieri, intelligitur si petatur*, licet verba sint præcisa & obligatoria.

Cap. II Ex parte.

Idem.

SVMMA.

Cùm quis dimissâ sepulturâ maiorum quam habuerant in aliquâ Ecclesiâ, alibi illam eligit, Canonica portio non debetur Ecclesiæ dimissæ, sed illi, in quâ solebat Ecclesiastica suscipere Sacramenta. Si verò habens domicilium æqualiter in duobus locis, in tertio eligat sepulturam, domiciliorum Ecclesiæ debent inter se diuidere Canonicam portionem. Si quis autem antiquâ dimissâ sepulturam eligat in loco minus Religioso, electionem huiusmodi, etsi jura videantur diuersa, non vult Pontifex impugnari.

EXEGESIS.

Res est clara, illud obserua, quod jam diximus ad *c. Fraternitatem. suprà* in antiquis, per *h. t. d. c. Corrigi.*

Cap. III. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Qui se recreationis vel agriculturæ causâ transfert

fert ad villam ruralem, si non electâ ibi sepulturâ decedat, non in dictæ villæ Ecclesiâ, sed in suâ parochiali sepeliri debet, vel vbi maiores ipsius sepulti sunt. Mulier quæ plures habuit viros, si sepulturam non eligat, cum viro vltimo, cuius domicilium retinet & honorem, tumulanda est.

EXEGESIS.

Vtraque pars patet, prioris ratio est, quia Parochianus alicuius Ecclesiæ non censetur, qui non totum annum, partémue illius maiorem habitat in aliquâ Parochiâ, ibique audit diuina & percipit Sacramenta, vt *not. Menoch. l. 6. præsumpt. 88.* Ratio posterioris in ipso t. exprimitur.

Cap. IV. Licet Pater.

Idem.

SVMMA.

Licet Pater filios impuberes, qui nequeunt eligere sepulchra, possit vbi consuetudo fert, quo voluerit loco sepelire, vbi tamen hæc consuetudo non habetur, sunt cum suis maioribus vel in Ecclesiâ Parochiali tumulandi. Filius autem & filia, quæ excessit pubertatem, quamuis possit eligere sepulturam, sine patris tamen assensu pro animâ suâ, nisi peculium castrense vel quasi castrense habeat, legare nihil potest.

EXEGESIS.

Colligitur in sepulturâ impuberum attendi debere consuetudinem loci. Quod verò additur filius familias, quamdiu sub patris potestate est, non posse aliquid legare, aut iudicare, quid faciendum sit, (vt t. indicat) æquum est, quia tam ipse, quàm bona in pleno patris dominio & potestate, exceptis illis, quæ in militiâ aut intuitu illius acquisiuit, & dicuntur bona Castrensia, aut quæ aduocatione vel in Clericatu acquirit, & vocantur bona quasi Castrensia, vt hîc partim tangit *gl.* In his enim filius etiã minorennis habet plenam potestatem.

Cap. V. Religiosi.

Idem.

SVMMA.

Religiosi nisi à propriis Monasteriis, tam procul absint, vt ad ea commodè portari nequeant, cùm velle & nolle non habeant, non possunt sibi eligere sepulturam, sed sunt apud sua monasteria tumulandi.

Neque hoc opus habet explicatione.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Eos qui.

Clemens V. In Concilio Viennensi.

SVMMA.

Eos, qui defunctos in cœmiteriis interdictis tempore in casibus non concessis, vel excommunicatos publicè, aut nominatim interdictos, vel vsurarios manifestos scienter sepeliunt, ipso facto excommunicatos esse Pontifex decernit, neque absolui vult, nisi priùs ad arbitrium Episcopi, quibus per præmissa iniuria fuerit irrogata, satisfecerint: nulla exemptione vel priuilegio suffragante.

De hoc satis diximus ad *c. Sacris. suprà Not. 2.*

Cap. II. Dudum.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Innouat Clemens cum Concilio Decretalem Bonifacij VIII. (quam Benedictus XI. per cap. *Inter cunctas, quod extat* in Extrauag. commun. *& est ibi ordine primum, titulo eod.) reuocârat, eiusque tenorem subijcit, cuius hæc est summa. 1. Præfatur Bonifacius, se hæc pacis studio sancire ad grauem & periculosam discordiam sedandam, quæ super prædicationibus, confessionibus audiendis, & tumulandis defunctis inter Prælatos & Rectores, siue Sacerdotes & Clericos Parochialium Ecclesiarum ex vnâ parte, & Prædicatorum ac Minorum ordines ex alterâ parte suborta videbatur.*

II. Statuit ac ordinauit circa prædicationes. 1. Vt dictorum Ordinũ fratres in Ecclesiis & locis suis ac communibus plateis liberè valeant prædicare, horâ illâ duntaxat exceptâ, in quâ Prælati prædicare voluerint, vel coram se facere solemniter prædicari, nisi aliud Prælati per specialem licentiam concesserint. 2. Vt in studiis generalibus illis diebus, quibus sermones fiunt ad Clerum & solemniter prædicatur; item ad funera mortuorum, & in festis specialibus suorum, possint ijdem fratres liberè prædicare, nisi in illâ horâ Episcopus vel Prælatus superior Clerum ad se conuocaret. 3. In Ecclesiis Parochialibus fratres illi nullatenus audeant, vel debeant prædicare, nisi à Parochialibus sacerdotibus inuitati, vel vocati & de ipsorum assensu, & petitâ licentiâ ac obtentâ, aut nisi Episcopus, vel Prælatus superior per eosdem fratres prædicari mandaret.

III. Statuit & ordinauit circa confessiones audiendas. 1. Vt superiores horum ordinum, in singulis ciuitatibus & diœcesibus, vbi loca habent, vel in vicinis, vbi loca non habent, per se vel suos ad Prælatos se conferant, humiliter petituri, vt fratres ad hoc electi in suis ciuitatibus & diœcesibus confessiones audire, & pœnitentias imponere de ipsorum licentiâ valeant. 2. Vt præfati superiores eligant personas sufficientes, eásque præsentent vel faciant præsentari Prælatis, vt de illorum licentiâ confessiones audiant. 3. Extra ciuitates autem & diœceses, per quas, & non per prouincias, (quæ secundùm diuisionem ordinum

num multas ciuitates & prouincias complectuntur) debent deputari, confessiones nullatenus audiant. Numerus autem deputatorum debet esse, prout Cleri & populi multitudo aut paucitas exigit. 4. Si dicti Prælati aliquem ex fratribus præsentatis nollent habere, loco ipsius debeat ac possit alius præsentari & subrogari. 5. Si ijdem Prælati fratribus sic electis licentiam negent, vt confessiones liberè licitéque audiant, Pontifex illis gratiosè concedit de plenitudine Apostolicæ potestatis, non tamen intendens per hoc fratribus sic deputatis potestatem dare ampliorem, quàm quæ curatis siue Parochialibus sacerdotibus est à jure concessa, nisi Prælati vberiorem gratiam specialiter facerent.

IV. Statuit & ordinat circa sepeliendos defunctos, vt fratres dictorum ordinum omnes ad sepulturam recipere valeant, qui sepeliri elegerint in locis & Ecclesiis ipsorum. 2. Vt dictorum ordinum fratres de obuentionibus omnibus tam funeralibus quàm quibuscunque quomodocunque relictis, ad quoscunque vsus (etsi de illis Canonica portio exigi non soleat, nec non de qualitercunque datis vel donatis in morte, siue infirmitate dantis, in qua decessit, Fratribus ipsis, vel aliis pro ipsis, quartam partem (quam Pontifex taxat) Parochialibus Sacerdotibus, siue curatis integrè largiantur. 3. Ne procurent vt illis relinquantur, de quibus portio Canonica soluenda non foret, super quo illorum conscientia oneratur. 4. Vltra portionem autem huiusmodi Canonicam nihil valent Parochiales Rectores curati & Prælati exigere. 5. Reuocat Pontifex omnia priuilegia, item consuetudines, pacta, statuta, in quantum sunt præmissis contraria.

V. Denique hortatur Prælatos & Rectores Parochiales, vt his fratribus fauentes ac benignos se exhibeant, eósque veluti cooperatores & laborum suorum participes recipiant & admittant.

EXEGESIS.

Etsi solùm tertia pars huius Decretalis *ad h. t. De sepulturis* spectet, placuit tamen totam summatim repræsentare, cùm notitia eius non sit inutilis, difficultas tamen in his nulla occurrit, cui immorandum sit. Decretalis autem Benedicti XI. quæ hîc reuocatur à Bonifacio & Clemente, habetur in *Extrau. comm. c. 1. De priuil.* in quâ multa continentur notatu digna, huic Decretali Bonifacianæ non aduersantia, adeóque non retractata. Inspicere etiam oportet priuilegia à posterioribus Pontificibus circa hæc, præsertim audiendas confessiones Religiosis mendicantibus aliísque concessa. Obseruari tamen debet ab omnibus dispositio *Conc. Trid. sess. 23. De reform. c. 15.* Vbi statuit, *vt nullus Regularis possit confessionem secularium etiam Sacerdotum audire, nisi Parochiale beneficium habeat, aut ab Episcopis per examen aut aliàs idoneus videatur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat*, non obstantibus vllis priuilegiis, quod idem confirmauit & sanxit *Vrbanus VIII. in Bullâ, quæ* incipit: *Cùm sicut accepimus*, & habetur hîc apud *Barbos. in alleg.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. I. Detestandæ.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Detestatur Pontifex abusum illorum, qui corpora Nobilium, aut in dignitate insignitorum, præsertim peregrè morientium exenterant, & membratim vel in frusta concisa, aut ignibus decocta, & tegumento carnis ab ossibus excusso ad suas vel alienas remotæ partes mittunt, sine deferunt tumulanda; ideóque statuit & ordinat, vt si quis cuiuscunq. status aut dignitatis in locis Catholicis de cætero moriatur, nequaquam huiusmodi abusus obseruetur, sed defunctorum corpora ad locum, vbi elegerint sepeliri deferantur, vel in loco vbi decesserunt, vel vicino sepeliantur ad tempus, incineratis deinum corporibus, aut aliàs ad loca vbi sepulturam elegerint, deferendi. Denique in contrauenientes corpora defunctorum tam inhumaniter & crudeliter pertractando, aut pertractari faciendo. Excommunicationis sententiam fert ipso facto incurrendam soli Papæ extra articulum mortis reseruatam, illum autem, cuius corpus tam inhumaniter tractatum fuit, vult Ecclesiasticâ carere sepulturâ.

EXEGESIS.

Nauar. *l. 3. In Consiliis suis. Consil. 10.* ait *hanc Extrauag. multis etiam DD. V. J. esse incognitam*, vnde valde credibile est, non esse passim receptam. Id certum est, quod idem *Nau. tom. h. l. tom. c. 27. num. n. 105.* asserit, eiusmodi exenterationem & diuisionem cadauerum non esse per se malam & illicitam, ac posse fieri sine vlla prohibitione in terris infidelium vbi non sunt sacræ sepulturæ, ideòq; Bonifacius illam restringit ad loca Catholica. Neque habet locum hæc Decretalis in eo, qui facit id alio fine, *v. g.* anatomiæ, aut fœtoris tollendi, aut medicamenta inde componendi causâ, aut vt debitus honor exhibeatur cadaueribus Regum, Principum, magnatum, qui frequenter petunt corpora sua diuidi, & alibi sepeliri cor, alibi alia membra. Non vult verò Pontifex illos gaudere Ecclesiasticâ sepulturâ, qui corpora sua ita tractari iubent, in pœnam mandati, quòd ante mortem dederunt de cadauere suo exenterando, vel solùm in exemplum ad alios ab hoc vsu faciliùs absterrendos.

Cap. II. Super Cathedram.

Bonifacius VIII.

Hæc Decretalis integra inserta est Clementinæ, *Dudum. suprà*, ideóque nihil hîc est addendum.

TITV-

TITVLVS XXIX.

DE PAROCHIIS ET ALIENIS PAROCHIANIS.

In Rubricam Tituli.

NOTA I. Cùm supra actum fuerit de jure sepulturæ, quod ordinariè pertinet ad jus Parochiale, & plura eiusmodi de decimis, primitiis, oblationibus aliisque sunt secutura, rectè hîc agitur de Parochiis, de quâ materiâ tractatur etiam. *12. q. 2. & 16. q. 5. & 13. q. 1. per totum.*

Not. II. *Panorm. hîc ad Rubr. post Ioan. Andr.* ait, Parochiam esse locum, *in quâ degit populus alicui Ecclesiæ deputatus, vt ibi audiat diuina, recipiat Sacramenta, aliáque spiritualia, certis limitibus contentum.* Addit autem *Panorm.* Parochiam dici *quasi portionem curæ*, eò quòd *cura populi olim partita* siue diuisa fuerit inter Ecclesias Parochiales; vnde Rector eiusmodi Ecclesiæ dicitur Curatus & populum regere. *Iuxt. c. 1. De Capell. Monach.* quia habet curam animarum interiorem siue in foro pœnitentiali, non autem exteriorem, siue in foro contentioso sine aliquâ prærogatiuâ, vel prælatione, alioqui esset dignitas, vel personatus, vt aduertit *Vallens. h. t. n. 2.*

Not. III. Hanc Etymologiam *Panorm.* etsi faciat ad rem explicandam, non esse tamen genuinã; constat enim Parochiã dici à græcâ voce *παροικία* vel *παροχῆ*. Prior significat viciniam siue accolatum, à Græco *παροικεῖν*, quod est accolere, siue juxt. habitare, vnde *Parochus* siue *Paræcus* per Antonomasiam sic vocatur, quasi *præcipuus inter accolas & in tali viciniâ, iisdem in rebus spiritualibus præfectus.* Sed magis placet Parochum dici à *παρέχειν* id est *prabendo*; Dicebantur enim apud Romanos *Parochi*, qui *legatis publicè Româ missis & aliis alicuius dignitatis hospitibus salem & ligna, cæteráque necessaria prabebant*, vt *not. Acron. ad illud Horatij 1. Sermon. Statyra 5.* Et *Parochi qui debent ligna salémque.* Parochi itaque apud Christianos rectè dicuntur, *qui commissæ plebi pabulum salutis & spiritualia ministrant.*

Not. IV. *Parochiam* non rarò in jure antiquo sumi pro *integrâ diœcesi*, vt manifestum est ex *hoc ipso t. c. 3.* quo sensu Episcopus dicitur *Parochus suæ diœcesis.*

Cap. I. Si Episcopus.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Textus iste non parùm obscurus ex Panorm. *sic illustrari & summari potest; Episcopus alicuius ciuitatis cum magnâ parte populi incidit in hæresin Donatistarum, vnde omnes præcisi fuere à verâ Dei Ecclesiâ. Pro residuâ parte populi & diœcesis constitutus est nouus Episcopus Catholicus. Prior cum parte populi illum secuti, reuertitur ad Ecclesiam Catholicam, & accepit vel impetrauit dispensationem propter multitudinem populi, & maius Ecclesiæ bonum, vt restitueretur Episcopali dignitati, & cum Episcopo Catholico Canonicè instituto, ipsique substituto, diuideret populum & Diœcesin, prout hic in t.*

EXEGESIS.

Quem textum omittimus vlteriùs summare, quia & obscurus est, & ad praxin hodiernam parum facit. Adverte denique casum *h. c.* non videri jam in praxi locum habiturum, si enim aliquis Episcopus cum parte populi declinaret ad hæreticos, & rursus rediret, potiùs illi daretur alius Episcopatus, quàm vt diuideretur prior, nisi Pontifex vltrò se vellet conformare huic Canoni.

Cap. II. Vt Dominium.

Ex Concilio Nannetensi.

SVMMA.

Iubentur Dominicis vel festiuis diebus Presbyteri ante Missam plebem interrogare, an adsit alienus Parochianus, qui in contemptum proprij Parochi ibi velit Missam audire? quem si inuenerint, statim eijciant.

EXEGESIS.

Si alterius Parochianus &c.) Not. Jus Parochiale esse multiplex. 1. Vt in Ecclesiâ Parochiali diebus Dominicis & festis populus audiat Missam, quod tangitur in *hoc c.* qui tamen sine contemptu proprij Parochi accedit templum aliud, non peccat grauiter, vt *not. Panorm. hîc.* Olim verò opus fuisse licentiâ proprij Parochi, hodie liberũ est accedere Ecclesias Regularium & priuilegiatorum, imò ad alienas Parochias ex consuetudine aut tacito consensu Parochorũ. Ad frequentandas tamen proprias Ecclesias Parochiales hortatur etiam *Concil. Trid. sess. 22. de obseruan. celebr. Missar.*

2. *Ius Parochiale consistit in decimis.* 3. In oblationibus & primitiis. 4. In exhibitione Sacramentorum Baptismi (ideòque Ecclesiæ Parochiales vocantur etiam baptismales à fonte baptismi, qui ibi

ibi habetur) Pœnitentiæ & Eucharistiæ, quæ tamen Sacramenta duo posteriora etiam administrari solent à Religiosis & priuilegiatis, nisi quòd in Paschate singulis Parochianis Eucharistia sumenda sit in propriâ Parochiâ. 5. In sepulturis, siue Iure funerandi. 6. In Benedictione nuptiarum. Quæ jura bene collegit *Sylu. in Sum ṽ. Parochus*, eâque explicat propriis titulis, quod & nos faciemus, vbi occasio feret.

Cap. III. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Nullus Episcopus alterius Parochianum judicare præsumat, nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare potest.

EXEGESIS.

Hic iterum Parochia sumitur pro tota diœcesi & Parochus pro Episcopo. Id autem quòd dicitur *Episcopus, qui ordinare non potest, nec judicare posse*, limitandum est, nisi aliunde, vbi ordinatus fuit, domicilium in aliam diœcesin transtulerit, aut ibi deliquerit, tunc enim poterit judicari ab Episcopo, à quo non poterat antè ordinari, vt *bene not. gl. hic ṽ. præsumat*. Ne verò Episcopus conferat ordines subdito alieno, seuerè etiam interdicit *Conc. Trid. sess. 23. c. 8. de reform.*

Cap. IV. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quod de finibus, & de his, quæ finibus coherent non præscribendis per Canones statutum est, esse in Parochiarum limitibus, sicut in prouinciarum obseruandum, si legitimâ probatione, vel aliàs indubitatâ fide constet, fines Ecclesiasticâ ordinatione fuisse statutos.

EXEGESIS.

Per Canones &c.) Not. I. Hos Canones haberi. *c. Quicunque. 16. q. 3. & c. Licet. in Regulis. & c. Inter memoratas.* Dubium autem est, quid intelligatur nomine Parochiarum, vt apparet ex *glossa*. Sed placet quod dicit, hanc quæstionem propositam fuisse de Parochiis propriè, & quod dicitur de limitibus prouincialibus rectè explicari de finibus diœcesium siue Episcopatuum (quæ respectu singularum Parochiarum possunt vocari prouinciæ, sicut Archiepiscopatus ita nominantur, respectu singulorum Episcopatuum) de quibus prædicti Canones loquuntur, cùm eadem ratio militet in Parochiis & in Archiepiscopatibus ac Episcopatibus. *arg. quod idem juris est in maioribus & minoribus. c. Maioribus. de prabend.* & quod de similibus idem dicit esse judicandum. *c. Inter cæteros de rescript.*

Not. II. *h. t.* procedere de omni præscriptione, siue sit cum titulo, siue sine titulo, siue per tempus immemoriale, nullam videl. præscriptionem locum habere in limitibus Parochiarum, Episcopatuum, Archiepiscopatuum. Nam indefinita æquipollet vniuersali. *c. Vt circa. de elect. in 6.* Si tamen non constaret legitimè & certò de finibus, aut appareret diuisionem non fuisse factam autoritate Ecclesiasticâ, vigore *h. t.* locum haberet præscriptio.

Not. III. *Ex gl.* Non omnia cohærentia finibus esse impræscriptibilia, sed tantùm ea, quæ principaliter & proximè cohærent; Vnde si prædium amplissimum vel pagus cohæret limitibus, non erit totum prædium aut integer pagus impræscriptibilis, sed tantùm illa pars quæ proximè & principaliter cohæret. *Ioan. Andr. bene ait, non posse dari certam Regulam, sed arbitrio boni judicis procedendum.* Vnde colliges, quod post alios *not. Panorm.* ea quæ sunt intra limites limitibus non cohærentia, posse præscribi, *fa. iste t.* per locum *à speciali; nam vno prohibito reliquum concessum esse videtur.* vt in *c. Nonne. de præsumpt.* Sic vnus Episcopus potest præscribere jus Episcopale in Ecclesiis sitis in diœcesi alterius; exemplum addit *Panorm. de Episcopo Fesulano*, quem dicit habere in ciuitate Florentinâ vnam Ecclesiam sibi subiectam, cum toto populo illius Parochiæ.

Cap. V. Significauit.

Calestinus III.

S V M M A.

Cùm recuperatâ ciuitate Aconensi, plurimi ibi se conferrent, qui ante in aliis ciuitatibus regni Hierosolymitani habitârant, & eorum locorum Prælati, jurisdictionem in illos priorem vsurparent, Pontifex ad querelam Episcopi Aconensis, prohibet id fieri, nec vult ab eis temporalia violenter exigi, quibus dicti Prælati spiritualia non ampliùs ministrabant. Ita tamen, vt si dicti transmigrantes nihilominus agros habeant in horum Prælatorum Parochiâ, & fructus inde percipiant, decimas (si in partibus transmarinis id receptum sit) persoluant, Episcopo verò Aconensi tanquam Diœcesano suo de cæteris cogantur respondere.

EXEGESIS.

Ex *h. t.* colligitur 1. Quòd Prælato non administranti spiritualia per se vel alium, si petat decimas vel alia temporalia, possit opponi, nihil deberi, quia *temporalia sunt debita ob causam, & sic causâ non secutâ non debentur. C. De condict. ob causam. per totum.* 2. Quòd ex constitutione domicilij Episcopus habeat jurisdictionem Episcopalem in constantem; Vnde sicut Dominus temporalis habet jurisdictionem in incolam. *l. Incola. ff. Ad municipialem.* ita dominus spiritualis habet jurisdictionem in incolam vt hic, *& c. 3. De temp. ord. in 6.* 3. Translato domicilio cessare jurisdictionem, quam Episcopus aut Dominus

minus habet ratione domicilij, quia cessat causa subiectionis. Subiectus autem ratione originis, etsi mutet domicilium, non per hoc eximitur prorsus à jurisdictione naturalis Domini siue Episcopi in cuius diœcesi natus est, unde potest ab illo ordinari. *c. 3. De temp. ord. in 6.* imò etiam coram illo conueniri *Bart. in l. Assumptio. ff. Ad municipalem.* quia naturalia sunt immutabilia, *vide plura apud Panorm. n. 6. & 7.*

TITVLVS XXX.

DE DECIMIS ET PRIMITIIS ET OBLATIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Cùm decimæ, primitiæ & oblationes sint de jure Parochiali, conuenienter hîc de illis agitur, postquam proximo t. de ipsis Parochijs & priori de sepulturis; quæ & ipsæ ad jus Parochiale spectant, fuit actum. Habetur idem *T. in 6. & Clement. idem in Extrauag. comm.* in decreto verò *c. Cunctis. 16. q. 1. & q. 7. per totum. 14. q. 1. per totum. c. Quadragesima. de consecr. d. 5. De oblationibus verò 10. q. 1. & 2. & 25. q. 1. per totum. & 13. q. 2.*

Nota II. Decimam juxta etymon Nominis nihil esse aliud, quàm *cuiusque rei decimam partem*, frequentius autem hâc voce vtimur in plurali quàm singulari, quia verò plurium rerum decima pars in soluendo sæpè iteratur, vt *not. Henr. Canis. in prælect. de decimis. c. 1.* Est verò vsus decimarum lege Mosis antiquior. *Abraham enim soluit Melchisedech decimas* ex manubijs hostium deuictorum, & *Genes. 28. Iacob emisit votum de decimis soluendis.* In lege verò Mosis Deus *decimas sibi reddi voluit, Exod. 22. & Leuit. vlt.* in signum vniuersalis dominij. Quin etiam Ethnici Dijs suis leguntur soluisse decimas apud *Plin. l. 19. c. 14.* Similia memorat *de Cyro Herodot. l. 1. Diod. l. 5. Plutarch. in problem.*

Not. III. Christianorum decimæ ita possunt describi, *pars decima omnium eorum, quæ quis licitè quâuis ex causâ acquisiuit*, ministris Ecclesiæ persoluenda, sumitur *ex c. Peruenit. & seq. ac passim h. t.* præsertim ex c. *Transmissa, & c. Non est in potestate, item in c. Decima. 16. q. 1. & c. Quicunque. eod. q. 7.* qui Canones jubent decimas solui de fructibus terræ, vino, grano, fœno, leguminibus, item de lucro negotiationis, militiæ, venationis, ac generaliter de omnibus justè acquisitis, consequenter de prouentibus molendinorum, mercede elocatorum ædium, de melle apium, de captu piscium, lucro cuiusuis artificij, seu professionis; denique de metallis, lapidibus, aucupijs, siluis, quæ postremâ lege quidem non exprimuntur, in verbis tamen generalibus continentur *6. De omnibus bonis. d. c. Non est improbabile*, etiam fidelis homo, de omnibus, quæ licitè potest acquirere, decimas erogare tenetur. Per quam verborum vniuersalitatem etiam de hæreditate, legato, aliisque titulo lucratiuo quæsitis decimas deberi tenet Innoc. *in c. Non est. inf.* & sequuntur aliqui, sed contrarium tenent alij, vel dubitant, rectissimè dicitur consuetudinem spectandam, quæ fortassis nullibi habet, vt ex talibus pendantur decimæ, vt *not. Laym. l. 4. tr. 6. c. 1. n. 3. post Canis. c. 1. n. 7. & Azor. p. 1. l. 7. c. 24. q. 9.*

Not. IV. Cur autem decima pars potiùs quàm alia minor vel maior à Conditoribus legum præfixa fuerit, rationem desumunt ex denarij numeri perfectione, qui Deo vel maximè conuenit, qui veluti limes est numerorum simplicium, ab illo enim non proceditur vltra, sed fit iteratio, & repetitio numerorum priorum, duplex, triplex, quadruplex &c, & sic deinceps, quæ mens est *S. Thom. 2. 2. q. 87.*

Not. V. Præcipuam decimarum diuisionem esse in *prædiales, personales, & mixtas. Prædiales* sunt, quæ ratione prædiorum soluuntur, siue sint vrbana, vt ædificia habitandi causâ facta tam extra quàm intra vrbem, *l. Vrbana. ff. de Verbor. signif.* ex quorum mercede locationis, decimæ præstantur. *c. penult. De pactis*, siue rustica, vt stabula & ouilia ab ædibus separata, agri, vineæ, siluæ & alia ad prædia spectantia. *Personales Decimæ* dicuntur, quæ ex lucro & industriâ operarum nostrarum vel aliter respectu personæ nostræ debentur, putà negotiatione, artificio, venatione, militiâ, artium professione &c. Sed mixta denique, *i. est. partim prædiales, partim personales sunt*, quæ ex fructibus pecorum aut auium in proprijs prædiis concurrente personali industriâ, videl. ex lacte, caseo, ouis &c. soluuntur, de quâ diuisione vide plura apud *Hostiens. in Sum. de Decimis. n. 3. Tolos. l. 2. Syntagm. c. 22.*

Alia diuisio est notissima *in decimas maiores & minores.* Maiores dicuntur quæ ex vino, frumento & similibus præstantur, minores quæ ex hortis, fructibus animalium soluuntur, & aliis huiusmodi pro variâ locorum consuetudine.

Tertiam diuisionem ponit *Tolos. l. c. c. 20.* in *profanas & Ecclesiasticas.* Profanæ decimæ sunt *quoddam tributi genus*, quod olim temporales domini subditorum prædiis imponebant, & rectè dicuntur *merè laicales.* Ecclesiasticæ aliæ sunt propriè & strictè tales, *quæ iuxta primæuam institutionem Ecclesiæ Ministris in stipendium Ecclesiasticarum functionum præstantur.*

tur. Aliæ verò minùs *strictè Ecclesiasticæ* & aliquatenus laicales sunt, quæ pro sustentatione ministrorum primitus quidem institutæ, *ex concessione Ecclesiæ ob iustam causam laicis in feudum, vel alio titulo tribuerunt*. de quibus *inf.*

Cap. I. Decimam.

Hieronymus super Ezechielem.

S V M M A.

Decimam omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege dabat. Ex quibus ipsis Leuitæ decimas dabant Sacerdotibus. Rursus alias decimas separabant, vt comederent eas in templo, cùm irent Hierosolymam, & Sacerdotes ac Leuitas ad conuiuium inuitarent. Alias decimas recondebant pro pauperibus. Primitiæ verò quas de frugibus offerebant, non erant speciali nomine definitæ, & relinquebantur offerentium arbitrio; intra quadragesimam & sexagesimam partem, iuxta traditionem Hebræorum.

E X E G E S I S.

Nota, textum *h. c.* ex S. Hieronymo desumptum, non habere vim Legis in Nouo Testamento nisi quatenus conuenientissimè, non eâdem tamen prorsus ratione jus decimarum in Ecclesiâ quoque Christi institutum est, ab eius exordio de quo *inf. in c. Tua nobis. c. Tua, & c. Parochianos.*

Cap. II. Nouum.

Paschalis II.

S V M M A.

Non probat Pontifex, quòd Clerici à Clericis decimas exigant. Cùm neque Leuitæ à Leuitis decimas accepisse legantur. Illos tamen Clericos, qui à Clericis spiritualia ministeria acceperunt, decimas eis debere.

E X E G E S I S.

Clericis à Clericis &c.) Not. hunc *t.* variis interpretationibus à *gloss. & Panorm.* aliisque obscurari potiùs quàm explicari, quæ certa sunt aut probabiliora, sic colligi possunt *ex Azor p. 1. l. 7. c. 24. q. 5. Conins. c. 6. Laymann tr. 6. n. 2. & 3.*

1. Textum hunc procedere de Clericis qui ex decimis redditus habent, sic enim non tenentur ex decimis jam perceptis ad alteram decimationem aliis Clericis persoluendam. Quo facit exemplum Leuitarum, quod Pontifex inducit, & alioqui non bene applicaretur, si sermo esset de aliis Clericorum redditibus, qui non proueniunt ex decimis. Leuitæ enim in veteri Testamento præter decimas nihil possidebant. Neque obstat, quòd Leuitæ dederint decimas Sacerdoti, non enim dabant Sacerdotibus inferioribus aut suis æqualibus, vt significat *gl.*

2. Clericos si proprio jure, id est, ex successione hæreditariâ vel alio titulo prædia possideant, item ex lucris & redditibus & quibusvis temporali jure acquisitis, per se ac personali debito obligari ad decimas persoluendas, quæ quoad decimas reales est sententia omnium, eadémque foret ratio personalium, si foret in vsu, sed cùm has nec laici quidem præstent, doctrina hæc quoad illas in praxi locum non habet.

3. Dubium esse, an Clericus soluere decimas debeat, ex prædiis pertinentibus ad Ecclesiæ dotem, hoc est, ex prædiis, quæ ratione Ecclesiastici beneficij Clericus possidet? Negat *Alensis p. 3. q. 51. memb. 7. a. 2. S. Thom. 2. 2. q. 87. a. 4. in c. Dicentes*, quòd Clerici, vt Clerici sunt, id est ex redditibus Ecclesiasticis beneficiorum vniuersim ad decimas non obligentur, velle enim Ecclesiam eiusmodi redditus beneficiatis sine diminutione conferri, de quo est proprius. *tit. h. l. Suprà.* Sicque intelligunt, quòd hic dicitur *nouum genus exactionis esse, vt Clerici à Clericis decimas exigant ex redditibus scil. beneficiorum*, quæ sententia est probabilis propter autoritatem.

Aliqui affirmant Clericos teneri ad decimas soluendas, saltem *ex prædiis sitis in alienâ Parochiâ*, quia prædia non poterunt in vnam Ecclesiam transferri cum alterius Ecclesiæ damno; *Ecclesia enim cultrix & auctrix iustitiæ, non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se vel alterum. c. Ecclesia. c. Quicunque. 16. q. 1. c. Nuper. infr. ità Innoc. & Panorm. hic. Conins. c. 6.* Excipiunt verò hi ipsi præter *Coninsium*, *qui in hoc dissentit*, prædia Ecclesiastica sita in propriâ Parochiâ, hoc est, in eâ, cui Clerici inseruiunt; sequitur *Azor l. c.* qui hanc rationem assignat, quod Clerici in Parochiâ cui inseruiunt sint Parochi adiutores, vnde solùm decimam dant, quando se habent vt laici, qui in alienâ Parochiâ prædia patrimonialia possident, vel instar illorum, Sacramenta & alia ministeria spiritualia iuxta partem posteriorem *h. c.* à Parocho accipiunt, quæ ratio non caret suâ probabilitate. Sed hic quoque consuetudo locorum attendi debet.

Cap. III. Ex multiplici.

Hadrianus Vigoriensi & Herfordiensi Episcopis.

S V M M A.

Cùm Abbas de Brudeiâ cum suo Conuentu super quibusdã decimis quamdiu viueret, cum Presbytero V. persoluendis conuenisset, & dein priuilegium à Papâ obtinuisset, ne decimas ipse & conuentus soluere teneretur de illis quæ suis manibus aut sumptibus excolunt, Pontifex rescribit, non fuisse suæ intentionis per priuilegium suum dictæ conuentioni derogare, & mandat illam inuiolabiliter obseruari, vel exinde pacificè conuenire.

E X E G E S I S.

Talis intercesserit Conuentio, &c.) Not. I. Ex

Digitized by Google

Ex h. t. colligi, quòd transactione tolli, vel imminui, aut mutari possit præstatio decimarum, alioqui Pontifex conuentionem inter hunc Abbatem & Parochum factam improbâsset, neque jussisset obseruari. Concord. *c. 2. & c. Veniens. de transact.* Idque non tantùm quando Clerici inter se transigunt, sed etiam quando cum Laico transigitur *d. c. 2. & ibi gl. ac Host. fa. c. 2. De his, quæ fiunt à Prælat.* Vt autem transactio sit perpetua, oportet accedere autoritatem Pontificis, aliáque in alienatione rerum Ecclesiasticarum obseruanda, est enim transactio quædam alienatio. *l. Non solùm. C. de prædijs & alijs.* Si autem transactio vitam transigentis non excedat, aut aliàs sit temporalis, requiritur consensus Capituli saltem tacitus, *c. Continebatur 2. de his, quæ fiunt à Prælat. fa. Clem. 2. de reb. Eccles. non alien.*

Not. II. *Ex gl.* Priuilegia intelligi debere juxta intentionem Papæ, neque ipsum velle per ea alicui facere præjudicium, concordat *c. Licèt. de off. ord. c. Ex tuarum. de vsu pallij. & c. Super eo. de off. deleg.* Quare cùm iste Abbas tacitâ veritate factæ conuentionis priuilegium istud impetrâsset, fuit subreptitium, quia si Pontifex factam conuentionem sciuisset, illud non concessisset, *juxt. c. Super literis. de rescriptis.*

Cap. IV. Commissum.

Idem, Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Monachi de Bossi Ecclesiæ Parochiali decimas integrè non persoluerent, mandat Pontifex eos ad decimas de terris cultis, vbi olim domus constructæ fuerunt, præfata Ecclesia (sicut priusquam in eâ Parochiâ morarentur, solebant persolui) integrè persoluendas compelli. Porrò etiam jubet de pascuis, ex quibus olim decima persoluebantur, nunc ad frugum fertilitatem translatis, decimas absque diminutione persolui.

E X E G E S I S.

De terris cultis, &c.) Not. I. Si Dominus rei conditionem mutet, *v. g.* agrum, qui frumento conseri solebat, in vineam conuertat, aut vicissim, item si domos destruat, & ex areâ agros faciat, vt videntur fecisse isti Monachi, licitè quidem id facere, sed teneri ad decimas ex illis fructibus, qui postea inde colliguntur, vt *ex comm. DD.* tradit *hîc Panorm.* etsi antea ad nihil teneretur, si res *v. g.* area aut platea nullos fructus ferebat. Similiter si priùs ex re minores & viliores decimæ soluebantur, nunc qualitate mutatâ, quia feracior est, aut meliores fructus fert, vt pascua in agros versa, plures & meliores decimæ debentur, vt apertum est ex *t.*

Not. II. Ex *Panorm. hîc n. 2.* cùm dicitur de pascuis, vel donationibus solui debere decimam, sensum esse, soluendum esse de pretio, quo pascua, vel domus venduntur aut locantur. Sed eiusmodi decimæ consuetudine dudum videntur abolitæ.

Cap. V. Peruenit.

Alexander III. Archiepiscopo Cantuariensi & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Mandat Pontifex Parochianos etiam per excommunicationem compelli, vt de prouentibus molendinarum, piscatiarum, fœno & lanâ decimas integrè persoluant.

Cap. VI. Nuntios.

Idem Episcopo Vintonensi.

S V M M A.

Mandat eosdem ad decimas etiam de apibus & omni fructu soluendas compelli.

Ista olim seruabantur, jam passim exoleuerunt.

Cap. VII. Cùm homines.

Idem Exoniensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm Parochiani de Hortana, antequam decimas, (quæ sine diminutione soluendæ sunt) separarent de fructibus non decimatis expensas in seruos & mercenarios toto anno factas deducerent, mandat Pontifex eos compelli, vt decimam statim fructibus collectis persoluant, atque de subtractis & retentis dignam satisfactionem exhibeant.

E X E G E S I S.

Seruitiibus & Mercenariis suis &c.) Not. I. DD. omnes conuenire in hoc discrimine inter decimas prædiales & personales assignando, quòd prædiales absque diminutione & integrè solui debeant nullis detractis expensis, seminis, culturæ, operariorum, vel alterius rei, vigore *h. t.* cum quo concordat *c. 21. 22. 23. 26. 28.* & vel maximè *c. Cùm non. 23.* vbi statuitur, *ne census quoque & tributa, quæ videl. principibus vel aliis debentur, deducantur, sed exactionem tributorum & censuum præcedat solutio decimarum,* vel illi, qui hæc indecimata perceperunt, ea decimare Ecclesiis cogantur.

Not. II. Idem dicendum esse de decimis mixtis, quod expressit *Laymann tr. 6. De decimis. c. 1. n. 4.* & clarè habetur. *c. Non est. 22.* Sicut *SS. PP. in suis tradiderunt Scriptis,* de pecoribus, negotiatione, militiâ, venatione, (quæ vtique pertinent ad fructus industriales) decimas esse dandas, eod. pertinet, quod *c. seq. ex transmissâ* dicitur, *fidelem hominem de omnibus quæ licitè potest acquirere,* inter quæ vel maximè sunt fructus personales, *teneri decimas erogare.*

Not. III. In personalibus concedi deductionem expensarum, quæ v. g. factæ sunt negotiando in quærendis, emendis, conuehendis mercibus, militando in comparandis armis, item victui necessa-

riis &c. Cur autem ex his, non item ex decimis prædialibus concessa sit expensarum deductio, rationem bene reddit *Laymann l. c.* Quia *decimæ personales soluuntur ratione lucri, quod homo propriâ industriâ fecit*, lucrum autem commutari non potest nisi deductis expensis. *l. Mutius. ff. Pro socio.* Decimæ autem prædiales & mixtæ soluuntur *Deo ex fructibus terræ, pecoribus, & animantibus titulo supremi dominij quod habet in vniversa*, præsertim hæc, quæ ipsius potissimum beneficio fructificant, vnde non conuenit propter leuem laborem, quem homines habent, aliquid deducere. In personalibus autem lucrum totum est ex hominis industriâ & labore, quo secluso merces v. g. arma nihil fructificant, sicuti fructificant agri & pecora, ideóque eiusdem quidem supremi dominij titulo debentur ex lucrô, sed concessâ deductione expensarum.

Statim fructibus collectis persoluant &c.) Not. I. Vigore *h. t.* decimas soluendas, quàm primùm fructibus collectis, id est, à solo separatis. cócordant plura *tt. h. t.* Neque opus est, vt decimæ à Parocho petantur, quia dies ipse interpellat pro ipso, cùm fructus reali obligatione decimarum ex iustitia illi debeantur. *ita gl. & Panorm. hîc n. 3. & in c. Peruenit in fin. sup.* & communiter alij, etsi aliqui dissentiant; Vnde si morâ debitoris decimæ perierint, aut damnum passæ fuerint, debitoris periculum est. *l. Cùm res. §. fin. ff. De legat. 1.* Nisi monitus is, cui debentur, nolit eas recipere, tum enim sibi ipsi nocet. *l. Qui decem. ff. De solut. quas si postea denuò repetat, vel acceptare velit, periculum redit ad debitorem*, *ait Canis. c. 7. n. 2.* Quia tunc posterioris non prioris moræ habetur ratio. *l. Illud. ff. De peric. & com. rei vend. & Debitor. ff. De vsur. & gl. hîc.*

No. II. Spectato iure communi, non teneri Dominum aut villicum deferre decima, ad horreum Ecclesiæ Parochi, sed sufficere si moneat illum, qui si id facere neglexit, sibi imputet, ita *ex comm. Canis. l. c. in c. Reuertimini, 16. q. 1.* Quâ in re tamen seruanda est consuetudo, si alicubi habeat, vt Dominus vel villicus propriis expensis decimas ad horreum Parochi deferat. Id rectè post alios monet *Laymã. l. tit. c. 7. n. 2.* nô debere frumenta, aliósq; fructus in horrea recondi; priusquã moneantur Parochi, vt per se, vel alium fructuū collectioni intersint.

Not. III. Ex decimis mixtis quasdam rectiùs solui, cùm primùm percepti fuerint, vt lanam ex ouibus, alias non item, vt fœtus animalium, qui non dandi, priusquam sine lacte matris viuere possint. Personales decimas persoluendas in fine anni vult *gl. in d. c. Reuertimini. & Ioan. Andr. & Panorm. in c. Peruenit. sup.* Sed bene ait *Canis. n. 4.* de hoc non magnopere laborandum, cùm hæ decimæ personales videantur hodie passim in desuetudinem abiisse.

Cap. VIII. Dilecti.

Idem Monachis de Neuclan &c.

S V M M A.

Cùm isti Monachi prædia, vnde Abbas & fratres S. Crucis in magnâ parte sustentationem suam habebant, à Laicis conduxissent, nec decimas eisdem soluerent, mandat Pontifex vt de prædiis, quæ conduxerunt in Parochiis, de quibus dicti Abbas & Fratres decimas percipiebant, illas plenariè soluant eisdem, vel cum ipsis amicabiliter componant.

E X E G E S I S.

Apparet hos Monachos exemptos fuisse à præstatione decimarum, eóque prætextu se liberos existimâsse ab illarum solutione, ex prædiis non solùm propriis, verùm etiam conductis. Sed negat id Pontifex, vnde *ex h. t. DD.* firmant Regul. in contrarium. *Quòd priuilegiati super decimis non soluendis, eas soluere tenentur de prædiis quæ ab aliis conducunt.* Ratio est, quia priuilegia quoad præiudicium tertij v. g. Parochi, aut alterius, cui decimæ debentur, strictè accipi debet, sicut & alia Principis beneficia, quæ tertio præiudicant. *c. Quamuis. de rescript. in 6. l. 2. §. Quis à Principe. ff. Ne quid in loco publico.* Porrò quòd in *c.* dicitur hos Monachos conduxisse & recepisse prædia ad *firmam*, idem est, acsi diceret *ad certam pensionem titulo locationis.*

Cap. IX. Suggestum.

Idem Abbati & Fratribus Dolonensibus.

S V M M A.

Cùm huic Abbati eiúsque Fratribus, Abbas & Fratres alterius Monasterij decimas auferre conarentur, mandat Pontifex, vt cum prædicto Abbate & fratribus super decimis componant, nam quando Ecclesia Romana ordini ipsorum priuilegia de decimis dedit, raras fuisse Abbatias, quod exinde poterat nulli de iure scandalum suboriri; nunc autem dilatatas esse & augmentatas, super quo multi viri Ecclesiastici querelam sæpè proponunt.

E X E G E S I S.

Non exprimitur in *h.* neque à *DD.* quales fuerint isti Ordines, firmant tamen hinc generalem Regulam, *priuilegium simpliciter à Principe concessum interpretandum esse, vt enorme præiudicium tertio non inferatur. fa. l. Ex facto. ff. De vulg. & pupillis. & l. Quoties. C. De prec. Imp. offer.* Et quidem priuilegium ipso facto reuocari, quando incipit enormis læsio, sentit *Panorm. hîc n. 4.* additque, *si læsio sit manifesta*, tunc etiam videtur inferior posse discernere. *Arg. d. l. Ex facto*, quando autem de illâ ambigitur, solius Principis concedentis esse læsionis æstimationem, *arg. eiusdem legis.*

Cap. X. Ex parte.

Idem Terraconensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Religiosi varij Ecclesias de iurisdictione

huius

zed by Google

huius Archiepiscopi decimis occasione priuilegiorum Apostolicorum spoliare præsumerent, Rescribit Pontifex, prædecessores suos fermè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concessisse. Adrianum autem solis Cisterciensibus, Templariis & Hospitalariis decimas laborum suorum, quos propriis manibus vel sumptibus colerent, indulsisse. cæteris verò vt de Noualibus suis, quæ ipsi excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis decimas non persoluant, hos se esse imitatum. Quare Religiosos, quibus hoc indultum est, hâc occasione de aliis rebus Ecclesiæ suæ non posse subtrahere.

EXEGESIS.

Ferè omnibus Religiosis &c.) Not. I. Religiosos non minùs quàm alias personas Ecclesiasticas pro se & personali debito ad decimas Ecclesiæ Parochiali soluendas teneri jure communi & antiquo & seclusis priuilegijs, vt colligitur ex *t. c. Multiplici. & c. Commissum. sup. ac præsenti. t.* Ratio est, quia decimæ sunt onus fructuum per perpetuam Ecclesiæ constitutionem ita illis annexum, vt ab omnibus, qui fructus percipiunt, debeantur.

Not. II. Circa exemptionem Regularium à decimis soluendis hæc in Jure haberi. 1. Paschalis II. in *c. Decimas. 16. q. 1.* concessit Religiosis omnibus, vt de laboribus & alimentis propriis, adeòque & de prædiis, quæ propriis manibus ac sumptibus excolunt, decimas soluere non debeant, vt explicatur *h. c.* 2. Hoc priuilegium tam amplum, reuocatum fuit ab Hadriano IV. & Successore eius Alexandro III. & restrictum ad Cistercienses, Templarios, & Hospitalarios *iuxta h. t.* Quod ipsum *c. Penult. inf.* limitauit Innoc. II. in Conc. Later. vt hoc priuilegium solùm intelligatur *de terris ante Conc. Later. acquisitis, de aliis verò deinceps etiam hi Religiosi decimas soluere deberent Ecclesiis, quibus antea ratione prædiorum soluebantur*, saluo tamen priuilegio hic omnibus Religiosis post Adrian. ab Alexandro concesso, vt de Noualibus suis, quæ propriis manibus, vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, ac hortis suis decimas non persoluant. Quod ipsum indulgetur leprosis, si in communi viuentes, propriam Ecclesiam & Parochum habeant. Præter jus commune inspici debent specialia Religiosorum priuilegia de decimis.

Not. III. Ad decimas ex debito reali præstandas *i. e.* ex re antè decimis obligatâ, antequam ad alterius possessionem deueniret, omnes fideles tam Religiosi quàm Seculares cuiuscunque dignitatis etiam Pontifex & Episcopi obligantur, nisi vel præscriptâ consuetudine vel Pontificia autoritate eximantur, quæ est communis *DD. in c. De terris. inf. & c. Quanto. de Iudæis.* Ratio est, quia post diœceses in Parochias diuisas, prædia Parochianorum obligationem contraxerunt decimas Ecclesiæ Parorochiali & Parocho persoluendi, quam obligationem secum transferunt ad quemlibet possessorem, quia *res transit cum onere.*

Cap. XI. Licet.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex ad Religiosos priuilegiatos, etsi de laboribus, quos propriis manibus vel sumptibus colunt, decimas soluere non debeant, non esse tamen illis licitum terras subtrahere de illis terris, quas aliis tradunt colendas.

EXEGESIS.

Non sunt ergo Conductores prædiorum, quæ elocantur à Religiosis eiusmodi, à solutione decimarum exempti, quia hoc priuilegium est personale, & personas Religiosorum sequitur, neque illas transgreditur. *c. Sanè. de priuil. c. Priuilegium. de Reg. Iur. in 6.*

Cap. XII. Ad audientiam.

Idem.

SVMMA.

Cùm aliqui priuilegium Cisterciensium ita interpretarentur, quòd per labores quos propriis manibus & sumptibus excolunt, duntaxat Noualia intelligantur, Pontifex hanc interpretationem prohibet asserens, si Noualia solùm intelligerentur, Noualia se positurum fuisse.

EXEGESIS.

Not. *Panorm. hunc t. rectè* allegari *contra peruertentes intellectum jurium & impropriantes verba legum*; nam sine necessitate id fieri non debet; Nam si Princeps aliter intellexisset, posuisset verbum accomodatius. Si itaque Pontifex in priuilegio Cisterciensibus concesso *per labores* Cisterciensium intellexisset *sola Noualia*, nomen Noualium posuisset; neque enim labores propriè significant Noualia, & immeritò ad illa restringuntur.

Cap. XIII. Quoniam.

Idem Brixiensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus ab hoc Episcopo Pontifex, quid de decimis Noualium in suâ diœcesi sit statuendum, respondet, si terræ quæ arabiles sunt, intra certam Parochiam fuerint, vt decimas earum (suâ parte retentâ) Ecclesiæ Parochiali faciat assignari, alioquì ipsas secundùm discretionem à Deo datam alteri Ecclesiæ deputet, vel ad opus suum retineat.

EXEGESIS.

De Decimis Noualium &c.) Not. I. Nouale variè accipi, In jure ciuili Nouale dicitur *terra præcisa*, vel vt alij legunt *proscissa*, *quæ anno cessauit*, sequi-

sequitur *Isidor. lib. 15. Etymol. c. 13. Noualis* inquit *ager est primùm proscissus, qui alternis vacat nouandarum sibi virium causâ*, cui à Varrone *l. 4. de ling. lat.* opponitur ager *restibilis*, id est *qui restituitur ac seritur quotannis*. Alij nonnulli vocant *siluam, quæ extirpatis arboribus ad culturam redigitur. l. vlt. in fin. ff. De termino moto.* Jure Canonico in hâc decimarum materiâ Nouale sumimus *pro agro de nouo ad culturam redacto, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuerit.* Intelligi autem hoc debet, quòd ager talis ante culturam, aut modicum aut nullum fructû attulerit. *juxt. gl. in c. Commissum. verb. in pascuis.*

Not. II. Decimas Noualium secluso priuilegio, præscriptione, consuetudine, aut compensatione, deberi Parochiali Ecclesiæ, intra cuius limites exurgunt, *juxt. c. Non est. & c. Cùm contingat. inf.* Quare, si Noualia inter duas Parochias sita vtriusque limites attingant, ad vtramque pertinebunt juxta proportionem spatij, quod in hâc vel illâ Parochiâ accipiunt, si verò nulli appareant limites Parochiarum, tum Episcopus illas diuidet, prout idoneum putârit, aut ipse pro mensâ Episcopali retinebit, qui videtur sensus *h. c. Sub fi.* quem tenet *Canisius c. 11. n. 12.*

Not. III. Etsi aliæ decimæ eiusdem Parochiæ ab aliâ Ecclesiâ præscriptæ sint, nihilominus Parocho deberi decimas Noualium, *juxt. c. Cùm contingat. inf.* Ratio est, quia *præscriptio sine possessione vel quasi non procedit. c. 3. de Reg. Jur. & l. Sine possessione. ff. De vsucapionibus.* & *tantum quis præscribit, quantum quis possidet. l. Qui fundum. § 1 ff. Pro emptore.* Atqui noualis ager quoad jus decimandi possessus nunquam fuit, cùm non esset cultus, manet igitur jus Noualium Parocho semper saluum.

Not. IV. Si laico jus decimandi in feudum conceditur, id non extendi ad decimas Noualium. *c. Tuas. inf.* quod idem tenendum in laico cui jus decimandi concessum est, vt videlicet non extendatur ad decimas Noualium, cùm enim eiusmodi concessio præiudicet juribus Ecclesiasticis, restringi potiùs quàm dilatari debet. *d. §. fi. per Reg. Iur. in 6. Odia restringi, fauores autem decet ampliari.*

Quod autem obijci potest ex *c. Ex parte tuâ. inf.* vbi priuilegium de non soluendis decimis extenditur etiam ad Noualia, ad hoc dicemus ibi. Addit *Canis. l. c. n. 11.* neque in priuilegio exemptionis à solutione decimarum comprehendi decimas Noualium, tempore priuilegij ab alio possessas. *juxta c. Dudum. de priuil.* ne alteri videl. præiudicetur, nisi expressa mentio de his decimis fiat in priuilegio *juxt. idem c.*

Cap. XIV. Parochianos.

Idem Remensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm decimæ non ab homine, sed ab ipso Domino sint institutæ, quasi debitum exigi possunt.

EXEGESIS.

Ab ipso Domino &c.) Not. I. Celeberrimam esse controuersiam inter Theologos & Canonistas, an diuino Jure, an Ecclesiastico solùm siue Canonico, inter Christianos decimæ sint ordinatæ; si enim sunt diuini juris, nemo inde eximi potest nec consuetudine, præscriptione, priuilegio, neque alio titulo quisquam excusabitur. Si autem solum sunt juris humani, his omnibus titulis poterit ijsdem derogari. Affirmatiuam inter Canonistas tenent *Innoc. in c. vlt. de Paroch. Host.* alij afferunt testimonia veteris testamenti, quibus jubentur solui decimæ Tribui Leuiticæ, cui Clerus noster in nouo Testamento successit. Addunt autoritatem Canonum, nominatim huius *c.* vbi dicuntur decimæ ab ipso Domino institutæ & *c. Tua nobis. & c. Tua.* vbi habentur similia. Accedunt autoritates Patrum, & nouissimè *Concil. Trid. sess. 25. c. 2. de reform.* præcipiens solutionem decimarum ex eo titulo, *quòd debita sint Deo.*

Verùm etsi secundùm substantiam, quatenus sunt *recognitio supremi dominij in res omnes, & Deus illas assignari vult sustentationi ministrorum Ecclesiæ*, juri naturali ac diuino valde sint conformes, eóque respectu inde descendant, quæ est mens, *S. Thom. 2. 2. q. 83. n. 1. & q. 87. a. 1.* idcóque sæpissimè decimarum solutionem Ecclesia in Nouum Testamentum recepit ac præcepit, non debentur tamen jure naturali aut diuino, sed solùm Canonico; potuisset enim Ecclesia aliter prouidere sustentationi ministrorum (sicuti multis locis, aliunde quàm ex decimis præstatur illis congrua sustentatio) eóque casu obligatio decimarum, quæ cum V. T. expirauit, in Nouo Testamento fuisset nulla.

Neque enim modus sustentationis ministrorum est legis naturalis, aut diuinæ, sed ipsa duntaxat sustentatio (juxta illud, *Dignus est operarius mercede suâ, Luc. ỳ. 7.* & alterum, *nemo militat suis stipendiis. 1. Cor. 9.* quocunque demum modo fiat, vt præclarè explicat *S. Thom. d. q. 87. a. 1.* asserens *determinationem decimarum, auctoritate Ecclesiæ tempore nouæ legis esse institutam secundùm quandam humanitatem, vt videl. non minus populus nouæ legis ministris Noui Testamenti exhiberet suis, quàm populus V. T. exhibebat suis.* Quam sententiam communiter sequuntur Theologi, & aliqui etiam ex Canonistis, quos allegat *Laym. tr. De decimis. c. 2. n. 2.*

Neque vrgent, quæ afferuntur in contrarium ex V. T. præcepta enim judicialia, quale etiam erat præceptum determinans decimas pro sustentatione Leuitarum, expirârunt cum illo; præceptum autem morale ministros sustentandi, remansit quidem, sed liberum à determinatione ad decimas, quam postea fecit Ecclesia; Canones & *SS. PP.* vel loquuntur de veteri Test. vel jus diuinum attribuunt nostris decimis quatenus illo & naturali jure debetur sustentatio ministris, vel denique quia secundùm quandam congruitatem determinatio decimarum ex eodem jure in N. T. descendit.

Not. II. Postquam lex de decimis justâ ratione ab Ecclesiâ latâ, & à Populo Christiano recepta est, peccat contra justitiam & Religionem, qui decimas defraudat, vt habetur *c. Decimas 16. q. 1.* & asse-

Digitized by Google

& asserit *Innoc. in c. Tua.* idque intendit *Conc. Trid. sess. 25. c. 12.* vbi iubet *excommunicari, neque absolui nisi restitutione secutâ eos, qui decimas subtrahunt*: Ex quibus denique sequitur decimas non aliâ actione à Parochis aut quibusuis aliis, ad quos pertinent, repeti posse aut debere, quàm *condictione ex lege Ecclesiasticâ siue Canone*, siue extantes sint, siue consumptæ, siue destructæ, siue alienatæ sine causâ iustâ, *arg. l. Vnde. ff. De condict. ex lege.* Si obligatio lege nouâ (Ecclesiasticâ, vt in proposito) introducta sit, *nec cautum eâdem lege, quâ actione experiatur ex lege* agendum est. Quæ sententia est *Panorm. in c. Commissum. de decimis n. 4. Canis. c. 18. n. 13.* & aliorum communiter recepta.

Cap. XV. Adhæc.

Idem Ambianensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm Abbas quidam decimas cuidam laico hereditario iure donâsset, Pontifex cum sanctuarium Dei hereditario iure possideri non debeat, donationem irritam decernens iubet laicum, nisi Ecclesiæ decimam resignet, excommunicari.

E X E G E S I S.

Not. Ius decimarum dupliciter spectari posse. In primis *formaliter, quatenus fundatur in spirituali officio siue obligatione ministrandi spiritualia*, ob quod ministerium decimæ ministris Ecclesiæ persoluuntur instar stipendij. Deinde *materialiter, pro solo iure percipiendi fructus sine spirituali titulo & absque respectu spiritualis ministerij.* Priori modo decimæ hæreditario iure possideri non possunt, & rectè appellantur *Sanctuarium Dei, neque laici illarum sunt capaces, vtpote qui spiritualia ministrare non possunt.* Et hoc sensu verissimum est: laicis decimas nullatenus posse concedi, & posteriori modo nihil vetat illas laicis locari, vendi, concedi, nisi Canones id prohibeant, vt deinceps etiam videbimus, quia sola perceptio fructuum, & ius ad illos sine titulo spiritualis ministerij nihil habet spirituale. Quæ distinctio est communis *DD.* & passim ab illis traditur, de quo plura *c. 17.*

Cap. XVI. De Terris.

Idem Marsiliensi Episcopo.

S V M M A.

Iubet Pontifex Iudæos ad decimas persoluendas, vel possessiones renuntiandas compelli, ne Ecclesiæ suo iure fraudentur.

E X E G E S I S.

Etsi alioqui Judæi non tenerentur decimas soluere Christianis, vtpote à quibus spiritualia non accipiunt, tenentur tamen ratione prædiorum, quæ cum hoc onere ad quosuis, etiam ad Judeos transeunt.

Cap. XVII. Quamuis.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt si quis alicui laico in seculo remanenti, Ecclesiam, decimam, oblationem concessit, à statu suo deponatur, donec se emendet.

E X E G E S I S.

Laici quidam quod Sacerdotum est &c.) Not. I. Laicos non solùm ipso *iure diuino & naturali* incapaces esse decimarum, quatenus fundantur in iure spirituali illas precipiendi propter ministerium spirituale, verùm etiam *quatenus consistunt in mero iure perceptionis illarum*, siue solius vtilitatis, secluso titulo spirituali per multos Canones videl. præsens. *c. Item. c. Ad hæc.* paulò ante, *c. Prohibemus. c. Causam, quæ de præscript.* vbi Pontifex. Causam quæ inter R. Archidiaconum & Nobilem virum D. super decimis vertebatur, mandat debito fine decidi non obstante præscriptione temporis, quia *cùm laicis decimas retinere non possint, eas nullâ valent præscribere ratione.* Non loqui autem Pontificem de possessione siue detentione decimarum fundatâ in iure spirituali, rectè inde concludit *Laymann l. c. c. 6. n. 8.* Quia tale jus neque iste Nobilis, nec quisquam laicus sibi arrogat, nisi insaniat, vt apertum sit, laicos per hunc aliósque Canones, etiam juris temporalis siue materialis, quod consistit in perceptione fructuum, reddi & esse incapaces.

Not. II. Excipi hinc laicos, qui autoritate & priuilegio Pontificis decimas percipiunt, ille enim, cùm de beneficiis & omnibus bonis Ecclesiasticis liberam & plenam habeat disponendi potestatem *iuxt. c. 2. De præbend. in 6.* potest perceptionem decimarum, quæ *ex primæua dispositione annexa est titulo spirituali, ab illo separare*, & quod temporale est, laicis concedere etiam in perpetuum, siue in remunerationem beneficiorum & obsequiorum, quæ præstiterunt Ecclesiæ, siue cum onere fundandi nouas Ecclesias; quo pacto *Regibus Hispaniæ Ferdinando & Isabellæ decimas Regni Granatensis ob eiectos Saracenos* à Pontifice concessas, testatur *Couarr. in pract. qq. c. 35. n. 2.* Necesse tamen est, vt si decimæ hoc modo Ecclesiis auferantur, ministrorum sustentationi aliunde prouideatur. Quin etiam non solùm Episcopi, verùm etiam alij beneficiati inferiores possunt fructus decimarum liberè locare, vendere, permutare, modò non infeudentur, vel alienentur, vt *in c. 2. De locato* tradunt *DD.*

Not. III. Capaces quoque esse juris decimarum *Equites Melitenses & Teutonicos*, qui etsi laici sint, accensentur tamen propter tria vota substantialia Religiosis, & ad jus decimandi admitti possunt per *h. t.* vbi laico in seculo remanenti prohibentur concedi Ecclesiæ, decimæ, oblationes, ergo à sensu contrario, si laicus non remanet in seculo, sed sit Religiosus vt prædicti Equites sunt, poterunt decimæ illis concedi, vt bene advertit *Canis. c. 13. n. 4. post Panorm. hic.*

Digitized by Google

Not. V. Illos quoque laicos, qui ante *Conc. Lateran. sub Alex. III.* decimas ab Ecclesiis in feudum acceperunt, licitè illas possidere ac detinere, quæ est communis omnium opinio, vt videre est apud *Suar. t. 1. De Relig. c. 26.* & alios passim; etsi verò de tempore varient, certiùs videtur illud Conc. incidisse in *Annum Christi 1179.* ob testimonium maximè *Guilielmi Tyrij lib. 21. Belli sacri c. 26.* qui eidem Concilio interfuit, decreti tamen de decimis facti, non meminit. Quin nullam prohibitionem de decimis in feudum perpetuum deinceps laicis concedendis factam ab Alexandro ostendit *Suar. l. c. exponendo capp. singula, quæ afferuntur, inprimus quidem c. Prohibemus. inf.* ex dicti *Concil. p. 1. c. 14.* desumptum; deinde hoc præsens *cap.* quod ante Conc. editum ab Alexandro apparet, cùm in illo non reperiatur. Denique *c. Cùm Apostolica. de his, quæ fiunt à Prælatis,* quod extat *in eod. Conc.* In quibus juribus supponitur quidem eiusmodi prohibitio veluti ante facta, sed non de nouo statuitur.

Not. VI. Primùm de hâc re decretum emanâsse ab Vrbano II. *in Conc. Turonens. Anno Christi* 1096. annis ferè 80. ante Alexandrum, vt refertur *l. 1. De consuet. Feud. t. 6. Si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiecta sunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, secundùm hoc quod constitutum est à Papa Vrbano in S. Synodo,* hoc est, illud, quod post eius decretum fuerit datum, quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debeat. Sed cùm *DD.* communiter licitas decimarum infeudationes non extendant ad tempora Vrbani; tenendum est, quod dicit *Laymann l. c.* illius constitutionem non fuisse passim receptam, neque in vsum deductam vsque ad Conc. Later. sub Alexandro III. post quod omnes decimarum perpetuæ infeudationes erga laicos habitæ sunt invalidæ. Debere autem id solùm intelligi de infeudationibus perpetuis, declarat ipse Pontifex *in d. c. Cùm Apostolica. sub fin.* quia illæ videl. sunt Ecclesiis maximè præiudiciales, & valde indignum est, Sanctuarium Dei in perpetuum & hæreditariè, vt idem Pontifex significat in *c. Ad hoc. sup.* à laicis possideri, cùm ex primæuâ institutione perpetuò debeat manere penes Ecclesiasticos vnde per argumentum à contrario *gl. & DD.* colligunt, concessionem temporalem decimarum, quæ non sit hæreditaria, non esse prohibitam, quin fieri possit, ex justis causis cum consensu Episcopi, vel etiam sine illo, vt videatur colligi ex *cap. Multiplici, & dictis ibid.*

Not. 7. Si laici titulo feudi decimas possideant à tempore quidem immemoriali, sed non constet an ante vel post Conc. Lateran. illas acquisiuerint, stare præsumptionem pro illo, id factum esse ante Conc. Lateran. Neque decimis spoliandos esse. *Possessio enim immemorialis facit præsumptionem juris ac tituli, si capacitas sit in possidente,* Laicus autem est capax possessionis decimarum, non quidem jure spirituali & proprietatis, sed vtilitatis ante Concil. Later. ipsi à Pontifice aut Episcopo concessæ, tametsi modò titulus exhiberi non possit. *arg. l. vlt. ff. De aquâ. & aq. pluu.* vbi dicitur *vetustas dare autoritatem, etsi jus non probatur,* modò non sit in contrarium fama aut publica persuasio de decimis injustè acquisitis, quæ sententia est communis Canonistarum. *in d. c. Cùm Apostolica. vbi Panorm. n. 12.* sequuntur *Couarr. l. 1. resol. c. 17. n. 4. Silu. ℣. Decima. q. 10. dicto 2. Suar. l. c. c. 27. n. 4. Laym. l. c. n. 5.* Etsi contra sentiat *Host. in d. c.* quem sequitur *Canis. t. 13. n. 9.* sed absque sufficienti fundamento.

Not. deniq; VIII. In Prælatos & Ecclesiasticos, qui Ecclesias, decimas, oblationes laicis concedunt, ferri pœnam depositionis ab officio, hoc enim videntur sonare illa verba, *à statu suo succidatur;* etsi Panorm. minùs probabiliter intelligat excommunicationem; neque enim in legibus pœnæ adiectæ sunt seueriùs interpretandæ, quàm verborum proprietas requirat.

Cap. XVIII. Cùm sint.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quando Parochiani vnius Ecclesiæ excolunt terras in aliâ Parochiâ sitas, autoritates PP. esse diuersas, cui Ecclesiæ decimas soluere debeant, ideoq; ad consuetudinem esse attendendum, an illæ Ecclesiæ sint in vno vel diuersis Episcopatibus? videri enim nimis difficile, vt vna Ecclesia in Episcopatu alieno recipiat decimas, cùm ex hoc Episcopatuum fundi & fines viderentur confundi.

Est t. satis clarus, *vide Panorm.* qui causam dubij Juris contra *gloss.* bene explicat.

Cap. XIX. Prohibemus.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Prohibemus ne Laici cum animarum suarum periculo detinentes decimas, in alios Laicos possint aliquo modo transferre; si quis verò recepit & non reddiderit, Christianâ sepulturâ priuetur.

EXEGESIS.

Ne Laici decimas, &c.) Not. I. hunc tit. ponderari latè à *Rebuffo q. 10. à n. 10.* & accuratè à *Suar. l. c. n. 3.* Qui aduertit hunc tit. non dirigi ad Episcopos (quorum nulla fit mentio) ne decimas, quòd ante Concil. Lateranense poterant, in feudum perpetuum concedant; neque ad Laicos vniuersim, sed solùm ad illos, qui decimas illicitè detinebant, adeòque cum periculo animarum, quia videl. illas de manu Principum secularium, vel ab illis acceperunt, qui dare non poterant, ideòque in malo statu constituti, sine nouâ prohibitione eas Ecclesiæ restituere tenebantur, sed Concilium ad vitanda scandala, aliisq; justis de causis; id solùm prohibuit, ne decimas in alios laicos transferrent, vt saltem

tem post mortem illorum ad Ecclesiam rediturent, etsi non ideò concessit, vt licitè retinerent, quæ illicitè detinebant, sed in hoc permissiuè se habet, vt bene *not. Rebuff. n. 22.* quem sequitur *Suar. l. c.*

Cap. XX. Ad Apostolicæ.

Lucius III. Strigoniensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex æquum esse, vt illi Ecclesiæ decimæ personales reddantur à Parochianis; in quâ percipiunt Sacramenta, decimas verò messium vel fructuum arborum, si coluerunt in aliâ Parochiâ, quàm in ea, in qua habitant, Episcopus eligat in hoc casu, quod per consuetudinem ibidem nouerit obseruatum.

E X E G E S I S.

Concordat *h. c. cum c. 18. sup.* & jubet recurri ad consuetudinem circa decimas prædiales, si quis illas colat in hac Parochiâ, & in aliâ diuina percipiat, Personales autem deberi Ecclesiæ in quâ quis Sacramenta percipit, & diuina audit, per modum Regulæ colligunt DD. Ratio assignari posse videtur; quia obligatio personalium decimarum est personalis quâ quis non obligatur, nisi Parocho, qui ipsi Spiritualia ministrat. Obligatio autem decimarum prædialium , est realis & sequitur prædium ; ad quemcunque dominum seu possessorem peruenerit, si ergo obligatum sit Parocho in cuius Parochiâ situm est, illi onus decimarum eiusmodi persolui debet, nisi consuetudo contrarium obtinuerit. *Concord. c. fi De Paroch. & alienis Parochianis.*

Cap. XXI. Ex parte.

Clemens III.

S V M M A.

Cum quidam agri cultores simul, vel diuersis temporibus anni in eodem horto vel agro diuersa semina sparsissent, & non nisi de vno semine decimas persoluerent, mandat Pontifex illos, vt de omnibus prædiorum fructibus decimas absque diminutione persoluant, per censuram compelli.

Cap. XXII. Non est.

Cælestinus III.

S V M M A.

Cum sicut SS. PP. tradunt de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, militiâ, venatione, & omnibus bonis decimæ sint persoluendæ, districtè præcipit Pontifex, ante vllas deductas expensas, decimas Ecclesiis cum debitâ integritate persolui.

Cap. XXIII. Ex transmissâ.

Idem.

S V M M A.

Cum fidelis homo de omnibus quæ licitè potest acquirere, decimas erogare teneatur, mandat Pontifex, quatenus H. miles ad solutionem decimarum de his, quæ de molendino ad ventum proueniunt, sine diminutione aliquâ compellatur.

De his capp. satis diximus *in c. Cum homines. 7.* Neque opus est aliud addere.

Cap. XXIV. A nobis.

Innocentius III. Pistoriensi Episcopo.

S V M M A.

Cum quilibet Decimas soluere teneatur, nisi ab illarum præstatione sit specialiter exemptus, Rescribit Pontifex Episcopo huic à dantibus & recipientibus possessiones ad firmam, de fructibus quos percipiunt, decimas esse soluendas, nisi ab eis ostendatur, quare sint immunes.

E X E G E S I S.

Nota Generalem Regulam, quòd *quilibet teneatur soluere decimas, nisi sit specialiter exemptus.* Vbi rectè infert *Panorm.* quòd Ecclesia de jure super decimis habeat fundatam intentionem contra quemlibet, pro hoc facit, quòd Deus in V. T. neminem excepit à præcepto decimarum. In nouo autem testamento potest quis inde eximi, vt ex *h. etiā textu* apertum est, & jam sæpius dictum est. Præsertim verò in hoc Pontifex habet amplissimam potestatem ; etsi nec ipse in totum tollere possit præceptum decimarum, vtpote à totâ Ecclesiâ receptum, & magnopere pertinens ad cultum diuinum, & recognitionem supremi dominij, cui nimis multum decederet decimarum abrogatione, de quo plura *Panorm. hic n. 5.*

Cap. XXV. Tua.

Idem, Vercellensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, cùm laicis nulla sit de spiritualibus concedendi, vel disponendi facultas, Imperialem concessionem, quantumcunque generaliter fiat, neminem posse à solutione decimarum eximere, quæ diuinâ constitutione debentur. Neque occasione decimationis (licet in feudum decimæ sint concessæ) esse decimas Noualium vsurpandas, cùm in talibus non sit extendenda facultas, sed potiùs restringenda.

E X E G E S I S

Cum laicis nulla &c.) Not. I. Jura quæ laicis negant potestatem disponendi de spiritualibus,

 etiam

etiam procedere in Imperatore & Regibus. Dicuntur autem decimæ diuinâ institutione deberi eo modo, quo diximus ad *c. Parochianos. sup. not. 1.* Quod verò in *fi.* dicitur de noualibus, itidem dictum est *sup. ad c. Quoniam.* Bene verò obseruat *Panorm. n. 7.* Priuilegia odiosa, qualia sunt, quæ conceduntur laicis super decimis debere strictissimè intelligi, in concessione itaque decimarum factâ laico non veniunt decimæ Noualium. Nunquam ergo *in concessione aliquorum iurium factâ simpliciter veniunt iura, quæ postmodum oriuntur de nouo, licèt* sint similia concessis, vt Noualia agris antiquis.

Not. II. Cùm laicis nulla sit attributa potestas de spiritualibus disponendi, adeóque nec judicandi, clarum est, Decimarum controuersiam in petitorio ad judicem Ecclesiasticum spectare. *Clement. dispendiosam. de judic. c. Literas. de juram. calum. c. fin. de rer. permut. c. Causam quæ; denique per h. t. & tot. titulum.* Ratio est, quia Decimæ sunt res spirituales, & redditus Ecclesiæ, ideóque sunt fori Ecclesiastici. Quam sententiam etiam in Camerâ Imperiali receptam testatur *Gail. l. 1. Obseru. 37. n. 2.* neque appellationem in petitorio super causis decimalibus recipi.

Not. III. In *possessorio* causas decimarum per judicem secularem agitari & decidi posse, iuxt. *gl. in c. Literas.* ℣. *Rebus communiter receptum.* quæ asserit *possessionem rei spiritualis temporalem esse & censeri; non enim agitur de jure spirituali, sed solùm de facto*, vtrùm Clericus sit in possessione percipiendi decimas? Vtrùm illas perceperit? vtrùm alius ipsas detineat? vtrùm illas soluat? Ita *Archidiac. in c. 1. De restit. spoliat. in 6.* ℣. *Actore. Bald. in l. Si de proprietate. n. 15. C. Si à non compet. jud. Bartol. in l. Titia. n. 5. ff. Solut. matr. Guid. Papa decis. 1. & decis. 85. aliíq;* quam sententiam in Camerâ similiter receptam testatur *idem Gail. l. c. n. 4.*

Cap. XXVI. Tua nobis.

Idem, eidem.

S V M M A.

Cum quidam Laici decimas Ecclesiæ & Clericis subtraherent, partim semen & sumptus agriculturæ deducendo, partim decimas Capellis suis aut alijs Clericis, aut etiam pauperibus, vel in vsus alios conuertendo; partim vitam Clericorum abominabilem & decimis indignam detestando. Pontifex rei iniquitate explicatâ, mandat Episcopo, vt omnes, qui ratione personarum, aut etiam prædiorum decimas Ecclesijs & Clericis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas appellatione remotâ compellat.

E X E G E S I S.

De *h. c.* quantum attinet ad decimas cum integritate persoluendas satis dictum est in superioribus. Quod verò isti propter improbam Clericorum vitam decimas volebant subtrahere, vtique tolerari non debet, *cùm etiam ab improbis ministris spiritualia ministrentur*, neque Parochianorum sit vitia illorum corrigere, sed Episcoporum, aliorúmque.

Cap. XXVII. Ex parte. II.

Idem, Abbati S. Columbæ Senonens.

S V M M A.

Rescribit Pontifex dicto Abbati, cùm illi, quod maius est, concessum sit, vt videl. decimas de laboribus terræ Parochiarum suarum percipiat; de Noualibus quoq; illum posse eas exigere; quia vbi maius conceditur, minus concessum esse videtur.

E X E G E S I S.

De Noualibus eas exigere &c.) Not. I. Hoc non repugnare. *c. Tua. sup.* vbi negatur *decimas concessas laico, debere extendi ad Noualia.* Hîc autem isti Abbati datur licentia exigendi decimas Noualium, titulo generalis concessionis decimarum competente. Est enim dispar ratio, ibi enim fit concessio laico, quæ est odiosa, vtpote deuians à primæua decimarum institutione, hæc autem concessio facta est Clerico. Ex quo not. *Panorm.* quòd idem priuilegium recipit aliam interpretationem fauoris vnius, quem non recipit respectu alterius. Quâ ratione intelligi debet Regula quam Pontifex allegat. *Quia vbi maius conceditur, minus concessum esse videtur*, nisi videl. peculiare aliquod præiudicium ratione personæ obstet, vt in *c. Tua.* priuilegia enim laicis concessa de rebus pertinentibus ad Ecclesiam, censentur odiosa.

Dices. Abbatem hunc non opus habuisse priuilegio ad percipiendas decimas Noualium; erant enim Parochiæ, de quibus agitur, ipsius, *de laboribus Parochiarum tuarum*, ait Pontifex, decimas autem Noualium communi jure deberi Ecclesijs Parochialibus, & illis, ad quos spectat, supra diximus & clarè habetur in *c. Cùm contingat. seq. Panorm.* varias affert solutiones, mihi ad vitandum inconueniens maximè placet has Parochias fuisse duntaxat de *jure patronatûs huius Abbatis*, nec pleno jure mensæ ipsius aut Monasterio incorporatas, ideóque non nisi per priuilegium jus decimarum in his Parochijs obtinuisse.

Cap. XXVIII. Pastoralis.

Idem, Heliensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus ab hoc Episcopo Pontifex an de molendinis & piscarijs possint necessaria expensa deduci, priusquam soluantur decimæ, sicut licet in negotiatione, rescribit Pontifex expensas pro fructibus percipiendis ex illis rebus, vnde proueniunt, non videri deducendas, fructus autem alienari non posse, nisi cum onere decimarum, nec pro restaurando detrimento

qua-

Digitized by Google

quarumlibet rerum, ex quibus decima persoluuntur deducendas expensas, de prouentibus decimandis, quia penes dominum permanent restauratæ, vt si pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus destruatur.

Non posse deduci expensas de Decimis prædialibus & mixtis, satis dictum est *sup. ad c. Cùm Homines.*

Cap. XXIX. Cùm contingat.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, cùm perceptio decimarum ad Ecclesias Parochiales de jure communi pertineat, decimas Noualium, quæ fiunt in Parochijs earundem, ad ipsos procul dubio pertinere, nisi ab his, qui aliàs percipiunt decimas, rationabilis causa ostendatur, per quam appareat Noualium decimas ad eos pertinere.

Cap. XXX. Cùm in tua.

Idem, Episcopo Beluacensi.

SVMMA.

Cùm in diœcesi Beluacensi quædam Monasteria, & Ecclesiæ Conuentuales in multis Parochiis maiores decimas perciperent & minutas, de quibusdam autem fructibus non persoluerentur; Respondet Pontifex, si fructus prædicti de illa terra prouenient, vnde dictæ Ecclesiæ aliquos percipiebant ex decimis prouentus, procul dubio decimas talium fructuum illis deberi, cùm illis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat vna eadémque (aliqui legunt vna eadémque res *alij* Ecclesia) *diuerso jure censeri, alioqui Parochialibus Ecclesiis exsoluantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum.*

EXEGESIS.

Cum illis terra illa ab antiquo, &c.) Miror, cur *Panorm. totum hoc c.* in præscriptionem referat, idque in corpore Juris loco Summarij, receptum sit. Quod enim dicitur Religiosis illis ab antiquo terram eam fuisse decimalem, nihil cogit illud intelligere de decimis præscriptione obtentis; potuerunt ab antiquo titulo fundationis, donationis, priuilegij illis competere. Quo casu nihilominus procedit ratio decidendi Pontificis (qui *præscriptionis* nec verbulo meminit) ex eo, *quòd terra illa ab antiquo fuerit decimalis*, ideóque si fundator, donator, vel priuilegij autor decimas absolutè sine vllâ exemptione Monasterijs attribuit, censeri debet nullos fructus excepisse, siue simul statim ab initio, siue successiuè seminarentur, quia vna eadémq; vel Ecclesia vel res non debet diuerso jure censeri, vt videl. vna Ecclesia, cui absolutè decimæ conceduntur, habeat jus solùm ad certos fructus, & non ad omnes, aut eadem terra solùm decimalis sit, similiter non quoad omnes; etsi aliquæ fruges primùm post plures annorum centurias seminentur, quæ est verissima mens *h. c.*

Ad quas de jure communi spectat, &c.) Not. I. Idem *h. c.* dici, & *c. 2. De restit. spoliat. in 6.* vt instar Regulæ sit: *Quòd perceptio decimarum spectet ad Ecclesiam Parochialem, & consequenter Parochus habeat intentionem fundatam aduersùs quemlibet juris decimandi possessorem aut detentorem etiam Episcopum.* Neque Parochus aliter quàm jus commune allegando, probare tenetur eas ad se pertinere. Detentor verò vel possessor alius debet rationabilem causam afferre, eámque probare, quia habet præsumptionem juris contra se.

Not. II. Hanc præsumptionem tam esse fortem, vt si Parochus Clericum; & multò magis Laicum decimarum possessione spoliaret, *spoliatus contra communem Iuris Regulam non deberet restitui*, nisi euidenter probaret, quòd decimarum possessionem legitimè fuerit assecutus, quod de Clericis expressè habetur. *c. 2. De restit. spol.* Rationem assignat Pontifex, *quia Clericus eas occupare injustè, verisimiliter præsumitur, cùm proueniant ex prædijs infra aliam Parochiam constitutis*, sitque manifestum, (nisi aliud ostendatur) eas de jure ad eandem Ecclesiam pertinere. Vnde colligunt *DD.* limitationem ad Regulam illam *quòd spoliatus ante omnia restitui debeat*, excipiendum videl. esse non solùm, si ex actis notorium sit, spoliatum iniustè possedisse, verùm etiam si juris communis præsumptio aduersetur spoliato, faueat verò spoliatori.

Not. II. In Canonibus interdum nos legere decimas *Ecclesiæ baptismali* præstandas esse, vt *in c. Decimas. c. Statuimus. 16. q. 1.* quia fideles plerumque in eâdem Ecclesiâ & baptismum & reliqua Sacramenta recipiunt *iuxt. c. In sacris Canonibus.* eámque ob causam, Ecclesias quibus decimæ dantur modò baptismales, modò Parochiales vocantur.

Not. III. Interdum Ecclesias *Baptismales* siue *Parochiales & matrices* alias Ecclesias siue Capellas sibi annexas & subiectas habere, quas *filiales* vocamus, de quibus *Panorm. in c. Ex parte 2. De rescript. n. 1. Ecclesiâ plebanalis, id est, Parochialis ait, potest possidere Capellam in suo Plebanatu, siue Parochiâ sitam, non ponendo ibi Rectorem, sed Capellanum.* Eiusmodi Ecclesiæ filiali siue Capellæ non deberi decimas, benè dicit *Laymann t. tr. De decimis. c. 6. n. 5.* Sed Rector siue Parochus Ecclesiæ matricis debet eiusmodi Capellano veluti suo Cooperatori dare stipendium, nisi aliunde habeat proprios redditus.

Cap. XXXI. Dudum.

Idem Vesprimensi Episcopo,

SVMMA.

Cùm iste Episcopus aduersùs Hospitalarios Hierosolymitanos S. Stephani, quòd ipsi decimas de labo-

laboribus rusticorum suorum Ecclesiæ Vesprimensi additas subtraherent, & Prior Hospitalis coram Cardinale, quem Pontifex pro auditore assignârat, præscriptionem allegaret, in eiúsque probationem Regum Hungariæ priuilegia exhiberet, & prædecessoris Clementis literas confirmationis: Episcopus autem contra proponeret, præscriptionem in hisce decimis non potuisse habere initium à donatione ipsorum, neque à præfatâ confirmatione tantum effluxisse temporis, quantum præscriptio requirit. Quin sacrilegij crimen incurrere, qui Ecclesias vel Ecclesiasticum aliquid de manu reciperent laicali. Denique Pontifex pronuntiat, Reges non potuisse donare, quæ neque poterant de jure possidere, & per confirmationem Clementis non derogari juri Episcopali, etsi authentica foret, ideóque prohibet ne fratres Hospitalis, prædictas decimas Episcopo Vesprimensi vlterius subtrahant.

EXEGESIS.

De præscriptione satis diximus in *l.* proprio; *l.* 2. nominatim in *c. Causam quæ.* Vbi agitur de præscriptione decimarum, quarum quoad hoc est eadem ratio, quæ aliarum rerum Ecclesiasticarum: postquam autem per *Concil. Lateran. Laici facti sunt incapaces decimas in feudum recipiendi in perpetuum, aut possidendi, præscriptio ampliùs locum non habet respectu Laicorum*, etsi possit vna Ecclesia contra aliam præscribere jus decimandi, vel immunitatem à decimis, eo modo quo possunt alia jura præscribi ab Ecclesiis aduersùs Ecclesias, de quo *vide Laymann. l.c.* An autem vel quomodo decimæ possint recipi à laicis, dicemus paulò post in *c. 1. h. t. in 6. §. Sanè.*

Cap. XXXII. In aliquibus.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm in aliquibus locis prædia locarentur illis, qui secundùm ritus suos decimas non soluunt, sicque Ecclesiæ Parochiales defraudarentur; mandat Pontifex vt Domini talibus personis, & taliter prædia excolenda committant, qui absque contradictione decimas cum integritate persoluant, & ad id, si necesse fuerit, compellantur. Illæ quippe decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuinâ, vel consuetudine loci approbatâ.

EXEGESIS.

Non explicant *DD.* quæ sint istæ gentes, quæ licet nomine censeantur Christiano, decimas tamen non soluunt, oportet titulo consuetudinis legitimè præscriptæ, aut pacto, vel priuilegio autoritate Pontificis interueniente id fieri. Reliqua patent ex dictis.

Cap. XXXIII. Cùm non.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex cum Conc. vt in prærogatiuam diuini dominij generalis, exactionem tributorum & censuum præcedat solutio decimarum, vel saltem hi ad quos census vel tributa indecimata peruenerint (quoniam res cum onere suo transit) ea per censuram Ecclesiasticam decimare cogantur Ecclesiis, quibus de jure debentur.

EXEGESIS.

De hoc satis dictum est suprà ad *c. Cùm homines.* vbi ostendimus de decimis prædialibus expensas deduci non debere.

Cap. XXXIV. Nuper.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cùm Abbates Cistercienses in Generali Capitulo à Pontifice moniti statuissent, ne fratres Ordinis sui emant possessiones, de quibus decimæ debentur Ecclesiis, nisi pro fundatione nouorum Monasteriorum; tum autem eiusmodi possessiones decimales dentur alijs, qui decimas persoluant, Decreuit porrò Pontifex, vt de alienis terris etiam deinceps acquirendis, etsi eas propriis manibus aut sumptibus excolant, dicti ordines decimas persoluant Ecclesiis, quibus ante persoluebantur, nisi aliter cum illis conuentum fuerit. Hocque ipsum ad alios Regulares, qui gaudent similibus priuilegiis, extendi vult & mandat.

De hoc itidem *c. Satis diximus. ad c. Ex part. 1. sup.*

Cap. XXXV. Interdicimus.

Gregorius IX.

SVMMA.

Interdicit Pontifex vniuersis Ecclesiasticis, ne decimas detentas à laicis, ad alienas Ecclesias pertinentes, in pignus ab eisdem laicis recipiant.

EXEGESIS.

Prouidetur per hoc Ecclesiis, ne decimis facilè priuentur, si cuilibet Ecclesiastico liceret illas in pignus recipere, & sic tardè ad Ecclesiã reuerterentur. vt not. *gl.* quæ bene addit *Ecclesiam, ad quam decimæ pertinent, in posterũ bene posse eas in pignus recipere, quia per hoc citiùs Ecclesia illas rehabebit, cùm non teneatur* fructus computare in sortem. *c. 1. De feudis, item c. 1. & c. Conquestus de vsur.* Adde, quod eadẽ *gl.* significat decimas ante Conc. Later, laicis in feudum legitimè con-

concessas ab ijsdem in pignus vel titulo donationis accipi posse, quod posterius habetur in *c. Cùm Apostolica. de his quæ fiunt à Prælatis.* Vtriusque causa est, quia eiusmodi decimæ pertinent ad nullam Ecclesiam, cùm sint laicis in perpetuum concessæ, de quo dicemus iterum in *c. 2. h. t. in 6. paulò post.*

IDEM TITVLVS DE DECIMIS IN SEXTO.

Cap. I. Discretioni.

Gregorius IX. Fratribus Prædicatoribus & Minoribus.

S V M M A.

Mandat Pontifex districtè, ut hi fratres talia, quæ audientes à decimarum siue aliarum rerum Ecclesiis debitarum solutioni retrahant, vel alias animas corrumpant audientium, in sermonibus, vel alibi proponere de cætero præsumant.

E X E G E S I S.

Occasionem huic Decretali, vt *not. gl.* dedit querela Archiepiscopi, & Capituli Pisani ad Pontificem delata, quòd videl. hi Religiosi prædicabant decimas ex præcepto non deberi. Aduersùs quos pœna excommunicationis fulminatur in Clement. de pœnis.

Vide Conc. Trid. sess. 25. de reform. c. 12. & S. Thom. 2. 2. q. 87. a. 1.

Cap. II. Statuto.

Alexander IV.

S V M M A.

Statuit & declarat Pontifex 1. *Quòd indultum plerisque concessum, vt Noualium decimas pro eâ portione percipiant, quâ veteres eos contingunt nec ad illas, quas tempore impetrationis alij possidebant, (nisi de his fiat mentio,) nullatenus se extendit nec ad alias, vbi impetratores veteres non habebant & pro eâ solùm portione, quâ percipiebant antiquas.*

2. *Indultum obtentum ab illis, qui tempore impetrationis totaliter decimas percipiebant, vltra medietatem decimarum Noualium nullatenus extendatur, quia non est verisimile, quòd Sedes Apostolica, si integra veterum decimarum perceptio fuisset expressa, similiter totas Noualium decimas in præiudicium Parochialium Ecclesiarum indulsisset. Quare statuit Pontifex ne ratione talis indulti siue impetrati jam, siue impetrandi deinceps, plus possit quàm medietas decimarum Noualium acquiri aut percipi. Quo tamen statuto Carthusienses & Cistercienses non vult comprehendi.*

3. *Vbi per huiusmodi indulta Parochiales Ecclesiæ adeò grauantur, vt Parochi de ipsarum redditibus congruè sustentari, & commodè jura Episcopalia exhibere non possint, Ordinarij prouideant, vt ijsdem Rectoribus, tantum de illarum relinquant prouentibus, vt competentem habeant sustentationem, & onera Episcopalia aliáque supportare queant.*

4. *Non liceat Religiosis etiam exemptis decimas à Laicis detentas, ijsdémq; infeudatas, de manibus ipsorum laicorum acquirere, aut accipere sine Episcoporum consensu. Neq; aliæ decimæ hic intelliguntur, quàm quæ ante* Conc. Lateran. *laicis in feudum perpetuò fuère concessæ.*

5. *Episcopi verò ad requisitionem Rectorum Parochialium Ecclesiarum, super decimis, quas Religiosi habent, quæque aliàs ad ipsas spectârunt Ecclesias (nisi de rebus exemptis agatur) exhibeant justitiæ complementum.*

6. *Iidem Religiosi etiam exempti de possessionibus acquisitis hactenus & amodo acquirendis decimas integrè soluant illis Ecclesiis, quibus eædem possessiones priùs fuerunt decimales, nisi super hoc speciali jure ac priuilegio sint muniti.*

7. *Nec deniq; si in aliquibus Parochiis omnes maiores decimas siue partem illarum acquirunt de manibus laicorum, possunt pro eâdem vel simili portione petere vel percipere decimas Noualium, quæ de nouo fiunt, nisi rationabilis causa subsit.*

E X E G E S I S.

Indultum plerisque concessum &c. Not. I. Hoc priuilegium restringi à *gl.* ad Religiosos, cùm tamen initio generatim loquatur de omnibus, quibus per Indultum conceduntur decimæ Noualium, etsi deinde sequantur alia quæ speciatim concernunt Religiosos. Est autem mens Pontificis *in dicto c.* consulere Ecclesiis Parochialibus per eiusmodi Indulta nimis grauatis. Prohibet ergo ne eiusmodi indulta extendantur ad decimas Noualium, quæ tempore impetrationis Noualium non fuerunt ab impetrante possessæ, neque aliter quàm fuerint possessæ veteres, vt si v. g. ex his solùm percipiebant mediam partem aut tertiam vel quartam, non plus percipiant ex Noualibus; imò etsi totaliter decimas veteres perceperint, in Noualibus tamen per quodcunque indultum non censetur vltra medietatem decimarum concessio extendi, quæ aliáque ex *c.* satis plana sunt. Solus. §. *Sanè*, quem complexi sumus. *n. 4.* habet aliquid difficultatis, quò spectat, & *c. Cum Apostolica. De his quæ fiunt à Pral. quod huc distulimus.*

Sanè quamuis fortè ab Religiosis exemptis &c.) Not. I. Aliter esse loquendum de decimis iniustè possessis à laico, aliter de justè possessis per feudum justum

justum & licitum; quale supponitur esse omne illud quod est antiquius, Concilio Lateran. vel quod concessum est ab ipso Pontifice, vt optimè not. *Suar. t. 1. De Relig. l. 1. De decimis. c. 26.*

Not. II. *In c. Prohibemus. 5.* quo interdicitur, nè laici decimas, quas cum periculo animarum suarum detinent, in alios laicos transferant, item *in c. Cùm Apostolica.* sermonem esse de decimis injustè detentis, quod in *c. Prohibemus.* colligi diximus, ex illis verbis, cum periculo animarum suarum in *c. Cum Apostolica.* aut inde colligitur, tùm quia Hier. qui allegatur, expresè loquitur de decimis à laicis malè detentis, deinde Pontifex jubet, moneri laicum, qui decimam detinet, vt eam restituat Ecclesiæ ad quam spectat, ergo sermo est de iniusto detentore; etsi *Panorm.* & alij non absque violentia textui illata, vtrumque capp. explicant, de justâ possessione decimarum.

Not. III. *Cap. Prohibemus.* locum habere in decimis ante Conc. Lateran. ab illis, qui non habebant potestatem concessis, vel postea sine consensu Papæ receptis. De his enim apparet statuisse *d. Conc.* vt nullo modo laici in laicos decimas transferant, per quod vi verborum excluditur etiam hæreditaria successio, cùm tamẽ decimæ in feudum perpetuum ante idem Conciliũ à laicis legitimè obtentis ad successores legitimos transferri possint, non enim apparet quomodo possit esse aut dici perpetuum nisi ratione successionis hæreditariæ, vt optimè contra *Panorm.* & alios argumentatur *Suar. l. c.*

Not. IV. Etsi *Panorm. & alij in d. c. cum Apostolica*, & in *d. c. Prohibemus.* negant etiam cum consensu Episcopi posse decimas iniustè detentas à laico dari alteri Religioso, loco, aut Ecclesiæ, quàm illi, ad quam spectant, quòd Episcopus non potest Ecclesias priuare suo jure; Contrarium tamen, quod solidè defendit *Suar. l. c. n. 11.* tenendum est, & probatur 1. ex vtroque *c.* quem intelligi de injusto detentore paulò ante probauimus. 2. Pontifex vult, vt si laicus induci non possit ad decimas restituendas illi Ecclesiæ, ad quam pertinent, si eas cum consensu Episcopi alteri Ecclesiæ & præsertim loco Religioso assignauerit, donatio perpetuo firma consistat. Possunt ergo decimæ injustè possessæ cum consensu Episcopi alteri pio loco assignari, quod inde Pontifex confirmat, quia per vtrumque vtilitati Ecclesiæ consulitur. Denique aliàs nihil specialiter concederet in fauorem locorum Religiosorum, quod tamen videtur intendere Pontifex, hancque optionem laicis ad vitanda maiora incommoda ab eorum potentia vel pertinacia indulsisse; atque eodem sensu intelligi debet, quod in *h. c.* dicitur non debere sine consensu Episcopi Religiosos decimas laicis infeudatas ab iisdem recipere.

Not. denique V. Episcopum decimas ante Concil. Lateran. Laico in perpetuum infeudatas, posse illo sine hæredibus defuncto, alteri infeudare, quod *Suar. l. c.* efficaciter probat. *ex c. 2. De feudis*, vbi Innoc. III. rescribit in juramento, quod præstant Episcopi de non infeudando de nouo bona Ecclesiastica, non comprehendi bona jam data in feudum, etsi per mortem Vasalli Ecclesia possit illa ad se recipere, ergo eadem est ratio prohibitionis de decimis post Concil. Lateran. laico in perpetuum non infeudandis, quia eiusmodi decimæ non incorporantur ipso facto Ecclesiæ per mortem Vasalli, sed requiritur acceptatio Episcopi; vnde priusquam illas acceptet & incorporet, potest infeudare alteri, secus est post acceptationem & incorporationem semel factam, vt *not. Panorm. & alij late in c. Vt super. de reb. Eccl. non alien.* modò adsit justa causa, idque postulet Ecclesiæ necessitas aut vtilitas.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Religiosi.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Religiosi qui decimas ad se non spectantes vsurpant, seu de animalibus familiarium suorum siue quorumuis aliorum, vel à se coëmptis & aliis fraudulenter traditis, de terris item illis, quas tradunt aliis excolendas, decimas Ecclesiis solui non permiserint; nisi requisiti per eos, quorum interest, destiterint infra mensem, aut aliqua de præmissis vsurpantes, infra duos menses Ecclesiis non satisfecerint, sint ab officiis & beneficiis tamdiu suspensi, donec satisfecerint; qui verò administrationes vel beneficia non habent, eo casu alij supradicti suspensionis, isti excommunicationis sententiã incurrant. Hæc tamen ad alia, quæ per Religiosorum Donatos siue oblatos tenentur, extendi non debent, dum tamẽ iisdem Religiosis cum effectu donârint aut obtulerint se & sua.

EXEGESIS.

Apparet tempore Conc. Viennensis grauiter Religiosos contra præceptum decimarum deliquisse, vt opus fuerit tam seuerâ illorum coërcitione. Nota verò ex *Panorm. in c. Non est. de Regul. n. 2.* Oblatos siue Donatos in Monasteriis dici, *qui se & sua dicârunt Religioni habitu non mutato, ac proinde differunt à conuersis, qui se & sua dicârunt habitu mutato*; sed sunt laici seculares, siue potiùs laici, quia ad Ordines non promouentur.

Cap. II. Si beneficiorum.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, si beneficiorum decimæ alicui conceduntur ad tempus, secundùm taxationem in illis locis consuetam & ad monetam currentem decimas leuari posse & debere. Ecclesiarum verò calices, libros & alia ornamenta diuinis

uinis officiis deputata ex causâ pignoris vel distractionis capi vel recipi non vult, nec distrahi siue quomodolibet occupari.

EXEGESIS.

Beneficiorum decima &c.) Not. non agi hîc de decimis fructuum aut laborum, quos Parochiani jure communi soluunt Ecclesiæ Parochiali, quasque hactenus toto *t.* explicauimus, sed de decima parte reddituũ cuiussuis beneficij, siue illi habeantur ex decimis Parochianorum, siue aliunde, tales subinde decimas imponit Papa beneficiatis propter aliquam necessitatem vel vtilitatem publicam Ecclesiæ, non in perpetuum, sed solùm ad tempus; eásque mandat sibi persolui, aut alicui Principi, qui Ecclesiam defendit aut juuat. pro quibus decimis colligẽdis constituuntur collectores & sub collectores. His autem præcipitur, ne vtensilia & ornamenta Ecclesiæ pro his decimis in pignus recipiant aut distrahant.

Secundùm taxationem decimæ &c.) Not. I. *Ex gl.* in quibusdam partibus beneficia esse taxata secundùm communem æstimationem prouentuum, vt *v. g.* redditus beneficij vnius æstimentur 400. fl. alterius 300. fl. Quare si Decima beneficij petitur à tali beneficiato, non tenetur plus soluere quadraginta florenis, etsi mille haberet in redditibus. In multis autem partibus nulla est beneficiorũ taxatio; sed singulis annis prout plus vel minus percipit beneficiatus, plus vel minus soluere tenetur; si redditũum decima ab illo exigatur.

Not. II. Attendi non debere hîc in re taxationem aliam, quàm quę in talibus locis sit consueta, neque etiam secundùm aliam monetam, quàm currentem, in quâ communiter debet fieri solutio quorumuis debitorum, etsi illud non exprimatur, *c. penult. De censib. l. Si seruus plurium. §. fi. ff. De Legatis 1. & l. Semper in stipul. de Regul. Iur.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS COMMUNIBUS.

Cap. Vnic. Declarationes.

Bonifacius VIII. Collectori Decimæ.

SVMMA.

Est Capitulum prolixissimum, quod non agit de decimis Parochianorum, sed Beneficiatorum. Quas Pontifex iste induxit propter componendas res Siciliæ, aduersùs Ecclesiæ hostes. Declarat autem in hâc Decretali varias quæstiones & difficultates super his decimis motas, & quid collectori illarum obseruandum sit, ad quorum intelligentiam facit Clem. 1. h. t. Superiùs à nobis breuiter explicatâ, & gl. adjunctâ.

EXEGESIS.

Si autẽ contingeret eiusmodi decimas hodie beneficiatis imponi, esset ijsdem ad has declarationes, quæ cùm sint in corpus Juris receptæ, vim juris communis habent, confugiendum.

TITVLVS XXXI.

DE REGVLARIBVS ET TRANSEVNTIBUS AD RELIGIONEM.

Ad Rubricam Tituli.

CVm hominum Ecclesiasticorum duo sint genera, Clericorum videl. secularium & Religiosorum, postquàm actum fuit de secularibus, conuenienter etiam quædam subiunguntur de Religiosis, de qua materiâ extat quoque *t. in 6. & Clement. item in Extrauag. communibus.* De eâdem materiâ agitur 2 2. *q. 1. 2. 3. & 4. c. Hanc ergo.* & sæpè alibi. Quia verò à *Conc. Trid. sess. 24. de regularibus* multa aliter statuta sunt, quàm in his Canonibus reperiatur circa ætatem ingredientium Religionem, Nouitiatum item & tacitam professionem, aliáque, ideò plura capp. coniungemus eiusdémque Concilij mentem præcipuè explicabimus.

Cap. I. Nullus.

De Regularibus & Transeuntibus ad Religionem.

SVMMA.

Nullus tondeatur, nisi in legitimâ ætate, & spontaneâ voluntate.

EXEGESIS.

Not. Per tonsuram quæ prohibetur ante legitimam ætatem, intelligi illam, quæ solet fieri, cùm quis emittit professionem inter Canonicos Regulares aut Monachos; quod perinde est, ac si Canon diceret, non admittatur ad professionem ante legitimam ætatem, vel si non spontaneâ voluntate suscepit habitum & tonsuram Religiosam. Vis enim aut metus, item error, faciunt professionem irritam *c. Præsens Clericus. 20. q. 3.*

In

Digitized by Google

In legitimâ ætate &c.) Not. I. Legitimam ætatem pro facienda professione fuisse antiquitus pubertatem completam nempe in viro annum 14. in fœmina annum 12. completum, vt apertè decidi tur in *c. Ad nostram. & c. Significatum. h. t.* Neque malitia potest supplere ætatem ad professionem Religionis vel olim vel nunc requisitam, quod tanquam certissimum tenent Canonistæ cum *gl. in c. Postulâsti. & in d. c. Significatum.* item Theologi cum *S. Thom. 2. 2. q. 38. a. 9. in corp. & q. vlt. ibid. art. 5.* Neque obstat, quòd si quis ante debitam ætatem malitiâ supplente illam, suscipiendò sacros ordines emittit votum castitatis illis annexum, aut contrahat matrimonium, vtrumque valeat, placuit enim Ecclesiæ jure positiuo, (à quo ista pendent) id statuere de sacris ordinibus & matrimonio, non autem de professione Religiosâ) ratio videtur posse desumi ex magnâ difficultate status religiosi, qualis non cernitur in alijs statibus.

Not. II. Ex decreto *Conc. Trid. sess. 25. de Regul. c. 15. in quacunque virorum vel mulierum Religione ad valorem professionis requiri annum decimum sextum ætatis completum*, sic enim expressè ibi dicitur. Ad quod non sufficit vltimum diem huius ætatis fuisse cæptum; sed debere esse annum completum de momento ad momentum, vt probat *Sanch. l. 2. de matr. d. 44. n. 22.* qui addit *ibid. & l. 5. in præcep. Decal. c. 4. n. 4.* quando *annus est bissextilis, reputari duplicem diem pro vna.* Si itaque alicuius Nouitij hoc anno qui est bissextilis, annus decimus sextus compleatur 24. Februarij, non poterit professionem facere illo die, sed debebit differre in sequentem qui erit 25. februarij & festum *S. Matthæi.* Addit tamen *Sanch. n. 17.* Decretum Conc. Trid. *non habere locum in ordinibus militaribus* quoad ætatem profitendi, & annum Nouitiatûs, secluso peculiari statuto, si quod habent, pro quo plures alios allegat *l. 7. de matr. d. 44. n. 8.*

Cap. II. Si quis.

Ex eodem.

SVMMA.

Tonsuratus ante annos legitimos sine consensu parentum, si parentes infrà annum non reclamârint ad Principem aut Episcopum vel ad Missum Dominicum, in Clericatu permaneat; post legitimos verò annos per vim factus Clericus, si nec ipse, nec parentes infra annum ad præfatas personas reclamârint in Clericatu similiter permaneat.

EXEGESIS.

Sine consensu parentũ &c.) Not. I. Posse vel tutores vel parentes filiũ impuberẽ aut pupillũ Religioni offerre, vt in eâ sub regulari disciplinâ viuat: colligitur à contrario sensu ex *h. t.* & ex *c. Puella. 20. q. 2.* Si enim tonsuratus sine illorum consensu potest ab ijsdem reuocari, ergo habent potestatem vt illum offerant tonsurandum, siue ad viuendum sub Regulari disciplinâ, id expressum habetur in *c. Addidisti. 20. q. 1. & c. 1. q. 2.* quod quidem verum est etiam tempore infantiæ *juxt. d. c. Addidisti.* Quod intellige, nisi peculiari Religionis constitutione caueatur, ne infantes aut impuberes suscipiantur, etsi verò *S. Thom. 2. 2. q. vlt. a. 5. in c. & Quodlibeto. 3. ar. 11.* probare conetur, expedire impuberes admitti, ac ipsemet quinquennis Religioni oblatus fuerit, vt habetur in eius vitâ. *S. Antoninus* tamen *3. pa. t. 16. §. 4. & Silu. verb. Religio 2. q. 10.* dicunt experientiam docuisse, id non expedire, & apud omnes ferè Religiones antiquum illum morem exoleuisse.

Not. II. Taliter Religioni ante pubertatem oblatos, non posse resilire antequam illam compleuerint, eâ verò completâ libitum est illis perseuerare vel ad sæculum redire, vt habetur expressè in *c. Significatum & in c. Cum simus.* infrà, in quo conueniunt *DD.* teste *Sanch. l. 4. In Decalogum. c. 18. n. 9.* Quâ eâdem ratione si impuberes sponsalia contrahant, non possunt ab illis resilire ante pubertatem completam. *c. De illis. de sponsal. impub.* Quando verò impubes sine tali oblatione suâ sponte Religionem intrat, potest quandocunque vult ante professionem inde exire, vt exprimitur in *d. c. Significatum vbi gl. & Siluest.* Quæ intelligenda sunt de oblatione siue ingressu impuberis eo animo, vt Religiosus fiat, si enim causâ solius educationis offertur Religioni aut ipse ingrediatur, poterit exire aut extrahi quandocunque.

Not. III. Si impuberes sine parentum vel tutorum consensu Religionem ingrediantur, & isti per annum & diem non reclamârint, neque illos reuocârint, non possunt postea vlteriùs id facere, vt habetur expressè *h. t.* Etsi autem hîc anno non addatur dies, debere tamẽ illum subintelligi, patet ex *c. Puella. 20. q. 2.* vbi dies expressè ponitur. Incipit autem hic annus currere à die scientiæ ingressûs habitæ per parentes vel tutores; vt habet *gl. in d. c. Puella.* communiter recepta. Ex qua sequitur minùs post annum & diem elapsum posse illos reuocari, si parentes vel tutores expressè consenserint, vt per se patet, *quia plus operatur consensus expressus quàm tacitus*, vt not. *Innoc. & alij hîc.*

Not. 4. Hunc annum, qui permittitur reclamationi parentum & tutorum, computandum esse intra annos pubertatis durantis. Si enim ante lapsum integri anni incipiat pubertas, non habebunt potestatem ampliùs reuocandi, quia puberes sunt suæ potestatis quoad ingressum Religionis, matrimonium & similia. Vbi vlterius aduerto cum *Sanch. l. c. n. 13.* Quamuis parentes & tutores habeant potestatem reuocandi, non tamen posse illos autoritate propriâ, & per vim, impuberem ex Religione extrahere, vt clarè colligitur ex *h. t.* per quam illis solùm conceditur facultas reclamandi & adeundi superiorem, Principem videl. id est Pontificem vel Prælatum Ecclesiæ, Episcopum aut missum Dominicum, id est Vicarium Episcopi, vt explicat *gl.* Habere autem ista locũ non solùm in parentibus verùm etiam in Tutoribus, colligitur ex *d. c. Puella.* vt bene ostendit *Sanch. l. c. n. 25.*

Not. V. Non posse parentes aut tutores inuitum

nitum filium aut pupillum offerre Religioni, quod apertè significat. *c. Præsens. 20. q. 3.* Habet enim se eiusmodi oblatio sicut sponsalia ad matrimonium, at hæc non obligant impuberem nisi expressè aut tacitè consentientem. *c. 1. De sponsalib. impuberum.* Quin addit *Sanch. l. c. n. 8. non teneri impuberes in hoc parentibus obedire, etsi voluerint illum Religioni offerre, quia hic ingressus debet esse spontaneus, nec pertinet ad domesticam gubernationem, in quâ solâ liberos teneri obedire parentibus* demonstrat idem *Sanch. l. c. c. 15. n. 22.* vbi addit *etsi filius Religioni solùm offerretur educandus, non vt fiat Religiosus, illum non teneri obedire*, quia etsi teneatur acceptare pædagogum, est tamen res grauis tradi educationis gratiâ alicui ordini Religioso.

Not. denique VI. Nihil circa hanc impuberum oblationem à *Conc. Trid.* innouatum aut mutatum esse, quod illud duntaxat statuit, *ne ante decimum sextum annum fiat professio*; Impuberes autem in dispositione Iuris antiqui relinquit.

Si nec ipse nec parentes infra annum &c.) Not. I. In *h. c.* post pubertatem solùm permitti reclamationes *propter vim aut metum*, & pro termino reclamationis præfigi vnum duntaxat annum. *Conc. autem Trid. sess. 25. c. 19.* de Regularibus inter causas reclamationis posuit etiam *defectum ætatis, aut quid simile*, sub quâ generalitate verborum comprehendit etiam *errorem siue ignorantiam circa substantialia Religionis, quæ si Religiosus subesse putâsset aut sciuisset, ingressus nunquam fuisset*; deinde loco vnius anni concedit quinquennium. *Quicunque Regularis prætendat*, ait, *se per vim aut metum ingressum esse Religionem, aut etiam dicat, ante ætatem debitam se professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quâcunque ex causâ, aut etiam cum habitu discedere sine licentiâ superiorum, non audiatur nisi intra quinquennium tantùm à die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas prætendit deduxerit coram superiore suo & Ordinario. Quòd si antea sponte habitum dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcunque causam admittatur.*

Not. II. Hoc Concilij decretum plenissimè explicari à *Sanch. l. 7. de matrim. d. 37.* qui *n. 9.* affirmat, dictum decretum *niti præsumptione ratificatæ professionis*, etsi enim illa initio fuerit inualida, vtpote facta ex metu, errore, ignorantia, aut ante 16. annum completũ, præsumitur tamen, si integro quinquennio Religiosus non reclamârit, ratam habuisse professionem suam. Quòd si certus sit, se nunquam ratificâsse, nunquam quocunque tempore transacto est verus Religiosus in foro conscientiæ, sed in foro externo præsumptus, nec tenetur seruare Regulam, nisi ratione scandali. Vnde cessante scandalo, causis licet non deductis coram superiore & ordinario potest licitè fugere, quia *Conc. Trid.* solùm procedit in foro exteriori *Sanch. n. 2.* Si tamen dubitet vtrùm ratificârit, tenebitur taliter professus elapso quinquennio stare professioni, vt *idem monet n. 13.*

Not. III. Quinquennium à *Conc.* reclamationi præfixum esse continuum, & ab ipsâ die factæ professionis currere, non obstante metu, ignorantiâ, aut simili impedimento, vt ostendit idem *Sanch. n. 21.* quare jus reclamandi titulo quinquennij vnà cum ipso expirat. Sed eiusmodi inualidè professo nihilominus competit *beneficium restitutionis in integrum aduersùs quinquennij lapsum*, quo ratione justæ ignorantiæ aut alterius impedimenti semper perdurantis reclamare non potuit, ex clausula Juris generali *& qua causa mihi justa l. 1. in fin. ff. Ex quibus causis maiores.* Vbi DD. cõmuniter tenent *beneficium Restitutionis in integrum nunquam censeri exclusum denegatâ quâcunque aliâ actione, nisi fiat specialis mentio excludens dictam restitutionem in integrum, pro quo Sanch. n. 22.* allegat plurimos. In specie autem hoc beneficium concedi inualidè professis aduersùs lapsum quinquennij quo non potuerunt vti, docet *Nauar. comment. 4. de Regular. n. 71. & 76. & lib. 1. Consil. vtriusque edit. de his quæ vi. Consil. 6. n. 2. & l. 3. secunda edit. h. t. consil. 23. n. 3. Azor. l. 3. c. 4. q. vlt. sub fin.* ac sequitur *Sanch. l. c. Cum aliis.*

Not. IV. Dictum beneficium competere etiam post centum annos transactos, si tanto tempore duret ignorantia, metus, vel impedimentum aliud, ob quod inualidè professus impeditur petere restitutionem in integrum, quod de ignorantiâ præsertim multis allegatis tenet *Couarr. in Reg. Possessor. 3. part. §. 3. n. 3.* Est verò eadem ratio aliorum impedimentorum, quæ *Sanch. d. disp. 27.* præclarè explicat.

Cap. III. Vt Clerici.

Ex Concilio Toletano.

TEXTVS.

Vt Clerici qui se fingunt habitu & nomine Monachos & non sunt, corrigantur, vt veri Monachi sint, vel veri Clerici.

EXEGESIS.

Intelligi hoc debet de fictione siue simulatione culpabili, vt *not. gl.* vt si quis pauper ingrediatur Monasterium, vt habeat vnde viuat, ideóque simulet Religiosum habitu & nomine, licet alius in corde. Et talibus siue sint laici, siue Clerici, datur optio, vt vel sint veri Monachi, vel veri Clerici, aut veri Laici, si Clerici non fuerunt.

Si quis autem in Religione maneat, & Religiosum se simulet exterius, ex honestâ autem & justâ causâ, vt professus inualidè, non vult ratificare professionem, & coram Deo putat saluti suæ hoc non expedire, aut non esse necessarium; sed propter graue impedimentum reclamare, aut restitutionem in integrum petere, nec potest, nec audet, vt dictum est præcedente *c.* talis aduersùs *h. c.* non delinquit pro huiusmodi & quàuis honestâ causâ facit. *c. Vtilem. 22. q. 2. & c. Dominus. 23. q. 2.*

Cap. IV. Vidua.

Ex Concilio Arelatensi.

SVMMA.

Si vidua sponte velum quamuis non sacrum sibi

sibi imposuerit, & in Ecclesiâ inter moniales oblationem Deo obtulerit, velis nolis, Monialis vlteriùs esse debet, licet iuret, eo animo velum sibi imposuisse, vt deponere possit.

EXEGESIS.

Si sponte velum conuersionis &c.) Not. I. Per velum conuersionis intelligi illud, quod ex veteri Ecclesiæ vsu imponebatur Virginibus aliisque fœminis ingredientibus Monasterium & Religionem profitentibus, quod ordinariè solebat priùs benedici, ideòque sacrum appellatur, vt est præcipua pars aut tessera habitûs Monialis.

Not. II. Hanc viduam non solùm suscepisse velum monasterii, verùm etiam actum monialibus professis proprium exercuisse, faciendi cum aliis oblationem professis propriam, quibus solis ex consuetudine loci talis oblatio competebat. Concurrebant itaque duo, videl. *assumptio habitûs monialium & exercitium actûs, qui erat professis monialibus proprius*, quæ duo sufficiunt, vt vir aut fœmina censeatur se obligâsse ad Religionem per professionem tacitam; Et hinc oritur præsumptio contra hanc viduam ut juramento illius non crederetur deferendum, quo parata erat confirmare se non habuisse animum suscipiendi statum Religiosum. *Etsi alioquin si nulla præsumptio juris in contrarium obstet, ea quæ in solo animo consistunt, vt intentio, ignorantia, metus &c. probentur solo juramento allegantis.* Quod secus est, si præsumptio Juris ex certis argumentis stet in contrarium vt in proposito, nisi alia adminicula vel coniecturæ interueniant, per quæ præsumptio Juris elidatur, vt post *Menoch. de arbit. l. 2. centur. 2. casu 187. n. 7. docet Sanch. l. 3. De matr. d. 15. n. 12.*

Velis nolis Sanctimoniæ habitum &c.) Not. I. Ideò hanc viduam compulsam manere in Monasterio, quia propter assumptionem & oblationem professis propriam censebatur tacitè professa, de quâ tacitâ professione agitur infrà *c. Ad nostram. c. Super eo. c. Consulti. c. Ex parte tua. c. Statuimus.* quorum doctrinam breuiter simul tradimus.

Certum autem est professionem dupliciter fieri posse, videl. aut *expressè* verbo vel scripto, aut *tacitè*, faciendo aliqua professis propria, & vtraque parit eandem obligationem, vt constat ex *h. t. & c. Ad nostram. item c. 2. h. t. in 6. & c. Vnico. de voto. ibid.*

Not. II, Professionis expressæ esse varias formulas iuxta varia Religionum instituta. Aliquando tria vota substantialia *Castitatis, Paupertatis & Obedientia* exprimuntur. Aliquando sola *Obedientia* aut *conuersio morum*, aut *vita secundùm Regul.* Religionis exprimitur, in quâ formula *votum paupertatis & castitatis* implicitè contineri censetur, vt docet *Azor par. 1. c. 13. q. 2. Sanch. l. 5. in Decal. c. 3. n. 3.* vbi *n. 4.* addit, etsi Regula certam formulam præscribat non fore tamen irritam, licet aliis verbis fiat, *nisi in Regula aut Sede Apostolica exprimatur, professionem alia forma factam fore irritam.* Esse verò faciendam *in scriptis* constat *ex c. fin. 20. q. 1.* vbi *gl. & DD.* Vnde sequitur tacitè professum posse compelli, vt expressè in scriptis profiteatur *iuxt. d. c. fin.* vicissim ipse compellere potest Religionem, vt expressam eius professionem admittat, est enim obligatio reciproca, & interest ipsius profiteri expressè, quia nequit esse Prælatus, qui expressè professus non est, *iuxt. c. Nullus. de elect. in 6.* An autem & quomodo professio possit fieri per Procuratorem, Vide *Sanchez l. c. n. 7. & seqq.*

Not. III. Dupliciter jure antiquo putuisse emitti professionem tacitam, prior modus erat per *exercitium actuum, qui professis sunt proprij.* Vt si Nouitius vnà cum professis intersit electioni, vel aliis actibus se immiscuerit, qui ad Nouitios non pertinent, vt *in c. Ex eo. in fin. de elect. in 6.* talis actus fuit oblatio, quam vidua illa de quâ in *h. t.* fecit vna cum aliis monialibus professis, quarum erat proprius ex consuetudine loci. Posterior modus erat per *delationem habitûs professis proprij.* Distinguit autem *Sanch. l. c. n. 13.* quadruplicem Religionis habitum. 1. Vt Professorum habitus manifestè differat ab habitu Nouitiorum, videl. colore, scissurâ, formâ, aut alio externo signo *iuxt. Clement. fin. h. t.* 2. Vt distinctio non sit manifesta sed occulta, vt cùm habitus Professorum benedicitur aut datur certo loco, non item habitus Nouitiorum. 3. Vt habitus neutro modo distinguatur, interim tamen differat ab habitu aliorum Religiosorum. 4. Vt idem sit habitus Professorum & Nouitiorum, & reliquorum, tum Clericorum, tum Laicorum, qui cum eis viuunt, vt Capellani, & Laici ministri, siue famuli.

Not. IV. Quinque conditiones fuisse requisitas ad tacitæ professionis valorem. 1. Vt actus, quo hæc professio inducitur, fiat autoritate & consensu Superioris, qui potest in Religionem admittere, hoc enim requiritur ad professionem expressam, ergo multò magis tacitam. 2. Vt sponte fiat, vt constat ex *h. c.* vbi rursus licet argumentari ab expresso ad tacitum, si enim metus v. g. irritat professionẽ expressam, ergo multò magis tacitã. 3. Vt scienter fiat, vt videl. talem actum exercens aut habitum gestans, sciat esse proprium professorum, & per huiusmodi exercitium aut gestationem professionem tacitam induci. Huius enim rei ignorantia tolleret consensum ad eiusmodi professionem necessarium. 4. Vt his vtens habeat verum animum profitendi, quia habitus & actus eiusmodi non aliter inducunt tacitam professionem, quàm quatenus sunt signa internæ voluntatis, & intentionis. Quare non est satis se habere negatiuè, nec volendo nec nolendo profiteri; sed requiritur actus positiuus professionem talem emittendi, vt tradit *Nauarr. comment. 4. de Regul. n. 75.* 5. Vt adsit ætas legitima, quæ jure antiquo fuit 14. annorum in viro, 12. in fœminâ, vti suprà diximus, ex quibus enim caussis irrita redditur professio expressa, ex iisdem irrita fit tacita, quas caussas *l. c. c. 4.* exequitur *Sanchez*, qui has quinque conditiones ex communi sententiâ multos allegando confirmat.

Not. V. Quando exercitium actûs professis proprij

prij concurrit cum susceptione habitûs, eo ipso statim censeri inductam esse tacitam professionem, vti apparet ex *ipso cap. De his viduâ*, quæ oblationem professis propriam fecit, & velum suscepit. Si alterutrum ex his solùm concurrat, opus est *tridui præsentia*, de quo procedit *c. Ad nostram*. Vniuersim verò is, qui Nouitiorum habitum per annum in aliquâ Religione portârit, nisi patenter distinctus fuerit ab habitu Professionis, decernitur esse professus *Clem. fin. h. t.* Sed hæc aliáque latè exequitur *Sanch. l.c. n. 23. & n. 26.* contendit per *Conc. Trid.* non tolli professionem tacitam, dummodo *non inducatur ante annum Nouitiatûs & decimum sextum ætatis annum completum.* de quo dicere supersedeo, quidquid enim sit de Conc. Trid. certè *consuetudo videtur eiusmodi professionem in omnibus Religionibus abrogâsse*, cùm omnes soleant exigere professionem expressam, & quidem in scriptis.

Cap. V. Ioannes.

Gregorius, Anthemio Subdiacono.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne Monacho de Monasterio ad Monasterium temere liceat migrare, nec peculiare quidquam (alij legunt peculium) habere. Transgressor priori Monasterio sub Abbatis competenti coërcitione reddatur.

EXEGESIS.

De Monasterio in Monasterium &c.) Not. I. Agi hîc de transitu à Monasterio, in quo quis primò fuit professus, ad aliud Monasterium; cum quo par ferè est ratio de transitu ab vnâ Religione ad aliam. De quo agitur *inf. c. Non est. 7. c. Super eo. 9. c. Sanè. 10. c. Licet 18. Conc. Trid. sess. 14. De reform. c. 11. & sess. 25. De Regul. c. 19.*

Not. II. Etsi expediat præ oculis habere consilium Apostoli *1. Cor. 7. Quisque in vocatione, quâ vocatus est, permaneat*, nisi clarè intelligat vocationem non fuisse claram aut legitimam, hoc tamen secluso, non solùm licitè sed etiam laudabiliter potest quis transire de Religione ad Religionem. 1. *Perfectionis vitæ zelo.* 2. Propter *declinationem suæ Religionis* à proprio instituto. 3. *Propter debilitatem vel aliam justam causam*, ob quam propriam Religionem tolerare non potest, quæ tria assignat *S. Thom. 2. 2. q. 189. a. 8.* ab omnibus receptus.

Not. III. Causam justam, quàm tertio membro complectitur *S. Thom.* esse multiplicem. Vt infirmitas, incommoda valetudo, aut senectus austeritatibus strictioris Religionis ferendis incapax. Impedimentum profectûs spiritualis existens in vnâ Religione, quod non reperitur in aliâ. Persecutiones iniquæ, mala tractatio aut infamia ob aliquod delictum, & si quis se emendet, ac inde nascens perpetuus mœror, aliáque similia, de quibus *Sanch. l.c. lib. 6. c. 7.*

Not. IV. Præter justam causam ad legitimum transitum tria alia requiri. 1. Est *recta intentio*, ne quis ex temeritate vel leuitate, in jacturam vel injuriam sui Ordinis sub prætextu maioris Religionis id faciat, sed cum humilitate & puritate intentionis licentiâ postulet, vt non fictè, sed verè ad frugẽ vitæ valeat transmigrare, vti sumitur *ex c. Licet. vbi gl. & DD.* consentiunt, eum transitum interdici, quoties non zelo maioris progressûs, sed temeritate & leuitate quâdam fit, aut ex sinistro affectu in damnũ & iniuriam prioris Religionis; si autem peruersi desertæ Religionis mores aut vexationes (est enim par ratio) causam transeundi præbent, damnum inde resultans non imputabitur transeunti, sed illis, à quibus transit, vt bene dicit *Antonius Cucus, l. 3. instit. Maior. t. 1. n. 141. & 142.* Quin judico, quidquid dicat *Sanch. n. 11.* Si quis sincero zelo maioris profectûs transire velit, non obstare damnum Religionis prioris, si quod per accidens præter intentionem transeuntis inde sequatur; non enim apparet, quomodo quis sine culpâ suâ illi Ordini obligari possit, vt cum damno suo spirituali in illo manere debeat, pro quo militat *Panorm. in d. c. Licet. n. 12. Rosella v. Religio n. 5.*

2. Vt transitus fiat ad Religionem *strictiorem* siue *arctiorem*, vt multis allegatis tenet *Sanch. n. 21.* quia in *c. Licet.* bis sub principium & finem fit mentio *religionis arctioris*, ad quam is, de quo agitur, volebat transire, & clariùs *c. 1. 20. q. 4.* conceditur sacris Virginibus, vt pro lucro animæ suæ propter districtiorem vitam ad aliud Monasterium pergere possint. Deinde quia in *Extrauag. Viam. h. t.* conceditur omnibus mendicantibus transitus ad Carthusiam; & in priuilegiis Religionum, per quæ negatur transitus ad alias Religiones, semper excipitur Carthusia, ergo jura in hoc non respiciunt absolutè maiorem Religionis perfectionem (de quâ ferè omnes Religiosi inter se certant) sed maiorem asperitatem, quæ vix relinquit suspicionem sinistræ intentionis in transeundo, & in hâc quia eminet Religio Carthusianorum, etsi aliquæ aliæ sint perfectiores aut fructuosiores.

Sed neque contraria sententia est improbabilis fatente *Sanch.* & multos pro illâ allegante *n. 20.* transitum hunc concedi ratione perfectioris aut fructuosioris, non autem asperioris Religionis, vti allegat Pontifex quibusdam Religiosis indultum esse, ne professus apud eos possit ad alium locũ ipsis invitis arctioris etiam (quæ particula innuit posse quoque *ad locum aut ordinem minùs arctum*) *Religionis obtentu* transire.) In §. *Si verò.* dicitur, si probabiliter dubitetur, *vtrum quis velit ad ordinem arctiorem aut laxiorem ex charitate aut ex temeritate transire, superioris esse iudicium requirendum*, quibus verbis accedente superioris judicio videtur dari optio inter arctiorem & laxiorem Religionem.

Denique in *c. Sanè 10.* Rescribit Pontifex, de quodam Canonico Regulari, *qui ad Monachos transierat*, vt si locus *maioris Religionis* (quod de *maiori obseruantiâ* etsi minus austerâ, rectè intelligitur) *existat*, ibi remanere permittitur. Neque deest ratio, quia transitus iste ordinatur ad maiorem profectum

 spiri-

spiritualem, qui cæteris paribus magis dependet à Religionis perfectione quàm asperitate, etsi hæc minùs exposita est simulationi & fraudibus in mutanda Religione, quia difficile est magnas asperitates tolerare, & animo ficto illas suscipere. Ideòque prior sententia communi sensu & vsu est recepta, quam videtur probare *Concil. Trid.* dum statuit, *ut nemo Regularis cuiuscunque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem.*

3. Conditio est, vt petatur *facultas à Superiore transeundi*, quæ si negetur, nihilominus licebit transire ad Religionem arctiorem, & fortassis etiam perfectiorẽ juxta dicta. Liquet ex *c. Licet. 18.* vbi Pontifex statim initio dicit *priuilegiũ quibusdã Monachis & Canonicis nec non Hospitalariis de non transeundo nõ esse ita concessum, vt eis licentia denegetur, qui eam cum humilitate & puritate* (ac si diceret ex justâ causâ) *postulant, neque fictè sed verè ad frugem melioris vitæ aspirant*; & mox subjungit: *talem, postquam à Prælato suo transeundi licentiam postulârit, liberè posse sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante indiscreti contradictione Prælati.* Quare mirum est, cur *Sanch. n. 2.* pro primâ conditione legitimi transitûs ponat, vt *Regulares tales sint, quibus non sit specialiter transitus interdictus, cum tamen expressè quoad hoc in d. c. Licet. Pontifex priuilegia continentia eiusmodi prohibitionem Ordinibus specialiter concessa nolit obstare*, vt fatetur ipse *Sanch. n. 10.* & rectè ex communi *DD.* illud asserit, *si priuilegium requirit licentiam à superiore non solùm petitam, sed etiam obtentam, tum non licere transire, nisi quis licentiam* obtineat à superiore immediato aut mediato, ad quem rectè appellabit si justam transeundi causam habeat; hoc enim casu superior immediatus iniustè licentiam negat, neque potest cum iniuriâ alterius ordini suo consulere, quod non aduertit *Sanch.* qui sentit *non licere appellare*, sed solùm supplicare.

Not. V. Prælatum imediatum ipsius conuentûs posse concedere transitum ad strictiorẽ Religionem. Prælatus vt tradit *Sanch. n. 59.* in religionibus exemptis & habentibus *Generalem, est prouincialis aut Generalis*, respectu autem *non exemptorum Episcopus*, vt tradit *Sanch. n. 70.* qui vtroque casu existimat requiri consensum Conuentûs, idque *n. 56. & 57. 66. & 67.* probat *DD.* testimonio & rationibus. Quando nulla justa suppetit causa, *solus Pontifex* potest dare licentiam transeundi ad Religionem æqualem, aut laxiorem, quæ licentia non valebit in foro conscientiæ, sed solùm ne in foro externo molestia inferatur, petens enim obligationem suam, quâ tenetur Deo obstrictus, sine justâ causâ relaxari, vtique peccat. *DD.* & rationes *vide apud Sanch. n. 43. 44. 5. & 52.*

Not. VI. Suppetente legitimâ causâ etiam Prælatus Pontifice inferior, dare potest licentiam non solùm transeundi ad Religionem *æqualem*, *verùm etiam ad laxiorem, etsi ad Pontificem facilis sit aditus*, vt patet ex communi *DD.* contra alios apud *Sanch. n. 53.* idque tradit *n. 68.* neque repugnat *c. Licet.* quod non videtur aliud exigere, quàm *verum non fictum propositum ad frugem melioris vitæ transmigrandi*, saltem in foro conscientiæ, quia in exteriori videtur potiùs attendi asperitas juxta dicta superiùs. Neque obstat *Trid.* supra allegatum prohibens *regulares transferri ad laxiorem Religionem*; intendit enim solùm, ne id fiat absque justâ causâ, eiúsque præmissa cognitione, vt explicant *Nauar. l. 3. Consil. 56. n. 3. t. de Regul. Azor 1. p. l. 12. c. 15. q. 1. less. l. 2. de Iust. c. 41. n. 103.* Neque etiam vrget *Extrauag. Viam Ambitiosæ. h. t.* vbi decernitur, *ne, Mendicantes ad aliam Religionem possint transire, quàm Carthusianorum, sub pœna excommunicationis latæ tam in recipientes quàm in receptos*; bene enim respondet *less. l. c. n. 104.* *eam extrauag.* quoad hoc *Concil.* non esse receptam aut intelligi *de transeuntibus sine legitimâ causâ*, vt colligitur ex illis verbis: *fucatis coloribus, & vt liberiùs degant, & beneficia Ecclesiastica consequi valeant*, ergo à sensu contrario, vbi non sunt fucati colores, illa decretalis non procedit, quod posterius & mihi placet.

Not. Denique VII. in dicto decreto *Concilij Trid. sess. 14. de reform. c. 11.* prohiberi *ne vllus Prælatus vel superior vigore cuiusuis facultatis aliquem admittat nisi, vt in ordine, ad quem transfertur, sub sui superioris obedientiâ in claustro perpetuò viuat, ac taliter translatus, etsi Canonicus Regularis fuerit ad beneficia sæcularia etiam curata omnino incapax existat*, pro cujus declaratione *Nauarr. comment. 4. de regul. n. 11. & 12.* duo dicit. 1. ante Concilium fuisse frequentissimum, vt ab vno ad alium ordinem translati facilè à suo superiore licentiam standi extra Monasteriũ obtinerent, quod *vix poterat à culpâ excusari, quia ex hoc vagandi & apostatandi occasio tribuebatur*, nisi fortè necessitas prioris Religionis deserendæ & difficultas inueniendi Monasterium, quod vellet translatum perpetuò alere, interueniret. 2. Concilium Trid. non inducere nouum jus, sed antiquũ declarare & solùm improbare *licentias illicitas, ac statui Religiosæ perniciosas.* Vnde rectè concludit *Sanch. n. 48.* posse Prælatum *tam standi extra Monasterium translatis his facultatem concedere, quam licitè concedere posset propriis suæ Religionis alumnis.*

Cap. VI. Quia.

Ex Registro Gregorij.

S V M M A.

Quia in Insulis dura est congregatio Monachorum, pueros in eorum Monasteriis ante 18. annum suscipi prohibemus.

EXEGESIS.

Non dicunt quas Insulas intelligat S. Gregorius; & censent *DD.* hoc decretum successu temporis abrogatum, & vt hodie vim haberet, non faceret tamen professionem irritam, quia nullum verbum irritans continet; solùm ergo redderet eiusmodi professionem illicitam, non autem irritam, vt post alios dicit *Sanch. l. c. c. 4. n. 3.* Extensionem autem huius Canonis ad Prædicatores & Minores propter vtriusque Religionis asperitatem meritò reprobat idem

zed by Google

idem cum *Silu.* ℣. *Religio.* 3. q. Quin haberi *h. c. Pro paleâ* in quibusdam libris, & in vetustissimis *non reperiri, not. gl.* Illud obserua *Concil. Trid.* non derogare Regulæ *Ordinis Minimorum*, siue Paulinorum, quæ statuit ne ante annum 18. faciant professionem; etsi enim Concil. prohibeat & simul irritet professionem ante annum 16. ætatis factam, non tamen prohibet illam diutiùs differri, de quo plura *Sanch. l. c. n. 21.*

Cap. VII. Non est.

Alexander III. Archiepiscopis & aliis Ecclesiarum Prælatis per Galliam constitutis.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Monachi vel conuersi Cistercienses, qui sine licentiâ de Monasterio ad aliud Monasterium vel Ordinem, (de hoc enim agitur) exire præsumpserint, & commoniti celeriter non redierint, redire compellantur.

EXEGESIS.

Eiusmodi transitum esse illicitum non solùm ratione Ordinis strictioris, verùm etiam ratione licentiæ non petitæ, patet ex dictis *ad c. Præcedens.*

Cap. VIII. Ad nostram.

Idem, Magistro F. Ciuitatensi Canonicò.

SVMMA.

Mandat Pontifex, si T. ante consummationem 14. anni susceptum apud quosdam eorundem persuasione habitum deposuerit, aut si post 14. annum habitum ipsum sine probatione susceperit, & infrà triduum deposuerit, ab impetitione Eremitarum pronuntiari absolutum & eam, quam postquam exiuit, iurauit accipere in vxorem, liberè possit ducere si aliud non obstet.

De hoc quoque satis dictum est suprà.

Cap. IX. Super eo.

Idem, Heliensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, Clericos, qui Religionis habitum susceperunt, & ante professionem ad priorem statum redierunt, si austeritatem illius seruare noluerint, ad mitiorem Religionem transire debere, ne contra votum suum veniant; si autem ante susceptum habitum ex probatione recedere velint, non sunt prohibendi, ad priorem statum redire.

De *h. c.* dicemus ad *c. Consulti. inf.* cùm sit de eâdem re, & eiusdem tenoris.

Cap. X. Sanè.

Idem, Ambianensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit de Canonico, qui in Ecclesiâ Aromatensi professus, ac inde fugiens in Monachum à quodam Abbate receptus est, vt si locus Maioris Religionis quàm Ecclesia Aromatensis existat, ibi remanere permittatur, alioqui ad priorem Ecclesiam redire compellatur.

Patet ex dictis ad c. Vidua.

Cap. XI. Significatum.

Idem, Beluacensi Episcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex, si puer G. non fuerit à parentibus Monasterio oblatus, & inde ante completum 14. annum recesserit, à professione denuntiari absolutum. Si à parentibus fuerit oblatus, & professionem priùs à se factam post annum 14. ratam habuerit, compelli debere, vt ad eandem vel aliam Religionem transeat.

Huius quoque *cap.* Intellectus patet ex dictis *ad c. Vidua.* de ætate ad professionem requisitâ.

Cap. XII. Cùm virum.

Clemens III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex de quâdam puellâ quæ ante pubertatem Monasterio tradita & habitum induens benedictionem accepit, sed postea exiens cuidam militi nupsit, cùm iuxta Conc. Tolet. *Monachum aut paterna deuotio, aut propria professio faciat, quidquid horum fuerit allegatum, tenere, cùm non constet illam contradixisse, quando benedictionem accepit (quæ recipi non solet ante annos discretionis) præsertim si ratum habuerit, quod gestum est. Neque obstat, quod ex Constitutione Leonis Papæ obijcitur, vt puellæ, quæ coactæ parentum imperio habitum Virginitatis susceperunt, ipsum possint sine præuaricatione deserere; intelligi enim debent de illis, quæ in nubili ætate constitutæ sequi parentum non coguntur voluntatem.*

EXEGESIS.

Diximus suprà ad *c. Vidua.* Si parentes filiũ aut filiam offerunt Religioni ante pubertatem, teneri illos obedire, & in Religione permanere, neque posse ampliùs exire, si tacitè vel expresè professionem emiserint, vt apparet fecisse istam puellam. Quod verò ex Conc. Toletano allegatur, *quòd Monachum faciat aut paterna deuotio, aut propria,* id quidem de propriâ professione absolutè verum est simpliciter, non item *de oblatione paternâ*, per quam impubes solùm fit Monachus quoad Religiosam disciplinam, non item quoad vota substantialia Religionis, nisi post pubertatem sponte & tacitè siue expresè professus fuerit.

Cap.

Cap. XIII. Porrectum.

Idem.

SVMMA.

Cùm I. Canonicus Acherontinus votum in infirmitate se futurum Monachum emisisset, & metuens ne voto non impleto decederet, se iunctis manibus Abbati in Monachum tradidisset; rescribit Pontifex, cùm Monachum non faciat habitus, sed professio Regularis, illum qui votum emittit, si Abbas illud recepit, vt fiat Monachus, & reddat Domino quæ promisit, esse compellendum.

EXEGESIS.

Videtur iste Canonicus inprimis emisisse votum simplex Religionis ingrediendæ, demum metu mortis, ne illo non impleto obiret, mox solennem professionem fecisse in manibus Abbatis, ideòque meritò compelli potuisse, vt fieret plenè Monachus, etiam per assumptionem habitûs, qualis jam esse cæpit quoad substantiam Religiosi statûs. Valebat autem eiusmodi professio antiquo iure, etiam non præmisso Nouitiatûs anno, de quo rursus paulò pòst in *c. Ad Apostolicam.*

Cap. XIV. Cùm simus.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm miles B. se vnà cum filio impubere cuidam Monasterio vnà cum bonis suis obtulisset, & filium habitum Monachalem suscipere fecisset: Rescribit Pontifex, si dictus puer ad annos discretionis perueniens, noluerit habitum Monachalem retinere, liberè posse illum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proueniunt, postulare.

EXEGESIS.

Not. Non potuisse hunc filium plus petere quàm legitimam, quam parentes relinquere coguntur filijs, est verò 3. pars bonorum, vel medietas pro numero liberorum *in Auth. Nouissima. C. de inoff. testam.*

Cap. XV. Sicut.

Innoc. III. Episcopo & Capitulo Targilensi.

SVMMA.

Cùm P. Sacerdos positus extra mentem assereretur indutus fuisse habitu Monachali, ac per hoc non potuerit consentire, iubet Pontifex eum denuntiari à Monastico ordine absolutum, nisi postea mentis compos factus sponte professionem fecerit Monachalem.

EXEGESIS.

Extra controuersiam est, nullum esse votum, siue obligationem, quæ fit mente alienatâ. requiritur enim plena deliberatio & consensus profitentis, quæ perturbato judicio haberi non potest. *c. Quòd autem. 23. q. 7.*

Cap. XVI. Ad Apostolicam.

Idem Pisano Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, licet annus probationis à SS. PP. *sit indultus non solùm in fauorem conuersi, sed etiam Monasterii, vt se mutuò valeant experiri, si tamen ante tempus probationis finitum habitum recipiat, & professionem emittat, Abbate per se vel per alium illum recipiĕte, & monachalem habitũ concedente, vterque videtur fauori suo renuntiare. Ideòque obligatur ad obseruantiam regularem, & verè est Monachus; quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem. Prohibendum autem est Abbatibus, ne ante tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant, quod si fecerint, sunt corrigendi, cùm in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis sit regulariter institutum.*

EXEGESIS.

Ideòque obligatur per professionem emissam &c.) Not. I. Hoc *cap.* corrigi per decretum *Conc. Tridentini sess. 23. c. 13.* vbi non solùm prohibetur, ne professio fiat ante 16. annum expletũ, sed etiã *ne ille, qui minore tempore quàm per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antè facta sit nulla, nullámque inducat obligationem ad alicuius Regulæ vel Religionis vel ordinis obseruationem, aut ad alios quoscunque effectus.* Est ergo eiusmodi professio nunc non solùm prohibita, vt fuit olim per *h. c.* verùm etiam inualida. Quamuis etiam ante *Conc. Trid.* in ordine *prædicatorum & Minorum* nemo admitteretur ante finitum probationis annum. *c. Non solùm. h. t. in 6.* Quod decretum extensum fuit *ad cæteros mendicantium ordines per c. Constitutionem. ibid.* Quod si professio fieret ante finem anni, obligabat *solùm ad Religionem in genere,* ad nullam autem in specie; Admittentes incurrebant pœnam suspensionis, vt ex eodem *c.* planum est, & cum *gl. ibid.* tradunt *DD.* Vtrùm verò hæc pœna hodie incurratur, dubium est, imò *probabilius incurri,* quia post *Concil.* eiusmodi professio prorsus est inualida, nec vllum habet effectum, etsi contra sentiat *Sanch. n. 10.*

Not. II. Aliquos casus à quibusdam excipi. I. Quando coniuges post matrimonium contractum *ante illius consummationem* transeunt ad Religionem, tum enim nõ expectari debet annus, sed intra *bimestre* debent profiteri, quod non esse improbabile fatetur *Sanch. n. 11.* etsi suprà contrarium judicet probabilius *ib. & l. 2. de matr. d. 2. n. 6.* II. Quando professus in Religione non mendicante transit ad aliam non

non mendicantem, tum enim non opus esse nouo probationis anno, quòd transiens jam expertus sit Religionis asperitatem dicit *Corduba in summ. q. 38.* imò *generaliter* de quouis transeunte ad aliam Religionem tenet *Henriq. l. 13. c. 40. n. 2. in Addit. Scribus in compendio priuil. verb. Nouitius.* Sed benè negat *Sanch. n. 12.* illud esse probabile, quia *Conc. Trid.* generaliter absque exceptione professioni vult præmitti annum Nouitiatûs. At quando professio fuit irrita ex aliquo defectu, non fore opus ad eius ratificationem nouo Nouitiatu, benè dicit idem *Sanch. n. 14.* & probat. *l. 7. de matr. d. 37. n. 45.* 4. Excipiuntur *moniales ordinis prædicatorum*, quæ post expletum 16. annum, etsi Nouitiatûs annum non expleuerint, possunt professionem facere in mortis articulo, quod illis pro solatio animæ suæ concessit Pius V. in Bullâ quæ incipit, *Summi sacerdotij cura &c.* quàm refert *Emm. Rodriq. to. 3. de Regul. q. 15. n. 6.* 5. In *Ordinibus militaribus* non habere locum decretum *Conc. Trid.* de ætate professionis & anno Nouitiatûs, jam supra diximus, secuti Sanchez & alios ab illo allegatos. *l. 7. de matrim. d. 44. n. 8.* Aliqui tamen affirmant illos edidisse statutum Conc. Tridentino conforme.

Vterque videtur renuntiare &c.) Numerant aliqui hunc pro sexto casu. Quando videl. ex peculiari aliqua justâ causâ *Nouitius & Monasterium renuntiant anno Nouitiatûs*, quod vti olim per *h. t.* concessum fuit, ita putant etiam hodie licere, neque concurrente justâ causâ per *Conc. Trid.* esse juri antiquo derogatum, cum nullam eius mentionem faciat, ita docet *Henriq. in Sum. c. 40. n. 2.* idque posse forsan defendi, censet *Nauarr. h. t. consil. 33. 1. edit. n. 5. & cons. 65. n. 5 reddit. 2.* quia quando lex antiqua casum specialem statuit, *lex posterior sine noua generaliter loquens non derogat* speciali illi dispositioni, vt latè probat *San. h. l. 2. de matr. d. 24. n. 6.* Addit *cuique integrum esse, cedere juri in fauorem ipsius introducto. c. Grauium. de off. deleg. & l. Si quis in conscribendo. C. De pactis.* Certè cùm *Conc. Trid. c. 16.* irritat renuntiationem Nouitij *aliter factâ quàm ibi præscribitur*, expressè *excludit eius fauoris renuntiationem*, non autem excludit *c. 15. Renuntiationem anni Nouitiatus*, ergo nec improbat, cùm præsertim juris correctio vitanda sit, quoad fieri potest.

Sed nihilominus, quamuis has rationes valde vrgere fateatur *Sanch. n. 19. Nauarr. l. c. n. 5.* quem sequitur *Sanch. Rodriq. 2. tot. c. 6. n. 10. & t. 3. q. 15. a. 7. Azor p. 1. l. 12. q. 15. a. 7.* asserit, contrariam sententiam in judicando & consulendo tenendam esse, idque confirmat *ex omnium Religionum praxi*, & putat constare ex *legis Tridentinæ generali intentione*, non solùm priuatû bonum Nouitij, sed etiam publicum attendentis, eoque ipso juri antiquo derogantis. Fortassis sententia prior faceret pro solatio Nouitij in mortis articulo constituti & professionem desiderantis, tum enim per renuntiationem anni Nouitiatûs nihil videtur derogari bono publico, cùm mors eius complendi facultatem auferat; nisi dicamus illos qui habent communicationem omnium priuilegiorum cuiusuis ordinis, *h. t.* posse vti, si per inspectionem priuilegij pateat, communicationem illam Monialibus ordinis prædicatorum, quibus id specialiter concessum est, non esse prohibitum.

Cap. XVII. Sicut.

Idem, Acconensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Clericus sanitate & vitâ desperatâ habitum Canonicorum Regularium petiuisset & accepisset, sed nec ad ipsos transisset, nec bonis sui vti cessaret, videntibus iisdem & scientibus, à quibus habitum acceperat, rescribit Pontifex, si regularem habitum petierit, & suâ se professione ligauerit, ad resumendum habitum esse cogendum, cùm quòd tanto tempore extra Canoniam manserit, non in excusationem, sed maioris transgressionis augmentum valeat allegari.

E X E G E S I S.

Colligitur nullum annorum numerum excusare transgressionem suæ professionis aut Religionis. *c. Quod Deo Patri. 33. q. 5.* imò tanto grauiùs delinquit, quo diutiùs; imò ridiculum fore ait *gl.* si melior fieret conditio furis propter continuationem furti, vt in *l. Inficiando. §. Infans. ff. De verbis.*

Cap. XVIII. Licet.

Idem, Priori & Conuentui Dimeliensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, licet quibusdam Monachis & Canonicis nec non Hospitalariis & Templariis sit indultum, ne Professus apud eos ad alium ordinem etiam arctiorem ipsis inuitis possit transire, eâ tantùm ratione id videri concessum, ne quis ex temeritate vel leuitate in jacturam vel ruinam sui ordinis sub prætextu maioris Religionis ad alium ordinem transuolaret, non verò, vt licentia denegetur eam cum humilitate ac puritate postulanti, vt non fictè, sed verè ad frugem melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo petitâ à Prælato suo licentiâ ex lege priuatâ, quæ publicæ præiudicat, liberè potest transire non obstante proteruâ indiscreti contradictione Prælati; cùm etiam Romanus Pontifex Archiepiscopis & Episcopis cedendi licentiam ex justâ causâ petentibus, sine difficultate concedat. Si verò probabiliter dubitetur, vtrùm quis velit ad ordinem arctiorem aut laxiorem, ex charitate an ex temeritate transire, superioris est judicium requirendum, illâ semper Regulâ inuiolabiliter obseruatâ, vt nullus absque licentiâ Romani Pontificis præsumat occasione quâcunque præsulatum deserere, quia sicut maius bonum præponitur minori,

Digitized by Google

nori, ita communis vtilitas speciali vtilitati præfertur. *Denique mandat Pontifex, cùm R. Monachus ad Cistercienses transmigrârit, non in Ordinis sui præiudicium, sed vt vitam apud eos duceret arctiorem, ne eum vllatenus molestent.*

EXEGESIS.

Hoc *cap.* satis explicatum est suprà *ad c. Ioannes Not. 4.* Illud hîc obserua, per *legem priuatam*, quæ præiudicat publicæ, intelligi legem charitatis Dei, iuxta *gloss.* verò instinctum Spiritûs sancti, *qui vrget ad perfectiora, vt addit Host. cui meritò postponi debet priuilegium alicui Ordini generatim concessum*; neque enim Pontifex vult præiudicare Spiritui S. Deinde si dubium sit, an ex iustâ causâ & bono zelo petatur transitus, standum esse iudicio Superioris vel immediati vel mediati, ad quem prouocatur. Denique per Prælatum, qui deseri prohibetur sine licentiâ Papæ, non intelligi Prælaturam Episcopatu inferiorem, patet ex antecedentibus.

Cap. XIX. Veniens.

Idem Decano & Præposito & Scholastico Coloniensis Diœcesis.

SVMMA.

Cùm G. mulier matrimonium cum E. in facie Ecclesiæ contraxisset, eique diutiùs cohabitâsset, ortâ dissensione, vterque diuortij faciendi præstitit iuramentum, hâc à viro assignatâ causâ, quòd mulieris amitam cognouisset, antequam eam duceret, super quo Ecclesiæ non fuit facta fides. Cùm autem postea vterque ad secundas nuptias conuolâsset, secundo viro mortuo & priore superstite, mulier se fecit in arcto loco ad pœnitentiam includi, Pontifex consultus respondit iuramentum fuisse illicitum, & mandat virum monitione præmissâ compelli, vt eâ, quam superinduxit, exclusâ, priorem recipiat. Si verò contra matrimonium nihil fuerit ostensum, & vir maluerit ad regularem vitam migrare, ei super hoc licentia tribuatur.

Hoc *cap.* propriam sedem habet in *t. seq. de conuersione coniugatorum*, hîc arbitrariè inseritur.

Cap. XX. Consulti.

Idem, Abbati de Affligem, & M. R. & G. Canonicis Traiectensibus.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm Monasterium ingressus & habitum sumens Nouitij, si ante professionem infra tempus probationis exire voluerit, licitè possit ad seculum remeare. Rescribit distinguendo, vtrum is proposuerit vitam absolutè mutare, & sub habitu regulari deinceps Deo militare, an conditionaliter experiri obseruantiam regularem? In 1. casu debet ad laxiorem saltem regulam pertransire. In 2. potest ad seculum remeare. Debet ergo intentio eius ex proposito ipsius in principio agnosci.

EXEGESIS.

Not. Per *propositum vitam absolutè mutandi, & sub habitu regulari Deo deinceps famulandi, non intelligi nudum propositum* (vt sentiunt *Innoc. Host. & alij* existimantes per eiusmodi propositum & susceptionem habitûs fieri tacitam professionem ex decreto Ecclesiæ) sed promissione Deo factâ firmatum, alioqui non posset cogi, si nolit in hâc Religione perseuerare, vt ad laxiorem saltem transeat *iuxt. h. c. & c. Super eo. 9.* (est enim vtriusque idem casus & eadem ratio, vt tenent *Nauar. c. 12. man. n. 24. & 26. Sanch. l. 9. de matr. d. 33. n. 18. & tr. In Decalogum. n. 20. Azor l. 11. c. 20. q. 9.* quem immeritò allegat *Barbos. hîc n. 3.* quasi aliud sentiret, cùm expresè dicat *Pontificem intellexisse nomine huius propositi vna cum habitûs susceptione votum profitendi vitam Monasticam, & in eâ perseuerandi.* Vbi intelligo votum simplex ingrediendi Religionem, siue vitam absolutè mutandi, quod si non sit omnino determinatum ad vnam Religionem, obligabit saltem ad aliquam.

Cap. XXI. Postulâsti.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Minorennes qui suscepto habitu ante finitum annum probationis ad seculum reuertuntur, & ab Episcopis hoc scientibus ad sacros Ordines promouentur, non esse propter hoc ab Ecclesiis amouendos, sed in eis posse liberè ministrare.

EXEGESIS.

Non posse Nouitios infrà annum Nouitiatûs ordinari, & nec quidem primam tonsuram accipere, tenet cum pluribus aliis *Azor l. 12. c. 2. q. 13.* eò quòd videatur id prohiberi *in c. Monasteriis. 19. q. 2.* Sed verius est, posse illos quibuscunque sacris Ordinibus initiari, quod cum aliis tradit *Sanch. l. 6. in Decal. c. 10. n. 19.* vbi respondet *ad c. Monasteriis*, illud non loqui de Ordinibus accipiendis, sed de tonsurâ Monachali, quod etiam antehac tenuit *Turrecrem. in d. c. n. 1.* Bene etiam addit *Sanch. n. 21.* Nouitium posse ordinari ab eo Episcopo, in cuius diœcesi agit Nouitiatum.

Cap. XXII. Ex parte.

Honorius III. Episcopo Venetensi.

SVMMA.

Cùm nonnulli plurimis annis gestarent habitum Monachalem, professione Monasticâ non emissâ, ideòque dicerent, se ad regulares obseruantias non teneri; mandat Pontifex, vt Episcopus tales

tales terram duabus vijs ingredientes postquam per annum gestârint habitum Monachalem, ad regulam secundùm formam ordinis profitendam & seruandam Ecclesiasticâ censurâ compellat.

EXEGESIS.

Quia videl. per eiusmodi annum habitûs (quem apparet fuisse Professis proprium aut certè communem) gestationem inducta fuit tacita professio, de quâ satis diximus ad *c. Vidua.* ideòque meritò compelli poterunt ad professionem expressam & Regulæ obseruantiam, à quâ post tacitam professionem inductam nullo se jure poterant eximere aut excusare, quia stabat contra illos præsumptio juris & de jure, ita vt non admitteretur probatio in contrarium, ex quo nulla protestatio præcessit, *c. Quod interrogâsti. d. 27.*

Cap. XXIII. Statuimus.

Gregorius IX.

SVMMA.

Statuit Nouitios ante susceptum habitum professis proprium vel ante professionem emissam ad seculum liberè redire posse infra annum, nisi euidenter appareat, quòd tales absolutè voluerint vitam mutare, & in Religione perpetuò Domino seruire. Ad hæc mandat ad omnem ambiguitatem amouendam, cum in quibusdam locis Nouitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, vt tempore professionis benedicantur vestes profitentium, & sic Nouitiorum habitus ab habitu professorum discernatur.

EXEGESIS.

Concordat hæc Decretalis ad professionem tacitam faciliùs cognoscendam, dum præcipit distinctionem habitûs saltem per benedictionem fieri inter nouitios & professos, sed hæc jam satis declarata sunt *ad c. Vidua.*

Cap. XXIV. Ne Religiosi.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt præsidentes capitulis celebrandis, siue Abbates siue Priores, fugitiuos & eiectos de ordine suo requirant annuatim. Qui si in Monasterijs suis recipi possunt, Abbates siue Priores per censuram compellantur ad receptionem eorum, saluâ Ordinis disciplinâ. Si hoc regularis ordo non patiatur, apud eadem monasteria loco competenti, (si absque graui scandalo fieri poterit) alioqui in aliis domibus eiusdem ordinis ad agendam pœnitentiam talibus vita necessaria ministretur. Quos si inobedientes viderint, excommunicent, & excommunicatos publicè denuntiari faciant.

EXEGESIS.

Eiectos de ordine suo, &c.) Not. I. Controuersum esse, de quibus *h. c.* intelligatur, de justè an injustè eiectis. Aliqui quos tacito nomine refert *Azor. p. 1. l. 12. c. 17. q. 1.* tenent totum *h. c. consuetudine abrogatum*, neque Præfectos Religionum, eiectos & fugitiuos ampliùs teneri requirere, sed seruanda esse statuta Religionum. Alij magis communiter sentiunt *textum* istum non esse abrogatum, sed procedere de solùm iniustè eiectis, defectu vel potestatis in eijciente, vel causæ, vel processûs juridici, quibus fieret injuria, nisi reciperentur & restituerentur in integrū, excepto, si hæc reuocatio aliis afferret scandalum aut periculum, ita *Nauarr. comment. 2. De Regul. in 6. n. 36. & cons. 51. edit. 1. & 78. edit. 2. Azor. l. c. c. 16. q. 2. & c. 17. q. 2.* aliique apud *Barbosam hic n. 3.* qui non improbabiliter præfert sententiam priorem, quia t. absolutè loquitur de eiectis, tales autem absolutè potiùs dicuntur, qui justè eiiciuntur, quàm qui iniustè. Deinde loquitur de illis, *quos Ordinis disciplina recipi non patitur*, quæ non excludit iniustè eiectos.

Not. II. Nouissimè *in Congr. S. Concil. Trid.* jussu & autoritate *Vrbani VIII. Anno 1624.* editi, decretū fuisse, vt imposterum è Religionibus nullus legitimè professus eijciatur, nisi *verè sit incorrigibilis*; talem autem censeri, qui non obseruat, quæ jure communi hâc de re statuta sunt (abrogatis omnium Ordinum statutis contrariis) ac præterea, *qui vnius anni spatio jejunio & pœnitentiâ probatus in carceribus non resipuerit.* Innouat denique hanc ipsam *Greg. IX.* constitutionem, quæ *h. c. fin.* continetur, & mandat recipi justè eiectos, si spes euidens sit emendationis, per quod tollitur consuetudo in contrarium, vbi Constitutio Vrbani est recepta.

IDEM TITVLVS DE REGVLARIBVS. IN VI.

Cap. I. Is qui.

Innocentius IV.

SVMMA.

Ingressus Monasterij ante annum decimum quartum, nisi eo completo professionem faciat, aut habitum profitentibus dari solitum induat, aut professionem à se citius factam expressè ratam habeat, potest altero anno ad seculum redire. Si verò per totum ac sequentem in monasterio manserit, in habitu professis & Nouitiis communi, per hoc tacitè professus, vel professionem, quàm praproperè fecit, ratam habuisse censetur, nisi habitus non solùm sit professis & Nouitiis, verùm

etiam aliis, qui cum ipsis habitant, communis. Qui verò post decimum quartum annum habitum Religionis assumit, eúmque per annum gestat, censetur verè professus, etsi habitus sit etiam aliis communis. Quia post discretionis annos habitum talem assumens præsumitur anni spatio elapso Ordinem tacitè approbâsse firmiter; secus est ante dictos annos, cùm eorum, quæ agit non habeat plenum intellectum. Dissimilitudo autem professorum & Nouitiorum habitûs censetur; siue in formâ, siue benedictione, siue alio quocunque modo discernatur.

Huius c. intellectus patet ex *c. 4. Vidua. eod. sup. in antiquis.*

Cap. II. Non solùm.

Alexander IV. Fratribus Prædicatoribus & Minoribus.

S V M M A.

Mandat Pontifex in virtute obedientiæ & sub penâ excommunicationis, ne ante annum probationis elapsum quemquam ad professionem sui Ordinis, siue renunciationem in seculo faciendam recipiant, nec intra dictum annum impediant, quo minùs ad aliam Religionem transeat vel (nisi maior 14. annis professus sit tacitè, vel expressè, aut euidenter constet illum vitam voluisse mutare) omnino ad seculum redeat. Si quis contra hunc Canonem recipiatur, decernit receptum non esse ipsorum Ordini alligatum; ac recipientes à receptione quorumlibet ad professionem, esse ipso facto suspensos, & pœna grauiori subdendos.

Huius *cap.* intellectus patet ex ijs, quæ diximus *in cap. Ad Apostolicam. 16. eod. in antiq. suprà.*

Cap. III. Constitutionem.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Constitutionem Innocentij relatam in d. c. Ad Apostolicam, *quæ prohibet conuersos ad professionem recipi ante annum probationis elapsum, quem* Alex. IV. *ad Prædicatores & Minores solùm declarauerat extendi, Bonifacius hic ob similitudinem rationis, ad aliorum Mendicantium Ordines prorogat. In aliis Religionibus decernit professionẽ expressè vel tacitè, licitè fieri infrà annum. Si tamen expressè fiat, habitu licet non mutato obligare Religioni, quam quis est professus, si verò tacitè fiat infrà dictum annum per susceptionem habitûs professis proprij, non illi Religioni specialiter, sed alicui generaliter receptum obligari, si ætatis sit aptæ & sciens ac volens in habitu triduo perseueret.*

E X E G E S I S.

Hæc decretalis nunc reduci debet ad terminos *Conc. Trid. sess. 25. de regul. c. 15.* sine vllo discrimine inter Religiones mendicantes & non mendicantes, dum vniuersim professionem factam ante finem Nouitiatûs & annum 16. ætatis, decernit esse invalidam. Votum autem simplex ingrediendi Religionem saltem in genere includi in proposito vitam absolutè mutandi ex mente Pontificum hic ostendit, & diximus *ad c. Viduam. in antiq.* neque apparet quomodo eiusmodi propositum, cui promissio annexa intelligitur, alium sensum probabilem recipiat.

Cap. IV. Beneficium.

Idem, Parisiensi Capitulo.

S V M M A.

Beneficium ingredientis Religionem non est infra annum probationis cuiquam alteri conferendum sine ipsius consensu, nisi vitam absolutè voluerit mutare, siue expressè professus fuerit, vel scienter receperit habitum professorum. Interim autem per alium assignatâ ipsi congruâ portione, prouideri debebit.

E X E G E S I S.

Non prohibetur tamen; ne quis beneficia sua ante ingressum Nouitiatûs resignet aut renuntiet, ideóque hoc licitè & rectè fieri absolutè censet in suis declarationibus ad *l. c. Conc. Trid. Barbos. n. 1.* licet illi, quos in Remissionibus allegat *lit. V.* contrarium teneant vt *Rodriq. to. 1. q. 32. a. 2. Azor p. 1. l. 7. c. 20. q. 6.* Sed cùm jura hâc de re sileant, non est cur vltra Nouitiatûs limites siue anteriores, siue posteriores illicitam renuntiationem extendamus.

Cap. V. Qui post votum.

Idem.

S V M M A.

Qui post votum certæ Religionis intrandæ, Religionem aliam etiam laxiorem ingreditur, & profitetur in ipsâ, potest voto non obstante priore (cui tanquam simplici per secundum solemne noscitur derogatum) licitè remanere in eâdem; etsi propter votum prius non completum pœnitentia ei sit iniungenda.

E X E G E S I S.

Ratio euidens est, quia *professio solennis est vinculum fortiùs voto simplici*, & habet se instar sponsalium ad matrimonium. Sicut ergo si quis contrahit matrimonium cum aliquâ de præsenti; illi obligatur vinculo indiuisibili, etsi cum aliâ celebrârit sponsalia, illique promiserit matrimonium, sponsalia dissoluuntur.

utuntur, ita qui vouit intrare Religionem Prædicatorum, eóque voto non attento, suscipit ordinem Minorum, ibique facit professionem, obligatus manet huic Ordini, dissoluto voto simplici, quo obligabatur Ordini Prædicatorum; etsi ob eiusmodi temeritatem jurandi, & prioris voti transgressionem mereatur pœnam.

Cap. VI. Si ad solum.

Idem.

SVMMA.

Si ad solum Abbatem pertinet creatio Monachorum, eo defuncto non potest nouus Monachus à Conuentu creari, aliàs poterit, si eorum creatio spectet in simul ad vtrumque.

EXEGESIS.

Ad solum Abbatem, &c.) Attento jure communi, creationem Monachorum spectare simul ad Abbatem & Conuentum, tenet *Nauarr. l. 1. conf. q. n. 12. de constit. edit. 1. & l. 3. conf. 17. n. 2. De voto edit. 2. Barbos. hic n. 6.* Quod intelligi debet non solùm de admissione ad professionem, verùm etiam de receptione ad Nouitiatum; & habitum Religiosum, vti post alios ibidem tradit Barbos. Vtrum autem Abbas non solùm teneatur in hoc adhibere consilium Conuentûs; verùm etiam sequi sententiam maioris partis, controuersum est; Negant *Panorm. Felin. Silu. v. Religio. 3. q. 13. dicto 4. Azor. p. 1. l. 12. c. 5. q. 3.* qui partim asserunt inualidam esse professionem receptam sine consilio Conuentûs, valere tamen etsi Abbas illud non sequatur. Alij plures allegati *à Barbos. n. 4.* inter quos sunt *Less. Menchius, Miranda, Nauarr. Rodriq. Sanch. to. 2. in Decalog. l. 5. c. 4. n. 65.* tenent, Abbates teneri consilium Conuentûs in hoc sequi; allegant autem vniuersalem Religionum consuetudinem, de quâ mihi non constat; certè ex *h. t.* apparet; posse consuetudine introduci, & alicubi introductum esse; vt Abbas hoc consilium sequi non teneatur. Non improbo tamen, quod dicunt, *quamuis regulariter obligatus ad consilium petendum non tenetur illud sequi, fallere si illud ab alio tanquam collegâ & participe officij petendum sit, juxta Barthol. in l. 1. §. Si plures. n. 7. ff. De exercit. actor.* quem sequitur *Nauarr. dicto consil. 3. n. 13.* Sed hoc ipsum controuerti potest, vtrum in actu recipiendi Nouitios eorúmque professionem, Conuentus sit veluti collega Abbatis huiúsq; officij; Attendenda sunt ergo statuta & consuetudines Religionum & Monasteriorum, neque enim jure communi id definitum esse, satis colligitur *ex isto c.* quod rem reijcit in consuetudinem.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Vt Professores.

Clemens V. in Concil. Viennensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex sacro approbante Conc. vt Mendicantes, qui ad non Mendicantium Ordinem etiam autoritate Apostolicâ in posterum transibunt, aut hactenus transierunt; etsi nunc administrationes, officia, aut regimen quodcunque obtineant, vocem aut locum in Capitulo non obtineant, etsi hoc ipsum ab alijs vltro concedatur. Neque ad Prioratus, aut quæcunque officia etiam tanquam Vicarij, vel locum aliorum tenentes possint admitti; nec animarum curam per se vel alijs exercere. Attentata autem in contrarium decernit esse irrita ipso jure, quouis priuilegio non obstante. Quam constitutionem non vult Pontifex extendi ad illos ordines, quibus Sedes Apostolica concessit, vt eorum professoribus ita in illis remanere liceat, quòd nullum ex tunc admittent ad professionem eorundem, aut licentiam dedit generalem ad alios approbatos ordines transeundi.

EXEGESIS.

Rationem huius decretalis reddit ipse Pontifex illius initio, vt videl. *Religiosi mendicantes in professione paupertatis constantiores permaneant*, neque sub prætextu boni Zeli aspirét ad officia & administrationes Religionum non mendicantium, quod ipsis præcluditur, si nouerint se officiorum & administrationum eiusmodi incapaces fore, si illuc transeant. Officiorum autem appellatione in *h. t.* venire officium sacristæ; Camerarij; Oeconomi, Syndici, Castaldi, Cellarij, & similia tradit post alios *Sanchez. l. 6. in Decal. c. 7. n. 127.* Prædicandi quoque munus, & lectoris Theologiæ vel Juris Canonici eiusmodi transeuntibus interdictum esse, tenet idem *Sanch. ibid. n. 127. & n. 128.* numero tamen 131. subijcit posse hujusmodi Religiosos gradu literario videl. magisterij, Licentiæ, Doctoratûs insigniri, quia hi gradus non continent officium aliquod aut administrationem.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Viam Ambitiosæ.

Martinus IV.

SVMMA.

Declarat Pontifex & decernit, quòd de cætero nullus Religiosorum ordinum mendicantium, prætextu cuiusuis licentiæ aut Indulti, etiam Apostolici, ab ordinibus huiusmodi mendicantibus (ordine Carthusianorum duntaxat excepto) admitti aut reijci sub pœnâ excommunicationis; (quam tam recepti quàm recipientes ipso facto incurrant, ipsi Pontifici, nisi in articulo mortis reseruatam) possit; receptus autem hactenus virtute cuiusuis licentiæ aut indulti ad aliquem Monasticum ordinem & habitum, siue professionem emiserit siue non, teneatur in tali monasterio stare & altissimo deseruire. Si quis autem prætextu

eiusmodi licentia aut indulti, aut absque illo cum habitu vel sine habitu vagaretur, nisi monitus intra 15. dies ad ordinem siue monasterium vnde recessit, redeat, tanquam Apostata & excommunicatus debet reputari & tractari, inuocato etiam ad hoc auxilio brachii secularis. Deinceps verò nullus ex ordinibus mendicantium in vllum monasticum ordinem (Carthusianorum excepto) recipiatur sine speciali licentiâ Sedis Apostolicæ sub dictis pœnis; & in contrarium attentata sunt irrita.

EXEGESIS.

Quâ ratione & quibus ex causis licitè possit transiri ad alium ordinem etiam laxiorem, diximus suprà sub *h. t.* initium; ex quibus sequitur hunc *c.* qui ad omnem transitum, præterquam ad Carthusianos, requirit specialem licentiam Sedis Apostolicæ, vel non esse vsu receptum, vel loqui de illis, qui absque legitimâ causâ transeunt, vt tradit *Sanch. l. 6. in Decal. c. 7. n. 68. Less. l. 2. de iust. c. 41. dub. 131. n. 104.* In contrarium sentiunt *Suar. to. 5. in 3. p. d. 2. sect. 2. §. n. 16.* Sed prior sententia est rationi & obseruantiæ conformior; passim enim Prælati, si iustæ causæ suppetant, transitum non solùm ad alia monasteria & Carthusianos, verùm etiam ad alios ordines concedunt Sedis Apostolicæ licentiâ minimè requisitâ.

Cap. II. & vlt. Ad nostram.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Cùm quidam Religiosi in partibus transmarinis peruersas doctrinas seminarent, statuit Pontifex, ne Religiosi cuiusuis ordinis absque licentiâ sui superioris & literis patentibus ad illas partes se transferant sub pœnâ excommunicationis Papæ reseruatâ, quam licentiam non concedant superiores nisi viris literatis, prouidis & expertis, prohibet deinde, ne Prælati in illis partibus tales ad prædicandū vel celebrandū admittant, sine eiusmodi patentibus plenam facientibus fidem, sed tanquam apostatas tractent, donec constet de licentiâ. Denique præcipit, vt Prælati Religiosos quoscunque publicè vel priuatim docentes vel seminantes contraria fidei Ecclesiæ Romanæ, post summariam causæ cognitionem, secundùm Canones castigent, non obstantibus exemptionibus & priuilegiis quibuscunque.

EXEGESIS.

Similia de illis, qui errores prædicant aut scandala disseminãt, præcipit *Conc. Trid. sess. 5. de reform. c. 2.* attributâ Episcopis tantâ potestate, vt aduersùs quosuis quantumuis exemptos possint procedere tanquam delegati Sedis Apostolicæ.

TITVLVS XXXII.

DE CONVERSIONE CONJUGATORUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Per conuersionem conjugatorum hic intelligi transitum ad Religionem, & quomodo igitur hic tum licitè tum validè fieri possit, post matrimonium tam consummatum quàm ratum, hoc *t.* explicatur.

Not. II. Angelum verb. *Matrimonium* dicere, quòd possit conjux de licentiâ alterius Religionem intrare, etsi manens in seculo non emittat votum continentiæ, quasi sola licentia conjugis ad hunc transitum sufficiat. Sed cùm jura, vt mox dicetur, plura expresè requirant, dici debet illum loqui de valore professionis ad quam sola licentia conjugis sufficit, non item vt licitè fiat.

Cap. I. Præterea.

Alexand. III. Vrbergensi Episcopo.

SVMMA.

Requisitus Pontifex, vtrum laicus vxoratus qui in præsentiâ aliorum ignorante Episcopo de licentiâ vxoris monasterium ingressus professionem fecit, si vxor ad Religionem non transeat, nec perpetuam continentiam voueat, ab Episcopo possit reuocari, an illa compellenda sit continentiam obseruare? respondet, nisi vxor ad Religionem transeat, aut perpetuam castitatem promittat, virum posse & debere de monasterio reuocari.

EXEGESIS.

Not. Vt licitè per consummatum matrimonium quis ingrediatur Religionem, requiri vt præter licentiam coniugis, si senex sit, & extra incontinentiæ suspicionem, maneat in seculo, alter emittat votum castitatis, si autem juvenis, id non sufficere, sed teneri ingredi Religionem, ita habetur in *c. Cùm sis. c. Vxoratus. c. Ad Apostolicam. h. t. inf.* Juxta quod intelligi potest *hic c.* cùm dicit, virum de monasterio reuocandum, nisi vxor ad Religionem transierit, aut continentiam in seculo vouerit, quod posterius non sufficit, si alter conjux sit juvenis, juxta Canones præfa-

præfatos, secundùm quos conuenit explicari istum §. qui tamen rectiùs potest intelligi non de requisitis ad licitum Religionis ingressum, sed ad hoc, vt qui ingressus est, reuocari possit.

Ab Episcopo suo, &c.) Nota I. Controuersum esse, an requiratur licentia Episcopi, vt alter consentiente altero conjuge licitè ingrediatur Religionem, in hoc textu enim ponderatur ignorante Episcopo datam esse licentiam, eoque ipso videtur significari esse necessariam. *Concord. c. Si vir & uxor. 27. q. 2. c. 23. Si vir & uxor diuertere pro solâ Religiosâ inter se consenserint vitâ, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat, ita post gl. hîc. Verb. reuocatis. Host. c. Cùm sis. n. 3. & communiter alij quos allegat Sanch. l. 7. d. 32. n. 3.* vbi rectè dicit licentiam Episcopi posse variè desiderari; 1. Ad valorem professionis. 2. Vt licitè fiat propter præceptum Ecclesiæ. 3. Ne coniux reuocari possit ex monasterio, sicut reuocari potest, quando coniux qui dedit licentiam, manet in seculo sine voto continentiæ.

Not. II. Episcopi licentiam non esse necessariam ad professionis valorem, quia *in d. c. Si vir & uxor*, requiritur quidem Episcopi conscientia siue licentia, non tamen irritatur professio aliter facta, confirmatur ex *h. t.* vbi in fine habetur, virum qui ignorante Episcopo de licentiâ vxoris professus erat, non esse reuocandum de monasterio, si vxor voueat castitatem, ergo à sensu contrario defectus licentiæ Episcopi non obstat professionis valori, *ita gl. in d. c. Si vir. ¥. conscientia.* & communiter alij, quos l. c. allegat & sequitur *Sanch.* qui subdit *neque ex præcepto sed ex honestate dictam licentiam requiri*, quia *gl. ait d. c. Si vir.* intelligi de illis coniugatis, qui volunt ædificare monasterium ad quod transeunt, ædificatio autem monasterij postulat Episcopi licẽtiam. *c. Nemo. d. consecr. d. 1.* Accedit contrarium fieri consuetudine per quã potuit abrogari lex contraria, si aliqua fuit, vt bene tradit *Ioan. Andr.* Sed neque licentia Episcopi requiritur, vt possit coniunx de monasterio reuocari; si enim qui licentiam dedit intrandi Religionem remansit in seculo, neque continentiam vouit, poterit reuocari, siue Episcopi licentia petita fuerit siue non, vt tradit *Host. hîc in princ.*

Not. III. Quæ diximus requiri vt coniunx cum alterius licentiâ legitimè profiteatur, intelligi debent ante factam professionem, si enim alter absque alterius licentiâ professionem faciat, & is qui manet in seculo illam ratificet, quantumuis juvenis sit, non tenetur Religionem ingredi, modò in seculo castitatem voueat, quo inclinat *Host. c. Placet. inf. n. 1. Ioan. Andr. ib. n. 2. Panorm. n. 6. Butrio n. 7.* & absolutè affirmat *Sanch. l. c. n. 14.* tum verò aliqui dicunt manentẽ in seculo debere castè viuere, etsi non exprimat votum castitatis, modò tamen illud intendat. Quod si abnuat, non poterit ratificare, sed cogitur coniugem sine suâ licentiâ professum reuocare, quia non permittit jus, alterum esse in Religione, & alterum absque voto in seculo. *juxt. cap. cit.* Idem tradit *Nauarr. cons. 6. n. 3. de conuers. Coniug.* quando manens in seculo viuit incontinenter.

Potest & debet de monasterio reuocari &c.) Not. I. Quando manens in seculo votum Castitatis emisit, licet sit juuenis & suspectus de incontinentiâ, nihilominus professio valida est alterius, cui licentiam concessit, etsi ipse Religionem non ingrediatur, quia valor professionis illius non dependet à professione alterius, etsi ingressus in Religionem, quando hic est juuenis, requiritur vt professio alterius licitè fiat, quod solum intendunt. *c. Ad Apostolicam. c. Cùm sis. c. Vxoratus. inf. ita Host. in sum. h. t. n. 8. Innoc. hîc Panorm. n. 8.* docens esse sententiam omnium.

Not. II. Porrò quantumuis coniunx in seculo manens nullum votum emiserit, nihilominus professio alterius est valida. Constat ex *c. Ex parte. inf. vt ibi videbimus. concord. c. Agathosa. c. 27. q. 2.* vbi Pontifex sub disjunctione præcipit, vt in monasterio remaneat, qui vel cum voluntate siue licentiâ cóniugis conuersus est, vel si ipsa quoque Religionem intrare voluerit. Quæ est sententia communis tum Jurisperitorum tum Theologorum apud *Sanch. n. 4.* Neque obstat, quòd aliqui objiciant ex *c. Vxoratus. ibid.*: *Vxoratus sine licentiâ vxoris inter vos nullatenus recipiatur, quæ integræ opinionis existit*, potest enim referri ad præceptum, ita vt talis nullatenus possit licitè recipi, licet possit validè secundùm alios Canones cit. quorum correctio vitanda est.

Not. III. Quando coniux manens in seculo votum castitatis emittit, sed juuenis est aut de incontinentiâ suspectus, posse professum reuocari *jux. h. t. sentit gl. in c. Significauit. inf. & seq. Host. in Sum. h. t. n. 8. item in c. Significauit. n. 2. ac Ioan. Andr. ibid. n. vlt.* quia manens in seculo non præstitit, quod de jure requiritur, deberet enim si juuenis est, & in periculo incontinentiæ, non solùm vouere castitatem, sed Religionem intrare. *c. Cùm sis. c. Vxoratus. c. Cum ad Apostolicam. inf.* qui non corriguntur per nostrum *§.* sed profectò verius est, quod cum multis alijs tenet *Sanch. n. 9.* quia coniux quantumuis juuenis manens in seculo, si non solum alteri sponte concedat licentiam profitendi, sed etiam voueat castitatem, cessit jure suo; Etsi verò dicti Canones requirant in juuene ingressum quoque Religionis, non tamen ideò concedunt facultatem alterum ex Monasterio reuocandi, si id non fiat, neque pugnat cum *h. §.* qui eo solum casu reuocationem concedit, quando coniux alter Religionem non intrauit, aut votum perpetuæ Castitatis non emisit, alij verò Canones de reuocatione nihil disponunt.

Not. IV. Quando coniux qui dedit alteri licentiam, non solùm manet in seculo, verùm etiam neque votum castitatis emittit, an alter possit reuocari, inter varias sententias placet, quod cum longè plurimis tenet *Sanch. n. 14.* si vxor conscia sit ad quid de jure teneatur post datam licentiam, non esse locum huic reuocationi, secus si illius sit ignara. Quia si habitâ hâc notitiâ, nihilominus dat licentiam, censetur eo ipso vouere, & ad id se obligare, quod ad irreuocabilem viri ingressum requiri nouit. Secus est si huius Juris sit ignara, videtur enim fœmina per ignorantiam excusari, secus est de viro, quia ignorantia facti, non juris excusat, id habet *reg. Juris in 6.*

sed

sed idem dicerem de viro valdè rudi, aut talis notitiæ parùm capaci.

Not. V. Quando potest coniux juxta *h. c.* reuocari, posse illum propriâ autoritate exire, non immeritò affirmat. *Innoc. in c. Quidam. inf. Turrecrem. in c. Seriatim. d. 31 n. 5. neque improbat. Joann. Andr. hic n. 3.* cùm enim habeat jus ad hunc egressum, cur non possit reuocationem præuenire, vt impediat periculum incontinentiæ alterius coniugis. Neque obstat quod *Sanch. cum aliquibus* contrarium tenens objicit *n. 15.* illum teneri ad obediendú, Prælatus enim nihil habet juris in ipsum quoad hanc reuocationem aut præuentionem impediendam, etsi verum sit decere vt Prælati consensum requirat, aut si velit Judicis officium expectet ipsum reuocantis, vt alterius periculo consulat. Professus autem taliter reuocatus tenetur debitum reddere, etsi ratione voti emissi non possit petere. Neque obstat illum qui dedit licentiam videri renunciâsse juri petendi, quia hæc renunciatio non fuit perfecta defectu modi ab Ecclesiâ præscripti, vt manens in seculo non solùm voueat castitatem, verùm etiam si juuenis est, aut suspectus de incontinentiâ Religionem ingrediatur, ita *Panorm. in c. Vxoratus. 1. inf. Palud. 4. d. 27. q. 3. a. 3. n. 19. aliique apud Sanch. n. 6.* Tenebitur verò coniux professus quem coniux in seculo manens reuocauit, isto mortuo redire ad monasterium, vt habetur in *c. Ex parte. inf. & post gl. in c. Agathosa. verb. debeas 27. q. 2. docent communiter omnes contra Palatium & Vegam* qui teste *Sanch. n. 5,* docent professionem hâc reuocatione tolli.

Cap. II. Verùm.

Idem, Salernitano Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex post consensum legitimum de præsenti, licere alteri altero etiam repugnante eligere monasterium (sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt) dummodo carnalis commixtio non interuenerit inter eos, & alteri remanenti (si commonitus continentiam seruare noluerit,) licitum est ad secunda vota transire.

EXEGESIS.

Post consensum legitimum de præsenti &c.) Nota *h. c.* expressè definiri, quod matrimonium ratum, & legitimè contractum, antequam sequatur carnalis commixtio, dissoluatur per professionem Religionis, *Idem habet c. Ex parte, & c. Ex publico,* accedit *Conc. Trid. sess. 24. can. 6.* qui talis est, *si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solennem professionem alterius coniugis non dirimi, anathema sit.* quod confirmat perpetua Ecclesiæ traditio & praxis, nec non SS. exempla. Accedit ratio conuenientissima, tum quia traditio animi & corporis, quæ Deo fit per professionem, multò est altioris conditionis, quàm traditio solius corporis, quæ fit coniugi per matrimonium contractum, ergo sicut in omni contractu jus suum saluum manet superiori, ita etiam hic Deo, qui retinet jus quasi retractûs siue relictionis vt supra diximus, si alterum coniugem velit vocare ad Religionem.

Not. II. Hoc tamen Deum licet potuisset, noluisse extendere ad matrimonium consummatum, vt constat ex sensu & traditione Ecclesiæ. Accedit diuersitas inter vtrumque; per matrimonium enim ratum significatur vnio Christi cum Ecclesiâ per charitatem, quæ in membris eius subinde dissoluitur; consumatum autem significat vnionem eiusdem cum Ecclesiâ per incarnationem, quæ perpetua & indissolubilis est, quam rationem assignat *Innoc. III. in c. Debitum de bigamis.*

Cap. III. Quidam.

Idem, Pisano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cum quidam intrâsset monasterium inuitâ vxore, eâque ipsum repetente coactus esset ad ipsam redire, eâ mortuâ consultus Pontifex, an ipse cogendus sit ad monasterium redire, an aliam possit ducere, rescribit votum non remisse, vlteriùs verò non posse vxorem accipere, quia promisit se non exigere debitum, & quoad hoc votum tenetur. non reddere autem, non erat in eius, sed mulieris potestate, quia vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. 1. Cor. 7.

EXEGESIS.

Promisit se non exigere debitum &c.) Nota vigore *h. c.* professionem in Religione inuitâ vxore emissam post matrimonium consummatum esse omnino irritam, vt latiùs docet *Sanch. l. 7. d. 34. n. 10.* & constat ex Canonibus supra allegatis *ad c. 1. & 2.* Obligat tamen ad non petendum debitum, & aliud matrimonium non ineundum, vt idem *Sanch. ex communi tradit ibi n. 29.* Non extenditur tamen huius voti obligatio ad non reddendum debitum, postquam enim semel contraxit, & potestatem sui corporis coniugi tradidit, non est in eius potestate debitum petenti negare, quò spectant verba, quæ sub fin. ex Apostolo allegat Pontifex. Vnde colliges, etsi eiusmodi votum sit irritum in ratione voti solennis, habere tamen vim voti simplicis, quod obligat post matrimonium contractum, ad debitum non petendum, vt clarè habet. *c. Placet. inf.* Sumitur *ex Innoc. hic. Panorm. n. 4. Azor p. 1. c. 17. q. 4. & 11. aliisque quos allegat & sequitur hic Barbos. n. 9.*

Cap. IV. Cùm sis.

Idem, Exonensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex SS. PP. Constitutioni esse contrarium vt vir vxore suâ, aut vxor viro eam

non

non assumente habitum Religionis, ad Religionem transeat, ideóque huic Episcopo mandat, ne in Episcopatu suo virum vel vxorem, nisi vterque ad Religionem transiuerit, eò migrare permittat, nisi vxor senex sit & sterilis, vt sine suspicione possit esse in seculo, tunc enim dissimulari posse, vt eâ in seculo remanente, & castitatem promittente, vir ad Religionem transeat.

EXEGESIS.

SS. PP. Constitutioni esse contrarium &c.) Huic PP. Constitutioni, vt vnus coniunx non ingrediatur Religionem, nisi & alter ingrediatur, addit Pontifex limitationem, *vt non teneatur alter ingredi si senex sit & sterilis aut sine suspicione.* Videtur enim cessare causa, ob quam PP. id statuerunt, periculum videlicet incontinentiæ. Quamuis dum dicit id dissimulari posse, satis indicat, etiam in hoc casu iuxta rigorem Canonum intrandam Religionem, nisi condescenderetur infirmitati.

Cap. V. Coniugatus.

Idem, Strigoniensi & Coloniensi Archiepiscopis.

SVMMA.

Rescribit Pontifex nullum coniugatum ad sacros Ordines promouendum, nisi ab vxore continentiam profitente fueris absolutus.

EXEGESIS.

Ab vxore continentiam profitente, &c.) Not. I. *Sot. 4. d. 37. q. 1. a. 2. post 2. concl. Coninck. d. 35. De Sacramentis. Sanch. l. 7. d. 39. Barbos. hîc n. 2. aliósque quos allegat*, existimare non sufficere votum continentiæ, vt conjux, qui dedit licentiam alteri suscipiendi sacros ordines, maneat in seculo, sed teneri insuper ingredi Religionem, nisi sit senex, & extra suspicionem incontinentiæ, sicuti supra dictum est id exigi quando vir ingreditur Religionem, & facit professionem; allegant *c. Episcopus. d. 77.* vbi statuitur, vt in hoc casu *sequestrato mansionis cubiculo, Religione promissâ posteaquam pariter conuersi fuerint, ordinentur.* Addunt æquè vrgere periculum incontinentiæ in muliere juuene & suspectâ, cùm vir suscipit sacros ordines, atque cùm profitetur Religionem.

Not. II. Nihilominus tenendum esse contrarium, quod docent allegati à *Barbos. n. 1. Hurt. tr. De matr. d. 11. Resol. 129.* videlicet, vt vir possit ad sacros ordines promoueri, sufficere vt ab vxore castitatem vouente in seculo absoluatur à debito thori & cohabitationis, quia in præsenti c. vbi ex instituto de hac re agitur, plus non requiritur sine discrimine juuentutis aut senectutis; Vbi autem jus non distinguit, neque nos distinguere debemus, neque quæ statuuntur in certo casu, extendere ad similê, præsertim in odiosis & difficilibus, qualis est ingressus Religionis. Ad *c. Episcopus.* respondetur illud esse Concilij particularis Agathensis, & fortassis per Religionem non intelligi ordinem Religiosum, sed statum continentiæ voto firmatæ in seculo, vt exponit *gl. & sequitur Hurtad. post Basil. Pont. l. 7. De matr. c. 25. n. 7.* Cuius addo conjecturam ex eod. tex. quia solùm jubentur sequestrari mansionis cubiculo, quod parum quadrat in monasterium, sed potiùs in separatam domum, cùm præsertim eodem modo hoc intelligi debeat de viro suscipiente sacros ordines, qui vtique non tenetur ingredi Religionem. Neque vrget, quod objicitur de pari periculo incontinentiæ, quia jura non semper illi volunt consultum per ingressum Religionis; alioqui etiam illi, qui suscipiunt sacros ordines, & in eodem periculo versantur, si maneant in seculo, tenerentur ingredi, quod tamen nullum jus illis injungit.

Not. III. Si absit periculum incontinentiæ, posse virum ad sacros ordines promotum contrahere cum vxore voto castitatis adstrictâ, id enim concedit Symmachus Pontifex, *c. Volumus. d. 81. Volumus*, ait, *vt Sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus conuersentur, exceptâ duntaxat matre, vel sorore, vel vxore*; Ex quo ipso refellitur sensus, quem supra *c. Episcopus. d. 77.* affingunt *Sanch. & alij.* Certè etiam Apostoli non penitùs excludebant à suo consortio vxores, quas priùs habebant, sed patiebantur eas sibi ministrare. *c. Omnino. d. 21.*

Not. IV. De eo, qui suscipit sacros ordines inuitâ vxore id dicendum, quod diximus supra in *c. Quidam.* de eo, qui illâ inuitâ post matrimonium consummatum profitetur Religionem, videlicet votum solenne castitatis ordinibus annexum, in hoc casu esse irritum, quatenus est solenne, & induere rationem voti simplicis. Quod autem jus reuocandi attinet, quod habet vxor, quæ sponte primò dedit licentiam suscipiendi sacrum ordinem, si ignoret se teneri emittere votum continentiæ, poterit illum reuocare, secus si hanc juris dispositionem nouerit; censetur enim eoipso vouere castitatem, vt diximus in simili de professo Religionem *ad c. 1. Not. 4. & 5.* & juxta hæc intelligi debet. *c. Sanè. seq.* initio vbi dicitur, si Coniugati consenserint ordinari, vxoris voluntatem priùs exquirendam.

Cap. VI. Sanè.

Idem, eisdem.

SVMMA.

Autoritate Apostolicâ Pontifex prohibet Strigoniensi & Coloniensi Archiepiscopis, ne coniugatum præsumant Episcopum ordinare, nisi vxor priùs professa continentiam, sacrum sibi velamen imponat & Religiosam vestem assumat.

EXEGESIS.

Nisi vxor professa &c.) Not. I. Ex *h. tex.* manifestum esse, quòd si vir promoueatur ad Episcopatum, semper necessarium sit, vt vxor ingrediatur Religionem, idque propter ordinis Episcopalis excellentiam,

lentiam, & summam decentiam, vel illum sæpius interpellet fœmina. Quæ est sententia communis Jurisperitorum & Theologorum apud *Sanch. l.7.d.41. n. 2.* sequitur Diana *l. c. & Barbos. hic.* Neque probabile est quod dicit *Sot. 4. d. 26. q. 1. a. 4. & Angles 2. d. 27. a. 3.* qui ad c. istud respondent, illud intelligi de vxore juuene & suspectâ, sed profectò textus est tam clarus & ratio tam vniuersalis, vt non sit locus huic interpretationi.

Not. II. Aliquos idem requirere, vt videlicet mulier ingrediatur monasterium, si vir promoueatur ad Cardinalatum, sed rectè dicitur non amplius desiderari quàm ordines à viro assumendos, cùm nec in jure aliquid inueniatur, de hâc re dispositum, neque ratio arguat. Etsi enim maxima est dignitas Cardinalium quoad jus eligendi Pontificem, & assistendi ipsi in gubernandâ Ecclesiâ, non habent tamen ratione Cardinalatûs per se dignitatem Ordinis sacri, quod in hac re attenditur.

Cap. VII. Ex publico.

Idem, Brixiniensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quadam viro desponsata, & ad Religionem transire volens, & ad eum redire abnuens, ab Episcopo vinculo excommunicationis adstricta esset, sed assereret ab ipso se adhuc cognitam non fuisse, mandat Pontifex, si hæc ita se habeant, vt receptâ sufficienti cautione, quòd vel ad Religionem transire, vel ad virum suum redire intra duos menses debeat, à sententiâ excommunicationis absoluatur, et si ad Religionem transiuerit, vterque restituat alteri, quod ab eo noscitur recepisse. Additque, quòd Christus dicit, non licere viro nisi ob fornicationis causam dimittere vxorem, intelligendum esse de his, quorum matrimonium carnali copulâ est consummatum, sine qua consumari non potest.

E X E G E S I S.

Licet à præfato viro desponsata fuerit &c.) Not. I. Confirmatur etiam in *h. textu*, quod certum esse diximus ex definitione Pontificum & *Conc. Trid. supra ad c. Verum.* videlicet per ingressum Religionis dissolui matrimonium ratum, etsi id fiat altero inuito.

Not. II. Controuersum esse, vtrum Religiones militares sint tales, vt illarum ingressus & professio habeat eandem vim matrimonium ratum dirimendi; Quod multùm dependet ex eo, vtrùm loquendo de militibus (non de eorum clericis & monialibus, quas habent alicubi viuentes regulariter) propriè & simpliciter sint Religiosi ordines, non enim desunt grauissimi auctores, qui id vniuersim negant, etiam de ordine equitũ *S. Joan. Jerosolimitani & Melitensium, vt Panorm. in rubr. de Regul. Angelus verb. Religio. n. 1. Silu. verb. eod. q. 1. Armilla. eod. n. 6. Jacobus de Graffis. l. 3. consil. 11. n. 14. de Regular. Mandos. super Reg. 3. Cancell. q. 11. n. 3. Gonzalez in Reg. 8. Cancell. glos. n. 57. & 65. Sarmient. de redditibus Ecclesiasticis l. 4. q. 1. n. 13. Tallada de visitatione carcer. c. 11. §. 4. n. 13. Doctissimus Dom. Sotus, Caroli V. Confessarius in 4. sent. d. 27. q. 1. a. 4. §. hinc fit neutrum.* sed apertiùs & expressiùs *l. 7. de Just. q. 5. a. 3. ad 3. verb. quod si contra*; nouissimè *Marcus Antonius Genuens. in practicab. Eccles. q. 20. n. 1. etiam Equites Jerosolimitanos appellat largo modo Religiosos.*

Neque mouet Censura Dianæ, qui *to. 2. tr. 2. Miscell. resol. 38.* hanc doctrinam appellat falsam, satis temerè, cùm nunquam à Sede Apostolicâ damnata sit aut prohibita, neque consequenter, quia ibidem admittit sententiam illorum (inter quos alleg. *Sanch. to. 1. Sum. l. 4. c. 16. n. 12. Cordub. in Sum. q. 148.*) tanquam probabilem, qui *votum Religionis ingrediendæ per ingressum Religionum militarium non implere sentiunt*, quia regulariter ille qui vouet Religionem (imò quisquis seriò cogitat Religiosus fieri) intendit statum viuentium in commune, alienum à tumultu, pompis secularibus, conuersatione fœminarum, periculis castitatis, curis diuitiarum, quibus isti equites vndique sunt immersi. Votum Religionis autem impletur per cuiusuis veræ Religionis ingressum, ergo si per ingressum Religionum militarium non impletur, non sunt in statu, quem in præsenti habent veræ Religiones. Neque obstat, quod *Suarez. t. 4. de Relig. l. 1. c. 4. n. 9.* aliique docent, hos Ordines sub nomine Religionis confirmatas esse à Pontificibus, illósque profiteri Reg. S. Aug. S. Benedicti &c. nimis enim longè recesserunt à primo viuendi instituto, & illis medijs, quæ ex naturâ Religiosi status ad votorum obseruantiam instituta sunt & necessaria. Qui modus viuendi cùm ita inualuerit, vt corrigi non posse videatur, meritò viri docti Pontificibus non improbantibus; eiusmodi ordines à proprietate statûs Religiosi excludunt.

Not. III. Hinc non immeritò inferri, per ingressum & professionem in eiusmodi ordinibus militaribus matrimonium ratum non dissolui, quia hæc solennitas & prærogatiua solùm concessa est Religioni propriè & simpliciter dictæ. Idque verissimùm credo de Ordinibus militaribus, qui solùm vouent castitatem coniugalem & ducunt vxores, vt Equites S. Jacobi *Calatraua & Alcantara in Hispaniâ, teste Azor p. 1. l. 12. c. 5.* Non solùm enim *S. Th. 2. 2. q. 186. a. 4. ad 3.* asserit *illos viuendi modos, vbi est matrimonialis vsus, non esse simpliciter & absolutè loquendo Religiones, sed secundùm quid &c.* Verùm etiam non apparet quomodo accenseri possint Eunuchis, *qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum*, per quos intelligi eos, qui castitatem absolutè & simpliciter vouent, omni coniugij vsu abdicato, semper ex sensu SS. PP. credidit Ecclesia. Non ergo qui castitatem tantùm coniugalem vouent, & seruant, dici possunt seipsos castrare, quod vel maximè est Religiosorum.

Not. IV. Non esse improbabile, quod dicit *Sot.* neque per ingressum Ordinis militum S. Ioannis dirimi matrimonium ratum, neque posse coniugatum inuitâ vxore illam Religionem profiteri, sicut

sicut neque potest sacros Ordines suscipere. Addit *etsi cum illis hactenus dispensatum non sit, se tamen arbitrari* (& idem arbitror cum illo) *sub aliorum censurâ posse cum illis salvâ eorum Religione, sicut cum cæteris dispensari.* Sicuti autem idem doctissimus vir, vt dicit *l.c. de just. semper arbitratus est esse expediens vt cum militibus Calatraua & Alcantara* (licet illi ex regulis & instituto habuerint votum perpetuæ castitatis simpliciter) *dispensaretur ad coniugalem solum vouendam castitatem; quod tum fecit Pontifex dando illis qui tum in ordine erant, potestatem ducendi vxores, secuturis autem vt cum consensu Magni Magistri itidem possint nubere, vt sic omnium malorum & plurium peccatorum ac scandalorum materiam praecideret*, vt ait *Azor l.c.* ita relinquimus illis qui præsunt Ecclesiæ Dei ponderandum, vtrùm non similiter expediret pari ratione cum aliis Ordinibus dispensare, aut certè vitam illorum ad normam vitæ verè Religiosæ aliter componi.

Not. V. Matrimonium ratum minimè dissolui per susceptionem Ordinis sacri vel Episcopatus, vt de ordine sacro expressè definit *Joan. XXII. in Extrauag. Antiq. de voto & voti Redempt.* & de Episcopatu constat ex Ecclesiæ vsu, vt fatentur omnes teste *Sanch. l. 2. d. 18. n. 8.* quia jus de solâ professione solenni ita disposuit, per quam cùm Religiosus moriatur mundo, meritò Ecclesia hanc voti solennitatem instituit, vt si eligat illam, absoluatur ab istâ.

Not. VI. Neque etiam matrimonium ratum dissolui per vota simplicia Scholasticorum & Coadiutorum formatorum Societatis Iesu, etsi per illa verè constituantur Religiosi & inhabiles ad matrimonium contrahendum, vt constat ex Bullis Pontificum, præsertim *Gregorij XIII.* quæ incipit *Ascendente Domino*; Vnde si qui ex his cum licentia coniugis ingressi societatem, rursus eâ viuente, inde dimitterentur, tenerentur ad illam redire, vel si nollent, non possent nubere alteri dum viueret. Quamuis non desint graues Auctores, vt fatetur *Suarez t. 4. De Relig. tr. 10. l. 4. c. 2. n. 1.* qui existimat per hæc vota dissolui matrimonium, & sic dimissum ex Societate, qui non est solenniter professus, posse iterum nubere, quod non omnino improbat *Suarez.* & apertè docet *Basil. Pont. l. 7. De matr. c. 6. Olim omnia vota Religiosorum fuisse simplicia*, illósque potuisse dimitti, sicut nunc fit in Societate, etsi nihilominus propter perpetuam sui traditionem ex parte ipsorum habuerint vim dirimendi matrimonium, donec vt autumat Basilius, *ab Innoc. II. in Conc. Rom. quod habetur 27. q. 2. c. Vt lex continentia circa Annum 1140. temporibus, S. Bernardi* (etsi ibidem sint Canones, qui suadeant multò priùs id factum esse) *professio solennis fuit introducta*, per quam non solùm impeditur matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimitur contractum.

Not. VII. Multò minùs dirimi matrimonium ratum per vota quarundam fœminarum Ordinis S. Dominici, quæ dicuntur Beatæ, item per tertiarias & tertiarios S. Francisci, vt tradit *Sanch. l. c. n. 4.* Vbi excipi dicuntur aliquæ ex his, quæ vitam verè Religiosam agunt, & specialem à Sede Apostolicâ approbationem habent, de quibus sermo non est.

Infra duos menses redire ad virum suum &c.) Not. I. Controuersum esse, quomodo hoc bimestre sit intelligendum. 1. Enim aliqui putant illud præscribi transeunti ad profitendum, quia t. dicit *coniugem intra bimestre debere ad Religionem transire*, qui transitus non perficitur nisi per professionem, neque ante illum sufficit ad matrimonij dissolutionem, vt per se patet & fatentur omnes. Deinde si bimestre hoc casu non sufficeret ad professionem, malè coniugi alteri consultum esset, deberet enim per annum nouitiatus expectare alterius professionem, ita *Innoc. hic. Panorm. n. 11. Nauar. c. 16. man. n. 27.* Alij distinguunt, & si sponsus cum consensu alterius ingrediatur, judicant illum eo ipso consentire in annum integrum Nouitiatus. Si autem ingrediatur sine consensu alterius, debere professionem fieri infra duos menses, huncque sensum esse istius t. Alij denique censent hoc bimestre dari ad deliberandum de ingressu Religionis per Nouitiatum; nec quidquam debere detrahi anno per Canones præscripto. *c. Ad Apostolic. de Regul. & c. Gonsaldus 17. q. 2.* cùm agitur non solùm de fauore Nouitij, sed etiam ipsius Religionis, cui non debet præjudicari per *h. t.* qui potest intelligi de transitu tam per assumptionem Nouitiorum, quàm per professionem, ne juris correctio inducatur. *ita Host. hic & in Sum. h. l. n. 11 Sot. 4. d. 27. q. 1. a. 4.* & sequitur *Sanch. l. 2. d. 24. n. 4.* Ego sententiam primam verbis t. maximè conformem judico, secundam æquitati congruere, tertiam tamen maiore ratione niti, & aliis Canonibus de Nouitiatu non præiudicare præsertim *Conc. Trid. cuius dispositioni sess. 25. c. 15.* de integro anno Nouitiatus, & ætate 16 annorum stari non potest, iuxta priores sententias, nisi *textui* vim inferamus, quod satis agnoscit *Sanch. n. 1.* etsi *n. 2.* contrarium veriùs putet. Si eiusmodi exempla non essent, ferè nulla ad praxin attendi possent.

Not. II. Bimestre concessum sponsis ad deliberandum de ingressu Religionis non videtur posse restringi vel prorogari à judice. etsi enim alioqui judex regulariter possit terminum lege præscriptum restringere vel ampliare. *juxta Bartol. l. 2. n. 4. ff. De sent. & re jud.* communiter receptum, non tamen id procedit, quando lapso termino designatur certa pœna priuationis vel quid simile, vt tenet *Molin. l. 2. De primogen. c. 14. Cum aliis in d. l.* sicut hîc lapso bimestri coniux priuatur jure alterius deliberandi, & subjacet pœnæ excomunicationis, si postea neget debitum, quæ est sententia, *gl. in c. antepen. d. 92. & in c. Coniuges. 27. q. 2.* Cùm verò *gl. huius c. Panorm. hic n. 11.* aliique censent tempus hoc non designari à jure, sed relinqui designandum judici (quod tamen non apparet ex textu, qui bimestre tanquam definitum non definiendum videtur judici proponere) adeòque subjacere eius arbitrio id in praxi probabilius judicamus.

Not. III. Etsi sponsi initio non velint ingredi Religionem, non tenerêtur tamen reddere debitum ante bimestre hîc assignatum, quia animum quem

hodie non habent ad Religionem, possunt concipere ante finem bimestris, sic *gl. c. Coninges. 27. q. 2* communiter à jurisperitis recepta, qui absolutè asserunt, conjuges non teneri ante elapsum bimestre, ita expresè in hoc casu tenet *Rosella ✠. Debitum. n. 1 Silu. eod. q. 1. causâ 4. Tabiena ✠. Matrimonium. 3. q. 3. n. 4. & alij, quos allegat & sequitur Sanch. n. 25.* Neque obstat, quòd aliqui contra sentientes obijciant; per contractum matrimonium statim transferri dominium corporis in alterum conjugem, ergo potest illo statim vti, nisi alter statim habeat voluntatem, Religionem ingrediendi, *n.* enim transferri dominium sub hâc tacitâ conditione; nisi alter intra primum bimestre quocunque illius die velit Religionem intrare.

Not. IV. Si finito bimestri necdum matrimonium fuerit consummatum, siue neutro petente, siue alterutro debitum negante, nihilominus licere Religionem ingredi, quia Christus absolutè professioni Religionis concessit hoc priuilegium, vt semper dirimat matrimonium, quamdiu duntaxat est ratum, & necdum consummatum, *ita gl. hic ✠. intra duorum. Host. Innoc. Silu. ✠. votum 5. q. 3. dicto 1. & alij apud Sanch. l. c. n. 27.* Non tamen hinc sequitur nihil distare inter bimestre hîc præscriptum & reliquum tempus; finito enim bimestri (quod ante licebat) debitum alteri licitè negare neuter potest, nisi statim ingrediatur Religionem, absq; vlteriori deliberatione, qui terminus assignatus est, ne nimiâ dilatione inferatur injuria alteri coniugi, & detur occasio illum ludificandi. Dices elapso bimestri posse coniugem compelli ad reddendum debitum sub pœnâ excommunicationis, ergo non potest ampliùs transire, alioqui excommunicatio foret iniusta. Resp. rectè illum compelli sub excommunicatione, non propter ingressum Religionis, sed propter contumaciam, quia non obseruat tempus ab Ecclesiâ grauibus ex causis præscriptum, eòquè facto negat debitum, durabit autem hæc excommunicatio vsque ad ingressum Religionis, tum enim debet absolui.

Quorum matrimonium carnali copulâ est consummatum, &c.) Not. I. Etsi certum est etiam ex *h. t.* matrimonium per copulam consummari, dubitant tamen aliqui, vtrum consummetur quoque per copulam vi aut metu extortam, cùm enim matrimonium consummatum repræsentet vnionem Christi cum Ecclesiâ per incarnationem, quæ voluntaria fuit, & ab omni coactione ac metu liberrima, videtur deficere in hoc casu significatio Sacramento huic propria, vt sentit *Hen. c. fin. n. 4. De sponsâ duorum. Palud. 4. d. 27. q. 3. a. 2. Concl. 1. n. 10. & alij aliqui apud Sanch. l. 2. d. 22. n. 3.* sed contrarium tenendum est ex communi sententiâ, pro quâ multos allegat & sequitur idem *Sanch. n. 4.* Ratio est, quia etiam per copulam sic extortam coniuges, fiunt vna caro, vt constat ex *c. Discretionem. de eo, qui cognou. consang.* vbi definitur ex tali copulâ oriri affinitatem, vbi autem oritur affinitas, ibi supponitur matrimonium consummatum. Deinde ex parte vim aut metum inferentis, copula est liberrima, & sufficiens ad consummationem, ergo cùm contractus matrimonij claudicare nequeat, censebitur vtrinque consummatum. Significatio autem Sacramentalis etsi in hoc casu deficiat quoad modum voluntarij, non tamen deficit quoad substantiam, quia verè fuit vna caro.

Not. II. Probabilius est, sponsum vi aut metu incusso, non obstante matrimonij consummatione, posse intra bimestre ingredi Religionem, tum quia non potest aliter jus suum in *h. c.* sibi cocessum recuperare, quo absque culpâ suâ non debet priuari; tum quia dolus nemini debet patrocinari; neque qui vim intulit, ex eo commodum reportare; tum quia propter hæresin, adulterium, & similia potest vxor virum deserere, & ingredi Religionem manente matrimonij vinculo, ergo etiam propter hanc inimicitiam, cùm ipsa grauiter lædat jus matrimonij, quæ est sententiâ communis apud *Sanch. l. c. n. 6.* contra aliquos sine sufficienti causâ contra sentientes, ex eo maximè quod jura indistinctè post matrimonium negant licere ingredi Religionem altero coniuge inuito; sed intelligi debent, nisi inimicitia aut dolus interuenerit juxta alia jura. Coniunximus autem vim & metum, quia quoad hoc vtriusque est par ratio, vt tenet *Petr. de Ledesm. q. 61. de matr. a. 4.*

Cap. VIII. Vxoratus.

Idem, Priori & Fratribus S. Ioannis.

S V M M A.

Vxoratus sine licentiâ vxoris in Religionem nullatenus recipitur, quæ si integræ opinionis existit, marito in Religionem recepto, publicè in conspectu Ecclesiæ continentiam professa poterit in propriâ domo cum filiis & familia permanere; si autem suspicione non careat, se à conuersatione secularium remoueat, & in loco Religioso perpetuò Deo seruiat, Probibet autem Pontifex ne quis mulierem aliquam tonsurare, aut ad habitandum secum præsumat assumere.

E X E G E S I S.

In Religioso loco commoretur &c.) Not. I. Hoc *cap.* satis intelligi ex ijs, quæ diximus ad *c. 1.* à Not. 3. per totum. Not. II. Dubium esse vtrùm cùm jubetur coniux, quæ viro licentiam dedit Religionem ingrediendi, sed juvenis aut suspecta, teneatur ita in loco Religioso commorari, vt Religionem profiteatur, vel vt ibi maneat custodiæ causâ, ad vitanda incontinentiæ pericula. Mihi placet non teneri ad profitendum, nisi emiserit votum Religionis, sed solùm ad manendum in monasterio custodiæ causâ, vt sentit *Innoc. c. 1. ✠. Seruare, & c. Significauit. inf. Archid. c. Qui vxorem. 33. q. 5. n. 2. Palatius. 4. d. 27. d. 2.* qui addit reclusionem duraturam, quousque sit senex, & cesset incontinentiæ suspicio. Ratio fundamentalis est, quia contra propriam voluntatem nemo cogi debet ad professionem Religiosam, *c. Integram. 32. q. 2.* Si qui autem Canones videntur

dentur imperare ipsam professionem, debent & possunt ita explicari, vt necessitatem professionis Religiosæ non inducant, quidquid in contrarium doceat aut distinguat *Sanch. d. 33. n. 27.*

Cap. IX. Ex parte. I.

Vrbanus III. Priori S. Crucis.

S V M M A.

Cùm quidam D. in infirmitate, & consentiente vxore vouens castitatem, monachalem habitum suscepisset, sed postea liberatus morbo illũ retinuisset, & aliam eâ defunctâ sibi temerè copulâsset; Rescribit Pontifex, licet prædictus D. vxore suâ remanente in seculo, ad Religionem nequiuerit intrare, eâ tamen mortuâ, votum non potuisse violare, ideòque mandat, eum per excommunicationem compelli, vt muliere dimissâ ad monasterium reuertatur.

E X E G E S I S.

Hoc *cap.* intelligitur ex dictis ad *cap. 1.* præsertim Not. 5.

Cap. X. Consuluit.

Clemens III.

S V M M A.

Consultus Pontifex, vtrùm vir ad Religionem transiens, & in eâ per annum & amplius moratus, vxore suâ, quæ itidem ad domum transiuit Regularem mortuâ, secularem habitum resumere valeat, & aliam ducere, vel si duxit, retinere; Rescribit prædictum virum nec habitum posse abijcere, nec aliquam sibi copulare. Quòd si contraxit, matrimonium esse dirimendum.

E X E G E S I S.

Ad domum transierit Regularem &c.) Mirùm videtur, cur *DD. vt videre est apud Barbos. hic n. 2.* existiment hunc virum ad Religionem transisse sine consensu vxoris, cùm ex eo quòd ipsa quoque postmodũ Regularem vitam assumpserit, vt apparet ex *t.* rectè concluditur illum vel priùs consensisse, vel certè postea, & sic nihil difficultatis superfit; vtiq; enim vir iste professionem fecit in Religione & impedimentũ dirimens matrimonij contraxit, ne nubere posset, aut in matrimonio nulliter contracto permanere. Si autem dicamus professionem ab initio consensu alterius fuisse nullam, sola mors conjugi illam ratam non fecisset, nisi ipse vir illam ratificâsset, vt bene contra alios docet *Sanch. l. 7. de matr. d. 34. n. 18. & d. 35. n. 15. post gl. verb.* dirimendum, quæ explicat *h. t.* vt procedant, quando vel initio adfuit consensus, vel postea ratificata est professio.

Cap. XI. Carissimus.

Cælestinus III.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt si Regis Suetiæ vxor in graui infirmitate continentiam vouerit, & vir ad tempus præbuerit consensum, maximè si non idem vir continentiam vouerit perpetuam, vt eandem viro cohabitare faciat ille scilicet Episcopus ad quem hæc decretalis dirigitur.

E X E G E S I S.

Continentiam Vouisse &c.) Not. I. Hoc Reginæ votum solùm fuisse simplex, vt vel hinc colligitur, quòd fuerit temporale; quare Regis quoque votum simplex fuisset, etsi castitatem perpetuam vouisse, quia nulla fit mentio de ingressu Religionis, vel Monasterij, vel de susceptione habitûs Monastici. Pontifex autem per particulam *maximè*, videtur indicare minus quidem votum temporale castitatis, sed neque perpetuum simplex obstare mutuæ cohabitationi.

Not. II. Ex hoc, quòd non obstante voto simplici castitatis Pontifex hos coniuges voluerit cohabitare, confirmari communem sententiam, quam explicat & sequitur *Sanch. l. 9. de matr. d. 36. n. 5.* quòd coniux voto simplici castitatis illigatus non possit quidem debitum petere, sed teneatur reddere, quia vouendo non potuit præiudicare juri alterius. Quare si vt in *h. t.* vir det consensum ad votum à coniuge emittendum, eodem modo intelligi debet, vt videlicet castitatem seruet ex parte suâ debitum non petendi, alteri autem licitè petendi id non præiudicat. Sed quod si vterque votum simplex castitatis & quidem perpetuæ emittat, certè neuter poterit petere, quia vterque ex parte suâ ad hoc se obligat, infra determinatum saltem tempus, si votum vtrumque sit temporale, si autem vtrinque perpetuum, procul dubio opus erit dispensatione, sed de hoc nihil dicit præsens *textus*.

Cap. XII. Placet.

Idem.

S V M M A.

Consultus Pontifex, vtrum mulier quæ credens mortuum maritum, habitum Religionis assumpsit, eòque reuerso de monasterio educta, post obitum viri sit ad Religionem compellenda? Rescribit votum illius fuisse obligatorium, quatenus se poterat obligare, videlicet se non exacturum carnis debitum quod erat in eius potestate, redire verò ad seculum, non in eius, sed mariti potestate erat, & ideò quo ad ipsam tenet votum, nec post viri obitum desijt, imò ad eum casum, à quo poterat incipere, peruenit. Consultius itaque esse, vt ad Monasterium redeat, si verò adhoc induci non possit, credit Pontifex, ipsam inuitam non esse cogendam.

E X E G E S I S.

Quatenus se poterat obligare &c.) Not. I. Idem *h. t.* definiri, quod supra *c. Quidam.* habetur, si videlicet

delicet coniux sine consensu alterius ingrediatur Religionem, isque liberè licet & spontaneè professionem faciat, eam esse inualidam, quatenus voti castitatis solennitatem continet, valere autem tanquam votum simplex, quia etsi non potuit se obligare Deo contra jus vxoris non consentientis, sed retinentis potestatem corporis ipsius ad petendum ab eo debitum, ipse tamen per votum castitatis se obligauit ad id quod stante etiam coniugio potuit seruare, vt videlicet debitum non petat. Quod ad votum obedientiæ & paupertatis attinet, cum illa in statu matrimoniali ægrè seruari possint, neque Pontifices de istis aliquid dicant, videntur penitus euanescere in tali casu, si coniux ingrediatur Religionem propriè dictam. Nam de ordinibus militaribus, quæ castitatem coniugalem profitentur, neutiquam credimus eas esse verè ac propriè Religionem.

Not. II. Grauiter hallucinatum esse *Dianam to. 2. tr. 7. Resol. 51.* vbi dicit, cum quidam ex metu professus assereret, sibi ex hoc non esse interdictum matrimonium inire, Respondet, ipsum toto cælo errare, quia licet votum castitatis quod professionem faciens per se & principaliter emittit, non valeat vt solenne, valebit tamen eo modo quo valere potest, nempe tanquam simplex, pro quo allegat hoc ipsum *cap. Præterea. Palud. in 4. d. 37. q. 1. a. 2. Sanch. l. 7. d. 27. n. 13. Tiberium Instruct. ordinand. c. 11. q. 10.* sed neque Pontifici in hoc *c.* neque istis vel alijs *DD.* hoc in mentem venit loquuntur enim in casu, qui Pontifici fuit propositus, quando videlicet quis seriò & sponte intendit profiteri Religionem, vt tunc actus qui non valet eo modo quo valere potest *juxt. c. vnic. §. Porrò. de spons. impub. in 6.* Quando autem professi fit ex graui metu, actus nullo modo valet, sed tota est irrita per *c. Cùm locum*, ideoque ad nihil obligat, quin licet quis votum duntaxat simplex ex tali metu emitteret, irritum foret, vt ex certâ & receptissimâ sententiâ docet *Sanch. in sum. tot. 2. l. 4. c. 3. n. 12.* Sed & ipse Diana doctrinæ suæ hic contrarius *p. 3. tr. 5. Resol. 13.* docet contractum liberalis donationis, aut promissionis (qualis vtique cernitur in voto etiam simplici) ex metu graui celebratum esse inualidum, ita vt neque naturalis obligatio ex eo oriatur; falsum est ergo quòd votum solenne castitatis ex metu emissum, valeat per modum voti simplicis.

Cap. XIII. Cùm ad Apostolicã.

Innoc. III. Pisano Archiepiscopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, cùm vir & vxor vna caro per copulam carnalem efficiantur, nec vna pars conuerti possit ad Dominum, & altera in seculo remanere, non esse alteram recipiendam ad Religionem, nisi reliqua perpetuam continentiam repromittat & vitam mutet, nisi sit eius ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ possit in seculo remanere.

E X E G E S I S.

Conuenit *h. c. Cùm sis. c. Vxoratus. suprà*, quæ satis intelliguntur ex dictis ad *c. 1.*

Cap. XIV. Ex parte tua. II.

Idem, Lugdunensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm quadam mulier velum viduitatis coràm duobus Abbatibus assumpsisset, cum benedictione solenni, & Nobilis quidam proponeret, se priùs ipsam mediantibus internuntiis per verba de præsenti desponsâsse, ipsa autem hoc confessa diceret, quòd audiens eum esse leprosum eius abominata esset complexus Consultus. Pontifex rescribit se nolle à prædecessorum vestigiis declinare. Qui consulti responderunt, ante matrimonium consummatum licere alteri reliquo inconsulto ad Religionem transire, & reliquum legitimè posse alteri copulari, neque obstare in proposito causam lepræ falsò obtentam, cùm sine illâ idipsum Religionis obtentu facere potuisset. Porrò licet prædicta mulier videatur Religionis habitum assumpsisse, posse tamen in domo propriâ remanere, & propositum castitatis in seculo seruare, sed nihilominus consummandum esse matrimonium contractum, si autem voto se adstrinxerit ad vitam Regularem, posse compelli vt illud relicto seculo exequatur.

E X E G E S I S.

Totum *h. c.* intelligitur ex prædictis. Illud verò clarum est, per solùm castitatis propositum neque impediri, neque dirimi matrimonium, quòd solùm concepisse hanc fœminam licet ex deuotione habitum Religionis, satis clarè videtur colligi ex *t.*

Cap. XV. Constitutus.

Idem, Audimensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Acolythus H. quandam puellam R. duxisset vxorem, eámque cognouisset, amici verò puellæ propter discordiam inter eum & ipsos puellam alteri V. copulâssent, & ipse Presbyter ordinatus Ordinem Cisterciensem intrâsset, Pontifex re ad se delatâ, prædictam mulierem à dicto V. recedere, ipsúmq; ne prædictum Monachum impeteret, per censuram cogi mandauit.

E X E G E S I S.

Nec prædictum Monachum impetat &c.) Not. Etsi absque licentiâ vxoris alioqui nec Religionem profiteri, neque sacros Ordines suscipere liceat, id tamen hîc à Pontifice concedi, si vxor (& idem ob parita-

paritatem rationis erit de viro) adulterium committat, quod in pœnam adulterij statuitur. Etsi immeritò contra apertum *hunc text.* aliqui sentiant apud *Barbos. hic n.3. de quo plura Sanch. l. 10. d. 11. à princ.* Licebit autem etiam sine auctoritate judicis & sententià diuortij id facere, si adulterium sit notorium, vt resoluit idem *Sanch. ibid. n.7.8.9.*

Cap. XVI. Veniens.

Idem, Pictauiensi Episcopo, & Abbati de Boribard. Pictau. Diœces.

S V M M A.

Cùm L. apud vxorem institisset pro licentià ingrediendi monasterium, & ipsa tam ipsius quàm aliorum precibus victa assensisset, illo verò ipsà præsente tonsurato, & finito probationis anno solenniter professo, ipsa in seculo manens inhonestos amatores adsciuisset, mandat Pontifex si ita est, vt L. in Monasterio liberè perseueret (etsi deliquerit, asserendo se alioqui sibi & toti mundo inutilem fore, & Presbyteris persuadendo ne dicerent ipsi seculum relinquendum, si viro licentiam daret) & quia vxor caput ipsius altari supponendo consensit, & postmodum non continuit, super reuocatione eius ne audiatur, quia potest exceptione commissæ fornicationis repelli, maximè cùm priùs illum non duxerit repetendum.

E X E G E S I S.

In monasterio perseuerare liberè permittatis &c.) Not. I. Concordat hic *textus* cum præced. quatenus probat coniugem innocentem posse Religionem intrare, & in eà manere, si alter fornicetur siue consenserit, siue non consenserit; neque posse reuocari ab adulterà, quod itidem in pœnam adulterij statuitur, vt tradit *Sanch. q.7. d.37. n.1.* vbi addit, *si adulterium sit penitus occultum, posse professum reuocari ab adultero occulto.*

Non est aliquatenus audienda &c.) Not. I. ex *Panorm. hic n.5.* Mulieri huic non fuisse audientiam denegandam, si continuisset, quia non sponte sed dolo inducta consensit; vnde rectè colligitur, quando licentia graui dolo est extorta, posse coniugem professum reuocari à coniuge in seculo remanente, vt post alios tradit *Sanch. l.c. n.9. d.36. n.3.* rectè etiam resoluit eiusmodi professum condonatà adulterij injurià vxorem sibi reconciliare, & monasterio exire posse *iuxt. gl. posteriorem*, quæ sibi contraria paulò ante oppositum tenuerat, si autem ipse sic professus, vel ad sacros Ordines promotus fornicatus fuerit, non poterit propterea à coniuge extrahi ex monasterio, quod jus suum non perdit propter Monachi delictum, *iuxt. Innoc. Host. Ioan. Andr. hic*, quos sequitur *Sanch. l.10. d.9. n.34.*

Cap. XVII. Accedens.

Idem.

S V M M A.

Cùm V. vir ab I. vxore suà humiliter postulasset licentiam assumendi habitum Monachalem, eàque propter verbera & alia grauamina tandem annuisset, & viro Cisterciensem Ordinem ingresso, in domo monialium nullo habitu Religionis assumpto, nec voto conuersionis emisso remaneret: sed viro postea ad seculum reuerso instanter peteret reassumi; Pontifex, si res ita se haberet, dictum virum, vt eam recipiat, appellatione remotà, jussit compelli.

E X E G E S I S.

Probat hic *text.* maritum professum posse ab vxore repeti, si licentiam metu graui extorsit *iuxt. Panorm. hic & alios*, addit *Sanch. l.7. d.34. n.15.* taliter professum, posse proprià auctoritate Religionem deserere, etiamsi vxor illum non repetat, quia videlicet professio fuit nulla.

Cap. XVIII. Significauit.

Innocentius III. Episcopo & Decano & Thesaurario Linconiensi.

S V M M A.

Cùm A. mulier F. viro suo coram Decano S. Quirici licentiam concessisset, Religionem intrandi, & Decanus voto continentiæ perpetuæ ipsi injuncto post professionem à viro factam, assereret, ipsam debere Religionem intrare, quanquam id primò non expressisset: mandat Pontifex, si est ita, & est ætatis non suspectæ, ne inuita intrare monasterium compellatur.

Intelligitur ex dictis ad c. 1.

Cap. XIX. Gaudeamus.

Gregorius IX.

S V M M A.

Iubet Pontifex mulieres adulteras, si eas mariti diligenter commoniti ad frugem melioris vitæ conuersas nolint recipere, propter Deum in claustris cum Religiosis mulieribus collocari, vt perpetuam pœnitentiam ibi agant.

E X E G E S I S.

In Claustris, &c.) Not. I. hunc text. communiter ad hoc allegari, quòd si conjux innocens adulterum nolit sibi reconciliare, posse adulterum Religionem profiteri, sed semel professum reuocari non posse, rectè tamen aduertit *Panorm. hic n. 7.* istud per *hunc text.* non probari, qui illud solùm jubet, vt adultera includatur monasterio cum Religiosis fœminis *ad pœnitentiam agendam, & custodiæ causà*, non autem vt ordinem Religiosum cum illis assumat.

Not. II. Per *Auth. Sed hodie. C. ad l. Iuliam. de adult.* non posse adulteram sic inclusam ante lapsum triennij in præiudicium viri professionem emittere, & si emittat, posse reuocari, at post *gl. ibid.* tamen intra

intra biennium posse dicunt. *Host. hic n. 3. Jo. Andr. ibid. Sanch. l. 10. d. 10. n. 8. Nauarr. cons. 4. n. 1. De diuortijs*, quam decisionem non esse correctam per Jus Canonicum affirmat *Sanch.* additque *biennio transacto posse adulteram liberè profiteri, & expirare jus mariti ad illam.*

Cap. XX. Dudum.

Idem I. Moniali Monasterij de Plauda.

SVMMA.

Casus est prolixior, sed quod præsentem materiam attinet, eius Summa in hoc consistit, Pontifex Monialem quandam, quæ impetratâ à viro licentiâ, monasterium ingressa & Religionem professa fuerat, ab impetitione eiusdem viri, (qui cum castitate promissâ cuiusdam hospitalis obsequio se deuouisset, facti pœnitens illam reuocare volebat) penitus absoluit, ipsúmque virum perpetuo silentio illi imposito à consortio sæcularium jubet recedere, quia proponebat se illius ætatis esse, vt sine suspicione incontinentiæ non valeat in sæculo remanere.

Neque in h. textu aliqua difficultas est specialis.

Cap. XXI. & vlt. Mulier.

Idem.

SVMMA.

Mulier, quæ in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Ecclesiæ separata, ad Religionem liberè conuolare.

De h. c. rectiùs dicemus inf. ad c. De illâ, de diuortijs.

TITVLVS XXXIII.

DE CONVERSIONE INFIDELIVM.

Ad Rubricam Tituli.

POstquam tractatum est de conuersione conjugatorum ad Religiosum statum, nunc subjungitur de conuersione illorum ad fidem, cùm videlicet vnus aut alter illorum depositâ infidelitate fit Christianus, vtrùm matrimonium illorum, & quomodo dissoluatur; De qua materia habetur etiam *28. q. 1. & 2. Item 42. q. 8. c. Vnico.* sed hic tit. ob cohærentiam cum dicendis in libro 4. De diuortiis, rectiùs illuc differtur.

TITVLVS XXXIV.

DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE.

Rubrica per se plana est.

Cap. I. De Peregrinationis.

Alexander III. Exonensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex an peregrinationis vota eleëmosynis redimi possint, vel in aliud commutari, rescribit à Superiore considerandam diligentiùs qualitatem personæ & causæ, videl. vtrum ex infirmitate, vel affluentiâ vel aliâ causâ probabili peregrinatio vel recompensatio Deo fuerit acceptior.

EXEGESIS.

In aliud commutari &c.) Not. I. Postquam actum est de Regularibus, quorum status consistit in tribus votis substantialibus paupertatis, castitatis, & obedientiæ, non inconuenienter subiungitur hic Tit. in communi de voto & voti redemptione. Quæ materia propriè spectat ad Theologos & Casistas, ideóque nec nos materiæ illius latitudinem ingrediemur, sed breuissimè paucula, quæ in hoc tit. ad forum externum spectantia traduntur, maximè de commutatione voti transmarini, siue peregrinationis Hierosolomytanæ, aut in terram sanctam, breuissimè percurremus.

Not. II. Per superiorem qui præsidet & ex cuius arbitrio siue potestate pendet votorum commutatio aut dispensatio, communiter à DD. quos cateruatim allegat *Barbos. hic n. 1.* assignari Episcopum, qui vigore huius *tex.* non solùm habet potestatem vota commutandi, verùm etiam in illis dispensandi in suâ diœcesi; quia etsi Pontifex expressè solùm fuerit consultus de commutatione, & de illa respondeat, nihilominus in fine vtitur verbo generali dispensandi, significans juxta qualitatem negotij posse Episcopum dispensatione vti, vel purâ, vel miscendo commutationem prout viderit expedire. Adde etsi hic *tex.* procedat de Episcopis jure ordinario, extendi tamen etiam ad Prælatos & superiores Religionum, maximè exemptarum, quæ jure extraordinario siue per priuilegium habent similem potestatem dispensandi in votis suorum Religiosorum eâque commutandi.

Not. II. Episcopos nondum consecratos, & Archiepiscopos ante receptum pallium, non posse in subditorum votis dispensare, nisi à Pontifice sint confir-

Digitized by Google

confirmati, secus si solùm sint electi, vt docent, *Less. l. 2. de Iust. c. 40. dub. 13. n. 100. to. 1. Sanch. autem in Decal. l. 4. c. 38. n. 7.* rectè negat facultatem hanc in Archiepiscopis extendi ad dispensandum cum subditis suorum suffraganeorum, etsi possint dispensare in votis ipsorum suffraganeorum vt *not. n. 16. & n. 17.* Addens sede vacante posse dispensare Capitulum in omnibus votis, in quibus dispensat Episcopus, idque *n. 19.* asserit de Abbatibus & aliis Prælatis, habentibus jurisdictionē quasi Episcopalē.

Aut nisi recompensatio melior fuerit &c.) Nota, ex *h. t.* colligi, nullâ esse opus Superioris autoritate ad commutandum votum in rem manifestè meliorem, sed quemlibet posse propriâ autoritate eiusmodi commutationem facere, vt plurimis allegatis docet *Sanch. l. 4. in Decal. c. 49. à princ. Vbi n. 12.* resoluit non posse propriâ autoritate votum commutari in rem æquè bonam; *& n. 7.* quoties *incertum est, an illud in quod fit commutatio melius sit, Deóque gratius. Vide plura l. c. apud eundem Sanch.* qui hanc materiam præclarè tractat.

Cap. II. Venientis.

Idem, Nouicensi Episcopo.

SVMMA.

Cum R. in puerili ætate vouisset peregrinationem Hierosolymitanam, & super hoc eiusdem propositi socio fidem dedisset, Pontifex illum à voto, ex fidelitate potiùs quàm arbitrio discretionis emisso absoluit, ita tamen vt illud eleemosynis redimat, & suadet vt totâ vitâ suâ vni pauperum, si facultates suppetant, prouideat.

EXEGESIS.

Collige quòd in votis puerorum ante pubertatem emissis ordinariè præsumitur imprudentia & leuitas in vouendo, eo quòd maturo consilio careant, vt dicit *Sanch. l. 8. de matr. d. 20. n. 13.* vnde possunt eiusmodi vota à parentibus & tutoribus irritari, quia juri, potestati & gubernationi parentū præiudicant, vt contingit in voto peregrinationis præsertim longioris & sumptuosæ. *iuxt. Nauar. in man. c. 12. n. 70. Azor p. 1. l. 11. c. 17. q. 7.* & alios. Pontifex verò in præsenti, commutatione potiùs vtitur quàm dispensatione, quia noluit recedere à stylo ordinario, qui est partim dispensare, partim commutare.

Cap. III. Literaturam.

Idem, Magistro A. de Mandeford.

SVMMA.

Cum iste M. ex sanguinis minutione mortis pauore perterritus, hæc verba protulisset: Non hîc morabor, proponens Religionem ingredi, *Pontifex rescribit, si plus in voto non est processum, transgressorem judicari non posse, si non impleat, quod dixit.*

EXEGESIS.

Probat hic *textus* nullum propositū quantumuis firmum aliquam voti obligationem inducere, nisi promissione firmetur, *quia nemo se obligat, nisi qui animum habet se obligandi.* Per quod refellitur efficaciter opinio Canonistarum veterum atque Paludani, & Antonini, qui putabant, ad votum duo tantū sufficere, *deliberationem & propositum*, persuasi *c. Consulti. de Regul.* vbi qui proponunt vitam absolutè mutare, censentur obligari ad Religionem; manifestè enim hîc dicit Pontifex, *si vltra propositum non proceditur, nullam nasci obligationem*, quod nos quoque ibid. secuti sumus vna cum aliis Theologis *Duce S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 1.* vbi perspicuè tradit ad votum tria requiri *deliberationem, propositum & promissionem Deo factam, illáque promissione perfici.*

Cap. IV. Scripturæ.

Idem.

SVMMA.

Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis obseruantiam commutare.

EXEGESIS.

Qui temporale obsequium &c.) Not. I. Ex communi *DD.* sententiâ quam tradit & explicat *Sanch. l. 5. in Decal. c. 5. a. n. 36.* colligitur omnia vota in seculo facta extingui per professionem & in illam commutari, quod priuilegium passim admittitur tanquam ipso jure expressum. Neque opus est ad hoc profitentis intentione, quam aliqui requirunt, sed absque illa per ipsum professionis actum fit ista extinctio, ipso licèt nihil de hoc cogitante, colligitur clarè ex *S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 1. & in 4. d. 38. q. 1. a. 4. quæstiunc. 4. ad 2.* Ratio huius communis sententiæ est, quia omnia opera alia Deo promissa, sunt opera particularia, eminenter contenta in professione Religionis, per quam profitens se & omnia sua diuino dedicat obsequio, moriens priori vitæ, & nihil nec propriam vitam sibi reseruat. Vnde *Palud. in 4. d. 38. q. 4. a. 1. n. 15. concl. 6.* & alij dicunt professum votis alijs liberari non per commutationem, sed potiùs per solutionem, vt si quis obligatus alicui ex diuersis causis se ipsi in seruum traderet, omni aliâ obligatione liberaretur.

Not. II. Non solùm extingui vota temporalia, vt censet *Host. in sum. tit. de voto.* sed etiam perpetua ante professionem emissa, neque obstat *tex.* qui *solius obsequij temporalis* mentionem facit, extenditur enim à *DD.* etiam ad *perpetua* propter paritatem rationis. *Vide plura apud Sanch.* qui multa alia dubia proponit & explicat.

Cap. V. Non est.

Innoc. III. Strigoniensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex huic Archiepiscopo, non esse voti

voti dicendum transgressorem, qui quod vouit, autoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere; ideóque mandat, ut priùs iter arripiat Hierosolymam adeundi, quàm regnum Hungariæ pristinæ tranquillitati fuerit restitutum, vel super hoc receperit ab Apostolicâ Sede mandatum.

E X E G E S I S.

Cùm papa possit vota commmutare, ac in illis dispensare, extra controuersiam est, posse etiam ex justâ causâ dare facultatem illius adimpletionem differendi.

Cap. VI. Licet.

Idem, Andreæ Duci.

S V M M A.

Cùm huius Ducis parens, Rex Hungariæ, agens in extremis, votum visitandi Hierosolymam fidei filij commisisset, ipséque assumpto crucis signaculo se id mox impleturum promisisset, mandat Pontifex ut debitum suscepta crucis exoluat, sub pœnâ excommunicationis, & priuatione juris in successione in regno ad fratrem ipsius minorem deuoluendo.

E X E G E S I S.

Plenus intellectus *h. c.* pendet ex historiâ & decretali integrâ, quam *vide apud Molin. de just. tr. 2. d. 626. n. 6. & seq.* Plura exempla Pontificum, qui deposuerunt Imperatores & Reges, quando rebelles fuerunt Deo aut Ecclesiæ; recenset *Bellarm. l. 5. de Pont. c. 8. & Suar. aduersùs Regem Angliæ l. 3. c. 23. n. 14.* Sed hæc ad praxin Juris Canonici, quam nos intendimus, non spectant.

Cap. VII. Ad Magnæ.

Idem, Trecensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm iste Episcopus Ecclesiâ suâ contra libertatem Ecclesiasticam grauatâ per alium quàm per Comitem Campaniæ in partibus transmarinis constitutum, non crederet posse subueniri, votum peregrinationis Orientalis emisit, sed comitem mortuum intelligens, nihilominus Sedem Apostolicam super dicto voto consuluit. Pontifex verò variis difficultatibus perpensis illud taliter commutauit, ut expensas in eundo, morando, alicui Religioso in usus terræ sanctæ committeret transferendas, & solicitiùs in vigiliis, jejuniis, & orationibus se exerceret, causam commutationis reddit Pontifex, quòd cum Episcopus propter Comitem Campaniæ præcipuè votum peregrinationis emisisset, eo sublato, quia cessauit causa, faciliùs cessare posse & effectum.

E X E G E S I S.

Not. I. Pontifices olim votum Hierosolomytanum commutare solitos in eleëmosynam pro subsidio expeditionis bellicæ aduersùs hostes terræ sanctæ; hodie autem cùm expeditiones illæ prorsùs cessârint, non esse ampliùs id in vsu, sed commutationem huius voti fieri, sicut aliorum votorum, vt cum aliis tradit *Sanch. l. 4. in Decal. c. 56. n. 26.*

Nota II. Verius esse, cessante voti causâ finali, cessare eius obligationem, vt ex communi dicit *Sanch. l. c. c. 2. n. 42. & n. 43.* addit, cùm per mortem Comitis Campaniæ, causa finalis peregrinationis, propter quam vouerat iste Episcopus, cessârit, etiam obligationem desijsse; commutationem autem ab ipso factam, solùm pertinuisse ad cautelam vel ædificationem.

Cap. VIII. Quòd super his.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex de his, qui signo crucis assumpto propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam justam causam votum peregrinationis Ierosolomytanæ non possunt implere, respondet 1. Debiles & inopes ordinariè magis illuc in defectum quàm ad profectum accedere. 2. Illis, qui temporalem habent impedimenti causam, indulgendam esse dilationem; illis verò quorum impedimentum est perpetuum, redemptionem esse injungendam, &c. 3. Circa illos, qui pro defensione terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt, plus terræ sanctæ succursus, circa illos verò, quibus pro pœnitentiâ ea peregrinatio iniungitur, plurimùm labor itineris attendi debet. Vnde si quis est inutilis ad pugnandum, quamuis habilis sit ad eundum, melius est redimere votum, quàm expensas consumere. 4. De mulieribus vult obseruari, ut quæ remanere nolint, sequantur viros, cæteræ nisi sint diuites, quæ suis expensis possint secum ducere bellatores, votum redimant.

E X E G E S I S.

Hæc difficultatem non habent, & sublatis expeditionibus in terram sanctam, ad praxin nihil attinent.

Cap. IX. Ex multâ.

Idem, eidem.

S V M M A.

Cùm ex priori decretali eidem huic Archiepiscopo aliqua dubia suborta fuissent (etsi quædam ibi

Digitized by Google

ibi non exprimantur, ad qua Pontifex respondet, sed in integrâ reperiantur) Pontifex ad illa rescribit 1. *Ius exequendi illa, qua ibi statuta sunt illis solùm incumbere, qui super hoc à Sede Apostolicâ mandatum receperunt speciale.* 2. *Per Religiosos (quorum in decretali, vt hic ponitur, nulla fit mentio) siue intelligantur, qui habitum Religionis susceperunt, siue Episcopi, qui in Religione præeminent, ad neutros executionem pertinere, nisi ipsis per Sedem Apostolicam specialiter demandetur.* 3. *Persistit Pontifex in eo, quod prior decretalis continebat, quòd debiles & inopes magis in defectum terra sancta, quàm profectum accedant, &c. posse tamen etiam aliter responderi: Nobiles & Magnates debiles etsi per se pugnare non possint, consilio tamen adesse posse, & persona defectum per alios releuare.* 4. *Quod dictum est de mulieribus, vt qua remanere noluerint, viros suos sequantur, intelligi debere de illis duntaxat, qua nullius voti vinculo se adstrinxerunt.* 5. *Concedit, ne terra sancta impediatur subsidium, vt viri prater vxorum assensum hanc peregrinationem liberè voueant. Vxores autem, vt consentiant, esse attentiùs commonendas.* 6. *De Clericis respondet, cùm clericale officium eos reddat inhabiles ad pugnandum, nisi vel consilio vel prædicationis officio valeant, aut magnatum obsequio sint deputati, aut adeò diuites & potentes, vt suo sumptu ducant aliquos bellatores secum, magis expedire, si redemptio ab illis accipiatur, quàm ad voti prosecutionem cogantur. Hæc de voventibus dicta, non de his, quibus peregrinatio Hierosolymitana in pœnitentiam injungitur.*

EXEGESIS.

Nisi per Apostolicam sedem &c.) Not. I. Votum peregrinationis dupliciter posse fieri, vt ex *h.* & præcedenti *cap.* colligitur. 1. Pro subsidio terræ sanctæ aduersùs illius hostes, aut pro juuandis Christianis pauperibus, qui illic degebant, quod frequens erat, antequam Saraceni Hierosolymam denuò occuparent. 2. Potest quis illud votum facere solius pietatis causâ, aut pro satisfactione suorum criminum.

Not. II. Vtrumque votum reseruatum fuisse Sũmo Pontifici, cùm enim Cantuariensis Archiepiscopus quæsiuisset, vtrùm secundùm formam prioris decretalis Prælati quilibet possint absoluere ab hoc voto, respondet Pontifex generatim sine distinctione & exceptione, illius absolutionis, executionem illis solùm incumbere, qui super hoc mandatum à Sede Apostolicâ receperunt speciale. Reseruat ergo Pontifex votum istud, & jure antiquo prohibitum etiam fuit, ne sine illius mandato alij Prælati executioni se ingerant, siue esset votum emissum in subsidium terræ sanctæ & Christianorum ibidem, siue solius pietatis priuatæ & pœnitentiæ causâ, quod non advertit *Azor p. 1. l. 11. c. 19.* Cùm scripsit votum istud, si solius pietatis aut deuotionis causâ fieret, juri antiquo non fuisse Pontifici reseruatum, etsi postea consuetudine introducta nunc ad ipsum quoque pertineat.

Not. III. Præter votum istud Hierosolymitanum, quòd etiam transmarinum dicitur, & *cuius reseruatio solo jure antiquo exprimitur*, successu temporis etiam *vota castitatis perpetua, & Religionis, Romano Pontifici fuisse reseruata*, vt nemo præter illum ab ipsis posset absoluere; neque immeritò, cùm sint res perpetuæ & magni momenti. Quare Pontifices etiam in Bullis jubilæis, licet absolutionem ab illis votis & dispensationem concedant, castitatis tamen perpetuæ & Religionis vota semper excipiunt. Accessêre postea vota duplicis peregrinationis, Compostellanum ad S. Jacobum, & Romanum ad limina SS. Apostolorum Petri & Pauli, à quibus antiquo jure Episcopi poterant absoluere; sed consuetudine postea etiam Pontifici reseruata sunt, quæ consuetudo confirmatur *à Sixto IV. in Extrauag.* Quæ incipit: *Etsi Dominici. tit. De pœnit. & remiss.* Vbi hæc quinque vota, veluti Pontifici reseruata recenset *Nauar. Comment. 1. de Regul. n. 21. addit votum peregrinationis Lauretanæ*, sed non probat, *saltem illius reseruatio vsu recepta non est*, vt addit *Azor l. c. q. 3.*

Cap. X. Per tuas.

Idem.

SVMMA.

Cùm iste, ad quem Pontifex rescribit in Ecclesia Gratianopolitana solemniter vouisset se suscepturum habitum Religiosum, idq; se infrà duos menses, postquam rediisset à Sede Apostolicâ impleturum in manibus Prælati promisisset, sed termino transacto non curans votum implere: & ad Regimen Ecclesia Gebennensis vocatus, Pontificem super hoc consuluisset, Pontifex ab eo consultus respondet, vt si suam sanare desideret conscientiam, regimen Ecclesia resignet memoratæ, ut reddat altissimo vota sua; quòd si postmodum rursus Canonicè eligatur, posse illum recipere electionem de se factam.

EXEGESIS.

Difficultatem *in h. t.* facit, quia status Episcopalis est perfectior statu Religioso. *c. præced. ex multâ. & c. Veniens. de jureiur.* votum autem non violat qui illud commutat in meliùs. *c. Peruenit. 2. eod. & c. 1. Suprà.* Omissis variis solutionibus illa videtur verior, quam post alios tradit *Sanch. to. 1. l. 4. in c. 17. n. 3. Azor p. 1. l. 31. c. 16. q. 2. & c. 22. q. vlt.* nec non *parte 2. l. 3. c. 32. q. vlt.* Ideò hunc electum obligatum fuisse dimisso Episcopatu ad Religionem transire, quia acceptando Episcopatum admisit impedimentum

voti

voti sui implendi. Etsi enim Religiosus possit fieri Episcopus, non tamen vicissim Episcopus potest fieri Religiosus, quia vigore Religiosi status debet subire Nouitiatum & alia quæ Episcopali dignitati non conueniunt. Etsi verò Episcopalis status sit perfectior Religioso, non tamen cadit sub præcepto, sicut voti impletio, ideóque non valet commutatio rei præceptæ in non præceptam, sed necesse est priùs impleri præceptum in proposito, quàm recipiatur Episcopatus. Transitus autem à Religione ad Episcopatum, non est licitus propriâ voluntate, sed debet fieri autoritate Papæ.

Cap. XI. & vlt. Postulâstis.

Honorius III. Haresbensi & Dengadensi Præpositis.

S V M M A.

Cùm horum Præpositorum regularium alter cruce signatus esset, alter illâ desideraret insigniri, & Papam consuluissent, vtrùm illis liceret vigesimam partem prouentuum suarum Ecclesiarum succursui terræ sanctæ deputatam eò secum deferre; rescribit Pontifex, si Ecclesiæ per ipsorum absentiam enormiter non lædantur, & ipsi terræ sanctæ vtiles fuerint verbo & exemplo, constitutis idoneis Procuratoribus, posse illos & teneri votum peregrinationis implere, & dictam vicesimam partem in vsum illius impendere.

E X E G E S I S.

Olim, cùm peregrinationes suscipiebantur in subsidium terræ sanctæ, licebat Prælatis emittere & exequi illud votum inconsulto Pontifice, hodie autem esse necessariam Pontificis licentiam, cum alijs tenet *Sanch. l. 4. in Decal. c. 41. n. 44. & 49.*

IDEM TITVLVS DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE IN VI.

Cap. Vnicum. Quod votum.

Bonifacius VIII. Biterrensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex, quod dicatur votum solenne ac ad dirimendum matrimonium efficax, & attendens quòd voti solemnitas ex solâ constitutione Ecclesiæ est inuenta, matrimonij verò vinculum ab ipso conditore in paradiso illud instituente vnionem & indissolubilitatem acceperit, Respondet illud solum votum debere dici solenne, quantum ad matrimonium postea contractum dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis; Reliqua verò vota etsi quandoque impediant matrimonium contrahendum, & quædam manifestiùs sint emissa, tantoque propter scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta.

E X E G E S I S.

Voti solennitas ex solâ constitutione Ecclesiæ &c.) Not. I. Non obstante hâc tam clarâ Pontificis declaratione, quosdam existimare, quòd solennitas (quæ facit vt matrimonium non solùm illicitè, verùm etiam inualidè post illud emissum contrahatur) consistat in *actuali Dominij sui traditione in manus Dei ac Prælatorum ipsius nomine eam acceptantium, & per hoc differat à voto simplici*, in quo aut nulla sit traditio, vt si quis vouit Religionem aut aliquid aliud in futurum, aut interueniat traditio solùm imperfecta, vt in simplici castitatis voto, quod non priuat vouentem sui corporis vsu absolutè, sed solùm vsu licito. Quare hæc sententia, sicut matrimonij essentia perfectè ipso iure naturæ consistit in mutuâ corporis traditione per vtrumque coniugem acceptatâ, solennitates autem, vt illud celebretur coram Parocho & testibus in tali ætate &c. ita contendit *solennitatem voti substantialem ipso iure naturæ consistere in simili traditione & prælatorũ acceptatione*, conditiones autem ab Ecclesia adiectas, vt v.g. professio fiat in tali ætate, præmisso Nouitiatûs anno &c. esse solennitatem quandam accidentalem, & de hâc solennitate imperfectâ loqui hîc Pontificem, quòd ex solâ institutione Ecclesiæ sit inuecta. Huius sententiæ AA. & fundamenta latè refert *Sanch. l. 7. de matr. d. 25. a. n. 7. vsque ad 20.*

Verùm hæc opinio, omissis alijs, hoc vno solidissimè refellitur, quòd Pontifex dicat ipsum matrimonij vinculum à Deo institutum, adeóque eius essentiam comparat cum essentiâ & vinculo voti solennis illudque tribuit Deo tanquam autori, istud autem Ecclesiæ, non ergo intelligi potest de solennitate accidentali. Ad hæc Pontifex solennitatis votorum, de quâ agit, veluti rationem reddit, cur non nisi duo vota pro solennibus sint habenda, votum videl. *castitatis in susceptione sacri ordinis, & professio Religiosa*, quia videl. solennitas hæc, per quam sequens matrimonium dirimitur, est ab Ecclesiâ constituta, adeóque non debet multiplicari, vt per plura vota quàm hæc duo, matrimonium postea contractum dirimatur tanquam inualidum, etsi alia quoque vota impediant, vt non possit contrahi; de quo *l. 4.* Denique euidenter id demonstratur ex voto solenni castitatis, quod solâ autoritate Ecclesiasticâ annexum esse sacris ordinibus, inde manifestum est, quia dubium non est, quin Ecclesiâ possit absolutè facere, potestatem Diaconis & Presbyteris ducendi vxores, vel vtendo saltem matrimonio priùs contracto, vt receptum est apud Græcos.

Not. II. Hinc concludi, quòd voti solennitas tota sit ex Ecclesiæ constitutione, etsi ipsa voti obligatio secundùm se ergà Deum sit juris diuini naturalis, vnde vlteriùs sequitur, votum solenne & simplex solùm differre inter se accidentaliter, de quo plura *Sanch. l. c. & l. 7. de matr. d. 25. n. 7.*

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XXXV.

DE STATV MONACHORVM ET CANONICORVM REGVLARIVM.

Ad Rubricam Tituli.

QVæ hoc Tit. tractantur, pleraq; omnia ad Canonicorum Regularium, Benedictinorum & Cistercienſium ac aliorum, ſi qui de his participant, inſtitutum, Regulas, obſeruantias ſpectant, & per ſpecialia ſtatuta, conſuetudines, indulta, priuilegia, reformationes variè modificantur. Vnde meritò illis relinquimus ad quos ſpectant. Poſſunt de his videri, qui in Regulas dictorum ordinum ſcripſerunt, tum veteres, tum Recentiores.

IDEM TITVLVS DE STATV REGVLARIVM, ET SPECIATIM DE CLAVSVRA MONIALIVM. IN SEXTO.

Cap. Vnic. Periculoſo.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Constitutione perpetuò valiturâ ſancit Pontifex 1. *Vniuerſas moniales cuiuſcunque Religionis & Ordinis vbilibet exiſtentes ſub perpetua in ſuis Monaſteriis de cætero debere permanere Clauſurâ; ita vt nulli tacitè vel expreſſè profeſſæ, ſit quâcunque ratione vel causâ (niſi tali morbo laboret, ob quem non poſſit abſque graui periculo aut ſcandalo aliis cohabitare) monaſteria deinceps egrediendi facultas, nullique inhoneſtæ perſonæ nec etiam honeſtæ (niſi rationabilis ac manifeſta cauſa exiſtat, ac de illius, ad quem pertinet, ſpeciali licentiâ) ingreſſus vel acceſſus pateat Ad eaſdem.*

2. *Vt hæc clauſura meliùs queat obſeruari, prohibet, ne in monaſteriis Ordinum non mendicantium plures recipiantur de cætero in ſorores, quàm poſſint de monaſteriorum bonis abſque penuriâ ſuſtentari, ſi ſecus actum fuerit, irritum decernit.*

3. *Si Abbatiſſa vel Prioriſſa pro feudo ab aliquo Principe ſiue Domino temporali debeat homagium præſtare (niſi procurator ipſius admittatur) cum honeſta ſocietate exire poterit eo caſu, homagio præſtito ad monaſterium è veſtigio reuerſura.*

4. *Rogat Principes ac Dominos temporales, vt Abbatiſſas, Prioriſſas, ac quaſcunque Moniales per procuratores in ſuis curiis ſiue tribunalibus litigare permittant, ne eas oporteat euagari. Qui verò contra præſumpſerint, per ſuos Ordinarios cenſurâ Eccleſiaſticâ compellantur; Epiſcopis autem & aliis Prælatis iniungit, vt cauſas ſiue negotia, quæ habent moniales agere cum ipſis aut in curiis eorum, ſiue ſint homagia ſiue alia, per procuratores earum fieri faciant & tractari.*

5. *Denique mandat Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis in virtute obedientiæ & interminatione maledictionis æternæ, quatenus in monaſteriis Monialium ſibi ordinario iure, in exemptis autem Pontifici immediatè ſubiectis auctoritate Apoſtolicâ, Abbates verò & alij Prælati tam exempti quàm non exempti in monaſteriis huiuſmodi ſibi ſubiectis, de clauſura conuenienti, vbi non eſt, ipſorum Monaſteriorum expenſis & fidelium eleemoſynis, quas ad hoc procurent, diligentiùs faciendâ, & de ipſis monialibus includendis quàm primùm commodè poterunt, prouideant.*

EXEGESIS.

Sub perpetuâ manere clauſurâ &c.) Not. I. Hunc tex. innouari per *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. c. 5.* vbi præterea præcipit, *ne moniali egredi liceat è Monaſterio niſi ex legitimâ causâ ab Epiſcopo approbandâ, & nemini cuiuſcunque generis aut conditionis ſexus vel ætatis licere ingredi ſine Epiſcopi vel ſuperioris licentiâ in ſcriptis pro caſibus neceſſariis obtentâ, ſub pœnâ excommunicationis ipſo facto incurrenda.* quod decretum latè explicat *Sanchez. l. 6. in Decal. c. 15.* aliique relati à *Barboſ. hic n. 2.* Qui plurimas Pontificum Constitutiones allegat, quibus ſeuerè hæc clauſura præcipitur, & licentia variè reſtringitur.

Not. II. Cauſas legitimas dandi licentiam Monialibus egreſsûs expreſſit *Pius V. in Conſtit.* quæ incipit *Decori, editâ Anno 1569. Ordinarius nulli,* ait. *Abbatiſſarum, Prioriſſarum, aliarúmue Monialium, de cætero etiam infirmitatis, aut aliorum Monaſteriorum etiam ſibi ſubiectorum, domorum paruum, aliorúmue conſanguineorum viſitandorũ, aliáue occaſione & prætextu, niſi ex cauſa magni incendij, vel infirmitatis lepræ aut Epidimiæ &c. monaſteriis exire, ſed nec in prædictis caſibus extra illa niſi ad neceſſariũ tempus ſtare concedat.* Quod ad alios caſus ſimiles & vrgentiores meritò extendit *Sanch. l. 6. n. 37.* vt tempore belli poſſint Moniales ſe re-

se recipere ad tutiora; item de licentiâ superioris transire ab vno Monasterio ad aliud, nouæ fundationis vel reformationis vel perfectionis causâ. Extra similes casus incurrunt excommunicationem tam ipsæ quàm dantes licentiam *Juxt. d. Pij V.* Constitutionem.

Not. III. *Juxta Conc. Trid.* requiri specialem licentiam *etiam pro ingredientibus, adeòque non sufficere generalem nec præsumptam, sed imò neque specialem in scriptis non obtentam.* de quo *Sanch. l. c. n. 29. & seqq. plura vide apud eund. & Barbos. hic n. 28.*

Nisi quos poterunt &c.) Innouatur hoc idem *à Conc. Trid. l. c. c 3.* obseruat verò *Sanch. l. 7. in Decal. c. 23. n. 4.* quòd quamuis attento *h. t. & Conc. Trid.* Professio Monialis receptæ in Monasterio non mendicantium vltra numerum Conuentûs esset irrita, hodie tamen illud consuetudine abrogatum esse, cùm compertum sit plures sæpe admitti, nec vnquam nostris temporibus auditum esse, in controuersiam vocari valorem professionis talis Monialis, ne dum illam irritari.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Ne in agro.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Varia præscribit Pontifex, circa vestitum, confessionem & communionem Sacramentalem, Nouitios, venationem & aucupia, euntes ad Curias Principum vel aliàs vagantes, aut sine socio, de priorum ætate, Sacerdotio, habitatione, de Monachorum itidem ordinatione, doctrinâ, disciplinâ, quæ ob eandem rationem, quam diximus ad initium h. tit. iisdem relinquimus, quos concernunt.

Cap. II. Attendentes.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex approbante Conc. 1. vt Monialium monasteria exempta videl. & Sedi Apostolicæ immediatè subiecta, Apostolicâ, non exempta verò Ordinarij autoritate, ac exempta alia per suos Superiores annis singulis visitentur. 2. Visitatores studium impendant, in vestium deliciis ne excedant, aut foris in mundi illecebris euagentur. 3. Vt in Abbatissas assumpta, vbi Abbatissæ solent benedici, infra annum à die confirmationis munus benedictionis accipiant, alioquin se prorsus jure suo nouerint cecidisse. 4. Illas quoque mulieres, quæ vulgo dicuntur Canonicæ Seculares, *& vt Canonici Seculares vitam ducunt non renuntiantes proprio, nec professionem aliquam facientes per locorum Ordinarios, si exempta non fuerint suâ, si verò exempta fuerint, Apostolicâ jubet autoritate visitari, per hoc tamen non intendit earum Statum, Regulam, sed Ordinem approbare. 5. Visitatores autem Notariis duobus & personis duabus suæ Ecclesiæ, aliisque quatuor viris honestis sint contenti. Qui verò Visitatores in promissis impedire præsumpserint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant.*

EXEGESIS.

Annis singulis debeat visitari &c.) Not. I. Innouatur hoc *à Conc. Trid. sess. 25. de Regul. c. 9.* Vbi disponit, *Vt monasteria Monialium Sedi Apostolicæ immediatè subiecta ab Episcopis tanquam Sedis Apostolicæ delegatis gubernentur;* Quod decretum S. Congregatio Cardinalium declarat esse intelligendum de spirituali gubernatione, non de temporali, vt dicit *Barbos. hîc n. 1.*

Not. II. Ex eodem non omnes Abbatissas debere aut solere benedici, sed solùm perpetuas, aut illas, vbi consuetudo viget eas benedicendi.

Canonicæ Seculares &c.) Not. in Germaniâ & Belgio esse Ecclesias Collegiatas, siue Collegia nobilium fœminarum, quæ solent dici *Canonicæ siue Canonissæ Seculares*, vt *Lindauij Puchoniæ, Ratisbonæ, Essæ &c.* quæ communiter viuunt instar Canonicorum Regularium, & diuinum officium recitant aut in choro psallunt, neque tamen sunt Religiosæ, cùm nulla vota emittant, neque clausuram seruare teneantur, visitationi tamen Episcoporum subsunt eo modo, quo hîc statuitur. Quarum viuendi rationem licet Ecclesia, vt ex *h. c.* apparet, *non approbârit instar alicuius status Religiosi*, neque *improbat tamen*, sed tolerat, de quo plura *Azor l. 13. c. 9. q. 5. v. Secundum.*

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS XXXVI.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS, VT EPISCOPO SINT SVBIECTÆ.

Rubrica Tituli nihil habet peculiare.

Cap. I. Nunc autem.

Gregorius, Victori Archiepiscopo Neapolitano.

SVMMA.

Cum noua Basilica esset dedicanda, Pontifex rescribit, illum Episcopum ad consecrationem esse vocandum, qui incolas antequam Ecclesia fundaretur, solebat baptizare, & ad cuius consignationem sub annuâ deuotione concurrebant, non etiam terminis aut locis hac conuenit definiri.

EXEGESIS.

Nota terminos territorij temporalis, nihil habere commune cum terminis & limitibus jurisdictionis spiritualis Parochiarum & Episcopatuum. Quare cùm noua Ecclesia ædificatur, eius consecratio pertinet ad illum Episcopum, in cuius diæcesi sita est, & in quâ populus accipit Sacramenta *Baptismi* & *Confirmationis*, quæ per *consignationem* hîc intelliguntur, & vt colligitur ex *h. textu* olim singulis annis solebat administrari.

Cap. II. Quia monasterium.

Idem, Agapito Abbati.

SVMMA.

Cum Monasterium quoddam desolatum, Monasterio huius Abbatis Pontifex censuisset vniendum, rescribit tamen, sic illud se facere, vt jurisdictionem illic non Episcopus Surrentinus, in cuius ciuitate Monasterium dicti Abbatis erat situm, sed Nucerinus, de cuius diæcesi erat Monasterium, de nouo illi vnitum habeat; quia sic Pontifex eiusmodi vnionem disponit, vt jura sua singulis Episcopis inuiolata seruet.

EXEGESIS.

Sumitur ex *h. t.* generalis Regula, *quòd vnio beneficiorum & Ecclesiarum intelligitur fieri sine praeiudicio illius Episcopi, in cuius diæcesi situm erat beneficium, si beneficium vel Ecclesia, cui fit vnio, sit in diæcesi aliâ.* Vnde sequitur eum, qui impetrat eiusmodi vnionem, quoad jura Episcopalia subesse duobus Episcopis.

Cap. III. De Xenodochiis.

Ex Decretis Eugenij Papæ.

SVMMA.

Xenodochia & alia similia loca per Episcopos in quorum diæcesi sunt sita, ad easdem vtilitates, ad quas sunt constituta, ordinentur.

Cap. IV. Ad hæc.

Vrbanus III. Ariminensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si locus ad hospitalitatis vsum & pauperum prouisionem fuerit autoritate Pontificis destinatus, cùm sit Religiosus, non debere mundanis vsibus deputari, sicuti de vestibus aliisque vtensilibus ad cultum Religionis per Pontificem deputatis ex antiquâ consuetudine obseruatur.

EXEGESIS.

Colligitur hinc, hospitalia *erecta autoritate Episcopi esse loca pia & Religiosa*, gaudereque omnibus causæ piæ priuilegijs, vt plurimis allegatis tradit *Barb. hic n. 2.* Qui plures item allegat meritò tenentes, hospitale nô erectum aut approbatum autoritate Episcopi licet non sit hoc sensu locus Religiosus & sacer, esse tamen locum pium & subesse autoritati Ecclesiæ, ac similiter gaudere piæ causæ priuilegiis, cùm causa pietatis sit institutum, vt colligunt *DD. ex c. præced. Xenodochiis.* quod generaliter loquitur non factâ mentione erectionis factæ per Pontificem vel Episcopum, vti & *Conc. Trid. sess. 25. c. 8. de reform.* vbi itidem generaliter jubet *inuigilare Episcopum hospitalibus siue alijs pijs locis ad peregrinorum, infirmorum, senum, pauperúmue pium* vsum præcipuè institutis, vt in fundatione expressa obseruentur.

Cap. V. Inter Quatuor.

Innoc. III. Constantinopolitano Patriarchæ.

SVMMA.

Quamdiu monasteria per Regulares manere potuerint

Digitized by Google

potuerint ordinata, non sunt ad seculares Clericos transferenda. Sed si Regulares defuerint, propter eorum defectum in eis seculares Clerici poterunt ordinari.

Plura sunt exempla eiusmodi translationum, de quorum jure non attinet disputare.

Cap. VI. Constitutus.

Idem, Abbati & Fratribus Crypta Ferrata.

S V M M A.

Cum Episcopus Albanensis jus Episcopale à dicto Abbate & Monasterio in Ecclesiâ, quod erat de jure patronatûs ipsorum peteret, & Oeconomus Monasterii ex aduerso proponeret, prædecessorem eius Dominicum Lauitanum Ecclesias ad hoc Monasterium pertinentes, (etsi in diœcesi Albanensi sitas) cum omni jure Episcopali in Emphyteusin sub annua pensione concessisse, ad hæc posse Monasterium pacificâ 40. annorum possessione se tueri. Contra autem Oeconomus Episcopi replicaret concessionem hanc esse simoniacam, per quam certa pensio temporalis pro jure spirituali sit constituta, Pontifex rescribit, non esse insolitum, vt cùm Episcopi concedunt Ecclesias pijs locis, aliquid sibi reseruent nomine pensionis, quin etiam Pontificem cum libertatis priuilegium, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesiis indulget, gratis accipere consuetur gratis oblatum, eiusque quantitatem in literis exprimere. Quare auditis vtrinque propositis, Abbatem & Monasterium Cryptæ ferratæ in solutionem prædictæ pensionis, eiusque per 40. annos subtractæ restitutionem condemnat; ab impetitione autem Episcopi Albanensis super alijs absoluit, perpetuum eidem silentium imponens.

E X E G E S I S.

Collige hinc Episcopum posse eximere aliquam Ecclesiam in totum vel in parte à jure Episcopali, si accedat confirmatio Papæ, quam prior Episcopus Albanés. impetrauit, vt apparet ex *text.* de quo *Erasm. à Chokier de jurisd. Ordinar. in exempt. p. 1. q. 3. à n. 3.* dictamque confirmationem præsumi transacto triennio *censet Tiraquellus de præscript. §. 1. gl. 4. Menoch. l. 3. præsumpt. 132. n. 53.* Pensionem autem ideò constitutam facilè est excusare à Simoniâ, vtpote quæ non constituitur intuitu juris spiritualis, sed annexi commodi temporalis, quod exemptus inde consequitur.

Cap. VII. Cùm venerabilis.

Idem, Abbati & Conuentui Farbensi.

S V M M A.

Cùm Episcopus Sabinensis Ecclesiam S. Angeli assereret ad se tam in spiritualibus quàm in temporalibus pertinere, & pro illis allegaret jus commune, quod Ecclesias potestati Episcopi, in cuius diœcesi sunt sitæ, assignat, pro hoc autem publicum instrumentum, in quo continebatur dictam Ecclesiam Abbati Farbinensi ab I. Episcopo Sabinensi sub annuâ pensione concessam, sed Abbas proponeret instrumentum prædictum nullius esse fidei propter superlinearem scripturam & rasuram loco suspecto factam, vbi annotabatur tempus: Pontifex Ecclesiam supradictam Episcopo quidem in spiritualibus vtpote in eius diœcesi constitutam adiudicat, illis tantùm exceptis, quæ per authentica scripta probarentur esse subtracta; quia verò instrumentum ab Episcopo productum apparebat inualidum & suspectum, Abbatem & Conuentum Farbensem ab impetitione Episcopi quoad temporalia absoluit.

E X E G E S I S.

Quando rasura faciat scripturam aut instrumentum suspectum eique fidem detrahat diximus ad *c. Ex literis. 2. de fide instrum.* Non est autem dubium, quando non solùm rasura apparet in loco suspecto, qualis maximè est annotatio diei & anni, verùm etiamsi subscripta sit noua linea, violenta censeri debet præsumptio falsitatis.

Cap VIII. Cùm dilectus.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex vt, si Abbas, qui cum Episcopo super jurisdictione contendebat, antequam Episcopus censuras in eum ferret, ad sedem Apostolicam appellâris, vel constiteris Monasterium esse exemptum, delegati judicent sententiam Episcopi non tenere. Si verò Abbas in probatione exemptionis aut præscriptionis defecerit, licet probet se ante sententiam Episcopi appellâsse (non obstante quòd Abbas circumcumuentus sine consensu fratrum ei obedientiam promiserit) Monasterium judicent Ecclesiæ Auriensi in cujus diœcesi est fundatum, subiacere; similiter si in probatione appellationis defecerit, constet autem de exemptione Monasterij vel legitimâ præscriptione, tam Abbatem quàm Monasterium ab impetitione Episcopi absoluant.

E X E G E S I S.

Sententiam latam post appellationem etiam extraiudicalem ipso jure esse nullam, patet ex *c. Cùm Dilectus. de appell.* vide quæ ibi & sæpius eodẽ *tit. diximus.* Etsi verò appellatio legitimè facta deuoluat causam ad superiorem mediatum, & appellantem quoad particularem casum à superiore immediato quasi eximat, non inducit tamen exemptionem Monasterij aut loci, in quo appellans est constitutus; sicuti

sicuti neque exemptioni loci præiudicat, si quis illegitimè appellet. Nota verò ex c. præced. & præsenti generalem illam Regulam: Quod jure communi *qualibet Monasteria & Ecclesia alicubi sita ad Episcopos pertineant eo ipso, quòd sint in diœcesi constituta, nisi probetur eas esse exemptas*, fa. etiam c. *De Xenodochiis. suprà. item c. Omnes Basilicæ 16. q. 7. & c. Contra morem. d. 100.*

Cap. IX. & vlt. Ne nimia.

Idem, in Concilio generali.

SVMMA.

Prohibet Pontifex cum Conc. ne quis de cætero nouam Religionem inueniat, sed quicunque ad Religionem conuerti voluerit, vnum de approbatis assumat. Id etiam prohibet ne quis in diuersis Monasteriis locum Monachi habeat, nec vnus Monachus pluribus Monasteriis præsideat.

EXEGESIS.

Meritò *Conc. Lateran. sub Innoc. III.* istud statuit, quia nimia Religionum multitudo facilè parit confusionem in Ecclesiâ, ideóque ad Religionem instituendam opus est auctoritate Pontificis, tanquam in re valde arduâ. Ante dictum tamen Conc. approbare & confirmare Regulas Monachorum & Religiosorum, pertinebat ad Episcopos, & alios ordinarios Prælatos, vt advertit *Miranda in man. Prælat. to. 1. q. 3. a. 6.* Non comprehenditur tamen sub hac prohibitione status viuendi honestus sine votis Religionis substantialibus inductus, qualem superioribus annis instituit quidam inter Sacerdotes in communi viuentes. Denique adverte, licet quis non possit esse Monachus vel Prælatus in duobus Monasteriis, quæ à se non dependent, posse tamen esse, si vnum dependeat ab alio, vel sint inuicem connexa, vt not. *Flam. l. 3. De resign. q. 18. n. 41.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnicum. Religionum.

Gregorius X. in Concilio Generali Lugdunensi.

SVMMA.

Quod c. vlt. h. tit. in antiquis *in Lateranensi Concilio statutum erat, hoc Gregorius in Concil. Lugdunensi districtiùs inhibet, ne quis de cætero nouum Ordinem aut Religionem adinueniat, vel habitum nouæ Religionis assumat, & Ordines post dictum Concilium adinuentos, nec à Sede Apostolicâ confirmatos reuocat. Confirmatos autem per eandem Sedem, qui mendicato viuunt, ita vult subsistere, vt nullum deinceps ad professionem admittant, nec de nouo aliquam domum vel locum acquirant, nec loca quæ habent alienent sine eiusdem Sedis licentiâ speciali, cui in pios vsus conuertenda reseruantur. Secus acta non valeant, & contra facientes sententiam excommunicationis incurrant. Personis autem Ordinum eiusmodi quoad extraneos officium prædicationis & audiendi confessiones, eósque sepeliendi interdicitur. Quæ constitutio ad Prædicatorum & minorum Ordines (quos euidens Ecclesiæ vtilitas perhibet approbatos) nequaquam extenditur, neq; ad Eremitas S. Augustini & Carmelitas, quorum institutio Concil. Lateranense præcessit. Deniq; personis Ordinum, quos hæc constitutio comprehendit, ad alios Ordines transeundi licentia singillatim conceditur, non autem vt integer Ordo vel Conuentus se ac loca sua transferat, sine speciali eiusdem Sedis licentiâ.*

EXEGESIS.

Constitutio hæc solùm procedit de Ordinibus adinuentis post dictũ Concil. sine approbatione Sedis Apostolicæ, vt ex t. clarum est. Quando autem in jure nostro numerantur *quatuor duntaxat Ordines mendicantium approbati*, intelligi debet *de Ordinibus jure antiquiore ante Conc. Lateran. vel Lugdunense institutis.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS EXTRAVAGANTIBUS JOANNIS XXII. ET COMMVNIBVS.

Cap. 1. huius tit. *Clemens V. in Conc. Viennensi.*

Mulieres statum Beguinarum sectantes, quæ vti constat ex textu, nulli promittebant obedientiã, nec propriis renũtiabant, nullam Regulam approbatã profitentes, etsi habitum Beguinarũ dictum deferrent, & Religiosis quibusdam pro speciali affectu ad illos obedirent, propter varios ipsarum errores & multorum deceptiones, statum earundem perpetuò prohibet & abolet, ac sub pœnâ excommunicationis injungit ne statum huiusmodi sectentur vlteriùs, vel de nouo assumant, ac sub eâdem pœnâ interdicit Religiosis, ne mulieres eiusmodi admittant, aut illis consilium, auxilium vel fauorem præbeant, non obstante vllo priuilegio. Per quod tamen Pontifex non intendit prohibere, quin fideles aliquæ mulieres, in suis hospitiis pœnitentiam agere volentes, Domino deseruire licitè valeant.

Eod. tit. Ioan. 22. in Extrauagante suâ, *quæ incipit:* S. Romana. *Fraticellos siue* fratres de paupere vitâ, Bizochos siue Beguinos, *vel aliter vocatos, in diuersis regnis & prouinciis habitũ nouæ Religionis*

gionis

Digitized by Google

gionis assumentes, & Regulam S. Francisci ad literam se obseruare fingentes, (etsi sub obedientiâ Ordinis minorum non viuant) ex prætenso priuilegio Cælestini V. *vel concessione Episcoporum aut aliorum Prælatorum, vel denique sub velamine* tertij Ordinis S. Francisci pœnitentium *vocato, statum suum palliantes, propter varios errores, fidelium scandalum, aliorum Ordinum opprobrium, penitus reuocat, ac perpetuò prohibet sub pœnâ excommunicationis, ne eiusmodi statum sectentur vlteriùs vel de nouo assumant. Simili dein excommunicationi subdit Episcopos & Prælatos, prædictis personis eiusmodi ritum & habitum concedentes.*

Eodem tit. *idem Ioannes XXII. in* Extrauag. communibus c. Vnico, *ne innocentes ad paria cum nocentibus judicentur. Mulieres similiter vulgò* Beguinas *vocatas, quæ in parentum aut suis aut aliis domibus in simul habitant, ac vitam ducunt honestam ac piam, sub Episcoporum & Parochorum obedientiâ, neque de erroribus aliisque periculosis attentatis suspectæ sunt, declarat sub Constitutione Clementis V. suprà positâ, quâ statum Beguinarum abolet, non includi; locorum ordinariis injungens, ne eas molestari permittant, sed si quid contra eas attentari contigerit, in statum pristinum reducant, per quod tamen nullatenus intendit earum statū approbare; (quâ simili ratione* Clemens V. c. 2. *de statu Monachorum, Canonissas Seculares illis Beguinis, quas* Ioannes XXII. *hic vocat* inculpabiles, *non prorsus absimiles noluit approbare (intelligitur instar Religiosi videl. alicuius Ordinis) locorum autem Ordinariis aliisque Prælatis præcipit, vt curam peruigilem adhibeant, ne istæ Beguinæ, illas à Clemente V. damnatas & abolitas (quas sub illâ Constitutione Ioannes vult remanere) imitentur; sed in hoc delinquentes per censuram compescant. Vbi præterea aduerte,* Clementem V. *dum à dictâ Constitutione excepit* mulieres in hospitiis suis pœnitentiam agere volentes, à Ioanne XXII. *in hoc discrepare, quòd illius exceptio siue limitatio sit restrictior, quàm istius, quæ se ad omnes inculpabiles mulieres in communi viuentes siue Beguinas extendit, vt adeò sub hoc vulgari nomine tum Canonissæ seculares, tum aliæ in communi piè viuentes, tum denique, quas in pœnitentium statu Clemens collocat, comprehendi rectè possint.*

EXEGESIS

Cæterùm de erroribus *Fratricellorum siue Fratrum de paupere vitâ Bizochorum siue Beguinorum,* adde Beguinarum quos vel quas *Clemens V. & Ioan. XXII. execrantur,* damnant & abolitas volunt, *vide Eimerinum 2.p. Directorij Inquisitorum cum commentar. Francisci Pegna, q.15.16.17.* De iisdem extant duæ Decretales *in Extrauag. Ioannis XXII. t. 4. & 5. de verb. signif.* vbi aliquid attingemus; propriè enim hæc res ad controuersiarum tractatores spectat.

Denique obserua, in *Clement. II.* quæ incipit, *Quia contingit,* contineri saluberrimam constitutionem de hospitalibus reformandis per Collatores & Rectores ipsorum cogendos ad eorum & Fundatoris obseruantiam ac hospitalitatem tenendam, qui *si officium negligunt, Ordinarij defectum supplere tenentur etiam in hospitalibus exemptis.* Quam decretalem innouat *Trid. sess. 7. de reform. c. 15. & sess. 25. de reform. c. 8.* cuius intellectus tam est facilis, quàm obseruantia rara & difficilis.

TITVLVS XXXVII.

DE CAPELLIS MONACHORUM ET ALIORUM RELIGIOSORUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Postquam suprà actum fuit de Religiosis eorúmque statu; non incongruè subjici Tit. præcedentem & hunc præsentem, habent enim domus Religiosæ & Capellæ Religiosorum cum illis connexionem. Inter varias verò Etymologias Capellæ quas ponit *Barbos. ad Rubr. Tit.* placet illa, quam tenet *Azor. p.2. l.3. c.8. q.1. & 2.* quòd videl. *Capella sit nomen Francicum significans tentorium, in quo Reges Francorum degentes in castris, curabant sibi fieri sacra illisque interserant.* Dici verò *capellam à caprarum pellibus* (quibus fortassis tegebantur dicta tentoria) putat *gl. in c. Concedimus de consecr. dis. 1.* Vel à *capiendo,* quia capit populum & celebrantes diuina officia, de his plura diuinat *Durand. in rationali l. 2. c. 10.* A capellâ autem dici *Capellanum* certum est; quin capellam posse dici *quamlibet Ecclesiam etiam Parochialem,* dummodò non sit Collegiata, sentit *Gonzal. ad Regul. 8. Cancell. gl. 5. n. 62.* communiter tamen Capella dicitur illa, quæ est *intra Ecclesiam constructa aut fundata, aut certè non est parochialis,* vt significat *Rebuff. super Concordata.* verb. *Capella.*

Cap.

Cap. I. In Ecclesiis.

Vrbanus III.

SVMMA.

In Ecclesiis Monachorum, populus per Monachum non regatur, sed per Capellanum ab Episcopo cum consilio Monachorum institutum; ita vt ex arbitrio Episcopi, tam ordinatio eius, quàm dispositio & totius vitæ conuersio pendeat.

EXEGESIS.

Not. I. Secundum hunc *tex.* aliáque jura antiqua nomine solius statûs Regularis, *Monachos & Religiosos non debere præfici curæ animarum*, nisi necessitas aut justa causa id postulet, successu autem temporis Regularibus fuisse permissam curam animarum tum in suis Monasteriis, tum alibi, vt praxis probat; Quin Ordo Præmonstratensium ex instituto suo administrationem Parochiarum exercet.

Not. II. Ex decreto *Conc. Trid. sess. 25. de Regul. In Monasteriis & domibus seu virorum, seu mulierum, quibus imminet cura animarum extra familiam, personas tam Regulares quàm Seculares huiusmodi curam exercentes subesse immediatè in his, quæ ad dictam curam & administrationem Sacramentorum pertinent, jurisdictioni, visitationi, & correctioni Episcoporum, in quorum diœcesi sita sunt, nec ibi aliquos etiam ad nutum amouibiles posse deputari, nisi de eorundem Ordinariorum consensu & prævio examine, de quo decreto vide Emman. Rodriq. to. 1. q. 36. a. 4.*

Cap. II. Dilectus.

Innocentius III. Archipresbytero & Clericis S. Ceciliæ.

SVMMA.

Cùm Syndicus Ecclesiæ S. Ceciliæ ab Oeconomo siue Procuratore Ecclesiæ S. Laurentij, sitæ in Parochiâ S. Ceciliæ subiectionem in petitorio & possessorio postularet in scrutiniis, baptismate, Capitulis & similibus, titulo præscriptionis per testes comprobatæ, & Presbyter S. Laurentij hos ad jurandum paratos vidisset, sponte confessus est, quòd Ecclesia S. Laurentij scrutinium & baptisma debeat Ecclesiæ S. Ceciliæ, & ad Capitulum vocatus venit, super quo veluti debito à Sede Apostolica condemnatus fuit; Ex aduerso autem Oeconomus S. Laurentij proponeret, Ecclesiam S. Laurentij immediatè ad Sedem Apostolicã pertinere, hodiéque ab eâdem institutionem & destitutionem liberè ibi exerceri: Pontifex his auditis Ecclesiam S. Laurentij ratione baptismatis & scrutinij Ecclesiæ S. Ceciliæ obligatam pronuntiat, in institutione autem & destitutione & Capitulo dictam Ecclesiam ab impetitione Clericorum S. Ceciliæ absoluit.

EXEGESIS.

Apparet ex *h. c.* quod per se patet, videl. sæpe à diuersis partibus diuersa jura prætendi, quæ tamen non omnia legitimè sunt acquisita aut præscripta, ideóque non omnia actori adiudicari. Sic Pontifex in h. c. Ecclesiam S. Laurentij ratione *Baptismatis & Scrutinij* subiectam esse voluit Ecclesiæ S. Ceciliæ propter propriam Presbyteri confessionem, non item in aliis; nec in Capitulo quidem, quia fortassis dictus Presbyter tantùm semel fuit vocatus ad Capitulum & venit; non videtur autem sufficere vnicus talis actus ad subiectionem, cùm possit fieri sponte sine obligatione, idque à prædecessore suo non animadversum videtur ponderâsse Innoc.

Per Baptismum intelligitur *jus fontis baptismalis*; licet autem Ecclesia sita infra Parochiam alterius Parochi dicatur hîc illi jure comuni subiecta, quod jus etsi teste *Panorm. hîc n. 3.* nullibi videatur expressum, videtur à paritate & proportione rationis desumi posse ex illâ Regulâ, quam firmauimus *c. Cùm Dilectus. præced. tit. Ecclesias sitas in diœcesi aliquâ, eiusdem Episcopo jure communi censeri subiectas.* Per scrutinium verò vt tradit *Panorm. n. 10.* Intelligitur Cathechismus siue instructio Catechumenorum, & Examen, quod asserit debuisse fieri per 20. dies ante Baptismum adultorum.

Cap. III. Ex parte.

Honorius III. Episcopo Venetensi.

SVMMA.

Cùm Abbas & Conuentus Riuenensis assereret per literas Apostolicas sibi esse concessum, vt in ipsorum Prioratibus singuli Monachi commorarentur, si plures non possint ibi ali. Rescribit Pontifex, cùm id obuiet Concil. Lateranensi, de quo nulla fiat mentio in literis, ideóque se non credere, quod à Sede Apostolicâ emanârint, aut si per occupationem id factum fuit, nolle se per hoc derogare Concilio prædicto.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd *rescriptum emanans contra jus præsumitur aut falsum, aut per occupationem nimiam, siue sub & obreptionem emanâsse, nisi in rescripto fiat mentio de jure contrario*, vt not. *Panorm. hîc n. 2.* quod maximè verũ est de Concilijs Generalibus. Etsi verò decretum Concil. Lateran. à Pontifice allegatum, quod continetur *c. 2. de statu Monach.* non exprimat *Prioratus*, sed solùm *Ecclesias Parochiales*, nihilominus Pontifex dicit prætensas literas Apostolicas prædicto Concilio obuiare, quia licet non sint expresè contra verba illius, sunt tamen contra mentem ob paritatem rationis, vt bene *not. Panorm.*

Cap. IV. Ad audientiam.

Idem, Burdegalensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm quidam Monachi lege diœcesanâ huic Archiepi-

chiepiscopo subiecti, in quibusdam prioratibus habitarent solitarij, contra statutum Concil. Lateran. mandat Pontifex, & vt Abbates siue Priores ipsos ad Claustrum reuocent, & faciant in ipsis Ecclesijs deseruiri per Clericos seculares, vel alios Monachos ipsis associent, vtque ad hoc monitione præmissâ per censuram compellantur.

EXEGESIS.

Not. Papam mandare Archiepiscopo, non vt ipse compellat Monachos, sed Abbates, vt per ipsos reuocentur. In defectum tamen Abbatum potest Episcopus eorum negligentiam supplere. *c. Quando. de off. ordinarij*; secus est in Prælatis secularibus, nam cum illis concurrit Episcopus in iurisdictione exercenda, vt fit loc⁹ præuentioni, vt *not. Panorm. hic n. 1.*

TITVLVS XXXVIII.

DE IURE PATRONATUS.

Ad Rubricam Tituli.

CVM hactenus isto libro multa tractata sint de Præbendis, Dignitatibus, item de Religiosis domibus & similibus, præbendæ autem non semper conferantur liberè sed *ex debito ad oblationem, nominationem siue præsentationem alterius*, vt diximus tit. de præbend. nunc consequenter explicandum est jus istud, quod vocari solet *jus Patronatûs.* Idem *tit. habetur in 6. & Clement. de* eâdem re agitur *c. Pia mentis. 16. q. 6. §. Cùm ergo. & c. Episcoporum. ibid. q. 5.*

Not. II. Jus Patronatûs duplex esse *ciuile* & *Canonicum siue Ecclesiasticum.* Prius conuenit Dominis respectu libertorum, siue seruorum, quos manu miserunt *lib. 3. ff. & lib. 6. Codicis*, neque huc pertinet. Alterum dicitur *Ecclesiasticum* siue potiùs *Canonicum*, quia *per sacros Canones indultum, & spectat ad collationem beneficiorum non liberam, sed allegatam voluntati patronorum.* Dicitur autem *Ecclesiasticum quia est annexum rei sacræ, spirituali videl. beneficio*, per *Reg. Jur. in 6. Quòd accessorium sequitur principale.* Definitur bene à *Cæsio h. t. n. 2. Potestas præsentandi ad beneficium vacans ab Ecclesiâ alicui concessa vel propriè & formaliter, cùm patronus solus aliquem offert collatori ab ipso instituendum, vel minùs propriè, quando alij quidem jus habent eligendi, sed non sine assensu aut approbatione patroni.* de quo *inf. c. Nobis 25.* & hæc definitio videtur generalis. Conceditur autem hæc potestas vel *in remunerationem* quia quis fundauit vel construxit & dotauit Ecclesias, aut *ex merâ liberalitate* per priuilegium.

Not. III. Jus patronatûs communiter ex suis veluti proprietatibus ita solere etiam describi ex *Ioan. Andr. & Panorm. ad rubr. tit. Ius honorificum, onerosum & vtile, concessum ab Ecclesiâ illi, qui cum Episcopi consensu Ecclesiam fundauit, aut construxit ipse, vel is, à quo causam habet.* Dicitur *jus honorificum*, quia vtique honoris est, tantum habere juris, vt Episcopus vel alius collator teneatur illi conferre beneficium, quem patronus ipsi proponit, siue præsentat, nisi indignus sit. Defertur quoque honor Patrono in Ecclesia sui patronatûs *ratione præcedentiæ* & aliàs, de quo *inf. c. Nobis.* Est quoque jus *onerosum*, quia Patronus tenetur defendere Ecclesiam, ne bona indebitè dilapidentur. *c. Filiis. 16. q. 7.* aut aliter lędatur, vnde & vocatur *jus aduocationis c. 6. inf.* & ipse Patronus Ecclesiæ aduocatus. Denique est *jus etiam vtile*, quia si patronus deueniat ad inopiam, tenetur Ecclesia ex redditibus vltra necessaria remanentibus alere patronum illique subuenire plus quàm aliis pauperibus quantumuis necessitatem patientibus, quæ aliàque patebunt in decursu tituli.

Nof. IV. Jus patronatûs *transire ad hæredes*, vt apertum est ex tit. quod non excludit hæredes, sed solùm prohibet Ecclesiam diuidi, si sint plures & hoc est, quod in descriptione suprà dicitur Jus concessum illi, qui Ecclesiam fundauit, construxit, aut is à quo causam habet hæreditatis videl. aut alterius justi tituli. Cùm autem *text.* indistinctè loquatur de hæredibus Patroni, rectè colligunt *DD.* Jus patronatûs non solùm transire ad hæredes sanguinis, verùm etiam *ad quoscunque extraneos*, probatur inde, quia transit ad extraneum cum vniuersitate per emptionem *v. g.* vt patebit ex *c. Ex literis. & c. Cùm seculum. inf.* ergo fortiùs transit cum hæreditate ad institutos à patronis. Vnde rectè infertur à *Panorm. n. 2.* Si pater filium aut filiam instituat solùm in re certâ, alium autem faciat hæredem vniuersalem, jus patronatûs cum Vniuersitate transibit in istum, non in filium aut filiam; si autem sint plures hæredes omnes efficiuntur patroni, vt patet *ex d. c. 1. & Clem. fin. h. tit.* vbi *DD.* consentiunt, id jus transire non solùm in masculos, verùm etiam in fœminas, quia jura non distinguunt inter masculum & fœminam.

Cap. I. Perlatum.

Ex Concilio Mediolanensi.

SVMMA.

Mandat Concilii, (quoduam fuerit Mediolanense, incertum est, alij appellant Mediomaticense, certè hoc decretum in Synodo Cabilonensi secundâ reperitur) ne Ecclesia inter hæredes Patroni diuidatur, si per simultates eorum sacerdos suo ibi officio Canonicè fungi non possit, prohibeatur ab Episcopo ibi in Missas cele-

celebrari, donec ad concordiam redeant, & sacerdos liberè suum ministerium valeat exercere.

EXEGESIS.

Ne diuidatur &c.) Quæritur qualis diuisio hîc prohibeatur? *DD.* teste *Panorm.* hîc ponunt triplicem intellectū. 1. Quòd patroni si plures sunt, non possint conuenire, vt vnus habeat patronatum in vnâ parte Ecclesiæ, & alius in aliâ. 2. Alij intelligunt de redditibus Ecclesiæ, quos non possunt patroni inter se diuidere, nec aliquid ab Ecclesia exigere. *c. Noueris. 10. q. 1.* Alij denique intelligunt de ipso jure Patronatûs, quod est indiuisibile, quia datur pro tota Ecclesiâ & est apud quemlibet hæredem in solidum, etsi sint hæredes plures pro inæqualibus partibus, vt dicit *gl. verb. Si ex diuersis.* communiter recepta. Aduertit verò *Panorm.* licet istæ expositiones sint veræ, posse tamen patronos inter se conuenire, vt vnus præsentet in vnâ Ecclesiâ & alius in aliâ, aut vnus hoc tempore, alius alio, talis enim diuisio non prohibetur.

Et si simultates &c.) Hoc remedio interdicendi celebrationē diuinorum, & quod sequenti *c.* ponitur, tollendi reliquias & claudendi ostia Ecclesiæ, si tam graues inter Patronos de aliqua re oriantur simultates, vt presbyter in suo ministerio impediatur, posse Episcopum hodiéque vti, si spes sit hâc ratione discordiam sedandi, rectè tenet *Panorm. l. c.* Quidquid dicat *gl.* si contentio sit super ipso jure Patronatûs, expectet Episcopus tempus præfixum ad præsentandum, quo elapso si patroni nullum præsentent, ipse aliquem instituat, si possit absque scandalo, aut vtatur hoc remedio. Quod si orta fuerit contentio inter ipsum Episcopum & Patronum, ponat Oeconomum siue Vicarium in Ecclesia, donec lis fuerit finita. *juxt. c. Cùm vos, de off. ord.*

Cap. II. Quæcunque.

Ex Concilio Triburiensi.

SVMMA.

Si pro Ecclesia dissideant Patroni, & nolint eam sub vno Presbytero procurari, Episcopus si aliter non possit ipsis consulere, tollat reliquias, & claudat ostia Ecclesiæ.

EXEGESIS.

Patet ex *cap.* præced. Illud nota. quòd nō possunt velle patroni, vt plures instituantur in eâdem Ecclesiâ, quia Ecclesia debet esse vnius Rectoris, & vnum beneficium vnius beneficiati. *c. Cùm non ignores. de preb. & c. seq.*

Cap. III. Quoniam.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Cùm in quibusdam locis patroni aut eorum hæredes potestate suâ abuterentur, & cùm vna Ecclesia vnius debeat esse Rectoris, pro suâ dissensione plures præsentarent, decernit Concilium, vt si patronorum vota discordent, ille præficiatur, qui maioris est meriti, & à pluribus eligitur. Si hoc sine scandalo fieri nequeat, ordinet Episcopus Ecclesiam, sicut secundùm Deum judicauerit. Idq́ fiat si de jure patronatûs lis sit inter aliquos, & cui competat, intra quatuor menses non fuerit definitum.

EXEGESIS.

Not. I. Quod bene ponderat *Panorm. n. 2.* quòd patroni ex *merâ gratiâ & benignitate Ecclesiæ* consequantur jus patronatûs, quæ illis hoc permittit & tolerat, vt excitentur ad dotandas & fundandas Ecclesias. Nam stando in natura beneficij & collationis, cùm sit aliquid spirituale, cui autoritate Ecclesiæ annexum est jus patronatûs, nec fundatio, neque constructio, neque dotatio tantùm per se posset, vt liberam Episcopi cæteroquin aut alterius collatoris conferendi potestatem ad certam personam pro patroni arbitrio determinaret.

Aut hæredes eorum &c.) Not. I. Rursus indistinctè hic Canon agnoscit Juris patronatûs transmissionem ad hæredes. Vbi quærendum restat, an sicut ad alios, ita etiam ad hæredes fideicommissarios transeat? communis sententia negat, vt videre est apud *Gomez. l. Variar. c. 5. n. 29.* & allegatos à *Molin. de jure primogen. l. 1. c. 25. Casum hîc n. 12.* Ducuntur exemplo juris sepulchri, quòd penes hæredem manet, nec transit ad fideicommissarium. *l. Si quis. ff. De Relig. & sumpt. funer.* Item exemplo Juris patronatûs ciuilis, quòd restitutâ hæreditate apud liberos manet. *arg. l. Si patroni. 55. ff. Ad S. C. Trebell.* præterea quòd ad fideicommissarium non transeant alia jura, quàm quæ continent commodum pecuniarium; sed in contrarium non immeritò militat *Casus*, quod in exemplis non sit paritas, nam jus sepulchrorum solùm sequitur hæredem, patronatus autem ciuilis tantùm hæredem suum. *Instit. & ff. De assignat. libert.* Jus autem patronatûs Canonicum etiam *transit ad non hæredem eum vniuersitate bonorum v. g. ad emptorem, aut alium; imò etiam ad fiscum.* Deinde falsum est, quòd non contineat commodum pecuniarium, cùm Patronus inopiâ pressus ali debeat ab Ecclesiâ.

Et plurimorum eligitur & approbatur assensu &c.) Not. I. Cùm sint plures patroni, necesse est; vt præsentet vel consentiat maior pars illorum respiciendo ad omnes Patronos, neque sufficit, vt sit pars maior respectu minoris, vt si fuerint quatuor Patroni, & duo præsentent vnum, tertius verò alium, & quartus rursus alium, præsentatus à duobus non habet maiorem potestatem respectu omnium, sed solùm respectu duorum singillatim, qui diuersos elegerunt. Quod verissimum est, si præsentatio ab illis fiat collegialiter, hoc enim videtur requirere. *c. Ecclesia. de electione*, secus est, si præsentent singillatim. Quando enim plures habent potestatem aliquid faciendi, Collegialiter requiritur

Digitized by Google

maior pars Collegij, secus est, si possint actum explicare *singuli seorsim*, quod non videtur locum habere in pluribus, esset enim occasio confusionis & dissensionis, si singuli vel plures præsentarent Episcopo diuersos.

Not. II. Hinc sequi, quòd vbi sunt plures Patroni, debeant omnes vocari, vt videl. præsentent Collegialiter, aut certè simul conueniant, aliàs non vocati possent agere de contemptu. *c. Quod sicut. & c. Bona. de elect.* Quod non esset necesse, si possent præsentare vt singuli. *arg. l. Per fundum. ff. De seruit. rustic. præd.* Hoc autem non licere probat *Panorm. n. 14.* argumento satis efficaci, ex doctrina *Bartoli in l. Omnes populi. ff. De vi & iu.* vbi dicit, quòd *siue à Collegio consensus sit explicandus, siue à pluribus, siue à singulis, si in actu maior pars possit prouidere minori semper debent isti esse simul, & quasi Collegialiter procedere, ne sibi mutuò praiudicent*, vt si in proposito non vocatis omnibus patronis, vnus vel plures præsentent aliquem, qui præsentatus non fuisset, si omnes fuissent præsentes aut vocati.

Intra quatuor menses) Nota I. Jus patronatûs aliud dici Laicum inde, quia est concessum laicis, v. g. Principibus, Magnatibus, Dominis temporalibus; aliud Ecclesiasticum ex eo, quia patronus est Ecclesiasticus. Inter quos ratione temporis ad præsentandum præfixi, hoc est discriminis: Quòd Patronus laicus intra quatuor menses aliquem nominare debet per *h. t. & cap. Cùm propter. infrà.* Patrono autem Ecclesiastico ibid. conceduntur sex menses, de isto enim non de laico loqui illum textum sentit *Panorm.* cum aliis, quæ explicatio confirmatur ex *c. Vnico. eod. in 6.* Rationem differentiæ assignat, quòd Clericus variare non debeat, ideóque permittitur illi longius tempus, vt magis deliberet, & proponat idoneum. Laico autem permittitur variatio. *c. Cùm autem. inf.* ideóque breuius tempus præfigitur. Elapso hoc termino, si nemo præsentatus fuerit, jus istud deuoluitur ad Ordinarium, vt patet ex textu.

Not. II. Istud tempus non currere ignoranti. Neque enim bonâ fide ignoranti, aut legitimè impedito currit tempus. *fa. c. 5. De concess. præbend.* & vbi non est culpa, non debet esse pœna. *in c. Cùm propter inf.* Secùs est, si quis sit in culpâ, vt in proposito patroni inter se discordes. Sed neque patrono excommunicato currere censet *Cassius n. 58.* etsi enim culpâ suâ inciderit in Excommunicationem, non tamen in hoc delinquit, quòd intra debitum tempus neminem præsentat, cùm sit hoc ipsi lege prohibitum, sic neque Episcopo suspenso currit semestre collationis, nisi in petendâ relaxatione sit in morâ, *c. Vnico. §. 1. Ne sede vacante in 6.*

Cap IV. Præterea.

Ex eodem.

S V M M A.

Cùm quidam laici Episcoporum autoritate neglectâ Clericos instituant in Ecclesiis & remoueant cùm voluerint, & bona Ecclesiastica pro sua voluntate plerumque distribuant, decernit Pontifex illos anathemate feriendos, Clericum autem qui Ecclesiam per laicos sine Episcopi autoritate receperit, jubet communione priuari, & si perstiterit, à ministerio & Ordine deponi.

E X E G E S I S.

Firma hinc Regulam, quòd Patronus siue sit laicus siue Ecclesiasticus non consequitur jus instituendi, vel destituendi, vel bona Ecclesiæ administrandi, sed *solum jus præsentandi*; concordat *c. Præcedens. & c. Vnicum. in 6.* Item, quòd non possit alteri præsentare, *nisi Episcopo*, quod idem statuit *Conc. Trid. sess. 14. c. 13. De reform.* simúlque sancit autoritatem Episcopo, *vt præsentatos à Patronis, nisi fuerint idonei, liceat repellere. sess. 25. De reform. c. 9.* Si autem institutio ad inferiores Episcopo pertineat, vult tamen *præsentatos ab Episcopo examinari, præter præsentatos ab vniuersitatibus studiorum generalium. sess. 7. c. 13. De reform. nisi præsententur ad Ecclesias Parochiales. sess. 24. c. 18.* hæcque omnia vult obseruari *sub pœnâ nullitatis*, tum præsentationis, tum institutionis. Denique prohibet *d. sess. 14. c. 18.* ne patroni *vlli in perceptione fructuum & prouentuum, quorumcunque beneficiorum vllatenus vllâue ex causâ, vel occasione se ingerant, sed illos liberè beneficiato, non obstante quâcunque consuetudine, distribuendos dimittant.*

Cap. V. Quòd autem.

Alexander III. Eboracensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Si Clericus idoneus præsentatus non fuerit ab Episcopo admissus, & postea alius idoneus præsentatus & ab Episcopo institutus possessionem obtinuerit. Rescribit Pontifex in isto casu meliorem esse conditionem possidentis, quia ante præsentationem ab Episcopo approbatam ratum non est, quod à Patrono fuerat inchoatum; De cætero si laici Clericis vel Collegiis instrumenta conscripserint in hæc verba: Concessi vel dedi Ecclesiam, & præsenti chartâ firmaui, *si consensus Episcopi non accesserit, nihil agitur, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui de jure non potest donare.*

E X E G E S I S.

Ex *h. t.* colligitur 1. Quòd præsentatus per Patronum non consequitur perfectum aliquod jus, sed *inchoationem Juris*, quod perficitur per institutionem Episcopi, qui ipsi confert jus ad beneficium; etsi ante Institutionem habeat jus prosequendi præsentationis effectum, si alius ab Episcopo esset institutus, vt not. *Panorm. n. 7.* Colligitur 2. Patronum secularem

Digitized by Google

cularem posse variare ante institutionem Episcopi, illúmque posse instituere secundò præsentatum, præterito primo, de quo *inf. in c. Cum autem.* Colligitur 3. Donationem factam à non Domino, qualis est Patronus respectu beneficij, esse nullam, quia *nemo jure dat, quod de jure habere non potest.* Colligitur denique 4. licèt text. dicat in hoc casu *potiorem esse conditionem possidentis*, non esse tamen possessionem ad effectum institutionis necessariam, quia per solam institutionem institutus consequitur jus plenum in beneficio *juxt. c. Si tibi absenti. de præbend. in 6.* ita vt post institutionem non valeat institutio alterius, etiam cum traditione possessionis, vt rectè *not. Panorm. n. 8.* respondens glossæ, quæ hoc casu vult non ex solâ institutione secundi, sed ex adeptione possessionis transisse ad ipsum plenum jus, quod falsum est in spiritualibus per *d. c.* & nos diximus ad *c. Ei, cui. de præbend. in 6.* Vnde hic narrat factum respectu possessionis, neque allegatur pro jure.

Cap. VI. Quia Clerici.

Idem, Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Cum quidam Clerici aduocatias Ecclesiarum compararent, vel quocunque modo possent, acquirerent, vt eorum filij vel nepotes præsentarentur; mandat Pontifex id inhiberi, & Clericos aduocationibus taliter acquisitis appellatione postpositâ spoliari.

EXEGESIS.

Intelligi debet *h. c.* de illis, qui iniustè comparant jus patronatûs vel illud solitariè acquirunt, si enim comparent vel emant cum vniuersitate, id licitè fieri patebit *c. seq.* per pœnam autem spoliationis quæ hic decernitur, intellige pœnam priuationis, quæ est actus judicialis & licitus, spoliatio autem sonat ex vsu loquendi duriùs.

Cap. VII. Ex literis.

Idem, Herfordensi Episcopo, & Abbati de Forde.

SVMMA.

Cum G. miles, qui villam, in quâ Ecclesia sita erat, à Monasterio de Vinton ad firmam tenebat, eâdem vacante G. Clericum, Abbatissa autem dicti Monasterij, alium Episcopo præsentâsset, eóque nolente præsentatum recipere, grauiter apud Archiepiscopum eundem Episcopũ accusâsset, mandat Pontifex, si præfato militi villa fuerit non excepto jure patronatûs ad firmam concessa, vel ante controuersiam de jure patronatûs inter Abbatissam & militem ortam, præfatus G. per Episcopum ad præsentationem militis fuerit institutus, ei, si fuerit idoneus, adjudicari Ecclesiam, ita vt si Abbatissa litem obtineat, ei de temporalibus debeat respondere.

EXEGESIS.

Non excepto Iure patronatûs &c.) Not. I. In summa *h. c.* in corpore Juris sic haberi, *quod jus patronatûs consistens in aliquâ vniuersitate temporaliũ, transeat cum ipsa vniuersitate, etsi vniuersitas solùm transeat quoad vtile dominium, nisi jus patronatûs specificè sit exceptum.* In casu autem *h. c.* Abbatissa de Vinton locârat militi G. villam quandam vbi Ecclesia sita erat ad *firmam*, id est sub certâ pensione, sine exceptione Juris patronatûs, ob quam causam illud Pontifex militi adiudicat. Vnde sumunt *DD.* regulam, quod dictum *jus transit cum vniuersitate per locationem, emptionem, vel alio modo.*

Not. II. *Vniuersitatem* in præsenti loco intelligi, cùm res aliqua non tantùm vnum aliquid, sed plura tum corpora, tum jura continet vt post *Panorm. hic n. 10. & 11.* explicat *Azor l. 6. c. 20. q. 8.* Quando igitur *vniuersitas eiusmodi tum corporum tum jurium* emptione, locatione vel aliter transfertur in alium, res tota transit in illum, cùm omnibus seruitutibus, oneribus, juribus, actionibus, adeóque etiam cum Juris patronatu, qui inhæret rei vniuersitatem bonorum habenti, v. g. villæ, castro, Monasterio, Ecclesiæ, Conuentui, Seminario, ciuitati, prouinciæ. Hanc vniuersitatem concedunt etiam hæreditati, quia *hereditas est quid vniuersum l. Bonorum 2. ff. De verb. signif. & l. Hæreditas. ff. De petit. hæred.* Ajunt etiam omnia alicuius bona vniuersitatem cõtinere, cùm *Panorm. hic n. 12.* licèt alij negent.

Ei adiudicetis Ecclesiam &c.) Not. I. Quod existens in possessione juris patronatûs validè præsentat, neque institutus ad illius præsentationem debet postea remoueri, licet postea appareat illum non habuisse jus præsentandi, quia præsentatio est *quidam fructus Iuris præsentandi*, fructus autem pertinent ad possessorem bonæ fidei, nec tenetur restituere, vt *not. Panorm. n. 3.* Et hæc est causa, quare Papa Clerico à milite præsentato, & ab Episcopo instituto, voluerit adiudicari Ecclesiam, cum hoc tamen onere, vt *si Abbatissa litem obtineret, de temporalibus ipsi teneretur respondere*, id est, reddere rationem administrationis temporalium, non tamen valde strictè, puta deducendo, quid expendat quotidie pro victualibus, *sed in genere* ait *Panorm.* asserens hoc solùm intelligi debere *de patrono Ecclesiastico*, qualis erat etiam ista Abbatissa, non laico, cui videl. non tantum juris in Clericos conceditur.

Cap. VIII. Illud prætereundum.

Idem, Vintoniensi Episcopo.

SVMMA.

Si laicus Episcopo inconsulto Ecclesiam non vacantem concedat Religiosæ domui, & eâ postea vacante ad præsentationem eiusdem laici Episcopus Clericum ibi instituerit, prior concessio secundam institutionem non potest impedire; cùm illa

Digitized by Google

illa concessio de jure non subsistat, tum quia de re non vacante facta est, tum quia laicus sine autoritate Episcopi nemini potest Ecclesias dare, licet Religioso loco Ius patronatûs liberè conferre valeat; quod si Ecclesiâ vacante fecerit, & aliquis sine præsentatione fratrum eiusdem loci fuerit institutus, eius institutio est irritanda.

EXEGESIS.

Laicus sine autoritate Episcopi &c.) Cùm laicus non possit Ecclesias possidere, vt *in c. Causam. de præscript.* vtpote Juris spiritualis incapax, videtur quod nec cum consensu Episcopi Ecclesias possit donare. Sed *DD.* hoc intelligunt de Ecclesiis *à laicis potentibus facto, non jure detentis, quas vt eripiantur illis è manibus, jura concedunt, vt accedente autoritate Episcopi possint eas loco Religioso largiri.* Simile est *in decimis*, quas detinent de facto, conceditur enim ex pari causâ, vt possint locis Religiosis dare. *c. Cùm Apostolica de his, quæ fiunt à Prel.* Non tamen conceditur illis, vt dent Ecclesias in titulum, quod supponit potestatem spiritualem, sed *in proprietatem*, vt advertit *Panorm. n. 3.* Quin non est hæc vera donatio ex parte laici, qui non potest donare quod non est ipsius, sed *ex dispositione Ecclesiæ & ipsius autoritate*, tales Ecclesiæ transeunt in proprietatem Religiosorum.

Iuris patronatûs conferendi liberè &c.) Quæri potest, vtrùm laicus Patronus possit Jus patronatûs dare Religioso loco sine consensu Episcopi? hoc enim videtur innuere *textus*, qui istius Juris liberam conferendi tribuit facultatem, adeóq; sine facultate Episcopi. Inter varias *DD.* opiniones placet distinctio *Panorm. n. 3. & seqq.* Vel constat, quòd Patronus Ecclesiam det in *proprietatem*, vel quòd *solùm Ius patronatûs* concedat, vel concedit *indistinctè Ecclesiam*, vt dubium sit an intendat dare Ecclesiam vel jus patronatûs. Primo casu concessio est nulla sine autoritate Episcopi, per *h. t.* adeóque nec jus patronatûs transfertur. 2. Casu si expressè concedat jus patronatûs simul cum aliqua vniuersitate, v.g. villâ aut castro, tum transit cum illâ, nec est opus autoritate Episcopi. *iuxt. c. Ex literis. sup. & c. Cùm seculum. inf.* Si autem concedat donatione inter viuos Religioso loco, neque tum eget consensu Episcopi, & hoc sensu habet liberam id faciendi facultatem in *c.* assertam. Vtrùm autem si per vltimam voluntatem Legati instar hoc faciat, requiratur consensus Episcopi, dicemus ad *d. c. Cùm seculum.*

3. Denique casu, quando non constat quidem de dantis intentione, sed concessio Ecclesiæ facta est cum consensu Episcopi, tunc transit cum illâ & aliis juribus, quæ Patronus ibi habet, etiam jus patronatûs veluti cum vniuersitate. *fa. c. Pastoralis. de donat. & concord. c. Ex literis*, quia Patronus nihil excepit; si consensus Episcopi desit, Concessionem Ecclesiæ esse irritam patet ex dictis.

Cap. IX. Querimoniam.

Idem, eidem.

SVMMA.

Absurdum est, vt ad singulas Patronorum mutationes, Ecclesiarum Ordinationes mutentur, & ab Advocatis vel aliis præsumantur.

EXEGESIS.

Veluti Regulam hinc collige, quòd licet Patronus jus habeat præsentandi, legitimè tamen institutus ad vnius præsentationem Patroni, si illo defuncto vel aliâ ex causâ succedant plures patroni, non tamen amoueri debent ad instantiam succedentis, vel succedentium patronorum; neque obstat quòd aliàs successor non teneatur stare contractui inito per prædecessorem, cùm sit successor singularis, vt *in l. Emptorem. C. Locati.* Est enim diuersa ratio, quia institutus non habet jus suum principaliter & per se à patrono, sed solùm secundariò & per accidens, ab Episcopo autem principaliter & per se, ideòque per patronum vel ad ipsius instantiam, nec potest nec debet remoueri.

Cap. X. Cùm laici.

Idem, Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm laici sine autoritate Episcopi Clericis Ecclesias sui Iuris patronatûs concedunt, & postea facti pœnitentes alios præsentant, illique ab Episcopo instituuntur, eorum institutio stare debet, Ecclesiæ concessione priori, quæ nulla est, omnino euacuatâ. Non enim licet laicis Clericos in Ecclesiis ordinare.

EXEGESIS.

Non posse laicos sine autoritate Episcopi Ecclesias Clericis concedere diximus ad *c. 8. Illud prætereundum.* Hoc verò rursus est benignitatis Ecclesiæ, quòd ob Ecclesiam illegitimè & nulliter aliis concessam, juris patronatu illos non priuat, sed præsentationem illorum admittit, ac si nihil deliquissent.

Cap. XI. Cura Pastorali.

Idem, Abbatibus, Prioribus, & Clericis per Archiepiscopatum Eboracensem constitutis.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ne aliquis istorum sine consensu Episcopi ex donatione laicorum aliquas Ecclesias vendicare præsumat vel taliter acquisitas retinere nisi legitimâ præscriptione fuerit munitus, aut Episcopi postea habuerit consensum; Cùm enim laici non possint in alios, nisi jus, quod habent transferre, huiusmodi concessiones sunt irritæ.

EXEGESIS.

Ex dictis *c. Illud prætereundum.* patet laicos etsi possint

Google

possint donare Ius patronatûs, Ecclesias tamen absque autoritate Episcopi concedendi nullam habere facultatem vnde sequitur ex tali concessione veluti irritâ, nullũ jus in eiusmodi Ecclesias acquiri, nisi legitima interueniat præscriptio; potest enim Ecclesia jure proprietatis præscribi per aliam Ecclesiam, vt sit illi subiecta vel vnita, vt not. *Panorm. hic n. 1.* non autem per Clericum, vt habeat illam tanquam Prælatus vel Rector. Si consensus Episcopi non præcessit concessionem Ecclesiæ factam per laicum erit quidem per se nulla, valebit tamen, si postea consensus requiratur & obtineatur per vulgatam illam *Iuris Reg. in 6. Ratihabitionem retrotrahi & mandato non est dubium comparari.*

Cap. XII. Si verò.

Idem, Lingonensi Episcopo.

SVMMA.

Si ordinatio Ecclesia propter controuersiam laicorum de jure patronatûs prorogatur, fas est Episcopo appellatione remotâ personam idoneam in illâ instituere, quæ repræsentatur ab illo, qui jus patronatûs euicerit.

EXEGESIS.

Not. In hoc casu, præsentationem Patroni esse posteriorem institutione Episcopi, si videl. patronus, cui dubium mouebatur super jure patronatûs, litem primùm postea obtinuerit; non autem tum institutus consequitur jus nouum, sed ista siue præsentatio, siue repræsentatio patrono ab Ecclesiâ indulgetur, vt juris sui possessionem capiat. Quare in hoc casu non potest alium quàm institutum præsentare, qui per institutionem Episcopi plenum jus aquisiuit, vt not. *Panorm hic n. 4.*

Cap. XIII. Cùm seculum.

Idem, Hospitalariis.

SVMMA.

Prohibet iisdem Pontifex, ne cùm ratione feudorum emptorum aliterué acquisitorum jus patronatûs in parochialibus Ecclesiis acquisiuerint, Episcopo jus parochiale minuere præsumant.

EXEGESIS.

Collige quòd jus patronatûs existens in aliquo feudo, ratione Ecclesiæ ibi sitæ, transit in venditione feudi vniuersi *v. g.* villæ, pagi, oppidi, non autem in venditione rei particularis, vt vnius prædij. Idem intelligitur de quâcunque legitimâ translatione feudi in alium, vt *not. Panorm. hic n. 1.* semper tamen etiam ab exemptis debet integrum relinqui jus Episcopi, quod habet in quibusuis Parochiis *c. 1. 16. q. 7.* Apparet autem ex *h. t.* quòd hospitalarij possint habere jus patronatûs etiam in Ecclesiis Parochialibus, & credo per *Hospitalarios* hîc intelligi *Hierosolymitanos, siue Melitenses.* Illud præterea aduerte, quòd jus patronatûs possit relinqui hæredi cuicunque vel etiam legari. De hæreditate constat ex dictis ad *c. 1.* Neque etiam est difficultas in legato, cùm non possit demonstrari, cur non possit legari? vide *plura apud Panorm. n. 3. & seqq.*

Cap. XIV. Ex insinuatione.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex accepisset jus Patronatûs Clerico O. ab ejus fratre in quibusdam Ecclesiis liberaliter fuisse collatum, sed ab aliis sine ejus consensu occupatum detineri, Mandat si est ita, earum detentores ad dictas Ecclesias præfato Clerico O. restituendas compelli.

EXEGESIS.

Nota. Quòd nemo possit occupare aut detinere Ecclesiam sine præsentatione patroni; neque Episcopus regulariter potest instituere non præsentatum, nisi in tribus casibus. 1. Si patronus sit negligens in præsentando, neque præsentet aliquem *intra sex menses* si est Ecclesiasticus, *aut intra quatuor*, si laicus. 2. Quando patronus præsentat indignum; vtrumque sumitur ex *c. 2. de suppl. negl. Præl.* 3. Si beneficium vel Ecclesiam conferat Papa, vel legatus à latere: Quod tamen *Panorm. in c. Illud prætereundum. sup. n. 8.* ita limitat, vt Legatus non possit se conferre patrono, nisi patronatus sit Ecclesiasticus, & sic intelligi debere. *c. Dilectus. inf.* Si autem patronatus sit laicus, nullus potest conferre Ecclesiam aut beneficium sine præsentatione Patroni; præter Papam; huncque esse intellectum *d. c. Cùm Dilectus.* asserit *Panorm.*

Cap. XV. Consuluit.

Idem, Adeuensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Sanctuarium Dei jure hæreditario teneri non possit, non vult Pontifex sustineri, vt Clerici Ecclesias à parentibus suis fundatas propriâ autoritate detineant, aut laici filiis vel aliis laicis concedant easdem.

EXEGESIS.

Abominantur Canones passim successionem hæreditariam in beneficiis & Ecclesiis, ideòque meritò vetat Pontifex, ne filij patronorum quantumuis Clerici, suâ vel parentum autoritate sine institutione Episcopi beneficia aut Ecclesias prætenso titulo fundationis à parentibus factæ, vel ipsi occupent, vel parentes ipsis aut aliis concedant; quia ex jure patronatûs non plus ipsis conuenit, quàm jus præsentandi, vt bene not. *Panorm.* nullo autem modo

Digitized by Google

modo jus conferendi beneficium, aut dandi Ecclesiam in titulum.

Cap. XVI. De Jure.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex si R. jus patronatûs comparauit (cùm inconueniens sit illud vendi, quòd est spirituali annexum) contractum illum irritum decerni.

E X E G E S I S.

Ratio cur Jus patronatûs dicatur transire cum vniuersitate vendita, vt ex prioribus liquet, non autem possit per se vendi, est, quam bene assignat *Panorm. hîc n. 2.* quia *mixtum ex duabus naturis assumit sibi naturam potentioris & dignioris*; cùm igitur jus patronatûs partim sit spirituale ratione juris conferendi, quod respicit & cui connexum est; temporale autem ratione commodorum, vt *not. DD. in c. Pia mentis. 16. q. 7.* ideò prohibetur venditio, ac si ex integro foret spirituale. Imò, si ad viuum rem reseces, videbis *nec per se, nec cum vniuersitate propriè vendi; quia venditio involuit pretium.* Jus patronatûs autem non est pretio æstimabile, vnde si vniuersitas, cùm quâ transit accessoriè, propter istud jus maioris venditur, committitur Simonia; quæ sicut committitur in merè spirituali, ità in connexo *c. Quæsitum. de rer. permutat. & c. Præterea. de transact.* reliqua autem tum bona, tum jura, non solùm transeunt cum vniuersitate in emptorem, sed propriè tum per se seorsim, tum simul cum aliis emi ac vendi possunt. Quòd verò *Cas. hîc n. 22.* negat, *hoc jus cum vniuersitate transire in emptorem,* frustra nititur contra communem Canonistarum, & torrentem veritatis.

Cap. XVII. Nullus.

Idem.

S V M M A.

Nullus Laicus decimas aut Ecclesias, aut quidquid Ecclesiastici Iuris est, sine concessione Pontificis, Monasteriis vel Canonicis conferat. Si autem Episcopus ex improbitate vel auaritiâ consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, & quod offerendum est, cum eius licentiâ offeratur.

E X E G E S I S.

Not. I. Non rectè à *Panorm. h. tex.* per Pontificem primo loco intelligi Pontificem Romanum; cùm in illo solùm casu *text.* remittat ad Pontificem Rom. *quando Pontifex priùs nominatus illegitimè negat consensum*, cui plus tum solui non debet, quàm Papa concessit. Sufficere autem ad dotandas Ecclesias, & Ecclesiastica autoritatem Episcopi, modò nihil detrahatur juri Episcopali, patet ex prioribus *cc.*

Not. II. Sub illis, quæ sunt Ecclesiastici Juris hic non intelligi jus patronatûs, posse enim hoc concedi Religiosis locis sine authoritate Episcopi, patet ex *c. Illud,* & expressè declaratur *c. Vnico. in 6.*

Cap. XVIII. Significâsti.

Idem.

S V M M A.

Si Episcopi præsentationes personarum à patronis pro Ecclesiis sibi commissis adepti fuerint, persona idonea, quas ad eas vacantes præsentârint, sunt admittendæ.

E X E G E S I S.

Si Episcopi post promotionem suam &c.) Not. I. Hoc *cap.* posse dupliciter intelligi. 1. Quòd Episcopus à patrono titulo donationis vel alio acquisiuerit jus patronatûs in Ecclesiâ alterius diœcesis, quod posse fieri patet *ex c. 1. 16. q. 7.* quo casu de jure communi debebit præsentare Clericum dictæ Diœcesis, non autem peregrinum sine approbatione Episcopi talis Diœcesis. *c. fin. de Cler. pereg. & c. Hortamur. d. 71.* Docet tamen *Ioan. Andr.* quòd hodie de consuetudine quilibet patronus possit præsentare *quemlibet Clericum* modò sit idoneus. 2. Quod si Episcopus in suâ diœcesi acquisierit à patrono jus patronatûs, & institutio pertineat ad Prælatum inferiorem, esse tum ab eiusmodi Prælato admittendam Episcopi præsentationem sine tergiuersatione, quia Episcopus in suâ diœcesi Clericum quemuis potest approbare. *arg. d. c. de Cler. peregr.* nisi manifestè constaret, non esse idoneum. Si autem etiam hoc casu institutio pertineat ad Episcopum, tum prouidebit per viam collationis, sicut facit in aliis beneficiis non patronatis, vt bene censet *Ioan. Andr.* Vt enim sibi ipsi dicatur præsentare, quod alij volunt, est satis inconueniens. *Addit Panorm. alium intellectum, sed superuacaneum.*

Persona idonea, &c.) Not. I. Quemlibet patronum, & multò magis Episcopum, semper debere Clericum idoneum nominare & præsentare, *alioqui peccabit mortaliter*, vtpote peccans in re graui contra fidelitatem Ecclesiæ debitam. Similiter sub eâdem culpâ tenetur Episcopus illum, quem idoneum non esse scit, repellere, vt ex communi tradit *Azor. p. 2. l. 6. c. 21. q. 4.* vbi addit, si Clericus patrono sit ignotus, debere in genere de ipsius moribus & qualitatibus inquirere. Licet enim per *Reg. Iuris, nemo credatur malus, nisi constet*, in beneficiis tamen præsertim maioribus & curatis præter mores & probitatem requiruntur aliæ quoque dotes ex jure communi, vel specialibus statutis v. g. legitimi natales, ordines, doctrinæ nomen, literæ commendatitiæ Episcopi, quæ non omnes habent, ideóque inuestigari debent.

Not. II. Si duo vel plures occurrant, qui omnes quidem sunt digni, sed vnus altero dignior, patronus tenetur digniores nominare & præsentare, &

re, & Episcopus admittere, quia vterque tenetur rem Ecclesiæ vtiliter gerere & fideliter, quod non facit, si volens ac sciens præsentat minùs dignum. Quam sententiam esse communem fatetur *Lambertinus l. 2. De jure patronatûs. p. 2. q. 10. a. 3.* Sed ipse secutus aliquos RR. censet hoc solùm verum videri in beneficiis curatis, non item in simplicibus. Meritò autem *Azor. l. c. q. 5.* id etiam verum putat in simplicibus, præsertim maioris dignitatis, vt sunt Canonicatus Cathedrales, Canonicis enim probis prudentibus & doctis Ecclesia valde indiget, juuatur & ornatur, è contra illorum improbitate & scandalis plurimum læditur. Ad beneficia curata debere eligi & præsentari digniores, constat ex decreto *Concil. Trid. sess. 24. De reform. c. 18.* Quod *sess. 7. c. 13. De reform.* quosuis electos præsentatos vel nominatos, jubet *priùs ab Episcopis examinari*, priusquam instituantur aut confirmentur.

Not. III. Si ex primâ fundatione aliquis ex certo loco, aut familiâ præsentandus sit, non peccare patronum, si præsentet dignum ibi inuentum, etsi vel ex alio loco, vel familiâ possit assumi dignior, vt asserit *Azor. cum aliis l. c.* neque peccabit Episcopus, si dignum plurium præsertim votis præsentatum instituat, digniore licet omisso, cùm ipsius sit instituere quemuis idoneum sibi præsentatum, neque possit repellere eum, qui dignus est. Quod verum est, si vnus tantùm præsentetur, secus si plures ipsi præsententur, & vnus sit dignior altero, tum enim tenetur *eligere siue instituere digniorem, qui majoribus meritis adjuuatur, juxt. c. Quoniam. sup. & cum aliis tenet Couarr. ad c. Peccatum. p. 2. §. 7. n. 3.*

Cap. XIX. Consultationibus.

Idem Abbati S. Alberti.

SVMMA.

Clericus institutus ad præsentationem eius, qui credebatur esse patronus, si postea jus patronatûs alius euicerit, institutus non debet propter hoc remoueri, si tempore præsentationis, qui eum præsentauit, jus patronatûs possidebat, si verò putatitius Patronus tum in possessione non fuit, poterit institutus remoueri.

Intellectus & ratio huius decretalis habetur *suprà. in c. 7. Ex literis.*

Cap. XX. Suggestum.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Ecclesiarum quarundam de assensu Domini fundi, autoritate Archiepiscopi Ecclesiæ Beati Petri Eboracensis factam concessionem, Canonici de Nouoburgo irritare niterentur, donationem sibi priùs factam asserentes; Rescribit Pontifex, si prior concessio cum assensu Patroni & autoritate Episcopi facta sit, aut eorum assensus fuerit postea subsecutus, posteriori concessioni præferendum esse, alioqui posteriorem præferri debere, quæ consensu Domini fundi & autoritate Episcopi fulcitur.

EXEGESIS.

Not. I. Quòd Ecclesia patronata non potest mutari, alienari, aut donari, vel concedi alteri, non solùm sine autoritate Episcopi, sed neque sine consensu Patroni, vtpote defensoris, & Advocati Ecclesiæ, qui illius bona & jura tueri debet. *fa. c. Monasterium. 17. q. 6.*

Not. II. Concurrentibus pluribus titulis, illum esse præferendum, qui est validus, neque laborat defectu nullitatis, non obstante temporis prioritate, quam meritò Pontifex *in h. t.* non voluit attendi.

Cap. XXI. Relatum.

Idem, Archiepiscopis & Episcopis Per Angliam constitutis.

SVMMA.

Cùm nonnulli occasione laicæ recognitionis sine autoritate Episcopi beneficia sibi præsumerent vendicare, mandat Pontifex, si commoniti illa non resignârint, nisi Episcopali concessione fuerint muniti, ab officio & beneficio reddantur alieni. Laicis verò qui Ecclesias possessionibus spoliant, vt sic faciant Clericos coram judice seculari litigare, jubet id publicè sub interminatione anathematis prohiberi, & prohibitionis contemptores excommunicationi subdi.

EXEGESIS.

Clerici, qui Laicam recognitionem illam, quâ Clerici à Laicis non solùm præsentationem recognoscunt, sed ipsam potiùs collationem Ecclesiarum, siue beneficiorum admittunt, per hunc *text.* ipso facto non sunt suspensi aut excommunicati, sed jubentur deponi, nisi resignârint. Pari ratione nec spoliantes Ecclesias sunt de facto jure communi excommunicati, sed excommunicandi. *c. Conquestus. de for. compet.* idque vel maximè merentur illi, qui juxta hunc *tex.* spoliant Ecclesias, vt Actor Clericus debeat sequi forum Rei secularis, & coram judice seculari litigare, non sine aliquo dedecore statûs Clericalis.

Cap. XXII. Eam Te.

Idem.

SVMMA.

Illas Ecclesias de quarum patronatu controuersia fuerit, si intra sex menses non fuerit controuersia terminata, licitum est Episcopo de personâ idoneâ ordinare.

EXEGESIS.

Hoc c. intelligi debere de prouidendis Ecclesiis

fiis diximus ad *c. 3. Quoniam.* Quod verò dicitur de Ecclesiâ per personam idoneâ ordinandâ, contra illa, quæ diximus ad *c. 18. Significâsti.* objicunt aliqui *c. Monasteriũ 17. q. 7.* Vbi dicitur *Monasterium vel Oratorium* Canonicè constructum, à dominio Constructoris (per quem vtique intelligitur Patronus) eo inuito non esse aufferendum *licerèque illi, presbytero cui voluerit pro sacro officio illius diæcesis, cum consensu Episcopi, ne malus existat* (Monasterium aut oratorium) *commendare.* Ergo non tenetur Patronus ex pluribus digniorem, sed quemlibet pro arbitrio commendare. Resp. enim 1. Ex *h. tex.* manifestum esse, quòd non possit indignum præsentatre, jubetur enim ideò consensus Episcopi requiri, ne fortè malus sit, quem præsentat, nisi per Episcopi examen dignus reperiatur; quare præsentandi examen per *h. text.* non patrono, sed potiùs Episcopo iniungitur. Resp. 2. Quod dicitur, vt Ecclesias *cui voluerit commendet, absolutè intelligi de illis quos idoneos sine aliquâ comparatione digni vel dignioris existimas*; non autem si plures occurrant, ex quibus sciat vnum esse altero digniorem, quo casu Canon non præjudicat juri naturali, quod dictat juxta fidelitatem debitam Ecclesiæ ex officio Patroni eligi debere digniorem. Impertinentes igitur & superuacaneæ sunt difficultates, quas ex *h. can. post alios monet Cas. hic n. 52.*

Cap. XXIII. Præterea.

Lucius III.

S V M M A.

Quia Patroni jus aduocationis, donationis, vel emptionis, aliisque titulis in alios transferre præsumunt, fodrum, albergarias, Regium & similia *tanquam à suis rusticis ab Ecclesiis extorquentes. Statuit Pontifex eos siue Aduocati, siue Patroni, vel Vice-Domini, siue custodes, siue quocunque alio nomine censeantur, à grauaminibus Ecclesiæ cessare, nihilque ab ipsis præter antiquos & moderatos redditus ab Episcopis institutos exigere debere, aut si aliud exegerint, excommunicandos esse, contractus quoque huiusmodi quos faciunt aut fecerunt, vim nullam habere.*

E X E G E S I S.

Panorm. hic instar Regulæ colligit, quòd patronus non autoritate propriâ, sed Episcopi, potest reseruare sibi aliquod seruitium, vel pensionem vel aliquid temporale, concordat. *c. Cum dilectus. de consuet.* Debet tamen id grauamen esse moderatum alioqui reducendum erit ad moderationem, *fa. c. 1. de consuet.* Ex quo textu possunt defendi, quæ Parochi subinde Patronis tenentur exhibere, qui in ipsâ fundatione talia sibi reseruârunt. Comprehendit autem *h. c.* non solùm patronos, sed etiam illos seculares, quibus alio titulo Ecclesiarum custodia commissa erat. *Fodrum* Germanica vox est, quæ passim hodiéque in caupopis Germaniæ pro pabulo equorum (für das Futter) vsurpata, in legibus Francorum, verò pro annonâ militari *l. 3. Feud. tit. 1. Albergarias gl.* interprete *pastiones, quæ debentur pro domesticiubus*; aliter tamen interpretatur *Host. hîc. Regium* eadem *gl.* intelligit, quod regi debetur, siue tributum Regi debitum. *concord. c. Si tributum 11. q. 1. & c. Connenior 23. q. 8.*

Cap. XXIV. Cùm autem.

Idem Normcensi Episcopo.

S V M M A.

Si Aduocatus Clericum idoneum præsentârit, & postulâris postmodum eo non refutato alium æquè idoneum in eâdem Ecclesiâ admitti, quis eorum alteri præferatur, judicio Episcopi relinquitur, si laicus fuerit patronus, si autem Collegium vel Ecclesiastica persona jus præsentandi habeat, qui prior est tempore, jure potior esse videtur.

E X E G E S I S.

Postmodũ eo non refutato alium, &c.) Not. I. Patronum laicum posse variare, non item Clericum, apertum est ex *h. c.* eiúsque rei causam jam diximus *sup. c. Quoniam.* Intelligitur autem patronus Ecclesiasticus esse, qui habet patronatum nomine Ecclesiæ, aut beneficij sui, nam si habet ratione patrimonij aut alio titulo non Ecclesiastico, perinde de illo dicendum esset, vt de patrono laico, vt *not. Panorm. in c. Eam te*, qui illud confirmat *arg. c. Cùm dilectus. inf. & ex gl. in Clem. fi. eod. vide plures.*

Not. II. Etsi patronus laicus possit variare & præsentare secundum, non tamen per hoc potest prorsùs excludere primum, vt patet *ex tex.* qui concedit Episcopo facultatem eligendi ex his, quem putârit eligendum, vt *not. Panorm. hic n. 2.* & tenet *Azor. p. 2. l. 6. c. 21. q. 13.* si tamen Episcopus primum malitiosè reijceret, & alterum institueret secundo loco præsentatum teneri priori prouidere. *juxt. c. 29. Pastoralis. inf.* Cùm autem Patronus Ecclesiasticus non possit variare, præsentatio ipsius habebit vim electionis, quia quemadmodum electiones variare nequeunt *juxt. c. Publicato. de elect.* ita neque patronus Ecclesiasticus, ideóque Pontifex meritò adhibet Regulam Juris relatam *in 6.* qui *prior est tempore, potior est jure.*

Not. III. Si alter patronorum sit laicus, alter Ecclesiasticus, non solùm laico competere sex menses pro præsentatione, quia magis dignum trahit ad se minus dignum, adeóque laicus per Clerici conjunctionem consequitur, quod per se non habet. *gl. fin. c. Vnio. eod. in 6.* verùm etiam in casu, si vterque diuersum præsentet, posse laicum nihilominus variare, quia non reperitur id vllo jure prohibitum, neque est priuandus quis jure suo propter adjunctionem alterius. Nec obstat *gl.* dicens eiusmodi patronum laicum in hoc censeri Ecclesiasticum, hoc enim solùm procedit de commodo, quod consequitur per adjunctum, non etiam quoad incomodum

dum siue priuationem alicuius juris, vt ait *Casius hic n. 47.* Si autem ab vtraque parte non fuerit nisi vnus præsentatus, & postea laicus varians alterum addiderit, non est dubium, quin prior sit potior, vtpote qui duo suffragia habet *Ioan. Andr. in Reg. Iur. in 6. In re communi Panorm. hic n. 4.*

Not. IV. Episcopum non rectè agere, si non expectato termino præsentationis quatuor mensium laicis præfixo, aliquem à laico præsentatum priùs instituat, adimit enim hoc ipso illi potestatem variandi vlteriùs. Tenet tamen institutio, cùm in Episcopi arbitrio sit vnum ex his eligere præsentatis. Neque obstat potuisse postea digniorem præsentari, quia institutio digni valida est, sicut neque præsentatio vnius à Clerico facta ideò inualidatur, quòd postea dignior occurrat, de quo latè *Garc. p. 5. c. 9. §. 1. n. 231. & seqq.* si jus patronatûs à laico transferatur ad Ecclesiam siue Ecclesiasticum fiet Ecclesiasticum, & patrono competet semestre, *juxt. c. 1. eod. in 6.* quia mutatâ personâ mutatur rei conditio, vt post *Couarr. in practicis qq. c. 36. n. 5. docet Cas. n. 51.*

Cap. XXV. Nobis.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, cùm quis Ecclesiam cum assensu Diœcesani construit, ex eo jus patronatûs acquirere. In conuentuali Ecclesiâ, non electioni prælati faciendæ, sed jam factæ, rectiùs patroni postulari assensum, nisi aliter jus obtineat, vt interponere se debeat electioni tractandæ. In capellâ tamen vnus presbyter à patrono eligatur & Episcopo præsentetur. Patrono quoque honor processionis seruetur, & si ad inopiam vergat, ab Ecclesiâ modestè illi succurratur.

E X E G E S I S.

Cum assensu Diœcesani construxit &c.) Not. I. Jus patronatûs acquiri aliquo ex tribus modis, *constructione Ecclesiæ*, cuius est mentio in *c. Monasterium. 16. q. 7. & hîc, Donatione. c. Cum filiis. ibid. Fundatione siue assignatione fundi*, in quo Ecclesia est constructa. *c. Nobis. & c. Abbatem. 17. q. 2.* possunt ergo tres patroni concurrere in eâdem Ecclesiâ, vt quia vnus fecit eam construi, alter dedit dotem, alius fundum vbi construeretur, modò hæc fiant cum assensu Episcopi, qui hîc & alibi requiritur, sine illo enim censetur Ecclesia liberè fundata, constructa, dotata absque Jurispatronatûs onere.

Not. II. Non debere autem ista omnia concurrere, sed singula sufficere ad acquirendum hoc jus. In hoc enim *cap.* fit tantùm mentio constructionis, in *c. Quicunque. 16. q. 7.* solùm exprimitur id quod collatum est in Ecclesiam, *in Canone* autem *filiis ib.* eius qui fundat aut dotauit, sufficit ergo ex naturâ occasionis alternatiuæ. Quoniam in ipsâ dote conferendâ possunt plures concurrere, si simul notabile aliquid donent Ecclesiæ; secus est si vnus solus conferat modicum aliquid, *vt n. 6. notauit Panorm. ad Rubr. tit.* Ratio horum est, quia jus istud confert Ecclesia in compensationem beneficiorum sibi præstitorum, quæ non tantùm fit conjunctim, sed etiam disjunctim fundando, aut extruendo tantùm, aut etiam dotando tantùm, vt ex communi tradit *Azor l. c. c. 19. q. 6.*

Not. III. Idem Jus patronatûs acquiri etiam reparando Ecclesiam collapsam, si illud reparator cum consensu Episcopi reseruauit. Neque in hoc fit iniuria priori Patrono, cuius jus expirat cùm Ecclesia ex toto vel maiori parte ita collapsa est, vt vsui esse non possit; *in rem enim non existentem jus esse non potest*, vt bene argumentatur *Cas. hic n. 6.* Vbi etiam addit, si prior patronus Ecclesiam etiam dotauerit, illâque dotatione etiamnum Ecclesia frui possit, retinebit jus patronatûs cum reparante, qui illud sibi cum consensu Episcopi reseruauit; neque enim repugnat plures esse alicuius Ecclesiæ aut beneficij patronos, si tamen Ecclesia solùm ex parte sit collapsa, neque inepta ad diuinum cultum, tum pristinus patronus retinet jus suum, quia quod pro *parte solùm reparatur, videtur idem permanere cum priori. l. Qui res. §. Aream. ff. De solut.* Desideratur autem consensus Episcopi tam in reparando quàm in extruendo & dotando de nouo, vt ex communi docet *Host. h. t. in sum.* & jam suprà dictum est.

Not. IV. Jus patronatûs originem habuisse ex modis hactenus explicatis, ideò enim illis, qui Ecclesias fundant, dotant, construunt, hoc jus concessit Ecclesia, vt se gratam ostenderet, & ad hoc fideles magnates præsertim excitaret. Præter hos autem Juris huius tres proprios titulos, acquiritur per accidens variis etiam aliis modis. 1. Ex concessione aut priuilegio Pontificum, qui Ecclesiis liberis potentes patronos adoptant pro earum indemnitate aut defensione. 2. Transit per venditionem vniuersitatis, similiter per eiusdem permutationem. 3. Per successionem hæreditariam. 4. Per concessionem, siue donationem liberalem, 5. Per confiscationem transit in fiscum, qui est loco hæredis extranei. 6. Præscriptione immemoriali. Quæ pleraque constant ex dictis.

Not. V. Circa præscriptionem dubium esse, vtrùm illud possit præscribi in liberis Ecclesiis? Olim sententia negatiua erat communis, affirmatiuam esse communem hodie testatur *Couarr. in Reg. possessor. malæ fidei. p. 2. §. 11. n. 2.* neque immeritò veriorem censet *Azor l. c. c. 19. q. 11.* cùm omnia ad præscriptionem requisita possint cadere in jus patronatûs. Dubium autem est, siue illud jus præscribatur in Ecclesia libera, siue in patronatâ contra Ecclesiam priorem, quantum tempus requiratur? Aliqui inter præsentes decem años assignãt, & inter absentes 20. requirunt, alij vniuersim 40. annos exigunt, quia Ecclesię interest, ne veniat in jus patroni parum pij, aut in Ecclesiam beneuoli, meritò igitur non admittitur breuius, quàm quod alioqui ad præscribendum contra Ecclesiam necessarium est, nimirum 40. annorum, iuxta *Couar. l. c. n. 8.*

Sed quidquid sit de jure communi, aut sententia *DD.* ante Conc. Trid. post illud stari debere illius

lius decretis rectè docet *Azor l. c.* decernit autem *sess. 14. De reform. c. 12.*

1. *Ne quisquam ius patronatûs impetrare aut obtinere possit aut debeat, nisi Ecclesiam, beneficium, aut Capellam de nouo fundârit, & construxerit, seu jam erectum, sed nõ sufficienter dotatum competenter dotârit.*

2. *In casu fundationis aut dotationis huiusmodi institutionem Episcopo jubet reseruari.*

3. Præterea *sess. 25. de reform. c. 9. decernit. Ius patronatûs ex fundatione, vel dotatione per authenticum documentum, & alia jure requisita debere ostendi, vel ex multiplicatis præsentationibus per tempus immemoriale, aliásque juris communis dispositiones.*

4. *Iis verò personis siue communitatibus, à quibus id jus plerumque vsurpatum præsumitur, immemorialis temporis præscriptio non aliter suffragetur, quàm si præter alia necessaria præsentationes per 50. annos continuata & effectum sortita authenticis scripturis probentur. Reliqui patronatus omnes in quibusuis beneficiis, item facultates & priuilegia concessa, tam in vim patronatûs, quàm quocunque jure nominandi, eligendi, præsentandi prorsus abrogata & irrita, cum quasi possessione inde secuta intelligantur.*

5. *Excipiuntur tamen hinc patronatus super Cathedralibus Ecclesiis, & aliis quæ ad Imperatorem & Reges siue Regna possidentes, aliósque sublimes & supremos Principes Iura imperij in dominiis suis habentes pertinent, & quæ in fauorem studiorum Generalium concessa sunt.* Hæc statuit *Conc. Trid.* meritò obseruanda illis locis, vbi receptum est.

Non electioni Prælati faciendæ &c.) Not. I. Quòd in Ecclesia Patronus habet Jus præsentandi Rectorē, per Capellam autem, quæ etiam nominatur, intelligitur, quæuis Ecclesia etsi sit parochialis, quia jura non excludunt patronum à præsentatione Rectoris, nisi in Ecclesiâ Collegiatâ, vt ex *t.* patet. Vnde quoque colliges, quamuis Ecclesiam Collegiatam etiam Cathedralem posse dici *Conuentualem*, etsi enim ex vulgari vsu loquendi, referatur ad Ecclesias Religiosorum, juxta Etymologiam tamen conuenit omnibus Ecclesiis Collegiatis. Dicitur verò Conuentualis à conueniendo, conueniunt autem non solùm Religiosi in suis Monasteriis ad consultationes, electiones & officia diuina, verùm etiam Canonici in Cathedralibus & Collegiatis, Collegiatum verò dici à colligendo, patet, & *fa. c. 1. d. 15.*

Not. II. Quòd nullus citra Papam potest concedere laico patrono, vt habeat suffragium in electione faciendâ, vna cum Clericis siue Religiosis, siue Secularibus. *fa. c. 2. de jud.* Vbi dicitur, quòd Episcopus non debeat disponere spiritualia judicio laicorum, sic *in c. Messana de elect.* habetur expressè, non valere consuetudinem, vt Clerici & laici simul eligant, ex consuetudine tamen vel autoritate Episcopi, potest patronus interponere partes suas *in electionis tractatu*, non tamen ita vt eligat, & sic intelligi debet quod dicitur in *t.* Vt autem *Domini terræ post electionem factam requiratur assensus, est æquitatis, quem si absque causâ neget, nihilominus tenebit electio legitimè facta. fa. c. Sacrosancta. in fin. de elect.*

Cap. XXVI. Per nostras.

Innoc. III. Rothomagensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm nullus ingerere se debeat Ecclesiasticæ Prælationis officiis, rescribit Pontifex, quòd nullus potest ad personatum alicuius Ecclesiæ se præsentare, quantumcunque idoneus sit.

EXEGESIS.

Collige Regulam, quòd *nemo potest præsentare seipsum, tum quia videtur ambitiosus, per h. t. tum quia præsentatio habet rationem beneficij, quod non nisi inter duos locum habet, dantem & acceptantem, iuxt. c. finanf.* Etsi verò *h. c.* solùm videatur loqui de beneficio quod habet prælationem, & in illo ratio decidendi, quâ vtitur Pontifex, maximè locum habeat, extendunt tamen aliqui etiam ad quæuis beneficia propter naturam beneficij. *Panorm. hic n. 4.* existimat, *quòd patronus licèt se ipsum non possit præsentare, possit tamen offerre preces Episcopo, vt sibi beneficium conferat, modò illud non sit curatum propter vitandam ambitionem, & ipse sit indigens.* Si Episcopus vltro offerat Patrono beneficium, vel Canonici illum eligant ad prælationem, poterit ipse præstare assensum & augere numerum suffragiorum in electione. *Vide plura apud Panorm.*

Cap. XXVII. Cùm propter.

Idem, Conuentrensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt si de jure patronatûs quæstio emerserit inter aliquos, & intra quatuor menses non fuerit definita, Episcopus Ecclesiam de persona idonea ordinet, vt tamen in posterum non generetur præjudicium illi, qui jus patronatûs euicerit.

EXEGESIS.

Hic *textus* intelligitur ex dictis ad *t. Quoniam sup.* Illud solùm obserua, quod notat *Panorm.* & ibi diximus, tempus non currere ignoranti, nec legitimè impedito, non pugnare cum *h. t.* vbi videtur patronus propter litispendentiam legitimè impeditus, & tamen currit ipsi tempus quatuor mensium. Resp. in hoc casu non constare, quis sit verus patronus, ideóque tempus currere omnibus litigantibus, quiscunque demum jus patronatûs euicerit. Quod verò dicitur tempus *non currere legitimè impedito*, intelligi debet de eo, *cuius jus certum est & non ambiguum.*

Cap. XXVIII. Cùm Dilectus.

Idem, Archidiacono & Cancellario Altisiodorensi.

SVMMA.

Cùm Legatus Apostolicus Ecclesiam in Archidia-

diaconatu Carnotensi primò vacaturam Ecclesiam pro G. Clerico suo reseruâsset, Archidiaconus autem contra mandatum Legati ad dictam Ecclesiam non præfatum G. sed alium Clericum H. præsentâsset, & Episcopus Ecclesiam illam Clerico H. assignâsset, ipse vero H. sibi eandem, vtpote ad præsentationem Archidiaconi tanquam veri patroni spectantem confirmari peteret; Rescribit Pontifex, si Archidiaconus præfatum G. tanquam patronus laicus præsentârit, quia tamen à dicto Episcopo non ille, sed Clericus H. admissus & institutus fuit juxta statutum Alexandri Papæ, *quod refertur* in c. Quod autem. sup. *) non primum sed secundum fuisse jus assecutum in Ecclesia S. Martini. Si verò Archidiaconus præfatum G. præsentârit tanquam patronus Clericus, quia eâ ratione subditus erat jurisdictioni legati Apostolici, qui concessionem illius Ecclesiæ sibi reseruari jussit, non potuisse alium præsentari; ideóque præsentationem ipsius non quidem Canonicè factam, Institutionem tamen ab Episcopo factam non esse irritam: quare Pontifex Ecclesiam prænominato H. adiudicauit cum fructibus medio tempore perceptis, Clerico G. autem perpetuum silentium imposuit.*

EXEGESIS.

Ex *h. c.* confirmatur quod supra diximus, non *omne jus patronatûs esse Ecclesiasticum, etsi Clericus illud obtineat, sed requiri vt ratione Clericatûs siue Ecclesiæ aut beneficij illud habeat, non autem titulo patrimonij, vel alio seculari.* Quia verò Pontifici hîc non constabat, quali titulo Archidiaconus jus patronatûs possideret, in vtramque partem respondet. Valere videl. præsentationem secundi, qui ab Episcopo fuerit institutus *juxt. c. Quod autem. sup.* si titulus Jurispatronatûs fuerit laicus. Si autem titulus fit Ecclesiasticus, neque sic præsentationem Archidiaconi pro Clerico fuisse validam, vtpote factam contra reseruationem legati Apostolici, cui Archidiaconus tanquam Clericus tenebatur obedire, quia verò antequam præsentatio per Episcopum diœcesanum approbetur, ratum non est, quod à patrono fuerat inchoatum, juxta *d. cap. Quod autem. Alex. III.* ideóque meritò Pontifex hîc pro H. sententiam tulit non obstante reseruatione legati pro Clerico G.

Cap. XXIX. Pastoralis.

Idem Heliensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus postulâsset edoceri, an Clericus à laico præsentatus, si Episcopus illum non duxerit admittendum, ex huiusmodi præsentatione jus aliquod assequatur; & si illo ad Sedem Apostolicam appellante, idem patronus alium præsentet, eúmque Episcopus instituat, vtrum secundus iste ab Ecclesiâ debeat remoueri? Rescribit Pontifex Institutionem secundo loco à laico patrono præsentati, validam esse. Si verò Episcopus malitiosè præsentatum idoneum reiecit, ad prouidendum ei compelli debere, vt puniatur in eo in quo deliquit.

EXEGESIS.

Etiam in hâc *decretali Innoc. III.* inhæret *c. Quod autem.* quod est *Alexand. III.* vt patet. Discrimen autem quod *Innoc. III.* dicit fecisse Alexandrum inter patronos Clericos & laicos, in eo situm videtur, quòd laici possint variare, non item Clerici, vt diximus *sup.* etsi in hâc decretali discrimen istud non exprimatur. Apparet verò hinc, quòd præsentatus per solam præsentationem non assequatur verum jus in beneficio, sed solùm quandam juris inchationem, etsi possit appellare, si Episcopus illum malitiosè ab Institutione excludat.

Cap. XXX. Postulâsti.

Idem, Auriensi Episcopo.

SVMMA.

Quærenti huic Episcopo, vtrum quando Rectores Parochialium Ecclesiarum aliquos præsentant ad Ecclesiarum suarum titulos ordinandos, vtrum electio illorum ad ipsos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos, & si consensu ipsorum opus non est; vtrum jus illud saluum maneat eligendi, vt Ecclesiâ vacante, intitulati huiusmodi non sint al[i]s præferendi? Breuiter respondet Pontifex per intitulationem huiusmodi nullum patronis generari præiudicium, quin possint alios Ecclesiâ vacante præsentare, nisi patroni consenserint.

EXEGESIS.

Intellectum *h. c.* satis intricatum, facit *Panorm. hîc.* Barbosa significat hîc agi de beneficiatis, qui constituuntur ad tempus siue vitam Rectoris ab illo, pro his enim non requiritur consensus patroni. Vicarium tamen perpetuum non posse sine consensu patroni etiam autoritate Episcopi constitui, aut intitulari. Mihi veriùs videtur agi de *beneficiatis perpetuis*, qui habent titulum Capellani, Concionatoris &c. vel similem in Ecclesia, neque enim beneficiati temporales videntur propriè intitulari aut inuestiri. Etsi autem Parochus habeat potestatem sibi assumendi pro ministerio suo Cooperatores, ad nutum amouibiles, non potest tamen de jure præsentare beneficiatos perpetuos, siue intitulatos constituere sine consensu patroni, neque rectè facit Episcopus tales instituendo. Etsi per *h. c.* Episcopali autoritati indulgeatur, si Rectores Parochiarum aliquos præsentent (non de jure, quod nullum ipsis tribuitur,) sed de facto, quod solum verba *textûs* præ se ferunt; ex quo immeritò *Panorm. n. 2.* colligit aliquod jus præsentandi Parochis competere,

petere,

Digitized by Google

petere, vt ipsi eosdem, licèt contra jus instituant, vnde in futurum patronis nullum præiudicium generatur; ideóque Ecclesiâ Parochiali per mortem Rectoris, qui contra jus consensum patroni neglexit, vacante, ab illo præsentati, & ab Episcopo instituti remoueri debent, nisi ipsi patroni præbuerint assensum.

Cap. XXXI & vlt. Transmissæ.

Gregorius IX. Archiepiscopo Eboracensi.

S V M M A.

Cùm Capitulum Eboracense Ecclesiam quandam vacantem (in quâ jus patronatûs obtinebat) R. Clerico concessisset, & postea Clericum L. Episcopo ad eandem Ecclesiam post appellationem ad Pontificem à dicto R. interpositam, præsentâsset; Respondet Pontifex, quòd cùm ex vi patronatûs non concessio, sed præsentatio pertineat ad patronum, si nullum obstet Canonicum impedimentum, ab Episcopo institui posse, qui illi fuit præsentatus.

E X E G E S I S.

Collige, quòd patronus ex vi patronatûs non habet jus cõferendi, seu eligendi, sed solùm præsentandi, ab Episcopo instituendum. Ideóque valuit præsentatio à Capitulo Eboracensi facta, non concessio, quæ præcessit & irrita fuit. Vnde vlteriùs colligitur, per concessionem irritam, quæ præcessit, non perditum fuisse jus præsentandi, etiam pro illâ vice, & posse quem venire cõtra factum proprium, quod juribus non subsistit.

IDEM TITVLVS DE IVRE PATRONATVS IN VI.

Cap. Vnicum.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Si Laicus jus patronatûs alteri Ecclesiæ, siue loco Religioso contulit, huiusmodi collatio, etiam absq; consensu Episcopi facta, efficax est censenda, per illud tamẽ juri Episcopi, qui assensum nõ præbuit, Pontifex non vult derogari. Etsi verò patronus laicus ad præsentandum tempus habeat quadrimestre, Ecclesia tamen vel Monasterium, cui laicus jus patronatûs contulit, tempus habet semestre, & quantum ad præsentationem pertinet; non vt patronus laicus, sed vt Ecclesiasticus debet reputari.

E X E G E S I S.

Per *h. text.* confirmatur quod habetur in *c. 8. Illud. sup.* à laico posse Ecclesiam liberè donari alteri Ecclesiæ siue Religioso loco, etiam sine consensu Episcopi, *vide ibi.* dicta; non debere tamen derogari per eiusmodi donationem Juri Episcopali, patet ex *c. 9. Querimoniam. ibid.* Confirmatur itidem, quod de quadrimestri, laico patrono, & semestri Ecclesiastico concesso diximus ad *c. 3. Quoniam. sup.* concordat *c. 22. Eam te.* Porrò obserua jus patronatûs à laico translatum in Ecclesiam siue locum Religiosum fieri Ecclesiasticum, vt diximus *ibid. sup. ad c. 24. Cùm autem. not. 4.* Quando enim res non priuilegiata peruenit ad priuilegiatũ, amittit naturã antiquam & efficitur priuilegiata, vt *not. Tiraq. de jure primogen. in præfat. n. 133.* ideóque non solùm Ecclesiastici patroni habent semestre ad præsentandum, sed propter eorum coniunctionem etiam compatroni laici, si quos habent, vt tradit *Garc. p. 5. c. 9. n. 210.* etsi laicus habeat maiorem potestatem juxta *Flamin. de Resign. l. 2. q. 4. n. 50.* Non tamen viciſsim, quando res priuilegiata transit ad non priuilegiatum retinet priuilegium.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Vt Constitutio.

Clemens V. In Concilio Viennensi.

S V M M A.

Vt Constitutio, quæ præsentationem etiam exemptorum admitti prohibet, nisi præsentato de prouentibus Ecclesiæ talis coram diœcesano fuerit portio assignata, vnde jura Episcopalia soluere, & se sustentare congruè possit, obseruetur, Pontifex cum Concilio Diœcesanis districtiùs inhibet, ne præsentatum, per quamcunque personam Ecclesiasticam admittant, nisi intra terminum competentem per diœcesanos præfigendam, præsentato fuerit coram eis congrua portio assignata. Quod si præsentantes facere neglexerunt, statuit, vt ex tunc diœcesani præsentatum admittant, & in pœnam præsentantium potestas assignationis ad ipsos deuoluatur, quorum conscientias onerat, vt moderationem portionis debitè faciant, nec in pluri vel minori scienter excedant. In Prioratuum verò vel aliorum tam Regulariũ quàm Sæcularium locorum Ecclesiis, in quibus Religiosi vel alij, ad quos redditus pertinent, prædicta onera supportant, præmissa non obseruentur, sed onera omnia, quæ perpetuis Presbyteris aut Vicariis incumberent, si dicta eis assignatio facta esset, Religiosi & alij supradicti plenè habeant, & Presbyteris siue Vicariis sustentationem præstare congruam teneantur. Ad quæ omnia Religiosos, & alios quoslibet à diœcesanis Ecclesiasticâ censurâ Pontifex vult compelli, non obstantibus priuilegiis, consuetudinibus, statutis, &c.

E X E G E S I S.

Constitutio, quam allegat Pontifex, habetur *in c. De Monachis. de præbend. in antiq. & c. 1. eod. in 6.*

Istud

Illud c. autem prouidet de executione, si patroni vel Religiosi noluerint, iuxta *prædict. c.* certam & congruam portionem Vicariis vel Presbyteris, quos præsentant assignare. Hoc ergo casu Clemens cum Concilio vult assignationes & taxationes portionis congruæ deuolui ad Episcopos, quorum conscientia super hoc oneratur, vt in neutram partem moderamen excedant. Excipit tamen hinc Ecclesias, vbi Religiosi, vel alii qui redditus earum percipiunt, onera Iurium Episcopalium, & hanc curam ipsi supportant, ibi enim non potest congrua portio distincta assignari, ; sed sufficit, vt vicarius alatur honestè tam in victu, quàm in vestitu, ne vituperetur sacerdotale officium, vt ait *gl.*

Cap. II. Plures.

Idem.

S V M M A.

Plures ab vno ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, vocem duntaxat vnius habent in præsentatione. Neque inconueniens est, patronos ipsos inter se liberè posse conuenire, de Rectore ab eis alternis vicibus præsentando. Iisdem permittitur, vt plures ad vacantem Ecclesiam, plures ita præsentent personas, quòd vna ex eis eligi per Episcopum valeat & admitti.

E X E G E S I S.

Statuitur pro Regulâ, siue plures sint patroni, siue vnus, illique decedentes relinquant plures hæredes, illos, siue vni siue singulis ex pluribus succedant, non in capita, sed in stirpes, adeòque simul non nisi vnam vocem habere, quia repræsentant personā illius cui succedunt, quæ non nisi vna fuit, si ergo patronus habet decem filios, aut totidem instituit extraneos, non habebunt decem suffragia in præsentando, sed tantùm vnum. Neque obstat quod dicitur *c. 3. eod. in antiq.* vbi si patroni dissentiunt, iubetur ille institui, qui plurium patronorum eligitur assensu. Rectè enim intelligitur de pluribus simpliciter, qui singuli jus patronatûs in solidum habent.

T I T V L V S XXXIX.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, ET PROCVRATIONIBUS.

Rubrica Tituli patebit ex cap. 1.

Cap. I. Sancitum.

Ex Concilio apud Guarmatiam.

S V M M A.

Vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer absque vllo seruitio tribuatur, & presbytero illarum de decimis oblationibus fidelium, domibus, areis, vel hortis iuxta Ecclesiam positis; & de prædicto manso nullum seruitium faciant nisi Ecclesiasticum.

E X E G E S I S.

De prædicto manso &c.) Not. I. Plura esse onera Ecclesiarum, inter quæ vnum est jus patronatûs priori *tit.* explicatum; sequitur alterum, quod consistit in censibus, exactionibus & procurationibus, de quo *hoc tit.* qui etiam extat *in 6. Clement. & Extrauag. communibus.* de eâdem materiâ habetur *10, q. 2. & 3. per totum.*

Not. II. Varias esse interpretationes vocis *mansus*, mihi placet illa *Panorm.* hic *n. 4.* quod *est tanta qualitas terræ, ex qua potest viuere rusticus cum familiâ suâ*; vel, vt inquit Cuiacius: *mansus est fundus, vnde quis se & familiam suam tueri satis commodè potest, ac prætereà vectigal siue censum Domino referre.* Eandem vocem aliqui deriuant à *manendo*, quòd videl. quisque in suo fundo communiter libenter maneat, vnde & manentes dicuntur. Aliqui à *metiendo*, quòd sit ager certâ mensurâ definitus. Sed quidquid sit de vocibus, certum est in *h. tex.* mansum accipi pro dote Ecclesiæ, quæ vtique debet esse tanta, quanti est fundus rustici, vel honesti coloni. Cùm verò decimæ oblationes, domus, areæ, horti, videantur hîc distingui à manso, non censendum est adæquatè à manso, distingui vt aliqui volunt, sed solùm inadæquatè instar partium à suo toto. Mansus enim pleraque hæc & præterea alia complectitur.

Nullum seruitium &c.) Not. I. Seruitium hîc generatim sumi, sicut & consuetudines *c. 2. & Collectus. c. 9.* & denotare aliquam præstationem superiori debitā, quâ neutiquam vult teneri Ecclesiam respectu potestatis secularis, sed solùm Ecclesiasticæ, cuiusmodi præstationes sunt subsidium charitatiuum, in *c. Cùm Apostolus.* de quo *inf. & c. Cathedralium.* & similia, vt *c. Conquerente. de officio Ordin.* Item procurationes, de quibus paulò post. Omnia autem hæc in isto *tit.* reuocantur à generali seruitij, præstationis, collectæ appellatione, ad tres species Censuum, exactionum, procurationum, non metaphoricè sed moraliter distinguendas & explicandas.

Not. II. Nomen censûs esse variæ significationis. 1. Enim sonat *rerum & bonorum æstimationem*, secundùm quam apud Romanos tributa olim exigebantur, & ciues in certas classes distributi e-

rant

rant plebeios; equite patricios. 2. Pro *tributo publico, quod præstatur Principi aut Magistratui* in recognitionem vniuersalis dominij, & subsidium gubernationis ac defensionis Reipublicæ, quæ acceptio frequens est in iure, vt *C. Sine censu.* verb. *reliquis.* item *C. de censib. & censitorib.* 3. Pro *annuo Canone*, quem præstat Emphyteuta in recognitionem directi dominij & iurium dominicalium. 4. Pro *annuo reddditu*, quem quis sibi reseruat ratione cessi prædij aut Iuris; vt *in c. 6. Constitutus. de relig. dom.* aut ratione traditæ pecuniæ, quod pertinet ad *tit. De empt. & vendit.* 5. Pro eo, quod *annuatim præstatur in signum subiectionis, aut etiam ratione fundationis vel dotationis, cuius tempore patronus sibi censum reseruat autoritate Episcopi. iuxt. c. 23.* atque hæc census acceptio propriè spectat ad *h. tit.* præterea de iure patronatûs aut etiam aliâ de causâ, etsi verò solutio census frequentissimè significet subiectionem: *arg. c. seq.* non tamen semper, vt in casu fundationis & dotationis, neque enim per ius patronatûs Ecclesia subijcitur patrono. *Adde c. Præterea. 8. inf.*

Not. III. Exactiones etsi generatim denotare possint omne seruitium siue in pecunia, siue aliis rebus, hîc tamen sumuntur pro subsidio extraordinario, quod penditur Prælatis iustâ de causâ id petentibus, vt subsidium charitatiuum, *de quo inf. c. 6.* Principes quoque seculares habent suas exactiones, quas de nouo imponere non potest, nisi ipse Princeps. *c. 10. Innouamus. inf.* Ecclesiastici ab ijs ordinariè sunt immunes, de quo in *Clement. si. & in tit. de immunit. Eccl.*

Not. IV. Procurationum nomine hîc intelliguntur illæ expensæ, quas vel Ecclesiæ vel Monasteria, vel Clerici *debent Episcopo, vel Alteri ex officio, & in propriâ personâ visitanti; de quo c. 23. Procurationes. inf.* Videntur autem dici à procurando, quia videl. subditi suis superioribus, difficilè & maximè necessarium visitationis munus obeuntibus procurant, vel præstant expensas necessarias, de quarum moderatione plura deinceps occurrent.

Cap. II. Omnis anima.

Augustinus super Epistolâ ad Romanos.

S V M M A.

Et vos subditi esse debetis, ideò enim tributa præstatis, quia hæc est probatio subiectionis.

E X E G E S I S.

Non esse tributum semper signum subiectionis diximus *ad c. praeced. Not. 2. Panorm.* præter ibi dicta allegat. *c. Recepimus. de priuil.* vbi recepti sub protectione Papæ soluunt censum, non in signum immediatæ subiectionis, sed solius protectionis, concordat *c. Constitutus. de Relig. dom.* vbi census soluitur in signum siue recognitionem perceptæ libertatis. Potest quoque dici, quod post *Innoc. sentit. Panorm.* licet non omne tributum sit probatio plenæ subiectionis, arguere tamen aliquam subiectionem secundùm quid, in quantum omnis, qui tenetur alteri aliquid dare, vel præstare, in hoc quodammodò est illi subiectus.

Cap. III. Scientes.

Gregorius Stephano Cantori.

S V M M A.

Cùm Presbyter quidam Monasterio Massæ nouas vellet consuetudines imponere, mandat Pontifex si ab initio hoc non fuerit, ne aliquid nouiter permittatur imponi.

E X E G E S I S.

Per Presbyterum hîc intelligi Episcopum, rectè ostendit *Panorm.* Et tene generalem Regulam, quòd *Episcopus non potest imponere nouum censum Monasteriis vel Ecclesiis, si non ab initio fuerit legitimè constitutus.* Monasteria enim (& par est ratio de quibusuis Ecclesiis) debent esse exempta ab omnibus oneribus & præstationibus. *fa. c. 1. q. 1. & c. Inter cætera. 3. q. 10.* quod intelligitur de superuenientibus siue de nouo concessis, non de initio legitimè constitutis, vt apertum est *ex h. t.*

Cap. IV. Licet.

Idem, Constantino Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam cæcus, quòd ad collectas pariter inter alios compellebatur, quereretur; Pontifex vetuit, ne id Episcopus permittat; inhumanum enim esse in collectione eum affligere, cui oporteret ex collectis, si esset necessitas, misereri.

E X E G E S I S.

Colligitur *ex t. & gl.* si miserabiles personæ aggrauantur in collectis posse auxilium implorare ab Ecclesiâ, etsi non sint de iurisdictione illius temporali, vt not. *Panorm. n. 3. fa. c. Significantibus. de off. deleg.* Excusantur porrò à muneribus personalibus cæci & alio morbo laborantes. *arg. h. tit. & l. 2. C. Qui morbo se excusant.* onera enim eiusmodi æquiualent collectis, non tamen transit hoc priuilegium in filios, vt habet *gl.* quia videl. defectu oculorum, qui est causa eximens parentem cæcum non laborat filius videns.

Cap. V. Peruenit.

Paschalis II. Comitissæ Mathildæ.

S V M M A.

Rescribit Pontifex censum ignorantiæ nec in diuinis nec humanis legibus inueniri, oportere quippe, vt omnis census ad quid, & quando persolui debeat, præsciatur.

E X E G E S I S.

Census ignorantiæ vt dicit *gl.* est is *cuius causa ignoratur, & ad hunc soluendum, nemo tenetur, nisi* osten-

Digitized by Google

stendatur præscriptio immemorialis, quæ titulum non requirit, cursus enim tanti temporis habet vim tituli. *c. 1. de præscript. in 6. plura vide apud Panorm.*

Cap. VI. Cùm Apostolus.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Cùm quidam Prælati in procurationibus subditis graues existerent, statuit Pontifex cum Conc. vt Archiepiscopi Parochias visitantes pro diuersitate prouinciarum & facultatibus Ecclesiarum 40. vel 50. euectionum numerum, Episcopi autem 20. vel 30. Cardinales 25. nunquam excedant. Archidiaconi verò 5. vel 7. Decani constituti sub Episcopis duobus equis contenti existant; nec cum canibus venatoriis & auibus proficiscantur; sed ita procedant, vt quæ Iesu Christi quærere videantur, cum gratiarum actione recipientes, quod honestè ipsis fuerit ministratum. Prohibet itidem ne Episcopi subditos talliis & exactionibus grauent, si tamen honesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis auxilium valeant postulare. Archidiaconi verò siue Decani nullas exactiones siue tallias in presbyteros siue Clericos exercere præsumant. Quod denique de prædicto numero euectionũ secundum tolerantiam dictum est, in opulentioribus locis poterit obseruari, in pauperioribus verò tanta teneatur mensura, vt ex accessu maiorum minores meritò non doleant se grauari. Nec qui paucioribus equis vti solebat, plurium sibi ideò credat potestatem indultam.

EXEGESIS.

Euectionum numerum, &c.) Not. I. Sanctissimè *ab hoc Concil.* ita terminum Prælatis in visitatione præscribi, vt hortetur ad illum potiùs spontè restringendum, & omnem speciem luxus vitandam; neque concedit, vt pluribus equis vtantur, qui paucioribus vtebantur, antequam iste numerus indulgeretur. Per *euectiones* intelligi *equos*, patet *ex t.* vbi semel atque iterum pro illis ponuntur equi. Dicebantur autem propriè euectiones principis diplomata, quibus continetur euehendi siue excurrendi pluribus jumentis facultas siue licentia, si placet, à Principe concessa, Græci *Synthemata* vocant, id est *tesseras siue euectionis concessa signa. l. Euectiones in add. margin. C. De cursu publico.* Sumuntur itaque euectiones hic pro *equis veredarijs* per metonymiam, signum videlicet pro re ipsâ. Vtrum autem tempore Concilij huius Lateranens. *quod fuit III. sub Alexand. III.* opus fuerit licentiâ Principis, non constat, neque dubium est multos ex Prælatis, præsertim maioribus, habuisse proprios equos, vt non egerent publicis.

Not. II. *Concilium Tridentinum* sine determinatione comitatûs & equorum, *sess. 24. De reform. c. 3.* hortari omnes & singulos, ad quos visitatio spectat, *vt paternâ charitate Christianóque zelo omnes amplectantur, ideóque modesto contenti equitatu famulatúque studeant quàm celerrimè, debitâ tamen cum diligentiâ visitationem ipsam absoluere, interimque caueant, ne inutilibus sumptibus cuiquam graues onerosique sint, &c.* Ex verbis autem postremis colligitur à *Concil. Trid.* non præfigi certum tempus visitationi finiendæ, quòd Canones antiqui. *c. Placuit. q. 1. & c. Inter cætera. 10. q. 1.* videntur arctare ad vnum, vel summum duos dies, quod intelligi debet, si nulla causa rationabilis exposcat, vt diutiùs visitator ibi moretur, *vt tradit Barbos. hîc cum aliis, & Panorm.* fatetur, qui allegat Canones veteres. Prohibet dein grauiter dictum Concilium, ne Visitator pro se aut suis comitibus quidquam procurationis nomine accipiat præter victualia moderata, &c.

(*Moderatũ ab eis valeat auxilium postulare.*) Not. I. Prohibetur Episcopis impositio talliarum, sine quod idem est exactionum; permittitur autem moderatum auxilium ex manifesta & rationabili causâ non solùm à *Concil. Lateranens. per h. t.* verùm etiam *in c. Conquerente. de off. Ordin. in Clement. 1. De Excessu Prælat.* reprehenditur excessus in hoc auxilio petendo; denique *in Extrauag. Benedicti XII. Vas electionis. de cens.* injungitur moderatio in hâc re obseruanda. Dicitur autem hoc *subsidium charitatis*, vt post alios, *Azor. l. 2. l. 9. c. 14. q. 2.* quia à principio ex charitate peti debet, non per vim extorqueri. *fa. c. Ex parte. inf.* vbi ait *de votiuis muneribus ad S. Jacobum Compostellam destinatis, cùm gratuita fuerint ab initio, benigniùs esse à viris Ecclesiasticis exigenda.* Quod idem quadrat in subsidium charitatiuum; conuenit enim illud à Clericis, existente manifestâ & rationabili causâ, ex charitate erga pastores & Episcopos suos libenter conferri, & ab his non aliâ intentione quàm subditos, Ecclesiámque suam juuandi, postulari.

Not. II. Etsi hoc subsidium non ex justitiâ, sed ex charitate secundùm institutionem suam debeatur, potest tamen Episcopus existente manifestâ & rationabili causâ detrectantes compellere ad illud soluendum juxta *Innoc. Host. Jo. Andr. Butr. Panorm. hîc*; etsi diuersæ olim super hoc fuerint opiniones. Neque obstat titulus charitatis, cùm enim in casu manifestæ & rationabilis causæ, quæ videtur inuoluere præceptum charitatis ad auxilium ferendum Episcopo & Ecclesiæ obliget; possunt Clerici officio Judicis compelli, non minùs quàm ad eleemosynam pauperibus tempore magnæ famis erogandam; vt bene argumentatur *Azor l. c. a. 3.* allegans *Rotam in nouis decis. 23.* quæ dicit *posse Episcopum edictũ proponere, vt beneficiati subsidium charitatiuum intra certum tempus non soluentes, sint excommunicati.* Non possunt tamen pro huiusmodi subsidio loco pignoris Episcopi capere, vel distrahere calices, libros, vel alia Ecclesiastica ornamenta, vt apparet ex initio *h. tex.* & colligitur per paritatem rationis ex *Clement. si beneficiorum. de decimis.*

Not. III. Ad subsidium charitatiuum exigendum requiri causam non solùm rationabilem, sed etiam manifestam *iuxt. Panorm. n. 2.* hoc est talem; *quam nemo bonus & rerum intelligens possit improbare.* Eiusmodi causas varias recenset *Azor l. c. q. 4.* Vt 1. Si Episcopus contraxit debita pro defensione Ecclesiæ suæ, eaque aliter commodè solui non possunt. 2. Si fecerit magnas impensas in negotiis totius diæcesis. 3. Si rem magni momenti v. g. castrum vel oppidum emerit, tanquam Ecclesiæ suæ conseruationi necessarium. 4. Si iter suscipit ad Papam vel Imperatorem propter Ecclesiæ aut diæcesis suæ; vel etiam vniuersalis Ecclesiæ bonum. 5. Si visitanda sunt limina Apostolorum, ad quod tenetur Episcopus vi Juramenti, quod habetur *c. Ego N. de iure iu. & colligitur ex c. 12. Ex qua inf. 6.* Si vocatus est ad Conc. Generale, imò etiā ad prouinciale *iuxt. Innoc. in c. 1. de statu Monach.* quem sequuntur alij. Vtrum possit Episcopus tale subsidium petere ad soluendum annatum, aut ad electionem suam in Curiâ Romanâ prosequendam. *Azor l. c.* relinquit rem in dubio; mihi probabilius est, non posse, nisi consuetudo aliud obtineat, quia annata & cōfirmatio magis respiciunt priuatam electi personā, quàm Ecclesiam; nisi ex alio capite illius multum interfit talem electum confirmari, & ille sumptus aliunde habere non possit.

Not. IV. Si Clericus contra Episcopum contendat, non subesse causam manifestam & rationabilem subsidium charitatiuū exigendi; sed vel erunt arbitri eligendi, qui litem componant iuxta *Host. Ioan. Andr. & Butrium hic*, id probantes. *& c. Si Clericus. 11. q. 1.* vel adeundus erit superior, Papa, vel Archiepiscopus, vt significat *Panorm. n. 5. qui n. 2.* illud etiam bene obseruat, dictum subsidium non tantùm semel, sed etiam sæpius recurrente videl. manifestâ & rationabili causâ posse exigi; sumitur apertè *ex h. h.* initio, vbi Pontifex cum Conc. dicit; se *sustinere pro multis necessitatibus, quæ multoties superueniunt, vt si manifesta ac rationabilis causa extiterit, moderatum ab eis valeat auxilium postulare.*

Not. V. Hoc Jus competere Episcopis per *h. t. & c. Conquerent. de off. Ordin.* ac proinde etiam Archiepiscopis, Primatibus, Patriarchis in Diœcesibus propriis, non autem suffraganeorum, nisi aliud consuetudo habeat. An idem competat Cardinalibus & Legatis Apostolicis; *vide apud Azor l. c. q. 5.* qui affirmat. Etiam à Capitulo Sede vacante posse tale subsidium exigi, tenet *gl. in c. Cupientes. §. Ad hæc. v. alien.* ab aliis communiter recepta. Non potest tamen id Vicarius generalis Episcopi sine speciali ipsius mandato, cùm hoc nullo jure sit ipsi concessum, ac proinde in generali facultate, quam dat Episcopus non contineatur, vt *not. Bellenc. q. 21.* in opusculo quod de hac re edidit, qui *q. 8.* idem censet de *Administratore Generali Cathedralis Ecclesiæ & Coadiutore Episcopi*, qui re ipsâ illum adiuuat à Papâ constitutus; & parem rationem esse vult. *q. 6.* Commendatoris perpetui Ecclesiæ Cathedralis.

Not. VI. Ex eodem *Bellenc. q. 4. & 5.* Prælatos Episcopo inferiores jure quidem non posse tale subsidium exigere, sed priuilegio vel consuetudine Generalium aut Ordinum Regularium, qui in communi bona possident, posse huiusmodi subsidium à Monasteriis sui Ordinis, pro sumptibus necessariis ad Ordinis gubernationem, vel communi eius bono, si aliunde non habet.

Not. VII. Episcopum posse hoc subsidium exigere à Clericis & Ecclesiis suæ diœcesis. *c. Conquerente. de off. Ordin.* non verò à laicis, qui nomine subditorum *in præsenti cap. non comprehenduntur.* Idem probat praxis & consuetudo optima legum interpres. Similiter Episcopus licet tam laicos quàm Clericos visitare possit, procurationes tamen ab iisdem exigere non debet, vt tradit *Archid. in c. Cauendum. 10. q. 3.* Similiter non potest hoc subsidium exigere à Monasteriis, vt ex communi sententiâ tradit *Bellencin. q. 29.* neque ab Ecclesiis suæ diœcesis exemptis; iuxta eundem *q. 31.* Neque à Clericis qui beneficium non habent, etsi amplum habeant patrimonium, quia patrimonialia non numerantur inter bona Ecclesiastica, de quo tamen videtur dubitare. *Bellencin. q. 32.* Neque à Clericis pauperibus ad quem effectum idem *q. 30.* & post illum *Azor l. c.* illos censet pauperes, qui ex beneficiorum redditibus nihil habent, vltra commodum & honestum victum, qui si minueretur, grauarentur. *Vide plura apud Azor* de Clericis excommunicatis, suspensis, item de hospitalibus & similibus.

Not. denique VIII. Episcopum non posse ex toto subsidium istud remittere; neque Clericos aut Ecclesias ab hoc onere liberare ex communi sententiâ, quam post complures alios tradit *Bellenc. q. 47.* quia huiusmodi subsidium in jure communi & publico, imò in lege naturali æquitatis & diuinæ charitatis fundatur; *quod pactis priuatorum tolli non potest. c. Si diligenti. de for. compet. & l. Ius publicum. ff. De pactis.* vnde sequitur neque contra hoc jus posse præscribi, neque à Principibus & Dominis temporalibus posse impediri. Cùm quo non pugnat, quin Episcopus vnum aut alterum Clericū saltem ad tempus possit liberare hoc onere, aut cum Ecclesiis aut Clero conuenire, vt subsidium istud aliâ ratione compensent, *iuxt. Bellenc. q. 48.*

Cap. VII. Prohibemus.

Ex eodem.

SVMMA.

Prohibet Concilium ne Abbates, Episcopi, vel alij Prælati nouos census imponant Ecclesiis, nec veteres augeant, nec partem redditùum suis vsibus approprient, sed libertatem quam sibi maiores conseruare desiderant, minoribus suis bonâ voluntate conseruent, aliter facta irrita habeantur.

EXEGESIS.

Hoc c. procedit de censibus sine justâ causâ ex praua cupiditate impositis vel auctis, & in rem propriam versis, vt colligitur ex ratione, quam reddit Pontifex æquiualentem illi: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, licet minori.* Cæterùm tribus conditionibus interuenientibus aliquid posse Ecclesiis aut Clericis imponi bene *tradit Barbos.* 1. Vt sub-

subsit justa & legitima causa, qualis non est, quæ refertur in *c. Cùm Clerici. inf.* 2. Vt interueniat autoritas Episcopi *juxt. c. 13. Significauit. inf.* 3. Vt accedat consensus Capituli per notata in *c. Tua. & in c. Pastoralis. de his quæ fiunt à Prælatis.* Addit *Barbos. hic n. 2.* Clericum beneficiatum nullius necessitatis vel vtilitatis prætextu posse censum imponere suæ Ecclesiæ, in ipsius aut successoris præiudicium, posse tamen id facere *in præiudicium suum*, ad aliquod tempus vel vitam suam censum imponendo bonis Ecclesiæ, concordat. *c. seq.*

Cap. VIII. Præterea.

Alexander III. Vigoriensi Episcopo.

S V M M A.

Qui Episcopo ignorante autoritate suâ pensiones de Ecclesiis soluerint siue receperint; eis defunctis in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, si Pontificis aut alterius qui id facere poterat, assensus non interuenerit. Nec enim simplices sacerdotes vel Clerici possunt Ecclesias, quibus præsunt, autoritate suâ efficere censuales præsertim post decessum suum.

E X E G E S I S.

Ratio est, quia nemo potest res Ecclesiæ alienare sine debitis solennitatibus. *c. Sine exceptione. 12. q. 2.* desunt autē hîc eiusmodi solenitates vt constat, ex dictis de Reb. Eccl. non alien. præsertim in *c. Ambitiosa in Extrauag.* Deinde per census eiusmodi cōstitutionem minuuntur redditus, & aliqua pars illorum alienatur. Quin, neque Episcopi autoritas videtur sufficere, vbi recepta est *Extrauagans Ambitiosa*; Pontificis autoritatem esse omni exceptione maiorem, nemo dubitat. Maximè autem prohibentur census vltra vitam constituentis duraturi, quia manifestè cedunt in præiudicium Ecclesiæ & successoris, quod non ita facilè contingit; si beneficiatus solûm suis redditibus imponat ad vitam suam; neque grauet ipsam Ecclesiam.

Cap. IX. Ecclesiis.

Idem, Carnotensi Episcopo.

S V M M A.

Ecclesiis quas de nouo Episcopi de manibus laicorum eripiunt præter cathedraticum & jura omnia, quæ aliis Ecclesiis imponuntur, exactionem Pontifex prohibet imponi.

E X E G E S I S.

Procedit *tex.* quocunque modo Episcopus Ecclesiam aliquam de manibus laicorum liberet siue iniustè detentos redditus vendicando, siue censum, qui laicis soluebatur, tollendo, siue à jure patronatus illorum Ecclesiam liberando. Quicunque modus ex his siue alius adhibeatur, non potest Episcopus veluti in recompensationem censum eiusmodi Ecclesiæ imponere. Rationem assignat *Panorm.* quia *Episcopus ad hoc tenetur ex officio. facientibus autem aliquid laudabile, quod ad ipsorum officium spectat, in rigore Juris non debetur præmium*, sed oportet contentum esse consuetis Juribus Episcopalibus, quæ recensentur in *c. Conquerente. de off. ord.* quæ eiusmodi Ecclesiis ex manibus laicorum liberatis ipso jure incumbunt.

Cap. X. Innouamus.

Idem.

S V M M A.

Nemo nouas pedagiorum exactiones sine autoritate & consensu Regum & Principum aliquo modo præsumat, si commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat christianâ.

E X E G E S I S.

Potestatē imponendi vectigalia, pedagia, gabellas siue collectas, esse inter reseruata Imperatoris, Regum, Principum aliorumque qui non recognoscunt superiorem, sed habent jura supremi Principis, est receptum inter *DD.* quorum plurimos allegat *Barbos. hic n. 2.* Vnde sequitur hos non incurrere excommunicationem Bullæ cœnæ, quæ fertur in noua vectigalia, vel gabellas imponentes; sed in illos duntaxat, qui cùm habent superiorem sine illius autoritate id faciunt.

Cap. XI. Cùm Clerici.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm Clerici quidam, cum Religiosis colludentes sine autoritate Episcopi Ecclesias suas eis constituerent censuales, vt post decessum eorum, eadem Ecclesia per præsentationem eorundem Religiosorum ad filios vel nepotes Clericorum ipsorum transferrentur, præcipit Pontifex, si qui inuenti fuerint talia facere, vt ab Ecclesiis absque morâ appellatione postpositâ remoueantur.

E X E G E S I S.

Apparet ex *h. t.* in illos, qui per collusionem siue dolum Ecclesiam constituerunt censualem, pœnam hîc statui, vt Ecclesiis & beneficiis priuentur. Quin imò, cùm isti Clerici soluerent censum, vt filij vel nepotes eorum consequerentur Ecclesias, videntur temporale dedisse pro spirituali consequendo, non absque culpâ simoniæ. Quare rectè dicit *Panorm.* de rigore Juris tales Clericos non solùm posse priuari, sed etiam deponi, Religiosos verò jure patronatus priuandos esse, quo abutuntur. *fa. c. Quòd Clerici. de jure. patr.*

Cap. XII. Ea quæ

Idem.

S V M M A.

Prohibet Pontifex, ut collatores denariorum

 pro-

propter visitationem S. Petri Ecclesias vel Parochias grauent. Si secus præsumpserint, id quod videntur habere, ablatum iri ab illis.

EXEGESIS.

Glossa ait hanc collectam fuisse præstationem quandam, quam Angli olim soluebant Ecclesiæ Romanæ (*cui regnum illud perhibetur fuisse tributarium*) quæque per Episcopos aut potiùs Archidiaconos collecta, vt colligitur *ex c.* postea deferebatur Romam ad limina Apostolorum. Hoc autem obtentu non voluit Pontifex grauari subditos immoderatis videl. procurationibus aut exactionibus pro itinere, sub pœnâ vt amittant quod habent, vel indulgentiam videlicet peccatorum collectorib⁹ concessam, quam avaritia obstante non consequuntur, vel officium Archidiaconatûs, vel denique munus collectoris, vt explicant *DD. teste Panorm.*

Cap. XIII. Significauit.

Lucius III.

SVMMA.

Cum T. Rector Ecclesiæ de Fulsig. Religiosis quibusdam de soluendo annuo censu trium marcarum, quas prædecessor ipsius soluit, præstitisset juramentum, idque ne faceret Episcopus interdixisset, nisi constaret censum Episcopali autoritate constitutum esse. Mandat Pontifex, si censum autoritate Præsulis, non de nouo impositum fuisse constiterit, prohibitionem relaxari. Si verò census de nouo sit impositus, siue autoritate Episcopi factum fuerit, siue non, Monachos compelli, vt Clericum à juramento absoluant.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* intelligitur ex dictis ad *c. Prohibemus. suprà.* Quòd verò videtur innuere, nec cum Episcopi quidem autoritate posse censum de nouo imponi Ecclesiis, intelligi id debet, quando id fit sine justâ causâ.

Cap. XIV. Sopitæ.

Idem Rauennatensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cum Archiepiscopus iste procurationes sibi in aliis Monasteriis suæ prouinciæ assereret præstari, easque prædecessoribus suis etiam in Monasteriis Boloniæ, (etsi Abbas S. Proculi communi nomine se opponeret) exhibitas per testes idoneos probâsset, Pontifex judicans intentionem Archiepiscopi jure communi & consuetudine adjuuari, Monasteria Bononiensia ad procurationem ipsi exhibendam condemnat.

EXEGESIS.

Colligitur hinc Monasteria licet exempta, nihilominus teneri ad procurationem præstandam ratione visitationis vt *not. Panorm.* in illis videl. casibus, quibus Archiepiscopus vel Episcopus etiam potest exemptos visitare.

Cap. XV. Grauis.

Clemens III.

SVMMA.

Cum patroni Clerici, nollent quemquam præsentare, nisi nouam censum Ecclesiis imponerent aut veterẽ contra Conc. Later. *relatum* c. 7. §. Prohibemus. sup. *augerent, sub juratoriâ aut fidejussoriâ cautione præstandam ad solutionem cogentes, mandat Pontifex quæcunque post dictum Conc. contra ipsius decretum super Ecclesiis, vel eorum censu attentata in irritum reuocari, & Presbyteros ab illicito juramento absolui, ac transgressores deinceps canonicè puniri.*

EXEGESIS.

Nota, quòd licet ad petitionem patroni tempore fundationis possit census vel pensio constitui, vt *in c. Præterea de jure patron. & in c. seq.* notatur, post fundationem tamen id fieri non posse. Per pœnam Canonicam intelligitur pœna Canonibus conformis, quam Hostiensis in proposito dicit esse arbitrariam.

Cap. XVI. Quanto.

Innoc. III. Abbati & Conuentui Bellæ Villæ.

SVMMA.

Cum Monasterium istud de fundatoris voluntate fratribus S. Irenei deberet singulis annis procurationem vnam exhibere, etsi nihil ab eis teneretur, quà procuratio ante hac propter fructuum paucitatem non grauabat; postea autem numero excrescente, ad eandem vix quatuor marcæ argenti sufficerent. Indulget Pontifex, ne dictum Monasterium præfatis fratribus vltra primam mensurã sit obligatum, nisi facultates Ecclesiæ eo vsque excreuerint, vt juxta fructuum numerum procuratio solui possit.

EXEGESIS.

Not. In fundatione non solùm posse Ecclesiæ imponi censum in gratiam patroni, verùm etiam in fauorem tertij.

Cap. XVII. Cùm instantia.

Idem, Primicerio & Clerico Mediolanensi.

SVMMA.

Respondet Pontifex omnes Ecclesias legatis & Nunciis Sedis Apostolicæ procurationes impendere teneri.

Digitized by Google

teneri, nisi per speciale Sedis eiusdem (quod ait se non credere) sint exempta, etsi longissimo tempore tale obsequium non impenderint, cùm in talibus præscriptiò locum non habeat, quia pastoralis solicitudo Pontificis circa omnes Ecclesias nunquam cessat. Vult tamen Pontifex nullam Ecclesiam vel Prælatum prægrauari. Si verò Ecclesiæ de communi collecta Legatorum & Nuntiorum Apostolicorum expensas duxerint faciendas, (quod Pontifex non duxit inhibendum) nullum vult sibi & suis præiudicium generari, quo minùs possint, à quocunque maluerint, procurationem postulare.

EXEGESIS.

Colligitur 1. *Ex h. textu* quòd tam Legati quàm Nuntij Sedis Apostolicæ licitè petant procurationem non solùm in locis, ad quæ destinati sunt, sed etiam illis, vbi transeunt per *c. Egò N. de iureiur.*

Colligitur 2. Quòd contra procurationem debitā non currit præscriptio etiam longissimi temporis, quia debetur ex æquitate naturali & iure subjectionis Episcopis, officium pastorale in visitatione maximè exercentibus.

Cap. XVIII. Ex parte.

Idem, Zamorensi & Salamantino Episcopis.

SVMMA.

Cùm hi qui vota B. Iacobi continuè persoluerunt, ad communem terræ suæ mensurā in emendo & vendendo, quidam verò quia longo tempore à solutione cessārunt, mensuram aliquam exhiberent exiguam & ignotam. Rescribit Pontifex distinguendum esse, vtrùm antecessores eorum ad vnam eandémque mensuram, vota persoluerint, an ad varias & diuersas. Primo enim casu eandem quoque soluere deberē successores 2. volentes soluere ad minorem, non esse cogendos ad maiorem, cùm enim vota huiusmodi ab initio fuerint gratuita, benigniùs esse exigenda.

EXEGESIS.

Colligitur 1. *cum Panorm.* quòd ex voto facto potest quis compelli ad executionem. *fa. c. Scimus. cum gl. 12. q. 1.* vt si vouerit Ecclesiæ ceream imaginem vel casulam, &c. licèt tempore voti nemo ex parte Ecclesiæ fuerit præsens, quia votum fit Deo, qui vbique præsens est, & semper intelligitur recipere votum. 2. Verba dubia prolata in tali voto recipere interpretationem à communi vsu patriæ, neque vbi constat de substantiā obligationis, per incertitudinem quantitatis illam vitiari concordat. *c. Ex literis. de sponsal. & l. Si seruus plurium. de leg. 1.* 3. Ex benignā dispositione Iuris Canonici in eiusmodi incertitudine quantitatis, (qualis fuit hîc circa mensuram) posse fieri reductionem ad arbitrium boni viri, ne ex nimis rigidā exactione Ecclesia incurrat notam auaritiæ, quod non tantùm est speciale in voto, vt dicit *Panorm.* Sed semper habet locum in foro Canonico, *arg. c. Dilecti. de iureiur.*

Cap. XIX. Cùm olim.

Idem, Cæsaraugustensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm fides facta esset Pontifici duas Ecclesias, de quibus contendebat quidam Abbas, sitas esse in diœcesi Cæsaraugustensi, tum per alia, cum per instrumentum cuiusdam compensationis, in quo continebatur dictum Abbatem Episcopo de iuribus Episcopalibus debere respondere: Pontifex eundem ad integram illorum solutionem nullis factis deductionibus condemnat, non obstante secundā compensatione, ratione cuius aliquæ deductiones erant faciendæ; Quia cum illam compensationem Abbas iste impugnârit, non debuit ex eā beneficium consequi, cui renuntiâsse tacitè videbâtur. Absurdum præterea erat negare illam Ecclesiam esse in hâc diœcesi constitutam, cui præcessor Episcopus pro instantia aliqua iura concessit, per quæ ius Episcopale petebat expressè.

EXEGESIS.

Collige 1. Quòd producens instrumentum, videtur confiteri omnia contenta in illo; sic iste Abbas vigore instrumenti volens ostendere aliquid iuris sibi esse concessum ab Episcopis Cæsaraugustensibus, eo ipso debuit concedere Ecclesiam suam sitam esse in illo Episcopatu. 2. Qui concedit alteri ius in re aliquā, præsumitur esse Dominus illius rei saltem contrā illum, cui fit concessio; quare rectè arguit Pontifex hîc contra Abbatem, cùm ipse fateatur, & per instrumentum probet, ab Episcopo esse quædam hisce Ecclesijs concessa, ergo præsumuntur ipsi esse subiectæ; & ius Episcopale per idem instrumentum patet expressè. Vbi aduerte in vulgari *text.* legi. : *ius Episcopale petebat expressè*, quòd nullum habeat sensum, legi ergo debet: *patebat* pro *petebat*, vt fatetur *gl.* & legerunt *Host.* & *Panorm. hîc. n. 9.*

Cap. XX. Olim.

Idem, Spoletano Episcopo.

SVMMA.

Cùm Clerici plebis Rupinæ Episcopis Spoletanis tres in festo Natiuitatis, & tres in festo Resurrectionis pro Synodatico soluere soliti essent denarios Papienses, nunc autem tres Lucenses pro singulis Papiensibus persoluerent, (licet vnus Papiensis valeat sex lucenses,) & Episcopus peteret eos ad Papiensium solutionem compelli (Lucenses enim primo anno nō nisi cum protestatione iuris sui receperat) ex dictis autem testium, & confessione partis aduersæ appareret, tempore

pore L. prædecessoris ipsius pro Synodatico Papiensum fuisse monetam solutam, & ab illo tempore non nisi 36. annos effluxisse, ac legitimè insuper probatum fuisset, tres Lucenses, qui pro vno Papiensi post mortem Lucij Episcopi soluebantur 5. vel 6. valere ex illis, qui hodie sunt in vsu: Pontifex intelligens per declinationem monetæ accidisse, vt Lucenses darentur pro Synodatico, procuratorem Clericorum Papiensium, ad solutionem denariorum Papiensium, vel æstimationem eorum condemnauit.

EXEGESIS.

Not. I. Synodaticum idem esse, quod *Cathedraticum*; sicut autem Cathedraticum dicitur, quia soluitur in honorem & recognitionem *Cathedræ Episcopalis*, ita olim etiam fuisse appellatum *Synodaticum*, quia antiquitus soluebatur *in Synodo annuatim celebrari solitâ*, & licèt de jure communi non debeat excedere duos aureos, valet tamen consuetudo super diminutione vel augmentatione illius, vt patet ex isto c. & c. 1. *Ac Sum. 10. q. 4.*

Not. II. Quòd debitum contractum debet solui secundùm monetam quæ erat tempore contractûs, vel si non reperitur, soluendam esse ipsius æstimationem, & hoc procedit vt *not. Panorm.* in quâcunque æstimatione, etsi esset certa moneta determinata, vnde

Not. III. Quando aliquis obligatur aliquid dare vel tradere, satis esse, vt ille cui debetur illud petat, quod si non potest haberi, judex potest debitorem condemnare ad illud, quod est in obligatione expressum, vel ad ipsius æstimationem, sic condemnat Papa istum Abbatem ad solutionem denariorum Papiensium, vel eorum æstimationem, cuius tamen mentionem non facit. ita *Panorm.* post *Bartol. in l. Stipulationes. in fi. ff. De verbor. oblig. vide & Barbos. hic.*

Cap. XXI. Cùm Venerabilis.

Idem, Priori S. Stephani.

SVMMA.

Cùm Episcopus Fauentinus Ecclesiæ S. Stephani recepisset spallas, quas ipse & prædecessores inde recipere consuêrant, nullo alio seruitio ipsi imposito, quàm vt annuatim cereum trium librarum ipsi Prior penderet. Decernit Pontifex, cùm visitationi sit annexa procuratio, & Episcopus ratione officij teneatur Ecclesiam visitare, nec de nouo censeatur imponi, quod in fundatione communi jure est impositum, posse Episcopum, cùm dictam Ecclesiam causâ correctionis accesserit, moderatam procurationem bis in anno recipere, sed nihil aliud præter pensionem prædicti cerei.

EXEGESIS.

Collige, posse quidem Episcopum Ecclesiæ inferiori remittere seruitia sibi debita cùm consensu Capituli, & ex justâ causâ; vt patet ex *tex.* cõjungendo dicta, tamen *DD.* quantumcunq; Episcopus generaliter eximat Ecclesiã, semper retinet *octo* veluti officio suo annexa, quæ enumerat *Panorm. hic n. 3.* & sunt hæc: Coërcitio seu correctio morũ, visitatio eam ob causam suscepta; Procuratio ideò debita, Cathedraticum siue Synodaticum. Reuerentia siue obseruantia sibi debita ab omnibus inferioribus Ecclesiis, Prælatis, Clericis, Subsidium charitatiuum; Institutio beneficiorum Curatorum; quibus post *Conc. Trid. sess. 23. c. 15.* addi debet approbatio confessariorum pro secularibus. Denique ea, quæ sunt Ordinis Episcopalis, & Jure Diuino competere possunt inferioribus.

Potest tamẽ *iuxt. Panorm. ib.* in tribus casibus Ecclesia plenè etiam in his exempta esse ab Episcopo. 1. Si Episcopus consentiat & Pontifex confirmauit, vt *in c. Constitutus. de Relig. dom.* ibi. & C. (i. e. Cælestinus) *Papa Prædecessor noster confirmauit, quòd fortiùs subsisteret, si Pontifex solus Episcopo irrequisito exemptionem concedit.* 2. Si sententia pro illo qui prætendit exemptionem fuit lata, & Episcopus non appellauit. *c. Cùm inter. de re jud.* 3. Ratione præscriptionis, potest enim quis contra Episcopum præscribere jura Episcopalia in Ecclesiâ Episcopo subiecta, vt *in c. Cùm olim. & c. Auditis. de præscript.*

Cap. XXII. Super eo.

Idem, Compostellano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm ferè tota prouincia Castellana de nouo ad jurisdictionem illius Ecclesiæ esset conuersa, & Archiepiscopus quæreret, qualiter illa prouincia, vel pars prouinciæ in visitatione ipsi deberet obsequi, & in procurationibus prouidere, respondet Pontifex, quòd illud obseruare teneatur, quod in vicinis prouinciis obseruatur.

EXEGESIS.

Collige quòd in procurationibus & aliis obsequiis Archiepiscopo præstandis attenditur consuetudo vicinarum prouinciarũ & Ecclesiarum, quando non apparet de propriâ consuetudine loci, prout *ait Panorm.* alioqui *consuetudo cuiuscunque loci præfertur consuetudini aliorum locorum. c. Illa. d. 12. & c. De trina. d. 4. De consecr.* Dicitur autem prouincia Castellana de nouo conuersa ad jurisdictionem illius Archiepiscopi, quia occupârant illam Saraceni, & postea recuperauit Rex Castellæ, vt *tradit Hostiens.* vnde *jure postliminij* restituta fuit in spiritualibus jurisdictioni Archiepiscopi, *l. Postliminium. ff. De captiu. & postlim. jure.*

Cap. XXIII. Procurationes.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Procurationes, quæ ratione visitationis debentur

Epi-

Episcopis vel Archidiaconis vel quibuslibet aliis etiam Legatis aut Nuntiis Apostolicis absque manifestâ & necessariâ causâ non exigantur, nisi quando personaliter visitant, & tunc mediocritatem obseruent, iuxta Conc. *definitam. Legati autem & Nuntij Apostolici, si oportet eos aliquo loco moram facere, ne is locus nimis grauetur, procurationes accipiant ab aliis Ecclesiis vel personis, quæ nondum illas dederunt, ita vt numerus procurationum numerum dierum non excedat, & cùm aliqua non sufficit, plures coniungantur in vnum. Non quærant autem quæ sua sunt, sed quæ sunt IESV Christi, vt fructum referant. Contrauenims & quod accipit reddat, & Ecclesiæ, quam taliter aggrauat, tantundem impendat.*

EXEGESIS.

Not. Quòd Legatis & Nuntiis Apostolicis aliquò proficiscentibus sumptus & viaticū debeantur ab ijs Ecclesiis, ad quas, dum legationis officio funguntur, accesserint, etiam absque vlla visitatione, vt tradit *Azor p. 2. lib 3. c. 42. q. vlt.* Episcopus autem non potest exigere, si non visitat, quia solius visitationis causâ illis à jure conceduntur ex benignitate Ecclesiæ, quæ vult ipsos excitare ad munus visitationis diligenter obeundum, cùm alioqui ad illud Episcopi teneantur ratione officij, & propter hoc aliáque onera percipiant redditus Episcopatus, sicut videmus ait *Panorm.* in Canonicis, quibus debentur quotidianæ distributiones propter interessentiam diuinorum, licet teneantur (ratione Canonicatûs & beneficij) ad diuina officia, vt in *c. 1. De Cleric. non resid. in 6.* Hodie ferè consuetudo habet apud nos vt Legati & Nuntij Apostolici sumptus recipiant ab ipsâ Sede Apostolicâ, neque procurationes ordinariè exigant.

Not. Denique ex *Panorm. n. 5.* Si Episcopus non personaliter sed per alium visitet, procurationem non dari debere ipsi, sed illi, qui ipsius nomine visitat, *c. Si Episcopus. de off. Ord. in 6.*

Cap. XXIV. Venerabili.

Honorius III. De Tiro & Iosaphat Abbatibus.

SVMMA.

Cùm Abbas quidam & Conuentus Episcopo Cenomanensi procurationem dare nollet, ostendentes eorum Monasterium in villâ Cenomanensi situm esse, & ipsos procurationes hactenus non soluisse, mandauit Pontifex, nisi aliud & rationabile ostenderint, eos ad exhibendam procurationem sicut jus dictauerit, compelli.

EXEGESIS.

Rursus colligitur, quod supra dictum est, jus procurandi esse imprænscriptibile, ideóque hoc Monasterium ad procurationem soluendam condemnatum fuisse, licet nunquam illas soluerit, Episcopi autem si habent redditus superabundantes & nihilominus pro visitatione redditus exigant, non effugiunt notam Pastoris mercenarij. Aduerte etiam ciuitatem Cenomanensem appellari villam more Gallorum, cùm alioqui inter villam & ciuitatem magna sit differentia.

Cap. XXV. Cùm nuper.

Gregorius IX.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Archiepiscopo Beneuentano, siue autoritate propriâ, siue Apostolicâ prouinciam visitanti procurationes iuxta facultates Ecclesiæ exhibeantur, alioquin sententiam, quam ipse tulit in rebelles, ratam habiturus.

Est textus clarus.

Cap. XXVI. Cùm Canonicis.

Idem.

SVMMA.

Cùm Canonicis cuiusdam Maioris, siue quod idem est, Cathedralis Ecclesiæ, summam pecuniæ pro pensione debitâ, non nemo aliquot annis persoluisset, & illi summam illam ex integro de meliori moneta exigerent, mandat Pontifex, vt Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non sit in vsu, æstimatione pensionis antiquæ faciat manere contentos.

Cap. XXVII Autoritate.

Idem.

SVMMA.

Inhibet Pontifex, ne quis pro eo, quòd in Oratoriis, quæ in grangiis suis quidam Religiosi habent, aliqui ipsorum celebrant, procurationes ratione visitationis debitas exigere præsumat.

EXEGESIS.

Nota, oratoria priuata, qualia habent Religiosi quidam in suis grangiis, id est villis aut prædiis, si Episcopi autoritate erecta non sunt, oneri procurationum non subiacere, nec propriè loca Religiosa esse, neque Ecclesiæ nomine comprehendi. *iuxt. Azor. p. 2. l. 3. c. 42. q. 1. Sanch. de matr. l. 9. d. 15. n. 39.* Neque etiam gaudent Ecclesiasticâ immunitate, vt ex communi tradit *Panorm. n. 4. apud quem vide plura. n. 23.* de discrimine inter Oratorium & Ecclesiam.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV.

SVMMA.

Statuit Pontifex 1. Vt Archiepiscopus volens visita-

visitare, priùs suum Capitulum, ciuitatem ac diœcesin planè visitet. Si commodè omnes Ecclesias non potest accedere, de pluribus locis ad vnum congruum Clericos & laicos conuocet. 2. Licet ei totam prouinciam, vel eius partem visitare, ciuitates, diœceses, suffraganeos, Cathedralium & aliarum Ecclesiarum Capitula, Monasteria, & alia Religiosa, & pia loca, Clericos denique & populos, ac procurationes à locis tantùm recipere visitatis. 3. Si aliquam diœcesin visitârit, non reuertatur ad illam, priusquam reliqua diœceses in toto vel in parte fuerint visitata. Si tamen aliqua plus aliis indiget visitari, tunc aliarum visitatione intermissâ, redeat ad eandem, si diœcesanus id postulârit, vel omnis aut maior pars Coëpiscoporum ita censuerint, qui si difficiles fuerint, petat licentiam à Papâ. 4. Visitatione totius prouinciæ semel absolutâ, licet ei postea cum suffraganeorum consilio, si coram eis definitionem suam in scriptis tradiderit, visitationem per eandem prouinciam reiterare, etiam sine suffraganeorum consensu. Tum autem illas Ecclesias Clericos & populos priùs visitet, qui nuper non fuerunt visitati, nisi aliud fuerit opportunum. 5. Proponat verbum Dei, inquirat de vitâ & conuersione Clericorum, ac cæteris ad officium ipsorum spectantibus, absque coactione & exactione iuramenti. Si de aliquibus orta fuerit infamia, ordinariis denuntiet, si videatur expedire. Notoria crimina (cùm arguant Ordinariorum negligentiam) liberè corrigat & puniat. 6. Procurationes recipiat secundùm quod est in Canonibus constitutũ; pecunias nec ipse nec sui quouis nomine, sed in victualibus tantùm recipiant moderatas expensas, neq; munera qualitercunque oblata admittant. Contra præsumentes, maledictionem incurrant à quâ nunquam, nisi duplum restituant, liberentur. 7. Hanc visitandi formam etiam ab Episcopis aliisq; Prælatis ordinario iure suos subditos visitantibus obseruari præcipit. Saluis rationabilibus ac approbatis Religiosorum consuetudinibus ac institutis.

EXEGESIS.

Textus est clarus, vt non sit inhærendum. Illud breuissimè monemus, cùm *n. 4.* dicitur, vt Archiepiscopus absque coactione qualibet iuramenti inquirat, illud procedere in visitatione & inquisitione generali, non autem speciali, vt monet *Franc. hic n. 5.* de quo dicemus *inf. in tit. De accus. & inquisitionibus.*

Cap. II. Exigit.

Gregorius X. in Generali Conc. Lugdunensi.

SVMMA.

Confirmat Gregorius cum Concil. Constitutionem Innocentij IV. in præced. c. *relatam, de non recipiendis in pecuniâ procurationibus ac quibuslibet muneribus & pœnas adiicis statuens, vt qui constitutionem illam violârint, duplum eius quod receperunt, Ecclesiæ à quâ id receptum fuit, infra mensem reddant. alioqui ex tunc Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi ab ingressu Ecclesiæ sint interdicti, inferiores ab officio & beneficio suspensi, quousq; de duplo satisfaciant.*

Cùm *h. c.* per sequens restringatur, illud præ oculis habendum erit.

Cap. III. Felicis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm experientia doceret, ex Gregorij decreto c. Præced. *relato, ut ob procurationes pecunia exigatur vel recipiatur etiam à volentibus, multa incommoda prouenire, concedit Bonifacius, vt illis quibus ex officio competit visitare, à volentibus pecuniam licitè recipere valeant, pro victualibus moderatis illis diebus quibus visitationis officium personaliter exercent. Et adiicit, ne liceat visitanti nisi vnam procurationem recipere vnâ die, siue vnum locum solùm visitârit siue plura, etsi vnus locus procurationi sufficeret. Cætera verò in Constitutione Greg. X. contenta, in suo vult Bonifacius robore permanere.*

EXEGESIS.

Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 3. relinquit in optione eorum, qui visitantur, si malint soluere id, quod erat ab ipsis antea solui certâ pecuniâ taxatâ consuetum, an verò prædicta victualia subministrare, per quod videtur c. Præsens saltem in eo restringi, vt non liceat visitatoribus pecuniam loco procurationum exigere, contra visitatorum optionem; neque taxatio ad illos pertinet, sed ad istos juxta Zerol. in praxi *Episcop. p. 2. verb. visitatio. §. 6. dub. 2. &* *Barbos. de off. & parte Episcopi p. 3. alleg. 73. n. 65.* Complura alia valde vtilia de visitatione statuit *Conc. Trid.* sed quæ parum videntur obseruari *v. g.* vt Episcopi suam diœcesin quotannis, siue saltem biennio totam visitent.

Cap. IV. Quanquam.

Idem.

SVMMA.

Cùm Ecclesiæ Ecclesiasticæq; personæ, ac res ipsarum non solùm iure humano, quin imo & diuino à secularibus exactionibus sint immunes, Bonifacius Constitutionem Alexandri IV. *quæ habetur* inf. c. 1. de immun. Eccles. *(quâ statuit Ecclesias & personas*

Digitized by Google

personas Ecclesiasticas ad pedagia & guidagia pro rebus suis propriis, de quibus negotiationem non exercent, minimè teneri) pœnam adijcit contra transgressores, vt si personæ fuerint singulares Excommunicationis, si autem Collegium vel vniuersitas, siue communitas fuerit, ipsa ciuitas, castrum vel locus, interdicti sententias ipso facto incurrant, nec relaxationem obtineant, nisi illegitimè exacta plenè restituant.

Hoc *c.* meliùs intelligetur in *t. De immun. Eccl.* quò propriè pertinet.

Cap. V. & vlt. Perpetuò.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex Constitutionem Innoc. IV. *relatam c. 1. suprà. quòd Archiepiscopus possit suam prouinciam visitare liberè, licèt non sint eius Suffraganei negligentes, & iterare visitationem eandem, ac procurationem à locis recipere visitatis, consuetudine contrariâ non obstante. Addit Archiepiscopum dum visitat, posse confessiones subditorum Suffraganeorum audire.*

EXEGESIS.

Vtramque Constitutionem tam illam *Innoc.* quàm *Bonif.* restringit aliquatenus *Concil. Trid. l. c.* *De stat. vt à Metropolitanis, & post plenè visitatam propriam Diœcesim visitentur Cathedrales Ecclesiæ, aut Diœceses suorum Suffraganeorum, nisi causâ cognitâ & probatâ in Concilio prouinciali.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Cùm sit.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Sancit Pontifex cum Concilio, vt Religiosi quicunque pro Monasteriis & Ecclesiis ad se quocunque modo deuolutis procurationes legatorum Apostolicorum, Iura Episcopalia, aliaque præstari pro his locis solita, antequam ad illos peruenirent, peremptoriè soluant, nisi priuilegio aut alia causâ legitimâ se possint excusare. Non vult verò eiusmodi exemptionem, ad monasteria, siue Ecclesias, quæ deinceps obuenient, extendi.

EXEGESIS.

Ratio dispositionis, quia si res aliqua vt *not. gl.* habet onus annexum, peruenit ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos, transit ad eosdem cum suo onere. *c. Si quis laicus, 16. q. 1. c. Pastoralis. de decim.*

Cap. II. Ad nostram.

Idem.

SVMMA.

Grauamina illata Cistercienfibus & graues Prælatorum abusus in illis visitandis recenset, & grauissimè prohibet, quæ vide in ipso t. *prolixo & satis perspicuo.*

Cap. III. Præsenti.

Idem, in eod. Concilio.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Episcopi contra eos, qui ab Ecclesiis & Ecclesiasticis pedagia vel guidagia illegitimè exigunt, vel extorquent, excommunicationis & interdicti sententias à iure (in c. Quanquam. h. t. in 6.) *prolatas, postquam de his ipsis constiterit publicent, vel tamdiu faciant publicari, donec sic exacta restituerint, & satisfecerint competenter.*

EXEGESIS.

Minùs terrent Censuræ, licet ipso facto incurrantur, nisi publicentur. Nota tamen quòd ista clausula, *si constiterit*, importet cognitionem judicialem, cum citatione partium, quæ requiritur ad sententiam declaratoriã pœnæ ipso jure incursæ, vt tradit *Sanch. l. 1. de matr. d. 34. n. 28. Garc. p. 6. c. 3. n. 36. Barbos. hîc n. 5. & 6.* vbi plures alios allegat.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnic. Vas electionis.

Benedictus XII.

SVMMA.

Præscribit certam mensuram procurationum pabuli charitatis & subsidij charitatiui, seruandã à legatis & Nuntijs Apostolicis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque Prælatis ius visitandi habentibus, eamque diuersam assignat pro diuersitate regnorum, prouinciarum, Ecclesiarum, itidem Monasteriorum. Porrò æstimationem horum omnium desumit ex numis Turonensibus, quorum duodecim valent vnum florenum auri boni, puri, & ponderis Florentini, quod quale tum fuerit, non videtur constare.

EXEGESIS.

Textus est prolixissimus, cuius obseruantia passim in desuetudinem abijt; sufficit modò generatim in *h. tex.* præscripto & à Concilio Trid. confirmato,

 quod

quod *l. c. Sub fi.* præclarè monet, *vt in ijs locis sine prouincijs vbi consuetudo est, nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud à visitatoribus accipiatur, ibi id obseruetur.* Illis videl. locis, vbi redditus aliunde habent abundantes, si enim ipsi visitatores egeant, aut certè non abundent, deberi ipsis moderatas procurationes jure naturali diuino credimus, *dignus enim est operarius mercede suâ, nec quisquam militat suis stipendijs.*

TITVLVS XL.

DE CONSECRATIONE ECCLESIÆ, VEL ALTARIS.

Rubrica Tituli nihil habet peculiare annotandum.

Cap. I. Adhæc.

Alexander III.

S V M M A.

Si altare motum fuerit, aut lapis supra positus, qui sigillum continet, contractus aut etiam diminutus, debet denuò consecrari. Propter hoc verò nequaquam Ecclesiæ consecratio iterari consueuit, licet id quidam Canones innuant.

E X E G E S I S.

Si altare motum fuerit &c.) Not. I. Quidquid dicat *Panorm.* continuatio *h. tit.* ad alios est arbitraria, extat hic idem *t. in 6. & extrauag. comm.* de eâdem re agitur *d. 1. & 68.*

Not. II. Altare duplex esse, vt bene explicat *Panorm.* hîc; vnum *mobile, siue portatile,* viaticum quoque dictū in *c. vlt. de priuil. in 6.* Alterum verò *fixum ac stabile,* quod alicui loco siue basi calce, aliòue modo affixum est. Illud per se consecratur, ideóque consecrationem non amittit, etsi à ligno cui inclusum est, separetur, ita *DD. hîc & in c. Ligneis. inf.* At verò altare fixum consecrationem amittit, si lapis siue mensa ab inferiori structurâ remoueatur, vt *pat. ex h. c. & c. ligneis. inf.* item *c. Motum. de consecr.* Nam consecratio, ait *gl. præcipuè consistit in coniunctione lapidum inferioris stipitis.*

Qui sigillum continet, &c.) Not. Sigillum altaris vocari loculum, qui reliquias continet, & ex antiquissimâ Ecclesiæ traditione ac consuetudine altaribus apponi solere, ostendit illa oratione, quam ante introitum simul osculando altare recitat Sacerdos: *Oramus te Domine, vt per merita SS. tuorum, quorum reliquiæ hîc sunt, &c.* Etsi verò Canonistæ nostri hîc & in *c. Placuit. d. de consecr.* aliique affirment sigillum esse de essentiâ altaris, negant tamen ex Theologis *Sotus in 4. d. 14. q. 2. ar. 3. Suar. in 3. p. to. 3. d. 8. s. 5. Coninck. q. 83. a. 3. dub. 3. n. 241.* quia Canones à nostris allati non conuincunt, vt videre est apud *Laymann. l. 5. tr. 5. c. 6. n. 8.* & licèt olim omnibus altaribus insertæ fuerint reliquiæ, præsertim tempore Iconoclastarum, videtur nunc ea causa non ita vrgere, & excusare posse difficultas nanciscendi certas & exploratas SS. Reliquias.

Not. II. Ex hoc sequi, quòd fatente *Laymann.* non improbabiliter resoluit *Coninck. l. c. n. 240.* per solam fractionem sigilli siue sepulchri, altare siue stabile siue portatile non desecrari seu profanari; etsi nostri *DD. hîc & in c. Ligneis.* aliique communiter teneant contrarium, ideóque dicit Laymann *seruandam esse Ecclesiarum consuetudinem*, vt altaria sigillo fracto, iterum consecrentur. *In casu tamen necessitatis, vel magnæ vtilitatis*, credo posse teneri sententiam contrariam, vt si alicubi esset magnus concursus populi die festo, & altaris sigillum esset fractum, sine nouâ consecratione posse dici sacrum.

Cap. II. Tua.

Idem, Innocentius III. Ternacensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex huic Episcopo, quòd in suâ diœcesi ipsi liceat Ecclesias dedicare tam diebus Dominicis quàm priuatis.

Absque discrimine dierum licet dedicare Ecclesias, de quo *vide Panorm. hic & Azor p. 2. l. 9. c. 4. q. 3.*

Cap. III. Quod in dubijs.

Idem, Nidrosiensi Episcopo.

S V M M A.

Altare in quo tabula pontificali ministerio consecratur, si mota, vel enormiter fracta fuerit, debet non immeritò consecrari. Neque negatur, quin oleum non consecratum consecrato possit commisceri.

E X E G E S I S.

Si mota vel enormiter fracta &c.) Not. Illud commune esse tum mobili tum fixo altari, vt consecrationem amittat fractione notabili, id est tantâ, vt in nullâ integrâ parte Calix cum patenâ moraliter rem

Digitized by Google

rem æstimando, possit consistere juxt. Panorm. in c. Ligneis inf. & alios. Quare forma sufficiens ad retinendam consecrationem erit, si altare capere possit calicem cum patenâ & corporali. Etsi igitur aliàs fractū sit, vel noui aliquid accesserit, aut detractū fuerit, manebit consecratum juxt. Laymann. c. l. n. 4. & alios ab ipso allegatos; erit autem Episcopi in dubio judicare, vtrùm fractura sit tanta, quæ consecrationem tollat.

Oleum non consecratum &c.) Non est improbabile, quod dicit gl. hîc in c. 1. verb. altare, si ad mensam consecratam noui lapidis additio fiat, non sacrum, si minus principale sit, accessione ad sacrum sacrari, sicut pannus appositione ad sacram vestem, & murus non sacer adiectus consecratæ Ecclesiæ, sic in proposito oleum non benedictum admixtum benedicto, benedictionem siue consecrationem accipiat. Cùm verò juxt. Panorm. hîc & in c. Regul. abæc: non sacrum accessione ad sacrum effici sacrum, locum potissimùm habeat in liquoribus, in alijs fortassis non item, consultum erit altare fractum ita reparare, vt calix & patena non in additamento, sed in veteri lapide reponi possint, vt monet Panorm. l. c. n. 5.

Cap. IV. Proposuisti.

Idem, Compostellano Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm peregrinis ad Ecclesiam S. Iacobi venientibus & per contentiones altaris de nocte custodiam sibi vendicantibus homicidia contingerent, & vulnera inferrentur, rescribit Pontifex, quòd manente Ecclesiâ & altari, ipsa reconciliari possit, per aquam cum vino & cinere benedictam.

De reconciliatione Ecclesiæ, agitur expressiùs in c. 9. Aqua.

Cap. V. Cum sis.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd plura in vnâ Ecclesiâ altaria, & plures Episcopi possint simul consecrari.

Nulla circa hoc occurrit difficultas.

Cap. VI. Ligneis.

Idem.

S V M M A.

Cùm ligneis ædificiis Ecclesiæ casu consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensa principalis altaris modicam in extremitate passa esset fracturam, Rescribit Pontifex ob hanc causam, nec Ecclesiam, nec altare debere denuo consecrari.

E X E G E S I S.

Parietibus tamen illæsis &c.) Not. I. Ecclesia consecrata consecrationem omnino amittit, & de nouo consecrari debet, si Ecclesiæ parietes vel in totum, vel secundùm maiorem partem destructi aut consumpti sunt, sumitur à contrario l. & c. Ecclesiis d. 1. de consecr. Si Ecclesia non sit consecrata, sed benedicta tantùm, combustis licet aut deiectis parietibus non amittitur benedictio, quia hæc non inhæret partibus vt consecratio, sed solo, quod semper idem manet, vt not. Silu. verb. consecratio 2. q. 2.

Not. II. Si Ecclesiæ partes secundùm maiorem partem simul destruantur, siue corruant non ampliùs censeri Ecclesiam consecratam, secus est si minor pars Ecclesiæ corruit aut destruitur, arg. l. Domum. ff. De contrah. empt. Similiter si minores partes parietum per temporum interualla corruant & reficiantur, nunquam autem maior pars simul pereat, quidquid contra sentiat Panorm. valde probabile est, quod dicit gl. in c. De Fabricâ. d. 1. De consecr. Ecclesiarum ita successiuè reparatam non indigere consecratione per Regul. eiusdem gl. in c. 1. sup. quòd sacrum si maius sit, trahit ad se non sacrum, hoc autem non solùm verum est in liquoribus sed etiam vicissim, vt huic sententiæ in casu necessitatis aut difficultatis, quando non est copia Episcopi, qui Ecclesiam consecret, tutò inhærere liceat. Nequaquam verò verisimile est, quod suprà Nau. c. 27. Man. n. 258. tenet, Laym. l. c. n. 16. Si ex intentione renouandi totam Ecclesiam vnus paries post alterum successiuè destruatur, & ædificetur, amitti consecrationem, quia intentio eiusmodi non immutat naturam consecrationis, quæ per maiorem partem rei consecratæ, sui participem facit partem accessoriam minorem non consecratam.

Cap. VII. Consuluisti.

Idem, Senonensi Episcopo.

S V M M A.

Cæmiteria, in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur, reconcilianda sunt aspersione aquæ solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus Ecclesiarum fieri consueuit.

E X E G E S I S.

Violatur ergo locus sacer per sepulturam hominis excommunicati, requiritur tamen post Constantiense Conc. vt fuerit publicè denuntiatus, vel notorius Clerici percussor, vt post Nau. l. 5. Consil. 10. de hæret. edit. 2. ad 4. q. rectè tradit Layman. l. c. n. 8. Si talis non fuerit, Ecclesia polluta non censebitur, sicut nec de interdicto, qui ibi sepelitur, quia de hoc jura nihil exprimunt.

Cap. VIII. Cùm sicut.

Honorius III. Reginæ Hungariæ.

S V M M A.

Rescribit huic Reginæ Pontifex, cùm non sit Ecclesia, nisi de dote ei promissum fuerit consecranda,

tranda, eò liberaliùs ad Ecclesiam, quam fecerat consecrari, aperire manus munificentiæ suæ tam debere, quoad hoc jam fortiùs, tanquam ex debito teneatur.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t. & gl.* Regula, quòd *fundans Ecclesiam, vel faciens eam consecrari, obligetur ad dotem competentem illi dandam*, quemadmodum pater carnalis ad dotem dandam filiæ, quia quodammodò censetur pater Ecclesiæ, vt *not. Panorm.* quod si omissum fuit in fundatione, debet assignatio dotis saltem fieri ante consecrationem, ac potest fundator, siue faciens eam consecrari, ad hoc compelli ex quasi contractu, non autem primò Episcopus, vt vult *glos.* Sicuti si Episcopus ordinat ad præsentationem alicuius, priùs compellitur ad congruam sustentationem assignandam præsentator quàm ordinator, vt *in c. Cùm secundùm. de prebend.* In defectu tamen fundatoris, siue facientis consecrari, agendum est contra Episcopum, qui dotabit vel ex bonis Ecclesiæ suæ, vel patronorum, vt *not. idem Panorm.*

Cap. IX. Aqua.

Gregorius IX. Asturicensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex aquâ per Episcopum benedictâ Ecclesiam reconciliari posse per aliquem Episcopum, per Sacerdotes simplices hoc fieri de cætero prohibet, non obstante consuetudine Ecclesiæ Bracharensis, quæ dicenda est potiùs corruptela; quia licet Episcopus committere valeat, quæ jurisdictionis existunt, ea tamen quæ Ordinis Clericalis sunt, non potest inferioris gradûs Clericis demandare. Quod autem factum est hactenus, misericorditer toleramus.

EXEGESIS.

Aqua per Episcopum benedicta &c.) Not. I. Varia vsurpata fuisse in Ecclesiâ, aquæ benedictæ genera, inter quæ etiam ista ex sale, vino & cinere mixta, de qua *vide Guil. Duran. in Rationali. l. 4. c. 4. n. 10. item Pontificale Romanum*, vbi agitur de Ecclesiæ aliarùmque rerum consecratione & benedictione, plures allegat *Barbos. hic.*

Not. II. Ecclesiam consecratam reconciliari debere ab Episcopo, vel alio Antistite ex eius consensu. Per simplices autem Sacerdotes id fieri non potest, nisi ex commissione Pontificis, pertinet enim hoc ad potestatem Ordinis Episcopalis, vt dicit Pontifex, saltem secundariò, id est, *non jure diuino*, alioqui nec Pontifex id simplici Sacerdoti posset demandare, sed *positiuo Ecclesiastico.*

Reconciliari posse &c.) Not. ex communi sententiâ, quam explicat *Azor p. 2. l. 9. c. 5.* Ecclesiam in sequentibus casibus ex dispositione Canonum esse ac censeri pollutam, vt non quidem nouâ consecratione, sed reconciliatione tamen indigeat, per aquam suprà memoratam, primus est Homicidium voluntarium in Ecclesiâ perpetratum, contra eiusdem reuerentiam & libertatem. *iuxt. c. Proposuisti. sup.* vnde si quis in eâ occidatur ictu lapidis decidentis ex tecto vel pariete, aut si quis ex amentiâ seipsum ibi interficit, non polluitur, secus si quis seipsum deliberatè occideret, vt tradit *Gemin. in c. 1. h. t.* Neque polluitur, si quis alterum occidat, seruato moderamine inculpatæ tutelæ, ne ab illo occidatur, secus est, si moderamen hoc excederet. Neque polluitur, si quis in Ecclesiâ vulneretur, & extra illam moriatur, nullo intus effuso sanguine, secus esset, si extra illam vulneratus, in illa mortem obiret. *in c. 1.* Polluitur denique Ecclesia, si absque sanguinis effusione, quis ibi occidatur, v. g. fustibus, aut suspendatur. Quin etiam morte martyrij (etsi aliqui negent) propter impietatem sceleris, quod Tyrannus patrat.

2. Polluitur Ecclesia effusione sanguinis humani voluntariâ, non item inuoluntaria aut casuali, item si quis vulneretur in Ecclesiâ, licet sanguis extra illam effluat. Non item si quis extra Ecclesiam vulnus accipiat, & in illâ sanguinem fundat, aut si effusio sit exigua, vt tradunt *Panorm.* & alij communiter *in d. c. Proposuisti.*

3. Polluitur Ecclesiâ effusione humani seminis voluntariâ. *iuxt. c. Sequens. item c. Significâsti. de adulter. & c. Ecclesiis. de consecr. d. 1.* Vtrùm polluatur per actum coniugalem, est quæstionis dubiæ; Verior est affirmatiua, nisi excuset necessitas aut periculum, etsi verò actus coniugalis sit licitus & honestus, est tamen propter adiunctam concupiscentiam contra reuerentiam sacro loco debitam, si absque necessariâ aut justâ causa ibi fiat.

4. Polluitur sepulturâ hominis excommunicati, si fuerit nominatim & publicè denuntiatus, aut notorius Clerici percussor, de quo jam diximus ad *cap. Consuluisti. sup.* Vnde colliges Ecclesiam non pollui per sepulturam hæreticorum in Germaniâ, quia videl. nominatim & publicè non denuntiantur, sed sunt tolerati. Crediderim tamen pollui per sepulturam illorum, si notorij sunt Clericorum percussores, quia *in h. c.* non patrocinatur illis Conc. Constantiense, nec quidquam aliud.

5. Denique casus est, si in Ecclesiâ sepeliatur paganus, vel ille, qui non est baptizatus, tametsi infans sit. *c. 1. & 2. Ecclesiam. d. 1. De consecr.* Si tamen infans in vtero matris mortuus sit, vna cum matre fideli, siue christianâ, sepeliri potest, quia mater cum fœtu pro vno corpore habetur, vt not. *Palud. 4. d. 11. q. 1. a. 4.* Existimant aliqui propter sepulturam hæretici aut infidelis in reconciliatione Ecclesiæ etiam abradendos parietes, quod non fieri oportere, rectè censet *Panorm. in c. Consuluisti*, quia per huiusmodi rasionem amitteretur consecratio. Illud autem, quòd habetur *inr. Ecclesiam.* dicit locū habere in Ecclesiâ, quæ non est consecrata, sed solùm benedicta, huius enim parietes *in hoc casu* abradi deberent, si foret consecranda.

Not. II. Ab Azorio & aliis addi sextum casum, si Eccle-

si Ecclesia ab Episcopo excommunicato consecrata aut benedicta sit; sed cùm hoc nullo jure sit expressum, vt fatetur ipse Azor, non est asserendum, cùm præsertim ratio repugnet, cùm enim baptismus ab hæretico aut excommunicato collatus sit validus, neque iterari debeat, ergo valida quoque est facta à tali Episcopo Ecclesiæ consecratio, neque iterari debet. Neque apparet, cùm violatio Ecclesiæ, posterior sit eiusdem consecratione, quomodo eâdem actione consecrari simul possit & violari. Illud rectè tradit *Azor l. c. q. 5.* per furtum, rapinam, blasphemias, conciones hæreticorum, aliáque scelera Ecclesias non violari, quia hæc sunt juris positiui humani, quod ad casus non expressos non est extendendum.

Not. III. Non pollui per hos casus Ecclesiam nisi factum sit notorium, per rei evidentiam publicam, aut confessionem Rei judicialem. Itaque si pauci sciant, remque secretam habeant, non est opus reconciliatione. Neque etiam si quis bonâ fide in Ecclesiâ pollutâ celebret, est enim sacrificium Missæ loco reconciliationis; idémque dicendum, si quis sciens prohibitum esse celebrare in Ecclesiâ pollutâ Missam celebrat, vt tradit *Sa. ỷ. Ecclesia n. 19.* eiúsq; glossator, sed neque pœna aliqua constituta est in eos, qui diuina celebrant in Ecclesiâ pollutâ, antequam reconciliatur; etsi alioqui censeant irregularitatem per hoc contrahi, sed loquuntur sine textu, quem nullum addunt, adeóque sine fundamento. Is tamen, qui sine vllâ justâ causâ in tali Ecclesiâ celebrat, à mortali peccato non potest excusari, cùm in graui re videatur Ecclesiam contemnere.

Cap. X. & vlt. Si Ecclesia.

Idem, eidem.

S V M M A.

Si Ecclesia non consecrata cuiuscunque fuerit semine aut sanguinis effusione polluta, aquâ protinus exorcizatâ lauetur, & quàm citiùs fieri poterit, consecretur.

E X E G E S I S.

Colligitur discrimen inter Ecclesias consecratã & tantùm benedictam, vel consecrationi deputatã; illam enim solus Episcopus ordinariè reconciliare potest, vt dictum *c. præced.* hanc autem etiam simplex Sacerdos per aquam à se benedictam, vt post *Panorm. hîc n. 3.* tradunt communiter alij. Porrò quæ dicta sunt de Ecclesiâ, similiter dicenda sunt de cœmiterio, quippe quod ijsdem modis violetur & reconcilietur, vt *not. Panorm. in c. Consuluisti. sup. n. 2.* Denique obserua cum *Laymann l. 5. tr. 5. c. 8.* tres priores modos polluendi Ecclesiam, differre à duobus posterioribus in eo, quòd tres illi non contingant sine peccato, ad duos autem posteriores sufficit factum, vt videl. corpus excommunicati aut infidelis in Ecclesiâ sepeliatur, siue peccatum interueniat, siue non.

IDEM TITVLVS IN VI.

Idem.

Cap. Vnic. Si Ecclesiam.

S V M M A.

Ecclesiâ sanguinis aut seminis effusione pollutâ, cœmiterium quoque contiguum censetur pollutum, quod antequam reconcilietur, nemo in illo debet sepeliri; secus est si remotum fuerit ab Ecclesiâ. Non tamen vicissim polluto cœmiterio quamuis Ecclesiæ contiguo, Ecclesia polluitur, ne minus dignum maius, aut accessorium principale ad se trahere videatur. Vnde cœmiteria quãuis cohærentia non vnum, sed plura esse noscuntur, si pariete medio seiungantur, ideoque violato vno (licet de vno in alium per portam sit accessus,) alterum non reputabitur violatum.

E X E G E S I S.

Ecclesiam pollui &c.) Not. ex *Casio h. t. n. 3.* sub nomine Ecclesię comprehendi omne illud spatium, *quod spectat ad interius corpus à tecto, siue fornice interiori vsque ad pauimentum, & à summa ara vsque ad partem oppositam.* Quâ ratione comprehenduntur omnes Capellæ intra Ecclesias constitutæ, non tamen sacristia, non turris, non Cameræ Ecclesiæ adhærentes, vtpote non deputatæ immediatè & proximè ad cultum diuinum, vnde propter cædem ibi factam, aliósque casus enumeratos ibidem euenientes non censetur pollui Ecclesia. Vti nec, si supra tectum tale aliquid contingat, idémque judicandum est de locis & fornicibus sub Ecclesiâ constitutis nisi aliquis ex illis sit destinatus ad sepulturam. adeóque instar cœmiterij, vel sit capella, aut crypta SS. eóque ipso templo annexa.

Cœmiterium si contiguum &c.) Cùm cœmiterium per consecrationem aut benedictionem Episcopalem fiat locus sacer & Religiosus, polluitur modis. *sup. c. 9. In antiquis* memoratis. Eius tamen pollutio non afficit Ecclesiam, ne contra Regulam Juris *accessorium ad se trahat principale.* Neque polluto vno cœmiterio polluitur alterum contiguum, si muro sit diuisum, quantumuis relicto transitu.

TITV-

TITVLVS XLI.

DE CELEBRATIONE MISSARVM, ET SACRAMENTO EVCHARISTIÆ, ET DIVINIS OFFICIIS.

SVMMA.

Quæ h. t. *habentur, explicari solent à Casuistis in materiâ de Sacrificio Missæ & horis Canonicis, neque ad praxin fori externi, quò SS. Canones præcipuè dirigi solent, pertinent, ideòque ad casuum, & SS. rituum tractatores remittimus.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

In 1. c. *Clemens vna cum* Concil. Viennens. *commendat Prælatis & Superioribus sollicitudinem & curam, vt in Cathedralibus, Regularibus & Collegiatis Ecclesiis* Horæ Canonicæ *deuotè psallantur, & similiter in aliis Ecclesiis ad celebrationem diuinorum attendant.* c. 2. *concedit, vt Clerici etiam Religiosi, qui sunt domestici aut commensales Cardinalium aut Episcoporum in diuinis officiis coaptare se illis possint.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS COMMUNIBUS.

Cap. Vnic.

SVMMA.

Præscribit Ioannes XXII. certas orationes dicendas in Missâ pro necessitatibus Ecclesiæ illius temporis & aduersùs hæreticos.

TITVLVS XLII.

DE BAPTISMO ET EIVS EFFECTIBVS.

Istum quoque Titulum, quantus est, totum accuratè explicant Theologi Scholastici & morales, cùm agunt de hoc Sacramento, in quorum messem falcem non mittimus.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnic.

SVMMA.

Prohibet Clemens cum Concil. ne quis de cætero in aulis vel Cameris, aut aliis domibus priuatis, sed duntaxat in Ecclesiis, vbi sunt fontes specialiter deputati, audeat baptizare aliquos, nisi sint Regum vel Principum liberi, aut non possit sine periculo accessus haberi.

TITVLVS XLIII.

DE PRESBYTERO NON BAPTIZATO.

SVMMA.

Cap. 1. *Iubetur Presbyter non baptizatus iterum baptizari & ordinari, quia vt dicitur* c. 3. *non baptizatus non potest ordinari, etsi enim ordinetur, non recipit characterem ordinis licet credatur baptizatus; quæ vt habetur c.* Omissio baptismi, *non nocet bonâ fide credenti se esse baptizatum, de quo itidem Theologi & Casistæ in materiâ de Baptismo.*

TITVLVS XLIV.

DE CVSTODIA EVCHARISTIÆ, CHRISMATIS ET ALIORVM SACRAMENTORVM.

SVMMA.

Cap. I. Iubet Pontifex Innoc. III. in Conc. Lateran. *Eucharistiam & Chrisma sub clauibus fideliter custodiri & contra facientes puniri. c. 2. Prohibet supellectilia profana non reponi in Ecclesiis, nisi vrgeat necessitas, præterea mandat, vt vasa & vestimenta Ecclesiarum munda teneantur, quæ pertinent ad Custodes & sacristas, siue æditues.*

TITVLVS XLV.

DE RELIQVIIS ET VENERATIONE SANCTORVM.

Rubrica per se patet.

Cap. I. Statuitur non licere aliquem pro Sancto absque

Digitized by Google

absque autoritate Romanæ Ecclesiæ venerari. Cap. 2. *prohibet Pontifex* Innoc. III. in Conc. Later. *ne antiquæ Reliquiæ extra capsam ullatenus ostendantur, nec exponantur venales. Inventas autem de novo nemo publicè veneretur nisi priùs autoritate Rom. Pontificis approbatas. Prælati verò non permittant fideles variis figmentis aut falsis reliquiarũ documentis decipi. Concordat cum his* Conc. Trid. sess. 25. *in decreto de invocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum & sacris imaginibus, quod utiliter legetur & populo explicabitur.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnicum.

SVMMA.

Præcipit Bonif. VIII. festa duodecim Apostolorum, Quatuor Euangelistarum, & quatuor DD. Ecclesiæ, scil. Gregorij, Augustini, Ambrosij, Hieronymi sub officio duplici solenniter celebrari.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

SVMMA.

Cap. 1. Sixtus IV. Conceptionem Immaculatæ Virginis devotè celebrantibus, & qui in eodem festo eius & Octavis officio divino interersunt, tales concedit Indulgentias, quales consequuntur Christi fideles in festo Corporis Christi.

Cap. 2. Idem Pontifex sententiam fert excommunicationis ipso facto incurrendam ab illis, qui asserunt Beatam Virginem in peccato originali fuisse conceptam, aut dicunt in celebratione huius festi graviter peccari.

Hanc Constitutionem observari jubet *Conc. Trid. sess. 5. in decreto de peccato originali, quo non intendit comprehendere Beatam & Immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem.* seqq. Pontificũ constitutiones *vide apud Theologos RR.* & alios, qui multis libris pro immaculatâ conceptione pugnant.

TITVLVS XLVI.

DE OBSERVATIONE IEIVNIORVM.

SVMMA.

Consultus Innoc. III. c. 1. Rescribit, si Nativitatem Domini, Assumptionem B. Mariæ, vel festivitatem alicuius Apostolorum, in secundâ feriâ contingat celebrari, jejunandum esse die Sabbati præcedentis (quod c. 2. ad alia quoque festa extenditur) Item in vigiliâ S. Mathiæ debere jejunari. De quâ fortè fuit dubitatum, quia illud festum subinde incidit in Bacchanalia.

Cap. 2. Idem Pontifex respondet omnium Apostolorum vigilias præterquam SS. Philippi & Iacobi, ac S. Ioannis, esse jejunandas, quia illorum festum incidit in tempus Paschale, istius autem in ferias Natalitias; circa festum autem S. Bartholomæi, quod alibi 24. alibi 25. Augusti celebratur, consuetudinem Regionis esse observandam. Deinde illos, qui in Quadragesimâ fame coacti carnes comedunt, non vult puniri; circa abstinentiam à carnibus diebus Sabbathi consuetudinem Regionis jubet observari. Denique cùm non subiaceat legi necessitas, cum infirmis & debilibus, cùm necessitas exigit, jubet dispensari. Causas excusantes à jejunio vide apud TT. & Casistas.

Cap. 3. Rescribit Honorius III. Pragensi Episcopo, illos, qui nec voto, nec Regulari observantiâ sunt adstricti, si festum Nativitatis Dominicæ in sextam feriam incidat, carnibus propter festi excellentiam (ad designandũ videl. illius diei Mysterium, quo verbum caro factum habitare capit in nobis) vesci posse; neque tamen reprehendendos esse, qui ob devotionem voluerint abstinere.

TITVLVS XLVII.

DE PVRIFICATIONE POST PARTVM.

Cap. Vnicum.

SVMMA.

Rescribit Pontifex si mulieres post prolem emissam acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, non peccare, nec Ecclesiarum aditum eis denegandum, si tamen ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, devotionem earum non esse improbandam.

Nec vult Pontifex puerperas obligari præcepto veteris legis, quæ habetur Levit. 12. *ubi mulier pariens masculum per 40. dies, pariens autem feminam per 60 dies jubetur post partum abstinere ab ingressu Templi, propter perdurantem aliquam immunditiem corporalem. Ex quo colliges non esse præcepti, sed solùm consilij vel consuetudinis, ut puerperæ apud Christianos tamdiu post partũ abstineant ab ingressu Ecclesiæ. Benedictio tamen, per quam introducuntur in Ecclesiam, & quæ extat in Ritualibus, omitti non debet.*

Digitized by Google

TITVLVS XLVIII.

DE ECCLESIIS ÆDIFICANDIS VEL REPARANDIS.

Rubrica per se patet.

Cap. I. Quæcunque.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Quicunque Ecclesiasticum beneficium habent, omnino adjuvent ad tecta Ecclesiæ restauranda, vel ipsas Ecclesias emendandas.

EXEGESIS.

Ad tecta Ecclesiæ, &c.) Not. I. De hac materiâ etiam tractari *16. q. 1. §. Hinc etiam. & di. 1. De consecr. in multis cap.* Ratio Canonis est, quia vt ait gl. *vbi est emolumentum, ibi debet esse onus*, nec ferendus est is beneficiatus, qui lucrum amplectitur beneficij, onus autem subire recusat. *l. vn. C. de eadem. toll.* Sed hoc intelligi vult, vbi quarta pars bonorum Ecclesiasticorum (de quâ diximus *tit. De peculio Clericorum. suprà*) vel alij redditus Fabricæ Ecclesiæ deputati non sufficiunt. Si enim quarta pars vel alij redditus fabricæ proprij sufficerent, ad nihil tenerentur beneficiati, sed de illis reparanda esset Ecclesia; vbi tamen consuetudo habet, vt populus reparet aut ædificet Ecclesias, illa seruanda erit, vt ex communi DD. apud *Barbos. hic n. 3. & 4. affirmant.*

Not. II. Ad reparationem Ecclesiæ Cathedralis, nisi aliud habeat consuetudo, aut Fabrica proprios sufficientes redditus, de jure communi teneri Episcopum de *quartâ* reddituum suorum. *c. Decernimus. 10. q. 1. c. Quatuor. 12. q. 2. & ibi Archid.* Si fuerit opulentus & necessitas fabricæ id exigat, etiam vltra quartam posse compelli, tenet *Panorm. hic n. 4.* Si nec Episcopi nec fabricæ redditus sufficiunt, compelli possunt Canonici ad contribuendum de superfluis redditibus suarum præbendarum. *juxt. c. fi. de his, quæ fiunt à maiori part. cap.* Si neque sic consultum satis est fabricæ, potest Episcopus vnà cum Capitulo statuere, vt alij Clerici inferiores aliquid conferant de superfluis redditibus suorum beneficiorum. *juxt. Panorm. hic n. 6. & alios apud Barbos. n. 5.* Denique *juxt. Rot. decis. 627. n. 5. & decis. 325. p. 2.* diuers. potest ex sententiâ Congregationis Cardinalium, *Concil. Trid.* interpretum, Episcopus distributiones Canonicorum à diuinis absentium, assignare fabricæ, non debet tamen illud facere, priusquam videnit, an reliquæ contributiones sufficiant.

Concil. Trid. *sess. 21. de reform. c. 7.* Iubet *Parochiales Ecclesias etiam si juris patronatûs sint, refici & restaurari, fructibus & prouentibus quibuscunque ad easdē Ecclesias spectantibus, qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos & alios, qui fructus aliquos ex dictis Ecclesijs prouenientes percipiunt, aut in defectum Parochianos ad prædicta remedijs opportunis cogant.*

Cap. II. Cùm dicat.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Decreuit Concilium, vt vbi tot leprosi simul in communi viuunt, vt Ecclesiam cum cœmiterio sibi constituere, & proprium alere valeant presbyterum, id illis permittatur. Iniuriosi tamen veteribus Ecclesiis de jure parochiali nequaquam existant, sed de hortis & nutrimentis animalium suorum decimas dare non cogantur.

EXEGESIS

In fauorem leprosorum cedit, quòd sufficienti numero in communi viuentes, possint propriam Ecclesiam ac cœmiterium ædificare, ac proprium Capellanum habere, qui tamen non habet jus Parochiale, sed sub jure veteris Parochiæ illos relinquit, obligatione autem decimarum eorum hortos & pascua liberat.

Cap III. Ad Audientiam.

Alexander III. Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cum villa H. tantum ab Ecclesiâ Parochiali distaret, vt tempore hiberno & pluuio difficulter Parochiani possent illam adire, eâque Ecclesia ita redditibus abundaret, vt possent proprium ministrum sustentare, mandat Pontifex Ecclesiam in villâ ædificari, & Sacerdotem ad præsentationem Rectoris Ecclesiæ maioris (id est Parochialis) ibi institui cum consensu fundatoris, eique eiusdem villæ obuentiones Ecclesiasticas ex oblationibus aliisque similibus assignari, ex viginti videl. actis, siue jugeris terræ frugiferæ, quas terræ Dominus ad vsum Sacerdotis concedit. Si verò Rector Parochialis, siue matricis Ecclesiæ se opponat, præcipit Pontifex nihilominus virum idoneum, remotâ appellatione, ibidem institui.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Concord. *Conc. Trid. sess. 21 de Reform.* vbi statuit, *quando populus est tam numerosus, vt vnus Parochus non sufficiat, cogendum esse Parochum & alios ad quos pertinet, vt sibi tot Sacerdotes adiungat, quot sufficiunt ad Sacramenta exhibenda, & cultum diuinum celebrandum.* Et vt ijs locis, in quibus Parochi ob locorum distantiam siue difficultatem sine magno incommodo ad percipienda Sacramenta & diuina officia accedere non possunt, nouas Parochias etiam inuitis Rectoribus juxta formam præsentis Constitutionis Alexandri III. constituant. Nouis autem Parochis ex fructibus ad Ecclesiam matricem quomodocunque pertinentibus, pro arbitrio suo faciant assignari, & si opus sit, populum compellant ad necessaria dicti Sacerdotis ministranda.

Cap. IV. De his.

Idem Lexouiensi Episcopo.

SVMMA.

Respondet Pontifex, illos, qui habent Parochiales Ecclesias, ad reparationem & institutionem Ecclesiarum cogi debere, vt cùm opus fuerit, de bonis ipsius Ecclesiæ, si eis supersint, conferant, vt eorum exemplum cæteri imitentur.

EXEGESIS.

Si eis supersint, &c.) Not. I. Quòd Rectores Ecclesiarum non teneantur se priuare necessariis, vt redditus conuertant in fabricam, vel aliam piam causam. Cùm ergo dicitur, *quidquid habent Clerici, est pauperum. c. fi. 16. q. 1.* intelligi debet de ijs, quæ ipsis supersunt, quia ordinata eleëmosyna siue charitas incipit à se. *c. Non satis. d. 86. & c. Qui vult. d. 3. de pœnit. fa. c. Si non. 23. q. 5.* Iubet autem *Panorm. n. 7.* præsentem textũ notari perpetuò, *nesciri enim se, an alibi exprimatur, quòd Sacerdos non teneatur ad reparationem Ecclesiæ suæ, nisi quatenus ei superest, detractis necessariis.*

Not. II. Licet iste *tex.* loquatur de habentibus Ecclesias Parochiales, idem tamen dicendum de habentibus alias Ecclesias vel inferiora beneficia, quia & ipsi tenentur contribuere ex superfluis ad reparationem & necessarium vsum Ecclesiarum, vt *not. Panorm. n. 3.* Qui *n. 4.* rectè addit contra dictum aliquod Innocentij hic in *gl.* quando non sufficiunt quę supersunt ex redditib⁹ Clericorũ, teneri illos etiã contribuere de proprio, allegans *c. Pontifices. 12. q. 3.* sed per hoc istud non probari, & rectè etiam dici *proprium Clericorum, quod habent ex redditibus beneficij.* Nam quod de redditibus patrimonialibus possint disponere ad libitum, habetur in *c. Manifesta. 12. q. 1.* Quin imò si aliquid expendat de patrimonio suo ad vtilitatem Ecclesiæ, potest illud repetere nisi fecerit animo donandi. *c. Quicunque. 12. q. 4.* Quod credo verum in communibus Ecclesiarum necessitatibus, si enim extrema indigentia fuerit, nec aliunde fabricæ ac necessariis ad cultum diuinum possit subueniri, tenentur beneficiati Clerici lege charitatis & Religionis aliquid gratis conferre.

Not. III. Valde probabile esse quod *Paul. Comitolus l. 1. respons. moral. q. 82. concl. 3. tradit.* superflua redditũum hîc dici, quæ *supersunt necessariæ sustentationi, adeòque Clericos teneri ad reparandas Ecclesias contribuere etiam de illis, quæ alioquin ad decentiam status & congruam sustentationem pertinerent,* prout illam ampliauimus ad *c. 4. Inquirendum. de pecul. Cleric. not. 6.* vbi obseruatione 7. Diximus, tam *amplam congruæ sustentationis computationem locum habere, quando non occurrunt graues valde proximorum aut ipsius Ecclesiæ necessitates, vt si fabrica sit ruinosa, aut sacra vasa deficiant & paramenta sint sordida.*

Not. IV. Ecclesias Juris patronatûs non teneri ad reficiendas Ecclesias, verius est, vt tradit *Lambert. l. 3. de Iur. patr. a. 2. q. 7. n. 5.* quia liberalitatem suã abunde exercuit in prima fundatione, constructione, aut dotatione per quam jus patronatûs acquisiuit, vt gratitudo non patiatur illum vlteriùs adstringi. Cùm verò *Conc. Trid. d. sess. 21. c. 7.* jubet *inter alios etiam patronos* ad hoc compelli, loquitur de illis patronis, qui aliquos fructus aut pensiones sibi reseruârunt, vt clarum est ex *seqq.* verbis, *& alios, qui fructus aliquos ex dictis Ecclesiis prouenientes percipiunt*, ergo à contrario sensu, illi qui fructus tales nullos percipiunt, hoc onere grauari non debent, quod verò maximè intelligi debet de patronis, qui nihil sibi in fundatione reseruârunt. Quæ verò dicta sunt de restauratione Ecclesiarum intelligi quoque debere *de refectione & ædificatione domus Parochialis aut beneficiati, cùm ista ad Ecclesiæ* ministerium requirantur, monet *Lambert. l. c. a. 3.* & sic declârasse Sacram Congregationem *Conc. Trid.* refert *Barb. hic n. 3.*

Cap. V. Ad Audientiam. III.

Vrbanus III.

SVMMA.

Cùm Episcopus quidam in Ecclesiam, vnde assumptus erat, Regulares Canonicos desideraret inducere, Pontifex hoc ipsi indulget, si Episcopus Diœcesanus consentiat. Vult tamen illis dum vixerint ibi vel alibi de necessariis prouidere, sed confirmationis priuilegium ait se ipsi de jure non posse concedere, cùm nulli Canonici adhuc ibidem existant, quibus priuilegium concedatur.

EXEGESIS.

Collige breuiter 1. Ecclesiam secularem licitè posse reduci ad Regularem per *hu.* & meliùs per *c. antecedens.* Contra verò ratione Religiosæ vitæ id fieri non posse *sine vrgentissimâ & necessariâ causâ intelligitur*, (necessitas enim semper excipitur in illis quæ sunt juris positiui humani) nisi in defectum Regularium, *quibus plus defertur quàm Clericis sæcularibus c. Relatum. Ne Clerici vel Monach. & c. Inter quatuor. de Relig. domib.* Vide quæ de translatione Monasteriorum ad *c. Ne pro defectu, de elect.* 2. In

Translatione Ecclesiæ ad statum Regularem & vicissim à Regulari ad secularem, non teneri Clericos, Seculares, aut Religiosos ibi existentes mutare statum priorem, sed debere ipsis dum vixerint, necessariam sustentationem ex Ecclesiâ sic mutata non minùs quàm ante præberi, per *h. t.* vt not. *Panorm.* 3. Quod *rei quæ nondum est, non possit dari priuilegium.* quia habere priuilegium supponit esse. Quod *idem Panorm.* interpretatur de priuilegio, quod in præsenti statim valet; non de priuilegio in futurum. Potest enim Monasterio aut Ecclesiæ fundandæ vel construendæ, vtiq; ad instantiã fundatoris dari priuilegium, quo *vtatur post fundationem aut erectionem completam*, quod idem censeo de donatione, si fundator illam nomine Ecclesiæ fundandæ vel erigendæ recipit, licèt secus sentiat *Panorm.*

Cap. VI. Tua nos.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm quidam Episcopus ratione juramenti de rebus Ecclesiæ non alienandis præstiti illis locis, vbi populus Oratoriis egebat, Ecclesias erigere formidaret, ne prætextu nouarum Ecclesiarum, Ecclesia ipsi commissa videretur destitui. Rescribit Pontifex, quatenus occasione prædicti juramenti nullatenus prætermittat, populo indigenti super Basilicarum institutione prouidere.

EXEGESIS.

Vbi populus Oratoriis &c.) Not. I. Largè sumpto vocabulo Ecclesiam, Oratorium, basilicam sumi pro eod. etsi in rigore differant, quam differentiam. *Vide apud Panorm.*

Not. II. Episcopum teneri ad constructionem nouæ Ecclesiæ, vbi populus indiget, concord. *Conc. Trid. sess. 21. De reform.* neque obstat si aliquid redditum vel juris ideò detrahatur Ecclesiæ veteri, vt patet ex dicto decreto *Conc. & c. 3. Ad Audientiam. sup.* cessante autem necessitatis aut magnæ vtilitatis causâ, non debet Ecclesia noua ædificari cum alterius præiudicio. *c. Ecclesia. & c. Quicunque. 15. q. 1. ff. l. 1. de noui operis nuntiatione, cum gl.*

Not. III. Juramentum simpliciter præstitum de rebus Ecclesiæ non alienandis restringi ad *alienationem illicitam, non ad necessariam*, vt rectè docet *Panorm. n. 3.* Qui meritò illud extendit ad vtilitatem Ecclesiæ, necessitas enim & *vtilitas* in hoc æquiparantur à jure. *c. Sine exceptione. 10. q. 2. fi.* quod in simili *notat Innoc. in c. Cùm omnes, de Constit.* Vnde colligit vlteriùs *Panorm.* quod *juramentum præstitum in materiâ juris restringitur ad limites juris*, ac illius limitationes & restitutiones recipit.

Not. IV. Dubium esse, an idem sit dicendum hodie stante juramento Episcopali; item Paulinâ *Ambitiosa*, & vel maximè *c. Aduersùs. de immun. Ecclesiarum?* Vbi prohibetur omnis alienatio inconsulto Romano Pontifice. *Panorm. n. 6.* refert aliquos sensisse, *non obstante hâc clausulâ, juramentum solùm extendi ad illicitam alienationem, non autem ad illam, quæ est de se licita, vtpote factã ex necessariâ & justa causa.* Contrarium tamen propter rigorem verborum tenet *Joan. Andr.* qui tamen fatetur, illud esse Ecclesiis *multùm grauaminosum, cùm occasione talis juramenti sæpe impediantur Prælati facere contractus vtiles, ideóque judicat, si immineret summa necessitas alienandi* (& idem est de summâ vtilitate) *& tantam celeritatem requireret; quòd superiorem consuli non pateretur, alienationem posse fieri sine consensu Papæ vel alterius superioris, cui juramentũ taliter fuit præstitum, minimè requisito*; quod pluribus exemplis & juribus confirmat. Addo cùm Curiales Romani difficillimè capiant statum rerum nostrarum, & moraliter vix satis possint informari, posse censeri accessum ad Papam in talibus impeditum; *postquam præsertim ipsi Romani ante annos non multos responderunt, non videri Principes Ecclesiasticos Germaniæ his juribus* (& par est ratio juramenti in tanto rigore explicati) *teneri, neque hoc sensu esse recepta*, vt necessitas aut vtilitas manifesta impediatur. Vide quæ de his diximus. *tit. de reb. Eccl. non alien.*

TITVLVS XLIX.

DE IMMUNITATE ECCLESIARUM, COEMITERIORUM ET RERUM AD EAS PERTINENTIUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Si aliqua connexio *huius tit.* cum præcedentibus assignari debet, magis conuenienter illum referri ad omnes titulos hoc libro contentos, quàm ad solum proximum de ædificandis Ecclesiis & reparandis, vt facit *glossa*. Cùm enim à principio libri tractata sint quæ ad statum Clericorum pertinent, tum Secularium tum Regularium, illorúmque & Ecclesiarũ jura & res postulat, vt quia hæc valde diversa sunt, à jure Secularium, & non potestate Principum temporalium, sed solâ autoritate Ecclesiasticâ & Pontificum constitutam, vt explicetur, an & quatenus

tenus Ecclesiæ & Ecclesiastici sint à potestate Seculari immunes. Idem *Tit.* habetur *in 6. Clement. & Extrauag. comm.* De eâdem re agitur §. *Sed licet. d. 41. vsque ad fi. item d. 87. & 96. item 14. q. 4. & c. Si in morte. §. Ecce quod. 2. q. vlt. & sæpius alibi.*

Not. II. Immunitas generatim sumpta describi potest *ex Suar. l. 4. aduersùs Regem Angliæ. c. 1.* (vbi exactè ex vtroque jure & vtriusque *DD.* hanc materiam tractat) Priuilegium, *quo res aliqua à communi obligatione aliquâ siue onere eximitur*. Quare immunitas non sumpta pro ipso priuilegio aut jure, sed pro illius effectu (vt frequenter accipimus) generatim est *vacuitas siue liberatio à munere*, vt sumitur *ex l. Munus. 18. ff. de verb. signif.* vbi Militiæ munus, quod vtique est onus, pro exemplo ponitur. Potest autem hæc immunitas duplex vel triplex distingui, vt vna sit *locorum*, siue Ecclesiarum & cœmiteriorum, quorum mentio fit *in rubr. tit.* Altera *personarum* siue Clericorum. 3. *Bonorum*; quæ ad duas priores reuocari potest; quia bona sunt Ecclesiarum, aut Clericorum, & ratione illarum, vel horum, habent immunitatem, vt *not. Suar. l. c. n. 2.*

Not. III. Immunitatem locorum sacrorum esse duplicem, 1. vt sint immunia ab actionibus profanis & secularibus, vt in præsenti *c. & c. 5. inf.* item ab illis, quæ locorum sanctitati repugnant aut ea polluunt; de quibus diximus *in tit. de consecr. Eccl.* adeò vt habeant priuilegium asyli, siue refugij tam reorũ eò confugientium, quàm rerum quæ ibi reponuntur, de quo ad *c. vlt.* Idem autem significat *libertas Ecclesiastica, quod immunitas*, vt latè ostendit *Suar. à n. 4. qui n. 10.* addit nomen *quoq. Exemptionis Ecclesiasticæ idem denotare.*

Not. IV. Priuilegium Immunitatis siue libertatis Ecclesiasticæ aliâ quoque ratione posse duplex distingui. Vt vnum sit *generale* concessum Ecclesiis omnibus & personis Ecclesiasticis; quã tales sunt. Alterum *speciale* siue particulare, concessum videl. particulari loco vel dignitati aut personæ Ecclesiasticæ. Et prioris quidem generis priuilegium pertinere ad immunitatem Ecclesiasticam de qua agimus, certum & receptum est apud omnes. Alterius quoque generis priuilegium eòdem pertinere sentiunt aliqui; sed verius est illud sub immunitate Ecclesiasticâ, vt hîc de illâ agimus, non contineri, vt dicunt communiter *DD. in c. Nouerit. de sent. excom. & in authent. cassa. C. De sacros. Eccles.* Etsi enim priuilegium speciale alicuius Ecclesiæ vel personæ Ecclesiasticæ, sit quædam *immunitas ac libertas Ecclesiastica*, ex vsu tamen juris sub immunitate Ecclesiasticâ *sola exemptiones ex priuilegiis vniuersalibus, quæ respiciunt totam Ecclesiam* pro illis membris, vel locis quæ talis immunitatis sunt capaces, intelliguntur, vt pluribus ostendit *Suar. n. 12. & 13.*

Cap. I. Vt in Domibus.

Ex Synodo Ioannis Papæ.

SVMMA.

In Domibus Ecclesiarum neque missus, neque Comes vel Iudex publicus, vel minister quasi pro consuetudine placitum vel hospitium vindicent, sed in publicis locis domos constituant & hospitentur.

EXEGESIS.

Hospitium vindicent &c.) Not. I. *h. c. & similiter c. 5. nec non c. Decet. in 6.* pertinere ad immunitatem locorum sanctorum ab illis actionibus, quæ videntur pugnare cum veneratione & sanctitate illorum: tales sunt actiones profanæ & lites seculares, multò verò maximè causæ sanguinis; quia Ecclesia est domus orationis, & absurdum est ac crudele, ibi judicium sanguinis exercere; vbi est tutela refugij constituta, vt dicitur in *c. Cum Ecclesia. inf.*

Not. II. Judicem secularem nec in Ecclesia nec in eius domibus (ad quas immunitas per *h. tex.* extenditur) debere jus reddere, aut hospitari. Quod si in ipsa Ecclesia id fiat; processus judicium secularium ac simpliciter prolatæ sententiæ in eiusmodi locis omni carent robore firmitatis *juxt. c. decet. eod. in 6.* Quod tamen *Panorm. n. 2.* negat extendi debere ad domos Ecclesiarum, credens, licet Judex secularis neque ibi jus debeat dicere, processum tamen valere, quia cùm constitutio *d. c. Decet.* sit personalis, non debet extendi, vt bene *not. gl. ibid.* Posset verò liberè officium suum in tali domo exercere, si illam haberet conductam ab Ecclesia, vel gratis concessam.

Not. III. Per *missum* hîc intelligi legatum Principis secularis, sicut legatum Papæ vel Archiepiscopi vocamus *missum dominicum*, vt *c. 2. de Regul.* fit ergo mentio primũ de legato tanquã de digniori, & postea de alijs inferioribus; nam legatus est Comite maior, comes Judice, Judex ministro. His vult Canon assignari *loca publica* ad jus reddendum & hospitandum, vt faciliùs possint adiri. Etsi autem etiam loca Ecclesiastica possint dici publica, quia sunt publicis vsibus Religionis & pietatis deputata. Hîc tamen ex subiectâ materiâ intelliguntur loca profana. *Si tamen patronus vel aliqua persona Ecclesiastica vel secularis sibi reseruasset pro recognitione beneficiorum hospitium in domibus Ecclesiæ, hospitium tale esse debitum ait Panorm. n. 4.* Quod de patrono diximus in *c. Præterea. de jur. patronat.* modò accedat autoritas Episcopi; De aliis autem benefactoribus, tenet id *Innoc. allegans. c. Eleutherium. 18. q. 2. & sequitur Panorm.*

Cap. II. Peruenit.

Gregorius Archiepiscopo Tricensi.

TEXTVS.

Rescribit Pontifex huic Archiepiscopo vt nullum per Ecclesiæ nomen aut alio modo excusari à murorum vigiliis patiatur; quatenus cunctis vigilantibus, meliùs valeat ciuitatis custodia procurari.

EXEGESIS.

Per Ecclesiæ nostræ siue suæ nomen &c.) Not. I. Cùm

Cùm verba *h. c.* sint satis generalia, & diuersam recipiant interpretationem, varios à *DD.* afferri intellectus, quos recenset *Panorm. hic à n. 4.* 1. Aliqui id intelligunt de ciuitatibus, quæ sunt de Dominio temporali Ecclesiæ, & potest colligi ex verbis istis, quod dicit Pontifex *nomine Ecclesiæ nostra*, quasi dicèret Romanæ, & per nomen Ecclesiæ suæ intelligat Ecclesias Episcopi, ad quem scribit. Sed hæc coniectura leuis, neque videntur tempore S. Gregorij multæ ciuitates fuisse de dominio Ecclesiæ saltem de facto quidquid sit de jure. 2. Alij censent esse casum particularem de ciuitate, quæ tum obsessa fuit ab hostibus, sed verba sunt generaliora, quàm vt debeant restringi. 3. Intellectum addit ipse *Panorm.* vt istud *cap.* habeat locum, vbi timor est communis, & subitò ingruit grauis aliqua necessitas à quibuscunque hostibus.

Not. II. *Textum* non loqui apertè de Clericis, sed generatim de Ecclesiæ hominibus per quos possunt intelligi Ecclesiæ mancipia, rustici, & similes, qui ordinariè non debent angariari. *c. Ecclesiarum seruos, 12. q. 2.* sed neque instante necessitate debent excusari à custodiâ ciuitatis, *vt notat Host. in sum. h. c. §. A quibus.* Clericos autem non debere in his grauari, nisi magna nec vulgaris esset necessitas, illôque casu illos posse per Episcopum, non per Iudicem secularem distringi, patet, *ex c. Sancta Maria de constit.* & Concord. *c. Aduersùs* inf. Ex quo Panorm. sensum h. c. denique sic rectè format: *Quòd siue sint Clerici Ecclesiæ Cathedralis, cuius Episcopo scribitur, siue habeant alias Ecclesias, & fortiùs si sint de Ecclesiâ in sensu supra proposito, non debent tempore necessitatis prætextu Ecclesiæ excusari à custodiâ ciuitatis.* Adde, modò Clerici ipsi saltem non distringantur à Magistratu seculari, sed autoritate Episcopi: sic enim sufficienter saluatur exemptio Clericorum etiam hoc casu ab oneribus personalibus laicorum.

Cap. III. Indicatum.

Idem, Vitali Defensori Sardiniæ.

S V M M A.

Rustici Ecclesiæ, rura eius deserentes, in priuatorum possessionibus culturam exhibere non permittantur.

E X E G E S I S.

Ecclesias jam olim habuisse rusticos sibi adstrictos, *patet ex c. Ecclesiarum seruos. & c. Cùm Redemptor. aliisque similibus 12. q. 2.* qui sine causâ & illegitimè Ecclesiam deserentes, meritò jubentur *hoc c.* coërceri. Varias autem rusticorum differentias *vide apud Panorm.* qui latè explicat, qui nam sint *censiti, qui perpetui, item qui coloni conditionales, ingenui vel originarij.*

Cap. IV. Non minùs.

Ex Concilio Lateranensi.

S V M M A.

Cùm in diuersis mundi partibus laici magistratus tot onera imponerent Ecclesiasticis, vt deterioris conditionis sub eis esset sacerdotium, quàm olim sub Pharaone, qui omnibus aliis seruituti subactis, Sacerdotes eorùmque possessiones in pristinâ libertate dimisit, & eis alimoniam de publico præbuit: isti autē cùm onera sua ferè vniuersa Ecclesiasticis imponerent, vt quod Hieremias deplorat Princeps Prouinciarum (*id est Ecclesia*) fieret sub tributo; *similiq; jurisdictionem & autoritatem Prælatorum sic euacuarent, vt nihil in suis videatur hominibus remansisse. Concilium sub anathematis districtione de cætero talia fieri prohibet; nisi Episcopus & Clerus tantam necessitatem vel vtilitatem aspexerint, vt vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem talia committentes & commoniti non desistant, tam ipsi quàm fautores eorum excommunicationi se nouerint subesse, nec absoluantur donec satisfactionem fecerint competentem.*

E X E G E S I S.

In pristinâ libertate dimisit &c.) Not. I. Concil. exemplum Pharaonis adducere pro argumento dissimili, si enim Princeps infidelis concessit immunitatem suis Sacerdotibus idololatris, quanto magis illam concedere debent Clero Christianæ Ecclesiæ, Principes Christiani, idque procedit à minori ad maius, siue à minùs digno ad dignius, conformi exemplo *V. T.* Si enim Sacerdotes legis Mosaicæ fuerunt immunes à potestate Principum temporalium, multò magis dicta immunitas illibata seruanda est Clero Legis Euangelicæ. Communis autem sententia est, sacerdotium *V. T.* fuisse exemptum à jurisdictione seculari, etiam in temporalibus, de quo *vide Suar. aduersùs Reg. Ang. l. 3. de Primatu Pontificis,* vbi *c. 25. & 26.* affert & soluit Regis illius aliorùmque hæreticorum argumenta contra immunitatem Pontificis & sacerdotū *V. T.* sub finem autem *c. 26. n. 8.* addit, etiamsi daremus Pontificem in *V. T.* cum aliis sacerdotibus non fuisse à potestate Principum & Regum temporali exemptum, nullum inde argumentum sumi ad tempus legis gratiæ. Nam potestas Regum & Principum secularium in se non est maior, quàm fuerit in lege veteri, dignitas autem & potestas Pontificis in *N. T.* est maior, nam Mosaico Pontifici non sunt datæ claues Regni cælorum, neque jussus est pascere oues Christi, sicuti S. Petrus.

Not. II. Personis Ecclesiasticis duplex generale priuilegium immunitatis siue libertatis Ecclesiasticæ esse concessum, vnum appellatur *priuilegium Canonis*, alterum *priuilegium fori.* Prius potest dici priuilegium *securitatis & indemnitatis personarum Ecclesiasticarum*, ne iniuriosè tractentur in corpore, quod confirmatur. *c. Si quis suadente. 17. q. 4.* vbi singularis excommunicationis censura fertur *contra percussores Clericorum*, quæ explicari solet à Theologis & Casuistis materia de Censuris. *Priuilegium*

legitima autem fori dicitur, quo Clericis exemptio à foro & jurisdictione laicorum non solùm in spiritualibus, verùm etiam in temporalibus conceditur.

Not. III. Exemptionem Clericorum *in spiritualibus causis*, ex sententiâ omnium Catholicorum esse *Iuris diuini*, tum quia potestas gubernatiua spiritualis distinguitur à ciuili, & à Christo in *Nouo Test.* singulariter est instituta, tũ quia hæc potestas non est in Regibus, Principibus & magistratibus, neque enim illis, sed Petro dixit Christus, Pasce oues meas; tum denique, quia potestas temporalis illorum est subordinata potestati Spirituali Pastorum Ecclesiæ, præsertim summi Pontificis, vt latè ex scripturis, Concilijs, ac SS.PP. demonstrant tractatores controuersiarum, & nominatim *Suar. de primatu Pontificis*, ex quo *lib. 4. c. 2. n. 8.* breuiter nota: causas *spirituales* vocari omnes illas, *quæ ad fidem, sacramenta, sacrificium & in vniuersum ad diuinum cultum, salutem animæ* eiúsque à peccatis curationem pertinent, quæ omnia latiùs explicat *lib. 4. de leg. bus* & tractant *DD. in c. Ecclesia. de Constitut.*

Not. IV. Etsi non pauci tenent exemptiones Clericorum in causis temporalibus *non esse juris diuini, neque naturalis*, est tamen communior hodie sententia contraria affirmatiua, quam multis allegatis sequitur *Suar. l. c. c. 3. n. 9.* idque ex jure Canonico manifestum est, *c. Relatum. 11. q. 1. c. Nimis. de jurejur. c. Quanquã. de Cens.* vbi dicitur *Ecclesias Ecclesiasticasque personas ac res ipsarum, non solùm jure humano quinimò & diuino à secularium personarum exactionibus esse immunes. Accedit Conc. Lateranſ. sub Leone X. sess. 9. & Trid. sess. 25. c. 20. de reform.* vbi asserit *Ecclesiæ & personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione & Canonicis institutis constitutam esse.* Hoc jus diuinum non purè positiuum, sed in connaturalitate quadam ad sacerdotium supernaturale fundatum esse persuadet, quòd *Infideles etiam suos qualescunque sacerdotes ab oneribus laicorum luminis naturæ ductu putârint eximendos*; vt probat exemplum Pharaonis, quod in isto *c.* Pontifex addit. Simile est factum Artaxerxis *l. 1. Esdræ. c. 7.* Qui sacerdotes & leuitas à vectigalibus & tributis exemit. Idem confirmant *DD.* nostri, quia *sacerdos ex vi sui status est superior laico d. 96. c. Duo sunt.* & est contra rationem, vt inferior judicet superiorem. *c. Cùm inferior. & c. Solitæ. de maior. & obed.* Quæ omnia latè explicat *Suar. l. c. & c. 12.* ostendit *priuilegium fori Clericorum* jure ciuili fundatum esse autoritate Impp. & Principum Christianorum, & plenissimè concessum ac confirmatum per *Frid. II.* Constitutionem, quæ habetur post libros Feud.

Nota V. Primam & antiquissimam materiam huius immunitatis esse *libertatem à foro seculari in causis ciuilibus*, vt patet ex *c. 2. De for. compet. c. Seculares. eod. in 6.* item ex multis *capp. 11. q. 1.* Idem constat ex jure ciuili. *Authent. vt Clerici apud proprios Episcopos. collat. 6.* siue *Nouella 83.* per quam contraria jura reuocantur, & vel maximè in *Constit. Frid. II.* Intelligi verò debet hæc exemptio, quando Clerici sunt *Rei*, siue ad litem prouocantur, quando enim sunt *actores, sequi debent forum Rei. c. Experientia. & c. Si quisquam 11.* juxta generalem Juris Regulam etiam Jure Canonico receptam, *Actor debet sequi forum rei. c. Neminem. & multis aliis. 3. q. 6.* Altera limitatio est, quòd in *causis feudalibus* Clericus conueniri debet coram Domino feudi, etsi Laicus sit, *c. Ex transmissa. & c. Verum. de fo. competent.* Idem dicendum est de *Regularibus*, qui sub hac conditione etiam dicuntur Laici, quatenus feuda recognoscunt à Principe seculari, quæ conditio tam in feudis quam in Regalibus cùm non sit illicita, seruanda est etiam de jure Canonico. *c. Verùm. de cond. appos.* vbi *Panorm. Ioan. Andr. & Hostiens. in c. Verum. de fo. compet. Felin. in c. S. Maria. de Constit.* Addunt aliqui alias exceptiones, sed incertas. Ex consuetudine tamen interdum videtur Clericus Actor Reum secularem trahere posse ad tribunal Ecclesiasticum, vt colligitur ex *c. Si Clericus. de for. compet.* vbi postquam *Alex. III.* dixit *Actorem de rigore Iuris sequi debere forum rei*, addit, *licet in plerisque partibus aliter de consuetudine fiat*, neque hanc consuetudinem improbat. Vide quæ diximus ibid.

Not. VI. Ex *Suar. l. c. c. 14. n. 18.* Quando Judex laicus est negligens, neque administrat justitiam, recurrere potest Clericus ad Judicem Ecclesiasticum, vt laicum per censuras compellat, vt officium suum justè exerceat, est enim grauis culpa & Clericis injuriosa. *fa. c. Administratores. 23. q. 5.* idem sentire videtur *gl. in c. Cùm sit generale. verb. remiss. & in c. Licet. de for. compet.* vbi ponit alias exceptiones, quæ in hunc sensum declarari possunt. Neque potest propter negligentiam, vel iniustitiam Judicis Ecclesiastici Clericus conueniri coram judice laico, id enim absolutè fieri prohibet *Innoc. III. in c.* Qualiter & Quando de Judic. vbi *gl. & Panorm. n. 7. item gl. in c. Placuit. 11. q. 1. & Archid. ibi.* Ratio est, quia Judex secularis nullam habet jurisdictionem in Clerum neque illam acquirit propter negligentiam aut Iniustitiam Judicis Ecclesiastici, debet ergo tum laicus recurrere ad superiorem talis Judicis, Episcopum videl. aut Archiepiscopum, vel ipsum Pontificem.

Not. VII. Inter causas comprehensas immunitate Ecclesiasticâ, *præcipuas esse criminales*, non solùm in criminibus Ecclesiasticis, verùm etiam ciuilibus; idque constat ex plurimis Canonibus præsertim. *c. Placuit. 1. & 2. c. Nullus Clericus. c. Si quis Clericus. c. Nullus Episcopus. 11. q. 1.* Eandem immunitatem decernunt *c. Clerici. & c. Qualiter & Quando. de jud. c. 2. & c. Si diligenti cum similibus de for. comp.* In quo jus ciuile cum Canonico concordat, vt dicit *Alex. III. in d. c. Clerici.* Quod est verum de moderno jure ciuili, vt habetur in *Auth. Statuimus de Episc. & Clericis.* Specialiter autem id expressit, reuocatis legibus antiquis contrariis *Frid. II. in suâ Constit.* idque *per omnia posteriora Jura Regnorum Catholicorum confirmatum* esse asserit *Suar. c. 15. n. 4. & n. 8.* respondet ad *Concil. Matiscon. 1. c. 7.* vbi videtur aliquid laicis concedere in causis criminalibus Clericorum, illud fuisse secutum jus ciuile sui temporis, cùm adhuc vigeret *lex Justiniani*, qui de criminibus non quidem Ecclesiasticis, sed ciuilibus voluit

voluit Clericos à laico judice distringi. Extenditur verò hoc priuileg ũ etiam ad crimina ante Clericatũ commissa, vti tenet *Suar. n. 26.* quia priuilegia sunt amplianda & in simili *l. Hos accusare. ff. De accus.* vetat Legatum prouinciæ de crimine ante legationem commisso conueniri, ergo maiori ratione Clericus, qui in statu laici deliquit, non est saltem in foro seculari accusandus, nisi quis malâ fide ad euitandũ forum fictè & simulatè statum Clericalem assumpsisset. De immunitate ab oneribus alijs, quæ in *h. c.* generatim inducuntur, dicemus in seqq. prout commodum videbitur, sicut etiam de casu necessitatis excepto, quam ipsi Clerici agnoscunt.

Cap. V. Cùm Ecclesia.

Lucius III.

S V M M A.

Seculares Iudices causas, vbi de sanguinis effusione & corporali pœnâ agitur, in Ecclesijs vel cœmiteriis agitare, sub interminatione anathematis prohibentur.

De hoc jam diximus ad *c. 1.*

Cap. VI. Inter alia.

Innocentius III. Illustri Regi Scotiæ.

S V M M A.

Rescribit Pontifex juxta statuta Canonum & legum ciuilium; Si homo liber confugiat ad Ecclesiam, quantumcunque grauia maleficia perpetrârit, non est violenter ab Ecclesiâ extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem vel pœnam, sed Rectores Ecclesiarum ipsi obtinere debent membra & vitam, est tamen aliàs legitimè puniendus. Et hoc verum est, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui ab Ecclesiâ extrahi potest impunitate non præstitâ. Si verò seruus fuerit, postquam de ipsius impunitate Dominus eius Clericis juramentum præstiterit, ad seruitium Domini redire compellitur etiam inuitus, alioquin à Domino poterit occupari.

E X E G E S I S.

Iuxta sacrorum statuta Canonum &c.) Not. I. Asylum siue immunitatem reis ad Ecclesias confugentibus constitutum esse legibus tum Ciuilibus *C. De his, qui ad Ecclesias confugiunt, & authent. de mand. Principum.* tum multo magis per sacros Canones, & præsertim *h. c.* concordat. *c. Id constituimus 17. q. 4. c. Sicut antiquitus. c. Reum. c. Si quis contumax c. Definiuit. ibidem. Conc. Buretense 1. c. 3. Conc. Arausi. 1. Can. 5.* Idem confirmat *S. Aug. ep. 187. & S. Chrysost. serm. contra Eutropium*, qui ostendunt Jure nostro confirmata esse jura ciuilia & priuilegia Principum super jure Asyli Ecclesiastici edita.

Etsi probabilius est, quod post alios dicit *Couar. 2. variar. c. 20. n. 2.* in lege veteri præter ciuitates refugij *Iosue 20.* etiam templum Hierosolymitanum habuisse jus asyli, juxta illud exodi 2. *Constituam tibi locum in quem fugere debes*, videl. altare templi. Lex tamen illa Mosaica cum *N. T.* expirauit, neque ex illius obligatione, sed ad illius imitationem ex juris naturalis congruitate immunitatem Ecclesiasticam in nouo Testamento fuisse introductam dicimus, non ex præcepto aliquo naturali, vel Euangelico, sed *autoritate Ecclesiæ & Principum, quorum hâc de re leges Ecclesia acceptauit, & confirmauit, vt not. Couar. l. c. Suar. to. 1. de Relig. tr. 2. l. 3. c. 8. n. 13.*

Not. III. Hoc asyli Jure gaudere imprimis *Ecclesias omnes & sacella* Episcopi autoritate consecrata vel benedicta vel alia ratione deputata ad sacrificii & sacramentorum vsum, censentur enim loca sacra, quæ *nullis temerarijs ausibus profanari debere* statuitur *c. Ecclesia.* vbi id explicat *Panorm. n. 5. & Silu. verb. immunitas. 1. q. 1.* Vbi interit etiam oratoria (addo *aulas* in *Gymnasijs & Academiis* pro studiosorum vsu diuinis officiis destinatas) hac immunitate gaudere, si cum *Episcopi autoritate* deputata sint, licet nec consecrata nec benedicta fuerint; Quod autem dicunt hæc loca violari iisdem modis quibus violatur Ecclesia, neque jure statutum, neque consuetudine receptum est, sed neque ad priuata oratoria non consecrata aut benedicta hæc immunitas extendi debet, licet aliquo ex priuilegio Missam ibi celebrare liceat.

Not. IV. Jus asyli etiam locum habere in Ecclesiâ pollutâ vel interdictâ. *juxt. Panorm. in d. c. Ecclesia. inf.* item in cœmiteriis, quæ iisdem priuilegiis cum Ecclesia gaudent juxt. eund. in *c. Cum Ecclesia. sup.* Necnon in locis siue habitaculis Ecclesiæ videl. *Sacristiâ, porticu, atrio quolibet modo Ecclesiæ adhærentibus juxt. c. Si quis contumax 17. q. 4. vbi gl.* allegat *l. ex ff. De rei vind. quæ Religiosis adhærent, vel gesta sunt,* quod Canones complures *ibid. vt c. Sicut antiquitus. c. Quisquis, c. Definiuit*, extendunt ad *domos atria aliáque loca quæ in circuitu Ecclesiæ maioris intra quadraginta passus*, intra triginta autem passus in circuitu Ecclesiæ minoris sita sunt. Sed hodie *pro horum passuum circuitu* consuetudine receptum est, vt hac immunitate gaudeat *ambitus cœmiterij ab Episcopo deputatus juxt. Nauar. c. 25. n 10. Suar l. c. c. 9. n. 8.* Si nullum cœmiterium Ecclesiæ adiunctum sit (vt aliquibus locis contingit) credo sanè antiquos Canones obseruandos, vel ad aliquã saltem distantiã ab Ecclesiâ pro arbitrio Episcopi & loci consuetudine Asyli jus extendi, etsi de hoc Autores nihil dicant.

Not. V. Januam quoque siue portas Ecclesiæ earúmque ansas & vectes asyli jure tueri ad Ecclesiam confugientes, si illam clausam reperiant. Eosdémque tutos fore si in turri, tecto, aut supremitate deprehendantur, *juxt. Cou. l. c. c. 20 n. 18.* Neque obstat hæc loca non pollui illis modis, quibus polluitur Ecclesia, quia eius violatio odiosa est, immunitas autem facilis; vnde hæc à jure vel consuetudine faciliùs & magis extenditur quàm illa.

Not. VI. Vlterius hanc immunitatem concessam omnibus aliis locis, quæ jure Canonico *Reli-*

giosa

giosa censentur, *vt Monasteria Religiosorum cum toto Claustri ambitu* prout colligitur *ex c. Ligna. d. 1. de consecr.* estque communis *DD.* vbi non intelligo domos conductitias Religiosorum in quibus ad tempus habitant, vel alias ad ipsos quidem spectantes sed non ad Religiosæ vitæ ordinarium domicilium erectas siue destinatas. Par jus habent *Hospitalia* Episcopi autoritate constituta *juxt. c. Ad hæc. de Relig. dom. Episcopi palatium*, licet ab Ecclesiâ seiunctum & *vltra quadraginta passus remotum* hoc jure potiri constat ex *c. Id constituimus. 17. q. 4. vbi gl.* consuetudine tamen ait, (quæ attendi debet) aliter obseruari, vt videl. hanc immunitatem domus Episcopalis non habeat, *nisi sit posita intra quadraginta passus Ecclesiæ matricis*, asserit *Conar. l. c. n. 5.* Eum qui confugit ad sacerdotem, qui SS. Eucharistiam deportat, simul immunitate gaudere, probabilis admodum est extensio, cùm Corpus Christi sit fundamentum & ratio totius immunitatis Ecclesiasticæ piis locis concessæ, sed cùm nihil sit de hoc jure expressum, *neque priuilegium ad non concessa per consequens trahi debeat juxt. gl. in c. Quæsitum. 13. q. 1.* rem in medio relinquo. Etsi piè & rectè sit facturus Judex, si reum in tali casu immunitatis huius esse participem credat ac patiatur, cùm præsertim graues AA. illum huc extendant, & cum *Panorm. in c. Sanè. de celebr. Miss.* respondeant, priuilegium extendi posse *vltra casum expressum*, ex voluntate priuilegiantis rationabiliter præsumptâ.

Nisi publicus latro fuerit &c.) Not. I. Reos esse duplicis generis, aliquos in causâ ciuili, quæ spectat bonum priuatum siue interesse actoris, & maximè cernitur in causis & debitis pecuniariis, vnde eiusmodi reus à potiori dici solet *reus debens siue debitor.* Alios in causâ criminali, siue *reos criminis siue delicti*, cuius punitio spectat bonum publicum, ac consistit *in coërcitione criminum & criminosorum juxt. ea* quæ diximus *ad c. 1. de judiciis.* Negant aliqui, vt *Jason in l. Vinum. ff. Si certum petatur*, immunitatem Ecclesiasticam extendi *ad reos pecuniarios*, sed communis sententia est in contrarium, quam refert & tenet *Panorm. n. 22. Conar. l. c. c. 2. n. 14. & alij.* Sumitur apertè *ex l. 1. & vlt. De his qui ad Eccles. confugiunt.* vbi habetur, quòd confugiens ad Ecclesiam propter debita, in judicio comparere possit, si verò id detrectet, vel in morâ sit, bona eius posse apprehendi, idémque obseruetur etiam in debitore tributorum publicorum, non obstante *auth. de mandat. Princip. §. Publicos*, quia Jure Canonico non est recepta. Monet tamen *Conar. l. c.* hoc jus respectu debitorum non vbique obseruari. Reos autem *criminis ex Ecclesiâ extrahi non posse, nisi in casibus jure vel consuetudine exceptis*, certa apud *DD.* Regula est, vt videre est apud *Nauar. l. c. Suar. l. c. c. 11. n. 4.*

Not. II. Casus exceptos esse hos 1. Si crimen graue in ipsâ Ecclesiâ committitur. *c. vlt. inf* cùm in eo *in quo deliquit, puniri quis debeat, & frustra legis auxilium inuocet, qui in legem delinquit*, de quo *vide Panorm. hic n. 8. Nauar. Conar. Suar. ll. cc.* neque ad hoc refert siue ex præsumptione immunitatis in Ecclesia deliquerit, siue absque illâ, consuetudo enim optima legum interpres, hoc non denegat. Idémque dicendum, si in Ecclesiâ existens occidat. *v. g.* globo traiiciat extra existentem vel vice versâ, vtroque enim modo iniuria infertur Ecclesiæ. Illud verò rigidius est, quod *tradit Host. h. t. §. In quantum.* & alij asserentes eodem jure priuari, qui non quidem in Ecclesia, sed prope illam fiducia immunitatis consequendæ delinquunt, sed probabilius est contrarium, quod tenet *Panorm. hic n. 18. Nauarr. & Suar. ll. cc.*

2. Casus habetur *in h. t.* Si quis publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, vulgo ein Land oder Straßrauber / requiritur autem vt itinera frequentata vel publicas stratas obsideant aggressionis insidiis, vt t. loquitur & ex communi tradit *Jul. Clar. §. fin. siue in practicâ crimin. q. 30. n. 9.*

3. Casus exprimitur *in c. De homicidio*, & sumitur *ex c. 21. Exodi.* Si *quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias ab altari meo auellens eum.* Exemplum dedit *Salomon 3. Reg. 2.* vbi Joab ad altare confugientem jussit occidi, quia per industriam & insidias occidit Abner & Amasiam. Idem est, si quis per venenum aliquem occidat, teste *Conar. l. c.* peius enim est hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio. *L. 1. C. De malef. & Mathem.* Proderit tamen illi Jus asyli, qui per industriam quidem hominem occidit, sed non per insidias. *v. g.* à tergo, vel aliam fraudem, quia *t.* vtrumque coniungit, industriam & insidias, adeóque requirit industriam insidiosam, vt interpretatur *Conar. l. c. & trad. ex comm. sententia*, pœnalia enim non debent extendi, & verborum proprietati standum est, quidquid aliqui contra sentiant.

4. Sunt aliqui casus ambigui quos non omnes recipiunt *DD.* vt primò crimen Assasinij. Vbi adverte *Assasini* nomen dupliciter sumi. 1. Latè pro omni illo, *qui pretio conductus hominem occidit*, sed is casus coincidit cum priori, & tam mandantem quàm mandatarium à priuilegio Asyli excludit, si cædes re ipsâ sequatur, vt not. *Suar. c. 11. n. 14.* 2. Strictè & propriè dicebantur *Assasini* homines infideles ex Syriâ, qui *fas esse arbitrabantur quoscunque Regis sui hostes ipso jubente necare*; quorum mentio fit. *c. 1. De homicid. in 6.* notat autem in *d. c.* pœnas ac censuras decretas in illos adversùs Assasinos, hodie locum non habere, cùm eiusmodi Assasini infideles non ampliùs grassentur. 2. Aliqui excipiunt reum ex custodiâ vel manibus ministrorum elapsum, item qui in arresto positus, juratus promisit, se in illo permansurum, sed contraria sententia est communis apud *Panorm. hic in fine Conar. & Suar. ll. cc.* 3. Addunt plerique *crimen hæresis*, cùm enim contra Ecclesiam delinquant, non merentur eius tutelam, de quo *vide Conar. n. 11. ✝. decimo quarto.* Quod certum puto de *formaliter* non item de *materialiter solùm hæreticis*, qui non pertinaciter, sed bonâ fide falsum credunt. *Addit Sa. n. 3. Reos criminis læsæ Maiestatis*, de quo vide *Clarum q. 30. n. 10. & q. 36. n. 2.* 4. Denique *in d. Auth. de mandatis Principum habetur*, neque homicidis, neque adulteris,

ris, neque virginum raptoribus, SS. terminorum tutelam concedendam esse, sed hoc Jure Canonico correctum est, *c. De raptoribus. 36. q. 1. & per h. t.* vbi prohibetur, *ne homo liber quantumcunq; grauia maleficia perpetrârit, violenter ab Ecclesiâ extrahatur, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus agrorum depopulator*, quæ exceptiones Regulam firmant in contrarium, ex communi sententiâ, quam tradit *Panorm. hîc n. 14.* cum aliis cc. Nequaquam tamen placet, quod *Conarr. n. 8.* contrarium sentiat *de virginum raptoribus*, cùm apertè id pugnet cum Jure Canonico *in d. c. De raptorib. & præsenti cap.* vbi nulla quantumuis grauia maleficia excipiuntur, præter ibi expressa.

Not. III. Omnes infideles etiam excommunicatos gaudere hâc immunitate, & personaliter interdictos, quia nullo Canone excluduntur, vt ex communi docet *Conarr. n. 11.* Est tamen hæc immunitas propriè tantùm introducta respectu *fori ciuilis*, quò minùs Judex secularis reos extrahere possit ab Ecclesiâ, non autem respectu *fori Ecclesiastici*, vt not. *Azor p. 2. l. 9. c. 9. q. 9. Suar. l. c. c. 10. n. 6. & n. 13.* Possunt igitur Clerici delinquentes, licet ad Ecclesiam confugiant ab Ordinario suo extrahi, *quod consuetudine receptum esse asserit Panorm. hîc n. 13.* nec improbari potest, tum quia Judex Ecclesiasticus maiorem potestatem habet in Ecclesiam quàm Judex secularis, tum quia in foro Ecclesiastico non ita seuerè agitur ad pœnam corporis & publicam vindictam, sicuti in seculari, ideóque judicium Ecclesiasticum etiam in Ecclesiâ exerceri potest, non item seculare, vt *not. Panorm. hîc ex c. vlt. 2. q. 2.*

Si Clericus in minoribus, qui beneficio caret sine habitu aut tonsurâ incedens, nulli Ecclesiæ deseruit, ideóque *iuxt. Trid. sess. 23. de reform. c. 6. fori priuilegio non gaudet*, si in Ecclesiâ delinquit, nec ab Ecclesiastico, nec seculari Judice poterit extrahi, quia in hoc casu reputatur, vt laicus, neque debet esse deterioris conditionis. Si denique Clericus committat in Ecclesia crimen, quod *à jure Asyli* quidem non excludat, nihilominus tamen velut incorrigibilis Judici seculari tradendus sit, tunc Judex Ecclesiasticus vel illum extrahere non debet, vel si extrahat, Judici seculari tradere non potest. Contrarium, quòd neque Clericus ab Ordinario extra casus exceptos per vim extrahi possit, latè defendit *Barbos. n. 19. & seqq.* quam sententiam judico probabilem ex eo præsertim, quia jura non distinguunt inter Clericos & Laicos ad Ecclesiam confugientes.

Not. IV. Judæos & Paganos non gaudere jure asyli Ecclesiastici, nisi cùm ad Ecclesiam absque simulatione confugiunt baptismum petendi causa; sumitur ex *l. 1. C. De his, qui ad Ecclesias confugiunt*, vbi *gl. & item gl. nostra in c. Istud. ✝. Extrahere. Suar. cit. c. 10. n. 10.* Ratio est, quia non est par, illum ab Ecclesia defendi, qui illius fidem spernit, quod ego solùm de pertinacibus intelligo; Neque Canones videntur loqui de illis, qui sunt extra Ecclesiam, sed de filiis suis aut subditis; quòd verò illi, qui seriò baptismum expetunt, tutelam apud nos habeant, videtur colligi *ex d. l. 1. C. & hact.* qui statuta Canonũ & traditionẽ legum ciuilium coniungit, adeóque approbat, & est æquitati ac misericordiæ Ecclesiæ consentaneum. Si verò infidelis post delictum commissum, ad Ecclesiam confugiat, nullo priùs baptismi desiderio vel petitione exhibita, præsumitur simulatè agere, quam esse præsumptionẽ juris, & de jure non improbabiliter censet *Panorm. hîc n. 6.* Sententiam autem *Siluestri verb. Immunitas. 3. q. 3. §. Primò cm.* & aliorũ, qui cum *Host.* censent Judæos & infideles indistinctè ad participationem Asyli Christiani admitti, nimis laxam, eorum verò, qui cum *Conar. l. c. n. 11.* putant sine exceptione hos omnes excludendos, judicamus nimis rigidam.

Sibi obtinere debent membra & vitam, &c.) Not. I. Effectus siue commoda Asyli Ecclesiastici ex communi recenseri istos. 1. Quòd Reus in Ecclesiâ aliísque locis eiusmodi jure gaudentibus capi, incarcerari, aut vinculis constringi non possit. *c. Definiuit. 17. q. 4. l. præsenti. C. De his, qui ad Ecclesias confug. vide Conarr. l. c. n. 17. Suar. c. 12. n. 5. & 17. Suar. c. 12. n. 5. & 6.* 2. Quamdiu reus in his locis moratur, sententia mortis vel alterius pœnæ capitalis in illum ferri non potest, sumitur ex *h. t.* illis verbis, *nec inde damnari debet ad mortem vel pœnam*, quæ verba apertè satis hunc sensum faciunt, eáque ita explicat *Panorm. n. 3.* Pecuniariâ tamen pœnâ illum affici posse, ex eo colliges, quòd subjungatur *super hoc tamen, quod iniquè fecit, esse aliàs legitimè puniendum.* Non tamen posse in illum decerni pœnam seruitutis, exilij aut triremium, quia corporalibus pœnis æquiparantur, imò aliqua excedunt, vt rectè monet *Suar. l. c.* 3. Nec potest reo, quamdiu in templo vel simili loco manet, negari necessarius victus, & amictus, neque impediri, quo minùs ad illum deferantur per *d. l. Præsenti.* vt not. *Panorm. n. 3.* Licebit tamen custodiam locis his apponere, ne reus liberè aufugiat, & inde egressus capiatur & incarceretur; violari tamen jus Asyli, si reus solâ veste, pede vel manu extra Ecclesiam prominente, capite aliísque præcipuis membris, intus existens retrahatur & capiatur, rectè censet *Conar. n. 17. verb. tricesimo tertio, & Suar. n. 4.* Nec potest spoliari pecuniis aut aliis rebus, quæ ad locum Asyli secum attulit, *juxt. d. c. Definiuit.* Nisi sint res alienæ aut alteri obligatæ, vel si fœminam raptam secum abduxerit, his enim spoliari illum posse, patet ex *c. De raptoribus. 36. q. 1.* idem de armis prohibitis, si secum ea detulit, dicit *Conar. l. c.*

Denique præcipuus huius juris effectus est, quòd reus non possit violenter ex tali loco extrahi, vt apertum est ex *textu.* Non violabitur tamen hæc immunitas, si quis precibus aut promissis illectus, sponte exeat & capiatur, vt ex communi tradit *Nauar. c. 25. man. n. 21.* Secus est, si dolo eductus, conjiciatur in vincula, de quo *Suar. l. c. 25. n. 2.* cùm enim *text.* iste prohibeat violentiam, rectè arguitur, quòd dolum quoque excludat.

Not. II. *Rectores & Prælatos* Ecclesiarum extra casus supra exceptos non posse Reis jus Asyli in Ecclesiis aliísque locis quærentibus aut petentibus *illud negare, vel illos judici tradere*, non præstitâ

priùs cautione aut juramento, de non infligendo pœnam mortis ac corporalem, vel æquè grauem aut grauiorem. Id enim sonant illa verba textûs. *Sibi*, id est, *Reis obtinere debent membra & vitam*, quæ continent in graui materiâ præceptum, quod sine graui peccato violari non potest. Iudex verò secularis, Reum extra casus exceptos, aut sine Prælati licentiâ, per vim aut dolum extrahens, Reus est Sacrilegij, *juxt. c. Sacrilegium. 17. q. 4. & S. Tho. 2. 2. q. 99. a. 2. ad 3.* Possunt autem Ecclesiastici vim vi repellere; & brachium seculare inuitare ad eiusmodi Iudicem coërcendum, vt not. *Suar. l. c. n. 4.* si per censuras, qui est modus ordinarius, arceri non possit, vel Reum jam extractum protinus restituere nolit; *juxt. c. Miror. 17. q. 4.* desumptum ex *Ep. S. Aug. 187.* suprà allegata. Denique processus judicii contra Reum violenter extrahendum, vel adhuc in templo existentem institutus est irritus, & ipso facto inualidus, vt dicit *Layman. l. 4. tr. 9. c. 3. n. 15.* Quin Judicem compensare teneri ex justitiâ Reo damna per violationem asyli Ecclesiastici illata, affirmat *Suar. c. 13. n. 9.*

Cap. VII. Adversùs.

Idem, ex Concilio Generali.

S V M M A.

Renouat Innocent. Statutum Conc. Lateran. contentum in c. Non minùs. sup. aduersùs Consules & Rectores ciuitatum aliósque, qui Ecclesias & Ecclesiasticos viros talliis, collectis, aliisque exactionibus grauant, quam ob causam Conc. illos eorúmque fautores excommunicationi subdit, donec satisfecerint. Si tamen Episcopus cum Clericis absque vllâ coactione ad releuandas necessitates vel vtilitates communes, subsidia putârit conferenda, laicos voluit humiliter & deuotè recipere, & propter imprudentiam aliquorum statuitur, vt Romanus Pontifex priùs consulatur. His adiicit Innoc. vt constitutiones & sententiæ à talibus latæ, inanes & irritæ habeantur; & ne Consules ac Rectores existiment sententiam anathematis solùm durare, dum in regimine existunt; decernit Pontifex, & ipsum qui satisfacere recusârit, & successorem ipsius, & nisi satisfecerit infrà mensem, manere Ecclesiasticâ censurâ conclusum, donec satisfecerit competenter.

E X E G E S I S.

Ecclesiasticos viros &c.) Nota I. Per Ecclesiasticos viros hîc intelligi omnes Clericos tam in sacris, quàm in minoribus, etiam primâ tonsurâ insignitos, quamdiu in Clericatu perseuerant, gaudere libertate Ecclesiasticâ, nisi propter crimen illâ priuentur, probatur *ex c. 2. De for. compet.* vbi prohibetur, vt *Judex secularis neque Presbyterum, neque Diaconum aut Clericum vllum, aut minores Ecclesiæ distringat aut cōdemnet*, vide ibi dicta. Concord. *c. Cùm non ab homine, de judic. c. De personâ, 11. q. 1. cum pluribus aliis.* Jus ciuile in eâdem generalitate loquitur *Authent. cassâ. C. De Sacrosf. Eccles. Authent. Item nulla. C. De Episcop. & Clericis. Frideric.* quoque Imp. in suâ Constitutione, indefinitè adeóque generaliùs loquitur de personis Ecclesiasticis. *Vide Suar. aduers. Regem Angl. l. 4. c. 26.* Ratio est, quia *omnes Clerici pertinent ad familiam Christi & ministerium Ecclesiasticum*, cui ex congruitate debetur immunitas.

Not. II. Hanc immunitatem extendi ad *oblatos Religionum*, qui habent obligationem seruiendi in perpetuum Ordini alicui, etsi non sint Religiosi, vt tradit *Paulus Bertius in praxi crimin. Regul. t. 1. c. 3. n. 3.* Item ad *fratres & sorores tertij Ordinis S. Francisci*, qui in communi Religiosè viuunt, adeóque sunt veri Religiosi, de quibus aliísque tertiariis priuatim degentibus, *vide Rodr. to. 2. q. 65. a. 4. item ad comm.* nec non *ad commendatarios & equites Ordinum militarium*, vt tradit idem *Rodriq. l. c. a. 14.* denique *ad Nouitios*, vt ex communi docet *Sanch. t. 1. in Decal. l. 6. c. 10. n. 6.* etsi aliqui illorum immunitatem pendere ex futurâ professione improbabiliter existiment. De *Clericis coniugatis* fusè disputat *Suar. c. 28.* Id verùm est, generatim illos comprehendi; modò tanquam Clerici in minoribus exerceant conditiones circa habitum & tonsuram aliáque à jure communi *& Conc. Trid. sess. 23. c. 6. De reform.* obseruent, quę latè explicat idem *Suar. d. c. 28. cum n. 27. praeced. c.* Seruos siue famulos Clericorum nullũ Ordinem nec primam tonsuram habentes non gaudere hoc priuilegio juris communis; famulos autem & seruos Episcoporum de consuetudine habere immunitatem fori, *Panorm. Felin. & alij tradunt in c. 2. de for. compet. Archid. in d. c. Ecclesiarum. c. Clericum. 11. q. 1.* sequitur *Suar. c. 28. n. 10. & 11.* vbi respondet ad jura, quæ videantur obstare.

Talliis, collectis, & exactionibus aliis &c.) Not. I. *Per h. 2. & c. Minùs. sup.* Clericos teneri ad tributa & exactiones, necessitate vel communi vtilitate vrgente, quando bona communia ciuitatum & laicorum non sufficiunt. In quo conueniunt *DD.* idque non permitti liberæ voluntati ipsorum, sed fundatum esse in obligatione & æquitate juris naturalis, tanquam pietati consentaneum. Neque jus Canonicũ in hoc contradicit legibus ciuilibus, quæ in publicæ necessitatis & vtilitatis casibus Clericos exemptos habere nolunt. *l. Ad instructiones. C. De sacrosf. Ecclesiis. l. vlt. C. Quibus muneribus.* Addit *Suar. c. 26. n. 2. sub fin. neque Pontificem neque Regem posse hanc exemptionem Clericis concedere, ipsis communitatibus laicorum inuitis.* Addo neque videri posse laicos in hoc consentire licitè aut validè, vt in casu magnæ necessitatis vel vtilitatis Clerici sint immunes, quando ex jure & æquitate naturali obligantur, esset enim hoc in præiudicium communis boni.

Not. II. Non teneri Clericos ad eiusmodi contributiones & collectas, donec Episcopus cum Clero prudenter existimet vrgere necessitatem aut vtilitatem publicam, vt *patet ex c. Non minùs.* & isto c. vbi illud. *c. Confirmatur.* Quo casu Episcopus & Clerus tenentur exactionem eiusmodi approbare, & in illam consentire, hocq; sensu *Gutierrez in pract.*

qq.l.1.c.3.n.8. & alij rectè dicunt, *id non permitti liberæ voluntati, sed committi justo judicio & prudenti arbitrio.* Neque tamen in hoc casu laici possunt cogere Clericos, cùm publica necessitas aut vtilitas non tribuat laicis jurisdictionem in illos, sed solùm *petere & rogare*, vt communi necessitati subveniant, quod significat *t.* cùm requirit, vt laici humiliter & devotè cum gratiarum actione recipiant contributionem Clericorum, quo sensu verum est, quod dixit *Panorm.l.1.Consil.3.* etiam communi vtilitate non teneri Clericos aliquid conferre, nisi sponte velint, id est, si Episcopus & Clerus in casu manifesto vellent bono publico subuenire, aut Episcopus Clericos recusantes non compelleret, recurrendum esset ad superiorem Prælatum. Nec placet tamen, quod dicit *Suar. n.15. de solis bonis communibus Reipublicæ intelligendum esse*, quod dicitur de exactionibus à Clericis præstandis, quando laicorum facultates non suppetunt, sed proportionem seruandam, vt quamdiu laici ex solis bonis communibus contribuunt, Clerici non teneantur, nisi ex bonis communibus suæ Ecclesiæ, si quæ habent, vbi autem laici singuli conferrent, neque illorum collectæ sufficerent, etiam Clericis singulis præstandas esse, juxta justum & prudens arbitrium.

Romanus Pontifex priùs consulatur &c.) Not. I. Quamuis multi Jurisperiti apud *Suar. n.7. Gutierrez. l.c.* & alij existiment non esse necessarium recursum ad Summum Pontificem, propter difficultatem & moram, quam bonum commune non patitur, *idq́; in Galliâ de facto seruari asserat Rebuff. to.1. ad Constit. Gall. tr. de sentent. per jus. a.3. gl.6.* Nihilominus standum esse dispositioni *Alex. III. & Innoc. III. in his cc.* cùm apertè & absolutè loquantur de casu *necessitatis & vtilitatis publicæ*; neque satis respondent, qui dicunt Pontifices niti præsumptione, cùm illud præcipiant *propter imprudentiam* quorundam, ergo vbi propter evidentem necessitatem aut vtilitatem publicam nulla potest interuenire imprudentia, præsumptio cedit veritati, neque opus erit recursu ad Pontificem, atqui bene ponderat *Suar. n.11.* hos Canones non fundari in præsumptione, sed in morali periculo, quod communiter subest, ne Clerus grauetur immoderatis exactionibus, si absque recursu ad summum Pontificem exigantur. Quod tamen limitandum est cum eodem Suar. in casu vrgentis necessitatis quando est periculum in morâ, *arg. c. Peruenit. sup.* quia necessitas caret lege, idémque sentit *Panorm. & Gutierr. ll. cc. Silu. verb. Immunitas. n. 20.* Quod maximè locum habet in exactionibus, quæ semel fiunt aut ad breue tempus, si enim longo tempore sunt duraturæ, licet possint inchoari inconsulto summo Pontifice, postea tamen consuli poterit ac debebit, non obstante quacunque necessitate, nisi violenter aut per alium casum recursus ille impediatur.

Not. II. Pœnam in illos, qui violatoribus immunitatis Ecclesiasticæ in officio consulis aut alterius magistratûs succedunt, statutam esse excommunicationis, videl. nisi intra mensem satisfaciant, vt clarum est ex *t.* ideóque teneri illos inducere communitatem, in cuius commodum collectæ Clericorum cesserunt, ad restitutionem damni ex bonis vel propriis, si fuerint hæredes antecessorum, vel communibus si solùm succedant in officio, non improbabiliter, tenent aliqui apud *Barbos. hîc n. 5.*

Constitutiones & sententiæ &c.) Nota. Ecclesias & Ecclesiasticos non solùm immunes esse à constitutionibus & sententiis laicorum libertati Ecclesiasticę directè repugnantibus, quales sunt istæ, de quibus loquitur Pontifex in proposito; *verùm etiam in quâuis obligatione ciuilium legum*, quatenus à potestate & jurisdictione humanâ quorumuis Principum aut magistratuum vim aliquam habent, aut habere possunt, vt habetur in *c. Ecclesia S. Mariæ. de Constitut.* & propter multa *cc. d. 96.* Ratio evidens est, quia nemo potest legem ponere illi, in quem jurisdictionem habet nullam, jurisdictio autem legislatiua magna vel præcipua est inter jurisdictionis siue species siue partes, *fac. Authent. Cassa. C. De Episcop. & Cler.* vbi *cassa & irrita dicuntur esse omnia statuta laicorum* Ecclesiasticæ libertati contraria, qualia sunt omnes leges ciuiles, quatenus ciuili siue seculari potestate nituntur, repugnat enim, vt qui liberi sunt à tali potestate seculari, ligentur illius potestatis autoritate, cui non subsunt. Neque in hoc Catholici *DD.* videntur dissentire. Pro meliore intellectu horum, aduerte, Constitutiones & leges ciuiles non solùm quando disponunt de Ecclesiis aut Ecclesiasticis in genere, verùm etiam quando in particulari de illis feruntur, neque validas esse, neque Ecclesias aut Clericos obligare. Sumitur ex *d. c. Ecclesia S. Mariæ. & c. Quæ in Ecclesiarum. de Constit. & c. vlt. de reb. Eccl. non alien. item c. Bene quidem.* & multis similibus *d. 96.* vbi gl. & latè Panorm. *Felin.* aliique Canonistæ. *Bartol. in l. Cunctos populos. C. De sum. Trin.* Quod adeò verum est, *vt, si quid motu proprio à laicis statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiã respicit fauorem & commodũ, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesiâ fuerit approbatum*, vt Pontifex dicit in *d. c. Ecclesia S. Mariæ,* allegans exemplum *Basilij Præfecti Prætorio Odoacris Regis, qui in fauorem Ecclesiæ Romanæ aliquid statuerat,* in Synodo tamen Romana *sub Symmacho Papa* reprobatum fuit, vt refert in *c. Bene quidem. d. 96.* Ratio generatim est, quia Ecclesiarum & Ecclesiasticorum, quatenus tales sunt, jura ac bona sunt Deo sacra, ergo non cadunt sub potestatem laicorum. Similem exemptionem tribuit post *Panorm. Suar. l. c. n. 11.* bonis patrimonialibus Clericorum, sed cum hæc non numerentur inter res sacras, sed solùm dicant habitudinem ciuilem ad illas personas sacras, non ita certum id esse fatetur ipse. Per dicta autem non excluduntur priuilegia laicorum concessa Ecclesiis & Clericis, hæc enim esse valida constat ex *c. Nouit. de judic.* multisque aliis juribus. Etsi enim priuilegium dicatur esse lex fauorabilis, nõ habet tamen rationem legis respectu priuilegiati sed subditorum, quibus præcipitur priuilegii obseruantia, & prohibetur eiusdem violatio, ideóq; potest priuilegium concedi etiam non subditis, quales sunt Clerici respectu laicorum.

Not. III. Leges ciuiles, quæ aliquid præcipiunt

piunt aut disponunt in *materiâ temporali & rebus justis ac necessariis* pertinétibus ad bonum & vniformitatem communitatis, in quâ Clerici viuunt, obligat ipsos *quoad vim directiuam*. Eiusmodi leges & statuta sunt, quæ feruntur de ponderibus & mensuris, syluis, nemoribus, pascuis, de pretio rerum, de non euehendo frumento tempore famis, de vitandis locis contagiosis tempore pestis, de formâ contractuum, nisi quando jus Canonicum aliud disponit, vt circa solennitates testamentorum, quas non tenentur obseruare Clerici. Estque hæc sententia communi consensu recepta, vt videre est apud *Suar. l. 3. de Leg. c. 34. n. 6. Vasq. 1. 2. q. 96. a. 5. d. 164. c. 4. & alios ibidem* Canonistas in *d. c. Ecclesia S. Mariæ.* vbi *Panorm. n. 13. Felin.* ibid. *n. 37.* allegans complures alios. Legistæ in *l. Cunctos populos. C. De summ. Trin.* nominatim *Bartol. a. n. 28.* Ratio sumitur ex jure naturali, quod dictat *partem non debere discordare à suo toto*, in illis quæ sunt ad conseruationem & indemnitatem totius necessaria & proficua; cùm ergo Clerici sint pars Reipublicæ & quidem nobilior, ratio naturalis videtur illos obligare, ad leges bono communi necessarias, vel vtiles seruandas, etsi alioqui Respublica nullam habeat potestatem in illos, ideóque hæc obligatio non possit fundari in vi legislatiuâ, vt aliqui volunt apud *Suar. l. c. n. 1.* sed in *Ratione naturali, quæ completur per Canones, dum eiusmodi leges ciuiles approbant, & quasi Canonizant*, tanquam eo ipso fauentes Clericis, quòd sint vtiles aut necessariæ toti communitati, pro quo multos Canones adducit idem *Suar. n. 14.* & bene post alios explicat *Decius in d. c. Ecclesia S. Maria n. 27.* per quæ facilè respondetur *Nauar. Cons. 3. de Constit. n. 4. concl. 5.* qui propter defectum potestatis negat Clericos in conscientiâ obligari ad illas leges ciuiles quantumuis fauorabiles; concedimus enim hanc obligationem non fundari in potestate seculari, sed in *rectâ ratione & Jure Canonico* eiusmodi leges recipiente & Canonizante.

Not. denique IV. Etsi quoad vim directiuam legibus ciuilibus dicto modo Clerici obligentur, non tamen subiacent illis, quoad *vim coactiuam*, siue *coërcitiuam*; neque enim propter transgressionem illarum possunt capi, distringi, aut puniri à magistratu ciuili, sed debet id fieri per Prælatos & Superiores Ecclesiasticos, quorum est coërcere Clericos, ne contra obligationem fundatam in jure naturali lædant bonum commune, transgrediendo leges ciuiles eam ob causam per Canones approbatas, vt dictum est, & pluribus explicat *Suar. l. c. n. 15. & seqq.*

Cap. VIII. Quia plerique.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cum plerique Prælati, vt procurationem aut seruitium aliquod impenderent Legato Papæ, vel alij, plus extorquerent à subditis, quàm soluerent, id de cætero fieri Pontifex prohibet. Contrà præsumentes extorta restituant, & tantundem cogantur pauperibus elargiri. Superior autem negligens in executione, Canonicæ subiaceat vltioni.

EXEGESIS.

Not. Quòd exigentes collectas, vt procurationes possint Legato Papæ impendere, vel pro aliis publicis oneribus, non debent illas in proprium lucrum conuertere, neque plus exigere quàm impendant in eiusmodi causas.

Cap. IX. Ecclesia.

Gregorius IX. Astoricensi Episcopo.

S V M M A.

Ecclesia, in quâ diuina Mysteria celebrantur, licet nondum sit consecrata, nullo jure priuilegium immunitatis negatur.

EXEGESIS.

Ex *h. c.* confirmatur, quod suprà diximus, quòd solâ deputatio Ecclesiæ, vel loci ad diuina Mysteria celebranda facta ab Episcopo tribuit ipsi priuilegium immunitatis, vt *not. Panorm. hîc.*

Cap. X. Immunitatem.

Idem, Toletano & Compostellano Archiepiscopis.

S V M M A.

Cum multi homicidia & mutilationes membrorum, in ipsis Ecclesiis, vel earum cœmiteriis committant, qui, nisi per Ecclesiam, ad quam confugiunt, crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri, mandat Pontifex his Archiepiscopis, quatenus publicè nuntient, tales non debere gaudere immunitatis priuilegio.

EXEGESIS.

Rationem suæ dispositionis reddit Pontifex, quòd in quo delinquit quis, puniri debet, & frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem, quæ *Regulâ Jur. extat in c. 4. Quia frustra*, de vsuris, *& c. Audientia de sent. excomm.* De hoc autem casu speciali, quando in Ecclesiâ aliquâ delinquunt, diximus suprà *in c. Inter alia.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Alexander IV.

S V M M A.

Cum in regno Franciæ Comites, Consules, & alij Domini temporales jurisdictionem temporalem exercentes, vel ij, quibus commissa est executio justitiæ secularis, Ecclesiis collectas, tallias, & alia huiusmodi prætextu bonorum quæ acquisiuerunt, imponerint, vel niterentur, vt dicta Ecclesia extra ma-

uam suam ponerent eiusmodi acquisita, Pontifex decernit, nō licere præfatis communitatibus scabinis seu Consulibus, aliisq; iurisdictionem, vel iustitiam temporalem obtinentibus, aut executoribus, talia Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis imponere, vel exigere ab eisdem pro domibus, prædiis, vel quibuscunq; possessionibus ab Ecclesiis vel Ecclesiasticis legitimè hactenùs acquisitis, vel imposterum acquirēdis; etsi ipsæ Ecclesiæ, vel personæ, vel res huiusmodi sint in illorum territorio constitutæ. Nec etiam licet Ecclesias vel Ecclesiasticos ad distrahendum, vel alienandum, aut dimittenda acquisita jam, vel quæ deinceps acquirent vllatenus coarctare.

EXEGESIS.

Ecclesiis vel personis Ecclesiasticis &c.) Not. I. Sub bonis Ecclesiasticis propter quorum immunitatem tuendā hæc decretalis lata est, multa comprehendi inter quæ primum locum tenent ipsæ Ecclesiæ, à quibus denominatio locorum Ecclesiasticorum est desumpta. Sumitur autem nomen Ecclesiæ tripliciter. 1. Pro templo ipso. 2. Pro collegio Clericorum, vel beneficiatis, qui cuiuis Ecclesiæ aut templo in particulari sunt ad seruitium, cultum diuinum, curam animarum, custodiam rerum sacrarum & administrationem bonorum deputati. 3. Nomine Ecclesiæ potest intelligi tota Congregatio fidelium ad eam pertinens, qui in tali Parochiâ habitant, & verbum Dei ibi audiunt, ac Sacramenta percipiunt. Sed hæc acceptio Ecclesiæ, non facit nunc ad propositum, quia non habet propriam exemptionem, nisi quatenus in spiritualibus subiacet speciali regimini, neque habet bona Ecclesiastica præter illa, quæ ad templum & Clerum spectant. Ecclesia secundo modo idem est cum Capitulo, siue Clero, & vt persona quædam ficta eandem exemptionem habet quam Clerus, de cuius immunitate quoad eorum personas satis dictum est in superioribus; de bonis restat dicere, sed inprimis de bonis Ecclesiæ in 1. acceptione, prout sumitur pro templo.

Not. II. Ecclesiastica bona generatim diuidi in ea quæ propriè dicuntur *res sacræ* propter certam *benedictionem aut consecrationem*, vt calices, aliàque vasa, paraměta & instrumenta diuini cultûs, de quibus manifestum est, debere esse immunia & intacta ab omni communi & profano vsu. Quod jus & Canones confirmant *c. Ligna cum seqq. d. 1. de consecr. c. Quæ semel. cum similibus 19. q. 3. & Reg. jur. 51. h. t. semel Deo dicatum non est ad vsus humanos vlteriùs transferendum. Alia bona Ecclesiastica, quæ hoc nomen per Antonomasiam retinent* siue mobilia siue immobilia ad Dei cultum, sustentationem ministrorum, siue Clericorum subsidium, pauperum sustentationem, & alios vsus Ecclesiarum destinantur, & ipsa inter *res sacras* computari asserit *S. Thom. 2. 2. q. 99. & q. 183. a. 7.* ideòque & ipsa non nisi piis vsibus applicari debent, propter quos Ecclesiis donata sunt, vt constat ex *c. Sine exceptione. c. Aurum. c. Gloria. cum similibus. 12. q. 2.* Accedit aliud priuilegium, *quòd alienari non possunt, nisi eo modo, quem Canones præscribunt*, vt constat ex *tit. de reb. Eccl. non alien.*

Not. III. Omnia hæc bona Ecclesiastica gaudere priuilegio fori. 1. Quoad administrationem, quæ non conceditur laicis siue secularibus; vnde in Conc. Later. *sub Leone in Bull. de reform. Curiæ* dicitur prohibitum *jure diuino, ne laici jus administrandi bona Ecclesiastica vsurpent.* 2. Quoad *exemptionem à legibus ciuilibus*, quæ circa illa nihil possunt disponere, vt patet ex dictis ad *c. Aduersus. h. t. in antiq.* & apertum est ex *c. Bene quidem. d. 96*, quod allegatur in *c. Ecclesia S. Mariæ. de Constit.* 3. Quoad exemptionem *à iudiciis secularibus*, sumitur ex iisdem juribus & rationibus, quæ attulimus pro exemptione Clericorum à foro ciuili.

Not. IV. Bona Ecclesiastica tam mobilia quàm immobilia generatim à tributorum solutione esse exempta. Sumitur ex *tit. isto* item ex *c. Non minùs. sup. cap. Quanquam. de censib. in 6. c. 1. h. t. Clement. 1. eod. Extrav. c. Quod olim.* Confirmatur ex jure ciuili. *l. 2. §. item nulla. C. De Episc. & Cler.* Ratio sumitur ex *c. 2. De censib.* vbi dicitur tributum esse signum subjectionis; cùm ergo neque Ecclesiæ neque Ecclesiastici, neque eorum bona subiecta sint potestati seculari, neque eorum tribunalibus subijci possunt aut debent. Loquimur autem indistinctè de bonis Ecclesiarum, & Clericorum, quia neque jura neque DD. quoad hoc distinguunt, etsi discrimen videatur facere *Suar. l. 4. c. 24. & 25. ubi n. 3.* fatetur DD. indistinctè loqui, & apertum est ex Canonibus *SS.* hanc à tributis immunitatem tum indistinctè tum expressè ad bona tam Ecclesiasticorum, quàm Ecclesiarum extendi, hacque eâdem immunitate gaudere quoque bona patrimonialia Clericorū multi probant apud *Suar. c. 25.*

Legitimè hactenus acquisitis vel acquirendis, &c.) Not. I. controuersiam esse de *oneribus realibus*, quæ bonis immobilibus Ecclesiæ & Ecclesiasticorum inhærent (mobilibus enim ordinariè cùm non sint fructifera, non imponuntur tributa, nisi ratione negotiationis, vecturæ aut simili titulo) vtrùm libera sint ab omni tributo siue onere ciuili & seculari eo ipso, quia Ecclesiastica sunt; vbi distinguendum est inter tributa imposita talibus bonis, antequam facta sunt Ecclesiastica per fidelium donationem, contractum, aut quocunque alio justo titulo, & inter illa, quæ imponuntur eiusmodi bonis postquam facta sunt Ecclesiastica. De prioribus tributis communis est Catholicorum sententia paulò antè relata, nulla bonis Ecclesiasticis ea de nouo imponi posse; quod apertum est ex juribus allatis.

Nota II. Bona Ecclesiastica subjacere tributis realibus, quæ ipsis inhærebant, antequam fierent Ecclesiastica. Ita *Innoc. in c. Non minùs. sup. gl. in c. Præsent.* vbi idem tradunt *Ioan. Andr. & Ioan. Monach. & Panorm. in c. 1. De censib. n. 6. & 7. item in c. vlt. de vit. & honestate Cleric. n. 12. item volum. 1. cons. 26. & volum. 2. cons. 3. & 6. gl. in c. Secundùm Canoni-*

nonicum 23. q. 8. & Archid. ib. item gl. in c. Tributum. aliique complures ibi. Intelligit autem id *Panorm.* de oneribus perpetuis & invariabilibus, hæc enim censentur annexa possessionibus, sequitur *Silu. ✝. Immunitas 1. q. 5. Angelus eod. verb. n. 36.* distinctè asserentes, hoc procedere in tributis quibusuis siue imposita fuerint ex decreto Principis aut magistratûs.

Fundatur hæc sententia in Iuribus tum ciuilibus tum Canonicis, quæ vide *Apud Suar. c. 22. n. 31.* & ratio efficax sumitur ex vulgari juris Regulâ, quia *res transit cum suo onere*, quam etiam Canones recipiunt. *C. Ex Clericis. de pignor. & c. Si quis Laicus 16. q. 1. cum similibus*,

2. Quia nemo potest plus juris in alterum transferre, quàm ipse habet, si ergo quis donat, vel quocunque titulo transfert aliqua bona in Ecclesiam, transeunt in illam cum oneribus, pensionibus, tributis, quæ antea illis inhærebant, nisi ab aliquo habente potestatem liberentur, quod hodie ordinariè fieri non solet, etsi fiebat olim, cùm Imperatores & Principes bona Ecclesiis & Ecclesiasticis pro fundatione vel dotatione attributa, frequenter à tributis omnibus & pensionibus, quæ prius inde percipiebant, eximerent. Indéque ortum habent Principes Ecclesiastici, quibus Cæsares aliique supremi Principes, præter exemptiones ipsa etiam Regalia tribuerunt, quibus Principes seculares gaudent. Quod ipsum argumento est, nulla tali exemptione à Principibus, aliisque Dominis temporalibus concessâ, eiusmodi Ecclesiarum & Ecclesiasticorum bona, pristinis oneribus manere subjecta.

Not. III. Sententiam contrariam, quam cum Cardinali *Albano tr. de Immun. Ecclesiasticâ*, sequitur *Suar. l. c. n. 5. & seqq.* quòd bona Ecclesiastica non quidem sint libera *ab oneribus & pensionibus, quæ antea ex contractu vel pacto priuato illis incumbebant, ab illis tamen, quæ Principes aut magistratus publicâ autoritate illis antehac imposuerunt, eo ipso liberari, quòd fiunt Ecclesiastica*, neque esse communem, cùm præter dictum Cardinalem & *Gutierrez. pract. qq. l. 1. q. 3. n. 15.* duósue vel tres Iurisconsultos RR. neminem potuerit allegare *Suarez*, nec probabilem, vt ex rationibus allatis patet, ipsísque juribus, quibus *Suar.* parum solidè respondet; neque Ecclesiæ & Ecclesiasticis conducere, vt quæ illos in odium adducit, & Principes ac magnates à fundatione aut dotatione faciendâ aut approbandâ Ecclesiarum absterret, si videant se antiquis emolumentis, quæ ex eiusmodi bonis ante hac percipiebãt penitus priuari. Quin imò magnam partem prouentuum, quibus ad sustinenda onera publica, & honorem sui muneris maximè indigent, sensim sibi subdi. Denique repugnat praxis (quidquid de Italiâ, *Silu. l. c.* dicit esse aliud receptum) neque enim, quando bona aliqua de nouo in Ecclesiam aut Clericos transferuntur, censentur aut permittuntur esse exempta, ab oneribus scil. publicis vel priuatis, quæ antea illis inhærebant. Canones & jura autem, qui in contrarium adducuntur, rectè explicantur *de oneribus & tributis de nouo imponendis, non de illis, quæ antequam bona transferrentur, illis erant imposita*, idque multò magis procedit de bonis patrimonialibus Clericorum, quidquid in contrarium nitatur *Suar. c. 25. n. 3.*

Cap. II. Decet.

Greg. X. in Generali Concilio Lugdun.

S V M M A.

Præscribit Pontifex cum Concil. vt ad Ecclesiam sit deuotus & humilis ingressus, exhibitio reuerentiæ specialis præcipuè dum aguntur Missarum solennia, orationibus inseruitur, nullus seditiones excitet. Cessent in locis illis vana, & multò fortiùs fœda & profana colloquia, ac confabulationes qualibet, nec non quæcunque diuinum possunt turbare officium. Cessent in Ecclesiis earúmque cœmiteriis negotiationes, nundinæ, Iudicia secularia & maximè criminalia. Ordinarij locorum hæc faciant obseruari; processus Iudicum secularium & sententia ibi prolata nullius sint firmitatis. Transgressores præter processum Ordinariorum & deputandorum ab ipsis, diuinæ & Sedis Apostolicæ subjaceant vltioni, donec suum confessi reatum, ab his abstineant.

E X E G E S I S.

Dolendum est hæc tam facilia obseruatu, tam justa & æqua, negligi & contemni, ac quidem non rarò ab ipsis Ecclesiasticis, de quo Deo rationem reddent aliquando seueram, Episcopi, Decani, aliique Ecclesiarum Rectores.

Cap. III. Clericis.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt quicunque Prælati, & Ecclesiastici, Religiosi, vel Seculares, collectas, vel tallias, decimam, vicesimam, centesimam vel quamuis aliam portionem, de suis & Ecclesiarum prouentibus aut bonis, laicis soluerint, vel soluere promiserint aut consenserint sub adjutorij, mutui, vel quouis alio titulo sine autoritate Sedis Apostolicæ: Nec non Imperatores, Reges, Principes, Officiales, magistratûs, Domini & Rectores quicunque quorumcunque locorum talia imponentes, exigentes vel recipientes; aut apud ædes sacras deposita Ecclesiarum vel Ecclesiasticorum arrestantes siue occupantes, vel arrestari, aut occupari mandantes, aut arrestata siue occupata recipientes, vel in prædictis similiter consilium, auxilium, vel fauorem occultè aut publicè dantes, sententiam excommunicationis eo ipso,

ipso incurrant, Vniuersitates quoque in his culpabiles Ecclesiastico suppositi sint interdicto. Prælatis verò & personis Ecclesiasticis in virtute obedientiæ, & sub pœnâ depositionis mandat Pontifex, vt talibus sine licentiâ Sedis Apostolicæ nullatenus acquiescant, aut vllo prætextu cuiuscunque obligationis, promissionis, aut concessionis ante hanc constitutionē factæ aut faciendæ quidquam soluant, aut seculares quoquo modo recipiant: Soluentes autem vel recipientes in excommunicationem incidant ipso facto, à quâ excommunicationis & interdicti sententiâ absolui non valeant sine licentiâ Sedis Apostolicæ speciali. Non obstantibus quibuscunque priuilegiis concessis Imperatoribus, Regibus, & quibuscunque aliis, &c.

EXEGESIS.

De exemptione redditūum & bonorum, quæ singulis Clericis attribuuntur & applicantur, eadem est ratio, quæ de exemptione aliorum bonorum Ecclesiasticorum. Quomodo autem hæc Decretalis corrigatur per *Clement. & Extrauag. vnic.* mox patebit.

Cap. IV. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex & districtè inhibet, ne quis impetratores literarum Apostolicarum, vel alios in foro Ecclesiastico litigantes vel litigare volentes, siue ambæ partes hoc voluerint, siue vna, super causis Ecclesiasticis per se vel alium ad desistendum vel in foro seculari litigandum per captionem rerum ad hos pertinentium, modoue alio quibuscunque compellat, vel compelli faciat aut procuret. Contra præsumentes excommunicationi ipso facto subsint, à quâ nisi de injuriâ, damnis, expensis, judici & parti læsæ integrè satisfecerint, non absoluantur.

Cap. V. & vlt. Eos qui.

Idem.

SVMMA.

Dominos temporales, qui subditis suis, ne Prælatis aut Clericis quidquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem, neque coquant panem, aut alia obsequia exhibeant, aliquando interdicunt, tanquam libertatis Ecclesiasticæ violatores eo ipso excommunicationi subiacere Pontifex decernit.

EXEGESIS.

Quòd huius facti iniquitas hanc pœnam mereatur, in aperto est. Quibus autem modis aliis libertas Ecclesiastica violetur, & violatio quibus coloribus purgari soleat à politicis, *Vide Suar. Sub. fi. l. 4. c. 33. & 34.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Quoniam.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Cùm ex Constitutione Bonifacij VIII. quæ refertur in c. Clericis h. t. sup. in 6. *eiusque declaratione, scandala, pericula, & incommoda grauia sequerentur, & grauiora timerentur, Pontifex cum* Conc. d. *Constitutionem eiusque declarationem, & inde secuta penitùs reuocat, & haberi vult pro infectis, firmiter statuens illam (contra laicos exigentes siue extorquentes ab Ecclesiis vel Ecclesiasticis exactiones quascunque etiam titulo subuentionis, & contra dantes ad id faciendum consilium, auxilium, vel fauorem) inuiolabiliter obseruari, quod à prædecessoribus suis & Generali Concilio super his salubriter est prouisum.*

EXEGESIS.

Reuocat Pontifex Constitutionē *Bonifacij VIII.* relatam *in c. Clericis. in 6. h. t.* propter difficultates inde enatas, & vult obseruari *c. Non minùs. & c. Aduersùs. eod. in antiq.* Not. autem, quòd dicit se velle inuiolabiliter obseruari, quod super *his in Lateran. & Generali Conc. est promissum.* Apparet enim hinc, etsi vtrumque Concil. fuerit Lateranense, priùs tamen non fuisse generale, sed solùm posterius; alioqui illâ distinctâ expressione Concilij, & Conc. Gen. non fuisset opus, quæ repetitur *in Extrauag. Quòd olim. inf.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnic. Quòd olim.

Benedictus XI.

SVMMA.

Restringit Pontifex hic c. Clericis. Bonif. VIII. *ad exigentes tantùm tributa & collectas ab Ecclesiis & Ecclesiasticis, & ad exigendum dantes auxilium, consilium vel fauorem; non autem vt quoad easdem pœnas in soluentibus aut sponte dantibus sibi vendicet locum. Cæterùm attendi jubet, quòd in huiusmodi subuentionibus* Conc. Lateran. in c. Non minùs. *solùm casum necessitatis*, quando laicorum non suppetunt facultates, *excepit, &* Conc. Lateranens. in c. adversùs Generale, propter impru-

imprudentiam quorundam statuerit etiam in hoc casu Pont. Rom. priùs consulendum; *ideóq; multò magis, cauendum Prælatis aliisque Clericis, ne si casus iste non subsit, prædictorum Conciliorum aliquid concedendo laicis vel promittendo transgressores existant, grauissimas pœnas ob hoc daturi.*

EXEGESIS.

Explicat Benedictus causam scandalorum & periculorum, quæ orta sunt ex Constitutione Bonifacij, quia videlicet non solùm *imponentes, sed etiam soluentes eiusmodi exactiones, neque minùs recipientes à Clericis sponte licet dantibus, excommunicationi subiecti erant*, cùm tamen Clerici vi & metu compulsi ad solutionem, haberent iustissimam solutionis excusationem; si verò sponte absque omni metu & coactione soluerent, viderentur donare laicis, qui ob hanc causam ibid. non credebant se mereri tam grauem pœnam. Iure igitur in his *Clemens V. in 6.* & *Benedictus XI.* duntaxat voluerunt maneri intrà terminos. *c. Non minùs. & c. Aduersùs.* Ad. de Bullam cœnæ, & qui illam explicant.

TITVLVS L.

NE CLERICI VEL MONACHI SECVLARIBVS NEGOTIIS SE IMMISCEANT.

Rubrica Tituli aperta est.

Cap. I. Multa.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Recensentur multa negotia secularia Clericis & Religiosis prohibita, quæ cùm sint facilia intellectu, ob prolixitatem omittimus.

EXEGESIS.

Habetur hic idem Titulus in 6. & respondet Tit. 1. huius Libri, qui est de vitâ & honestate Clericorum. De eâdem materiâ habetur *d. 88. item q. 4. 22.* & sæpe alibi. Neque malè iste *Tit.* subiungitur *t. De immunitate Ecclesiarum*, vt enim sponte Clerici & Religiosi secularia negotia assumere non debent, ita immunes quoque sunt ab illorum impositione.

Cap. II. Sacerdotibus.

Eugenius Papa Lucanensi Episcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex Clericis denuntiari ne ministri laicorum, nec in rebus eorum procuratores fiant. Quòd si facere præsumant, & occasione talis administrationis propter pecuniam deprehendantur in fraudem incidisse, indignum est eis ab Ecclesiâ subueniri, per quos constat scandalum generari.

EXEGESIS.

Glossa ita intelligit, *quòd non debet subueniri ab Ecclesiâ tali Clerico, postquam legitimè admonitus est*, colligitur ex *t.* quia Pontifex iubet hoc ab Episcopo Clericis denuntiari. Si ergo tertiò admonitus non desistat ab hoc delicto, *gl.* censet *illum alienum fieri ab Ecclesiâ*, id est, *priuari priuilegio fori, arg. c. In Audientia. de sent. excomm.* Neque desunt *AA.* qui affirmant (etsi alij negant) Clericum in officio seculari delinquentem, à Iudice seculari posse puniri, inter quos *Farin. in prax. crim. p. 1. q. 8. n. 98.* Sed placet quod denique veriùs putat gl. *non debere Ecclesiam Clerico, qui fraudem commisit in administratione seculari, subuenire suppeditando pecuniam vel aliud subsidium; sed punire potiùs in foro suo*, vt ego interpretor.

Cap. III. Magnopere.

Alexander III. in Concilio Turonensi.

SVMMA.

Ne occasione scientiæ, spirituales viri mundanis rursus negotiis inuoluantur, statuit Pontifex, ne Religionem professi ad Physicam legesue mundanas legendas permittantur exire. Egressi, nisi intra duos menses redierint, sicut excommunicati vitentur, & in nullâ causâ, si patrocinium præstare voluerint, audiantur; reuersi autem, vltimi fratrum existant,

& (nisi ex gratiâ Sedis Apostolicæ) spem totius promotionis amittant.

EXEGESIS.

Hanc Decretalem explicabimus *in c. vlt. inf.* vbi *Honor. III.* illam declarat & extendit.

Cap. IV. Sed nec.

Idem, in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Iurisdictionem secularem sub Principibus aliisque secularibus, vt justitiarius eorum fiat, Clericorum nullus exercere præsumat. Contraueniens, quia seculariter agit, ab Ecclesiastico fiat ministerio alienus; districtiùs punitur, si quis Religiosorum tale quid attentârit.

EXEGESIS.

Per justitiarium hîc intelligitur Iudex, vel qui Ius dicit in causis secularibus & profanis, nomine Domini aut Principis secularis. Quod officium si Clericus gessit vel gerat, à ministerio Ecclesiastico siue officio suo meritò suspenditur.

Cap. V. Clericis.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Clericis in sacris Ordinibus constitutis ex Concil. Toletano judicium sanguinis exercere non liceat, prohibet Pontifex, ne aut per se membrorum truncationem faciant, aut judicent inferendam. Transgressor honore priuetur & loco. Iubet insuper sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat Vice Comitis, aut Præpositi secularis. Contraueniens, si commonitus se non emendet, excommunicationi subjaceat.

Huius *c.* materia redibit paulò pòst *in c. Sententiam. inf.*

Cap. VI. Secundùm.

Idem, Londonensi Episcopo.

SVMMA.

Sub interminatione Anathematis prohibet Pontifex, ne Monachi, vel Clerici causâ lucri negotientur, & ne Monachi à Clericis vel laicis sub nomine firmas habeant; neque laici Ecclesias ad firmum teneant.

EXEGESIS.

Prohibentur hîc solùm negotiationes lucri causâ, ex auaritiâ: Justum enim negotium, siue negotiatio non est interdicenda propter necessitates diversas, ob quas legimus SS. Apostolos negotiatos fuisse, vt dicitur *in c. 1. sup.* Prohibetur ibidem Monachis dare aliqua bona ad firmum, id est, ad certam pensionem elocare, intellige nomine proprio, pugnat enim cum voto paupertatis; nomine autem monasterij necessitatis causâ id licitum est; Sic in Regulâ S. Benedicti, quæ allegatur *in c. 1.* præcipitur prouideri, *per quorùm manus negotia monasterij procurentur.*

Cap. VII. Relatum.

Idem, eidem.

SVMMA.

Cùm quidam Monachi seculariter viuerent, mandat Pontifex illos ad obseruantiam Regulæ appellatione remotâ compelli, vel si restiterint, eis eiectis fratres alterius Ordinis (si non potest præscriptum Monasterium in suo Ordine reformari) in illud induci.

Textus planus est, cui nihil opus est addere.

Cap. VIII. Sicut te.

Innocentius III. Esculano Episcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex Clericis in sacris Ordinibus constitutis tabellionatûs officium per beneficiorum subtractionem, appellatione postpositâ interdici.

EXEGESIS.

Pro hâc prohibitione, quam non dubium est etiam extendi ad Monachos & Religiosos in sacris constitutos *Barbos. allegat AA.* plures, & bene limitat. 1. In causâ hæresis, vbi etiam Clericus Sacerdos potest esse tabellio. 2. In Clericis in minoribus constitutis, quia *c.* solùm exprimit constitutos in maioribus. 3. In Notario Papæ. 4. In Notariis Curiæ Romanæ, vbi Clerici etiam beneficia habentes exercent hoc officium. 5. Vbi consuetudo habet, vt Clerici etiam in sacris constituti, & beneficium habentes sint Notarij, illùdque officium exerceant. Quæ consuetudo certè viget in his partibus. 6. Denique hic Canon procedit præcipuè de causis profanis & coram Judice laico, non de causis Ecclesiasticis coram Judice Ecclesiastico. Quæ omnia tandem censemus de Notariis Apostolicis

Digitized by Google

licâ autoritate creatis non procedere, nisi in causis profanis coram Judice seculari officium suum exerceant,

Cap. IX. Sententiam.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Sententiam sanguinis nullus Clericus dictet, vel proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, nec vbi exercetur, intersit, nec pro tali causâ literas dictet aut scribat. Neque ista Clericis, sed laicis committantur, neque ballistariis, aut huiusmodi hominibus præficiantur. Neque in maioribus constituti Chirurgiæ artẽ exerceant, quæ adustionem vel incisionem inducat; neque purgationi aquæ, ferventi, vel frigidæ, vel ferri candentis benedictionem aut consecrationem impendant, saluis nihilominus prohibitionibus de duellis antehac promulgatis.

EXEGESIS.

Prohibetur vniuersim Clericis, ne causam sanguinis exerceant, vel quoquo modo directè cooperentur, cùm id repugnet statui Clericali, qui institutus est in ministerium pietatis & cultus diuini, illiúsque Domini seruitium, qui magis vult misericordiam quàm judicium. Vtrùm liceat Clericis chirurgiam exercere, saltem sine adustione, & invisione, Vide *Sanch. l. 6. in Decal. c. 14. n. 15.* mihi placet affirmatiua. Quòd verò multi hanc chirurgiæ prohibitionem extendunt ad Clericos in minoribus cõstitutos & beneficia habentes, minùs placet, quia leges pœnales non sunt extendendæ. Hic Canon autem solùm loquitur de constitutis in maioribus. De Duellis, an & quatenus liceant, disputant Theologi & Casistæ in materiâ de bello.

Cap. X. Super speculâ.

Honorius III.

SVMMA.

Recenset & renouat Pontifex statutum Alexandri III. Relatum sup. in c. Non magnopere *contra Religiosos de claustris exeuntes* ad audiendum Leges vel Physicam, & declarat transgressores ipso facto sententiam excommunicationis incurrere, *& vt excommunicatos vult ab Episcopis publicè denuntiari. Idque ad Archidiaconos, Plebanos, Decanos, Presbyteros, Cantores, & alios Clericos Personatus habentes, nec non Presbyteros, nisi ab his intra spatium duorum mensium in d. c. præscriptum destiterint, & appellatione postpositâ mandat firmiter obseruari.*

EXEGESIS.

Ad audiendum Leges & Physicam &c.) Not. I. Occasionem vtrique statuto videtur dedisse abusus Clericorum, qui per studium juris ciuilis se patiebantur abstrahi à studio Theologiæ & Canonum, quod vtrumque Ecclesiæ est magis necessarium & proficuum; & fortassis etiam sectabantur licentiam vitæ, Studiosis Juris communiter in Academiis dissolutis familiarem.

Not. II. Etsi *in c. Non magnopere.* videatur prohibere Pontifex, *ne Clerici vel Monachi* legant leges ciuiles, non tamen intelligi Professores illarum, prout Professores illas legunt, & prælegunt in scholis, *sed lectionẽ, quam adhibent discipuli*, vt Pontifex hic expressè declarat, *dum statuit contra exeuntes de claustris, ad audiendum Leges vel Physicam*, vbi adverte per Physicam non intelligi illam, quæ est pars Philosophiæ, sed medicinam, à quâ Medici solent appellari Physici.

Not. III. Pœnis huius *cap.* non subiacere, qui priuatim Medicinæ dant operam, vel Juri Cæsareo ad Canones meliùs intelligendos. Neque prohibetur Clericis, *qui antehac Juri multũ studuerint, quin possint gradum Doctoratûs aut Licentiæ in illâ facultate suscipere*, vt aliis allegatis docet *Barbos. hîc n. 3.* Qui deniq; *n. 7.* addit, quòd *Clericis & Monachis Jus Canonicum & Theologiam profitentibus licet ad maiorem intelligentiam Canonum jus ciuile publicè audire*, idque confirmat exemplo Academiæ Conimbricensis. Quod multò magis verum erit de *Studiosis, qui Theologiam aut jus Canonicum audiunt*, verissimum enim est, *leges ciuiles sine Canone valent parum, Canones sine iisdem legibus nihil.* Adde denique ex *Caslo. n. 4. Huius c.* dispositionem *non habere locum Lonanij, ex priuilegio Martini V. concesso tempore erectæ Academiæ, ad maiorem studiorum præsertim Canonum, profectum & promotionem*; quare cùm Academia nostra dictæ Vniuersitatis sit filia, eiusdémque priuilegiis gaudeat, neque nos Dilingæ dicto Canoni subiacemus.

IDEM TITVLVS IN SEXTO.

Cap. I. Statutum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Declarat Bonifacius, quod jam ante fecerat Clemens IV. c. Super specula. *non extendi ad eos, qui Parochiales Ecclesias obtinent, nisi eadem Ecclesiæ fuerint plebaniæ sub se Capellas habentes,*

 quæ

Digitized by Google

quæ reguntur à Clericis, qui ſine causâ rationabili non poßint amoueri.

EXEGESIS.

Textus planus eſt, ratio tamen diſpoſitionis non ita liquet, ſed *non omnium, quæ maiores noſtri ſtatuerunt, reddi ratio poteſt aut debet.*

Cap. II. Vt periculoſa.

Idem.

SVMMA.

Diſtrictius inhibet Pontifex, ne vllius Ordinis Religioſus tacitè vel expreſsè profeſſus in Scholis vel alibi temerè habitum Religioſum dimittat; neque accedat ad ſtudia literarum, niſi cum licentiâ ſibi à Prælato cum conſilio Conuentus conceſsâ; tranſgreſſor excommunicationem incurrat ipſo facto; eidémque ſubiaceant Doctores ſiue Magiſtri, qui Religioſos habitu ſuo dimiſſo leges vel Phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis retinere præſumpſerint.

Neque hîc occurrit difficultas, cui immorandum ſit.

Cap. III. & vlt. Epiſcopus.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex, licèt Clericis cauſas ſanguinis agitare non liceat, eas tamen, ſi iuriſdictionem obtinent temporalem, debent & poſſunt, metu irregularitatis ceſſante, aliis delegare.

EXEGESIS.

Ex diſpoſitione huius c. Principes & Prælati Eccleſiaſtici habentes bannum ſanguinis, poſtquam cum aliis Regalibus illum recipiunt à Cæſare, illius exercitium & vſum committant Conſiliariis ſuis & officialibus; Etſi verò in *causâ ſanguinis* ſe immiſcere admodum non debeant, poſſunt tamen ex iuſtis cauſis pœnam mitigare aut remittere, quia clementia non pugnat cum ſtatu Clericali. Et hæc in lib. III. Decretalium Deo iuuante annotâſſe ad eiuſdem gloriam ſufficiat.

FINIS LIBRI TERTII DECRETALIVM.

LIBER

Digitized by Google

LIBER QVARTUS. DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE SPONSALIBVS ET MATRIMONIIS.

In Rubricam.

NOTA I. Conuenienter hunc librum subjungi prioribus, vbi pleraque, quæ tractantur, spectant ad Clericos, oportuit ergo etiam tractare consequenter ea, quæ spectant ad statum laicorum, qui plerique omnes ad vitam coniugalem tendunt, vel in eo viuunt. Sunt autem sponsalia via siue medium aut dispositio ad eiusmodi statũ, ideóque rectè vtrumque conjungitur in hoc Titulo, qui habetur etiam *in 6.* & multa de eâdem materia extant in Decreto, vt *27. q. 2.* passim. *29. q. 1. & 33. q. 2. & 3. 32. q. 1. 2. 3.* per totum & alibi.

Not. II. Sponsalia dici à spondendo *l. 2. ff. De sponsal.* & variè accipi. 1. Significant nuptiarum promissionem, quæ illas antecedit. *l. 1. ff. eod. & c. Nostrates. 30. q. 5.* inde appellatio sponsi & sponsæ quasi qui mutuò sunt sibi promissi.

2. Sumuntur pro matrimonio rato, nondum consummato, non solùm quia per matrimonium ratum mutua corporum traditio promittitur, sed etiam quia fit, vt notat *Couarruu. in h. l. c. 1. n. 3.* per sponsionem seu stipulationem, id est, interrogationem & responsionem, ratum id habente Ecclesiâ & vtroque sponso; Vnde credimus dici matrimonium ratum ab hac ratihabitione, sicuti consummatum dicitur, quando id quod promissum est, in gignendis liberis impletur, vbi aduerte cum Couarr. in priori acceptione sponsalia dici de futuro, in hac posteriori de præsenti, quia videlicet sponsi actu ipso quo ad substantiam contrahunt. Etsi in hac quoque acceptione pro sponsalibus de futuro aliquando dicuntur sponsi sicut etiam nomine mariti & vxoris, in materia fauorabili comprehendi sponsos propriè dictos, id est, de futuro, docet *Panorm. in c. tertio loco. De præsumpti. Sanchez. l. 1. de sponsalibus. d. 1. n. 2.*

3. Denique, sed rarò sponsalium nomine intelliguntur arrhæ siue munera, quæ sponsæ dantur à sponso. *l. 1. C. Si nuptiæ ex rescripto.*

Nota III. Hic nos loqui de sponsalibus in 1. acceptione, prout distinguuntur à matrimonio & definiuntur *futurarum nuptiarum siue matrimonij mutua promissio,* vti sumitur ex *c. Nostrates. 30. q. 1. & l. 1. ff. De sponsal.* debet autem esse promissio directa & immediata. Nam ipsa quoque sponsalium promissio est mediata nuptiarum promissio, differt tamen à sponsalibus tanquam promissio rei exhibendæ à promissione rei exhibitæ, vnde nec impedimentum publicæ honestatis inducit. Debet verò hæc promissio etiam esse mutua, ita vt vterque acceptet, ac vicissim promittat, ideóque *dicta l. 1. ff. De sponsalibus.* illa vocat repromissionem; & *DD.* dicunt contractum matrimonii siue sponsaliorum non *posse claudicare,* id est, ex vna tantùm parte obligare.

Not. IV. Matrimonium inde dici, quia mulier nubit vt mater fiat, juxta Gellium *lib. 18. c. 6.* quæ etimologia placet præ aliis. Eius Synonyma sunt, nuptiæ siue Connubium ab obnubendo siue velando, velabantur enim olim sponsæ. Coniugium inde dicitur, quia duos coniungit. Ex communi Theologorum & Jurisconsultorum, *Matrimonium* definitur *Coniunctio maris & fœminæ indiuiduam vitæ societatem retinentium,* sumitur ex *c. Illud. de præsumpt. & Summâ. q. 2. 27. & l. 1. ff. De ritum nuptiarum.* Coniunctio ponitur loco generis, & accipitur vel pro actuali contractu, quo mas & fœmina se mutuo obligant ad vitæ societatem indiuiduam, in quo differt ab aliis contractibus qui dissolui possunt, vel pro permanente coniunctione animorum, cuius obligatio perdurat contractu licet transeunte, estque eiusdem effectus. Vnde quod dicitur infra in *c. Cùm locum.* Matrimonium solo consensu confici, intelligendum est de consensu permanente.

Cap. I. Cùm quidam.

Ex Concil. Triburiensi:

SVMMA.

Cùm quidam de Francia duxisset nobilem mulierem de Saxonia in vxorem; lege Saxonum verùm, quia non eisdem legibus vtuntur Saxones & Francigenæ, causatus quòd eam non Francorum lege desponsauerat: dimissâ illâ aliam superinduxisset, definiuit

Digitized by Google

Synodus, vt transgressor Euangelicæ legis pœnitentiæ subijciatur & à secunda coniuge separatus ad priorem redire cogatur.

EXEGESIS.

Transgressor Euangelicæ legis.) Nota I. Matrimonium christianorum esse verè Sacramentum, vt definitur à Lucio III. in *c. Ad abolendum. de hæreticis.* idem in Concilio Florent. *in decreto vnionis. Trid. sess. 24. in decreto de doctrina huius sacramenti. item Can. 1. & sess. 7. Can. 1.* vbi expressè annumeratur Sacramentis legis nouæ siue Euangelicæ. Sacramentum enim ex communi *DD.* etiam hæreticorum est *signum rei sacræ à Deo institutum habens annexam promissionem gratiæ.* Significat autem matrimonium coniunctionem Christi cum Ecclesia; quæ facta est per mysterium incarnationis, vt sumitur ex *5. Ephes. vers. 35.* neque deest promissio gratiæ, nam ibidem Apostolus à *Viris iubet diligi vxores, sicut Christus diligit Ecclesiam,* quod supponit gratiam statui tali conuenientem; sed de his plura Theologi.

Not. II. Ex *Hostiensi* hic diuersitatem legis matrimonialis inter Saxones & Francigenas fuisse hanc; quòd Saxones lege seu consuetudine, (vti dicebant, à Carolo M. acceptâ) non per verba *de futuro, ducam te*, vt fit in veris sponsalibus, sed per verba *de præsenti, duco te*, quæ inferunt matrimonium; contrahebant omissis veris sponsalibus de futuro; Etsi primâ nocte, (quâ tentat sponsus sponsam) ei placebat, retinebat ipsam, ac ducebat ad Ecclesiam, vt benediceretur; si displicebat remittebat ad parentes, idque se audiuisse à Saxonibus testatur idem Hostiens. cùm esset in Saxonia. Franci autem seu Francigenæ dicti Orientales, qui subsunt hodie Episcopo Herbipolensi tanquam duci Franconiæ, sequebantur legem Romanam siue Canonicam, & contractis sponsalibus de futuro, matrimonium postea contrahebant per verba de præsenti, quod, vti verè est, credebant esse indissolubile. Francus ergo iste pertæsus vxoris è Saxonia, juxta morem tamẽ Saxonum illam tentauit repudiare, negans se illi nupsisse juxta morem Franconiæ, immemor & violator legis Euangelicæ, secundùm quam verum matrimonium per verba de præsenti indissolubiliter contrahitur juxta illud *quod Deus coniunxit homo non separet.* Neque consuetudo aut lex humana (etiam à pontifice lata vel approbata, vt dicemus infrà *Tit. De Clandestina despons.*) potest irritare matrimonium sic contractum, consummatum quod facit solus consensus sufficienter expressus, *c. Cùm locum. inf. & c. Sufficit. 32. q. 2.*

Cap. II. Quod nobis.

Innocentius III. Exonensi Episcopo.

SUMMA.

Qui de matrimonio contrahendo purè & sine conditione fidem dederunt, sunt modis omnibus inducendi, vt fidem seruent, si autem noluerint (ne deterius inde contingat, si talem ducat, quam odio habet,) instar eorum qui societatem contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc poterit in patientia tolerari.

EXEGESIS.

Præstitam fidem obseruent.) Not. I. Sponsalium obligationem ad contrahendum matrimonium esse grauem & sub peccato mortali, vt cum *S. Thoma 4. d. 27 q. 2. a. 1. ad. 2.* docent communiter Theologi, colligitur ex *c. Desponsatas. c. Altero. c. De coniugali. 27. q. 2. c. Præterea. inf.* Ratio est, quia omnis contractus obligat ex justitia & sub mortali, vbi materia est grauis, vt in sponsalibus; certè grauem iniuriam infert alteri, qui illo invito vel sine justa causa resilit. Vnde *lex 1. C. De sponsal.* quæ absolutè dicit, *alteri desponsatam renunciare conditioni, & nubere alteri non prohiberi,* censeri debet correcta per Canones, quamuis alij immeritò id negent.

Not. II. Mutuò tamen consensu sponsalia dissolui possunt instar aliorum contractuum, qui ex natura sua vel institutione diuinâ non sunt indissolubiles, vt est matrimonium. Quod manifestum est ex textu; in quo pro exemplo offertur contractus societatis, qui alicuius vel rei vel negotiationis communione sic instituitur, vt eius & lucrum & damnũ ad vnumquemque communiter pertineat. *L. 2. 3. & seq. ff. Pro socio.* quam conventionem si socij sibi mutuò remittant, contractus expirat.

Possit in patientia tolerari &c.) Nota I. ex his & præcedentibus verbis quando Pontifex dicit, *sponsos commonendos & omnibus modis inducendos, vt fidem obseruent,* non rectè à quibusdam colligi hanc dissolutionem solùm permitti metu maioris mali, non autem approbari tanquam licitam. Nam 1. Alij contractus dissolvuntur mutuâ contrahentium voluntate absque vllâ iniquitate, vt patet in contractu societatis, ergo & iste. 2. *Actus non operantur vltra intentionem agentium,* sponsi autem non intendunt se obligare, ne possint resilire, si vtrique collibitum sit; sed solùm ne alter resiliat altero invito, aut sine justa causa, quâ in re patrocinatur illis regula Juris in 6. *omnis res per quascunque causas nascitur per easdem dissoluitur;* Pontifex autem dicit monendos & inducendos ad seruandam fidem, ne temerè à fide datâ resiliant. Quòd autem addit, *posse id in patientia tolerari*, optimè explicat Henr. Canisius hîc *dupliciter aliquid à jure patienter tolerari. Vno modo permittitur, quod per se quidem iniquum est, sed metu maioris mali permittitur, aut cuius iniquitas nondum perspecta est;* sic de pluralitate dignitatum & beneficiorum, cuidam ambienti Præposituram Siclunensem, jubet Pontifex *in c. Cùm jam dudum. de prebend.* si res ita habet, silentium imponi, & rationem reddit, *quia multa per patientiam tolerantur, quæ, si fuerint deducta in judicium exigente justitiâ non debent tolerari.* Altero modo toleratur aliquid à jure, non vt in se malum comparatione maioris mali, sed vt minùs conueniens propter notam leuitatis aut inconstantiæ vel simile, quę videtur saltem opinione Vulgi inhærere dissolutioni spon-

ni sponsalium, quantumuis vtrinque spontaneæ, si nulla possit reddi aut appareat justa causa.

Not. II. Mutuo consensu dissolui etiam sponsalia jurata, siue juramentum præstitum sit in fauorem partis, vt cum *S. Thom. 2.2.q.89.ad.9.ad.2.* docent communiter alij, siue principaliter in honorem Dei, vt si quis intuitu pietatis juret pauperi se eam ducturum, quod cum multis docet *Sanch.d. 52. n. 8.* quia eiusmodi promissio solùm dirigitur in Deum tanquam testem promissionis factæ homini, quo remittente, Deus remittit, quia tollitur materia juramenti, quantumuis intuitu pietatis emissi. Non tamen quod diximus de dissolutione sponsalium juratorum ex hoc textu colligitur, in quo solùm fit mentio de fide data, non de juramento; aliud autem est fidem dare, aliud jurare, vt multis licet contra sentientibus demonstrat & explicat *Henr. Canis. in Comment. h. tit. § neque hic prætereundum.* & apertum est ex *c. Commissum. 16. infrà*, vbi ista clarè distinguuntur. Neque obstat quòd obijcit *Gail. l. 2. obs.59. Mynf.cent.1.obs.17. in Camera Imperiali Spirensi promissionem Principum & Illustrium personarum* bey Fürstlichen oder Adelichen Ehren vnd Treuen vim juramenti habere, nam id potiùs ex consuetudine Germaniæ, quàm certâ lege receptum est; Quare neque summa huius Cap. quæ etiam sponsalia jurata exprimit ex textu, sed sententia *Panorm.* & tali consuetudine concinnata videtur.

Cap. III. Iuvenis.

Eugenius Papa.

SVMMA.

Cùm Iuvenis quidam puellam nondum septennem, & postmodum eius Consobrinam duxisset, mandat Pontifex hanc, quam postmodum duxit, ab eo separari; tum quia forsitan in septenni puella tentauit quod complere non potuit, in dubiis autem, quod certiùs existimatur teneri debet, tum propter honestatem Ecclesiæ, quia illa coniunx dicti juuenis fuisse dicitur.

EXEGESIS.

Puellam nondum septennem &c.) Not. I. Ad sponsalia ineunda ordinariè requiri septennium completum iuxta *cap. Literas. 4. & plura alia de desponf. impub. & l.14. in sponsal. ff. De sponsal.* quia hæc ætas jam videtur habere tantum judicij, quantum requiritur ad sponsalia, vtpote jam superatâ infantiâ, quæ septimo ætatis anno terminatur. *l. 18. Si infanti. de jure deliberandi.*

Not. II. Non est tamen hæc ætas ita determinata, vt minor, si malitia suppleat ætatem non sufficiat, vt contendit *Panorm. hic n. 5.* exemplo aliorum casuum, qui certum & præscriptum tempus à jure non habent, quod anteverti nequaquam potest in minori ætate. *l. quâ ætate. ff. De Testam.* item in Tutela & curatela *toto Tit. quando Tutor vel Curator esse desinat*, sed rectè contrarium tenet *Innoc. Ioan. Andr. Præpositus, Couarruu. in Epit. h. l. de sponsal.c.2. Henr. Canis. hic & alij communiter*; quod efficaciter probatur ex hoc textu, qui agit de puella nondum septenni, & tamen Pontifex vult rescindi matrimonium sequens cum eius consobrina contractum propter impedimentum publicæ honestatis, quæ ratio nihil probat, si, malitia ante septennium supplente ætatem, sponsalia huius puellæ non fuêre valida; non *enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, per reg. jur. in 6.* neque hoc impedimentum oritur ex sponsalibus invalidis, vt mox dicemus.

In his quæ dubia sunt.) Not. I. Pontificem dubium judicâsse, an non iste juvenis puellam hanc etsi nondum septennem, carnaliter cognoscere tentauerit, etsi enim non potuerit validè cum illa contrahere matrimonium. *c. 2. De desponsat. impub.* habuit tamen intentionem de facto contrahendi, & fortassis consummandi, quod interpretatiuè habet saltem vim sponsalium. *c. Vnic. De desponsat. impuber. in 6.* ideòque impedimentum publicæ honestatis inde ortum fuit, quod etiam ex solâ tali attentatione oriri colligitur ex *cap. Fraternitati. de eo qui duxit consanguineam.*

Not. II. Regulam quam Pontifex hîc statuere videtur, & repetitur *in cap. Ad Audientiam. de homicidio, quod in his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debeamus*, intelligi debere de dubio negatiuo siue propriè dicto, quando pro neutrâ parte adsunt vllæ rationes aut certè non sufficientes, quare vnam præ altera amplecti debeamus, tum enim oportet id, quod certiùs & tutiùs est eligere. Ita in hoc casu non aderat quidem vlla probatio, quòd juvenis iste hanc puellam attentârit, nisi humanæ fragilitatis metus; neque tamen suppetebat rationi contrarium, quòd non fecerit, jubet ergo Pontifex id teneri, quod certius & tutius est. Quæ regula non procedit in dubiis positiuis, quando vtrinque sunt rationes probabiles, aut hinc vel illinc probabiliores, tunc enim ex duabus sententiis probabilibus potest quis eligere, quàm maluerit etiam minùs probabilem & minùs tutam, ad quod sufficit etiam vnius grauis Doctoris opinio, aut honorum virorum exemplum, vt latè tradunt *DD. in 1.2.* Vbi agunt de Conscientiâ dubiâ.

Propter honestatem Ecclesiæ.) Not. I. Inter impedimenta dirimentia matrimonium recenseri illud, quod dicitur *publica honestatis*, quam passim appellamus publicæ honestatis Iustitiam auctore Bonifacio VIII. *in c. Vnic. h. Tit. in 6.* & sic describitur à S. Thom. *3. p. in supplem. q. 55. a. 4. sicut ait sponsalia non habent perfectam rationem matrimonij, sed sunt quasi præparatio ad matrimonium, ita ex sponsalibus non contrahitur affinitas, sicut ex matrimonio, sed aliquid affinitati simile, quod dicitur publica honestatis justitia, quæ impedit matrimonium*, (si quis resiliens à sponsalibus ducat consanguineam sponsæ) *sicut affinitas & consanguinitas*; Et definitur *propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ex Ecclesiæ institutione propter eius honestatem* ait S. Doctor, neque enim honestum est, vt bene explicat *Canis.* vt illam quis

quis ducat vxorem, quæ illi propinqua & quodammodo affinis est, propter sponsalia cum eius consanguinea ante contracta. *Neque in nuptiis tantùm id quod licet, sed etiam quod honestum est spectari debet, l. Seruius. 8. ff. De gradibus*, junctâ lege *Semper 42. ff. De ritu nuptiarum.*

Not. II. Impedimentum publicæ honestatis juxta jus antiquum oriri ex quibusvis sponsalibus puris & certis etiam inter illos, qui matrimonium contrahere prohibentur, vt consanguinei, affines, Religiosi, in sacris Ordinibus constituti, dummodo adsit consensus per se ex natura rei (secluso jure diuino & positiuo) sufficere ad sponsalia contrahēda per *c. Vnic. h. Tit. in 6.* neque obstat regula; superiùs allata *non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum*, quia saltem in opinione vulgi sponsalia etiam inter personas contrahere non prohibitas, si ex defectu consensûs, qui difficilis aut impossibilis est probationis, sint inualida, reputantur valida; ideóque Ecclesia publicam honestatem non immeritò olim eò extendit.

Not. III. Qui sponsalia inter se sub conditione contrahunt, si ante conditionem impletam cum alia vel alio contrahant de præsenti, cum secundo vel secunda remanere debent, neque inde publicæ honestatis impedimentum oritur, vt decernit Bonifacius *VIII. in decreto vnic* Ratio est, *quia conditio antequam eueniat, nullam obligationem aut effectum inducit, sed ex euentu pendet. §. Ex stipulat. Instit. De verb. obl. l. Cedere. 213. de verb. signific.*

Not. IV. Etsi publica honestas jure antiquo extenderetur ad consanguineos sponsæ vsque ad quartum gradum. *c. Sponsa infrà.* (non tamen ad affines, quorum nulla sit in jure mentio, vt bene ponderat *Sanch. l. 1. de spons. d. 61. n. 3.*) hodie tamen correctum esse per *Conc. Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 3.* vbi ita statuit *Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacunque ratione valida non erunt, Sancta Synodus prorsus tollit, vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus non potest huiusmodi prohibitio sine dispendio obseruari.*

Not. Denique V. hoc Consilii Decretum intelligi tantùm de sponsalibus de futuro, non de matrimonio rato inualidè contracto, quod licet ex intentione contrahentium secundum quid ratum dici queat, ex dispositione tamen juris diuini & Ecclesiastici est irritum) vt declarauit Pius V. in Constit. quæ incipit ad *Romanam, spectat &c. Auctoritate ait, Apostolicâ tenore præsentium declaramus & definimus Decretum Conc. huiusmodi omnino esse intelligendum & procedere in sponsalibus de futuro duntaxat, non autem matrimonio, vt præfertur sic contracto, sed in eo adhuc durare impedimentum in omnibus illis gradibus & casibus, quibus de jure ante prædictum decretum Concilij introductum erat.* Quare bene ait *Sanchez. l. 7. de matrimonio. d. 70. n. 7. si Monachus aut consanguineus aut affinis aut aliud impedimentum dirimens habens ineat matrimonium, quamuis id sit irritum, impedit tamen, ne consanguinei vsque ad quartum gradum validè ducant talem fœminam ob impedimentum publicæ honestatis ex eo matrimonio irrito consurgens.*

Cap. IV. Ad Audientiam.

Alexander III. Papiensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm H. ciuis Papiensis filiam suam cuidam ex filiis L. dare vellet vxorem, jurauit, quòd si ille eam casu aliquo habere non potest, alteri filio de alia vxore genito eam copularet; Contractis autē à priore sponsalibus, aliqui eos consanguineos esse juramento affirmârunt, ideòque præfatus H. eandem dare alteri filio nititur, vti jurauit, sed quoniam scriptum est, quòd sponsam fratris frater habere non potest, *mandat Pontifex*, ne propositum implere permittatur, sed de illicito juramento pœnitentiam agat.

E X E G E S I S.

Dare alteri filio nititur.) Not. non potuisse filiam istius H. post sponsalia contracta cum filio sibi consanguineo, copulari cum fratre illius vterino; constat ex c. præcedente, quia per sponsalia contracta cum filio priore, filius alter licet tantùm vterinus, jure antiquo contraxit impedimentum honestatis publicæ justitiæ cum dicta filia, quia etiam filij vterini respectu patris sunt sibi consanguinei in primo gradu; jure autem Concilii Tridentini hæc sponsaliâ non peperissent impedimentum publicæ honestatis, quia erant inualida propter impedimentum consanguinitatis in gradu tam propinquo, ideóque penitentiæ erant obnoxia.

Scriptum est, quòd sponsam fratris frater habere non potest.) Autumabit quis forsitan Pontificem allegare scripturam ex *Leuit. 18. & 20.* item ex *Matth. c. 14. Marci 6.* vbi prohibetur quis *habere vxorem fratris sui*, verùm licet aliquando etiam vxor dicatur sponsa, vt diximus ad *c. 1. n. 2.* secundùm verborum tamen proprietatem longè differunt. Dicendum ergo est, Pontificem respexisse ad antiquos Canones. *27. q. 2. c. 11. 12. 14. & 15.* vbi statuitur *ne quis frater aut Consanguineus sponsam fratris aut Consanguinei post eius mortem ducat.*

Cap. V. De illis.

Idem, Panorm. Archiepiscopo.

S V M M A.

De illis, qui juramento promittunt se aliquas ducturos & postea eis incognitis aliò se transferunt, rescribit Pontifex liberum esse mulieribus, si non est amplius in facto processum, ad alia se vota transferre, receptâ tamen de periurio penitentia, si per eas stetit quo minùs fuerit matrimonium consummatum.

E X E G E S I S.

Dimittunt terram, se ad alias partes transferentes.)

ferentes.) Not. I. Hic non ſimplicem diſceſſum ſponſæ intelligi, vt not. *Panorm. hîc n. 2.* ſed qui fiat cum animo mutandi Domicilium (*id eſt larem & ſedem ſuam, vel ſummam rerum ſuarum, aliò transferendi l. 7. Cives. C. De Incolis.* idque indicat textus, dum loquitur de dimiſſione terræ ſcil. & patriæ & translatione in partes alias. Quâ ratione ſi ſponſus diſcedat ſponſâ inſciâ & non requiſitâ, juri ſuo videatur renunciâſſe in foro conſcientiæ, & ſponſalia diſſoluta cenſentur. Secus eſt, ſi animi gratiâ aut negotiorum aliò ſe transferat, ſic enim non cenſetur dimittere terram. *l. Clam poſſidere. 6. §. Qui ad nundinas ff. de Acquirenda vel amittenda poſſeſſ.* ſicut nec ſtudioſi, qui ſtudiorum causâ ad Academias abeunt. *l. 2. C. d. Incolis.*

Not. II. In foro tamen externo ſtandum videri juri Ciuili, in quo *l. 2. C. De ſponſal.* jubetur biennio exſpectare ſponſum abſentem, ſi ſit intra prouinciam, triennium verò ſi extra illam *l. 2. C. De repud.* Imò etiam longiori tempore, ſi abſentiæ cauſa ſit neceſſaria, vt valetudo, Mors parentum &c. *l. Penult. ff. De ſponſal.* Quod etiam de jure Canonico obſeruandum cenſent graues DD. apud Couarruu. in *Epiſt. h. l. c. 5. De ſponſal. n. 7.* cùm enim de his nil diſponat jus canonicum, meritò ſtandum juri ciuili, juxta *c. 1. De noui operis nunciat.* ſi tamen interim ſponſa patiatur periculum incontinentiæ, poterit Judex Eccleſiaſticus etiam intra tale tempus illi facere poteſtatem contrahendi aliud matrimonium. facit *c. fin. de eo qui cognouit conſanguineam* & c. quemadmodum de jurejurando.

Not. III. Præter hos duos modos diſſoluendi ſponſalia per mutuum conſenſum, quem explicauimus ad *c. 2.* & diſceſſum animo mutandi domicilijū, eadem diſſolui variis aliis modis, vt, reclamatione poſt pubertatem, ſi priùs ſint irrita, matrimonio cum alio vel alia validè contracto, profeſſione in aliqua Religione, voto religioſi ſtatûs ingrediendi, ſuſceptione ordinis ſacri, voto ſimplici caſtitatis, Conditione temporis præfixi, vel aliâ non impletâ, ſuperueniente impedimento matrimonium dirimente, denique quacunque mutatione, quæ præcognita meritò à ſponſalibus abſterruiſſet, de quibus ex inſtituto agunt Theologi, & nos ſatis diximus in *Tract. de Matrim. diſp. 1. q. 3.* & in progreſſu aliqua attingemus.

Cap. VI. De Muliere.

Idem, Paduano Epiſcopo.

SVMMA.

De muliere quæ inuita eſt tradita viro & detenta, cùm inter vim & vim ſit differentia, & vtrùm poſtea conſenſus interceſſerit, nihil ſit expreſſum, reſcribit Pontifex, ſe nihil certi poſſe reſpondere.

EXEGESIS.

Inter vim & vim.) Vis & metus duplex eſt, *vnus grauis, alter leuis*, prior iniuſtè incuſſus irritat matrimonium, *c. Cùm locum. c. Veniens. c. Conſultationis. de ſponſal. c. Significâſti. de eo qui duxit conſanguineam &c.* eſtque communis DD. poſt *S. Thom. in 4. d. 29. q. Vnic. a. 3. quæſtiunc. 1.* etſi vnus aut alter ſenſerit eiuſmodi matrimonium ſolùm eſſe irritum in foro interno, in foro autem externo & jure naturæ eſſe irritandum. Poſſe tamen eius reſciſſionem peti à judice, ſicut in aliis contractibus per actionem *quod metûs cauſa*, quæ ſententia, tanquam Canonibus adverſa ab omnibus reijcitur. Alius metus eſt leuis, qui ad hunc effectum non ſufficit, vtrumque explicant Theologi, Canoniſtæ *lib. 1. tit. 40. de his, quæ vi, metúsue causâ fiunt.* Non putauit autem Pontifex ſibi reſpondendum ad quæſtionem ſibi indiſtinctè & confusè propoſitam.

Cap. VII. Ex literis.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Si ſponſalia contrahuntur inter aliquos quorum alter non intelligit, quod alter proponit, reſpondet Pontifex inſpiciendum eſſe an ad hoc ſint idonei ſcientia & ætate; & tum ad communem verborum intelligentiam recurri debere, & cogi vtrumque ad verba in eo ſenſu retinenda, quem habent apud rectè intelligentes.

EXEGESIS.

Idonei ſcientiâ & ætate.) Not. Per ſcientiam intelligi judicium ſufficiens, vt quis ſciat, quid ſit nubere, ad quod propter inclinationem naturæ non eſt opus ſubtilitate. Hoc judicium eſt fundamentum conſenſûs matrimonialis, *qui enim non intelligit id, quod agitur, conſentire in illud non poteſt. c. Sufficiat. 27. q. 2. l. Nihil. 14. ff. De auctoritate & conſenſu Tut. & l. Coram. 209. ff. de verb. Oblig.* Quare matrimoniū validè contrahere non poſſunt furioſi, amentes, ebrij. *c. Dilectus. inf. c. Furioſus. 32. q. 7.* niſi furioſus vel amens habeat lucida interualla, in quibus tam matrimonium, quàm alios contractus inire poteſt. *l. 2. C. De contrahenda emptione. & l. Cum aliis. C. De curat. furioſ.* De ætate legitima ad nuptias requiſita dicemus. *c. 2. Tit. ſeq.*

Ad Communem Verbi intelligentiam) Si perſonæ quantumuis ſimplices vtātur verbis, quæ iuxta communem modum loquendi conſenſum matrimonialem ſufficienter exprimunt, judicandum eſt pro matrimonio; etſi vnus dicat, ſe non intellexiſſe, quod alter dixit, vel aliter intellexiſſe; verba enim non ex opinione vel voluntate ſingulorum, ſed ex communi vſu loquendi æſtimanda ſunt. *l. Labeo. 7. ff. De ſuppellectile legata*; niſi conſtet de mente contrahentium contrariû; vt ſi aliqui valde rudes tali matrimonium non eſſe contractum perpetuum, ſolùm ad tempus vellent nubere; idque ſufficienter exprimerent, matrimonium eiuſmodi foret nullum ex defectu conſenſûs perpetui; jura verba loquentium aliter interpretantur, quàm iuxta intentionem eorum, ſi de ea conſtet. *c. Humanæ aures. 22. q. 5. cap. intel-*

Intelligentia; si autem intentio sit dubia aut obscura, cogi debent contrahentes, vt verba retineant in eo sensu quem habent apud rectè intelligentes, vt sumitur ex *h. T.*

Cap. VIII. Sponsam.

Idem Vigiliensi Episcopo.

TEXTVS.

Sponsam alterius (maximè si sit nubili ætati proxima) nullus consanguineorum aliquo modo potest sibi matrimonio copulare.

EXEGESIS.

Quia videlicet ex dispositione Ecclesiæ inter sponsam alterius, eiúsq; consanguineos, si quis eam vellet ducere, intercedit impedimentum honestatis, quod explicauimus *ad c. 3.*

Cap. IX. Ex parte.

Idem, Abbatibus S. Eadmundi & Demer.

SVMMA.

Cùm Andreas quispiam jurauisset mulieri c. quòd eam ab eo tempore pro coniuge teneret, & ei sicut vxori fidem seruaret, ipsáque vicissim similiter jurâsset; sed hoc non obstante Andreas illam reliquisset, mandat Pontifex, vt super inductà dimissà, ad vxorem suam redire monitione præmissà per Ecclesiasticam Censuram cogatur.

EXEGESIS.

Quod eam ab eo tempore.) Pontifex meritò judicauit, matrimonium de præsenti ab istis contractum fuisse. Qui enim *ex eo, sine hoc,* id est, *præsenti tempore* promittit, siue jurat se aliquam in vxorem habiturum, eo ipso in illam vt vxorem consentit, & jam in præsenti eam pro vxore habet; Nam *qui vult consequens, videlicet aliquam deinceps in vxorem habere ex hoc tempore, etiam vult antecedens, id est, habere hoc tempore. c. Præterea. de offic. jud. deleg. & l. 2. ff. De jurisdict. omnium jud.* Secus foret si absque adiectione huius siue præsentis temporis sibi se mutuò pro coniugibus habituros, & fidem coniugalem obseruaturos promisissent. Plures eiusmodi contrahendi formulas affert & explicat *Couarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 4. §. 1.* qua in re consultissimum est ad communem Verborum intelligentiam iuxta *c. Ex literis. infrà.* & ad circumstantias attendere. Sic in isto casu Andreas in præsenti affectum coniugalem exprimit se habere, & in futurum se ex naturà contractus habiturum promittit, q. d. se fidem tori coniugalis seruaturum.

Cap. X. Ex literis. 11.

Idem, Pictauiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm duo Nobiles G. & B. filios & filias impuberes inuicem desponsâssent, & hoc tam patres quàm filij juramento firmâssent, inter quos siquidem G. filiam alterius semel & iterum jurauit se in vxorem ducere; postea autem volentem ad alia vota migrare, Episcopus compellere voluit, vt quod jurauerat, impleret, mandat Pontifex eum moneri & Ecclesiasticà Censurà compelli, vt ipsam nisi rationabilis causà obstiterit recipiat in vxorem.

EXEGESIS.

Huic cap. videtur adversari. *c. Requisiuit. infrà*, vbi Pontifex mulierem resilientem à sponsalibus juratis, vult potiùs moneri quàm cogi, quæ quomodo intelligi & conciliari debeant, patebit *inf. c. Requisiuit.*

Cap. XI. Non est.

Idem, Archiepiscopis & Episcopis, & aliis Prælatis per Angliam constitutis.

SVMMA.

Cùm Rex Angliæ propter discordiam quandam cum filiis suis vxores eorum detineret; jubet Pontifex Regem ad restituendas solicitè moneri, & si intra certum terminum eas non restituerit, ex tunc in quacunque prouincia detinetur, donec ibi fuerit nulla diuina officia præter Baptismum paruulorum, & pœnitentias morientium celebrari vel permitti vt celebrentur.

EXEGESIS.

Regem ad eas restituendas.) Not. I. Etsi per matrimonium filius aut filia non liberetur patriâ potestate. *§. Qui igitur Instit. de patr. potest. l. 2. §. 1. ff. Soluto matr.* non potest tamen pater illum impedire in matrimonio contrahendo, aut vxorem retinere contra ipsius voluntatem & matrimonii (quod cùm sit Sacramentum & status à Deo institutus, inter res spirituales sub hac ratione numeratur) nam in his filius non subest patriæ potestati, vt in *c. Si annũ. de jud. in 6.* & si Castrensia potest filius liberè tractare inuito patre *ff. d. Castrens. peculio. quasi per totum*, multò magis liber debet esse in his, quæ ad matrimoniũ pertinent, inter quæ ex præcipuis est cohabitatio cum vxore, vt obseruat. hic *Panorm. n. 2.*

Not. II. In his spiritualibus & vbi interuenit peccatum, posse filium agere contra patrem ratione peccati, juxta *d. c. Si annum.* potest autem agere interdicto ad exhibendam & adducendam vxorem *l. 2. ff. De exhib. liberis, l. Si inuita. C. De nupt.* si vxor absit, volens agere potest duntaxat contra eam implorato judicis officio siue sæcularis siue Ecclesiastici, vt ad maritum redeat. *l. fin. ff. d. Exhib. lib.* Etsi enim alioqui causæ matrimoniales solum pertineant ad judicem Ecclesiasticum, secus tamen est vbi agitur de recuperanda vxore, & judicium quasi possessorium exercetur, vt not. Canis. hic.

Cap.

Cap. XII. Præterea II.

Idem, Episcopo Sanctæ Agathæ.

SVMMA.

Cùm mulier quædam à viro impeteretur, cujus consanguineus se cum illa deliquisse testabatur, etsi hoc publicè confiteri recusaret propter metum & potentiam mulieris; mandat Pontifex vt matrimonium fieri (nisi juramentum interuenisset) prohibeatur, ne deterius inde contingat.

EXEGESIS.

Cuius Consanguineus se cum illa deliquisse.) Nota quòd in isto teste Consanguineo, qui testabatur, se cum hac fœmina rem habuisse, ideóque consanguineum suum, qui illi matrimoniũ promisit, ipsi affinem esse, aliqua specialia concurrere, vt not. *Panorm. hic n. 7.* 1. Quòd non jurauit in præsentia partis contra *c. 2. De testibus.* 2. Quòd nomen suum ob metum fœminæ non fuerit publicatum contra *c. Qualiter. in §. Debet. de accusat.* 3. Quia statur dicto vnius in præiudicium alterius; contra *c. Licet. & c. Veniens. de testibus.* 4. Quia auditur allegans propriam turpitudinem; contra *c. Inter dilectos. de Donat.* quæ omnia permissa fuerunt propter peccatum euitandum ne isti contraherent cum impedimento affinitatis dirimente, non autem permissa fuissent si peccatum jam fuisset commissum; hoc enim casu criminosus denuntiator aut testis ad testificandum aut probandum admitti non debet, vt bene obseruat *Panorm.*

Nisi juramentum interuenisset.) Etsi Pontifex voluerit hæc sponsalia rescindi propter euitandam matrimonij nullitatem ex dirimente affinitatis impedimento consequentem, noluit tamen id fieri, si sponsalia fuissent jurata, vt vitaretur periurium; eóque ipso rectè colligitur dispensâsse, in impedimento affinitatis ortæ ex fornicatione ab isto consanguineo commissa cum huius viri sponsa. Quæ affinitas fornicaria olim extendebatur ad quartum consanguinitatis gradum. *c. Non debet. de consanguinitate & affinitate.* à Conc. autem *Trid. sess. 24. c. 4.* restricta est ad primum & secundum gradum, vt supra dictum.

Cap. XIII. Veniens.

Idem, Procuratori & Canonicis Soranis.

SVMMA.

Cùm Mariotta Adolescenti cuidam de matrimonio contrahendo præstitisset juramentum, parentes autem inuitam alteri in vxorem tradidissent, à quo se cognosci nullo modo permisit, cúmque publicè fateretur se à priori viro cognitam; Episcopus Soranus proximâ eorum consanguinitate ad se delatâ eos separauit. Vir interim dum causa tractaretur, aliam vxorem duxit, & illa altera cuidam T. publicè nupsit. Ex quo cùm filium suscepisset, pater huius T. opposuit quòd non potuerit illum in virum habere, eo quòd alij qui defunctus est, priùs desponsata fuisset. Re ad se delatâ mandauit Pontifex, si prædicta mulier à priori viro fuerit judicio Ecclesiæ separata, & prædicto T. sine contradictione Ecclesiæ ducta, & prior ille de vita decessit, vt idem T. Mariottam recipiat sub pœna excommunicationis in Superinductam, & patrem ipsius, si restiterint, ferendâ.

EXEGESIS.

Pater ipsius T. ei opposuit.) Apparet hos homines juris valde imperitos fuisse, est enim notissimum, matrimonium propter impedimentum consanguinitatis nulliter contractum, & autoritate Ecclesiæ (vti hic factum est) ab Episcopo Sorano separatum, non præstare impedimentum sequenti matrimonio. Potuit ergo Mariotta, si voluisset liberè copulari illi cui parentes illam tradere volebant, postquam ab adolescente, quem primum deperibat, separata fuerat. Sed neque alterum matrimonium quod inuita & reclamans ex voluntate parentum inire debuit, obstabat, quin validè & licitè nuberet alteri. Nam præterquam quòd ex metu parentum adeóque in validè contraxit viro illo jam defuncto nihil erat quod ab iteratis nuptiis illam arceret.

Verum tamen est quod dicitur in Summa huius c. clarè non colligi ex hoc textu *quòd matrimonium metu contractum, sit ipso jure nullum*, cuius summa rectiùs ita formaretur: *Neque matrimonium ob impedimentum dirimens autoritate Ecclesiæ rescissum, impedit matrimonium sequens, neque vidua viro mortuo prohibetur alteri nubere, si præsertim inuita nupserit.*

Cap. XIV. Cùm locum.

Idem, Papiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm locum non habeat consensus, vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt, vbi consensus alicuius requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur, & vbi de ipso quæritur, plena debet ille securitate gaudere; cuius est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui ex inuitis solet nuptiis prouenire. Quare mandat Pontifex, vt puella quædam, de cuius matrimonio agebatur, in domo, vbi nihil eam timere oporteat, collocetur, donec causa illius terminetur, & sententia sine contradictione valeat executioni mandari.

EXEGESIS.

Cùm locum non habeat consensus.) Not. I. in hoc textu clarissimè haberi, quod matrimonium

metu initum sit nullum, ideóque ferè integrum posumus. Est autem non adeò certum, vtrùm metus jure diuino & naturali irritet matrimonium, vel solùm jure Ecclesiastico, priorem partem tenet *S. Thom. 4. d. 29. q. Vnic. a. 3. in Corpore* cum multis aliis, quos refert *Sanch. l. 4. disp. 14. n. 1.* & valde fauet textus præsens. Contrarium sequitur *Sanch. n. 2.* cum aliis, eâ potissimùm ratione, *quia metus non causat inuoluntarium simpliciter, sed solùm secundùm quid*, vt docent Theologi neque irritat contractus alios, sed solùm præbet justam causam, vt à judice irritentur, vt docet idem *Sanch. eodem l. disp. 8. n. 4.* quæ vt probabilia sint, non tamen conuincunt: habet enim metus multò maiorem repugnantiam cum matrimonio, quàm cum aliis contractibus, vt mox dicetur.

Not. II. Ex *Panorm. n. 7.* in matrimonio repeririuntur tria bona; fides, proles & Sacramentum, quæ ex S. Augustino referuntur *in c. fin. De condit. appositis, & in c. Omne. 27. q. 2.* His autem omnibus vehementer aduersatur metus. 1. Bonum Sacramenti cernitur in matrimonio, quatenus institutum est ad significandam vnionem inter Christum & Ecclesiam, quæ fuit maximè voluntaria, debet ergo consensus matrimonialis esse liberrimus & maximè spontaneus, vt signum correspondeat significato. 2. Metus impedit bonum sobolis, si enim coniuges inviti contraxerunt, & inter se sunt auersi, ad procreationem prolis vix afficiuntur, ad quam matrimonium ordinatur. 3. Est contra Bonum fidei, quam sibi debent conjuges ne committant adulterium, sed seruent Torum immaculatum, si autem metu coacti nupserunt, procliue est, vt adulterinos amores sectentur, quod enim *quis non diligit, facilè contemnit. c. Præsens 20 q. 1.* Quæ sanè talia sunt, vt nisi Deus ipse & natura matrimonium metu initum fecerint irritum, id justissimè & conuenientissimè sanxerit Ecclesia ob tam grauia mala ex matrimonio coacto consequentia.

In domo in quâ nihil eam timere oporteat) Probabile est, quòd in casu ponit Panormitanus, duos ciues Papienses pro hac puella litigâsse, quorum vterque prætendebat, se matrimonium cum illa contraxisse, cùm ergo periculum esset ne vterque eam violenter raperet, consultus Pontifex mandat Episcopo, vt illam securo loco, donec causa terminetur collocet. v. g. in monasterio, vel apud honestos consanguineos, vt dicit *Panorm.*

Cap. XV. Veniens. II.

Idem.

S V M M A.

Cùm Guilielmus mulieri cuidam, de qua prolem habuit, matrimonium promisisset & interim in domo vicini pernoctans cum eius filia concubuisset, pater puellæ eos simul in vno lecto reperiens, ipsum, vt eam per verba de præsenti desponsaret, coëgit. Quo intellecto Pontifex mandat, vt Episcopus si inuenerit, quòd primam post fidem præstitam cognouerit, ipsum cum ea faciat remanere; alioquin secundæ, (nisi metu coactus in virum constantem cadente, eam desponsauerit,) adhærere faciat, vt vxori.

EXEGESIS.

Per verba de præsenti desponsare coëgit.) Nota. Dubium videri, vtrùm parens iste justè vim & metum intulerit huic G. & filiæ simul in lecto repertis, ad contrahendum matrimonium; quia videtur voluisse stupratorem interficere, quod iniustum erat, vt argumentatur *Sanch. l. 4. d. 13.* sed profectò textus nihil dicit de voluntate occidendi, potuit parens iniicere metum accusationis stupratori coram judice competente, quod non erat iniustum. Imò etiam justè occidere, si putauit stuprum nondum esse commissum, & se posse illud impedire, ne committatur; Si enim potest quis occidere furem vel prædonem volentem rapere pecunias vel alia bona temporalia vt docet cum aliis *Tolet. L. 1. Summa casuum. c. 10. n. 22.* cur non etiam stupratorem filiæ quæ debet esse charior aliis bonis?

Sed demus vim iniustè fuisse illatam, tanto certius est, matrimonium sic contractū fuisse nullum in vtroque foro ex omnium DD. sententia, si vnum Cardinalem *in tit. de his, quæ vi metúue. c. 2. q. 2.* excipias existimantem, tale matrimonium non esse ipso jure nullum, sed rescindendum. Quin probabile iudicamus omnem metum incussum ad finem extorquendi matrimonii, quamuis ob alios fines esset iustus, iniustum quodammodo esse, illudque irritare, quam regulam tradit *Ledesm. 2. p. q. 49. a. 3.* & tenent præstantissimi DD. hoc ipsum cap. allegantes apud *Sanch. l. cit. n. 1.* licet ipse de metu iustè incusso contrarium teneat cum aliis.

Alioquin nisi metu coactus.) Not. I. Pontificem cautè mandâsse, vt iste G. remaneret cum prima, cui matrimonium promiserat, & ex qua prolem habuerat, si quidem post sponsalia proles suscepta fuerit, quia jure antiquo sponsalia de futuro secutâ copulâ transibant in matrimonium, juxta *c. Is qui fidem.* adeóque secunda desponsatio non poterat subsistere; si autem proles genita fuit ante sponsalia, tum nihil obstabat, quo minùs matrimonium, quod parens à metu perculsis extorsit, esset validum, nisi foret metus in virum constantem cadens, potuit enim esse metus leuis non sufficiens ad matrimonium irritandum.

Not. II. Exempla justi metûs hæc passim afferri, Timor mortis, Verberum, Cruciatus Corporis, seruitutis, quæ morti comparatur, item stupri siue violationis castitatis, cuius metus grauior est in bonis viris, quàm ipsius mortis. Amissionis bonorum omnium vel maioris partis, nam vita nostra sine his consistere non potest. Adde metum carceris siue vinculorum, periculum honoris siue existimationis. Quorum omnium metus sanè cadit in Virum constantem, eáque latè explicantur, & juribus firmantur à DD. præsertim *Sanch. l. 4. disp. 5.*

Not. 3. ex eod. *l. cit. d. 1. n. 16.* non requiri verum

zed by Google

tam & realem illationem mali, quod timetur, sed timorem probabilem secuturæ illationis. Vnde in præsenti sequitur grauis mortis trepidatio. Quin ad metum, constantem in virum cadentem, sufficere justam & probabilem metûs suspicionem, & haberi pro metu, qui sufficiat ad rescindendum matrimonium plurimorum auctoritate, confirmat idem *Sanchez n. 17.* sæpe enim non minorem mentis trepidationem adfert mali inferendi suspicio, quàm ipsum malum. Quare *Canis.* hic dum requirit potentem metum, non eius suspicionem, intelligi debet de suspicione vana vel improbabili, quam etiam jura excludunt. *l. Metum. ff. de eo, quod metûs causa*, item *l. metum. C. eod.* Rectè tamen dicit Canis. non esse necesse, vt justum timorem in nobis ipsis, sed sufficere vt in liberis nostris experiamur, cùm pro affectu magis in liberis parentes terreantur. *l. Isti quidem. ff. De eo, quod metûs causa.*

Not. IV. Metum cadentem in virum constantem dici respectiuè, vt proinde metus, qui respectu alicuius est talis, non sit talis respectu alterius, qui fortior & robustior est, vnde minor metus cadit in fœminam constantem, quàm in virum. *arg. c. Indignantur. 33. q. 6. & c. Sicut de homicidio*, vt plurimis allegatis tanquam certum statuit *Sanch. l. c. d. 3. n. 2.* Idémque dicendum ait *n. 4.* pari ferè DD. auctoritate nixus, non tantùm de fæmina respectu viri, sed etiam inter ipsos viros inter quos attendi debet ætas, complexio, innata animi magnitudo aut pusillanimitas, ita vt sub metu cadente in virum constantem, intelligatur nomine viri animi robur pro cuiusque conditione. Quamuis igitur necesse sit, graue esse malum in se quod timetur, est tamen hæc grauitas respectiuè consideranda respectu patientis metum.

Not. V. Dubium esse, an metus reuerentialis, quo inferior reuerentiâ superioris, vxor viri, filius patris &c. inducitur ad ineundum matrimonium, vel ingressum Religionis, aut alterius contractûs, sit cadens in virum constantem, sufficiátque ad matrimonium annullandum?

In quo variæ sunt sententiæ; & licet verius putet *Sanch. l. cit. d. 6. n. 7.* solum metum reuerentialem, nisi minæ aut verbera aut alius metus grauis accedat, non cadere in virum constantem, idque integrâ rationum & DD. phalange conetur probare, mihi tamen certum est iuxta eiusdem Sanch. principium suprà positum non tantùm metum cadentem in virum constantem, sed etiam reuerentialem esse respectiuè considerandum; & licet in se respectu hominis magnanimi sit leuis, respectu pusillanimi esse grauem, & cadere in virum constantem & annullare matrimonium, sed hæc obiter, ex instituto enim ista tractare pertinet ad lib. 1. *De ijs quæ vi metúsue causa fiunt.*

Cap. XVI. Commissum.

Idem, Exonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam cuidam mulieri de matrimonio cōtrahendo fidem dedisset, & infra biennium se illud contracturum iurâsset, postea autem ad frugem melioris vitæ transire suspiraret, rescribit consultus Pontifex, tutius ei esse religione juramenti seruatâ priùs contrahere, & postea si elegerit ad Religionem migrare, si post desponsationem copula carnalis non interuenerit.

EXEGESIS.

Priuatâ lege ad frugem melioris vitæ.) Not. I. Per priuatam legem intelligi instinctum Spiritûs sancti, qui in corde scribitur & priuatim quosdam impellit ad statum religiosum & consilia Euangelica, quæ non omnes amplectuntur neque amplecti tenentur. Per legem publicam intelligitur lex Dei & Ecclesiæ siue Canonum, quæ omnes obligat, & in communi seruanda proponitur. Quæ distinctio est Vrbani II. & sumitur ex c. *Duæ sunt. 27. q. 2.* In eodem sensu mentio fit legis priuatæ, *c. Licet. de Regul. §. Talis ergo.*

Not. II. Istum de quo Pontifex hic respondit in *h. c.* sub juramento quidem sponsalia contraxisse, Religionis autem ingrediendæ nec votum emisisse, neque fixo & deliberato proposito eam elegisse, vt apparet ex illis verbis: *etsi* postea (id est, post matrimonium contractum & nondum consumatum) *elegerit* videlicet statum Religiosum, tum posse ad illum transire. Quia igitur nihil certi adhuc secum statuerat, & ex altera parte instabat terminus biennij, infra quod se matrimonium contracturum jurauit, censuit Pontifex tutius esse, priùs contrahendo matrimonium juramento satisfacere, & postea si videat se constanter ad Religionem vocari; tum primùm illam ante consummationem matrimonij intrare. Quem esse verissimum sensum *h. c. tenet Sanch. l. 1. d. 43. n. 3. post Innoc. Ioan. Andr. Hostiens. Panorm. hic.* & alios plurimos quos allegat.

Not. III. Non obstante hoc textu eum qui sponsalia etiam jurata contraxit, posse Religionem ingredi matrimonio non contracto, ita cc. & alij apud *Sanch. l. c.* Pontifex enim *solùm tutius* esse dicit contrahere, quod sonat consilium, deinde loquitur de illo, qui necdum statuerat intrare Religionem, sed à longè deliberabat, si enim voluisset seriò & statim id facere, dixisset ei *amice & tu intra, vt dicit Hostiens.* Ad hæc juramentum sortitur naturam & conditiones actûs, super quo interponitur *c. Quemadmodum. de jureiurando. & l. fin. C. De non numerata pecunia*, sed matrimonio ipsi inest tacita conditio, nisi contrahens illud, aut promittens velit ingredi Religionem, ergo matrimonium ratum, & multò minùs sponsalia non obligant illum, qui vult Religiosus fieri. Denique contrahere matrimonium animo statim ingrediendi Religionem, est eludere fœminam, nisi quis hoc sponsæ exponat, quod si faciat illa meritò à sponsalibus resiliet. Contrahere enim matrimonium, & velle abdicare illius vsum, vt fecêre S. Maria & S. Joseph, S. Henricus, & S. Cunegundis, & quidam alij; inter admiranda potiùs est quàm imitanda.

Cap. XVII. Requisiuit.

Lucius III. Rapalensi Episcopo.

SVMMA.

Requisitus Pontifex quâ censurâ mulier compelli debeat, quæ jurisjurandi Religione neglectâ nubere renuit, cui se nupturam jurauit; Respondet quòd, cùm libera debeant esse matrimonia, monenda sit potiùs quàm cogenda, cùm coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.

EXEGESIS.

Monenda potiùs quàm cogenda.) Not. I. Hunc textum videri pugnare cum c. *Ex literis. suprà*, vbi dicitur eum, qui sponsalia jurata non vult seruare, si monitis non acquieuerit, censurâ Ecclesiasticâ compellendum; hîc autem consultus Pontifex, quâ censurâ mulier à sponsalibus juratis resiliens compelli debeat, respondet potiùs monendam quàm cogendam adeóque nullam censuram adhibendam; concordat, *c. 2. inf.* vbi de commonitione quidem & commoda inductione dicitur, nihil autem de coactione per censuram. Conciliandi igitur sunt hi textus, quod huc distulimus *in c. Ex literis. suprà.*

Not. II. Aliquos existimare per hunc textum, nullam omnino coactionem adhibendam, sed tales si monitis non acquiescant, suo arbitrio relinquendos, quia excommunicationis metus cadit in virum constantem, adeóque ex tali metu contrahens contrahit invalidè. Quod videtur sentire tanquam certum de sponsalibus non juratis, imò etiam de juratis *S. Thom. in 4. d. 27. q. 2. a. 1. ad 2.* & sequuntur aliqui. Alij existimant, tantùm esse cogendos, si sponsalia fuerint jurata, quia in *c. Ex literis.* redditur hæc ratio, quòd contra juramentum venire periculosum sit, ita sentiunt multi ex juris peritis & aliqui ex Theologis apud *Sanch. l. 1. d. 29. n. 3.*

Not. III. Probabilissimum videri, quod cum longè plurimis tenet *Sanch. l. c. n. 4.* monendos esse priùs, & si renuant, cogendos per censuram (non autem per carcerem, quem addit de suo Henriq.) nisi attentis circumstantiis timeatur talis exactio habitura difficilem exitum, quam rationem omittendæ coactionis in d. c. reddit ipse Pont. & vel sola sufficit pro causa rationabili, vt si sponsi nolint acquiescere, relinquantur denique sibi. Quare rectissimè dicunt illi, quos allegat idem *Sanch. n. 7.* non debere adhiberi strictissimam coactionem, neque finaliter esse compellendos, ne deficiat consensus ad matrimonium necessarius, sed denique si constanter abnuant, esse absoluendos à censura, licèt minimè petant. Quâ ratione facilè conciliatur cap. *Ex literis* cum isto, illud enim vult aliquam coactionem adhiberi, istud verò excludit coactionem strictissimam & finalem, si sponsi nullatenus velint acquiescere. In quo sensu etiam admitti posset prima sententia, quæ videtur in eo excedere quòd neque tentandam quidem vllam coactionem putet, cùm tamen judex ex officio teneatur compellere, ad reddendum vnicuique, quod suum est, contrahens autem sponsalia, ex justitia tenetur sub graui peccato alteri seruare fidem, ergo potest ad id compelli, nisi metuatur nullitas matrimonii propter defectum liberi consensûs, aut infelix exitus, qui plerumque ex inuitis nuptiis timeri potest, quod in praxi diligenter obseruandum est.

Cap. XVIII. Cùm in Apostolica.

Vrbanus III.

SVMMA.

Cùm inter Villicum quendam & vxorem eius matrimonij quæstio tractaretur, & ante publicationem testium Villicus domum reuersus, publicè inter se & vxorem falsò assereret, diuortij sententiam judicio Ecclesiæ esse promulgatam, & aliam facti nesciam sibi copulâsset; postea verò super priori matrimonio judices delegati literis impetratis sententiam diuortij protulissent; Rescribit Pontifex, cùm Villicus & mulier superinducta pendente lite prioris vxoris, inuicem consenserint, impositâ viro pœnitentiâ, & intra pœnitentiæ tempus carnali commercio interdicto, postmodum in maritali copula posse eos permanere.

EXEGESIS.

Pendente lite prioris vxoris.) Not. I. Casum hunc esse singularem, permittitur enim nouatio à Pontifice lite pendente contra Tit. Decretalis & *C. Vt lite pendente nihil innouetur*; Cuius decisionis rationem quidem afferunt DD. quia matrimonium est juris diuini, litis verò pendentia juris humani, quod verum equidem est, sed difficultatem non soluit, pleraque enim impedimenta matrimonij sunt juris humani, & tamen impediunt aut dirimunt matrimonium, quod vtique secundùm se est juris diuini, vt bene ponderat Canis. hîc, qui bene hanc veram rationem reddit, quòd pendentiam litis Ecclesia non introduxit tanquam impedimentum matrimonij, nusquam enim inter impedimenta recensetur, ideóque matrimonium lite prioris matrimonij pendente contractum valet, si prius reperiatur inualidum, quia *omnibus permissum est matrimonium, quibus à jure non est interdictum. c. Cùm apud Sedem. infrà.* sicuti neque dirimitur aut inualidum est matrimonium, quod contra mandatum judicis contrahitur, vt patet ex toto Tit. *De Matr. contracto contra interdictum Ecclesiæ. infrà.*

Not. II. Ex Canisio, si Villicus iste credidisset matrimonium prius fuisse validum, secundum quoque futurum fuisset inualidum ex defectu necessarij consensûs, quem non potuisset habere seriò, vtpote christianus, adeóque non ignarus, non posse secundum matrimonium validè contrahi, si priori valido quis sit ligatus. Quare bene pro Regula ponit hîc Panorm. in fine, quòd *contrahens matrimonium si cre-*

dat impedimentum dirimens subesse, quod reuera non subest, coram Deo nihil agat, etsi verbis idoneis contrahat coram Ecclesiâ quæ de occultis nō judicat, *vnic. vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. judex enim eum sensum sequitur, quem verba præseferunt. c. Ex lit. inf.*

Cap. XIX. In præsentia.

Clemens III. Cæsaraugustensi Episcopo.

S V M M A.

Cum hic Episcopus quæreret, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros captiuitatis vel peregrinationis causâ absentes vltra septennium præstolatæ sunt, incertæ de vita vel morte ipsorum licet super hoc omnem adhibuerint solicitudinem, & pro ætate sius fragilitate nequeant continere. Respondet Pontifex, quòd quantocunque annorum numero ita remaneant, non possint ad aliorum consortium canonicè conuolare, nec autoritate Ecclesiæ permitti debeant contrahere, donec certum nuncium accipiant de morte virorum.

E X E G E S I S.

Quantocunque annorum numero.) Not. I. Jure ciuili statutum fuisse vt mulier quinquennio exspectet virum absentem, de cuius vita dubitatur *l. Vxores. ff. De diuortiis.* Quod tempus deinde ad quadriennium restrinxit. *l. Vxor. C. De repud.* sed hoc ipsum deinde correctum fuit per auth. Hodie *C. eod. §. Quod autem nobis*, vbi vxor maritum in militia mortuum intelligens, post quam illud à præfecto militum resciuit, jubetur nihilominus exspectare per annum, antequam nubat alteri. Denique jure Canonico, cui soli correctis hisce legibus in hac materiâ standum est, statutum est in hoc cap. ob nullam absentiam, nisi alia mortis certitudo adsit, licere alteri coniugi ad alias nuptias transire autoritate Ecclesiæ.

Not. II. Huius dispositionis rationem non rectè assignari à Panorm. hic, & aliis ex *l. fin. C. de Sacros. Eccl.* vbi videtur præsumi hominis vitam centum annis durare, sed leges non præsumunt quod rarissimè contingit, neque dicta lex & similes plus probant, quàm negatiuam, scil. vitam hominis non durare vltra centum annos, non autem affirmatiuam, quòd tamdiu præsumatur viuere. Vera igitur ratio desumitur tum ex indissolubilitate matrimonii inter christianos, cuius violandæ periculum incurrit, quæ nubit alteri, nisi certo constet de morte coniugis; absentia autē quantumuis, diuturna solùm facit vitam illius dubiam, non mortem certam; tum quia mors non præsumitur, sed est probanda, cùm sit quid facti, hæc autem probatio incumbit allleganti, quia fundat in ea suam intentionem, vt not. *gl. & DD. in l. 1. §. Si quis neget. ff. Quemadmodum testamenta aperiantur.*

Neque juuat imbecillitas carnis & periculum incontinentiæ, vt bene not, Canis. quæ hic proposita fuit Pontifici, cùm etiam in aliis casibus sæpe accidat, vt coniunx absq; sua culpa priuetur vsu matrimonii, vt si alter incidat in grauem & diuturnū morbum, fiat furiosus aut impotens, neque tamen propter periculum incontentiæ dissoluitur matrimonium. *c. Hic qui. & seq. 32. q. 7.*

Nota III. Vt Ecclesia publicâ autoritate alleganti mortem coniugis, det facultatem transeundi ad aliud matrimonium, requiri tantam certitudinem, aut per nuncium aut per testes, vt judicio prudentum non tantùm probabilis, sed etiam certa videatur mors; quam certitudinem magis explicabimus infrà. Concordat *cap. Dominus. de secundis nuptiis. infrà*, vbi consultus Pontifex à Christianis captiuis inter Saracenos, quorum aliqui nondum habitâ ratione obeuntis conjugis certitudine cum alia contraxerunt; Respondet *vt nullus amodò ad secundas nuptias transire præsumat, donec ei constet, quòd ab hac vita migrauerit coniux eius*, quod idem expressiùs statutum est in præsenti cap. quòd *ante certum nuntium habitum, non possint ad aliorum consortium Canonicè conuolare, neque autoritate Ecclesiæ permitti debeant contrahere.* Ratio est, quia Ecclesia non potest neque solet autoritatem suam & sententias exponere frustrationi aut rescissioni, si fortè conjux alter etiamnum viueret, ideòque meritò requirit tantam de morte certitudinem, quantam haberi possibile est.

Quod confirmat constans Consistoriorum Episcopalium praxis, quæ sine indubitatâ certitudine qualis dari potest, saltem de morte alterius facultatem de nouo nubendi concedere non debent, neque recedere à receptissima DD. sententia, etsi fortè vnus aut alter minorem certitudinem admittat, vt bene monet *Layman. l. 5. tr. 1. p. 3. c. 3. n. 2.*

Nota IV. Cùm hæc certitudo mortis prioris viri licet indubitata esse debeat, non prorsus tamen determinari possit, qualis esse debeat, illam arbitrio prudentis judicis relinquendam, quæ est communis DD. apud *Sanch. d. 56. n. 7. Host. hic sub finem. & Panorm. hic n. 6.* quos sequuntur communiter alij. Aliqui putant sufficere vnum testem, cui consideratis circumstantiis fides haberi possit; ducuntur *h. tex.* qui nuntium in singulari nominat, *non permittant*, ait Pontifex *eas contrahere, donec certum nuncium de morte recipiant, Sanch. n. 10.* cum aliis putat, nuncium hic sumi in genere neutro pro eo quod nuntiatur & quidem à pluribus, quia jura clamant *vocem vnius esse vocem nullius. c. Venient. de testibus, & l. jurisjurandi C. eod.*

Neque nuncius etiam in masculino certus dici potest, si solus sit, quia *in ore duorum aut trium* non autem vnius (in quo concordant jura) *stabit omne verbum*, cùm præsertim in causis leuioribus, vt pecuniariis non sufficiat dictum vnius. *Sanch. quidem n. 11.* admittit etiam vnum testem, si locus nimis distet, vnde aliæ probationes haberi vix possint, extra hunc autem casum integram & plenam probationem desiderat, & secundùm Canones requiri putat; sed non loquitur consequenter, quia *n. 6.* amplectitur eam sententiam, quæ vniuersim requirit

tantam

tantam certitudinem, vt judicio prudentis non tantùm probabilis, ſed *certa videatur mors.* ergo non ſufficit ſemiplena probatio, quæ habetur per vnum teſtē aut coniecturas. Qualis autē certitudo de morte coniugis requiratur ad nubendum alteri, pluribus notandis explicandum eſt. 1. An ſufficiat fama. 2. An ſi non poſſit haberi maior, ſufficiat certa præſumptiua ſeu moralis, & qui DD. hoc tradant? 3. Quid ex Can. *Cùm per bellicā. 34. q. 1. & 2.* de hoc probetur. 4. An coniuges cum hâc certitudine morali poſſint tranſire ad ſecundas nuptias ſine licentiâ Ordinarij? 5. Quomodo intelligi debeat, maiorem certitudinem requiri ex parte Eccleſiæ, quàm coniugis, aut viri prudentis vel docti.

Nota V. Solam famam non ſufficere ſine aliis adminiculis, legitimè probatis, qualia ſunt longitudo abſentiæ, diſtantia locorum, mors antiqua non recens, ſenectus vel ægritudo abſentis ſi iuit ad bellum, ſi captus ſit ab hoſtibus, & diu nihil de ipſo auditū, aut neq; redijt, aut neq; verè, vel veriſimiliter dicatur nauis, in quâ erat maritus, ſubmerſa, vel tota cohors ab hoſte deleta, vel litteras de morte alter coniugum accepèrit, præſertim illorum qui cùm illo militârunt. Debet verò fama legitimè eſſe probata, ad quam probationem requirit duos vel tres teſtes idoneos *Bartolus in l. De minore. §. Plurimum. 13. ff. De quæſt.* quas ſufficere cum coniecturis aliis bene probatis ait *Nau. l. 1. Conſil. 1. De ſec. nuptiis. reſp. 2.* vt adeò ſoli famæ ſine dictis adminiculis nihil ferè concedat.

Not. VI. Hæc adminicula ſufficere ad certificationem judicis & coniugis de morte alterius coniugis. 1. Etſi enim *gl. Solennis. in c. Quoniam frequenter. vt lite non conteſt.* poſt ea enumerata, ſubiungat: *hodie tamen dic, quòd non debet contrahere, niſi ſit certa, de morte ipſius c. Dominus. de ſecund. nuptiis, & cap. In præſentiâ. de ſponſal.* mox tamen explicat, qualis ſit hæc certitudo, dum addit: *ſed ſatis certum eſſe illi per huiuſmodi violentas præſumptiones, poſtquam aliquo tempore duxerit expectandum, ſcilicet per annum, vel quinque annis, vt in præd. Auth. Hodie.* quam tamen expectationem non requirunt alii. 2. Eſt adeò hæc certitudo ſolùm præſumptio quædam coniecturalis violenta; quare poſſis dicere præſumptionem juris & de jure, contra quam regulariter non admittitur exceptio; vel ſi extraordinariè deprehendatur falſa, & maritus viuat, tum redire debet ad priorem coniugem. Quod præſumptionis nomen ex hoc ipſo textu deſumitur; *vbi in conjugio carnali, dubiâ morte conjugis jubetur tamdiu alterutter conjugum expectari, donec de ipſius obitu veriſimiliter præſumatur*, ergo neque in judicio requiritur maior certitudo quàm explicata. 3. DD. & jura promiſcuè vocant præſumptionem, coniecturas violentas, firmam credulitatem ex parte mulieris, certum nuntium ex parte Eccleſiæ, pro quo fa. *Bartolus l. Si quis ita. de teſtam.* vbi dicit, quodquis dicitur eſſe certus, quando habet vehementem opinionem de aliquâ re. Alij vocant certitudinem moralem. vt *Laymann. l. c. §. Sed facilis. Henriq. l. 12. Sum. h. 21 c. 6. n. 4.* vocat probabiles coniecturas de morte prioris coniugis, pro foro conſcientiæ ait *excuſare bonam fidem per humanam fidem & probabilem opinionem conceptam, & apud homines cenſeri certum, licet de ſe ſit fallibile; pro foro tamen exteriori oportere aſſignare juſtam cauſam ignorandi*, & exempla affert *ex gl. d. c. Quoniam frequenter.* expreſſa, quæ aliáque nihil phyſicæ certitudinis continent, cùm ſingulis & omnibus poſſit falſum ſubeſſe; etſi vera ſint communiter, vt conſideranti patebit. 4. In Summâ juxta ſentent. *Panorm. n. 6. not. 4.* ab omnibus receptam *hæc materia relinquenda eſt arbitrio judicantis, vt diligenter omnibus ponderatis conſideret vtrùm de morte alterius coniugis facta ſit certificatio*; Non requiritur ergo certitudo phyſica, quæ non habetur, niſi per viſum & aſpectum ipſius cadaueris, epitaphii &c. aut aliquam aliam ſcientiam: per coniecturas autē & præſumptiones, quantumuis violentas habetur ſolùm certitudo moralis quæ ſufficit, qualem vocat etiam *Laymann. l. c. n. 2. § Sed facilis.* & addit. *quòd moralem dubitationem excludat*, non auſus dicere *phyſicam*.

Not. VII. Coniugem ex probabili & juſtâ cauſâ credentem virum, vel vxorem eſſe mortuam, non indigere licentiâ Ordinarii, ſed poſſet conſulto viro docto & prudente bonâ fide tranſire ad ſecundas nuptias, ita expreſsè docent *Rodriquez in ſummâ p. 1. c. 233. concl. 2. poſt Gutierrez. l. 2. pract. qq. 1. in fine ſic allegati à Laymann. §. cit.* quos ſequitur ipſe. Idem ſentiunt qui docent mulierem quæ bonâ fide ex cauſâ probabili, firmâ credulitate & adhæſione credens virum mortuum ſecundò nubit, excuſari propter ignorantiam à peccato, vt *S. Antoninus to. 3. tit. 1. c. 9. Anton. d. Butrio in hoc c. Silu. Matrim. VIII. q. 13. Roſella. verb. Impedimentum 12. & plures veteres apud eoſd. Philiarch. de off. Sacerd. tot. 1. p. 2. l. 2. c. 9. Caniſius in dict. c. Præſentia.* qui omnes eo ipſo concedunt, non eſſe opus licentiâ ordinarii, quia ſi opus eſſet, peccarêt eo ipſo, quantumuis ex juſtâ cauſâ ſic contrahentes, idque apertè ſumitur (fatente Laymann) *ex dict. c. Cùm per bellicam. 34. c. 1. & 2.* vbi mulieres viros in captiuitatem abductos (bonâ fide) putabant mortuos, aut ſimili bonâ fide licet erroneâ credebant nunquam redituros (ideóque licere de nouo nubere.) à Pontifice judicantur inculpabiles quòd neceſſitate (ſolitudinis, & concupiſcentiæ) compulſæ contraxerint, modò ad priores coniuges, ſi præter opinionem viui reperiantur, redeant, aut redire velint. Quam bonæ fidei excuſationem quia fortè etiam Epiſcopi videntur liberiùs admiſiſſe, merito poſtea Eccleſia in *c. Quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. c. In præſentiâ, de ſponſal. c. Dominus. de ſecund. nupt.* ad certum nuntium (certitudine explicatâ) reſtrinxit, nihil ſtatuens, vel prohibens, de certitudine bonæ fidei, vel judicio viri prudentis ad ſecundò nubendum ſufficientis, ſed ſolùm id, ne abſque certitudine, quanta haberi poteſt ab Ordinariis eorúmque officialibus tales nubere Canonicè juxta Canones recentiores permittantur.

Aliter autem, ait *Caniſius in h. t. ſi ſuâ ſponte aut auctoritate jam nupſit, tunc enim à peccato excuſatur, ſi cre-*

si credat verisimiliter maritum mortuum esse, ex justissima credendi causa; quales enumerauimus inter adminicula famæ, *ob quas Confessarius vel Theologus id ipsi in foro interno permittere, & judex Ecclesiasticus in foro externo, si post nuptias rem intelligat, sic contrahentem nec punire, nec à secundo coniuge separare debeat*, vt dicit *Layman. l. 5. p. 3. c. 3.* Ratio est, quia cùm juxta ipsum *in moralibus plerumque omnimoda certitudo haberi non possit, homini ad actiones suas priuatim instituendas sufficit ratio aut præsumptio præsertim valde probabilis, licet omnino certa & indubitata non sit*; Etsi talis ratio aut præsumptio non sufficiat in foro externo, ne Ecclesia sentētiam suam exponat periculo rescissionis, si cōiugum alter adhuc viueret. *Cuius sententiæ sunt infra citandi* Concordat etiam *c. Cum per bellicam. 34. q. 2.* vbi consultus Pontifex de fœminis, quæ viros in captiuitatem abductos credentes mortuos aut nunquam redituros aliis bona fide nupserant, jubet *viros ex captiuitate præter opinionem reuersos recipi, & à super inductis remoueri*; quos tamen à culpa excusat ibi: *Nec tamen culpabilis ait judicetur & alieni juris peruasor, qui personam eius mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit.*

Neque audiendus est *Sanch. n. 9.* asserens *d. c. Cùm per bellicam.* intelligi debere de fœminis, quæ habuerint nuncium certum aut verisimilem prẹsumptionē, de morte virorum, juxta *c. Præsens.* quia iste textus non contentus verisimili præsumptione prohibet matrimonium permitti, donec habeatur certus nuncius, in *c. Cùm per bellicam* autem, hæ mulieres dicuntur solùm putâsse viros mortuos, imò graviter errârunt quòd crederent valiturum matrimonium secundum, modò viri, licet viuerent, ex captiuitate nunquam redirent.

Frustra verò idem *Sanch. n. 6.* ex præsenti t. conatur euincere eandem certitudinem requiri, vt possit quis Ecclesiæ publicâ auctoritate vel priuatâ nubere, quòd vtrumque coniungat Pontifex *non posse tales ad aliorum consortium consolare, neq; permittendos Ecclesia autoritate nubere, donec &c.* Pontifex enim dicit *non posse tales fœminas viuentibus viris suis ad aliorum consortium Canonicè* (quam particulam omittit Sanchez) *consolare*, id est secundùm *Canones posteriores*, neque refert, vtrùm illa duo coniungantur, vel disjiungantur, Canones enim illos judex Ecclesiasticus sequi tenetur, quando Ecclesiæ autoritate allegantí mortem coniugis dat licentiam alteri nubendi. Ex quo non infertur requiri æqualem certitudinem, quando priuatâ autoritate nubit.

Nota VIII. Sic facilè intelligi, quo sensu aliqui ex citatis, vt *A. . Butrio, Rosella, Siluester, Philarchus, Canisius in . . Præsentia.* requirant maiorem certitudinem ex parte Ecclesiæ, quàm ex parte mulieris, vel coniugis, quia certitudo Ecclesiæ maior apertior ac grauior est propter accuratiorem inquisitionem per testes & alias circumstantias, quàm sit certitudo priuata mulieris & viri prudentis vel docti. Etsi non minùs in ligamine, quàm aliis impedimentis dirimentibus secundùm tale judicium priuatum procedi posse sine interuentu speciali Ordinarij aut Ecclesiæ, paritas rationis conuincit. Cognitio enim impedimentorum per denuntiationes à Concil. Trident. præscriptas, aut alias rationabiles delationes deuoluitur ad Ordinarium & Consistoria, quæ impedire non possunt, nec debent, vt qui volunt, consulant & sequantur viros doctos in hoc & aliis impedimentis. Quod in hoc casu *Nauar. l. 4. consil. 3. ad 4.* super valore cuiusdam matrimonij consultus, de quo licentiam Ordinarij contrahens non petierat, respondit: *Si matrimonium, ait, probetur contractum coram Parocho & duobus testibus, etiam sine aliâ licentiâ Ordinarij judicatur verum matrimonium*, quod sæpiùs *eod. Consil.* repetit, quia vid. nullum præceptum vel Canon de hac licentiâ tali petendâ existit. Quin idem Nauarrus *ibid. cons. 1. an fama de morte coniugis multis adminiculis probata sufficiat ad secundò nubendum*, respondit 2. *Quibus* contra & pro perpensis, *auderem dicere, quòd non teneretur illa se separare à marito, si jam contraxisset. Si tamen essem judex, non auderem dare licentiam contrahendi.* Quibus verbis clarè agnoscit differentiam inter certitudinem priuati, & publicam Ecclesiæ.

Not. IX. Quod si non fiat temerè, sed bona fide, ex justissima credendi causâ, præsertim viris timoratis & doctis probata, vacare culpa rectè colligitur ex *c. Cùm per bellicam.* & inde quòd ob difficultatem discernendi aut reperiendi exactam certitudinem, Deus periculum nullitatis secundi matrimonii bonæ fidei & fragilitati humanæ condonet, modò si innotescat priorem cōiugem viuere, ad illum, dimisso posteriori reuertatur qui sic nupsit. Neque plus probat *c. Dominus. de secund. nupt.* quia cum christiani illi inter Saracenos captiui vellent autoritate publicâ ipsius Pontificis matrimonia à se inita rata haberi, meritò vetuit ne amodo ita nubant, donec constet, quòd ab hac vita migrauerit alter coniux, per quod non negauit, quin priuatâ autoritate ex justissima credendi causa etsi non omnino certa, id absque culpa fieri possit. Quam Laymanni sententiam insignium DD. autoritate nixam cum ordinarii & Consistoria tolerârint & viri docti hodiéque sequantur, tanquam valde probabilem, non est cur nos offensam vereamur.

Cap. XX. Inter opera.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt omnes, qui publicas meretrices ex lupanari extraxerint & duxerint in vxores, quod agunt in remissionem proficiat peccatorum.

EXEGESIS.

Omnibus qui publicas meretrices.) Rationem initio textûs reddit Pontifex *quia inter opera charitatis non minimum est, errantem ab erroris sui semitâ reuocare*, errant autem vtique & in statu peccati sunt meretrices. Neque obstat *c. 1. & 32. q. 1.* quod videtur tale matrimonium culpare, loquitur enim de illa

 vt ait,

vt ait, *gl. qua meretricari non desinit*, hæc enim non est ducenda, ne quis patronus turpitudinis videatur; hic autem sermo est de ea, quæ continere libenter vellet, si inueniret qui illi nuberet, aut quæ se persuaderi pateretur ad honestum matrimoniũ, talis enim persuasio vtique est alicuius meriti; quod vt proficiat in remissionem peccatorum quoad pœnam temporalem aut impetrandum auxilium ad agendum pœnitentiam statuit aut potiùs affirmat Pontifex.

Cap. XXI. Ad id.

Idem.

SVMMA.

Cum quædam puella vndecim annorum inuita cuidam fuisset tradita, sed postea sesqui anno eidem cohabitans consensisse videretur: rescribit Pontifex cogendam esse ad ipsum redire (à quo vti apparet recessit) neque recipiendos testes, si quos producat, ad probandum, quòd non censenserit, cùm mora tanti temporis huiusmodi probationem excludat, & mandat vt vterque compellatur in coniugio permanere, nisi fortè vellent pariter ad religionem conuolare pœnitentia eis iniuncta.

EXEGESIS.

Sesqui anno eidem cohabitans.) Not. I. Per hunc textum matrimonium vi aut metu contractum censeri libero consensu conualescere per spontaneam cohabitationem sequentem, si fiat animo maritali, quo eodem modo conualescit per copulam animo coniugali habitam & omni metu liberã, iuxta *c. 2. & gl. de eo qui duxit in matrimonium. & v. Insuper. qui matrimonium accusare possint.* Rationem bene reddit *Sanch. l. 4. d. 18. n. 2.* quia non oportet consensum esse simul, & cùm consensus eius qui metum passus non est, fuerit validus, solùm desideratur ad valorem matrimonii consensus illius qui metum passus est, vt probat idem *Sanch. l. cit. d. 17. n. 1.* Hic autem consensus non solùm sufficienter exprimitur per copulam de quo infra, verùm etiam per cohabitationem de qua in hoc text. ergo alterutro vel vtroque secuto ratum est prius matrimonium, ex com. DD. quos allegat *e. d. 18. n. 2. 3. & seq.*

Not. II. Etsi Innocent. hic præter cohabitationem requirat quoque copulam coniugalem, eam tamen non requiri meritò putant *Hostiens. Ioan. And. Anton. Anchar. Panorm. hîc & alij* quos allegat & sequitur *Sanch. l. cit. n. 4.* probatur ex ipso textu, qui solam cohabitationem exprimit & ponderat; deinde requirit cohabitationem diuturnam, quam non requirit copula. Illud autem requiritur vt ratificans matrimonium prius sciat illud fuisse inualidum, *nihil enim tam contrarium est consensui quàm error*, & vt cohabitatio sit spontanea ac libera ab omni metu & impedimento reclamandi vt ostendit *Sanch. n. 7. & seqq.*

Not. III. Etsi in hoc textu exprimatur sesqui annus cohabitationis, narratur tamen sola facti contingentia, vnde cùm tempus lege non definiatur, relinquitur in dubio iudici. *c. De causis. de off. iu delegati, & l. 1. ff. De Iure deliberandi.* & est communis, vt videre est apud Sanchez. Considerandа autem est fugiendi vel reclamandi opportunitas & cohabitationis mora, si autem constat cohabitationem esse spontaneam, quia allegans metum cùm posset non aufugit, nec reclamauit, censent sufficere cohabitationem spontaneam, non quidem mathematicè, vt in instanti fugiat, sed moraliter arbitrio prudentis iuxta *l. Quod dicimus ff. De solut.* Quæ procedere solùm in foro externo bene monet *Sanch.* in foro autem conscientiæ nulla temporis mora sufficit, si cessante quantumuis metuendi causa animus ratificandi defuit, quantumuis in foro exteriori ratificatio præsumatur, vt docet *Nauar. Comment. 4. d. Regul. n. 71.*

Cap. XXII. Sicut.

Innocentius III.

SVMMA.

Cum Laurentius patri mulieris P. iuràsset se eam ducturum, & pater vicissim iuràsset se eam daturum, per mulierem autem staret, quò minùs matrimonium sequeretur: post 4. vel 5. annos, idem L. mulierem E. per verba de præsenti sibi desponsauit. Super quo consultus Pontifex rescripsit, si constiterit quòd idem L. fœminam P. per verba de futuro, fœminam verò E. per verba de præsenti desponsauerit, imposità ei pœnitentià propter sponsalia de futuro violata (nisi certum terminum nuptiis præfixerit, quem seruare per eum non steterit,) matrimonium secundo loco contractum legitimum iudicari debere; si autem per verba de futuro sponsalia cum vtràque contraxit, iuramentum primum vtpote licitè factum ei seruandum, & super secundo pœnitentiam iniungendam. Si de his plenè non constet tamdiu Episcopo cognoscendum de causa, donec de ea sufficienter instruatur.

EXEGESIS.

Quia primam fidem irritam fecit.) Scilicet fidem sponsalium quæ Puellæ pater saltem ex parte sua nomine filiæ cum isto contraxit, siquidem ab illa mandatum aut consensum habuit, vt videtur colligi ex contextu; vbi Pontifex jubet injungi pœnitentiam, quia primam fidem irritam fecit, & postea vtitur verbo *sponsalium*. Non fuissent autem vera sponsalia, si pater necdum cognità filiæ voluntate solus pactum iniisset cum isto L. de filia tradenda; Sponsalia enim sunt contractus mutuus, neque parentes ipsi ea contrahere possunt pro filiis absque eorum consensu. Vel ergo ista filia priùs patri promisit, quòd velit illum L. ducere, si ipse velit vt ducat ipsum, vel postea promissionem sibi à patre indi-

indicatam ratam habuit. De sponsalium de futuro autem dissolutione per matrimonium siue sponsalia de præsenti, & sponsalium priorum per posteriora, dicemus infrà. *c. penult. Si inter.*

Cap. XXIII. Cùm apud.

Idem, Arelatensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex vtrùm surdus & mutus possit matrimonium contrahere, respondet cùm prohibitorium sit edictum de matrimonio, vt, quicunque non prohibetur, per consequens admittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus contrahentium; posse talem contrahere, quia quod verbis non potest, signis valet declarare.

EXEGESIS.

Cùm prohibitorium sit edictum.) Rectè dicit *Panorm. hic n. 2.* quando edictum siue lex est de re permissa siue concessa in communi, vt est matrimonium, posse dici *permissorium*, vt aliqui volunt, *prohibitorium* autem respectu certarum personarum; Quâ ratione matrimonium prohibitum est laborantibus impedimento dirimente, inter quos non censentur surdi & muti, si possint consensum matrimonialem sufficientibus signis exprimere, vt ordinariè possunt, de quo iterum paulò post *in c. Tua.*

Cap. XXIV. Dilectus.

Idem, Vercellensi Episcopo.

SVMMA.

Cum R. filiam cuidam matrimonialiter copulâsset, qui continuo furore laborabat, vt cum eo filia morari non posset, neque propter alienationem furoris, legitimus potuerit interuenire consensus, mandat Pontifex si ita sit, præfatas personas ab inuicem separari.

EXEGESIS.

Legitimus potuerit interuenire consensus.) Clarum est furiosum non posse habere consensum requisitum ad matrimonium, cùm ille dependeat ab intellectu & rectâ ratione, cuius ipse durante furore non est compos. *l. patre furioso. ff. De his qui sunt sui vel alieni iuris.* Cæterùm tempore intermissi furoris siue lucidi interualli contrahere posse, nemini dubium est, ita quòd furor ex interuallo rursus superueniens matrimonium minimè conuellat. *§. Præterea Instit. quibus non est permissum facere testament.*

Cap. XXV. Tuæ fraternitati.

Idem, Brixiensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex vtrùm ex solis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur? respondet matrimonium in veritate contrahi per legitimum viri & mulieris consensum, sed necessaria esse, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de præsenti; nam surdi & muti possunt contrahere sine verbis, & pueri ante annos legitimos per verba sola non contrahunt, cùm non intelligantur consentire.

EXEGESIS.

Verba consensum exprimentia.) Not. I. Certū verbis esse in matrimonio consensū internū debere vel signis externis exprimi, tum quia est contractus, qui celebratur inter homines interiora cordis ignorantes, tum quia est Sacramentum de cuius ratione est, esse signum sensibile. vt adeò eiusmodi signum sit de intrinseca ratione matrimonij, non tantùm conditio sine quâ non, vt sensit vnus aut alter contra communem, quos refert & sequitur *Sanch. l. 2. d. 30. n. 3.* Quòd verò hîc dicitur matrimonium in veritate per legitimum viri & mulieris consensum, & in *cap. Cùm locum.* solo consensu contrahi, intelligi debet de consensu sufficienter expresso ob rationes dictas, cùm ea quæ mente retinentur & non exprimuntur, nullum effectum iuris habeant. *l. Si repetendi. C. De condictione ob causam.*

Not. II. Non conuenire DD. an verba sint necessaria ad valorem matrimonij? Aliqui affirmant de illis qui possunt loqui: quia in *h. t.* Pontifex dicit *necessaria esse, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia*, hocque discrimen constituit inter mutos & valentes loqui, quòd in illis quæuis signa sufficiant, in his verba requirantur. Addunt. *c. Si inter. inf. & c. Licet. de sponsa duorum*, vbi itidem Pontifex requirit verba. Ita sentiunt multi quos allegat *Sanch. l. cit. d. 31. n. 2.* sed plures & grauiores DD. quos allegat & sequitur *n. 5.* tenent contrarium. Ratio est, *quia Christus hoc Sacramentum instituit conuenienter naturæ contractûs*, alij autem contractus fiunt non tantùm verbis, sed aliis quoque signis consensum sufficienter exprimentibus, ergo & matrimonium. Neque ostendi potest textus vbi expressè Ecclesia matrimonium sine verbis à loqui valentibus per alia signa contractum irritet. Quòd verò in hoc & aliis textibus dicantur necessaria, intelligi debet quoad probationem coram Ecclesia, & quia verba inter signa tenent principatum, de quo plura *Sanch. l. c. n. 6.*

Not. III. Etsi verba non sint necessaria necessitate Sacramenti, videri tamen necessaria necessitate præcepti, eo ipso quia Pontifex in hoc textu appellat necessaria, & idem satis clarè significatur in *c. Licet. de sponsa duorum*, ibi. *si inter virum & vxorem legitimus consensus interuenerit, ita quòd vnus alterum consuetis verbis recipit.* Quo ipso significatur Ecclesiæ consuetudo & praxis, quæ non ferret, si, qui loqui possunt, solis nutibus aut aliis signis contrahere vellent. Hoc præceptum agnoscunt Petrus de Ledesma *q. 45. de matr. art. 2. concl. 2. Rodriq. to. 1. sum. c. 216.* negat *Sanch. cum aliis, n. 10.* sed parum

 non.

consequenter; fatetur enim esse peccatum veniale, si quis sine justa causa aliis signis vteretur quàm verbis, vbi autem nullum est præceptum, nullum est peccatum, siue veniale, siue mortale. Etsi supposito præcepto ob materiæ grauitatem, qui sine justa causa in grauissimo hoc contractu recusat vti verbis, non potest à mortali excusari.

Cap. XXVI. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam quandam mulierem ad concubitum aliter inducere non posset, nisi desponsâsset eandem, sine vlla solemnitate & nemine præsente dicens illi: Te Ioannes desponsat, *quo nomine non vocabatur, ideóque non credebat esse coniugium; quòd nomen Ioannis esset fictum; nec ipse vellet contrahere sed tantùm fornicari, etsi nulliter consenserit in ipsam, & tamẽ cognouerit eandem Consultus Pontifex respondet, fortè pro coniugio præsumendum fore, nisi expressè Episcopus scripsisset, illum non proposuisse nec consensisse illam ducere in vxorem, quòd qualiter ipsi constiterit, se non videre; si tamen res ita habuerit, non debere ex illo facto coniugium judicari, cùm in ea nec substantia coniugalis contractus nec forma valeat inueniri, quoniam ex altera parte dolus solummodò adfuit, & defuit omnino consensus.*

E X E G E S I S.

Quòd qualiter tibi constiterit.) Not. I. Ex his verbis bene colligit Canisius responsum Pontificis solùm procedere in foro conscientiæ, quia videlicet iste Episcopo confessus fuerat sacramentaliter, data ei licentia, hâc notitiâ vtendi extra Sacramentum: se animo ficto fœminam hanc desponsâsse, eámque falsi nominis sui suggestione decepisse, quàm fictionem in foro externo probare non poterat, ideóque Pontifex dicit se non videre quomodo Episcopo hoc constiterit; in foro videlicet externo; si tamen ita sit, non esse verum coniugium.

Not. II. In foro externo si confessione ipsorum vel aliis argumentis constitisset, hunc virum sibi mulierem istam de fictione nihil suspicantem in propria persona licet sub nomine alieno desponsâsse, & carnalem copulam subsecutam esse, satis apertè significat Pontifex; qui hoc ipsum ponderat, verè censeri contraxisse. Et reuera nihil interest quocunque nomine se quis vocet, dummodo eius persona sit certa. §. *Si quidem Instit. de Legat. l. Inuenditionibus. ff. De contrahenda emptione.* Neque enim ex parte fœminæ hîc interuenit error personæ, qui matrimonium irritat, cùm illa personam viri huius nôsset & præsentem haberet, sed error solius nominis, qui pertinet ad errorem qualitatis eámque non magni momenti. Quare meritò ita sentit *gl. & Panorm. hîc*, immeritò autem à sensu Pontificis & illorum dissentit Canisius, quòd dolo sibi iste alienum nomen assumpsit. Neque enim dolus per se infert inualiditatem matrimonii nisi inducat errorem personæ aut alium talem, quem jus à valore matrimonii excludit.

Cap. XXVII. Cùm in tuâ.

Idem, Episcopo Beluacensi.

S V M M A.

Cùm contingat quibusdam volentibus matrimonium contrahere, bannis in Ecclesia editis & nullâ publicè contradicente, fama tamen deferat priuatum impedimentum parentelæ; Ex parte autem contrahentium juramenta maiorum de sua propinquitate offerantur: consultus Pontifex quid sit faciendum, respondet si persona grauis & fide digna propinquitatem sponsorum denunciet, & de fama vel scandalo doceat, aut ipse Episcopus possit certificari de plano: non solùm juramenta parentum sponte oblata non recipi, verùm etiam sic contrahere volentes, si moniti non pareant, compelli debere, vt desistant vel contra famam juramenta exhibeant propinquorum; Si verò persona denuncians non sit talis, vt dictum, vel famam aut scandalum non possit probare, contrahentes ad desistendũ moneri possunt, non compelli.

E X E G E S I S.

Si persona grauis cui fides sit adhibenda.) Not. I. Non repugnare hunc textum. *c. Præterea. suprà.* vbi testis criminosus & pluribus aliis defectibus laborans, qui cum sponsa sui consanguinei se fornicatum fatebatur, admittitur ad sponsalia rescindenda, vt ibi diximus. Hîc autem requiritur persona grauis & fide digna, quia fama priuati impedimenti contra matrimonium stabat, juramentis licet maiorum pro illo facientibus, sed sponte oblatis. Ibi verò testi illi licet criminoso nemo se opponebat, ideóque propter peccatum ex nullitate matrimonii consequens vitandum tale testimonium admittitur, ad refellenda autem juramenta maiorũ & famam contrariam criminosus allegans præsertim propriam turpitudinem, meritò idoneus non censetur, quia non agitur tantùm de peccato, sed etiam de præjudicio autoritatis maiorum & fama refellenda.

Not. II. Personam quæ bannis (id est vt interpretatur *gl.* denunciationibus in Ecclesia de matrimonio contrahendo factis, de quibus infra. *c. vlt. d. Clandestina, de sponsatione*) contradicit & impedimentum consanguinitatis denunciat, non solùm debere esse integræ fidei; sed probationem ex fama vel scandalo afferre debere, vt patet ex textu; sub intellige nisi habeat aliud firmius argumentum. Non tamen sufficit vnicus testis aut denunciator; si agitur de matrimonio jam contracto rursus dirimendo, tum enim requiruntur plures & quidem tales qui habeant conditiones in *c. Licet ex quadam. de testibus.* expressas, vbi illud quoque obserua, vigore *d. c.* ad probandam consanguinitatem sufficere quoque testes

testes de auditu, qui ante litem motam à pluribus antiquioribus siue maioribus testificata didicerint.

Not. III. Famam impedimenti plenè probare ad effectum matrimonii impediendi vt habetur in *c. Super eo. de consang.* quod æquè de sponsalibus juratis quàm non juratis intelligunt DD. allegati à *Sanch. d. 71. n. 14.* non debet tamen fama esse priuata, hoc est judici solùm priuatim cognita, sed in judicio probata, vt not. *Panorm. n. 6.* licet ex priuata etiam notitia possit procedere ad inquirendã & recipiendam probationẽ de illa fama. Poterit tamen hæc fama elidi per famam contrariam, si nitatur clarioribus probationibus, vt significat *gl.* hîc verbo *famam.* Ad quam refellendam etiam admittuntur testimonia jurata propinquorum per hunc textum, quæ exhibere tenentur taliter contrahere volentes à persona graui denunciati. Si tamen propinqui sponte se ingererent, nec requisiti nec rogati essent, tanquã suspecti repellendi, vt colligitur ex initio huius *cap.* & ex *l. Vxori. §. 1. ff. d. De falsis.* vbi *Bartol.* Denique si denuncians non sit persona grauis, aut neque scandalum aut famam sufficienter probauerit, vult quidem Pontifex tales moneri ad desistendum propter periculum impedimenti, sed non compelli propter probationis incertitudinem.

Cap. XXVIII. Consultationi.

Honorius III. Episcopo Berquensi.

SVMMA.

Si mulieres ad valuas Ecclesiæ benedicendæ cum sponsis venientes affirment, se nunquam in eorum matrimonii consensisse, sponsis legitimè contrarium probantibus, eas audiri non debere, rescribit Pontifex, illis verò quæ benedictione acceptâ mox à sponsis aufugiunt ante copulam, asserentes se metu compulsas verba consensûs animo dissentiente protulisse, nõ esse statim audientiam denegandam, sed si metus cadens in virum constantem inueniatur illatus esse, non immeritò audiendas.

EXEGESIS.

Qui cadere potuit in constantem virum.) Not. I. A Panorm. & Butrio hîc omitti particulam *virum,* quia fortè in textu suo illam non habuerunt, neque satis conuenit mulieri tribuere metum cadentem in virum, sed quia metus dicitur respectiuè vt supra diximus ad *cap. Veniens. 2. not. 4. gl. adc. Locum, suprà.* minor metus videtur justus in muliere, quam in viro. Verùm cùm hodie ista vox extet in omnibus exemplaribus, dicendum est cum Canis. sub nomine constantis viri intelligi etiam constantem fœminam, cum proportione ad debiliorem sexum.

Not. II. Ex antiqua consuetudine multis locis sponsos benedici & copulari ante valuas (vt appellat textus) id est fores Ecclesiæ; alibi autem id fieri in ipso templo ante altare, *not. Panorm.* Quod denique Pontifex addit, illos, qui post contractas nuptias allegant metum, esse audiendos, & inquirendum, an metus fuerit grauis, est æquissimum, neque explicatione indiget.

Cap. XXIX. Gemma.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm T. filia Gemmæ cum C. contraxisset matrimonium & B. de Alferio, cuius filius P. & eadem puella T. necdum septennes contraxerant sponsalia, pœnam stipulationi appositam ab ipsa niteretur extorquere; Rescribit Pontifex, cùm matrimonia debeant esse libera, eiusmodi pœnæ appositionem esse improbandam; & mandat vt dictus B. ab extorsione prædictæ pœnæ desistere compellatur.

EXEGESIS.

Libera esse matrimonia debeant.) Not. I. Pœnam adiectam contractui sponsalium esse prorsus irritam per hunc textum; neque in hoc dissentiunt DD. quia metu pœnæ libertas matrimonij restringitur, quam rationem indicat Pontifex in textu. Adijcere autem eiusmodi pœnam, cùm jure sit invalida *Sanch. l. 1. de sponsal. n. 2.* credit culpam solùm esse venialem, quod itidem credo verum, si contrahentes jura ignorent.

Nota II. Pœnam non solùm esse irritam, quando per sponsos ipsos apponitur, sed etiam quando per illorum consanguineos. Procliuè enim est, vt ideò matrimonium contrahatur, ne consanguinei damnum aut pœnam subeant, quod multis allegatis tradit *Sanch. l. 1. d. 30. n. 3.* An neque arrhas amittendi metus sponsalia dissoluat, vel earum promissio irrita sit, disputat latè *Sanch. d. 35. & seqq.* sed cùm videatur res non esse magni vsûs, non immoramur.

Cap. XXX. Is qui fidem.

Idem, Episcopo Cenomanensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, illum qui fidem sponsalium dedit mulieri M. copulâ subsecutâ, si in facie Ecclesiæ ducat aliam & cognoscat, ad primam redire teneri. Licet enim priùs matrimonium præsumptum videatur, non esse tamen contra eiusmodi præsumptionem probationem admittendam, ideòque nec verum nec aliquod matrimonium censeri, quod de facto est subsecutum.

EXEGESIS.

Licet præsumptum primum matrimonium.) Not. I. Licet per hunc & similes textus jure antiquo sponsalia per subsecutam copulam transibant in matrimonium, eiusmodi tamen matrimonium solùm fuisse præsumptum; quia in foro externo præ-

præsumebatur, illos qui sponsalia contraxerunt de futuro, copulam non habere nisi animo maritali, quo affectu censebantur matrimonium contrahere de præsenti. Fuit autem hæc præsumptio non solùm juris, sed etiam de jure, quia contra illam regulariter non admittebatur probatio, vnde dicit hîc Pontifex *contra præsumptionem huiusmodi non esse probationem admittendam*, quod ipsum requirit præsumptio juris & de jure, vt diximus; *ad Rubr. tit. de præsumpt.*

Not. II. Hostiensem hîc sub finem existimare, si non obstante præsumptione fori externi aliquis per secutam copulam non verè sed fictè consensisset, matrimonium postea cum alia contractum eo ipso esse irritum, quod in hoc textu videtur statui; videl. matrimonium fictum esse impedimentum dirimens matrimonij postea subsecuti. Sed rectiùs *Panorm. hîc n. 4.* & alij quos allegat *Sanch. l. 1. d. 11. n. 1.* Dicunt hunc textum non statuere impedimentum dirimens, sed illatiuè loqui, si priùs matrimonium in quod sponsalia in hoc casu per copulam præsumuntur transiisse, fuit verum, secundùm esse nullum; quæ illatio è contrario non haberet locum, si matrimonium illud præsumptum defectu consensûs fuisset invalidum; tum enim sequitur esse ac censeri debere validum.

Cap. XXXI. Si inter virum.

Idem.

S V M M A.

Si vir & mulier mutuo consensu se recipiant verbis consuetis: Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meum, *vel aliis verbis consensum exprimentibus de præsenti, (siue juramentum interuenerit siue non) non licet illis ad alia vota transire. Quòd si fecerint, carnali licet copula subsecutâ, separari debent: si autem promissio solùm fuerit de futuro, his vel similibus verbis:* ego te recipiam in meam, & ego te in meum, *si alius illam mulierem per verba de præsenti desponsauerit, licet prior promissio de futuro fuerit jurata, secundum matrimonium tenebit, nec poterit separari.*

E X E G E S I S.

Capitulum hoc difficultatis habet nihil, constat enim sponsalibus de præsenti siue matrimonio semel contracto, non licere transire ad aliud; sponsalia item de futuro dissolui per matrimoniū sequens, evidenter sequitur ex matrimonij indissolubilitate. Non requiri item verba certa, sed sufficere quæuis consensum sufficienter exprimentia; diximus suprà ad *cap. Tuæ fraternis.*

Cap. XXXII. Adolescens.

Idem.

S V M M A.

Adolescens qui sponsam licet sæpe nisus non cognouit, & postea cum alia per verba de præsenti contraxit, non primam, cum quâ non fuit verum matrimonium ex formâ contractûs, nec præsumptum, cùm conatus non habuerit effectum, sed secundam debet habere in vxorem.

E X E G E S I S.

Nec fuit verum matrimonium.) Ratio decisionis clara est, quia cum priori adolescens solùm celebrauit sponsalia per verba de futuro, nec copulam perfectam, licet conaretur, habuit, matrimonium autem requirit verba de præsenti, & copulam quæ de se sufficiat ad generationem prolis, etsi per accidens aliunde impediatur, qui est sensus huius textûs. Iste autem neque adhibuit verba de præsenti, quæ requiruntur ad formam contractûs matrimonij, neque copulam perficere potuit, quod requiritur ad matrimonium ex copula secuta præsumptum. Neque obstat. *c. Iuuenis. suprà.* vbi Pontifex propter suspicionem copulæ saltem attentatæ si non completæ cum puella necdum septenni, vult juuenem ab illa separari propter honestatem Ecclesiæ. In hoc enim *c.* Copula impleta ad inducendū matrimonium præsumptum requiritur, ibi autem censetur sola copulæ attentatio sufficere ad inducendum impedimentum publicæ honestatis inde existens, quod eiusmodi puella (licèt fortassis falsò) existimaretur esse vxor illius juuenis, adeóque ibi Pontifex considerauit famam, hic matrimonii præsumpti conditionem, quæ non subsistit sine copula præsumpta.

Nec præsumptum.) Not. Ex Hostiens. hîc matrimonium verum appellari, *quod per verba consensum sufficienter exprimentia contractum est*, vt hactenus sæpiùs dictum fuit; *præsumptum verò jure antiquo dicebatur cum sponsalia de futuro præcessissent, aliquid autem subsequebatur ex quo Ecclesia præsumebat consensum matrimonialem de præsenti interuenisse ex aliquibus probabilibus coniecturis*, ideóque Ecclesia cogebat eos cohabitare instar coniugum.

Hæc præsumptio autem 1. sumitur ex copula subsecuta. *c. Is qui fidem. suprà.* & concord. præsens text. 2. Ex traductione post nuptias in domum, vt ex *c. Veniens colligit Hostiens.* Non videtur verò sola traductio sufficeisse nisi accederet etiam cohabitatio eáque satis diuturna de qua diximus in *c. Ad id.* plures alios modos subiungit idem Hostiens. sed cùm Concil. Trid. vnà cum matrimonio clandestino, *vt videbimus T. 3.* omnia matrimonia præsumpta sustulerit, non est nobis immorandum.

IDEM TITVLVS DE SPONSALIBUS. IN VI.

Cap. Vnic. Ex sponsalibus.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, ex sponsalibus puris & certis;

Digitized by Google

tis, etiamsi Consanguinitatis, Frigiditatis, Religionis, aut alia quâuis ratione sint nulla (dummodò non sint nulla ex defectu consensûs,) oriri efficax ad impediendũ & dirimendũ sequentia sponsalia, vel matrimonia, non autem ad praecedentia impedimentum justitia publica honestatis. Quare qui sponsalia purè & determinatè cum aliqua contraxit, & postea cum prioris consanguinea idem facit, priorum sponsalium vigore, ad contrahendum matrimonium cum prima manet obligatus. Denique addit, si quis cum aliqua sponsalia sub conditione contraxit, & ante conditionis euentum cum alia prioris consanguinea de praesenti contraxit, eum cum secunda remanere debere, quia ex sponsalibus Conditionatis ante conditionis existentiam, perinde ut ex consensum non habentibus & incertis impedimentum publica honestatis non oritur.

EXEGESIS.

Hoc Cap. Iam explicatum est suprà in antiquis ad *cap. 3. Iuvenis*, neque occurrit quòd addamus.

TITVLVS II.

DE DESPONSATIONE IMPVBERVM.

Ad Rubricam Tituli.

CUm ad sponsalia contrahenda vsus rationis requiratur, isque in certâ aetate regulariter adveniat, & nomine pubertatis designetur, rectè postquam de sponsalibus tractatum est, de ea aetate isto Titulo agitur. Idem Titulus extat in VI. *de enim materia vide etiam 30. q. 2. c. Fasis, & 20. q. 1. c. 1.*

Cap. I. Tua fraternitas.

Hormisda Eusebio Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex de filio adulto quem pater matrimonium vult contrahere, vtrùm sine voluntate adulti filij hoc possit facere? rescribit, si aliquo modo non consentiat filius, non posse fieri; Posse autem filium non adultum, cuius voluntas necdum discerni potest, à patre cui vult matrimonio tradi, & postquam filius peruenerit ad perfectam aetatem, omnino debere hoc adimplere.

EXEGESIS.

Si aliquo modo non consentiat filius.) Not. I. Haereticos sentire quòd matrimonium sine consensu parentum sit irritum. Primus id videtur tradidisse *Erasmus in colloquio de matrimonio. Lutherus in sermone de matrim.* distinguit, asserens: *si jam suscepta sit proles ex matrimonio sine consensu parentum inito, ratum manere matrimonium; si necdum nata sit, posse à parentibus rescindi*; idem ferè docet *Melanchton in locis Theologicis. Calu. l. 4. Instit. c. 19. §. vlt.* inter impias Pontificum leges istam ponit, *quòd velint coniugia inter adolescentes parentum injussu contracta firma ratáque manere.*

Neque defuerunt I.C. qui dicerent *matrimonium tale irritum esse aut posse rescindi*, quos refert *Couarr. hîc in Epitom. p. 2. c. 3. §. 8. n. 1. allegant c. Aliter 30. q. 5. c. Nostrates. ibidem. c. Final. 32. q. 2. c. De raptoribus. 36. q. 1. c. Videtur. de his qui matrimonium accusare possunt.* Concordat *l. Nuptia. ff. De ritu nuptiarum. §. Ius autem. Instit. de nuptiis.* Et Canones quidem expresiè videntur definire eiusmodi matrimonia esse irrita, aut irritanda, accedit praesens textus, vbi Pontifex vult *matrimonium, cui pater filium ante annos discretionis tradidit, à filio postquam ad adultam aetatem peruenerit, adimpleri*, ergo sentit in hoc cap. matrimonium sine consensu parentum initum, non esse ratum.

Not. II. Fide Catholicâ tenendum est matrimonium initum à filiis sine parentum consensu esse validum, nec posse annullari, ita enim definitur in *Conc. Trid. sess. 24. in Decr. de matrim. ibi. §. Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse*, quod Bellarminus *l. 1. de matrim. c. 19.* fusiùs probat; idem statuitur in *c. Cùm virum. de Regul.* Non sufficere verò solùm consensum parentum nisi ipsi filij consentiant ex hoc cap. Constat. saltem de filiis adultis, & expresiè habetur *in c. Sufficiat. 22. q. 2. c. Vbi non est. 30. q. 2. c. Tuas. de sponsa duorum. c. Vnic. h. t. in 6.* Concordat *exemplum Rebeccae Gen. 24.* Cuius parentes, cùm de matrimonio contrahendo cum seruo Abrahae tractarent, dixerunt *vocemus puellam, & inquiramus eius voluntatem.* Accedit denique ratio, quia matrimonium est contractus inter illos, inter quos contrahitur, sponsus autem & sponsa sunt verè contrahentes qui obligationem vitae coniugalis vtrinque suscipiunt, ergo illorum consensus primariò requiritur; de sensu autem Canonum qui in contrarium alleganter, dicemus paulò pòst: leges ciuiles contrarias esse per Canones correctas, certum est.

Omni-

Digitized by Google

Omnino debet hoc implere.) Not. I. Videri per *h. t.* filium teneri postquam ad ætatem adultam peruenerit, inire matrimonium, quod pater pro illo spopondit, neque posse saltem licitè aliud matrimonium inire; quia verbum *debet* importat de sui natura necessitatem & præceptum ex comm. DD. quos allegat & sequitur *Sanch. l. 4. d. 23.* Confirmatur ex dictione *omnino*, quæ additur, & absolutam saltem præcepti necessitatem importat, juxta eund. *Sanch. l. 1. d. 36. n. 2.*

Not. II. Hanc obligationem ita intelligi debere, vt, licet regulariter filius non teneatur implere sponsalia sine consensu suo promissa, cùm quoad matrimonium contrahendum sit liber & sui juris. Quoniam autem multum interest parentum vel familiæ, & multò magis boni publici *v. g.* ad componendas graues inimicitias inter parentes & consanguineos vel principes, tenetur filius, qui alioqui statuit matrimonium inire, parentibus in hoc obedire, quod plurimorū autoritate bene confirmat. *Sanch. l. c. d. 23.* Quo casu filius non solùm ex honestate sed necessitate præcepti (non valoris) ex pietate parentibus debitâ tenebitur obedire, & sic intelligendi sunt Canones qui necessitatem in hac re videntur filiis imponere, de necessitate videlicet præcepti, existente graui & justâ causâ ex parte parentum.

Not. Denique III. Peccare filios quando sine omni justa & rationabili causa parentibus inscijs vel invitis matrimonia contrahunt, quod docet *Bellarm. l. c. c. 18.* & sequuntur plurimi alij apud *Sanch. l. c. n. 9.* quia autoritatem & voluntatem parentum repudiare in re tam graui, nō potest vacare culpâ & sapit temeritatem vel neglectum aut contemptum illorum, quos Deus honorare præcepit. Vide plura apud *Bellarm. & Sanch. ll. cit.*

Cap. II. Vbi.

Nicolaus Papa.

S V M M A.

Districtiùs inhibet Pontifex ne aliqui, quorum vterque vel alter ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur, nisi fortè aliquâ vrgentissimâ necessitate interueniente, vtpote pro bono pacis talis coniunctio toleretur.

E X E G E S I S.

Ætatem legibus vel Canonibus definitam.) Not. I. Septennium completum desiderari in sponsalibus jure vtroque, fatentur omnes & constat ex *c. Literas. ibid. antequam 7. annum complesset, c. Accessit ibid. desponsationes & matrimonia ante 7. annos fieri non possunt* & *c. Ad dissoluendum* ibi: *cum constet puellam ad septennium nondum peruenisse. h. t. infrà.* Idem habetur *l. in sponsal. ff. de sponsal.* ibi. *si modò id fieri ab vtraque persona intelligatur, id est, si non sint minores quàm 7. annorum.*

Rationem assignat *S. Thom. comm. receptus 4. d. 27. q. 2. a. 2. quia septennio completo incipit communiter rationis vsus & libertas*, & hinc LL. ciuiles eâ ætate concedunt quòd pupillus possit acquirere hæreditatem. *l. Si infanti. §. vlt. juncta l. Potuit. C. d. jure deliberandi.* Ratio autem cur jus eandem ætatem ad sponsalia in viris & fœminis, in matrimonio autem diuersam præscripserit, redditur à *S. Thoma loc. cit. ad 3. quia vsus rationis eodem tempore viris & fœminis aduenit, non item potentiâ generandi quæ ad matrimonium requiritur, & in viris tardiùs se exerit.*

Not. II. Ætatem requisitam ad matrimonium validè ineundum esse pubertatem, nempe annum 12. in fœmina vt cōstat ex *c. Continebatur. infrà. in viro autem 14. c. Attestationes. & c. Ex literis. infrà.* quia tunc præsumuntur habiles ad copulam & ad consensum coniugalem juxta *c. seq. puberes. infrà.* vbi hoc not. *gl. finalis* ab omnibus recepta. Idem statuit *Justinianus §. Quibus modis tutela finitur. in princ.* Quin hoc veluti ex jure naturæ aut certè gentium manare indicat *Tertull. l. de Virg. vel.* tempus inquit *& Ethnici obseruant, vt ex lege naturæ jura sua ætatibus reddant, nam fœminas, idem à 12. annis, masculos verò à duobis amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non in Sponsalibus aut nuptiis decernentes.*

Perfecta tamen & plena pubertas in ordine ad alios effectus fœminis 14. ætatis anno, viris 18. contingit, vnde eò vsque alimenta legata liberis præstantur. *l. Mela ait. §. 1. ff. de aliment. & cib. legat.* neque in minori ætate adoptare aut arrogare filiū quis potest. *l. Si pater in fine. l. Arrogato. §. Non tantum. ff. d. Adoptionibus & §. Minorem. Instit. eod.* quo tempore & corpus & animus plenum robur & maturitatem consequi videtur.

Ne aliqui coniungantur.) Not. I. Dubium est, an hoc præceptum, ne coniungantur aliqui ante ætatem legibus definitâ, intelligi debeat, de sponsalibus vel matrimonio. Aliqui enim censent intelligi de sponsalibus, quia *tex.* dicit ante ætatem Canonibus definitam, quæ septennium est in sponsalibus, vt dictum. Ita *Innocent. Sotus aliiq́. apud Sanch. l. 1. d. 17.* qui censent, *peccare mortaliter impuberes, qui ante septennium sponsalia contrahunt, nisi excusset ignorantia aut defectus judicij.* Sed vera sententia est, *textū* nullo modo intelligi de sponsalibus sed de matrimonio, probatur ex textu, quem bene ponderat *Panorm. hic.* prohibet enim coniungi ante legitimam ætatem, per sponsalia autem non fit coniunctio, sed promissio coniunctionis futuræ. facit. *c. Nostrates. 30. q. 5.* Deinde post septennium possunt sponsalia legitimè contrahi, vt constat. *ex c. Literas. & c. fin. inf.* ergo non prohibentur hîc sponsalia ante septennium, sed matrimonium.

Not. II. Neque illud certum est, vtrùm si matrimonium contrahatur ante terminum pubertatis completæ, ipsi præfixum sit peccatum mortale, vt ex illis verbis textūs *districtiùs prohibemus* videtur colligi, & quia videtur injuria fieri Sacramento quod redditur irritum, probare contendunt allegati à *Sanch. l. c. n. 1.* contrarium enim judicat probabilius, *idem. n. 6.* non absque ratione, *quia juris correctio est odiosa & vitanda. l. Præcipimus. C. De appellat.* vt ideò à propria verborum significatione rece-

recedendum esse censeant, iuxta *Panorm. c. Cùm o-lim. de sententia & re judicata & alij.* Cùm ergo Canones *cap. fin. infrà. & cap. Vnico. § Idem quoque. eod. in 6.* permittant matrimonium per verba de præsenti contrahi inter impuberes (etsi solùm concedant illis vim sponsalium) non censeri debet, hos Canones correctos per textum præsentem, sed ita illum interpretandum, vt districtè prohibeat Episcopis, ne talia matrimonia permittant, nisi probabile sit, malitiam præuenire ætatem, & causa vrgentissima v. g. publicæ pacis interueniat, in quo nulla fit iniuria Sacramento; si enim malitia suppleat ætatem, erit verè Sacramentum, si non, juris interpretatione solùm habebit vim sponsalium.

Cap. III. Puberes.

Isidorus.

S V M M A.

Puberes à pube sunt vocati, id est à pudentia corporis nuncupati, quia hæc loca primò lanuginem ducunt. Quidam tamen ex annis pubertatem æstimant: id est, eum esse puberem, qui 14. annos impleuerit, quamuis tardissimè pubescat. Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam potest. Et puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt.

E X E G E S I S.

Ponitur Etymologia huius vocis ex *l. 11. Etymolog. Isidori. c. 2. & 7.* Sed non est in nomine hærendum postquam, quem regulariter pubertatis terminum jura statuant, *c. præced.* explicauimus, quem si judicium animi & habitûs corporis aliquando præcedat vel sequatur quid dicendum sit, deinceps attingemus.

Cap. IV. Literas.

Alexander III. Herfordensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam perfectæ ætatis puellam in cunabulis desponsâsset, & postea illius matrem cognouisset, & in vxorem accepisset. Pontifex consultus rescribit, si præfatus vir mulieri antequam puella septennium compleret, nupserit, matrimonium non esse dissoluendum, quia desponsationes quæ in cunabulis fiunt, nullæ sunt, si verò post septennium puellæ completum, matrem eius accepit in vxorem, cùm sponsalia ex tunc placere consueuerint, mandat Pontifex ne Episcopus ipsum, siue filiam, siue matrem habere permittat.

E X E G E S I S.

Desponsationes quæ in Cunabulis fiunt.) Not. I. Eiusmodi desponsationes esse nullas, non solùm defectu ætatis à jure definitæ, sed etiam judicii & rationis, cuius cunæ non sunt capaces, ideòque neque impedimentum publicæ honestatis ex illis oritur; quare ex hac parte validum potuit esse matrimonium huius viri cum *matre* puellæ, si eâ necdum septenni, nupsit matri, secus si jam tum septennium excesserat, quia in ætate maiori potuit rata habere sponsalia in cunabulis nomine suo contracta. Quâ ratione inde natum fuit impedimentum publicæ honestatis, ob quod nec poterat filiam habere vxorem, vtpote cum quâ per copulam cum matre contraxit affinitatem in primo gradu, neque matrem propter sponsalia cum filia contracta, si tamen constitisset dicta sponsalia, nunquam postea placuisse puellæ, nihil obstabat, quò minùs matrem vir ille retineret. Pontifex enim loquitur ex suppositione ratihabitionis secutæ, & aliquibus coniecturis præsumptæ.

Not. II. Hoc & sequenti textu stabiliri terminum septennij completi pro sponsalibus validè contrahendis, prout suprà vtrumque allegauimus *c. Consanguineus.*

Cap. V. Accessit.

Idem, Eboracensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex huic Archiepiscopo, si constiterit puellam quandam non fuisse septennem, quando desponsata fuit G. nec postea in eum consensisse, eundémque G. à desponsatione eiusmodi fuisse per Archiepiscopum absolutum, vt matrimonium inter dictum G. & puellæ matrem jubeat inuiolabiliter obseruari, quia desponsationes & matrimonia ante septem annos fieri non possunt, si consensus postea non accedat. Si tamen puella priùs septimum annum compleuerat, licet prædictus vir à desponsatione illius fuerit ipso jure absolutus, cùm ea in illum consentire noluerit, inhonestum tamen videtur, vt sponsæ suæ matrem habeat.

E X E G E S I S.

Hic casus similis est priori in cap. præcedenti, quod verò sub finem dicitur *inhonestum videri, vt matrem habeat cuius filia sibi fuerat desponsata*, intelligit impedimentum publicæ honestatis, de quo satis dictum est ad *c. 3. Iuuenis. suprà.* Nota verò pro regula in hac materia, quòd desponsationes nullam vim habeant ante septennium, nisi eo finito per consensum sequentem ratihabeantur.

Cap. VI. Continebatur.

Idem, Noruicensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quædam puella intra nubiles annos in vxorem tradita esset, & postea nubilis alij nubere postulârit, asserens se in illum nullatenus consensisse. Rescribit Pontifex 1. in Decretis haberi, si vir duxerit vxorem à se cognitam, idque mulier negauerit, viri standum veritati, *ideóque præfato viro fidem adhibendam, si id firmauerit juramento. 2. Si puella fuerit ætati proxima, vt in 11. vel circa 12. annû & cum suo assensu desponsata ac cognita ab eodem viro, separari non debere, præsertim cùm parentes fuisse eam legitimæ ætatis fateantur. 3. Si puella necdum*

Digitized by Google

necdum nubilis desponsata fuerit, non licere alicui de consanguinitate ipsius, cui desponsata fuerat, eam ducere, neque fas esse sponso, vt de consanguinitate sponsæ aliquam sibi copulet.

EXEGESIS.

Si vir duxerit vxorem.) Not. I. Hoc quod Pontifex dicit in decretis haberi, extare in *cap. Si quis accepit vxorem.33.q.1.* vbi dicitur, *si quis accepit vxorem, & habet eam aliquo tempore, & ipsa fæmina dicit, quod nunquam coisset cum ea, & ille vir dicit, quod sic fecit: in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris.* Est ergo præsumptio veritatem ab illo stare, vtpote qui habet potestatem in mulierem, estque firmioris animi quàm illa. Exigit tamen Pontifex, vt vir juratus hoc asserat; etsi verò juramenti in d. c. non fiat mentio, fit tamen in *præcedenti c. Requisisti.* vbi *si vterque tactis SS. reliquiis juret se copulam habuisse*; nunquam mulieri conceditur secundas nuptias contrahere; pari ergò ratione juramentum requiritur in hoc posteriori casu, nisi quis dicat Pontificem de nouo ita statuisse.

Not. II. Hoc solùm procedere, si vir dicat se cognouisse puberem; non autem si id affirmet de impubere quamuis juratus, vt *Panorm. n. 7.* & alii aliqui volunt, sed inde refelluntur, quia *d. c. Si Quis vxorem accepit.* nullam facit mentionem de impubere, & subiungitur *c.1. & 2. ibid.* quæ non possunt intelligi nisi de pubere. Deinde quod sequitur de fæmina ætati proximâ cum consensu suo desponsatâ, non sine attestatione parentum, quòd fuerit legitimæ ætatis, incipit à particula aduersatiua *autem*; infert ergo diuersitatem in jure & facto à præcedentibus juxta ea quæ notantur. *in l. Sed si lege. ff. De petitione hæreditatis.* ideòque dicit Pontifex, eos non separandos, eo ipso significans in h. c. juramento viri deferri non debere, quia videlicet præsumptio copulæ ex ætate legitimæ proximâ & attestatio parentum de eadem ætate juramentum viri suspectum reddit, quod vtique grauioribus probationibus in contrarium elidi potest. Ita si ex statuto stari debet juramento officialis alicuius super aliquo maleficio, debet intelligi, nisi accusatus vel denunciatus probet contrarium per testes, ait *Panorm. hic n. 7.* vnde meritò Pontifex tale matrimonium vult manere firmum.

Si autem fuerit ætati proxima.) Not. I. Etsi ad sponsalia jura suprà ad *c. vbi non.* allegata requirãt septennium completum, ad pubertatem tamen matrimonio idoneam non tam præcisè requiri 12. annos in puella, & 14. in Masculo completos, vt colligitur ex hoc textu, vbi sufficit ætas his annis proxima, vt in vndecimo vel circa duodecimum annum in hac puella, & *c. De illis. infrà*, vbi dicitur *illos qui in minore ætate desponsantur, si ita fuerint ætati proximi vt potuerint copula carnali coniungi, non debere separari.*

Not. II. Dissentire DD. quâ ætate pueri & puellæ dicantur pubertati proximi, aliqui enim assignant distantiam sex mensium. *arg. l. Non tantùm. ff. de Excusat. tutor.* alij dicunt esse ætati proximum, qui est circa finem ipsius, aut ipsam excessit per 3. dies ita *Hostiens. hic.* Alij in puero proximitatem assignant, quando excessit añum decimũ cum dimidio, in puella autem quando excessit annum nonum cum dimidio, quia in puero à septimo infantiæ restant anni septem, in fæmina autem restant anni quinque, qui autem annum decimum cum dimidio, aut quæ annum nonum cum dimidio excedit, jam excedit distantiæ medietatem adeóque propinquior est pubertati; ita tenent *Rosella verb. matrimonium 2. Sylvester verb. matrimonium 5.q.4. & multi alij*, sed vera sententia est, cum jure præscriptum nihil sit, id judicis arbitrio relinquere; ita *Menoch. l.2. Centur. 1. à casu 57. n. 43.* & cum multis aliis sequitur *Sanch. l. cit. l. 7. d. 104. n. 40.*

Not. III. Secus esse in sponsalibus, vbi requiritur septennium omnino completum, vt manifestum est ex juribus suprà ad *d. c. Vbi consanguineus.* allegatis, vt cum aliis rectè censet *Sanch. l. 1. d. 16. n. 2.* sufficit tamen vltimam septennij diem esse ceptam, licet necdum sit completa, idque fauore matrimonij, sicut fauore testamenti, idem statutum est *l. Qua ætate. ff. De testament.* non enim est minùs fauorabile matrimonium, quàm testamentum. Quæ vera sunt, si malitia non suppleat ætatem, hoc enim supplemento habito, validè contrahuntur sponsalia ante septennium, etsi multi *l. 8. id negent*, verius tamen est contrarium, quod multò plures tenent cum eodem *Sanch. n. 9.* persuadet hoc *lex 1. in sponsal. ff. De sponsal.* dicens, satis esse sponsos quid agant intelligere, ergo si ante septennium hoc intelligant, valebunt sponsalia. 2. Natura sponsalium est, vt sint via & dispositio ad matrimonium, ergo cùm jus disponat, vt in matrimonio malitia suppleat ætatem. *c. De illis. 2. & c. fin. infrà.* censetur idem in sponsalibus disposuisse. *l. Oratio. ff. De sponsal.* quæ est sententia *S. Thomæ 4. d. 27. q. 2. a. 2. ad 1.* communiter recepta.

Not. IV. Vltimis cap. verbis explicari impedimentum publicæ honestatis, quod olim se extendebat ad sponsæ & sponsi consanguineos ad 4. gradum, sed restrictum est à Trid. ad 1. gradum, vt diximus *ad c. Iuuenis. de sponsal.*

Cap. VII. De illis. 1.

Idem, Bathoniensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, qui infrà annos pubertatis sponsalia contrahunt, si vterque vel alteruter reclamet, antequam ad pubertatem peruenerint, non esse audiendos; si verò alteruter eò peruenerit, altero impubere existente, cùm sponsalia contrahuntur, si iste pubes effectus reclamet, nec in alterum consentire voluerit, judicio Ecclesiæ possunt separari. Mulier autem nubilis, quæ impuberi nubit, si in eum semel consenserit, ampliùs non potest dissentire, nisi ipse cui nupsit, pubes effectus in eam voluerit consentire.

EXE-

EXEGESIS.

Intra annos matrimonij aptos.) Not. I. Hunc & sequentem textum nullatenus intelligi de solis infantium sponsalibus, vt aliqui improbabiliter volunt apud *Host. in Summa h.t. §. quod Iuris n. 11.* sed intelligi debere de sponsalibus impuberũ, probatur ex ipso textu præsenti, vbi dicitur, *intra eosdem pubertatis annos altero existente cum sponsalia cõtrahunt; infantes autem non possunt sponsalia contrahere*, vt diximus *ad c. 2. Vbi in vtroque textu statuitur, vt non possint reclamare ante pubertatem*, si autem essent contracta in infantia, semper possent resilire, quia forent irrita, ita Hostiens. hîc, & communiter alij, quos refert ac sequitur *Sanch. l. 1. d. 51. n. 5.*

Not. II. Si duo impuberes sponsalia contrahant, neuter potest ante pubertatem reclamare, pubes tamen factus, potest vterque resilire, vt manifestum est ex præsenti *t. & seq. c. A nobis. & est comm. DD.* qui prioris partis rationem assignant, ne propter ætatis fragilis inconstantiam sæpe contrahant & iterum reclament; posterioris autem quia licet de iure sponsalia impuberum valeant, idem tamen jus ob judicis immaturitatem noluit tam firma esse, quin illis post pubertatem resilire liceat, cui juris dispositioni renunciare non possunt, vt videlicet illis liceat ante pubertatem reclamare, vt constat ex illis verbis, *siue vterque siue alter reclament*, non esse ante pubertatem audiendos, ne videlicet propter judicij debilitatem sæpiùs contrahant & resiliant.

Si verò alteruter illorum.) Not. I. Priùs pubescentem posse statim resilire, nec teneri exspectare pubertatem alterius, vt ex *t. comm. colligunt DD.* Pubes autem cum impubere contrahens nunquam resilire potest, etsi resilire possit impubes, cùm pubes factus fuerit, vt clarum est ex textu ibid. nisi ipse qui nupsit, resiliat. Rationem assignant, quia etiam contractus alij possunt claudicare in fauorem minoris, vt si absque tutoris autoritate contrahat minor cum maiore, illi soli reclamare licet. *l. non eo minùs. C. De procurat.* estque comm. DD, apud *Sanch. l. c. n. 10.*

Nota II. Impuberem postquam attigit pubertatem, statim debere resilire, alioquin enim postea non poterit, quia moram trahendo visus est tacitè consentire. Ita *Host. Ioan. Andr. hîc.* aliique comm. *Statim* autem intelligitur triduo ante vel post pubertatem iuxta eosdem, rationem assignat *Sanch. l. cit. n. 14.* quia in jure dicitur *in continenti aliquid fieri quod intra triduum fit. l. fin. C. De erroribus aduocatorum. & l. fin. C. De jud.* Vnde infert *Sanch. n. 15.* eo ipso quòd pubes non reclamet, sponsalia retinere suum vigorem. Hoc autem intelligitur si pubes effectus sciat se attigisse pubertatem, & jus suum intelligat, alioquin valebit regula *quòd tempus non currat ignoranti*, & poterit reclamare vbi intellexerit.

Poterit judicio Ecclesiæ separari.) Not. I. ex his verbis aliquos colligere potestatem reclamandi solùm concedi in foro externo, in interno autem manere obligationem sponsalium, etsi judicio Ecclesiæ in foro externo separentur. Sed cùm jura consulant immaturo puerorum judicio & nimis quàm variabili, credendum est omnem etiam in conscientia obligationem sublatam, quâ ratione etiam vota impuberum, etsi valida sint patris vel tutoris consensu, possunt cassari in vtroque foro, vt cum aliis tenet *Sanch. l. c. n. 19.*

Not. II. Impuberes non posse resilire à sponsalibus juratis, est valde probabile, & sumitur ex *cap. Ex literis 2. de sponsal.* vbi expressè habetur *impuberes vna cum suis parentibus ad sponsalia juramento firmata debere compelli seruanda ex eâ ratione, quòd eis periculosum sit contra suum juramentum venire*, vnde refellitur eorum, qui apud *Sanch. l. c. n. 20.* contrarium tenent, interpretatio, quòd textus ita loquatur, quia illi impuberes non reclamauerant post pubertatem, cùm Pontifex assignet rationem vniuersalem, *quia illis periculosum sit venire contra juramentum proprium*, quod procedit siue reclamauerint, siue non reclamauerint. Deinde etsi alij impuberum contractus fortassis non firmentur juramento, id tamen inde euenit, quia eiusmodi contractus secluso juramento sunt invalidi, sponsalia autem impuberum per se sunt valida, ideòque accedente juramento confirmantur, & fiunt indissolubilia iuxta *gl. hîc v. judicio* comm. receptam à DD. quos allegat *Sanch. n. 22.* Nec obstat quòd juramentum additum contractui sortiatur eandem naturam. *l. fin. C. De non numeratâ pecuniâ*, cùm ergo impuberes possint resilire à sponsalibus, possunt etiam à juramento; illa enim regula procedit, nisi jus in aliquo casu disponat aliter, vt in præsenti disposuit in *d. c. Ex literis.*

Cap. VIII. A nobis.

Idem, eidem.

SVMMA.

Consulent Pontifex, vtrum impuberibus, qui ante pubertatem matrimonij nomine coniunguntur, aut eorum alteri ante annos matrimonij aptos liceat à matrimonio tali discedere. Respondet Pontifex, cùm ante nubiles annos coniugalem consensum non habeant, vsque ad illos annos exspectare teneri, vt tum matrimonium aut confirmetur, aut, si simul esse nolint, separentur, nisi copula interuenerit, quæ interdum anticipat tempus pubertatis.

EXEGESIS.

Nisi carnalis commixtio antea interuenerit.) Not. I. Etsi difficilis sit huius commixtionis seu copulæ probatio, nisi sequatur proles inter eos, qui commiscentur, & multi apud *Sanch. l. 7. d. 104. n. 24.* existiment ætatem ad matrimonium requisitam malitiâ non suppleri, nisi constiterit de actuali copulâ: verum tamen est hanc copulam ex aliis quoque signis meritò præsumi, vt si fœmina impubes ab alio fuerit cognita, aut masculus aliam cognouerit, rectè præsumitur hanc quoque cognouisse, si præsertim diu cohabitauerint.

Not. II. Copulam quoque præsumi accedente coha-

cohabitatione & attestatione viri vel vtriusque, vt suprà dictum, item ex potentiâ generandi, quæ ex variis signis arbitrio judicis colligi potest, qui eam pensare debet ex personæ qualitate, membrorum dispositione, educatione delicatâ, (nam delicatè enutriti, quoad vim generandi citiùs ad maius robur perueniunt) aliisque coniecturis.

Illud tamen obserua, potentiam generandi non debere explorari per inspectionem partium verendarum, vt olim fiebat ante tempora Iustiniani, & alioqui Iurisperiti etiam postea senserunt, quod meritò sustulit Iustinianus *Instit. quibus modis tutela finitur*, & *l. fin. C. Quando Curat. &c.* & multò potiori jure obseruari debet ab Ecclesia, vt pudori parcatur, & honestas seruetur. Neque obstat *c. Ex lit. c. Fraternitatis. c. fin. De frigidis & malef.* vbi ea inspectio præcipitur. Isti enim Canones non procedunt de pubertate, sed in defectu potentiæ aut instrumentorum generandi, qui habent rationem morbi, & necessariò requirit inspectionem medicorum & chirurgorum.

Cap. IX. De illis. II.

Idem, Genuensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si illi, qui in minori ætate desponsantur, ita fuerint ætati proximi, quòd potuerint copulâ carnali coniungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, si vnus in alterum consenserit, cùm in eis ætatem suppleuisse malitia videatur, cuiuscunque autem sint ætatis, possunt se per illatam violentiam excusare, nisi postea consensus accedat.

E X E G E S I S.

Ætatem suppleuisse malitia.) Not. I. Qui censeantur ætati proximi, nos suprà diximus *c. Continebatur. 6. ℣. si fuerint ætati proximi*, & hîc stabiliri regulam, quòd *si impuberes habuerint, vel habere potuerint copulam, non debent ex defectu ætatis separari*, si constet de mutuâ commixtione. Præsumitur enim hoc casu verum inter illos intercessisse matrimonium.

Not. II. Quæri posse, quid nomine malitiæ ætatem supplentis intelligatur; aliqui putant intelligi solam potentiam generandi, quia in hoc tex. videtur ea malitia explicari, quando potuerint copulâ carnali coniungi, & suprà *c. Puberes.* asseritur tanquam certum, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & jam generare potest, vt sentit *gl. hîc verb. copula. & c. eod. ℣. prudentia*, aliique apud *Sanch. l. c. n. 20.*

Not. III. Multò verius & tenendum est, quòd nomine malitiæ in proposito intelligatur coniunctim & potentia generandi, & prudentia siue discretio sufficiens ad status coniugalis naturam intelligendam. *arg. c. fin. h. t.* vbi ista malitia appellatur *prudentia*, quæ est sententia *S. Thomæ. 4. d. 36. q. vn. a. 5. comm. recepta.* Vnde sequitur nec prudentiâ solâ suppleri ætatem, neque potentiâ generandi, sed vtrumq; requiri pro quo plurimos allegat *Sanch. l. c. n. 21.* quia in tenera ætate aliquando non deest potentia generandi, & tamen deest discretio consensui coniugali necessaria, & vicissim potest adesse discretio sine potentia generandi; quomodo autem ista se habeant, relinquitur arbitrio prudentis judicis. Regulariter autem standum est dispositioni juris, quod post pubertatis annos præsumit adesse vtrumque.

Nota denique IV. Rursus firmari generalem illam regulam, cuiuscunque sint ætatis qui contraxerant, si possint se per illatam violentiam excusare, matrimonium illorum esse nullum & separari debere.

Cap. X. Attestationes.

Vrbanus III. Cenomanensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm juuenis H. nondum duodennis G. accepisset vxorem, verùm sicut vterque confessus est, copulam non potuissent perficere, & ante annum 14. à dicta G. recessisset; ipsa verò postquam jam annum 18. attigit, illum pro viro sibi vendicare contenderet: Consultus Pontifex respondet, nisi mulier per idoneos testes probauerit, quòd post 14. annum vel finem ipsius, dictus juuenis in ipsam consenserit: juramento ab illo recepto, quòd post legitimam ætatem illam habere vxorem non voluerit, posse & debere ab impetitione mulieris absolui.

E X E G E S I S.

De hoc satis patet ex *c. fin. De sponsal.* jubet verò Pontifex non solùm à muliere exigi probationem, verùm etiam à juvene juramentum propter maiorem cautelam & certitudinem.

Cap. XI. Ex literis.

Idem, Pisano Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm puella quædam duodennis jurata & desponsata fuisset puero nouem vel decem annorum, & postea de voluntate parentum potiùs quàm suâ, vt asserit minis parentum impulsa, in domo illius annum, & ampliùs morata fuisset. Rescribit Pontifex, cùm puer nondum pubertatem attigerit, nec copulam cum illa habuerit, si puella 14. annum pueri exspectare noluerit, ei accipiendi alium virum liberam debere tribui facultatem.

E X E G E S I S.

Ratio decisionis aperta est, quia ante annum 14. matrimonium non valet, & sponsalia, si carnalis copula non interuenerit, post pubertatem dissolui,

imo

Digitized by Google

imò si metu fuerint contracta, vt in præsenti casu, prorsùs sunt irrita.

Cap. XII. Duo pueri.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Guilielmus in 6. & Guilielma in 7. ætatis anno desponsati, per tres annos simul permansissent, & pater puellæ postea ipsam alteri M. copulâsset, qui post septennium eandem reliquit: credens eam alium virum habere, illum videlicet, cui priùs fuerat desponsata, iste verò post annos discretionis nubendi alteri licentiâ ab Episcopo impetratâ, S. consobrinam prioris in vxorem accepisset, & cùm ea per aliquod tempus existens, negaret tamen (eâ licet asserente) se ipsam carnaliter cognouisse: parens Guilielmæ videns eam à priori viro relictam, Guilielmum, cui priùs eam desponsauerat, compulit, vt S. nepte sua dimissâ ad Guilielmam rediret, cui postea per biennium cohabitauit. Hac super re consultus Pontifex respondet, impediente puerili ætate matrimonium inter Guilielmum & Guilielmam non fuisse, & licet idem Guilielmus postquam ipsa nupsit alij, potuerit aliam ducere, non debere tamen cum S. Consobrina Guilielmæ, siue eam cognouerit, siue non, propter publicæ honestatis justitiam remanere, nec ad primam alteri legitimè copulatam redire, posse tamen aliam ducere, & S. quoque quàm negat se cognouisse, alteri copulari, vtrique tamen pro vitando scandalo pœnitentiam iniungendam. Si verò constaret dictam S. à Guilielmo cognitam esse, neutri viuente altero licere contrahere. Guilielmum denique remanere debere cum M. pœnitentiâ competenti ipsi impositâ, quòd judicio Ecclesiæ non requisito illam dimiserit.

E X E G E S I S.

Iudicio Ecclesiæ non requisito.) Nota I. Hoc capitulũ facilè intelligi ex illis, quę dicta sunt de sponsalibus infantium & puerorum. Quod verò dicit Pontifex Guilielmum non debere remanere cum Guilielmæ prioris sponsæ suæ consobrina propter impedimentum publicæ honestatis, procedit jure antiquo decretalium, cùm nunc autem sponsalia inter sexennem & necdum septennem sint inualida per *Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 3.* vt sæpè dictum, honestatis publicæ impedimentum non pariunt.

Not. II. Aliquos ex his verbis textûs contendere, sponsalia valida nunquam posse propriâ autoritate dissolui, quia hic pœnitentia iniungitur illi, qui propriâ autoritate hoc fecit, addunt *c. De illis. suprà.* vbi dicitur *impuberes si post pubertatẽ sponsalibus reclament, judicio Ecclesiæ separandos.* Sed bene respondet *Sanch. l. 1. d. 69. n. 9. istum c.* & in simili *c. Seculares. 33. q. 2.* non loqui de sponsalibus sed de matrimonio de præsenti, quod Guilielmus cum Guilielma contraxit, & sine causa ac judicio Ecclesiæ deseruit, capitulum de illis autem nõ præcipit, requiri Ecclesiæ judicium, sed id solum vt Ecclesiasticus judex, si corã ipso impuberes post pubertatem reclament, eos separet. An autem & quando ad dissoluenda sponsalia sit opus autoritate judicis, disputat ibidem Sanch. qui rectè dicit *n. 5.* vbi est certitudo causæ & facti, nullam desiderari autoritatem judicis, nisi interueniat causa vitandi scandali.

Cap. XIII. Ad dissoluendum.

Innocentius III. C. & P. quondam filiis Malebrancæ.

S V M M A.

Rescribit Pontifex inter quendam juuenem & puellam nondum septennem, nec sponsalia nec matrimonium fuisse contracta, ideóque accusationem matrimonij propter consanguinitatem locum non habuisse, denunciari tamen potuisse, vt in posterum interdiceretur matrimonium contrahendum, Mandat verò Pontifex ne quidquã in puellam interim attentetur, & si quid attentatum fuerit, irritum decernit.

Intellectus planus est ex præcedentibus.

Cap. XIV. & fin. Tuæ nobis.

Idem, Episcopo Abbatensi.

S V M M A.

Cùm quidam filiam circiter duodennem cuidam nobili desponsâsset, qui eam subarrhauit mutuo consensu accedente; consultus Pontifex respondit, si puella non erat ætatis nubilis, cùm præfatus vir desponsauit eandem, & si ætatem prudentia non supplebat inter eos non coniugium sed sponsalia contracta fuisse, quamuis à viro fuerit subarrhata.

E X E G E S I S.

Colligitur ex *h. c.* matrimonium de præsenti inter impuberes, vel inter puberem & impuberem contractum habere vim sponsalium, nisi malitia suppleat ætatem.

IDEM TITVLVS DE DESPONSATIONE IMPVBERVM. IN VI.

Cap. Vnic. Si infantes.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Si Infantes ad inuicem, vel vnus septennio maior, &

Digitized by Google

& nondum septenni, sponsalia vel ipsi contrahant vel parẽtes pro ipsis, nisi verbo vel facto in eâdem voluntate post septennium liquidò perdurent, sponsalia huiusmodi per lapsum temporis non conualescunt, ideóque publicæ honestatis justitiam non inducunt. Si verò tales in quibus malitia ætatem non supplebat, per verba contraxerint de præsenti, sponsalia eiusmodi quæ juris interpretatione tantùm sunt de futuro, per aduentum pubertatis non transeunt in matrimonium de præsenti, nisi per carnis copulam vel alium modum contrahentes in eâdem voluntate perseuerare constiterint euidenter; per hunc tamen contractum qui valuit vt potuit, non sicuti agebatur, publicæ honestatis justitia inducitur. Denique in sponsalibus quæ parentes pro filiis contrahunt, si expressè consenserint vel tacitè non contradicendo si præsentes fuerint, vel si ea ratificauerint obligantur, & publicæ honestatis justitia inde oritur. Aliàs ex eiusmodi sponsalibus nec filij obligantur, nec publicæ honestatis justitia inde surgit.

EXEGESIS.

Quæ juris interpretatione.) Not. I. Aliquos existimant *h. c.* solùm procedere in foro externo, in foro autem interno nec valere vt sponsalia, nec vt matrimonium, quod agunt impuberes aut pubes cum impubere, quia intendunt contrahere de præsenti quod non possunt; non autem de futuro, quod possunt quidem, sed non intendunt, quia actus agentium non operantur vltra eorum intentionem. *l. Non omnis. ff. Si certum petatur.* Sed contrarium definitur hîc in *cap. fin. suprà.* in antiquis vbi Pontifex dicit *hunc actum valere vt potest, non vt agitur,* ideòque vult inde oriri impedimentum publicæ honestatis, sicut ex veris sponsalibus. Neque hîc extenditur actio vltra intentionem agentium, quia sponsalia virtute includuntur in matrimonij contractu, intendunt ergo eo modo se obligare vt possunt, etsi verba plus sonent. Idemque est in foro externo & interno, quod non dissentit ab illo *nisi forum externum innitatur falsæ præsumptioni*, vt probat *Sanch. l. 1. d. 18. n. 6. & 8.*

Not. II. Hæc sponsalia non esse talia verè & simpliciter, sed juris interpretatione, vt vocat ipse Pontifex; jus enim præsumit, quòd tales se voluerint obligare, vt possunt, qui si tantùm intenderent matrimonium, in foro conscientiæ sponsalium obligatione non tenerentur, vt tradit *Sanch. e. d. 21. n. 4.* qui *n. 5.* bene dicit *hæc sponsalia non esse sublata per Conc. Trid. sess. 24. c. 1. De matrim.* quia illud soli matrimonio formam præscripsit, non autem huic impuberum contractui, qui non est matrimonium, sed sponsalia, quod idem Sanch. confirmat plurium auctoritate. Reliqua in *h. c.* difficultatem non habent.

TITVLVS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

Ad Rubricam Tituli.

CUM sponsalia & matrimonia possint contrahi, vel palàm præsentibus illis, quos conuenit interesse, vel clandestinè quod est expositum multis incommodis, meritò nunc subiungitur Titulus de clandestina desponsatione, de qua vide *30. q. 5. & 3. q. 4. c. Consanguineorum.*

Cap. I. Si quis.

Ex Concilio Arelatensi.

SVMMA.

Si quis clàm desponsauerit aliquam, & mulier vel vir negat huiusmodi desponsationem, viro incumbit probatio.

EXEGESIS.

Viro incumbit probatio.) Quia matrimonia olim non solùm validè poterant contrahi publicè, sed etiam clàm, ideò non incongruè subiungitur iste Titulus. Obserua hîc verò exceptionem à Regula communi *quòd affirmanti incumbat probatio*, siue enim vir siue mulier neget desponsationem clandestinè factam, viro incumbit probatio, non esse factam, etsi alioquin illi credatur super copula contra mulierem negantem, iuxta *c. 6. Continebatur, Tit. prox.*

Cap. II. Quòd nobis.

Alexander III. Beluacensi Episcopo.

SVMMA.

Si matrimonia ita occultè contrahantur, vt legitima probatio non appareat, contrahentes non sunt aliquatenus compellendi, si verò contrahentes ea velint publicare, nisi rationabilis causa impediat, recipienda sunt & comprobanda, tanquam in principio in conspectu Ecclesiæ contracta.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Not. Vbi deficit omnis probatio matrimonij non esse exigendum juramentum, neque obstat illud exigi *in c. Continebatur. & cap. Attestationes. suprà Tit. proximo*, quia procedunt, quando saltem aliqua est suspicio vel præsumptio pro matrimonio, vt notat Panorm. hic, vbi verò nihil tale apparet, credendum simplici verbo contrahentium, nisi cedat in alterius præiudicium. Matrimonium autem taliter contractum, si postea publicaretur, olim habebatur, ac si esset contractum in conspectu Ecclesiæ, & proles nata ante publicationem censebatur legitima, publicatio autem fieri debebat iuxta formam *cap. seq.* & hodie fit iuxta *Concil. Trident. c. 1. sess. 24. de matr.*

Cap. III. Cùm inhibitio.

Innocentius III. in Concilio Generali.

SVMMA.

1. Pontifex prædecessorum vestigiis inhærendo clandestina coniugia penitùs inhibet, & ne quis Sacerdos talibus intersit. 2. Generaliter statuit, vt matrimonia in Ecclesiis per Presbyteros publicè proponantur competenti termino præfinito, intra quem qui voluerit ac valuerit legitimum impedimentum opponat, & ipsi Presbyteri investigent vtrùm aliquid obsistat. 3. Cùm apparuerit probabilis coniectura in contrarium, contractus interdicatur, donec quid fieri debeat, constiterit. 4. Ceterùm, si quis clàm contrahat in gradu prohibito etiam ignoranter, proles sic suscepta prorsus illegitima censeatur. Idem esto, si ambo parentes impedimenti conscij in conspectu Ecclesiæ contrahant. 5. Parochus tales coniunctiones non prohibens, aut regularis præsumens illis interesse per triennium ab officio suspendatur, & taliter copulatis etiam in gradu concesso pœnitentia injungatur. Neque si quis malitiosè impedimentum obiecerit, canonicam effugiet vltionem.

Huic materiæ propter materiæ similitudinem & connexionem coniungamus ex Concilio Trid.

Cap. I. Tametsi dubitandum non est. Sess. 24. De Matrimonio.

SVMMA.

Statuit S. Synodus 1. vt tribus continuis diebus festiuis à proprio contrahentium Parocho, matrimonium contrahendum denuncietur in Ecclesia, inter Missarum solennia. 2. Nullo impedimento apposito Parochus eos de mutuo consensu interrogatos coniungat, in facie Ecclesiæ, dicendo: Ego vos in Matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, &c. *vel aliis vtatur verbis consuetis. 3. Si matrimonium malitiosè posset impediri, vna tantùm denunciatio fiat, aut matrimonio jam coram Parocho & testibus celebrato, ante illius consummationem in Ecclesia fiat. 4. Vtrùm denunciationes aliquando remittendæ sint, prudentiæ & judicio ordinarij S. Synodus relinquit. 5. Aliter quàm præsente Parocho vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi aut Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus contrahere attentantes, ad contrahendum inhabiles sunt, & eorum contractus nullus est. 6. Parochus siue Sacerdos, testes item & ipsi contrahentes secùs facientes, grauiter arbitrio judicis puniendi sunt. 7. Admonendi contrahentes vt ante benedictionem sacerdotalem in templo faciendam, non cohabitent. 8. Benedictio à nullo fieri debet, nisi à Parocho vel Ordinario licentiam habente, contra facientes ipso jure suspensi sint, donec absoluantur ab eo ad quem benedictio pertinebat. 9. Parochus in libro Coniugum & testium, nomina diémque & locum contracti matrimonij describat. 10. Admoneantur coniuges vt ante matrimonij celebrationem, aut saltem triduo ante eius consummationem confiteantur, & communicent, & alia laudabiles consuetudines retineantur. 11. Ordinarii curent hoc decretum, quamprimùm publicari in singulis Ecclesiis parochialibus, primo anno, quàm sæpissimè, deinceps verò quoties expedit. 12. Obtineat autem robur post 30. dies, à die prima publicationis in eadem parochia facta numerandos.*

EXEGESIS.

Clandestina matrimonia libero contrahentium consensu.) Not. I. Varias & multas clandestini matrimonij species à DD. assignari, vt videre est apud *Sanch. l. 3. d. 1. n. 1. 2. 3.* sed veriùs est duos tantùm esse. Clandestinum enim dicitur *quod clàm fit*, vnde illud matrimonium simpliciter tale erit vnum in quo testes deficiunt, & vel maximè Parochus adeóque tam clàm fit vt probari nullo modo possit; Alterum in quo denunciationes omittuntur, ad perfectam eius publicationem ab Ecclesia requisitæ, quod non est simpliciter clandestinum, sed quasi secundùm quid, quia licet probari nō possit per denuntiationes, probari tamen potest per Parochum & testes, qui si non adhibeantur matrimonium nullū est per *Trid. c. 1. De refor. matr.* Si autem ex cæteris solennitatibus aliquid omittitur, minus quidem solenne erit sed non clandestinum, ita *Caiet. verb. matrim. Sot. 4. d. 28. q. 1.* & alij quos allegat & sequitur *Sanch. l. c. n. 3.*

Not. II. Quando solæ denunciationes sine justâ

iustâ causâ aut dispensatione omittuntur, eiusmodi matrimonium esse clandestinum quoad pœnas in *præs. t. & Conc. Trid. latas, c. 5. De reform. matr.* si vtrumque coniungatur, vt & denuntiationes omittantur, & gradus prohibitus (aut aliud impedimentum dirimens, cùm sit par ratio) interueniat; vnum enim sine altero non sufficit, vt rectè docet *Barbos. in h. c. §. Si verò. n. 8.* quia tum hîc Conc. Lateran. tum Trid. l. c. hypothesin matrimonij in gradu prohibito contracti, cum omissione denuntiationum coniungit. Sunt ergo hæ pœnæ latæ contra matrimonia clandestina secundùm quid, omissis denuntiationibus in gradu prohibito contracta. Clandestina autem simpliciter, quæ sine Parocho & vllo teste contrahuntur, sunt inualida post Conc. Trid. & habent alias pœnas juris, seu arbitrarias, quæ est sententia DD. quos allegat & sequitur *Sanch. n. 7.* etsi alij contrarium teneant apud eundem *n. 6.*

Ducor meritò auctoritate *Concilij Lateranensis in h. t.* ibi: *Si quis verò huiusmodi matrimonia clandestina sine interdicta inire præsumpsit, &c.* vbi subijciuntur pœnæ, cùm autem agat *de matrimonio cui denunciationes non præmittuntur,* manifestum est matrimonium eiusmodi rectè appellari clandestinum modo explicato. Neque hoc corrigitur per Concilium Tridentinum, quod initio huius cap. profitetur *se Concilio Lateranensi inhærere*, ac denuntiationes eásque ternas præmitti iubet, & *c. 5. Aggrauat pœnam Conc. Lateranens. non solùm prolem ex matrimonio in gradu prohibito taliter etiam ignoranter contracto susceptam illegitimam decernendo, sed etiam spem dispensationis auferendo.* Neque obstat, quòd etiam sine denunciationibus matrimonium videatur publicè contrahi, modò *Parochus & testes adsint.* Non enim est ea publicitas, quam Ecclesia requirit, quæ neque videtur compensari, si omissis denuntiationibus contrahatur sciente maiori parte Viciniæ, quia neque sic obseruatur integrè, quod Ecclesia requirit, etsi aliqui affirment apud *Sanch. n. 9. qui d. 2. n. 5.* rectè dicit, *has pœnas non incurri per matrimonium inualidum ob aliquod impedimentum dirimens, cui fiut denuntiationes præmissa.*

Not. III. Etsi aliqui ante Conc. Trid. senserint, ab antiquo matrimonia clandestina fuisse irrita, quia *c. 1. c. 30. q. 5. Euaristus Papa* asserit, *non esse legitima sed adulterina & concubinaria,* & *Cælestinus 35. q. 6. quam quis contra prohibitionem Ecclesiæ duxit, non esse vxorem.* Est tamen contrarium fide tenendum, tam ex *hoc t.* quàm *Conc. Lateran.* vbi matrimonium clandestinum solùm prohibetur sub certis pœnis, nihil autem contra eius valorem statuitur, tum *Conc. Trid.* quod initio huius Decreti definit *matrimonia clandestina libero contrahentium consensu facta rata & vera esse matrimonia,* quamdiu Ecclesia irrita non facit, & proinde jure damnandos esse illos, vti eos S. Synodus Anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant. Ad *Decretum Euaristi* respondetur appellari ab eo matrimonia illegitima, quòd aduersentur legibus Ecclesiæ, adulterina autem seu stupra quoad forum externum, in quo probari non possunt. Cælestinus loquitur in eo casu quo post sponsalia & copulam cum vnâ, contrahitur matrimonium cum aliâ, tunc enim olim præsumebatur sponsalia per copulam transiisse in matrimonium. *c. Is qui fidem. de sponsal.*

Not. IV. Etsi semper prohibita fuerint matrimonia clandestina, vt patet ex *Conc. Later. & Trid. item ex c. 2. 30. q. 5.* iustissimis tamen de causis *Conc. Trid.* ea non solùm prohibuit, sed etiam irritauit. 1. Quia Religio Sacramenti postulat magnam reuerentiam & deliberationem, matrimonia autem clandestina sæpè contrahebantur sine vtraque, vnde facilis pœnitentia & discordia inter coniuges. 2. Aduersabantur triplici bono Sacramenti, fidei, inquam quia aperiebat licentiam adulteriis citra notam, eo ipso quòd erant occulta; deinde bono prolis, quia sic contrahentes ob eandem causam facilè negare poterant prolem esse suam; denique bono Sacramenti contra cuius institutionem, cùm matrimonium priùs esset occultum, non rarò priori coniuge viuente, nubebant alteri. 4. Quia sic facillimè tegi poterant grauissima impedimenta dirimentia, quæ nunc deteguntur. Esse autem penes Ecclesiæ potestatem talia matrimonia irritandi, nunc post *Conc. Trid.* est fide certum. De quo vide Theologos & Controuersistas.

Ter à proprio Contrahentium parocho.) Not. I. Etsi aliqui Juris Consulti tenuerint denunciationem requiri ad valorem matrimonij, est tamen vera & communis sententia in contrarium, pro quâ plurimos allegat *Sanch. d. 5. n 3.* ratio est, quia præceptó denunciationum *Conc. Trid.* non apponit decretum irritans; sicut apponit præcepto, vt non celebretur matrimonium sine præsentiâ parochi & testibus, & in hoc inhæret. *Concil. Lateranens.* quod propter omissionem denunciationum illud minimè irritauit. Deinde *Conc. Trid.* arbitrio Ordinarij reliquit, vtrum denunciationes debeant sequi vel præcedere vel penitus omitti, ergo non pertinent ad valorem, sed ad solennitatem. Certum autem est, denunciationes non posse omitti absque peccato mortali sine necessariâ & iustâ causâ vel dispensatione; est enim præceptum de re valde graui.

Illius prudentiæ & judicio S. Synodus relinquit.) Not. I. Vigore horum verborum Episcopum dispensare posse in denunciationibus restringendis aut remittendis. Idem possunt Abbates jurisdictionem Episcopalem habentes, nullíque Ordinario subiecti, sunt enim & ipsi verè Ordinarij. Potest autem Prælatus alterius contrahentis cum vtroque dispensare, & multò magis poterunt dispensare vt denunciationes non fiant diebus festiuis sed ferialibus, vt not. *Sanch. d. 7. n. 6.* verius etiam est, Vicarium generalem posse in his dispensare, quia verè est Ordinarius & ordinarij nomine comprehenditur, vt probat idem *Sanch. inf. d. 29. n. 5.* Confirmatur, quia quando Trident. voluit excludere Vicarium, expressit, vt *sess. 24. c. 6. De reform.* ibi *& non eorum Vicario.*

Not. II. Parochus neque propter malitiosi impedimenti suspiciones, potest circa denunciationes dispensare, vt aliqui videntur colligere ex verbis Conc. apud *Sanch. d. 7. n. 1*3. quia verba Conc. non cogunt

cogunt, vt ostendit idem, & ante Conc. Trid. non fuit id illi concessum per *Conc. Later. in h.t.*

Not. III. Varias causas assignari ob quas denunciationes omitti, aut in vnam contrahi possint. 1. Si matrimonium credatur injustè impediendum. 2. Si immineat infamia. 3. Si periculum animæ aut rerum temporalium. 4. Si instet tempus, quo nuptiæ solennes prohibentur, & matrimonium absque periculo vel graui damno differri nequeat. 5. Si personæ sint inæqualis admodum conditionis. 6. Si principes vel magnates, aut illustres & nobiles personæ contrahant, in quibus communiter cessat periculum. 7. Si notabilis sponsorum commoditas id postulet, & nullum sit periculum occulti impedimenti; ita *Conink disp. 27. d. 6. n. 57.* plura de hac re vide apud *Sanch. d. 9.* Non tenetur tamen Prælatus existentibus licet his causis dispensare propter priuatam duntaxat vtilitatem contrahentium, nisi interueniat saltem aliquo modo respectus ad bonum publicum, vt sentit idem *Sanch. d. 10. n. 6.* Ego censeo in his causis non scrupulosè agendum, sed si verè *aliqua* subsit, Episcopo dispensandum etiam pro bono priuato contrahentium. Cùm Concil. Trid. sine distinctione boni publici & priuati hanc potestatem Episcopis concedat.

Qui aliter quàm præsente Parocho.) Not. I. Hoc intelligi de illis locis vbi Conc. Trid. promulgatum & receptum est, nec ibi juvare ignorantiam aut casum necessitatis, quia leges irritantes simpliciter adimunt valorem actui, nisi habeat conditiones ad valorem requisitas, vt in simili diximus ad *Regul. 1. Cancellariæ. & ex comm.* tradit *Tannerus d. 6. de matrimonio n. 115.* Aliqui tamen apud *Sanch. d. 17. n. 3.* putant etiam his locis valere in articulo mortis, vt si quis habens concubinam, velit illam sibi legitimè copulare pro bono prolis. Addit *Nauar. c. 22. man. n. 69.* sed subdubitans idem videri, si matrimonium contrahatur publicè sciente maiori parte viciniæ, quod suprà improbauimus.

Cæteroquin contrahere clandestinè etiam illis locis, vbi Trid. non est receptum, validum quidem sed illicitum est. Excipit 1. *Caiet. v. matr.* nisi per contractum clandestinum possit impediri peccatum mortale. 2. aut nisi sit periculum malitiosi impedimenti. 3. aut vrgeat magna opportunitas non reditura. 4. aut graue damnum timeatur. 5. denique si matrimonium publicè quidem sit contractũ, sed invalidè ob aliquod impedimentum occultum diuertium à clandestinitate, tum enim non est opus rursùs adhibere Parochum & testes. Vt declarauit *Pius V. testante Nauar. c. 27. man. n. 70.*

Not. II. Parochum hoc loco eodem modo accipi, quo accipitur in Sacramento pœnitentiæ, & *in c. Omnis vtriusque sexûs* appellatur *Sacerdos proprius*, de quo passim Theologi & Canonistæ, id tamen cauẽdum est, ne assistat matrimonio vagorum, nisi post diligentem inquisitionem & licentiam ab Ordinario obtentam. Si autem vir & mulier sunt in diuersis parochiis, sufficit Parochus alterutrius iuxta comm. apud *Tann. l. c. n. 116.* Ordinariè tamen interesse conuenit illum in cuius parochia nuptiæ celebrantur. Neque refert, si Parochus sit excommunicatus, suspensus, interdictus, quia non exercet actum jurisdictionis, sed testimonij, cum officio tamen Parochi per Conc. Trid. connexi. Neque etiam necesse est, vt Parochus sit Sacerdos, quia Conc. Trid. non requirit; alium tamen quàm Sacerdotem substituere non potest, quia in casu substitutionis Conc. Sacerdotem nominat, de quo vide *Sanch. d. 20.*

Not. III. Sufficere ad valorem matrimonij præsentiam Parochi alterius vel vtriusque contrahentis, quantumuis in neutrius parochia, imò nec diœcesi matrimonium celebretur, ita *Henriq. l. 11. de matr. c. 5. n. 2.* referens littera R. multos viros doctos, idem sentientes. Ratio est, quia non est actus jurisdictionis, sed potiùs testimonij, quod vtique licitè præstatur, & vt esset actus jurisdictionis, foret solùm actus jurisdictionis voluntariæ, qui potest vtique exerceri. Idem dicendum est de Sacerdote, cui Parochus generaliter committit pertinentia ad curam animarum, de quo *Sanch. d. 30.* Atqui hinc colligitur Parochum vel Sacerdotem, qui ex eius licentiâ assistit matrimonio, posse etiam id facere invito Parocho loci alieni, qu a is non potest nec debet actus testimonij vel jurisdictionis voluntariæ, quæ competit alteri ratione officij impedire aut prohibere. Denique valebit matrimonium, etsi Parochus & testes intersint casu, aut vi detenti aut dolo, modò intelligant consensum matrimonij, siue per se, siue per interpretem, vt docet *Sanch. l. c. d. 39.*

Not. IV. Non requiri testes omni exceptione maiores, sed sufficere quosuis etiam impuberes, modò intelligant quid geratur & testimonium ferre possint de contractu se præsentibus celebrato, quia Conc. nullam aliam testium qualitatem exprimit; aptitudo autem ad testimonium ferendum supponitur; quia frustra adhiberentur in testes, qui testimonium ferre non possent. Alia quæ de hoc Conc. Trid. fusè disputantur, vide apud Theologos & Casistas.

TITVLVS IV.

DE SPONSA DVORVM.

Ad Rubricam Tituli.

Contingit quandoque sponsalia ab aliquo contrahi cum duabus mulieribus, vel è cõtra vnam mulierem contrahere cum diuersis viris, hoc titulo agitur, quænam sponsalia debeant præualere.

Cap. I. Duobus modis.

Augustinus de fide pactionis & consensu.

SVMMA.

Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere; si ducat, agat pœnitentiam, maneat tamen cum illa quam duxit, non enim rescindi debet tantum Sacramentum. Si autem fecerit fidem consensûs, non licet ei aliam ducere, si duxerit dimittet & adhærebit priori. Est autem fides pactionis quando aliquis promittit alicui se eam ducturum, si permiserit eum rem secum habere vel etiam pro consensu, fides autem consensus est, quando etsi non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuò se suscipiunt.

EXEGESIS.

Fides pactionis.) Not. I. Continuationis h. t. cum præcedentibus non posse solidam rationem reddi, quidquid velit *Panorm.*

Not. II. *Hoc cap. etiam haberi 27. q. 2. c. fin. citatur* S. Augustinus, sed nusquam in illo reperiri, vt notatur in editione Gregorij XIII. sed parùm refert cuiuscunque sit; per fidem pactionis intelliguntur sponsalia siue conditionata, vt cùm aliquis promittit matrimonium, si sponsa permittat, vt rem cùm illa habeat, quæ conditio, cùm sit turpis, habetur pro non adjecta, vt patebit *tit. seq.* per fidem autem consensûs intelliguntur sponsalia de præsenti siue ipse contractus matrimonialis. Certùm autem est sponsalia de futuro siue conditionata siue pura tolli per matrimonium sequens cum altera, vnde hoc c. concordat cum *c. Sicut. & c. penult. De sponsal.*

Cap. II. Accepisti.

Ex Brocardo lib. 30.

TEXTVS.

Si accepisti illam in vxorem, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest fieri tibi legitima vxor. Et 40. dies in pane & aqua (quod Carenam vocant) ac septem sequentibus annis pœniteas.

EXEGESIS.

Desponsatam sibi habuerat.) Not. ex *Panorm. n. 2.* intelligi desponsatam hìc per verba de præsenti, & patet ex eo, quia si fuisset sponsa de futuro, valeret matrimonium cùm secunda contractum, vt dictum est *cap. proximo.*

Quadraginta dies.) Nota. Olim Ecclesiam imposuisse publicam pœnitentiam ducenti vxorem alterius, & contrahens cum duobus siue vir, siue mulier est infamis. *l. 1. ff. de his, qui notantur infamiâ.* Addit Panorm. pœnitentiam 7. annorum regulariter fuisse impositam pro quolibet peccato mortali, intellige publico; occulta enim non punit publicè Ecclesia, *c. Hoc ipsum. 33. q. 2.* nisi sacerdos tempus ex causâ abbreuiaret, & in *c. Deus, qui de pœnit. & remiss. & quem pœnitet. d. 1. de pœnit.* Quæritur tamen, quid debuerit iste agere spatio septẽ annorũ? Respondet Panorm. etiam ex Abbate antiquo debuisse jejunare semel, vel pluries in septimana, vel aliud bonum opus agere secundùm judicium & discretionem sacerdotis; & sic intelligi debere, omnia jura, quæ imponunt pœnitentiam per numerum dierum vel annorum non specificando modum pœnitentiæ. Carenam autem vel carinam à carendo dici manifestum est, vnde licet vi nominis possit cuiuis jeiunio aut abstinentiæ aptari, ex vsu tamen Ecclesiæ sonat carentiam siue jeiunium 40. dierum.

Cap. III. Licet.

Alexander III. Salernitano Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si inter virum & mulierem consensus interueniat de præsenti, & vnus alterum verbis consuetis expressè recipiat, siue juramentum sit interpositum siue non, non licet mulieri alij nubere. Etsi nupserit etiamsi carnalis copula secuta fuerit, separari debet & ad primum compelli redire, quamuis aliter à quibusdam prædecessoribus suis sit aliquando judicatum.

EXEGESIS.

Etiamsi copula subsecuta fuerit.) Not. I. Etsi de fide sit matrimonium ratum esse dissolubile, per solennem Religionis professionem, vt in *c. Ex parte. 2. Verum, & c. Ex publico. de conuersione coniug.* & Concordat. *Conc. Trid. sess. 24. Can. 6.* controuersum tamen est, vtrũ dissolui possit etiam aliis modis. Medina l. 5. de sacrorum hominũ continentiâ c. 89. affirmat matrimonium ratum ex naturâ rei dissolui per subsequens consummatum, & sic contrahentes solo jure Pontificio esse inhabiles ad aliud contrahendum. Ratio ipsius est, *quia Vinculum dissolubile necesse est dissolui per vinculum maius & indissolubile; Matrimonium autem ratum est dissolubile, vt patet ex ingressu Religionis, & consummatũ est indissolubile, nec compossibile cum rato priori; dissoluitur ergo per matrimonij subsequentis consummationem.* Sed Medina supponit falsum, quia matrimoniũ posterius consummatum est prorsùs irritum, non ergo habet rationem vinculi, quia traditio alicui facta, qualis fuit per matrimonium ratum jure naturæ repugnat vt possit eadem res tradi alteri.

Not. II. Vtrum autem præter ingressum religionis matrimonium ratum ex justa & graui causa possit autoritate Pontificis dissolui, non prorsùs certum est. Non posse, tenent multi ex Theologis antiquioribus. Quos allegat *Sanch. l. 2. d. 14. n. 1.* Rationes præcipuæ sunt: 1. quia matrimoniũ ex sui natura, jure diuino & naturali est indissolubilis vitæ societas. 2. Si potest dispensare in rato, poterit etiam dispen-

dispensare in consummato, differunt enim solùm accidentaliter, sicut res operans & non operans. 3. Aduersantur verba Christi *Matth. 19. quos Deus coniunxit homo non separet.* Sed tenenda est sententia comm. Canonistarum post *gl. in c. Ex publico.* & *c. Ex parte. 2. de conuers. coniugat. in c. fin. De sponsa duorum. sequuntur S. Antoninus. 3. p. t. 1. c. 21. §. 3. Caiet. to. 1. opusc. tr. 28. q. vn. Nau. Conf. 3. edit. 2. de sponsal. & c. 22. Manual. n. 21. Bellarm. l. 2. de Monach. c. 38. Sanch. l. 2. d. 14. n. 5. Henriq. l. 11. c. 15. n. 11. & l. 12. c. 5. n. 3. & c. 16. n. 17.* aliíque etiam ex RR. non pauci. Probatur 1. ex facto plurium Pontificum. *S. Anton. l. c. refert se vidisse Bullas Martini V. & Eugenij IV. quibus in matrimonio rato dispensârunt. Nauarr. l. c. Manual. asserit Paulum III. & Pium IV. ter vel quater ad suam instantiam dispensâsse*, idem testatur sæpiùs suo tempore factum *Caiet. Gregor. XIII. vnicâ die cum vndecim dispensâsse refert Henriq.* temerarium autem est dicere Pontifices errâsse in re tam graui ex ignorantia iuris diuini & naturalis. 2. Pontificis potestas extendenda est quantum fieri potest pro bono publico Ecclesiæ & animarum, sæpè autem per dissolutionem matrimonij rati possunt impediri multa scandala & promoueri magna bona, ergo non est neganda hæc potestas Pontifici. 3. Pontifex potest dispensare in voto solenni Religionis, quod est fortius vinculum matrimonio rato, cùm hoc per illud dissoluatur, ergo potest etiam in isto per Regulam illam *si vinco vincentem te, à fortiori vincam te. l. De access. ff. De diuersis & temporal. præscript.*

Ad 1. respondeo, Matrimonium nihilominùs esse & manere indissolubile, tum quia ipsi contrahentes non possunt illud dissoluere, quod non impedit quin à Pontifice possit dirimi instar voti, cuius obligationem vouens ipse non potest tollere, etsi possit superior; tum quia non potest dissolui instar aliorum contractuum.

Ad 2. Respondeo, negando consequentiam, nam licet matrimonium ratum & consummatum, non differant essentialiter (ne dicere cogamur matrimonium Beatæ Virginis, non fuisse verum matrimonium) differunt tamen tanquam perfectum integraliter & imperfectum, sicut homo omnibus membris integer vel claudus, adeóque non merè accidentaliter. Vnde non mirum est, Pontificem posse in vno, quod non potest in altero, quia per consummationem Christus eleuauit matrimonium ad significandam Vnionem suam cum Ecclesia, & humana natura per Incarnationem, matrimonium ratum autem, significat solùm Vnionem Christi per gratiam & charitatem.

Ad 3. Respondeo. *Verba Christi* Matth. 19. *Intelligi de matrimonio consummato, vt explicat Alex. III. c. Ex publico. de conuersione coniugat.* vel pertinere ad illos, qui potestatem separandi non habent, vt sunt ipsi coniuges, aut alij præter Papam. Iurisperiti verò alij, qui dicunt, etiam in matrimonio consummato posse dispensari, prorsus reijci debent.

Aliter à quibusdam prædecessoribus.) Not. I. Inter errores Pontificum ab hæreticis istum quoque obiectari; *quòd quidam Pontifices ante Alex. III. iudicauerint matrimonium ratum solui per consummationem matrimonij, postea contracti. Alex. autem III. hic & Innoc. III. in c. fin.* definiunt contrarium, videlicet *matrimonium secundum esse irritum quantumuis consummatũ, si priùs fuerit aliunde contractũ, licet non consummatum*, vel ergo isti Pontifices errârunt, vel priores, & quidem in re graui ad valorem Sacramenti pertinente, sed rectè respondet *Bellarm. l. 4. de Pont. c. 14.* priores Pontifices nihil de hac re definiisse, neq; legem generalem statuisse, sed in facto particulari opinionem, quàm tenebant secutos. Adde cùm Pontifices in matrimonio rato possint dispensare, hac forsitan ratione iudicâsse ex iusta aliqua causa matrimonium ratum, propter matrimonium sequens consummatum esse dissoluendum.

Not. II. Non posset tamen Pontifex per generalem legem statuere, vt sine aliâ graui & iustâ causâ dissoluatur matrimonium ratum, per subsequens carnali copulâ consummatum, quia videretur dari nimia ansa, matrimonia rata temerè dissoluendi, neque eiusmodi potestatem, quæ in destructionem tendit, Pontifex videtur accepisse à Christo, vt bene advertit *Couarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 7. §. 3. n. 5.* etsi antequam emanaret præsens *cap. Licet*, communis sententia affirmaret Pontificem id posse.

Cap. IV. Tua fraternitas.

Idem, Genuensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex de his, qui super desponsatione factâ de præsenti controuersiam mouent, & appellatione ad Sedem Apostolicam interpositâ pendente accipiunt alias vxores: rescribit, vt si duxerint appellandum, eis in Ecclesia publicè interdicatur, ne ante decisionem causæ aliud contrahant matrimonium, & si contra hoc interdictum venire præsumpserint, matrimonium tam præsumptuosè contractum posse ab Archiepiscopo irritari.

E X E G E S I S.

Ne ante decisionem causæ.) Not. I. Non solùm in causa appellationis pendentis, sed quocunque modo lite super matrimonio pendente, siue fuerit appellatum siue non, non licet transire ad aliud matrimonium, quantumuis prætendatur nullitas matrimonij prioris, vt patet ex *cap. Cùm in Apostolica. de sponsal.*

Not. II. Appellatione pendente posse iudicem interdictum facere, ne matrimonium contrahatur ante causæ decisionem, & sic non suspenditur in totum hoc casu iurisdictio iudicis à quo, potest enim id facere, quia pertinet ad faciliorem exitum causæ appellationis, vt colligitur ex *c. Ex lit. de matrim. contra interdict. Eccles. contract.*

Cap. V. & vlt. Tuas.

Innocentius III. Mutinensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Mutinæ obtineret consuetudo, vt si quis iuràsset, se aliquam ducturum & citra carnis copulam desponsàsset, & postea desponsàsset etiam aliam eámque cognouisset, vt primò cognita ipsi adjudicaretur, non priùs desponsata: consultus rescribit Pontifex seruandum esse, quòd S. Petri Sedes & sua Metropolis sequitur ac docet, videlicet postquam inter legitimas personas consensus interuenerit de præsenti (qui si solus deficiat, cætera etiam cum ipso coitu frustrantur) si illa personæ cum aliis postea de facto contrahant, quod priùs de jure factum fuerat, non posse irritari.

EXEGESIS.

De Cætero.) Quæritur vtrùm matrimonia contracta & consummata, post priùs ratum ante hanc decretalem fuerint legitima. Respondet *Panorm.* *illa fuisse tolerata, neque irritata*, idque significari per verbum *de cætero*, quòd priùs facta, rata habeat, neque rescindat. Rationem addit, *quòd constitutio antiqui juris declaratoria non extendatur ad præterita gesta secundùm contrariam consuetudinem.* Sed hæc consuetudo non potuit introduci in re tam graui & valorem Sacramenti concernente, nisi suppositâ potestate Pontificis matrimonia rata dissoluendi, ex quâ postquam illi res innotuit, quæ facta erant rata habere potuit.

TITVLVS V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS, IN MATRIMONIO VEL ALIIS CONTRACTIBUS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Sponsalia contrahi, vel purè vel sub conditione, etsi verò communiter nulla addatur conditio, est tamen pro plena intelligentia de matrimonio & sponsalibus quoque conditionatis agendum. Quà ratione comprehenduntur *h. t.* etiam conditiones aliis contractibus apponi solitæ. Est autem conditio, vt definit *Panorm. hic* ad Rubric. *quædam adiectio posita, vel subintellecta in dispositione aut contractu, suspendens & resoluens ipsum.* Vnde propriè est conditio, quæ suspendit in futurum euentum, siue ratione rei, siue temporis, vt explicat *Silu.* verb. *conditio n. 1.*

Nota II. Diuisiones conditionum valde intricatè assignari, placet præcipuas desumere ex *M. in 4.d.29.* 1. Conditiones aliæ sunt generales, quæ naturâ suâ intelliguntur inesse, etsi non apponantur seu exprimantur, vt *contraham tecum, si Deus voluerit, vel si tu consenseris*; Aliæ particulares siue extrinsecæ, illæque vel simpliciter necessariæ, vt *si sol cras orietur*, vel simpliciter impossibiles, vt *contraho tecum, vel contraham tecum, si cœlum digito attigeris.* Vel denique contingentes, vt *si pater meus consenserit, aut si pater tuus dotem dederit.* Ex conditionibus autem contingentibus, aliæ sunt, quæ substantiæ matrimonij eiúsque triplici bono aduersantur, quales recenset *Pontifex infrà c. fin.* Aliquæ honestæ sunt, vt *contraho tecum, si velis continentiam mecum seruare*, aliquæ verò turpes, vt *si generationem prolis euitaueris.* Denique aliæ conditiones sunt de futuro, quæ propriè hoc nomen merentur, quales jam assignauimus, aliæ de præsenti, vt *contraho tecum, si parentibus tuis nunc placeat*, vel præterito, *si pater tuus aliquando miles fuit.*

Not. III. Præter conditiones esse alia tria, quæ adjici solent contractibus, v. g. demonstratio, modus, & causa. Demonstratio exprimitur per relatiuum aut qualitatem, ratione cuius determinatur & demonstratur persona, cum quâ contrahitur, vt *duco te, quæ es huius Ducis aut Comitis filia, aut quæ es libera, nullo jure mancipij obstricta.* Silu. *v. Conditio. n. 5.* dicit, quòd demonstratio est ex aliquo præterito, siue præcedente, accedente, vel qualitate rei certificatio, vel liquidatio. Modus generaliter est omnis qualitas adiecta dispositioni vel obligationi. *§. Modus. ff. De Obl. & Act.* Specialiter autem modus in proposito est appositio oneris, ad contractū tanquam causæ motiuæ aut finalis, vt *contraho tecum, vt facias hoc vel illud.* Aliter definitur à *Silu. l.c.* quòd sit inuitatio (imò obligatio) ad remunerationem vel ad impletionem loco eius, quod est factum. Significatur autem modus per particulam *dummodo* vel *vt*, sicuti demonstratio exprimitur *per qui quæ vel quod.* Causa est propter quam contrahitur, vt *contraho tecum, quia diues & pulchra es, aut vt per te ego ditescam*; explicatur autem per particulam *quia* vel *propterea*, sicut conditio propriè dicta explicatur per particulam *si* aut *nisi*.

Cap. I. Quicunque.

Ex Consilio Africano.

SVMMA.

Quicunque sub conditionis nomine aliquam desponsa-

sponsauerit & eam relinquere voluerit: dicimus, quòd frangatur conditio, & desponsatio irrefragabiliter teneatur.

EXEGESIS.

Frangatur conditio.) Supponunt DD. & apertum est ex verbis, Conc. loqui de conditione turpi aut illicita, turpem autem haberi pro non adiecta; si verò sit conditio honesta, per eam non vitiari aut irritari matrimonium, patebit ex seqq.

Cap. II. Cùm sit.

Gregorio Episcopo Spoletano.

SVMMA.

Cùm duo mancipia manumissa essent sub hac conditione, vt monachi fierent & permanerent, *contra facientes autem seruitio subderentur, vnus autem ex illis Monasterium deseruisset & clericis se sociâsset, rescribit Pontifex huic Episcopo, si ita esse reperiatur, ita se exhibeat, vt nec Monasterij deserendi sit ipsi facultas, nec manumittentis voluntas prætereatur.*

EXEGESIS.

Monasterium deseruisset.) Not. I. *Ex Panorm. hic*, quòd in manumissione serui, potest apponi conditio, quâ non seruata, libertas rursùs perdatur.

Not. II. Quòd olim seruitus non impediebat Monachatum, concord. *c. Multos. d. 54.* nec promotionem ad sacros ordines. *c. Nullus. & c. De famulis. de seruis. non ord.* hodie autem serui nec suscipiuntur ad Religionem, nisi sint manumissi, neque ordinantur, vt patet ex *dd. cc.*

Not. III. Quòd Pontifex dicit *manumittentis voluntatem non esse prætereundam* vt scilicet isti recidant in seruitutem, si in Monasterio non manent: intelligendum videri ante professionem, postea enim non possunt transire ad clericos seculares; sed nolentes coguntur manere in Monasterio, quo ipso impletur voluntas manumittentis.

Cap. III. De illis.

Alex. III. Panorm. Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex si quis alicui mulieri ita juraueris, ego te in vxorem accipiam, si tantum mihi donaueris, *periurium non fore, si nolentem, dare quod sibi dari petiit, non acceperit in vxorem: nisi consensus de præsenti aut carnalis copula sit subsecuta.*

EXEGESIS.

Si tantum mihi donaueris.) Rectè ex *h. t.* colligit Panorm. hanc conditionem esse honestam, *accipiam te in vxorem, si hoc vel illud mihi donaueris*, nisi enim esset honesta, non suspendisset sponsalia, sed haberetur pro non adiecta, juxta *c. fin. inf.* Neque obstat *l. si ita stipulatus. §. Si tibi nupsero. de verb. obl.* vbi dicitur *si mulier à viro aut vir à muliere stipulatur centū dari, si sibi nupserit, non valere stipulationem tanquam inhonestam, videri enim tales propter libidinem contrahere.* Rectè enim respondet *Panorm. si talis stipulatio fiat ratione dotis, conditionem esse honestam*, & de hac posse intelligi *c.* vel si alia justâ causâ subsit, cur alter adijcit conditionem de sibi aliquid dando, vt si nobilis cōtraheret cum plebeiâ, non foret inhonestum si pacisceretur de pecunia sibi danda in compensationem nobilitatis, tum enim cessaret præsumptio libidinis, vt ait *Bartol. in d. l. si ita stipulatus*, quæ non jubet indistinctè eiusmodi stipulationem annullari, sed causâ cognitâ videlicet appareat non esse justam aut honestam.

Nisi consensus de præsenti.) Not. Ex Panorm. duos hic casus exprimi, in quibus conditio apposita sponsalibus tollitur, scilicet per subsecutum consensum de præsenti non conditionatè sed purè præstitum, per quem videlicet tollitur obligatio implendæ conditionis priùs appositæ; vel per carnalem copulam subsecutam, cuius in hoc cap. est duplex effectus, purificat enim sponsalia, cùm per illum præsumatur conditio remitti, & eodem momento dicta sponsalia transfundit & transmittit in matrimonium.

Cap. IV. Verùm.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si alicui Ecclesiæ possessio qualibet interpositâ conditione donetur, à donatore donum postea reuocari non posse, nisi fortè tali sit conditione collatum, quod eâ cessante debeat reuocari.

EXEGESIS.

Interpositâ conditione donetur.) Etsi hoc Cap. à DD. intricatè satis exponatur, mihi videtur sensus planus, si dicamus conditionem priori loco latiùs sumi, prout etiam comprehendit modum, qui non suspendit actum neque annullat, nisi sit contrarius substantiæ illius, vt docet de matrim. *Sanch. l. 5. d. 19. n. 4.* & eadem est ratio in aliis contractibus. Posteriori loco conditio sumitur strictè pro illa quæ suspendit actum, sic vt conditione non posita sit nullus aut possit reuocari. Ne autem sit locus ambiguitatis, in fauorem Ecclesiæ hic statuit Pontifex, vt donatio Ecclesiæ facta sub conditione non possit reuocari, nisi à donatore fuerit expressum, quòd conditione cessante seu non impletâ debeat reuocari, iuxta naturam conditionis propriè dictæ; Sic, si quis Ecclesiæ donet prædium sub hâc conditione ne alienetur, præsumitur esse modus, nisi expressè reseruet sibi potestatem, donationem reuocandi, si fiat alienatio, vnde colligitur esse conditionem propriè dictam.

Digitized by Google

Cap. V. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Cùm quidam in mulierem aliquam conſenſiſſet, ſi pater eius præſtaret aſſenſum, conſultus Pontifex an ſit ad conſummandum matrimonium compellendus, reſpondet, cùm conſenſus liber non ſit, qui in alieno arbitrio reſeruatur, & conditionem hanc Canones non improbent, niſi voluntas patris poſtmodum intercedat, nequaquam cogendum eſſe ad matrimonium contrahendum. *Nam licet Alexander Papa reſponderit*, ſponſalia ſub conditione contracta, ipsâ non impletâ, ſi conſenſus de præſenti intercedat, vel carnalis copula ſubſequatur, diſſolui non debere, *non eſſe id huic definitioni aduerſum, cùm conſenſus in hoc caſu non ſit de præſenti habendus, licet per verba de præſenti exprimatur, qui in alieno arbitrio non habito, ſed habendo conſiſtit.*

E X E G E S I S.

An ſit ad conſummandum matrimonium compellendus.) Not. I. Ex diuerſa hâc verborum interpretatione DD. in diuerſas ire ſententias, dum alij negant ipſi matrimonio poſſe adiici conditionē, & ſolùm concedunt apponi poſſe conſenſui ad matrimonium, id eſt, ſponſalibus, vt *Couarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 3. n. 4. & ſeq. Sot. 4. d. 29. q. 2. a. 1. Sanch. l. 5. d. 1. n. 5. Barboſa. hîc in alleg.* aliſque qui tenent etiam conditione impletâ non fieri verum matrimonium abſque nouo conſenſu. Alii contra putant, conditionem apponi poſſe ipſi matrimonio, vt Caniſ. *hîc in Explic. Rubr. Zoeſ. h. t. n. 5. ſub finem*, vbi ait, *non tam adijci conditionem matrimonio vt eſt Sacramentum, quàm vt eſt contractus ciuilis, eatenus enim vt reliqui contractus conditionem recipit.*

Priores ex *h. t.* ita argumentantur, quòd Epiſcopus quæſierit, an qui ſub tali conditione contraxit, ſit ad matrimonium conſummandum, id eſt, perficiendum vt explicant compellendus; confirmant ex ſequentibus, vbi dicitur: *talem nō impletâ conditione conſenſus paterni cogendum non eſſe ad matrimonium contrahendum*, indeque concludunt idem intelligi per matrimonium conſummandum & per verba de præſenti contrahendum. Non ergo per conſenſum huiuſmodi conditionatum verum matrimonium, ſed duntaxat ſponſalia de futuro contrahuntur. Poſteriores matrimonium conſummandū accipiunt in ſignificatione vulgari, pro conſummando per copulam carnalem, & ad eundem ſenſum torquent matrimonium contrahendum. Addunt rationem, quia alii etiam contractus recipiunt conditionem, ergo idem dicendum de matrimonio.

Not. II. Ex hac poſteriori interpretatione ſatis quidem conſequenter deduci, quòd conſenſus ille conditionatus purificata conditione ſine nouo conſenſu tranſeat in matrimonium vt in aliis contractibus, quæ eſt comm. Canoniſt. poſt *Innoc. Hoſtienſ. Ioan. Andr. tradita etiam à Caniſ. Nauar. c. 22. man. n. 63. & 64. & l. 4. Conſ. 11.* quem cum aliquot Theologis ſequitur quoque *Sanch. l. 5. d. 8. n. 5.* etſi is neget conditionem matrimonio poſſe apponi. Sed verior eſt contraria communis ſententia Theologorum poſt *S. Thomam 4. d. 29. q. vn. a. 3. S. Bonauentur. d. 28. q. 3.* alióſque quos cateruatim allegat & ſequitur *Tann. 3. p. diſp. 8. q. 3. dub. 4. n. 83.* Ratio eſt. 1. In nullo alio Sacramento conſenſus cōditionatus de futuro ſufficit ad valorem Sacramenti, ergo neque in matrimonio. 2. Omne Sacramentum, cùm perficitur, debet eſſe ſignum ſenſibile, atqui quando poſt conſenſum conditionatum impletur conditio, nullum adeſt ſignum ſenſibile, ſi non requiritur conſenſus nouus. 3. Ad matrimonium de ſui natura requiritur conſenſus de præſenti, per quem diſtinguitur à ſponſalibus, quæ fiunt per conſenſum de futuro, eiuſmodi autem conſenſus conditionatus eſt de futuro, non de præſenti, vt clarè aſſerit Pontifex hîc dum reſpondet ad *c. De illis. ſuprà.* quod eſt Alex. III. dicentis *ſponſalia de futuro conditionata, non obligare conditione non impletâ, niſi superueniat conſenſus de præſenti aut copula*, conſenſus autem, de quo hîc agitur non eſt de præſenti habendus, licet per verba de præſenti exprimatur & conſiſtit in alieno arbitrio Patris, videlicet nondū habito ſed habendo, *conſentio videlicet in te, ſi pater tuus aſſenſerit*, ergo ex mente Vrbani *III.* cōſenſus conditionatus, niſi, impletâ licet cōditione accedat conſenſus de præſenti non fit matrimonium. 4. Si vterque vel alter contrahentium conditione pendente ad aliud matrimonium conuolent, valebit poſteriùs matrimonium, vt fatetur *Caniſ. l. c.* quia etiamſi conditione impletâ id faciant, niſi de nouo conſentiant, peccabunt quidem contra fidem datam, ſed matrimonium poſterius valebit, vt docent *Sot. & alij apud Tann. n. 87.* ergo eiuſmodi conſenſus conditionatus non ſufficit ad verum matrimonium, quod ex natura ſua eſt indiſſolubile, niſi per ingreſſum Religionis aut diſpenſationem Pontificis ante conſummationem. 5. Denique non apparet quomodo contraria ſententia habeat locum poſt Conc. Trid. quod requirit præſentiam Parochi & teſtium, niſi dicamus impletâ conditione conſenſum nouum requiri, qui in illorum præſentiâ iteratò exprimatur, ſicut enim conſenſus conditionatus non ſufficit ad verum matrimonium, ita nec præſentia Parochi & teſtium tum adhibita.

Ad inſtantiam de aliis contractibus reſpondetur, illis poſſe adiici conditionem, quia non requirunt conſenſum de præſenti, vti requirit matrimonium ex inſtitutione Chriſti & definitione Pontificum. Adde neque alios contractus propriè perfici per conſenſum conditionatum, ſed potiùs inchoari. Quòd autem impletâ conditione ſine nouo conſenſu obligent & ſortiantur effectum, eſt ex diſpoſitione juris, jura enim habent pro facto quod fieri debet, ſuppoſito conſenſu conditionato liberè præſtito, ita *Tann. l. c. n. 86. poſt Valent. q. 5. de matr. p. 8.*

Cap.

Cap. VI. Per tuas.

Innocentius III. Masicano Episcopo.

SUMMA.

Cùm mulier P. quendam N. postularet in virum, asserens inter se de præsenti consensum & copulam interuenisse; quod licet vir non negaret, asserebat tamen se non teneri, sponsalia enim fuisse conditionata, videlicet si pater eius & patruus consentirent; qui re intellectâ statim contradixerunt. Mulier autem replicabat, negando sibi fuisse à patre viri aut patruo aliquando contradictum, & ante tempus contradictionis expressum à testibus, ac postea dicebat inter se carnalem copulã interuenisse. Quâ super re consultus Pontifex respondet, cùm constet post sponsalia carnalem copulam subsecutam, pro matrimonio esse præsumendum, quòd videantur à conditione recessisse, etsi enim probatum sit post patris & patrui contradictionem à viro illo mulierem cognitam, non esse tamen probatum, quòd antequam ille cognouisset eandem pater eius & patruus contradixerint.

EXEGESIS.

Post sponsalia carnalem copulam.) Not. I. Quod obseruat *Panorm. n. 2.* sponsalia non solùm pura, juxta *c. Is qui fidem. de sponsal.* verùm etiam conditionata transire in matrimonium per carnalem copulam per *h. t.*

Not. II. Quòd mulier probando sponsalia & copulam clarè fundârit intentionem suam aduersùs hunc virum, cuius exceptio de apposita conditione consensûs patris & patrui sui, illam probationem non elisit, etsi illam redderet dubiam vel obscuram. Quam obscuritatẽ suo responso elucidat Pontifex, dicendo illos per copulam subsecutam (ne præsumi debeat fornicatia) à conditione consensûs patris & patrui recessisse; & quamuis probatum sit post contradictionem vtriusque, copulam illos habuisse, non tamen probatum esse, quòd copula illa prima fuerit, & ante illam, quæ prima fuit, præcesserit contradictio patris & patrui, per quam apposita conditio pacti consensus illorum potuerit rescindi & sponsalia dissolui.

Cap. VII. & vlt. Si conditiones.

Gregorius IX.

SUMMA.

Rescribit Pontifex, si conditiones contra substantiam coniugij inferantur, puta, si alter dicat alteri, contraho tecum, si generationem prolis evites, *vel,* donec inveniam alium honoratiorem aut facultatibus ditiorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas, *matrimonialis contractus quantumcunque sit fauorabilis, caret effectu. Licèt aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter eius fauorem pro non adiectis haberi.*

EXEGESIS.

Contra substantiam matrimonij.) Not. I. Regulam vnam de conditionibus repugnantibus substantiæ Sacramenti, quòd illud vitient & annullent, cuius rei tria exempla, quæ hîc ponit Pontifex, opponuntur triplici bono Sacramenti; 1. Est, *si generationem prolis euites, quod est contra bonum prolis.* 2. *Donec inueniam alium honoratiorem aut ditiorem, quod est contra rationem huius Sacramenti, quod intendit coniunctionem indiuiduam.* 3. *Si adulterandam te tradideris, quod est contra bonum fidei;* violatur enim fides conjugi debita per adulterium. Quæ conditiones non tantùm matrimonium suspendunt, sed etiam resoluunt, id est, vt conditione tali adveniente nullum sit, v. g. si afferatur mulieri eâ, quàm duxit honoratior aut ditior, contra substantiam matrimonij pugnare, bene obseruat Panorm.

Not. II. Has conditiones *contraho tecum, vt serues mecum perpetuam castitatem, debitum non petas, Religionem mecum ingrediaris,* si post contractum matrimonium adjiciantur, non pugnare cum illius substantia, *arg. l. Empti. C. De contrahenda empt.* Vbi licet sine pretio non contrahatur Emptio & Venditio, si tamen de pretio vtrinque conuentum fuerit, etsi illud non soluatur, sed vltrò remittatur, non ideò vitiatur emptionis aut venditionis contractus, vtpote quo ad substantiam jam ante perfectus, vt aptè explicat *Cæsius h. t. n. 3.*

Not. III. Disputari posse, an si ante matrimonium eiusmodi conditiones apponantur, illud vitient. Pro affirmatiua militat, quia hæ conditiones videntur pugnare contra substantiam matrimonij, quod ordinatur ad copulam, quam eiusmodi conditiones excludunt. Sed contrarium tenendum est, 1. Quia copula actualis non est de matrimonij essentiâ, cùm ante consummationem sit matrimonium verum. 2. Pontifex hîc enarrans conditiones pugnantes contra substantiam matrimonij non enarrat istas. 3. Patet ex triplici matrimonij bono, quorum nulli adversatur continentia, non enim impedit bonum Sacramenti, siue indiuiduam vitæ societatem, neque bonum fidei, castitas enim nullius Torum violat, neque bonum prolis, quod compensat maiori bono Deo dilectæ continentiæ, adde bonum prolis in eo potiùs situm, vt non impediatur mediis illicitis, quàm vt generetur. 4. Inter B. Virginem & S. Iosephum, fuit verum matrimonium, cùm tamen vterque habuerit propositum, imò & votum, (saltem B. Virgo) seruandæ castitatis. *Concord. c. Coniunx. 27. q. 2.* quod existimat Fide certum *Suarez. 3. p. q. 29. a. 2. d. 7. s. 1.*

Ad argumentum contrarium dicendum est, quòd consensus matrimonialis explicitè non tendat in copulam carnalem, sed solùm in jus & potestatem ad illam, siue in mutuam corporum traditionem, quæ ordinatur ad copulam tanquam ad effectum. Quare si quis expresè excluderet copulam, ageret

ageret contra matrimonij naturam, nec validè contraheret, iuxta *S.Th.4.d.28.q.vn.a.4. Bonav.ibid.q.vlt.Covar.in Epit.h.l.p.2.c.3.n.1. & §.1.n.4. & alios*, quos refert & sequitur *Sanch.l.2.d.28.n.3.* Licet ergo ex parte contractûs matrimonium per se includat implicitum consensum in copulam, id est, in tale jus & potestatem, quod ex se ordinatur ad copulam; ex parte tamen contrahentis consensus explicitus in copulam non est necessarius, sed potest ea remitti siue abdicari, vt probant argumenta pro parte affirmatiuâ allata. Ex quibus collige *matrimonium B. Virginis fuisse verum matrimonium*, quia in radice & causa consensit in copulam, consentiendo, videlicet in matrimonium, quod de se ordinatur ad illam, vt explicat *Suarez. l.c.* Atque sic intelligi debet *S. Aug. relatus in c. B. Maria. 27.q.2.* dicens; *illam consensisse in copulam carnalem, ex parte videlicet contractûs siue implicitè, ex parte autem contrahentis siue suâ, nec absolutè, nec sub conditione, si S. Ioseph peteret, in illam consensisse expressè, erat enim certa ex diuina reuelatione Iosephum non petiturum.* Non esse tamen fide certum, quòd inter illos intercesserit verum matrimonium, sentit *Canis. l. 1. Marialis. c. 5. §. Iam verò. vbi asserit esse quaestionem arbitrariam.*

Si turpes aut impossibiles fuerint.) Not. I. Alteram *h.t.* partem siue regulam esse de conditionibus turpibus, quae non pugnant cum substantia matrimonij, vt *si hostem meum occideris, si furtum aut aliud delictum commiseris*, item de impossibilibus, vt *si caelum digito tetigeris, si Oceanum ebiberis.* De eiusmodi conditionibus ita statuit Pontifex in fauorem matrimonij, vt potiùs reijciantur, quàm matrimonium irritent. Cùm enim eiusmodi conditiones accipi possint, velut seriò adiectae matrimonio, vel non seriò, seu joco, id est, non animo obligandi, vel matrimonij obligationem suspendendi, Canones in dubio eas interpretantur, tanquam joco & non seriò adiectas, sine dispendio coniugalis consensûs, vt tradit ex comm. *Canis. hic. §. Quadam verò.*

Quâ ratione etiam in testamentis seu vltima voluntate, quae itidem fauorabilis est, eiusmodi conditiones reijciuntur & habentur pro non adiectis. *l. 1. l. Conditions. ff. De conditionibus. institut. & §. Impossibilis. de hered. instit.* quia in his sicuti etiam in matrimonio nemo praesumitur joco agere aut ludere. Secus est in aliis contractibus, qui per adiectionem turpis aut impossibilis conditionis vitiantur. *l. Non solùm. ff. de obl. & act. & §. Si impossibilis. de inutil. stipulat.* neque enim in his idem fauor militat. *c. Cùm dilecti. in 6. de donat.* si verò constaret eiusmodi friuolas conditiones sine animo verè contrahendi matrimonium fuisse adjectas, esset planè nullum, & praesumptio cederet veritati, vt notat *Cassius n. 2.* & fatentur omnes. *Sanch.* autem in explicatione h.t. mirè se & alios confundit. *l. 5. d. 3.*

Not. II. Vtrum haec conditio *contraho tecum, vel contraham tecum, si Papa dispensauerit super impedimento consanguinitatis v.g. aut affinitatis*, rectè adijciatur sponsalibus, explicatione opus est, est enim casus frequentissimus, vt bene dicit. *Sot. in 4. d. 29. q. 2. a. 1.* qui bene respondet *1. §. Nona autem. ante dispensationem matrimonium esse nullum.* Quin etiam illi, qui existimant impletâ conditione matrimonium sine nouo consensu tenere, quando materia est legitima, tamen id negant, quando est illegitima siue prohibita, vt in proposito contrahere cum impedimento dirimente, quod seclusâ dispensatione est illicitum, idque nobis multò certius est, qui vniuersim quâcunque conditione propriè dictâ impletâ nouum consensum requirimus.

Quin etsi *Adri. q. 10. de matr.* censeat eiusmodi contractus inter cognatos saltem habere vim sponsalium, placet tamen contrarium cum *eodem Sot. l.c. §. Quòd autem.* vbi allegat plures leges ciuiles, quae dicunt, *Si quis stipuletur de eo, quod leges fieri prohibent, cessare obligationem, & conditio pendens ex voluntate principis, habetur quasi impossibilis. l. Iidem Iulian. ff. De legat. 1. & quae sine dispensatione fieri non possunt impossibilia à jure censeri*, ait *Innoc. in c. Pastoral. de caus. poss. & propriet.* quia vi[illegible] spensatio pendet in solidum à voluntat[illegible] quem non possumus cogere, neque [illegible] quòd ante dispensationem vllum actu[illegible] validum esse velit. Non tamen sic paci[illegible] gnatos & affines erit peccatum, si ex [illegible] nesta causa putent dispensationem sibi [illegible] dam, & in eventum impetrationis pro[illegible] matrimonium, quae promissio non hab[illegible] vim sponsalium, vt aptè dicit *Sot. §. ho*[illegible] ligabit tamen instar promissionis simp[illegible] tiam poterit confirmari juramento. E[illegible] que manifestum est, hanc condition[illegible] quidem turpem aut propriè impossibil[illegible] pa possit dispensare, posse tamen referr[illegible] pugnant cum natura sponsalium, & [illegible] propter materiam illegitimam, donec c[illegible] pleatur.

Not. III. Conditio honesta & [illegible] praesenti vel praeterito adiecta, matrim[illegible] nec vitiat, nec suspendit, sed si conditio [illegible] ra, vt *si patri tuo placet aut placuit*, est [illegible] dum, si verò est falsum, est statim irritum [illegible] *Th. 4. d. 29. q. vn. a. 3.* docent omnes, tu[illegible] quia nihil deest ad matrimonij substantiam, si vera sit, deficit autem consensus si falsa sit, adeoque & matrimonium.

Not. IV. Matrimonium initum sub conditione extrinseca necessaria & determinata, vt *contraho tecum, si cras sol oriatur*, per illum non suspenditur, sed perinde est, ac si apposita non fuisset, probatur ex *l. Pupillus. §. Quae sub conditione. ff. d. Nouat. & l. Impossibilis. ff. d. verb. oblig. & §. Si impossibilis. ff. De inutil. stipul.* Ratio est, quia cùm conditio illa sit determinata in causa sua naturali, ita vt impossibile sit oppositum euenire, censetur jam impleta juxta *S. Th. l. c. quaest. vnicâ. a. 3.* quem sequuntur communiter alii allegati à *Sanch. d. 2. n. 2.* apud quem vide plura.

Not. V. Conditiones necessarias intrinsecas, quas *Sanch. d. 1. n. 3.* vocat generales, quia omni contractui per se insunt, *vt si vixerimus, si tu quoque*

consen-

Digitized by Google

consenseris, tales esse, vt sine illis nec matrimonium nec alius contractus subsistant, siue exprimantur siue taceantur, neque enim contractus potest institui altero mortuo aut non consentiente, & idem est de similibus.

Id dubium est, an hæc conditio, *si Deus voluerit, si Deo placuerit* sit talis? In quo rectè distinguit *Silu. verb. Matrimonium. 3. q. 3.* esse videlicet generalem & necessariam, si intelligatur *voluntas beneplaciti, per quam Deus omnia vult aut operatur*; absque hoc enim impossibile est nos aliquid facere aut perficere; Non esse autem talem, si intelligatur *voluntas approbationis, quam vocant signi*, pro qua exploranda adhibemus consilium bonorum & orationem. Atque voluntas Dei hoc posteriori modo intellecta reddit contractum conditionalem eúmque suspendit, donec de voluntate Dei constet, quantum satis est.

Not. VI. Demonstrationem siue causam, nisi transeat in conditionem, nunquam suspendere sine vitiare matrimonium, siue sit vera siue falsa, siue turpis aut repugnans substantiæ matrimonij, probatur a simili, *quia falsa demonstratio non vitiat legatum. l. falsa. 35. ff. De condit. & demonstrat.* ergo nec matrimonium, quod est fauorabilius. Deinde demonstratio & causa non referuntur ad substantiam matrimonij, sed quasdam opiniones aut credulitates de illis, cum quibus contrahimus, quæque nos ad contrahendum impellunt, vt *Fama, Diuitiæ, Nobilitas*, vt ex comm. docet *Sanch. l. c. d. 19.* Dixi *per se.* si enim ista inuoluant errorem personæ aut conditionis, ita vt determinent consensum ad talem personam, excludendo quamuis aliam, inducent impedimentum dirimens.

Not. denique VII. Etsi aliqui apud *Sanch. l. c. n. 4.* censeant modum repugnantem naturæ matrimonij illud non annullare, sed haberi pro non adjecto eo, quod adueniat actui jam perfecto, neque illum suspendat, vt *contraho tecum, vt pharmaco aliquo sterilitatem procures*; Alij tamen, quos idem *Sanch.* allegat & sequitur *n. 5.* censent matrimonium adjecto tali modo vitiari vigore huius textûs. cum verò ex neutra parte sit ratio valde vrgens, vtrumque censeo probabile, nisi quòd huic posteriori sententiæ magis videtur fauere præsens t. Cui etiam conuenit, vt dicamus modum impossibilem aut turpem licèt naturæ matrimonij non aduersantem haberi pro non adiecto, neque illud suspendi per modum necessarium, v. g. *contraho tecum, vt aliquando moriamur*, habetur enim pro impleto, vt de conditione necessaria diximus. *not. 4.* vide plura apud *Sanch. l. c.*

TITVLVS VI.

QUI CLERICI VEL VOVENTES MATRIMONIVM CONTRAHERE POSSINT.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Agi *hoc tit.* de impedimento matrimonii, quod variè contrahitur per susceptionem Ordinum, & emissioné Voti: Quod ad primum attinet Catholica veritas est, per ordinem sacrum dirimi matrimonium postea initum; Constat ex *h. c. Et sequentibus. & c. Vnico. de voto in 6.* item multis Canonibus in decreto, quos allegat *Sanch. l. 7. d. 28.* & nouissimè ex *Conc. Trid. sess. 24. de matrimonio. can. 9.*

Not. II. Verius esse nunquam in Ecclesia siue Græca siue latina licuisse in sacris ordinibus *constitutis* matrimonium contrahere, idque ab initio Ecclesiæ prohibitum fuisse, vt constat ex *Can. 27. Apost. ibi.* Qui ad clerum prouecti sunt, *præcipimus, vt si voluerint vxores accipiant, sed Lectores & Cantores tantùm.* Ea verò est differentia inter Græcos & Latinos, quòd illis licebat post contractum matrimonium sacros ordines suscipere, & vti matrimonio antea contracto; quod Latinis est interdictum, apud quos si coniugati ordines sacros suscipiunt abstinere debent à coniugii vsu, vt constat ex *c. Cùm olim. de Clerico coniugato & c. De Syracusana. d. 28.* Quin etiam Græcis non permittebatur vsus matrimonij eo tempore, quo altari deseruiendum erat, siue ex l. siue ex consuetudine.

Cap. I. De Diacono.

Idem.

SVMMA.

De Diacono, qui alium Diaconum vulnerauit & vxorem accepit, consultus Pontifex respondet, si contrito corde ad Ecclesiam redire voluerit, dimissâ, quam accepit in vxorem, post pœnitentiam de vtroque excessu peractam, dispensatiuè posse ei diaconatûs officium reddi; & si perfectè conuersationis fuerit in Presbyterum ordinari. Subdiaconum autem, siue hominem interfecerit siue non, matrimonium non posse contrahere, sacri Canones demonstrant.

Digitized by Google

justâ causâ aut dispensatione omittuntur, eiusmodi matrimonium esse clandestinum quoad pœnas in *praes. c. & Conc. Trid. latas, c. 5. De reform. matr.* si vtrumque conjungatur, vt & denuntiationes omittantur, & gradus prohibitus (aut aliud impedimentum dirimens, cùm sit par ratio) interueniat; vnum enim sine altero non sufficit, vt rectè docet *Barbos. in h. c. §. Si verò. n. 8.* quia tum hîc Conc. Lateran. tum Trid. l. c. hypothesin matrimonij in gradu prohibito contracti, cum omissione denuntiationum conjungit. Sunt ergo hæ pœnæ latæ contra matrimonia clandestina secundùm quid, omissis denuntiationibus in gradu prohibito contracta. Clandestina autem simpliciter, quæ sine Parocho & vllo teste contrahuntur, sunt inualida post Conc. Trid. & habent alias pœnas juris, seu arbitrarias, quæ est sententia DD. quos allegat & sequitur *Sanch. n. 7.* etsi alij contrarium teneant apud eundem *n. 6.*

Ducor meritò auctoritate *Concilij Lateranensis in h. c.* ibi: *Si quis verò huiusmodi matrimonia clandestina siue interdicta inire praesumpsit, &c.* vbi subijciuntur pœnæ, cùm autem agat *de matrimonio cui denunciationes non praemittuntur*, manifestum est matrimonium eiusmodi rectè appellari clandestinum modo explicato. Neque hoc corrigitur per Concilium Tridentinum, quod initio huius cap. profitetur *se Concilio Lateranensi inhaerere*, ac denuntiationes easque ternas præmitti jubet, & *c. 5. Aggrauat poenam Conc. Lateranens. non solùm prolem ex matrimonio in gradu prohibito taliter etiam ignoranter contracto susceptam illegitimam decernendo, sed etiam spem dispensationis auferendo.* Neque obstat, quòd etiam sine denunciationibus matrimonium videatur publicè contrahi, modò *Parochus & testes adsint.* Non enim est ea publicitas, quam Ecclesia requirit, quæ neque videtur compensari, si omissis denuntiationibus contrahatur sciente maiori parte Viciniæ, quia neque sic obseruatur integrè, quod Ecclesia requirit, etsi aliqui affirment apud *Sanch. n. 9. qui d. 2. n. 5.* rectè dicit, *has poenas non incurri per matrimonium inualidum ob aliquod impedimentum dirimens, cui sint denuntiationes praemissae.*

Not. III. Etsi aliqui ante Conc. Trid. senserint, ab antiquo matrimonia clandestina fuisse irrita, quia *c. 1. c. 30. q. 5. Euaristus Papa* asserit, *non esse legitima sed adulterina & concubinaria*, & *Calestinus 35. q. 6. quam quis contra prohibitionem Ecclesiae duxit, non esse vxorem.* Est tamen contrarium fide tenendum, tam ex *hoc c.* quàm *Conc. Lateran.* vbi matrimonium clandestinum solùm prohibetur sub certis pœnis, nihil autem contra eius valorem statuitur, tum *Conc. Trid.* quod initio huius Decreti definit *matrimonia clandestina libero contrahentium consensu facta rata & vera esse matrimonia*, quamdiu Ecclesia irrita non facit, & proinde jure damnandos esse illos, vti eos S. Synodus Anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant. Ad *Decretum Euaristi* respondetur appellari ab eo matrimonia illegitima, quòd aduersentur legibus Ecclesiæ, adulterina autem seu stupra quoad forum externum, in quo probari non possunt. Cælestinus loquitur in eo casu quo post sponsalia & copulam cum vnâ, contrahitur matrimonium cum aliâ, tunc enim olim præsumebatur sponsalia per copulam transiisse in matrimonium. *c. Is qui fidem. de sponsal.*

Not. IV. Etsi semper prohibita fuerint matrimonia clandestina, vt patet ex *Conc. Later. & Trid. item ex c. 2. 30. q. 5.* justissimis tamen de causis *Conc. Trid.* ea non solùm prohibuit, sed etiam irritauit. 1. Quia Religio Sacramenti postulat magnam reuerentiam & deliberationem, matrimonia autem clandestina sæpè contrahebantur sine vtraque, vnde facilis pænitentia & discordia inter coniuges. 2. Aduersabantur triplici bono Sacramenti, fidei, inquam quia aperiebât licentiam adulteriis citra notam, eo ipso quòd erant occulta; deinde bono prolis, quia sic contrahentes ob eandem causam facilè negare poterant prolem esse suam; denique bono Sacramenti contra cuius institutionem, cùm matrimonium priùs esset occultum, non rarò priori conjuge viuente, nubebant alteri. 4. Quia sic facillimè tegi poterant grauissima impedimenta dirimentia, quæ nunc deteguntur. Esse autem penes Ecclesiæ potestatem talia matrimonia irritandi, nunc post *Conc. Trid.* est fide certum. De quo vide Theologos & Controuersistas.

Ter à proprio Contrahentium parocho.) Not. I. Etsi aliqui Juris Consulti tenuerint denunciationem requiri ad valorem matrimonij, est tamen vera & communis sententia in contrarium, pro quâ plurimos allegat *Sanch. d. 5. n. 3.* ratio est, quia præcepto denunciationum *Conc. Trid.* non apponit decretum irritans; sicut apponit præcepto, vt non celebretur matrimonium sine præsentiâ parochi & testibus, & in hoc inhæret. *Concil. Lateranens.* quod propter omissionem denunciationum illud minimè irritauit. Deinde *Conc. Trid.* arbitrio Ordinarij relinquit, vtrum denunciationes debeant sequi vel præcedere vel penitus omitti, ergo non pertinent ad valorem, sed ad solennitatem. Certum autem est, denunciationes non posse omitti absque peccato mortali sine necessariâ & justâ causâ vel dispensatione: est enim præceptum de re valde graui.

Illius prudentiae & judicio S. Synodus relinquit.) Not. I. Vigore horum verborum Episcopum dispensare posse in denunciationibus restringendis aut remittendis. Idem possunt Abbates jurisdictionem Episcopalem habentes, nullisque Ordinario subiecti, sunt enim & ipsi verè Ordinarij. Potest autem Prælatus alterius contrahentis cum vtroque dispensare, & multò magis poterunt dispensare vt denunciationes non fiant diebus festiuis sed ferialibus, vt not. *Sanch. d. 7. n. 6.* verius etiam est, Vicarium generalem posse in his dispensare, quia verè est Ordinarius & ordinarij nomine comprehenditur, vt probat idem *Sanch. inf. d. 29. n. 5.* Confirmatur, quia quando Trident. voluit excludere Vicarium, expressit, vt *sess. 24. c. 6. De reform.* ibi *& non eorum Vicario.*

Not. II. Parochus neque propter malitiosi impedimenti suspiciones, potest circa denunciationes dispensare, vt aliqui videntur colligere ex verbis Conc. apud *Sanch. d. 7. n. 17.* quia verba Conc. non

cogunt

cogunt, vt ostendit idem, & ante Conc. Trid. non fuit id illi concessum per *Conc. Later. in h. t.*

Not. III. Varias causas assignari ob quas denunciationes omitti, aut in vnam contrahi possint. 1. Si matrimonium credatur injustè impediendum. 2. Si immineat infamia. 3. Si periculum animæ aut rerum temporalium. 4. Si instet tempus, quo nuptiæ solennes prohibentur, & matrimonium absque periculo vel graui damno differri nequeat. 5. Si personæ sint inæqualis admodum conditionis. 6. Si principes vel magnates, aut illustres & nobiles personæ contrahant, in quibus communiter cessat periculum. 7. Si notabilis sponsorum commoditas id postulet, & nullum sit periculum occulti impedimenti; ita *Conink disp. 27. d. 6. n. 57.* plura de hac re vide apud *Sanch. d. 9.* Non tenetur tamen Prælatus existentibus licet his causis dispensare propter priuatam duntaxat vtilitatem contrahentium, nisi interueniat saltem aliquo modo respectus ad bonum publicum, vt sentit idem *Sanch. d. 10. n. 6.* Ego censeo in his causis non scrupulosè agendum, sed si verè *aliqua* subsit, Episcopo dispensandum etiam pro bono priuato contrahentium. Cùm Concil. Trid. sine distinctione boni publici & priuati hanc potestatem Episcopis concedat.

Qui aliter quàm præsente Parocho.) Not. I. Hoc intelligi de illis locis vbi Conc. Trid. promulgatum & receptum est, nec ibi juvare ignorantiam aut casum necessitatis, quia leges irritantes simpliciter adimunt valorem actui, nisi habeat conditiones ad valorem requisitas, vt in simili diximus ad *Regul. 1. Cancellariæ. & ex comm.* tradit *Tannerus d. 6. de matrimonio n. 115.* Aliqui tamen apud *Sanch. d. 17. n. 3.* putant etiam his locis valere in articulo mortis, vt si quis habens concubinam, velit illam sibi legitimè copulare pro bono prolis. Addit *Nauar. c. 22. man. n. 69.* sed subdubitans idem videri, si matrimonium contrahatur publicè sciente maiori parte viciniæ, quod suprà improbauimus.

Cæteroquin contrahere clandestinè etiam illis locis, vbi Trid. non est receptum, validum quidem sed illicitum est. Excipit 1. *Caiet. v. matr.* nisi per contractum clandestinum possit impediri peccatum mortale. 2. aut nisi sit periculum malitiosi impedimenti. 3. aut vrgeat magna opportunitas non reditura. 4. aut graue damnum timeatur. 5. denique si matrimonium publicè quidem sit contractum, sed invalidè ob aliquod impedimentum occultum diuersum à clandestinitate, tum enim non est opus rursùs adhibere Parochum & testes. Vt declarauit *Pius V. testante Nauar. c. 27. man. n. 70.*

Not. II. Parochum hoc loco eodem modo accipi, quo accipitur in Sacramento pœnitentiæ, & *in c. Omnis vtriusque sexûs* appellatur *Sacerdos proprius*, de quo passim Theologi & Canonistæ, id tamen cauẽdum est, ne assistat matrimonio vagorum, nisi post diligentem inquisitionem & licentiam ab Ordinario obtentam. Si autem vir & mulier sunt in diuersis parochiis, sufficit Parochus alterutrius juxta comm. apud *Tann. l. c. n. 116.* Ordinariè tamen interesse conuenit illum in cuius parochia nuptiæ celebrantur. Neque refert, si Parochus sit excommunicatus, suspensus, interdictus, quia non exercet actum jurisdictionis, sed testimonij, cum officio tamen Parochi per Conc. Trid. connexi. Neque etiam necesse est, vt Parochus sit Sacerdos, quia Conc. Trid. non requirit; alium tamen quàm Sacerdotem substituere non potest, quia in casu substitutionis Conc. Sacerdotem nominat, de quo vide *Sanch. d. 20.*

Not. III. Sufficere ad valorem matrimonij præsentiam Parochi alterius vel vtriusque contrahentis, quantumuis in neutrius parochia, imò nec diœcesi matrimonium celebretur, ita *Henriq. l. 11. de matr. c. 5. n. 2.* referens littera R. multos viros doctos, idem sentientes. Ratio est, quia non est actus jurisdictionis, sed potiùs testimonij, quod vtique licitè præstatur, & vt esset actus jurisdictionis, foret solùm actus jurisdictionis voluntariæ, qui potest vtique exerceri. Idem dicendum est de Sacerdote, cui Parochus generaliter committit pertinentia ad curam animarum, de quo *Sanch. d. 30.* Atqui hinc colligitur Parochum vel Sacerdotem, qui ex eius licentia assistit matrimonio, posse etiam id facere invito Parocho loci alieni, qu a is non potest nec debet actus testimonij vel jurisdictionis voluntariæ, quæ competit alteri ratione officij impedire aut prohibere. Denique valebit matrimonium, etsi Parochus & testes intersint casu, aut vi detenti aut dolo, modò intelligant consensum matrimonij, siue per se, siue per interpretem, vt docet *Sanch. l. c. d. 39.*

Not. IV. Non requiri testes omni exceptione maiores, sed sufficere quosuis etiam impuberes, modò intelligant quid geratur & testimonium ferre possint de contractu se præsentibus celebrato, quia Conc. nullam aliam testium qualitatem exprimit; aptitudo autem ad testimonium ferendum supponitur; quia frustra adhiberentur in testes, qui testimonium ferre non possent. Alia quæ de hoc Conc. Trid. fusè disputantur, vide apud Theologos & Casistas.

TITVLVS IV.

DE SPONSA DVORVM.

Ad Rubricam Tituli.

Contingit quandoque sponsalia ab aliquo contrahi cum duabus mulieribus, vel è cõtra vnam mulierem contrahere cum diuersis viris, hoc titulo agitur, quænam sponsalia debeant præualere.

Cap. I. Duobus modis.

Augustinus de fide pactionis & consensu.

S V M M A.

Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere; si ducat, agat pœnitentiam, maneat tamen cum illa quam duxit, non enim rescindi debet tantum Sacramentum. Si autem fecerit fidem consensûs, non licet ei aliam ducere, si duxerit dimittet & adhærebit priori. Est autem fides pactionis quando aliquis promittit alicui se eam ducturum, si permiserit eum rem secum habere vel etiam pro consensu, fides autem consensus est, quando etsi non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuò se suscipiunt.

E X E G E S I S.

Fides pactionis.) Not. I. Continuationis h. t. cum præcedentibus non posse solidam rationem reddi, quidquid velit *Panorm.*

Not. II. *Hoc cap. etiam haberi 27. q. 2. c. fin. citatur* S. Augustinus, sed nusquam in illo reperiri, vt notatur in editione Gregorij XIII. sed parùm refert cuiuscunque sit; per fidem pactionis intelliguntur sponsalia siue conditionata, vt cùm aliquis promittit matrimonium, si sponsa permittat, vt rem cùm illa habeat, quæ conditio, cùm sit turpis, habetur pro non adjecta; vt patebit *tit. seq.* per fidem autem consensûs intelliguntur sponsalia de præsenti siue ipse contractus matrimonialis. Certùm autem est sponsalia de futuro siue conditionata siue pura tolli per matrimonium sequens cum altera, vnde hoc c. concordat cum *c. Sicut. & c. penult. De sponsal.*

Cap. II. Accepisti.

Ex Brocardo lib. 30.

TEXTVS.

Si accepisti illam in uxorem, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest fieri tibi legitima uxor. Et 40. dies in pane & aqua (quod Carenam vocant) ac septem sequentibus annis pœniteas.

E X E G E S I S.

Desponsatam sibi habuerat.) Not. ex *Panorm. n. 2.* intelligi desponsatam hìc per verba de præsenti, & patet ex eo, quia si fuisset sponsa de futuro, valeret matrimonium cùm secunda contractum, vt dictum est *cap. proximo.*

Quadraginta dies.) Nota. Olim Ecclesiam imposuisse publicam pœnitentiam ducenti vxorem alterius, & contrahens cum duobus siue vir, siue mulier est infamis. *L. 1. ff. de his, qui notantur infamiâ.* Addit Panorm. pœnitentiam 7. annorum regulariter fuisse impositam pro quolibet peccato mortali, intellige publico; occulta enim non punit publicè Ecclesia, *c. Hoc ipsum. 33. q. 2.* nisi sacerdos tempus ex causâ abbreuiaret, & in *c. Deus, qui de pœnit. & remiss. & quem pœnitet. d. 1. de pœnit.* Quæritur tamen, quid debuerit iste agere spatio septẽ annorũ? Respondet Panorm. etiam ex Abbate antiquo debuisse jejunare semel, vel pluries in septimana, vel aliud bonum opus agere secundùm judicium & discretionem sacerdotis; & sic intelligi debere, omnia jura, quæ imponunt pœnitentiam per numerum dierum vel annorum non specificando modum pœnitentiæ. Carenam autem vel carinam à carendo dici manifestum est, vnde licet vi nominis possit cuiuis jeiunio aut abstinentiæ aptari, ex vsu tamen Ecclesiæ sonat carentiam siue jeiunium 40. dierum.

Cap. III. Licet.

Alexander III. Salernitano Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si inter virum & mulierem consensus interueniat de præsenti, & vnus alterum verbis consuetis expressè recipiat, siue juramentum sit interpositum siue non, non licet mulieri alij nubere. Etsi nupserit etiamsi carnalis copula secuta fuerit, separari debet & ad primum compelli redire, quamuis aliter à quibusdam prædecessoribus suis sit aliquando judicatum.

E X E G E S I S.

Etiamsi copula subsecuta fuerit.) Not. I. Etsi de fide sit matrimonium ratum esse dissolubile, per solennem Religionis professionem, vt in *c. Ex parte. & Verum, & c. Ex publico. de conuersione coniug.* & Concordat. *Conc. Trid. sess. 24. Can. 6.* controuersum tamen est, vtrũ dissolui possit etiam aliis modis. Medina l. 5. de sacrorum hominũ continentiâ c. 89. affirmat matrimonium ratum ex naturâ rei dissolui per subsequens consummatum, & sic contrahentes solo jure Pontificio esse inhabiles ad aliud contrahendum. Ratio ipsius est, *quia Vinculum dissolubile necesse est dissolui per vinculum maius & indissolubile; Matrimonium autem ratum est dissolubile, vt patet ex ingressu Religionis, & consummatũ est indissolubile, nec compossibile cum rato priori; dissoluitur ergo per matrimonij subsequentis consummationem.* Sed Medina supponit falsum, quia matrimoniũ posterius consumatum est prorsùs irritum, non ergo habet rationem vinculi, quia traditio alicui facta, qualis fuit per matrimonium ratum jure naturæ repugnat vt possit eadem res tradi alteri.

Not. II. Vtrum autem præter ingressum religionis matrimonium ratum ex justa & graui causa possit autoritate Pontificis dissolui, non prorsùs certum est. Non posse, tenent multi ex Theologis antiquioribus. Quos allegat *Sanch. l. 2. d. 14. n. 1.* Rationes præcipuæ sunt: 1. quia matrimoniũ ex sui natura, jure diuino & naturali est indissolubilis vitæ societas. 2. Si potest dispensare in rato, poterit etiam dispen-

dispensare in consummato, differunt enim solùm accidentaliter, sicut res operans & non operans. 3. Aduersantur verba Christi *Matth. 19. quos Deus coniunxit homo non separet.* Sed tenenda est sententia comm. Canonistarum post *gl. in c. Ex publico.* & *c. Ex parte. 2. de conuers. coniugat. in c. fin. De sponsa duorum. sequuntur S. Antoninus. 3. p. t. 1. c. 21. §. 3. Caiet. to. 1. opusc. tr. 28. q. vn. Nau. Conf. 3. edit. 2. de sponsal. & c. 22. Manual. n. 21. Bellarm. l. 2. de Monach. c. 38. Sanch. l. 2. d. 14. n. 5. Henriq. l. 11. c. 15. n. 11. & l. 12. c. 5. n. 3. & c. 16. n. 17.* alijque etiam ex RR. non pauci. Probatur 1. ex facto plurium Pontificum. *S. Anton. l. c. refert se vidisse Bullas Martini V. & Eugenij IV. quibus in matrimonio rato dispensârunt. Nauarr. l. c. Manual. asserit Paulum III. & Pium IV. ter vel quater ad suam instantiam dispensâsse*, idem testatur sæpiùs suo tempore factum *Caiet. Gregor. XIII. vnicâ die cum vndecim dispensâsse refert Henriq.* temerarium autem est dicere Pontifices errâsse in re tam graui ex ignorantia juris diuini & naturalis. 2. Pontificis potestas extendenda est quantum fieri potest pro bono publico Ecclesiæ & animarum, sæpè autem per dissolutionem matrimonij rati possunt impediri multa scandala & promoueri magna bona, ergo non est neganda hæc potestas Pontifici. 3. Pontifex potest dispensare in voto solenni Religionis, quod est fortius vinculum matrimonio rato, cùm hoc per illud dissoluatur, ergo potest etiam in isto per Regulam illam *si vinco vincentem te, à fortiori vincam te. l. De access. ff. De diuersis & temporal. præscript.*

Ad 1. respondeo, Matrimonium nihilominùs esse & manere indissolubile, tum quia ipsi contrahentes non possunt illud dissoluere, quod non impedit quin à Pontifice possit dirimi instar voti, cujus obligationem vouens ipse non potest tollere, etsi possit superior; tum quia non potest dissolui instar aliorum contractuum.

Ad 2. Respondeo, negando consequentiam, nam licet matrimonium ratum & consummatum, non differant essentialiter (ne dicere cogamur matrimonium Beatæ Virginis, non fuisse verum matrimonium) differunt tamen tanquam perfectum integraliter & imperfectum, sicut homo omnibus membris integer vel claudus, adeóque non merè accidentaliter. Vnde non mirum est, Pontificem posse in vno, quod non potest in altero, quia per consummationem Christus eleuauit matrimonium ad significandam Vnionem suam cum Ecclesia, & humana natura per Incarnationem, matrimonium ratum autem, significat solùm Vnionem Christi per gratiam & charitatem.

Ad 3. Respondeo. *Verba Christi* Matth. 19. *Intelligi de matrimonio consummato, vt explicat Alex. III. c. Ex publico. de conuersione coniugat.* vel pertinere ad illos, qui potestatem separandi non habent, vt sunt ipsi coniuges, aut alij præter Papam. Jurisperiti verò alij, qui dicunt, etiam in matrimonio consummato posse dispensari, prorsus reijci debent.

Aliter à quibusdam prædecessoribus.) Not. I. Inter errores Pontificum ab hæreticis istum quoque obiectari; *quòd quidam Pontifices ante Alex. III. judicauerint matrimonium ratum solui per consummationem matrimonij, postea contracti. Alex. autem III. hîc & Innoc. III. in c. fin.* definiunt contrarium, videlicet *matrimonium secundum esse irritum quantumuis consummatũ, si priùs fuerit aliunde contractũ, licet non consummatum,* vel ergo isti Pontifices errârunt, vel priores, & quidem in re graui ad valorem Sacramenti pertinente, sed rectè respondet *Bellarm. l. 4. de Pont. c. 14.* priores Pontifices nihil de hac re definiisse, neq; legem generalem statuisse, sed in facto particulari opinionem, quàm tenebant secutos. Adde cùm Pontifices in matrimonio rato possint dispensare, hac forsitan ratione judicâsse ex justa aliqua causa matrimonium ratum, propter matrimonium sequens consummatum esse dissoluendum.

Not. II. Non posset tamen Pontifex per generalem legem statuere, vt sine aliâ graui & justâ causâ dissoluatur matrimonium ratum, per subsequens carnali copulâ consummatum, quia videretur dari nimia ansa, matrimonia rata temerè dissoluendi, neque eiusmodi potestatem, quæ in destructionem tendit, Pontifex videtur accepisse à Christo, vt bene aduertit *Couarr. in Epit. l. 4. p. 2. c. 7. §. 3. n. 5.* etsi antequam emanaret præsens *cap. Licet*, communis sententia affirmaret Pontificem id posse.

Cap. IV. Tua fraternitas.

Idem, Genuensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex de his, qui super desponsatione factâ de præsenti controuersiam mouent, & appellatione ad Sedem Apostolicam interpositâ pendente accipiunt alias vxores: rescribit, vt si duxerint appellandum, eis in Ecclesia publicè interdicatur, ne ante decisionem causæ aliud contrahant matrimonium, & si contra hoc interdictum venire præsumpserint, matrimonium tam præsumptuosè contractum posse ab Archiepiscopo irritari.

EXEGESIS.

Ne ante decisionem causæ.) Not. I. Non solùm in causa appellationis pendentis, sed quocunque modo lite super matrimonio pendente, siue fuerit appellatum siue non, non licet transire ad aliud matrimonium, quantumuis prætendatur nullitas matrimonij prioris, vt patet ex *cap. Cùm in Apostolica. de sponsal.*

Not. II. Appellatione pendente posse judicem interdictum facere, ne matrimonium contrahatur ante causæ decisionem, & sic non suspenditur in totum hoc casu jurisdictio judicis à quo, potest enim id facere, quia pertinet ad faciliorem exitum causæ appellationis, vt colligitur ex *c. Ex lit. de matrim. contra interdict. Eccles. contract.*

Cap. V. & vlt. Tuas.

Innocentius III. Mutinensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Mutinæ obtineret consuetudo, vt si quis juràsset, se aliquam ducturum & citra carnis copulam desponsàsset, & postea desponsàsset etiam aliam eámque cognouisset, vt primò cognita ipsi adjudicaretur, non priùs desponsata: consultus rescribit Pontifex seruandum esse, quòd S. Petri Sedes & sua Metropolis sequitur ac docet, videlicet postquam inter legitimas personas consensus interuenerit de præsenti (qui si solus deficiat, cætera etiam cum ipso coitu frustrantur) si illa personæ cum aliis postea de facto contrahant, quod priùs de jure factum fuerat, non posse irritari.

EXEGESIS.

De Cætero.) Quæritur vtrùm matrimonia contracta & consummata, post priùs ratum ante hanc decretalem fuerint legitima. Respondet *Panorm.* *illa fuisse tolerata, neque irritata*, idque significari per verbum *de cætero*, quòd priùs facta, rata habeat, neque rescindat. Rationem addit, *quòd constitutio antiqui juris declaratoria non extendatur ad præterita gesta secundùm contrariam consuetudinem.* Sed hæc consuetudo non potuit introduci in re tam graui & valorem Sacramenti concernente, nisi suppositâ potestate Pontificis matrimonia rata dissoluendi, ex quâ postquam illi res innotuit, quæ facta erant rata habere potuit.

TITVLVS V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS, IN MATRIMONIO VEL ALIIS CONTRACTIBUS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Sponsalia contrahi, vel purè vel sub conditione, etsi verò communiter nulla addatur conditio, est tamen pro plena intelligentia de matrimonio & sponsalibus quoque conditionatis agendum. Quâ ratione comprehenduntur *h. t.* etiam conditiones aliis contractibus apponi solitæ. Est autem conditio, vt definit *Panorm. hîc* ad Rubric. *quædam adiectio posita, vel subintellecta in dispositione aut contractu, suspendens & resoluens ipsum.* Vnde propriè est conditio, quæ suspendit in futurum eventum, siue ratione rei, siue temporis, vt explicat *Silv.* verb. *conditio n. 1.*

Nota II. Diuisiones conditionum valde intricatè assignari, placet præcipuas desumere ex *M. in 4. d. 29.* 1. Conditiones aliæ sunt generales, quæ naturâ suâ intelliguntur inesse, etsi non apponantur seu exprimantur, vt *contraham tecum, si Deus voluerit, vel si tu consenseris*; Aliæ particulares siue extrinsecæ, illæque vel simpliciter necessariæ, vt *si sol cras orietur*, vel simpliciter impossibiles, vt *contraho tecum, vel contraham tecum, si cœlum digito attigeris.* Vel denique contingentes, vt *si pater meus consenserit, aut si pater tuus dotem dederit.* Ex conditionibus autem contingentibus, aliæ sunt, quæ substantiæ matrimonij eiúsque triplici bono aduersantur, quales recenset *Pontifex infrà c. fin.* Aliquæ honestæ sunt, vt *contraho tecum, si velis continentiam mecum seruare*, aliquæ verò turpes, vt *si generationem prolis euitaueris.* Denique aliæ conditiones sunt de futuro, quæ propriè hoc nomen merentur, quales jam assignauimus, aliæ de præsenti, vt *contraho tecum, si parentibus tuis nunc placeat*, vel præterito, *si pater tuus aliquando miles fuit.*

Not. III. Præter conditiones esse alia tria, quæ adjici solent contractibus, v. g. demonstratio, modus, & causa. Demonstratio exprimitur per relatiuum aut qualitatem, ratione cuius determinatur & demonstratur persona, cum quâ contrahitur, vt *duco te, quæ es huius Ducis aut Comitis filia, aut quæ es libera, nullo jure mancipij obstricta.* Silu. v. *Conditio. n. 5.* dicit, quòd demonstratio est ex aliquo præterito, siue præcedente, accedente, vel qualitate rei certificatio, vel liquidatio. Modus generaliter est omnis qualitas adiecta dispositioni vel obligationi. § *Modus. ff. De Obl. & Act.* Specialiter autem modus in proposito est appositio oneris, ad contractû tanquam causæ motiuæ aut finalis, vt *contraho tecum, vt facias hoc vel illud.* Aliter definitur à *Silu. l. c.* quòd sit invitatio (imò obligatio) ad remunerationem vel ad impletionem loco eius, quod est factum. Significatur autem modus per particulam *dummodo* vel *vt*, sicuti demonstratio exprimitur per *qui quæ vel quod.* Causa est propter quam contrahitur, vt *contraho tecum, quia diues & pulchra es, aut vt per te ego ditescam*; explicatur autem per particulam *quia* vel *propterea*, sicut conditio propriè dicta explicatur per particulam *si* aut *nisi.*

Cap. I. Quicunque.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Quicunque sub conditionis nomine aliquam desponsa-

sponsauerit & eam relinquere voluerit: dicimus, quòd frangatur conditio, & desponsatio irrefragabiliter teneatur.

EXEGESIS.

Frangatur conditio.) Supponunt DD. & apertum est ex verbis, Conc. loqui de conditione turpi aut illicita, turpem autem haberi pro non adiecta; si verò sit conditio honesta, per eam non vitiari aut irritari matrimonium, patebit ex seqq.

Cap. II. Cùm sit.

Gregorio Episcopo Spoletano.

SVMMA.

Cùm duo mancipia manumissa essent sub hac conditione, vt monachi fierent & permanerent, *contra facientes autem seruitio subderentur, vnus autem ex illis Monasterium deseruisset & clericis se sociasset, rescribit Pontifex huic Episcopo, si ita esse reperiatur, ita se exhibeat, vt nec Monasterij deserendi sit ipsi facultas, nec manumittentis voluntas prætereatur.*

EXEGESIS.

Monasterium deseruisset.) Not. I. *Ex Panorm. hic*, quòd in manumissione serui, potest apponi conditio, quâ non seruata, libertas rursùs perdatur.

Not. II. Quòd olim seruitus non impediebat Monachatum, concord. *c. Multos. d. 54.* nec promotionem ad sacros ordines. *c. Nullus. & c. De famulis. de seruis. non ord.* hodie autem serui nec suscipiuntur ad Religionem, nisi sint manumissi, neque ordinantur, vt patet ex *dd. cc.*

Not. III. Quòd Pontifex dicit *manumittentis voluntatem non esse prætereundam* vt scilicet isti recidant in seruitutem, si in Monasterio non manent: intelligendum videri ante professionem, postea enim non possunt transire ad clericos seculares; sed nolentes coguntur manere in Monasterio, quo ipso impletur voluntas manumittentis.

Cap. III. De illis.

Alex. III. Panorm. Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex si quis alicui mulieri ita iurauerit, ego te in vxorem accipiam, si tantum mihi donaueris, *periurium non fore, si nolentem, dare quod sibi dari petiit, non acceperit in vxorem: nisi consensus de præsenti aut carnalis copula sit subsecuta.*

EXEGESIS.

Si tantum mihi donauerit.) Rectè ex *h. t.* colligit Panorm. hanc conditionem esse honestam, *accipiam te in vxorem, si hoc vel illud mihi donaueris*, nisi enim esset honesta, non suspendisset sponsalia, sed haberetur pro non adiecta, juxta *c. fin. inf.* Neque obstat *l. si ita stipulatus. §. Si tibi nupsero. de verb. obl.* vbi dicitur *si mulier à viro aut vir à muliere stipulatur centũ dari, si sibi nupserit, non valere stipulationem tanquam inhonestam, videri enim tales propter libidinem contrahere.* Rectè enim respondet *Panorm. si talis stipulatio fiat ratione dotis, conditionem esse honestam*, & de hac posse intelligi *t.* vel si alia justâ causâ subsit, cur alter adijcit conditionem de sibi aliquid dando, vt si nobilis cõtraheret cum plebeiâ, non foret inhonestum si pacisceretur de pecunia sibi danda in compensationem nobilitatis, tum enim cessaret præsumptio libidinis, vt ait *Bartol. in d. l. si ita stipulatus*, qui non jubet indistinctè eiusmodi stipulationem annullari, sed causâ cognitâ videlicet appareat non esse justam aut honestam.

Nisi consensus de præsenti.) Not. Ex Panorm. duos hîc casus exprimi, in quibus conditio apposita sponsalibus tollitur, scilicet per subsecutum consensum de præsenti non conditionatè sed purè præstitum, per quem videlicet tollitur obligatio implendæ conditionis priùs appositæ; vel per carnalem copulam subsecutam, cuius in hoc cap. est duplex effectus, purificat enim sponsalia, cùm per illum præsumatur conditio remitti, & eodem momento dicta sponsalia transfundit & transmittit in matrimonium.

Cap. IV. Verùm.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si alicui Ecclesiæ possessio qualibet interpositâ conditione donetur, à donatore donum postea reuocari non posse, nisi fortè tali sit conditione collatum, quod eâ cessante debeat reuocari.

EXEGESIS.

Interpositâ conditione donetur.) Etsi hoc Cap. à DD. intricatè satis exponatur, mihi videtur sensus planus, si dicamus conditionem priori loco latiùs sumi, prout etiam comprehendit modum, qui non suspendit actum neque annullat, nisi sit contrarius substantiæ illius, vt docet de matrim. *Sanch. l. 5. d. 19. n. 4.* & eadem est ratio in aliis contractibus. Posteriori loco conditio sumitur strictè pro illa quæ suspendit actum, sic vt conditione non posita sit nullus aut possit reuocari. Ne autem sit locus ambiguitatis, in fauorem Ecclesiæ hîc statuit Pontifex, vt donatio Ecclesiæ facta sub conditione non possit reuocari, nisi à donatore fuerit expressum, quòd conditione cessante seu non impletâ debeat reuocari, iuxta naturam conditionis propriè dictæ; Sic, si quis Ecclesiæ donet prædium sub hâc conditione ne alienetur, præsumitur esse modus, nisi expressè reseruet sibi potestatem, donationem reuocandi, si fiat alienatio, vnde colligitur esse conditionem propriè dictam.

Cap. V. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Cum quidam in mulierem aliquam consensisset, si pater eius praestaret assensum, consultus Pontifex an sit ad consummandum matrimonium compellendus, respondet, cùm consensus liber non sit, qui in alieno arbitrio reseruatur, & conditionem hanc Canones non improbent, nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendum esse ad matrimonium contrahendum. *Nam licet Alexander Papa responderit*, sponsalia sub conditione contracta, ipsâ non impletâ, si consensus de praesenti intercedat, vel carnalis copula subsequatur, dissolui non debere, *non esse id huic definitioni aduersum, cùm consensus in hoc casu non sit de praesenti habendus, licet per verba de praesenti exprimatur, qui in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit.*

E X E G E S I S.

An sit ad consummandum matrimonium compellendus.) Not. I. Ex diuersa hàc verborum interpretatione DD. in diuersas ire sententias, dum alij negant ipsi matrimonio posse adiici conditioné, & solùm concedunt apponi posse consensui ad matrimonium, id est, sponsalibus, vt *Couarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 3. n. 4. & seq. Sot. 4. d. 29. q. 2. a. 1. Sanch. l. 5. d. 1. n. 5. Barbosa. hic in alleg.* aliique qui tenent etiam conditione impletâ non fieri verum matrimonium absque nouo consensu. Alii contra putant, conditionem apponi posse ipsi matrimonio, vt Canis. *hic in Explic. Rubr. Zoes. h. t. n. 5. sub finem*, vbi ait, *non tam adijci conditionem matrimonio vt est Sacramentum, quàm vt est contractus ciuilis, eatenus enim vt reliqui contractus conditionem recipit.*

Priores ex *h. t.* ita argumentantur, quòd Episcopus quaesierit, an qui sub tali conditione contraxit, sit ad matrimonium consummandum, id est, perficiendum vt explicant compellendus; confirmant ex sequentibus, vbi dicitur: *talem nō impletâ conditione consensûs paterni cogendum non esse ad matrimonium contrahendum*, indeque concludunt idem intelligi per matrimonium consummandum & per verba de praesenti contrahendum. Non ergo per consensum huiusmodi conditionatum verum matrimonium, sed duntaxat sponsalia de futuro contrahuntur. Posteriores matrimonium consummandū accipiunt in significatione vulgari, pro consummando per copulam carnalem, & ad eundem sensum torquent matrimonium contrahendum. Addunt rationem, quia alibi etiam contractus recipiunt conditionem, ergo idem dicendum de matrimonio.

Not. II. Ex hac posteriori interpretatione satis quidem consequenter deduci, quòd consensus ille conditionatus purificata conditione sine nouo consensu transeat in matrimonium vt in aliis contractibus, quae est comm. Canonist. post *Innoc. Hostiens. Ioan. Andr. tradita etiam à Canis. Nauar. c. 22. man. n. 63. & 64. & l. 4. Cons. 11.* quem cum aliquot Theologis sequitur quoque *Sanch. l. 5. d. 8. n. 5.* etsi is neget conditionem matrimonio posse apponi. Sed verior est contraria communis sententia Theologorum post *S. Thomam 4. d. 29. q. vn. a. 3. S. Bonauentur. d. 28. q. 3.* aliósque quos cateruatim allegat & sequitur *Tann. 3. p. disp. 8. q. 3. dist. 4. n. 83.* Ratio est. 1. In nullo alio Sacramento consensus cōditionatus de futuro sufficit ad valorem Sacramenti, ergo neque in matrimonio. 2. Omne Sacramentum, cùm perficitur, debet esse signum sensibile, atqui quando post consensum conditionatum impletur conditio, nullum adest signum sensibile, si non requiritur consensus nouus. 3. Ad matrimonium de sui natura requiritur consensus de praesenti, per quem distinguitur à sponsalibus, quae fiunt per consensum de futuro, eiusmodi autem consensus conditionatus est de futuro, non de praesenti, vt clarè asserit Pontifex hîc dum respondet ad c. *De illis. suprà.* quod est Alex. III. dicentis *sponsalia de futuro conditionata, non obligare conditione non impletâ, nisi superueniat consensus de praesenti aut copula*, consensus autem, de quo hîc agitur non est de praesenti habendus, licet per verba de praesenti exprimatur & consistit in alieno arbitrio Patris, videlicet nondū habito sed habendo, *consentio videlicet in te, si pater tuus assenserit*, ergo ex mente Vrbani III. cōsensus conditionatus, nisi, impletâ licet cōditione accedat consensus de praesenti non fit matrimonium. 4. Si vterque vel alter contrahentium conditione pendente ad aliud matrimonium conuolent, valebit posteriùs matrimonium, vt fatetur *Canis. l. c.* quia etiamsi conditione impletâ id faciant, nisi de nouo consentiant, peccabunt quidem contra fidem datam, sed matrimonium posterius valebit, vt docent *Sot. & alij apud Tann. n. 87.* ergo eiusmodi consensus conditionatus non sufficit ad verum matrimonium, quod ex natura sua est indissolubile, nisi per ingressum Religionis aut dispensationem Pontificis ante consummationem. 5. Denique non apparet quomodo contraria sententia habeat locum post Conc. Trid. quod requirit praesentiam Parochi & testium, nisi dicamus impletâ conditione consensum nouum requiri, qui in illorum praesentiâ iteratò exprimatur, sicut enim consensus conditionatus non sufficit ad verum matrimonium, ita nec praesentia Parochi & testium tum adhibita.

Ad instantiam de aliis contractibus respondetur, illis posse adiici conditionem, quia non requirunt consensum de praesenti, vti requirit matrimonium ex institutione Christi & definitione Pontificum. Adde neque alios contractus propriè perfici per consensum conditionatum, sed potiùs inchoari, Quòd autem impletâ conditione sine nouo consensu obligent & sortiantur effectum, est ex dispositione iuris, iura enim habent pro facto quod fieri debet, supposito consensu conditionato liberè praestito, ita *Tann. l. c. n. 86. post Valent. q. 5. de matr. p. 5.*

Cap.

Cap. VI. Per tuas.

Innocentius III. Masicano Episcopo.

SVMMA.

Cum mulier P. quendam N. postularet in virum, asserens inter se de præsenti consensum & copulam interuenisse; quod licet vir non negaret, asserebat tamen se non teneri, sponsalia enim fuisse conditionata, videlicet si pater eius & patruus consentirent; qui re intellectâ statim contradixerunt. Mulier autem replicabat, negando sibi fuisse à patre viri aut patruo aliquando contradictum, & ante tempus contradictionis expressum à testibus, ac postea dicebat inter se carnalem copulã interuenisse. Quâ super re consultus Pontifex respondet, cum constet post sponsalia carnalem copulam subsecutam, pro matrimonio esse præsumendum, quòd videatur à conditione recessisse, etsi enim probatum sit post patris & patrui contradictionem à viro illo mulierem cognitam, non esse tamen probatum, quòd antequam ille cognouisset eandem pater eius & patruus contradixerint.

EXEGESIS.

Post sponsalia carnalem copulam.) Not. I. Quod obseruat *Panorm. n. 2.* sponsalia non solùm pura, juxta *c. Is qui fidem. de sponsal.* verùm etiam conditionata transire in matrimonium per carnalem copulam per *h. t.*

Not. II. Quòd mulier probando sponsalia & copulam clarè fundârit intentionem suam aduersùs hunc virum, cuius exceptio de apposita conditione consensûs patris & patrui sui, illam probationem non elisit, etsi illam redderet dubiam vel obscuram. Quam obscuritatẽ suo responso elucidat Pontifex, dicendo illos per copulam subsecutam (ne præsumi debeat fornicatia) à conditione consensûs patris & patrui recessisse; & quamuis probatum sit post contradictionem vtriusque, copulam illos habuisse, non tamen probatum esse, quòd copula illa prima fuerit, & ante illam, quæ prima fuit, præcesserit contradictio patris & patrui, per quam apposita conditio pacti consensus illorum potuerit rescindi & sponsalia dissolui.

Cap. VII. & vlt. Si conditiones.

Gregorius IX.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si conditiones contra substantiam coniugij inserantur, puta, si alter dicat alteri, contraho tecum, si generationem prolis evites, *vel,* donec inveniam alium honoratiorem aut facultatibus ditiorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas, *matrimonialis contractus quantumcunque sit fauorabilis, caret effectu. Licèt aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter eius fauorem pro non adiectis haberi.*

EXEGESIS.

Contra substantiam matrimonij.) Not. I. Regulam vnam de conditionibus repugnantibus substantiæ Sacramenti, quòd illud vitient & annullent, cuius rei tria exempla, quæ hîc ponit Pontifex, opponuntur triplici bono Sacramenti; 1. Est, *si generationem prolis evites, quod est contra bonum prolis.* 2. *Donec inueniam alium honoratiorem aut ditiorem, quod est contra rationem huius Sacramenti, quod intendit coniunctionem indiuiduam.* 3. *Si adulterandam te tradideris, quod est contra bonum fidei;* violatur enim fides conjugi debita per adulterium. Quæ conditiones non tantùm matrimonium suspendunt, sed etiam resoluunt, id est, vt conditione tali adveniente nullum sit; v. g. si afferatur mulieri eâ, quàm duxit honoratior aut ditior, contra substantiam matrimonij pugnare, bene obseruat Panorm.

Not. II. Has conditiones *contraho tecum, vt serues mecum perpetuam castitatem, debitum non petas, Religionem mecum ingrediaris,* si post contractum matrimonium adijciantur, non pugnare cum illius substantia. *arg. l. Empti. C. De contrahenda empt.* Vbi licet sine pretio non contrahatur Emptio & Venditio, si tamen de pretio vtrinque conuentum fuerit, etsi illud non soluatur, sed vltrò remittatur, non ideò vitiatur emptionis aut venditionis contractus, vtpote quo ad substantiam jam ante perfectus, vt aptè explicat *Casius h. t. n. 3.*

Not. III. Disputari posse, an si ante matrimonium eiusmodi conditiones apponantur, illud vitient. Pro affirmatiua militat, quia hæ conditiones videntur pugnare contra substantiam matrimonij, quod ordinatur ad copulam, quam eiusmodi conditiones excludunt. Sed contrarium tenendum est. 1. Quia copula actualis non est de matrimonij essentiâ, cùm ante consummationem sit matrimonium verum. 2. Pontifex hîc enarrans conditiones pugnantes contra substantiam matrimonij non enarrat istas. 3. Patet ex triplici matrimonij bono, quorum nulli adversatur continentia, non enim impedit bonum Sacramenti, siue indiuiduam vitæ societatem, neque bonum fidei, castitas enim nullius Torum violat, neque bonum prolis, quod compensat maiori bono Deo dilectæ continentiæ, adde bonum prolis in eo potiùs situm, vt non impediatur mediis illicitis, quàm vt generetur. 4. Inter B. Virginem & S. Iosephum, fuit verum matrimonium, cùm tamen vterque habuerit propositum, imò & votum, (saltem B. Virgo) seruandæ castitatis. *Concord. c. Coniunx. 27. q. 2.* quod existimat Fide certum *Suarez. 3. p. q. 29. a. 2. d. 7. s. 1.*

Ad argumentum contrarium dicendum est, quòd consensus matrimonialis explicitè non tendat in copulam carnalem, sed solùm in jus & potestatem ad illam, siue in mutuam corporum traditionem, quæ ordinatur ad copulam tanquam ad effectum. Quare si quis expresè excluderet copulam, ageret

ageret contra matrimonij naturam, nec validè contraheret, iuxta *S. Th. 4. d. 28. q. vn. a. 4. Bonau. ibid. q. vlt. Conar. in Epit. h. l. p. 2. c. 3. n. 1. & §. 1. n. 4. & alios*, quos refert & sequitur *Sanch. l. 2. d. 28. n. 5.* Licet ergo ex parte contractûs matrimonium per se includat implicitum consensum in copulam, id est, in tale jus & potestatem, quod ex se ordinatur ad copulam; ex parte tamen contrahentis consensus explicitus in copulam non est necessarius, sed potest ea remitti siue abdicari, vt probant argumenta pro parte affirmatiuâ allata. Ex quibus collige *matrimonium B. Virginis, fuisse verum matrimonium*, quia in radice & causa consensit in copulam, consentiendo, videlicet in matrimonium, quod de se ordinatur ad illam, vt explicat *Suarez. l. c.* Atque sic intelligi debet *S. Aug. relatus in c. B. Maria. 27. q. 2.* dicens: *illam consensisse in copulam carnalem, ex parte videlicet contractûs siue implicitè, ex parte autem contrahentis siue suâ, nec absolutè, nec sub conditione, si S. Ioseph peteret, in illam consensisse expressè, erat enim certa ex diuina reuelatione Iosephum non petiturum.* Non esse tamen fide certum, quòd inter illos intercesserit verum matrimonium, sentit *Canis. l. 1. Marialis. c. 5. §. Jam verò. vbi asserit esse quæstionem arbitrariam.*

Si turpes aut impossibiles fuerint.) Not. I. Alteram *h. t.* partem siue regulam esse de conditionibus turpibus, quæ non pugnant cum substantia matrimonij, vt *si hostem meum occideris, si furtum aut aliud delictum commiseris*, item de impossibilibus, vt *si cœlum digito tetigeris, si Oceanum ebiberis.* De eiusmodi conditionibus ita statuit Pontifex in fauorem matrimonij, vt potiùs reijciantur, quàm matrimonium irritent. Cùm enim eiusmodi conditiones accipi possint, velut seriò adiectæ matrimonio, vel non seriò, seu joco, id est, non animo obligandi, vel matrimonij obligationem suspendendi, Canones in dubio eas interpretantur, tanquam joco & non seriò adiectas, sine dispendio coniugalis consensûs, vt tradit ex comm. *Canis. hic. §. Quædam verò.*

Quâ ratione etiam in testamentis seu vltima voluntate, quæ itidem fauorabilis est, eiusmodi conditiones reijciuntur & habentur pro non adiectis. *l. 1. l. Conditiones. ff. De conditionibus. institut. & §. Impossibilis. de hæred. instit.* quia in his sicuti etiam in matrimonio nemo præsumitur joco agere aut ludere. Secus est in aliis contractibus, qui per adiectionem turpis aut impossibilis conditionis vitiantur. *l. Non solùm. ff. de obl. & act. & §. Si impossibilis. de inutil. stipulat.* neque enim in his idem fauor militat. *c. Cùm dilecti. in 6. de donat.* si verò constaret eiusmodi friuolas conditiones sine animo verè contrahendi matrimonium fuisse adjectas, esset planè nullum, & præsumptio cederet veritati, vt notat *Casus n. 2.* & fatentur omnes. *Sanch.* autem in explicatione h. t. mirè se & alios confundit. *l. 5. d. 3.*

Not. II. Vtrum hæc conditio *contraho tecum, vel contraham tecum, si Papa dispensauerit super impedimento consanguinitatis v. g. aut affinitatis*, rectè adijciatur sponsalibus, explicatione opus est, est enim casus frequentissimus, vt bene dicit. *Sot. in 4. d. 29. q. 2. a. 1.* qui bene respondet *1. §. Noua autem. ante dispensationem matrimonium esse nullum.* Quin etiam illi, qui existimant impletâ conditione matrimonium sine nouo consensu tenere, quando materia est legitima, tamen id negant, quando est illegitima siue prohibita, vt in proposito contrahere cum impedimento dirimente, quod seclusâ dispensatione est illicitum, idque nobis multò certius est, qui vniuersim quâcunque conditione propriè dictâ impletâ nouum consensum requirimus.

Quin etsi *Adri. q. 10. de matr.* censeat eiusmodi contractus inter cognatos saltem habere vim sponsalium, placet tamen contrarium cum *eodem Sot. l. c. §. Quòd autem.* vbi allegat plures leges ciuiles, quæ dicunt, *Si quis stipuletur de eo, quod leges fieri prohibent, cessare obligationem, & conditio pendens ex voluntate principis habetur quasi impossibilis. l. Idem Julian. ff. De legat. 1. & quæ sine dispensatione fieri non possunt impossibilia à jure censeri*, ait *Innoc. in c. Pastoral. de caus. poss. & propriet.* quia videlicet dispensatio pendet in solidum à voluntate Principis, quem non possumus cogere, neque præsumere, quòd ante dispensationem vllum actum nostrum validum esse velit. Non tamen sic pacisci inter cognatos & affines erit peccatum, si ex justa & honesta causa putent dispensationem sibi esse petendam, & in euentum impetrationis promittant sibi matrimonium, quæ promissio non habebit quidem vim sponsalium, vt aptè dicit *Sot. §. hoc tamen*, obligabit tamen instar promissionis simplicis, imò etiam poterit confirmari juramento. Ex quo denique manifestum est, hanc conditionem non esse quidem turpem aut propriè impossibilem, cùm Papa possit dispensare, posse tamen referri ad illas, quæ pugnant cum natura sponsalium, & matrimonij, propter materiam illegitimam, donec conditio impleatur.

Not. III. Conditio honesta & possibilis de præsenti vel præterito adiecta, matrimonium illud nec vitiat, nec suspendit, sed si conditio tunc est vera, vt *si patri tuo placet aut placuit*, est statim validum, si verò est falsum, est statim irritum, vt cum *S. Th. 4. d. 29. q. vn. a. 3.* docent omnes, tum quia nihil deest ad matrimonij substantiam, si vera sit, deficit autem consensus si falsa sit, adeóque & matrimonium.

Not. IV. Matrimonium initum sub conditione extrinseca necessaria & determinata, vt *contraho tecum, si cras sol orietur*, per illum non suspenditur, sed perinde est, ac si apposita non fuisset, probatur ex *l. Pupillus. §. Quæ sub conditione. ff. d. Nouat. & l. Impossibilis. ff. d. verb. oblig. & §. Si impossibilis. ff. De inutil. stipul.* Ratio est, quia cùm conditio illa sit determinata in causa sua naturali, ita vt impossibile sit oppositum euenire, censetur jam impleta juxta *S. Th. l. c. quæst. vnicâ. a. 3.* quem sequuntur comm. alii allegati à *Sanch. d. 2. n. 2.* apud quem vide plura.

Not. V. Conditiones necessarias intrinsecas, quas *Sanch. d. 1. n. 3.* vocat generales, quia omni contractui per se insunt, *vt si vixerimus, si tu quoque consen-*

consenseris, tales esse, vt sine illis nec matrimonium nec alius contractus subsistant, siue exprimantur siue taceantur, neque enim contractus potest institui altero mortuo aut non consentiente, & idem est de similibus.

Id dubium est, an hæc conditio, *si Deus voluerit, si Deo placuerit* sit talis? In quo rectè distinguit *Silu. verb. Matrimonium. 3. q. 3.* esse videlicet generalem & necessariam, si intelligatur *voluntas beneplaciti, per quam Deus omnia vult aut operatur*; absque hoc enim impossibile est nos aliquid facere aut perficere; Non esse autem talem, si intelligatur *voluntas approbationis, quam vocant signi*, pro qua exploranda adhibemus consilium bonorum & orationem. Atque voluntas Dei hoc posteriori modo intellecta reddit contractum conditionalem eúmque suspendit, donec de voluntate Dei constet, quantum satis est.

Not. VI. Demonstrationem siue causam, nisi transeat in conditionem, nunquam suspendere siue vitiare matrimonium, siue sit vera siue falsa, siue turpis aut repugnans substantiæ matrimonij, probatur à simili, *quia falsa demonstratio non vitiat legatum. l. Falsa. 33. ff. De condit. & demonstrat.* ergo nec matrimonium, quod est fauorabilius. Deinde demonstratio & causa non referuntur ad substantiam matrimonij, sed quasdam opiniones aut credulitates de illis, cum quibus contrahimus, quæque nos ad contrahendum impellunt, vt *Fama, Diuitiæ, Nobilitas*, vt ex comm. docet *Sanch. l. c. d. 19.* Dixi *per se.* si enim ista inuoluant errorem personæ aut conditionis, ita vt determinent consensum ad talem personam, excludendo quamuis aliam, inducent impedimentum dirimens.

Not. denique VII. Etsi aliqui apud *Sanch. l. c. n. 4.* censeant modum repugnantem naturæ matrimonij illud non annullare, sed haberi pro non adjecto eo, quod adueniat actui jam perfecto, neque illum suspendat, vt *contraho tecum, vt pharmaco aliquo sterilitatem procures*; Alij tamen, quos idem *Sanch.* allegat & sequitur *n. 5.* censent matrimonium adjecto tali modo vitiari vigore huius textûs. cum verò ex neutra parte sit ratio valde vrgens, vtrumque censeo probabile, nisi quòd huic posteriori sententiæ magis videtur fauere præsens t. Cui etiam conuenit, vt dicamus modum impossibilem aut turpem licèt naturæ matrimonij non aduersantem haberi pro non adiecto, neque illud suspendi per modum necessarium, v. g. *contraho tecum, vt aliquando moriamur*, habetur enim pro impleto, vt de conditione necessaria diximus. *not. 4.* vide plura apud *Sanch. l. c.*

TITVLVS VI.

QUI CLERICI VEL VOVENTES MATRIMONIVM CONTRAHERE POSSINT.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Agi *hoc tit.* de impedimento matrimonii, quod variè contrahitur per susceptionem Ordinum, & emissioné Voti: Quod ad primum attinet Catholica veritas est, per ordinem sacrum dirimi matrimonium postea initum; Constat ex *h. c. Et sequentibus. & c. Vnico. de voto in 6.* item multis Canonibus in decreto, quos allegat *Sanch. l. 7. d. 28.* & nouissimè ex *Conc. Trid. sess. 24. de matrimonio. can. 9.*

Not. II. Verius esse nunquam in Ecclesia siue Græca siue latina licuisse in sacris ordinibus *constitutis* matrimonium contrahere, idque ab initio Ecclesiæ prohibitum fuisse, vt constat ex *Can. 27. Apost. ibi.* Qui ad clerum prouecti sunt, *præcipimus, vt si voluerint uxores accipiant, sed Lectores & Cantores tantùm.* Ea verò est differentia inter Græcos & Latinos, quòd illis licebat post contractum matrimonium sacros ordines suscipere, & vti matrimonio antea contracto; quod Latinis est interdictum, apud quos si coniugati ordines sacros suscipiunt abstinere debent à coniugii vsu, vt constat ex *c. Cùm olim. de Clerico coniugato & c. De Syracusana. d. 28.* Quin etiam Græcis non permittebatur vsus matrimonij eo tempore, quo altari deseruiendum erat, siue ex l. siue ex consuetudine.

Cap. I. De Diacono.

Idem.

SVMMA.

De Diacono, qui alium Diaconum vulnerauit & vxorem accepit, consultus Pontifex respondet, si contrito corde ad Ecclesiam redire voluerit, dimissâ, quam accepit in vxorem, post pœnitentiam de vtroque excessu peractam, dispensatiuè posse ei diaconatûs officium reddi; & si perfectè conuersationis fuerit in Presbyterum ordinari. Subdiaconum autem, siue hominem interfecerit siue non, matrimonium non posse contrahere, sacri Canones demonstrant.

Digitized by Google

EXEGESIS.

Not. Ex Panorm. hic, quòd constitutus in sacris matrimonium contrahens efficiatur irregularis, adeò vt neque in susceptis ministrare possit, nec ad maiores admitti, concordat c. seq. ideóque Pontifex respondet posse hunc Diaconum, si debitam pœnitentiam peragat per dispensationem ad officium subdiaconi restitui, Presbyterum autem non ordinari, nisi studio perfectionis id meruerit.

Cap. II. Ex literarum.

Idem, Cenomanensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam subdiaconus quandam sibi coniugem copulâsset, quam Episcopus, vt abiuraret, fecit: mandat Pontifex, si is ad monasticū ordinem transire voluerit, & laudabili conuersatione satisfecerit, vt ad maiores ordines promoueatur; si autem ad Religionem transire noluerit; neque in subdiaconatu ministrare, neque ad altiores ordines ascendere permittatur, in minoribus tamen poterit ministrare.

EXEGESIS.

Hoc cap. intelligitur ex præcedente neque difficultatem continet.

Cap. III. Meminimus.

Idem, Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si quis in Religione professionem faciat, & postea aliquam sibi copulet, cogendum esse vt ab ea recedat, & ad Religionē recedat, verùm si nec habitum suscepit nec professionem, sed votum solùm fecit se ad Religionem transiturum, licet postea matrimonium contraxerit, non esse cogendum ad Religionem transire, & matrimonium rescindere.

EXEGESIS.

Quomodo differat votum solenne quod fit in professione Religiosa, & simplex, quale est cum quis vouet se intraturum religionem, diximus in c. *Vnico. d. Voto in 6.* Votum solenne dirimit matrimonium, adeóque post illud contrahens cogitur ad Religionem. Votum autem simplex non dirimit sed impedit facítque illicitum.

Cap. IV. Consuluit.

Idem, Lucensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm nobilis mulier mutâsset habitum & de manu Presbyteri velum accepisset, non renunciando tamen propriis nec intrando claustrum, nec in manu Episcopi, Abbatis vel Abbatissæ aut super altare profitendo, aut obedientiam promittendo, sed elapso anno, abiecto Religioso habitu, nobili cuidam nupsisset; Consultus Pontifex respondet, quod sicut simplex votum matrimonium impedit contrahendum, & non dirimit jam contractum, ita habitus sine professione susceptus, ne matrimonium contrahatur impedit, sed contractum nequaquam dissoluit.

EXEGESIS.

Habitum sine professione.) Not. I. Non obstare *c. Vidua. de Regularibus*, vbi fœmina quæ velum sibi imposuerat, cogitur manere in monasterio, vnde videretur idem dicendum de ista. Illa enim vidua non solùm velum suscepit sponte, sed etiam actum professionis monialibus proprium vnà cum illis, quæ habebant potestatem illam suscipiendi, fecit, vt ibidem diximus. Ista autem habitum Religiosum à Presbytero non habente potestatem suscepit, neque aliquem actum exercuit, per quem videri posset tacitè professa. Vide quæ ibi diximus *Not. 4. de requisitis ad professionem tacitam*, quæ hodie non est amplius in vsu.

Not. II. Hanc habitûs susceptionem æquiparari à Pontifice voto simplici, præsumit enim iuxta *Panorm. hic*, qui vel quæ habitum Religiosum seriò suscipit, licet extra Religionem, & à non habente potestatem, non solùm habere propositum, sed etiam votum emisisse Religionis intrandæ. Vbi obiter nota, *Votum simplex inde dici simplex, quia ordinariè habet vnum tantùm effectum in ordine ad matrimonium, vt videlicet illud impediat, ne licitè contrahatur.* Votum autem solenne habet duos, quia & impedit, ne licitè aut validè contrahatur, & contractum dirimit.

Cap. V. Veniens.

Idem.

SVMMA.

Cùm mulier quadam cuidam absenti se nupturam promisisset, & postea audiens plura de feritate illius, nollet ei copulari; timens verò ne illi nubere cogeretur & in manibus cuiusdam Eremitæ continentiæ votum simpliciter emisisset, eóque audito vir aliam sibi copulâsset, consultus Pontifex rescribit tutius esse, vt præfata mulier matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum incurrat, ideóque si plus non processit de fide mentita & voto violato satisfactionem ipsi injungendam, & cui vult nubendi licentiam tribuendam esse.

EXEGESIS.

Cui vult, nubendi licentiam tribuendam esse.) Not. I. Hoc textu *Calderinum, Butrio, Turrecremat. in c. Vbi non est. 30. q. aliósque multos nits apud Sanch. l. 1. d. 46. n. 7.* ad probandum sponsalia dissolui per votum castitatis simplex postea emissum, alioqui qui vellet

vellet sponsalia seruare non peccaret contra Votum, vtpote quo stante maneret obligatio ad nubendum. Addunt 2. Quia promissionem non violat, qui in melius id commutat. *c. Peruenit. de jureiur.* 3. Quia etiam sponsalibus inest tacita conditio, nisi meliorem statum elegerit, qualis vtique est status castitatis respectu matrimonij. Accedit 4. Fateri omnes per votum ingrediendi Religionem dirimi sponsalia, non est igitur solida ratio, cur id negetur Voto simplici Castitatis.

Alij ex eodem h. t. colligunt contrarium; quia feminæ, quæ promisit matrimoniũ, injungitur pœnitentia *de fide mentita sponso*, ergo non obstante voto sponsalia vim suam retinebant, alioquin ob fidem mentitam non debuisset puniri. 2. Deus non videtur acceptare promissionem rei priùs alteri promissæ. 3. Denique quia nullo jure probatur sponsalibus inesse tacitam conditionem, *nisi meliorem statum elegero*. ita *gl. hîc Panorm. n. 5. Host. in c. Rursus. Innoc. ib.* aliique quos allegat & sequitur *Sanch. n. 9.*

Mihi omnibus perpensis placet sententia prior ob rationes ibi allatas; neque mouent contrariæ. Non. 1. quia pœnitentia non fuit feminæ præcisè injuncta propter sponsalia violata, sed quia in fraudem illorum emisit votum continentiæ, ne cogeretur nubere homini austero. Non. 2. quia nimis multum probat, si enim Deus non acceptat promissionem rei priùs alteri promissæ, ergo neque acceptat professionem solennem post matrimonium ratum, nondum consummatum, per quod non solùm promittitur, verùm etiam traditur jus & potestas in corpus alterius 3. Conditio illa etsi non exprimatur jure positiuo; videtur tamen inesse jure diuino & naturali. Neque enim ita nos obligamus homini, vt non excipiamus tacitè statum, qui Deo est gratior salutique nostræ conducibilior, aut maioris meriti, vt adeò respectu Dei in sponsalibus & matrimoniis semper saluum maneat jus quoddam retractûs siue reluitionis.

Not. II. In omni sententia certum esse, quando vnus ex sponsis castitatem vouet, alterũ à fide sponsalium seruanda liberari, quia vouens eo ipso sponsalibus renunciat. Accedit per eiusmodi votum conditionem vouentis notabiliter mutari, tenetur enim à petendo debito abstinere, quod grauissimum est onus præsertim feminæ, si semper cogitur petere. Denique quòd diximus de voto castitatis, id dictum volumus de sacri Ordinis susceptione, vel voto illum suscipiendi, dissolui nimirum per hæc quoque sponsalia, quòd præter Auctores 1. sententiæ expressè tradit *Sotus l. 7. de justit. q. 1. a. 4.*

Cap. VI. Rursus.

Cælestinus III.

S V M M A.

Cùm quidam voto castitatis emisso, juràsset se quandam ducturum, consultus Pontifex rescribit, cùm simplex votum apud Deum non minùs obliget, quàm solenne pro eo quòd jurauerit temerè, pœnitentiam agere debere, & votum obseruare. Si verò post huiusmodi juramentum motu proprio nupsisset, cùm votum simplex matrimonium impediat contrahendum, non tamen dirimat contractum, nihil ambiguitatis quæstionem continere.

E X E G E S I S.

Cùm simplex votum apud Deum.) Not. I. Hoc intelligi debere de voto secundùm se, nam quod attinet ad constitutionem Ecclesiæ, *votum solenne est fortius*, vt bene notat *Panorm.* non solùm enim impedit matrimonium ne licitè, verùm etiam ne validè contrahatur, & contractum mox dirimit, siue dirimi & separari postulat. Jubetur ergo iste votum suum simplex seruare, & de juramento temerario nubendi pœnitentiam agere, si tamen matrimonium facto ipso contraxisset, extra controuersiam est matrimonium valiturum voto simplici non obstante.

Cap VII. & vlt. Insinuante.

Innocentius III. Lisbonensi & Colimbriensi Episcopis.

S V M M A.

Cùm nobilis mulier ad nubendum auctoritate Regia sollicitata, neque tunc nubere volens, ex consilio quorundam votum emisisset, castitatis in manibus cuiusdam fratris S. Augustini, eo tenore, vt in domo propria cum omni substantia remaneret, idque in habitu eiusdem Ordinis per biennium se inuitam fecisse assereret, non tam metu Regio, quàm parentum, titulo metûs incussi deposito habitu P. publicè fuit copulata, consultus Pontifex rescripsit: in emissione voti nullam vel modicam coactionem adfuisse, quàm perseuerantia sequentis temporis penitus profugàris, quin potiùs sequentem copulationem inquã fuisse, & violenter extortam; Ideòque mandat, si hæc ita sint, præfatam mulierem ad resumendum Religionis habitum & votum seruandum induci, & si opus fuerit per censuram coërceri.

E X E G E S I S.

Vt in domo propria.) Not. I. Si quis Religionem profitetur eâ conditione, vt liceat sibi proprium & bona immobilia possidere, acquirendo vel retinendo ea, vt propria etiam inuito Prælato, talem professionem esse nullam, vtpote repugnantem essentiæ Religiosi status; Secus autem est, quando solùm vsum quis sibi reseruaret pro suis necessitatibus, vel commodâ sustentatione ex Superioris licentia, eiúsque nutu reuocabilem, tunc enim valere professionem neque conditionem reijci. Et tali tenore nobilem hanc mulierem voluisse manere in domo propriâ cum omni substantia sua. Ita comm. sententia apud *Barbos. hîc*, pro qua plurimos allegat.

Taliter autem in dubio intelligi debere reseruationem aliquorum bonorum in professione à Religioso factam apparet. Reliqua difficultatem non habent.

TITVLVS VII.

DE EO QUI DUXIT IN MATRIMONIUM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. Ex Canis. h. t. in principio, hunc titulum latiùs patere, quàm habeat eius inscriptio; Neque enim tantùm agit de adulterio, verùm etiam de homicidio, vel eius machinatione, imò etiam de fide data alteri fœminæ, viuente priori Vxore.

Cap. I. Propositum.

Alexander III. Abbati S. Albani.

SVMMA.

Cum quidam vxorem habens aliam rei insciam sibi copulâsset, & primâ mortuâ secunda vellet discedere, rescribit Pontifex licet Canones habeant, vt nullus copulet matrimonio, quàm priùs polluit adulterio, & illam vel maximè cui fidem dedit vxore sua viuente, vel quæ illius mortem machinata est; quia verò præfata fœmina rei erat inscia, nec vir, qui scienter contra Canones venerat, lucrum de dolo suo reportare debeat, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non esse separandos.

EXEGESIS.

Licet autem in Canonibus habeatur.) Not. I. *Canones à Pontifice hic allegatos haberi. 31. q. 1.* vbi Leo Pontifex absolutè statuit, *vt nullus ducat in matrimonium, quam priùs polluit adulterio.* Idem præcipitur *c. 3.* in quodam Concilio apud Altheum habito, & concordat *Titulus præsens*, qui absolutè sine addito procedit de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium; Sed ex sequentibus & aliis textibus in *d. q. c. Si quis viuente. c. Si qua mulier. c. Si qua fuerit.* apertum est solùm adulterium non sufficere ad dirimendum matrimonium, sed requiri insuper vt vir fidem dederit adulteræ, vel mulier viro mortem machinata fuerit. Non obstat verò, quod in h. t. dicitur, *maximè in his casibus prohiberi matrimonium cum illa quàm quis polluit per adulterium:* quo videtur innui etiam extra casus hos esse prohibitum, etsi præcipuè & principaliter isti excludantur. Etsi verò multi DD. particulam *maximè* ita explicent, vt idem sit, quod *tantùm & duntaxat*; quia tamen & textui & significationi vocis vim satis manifestam inferunt, placet interpretatio *Gratiani, quâ. ad c. 3. Illud verò* dicit *subaudiendum esse, nisi priùs peracta pœnitentia, vel si viuente vxore fidem adulteræ non dederit &c.* Quod egregiè confirmatur ex *c. Si quis viuente. & c. Si qua fuerit.* quæ tale matrimonium post peractam pœnitentiam concedunt, cum quibus t. iste sæpiùs concordat.

Not. III. Ex his & sequentibus manifestum est, Crimen, quod inter impedimenta dirimentia collocat Ecclesia non esse simplex, sed duplex, priùs est *adulterium cum machinatione mortis alterius coniugis*; posteriùs verò adulterium *cum fide data de contrahendo post coniugis mortem, vel cum contractu matrimonij de præsenti, cum adultera.* Ratio autem inducti huius duplicis impedimenti est, vt caueatur machinatio mortis alterius coniugis, quæ in procliui foret, si liceret viuente priori coniuge spem facere alteri; vel fidem dare de ipsa ducenda post mortem prioris. Vix enim aliquid atrociùs reperitur, quàm insidias parare; vel ansam dare illas parandi vitæ alterius coniugis, cùm illud naturæ matrimonij, quod amore contrahitur, extremè aduersetur; prius crimen potissimum explicabimus. *c. Significâsti*, posterius. *c. vlt. infrà.*

Cap. II. Significauit.

Idem, Abbati de Fontibus.

SVMMA.

Rescribit Pontifex de quodam O. Andegauensi, qui querebatur in ducenda prima vxore tantam sibi vim illatam fuisse, quòd non spontè in ipsam consenserit; ideóque secundam se duxisse, si hoc ita esse constiterit, & post præstitum juramentum ipsam carnaliter non cognouerit, ad aliam, quam postea acceperit reuertendi licentiam illi tribuendam esse. Alioqui ne ad secundam reuertatur sub anathemate eidem inhibendum, licentiam tamen dandam ducendi aliam vxorem.

EXEGESIS.

Ideóque secundam se duxisse.) Not. I. T. expressum, qui vltra alios rectè allegatur, pro matrimonij

monii ex metu contracti nullitate, vbi *not. Panorm.* hoc c. non esse opus rescissionem petere, *actione quòd metûs causâ*, cùm in hoc casu sine vlla petitionis aut rescissionis mentione facultas dari debeat ad priorem reuertendi, nam hîc probato metu ex quo prius matrimonium fuit contractum, secundum videtur legitimum, quod non fieret, si foret opus petere rescissionem prioris.

Not. II. Quòd solum adulterium non inhabilitat ad contrahendum matrimonium cum adultera post mortem prioris vxoris; modò non fidem dederit de contrahendo, neque interuenerit machinatio in mortem alterius coniugis, vt jam diximus ad *c. 1. not. 2.*

Not. III. Matrimonium metu contractum esse nullum, etsi juramentum in sponsalibus siue promissione matrimonij interuenerit. Vnde colligit *Panorm. n. 5. juramentum metû præstitum non esse obligatorium; quia videtur esse contra bonos mores, vt juramentum vi extorqueatur, & in hoc casu tollit libertatem ad matrimonium requisitum.* Quod denique sub finem h. t. pronuntiat pro hac muliere; quia rei ignaræ nesciebat hunc virum esse coniugatum; melius intelligetur ex *seqq.*

Cap. III. Super hoc.

Idem, Barauensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex, an liceat alicui cum ea contrahere matrimonium, quam vxore sua viuente sibi de facto copulauit, respondet, si adultera est aliquid machinata in mortem vxoris, siue fidem dederit, siue non, quòd eâ defunctâ hanc sit ducturus, secundùm Canones ab eius consortio prohiberi, & hanc prohibitionem perpetuò esse seruandam.

E X E G E S I S.

Aliquid in mortem vxoris machinata.) Not. I. Impedimentum prioris criminis supradicti, quando cum adulterio interuenit machinatio mortis, non solùm exprimitur h. t. verùm etiam *c. 1. suprà. & c. Significâsti. infrà. c. 1. de conuers. infid. & c. Si quis viuente. 31. q. 1.* perinde autem est, siue adulter siue adultera; siue vir ipse vxoris mortem machinetur. Neque etiam opus est promissione futuri matrimonii, vt habetur in h. c. & fatentur communiter omnes.

Not. II. Incurri quoque hoc impedimentum, si alter ex machinantibus mortem vxoris, sit infidelis, quantumuis hac intentione suppressâ; vt alliciat infidelem promissione ineundi cum ipso matrimonii, vt habetur *c. 1. De conuers. infid. quod suprà: l. 3. t. 33.* dilatum optimè huc quadrat. Est autem *Cælestini III.* qui interrogatus de Saracenis captiuis, qui Christianorū quorundam machinatione earum viros occiderunt, postea per eas ad fidē Christi conuersi, illis possint nubere, aut si nupserunt cum iisdē permanere, rescribit *id aduersari Regulæ Cont. Tribur. quia Ecclesia tale delictum (homicidij videlicet Innocentis) tali lucro (conuersione adulteri) compensare non vult. De Saracenis autem ad fidem conuersis, qui vxores eorum, quos in bello occiderunt, copulârunt & iidem Christiani de Saracenis mulieribus conuersis vicissim fecerunt, quod cùm tales fœminæ non procurârint virorum mortem, matrimonium inter huiusmodi personas licitè contrahi, neque taliter copulatos diuortium posse postulare*, ex qua posteriori textûs parte.

Not. III. Plures conditiones ad hoc impedimentum dirimēs incurrendum requiri, quas enarrat *Sanch. l. 7. d. 78. à n. 7.* 1. Est, vt machinatio mortis sortiatur effectum, qui nisi sequatur, poterit adulter & coniunx superstes altero defuncto licitè & validè contrahere, nam *c. Si quis viuente. 31. q. 1.* manifestè petit actum consummatum, tex. autē præsens & alii, etsi solius machinationis mentionem faciant, sunt tamen verba cum effectu accipienda. *c. Relatum. de Cler. non resid. ita S. Thom. communiter receptus. 4. d. 85. q. Vnica. item gl. in c. 1. de conuers. infid.* quam sequuntur juris periti omnes. Vnde neque mandatum aut consilium de occidendo coniuge sufficit, nisi sequatur inde mors ipsa.

2. Conditio est, secundùm aliquos, vt machinatio hæc aut occisio sit vxoris, si enim vxor interficiat virum ad contrahendum cum adultero, hoc impedimentum locum non habet. *t. enim præsens & c. 1. suprà. c. Significâsti. inf. expressè loquuntur de vxore.* neque debent extendi ad cædem viri; quia non est tam frequens, sed hanc conditionem non immeritò reprobat Sanch. quia *d. c. Si quis viuente. & c. 1. De conuers. infid.* loquuntur etiam de viricidio, modò non aliâ intentione, quàm contrahendi cum adulterâ, procuretur mors alterius coniugis; quam sententiam integra DD. phalange confirmat *Sanch. n. 8.*

3. Conditio est, vt propter mortis machinationem interueniat adulterium, si coniunx alter solus alterius coniugis mortem machinetur, si autem coniunx ipse, & adulter, cuius matrimonium intenditur, in alterius mortem conspirat; adulterium non requiritur. Etsi verò aliqui in neutro casu adulterium requirant; sed solùm coniugis cædem animo contrahendi matrimonium cum alio; aliqui verò in omni casu adulterium exigunt, placet tamen via media *cum Sanch. n. 9. & Canis. hîc. §. Sit tamen conclusio*, vt conditio hæc, prout illam expressimus, intelligatur, tum quia *c. 1. De conuers. infid.* vbi Saracenis postea baptizatis interdicitur, & dirimitur matrimonium cum illis fœminis, ex quarum suggestione viros ipsarum occiderunt; adulterij commissi nulla fit mentio; sed solius conspirationis vtrinque; tum quid illi Canones, qui adiuncti adulterij mentionem faciunt, vt *c. Præsens. c. 1. suprà. c. Significâsti. infrà.* solùm loquuntur *de casu, vbi solum vnus coniunx alteri mortem machinatur.* pro quâ sententia innumeros allegat *Sanch. l. c.* qui machinationem vnius semper coniungunt cum adulterio; ergo vbi non est adulterium, in h. c. non existit impedimentum dirimens; de quo agimus. Idem sequuntur

contra

communiter Theologi, quos allegat Sanch. qui ijdem negant sufficere fidei dationem sine adulterio, debet autem adulterium præcedere mortem coniugis, quàm si commixtio carnalis consequeretur, adulterium non foret, vt per se patet.

4. Conditio est, vt si vnus tantùm machinetur mortem coniugi, alteri notum sit, ipsum esse vxoratum, ex cuius conditionis defectu *Pontifex c. 1. absoluit mulierem, quia rei erat ignara.* Quod *Suar. n. 11.* extendit etiam ad coniugatum, nam licet illa committeret adulterium contra fidem proprio viro debitam, non tamen respectu coniugis occisi, quem nesciebat esse coniugatum.

5. Conditio est, vt coniugis interfectio fiat intentione ineundi alterius matrimonij, si enim fiat alio fine quocunque, non oritur impedimentum dirimens, quod introductũ est, ne coniunx coniugem vita orbaret, aut mortem illius captaret desiderio alterius coniugij, quæ ratio cessat deficiente tali intentione, ita contra pauculos sentiunt communiter Theologi & Jurisperiti apud *Sanch. n. 14.* longo agmine allegati.

6. Denique requiritur, vt matrimonium priùs sit verum & validum, non opus tamen est, vt sit consummatum, sed sufficit esse ratum & legitimum, quia in vtroque adsunt vera coniugis interfectio & adulterium.

Cap. IV. Ex literarum.

Clemens III.

S V M M A.

Consultus Pontifex ab Episcopo de quodam T. qui vxorem suam in adulterio deprehensam, de antecessoris Episcopi consensu abiecerat, eáque postmodum moniali effectâ, ante ipsius mortem aliam duxit, ex qua plures liberos suscepit. Respondet illos esse ab inuicem separandos, posse tamen virum injunctâ ei de adulterio pœnitentiâ aliam ducere in vxorem.

E X E G E S I S.

Antecessoris Episcopi consensu.) Not. Separató matrimonió quoad torum apud Catholicos certum est, nihilominus manere quoad vinculum, etsi adultera ingrediatur monasterium, quia *matrimonium semel consummatum non soluitur, nisi morte naturali c. 2. 33. q. 2.* Non tamen matrimonium secundum invalidè attentatum obstat, quo minùs mortuâ legitimâ coniuge, adulter possit ducere aliam, vti manifestum est ex h. t.

Cap. V. Cùm haberet.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam cum M. adulterium perpetrâsset, & super hoc in jus vocatus abiurâsset adulteram, sed postmodum periurus matrimonio cum M. contracto viuente vxore legitimâ ipsi diu cohabitâsset, eáque mortuâ ex adultera decem filios procreâsset; Consultus Pontifex jussit eos separari, & iniunctâ eis pœnitentiâ continentiam perpetuam indici, allegans statutum Leonis Papæ; vt nullus ducat in matrimonium, quam adulterio polluit, *& quod hic plùs processerit, quàm si duntaxat, præstitisset fidem adulteræ, vtpote cui vxore viuente mœcha mœchus adhæsit; quale connubium tam* Gregorius papa, quam Tribur. synodus *detestatur, & tales præcipit publicæ pœnitentiæ subijci, ac perpetuo sine vllâ spe coniugij permanere. Neque juuat quòd decennio cohabitârunt, & 10. filios susceperunt, cùm multiplicitas prolis crimen exaggeret, & diuturnitas temporis peccatum augeat, vult tamen curare Episcopum, vt vterque liberis suis, quatenus eis suppetant facultates, alimenta subministret.*

E X E G E S I S.

Vt vterque liberis suis.) Not. I. Ex *Panorm. h. t.* esse singularem, qui non reperitur alibi, videlicet etiam filios spurios vel natos ex damnato concubitu esse alendos; contra juris ciuilis rigorem *auth. ex complexu. C. De incestis. & inut. nupt. vbi prohibetur ne tales filij alantur à patre.*

Not. II. Ex Canonicis ad extremum quæstionibus esse, an in terris Imperij standum sit huic juri Canonico an potius ciuili? Ratio dubitandi est, quia vbi jus Canonicum à jure ciuili dissidet, vtrumque in suo foro seruandum esse tradit Panorm. ad *c. 1. De noui operis nuntiat. n. 7.* & ad *c. Ecclesia S. Mariæ. de Constit. n. 14.* sequitur Imola. Sed assentimur Gailio qui ex communi DD. sententia *l. 2. obseru. 98.* docet in vtroque foro hac in re standum esse juri Canonico, maximè si aliunde non habeant liberi, vnde viuant, hancque sententiam in praxi secutam esse Cameram Imperialem affirmat. *l. c. n. 12.* éstque id valde consonum rationi & æquitati naturali, sicut enim parenti non licet filium spurium occidere, ita nec alimenta eidem negare, quia ea negans necare videtur *l. Necare. ff. De lib. agnosc.* & æquitas naturalis postulare videtur, vt eos, quos parentes gignunt, etiam alant *l. 1. sub fin. ff. De just. & jure,* ne frustra in lucem editi videantur. Vnde rectè dicit *Baldus conf. 458. n. 10. jus ciuile in tantum amâsse castitatem, vt hâc ipsa destruxerit pietatem.*

Cap. VI. Significâsti.

Innoc. III. Episcopo Spoletano.

S V M M A.

Cùm P. ciuis Spoletanus quandam duxisset legitimè in vxorem, eáque relictâ cuidam meretrici adhæsisset, post mortem verò vxoris, meretricem sibi desponsâsset; Rescribit Pontifex, nisi alter eorum

in

Digitized by Google

in mortem coniugis fuerit machinatus, vel ea viuente meretrici fidem dederit de contrahendo: matrimonium legitimum iudicari debere, & excommunicato, munus absolutionis, si petierit, impendendum.

EXEGESIS.

Hoc cap. intelligitur ex superioribus, præsertim ex dictis ad *c. Super hoc.* quod attinet ad machinationem mortis; de fide autem data viuente legitimâ vxore dicemus ad *c. vlt.*

Cap. VII. Veniens.

Idem, Messanensi Capitulo.

SVMMA.

Cum laicus G. quandam sibi copulâsset, & ab ea recedens, Messanæ cum alia M. inscia quòd haberet vxorem, solemniter contraxisset, verùm pœnitentiâ iniunctâ ad legitimam redire iussus vxorem, támque mortuam reperiens, Messanam rediisset & prædictæ M. tanquam legitimæ vxori cohabitaret; Respondet Pontifex, licet viuente vxore legitimâ prædictam M. sibi copulare nequiuerit, eâ tamen defunctâ à lege ipsius solutum in eandem M. potuisse de nouo matrimonialiter consentire, dummodo non præstiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit mortem vxoris. Quare si ita est, eidem G. vt supradictæ M. affectu adhæreat coniugali, licentiam concedendam.

EXEGESIS.

Hoc quoque cap. non minus quàm superius planum est ex dictis & dicendis *c. seq.*

Cap. VIII. & vlt. Si quis.

Gregorius IX. Fratri R.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si quis vxore viuente fide datâ promisit aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec ante nec post (legitimâ eius superstite) cognouit eandem, quamuis vtrique ipsorum, pro eo quod in hoc grauiter deliquerunt, sit pœnitentia iniungenda, non esse tamen matrimonium, quod cum ea contraxit, post vxoris obitum dirimendum. Cæterùm tolerari non debere, si priùs vel postea, dum vixit vxor ipsius, illam adulterio polluisset.

EXEGESIS.

Si quis vxore viuente.) Hoc c. explicandum est alterum crimen matrimonium dirimens, quod generatim nomine criminis inter impedimenta dirimentia matrimonium designatur, & valde expressè habetur in h. t. etsi contineatur quoque in *c. 1. & c. Veniens.* suprà, item in *c. Relatum. 31. q. 1.* Committitur autem, si quis fide datâ de matrimonio contrahendo adulterium perpetrat, vel de facto cum eâdem adultera etsi inualidè contrahit priore coniuge superstite. Requirunt autem aliquas conditiones, quas non minus, quàm in crimine homicidij enarrat *Sanch. l. 7. d. 79.*

1. Conditio est, vt adulterium concurrat cum vno ex his duobus, videlicet cum futuri matrimonij promissione, aut cum matrimonio de facto inito, superstite altero coniuge, absque alterutro enim horum adulterium non sufficit, vt patet ex *h. t. & aliis cc.* Neque sufficit, si adulteri sibi mutuo fidem dent, quòd velint nubere, antequam alter coniunx moriatur, quia Canones loquuntur de promissione contrahendi post coniugis mortem, non autem de promissione contrahendi ante illam, vt explicat. *c. Relatum. 31. q. 1.* Neque in hac promissione apparet periculum captandæ mortis coniugis, sicut in priore, quæ est sententia communis teste *Sanch. n. 2.* Vtrùm autem adulterium, (quod debet esse completum, & de se sufficiens ad generationem prolis) promissionem siue matrimonium de facto contractum præcedat vel sequatur, perinde est, vt not. idem *n. 3.* qui *n. 4.* fusè ostendit nihil referre, siue adulter ipsi adulteræ promiserit matrimonium, siue tertius jam ante subornatus vt designet adulteram fraudulenter illi promittat.

2. Conditio est, vt adulterium & promissio matrimonij vel contractus eiusdem concurrant durante priori matrimonio, quare si præcedat aut sequatur mortem coniugis, siue vtrumque, siue alterutrum, non consurgit hoc impedimentum, quia c. præsens postulat, vt vtrumque superstite legitimâ vxore contingat. Et quidem requiri, vt in eodem matrimonio non in diuersis, vt aliqui sentiunt, id fiat, verisimilius est. Quia si adulter secundò nubat, eo ipso recedit à promissione facta, quòd mortuâ vxore velit nubere adulteræ. Accedit inito posteriori matrimonio, cùm alia spes adulteri extinguitur, ob quam ne sit occasio captandi mortem conjugis, istud impedimentum inductum est, quod cum variis dubiis latè explicat *Sanch. à n. 6.*

3. Conditio est, acceptatio expressa promissionis factæ, promissio enim non acceptata, vt nullam obligationem inducit, ita neque hoc impedimentum, neque in re tam graui sufficit acceptatio tacita. Neque tamen opus est repromissione, quæ omnia latè dèducit *Sanch. à n. 22. qui n. 29.* illud etiam bene explicat & probat, quod per fidem datam non intelligitur promissio jurata, sed simplex.

4. Conditio est, vt matrimonium priùs contractum sit validum, si enim esset irritum, nullum præstaret impedimentum, iuxta *c. 2. suprà.* vbi decernit Pontifex, *vt is qui coactus aliquam duxerat, neque sponte in illam consenserat, sed aliam duxerat, cum hac posteriori permittatur manere.*

5. Denique Conditio est, vt vterque adulterorum nôrit alterius coniugem, altero enim ignorante, non est locus huic impedimento, vt constat ex *c. 1. suprà. & c. Veniens. praeced. de quo latè Sanch. l. c. à n. 31.*

TITV-

TITVLVS VIII.

DE CONIUGIO LEPROSORUM.

Ad Rubricam Tituli.

INter impedimenta matrimonij censetur quoque lepra, quæ an & quatenus impediat sponsalia & matrimonium, siue contractum, siue contrahendum hoc tit. tractatur.

Cap. I. Peruenit.

Alexander III. Cantuariens. Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm vir & vxor vna caro sint, nec debeat alter sine altero esse diutiùs, mandat Pontifex, vt vxores viros, & viri vxores, lepræ morbo laborantes sequantur, & ad hoc Archiepiscopus sollicitis exhortationibus eos inducat, si verò induci non possint, eis iniungat, vt vterque altero viuente continentiam seruet, quod mandatum, si non seruent, illos vinculo excommunicationis adstringat.

EXEGESIS.

Qui morbum lepræ incurrunt.) Not. I. *ex gl.* Quòd leprosi licitè excludantur à communione & cohabitatione cæterorum hominum, tum ex consuetudine generali, tum ex juribus à gl. allegatis.

Not. II. Morbum lepræ non dirimere matrimonium ante contractum & semel consummatum, imò nulla infirmitas ad hoc sufficit *c. Hi qui. 37. q. 7. & c. Accusationes. ibid.*

Not. III. Quòd coniuges præter debitum carnis obligentur sibi ad mutua obsequia impendenda, tum in lepra, tum in aliis morbis.

Not. IV. Quòd glossa dicit, *mulieres non teneri sequi viros vagabundos*, intelligi debet, nisi tempore contracti matrimonij fuerit vagabundus, quia tunc videtur approbâsse mores ipsius.

Cap. II. Quoniam.

Idem, Baionensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm nemini liceat excepta fornicationis causa vxorem dimittere, rescribit Pontifex, siue mulier leprâ, siue aliâ graui infirmitate detineatur, non esse ideò à viro separandam aut dimittendam. Leprosis autem, si continere nolint, & aliqua illis nubere velit, liberum esse ad matrimonium conuolare. Quod si alterutrum leprosum fieri contingat, & infirmus à sano debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur esse soluendum, *cùm nulla in hoc casu exceptio inueniatur.*

EXEGESIS.

Exceptâ fornicationis causâ.) Videtur hic textus asserere quasi ob solam fornicationis causam licitum sit diuortium quoad torum, & sic intelligi debeant verba Christi *Matth. 5. & 19.* Cùm tamen *Conc. Trid. sess. 24. Can. 8.* definiat *Ecclesiam ob multas causas separationem inter coniuges quoad torum ad certum, incertúmque tempus facere posse.* Quare ad h. t. variè respondent. Aliqui dicunt particulam exceptiuam *non*, firmare Regulam in casibus per alia jura exceptam, quales sunt, quos significat *Conc. Trid.* Alij existimant Christum loqui de causa separationis perpetuâ, qualis est sola fornicatio, propter alia enim crimina solùm conceditur separatio quoad tempus, quo durant, vt si separatio fiat ob sæuitiam coniugis, vel periculum seductionis & similia.

Nobis placet responsio *Bellarm. l. 1. de matr. c. 14. & Valent. l. De indissolubilit. matr. c. 6.* Diuortium quod fit causâ fornicationis siue adulterij, concedi ex ipsa coniugij natura, repugnat enim bono fidei coniugalis, quæ cùm debeat esse perpetua, meritò propter eam violatam conceditur separatio perpetua. Aliæ autem causæ non solùm habent locum inter coniuges, sed etiam inter alias personas cohabitantes, vt discordia, morbus contagiosus, periculum seductionis, propter quas ad conseruandam incolumitatem corporis vel animæ etiam coniugibus meritò conceditur separatio siue diuortium. Priori ergo sensu solam fornicationem excipit Christus, posteriori plures diuortij causas admittit Ecclesia.

Præcepto Apostoli, quod exigitur, est soluendum.) Not. I. Hoc præceptum contineri *1. Corinth. 7. v. 3. uxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro*, quo præcepto teneri etiam coniugem leprosi, ex *h. t. docent. S. Th. 4. d. 32. q. vn. a. 1. ad 4. S. Bonau. ib. a. 2. q. 1. n. 10.* & communiter Theologi, quia neque Pontifex hîc, neque Apostolus, neque Christus vllam addidit exceptionem de leprosis, sicut Christus addidit in causa fornicationis.

Not. II. Hoc procedere, nisi debiti redditio cedat in notabile reddentis detrimentum, vt si judicio medicorum inde graue infectionis periculum immineret coniugi sano, vt ex comm. docet *Sanch. l. 9. d. 24. n. 17.* quod *n. 18.* rectè extendit ad quemcunque morbum contagiosum.

Not.

Digitized by Google

Not. III. Si lepra matrimonium præcessit, eiúsque notitiam coniunx alter habuit, hunc teneri debitum reddere etiam cum contagionis periculo, quia ad hoc scienter se obligauit, debet ergo sibi periculum imputare, ita post alios *Sanch. l. c. n. 4. 22. Barbos. hic n. 4.*

Cap. III. Et fin. Literas.

Vrbanus III. Episcopo Florentino.

S V M M A.

Consultus Pontifex, vtrùm si post sponsalia legitimè contracta ante nuptias, alter sponsus lepram incurrat, alter ad matrimonium ineundum compelli debeat, respondet cogi non debere, cùm nondum inter eos matrimonium sit consummatum.

E X E G E S I S.

Liquet ex *1. De sponsal. c. de illis.* Not. 3. & comm. DD. qui tenent ex quauis notabili mutatione sponsalia posse dissolui. Vnde meritò, quod hic dicitur de lepra, extenditur ad quamuis superuenientem grauem & incurabilem infirmitatem, de quo *vide Nauar. in man. c. 24. n. 27. Sanch. l. 1. d. 57.*

T I T V L V S IX.

DE CONIUGIO SERVORUM.

Ad Rubricam Tituli.

Conditio quoque seruilis inter impedimenta matrimonij habetur, de quâ itidem videndum est, an & quatenus illud impediat.

Cap. I. Dignum est.

Adrianus Sanctæburg. Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, sicut iuxta Apostolum ad Galatas 3. in Christo I E S V neque liber neque seruus est à Sacramentis Ecclesiæ remouendus, *ita nec inter seruos debere matrimonia prohiberi, quæ si Dominis inuitis contracta fuerint, non sunt propter hoc dissoluenda, debita tamen & consueta seruitia non minùs debent Dominis exhiberi.*

E X E G E S I S.

Ita nec inter seruos matrimonia.) Not. I. Ob rationem in textu allatam, meritò per jus Canonicum corrigi jus ciuile, quo seruis interdictum est matrimonium, eò quòd non sunt ciues Romani. *l. 3. C. De incest. & inut. nupt.* & quia eodem jure habentur pro mortuis. *l. Quod attinet. & l. Seruitutem. ff. De Reg. Jur.* sed cùm etiam serui sint à Deo creati, vt sint ciues cælestis Ierusalem, & hæredes vitæ æternæ, sapienter oppositum statuit Ecclesia, vt patet ex *§. 1. & 29. q. 2. per totum.* Tenentur tamen ad debita & consueta seruitia, si inuitis dominis contraxerunt, si autem consensum illorum impetrauerint, ex juris ciuilis dispositione, vt dicit Canis. hic, non tantùm liberi, sed etiam ingenui efficiuntur per *Nouell. 22. de nuptijs §. Si verò decretum. vers. si verò ab initio.*

Not. II. Etsi Dominus non teneatur consentire in matrimonium serui, peccabit tamen contra charitatem, si absque graui & justa causa consensum neget, & seruum incontinentiæ periculo exponat. Addunt alij, si consenserit, tamen peccaturum contra justitiam, si matrimonij vsum impediat, sed cùm stante dispositione juris diuini, quam allegauimus cum Canis. ex domini consensu seruus matrimonium contrahens consequatur libertatem, seruitus cesset, nihil amplius juris habet Dominus, peccaturus contra justitiam si quidquam ab homine libero seruitij exigat, relicto licet libero coniugii vsu, quia per consensum in matrimonium serui, omne jus dominii in illum abdicauit.

Not. III. In his & similibus juribus non comprehendi post seruitutem illam veterem inhumanam inter christianos abolitam, *seruos adscriptitios siue originariòs*, de quibus fit mentio in *c. 2. de judæis*, qui licet non possint recedere à terra colenda, quæ ipsis tradita est (ad redditus prædiorum demptis expensis & necessario victu, dominis inferendos non rarò obligati) nisi remissio gratis aut persoluto precio ipsis fiat, & similes aliquatenus sunt mancipiis veteribus, verè tamen liberi sunt, nec vendi possunt juxta *gl. & Panorm. in d. c. 2. de judæis.* Ideóque sine consensu domini non solùm validè, verùm etiam licitè nubunt, neque error talis seruitutis (si quis hodie ducat aliquam existimans liberam, quæ est mancipium, more & jure hodierno, non veteri) matrimonium irritat, vt post multos alios relatos à *Sanch. l. 7. d. 19. n. 9. tenet quoque Barbosa hic n. 2.*

Cap. II. Proposuit.

Alexander III. Præposito & Priori Mortariens.

S V M M A.

Cùm vir quidam mulieri M. post diuturnam cohabitationem notam seruilis conditionis obiecisset, asserens esse ancillam, quam liberam credebat, cùm eam duceret; Mandat Pontifex si constiterit, ipsam à viro

Digitized by Google

à viro, postquam audierat esse ancillam, fuisse carnaliter cognitam, virum monitione præmissâ compelli, vt eam maritali affectione pertractet, si verò aliter fuerit, & sententia diuortij proferatur, mulieri pecuniam, quam viro pro dote concessit, restitui.

EXEGESIS.

Quam liberam esse credebat.) Not. I. Quòd error conditionis impediat, & dirimat matrimonium, vt si quis contrahat cum serua, quam putabat esse liberam. Distinguit gl. hîc quadruplicem errorem in causa matrimonii. 1. Est Conditionis, vt in proposito. 2. Est personæ, vt si quis credebat se contrahere cum Bertâ, & contrahit cum Sempronia; vel credens sibi tradi primogenitam Principis, quam postea intelligit esse secundò genitam. 3. Est fortunæ, vt si credat se contrahere cum diuite, & contraxit cum paupere. 4. Est Qualitatis, si quis contrahit cum corrupta, quam credebat esse virginem.

Not. II. Ex hoc quadruplici errore, solùm errorem personæ dirimere matrimonium ipso jure naturali, quia vt ex communissima sententia docet *Sanch. l. 7. d. 18.* error circa substantiam rei libertatem & consensum auffert, *l. Si per errorem. ff. De jurisd. omn. jud.* & errantis nullus est consensus, nec voluntas, *l. Cùm testamentum. & l. Non idcirco. C. De juris & facti ignorantia*; Matrimonium autem sine consensu est irritum; Ergo non stat cum errore, quia substantiam consensus attingit, qualis est circa personas & corpora mutuò tradita. Talis non est error fortunæ & qualitatis, quia solùm contingit circa accidentia, ad substantiam matrimonii pertinentia. Nisi fortuna vel qualitas apponatur per modum conditionis, vt *contraho tecum si diues, si nobilis, si virgo es*, tum enim conditione deficiente, matrimonium est irritum, vt fatetur *Sanch. l. c. n. 21.* Aut nisi error qualitatis redundet in errorem personæ, quod accidit, quando error circa qualitatem, quæ certam personam designat contrahenti aliunde nisi ex tali qualitate ignotam, neque de alia contrahentis conditione constat, vt idem *Sanch. fusè explicat n. 26.*

Not. III. Etsi satis multi matrimonium ex ignorantia seruilis conditionis contractum jure naturali dirimi tenent apud *Sanch. l. c. n. 15.* multò tamen probabilius est irritari solo jure Ecclesiastico; quia licet seruitus non parum aduersetur commodis matrimonij & libero eius vsui, ideóque Ecclesia meritò errorem huius conditionis collocauerit inter impedimenta dirimentia, non tamé seruitus absolutè impedit matrimonii vsum, sed solû pro tempore, quo dominus seruum justè & rationabiliter occupat in suis seruitiis & ministeriis, quod non repugnat matrimonio, prout à natura institutum est. Accedit, Ecclesiam matrimonium à libero scienter cum seruo aut serua contractum non habere pro irrito (in quo jus Canonicum corrigit jus ciuile. *l. Cum ancillis. C. De incest. & inut. nupt.* vbi reprobatur matrimoniû inter liberû & seruam) sed solùm cùm contrahitur ignoranter aut per errorem, vt patet ex præsenti *textu & c. fin.* Si autem seruitus jure naturali matrimonium dirimeret, perinde dirimeret, siue scienter siue ignoranter contraheretur, cùm non magis matrimonio repugnaret in vno quàm in altero casu. Quæ est sententia communissima, & meritò retinenda, allegationes *DD.* vide apud *Sanch. l. c. n. 16.*

Mulieri pecuniam restitui faciatis.) Nota I. Ex *Panorm. hîc n. 4.* quòd super dote reddenda potest judex Ecclesiasticus judicare, quia est accessorium matrimonij, de quo Ecclesia judicat, vt in proposito, iuxta *c. De præcedentia, de donat. inter virum & vxorem.*

Not. II. Ex *eodem n. 7.* pecuniam à muliere persolutam tali seruo, potiùs reddendam ancillæ Domino, quàm ipsi, si Dominus cum serua concurrat ad petendum. *l. Bona fides. ff. Depositi*; Si autem Dominus non concurrat, tum procedit iste textus, & pecunia reddatur ancillæ, nam potest seruus rem detinere loco Domini, vel conniuentibus oculis Domini. *l. 4. ff. De manumiss.*

Nota denique III. Quòd *hoc cap.* significatur errorem conditionis seruilis non prodesse, si quis postea seruam, quàm per errorem duxerit, cognouerit, quòd copula videatur inferre verum matrimonium, sed hoc non procedit ampliùs de jure *Conc. Trid. sess. 24. c.* quod matrimonia præsumpta & clandestina prorsùs sustulit.

Cap. III. Licet.

Vrbanus III. Ariminensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex, an mulier possit diuortium postulare, quòd cum monasterij seruo conditionis ignara contraxerit, viro è contra replicante patrem suum (cuius conditionem secundùm leges prouinciæ sequeretur) tempore mortis pro libero se gessisse, & jam elapso decennio, se status controuersiam nunquam passum esse? Respondet, ratione temporis & fauore libertatis pro parte viri securiùs judicandum esse.

EXEGESIS.

Cuius conditionem secundùm leges patriæ.) Not. I. Quòd licet de jure communi partus sequatur conditionem ventris, & matre libera vel serua, filius censendus sit liber vel seruus, vt not. *in c. fin. de seru. non ordin.* & habetur *tit. seq. c. Vnico & Instit. de jure person.* valet tamen statutum siue consuetudo, vt sequatur conditionem patris, quàm consuetudinem vigere multis locis affirmat *Panorm. n. 2.*

Not. II. In dubio judicandum esse pro libertate, cuius fauor est maximus. *c. fin. De re jud. & c. Ex literis. de probat.* cùm itaque iste vir decennio se pro libero gesserit, nemine adversante, si dubium aliquod superesset, liber judicandus erat. Quin si pater se gerat liberum tempore mortis, & intra quinquennium, filius nec ex persona patris, neque ex propriâ passus est, quæstionem status, censendus est liber, iuxta *leges à glos. allegatas.* Si quis autem vendicaret

caret libertatem ex sua duntaxat persona, requiritur tempus 20. annorum, & bona fides, neque requiritur alius titulus fauore libertatis. *l. 2. C. De præscript. longi temporis*, vnde in hoc casu, vt not. *Panorm. hic n. 5. curris præscriptio sine titulo.*

Cap. IV. Et fin. Ad nostram.

Innocentius III. H. Episcopo.

SVMMA.

Cùm G. Apostolicæ Sedis Legatus, R. militem à muliere quâdam propter conditionis separâsset errorem. Mandat Pontifex, si miles ignoranter contraxerit cum ancilla, & postquam illius conditionem resciuit, nec facto, nec verbo consenserit in eandem, & propterea per Legatum fuerit separatus, vt contrahendi cum alia libera illi auctoritate Apostolicâ concedatur facultas.

EXEGESIS.

Nec facto nec verbo consenserit in eandem.) Not. I. Quòd copula carnalis non firmat matrimonium contractum ex errore conditionis seruilis, etiam jure antiquo. Quare imputabit sibi, qui non detegit conditionem annullantem, & statum suum, *l. 1. C. Si seru. vel lib. ad decur.* aspiret, vbi punitur quis ingerendo se actui, quem exercere non potest, ratione qualitatis suæ personæ, quam debet detegere. De jure autem Trid. copula ista reijcitur, quia sustulit matrimonium præsumptum & clandestinum, quale est, quod olim firmabatur per copulam.

Not. II. Quòd dicens se ignorâsse conditionem mulieris debet hoc probare; hoc autem sufficienter probari censet *Panorm. n. 6.* eo ipso, quia non probatur contrarium, *neque enim præsumitur scientia facti præsertim alieni; sed juris iuxta Reg. juris in 6. & facit l. Verius. ff. De probat.* Quòd rectè verum putat idem Panorm. nisi cōditio mulieris esset communiter nota in loco, quia quis præsumitur scire, quod communiter aliis innotuit, vt in *c. 1. De postul. Prælat. & c. Quod dicitis. d. 16.*

TITVLVS X.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

Ad Rubricam Tituli.

Quia error conditionis seruilis impedit matrimonium, ideóque dubitari potest, vtrùm natus libero ventre sit judicandus seruus, an liber, non incongruè titulus iste priori subiungitur.

Cap. Vnicum. Indecens.

Gregorius.

SVMMA.

Cùm Ecclesia ancillam, quam manumiserat, quæq; liberos susceperat, vellet retrahere in seruitutem (vti ponit in casu Panorm.) præcipit Pontifex, vt si ex parte Ecclesiæ nulla producantur documenta, per quæ instrumentum manumissionis ab Ecclesia concessæ refellatur; Episcopus illam Ecclesiam à retractatione compescat, durum enim est, vt si alij pro mercede libertates tribuant, ab Ecclesia, à qua tueri debent, reuocentur.

EXEGESIS.

Indecens esse credimus.) Not. I. h. c. defendi filios ex libera vel libertina genitos, ne in seruitutem trahantur, cui pater est illigatus, si quidem *jure ciuili partus ventrem sequitur*, quod attinet ad statum seruitutis, vel libertatis, etsi pater alterius conditionis sit. *Instit. de ingen. lib. & l. partum. de rei vendicat.* Indecens autem videtur, vt Ecclesia duriùs hæc in re agat, quàm jus ciuile, cùm illam benignitas maximè deceat in proposito casu, vbi manumissio huic ancillæ videtur data in mercedem obsequiorum, vt significat textus, & quidem fortassis, antequā nuberet seruo. Vnde apparet per hunc tit. canonizari jus ciuile, & ab Ecclesia etiam recipi quoad libertatem illorum, qui nascuntur ex matre libera vel liberta, non obstante seruili conditione viri, nisi consuetudo aut statutum loci aliud habeat, vt dictum est *t. præcedenti. c. 2.* quòd ipsum conforme est juri ciuili, vt tradunt DD. ad *l. Omnes populi. ff. De justitia & jure. & ad c. fin. De consuetudine.*

Not. II. Secus rem habere, quoad familiam, nobilitatem & dignitatem, in quibus patris conditio inspicitur non matris, quando liberi ex legitimo matrimonio nati sunt, *l. Cùm legitimæ. ff. De statu hom. juncta gl. ibid. si autem sint illegitimi, sequuntur matrem, quoad originem & libertatem. d. l. Cùm legitimæ l. Vulgo. ff. eod. & l. 1. in fin. ff. Ad municipalem.*

Not. III. Etsi jure canonum inter seruum & liberum consistat matrimonium, vt diximus *tit. præced. c. 2.* Filij tamen, qui ex tali matrimonio nascun-

Digitized by Google

sequuntur, liberi non sunt, neque pro talibus habentur quoad ordines, neque quoad hæreditates, adde neque quoad familiam & dignitatem, sed sunt conditione serui, vtpote nati ex matre seruâ. §. *Serui in-stit. de jure personarum*, vt post *Host. in Sum. t. De seruitute & seruo*, tenet *Canis. hic*. Excipe nisi Dominus vltrò ancillam tradat homini libero, nam secundùm Goffredum & Panorm. eo ipso in continenti confertur libertas, & sic tenet matrimonium etiam jure ciuili, tanquam cum libera contractum. Quod concordat cum eo, quod diximus *tit. praced.* etsi vtrique sint serui, consequi illos eo ipso libertatem, si Dominus consenserit. Neque obstat, quod contra sententiam Host. objicit *Gabriel Paleot. tr. De notis spuriisque filiis*, cùm justum sit matrimonium inter seruos, etiam justos & liberos inde oriri filios, tales enim filij sunt, quales sunt nuptiæ. Hoc enim arg. nimis probat, etiam liberos ex matrimonio seruorum inuitis Dominis contracto esse aut fieri liberos, quod est contra *cap. 1. tit. praced.* vbi tales jubentur consueta & debita seruitia præstare Dominis, etsi matrimonium justè & legitimè quantumuis Dominis inuitis contraxerint.

Nota V. Exceptionem ad hunc t. quæ traditur *c. Cùm multa. 15. q. 8.* vbi filij ex libera, quam illegitimè loco vxoris habuit Episcopus, Presbyter, Diaconus, fiunt Ecclesiæ serui, idque in detestationem incontinentiæ paternæ, licet *gl. dicat hoc in desuetudinem abiisse*. Alias exceptiones *vide in gl. Instit. de ingenuis*, & apud *Bartol. in l. Ne diutius. C. De agric. & Censit.*

Nota denique VI. Etsi hodie ex consuetudine vniuersali, Christiani licet bello capti non efficiantur serui, iuxta *Bartol. in l. Hostes. ff. De capt. & postlim. reuers.* & ita pluries obseruatum temporibus suis testatur *Panorm. c. 1. De conuersione infidelium*. Hanc tamen consuetudinem tempore *Innoc. qui sedere capit Anno Christi 1243.* necdum invaluisse, quia in *c. Sicut de jureiur.* generaliter dicit, *quòd omnes capti in bello justo, etiam fideles fiant serui*. Certè hoc ipsum *c. Quod est S. Gregorij, qui fuit huius nominis. 1. & sedere capit Anno Christi 590.* Probat seruitutem illam veterem, etiam inter Christianos adhuc viguisse, & Ecclesias quoque eiusmodi seruos habuisse, qualis fuit ancilla, de quâ hic agitur, antequam manumitteretur. Idé confirmatur ex *c. Licet. tit. prac. quod est Vrbani III. Anno 1186. vbi mulier petit diuortium, quòd per errorem contraxerit cum seruo monasterij*, fuit ergo hæc seruitus matrimonium dirimens, adeóque moris veteris. Quin etiam hodiéque serui originarii siue mancipia tam duris conditionibus viuunt, præsertim in Westphalia, Polonia, Bohemia, vt dubitare liceat, an non error eiusmodi etiam cōditionis matrimonium dirimat, *vide de mancipiis seu seruis Thesaurum practicū Besoldi verb. leibeigen*/ vbi sentit veri nominis seruos apud solos ferè Hispanos ex India & nouo orbe haberi, infideles vtique, neque enim credimus Christianos quoque captiuos in talem seruitutem ab illis trahi.

TITVLVS XI.

DE COGNATIONE SPIRITVALI.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Cùm varia impedimenta matrimonii in præcedentibus explicata sint, nunc etiam illa succedunt in aliquot titulis, quæ oriuntur ex consanguinitate siue cognatione & affinitate, & matrimonium non solùm impediunt, verùm etiam dirimunt, *Est autem cognatio triplex, spiritualis, legalis, & carnalis*; præmittitur autem cognatio spiritualis propter ipsius dignitatem.

Not. II. Ex *Conarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 6. §. 4. n. 1. Sanch. l. 7. d. 54. n. 2. Caso h. t. n. 1.* Cognationem spiritualem esse Ecclesiæ inuentum ex eius arbitrio dependens, sicut & impedimentum dirimens, quod ex ea inducitur. Cuius tamen mentio fit quoque in jure ciuili. *l. Si quis alumnum. C. De nupt.* potest definiri *Attinentia siue propinquitas inter personas aliquas orta ratione baptismi quæ est spiritualis quædam regeneratio, & confirmationis, quæ fidelem baptizatum in christiana fide corroborat & perficit.*

Not. III. Rationem huius impedimenti inducendi fuisse, tum Reuerentiam, quam recipiens ab aliquo esse spirituale, eidem vti & suscipientibus debet tanquam parentibus & fideiussoribus apud Deum *c. Vos ante omnia. de 4. d. consec.* tum vinculum amicitiæ & cuiusdam propinquitatis, quod sufficit ad prohibitionem matrimonii inter tales, vt sic amicitia & societas humana inito matrimonio cum illis, qui propinqui non sunt sed extranei, magis dilatetur, quæ vtique ratio est instar illius, ob quam inductum est impedimentum cognationis & affinitatis carnalis. Pulchrè vero dicit *Justinian. in d. l. Vos ante omnia nihil sic inducere posse paternam affectionem, & justam nuptiarum prohibitionem, quàm nexum huiusmodi, per quem mediante Deo copulantur animæ.*

Not. IV. Iure antiquo, quod *h. t. & 30. q. 1.* continetur, triplicem esse cognationem spiritualem. 1. Est paternitatis inter Baptizatum & Baptizantem, Patrinum baptizati ad eundem baptizatum. 2. Compaternitatis inter baptizantem & baptizati parentes, item inter suscipientes siue patrinos eorúmque coniuges. 3. Fraternitatis inter baptizatum & liberos baptizantis & suscipientis, siue patrinorum,

norum, vt sumitur ex §. 1. item c. Veniens. & c. fin. inf. c. 1. eod. in 6. can. 1. 2. 3. & aliis d. 30. q. 1.

Not. V. Idem juris fuisse in confirmatione, juxta d. c. in 6. si tamen, qui tenebat confirmandum fuerit ipse confirmatus, quia non confirmatus caret robore, quod requiritur ad sustentandam alterius infirmitatem, cui medetur Sacramentum confirmationis.

Cap. I. Vtrùm.

Alexander III. Salernitano Archiepiscopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex, vtrùm filij aut filia ante vel post compaternitatem geniti, possint copulari, cùm Canones videantur contrarij, respondet, licet primus Canon de natis post compaternitatem id prohibeat, posteriorem tamen statuere, vt siue post siue ante nati sint, possint conjungi, & hoc videri obseruandum, nisi consuetudo Ecclesia, qua scandalum generet, aliter se habeat.

E X E G E S I S.

Canones secundùm diuersorum locorum consuetudinem contrarij.) Nota olim grauem fuisse controuersiam, vtrùm omnes fratres baptizati confratres essent omnium filiorum eorum, qui susceperunt compatrum commatrúmque. Aliqui dicebant esse omnium, alij eorum, qui priùs suscepti essent, alij eorum, qui postea; juxta quam opinionum diuersitatem intelligi debent. c. Super quibus. & c. Post susceptam. 30. q. 3. quos tex. hîc in concordiam redigit Pontifex, dum dicit Canonem; videlicet c. Post susceptam. esse correctum, per c. posteriùs *super quibus*, vbi statuitur *siue ante siue post compaternitatem genitos posse coniungi excepta illa persona duntaxat*, per quam, id est, *per cuius baptismum peruentum est ad compaternitatem.* Quod hîc limitat Pontifex, *nisi consuetudo Ecclesia, qua violata scandalum generaret, aliud habeat.* Significans per consuetudinem legitimè præscriptam & rationabilem, qualis postulatur in c. fin. *De consuetudine.* vires habere etiam ad abrogandum vel inducendum impedimentum dirimens, de quo vide *Sanch. l. 7. de matr. d. 4. n. 11.*

Cap. II. Si vir.

Idem, eidem.

S V M M A.

Consultus Pontifex, an si vir vel mulier scienter vel ignoranter, filium suum de sacro fonte leuârit, propterea separari debeant? Respondet, etsi generaliter statutum sit debere separari; sibi videri, quòd siue scienter siue ignoranter id fecerint, non sunt separandi, nec alter alteri debitum debet negare; nisi ad continentiam seruandam possint induci, quia si ex ignorantia id factum sit, etiam ea excusat, si ex malitia, eis fraus non debet patrocinari.

E X E G E S I S.

Quia ex ignorantiâ.) Not. I. Coniugem, quæ extra casum necessitatis scienter baptizat, aut tenet tanquam patrinus in baptismo vel confirmatione communem filium aut alterius coniugis, etsi propter contractam cognationem spiritualem separari non debeat juxta humaniorem DD. sententiam, quam secutus est Pontifex; priuari tamen potestate debitum exigendi, qui scienter ita contraxit, colligitur inde, quòd fraus vel dolus non debeat patrocinari; illi scilicet, qui scienter deliquit, & ignorantia excusare videtur illum videlicet, qui ignoranter id fecit. Etsi gl. putet neutri pœnam statutam, quod nec rationi nec verbis Pontificis conuenit. ita *Host. & Joan. Andr. hic Sanch. l. 9. de matr. d. 26. n. 7.* vbi *n. 8.* resoluit de coniuge, qui ex certa scientia aut malitia id fecit.

Not. II. Ex hoc t. colligi, quòd ad contrahendam cognationem spiritualem requiratur scientia & intentio illam contrahendi, vt tradunt *Panorm. n. 4. & Alex. de Neuo hic n. 6.* Vnde si quis per errorem existimet, se ex baptismo leuare filium Pauli, cùm sit filius Petri, non contrahitur cognatio, quod sequitur *Sanch. l. 7. d. 58. n. 7.* Non sufficere verò juramentum patrini, vt credatur ipsum non habuisse intentionem, docet idem in simili *l. 3. d. 15. n. 9.* etsi id affirmet Dominicus *cons. 110.*

Cap. III. Super eo.

Idem, Vigiliensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus ab Episcopo Pontifex de duorum compatrum filiis. Respondet, si tales fuerint, per quorum vnum, vel vtrumque parentes ad compaternitatem venerant, ne eos coniungi sinat, & vt coniunctos separet; si autem per neutrum eorum ad compaternitatem ventum fuerit, vt consuetudinem sua Metropolitana Ecclesia, vel circumpositarum imitetur; & si consuetudo habeat, vt talia coniugia permittantur, id in Ecclesia sua dissimulet, nec contradicendo nec assentiendo. Quia sicut graue est antiquam consuetudinem circumadiacentium Ecclesiarum contemnere, sic grauiùs videtur, si propter eam huiusmodi coniugiis indulgeat assensum Episcopus, cùm posset sic in exemplum assumi.

E X E G E S I S.

Hic t. satis intelligitur ex c. 1. De repugnantia verò inter Canones, quam aliqui inter hos textus esse autumant, vide *Sanchez. l. 7. d. 8. Basil. Pont. de imped. matr. c. 1. §. 2.*

Cap. IV. Martinus.

Clemens I V.

S V M M A.

Cùm Martinus Bertham duxisset vxorem, & Tebergam sibi copulâsset Lotharius, qui Bertha & Martini filium de sacro fonte susceperat. L. verò & B. sublatis de medio, Martinus cum Bertha præfata contraxisset. Respondet Pontifex, cùm vir & mulier per matrimonium efficiantur vna caro, liquidum esse, quòd Teberga non possit matrimonialiter coniungi Martino, qui compater eius fuerit (quia videlicet Martini filium de baptismo leuârat) cum quo vna caro Teberga noscitur extitisse.

E X E G E S I S.

Clarum est secundùm jus antiquum non potuisse Tebergam contrahere cum Martino, quia Lotharius defunctus susceperat filium Martini ex baptismo. Secundò, vnà cum coniuge Teberga cognationem spiritualem compaternitatis contraxit cum dicto Martino.

Cap. V. Contracto.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam matrimonio inter P. & A. contracto obijceret, quòd fœmina A. in primo sacrati salis pabulo filium quendam concubinæ illius P. tenuerit. Rescribit Pontifex, etsi constaret hæc vera esse, non ideò matrimonium solui debere, cùm hæc res vix matrimonio contrahendo impedimentum afferret, idéoque mandat præfato P. autoritate suâ injungi, vt memoratam A. sicut vxorem tractet, & debitum ab ea liberè exigat, ac persoluat, siue ante matrimonium contractum, siue postea filium concubinæ ipsius P. tenuerit, si tamen in fraudem causa matrimonij separandi hoc fecerit, pœnitentiâ accipiat, matrimonio in suâ firmitate permanente.

E X E G E S I S.

In primo sacrati salis pabulo.) Not. Per primum sacrati salis pabulum intelligitur *Catechismus siue Instructio Cathechumenorum ad fidem*, quâ durante aspergebantur sale benedicto, quin ipsa sapientia & Doctrina Christiana sali rectè comparatur. Significat autem Pontifex Catechismum siue Instructionem baptizandi, non solùm non esse impedimentum dirimens, sed vix impediens; & veriùs est, hoc ipsum impedimentum Cathechismi esse penitùs sublatum, per *Conc. Trid. vt ostendit Sanch. l. d. matr. d. 10. n. 12.* vnde reprobari debet *gl. hic. v. contrahendo*, vbi dicit: *quòd Catechismus matrimonium impedit & dirimit*, sed de impedimentis solùm impedientibus dicemus rursùs *inf. tit. 16.*

Cap. VI. Veniens.

Innoc. III. Episcopo & Archidiacono Linconiensi.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt si constiterit H. mulierem viri sui C. filiam de sacro fonte leuâsse, antequam eum sibi desponsâsset, diuortium inter eos appellatione postpositâ celebretur.

E X E G E S I S.

Ratio manifesta est, quia per hanc leuationem ex baptismo, dicta mulier cognationem contraxit cum filij huius patre, non potuit ergo per hos Canones validè matrimonium cum illo contrahere.

Cap. VII. Tua nos.

Idem, M. S. Canon. Herford.

S V M M A.

Consultus Pontifex, an natus ante compaternitatem, filiam compatris patris sui, vel commatris sibi possit copulare, & si contraxit, an debeant separari, & an conscij talis matrimonij teneantur illud accusare? Respondet huiusmodi personas non posse contrahere, & si contraxerint posse separari, & qui contractum sciuerit, debere illud Ecclesiæ nunciare.

E X E G E S I S.

Planus est cap. Intellectus, quòd videlicet inter baptizatum & filios leuantis contrahatur cognatio spiritualis, non solùm impediens, sed etiam dirimens matrimonium; & quòd quis de populo tenetur illud, vel aliud impedimentum matrimonij, præsertim dirimens Ecclesiæ denunciare, vt obviet peccato futuro. *c. Si peccauerit. 2. q. 1. & 22. q. 2. per totum.*

Cap. VIII. & fin. Ex literis.

Gregorius I X.

S V M M A.

Cùm mulier coram Officiali Cantuariensi Alanum quendam peteret in virum, se ab illo adsidatam & cognitam probans per testes idoneos; Alanus verò exciperet, quòd eam habere non posset, quia pater mulieris illius, qui Sacerdos extitit, ipsum baptizâsset; hâc exceptione reiectâ Officialis tulit sententiam contra ipsum. Sed cùm ad Sedem Apostolicam appellâsset, Pontifex mandat, si ita sit, prædictum Alanum ab impetitione mulieris absolui.

EXE-

EXEGESIS.

Hâc exceptione reiectâ) Not. I. Quòd Sacerdos licet ex officio baptizans, contrahit cognationem cum baptizato, & idem est in Monacho baptizante. Et idem de laico, siue viro, siue muliere baptizante in necessitate dicendum, notat Panorm. quia non est differentia inter masculum & feminam, quoad hanc cognationem, quia iura in his non distinguunt. Quin etiam extenditur ad filios illegitimos & spurios, vt hîc patet in filia sacerdotis. etsi bene addat Panorm. textum posse etiam intelligi de filia legitima, quæ nata sit ante clericatum, sed quidquid de hoc sit, cùm iura non excludant spurios & illegitimos ab hac cognatione, neque nos excludendos putamus.

IDEM TITVLVS DE COGNATIONE SPIRITVALI IN SEXTO.

Cap. I. Ne dum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Rescribit Pontifex non solùm inter baptizatum & suscipientem, ac inter eundem baptizatum & suscipientis filios & vxorem ante susceptionem carnaliter cognitam, imò etiam inter suscipientem patrémque baptizati & matrem, cognationem spiritualem contrahi de iure, quæ matrimonium non solùm impedit, verùm etiam dirimit. Quæ eadem procedunt in baptizante; iisdémque modis cognatio contrahitur ex confirmatione.

EXEGESIS.

Patent omnia ex dictis h. t. in antiquis. Illud obserua, vt cum vxore suscipientis contrahatur cognatio, requiri vt priùs sit cognita, siue matrimonium consummatum, quia ante consummationem matrimonium est dissolubile per Religionis ingressum, aut dispensationem Pontificis; vnde non videbatur cognatio ad matrimonium non consummatum extendendum.

Cap. II. Per Catechismum.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex per catechismum, qui præcedit Baptismum contrahi cognationem, quæ impedit matrimonium, vt colligitur ex Decretali Clementis III. *dicendo enim, quòd talis res vix matrimonio contrahendo impedimentum afferret, velle videtur, quòd afferat*, nam quod vix fit, fieri tamen dubium non est, *per illam tamen cognationem matrimonium contractum non separatur.*

EXEGESIS.

Hoc c. intelligitur ex *c. Martinus. suprà. eod. in antiquis*, & neutrum habet difficultatem cui immoremur. Dum autem Clemens dicit, *quòd catechismus matrimonium vix impediat*, significat, *quod non dirimat, etsi fortè impediat ne licitè contrahatur.*

Cap. III. & fin. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quamuis non plures quam vnus vir, vel vna, suscipere debeant infantem ex baptismo juxta Canones: si tamen plures accesserint, spiritualem cognationem contrahi & impedientem & dirimentem. De Confirmatione insuper idem judicium habendum. Ex datione verò aliorum Sacramentorum cognationem spiritualem non oriri.

EXEGESIS.

Quamuis non plures, quàm vnus vir.) Not. I. Cur ex aliis Sacramentis, Pænitentia v.g. vel Ordine non oriatur cognatio, referri debet principaliter in Ecclesiæ constitutionem, non tamen absque congrua ratione. Quia videlicet per baptismum & confirmationem fit & perficitur christianus; maxima autem pars christianorum innectitur coniugio. Reliqua autem Sacramenta vel abducunt à matrimonio vt sacri ordines, vel tendunt ad mortem vt extrema vnctio, vel magis frequentantur à non coniugatis quàm coniugatis, vt Eucharistia & pænitentia, vnde non fuit causa cognationis spiritualis ipsis annectendæ.

Not. II. Hoc t. dicta procedere de jure Canonum antiquo. Conc. autem Trid. de cognatione spirituali hoc edidisse decretum, quod habetur *sess. 24. c. 2. de reformat. matr. S. Synodus statuit, vt vnus tantùm siue vir siue mulier juxta SS. Canonũ instituta, vel ad summum vnus & vna baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos & baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum baptizatique patrem & matrem tantùm, spiritualis cognatio contrahatur.* Jubet postea S. Synodus, *vt parochus ante baptismum diligenter sciscitetur, quam vel quos eligant in patrinos, eósque tantùm admittat, & in libro describat. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo modo contrahant*, denique subiungit *vt ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione oritur, confirmantem & confirmatum illiúsque patrem & matrem ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas, huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.*

Not. III. Per hoc Decretum in aliquibus corrigi Canones antiquos. 1. Si plures quàm vnus vel vna vltra designatos baptizatum suscipiant, non contrahunt cognationem, nisi qui fuerint designati, cùm per hunc. t. si plures accederent, cognationem omnes contraxerint. Si plures tamen contra mentem

Digitized by Google

tem Conc. fuerint electi, non contrahi cognationem negat *Sanch. l. 3. d. 57. n. 12.* Affirmat cum aliis *Navarr. c. 22. Man. n. 39.* quòd istum casum Conc. non expresserit. 2. Patrinorum siue suscipientium coniuges non afficiuntur hac cognatione compaternitatis aut commaternitatis, sicut fiebat olim iuxta *c. 4. h. t. in antiq.* 3. Ipsi suscipientes nullam cognationem inter se contrahunt, quia Conc. Trid. illos non comprehendit, vnde corrigitur *c. fin. eod.* 4. Neque inter baptizatum & liberos baptizantis vt suscipientis remanet hoc impedimentum, quia Conc. illud restringit ad patrinos & baptizatum ipsiusque parentes, nec non ad baptizantem & baptizatum, baptizatique parentes; inter quos olim fuisse hoc impedimentum patet ex *c. 3. eod.* 5. Denique cognatio contracta ab vno coniuge, non afficit alterū, quo minus possit copulari baptizato, aut eius parenti, quod olim videtur fuisse prohibitum *c. fin. 30.* hodie tamen licere tradit *Navarr. l. c.*

TITVLVS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

Ad Rubricam Tituli.

Cognationi spirituali subiungitur cognatio legalis, oritur ex adeptione & est *quædam propinquitas à lege inducta imitans naturam l. Adoptiones. ff. De adoptionibus. Vide de hac materia textum cum gl. 30. q. 1. c. §. Per adoptionem.*

Cap. Vnicum. Si qua.

Nicolaus ad Consulta Bulgarorum.

SVMMA.

Si qua per adoptionem mihi soror esse cœpit, inter me & ipsam nuptiæ consistere non possunt.

EXEGESIS.

Per adoptionem.) Not. I. *Cognatio legalis* (iure ciuili, quod communi vsu loquendi, nomine legum intelligitur, introducta) *est effectus adoptionis, ex eâq; oritur sicut affinitas ex copula.* Definitur communiter à Iuris peritis, *Actus legitimus, per quem quis fit filius aut nepos, qui non est, ad natura imitationem.* A Theologis post *S. Th. 4. d. 42. q. 2. a. 1.* communiter definitur *persona extraneæ in filium, vel nepotem, deinceps legitima assumptio siue electio.* Dicitur personæ extraneæ, id est extra potestatem adoptantis constitutæ, siue sit consanguinea siue non. Dicitur *in filium* vel *nepotem*, & *deinceps*, quia non potest quis adoptari in fratrem, vel patrem *l. Nec apud. C. De hæredibus Instituendis.*

Not. II. *Adoptio duplex est, vna perfecta*, per quam adoptatus transit in potestatem adoptantis, & illi succedit instar filij naturalis, tanquam hæres necessarius, ac dicitur *adrogatio*; Altera autem est *imperfecta*, per quam adoptatus non transit in adoptantis potestatem, nec est eius hæres necessarius ex testamento, sed solùm ab intestato. Hæc distinctio traditur ab omnibus, & habetur. *§. Adoptio. Instit. de adopt.* Vtriusque adoptionis plures differentias vide apud *Sanch. l. 7. d. 63.* & conditiones requisitas *n. 3.* Modos denique quibus dissoluitur *n. 4.*

Not. III. Tres esse huius cognationis species. 1. Est *linea recta* inter adoptantem & adoptatum, ac adoptati descendentes. *§. ergo non omnes. Instit. de nuptiis. l. Quin etiam. ff. De ritu nuptiar. item c. Ita diligere 30. q. 3.* 2. Est *lateralis siue linea transuersalis* inter adoptatum & filios carnales adoptantis. *§. Inter eos. Instit. eod. & l. Per adoptionem ff. eod. & in h. t. & c. Adoptionem 30. q. 3.* 3. Est instar cuiusdam legalis affinitatis ad similitudinem affinitatis naturalis, quæ est inter adoptantem & vxorem adoptati, & è contra inter adoptatum & vxorem adoptantis. *l. Adoptiuus ff. eod. vt suprà. Eandem distinctionem tradit S. Th. 4. d. 42. q. 2. a. 3. Communiter receptam.*

Nota IV. In hoc omnes DD. conuenire, quòd prima species cognationis legalis dirimat subsequens matrimonium, iuxta leges allegatas. De secunda specie in linea transuersa est difficultas. Aliqui enim dicunt solùm impedire non dirimere, sed ob rationes non magni momenti; communissima ergo sententia apud *Sanch. n. 15.* habet, per huiusmodi cognationem matrimonium quoque dirimi; videtur id conuincere præsens text. dum Pontifex dicit: *inter sororem adoptiuam & adoptatum nuptias consistere non posse*, quod videtur inferre matrimonij dissolutionem.

De 3. specie legalis affinitatis, etsi aliquid sit dubitationis, quia nulla eius fit mentio in iure Canonico, communis tamen sententia post *Host. & Joan. Andr.* hanc quoque speciem impedimentis dirimentibus accenset. Etsi enim expresiè illius mentionem Canones non faciant, videtur tamen contineri in *Rubrica generali h. tit.* quæ est de cognatione legali in communi; accedit consuetudine Ecclesiastica omnes has species esse receptas, vnde omnes tanquam Iure Canonico approbatas cum *S. Th. in 4. d. 42. q. 2. a. 2.* sentiunt communiter DD. modò in adoptione seruetur forma legibus ciuilibus præscripta, quam explicat *Sanch. l. c. n. 2.* qui tamen *n. 19.* rectè dicit, *quòd cognatio legalis matrimonio superueniens debiti petitionem minimè impediat, quòd nullus 1. ad hoc inueniatur, & odiosa non debeant extendi.*

Not.

Google

Not. denique V. Etsi probabile sit cognationem legalem oriri, etiam ex adoptione imperfectâ ob autoritatem plurimorum DD. quos allegat *Sanch.n.8.* esse tamen probabiliùs quòd non oriatur, nisi ex adoptione perfectâ siue adrogatione, pro quâ idoneos aliquot autores idem allegat. *n.9.* vbi vide rationem. Placet denique, quòd *n.10. cum Innoc. & Silu.* dicit, *nullum prorsus impedimentum nec impediens quidem, nec dum dirimens ex imperfectâ adoptione oriri.*

TITVLVS XIII.

DE EO QVI COGNOVIT CONSANGVINEAM VXORIS SVÆ VEL SPONSÆ.

Ad Rubricam Tituli.

Postquam actum est de cognatione spirituali & legali, sequitur rectè materia de cognatione carnali, quæ, vt colligitur ex Panorm. hic comprehendit latè tum cognationem propriè dictam, tum etiam affinitatem, quæ oritur ex copula habita cum consanguinea vxoris. Virtus autem totius Tit. consistit in hoc, quòd affinitas contracta, ex copula cum consanguinea vxoris non dirimit matrimonium prius contractum, sed soluit sponsalia de futuro, & priuat facultate contrahendi licitè matrimonium simúlque jure exigendi debitum ab vxore legitimâ.

Cap. I. Si quis.

Ex Concil. apud Metiam.

SVMMA.

Si quis cum filiastra sua sit fornicatus, nec à matre debitum petere, nec filiam habere potest vxorem; nec filiastra, nec ille vllo vnquam tempore alij se poterunt matrimonio copulare.

EXEGESIS.

Cùm filiastra sua.) Not. I. Inseri h. t. post priores de cognatione spirituali & legali ante Tit. de consanguinitate; quia impedimentum, quod hic statuitur, contrahitur per copulam cum consanguinea vxoris non tantùm licitam, de quâ Tit. seq. verùm etiam illicitam, imò & occultam vel vi extortam, juxta *c.6. vel habitam cum impubere, c.7. inf.*

Not. II. Per filiastram intelligi *filiam aut filium ex alio coniuge genitam, vel genitum, non ex eo, quem modò habet mulier,* vt ex *c. Si quis filiastram. 30. q. 1. explicatur in Lexico juris.* Sunt ergo hi proprij filij vxoris, & priuigni parentis, cum quibus aut aliis vxoris consanguineis, si quis rem habeat, committit incestum qui propriè committitur cum affinibus, id est, cum consanguineis vxoris, vel cum consanguineis propriis. *c. Ex illo. §. Cùm igitur. 35. q. 1. & l. Inter. ff. De adulter.*

Not. III. Duplicem pœnam hic decerni in committentes incestum. 1. Priuantur facultate exigendi debitum ab vxore propriâ. 2. Prohibentur vllo vnquam tempore nubere, non solùm illi, quàm cognouerunt, verùm etiam cuiuis alteri. Etsi verò iste titulus solùm loquatur de solo viro cognoscēte vxoris consanguineam, idem tamen procedit in vxore incestum committente cum consanguineis viri, nam *c. Si quis viduam. 32. q. 7. & c. Si qui cum muliere. 43. q. 2.* vbi hoc impedimentum constituitur, expresè loquuntur de fœmina; accedit paritas rationis. Non verò est hoc delictum dirimens matrimonium, sed solùm impediens petitionem debiti, & aliud matrimonium, idque in perpetuum propter criminis atrocitatem. Ex quo sumitur illud quod affinitas matrimonio superueniens illud non dissoluat, vti manifestum est ex h. t. & seq.

Not. IV. Per hunc textum non solùm interdici aliud matrimonium coniugi, qui incestum commisit, sed etiam illi consanguineo vel consanguineæ, cum quo vel qua commissus est, vtramque enim jungit Pontifex, cùm dicit, quòd *nec ille non filiastra, vllo vnquā tempore aliis se poterunt matrimonio copulare.* quia etiam ipsi grauem irrogant iniuriam Sacramento, non tantùm ratione adulterij, sed etiam quia ratione contractæ affinitatis impediunt vsum matrimonij.

Cap. II. Veniens.

Alexander III. Pictauiensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si is de quo consultus fuerat, matrem sponsæ suæ cognouerit, non autem sponsam, imponendam ei esse pænitentiam maiorem, quàm pro adulterio, sed postea posse illum cum alia matrimonium contrahere ex dispensatione. Si autem sponsam cognouerit ante matrem, vel postea, nunquam eam vel aliam potest accipere vxorem.

EXEGESIS.

Posse cum alia contrahere.) Not. I. Ex h. t. aperte

Digitized by Google

apertum esse, quòd per affinitatem superuenientem dissoluantur sponsalia de futuro, cùm enim consistant in promissione futurarum nuptiarum, affinitas superveniens impedit, ne dicta promissio possit impleri, cùm sit impedimentum dirimens, *c. Non debet. seq.*

Not. II. Quòd cognoscens consanguineam sponsę, inhabilitatur quidem ad matrimonium etiam cum alia, in quo istud c. concordat cum *c. praecedenti*, sed circa hanc inhabilitatem posse de facili dispensari censet *Panorm. n. 3.* vbi addit, *cùm jus dispensationem non reseruet Papa, videri tacitè potestatem Episcopo concedi*, juxta *Theoris. Innoc. in c. Dilectus. de temporib. Ord.* secus est, si quis committat incestum cum consanguinea vxoris, tum enim dispensatio aut non datur, aut est multò difficilior, vt not. *Panorm. n. 4.* & significat. t.

Not. III. Hoc intelligi de sponsa strictè sumpta siue de futuro, quia dicit Pontifex, quòd vir postea cum alia possit matrimonium contrahere. Vnde hoc respectu istud impedimentum non est perpetuum sed temporale; quamdiu videlicet viuit complex delicti. Altero autem vitâ functo, poterit superstes ad matrimonium transire ex dispensatione. Concord. *c. Duo pueri. de dispens. impub. vbi neutri viuente altero datur licentia contrahendi.* Vbi pondera verbum *licentia*, quod in proposito idem sonat, quod *dispensatio*. Non ergo absolutè verum est, quod *h. t. n. 1.* dicit *Vallens.* posse eiusmodi virum liberè ad nuptias transire.

Cap. III. De illo.

Idem.

S V M M A.

De illo qui vxorem fratris, antequam ei matrimonio jungeretur, asserebat se cognouisse, Respondet Pontifex, nisi hoc publicum & notorium fuerit, aut idoneis testibus comprobatum, non debere permitti, vt matrimonium illa occasione impetatur.

E X E G E S I S.

Nisi hoc publicum & notorium.) Not. I. Non separari matrimonium jam contractum ad dictum vnius, impedimentum dirimens subesse asserentis, quid autem ad plenam probationem impedimenti requiratur, vide apud *Sanch. l. 1. d. 71.* vbi tamen illud quoque docet; ne matrimonium contrahatur impedimentum probari vnico teste.

Not. II. Ex *Panorm. hic n. 3.* copulam posse esse notoriam secundùm DD. si quis publicè tenebat mulierem. *arg. l. verb. si vicinis scientibus. C. De nuptiis.* sufficit ergo vt fornicatio Clerici dicatur notoria, si publicè teneat concubinam.

Cap. IV. Transmissa.

Cælestinus III.

S V M M A.

Cùm C. vxore suâ defunctâ filiam eius priuignam suam, carnaliter cognouisset, & posteà alia accepta vxore, cum priuigna tanquam canis reuersus ad vomitum rursùs peccâsset, Consultus Pontifex respondet, illum legitimæ vxori cohabitare tamque sustentare; neque tamen cognoscere debere, quamdiu vixerit, nisi requisitus fuerit, & vt pro incestu ac adulterio pœnitentiam agat, & si ei superviuat, perpetuò sine spe coniugii permaneat.

E X E G E S I S.

Vxore suâ defunctâ.) Not. I. Ad hanc pœnam incurrendam non requiri, an incestus contingat viuente vxore, an jam mortuâ. vt in casu h. t. Neque etiam, an idem crimen sit occultum, an notorium, quare neque opus est sententia judicis, vt latè docet *Sanch. l. 7. d. 15.* vbi *n. 5.* censet hoc impedimentum non oriri ex incestu cum propriis consanguineis, quia Canones hoc crimen non exprimunt, etsi sit grauius crimen quàm incestus, cum consanguineis vxoris.

Not. II. Hanc pœnam siue impedimentum incurri ab eo, qui cognouit consanguineam vxoris, siue ante siue post matrimonium, quia Canones non distinguunt, idque fusè probat *Sanch. l. c.*

Not. III. Etsi jure antiquo hoc impedimentum ad 4. gradum protenderetur, cùm tamen Conc. Trid. affinitatem ex fornicatione ortam restrinxerit ad secundum gradum, consequenter etiam hoc impedimentum coarctauit, vt bene not. *Vallens. n. 3. h. t.*

Cap. V. Super eo.

Idem.

S V M M A.

Consultus Pontifex virum coniugatum, qui ante matrimonium vxoris suæ consanguineam carnaliter cognouerat, vtroque id fatente & aliqua parte Viciniæ acclamante, sit judicio Ecclesiæ separandus. Rescribit eos separari non debere, cùm aliquando nonnulli inter se contra matrimonium colludant, & ad confessionem incestus facilè prosilirent, si suo judicio crederent per judicium Ecclesiæ concurrendum. Rumor autem Viciniæ non est tam validus, nisi rationabiles & fide dignæ probationes accedant, vt ideò possit bene contractum matrimonium separari.

E X E G E S I S.

Eos separari non debere.) Not. I. Ex h. t. probari, quod ad dirimendum matrimonium sola coniugum confessio non sufficiat, & si ambo in confitendo concordarent, juxta. *Nauar. Cons. 8. q. 3. de sponsal. Franc. Molin. de ritu nuptiarum, l. 1. comp. 15. n. 37.* Neque obstat, quòd credatur, confessioni coniugum asserentium matrimonium esse contractum juxta *c. Attestationes. de despons. impub.* quia vt ait, *Idem Molina n. 40. & 41.* assertio coniugum pro matri-

Digitized by Google

matrimonio deponentium est tota fauorabilis & confitentibus & Reipublicæ, cuius est matrimonium augeri & liberis hominibus ciuitatem repleri. *l. 1. ff. Soluto matr.* confessio autem aduersùs vinculum matrimonii est odiosa, tum ob præsumptionem collusionis, quæ significatur in h. t. tum quia confitentur de Sacramenti nullitate, quæ non est in ipsorum potestate, tum quia eiusmodi confessio præiudicat proli & aliis matrimonii prærogatiuis.

Not. II. Neque sufficere rumorem viciniæ sine idoneis testibus. *Est autem rumor quando aliqua pars vicinia aliquid affirmat v. g. tertia vel quarta pars,* nam fama propriè est *quando tota ciuitas siue vicinia vel maior pars acclamat,* vt ait *Panorm. hic n. 3.* Quo sensu loquitur *gl. hic* quando inter famam & rumorem distinguit & asserit *minus probare rumorem quàm famam.*

Not. III. Non credi tamen debere assertioni coniugum de matrimonio legitimè contracto, si priùs alteruter aut vterque matrimonium aliud contraxerunt, quia eiusmodi assertio cedit in præiudicium matrimonij prioris, si fortè fuerit validum, vt not. *Panorm. hic n. 5.* neque debet credi in hoc casu coniugibus testimonium ferentibus in causa propriâ.

Not. IV. Sufficere confessionem coniugum, si petant solùm separationem tori, non autem vinculi, vt si vir vel mulier confiteatur se commisisse adulterium, ob quam causam ex ipsa Christi constitutione potest coniunx relinquere adulterum, & separationem meritò decernit Ecclesia.

Cap. VI. Discretionem.

Innoc. III. Præposito Magdeburgensi.

SVMMA.

Cùm quidam cum muliere quadam legitimè matrimonium contraxisset, eámque incognitam ac renitentem cuidam consanguineo suo tradidisset; sed illa libertati reddita priori viro restitui postularet. Rescribit Pontifex, & viro grauem pœnitentiam esse iniungendam, & mulierem propter publicam honestatem monendam, vt nec primum repetat, à cuius consanguineo licet inuita cognita fuerat, nec redeat ad secundum, cui non possit propter reatum adulterij commissi, sed contineat donec prior fuerit mortuus. Quod si ad id induci nequiuerit, prior cogatur redire ad ipsam, cùm adulterium ei non possit obijcere, quam adulterandam tradidit inuitam, sed nec affinitas, quæ post contractum legitimè matrimonium iniquè contrahitur, ei debet officere, quæ iniquitatis particeps non extitit, cum suo iure non debeat sine culpa priuari. Etsi quidam prædecessorum in simili casu distinxerint, vtrùm incestus, vel adulterium manifestum fuerit, an occultum, alius asserentibus inter gradum proximum & remotum esse potiùs distinguendum.

EXEGESIS.

Prior cogatur redire ad ipsam.) Not. I. Virum non posse petere diuortium ex causa adulterij, quando vxorem inuitam ipse prostituit, vt patet ex t. imò si de viri beneplacito etiam volens committat adulterium, ab illo dimitti, siue repudiari non potest, vt contra gl. hîc tenent *Panorm. n. 1. Alex. de Neuo. n. 9. Sanch. l. 10. de matr. d. 5. n. 4.* Non potuit ergo vir iste exceptionem obtendere, cur non redire deberet ad illam.

Not. II. Ex h. t. colligi quod putat Panorm. alibi tam clarè non haberi, quòd copula non solùm coacta, sed etiam illicita, qualem habuit iste prioris viri consanguineus cum hac muliere iuris inscia, vti apparet, inducat affinitatem. Addit idem Panorm. hîc haberi casum, in quo maritus & vxor sunt affines, & nihilominus exercetur matrimonium ad petitionem illius, qui non fuit affinitatis conscius, vt clarum est inde, quod dicit *Pont. affinitatem post matrimonium legitimè contractum, iniquè contractam non debere ipsi officere,* mulieri videlicet de quâ agitur, quæ iniquitatis particeps judicio Pontificis non fuit.

Not. III. Quòd diximus suprà hanc esse generalem istius textûs regulam, quòd *affinitas superueniens non dissoluat matrimonium,* prout in isto casu in matrimonio cum consanguineo huius viri, qui vxorem legitimè copulatam eidem renitentem tradidit, ortam fuisse Pontifex ipse testatur.

Apparet autem olim controuersum fuisse, vtrum affinitas superueniens dissolueret matrimonium, & aliquos existimâsse dissolui, si casus esset manifestus, nō item si occultus, alios autem sensisse non dissolui, si affinitas esset in gradu remotiori, secus, si in propinquiori. Pontifex quidam aliquando, vt apparet ex textu, pronuntiauit secundùm priores; sed re tandem penitùs discussâ *Innocent. III.* vniuersim sine distinctione hanc regulam stabiliuit, *per quamcunque affinitatem superuenientem matrimonium non dissolui.*

Cap. VII. Fraternitati.

Idem, Bisuntinensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Approbat Pontifex sententiam diuortij ab isto Archiepiscopo canonicè in eum promulgatam, qui illam sibi postea copulare præsumpsit, cuius antea sororem adhuc septennem contractis sponsalibus extraordinariâ libidine polluerat.

EXEGESIS.

Placet quòd dicunt *Soto in 4. d. 41. q. vn. a. 2. Henriq. l. 12. c. 16. n. 1. Sanch. l. 7. d. 64. n. 19.* impedimentum dirimens ob quod Archiepiscopus iste tulit sententiam diuortij non esse inductam per extraordinariam libidinem siue conatum ad copulam (de quâ isti plura dicunt, sed propter publicam honestatem

nestatem ex sponsalibus de futuro quæ hic præcesserunt, ortam.

Cap. VIII. Ex literis.

Idem, Episcopo Gerundensi.

SVMMA.

Cùm quidam G. matrem cuiusdam puellæ, quàm sibi infrà nubiles annos desponsauerat, carnaliter sæpe cognouisset, sicuti & postea ipsam puellam jam adultam; Pontifex jubet viro pœnitentiam injungi, eósque separari, & ne mulier alteri viro nubat, si postquam nouit viri & matris delictum, ei fuit commixta. Virum etiam & matrem mulieris nunquam debere alias nuptias contrahere, sed semper continentiam seruare; præsertim si circa personas huiusmodi de lapsu carnis, minimè timeatur.

EXEGESIS.

Infra nubiles annos desponsauerat.) Not. I. Hunc textum dupliciter explicari à Panorm. Primò, quòd iste puellam hanc sibi desponsauerit per verba de præsenti, sed quia necdum erat nubilis, non fuit matrimonium, sed solùm sponsalia ex Juris Interpretatione. *c. Vn. de sponsf. impub. in 6.* quæ sponsalia fuerunt sublata per affinitatem ex fornicatione cum matre commissâ superuenientem, vt in *c. 2. Suprà.* Deinde potest intelligi, quòd iste puellam sibi desponsauerat per verba de futuro siue sponsalia propriè dicta, quæ itidem dissoluta fuerunt propter fornicationem cum matre commissam, qui est sensus gl.

Not. II. Juxta vtrumque intellectum procedere decisionem Pontificis, nam mater & vir non potuerunt ampliùs contrahere inter se, tum propter crimen fornicationis, cui hæc pœna est statuta, tum verò maximè propter affinitatem contractam ex persona puellæ, & publicam honestatem ortam ex sponsalibus cum filia. Potuerunt autem mater & vir contrahere cum extraneis, licet non inter se, vt colligitur ex *c. Transmissa. suprà.* sicut & filia poterat alteri nubere, si ignorauit, quòd iste vir cognouerit matrem suam; secùs si sciuit, vt patet ex t.

Not. III. Quòd etiam ex copulâ ignoranter habitâ oriatur affinitas, ex h. t. colligunt DD. Non tamen talis copula est punibilis respectu ignorantis, ideóque non priuatur potestate petendi debitum, nec inhabilitatur ad aliud matrimonium. *fa. c. In lectum, 34. q. 2. & c. Inebriauerunt 15. q. 1.* An autem præceptum non ampliùs contrahendi in h. *cap.* etiam hodie obliget, dicemus *tit. 16.*

Cap. IX. Veniens. II.

Idem, Archiepiscopo Magdeburgensi.

SVMMA.

Cùm E. tempore infantiæ quandam puellam se ducturum jurâsset, quàm citò ad legitimam peruenisset ætatem, & pater eius confœderationem per fideiussores firmatam, eam recepisset in domum, sorori puellæ se carnaliter coniunxit: ab amicis tamen persuasus eam, quàm jurauit, in vxorem accepit, sed pro opportunitate cognouit vtramque, etsi conuinci de hoc non potuit. Denique cùm in se reuersus salutis consilium quæreret, consultus Pontifex mandauit Episcopo, vt iniuncta pœnitentia competente, moneat illum & inducat, vt de cætero abstineat ab vtraque.

EXEGESIS.

A sorore illius quam duxit abstinere debuit, quia sine incestu non potuit cum illa rem habere; ab vxore autem, quia propter commissum crimen incestûs debet saltem abstinere à debito petendo, etsi tenebitur vxori reddere, si illa incestûs cum sorore commissi non fuerit conscia, vt patet ex *c. præced. & c. Transmissa. suprà.*

Cap. X. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Archiepiscopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm is qui cum sorore vxoris fornicatur, possit postea illi cohabitare, & debitum exigere ac soluere; Respondet, vxorem monendam vt à commixtione viri abstineat propter publicam honestatem, & contineat donec vir mortuus fuerit; Si recuset, & de lapsu timeatur ipsius, vir poterit & debebit debitum soluere, cùm affinitas post matrimonium iniquè contracta illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

EXEGESIS.

Vir eius poterit & debebit.) Not. I. Quod etiam habetur ex *c. Præcedenti*, & *c. Ex literis. suprà*, quòd affinitas superueniens inter maritum & vxorem, duntaxat nocentem priuet jure exigendi debitum, non autem absoluit eum ab obligatione reddendi, nisi vterque esset nocens, quia insons non debet priuari suo jure absque culpâ. Consilium tamen est, vt de cætero vterque abstineat, ad quod seruandum tales induci Pontifex monet in t. præsenti ex dictis cc. vt bene ponderat *Panorm. hic.*

Abstineat propter publicam honestatem.) Etsi propriè loquendo ex copula illicita non oriatur impedimentum publicæ honestatis, sed ex contractu sponsalium vel matrimonij, iuxta *c. vnic. De sponsal. in 6.* ex eiusmodi autem copula oriatur vera affinitas, iuxta *c. Discretionem*, ideò gl. quam sequitur *Panorm. publicam honestatem in h. t. & d. c. Discretionem.* ita exponit, vt non significet *particulare illud impedimentum*, sed generaliùs, quod congruit honestati, ideóque vltra affinitatem requirit honestas, ne

ne vxor coniungat se viro, qui sororem suam turpiter cognouit.

Cap. XI. & Fin. Iordanæ.

Gregorius IX. Episcopo Pillauiensi.

S V M M A.

Cùm Laicus I. cum Iordana muliere necdum decenni, per verba de futuro contraxisset, eâque eodem anno carnaliter cognitâ, matrem ipsius sibi carnaliter copulâsset, Iordana verò Pontifici supplicaret, vt cùm continere non possit (ne jure suo sine culpa fraudetur) sibi salubriter prouideatur. Mandat Pontifex vtrumque ad vouendam perpetuam continentiam induci, & si induci nequeant, memoratum I. iniunctâ ei pro incestu pœnitentiâ, vt Iordana cohabitet & coniugale debitum reddat exactus, Ecclesiasticâ censurâ compelli.

EXEGESIS.

Ne jure suo sine sua culpa priuetur.) Not. I. Huius puellæ matrimonium fuisse tantùm præsumptum, quia iste contraxit cum illa sponsalia, quæ per copulam illo eodem anno cum ipso habitam transierunt in verum matrimonium jure antiquo, iuxta *c. Is qui. de sponsal.*

Nota II. Neque matrimonium præsumptum fuisse olim dissolutum per affinitatem superuenientem, quia iste contraxerat cum Jordana, propter incestum cum eius matre commissum, quam illegitimè sibi copulârat.

Not. III. Pubertatem, quæ in fœminis habetur anno 12. posse maturiùs præueniri, certè in hac Iordana duobus annis præuenit, supplente haud dubiè etiam malitiâ ætatem, ideóque Pontifex tanquam certum supposuit per sequentem copulam sponsalia cum I. celebrata transiisse in matrimonium, alioqui non posset memoratus I. compelli ad ipsi matrimonialiter cohabitandum.

TITVLVS XIV.

DE CONSANGUINITATE ET AFFINITATE.

Ad Rubricam Tituli.

Expeditâ affinitate ortâ ex copula illegitima cum consanguinea vxoris, sequitur titulus generalis de consanguinitate & affinitate.

Cap. I. Ex literis.

Alexander III. Cassiensi Abbati.

S V M M A.

Cùm quidam viduam secretò subarrhatam & carnaliter cognitam vellet in conspectu Ecclesiæ subarrhare, proposuerunt duo, quòd iste priorem viduæ virum quarto consanguinitatis gradu attingit, idque se audiuisse alter jurauit, alter noluit juramento firmare. Quæstione hac postea reuiuiscente, jurârunt duo coram Archiepiscopo, primum virum fuisse huic quarto consanguinitatis gradu coniunctum, re ad se delatâ Pontifex mandauit, si per testes idoneos omni exceptione maiores constiterit, quòd primus virum istum quarto consanguinitatis gradu attingat, diuortij sententiam absque mora promulgari; secundùm Canones enim æquè abstinendum esse à consanguineis vxoris, vt à propriis, non esse tamen causas matrimonij tractandas per quoslibet, sed per judices discretos, qui potestatem habent judicandi, & statuta Canonum non ignorant.

EXEGESIS.

Si per testes idoneos omni exceptione majores.) Not. I. Post explicatam cognitionem spiritualem & legalem ac propinquitatem illam, quæ consurgit ex copula cum consanguinea vxoris vel sponsæ de futuro, consequens est, vt agatur quoque de consanguinitate & affinitate carnali, quæ est priorum exemplar, & limites continet matrimonij intra certos gradus contrahendi.

Not. II. Quòd per vnum testem de auditu licet juratum & alterum non juratum, non probetur sufficienter impedimentum matrimonij etiam contrahendi, quod notari vult *Panorm.* ad intellectum *c. Præterea 2. de sponsal.* vbi *testis adducitur non de auditu, sed de experientia,* & in illo ipso plura dissimulantur, quæ rigor juris in testibus requirit. Vnde infert Panorm. *quòd maiorem fidem facit fama, vel vnus testis cum juramento, quàm duo testes, quorum vnus est de auditu, alter sine juramento.*

Not. III. Vigore huius textûs duo requiri à Pontificibus in judice causarum matrimonialium, primò, vt habeant judicandi potestatem, secundò vt statuta Canonum non ignorent, quam ignorantiam subinde in judicibus reperiri demonstrant Canones, in quibus illorum sententia autoritate Apostolica retractatur vel reformatur. Exemplum habemus in Officiali Cantuariensi. *c. fin. De cognatione spirituali.* Neque etiam immeritò Host. hîc inuehitur in Theologos, quos vocant puros, qui dicunt Ecclesiam posse regi per solam Theologiam, quod nimis quàm falsum

Digitized by Google

falsum est, de eâ præsertim Theologia, quæ metaphysicis telis aranearum texendis maximam partem occupata neque de pane, neque de jure, neque de cælo est lucrando; quod absque injuria illius Theologiæ dictum esto, quæ ad praxin & curam animarum, & ad Ecclesię regimen pertinentia non negligit, nec his omissis ex Theologiâ in Metaphysicam supervacaneam degenerat.

Abstinendum est à consanguineis vxoris ut propriis.) Not. Per consanguineos vxoris respectu mariti intelligi affines, per consanguineos autem ipsius, planum est quinam intelligantur. Etsi verò de consanguinitate & affinitate, & Theologi & Casistæ tractent, cogimur pro intelligentia materiæ etiam nos eadem attingere.

Cap. II. Super eo.

Vrbanus III. Burdegalensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam juuenis puellam necdum nubilem desponsâsset, eáque facta nubilis illum repeteret, sed ille exciperet, se postquam illam desponsâsset, carnaliter propinquam eius cognouisse: Respondet Pontifex, si manifestum sit propinquam puellæ ab ipso cognitam, vel si non sit manifestum, fama tamen loci id habeat, cùm esset sponsa tantùm de futuro, eandem ab eius impetitione debere absolui.

E X E G E S I S.

Fama tamen loci hoc habeat.) Not. I. Ante contractum matrimonium, vt illud impediatur, sufficere solùm famam impedimenti (quale hîc fuit affinitas orta inter hunc juuenem & puellam per copulam habitam cum eius propinqua) vt ex communi docet *Sanch. l. 1. de matr. d. 71. n. 13.* quod extendunt etiam ad sponsalia jurata. Neque obstat *c. Cùm in tua. de sponsal.* vbi vltra sponsum fide dignum requiritur fama, quia sponsalia fuerunt jurata. Respondetur enim *ibi non agi de teste testimonium deponente, sed aliquo, qui id impedimentum judici denunciauit.*

Not. II. Ex *Panorm. n. 4.* Etsi hic t. loquatur de affinitate, idem tamen procedere de quouis impedimento, antequam matrimonium sit contractum, quia *vbi est eadem ratio, eadem debet esse juris dispositio. c. Cùm dilectus. de confirm. vtil. siue inutil.* Facit autem fama in hoc casu & similibus plenam probationem, vt vitetur periculum peccati committendi, contrahendo matrimonium cum impedimento dirimente, & quia est res modici præiudicii ob hanc causam impediri, ne sponsalia possint impleri, secus est vbi agitur de magno præiudicio, vt si matrimonium esset facto ipso contractum, tum enim sola fama non sufficeret. *c. Si duo. 34. q. 2.*

Cap. III. Quod dilectio.

Cælestinus III.

S V M M A.

Consultus Pontifex vtrum is, qui à stipite per lineam descendentem 6. vel 7. gradu distat, possit eidem, qui ex altera parte per lineam descendentem ab eodem stipite 2. vel 3. gradu distat, copulari quia Apostolicæ sedis legatus permiserat hominibus terræ illius in 6. gradu coniungi, quod fieri posse videtur per illam Regulam, quoto gradu quis distat à stipite, tanto distat à quolibet per aliam lineam descendentium ab eodem, *Etsi de consuetudine terræ incolæ propter proximiorem gradum coniunctos separent & impediant copulari volentes: Rescribit indulgentiam legati sic esse intelligendam, quòd vterque distet à stipite 6. gradu; si verò alter 6. vel 7. gradu distet à stipite, alter autem 2. vel 3. coniungi non debere, idéoque idem Pontifex, consultius dicit obseruatæ consuetudini deferendum, quàm aliud cum scandalo populi statuendum quâdam adhibitâ nouitate.*

E X E G E S I S.

Apostolicæ sedis Legati.) Not. I. Aliqui vt Gambara de officio Legati. *l. 2. n. 175. & seq.* ex hoc tit. colligunt, Legatum Papæ posse dispensare in gradibus consanguinitatis vel affinitatis lege tantùm canonicâ prohibitis, si est in prouincia valde remota, vt facilè Papam consulere nequeat. Alij contra sentiunt, Legatum hoc non posse, quos allegat & sequitur *Sanch. l. 8. d. 6. n. 5.* Ad tit. autem hunc respondent cum gl. hîc Legatum hunc de autoritate Papæ speciali dispensâsse, alioqui dispensationem non valituram.

Not. II. In præsenti non ideò tam strictè interpretatum fuisse indulgentiam Legati, quòd priuilegia juri communi contraria sint strictissimè interpretanda, sed respexisse inolitam consuetudinem ex cuius violatione timebatur scandalum, iuxta *gl.* hîc, verbo *vterque*, vbi etiam illud obseruat Panorm. quòd consuetudo potest habiles inhabilitare ad matrimonium, posse enim eos, qui inæqualiter distant à communi stipite copulari, etsi alter sit propinquior, alter remotior, patet ex *c. fin. inf.*

Cap. IV. De infidelibus.

Innocentius III. Archiepiscopo & Capitulo Tirensi.

S V M M A.

Consultus Pontifex de infidelibus ad fidem conuersis, vtrum si ante conuersionem secundùm legis veteris instituta, in gradibus jure Canonico prohibitis coniuncti fuerint, separari debeant; Resp. matrimonium sic contractum non esse post baptismi lauacrum separandum, quia à Iudæis Dominus requisitus, si liceret vxorem ex quacunque causa dimittere, ipsis respondet, quos Deus coniunxit, homo non separet, *per hoc innuens* esse matrimonium inter eos.

E X E G E S I S.

Hîc tit. agit propriè de Iudæis, quos dicit Pontifex,

fex, in matrimonio contrahendo ante Baptismum & conuersionem non subiacere legibus canonicis, quoad gradus consanguinitatis & affinitatis, concordat *c. Gaudemus. de diuortiis*, ipse enim Christus inter illos dixit: *esse verum matrimonium. Neque per legem nouam illud circa Iudaos sustulit aut irritauit. Vide plura apud Sanch. l. 2. d. 8. & 9. & l. 7. d. 73. n. 2.*

Cap. V. Quòd super.

Idem, Rosanensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Super eo, quòd pater & filius, cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auunculus & nepos cum duabus sororibus contrahunt matrimonia, consultus Pontifex respondet, licet omnes consanguinei viri sint affines vxoris, & omnes consanguinei vxoris, sint affines mariti, inter consanguineos tamen vxoris & viri, ex eorundem scilicet viri & vxoris coniugio, nullam prorsùs affinitatem cõtrahi, propter quam matrimonium impediatur. Ne autem intra gradus prohibitos matrimonium contrahatur, publicè esse inhibendum, & præsumptores puniendos, non obstante consuetudine, quæ potiùs dicenda est corruptela.

EXEGESIS.

Non obstante consuetudine.) Not. I. Huius cap. intellectum patere ex dictis *de affinitate ad cap. 1.* Quòd autem sub finem Pontifex significat consuetudinem gradibus prohibitis aduersantem, esse potiùs corruptelam, intelligi debet de consuetudine irrationabili, neque legitimo tempore præscripta, qualis requiritur *c. fin. de consuet.* & diximus ad *c. 1. & c. Super eo. de cognat. spirit.* Non est autem dubium, posse aliquo loco occurrere rationabilem causam ob quam eiusmodi consuetudo inducatur, vt si in aliqua insula aut valle ob paucitatem incolarum, & quia forsitan nulli extranei ibi volunt sedem figere, contrahant in 3. 4. aut etiam 2. gradu, quæ consuetudo abbi foret corruptela, neque ferenda. Quà ratione facilè conciliantur Canones, in quibus conciliandis tantopere laborat *Sanch. l. 7. d. 4.* & *Basil. Pont. de Imped. matr. c. 1. §. 2.*

Not. II. Neque improbabilem esse sententiam *Barbosa hic n. 3.* quam tribuit suis præceptoribus, videlicet *c. Præsent. & c. Non debet. inf.* esse *Innoc. III. c. At verò. c. 1. & c. Super eo. de cognat. spirit.* quæ diuersimodè loquuntur, esse Alexand. III. qui multis annis præcessit Innocent. Potuisse itaque eiusmodi consuetudinem illo tempore pro variis circumstantiis esse rationabilem aut irrationabilem, donec postea fuerit reprobata ab Innocent. propter varias difficultates inde emergentes.

Cap. VI. Quia circa.

Idem.

SVMMA.

Cum nobilis vir N. pro dispensatione à sede Apostolica obtinenda remanendi cum ea, quæ ipsum quinto consanguinitatis gradu contingebat, falsam causam allegâsset prolem videlicet; cùm tamen ante dispensationem obtentam eius vnica filia jam fuisset mortua. Respondet Pontifex, posse ab Episcopo dispensari, vt remaneat in copula sic contracta, cùm ex separatione graue videatur scandalum imminere.

EXEGESIS.

Pro dispensatione à sede Apostolica.) Not. I. Ex glossa hic, quòd solius Pontificis est dispensare in impedimentis matrimonij jure Canonico statutis, pro quo multos DD. allegat *Sanch. l. 8. d. 6. n. 14.* Potest tamen Episcopus dispensare ex graui causa, si desit recursus ad Papam ex communi DD. quos sequitur & allegat *Barbosa p. 2. d. officio Episcopi alleg. 33. n. 26. & alleg. 35. n. 1. vbi n. 3. & seqq.* cumulat aliquot casus, quibus potest Episcopus dispensare in impedimentis dirimentibus.

Not. II. Subreptitiam esse dispensationem si tempore concessionis Pontificis, vel pœnitentiarij causa allegata non sit vera, etsi alioquin fuerit vel futura sit vera; vt in proposito verum fuit istum nobilem habuisse filiam, sed ante dispensationem obtentam, vt ex communi docet *Sanch. l. 8. d. 30. Obseruat autem Panorm. n. 3. allegans text. apertum in c. 2. de filiis presbyt. in 6.* quòd dispensatio est nulla, non solùm per subreptionem in exprimendo falsum, sed etiam in tacendo verum, detestabilius enim est falsum exprimere, quàm verum tacere, & tamen dispensatio corruit ex taciturnitate veri, in quauis gratia aut priuilegio; secùs est in literis impetratis ad lites, illæ enim propter subreptionem non sunt ipso jure nullæ, sed per exceptionem annullandæ. *c. Ceterùm. c. Plerumque. c. Si autem. de rescript.*

Dissimulare poteris.) Not. I. Quòd tolerantia aut dissimulatio Papæ, aut Superioris inducit dispensationem in actu de jure prohibito, & post *Panorm. hic n. 2.* tenent *Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. gl. 9. §. 2. n. 17. Franc. Mol. de ritu nuptiarum l. 1.*

Neque obstat *c. Cùm jamdudum. de præbendis*, vbi dicitur: *multa per patientiam tolerari, quæ si fuerint deducta in judicium, exigente justitiâ non debeant tolerari.* Hoc enim verum est de solâ facti tolerantia, quando Pontifex vel Superior nihil specificè scribit, vel disponit de aliquo actu prohibito à se vel aliis tolerando, qui sensus est dicti *cap. Cùm jam dudum.* Quando autem Papa specificè scribit, quòd vult certum actum tolerare, aut dissimulare, aut jubet tolerari, aut dissimulari, qui est casus huius cap. tunc talis dissimulatio habet vim dispensationis, neque enim est verisimile, quòd papa circa dispensationem mandâsset istos tolerari in peccato, quia id non poterat fieri absque scandalo, vt egregiè notat Panorm. Et par est ratio in aliis similibus, quæ est sententia communis post gl. vt fatetur *Barbos. hic n. 5.* Etsi is immeritò accedit illis, qui tenent, Pontificem ideò jussisse dissimulari, quòd coniuges isti essent in bona fide, & ignorantia inuin-

uincibilis hoc matrimonium putatitium excusaret, causa enim falsa à nobili allegata non arguit bonam fidem, & vt demus ignorantiam inuincibilem interuenisse, nihilominus rectè dicitur Pontificem per hanc dissimulationem dispensâsse.

Graue videat scandalum imminere.) Colligit hinc Panorm. duas causas dispensandi super matrimonio contrahendo siue contracto in gradibus jure Canonico prohibitis. Quando adest soboles ex tali matrimonio; vnde fauore liberorum dispensatur, si præsertim multi sint, & bona fide suscepti. Concordat. *c. Cùm haberet. de eo, qui duxit in matr.* 2. Propter scandalum vitandum aut tollendum. Vnde frequentissimè Papa dispensat inter consanguineos propter bonum pacis aut scandalum tollendum. Quæ causa sufficiens est non solùm post matrimonium contractum, sed etiam ante, quia propter scandalum recedendum est à jure positiuo, vt in *c. 2. De noui operis nuntiatione.*

Cap. VII. Tua nos.

Idem.

SVMMA.

Consultus Pontifex vtrum ad matrimonium dirimendum sufficiat consanguinitatis gradus ab auunculo & nepote, videlicet fratris filio, vel sororis computare? Respondet testes ad diuortium celebrandū productos à stipite debere incipere, id est, à parentibus vel germanis, & sic per ordinem distinguere gradus nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis designando personas, præsertim cùm sæpè sint testes de auditu, quod testimonium quia est minùs validum, non est nimiùm laxanda facultas; cùm qua rationes inciperent à secundo (vel secundâ, id est personâ, vt legitur in antiquis codicibus) eadem ab vlterioribus inchoarent.

EXEGESIS.

Et nepote videlicet fratris filio vel sororis.) Not. I. Quod bene in h. t. obseruat Panorm. appellatione nepotis venire fratris vel sororis filium, neque alibi in jure Canonico hoc tam clarè exprimi. Etsi enim in propria significatione *nepos* propriè dicitur *filius ex filio vel filia*, *l. Iuris Consultus. §. Nepos. ff. De grad. filius tamen fratris vel sororis ibidem* appellatur *nepos ex communi vsu loquendi.* Quin existimat Panorm. etiam in statutis nomine nepotis venire fratris filium, quia *Canonis vsu, loquendo præfertur communi significationi verborum, in quâcunque dispensatione*, vt not. *Bart. in l. Omnes populi ff. de just. & jure. Innoc. in c. Olim. de verb. signif. de quo vide gl. in c. Nonnulli. de rescript.*

Not. II. Cùm matrimonium sit res valdè fauorabilis, meritò requiri accuratam graduum computationem à testibus vel illis, qui impedimentum dirimens consanguinitatis volunt opponere, tenentur enim efficacem causam dicti sui reddere, præsertim si sint solùm testes de auditu alieno. vide *Farinac. in prax. criminal. p. 2. q. 69. n. 17. & n. 103. cum seqq. item q. 70. n. 88.*

Cap. VIII. Non debet.

Idem, in Concilio generali.

SVMMA.

Cùm non sit reprehensibile, secundùm varietatē temporum statuta quandoque variari humana necessitate vel vtilitate euidenti id exposcente; Pontifex 1. sacro approbante Concilio prohibitiones de coniugio in 2. vel 3. affinitatis genere minimè contrahendo, quia difficultatem frequenter inducebant & pericula parabant animarum, reuocat & decernit, vt sic contrahentes liberè copulentur. 2. Statuit ne prohibitio copulæ coniugalis quartū cōsanguinitatis aut affinitatis gradū de cætero excedat, quia in vlterioribus gradibus hæc prohibitio sine graui dispendio obseruari non potest, & quaternarius numerus benè conuenit corpori humano, cuius dominium sibi mutuo tradunt coniuges, cùm constet ex quatuor elementis. 3. Vult hanc prohibitionem ita esse perpetuam, vt quis contra illam nulla longinquitate defendatur annorum, quia diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auget.

EXEGESIS.

Quartum consanguinitatis & affinitatis gradum.) Not. I. Ex causa publicam necessitatem vel vtilitatem concernente meritò mutari leges humanas, si præsertim periculum animarum accedat; quod Pontifex confirmat exemplo diuino, quia *Deus ex his, quæ statuerat in veteri Testamento, nonnulla imò multa mutauit in nouo Testamento.*

Not. II. Olim coniugium fuisse impeditum vsque ad septimum consanguinitatis gradum. *c. 1. & c. Nulli. 35. q. 3. c. Ad sedem. ibid. q. 5. & similibus.* Postea autem *Innoc. III. in Concilio generali hoc restrinxit vsque ad quartum consanguinitatis & affinitatis gradum.* Quæ restrictio intelligi debet non solùm de lineâ transuersâ, sed etiam de rectâ inter ascendentes & descendentes, ita vt abneptis cum 5. auo copulari possit. Solùm ergo in primo gradu lineæ rectæ consanguinitas dirimit matrimonium jure diuino inter parentes videlicet & liberos; In reliquis autem gradibus tam rectæ quàm transuersæ lineæ vltra 4. gradum matrimonium solo jure Ecclesiastico est prohibitum, prout docuimus in Theologia & fusè persequitur *Sanch. l. 7. d. 51. & 53. Pontius. c. 31. & 38. & alij.*

Not. III. Affinitatem ex fornicatione contractam per *Concilium Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 4.* restrictam esse ad 2. gradum, secus est de affinitate contracta ex copulâ licita, hæc enim relinquitur in dispositione t. præsentis, vt videlicet extendatur vsque ad 4. gradum, quia Conc. Tridentinum nullam de illa mentionem fecit in restrictione sua, pro

quo

quo allegat plurimos *Barbosa hic n. 5.* vbi etiam, quasi disputat, *an affinitas proueniens ex matrimonio consummato, quod ob aliquod impedimentum dirimens inualidum est, censeri debeat à Conc. Trid. restringi ad secundum gradum*; & licet dicat affirmatiuam esse probabilem, non conuincit tamen contrariam esse probabiliorem, quia *consummatio matrimonii inualidi facta scienter & in mala fide, vtique est formalissimè fornicaria*, facta autem fide bonâ cum ignorantia excusante est talis saltem materialiter. Neque Concil. hanc restrictionem fecit in odium fornicariorum siue sub tit. matrimonii, siue extra illum, sed ad tollendas difficultates & pericula animarum ex multiplicatione aut extensione impedimenti affinitatis prouenientia.

Cap. IX. & fin. Vir qui.

Gregorius IX.

S V M M A.

Vir, qui à stipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, secundùm Regulam approbatam, quâ dicitur, quoto gradu remotior differt à stirpe, & à quolibet, per aliam lineam descendentium ab eodem, licitè possunt matrimonialiter copulari.

E X E G E S I S.

Secundùm Regulam approbatam.) Not. I. Ex *hoc text. & c. Quod dilectio.* suprà cõfirmari Regulas pro computatione graduum consanguinitatis à nobis suprà ex communi traditas, nominatim illam pro linea transuersa in text. allegatam, secundùm quam dicendum est, consanguineos inæqualiter distantes à stipite, *si alter distet vltra 4. gradum, alter autem intra illum, posse matrimonio copulari.*

Not. II. Cùm Pontifex hanc regulam non restringat, non esse solidam limitationem, cui in *cap. Quod dilectio.* videbantur insistere incolæ illius terræ, *nisi videlicet alter eorum distet à stipite in 2. 3. imò & primo gradu, quantumuis alter distet in 6. vel 7.* Inter hos enim non posse validè matrimonium contrahi; quod latè impugnat *Sanch. l. 7. d. 53. à n. 5. suffragante clarè h. t. & Regulâ ibi allegatâ*, quantumuis eorum alter etiam in primo gradu coniũctus sit communi stipiti, quia tamen alter distat 5. 6. 7. gradu non sunt sibi propinquiùs coniuncti, quàm in 5. 6. 7. gradu adeóque non vetantur mutuò nubere, *etsi antiquum impedimentum ad 7. gradum etiam hodie extenderetur.*

TITVLVS XV.

DE FRIGIDIS ET MALEFICIATIS, ET IMPOTENTIA COEUNDI.

HUius Tit. materia si in praxi disceptanda occurrat, quod rariùs euenit, apud Casistas facilè reperitur, vbi de impedimento impotentiæ agunt. Non parua etiam ex parte à Medicis pendet, qui consulendi sunt; Quæ purè canonica sunt difficultatem notabilem non continent, ideóque immorandum non putamus.

T I T V L V S X V I.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIÆ.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA I. Interdictum siue mandatum Ecclesiæ dupliciter sumi posse. I. Pro quouis canone siue lege Ecclesiastica, per quam matrimonium interdicitur aliquo modo, siue ad tempus, siue in perpetuum; & sic omne matrimonium laborans impedimento quocunque siue dirimente, siue impediente solùm, potest dici contrahi, aut contractum contra interdictũ Ecclesiæ. Strictè autem vt in hoc Titulo sumitur, pro interdicto superioris Ecclesiastici, ob legitimã causam interdicentis matrimonium iniri ad tempus, donec sopiatur scandalum forsitan exortum aut exoriturũ, aut pleniùs fuerit inquisitum, Non tamen propter tale interdictum matrimonium dirimitur, nisi ex alio capite subsit nullitas, sed solùm suspenditur & pendente inquisitione coniuges separantur quoad torum, impositâ illis condignâ pœnitentia iuxta h. t.

Not. II. Hoc Interdictum non solùm imponi posse à judice Ecclesiastico, verùm etiam à Parocho, vt cum multis tenet *Sanch. l. 7. d. 6. n. 6.* licet enim Parochus non habeat officium judicis Ecclesiastici, cuius est causas matrimoniales cognoscere & pertractare, habet tamen officium superioris in suos Parochianos; à quo non est alienum, matrimonium quoad tempus impedire ex justa causa, vt si opponatur matrimonio contrahendo impedimentum, vel si timeantur magnæ rixæ si statim matrimonium permittatur, vel ob similem causam.

Digitized by Google

Cap. I. Literæ.

Alexand. III. Episcopo Paduano.

SVMMA.

Cùm quidam sororem nubilem cuidam se daturum in vxorem, eâ præsente & consentiente iurâsset, & illa susceptis donis ipsum tanquam proprium virum sæpe amplexata, fratre suo mortuo, dicti viri fratrem sibi copulâsset; se ab illo cognitam mendaciter asserens, & spreta Episcopi prohibitione, ne cui illorum aut alteri se copularet, alij nupsisset; sed ad domum matris redire iussa, ad Pontificem appellâsset: mandat Pontifex, quatenus si est ita, vt Episcopus præfatam mulierem (ne mandatum ipsius contemptibile videatur) ad domum matris redire compellat, & impositâ pœnitentiâ condignâ, postquam in domo materna per mensem steterit, ad tertium virum reuerti permittat.

EXEGESIS.

Eâ præsente & consentiente.) Not. I. Ex *h. t. gl. in c. Vnic. de despons. impub. in 6. §. fin.* & quidam alii colligunt, non esse speciale, dum parentes pro filiis contrahunt, vt sufficiat *pœnitentia* & *taciturnitas*, sed idem dicendum esse de quocunque extraneo, prout in hoc casu sponsalia contracta sunt à fratre pro sorore, tacitè solùm consentiente, qui consensus colligebatur ex muneribus & amplexationibus. Sed probabiliùs est hoc esse speciale in parentibus, vt cum multis aliis sentiunt *Sanch. l. 1. d. 23. n. 1.* nimirum si alij respondeant, requiri consensum expressum. Ratio vrgens est, quia *d. c. Vnic. in 6.* tanquam quid speciale hoc de parentibus statuitur, deinde etsi matrimonium sit appetibile per se, ideòque præsumi meritò videatur consensus præsentis & tacentis, quo argumento nititur sententia contraria; At contrahere cum certa persona, potest esse noxium vel molestum, quare cùm parentes veluti ex officio filios in matrimonio collocent, idque propter affectum in illos præsumuntur facturi optimo, quo fieri potest modo, rectè iudicatur consensus ex præsentia filij tacentis, quæ ratio non proinde militat in aliis.

Not. II. Ex *Panorm. hic n. 3.* quòd receptio munerum, amplexus & oscula non faciunt sponsalia transire in matrimonium, sed requiri copulam, iuxta *c. Adolescens. & c. Is qui. de sponsal. & c. Si literas. De despons. impub. cum gl. ibid.* Interdictum verò iudicis Ecclesiastici neque dissoluit sponsalia, neque dirimit matrimonium contra illud contractum, etsi reddat obnoxium pœnæ, vt patet *ex tex.* vbi in pœnam prohibet Pontifex, *ne ista possit contrahere cum viro, cui fuerat desponsata, neque cum illius fratre, propter violatum mandatum Episcopi*; permittitur autem permanere cum tertio, cui se postremò copulauit, nullo impedimento ex prioribus desponsationibus obstante.

Cap. II. Ex literis.

Idem, Vigoriensi & Batoniensi Episcopis.

SVMMA.

Cùm G. de sancto Leodegario M. filiam suam absentem cuidam R. desponsâsset, & suspicio esset, illum velle ad alia vota transire; Archiepiscopus sub anathemate prohibuit, ne dictus R. nuberet ante causam plenè cognitam. Cumque etiam dicta M. ad sedem Apostolicam appellâsset, & Archiepiscopus appellationi deferens sub anathemate prohibuisset, ne ante causam terminatam ipsa quoque nuberet, vterque verò præscriptâ prohibitione contemptâ ad secunda vota transiret, Pontifex mandat, quatenus si inter præfatos R. & M. nihil præcesserit præter consensum de futuro, secunda matrimonia inuiolabiliter seruanda, sublato appellationis obstaculo iudicentur. Licet enim contra interdictum Ecclesiæ ad secunda vota transire non debuerint, non esse tamen conueniens, vt ob id solum Sacramentum coniugii dissoluatur, etsi alia pœnitentia eis debeat imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ id fecerunt.

EXEGESIS.

Licet enim contra interdictum Ecclesiæ.) Not. I. Formatur hîc generalis Regula quòd propter interdictum Ecclesiæ non dirimitur matrimonium contra illud contractum, neque si contrahitur lite coram Episcopo siue Pontifice pendente, vt manifestum est ex hoc & præcedenti c. vtrobique enim causâ per *appellationem ad Pontificem delatâ ante sententiam ab ipso latam*, adeòque lite pendente matrimonium contractum negat ob hoc solum esse dirimendum; videtur autem litis pendentia pertinere ad interdictum Ecclesiæ, ne quis videlicet ante illam finitam, præsumat id facere quod pendet. Quare si quis sine iusta aut necessaria causa, siue illam, siue quoduis interdictum Ecclesiæ violet, contra illud matrimonium contrahendo, peccabit grauiter, nisi bona fides aut ignorantia excuset, aut aliunde constet superiorem noluisse per tale præceptum grauiter obligare, aut certus sit nullum impedimentum subesse, quod postremum post *Valerium Reginaldum. l. 31. fori pœnitential. n. 189. tradit Barbos. hic n. 4.*

Not. II. Licet iudex deferat appellationi, nihilominus posse appellanti interdicere illud propter quod appellauit, sicut in *vtroque c.* fecit vterque Episcopus interdicendo *ne appellantes ad sedem Apostolicam contraherent matrimonium ante causam terminatam*, vnde appellatio non tuetur appellantem, vt possit facere id propter quod appellauit, vt post *Ioannem Andr. in cap. Cum Appellationibus. de appellat. in 6. tradit. Panorm. hic. n. 4.* vbi addit *iudicem à quo posse omnia attentare tendentia in faciliorem exitum appellationis; modo non cognoscat de iuribus sine valore appellationis, fm. c. Qua fronte. de appellationibus.*

Cap.

Cap. III. & fin. De muliere.

Idem, Paduano Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, illos qui pro consanguinitate prohibentur coniungi, & postea contra interdictum Ecclesiæ se receperint, excommunicationi debere subijci & tamdiu separari, quousque legitimè cognoscatur, vtrum eorum matrimonium possit & debeat jure stare. Hoc c. planum est ex superioribus.

TITVLVS XVII.

QVI FILII SINT LEGITIMI.

In Rubricam Tituli.

CVM filii legitimi non nascantur nisi ex matrimonio legitimo, matrimonium verò ex variis causis possit esse illegitimum, & partus illegitimè suscipi, de hoc quoque rectè agitur, post varia impedimenta explicata, & simul an, & à quo illegitimeitas possit tolli.

Cap. I. Conquestus.

Alexander III.

SVMMA.

Cùm M. quandam mulierem accepisset cuius patruus ipsam exhæredare volebat, quòd ante matrimonium à patre, cum eius matre contractum nata fuisset, Rescribit Pontifex & mandat, eam, si ita est, legitimam judicari, & prædicto R. inhiberi ne super hæreditate paterna illi grauamen inferat, si autem hoc fecerit, Ecclesiasticâ censurâ compellatur.

EXEGESIS.

Eam legitimam judicari.) Not. I. Cùm sæpè contingat nasci liberos, ante matrimonium contractum, vel ex matrimonio illegitimè contracto, tum propter impedimenta hoc libro explicata, tum etiam alia de quibus TT. & Casistæ in *Tr. de matr.* dubitare solent, an omnes sic nati illegitimi sint censendi. Vnde non inconvenienter subijcitur iste Tit. ad quā materiam spectat quoque *c. Tuam. de ordine cognitionis. c. Per tuas. de probat. c. Accessit. de desponsat. impub.* de eadem re agitur in *c. Deinde. d. 26. c. Videtur. d. 34. c. Nuper. 6. q. 2. c. Dicat. 22. 44. c. fin. 25. q. 7.*

Not. II. Ex Panorm. Quòd judex Ecclesiast. *potest cognoscere de legitimis natalibus tanquam de accessorio matrimonij*, etsi sit controuersia de hæreditate temporali. Concord. *c. Lator. & c. Causam quæ. 2. infrà.* in hoc autem *c.* primùm statuitur solennis illa Regula, quòd *genitus ex soluto & Soluta legitimatur per subsequens matrimonium*, idémque repetitur *c. Tanta. inf.* vbi plura.

Cap. II. Cùm inter.

Idem.

SVMMA.

Cum inter I. & T. quorum parentes publicè & sine contradictione Ecclesiæ matrimonium contraxerant, diuortij sententia canonicè esset prolata, sanxit Pontifex, vt filij eorum ante diuortium geniti, & ante sententiam concepti, habeantur legitimi; & in bona paterna hæreditario jure succedant, ac de parentum facultatibus nutriantur.

EXEGESIS.

Filij eorum ante diuortium geniti.) Not. I. Propter bonum parentum contrahentium in facie Ecclesiæ filios judicari legitimos, licet postea matrimonium deprehendatur, aut pronuntietur esse invalidum, propter consanguinitatem vel affinitatem, vel aliud impedimentum. Idem dicendum, si saltem vnus fuerit in bona fide, etsi alter vtpote impedimenti conscius esset in mala fide, iuxta *c. Ex tenore. inf.* Intelligitur autem hîc *matrimonium publicè contractum*, quod præcesserunt debitæ denunciationes, his enim omissis censeri clandestinum, quoad pœnas diximus. *c. 3. De clandest. despons. ad Decret. Conc. Trid. lit. C. not. 2. & latè docet Barbosa hîc n. 11. & 20.*

Not. II. Cùm gloss. quando agitur de fauore filiorum, conceptos haberi pro natis. facit. *lex, in ventro. ff. De statu homin.* secùs est in odiosis. vt not. *Panorm. hic n. 3.*

Not. III. Difficilè videri, quòd idem *Panorm. n. 4. & Barbos.* cum aliis *n. 13.* docent *etiam filios post litem super impedimento matrimonij contestatam conceptos censeri legitimos, modò fuerint concepti ante sententiam diuortij*, eo quòd pendente lite super impedimento non debeat suspendi exercitium matrimoniale, iuxta *c. 2. Vt lite pendente.* Videtur enim hoc pugnare cum dictis toto Tit. præcedente, vbi *lite pendente adróque contestatâ suspenditur matrimonij vsus in tribus capitulis.* & non obstante appellatione puniuntur non solùm, qui contra interdictum Ecclesiæ contraxerunt, verùm etiam vti apparet matrimonio contracto vsi sunt. Certum enim est, illos post matrimonium sic contractum ab eius vsu non abstinere, neque per interdictum à Iudice Ecclesiastico facilè præueniri posse. Sed dicendū est, quod notauimus ad *dict. c. 2. Vt lite pendente* conciliantes *c. Tenor. de re judicata, & c. Veniens. de regul.* cum illo textu videlicet *in his cc.* prohiberi *vsum matrimonij contracti lite pendente.* Hic autem agi de pendentia

Digitized by Google

tia litis, quæ reperit coniuges in quieta & justa possessione matrimonij jam ante contracti, & hoc casu non debere suspendi vsum coniugij, vnde quod dici solet, per litis contestationem reum constitui in mala fide, intelligi debet, si ex litis contestatione concipiat rationabile dubium de justitia causæ, vt in proposito de valore matrimonij.

Not. III. Quando vterque coniunx post litis contestationem, vel sine illa extra judicium, dubitat de valore matrimonij bonâ licet fide publicè contracti, neuter potest pergere in vsu matrimonij antequam diligentiam necessariam adhibeant in veritate indaganda, aut sententia pro illis feratur, quia tali casu possessio in dubio non confert jus re vtendi, quod intellige, si vterque conscius sit dubij alterius, secus est si tantùm vnus dubitet, vel non sit vterque dubij alterius conscius. Neq; probabile est, quod absolutè docet *Barbosa n. 18. legitimos esse filios susceptos à parentibus, qui de valore matrimonij errant dubij.*

Cap. III. Transmissæ.

Idem, Rotomagensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cum N. quendam puerum vsque ad juuentutem nutriuisset, illâ sibi cohabitante quam in vxorem postea sibi legitimè desponsauit, & filiis ex eadem susceptis, hæreditatem paternam petentibus prædictus juuenis contradiceret, gerens se pro filio & hærede: sed à vicinia filius eorum spurius creditus, prædicti verò vir & mulier filium eum suum spurium aut legitimum esse negârunt: asserentes, quòd eum pietatis intuitu nutriuissent, Episcopus quæstione coram se motâ prædictum juuenem pro eo quod juri stare nolebat, vinculo excommunicationis adstrinxit; & consultus Pontifex in tali casu standum verbo viri & mulieris rescripsit, nisi certis indiciis & testibus constiterit esse filium eorum.

EXEGESIS.

Spurium suum aut filium esse negabant.) Not. I. Quòd ex eo, quòd aliquis sit nutritus in domo, non ideò probatur esse filius, potest enim ex pietate vel alia causa nutriri & educari; sed etsi fama viciniæ stet pro filiatione, si testimonium parentum est in contrarium, nisi suppetant alia argumenta vel testes, statur verbo parentum, quod clarè decidit Pontifex in fine textûs.

Not. II. Si quis est in possessione filiationis, ita vt passim habeatur pro filio ab omnibus, neque ante hac parentes id negârint, non debet excludi ab hæreditate nec à jure filiationis, si postea primùm parentes incipiant negare, quod notat Panorm. hîc, facit *l. 1. §. 2. C. De Carboniano edicto*, & *lex si posthumus. §. fin. de liberis & posthumis*; Neque filius tenetur credere verbis parentum, si est in possessione filiationis, præsertim, si vt obseruat Panorm. parentes illum semper tractârunt, vt filium & talem appellârunt, facit. *c. Per tuas. de probat.* Quod in foro externo absolutè procedit, si quis autem in foro conscientiæ certus esset ex aliquibus argumentis eiusmodi parentum negationem quantumuis seram veram esse, neque se esse filium legitimum, idque in foro externo probari posset, non videtur legitimos filios & hæredes posse excuneare ab hæreditate paternâ & jure filiationis ipsis debito.

Not. III. Quod tradit post alios *Barbosa hîc n. 2.* filiationem ex tribus plenè probari, 1. si ex viro & vxore vel concubina domi retenta quis natus est, 2. si vir & vxor illum nominârint filium, & pro tali agnouerint atque tractârint. 3. si ex communi viciniæ famæ semper pro filio habitus fuerit.

Cap. IV. Causam quæ. 1.

Idem, Exeniensi & Vinconiensi Episcopo, & Abbati Herfortensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Agatham de cuius hæreditate agebatur, (vt in casu ponit Panorm.) de Auliena eo tempore, quo illa cum Alano viro suo morabatur, natam, non esse legitimam eiusdem filiam judicandam, quia non potuit esse vxor, quæ viri sui torum maculans alteri, dum ille viueret, copulari præsumpsit.

EXEGESIS.

Si constiterit Agatham.) Not. I. Rationem decisionis esse claram, quòd videlicet Agatha non fuerit legitima, si nata fuit ex adulterio.

Not. II. In hac causa Agatham non litigâsse, sed filium eius F. quem in *c. Causam quæ. 2.* designat *Panorm. n. 3.* Cùm enim is peteret hæreditatem aui, disputabatur vtrum fuerit legitimus? licet enim filius sit legitimus, si pater fuit illegitimus, filius non admittitur ad hæreditatem aui aliorúmque ascendentium, juxta *c. seq.* Descendentes enim ex filio naturali tantùm, siue illegitimo, oriuntur ex radice infecta, & sic licet ipsi sint legitimi excluduntur ab hæreditate illorum, quibus pater illegitimus non potest succedere, facit *lex fin. C. de natural. lib.*

Cap. V. Lator.

Idem, Exeniensi Episcopo & Abbati Herfordensi.

SVMMA.

Cùm R. Papæ proposuisset (vti casum in textu obscuriorem format Panorm.) auum suum duas habuisse vxores, & de vna patrem ipsius, de altera H. patruum suum suscepisse, qui hæreditatem aui totam sibi vendicans coram judice sæculari dicto R. obiecit, quòd pater ipsius non fuerit ex legitimo matrimonio natus, ideóque de hæreditate

ditate aui nihil ad ipsum pertineat; *Re deinde ad Episcopum Noruicensem, & postea per appellationem ad Pontificem delatâ, mandauit Pontifex quæstionem natiuitatis patris eiusdem R. intra duos menses, sublato appellationis obstaculo, terminari, quo tempore nisi H. probet quod objecerat, sæculari judici intimandum, vt propter quæstionem natiuitatis non omittat causam hæreditatis audire & decidere.*

EXEGESIS.

Coram sæculari judice.) Not. I. Si quæstio spiritualis incidat coram judice sæculari, debere illam remitti ad judicem Ecclesiasticum, & supersedendum in quæstione principali. *l. temporali, donec terminetur spiritualis, concordat c. Tuam. de ordine cognitionum*, quod procedit, quando est quæstio Iuris, veluti, *vtrum matrimonium sit legitimè contractum?* vt in proposito, secus autem, cùm est mera quæstio facti, *vtrum v. g. aliqui de facto contraxerint?* quando enim partes fatentur se de facto matrimonium contraxisse, sed negant valuisse, est quæstio Iuris, vt post *Panorm. hîc n. 4.* pluribus aliis allegatis tradit *Barbos. n. 2.*

Not. II. Iudicem Ecclesiasticum, ad quem remittitur causa secularis incidens, posse actori præfigere terminum peremptorium, intra quem intentum probare teneatur; non autem idem è conuerso posse Iudicem sæcularem, videlicet cognoscere de causâ spirituali incidente, vti in causâ principali, v. g. hæreditatis potest, quia vt notat *Barbos.* judici Ecclesiastico legem imponere non potest. *c. Solitæ. de maior. & obed. c. Ex insinuatione. de appellat.*

Not. III. Quando quæstio principalis v. g. de hæreditate, vt in hoc casu, fuit intentata coram judice sæculari, non potest Iudex Ecclesiasticus, ad quem pertinet causa incidens de legitimis v. g. natalibus, postea cognoscere de principali, sed debet, vt Pontifex hic mandat, partes remittere ad Iudicem sæcularem. Secus si nullâ quæstione motâ coram judice sæculari, causam incidentem v. g. natalium actor immediatè detulisset ad Iudicem Ecclesiasticum, quia tunc posset incidenter etiam cognoscere de principali, vti docet *Panorm. n. 5.*

Cap. VI. Tanta.

Idem Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, tantam esse vim matrimonij, vt qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur, si autem vir viuente suâ aliam cognouerit, & prolem ex eâ susceperit, vel illâ mortuâ, eandem duxerit, nihilominus filium fore spurium, & ab hæreditate repellendum, præsertim si in mortem vxoris prioris, alteruter eorum aliquid fuerit machinatus.

EXEGESIS.

Tanta est vis matrimonij &c.) Not. I. Tantam esse vim siue efficaciam matrimonij, ex legibus præsertim Ecclesiasticis, vt legitimatio filiorum, qui ante geniti sunt, eo ipso si postea contrahatur, illi sit attributa, vnde propter bonum prolis & contractus matrimonialis, fictione juris habetur jam ante eiusmodi prolem natam aut conceptam matrimonium fuisse contractum, & in ipsa veluti radice, legitimatam, vti dicunt *Panorm. hîc n. 7.* & complures allegati à *Barbos. hîc n. 13.* quantumuis non desint, qui negant legitimationes retrotrahi, sed incipere à tempore contracti matrimonij.

Not. II. Amplissimè extendi hanc vim. 1. Ad matrimonium etiam sine dotalibus instrumentis postea contractum, etsi illa requirantur Iure ciuili, quod tamen in matrimonialibus cedit Iuri Canonico. 2. Etsi contrahentes sint inæqualis conditionis, vt si vir sit nobilis & honestus, fœmina autem vilis & meretrix. 3. Quamuis eiusmodi liberi sint suscepti à fœminâ, quæ instar concubinæ domi retenta fuit. 4. Etiam in filiis conceptis ex ancillâ. 5. Quamuis nuptiæ mediæ intercesserint, & vir solutus post conceptos liberos ex solutâ, contraxerit quidem cum aliâ, sed hâc mortuâ contrahat cum priori meretrice. 6. Licet matrimonium contrahatur primùm in articulo mortis, vel à sene decrepito, nihilominus legitimi erunt liberi extra matrimonium ante concepti. 7. Etsi matrimonium fuerit clandestinum, modò fuerit validum, vti est, vbi Conc. Trid. non est receptum. 8. Denique eundem effectum legitimandi habet matrimonium nō solùm consummatum, verùm etiam duntaxat ratum. Has ampliationes tradit *Barb. hîc n. 13. & seqq.* multísque allegationibus confirmat. Adverte tamen ferè omnes esse controuersas quoad successionem hæreditatis saltem jure ciuili, quod in hæreditatibus & successionibus videtur præualere, etsi jure Canonico quoad effectus alios legitimationis subsistant, vt videre est apud Græueum. *l. 2. ad obseru. Gailij concl. 141. & seqq.*

Not. III. Hinc inferri huiusmodi legitimatos per matrimonium subsequens admittendos ad successionem feudi, emphyteusis Ecclesiasticæ, Maioratus, & præferendos filiis secundis, qui nascuntur postea ex iisdem parentibus legitimè coniunctis; item posse ad sacros Ordines promoueri, quin etiam in Episcopos eligi, non tamen promoueri ad Cardinalatum, vti statuit *Xystus V. in Constit. quadam de Anno 1590.* Vlteriùs sequitur sic legitimatos excludere substitutum, etsi testator dixerit: *si absque liberis ex legitimo matrimonio conceptis decessero*; item gaudere nobilitate parentum, & priuilegio retractus, de quibus omnibus vide allegatos à Barb. quorum auctoritas facit sententiam in praxi probabilem, etsi alij in quibusdam dissentiant.

Nihilominus spurius erit filius &c.) Not. I. Pro intellectu terminorum, filios naturales à quibusdam generatim appellari omnes ex illegitimo matrimonio susceptos, cùm tamen propriè filius naturalis sit omnis

omnis, qui naturâ & sanguine est tuus, non adoptione. Communiter tamen Iurisperiti conceptos extra matrimonium ex fœminâ siue concubinâ, quæ non sit inhabilis ad matrimonium, appellant naturales absolutè, vel cum addito naturales tantùm. Spurij nomen quoque generatim significat omnes illos, qui matre quidem certâ, patre autem incerto nati sunt, vel qui ex vago concubitu nati, nec patrem quidem ostendere possunt, vtpote quem nuptiæ solùm ostendunt. Spuriorum autem varias distinguunt species; nam alij ex concubitu siue concubinâ domi retentâ nascuntur, alij ex scortatione sine concubinatu, alij ex stupro, quod generaliter definitur *coitus lege vetitus* isque duplex; *vnus cum nuptâ* & dicitur adulterium, vel cum cognatis, aut sacris, aut religiosis personis, & est incestus vel sacrilegium; *alter cum qualibet personâ*, cui vis infertur, etsi ancilla fuerit. Nothi quoque vulgatâ voce appellantur ex adulterino coniugio progeniti; Manzeres item, qui ex scorto vulgò concipiuntur. Sed hæc nomina quandóque promiscuè in jure & à DD. sumuntur.

Nota II. Filios natos ex concubitu damnato (illorum videlicet qui sunt inhabiles ad contrahendum, vt consanguinei, Religiosi, aut jam ante coniugati) vt sunt incestus, sacrilegium, adulterium, non legitimari per sequens matrimonium, vt de adulterio constat ex *hoc ipso t.* vbi dicitur Spurius natus ex adulterio, licet adulter vxore mortuâ nubat adulteræ; & vniuersim de aliis quoque ratio est, quia per legitimationem Iuris vltra filios naturales, tam latè extensam aperitur porta his sceleribus, quæ simplici fornicatione sunt multò grauiora. Posse tamen ex eiusmodi concubitu natos legitimari per dispensationem Pontificis censet *Rota decis. 164. n. 5. apud Farin. parte 1.* Vbi adverte filium naturalem reputari etiam illum, qui licet conceptus fuerit cum impedimento dirimente, natus tamen est illo impedimento jam sublato, vt si soluta concepit ex coniugato, aut ex consanguineo vel affine, tempore autem natiuitatis, mortua jam fuerit vxor coniugati, aut dispensatio super consanguinitate vel affinitate obtenta; talis enim filius censetur naturalis non spurius, eo quòd status liberorum ex tempore conceptionis aut natiuitatis judicetur, prout magis illis expedit, vt tradit *Mol. tr. 2. d. 172. q. 15. Azor. p. 2. l. 2. c. 13. q. 31. & cum aliis sequitur Barbos. n. 30.*

Not. III. Legitimari filios Clerici in minoribus constituti per matrimonium sequens cum eorum matre, quia non prohibetur nubere. Idem dicendum de filiis susceptis à Monacho vel Moniali tempore nouitiatûs, videlicet etiam hos legitimari per matrimonium subsequens. Idem denique est probabiliùs de filiis natis ex parentibus voto simplici castitatis adstrictis, vt fatetur *Azor d. c. 13. q. 10.* etsi contrarium veriùs existimet, sed minùs probabiliter, quia tale matrimonium etsi sit illicitum, si absque dispensatione contrahatur, est tamen omni modo validum. De crimine autem adulterij dirimente, cui jungitur machinatio in mortem coniugis, de quo sub finem mentionem facit Pontifex, satis diximus in *tit. De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium c. 1.* & passim.

Cap. VII. Causam quæ. II.

Idem, Londonensi & Vigoriensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm causam inter R. & F. filium Agathæ, (vt diximus ad c. Causam quæ 1.) *super illegitimis natalibus R. agitatam Pontifex his Episcopis commisisset, & pro dicto R. possessionem omnium bonorum, quæ auo suo Hierosolymam proficiscente possidebat, ante causæ ingressum jussisset restitui, si per vim fuisset spoliatus, attendens judicare de talibus possessionibus non pertinere ad Ecclesiam, mandat vt Regi Anglorum ad quem pertinebat judicium possessorium relinquentes, de causa principali, natalium matris R. pleniùs cognoscant, eámque terminent, licèt incongruum videatur matrimonium genitricis præfati R. impeti, quod ipsâ viuente non fuit impetitum.*

E X E G E S I S.

Pleniùs hunc casum format Panorm. & ostendit, quòd debeat hoc c. poni ante c. *Causam quæ. 1.* sunt enim partes vnius decretalis. Cæterùm summa illius in eo versatur, quòd neque Pontifex, neque alius Judex Ecclesiasticus debeat jurisdictionem ordinariè exercere in causis temporalibus, nisi res concernat pauperes, aut miserabiles personas, aut iniquè oppressos, aut causa sit mixti fori. Causa autem natalium siue principaliter siue incidenter tractetur, pertinet ad judicem Ecclesiasticum, vt patet ex toto *h. t.*

Cap. VIII. Perlatum.

Idem, Episcopo & Archidiacono Vicentino.

S V M M A.

Cùm H. in partibus Constantinopolitanis per decennium & amplius morante, I. vxor eius aduersùs illum apud Episcopum Vicentinum quereretur, quòd non posset eum diutius expectare; sed cùm neque per parentes reuocari jussus remearet, Episcopus auditis mulieris rationibus, diuortij sententiam promulgauit, atque alteri nubendi dedit potestatem. Quâ re intellectâ mandat Pontifex, si constiterit diuortij sententiam ab Episcopo promulgatam, filios ab eâ ex alio susceptos legitimos judicari, neque ab hæreditate excludi.

E X E G E S I S.

Si constiterit quòd Episcopus &c.) Not. I. Varios h. t. à DD. afferri intellectus. Aliqui putant processum Episcopi fuisse vitiosum, quòd processerit contra absentem, & non citatum, alij putant maritum

ritum fuisse contumacem, & sic justè contra ipsum latam fuisse sententiam diuortij; alij id esse factum propter mulierem, quæ non potuerit diutiùs seruare continentiam; alij Pontificem non attendisse processum Episcopi, legitimúsne foret, an vitiosus, sed in fauorem prolis statuisse, vt proles ex matrimonio publicè in facie Ecclesiæ contracto esset legitima. Quod postremum licet verum sit, concordat enim cum *c. Ex tenore. & c. Referente. inf.* priores tamen intellectus minimè subsistunt. Pontifex enim dicit, Episcopum egisse sicut virum prouidum, & discretum, nihil ergo omisit de requisitis ad sententiæ valorem, alioquin ea non fuisset à Pontifice approbata, sed reprobata, sicuti reprobatur sententia legati injustè lata, *inf. c. Per venerabilem. §. 1.* præterea vt bene obseruat Host. hic, quia videlicet ex illis verbis; *quòd Episcopus audiuerit rationes mulieris*, colligitur præter diuturnitatem absentiæ mariti & incontinentiam, quæ ad sententiam talis diuortii non sufficiunt, attulisse impedimentum aliquod dirimens consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud simile.

Cap. IX. Quod nobis.

Idem, Beluacensi Episcopo.

SVMMA.

Si qui de clandestino matrimonio postea ab Ecclesia comprobato generati fuerint, rescribit Pontifex, eos legitimos filios & heredes judicari debere.

EXEGESIS.

Si qui de clandestino matrimonio &c.) Not. I. graues aliquos DD. teste Barbos. hic tenuisse in casu matrimonij, quod dicitur clandestinum solùm propter omissas denunciationes, filios inde generatos esse spurios, argumento huius ipsius tex. quatenus probat filios natos ex matrimonio clandestino ante approbationem Ecclesiæ esse illegitimos, videtur autem per matrimonium clandestinum non tantùm illud intelligi, quod contrahitur sine parocho & testibus, sed illud quoque quod copulatur omissis denuntiationibus.

Not. II. Verius esse contrarium, quod post Panorm. hic *n. 5. cum aliis tenet Sanch. l. 3. d. 46. n. 8.* hunc t. procedere de matrimonio, quod est inualidum propter aliquod latens Juris impedimentum, filiósque legitimos censeri, quantumuis natos & conceptos in clandestinitate, si secutâ Ecclesiæ approbatione, impedimentum aliquod dirimens postea detegatur. Neque obstat omissio denunciationum, aut Parochi & testium, licet enim antiquo jure hæc requirerentur ad matrimonium licitè contrahendum, vt patet ex *c. Cum inhibitio. de clandest. desponsat.* & diximus ad *decret. Conc. Trid. ibid. not. 4.* non tamen necessaria erant ad valorem, cui quia ex parte contractûs nihil deerat, legitimatio propter bonum prolis etiam ad matrimonium clandestinum hîc ex benignitate Apostolica extendebatur, licet impedimentum dirimens subesset, quod bona fide contrahentes ignorabant; modò matrimonium clandestinè contractum Ecclesiæ indicarent, idque tanquam validum approbaretur. Concord. *c. Quòd nobis. de clandest. despons.* quatenus dicit, *si qui matrimonia clandestinè contracta velit publicare, esse recipienda & comprobanda tanquam à principio cum consensu Ecclesiæ essent contracta.* vbi non excluditur matrimonium cum impedimento quidem dirimente, sed ignorato bonâ fide contractum & approbatum.

Not. III. Filios susceptos ex matrimonio clandestino defectu Parochi & testium, post Conc. Trid. non legitimari per subsequens matrimonium, nisi illud contrahatur de nouo coram parocho & testibus, quia istud ad valorem *d. Conc. sess. 24. de reform. matr. c. 1.* requirit. Quo seruato euidens est, filios ex clandestino priùs matrimonio susceptos legitimari, quia sic contrahentes solùm redduntur inhabiles ad contrahendum clandestinè, manent autem habiles ad contrahendum de nouo, si nullo alio impedimento sint impediti, vt tenent multi, quos refert *Barbos. de offic. & pot. Episcopi. p. 2. alleg. 32. n. 152. & sequitur hic ipse quoque n. 5.*

Cap. X. Referente.

Cælestinus III. Eboracensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex inter personas, de quibus consultus fuit, propter publicæ honestatis impedimentum, matrimonium contrahi non potuisse, & contractum debuisse separari, filios verò cùm nec per Ecclesiæ permissionem, nec per paternam ignorantiam excusentur ad successionem bonorum paternorum non esse admittendos.

EXEGESIS.

De impedimento publicæ honestatis satis diximus *c. Iuuenis. de sponsal.* quod cùm sit dirimens ac matrimonium reddat inualidum, manifestum est filios inde genitos non esse legitimos.

Cap. XI. Peruenit.

Idem.

SVMMA.

Cùm L. vidua ad Pontificem detulisset inter G. patrem & A. matrem ipsius matrimonium fuisse legitimè celebratum, & quamdiu vixerint quietè permansisse, quidam autem post illorum mortem asserens, eam non esse ex legitimo matrimonio, & à paternâ hereditate amouendam, mandat Pontifex, si ita est, dictam viduam legitimam nuntiari.

EXEGESIS.

Per matrimonium legitimè contractum intelligitur *contractum publicè, siue in facie Ecclesiæ*, quæ ratio contrahendi etiam antiquitus præcepta, vt paulò ante diximus, reddit filios ante susceptos legitimos, vt itidem paulò ante dictum est. Potuit autem meritò præsumi mala fides, quòd primùm parentibus

bus mortuis opposuerunt aliqui filiæ illegitimos natales, sicut similiter videtur malam causam fouere, qui primum litem moueret post mortem debitoris, non creditoris, cuius hæredes de causa non sunt instructi, vt post alios notat *Barb. hic n. 7.* idque meritò incongruum vocat *Pontifex in cap. Causam quæ. II. f.*

Cap. XII. Per tuas.

Innocentius III.

S V M M A.

Cum R. ex muliere, quam maior pars viciniæ credebat ipsius concubinam, prole susceptâ, quandam post, & aliam eâ defunctâ duxisset vxorem, mater verò dictæ prolis alteri nupsisset, & idem R. iuramento firmaret, se putatitiam illam concubinã priùs adfidâsse in vxorem, quàm ex eâ filium genuisset, cúmque in extremis hæredem instituens legitimum filium appellâsset, Episcopus cui causa commissa fuerat, iuxta decretalem Alex. Papæ, standum verbo viri & mulieris *credens, & testibus à filio eiusdem R. productis, per quos probauit prædictum R. matrem suam adfidâsse, eundem filium legitimum iudicat. Pontifex verò attendens, licèt dictus R. dimissâ quam vt concubinam habuerat, alteri nupserit, & sic ipso facto matrimonio renunciâsse videatur, quia tamen desponsatio matrimonialis per legitimos testes comprobata fuit, siue fuerit de præsenti, siue de futuro carnali copulâ subsecutâ, non tam decretali Alexandri, cuius casus est dissimilis, quàm industriis probationibus innitens, Episcopum legitimè processisse respondet, eiúsque sententiam auctoritate Apostolicâ confirmat.*

E X E G E S I S.

Allegat Pontifex *c. Transmissa. Alex. III. sup.* vbi habetur, *in causâ filiationis standum esse verbo viri & mulieris, nisi certis indiciis & testibus constiterit,* idem ferè procedit in causâ legitimationis, vt hîc vbi licèt fama ferret filium huius R. esse illegitimum, quia tamen non solùm parens id affirmabat, verùm etiam testes comprobabant, fuisse priùs ab illo matrimonium contractum, ideò Pontifex sententiam ab Episcopo pro filio latam confirmat, propter testium efficaces probationes potiùs quàm propter c. *Transmissa*, cuius casus cùm sit de filiatione, iste autem de legitimatione, habent aliquid dissimilitudinis.

Cap. XIII. Per Venerabilem.

Nobili viro Gu. Montis Pessulani.

S V M M A.

Nobilis iste Pontifici supplicabat pro filiis suis legitimandis ex plenitudine potestatis, quæ inde manifesta sit, quòd Sedes Apostolica dispensârit non solùm cum naturalibus, sed etiam adulterinis, vt possent etiam in Episcopos promoueri, posse proinde etiam legitimare ad actus sæculares, eos præsertim qui superiorem alium quàm Pontificem non recognoscunt, quod enim in maiori conceditur, licitum videri etiam in minori. *Deinde si simplex Episcopus scienter seruum alterius ordinet, etsi satisfacere Domino tenetur, ordinatum tamen liberari seruitute, vnde rectè colligi, cùm in spiritualibus dispensetur, consequenter intelligi in temporalibus dispensatum, idque in patrimonio D. Petri liberè posse Pontificem, cùm ibi & Summi Pontificis & Summi Principis exerceat potestatem. Denique Regem Francorum quoque Reginâ I. dimissâ aliam superinduxisse, sicut igitur cum filiis Regis eiusdem inde susceptis, ita cum suis quoque ex superinductâ genitis de benignitate Apostolicâ esse dispensandum.*

Respondet Pontifex exemplum Regis Francorum esse valdè dissimile, fuisse enim ab Archiepiscopo Remensi Legato Apostolico per sententiam à Reginâ separatum, cùm nobilis iste vxorem à se propriâ temeritate separârit; deinde Rex ante prohibitionem Ecclesiæ ex superinductâ prolem suscepit, iste in contemptum Ecclesiæ id fecit. Præterea Rex impedimentum affinitatis contra Reginam obiecit, & licet sententia Archiepiscopi, qui super hoc testes recepit, cassata fuerit, propter ordinem iudiciarium non seruatum, pendere tamen adhuc causam coram aliis cognitoribus à se deputatis, & dubium esse, an filii Regis ex aliâ suscepti, sint legitimi vel illegitimi. Iste autem nihil ad diuortiũ sufficiens obiecit, tori enim violatio coniugale vinculum non soluit. Denique Rex, cùm non recognoscat Superiorem, & cùm potuerit ipse non tanquam pater cum filiis, sed tanquam Princeps cum subditis dispensare, sponte se iurisdictioni Apostolicæ subiecit, iste autem nobilis noscitur alijs subiacere.

His rationibus se inductum ait Pontifex, Regi gratiam fecisse, se enim ex vtroque Testamento non solùm in Ecclesiæ patrimonio, sed etiam in aliis regionibus temporalem iurisdictionem casualiter exercere, Deuteron. 14. Causas difficiles & ambiguas ad sacerdoté Leuitici generis remitti, *cùm autem Deuteronomium secundam legem significet, ex vi vocabuli, quod ibi decernitur etiam in nouo Testamento debere obseruari. Locum autem iudicii nunc esse Romæ, vnde fugiens Petrus, iussus est illuc redire, ad Vicarij Christi iudicium, qui habet alios sacerdotes officij*

ficij sui coadiutores, si aliquid fuerit difficile vel ambiguum, esse recurrendum. Cui qui contempserit obedire; per excommunicationem instar mortui esse à communione fidelium separandum, Paulum etiam hanc potestatis plenitudinem explicâsse. 1. Cor. 6. Denique concludit Innoc. III. licèt cum filiis sæpe dicti Regis, de quibus an ab initio legitimi fuerint dubitetur, duxerit dispensandum, quia tamen lex Mosaica spurios vsque ad decimam generationem in Ecclesiam non admittit, & Canonica vetat tales ad ordines promoueri, ciuilis autem illos repellit ab hæreditate, imò & alimenta illis negat, petitioni huius Nobilis se non duxisse annuendum.

EXEGESIS.

Quòd autem super hoc Apostolica Sedes, &c.) Not. I. cap. hoc etsi prolixũ non posse à nobis præteriri, quia difficile est & famosum. Primò Pontifex narrat argumenta huius nobilis, quibus conabatur ipsum permouere, vt filios ab illo ex adulterio, vti patet, susceptos legitimaret; deinde respondet his argumentis, & potestatem Sedis Apostolicæ circa legitimationem clarè explicat, & denique dispensationem petitam eidem nobili negat.

Not. II. Etsi Pontifex argumenta à nobili allata recenseat, neque ad omnia directè respondeat, non tamen ideò ea probare, quod maximè intelligendum de illo fundamento, ex quo cætera pendent, *quòd in maiori conceditur, etiam licitum videri in minori*; hoc enim non habere locum in dispensationibus, cum *Molin. tr. 2. de iustit. d. 191.* & aliis censet *Sanch. l. 8. d. 1. n. 32.* Alij in dispensationibus fauorabilibus, qualis etiam est legitimatio, hoc admittunt, non item in odiosis, alij distinguunt inter dispensationem, quam censent odiosam & inter potestatem dispensandi, quam dicunt esse fauorabilem, & in illa valere, vt qui potest dispensare in maiori, possit etiam in minori. Sed cùm Pontifex potestatem suam legitimandi in hoc casu vnicè in eo fundet, quòd ex institutione Christi casualiter extendatur in causis difficilibus & ambiguis etiam ad temporalia, vbiuis locorum emergentes, eo ipso hanc regulam non videtur agnoscere, saltem vniuersim, etsi non prorsùs reiiciat. *S. Paulus enim loco, quem allegat, ex eo quòd fideles sint Angelos iudicaturi, à maiori ad minus concludit, quòd multò magis possint iudicare secularia.*

Non res similis sed valde dissimilis inuenitur.) Not. Regem propter sententiam ab Archiepiscopo pro se latam, fuisse in bonâ fide, quando priori coniuge abdicatâ duxit aliam, credens subesse affinitatem. Cùm verò postea cognitio commissa esset aliis iudicibus, & Regina suo loco restituta, vsque ad causæ scilicet definitionem, idem Rex paruit prohibitioni Ecclesiæ, cuius mandatum Nobilis ille contempsit, eòque ipso dispensatione se indignum reddidit.

Temporalem iurisdictionem casualiter exercemus &c.) Not. I. Communem & receptam esse sententiam, pro quâ plurimos allegat *Barbos. hîc n. 37. quòd Pontifex directè & ordinariè potestatem non habeat in temporalibus, concord. c. Nouit. de iudic. & c. Cum ad verum. d. 96.* cum similibus. Habet tamen casualiter & indirectè in toto Orbe, quando id expedit ad quietem, conseruationem & defensionem Ecclesiæ, siue ad bonum spirituale fidelium necessarium fuerit. Idem dicendum est de potestate legitimandi, quod non malè temperat *Molin. t. 1. de iust. tr. 2. d. 173. initio.* vt Pontifex legitimare possit etiam extra patrimoniũ S. Petri etiã ad temporalia, quando secularis Princeps, ad quem alioquin ea legitimatio spectat, eam efficere renueret, aut non tam citò vellet, aut posset, vt res postulat. Quippe in ordine ad bonum spirituale integrum est Pontifici secularium principum defectum aut negligentiam supplere.

Not. II. Quòd Pontifex potestatem hanc probet ex Deuteron. & ex vi vocabuli colligat, quod ibi *decernitur in nouo testamento* quasi alterâ lege obseruari debere; non est vniuersim intelligendum; constat enim præcepta ceremonialia esse penitus abrogata, Iudicialia autem non obligare vigore legis Mosaicæ, sed quia aliqua etiam nouo testamento conueniebant, fuisse christianis de nouo auctoritate Ecclesiæ imposita, aut ad eorum imitationem conformata. Inter quæ maximè conueniebat, vt auctoritas Pontificis inter Christianos non esset minor quàm fuerat auctoritas summi sacerdotis inter Iudæos siue Hebræos.

Licet igitur cum filiis prædicti Regis duxerimus dispensandum, &c.) Not. I. Controuerti, vtrùm Pontifex ita possit dispensare in illegitimitate prolis ortâ ex matrimonio nulliter quidem, sed in figurâ matrimonij contracto, vt soluat ex tunc Legem Ecclesiasticam pro tali casu; & indirectè eo ipso etiam dispenset in iure ciuili quoad secularia & temporalia; negant *Molin. t. 1. tr. 2. d. 173. Nauarr. l. 4. Consil. 2. in fi. h. t.* cum aliis apud *Sanch. c. d. 7.* & nouissimè *Dicastillo tract. 10. de Sacram. d. 8. dub. 2. n. 15.* Ducuntur præcipuè, *quia Pontifex non potest efficere, vt matrimonium ab initio inualidum fuerit ex tunc validum*, ergo non potest dispensare in radice matrimonij, neque in effectibus iure ciuili ex illegitimitate tali consequentibus extra territorium Ecclesiæ, quia hoc esset directè legitimare prolem quo ad secularia, quòd in territorio alieno Pontifex non potest, vt ex hoc t. manifestum est.

Sed posse Pontificem taliter dispensare, communissima est sententia, quam plurimis allegatis sequitur *Sanch. l. 1. n. 4. qui numerus in aliquot editionibus Venetis omissus fuit ab aliquibus, quòd hæc sententia nimiùm videatur tribuere Pontifici in secularibus. Sed Congregatio Indicis librorum prohibitorum Anno 1627. auctoritate Vrbani VIII. illas editiones prohibuit teste eod. Dicastillo, l. c. n. 36.* eòque ipso non obscurè significauit hanc sententiam esse veram & probari Sedi Apostolicæ, quam in praxi tutam esse fatetur idem *Dicastillo, n. 21.* fundamentum præcipuum est, *quia tota radix illegitimitatis & effectuum quoque ciuilium inde consequentium, & lex Ecclesiastica statuen*

impedimentum dirimens inter consanguineos & affines intra 4. gradum, sed Pontifex potest retrotrahere directè dispensationem in tali lege suâ, vsque ad tempus matrimonii inualidè contracti, vt valeat ex tunc sicut in simili diximus *supra c. Tanta.* not. 1. Ergo eo ipso dispensat simul indirectè in lege ciuili, quæ non aliter intendit inducere effectus illegitimitatis quo ad successiones, hæreditates, aliáque secularia, quàm supposità illegitimitate per Canones inductà; Ergò illà per potestatem Ecclesiasticam sublatà in casu legitimæ dispensationis, eo ipso eiusmodi effectus tolluntur, & proles etiam quoad secularia per consequentiam legitima censeri debet. Neque vrget quod dicunt *Pontificem non posse efficere, vt matrimonium ab initio inualidum, ex tunc fuerit validum*, etsi enim id verum est stante lege Ecclesiasticà, non tamen procedit habità dispensatione, quæ instar ratihabitionis ad actum priùs nulliter sine illà gestum *per Reg. Iuris in 6. retrotrahitur, & mandato æquiparatur.*

Not. II. Quandò proles suscepta fuit ex copulà manifestè fornicarià, nullà formà matrimonii præcedente ex solutà cum soluto, *tunc Pontificem nec indirectè quidem posse legitimare natos ex tali concubitu quo ad secularia*, quia deficit radix matrimonii, quod nullum præcessit; effectus enim talis illegitimitatis sunt per se inducti jure ciuili nullo respectu habito ad leges Ecclesiasticas, neque illis suppositis. Et si tum quoque per matrimonium consequens beneficio Canonum proles legitimetur, ea legitimatio retrahitur ad tempus prolis susceptæ & natæ, Quo sensu dici potest Pontifex dispensare non quidem in radice matrimonij, quod nullum præcessit, (nisi impropriè, quia eiusmodi concubitus occasionem dedit matrimonio sequenti) sed in radice concubitûs fornicarij retrotrahendo eousque legitimationem, eiúsque effectus, quo sensu locuti sumus ad *d. c. Tanta. sup. not. 1.*

Not. III. Principem secularem non posse legitimare prolem susceptam ex matrimonio inualido, vt capax sit ordinum aut officiorum vel priuilegiorum Ecclesiasticorum. Neque enim potest illud directè, vtpote destitutus jurisdictione Ecclesiasticà, neque indirectè, quia non potest statuere impedimenta matrimonij, adeóque nec in radice matrimonij dispensare, vt post *Io. And. hic n. 30. & alios docet Sanch. l. c. n. 11.* potest tamen legitimare in ordine ad secularia & temporalia, in quæ habet directè potestatem.

Cap. XIV. Ex tenore.

Idem H. & R. Canonicis Beneuentanis.

S V M M A.

Cum G. vidua hæreditatem R. mariti defuncti filio suo restitui postularet, & pars aduersa dictum R. de adulterio genitum assereret, Pontifex autem intelligens quòd pater prædicti R. matrem ipsius in facie Ecclesiæ ignaram, quod ipse aliam sibi copulâsset, duxerit in vxorem, & ex eà dictum R. susceperit; rescribit se in fauorem prolis eundem R. legitimum reputare.

E X E G E S I S.

Memoratum R. legitimum reputantes &c.) Not. I. Ex *h. t.* concludi *quòd proles suscepta ex matrimonio publicè in facie Ecclesiæ contracto, censeri debeat legitima*, etsi subsit impedimentum dirimens, quale est si quis nubat alteri, priori coniuge viuente, modò saltem alter coniunx fuerit in bonâ fide vel impedimenti probabili & justâ ignorantiâ laborauerit. Si autem matrimonium fuerit clandestinum & impedimentum dirimens subsit, siue vnus tantùm, siue vterque, imò si neuter talis impedimenti conscius, filij erunt Spurij *jux. c. Inhibitio. de desponſ. clandest.* quia ex clandestinâ desponsatione in foro externo præsumitur scientia impedimenti, & dolus *l. vlt. ff. De ritu nupt. & l. 1. c. de interd. matr. v. Mascard. de probat. concl. 531. n. 43. & concl. 297. Menoch. de præsumpt. l. 5. p. 3. n. 107.*

Not. II. Filium ex matrimonio bonâ fide parentum inito esse verè legitimum etiam respectu parentis, si fortè habuerit malam fidem, pro quo plures allegat & sequitur *Sanch. l. 8. d. 38. n. 46.* Et quamuis aliqui putent eum qui habet malam fidem, non habere jura parentis in tali filio, est tamen etiam contrarium probabile, vt hîc tenet *Barbos. n. 4. post Gutierez. l. 3. pract. qq. q. 74. & Canallos. q. 697. n. 16.*

Cap. XV. & vlt. Gaudemus.

Idem.

S V M M A.

Prolem de infidelium coniunctionibus natam, qui secundo, tertio, vel vlteriori gradu, secundùm opinionem illorum matrimoniali contraxerunt affectu, post fidem receptam (vtilitate publicâ suadente) Pontifex vult legitimam reputari.

E X E G E S I S.

Statuitur hîc instar Regulæ *filios natos ex matrimoniis cum impedimento Iure Canonico statuto contractis esse legitimos*, quia non obligabantur legibus Ecclesiæ, quando contraxerunt; filios autem natos illegitimè ex vno coniuge Iudæo vel pagano, altero Christiano esse illegitimos, nec per subsequens matrimonium legitimari, cum aliis censet *Azor. p. 2. l. 2. c. 13. q. 8.*

TITV-

TITVLVS XVIII.

QVI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSVNT, VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. *Ex Panorm. ad Rubr. huius Tituli*, postquam in præcedentibus multa dicta sunt de matrimonio, eiúsque impedimentis, consequenter agendum esse de matrimonij separatione siue diuortio. Cùm autem ad illud concedendum aut decernendum perueniri debeat per accusationes & testimonia, ideò ante titulum de diuortiis meritò præmittitur iste titulus de illis, qui matrimonium accusare possunt, & contra illud testificari.

Not. II. Ex Innoc. hîc ad eandem rubr. aut agitur ad separationem tori, siue solius cohabitationis, & solùm admitti ipsos coniuges ad accusandum, quia illorum tantùm & non aliorum interest, *fa. c. Quemadmodum. de jureiur.* non enim alij quàm ipsi petere possunt separationem & proponere causas vel querelas ad illam sufficientes. Aut agitur ad separationem vinculi, & admittuntur etiam consanguinei; imò etiam ipsi coniuges præ extraneis, cùm agitur de impedimento consanguinitatis, *cap. Videtur. inf.* Inter extraneos autem præferuntur maturiores & antiquiores de viciniâ, *c. 1. & 2. 35. q. 6.* nisi subsit impedimentum dirimens, cui contrahentes possunt renunciare, *vt impedimentum erroris, conditionis siue status, frigiditatis &c.* tum enim ipsi coniuges possunt stare in judicio, neque extranei debent admitti.

Not. III. *Ex Innoc. & Panorm. ib.* eum qui idoneus est ad matrimonium accusandum, esse etiam idoneum testem in causa matrimoniali, fa. *c. Videtur. inf.* vnde admittuntur etiam consanguinei & parentes. Imò dicit Innoc. *eundem posse esse testem & accusatorem in hâc causâ, ad quod fac. c. Cùm in tuâ. & c. Præterea. de sponsal.* quod limitat Panorm. Quando officialis publicus impedimentū denuntiat, vt in *c. Præterea. de cog. Test.* vel quando quis vrgente conscientiâ dicit impedimentum videri, vt judex ipse ex officio inquirat, tunc enim isti possunt esse testes de veritate, secus videtur de aliis accusatoribus, qui tenentur saltem ad expensas si succumbant, ideóque metu expensarum possent absterreri à dicendâ veritate, vt notat *Joan. Andr. in addit. ad Speculat. h. t. post princ.*

Cap. I. Relatum.

Alexand. III. Parisiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam ciuis Parisiensis cuidam puellæ copulatus cum eadem aliquot annis permansisset, propter homicidium autem commissum aufugisset, postea autem diceretur puellæ pater eum de sacro fonte leuâsse. Respondit Pontifex, si manifestum sit, quod asseritur, aut legitimi accusatores & testes appareant, & iuuenis diligenter requisitus nequiuerit inueniri, testes recipi, & judicium debito fine terminari debere.

EXEGESIS.

Not. ex *Panorm. hic n. 3.* si maritus suâ culpâ absens, & diligenter requisitus conuenienti tempore, (quinquennium enim tantùm ponitur hîc, vel vti in narratione facti, non vt terminus juridicus) potest contra illum procedi ad sententiam definitiuā, idque multò magis si delictum ipsius dedit occasionem absentiæ, vt in *c. Perlatum tit. praced.* & in proposito commissum homicidium, secus est quando sine culpâ suâ ex justâ causâ se absentauit. In dubio verò, ait idem *Panorm. n. 6.* præsumendum esse, quòd in fraudem vxoris se absentauit, tenetur enim vir cohabitare vxori.

Cap. II. A nobis.

Clemens III.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm aliqui super accusatione matrimonij, nihil voce propriâ depromentes, debeant per solam scripturam admitti? Respondet, quòd in talibus, nisi in quantū ad præsumptionem, nullius momenti est conscriptio quo ad sententiam proferendam, nisi alia legitima adminicula suffragentur.

EXEGESIS.

Per solam chartulæ conscriptionem admittitur.) Not. I. Quod hîc dicitur de scripturæ insufficientiâ, non tantùm procedere de accusatoribus, multò magis de testibus; non sufficit ergo scriptura ad ferendam sententiam ex talibus accusationibus vel testimoniis sine aliis adminiculis, etsi pariat aliquam præsumptionem.

Not. II. Per hunc text. refelli *Bart. in l. Theopompus. ff. De do. praleg.* vbi dicit: *per illam legem valere testimonium, si testis scripsit dictum suum & porrexit Judici*; fatetur tamen à judice tale testimo-

 nium

nium posse respui, & peti vt viuâ voce deponat, quia ex trepidatione & titubatione vel constantiâ loquentis, faciliùs potest verùm deprehendi. Sed tit. hic est planè in contrarium. concord. *c. Testes 3. q. 9. Ad l. Theopompus.* illum, de quo ibi agitur, non fuisse propriè testem, sed eius fidem fuisse à testatore electam.

Cap. III. Videtur.

Clemens III. Florentino Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex parentes, fratres, cognatos vtriusque sexûs in testificatione fuerum ad matrimonium coniungendum vel dirimendum admitti debere secundùm antiquas consuetudines & leges. Ideò enim maximè parentes, & si illi defuerint proximiores admitti, quia vnusquisque suam genealogiam cum testibus & chartis, tum etiam ex recitatione maiorum scire laborat; illorum enim interest, ita vt si non interfuerint, & consensum non adhibuerint, secundùm leges nullum sit matrimonium. Quòd verò dicitur patrem non recipi in causâ filij, nec filium in causâ patris, in criminalibus & criminibus verùm est, in matrimonio verò coniungendo vel dirimendo, ob eius prærogatiuam & fauorem congruè admittitur.

EXEGESIS.

(*Parentes fratres &c.*) Not. I. Regulam generalem, quòd *in causâ matrimoniali parentes & consanguinei vtriusque sexûs sint testes idonei* (etiam cùm agitur de matrimonio contracto, vt tradit *Panorm. contr. glos.*) imò reliquis præferendi, quia præsumuntur habere plenam notitiam tum consanguinitatis, tum contractûs; ideóque allegans ignorantiam, non est de facili audiendus.

Not. II. Secundùm jus ciuile, quod per leges intelligit Pontifex, non tenet matrimonium contractum sine consensu parentum, nisi filius jam fuerit emancipatus. *l. Si filius. ff. De ritu nupt.* Secundùm Canones autem ille consensus non est necessarius, vt dictum est *in tit. De desponsat. impub.*

Not. III. In causâ criminali siue ciuili patrem non posse testificari in causâ filij, neque filium in causâ patris. *c. Si testes. §. Parentes 4. q. 3.* etsi fallit in quibusdam casibus, quos recenset Speculator. *tit. De test. §. 1. post princ.*

Nota denique IV. Si sponsus filiæ, vel sponsa filij sit ditior aut nobilior, tum testimonium parentum ac consanguineorum posse esse suspectum, *arg. c. Super. de testib.* Si verò sint æquales tunc indistinctè videri admittendos, nisi vt benè obseruat Panorm. alter affectet, & vehementer desideret matrimonium, vel aliæ circumstantiæ suspicionem moueant. Et in hac materiâ ait idem, *in veritate non potest dari certa Regula, sed relinquendum est arbitrio judicis, vt ex circumstantiis deprehendat an testimonium sit suspectum fa. l. 3. de testib. & gl. in c. Ad liberis. eod.*

Cap. IV. Insuper.

Idem.

SVMMA.

Cùm aliquis cum innubili puellâ contraxisset, quæ nubilis facta & pluries ab eo cognita, obiecit se ab initio matrimonij semper dissensisse, idque per testes probaret famâ & conuersatione præclaros; Respondit Pontifex illam audiri non debere, quæ ante cognitionem sui jam nubilis, cùm potuit, non reclamauit. *Sicut enim ante legitimum consensum, qui duodecimo anno spectatur, potuit dissentire, sic postquam legitimo tempore copulæ carnali consensit, ex ratihabitione sibi super hoc silentium indixit.*

EXEGESIS.

Nota matrimonium nullum propter defectum ætatis, (quæ in fœminâ est annus 12. in masculo 14.) aut propter metum conualescere per spontaneam cohabitationem & legitimam ætatem; maximè si interueniat copula, de quo satis dictum in *c. Ad id. c. Consultationi. de sponsal. c. Attestationes. de desponsat. impub.*

Cap. V. Significante.

Innocentius III. Archiepiscopo, Præposito, & Priori S. Mariæ de Albam, Genuensibus.

SVMMA.

Cùm N. duxisset legitimè in vxorem S. & mater ipsius niteretur matrimonium accusare, vt pecuniam ab eo extorqueret, & licet id non posset, nihilominus vellet habere pecuniam, vt ab ea accusatione desisteret; Mandat Pontifex, quatenus si est ita, delegati isti, ipsam ab accusatione matrimonij repellentes, eidem super hoc silentium imponant.

EXEGESIS.

Nota, quòd instituta accusatio ob turpem causam v.g. quæstum, vt in proposito, non debeat admitti, & possit Iudex in casu *h. c.* ex officio repellere tales accusatores, quia agitur de periculo animarum. Neque hoc solùm potest in causâ matrimoniali, sed etiam in aliis causis, vt not. Panorm. Quòd autem ista mulier susceperit accusationes ratione quæstûs, probari potuit per mediatores, item per testes, quos voluit corrumpere ob istam causam.

Cap.

Digitized by Google

Cap. VI. & vlt. Cùm in Tuâ.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, si post contractum matrimonium appareat aliquis accusator, qui non prodijt in publicum, quando banna siue denunciationes in Ecclesia fiebant, tempore autem denunciationis extra diœcesin erat, aut denunciationes notas habere non potuit, aut sanæ mentis non fuit, aut defectu ætatis talia non intellexit, aut aliâ causâ legitimâ impeditus erat; eius accusationem debere audiri. Si autem rationabiliter præsumatur, quòd denunciationes existens in diœcesi minimè ignorauerit, tanquam suspectum esse repellendum, nisi jurauerit se postea ea didicisse, quæ objecit, neque ex malitiâ procedere, quia tunc, etsi didicerit ab illis, qui denunciationis tempore siluerunt, non debet ei claudi aditus accusandi, quia etsi ipsi propter dictum silentium ab accusatione excludendi forent, iste tamen vtpote non culpabilis repelli nequiret.

EXEGESIS.

Quando banna siue denunciationes in Ecclesiâ, &c.) Not. I. Quòd existens in diœcesi aut ciuitate præsumitur scire ea, quæ publicè fiunt, nisi quis sit absens, aut defectu ætatis talia non intelligat, aut patiatur rationis exilium; Et idem est de quauis aliâ causâ legitimâ, vt patet ex *t. Exemplum ponit Panorm. n. 3. ex Abbate antiquo*, si quis erat excommunicatus tempore denunciationis, ideòque non poterat impedimentum denunciare, *fa. c. Diuersitatem. de concess. preb. Alleganti autem ignorantiam incumbit probatio, vt dicit Sanch. l. 9. d. 32. n. 4.*

Nisi proprio firmauerit juramento, &c.) Not. I. ex h. t. colligi, quòd impedimentum matrimonij possit juramento probari, contra *c. Ex literis. de in integ. restit. & c. Cupientes. §. Quod si per viginti, de elect. in 6.* sed pro conciliatione horũ textuum dicit *Barbos. hîc n. 7. allegans Alciatum, t.* præsentem procedere, *quando præsumptio scientiæ oriens ex re publicè gestâ denuntiationibus, v. g. & similibus est debilior eâ, quæ oritur ex juramento; alios autem textus tunc habere locum, quando præsumptio scientiæ ex publicè gestis est fortior.* Vel hunc t. intelligi debere, quando impedimentum non potest verisimiliter aliter probari quàm per juramentum; dictum verò *c. Ex literis, & dictum cap. Cupientes. locum habere*, quando impedimentum potest aliter probari, v. g. per testes aut aliâ legitimâ ratione, quia tunc non admittitur juramentum iuxta *c. Licet vniuersis. de testibus.*

Not. II. Placere nobis dictum *Panormitani hîc, n. 9.* Judicem secundùm qualitatem præsumptionis arbitrari debere, an juramentum sit sufficiens, nam quandóque præsumptio est ita leuis, vt excludatur per juramentum *fa. c. Nulli. de elect. in 6.* vbi electores admittuntur ad opponendum contra electum, si jurauerint, quòd objiciant, quæ postea didicerint, in quo casus ille est similis huic. *concord. c. Super eo. de sent. excom.* Quandóque præsumptio est ita vehemens & vrgens, vt juramentum non sufficiat ad eam excludendam, *fa. c. Vidua. cum gl. de Regul.* Meritò igitur Panorm. reijcit glos. hîc, quæ dicit *vniuersaliter per juramentum excludi præsumptionem &c.*

TITVLVS XIX.

DE DIVORTIIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA I. Cùm in præcedentibus visum fuerit, qualiter matrimonia accusentur, consequens est videre, quomodo diuidantur, quæ diuisio vocatur *diuortium*, quia coniuges per illud à se mutuò diuertunt siue recedunt. Diximus autem jam suprà *tit. præced. ad cap. 1.* diuortium fieri dupliciter, *vno modo quoad substantiam vinculi matrimonialis*, quando videlicet coniugium propter aliquod impedimentum dirimens declaratur nullum, ideóque coniuges separantur. Dicitur autem diuortium quoad vinculum, non quòd vinculum ipsum soluatur, cùm fuerit nullum, sed quia eius nullitas declaratur per judicem Ecclesiasticum, & prætensi conjuges omninò separantur, siue volentes, siue nolentes. *Altero modo fit diuortium quoad torum, cohabitationem & mutuam seruitutem*, vt propter alterius fornicationem, quo casu illud Christus *Matth. 5. & 19.* concessit, manet tamen vinculum coniugale, vt altero viuente neutri liceat alteri nubere.

Cap. I. Si qua.

Ex Concilio apud VVormatiam.

SVMMA.

Si qua mulier in mortem mariti sui cum alijs consiliata est, & ipse aliquem illorum se defendendo occiderit, potest ipse post mortem vxoris

rius aliam ducere, si voluerit, ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ absque spe coniugij stet subiecta.

EXEGESIS.

In mortem mariti consiliata est &c.) Not. In hoc cap. nihil dici de diuortio, sed solùm statui pœnam in vxorem insidiatricem vitæ mariti, quòd videlicet non possit nubere post mortem mariti, possit autem maritus si voluerit, quia videlicet est innocens. Quærit tamen *Panorm. hîc n. 4.* vtrùm possit hoc casu maritus deserere insidiatricem, & respondet *cum Host. hîc, si nullo cautionis remedio maritus periculo suo cauere possit, quòd maritus eam repellere possit, & vxor petere restitutionem, possit se tueri exceptione sæuitiæ, iuxta cap. Literas. de restit. spoliat.* vbi videtur idem esse in marito prosequente vxorem capitali odio. Deberet autem in hoc casu implorare officium judicis, qui possit ipsos separare per dictum *cap. Literas. in tit. quoad cohabitationem.*

Cap. II. Quæsiuit.

Alexander III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex mulierem pro furto, vel alio crimine viri sui (nisi fidei suæ Religionem corrumpere velit) ab eo separari non debere. Religionis verò causâ vti dictum est, separari posse, neutri tamen alteri nubere licebit, quia licet separentur, semper tamen coniuges erunt.

EXEGESIS.

Pro furto, vel alio crimine &c.) Not. I. Quòd propter nullum aliud crimen, præter fornicationem, *quam ipse Christus excepit,* licitum est diuortium tori, nisi coniunx illo implicitus alterum pertraheret ad peccandum, vt docet *Sanch. l. 10. d. 17. n. 3. post S. Th. in 4. d. 39. q. vnic. a. 6.* etsi hodie aliqui putent *id tenere etiam quo ad alia crimina adulterio paria* apud *Barb. hîc n. 2.* Quod verum non videtur, nisi eo casu, quo alter coniunx timeret spiritualem animæ ruinam.

Not. II. Per fornicationem, ob quam Christus concessit diuortium tori, non solùm intelligi carnalem, sed etiam spiritualem, qualis est hæresis, vel Apostasia à fide, vt cum aliis docet idem *Sanch. l. 10. d. 15. a. 3. & seqq.* Neque enim Christus, vt bene aduertit Host. distinxit inter fornicationem carnalem & spiritualem, ideóque fauore fidei diximus etiam intelligi de adulterio spirituali *fn. c. Idololatria. 28. q. 1.*

Cap. III. Porro.

Idem, Ambianensi Episcopo.

SVMMA.

Cum comes Pontini vxorem suam absque judicio Ecclesiæ dimisisset, eam cognatam fuisse vxoris defunctæ prætendens, rescribit Pontifex, etsi parentela esset notoria, absque judicio Ecclesiæ separari eâ non potuisse, ideóque ad eam recipiendam districtè compelli, & recusantem vnâ cum superinductâ excommunicari debere. *Respondet etiam de quodam H. qui cognatam suam duxerat vxorem, quod non apparentibus accusatoribus, & parentelâ publicâ existente (quod credibile non est, nisi esset in primo gradu, vel secundo) Episcopalis officij intersit, matrimonia dissoluere, quæ illicitè contrahuntur.*

Cap. IV. Significâsti.

Idem.

SVMMA.

Cum quidam vxore suâ sine judicio Ecclesiæ dimissâ propter incestum cum quodam consanguineo ab illâ commissum, fuisset ideò excommunicatus, mulier verò sobole licet, ab alio etiam viro susceptâ, nihilominus postularet viro restitui, quòd is sibi adulterandi materiam dedisset; Rescribit Pontifex si notorium est, mulierem adulterium, comisisse ad eam recipiendam præfatum virum cogi non debere; nisi constaret ipsum cum aliâ adulterium commisisse &c.

EXEGESIS.

Absque judicio Ecclesiæ ab eâ separari non potest.) Not. I. *Hæc duo cc.* à nobis coniungi, quia vnius intellectus pendet ab altero, videntur enim prorsus contraria. Nam in priori dicitur, *quòd etsi consanguinitas ab illo Comite prætensa fuisset publica & notoria, non potuisse tamen absque judicio Ecclesiæ à coniuge separari, & debere ad eam recipiendam compelli,* in posteriori verò dicitur, *virum qui sine judicio Ecclesiæ vxorem propter adulterium dimisit, si adulterium sit notorium, adulteram recipiendam cogi non debere, eóque ipso in tali casu requiri autoritatem Ecclesiæ.*

Not. II. Varias afferri vtriusque conciliationes, quas adducit *Sanch. l. 10. d. 12. n. 38.* sed placet ea, quam ex altero *Barbos. ff. sol. matr. n. 26. & Farinacio in praxi crimin. p. 5. q. 143. n. 52. hîc allegat noster Barb. & sequitur n. 4.* videlicet, vt *cap. Significâsti.* procedat de adulterio (& idem est de quouis impedimento dirimente,) quod ita est notorium, vt nullâ tergiuersatione celari possit; in casu enim talis notorij conceditur restitutio coniugi illam petenti, neque alter cogitur recipere. In *c. Porrò.* autem agitur de impedimento consanguinitatis dirimente, & dicit quidem Pontifex *Comitem Pontini*, (qui prætendebat præsentem vxorem fuisse cognatam prioris vxoris suæ defunctæ) *quantumuis consanguinitas esset notoria, non potuisse tamen ab eâ sine judicio Ecclesiæ separari*, quia notorium, quod Comes prætendebat, non

Digitized by Google

non erat tale, quod nullâ posset tergiuersatione celari, & restitutionem spoliati impediret; notorietas enim consanguinitatis, est rara & difficilis probationis, nisi in primo & secundo gradu, existat, vt ait *Pontifex in resp. ad secundum quæsitum.*

Not. III. Vtroque tamen casu, quantumcunque adulterium aut impedimentum videatur notorium, requiri auctoritatem Ecclesiæ ad faciendum diuortium *c. Seculares. & seqq. 33. q. 2.* Nisi fortè in aliquo raro casu, quando non esset recursus ad vllum judicem Ecclesiasticum, & præter notorietatem etiam esset periculum in morâ. Dicitur autem hîc præcipuè illud adulterium notorium *quod est facti permanentis, vt cùm mulier postquam recessit à viro, prolem genuit juxt. Farin. d. q. 143. n. 59.*

Tui officij interest &c.) Not. I. Causas matrimoniales spectare ad Episcopum, & illos quibus in his vices suas mandauit, vt sunt Vicarij & officiales Episcoporum, aliique quibus non quidem vniuersim tales causas committit, sed aliquas in specie.

Not. II. Posse judicem Ecclesiasticum etiam parte inuitâ retractare sententiam in causâ matrimoniali latam, vbi de errore certior factus fuerit, de quo *Sanch. l. 7. d. 100. n. 3.*

Cogi non debere, nisi constaret &c.) Not. I Exceptionem quam ponit Pontifex, *nisi constaret virum cum aliâ adulterium commisisse*, si enim adultera viro, aut vicissim adulter adulteræ petat restitui simulque vnus alteri objiciat adulterium interea commissum, idque sufficienter probet, concedi diuortium tori ab Ecclesiâ non solet, fit enim isto casu mutua compensatio, vt latè cum aliis docent *Farinac. d. 143. n. 69. & seqq. & Sanch. l. 10. d. 5. n. 2. & d. 8. n. 29. cum seqq.*

Not. II. Diuortium tori propter adulterium etiam tum concedi, si vir dederit vxori occasionem fornicandi, expellendo eam à domo, denegando alimenta &c. vt docet *Farinac. l. c. n. 12.* Non tenetur tamen maritus alere vxorē sine causâ & culpâ viri degentem extra ipsius domum, & ab eius consortio recedentem, vt tradit *Sanch. l. 9. d. 4. n. 20. & seqq.* Debet tamen illam alere, quantumuis temerè & culpabiliter discesserit, si parata sit redire, iuxta *Barbos. hîc n. 11. & 12.*

Cap. V. Ex literis.

Idem.

SVMMA.

Cùm V. prætenderet se cum quâdam vi & metu contraxisse, cùmque tandem super crimine fornicationis conuenisset, publicè confitentem, viro negante sibi in necessariis prouidere, se id crimen compulsam incurrisse, idq́ repeteret; Episcopus cum Capituli consilio, vtrique priuatim injunxit, vt ab inuicem segregati continentiam obseruarent. Sed cùm præfatus V. cum aliâ sponsalia & nuptias temerè celebrâsset, & Episcopo inquirenti causâ explicatâ ad Pontificem appellâsset, mandat Pontifex Episcopo, vt si res ita processit, memoratum virum ad legitimam vxorem redire compellat.

EXEGESIS.

Ad legitimam vxorem redire &c.) Not. I. Hunc virum duplici viâ vsum ad impetrandam sententiam diuortij, primò enim prætendit vim & metum, quod spectabat ad dissolutionem matrimonij etiam quoad vinculum. Sed cùm vti apparet, in probatione deficeret, accusauit illam de adulterio vt saltem impetraret diuortium quoad torum.

Not. II. Ad effectum separationis quoad torum probari adulterium per confessionem vnius ex coniugibus etiam sine facti permanentiâ, vt cùm, nulla suscepta est proles, iuxta *Farinac. in praxi. q. 143. n. 17.* quod intelligitur, si cum confessione vnius concurrat alterius partis querela, vt in proposito, vt docet *Jul. Clarus. §. fin. q. 55. n. 11.* quare meritò Episcopus hunc virum ab vxore quam de adulterio accusauit, quódque illud confessa fuerat, separauit quoad torum.

Not. III. Quia factâ separatione tori, idem vir cum aliâ muliere fornicatus est, meritò jussit illum Pontifex compelli ad legitimam coniugem recipiendam propter mutuam delicti compensationem, de quâ diximus *c. præced. not. 1.* Ex quo rursùs apparet memoratum virum defecisse in probando metu matrimonium dirimente.

Cap. VI. De illâ.

Vrbanus III. Florentino Episcopo.

SVMMA.

Cùm quædam viro suo labente in hæresin, ab ipso sine judicio Ecclesiæ declinâsset, rescribit Pontifex mulierem, (si maximè ab illo discesserit, vt tædio pariter & confusione affectus resipisceret) ei cùm reuersus fuerit esse reddendam, & si reuerti noluerit, compellendum; si verò judicio Ecclesiæ ab eo recessit, ad eum recipiendum nullatenus debere compelli.

EXEGESIS.

Sine judicio Ecclesiæ declinâsset.) Not. I. Vt Catholicus dicatur ab hæretico judicio Ecclesiæ separatus, non requiri specialem diuortij sententiam, sed sufficere sententiam Iudicis Ecclesiastici, quâ declaretur esse hæreticus, hâc enim latâ sententiâ potest Catholicus ab hæretico discedere, sine aliâ sententiâ, vt cum aliis *l. 10. docet Sanch. d. 15. n. 20.*

Not. II. Etsi vxor possit propriâ auctoritate repellere maritum hæreticum non expectato judicio Ecclesiæ ob periculum peruersionis videlicet, tenetur tamen ad illum redire si ad fidem reuersus fuerit vigore huius textûs, vt fatentur communiter omnes, teste *Sanch. l. c. d. 15. n. 13.* Quòd tamen limi-

tat,

Digitized by Google

rat, *nisi esset timor probabilis ficta & non vera conuersionis. & n. 14.* addit *eiusmodi Catholicum auctoritate propriâ à coniuge hæretico digressum, si ingressus fuerit religionem eidem, reuerso esse restituendum, quia ante sententiam diuortij non est licitus religionis ingressus.*

Not. III. Ex *Farinac. l. c. q. 143 n. 123. & 125.* Etsi iste textus videatur absolutè tribuere hanc prærogatiuam judicio Ecclesiæ, vt illius auctoritate declinans à coniuge hæretico non teneatur ampliùs redire ad illum licèt denuò conuersum; id intelligi debere de coniuge Religionem ingresso & professo, si autem ingressus aut professus non fuerit, non obstante judicio Ecclesiæ, teneri ad coniugem rursùs conuersum redire; testaturq; *Farinac. se vidisse communiter sic DD. distinguentes, & concordantes hunc textum cum cap. seq. in fin.*

Cap. VII. Quanto.

Innocentius III. Ferrariensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex, an altero coniugum ad hæresin transeunte, qui relinquitur, possit ad secunda vota transire? Rescribit etsi quidam prædecessorum suorum aliter videatur sensisse, distinguendum esse, an ex duobus infidelibus alter ad fidem conuertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresin aut gentilitatis errorem; priori casu si infidelis vel nullo modo, vel non sine blasphemiâ diuini nominis, vel peruersionis periculo ei cohabitare velit, tum qui relinquitur ad secunda vota posse transire, juxt. Apostolum, & Canonem qui docet: Contumelia Creatoris soluit jus matrimonij circa eum, qui relinquitur. *Posteriori verò casu eum qui relinquitur, viuente altero non posse ad secundas nuptias conuolare, etsi in hoc maior appareat contumelia creatoris, nam etsi inter fideles verum matrimonium existat, non tamen est ratum. Neque obstat fidelem relictum non debere jure suo sine culpâ priuari, cùm in multis casibus hoc contingat, vt* si alter coniugum incidatur. *Per quam responsionem ait Pontifex quorundam malitiæ obuiari, qui ex odio vel displicentiâ, si vxores in tali casu possent dimittere, simularent hæresin, & per hoc ipsum solui illam quæstionem.* Vtrùm ad eum qui ab hæresi, vel infidelitate reuertitur, is qui permansit *in fide, redire cogatur.*

E X E G E S I S.

Licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur &c.) Not. I. Hunc prædecessorem à gl. & aliis asseri fuisse *Celest. III.* qui in suâ quadam Decretali, definierit *matrimonium dissolui, cùm alter coniugum in hæresin labitur vel ad Gentilissimum transit,* idque inter errores Pontificum obijci solet ab hæreticis. Sed in primis falsa est gl. quæ dicit hanc Decretalem contineri in *c. Laudabile, de conuersione coniugatorum*, cùm nullum de hâc re verbum ibi habeatur, fuit ergo alia Decretalis, quam olim corpori Iuris fuisse insertam testatur *Host. in d. tit.* Deinde respondetur Cælestinum nihil vnquam hâc de re definiisse, sed solùm antequam res examinaretur, inclinâsse in illam sententiam, vnde Innoc. non dicit *prædecessorem suum aliter definiuisse, sed solùm videri aliter sensisse*, qualia plura habentur in corpore Juris, vbi Pontifices non definiunt, sed sententiam suâ subinde referunt de re aliquâ non bene discussâ & nec dum à se vel aliis Pontificibus definitâ, vt tradit *Azor. p. 2. l. 5. c. 4. q. 3.* simile exemplum habemus in *c. Licet. de sponsâ duorum.*

Etsi matrimonium verum inter infideles &c.) Not. I. Inter infideles matrimonium esse verum siue validum, vtpote ab ipso autore naturæ institutum in paradyso, non esse tamen ratum, siue Sacramentum, quod per matrimonium ratum Pontifex hîc intelligit; quia non est indissolubile in omni casu, contumelia enim creatoris soluit jus matrimonij circa eum (infidelem intellige) qui relinquitur, vt habet Canon à Pontifice allegatus qui extat. *c. Si infideles. 28. q. 1.* & desumitur ex *Apostolo 1. Cor. 7. vers. 12. & 13. si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illâ, non dimittat illum &c. & vers. 15. Quod si infidelis discedit, discedat, non enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi.* Vnde colligunt DD. matrimonium inter infideles contractum alterutro ad fidem conuerso dissolui, & posse Christianum mox cum alio contrahere in triplici casu.

1. Si infidelis respuat conuersi conuictum, & sponte discedat ab illo, cessat enim tum seruitus coniugij ex parte Christiani. 2. Cùm infidelis non vult sine iniuriâ creatoris ipsi cohabitare, quod contingit, quando nomen Christi despectui habet, aut blasphemat vel cultum ipsius impedit. 3. Quando ex conuictu fidelis cum infideli sequitur periculum peruersionis, vt ex communi sententiâ tradit *Barbos. hîc n. 3.*

Not. II. Matrimonium infidelis cum fideli in his casibus non statim ipso jure dissolui, sed tum demum quando Christianus de facto aliud matrimonium in facie Ecclesiæ contrahit. Hanc autem dissolubilitatem Deus ipse induxit, cùm in aliis casibus matrimonium etiam infidelium sit jure naturæ indissolubile, juxt. communiorem *DD.* quod probabilius esse tenet *Henriq. l. 11. c. 8. n. 4. Barb. hîc n. 3.* Si autem alter coniunx, qui ante fuit fidelis, labatur in hæresin vel gentilismum, matrimonium quoad vinculum nullatenus dissoluitur, vt hîc dicit Pontifex; propter periculum dissimulationis malitiosæ.

Not. III. Si vnus coniunx post alium ad fidem conuertatur, primò conuersus restituitur postea conuerso, si res est integra, id est, si alteri necdum nupserit. Non poterit tamen cogi, vt redeat ad eiusmodi conuersum, si ipso jure statim post conuersionem soluatur matrimonium, vt aliqui sentiunt. Si autem infidelis licet nolit conuerti, cupiat tamen coha-

cohabitare fideli sine iniuriâ creatoris, vel periculo peruersionis ipsius, non videtur matrimonium dissolui, quia Apostolus tum solùm negat fidelem manere seruituti coniugali subiectum, quando infidelis discedit ab ipso, in hoc autem casu nec discedit, nec cupit discedere, neque interuenit iniuria creatoris aut periculum peruersionis, vt supponimus; ergo eum permanere tenebitur cum infideli, quia tum hoc capitulo tum sequenti præter hos tres casus nullus alius casus exprimitur.

Cap. VIII. Gaudemus.

Idem, Tiberadiensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex inprimis, vtrùm Pagani, in secundo vel tertio vel vlteriore gradu copulati, post conuersionem debeant separari. Respondet, cùm Sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus *1. Cor. 7. (praced. c. allegatus)* & Pagani Constitutionibus Canonicis non arctentur, *in fauorem Religionis & fidei, sic copulati liberè & licitè remanent coniuncti. Consultus præterea idem Pontifex, vtrùm Pagani habentes plures vxores, omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant. Respondet,* nulli vnquam licuisse in simul plures vxores habere, nisi cui fuerit diuinâ reuelatione concessum, vt Patriarchis, *quod probat ex vtroque testamento. Qui autem secundùm ritum suum (Iudaeos intellige) repudiant vxorem,* cùm tale repudium Christus in Euangelio reprobârit *Matth. 19. Luc. 10. Conuersus eâ viuens, non potest alteri nubere, nisi post conuersionem illa renunciet habitare cum ipso, aut certè non sine contumeliâ creatoris, vel peruersionis periculo, quibus casibus restitutionem petenti, etiam iniustè spoliato restitutio negatur. Denique si conuersum ad fidem, & illa conuersa sequatur, antequam propter prædictas causas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compellitur. Quamuis denique propter Euangelicam veritatem, qui duxerit dimissam mœchatur, non tamen dimissor poterit obijcere fornicationem dimissæ, pro eo quòd nupserit alij post repudium, nisi aliàs fuerit fornicata.*

EXEGESIS.

Cùm Sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat &c.) Laborant DD. de sensu horum verborum, quia Sacramenta tantùm sunt in Ecclesiâ, eorúmque janua est baptismus, *c. Quia ex solâ. 24. q. 1. c. Extra Catholicam. 1. q. 1. c. Plerumque. §. Hic est. 2. q. 7.* Judæi autem & infideles sunt extra Ecclesiam, & nihil ad nos de illis, qui foris sunt, judicare, vt ex Apostolo *1. Cor. 5. allegat Pontifex.* adhæc non sunt baptizati; non ergo sunt capaces vllius Sacramenti alterius. Denique idem *Pontifex c. praced. negat matrimonium inter infideles esse ratum, & addit matrimonium effici ratum per coniugij Sacramentum, eóque ipso negat infidelium coniugium esse Sacramentum.* Pro quâ apparente contrarietate soluendâ præ aliis placet, quod dicit *Barbos. n. 5.* Sacramentum hic à Pontifice sumi generaliter *pro signo rei sacræ, sic autem diuidi in Sacramenta Legis naturalis & veteris, ac noua siue Euangelica, quæ non solùm aliquod mysterium significant, sed gratiam quoque conferant.* Hoc sensu posteriori nec matrimonium, nec aliud Sacramentum reperitur inter infideles, priori autem sensu etiam inter infideles matrimonium potest dici Sacramentum, quia significat vnionem Christi cum Ecclesiâ, ad quam significandam est institutum, quamuis gratiam non conferat, neque infideles huius significationis habeant notitiam.

Non illam dimittat &c.) Not. I. In primis sexcentis annis propter frequentem infidelium conuersionem, ex consilio Apostoli laudabilem fuisse cohabitationem coniugij fidelis cum infideli, extra triplicem casum explicatum *cap. praced. Not. 3.* Quia verò ex successu temporis apparebat ex tali cohabitatione nasci periculum peruersionis, consuetudine, imò & lege inductum est, ne coniunx ad fidem conuersus permittatur cohabitare infideli, juxta *c. Judæi 28. q. 1.* vt post *S. Th. & alios docet Sanch. l. 7. d. 73. n. 12.* idque extendit etiam ad eum casum, quo esset spes conuersionis.

Nec vlli vnquã licuit plures vxores habere &c.) Not. I. De Polygamia quatenus fuerit permissa veteribus Patriarchis, in N. T. item de libello repudij concesso olim Judæis, sed per Christum sublato & matrimonio *Matth. 19.* ad primæuum statum reducto, vide *Sanch. l. 10. d. 80. Bellarm. l. 1. de matr. c. 11.* Nunc grauis & capitalis pœna imponitur illi, qui contrahit cum pluribus vxoribus simul viuentibus, vt constat ex *l. Eum qui duas. C. De adulteriis*, & ex *§. Affinitatis verb. qui duas. Instit.* hæc tamen pœna diuersa est pro diuersitate locorum.

Not. II. Etsi Pontifex ad illam quæstionem, *quam vxorem Polygamus conuersus ex pluribus retinere debeat?* nihil in c. respondet, est tamen communis DD. apud *Sanch. dict. disp. 80.* nõ teneri retinere primam, & licet omnes vxores conuertantur, præter primam non tenebitur vllam ducere, quia nulla ex ipsis est eius coniunx, exceptâ primâ.

Non tamen dimissor potuit &c.) Etsi vtroque infideli ad fidem successiuè conuerso teneatur alter alterum recipere, nisi jam alteruter nupserit, non tenebitur tamen, si interim alter commiserit adulterium, per quod innocens acquisiuit jus alterum repudiandi, quoad thorum, cùm hoc jus per baptismum non tollatur, vt significat *Pontifex sub fin. vbi DD.* & maximè Innocentius dicunt, *quòd per baptismum non tollatur accusatio criminis*, aliàs quisque Judæus vel infidelis de simili post delictum dice-

rer

ret se velle fieri Christianum, vt euitaret pœnam, ait *Panorm. hic n. 16.*

Cap. IX. & vlt. Deus qui.

Idem, Liuoniensi Episcopo &c.

S V M M A.

Liuoniensibus ad fidem conuersis propter infirmitatem gentis eiusdem concedit Pontifex, vt matrimoniis contractis cum relictis fratrum vtantur, si tamen illis sine prole defunctis, vt semen defuncti suscitarent, cum talibus contraxerint; de cætero autem prohibet, ne tales sibi de cætero, postquam ad fidem venerint copulent.

E X E G E S I S.

Colligit ex hoc *1. S. Th. 4. d. 41. q. vnicâ. a. 1. q. 1.* & sequuntur communiter alij apud *Sanch. l. 7. d. 65.* impedimentum affinitatis non esse merè Ecclesiasticum, sed habere aliquid ex jure naturali saltem quo ad decentiam ideòque Pontificem concedere quidem infirmitati Liuoniensium, vt retineant quidem vxores fratrum, quas illis defunctis ad exemplum legis Mosaicæ duxerant, mandare autem vt ad fidem conuersi eiusdem legibus se accomodent: *Henriq. autem l. 11. c. 3. n. 5.* censet hoc impedimentum esse juris merè Ecclesiastici.

TITVLVS XX.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET VXOREM, ET DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA.

Ad Rubricam Tituli.

NON incongruè hic titulus subiungitur priori, quia facto diuortio solet dos, & ea quæ propter nuptias donata sunt, repeti, quia videlicet cessante causâ donationis, videtur per se cessare illius effectus, vel certè ex quadam juris æquitate per leges tolli.

Cap. I. Mulieres. I.

Ex Concilio habito apud VVormaciam.

S V M M A.

Mulieres cum pro aliqua licitâ causâ, à propriis viris fuerint separatæ, totam dotem præcipimus sibi reddi.

E X E G E S I S.

Mulieres &c.) Not. I. *gloss. & Panorm. cum illâ n. 4. existimare h. t.* procedere de matrimonio putatitio, quod propter impedimentum dirimens est inualidum, qui intellectus licet verus sit, cùm hoc vel maximè casu, vnà cum dote reddenda sint quæ donata sunt propter nuptias, minùs tamen conuenit literæ, vt *not. Barbos.* quia t. loquitur de illis mulieribus, quæ à propriis viris sunt separatæ; proprij autem viri non sunt, vbi matrimonium est inualidum; videtur ergo t. solum procedere de separatione quoad torum, sed cùm vtrobique matrimonio ex causâ licitâ separato, DD. tradant dotem esse vxori restituendam, non est in hoc facienda difficultas.

Not. II. Distingui debere inter casum, quo separatio matrimonij contingit culpâ vxoris, & inter casum, quo interuenit culpa mariti, de quo casu tanquá licito ex verbis Christi *Matth. 5. & 19.* loquitur præsens tex. quòd *dos integra vxori restitui debet, si videlicet adulterium commisit. Quando autem interuenit culpa vxoris, vt si ipsa adulterium commiserit, dos ei restitui non debet, juxt. c. Plerumque. inf.* Si verò neque vxoris culpâ diuortium contingat, illúdque solùm sit temporale, non procedit iste tex. Si verò sit perpetuum, quilibet coniugum alteri restituere tenetur, quod ab eo accepit, vt cum aliis notat *Barbos. hic n. 5.* Non tenetur tamen maritus restituere vxori vltra id, quod facere potest. *l. Maritum. 13. ff. Soluto matr. l. Non tantùm. ff. De re jud.* cum similibus. Quid autem significent ea verba, vltra id, quod facere potest, vide *Mol. tr. 2. de just. d. 442. n. 5.*

Cap. II. Significauit.

Vrbanus III. Decano, Cantori, & Capitulo Lexouiensi.

S V M M A.

Cùm H. quondam viri tenebat mulier P: diuortio inter eos solenniter celebrato dotem ipsius detineret, & possessiones etiam, quæ ipsis dum simul viuerent, communiter obuenerant, sibi soli niteretur vendicare, mandat Pontifex, si ita est, & nihil aliud obsistat, ipsum ad restitutionem dotis, & divisionem eorum, quæ olim communiter habuerunt, districtione Ecclesiæ compelli.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Diuisionem eorum quæ olim communiter habuerunt &c.) Not. Vigore huius t. videri inter virum & vxorem veram contrahi societatem, per quam constante matrimonio inter eos quæsita mutuò communicentur *Concord. c. Cùm societas. 27. q. 2.* sed contrariam sententiam esse veriorem & receptiorem tradit *Couarr. p. 2. de sponsal. c. 7. §. 1. n. 5. & l. 3. Variar. c. 19. n. 2.* quia de tali bonorum & lucrorum societate inter coniuges nihil est expressum in Iure, siue Canonico siue ciuili. Ad præsentem autem t. Respondetur illum intelligi debere vt litera jacet, solùm de bonis, quæ constante matrimonio coniugibus communiter obuenerunt, vel ex donatione, hæreditate, legato vtrique facto, vel emptione aut alio contractu ex vtriusque bonis inito. Quibus casibus diuisio bonorum communium fieri debet per actionem de rebus communibus absque contractu societatis. *l. Vt sit. ff. Pro socio. §. Item si inter. Instit. de oblig. ex quasi contractu*, & sequuntur *Panorm. hic n. 3. Couarr. l. c.*

Cap. III. De prudentiâ.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm Pontifex causam matrimonij inter H. & M. istis quibus scribit, commisisset terminandam, illique consanguinitate inter eos deprehensâ, sententiam diuortij tulissent, de dote autem quam mulier repetebat, statuissent nihil, licet de matrimonio principaliter cognoscentes, etiam de dote, quæ est causa incidens, accessoriè cognoscere & definire valuissent, mandat H. prædictâ monitione præmissâ cogi ad totam dotem prædictæ M. restituendam.

EXEGESIS.

Et de dote, quæ est causa incidens accessoriè &c.) Probat hic t. delegatum ad causam matrimonialem super restitutione dotis posse renuntiare, vt ex communi cum *Mol. tr. 2. de just. d. 443. tradit Barbos. hic n. 2.* Neque obstat *c. Causam quæ, qui filij sint legitimi*, vbi rescribit Pontifex *Judicem Ecclesiasticum, qui virtute rescripti Apostolici principaliter de causâ legitimitatis cognoscat, debere relinquere potestati seculari judicium super possessione terrarum, concord. c. Tuam. de ord. cognit. & fauet ratio l. De ord. judic.* Respondetur enim causam dotis esse adeò coniunctam matrimonio, vt hoc sine illâ constare non possit. *l. 3. ff. De jure dotium.* adeòque Iudex Ecclesiasticus, si hæc quæstio incidat, necessariò de illâ judicare debet ac valet, quæ necessaria dependentia non reperitur in hæreditate, longè minus in restitutione terrarum aut causâ possessionum; de quibus agunt *d. c. Causam quæ. similibusque Canones.*

Cap. IV. Plerumque.

Clemens III.

SVMMA.

Si mulier ob causam fornicationis, judicio Ecclesiæ, aut propriâ voluntate à viro recesserit, nec reconciliata sit postea eidem, dotem vel dotalitium repetere non valebit.

EXEGESIS.

Si mulier ob causam fornicationis &c.) Ex hoc titulo colligitur, quod jam supra dictum est, propter adulterium mulierem amittere dotem, vt cum plurimis aliis docet *Couarr. de sponsal. p. 2. c. 7 §. 5. n. 3. Sanch. l. 10. d. 8. n. 2.* quod extenditur etiam ad donationem propter nuptias siue lucrum dotis ex pacto prouenienś. item ad bona paraphernalia, & vel maximè ad matrimonium putatitium, quod ob aliquod impedimentum dirimens est irritum, siue inualidum, vt plurimis allegatis hic docet *Barbos. n. 3. & seqq.*

Nec reconciliata sit postea eidem &c.) Quando vir post commissum ab vxore adulterium, illud sciens tacuit, illam in domo retinuit, & carnaliter cum eâdem se commiscuit, censetur tanquam reconciliatus actionem diuortij quoad torum & dotis amissionem tacitè illi remisisse, vt ex communi tradit *Sanch. l. 10. d. 8. n. 71.* quod *Farinac. p. 5. praxis crimin. d. 142. q. 142. n. 65.* cum pluribus aliis ampliat etiam ad reconciliationem, quæ fuit secuta nuptias. *Vide plura apud illum & Sanch.*

Cap. V. Etsi necesse sit.

Innocentius III. Compostellano Archiepiscopo & vniuersis Episcopis in Regno Legionensi.

TEXTVS.

Quia castra quædam, quæ Rex Legion. filiæ regis Castellæ in dotem tradidisse proponitur, ita vt si eam aliquâ occasione relinqueret, ipsa cederent in jus eius, impedimentum præstare videntur huiusmodi copulæ dissoluendæ: cùm castra ipsa non tam ob turpem, quàm ob nullam causam sint data, vtpote cùm inter eos matrimonium non existat, & ideò nec dos, nec donatio propter nuptias. Ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam eius potiùs retorqueri: castra ipsa restitui volumus, & ad id puellam per excommunicationis sententiam coarctari.

EXEGESIS.

Rex Legionensis filiæ Regis Castellæ &c.) Not. I. Regem Legionensem Alphonsum IX. duxisse Berengariam filiam Alphonsi VIII. Regis Castellæ, sibi in quarto consanguinitatis gradu coniunctam, eique donâsse propter nuptias, castra quædam eâ conditione, vt sibi restituerentur, si aliquâ occasione ab ipsâ discederet.

cederet, quia fortassis prouidebat matrimonium à Pontifice dissoluendum propter impedimentum dirimens consanguinitatis.

Not. II. Non valere pacta quæ dissolutionem matrimonij contra Iuris dispensationem impediunt, nam vt ait *Panorm. n. 3. matrimonia debent esse libera in contrahendo & dissoluendo*, vt in *l. Liber de inut. stipul.* Quare Pontifex donationem horum castrorum, propter quam Rex Legionensis dictam Berengariam invalidè sibi copulatam dimittere poterat, irritam declarauit, & castra Regi iussit restitui.

Cap. VI. Nuper à nobis.

Idem, Archidiacono S. Andreæ de Scotiâ.

S V M M A.

Consultus Pontifex 1. *Si alicui aliqua terra data sit tantùm quoad vixerit possidenda, & ipse tertiam partem vxori in dotem concesserit, vtrùm eo defuncto, præfatam dotem vxor dum vixerit habere debeat, quia Ecclesia dotes protegere tenetur viduarum?* 2. *Si qua terra data fuerit alicui, eiúsque legitimo hæredi in hæreditatem, vel feudum, & ipse parte terræ vxori in dotem concessâ sine prole decesserit, an mulier talem dotem de iure possit habere? Respondet Pontifex* inprimis cùm regulariter nullus plus iuris in alium transferre possit, quàm constet eum habere, virum cui terra tali modo conceditur, non posse vxori aliquid de eâ relinquere possidendum, nisi quoad vixerit, neque vxori licere partem illam in donationem propter nuptias tenere, sine consensu Domini terræ. *Præterea de vtrâque quæstione hoc respondet, licet Ecclesia in causis viduarum se debeat fauorabilem exhibere, contra iustitiam tamen non esse eis fauorem concedendum. Denique addit, quòd vxor dare dicatur viro dotem, vir autem vxori donationem facere secundùm legitimas sanctiones.*

E X E G E S I S.

Dispositio h. tex. plana est; quòd videlicet vir non possit plus vxori in dotem assignare, quàm ipse iure habeat, neque contra ius Ecclesia etiam viduis fauere debeat. Quantum autem hâc in parte de feudis, Emphyteusibus, hæreditate dari aut donari à coniuge possit coniugi, relinquimus Legistis examinandum. Illud denique ad proprietatem verborum pertinet, quòd *dos* soleat dici, *id quod vxor dat viro, donatio autem propter nuptias*, id *quod vir dat vxori.* Quæ tamen proprietas sermonis non semper solet obseruari, vti apparet ex quæstione Pontifici primò in *h. c. Propositâ, & ex c. præced.* Vbi tamen dicit *Vincent. Regem Legionensem id fecisse ex consuetudine Hispanorum, qui solent dotare vxores.*

Cap. VII. Per vestras.

Idem, Archiepiscopo & Archidiacono Genuensi.

S V M M A.

Cùm Magister R. super quâdam summâ pecuniâ iussu Pontificis conuentus esset, pro H. paupere, qui dictam pecuniam veluti dotem vxoris suæ ab ipso requirebat; & dictus R. exciperet, quòd H. vxore suâ repulsâ tacitâ veritate literas impetrâsset, & aliâ vice consules ciuitatis Genuensis pronunciâssent, eidem H. vtpote ad inopiam vergenti dotem non assignandam nisi sub cautione idoneâ, eámque delegati ab illo exegissent; Rescribit Pontifex, satis posse ei modicum credi dotis, cui corpus creditum est vxoris, *& mandat ei dotem assignari eâ, quâ potest cautione præstitâ, vel alicui mercatori committi, vt de parte honesti lucri, dictus vir onera possit matrimonij sustentare, ne occasione dotis detentæ vxor dimissa à viro, siue vir illam dimittens reatum adulterij incurrat.*

E X E G E S I S.

Quòd vxorem suam à se repulerat &c.) Not. I. Vigore h. tex. videri Ecclesiam posse se intromittere de dote non solùm in fauorem viduarum, vt *cap. Proximo*, sed etiam in fauorem mariti petentis dotem promissam, addit tamen *Panorm. n. 3. quòd iste actor erat pauper & miserabilis persona, ideóque ex iure talibus personis concesso, potuerit recurrere ad Ecclesiam.* concord. *1 Super quibusdã. de verb. signif.* Fuisse autem hunc reum laicum, patet, quia primò fuit conuentus coram Consulibus ciuitatis.

Not. II. *Panorm. n. 4. & Host. hîc.* aliósque apud *Barbos. n. 9.* ex h. t. colligere, *quòd vir possit repellere vxorem, si dos promissa non soluatur, ex quâ sustentare debeat onera matrimonij.* Contrarium post multos alios tenent *Mol. tr. 2. de iust. d. 425. Sanch. l. 9. d. 5. n. 17. Barbos. l. c.* Ad hunc text. autem dicunt Pontificem non dicere, quòd expulsio vxoris ob dotem non solutam sit licita, sed suppositâ expulsione siue iustâ, siue iniustâ, respondet ad quæstionem principalem de cautione dotis præstandâ. Vnde si in hoc casu vxor petiisset restitutionem cohabitationis, ante omnia fuisset restituenda. Neque desunt rationes, quia *Christus inter diuortij causas non recensuit dotem non solutam*, neque desunt coniugibus alia sustentationis media. Certè natura & auctor naturæ in matrimonij institutione intẽdit propagationem generis humani & mutuam cohabitationem, quæ sine dote possunt consistere. Vnde multò magis consequens est, posse matrimonium absque vllâ dote contrahi.

Ad inopiam vergere videbatur &c.) Nota communem conclusionem Legistarum esse, quòd qualitercunque vergat maritus ad inopiam, vxor possit agere ad dotem, vt notat *Panorm. n. 12.* qui fusiùs totam rem explicat.

Can-

Digitized by

Cautionem præstare, vel saltem alicui mercatori &c.) Not. I. Cautionem exigi à marito, qualem præstare potest pro qualitate bonorum suorum, non tamen sufficit juratoria, quia illam præstare quilibet potest, vt bene aduertit *Panorm. n. 13.* Quòd si cautionem sufficientem præstare non possit, conceditur vt dos deponatur apud mercatorem, à quo tantum accipere potest maritus, quantum pro lucro honestæ sustentationis necessarium est.

Not. II. Hunc textũ loqui alternatiuè, vt vel maritus sub cautione velit ac possit assecurare dotem, vel vt petente vxore deponatur apud mercatorem, cuius alternatiuæ optionem relinquendam judici rectè censet *Panorm. n. 14.* quia in alternatiuis juris optio datur judici, nisi verba dirigantur ad partem, vt notat idem in *c. A crapulâ. de vit. & honest. cler.*

Cap. VIII. & vlt. Donatio.

Idem.

S V M M A.

Donatio constante matrimonio inter coniuges factâ, ex quâ alter locupletior, & pauperior alter efficitur, firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur, & penitus euanescit, si reuocetur ab eo tacitè vel expreßè, vel si is qui donatum accepit, priùs debitum naturæ persoluat. Sanè soluto matrimonio, sicut dos ad mulierem, sic & donatio propter nuptias redit ad virum, nisi de consuetudine secùs obtineat, vel ex pacto de lucrandâ dote, propter nuptias, quod æquale sit tamen, hinc inde contrarium inducatur.

E X E G E S I S.

Donatio constante matrimonio &c.) Not. I. Si matrimonium tenet, donationem inter virum & vxorem prohibitam esse, ne mutuo amore inuicem spolientur, profusâ erga se facilitate vtentes; &, ne si alter in paupertatem incideret, alter ditior fieret, nec esset illis studium filios educandi, *l. 1. 2 3. ff. De donat. inter vir. & vxor.* si autem matrimonium sit inualidum, etsi de rigore juris videatur valere donatio, non conuenit tamen illam ratam haberi, si præsertim scienter inualidè aliqui contraxerint *l. 3. §. 1. ff. Eodem. l. Si ex voluntate, C. eod.* Inter sponsum tamen & sponsam tenet donatio. *l. Inter eos. & l. Cùm hic status. §. Si quis sponsam. ff. eod.*

Not. II. Multis casibus donationem inter coniuges valere. 1. Si adijciatur juramentum, vt ex probabiliori docet *Sanch. l. 6. n. 1. & 2.* etsi aliqui contra sentiant. 2. Si Imperator, Rex, aut Princeps donet vxori, vel hæc illi. *idem Sanch. ibi. d. 3. n. 1.* 3. Quando vxor marito donat causâ adipiscendæ dignitatis. *idem l.c. n. 9.* 4. Quando est donatio remuneratoria alicuius debiti, vel si vir senex ignobilis vxori juueni & nobili donet. *idem d. 6.* 5. Quando donat illi aliquid annuum vel menstruum ad eam cum suis sustentandam. *Sanch. d. disp. 3. n. 12.* 7. Si donet eidem rem alienam cum consensu Domini. *Rebell. de oblig. just. l. 6. q. 13. n. 53.* 8. Si donet eâ mente, vt donatio conuertatur in dotem filiæ. *idem l. c. n. 6.* 9. Si dotem promissam, vel partem eius, aut vsuras dotis non solutæ, vxori remittat, *Sanch. l. c. d. 3. n. 10. & 11.* 10. Valet quoque donatio inter virum & mulierem facta in fauorem Religionis, vt v. g. offeratur Deo, vel vt locus fit sacer, aut Religiosus. *l. Si sponsus. § Concessa. & §. Pronam ff. eod.* 11. Si donatio facta est mortis causâ, aut collata in tempus matrimonij facti. *Sanch. l. c. d. 10.* 12. Si donatio fiat causâ manumissionis. *l. Quodautem. §. Manumissiones. ff. eod. l. Maritus. C. eod.* 13. Si maritus habes emphyteusin, vxorem in eâ nominet. *Peraria q. 4. de nominat. emphyteus. n. 18.* 14. Si coniunx donans non fit pauperior, quamuis alter fiat ditior, vel quando coniunx donatarius, vel donans fiat pauperior. *Sanch. l. c. d. 3. n. 2. & seqq. item n. 11.* 15. Denique quando donata sunt exigui pretij. *l. Sed si vir. §. Si vir. l. Ex annuo. ff. eod.* sumpto argumento à contrario sensu.

Nisi donatoris obitu confirmetur &c.) Etsi igitur donatio alioquin irrita esset inter coniuges confirmatur tamen obitu donantis *Sanch. l. c. d. 14. n. 1.* & liquet ex præsenti *tex. quod Franc. Mol. l. 3. de ritu nupt. d. 1. n. 28.* asserit *procedere non tantùm in morte naturali, verùm etiam ciuili, vt si quis sit deportatus, vel in metallum damnatus, aut Religionem professus.* debet autem ante mortem donantis præcedere traditio rei donatæ vera, vel ficta, vt pluribus aliis allegatis docet *Barbos. hic n. 21.* Si tamen donatarius ante donantem moriatur, donatio virib⁹ carebit, vt cùm aliis docet *Sanch. d. 14. n. 20. & seqq.*

Si reuocetur ab eo tacitè vel expreßè &c.) Notã vt donatio inter coniuges cæteroquin inualida censeatur morte donantis confirmata, desideratur vt donans persistat in voluntate donandi, neque vel expressè, vel tacitè eam reuocet. Censetur verò tacitè reuocata, quando fit diuortium, nisi vterque consentiat, vel si separatio facta sit propter adulterium, nisi secuta sit reconciliatio. Idem procedit, si donans rem donatam vendat, permutet, leget, aut alteri donet, vel pignori, aut speciali hypothecæ subijciat, nisi aliunde de voluntate donantis constet, quod velit donationem firmam manere. Denique tacitè quoque censebitur reuocari, liberis nascentibus, si facta fuerit à viro, dum esset sine liberis, quæ omnia pluribus aliis allegatis docet *Barb. hic n. 22.*

T I T V L V S X X I. & vlt.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

Ad Rubricam Tituli.

Satis conuenienter sub finẽ h. l. ponitur hic tit. quia post diuortium factum quo ad torum, vel priori vxore defunctâ, solent homines transire ad secundas nuptias. Neque tantùm secundæ, sed etiam tertiæ, quartæ, & vlteriores nuptiæ approbantur ab Ecclesiâ,

Digitized by Google

clesia, vnde non solùm quis bigamus, & trigamus, sed etiam octogamus effici potest, vt dicit c. *in e. Apperiant.* 21. q. 1. de qua eâdem materiâ agitur c. *In multis.* 31. q. 1. & alibi sæpiùs.

Cap. I. Capellanum.

Alexander III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, Capellanum, qui benedictionem cum secundâ celebrat, ab officio, beneficioque suspensum, cum literis Episcopi ad quem scribit, ad Sedem Apostolicam destinari.

EXEGESIS.

Benedictionem cum secundâ &c.) Not. I. Ex *hoc tit. & c. Vir. inf.* colligi Regulam, *quòd secundæ nuptiæ non sint benedicendæ.* Ratio assignatur, *in d. c. Vir*, quia *cùm ad alias nuptias transiens jam semel benedictionem acceperit, non est benedictio iteranda.* Addi potest etiam illa fortassis causa, quòd ad maiorem commendationem continentiæ in statu viduali, Ecclesia nolit iteratò nubentes benedici. Hodie tamen generali consuetudine receptum est, si fœmina nondum fuerit benedicta, etsi vir jam semel benedictionem acceperit, posse vtrique benedictionem impendi, vt cum pluribus aliis docet *Barbos. hic n. 3.*

Not. II. Vigore huius tit. Sacerdos secundis nuptiis benedictionem impertiens suspensione ab officio & beneficio punitur, non tamen ipso jure, sed per sententiam judicis, quod significat *Pontifex mandans ipsum ab Episcopo suspensum ad Sedem Apostolicam transmitti*, vnde vlteriùs colligitur eiusmodi suspensionem fuisse soli Pontifici reseruatam, vt cum aliis docet *Barbos. n. 4. & 5.* Simúlque addit hanc pœnam habuisse locum, siue secundæ nuptiæ fuerint validæ siue inualidæ. Quam tamen reseruationem esse sublatam per *Extrauag. Jo. 22. censet Sanch. d. 28. n. 28.*

Not. III. In *Conc. Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 1. Sacerdotibus qui nuptiis secundis benedicunt sine licentiâ proprij Parochi, imponi pœnam suspensionis ipso jure* (quam non solùm ad officium, sed etiam beneficium extendit *Franc. Mol. l. 2. De ritu nupt. q. 11. n. 149.*) *donec absoluantur ab ordinario eius Parochi, qui matrimonio interesse, & à quo benedictio suscipienda fuisset.*

Cap. II. Dominus.

Lucius III. Vniuersis Christianis in captiuitate Saracenorum positis.

SVMMA.

Cùm quidam nondum habitâ obeuntis coniugis certitudine contraxisset, rescribit Pontifex, vt nullus amodo ad secundas nuptias transire præsumat, donec ei constet de morte coniugis eius. Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non seruauit, & de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitũ non deneget postulanti. Quòd si post hoc de prioris coniugis vitâ constiterit, relictis adulterinis complexibus ad priorẽ coniugem reuertatur.

EXEGESIS.

Hoc cap. explicauimus ad c. *In præsentiâ. de sponsal.* continent enim eandem materiam.

Cap. III. Vir.

Vrbanus III. Vigiliensi Episcopo.

TEXTVS.

Vir autem vel mulier ad bigamiam transiens, non debet à Presbytero benedici: quia cùm alia vice benedicti sint, non debet eorum benedictio iterari.

De hoc jam dictum est ad c. *præced.*

Cap. IV. Super illâ.

Idem, Exoniensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex, an mulier possit sine infamiâ nubere infra tempus luctûs secundùm leges definitum, rescribit, cùm Apostolus dicat: Mulier viro suo mortuo, soluta est à lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit, *per licentiam & auctoritatem Apostoli hanc infamiam aboleri.*

Cap. V. Et vlt. Cùm secundùm.

Innocentius III. P. Nobili mulieri.

SVMMA.

Ex causa præced. c. *expressâ negat hic quoq; Pontifex mulierem debere legalis infamiæ sustinere jacturam, quæ licet post viri obitum, infra tempus luctûs (scilicet vnius anni spatium) nubat, concessâ sibi tamen ab Apostolo vtitur potestate, cùm in his præsertim sæculares leges non dedignentur sacros Canones imitari.*

EXEGESIS.

Est vtriusque cap. eadem dispositio & materia. Corrigitur videlicet per illa. *l. Consensu. §. verò. C. De repud. & l. Liberam. §. 4. De his qui notantur infamiâ*, quam infamiam irrogabant nubenti intra annum ne turbaretur sanguis, aliásque causas. Canones autem isti liberant talem mulierem ab omni infamiâ & pœnâ quæ exprimitur *l. 1. C. De secundis nuptiis*, & in similibus legibus; neque enim debet dici infamis aut culpabilis in foro ciuili, ex quo per Ecclesiam & licentiam Apostoli infamia & pœna remissa est. An autem ita nubens incurrat priuationem nuptialis donationis, aut alias pœnas in fauorem liberorum jure ciuili latas, neque Iure Canonico correctas, latè disputat *Sanch. d. 68. 88. & 91. quem vide.*

Et hæc de Libro IV. ad honorem Sponsi Ecclesiæ IESV Christi dicta sunto.

FINIS LIBRI QVARTI DECRETALIVM.

LIBER

LIBER QVINTUS DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISITIONIBUS ET DENUNTIATIONIBVS.

Ad Rubricam.

NOTANDVM I. Congruenter hunc librum subnecti prioribus, quorum totiúsque Juris Canonici ordinem & connexionem bene & breuiter tradit *Vallensis hic in princip. Versatur videlicet Jus Canonicum vel circa personas Ecclesiasticas, vel circa res, vel circa judicia, éaque tum ciuilia, tum criminalia. Lib. I. actum est de jure personarum. 2. de ordine Judiciario. 3. & 4. de materia, seu rebus Clericorum & Laicorum, quæ in judicium deducuntur potissimum ciuile. Restat itaque vt hoc 5. Libro tractemus de rebus, quæ in judicium Ecclesiasticum criminale veniunt.* Et quidem hoc primo titulo explicandum est, quo pacto actiones siue judicia criminalia institui aut suscipi debeant, tum explicationem præcipuorum criminum, ac dein pœnas illis decretas subiungemus. Denique regulas quoque ex vniuerso corpore Iuris Canonici in lib. quintum Sexti Decretalium præcipuè congestas proponemus. Extat autem tit. iste *De accusat. in 6.* & de ea materia tractatur per totum.

Nota II. Accusatio secundùm *Hostiens. in Sum. h. t. est, criminis alicuius apud judicem competentem vindictæ publicæ causâ, inscriptione interueniente, legitimè facta delatio. sumitur ex l. fin. Cod. de accusat.* Intellige autem id fieri propter vindictam publicam, seu bonum publicum, vt tali exemplo alij absterreantur à criminibus: requiritur præterea vt accusator libellum accusatorium offerat, qui contineat nomen Iudicis, Accusatoris, & accusati, speciem item criminis, locum, tempus, quo commissum est (etsi non semper sit necessarium) facinoris socios, si quos habuit. Denique subscriptionem accusatoris in crimen seu ad pœnam Talionis, adeóque accusationem strictè sumptam non esse ampliùs in vsu fori, ciúsque loco successisse denuntiationem judicialem & simplicem verbalem accusationem, vt cõmuniter tradunt *DD. & notat Azor. p. 3. l. 13. c. 19. dub. 4. de quibus infra.*

Nota III. De jure communi generatim omnes posse accusare, qui non sunt prohibiti. *l. Accusare. ff. de accusat.* ob aliquas tamen causas multos repelli, qui numerantur in *l. Accusare, l. Alij, & l. Nonnulli. ff. De accusat.* Videlicet 1. propter dignitatem, vt Clericus & miles. 2. Propter statum, vt filiusfamilias, seruus, qui non sunt sui juris. 3. Ob defectum ætatis, vt pupillus, & minor. 4. Ob imbecillitatem sexûs, vt mulier. 5. Propter indignitatem personæ vt criminosus, infamis, damnatus, excommunicatus. 6. Propter turpem quæstum, vt qui pecuniam accipit vt accuset, vel non accuset. 7. Propter defectum fidei & suspicionem odij, vt inimicus capitalis, vel pauper siue mendicus, quorum fides ferè venalis esse solet. 8. Propter reuerentiam debitam accusato, vt si liberi parentes, serui, liberti aut vasalli velint accusare dominos, vel laicus clericum. 9. Denique propter amorem debitum, vt si maritus velit accusare vxorem; frater fratrem &c. de quibus omnibus potest libri huius Canon intelligi; quia nullus ex illis est legitimus accusator, neque ordinariè admittitur in judicio.

Nota IV. Quia per consuetudinem, vt diximus, abrogata est vel cessauit propriè dicta accusatio, non magni refert, qui accusare possint, vel non possint: hodie judices denuntiationẽ & querelam, à quocunque porrigatur, accipiunt, quia ex officio suo possunt per inquisitionem procedere ad querelam à quocunque porrectam. Accedit in vtroque foro tam ciuili, quàm Ecclesiastico, publicâ authoritate esse constitutos procuratores fisci, promotores, fiscales, Syndicos, qui ex officio suo tenentur deferre crimina. Quare juxta hodiernum morem per accusatorem legitimum intelligere debemus illum, qui habet sufficientes probationes contra accusatum seu denuntiatum, neque in probatione deficit.

Cap. I. Si legitimus.

Felix Papa.

SVMMA.

Si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus.

Cùm

Digitized by Google

Cùm ex dictis ad Rubricam pateat quis sit legitimus accusator, nihil hîc addimus.

Cap. II. Si quis Episcopus.

Idem, Episcopis per Galliam constitutis.

SUMMA.

Si quis Episcopus ab accusatoribus, qui recipiendi sunt, accusatus fuerit, postquam ab eis charitatiuè conuentus fuerit, vt causam emendet, & eam corrigere noluerit, non olim (id est ante) sed nunc ad primates causa eius canonicè deferatur.

EXEGESIS.

Ad primates causa eius canonicè deferatur.) Nota I. Causas Episcoporum criminales jam olim specialiter reseruatas fuisse Pontifici. *c. Quamuis. causa. 3. q. 6. c. Frater. 16. q. 1.* Quod ergo hoc textu dicitur de causis illorum ad Primates deferendis, non est sensus, vt ipsi primates causam definiant, sed vt ad Pontificem referant, eique explicent, quid hac de re sentiant, vt tradit *Felin. hic n. 2. notabili vlt.* Quin si crimen postulabat depositionem ab ordine & dignitate Episcopali, causâ examinari debuit, à metropolitano & omnibus suffraganeis, vel minimùm à 12. Episcopis vltra metropolitanum, (si tot haberet in suo Archiepiscopatu) *gl. in Sum. verb. Quòd autē. 3. q. 8. per totum. in c. Si quis Episcopum criminaliter. 16. q. 4. sententia autem & definitio fuit reseruata Papæ. v. Accusatus. c. Quamuis. c. Multum stupet. 3. q. 6.*

Not. II. Circa Episcopos *Concil. Trid. sequentia statuisse. 1. Non esse citandos, vt personaliter compareant, nisi ex causâ, ex quâ deponendi aut priuandi venirent. sess. 13. de reform. c. 6. 2. Non esse in causâ criminali testes contra eos recipiendos, nisi contestes, & bonæ conuersationis, existimationis & famæ fuerint, & si odio, temeritate, aut cupiditate aliquid deposuerint, grauiter puniendos esse. ibid. c. 7. 3. Causas illorum, quando pro criminis obiecti qualitate comparere debent coram Pontifice referri ac per ipsum terminari debere. ibid. c. 8. & sess. 24. c. 5.* Quod *autem de illis citandis aut monendis dicitur sess. 13. c. 6. Gonzalez ad reg. 8. Cancel. glossa 41. n. 5. ait intelligi debere de Episcopis non residentibus.* Episcopos autem residentes etsi causa sit atrocissima v. g. hæresis, aut læsæ Maiestatis, non posse citari aut moneri ad personaliter comparendum, nisi de expressa commissione & speciali manu Papæ signatâ. 4. *Causas, quæ necessariò extra curiam committuntur contra Episcopos criminaliter accusatos nemini committi debere nisi metropolitanis aut Episcopis ex speciali commissione ipsius Papæ manu signatâ eligendis pro sumendâ facti instructione, sententiâ definitiuâ ipsis soli reseruatâ. Innouat etiam S. Synodus c. qualiter & quando h. t. infrà. Minores denique causas criminales Episcoporum in Concilio prouinciali tantùm jubet cognosci ac terminari, vel à deputandis per Concilium prouinciale sess. 24. c. 5. de reformat.*

Postquam ab eis charitatiuè conuentus fuerit.) *Ex hoc textu* aliqui colligunt, quòd semper accusationem propriè dictam præcedere debeat priuata & fraterna correptio *Matth. 18. à Christo præcepta*, quia accusatio debet fieri cum minimo damno proximi, si ergo secreto monitus velit se emendare, injuria ipsi fit, si publicè accusetur. *ita Durand. in 3. dist. 19. q. 4. ad 1. Fauent ex parte Syluester v. Accusatio q. 3. Caietanus 2. 2. q. 24. a. 7. Sotus lib. 5. de Iust. q. 5. a. 1.* & videtur conuincere *hic textus, qui jubet Episcopum ad primates deferri, tum demùm quando charitatiuè fuerit conuentus*, per quæ verba manifestum est intelligi correptionem fraternam, sed probabilior est opinio negatiua, quam sequitur *gl. in princ. 8. q. 2. & in c. Licet. de Simon. Angelus v. accusatio. n. 1. Nauarrus in c. Inter verba. Conclus. 6. n. 171. & alij.* sumitur *ex c. Qualiter & quando. infrà*, vbi dicitur, *denuntiationē ab accusatione in hoc distingui, quòd illam præcedere debeat fraterna correptio, nō istam; dein accusatio per se non spectat pœnitentiam & emendationem delinquentis, ad quam refertur denuntiatio, sed punitionem publicam delicti ad emendationem & cautelam aliorum*; ergo accusatio per se non requirit præuiam correptionem, de quâ locutus fuit *Christus*. Ad *textum* præsentem dicimus: quòd Pontifex vel non loquatur de accusatione propriè dictâ secundùm rigorem juris antiqui, sed latiùs prout etiam comprehendit denuntiationem, vel certè statuit jus speciale in accusatione Episcopi propter dignitatis Episcopalis reuerentiam.

Cap. III. Illa Præpositorum.

Gregorius Duci Campaniæ.

SUMMA.

Rescribit Pontifex, si aliquis sit de monasterio Abbatis, qui fuit accusatus, & possit dicere quod ad culpam reatúmq; eius pertinet, cum illis quorum interest causam esse districtè perscrutandam, vt vel condemnetur vel absoluatur.

EXEGESIS.

Probat hic *textus*, Abbatem seu Prælatum posse à religioso sui monasterij accusari, quia in hoc vtilitatem eiusdem monasterij procurat, neque ad hoc licentiâ opus habet, vt docet *Sanchez. tomo 2. in Decal. l. 6. c. 12. n. 18.* Vtrùm autem etiam alios præter Prælatum possit accusare, dicemus infrà. *ad cap. Ex parte.*

Cap. IV. Omnipotens.

Idem, Constantiæ Augustæ.

SUMMA.

Valde graue est, vt vir, de quo tanta ac talia nuntiantur (cùm ante requiri & discuti debeant) promoueatur.

EXEGESIS.

Effectus accusationis legitimè institutæ, qui in hoc textu exprimitur, est, vt illâ pendente, accusatus

Digitized by Google

tus non possit promoueri, imò etiam à missæ celebratione arcetur. *c. 4. & 5. De Simonia.*

Cap. V. Nulli Episcoporum.

Paschalis Papa.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, Episcopum non posse illos ab accusatione suâ repellere, quos priùs quàm sciret se ab eis impetendum, à suâ communi familiaritate neglexerit separare.

E X E G E S I S.

Reddit *glossa huius responsi hanc causam, quia Episcopus non potest reprobare mores, quos priùs approbat, vtendo scilicet familiaritate talium hominum*, etsi enim generaliter criminosus non admittatur ad accusandum, si tamen Episcopi fuerit familiaris, in pœnam, quòd talem hominem tolerauerit, recipitur vigore huius *textûs* eius accusatio, neque potest Episcopus contra eum excipere, vt docet *Jul. Clar. §. fin. q. 15. n. 2 vbi cum gl. fin. hîc tenet, quòd nihilominus Judex ex officio talem accusatorem possit repellere.*

Cap. VI. De his.

Ex Concilio Moguntino.

S V M M A.

De his criminibus, quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari.

E X E G E S I S.

De quibus absolutus accusatus.) Nota I. Non posse semel accusatum, aut inquisitum, aut condemnatum, iterum accusari, inquiri aut condemnari, si fuerit legitimè absolutus, quæ est communis *DD.* sententia *ad hunc text.* vt videre est apud *Barbos. hîc.*

Nota II. Hanc regulam generalem variè limitari, vt videre est apud *Marantam in spec. aur. tit. De inquisitione à n. 49.* Nam 1. non procedit, quando sententia absolutoria est lata per collusionem seu præuaricationem iuxta *Panorm. & alios in c. fin. De collus. detegenda.* vbi plura. 2. Neque tunc procedit, quando sententia non est definitiua, sed tantùm absolutoria ab obseruatione judicii, vt si judex aut forum non sit competens, quia talis sententia non parit exceptionem rei judicatæ, vt declarat *Panorm.* & veriùs putat *Marant. n. 52.* etsi aliqui sine differentia vtroque isto casu absolutum velint, non posse iterum accusari. 3. Licet semel absolutus non possit iterum accusari ab eo, qui primò eum accusauit, vel inquiri fecit, quia obstat illi exceptio rei judicatæ, potest tamen accusari ab alio secundò, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur, ignorans accusationem ab alio fuisse institutam; secus si id sciat: quia etiam tertiò obstat exceptio rei judicatæ, iuxta *Panor. hîc & communem aliorum.* 4. Denique non procedit, quando quis esset absolutus per transactionem factam cum parte, & non per sententiam, si enim transactio est valida, licet ipse transigens accusare non possit, poterit tamen aliquis tertius de nouo accusare vel inquiri facere. Si autem transactio fuerit invalida etiam primus accusator poterit rursum accusare, vt tradunt hîc *Panorm. Felinus & alij*, de quâ limitatione plura adfert *Maranta à n. 55.*

Cap. VII. Repellantur.

Stephanus Papa.

S V M M A.

Repellantur ab accusatione cohabitantes inimicis, quia infestationes blasphemia affectio solet amicitia incitare.

E X E G E S I S.

Per hunc *textum* præsumitur esse alicuius inimicus, qui inimico eius familiaris est, & conuersatur cum illo, etsi ideò non præsumatur esse inimicus capitalis. Vide *Farin. in praxi criminali apud Jul. Clar. l. 5. §. fin. q. 24. n. 6. aliique apud Barbos. n. 3. extendunt etiam ad inimicum reconciliatum*, vt nec ipse possit accusare, nisi causa inimicitiæ dudum sit extincta & amicitia longo tempore confirmata, talem enim sentiunt ex capite veteris inimicitiæ repelli nō posse.

Cap. VIII. Accusâsti.

Ex Brocardico siue (vt corrigendum est) ex Burcardo l. XLIII. c. 5.

S V M M A.

Si aliquis per tuam accusationem occisus est, (nisi pro pace hoc feceris) 40. dies in pane & aqua, quod carena dicitur, in septem sequentibus annis pœniteas, si autem debilitatus est, per tres debes quadragesimas pœnitere.

E X E G E S I S.

Hostiensis rectè hîc intelligit accusationem innocentis per calumniam, quæ sit absque culpâ accusati, nam si justè quis accusatur, & crimine probato decapitatur, vt loquitur *Hostiens.* immunis est accusator & executor, quantùm ad pœnam talionis iuxta *c. Illud 23. q. 4. c. Cum homo. qui malos & plura similia q. 5.* Si autem aliquis pro bono pacis aut reipublicæ causâ accusauerit capitalis supplicij Reum, immunis est à pœnis hîc memoratis, etsi Reus capite plexus fuerit aut debilitatus, id est, membro mutilatus, vt exponit *Hostiens.* irregularitatem tamen incurrit, quod notatur *in c. Sicut. §. finali. c. Ad audientiam §. fin. De homicidio.*

Cap. IX. Euidentia.

Augustinus super Genesi, de morte Abel.

S V M M A.

Euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris

EXEGESIS.

Sumitur hinc regula communis, quòd super evidentia sceleris judex possit procedere sine accusatore, nec opus habet illo, nisi quoad sententiam tantùm, vt ait *gl.* nam etiam super notorio ferendam esse sententiā tradunt *Clar. l. 5. §. fin. q. 9. n. 8. Molina de Iust. tr. 2. disp. 95. n. 32.* & alij communiter, qui notorium seu evidens generatim definiunt illud esse, *cui adiungitur valde plena notitia inducens indubitatam probationem discussione non egentem.* Quotuplex autem sit notorium, vide apud *Conar. l. 3. variar. c. 3. n. 4.*

Cap. X. Cùm P. Manconella.

Alexander III.

SVMMA.

Cùm P. Manconella Presbyter ex vna, & ex altera parte Bonus Presbyter cum fratre suo Ioanne laico adiissent Papam, & dictus Ioannes accusaret Manconellam de Simoniâ. Pontifex illum repulit, quia laicus erat, & similiter eius fratrem B. Presbyterum, qui illum adduxerat ad accusandum secum Manconellam super Simoniâ, de quo crimine quia Manconella itidē accusabat Presbyterum B. Pontifex vtriq; Presbytero de obiectis criminibus purgationem canonicam indixit, & mandauit, quatenus vterq; cum 3. Sacerdotibus se purget.

EXEGESIS.

Eundem I. quia Laicus erat.) Nota I. Regulare est, ait *Hostiens.* quòd ad *accusandum vel testificandum contra Clericum non admittatur laicus, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. c. Omnibus. 4. q. 6.* imò nec tunc recipitur illius testimonium. *c. De cætero. de testibus, c. Prohibentur. 2. q. 1.* admittuntur tamen laici in criminibus exceptis, ad vtrumque vt in hæresi, Simonia, Læsâ Maiestate. *c. Tanta. de Simoniâ. c. Sacerdotes. 2. q. 7. c. Oues. 15. q. 3.* dummodò bono zelo & non odio moueantur, & sint bonæ famæ. Contra Clericum tamen infamatum & malæ famæ, & opinionis, admittuntur etiam in exceptis, laici quoque infames & viles, vt ait *Hostiensis.*

Nota II. Etsi Presbyter B. fuerit infamatus, vt inde patet, quia fuit illi indicta purgatio, non tamen laicum accusatorem contra ipsum fuisse admissum, quia apparebat esse inimicum, vt colligitur ex mutuâ accusatione & præsumptione collusionis cum fratre suo Presbytero B. qui illum induxerat ad Manconellam secum accusandum, ideóque tanquā inimicus repellitur. De inimico autem accusatore rursum dicemus. *in c. Meminimus. infrà*, de purgatione autem Canonicâ dicemus infrà titulo proprio.

Cap. XI. Ex parte tuâ.

Idem, Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, monachos, nisi alia causa rationabilis impediat, eò quòd sint de obedientiâ & subiectione Abbatis, nullatenus esse ab eius accusatione repellendos: licet alios accusare non possint, cùm autem proprium non habeant, de rebus monasterij expensas necessarias debere, donec causa finiatur, illis ministrari.

EXEGESIS.

Ex hoc *textu* clarum est, quòd non liceat Religioso quemquam in judicio accusare præter proprium Prælatum, nisi duplici conditione concurrente, quam *DD.* requirunt: quarum prior est licentia Abbatis, posterior vtilitas monasterij, tenentur tamen monachi in aliis obedire Prælato, quàm diu lis pendet super accusatione, vt tradit *Sanchez. l. 6. Summa. c. 2. n. 61.* Licebit tamen religioso sine accusatione propriè dictâ denuntiare non solùm Superiorem, sed etiam quemuis alium, neque ad hoc opus est licentiâ, quod tamen intellige de denuntiatione fraternâ, non judiciali, quæ tendat ad punitionem, vt docet *Sanchez. l. c. n. 30.* qui censet eiusmodi denuntiationem judicialem, præterquam proprij Abbatis, prohibitam esse monacho non minùs quàm accusationem aliorum.

Cap. XII. Si constiterit.

Idem.

SVMMA.

Cùm D. quendam B super Ecclesia impeteret, quæ dicto D. solùm ad tempus fuerat commendata, isque in taberna pernoctâsset, & altero die somno seu pramisso missam celebrâsset, mandat Pontifex, si de hoc conuictus fuerit, vel vltrò id confessus, super eadem Ecclesia perpetuum silentium illi imponi, si autem ei Ecclesia canonicè fuerit concessa, & ipse de aliquo crimine, propter quod de jure debeat spoliari, non fuerit conuictus, vel post appellationem, vt aliquando allegabat, illâ fuerit spoliatus, jubet illum restitui & in pace dimitti.

EXEGESIS.

Colligitur ex leuiori causâ aliquem priuari Ecclesiâ solùm ad tempus commendatâ, quàm in titulum concessâ, tali enim beneficio non priuatur quis nisi ob graue crimen, vel si incorrigibilis appareat.

Cap. XIII. Meminimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex electione C. Abbatissæ à se confirmatâ Episcopo mandâsset, vt eam benediceret. Episcopus verò, quia quidam H. ad sedem Apostolicam appellans dictam Abbatissam de Simoniâ

Digitized by Google

niâ accusabat, benedictionem distulisset, rescribit Pontifex non debuisse Episcopum appellationi deferre, cùm dictus H. Abbatissæ manifestus fuerit inimicus, & contra eam testimonium tulerit, ideòque jubet illius benedictionem non differri.

EXEGESIS.

Manifestus fuerit inimicus.) Nota I. Quòd inimicus non solùm repellatur ab accusatione vigore huius *textûs*, sed etiam ab exceptione voluntaria, seu sponte opposita, notat autem *Panorm. hic n. 3. voluntariam exceptionem dici, quando quis non molestatus seu prouocatus venit ad judicium*, vt iste H. qui huic Abbatissæ obiecit crimen Simoniæ, eiusmodi enim exceptio in multis habet vim accusationis.

Nota II. Manifestum inimicum debere repelli ex officio judicis: loquuntur quidem *DD.* frequenter de inimico capitali in hac materia, sed non explicant, quis sit inimicus capitalis, mihi videtur, arbitrio judicis id relinquendum, vt videlicet discernat is, an manifesta adsint indicia, vel tam violentæ præsumptiones odij, seu sinistri affectus accusantis adversùs accusatum, vt moraliter certum sit illum non bono zelo, neque sincero animo, qui ad solum bonum publicum in puniendis delictis accusationem referre debet, duci: talis enim profectò inimicus capitalis in quavis causâ censeri potest, quia caput causæ per calumniam impetere videtur, vt adeò idem sit, inimicus capitalis & manifestus.

Nota III. Ex *gl.* & ipso *textu* illum, qui in causa criminali aduersùs aliquem testificatur, præsumi inimicum, & posse in alio judicio tanquam inimicum repelli, vt notat *Panorm. n. 8.* qui simul probat sententiam *Hostiensis dicentis, hoc procedere quando quis vltrò se offert ad testimonium*, secus si requiratur à Iudice, tum enim excusat bonum obedientiæ à calumniâ & suspicione. *c. Qui culpatur. 23. q. 1. c. Ad aures. §. 1. de temporibus ordinationum.* Ideòque talis repelli non debet.

Cap. XIV. Licèt.

Innocentius III. Archiepiscopo Bisuntino.

SVMMA.

Cùm iste Archiepiscopus à B. Decano S. Stephani & Canonicis Ecclesiæ Bisuntinæ ad Sedem Apostolicam super periurio, Simonia & incestu esset delatus, illique Clemens Innocentij prædecessor certum terminum, quo se præsentaret, assignâsset, nullus autem accusator tunc appareret, atque I. & O. Archidiaconi coram à Pontifice interrogati respondissent, se hæc non scripsisse proposito accusandi, sed cùm in quibusdam Archiepiscopus videretur incorrigibilis, aliqua de ipso duxisse Sedi Apostolicæ intimanda, nuntium verò qui pro litteris accesserat impetrandis, mandati formam excessisse. Rescribit Pontifex ad Archiepiscopum se Canonicis silentium imposuisse, ne ipsum de cætero super his accusent, vel infament, quia verò dicti Canonici citra vinculum inscriptionis destiterunt, eis de juris permissione non esse imputandum, ne verò Archiepiscopus minùs Canonicè videatur absolutus, se Cabilonensi Episcopo & Abbati de Firmitate, inquisitionem famæ ipsius duxisse committendam.

EXEGESIS.

Citra vinculum inscriptionis.) Nota I. Ex hoc *textu* colligi regulam pro accusatione strictè sumptâ, quòd videlicet dicens se aliquem accusaturum coram judice antequam se inscribat, possit ab accusatione resilire absque pœnâ, silentium tamen super ea de cætero ipsi imponitur, permittit enim hoc jus ante inscriptionem, vt qui resilire voluerit, accusare non teneatur. *c. Si quem pœnituerit. c. Si quis iratus. 2. q. 3.*

Nota II. Ex *Hostiensi* hic etiam post libelli oblationem licere ab accusatione desistere sine pœnâ. *l. Quæsitum. ff. Ad Sen. Consult. Turpilianum*; Si quis tamen manifestando intentionem accusandi alteri nocuerit, tenebitur illi iniuriarum, *l. Item apud Labeonem. §. Si quis libellum. ff. De iniuriis.* quod procedit in criminalibus. In ciuilibus verò tenetur actor libello semel oblato, si reus petat, litem ad finem perducere, vt notat *Hostiensis.*

Nota III. Quæ dicta sunt, quòd post inscriptionem vel libelli oblationem possit quis ab accusatione resilire sine pœnâ, vel ex justâ causâ pœnitere. *c. Paulum. 2. q. 3.* & abolitionem impetrare. *l. 2. eod. de abolendis*, id intelligi debere, re integrâ, si enim reus propter intentatam accusationem aliquam carceris vel aliam iniuriam sit passus, accusator tenebitur accusationem prosequi, & si in probatione defecerit, de iniuriâ & damno satisfacere, vt significat *Hostiensis.*

Cap. XV. Veniens.

Idem, Santeburgensi (imò rectiùs) Salisburgensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm A. Canonicus Pragensis inter alia contra Episcopum suum proposuisset, quòd esset filius sacerdotis, & in Ecclesiam Pragensem intrusus esset & contra eiusdem priuilegium Duci Bohemiæ juramentum præstitisset, cùmque Pontifex ad festum resurrectionis citatum, reiectis eius friuolis excusationibus, contumacem reputâsset, neque procuratores eius posset in causâ criminali recipere, eis tamen concessit auditores, coram quibus prædictus A. cùm repeteret obiecta, fuit responsum jam olim illum post impetratas ad Archiepiscopum Magdeburgensem litteras in probatione deficientem flexis genibus de calumniâ veniam postulâsse, & patente Archiepiscopo jurâsse de Episcopo de cætero super his non accusando, quare Pontifex

by Google

cùm ex ipsius A. Canonici confessione hæc sibi comperta essent, super impetitione Episcopi silentium ei imposuit, propter contumaciam tamen eidem Episcopo citationem & purgationem Canonicam indixit.

EXEGESIS.

Nec procuratores eius possemus recipere in causa criminali.) Nota I. In hoc textu allegari communẽ regulam, *quòd procurator in criminibus non admittatur, sed reus ipsemet personaliter comparere debeat*, vt post alios latissimè docet *Farin. in praxi criminali, q. 99. à principio.* Ideóque Pontifex dicit, quòd non potuerit (saluâ videlicet juris dispositione) admittere procuratores Episcopi Pragensis criminaliter accusati.

Nota II. Hanc ipsam tamen regulam variè limitari, vt videre est apud *Barb.* hîc. 1. Enim non procedit, si pars contra procuratorem in causâ criminali constitutum nihil opponat, tum enim processus valebit. 2. Si quis teneatur in carcere vel alio loco extrà judicis territorium. 3. Neque procedit in vniuersitate, seu Collegio, cùm enim communitas integra comparere vix possit, conceditur ei etiam in causâ criminali procurator. 4. Si seruus accuset criminaliter Dominum, poterit Dominus se defendere per procuratorem. 5. In causâ criminali potest procurator admitti, non quidem ad defensionem accusati, sed ad allegandas justas absentiæ causas & legitima juris & facti impedimenta.

Purgationem propter infamiam indicentes.) Videtur, quòd huic Episcopo non fuerit purgatio indicenda, quia si infamia consurgat ex calumnioso accusatore, vt in proposito, non requirit purgationem, *arg. c. Qualiter. & quando. infrà. & c. Cùm in juuentutem. de præsumpt.* sed bene respõdet cum *Goffredo Panorm. hîc n. 27. non fuisse Episcopo indictam purgationem propter infamiam ortam ex calumniâ*, cuius se reum fatebatur iste Canonicus, sed propter aliam fortassis præcedentem, aut quæ transiuerat ad bonos etiam & graues viros, ob quam causam purgatione opus erat.

Cap. XVI. Super his.

Idem, Priori S. Fridiani & M. B. Canonico Pisano.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, tribus modis posse crimen proponi, denuntiando, excipiendo & accusando, in denuntiatione necessaria non est inscriptio, sed in accusatione, quoniam ad depositionem instituitur accusatio, denuntiatio autem ad correctionem; cùm verò excipiendo crimen objicitur, si id fiat, vt ab accusatione vel testificatione aliquis repellatur, non est necesse inscribi, quia crimen hoc modo probatum impedit promouendum, sed non deijcit jam promotum, post confirmationem verò, cùm scilicet ordinandus fuerit, vel consecrandus aliquis, quia talis exceptio & ab obtinendo repellit & deijcit ab obtento, ad extraordinariam pœnam arbitrio judicis citra vinculum inscriptionis est excipiens obstringendus, si defecerit in probando, quia crimine sic probato perdit reus, quod per electionem & confirmationem acquisierat, sed ob hoc priùs habita non amittit, licet enim agatur de crimine, non tamen est hæc quæstio criminalis, vnde per Procuratorem ritè potest tractari.

EXEGESIS.

Quando crimen in modum denuntiationis.) Nota I. Denuntiatio à *DD.* assignatur triplex, *Ciuilis, Euangelica,* & *Canonica. Ciuilis* à jure ciuili introducta fit per ministros publicos (qui Syndici, Fiscales, Stationarij, aliísque nominibus vocantur) ad hoc constitutos vt delicta magistratui ad faciendam de eorum auctoribus inquisitionem deferant. *l. Eaquidem. cum l. seq. l. Singuli. cod. de accusat.* Alia est denuntiatio priuata quæ fit ob priuatum interesse siue commodum, si v. g. filius vel seruus, vel subditus injustè oppressus à parente, vel domino, vel miserabilis persona à quocunque alio, id deferat seu denuntiet judici vt remedium adferat, de quo plura *Panorm. in c. Nouit. de judiciis. Maranta p. 6. speculi tit. de denunt.* Si verò minister publicus falsò aliquid deferat, non punitur, nisi per injuriam & malitiosè id fecerit, quia officij necessitas excludit eum seu excusat à calumniâ.

Nota II. Denuntiationem *Euangelicam* introduxit Christus *Matth. 18. & Lucæ 17.* Cuius iste est ordo, vt delinquens 1. corripiatur priuatim, dein si correptionem non admiserit, vt 2. admoneatur coram vno vel pluribus testibus, & denique si in contumaciâ persistat, denuntietur Ecclesiæ, iuxta *c. Nouit. de judiciis. c. Licet Heli. de Simoniâ. c. Si peccauerit. 2. q. 1.* quare in hâc denuntiatione semper præcedere debet bina admonitio etiam in notoriis, vt notat *Maranta l. c. n. 5.* Hæc autem denuntiatio licet ex charitate proximi ortum habeat, ideóque fraternam præmonitionem requirat, neque per se ad publicam vindictam aut pœnam tendat, sed ad solam delinquentis priuatam correctionem & emendationem, ideóque dicatur fieri superiori non vt judici, sed vt patri, si tamen charitas nihil proficiat, neque sufficiat materna Ecclesiæ, aut paterna superioris correptio, per accidens denuntiator eiusmodi potest subinde ac debet delinquentem denuntiare Ecclesiæ seu Superiori vt judici, vt judicialiter procedat etiam vsque ad excommunicationem, quod ipse Christus *Matth. 18. ℣. 17.* significat, dum illum qui Ecclesiam non audiuerit, jubet haberi instar *Ethnici & publicani.*

Nota III. Denuntiatio *canonica est delatio criminis ad Superiorem Ecclesiasticum sine solennitate accusationis*, quæ requirit inscriptionem & à Canonibus introducta est eum in finem, vt delinquens emendetur, ad quam requiritur præuia charitatiua monitio, vt colligitur ex *c. 2. suprà. & c. Cùm dilectus*

Illus. c. Qualiter, & quando. infrà: proceditur per illam vel generaliter) vt Clerici vel laici à criminibus, quæ passim inoleuerunt, arceantur, vel specialiter vt certa persona remoueatur ab officio, vel beneficio, vel dignitate, vel ne indignus eligatur, ordinetur, instituatur, confirmetur. item ne inter duos canonicum impedimentum habentes, v. g. consanguinitatis vel affinitatis in gradu prohibito contrahatur matrimonium, vel vt invalidè contractum dissoluatur, quæ sunt Canonibus conformia, & enumerat *Azor p. 3. l. 13. c. 21.*

Nota IV. Ab aliis aliter & quidem quadrifariam denuntiationem diuidi in *Euangelicam* & *Canonicam*, quas explicauimus, & in *judicialem*, cùm judex procedit contra malefactores, vt publica crimina arceantur, vel vt alicui satisfaciat priuato in eo quod ipsius interest, vel vt publici abusus arceantur & tollantur, ac in *regularem*, quâ proceditur in religiosis ordinibus contra ipsos religiosos iuxta ipsorum Regulas & Constitutiones, sed profectò hæ diuisiones coincidunt, & quoad rem idem continent; nam denuntiatio quoque *regularis* canonica est, cùm & ipsa canonibus conformis esse debeat, & *canonica* quoque judicialis est, tam respectu Regularium quàm Secularium, quia tendit ad punitionem criminum & emendationem publicam. Denique etiam *Euangelica*, si priuata charitatiua monitio, & dein coram vno vel altero teste iterata nihil proficiat, neque superioris paterna correptio admittatur, post denuntiationem ipsi vt patri factam denique desinet, & transibit in denuntiationem verè judicialem, ex mente ipsius *Christi*, qui contumacem remoueri vult ab Ecclesia & haberi instar *Ethnici & Publicani.*

Rectiùs igitur secundùm Theologos, vt bene dicit *Azor l. c.* denuntiatio *bifariam* diuiditur, vt alia sit quâ delictum denuntiatur superiori tanquam patri ad emendationem proximi delinquentis priuatam & charitatiuam, extra judicium, duplici monitione præmissâ, vti præscribitur *Matth. 18. & Lucæ 17.* illis verbis: *Si peccauerit in te frater tuus &c.* Cui non obstat, quòd propter contumaciam denuntiati per accidens debeat procedi judicialiter. Alia est judicialis, quâ delictum denuntiatur *Superiori vt Judici*, vt illud publicè puniat pro exemplo aliorum, vel vt parti læsæ satisfiat, vel vt indigni beneficiis, officiis, dignitatibus priuentur, vel ad illa non admittantur, quo sensu in *textu* dicit, *Pontifex accusationem institui ad depositionem*, (est enim depositio ab officio & beneficio præcipua clericorum pœna,) sed ad correctionem denuntiationem esse faciendam, quam si præmissâ charitatiuâ monitione delinquens non admittit, ipsa etiam denuntiatio charitatiua fit judicialis. Addit *Panorm. hic n. 2.* quòd denuntiatio tendat ad correctionem non ad puniendum delictum pœnâ condignâ, sed vt quis cogatur desistere à peccato & agere pænitentiam, & hoc procedat tam in denuntiatione *Euangelica quàm canonica regulari & judiciali*, quod verum est de prima denuntiantis intentione, vt patet ex dictis & rursum dicam in *c. Qualiter & quando. infrà.*

Nota V. Denuntiationem quoque ciuilem esse judicalem non minùs quàm Canonicam, in hoc tamen esse discrimen, quòd denuntiatio jure Canonico sit remedium ordinarium. Quia in *c. Qualiter & quando* dicitur indiscriminatim, quòd *judex procedat vel per accusationem, vel per denuntiationem, vel per inquisitionem*; jure autem ciuili antiquo est remedium extraordinarium, quia secundùm illud regulariter procedi non potest sine accusatore; per inquisitionem autem & denuntiationem non proceditur nisi casibus à jure expressis. Vnde vtrumque est remedium extraordinarium, si tamen loquamur secundùm consuetudinem, ait *Azor l. c. dub. 2 denuntiatio hodie de jure ciuili est etiam remedium ordinarium sicut olim accusatio.* Vnde seculares quoque Judices & fiscus constituunt Syndicos & fiscales, ac recipiunt denuntiationes à personis oppressis, vt diximus *not. 1.*

Cùm autem excipiendo crimen fuerit obiectum.) Nota I. Exceptionem propriè & secundùm naturam suam tendere ad repellendum & excludendum jus ab altero prætensum, vide quæ diximus in *c. 1. de exception. not. 2. & seqq.* si quis ergo per exceptionem objiciat alteri crimen, distinguit *Pontifex* vtrùm id faciat vt ab accusatione vel testificatione alterum excludat, vel vt à promotione officij vel beneficii excludatur, priori modo negat esse opus inscriptione, quia scilicet excipiens non intendit directè probare crimen, sed solùm excludere talem accusatorem vel testem, quo habito intendit prosequi accusationem, posteriori modo rursum distinguit Pontifex, si enim aliquis excipiat contra electum ante confirmationem illi objiciendo crimen Simoniæ, impedit quidem illius confirmationem, sed per hoc non deijcit illum à jure ad prælaturã, quia electio solùm dat jus ad rem, non autem jus in re, quod electus consequitur per confirmationem, ideóque rigore inscriptionis non est opus. Si verò quis post confirmationem excipiendo tale crimen obiiciat pro arbitrio judicis sine tamen inscriptione, pœna est illi indicenda, si in probatione defecerit, quia grauius est aliquem priuare jure in re quàm ad rem, quod est jus inchoatum ad rem siue in hoc casu prælatura sit obtenta jam per confirmationem electionis, siue obtinenda per illam necdùm habitam.

Nota II. Exceptionis talis quæstionem non esse criminalem licet agatur de crimine, vt in fine dicit *Pontifex*, quia excipiens non agit ad vindictam publicam vel pœnam, sed solùm ad repellendum vel exclusionem actionis ulterius, neque per se intendit illum accusare, sed solùm per accidens.

Cap. XVII. Qualiter & quando 1.

Idem, Vercellensi Episcopo & Abbati de Tiletâ.

SVMMA.

Cùm isti generales inquisitores etiam inquisitione de Episcopo Nouariensi quædam sinistra comperissent,

sent, Pontifex mandat iisdem, vt si præscriptum ordinem tanquam homines excesserint, errorem corrigant occasione aliqua congruente, ne ipsorum vilescat authoritas. Si autem præscriptum ordinem custodierint Deum habentes præ oculis sine personarum acceptione, in negotio procedant. Mandat præterea formam juramenti, quam à Clericis Nouariensibus super inquisitione faciendâ in hoc negotio receperunt, in similibus obseruari. Vt videlicet jurent Clerici, quòd super his quæ sciunt vel quæ credunt esse in suâ Ecclesiâ reformanda tam in capite, quàm in membris, (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inquisitoribus veritatem.

EXEGESIS.

Debitum inquisitionis ordinem.) Nota I. Hos inquisitores videri fuisse generales visitatores, neque enim fit mentio specialis commissionis contra Episcopum Nouariensem illis demandatæ, pro quo nota ex *Panorm.* communiter recepto in *c. Qualiter & quando 2. infrà.* inquisitionem esse duplicem, generalem & specialem. *Generalis* est, quando *judex ex officio inquirit generaliter* non de certa aliqua persona, vt cùm inquirit prætor, judex, visitator, an sint facinorosi homines in prouinciâ, ciuitate, diœcesi, vel tali loco, de qua inquisitione est sermo in *l. Congruit, ff. De officio præsidis. & c. 1. De officio ordinar.* Sic & Episcopus inquirit vtrum sint criminosi in Episcopatu, est quoque generalis inquisitio quando crimen est notorium sed auctor est occultus; vt cum occisus reperitur in plateâ & homicida nescitur, potest generaliter de illo inquiri. Specialis autem inquisitio est quæ fit contra certam personam ad ipsam puniendam, vel ad præcauendum aliquod malum, hæc legitimè fieri non potest, nisi præcedat infamia aut alia indicia de talis personæ delicto, quæ autem ad vtramque inquisitionem præterea spectent, patebit ex *sequentibus*; in præsenti *textu* verò non constat, an hi inquisitores vel per generalem vel per specialem inquisitionem ab initio contra Episcopum Nouariensem processerint, neque in quo errauerint.

Nota II. Quòd judex & quilibet prudens debeat errorem suum cautè corrigere, neque enim, si præsertim sit in authoritate constitutus, vltrò & palàm illum fateri debet, ne vilescat officii authoritas, sed conuenientem tamen occasionem quærere tenetur, vt errorem emendet, sicut mandat *Pontifex, magna autem sapientia est, hominem corrigere, quod malè locutus est aut fecit, vt dicit textus in c. Magna. 22. q. 4.* qui enim volunt defendere suum errorem, incidunt in plures alios, neque debet talis dici sapiens, sed potiùs pertinax, ait *Panorm. hîc n. 1.*

Formam verò juramenti.) Licet in diuersis locis diuersas formas juramenti pro inquisitione induxerit consuetudo, merito ista videtur præferenda, quia & breuis & perspicua est: excipiuntur autem in hoc juramento crimina occulta, quia non debet fieri inquisitio super occultis, de quibus non præcessit infamia, neque testes tenentur tale crimen denunciare inquisitoribus. *c. Inquisitionis. c. Qualiter & quando 2. infrà.* contrà, accusatio potest etiam fieri de occultis, si possint sufficienter probari. *c. Plerumque. 2. q. 7.*

Cap. XVIII. Cùm dilecti.

Idem, Archiepiscopo Arelatensi & Vallis magnæ Abbati.

SVMMA.

Cùm nesciret Pontifex quale juramentum Apostolicæ Sedis legatis Episcopus Agathensis, de quo inquirere jussi erant, præstitisset, an scilicet ita juraueris, vt super statu Ecclesiæ plenam & meram diceret veritatem, an vt ad inquisita diceret veritatem, mandat sub quâcunque formâ jurârit, sibi fideliter intimari, & si sub secundâ forma jurârit, aut se jurâsse sufficienter probârit, quia secundùm illam non tenetur nisi ad quæsita solùm respondere, jubet excusationes illius audiri, & si eas probauerit (cùm hæ confessiones illius non perimant sed exponant, & ad bonû ac malum valeant detorqueri, adeòque ex causâ judiciari debeat,) eundem remoto appellationis obstaculo absolui, cùm etsi culpabilis sit repertus in quibusdã, ex labore tamẽ & pudore punitus, huiusmodi leuis culpa ei valeat indulgeri. Quòd si excusationes illas super dilapidatione, naufragio, Simoniâ probare nequiuerit, aut sub primâ formâ jurauerit, non obstantibus de nouo propositis, quas probare non poterat, jubet eum ab administratione Agathensis Ecclesiæ remoueri.

EXEGESIS.

Sub secunda forma jurauerit.) Nota, si quis inquisitus juret se solùm responsurum veraciter ad inquisita, non esse periurum, si de aliis taceat, vel veritatem non dicat, quantum est ex vi talis juramenti, quamuis ex alio capite poterit teneri, vt si judex legitimè interroget, si autem juret meram & plenam dicere veritatem, vt in formâ præcedenti *c. Alluâ*, non poterit postea exhibere excusationem, quòd non tenebatur respondere, quia vigore talis juramenti non poterit tacere veritatem, vel admiscere falsitatem, vt ait *Pontifex.* Ideòque meritò jubet nouas huius Episcopi responsiones sine excusationes reijci, quas non potuisset probare, licet diceret, illas se prioribus Legatis exposuisse, cùm enim solus ab eis fuerit examinatus, non erat soli fides adhibenda.

Cap. XIX. Cùm oporteat.

Idem, Archiepiscopo Terracenensi & Abbati S. Mariæ de Populeto, & Archidiacono Barchinon.

SVMMA.

Cùm duo Canonici Vincentini multa enormia contra

tra suum Episcopum Pontifici proposuissent, isque commissionem inquisitionis hisce delegâsset, Episcopus antequam citatio ad ipsum perueniret, ipse Romam venit, & proposuit delatores, suos esse inimicos manifestos, cum suis hostibus conuersari, velléq; proprios consanguineos & complices aduersùs ipsum producere: hos autem admitti non debere, vtpote juramenti præstiti transgressores, aliisque criminibus irretitos. Quare mandat Pontifex, nisi famam illius læsam esse noscant, ad inquisitionem illorum non subitò procedant, si autem fuerit procedendum, prædictos vel alios Episcopi inimicos, nec ad inquisitionis prosecutionem, neque ad testimonium admittant, sed per viros idoneos inquirant veritatem, & si nihil graue probatum fuerit contra ipsum purgationem canonicam indicant eidem.

EXEGESIS.

Nota I. Nõ debere recipi vel admitti testes reo inimicos, criminosos vel aliter suspectos, quales sunt etiam consanguinei & familiares accusatoris, vti jam sæpius dictum est suprà, præsertim in *c. Meminimus.*

Not. II. Quod verò *Pontifex* significat, nisi Episcopi fama læsa fuerit, non esse prosiliendum ad inquisitionem, de hoc dicemus *c. Qualiter & quando. 2.*

Cap. XX. Cùm dilectus.

Idem.

SVMMA.

Cùm aliquorum Clericorum nomine essent excessus de quodam Episcopo nuntiati. Rescribit Pontifex, si illos constiterit publicè concubinarios tunc fuisse, ideòque excommunicatos, vel præfatum Episcopum de excessibus non fuisse præmonitum ab eisdem, vel ipsos conspirâsse in eum, à denuntiatione esse repellendos, alioquin audiri debere hinc inde proposita. Episcopo autem jubet prohiberi, ne super his, super quibus ad audientiam sedis Apostolicæ legitimè fuerit appellatum præfatos Clericos indebitè grauare præsumat, donec causa iuxta formam mandati Apostolici fuerit terminata.

EXEGESIS.

In *hoc cap.* illud præcipuum est, quòd *denuntiatores sint repellendi*, si constiterit quod illum non præmonuerint, quem denuntiârunt, præmonitione videlicet illa charitatiuâ, quam præscripsit *Christus* in Evangelio, de quâ diximus *c. Super his. supra*, & rursum dicemus *c. Qualiter & quando.*

Cap. XXI. Inquisitionis.

Idem, Episcopo Gebennensi & N. Valentin.

SVMMA.

Cùm hi Episcopi quibus Pontifex causam inquisitionis de Episcopo commisisset, quærerent quid statuendum esset, si contra quempiam probatum fuisset crimen depositione dignum. Respondit Pontifex, si tale crimen fuerit, quod ordinis suscepti executionem aut beneficij retentionem, etiam post peractam pœnitentiam impediret, vt homicidium vel Simonia, esse sicut in accusationis judicio procedendum, alioquin secundùm personæ merita, & qualitatem excessûs pœnam moderandam.

Cùm porrò judices quærerent, vtrum, cùm duo vel tres jurati affirmant aliquem crimen eisdem videntibus commisisse, de quo infamiâ nullâ laboret, is sit puniendus, & vtrum si quasdam schedulas infamationem Episcopi continentes tradant, ipsis petentibus sit ad inquisitionem contentorum procedendum, & an credendum sit illis, qui post juramentum secretò interrogati vtrum sint eorũ, de quibus interrogantur inimici, respondent se illos non diligere, vel directè se inimicos profitẽtur, nullâ probabili causâ inimicitiarum allatâ.

Ad hæc rescribit Pontifex, nullum esse pro crimine, *super quo aliquâ non laborat infamiâ seu clamosa insinuatio non præcesserit, propter dicta eiusmodi puniendum, nec depositiones contra eum recipi debere, cum inquisitio tantùm fieri debeat his præcedentibus, neque ad eorum petitionem qui libellum infamationis porrigunt, in occulto procedendum esse super contentis. Neque credendum dictis eorum, qui post juramentum vel ante tacitè vel expressè asserunt se inimicos eorundem esse, nisi forsan ante juramentum in fraudem id facere præsumantur.*

Denique consultus idem Pontifex *quid sentiendum sit, si nihil certum per scientiam, sed tantùm per famam & eorum qui sunt inquisiti credulitatem contigerit inueniri, & vtrùm aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de quo illum duo vel tres dicunt infamatum, licet de ipso nihil sinistri in publico audiatur. Respondit propter famam & deponentis credulitatem duntaxat, non esse ad depositionis sententiam procedendum, sed infamato canonicam purgationem indicendam, secundùm arbitrium judicis, qui propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos & graues læsa opinio non est.*

EXE-

EXEGESIS.

Nihil in hoc *textu* occurrit, in quo hæreamus: nam ad primum quod attinet, quando pœna v. g. depositio est crimini determinata, vt homicidio aut Simoniæ, ad illam esse deueniendum etiam per viam inquisitionis, non minùs quàm per viâ accusationis. In aliis autẽ quæ ex inquisitione innotescunt, relinqui moderationem pœnæ arbitrio judicis, si pœna depositionis aut priuationis non sit statuta, est enim via inquisitionis mitior, quàm accusationis, neque in aliis procedit ad plenum judicium, vt dicit *Maranta, p. 4. l. 10. n. 6.* in reliquis statuit *Pontifex*, ne temerè credatur infamium allegationibus aut infamationibus, aut infamatoribus; nisi infamia à parte rei subsit, & apud bonos & graues viros invaluerit; canonicam tamen purgationem posse indici, de quo iterum in *c. Qualiter & quando. 2.* vbi quæ hic attinguntur de famâ vberiùs trademus.

Cap. XXII. Ad petitionem.

Idem, Episcopo & Decano Syluanectensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex ad petitionem Galterij quondam Corbiensis Abbatis R. & P. Canonicis Nouiomensibus correctionẽ (intelligo inquisitionem) super huius Monasterij statu commisisset & postea G. Cardinalis sedis Apostolicæ Legatus dicto Abbate præsente nec reclamante super statu eiusdem Monasterij cepisset inquirere, isque inquisitione finitâ Parisios euocatus allegaret Cardinalem in Monasterij correctione procedere non valere, vtpotè quæ aliis judicibus fuerat commissa à Pontifice, eúmque asserens sibi justis de causis esse suspectũ, ad Pontificem appellâsset, Cardinalis hoc non attento, inspectis probationibus illum ab Abbatiâ amouit, & alium eligendi fratribus licentiam dedit, qui Priorem de Argentolio concorditer elegerunt. Pontifex autem, cui facta erat fides de illis, propter quæ præfatus Abbas meritò erat amouendus, etsi restituendus foret propter judicii ordinem non seruatum, eius amotionem ratam habuit, Priorem itidem propter juris ordinem in Abbate remouendo non obseruatum per consequentiam legitimè non substitutum amouit, quia verò non propter personæ vitium vel scientiæ defectum, sed propter juris solennitatem prætermissam illum Pontifex amouerat, ipsum postmodum restituit in Abbatem.

EXEGESIS.

Apostolicæ Sedis Legatus dicto G. præsente nec reclamante.) Nota I. Hunc Cardinalem in eo vt notat *gl.* contra juris ordinem peccâsse, quòd se intromiserit cognoscendo de causâ alteri commissâ duob⁹ videlicet canonicis Nouiomensibus, quod nõ licet legato facere per *c. Studuisti. de off. legat.* vnde non valet quod fecit *Cardinalis*, tum in Abbate remouendo, tum in Priore substituendo: ipse verò Abbas quia primò non reclamauit, videtur litteris commissionis à Pontifice ad duos illos Canonicos emanantibus tacitè renuntiâsse. *c. Gratum. de off. & pot. Jud. delegati & c. Sollicitudinem. de appellat.* quamvis post inquisitionem jam factam serò reclamârit.

Not. II. Quòd probationes factæ coram eo, qui non est judex competens, vt in proposito iste *Cardinalis*, faciant fidem in alio judicio coram judice competente, vt hîc patet, concordat *c. Præsentata. de restit. spol. c. In primis. 2. q. 1. & can. hæc quippe 3. q. 6.* quia *Pontifex*, cùm fides ipsi esset facta de probationibus contra hunc Abbatem coram *Cardinali* factis, eásque judicauit esse dignas priuatione, illum authoritatiuè suo officio priuauit: sententia enim quæ nulla est ipso jure, potest ratihaberi à principe, modò non sit iniusta ex plenitudine potestatis, quia ipse mutat sententiam. *l. Vna in princ. C. De rei vxor. act.*

Propter juris ordinem non seruatum.) Nota I. Hunc Abbatem de jure fuisse restituendum propter juris ordinem in eo amouendo non seruatum, quia judex non fuit competens, qui de causâ aliis commissâ se intromittere non potuit, vt dictum est. Sed *Pontifex* ex plenitudine potestatis restitutionem de jure communi illi debitam negauit, metu scandali, vel quia etsi restitueretur, vidit statim iterum amouendum. Quare consultum non est, aliquem ob causas & probationes priuatione dignas amouendum à prælaturis, restitui propter processûs nullitatem, quia etsi ad momentum restituatur, poterit tamen mox iterum priuari, nisi probationes contrarias possit refellere.

Nota II. Cùm de jure inualida fuerit amotio Abbatis, per consequentiam, vt dicit *Pontifex*, neque Priorem legitimè fuisse electum aut substitutum, quia sententia lata contra vnum præiudicat alteri propter connexionem causarum vt dicit *gl.* Cùm verò *Pontifex* nullum in hâc personâ animaduerteret esse morum aut doctrinæ defectum, non obstante solennitate juris deficiente Abbatiam ipsi de nouo contulit.

Cap. XXIII. Accedens.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex præbendam quam habuerat H. Subdiaconus ipsius in Ecclesiâ Cremonensi eiusdem nepoti G. contulisset; mandat idem Pontifex nisi præfatus G. super obiectis eidem in modum exceptionis criminibus periurii & homicidij publicè fuerit infamatus, concessionem ipsi factam executioni mandari. Si autem legitimus accusator prædicta vel eorum aliquod legitimè probauerit, ipsi G. super eâdem præ-

præbendâ Silentium imponatur; si verò legitimus non apparuerit accusator, ipse tamen infamiâ super hic fuerit aspersus, purgatio ei canonica indicatur, in qua si defecerit, imponatur ei silentium, si eam præstitit, contradictores compescantur, & in legitimis expensis condemnentur.

EXEGESIS.

Refert se *Pontifex* in hoc cap. ad probationes & famam, si crimina obiecta fuerint probata contra G. ne concessio præbendæ ipsi facta executioni detur, infamiam autem si inter aliquos contraxit, vt purgatio Canonica ei indicatur, de qua purgatione infrà proprio *titulo*.

Cap. XXIV. Qualiter & quando 2.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Qualiter & quando Prælatus inquirere & punire debeat subditorum excessus, ex vtroque testamento, vnde postea processerunt canones, Pontifex sacri approbatione Concilij confirmat, allegans ex Euangelio villicum diffamatum apud Dominum suum de dissipatione bonorum, quem Dominus jussit reddere rationem villicationis, & ex Genesi clamorem Sodomorum, quem vtrùm opere compleuerint, descendit Deus vt videret.

Ex his Pontifex 1. concludit, si non solùm subditi, verùm etiam Prælati excessus per clamorem & famam non à maleuolis sed prouidis & honestis non semel tantùm, sed sæpe ad aures superioris peruenerint, esse coram Ecclesiæ Senioribus veritatem diligentiùs perscrutandam, vt non tanquam idem sit accusator & judex, sed qui denuntiante famâ vel deferente clamore officium suum exequatur. 2. Diligentiùs hoc obseruandum esse in Prælatis, quàm subditis, quia Prælati signum sunt positi ad sagittam, & frequenter odium multorum incurrunt, ideòque *SS. Patres* statuisse ne accusatio Prælatorum facilè admittatur. Videlicet vt criminalis accusatio, quæ ad diminutionem capitis, id est, degradationem intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio, nullatenus admittatur. 3. Cùm super excessibus quisquam fuerit infamatus, neque clamor diutiùs sine scandalo dissimulari possit, ad inquirendum & puniendum eius excessum, non ex odio, sed ex charitatis procedatur affectu, etsi non degradetur omnino, ab administratione tamen amoueatur, juxta *formam villici Euangelici, qui non potuit reddere rationem*. 4. Debet esse præsens, contra quem inquiritur, nisi per contumaciam se absentârit, & exponenda sunt ei capitula de quibus fuerit inquirẽdum, vt facultatem habeat defendendi seipsum. 5. Non solùm dicta sed & nomina testium sunt ei publicanda, nec exceptiones & replicationes legitimæ reijciendæ, ne per suppressionem nominum, infamandi, per exceptionum verò exclusionẽ, deponendi falsum audacia præbeatur. 6. Etsi contra subditos, vt de notoriis excessibus taceatur, tribus modis possit procedi, per *accusationem* videlicet, *denuntiationem & inquisitionem*, tamen diligens adhibeatur cautela, ne per leue compendium ad graue dispendium veniatur: Sicut accusationem legitimam præcedere debet inscriptio, sic etiam denuntiationem charitatiua monitio, & inquisitionem clamosa insinuatio debet præuenire, illo semper adhibito moderamine, vt juxta *formam judicij* sententiæ quoque forma dictetur. 7. Denique hunc tamen ordinem circa regulares personas non credit vsquequaque seruandum, quæ cùm causa requirit, faciliùs & liberiùs possunt à suis administrationibus amoveri.

EXEGESIS.

Si per clamorem & famam.) Nota I. Deum ad informationem nostram & dicere & facere in scripturis solitum, quæ secundùm se ipsius perfectioni non conueniunt. Ita comparat se Domino, qui à villico suo apud se diffamato exegit rationem, ita cùm impietas Sodomorum vbique infamis esset, & homines scelera illorum detestarentur, dixit: *descendam & videbo, an clamorem suum opere compleuerint.* Etsi enim diuina omniscientia famâ & clamore præcedente non indigeat ad deprehendenda vel inquirenda scelera, sed omnia sint nuda & aperta oculis eius; admonet tamen his exemplis superiores, ne, cùm ipsi non possint scrutari corda, sed solùm videant ea, quæ parent, ad judicandum aut inquirendum prosiliant sine præcedente infamiâ, aliisque sufficientibus indiciis, quæ res cùm sit maximi momenti, & à paucis tractari soleat, breuissimè materiam de famâ, vtpote ad intellectum huius tituli & huius multorúmque aliorum canonum ac juris peritiam spectantem proponemus.

Nota II. Ex *Mascardo t. 2. concl. 747. n. 1. & seq. Famam esse duplicem*, vna dicitur fama *hominis*, & alia fama *inter homines*, fama autem hominis vel est bona vel mala, hæc dici solet *infamia*, quæ oritur ex malis & vitiosis moribus. Bona autem fama seu bonum nomen est status illæsæ dignitatis vitâ ac moribus comprobatus. *l. Cognitio. ff. De var. & extraord. cognit.* Fama inter *homines* etiam ipsa est duplex, vna de aliquo homine in genere bonitatis aut malitiæ, vt cùm illum alii homines dicunt esse bonum vel malum, alia est fama de aliqua re particulari, *facto, delicto, negotio.*

Hoc modo autem fama potest spectari *tripliciter*. 1. Tanquam varia *vox vulgi* & rumor in populo nullos certos habens auctores neque rationes probabiles aut fide dignas, quæ non est attendenda. 2. Tanquam malis artibus excogitata pro commodo priuato ad effectum probandi iniquam intentionem aduersùs alterum. quæ cùm non habeat originem à personis honestis & fide dignis, nihil probat. 3. Consideratur fama vt orta à personis fide dignis, grauibus, juridicis, de quorum commodo non agitur, habétque certam causam & rationem

 proba-

probabilem, & de hâc famâ loquuntur *DD.* quando de famâ mentionem faciunt, & procedunt isti canones, qui *famam præcedentem ad inquisitionem* aut alia requirunt.

Nota III. *Regula 1.* est, quòd fama iuxta tertiam considerationem (prima enim & secunda nullum momentum habent) licèt orta à personis fide dignis & grauibus, nec in ciuilibus, nec in criminalibus faciat plenam probationem *vtroque iure*, sumitur *ex l. 3. §. eiusdem. ff. De testibus. & gl. ibid. c. Illud. de Clerico excommun. & gl. ibid. c. Si testes. §. Sæpè etiam. 4. q. 3. & gl. ibid.* quam sententiam in praxi & doctrina receptam, ait *Farin. l. 1. praxis crimin. c. 5. q. 47. n. 3. & n. 4.* hanc regulam ampliat, vt in criminalibus fama sola sine aliis adminiculis, nec etiam faciat indicium ad torturam, quàm opinionem, etsi alij contrarij sint, *se fuisse semper secutum*, & à judicibus justis seruatam semper vidisse, affirmat *Jul. Clar. in pract. §. fin. q. 21. v. sola fama.* Excipit tamen hinc tam ipse quàm *Farin. n. 11. crimina occulta & difficilis probationis*, in quibus sola fama legitimè probata facit indicium ad torturam. idem docet *Farin. n. 28.* quando fama fuerit vehemens, quæ autem talis sit, ibidem explicat.

Nota IV. *Regula secunda* est. Licèt fama non faciat plenam probationem, facit tamen semiplenam, iuxta *communem sententiam* relatam à *Farin. n. 34.* quam ita explicat *n. 58.* vt concludat, famam facere plenam probationem, dummodo tamen ortum habuerit ex verisimilibus coniecturis, de quibus sentiendum est arbitrio judicis, aliàs secus. per quam diuisionem positam *à Bart. in l. de minore. §. Plurium. ff. De quæst. n. 30.* conciliat communem sententiam cum aliis qui videntur contra sentire, eadem mens est. *Felin. c. Veniens. de testib. n. 11.* hæcque sententia vera est, quòd fama cum vno teste omni exceptione maiore, & de visu faciat plenam probationem: duæ enim probationes semiplenæ coalescunt in vnam plenam, vt ait *Farin. n. 73.* quod tamen non procedit in criminalibus, in quibus probationes cùm debeant luce meridiana esse clariores, famam non facere semiplenam probationem ex *communi*, tradit idem *n. 59.* quod ipsum probabile censet, vbi de crimine agitur ciuiliter *n. 61.* apud quem vide multas alias limitationes.

Nota V. *Regula tertia.* Bona fama alicuius in genere tollit eiusdem malam famam pariter in genere, & vbi adsunt testes vtrinque contrarij, illi, qui probant bonam famam, quia quilibet præsumitur bonus, donec probetur malus, præferuntur testibus probantibus malam famam, quæ est communissima *sententia* apud *Farin. n. 182.* non tollit tamen bona fama in genere probata specialia indicia delicti ad torturam sufficientia, neque malam famam in specie de delicto ortam. iuxta *eundem n. 187. qui n. 192.* hanc rationem reddit, quia si probatâ bonâ famâ in genere, reus effugeret torturam aut pœnam, nulli possent torqueri, cùm nullus sit homo etiam nequam, qui duos non habeat amicos deponentes super eius bonâ famâ. Operatur autem eiusmodi fama, vt leuiùs torqueatur. Mala denique fama, si sit in eodem genere delicti, de quo inquiritur, facit præsumptionem in eo delicto, secus si sit in diuerso delicti genere. hinc ex malâ famâ fornicationis non redditur quis suspectus in crimine homicidij, cùm sit diuersum delicti genus; ex dissimilibus autem non fit coniectura. *l. Spadonem. §. Qui multa jura. ff. De excus. tutor. l. Jubemus. C. De arbitris.*

Sed à prouidis & honestis, nec semel tantùm sed sæpiùs.) Nota I. Non sufficere, vt fama ortum habeat à talibus personis, verùm etiam requiri, vt illam legitimè probent, vt aliqui apud *Farin. n. 207.* quòd toto vitæ suæ tempore judicent processum, in quo repererint publicam famam fuisse legitimè probatam. Quæ autem ad eiusmodi famam requiruntur, nec pauca sunt, nec leuia, & bene traduntur allegatis pluribus aliis *à Farin. ibid. n. 203. & sequentibus.*

Primùm requisitum est, vt testes illam probantes sint ad minimum duo: neque sufficit vnus quantumuis omni exceptione maior, imò testis super famâ deponens & non habens contestem, de falso suspectus habetur, iuxta *Nattam. consf. 672. n. 40.* Secundò requiritur, vt iidem testes sint spectatæ fidei, integræ & optimæ opinionis, seu omni exceptione maiores, vt apertum est ex *his ipsis huius capituli verbis.* Imò talem testium qualitatem esse articulandam & probandam saltem in inquisitione spirituali, aut quando agitur de torturâ infligendâ, ex *jure communi asserit quidem Farin.* & tamen fatetur *n. 215. quòd nunquam meminerit Romæ aut in statu Ecclesiastico hoc obseruari*: præsumuntur ergo testes omni exceptione maiores, nisi contrarium probetur. Tertiò requiritur, vt testis super famâ deponens debeat scire quid sit fama, aliàs si de famæ definitione aut descriptione interrogatus diceret, se nescire, minimè probaret. Non tenetur tamen adferre definitionem juris seu exactam, modò illam quocunque modo describat, qualiter ipse intellexerit, neque de hoc debet interrogari, si ex ipsius dictis satis deprehendatur, ipsum intelligere quid sit fama, iuxta *Alexand. consf. 117. n. 3. volum. 4. Farin. n. 227.* Quartò, testis super famâ deponens, debet specificè super omnibus articulis in particulari, de quibus testatur esse famam, id asserere; neque sufficit si in vltimo articulo dicat: quòd de præmissis omnibus & singulis fuit, & est publica vox & fama &c. intelligitur enim hoc solùm de illis articulis, quibus hæc assertio *famâ est addita secundùm stylum Rotæ Romanæ.* vt cum aliis asserit *Farin. n. 229.* Quintò, testes super famâ deponentes debent nominare auctores, & eos à quibus fama ortum habet, ex *communi sententia*, vbi aliqui dicunt, quòd debeant saltem nominare duos à quibus audiuerunt. Sextò, Vtrùm autem debeant Auctores nominare, licet de illis non interrogentur, incertum est, communior tamen *sententia* habet, quòd testis de famâ etiam non interrogatus debet nominare illius auctores, vt fatetur *Farin. n. 231.* Septimò, iidem testes debent dicere, se audiuisse à maiori parte populi, & quidem publicè, aliàs minimè probant, quæ est opinio *Baldi. in c. Præterea. de testib. n. 10. c. Literas. de præ-*

præsumpt. n. 2. v. Per tuas. de probat. quam opinionem *communiter* obseruat *Rota, & procedere in foro Ecclesiastico censet Farin. n. 260. in foro autem ciuili ait seruari sententiam Bart. in l. De min. §. Plurium. ff. De quæstion.* quòd videlicet testes, licèt dicant se ita publicè dici audiuisse, vel ita esse publicam vocem & famam, minimè probent, sed hâc ratione vix reperietur ex mille testibus, vnus qui rectè super publicâ famâ deponat, vt ait *Iul. Clar. l. c. §. fin. 96.* vt tamen sufficiat asserere se ita publicè audiuisse, debent testes addere iustas causas aut rationes, ex quibus fama orta fuerit.

Nota II. Omnia hæc requisita ita determinari debere. Primò, vt fama probari possit per testes singulares, iuxta *Bart. communiter receptum. in l. 4. n. 2.* siue singularitas sit respectu personarum, vt si vnus testis nominet hos famæ auctores, alius alios, siue etiam respectu locorum, quia vnus dicit se audiuisse in plateâ, alius in campo, alius in curiâ vel cauponariâ, quia locus aliquando est minùs latus, vt in viciniâ vel eâdem plateâ, aliquando latior vt in totâ ciuitate, aliquando latissimus vt in totâ prouinciâ, secundùm exigentiam & qualitatem facti, vt tradit *Salicetus in l. Ea quidem. C. De accusat.* 2. Vt non habeant locum in famâ probatâ per decem testes (modò aliàs sint habiles) qui probant propter multitudinem, etsi non adsint omnia alia requisita, vt si non exprimant causas & auctores, vt habet *communis apud Farin. n. 268.* licet aliqui contrarium asserant *in foro ciuili.* 3. Potest fama etiam sine testibus probari scripturâ, vt per litteras bonorum virorum, per priuilegia & instrumenta antiqua; modò sint plura, & habeant originem à diuersis personis, nam si ab eâdem personâ prouenerint, vnicum & idem testimonium foret, adeòque ad famam probandam insufficiens, vt tradit *Farin. n. 292. & seqq.* qui denique bene illud addit, vtrùm fama sit bene per testes probata, sedere etiam in arbitrio judicis non absoluto sed per jura, & ea quæ diximus regulato.

Nota III. Vt fama aliquid probet, hæc duo coniunctim requiruntur, vt in primis ortum habuerit à fide dignis & honestis personis, dein vt procedat ex vrgente & verisimili causâ, ratione vel coniecturâ, neque sufficit alterum sine altero, siue in ciuilibus siue in criminalibus, vbi agitur de graui præiudicio vel ad torturam; vti tenet contra alios *Farin. n. 155. & 157. & seq.* neque enim causæ vrgentes & verisimiles rationes possunt supplere inhabilitatem personarum, neque habilitas personarum supplet defectum causarum & coniecturarum, quare non apparet quomodo sint testes fide digni, qui de famâ deponunt, & nullas eius verisimiles causas aut rationes possunt assignare. Neque obstat præsens *textus in c. Inquisitionis.* in quo nullum requisitum aliud ad famam exprimitur per verbum *originem ab honestis personis.* Respondetur enim, licèt nihil aliud exprimatur, non tamen dicitur nihil aliud requiri, quin imò ipsa testium idoneitas probabiles rationes requirit, alioquin eorum testimonium foret irrationabile.

Nota IV. Quando agitur de turpi re, de qua regulariter non est sermo inter personas honestas, sed solùm inter viles & infames, tum fama probat, etsi ortum habeat ab eiusmodi hominibus; per *Salicetum in d. l. Ea quidem. n. 113. c. De accusat.* quia circumstantiæ in tali causâ, quæ in personas honestas non cadit, cogunt illis fidem adhibere. *Salicetus* exemplum ponit in aleatore qui falsis taxillis dolo malo lucratur pecuniam. Clarius exemplum ponit *Clarus l. c. q. 9. verb. sed quid si. & c.* de delicto comisso in lupanari v. g. homicidio, quo casu fama non potest ortum habere nisi à meretricibus, lenonibus & similibus. Pari ratione etiam aliàs potest fama legitima oriri à mulieribus, si factum æquè respiciat vtrumque sexum; exemplum ponit *Salicetus:* si dicitur rex vel princeps vel eius cōiunx mortua; aut laudatur prudentia alicuius mulieris in officio obstetricis, aut alia re fœminis propriâ, secus est vt tradit *Salicetus. l. c. n. 109.* si res spectet ad masculos, vt quod conclusum sit in senatu &c.

Nota V. Etsi fama sola nunquam faciat plenam probationem, potest tamen facere tribus concurrentibus. 1. Si orta sit ex verisimilibus causis & coniecturis. 2. Si vltra dictas causas & coniecturas vnde fama orta est, adsint aliæ coniecturæ & præsumptiones. 3. Si hæ coniecturæ & præsumptiones graues, vrgentes, & de se sufficientes ad semiplenam probationem, tum junctæ cum famâ legitimè probatâ faciunt plenam probationem; quâ ratione contrarias opiniones inter se conciliat *Mascard. lib. 3. conclus. 1222. n. 23. & sequitur Farin. n. 39.*

Nota VI. In illis quæ sunt difficilis probationis, famam adiunctis adminiculis aliquibus plenam facere probationem, aut saltem transferre onus probandi in aduersarium. Habet *communis sententia* apud *Farin. n. 91.* qui in seqq. exemplo adfert probationes filiationis, itē mortis (nisi agatur de graui præiudicio, tum enim mors debet concludenter probari) idem dicit procedere in probatione nobilitatis, virtutis, Doctoratûs & similium, cum quibus homo non nascitur, etiā in causis leuibus & modici præiudicii. In factis quoque antiquis sola fama sufficienter probat dominium, confines, aut aliquid aliud, etsi agatur de graui præiudicio, præsertim si factum sit notorium. Volunt autem aliqui in proposito, tempus antiquum non dici, nisi excedat centum annos, alii autem definiunt illud annis 40. vel 60. infra centum, quòd vita hominis nunc sit valde breuis, *vide eundem n. 114. & seqq.*

Nota denique VII. ex his facilè intelligi naturam famæ quæ ad inquisitionem prærequiritur, & non solùm requirit testes idoneos, verùm & causas verisimiles ex quo sequitur etiam, quod in *textu* additur, nōn semel tantùm sed sæpiùs illam audiri debere, neque enim aliter fiet vt audiatur à maiore parte populi, & causæ vrgentes ac rationes probabiles possint sufficienter allegari, prout requiri diximus.

Coram Ecclesiæ senioribus veritatem diligentiùs perscrutentur.) Nota I. Superiorem non de-

bere procedere contra subditos etiam per inquisitionem sine consilio Seniorum, per quos intelliguntur Canonici, si fuerit Episcopus, nam jurisdictionalia jure antiquo non exercet Episcopus sine consilio Capituli. *c. Episcopus nullius. 15. q. 7. c. Nouit. & c. Quanto. de his quæ fiunt à Prælatis. Sed hodie ait Panorm. n. 6. per ignorantiam Canonicorum* (adde negligentiam) Episcopi præscripserunt contra Canonicos, vt ipsi soli jurisdictionem exerceant. Et valet talis præscriptio seu consuetudo vt in *c. Non est. de consuetud. in 6.*

Nota II. Quod statim sequitur: causam cur præcedere debeat infamia, ne videlicet idem sit accusator & judex, sed fama sit loco denuntiantis & deferentis seu accusatoris; quare in inquisitione judex non tenet locum partis, neque enim ipse est denuntiator aut accusator, sed fama, cùm sint hæc incompossibilia, quia alius debet esse accusator, alius judex. *c. 1. & 2. 4. q. 4. & c. Forus. de verb. signif.*

Nota III. Discrimen in inquisitione facienda de Prælatis & de subditis. Contra subditum enim sufficit fama etiam non scandalosa, sed contra Prælatum necesse est, ait *Panorm. vt præcedat fama*, quæ sine peccato & scandalo dissimulari non possit, quia superior de facili infamatur sine justâ causâ, cùm in executione officij sui in corripiendo & puniendo plurimorum odium incurrat, ideóque non debet admitti accusator sine inscriptione, quâ se obliget ad prosequendam accusationem, & si in probatione defecerit, ad pœnam talionis, si quidem depositionem siue degradationem intendat. Etsi verò degradatio de qua in *c. 2. de pœnis in 6.* hîc appelletur capitis diminutio, non est tamen propriè talis, prout describitur *institut. eodem. & l. 3. ff. De senat.* quia non amittitur per illam libertas vel ciuitas vel familia.

Ad inquirendum vel puniendum.) Nota I. inquisitio de cuius diuisione in generalem & specialem diximus aliquid suprà ad *c. Qualiter & quando. 1. est delicti informatio seu inuestigatio judicis officio & authoritate facta*, ita ferè definit *Clarus in pract. q. 3. v. & aduerte. & q. 11. in princ. Farin. in praxi. l. 1. t. 1. q. 1. n. 3.* non rectè autem definitur ab aliis, quòd procedere per viam inquisitionis sit, quando judex reo inquisitionem transmittit; ista enim transmissio non inquisitionem sonat sed citationem, vt videlicet reus respondeat illis quæ aduersus illum per inquisitionē fuerunt deprehensa. Varias autem inquisitionis diuisiones adfert. *Farin. n. 5.* Ad propositum sufficit illa quam *l. c.* attulimus in *generalem & specialem.* Illud obserua, generalem quæ fit per officiales in principio eorum officii, de qua in *l. Congruit. ff. De offic. præsid.* (cuius loco hodie successerunt bandimenta seu edicta generalia quę prætores in principio eorum officii, contra homines malæ conditionis & famæ fieri mandant, vt ait *Farin. n. 4.*) quandocunque visitatores aut alii superiores seu Ecclesiastici seu laici generatim inquirunt super delictis & criminibus, an nulla sint comperta, vocari solere generalissimam inquisitionem; illam autem quæ fit super certo delicto aut crimine commisso, cuius auctor inquiritur vocari generalem: quæ verò fit præcedente famâ aut aliis indiciis contra certam personam, vocari specialem, de quibus duabus nobis potissimùm est sermo.

Nota II. Ad inquisitionis valorem plura requiri, sine quibus aut aliquo eorum, inquisitio formata & processus & omnia inde secuta sunt nulla quæ est *communis sententia* quam totus mundus sequitur, vt videre est apud *Farin. l. c. n. 5.* & quidem primum ac præcipuum requisitum est fama, quam totus ille *canon* sæpius inculcat & habetur quoque in *c. Inquisitionis.* quorum vtrumque satis apertè probat, inquisitionem sine præcedente famâ nullam esse & inualidam, & vtrumque fundatur in jure naturali, quod non patitur vt judices sine præuiâ diffamatione aut specialibus indiciis grassentur in caput vllius personæ: accedunt congrua exempla ex *sacris literis* quæ hîc adducit *Pontifex sacro Concilio Lateranensi approbante*, adeò vt si aliqua in contrarium consuetudo prætendatur, valida & rationabilis esse non possit.

Procedit autem hoc tam in judice delegato, quàm ordinario, siue procedat ad partis querelam & accusationem, siue ex officio, vt communiter tradunt *DD. apud Farin. contra aliquos* qui putant diffamationem non requiri, quando judex procedit ex officio; sed bene refelluntur à *Farin. n. 4.* quia *DD.* non aliam ob causam requirunt in inquisitione diffamationem præcedentem, nisi quia illa succedit loco accusatoris, sine quo judex inquirere non potest iuxta *præsens cap.* vbi ergo accusatorem habemus aut denuntiantem siue querelantem, poterit judex procedere sine diffamatione, quia querela siue accusatio non minùs imò expressiùs fungitur officio accusatoris, siue denuntiantis quàm fama.

Secundò, fama præcedens inquisitionem debet habere ea requisita, quæ paulò antè explicauimus; neque creditur judici asserenti famam præcessisse, nisi de eâ aliunde appareat per testes in particulari de fama receptos & examinatos; ita *communis* apud *Farin. n. 7. contra aliquos*, quorum sententia si vera esset, foret in potestate cuiuslibet judicis famam præcessisse asserentis facere fraudem legi & innocenti.

Tertiò, inquisitio nulla ob defectum famæ non præcedentis non conualescit, etsi testes in eâ producti plenè probauerint delictum, de quo inquisitus non erat infamatus. Quod idem dicendum, etsi sequatur propria Rei confessio; neque valet statutum mandans, posse regulariter de delicto contra non diffamatum inquiri, etsi contrarium aliqui improbabiliter asserant: est enim tale statutum iniquum & irrationabile. Quando judex procedit ad inquisitionem famâ non præcedente, tenetur inquisitis ad damna, expensas & interesse, de quibus contra ipsum juratur in litem, etsi illos absoluat, quæ omnia pluribus allegationibus firmat *Farin. n. 8. & 9.*

Nota III. Regulam hanc de famâ ad inquisitionem requisita limitandam esse 1. Quòd non procedat in inquisitione quæ fit ad denuntiationem publici officialis, est enim hæc loco accusatoris, adeó-

adeóque famâ opus non est, vt paulò ante diximus in simili. 2. Neque si deficiente diffamatione pars nihil opponat, tenebit enim inquisitio iuxta *c. 2. De accusat. in 6.* 3. Si princeps jubeat inquiri nullâ præcedente diffamatione, modò id faciat motu proprio, & expresse dicat sibi de delicto & eius famâ constare, vt ex *communi* tradit *Farin. n. 13.* 4. Non procedit in crimine hæresis & læsæ Maiestatis. 5. Imò neque in aliis enormibus criminibus. 6. Neque in inquisitione quæ fit contra Officiales eorúmque famulos & ministros, finito officio, quæ & generaliter & specialiter contra illos formari potest ac solet etiam famâ non præcedente; quod non fit, quia de re malè gesta suspecti sint, sed quia conueniens & æquum est, vt finito officio exigantur rationes ab eis & reddantur, quam rationem puto verissimam, etsi apud alium non legi. 7. Neque procedit in inquisitione generali, sed tantùm in speciali, quæ fit contra certam personam, quando videlicet judex in genere inquisitionem assumit, quis commiserit delictum quod patratum esse constat: ad inquisitionem enim generalem nulla præcedente famâ tutò deueniri potest, quod multò magis locum habet in inquisitione generalissimâ, quæ fit non ad vnum delictum & facinorosos in genere inuestigandos, iuxta *Innocentium in c. 1. De postulat. Prælat. Panorm. in c. Ad nostram. 2. de jureiur. & alios* apud *Farin. n. 18.* 8. Non procedit in inquisitione speciali quando ad illam deuenitur per inquisitionem generalem, quæ ad specialem est præparatoria, vt quando constat de particulari delicto, cuius auctor inquiritur, & judex inquirens non petit instructionem specialiter contra certam personam, sed generaliter quis illud delictum commiserit; ita *pluribus allegatis Farin. n. 19.* 9. Denique quando indicia præcedunt inquisitionem, ea enim succedunt loco diffamationis & accusatoris, imò verò fortiora sunt indicia quàm diffamatio. Debent autem indicia esse propinqua, immediata & sufficientia, non remota, neque ad illa sufficit vnus testis, quantumuis de visu, sed requiruntur duo sicut in diffamatione, in cuius locum subrogantur, iuxta *eundem Farin. n. 20.*

Nota IV. Dictum esse temerarium, quod hodie diffamationis solennitas in inquisitionibus recesserit ab aulâ, vt imputatur *Jul. Clar. in pract. q. 6. ꝟ. Præterea scias.* quem acriter & satis solidè defendit *Farin. n. 20.* neque enim indistinctè dicit, in inquisitione, de consuetudine non debere famam præcedere, sed solùm loquitur de practicâ hodiernâ Judicum, qui commisso delicto non incipiunt à speciali inquisitione contra aliquem, sed à generali informationum assumptione, quis delictum patrauerit, vel an talia delicta vigeant, si autem in genere interrogati aliquem in specie nominent, posse ad specialem deueniri contra nominatum; etiam nullâ præcedente infamia, hoc est, quod dicit *Clarus*, quem non credo contra *apertos Canones & communem aliorum DD.* hâc in re sensisse, & hanc practicam esse juri consonã, & seruari in vrbe testatur *Farin. cap. cit.* asserens porrò, quando commisso delicto, quod ad aures judicis per querelam vel qualitercunque peruenerit, citari debere vicinos, vel de delicto verisimiliter informatos & interrogari, vtrũ sciant auctorem maleficij, vel aliquem de illo infamatum; quòd si aliquem nominent, déque eorum depositionibus legitima resultent indicia, contra nominatum ad torturam proceditur, qui si capi non possit, citatur, & non comparens in contumaciam condemnatur. In quo modo procedendi nulla haberi potest, nec debet ratio famæ præcedentis; quia nimirum ab inquisitione generali, vbi nec famâ nec indiciis opus est, cùm fiat ex mero judicis officio, qui si generatim inquirens famam aut indicia sufficiẽtia contra specialem personam deprehendat, procedere ad inquirendum etiam specialiter potest ac debet. quâ ratione famæ secundùm hanc praxin ratio vix habetur. In subditis tamen videtur etiam hodie locum habere in inquisitione contra Prælatos.

Nota V. Ad valorem inquisitionis vlteriùs requiritur 2. probatio corporis delicti, nisi enim de eo saltem in genere constet, contra neminem in specie inquiri potest, est sententia communis, quam fusè explicat *Farin. l. c. q. 2.* 3. Requiritur accusator vel denuntiator, nemine enim accusante judex regulariter ex officio inquirere non potest, sumitur ex *Christi exemplo, qui cùm interrogâsset adulteram, nemo te condemnauit ô mulier? quâ respondente: nemo Domine: replicauit, nec ego te condemnabo*; sicut autẽ sine accusatore non licet sententiam ferre, ita nec judicare, nec inquirere; cùm hæc ordinentur ad sententiam: concordat *c. Quisquis. 2. 2. q. 4.* licet autem variè hoc requisitum limitetur, apparet tamen ex exemplis, quæ afferunt *Farin. n. 9. Maranta. 6. parte specul. tit. De inquisitione. n. 1. & alij passim*, semper aliquid interuenire quod suppleat vicem accusatoris, in inquisitione speciali, de quâ loquimur. Confirmatur ex requisito 4. quod postulat, vt indicia præcedant, inquisitionem enim specialem sine præcedentibus indiciis formatam, ipso jure nullam esse nemo est qui dubitet, vt tradit *Farin. n. 40.* Ergo semper illa supplent vicem accusatoris: debent autẽ esse indicia legitima, quę autẽ talia sint, id remittendum putat arbitrio judicis per jura regulato, secundùm *eundem n. 45.* leuiora indicia requiri ad inquirendum, quàm ad torquendum, extra controuersiam est, quia tortura est maioris præiudicij, quàm inquisitio. 5. Requiritur vt is cõtra quem inquiritur, non fuerit aliàs de hoc delicto absolutus, de quo jam diximus suprà. 6. Debet judex esse competens, quod latiùs explicat idem *Farin. à n. 54.* 7. Non debet obstare præscriptio, elapsis enim 20. annis à die commissi criminis non potest ampliùs regulariter inquiri contra reum. Licet autem *gl. in l. Querela. ad l. Cornel. de falsi.* dicat contra officium judicis in inquirendo non præscribi minori spatio 30. annorum, illa tamen *gl. communiter à DD. reprobatur.* 8. Debet esse inquisitio certa, specifica & clara, continens in se omnes delicti qualitates & circumstantias, in quâ locus, tempus, annus, mensis commissi criminis comprehendantur. *c. fin. §. Libellorum. 2. q. 8. l. Libellorum. ff. De accusat.* ampliatione

tiones & limitationes vide apud *Farin. in n. 12.* 9. Vt inquisitio formari possit, debet reus esse præsens, quia contra absentem, nisi per contumaciam se absentauerit, de jure procedi non potest: vt notant omnes ad *hunc textum* ibi: *debet igitur esse præsens.* Hodie tamen contrarium seruari de consuetudine docet *Clarus q. 11. in princ.* Secundùm quem reus siue absens, siue præsens, siue cõtumax, siue non inquiri potest. 10. Denique debent inquisito tradi capitula inquisitionis, & non solùm dicta, sed etiam nomina testium ei sunt publicanda, vt facultatem habeat se defendendi, sicut clarè dicitur *in textu*, quod solùm procedit in Ecclesiastico aut terris Ecclesiæ, pro quo affert exemplum *Maranta p. 6. n. 10.* ex contrariâ praxi regni Siciliæ, imò neque in foro seculari id semper obseruari apparet ex *Hostien.* vbi dicit ante *receptionem testium non esse tradenda nomina testium*, & cautos judices consueuisse tradere depositionem sine nominibus, & nomina sine depositionibus propter odia euitanda. Id certum est, non debere hoc obseruari, quando solùm proceditur ad correctionem paternam, non autem judicialiter.

Etsi tribus modis possit procedi. Nota I. Hic tangi 4. modos procedendi super crimine. 1. Est in criminibus notoriis, quid autem sit notorium, & quomodo in illo procedendum, diximus aliquid *in c. Vestra. de vit. & honest. Cler.* & ibi distulimus ad *c. Evidentia. h. l. 5.* sed erit non minùs commodus locus *in c. Cum dilectis. de purgat. Can.* 2. Per accusationem præcedente inscriptione, vt jam sæpiùs diximus. 3. Per denuntiationem quam debet præcedere charitatiua monitio, secundùm ordinem quem præscripsit Christus *Matth 18. & Luc. 17.* Propter quem omnis denuntiatio inter Christianos initio deberet esse Evangelica, & vbi nihil proficit charitas, tum demum fieri deberet judicialis, vt diximus *ad c. Super his sup. not. 1. & seq.* An autem & quomodo hic ordo obliget, & an possit illi renuntiari, disputant *Theologi* præsertim *R. R. in materia de Charitate.* rectissimè autem & acutissimè id examinat *Anton. Diana p. 7. tr. 3. à resol. 35. vsque ad finem.* 4. Modus procedendi est per inquisitionem, de quo latè diximus.

Nota II. Præter hos 4. modos dari duos alios, minùs propriè sic dictos. 5. Ergo est per exceptionem de quo *in c. Super his, sup.* per hanc enim non cupit excipiens intentare crimen instar accusatoris aut denuntiatoris, sed solùm excludere alterum. 6. modus est per viam actionis, cùm quis alteri intentat litem in ciuilibus, quæ impropriè dicitur accusatio. *c. Per tuas. de Simonia.*

Nota III. In omnibus his modis secundùm formam judicii dictari debere formam sententiæ quod ita declarat *Panorm. not. 13.* vt si judex processit per inquisitionem, possit imponere pœnam ordinariam, & non tantùm pœnitentiam, si autem denuntiatio Evangelica locum habuerit, non imponat pœnam ordinariam, sed ad pœnitentiam compellat & paternè corrigat. Si exceptionem quis opposuerit, eáque fuerit peremptoria, adversarium mox à judicio repellat, si dilatoria, terminum competentem præscribat. Similiter in actione vel lite quâcunque ordinem judicii pro actionis qualitate obseruet & sententiam ferat.

Circa regulares personas.) Nota, quòd dicat *Pontifex circa regulares*, non videri hunc modum vsquequaque obseruandum, id maximè intelligi, quandò agitur de aliquo ab administratione remouendo; quia officiorum mutatio ex leuibus causis fit in religione saltem inter subditos. Si autem sit causa criminalis, & agatur ad grauem pœnam, non debet iste ordo negligi, vt non seruentur ea quæ cuiuis homini jus naturale permittit, v. g. ne inauditus damnetur, vt capita accusationis ac testium nomina ac dicta ipsi publicentur, vt non negetur ipsi remedium appellationis, vel recusatio judicis suspecti, aut recursus ad superiorem, prout *alibi* jam diximus. Si Societas, vel alij Ordines habeant peculiaria statuta circa hæc, ea in quouis Ordine servanda sunt, sed huc ad jus commune non pertinent, quod nos dumtaxat explicandum sumpsimus.

Cap. XXV. Sicut olim.

Idem in eodem.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum Concilio, vt iuxta SS. PP. instituta singulis annis Concilia Prouincialia celebrentur, ad Cleri præsertim excessus corrigendos. Quem in finem per singulas diœceses constituantur personæ idoneæ, quæ per totum annum de plano absque vllâ jurisdictione investigent, quæ vel correctione vel reformatione sunt digna, eáque ad concilium prouinciale deferant; quæ autem in illo fuerint statuta, in Episcopalibus Synodis annuatim statim publicentur, qui autem hoc salutare statutum neglexerit adimplere, à sui executione officij suspendatur.

E X E G E S I S.

Idem statutum habetur in *Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 10.* idem de *Synodis non tantùm prouincialibus sed Diœcesanis* quoque annuatim celebrandis innouauit *Concil. Trid. sess. 24. c. 2.* sed vtrùm hæc in aliis nationibus, ipsáque etiam Italiâ observentur nobis compertum non est, in Germaniâ id non seruari de facto notorium est, neque seruari moraliter & ordinariè posse, adeóque nec de jure debere, conuincit Archiepiscopatuum & Episcopatuum latitudo, cleri amplitudo, sumptuúmque magnitudo, qui pro his synodis requiruntur. Exempla Cardinalis & Episcopi Ratisbonensis nuper defuncti, sunt quidem multa, sed quis scit, an continuâsset? narrantur deinde multæ difficultates interuenisse. Vtrùm autem multorum annorum intermissio Episcopos & Archiepiscopos excuset, videant ipsi, qui pro animabus ovium suarum districtam rationem Deo sunt reddituri. Nos illos non excusamus.

Digitized by Google

Cap. XXVI. Olim.

Gregorius IX. Archiepiscopo & Priori S. Mariæ Rotomagensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ut reformatio euiusdam Monasterij impediatur, vt sententiæ excommunicationum & suspensionum per Abbatem vel eius Administratores prolatæ relaxentur, pendente negotio ab ipso spoliati restituantur, & de plano corrigantur & reformentur, tam in capite quàm in membris quæque, prout opus erit. iuramentis, si qua de tacendâ veritate Abbas extorserit relaxatis, obediant verò monachi Abbati, ita tamen vt prosecutio negotij non valeat impediri, sed testium contra eundem productorum nomina, & dictorũ ipsorum ei copia fiat, prædictis autem monachis aliisque ad prosecutionem negotij assumptis, de bonis eiusdem Monasterij expensæ necessariæ, cùm proprium non habeant, ministrentur.

EXEGESIS.

Monachi eidem Abbati obediant.) Nota *ex gl. & Host. hîc*, quòd pendente lite inter Prælatum & subditum, debeat Prælatus abstinere à negotio, super quo pendet lis, & à dependentibus ab eo, *sup. c. Cùm M. de constit. & c. Vt nostrum. de appell.* in reliquis verò, quæ negotium pendens non concernunt, potest suam iurisdictionem vt alias exercere, & tenentur subditi ipsi obedire, vt apertum est ex hoc *tex.* secus si per eius mandatum impediretur negotii prosecutio.

Dictorum ipsorum ei copiam dari faciatis.) Nota I. Etiam Prælatis regularibus inquisitis non solùm dicta testium exhibenda esse, sed etiam nomina: vt cum *gl.* sentit *Panorm. hîc n.7.* Neque obstat quod obijcit *Host.* quòd hîc non fiat mentio de nominibus, sed tantùm de dictis, neque subtilitas juris sit obseruanda circa Regulares; quia vt jam suprà dixi etiam regularibus non sunt eripienda, quæ ipsis ad sui defensionem sunt necessaria; & vt bene notat *Panorm.* hîc quoque militat ratio, quam reddit *c. Qualiter & quando*; ne per suppressionem nominum, præbeatur audacia infamandi, quæ non rarò apud Regulares maior est, quàm apud Seculares.

Nota II. Rectè docere *Panorm.* ex causâ posse supprimi nomina testium, quod non solùm de inquisitis Regularibus, sed etiam Secularibus verùm puto. Idem verissimum dicit, *n.9. inquisitionem specialem non posse fieri* tam contra subditum, quàm Prælatum regularem sine præcedente infamiâ; quia videtur id exposcere æquitas naturalis, vt præsumatur bonus, qui non probatur malus, nec per infamiam, nec per alia indicia. *su. c. Licet Heli. de Simon.* vbi *textus* facit mentionem de infamiâ etiam contra regularem.

Cap. XXVII. Et finale. Prælatorum.

Idem, Episcopo Cister. de Alde & Salem. Abbatibus.

SVMMA.

Cùm C. & quatuor alij Canonici Frisingenses denuntiando demonstrâssent, quòd Frisingensis Episcopus bona sui Episcopatûs, quem fuerit, vt dicunt, minùs canonicè assecutus, adeò dilapidaret, quòd Episcopatus per eum dissoluendus videretur; adhæc etiam famæ & vitæ prodigus & salutis, vitam duceret enormiter dissolutam, mandat Pontifex hisce delegatis suis, vt personaliter accedentes ad locum inquirant sollicitè veritatem, eámque fideliter conscribentes sub sigillis suis ipsi transmittant, Episcopo terminum assignantes, quò Apostolico se conspectui repræsentet, potestate vendendi, donandi, siue quomodolibet alienandi bona Ecclesiæ interim penitus interdictâ.

EXEGESIS.

Colligitur ex hoc *textu* cum *gl.* quòd inquisitores personaliter accedere teneantur ad locum in quo morantur inquirendi, item cùm aliquis Prælatus denuntiatur de dilapidatione, interdicendam ipsi esse potestatem quocunque modo alienandi bona Ecclesiæ.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Postquam.

Innocentius VIII.

SVMMA.

Si quis coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor fuit deputatus, eadem crimina confessus est, frustra confessionem suam ex eo prætextu impugnat, quòd super iisdem criminibus non fuerit ante infamatus, aut quòd capitula inquisitionis non fuerint eidem tradita.

EXEGESIS.

Continet hoc cap. limitationem, ad *c. Qualiter & quando. 2.* de diffamatione inquisitionem præcedente, & capitulis inquisitionis tradendis, si quis coram inquirente vltrò fateatur crimen. Confessio verò propria habetur pro probatione probatâ, contra quam nemo venire aut queri potest.

Cap. II. Et finale. Si is cui.

Idem.

SVMMA.

Si is cui inquisitio super certis criminibus commissa

missa est, procedat aliquo præsente nec reclamante (infamia inquisitione omissâ) processus huiusmodi, quod non fuerit de infamiâ priùs inquisitum, vlteriùs impugnari non potest.

EXEGESIS.

Est hæc quoque limitatio generalis regulæ de infamiâ prærequisitâ, quam attigimus *in c. Qualiter & quando. not. 3.*

TITVLVS II.

DE CALUMNIATORIBUS.

Cap. I. Cùm fortiùs.

Gregorius Anthemio Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex fortiùs punienda esse crimina, quæ insontibus & maximè sacratis hominibus inferuntur, ideóque culpâ non vacare, quod Ioannis Diaconi criminator Hilarius non fuerit pœnâ conuenienti castigatus. Quare mandat Pontifex eundem Hilarium priùs Subdiaconatûs, quo indignè fungitur, priuari officio, & verberibus publicè castigatum in exilium deportari.

EXEGESIS.

Fortiùs esse punienda crimina.) Nota I. Cùm reipublicæ expediat non minùs curare, ne quis calumniis & falsis criminibus oneretur vel opprimatur, quàm ne crimina maneant impunita, rectè subjungitur iste *tit.* sicut enim veris accusatoribus & denuntiatoribus dandus est locus, ita ferri non debent, sed puniri falsi accusatores & calumniatores. Est autem calumniari *falsum crimen & dolo malo intendere. l. 1. §. 1. ff. ad S.C. Turpil. l. Athletas. §. Calumniator ff. De his qui notantur infamiâ.* Quare calumniator est qui falsum crimen scienter & dolo malo intendit. Olim *l. Remmiâ* ipsius fronti inurebatur litera *k.* præter infamiâ calumniatori statuta quoq; est lex talionis, id est pœnæ similitudo, vt scilicet idê pateretur, quod alterû pati voluit, *l. 7. & fin. C. h. t.* quod licet videatur intelligi de accusatione propriè dictâ, quando quis nomen suum inscribebat, non sunt tamen minùs puniendi, qui per calumniam aliquod crimen de innocente superiori denuntiant, neque errauerit judex, si hos quoque *l. Talionis puniuerit,* quamuis aliam quoque pœnam. c. seq. statuat Pontifex.

Nota II. Ex *Panorm.* ad *Rubricam*, Accusatoris temeritatem triplici modo detegi. quandóque calumniantur, quandóque præuaricantur, quandóque tergiuersantur. Calumniari quid sit propriè jam diximus. Præuaricari est *colludere cum reo, falsas probationes contra illum admittendo, veras dissimulando*, ita vt ex vtrâque parte consentiatur, imò reipsâ ex parte illius cuius se adversarium simulat, *l. 1. ff. Ad S.C. Turpil.* Præuaricator est, quasi *varicator*, inquit, *Vlp. qui diuersam partem adiuuit perditâ causâ suâ d. l. 1.* videtur nomen traductum ab illis qui divaricatis pedibus ambulant in vtramque partem claudicantes. Punitur autem præuaricator pœnâ arbitrariâ. Tergiuersari est *ab accusatione penitus desistere sine licentiâ judicis*, & isti puniebantur olim quinque libris auri. *l. 3. ff. De præuaricatoribus*; sed non minùs hæc pœna quàm accusatio strictè sumpta recessit ab vsu, habet autem tam præuaricatio quàm tergiuersatio speciem calumniæ, ideò rectè ista coniunguntur.

Verberibus publicè castigatum.) Ex hoc *textu* duo colliguntur, quòd Ecclesia possit infligere pœnam verberum etiam Clericis, modò id non tendat in vindictam sanguinis per mortem vel detruncationem membrorum, vt interpretari videtur *Alexand. III. in c. in Archiepiscop. de raptorib.* Quare non prohibetur flagellatio vsque ad sanguinem sine periculo mortis, mutilationis, vel morbi. Deinde Ecclesia habet jus infligendi exilij, adeóque Clericos non solùm verberandi, sed etiam mittendi in exiliû, pro quo plura jura allegat *glossa.*

Nota II. Jus Canonicum probare pœnam talionis jure ciuili statutam. *can. 2. & seq. 11. q. 3.* si inferri possit; Sic si Sacerdos per calumniam Sacerdoti objicit crimen depositione dignum, ipse calumniator deponitur, qui voluit innocentem deponi. *c. Delat. 3. q. 6. c. Accusâsti. tit. praced.* Similitudo pœnæ si locum non habet, verberibus & exilio suppleri debet, vt *in casu c. h.* Hilarius enim iste quî *Ioannem Diaconum* grauiter calumniatus fuerat, Diaconus non erat, ideóque priuationem seu depositionem, quam merebatur crimen *Joanni* intentatum, subire non poterat, voluit *Pontifex* verberibus & exilio illud suppleri, quam pœnam in hoc casu specialiter impositam, est probabile, vt arbitrio judicis relinquatur etiam aliis infligenda in simili delicto.

Cap. II. Et finale. Cùm dilectus.

Innocentius III. Zamorensi, Segobiensi, & Abulensi Episcopis.

SVMMA.

Cùm Magister Scholarium Palestinus ad Pontificem de Episcopo suo excessus varios detulisset, de prædictis autem nihil sufficienter probâsset, Pontifex

tifex Episcopum absoluendum decernit ab obiectis, & mandat Magistrum Scholarum donec canonicè purgauerit suam innocentiam (scilicet quòd non calumniandi animo processerit) ab officio & beneficio suspendi, vt cæteri simili pœnâ perterriti ad infamiam suorum non facile prosiliant Prælatorum.

EXEGESIS.

Quòd non calumniandi animo processeris.) Nota I. Regulam generalem, quòd siue accusator siue denuntiator præsumatur imò conuincatur calumniari, si in probatione deficiat, idem tradit *Bart. l. 1. ff. Ad Turpil. l. Athletas. §. Item præuaricator. ff. De his qui notantur infamiâ. vbi gl. ponit casus exceptos*: 1. Quando quis ex officij obligatione hoc facit vt tutor, *l. 2. C. Qui accusare non pos.* 2. Quando videtur ex necessitate facere vt hæres, qui judicio vulgi tenetur vindicare necessitatem aut grauem injuriam defuncti, *l. Qui fratrem. C. De his qui vindic.* 3. Ratione vehementis doloris, vt quando maritus accusat vxorem de adulterio. *l. Quamuis. C. De adult.* 4. Propter enormitatem delicti vt si quis accusetur de falsatione monetæ. *l. 1. C. De fals. monet.* 5. Si quis priùs fuerat infamatus de delicto. fa. *l. Miles. §. Mulier. ff. De adult.* 6. Si testes deceperint accusatorem, vt si promissa testificatione defecerint, juxta *gl. in c. Paulum. 2. q. 3.* 7. Denique fallit hæc regula, si accusator saltem semiplenè probauit, vt post *Vincentium* tradit *Panorm. hic n. 5.* Regulariter ergo extra hos casus, ait idē, & similes est communis opinio, quòd eo ipso, quòd quis deficiat in probatione præsumatur calumniari, & sine aliis indiciis potest puniri, vt patet ex *hoc textu*: vbi Papa se tantùm fundat in eo quòd receperit, nihil sufficienter fuisse probatum, in casibus autem suprà positis & similibus non præsumitur quis statim calumniari, sed judex ex officio tenetur inquirere, vtrùm verè fuerit calumniatus, & habuerit animum calumniandi, vt manifestum est ex *text.*

Nota II. Præsumptionem hanc non esse juris & de jure, sed admitti probationem innocentiæ vt dicit *Bartol. in d. §. Præuaricator*; & ideò dicit se putare, quòd iudex debeat assignare terminum ad probandum innocentiam, neque obstat *text. præsens*, vbi Pontifex nullo præfixo termino statim iubet calumniatorem suspendi ab officio & beneficio, donec per purgationem canonicam probet se calumniandi animum non habuisse: Pontifex enim per suspensionem illam temporariam puniuit culpabilem audaciam Magistri Scholarum, quòd nullis sufficientibus probationibus suffultus, ausus fuerit contra Episcopum interpellare Sedem Apostolicam; pœnam autem grauiorem tantæ calumniæ Pontifex voluit differri in euentum deficientis probationis canonicæ, quæ responsio consideranti solidior & planior apparebit præ illis quas intricatè affert *Panorm. n. 6.*

Nota III. Grauissimè peccare magistratus, superiores, Prælatos, qui accusatores & denuntiatores criminum non solùm libenter audiunt, sed deprehensâ licet calumniâ impunes dimittunt, multósque innocentes opprimunt.

TITVLVS III.

DE SIMONIA ET NE ALIQVID PRO SPIRITVALIBVS EXIGATVR VEL PROMITTATVR.

Ad Rubricam.

NOTA I. Postquam de accusationibus, inquisitionibus, denuntiationibus, & calumniâ quæ in his frequenter committitur actum est, agitur deinceps de criminibus, quæ ad criminale judicium pertinent, inter quæ præcipuum & grauissimum respectu rerum & personarum sacrarum est simonia. *1. q. vlt. c. fin.* idemque in primâ velut acie *h. tit.* collocatur. Idem habetur in *extrauag. comm.* de quâ materiâ latè etiam agitur. *1. Per omnes quæstiones, c. Præsentium. c. Sanctorum. 7. q. 1. c. Sanè. 15. q. 3. c. Si quis cum. §. Porro. 6. q. 1.*

Nota II. Licet peccatum, delictum, crimen nihil aliud sit, quàm *actus humanus malus* vt post *Theol.* explicat *Couar. in Clement. Si furios. p. 2. n. 1.* pressiùs tamen sumi ista in ordine ad judicia & pœnas humanas, nempe pro actu humano malo, qui accusationem & coërcitionem Juris siue judicis humani meretur, siue dolo malo, siue culpâ etiam leuissimâ committatur, aut fieri præsumatur. Verùm apparet eiusmodi actum debere esse voluntarium siue directè siue indirectè, siue interpretatiuè, prout explicat *Gratianus. 15. q. in princ.* Attamen debet delictum ita foràs, siue in actum externum prodiisse, vt à Judice cognosci possit, quia solâ cogitatione perceptum à jure non coërcetur, neque cogitationis pœnam quis patitur. *l. Cogitationis. c. De pœnis.* sed vltorem habet Deum *c. fin. 32. q. 5.* quàm primùm autem actus interior in exteriorem prorumpit, legibus & pœnis humanis subijcitur: *l. Is qui telum. C. Ad*

C. ad Leg. Cornel. de Sicar. maximè si appareat per delinquentem non stetisse, quo minùs delictum fuerit consummatum. *c. Qui peierare. 22. q. 5.* & similibus potissimum in malefactis vbi principium & voluntas non exitus spectantur. *l. Quoniam. C. Ad Leg. Juliam. de vi publicâ*; si præsertim talia sint delicta quæ facilè in consequentiam trahuntur.

Nota III. Iure ciuili delicta diuidi in publica & priuata, & rursum publica in capitalia & non capitalia *Instit. de publicis judic. item l. 1. & 2. ff. De eod.* Iure autem Canonico commodiùs diuidi possunt, 1. In ea quæ principaliter offendunt diuinam Maiestatem, vt Simonia, Hæresis, Schisma, Apostasia, Blasphemia, Sortilegium, de quibus etiam priùs agitur & ea quæ lædunt proximum illique damnum inferunt, veluti homicidium, Rapina, Adulterium, Incestus, Raptus, Iniuria & similia, de quibus posteriùs. 2. In leuia, grauia, grauiora, & grauissima, quorum discrimen rectissimè arbitrio judicis relinquitur. 3. In ea quæ sunt fori merè Ecclesiastici, alia fori, merè secularis, alia fori mixti seu mixta; prima sunt quorum cognitio Iudicio Ecclesiastico reseruata est, etsi per laicum committantur vt hæresis, violatio voti aut præcepto-rū Ecclesiæ, violatio censuræ Ecclesiasticæ, Sacrilegium & similia de quibus *Panorm. in c. Cùm sit generalis. de foro compet. & aliis ibid.* Merè secularia, de quibus, si à laicis committuntur, soli judices seculares cognoscunt, vt Furtum, Homicidium, Rapina, & similia. Mixta sunt de quibus si à laicis committantur tam Ecclesiasticus quàm secularis Iudex cognoscere potest, vt Adulterium, Sodomia, & alia. Illud aduerte, omnia crimina quę committuntur à Clericis seu Ecclesiasticis, esse fori merè Ecclesiastici propter exemptionem Clericorum à foro ciuili. vide *Clar. in pract. crim. q. 37.*

Nota IV. Simoniam *à gl. in c. Qui studet.* 1. ita definiri. *Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum*, quæ definitio recipitur *à S. Tho. 2. 2. q. 100.* & sequuntur communiter *Theologi & Juristæ.* Dicitur verò studiosa voluntas, quod idem est ac dicere, quod fit ex electione & deliberatione, quæ voluntas licet non prodeat plenè in opus externum, debet tamen aliquo modo manifestari, vt possit cognosci à Judice humano, iuxta id, quod diximus *Not. 2.* Per verba *emendi & vendendi DD.* communiter intelligunt omnem contractum non gratuitum, id est, quo res spiritualis cùm aliqua re pretio æstimabili compensatur, siue sit pretium seu pecunia, aut aliquid pecunia æstimabile, quod *DD.* vocant *munus à manu*, siue munus ab obsequio, vt seruitium, auxilium &c. siue munus à laude, vt humanæ laudes, preces quæ pariunt fauorem ad aliquid spirituale obtinendum.

Nota V. Per spirituale intelligi, vt post alios explicat *Valent. to. 3. q. 16. p. 1.* omne donum supernaturale ordinatum ad spiritualem salutem consequendam. Quo modo sumptum triplex est in proposito. 1. Supernaturale quoad essentiam, vt gratiâ sanctificans, dona Spiritûs sancti, item gratiæ gratis datæ. 2. Spirituale per habitudinem causæ, siue vt alij dicunt, causaliter, vti Sacramenta, item officia Ecclesiastica, quatenus Ecclesiastica potestas ad salutem animarum refertur. 3. Secundùm habitudinem effectûs ad supernaturale primo & secundo modo, siue vt alij dicunt supernaturale effectiuè, vt sunt actus ipsi gratiarum & donorum supernaturalium saltem ordinum & officiorum Ecclesiasticorum.

Nota VI. Per illud, quod est spirituali annexum, intelligi quòd cum illo, id est, cum Sacramentis & officiis Ecclesiasticis habet aliquam connexionem veluti cum suâ causâ aut fine, & triplex quoque ex communi *DD.* assignari. 1. Antecedenter vt ornamenta, sacra vasa, templa, sacramentalia ab Ecclesia instituta ad sacrificium & Sacramenta rectè peragenda & administranda, quò etiam pertinent jus patronatûs, præsentationes, electiones, renuntiationes, collationes &c. respectu beneficiorum Ecclesiasticorum. 2. Concomitanter, vt labor qui suscipitur in Sacramentorum administratione. 3. Consequenter, vt ipsa beneficia Ecclesiastica, quæ consistunt in jure recipiendi redditus Ecclesiasticos propter beneficium siue ministerium spirituale.

Nota VII. Assignari Simoniæ diuisiones secundùm diuersam considerationem illius. 1. Enim spectari potest, vt est vitium humani actûs, & sic triplex à *DD.* afferri solet. Videlicet *mentalis* tantùm, *conuentionalis* tantùm, & *realis* tantùm. *Mentalis* tantùm est, cùm vitiosa voluntas compensandi spirituale cum temporali, vel vicissim exteriùs non exprimitur, sed solâ mente retinetur. Hæc iterùm subdiuiditur; alia enim est mentalis, quando mala hæc voluntas verbo aut signo, quod nullatenus exprimitur, reipsâ tamen impletur dando vel recipiendo spirituale pro temporali; alia est Simonia purè mentalis, in quâ scilicet neque iniqua voluntas exprimitur, neque quidquam spirituale aut temporale exterius recipitur aut datur.

Simonia *conuentionalis* tantùm est, quando exterius verbo vel scripto, vel alio signo conuenitur de dando vel recipiendo aliquid simoniacè, sed ad ipsum hunc actum exteriorem non peruenitur. Quæ simonia iterum duplex est, vna quando ex neutrâ parte quidquam datur aut recipitur, sed vtrinque tantùm consistit in promissione, altera quæ ex vnâ parte completur, non ex alterâ, hoc est, cùm vnus statim dat spirituale quod promittit, alter verò duntaxat, promittit temporale vel è contrario, sed ipsum dare vel recipere differt. Perinde tamen est, stante hâc subdiuisione, vt notat *Val. p. 5. post Nauar. c. 23. n. 103.* siue spirituale statim detur, & temporale tantùm promittatur, siue contra, etsi aliqui putent, vt *Sot. l. 9. de Justit. q. 8. a. 1. & Caiet. 22. q. 10. a. 6. ad 6.* esse simoniam realem, si spirituale statim detur & temporale promittatur, non autem è contra, si temporale statim detur, & spirituale promittatur, quod ipsi absque ratione putant esse simoniam realem, cùm in neutro casu contractus simoniacus sit completus, sed semper ex alterâ parte maneat conventionalis. Simonia quoque confidentialis ad conventionalem spectat.

Realis

Realis denique Simonia eſt, vt ex dictis ſequitur, quando Simoniaca intentio verbis aut aliis ſignis exprimitur, & vtrinque ad actum dandi & recipiendi peruenitur. Erit tamen quæſtio de nomine, vtrùm quãdo ex vnâ tantùm parte voluntas talis impletur, dici debeat realis, vel conuentionalis, vel potiùs mixta. Placet potiùs *ſententia Val.* vt eiuſmodi Simonia claudicans dicatur conuentionalis, non realis: qui illud bene etiam animaduertit, omnem Simoniam realem, eſſe ſimul conuentionalem & mentalem, non tamen è contra omnis mentalis eſt conuentionalis, neque omnis conuentionalis, realis, vt patet ex dictis. Diſputat *hic Val.* cum aliis, ſi aliquis fortè abſque animo implendi promitteret temporale pro ſpirituali vel viciſſim, ſit verè Simoniacus; ſed videtur manifeſtum, in foro interno non eſſe propriè talem, in foro tamen externo talis præſumitur.

Nota VIII. Simoniam alio modo conſiderari poſſe, vt repugnat legi alicui, quâ ratione pro diverſitate legis diuiditur in eam, quæ eſt contra jus naturale & diuinum, quæ dicitur Simonia prohibita, quia mala, & in Simoniam contra jus duntaxat poſitiuum, quæ dicitur mala, quia prohibita, quàm diuiſionem tradit *gl. in c. Ex parte 1. de offic. delegati.* Prioris generis Simonia, cui præcipuè conuenit definitio allata ſuprà, hanc eſſe peccatum, eſt de fide certum, vt patet ex verbis *S. Petri Actor. 8. ad Simonem Magum* (à quo hoc peccatum tanquam primo magiſtro nomen habet) *in felle amaritudinis & obligatione iniquitatis te judico eſſe.* propter quod vitium ab eodem *Apoſtolo* reprehenditur etiam Balaam, quòd voluerit maledicere populo Dei pro mercede. Idem conſtat ex *decretis Pontificum & SS. Canonibus:* vt deinceps patebit & probant *Theologi in 4. d. 25. & S. Th. l. c.* 1. Quia res ſpiritualis eſt longè excellentior quouis temporali pretio, ergo eſt contra rectam rationem & lumen naturæ, pro tali pretio illam emi aut vendi. 2. Diſpenſator alicuius rei non poteſt illam licitè vendere ſine conſenſu Domini; ergo Paſtores & Prælati Eccleſiæ non poſſunt vendere ſpiritualia contra præceptum Domini, *Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date.* Quare conſequenter etiam concluditur, ſicut Prælati & Paſtores non poſſunt vendere ſpiritualia, ita ſubditos non poſſe hæc ab illis emere propter eandem excellentiam, ob quam *Chriſtus* venditionem prohibet.

Nota IX. Eſt autem Simonia per ſe loquendo peccatum contra religionem, quatenus vilipenſio ſeu comparatio ſpiritualium cum temporali pretio, in ignominiam Dei cedit, qui illa ad ſalutem æternam & ſuum cultum ordinauit. Erit autem Simoniacus hæreticus ſi judicet temporalia poſſe eſſe juſtum & condignum pretium rerum ſpiritualium ſiue ſacratum, quo pacto fuiſſe hæreticum *Simonem Magum*, patet ex verbis *S. Petri: pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimâſti pecuniâ poſſideri:* Quem errorem ſecuti ſunt *Armeni, teſte Alphon. de Caſtro. lib. de hær.* Non eſt autem neceſſarius talis error ad ſimoniam, vix enim videntur aliqui eſſe tam impij aut fatui, vt illam teneant, ſufficit peruerſæ voluntati cum ſolo errore practicatio illius, ex quo poteſt quis æquè aut plus velle non æſtimare temporale, quàm ſpirituale: quamuis alioqui ſpeculatiuè ſpirituale eſſet dignius & præſtantius. Non eſt autem Simonia ſolùm contra Religionem, ſed etiam contra Iuſtitiam, vt concedit *Sot. l. 9. De Iuſtitiâ. q. 5. a. 1.* Quia Simoniacus vſurpat rem Domini ſui, & ſuper illa contrahit contra illius voluntatem & mandatum.

Nota X. Simonia contra jus poſitiuum humanum, ſiue Eccleſiaſticum, eſt omnis commutatio, ſiue compenſatio rerum non gratuita, quam propter cultum diuinum, & Dei, ac Chriſtianæ Religionis bonum & detrimentum ſpecialiter Eccleſia prohibet, ſiue ſint res temporales, ſiue ſpirituales, vti deſcribit *Valent. l. c.* dari eiuſmodi Simoniam negat *Durand. d. 25. q. 5.* quem ſequuntur *RR. alij.* ſed *communis* eſt in contrarium apud *Valent. l. c. Tann. to. 3. d. 5. q. 8. d. 2.* Ratio eſt, quia poteſt Eccleſia propter Religionem & cultum diuinum quædam, quæ per ſe temporalia & vendibilia, præcepto ſuo facere incommutabilia, ſiue invendibilia, item prohibere, ne ſpiritualia cum ſpiritualibus permutentur. V. g. beneficia, quæ prohibitio facit eiuſmodi commutationem ſimoniam jure ſolùm humano, ſicut per præceptum jejunii Eccleſia facit, vt ſolo jure humano eius violatio non ſolùm ſit contra obedientiam Eccleſiæ debitam, verùm etiam contra virtutem religionis, ſed rectè *Val.* vtramque ſententiam concordat, & ſequitur *Tann. l. c. n. 30.* Simoniam ſolo jure humano introductam non eſſe verè ſimoniam, quia non commutatur ſpirituale pro temporali, vt ſi quis intuitu alicuius remunerationis reſignet beneficium in fauorem tertij (quia gratis beneficium dimittis, reſpectus autem ad certam perſonam gratuitæ reſignationi non adverſatur) vel commutatur ſpirituale cum ſpirituali, vt in permutatione beneficiorum ſit, quod ipſum nullo jure diuino eſt prohibitum. Eſt tamen hæc humani juris ſimonia impropriè talis, quia per prohibitionem Eccleſiæ, id quod ſpirituale non eſt, induit quaſi naturam rei ſpiritualis, & ſi duo ſpiritualia commutantur, eadem prohibitio facit, vt inuito Domino res ſacræ commutentur, quod non caret aliquâ ſpecie ſimoniæ.

Nota XI. Ex duplici capite oriri difficultatem & quæſtionem, vtrùm res aliqua ſit Simoniaca. 1. Ex parte obiecti, vtrùm ea quæ commutantur ſint ſpiritualia jure diuino, an ſaltem humano ſiue Eccleſiaſtico. 2. Ex parte actûs, an reuerà tendat in obiectum Simoniacum, ſiue reſpectu intentionum aut aliarum circumſtantiarum excuſari poſſit. Vtrumque in ſequentibus prout occaſio feret, explicabimus, ne omnia in vnum *capitulum* infarciamus.

Cap. I. In Ordinando.

Gregorius Generali Concilio præſidens.

S V M M A.

Sicut non debet Epiſcopus manum, quam impo- nit

nis, ita nec minister vel Notarius in ordinatione eius vocem vel calamum vendere, pro ordinatione igitur vel vsu pallij seu chartis atque pastellis, eum qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibemus.

EXEGESIS.

Etsi *textus* iste offerat ansam dicendi, an Episcopi eorumque Ministri & Notarij aliquid ratione ordinationum exigere possint: quia tamen satis prolixè in communibus *ad Rubricam* hæsimus, hanc materiam ad *Cap. 8. 9. & 10.* differre placet, vbi vniuersim de his agetur.

Cap. II. Qui alium.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Qui alium in Ecclesia ordinatum per pecuniam expulerit, eámque sibi taliter vendicauerit, omnino deponatur.

EXEGESIS.

Textus est clarus, infligit *Pontifex* pœnam depositionis illi, qui alterum beneficio suo deijcit, corrumpendo judicem munere pecuniario, & in illud se intrudit, quia & alteri grauissimam iniuriam infert, & pecuniâ sibi beneficium tale procurando manifestam simoniam committit.

Cap. III. Si Dominus.

Deodatus Papa.

SVMMA.

Nullus Catholicus est respuendus, sed vt veritatem afferat ad propalandam simoniacam rabiem magnis est precibus exorandus.

EXEGESIS.

Propter criminis atrocitatem ad simoniacum accusandum vel denuntiandum, quilibet Catholicus admittitur etiam criminosus, quando etiam laicus contra Clericum admitti solet, vt docet *Mascard. de probat.* qui aliàs excluderentur, vt patebit *ex c. Tanta est. infrà.* Quia verò Pontifex determinatè exprimit Catholicum, *Panorm.* inde sumit regulam, quòd noncatholicus, id est hæreticus, siue infidelis non admittatur etiam ad accusandum crimen simoniæ.

Cap. IV. Accusatum.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex accusatum simoniacum esse prohibendum ne Missam celebret, donec quid sit, veriùs constet.

Cap. V. Quoties.

Idem.

SVMMA.

Rescribit Pontifex alicui, qui per Simoniacam hæresin fuerat ordinatus, se debuisse prohibere ne missam celebret, donec quid sit veriùs discerneretur.

EXEGESIS.

Idem dicunt hæc duo capitula videlicet Simoniacum prohibendum esse, ne missam celebret. Vbi notat *Panorm. hoc casu* lite pendente aliquem priuari quasi possessione beneficij seu officij idque intelligi debere, quando accusatus erat infamatus de Simoniâ. Propter atrocitatem ergo criminis concurrente infamiâ fit suspensio vsque dum causa finiatur, quod idem contingit in aliis magnis criminibus. Vocatur verò Simoniaca hæresis, quia si error pertinax in illa sit puniendus, rem spiritualem esse æqualis aut minoris pretij quàm temporalem, est verè hæresis, licet autem hic error absit, adest tamen quædam species illius, & grauitas criminis meretur hoc nomen.

Cap. VI. Sicut.

Lucius Papa.

SVMMA.

Sicut simoniaca pestis sui magnitudine alios animi morbos vincit, ita sine dilatione mox ac eius signa per aliquam personam claruerint de Ecclesia Dei debet eliminari atque repelli.

EXEGESIS.

Sui magnitudine alios morbos vincit.) Nota I. Ex *Panorm.* Simoniam hîc appellari pestem sicut enim pestis inficit hominem ita Simonia, nisi coërceretur, inficeret multos, & ratione auaritiæ ac ambitionis quæ cum illâ coniunguntur, diffunditur & vt cancer serpit, quâ ratione meritò dicitur superare alios animi morbos seu vitia, & simoniaci dicuntur detestabiliores omni peccatore; quia maximè aduersatur statui Clericorum & vel maximè Sacerdotali ac Pastorali, cuius dignitatem & officium vilipendit, dum temporalia æquat spiritualibus, aut præfert, cum quo stat alia peccata esse grauiora alio respectu.

Nota II. In Simoniâ posse procedi ad priuationem & depositionem, per quam clericus censetur eliminari atque expelli de Ecclesiâ, si modò aliqua signa id est probationes verisimiles, vt explicat *Panorm.* ad judicem afferantur. Cùm alioqui in criminibus debeant esse probationes luce meridianâ clariores, *l. Sciant cuncti. C. De probat.* hîc autem admittuntur præsumptiones propter criminis odium & scandalum sicut in hæresi juxta. *c. Cum contumacia. de hæres. in 6.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. VII. Tanta.

Deodatus.

S V M M A.

Rescribit Pontifex tantam esse labem Simoniæ, quòd etiam serui aduersùs Dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem, Item omnes peccatores missam cantare posse præter Simoniacum, quem quilibet vt ab ordine malè accepto remouatur, accusare potest, etiam meretrix.

EXEGESIS.

Quòd dicit *Pontifex* omnem peccatorem posse missam cantare præter Simoniacum, videtur id obstare, quòd neque excommunicati, neque suspensi celebrare possint. Respondet *Panorm.* post *Innocentium*, quòd alios peccatores vel ab Ecclesiâ præcisos, toleratos tamen, non teneamur vitare, sed possumus eorum missas audire. *fa. c. Cùm non ab homine. de sentent. Excommun.* Simoniacum autem in ordine quantumuis occultum teneamur vitare. *c. Præter. §. Verum. dist. 32.* ita vt non solùm quoad se sit suspensus, quod verum est de quouis peccatore, sed etiam quoad alios, qui nouerunt priuatim ipsum esse simoniacum, etiamsi publicè id nondum constet, neque sententia sit contra illum lata.

Cap. VIII. Non satis.

Alexander III. In Concilio Turonensi.

S V M M A.

Prohibet Pontifex ne ab ijs qui ad Religionem transire volunt, pecunia requiratur. Neque prioratus vel capellaniæ qualibet Monachorum vel Clericorum annua distractione vendantur, nec pro commissione earum vllum pretium exigatur. Contra hoc decretum dare vel recipere vel consentire præsumens, partem cum Simone habebit. Pro sepultura, Chrismate, oleo sacro nulla exactio pretij attentetur: neque quis obtectu consuetudinis errorem suum tueatur.

Cap. IX. Cùm in Ecclesia.

Ex Concilio Lateranensi.

S V M M A.

Cùm horribile sit in Ecclesiis venalitatem locum habere dum pro Episcopis, Abbatibus, siue quibuscunque Ecclesiasticis ponendis in sede, siue introducendis in Ecclesiam, nec non pro sepulturis, & exequiis ac benedictionibus nubentium, siue aliis Sacramentis aliquid requiratur, & plures putant hoc licere de longâ consuetudine, immemores tanto grauiora esse crimina, quanto diutius animam tenuerint alligatam, Concilium districtè prohibet, ne hæc de cætero fiant, contrauenire præsumentes portionem cum Giezi se nouerint habituros.

Cap. X. Cùm sit Romana.

Idem Vigiliensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd pro Ecclesiarum consecratione Episcopus nihil possit vel debeat præter procurationem exigere.

EXEGESIS.

Ne hæc de cætero fiant.) Nota nos hæc re. coniungere quia continent ferè eadem aut similia quæ sunt aut spiritualia per se, aut annexa spiritualibus, quò etiam pertinet, quod *c. 1.* dicitur *de manuum impositione, ordinatione &c*, quæ omnia quam poterimus breuissimè explicabimus, vtpote spectantia ad crimen Simoniæ, non seruato quidem ordine in quo promiscuè recensentur, sed magis ordine doctrinæ.

Benedictionibus nubentium vel aliis Sacramentis.) Nota I. Non tantùm committi Simoniam in comparandis donis Spiritûs Sancti, qualia elucebant in *Apostolis*, vt gratia linguarum, Sanitatum, prophetiæ, &c. quæ quidem etiam pecuniâ volebat comparare *Simon Magus*; sed etiam in aliis, quæ sunt spiritualia per essentiam, vt sunt vel maximè Sacramenta. Præcipuè autem detestabilis est Simonia, quæ committitur in venditione Sacræ Eucharistiæ, seu hostiæ consecratæ, quia per eam ipse *Christus* venditur. *c. Nullus Episcopus. 1. q. 1.* idque eo est deteriùs, si vendatur ad prauos, vel etiam magicos effectûs, aut detur Iudæis in contumeliam Sanguinis *Filii Dei.* idem dicendum de ordine, extremâ vnctione, confirmatione, Pœnitentiâ, quia sunt res sacrosanctæ, nec cadunt in temporalem æstimationem, & de prioribus tribus habetur. *c. Baptizandis. 1. q. 1.* ibidem in *c. Quidquid.* ponitur generalis regula de Sacramentis, quòd vendi non possint.

Nota II. Immeritò non nullos *Canonistas* hinc excipere matrimoniũ cum *gl. in c. 9. Cùm in Ecclesia.* quod hic secundo loco posuimus, quia Canones permittunt munera offerri causâ matrimonij, *c. Connubia. & c. Honorantur. 32. q. 2.* accedit, varia pacta circa illud interuenire de donatione propter nuptias, dote, aliis, sed esse matrimonium Sacramentum verum & gratiam conferre, est fide certum & definitum à *Trid. sess. 7. can. 1. & sess. 24. can. 1.* neque obstant dona aut pacta, quia matrimonium non solùm est Sacramentum, verùm etiam contractus, in quo communicatio materialis interuenit rei corporalis pro corporali per mutuam corporum traditionem, ex cuius parte nihil obstat per modum pretij interuenire, si id postulet æqualitas conditionum, vt si ignobilis velit ducere nobilem, sic valet conditio; duco te si centum dederis, *c. 3. de condit. appos.* sic etiam licet donare parentibus, propinquis, internuntiis.

Digitized by

tiis, vt consentiant aut consensum procurent; hæc enim pertinent ad contractum, non ad repræsentationem vnionis *Christi* cum Ecclesiâ per Incarnationem; charitatem gratiámque Sacramentalem huic significationi annexam ex institutione *Christi* de Sacramentalibus diximus, de rebus consecratis dicemus infrà.

Nota III. Ex communi sententiâ quam sequuntur *Azor. p. 3. l. 12. c. 3. q. 3. Suar. l. c. c. 12. n. 3. & seqq. Less. de Iust. l. 2. c. 35. dubitat. 7.* in extremâ necessitate licere pretio inducere illum ad ministrandum Sacramentum v.g. baptismi, qui aliàs illud administrare non vult, quia hoc casu excusat periculum æternæ damnationis illius, qui sine baptismo esset moriturus, quæ causa est sufficiens, vt pretio redimatur tale impedimentum, & euitetur animæ jactura. Si tamen ille qui Sacramentum administrare posset aut deberet, nollet alio modo dari sibi pecuniam quàm in pretium Sacramenti, pecuniæ oblatio foret intrinsecè mala & inseparabilis ab injuriâ veræ fidei, ideóque illicita, vt potiùs sine baptismo in tali casu sit quis permittendus mori, juxta. *c. Sacris. de his quæ vi metúsque causa*: solùm ergo licet pretium offerre in tali casu ad redimendam vexationem vel prauam affectionem odij aut simile, & sic non tam induceretur ad malum quàm ad minus malum, quia minus malum est pro pretio baptizare periclitantem de salute æternâ, quàm illum sine remedio relinquere.

Pro sepulturis & benedictionibus nubentium.) Nota I. Pro benedictionibus nuptiarum, cùm sint aliquid intrinsecè spirituale, dubium non est, quin per se constituant materiam Simoniæ, & sub hâc ratione nihil pro illis dari aut accipi possit: sepultura autem sumitur pluribus modis; 1. Pro terrâ sine solo ad corpus mortui infodiendum seu recondendum necessaria. 2. Pro sepulturâ siue loco sepulchri jam constituto, sed per Episcopum non benedicto, nec specialiter deputato. 3. Pro terrâ destinatâ in vsum sepeliendorum hominum & benedicta per Episcopum, & talis locus est cœmiterium. 1. Modo sepulchrum emere aut vendere, non est simonia, quia eiusmodi terra est pretio æstimabilis, & aliquid temporale, quod autem ordinetur ad vsum pium, est per accidens, ita licet emere materiam remotam Sacramentorum, panem, vinum, oleum, &c. Idem dicendum est de sepulturâ secundo modo accepta, propter eandem rationem. In tertiâ acceptione emere aut vendere cœmiterium aut sepulchrum habito respectu ad benedictionem, extra controuersiam est Simonia *Iuris diuini*. Imò cùm simpliciter Ecclesia prohibeat aliquem pro pretio admittere ad sepulturam in loco benedicto *cap. penult. De sepult.* venalitas sepulturæ improbatur ac seuerè prohibetur *hic c. 9.* Neque materialiter etiam respectu terræ, quæ secundùm se est pretio æstimabilis, videtur emptio aut venditio locum habere, & per illam committi simonia juris humani, quamuis etiam de solo respectu ad benedictionem rectè dicti *Canones* intelligantur, & licet in hâc parte sequi consuetudinem quæ multis locis habetur, vt pro sepulturâ in Cœmiteriis soluatur pecunia.

Nota II. Idem dicendum de loco proprio sepulturæ siue capellâ alicuius priuati, nimirum videri non posse vendi, neq; alteri pro pretio sepulchrum ibi concedi: quia *cap. In Ecclesiastico. 13. q. 2.* Interdictum dicitur omnibus Christianis terrā pro mortuis vendere, & est hoc jus rei spirituali annexum, si locus sit benedictus. Quare itidem illicitum videtur exigere aliquid pro honoratiore loco sepulturæ, vt in Ecclesiâ, eiúsque præsertim choro & prope altare, quia dignitas & maior reuerentia loci videtur motiuum maioris pretij. Sed in contrarium est passim consuetudo quæ excusari potest, quia spectat locum, vt materialiter æstimabilem vel honorem duntaxat politicum & mundanum. Vide *Suar. l. 2. c. 14. n. 19. & seq.* Vtrùm autem si homo sepeliatur in loco profano siue non benedicto, fiat religiosus per Canones, sicuti fit per leges ciuiles *§. Religiosum. instit. de rerum diuis. & l. 6. in fine. ff. De Relig. & sumpt. funerum*, incertum est, etsi enim hæ leges non reperiantur per Canones correctæ, consuetudo tamen eiusmodi loca, etsi diceremus religiosa fieri, parui facere videtur, vt notat *Cosius hic n. 33.*

Pro sepulturâ quoque Chrismatis, & olei receptione.) Nota I. Quæ spiritualibus antecedenter annexa sunt, vt quæ hic enumerantur, & secundùm se materialiter pretio sunt æstimabilia, quatenus possunt abstrahi à consecratione & spiritualitate vendi & emi, aliisque modis super ijs contrahi posse, vt habet *communis sententia* apud *Silu. v. Simonia. q. 12. Nauar. c. 23. n. 108. Val. l. c. q. 16. p. 2.* vt sepulturæ, de quibus jam diximus (& idem est de exequiis) vasa, paramenta & ornamenta sacra, de quibus idem dicemus infrà *c. Querelam.* Alia autē à spiritualitate abstrahi nō possunt, iuxta *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 4. ad 3.* vt sunt ordinationes sacræ, testimonium ordinum, examen ordinãdorum, jus patronatûs siue præsentandi, item eligendi vel conferendi officia & beneficia Ecclesiastica, item aqua benedicta & reliquiæ, Agni Dei, quæ nihil temporali pretio æstimabile habeant annexum, hæc & siqua sunt his similia in contractum sub pretio temporali venire nequaquam possunt.

Nota II. Pro labore & onere alicuius damni, aut incommoditatis concomitanter rebus spiritualibus annexo, si solùm sit accidentale absque simoniâ posse accipi pretium, vt si Sacerdos pro offerendo sacrificio debeat longiùs ire, aut expensas facere de suo, quia non habet ex beneficio redditus sufficientes, in quo omnes consentire, affirmat *Tanner. l. c. n. 46.* Quin imò pro ipsâ obligatione ministrantium spiritualia posse accipi pretium, tradit ex *communi Innocentius in c. Quoniam. ne Prælati vices suas. Nauar. c. 23. Man. n. 103. Val. l. c. q. 16. p. 2. Tanner. n. 49.* Est enim hæc obligatio distincta ab ipsis functionibus & actibus sacris, & quia continet onus in gratiam alterius susceptum, ideóque pretio æstimabile, nisi positiuo jure id aliunde specialiter prohibeatur, aut honestè ex beneficio vel aliunde sit suffi-

sufficienter prouisum. Esset enim id tunc saltem contra justitiam aut simonia præsumpta, vti censet *Tanner. l.c. n. 50.*

Nota III. Pro labore autem & onere actui aut ministerio Ecclesiastico intrinsecè annexo non posse pretium accipi, v. g. pro labore dicendi sacrum, audiendi confessiones, consecrandi altare, templum, cœmiterium, &c. est sententia valde cōmunis, vt videre est apud *Nauar. l.c. n. 101. Val. l.c. Tanner. n. 50.* quia labor iste non est pretio æstimabilis, nisi quatenus est spiritualis. Non tamen est omnino improbabile, quod dicunt *Bonau. in 4. d. 25. q.* & sequuntur *Marsil. & Maior. ibid.* & plerique *Canonistæ cum gl. in c. Significatum. de præbendis* neque omnino improbat *Suar. 3. p. t. 3. d. 86. sect. 7.* posse accipi aliquod pretium etiam pro tali labore, non quidem vt spiritualis est, aut spiritualibus annexus, sed vt onerosus & difficilis (vt sunt aliqui ex enarratis) sicut quiuis labor ex pacto in alterius gratiam susceptus dignus est compensatione.

Nec pro commissione Prioratûs vel Capellaniæ &c. nec pro Episcopis siue quibusuis personis Ecclesiasticis ponendis in sede, aut introducendis in Ecclesiam. Nota I. Cùm ista prout sunt præcisè actus officij & potestatis Ecclesiasticæ, non videantur posse abstrahi à spiritualitate, non posse pro illis secundùm se pretium accipi, posse autem per accidens & sub aliâ conditione, vti paulò ante dictum est, & redibit infrà *c. Nemo.* Controuersum autem est, vtrùm ipsa beneficia Ecclesiastica, quorum expresè in his *cc.* neque in aliis *h. t.* fit mentio, sint eòdem referenda, cùm & ipsa sint annexa spiritualibus, vtrùm scilicet possint emi aut vendi, vel pretio compensari. Pro quo adverte tria esse in beneficio. 1. Titulum siue officium spirituale. 2. Jus percipiendi fructus in eo titulo fundatum. 3. Fructus ipsos secundùm se abstrahendo à titulo.

Nota II. Officium ipsum Ministerij spiritualis v. g. Episcopi, Canonici, Parochi, Capellani &c. jure naturali & diuino absque simoniâ vendi, aut pretio temporali commutari non posse, quia eiusmodi officium aut titulus est intrinsecè & inseparabiliter spirituale, secus est de fructibus, qui in se merè temporales sunt, in quo omnes consentiunt, sicut & in hoc quòd jus percipiendi fructus absq; Simoniâ locari & concedi possit; etsi locatio fieri prohibeatur in perpetuum, quod tamen nusquam receptum esse dicit *Silu. v. alienatio. q. 13. quem sequitur Val. l. c. p. 2.* apud *Tann. n. 52.* qui putant, *posse locari ad vitam locantis.* Ratio autem est, quia jus titulo spirituali annexū percipiendi fructus nihilominùs manet penes beneficiatum qui conductori solùm vendit jus temporale fundatum in locatione factâ ex rationabili causâ vel quâcunque tandem ratione à beneficiato, modò beneficium non minuatur vel deterius reddatur.

Nota III. Ius percipiendi fructus cum titulo Spirituali connexum vendi non posse, vt docent communiter *Theologi cum S. Thoma. 2. 2. q. 100. a. 4.* Rationem assignant, quia licet jus illud consideretur secundùm temporalem vtilitatem, non potest tamen fructificare, nec perfectè concipi sine respectu ad spiritualitatem. Alij tamen vt *Nauar. in posteriori editione Manualis* (licet in priori cōtrarium senserit) *c. 23. n. 108. juxta gl. & rubricam in c. Ex parte. 1. de officio deleg. & Turre Crem. in c. 1. De Simon.* quibus quoad simplicia beneficia adstipulatur *Panorm. ibid.* contendit beneficia quoad potestatē temporalem & pecuniariā vendi posse à Pontifice. Sed rectè vtrosq; conciliat *Less. l. 2. de Just. c. 35. dubit. 2. n. 18.* Si beneficium consideretur planè formaliter tanquam jus fructuum propter officium aut ministerium sacrum, esse planè inuendibile: quo sensu etiam jus decimarum dicitur inuendibile, quæ est mens *Theologorum.* Si verò consideretur materialiter tanquam jus ad fructus connexos, sic beneficium vendi posse à Pontifice absque Simoniâ Iuris diuini: quia in potestate ipsius est fructus separare ab officio, quod voluit *Nauar. cum Canonistis.* Idémq; possent facere Episcopi, imò etiam Prælati, nisi esset jure Canonico prohibitum, ne inferiores Papâ jus fructuum in totum vel secundùm partem ab officio separent, vt patet *toto t. Vt beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur.* Non erit tamen id facere vel attentare Simonia Juris diuini, sed solùm humani, nisi quis intendat vendere jus fructuum mediante officio, erit tamen iniusta & tenebitur ad restitutionem, quia non potuit jus fructuum separare à titulo, quam separationem sibi reseruauit *Pontifex* tanquam supremus beneficiorum Ecclesiasticorum administrator. ita *Less. l. c. n. 19. & seqq.*

Nota IV. Dubitari quoque posse an pensiones etiam cadant sub obiectum Simoniæ. Est autem pensio *Jus percipiendi partē fructuum ex alieno beneficio* vt optimè definit *Zoesius hic n. 46.* vt cùm ex Episcopatu, Abbatiâ, Præpositurâ, Canonicatu, Parochiâ, &c. legitimâ authoritate (intellige Pontificis penes quem vti est suprema potestas administrandi beneficia Ecclesiastica, ita eosdem redditus separandi dicendum est) reseruatur tertio certa pars redditūum, quam beneficiatus debet illi pendere, vnde nomen pensionis desumptum est. Qualis pensio cùm etiam laico constitui possit sine titulo spirituali aut aliquo ordine Ecclesiæ intuitu subeundo, rectè arbitratur *Zoesius,* non esse spirituale aliquid etiam cùm constituitur clericis propter causam aliquam temporalem v. g. senium, infirmitatē, multos & vtiles labores sine respectu ad Ecclesiam, vnde sequitur vbi nulla est connexio cum spirituali titulo, neq; is in considerationem venit, pensionem etiam à clericis vendi posse, stando in jure antiquo.

Nota V. Iure nouo post *constitutionem Pij V.* quâ præcepit Clericis pensionariis vt quotidie recitent officium Beatæ Virginis, si ratione Clericatûs & obligatione recitandi officium Beatæ Virginis pensionem acceptârint, non absque Simoniâ posse vendi vel pro temporali commutari, vt docet *Nauarr. consil. 59. & seq. h. t. & in Summâ c. 23. n. 111.* ac sequitur *Zoesius hic n. 47.* Si autem pensio detur in titulum beneficij, idem juris est quod in beneficio, in

cuius

cuius naturam transit; similiter si detur pro beneficio, quod quis resignauit, neque tum post *Bullam Pij V.* resignari potest, si quidem illa *Bulla* sit recepta, aut contrariâ consuetudine non sit abrogata, vt sentit *Gigas. q. 99. de pensionibus. Azor. l. 12. c. 13. q. 39. Suar. l. c. c. 26. n. 5.* & seqq. *Less. l. 2. c. 35. dub. 22. cum Canonistis*, quos allegant.

Nota VI. Pensionem absque vitio Simoniæ redimi posse, sine auctoritate Pontificis, ita vt qui Præposituram v. g. obtinet sub annuâ pensione 100. ducatorum, ei qui resignauit aut alteri annuatim persoluenda, possit simul summâ 1000. ducatorum minori aut maiori pensionem 100. ducatorum redimere, vt ad nihil ampliùs teneatur, vt contrà *Nauarr. l. c. & consil. 63. h. t.* & quosdam alios docent *Caietan. opusc. 17. respon. 10. Val. l. c. q. 16. p. 3. Gigas. l. c. Tanner. l. c. n. 57. Zœsius. n. 48.* Ratio est quia quod merè temporale est, vt vendi, ita & redimi potest, & licet pensio talis habeat aliquid spirituale annexum, nulla tamen in redemptione illius fit commutatio rei temporalis cum Spirituali, sed solùm extinguitur temporale onus soluendi quot añis pensionem, neque ideò is, qui illam extinguit, jus aliquod Spirituale acquirit, vtpote quod jam ante habet, sed solùm se liberat ab onere temporali. *Zœsius* putat post *Bullam Pij. V. eam redemptionem non esse licitam sine authoritate Pontificis*, quia non videtur quis ab onere per Pontificem pensionariis imposito recitandi officium Beatæ Virginis posse liberari sine authoritate imponentis, quod videtur habere saltem praxis, quidquid dicatur de *Bullæ* receptione aut consuetudine.

Nota VII. Posse pensionarium propriâ authoritate pensionem remittere illi, qui eam debet, vt cum *Nauarr. consil. 63. n. 7. h. t.* docet *Zœsius. n. 49.* Neque obstat, quòd nemo possit se liberare ab onere (recitandi v. g. officij Beatæ Virginis imposito) quod legitimâ authoritate impositum est, quia *Pontifex* noluit obligare pensionarium ad hoc onus, nisi quatenus percipit commodum pensionis, quo commodo per spontaneam remissionem abdicato tollitur materia obligationis.

Nota VIII. Rem spiritualem pro spirituali permutare, si vtrinque nihil temporale interueniat, quod quatenus non pretij causâ petitur, vel accipitur, non esse simoniam, neque enim jure naturali aut diuino id prohibitum est, sic consueuerunt homines pij inter se de precibus certis vel sacrificiis mutuò conuenire, imò & pacisci, vt ex *communi* docet *Tanner. l. c. n. 58.* Permutatio tamen beneficiorum propter temporales redditus aut fructus jure positiuo Ecclesiastico prohibita est, si fiat absque legitimâ Superioris authoritate, vt patet ex *cap. Quæsitum. & c. Olim. de rerum permutatione.* quamvis ex alio capite aduersetur quoque juri naturali & diuino, non quidem quatenus est præcisè permutatio rei spiritualis pro spirituali, sed quia acquisitio & traditio beneficij supponit, aut requirit legitimam collationem; priuata autem persona non potest alteri beneficium conferre, licet alioqui seclusâ collatione permutatio foret valida, neque illicita, nisi ratione rei temporalis detur spirituale, vel contrà, tanquam pretium resignationis aut permutationis, v. g. maioris dignitatis, jurisdictionis vel opulentioris præbendæ, si id fiat cum Superioris authoritate, quàm sine labe simoniæ dare non potest, siue absque illâ: Secus est si beneficium tenuissimum pro suo pinguiori ab altero recipiens solùm intendat aut petat, vt aliquid refundatur pro fructuum exæquatione, quod cum authoritate licitè fieri potest, vti ex *communi* aptè tradit *Tanner. n. 6.* Alia quæ de resignatione beneficij præsertim in fauorem tertij, Item de nihil accipiendo propter ingressum religionis, cuius initio *c. 8.* fit mentio, & sæpiùs deinceps, aliáque similia commodiùs infrà expendemus.

Nihil potes vel debes præter procurationem exigere.) Nota I. Quid sit procuratio, diximus tit. de censibus, exactionibus, procurationibus, esse videlicet sumptus qui præstantur Visitatoribus, Episcopis, aliis dum visitant, vel Ecclesias consecrant pro necessariâ sustentatione, vel in stipendium, quod tanquam licitum ex hoc etiam textu approbatur. Vnde confirmatur generalis regula, quòd aliquid in stipendium aut sustentationem ministrantis spiritualia absque simoniâ possit recipi; stipendium enim & sustentatio non respiciunt pretium rei spiritualis, sed personam spiritualia ministrantem, quæ cùm non possit aliunde victum quærere, quia se officiis spiritualibus mancipauit, meritò congruam sustentationem exigit ab illis quibus spiritualia administrat, iuxta illud *1. Cor. 9. v. 11. Si nos vobis spiritualia ministrauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus*; & quod *v. 7. præcedit. Quis militat suis stipendiis vnquam? quis plantat vineam & de fructu illius non edit?* quamuis ipse Apostolus hâc potestate vsus non sit, vti affirmat, *v. 12.* sed propriis manibus victum quæsiuit; quod non est obligationis sed perfectionis quæ non semper locum habet. Sic debentur & soluuntur procurationes vti diximus, itidem datur aliquid pro missis, pro baptismate, exequiis, nuptiis, sepulturis, aliis, quæ dicuntur pertinere ad jus stolæ.

Nota II. Quamuis laudabile sit sine certâ taxatione pro his aliquid accipere pro arbitrio dantis. Conformiter *c. Dilectus.* infrà. posse tamen certam taxationem tam pro ingressu Religionis, de quo *cap.* illud specialiter loquitur, quàm pro quibusuis ministeriis spiritualibus per legitimam consuetudinem induci, vt apertè docet *S. Tho. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 4.* Si verò aliqua ex consuetudine exigantur quasi pretium rei spiritualis cum intentione emendi vel vendendi, est manifestè simonia, & præcipuè si ab initio exigantur. Si verò exigantur tanquam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia; (quia per eiusmodi consuetudinem derogatur Canonibus, qui absolutè aliquid acquiri vetant) in his tamen solicitè cauendum est, quod habet speciem simoniæ vel cupiditatis, iuxta illud *Apostoli 1. Thessal. vlt. ab omni specie mali abstinete vos.*

Nota III. Etsi quis dicat missam, vel aliud ministerium spirituale obeat, propter hunc finem vt pecuniam acquirat, siue stipendium, neque sic fore simo-

simoniam, quia licet talis secundùm judicium practicum pluris æstimet rem temporalem quàm spiritualem, non ideò res temporalis datur per modum pretij pro re spirituali, quia eiusmodi æstimatio vilissima reperitur in omni peccato mortali, quando *Deus* & salus æterna postponuntur rebus temporalibus, licet sciat homo illa esse sine comparatione præferenda; vt bene explicat post *Valen. Tanner. n. 6.7.* qui rectè addit, eiusmodi ministrum mercenarium grauiter peccaturum contra officium suum & incursurum saltem simoniam juris humani, quod eiusmodi mercenarios grauiter detestatur.

Cap. XI. De hoc.

Idem, Toletano Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiscopus Oxoniensis Archidiacono beneficium, & cuidam Clerico ante suam electionem Prioratum diceretur promisisse, vt vterque eidem consentiret. Rescribit Pontifex si hæc manifesta sint, aut memorati de hoc confessi vel conuicti fuerint, vt ab altaris ministerio deponantur, si verò hæc manifesta, ipsi autem nec confessi, nec conuicti fuerint, sed publicâ laborent infamiâ, eis canonicam jubet indici purgationem, in qua si deficiant, tanquam auctores tanti sceleris puniantur. Rex autem & Principes debent induci, vt si aliquid à dicto Episcopo receperint, quo consentirent in eius electionem, Ecclesia Oxoniensi restituant sine diminutione.

E X E G E S I S.

Ab altaris ministerio sunt perpetuò deponendi.) Nota I. Quòd propter crimen simoniæ commissum in electione Prælati, debeat quis deponi ab officio & beneficio, vt patet ex *textu*: perpetua enim depositio à ministerio inuoluit vtrumque, expressè quidem depositionem ab officio, consequenter autem depositionem à beneficio, quod non datur, nisi propter officium, quo si in perpetuum priuetur, vtique nec beneficium retinere potest.

Nota II. Solam infamiam Simoniæ sine conuictione & confessione non sufficere ad pœnam infligendam etiam in crimine excepto, quale est simonia, sed accusato indicendam purgationem, in qua si deficiat, tum demùm puniendum.

Rex autem & Principes.) Placet referre verba *Panorm. hic n. 5. Reges,* ait, *& Principes, & alij laici recipientes pecuniam, vt consentiant electioni siue promotioni ad aliquam prælaturam, tenentur datam pecuniam restituere Ecclesiæ*, de cuius Prælaturâ agebatur. Licet non prouenerit de bonis Ecclesiæ, & hoc ideò; quia in ignominiam illius Ecclesiæ fuit data pecunia, ideò in recompensationem est illi Ecclesiæ restituenda: *quod benè nota in practicâ,* ait *Panorm. nam Confessores Principum vel ignorantiâ ducti, vel vt applaudant Principibus, negligunt eos ad pœnitentiam inducere,* & multi sunt tales hodie in orbe, de quorum salute diffidendum est, cùm decedant in tali peccato, nam peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, iuxta *Regul. Iur. in 6.* & *c. Cùm tu. de vsur. Panormitane* tu dixisti, non addimus verbum.

Cap. XII. Cùm essent.

Idem, Eboracensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Pontifex ex ore Clerici R. intellexisset, quòd nobilis vir V. promiserit ei dare Ecclesiam, si quoddam ipsius negotium in præsentiâ Papæ promoueret. Rescribit Pontifex promissionem istam esse simoniacam, & eidem R. super eâdem Ecclesiâ silentium dicit imponendum.

E X E G E S I S.

Si quoddam ipsius negotium.) Nota I. Id, quod ad *Rubr. num. 4.* breuissimè attigimus, triplex esse, pretium simoniacum, à manu, obsequio, lingua, desumptum ex *c. Salvator, 1. q. 3.* vbi *Vrbanus II.* ait, *Quisquis res Ecclesiasticas nō ad quod instituta sunt, sed ad propria lucra, munere linguæ vel indebiti obsequij, vel pecuniæ largitur, vel adipiscitur, Simoniacus est, quod Vrbanus* hausit ex *S. Greg. hom. 4. in Euang.* nisi quòd contineri omnia tria nomine muneris indigitat, cum *Gregor.* per munus à manu intelligat pecuniam, & dona pecuniæ æqualia quæ dantur collatori, v. g. equus, torques, annulus, vinum, frumentum &c.

Nota II. Munus ab obsequio complectitur, quidquid præstatur, v. g. Episcopo, vt beneficium aliquando conferat, vel alteri à quo beneficium promittitur; quo pacto iste nobilis promisit præsentationem (neque enim plus promittere potuit) Clerico R. si negotium suum apud sedem Apostolicam promoueret, quod si fiat ad probandam peritiam & industriam statui Ecclesiastico idoneam, & conciliandam Episcopi beneuolentiam, non infert simoniam, si absit animus per hæc obtinendi spiritualia neque intercedat pactum, quod *Less. l. 2. de Iust. c. 35. dubit. 20.* aliique communiter excludunt, de quo videbimus infrà *in c. Tua nos.*

Nota III. Si beneficium detur propter munus à linguâ, id est, propter preces, laudes, commendationes, non esse simoniam, nisi supplicans, laudans, commendans, pretium pro his acquirat; aut de illo paciscatur, (de quo infrà videbimus) tum enim censebitur beneficium, quod per illum obtinetur, pretio temporali æstimare: Secus est, si id solùm intendat, vt dignus & idoneus, aut benemeritus promoueatur, etsi gratitudinis ergo aliquid à promoto accipiat, vt colligitur ex his, quæ dicit *Les. l. c. n. 118, Zuesius n. 81. aliique.*

Cap. XIII. Insinuatum.

Idem, Cistrensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex dicto Episcopo, si publicum vel

vel notorium sit quosdam in Ecclesiis sui Episcopatûs simoniacè intrâsse, vt illos amoneat ab Ecclesiis taliter acquisitis, illis autem quorum crimen non est publicum & notorium, si publica laborent infamiâ, cum quinta vel sexta manu sui ordinis purgationem indicat, in qua si deficiant, eos beneficiis earundem Ecclesiarum perpetuò priuet.

EXEGESIS.

Videtur hoc *cap.* discordare à *c. Accedens de accusat. & c. Significâsti de adult.* vbi nisi præcessisset certus modus agendi, deficiens in purgatione jubebatur tantùm suspendi à beneficio, hic autem jubetur priuari, etsi modus ille non præcesserit, sed bene respondet *Panorm. n. 5.* aut præcessisse informationem factam ad priuationem beneficij, & deficientibus probationibus statim fuisse indictam purgationem, aut specialiter esse in simoniâ, quòd non requirantur probationes tam claræ, sed debere inquisitos aut accusatos in continenti repelli ab Ecclesiis, si appareant signa, aut argumenta probabilia huius criminis.

Cap. XIV. Nemo.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne vllus Presbyter xenium vel emolumẽtum quodlibet à publicè peccante accipiat, vt Episcopo vel ministris eius peccatum illius celet, aut quocunq; respectu Episcopo innotescere detrectet. Nec quemquam pœnitentẽ vel minùs dignè pœnitentem gratiâ vel fauore ad reconciliationem adducat, eique testimonium reconciliationis ferat, nec dignè pœnitentem quocunque liuore à reconciliatione remoueat. Simoniacum enim est vtrumque.

EXEGESIS.

Peccatum illius celet.) Nota I. Non malè *h. t. à Suar. to. 1. de Relig. tr. de Simon. l. 4. c. 22. n. 14.* diuidi in duas partes. Vna est à principio vsque ad vers. *nec quemquam* exclusiuè; altera deinde vsque ad finem; in priori prohibetur ne Presbyteri aliquid muneris accipiant pro celando publico peccato, vbi nihil dicitur de Simoniâ; etsi enim id sit contrarium bonis moribus & officio Clericorum, non est tamen simoniacum. In secundâ autem parte prohibetur, ne Clerici quenquam ad reconciliationem admittant, aut ab ea arceant propter pretium temporale, quia simoniacum est vtrumque; quæ verba ad secundam hanc partem non ad priorem referuntur, qui est optimus huius *cap.* intellectus.

Nota II. Eâ occasione, quia alij passim illa verba: Simoniacum est vtrumque: ad vtramque *textûs* partem referunt, ideò disceptari vtrùm, pro omissione actûs supernaturalis (qualis est aperire peccatum publicum superiori) aliquid dare vel exigere sit simonia. negat rectè *Less. dubit. 11. n. 64.* Allegans Canum & Victorium, esse propriè simoniam. Ratio est, quia nuda siue pura omissio actûs supernaturalis non est quid sacrum & supernaturale, ergo dum aliquid pro eâ exigitur, non exigitur pro re sacra, quod requirit propriè simoniâ, vt si aliquid accipias, ne dicas missam, ne baptizes, ne confessionem audias, quando potest quis laudabiliter induci ad tales actus seu omissiones, v. g. ne eligat indignum, ne absoluat impœnitentem, ne celebret in peccato mortali.

Nota III. Si talis omissio eiusque pactum referatur vel redundet in damnum publicum, vel cuiuscunque, erit quidem graue peccatum, sed non propriè Simonia, quo modo collatio facta carnali affectu vel precibus, interdum Simonia dicitur, vt *c. Ordinationes. 1. q. 1. sic S. Th.* collationem factam timore, vocat Simoniacam vt post *Victor. n. 25.* not. *Less. l. c.* & sic dicunt, celare peccatum esse Simoniacum quia illa verba *vtrumque est Simoniacum* referunt ad vtramque *textûs* partem, contrà, quàm facit *Suar.*

Cap. XV. Querelam.

Idem, Vigeriensi Episcopo & Priori de Acrâ.

SVMMA.

Cùm Pontifex rescripsisset querelam monachorum de Acrâ contra Priorem suum, quòd Capitulo inconsulto chartam, quæ continebat emptionem cuiusdam monasterij cum suis pertinentiis, & Ecclesia Geuensi (quæ à monachis de Cardonio sub annuo censu 15. librarum fuerant adepti) acceptâ pecuniâ resignâsset. Mandat Partibus conuocatis causam concordiâ vel judicio terminari, sicut enim emi non potuit, ità nec redimi Ecclesia memorata, si verò monachi de Cardonio citati venire, & judicio stare contempserint, jubet monachos de Acra in possessionem induci.

EXEGESIS.

Sicut emi non potuit ita nec redimi Ecclesia &c.

Nota I. Res consecratas, vt vasa, paramenta sacra, imagines, Agnos Dei, & vel maximè templa, quatenus consecrata sunt, vendi non posse, vt per se patet, quatenus autem materialiter sunt pretio æstimabiles ratione materiæ, vt sunt aurum, argentum, æra, lapides pretiosi, ligna, saxa, artificium, vendi posse, vt habet *communis* apud *Tann. d. 5. de Relig. q. 8. dub. 2. n. 44.* Ratio est quia hoc casu non venditur res spiritualis quà talis est, sed quatenus constat ex materiâ, quæ pretio æstimari potest, neque amittit valorem per consecrationem.

Nota II. Non esse res has conuertendas in profanos vsus, sine justâ & necessariâ causâ, quæ si cogat, vt hominibus laicis & profanis vendantur, sunt prius confringenda, & Ecclesia diruenda, ita saltem non habeat ampliùs aspectum aut formam templi, vt habet itidem *communis apud Tann. n. 45.*

Bene

Bene etiam notat *Zasius hic n. 10.* ne pretium eiusmodi rerum augeatur ratione consecrationis, tum enim æstimarentur carius propter aliquid spirituale, quæ qualitas non est vendibilis aut pretio æstimabilis.

Nota III. Neque obstat *c. Si quis obiecerit. 1. q. 3.* vbi absolutè videtur prohiberi Ecclesiæ consecratæ venditio, quia quisquis horum alterum (id est templum materialiter, siue lapides & ligna) vendit, sine quo nec alterũ prouenit, neutrum inuenditum derelinquit, ergo vendens Ecclesiam, vendit etiam consecrationem. Respondetur enim ibi non agi de materiali Ecclesiâ, an vendi possit, sed de conditione Episcopi aut Abbatis, aut iure parochiali vel patronatûs, & idem est iuxta veram lectionem, & *editionem Gregor. XIII.* quâ ratione intelligi debeat quod dicitur in *hoc c. Ecclesiam nec emi nec redimi posse*, quatenus videlicet talia iura habet annexa aut comprehendit. Regula autem suprà posita procedit quando sine distinctione eius quod formale aut materiale est in re consecratâ, simpliciter ea venditur, tum enim qui vendit materiale, videtur etiam vendere spirituale; vel intelligi debet secundùm præsumptionem fori externi, nisi manifestè iusta & necessaria causa appareat rem sacram vendendi.

Cap. XVI. Ea quæ.

Idem.

S V M M A.

Cùm Pontifex audisset à quodam Episcopo, nummos pro Chrismate ab Ecclesiis extorqueri titulo Cathedratici, vel Pastoralis præstationis vel consuetudinis; Rescribit hoc esse Simoniacum, & prohibet quocunque prætextu illud fieri, sub periculo Ordinis & dignitatis incurrendo.

E X E G E S I S.

Nota, hic Chrisma sumi pro ipso Sacramento Confirmationis, pro cuius administratione absque simonia vtique nihil accipi potest, de Chrismate autem materialiter vt significat oleum, & quidem pretiosum, quid dicendum sit, patet ex dictis.

Cap. XVII. Ex diligenti.

Idem.

S V M M A.

Cùm Cantuariensis Archidiaconus quendam Clericum promisso beneficio Ecclesiastico ad præstandum homagium sibi & fidelitatem induxisset, & Clericus illicitæ obligationis religione ductus, absolui postularet, Pontifex eum à præfato homagio & fidelitate (præsertim cùm hæc taliter præstita sint humanis & diuinis legibus contraria) absoluit, & ne propter hoc notâ vel infamiâ posset respergi, absolutionis suæ literas ipsi indulsit.

E X E G E S I S.

A prædicti Archidiaconi homagio & fidelitate.) Nota I. Ex *Panorm. hic n. 1.* quòd homagium & fidelitas sint diuersa. Homagium propriè est, quando quis facit promissionem subiectionis alteri genibus flexis, & manibus intra manus illius positis, (quamuis id etiam possit fieri & soleat alio modo) ita quòd efficiatur homo illius (vnde dicitur homagiũ) ligius id est obligatus siue vasallus. Solet autem homagium præstari Imperatori & Regibus etiam ab Ecclesiasticis pro feudis & regalibus temporalibus, qualia in Imperio Germanico obtinent Episcopi & Prælati, qui sunt Imperij Principes: Iuramentum fidelitatis est quando quis promittit alteri fidelitatem quod potest præstari non solùm Imperatori & Regibus sed etiam aliis superioribus, vti etiam præstant Episcopi in suâ consecratione Pontifici *c. Ego N. de iureiur.*

Nota II. Rationem diuersitatis quare homagium non debeat præstari pro spiritualibus, *Panorm. n. 4.* rectè assignat istam, possit autem præstari Iuramentum fidelitatis, quia homagium continet temporale commodum illius cui præstatur, quia efficitur illius subditus & vasallus cum obligatione ad certa seruitia temporalia, quæ pro spiritualibus consequendis præstari non debent, quod non est similiter in iuramento fidelitatis, quod tantùm obligat ad fidelitatem superiori præsertim maioris dignitatis debitam, & potiùs præstatur dignitati quàm personæ. *fin. c. Venerab. Item in fine. sup. de electione.* Absoluitur autem iste clericus non tantùm ab obsequio, sed etiam à fidelitate; quia potestas Archidiaconi non est tanta, vt possit exigere fidelitatem, vel quia cùm exactio homagij fuerit Simoniaca, vitiata fuit obligatio in totum.

Cap. XVIII. Etsi.

Idem, Strigoniensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cum P. Cardinali Apostolicæ sedis Legato, qui huius Archiepiscopi electioni interfuit & pallium illi attulit, eius frater equum eo ignorante transmisisset, quia per mare veniens, nullos aut paucos equos habebat. Rescribit Pontifex Archiepiscopum metuere non debere, in muneribus enim tria maximè esse attendenda, personæ scilicet dantis & accipiẽtis qualitatem, quantitatem muneris & tempus donationis. Qualitas personarum, vt attendatur à quo & cui, videlicet an à paupere diuiti, vel è conuerso datum fuerit; æstimatio muneris & tempus donationis, si maioris vel minoris pretij res existat, an instante necessitate vel alio tempore conferatur. Cardinalis ergo & fratris prædicti qualitate pensatâ, non fuit magnum Cardinali vnum equum ab eo transmitti, quem etiam iaculatori non petenti vir tantus fortè donaret, deinde non

de non aliâ intentione hoc factum fuisse constat, quàm vt Cardinali subueniretur in necessitatis tempore. Quòd autem scriptum est, beatus qui excutit manus suas ab omni munere, de illis donis dictum est, quæ accipientis animum allicere & peruertere solent, qualia non sunt electuaria aut vinum, siue alia modici pretij quæ voluntatem recipientis inclinare vel mouere non debent, neque Ecclesia Romana interpretari consueuit accipientem in his delinquere vel donantem.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* tam perspicuum plenùmque sapientiæ Apostolicæ est, vt plura addendo nolimus illud obscurare, certi quòd prudens Lector in hâc materiâ salutarem directionem inde vltrò capiet pro se & aliis.

Cap. XIX. Veniens.

Idem.

SVMMA.

Cum Abbas & fratres S. R. noluissent Presbyterum F. in monachum recipere, nisi triginta solidos eis dare pacisceretur, conuentione autem factâ ipsum recepissent, mandat Pontifex, cùm factum huiusmodi peruersum videatur: si ita est, Abbatem & Monachos ad restituendam pecuniam præfato F. tam indignè acceptam compelli, eósque ab executione officij suspendi & dicto F. prouideri, vt in alio monasterio in habitu monastico Domino studeat deseruire.

EXEGESIS.

Quousque triginta solidos dare conuenerit,) Not. I. Pluribus canonibus h. t. seuerè statui, ne quid pro ingressu aut receptione in religionem aut Monasteria exigatur, vt in *c. Non satis. sup. c. Præsenti. c. De Regularibus. c. 1. & 2. eodem in extrau. commun. c. Dilectus, 2. c. Quoniam. c. vlt. Mandato.* vt ex tot præceptis appareat, quàm detestabile semper Ecclesiæ visum fuerit crimen Simoniæ, ideóque *cc.* horum sensum placet hîc in vnam doctrinam coniungere, pœnam tamen quæ pro hoc crimine statuitur, in *finem h. t.* differemus, quâ in re in primis certum est Simoniâ esse si pro ipso statu Religioso aliquid exigatur aut accipiatur, quia hic status est res omnino supernaturalis, non ergo æstimabilis pretio temporali.

Nota II. Si monasterium est opulentum, est Simonia saltem juris Ecclesiastici, aliquid exigere pro sustentatione ingredientis ita *S. Th. in 4. d. 25. q. 3. a. 2. ad 7.* vbi ait: *Si sine grauamine monasterij possit recipi nouitius, Simoniacum est aliquid exigere,* & in hoc consentire omnes testatur *Victoria relect. de Simon. p. 2. n. 12.* & sequitur *Less. l. c. n. 68.* Ratio est quia jus viuendi de bonis monasterij sic est annexum professioni, sicut præbenda beneficio Ecclesiastico; ergo sicut pro præbendâ non potest quidquam exigi (saltem in Ecclesiâ opulentâ) ita neque pro jure sustentationis religiosæ; confirmatur ex *canonibus* qui absolutè aliquid prohibent exigi ab ingredientibus vel pactum fieri, & puniunt tum dantes tum accipientes, dum hos jubent suspendi ab executione ordinis & officij; illos autem ad aliud monasterium transferri, vt patet ex *cc. allegatis.* & præsertim *extrau. 1.* vbi suspenduntur Conuentus & Capitula quæ pastus vel prandia vel similia in religionis ingressu etiam ex consuetudine, quam Pontifex vocat corruptelam dantes excommunicantur.

Nota III. Hos *canones* non loqui ex præsumptione animi Simoniaci quod de personis religiosis saltem in communi præsumi nec potest nec debet, quando potiùs præsumi debet id fieri bonâ & licitâ intentione, si non ad leuamen monasterij quo non indiget, si opulentum est, sed pro honestâ conuentûs relaxatione in nuptiis spiritualibus professionis Religiosæ & pro parentum amicorúmque à quibus profitentes auelluntur, solatio. Placet quod dicit *Less. n. 70. olim ista exigere & dare fuisse Simoniam* jure humano constitutam, quia habet quandam speciem quæstûs illaudabilis & auaritiæ. Vbi verò longâ consuetudine dictis canonibus derogatum fuit, ex causis memoratis illam Simoniam desiisse.

Nota IV. Si monasterium premitur inopiâ aut habet tenues redditus, ita vt non plures possit sustentare, non est Simonia pacisci cum ingredientibus de sustentatione. Ita *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4.* communiter receptus. Ratio est, quia talis pecunia solùm exigitur instar conditionis necessariæ, ne alij Religiosi grauentur. Neque obstat *c. Quoniam.* infrà. quia ibi agitur de monasterio, quod falsò prætendebat paupertaté: vt notat *Silu. verb. Simonia. q. 15.* Dici etiam potest jura antiqua in monasteriis eiusmodi tenuibus per consuetudinem contrariam esse abrogata, vt ait *Less. l. c. n. 72.* quod faciliùs procedit de eiusmodi monasteriis, quàm de opulentis.

Nota V. Si aliquis donis & muneribus intendat aliquem allicere ad Religionem sine animo ipsum obligandi, non est per se illicitum, neque enim prohibitum est, beneficiis allicere ad salutem & res salutares. Si verò quis intendat alterum obligare, videtur esse species quædam simoniæ, *fa. c. Pio. 1. q. 2.* vbi dicitur: *nusquam legimus Domini discipulos vel eorum ministerio conuersos quempiam ad Dei cultum muneris interuentu prouocâsse.* Etsi verò non est propriè Simonia, quia non obligo illum, vt mihi vel alteri meo nomine det aliquid spirituale, sed vt sibi ipsi & saluti suæ consulat, inordinatum tamen est alterum pretiô temporali obligare velle ad id quod liberè & affectu salutis capessendæ deberet. Præterquam quòd eiusmodi captiones frequenter habeant sinistros exitus. Potest tamen vt notat *Less. n. 67.* quis ali in studiis vel accipere commoda à monasterio eâ lege, vt ingrediatur, vel si noluerit sumptus refundat, si autem ingressus fuerit, liber sit ab hâc obligatione.

Cap.

Google

Cap. XX. Ex tuæ Fraternitatis.

Idem.

S V M M A.

Cum Archidiaconus quidam noluisset quendam Clericum ad sacerdotij ordinem præsentare, nisi sex solidos ipsi solueret; Rescribit Pontifex, vt si hoc non sit publicum, eundem Sacerdotem Episcopus secreto moneat & inducat, vt ordinem alicuius Religionis assumat, & perpetuò ab officio Sacerdotij quod illicitè accepisset, abstineat, alioqui non esse inuitum ab eodem ordine coërcendum, secretam tamen pœnitentiam injungendam.

E X E G E S I S.

Colligitur simoniacum occultum non esse ipso jure suspensum, quoad alios ab executione ordinis suscepti, sed per sententiam judicis id fieri debere, neque sine manifestâ causâ aliquem remoueri debere, vt dicit *gl. hic.* Nota portò etiam modicum pretium sufficere ad simoniam, si detur tanquam pretium pro re spirituali aut præsumatur dari, quia datur contra Canones; secus est quando modica dantur eo modo, vt dictum est *c. Præcedente.* & sine pacto.

Cap. XXI. Ad nostram.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex pro ministerio Ecclesiastico exercendo, siue pro Vicariis assignandis, siue pro Chrismate nullatenus pecuniam exigi.

De hoc dicemus commodiùs *tit. sequenti.*

Cap. XXII. De simoniacè.

Lucius III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, licet quidam secundùm quandam speciem simoniæ, vtpote ipsis ignorantibus simoniacè ordinentur, posse (quia simoniaci non sunt) in suis ordinibus remanere.

E X E G E S I S.

Vtpote ipsis ignorantibus.) Nota I. Titulum beneficij per simoniam obtenti, datâ licet probabili ignorantiâ ex parte beneficiati esse invalidum, iuxta *Panorm. c. penult. de elect. not. 1. Couar. in Regul. Peccatum p. 2. §. 8. n. 8.* Ratio est, quia ex ipsâ rei naturâ talis titulus est invalidus, si simonia sit juris diuini, quia non potest ex naturâ rei res spiritualis æstimari pretio temporali, adeóque nec commutari, ignorantia autem quantumuis probabilis non tollit nullitatem, si nullitas non est inducta in pœnam; iuxta *gl. receptam, c. Statutum, ✠. Numerandam. de præbendis. in 6.* Si autem Simonia sit juris humani, videtur ignorantia excusare.

Nota II. Posse Episcopum dispensare, si commissa sit Simonia per tertium, qui per illicitam promotionem dedit pecuniam ipso inscio, iuxta *gl. hic. ✠. Remanere.* communiter receptam. Cum illis autem qui Simoniam commiserunt, vel illis scientibus est commissa, solus Papa dispensat. *c. Nobis. & c. penult. infrà.* Debet autem simoniacè promotus, quantumuis ignoranter, renuntiare beneficio postquam hoc scit. *c. Præsentium. 1. q. 1. c. De Regularibus. c. Ex insinuatione. c. Nobis. infrà. c. penult. de elect.* Quamuis cùm absque vllâ dispensationis mentione Pontifex dicat illos posse in suis ordinibus remanere, videri id possit talibus jure communi concessum; neque opus esse dispensatione, quantum opus est ex vi huius *textûs.* Communiter tamen dicunt in Simoniâ occultâ requiri dispensationem Episcopi, imò *Henriq. c. 56. De excommunicatione*, & quidam alij putant Episcopum posse tollere talem inhabilitatem ignoranter contractam, quia nullo jure reseruatur Papæ; & licet reseruaretur, videretur concessa per *Concil. Trid. sess. 24. c. 6.* sub nomine suspensionis vel irregularitatis, vel casûs occulti, quod satis probabile putat *Lessius dubitat. 25. n. 140.* etsi alij contra sentiant.

Cap. XXIII. Matthæus.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam in Episcopum esset electus à maiori parte fratrum, paucis contradicentibus, & quidam amicus eius de conscientia & voluntate ipsius, ei qui magister discordiæ videbatur, certum munus exsoluisset, electus autem dubitaret, quòd non esset à labe simoniæ prorsus immunis, an ab administratione deberet remoueri. Rescribit illi Pontifex, & consulit vt administrationem celeriter ac sponte dimittat, memor nihil prodesse homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur.

E X E G E S I S.

Ei qui magister discordiæ videbatur.) Nota I. Hunc electum non voluisse ipsum Episcopatum pretio æstimare aut comparare, sed cùm per electionem maioris partis jus ad illum acquisiuisset, solùm consensit, vt tertius quidam illum qui eius electioni, vel potiùs eâ jam peractâ confirmationi aduersabatur, munere aliquo placaret & vexationem redimeret, licere autem post jus acquisitum & beneficium obtentum sine Simoniâ redimere vexationem, quæ pro jure tollendo iniustè infertur vel probabiliter timetur: est communis *sententia in c. Dilectus. infr. Panorm. aliórúmque. Nauarri. c. 23. manu. n. 102. §. 8. Azor. p. 3. c. 11. q. 4. Suar. c. 50. & seqq. Zasij. n. 64.* Confirmatur ex *c. Quæsitum. 1. q. 3.* vbi religiosi vexationes quas patiebantur in Ecclesiis, pecunia

Digitized by Google

cunia redimebant, minimè culpantur. Sicut neque ille præpositus qui in *d. c. Dilectus.* Archidiacono Eboracensi certam pecuniæ quantitatem promisit & dedit, vt desisteret ab ipsius læsione, quod cùm non faceret, meritò jussus est pecuniam restituere. Ratio est, quia dans ex tali causâ pretium, non dat illud pro re spirituali, sed pro vitandâ iniuriâ quam infert ille qui alterum in jure jam obtento turbat.

Nota II. In præcedenti *c.* electum Episcopum, qui per tertium volebat redimere vexationem, judicat Simoniacum & admoneri, vt Episcopatum quàm primùm deponat; quia canones obligant ad renuntiandum beneficio Simoniacè obtento, vt suprà diximus deliquisse in eo, quòd redimere voluerit vexationem Archidiaconi in impediendâ confirmatione electionis suæ, quam necdum obtinuerat. Hinc *communiter DD. in eodem. c. Matthæus. & c. Dilectus. inf. post Innocent.* requirunt jus plenè acquisitum, vt liceat redimere vexationes, vt si quis impetatur non solùm post electionem vel præsentationem, sed etiam post confirmationem aut collationem & institutionem obtentam. Si autem solùm sit electus aut præsentatus, cùm nondũ habeat jus confirmationis aut collationis seu institutionis, si aliquid det pro redimendâ vexatione, licet immediatè nihil det pro re spirituali, videtur tamen mediante pretio tale jus velle acquirere, ideóque vi *h. t.* committere Simoniam saltem juris Ecclesiastici; quæ autem olim sufficiebat ob reuerentiam Canonum ad pœnam Simoniæ incurrendam.

Nota III. Si is qui alterum vexat, conferre nihil possit v.g. ad confirmationem electionis vel collationem aut institutionem beneficij obtinendam; à tali licebit redimere vexationem etiam ante jus siue plenè siue semiplenè acquisitum; cùm non contineat emptionem rei spiritualis sed solam redemptionem vexationis, quæ nihil est spirituale, & vexator ad spirituale quod intenditur nihil possit per se conferre, vt bene dicit *Zœsius l. c. n. 64.* inde sequitur quod videtur dicere *n. 65.* eum qui pro solâ vexatione aliquid accipit, non esse propriè Simoniacum, secus foret si non solùm desineret à vexatione sed & conferret positiuè suffragium vel aliud quid pro obtinendo beneficio.

Nota IV. Etsi aliquibus placeat non posse dari aliquid pro redimendâ vexatione super denegatâ injustè possessione, etiam post acquisitum plenum jus in beneficio quoad proprietatem, quòd possessio videatur aliquid spirituale, aut spirituali annexum, vt tenet *Panorm. in c. Ad aures. n. 6. & d. c. Dilectus. inf.* probabiliùs tamen est contrarium, scilicet post plenum jus acquisitum, licitum esse redimere impedimentum possessionis; quia possessio secundùm se non est tam jus spirituale, quàm factum corporale per accidens annexum juri spirituali, vt docent *Nauar. l. 6. n. 102. §. 1. Binsfeld. in d. c. Dilectus. Zœsius n. 66.* quia jus spirituale potest haberi sine possessione. Neque obstat *c. Decimas. 16. q. 7.* vbi prohibentur Episcopi, ne decimas à suis subditis redimant, etsi ab ijs vexentur earúmque possessione frustrentur. Respondetur hoc non ideò fieri, quòd possessio decimarum sit aliquid spirituale aut illam redimere sit simoniacum, sed ne laicis detur occasio formales injurias exercendi spe talis lucri aut lytri.

Cap. XXIV. Ad Aures.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam C. propter causam debiti excommunicatus creditoribus satisfecisset, executores autem nollent illum absoluere, nisi decem libras ipsis solueret, mandat Pontifex, cùm indignum sit & Ecclesiasticæ rationi contrarium vt absolutionis beneficium redimatur, si præfatus C. debitum soluit, ipsum Episcopus gratis faciat absolui.

E X E G E S I S.

Non solùm absolutionem ab excommunicatione, sed omnes actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, quatenus tales sunt materia Simoniæ, vt in confesso est apud omnes, idémque sentiendum de jurisdictione fori externi, bene addit *Zœsius n. 22.* cùm & ista sit res spiritualis ad spiritualem & supernaturalem finem tendens, pro quâ pretium sine labe simoniæ persolui non potest.

Cap. XXV. De Regularibus.

Clemens III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, vt Regulares Canonici siue Monachi, locum quem simoniacè ipsis scientibus adepti sunt, dimittant, & solitudines siue Monasteria districtiora adeant, vbi suum excessum sine intermissione deploreut. Si autem ipsis ignorantibus pecunia data fuerit, loco eidem renuntient; postea tamen si absque scandalo ibi remanere poterunt, eòdem regredi, vel in alio quod sit de Ordine ipso poterunt collocari.

Hoc *cap.* intelligitur ex illis quæ dicta sunt *ad c. Veniens. suprà.*

Cap. XXVI. Ex insinuatione.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam interueniente pecuniâ olim filiô Præbendæ beneficium acquisiuisset, & filius ad annos discretionis perueniens accepto Dominicæ crucis signo præbendam resignâsset, eundémque postea Præpositus & fratres iterum in Canonicum elegissent hâc conditione, vt per electionem istam postremum locum in choro & in alijs obtineret. Rescribit Pontifex, vt indulgentiâ Capituli

tuli contentus misericorditer sibi factâ, ratione primæ receptionis nihil in ipsâ Ecclesiâ sibi vendicet.

EXEGESIS.

Cùm prima receptio in Canonicum fuerit simoniaca, ideóque nulla, neque vllum jus fuerit inde huic Canonico acquisitum, isque quantum apparet ratione dictæ receptionis sibi vellet vendicare locum priorem, meritò illi Pontifex super hâc re silentium imposuit.

Cap. XXVII. Nobis.

Celestinus III.

SVMMA.

Cùm quatuor à Capitulo constituti essent, vt eligerent Plebanum, amici verò eius cuius electio sperabatur vni vel omnibus eligentibus pecunias promisissent, ipso tamen ignorante, qui intuitu huius promissionis postmodum est electus, consultus Pontifex rescripsit; nisi constet promissum tale in dispendium eligendi malitiosè factum fuisse, licet ipse conscius non fuerit, eius tamen electionem tanquam simoniacam penitùs reprobandam. Addit denique Pontifex cuiuslibet Ecclesiæ Prælatum simoniacè electum, ab Episcopo suo dispensationem obtinere de jure non posse.

EXEGESIS.

Vni vel omnibus.) Nota I. Electionem esse simoniacam vi huius *text.* etsi vnus solùm ex eligentibus munus accipiat, vt notat *Panorm.* hic. *Nauar. c.25. Man. n.113. & censuit Rota, decis. 22. in 1. collectione*, quas nouissimarum nomine edidit *Farin. Garz.* autem *de benef. p. 8. c. 1. n. 11. & 12.* rectè explicat procedere, quando aliqui collectim jure collegij eligunt, præsentant, aut conferunt vt vniuersi, qui casus est *præsentis c.* quia tunc vna est omnium electio, præsentatio, collatio; & per vnius simoniam vitiatur totus actus jure collegij gestus. Secus est, si plures v. g. præsentent, vt singuli; si videlicet plures contingat esse eiusdem beneficij patronos à se mutuò independentes; tum enim tot erunt præsentationes, quot patroni, neque præsentatio vitiosa vnius inficit alios, iuxta *Farin. decis. 103.* quem sequitur *Barbosa hic n. 2.*

Nota II. Electionem censeri simoniacam propter Simoniam electo licet ignorante commissam, iuxta dicta *ad c. De simoniacè.* & sequuntur *Less. c. 35. n. 14. Garz. l. c. n. 6.* aliique apud ipsos, licet aliqui contrarium sentiant apud *Barbos. hic n. 6.* per ignorantiam videlicet impediri electionis simoniacæ nullitatem, quibus non fauet iste *textus*, dum dicit eiusmodi electionem reprobandam, vbi potiùs dici deberet esse cassandam, si initiò valida fuisset.

Nota III. Si simonia commissa fuisset in fraudem eligendi à peritis in jure, quòd sciuerint eiusmodi electionem esse invalidam, ideóque datâ operâ simoniam commisissent, ne eius fructu electus gaudere posset, electionem non vitiari, neque electum ex *hoc cap.* posse repelli; quæ exceptio cùm in *textu* sit inserta; non oportet pluribus immorari. Quòd denique Pontifex dicit simoniacè electum non posse ab Episcopo suo dispensationem obtinere, intelligi debet de Simoniâ manifestâ vel in judicium deductâ, non autem de occultâ, in quâ dispensare posse Episcopum, diximus *l. c. not. 2.*

Cap. XXVIII. Dilectus filius. I.

Idem, Lincomiensi Episcopo & Priori de Ponte fracto.

SVMMA.

Cùm Eboracensis Archidiaconus Præpositum R. multis grauaminibus afficeret, neque promissâ ei licet pecuniâ, imò & receptâ, ab eius læsione desisteret super dignitatibus & beneficiis eius: Mandat Pontifex, si ita sit, Archidiaconum ad restituendum quod accepit (si promissionem suam violauerit) compelli.

Hoc *cap.* intelligitur ex dictis *ad c. Veniens. suprà.*

Cap. XXIX. Suam.

Innocentius III. Abbati de jugo Dei, & Priori de Sila.

SVMMA.

Cùm Parochiani de Villa Franca quererentur, quòd Capellanus eorum pro exequiis mortuorum & benedictionibus nubentium pecuniam exigeret & extorqueret. Mandat Pontifex Capellanum moneri, vt à tanta præsumptione desistat, & pro excessu satisfaciat competenter. Si autem noluerit obedire, pœna Canonica eidem infligatur.

Huius quoque *cap.* intellectus patet ex dictis *ad cap. 10.* per totum.

Cap. XXX. Dilectus filius. II.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Pontifex certior factus esset in Cantuariensi Diœcesi, in Monasterio & Religiosis locis multos esse per simoniam receptos. Rescribit, si aduersùs eos accusatio coram Archiepiscopo fuerit canonicè instituta, & crimen ordine judiciario comprobatum, vt tam in dantes, quàm recipientes Archiepiscopus Canonicam exerceat vltionem, si autem per solam inquisitionem constiterit Simoniacè receptos, ad agendam pœnitentiâ ad

ad monasteria dirigat arctiora; Abbatibus autem, Abbatissis, Prioribus, Prælatis quibuslibet & Officialibus eorundem iniungat pœnitentiam competentem, & donec illam peregerint, eos ab Ordinum executione suspendat, hancq; formam Episcopis suis præscribat per suas Diœceses obseruandam. Illud tamen addit, gratanter posse recipi (pro ingressu videlicet Religionis) quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.

Quæ pro huius *cap.* intellectu requiruntur, reperies dicta, *ad cap. Veniens.19.* suprà.

Cap. XXXI. Licet Heli.

Idem Priori S. Victoris, Magistris I. Bononiensi & L. Modicensi Canonicis.

SVMMA.

Cum Abbas Pomposianus esset ad Pontificem de Simonia, periurio, dilapidatione & insufficientiâ delatus, & ipse contra testes multas exceptiones opponeret; Pontifex repetitis ijs quæ de Inquisitione, Accusatione, Denunciatione tradidit in c. Qualiter & quando. 2. *licet alioqui crimen Simoniæ & Læsæ Maiestatis paria videantur, æquitate pensatâ, illas duntaxat exceptiones admisit, quibus probari posset, testes non de zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere.*

Cap. XXXII. Per tuas.

Idem.

SVMMA.

Explicat Pontifex quæ pensanda sunt, vt in crimine Simoniæ, de quo accusatus fuit dictus Abbas Pomposianus secundùm priorem Decretalem, Licet Heli *à se editam procedendum fuerit, rursusq; dicit se illas solùm Abbatis exceptiones admisisse, quibus probatis testes de malignitatis fomite processisse constaret, idque se fecisse non secundùm iuris rigorem (qui in crimine Simoniæ, sicut in crimine læsæ Maiestatis, omnes indifferenter tam infantes quàm criminosos, non solùm ad accusandum, sed etiam testificandum admittit, iuxta c. præcedens* Licet Heli) *sed secundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab Ordine, sed ciuiliter, vt ab administratione amoueretur tanquam immeritus & damnosus, cùm præsertim Prælati Regulares ex leuibus causis possint ab administrationibus amoueri.*

EXEGESIS.

Quæ in his duobus *cc.* dicuntur, in *c. Qualiter & quando*, quod est eiusdem Pontificis aliisque præcedentibus abundè explicata sunt. Huc illud tantùm pertinet, crimen Simoniæ æquiparari crimini læsæ Maiestatis, adeòque indifferenter quosuis accusatores & testes admittendos secundùm juris rigorem, ex æquitate tamen locum habere exceptiones de conspirationibus & inimicis capitalibus, si præsertim non agatur criminaliter sed ciuiliter contra Prælatum Regularem de eius amotione, non depositione.

Cap. XXXIII. Sicut tuis.

Idem, Abbati Iemblacensi.

SVMMA.

Cùm Abbatem hunc legitimè electum eius Episcopus diœcesanus Leodiensis nollet nisi interuentu pecuniæ confirmare, & hac ne offerretur electus quidem sub interminatione anathematis vetuisset, nihilominus tamen eo inconsulto & ignorante à fratribus promissa & exsoluta fuisset; Rescribit Pontifex licèt secundùm canones etiam paruuli cupiditate parentum Ecclesias per pecuniam adepti eas dimittere teneantur, quia tamen longè diuersum est non præbere consensum, & expressè aliquid prohibere, quod electo inuito alius ipso ignorante pecuniam promisit & exsoluit, non debere ipsi ad pœnam vel culpam imputari, nisi postea consenserit soluendo pecuniam promissam aut solutionem reddendo, illi autē qui dederunt pecuniam vel receperunt, in tantum sunt culpabiles, vt si eorum excessus Ecclesiæ (quæ non judicat de occultis) foret manifestus, pœnâ essent canonicâ feriendi.

EXEGESIS.

Rigor canonum habet *c. Præsentium. 1. q. 1.* & *c. Ex insinuatione*, infrà. vt illi qui etiam in pueritiâ Ecclesias aut beneficia per pecunias adepti sunt, eas dimittant, licet ipsis nec scientibus nec consentientibus factum fuerit, id autem non obesse electo Iemblacensi Abbati, qui non solùm non consensit, neque datæ pecuniæ conscius fuit, sed ante ne daretur, seuerè interdixit.

Cap. XXXIV. Tua nos.

Idem, Decano Beluacensi.

SVMMA.

Consultus Pontifex rescribit si clericus cum conditione vel pacto largiatur Ecclesiæ sua bona vt illa postmodum retineat loco præbendæ & ipse in Canonicum recipiatur, id fieri non posse absque Simoniâ, cùm in talibus omnis actio & conuentio cessare debeat juxta canones, si verò purè offerat rogans humiliter vt in Canonicum recipiatur & bona sua pro præbendâ sibi retinere liceat & Clerici eiusdem Ecclesiæ purè consentiant id fieri poterit absque scrupulo simoniacæ

prani-

prauitatis. Si tamen is qui talem donationem facit, intendat per temporalia bona, quæ offert, spiritualia adipisci, & Clerici eum recipientes non essent eum admissuri nisi commoda temporalia perciperent, sine dubio tam ille, quàm isti apud strictum judicem (qui scrutator est cordium & cognitor secretorum) culpabiles judicantur.

EXEGESIS.

Omnis actio & conuentio cessare debet.) Nota I. Etsi, si liceat temporalia bona offerre ex liberalitate purâ, & petere humiliter vt spirituale aliquid sibi conferatur, hócq; liceat dare, modò nihil in pactum sit deductum, neque quidquam sit conuentum super re spirituali vel temporali, vt patet ex hoc *c.* veruntamen per *canones* ita excludi omne pactum, vt non possit cum illo stare vlla intentio gratuita, sed semper committi Simonia, quia in spiritualibus omnis pactio & conuentio cessare debet, quod in hoc etiam *textu* allegat Pontifex, & habetur in *c. finali. De pactis. c. Quæsitum. de rerum permutatione.* vbi dicitur eiusmodi pacta semper continere labem Simoniæ, concordat. *c. Quam pio. 1. q. 2.* & ita *S. Th. 2. 2. a. 3. ad 2.* simpliciter docet omne pactum eiusmodi esse Simoniacum, communiter receptus etiam in praxi vti apparet, quia homines timorati videntur refugere, aliquid dare aut accipere pro resignatione aut collatione beneficiorum vel sumptibus circa hæc factis: certè qui de tali pacto in curiâ accusaretur, damnaretur vt Simoniacus. Accedit ratio quia debitum ex justitiâ excludit intentionem gratuitam, quod autem debetur ex pacto, debetur ex justitiâ, ergo non potest absque Simoniâ se aliquis obligare ad aliquid dandum vel accipiendum pro re spirituali licet passim prensatores beneficiorum summi infimi faciant contrarium.

Nota II. Ex *Val. tot. 3. d. 6. q. 16. p. 3. q. 2.* duobus modis posse fieri tale pactum: vno modo ita, vt promissio temporalis aliquo modo in jure prohibito petatur (vt promissio beneficiorum sine authoritate superioris, quod exemplum ponit *Tann. n. 76.*) aut quia temporale debetur ratione spiritualis rei tanquam eius pretium, vt spiritualis est, & sic certum est, esse Simoniam prohibitam jure naturæ vel jure positiuo, ac eiusmodi pacta damnari in *juribus cit.* extra controuersiam est. Altero modo potest pactum ita fieri vt petatur promissio temporalis eo modo & prorsus titulo conferendi, quo licitum est ipsum temporale actu recipere & dare pro spirituali, videlicet tanquam stipendium (aut subsidium sustentationis, vt si quis tali animo paciscatur pro Missâ dicendâ &c.) vel remunerationem quandam cuiusdam operis vel officij, quod secundùm communem rationem officij consideratum, meretur etiam ex justâ ratione compensationem & consideratum etiam vt officium siue beneficium spirituale meretur remunerationem gratuitam, & sic de temporali pro spirituali pacisci, vel è contrà, in foro conscientiæ licitum est. Ita *Caiet. ad l. c. S. Th. a. 3. Sot. l. 9. de Iust. q. 6. a. 1. Nauarr. c. 23. man. n. 101. Gabr. supplemento. 4. d. 25. q. 2. Conar. l. 1. var. c. vlt.* sequitur *Valent. l. c. Tan. n. 76.*

Nota III. Quod *Diana p. 2. tr. 2. miscell. resol. 39.* postquam hos ipsos *DD.* allegat, ait *dicendum est probabiliter eo modo, quo sine Simoniâ licet temporale pro spirituali dare vel recipere, etiam licet de hoc ipso pacisci, nempe dando vel ex gratitudine vel etiam ex justitiâ*, vt dictum est. *Idem Diana p. 6.* pro hâc sententiâ allegat *Calest. in comp. Theol. mor. tract. 7. c. 4. n. 3. & Chilinum in pract. resol. ✠. beneficium. n. 7.* sed addit se licet priori loco hanc sententiam speculatiuè probabilem existimârit, tamen *in praxi putare non esse amplectendam.* Etsi hîc nihil respondet ad solidum illud argumentum, eo modo, quo sine Simoniâ licet temporale pro spirituali recipere, etiam licere de hoc pacisci. Præterquam quod in praxi frustra putat non esse amplectendam sententiam, pro quâ ipse tot grauissimos *AA.* citat, cùm ex parte suâ non afferat, nisi *Franc. Silu. in Resol. var. verb. Simoni. concl. 2. Bona. to. 1. d. 1. de Simon. q. 6. p. 1. n. 7. Raph. de la Torre. 2. 2. q. 100. n. 6. d. 3. Filliucium to. 3. tr. 45. n. 24.* qui scilicet timet, ne si hæc pacta tanquam licita admittantur, aperiatur via simoniis omnibus & vsuris.

Nota IV. Spectando Canonum verba & sensum, nec non Ecclesiæ, in crimine Simoniæ persequendo & exstirpando rigorem, non solùm in probabilibus quibusdam casibus, sed vniuersim videri pro spiritualibus, & circa illa pactionem ita prohibitam, vt per illam semper committatur Simonia juris Ecclesiastici, si quis per pecuniam, vel aliquid temporale intendat consequi aliquid spirituale vel è contra, etsi non intendat simpliciter rem spiritualem, quatenus simpliciter talis est, præferre vel comparare rei temporali; quod apertè colligitur ex *textu*, vbi dicitur de Clerico, *si intendat per temporalia bona adipisci spiritualia, vel si Clerici absque eiusmodi bonis illum non admitterent, fore illos apud districtum judicem culpabiles, quantumuis apertè aut manifestis verbis* (de quibus judicare possit Ecclesia) *nihil in pactum deduxerint, aut taliter inter se conuenerint, vnde talis intentio posset colligi.* Ratio est, quia licet non subsit animus committendi simoniam jure diuino prohibitam, & sæpè propter qualitatem personarum non possit id præsumi, est tamen indecens, neque caret specie mali nundinationem rerum spiritualium instituere, & aperit portam ambitioni, nec non indignis, vt beneficia consequantur, modò sint opulenti. Vnde quantumuis verum sit secundùm se, sicut licet dare, ita etiam licet pacisci, potest tamen ob circumstantias & causas memoratas prohiberi pactum gratitudinis. Licet autem alio licito titulo initum in quo secluso pacto eiusmodi periculum, aut indecentia non cernitur.

Nota V. Etsi salutare sit & consultius Canonum rigorem obseruari, vbi sunt in vsu, videri tamen in multis casibus & locis contrariâ consuetudine abrogatos, & ab Ecclesiâ tolerari, vt eiusmodi pacta fiant circa beneficia & similia resignanda, conferenda, obtinenda, titulo scilicet gratitudinis aut sum-

ptuum factorum (si accedat præsertim indigentia recipientis, cuius ratio meritò habetur) est enim profectò non leue beneficium, alterum ponere in statu, in quo pro totam vitam honestè & commodè se sustentare queat, ideòque sperare vel petere remunerationem vel compensationem, quod non solùm in conscientiâ licitè fieri potest, iuxta *DD.* allegatos, verùm etiam in foro externo procedit, vbi constat contrariâ consuetudine Canones esse abrogatos. Cuius argumentum non leue erit, si homines quoque timorati id factitent, parati tamen esse debent, si Superiores contrariam consuetudinem non approbent, neque tolerent (vti credendum de Curiâ Romanâ) ad pœnam in foro externo subeundam, quantumuis in conscientiâ innocentes se credant, vt in multis casibus contingit. Neque mouet quòd dicunt per debitum ex justitiâ, quod inducitur per pactum, tolli debitum gratitudinis seu intentionem gratuitam, quia non aliter quis paciscitur, quàm dare in gratuitam compensationem, ideóque tenetur hoc solùm implere secundùm naturam gratitudinis, cuius obligatio non est tam stricta, quàm illud quod est ex naturâ suâ debitum justitiæ.

Nota VI. Dubitari posse vtrùm resignare beneficium in fauorem, alterius siue tertij coram ordinario sit simonia? videtur enim continere aliquam pactionem, vt Ordinarius non conferat beneficium, nisi illi in cuius fauorem fit resignatio; si autem alteri conferatur, resignatio sit nulla: qualem conditionem non putant posse admitti ab Ordinario, sed à solo Pontifice, vt passim tenent *Canonistæ cum gl. in c. Ex parte. 1. De offic. delegati Rebuff. de beneficiis. §. De pura resignatione. Nauarr. c. 23. n. 105.* Alij tenent eiusmodi resignationem factam coram Ordinario non esse simoniam, vt *Sot. l. 9. q. 7. a. 2. Couar. l. 1. var. c. 5. n. 5. & 6. aliique apud illos.* Mihi placet 1. quod dicit *Less. c. 35. de just. dubit. 14. n. 86. hîc nullam esse simoniam juris diuini*, quia qui resignat beneficium in fauorem tertij coram Ordinario, nihil temporale accipit pro spirituali, sed solùm significat se resignare, si collator huic conferre velit, non renuntiare, si nolit, quod idem licitum est in permutatione, *Clement. vn. de rerum permutatione.* Si autem intrinsecè illicitum foret, neque coram Pontifice fieri posset. 2. Neque etiam interuenit simonia juris humani, quia nulla propriè interuenit hîc pactio, quam Canones prohibent; non enim requiritur promissio vel obligatio Prælati, sed solùm fit resignatio sub conditione, quam si Prælatus non acceptat, nihil actum est. 3. Eiusmodi pactiones ob aliquam speciem simoniacæ pactionis & varios abusus cauendos, iuxta *stylum curia* non posse fieri, nisi in manibus Pontificis iuxta citatos quos sequitur *Less. n. 87. qui dicit id saltem verum esse eo modo, vt Ordinarius se non possit obligare, nisi ex priuilegio vel consuetudine id sit ei concessum.*

Nota VII. Licitam esse resignationem beneficij reseruatâ sibi pensione per authoritatem illius qui potest illum confirmare: sumitur ex *cap. Ad quæstionem. de rer. permut.* & est quotidianâ praxi confirmata sententia. Certum autem est, quòd Pontifex, cui competit plenaria beneficiorum dispositio, pensionem constituere possit, vt alter cui beneficium resignatur, certam fructuum partem resignanti ad certum tempus, vel ad totam vitam persoluat. Idem potest *Legatus de Latere*, iuxta *Rebuff. de resign. conditionali n. 12.* licèt non possit admittere resignationem in fauorem tertij. Episcopum verò id non posse, iuxta stylum *Curiæ Romanæ* veriùs est, vt bene tradit *Less. n. 91.* nisi priuilegio aut consuetudine præscriptâ sit munitus, quod conforme est juri communi prohibenti beneficia sine diminutione conferri. Vnde sequitur, quando quis vult resignare sub onere pensionis, posse tractare cum resignatario sub conditione impetrādi consensûs Pontificis; modò nihil concludant, neque paciscantur ante Pontificis consensum. Quem etiam esse necessarium, si quis petat expensas in obtinendo beneficio litigioso factas sibi restitui, censet *Less. n. 94.* etsi alij contra sentiant. Repetere autem expensas quouis beneficio obtinendo factas, si fiat absque authoritate Pontificis, non videtur Simonia nisi juris humani, quia nihil datur temporale pro spirituali, sed temporale pro temporali, sumptus videlicet æquales illis, quos resignans fecit in obtinendo beneficio, & repetit vt seruetur indemnis, vt videtur passim consuetudine & praxi receptum, quam difficile est damnare.

Nota VIII. Huc pertinere quoque simoniam, quæ appellari solet confidentialis, & est species quædam simoniæ conuentionalis, est autem confidentia generatim *certa spes de re aliquâ quòd ita fuit, est vel erit*, quæ vti in aliis rebus, ita etiam requiritur in beneficiis; eáque duplex, alia enim est licita, cùm quis ordinatè & rationabiliter confidit Episcopum vel alium collatorem beneficium quòd ipsi resignatur, vel aliter vacans, fratri aut amico suo collaturum, ob virtutes eius & merita: alia illicita, quando inordinatam spem de hoc concipit ex carnali aut humano affectu; haecque rursus duplex est, vna simoniaca vt cùm quis confidit, quod collator conferet beneficium mediante pretio, pacto, modo, vel conditione, siue is, cui dedit sit dignus, siue indignus. Altera non simoniaca, cùm quis confidit collatorem id facturum ob cognationem vel amicitiam sine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis intellectu, vt explicat *Nauarr. c. 23. man. n. 109.* vbi affert *duas Bullas Pij IV.* & maximè *Pij V.* quibus confidentia simoniaca damnatur, & grauibus pœnis subijcitur: illas autem solùm procedere de confidentiâ illicitâ, probat idem *Nauarr.* siue intercedat simonia juris diuini, siue solùm humani, vt cùm absque animo emendi aut vendendi rem spiritualem, interuenit pactum de beneficio conferendo illi, cui quis confidit illud dandum esse.

Nota denique IX. Immeritò quosdam affirmare esse Simoniam dare alicui beneficium solo titulo consanguinitatis vel affinitatis, etsi enim in hoc possit peccari carnali affectu, si præsertim consanguinei sunt indigni aut minus digni; nullum tamen interuenit pactum simoniacum contra jus diuinum aut humanum; non prius, quia supponimus consangui-

sanguineos nihil dare, nec collatorem quidquam recipere; non posterius, quia nullus est canon, quo prohibitum sit consanguineis dare beneficia, solùm reprehenditur abusus & inordinatus affectus.

Cap. XXXV. Per tuas. II.

Idem, Priori Cantuariensi.

SVMMA.

Cùm quidam post susceptum Carthusiensem Ordinem intellexisset Episcopum, à quo fuit ordinatus, multoties commisisse Simoniam, ideoque formidaret in suscepto Ordine ministrare, & nollet ab eodem ad superiores Ordines promoueri. Rescribit Pontifex, vt in suscepto Ordine securè ministret, sed contra conscientiam nimis scrupulosam ad superiores Ordines non ascendat nisi deponat errorem.

EXEGESIS.

Cùm ordines ab Episcopo etiam Simoniaco collati sint validi, neque pœna aliqua sit statuenda in illos, qui ipsi nihil Simoniacum committentes, à tali Episcopo, quem ignorant esse Simoniacum, ordines recipiunt, apparet hunc Carthusianum inani scrupulo laboràsse, quem nisi deponeret, non potuit vlteriores ordines ab eodem Episcopo petere; etsi verò, vt dicit *gl. etiam qui ignoranter recipit ordines à Simoniaco, non recipiat executionem*, siue non possit in illis ministrare, nisi cum illo dispensetur. *c. Si quis à Simoniacis. 1. q. 1. & c. 1. & 2. de ord. ab Episcopo, qui renuntiauit Episcopatui.* Dispensauit tamen Pontifex cum eo Carthusiano, dum jussit illum in ordine suscepto securè ministrare, dispensaturus similiter si deposito scrupulo vellet ad superiores ordines ab eodem Episcopo promoueri.

Cap. XXXVI. In tantum.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Pontifex intellexisset quosdam suffraganeos Archiepiscopi pro Chrismate accipere certam pecuniam, mandat vt Archiepiscopus suffraganeos suos eorùmque officiales à tam illicita exactione compescat, & prauam illam consuetudinem aboleat ex quâ pro Ecclesiarum inuestiturâ archidiaconi marcam argenti, minores verò Decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solui pecuniæ quantitatem.

De his satis dictum est in superioribus.

Cap. XXXVII. Per tuas III.

Idem.

SVMMA.

Cùm D. vellet in Subdiaconum ordinari & certum titulum non haberet, Presbyterum quemdam exorauit vt ad Ecclesiæ suæ titulum illum præsentâret, id verò recusanti promisisset quòd ex Ecclesiâ illius nullam esset percepturus portionem, sicque præsentatus & ordinatus fuisset; rescribit Pontifex, quòd nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debeat ordine ministrare.

De hoc redibit in c. penultimo.

Cap. XXXVIII. Consulere.

Idem.

SVMMA.

Quicumque vicedecanatum vel aliam Ecclesiasticarum rerum administrationem per pecuniam obtinere voluerit, tam ementes quàm vendentes cum Simone percellantur, & ab illâ Ecclesiâ, in cuius contumeliam dare pecuniam & accipere volunt, justè excludantur.

De hoc dicemus *tit.* sequenti.

Cap. XXXIX. Sicut.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Damnat Pontifex consuetudinem (quæ potiùs dicenda est corruptela) exactiones prò consecrationibus Episcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus Clericorum firmiter statuens, vt pro his siue conferendis, siue collatis, nemo aliquid quocumque prætextu exigere aut extorquere præsumat, alioqui cum Giezi & Simone condemnentur.

Vide dicta ad *c. Non satis. 6. & c. Cùm in Ecclesiâ.*

Cap. XL. Quoniam.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Moniales recipiantur sine pretio, & prohibet ne etiam prætextu paupertatis aliquid exigatur, alioqui tam excipiens, quàm recepta sine spe restitutionis è monasterio expellatur in locum arctioris regulæ, quæ verò ante hoc statutum taliter sunt receptæ, in aliis locis eiusdem Ordinis collocentur, quòd si propter multitudinem fieri non possit, recipiantur in iisdem Monasteriis dispensatiuè mutatis locis & inferioribus assignatis. Idem circa monachos & alios regulares obseruetur. denique singulis annis Episcopi hoc per suas diœceses faciant publicari.

EXEGESIS.

Hoc quoque capitulum explicatum est in *c. Veniens.*

Digitized by Google

Veniens, suprà. vbi etiam diximus hunc & similes canones præsertim quoad pœnas passim abijsse in desuetudinem.

Cap. XLI. Audiuimus.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm non solùm à malo sed etiam ab omni specie mali sit abstinendum, exactiones decedentibus rectoribus Ecclesiarum, aut cùm miles vel Clericus religionem ingreditur, vel sepulturam apud religiosos eligit, ab Episcopis fieri solitas prohibet Pontifex, & pro exactis duplicata transgressores restituere, & in vtilitatem locorum in quorum dispendium soluta fuerint, jubet conuerti.

E X E G E S I S.

In præsenti non solùm prohiberi exactiones, quæ verè malæ & Simoniacæ sunt, sed etiam quæ speciem mali habent, notat *Suar. l. 4. de Simon. c. 17. n. 3.* quamuis in illis quæ solùm continent Simoniam juris humani multum posse consuetudinem, jam sæpe dictum est.

Cap. XLII. Ad Apostolicam.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm quidam clerici pro exequiis mortuorum, benedictionibus nubentium, & pro similibus pecuniã extorquerent, ècontra quidam laici laudabilem consuetudinem piâ fidelium deuotione inductã nitterentur infringere prætextu canonicæ pietatis. Pontifex super his graues exactiones fieri prohibet, & pias consuetudines præcipit obseruari, statuens, vt liberè quidem conferantur sacramenta, sed simul etiam per Episcopos compescantur, qui nituntur laudabilem consuetudinem immutare.

E X E G E S I S.

Laudabilem consuetudinem.) Nota I. Ea quæ dantur pro exequiis, benedictionibus aut similibus, quæ comprehendi solent nomine stolæ, vel fundari in merâ exactione clericorum, vel in liberali oblatione & donatione fidelium, & vtrumque posse induci in consuetudinem; priori modo tam exactionem quàm consuetudinem exigendi secundùm canonum rigorem clericis prohiberi. Posteriori modo tam oblationes quàm consuetudinem inde natam esse laudabilem, quia fundatur in piâ & laudabili voluntate fidelium, qui eiusmodi consuetudinem ex piâ deuotione & gratitudine erga Ecclesiam eiúsque ministros introduxerunt, quale initium habuisse pleráque oblationes stolæ verisimile est, & hanc consuetudinem Pontifex dicit laudabilem, ad cuius obseruantiam populus cogi potest, si non jure actionis, saltem ex officio judicis juxta *gl. fin. Panorm. hic n. 2.* & alios quos refert *Barbosa hic n. 3.*

Nota II. Non obstare, quòd in his quæ sunt meræ facultatis, & liberè fiunt vel dantur, non inducatur consuetudo obligans seu restrictiua liberæ potestatis faciendi vel dandi; cùm nec ex annuâ datione gratis factâ in ciuilibus oriatur obligatio, juxta *Bartolum in l. Cùm de in rem verso. ff. De vsuris. Panorm. ex parte de concess. praben. n. 10.* & alios; per quos actus non acquiritur quasi possessio. *l. Fluminibus. §. fin. l. Proculus. ff. De damno infecto.* sic dicimus propter actus, qui fiunt ex gratiâ vel amicitiâ nunquam acquiri possessionem juris alicuius. *l. 1. §. Denique. & l. Si in meo fundo. ff. De aquâ pluuiâ.* Respondetur enim hanc consuetudinem, quam Pontifex dicit laudabilem, esse specialem, & præsumi, populum in fauorem Ecclesiæ eiúsque ministrorum se voluisse obligare.

Nota III. Ea, quæ recipiuntur à clericis ex eiusmodi laudabili consuetudine, non posse exigi, priusquam administrentur spiritualia, vt tradit hic *Host. n. 5. Panorm. n. 2.* ratio est, quia non videtur fuisse mens fidelium aliter talem consuetudinem inducere, cùm neque conueniat operarios petere mercedem, antequam operam seu laborem absolnerint. Si dubium est, vtrum talis consuetudo sit liberâ voluntate ac deuotione fidelium inducta ab antiquo tamen fuerit obseruata, præsumptio est, esse legitimam, quia antiquitas temporis præbet justam causam aliquid petendi, juxta *Panorm. in c. Dilectus, de offic. ord.* Laudabilem quoque esse originem consuetudinis talis, tradit *Nauarr. Cons. 3. de Simon.*

Cap. XLIII. Ne Dei Ecclesiam.

Honorius III. vniuersis Abbatibus, & fratribus Cisterciensis Ordinis.

S V M M A.

Prohibet Pontifex installationis solemnitates fieri in electione Abbatum Ordinis Cisterciensis, & jubet Episcopos & Archiepiscopos contentos esse formâ professionis ab initio Ordinis institutâ, quam verbatim inserit.

E X E G E S I S.

Intelliguntur hîc munera, quæ Episcopi & Archiepiscopi exigebant ab eiusmodi Abbatibus contra canones & morem Ordinis, & jubet esse contentos promissione solitâ subiectionis, reuerentiæ & obedientiæ, quod quomodo intelligendum sit, videantur Ordinis priuilegia. *Panorm.* ait *Abbates hos dedisse olim Episcopis Palafredum,* hoc est, equum insignem.

Cap. XLIV. Iacobus Canonicus.

Gregorius IX. Priori S. Thomæ Esculano.

S V M M A.

Cùm Iacobus iste in Ecclesia Aptuinensi receptus esset in Canonicum & fratrem, Canonici autem ipsi

ipsi prabendam assignare recusarent pratendentes, quòd ex consuetudine prandium habere debeant à Canonico recepto nouiter. Mandat Pontifex dictos Canonicos non obstante consuetudine tali, vt dicto Iacobo in Prabenda prouideant, appellatione remotâ compelli.

EXEGESIS.

Prandium dare pro acquirenda possessione vel installatione Canonicatûs in honestam relaxationē, aut amicitię conciliationē, vt diximus suprà post *Les. in c. Veniens.* per se non est Simonia juris diuini; per hæc autem tanquam pretium velle comparare aliquid spirituale, vix cadit in hominem prudentem, etsi verò propter huius aliorúmque Canonum rigorem videatur committi Simonia juris humani, consuetudo tamen contraria passim præsertim in Ecclesiis Germaniæ inualuit, vt non solùm conuiuium, verùm etiam certa pecuniæ summa capitulo debeat persolui à nouo Canonico, idque inter statuta Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum indispensabiliter receptum est, tolerantibus non solùm Pontificibus (à quibus non est credibile tam vniuersalem consuetudinem integræ nationis ignorari) & Episcopis, verùm etiam id factitantibus sine scrupulo hominibus doctis & timoratis, quos Simoniæ damnare qualiscunque nolim.

Cap. XLV. Si quis.

Idem.

SVMMA.

Si quis ordinauerit, seu ad Ordines præsentauerit aliquem, promissionem vel juramentum ab illo recipiens, quòd super prouisione suâ non inquietet eundem, Ordinator ab Ordinis collatione, Præsentator verò ab Ordinum executione per triennium, & ordinatus ab Ordine sic suscepto, donec dispensationem Apostolicam obtinuerint, sint suspensi.

EXEGESIS.

Seuerè *canones statuunt, vt videre est. c. 2. 4. 16. de prabend. & in Concil. Trid. sess. 21. de reform. c. 2.* vt nullus ordinetur sine titulo aliquo sustentationis competētis, quòd si Episcopus fecerit, jubetur illum alere, donec de beneficio ipsi sufficienter prouideat; in hoc autem *c.* statuit Pontifex vt nec ordinator nec præsentator, qui Episcopo ordinandos præsentat quod solet esse officium Archidiaconi, promissionē ab ordinando accipiat, quòd nolit ab eo petere beneficium, esset enim hoc in fraudem *dictorum Canonum*, qui exigunt titulum necessariæ sustentationis, ne clerici cum ignominiâ sacri ordinis cogantur mendicare, cui fauori nullus ordinandus potest renuntiare, ideóque merito statuitur pœna suspensionis in contra facientes soli Pontifici reseruatæ.

Cap. XLVI. & vlt. Mandato.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex cuidam mandâsset, vt cum monachis simoniacè in monasterium receptis, iuxta c. Quoniam. sup. *quod est ex Concilio Generali Lateranensi desumptum, dispensaret, Consultus ab eodem Pontifex rescribit mandatum suum etiam ad Abbates extendi, ad resignationes autem spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto sed solo animi affectu (commutandi spirituale pro temporali, vel contra) præcedente vtrinque taliter, id est simoniacè acquiruntur pro simonia huiusmodi non teneri, sed sufficere, vt per solam pœnitentiam suo satisfaciant Creatori.*

EXEGESIS.

Pro Simoniâ huiusmodi.) Nota I. Pontificem loqui de Simoniâ solùm mentali, quæ nullo externo signo proditur, etsi vterque habeat in animo intentionem Simoniacam commutandi temporale pro spirituali; vel è contra, & hoc animo ad opus Simoniacum procedat, tales vult Pontifex non teneri ad resignationem aut restitutionem eorum quæ per Simoniam internam acquirunt, quod clarè ex *hoc c.* deducitur & post *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 3.* tenent plurimi allegati apud *Barbos. hic n. 2.* etsi alii ab eodem citati contrarium teneant, nimirum etiam Simoniacos merè mentales huic pœnæ subiacere, sed improbabiliter, cum Ecclesiâ non judicet de occultis, quod ipsum significat Pontifex, dum dicit *sufficere talibus vt pœnitentiam agant.* contrarii autem *A. A. hunc c.* violenter & improbabiliter in suum sensum torquent, vt videre est apud *Barbos.*

Nota II. *gl. fin.* hîc absolutè non rectè dicere quòd sola voluntas seu affectus non faciat Simoniacum, Pontifex enim talem absolutè dicit Simoniacum, nec ratio reddi potest cur qui affectum fornicarium habet, verè sit fornicator & adulter, etsi illum exteriùs non prodat, non sit autem Simoniacus, qui intentionem Simoniacam habet, licet illam intus in animo retineat.

Nota III. Cùm beneficium Principis largissimè sit interpretandum, juxta *c. Olim. de verb. signific. & c. Cùm dilectus. de donat.* conuenienter Pontifex mandatum dispensandi cum Monachis Simoniacis vult extendi etiam ad Abbates similis culpæ reos, cùm & ipsi sint monachi licet in aliis, odiosis maximè, non semper nomine monachi comprehendantur.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap I Sanè.

Vrbanus Quartus.

SVMMA.

Pastus vel alia munuscula, (quæ Pontifex vocat

eat jocalia) dantes pro religionis ingressu, si fuerint personæ singulares excommunicationis, si conuentus vel Capitulum, suspensionis sententiam ipso facto incurrant, absolutione soli Papæ reseruatâ, aliis quoque pœnis in suo robore permanentibus, nisi ingredientes aliquid sponte & sine pacto obtulerint. Personas autem tali labe fœdatas hâc vice concedit per diœcesanos absolui, recepta autem huiusmodi, si ad communem vsum fuerint applicata, licitè sic concedit retineri, si verò ad specialem vsum Abbatis vel Abbatissæ, aut alterius, præcipit in communem vsum venire.

Textus est prolixus, qui sufficienter intelligitur ex dictis *ad c. Veniens. suprà.*

Cap. II. Cùm detestabile.

Paulus Papa II.

S V M M A.

Innouans Pontifex omnes & singulas censuras & pœnas ante hac contra Simoniacos quomodolibet latas, cuiuscunque dignitatis etiam Ecclesiasticæ fuerint, Cardinalitiæ, Patriarchalis, Episcopalis, & regalis, tam manifesti quàm occulti. Declarat 1. quòd omnes simoniacè ordinati à suorum sint ordinum executione suspensi. 2. Statuit ne per electiones, postulationes, confirmationes, prouisiones, siue quasuis alias dispositiones Simoniacas, quæ viribus omnino careant, vllum jus cuiquam acquiratur, neque fructus faciant suos, sed ad illorum restitutionem teneantur. 3. Vt vniuersi prædicti, qui quomodolibet dando vel accipiendo Simoniam commiserint, aut quòd illa fiat, procuratores vel mediatores extiterint, sententiam excommunicationis incurrant, à quâ nisi à Summo Pontifice, præterquam in articulo mortis, non possint absolui. 4. Denique omnibus & singulis Ecclesiasticis & secularibus personis cuiuscunque dignitatis & conditionis iniungit, vt eos omnes quos Simoniam commisisse vel procurâsse, aut mediatores fuisse in eâ sciant, per se vel per alios reuelent, quantociùs pro hoc, etsi complices fuerint, non solùm veniam, sed etiam gratiam consecuturi, quod si non fecerint, absolui non valeant, donec dicta reuelent & complices arctiùs puniantur.

E X E G E S I S.

Omnes & singulas censuras & pœnas.) Nota in *hoc c.* contineri præcipuas Simoniæ pœnas, in aliis etiam canonibus *h. t.* explicatas. Postremò verò quod attinet ad mandatum reuelandi jam dudum exoleuit, de aliis pœnis breuissimè notemus hæc paucula.

1. Omnis contractus Simoniacus seu conuentionalis, seu realis saltem jure Ecclesiastico & positiuo est irritus, colligitur ex *c. Presbyter. c. Si quis Episcopus. 1. q. 1. c. De hoc. & c. Audiuimus. h. t. in antiquis & ex hâc ipsâ Decretali* vbi dicitur, *quòd dispositiones Simoniacæ viribus omnino careant.*

2. Simonia mentalis, quæ nullo signo externo intentionem Simoniacam manifestat, seu actu fiat quod intenditur, seu non fiat, pœnis juris Canonici non subjacet, vt post *S. Th. q. 100. a. 6. ad 6. ex communi* tradit *Sylvester Verb. Simonia. q. 10.* & clarè probatur ex *c. finali. In antiquis.* & diximus ibidem.

3. Quatenus Simonia realis, conuentionalis & præsertim confidentialis, quibúsque pœnis speciatim subjaceant, res est satis intricata, propter sententiarum varietatem, & bene traditur à *Zœsio hîc n. 129. vsque ad finem t.* nec malè à *Tann. l. c. d. 5. De relig. q. 8. d. 3.* ex quo *n. 95.* nobis id non improbatur, prædictas pœnas non habere locum in Simoniâ juris positiui, nisi in ipso jure seu canonibus sit expressum, imò nullam eiusmodi Simoniam subjacere pœnis canonicis docet *Aragon. 2. 2. q. 100. a. 6. allegans Nauarr. l. 5. consil. 65. & Couarr. 1. variar. c. 5.*

4. Nullam Simoniam inducere pœnas juris ipso facto ante sententiam criminis declaratoriam, probabiliter docent *Nauar. man. c. 23. n. 111. Sylu. verb. Simon. q. 19. Less. lib. 2. c. 35. dubit. 23. n. 130. Tann. l. c. n. 95.* nisi quæ committitur in ordinibus dandis, & accipiendis beneficiis & religionis ingressu, vnde si quis inquit *Less.* in aliis Sacramentis conferendis vel accipiendis, in consecrationibus, dispensationibus vel benedictionibus, in pensione vendendâ, & emendâ, vel redimendâ in Vicariâ temporali conferendâ Simoniam committat, grauiter peccabit, non tamen contrahet pœnas suspensionis, excommunicationis, aut inhabilitatis, quod proinde idem dicendum videtur, de permutantibus beneficia sine debitâ authoritate, quia id nullo jure expressum est.

5. Simonia confidentialis si intercedat pactum seu tacitum seu expressum, grauioribus pœnis mulctatur à *Pio V. in propriâ Extrau.* quam referunt & explicant *Nauarr. l. c. n. 110. & Vgolinus tab. 1. circa medium,* & alij. Prouisio enim sic facta decernitur irrita & collatio soli Pontifici reseruatur, ad hæc delinquentes imposterum omnibus beneficiis & pensionibus priuantur, & ad omnia beneficia & officia fiunt inhabiles, præterquam quòd subjaceant excommunicationi soli Pontifici reseruatæ, quæ tamen intelligi solùm in foro externo (potest enim contingere, vt in foro conscientiæ aliquis non peccauerit) docet *Nauarr. cons. 34. de Simon.* & inhabilitatem illam ad cætera beneficia intelligi solùm post sententiam judicis criminis declaratoriam; similiter censet *Less. l. c. c. 25. dub. 26. Sanch. l. 9. De matr. D. 3.* plura vide apud *Tann. & Zœsium ll. cc.*

TITV-

TITVLVS IV.

NE PRÆLATI [VICES] SVAS VEL ECCLESIAS SVB ANNVO CENSV CONCEDANT.

Cap. I. Præterea.

Alexander. III. In Concilio Lateran.

SVMMA.

Cùm aliquibus locis Decani sub pretio constituerentur & pro certâ pecuniâ Episcopalem jurisdictionem exercerent, statuit Pontifex, vt de cæterò hoc præsumens, officio priuetur & conferendi illud potestatem amittat.

Cap. II. Quoniam. I.

Idem, in Concilio Turonensi.

SVMMA.

Id quod in præcedenti. c. Pontifex ab Episcopis & Archiepiscopis præcipit fieri, de cætero id præsumens jubetur remoueri à clero, Episcopus verò id dissimulans canonicâ districtione percelli.

Cap. III. Quoniam II.

Idem.

SVMMA.

Eadem omninò consuetudo vt sub annuo censu sacerdotes ad Ecclesiarum regimen statuantur, damnatur & ne id fiat prohibetur.

EXEGESIS.

Pro certâ pecuniâ Episcopalem jurisdictionem.) Nota I. Hunc tit. pertinere ad materiam de Simoniâ, cùm in his tribus canonibus, quos conjungimus, prohibetur velut Simoniaca officij Episcopalis & Regiminis Ecclesiarum concessio sub annuo censu, qui soluatur id concedenti, generatim autem prohibitum est vicarios pretio constituere, qui pro certâ pecuniâ Episcopo annuatim soluendâ jurisdictionem exerceant, aut Archidiaconorum vices subeant, quod olim consuetudinis fuisse, & postea prohibitum sub grauibus pœnis, patet ex *c. 1. & 2.* hæ pœnæ tamen non incurrebantur de facto, sed per sententiam judicis, vt clarè apparet ex verbis *textuum*, qui jubent tales priuari & Ecclesiasticâ districtione percelli, videlicet per sententiam. Similiter *c. 3.* prohibetur, ne sacerdotibus Ecclesiæ committantur sub annuo censu, subjunctâ optimâ ratione, quia dum sacerdotium sub annuâ mercede venale proponitur, ad æternæ remunerationis prœmium consideratio non habetur, quod si respiceret talis Episcopus vel Prælatus ipse jurisdictionem & regimen Ecclesiasticum exerceret, neque ex eius elocatione captaret lucrum aut censum pastor mercenarius, vel certè, si omnibus non sufficeret, constitueret vicarios, officiales, & Decanos, nihil ab eis exigendo, sed salarium de suo aut redditibus Ecclesiæ constituendo.

Nota II. Actus omnes jurisdictionis Ecclesiasticæ fori tam externi quàm interni esse materiam simoniæ, quia vtraque est res spiritualis ad spiritualem & supernaturalem finem regiminis animarum tendens, vt notat *Zoesius, tit. de Simoniâ. n. 22.* idque procedit 1. In communicatione jurisdictionis tam delegatæ quàm ordinariæ, vt patet hîc *c. 1. & 2.* quam non licet pretio accepto concedere, iuxta *c. Ad nostram. sic Trid. sess. 24. c. 5. De reform. & sess. 25. c. 18. De regul.* 2. Vult dispensationes gratis fieri, id verò quòd dicitur in Curiâ Romanâ iuxta stylum eiusdem, & praxin etiam sub summis Pontificibus vsurpatam, pro relaxationibus & dispensationibus solui debere certam pecuniam, sciendum est, non dari illam, vt pretium, sed instar subsidij ad ferenda onera Pontificatûs, sustentandos officiales &c. tum ad aliqua opera pia exercenda, tum in pœnam Prioris delicti, per quod quis incurrit v. g. excommunicationem aut irregularitatem, tum ad refrænandam nimiam cupiditatem petendi dispensationes ex causis sæpè non necessariis, v. g. nubendi in gradibus prohibitis, quod nihil involuit simoniæ. Veriùs autē est, Episcopos pro talibus nil posse exigere, vt cùm *Nau. consil. 18. de pœnit. & remiss. l. c.* docet *Zoesius*, quia jure communi, cui subiacent Episcopi, omnia pacta super spiritualibus sunt prohibita, & *Conc. Trid. l. c.* dispensationes quoque gratis fieri præcipit. *Sess. 25. c. 18. de reform.* 3. Procedit in omnibus actibus jurisdictionis Ecclesiasticæ contentiosæ siue involuntariæ, item in absolutione à censuris in foro externo. *c. Ad aures. 24. de Simon.* denique in omni actu, in quo exercetur potestas supernaturalis gratis data à Deo ad gubernandam Ecclesiam, iuxta *Rebuan. p. 2. de Simon. c. 30. N. 13. & seq. Suar. c. 20. de eadem. N. 26.* Etsi stipendium sustentationis pro his accipere nihil sit illicitum, quia non pertinet ad actum judicii. Actus merè politicos, veluti cognoscere de injuriis & criminibus, de bonis temporalibus inter Clericos, legiti-

legitimare ad honores profanos & bona temporalia vi iurisdictionis Ecclesiasticæ, non esse materiam simoniæ censent aliqui, quia est materia merè politica & temporalis, sed contrarium non improbabiliter adstruit *Zæsius n. 26.* quia hi actus consistunt in vsu iurisdictionis formaliter ac per se spiritualis, est autem per accidens, quòd interdum materia proxima talis actûs sit merè temporalis ac politica, quod verum censeo de iurisdictione eiusmodi annexâ officio Ecclesiastico Episcopi seu Prælati, nam si habeant illam à propriâ & directâ temporali iurisdictione, qualem habent Episcopi Germaniæ qui sunt Imperij principes, tales non fieri simoniacos ratione interuenientis pretij in rebus merè politicis, rectè tradit *Zæsius post Suar. l. c. n. 17. 18. 19.*

Nota III. De officialibus judicum Ecclesiasticorum, v. g. Sigilliferis, Notariis aliisque scribentibus instrumenta, acta & testimonia, dicendum est, quòd sicut jure communi prohibitum est Episcopo manum, quam imponit vendere, ita etiam ministris eius Sigilliferis ac Notariis vocem, sigillum & calamum in ordinatione, iuxtà *c. 1. de simon. Concil. Trid. sess. 21. de reform. c. 1.* pro his quidquam accipere interdicit Episcopis, nec sponte quidem oblatum; Notariis verò, vbi non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, si nõ habent salariũ, permittit accipere decimam aurei partẽ, id est 6. asses, vt ait *Casius*, qui videntur constituere 6. cruciferos, id est primam partem aurei seu floreni nostratis, sed ab hoc Canonum rigore consuetudo passim recessit titulo sustentationis, vel simili, neque Canones se extendunt vltra litteras ordinariorum & beneficiorum (de his enim solis loquuntur) in aliis officiales judicum Ecclesiasticorum pro laboribus in scribendo & expediendo litteras, non vetantur aliquid accipere. Vide *Nauar. c. 25. Man n. 54. Suar. l. c. n. 10. Zæs. hic n. 7.*

Cap. IV. Et vltimum. Querelam.

Idem, Exonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Magister G. Ecclesiam quandam à Rectore eiusdem sub annuo censu ad septennium suscepisset, & idem Rector ante finem vnius anni dictam Ecclesiam eidem aufferre vellet, contra datam fidem, quòd ante statutum terminum nollet ipsum reposcere, mandat Pontifex, si constiterit ita esse, Rectorem prædictum compelli, vt præfatam Ecclesiam dicto G. restituat vsque ad terminum statutum.

EXEGESIS.

Cùm M. G. Ecclesiam quandam.) Nota I. *Ex glossa* hic Ecclesiam non sumi pro Prælaturâ aut Rectoratu Ecclesiæ, vt in *cap. præced.* sed pro obuentionibus & redditibus Ecclesiasticis prouenientibus ex Ecclesiâ, in qua significatione non autem in priori licet Ecclesiam seu eius redditus sub annuo censu reddendo elocare, quia nihil spirituale locatur, & ideò *hoc cap.* non contradicit *cap. Proximo. ad Rubricam.*

Nota II. Non obstare, quòd iste Rector fructus suæ Ecclesiæ locârit ad septennium, cùm tantùm triennij tempus ad eiusmodi elocationes à jure sit præfinitum *in extrau. ambitiosa de rebus Eccl. non alien.* Respondetur enim, vel vt aliqui volunt, esse *hunc textum* correctum per dictam *extrau. ambitiosa. Alexand. enim III.* qui obiit circa annum 1181. longo tempore præcessit *Paulum II.* qui edidit *extrau. ambitiosa.* & vixit circa Annum 1421. vel quod itidem est probabile, *Paul. II.* solùm vetuit locari res ipsas seu prædia Ecclesiæ, non autem fructus, vt frumentum, oleum, vinum, quæ sunt aliquid merè temporale, contingit enim frequenter, solos fructus Ecclesiæ locari, non autem fundos, quorum locationem ad triennium restrinxit *Paul.* ideòque fructus & redditus Ecclesiæ in longius tempus locari posse tenet *Couar. t. 2. var. c. 16. n. 6.* cum multis aliis quos citat & sequitur *Barbos.* hic.

Ante statutum terminum.) Cùm successor alicuius Prælati vel beneficiati non teneatur stare locationi, quam præcessor suo nomine & in suam vtilitatem fecit, secus verò si nomine Ecclesiæ contraxerit, & pecunia in eius vtilitatem versa fuerit, vti resoluunt plurimi citati *à Barbos. hic n. 6.* apparet hunc Rectorem nomine Ecclesiæ, & in ipsius vtilitatem possessiones seu potiùs fructus locâsse, ideò absolutè mandasse Pontificem, vt terminus statutus septennij obseruetur, qui etiam fuisset à successore obseruandus, si contigisset Rectorem hunc citiùs mori, aut ab illa Ecclesia recedere.

TITVLVS V.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIQUID EXIGATUR PRO LICENTIA DOCENDI.

Cap. I. Quoniam.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Mandat Concilium in vnaquâque Cathedrali Ecclesiâ Magistro, qui Clericos eiusdem & Scholares pauperes gratis doceat, beneficium competens conferri, pro licentiâ verò docendi pretium exigi prohibet, aut obtentu consuetudinis à docentibus aliquid quæri,

quari, neque quamquam ad docendum idoneum, si licentiam petat, interdici debere, contravenient Ecclesiastico beneficio priuari iubetur.

Cap. II. Prohibeas.

Alexander III. Vintoniensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat huic Episcopo Pontifex, vt prohibeat ne pro licentia docendi exigatur aliquid, aut etiam promittatur, si quid verò solutum fuerit, aut promissum, remitti faciat, & restitui appellatione cessante. Scriptum est enim, gratis accepistis gratis date, denique si quis distulerit magistros in locis congruis instituere, appellatione postposita ipse aliorū instructioni præficiat viros prouidos honestos & discretos.

EXEGESIS.

Pro licentia verò docendi.) Nota I. Hunc quoque titulum qui etiam habetur *in Clement.* pertinere aliquo modo ad *materiam de Simonia.* etsi enim Pontifex in his *ec.* imò & seq. pretium accipi prohibeat pro licentiâ docendi, & acceptum restitui mandet, assignatâ etiam ratione, *gratis accepistis gratis date*; imò etiam pœnam priuationis in illos decernat, qui idoneæ personæ docendi licentiam negant, nisi aliquid persoluat, iuxta *c. 1. & 3 seq.* non tamen per hoc statuit, quod in hoc casu committatur simonia, cùm nihil spirituale vendatur, sed eò tendit, quòd iniustum sit negare licentiam docendi idoneo, nisi pecuniam numeret, quòd quia redundat in grauamen docentium & discentium, ideóque Pontifex, vt necessitas docentium subleuetur, & discere volentibus pateat facilior via ad scientias, mandat docentibus assignari beneficia ac conuenientem sustentationem in vnaquâque Ecclesiâ Cathedrali, vt eiusdem Scholares pauperes & Clerici gratis erudiantur. *c. 1.*

Nota II. Hinc patet per licentiam docendi, non intelligi hîc gradum Licentiatûs Academici, sed facultatem docendi, quæ idoneis negari non debet, siue sint gradu Academico insigniti, siue non, quæri verò potest, an gradus Academici, Doctoratus, Licentiatus, Magisterium, sint materia simoniæ? ita vt pro illis non sit licitum dare, vel accipere pretium, putabit aliquis affirmandum ideò, quia tale pretium videtur dari pro licentiâ docendi, quod est prohibitum, saltem vt iniquum, iuxta *bis tex. & c. seq.* Ordinantur enim eiusmodi gradus ad hanc licentiam, quæ à Promotoribus conferri solet Doctoribus & Magistris: dein videtur quidam abusus spiritualis potestatis, quia gradus hi sunt instituti autoritate Pontificis, & ex illâ conferuntur; at dicendum est huiusmodi gradus non esse quid spirituale, quia nihil aliud sunt quàm aliquod testimonium scientiæ studio & labore acquisitum, & approbatio ad officium docendi, & similia cum certis priuilegiis, commodis & honoribus temporalibus, quæ omnia sunt pretio temporali æstimabilia, vt explicat *Suar. c. 11. de Simon. n. 15.* nec Promotor absolutè dat licentiam docendi, sed ex parte scientiæ testatur esse sufficientem ad docendum, licentiam verò absolutè docendi dant Superiores & Episcopi, & hæc licentia pro pretio dari prohibetur, neque obstat gradus horum institutionem esse à Pontifice, cùm non omnia quæ ab illo descendunt sint spiritualia, sed quædam etiam temporalia ad splendorem & commodum rerum spiritualium; vnde neque *Canones*, quando prohibent munera vel pretium accipi pro officiis & dignitatibus Ecclesiasticis, hos gradus inter illa numerant, ne in Theologiâ quidem, vt notat *Zasius. h.t. c. n. 3.*

Nota III. Propter laborem & operam tradendi scientias licitè pretium dari & accipi, licet enim scientia & doctrina sint aliquid spirituale, quatenus insunt potentiæ spirituali, videlicet intellectui, non sunt tamen quid spirituale in eo sensu, de quo loquimur in materiâ simoniæ. Accedit, laborem ac industriam docendi esse plane aliquid naturale & materiale, adeóque pretio æstimabile, quod procedit in ipsâ etiam Theologiâ, quia actûs docentium Theologiam (licet ipsam dicamus esse supernaturalem) Sunt ipsi quoque naturales & naturali modo cooperantur ad instructionem discentium, perinde vt in Jure, Medicinâ, Philosophiâ: iuxta *communem sententiam*, quam tradit *Suar. c. 18. à n. 4. Tann. to. 3. d. 5. q. 8. dub. 2. n. 37. Less. c. 35. de iust. dubit. 13.* Etsi improbabiliter aliqui olim contrarium dixerint, similiter Theologus pro consilio Theologico potest pretium exigere & accipere, non minùs quàm Jurisconsultus pro consilio juridico, quia instructio intellectûs, ad quam consilium ordinatur, est merè naturalis & speculatiua, vt tradunt *Nauarr. c. 23. n. 100. Suar. c. 18. & seqq.* Secus est, quando Theologus instructionem suam per modum concionis seu cohortationis non solùm ordinat ad instruendum intellectum, sed etiam mouendum affectum, hoc enim sapit aliquid spirituale, pro quo viri timorati, nec accipiunt, nec petunt retributionem temporalem.

Cap. III. Quanto.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt consuetudine aliquid exigendi pro licentiâ docendi de Ecclesiis extirpatâ, illi ad quos scribit, sub anathemate inhibeant, vt quicumque viri idonei & literati voluerint regere studia literarum, id facere permittantur, transgressores autem officiis & dignitatibus spolientur.

Cap. IV. Quia nonnulli.

Innocentius III. in Concilio Generali.

SVMMA.

Confirmat Pontifex cum hoc Concilio statutum prioris Concilij Lateranensis sub Alexandro III.

 quod

quod refertur suprà c. 1. vt in vnaquaque Ecclesia Cathedrali Magistro alicui, qui gratis doceat, competens beneficium praebeatur, & praeterea addit 1. vt non solùm in quâlibet Cathedrali id fiat, sed etiam in aliis Ecclesiis, quarum sufficiunt facultates, constituatur eiusmodi idoneus Magister à Praelato cum Capitulo, qui Clericos & alios instruat gratis in Grammaticâ, Metropolitana autem Ecclesia praeterea habeat Theologum, assignatis à Capitulo vnius praebendae prouentibus, etsi non ideò efficiatur Canonicus, sed redditus tamdiu percipiat, quamdiu persisterit in docendo, si Metropolitana duobus prouidere non possit, prouideat saltem Theologo, Grammatico autem in aliâ Ecclesiâ suae Diaecesis faciat prouideri.

EXEGESIS.

Eadem & plura salubriter statuit & confirmauit maximè de Lectore sacrae Scripturae *Conc. Trid. sess. 5. de reform. c. 1.* quae potiùs obseruatione quàm explicatione indigent; etsi huic rei magnam partem nunc consultum sit, multiplicatis passim Academiis & Gymnasiis, per quae Ecclesiae Cathedrales & Collegiatae à curis & impensis eiusmodi Magistros constituendi plerisque locis liberantur.

Cap. V. & fin. Super specula.

Honorius III.

SVMMA.

Iubet Pontifex Statutum Concilij Generalis c. praeced. relatum de Magistris Theologis per singulas Metropoles instituendis inuiolabiliter obseruari, statuit autem, vt docentes in Theologicâ Facultate, dum in Scholis docuerint, & studentes in illa integros annos quinque, percipiant de licentiâ sedis Apostolicae prouentus beneficiorum & praebendarum suarum, non obstante aliâ consuetudine vel statuto, cùm denario non debeant fraudari, in vineâ Domini operantes.

EXEGESIS.

Spectârunt Pontifices, & Concilia in huiusmodi decretis, vt docentium discentiùmque necessitas subleuetur, & ad professionem ac studia Theologiae, tum Magistri, tum discipuli incitentur, & ad ea plures absque impedimento incumbant, si videant se posse Theologiae operam impendere, & simul beneficiis suis in absentiâ frui. Spectant eòdem priuilegia Academiis hâc in re concessa, quale concessum est Vniuersitati Louaniensi per *Martinum V. & Eugenium IV.* vt testatur *Zasius, h. t. n. 2.* in eâdem Vniuersitate celebris Canonum Professor, & nostra quoque Dilingana eodem priuilegio gaudet non solùm per participationem Louaniensis, & aliarum Academiarum, sed etiam expressâ per Bullam erectionis suae, quàm Episcopis Augustanis concessit *Iulius III.* vbi non solùm statuit, vt Magistri & discipuli per quinque annos, dum sunt in hâc Academiâ, possint integrè percipere fructus beneficiorum suorum in absentiâ, verùm etiam, quòd Canonici quarumuis Ecclesiarum hîc scientiis operam dantes, possint perficere primùm residentiae annum, non obstantibus quibusuis consuetudinibus & statutis etiam juramento confirmatis; quâ tamen in re, vt ait *Zasius*, Praelati aut Capitula non rarò (imò semper) se praebent difficilia, quo jure & quâ conscientiâ, viderint ipsi.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Inter.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex sacro approbante Concilio, vt in Curiâ Romanâ, nec non in Parisiensi, & Oxoniensi, Bononiensi & Salamantino, studiis seu Academiis habeantur Magistri Catholici in linguâ Hebraicâ & Chaldaicâ, duo in vnaquâque linguâ, quibus de competentibus stipendiis vult prouideri.

EXEGESIS.

Textus est prolixus, qui in desuetudinem videtur abiisse, & saltem in Oxoniensi Academiâ, quae subest haereticis Anglis intuitu Pontificij Canonis non obseruatur.

Cap. II. & fin. Cùm sit.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt qui ad Doctoratûs seu Magisterij assumuntur honorem, cum sua solenniter principia faciunt, aut sui recipiunt signa Doctoratûs ab illis, ad quos vbilibet pertinet honorem tribuere memoratum, juramento priùs adstringantur, ne vltra 3000. Turonensium argenteorum in solemnitate tali expendant, ipsos nihilominus, nisi notabilis conditionis fuerint, efficaciter exhortantes, ac si id congruere viderint juramentum exigentes ab eis, quòd certos infrà praefatam summam taxando sumptus non excedant, si autem & Episcopus non recepto priùs juramento honorem tribuerit cuipiam, à collatione Magisterij siue Doctoratûs per sex menses eo ipso sit suspensus.

EXEGESIS.

Textus quoad substantiam est clarus, quantum autem valeant 3000. argenteorum Turonensium, vltra

d by Google

vltra quam summam expensas doctoratus Pontifex non vult ascendere, necdum reperi; certum est fuisse monetam gallicam; nos interim moderatis Academiarum taxis & consuetudinibus hàc in re vtemur. *Gl.* in formatione casus non improbabiliter videtur computare, ascendisse ad summam ducentorum & quinquaginta aureorum, per quos si intelligantur floreni nostrates, est summa satis moderata, & moderatior, si intelligantur floreni gallici, qui valent tantùm duodecim bacios. Eadem *gl. verb. Argenteos*, iuxta computum Bononiensem dicit fuisse 500. Bononiensium paruorum, sed huius ipsius summæ valor incertus est, neque in hàc re hærendum, cùm tam summæ huius præfinitio, quàm iuramenti super illa exactio planè in desuetudinem abierit.

Dicitur P. Iacobus Gretserus, in quâdam promotione Doctorali de valore Turonensium disputâsse eruditè, vtpote more suo, sed probabiliter solùm, si quid enim comperisset, vtique dudum vulgâsset Academia Ingolstadiensis, & pro praxi annotâsset. Etsi verò in desuetudinem iuramentum huius taxæ seruandæ non abierit Ingolstadij, non sequitur non abiisse in aliis Academiis; certè in recentioribus nulla huius taxæ habetur ratio.

TITVLVS VI.

DE IUDÆIS ET SARACENIS, EORUMQUE SERVIS.

Ad Rubricam.

POstquam prioribus tribus, titulis præsertim tertio, actum est de ijs, qui Spiritum Sanctum per Simoniam emendo vel vendendo blasphemant, non incongruè subiungitur de illis, qui Deum blasphemant impio cultu, vt sunt Iudæi & Saraceni. Intelliguntur autem per Iudæos omnes Hebræi, qui legem Mosis profitentur, siue ex tribu Iuda, siue ex alia sint, & per Saracenos, qui etiam dicuntur Agareni, omnes qui legem Mahometis profitentur, cuiuscunque sint nationis. Coniungit autem *Rubrica* Iudæos & Saracenos eorúmque seruos, quia in pluribus huius *tituli cap.* tractatur vtrum possint in seruitio habere Christianos, siue serui sumantur strictè pro mancipiis omni libertate carentibus, siue largo modo pro famulis, qui seruiunt pro mercede aut sunt solùm serui originarij adscripti certæ glebæ aut terræ colendæ, qui reipsa liberi sunt, iuxta *l. Definimus. Cod. de agricol. & censitis.* etsi non possint sine Facultate Domini se aliò transferre, de quibus dicitur infrà. *c. 2.* idem titulus habetur *in Clement. & Extrauag. Ioan. 22. & in Extrauag. com. vti & in Clement.* de eâdem materiâ tractatur pluribus locis, *in Decreto, præsertim 12. q. 1. & q. 2. per totum.*

Cap. I. Præsenti.

Ex Concilio Matenensi.

SVMMA.

Sancit Concilium, vt nullum Christianum mancipium Iudæis seruiat, sed datis. 12. solidis pro quolibet bono mancipio, ipsum quicunque Christianorum siue ad ingenuitatem, siue ad seruitium licentiam habeat redimendi. Et si Christianus fieri desideret, vt non permittatur, idem fiat, quia nefas est, quem Christus redemit, à blasphematore Christi in seruitute detineri.

EXEGESIS.

Nullum Christianum mancipium Iudæis seruiat.) Nota, nullum Christianum posse esse seruum Iudæi seu mancipium strictè sumptum vigore huius *cap. & plurium seqq.* Si itaque Iudæus mercimonij causâ vel aliter acquirat mancipium Christianum, potest illud quilibet Christianus redimere 12. solidis, & tenebitur illud dimittere. Idem licebit, si mancipium adspiret ad fidem Christi, & à Iudæo impediatur; etsi verò *textus* dicat posse redimi seu ad ingenuitatem, id est libertatem, seu ad seruitutem, non potest tamen cogi, vt seruiat illi Christiano, qui ipsum redemit; sed si restituat ei pretium erit omninò liber, vel si non statim potest habere pretium, seruiat ei quoad seruitium compensetur cum pretio. *l. vlt. C. de capti. & postlim. reuersis*, si nullus sit emptor, nihilominus erit liber, & ostiatim quærat pretium, quod redemptus persoluat, aut pro pecuniâ operas præstet scilicet quinque annis, vt docet *gl. allegans. d. l. vlt.*

Cap. II. Multorum.

Gregorius Episcopo Lucensi.

SVMMA.

Nulli judæo liceat Christianum mancipium in suo dominio retinere, sed si qui apud vos inueniantur libertas eis seruetur, ij verò qui in pensionibus eorum sunt, licet sint liberi, tamen quia colendis eorum terris sunt adstricti ad colenda rura, remaneant & consuetas pensiones eis præbeant. Nihil verò extra ea, quæ de colonis vel originariis jura præcipiunt oneris ipsis indicatur, Iudæus autem, qui aliquem de his vel ad aliud

liud obsequium retinere voluerit, jus colonarium & dominium sibi ipsi damnauit, id est eo ipso amisit, seu fecit id ob quod secundùm juris rigorem damnari debet, (vt explicat gl.)

EXEGESIS.

In suo dominio retinere.) Nota I. Jam olim fuisse prohibitam cohabitationem cum Judæis. *c. 10. Iudæi. 28. q. 1.* præcipitur, vt judæi qui habent christianas coniuges, vel fiant christiani, vel mulieres ab eis separentur. *c. 12. sæpè. ibid:* vt Hæbreis ad fidem conuersis nulla sit cum ijs communio, qui permanent in Iudaismo. *c. Nullus. 13.* prohibetur, vt nullus christianus cum eis habitet aut medicinam ab illis petat; aut cum illis lauet; *c. Omnes. 14.* jubentur omnes clerici seu laici judæorum conuiuia euitare, nec eos ad conuiuium accipere. Qui aliique canones triplici ratione nituntur. Prima est periculum subuersionis; altera est injuria Creatoris & Redemptoris; quàm in suis ritibus & actibus judæi identidem blasphemant; talia autem assiduè videre & audire christianos, indignum est; & seruire vel cohabitare Christi blasphematoribus, quos ipse in libertatem vindicauit, quam rationem assignat. *c. 1.*

Nota II. Posse tamen judæos habere christianos seruos siuè colonos originarios & adscriptitios in bonis vel agris suis colendis, quia tales secundùm legum districtionem sunt liberi, vt ait *tex.* neque morantur seu habitant cum illis, modò pensiones soluant; ideòque cessat altera ratio ex injuriis in Christum petita. Si autem vltrà illa quæ de jure debent, aliquid ipsis iniungant Iudæi, ipso facto omne jus colonarium amittunt, quod in fauorem christianorum colonorum & christianæ libertatis statutum est. In nostris autem regnis & prouinciis, quæ *tex.* dicit de colonis originariis locum non habent, quia judæi non permittuntur habere fundos & agros, adeòque nec ullos colonos.

Cap. III. Iudæi.

Idem, Genuensi Episcopo.

SVMMA.

Sicut legalis definitio nouas non patitur erigere Synagogas, ita eas sine inquietudine veteres habere permittit.

EXEGESIS.

Legalis ista definitio habetur *l. vlt. C. De judæis.* quod si autem corruerint, de nouo possint illas reædificare, non tamen, vt ampliores faciant *gl. probat ex c. Consuluit. infra. & arg. l. 1. §. Opus nouum. & §. Si quis adificium. ff. De noui operis nunt.*

Cap. IV. Quia.

Alexander III.

SVMMA.

Iubet Pontifex generaliter interdici, ne Iudæi ostia vel fenestras in die parasceues aperta habeant, sed clausa teneant totâ die.

EXEGESIS.

Consueuerunt enim illo maximè die deridere christianos in contumeliam creatoris ac redemptoris nostri, concordat *c. In nonnullis. eod.* & cùm hoc die sibi imprecati sint, vt sanguis Christi sit super ipsos & filios ipsorum; aliis etiam horrendis blasphemiis adiunctis, indigni sunt, vt illo die permittantur in publicum prodire.

Cap. V. Iudæi.

Idem, in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Iudæi seu Saraceni neque pro pueris suis alendis, neq; pro seruitio vel alia qualibet causa christiana mancipia in domibus suis habeant. Excommunicantur autem qui cum eis præsumpserint habitare: conuersi verò ad fidē à possessionibus suis excludi non debent, cùm melioris conditionis illos esse oporteat quàm ante fidem susceptam. Principibus denique & potestatibus, iniungitur sub excommunicatione, vt portionem hæreditatis suæ & bonorum illis integrè faciant exhiberi.

EXEGESIS.

Ex hoc *text.* colligitur, quòd judæi inter christianos possint etiam habere immobilia, vt tradit *Innoc. in c. Quod super. n. 4. de voto: Antonius Riccinlius de jure personarum extra gremium Ecclesiæ existentium. l. 2. c. 50. n. 1.* id etiam extendit ad Ecclesiasticam Emphyteusim, in statu tamen Ecclesiastico id ipsis non permittitur ex speciali constitutione *Pauli IV.*

Cap. VI. Ita quorundam.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Eos qui Saracenis arma, ferrum & ligamina (alij lignamina legunt) siue ligna pro majoribus nauibus galearum, & qui in Saracenorum nauibus regimen exercent; Pontifex cum Concilio jubet excommunicari, & rebus suis priuari, & capientium fieri seruos.

EXEGESIS.

Meretur scilicet has pœnas improbitas eorum qui arma aliaque ad Saracenos deferunt, ad impugnandos christianos, & hostes fidei in nauticâ arte adiuuant; etsi verò per hunc *tex.* christiani arma ad judæos vel paganos deferentes non sunt excommunicati, quia nomine Saracenorum non comprehenduntur, at verò *Bulla Cœnæ* etiam istos comprehendit, vt notat *Barbos. hic. n. 5.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. VII. Consuluit.

Idem.

S V M M A.

Iudæi nouas Synagogas construere, vbi non habuerunt, permitti non debent, si antiqua corruerint, vt eas readificent, potest tolerari, non autem vt ampliores, vel pretiosiores fiant, quia pro magno habere debent, quod in veteribus Synagogis & obseruantiis suis tolerentur.

E X E G E S I S.

Et suis obseruantiis tolerantur.) Nota I. De Synagogis jam diximus suprà; causam autè, quare Iudæorum ritus licet impios, Ecclesia toleret, pulchrè explicat *S. Tho. 2. 2. q. 10. a. 11. in c. 1.* quia in illis ritibus præfigurabatur veritas fidei Christianæ, quam tenemus, vnde hoc tantùm prouenit, quòd testimonium fidei nostræ habemus ab hostibus fidei, & quasi in figurâ præteritâ nobis repræsentatur, quod credimus.

Nota II. Ex *eod. S. Tho. l. c.* aliorum infidelium & hæreticorum ritus, qui nihil veritatis aut vtilitatis afferunt, non esse tolerandos, nisi fortè ad aliquod malum vitandum, scilicet, scandalum vel dissidium, vel impedimentum salutis eorum, qui paulatim sic tolerati conuertuntur ad fidem; propter hoc enim & hæreticorum, & paganorum ritus aliquando Ecclesia tolerauit & tolerat, quando erat magna infidelium multitudo, ait *S. Tho.*

Cap. VIII. Ad hæc.

Idem.

S V M M A.

Iudæorum seruitio nemo se pro mercede exponat, neque obstetrices & nutrices infantes, in eorundem domibus nutriant.

Intelligitur ex dictis & per se planum est.

Cap. IX. Sicut.

Clemens III.

S V M M A.

Statuit Pontifex 1. Vt nullus inuitos vel nolentes Iudæos ad baptismum compellat, ad Christianos autem confugiens, si voluntas eius patefacta fuit, Christianus absque calumniâ efficiatur. 2. Nullus Christianus sine judicio terrenæ potestatis, vel occidat vel vulneret, vel pecuniam eorum auferat, aut bonas consuetudines immutet. 3. In festiuitatum suarum celebratione fustibus vel lapidibus eos non perturbet. 4. Neque coacta seruitia exigat, nisi quæ ante facere consueuerunt. 5. Nemo cœmiteria eorum mutilet aut inuadat, aut obtentu pecuniæ corpora tumulata effodiat, contrauenicns officij & honoris periculum patiatur aut excommunicetur, nisi se correxerit.

E X E G E S I S.

Textus planus est, cur autem nolentes & inuiti baptizari non debeant Iudæi, rectè rationem assignat Pontifex, quia Christi fidem habere non creditur, qui ad Christianorum baptismum non sponlaneus sed inuitus cogitur; imò neque pueros Iudæorum aliorúmque infidelium inuitis parentibus baptizandos, probat *S. Tho. 2. 2. q. 10. a. 11.* tum quia id nunquam habuit Ecclesiæ vsus etiam sub potentissimis Principibus Catholicis, neque vllus *SS. Patrum* id licere docuit, tum quia pueri rationis vsum non habentes, sunt in perpetuò seductionis periculo apud parentes infideles, tum quia jus naturæ non patitur, vt parentibus inuitis liberi eripiantur; per bonas autem Iudæorum consuetudines non intelliguntur; quæ ad cultum eorum impium spectant; sed ciuiles quædam & morales. Neque vult Ecclesia Iudæos extirpari; ideóque illos occidere sine legitimâ autoritate aut causâ non licet, quia sub finem mundi conuertentur ad veram fidem, juxta illud *Pauli ad Rom. 11. v. 25. cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & omnis Israël saluus fieret:* de quo & similibus locis vide Interpretes. Licebit autem illos ejicere & extirpare propter grauia ipsorum scelera & sacrilegia, quod multis locis factum esse, notat *Barbos.* hic, neque nos ignoramus.

Cap. X. Quàm sit.

Idem.

S V M M A.

Concedit Pontifex cuidam Episcopo eiusque sociis euntibus ad prædicandum Euangelium paganis, vt cibis vtantur, qui ab infidelibus ipsis apponuntur. Et vt quicunque Religiosi siue Clerici idonei ipsi voluerint adhærere habitâ Prælatorum suorum licentiâ, liberam habeant exequendi auctoritate Apostolicâ facultatem.

Textus iste difficultatis nihil habet.

Cap. XI. Significauit.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex cuidam Episcopo, posse ciues illius Alexandriam proficisci pro liberandis concinibus suis captiuis, dummodo nil secum deferant, vnde possit Saracenis (excepto redemptionis pretio) subsidium prouenire, juramento super hoc

Digitized by Google

hoc præstito. Illi verò, qui post Treugam in partibus transmarinis factam cum commercio Alexandriam eunt, & merces prohibitas eò deferunt, vel mittunt, excommunicationi subiaceant. Denique qui jurauerunt se ampliùs id non facturos, nisi pace inter Saracenos & Christianos constitutâ, & post Treugam venerint, conditio illa de pace aut Treuga ab excommunicatione illos non absoluit.

Cap. XII. Quòd olim.

Idem.

S V M M A.

Excommunicat Pontifex omnes, qui cum Saracenis commercium habuerint, vel per se, vel per alios, nauibus, siue quocunque alio modo, aut ingenio eis subsidia, aut consilia impendentes, quamdiu inter nos & illos guerra durârit, secus præsumentes ipso jure incidant in excommunicationem.

E X E G E S I S.

Ex his duobus *cc.* colligitur, quòd tempore guerræ seu belli inter Christianos & Saracenos, quorum nomine propter sectam Mahometis, quam profitentur, etiam veniunt Turcæ, omne commercium cum illis est prohibitum, ne inde animus & vires eis crescant, tempore pacis autem non videtur id prohibitum, vt notat *Barbos. n. 2.* qui tamen non improbabiliter excipit contenta *in c. Ita quorundam. 6. sup.* quia in illo *c.* est prohibitio absoluta, neque fit mentio pacis aut belli; non sufficit tamen, vt commercium cum Turcis sit licitum Treuga, quæ solùm est securitas personis ac rebus ad tempus concessa, sed requiritur constans ac plena pax, vt notat *gl. ad c. 1. verb. Treuga*; ideóque qui ante pacem plenam commercium cum istis hostibus habuerint, ab excommunicatione non absoluuntur, vt dicit ille *textus.*

Cap. XIII. Etsi.

Innocentius III. Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Parisiensi.

S V M M A.

Etsi Iudæos quos propria culpa submisit perpetuæ seruituti, potestas Christiana recipiet & sustineat, Pontifex tamen dicit non debere esse ingratos, ideóque cùm accepisset, quòd Iudæi faciant filiorum suorum Christianas nutrices, & postquam in Paschate communicârunt per triduum, antequam eorum filios rursum lactent, cogant lac effundere in latrinam, aliáque contra fidem Catholicam detestabilia & inaudita committant, prohibet districtè, ne de cætero nutrices seu seruientes habeant Christianos, sed se seruos recognoscant illorum, quos Christi mors liberos & illos seruos effecit, si verò nutrices & seruientes non dimiserint Christianos; Mandat sub excommunicatione inhiberi omnibus Christianis, ne cum eis commercium aliquod habeant.

E X E G E S I S.

Constantinus Imperator Iudæos subiecit seruituti Christianorum. De jure autem, *hoc est operata mors Christi*, ait *Hostiensis in c. Consuluit*, & repetit hic, ideóque Iudæi non immeritò prohiberi possunt gratiis sibi concessis, & priuari. *arg. c. 3. de seru. non ordinand. & l. fin. C. De reuoc. donat.* Prohibentur autem Iudæi in hoc *tex.* ne christianas obstetrices habeant in suâ domo, non autem alibi habitantes ad puerperia vocare, quæ restrictio ad domos, satis colligitur ex *textu.* Nutricibus verò Christianis vti penitùs interdictum est, quia in domo manere debent.

Cap. XIV. Postulâsti.

Idem.

S V M M A.

Consultus Pontifex, qualiter contra Iudæum Clerici percussorem procedi debeat, respondet, vt si Iudæus sit sub jurisdictione Episcopi, ipsum pœnâ pecuniariâ vel aliâ temporali puniat Episcopus, & satisfactionem iniungat, alioqui dominum Iudæi inducat, vt ipse passo iniuriam, & Ecclesiæ satisfieri jubeat, quod si neglexerit, Episcopus per censuram Ecclesiasticam interdicat, ne quis christianus cum dicto Iudæo antequam satisfaciat, commercium habeat.

Est *text.* clarus, credo tamen, quòd Iudæus clerici percussor hodiè seueriùs puniretur à Magistratu ciuili.

Cap. XV. In nonnullis.

Idem, in Concilio generali.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum Concilio, vt Iudæi vtriusque sexûs in omni Christianorum prouinciâ & omni tempore qualitate habitûs publicè ab aliis populis distinguantur. In diebus autem lamentationis & passionis Dominicæ in publicum minimè prodeant, neque in contumeliam creatoris prosiliant, contra facientes per principes sæculares puniantur.

E X E G E S I S.

Hoc decretum in Italiâ aliisque prouinciis seuerè obseruatur, sed in Germaniâ passim negligitur, vbi Iudæi nullo vestium discrimine à Christianis discer-

scernuntur, & etiam in die Passionis Dominicæ liberè extra domum prodeunt.

Cap. XVI. Cùm sit.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Quod concilium Toletanum statuit, Pontifex in hoc Concilio Lateranensi innouat, ne judæi publicis officiis præficiantur, qui autẽ eis officium tale commiserit, per conciliũ prouinciale compescatur, judæo verò commerciũ cum Christianis denegetur, donec in vsus pauperum christianorum, quidquid officij occasione à christianis lucratus expenderit, & officium cum pudore dimittat, quod idem extenditur ad paganos.

Hoc tempore & in nostris partibus periculum non est, vt judæi publicis officiis admoueantur, cùm omnium ciuilium munerum sint incapaces.

Cap. XVII. Ad liberandam.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Excommunicantur, qui Saracenis arma, ferrum, lignamina pro galeis deferunt, aut naues illis vendunt, aut curam gubernationis in piraticis illorum nauibus exercent.

Concordat cum *c. Ita quorundam. sup.* nisi quòd hîc specialis pœna additur.

Cap. XVIII. Ex speciali.

Gregorius IX. Asturiensi & Lucensi Episcopis.

S V M M A.

Mandat, vt regem Portugalliæ inducant, ne in officiis publicis christianis judæos præficiat. Et si redditus judæis vendit vel paganis, christianos deputet, per quos sine iniuriâ christianorum jura regalia consequatur.

Concordat cum *c. Cùm sit. sup.* quod Pontifex allegat.

Cap. XIX. & finale.

Idem.

S V M M A.

Prohibet, ne Iudæus baptizatum vel baptizari volentem emat, vel in seruitio retineat, si quis nondum conuersus fieri desiderat christianus, datis 12. solidis redimi possit, si autem retentor intra tres menses illum non vendiderit, sed ad sibi seruiendum tenuerit, nullo dato pretio fiat liber.

Concordat cum *c. 1.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS DE IUDÆIS ET SARACENIS EORUMQUE SERVIS.

Cap. Vnic. Decet.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

S V M M A.

Grauibus & Apostolicis verbis Principes Christianos hortatur & mandat, vt saracenos sibi subiectos ab inuocatione publicâ Mahometis & à peregrinatione ad sepulchrum illius compescant. Neque in textu prolixo quidem sed claro aliqua apparet difficultas.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS IOANNIS XXII.

Cap. Vnic. Copiosus.

Clemens V.

S V M M A.

Cùm Petrus filius regis Castellæ Saracenos vellet regno Granatæ expellere, Pontifex sententiam excommunicationis tulit in omnes portantes prohibita ad illos, juxta c. ita quorundam *& c.* ad liberandum *vel aliter adiuuantes Saracenos vel infideles dicti regni Granatæ.* Nec in hoc text. occurrit quod difficultatem habet.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Multa.

Clemens V.

S V M M A.

Christianos arma ad infideles & saracenos dum christianis bellum inferunt deferentes, Pontifex ipso facto decernit excommunicatos, capientium seruos infames & intestabiles tam actiuè quam passiuè facit, & eorum bona fisco subijcit.

Concordat *cap. Ita quorundam. & c. Ad liberandum, sup. in antiquis.*

Cap. II. & finale. Dignum.

Ioannes XXII.

S V M M A.

Præcipit Pontifex Rectoribus & Officialibus Comitatûs Venusini aliarúmque terrarum statûs Ecclesiastici, vt Iudæos ad fidem conuersos in possessionibus suis & bonis nec molestent nec molestari permittant, ne deterioris conditionis sint post baptismum quàm antea, quæ explicatione non indigent.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS VII.

DE HÆRETICIS.

Ad Rubricam.

ISte titulus prolixus valdè est, & continet pœnas hæreticorum & quæ spectant ad officium Inquisitionis. Idem titulus extat in *Clement. & in 6. Extravag. vtrisque de eadem materia tract. 23. q. 7. per totum & 24. q. 1.* multisque aliis locis decreti. Qui canones si ab Episcopis & principibus semper fuissent obseruati, ad tantam potentiam & multitudinem hæretici non excreuissent, nunc quia catholicis viribus sunt superiores & formidabiles, tolerari debent, neque pœnæ & officium inquisitionis aduersùs illos in Germaniâ aliisque prouinciis hæresi infectis habent locum, sed per pacem Religionis tam nouam quàm veterem aliáque fœdera sunt sublatæ aut suspensæ. Quare omissâ capitulorum singulorum explicatione, paucis Notandis summam huius *tituli* trademus, exactam tractationem Theologis & Canonistis tum Italis tum maximè Hispanis relinquentes, apud quos hi canones seuerissimà exercentur.

Compendium huius tituli, cuius in Germania exiguus est vsus.) Nota I. Hæresin dici ab electione, quâ quis eligit doctrinâ singularem & à sensu catholicæ Ecclesiæ alienum. *c. Hæresis. 24. q. 3.* debet autem 1. eiusmodi electio esse cum pertinaciâ, vt cùm quis errorem aliquem pertinaciter defendit contra Ecclesiæ definitionem, siue id fiat lucri temporalis gratiâ, seu vanæ gloriæ, aut odij, aut vindictæ, vt plerique. *c. Hæreticus. 28. q. 3.* Debet 2. hæreticus esse baptizatus, cùm ante fidem susceptam, quæ est janua Ecclesiæ, nemo propriè ab illâ discedere dicitur, Pagani enim & Iudæi, licet sint alieni à fide, nòn sunt tamen propriè hæretici, quia non sunt baptizati. Non ergo hæreticus censendus est, qui sententiam suam quantumuis falsam ac peruersam nullâ pertinaci contentione defendit, quam non audacia suę præsumptionis peperit, sed à seductis & lapsis in errorem parentibus accepit, & veritate, quam sollicitè quærit, inuentâ corrigi paratus est, *c. Dixit Apostolus. 24. q. 3.* priores dicuntur formales hæretici, quales sunt omnes hæresiarchæ & verisimiliter omnes falsæ doctrinæ præcones: posteriores sunt materiales, qui non ex malo animo aut pertinaciâ, sed simplicitate aut defectu informationis errant, quorum maxima est pars in vulgo hæreticorum.

Nota II. Sicut Iudæi & pagani non subiacent pœnis hæreticorum, quia propter defectum baptismatis nunquam fuerunt sub potestate Ecclesiæ, nisi vt serui, ita etiam qui hæresim in mente conceptam nec verbo nec alio signo manifestant, pœnis illis non esse obnoxios, quia de occultis non judicat Ecclesia. E contra, qui se foris vt hæreticos gerunt, ex timore vel aliâ causâ, fidem autem in animo retinent, neque illi in foro saltem interiori sunt hæretici, vt ex *communi* tradit *Azor. p. 1. l. 8. c. 9. Couarr. ad c. Peccatum. de regulis juris in 6. p. 2. n. 7.* quia autem hæresis est malum grauissimum & tollit salutis fundamentum, ideo meritò seuerissimè per canones punitur, quas pœnas breuiter attingam.

Nota III. Prima pœna est excommunicatio latæ sententiæ. *c. Ad abolendam. 9. h. tit.* quam incurrunt non tantùm hæretici sed etiam receptatores, fautores, defensores ac illis credentes, vt tales sunt, seu quatenus erroneam doctrinam sectantur. *c. Sicut. 8. & c. Excommunicamus. 13. §. Credentes. h. t.* item corpora eorum scienter sepelientes *c. 2. eod. in 6.* quibus absolutio negetur, nisi extumulata effodiant, quia per eorum sepulturam polluitur Ecclesia & cæmiterum.

Nota IV. Altera hæreticorum pœna est Irregularitas seu inhabilitas ad sacros ordines suscipiendos vel exercendos. *c. 2. §. Hæretici. h. t. in 6. c. Nos consuetudinem. dist. 12. c. Saluberrimum. 1. q. 7.* qui canones etsi agant tantùm de clericis, meritò tamen etiam extenduntur ad laicos, quia causa infligendi pænam non est in clericatu, sed in crimine hæresis, vt obseruat *Zœsius hic n. 3.* Eámque pœnam contrahit quilibet hæreticus exterior quantumuis occultus; quia jus ipso facto inferens pœnam non requirit aliquam probationem vel declarationem sed sufficit sola exterior facti perpetratio juxta *Nauarr. c. 27. man. n. 305.* videtur autem cum occulto hæretico posse Episcopum dispensare quoad ordines recipiendos per *Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 6.* vbi datur facultas Episcopis dispensandi super irregularitate proueniente ex crimine occulto, adeóque etiam ex hæresi occultâ. Inuoluit hæc pœna etiam receptatores, fautores, defensores, qui vbique quoad pœnas hæreticis pares habentur. *c. 2. §. Hæretici. c. Statutum. eod. in 6.*

Nota V. Eandem irregularitatem contrahunt filij hæreticorum & fautorum, si non emendati mortui fuerint *d. c. statutum*, idque vsque ad secundum gradum in lineâ paternâ, ad primum tantùm in lineâ maternâ: quin verius videtur etiam ab illegitimis hanc pœnam incurri; quia non desinunt esse portio corporis & sanguinis paterni, neque debent esse melioris conditionis quàm legitimè nati, & *textus* indistinctè loquuntur de liberis, ita *Couarr. l. 2. variarum c. 8. n. 3. Zœsius. l. c. n. 10.* qui censent etiam natos ante hæresim parentum comprehendi, quia textus similiter non distinguunt inter natos ante vel post

post hæresim, apud quos vide plura, etsi videantur subindè rigidiores quàm par est.

Nota VI. Tertia pœna est infamia, priuatio omnium priuilegiorum, jurium, actionum, quamuis alij possint agere aduersùs ipsos, ne ex delicto commodum consequantur. *c. Excommunicamus. §. Credentes. & c. fin. h. t.* Illorum subditi à debito fidelitatis obedientiæ & dominij absoluuntur. *c. Absolutos.* Eorum liberi à potestate patriâ liberantur. *c. Quicunque. §. Illorum:* à conciliis & officiis publicis remouentur. *c. Excommunicantes. §. Credentes hic c. 2. §. Hæretici. eod. in 6. c.* Inhabiles sunt ad succedendum siue ex testamento seu ab intestato. *l. Cognovimus. C. eod.*

Nota VII. Quarta pœna est bonorum confiscatio, etsi primùm post mortem deprehendatur aliquem fuisse hæreticum. *c. Accusatus. 8. §. penult. eod. in 6.* quo casu bona cedunt Ecclesiæ, si reus illi fuerit subiectus, aliàs fisco Principis vel Reipublicæ exclusis omnibus liberis etiam catholicis. *c. Vergentis. 10. hic & dicta l. Cognovimus.* Non tenetur tamen reus ante sententiam declaratoriam bona sua fisco inferre, ex *communi Theologorum & Canonistarum sententia*, imò neque post sententiam, etsi debeat sustinere, vt bona ipsi auferantur. Plura vide apud *Zœsium, n. 15. & alios*, quos ibidem allegat.

Nota VIII. Postrema pœna est mors corporalis, quæ tamen in ipsis Canonibus neque statuitur, neque vllatenus exprimitur, allegant aliqui sed non rectè *c. Ad abolendam 9. h. t.* vbi id solùm dicitur, vt Clericus hæreticus omni beneficio & officio Ecclesiastico spoliatus, sæcularis relinquatur arbitrio potestatis, animaduersione debitâ puniendus; similiter de laico dicitur, vt secularis judicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem; eidem sententiæ subjiciuntur suspecti de hæresi, hæc autem pœna & animaduersio debita, qualis sit, aut esse debeat *Canones* non exprimunt, neque statuunt, sed hanc determinationem relinquunt legibus ciuilibus. *l. 5. C. De hæreticis.* vbi in illos statuitur vltimum supplicium, ita & huius executio, neque enim judex Ecclesiasticus hæreticos ad mortem condemnat, vel illam infert, quia non conuenit mansuetudini & clementiæ Clericali & Ecclesiasticæ, sed postquam ab Ecclesia de hæresi quis damnatus est, reliqua per judicem sæcularem transiguntur. Est autem pœna hæc nondum in ipso jure expresiè determinata, sed ex consuetudinis interpretatione supplicium ignis seu exustio. Vt post *Hostiens. Ioan. And. Panorm. in d. c. Ad Abolendam.* habet communis sententia. *Fridericus III. in constitutione*, quæ habetur *post libros feudorum*, hæreticos subjicit infamiæ, diffidationi, banno siue proscriptioni, denique confiscationi, de pœna mortis autem nihil statuit.

Nota IX. Qui post deprehensionem erroris ad fidem Catholicam sponte redit, & errorem suum continuò ad arbitrium Episcopi publicè abiurare, & satisfactionem congruam exhibere paratus est, potestati seculari non traditur, juxta *c. Ad abolendam*, adeóque pœnam mortis effugiunt, (& si hæc exceptio communiter à *DD.* recepta non habeatur in antiquis exemplaribus, vt habent notæ *in edit. Gregor. Anno 1516.*) sed in carcerem perpetuum ablegantur. *c. Excommunicamus. §. fin. vbi gl. & Panorm.* Hæc tamen pœna arbitrio judicis hodie in mitiorem mutari potest. *c. Vt commissi. eod. in 6. & d. c. Excommunicamus. vbi Panorm.* Extra hunc casum spontaneæ resipiscentiæ statim post agnitum errorem factæ non prodest pœnitere ante sententiam declaratoriam, si quis scilicet resipiscentiam differat, & se pertinacem aliquamdiu ostendat, tum enim pœnitentia prodest quidem in foro interno, non autem in externo, vt ex communiori tradit *Zœsius n. 16.* Relapsos autem, qui semel resipiscentes iterum ad vomitum hæresis redeunt, iterata pœnitentia non liberabit, quo minùs sæculari judicio relinquantur, iuxta *c. Ad abolendam. §. Illos quoque.*

Nota X. Cura inquirendi in hæreticos ordinariè competit Episcopis, quibus tanquam pastoribus incumbit arcere lupos & certas fidásque designare personas cum potestate inquirendi, quæ in fauorem fidei non exspirat morte concedentis. *c. Ne aliqui. & c. Officium. h. t. in 6.* si remissiùs agant, alij idonei eis ab Episcopatu remotis in eorum locum substituuntur. *c. Excommunicamus. §. fin. hic.* Extraordinariè id spectat ad inquisitores hæreticæ prauitatis à summo Pontifice ad hoc constitutos, vt aduersùs hæreticos vel coniunctim cum Episcopis, vel soli secundùm formam à jure definitam procedant. *c. Cùm officium. h. t. in 6. c. Et amissam. eod. in 6.* de modo procedendi contra hæreticos vide *Zerolam in v. hæreticus. n. 24. & 25. Azor 1. p. l. 8. c. 20. Gregor. Tolosanum in Syntagm. Juris vniuers. l. 32. c. 7. Farin. tract. de hæresi & alios.*

TITVLVS VIII.

DE SCHISMATICIS ET ORDINATIS AB EIS.

Ad Rubricam.

NOTA hunc tit. non incongruè subjungi priori de hæreticis, quia Schismatici latè possunt dici hæretici, & frequenter degenerant in illos, & quia solent sibi constituere Sacerdotes, aliósque Clericos & dignitates ac beneficia ipsis conferre, ideò Ru-

brica coniungit Schismaticos & ordinatos ab eis. de eâdem materiâ extat *c. vn. in 6. 23. q. 3. in multis. cc. de eodem agitur similiter 24. q. 1. & dist. 4. de consecratione.* & frequenter alibi *in decreto.*

Cap. I. Quòd à Prædecessore.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Ordinationes ab Octauiano & Guidone Hæresiarchis & ab Ordinatis eis factas, Pontifex irritas esse censet, eósque qui dignitates Ecclesiasticas sine beneficia per dictos Schismaticos acceperunt, vult iisdem carere; sicut & alienationes de rebus Ecclesiasticis per eosdem aut laicos factas, esse irritas. Contrà venientes excommunicationi subijcit: denique eos, qui juramentum de tenendo Schismate præstiterunt ab ordinibus & dignitatibus suspendit.

EXEGESIS.

Ordinationes ab Octauiano & Guidone.) Nota, *Octauianum & Guidonem* Cardinales excitâsse schisma contra *Alexand. III.* quòd *Bellarm. in Chronol. vocat 21.* vterque creatus fuit Antipapa, Octauianus Victoris, Guido Paschalis nomen accepit defensore imò & Autore *Frid. Barbarossa circa Annum 1159. & 1162.* vocat autem illos textus hæresiarchas largè, qui erant autores siue duces Schismatis contra Alexandrum legitimum Pontificem.

Factas Ordinationes ab eis censemus irritas.) Intellige iuxta *gl.* quantum ad executionem Ordinum, nisi cum eis fuerit dispensatum ab habente potestatem, vt dicitur *cap. seq.* vel nisi ordinatus probaret se nesciuisse illum esse Schismaticum, qui ordinauit, iuxta *c. Ordinationes. 4. q. 1.* & à simili à Simoniacis *1. q. 1.* Sunt autem collationes Ordinum & beneficiorum à Schismaticis factæ solùm irritæ quoad executionem & functionem, non autem quoad substantiam & valorem Ordinis; imprimunt enim verè characterem, & conferunt potestatem Ordinis licet suspensam & impeditam propter schisma, vt colligitur ex *c. 2.* ibid. *à Schismatico ordinatum ab officio* (id est exercitio Ordinum) *poteris repellere!* potestate verò beneficia conferendi, veriùs est illos vniuersim priuatos, quia sunt extra Ecclesiam. *cap. Nouatianus. q. 1. c. Didicimus. q. 1.* Veriùs quoque est Schismaticos esse irregulares, vt ex pluribus Canonibus colligit *Azor. l. 8. c. 20. q. 18.* Iure nouo Bullæ Cœnæ incurrunt excommunicationem latæ sententiæ. Iure autem veteri non videntur fuisse excommunicati ipso jure, sed excommunicandi. *c. Nulli fas. dist. 19.*

Dictos Schismaticos.) Nota, Schismaticos latè dici omnes, qui sunt in peccato mortali, & diuisi ab amicitiâ Dei, significat enim Schisma diuisionem siue scissuram, quali sensu etiam hæretici dicuntur Schismatici, quia sunt diuisi à communione fidelium, sic *Octauianus & Guido* hîc dicuntur hæresiarchæ. Concordat *cap. Cùm excommunicato. q. 3.* strictè capiuntur pro illis, qui proprium Episcopum eijciunt à sede suâ, seu ab eo se separant. *c. Denique. & c. Scire debes. q. 1. item c. Loquitur Dominus. q. 3.* Strictissimè verò, vt hîc sumuntur, pro illis, qui se diuidunt ab Ecclesiâ Romanâ illiúsque Capite Pontifice: Et ideò omnis hæreticus est Schismaticus, potest enim fieri, vt nullum dogma hæreticum sequatur, sed solùm ex odio, vindictâ vel alio inordinato affectu non agnoscat hunc Pontificem; neque velit ipsi obedire, etsi credat debere aliquem esse summum Pontificem seu Vicarium Christi in Ecclesiâ. Pugnat itaque hæresis cum fide, Schisma autē aduersatur vnitati Ecclesiæ, iuxta *S. Aug. lib. qq. Euangelicarum. q. 11. in Matth.* Communiter tamen Schismatici fiunt hæretici, quia denique excogitant aliquem errorem, vt non sine causâ Ecclesiæ Romanæ & Pontifici aduersari videantur. *c. Inter hæresim. q. 3.* Exempla luculenta sunt in Ecclesiâ græcâ & Anglicanâ.

Cap. II. Et finale. Fraternitati.

Innocentius III. Bisuntinensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, Priorem à Schismatico ordinatum ab officio posse incunctanter repelli, nisi legitimè probârit fuisse misericorditer cum ipso dispensatum ab habente potestatem.

EXEGESIS.

Ratio est, quia schismatici & ordinati ab eis incurrunt irregularitatem & priuationem beneficiorum, vt patet ex *c. præced.*

TITVLVS IX.

DE APOSTATIS ET REITERANTIBUS BAPTISMA.

Ad Rubricam.

NOTA I. Cum hæretici & schismatici incidant in Apostasiam, ideò non incongruè subiungitur iste *tit. de Apostatis*, & junguntur iterantes baptisma, quia & ipsi videntur apostatare, quia recedunt à priori baptismo veluti insufficiente. De eâdem

dem retractatur multis locis in *decreto*, quæ allegat *gl. ad Rubr. 1.*

Nota II. Apostasia Græcis est defectio seu abscessio, & apostatare idem quod absistere seu deficere, scilicet ab illâ re siue personâ, cui quis inhærere debet. *S. Thom. 2. 2. q. 12. ait Apostasiam importare retrocessionem à Deo*, eámque facit triplicem secundùm tres modos coniunctionis cum illo, scilicet per fidem, obedientiam & religionem, quare juxta *gl. & Canonistas* hîc eandem diuisionem recipiunt. Ex mente *S. Tho.* ita definitur *esse temerarius à statu fidei obedientia vel Religionis recessus.*

Nota III. Ex *gl.* primi generis Apostasiam esse perfidiæ, quâ quis scilicet recedit à fide, simpliciter & ex toto, si enim solùm recedat ex parte non credendo vnum aut alterum articulum, credat autem alios articulos, is non apostata propriè sed hæreticus est, & subiacet omnibus hæreticorum pœnis. Secunda Apostasia dicitur inobedientiæ, quæ importat voluntatem à mandatis Dei & legitimorum superiorum resilientem. Hæc inobedientia si oritur ex infidelitate, vt cùm quis non credat Papam habere summam potestatem in Ecclesiâ, talis habetur & punitur vt hæreticus. *c. Nulli fas. dist. 19.* si autem oriatur ex contemptu formali, quo quis contemnit obedire præcepto Dei seu canonum seu Prælatorum, talis habetur infamis & est excommunicandus, *c. Si quis à suo. 3. q. 4. c. Si à nobis. 11. q. 3.* si autem quis non obediat solùm ex ignorantiâ, fragilitate & concupiscentiâ vel etiam auersione à superiore sine contemptu tamen formali, est minor culpa, & minus punitur. Tertia est irreligiositatis vel irregularitatis, vt appellant, quando quis deserit regulam sui status, & hæc est duplex, vna cum quis à statu clericatûs, altera quâ à statu religiosi ordinis eiúsque professione recedit, de priori agitur in hoc & 3. c. de posteriori in c. 5. de vtrâque generatim potest intelligi c. 4.

Nota IV. Apostasiam à clericatu non conuenire clerico in minoribus constituto, quantum est ex vi illorum ordinum, quia impunè potest renuntiare ordini clericali & transire ad statum clericalem, fallit tamen si habeat beneficium, tum enim potest cogi ad portandum habitum & viuendum clericaliter vel vt resignet beneficium. Quare rectè *Silu. verb. Apostasia. n. 6. ex com. DD.* quidquid aliqui antiquiores contra senserint, breuiter concludit: clericum Apostatam esse illum, qui in sacris constitutus abjicit habitum & tonsuram seu insignia status clericalis animo viuendi laicaliter, vel qui constitutus in minoribus habens beneficium, idem facit, neque vult beneficium dimittere.

Cap. I. Præterea.

Alexander III.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt clerici, qui relicto habitu suo & ordine clericali tanquam laici conuersantur, in criminibus deprehensi, per censuram Ecclesiasticam non liberentur.

EXEGESIS.

In criminibus deprehensi.) Videntur hic judices sæculares, qui manus inijciunt in eiusmodi Apostatas à clericatu immunes pronuntiari à censurâ excommunicationis, contra quod *gl.* objicit *c. Si verò aliquis. de sententiâ excommunicationis*, sed bene respondet *gl. eadem d. c.* intelligi de illis, qui licet tonsuram aut habitum aliquando non portent, aliàs tamen clericaliter se habent tex. autem præsentem procedere de illis, qui tanquam laici per omnia se habent.

Addit non minùs probabiliter in *hoc text.* non negari quòd judices sæculares, qui in eiusmodi criminosos clericos manus iniiciunt, sint excommunicati, sed Pontificem nolle vel non præcipere, vt per priuilegium fori, quod habent clerici, ex manibus laicorum eiusmodi criminosi liberentur, potest denique hic tex. etiam intelligi de illis, qui tertiò moniti se non corrigunt & omni fori priuilegio spoliati sunt. *c. In audientiâ. & c. Contingit. de sententia excomm.*

Cap. II. Ex literarum.

Idem Abbati S. Genouefæ.

SVMMA.

Cùm quidam diu æger Sortilegarum mulierum suasu pro sanitate recuperandâ, reiterâsset baptismum, eique Acolythus quidam adstitisset, Consultus Pontifex qualiter Acolythus puniri debeat, rescribit illum ad superiores Ordines promoueri, si publicū est, quod proponitur, non valere, nisi ad Religionem transire voluerit, vt fauore Religionis circa ipsum dispensetur, si verò occultum est, promoueri posse, & de excessu suo dignè pœnitere.

EXEGESIS.

Colligitur ex *hoc textu*, ministrantem iterato baptismum, quod videtur fecisse iste Diaconus incurrere irregularitatem, si delictum sit publicum; si tamen Religiosus fiat in fauorem Religionis, cum illo dispensatur. Vnde colligitur per ingressum Religionis non tolli irregularitatem ex proprio delicto ortam, sed solùm ortam ex culpâ alienâ, vt ex *communi* tradit *Barbos.* hîc.

Cap. III. Tuæ fraternitati.

Innocentius III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Clericos de Apostasia infamatos propter abiectum habitum clericalem, esse coërcendos, donec si alia probatio deficiat, ad infamiam

entiam abolendam purgationem canonicam exhibuerint.

Textus clarus est, de purgatione canonicâ inf. dicemus proprio tit.

Cap. IV. Quidam.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Cum quidam voluntariè baptizati, prioris ritûs (Iudaismi vel Paganismi) reliquias retinerent. Statuit Pontifex, vt per Prælatos Ecclesiarum talis obseruantia veteris ritûs omnimodè compescatur.

Non est, cur in t. tam claro immoremur.

Cap. V. A nobis.

Honorius III. Archiepiscopo Turonensi.

SVMMA.

Consultus ab hoc Archiepiscopo, Honorius de Apostatis in custodiâ detentis, qui nec minis nec blanditiis possunt induci ad abiectum habitum assumendum, quid cùm illis sit agendum; Respondet, quòd possit illos sub graui custodiâ carcerare, ita vt sola ipsis vita relinquatur, donec resipiscant.

Hoc *cap.* intelligitur de Clericis in S. Ordinibus constitutis, & de Religiosis professis.

Cap. VI. & fin. Consultationi.

Idem Archiepiscopo Lugdunensi.

SVMMA.

Consultus Pontifex, de monacho, qui sacrum Ordinem in Apostasiâ recipit. Respondet, quantumlibet suo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam absque dispensatione Romani Pontificis, ministrare non posse in Ordine suscepto.

EXEGESIS.

Et hoc *cap.* planum est. Illud notandum ex *Silu. v. Apostasia. q. 4. n. 9.* Apostasiam non conuenire Nouitio, quia potest exire ex Nouitiatu sine omni peccato, nisi habeat prauam intentionem. Nec professus quidem est Apostata, etsi deserto monasterio procul & diu euagetur, nisi animum redeundi ad Religionem prorsus deposuerit, idque factis demonstret, etsi nihilominus vt fugitiuus puniri possit.

TITVLVS X.

DE HIS, QUI FILIOS OCCIDERUNT.

Cap. I. Veniens.

Alexander III. Episcopo Tornacensi.

SVMMA.

Cùm mulier veniens ad Pontificem confessa esset, quòd filium ex quodam susceptum, qui ipsi improperabat filium suum non esse, ex iracundia interfecerit. Mandat Pontifex, vt Episcopus ipsam inducat ad ingressum Monasterij, si autem induci noluerit, licentiam tribuat nubendi, quia tutius videtur, vt in Domino nubat vni soli, quam inhonestè multos admittat.

EXEGESIS.

Ex hoc *textu* colligitur interfectionem filij esse impedimentum matrimonij, non quidem dirimens sed impediens, vt sine dispensatione contrahi non possit, vt tradit *Farin. p. 5. prax. crimi. q. 120. n. 19.* Ideoque Pontifex mandat, vt Episcopus interfectricem priùs inducat ad ingressum Monasterij, si autem nolit, tum primùm dispenset. Habet autem hic titulus cum prioribus connexionem solùm arbitrariam, qualis frequenter reperitur in iure Canonico. Vnde frustra laborant reddere aliquam exquisitam Ordinis titulorum rationem.

Cap. II. Intelleximus.

Lucius III. Episcopo Parisiensi.

SVMMA.

Cùm M. mulier filiam ex furore iugulâsset, & dominus terræ maritum ipsam sub iuramento compulisset abdicare. Mandat Pontifex, vt mulierem de scelere pœnitere faciat, & saluti eius & filiorum consulat, ac non obstante iuramento, quod à viro dominus extorserat, eidem viro ipsam restituat, vt filios suos possit liberè & pacificè gubernare.

EXEGESIS.

Iuramentum hoc fuisse illicitum dubium non est, quia vinculum matrimonij est indissolubile, neque quos Deus coniunxit, homo separare debet *c. 2. 33. q. 2.*

33. q. 2. c. Tuanos. de jurejur. Minus tamen peccauit iste maritus, quia juramentum fuit ab ipso vi extortum.

Cap. III. & finale. De infantibus.

Idem.

S V M M A.

De infantibus, qui mortui reperiuntur in lecto parentum, nec apparet à patre, vel matre oppressos esse, vel propriâ morte defunctos. Rescribit Pontifex, parentes non debere esse securos, neque sine aliquâ pœnâ. Si autem eos non latet ipsos interfectores esse, scire debent se grauiter peccâsse.

E X E G E S I S.

Debent huiusmodi parentes conscientiam suam consulere, si enim debitam cautelam adhibuerunt detinentes secum infantes in lecto, culpa vacant, nec pœnam merentur, nisi ad cautelam in foro externo forsan aliquam subeant vitandi scandali causâ. Quòd verò sub finem *capituli* additur ex quorundam sententiâ, pœnam esse debere trium annorum, & vnum ex illis peragendum in pane & aquâ, de illis intelligi debet, qui culpabiliter infantes suos secum cubantes opprimunt, sed huius quoque pœnæ vsus exoleuit.

T I T V L V S X I.

DE INFANTIBUS ET LANGUIDIS EXPOSITIS.

Cap. Vnicum. Si à patre.

Gregorius IX. Si à Patre.

S V M M A.

Si à patre vel alio sciente, aut ratum habente infans expositus sit: Respondet Pontifex, expositum hoc ipso à patriâ potestate esse liberatum. Et in hoc casu ingenuitatem libertus, & seruus libertatem consequitur. Idem de prædictis cuiuscunque ætatis languidis, si expositi fuerint vel si ipsis alimenta impiè denegentur, est dicendum. Neque tamen qui hos suscipiunt, propter hoc in personis eorum aliquod jus vendicare possunt.

E X E G E S I S.

Infans expositus.) Nota I. Si infans exponatur ab ipsis parentibus, dicere suum ampliùs non possunt, ideóque meritò liberatur à patriâ potestate. Pari ratione si seruus aut libertus exponatur, & ipsis infirmis alimenta impiè negentur, ingenuitatem seu libertatem consequentur, quia habentur pro derelictis. *ff. Pro derelicto. t. vlt.* Deberet enim pater aut dominus filium vel seruum, si alere non possit, in Xenodochium mittere vel aliter adiuuare, iuxta jura allegata in *gl.* Si autem infans aut seruus expositus sit ab alio, quam à parentibus, vel ipsis ignorantibus aut inuitis, non nocet patri aut domino, expressè enim tex. dicit sciento aut ratum habente, si ergo nec sciant, nec ratum habeant, nihil ipsis preiudicat.

De prædictis cuiuscunque ætatis languidis.) Intellige infirmos morbo perpetuo detentos qui cuicunque rei gerendæ ineptos reddat, *l. Morbus. ff. De verb signif. vbi Rebuff.* si ergo tali morbo affecti siue filij siue serui etiam prouectioris ætatis exponantur, id est deserantur, omníque ope destituantur, patriâ potestate & seruitute liberantur, qui autem ex misericordiâ illis subueniunt, etsi insigne charitatis opus exerceant, nihil tamen juris in illos acquirunt, ne iniquitatem patris aut domini innocentes luere debeant.

Nota II. Infantibus expositis, quorum parentes ignorantur, præstari solere ab Ecclesiâ subsidium, si autem illa non habeat sufficientes redditus, vel vbi nulla sunt publica hospitalia, consueuerunt communitates talium curam in se recipere & nutricibus lactandos dare publicis sumptibus. vt tradit *Barbos. hic n. 4. & 5.*

Nota III. Etsi *Maiolus. c. 1. de irregular. l. 1. c. 11. n. 1. & Couarr. in Clement. si furiosus p. 1. in princ. n. 9. aliique apud Barbos. hic ad Rubric. tit.* censeant infantes expositos censeri debere spurios, eò quòd filij legitimi non soleant exponi, & expositi vulgò æquiparentur quæsitis. Est tamen communior sententia plurium *DD.* quos ibid. allegat & seq. *Barbos.* liberos expositos debere censeri legitimos, si eorum parentes ignorentur, quia sicut quisis præsumitur bonus, donec probetur malus, ita præsumi etiam debet legitimus, donec probetur illegitimus, quia legitimitas est quoddam bonum morale, sicut illegitimitas magnum malum morale, ideóque præsumi non debet, nisi probetur. Neque verum est solùm illegitimos aut solùm vulgò quæsitos exponi, cùm experientiâ constet, legitimos à parentibus propter paupertatem vel liberorum multitudinem, aut alias ob causas non rarò exponi.

Nota IV. Licet expositi sint capaces successionum, ordinum & quorundam officiorum siue dignitatum, esse tamen incapaces officiorum

Digitized by Google

S. Inquisitionis, Ecclesiarum Cathedralium, Collegiorum & dignitatum maiorum, juxta eundem *Barbos.* & alios quos allegat. Quia eiusmodi expositio inurit aliquam maculam, ob quam ad maiora admitti non solent. Etsi denique expositorum parentes sint ignoti, fiunt tamen ciues illius ciuitatis & loci, vbi exponuntur & priuilegia aliorum ciuium consequuntur.

TITVLVS XII.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO ET CASUALI.

Ad Rubricam.

NOTA I. Cur postquam actum est de homicidij vnâ alterâue specie, nunc primum agatur de homicidio in genere, cùm alioquin secundùm ordinem doctrinæ ab vniuersalioribus incipiendum & prius de genere quàm specie agendum sit, juxta *Aristol. 1. phys. c. 1. & §. 1. Institut. de just. & jure:* nonnunquam ex aliquâ causâ species præmittitur generi, vt hic præmisit Pontifex, sed nos vt sæpius diximus, ordinem titulorum Iuris canonici passim censemus esse arbitrarium. Extat hic titulus etiam in *Clement.* & multis locis in *decreto*, quæ allegat *gl. ad tit. Rubric.*

Nota II. Homicidium generatim diuidi in voluntarium & casuale. Voluntarium est *quod deliberatè committitur, vel ex directâ intentione occidendi patratur*, quod est propriissimè homicidium. *l. 1. C. ad l. Corneliam de sicariis*, vel ex indirectâ, dum quis illud facit aut intendit, ex quo per se & non per accidens sequitur mors alterius, vt cùm Nauarchus in tempestate non gubernat nauem, ex cuius submersione necessariò sequitur omnium mors aut aliquorum nauigantium. Subdiuiditur autem homicidium, tam directè quàm indirectè voluntarium in illicitum & licitum. Priùs est iniuriosum, quòd repugnat legi diuinæ & naturali, imò & legibus ciuilibus. Alterum est licitum & ab aliquibus dicitur necessarium, quia fit sine iniuriâ ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, ideóque vacat culpâ & pœnâ, iuxta *c. seq. l. 2 34. ad dict. l. Corneliam*; nam cùm vi moderatè repellere omnes leges & jura permittunt. *c. Significâsti. inf. l. 3. de Just. & jure.* Necessarium quoque homicidium est, *quod ad vindictam scelerum aut securitatem subditorum fit auctoritate publicâ* à superiore habente jus gladij, seu in pace, seu in bello. Homicidium casuale est, *quod casu fit & præter occidentis intentionem*, ita vt nec in se, nec in suâ causâ sit volitum, vt si quis solitus in somnis ambulare dormiens fustem arripiat, & aliquem occidat, *c. Presbyterum. c. Dilectus. inf. h. t.*

Cap. I. Si quis.

In Exodi.

SVMMA.

Si quis per industriam occiderit proximum suum, vel per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.

EXEGESIS.

Ab altari meo euelles eum.) Videtur huic tex. repugnare, quòd habetur *in c. Inter alia de immuni. Eccles.* vbi duo tantùm dicuntur extrahi ab Ecclesiâ, publicus latro, & nocturnus agrorum depopulator. Firmat hæc exceptio regulam in contrarium, adeóque qui per insidias interfecerit proximum, cùm non excipiatur, gaudebit immunitate Ecclesiasticâ; sed respondetur proditoriè & per insidias aliquem occidere reuocari ad latronem publicum, quia eiusmodi homicidæ sunt æquè noxij bono publico, quàm si publicè latrocinarentur, vt notat *Barbos. n. 5.*

Cap. II. Interfecisti.

Ex pœnitentiali Romano.

SVMMA.

Si quis interfecerit furem aut latronem, qui comprehendi poterat absque occasione, per 40. dies non intret Ecclesiam à cibis, toro, gladio & equitatu abstineat. Tertiâ autem, quartâ & sextâ feriâ jejunet, si autem sine odio ad sui defensionem eiusmodi malefactorem interfecerit, suadet Pontifex, vt jejunet, & eleemosynas faciat, si verò Presbyter talia fecerit, non deponatur, tamen quamdiu viuit, pœnitentiam agat.

EXEGESIS.

Textus hic loquitur de occisione furis aut latronis, qui poterat repelli sine occisione, & pœnas statuit in id facientes, quia excedunt modum inculpatæ tutelæ, in quo autem consistat excessus iste, dicemus *c. Significâsti, inf.*

Cap. III. Si perfodiens.

Augustinus super Exodi. c. 22.

SVMMA.

Non pertinet quis ad homicidium, si fur nocturnus

Digitized by Google

cturnus occidatur, si autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinebit, hoc enim quod dicitur Exodi 21. si oriatur sol super eum, reus erit occisi, &c. quia potest de die discerni, quod ad furandum & non ad occidendum venerit, & ideò non debet occidi. Hoc enim in antiquis legibus secularibus (quibus ista Exod. est antiquior) invenitur, impunè scilicet occidi nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem si se telo defenderit, quia tum plus est quam fur.

EXEGESIS.

Leges illæ sæculares, quas allegat *S. Augustinus*, *habentur l. Itaque. §. Lex. ff. Ad. l. Aquiliam. & l. Furem. ff. Eod. ad. l. Corneliam. de sicariis*; esse verò leges ciuiles Romanas posteriores legibus Mosis dubium non est, quod autem leges ciuiles dicunt licere furem nocturnum quoquo modo interficere, intelligi debet secundum *c. Praced. & c. Significâsti.* aliósque Canones cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Cap. IV. Cùm Iuramento.

Hieronymus super Matth. c. 14.

SVMMA.

Si saltatrix ab Herode patris matrisque interitum postulâsset, Herodes id facturus non fuisset, quod ergo repudiaturus fuit in suis, contemnere debuit in Propheta.

EXEGESIS.

Si promittit quis absolutè & generatim aliquid non tenetur implere, si petitur aliquid illicitum; certe ipse Herodes non credidisset, neque duxisset se teneri, si saltatrix postulâsset sibi afferri in disco capita parentū ipsius, quod ergo noluisset fieri suis parentibus, non debuit facere in capite *S. Ioannis Baptistæ.*

Cap. V. Si aliquis.

Ex Concilio Guarmaicensi.

SVMMA.

Qui ex libidine vel odio homini aut mulieri aliquid fecerit, vt non possit generare aut concipere vel nasci soboles, vt homicida teneatur.

EXEGESIS.

Qui impedit, ne ex coitu generatio aut conceptio vel partus sequatur, reus est homicidij. Quia vitam prolis suscipiendæ impedit, aut si jam sit concepta, instar latronis illam aufert. Qui tamen solùm impedit generationem aut conceptionem vel abortum fœtûs nondum animati, irregularitatem non contrahit, quia hæc requirit actuale homicidium, quod non contingit; nisi in fœtu jam animato juxta *gl. fin. hic.* Qui autem abortum fœtûs animati procurat, verè homicida est, & irregularis fit. De abortu rursus redibit.

Cap. VI. Sicut dignum.

Alexander III. Episcopo Exoniensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex 1. In excessibus singulorum pro pœnitentiâ iniungendâ, esse omnes circumstantiâs considerandas. 2. Illos qui animò occidendi, feriendi, aut capiendi Cantuariensem quendam Archiepiscopum citra manuum iniectionem se fatentur venisse, pari ferè pœnâ esse puniendos. 3. Illos verò, qui venerunt non vt ferirent, sed percussoribus opem ferrent, si impedirentur, paulò minori pœnâ esse multandos. 4. Qui verò dicunt se regem instammâsse ad odiū, durè & asperè sed non ita seuerè esse puniendos, nisi regem ad illud homicidium suis suggestionibus prouocâssent. 5. Neque eos à culpâ & pœnâ esse liberos, qui licet fuerint machinationis ignari, sicariis tamen scienter in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt; 6. Illos, qui sancti viri & suorum spolia solùm occupârunt, à pœnâ mortis esse immunes, sed ea quæ occupârunt, teneri eis, quorum fuerunt, restituere, si habent, vnde reddant moderatâ pœnitentiâ iniunctâ, quia licet ex his pauperibus quædam erogârint, non tamen aliena debuerant erogare. 7. Illis qui solâ excommunicatorum participatione peccârunt consideratâ temporis morâ, & vtrùm timore vel affectione, scienter vel ignoranter id fecerint pœnitentiam esse iniungendam. 8. Denique Clericos qui armati interfuerunt tanto facinori & consiliū dederunt, vt sanctus caperetur, non solùm ab altaris ministerio deponendos, sed in Ecclesiis etiam nunquam lectiones legere, aut responsoria, sed solùm Psalmos cantare debere. Insuper in claustro Monachorum, vel Canonicorum Regularium, si fieri potest, recludendos & vsque ad septennium vel quinquennium ab Ecclesiæ ingressu coërcendos.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* decernit pœnas super sceleratâ occisione *S. Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis & Martyris*, quæ contigit sub *Anno Christi 1171. Rege Angliæ Henrico II.* cui latrocinio cùm plurimi cooperati sint, in omnes quocunque modo cooperantes pœnas statuit Pontifex secundùm qualitates & circumstantias cooperationis. Neque est, vt in *h. l.* immoremur.

Cap. VII. Presbyterum.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam Presbyter puerum intuitu disci-

sciplinæ

plina percussisset in capite, isque post paucos dies exspirâsset. Rescribit Pontifex illum tam ab omni altaris ministerio debere perpetuò remoueri, quàm ab officio sacerdotali deponi, si puer ex ipsâ percussione interiit, vel aliam infirmitatem contraxit, de quâ nescitur exspirâsse.

EXEGESIS.

Etsi correctio pueri fuerit licita ex suo genere, fuit tamen illicita ex modo, quia immoderata; ideóque si ex illâ percussione fuerit mortuus, Presbiter non solùm declaratur irregularis, sed etiam jubetur deponi. An autem & quando quis ex vulnere censeatur mortuus, judicium rectissimè petitur à chirurgis & Medicis, qui consulendi, si vulnus inflictum est in parte periculosâ, v.g. capite præsumptio causæ mortis est, si quis post paucos dies obiit ex vulnere, sed cùm *c. seq.* etiam post octo dies hoc præsumatur, apparet ex solo tempore aliquid certi concludi non posse. Vide de hâc præsumptione *Farinac. in praxi criminal. p. 5. q. 126. n. 196. Jul. clarum. §. Homicid. n. 44. Menoch. de arbitrar. n. 44.*

Cap. VIII. Continebatur.

Idem Casentinensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm quidam laicus in certo ludo, quo victores insiliebant in victos, illisque pro equis vtebantur, in Diaconum falce cinctum (redibat enim ex messe) velut victor equitaturus incautè insiluisset, & à falce mortale vulnus accepisset, ex quo post octiduum exspirauit. Mandat Pontifex, ne sine licentiâ Papæ dictus Diaconus ad superiorem gradum ascendat, vel in Diaconatûs officio vnquam ministret, in Subdiaconatûs tamen officio dispensatiuè ministrare permittatur.

EXEGESIS.

Gl. hîc dicit, hunc Diaconum incurrisse irregularitatem ex morte huius laici secutâ, quia dabat operam illicitæ rei ludendo cum laico, quod non licet. Sed profectò non est per se prohibitum clericis ne ludant cum laicis, nisi per accidens ludus aliquis dedeceat statum clericalem, qualis videtur fuisse iste. Vera ratio est, quam eadem *gl.* subiungit, quia diaconus ille non adhibuit diligentiam & cautelam, quam debuit, quia cùm sciret loci consuetudinem, debuisset falcem priùs remouere; siue enim quis det operam rei licitæ, siue illicitæ, & non adhibeat debitam diligentiam, fiet irregularis, si ex ipsius facto sequatur mors alterius. Vt dicemus inf. ad *c. Dilectus filius.*

Cap. IX. Lator.

Idem Exonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm P. Clericus casu cum alio clerico luderet, & ab illo proiectus in terram in cultellum, quem ad latus habebat incidisset, atque fortuito casu occubuisset vulneratus; Mandat Pontifex, si ita res se habeat, & alia justa causa non impediat, prædictum P. liberè ad sacros ordines admitti.

EXEGESIS.

Rectè causam assignat *gl. ad c. præced.* cur iste clericus. P. non fuerit irregularis, sicut ille Diaconus, de quo ibi; quia videtur clericus P. non solùm non lusisse ludo illicito, verùm etiam non potuisse à cultello tale timeri periculum, sicuti à falce, neque debuerat alter clericum illum proijcere in terram.

Cap. X. Suscepimus.

Idem, Abbati S. Benedicti de Vebia.

SVMMA.

Cùm duo Monachi domum quandam custodirent, noctu ingressi latrones eos turpiter affligere & vestibus nudare præsumpserunt; sed fratres resumptis viribus illos ligauerunt, & vnus abiens, vt Abbati nuntiaret, in custodiâ alterius ligatos reliquit, qui cùm se soluere niterentur, frater illos, ne ab ipsis interimeretur, occidit. Consultus Pontifex rescripsit debuisse illos potiùs post tunicam relinquere pallium, quàm pro vilibus rebus tam acriter in illos exardescere, ideóque jubet & illum, qui Abbati nuntiârat, ab altaris ministerio taliter abstinere, & vterumque peccatum suum ad arbitrium Abbatis expiare. Constat enim dictos latrones, contra mansuetudinem Ecclesiasticam ex vtriusque ope interemptos.

EXEGESIS.

Gl. non malè dicit, hos monachos limites licitæ defensionis excessisse, quia cùm plus vt apparet, non intenderint, quàm vestes auferre, non erant propter eiusmodi vestes vtique non pretiosas, ligandi, & per hoc exacerbandi, vt periculum esset necis ab ipsis inferendæ. An autem etiam Clericus pro defensione rerum suarum possit alteri necem inferre, & armis se defendere, quod rigidè hîc negat *gl.* dicemus *ad c. 18.*

Cap. XI. De cætero.

Idem, Lucensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Diaconum qui homicidio causam dedisse videtur, non videri ad sacerdotium promouendum.

EXEGESIS.

Apparet dubium fuisse, an iste Diaconus homicidio causam dederit, an saltem non prorsus certum, nihilominus Pontifex judicat illum contraxisse irregula-

regularitatem, quam contrahit in dubio facti, an videlicet factum aliquod fuerit causa mortis, confirmat *cap. seq.*

Cap. XII. Ad Audientiam.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Presbyter quidam volens corrigere quendam de familiâ cingulo verberâsset, isque cultello ex cingulo dependente, ex vaginâ elapso in tergo aliquantulum vulneratus esset, & postea aliâ infirmitate graviori percussus mortuus esset, sed vtrùm occasione vulneris decessisset, dubium haberetur. Pontifex respondet semitam eligi debere tutiorem, ideòque Presbytero memorato injungendum, vt in sacris Ordinibus non ministraret, & iniunctâ pœnitentiâ conuenienti, minoribus Ordinibus sit contentus, si verò ille ex infirmitate aliâ obiret, posse illum, sicut erat solitus, diuina officia exercere.

E X E G E S I S.

Cùm in dubiis semitam &c.) Nota I. In dubio facti homicidij, quando scilicet constat irregularitatem in tali casu esse statutam, dubium autem est, quis fecerit homicidiũ, vel causa illius fuerit, vti in præsenti, vtrùm videlicet vulnus à cultello inflictum intulerit mortem? in hoc dubio illum qui hunc casum commisit, in vtroque foro esse irregularem; secus autem est, in dubio juris, quando non ambigitur, an hoc vel illud factum sit, sed vtrùm tali facto talis pœna in jure imposita reperiatur. Ità *Sayrus de censuris.l.6.c.2.n.16. & in claui Regia.c.13. n.23. & 24. Hugolinus de censuris.c.4. §.2.n.3. Azor p.1. l.2.c.19.q.10. & 11. Barbos. hîc n.2. & alij ab ipso ibidem allegati.* Ex quibus non pauci existimant, id sentiendum in quolibet dubio facti, quia Pontifex generatim nititur eâ ratione, quod in dubiis amplectenda sit pars tutior. Sed probabilius est contrarium, quia textus iste & similes in *c. Significâsti. infrà*, loquuntur solùm de dubio homicidij, & versantur in materiâ odiosâ, quæ non debet extendi, ita Suar. *de cens. d.40.s.6.n.8. & seqq. Sanch. to.1. moral. l.1.c.10.n.48. aliique.* quòd verò dicatur in dubio semper esse amplectendam partem tutiorem, intelligendum est, de dubio facti in hâc materiâ irregularitatis & homicidij, non de dubio juris, quando controuersum est inter *D. D.* an aliquid si jure prohibitum vel non, tum enim sententiam probabilem in vtramque partem sequi tutum est.

Nota II. Hanc irregularitatem solam incurri in Ordine ad ordines suscipiendos, non autem quoad priuationem beneficiorum, quia pœna ordinaria non est imponenda delicto dubio, sed extraordinaria pro dubij qualitate, vt tradit *Rodriquez. in summâ. t.1.c.157.n.3. Sayr. in claui regia. l.1.c.13.n.24. Barbos. n.3. & alij apud ipsum.*

Nota III. Hinc sequi, quòd ille sit irregularis, qui fœminæ grauidæ procurauit abortum, sed dubitat, an fœtus fuerit animatus iuxta *Barbos. l.c. & Rodriquez. ac Sanch.* quos allegat. qui verò consulit homicidium, aut quoquo modo illud promouet irregularis censeri debet, quando dubium est, an ipsius consilio aut qualicunque operâ homicidium efficaciter fuerit promotum. Vide *Mascardum de probationibus concl. 419. n.9. Sanch. l.c.n.44.*

Cap. XIII. Dilectus filius.

Innocentius III. Episcopo Lingonensi.

S V M M A.

Cùm A. capellanus infirmitatis causâ equum, qui successor erat, ascendisset, & calcaribus stimulâsset, isque fræno fracto infantem, quem mulier gestabat, oppressisset. Consultus Pontifex respondit, si ita est, cùm capellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetrâris, neque dederit rei illicitæ operam, diuina posse celebrare.

E X E G E S I S.

Nec voluntate nec actu.) Nota I. Homicidium voluntarium duplex esse, vel enim directè & expressè volitum est, diciturque homicidium ex proposito; vel indirectè in causâ valdè propinquâ & solitâ talem effectum gignere; vt si quis alterũ feriat punctim in pectore vel cæsim in capite; passim enim talia vulnera sunt lethalia. Pari modo homicidium casuale duplex est, vnum quod nec directè nec indirectè, siue nec in se, nec in causa volitum est, ideóque mero casui imputatur. Alterum præter intentionem quidem accidit & eatenus casuale est, videtur tamen volitum in causâ & per accidens, quia homicidium inde sequitur, prius omni culpâ & pœnâ vacat, quia nec in se nec in causâ adeóq; nullo modo est voluntariũ, peccatum autem nullũ est, nisi sit voluntariũ. Posterius si effectus nõ sit in causâ præuisus, aut si præuisus sit, sufficiens cautela adhibeatur, ne sequatur homicidium, neque actus propter periculum homicidij sit specialiter prohibitus, vt *c. fin. h. t. in 6.* irregularitas non incurritur. Quâ ratione Pontifex hunc capellanum à culpa & irregularitate imũnem pronuntiat, quia non præuidit fœminam cum infante tali loco sibi obuiam futuram, neque rupto fræno potuit equum continere. Neque voluntatem ergo habuit homicidium perpetrandi, neque actus oppressionis illi imputari debet, sed equo ferocienti.

Nec dedit operam illicitæ rei.) Nota I. Ex his verbis, quibus Pontifex alteram causam assignat, quare hic Capellanus non sit irregularis, quia scilicet dedit operam rei licitæ; cùm per se non sit illicitum equo successore vti, si quis illi regendo se parem putet, etsi euentus insperatus rupti fræni tunc capellanum fefellerit, vnde ex *h. t. & c. Literis. 14. & duobus seqq.* partim *D. D.* præsertim Canonistæ colligunt

Digitized by Google

ligunt à sensu contrario; si ex opere illicito homicidium sequatur, quantàcunque licet adhibitâ diligentiâ ad illud vitandum irregularitatem incurri, præter canonistas veteres id sentiunt *Siluester, Nauar. Caietanus in S. Thom. q. 64. a. 8. ad 3.* vbi dicit, *quòd secundùm canones imponatur pœna* (irregularitas scilicet) his qui casualiter occidunt, dantes operam rei illicitæ, non verò adhibentes debitam diligentiam, quod idem videtur significare ad 2. sequuntur *Felicianus de irregul. Toletus l. 2. c. 29.*

Nota II. Contrariam sententiam veram esse & tenendam, quòd si homicidium in ratione homicidij nec præuisum nec intentum, sed debitâ cautelâ adhibitâ sequatur, ex opere illicito propter speciale homicidij periculum non prohibito, irregularitatem non inducit. Ita *Sotus. l. 5. de iust. q. 1. a. 9. Medina 1. 2. q. 73. a. 8. Arragon. & Bannes ibid. val. to. 2. D. 6. q. 3. p. 3. & to. 4. D. 7. q. 19. Suar. 3. to. 5. D. 5. sect. 6. à n. 9. Tann. to. 3. D. 4. q. 8. dub. 5. alijque R. R. tum Theologi tum Canonistæ communiter. Couarr. in Clement. furiosus. p. 2. §. n. 9. & 10. Valens. h. t. n. 7. & 8. Zasius ibid. n. 69.*

Nota III. Neque dissentit *S. Thom. 1. 2. q. 73. a. 8.* vbi ait, *quòd propter negligentiam considerandi imputantur homini ad pœnam nocumenta, quæ sequuntur, si dabat operam rei illicitæ.* Cuius imputationis ratio est, quia homines illicita agunt non nisi ducti prauâ cupiditate, quæ facilè hominem obcæcat ne attendat ad damna aut pericula secutura vnde præsumptio oritur, illicita agentem non adhibuisse sufficientem diligentiam & cautelam, quam si homicidium sequatur, à se adhibitam probatio ipsi incumbere videtur, quæ non perinde incumbit danti operam rei licitæ. Quo pacto sententiæ inter se contrariæ hâc in causâ non malè reconciliari possunt, vt altera dicat homicidio ex opere illicito consecuto præsumi defectum sufficientis cautelæ, non item ex opere licito, & per consequens in priori casu præsumi irregularem, donec se purget, non item in posteriori.

Nota IV. Ex communi *D. D.* sententiâ non incurri irregularitatem, nisi in casibus jure expressis. Hæc autem regula, quòd incurratur irregularitas per homicidium ex opere illicito, si debita adhibeatur cautela non est jure expressa, neque deductio à contrario sensu admittitur in causis pœnalibus & odiosis, quia pœna sine lege expressa (aut sententia judicis) non infertur, vt bene notat *Zasius l. c.* textus verò, quos *Nauarr. c. 27. man. n. 221.* affert, generaliter quidem dicunt, qui homicidum committit esse irregularem, sed homicidium supponunt esse voluntarium saltem in causâ adeòque suppositâ debitâ cautelâ nil probat.

Nota V. Si actus sint specialiter prohibiti propter periculum homicidij non propter aliam causam, scilicet religionem, castitatem, decentiam status Religiosi (quo pacto venatio est prohibita Clericis *inf. t. proprio de Clerico venatore.*) sed sicut Clericis & Monachis ars Chirurgiæ prohibetur. *c. Tua nos. inf. & c. Sententiam. ne Clerici vel Monachi.* tunc enim eiusmodi Clericos esse irregulares propter expressa jura; quæ tamen solùm loquuntur de Sacerdotibus, Diaconis, Subdiaconis *hic c. vlt. h. t. in 6. Irregularis declaratur, qui mandat aliquem verberari, licet expressè prohibeat, ne occidatur, aut mutiletur,* si mandatarius id faciat; quia mandando in culpâ est, & hoc euenire posse, cogitare debuit, propter defectum ergo debitæ diligentiæ aut cautelæ, siue licitæ, siue illicitæ mandans alterum verberari, irregularitatem incurrit.

Nota VI. Non incurri in foro conscientiæ irregularitatem, etsi in homicidio casuali peccatum solùm veniale committatur, propter leuem scilicet negligentiã, vt cũ Canonistis docet *Tann. l. c. n. 91.* & sequitur *Henriq. l. 14. c. 3. n. 1.* est enim hæc irregularitas grauis pœna, adeóq; infligi non debet propter leuem culpam. Neque etiam incurritur in casibus jure expressis, & propter homicidij periculum prohibitis, vt in *c. Tua nos. c. Sicut, c. vlt. de homicidio h. t. item c. vlt. eod. in 6. c. Sententiam, ne Clerici vel Monachi;* in foro conscientiæ si voluntarium radix culpæ & pœnæ propter ignorantiam deficiat, quamuis in foro externo talis ob præsumptionem culpæ habeatur irregularis, vt cum *Tann. & aliis,* docuimus in *3. p. D. 5. q. 3. f. 9.*

Nota denique VII. Ex veterum Canonistarum sententiâ non satis examinata irrepsisse passim h. t. in Corpus Juris Canonici & illas summas, homicidiũ casuale non imputari ei qui dedit operam rei licitæ, quod præfigitur, *cc. 13. 14. 15. 16. 23.* cùm culpa homicidij casualis, & consequens inde irregularitas non pendeat per se ex opere licito vel illicito, cui quis operam dedit, sed ex eo, vtrùm adhibuerit diligentiam, quàm debuit, quæ requiritur, etsi quis dederit operam rei licitæ, quare hæc duo coniunguntur *in summ. cap. 13. 14. 15. 16. c. 23.* Si enim non fuit adhibita debita diligentia, ex homicidio casuali fit quis irregularis, etsi operam dedit rei licitæ, vt probatur ex *summa. c. 7.* non ergo per opus licitum excusatur quis ab homicidio casuali, sed per debitam diligentiam & cautelam, si illam adhibuit, si fuerit opus licitum seu illicitum. Neque vllus tex. imputat homicidium casuale danti operam rei illicitæ, si adhibuit debitam diligentiam & cautelam, etsi in dante operam rei illicitæ faciliùs præsumatur negligentia & culpa, vt dictum est *not. 4.*

Cap. XIV. Ex literis.

Idem, Metensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm H. Presbyter fœnum de curru volens deponere, perticam superiùs alligatam proiecisset in terram, & quidam puer iuxta currum repertus esset semiuiuus. Pontifex dictum Presbyterum interrogauit, si priusquam jaceret perticam circumspexisset sollicitè, an esset aliquis circa currum, illóque affirmante, eundem remisit ad Episcopum mandans, si res ita se habeat, & nisi exortum esset scandalum aut tanta infamia, vt oper-

oporteat eidem canonicam purgationem indici, & ipsum liberè permittat exequi officium Sacerdotis.

EXEGESIS.

Quia iste Presbyter adhibuit debitam diligentiam, neque illam neglexisse præsumi potuit, quia dedit operam rei licitæ; meritò ipsum ab irregularitate liberum pronuntiat Pontifex, nisi scandalum aut infamia purgationem requirat canonicam, de quo inf. *prop.* 4.

Cap. XV. Ex literis. II.

Idem, Bisuntinensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm quodam Monacho deponere volente campanam de camparili, lignum quoddam decidens ipso mouente puerum oppreßisset & occidisset, mandat Pontifex, si Monachus rem necessariam agebat & vtilem, & neminem credebat ibi transire, aut transire solere, posse illum præsertim in monasterio ad altiores Ordines promoueri.

EXEGESIS.

Iste quoque, quia periculum homicidij prævidere non potuit illo loco, vbi nullus solebat esse hominum transitus, simulque quia opus licitum faciebat, irregularitatis prætextu ab altioribus Ordinibus non erat repellendus.

Cap. XVI. Significâsti.

Idem, Episcopo Paduano.

SVMMA.

Cùm F. Clericum equitantem equus, tam se quàm ipsum proiecisset in aquam, & admotis calcaribus equus bucca durus sessore inuito raptus in cursum, mulierem obuiam calcibus interfecisset; Et Clericus assereret, se vitium equi ignorâsse, mandat Pontifex, si ita est, illi iniungi ad cautelam pœnitentiam competentem, eâque peractâ non impediri, quin in susceptis Ordinibus ministret, & ad maiores promoueatur.

EXEGESIS.

Est hic casus similis casui *c.* 13. nisi quòd ibi Capellanus sciebat vitium equi, iste autem Clericus ignorabat, sed sicut hunc excusauit ignorantia, ita illum Capellanum peritia equitandi; & insperata frœni ruptura excusauit ab irregularitate.

Cap. XVII. Petrus Diaconus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Petrus Diaconus, & Ioannes Monachus de Puna Pontifici monstrâssent, quòd cognati & amici eius in domo Diaconi conuenientes, vindictam volebant sumere de Abbate, quia dictum Ioannem adhuc sæcularem beneficio in Ecclesiâ de Rigelo spoliârat, id autem expreßè prohiberet Diaconus, ne illum occiderent, sed nihilominus cognati & amici Ioanis eum interfecissent; Mandat Pontifex, si ita est, prædicto Diacono non solùm in Diuino officio ministrandi, sed etiam ad presbyteratum ascendendi liberam auctoritate Apostolicâ concedi facultatem, nisi respersus fuerit infamiâ, cùm ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem eius expressam, eo causam vel occasionem non dante, fuit à Ioannis consanguineis sacrilegè attentatum.

EXEGESIS.

Ratio responsionis est euidens, quia hoc homicidium Diacono isti nullo modo fuit voluntarium, imò directè inuoluntarium, vtpote contra ipsius voluntatem commissum, non potest igitur illi imputari.

Cap. XVIII. Significâsti. II.

Idem, Abbati S. Trinitatis de Metdemberg.

SVMMA.

Cùm quidam maleficus ingressus Ecclesiam, Eucharistiam cum sacrâ supellectile auferret, L. Presbyter dictæ Ecclesiæ Canonicus Regularis, prædonem fossorio arrepto percussit, & Parochiani id videntes gladiis & fustibus protinus illum occiderunt. Vtrũ verò primus ictus fuerit lethalis, tam Abbas quã ipse Presbyter ignorabant. Consultus super hoc Pontifex rescribit, si constare poßit, quòd Canonicus non inflixerit percussionem lethalem, de quâ, nisi aliorum vulnera accessissent, minimè interiisset, neque percussor voluntatem habuerit occidendi, posse illum, qui à nemine accusatur vel denuntiatur, in Sacerdotis officio ministrare, maximè cùm sit Religiosus. Si autem discerni non poßit, ex cuius ictu percussus interiit, in hoc dubio homicida debet haberi Sacerdos, & à sacerdotali officio abstinere, cùm in hoc casu cessare sit tutius. Si verò, vt perhibetur, Sacerdos priùs percussus fuit à prædone, & mox eum repercußit, quia vim vi repellere omnes leges & iura permittunt, quia tamen id fieri debet cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed iniuriam repellendam, non videtur Sacerdos à pœnâ homicidij penitus excusari, tum ratione instrumenti, quo percußit, tum ratione partis in quâ fuit percussus, & modico ictu quis solet lethaliter lædi.

EXEGESIS.

In hoc tamen dubio.) Nota, quòd paulò ante hæc

hæc verba præcedit in hoc dubio Sacerdotem debere haberi homicidam, & tutius esse à sacerdotali officio abstinere, quàm temerè celebrare, concordare cum illo, quod dicitur *cap. Ad Audientiam. suprà* vbi diximus ibi *Not. 1.* hos Canones solùm procedere de dubio facti in materiâ homicidij casualis. Ratio autem, cur Canones id statuerint, videtur esse, tum vt tantò magis à crimine homicidij absterrerent, tum quia ex homicidio consurgit specialis indecentia ad sacros Ordines suscipiendos & exercendos. Vnde rectè dicit Pontifex, quòd in tali dubio, si quis à celebrando abstineat, nullum sit periculum, si autem stante dubio temerè celebret, magnum sit periculum, ne ob contractam inhabilitatem indecenter in S. Ordinibus ministret, aut illos suscipiat, quæ indecentia reipsâ subest, si quis homicidium commisit, etsi ille vel alij dubitent, an reus sit.

Quamuis vim vi repellere.) Nota I. Quæstionem esse inter Theologos, vtrùm liceat occidere, se defendendi causâ? S. Tho. 2.2. a. 7. dicit. 1. *Nunquam licere occidere inuasorem, si absque illius nece vita seruari possit*; quod recipitur ab omnibus, quia tunc non adest iustæ ac necessariæ tutelæ titulus.

Secundò dicit, *licere cum moderamine inculpatæ tutelæ vim vi repellere, etsi per accidens mors vim inferentis inde sequatur*; de quo itidem nemo dubitat, quia evidens est, posse aliquem magis amare vitam suam, quàm vitam iniquè ipsum invadentis, de quo nulla est controuersia. Idem clarè tractatur in vtroque jure, in Canonico quidem hoc *cap. c. Si verò. 1. de sent. excom. & Clement. 1. de homicidio.* In ciuili *l. Vt vim, ff. De just. & jure. l. 1. ff. De vi, & vi armatâ. & l. Etsi. ff. Ad legem Aquiliam.* Neque solùm licet occidere iniquum invasorem, sed etiam inculpabilem, si aliter vis ab ipso illata repelli non possit, vt si quis à dormiente aut amente invadatur, aut ab aliquibus in bello, quod vtrimque justum creditur, vt post *S. Thô.* docent communiter omnes apud *Tann. l. c.*

Tertiò dicit *S. Thom.* cùm non liceat occidere hominem nisi publicâ auctoritate propter bonum commune, illicitum esse, quòd homo intendat occidere hominem, vt seipsum defendat, nisi ei, qui habet publicam auctoritatem, & cùm hominem intendit occidere, refert hoc ad publicum bonum; quod amplectuntur Thomistæ communiter, sed contrarium tenent *Nauarr. c. 15. Man. n. 1. Val. q. 8. p. 4. Petrus Nauarr. à n. 338. Tann. l. c. dub. 4. n. 338. post alios*, quorum ratio est; quia licet directâ actione occidere talem aggressorem, ergo licet directè velle & intendere etiam mortem illius, quin repugnare videtur, vt quis deliberatè aliquid faciat, quod non velit nec intendat facere. Sed profectò nõ vult plus *S. Doctor*, quàm quòd homo priuatus non debeat intendere, nisi sui defensionem vim vi repellendo; mortem autem aggressoris non intendit per se, sed solùm per accidens cum moderamine inculpatæ tutelæ, quàm jura cuiuis permittunt, quia plus homo tenetur vitæ suæ prouidere quàm alienæ. Sicut igitur licitum est hominem per accidens interficere, si aliter se non possit defendere, ita etiam licet hoc per accidens velle & intendere, tanquam aliquid aggressoris culpâ consequens, in quo tamen per se plus non intenditur, quàm sui moderata defensio.

Nota IV. Sicuti pro defensione vitæ licet interficere invasorem, ita licet idem pro defensione castitatis & pudicitiæ, ac defensione membrorũ corporis; vt si invasor intendat abscindere manum, non autem auferre vitam, quæ itidem sententia communis est apud *Tann. l. c. n. 68.* tum quia virtus & honestas est præcipuum hominis bonum, quod de pudicitiâ etiam senserunt Ethnici, *teste Cicerone in Orat. pro Milone*, etsi subdubitet *Aug. 1. de lib. arb. c. 5.*

Nota V. Etiam pro defensione bonorum fortunæ licere occidere invasorem, quamdiu vim infert, neque aliter repelli potest, modò sint res maioris momenti, & quæ ablatæ non possint aliter recuperari, ita sentiunt multi apud *Tann. l. c. n. 70.* suffragantur *c. Olim. de restit. spoliat. c. Interfecisti. h. t. sup. c. Dilecti de sent. Excomm. in 6.* fauet etiam lex Mosis *Exodi 22. l. Furem. 9. ff. Ad l. Corneliam, de sicariis. & l. 4. ff. Ad l. Juliam*; cùm dicunt *posse occidi furem nocturnum, non item diurnum*; quia talis facilè potest comprehendi, & quod abstulit, recuperari; ratio est, quia res familiaris & bona fortunæ sunt adminicula & instrumenta vitæ & virtutis, ergo rectè præferri possunt vitæ iniusti invasoris. Sed non desunt apud *eund. Tann.* qui contrarium tenent, non licere videlicet propter solius rei temporalis defensionem interficere invasorem; quòd verum est, si inuasor non adhibeat magnam vim, eâque aliter repelli possit, aut, qui se defendit, excedat moderamen inculpatæ tutelæ, & facilè rem aliter recuperare queat. Idem dicunt de defensione honoris, saltem si nec aliter defendi, nec facilè defendi læsus honor possit; sed hoc relinquimus Theologis, fortè aliquid dicturi ad *t. 14. de Clericis pugnantibus in duello.* Illud quoque discutere non vacat, an liceat etiam pro tuendâ vitâ, fortunâ, honore, castitate alterius innocentis, inuasorem occidere, quod affirmat *Tann. l. c. n. 79.* certè regula illa, vim vi repellere, omnes leges & omnia jura permittunt, loquitur generaliter de quàuis vi absque distinctione, sibine an alteri sit illata.

Nota 6. Hanc regulam licitæ defensionis non solùm laicis, sed etiam Religiosis competere, quia jus defensionis est juris naturalis, cui per se non renuntiant Religiosi, vt docent *Silu. V. Excommunicatio. 6. n. 6. casu. 9. Less. c. 9. dub. 11.* In quo tamen est aliqua materialis differentia, quòd Religiosis ratione scandali, & maioris perfectionis hoc non liceat, deinde quia proprium non habent saltem in particulari, & ad res temporales minùs affici debeant, non ita facilè ad bonorum temporalium, aut honoris defensionem progredi debent ad homicidium alterius, sicuti homines seculares aut militares, ideòque potiùs fugere tenentur, quod ipsis non est tam probrosum sicuti secularibus; etsi ad hoc illos non teneri ex justitiâ, sed solùm ex charitate, censeat *Less. dub. 12. n. 36. post Julium Clarum §. de homicidio n. 32.* Neque obstat *c. Suscepimus. 10. h. t.* ex subjectâ enim materiâ apparet modum inculpatæ tutelæ

selæ in illo casu ab ijs Religiosis non fuisse seruatum; & quamuis Religiosi non habeant dominium bonorum in particulari, habent tamen illorum justam possessionem; vel etiam dominium in communi. Honorem autem subinde magis defendere tenentur, quàm ipsi seculares, eò quòd bono communi illorum bona fama sit magis necessaria, aut plus noceat, vt notat *Tann. l.c. n.78.* modò seruetur moderamen inculpatæ tutelæ, quod in eo consistit, vt in defensione maior vis non adhibeatur, quàm opus sit ad vitam seruandam, aut iniuriam arcendam, & fiat in continenti, iuxta *c. Si verò de sent. Excom.* Licebit tamen res nostras violenter auferentem, non tantùm in loco aggressionis, sed etiamsi longiùs abscesserit, cursu insequi, si opus sit, vel res aliter recuperari non possit, iuxta *Silu. V. Excom. n. 6.* & alios apud *Tann. n. 81.* Semper enim censetur durare iniustâ aggressio, donec morâ interpositâ aggressor censeatur rem pacificè possidere.

Cap. XIX. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Cum quidam Monachus chirurgiæ peritus volens mulierem à tumore gutturis sanare; cum ferro aperuisset, fœminaque præcepisset, nè se vento exponeret, ea verò præcepto contempto, sanguine multo per guttur effuso obiisset: Consultus Pontifex, vtrùm Monacho, qui erat sacerdos, liceat sacerdotale officium exercere? respondet, licet Monachus multum deliquerit alienum officium exercendo, si tamen Chirurgiæ peritus solius pietatis causâ id egit, & debitam diligentiam adhibuit, non est adeò reprobandus propter id, quod culpâ mulieris accidit, vt non post satisfactionem condignam possit misericorditer cum illo agi, vt diuina valeat celebrare; alioquin interdicenda esset illi sacerdotalis ordinis executio in rigore. Ad alteram quæstionem de quodam scholari vulnerato à latrone, quem alij scholares inuentum magistratui tradiderunt, ad quem cùm latronis cultrum quem ipsi latroni abstulerat, & sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, quos abstraxerat, ne pedũ strepitus audiretur, scholaris ille vulneratus misisset, nihil vlteriùs se intromittens, apparitores autem latronẽ sibi traditum ita malè tractâssent, vt præ irâ & dolore nec potum sumens nec cibum, mortuus fuerit. Respondet Pontifex, præfatum scholarem, si dignis meritis adiuuetur, propter hunc euentum à sacris ordinibus nullatenus esse arcendum.

E X E G E S I S.

Interdicenda est illi sacerdotalis executio in rigore.) Nota I. Mirum videri posse, cur Monachus iste, licet omnem diligentiam adhibuerit apeiendo apostema in gutture mulieris, à Pontifice decernatur irregularis, dum dicit in rigore (neque enim alius rigor intelligi potest quàm juris) interdicendam esse illi sacerdotalis ordinis executionem, cùm canones præcedentes solùm irregularitatem statuant in defectu debitæ diligentiæ non adhibitæ, quæ si adhibeatur, non inducitur irregularitas siue quis dederit operam rei licitæ siue illicitæ; si quis dicat Monachum hunc dedisse operã arti chirurgicæ sibi prohibitæ siue illicitæ, vt ex probabiliori docuimus sup. *c. 13.* ob quam causam varij hunc textum variè explicant, vt videre est apud *Barbos. hic n. 4.* mihi videtur id commodissimè dici fuisse dubium, vtrùm iste monachus adhibuerit debitam diligentiam; Pontifex enim loquitur hypotheticè, si tamen causâ pietatis &c. omnem, quam debuit adhibuit &c. vtrùm autem adhibuerit; relinquit in dubio; neque videtur posse certo deprehendi, meritò igitur in dubio facti homicidij casualis actum clericis in sacris constitutis prohibitum exercentem secundùm rigorem Iuris pronuntiat irregularem, juxta *c. Ad Audientiam.* & dicta ibi cùm verò irregularitas aliàs sit difficilis absolutionis & ex genere suo videatur pertinere ad Pontificem, in hoc speciali casu ob quandam pietatis & debitæ diligentiæ præsumptionem Pontifex dispensationes permittit Episcopo, hocque significat illis verbis, *non esse adeò reprobandum, vt non possit misericorditer cum illo agi.*

Nota II. In alterâ quæstione nullam esse difficultatem, scholaris enim iste cum moderamine inculpatæ tutelæ latronem vulnerauit, & requisitus signa facinoris ad Magistratum legitimum misit, neque circa pœnam ei infligendam se intromisit, vndè mors latronis ad culpam vel pœnam irregularitatis illi imputari non potest, cùm ei merè casualis fuerit.

Cap. XX. Sicut.

Idem Priori & fratribus Cartusiensibus.

S V M M A.

Cùm quidam Presbyter Cartusianus mulierem prægnantem, cum quâ inhonestè consueuerat, per Zonam arripuisset, quasi ludens, eáque diceret, se eâ occasione abortum fecisse, Respondet Pontifex, hunc Presbyterum, si nondum erat viuificatus conceptus, ministrare posse; alioquin ab altaris officio abstinere debere.

E X E G E S I S.

Nota ex communi Medicorum, fœtum si masculus est, ordinariè intra 40. dies animari, si fæmina, intra 80. Aliquandò tamen ob calidiorem, vel frigidiorem matris naturam tardiùs vel citiùs animari, vt ex communi tradit *Silu. verb. homicidium 1. n. 3. Azor. 3. part. l. 2. c. 4. q. 1. & alij apud Barbos. hic n. 6.*

Cap. XXI. Postulâsti.

Idem, S. Episcopo.

S V M M A.

Episcopo huic quærenti, an contrà quosdam

 tem-

contemptâ excommunicatione, Ecclesiis decimas subtrahentes Regem liceat implorare, cùm vix absque effusione sanguinis valeant coarctari, Respondet Pontifex, si Episcopo huiusmodi querimoniam simpliciter deponente Rex in eosdem rebelles sibi traditam exerceat potestatem, eorum esse duritiæ aut malitiæ imputandum.

EXEGESIS.

Te huiusmodi querimoniam absolutè deponente.) Nota I. Non imputari clericis ad irregularitatem, si contra suos malefactores querimoniam apud Iudices sæculares deponant, quamvis in tali casu de jure debeat pœna sanguinis irrogari, eâque ex sententiâ judicis postea reipsâ sequatur, debent tamen juxta *c. 2. h. t. in 6.* protestari expressè, quòd vindictam seu pœnam sanguinis non intendunt; est communis apud *Barbos. n. 2.* plurimos allegantem: alioqui *si Clerici taliter conqueri non auderent, daretur materia plerisque eos trucidandi, & ipsorum bona liberè deprædandi*, ait *Bonifac. VIII. in d. c. 2.*

Nota II. Nil obstare, etsi Clericus certò sciat judicem processurum ad pœnam sanguinis, & licet posset res suas aliter recuperare, vt notat *Panorm.* cum aliis apud eundem *Barbos. n. 3.* neque erit irregularis, si post pœnam illatam complacentiam de illâ habeat, si tamen in ipsâ accusatione vel denuntiatione desideratet & intenderet mortem aut mutilationem Rei, non obstante protestatione dictâ, in foro conscientiæ esset irregularis, vt tradunt *Navarr. c. 27. Man. n. 206. Tolet. in sum. l. 1. c. 82. n. 4. v. 5.*

Nota VI. Simili modo cum eâdem protestatione licere conqueri de illis, qui damnum suis propinquis aut domesticis intulerunt, quia illorum damnum censetur proprium; idem dicendum est, de damnificatore bonorum Ecclesiæ, iuxta allegatos *à Barbos. n. 4.*

Cap. XXII. Exhibita.

Honorius III. Episcopo Eboracensi.

SVMMA.

Clericus I. etiamnum puer ludens cum coætaneis vnum proiecto lapide terrere volens, nec tetigit quidem, sed is casu ad alium lapidem corruens & capite offendens, inde ex Medicorum imperitiâ, & parentis incuriâ exspiravit. Clericus verò I. ad mitigandum parentis dolorem, veniam ab eo petiuit, ideóque Episcopus à sacrorum Ordinum susceptione ipsum repulit, licet parens in extremis juramento confirmaret ipsum mortui filij sui reum non esse. Quare cùm idem à Pontifice postularet, vt dignaretur misericorditer secum agere, mandat Pontifex, si ita constiterit esse, ipsum à sacrorum Ordinum susceptione non repelli.

EXEGESIS.

Ratio est in promptu, quia fuit casus planè fortuitus, qui nec prouideri potuit, neque caueri. Proiectio enim lapidis, causa non fuit, vt ad alium lapidem alter offenderet, ad quem forsassis offensurus erat, licet Clericus I. nullum lapidem proiecisset, accessit juratum patris morientis testimonium de Clerici innocentiâ, qui veniam postulauit, non ex reatu culpæ, sed per errorem, vel vt patris dolorem mitigaret, concordat. *c. Sequens.*

Cap XXIII. Ioannes.

Idem, Episcopo & Capitulo Venetensi.

SVMMA.

Cùm Ioannes Sacerdos campanâ signum daret ad diuinâ, & cadens tintinnabulum percußisset quemdam puerum coram eo, qui cùm vulnus esset mortale, decessit. Attendens Pontifex, quod dicto Sacerdoti danti operam rei licitæ non possit imputari, si casus omnes fortuitos non præuidit. Mandat, si ita sit, vt dictus Sacerdos sacerdotale officium exequi permittatur.

EXEGESIS.

Homicidium planè fortuitum nullam habet culpam, neque irregularitatis pœnam. Similis casus est, *c. 2. Ex literis.* sup. & redibit paulò post. *c. 25.*

Cap. XXIV. Petitio.

Idem, Pelagio Presbytero.

SVMMA.

Cùm Presbyter iste contra inimicos Crucis Christi castrum quoddam inuadentes instar aliorum conflixisset, eóq; in conflictu plurimi occisi essent; ideóque metueret se irregularitatem incurrisse; Mandat Pontifex, quatenus si de interfectione cuiusquam illum conscientia remordeat, à ministerio altaris abstineat reuerenter, cùm sit consultius in huiusmodi dubio abstinere, quàm temerè celebrare.

Concordat cum *c. Ad Audientiam. sup.* Vide ibi dicta, quæ & dicentur rursus inf. ad *c. 5. in 6.*

Cap. XXV. & fin. Quidam.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm quidam ad ædificium Ecclesiæ à Presbytero euocatus ruens cùm laquearí, quod Presbyter soluere nitebatur, mortuus esset. Rescribit Pontifex, Sacerdotem, quia dabat operam rei licitæ, & circumstantes tempestiuè monuit, ac omnes casus fortuitos, qui prouideri non possunt, forsitan non præuidit, non debere quoad officium & beneficium impediri.

EXE-

EXEGESIS.

Non debet quoad officium & beneficium impediri.) Nota I. Per impedimentum officij vel beneficij designari passim in Canonibus irregularitatem, cuius cùm frequentissimus sit vsus in Iure nostro, eius naturam paucis generatim tangemus. Rectè autem definitur *irregularitas, quod sit impedimentum Canonicum, quo fidelis inhabilis redditur ad Ordinum susceptionem & exercitium*, genus est impedimentum canonicum, quod supponit in personâ & eius factis aliquam indecentiam, ob quam conuenit eiusmodi per canonem seu legem Ecclesiæ, aut arceri à susceptione Ordinum, si ordinatus nondum est, aut saltem ab eorum exercitio, si ordinatus est. Irregularitas autem per se culpam non supponit, quamuis aliquando etiam propter culpam decernatur, quando scilicet non solùm ob indecentiam, sed etiam saltem secundariò in pœnam delicti imponitur.

Not. II. Species irregularitatis variè ab *A. A.* assignari; placet præ cæteris Nauarr. diuisio. *cap. 27. Man. n. 192.* communiùs recepta, quâ diuiditur in 5. species, desumptas ex totidem indecentiis seu defectibus, ob quas jura irregularitatem imponunt. Prima *est ex defectu Sacramenti.* Secunda *animæ.* Tertia *corporis.* Quarta *lenitatis.* Quinta *ex delicto.* De defectu Sacramenti egimus, *l. 1. t. de bigamis*; defectum corporis & animæ coniunximus ibid. *in t. de corpore vitiatis, non ordinandis*; de irregularitate ex defectu lenitatis & delicto dicemus ad *c. 2. inf. in 6.*

Nota III. Accidentaliter quoque & secundariò diuidi posse irregularitatem primò in eam, quæ per culpam contrahitur, & eam quæ sine culpâ v. g. ob defectum natalium. Non contrahitur autem per culpam nisi mortalem, vt ex comm. tradit *Nauarr. n. 252. Tann. to. 4. De censuris. q. 10. dub. 10. n. 181.* qui rectè monet solam irregularitatis ignorantiam quamuis inculpabilem non excusare; imponitur enim ob reuerentiam Ordinum independenter à scientia vel contumacia delinquentis seu incurrentis, in quo differt à censuris. Secundò, alia est totalis, quæ omnium Ordinum susceptione aut exercitio priuat, vt quæ oritur ex bigamiâ aut homicidio. Alia particularis, quæ aliquo tantùm Ordine vel solo ascensu ad Ordines superiores priuat, ita Diaconus amisso oculo sinistro, qui vocatur canonicus inhabilis ad sacerdotium est, non autē ad ministeriū Diaconatus, ita Sacerdos amisso pollice arcetur à sacrificio, non autem ab audiendis confessionibus iuxta *c. 2. de Clerico ægrotante*, vbi *Panorm.* hanc regulam tradit, quòd deformitas aut debilitas superueniens Clerico reddit eum inhabilem *tantùm respectu illius officij, quod ob talem defectum ritè exercere nequit.* Tertiò, alia irregularitas dicitur perpetua, quæ tolli nunquam potest aut solet, vt quæ ex defectu membri vel bigamiâ oritur. Alia est, ad tempus v. g. durante infamiâ, morbo, ætate minore &c.

Nota IV. Effectus irregularitatis duos esse, vnus est primarius, ac veluti formalis inhabilitas ad Ordines suscipiendos & exercendos, ita vt neutrum fieri possit sine peccato mortali, ex communi sententia; quia est grauis indecentia & prohibitio, non obstante tamen hâc culpâ Ordines etiam validè ab irregulari suscipiuntur & administrantur, etsi non licitè, neque propterea noua irregularitas incurritur. Alter effectus est secundarius, nempe incapacitas beneficij, nam beneficium propter officium datur *c. vlt. de rescript. in 6.* Ergo inhabilis ad officium consequenter fit inhabilis ad beneficium, non priuatur tamen irregularis ipso facto beneficij fructibus aut administratione, modò saltem per vicarium administret, vt cum *Innoc.* communiter sentiunt *D. D. in c. De nostris. de conceß. prabend.* quamuis à judice, si id intelligat, debeat priuari, *c. Ex literis. de excessibus Prælatorum*; imò sponte resignare, si non speret breui dispensationem & beneficio per se vel alium nequeat satisfacere, iuxta *Suar. D. 4. de censuris. n. 18.*

Nota V. Collationem beneficij irregulari factam ipso jure nullam esse, cum *Nauarr. n. 251* affirmant quidam alij communiter apud *Sylu. verb. Excommunicatio 4. §. 4. Suar. l. c. n. 29.* & alij apud illos, contrarium probabiliter tenent; quia collatio beneficij nunquam censeri debet ipso facto inita sine jure expresso, *arg. c. Si soli. de conceß. prabend in 6.* hic autem nullum jus expressum afferri potest, vt ipsi fatentur, qui nihilominus priorem sententiam sequuntur, præter hos duos effectus alium irregularitas non habet. Quare colliges eam non priuare jurisdictione Ecclesiasticâ, quàm irregularis validè exercet quoad omnes actus, etsi non licitè quoad illos, qui actum ordinis requirunt. *teste Suar. n. 24. 44. & 46.* vbi monet idem dicendum esse de suspenso ab ordine & interdicto personaliter, etsi alij contra sentiant; potest etiam irregularis excepto ordine alia Sacramenta suscipere, in Ecclesiâ canere, ministrare sacrificanti, aliáque facere, quæ etiam laici facere solent, vt notat *Suar. n. 8.*

Nota VI. Ad incurrendam irregularitatem plura requiri 1. vt sit in jure Canonico expressa, sumitur ex *c. Is qui. de sententiâ excommunicationis in 6.* & communiter habent *D. D.* vnde non potest per sententiam aut statutum Episcopi imponi. 2. Casus ob quos irregularitas incurritur, debere esse specificè nominatos in jure, nec posse fieri extensionem ab vno casu ad alium, ob similem vel maiorem rationem, vt ex com. docet *Nauarr. n. 194. Suar. s. 5. & 6.* quamuis aliquas irregularitates sine expresso jure per solam consuetudinem Ecclesiæ, & D. D. auctoritatem introductas esse opinentur, Laym. *l. 1. p. 5. c. 1. n 6.* 3. Debet factum esse certum, in dubio enim facti non incurritur irregularitas, nisi in casibus jure expressis, quales actus sunt solùm in dubio facti homicidij, vt suprà tradidimus.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Pro humani.

Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunensi.

SVMMA.

Statuit Pontifex cum Concilio vt quicunque Prin-

Princeps, Prælatus, siue quauis alia Ecclesiastica aut secularis persona, quempiam Christianorum per assassinos interfici fecerit vel etiam mandauerit (quamquam mors ex hoc forsan non sequatur) aut eos receptauerit, vel defenderit siue occultauerit excommunicationis vel depositionis à dignitate, honore, ordine, officio & beneficio incurrat sententiam ipso facto, & illa liberè aliis per illos, ad quos collatio pertinet, conferantur. Sit etiam cum suis bonis mundanis à toto Christiano populo perpetuò diffidatus. Et postquam probabiliter constiterit, aliquem huius sceleris reum esse, alia excommunicationis, siue diffidationis aduersùs eum sententia non requiratur.

EXEGESIS.

Christianos per Assassinos.) Nota I. Assassinium committi, & assassinum dici eum, qui aliquem Christianum pretio occidi mandat alteri, vel ipse interficit, ita *Cardinal. Tuscus. ✝. Assassinium. post Clarum. §. eod.* Neque refert, an fiat homicidium pecuniâ actu solutâ an promissâ juxta eundem *Tuscum*, qui bene addit *n. 3. hoc nomen assassini non esse locale*, sed generaliter comprehendere omnes, qui pecuniâ Christianum interfecerit, vel interfici mandauerit. Etsi fieri possit, vt certo loco hoc scelus magis inualuerit, indéque primum dicti fuerint assassini, sed malo latiùs serpente traductum fuerit ad omnes latrones conductitios eorúmque mandatarios.

Perpetuò diffidatus.) Diffidare est *faidam*, hoc est, *bellum indicere, hostem declarare, bannire, proscribere*, vt sumitur *ex Lexico Juris*, ex pluribus collecto. Faida autem idem est, quod querra ex germanico *Verd*, quod modò bellum, modò capitales inimicitias significat, faidam odit *Lexicon*, Franci vocabant simultatem apertam, quâ vnus alteri vel pluribus bellum denuntiat, est ergo diffidare id, quod bannire, proscribere, hostem declarare, ista enim coniungit *Frid. l. 2. feud. t. 59. §. 4.* vbi *perpetuâ infamiâ*, ait, *damnamus, diffidamus atque bannimus*; sed vbi de re constat, non opus est de voce laborare: Clarum est *ex tex.* assassinos, eorúmque bona velut latronum & hostium direptioni omniúmque offensioni & vindictæ exponi, vtpote morte dignos.

Cap. II. Prælatis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, Prælatis vel Clericis quibuscunque, qui de laicis suis malefactoribus, querelam penes secularem judicem deponunt, protestando expressè, quòd ad vindictam seu pœnam sanguinis non intendant, imputari non debet, si judex mortem illis inferat justitiâ exigente. Alioqui si Prælati aut Clerici propter metum huiusmodi conqueri non auderent, quia judex ad pœnam sanguinis non posset procedere omnium direptioni & iniuriis obijcerentur.

EXEGESIS.

Protestando expressè) Nota I. Ecclesiam Dei semper in ministris suis refugisse, ne se polluerent sanguine humano siue occidendo siue mutilando, quantumuis justè, ideóque induxisse hanc irregularitatem, quam vocamus ex defectu lenitatis, & contrahunt omnes justitiæ publicæ præsides, ministri cooperatores, executores, qui causa mortis vel mutilationis quocunque modo existant, sumitur ex *c. Ex literis. de excessibus Prælat. c. In Archiepiscopatu. de raptoribus. c. 1. dist. 51. c. Quæsitum. 23. q. 4. c. His à quibus. ibid. q. 8.* Est autem irregularitas ab Ecclesiâ inducta. 1. quia par est ministros suos dominum suum imitari, qui neminem læsit. 2. Quia lex noua, cuius clerici sunt ministri, neminem pœnâ mortis aut mutilationis puniri decernit, vti decernebatur in lege veteri. 3. Quia sacrificium altaris, ad quod ordines referuntur est sacrificium vitæ & redemptionis.

Nota II. Comprehendi hâc irregularitate etiam illos, qui reum autoritate publicâ deducunt ad supplicium, vt satellites, licet manum non admoveant, item qui formaliter suadent supplicium (secus est si doctor consultus explicet, quid sit juris, modò in particulari executionem nec suadeat nec intendat) item assessores, Notarij, testes in pœnâ sanguinis, licet protestentur; item duces ac milites in quocunque bello offensiuo quamtumuis justo; sunt enim veluti ministri vindictæ publicæ: idem est in bello defensiuo, non obstante eius justitiâ, vt clarum est ex *c. Petitio. in antiquis. suprà*, vbi Pelagius sacerdos se vna cùm aliis defendit justissimè & conflixit aduersus inimicos crucis Christi, & tamen Pontifex illum pronuntiauit irregularem, si aliquem interfecerit. Quòd verò dicatur defensionem non inducere irregularitatem, debet intelligi de defensione priuatâ, non eâ, quæ fit auctoritate publicâ velut à justitiæ ministris, quales sunt milites.

Nota III. Non fieri clericos irregulares, si ex dispensatione Pontificis militent, & aliquos ex hostibus occidant, neque irregularitatem incurrit inquisitor, qui hæreticum judici seculari tradit & petit, vt comburatur, ex speciali constitutione *Pij. 5.* quem refert *Suar. D. 47. §. 1. n. 11.* etsi conveniat judici Ecclesiastico vniuersim, quando clericum reum tradit brachio seculari, vt efficaciter pro eo intercedat. *arg. c. Nouimus. de verb. significat.* Prælatus autem habens jurisdictionem temporalem, absque irregularitate processus criminales etiam sine protestatione committit suis officialibus. *c. vlt. ne clerici vel monachi in 6.* modò non ipse mandet vt occidatur vel mutiletur reus, neque executioni assistat; de quo plura *Tann. D. 11. n. 204. & seq.*

Nota IV. Eam irregularitatem, quæ contrahitur ex delicto, esse multò grauiorem eâ, quæ contrahitur ex inculpabili lenitatis defectu hactenus explicato, quanto videlicet leuior est inhabilitas orta ex ju-

ex justâ causâ aut saltem ex culpâ, quæ culpa multiplex assignatur. Prima est illicita deformatio seu mutilatio, est autem *deformare idem quod occidere in proposito*, quia homicida alterum priuat formâ, id est, animâ, mutilatio autem significat membri scissionem & separationem, ad quam non sufficit priuare aliquem membri vsu; per membrum autem non intelligitur aurium cartilago, neque dens, neque digitus, imò nec nasus, vt post alios docet *Tann. n. 25.* neque contrahitur hæc irregularitas, nisi effectus reipsâ sequatur. Secundum delictum est Ordinum illegitima susceptio vel abusus, vt si quis in maiori excommunicatione, vel suspensus ab Ordinum susceptione, vel simpliciter interdictus, ordinari se permittat. *c. 1. de eo qui furtiuè* ordinatur, *c. Illorũ. de sent. excomm.* vbi communiter id tradunt *DD.* quamuis de suspenso & interdicto nonnulli dubitent. Præterea qui se ordinari patitur ab excommunicato & interdicto vel suspenso ab ordinum collatione, juxta *c. Cum clericis. de ordinatis ab Episcopo*, qui renuntiavit. Denique is, qui vno die ordines suscipit minores cum subdiaconatu seu alio ordine sacro, aut simul duos sacros ordines *c. 2. De eo qui furtiuè.* quò spectat promotus per saltum, qui ad maiores ante minores admissus sit, *c. 1. De clerico per saltum promoto.* huc etiam pertinet is, qui non ordinatus exercet aliquem ordinem sacrum. Tertium delictum sumitur ex *c. De re judicatâ in 6.* quando aliquis excommunicatus excommunicatione maiore aut suspensus vel interdictus exercet aliquem actum ordinis sacri, aut si minores duntaxat habet, aliquem actum laicis non permissum. Quartum delictum est, quando aliquis se permittit iterum baptizari, aut qui baptizat illum, quem scit jam esse baptizatum, sumitur ex *c. Eos. de consecratione. dist. 4.* & *c. Ex litterarum. de Apostatis & reiterantibus baptisma.* Quintò incurritur hæc irregularitas per hæresin *c. Presbyteros. dist. 50.* & pluribus similibus ibidem *c. 2. §. De haret. in 6.* vbi decernitur, hæreticos eorúmque fautores & in hæresi decedentium filios ac nepotes ad nullum Ecclesiasticum beneficium vel publicum officium esse admittendos, de quo suprà diximus in *tit. de hæreticis.* Sextum delictum est illud, quod parit infamiam, sumitur ex *c. Infames. 6. q. 1.* vbi multa recensentur crimina, quæ infamiam pariunt, & denique subiungitur illorum reos ad ordines non admittendos, adeóque esse irregulares. Nota autem 1. duplicem esse infamiam, vnam *juris*, alteram *facti*, prior oritur ex delicto proprio, cui ex juris dispositione annexa est infamia, qualia sunt lenocinium, matrimonium cum duabus, vsura publica, crimen læsæ maiestatis, periurium promissiorium hæresis &c. quæ ob atrocitatem infamiam pariunt, etiam ante sententiam judicis. Alia vt homicidium, adulterium, proditio, crimen falsi, rapina, sententiam judicis requirunt, vel oritur ex delicto parentum, sic infames sunt filij rebellium, item nati ex illegitimo matrimonio saltem in ordine ad certos effectus jure expressos, item in Germaniâ filij carnificum & lictorum, qui etiam ab officiis repelluntur. Infamia facti est popularis seu publica notitia vel opinio commissi criminis, per quod fama & existimatio hominis spectatâ personæ qualitate & statu, apud viros prudentes graviter læditur. Vt colligitur ex *l. Ea quæ pater. C. Ex quibus causis infamia.* & *c. vlt. de temporibus ordinationum.* vide plura apud *Suar. D. 44. s. 1. not. 2.* infamiam juris non contrahi per crimen occultum, vt post *Panorm. ex c. Ex tenore. de temporibus ordinationum.* docent communiter. Etsi aliqui contrarium seueriùs tueantur, ratio est, quia infamia essentialiter committitur in diminutione famæ, ergo non incurritur, antequam per publicationem lædatur; non tollitur autem infamia siue jure siue per sententiam judicis contracta per pœnitentiam, sed indiget dispensatione, juxt. *c. Euphemium. q. 3.* rectè tamen addit *Suar. s. 2. n. 10.* infamiam ciuili jure contractam, si à ciuili magistratu tollatur, relaxatam quoque censeri ab Ecclesiâ, etsi verò eiusmodi infamia patris orta sit ex crimine enormi, tollitur tamen per publicam & constantem emendationem vitæ, juxta *Panorm. in c. Inquisitionis. de accusat. c. Ex diligenti. de Simoniâ.* & communiter alios.

Cap. III. & fin. Is qui mandat.

Idem.

S V M M A.

Is, qui mandat aliquem verberari, licèt expressè inhibeat, ne occidatur vllatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, cùm mandando in culpa fuerit, & hoc euenire posse, debuerit cogitare.

E X E G E S I S.

Mandando in culpa fuerit.) Nota I. esse hunc casum specialiter expressum, & à jure hîc definitum, vt mandans alterum verberari, si mors vel mutilatio sequatur, fiat irregularis, quia eiusmodi mandatum censetur ex se periculo expositum esse, ne verberans mandati fines excedat, idque ex speciali juris dispositione; extra hanc enim materiam, culpã mandatarij fines mandantis excedentis non semper imputari posse aut debere mandanti, in confesso est. Cùm autem irregularitas tam facilè incurratur, quæritur à quo possit tolli.

Nota II. Solus Papa regulariter dispensat in irregularitate, est communis *DD.* rationem assignant, quia irregularitas non imponitur, nisi per jus canonicum, quod auctoritatem habet à solis Pontificibus, vel ab ipsis & conciliis; nemo ergo Pontifice inferior potest irregularitatem tollere, quia inferior nihil potest circa jus Superioris, secluso priuilegio & ipsius concessione. Neque obstat regula, quam communiter tradunt, *potestatem dispensandi tacitè concessam esse Episcopis in omnibus, quæ Papa sibi expressè non reseruauit*, quam regulam sequitur *Suar. d. 6. de censur. s. 4. Sairus de iisdem. l. 2. c. 19. à n. 21.* illa enim regula procedit, nisi ex communi vsu & praxi curiæ ac sensu DD. Papa dispensationem ali-

quam sibi reservâsse colligatur, & talis est dispensatio in irregularitate, licet enim in illius specie possit dispensare, in quibusdam tamen raro, aut nunquam id facit, vt in bigamiâ præsertim verâ, eò quòd ex Apostolicâ traditione procedat, neque facilè dispensat in irregularitate ex homicidio voluntario illicito, nisi crimen sit occultum, neque in valde magnâ deformitate corporis, vide *Laym. l. cc. n. 2.*

Nota III. Episcopos posse dispensare in ijs irregularitatibus, quæ proueniunt ex delicto occulto, juxta *Trid. Sess. 24. c. 6.* excepto homicidio voluntario & aliis deductis ad forum contentiosum, non autem excipitur mutilatio voluntaria etiam illicita, vt declarauit *Congregatio Cardinalium teste Tann. l. c. n. 229.* potest quoque Episcopus dispensare super delictis deductis ad forum contentiosum, postquam judicium fuerit finitum, siue reus absolutus sit, siue damnatus, vt docet *Auila de censuris p. 7. D. 10. dub. 6.* cum aliis; quia tunc processus judicarius non ampliùs impediri potest, quæ ratio fuit, cur concilium vetuerit dispensari super delicto ad forum contentiosum deducto: in aliis irregularitatibus nihil possunt Episcopi, nisi jure speciali aut priuilegio sint muniti, aut causa ipsis delegetur.

Nota IV. Prælatos religionum posse dispensare in omnibus irregularitatibus, exceptis ijs, quæ oriuntur ex bigamiâ, homicidio & mutilatione voluntariâ ac certis quibusdam corporis & animæ defectibus, qui ex naturâ suâ vsum ordinis impediunt, aut notabiliter deformem reddunt, vt docet *Tann. l. c. n. 230.* addit *Henriquez. l. c. l. 12. c. 6. n. 10.* quosdam priuilegiatos saltem in foro conscientiæ posse dispensare in bigamiâ, imò etiam in homicidio & mutilatione occultâ, quod improbabile est, quia neque Papa in istis dispensat & secundùm stylum curiæ semper hæ irregularitates excipiuntur aut exceptæ intelliguntur, teste *Nauarr. c. 27. manual. n. 197.* Mendicantes tamen ex speciali priuilegio *Martini V.* habent facultatem dispensandi cum suis super irregularitate ex quouis homicidio non notorio.

Nota V. Si homo adultus baptizatur, tolli omnem irregularitatem, si aliquam contraxit, eâ exceptâ, quæ est ex bigamiâ aut defectu corporis vel animæ, vt docet *Henriq. c. 17. n. 2.* per ingressum autem religionis tollitur solùm ea irregularitas, quæ est ex natalium defectu, non quoad omnes effectus, sed solùm quoad Ordinis susceptionem, non autem Prælationem, juxta *c. 1. De filiis Presbyterorum.* in cæteris irregularitatibus faciliùs itidem dispensari solet quàm cum aliis, vnde Prælati religionum multa hâc in re priuilegia obtinuerunt.

Nota VI. Quando alicui potestas absoluendi ab omnibus peccatis, censuris & pœnis, atque sententiis conceditur, illud non extendi ad censuram irregularitatis, vt ex communi tradit *Nauarr. n. 294.* etsi de irregularitate ex delicto contractâ contrarium dixerit *Sotus in 4. dist. 24. q. 3. a. 1.* ratio est, quia irregularitas est impedimentum quoddam seu inhabilitas permanens, quæ per se culpam non supponit, etsi aliquando ex illâ oriatur, non tollitur ergo propriè per absolutionem, sed per dispensationem seu relaxationem legis canonicæ; confirmatur ex stylo curiæ Romanæ, quæ dispensationem sub absolutione non comprehendit teste *Toleto, l. 1. c. 89. n. 6.*

Nota VII. Ad dispensationem legitimè obtinendam requiri imprimis justâ causam, vt patet ex *Trid. sess. 25. c. 18.* deinde exprimi debet irregularitatis & delicti conditio, si ex illâ oriatur, non tamen numerus v. g. qui in excommunicatione celebrauit centies, satis est si dicat se in illâ celebrâsse, ille autem qui dispensat, sufficientem verborum formam adhibere debet, & communiter est ista: *Dispenso tecum de irregularitate quam incurristi, vel si quam propter hanc vel illam causam incurristi, & habilito te ad legitimos actus. Bonacina D. 7. q. 5. p. vlt.* censet etiam verbum *Absoluo* adhiberi posse, in quo tamen est aliqua sermonis improprietas.

Nota VIII. Quod admonet *Tann. n. 232.* posse à confessario absolui irregularem à peccatis & censuris & admitti ad omnia Sacramenta, excepto Ordine, quia irregularitas solam Ordinis susceptionem & executionem interdicit, vt ex illis patet, quæ ex effectibus ipsius suprà diximus.

TITVLVS XIII.

DE TORNEAMENTIS.

Cap. I. Felicis.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Innocentij & Eugenij vestigiis inhærens Alexander III. cum Concilio, nundinas vel ferias, quas vulgò Torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto conuenientes ad ostentationem temerè congrediuntur, vnde mortes hominum & animarum pericula sæpè proueniunt, fieri prohibet, & in torneamentis mortuo, non quidem pœnitentiam sed sepulturam negari jubet.

Cap. II. & fin. Ad audientiam.

Alexander III. Anatensi Episcopo.

SVMMA.

Cum quidam locum torneamentorum accessisset,

causâ requirendi debita, non animo ludendi, & ibi fortuito casu obijsset. Mandat Pontifex, corpus eius ex dispensatione Ecclesiæ tradi sepulturæ, maximè si Eucharistiam susceperit & extremam vnctionem.

EXEGESIS.

Vulgo torneamenta vocant.) Nota I. Torneamenta ex Italico deriuari, vt dicit *Silu. verb. Torneamentum*, à concursu & circuitu scilicet & recursu siue regressu militum, est lusus vsitatus maximè nobilitati, periculosus tamen & cædibus obnoxius, ideòque tam seuerè prohibetur à Canonibus. Idemque dicendum de quouis alio ludo, vnde periculum mortis probabiliter imminet, qui etiam iure ciuili prohibetur. *l. Vnica. C. De glad. & l. 1. §. item senatus. ff. De postul.* Huc etiam pertinet agitatio taurorum, aliarúmque ferarum in Hispaniis vsitata, de quo ludo cædibus & dilaniationibus hominum maximè obnoxio *Barbos. hîc n. 3.* refert, prohibitum seuerè à *Pio V.* sub grauibus pœnis & censuris, sed eam constitutionem partim reuocauit & mitigauit *Gregorius XIII.*

Nota II. Pœnam in sic pugnantes statui priuationem sepulturæ, quàm tamen iuxta. *c. 2.* non incurrit is, qui casu interuenit non animo ludendi, sed aliquid aliud agendi, vt is de quo in *tex.* dicitur quod locum torneamentorum accesserit, vt posset exigere debitum à debitore, quem sciebat interesse.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS.

Ioannis XXII.

Cap. Vnicum. Quia.

Clemens V. in Concilio Generali.

SVMMA.

Quia videbatur passagium, siue professio in terram sanctam pro illius defensione & recuperatione institutum per torneamenta impediri, dum multos ex nobilitate aliisque in illis occidi, aut impotentes effici, & à crucis assumptione retrahi contingit, qui illuc ituri erant, eadem torneamenta & hastiludia, in Franciâ, Angliâ, Alemanniâ specialiter interdixit, sententiam excommunicationis in exercentes & quomodolibet cooperantes, & interdictum in eorum terras promulgando, absolutione præsertim in mortis articulo sedi Apostolicæ reseruatâ. Sed cùm huiusmodi sententia in periculum animarum, & maius impedimentum dicti passagij redundaret, Ioannes Pontifex plurimorum intercessionibus & rationabilibus causis permotus sententias excommunicationis & interdicti præfatas de fratrum suorum consilio reuocauit, eosque qui dictas sententias incurrerunt, absoluit; cùm illis verò qui sic ligati vel in locis propterea interdictis diuina celebrârunt, super irregularitate inde contractâ dispensauit.

EXEGESIS.

Hæc *Clementis V.* constitutio, licet habeatur in ipso concilio Viennensi, in corpore tamen iuris non extat, quam solam reuocauit hic *Ioannes*, non autem constitutiones *Alexandri III.* in *Concilio Lateranensi*, & alteram ad *Episcopum Auxitensem*, quas habuimus *sup. c. 1. & 2. h. t. in antiquis*, vbi priuantur sepulturâ, qui in torneamentis moriuntur, quæ tamen pœna non fertur in eos, qui causâ exercitij & experiendæ virtutis, nec non cum debitâ cautelâ, ne quisquam occidatur, torneamenta celebrant: vt ex *tex. c. 1. colligitur*, quod adversùs eos procedit, qui temerè congrediuntur, vbi autem abest temeritas & periculum, nec de iure Canonico casus contingens imputabitur vi *dicti tex.* neque de iure ciuili. *l. quâ actione. §. Si quis. ff. Ad l. Aquiliam.*

TITVLVS XIV.

DE CLERICIS PUGNANTIBUS IN DUELLO.

Cap. I. Porrò.

Alexander III.

SVMMA.

Si Clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, si victor siue victus fuerit, de rigore iuris esse deponendum, Pontifex rescribit: quamuis autem in hoc sic enormis excessus, euadere posse hanc pœnam, si Episcopus suus misericorditer cum ipso dispensauerit, dummodo ex duello homicidium aut membrorum diminutio non fuerit subsecuta.

EXEGESIS.

Est meritò deponendus.) Nota I. Per depositionem hîc intelligi suspensionem, quæ tamen non de facto incurritur sed per sententiam, vt ex verbis planum est, qui enim est deponendus, nondum potest dici depositus, vt cùm *Nauarr.* & aliis bene do-

Digitized by Google

quam sibi reservâsse colligatur, & talis est dispensatio in irregularitate, licet enim in illius specie possit dispensare, in quibusdam tamen rarò, aut nunquam id facit, vt in bigamiâ præsertim verâ, eò quòd ex Apostolicâ traditione procedat, neque facilè dispensat in irregularitate ex homicidio voluntario illicito, nisi crimen sit occultum, neque in valde magnâ deformitate corporis, vide *Laym. ll. cc. n. 2.*

Nota III. Episcopos posse dispensare in ijs irregularitatibus, quæ proueniunt ex delicto occulto, juxta *Trid. Sess. 24. c. 6.* excepto homicidio voluntario & aliis deductis ad forum contentiosum; non autem excipitur mutilatio voluntaria etiam illicita, vt declarauit *Congregatio Cardinalium teste Tann. l. c. n. 229.* potest quoque Episcopus dispensare super delictis deductis ad forum contentiosum, postquam judicium fuerit finitum, siue reus absolutus sit, siue damnatus, vt docet *Auila de censuris p. 7. D. 10. dub. 6.* cum aliis; quia tunc processus judicarius non amplius impediri potest, quæ ratio fuit, cur concilium vetuerit dispensari super delicto ad forum contentiosum deducto: in aliis irregularitatibus nihil possunt Episcopi, nisi jure speciali aut priuilegio sint muniti, aut causa ipsis delegetur.

Nota IV. Prælatos religionum posse dispensare in omnibus irregularitatibus, exceptis ijs, quæ oriuntur ex bigamiâ, homicidio & mutilatione voluntariâ ac certis quibusdam corporis & animæ defectibus, qui ex naturâ suâ vsum ordinis impediunt, aut notabiliter deformem reddunt, vt docet *Tann. l. c. n. 230.* addit *Henriquez. l. c. l. 12. c. 6. n. 10.* quosdam priuilegiatos saltem in foro conscientiæ posse dispensare in bigamiâ, imò etiam in homicidio & mutilatione occultâ, quod improbabile est, quia neque Papa in istis dispensat & secundùm stylum curiæ semper hæ irregularitates excipiuntur aut exceptæ intelliguntur, teste *Nauarr. c. 27. manual. n. 197.* Mendicantes tamen ex speciali priuilegio *Martini V.* habent facultatem dispensandi cum suis super irregularitate ex quouis homicidio non notorio.

Nota V. Si homo adultus baptizatur, tolli omnem irregularitatem, si aliquam contraxit, eâ exceptâ, quæ est ex bigamiâ aut defectu corporis vel animæ, vt docet *Henriq. c. 17. n. 2.* per ingressum autem religionis tollitur solùm ea irregularitas, quæ est ex natalium defectu, non quoad omnes effectus, sed solùm quoad Ordinis susceptionem, non autem Prælationem, juxta *c. 1. De filiis Presbyterorum.* in cæteris irregularitatibus faciliùs itidem dispensari solet quàm cum aliis, vnde Prælati religionum multa hâc in re priuilegia obtinuerunt.

Nota VI. Quando alicui potestas absoluendi ab omnibus peccatis, censuris & pœnis, atque sententiis conceditur, illud non extendi ad censuram irregularitatis, vt ex communi tradit *Nauarr. n. 294.* etsi de irregularitate ex delicto contractâ contrarium dixerit *Sotus in 4. dist. 24. q. 3. a. 1.* ratio est, quia irregularitas est impedimentum quoddam seu inhabilitas permanens, quæ per se culpam non supponit, etsi aliquando ex illâ oriatur, non tollitur ergo propriè per absolutionem, sed per dispensationem seu relaxationem legis canonicæ; confirmatur ex stylo curiæ Romanæ, quæ dispensationem sub absolutione non comprehendit teste *Toleto, l. 1. c. 89. n. 6.*

Nota VII. Ad dispensationem legitimè obtinêdam requiri imprimis justâ causam, vt patet ex *Trid. sess. 25. c. 18.* deinde exprimi debet irregularitatis & delicti conditio, si ex illâ oriatur, non tamen numerus v. g. qui in excommunicatione celebrauit centies, satis est si dicat se in illâ celebrâsse, ille autem qui dispensat, sufficientem verborum formam adhibere debet, & communiter est ista: *Dispenso tecum de irregularitate quam incurristi, vel si quam propter hanc vel illam causam incurristi, & habilito te ad legitimos actus. Bonacina D. 7. q. 5. p. vlt.* censet etiam verbum *Absoluo* adhiberi posse, in quo tamen est aliqua sermonis improprietas.

Nota VIII. Quod admonet *Tann. n. 232.* posse à confessario absolui irregularem à peccatis & censuris & admitti ad omnia Sacramenta, excepto Ordine, quia irregularitas solam Ordinis susceptionem & executionem interdicit, vt ex illis patet, quæ ex effectibus ipsius suprà diximus.

TITVLVS XIII.

DE TORNEAMENTIS.

Cap. I. Felicis.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Innocentij & Eugenij vestigiis inhærens Alexander III. cum Concilio, nundinas vel ferias, quas vulgò Torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto conuenientes ad ostentationem temerè congrediuntur, vnde mortes hominum & animarum pericula sæpè proueniunt, fieri prohibet, & in torneamentis mortuo, non quidem pœnitentiam sed sepulturam negari iubet.

Cap. II. & fin. Ad audientiam.

Alexander III. Anatensi Episcopo.

SVMMA.

Cum quidam locum torneamentorum accessisset, causâ

causâ requirendi debita, non animo ludendi, & ibi fortuito casu obijsset. Mandat Pontifex, corpus eius ex dispensatione Ecclesiæ tradi sepulturæ, maximè si Eucharistiam susceperit & extremam vnctionem.

EXEGESIS.

Vulgo torneamenta vocant.) Nota I. Torneamenta ex Italico deriuari, vt dicit *Silu. verb. Torneamentum*, à concursu & circuitu scilicet & recursu siue regressu militum, est lusus vsitatus maximè nobilitati, periculosus tamen & cædibus obnoxius, ideóque tam seuerè prohibetur à Canonibus. Idémque dicendum de quouis alio ludo, vnde periculum mortis probabiliter imminet, qui etiam jure ciuili prohibetur. *l. Vnica. C. De glad. & l. 1. §. item senatus. ff. De postul.* Huc etiam pertinet agitatio taurorum, aliarúmque ferarum in Hispaniis vsitata, de quo ludo cædibus & dilaniationibus hominum maximè obnoxio *Barbos. hic n. 3.* refert, prohibitum seuerè à *Pio V.* sub grauibus pœnis & censuris, sed eam constitutionem partim reuocauit & mitigauit *Gregorius XIII.*

Nota II. Pœnam in sic pugnantes statui priuationem sepulturæ, quàm tamen iuxta. *c. 2.* non incurrit is, qui casu interuenit non animo ludendi, sed aliquid aliud agendi, vt is de quo in *tex.* dicitur quod locum torneamentorum accesserit, vt posset exigere debitum à debitore, quem sciebat interesse.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS.

Ioannis XXII.

Cap. Vnicum. Quia.

Clemens V. in Concilio Generali.

SVMMA.

Quia videbatur passagium, siue profectio in terram sanctam pro illius defensione & recuperatione institutum per torneamenta impediri, dum multos ex nobilitate aliisque in illis occidi, aut impotentes effici, & à crucis assumptione retrahi contingit, qui illuc ituri erant, eadem torneamenta & hastiludia, in Franciâ, Angliâ, Alemanniâ specialiter interdixit, sententiam excommunicationis in exercentes & quomodolibet cooperantes, & interdictum in eorum terras promulgando, absolutione præsertim in mortis articulo sedi Apostolicæ reseruatâ. Sed cùm huiusmodi sententia in periculum animarum, & maius impedimentum dicti passagij redundaret, Ioannes Pontifex plurimorum intercessionibus & rationabilibus causis permotus sententias excommunicationis & interdicti præfatas de fratrum suorum consilio reuocauit, eosque qui dictas sententias incurrerant, absoluit; cùm illis verò qui sic ligati vel in locis proptereà interdictis diuina celebrârunt, super irregularitate inde contractâ dispensauit.

EXEGESIS.

Hæc *Clementis V.* constitutio, licet habeatur in ipso concilio Viennensi, in corpore tamen juris non extat, quam solam reuocauit hic *Ioannes*, non autem constitutiones *Alexandri III.* in *Concilio Lateranensi*, & alteram ad *Episcopum Auxtensem*, quas habuimus sup. *c. 1. & 2. h. t. in antiquis*, vbi priuantur sepulturâ, qui in torneamentis moriuntur, quæ tamen pœna non fertur in eos, qui causâ exercitij & experiendæ virtutis, nec non cum debitâ cautelâ, ne quisquam occidatur, torneamenta celebrant: vt ex *tex. c. 1. colligitur*, quod adversùs eos procedit, qui temerè congrediuntur, vbi autem abest temeritas & periculum, nec de jure Canonico casus contingens imputabitur vi *dicti tex.* neque de jure ciuili. *l. quâ actione. §. Si quis. ff. Ad l. Aquiliam.*

TITVLVS XIV.

DE CLERICIS PUGNANTIBUS IN DUELLO.

Cap. I. Porrò.

Alexander III.

SVMMA.

Si Clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, si victor siue victus fuerit, de rigore juris esse deponendum, Pontifex rescribit: quamuis autem in hoc sit enormis excessus, euadere posse hanc pœnam, si Episcopus suus misericorditer cum ipso dispensauerit, dummodo ex duello homicidium aut membrorum diminutio non fuerit subsecuta.

EXEGESIS.

Est meritò deponendus.) Nota I. Per depositionem hîc intelligi suspensionem, quæ tamen non de facto incurritur sed per sententiam, vt ex verbis planum est, qui enim est deponendus, nondum potest dici depositus, vt cùm *Nauarr.* & aliis bene do-

cet

cet *Sanch. l. 2. in Decal. c. 39. n. 11.* non intelligi autem depositionem propriè dictam, quia cum deposito vix dispensat ipse Pontifex, nedum vt Episcopis illud concedat. Neque vrget, quod aliqui objiciunt, Episcopo concedi dispensationem, adeóque depositionem seu suspensionem jam esse incursam, alioquin Episcopus non posset dispensare, sensus enim est, vt ait *Sanch.* concedi Episcopo dispensationem, postquam Clericus ille per sententiam suspensus fuerit.

Nota II. Ex *Suar. D. 31. de Cens. s. 4. n. 48.* non sufficere, si Clericus prouocetur ad duellum illúdque acceptet, vt suspendi debeat, nisi pugna reipsâ sequatur, vt colligitur ex illis verbis *siue victor, siue victus fuerit*, neque enim vincere, aut vinci potest, nisi actu pugnet. Notat etiam *Panorm. hîc n. 2.* requiri vt Clericus sponte acceptet duellum, non coactus, quo casu si aliter euadere non possit, non est propriè duellum, sed magis justa defensio.

Cap. II. & fin. Henricus.

Cælestinus III.

S V M M A.

Cum Henricus Presbyter laicum quendam apud secularem judicem super furto accusasset, & testibus deficientibus pugilem secundum prauam terræ consuetudinem induxisset, qui adeò ipsum vulnerauit, vt moreretur; Consultus Pontifex respondit, tales pugiles homicidas veros esse, neque prædictum Sacerdotem, licet alius pro eo in duello pugnauerit, debere, in sacris Ordinibus ministrare iuxta Canonum instituta. Homicidium autem tam facto, quàm præcepto, siue consilio, aut defensione non est dubium perpetrari, potest tamen circa beneficium cum eo misericorditer dispensari.

EXEGESIS.

Erat olim consuetudo, vt deficientibus probationibus reus cogeretur innocentiam suam duello probare, in quo si vincebat, absoluebatur, hanc consuetudinem damnat Pontifex & Presbyterum hunc irregularem pronuntiat, qui militem quendam seu pugilem in hunc laicum furti à se accusatum immisit, & coactum cum illo duellare per eundem pugilem interfecit. Etsi autem irregularis, postquam amisit vsum beneficij, consequenter etiam perdat beneficium, quia non potest exercere officium propter quod datur beneficium, in hoc tamen potestatem dispensandi Papa relinquit Episcopo, ne Presbyter ille priuetur sustentatione necessariâ. De duello antem purgatiuo, & aliis eius speciebus, dicemus ad *t. De purgatione vulgari. inf.*

TITVLVS XV.

DE SAGITTARIIS.

Cap. vnicum. Artem.

Innocentius III.

S V M M A.

Artem illam mortiferam & odibilem ballistariorum & sagittariorum aduersùs Christianos & Catholicos exerceri, de cætero sub anathemate prohibemus.

EXEGESIS.

Barbos. notat sagittarios vel ballistarios hîc illos intelligi, qui fœdere cum dæmone inito ei animum & corpus addixerunt, vt eminùs quam longissimè ferire & traijcere possint, quos voluerint, de quibus *Delrius l. 3. disq. magic. c. 1. q. 4. s. 4. in princ.* certum enim est, non intelligi illos, neque puniri, qui legitimè sagittandi artem exercent.

TITVLVS XVI.

DE ADVLTERIIS ET STVPRO.

Cap. I. Si seduxerit.

In Exodo.

S V M M A.

Si seduxerit quis virginem, dormieritque cum eâ, dotabit eam, & habebit vxorem, si verò pater virginis dare eam noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quem virgines accipere consueuerunt.

EXEGESIS.

De hâc materia habetur etiam *c. 2. 36. q. 1.* De adulterio constat quid sit. Stuprum propriè est *illicita virginum defloratio sub curâ parentum existentiũ*, jux. *S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 6.* aliquando tamen largè dicitur stuprum quælibet alia species luxuriæ, sicut etiam adulterium dicitur stuprum. *c. Nemo. q. 4.* Est autem hoc *c.* desumptum ex *lege Mosis, Exod. 22.* & hîc canonizatum, quia à Pontificibus recipitur inter decretales; licet alioqui *lex Mosis* Christianos in ceremonialibus & judicialibus non obliget. De obligatione autem soluendi dotem, vide *Barbos.* hîc & allegatos ab illo, præsertim *Sanch. l. 10. de mat. d. 10. & 14.* Illud nota, si quis virginem stuprauerit sine seductione, quæ vel sponte se obtulit, vel certè ab

igitized by Googl

ab eo persuasa non fuit, illum huic pœnæ non subjacere, de quo iterum *in t. De raptoribus.*

Cap. II. Peruenit.

Gregorius Sipontino Episcopo.

S V M M A.

Cùm Felix quandam virginem stuprâsset, rescribit Pontifex, quamuis esset de lege puniendus, se eam tamen hoc modo mollire, vt quam stuprauit vxorem habeat, aut si renuat, corporaliter castigatus excommunicatúsque in monasterio agat pœnitentiam. De quo non liceat egredi donec jubeatur.

E X E G E S I S.

Pœna legis ciuilis, quam Pontifex hic intelligit, in stupratores virginum, est, vt relegentur, vel si viles personæ sint verberentur, *Instit. de publ. jud.* §. *2.* si autem per vim hoc fecerint, capite plectantur, ibi *d.* §. *sin autem.* hanc pœnam mutat Pontifex in canonicam, & verberationi addit excommunicationem & detrusionem in monasterium ad pœnitentiam perpetuò agendam. Quæ pœna multis videbatur non mollior sed durior pœnâ relegationis vel supplicij capitalis, neque hodie ampliùs est in vsu, seruatur tamen, quod de stupratâ virgine dotandâ vel ducendâ dicitur. *c. 1.*

Cap. III. Si vir sciens.

Ex Concilio Arelatensi.

S V M M A.

Si vir sciens vxorem suam deliquisse & permanere in fornicatione, vixerit cum illâ: reus erit & eius peccati particeps. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam & voluerit ad virum suum reuerti, debet, sed non sæpe recipere peccatricem.

E X E G E S I S.

Eius peccati particeps.) Nota I. Maritum participem censeri turpitudinis, si adulterium vxoris celet, si in illo deprehensam retineat, lenocinij reum censeri, vt tradit *Sanch. l. 10. de matr. d. 5. n. 5.* cum aliis. Quare vir sub graui peccato tenetur in adulterio perseuerantem dimittere, & à copulâ abstinere, jux. *Couarr. p. 2. de sponsal. c. 7.* §. *2. n. 4.* & alios apud *Barbos.*

Nota II. Etsi per h. t. possit vir adulteram redeuntem recipere, non tenetur tamen neque debet illud sæpe facere, ne det ipsi occasionem crebriùs peccandi aut in peccato persistendi, vt docet *Sanch. l. c. n. 3.* Nec obstat. *c. Quemadmodum. in fin.* §. *De jureiur.* vbi allegat Pontifex illud *Matth. 18. non vsque septies sed vsque septuagesies septies.* Respondetur enim illud solùm intelligi, vt maritus sæpius ignoscat, quamdiu apparet species emendationis. Addit *Sanch.* non intelligi id de remissione pœnæ in foro externo debitâ, sed de remissione injuriæ in animo; cuius rei hanc addo rationem, quia potest fieri, vt remittamus iniuriam ex corde illi, quem propter bonum vel periculum publicum nihilominus tenemur accusare. Pontifex illo tempore, quo accusatio rigorosa cum inscriptione & obligatione talionis erat in vsu, in *d. c. Quemadmodum.* id solum statuit, virum qui mulieri jurauerat, se illam de nullo crimine accusaturum, tutiùs facturum propter jurisiurandi religionem, si illam non accuset ad diuortium, sed duntaxat ad pœnitentiam agendam, quæ denuntiatio hodie in locum accusationis successit.

Cap. IV. Maritis.

Ex Concilio Parisiensi.

S V M M A.

Maritis etiam ex suspicione vxores accusare permissum est, & ipsi plus cæteris de adulterio accusare possunt & defendere.

E X E G E S I S.

Non sufficit quæcunque suspicio, sed debet esse violenta quæ sufficiat ad condemnandum, jux. *c. Afferte. & c. Literis. de præsumpt.* vt plurimis allegatis docet *Sanch. d. 12. n. 41.* etsi aliqui dicant ab eodẽ allegati *n. 42.* talem suspicionem non sufficere ad petendum diuortium, sed solùm ad inuestigandum adulterium, quod improbabile est; quia ad probanda crimina, quæ sine arbitris fiunt, & non nisi in occulto, præter præsumptiones violentas alia probatio haberi vix potest, talis præsumptio est, si nudus cum nudâ in eodem lecto jacens reperiatur, locis secretis & latebris ad hoc electis; tum enim sententiam diuortij promulgari posse, dicit Pontifex *c. Literis. de præsumpt.* Meritò autem mariti præ cæteris adulteras accusare possunt, quia ipsorum res agitur, & injuriam patiuntur.

Cap. V. Significâsti.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm quidam Presbyter cum alterius coniuge intra Ecclesiam dormiuisset, quæ de hoc cuidam sacerdoti se confessam publicè detexit, ipsique sacerdos nomen adulteri celans, in præsentiâ Episcopi dixisset, adulterium in Ecclesiâ commissum. Consultus Pontifex mandat, pœnitentiâ adulteræ impositâ Ecclesiam aquæ benedictæ aspersione reconciliari; sacerdoti autem cum vicinis quinque Presbyteris juxta arbitrium Episcopi purgationem indici: qui si purgare se poterit in officio suo ministrare permittatur, alioquin ab illo suspendatur.

E X E G E S I S.

Ipseque Sacerdos nomen adulteri celans.) *Nauarr. c. Sacerdos. d. 6. de pœnit. n. 126.* asserit sacerdotem

dotem de licentiâ pœnitentis hoc dixisse coram Episcopo; videretur enim aliàs violâsse sigillum confessionis, quamuis enim nomen celârit, ex circumstantiis aduerti poterat, quis confessus esset. Mihi probabilius est, quod l. c. subiungit idem *Nauarr. n. 127.* hunc t. non loqui de confessione particulari, sed extra Sacramentum, quod videlicet ex aliâ causâ occurrente hæ personæ extra Sacramentum fassæ fuerint huic sacerdoti se adulterium perpetrâsse in Ecclesiâ, quam vtpote per adulterium pollutam conciliari iubet Pontifex.

Cap. VI. Intelleximus.

Innocentius III. Turonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm S. laicus H. vxorem suam à thoro repulisset, & Episcopus audiens eam cum quodam adultero fornicari, eam & illum excommunicâsset, eáque adulterum abiurans prædictum virum sibi restitui postularet; is verò obijciens ei adulterium, & quod sponte recessisset, restitutionem sui recusaret, mulier autem inficians adulterium replicaret in ipsum, quòd fuerit fornicatus. Mandat Pontifex (nisi constiterit vel per euidentiam rei vel confessionem legitimam mulieris, quod adultera & sponte fuisset) vt adulterij viri probatione cessante, ipsam recipere compellatur. Si autem prædicto modo de illius fornicatione constiterit (nisi testes per quos iuri adulterium fuerit probatum fuerint reprobati, cùm matrimonij jus in vtroque læsum existat & paria delicta mutuâ compensatione tollantur) nihilominus maritus compellatur eam recipere, alioquin mulieri silentium imponatur.

EXEGESIS.

Replicauit in ipsum quòd fuerit fornicatus.) Nota I. Vxorem accusatam à marito de adulterio, posse excipere de adulterio ipsius mariti, quando agitur ad thori separationem, vel ad dotis, vel donationis propter nuptias dationem; etsi enim vxor accusata & conuicta, de adulterio dotem & donationem eiusmodi amittat, potest tamen de eodem adulterio contra maritum excipere, & sic vnum cum altero compensare, vt tradit *Sanch.* post alios *l. 10. de mat. d. 5. n. 2.* item. *disp. 6. d. 8. n. 29.*

Nota II. Si verò maritus contra vxorem agat criminaliter ad pœnam publicam, non potest mulier excipere contra maritum accusatorem de adulterio, vt repellat eum ab accusatione, juxta *Sanch. d. 8. n. 34.* etsi hanc exceptionem ante litem contestatam audiri sentiat *Henriquez. lib. 11. c. 17. n. 3. lit. F.* Si accusatio sit ad mortem, neque posse adulteram ad mortem damnari, si vir quoque sit adulter, tenet *Gutierez. lib. 2. qq. pract. p. 1. n. 99.* videtur concordare *l. Si uxor. §. judex. ff. De adult.*

Vel per euidentiam rei, vel per confessionem legitimam.) Nota I. Non admitti probationem per testes, si maritus crimen adulterij vxori obiectû probare velit, iuxta *Panorm. hic. n. 4. Sanch. d. 12. n. 26.* Sed debet adesse alterutrum, vel confessio vxoris, vel rei euidentia, vt quia publicè fuit fornicata, iuxta *gl. ✝. euidentiam.* quod *Panorm. n. 6.* & *Ananias n. 10.* ita intelligunt, non vt omnibus videntibus sit publicè prostituta, sed quia deserto viro adhæsit publicè concubinario, eúmque in mensâ & lecto secum habuit, vel passim recepit viros infames ad adulterandum, vel filium tanto tempore absens à marito genuit, vt ex illo concipere nequiuerit, vt si integro anno abfuerit à marito, antequam pareret.

Nota II. Sufficere marito ad probandum vxoris adulterium eius propriam confessionem, quæ tamen debet esse judicialis, vt tradit *Sanch. c. d. 12. n. 29.* de mutuâ autem delictorum compensatione vide eundem. *D. 8. n. 29.* & alios quos allegat *Barbos. hic n. 8.*

Cap. VII. & fin. Tuæ fraternitati.

Idem, Episcopo Ambianensi.

SVMMA.

Cùm Episcopus iste quæreret, an viro neganti vxori in adulterio deprehensæ debitum coniugale, si ipse perpetret adulterium cogi debeat, vt eam maritali affectione pertractet. Respondet Pontifex, paria delicta mutuâ compensatione deleri, ideoque virum hoc obtentu suæ vxoris consortium nequire declinare.

EXEGESIS.

Nota compensationem delictorum admitti quocunque tempore, quare si factâ separatione alter coniux etiam fornicetur, tunc matrimonium redintegrari & compensationi per judicem ex officio locum dari debere tenet *Panorm. hic n. 1.* quin etiam competit coniugi dimisso actio super repetitione alterius, iuxta *Barbos. hic n. 4.* & alios, quos allegat; censentur autem coniuges divortij pœnam per copulam sibi remittere, iuxta *Sanch. l. 1. d. 66. n. 2.* sicut è contra vxorem notoriè adulteram, & multò magis in adulterio persistentem potest expellere propriâ authoritate, vt cum multis sentit *Barbos. n. 6.*

TITV-

TITVLVS XVII.

DE RAPTORIBUS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBUS ECCLESIARUM.

Cap. I. De illis.

Ex Concilio Meldensi.

SVMMA.

De loco ad locum iter facientes, rapinas & deprædationes peragendo, ab illius loci Prælato excommunicentur, nec ante ex Parochiâ illâ exeant, quàm dignè perpetrata emendent; eorum autem excommunicatio proprio Episcopo significanda est, ne eos recipiat, antequam illuc redeant, vbi rapinam fecerint, & omnia planè emendent.

EXEGESIS.

Illuc redeant, vbi rapinam fecerint.) Nota I. Delinquentem & in proposito prædonem remitti debere ad locum delicti, vt ibi puniatur ad aliorum exemplum & Reipublicæ læsionem compensandam; quamuis sit vagabundus, vt tradit *Couarr. c. 11. pract. n. 2.* quod iuxta *Barbos. sen. in l. Hæres absens. §. proind. ff. De judic. art. de foro delicti. n. 12. & 13.* procedit si pars læsa remissionem petat ad locum delicti: si enim accusator velit, potest prosequi causam in loco, vbi vagabundus reperitur, neque tamen est locus remissioni.

Nota II. Si delinquens pro delicto alibi commisso captus sit per judicem sui domicilij vel originis, isque procedat ex officio, non verò ad partis petitionem, tunc remitti debet ad judicem loci, vbi delictum est patratum, si petat illum sibi remitti, & processum apud se institui, iuxta *Clar. in §. fin. q. 38. n. 19. & Barbos. hic n. 4.* sed hæc ad materiam de foro competenti spectant.

Cap. II. Super eo.

Eugenius III.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt violentus raptor siue in Ecclesiarum violatione manifestè deprehensus, nisi ablata restituat, si potuerit, aut emendationis plenam securitatem fecerit, pœnitentiæ beneficium ei penitus denegetur, si verò vsque ad obitum contumax maneat, & tum pœnitentiæ remedium humiliter postulet, emendatione vel emendationis securitate præstitâ, ei pœnitentia & sepultura concedantur. Qui autem sanus obstinatè non pœnituerit, vel si emendauerit, & in morte securitatem præstare non potuerit, ei solemnitas pœnitentiæ parùm proderit, sed contrito viaticum non negetur, nullus tamen Clericus eius sepulturæ intersit, nec eius eleemosynam accipiat. Si qui Presbyterorum vel Clericorum contrauenire attentauerint, Ordinus sui damnum irrecuperabiliter patiantur, & Ecclesiastico beneficio careant.

EXEGESIS.

De pœnitentiâ publicâ & solenni (quæ in extremis agenti vix potest imponi, ideòque Pontifex dicit illam tum parum prodesse) prout nunc potest esse in vsu, dicemus *inf. de pœnitent. & remiss.* Cùm autem Pontifex dicit Clericos huic decretali contravenientes Ordinis sui damnum irrecuperabiliter pati debere, significat opus esse Papæ dispensatione.

Cap. III. Excommunicationi.

Ex Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Excommunicationi jubet subdi illos Concilium, qui Romanos aut alios pro negotiatione vel aliis honestis causis nauigio vectos aut capiunt, aut rebus suis spoliant. Illi etiam, qui Christianos naufragos spoliant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subjacere.

EXEGESIS.

Dum Pontifex jubet hos prædones excommunicationi subdi, apparet non esse executionem sententiæ latæ, sed ferendæ. Procedit autem hic t. solùm contra eos, qui Christianos nauigantes impetunt, non autem infideles, quamuis & istorum spoliatores delinquant, si innocentes inuadant.

Cap. IV. In Archiepiscopatu.

Alexander III. Panormitano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm in Archiepiscopatu Panormitano quandoque Saraceni mulieres Christianas & pueros raperent, eisque abuterentur, & quosdam etiam occido-

Digitized by Google

occiderent, quos excessus Rex Siciliæ huic Archiepiscopo & aliis Episcopis commisisset puniendos: Consultus ab Archiepiscopo Pontifex rescribit, tales ab illo posse pecuniariâ pœnâ mulctari, & etiam flagellis affici, modò in vindictam sanguinis non transeant; si verò excessus mortem vel detruncationem membrorum mereatur, vindictam reseruandam esse Regiæ potestati.

EXEGESIS.

Posse causas criminales etiam laicorum delegari Ecclesiasticis vsque ad pœnam sanguinis, hinc colligit *Barbos. n. 4.* sed fieri id legitimè à Principe seculari Pontifex non dicit, videtur tamen permittere. Certè Princeps secularis, nihil habet juris in Ecclesiasticos, vt tali delegatione ipsos oneret absque Ecclesiæ concessione, quod hîc satis apertè significatur, cùm Pontifex punitionem ad pœnam sanguinis restringit.

Nota porrò non solùm in fœminis, sed etiam masculis crimē raptûs committi, si intendatur turpis abusus contra naturam, vt interpretatur *gl.* de cuius delicti materiâ & pœnis agunt *DD. à Barbos.* allegati ad *c. Clerici. 4. inf. de excess. Prælatorum.*

Cap. V. In literis.

Idem Claremontensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm H. multis criminibus irretitus Ecclesiarum incendia commisisset, & in ægritudine cōstitutum acceptâ pecuniâ, Capellanus ab anathemate absoluisset, sed morienti Ecclesiastica sepultura negaretur. Mandat Pontifex corpus eius appellatione cessante in cœmiterio sepeliri, hæredes autem compelli, vt his, quibus ille per incendium aut alio modo damna irrogaverat, juxta facultates suas condignè satisfaciant, vt sic à peccato valeat liberari.

EXEGESIS.

Hæredes eius moneas & compellas.) Nota concordare *c. vlt. de sepulturis.* vbi est casus planè similis, hæredes enim cuiusdam defuncti criminosi, itidem in extremis per Presbyterum suum absoluti, vt pro eo satisfaciant, jubentur censurâ Ecclesiasticâ compelli. Neque dubium est grauiter peccare, qui voluntati defuncti piisque eius legatis maximè eleemosynis, quæ ad celeriorem liberationem illius ex pœnis purgatorij conducunt, non satisfaciunt. juxt. *Pet. Nauarr. l. 3. de restit. c. 4. à n. 161. & l. 4. c. 4. n. 75. Mol. tr. 2. de just. d. n. 251. n. 11.*

Vt sic à peccato valeat liberari.) Nota I. Diversimodè hæc legi postrema verba, vt notat *Joann. And. Panorm. n. 4. Nau. c. 17. man. n. 62.* aliqui enim legunt in singulari valeat, quod refertur ad defunctum, vt ille scilicet liberetur à peccato, accipiendo peccatum per Metonymiam, pro pœnâ peccati, siue causam pro effectu; Alij verò legebant jam olim in plurali, *vt valeant liberari*, quod refertur ad hæredes qui grauiter delinquunt, si conscientiam defuncti non exonerant, & in causâ sint, vt diutiùs detineatur in purgatorio.

Nota II. Etsi probabilis sit lectio prior, multò tamen verior est secunda, nam vt ait *S. Thom. quodlibet. 6. a. 13.* solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, in quantum juuatur per preces creditorum aut pauperum religiosorum vel aliorum, quibus aliquid pro remedio animæ suæ legauit, ideóque rectiùs referuntur ista verba ad hæredes non satisfacientes testatori, & impedientes, ne legatarij gratos per suffragia & preces se defuncto exhibeant: quod nisi faciant, vtique peccant, & sunt compellendi, vt à peccato liberentur. Quòd si defunctus moriatur vt martyr, vel statim post baptismum, vt notat *Panorm.* vel cum contritione ad omnem pœnam delendam sufficientem, vel absolutus sit virtute Iubilæi vel alterius indulgentiæ, neque precibus & suffragiis cuiusdam indigebit. Quod ergò vulgo dicitur non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, non intelligi debet de pœnâ sed ipsâ culpâ quæ non remittitur, nisi quis seriò pœniteat & proponat restituere id, quod abstulit, ipsoque facto restituat, si possit, vide plura apud *Panorm.* hîc.

Cap. VI. Cùm causam.

Lucius III. Burgensi Episcopo.

SVMMA.

In causâ raptûs, quæ inter E. militem, & eius vxorem vertebatur; Rescribit Pontifex, ibi raptum admitti, vbi nihil ante de nuptiis dicitur: istum itáque raptorem dici non debere, cùm habuerit assensum mulieris, eámque priùs desponsauerit, quàm cognouerit, reclamantibus licet parentibus, à quibus dicitur eam rapuisse; præterea cùm post matrimonium carnis commixtione perfectum vxor sui corporis potestatem non habeat, sed maritus, & è conuerso, si præcessisse matrimonium, vel ex probationibus viri, vel ex mulieris confessione claruerit, postmodum sine consensu viri non potuit ipsa monasterium ingredi, vel aliter continentiam profiteri. Non ergo pro eo, quòd post matrimonium consummatum, rapta per vim in monasterio fuerit, viri potuit consortium declinare, maximè si probari nequeat virum, vt mulier profiteretur continentiam, assensum fuisse.

EXEGESIS.

Raptorem dici non debere. Nota I. Hanc puellam fuisse bis raptam, primò de domo parentum, sed ipsâ consentiente, ideóque non fuit raptus propriè dictus, vt mox patebit, deinde fuit rapta de monasterio per vim illâ contradicente, vt itidem patet ex t. sed neque hic propriè raptus interuenit.

Nota II. Raptum *esse violentam abductionem virginis*

ginis aut vidua, quæ sit honestæ vitæ, causâ libidinis explendæ; quam definitionem colligo ex illis, quæ fusè disputat *Sanch. l. 7. de mat. D. 12.* Sunt autem jure antiquo graues pœnæ in hoc crimen statutæ. *l. vn. C. De raptu virginum*: raptoribus mulieris honestæ statuta est pœna mortis, & vt bona raptoris eorumque adiuuantium, statim transeant in dominiũ raptæ: in eosdem decernitur pœna excommunicationis. *c. Si quis virginem. q. 2.* quam tamen *Sanch. n. 2.* putat non esse sententiæ latæ, sed ferendæ.

Nota III. Ad raptum requiri violentiam, vt cum *S. Tho. 2. 2. q. 154. a. 7.* docent Theologi omnes, & ferè etiam jurisperiti omnes contra *Panorm. n. 4.* & pauculos Canonistas; ratio est, quia scienti & volenti non fit iniuria nec dolus, quæ in raptu interuenire omnes sentiunt. Neque obstat *l. Vn. §. Etsi quidem. l. De raptu virginum*: quæ dicit raptum admitti, siue mulier velit siue nolit; procedit enim lex illa ex præsumptione quâdam, præsumitur enim raptor illi vim intulisse saltem importunis precibus & suasionibus, quæ violentiæ æquiparari possunt propter metum, reuerentiam, aut similem circumstantiam, vt bene notat *Sanch. n. 10.* temperando illos, qui absolutè putant sufficere importunas preces. Sufficit autem ad raptum violentiam illam, vel ipsi fœminæ raptæ, vel parentibus aut tutoribus inferri, vt probat idem *Sanch. n. 11. & 12.*

Nota IV. Etsi sit raptus, quando puella sub parentum custodiâ constituta ipsis inuitis aut ignorantibus (præsumuntur enim inuiti si scirent) abducitur, propter maximam iniuriam, quæ ipsis infertur, nec à filiâ remitti potest, vt ex communi ostendit *Sanch. n. 12.* hoc tamen procedit, quando puella non solùm præbet assensum abducenti, sed etiam priùs habuit tractatum de nuptiis cum illo, & se desponsârunt, quantumuis parentibus reclamantibus, vt in hoc *cap.* expresè decidit Pontifex, ibi raptum admitti, vbi nihil antè de nuptiis agitur, quare istum raptorem dici non debere, cùm habuerit mulieris assensum, & priùs eam desponsauerit, per quod corrigitur *l. vn. C. De raptu virginum.* quæ inter raptores connumerat eum, qui saltem sponsam suam rapere ausus fuerit. Quare tales pœnis raptorum non subiacent, immò nec illi, qui post fœminam abductam primùm de nuptiis cum eâ tractant, ordinariis pœnis, sed mitiùs puniendos esse praxi receptum tradit *Sanch. n. 16.* qui *n. 15.* existimat, non esse necessarium, vt matrimonium seu copula reipsâ sequatur, quia *c.* noster plus non requirit quàm fœminæ consensum in sui abductionem & sponsalia præcedentia, quod idem dicendum videtur de sponsalibus sequentibus, saltem vt quis non subiaceat pœnis ordinariis raptorum.

Nota V. Non esse raptum pœnis supra dictis obnoxium, si ex aliâ causâ fiat quàm libidinis explendæ, quia raptus propriè numeratur inter luxuriæ species, teste *S. Tho. 2. 2. q. 154. a. 7.* requiritur etiam ad raptum realis traductio fœminæ de loco ad locum, vt illam secum ibi retineat, nam si quis absque traductione in locum alium, virginem violenter corrumpat, erit copula vi extorta, non raptus, vt ex communi docet *Sanch. n. 20.* est tamen graue crimen, quod in Hispaniis puniri pœnâ capitis, idem tradit. Postremò aduerte, per abductionem meretricis non committi crimen raptûs, quia debet esse mulier honesta, siue sit virgo, siue vidua, siue nupta; etsi in descriptione huius criminis solùm fit mentio virginis, siue viduæ, est tamen par immò grauius crimen rapere nuptam, vtpote coniunctum cum adulterio.

Cap. VII. & fin. Accedens.

Innocentius III. Episcopo Sarnensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, puellam raptam legitimè contrahere cum raptore, si prior dissensio transierit postmodum in consensum, vel quod ante displicuit, postea incipiat complacere; dummodo ad contrahendum sint legitimæ personæ.

EXEGESIS.

Rapta puella legitimè contrahet cum raptore.) Nota I. Jure ciuili non solùm prohibitum fuisse matrimonium inter raptorem & raptam. *d. l. vn. C. de raptu virginum. §. Etsi quidem.* ibi: *Nec sit facultas raptæ raptorem suum sibi maritum exposcere*: verùm etiam irritum, vt clarè constat ex *authent. de raptu mulierum, §. vn.* ibi: *Tale stare matrimonium prohibemus*: Ex jure Canonico veteri nullus affertur t. qui dicat, tale matrimonium fuisse irritum, licet id communiter asserant *DD.* & vt aliqui tales Canones antiquiores extarent, per hoc *cap.* vnà cum jure ciuili correcti essent; quia Pontifex expresè asserit raptam cum raptore legitimè contrahere, si prior dissensio transeat in consensum, etsi rapta sit adhuc sub raptoris potestate, modò verè liberè consentiat, vt auctoritate & ratione abundè probat *Sanch. n. 42.* contra aliquos negantes per hunc *textum* matrimonium valere, quamdiu rapta est in raptoris potestate.

Nota II. In *Concil. Trid. sess. 24. de mat. c. 6.* graues pœnas raptoribus decerni. 1. Vt matrimonium inter raptorem & raptam consistere nequeat, quamdiu rapta in raptoris potestate manserit, secus si sit extra illius potestatem in loco tuto & libero constituta, per quod decretum corrigitur præsens *cap.* quod permittebat matrimonium inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in illius potestate fuerit. 2. Vt raptores, ac eis consilium, auxilium & fauorem præbentes sint ipso jure excommunicati, perpetuò infames, ac omnium dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Quam excommunicationem esse latæ sententiæ, patet ex illis verbis; *sint ipso jure excommunicati*; clausulam enim *ipso jure* denotare sententiam latam multis *ec.* extendit *Tiraq. in l. Si vnquam. ✝. reuertatur. n. 20. de reuocat. donat.* 3. Vt raptor teneatur raptam decenter judicis arbitrio dotare, siue eam duxerit, siue non. Vide *Sanch.* latiùs ista explicantem. *l. c. D. 13.*

vbi *n.4.* contra alios non improbabiliter tuetur decreto *Concil. Trid.* non comprehendi quemlibet raptum, sed illum duntaxat, qui non solùm fit libidinis explendæ causâ, sed etiam matrimonij cum raptâ contrahendi.

Nota III. Si stuprator non seduxit virginem, quod requirere videtur *c.1. tit. præced.* aut raptor nō abduxit inuitam sed volentem & consentientem, quantumuis parentibus reclamantibus, nisi importunis precibus, quæ, vt suprà dictum, violentiæ æquiparantur, fuisset adducta, non teneri eam dotare resoluit *Nauarr. c.16. man. n.16.* & plures refert *Sanch. D.14. n.11.* vbi contra nonnullos defendit, stupratorem aut raptorem nihil teneri parentibus aut tutoribus inuitis restituere, cùm illis non irrogârit injuriam; quia puella est suæ virginitatis domina, & nuptiarum jacturam volens pati potest, si parentes nolint illam nuptui dare ei, qui illam stuprauit aut rapuit. Dotis æstimatio quomodo facienda, & quòd eius quantitas relinquatur arbitrio judicis, tenet *Farinac. in praxi criminal. q.147. n.128.*

TITVLVS XVIII.

DE FURTIS.

Cap. I. Exodi. 21.

SVMMA.

Qui furatur hominem & vendiderit eum, conuictus noxa, morte moriatur.

EXEGESIS.

Morte moriatur.) De hâc re extat quoque *cap. vn. In Extrau. communibus.* Hæc lex Mosaica habet, & suffragatur à jure ciuili; vtrumque autem intelligi debet de homine libero, qui verò furatur seruum hâc pœnâ non tenetur. *l. vlt. ff. Ad legem Flauiam de plagio.* Id mirum videri potest, cur hæc lex recipiatur inter Canones, cùm illi nunquam pœnam mortis imponant. *c. Inter hæc. 33. q. 2. c. in Archiepiscopatu. t. præced.* & irregularitatem ex defectu lenitatis induxerunt in eos, qui quantumuis ex justitiæ officio mortem aliis inferant aut mutilationem, vt dixi in *t. de homicidio casuali.*

Placet Responsio *Panorm. hic n. 4.* per mortem de jure Canonico intelligi excommunicationem. jux. *c. Per Venerabilem.* vbi dicit Pontifex iuxta *Analogiam legis Mosaicæ,* Deuter. 17. *Cùm aliquid fuerit difficile vel ambiguum, ad judicium sedis Apostolicæ esse recurrendum;* cuius sententiam, qui superbiens contempserit obseruare, mori præcipitur, id est, per excommunicationis sententiam, velut mortuus à communione fidelium separari.

Cap. II. Fures.

Ex Concilio Triburiensi.

SVMMA.

Fures & latrones, si in furando vel deprædando occidantur, visum est, pro eis non esse orandum, sed si comprehensi aut vulnerati, Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.

EXEGESIS.

Si in furto vel deprædando occidantur.) Nota I. Ex *Panorm.* eum qui moritur in scelere manifesto haberi pro impœnitente, vnde pro taliter decedentibus non solet orare Ecclesia. *c. Pro obeuntibus. q.2. & c. Placuit. q.5.* Ex eodem tamen hoc tex. colligitur, homini quantumuis scelerato in extremis pœnitenti ab Ecclesiâ non negari Sacramenta, *c. Si quis. d.7. de pœnit.*

Nota II. Quod hîc dicitur, si Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem eis non negari: non intelligitur confessio sacramentalis, sed confessio vel contestatio coram his facta per signa pœnitentiæ, quod seriò se conuertant; vnde neque per communionem intelligitur Eucharistia, sed communio fidelium, iuxta quam oratur pro mortuis, & offertur sacrificium. Diaconum enim non posse absoluere à peccatis in confesso est. Errat verò *Panorm.* dum hîc dicit in extremis, si quis non habeat copiam Sacerdotis, teneri confiteri Diacono, aut alteri non Presbytero, licet illum non possit absoluere, quod nec Christus, nec Ecclesia vipiam præcipit.

Cap. III. Si quis.

Ex pœnitentiali Theodori.

SVMMA.

Si quis propter necessitatem famis & nuditatis furatus fuerit, cibaria, vestem vel pecus, pœniteat hebdomades tres, & si reddiderit, non cogetur jejunare.

EXEGESIS.

Rectè ponderat *Barbos. hic n.1.* idque allegatione plurimorum *DD.* affirmat, non intelligi hîc necessitatem vrgentem aut extremam, in quâ constitutus licitè potest accipere ex rebus alienis, quantum necessarium est ad vitam conseruandam absque peccato furti; indéque hic solùm intelligitur difficultas quantumuis notabilis se sustentandi, modò non sit extrema, in quâ si quis furatur iuxta Canones antiquos, debuit subire pœnitentiam trium hebdomadarum;

darum; cur autem quis in necessitate constitutus extremâ possit furari, non autem luxuriari, rationem reddit *Henriq. l. 11. c. 8. n. 3.* quia illa sunt remedia, quæ per se referuntur ad vitæ sustentationem, luxuria autem & voluptas venerea, per se non referuntur ad hunc finem.

Cap. IV. Qui cum fure.

Hieronymus super Parabolas.

SVMMA.

Qui cum fure partitur, occidit animam suam. Non fur solùm, sed ille reus etiam tenetur, qui furti conscius quærente possessore non indicat.

EXEGESIS.

Priora verba desumpta sunt ex *Prouerb. c. 29.* quòd verò sequitur de furti conscio, sunt verba *Hieronymi* super *Prouerbia l. 6.* est autem furti conscius illudque celans, culpę particeps non tantùm iure diuino iuxta doctrinam christianam de peccatis alienis, verùm etiam iure ciuili tenetur de furto. *§. Si verò ope. Instit. de oblig. quæ nascuntur ex delicto.*

Cap. V. & fin. Ex literis.

Alexander III. Cremonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm B. calicem in Ecclesiâ minùs cautè dimissum rapuisset, & diu detinuisset, mandat Pontifex, si furtum sponte confessus Ecclesiæ id reddiderit, neque super hoc infamiâ manifestâ aspersus fuerit, post peractam congruam pœnitentiam (dummodo aliàs sit idoneus) ad sacros Ordines esse promouendum.

EXEGESIS.

Colligitur Ecclesiam agere cum sponte confessis mitiùs quàm cum conuictis, concordat *c. Presbyterum. d. 6. & c. Non dicatis. q. 1.* Si aliter eiusmodi fur satisfacere non possit, sufficit iniunctam pœnitentiam perficere. Infamia nascens ex facto notorio impedit à promotione, non item occultum, quale videtur furtum huius calicis.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Infidelis.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Continet cap. hoc prolixam publicationem excommunicationis latam in eos, qui deprædati sunt thesaurum Ecclesiæ, quem iubente Clemente Papa V. quidam in textu nominati in Lucanam ciuitatem deportauerant. Res est meri facti, neque indiget explicatione.

TITVLVS XIX.

DE VSURIS.

Ad Rubricam.

NOTA I. Furtum, rapinam, vsuram esse crimina cognata, & generatim quamlibet rei alienæ acceptionem, siue occupationem vocari furtum & rapinam, iuxta illud *cap. Si quis. q. 5. si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti:* sic in 7. Decalogi præcepto sub furti nomine prohibetur omnis alienæ rei acceptatio, vsurpatio, inuasio, &c. furtum itaque prout à rapina distinguitur *est rei alienæ clancularia seu fraudulenta contrectatio lucri faciendi gratiâ,* vel ipsius rei, vel etiam vsus possessionisue. *l. 1. in fin. ff. h. t.* Rapina autem & ipsa est *rei alienæ contrectatio lucri gratiâ,* sed violenta & aperta, per vim aut arma non occulta & dolosa, vt patet, *ff. De vi bonor. rapt. & ad legem Iuliam de vi priuata.*

Nota II. Furto & rapinæ proximam esse vsuram, imò speciem rapinæ. *c. Si quis vsuram. q. 4.* ideò rectè hi tituli mutuò sibi succedunt. Vsura certè magnam vim infert ei, qui in necessitate constitutus cogitur mutuum petere & accipere sub vsurâ, & vel maximè istud vitium oritur ex auaritiâ, cùm furtum & rapina non rarò necessitatem potiùs, quàm cupiditatem pecuniæ pręseferant; Si porrò etymologiam spectemus, vsura significat vsum rei alicuius; quo pacto *Cicero in orat. pro Papirio* dixit vsuram lucis & vitæ; inde transfertur ad significandum lucrum, quod prout ex vsu alicuius rei, sic *Cicero in lib. de senect.* dixit: *Terra nunquam sine vsurâ reddit, quod accepit;* in proposito significat lucrum seu accessionem, quæ ex vsu pecuniæ numeratæ prouenit, iuxta ius *ciuile. l. Si is qui. §. 1. ff. de pignor.* & alibi Canones, in quauis accessione lucri suprà sortem vsuram agnoscunt. *c. Consuluit. inf. & c. 14. q. 3. per totum.* Appellatur etiam fænus quasi fœtura siue fructus pecuniæ parientis & accrescentis, vt ait *Varro* apud *Gell. l. 16. c. 12.* Extat hic *t. De censuris etiam in 6. & Clement.* de eâdem materiâ tractatur. *d. 46. & 14. q. 4. & 5. & 6. per totum, ac alibi.*

Nota III. Tripliciter in hoc t. nomen vsuræ accipi. 1. Pro voluntate ineundi contractum vsurarium,

Digitized by Google

ratiura, nam etiam solâ voluntate vsuram committi, patet ex c. *Consuluit. h. t.* & illis verbis *Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes*; Si ergo quis habet spem aut intentionem aliquid accipiendi per mutuum vltra sortem, seu summam, quàm mutuò dedit, præceptum Christi jam violauit, etsi exteriùs nihil tale expresserit. 2. Sumitur pro ipsâ conuentione seu contractu vsurario, quo quis voce aut scripto paciscitur de lucro supra sortem mutui dando. 3. Pro ipso lucro vsurario, quo sensu dicitur vsura solui vel restitui. *c. Cùm tu. & c. Præterea. inf.* Prima & secunda acceptio culpam seu peccatum infert; velle enim lucrum iniustum, vel pacisci de illo, vtique peccatum est, sicut & ipsum lucrum si accipiatur pro receptione lucri, non item si sumatur pro re, quæ accipitur, ex animo aut pacto vsurario; pecunia enim peccatum non est, etsi sit materia aut obiectum peccati. Cùm autem à voluntate formalitatem suam principaliter trahat, & in ea solùm consumari possit, rectè describitur voluntas recipiendi aliquid lucri pecuniarij, aut pecuniâ æstimabile vltra sortem principaliter vi mutui, vt post *Nauarr. man. c. 17. n. 207. Couarr. 3. variar. c. 1. n. 1. & 4.* bene describit *Zœsius hic. n. 1.* quòd si hæc voluntas purè sistat in intentione, neque exteriùs manifestetur, erit mentalis, si autem manifestetur erit realis, vel saltem conuentionalis, si ad lucrum recipiendum reipsâ non intendatur.

Nota IV. Pro definitionis huius intelligentiâ, vsuræ iniquitatem fundari in naturâ mutui legitimi. Est autem mutuum *res ex suo vsu consumptibilis, cuius proprietas transfertur in alium ipso petente necessitatis aut commodi causâ*, eo pacto, vt tantundem seu idem non quidem numero, sed valore, vel specie postea restituat: intelligunt autem hîc communiter omnes per rem ipsam pecuniam; alia enim, quæ vsu communiter non consumuntur, vt ager, equus, sub mutuum propriè non cadunt, sed commodantur & locantur. *l. 2. ff. Si certum petatur.* Dicitur autem mutuum, quasi *ex meo fatio tuum*, quia scilicet, dum illud tibi trado, de meo facio tuum, dicta *l. 2.* & stat periculo tuo, postquam accepisti, si etiam casu fortuito pereat. *§. item Instit. quibus modis re contrahatur obligatio. l. Incendium C. Si cert. pet.* Iniquum igitur est, si quis det mutuum ex animo vel pacto, vt plus recipiat quàm dedit; postquam res desiit esse sua, & facta est alterius cum periculo ipsius, & onere restituendi ac seruandi indemnem mutuantem. Quam iniquitatem damnauit Christus illis verbis: *date mutuum, nihil inde sperantes.*

Nota V. Plura præterea ad vsuram requiri 1. vt quòd intēditur, sit pecunia vel aliquid pecuniâ æstimabile; vnde si aliquis dando mutuum intendat alterius amicitiam aut fauorem sibi conciliare, non erit vsura, quia hæc pecuniâ æstimari non solent, vt notat *Nauarr. de restit. l. 4. c. 2. n. 294.* certè dare alteri poscenti aut indigenti mutuum, est obsequium non leue, ideóque nihil illiciti habet talem finem intendere. 2. Intentio lucrandi aliquid vltra sortem debet esse principalis, ita vt mutuans non mutuaret, nisi aliquid vltra sortem recepturus esset; si autem quis mutuaret, cum spe secundaria aliquid recipiendi vltra sortē ex liberalitate aut gratitudine alterius non foret vsura, vt notat. *gl. in c. Cum consuluit. inf.* de quo plura *Nauarr. l. c. n. 200.* Denique. 3. lucrum debet intendi aut exigi titulo solius mutui, non autem alio aliquo, qui sit licitus, qualis præcipuè assignatur duplex, vnus ratione damni emergentis, alter ratione lucri cessantis: si enim quis propter moram solutionis patiatur damnum, aut posset notabile lucrum facere, si pecuniam suam non dedisset mutuam, ratione huius interesse poterit aliquid vltra sortem petere. De quo redibit *v. 5. verb. possessiones.*

Nota VI. Vsuram variè subdiuidi, in mentalem & realem, imò & conuentionalem, de quâ jam constat *not. 2.* estque similis illi, quâ simonia diuiditur in mentalem, realem, & conuentionalem, quam explicauimus. *c. De Simoniâ. not. 7.* alia est expressa, alia tacita: in priori interuenit pactum expressum de lucro vltra sortem soluendo; in posteriori pactum solum est licitum, vt si constet Titium non dare mutuum, nisi sub vsuris, & Caio petenti mutuum, dicat, *dabo secundùm consuetudinem meam*, eo ipso tacitè paciscitur de vsurâ. 2. Vsura Realis itidem subdiuidi potest, in formalem & virtualem, formalis est, *quando datur mutuum sub pacto vsuræ*, eáque ipso facto postea soluitur. Virtualis est, in *quâ mutuum solùm continetur virtualiter & implicitè*, vt si pluris rem vendas ob solutionis dilationem, aut minoris ob solutionem anticipatam; solutionis enim celeritas & tarditas habent quandam speciem mutui seu pretij vltra vel citra sortem soluendi. 3. Diuidunt tripliciter Jurisconsulti, alias vocant compensatorias, quæ exiguntur pro mutuo ratione justi interesse, damni scilicet emergentis vel lucri cessantis, vel ratione periculi, laboris aut expensarum. *l. Si commissa. ff. De rem rat. hab.* & has esse licitas dicemus in *c. In ciuitate. & c. fin. inf.* Aliæ sunt punitoriæ, quæ in pactum deducuntur & soluuntur non ratione lucri, seu puniendi, sed vindicandi tarditatem solutionis, quæ in jure ciuili appellantur conuentionales. *ff. De pactis. & l. Legem. C. Eodem*; dicemus de his aliquid in *c. Consuluit.* Aliæ denique sunt lucratoriæ, quando ratione solius mutui lucrum intenditur, quæritur & accipitur, & de his potissimum agemus, quas esse illicitas & propriè nomine vsuræ intelligi dubium non est.

Nota VII. Vsuras postremi generis siue lucratorias, prohibitas esse jure diuino vtriusque testamenti, vt asseritur *c. Quia. & c. Supra. inf.* nam *Psal. 14.* qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, dicitur *habitaturus in tabernaculo & monte sancto Domini*; ergo à sensu contrario vsurarius non habitabit ibi. *Ezech. 18. à vers. 5.* multa numerantur peccata, à quibus qui fuerit alienus, dicitur de illo *vers. 9. Iustus est, vitâ viuet*, ait Dominus Deus, inter hos autem *v. 8.* numeratur, qui ad vsuram non commodauit & amplius non accepit; ergò à sensu contrario nec justus est, nec vitâ viuet vsurarius. In nouo testamento habemus verba Christi. *Luc. 6.* suprà allegata. Nec obstat illud *Deut. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram &c.* quasi à non fratribus, id est infidelibus

bus licuerit vsuras exigere, quia Deus vel solùm permisit hoc genti duræ ceruicis ad vitandum maius malum, ne se mutuò vsuris exhaurirent, vel quia infideles erant hostes ipsorum, & sicut vitâ, ita & bonis spoliari poterant, juxta *c. fin. 14.* quod moderandum meritò censent *Couarr. 3. variar. c. 1. n. 7. Zæsius n. 14.* quatenus damnorum ab hoste iniustè illatorum compensatio patiebatur. Infideles enim innocentes aut Israelitis legitimè fœderati, qui nihil mali ipsis inferebant, sicuti jure belli, ita nec per contractum jure diuino & naturali reprobatum, qualis est vsurarius, spoliari poterant.

Nota VIII. Vsuras juri naturali aduersari, quia lumini naturali repugnat, vt idem bis seu duplici pretio soluatur, & vt vendatur, quod non ampliùs est venditoris sed emptoris; qui autem vsuras accipit vel pro ipsâ sorte vel summâ mutui exigit, & sic accipit duplex pretium nempè summam mutui & insuper vsuram, vel exigit illas pro vsu sortis, & sic vendit alteri vsum rei, non suæ, sed ipsius mutuatarij, in quem per contractum mutui transfert dominium pecuniæ mutuatæ & consequenter etiam vsus. Denique pecunia non est ex se frugifera, sed solùm per operationem seu industriam vtentis, ergo nihil est in mutuo, propter quod possit lucrum exigi vltra sortem principalem, quia vsus mutui non distinguitur ab eius substantiâ, consistit enim in alienatione seu consumptione illius, ergo non potest pro vsu & substantiâ exigi dictum pretium, aut aliquid vltra substantiam, vt bene explicat *Couarr. l. c. n. 1.*

Nota denique dubium esse, an jure ciuili vsuræ permittantur, affirmandum videtur ex *l. Placuit. ff. h. t. & Authent. Adhuc. C. eod.* neque satisfacit *gl.* quæ hoc argumento putat esse prohibitas, quòd *Justinianus l. Inter claras. 7. §. Suscipimus. C. De sum. Trin.* declarat *se suscipere quatuor Oecumenica cõcilia,* eáque velit obtinere vim legum, & sicut sacras Scripturas acceptet, quę cùm vsuras prohibeāt, nominatim *Concilium Nicenum. c. Quoniam. d. 47.* videntur ergo etiam à Justiniano consequenter & tacitè prohibitæ, sed esse ab illo permissas clarum est, ex *l. Eos. 26. C. h. t.* neque argumentum à tacito procedit, quando contrarium est expressum; præualet enim tunc expressum contrario siue tacito, vt bene aduertit *Couarr. n. 6.* licet dubium sit, an *dicta lex Eos,* posterior an prior fuerit. *d. l. 7. de Sum. Trinit.* quia id *Justinian. in Nouell. vt part. vsur. sol.* (quam esse posteriorem certum est) permittit vsurarum exactionem in duplum, & quamuis in *Nouellis c. 1. de Ecclesiit. t. 131.* rursus approbet dicta 4. concilia, expresè tamen *in Nouell. 16. t. 121.* permittit certi generis vsuras, nisi dicamus illum solùm voluisse tolerare, non autem approbare, sicut tolerantur lupanaria propter maiora scelera vitanda, quæ causantur per adulterium, sodomiam &c. sed quidquid sit, certum est de jure Canonico, leges ciuiles tùm cæsareas, tum alias damnari & corrigi per Canones, vt patet *12. q. 3. & 4.* totóque *h. t.* quem præ manibus habemus, & *in 6.* atque *Clement. eod.*

Cap. I. Plures.

Alexander III. in Concilio Turonensi.

SVMMA.

Nullus constitutus in Clero, vel hoc, vel aliud genus vsuræ exerceat; & si alicuius possessionem datâ pecuniâ in pignus acceperit, & sortem suam detractis expensis jam perceperit, possessionem restituat, si aliquid minus habeat, eo recepto id faciat. Clericus post hoc decretum vsuris insistens ecclesiastici officij periculum patiatur, nisi fortè Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum de manu laici hoc modo ei videatur.

EXEGESIS.

Si quis alicuius possessionem datâ pecuniâ.) Vtrùm liceat fructus pignoris vltra sortem accipere, de qua re agitur rursus. *c. seq.* & *c. 8.* vbi commodiùs tractatur.

Cap. II. Quoniam.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo & eius suffraganeis.

SVMMA.

Cùm non solùm viris Ecclesiasticis, sed & quibuslibet aliis periculosum sit vsuris intendere. Mandat Pontifex eos, qui de possessionibus vel arboribus quas tenere in pignore noscuntur sortem (deductis expensis) receperunt, ad eadem pignora reddenda sine vsurarum exactione compelli.

EXEGESIS.

Quod priori capitulo decretum erat aduersùs Ecclesiasticos vsurarios, hîc decernitur aduersùs quosuis alios etiam laicos, vt videlicet fructus pignoris computent in sortem, de quo dicere differimus *ad c. Conquestus. inf.*

Cap. III. Quia.

Idem in Concilio Lateranensi.

SVMMA.

Cùm crimen vsurarum ita inualesceret, vt multi quasi licitè eas exercerent, licet vtriusque testamenti pagina condemnatas; constituit Pontifex cum Concilio, vt vsurarij manifesti, nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam; sed nec oblationes eorum quisquam accipiat: contrauenientes autem, quæ acceperit, reddere compellatur, & donec ad arbitrium Episcopi satisfaciat, ab officio maneat suspensus.

Digitized by Google

Pœna hîc in vſurarios manifeſtos decreta plana eſt, dicuntur autẽ vſurarij manifeſti, qui vel *facto* vel *jure* ſunt tales, & inter infames numerãtur jure ciuili, *l. Improbum. 20. C. ex quibus cauſis infamia irrogetur.* Jure Canonico, *c. Infames. q. 2. in fin.* Dicitur autem vſurarius manifeſtus ipſo facto, qui *palàm & in omnium oculis vſuram exercet,* ita vt nulla tergiuerſatione id celari poſſit aut negari. Jure verò manifeſtus eſt, qui hoc *crimen confeſſus eſt in jure,* id eſt judicio, vel de eo per ſententiam judicis condemnatus eſt, *c. fin. De cohabitatione Clericorum. c. Cùm olim. & c. Super. de verb ſignif.*

Cap. IV. Super.

Idem, Panormitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, cùm vſurarum crimen vtriuſque teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper hoc diſpenſationem aliquam non poſſe fieri, quia cum ſcriptura probibeat pro alterius vitâ mentiri, multò magis prohibendus eſt quis, ne etiam pro redimendâ vitâ captiui vſurarum crimine inuoluatur.

E X E G E S I S.

Clarum eſt, ſine quantumuis bonô non licere facere, quod ex ſe malum ſiue peccatum eſt, neque poſſe in hoc diſpenſari. De hoc autem, quod non liceat pro alterius vita mentiri, habetur. *c. Ne quis arbitretur. q. 2.*

Cap. V. Cùm tu.

Idem, Salernitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus iſte manifeſtos vſurarios, iuxta decretum in Concilio Generali editum (& relatum in c. 3.) communione & ſepulturâ Eccleſiaſticâ præcepiſſet priuari, donec redderent malè recepta, & illi obtenderent illas duntaxat vſuras reſtituendas, quæ ſunt poſt interdictum receptæ. Reſcribit Pontifex, ſiue ante, ſiue poſt eas receperint, eſſe reſtituendas ſub pœnâ in concilio ſtatutâ est, à quibus eas extorſerunt, vel eorum hæredibus, vel his non ſuperſtitibus, pauperibus, ſi facultates ſuppetant; quia iuxta S. Auguſt. non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. *Qui autem non habent, vnde reſtituant, non debent aliâ pœnâ multari, cùm eos paupertas excuſet. Poſſeſſiones verò de vſuris comparatæ debent vendi, & ipſarum pretia, his à quibus extortæ ſunt, reſtitui, vt non ſolùm à pœnâ, ſed etiam à peccato vſurarum poſſint liberari.*

E X E G E S I S.

His à quibus eas extorſerunt, vel ipſorum hæredibus reſtituantur.) Nota I. In *hoc v.* clarè & vniuerſim decerni eos, qui recipiunt vſuras teneri ad reſtitutionem, quod *cap. 1. & 2.* ſpeciatim conformiter juri Diuino & naturali decretum fuit, in illos, qui fructus pignoris vltra ſortem exigunt vel accipiunt, pro quo Pontifex allegat regulam *S. Aug. Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum,* de quo plura dixi, *c. In literis. de raptor. not. 3.* & redibit de regulis Iuris in 6. Oritur autem hæc obligatio, quia peccatum vſuræ eſt contra juſtitiam, accipit enim vſurarius & detinet rem alienam, quam ſuam facere non poteſt; quia is, qui vſuras ſoluit, non intendit illas donare, neque plus dare, quàm ex juſtitiâ debet; licet neceſſitate vel commodo ſuo inductus plus det inuitus. Deficiente ergò voluntate dandi aliter, quàm juſtitia exigit, non tranſit dominium vſuræ per illius traditionem in vſurarium accipientem, quia contractus eſt nullus, adeóque reſtitutioni obnoxius, vt poſt *Suar. c. de Simon. n. 26. Nauarr. l. 3. de reſtit. c. 2. n. 387.* bene explicat *Zeſius v. 34.* eſt communis & certa ſententia.

Nota II. Rei ex vſuris comparatæ dominium ab vſurario accipi, quia acquirit eam juſto titulo v. g. emptionis, licet ex pecuniâ alienâ, quæ contractum quidem facit obnoxium reſtitutioni, non autem inualidat; vt conſtat ex ſimili, ſi quis ex pecuniâ apud ſe depoſitâ, villam aut alias poſſeſſiones emat, quæ vt in ſe transferantur, deponens petere non poteſt, cùm res ipſa nihil mali habeat, etſi pœna reſtitutioni ſit obnoxia, *fa. 1. in l. Si ea. C. De rei vindic.* & tradit *Couarr. l. vit. n. 6.* vbi ait teneri vſurarium etiam ad fructus ex re vſurariâ perceptos reſtituendos, tanquam à malæ fidei poſſeſſore ex re alienâ perceptos, iuxta *DD. in §. Si quis à non domino. Inſtit. de rerum diuiſ.* quod intelligi debet de re ipſa vſurariâ, nempe fructibus in propoſito, non de re ex pecuniis vſurariis cõparata, emptionis aut alio legitimo titulo quia hæc fit ipſius vſurarij, vti dictum.

Nota III. Meritò à Pontifice declarari vſuras ſiue ante, ſiue poſt decretum Concilij Lateranenſis perceptas reſtituendas eſſe; quia hæc obligatio *fundatur* in jure diuino & *naturali,* vti oſtenſum *c. 1.* adeóque non dependet per ſe à conſtitutione humanâ, quantumuis canonica; præterquam quòd declaratio alicuius legis retrahitur ad tempus factę diſpenſationis & lex declaratoria trahitur ad prętterita, vt rectè cum aliis docet *Barboſ. hic n. 9. & 10.* De hæredibus vſurarij, an & ipſi teneantur ad reſtitutionem, dicam *c. 9. inf.*

Nota IV. Non tantùm rem ipſam, quam vſuræ nomine accepit vſurarius, reſtitui debere, verùm etiam æſtimationem ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod cauſauit non minùs quàm fur, qui tenetur ad omne damnum, & intereſſe, *illi* cui furatus eſt. Neque obſtat, ad eiuſmodi intereſſe, non teneri illum, qui in pactum id non deduxit. *l. Si ſterilis. 21. ff. §. cùm per venditionem. ff. De actione empti,* nam aliud eſt in contractibus licitis, aliud in delictis, ratione quorum continuò cenſetur eſſe in mora delinquens, & contrahit obligationem reſtituendi omnia damna, quorum cauſa fuit; quod generaliter

liter receptum est, videlicet obligationem debitoris, si in mora sit, præsertim ex graui culpâ, qualis est vsura, perpetuari. *l. Quod te. 5. ff. De rebus cred.* Neque placet distinctio, quam dat *Couarr.* ad Reg. *peccatum.* & si subsisteret in aliis, ad vsurarios accommodari non posset.

Nota V. Restitutionis onere adstringi Iudices quoque & Consiliarios, qui mutuatarios ad vsuras soluendas compellunt, vel eas repetentes impediunt; cooperantur enim rei illicitæ, ideòque meritò excommunicationi subijciuntur in *Clement. vn. h. t.* exceptionem illis judicibus, qui vsurarios tolerant, nullo tamen auxilio illis præstito, concedunt *Less. d. c. 20. Nauarr. de Restit. l. 3. c. 2. n. 441.* Notarium quoque peccare, si pro vsurario instrumentum scribat, quo ad soluendum cogatur mutuatarius, asserit idem *Nauarr. l. c. n. 429. & seqq.* si famuli nomine, Domini contractum vsurarium ineant, aut vsuras exigant, teneri ad restitutionem, apertum est, non quidem in solidum, sed in defectum vsurarij, quia apertè concurrunt ad damnum alterius, quæ aliáque similia ex communibus principiis, de illis qui cooperantur aliorum peccatis, resolui debent.

Nota VI. Vsurarium teneri ad restitutionem etiam eo casu, quo jurauit mutuatarius se vsuas soluturum. *c. 6. De jureiurando.* Vide ibi dicta, si tamen spontè donauerit seu remiserit ipsi vsuras, ad nil tenebitur, cùm creditori tanquam Domino rerum suarũ priuatim liberum sit remittere jus suum. *l. in re. C. Mandati.* nisi in ijs casibus, in quibus jus remissioni resistit, vt in *c. Statutum. §. Si quid autem de rescriptis in 6. & c. In fine de censibus ibid.* Accedit ratio aperta, quia tum vsurarius non ampliùs rem retinet, cessat ergo causa restitutionis.

Nota VII. Restitutionem faciendam illis, à quibus vsuræ sunt extortæ; his enim illata est iniuria & damnum, quibus defunctis, si desint hæredes aut creditores in horum defectum (non autem priùs, vt aliqui volunt,) in pauperes distribui debet lucrum iniustum, vt apertè *t.* loquitur; vt, quatenus fieri potest, consulatur mutuatario & justitiæ. Aduertunt autem *DD.* non esse rationem habendam statûs quem vsurarius acquisiuit per vsuras aut acquisiuisse meritò præsumitur, ne ex suo malefacto lucrum reportet; tenetur igitur statim restituere etiã cum jacturâ sui statûs, nisi deueniret ad extremam necessitatem aut inopiam, pro quâ solùm sibi seruare posset, quantum necessarium est ad vitam parcè sustentandam, vt docet *Sayr. l. 10. clauis Regia tr. 5. c. 5. n. 36. & seq. Barbos. hic n. 3. Zoesius. n. 41.* Aduerte verò cùm in *t.* dicitur, eos qui non habent in facultatibus, vnde vsuras valeant restituere, non debere vllâ pœnâ multari, vel intelligi debet de ipsâ restitutione, quæ & ipsa satis pœnalis est, & impossibilis nihil habentibus, vel textus est vitiosus, & potiùs legi debet, (vt in plerisque antiquis exemplaribus legi notatur ad marginem editionis Gregorianæ) non debent illa pœna (restitutionis scilicet) multari; ab aliis enim pœnis priuationis, communionis & sepulturæ, si fuerint vsuarij manifesti, de quibus dictum in *c. 2.* clarum est, eos per notam paupertatis non excusari.

Possessiones verò de vsuris comparatæ.) Nota. Controuersum esse, an bona vsurarij sint aliis titulo hypothecæ obligata, vt ex *h. t.* colligi existimant *gl. verb. facultates. c. Quanquam. h. t. in 6.* Baldus, & alij quia generaliter hic traditur, possessiones ex vsuris cõparatas debere vendi, & pretia restitui illis, à quibus sunt extortæ, quod non extantibus hæredibus verùm putant, saltem cùm ad tertium titulo lucratiuo peruenerint, sed contrarium est verius, quod tenet *Panorm. hic n. 12. Couarr. 3. var. c. 3. n. 6. Molin. tr. 2. de justit. d. 326. n. 8. Caiet. in opusc. 20. 2. tr. 8. c. 4. Silu. verb. vsura. 6. q. 5. Sot. l. 6. de just. a. 4. ad 3. Azor. p. 3. l. 5. c. 13.* vbi respondet ad hunc textum, Pontificem hîc loqui de possessionibus acquisitis ex pecuniâ vsurariâ, quæ adhuc sunt penes vsurarium, ideòque meritò jubentur vendi; non quòd sint tacitè hypothecatæ, sed quia vsurarius habet obligationem personalem eas restituendi, & ratione ipsius tam omnia bona eius, quàm possessiones ex vsuris coemptæ restitutioni subiacent: quæ obligatio transit etiam ad hæredes; cùm enim personam defuncti repræsentent, illi etiam succedunt in obligationibus personalibus, non item persona tertia; Ad quam si eiusmodi possessiones peruenerint, non debent vendi, cùm alteri per alterum non sit inferenda iniqua conditio: quod maximè verum est, si ex causâ onerosâ illas acquisiuerit; non item ex lucratiuâ; tum enim ex æquitate vendi debere, ne alter lucretur cum alterius jacturâ, tradit *Panorm. l. c.* iuxta easque tradi solent in *ff. & C. De his qui in fraudem Creditor.*

Cap. VI. In ciuitate.

Idem, Genuensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Genuæ ciues, piper, seu cinnamomum, siue alias merces compararent, quæ tum vltra 5. libras non valebant, & promitterent mercatoribus se illis statuto termino 6. libras soluturos. Rescribit Pontifex, licet talis contractus ex tali formâ non possit censeri vsurarius, nihilominus venditores peccatum incurrere, nisi dubium sit, an non merces illæ tempore solutionis plus sint valituræ, ideòque ciues saluti suæ bene consulturos, si à tali contractu cessarent.

Concordat *c. fin.* ex quo huius quoque *c.* intellectus patebit.

Cap. VII. Præterea.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex ei Episcopo, ad quem scribit, vt parochianis suis vsuras recipere interdicat, qui si parêre contempserint, & Clerici sint, jubet eos ab officio & beneficio suspendi; si Laici, vsque ad condignam satisfactionem, ipsos vinculo excommunicationis adstringi.

EXEGESIS.

Bene addit *gloſſa*: Si vſurarij Clerici ab officio & beneficio ſint ſuſpendendi, multò fortiùs illos repelli ab illis obtinendis, ita vt nec Epiſcopus ſuper illis diſpenſare poſſit; quia vſurarij manifeſti ſunt infames, vt dictum ſup. *c. Quia.* poſſe tamen Epiſcopum diſpenſare in ſuſpenſione circa beneficia obtenta, cum eadem *gl.* cenſet *Barboſ. hic n.4.*

Cap. VIII. Conqueſtus.

Idem, Abbati & fratribus S. Laurentij.

SVMMA.

Mandat his Pontifex, ſi terram (de quâ agebatur) titulo pignoris detineant, & de fructibus eius ſortem receperint, prædictam terram Clerico memorato (qui videtur eos accuſâſſe) reddi, niſi terra ipſa de feudo fuerit monaſterij ipſorum.

EXEGESIS.

Cùm hoc *cap.* concordat *1. & 2. ſup.* item *cap. Cùm contra. de pignoribus:* vbi ſatis oſtendimus de jure Canonico eſſe vetitum contractum Antichreſeos, quo abſolutè pignoris fructus conceduntur creditori, etiam poſtquam ſortem æquant vel excedunt. Excipitur imprimis tum *cap. 1.* tum hoc præſenti, res feudalis, ſi Domino directo detur in pignus, cuius rei rationem explicauimus ad *c. De feudis.* Altera exceptio eſt, fructuum eius rei, quæ pignori per ſocerum genero obligatur, de qua dictum in *c. Salubriter.*

Cap. IX. Tua nos.

Idem, Epiſcopo Placentino.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, quid ſit de vſurariorum filiis obſeruandum, aut de extraneis, ad quos bona vſurariorum deuoluuntur. Reſcribit filios ad reſtituendas vſuras eâ diſtrictione eſſe cogendos, quâ parentes, ſi viuerent, eſſent cogendi, id ipſum etiam contra hæredes extraneos eſſe exercendum.

EXEGESIS.

Filij ad reſtituendas vſuras.) Nota I. Teneri non ſolùm filios ſeu hæredes ſuos, ſed etiam extraneos ad reſtituendas vſuras eâdem ratione, quâ defunctus cogi debuiſſet, cuius perſonam quia repræſentant, etiam obligatio reſtituendi ad eos tranſit. Quare cùm defunctus dominium rerum vſurariarum non acquiſierit, neque ipſi acquirunt, ſed mox reſtituere coguntur, quod procedit de jure Canonico, ſiue deceſſerit pœnitens ſiue impœnitens, iuxta *Couarr. 3. var. c. 2. n. 7.* loquitur enim textus noſter indiſtinctè, non tenetur tamen hæres ad reſtituendum vltra vires hæreditatis.

Nota II. Legatarios quoque vſurarij teneri ad reſtitutionem deficiente hærede, ſi defunctus per legata ſe exhauſerit, vt hæredi non tantùm ſuperſit, vt ſoluantur vſuræ; quia tum legatarius in eo eſſet cauſa damni, & lucrum caperet de re alienâ, quod iniquum eſt, vt aduertit *Nauarr. l. 3. de Reſtit. c. 2. n. 418.*

Cap. X. Conſuluit.

Vrbanus III.

SVMMA.

Conſultus Pontifex 1. An quaſi vſurarius debeat judicari, qui aliàs mutuaturus non eſſet, eâ intentione dat mutuum, vt omni licet conuentione ceſſante, plus tamen vltra ſortem recipiat. 2. An eodem criminis reatu inuoluatur, qui vt vulgò dicitur, non aliter parabolam juramenti concedit, donec quamuis ſine exactione aliquid inde percipiat. 3. An negotiator pœnâ ſimili debeat condemnari, qui merces ſuas longè maiori pretio diſtrahit, ſi ad ſolutionem maius tempus prorogetur, quàm ſi ei in continenti pretium perſolueretur. Reſcribit, quòd in his caſibus tenendum ſit illud ex Euangelio Lucæ, vbi dicitur: date mutuum, nihil inde ſperantes, idcoque eiuſmodi homines pro intentione lucri, quam habent, judicandos eſſe malè agere, & ad taliter accepta reſtituenda in animarum judicio eſſe efficaciter inducendos.

EXEGESIS.

Non aliàs mutuò traditurus.) Nota I. Sermonem eſſe de vſurâ purè mentali, quæ nullâ externâ conuentione manifeſtatur, ſed in ſolâ intentione conſiſtit, aliàs & aliter non dandi, niſi ſciret, ſe vltra ſortem aliquid recepturum. Eſſe verò hunc contractum vſurarium & obligare ad reſtitutionem, videtur probari. 1. Per textum in *l. 4. §. 2. ff. De condictione ob turpem cauſam,* vbi dicitur: turpiter & ſine titulo acceptum repeti poſſe, etſi non ſit turpiter datum. 2. Per *tex. in l. Si ego. 18. in princ. ff. De rebus creditis. l. Venditionibus. 9. ff. De contrah. empt. l. In omnibus 55. 57 ff. De oblig. & act.* in quibus diſſenſus in cauſâ rei traditæ facit nihil valere, quod actum eſt; vt ſi putem mihi donari, quod mutuum datur, neque donationem, neque mutuum eſſe, neque nummos, vt habet dicta. *l. Si ego.* fieri accipientis, vt in propoſito, ſi quis vltra ſortem liberaliter det, quod mutuans accipit intentione vſurariâ, denique videtur hîc clarè ſtatui *in h. c.* vbi ſola intentio ceſſante omni conuentione facit obnoxium reſtitutioni, vt ſub finem Pontifex reſpondet. Contrarium ſentit *Couarr.* ad Reg. *peccatum p. 2. in princ. n. 4.* vbi tradit, propter prauam eiuſmodi intentionem, eum qui accipit in hoc caſu, Deo quidem obligari ad pœnitentiam, non tamen proximo ad reſtitutionem; rationem reddit, quia obligatio reſtituendi naſcitur ex iniuſtâ læſione proximi à damno iniuſtè illato, hîc autem damnum nullum proximo infertur, qui ſpontè & liberè aliquid vltra ſortem ignarus intentionis fini-

sinistræ, quam habet accipiens, offert: Ita *c. fin. de Sim.* vbi dicitur, accepta per simoniam mentalem, scilicet cessante pacto non esse restituenda, sed tantùm placandum Deum, non aliam ob causam, quàm quia alteri non est facta iniuria. Accedit id, quod dicitur de fure accipiente rem alienam Domino non inuito, quem falsò putat esse inuitum, cùm sit voluntarius, ideóque non tenetur actione furti, §. *Sed etsi credat, Instit. de oblig. quæ ex delicto. l. Inter omnes. 46. §. Per contrarium. ff. De furt.* Vnde nulla ratione tenetur ad restitutionem, quia nihil accipit, nec retinet inuito Domino. Ad argumenta de acceptis ob turpem causam respondet *Couarr.* procedere de acceptione, quæ sit illicita in se & in turpi causâ, quæ reipsâ subest, non tantùm in opinione & intentione minùs liberali non mutuandi, nisi aliquid speret vltra sortem. Ad textus allatos respondet, eos procedere in casu, quo traditio fit ex turpi causâ, in quâ differt dans ab accipiente, quia vterque fingit sibi deesse titulum, vnus donationis, alter emptionis, hoc autem casu recipiens scit nullam subesse causam debiti, aut non nisi iniquam, quare licet speret & recipiat lucrum vltra sortem tanquam debitum, habet tamen simul intentionem implicitam recipiendi gratuitò, adeóque nulla interuenit iniustitia. Ad hunc tex. respondet, illum loqui in casu dubio, an vltra sortem sit, quod liberaliter datur, an coactè, imò præsumendum non datum liberè, ab eo qui aliàs non daturus erat mutuum, nisi speraret aliquid vltra sortem.

Nota II. Textum præsentem esse tam clarum, vt contra illum nos mouere nō debeat sententia *Couarr.* falsum enim est, quòd Pontifex loquatur in dubio, an vltra sortem sit aliquid datum, & præsumi coactè datum, ab eo qui aliter non erat daturus; Episcopus enim ille non proposuit casum dubium, sed determinatè quæsiuit, an tales homines in judicio animarum, quasi vsurarij debeant judicari &c. Cui absolutè respondet Pontifex tales pro intentione lucri, quam habent, judicandos esse malè agere, & ad ea quę sunt taliter accepta restituenda in animarum judicio efficaciter inducendos. Agit ergo Pontifex de certo casu; certa enim in hac re sua cuique est intentio, si aliter non faceret, nisi consequeretur, quod intendit, deindè certam addit suæ resolutionis causam, quia omnis excessus & superabundantia (lucri scilicet) prohibetur in lege. Deniq; non loquitur de foro externo sed de judicio animarum, id est foro conscientiæ & pœnitentiæ (quod non aduertit *Couarr.*) forum enim externum non est propriè judicium animarum, neque in illo locum habet præsumptio, quando pœnitens se accusat, de intentione mala determinata, se videlicet aliter daturum non fuisse, nisi haberet lucrum.

Nota III. Verior & tenenda est sententia prior, modò intelligatur in foro interiori, in foro enim externo ad restitutionem, ad quam obligat conscientia, vsurarium purè mentalem condemnari non posse verum est, quia de occultis non judicat Ecclesia. Ad fundamentum *Couarr.* respondetur, obligationem restituendi vsuras non nasci præcisè ex injuriâ proximo illatâ, sed principaliter ex lege diuinâ & naturali, prohibente non solùm vsuram ipsam, sed etiam eius intentionem, vt patet ex illis verbis: *Mutuum date, nihil indè sperantes.* Nullus autem potest licitè retinere, quod contra voluntatem Domini sui maximè supremi, vt est Deus, accipit aut acquirit, quod facit etiam ille, qui intentione vsurariâ licet non manifestatâ exteriùs, aliquid accipit aut retinet, tenetur ergo restituere, quæ est ratio *S. Thom. 2.2. q. 78. a. 6.* quem & plures alios in contrarium falsò allegat *Barbosa. in c. vlt. de Simon.* nominatim *Azor l. 12. c. 20. q. 2.* vbi expressè tenet sententiam *S. Tho.* cum aliis quos allegat: fatemur tamen cum eodem *S. Doct. Azor* & aliis, eiusmodi vsurarios purè mentales pœnis Ecclesiasticis non subiacere, neque ad restitutionem in foro externo condemnari posse, de merè enim internis non judicat neque disponit Ecclesia, sed solùm in foro interno. Accedit eiusmodi intentionem ex suâ naturâ injuriosam esse proximo, per accidens autem est, quòd illam non cognoscat aut liberaliter donet, quod alter injuriosè intendit.

Nota IV. Neque obstare, quæ ex legibus Couarr. de fure affert, & quæ ad textus à nobis allatos respondet: fur enim accipiens rem à domino, quem putat inuitum, cùm sit volens, non tenetur actione furti in foro externo, sed neque absoluitur in interno; nisi deponat animum rem retinendi etsi dominus non inuitus esset. Quod denique dicit ad textus in contrarium allatos, illos procedere, quando traditio fit ex turpi causâ, postea autem is, qui de facto intendit lucrum, habeat simul intentionem accipiendi gratuitò, falsum tamen est & contra prædictas leges, quæ de hoc nihil innuunt, & vel maximè contra casum huius cap. Pontifex enim agit de illis, qui efficaciter determinati sunt ad non dandum nisi cum lucro, quod si non daret mutuatarius, intentionem suam manifestè proderet, seu extorquendo ab inuito seu petendo à volente, cùm ipsa intentio gratuita excludatur. Neque obstat *c. In ciuitate. sup.* vbi proponitur casus verè dubius de maiore mercis valore tempore solutionis futuræ, ideóque Pontifex monet à tali contractu abstinendum, quia facilè aliquis temerè sibi fingit futurum, quod futurum non est, & concipit intentionem soli Deo quidem notam, sed reipsâ vsurariam adeóque obnoxiam restitutioni.

Nota V. Non esse solidum, quòd ex *c. vlt. de Simon. Couarr.* & passim alij objiciunt. Responsum Gregorij IX. *de quibusdam monachis per simoniam receptis*, videlicet *ad resignationem spiritualium & temporalium*, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente vtrinque aliter acquiruntur (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam satisfacere suo Creatori) eos pro simonia huiusmodi non teneri. Si ergo per solam pœnitentiam sine restitutione expiatur simonia mentalis, cur non idem dicatur de vsurâ mentali? Respondetur enim, Pontificem non loqui de pecuniâ per simoniam mentalem jure diuino acceptâ prohibitam, sed de eo pretio, quod accipitur per simoniam solo jure

Ecclesiastico damnatā, vt optimè ponderat *Azor l.e. q.2. in fin.* etsi alij in explicatione huius t. se mirè torqueant. Confirmatur hic Pontificis sensus, quia dicit *monachos illos aliquo dato in monasterium receptos ad resignationem spiritualium & temporalium non teneri.* Quòd autem simoniacus teneatur ad resignationem aut dimissionem beneficij simoniacè obtenti, est juris Ecclesiastici, quia Deus hanc pœnam non imposuit sed Ecclesia, quæ potuit beneficia simoniacis relinquere, & illos aliter punire. Agit igitur Pontifex de simoniā solùm juris canonici, quæ non obligat ad restitutionem, si purè sit mentalis, quia de occultis & merè internis non disponit nec judicat Ecclesia.

Nota VI. Ex his plenè satisfactum *d. c. fin. de Simon.* Ambulant enim pari passu vsura & simonia mentalis, quæ adversatur Iuri Diuino & naturali. Id discriminis est, quòd omnis vsura prohibita sit vtroque hoc jure, non item omnis simonia, sed aliqua (non tamen purè mentalis) sit solo jure Canonico introducta, quæ relaxari potest per dispensationem, eique derogari per consuetudinem instar aliarum legum & canonum, vt in *c. fin. de consuetudine*, quo casu eiusmodi vsura (nisi sit purè mentalis) obligabit ad restitutionem, si intentio vsuraria exteriùs se prodat, quamdiu lex est in suo vigore, iuxta *arg. S. Tho. l.c.* Sicut enim inuito Domino nemo aliquid licitè retinet, neque suum facit, ita nec ab administratore inuito ab ipso constituto, qui supremus est Pontifex Canonum conditor. Si autem sit purè mentalis, adeòque sub cognitionem Pontificis vel Ecclesiæ non cadat, obligat ad solam pœnitentiam propter peccatum inobedientiæ commissum contra legem Ecclesiæ. Atque hæc est verissima Canonistarum sententia, *gl in d. c. vlt. Hostiens. Butrio. Henriq. Panorm. ibid. Innoc. in c. Tua nos. eod. Felin. ibid. & d. c. vlt.* Ex Theologis idem etiam sentiunt *Less. lib. 2. de just. c. 35. dub. 28. Suar. to. 1. de Relig. l. 4. c. 53. n. 43.* & alij, qui tamen in explicando *dicto c. vlt.* præter *Azor* scopum non tangunt.

Non aliter parabolam juramenti concedit.) Nemo, quem viderim explicat, quid sit parabolam juramenti concedere: Hostiensis significat fuisse prouerbium *Longobardicum*, videntur autem illi designari, qui equidem non paciscuntur, quòd velint exigere lucrum vsurarium, ostendunt tamen se non daturos mutuum, nisi aliquis velit vltrò aliquid dare, etsi sine exactione, quod esse vsuram ex dictis satis patet. De negotiatore merces maioris vendere ob solutionis moram dicemus *ad c. fin.*

Cap. XI. Quam perniciosum.

Innoc. III. Prælatis in regno Franciæ constitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt manifesti vsurarij (maximè quos vsuris renuntiâsse constiterit) cùm aliquis eos conuenerit de vsuris, nullius permittantur appellationis subterfugio se tueri.

E X E G E S I S.

Probat hic textus manifesti vsurarij appellationem non recipiendam; cùm etiam in aliis notoriis non admittatur siue ciuilibus, siue criminalibus, sed potest judex statim ad executionem sententiæ procedere.

Cap. XII. Post miserabilem.

Idem, Norbonensi Episcopo.

S V M M A.

Præcipit Pontifex Iudæos ad remittendas Christianis vsuras compelli per Principes & potestates seculares, & donec eis remiserint, à fidelibus tam in mercimoniis, quàm in aliis per excommunicationis sententiam communionem omnimodam denegari.

E X E G E S I S.

Ex hoc textu colligunt *Couarr. c. 3. Peguerra. decis. 51. n. 19. Canis. de vsur. c. 9. Zasius hic*: crimen vsurarum esse *fori mixti*; jubentur enim hic coërceri per Principes & potestates seculares. Dein hoc crimen sapit furtum & rapinam, *c. Si quis vsuram. 14. q. 4.* quæ pertinere ad tribunal seculare non est dubium, etsi propter admixtam spiritualitatem pertineant quoque ad Ecclesiasticum. Denique licet Ecclesia vsuras prohibeat, nusquam tamen prohibet, ne judex secularis de illis cognoscat. Et licet vsurarij dicantur puniendi per judicem Ecclesiasticum, vt *c. 1. 2. 3. sup.* hic tamen dicuntur puniendi per Principes seculares. De Iudæis redibit *inf. c. penult.*

Cap. XIII. Tuas.

Idem, Mutinensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm quidam vsurarij eos, quibus dabant pecunias ad vsuram cogerent, facere juramentum de vsuris non repetendis, & quæstione non mouendâ super his, quas soluerant. Rescribit Pontifex, & mandat vsurarios monitione præmissâ per censuram Ecclesiasticam appellatione remotâ compelli, vt ante vsurarum solutionem ab earum exactione desistant, vel solutas restituant, ne de dolo & fraude commodum reportent.

E X E G E S I S.

Dolus & fraus in eo consistunt, quòd eiusmodi vsurarij putent mutuatarios religione juramenti posse adstringi ad vsuras soluendas, neque in judicio repetendas. Quam materiam cùm abundè explicauerimus *in c. Administrationis. c. Quemadmodum de jureiurando*, non est, quod hic addamus.

* * *

Cap.

Cap. IV. Quia frustra.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt si vsurarius literas Apostolicas impetrauerit super restituendis vsuris, vel fructibus computandis in sortem: nisi priùs ipse restituerit vsuras, quas ab aliis noscitur recepisse, auctoritate literarum illarum nullatenus audiatur.

E X E G E S I S.

Etsi alioqui non soleat quis condemnari, vt propter diuersum crimen patiatur præiudicium in gratiâ sibi concessa, est tamen hic casus specialis, in quo ratione doli fit compensatio circa diuersa; quia enim isti petunt sibi remitti vsuras, quas aliis persoluerunt, aut fructus in sortem computari, dolosè reticentes quòd ipsimet vsuras ab aliis extorqueant, meritò priuantur beneficio literarum Apostolicarum, nisi priùs vsuras prædictas restituerint, ita *Valer. Regin. in praxi l.23. n.99.* vbi dicit id fallere in Clerico vel Procuratore repetente vsuras à se solutas nomine Ecclesiæ; auditur enim sic repetens, quantumuis & ipse sit vsurarius, vtique in fauorem Ecclesiæ.

Cap. XV. Cùm in diœcesi.

Idem, Altissiodorensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm in diœcesi istâ quam plurimi essent vsurarij manifesti, contra quos propter timorem potentum, qui ijs patrocinabantur, nullus accusator appareret, nec ijdem per sententiam essent condemnati. Rescribit Pontifex, licet contra eos non appareret accusator, si tamē aliis argumentis constiterit eos esse vsurarios manifestos, pœnam Concil. Lateranensis in eos liberè posse exerceri.

E X E G E S I S.

Apparet hos vsurarios fuisse manifestos ipso facto, quia in aliorum oculis, si non omnium certè aliquorum vsuras exercebant, non erant tamen infames jure ipso, vt diximus ad *c. 2.* quia non condemnati per sententiam defectu accusatoris, quos nihilominus aliis argumentis suppetentibus jubet condemnari, & pœnis *Concil. Lateran. in eod. cap.* statutis subijci.

Cap. XVI. Salubriter.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numeratâ dote in pignus obligatæ, computandos in sortem non esse obligandum, cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.

E X E G E S I S.

Pro numeratâ dote.) Est hæc altera exceptio à regulâ quæ ponitur, *c. 1. & 2.* sup. Sicut enim non procedit in feudo seu beneficio Ecclesiastico, vt ibidem diximus, ita nec procedit in re pignori per socerum obligatâ. Notat verò benè *Zasius* textum esse vitiosum, neque debere legi pro numeratâ dote, sed pro numerandâ dote, idque probat luculenter, quia dos numerata non recipit assecurationem pignoris, cùm gener illam habeat jam in manibus suis, & fructus illius liberè sibi seruet, neque acceptâ dote restituere debet.

Ad onera matrimonij supportanda.) Nota I. Jure ciuili cedere dotem lucro mariti propter onera matrimonij. *c. De jure dotis.* Quod ipsum videtur Pontifex assignare pro ratione suæ decisionis, dum dicit, frequenter *dotis fructus non sufficere ad onera matrimonij supportanda.* Dubium verò est, quomodo hoc excusetur à labe vsuræ, aliqui assignant fauorem dotis velut piæ causæ, sed obstat *c.5. sup.* quod neque pro fauore tali, imò maiori, vt redimendâ vitâ captiui, vult vsuras esse licitas. Alij in conuentione & pacto id constituunt; verùm neque sic purgatur vsura, quia non valet conuentio contra legem diuinam & naturalem inita, placet quod tradunt *Couarr. 3. var. c.1. n.3. Nauarr. de Restit. l.3. n.352. & seqq. Less. l.2. c.20. n.141. Zasius hic. n. 17.* Hanc exceptionem fundari non in fauore dotis, sed in interesse damni emergentis, ex oneribus matrimonij sustinendis, quod redundat in maritum dote non solutâ, in cuius damni compensationem fructus pignoris ipsi meritò conceduntur saluâ sorte dotis, donec soluatur. Idque significat Pontifex in ratione suæ diuisionis, quod scilicet fructus dotis frequenter oneribus matrimonij supportandis non sufficiant, si autem maritus onera matrimonij non sustineret, t. iste pro ipso non staret. Plura de hac re vide apud eundem *Zasium & Barbos. hic.*

Cap. XVII. Michaël.

Idem, Episcopo Bononiensi.

S V M M A.

Cùm Michaël laicus quæreretur, quòd quidam alij Bononienses ciues multa extorserint ab eo & à patre suo, cuius hæres extitit, nomine vsurarum; Prohibet Pontifex, ne nomine suo procedat Episcopus, nisi dictus conquerens restituerit, vel adhuc restituat, si quas aliquando ipse, vel pater eius extorserit vsuras.

E X E G E S I S.

Concordat cum *c. Quia frustra. sup.* speciale igitur est in hoc crimine, vt vsurario non concedatur super vsuris actio, vel fiat gratia, nisi restitutis v-

furis, quas ipse vel pater ipsius ab aliis extorserint. Vbi notat *gl.* etiam per hunc textum teneri filium ex delicto paterno vsurarum, vt *sup. c. Tua nos.*

Cap. XVIII. Quanto.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Statuit Pontifex synodali decreto, vt si de cætero quocunque prætextu Iudæi à Christianis graues immoderatásque vsuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, vsque ad competentem satisfactionem, & Christiani per sententiam excommunicationis, appellatione postposità, compellantur ab eorum commerciis abstinere. Principibus autem injungit, vt propter hoc non sint Christianis infesti, sed potiùs à tanto grauamine cohibeant Iudæos. Simulque decernit, vt compellantur satisfacere Ecclesiis pro decimis & oblationibus, quas à Christianis de domibus & possessionibus percipiebant, antequam ad Iudæos peruenissent.

EXEGESIS.

Principibus autem injungit.) Nota I. Seuerius esse *c. Post miserabilem. sup.* quod absolutè mandat Principibus, vt Iudæos ad vsuras remittendas & restituendas compellant, quàm *cap.* præsens, vbi solùm præcipitur, ne ijdem Principes sint Christianis infesti in compellendo videlicet illos ad vsuras persoluendas graues videlicet & immoderatas, vt initio *cap.* præfatur Pontifex. Posse tamen non obstantibus his Canonibus à principibus illis nominatim, qui non recognoscunt superiorem, vsuras permitti hoc sensu, quòd non puniant eos. inde concludit *Azor p.3. l.5. c.19.* §. dubium tamen est, post *Nauarr. l.4. cons. 3. tit. de Iudæis*: quia etiam Papa in terris Ecclesiæ eos permittit.

Nota II. Quosdam existimare, principem non posse cogere subditos, vt vsuræ promissæ soluantur Iudæis, *ita Silu. v. vsura. 9. q. 38. Angel. v. eod.* qui plures alios allegat, nituntur *c. Post miserabilem. sup. & Clement. 1. eod. Nauarr. l. c.* & alij dicunt non peccare, quia consuetudo in contrarium potuit abrogare contraria jura positiua. Et sicut soluere vsuras non est contra jus Diuinum & naturale, licet exigere sit, ita facere vt soluantur vsuræ promissæ, non est contra jus diuinum aut naturale, quam rationem affert *Azor l. c.*

Cap. XIX. & fin. Nauiganti.

Gregorius IX. Fratri R.

SVMMA.

Rescribit Pontifex 1. eum qui nauiganti vel eunti ad nundinas certam mutuat pecuniam, quia in se suscipit periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarium esse censendum. 2. Illum quoque, qui dat 10. solidos, vt alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur: quæ licet tunc plus valeant, vtrùm plus vel minus tempore solutionis fuerint valituræ verisimiliter dubitatur, non debere ex hoc vsurarium reputari. 3. Ratione huius dubij etiam excusari illum, qui pannos, granum, vinum, oleum vel alias merces, vendit, vt amplius, quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro ijsdem, si tamen tempore contractûs ea non fuerat venditurus.

EXEGESIS.

Quòd suscipit in se periculum.) Nota I. Hoc vsuræ genus specialiter pertinere ad fænus nauticum & pecuniâ, quæ recipitur & transuehitur per mare periculo creditoris, qui illam nauiganti mutuam dedit, eâ lege, vt si non potuerit, non teneatur illam reddere, si autem saluus ex nauigatione redierit, vltra sortem aliquid persoluat creditori, *l. Periculum. 5. ff. De fænor. nautic. l. 1. & fin. C. eod.* quibus legibus hoc vsura permittatur.

Nota II. Tale lucrum, sine labe vsuræ videri etiam permissum jure Canonico tanquam *licitum*: quia canones non reprobant lucrum, nisi quod principaliter ratione mutui accipiatur, sine aliquo titulo justo, qualem præbet periculum amittendi ipsam sortem si nauis pereat, quod vtique pretio est æstimabile. Neque obstat hoc *c.* in quo Pontifex videtur reprobare hoc fœnus nauticum. Vel enim iste *c.* solum procedit de periculo improbabili & insufficiente ad aliquid exigendum vltra sortem; vel quia mutuans non explicat, an aliquid exigat vltra sortem pro æstimatione periculi, vel ratione mutui, ideóque ipsius intentio suscipitur in partem deteriorem, quia non explicat meliorem, ita *Valas. cons. 14. n. 1.* vel denique loquitur Pontifex in eo casu, quo creditor dare mutuum non vult, nisi ratione suscepti periculi, etsi creditor mallet habere mutuum suo periculo, vt probat *Couarr. 3. var. c. 2. n. 5.* Idem dicendum non tantùm de pecuniâ sed etiam de mercibus transuehendis. Ex his responsis videtur præualere postremum.

Vtrum plus vel minus solutionis tempore.) Nota solam moram solutionis, nisi damnum inde emergat, vel lucrum cesset, aut aliquod incommodum aliud inde oriatur, non esse pretio æstimabile, ideóque meritò censeri vsurarium, qui solius moræ titulo aliquid vltra sortem exigit: quando autem verisimile est in præfixo solutionis termino, pannos, oleum vel alias merces plus valituras, jam suppetit titulus aliquid exigendi, quia creditor plus perciperet, si vsque ad illud tempus merces suas retineret; *si tamen tempore contractûs easdem merces erat venditurus* (quam limitationem meritò addit Pontifex) non posset jam carius vendere, etsi sciret posthac pluris valituras, quia majus illud lucrum, quod in futurum præuidebat, mercibus jam distractis aut statim distrahendis, amplius nec sperare neque habere poterit. Idemque est in similibus, & per hoc intelligitur etiam *c. In ciuitate. sup. de vsuris.*

IDEM

IDEM TITVLVS DE VSVRIS. IN VI.

Cap. I. Vsurarum.

Gregorius X. in Generali Concilio Lugdunensi.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt nec collegium, nec singularis persona cuiuscunque dignitatis alienigenas, & alios vsuram publicè exercentes in suis terris habitare permittat, sed infra tres menses expellat, nec quisque eis domos locet. Contrauenientes Ecclesiastici Patriarcha, Archiepiscopi, Episcopi suspensionis, inferiores excommunicationis, Collegium siue Vniuersitas excommunicationis sententiam incurrat &c.

EXEGESIS.

Hæ aliæque pœnæ hîc positæ vel non sunt in vsu, vel crimen vsurarum à Christianis publicè rariùs exercetur, vt illis non ita videatur opus esse.

Cap. II. Quamquam.

Idem.

S V M M A.

Etsi vsurarij manifesti de vsuris, quas receperunt, satisfieri in testamento mandauerint, nihilominus Ecclesiastica sepultura eis denegetur, donec de vsuris ipsis secundùm facultates fuerit plenariè satisfactum, aut de Ordinarij mandato idoneè de restitutione sit cautum, in quâ cautione, si quaevis vsurarum sit manifesta exprimatur. Religiosi autem & alij, qui manifestos vsurarios ad Ecclesiasticam admiserint sepulturam, pœna Lateranensis Concilij contra vsurarios promulgata subiaceant. Nullus manifestorum vsurariorum faciendis testamentis intersit, aut eos absoluat, nisi de vsuris satisfecerint, aut idoneam præstent cautionem. Testamenta quoque manifestorum vsurariorum aliter facta non valeant, sed sint ipso iure irrita.

EXEGESIS.

Testamenta quoque manifestorum vsurariorum.) Nota I. In odium huius criminis plura præter alias pœnas, quas vidimus *c. 2.* & aliis h.t. in antiquis statui circa testamenta. 1. Vt licet in testamento iubeant satisfieri, nihilominus priuentur honore Ecclesiasticæ sepulturæ, vsque ad sufficientem cautionem ab Episcopo mandatam. 2. Religiosos & alios, qui manifestos vsurarios sepeliri permiserint, ipsis vsurariorum pœnis subiaceant. 3. Nemo testamentis illorum condendis interesse possit, intellige vt testis vel notarius, aut eos absoluere, nisi fiat post satisfactionem aut debitam cautionem. 4. Denique testamenta ipsorum sint inualida sine altero ex duobus. Intelligitur autem idonea cautio illa esse, quæ fit per fideiussores, vel pignora, qualem probant leges. *l. Mandato. 39. § fin. ff. Mandati & gl.* communiter recepta hîc. Etsi alioquin etiam nuda promissio cautionis nomine contineatur. *l. 5. C. De verb. signif.* & multo magis iurata, quamuis neque hæc videatur sufficere, quia facilè homines necessitate cogente proprio commodo vrgente peierant.

Nota II. Etsi testamentum fuerit factum, antequam esset vsurarius, neque sic esse validum, vt tradit *Couarr. 3. var. c. 3. n. 9. v. 11.* nisi satisfactio aut cautio sufficiens præcesserit testamenti factionem, requiritur enim iuxta reg. Iuris habilitas in testatore non solùm tempore facti testaméti, sed etiam mortis. *l. 1. §. Sed si filius. ff. De legat.* Contrarium tamen in praxi communiter videtur receptum, vt fatetur *Couarr. l. c. in fin. & Gabriellius l. 4. concl. 3.* quia videtur satisfactum intentioni Canonum, etiam per satisfactionem aut cautionem subsequentem, quia Ecclesia non principaliter intendit vsurarum restitutionem, vnde si vsurarius pœnitens decedat, & sufficientem cautionem præstent hæredes, non est sepultura deneganda.

Nota III. Etsi testamenta vsurariorum possint videri irrita, etiam quoad legata pia, cùm neque oblationes à talibus Ecclesia recipit, *c. Quia. 3. sup.* idque tenet *Panorm. in Rub. de testam.* æquius tamen est iuxta *Couarr. l. c.* legata pia præstari, modò non excedat vires hæreditatis, quia fauor piæ causæ, ipsáque eleëmosyna non habet locum aut placet Deo ex illis quæ sunt aliena. Sed neque codicillos vsurarij valere, quia frustranea esset lex prohibens testamentum, si liciti essent codicilli, quia vt bene aduertit *Zasius hic n. 49.* pendet à licentia testandi, vt cui hæc est denegata, & illa denegata censeri debet. *l. 2. §. penult. ff. De jure codicill : vt in hoc t.* neque denique mortis causa vsurario donare licet, quia talis donatio æquiualet & habet effectum legatorum, ita *Couarr. n. 3. Rub. de testam. n. 3 Iulius clarus. §. Donatio. q. 7.*

Nota IV. Etiam Judæos teneri pœna *h. c.* non quidem quoad pœnas spirituales, cùm sint extra Ecclesiam sed politicas siue ciuiles, ad legis naturalis & societatis humanæ conseruationem spectantes, quibus omnes homines ligantur, adeóque & Iudæi subjecti, eatenus non tantùm principibus sæcularibus sed & Ecclesiasticis, quare testamenta Iudæorum vsurariorum non aliter valebunt, quàm debita satisfactione aut cautione promissa, vt post *Couarr. l. c.* tradit *Zasius. n. 51.*

IDEM TITVLVS DE VSVRIS IN CLEMENTINIS.

Cap. vnicum. Ex graui.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum concilio, vt quiuis magistra-

gistratus aut judices, consiliarij, aut quiuis officiales statuta (pro vsuris aut vsurariis qualia antea enumerauit) de cætero facere, scribere, dictare, aut quòd soluantur vsuræ; vel solutæ non restituantur scienter judicare præsumpserint, sententiam excommunicationis incurrant, eandem incursuri, nisi statuta eiusmodi de libris communitatum) si super hoc potestatem habuerint) intra 3. menses deleuerint, aut ipsa statuta vel eiusmodi consuetudines, quoquo modo præsumpserint obseruare. Vsurarios porrò ad exhibendum, cùm de vsuris agitur, suarum codices rationum idem Pontifex censurâ decernit ecclesiasticâ compellendos. Si quis deniq; pertinaciter affirmat, exercere vsuras non esse peccatum, eum esse velut hæreticum puniendum, & ordinarios atque hæreticæ prauitatis inquisitores, contra huiusmodi errore diffamatos aut suspectos de hæresi debere procedere.

EXEGESIS.

Hæc plana sunt, & juri Diuino ac naturali valde conformia, maximè circa statuta vsuraria condenda & abolenda, ut nulla contra illa consuetudo possit præualere. Circa tres tamen menses hîc assignatos videtur id usu abrogari potuisse.

TITVLVS XX.

DE CRIMINE FALSI.

Ad Rubricam.

NOTA I. Falsum & falsitas nihil aliud est, quàm *veritatis imitatio, Nouell. 73. Collat. 6. tit. 2. de Instru. caut. & fid. in prin.* quæ si fiat cum dolo, potiùs est veritatis euersio, & dicitur crimen falsi, committitur variis modis, quos breuissimè collegit *Cornin. l. 4. t. 218.* in suâ synopsi juris Canonici. grauitas hujus criminis bene describitur, *hoc t.* quòd Deum lædat, & judicem, & partem. Etsi verò hoc procedat simpliciter de teste falso, generatim tamen læsio Dei & hominis in omni crimine falsi reperitur; falsitas enim præter offensam æternæ veritatis tendit ad fallendum non quidem Deum, qui falli non potest, sed hominem aliquem siue vnum siue plures. Extat hic *tit. in Extrau. vtrisq; in decreto de eâdem re agitur. c. In memoria. d. 19. c. Quisquis. 11. q. 9. c. Qui falsò. 4. q. 3.*

Nota II. Etsi crimen falsi multis modis committatur, in hoc tamen t. solùm agi de falsidico teste, sententiâ latâ per falsas literas, falsante sigillum principis, receptatione illegitimâ literarum Apostolicarum, illarúmque variâ falsatione, etiam quoad stylum curiæ. Denique de rasura earundem & falsatione monetæ. Qui alijque falsationis modi à *Cornino* relati propter damnum datum proximo semper obligant ad restitutionem.

Nota III. Testem dici falsum, & teneri de falso non solùm quando dicit mendacium, sed etiam quando occultat veritatem, quòd intelligendum monet *Panorm.* quando quis interrogatus de certo articulo, dicit se nihil scire, vel quando jurauit dicere meram veritatem, & multa subticet, vt *in c. Cùm dilecti. de accusat.* si autem non jurauit, vel non fuerit interrogatus, ad nihil tenebitur.

Cap. I. Falsidicus.

Augustinus.

SVMMA.

Falsus testis tribus est obnoxius, primùm Deo, cuius præsentiam contemnit, dein Iudici, quem mentiendo fallit, denique innocenti, quem falso testimonio lædit, vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

EXEGESIS.

Intelligitur ex dictis ad *Rubricam.*

Cap. II. Super eo.

Lucius III. Vigoriensi Episcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex huic Episcopo, vt quotiès aliqua scripta sub nomine suo viderit redarguenda falsitatis, nullam eis adhibeat fidem, neque quod per ipsa mandatum est, obseruet, sed eum, qui præsentârit, retineri faciat diligenter.

EXEGESIS.

Colligitur, quòd suspectus de falsitate possit capi & detineri in custodia, donec reperta sit veritas, de quo *in c. Memoriam. D. 19.* vt tradit *Panorm. hic n. 3.* qui etiam bene jubet obseruari *gl. verb. Sine temporis præfinitione,* quòd sententia lata per falsas literas denegatorias possit retractari quandocunque, & idem est in sententia delegata, si falsus Procurator agat causam, iuxta *c. In nostra, de Procur.* Secus est, quando judex ordinarius circumuenitur falsis literis aut probationibus; quia tunc ad agendum de falsitate, certum tempus est præfinitum, vt docet *Ioan. And. in c. Venerabilis. de except.*

Cap. III. Ad audientiam.

Vrbanus III.

SVMMA.

Cùm aliqui falsâssent sigillum Regis Francorum

eorum, eósq; incarcerari Episcopus mandâsset. Rescribit Pontifex, ne eis membrum auferri, aut pœnam infligi corporalem cum periculo mortis patiatur, sed degradatis in signum maleficij characterem imprimi faciat, & prouinciam seu diœcesin abiurare compulsos abire permittat.

EXEGESIS.

Tres pœnas infligi Clerico falsanti sigillum principis, notat *Panorm. hic.* 1. Est degradatio verbalis seu depositio, nam si sermo esset de degradatione reali, reus tradi deberet, siue relinqui judici seculari, velut afficiendus pœna mortis, vt *in c. Degradatio de pœnis. in 6.* 2. Pœna est impressio alicuius characteris, vt sic magis absterreantur clerici, & falsarij ab aliis discernantur; ajunt aliqui hunc characterem fuisse primam literam diœcesis siue prouinciæ vbi peccauerunt, hanc tamen pœnam non esse ordinariam dicunt *DD.* sed specialem in odium criminis. 3. Pœna est exilium, habet enim Ecclesia siue Episcopus potestatem clericum compellendi ad abjurandam diœcesin suam, quod vtique est quædam exilij species. Non possunt tamen Episcopi infligere pœnas cum periculo mortis, alioqui fierent irregulares.

Cap. IV. Dura sæpe.

Innocentius III.

SVMMA.

Statuit Pontifex, sub excommunicationis pœna & suspensionis ab ordine & beneficio, ne quis apud sedem Apostolicam, literas eiusmodi, nisi de manu Pontificis, vel illorum recipiat, qui de mandato ipsius ad illud sunt officium deputati. Si verò sit persona tantæ auctoritatis, quam deceat per nuntium literas eiusmodi recipere, mittat nuntium idoneum ad cancellarium vel ipsum Papam, per quem literas dicto modo recipiat: Transgressor huius mandati, si laicus fuerit, excommunicationi subiaceat, si clericus suspensioni ab officio & beneficio. Iubet porrò Pontifex generalem excommunicationis sententiam promulgari & in singulis parochiis sæpius innouari, vt si quis falsas literas se habere cognoscat, infra 20. dies illas aut destruat aut resignet, si excommunicationis sententiam vult euadere, quam Pontifex sibi extra mortis periculum reseruat.

EXEGESIS.

Nota, quòd hoc *c.* procedat contra eos, qui apud sedem Apostolicam, id est in curia existentes, vt dicunt *DD.* literas ab alio quàm Papa vel deputatis recipiunt, vnde non obligat existentes extra curiam, modò mittant nuntium idoneum ad Cancellarium aut Papam, qui inde literas recipiat. Quod præsertim dicendum est, si sint tantæ auctoritatis, vt principes, Cardinales, Patriarchæ, videtur enim per *h. t.* indulgeri illis, vt per nuntium literas apostolicas recipiant. Sanxit autem hæc sub tam grauibus pœnis *Innoc.* quia illius tempore falsatio literarum apostolicarum erat valde frequens.

Cap. V. Licet.

Idem Archiepiscopo & Canonicis Mediolanensibus.

SVMMA.

Ponit Pontifex nouem modos falsandi literas papales, quorum duos postremos dicit non facilè posse deprehendi, sed neque priores septem sunt satis clari, idcò textum prolixum non adjungimus, sed vniuersim notantes, quod sub finem dicit Pontifex, duas posteriores falsitates posse deprehendi ex modo dictaminis (id est styli, vt interpretor) vel forma scripturæ, aut qualitate chartæ. In cæteris diligentem indagatorem falsitatem posse intueri, vel in adiunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtusione, præsertim si bulla non sit æqualis, sed alibi magis tumida, alibi magis depressa. Bene tamen notat Ioan. And. & Host. si litera sit deleta cum herba, siue cum aqua distillata, fraudem non posse deprehendi ex modis h. t. assignatis.

Cap. VI. Quàm graui.

Idem, Attinacensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus literas veluti Apostolicas accepisset, quarum tam in continentia, quàm in dictamine Pontifex deprehendit falsitatem, rescribit eidem, scire illum debere, sedem Apostolicam in suis literis consuetudinem hanc tenere, vt Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos fratres, cæteros autem Reges, Principes, vel alios cuiuscunque Ordinis, filios appellet. Et cùm vni tantùm personæ scribit, nunquam loquatur in plurali, vt vos, aut vester, siue his similia apponat. In falsis autem illis literis Episcopus iste vocabatur dilectus in Christo filius, cùm in aliis literis fuerit venerabilis frater appellatus. Ideóque monet, vt sic literas Apostolicas intueatur tam in bulla, filo & charta, quàm in stylo, ne veras pro falsis, vel falsas pro veris admittat.

EXEGESIS.

De stylo Curiæ Romanæ, vide latè *Felin. in c. 2. de rescriptis.* Adde Rom. consil. 376. quod incipit *Quæstio.* Et obserua ex notis additis ad Edit. Gregor. ad *Corpus Iuris Can. in c. Raynaldus. de testam.* quòd Papa Cardinales singulares, de quibus hîc nihil dicitur, filios vocat non fratres, exceptis *Ostiensi, Albanensi,*

bauensi, Portuensi, Sabinensi, Tusculano, & Praenesti-no, & ita seruat stylus Curiae Romanae.

Cap. VII. Ad falsariorum.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt omnes literis Apostolicis vti volentes, eas primò diligenter examinent, nam per exceptionem ignorantiæ non euitabunt pœnas hic adnotatas, videlicet vt omnes falsarij literarum Apostolicarum, qui per se vel alios hoc vitium exercent, cum fautoribus & defensoribus suis anathematis vinculo sint innodati, & clerici, quidem omnibus officiis & beneficiis Ecclesiasticis perpetuò sint priuati, & degradati seculari potestati tradantur secundùm constitutiones legitimas puniendi, per quam & laici de falsitate conuicti legitimè puniuntur. Qui verò sub nomine Pontificis literis falsis vtuntur, Clerici quidem officiis & beneficiis Ecclesiasticis spolientur, laici verò maneant excommunicationi subiecti, ita tamen, vt in istis & in illis malitia grauiùs quàm negligentia puniatur. Idque de his, qui falsas literas impetrant, est obseruandum.

E X E G E S I S.

Quòd Pontifex hic videtur excusationem ignorantiæ excludere, non debet intelligi de illâ, quæ habet rationes probabiles, alioquin puniretur sine culpâ; sed de illâ, quæ coniungitur cum dolo, vt notat *Panorm. n. 7.* qui id quoque addit *Clericum falsantem literas Papæ, tradi iudici seculari morte puniendum*, quod est speciale in istâ specie falsitatis, nam ordinariè crimen falsi non punitur ita acerrimè, vt colligitur ex *c. Audientiam.* sup. iuxta jus ciuile pœna falsi in libero homine est deportatio, & omnium bonorum publicatio, in seruo vltimum supplicium, vt ait *gl.* hic. Sic enim ait, *l. 1. §. vlt. ad l. Cornel. de falsis. & l. Vbi falsi. C. eod.* quòd verum est de his, qui falsant literas Principis, falsantes enim literas aliorum puniuntur leuiùs.

Cap. VIII. Accedens.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex, si literæ Apostolicæ falsæ deprehensæ, de simplici justitiâ formam habeant (cùm præsumi non debeat, quòd pro talibus literis, quæ facilè possunt obtineri, fraudem quis commiserit falsitatis) nec impetrans iis vsus est, postquàm eas falsas esse cognouit, ei officium beneficiumque restituendum esse, neque vlteriùs molestandum.

E X E G E S I S.

Literas de simplici justitiâ eas intellige, quæ dantur ad lites, siue commissiones pro illis; hæ enim facilè conceduntur, circa modica aut facilia autem non præsumitur dolus, vt notat *Panorm.* hic. & in *c. 1. de præsumpt.* Et licet reipsâ subesset dolus, non præsumeretur falsum de re tam modicâ, secus si essent literæ de magnâ gratiâ.

Cap. IX. & fin. Ex conscientia.

Idem.

S V M M A.

Cùm Pontifex in literis quibusdam falsitatis redargutis nihil suspicionis inuenisset, nisi paucarum literarum rasuras, quæ nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerant: mandat si constiterit R. contra quem alter dictas literas super Ecclesiâ quâdam obtinuerat) obligâsse se sub periculo causæ amittendæ, nisi literas illas falsas esse probaret, cùm quilibet ad renuntiandum juri suo liberam habeat facultatem, eidem. R. super dicta Ecclesia silentium imponi.

E X E G E S I S.

Collige I. Quòd rasura paucarum literarum non inducat probationem falsitatis, nisi inde sequeretur ambiguitas aut æquiuocatio nominis, de quo dubitatur, aut esset in loco suspecto, iuxta *c. Inter dilectos. de fide instr. & c. Ex literis. eod.* talis enim rasura meritò moueret animum sapientis.

Collige II. Quòd quis potest se obligare ad perdendum beneficium in sui præiudicium, licet superior possit illam obligationem non acceptare, iuxta *c. Quòd in dubiis. & c. Admonet de renunt.* Quòd enim dicitur quemlibet posse renuntiare juri suo, intellige de jure priuato, non publico, vt sæpè dictum. cùm ergò iste R. renuntiauit juri suo priuato, quod prætendebat in illâ Ecclesiâ, & in probatione falsitatis literarum, ad quam se cum periculo causæ obligauerat, meritò illi silentium super dictâ Ecclesiâ imponitur.

IDEM TITVLVS DE CRIMINE FALSI IN EXTRAVAGANTIBUS IOANN. XXII.

Cap. Vnicum. Prodiens.

Idem.

S V M M A.

Cùm nonnulli nullam habentes auctoritatem juris vel consuetudinis seu priuilegij, monetam falsam fabricarent in Francia & locis circumuicinis, alij autem monetam falsam sub vero signo Caroli Regis Fran-

Praetorum depravaret in recto pondere; quam plures etiam quibus jus monetae competit, monetae Regiae suam quantitatem poterant assimulare, licet ab eiusdem Regiae monetae justo pondere deficerent, & populares personae quotidie fallerentur in desiderandis eiusmodi monetis, insuper alij scienter falsas monetas extra dictum regnum venderent & expenderent. Pontifex Ioann. exemplo Clementis V. praedecessoris sui eiusmodi falsarios, & fabricatores monetarum talium & emptores praedictos, excommunicationis sententiâ innodat, absolutione sibi & successoribus suis, praeterquam in mortis articulo reservatâ.

EXEGESIS.

Eosdem falsarios & fabricatores monetarum.) Nota I. Hoc grande crimen falsandi monetam non solùm prohibetur hîc jure canonico sub poenâ excommunicationis, & iniquũ judicatur *c. Quanto. de jurejur.* verùm etiam jure ciuili tam communi quàm municipali singularum prouinciarum damnatur & interdicitur sub grauissimis poenis. *l. 2. C. De falsâ monetâ.* quin frequenter eiusmodi falsarij puniuntur supplicio capitali, bona tamen fides & ignorantia excusat vtentem adulterinâ pecuniâ, etsi postquam intellexerit talem esse, teneatur ad restitutionem, à qua bona fides aut ignorantia non excusat, vt tradit *Nauarr. in man. c. 17. n. 167.*

Nota II. Etsi quis bonâ fide monetam adulterinam acceperit, non tamen excusari, si illam scienter exponat, quia fallit alterum dando monetam pro vera, quam scit esse falsam. Neque error vnius nocere debet alteri, juxta *Nauarr. l. c.* Idem dicendum in alijs, nemo enim rem, quae non valet, nisi florenis decem, si illam ex imprudentia aut errore emit florenis quindecim, licitè tanto pretio vendit alteri, cui ipsius imprudentia nocere non debet, vt bene explicat *Nauarr. l. 3. de restit. cap. 1. n. 312.*

Nota III. Etiam illum, qui cudit monetam in debita materia & pondere, esse falsarium & teneri poena falsi, quia ad justam monetam non sufficit materiae bonitas aut figurae similitudo, sed requiritur potestas monetam cudendi & autoritas figuram vel signum imprimendi, quae in tali moneta deficiunt, vnde *Bartol. l. Qui falsam. ff. h. t.* definit falsam monetam esse eam, quae cuditur ab eo, qui non habet auctoritatem publicam cudendi, concordat *c. Quod quidem. 1. q. 1.* vbi regale signum impositum siue impressum monetae non excusat cudentem, cùm reuera subsit dolus & vsurpatio alienae potestatis. Id damus si justa sit materia & valor, neque proximus ex tali moneta damnum incurrat, cessare restitutionis obligationem, quia nemo laesus, neque damnum passus est, quod *Zasius. n. 5.* extendit etiam ad illos, qui tondent & radunt monetam, relicto tamen justo pondere, quod eiusmodi tonsores frequenter attenuant.

Nota IV. Etsi princeps cudens monetam licitè deducat expensas; ideóque vltra materiae valorem pluris taxet, si tamen taxatio sit immoderata, non effugit crimen falsi; decipit enim subditos suos, & externos bonâ fide accipientes talem monetam pro verâ & justâ, quamuis Principes & Regna externa soleant valorem monetis externorum principum imponere, qui ipsis placet, licet maiorem imposuerit Princeps externus, cui *extra territorium juxta Reg. Jur. in 6. impunè non paretur*, vt benè ponderat *Zasius n. 6.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum.

SVMMA.

Prohibet in prolixo textu studium Alchimiae, & statuuntur poenae in illos, qui illam non sine dolo exercent. Etsi verò Physici doceant communiter posse verum aurum confici ex aliis metallis, tot tamen fraudes & deceptiones interueniunt, vt meritò haec fuerit prohibita; Nec opus est pluribus.

TITVLVS XXI.

DE SORTILEGIIS.

Ad Rubricam.

NOT. I. Sortem dici, quando aliquid eo fine agitur, aut adhibetur, vt *occultum aliquid patefiat*, v. g. quid in hâc, vel illâ re futurum sit, quid conueniat alicui ex pluribus tribuere, quid expediat agere.

Nota II. Ex communissimâ sententiâ *S. Tho. 2. 2. q. 155. a. 1.* tres esse sortium species ex fine petitas; *Diuisorias, Consultorias, Diuinatorias.* Diuisoriae sunt quando indicio sortium quaeritur, quid cuique tribui, assignari, aut concedi debeat, ex haereditate, legatis, officiis, functionibus &c. quae inter plures diuidi possunt aut debent. Consultoriae sunt, quando inquiritur sortibus consilium aut voluntas Dei, quid in rebus obscuris, dubiis, arduis, agendum,

by Google

aut omittendum sit. Diuinatoria sunt, per quas inquiritur de futuris euentibus.

Not. III. Directionem posse peti vel expectari, à cœlo, & astris, vel casu, vel dæmone. Vbi certum est, quidquid non petitur à Deo temperante sortes licitas, superstitiosum & illicitum esse.

Nota IV. Sortes diuinatorias, & consultorias, posse ad vnam speciem reuocari, quia & consultando in dubiis, diuinatur quid agendum aut omittendum sit auspicio sortium, & diuinando quid futurum sit, vel lateat, suffragio sortium consultatur, quid astra, fatum, casus, aut Deus velint. Quâ ratione duas sufficere sortium species non malè existimat *Suar. to. 1. de Relig. l. 2. de superstit. c. 1 2. n. 18.*

Plura speciatim attingemus in progressu. De quâ materiâ tractatur etiam *26. q. 1. q. 2. q. 3. q. 4. q. 5. q. 6. c. Non licet iniquam. vsque in fin.*

Cap. I. In talibus.

Ex pœnitentiali Romano.

TEXTUS.

In talibus vel Codicibus, aut aliis sorte futura non sunt inquirenda; nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus quis obseruare præsumat. Qui contra fecerit, quadraginta diebus pœniteat.

EXEGESIS.

Sorte futura non sunt inquirenda.) Prohibentur hîc sortes diuinatoriæ, per quas vel futura inquiruntur, vel occulta, vt furta, libelli infames, quorum autor ignoratur, & indagatur, vt si cartulæ plures in vrnam conijciantur, quarum vni inscriptum sit nomen *Titij*, quam si coniector educat, dicet rem ablatam esse apud Titium. Item, si quis librum aperiat eo fine, vt aliquid ei occurrat, quod læta vel tristia, vel aliquid salutare contineat, qui videtur esse casus capituli, dum Codicum obseruationem vetat, quod genus sortium Iure Canonico apparet esse prohibitum, tum hoc *cap.* tum seq. tum pluribus locis in *decr. c. Sortes. c. Peruenit. c. Si quis. c. Clericus. c. Contra. c. Episcopi.*

Nota II. Non tamen semper in his sortibus grauiter peccari, si non expressè petatur vel expectetur reuelatio futurorum aut occultorum à dæmone, vel à fato quodam sidereo, vel casu, qui non reducantur in Deum. Fiunt enim hæc sæpe ex vanitate, aut curiositate, de quâ si taliter sortientes interroges, respondebunt, nihil sibi esse cum dæmone, fato vel casu, qui à diuinâ prouidentiâ non proueniant, etsi in eo saltem leuiter delinquant, quod eiusmodi sortibus diuinam prouidentiam sine iustâ causâ subiiciant, eiusque consilia quasi expiscari velint.

Nota III. Huius mentis videri fuisse *S. Aug. ep. 119.* His qui de paginis Euangelicis sortes legunt, etsi optandum sit, vt id potiùs faciant, quàm vt ad dæmonia consulenda concurrant, mihi tamen displicet ista consuetudo ad negotia secularia, & ad vitæ huius voluptates velle diuina oracula conuertere. Vbi *Sanct. Doct.* expressè solùm damnat, si eiusmodi sortes ex apertione Bibliorũ, ad finẽ temporalem vanum aut curiosum dirigantur; posse autem ex piâ intentione hâc ratione explorari diuinam voluntatem, videtur ipse dedisse exemplum, quando *lib. 8. c. 12. confess.* ipso Deo suggerente per vocem illam *tolle lege, tolle lege, tolle lege,* credidit securâ sortitione sibi id faciendum, quod in primo apertæ Scripturæ capitulo legendum inuenisset. Secutus *S. Antonium,* qui veluti sortiturus vitæ statum ex Euangelij lectione templum ingressus, cùm audisset illud legi: *Vade, vende omnia quæ habes &c. ex Matt. 19.* credidit se sorte veluti diuinitus missâ, ad Euangelica consilia & mundi contemptum vocari.

Cap. II. Ex tuarum.

Alexander III. Grandensi Patriarchæ.

SVMMA.

Cùm V. Presbyter ex inspectione astrolabij, furtum cuidam Ecclesiæ factum, ex bono zelo suo intentione vocandi dæmonium indagare studuisset. Rescribit Pontifex ipsum non modicam peccati maculam inde contraxisse, mandatq; Episcopo, vt eum pro pœnitentiâ per annum, & ampliùs si sibi visum fuerit, ab altaris ministerio suspendat.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* intelligitur ex primo. Etsi verò res occultas, siue præteritas, siue præsentes, vt furtum occultum, thesaurum &c. ex astris indagare sit superstitio omni iure interdicta, pro quo *Delrium, Sanchez,* aliósque allegat *Barbos. n. 4.* Potest tamen id per simplicitatem, bonum zelum, imò & vanam credulitatem excusari, modò nõ interueniat expressa dæmonis inuocatio, vt innuit textus. Exaggerat tamen Pontifex Sacerdotis huius factum, ratione scandali, quia cum Astrologo iudiciario, quem designat per hominem infamem, locum suspectum accessit, ideóque pro rigore antiquo seruandi Canones voluit illum per annum suspendi.

Cap. III. & vlt. Ecclesia.

Honorius III. Capitulo Lucano.

SVMMA.

Cùm Capitulum istud Ecclesiâ suâ vacante, vnum ex suis elegisset per sortem, qui tres eligeret, per quos vice omnium Lucanensi prouideretur Ecclesiæ de pastore, quorũ duo tertium Magistrũ R. elegerunt, quod expressè eis licebat, secundùm potestatem à toto Capitulo ipsis traditam: Pontifex tali examinato processu, licet notâ & reprehensione non careret propter sortem in talibus interuenientem, electionem celebratam quidem confirmauit, sed sortis vsum in electionibus perpetuâ prohibitione damnauit.

EXE-

EXEGESIS.

Vnum elegistis ex vobis per sortem.) Nota hoc pertinere ad sortes diuisorias, quæ nec naturali nec ciuili jure sunt prohibitæ, quia sors nihil mali est, sed res in humanâ dubietate diuinam indicans voluntatem, vt ait *S. Aug.* relatus in *c. Sors. 26. q. 2.* Sic sortibus vtuntur homines in controuersiis & litibus dirimendis, in hæreditatibus, possessionibus, lucris diuidendis, honoribus, officiis distribuendis, in eligendo ex pluribus dignis aliquem dignum, in pœnis infligendis, vt si duo mortem commeriti sortiantur, cui moriendum sit, faciunt huc *l. Si ambo. ff. De judic. l. Si duobus. c. Communia de legibus. l. Si qui sunt. ff. Familia ercifcunda.* Vide *S. Aug. ep. 180. & l. 1. De doct. Christ. c. 18.*

Not. II. Licitas esse eiusmodi sortes siue diuisorias, siue consultorias, siue diuinatorias (quæ omnes si rectè fiant, ad diuinam voluntatem explorandam pertinent) patet pluribus Scripturæ exemplis. Sic sorte Hebræis distributa est *terra promissionis. Iosue* indicio sortium puniuit *Achan. c. 7. Saul.* sorte est electus in Regem, sic *Ionatham* filium ipse mel comedisse deprehendit *1. Reg. 14. Ionam* quoque esse causam tempestatis, sorte deprehensum est. *Zacharias* sorte exiit, vt poneret incensum *Luc. 1.* sorte *Mathias* electus est in Apostolum. *Act. 1.* In talibus non peccatur, nisi absque vllâ necessitate ad sortes recurratur, hoc enim esset tentare Deum, ait *S. Tho.* aut si absque debito cultu aut precibus id fiat, contrà quàm fecerunt Apostoli, qui precibus fusis convenerunt ad *Mathiam vel Barnabam* sorte eligendum, quorum vterque dignus videbatur honore Apostolatûs; si enim non tantùm digni, sed digni cum indignis subijciantur sortibus, erit vtique culpabile, neque locum habebit illud. *Prouerb. 16.* Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.

Sortis vsum in electionibus &c.) Nota I. Cùm ergo ex dictis apparet sortes diuisorias in electionibus nec ciuili, nec naturali jure esse illicitas, sequitur solo jure Ecclesiastico esse prohibitas. Certè ipse Pontifex significat, ante hanc prohibitionem fuisse validas, cùm præsentem electionem veluti validam confirmauit, non obstante sortis interuentu. Rationem autem specialem, cur in electionibus Ecclesiasticis (etsi alij alias comminiscantur,) vsus sortium censeatur reprehensibilis, illam censemus rectissimè assignari, quòd electiones Ecclesiasticæ fieri soleant ac debeant maturo consilio, & præuiâ solicitâ electorum deliberatione, imò & diuino invocato auxilio, & habitâ notitiâ eligendorum, vnde temerè & sine justâ causâ recurritur ad sortes.

Nota II. Consultius esse, electiones non fieri per sortes, etsi ante hanc prohibitionem etiam Ecclesiasticæ sic fieri potuerint, non minùs quàm electiones ciuiles, hodiéque ad sedandam magnam discordiam, vel aliam grauem causam sic fieri possint, accedente Pontificis consensu. Neque hæc prohibitio extendi debet vltra electiones propriè dictas. vt si dubium sit, quis ex pluribus præsentari aut promoueri debeat ad beneficia non electiua; poterit id sortibus committi, per *Reg. jur. in 6. Odia enim restringi.* Fallitur autem multum *Barbos. n. 5.* dum pro ratione huius prohibitionis assignat *c. Quia propter.* quod non possit obseruari stante vsu sortium, *Innoc. III.* enim qui est autor *d. c. Quia propter.* multis annis est posterior *Alexandro III.* qui est primus auctor huius prohibitionis in *cap.* præsenti.

TITVLVS XXII.

DE COLLUSIONE DETEGENDA.

Ad Rubricam.

COLLVSIO est *fraudulenta conuentio inter Reum & Actorem*, quâ interueniente delicta manent impunita, vt describit *Menoch. cons. 15. n. 17.* vel iuxta *gloss. ad Tit. collusio*, inter reum & actorem fraudulenta conventio. Et dicitur colludens falsum committere, quia aliud agit, & aliud simulat.

De hâc materiâ habes *q. 3. c. 1. in Rubric. de pœnis.* quæ sit pœna collusionis, & suprà *in Rubr. de accusat.*

Cap. I. Scripta.

Gregorius vniuersis Episcopis de Corin.

SVMMA.

Cum hi, qui contra quendam Hadrianum Episcopum aliqua dixerant, postea cum eodem in amicitiam conuenissent, Pontificem autem nuntiata sceleris qualitas valde impelleret ad non dissimulandum, cùm præsertim accusatores & accusatus inter se gratiam fecerint; rescribit idem Pontifex, necesse esse subtiliùs perscrutari, ne fortè non ex charitate, sed ex præmio, eorum sit concordia comparata.

EXEGESIS.

Accusatores & accusatum inter se fecisse gratiam &c.) Not. Si accusator desistat ab accusatione, debere judicem inquirere, an non subsit aliqua collusio, cuius præsumptio est, si repentè redierint in gratiam, qui antea erant adversarij, dum accusatus corrupit accusatorem seu prece, seu pretio, vt desistat ab accusatione præsertim grauis sceleris, vt significat Pontifex, nascitur enim inde impuni-

tas scelerum, quæ cedit in damnum publicum, & perniciem disciplinæ Ecclesiasticæ in Clericis. Varias autem præsumptiones ex *DD.* enumerat *Barbos. n. 4. 5. & 6.* vbi bene dicit, ex solâ amicitiâ non præsumi collusionem, sunt enim multi amici boni, qui vltra aram amici esse nolunt. *Panorm.* hîc enumerat causas recedendi à judicio, à *n. 5.* & ostendit, quænam sint legitimæ, quem vide, propriè enim hoc pertinet ad *materiam de Iudiciis.*

Cap. II. Crimina.

Idem.

TEXTUS.

Crimina semel audita, Gregorius indiscussa nullo modo præteribat, etiamsi accusatus cum accusatore in gratiam rediisset.

EXEGESIS.

Crimina semel audita &c.) Dupliciter intelligi possunt crimina audita, id est probata, sed nondum punita, vel delata quidem, sed nondum probata, nec per sententiam damnata. Vtraque discussione indigent, illa quidem qualiter punienda sint, & pœna exequenda, ista, quia crimina semel ad judicem delata, indiscussa, & injudicata relinqui non debent, vtraq; autem pro zelo disciplinæ intellexisse S. Gregorium apparet, ita vt vtroque casu judex possit procedere ad vlteriorem inquisitionẽ, nisi intelligat per licitam transactionem recessum esse à judicio, vt not. *Panorm.* hîc se referens ad dicta *c. 1.*

Cap. III. Audiuimus.

Alexander III. Noruicensi Episcopo.

SVMMA.

Cum quidam Clerici super beneficiis, quæ possidebant, permitterent se ab aliis molestari, & postea lite cessâ, vt quietè ea beneficia possiderent, quasi transactionis nomine annuam pensionem soluerent, vt illis mortuis super his beneficiis jus sibi valerent vendicare: Mandat Pontifex vt Clericos suos, huiusmodi collusionis legitimè conuictos, beneficiis, super quibus collusum fuerit, non differat perpetuò spoliare.

EXEGESIS.

Textus satis planus est. Illud nota, ex *h. c.* desumi pœnam ordinariam collusionis super beneficiis, vt videl. priuentur beneficiis super quibus colluserunt.

Cap. IV. & vlt. In tantum.

Gregorius IX. Barensi Archiepiscopo, & Fratri Ioseph Monacho Florentino.

SVMMA.

Cum clamore & infamiâ contra Acherontinum Archiepiscopum inualescente, Pontifex inquisitionem excessuum ipsius commisisset, sed, ipso cum inquisitoribus & examinatoribus colludente, illisque & testibus corruptis dicti excessus non solum mansissent incorrecti, verùm etiam peiora prioribus commisisset; mandauit Pontifex, si de collusione ac corruptione constiterit, ex integro super commissis & aliis, alioqui super nouis duntaxat inquiratur, prout videbitur inquirendum.

EXEGESIS.

Ex integro super præmissis & aliis &c.) Nota ex *Panorm. hîc n. 3. & 4.* 1. Quòd absolutus legitimè per viam inquisitionis, non debet ampliùs super semel inquisitis impeti; etsi infamia non statim cesset. 2. Si tamen sententia sit lata per collusionem, non tollitur facultas iterum accusandi, & de prioribus criminibus rursus inquirendi; perimitur tamen prior instantia, & inchoatur noua, quod significat ex integro inquisitionem resumi, & nouum processum super prioribus institui.

TITVLVS XXIII.

DE DELICTIS PUERORUM.

Cap. I. Pueris.

Gregorius.

SVMMA.

Pueris grandiusculis non solùm ab annis 14. cùm pubescere cæperint, attribui possunt peccata carnis, verùm etiam furta, mendacia, quibus plena est puerilis ætas, quamuis in eis, non ita, vt in maioribus, punienda videantur.

EXEGESIS.

Nihil in hoc titulo, & hoc atque *seq. cap.* est difficultatis, sed est comperti juris, quod hic & alibi statuitur, pueros esse mitiùs puniendos, concord. *c. Si de sent. excom. l. Auxit. ff. De minor.* De quâ materiâ tractatur quoque *5. q. 1. per totum. 4. q. 3. c. 1. 22. q. 6. c. Paruuli, & duob. seqq.*

Cap.

Cap. II. & vlt. Referente.

Alexand. III. Hermon. Episc.

SVMMA.

Cum N. filius decennis H. cum aliis pueris sagittando, quendam eiusdem nepotem percussisset, vt interiret, & Abbas S. Remigij à præfato H. iuxta terræ consuetudinem centũ solidos requireret. Mandauit Pontifex, cùm in pueris relinqui soleat inultum, quod in aliis prouectæ ætatis seueriùs corrigitur, dictum Abbatem moneri & compelli, ne centum Solidos, aut aliquid pro temporali pœnâ requirat.

EXEGESIS.

Etsi mitior pœna habere locum maximè debeat in pueris doli non capacibus, habet tamen hæc juris benignitas locum in puberibus quoque, imò durante minorennitate, licet quo maior est doli capacitas & ætas, eò magis ipsi pueri possint ac debeant puniri.

TITVLVS XXIV.

DE CLERICO VENATORE.

Cap. I. Episcopum.

Ex Concilio Aurelianensi.

TEXTUS.

Episcopum, Presbyterum aut Diaconum, canes, aut accipitres ad venandum habere non licet. Quòd si quis talium personarum in hâc voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus à communione, si Presbyter duobus, si Diaconus, ab omni officio sit suspensus.

Cap. II. & vlt. Omnibus.

Ex eodem.

SVMMA.

Omnibus seruis Dei venationes & siluaticas vagationes cum canibus, & accipitres, aut falcones habere interdicimus.

EXEGESIS.

Omnibus seruis Dei Venationes &c.) Nota I. Meritò nos coniungere hæc duo Capitula, quia prohibent idem, videl. venationes, priùs quidem expressè & directè, posterius indirectè, dum prohibet haberi accipitres, falcones, canes, quæ ordinantur ad venandum, vnde prohibitis mediis apparet ipsum finem esse prohibitum. Adverte hæc jura non reperiri in *Concilio Aurelianensi*, etsi fortè inde originem aut occasionem sumpserint, sed in *Agathensi c. 55.* vt notat *Barbos. n. 6.*

Nota II. Hic maximè interdici venationes periculosas, aut clamosas & tumultuosas, vt sunt aprorum & similes. Non prohiberi autem Clericos, (præsertim in minoribus constitutos) venari, si cum modestiâ & sine periculo id faciant, vt docent plurimi allegati hîc à *Barbos. n. 2.* ex quibus *Silu. verb. Venatio, circa med.*

Nota III. Nimiam & effrænatam venandi assiduitatem cum neglectu diuinorum aliorúmque officiorum, & negotiorum, nimiis sumptibus, oppressione subditorum, variis scandalis, non posse excusari à graui peccato, & non solùm has pœnas, sed multo maiores mereri, sed prò dolor, exoleuit disciplina Ecclesiæ, vnà cum pœnis. Vigorem & rigorem antiquorum Canonum de hâc re, vide *c. Venatoribus 86. cum quinque capp. seqq. & c. 1. d. 30.*

TITVLVS XXV.

DE CLERICO PERCUSSORE.

Cap. I. Si quis.

Ex Concilio Agathensi.

TEXTUS.

Si quis in aliquo gradu (sacro) percussor extiterit, corripiatur à crimine, & si non emendauerit, deponatur.

EXEGESIS.

Nota, quòd peccatum pluries iteratum, licet pluries fuerit punitum, aggrauat tandem peccatum vltimò commissum, vt in proposito, percussionem à Clerico factam postremo, vt veluti completâ malitiâ mereatur tunc suspendi. Sic notat *Bart. in l. Si cui. ff. De accusat.* licet quis pro peccatis alibi commissis non possit hîc puniri, si sit forensis, tamen furta alibi commissa aggrauant furtum hîc commissum, quia videtur sibi assumpsisse consuetudinem furandi, vnde poterit hîc suspendi, licet alias pro primo furto non deberet suspendi. *arg. l. Capitalium. §. Famosos. ff. De pœnis & l. 3. C. De Episc. audi. & c. Inter nos. 25. q. 2.*

Cap. II. Præterea.

Gregorius Tarentino Episc.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus mulierem propter delictum crudeliter fustigari jussisset, sed licet post octo deinde menses primùm mortuam, Pontifex non existimaret exinde defunctam, propter respectum tamen Ordinis Episcopalis neglectum, duobus mensibus ab administratione Missarum Episcopum suspendit.

EXEGESIS.

Quando vulneratus præsumatur decessisse ex vulnere, latè agit *Felin. in c. Presbyterum. de Simon. sup. In c. Continebatur sup. de homicid.* decedens post octo dies præsumitur decessisse ex vulnere. Vide etiam *c. Presbytero.* vbi dicitur post paucos dies &c. vnde dici potest hoc relinqui arbitrio judicis, iuxt. *Panorm.*

Cap. III. Præsentium.

Alexander III. Lucen. Episcopo.

SVMMA.

Cùm quidam assereret, se in conflictu aliquo fuisse ex parte illorum, qui vim repellebant, & lapides quidem proiecisse, neminem autem læsisse: Pontifex illum (quia per alios aliqui dicebantur occisi) à celebratione Missarum per biennium præcepit abstinere.

EXEGESIS.

Qui violentiam repellebant &c.) Hostiensis contra alios asserit Clericum hunc non peccâsse, quia juuit illos, qui vim repellebant, iuxta *c. Dilecto. de sent. Excommunicat. in 6.* vbi dicitur, aliquem obuiare debere iniuriæ inferendæ proximo, nec distinguitur inter Clericum & laicum, aut inter conflictum specialem, aut generalem. Modò fit justa aut necessaria causa alterum defendendi; qualem si habuit iste Clericus, fuit illi pœnitentia solùm iniuncta ad cautelam. Quantumuis autem non peccet propter legitimam alterius defensionem, fit tamen irregularis, vt bene notat Panorm. & dicemus *inf. de sent. Excomm.*

Cap. IV. & vlt. Continentia.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm P. Acolythus, cum aliis contra prædones arma sumpsisset, in eoque conflictu tres fuissent lethaliter vulnerati, homicidia tamen neque facto, neque consilio perpetrata fuissent. Rescribit Pontifex, cùm Acolythus ille ad frugem melioris vitæ transierit, posse ipsum ad diaconatûs ordinem promoueri, & altaris ministerium exercere.

EXEGESIS.

Patet ex *c. præced.* Neque hunc Clericum peccâsse assumendo arma pro se & aliis adversùs prædones, imò de jure communi id licitè facere potuisse;

TITVLVS XXVI.

DE MALEDICIS.

Cap. I. Innotuit.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm I. Clericus multis adstantibus, verba quædam in depressionem officij & beneficij Papalis protulisset, mandat Pontifex ipsum à temeritate suâ ita compesci, vt pœna aliis terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. Ecclesiam in talia verba prorumpant.

EXEGESIS.

Ad propositum facit, quod dicit *S. Th. 2. 2. q. 108. art. 1. vltra med.* Si iniuria alicui illata redundat in Deum, vel Ecclesiam, tunc licet legitimis modis iniuriam vlcisci infligendo pœnas justas; sed quantum propriam personam concernit, debet eam tolerare patienter, si expediat. Obserua item hîc Papatum dici beneficium, vt not. *Barbos. n. 9.* vtique curatum, cùm ei totius orbis terrarum cura incumbat.

Cap. II. & vlt. Statuimus.

Gregorius IX.

SVMMA.

*In eos, qui Deum, vel sanctos & maximè B. V. blasphemant, Pontifex hanc pœnam statuit, videlicet vt septem Dominicis præ foribus Ecclesiæ stans sub Missarum solennis, vltimo die palliū & calceamenta non habeat, septémque feriis sextis præcedentibus vel sequentibus, (quod addit alia lectio,) in pane & aquâ jejunet Ecclesiam nullatenus ingressurus; aliásque singulis his diebus, tres pauperes, aut duos vel vnum, si plures non potest; aut si ipse pauper sit, commutetur

teturin aliam pœnam, cui si renuerit accipere prædictam pœnitentiam, interdicatur Ecclesiæ ingressus, & post mortem Ecclesiasticâ careat sepulturâ. Præterea si necesse fuerit, Episcopus adhibitâ temporali potestate, blasphemum, si diues fuerit quadraginta solidis, alioqui triginta vel viginti, aut si neque ad hoc sufficiat, quinque solidis vsualis monetæ irremissibiliter mulctet. Iubetque Pontifex inter alia communitatum statuta hoc reponi.

EXEGESIS.

Salutaris constitutio, sed cuius obseruatio dudum exoleuit; certè inter statuta aliarum communitatum non nouimus esse receptam, etsi passim à Principibus & Rebuspublicis certæ pœnæ in blasphemos sint statutæ.

TITVLVS XXVII

DE CLERICO EXCOMMVNICATO, DEPOSITO, VEL INTERDICTO MINISTRANTE.

Ad Rubricam.

NOTA I. Quia de variis Clericorum criminibus hoc libro agitur, propter quæ subinde excommunicantur, suspenduntur & interdum deponuntur, sed his pœnis spretis, nihilominus celebrant, & se diuinis ingerunt, hoc titulo agitur de pœnis, quas ex nouo delicto incurrunt. Cùm verò ista pleraque sint redittura in tit. *de excommunic.* & similibus, hîc non hærebimus.

Cap. I. Si quis.

Ex Canone Apostolorum.

TEXTVS.

Si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus depositus justè pro certis criminibus, attrectare ausus fuerit ministerium sibi dudum commissum, ab Ecclesia abscindatur.

EXEGESIS.

Etsi aliæ sententiæ iniustæ teneant ex causâ, de quâ in c. *Cùm inter. de re iudic.* notat tamen *Panorm. hic ex gl. propo. fi. quòd depositio ex ordine iniusta non valet*; etsi secus sit in sententiâ excommunicationis. c. *Sacro. de excomm.* Abscindi autem ab Ecclesiâ, est idem, quòd excommunicari.

Cap. II. Si quis Presbyter.

Ex Concilio Antiocheno.

SVMMA.

Si quis Presbyter, aut alius Clericus fuerit degradatus, aut ab officio suspensus in ordine suo ministrare præsumpserit, nec ab Episcopo monitus destiterit, excommunicetur; & qui cum illo communicat, similiter sciat se excommunicatum. Idem de Clericis, laicis & feminis obseruetur. Quæ si quis omnia contempserit, neque Episcopus emendare possit, Rex ab Ecclesiâ requisitus illum exilio damnet.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd degradatus non est eo ipso excommunicatus. Canon enim *Apost. c. 1.* non dicit esse abscissum, sed jubet abscindi, vnde debet excommunicari monitione præmissâ, iuxta *Panorm. n. 3.* Ex quo *n. 4.*

Nota II. Suspensum ab officio non solùm incurrere irregularitatem celebrando Missam, sed etiam exercendo alios actus sacerdotis, & aliis ordinibus sacris proprios. Quòd verò illud extendit etiam ad ministeria Ordinum minorum, non placet.

Nota itaque III. Ad hanc irregularitatem requiri, vt Ministerium, quod Clericus in Censurâ exercet, sit ita ordini proprium, vt ab alio, qui ordinem non habet, exerceri non possit. Vnde rectè infert *Laymann lib. 1. tr. 5. p. 5. c. 3. n. 4.* allegans *Antoninum, Henriquez, Sotum, Sairum, Auilam* contra *Silu.* & alios, Clericos in minoribus vix posse (dicere debebat consequenter, non posse) irregularitatem ex hâc causâ contrahere. Quod denique dicitur de pœnâ exilij, habet iuxta *Panorm.* Ecclesia potestatem hanc pœnam decernendi, quàm si exequi non possit, tenetur recurrere ad brachij secularis auxilium, qui est sensus Pontificis sub *fin. cap.* dum Episcopum remittit ad Regem.

Cap. III. Clerici.

Alexander III. Episcopo Laudonensi.

TEXTVS.

Clerici, si qui à suis, vel etiam de mandato Rom. Pont. ab alienis Episcopis interdicti, vel excommunicati, ante absolutionem diuina officia celebrauerint, nisi

Digitized by Google

nisi moniti sine dilatione redierint, perpetuæ depositionis sententiam pro hâc temeritate incurrant.

EXEGESIS.

Nota ex hoc textu, pœnam excommunicati vel interdicti celebrantis diuina, esse perpetuam depositionem ab officio & beneficio, nisi monitus quis statim resipuerit; & hæc pœna imponenda est per judicem, alteram verò pœnam incurrit de facto videl. irregularitatem, *c. 1 de re judic. in 6. c. praced.*

Cap. IV. Latores.

Idem, Toletano Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm multi interdicti, vel excommunicati diuina præsumpsissent officia celebrare: Mandauit Pontifex Episcopo, si non sint vltra 40. omnes in perpetuum ab officio sacerdotali deponat; si multitudo maior fuerit, eos, qui magis causa fuerunt delicti, itidem perpetuò deponat, alios ab officio ad tempus suspendat, & omnibus pœnitentiam injungat.

EXEGESIS.

Panorm. ex t. colligit, quod depositionem mereatur omnis, qui in excommunicatione, aut interdicto diuino celebrat, neque sit necessaria monitio, ne iterum, aut sæpiùs id faciat; quod verum videtur de rigore verborum *h. c. ac seqq.* Cùm verò *c. præc.* monitionem expressè requirat, putamus cum *Host.* ex Ecclesiæ benignitate esse necessariam; nisi dicamus hunc esse casum specialem.

Cap. V. Illud Dominus.

Innocentius III. Herbipol. Capitulo.

SVMMA.

Cùm Episcopus Hildesemensis, nec petitâ quidem licentiâ Episcopatum Herbipolensem occupâsset, & Magdeburgensi Episcopo, delegato Apostolico non paruisset, & excusans se ab eodem Episcopo non fuisse monitum, ideòque diuina officia solemniter celebrâsse, quia de latâ aduersùs ipsum sententiâ sibi non constiterat. Respondit Pontifex in dubiis viam eligendam esse tutiorem, & si de latâ in eum sententiâ dubitaret, debuisse tamen potiùs abstinere, quàm Sacramenta Ecclesiastica pertractare, se tamen misericordiam, quam implorabat, cum eo facere, & nolle pœnam quam Canon minatur, ipsi infligere.

EXEGESIS.

De latâ in eum sententiâ dubitaret &c.) Collige quod præcipuum est in *hoc t.* eum qui habet notitiam excommunicationis contra se latæ, debere abstinere à communione fidelium & Sacramentorum, alioqui peccare & incidere in irregularitatem celebrãdo diuina, ideòque Episcopus iste agnoscens excusationem suam non esse justam, petiuit misericordiam super hoc delicto. Quomodo autem & an semper in dubiis sit tutior pars eligenda, diximus alibi, & tractant Theologi & Casistæ *in materiâ de conscientiâ dubiâ & opinatiuâ.*

Cap. VI. Fraternitati.

Idem Bisuntino Archiep.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Presbyteros & alios Clericos qui Canonicè excommunicati præsumunt officia celebrare diuina, rationabiliter posse omnibus beneficiis Ecclesiasticis spoliari.

EXEGESIS.

Nota pœnam celebrantium in excommunicatione, quòd videl. omnibus beneficiis spolientur, imò possint perpetuò deponi. *c. Latores. sup. eodem.* Imò ex hoc ipso, quòd possint deponi, possunt spoliari omnibus beneficiis, quin eiusmodi spoliatio videtur esse quædam partialis depositio. Non posse verò Episcopum in depositione dispensare, sentit *gl. hic & suprà in c. At Clerici.* sicuti nec Præses prouinciæ poterat restituere eum, quem damnauit, *l. 1. in fin. ff. de quæst.* Et idem videtur de Episcopo statui quoad depositionem *c. 1. & 2. d. 50.* De quo rursus *c. Degradatio de pœnis in 6.*

Cap. VII. Postulâstis.

Idem Decano, & Priori Coloniensi.

SVMMA.

Rescribit Pontifex Clericis excommunicatis beneficia conferri non posse, nec ab eis retineri licitè sine dispensatione. Qui verò ipsis scienter beneficia conferunt, tamdiu à collatione sint suspensi donec veniam impetrent. Statuit præterea Pontifex de Clericis, de Monachis & Monialibus, qui in locis interdictis celebrant diuina, vt præter Excommunicationem, quam incurrunt, Clerici beneficiis spolientur, Monachi & Moniales ad arctiora Monasteria detrudantur.

EXEGESIS.

De collatione beneficiorum excommunicatis non faciendâ dicendi locus erit *ad c. Nulli. & c. Cùm desideres. de sent. Excomm.* celebrãtes in loco interdicto debere beneficiis spoliari, & effici irregulares ac ineligibiles actiuè & passiuè, notat *Panorm. n. 5.* Clerico propter delictum excommunicato & contumaci concedunt annum ad comparendum & purgandum *Menoch. & Farinacius apud Barbos. hîc n. 34.* Detrusio Monachorum & Monialium in arctiùs Monaste-

nasterium, verùm sit in vsu, dubium est, quia est casus rarus, & in his partibus nostrâ ætate fortè nullus.

Cap. VIII. Proposuit.

Idem, Diacono & Subdiacono Pictau. & Magistro P. Canonico Petragoricensi.

SVMMA.

Cùm Mag. P. & quidam de Lemonicis G. Legato Apostolico supplicâssent, vt reciperentur in Canonicos, & ipse ciuitatem ingressus Canonicos Lemonicenses monuisset, vt eos reciperent in socios & fratres, ipsi verò non curarent respondere, ideóq; Legatus de prabendâ ipsos inuestiuisset, Pontifex re ad se delatâ, per testes quidem cognouit Clericos Lemonic. & P. nominatim ab Episcopo Burgensi fuisse excommunicatos, triennio tamen priùs fuisse absolutos, antequam P. inuestiretur, eundémque Episcopum cum ipso P. postea in Ecclesiâ & mensâ communicâsse, neque tempore beneficij collati & inuestitura fuisse excommunicatum, (tam enim super absolutione quàm communicatione Episcopi, Pontifici fides facta fuerat,) factum Legati per definitiuam sententiam approbauit.

EXEGESIS.

In hoc & simili casu tempus collationis, siue inuestituræ considerari debet, vtrùm tunc impetrans excommunicatus fuerit, sicut in impetratione rescripti, tempus datæ considerandum est, itidem, vtrùm tum fuerit excommunicatus. *c. Dilectus. 1. sup. De rescriptis*, neque perditur rescriptum, si postea denuò excommunicetur, etsi vsque ad absolutionem suspendatur, sic & tempus electionis consideratur, an tunc sit idoneus qui eligitur. *c. Dudum. 1. De elect. sup.* vbi habetur similiter, quòd initium spectandum est.

Cap. IX. Apostolicæ.

Gregorius IX. I. & I. Canonicis Pragensibus.

SVMMA.

Quia tempore suspensionis ignari isti Canoniti diuina celebrârant, rescribit Pontifex ignorantiam probabilem reddere illos excusatos, Caeterùm, si ignorantia crassa & supina fuerit, quòd dispensationis gratiâ egeant, se eam ipsis de benignitate Apostolicâ indulgere.

Textus est clarus.

Cap. X. & vlt. Si celebrat.

Idem.

SVMMA.

In minori excommunicatione celebrans, licet grauiter peccet, neque irregularis sit, aut jurisdictionem exercere prohibetur. Electio tamen sic excommunicati est irritanda. Peccat autem conferendò Sacramenta, etsi ab eo collata sint valida, dummodo non ex contemptu Ecclesiastica disciplina communicationi excommunicatorum se ingesserit, in quo casu est anathemate feriendus.

EXEGESIS.

Suppositâ explicatione excommunicationis minoris, nihil difficultatis habet *h. c.* forum autem proprium habet hæc materia *in c. à Nobis de sent. Excommunic.*

TITVLVS XXVIII.

DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE.

Cap. I. Si quis.

Hormisda Papa.

TEXTVS.

Si quis baptizauerit, aut aliquod diuinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abijciatur de Ecclesiâ, & nunquam ordinetur.

EXEGESIS.

Intelligi iste t. debet de actu ordinis solenniter administrato, vt si non Diaconus vel subdiaconus, in solenni officio cantet Euangelium vel Epistolam, absque solennitate enim quotidie fiunt ista à non Diaconis & subdiaconis. Sicuti infantes in necessitate baptizantur à quouis. Per abiectionem autem ab Ecclesiâ rectissimè intelligitur Excommunicatio, imò & depositio.

Cap. II. Ex litteris.

Vrbanus III. Legion. Episcopo.

SVMMA.

Cùm I. Diaconus sine manuum impositione Missam celebraret: Rescribit Pontifex illum non posse ad sacerdotium promoueri & biennio vel triennio, à Diaco-

Digitized by Google

Diaconatu arbitrio Episcopi debere manere suspensum & agere pœnitentiam, optimè autem facturum, si ad Regularem vitam transeat.

EXEGESIS.

Etsi per h. t. detur Episcopo facultas dispensandi cum tali Diacono, vt possit in Diaconatu ministrare & suo beneficio frui, non autem datur, vt possit promoveri ad Ordinem presbyteratûs, quia per *c. 1.* talis non tantùm abiicitur ab Ecclesiâ per excommunicationem, sed etiam per depositionem, dum dicitur nunquam ordinandus.

TITVLVS XXIX.

DE CLERICO PER SALTVM PROMOTO.

Cap. Vnic. Tuæ.

Innocentius III. Bononiensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm P. Presbyter Diaconatûs ordine prætermisso diceretur promotus in Presbyterum, ipséque pro certo nesciret, an res taliter se haberet sed crederet assertioni bonorũ virorum, eo quòd, cùm acciperet ordines inferiores, infra annos discretionis erat constitutus: Mandauit Pontifex Episcopo, vt condignâ injunctâ & peractâ pœnitentiâ (quia non intelligitur iteratum, quod factum nescitur) ipsum de misericordiâ ordinaret in Diaconum & in ordine Sacerdotis ministrare permitteret.

EXEGESIS.

De misericordiâ.) Not. I. Non solùm vigore hujus textûs, sed etiam *Concilij Trid. sess. 23. c. 14. De reformat.* posse Episcopum dispensare cum promotis per saltum, quod intelligit *Alterius to. 2. de censur. d. 10. c. 5.* sive scienter sive ignoranter fuerint ita promoti, sive omisso aliquo ordine ex majoribus sive ex minoribus: Concilium enim non distinguit, sed loquitur simpliciter. Unde à sensu contrario colligitur, Episcopum non posse dispensare, si quis ministraverit in tali ordine, absque vllâ distinctione, quod confirmat ratio Pontificis, cùm dicit, non præsumi iteratum sive vsurpatum illum ordinem ab illo Diacono, qui nesciebat, an illum susceperit, ideóque concedit dispensationem Episcopo, non concessurus si præsumeretur illum ministrâsse, quo casu dispensatio pertinet ad solum Papam teste *Alterio l. c.*

TITVLVS XXX.

DE EO, QVI FVRTIVE ORDINES SVSCEPIT.

Cap. I. Veniens.

Alexander III. Lingonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm P. ipsi Pontifici exposuisset se furtiuè ordinem diaconatûs suscepisse. Rescribit idem Pontifex si non fuerit anathematis interminatione prohibitus, vt in promotione ipsius in Sacerdotem Episcopus pro arbitrio dispenset. Si verò excommunicatio super hoc emanauerit, ipsum moneat, vt habitum suscipiat regularem, in quo si aliquanto tempore laudabiliter fuerit conuersatus, misericorditer cum illo poterit dispensare, alioquin nullatenus ad sacerdotium promouendo.

EXEGESIS.

Furtiuè Ordinem Diacon. suscepisse.) Not. I. Is furtiuè dicitur ordines suscipere, qui sine ordinatione & sententiâ superioris, absque examine se cum aliis ingerens, ignorante ordinatore Ordines recipit, vt post alios notat *Barbos. n. 6.* Si quis notus sit & dignus, etsi sine præuio examine ordinetur, non peccat Episcopus, quia tales non sunt examinandi. *c. Nullus. d. 24.* quod neque in Episcopo fallit, etsi contrà falsò allegetur. *c. Qui Episcopus. d. 23.* si verò sit indignus & ignotus, deponi debet *c. Exposuisti. de corpore vitiatis.* similiter si sit dignus sed ignotus *c. vlt. d. 24.* vti tenet *Siluest. verb. Ordo. 2. n. 2.*

Nota II. Si excommunicatio lata sit contra furtiuè se ingerentes, (aut non approbatos, quos hodie communiter Episcopi in ordinatione Excommunicationi subjiciunt) non possunt tales ministrare, neque ad superiores Ordines ascendere sine dispensatione Papæ, excommunicatione autem nullâ obstante, dispensat Episcopus, vt docet *Suar. to. 5. disp. 31. sect. 1. à. n. 54.* si Ordinans hæc verba præmittat: *non intendimus ordinare non examinatos, neq; non approbatos,* qui se ingerit non erit ordinatus defectu intentionis, nec poterit denuo ordinari nisi injunctâ pœnitentiâ, vt bene addit *Salzedo in practicâ c. 25.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. II. Cùm H.

Cælestinus III.

S V M M A.

Cùm H. juxta consuetudinem patriæ quatuor minores ordines (simul, de hoc enim est quæstio) & subdiaconatum (eâdem die) recepisset: Mandat Pontifex, vt eum Episcopus in minoribus duntaxat ministrare permittat. Si vero Religionem ingressus fuerit, & ita moresejus exegerint, Abbas in aliis ordinibus poterit dispensare.

E X E G E S I S.

Iuxta consuetudinem &c.) Probat hic t. jam olim quatuor ordines minores simul vnâ die conferri potuisse ex consuetudine; non tamen simul cum illis subdiaconatum, quod temerario ausui tribuit Pontifex, si tamen alicubi etiam hoc induxerit consuetudo, etiam illud licebit juxta *Nauarr. in manuali c.25. n.61. Suar to. 5. d. 31. s. 1. n. 41.* Neque obstant interstitia ordinum, quæ *Conc. Trid.* jubet obseruari *sess. 23. de reform. c. 11.* neque enim excludit consuetudinem contrariam, vt aliqui malè existimant, cùm nullam consuetudinis mentionem faciat, neque ibi quidem, vbi jubet, non nisi post annum à postremi Ordinis minorum susceptione Ordines sacros conferri. Vti verò in nostris prouinciis vbique simul minores ordines conferuntur, vt subdiaconatus eâdem die conferatur, consuetudo in aliquibus, nominatim in Augustano Episcopatu locum non habet.

Cap. III. & vlt. Innotuit.

Idem.

S V M M A.

Cùm ab sequentino Episcopo sub Excommunicatione fuisset inhibitum, ne se quis in ordinatione ad duos ordines suscipiendos ingereret, & G. Clericus cum aliis duobus subdiaconatûs & Diaconatûs ordinem clandestinè suscepissent: Rescribit Pontifex ordinatos in susceptis ordinibus de rigore Iuris ministrare non debere. Si autem ad Religionem se velint transferre & peractâ pro arbitrio Episcopi pænitentiâ laudabiliter vixerint, posse illum processu temporis de suâ licentiâ in executione ordinum dispensare.

E X E G E S I S.

Nota Episcopum posse dispensare cum furtiuè ordinatis, licentiâ sibi datâ à Pontifice, adeóque non potestate ordinariâ sed delegatâ, & sic videri etiam alios Canones, vbi in similibus Episcopo fit facultas dispensandi, intelligendos.

DE EXCESSIBUS PRÆLATORUM ET SUBDITORUM.

Ad Rubricam.

NON est, quod annotemus, nisi quod ad eandem ex *Panorm.* translatum est in *corpus Iuris, edit. Gregor.* Videl. cùm in superioribus actum sit de variis delictis subditorum, hîc etiam agi de excessibus Prælatorum, ne se putent impeccabiles; vel potiùs, quòd meritò magis placet *Panorm.* hactenus actum esse de variis excessibus Prælatorum & subditorum generaliter, in hoc autem tit. speciatim explicari excessus Prælatorum.

Cap. I. Peruenit.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm quidam Episcopi, Presbyteris tallias & exactiones imponerent, sub graui interminatione hac & alia grauamina prohibet Pontifex, & ne de cætero sine judicio Capituli illos suspendant, vel eorum Ecclesias interdicto subjiciant, neque duas Ecclesias si vna sufficiat, eos habere permittant, neque aliquem excommunicare sine ordine judiciario præsumant.

E X E G E S I S.

De his, quæ hîc prohibentur, vide etiam *Conc. Lateran. c. 47. & Trident. sess. 7. c. 2. 3. & 5. item sess. 24. c. 17. & sess. 25. de reform. c. 3.* Nota verò pro Regulâ, quòd Episcopi non possint aliquam exactionem imponere Clericis, nisi sit vel jure expressa, vt subsidium charitatiuum, vel consuetudine permissa. *c. Cognouimus 10. q. 3. c. Seruitium. 18. q. 2. c. Cùm Apostolus. de censibus.* Variæ extorsionum species ponuntur in *Clement. 1. eod.*

Cap. II. Ad hæc.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Episcopus quidam, plures Ecclesias à potestate Archidiaconorum eximendo, eorum reditus diminueret, mandat Pontifex hoc emendari, & pro-

& prouideri, vt Archidiaconorum jura conseruentur, & debita illis reverentia exhibeatur ac honor.

EXEGESIS.

Etsi de jure communi Archidiaconis nulla seruitia debeantur, possunt tamen consuetudine ista ab illis acquiri, in Ecclesiis in Archidiaconatu sitis, vel etiam alibi; prout horum Officiorum potestatem non tam ex ipsorum propriâ origine, quàm ex consuetudine metiendam esse diximus *lib. 1. in propriis ejusmodi officiorum titulis.*

Cap. III. Ad aures.

Idem, Exoniensi Episcopo,

SVMMA.

Cùm Pontifex audiuisset quosdam Archidiaconos se in Ecclesias siue Archidiaconatus vacantes intrudere, mandat illos ad dimittendas eiusmodi Ecclesias per censuras compelli, eisque de personis idoneis prouideri, Archidiaconos verò præfatos debitâ animaduersione puniri.

EXEGESIS.

Nota Regulam, quòd habens subiectionem, aut præsentationem, vel collationem beneficij, non potest illud in vsus suos conuertere, retinere, aut seipsum præsentare, vel illud sibi ipsi conferre. Vide, quæ notata sunt *in c. Cum in jure. de elect. ac Barbos. ibid. n. 3. & 4.*

Cap. IV. Clerici.

Idem, in Concil. Lateran.

SVMMA.

Quicunque in crimine incontinentiæ contra naturam, (propter quam ignis quinque ciuitates absumpsit) deprehensi, si Clerici fuerint à Clero deijciantur, vel ad pœnitentiam in Monasterium detrudantur; si laici, excommunicentur.

EXEGESIS.

De hâc fœdâ materiâ, ferè silent interpretes nostri, eo ipso, tanquam nefandum detestantes. Vide si placet, *Barbos.* plura afferentem, maxime super *Bullâ Pij V.* quæ incipit *Horrendum scelus*, Anno 1586. 3. Septemb. editâ, in quâ tamen aduertit nihil contineri de Sodomitis laicis, quia videl. legibus Imperij Christiani supplicium ignis dudum antè illis decretum est, vt aduertit *Azor. part. 3. lib. 3. c. 19. q. 1.* Etsi ex hoc t. qui jubet illos excommunicari, apparet hoc crimen esse quoque fori Ecclesiastici.

Cap. V. Sanè.

Idem.

TEXTUS.

Sanè, si Episcopi aliquid ab Abbatibus præter debitam Obedientiam contra libertatem Ordinis à praeceß. nostris & nobis indultam exigant, liberum sit Abbatibus, autoritate Apostolicâ quod petitur, denegare.

EXEGESIS.

Contra libertatem Ordinis.) Nota I. Posse Papam in præiudicium Episcoporum Ecclesias & Ordines religiosos priuilegiare; eùmq; qui violat eiusmodi priuilegia, dici venire contra libertatem, siue exemptionem Ecclesiæ, per hæc enim exempti liberantur à potestate Episcopi.

Nota II. Quòd superior, vel ille qui venit contra priuilegium, vel est in possessione eius quod petit, & priuilegiatus, non potest propriâ autoritate illum spoliare, præsertim si est superior; vel non est in possessione, & potest à priuilegiato possessio ipsi negari autoritate quidem non propriâ, sed vigore huius Canonis veluti delegatâ, vt ex *Goffredo* bene notat *Panorm. n. 3.*

Cap. VI. Illud.

Idem, Episcopo Noruicensi.

SVMMA.

Si Vicarij personis (id est Rectoribus Ecclesiarum) fide & Sacramento obligati personatum sibi falsò assumant, & super hoc in jure confessi vel conuicti fuerint, in eodem Episcopatu ad Officij sui executionem nullatenus admittantur.

EXEGESIS.

Personarum nomine, linguâ Anglicanâ denotari Parochos, siue curatos jam alibi diximus, Vicarios verò qui his juramento fidelitatis se obligârunt, tanquam falsarios (dum curam Ecclesiarum falsis titulis sibi arrogant) & periuros de officiis deponi debere, probat iste textus & confirmat *c. Querelam. de jureiur.*

Cap. VII. Cùm ad.

Clemens III.

SVMMA.

Concedit Pontifex, vt si Prelati numerum euectionis & personarum in Conc. Lateran. constitutum, in visitatione excedant, & pro illis procurationem exigant, liberè possint autoritate Apostolicâ denegari, & si propterea in eiusmodi Ecclesias vel Clericos aliquam sententiam promulgauerint, decernit idem Pontifex eam non tenere.

EXEGESIS.

Post *Concil. Lateran. sub Alexandro III. c. 4. & alterum Lateran. sub Innoc. III. c. 33.* ipsis in suo rigore manentibus, *Conc. Trid. sess. 24. c. 3.* rem in hanc Regulam contraxit, vt contenti modesto equitatu, famula-

Digitized by Google

mulatíque Visitatores visitationem quàm celerrimè absoluant, debitâ tamen cum diligentiâ, caueant, ne inutilibus sumptibus cuiquam graues & onerosi sint, neque exceptis moderatis victualibus quidquam accipiant aut exigant &c. quæ fusiùs in ipso contextu explicata non tam legere quàm obseruare oportet.

Cap. VIII. Sicut.

Cælestinus III. Faustino Episcopo.

S V M M A.

Sicut vnire Episcopatus & potestati subijcere alienæ ad summum Pontificem pertinet, ita Episcopi est Ecclesiarum suæ diæcesis vnio, earundémque subiectio. Quare cum Prior Gradensis Monasterium suum Monasterio de Accato subiecisset, siue vniuisset inconsulto Episcopo, Pontifex eidem concedit, vt possit dictam vnionem informare, non obstante assensu, vel confirmatione Metropolitani, qui in diæcesi sui suffraganei, absque eiusdem assensu contra Constitutiones Canonicas attentare nihil potest.

E X E G E S I S.

Ita est Episcopi &c.) Not. I. Potestatem vniendi Ecclesias & beneficia suæ diæcesis generalem Episcopis competere, videtur ostendere iste t. quam non habet Vicarius Generalis sine speciali mandato, Capitulum potest vnire beneficia quæ potest Episcopus, modò id non fiat in præiudicium Iuris Episcopalis, Archiepiscopus id non potest in diæcesibus suffraganeorum, sed solùm in suâ, vt patet ex text. sicuti & illud, quòd Abbates & Priores hoc non possint absque priuilegio, quæ omnia in pluribus allegationibus firmat *Barbos. h. n. 1.*

Nota II. Potestatem Episcopis hîc concessam aliquatenus ampliatam, vel restrictam esse per *Conc. Trid.* quod *sess. 21. de reform. c. 5.* Episcopis concedit, vt non solùm in his possint procedere, potestate ordinariâ, verùm etiam delegatâ. Restringitur tamen in duobus. 1. Quòd per hoc *c.* non impediebantur Episcopi beneficia suæ diæcesis vnire cum beneficiis alterius diæcesis consentiente eiusdem Episcopo, quod *Conc. Trid. sess. 14. de reform. c. 9.* nullatenus permittit. 2. Quòd idem *Conc. sess. 24. c. 19.* penitus prohibet vnionem Ecclesiarum Parochialium cum Monasteriis aut aliis beneficiis vi huius text. minimè prohibitum. Quamuis contrà quàm opinatur *Barbos. hic n. 10.* excipi vniones quæ fiunt pro dotatione, augmento, conseruatione, collegiorum, & aliorum piorum locorum, ad fidei Catholicæ defensionem, & propagationem, bonarúmque artium cultum, teneat *Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. gl. 5. §. 7. n. 4. 6.* ab ipso *Barbos. in Remissionibus ad locum citatum Conc. Tridentini* allegatus.

Cap. IX. Quàm sit.

Innocentius III. Archipresbytero S. Andreæ de Pal.

S V M M A.

Cum Clericus P. non erubuisset publicè confiteri se mulierem P. carnaliter cognouisse, ideóque vir, cui erat copulata, eam ad propria remisisset, mandat Pontifex appellatione cessante præfatum Clericum ab officio & beneficio suspendi, virúmque compelli, vt vxorem recipiat.

E X E G E S I S.

Cùm malefecerint, gloriari &c.) Nota I. Ex text. delictum præcedens aggrauari ex gloriatione subsequente, si præsertim accedat graue scandalum, quod nunquam deest in tali Clericorum gloriatione, quæ per se est graue peccatum, juxta illud: *Quid gloriaris in malitiâ &c.*

Nota II. Quod etiam de Iure Canonico Confessio extraiudicialis de crimine non probat ipsum delictum quoad pœnam ordinariam, alioqui si constitisset de facto istius per talem Confessionem, fuisset grauiùs puniendus vt ex *c. Cùm non ab homine,* not. *Panorm. n. 2,* sed ista pertinent ad *tit. de confessis.*

Nota III. Ex hoc text. colligi solam gloriationem de graui delicto mereri suspensionis huius pœnam, quia facit se suspectum illius delicti, cui hæc pœna infligitur propter notoriam videl. fornicationem diu continuatam, vt tradit *Azor. p. 2. l. 6. c. 7. q. 18.*

Cap. X. Ex literis.

Idem, Episcopo Hipponensi, & Abbati de Toleto Visitatoribus Lombardiæ.

S V M M A.

Cùm Episcopus iste non solùm judicium ferri candentis furi cuidam permisisset offerri, verùm etiam in furis suspendio grauiter deliquisset, non solùm autoritatem præstando, verùm etiam præsentiam exhibendo corporalem: Pontifex non solùm indignum altaris ministerio reputat, verùm etiam moueri mandat (cùm Pontificale officium sine altaris ministerio non valeat adimpleri) vt Episcopatui cedat, & Ecclesiæ per electionem de aliâ personâ idoneâ prouideatur.

E X E G E S I S.

Per autoritatem præbitam morti siue occisioni hominis malefactoris, irregularitatem incurri ex defectu lenitatis apertum est, & dicemus *tit. de Excomm.* Quâ autem ratione Episcopi habentes jurisdictionem temporalem se gerere debeant, ad eandem irregularitatis materiam spectat. Quòd in præsentiam quoque causa referatur, id intelligi debet de præsentiâ autoritatiuâ, qualis est Iudicis, aut Principis, qui supplicio interest, non item aliorum, qui absque vllâ autoritate super reum, spectatores adstant, vt not. *Barbos. n. 6.* Iste autem Episcopus sanè habuit talem autoritatem, cùm villam, vbi hæc acta sunt, textus dicat ad eius jurisdictionem pertinuisse.

Cap. XI. Inter dilectos.

Idem, Archiepiscopo, & Maioris Monasterij, & S. Iuliani Abbatibus Turon.

SVMMA.

Cùm B. & P. Canonici Pictauenses, super succentoria Pictauensi litigantes ambo assererent se illam à Cantore, qui erat Collator canonicè assecutos; & testes probâssent P. esse publicum aleatorem & vsurarium manifestum, Pontifex collationem ipsi factam propter indignitatem & vilitatem ipsius duxit irritandam, quia talibus portæ dignitatis patere non debent: B. autem præfatus, cùm vsus esset literis, quibus inserta erat clausula, quàm Iudices non adiecerant, ideóque tanquam falsarius repellendus videretur; quia tamen probatum non erat, clausulam ab ipso B. appositam, aut talibus literis eum scienter vsum, Pontifex illum à crimine quidem falsarij absoluit, sed non tantùm collationi ipsi priùs factâ propter indignitatem eius cassatâ, sequentem quoque irritam pronuntiauit; verùm etiam Cantorem, quòd primâ collatione nondum reprobatâ secundam facere attentârit, in eo puniendus, in quo deliquit, hâc vice conferendi potestate priuari, & succentoriam personæ idoneæ assignari mandauit.

EXEGESIS.

Publicum aleatorem &c.) Nota, publicum aleatorem infamem esse, etsi ludat voluptatis causâ, *glossa* tamen putat non esse repellendum ab officio obtento, si velit se corrigere *c. 1. d. 45.* & idem videtur de vsurario, *cap. De Petro. d. 47.* licet possit repelli ab obtinendo, vt ex *cap.* colligitur. In obtento potest Episcopus dispensare, si videat serium animum corrigendi, de jure tamen potest deponi. *c. Si quis oblitus. 14. q. 4.*

Primâ donatione non reprobatâ.) Nota, primâ electione non cassatâ secundam non fuisse attentandam, sed irritam per hunc textum, quia Cantor faciendo primam collationem functus erat officio collatoris pro hâc vice, vnde succentoria non ampliùs vacabat, quando illam attentauit conferre alteri, vt tradit *gl. v. irritam.*

Cap. XII. Accedentibus.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm vndique querelæ Episcoporum super excessibus Abbatum venirent, quòd manus ad Episcopalia extenderent, de causis matrimonialibus cognoscendo, injungendo publicas pœnitentias, concedendo Indulgentias, & similia præsumendo: Pontifex volens Episcoporum dignitati & Abbatum prouidere saluti, firmiter prohibet, ne quisquam Abbatum talia attentet, sine speciali concessione, aut aliâ legitimâ causâ.

EXEGESIS.

Etsi *Emman. Rodriquez* teneat *to. 2. q. regul. 16. a. 1.* Generales & Prouinciales Religionum exemptarum habere potestatem concedendi Indulgentias, verius tamen est neque suis subditis illas concedere, vt tradunt *Nauarr. tract. de Indulgent. Notab. 31. Bellarm. de jud. l. 1. c. 11. q. 3. Azor. p. 2. l. 3. c. 53. q. 3.* & alij apud *Barbos. hic.* vt adeò post Papam regulariter id competat solis Episcopis, neque vllatenus concedatur inferioribus. Secus est de aliis, quæ in text. enumerantur; hæc enim per speciale priuilegium possunt ac solent concedi aliis etiam inferioribus, quin & præscriptione, aut consuetudine acquiri, quod insinuat ipse text. dum talia prohibet fieri disjunctiuè sine speciali concessione, per quam intelligitur priuilegium vel indultum, aut aliâ legitimâ causâ, qualis vtique est legitima præscriptio aut consuetudo.

Cap. XIII. Dilectus.

Honorius III. P. tit. S. Pudentianæ Presbytero Cardinali.

SVMMA.

Cùm Rectores Fraternitatis Vrbis Ioannem Presbyterum ad reuelandum fures, & quod super quodam furto sibi tanquã Sacerdoti fuerat reuelatum, vel ad satisfaciendum damnũ passo arctare niterentur, per sententiam interdicti; Pontifex, quia taliter credita reuelare, ac cogi ad id quod Presbyter non rapuit, exsoluendum, perniciosum esset, mandat dictis Rectoribus injungi, vt à memorati Presbyteri grauamine penitus conquiescant.

EXEGESIS.

Cùm ea quæ Sacerdoti tanquam Sacerdoti reuelantur, non sint alia, quàm quæ in Confessione aperiuntur, hæcque inuiolabilis secreti sigillo Christus obsignârit, neque mandatum reuelandi illa, neque pœna in Sacerdotem non reuelantem cadere potest.

Cap. XIV. Dilecta.

Idem, Præposito R. & I. Archidiacono Suessionensi.

SVMMA.

Cùm Presbyteri & Clerici Ecclesiæ Iotrensis, non soliti habere proprium sigillum, neque vnum corpus aut capitulum constituentes, nihilominus contra voluntatem Abbatissæ capitis sui ac patronæ, sigillum habere contenderent: manda

Digitized by Google

dat Pontifex si ita sit, dictis Presbyteris & Clericis autoritate suâ inhiberi expressè, ne vel de nouo fabricent sigillum, vel nouiter fabricato vtantur.

EXEGESIS.

Not. I. Ex hoc cap. colligi, Ius collegij, cuius præcipuum signum est sigillum posse consuetudine acquiri; causa enim cur Abbatissa repugnaret, quia non patrocinabatur illis consuetudo habendi sigillum, quæ si viguisset, fuisset argumentum integri Iuris Collegialis itidem consuetudine acquisiti, facit quòd dicit *Innoc. in c. Postulâsti. de Iure patr.*

Not. II. Etsi plures beneficiati sint in Ecclesiâ, non tamen facere Collegium aut Capitulum. Hæc enim constituuntur à principio in ipsâ fundatione sub nomine Ecclesiæ Collegiatæ, aut Capituli; vel obtinentur priuilegio superioris, vel consuetudine, si longo tempore vixerint collegialiter, & fuerint in quasi possessione Iuris Collegialis, de quo *vid. Innoc. in d. c. Postulâsti Ioan. Andr. in c. à nobis. de jur. patr. Panorm. hic.*

Not. III. Abbatissam posse habere potestatem super Clericos ex priuilegio, siue Iure speciali, quod euincunt verba Pontificis, qui hanc Abbatissam vocat ipsorum caput, siue patronam.

Cap. XV. Grauem.

Idem S. Auberti Archidiacono, Abbati de Annonâ & Præposito Cameracensi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, si constiterit Archidiaconum primò & secundò contra fidem homagij præstitam ac debitam reuerentiam, Episcopum suum Dominum negâsse, vel in foro seculari deposuisse contra eum super rebus spiritualibus quæstionem, aut tam inuasori Episcopi & sociorum eius, quàm fratri eius, complicibus suis causam, vel consilium præbuisse: ipsum tanquam membrum putridum ab Ecclesiâ Ambianensi penitus abscindi, & beneficia ipsius personis idoneis per illos, ad quos donatio pertinet, assignari.

EXEGESIS.

Episcopum suum esse Dominum, &c.) Nota I. Quòd Episcopus potest & debet dici Dominus subditorum, & negans illum esse Dominum, pœnâ dignus est, non tamen ex hoc solo tam graui, quàm hîc decernitur, sed propter alias culpas grauiores, vel si accuset ipsum in foro seculari, aut inuadat, vel conspiret adversùs ipsum. Non peccaturum autem subditum, si non vocaret eum Dominum, sed Prælatum, qualis re vera est, meritò credit *Innoc.* hîc, bene asserens, text. hunc procedere ratione præstiti Iuramenti fidelitatis & obedientiæ, quod à Præpositis, Archidiaconis, imò quibusuis beneficiatis Episcopo præstari solet, cùm instituuntur juxta *Synodum Augustanam p. 3. c. 7.* vbi habetur formula Iuramenti, cui similem credimus in aliis quoque Episcopatibus receptam esse: extra quos casus Episcopus juramentum exigere à Clericis non potest. *c. Indignum de Reg. jur. infrà. & c. Ex diligenti. sup. de Simonia.*

Cap. XVI. Nimis Iniqua.

Gregorius IX. Vniuersis Ecclesiarum Prælatis.

SVMMA.

Cùm plerique tam Ecclesiarum Prælati, quàm alij vellent contra Regulam Religiosorum approbatam ipsis inuitis eorum Confessiones audire, ac eis iniungere pœnitentias, & Eucharistiam exhibere, nec permittere, vt in ipsorum oratoriis illa asseruentur, aut fratres alibi sepulturam eligant, quàm in ipsorum Ecclesiis, & vt campanam habeant vel cœmiterium, neque alibi primas Missas celebrent, quin etiam ex illorum Missis oblationes sibi vendicarent, &c.

Mandat Pontifex universis Prælatis, vt à præfatis grauaminibus desistant, & subditos suos compescant.

Cap. XVII. Nimis praua.

Idem, iisdem.

SVMMA.

Cùm plerique Prælati & alij, Fratres Prædicatores & Minores cogerent ad Synodos venire, capitula item & scrutinia, in locis ipsorum pro iis corrigendis facere minarentur, à ministris & Custodibus juramentum fidelitatis exigentes, ad processiones eos ex leui causâ trahentes, excommunicationem comminantes, & fulminantes etiam in eos qui in celebriores & opportuniores ciuitates ipsos recipiebant; exigendo quoque de hortis & habitaculis fratrum sicut de Iudæorum domibus tributum seu talliam, & volendo pro suo arbitrio illis ministros & custodes præficere, vt illos totaliter suæ subderent ditioni; mandat Pontifex, vt ab eiusmodi grauaminibus desistant omnes, & subditos quoque suos ab his compescant.

EXEGESIS.

Vtrumque hoc *cap.* emanauit in simili causâ pro Ordinibus exemptis & mendicantibus, quos Prælati sibi subijcere conabantur, & priuilegiis suis spoliare. Nulla autem additur pœna, quia Pontifex sperabat illos simplici mandato parituros, ad pœnas progressurus, nisi parêrent.

Cap. XVIII. & vlt. Tanta est.

Idem, Archiepiscopo Bracarensi.

SVMMA.

Cùm Episcopus Colubriensis interdictum Apostolicum

Apsto-

Apostolicū non solùm ipse temerè violâsset, verùm etiam alios eò compulisset, atrocibus iniuriis spoliando eos beneficiis aliisque ea conferendo, & miserabiliter cogens exulare eosdem, hæcq́; omnia in præsentiâ Pontificis & fratrum ipsius Cardinalium publicè recognouisset, & sponte Episcopatu cessisset: nolens Pontifex alios qui interdictum temerè violârant, & beneficia innocentibus erepta receperant, Canonicam vltionem effugere, omnes collationes, & sententias excommunicationis atq; interdicti in quoscunque hâc occasione latas ab eo post violationem interdicti eiusdem decreuit irritas & inanes. Illos verò, qui in innocentum beneficia ac præbendas erant intrusi, ab his & aliis beneficiis si qua obtinerent, iubet amoueri ac suspendi, similiter & alios interdicti violatores; illos denique, qui in res & personas innocentum Canonicorū, Prælatorum, Clericorum manus extenderant, ad suam præcepit compelli venire præsentiam pro meritis recepturos sententiam, inuocato ad hoc, si opus fuerit brachio seculari.

EXEGESIS.

Patet culpa huius Episcopi & complicum, simúlque sententiæ & pœnæ æquitas: Illud ex hoc tex. nota, per violationem interdicti non incurri priuationem beneficiorum ipso iure, sed esse per sententiam violatori inferendam.

IDEM TITVLVS DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM &c. IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Cùm ex eo.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Perpetuo Pontifex prohibet edicto, ne Prædicatores, Minores & reliqui alij mendicantes quibuscunque priuilegiis muniti in aliquâ ciuitate, villâ, castro, vel alio loco quocunque ad habitandum domos de nouo recipere, seu hactenus receptas mutare, vel eas venditionis, permutationis, donationis, aut cuiusuis alienationis titulo quocunque in alios transferre præsumant absque Sedis Apost. licentiâ speciali, plenam & expressam facientes de prohibitione huiusmodi mentionem; si secus egerint, irritum decernentes, per hoc tamen vitam eremiticam aut solitariam de maiorum suorum licentiâ eligentibus (quin cellas, mansiones, habitacula in eremo, seu locis, ubi non sit habitatio hominum de propinquo) non est interdictum.

EXEGESIS.

Huic prohibitioni occasionem dederunt turbæ exortæ, ex erectione nouorum Monasteriorum mēdicantium eorundémque mutationibus. Nihil tamen prohibetur Eremitis veris, qui aut verè Religiosi sunt, iuxta *Rodriq. t. 3. regular. q. 49. a. 4.* aut edito voto paupertatis vel aliâ obligatione cum licentiâ Episcopi solitudini addicti sunt, & sicut aliis priuilegiis Clericorum gaudent, ita etiam concessione eligendi & mutandi loca. Quod non videtur extendendū ad illos eremitas, qui neq; Religiosi sunt, neque cum licentiâ Episcopi eremum siue solitudinem eligunt, neque priuilegiis Clericorum gaudent, vti docent *Rodriq. to. 2. Regul. q. 63. a. 20. Mol. tract. d. 58. Laym. l. 5. tr. 5. p. 2. c. 5. §. Secundò dubitatur.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Frequens.

Gregorius IX. suprà in sexto, hoc titulo, cap. 16. & cap. 17. viginti septem grauamina recensuit, quæ hic vno capitulo complectitur Clemens V. cum hoc tamen discrimine, quòd ibi Gregorius illa tanquam exemptis duntaxat illata, iisdem deinceps inferri prohibet; Clemens V. autem tam non exemptis, quàm exemptis iura sua conseruari volens, eadem grauamina prohibet, quatenus etiam non exemptis inferri possunt. Visum est textu oppidò prolixo, qui in ipso corpore Iuris semper ad manus est omisso, ipsum Epilogum Apostolico spiritu dignum inserere; qui ita habet:

Verùm, quia vna est regularium & secularium Prælatorum & subditorum exemptorum & non exemptorum vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, quorum omnium vnus est Dominus, vna fides, vnum Baptisma: decet, vt omnes, qui vnius sunt corporis, vnius etiam sint voluntatis, & sicut fratres inuicem vinculo charitatis sint adstricti. Decet igitur, & vt Prælati, & alij tam exempti, quàm non exempti suis iuribus sint contenti, & alter in alterius iniuriam non prosiliat, seu iacturam. Vniuersis itaque Ecclesiarum Prælatis præsentis sanctionis edicto districtè præcipiendo mandamus, quatenus ipsi à prædictis grauaminibus omnino cessantes, & cessare suos subditos facientes, viros Religiosos priuilegiatos, exemptos, & non exemptos, mendicantes & non mendicantes charitatiuè tractent, & foueant, & sua iura & priuilegia inuiolabiliter illis seruent. Et quia plus solet timeri, quod specialiter, quàm quod generaliter inhibetur; eisdem Prælatis districtissimè inhibemus, vt Abbates, Priores, & alios Religiosos, ne ad sua Generalia, vel Prouincialia vadant Capitula, quomodolibet impedire præsumant.

TITV-

Digitized b

TITVLVS XXXII.

DE NOVI OPERIS NUNTIATIONE.

Ad Rubricam.

PRo intelligentiâ huius Tit. nota, quæ breuiter & eruditè tradit *Silu. ✝. Noui operis nuntiatio.* Quæ secundùm *Hostiensem* est *Ædificanti nouiter in alterius praeiudicium prohibitio facta legaliter. ff. eod. l. 1.* & dicitur de nouo ædificare non solùm qui nouum ædificium instruit, sed etiam qui instructi formam immutat. *ff. eod. l. 1 sup.* opus nouum, non autem qui imponit incrementum, aut reficit antiquum, *d. l. 1 §. Si quis ædificium.* nisi ex toto fuisset destructum, vt not. *in c. Consuluit. de Iudaeis.* Fit autem hæc Nuntiatio ex causis tribus. Scilicet gratiâ tuendi Iuris proprij aut publici, aut damni repellendi, *d. l. 1. §. nunc videmus, & §. Nuntiatio.*

2. Fieri autem potest solùm pro operibus solo coniunctis, vel his, quæ in solo fiunt, quorum ædificatio aut demolitio videtur opus nouum. *d. 1. l. §. Hoc autem edictum.* Non fit autem propter præterita, sed solùm futura, vt ibid. & extendit se ad Ecclesiam quoque & locum, neque hæc sint in alterius præiudicium construenda juxt. *c. 1. inf.* quod tamen fallit, quando Episcopus propter necessitatem populi vult aliam Ecclesiam ædificare, licet sit in aliarum Ecclesiarum præiudicium. *c. Ad audientiam. de Eccles. ædific.* Debet autem hæc nuntiatio fieri, domino, vel procuratori, seruo, puero, vel fabro id est ei, qui fabricat. *l. De pupillo. §. Nuntiare. ff. eod.*

3. Fieri debet in præsentiâ alicuius horum, non tantùm Domino sed & aliis. Nequaquam autem se hoc jus ad purgationem cloacarum & riuorum extendit, quia hoc est publicæ vtilitatis & securitatis. *d. l. De pupillo. §. Si quis riuus. ff. eod.* Modus nuntiandi est, vt vel fiat simplici verbo, vel per inhibitionem prætoris, vel jactatione lapilli, dicendo: *Nuntio tibi opus nouum.* vbi aliqui jactum lapilli volunt ter repeti. Primo modo, nuntians solùm verbo simplici, perdit possessionem, sed secundo, per edictum prætoris, & tertio per jactum lapilli, retinet illam secundùm *Bernard. in c. Ex parte. de verb. signif. & d. l. de pupillo. & l. 1.*

4. Remittitur ista Nuntiatio siue prohibitio. 1. Verbis expressis. *l. Non solùm. §. Sciendum. ff. eod.* 2. Transactione ibid. *l. 1. §. Inde quaeritur.* 3. Morte nuntiatoris. *d. l. Non solùm. §. Morte.* 4. Satisdatione. Non secutâ verò remissione effectus Nuntiationis proprius est, quòd omne ædificatū post illam fit demoliendum expensis illius, qui ædificat. *d. l. 1. & l. Prætor. §. 1. eod. & toto hoc tit. præsenti.* Conceduntur autem nuntianti tres menses, vt deliberet, an velit de Iure suo docere, aut cautionem accipere ab ædificante de demoliendo sine juris suffragio ædificata, quod si non docuerit, intra tres menses, denuntiatus traditâ dictâ cautione, poterit in ædificando pergere. *l. in. C. eod. & inf. c. vlt.*

Cap. I. Intelleximus.

Lucius III. Paduano Episcopo.

SVMMA.

Cùm intellexisset Pontifex Clericos de Rodrigio in praeiudicium Ecclesiae Baptismalis de Costâ construxisse Capellam: mandat Episcopo, vt ponderans, quòd sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum non dedignantur Constitutionibus Principum adiuuari, quodque post denuntiationem noui operis siue jure siue injuriâ aliquid construitur, debet legalibus constitutionibus demoliri, & quia neque Ecclesia est in alterius praeiudicium construenda, negotium ipsum secundùm legum & Canonū statuta Episcopus non differat terminare.

EXEGESIS.

Sicut leges non dedignantur &c.) Nota I. Quòd leges imitantur Canones, instar exemplaris diuiniori spiritu formatum, ad quod lex ciuilis conformari, aut reformari debet; Canones vicissim adjuuantur à legibus, & accipiunt aliquam ex eis directionem, vel quatenus Principes & Iuris Consulti eas ex principiis legis naturalis deriuârunt, vnde notat *Panorm.* omnes leges Principum non contradicentes Canonibus esse approbatas per Ecclesiam, vt colligitur & firmatur ex hoc text. qui quotidie ad hoc allegatur. Intelliguntur verò per Constitutiones Principum, etiam responsa & sententiæ Iuris consultorum in *ff.* contenta, quæ Imperatores in jus suum receperunt, omnia enim nostra facimus, quibus autoritatem nostram impertimus. *l. 1. C. De veter. jure enucleand.* quod Pontifex recepit in *cap. Apostolica. de praebend. in 6.*

Nota II. In materiâ concernente peccatum, seu interpretationem Iuris diuini, aut in rebus conscientiæ varietatem opinionum, in vtroque foro sequi oportet Canones præ Iure ciuili, quia in similibus summa est potestas Pontificis, & Principes ipsi sunt eidem subiecti: Extra casum autem peccati, vel con-

conscientiæ, vbi defecit dispositio Iuris ciuilis, tunc oportet sequi Canones, si verò non deficit, sed Canones contradicunt legibus, ex diuersis rationibus, ita vt lex vtraque sit rationabilis tunc vtrique standum est in suo foro. *c. 6. De arbitris. in 6. & Regul. Possessor de Reg. Iu. ibid.*

Nota III. Iura ciuilia non debere censeri præjudicialia vel aduersa Canonibus, quando possunt cedere in præjudicium, vel fauorem Ecclesiarum, vt not. *Panorm. n. 4.* Ita lex de Nuntiatione noui operis potest se habere ad damnum, vel fauorem Ecclesiarum, dùm enim impeditur ædificium vnius cessurum in præiudicium alterius, v. g. hîc Ecclesiæ baptismalis de Costâ, cedit lex ista in commodum hujus eiusdem. Imò interest Ecclesiæ vniuersalis, vt nullæ Ecclesiæ particulares grauentur propter alias Ecclesias particulares. Neque facilè occurret illustrius exemplum, quâ ratione Canones adjuuentur Constitutionibus Principum, quam in hâc ipsâ materiâ Nuntiationis noui operis, quæcunque enim ex Iure ciuili de hac re *ad Rubr.* congessimus, recipiuntur in hoc tit.

Nota denique IV. Leges extra corpus Iuris licet communes, municipales, vel locales, vt jus Bauaricum, Saxonicum &c. non obtinere in foro Ecclesiæ, & Canonibus deficientibus non ad ista Iura, sed jus commune Cæsareum recurrendum esse, vt not. *Barbos. hîc n. 5.* vbi refert decretum Cardinalium *ad Synodum Prouincialem Braccarensem* de hâc re. Idem de legibus inferiorum absolutè tenuit jam olim *Panorm. n. 8.* asserens *leges secularium inferiorum non seruandas in foro Ecclesiastico*, siue contradicant, siue non; & si fauorem afferant, si quidem procedant imperiosè, & disponendo, tanquam habentes jurisdictionem, (quod intendit *cap. S. Maria. de Constit.*) secus, si offerrent merum Fauorem & saperent priuilegium quoddam.

Siue jure, siue injuriâ aliquid construatur.) Nota I. hoc sumptum esse ex *l. Prætor. ff. eod. §. ait Prætor. & 2. ib. gl.* ait simile esse in excommunicatione, quæ tenet, siue justa, siue injusta sit. *c. 1. q. 3. 31.* quod saltem in foro externo procedere potest. *Panorm. n. 9.* opponit exemplum appellationis post quam nihil innouatur vel attentatur, nisi aliquid fiat contra ipsam appellationem, aut priusquam illa coram Iudice appellationis & ab illo terminetur, cùm ergo denuntiatio sit quædam appellatio & prouocatio extraiudicialis, non deberet destrui, quod ædificatum est, antequam denuntians jus suum probârit. Respondet *Panorm.* disparitatem esse in eo, quòd in denuntiatione vertatur modicum præiudicium, nisi enim denuntians intra tres menses probet jus suum, denuntiatus potest pergere in ædificando. Cùm autem ad appellationem prosequendam concedatur annus, aut ex causâ biennium, nimis durum foret, si jure suo deberet appellatus statim cedere ante appellationis causam finitam.

Nota II. Non indistinctè ædificium omne post denuntiationem esse demoliendum, etsi notorium sit denuntiantem nihil habere. Neque enim, ut bene not. *Panorm. n. 10.* Iura volunt dare locum figmentis, delictis, deceptionibus, quæ fa. *l. 1. & 2. ff. Ne quis eum, qui in jus voc.* ideòque dicit hunc text. & jura similia solùm procedere in casu dubij, ubi dubitatur an quis de jure possit ædificare, non quando notorium est non posse; stante ergo hoc dubio, factâ denuntiatione debet ædificans desistere, aut demoliri quod extruxit, siue causâ discussâ reperiatur ea justa, aut injusta; idem sensus est *Barbosa* cum aliis, quos allegat hîc *n. vlt.*

Cap. II. Cùm ex injuncto.

Innocentius III. Cantuariensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiscopus Cantuariensis in præiudicium Ecclesiæ Cantuariensis, ædificâsset Ecclesiam de Lamech: Pontifex Archiepiscopo mandat, vt quidquid ædificatum est in Ecclesiâ de Lamech, post noui operis nuntiationem expensis suis penitus demoliatur, & cùm jure ciuili cautum sit, ut si is, cui nouum opus nuntiatum fuerit ante remissionem ædificet, deinde agat super jure suo, & actio denegetur, reuocat in irritum quidquid de instituendis ibi Canonicis & aliis ipse, vel prædecessor eius ordinauit, & redditibus in pristinum statum reuocatis, Canonicos à juramento quoque super præstito jubet absolui. Obiurgat deinde Archiepiscopum, quòd Canonicis Cantuariensibus viris bonis ac Religiosis, de graui Ecclesiæ Cantuariensis præiudicio querentibus, ab his, quæ sine peccato mortali omitti possunt & dimitti, pro vitando scandalo non cessârit; Præcipit denique, vt huic causæ talis ab ipso finis imponantur, vt præterita contradictionis rebellio per virtutem sequentis obedientiæ valeat expiari.

E X E G E S I S.

Cùm cautum sit legitimâ sanctione &c.) Nota I. Hanc sanctionem haberi *l. 1. §. In operis. eod.* Cùm autem text. dicat, actionem denegari, rectè infert post *Bartolum Panorm. n. 2.* denuntiatum, qui ante remissionem pergit ædificare, non repelli ipso jure, sed opus esse exceptione, quæ nisi opponatur ante contestationem litis, non potest ampliùs opponi, sed fertur sententia pro denuntiato, si docuerit de Iure suo, sine destructione operis; sicuti in exceptione spoliationis, si actor docuerit de proprietate, fertur sententia pro eo & absorbetur possessorium à petitoriô omissâ restitutione spoliati, ad quod fa. *gl. in reg. in pœnis, de Reg. Iu. in 6.*

Nota II. Quod existenti in dignitate, seu magistratu potest nuntiari opus nouum, si est dignitas perpetua, qualis est Archiepiscopalis, vt hîc, secus est, si dignitas aut magistratus sit temporalis, tunc enim vt not. *Panorm. n. 1.* existenti in dignitate non fit denuntiatio, sed protestatio, quam finito magistratu

ſtratu ſequitur vera denuntiatio, quæ tamẽ retrotrahitur ad diẽ proteſtationis. *l. 5. §. Si quis ipſi Prætori.*

Sit pro ſcandalo vitando ceſſandum &c.) Duas hic *Panorm. n. 7.* ponit bonas Regulas. 1. Quòd pro ſcandalo vitando, non debet quis committere, vel omittere, per quæ quis incidit in peccatum mortale. 2. Regula eſt, quòd pro vitando ſcandalo debet ſeueritas Iuris remitti, vel ea quæ poſſunt committi aut omitti ſine peccato mortali, qualis fuit conſtructio nouæ Eccleſiæ Collegiatæ de Lamech attentata cum graui ſcandalo ab Archiepiſcopis Cantuarienſibus, in præiudicium eiuſdem. Peccat autem non obuians ſcandalo cui poteſt obuiare ſine peccato aut tali difficultate, ad quam ſubeundam non obligat Charitas ordinata, Habet enim tum locum illud: *Væ illi, per quem ſcandalum venit, Matth. 18.* de quo Theologi & Caſiſtæ.

Cap. III. Significantibus.

Honorius III.

S V M M A.

Cum N. ciuis Pariſienſis in plateâ S. Oportunæ, in eiuſdem Eccleſiæ ædificaret præiudicium, & Canonici ſuper hoc depoſuiſſent grauamen coram Officiali & Archidiacono Pariſienſi, offerentes in continenti probationem juris ſui, & poſtulantes, vt non obſtante cautione à prædicto N. oblatâ, ædificium prohiberetur, Officialis probationes admittendas interlocutus eſt. Sed eodem N. ad Senonenſem Eccleſiam prouocante, eiúſque Officiali interlocutoriam Pariſienſem reuocante, Canonici ad Pontificem appellârunt, qui juſſit in irritum reuocari, quidquid poſt appellationem huiuſmodi inuentum fuerit attentatum.

EXEGESIS.

Ædificationem prohiberi &c.) Nota, quod communiter dicitur, & ad *Rubr.* annotauimus, per remedium Nuntiationis noui operis, ſolùm dari remedium aduersùs ædificium futurum, non autem jam factum, intelligi debere de ædificio veteri, non nouo, ſuper quo mouetur controuerſia Nuntiationis. Si enim contingeret denuntiatum totum ædificium abſoluere, ante factam remiſſionem, aut probationem juris ſui, teneretur æquè totum ædificium demoliri, quàm partem priùs extructam; eſt ergo hæc nuntiatio remedium quoque aduersùs ædificationem recenter factam, demoliendam; non tantùm faciendam. Etſi videatur veriùs ſi nuntiatio priùs nullo modo ſit cœpta, & fiat ædificio jam perfecto, actionem non tam dari ex hâc causâ, quàm ex iniuriâ & damno dato. Pontifex verò in hoc caſu omnia reuocauit in irritũ propter appellationem ad ſe factam ab Officiali Pariſienſi contemptam.

Cap. IV. & vlt. Is qui.

Gregorius IX.

S V M M A.

Is, cui opus nouum te nuntiâſſe proponis, non obſtante cautione, quæ offertur ab ipſo de opere deſtruendo, ſi non jure ædificatum exiſtat, tenetur te per trium menſium ſpatium expectare, juris tui præjudicium probare volentem.

EXEGESIS.

Non obſtante cautione.) Nota I. *ex Ioan. Andr. & Panorm. hic*, per hunc textum non obſtante cautione de opere demoliendo, ſi non jure ædificatum appareat, denuntiatum debere differre ædificationem, niſi denuntians vltrò remittat, aut quod textus exprimit, terminus trium menſium ſit elapſus, non enim tenetur vltra cum præiudicio ſuo præſertim graui expectare, ſed poteſt pergere in ædificando; denuntians verò, ſi jus ſuum intra trimeſtre non plenè docuerit, poterit & ipſe proſequi cautam ſuã.

Nota II. Hanc prouiſionem, etſi primâ fronte videatur dura, eſſe tamen vtilem & denuntianti, & denuntiato. Huic quidem, ſi exiſtimans jus ædificandi ex parte ſuâ eſſe fundatum, impenſas multas faceret, & poſtea in probatione deficeret. Illi autem, ne fruſtra litem ſuper jure ædificãdi mouendo, condemnaretur denuntiato in expenſis, ſi cautionem poſt trimeſtre non acceptaret.

Nota denique III. ex *Barboſ. n. 5.* receptiſſimam in hâc materiâ eſſe ſententiam. In ſeruitutibus ruſticis non competere nuntiationem noui operis, *l. Qui viam. ff. h. t.* & notat *Iaſon in l. 1. §. fin. ff. eod.* idque ſine dubio procedere in ſeruitute diſcontinuâ, vt eſt aquæductus *in d. l. Qui viam. n. 4. & l. 3. Parerg. c. 24.* Simile eſt, quòd de operibus ruſticanis *ex gl. ÿ. Nuntiatum. c. 2.* colligit *Panorm. n. 9.* vt ſi quis ſecaret ſegetes, aut incideret arborem, vel ſi in opere ruſticano colligeret uvas ne pereant, aduersùs talia non habet locum noui operis nuntiatio, *l. 2. De feriis*, idémque dicendum eſt, vt in ſimilibus operibus, dilatio vel mora affert periculum. *l. De pupillo, §. Si quis riuos. ff. eod.*

T I T V L V S   X X X I I I.

DE PRIVILEGIIS ET EXCESSIBUS PRIVILEGIATORUM.

Ad Rubricam.

NOT. I. Priuilegium ex communi *DD.* definiri poteſt *Lex priuata ſpeciale aliquid concedens.* Diſtinguitur ab aliis legibus, nam aliæ conſtituunt Ius publicum, priuilegium verò concedit jus priuatum; etſi vltimatò hoc quoque referatur ad bonum & jus com-

commune, quod spectat omnis lex adeòque etiam priuilegium. Quia interest boni publici, aliquibus personis aut communitatibus, propter merita aut alios fines bonum publicum concernentes specialia quædam concedi præter imò etiam contra Ius commune. Quamuis etiam aliquâ ratione priuilegium possit dici lex publica, quatenus omnibus est prohibitum, ne priuilegiatum in possessione, aut vsu specialis concessionis turbent, aut impediant, quæ specialitas est de essentiâ priuilegij & debet esse fauorabilis, quod enim fauorabile non est, non dicitur rectè concedi, sed imponi, neque est priuilegium, sed grauamen, quod neque desideratur, neque libenter acceptatur, cùm priuilegia omnes passim expetunt, & cum gaudio accipiunt, vide plura apud *Suarez lib. 8. de legibus c. 1. Præsertim n. 345.*

Not. II. Specialitatem aliquam reperiri in omnibus priuilegiis, etsi nihil videantur præter aut vltra nedum contra jus commune concedere, qualia priuilegia multa esse in Religionibus, testatur *Nauarr. tr. de Oratione c. 3. n. 5. 8. & c. 19. n. 8. & in man. c. 25. n. 89. & Rodriq. to. 1. Regul. q. 7. a. 1.* etsi idem *Nauarr. d. c. 3.* sæpius dicat non esse priuilegia propriè, sed solùm declarationes Iuris communis, siue speciales admonitiones. Verùm, vt vt sit. Sed dicendum est cum *Felino, Panorm. Suarez l. c. n. 9.* Si priuilegia commodè & secundùm proprietatem verborum possunt operari aliquid vltra vel contra jus commune, id illis tribui debere, quia ita ipsum jus declarat priuilegia, quantum fieri potest, & efficaciter confirmatur ex *c. In his. 30. inf.* vti videbimus. Quòd si nihil prorsus speciale appareat, tum dicendum erit non esse priuilegia propriè, sed declarationes, admonitiones, vel assecurationes Conscientiæ. Plures autem specialitates, quæ in priuilegiis reperiri possunt, præclarè explicat *Suar. l. c. a n. 5.*

Nota III. Præcipuam priuilegij diuisionem esse in *personale & reale*, quam ex diuersis juribus desumit *Suar. l. c. n. 3.* tanquam sufficientem, ad quam possint aliæ diuisiones reuocari. Etsi verò omnia priuilegia vltimatè referantur ad hominis vel hominum commodum, vsum, fructum, ideòque hoc respectu possint dici personalia; propriè tamen & proximè reale dicitur, quod conceditur *directè* alicui rei, v. g. prædio, ædibus &c. muneri, siue officio, v. g. Episcopi, Consulis, Doctoris, vel conditioni, seu qualitati v. g. nobilitati, minorennitati, feminarum imbecillitati, cultui Religionis &c. Personale verò priuilegium est, quod *immediatè* versatur circa personam ratione sui.

Nota IV. Quamdam personam esse propriè talem, vt quilibet homo in indiuiduo, aliam fictam, siue corpus mysticum aut politicum, vt sunt Ciuitas, Vniuersitas, Collegium, Ordo, Religiosus, Monasterium &c. Si igitur priuilegium directè detur personæ fictæ, cùm nunquam membra talis corporis deficiant, ideò tale priuilegium reale est perpetuum. Si autem persona sit vera & particularis, illique sub hâc ratione detur priuilegium, erit propriè personale, quia soli illi personæ prodest, & cum illâ extinguitur. Aliquando priuilegia dantur quidem personis veris, sed certi generis, quæ communitatem constituunt, vt minoribus mulieribus, filiis familias, cuius generis personæ, cùm nunquam deficiãt, ex hâc parte earum priuilegia sunt similia realibus, & ab aliquibus ita vocantur, quia sunt perpetua & magis concessa causæ & rei, siue conditioni quàm personis ratione sui in particulari. Quatenus verò singulis personis talis generis in indiuiduo applicantur, & in morte ratione ipsorum extinguuntur, sequuntur naturam priuilegii personalis, quâ ratione conciliari possunt autores diuersimodè de his loquentes, vt not. *Suar. l. c.*

Nota V. Quando dubium est, vtrum sit personale priuilegium, vel reale, sequendam Regulam, quam tradit. *Suar. ib. n. 18.* si priuilegium sit in solidum fauorabile, seu purum beneficium, censendum esse reale ac perpetuum juxt. *Regulam. 16. in 6. Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum.* & aliam Reg. *quia tale beneficium latam imò latissimam recipit interpretationem. l. Penult. ff. De Constit. Principum.* vbi ait Iauolenus: Beneficium Imp. quod à diuinâ scil. eius Indulgentiâ proficiscitur, quam plenissimè interpretari debemus, vbi id docet *Bald. in l. 3. cod. lect. 1. n. 17.* & sequitur *Bartol. in l. vt ff. De Seruit. legatâ. n. 4.* Si autem priuilegium respectu eius cui conceditur quidem fauorabile, respectu autem Iuris communis, illi derogando, vel alteri tertio præiudicando sit odiosum, accipiendum est potius vt personale quàm reale, vt temporale duntaxat damnum inferat, vel præiudicium, non perpetuum. Quod autem diximus priuilegium in solidum fauorabile judicari debere reale & perpetuum quoad vitam privilegiatum est tamen quoque personale, quia cum morte illius extinguitur.

Nota VI. Plures alias priuilegij diuisiones adducit *Suar. c. 4. 5. 6.* quas exponere locus & otium non est, breuiter de reuocatione Priuilegij dicendum est, Priuilegium concessum non subdito, & acceptatum irreuocabile esse à concedente; est communis Canonistarum, imò & aliorum vt videre est apud *Suar. l. c. c. 27. n. 2.* Ratio est, quia priuilegium concessum non subdito & ab eo acceptatum transit in Contractum, saltem gratuitæ donationis, ergo non potest reuocari; quia Princeps neminem non subditum potest priuare Rebus legitimè acquisitis, licet ab ipso tali Principe illas acquisierit, manet enim non minùs ipsi non subditus, quàm si aliunde illas acquisiuisset, vel antea habuerit. Priuilegium autem subdito concessum à proprio Principe, est reuocabile ab ipso concedente, quæ doctrina generatim itidem est communis, teste *Suar. l. c. n. 4.*

Nota VII. Hanc doctrinam generalem tamen esse limitandam; Non enim procedit in priuilegio dato per contractum onerosum aut lucratiuum, vt si princeps aliquem eximit à Vectigalibus, quia donauit pecunias pro bello; tenetur enim Princeps seruare pacta etiam cum subditis facta, quæ Principem quoque obligant; nisi in casu raro, quo Princeps potest subditum priuare rebus suis, in casu necessitatis publicæ. Quod ipsum, si faciat, debet tamen compensationem facere subdito de priuilegio ablato,

ablato, quatenus potest. Addunt communiter omnes priuilegium remuneratorium, reduci ad illud, quod datur per contractum, adeóque esse æquè irrevocabile, quod multò certius est, quando remuneratio non solùm fit ex gratitudine, sed ex debito justitiæ.

Nota denique hanc doctrinam non extendi ad priuilegia merè gratuita, quæ consistunt in absolutâ donatione, cum translatione alicuius dominij vel Iuris, vt cùm cóceditur alicui castrũ seu jus vectigalium, aut tributi, vel alicuius seruitutis; Cùm enim per eiusmodi donationem siue priuilegium subditus legitimè acquisierit talis rei dominium; Princeps auferre illi non potest nisi in casu necessitatis publicæ valdè rarò. Quando autem per priuilegium nullum dominium confertur, sed tantùm licentia operandi vel recipiendi aliquid præter aut contra commune Ius, posse à Principe illud valide reuocari etiam sine causâ necessariâ esse omnium communem sententiam asserit quidem *Suar. l. c n. 10.* sed quòd putat à Principe solùm peccari venialiter, si absque vllâ aut justâ causâ fiat; non placet, est enim contra fidelitatem & officium Principis, qui concedendo licentiam siue priuilegium operandi contra legem ipsam, videtur eo ipso potestatem eius legis obseruantiam à priuilegiato exigendi abdicâsse, neque leuiter sed grauiter delinquere priuilegium reuocando sine justâ & vrgente causâ, contra Regulam Iuris, *Decret. in 6. & c. Suggestum. de diuinis.* Sed hæc ad *Rubr.* sufficiant.

Extat verò hîc Titulus etiam in *Clementinis* & *sexto*; item in *Extrauag. Ioann. XXII. & Extrauag. commun.* De eâdem materiâ tractatur *25. per totum.* & facit, quod habetur *c. Priuilegia. c. Episcopo. §. Sola. 9. q. 3. c. Priuilegium. 11. q. 3. c. Qui & diuinis & humanis. 12. q. 2.*

Cap. I. Episcopalia.

Leo Papa.

TEXTUS.

Episcopalia gubernacula non nisi maioribus populis & frequentioribus ciuitatibus præsidere oportet, ne honor, cui debent excellentiora committi sui numerositate vilescat.

EXEGESIS.

Vtique insigne priuilegium est ciuitatis, habere proprium Episcopum, vt vilibus & exiguis vrbibus concedi meritò non debeat, neque etiam Episcopi sint multiplicandi. Ex communi interpretatione (huius vid. textûs) Italicorũ, ait *Panorm.* hîc, receptum est, vt ea duntaxat reputetur, quæ habet Episcopum, sed apud vltramontanos præsertim Teutonicos hoc non recipitur, quod notauit quoque *Io. Andr. c. Ciuitas. de sent. excomm. in 6.*

Cap. II. Sicut.

Gregorius P. Diacono.

TEXTVS.

Sicut in judiciis laicorum priuilegia turbare nolumus; ita eis præiudicantibus nobis, volumus moderatâ autoritate resistere. Violentos itaque laicos coërcere non est contra legem agere, sed legi facere subsidium.

EXEGESIS.

Sicut in judiciis, &c.) Per priuilegia laicorum hîc intelligi jus quo cuncti debent coram Iudice suo conveni, non malè sentit *Additionator Alex. de Neuo*; est enim hoc commune etiam laicis, vt non possint trahi ad judices alienos; ideóq; hoc merito generale vocat. *c. 8. de foro compet.* vt videl. Actor, forum Rei sequatur. Neque minùs rectè dictus Additionator, vniuersa laicorum priuilegia si quæ habent intelligit. In nullo enim ipsos turbare, aut causas ipsorum ad se trahere intendit Ecclesia, nisi sint malefactores ipsius juribus infesti, quos Ecclesia meritò coërcere potest ac debet, vigore huius text.

Ita eis præiudicantibus nobis, &c.) Nota I. Etsi hîc text. videatur Ecclesiæ tribuere potestatem coërcendi malefactores, præiudicium aut violentiã sibi aut rebus suis inferentes, ideóque sacrilegos, habet tamen res difficultatem. 1. Quia pœna ordinaria sacrilegij capitalis est. *l. Sacrilegij. ad l. Iuliam. & l. Aut facta. §. Locus. ff. De pœnis.* Ecclesia autem pœnam capitalem non imponit. 2. Contra sacrilegos mandatur coërcitio secularibus Magistratibus. *l. Si quis in hoc genus. C. de Episcopis & Clericis.* imo Ecclesiasticis prohibetur illis verbis: *nec expectetur, vt Episcopus iniuria propria vltionem sui, at, cui Sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit.*

Nota II. Variè à *DD.* respondeti *Io. Andr. in addit. ad Speculat. l. 4. de Off. Ordin.* aliique putant sacrilegium fori esse secularis principaliter, & nonnisi in defectu justitiæ fori Ecclesiastici, quod apud Neapolitanos & Gallos receptum asserit *Clarus in praxi. §. fin. q. 37.* Sed contra *Cùm sit generale. de fo. compet.* vbi Pontifex Rectoribus Ecclesiarum absolutè dat potestatem malefactores suos sub quo maluerint judice conueniendi, neque restringit ad defectum justitiæ, etsi is dederit occasionem ita statuendi, aut potiùs morem pro bono Ecclesiarum jam ante hac introductum. Per quod refelluntur etiam, qui putant potestatem judicandi de sacrilegis competere Magistratui Ciuili & Ecclesiastico simul, sed *v. Generaliter, & præsens*, absolutè loquuntur, neque de hâc simultate quidquam dicunt neq; distinguunt de pœnâ spirituali & temporali, vt aliqui faciunt, quasi in illâ re ad Ecclesiasticum, in istâ ad temporalem judicem pertineat. De quibus sententiis vide apud *Barbos.* & allegatos ab illo, *n. 5. & seqq.* qui denique illam approbat, quam & nos tenendam putamus, videl. sacrilegium esse *fori mixti*, & dari locũ præuentioni, juxta *c. Proposuisti. de fo. compet.* Confirm. ex *c. Felicis. verb. in hoc. de pœnis*; neque est efficacius jus, quã ipsum cap. præsens. *Sicut.* per quod Pontifex coërcitionem sacrilegorum sibi absolutè vendicat.

Nota IV. Crimen Sacrilegij mixti esse fori, inde facilè conuincitur, quia de bonis temporalibus quatenus

tenus talibus cognoscere nihil habet alienum à judice seculari: quòd autem sint Deo consecrata, indéq; habeant spiritualitatem, eius judicium quidem pertinet ad forum Ecclesiasticum, sed propter connexionem & defensionem vtriusque, quæ vicissim vtrique parti incumbit, vtriusque forum est competens, & poterit judicare, ad quem priùs illa causa delata fuerit. Quâ ratione rectissimè dixit *Gregor.* Violentos laicos coërcere, non esse contra leges agere, sed legibus facere (vel *ferre*, vt habet textus *Gregor. lib. 2. ep. 5. c. 44. Registri*, vt notatur ad marginem *in edit. Greg. 13.*) subsidium. Neque hâc in re lex ciuilis potuit restringere Pontificis potestatem, quo minùs violentos malefactores suo quoque tribunali subijceret.

Nota V. Non obstare 1. quod text. iste sit *Greg. 1.* qui sexcentis ferè annis præcessit *Lucium III.* autorem *c. Cùm sit generale*; adeóque tempore Gregorij sacrilegium nondum fuisse fori mixti, neque hanc explicationem facere ad hunc text. Respondetur enim, etsi Lucius hunc Ecclesiarū fauorē primus non introduxerit, vti credimus, referre se tamen ad hunc fauorem veluti jam ante introductum vt sonant verba, videl. *à Bonifacio, Pio, Anacleto, alijsque anterioribus & ipso Greg.* vt constat ex *c. Nulli. c. Prædia. c. Quia abstulerit. 2. q. 12. c. tit. tendentes. c. Sacrilegium. 17. q. 4.*

Neque illud alterum obstat, quod ex integra *Gregorij* apparet, laicos, de quibus *ibi*, non intulisse violentiam Ecclesiæ, vel eius rebus, sed cuidam viduæ. Respond. enim *Gregorius IX.* à quo habet vim & autoritatem collectio *quinq; librorum Decretaliū, in præfat.* noluit argumentum duci ex partibus *resectis* (vt vocat) & decisis, quæ in epistolis integris, extant, præcipiens vt hâc tantùm compilatione vniuersi vtantur in judiciis & in foro &c. nihil ergo ex hâc integrâ probatur. Quin videtur *h. c.* esse potius *Gregorij IX.* quàm *Gregorij I.* qui de præiudicio *viduæ* agit vnicè, cùm autor huius c. agat de præiudicantibus nobis, i. e. Ecclesiis earúmque bonis, vt adeò, quod meritò obseruat. *Barbos. n. 23.* antiqui Codices, non sine causâ *c. hoc* inscripserint *Greg. IX.* qui in aliâ & non prorsùs dissimili causâ videtur voluisse vti verbis *Gregorij I.* Viduæ enim possunt inuasores & malefactores conuenire coram Iudice Ecclesiastico. *c. Ex tenore. de fo. compet. fu. c. Ex parte. vers. ad hoc.* & omnium consensu receptum fatetur *Couarr. practic. c. 6. n. 1.*

Nota VI. Ex dictis sequitur ad Ecclesiasticum Iudicem trahi posse non solùm inuasores rerum Ecclesiasticarum, quando per vim eas occupant, verùm etiam in negotiis aliis cum Ecclesiâ gestis ex rebus præiudicant quoquo modo, id est, per fraudem & iniustitiam, hoc enim satis apertè probat *c. Præsens. & d. c. Cùm generale. de fo. compet.* Et idem dicendum esse de rebus Clericorum rectè hinc quoque deducit *Barbos. n. 15.* apertum enim est, inuasionem, spoliationem, præiudicium Clericorum cedere quoq; in præiudicium & injuriam & damnū Ecclesiarum, quarum ministri sunt Clerici, quidquid in contrarium pugnent alij, nominatim *Couarr. l. c.*

Cap. III. Cùm & plantare.

Alexander III. in Concil. Generali.

S V M M A.

Cùm fratres templi & hospitalis & alij Religiosi indulta sibi priuilegia excedentes contra Episcopalem autoritatem præuaricarentur, prohibetur

1. *Ne Ecclesias & decimas de manu laicorū sine consensu Episcoporum recipiant, & vt quas receperint, dimittant.*

2. *Excommunicatos & nominatim interdictos tam ab illis, quàm aliis juxta Episcoporum sententiam statuit euitandos.*

3. *In Ecclesiis pleno jure non pertinentibus, instituendos Episcopis repræsentent, neque illis inconsultis remoueant.*

4. *Si Templarij, vel hospitalarij ad Ecclesiam venerint interdictam, non nisi semel in anno ad Ecclesiasticum officium admittantur, nec defuncti ibi sepeliantur.*

5. *De confratribus hoc statuit, vt si non se prædictis fratribus omnino reddiderint, sed in proprietatibus suis remanserint, ab Episcoporum sententiâ non eximantur, sed non minùs quàm alii parœciani ab iis corrigantur. Quæ ab aliis quoque Religiosis Episcoporum jura percipientibus vult obseruari. Si verò contra hæc egerint, & Ecclesiæ, in quibus ista præsumpserint, Ecclesiastico subiaceant interdicto, & quod egerint irritum habeatur.*

E X E G E S I S.

De Confratribus &c.) *Panorm. n. 4.* per hos confratres intelligit, Oblatos, qui se & sua Religioni non plenè tradiderunt, manentes in suis proprietatibus, de quibus text. dicit non esse exemptos ab Ordinariis. Alia, quæ hic dicuntur aut ad materiam de Excommunicatione & interdicto pertinent, aut sunt facilia.

Cap. IV. Dilecti.

Idem, Archiepiscopis & Episcopis, ad quos literæ istæ peruenerint.

S V M M A.

Cùm fratres Hospitalarii Hierosolymitani conquererentur, quòd Archiepiscopi & Episcopi, ipsi de suis malefactoribus justitiam facere nollent contemptis ipsorum priuilegiis; Rescribit Pontifex se concessa ipsis priuilegia decurtaturum, cum Eccl. Rom. scriptis authenticis, quibus scil. priuilegia Hospitalariorum continenter obuiare minimè timeant.

E X E G E S I S.

Not. quòd Prælati tenentur administrare priuilegiatis

vilegiatis justitiam juxta tenorem priuilegiorum, quod si non faciant, priuandi sunt priuilegiis sibi concessis. Quæ pœna vigore huius text. est ordinaria violantium priuilegia aliena.

Cap. V. Adhæc.

Idem, Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Hospitalarii, si defunctos in excõmunicatione sepelierint in cœmiteriis, eos inde eiiciant. Quod si facere noluerint, Archiepiscopus id exequatur.

Est t. clarus & meliùs patebit ex *tit. de Excomm.*

Cap. VI. Si de terrâ.

Idem, Abbati, & Monachis S. Andreæ Cistere.

SVMMA.

Cùm isti Monachi, de terrâ, quam habebant in Parœciâ Canonicorum de Plantis, 30. annis decimas persoluissent, jubet Pontifex eas de cætero integras quoque persolui. Etsi enim Cisterciensibus indultum sit, ne de laboribus suis decimas persoluant, quia tamen priuilegio tanto tempore detraxerunt, & liberum sit vnicuique juri suo renuntiare, dicit Pontifex illos eo modo se non posse tueri.

EXEGESIS.

Pertinet ad materiam de præscriptione aduersùs Ecclesias. Tempus autem triginta annorum, jure veteri statutum, jure nouo extendit ad annos quadraginta *Innocent. III. in cap. Accedentibus. inf.* Non potest igitur minori tempore quam 40. annorum contra priuilegia Ecclesiarum præscribi. Atque sic passim hæc jura DD. conciliant. Sed hæc vulgaris expositio conuincitur erroris, quia dudum ante *Alexand. III. h. c.* autorem abrogatâ tricennali præscriptione, in fauorem Ecclesiæ constituta fuit quadragenaria à *Greg. I.* & aliis Pontificibus, vti *Vrbanus II. ex eodem Gregorio* refert *cap. 1. & seq. 16. q. 4. Iustinianus* enim jam antea hanc præscriptionem Ecclesiis concesserat in *authent. Hac Constitutio innouat. & in auth. de Eccles. titulis. §. Temporalibus*, quod latè explicat *Couarr. in Regul. Possessor. p. 2. §. 2. à princ.*

Dicendum ergo est triginta annos hîc non assignari pro termino præscriptionis, sed pro signo renuntiationis tacitæ, quæ non præsumitur fieri per quemuis actum voluntarium priuilegio contrarium, vt si exemptus à vectigalis solutione illud sponte soluat, aut in præsenti exempti à decimis illas sponte præstent non tantùm semel, quod fortassis sufficeret, (de quo dicemus ad *cap. 11.*) sed per plures actus repetitos, & triginta annis in proposito continuatos, vt de renuntiatione dubium esse non possit; licet istud tempus pro termino præscriptionis aduers' Canones vel Ecclesias non sufficiat, sed debeat esse quadragenarium, juxt. *c. Accedentibus. inf. & jura similia.* Non ergo viâ præscriptionis isti Templarii jus decimarum amiserunt, sed viâ renuntiationis voluntariæ, non inuoluntariæ, quam jus præscriptionis secum trahit. Quam solutionem meritò aliis præfert Barbos. *ad d. cap. Accedentibus. inf.*

Cap. VII. Porrò.

Idem, Ambianensi Episcopo.

SVMMA.

Quamuis templarij & hospitalarij multas habeant prærogatiuas, neq; dubium sit illos aliam libertatem habere in locis, quæ antè alij incolebant, jubet tamen Pontifex priuilegiorum tenorem inspici & seruari, neq; illorũ metas egrediantur.

EXEGESIS.

Nota ex hoc text. alleganti priuilegium non esse credendum, nisi illud exhibeat, & tenorem eius esse seruandum. De modo autem priuilegium exhibendi, vide in *c. Cùm persona. eod. in 6.*

Cap. VIII. Recepimus.

Idem I. Apostolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, sicut non omnes, qui specialiter B. Petri juris existunt, annuatim Sedi Apost. censum exsoluunt, ita non omnes censuales ab Episcoporum subjectione sunt immunes. Est ergo tenor priuilegiorum attendendus, vt non solùm Ecclesia censualis specialiter B. Petri juris existat, sed etiam ad indicium perceptæ libertatis censum conferat, si verò duntaxat ad indicium perceptæ protectionis soluatur, non ideò juri Episcopi subtrahitur.

EXEGESIS.

Nota I. Ex eo, quòd Ecclesia soluat Pontifici censum annuum, non probari exemptionẽ, vt apertum est ex textu, nisi expressè soluatur in argumentum & signum donatæ libertatis, quod fortassis rarum; quin maxima pars exemptionum, vt patet in Ecclesiis & Ordinibus mendicantium datur, sine vllo consensu.

Nota II. Ex *Panorm. n. 3. & 4.* Per hoc, quod aliquis recipitur in jus speciale *S. Petri*, videtur aliquid plus illi concedi, quàm reliquis Clericis, qui omnes sunt sub jure generato *S. Petri.* Non autem receptio simplex sub protectionem præiudicat juri aliorum, nisi sit recipiens illorum Superior, vt Papa est Episcoporum, qui expressè illud facit, si in signum illius censum annuum aliquando percipit.

Quæres, quid operetur receptio in protectionem sine exemptione? Respondet *gl.* operari parum, præterquam quòd major reuerentia videtur deferri talibus quàm aliis & faciliùs moveatur Pontifex ad defensionem ipsorum & rescribendum pro illis.

Cap.

Cap. IX. Sanè.

Idem.

TEXTVS.

Temerarium est & indignum, aliquem sibi suâ autoritate præsumere, quòd Romana Ecclesia alicui certâ ratione inspectâ singularibus voluit beneficiis indulgere.

EXEGESIS.

Ex hoc & similibus textibus deducuntur illæ Regulæ *Iuris in 6. Quæ à Iure communi exorbitant* (vt priuilegia) *non sunt in consequentiam trahenda*: & illa altera, *quod alicui gratiosè conceditur, non debet ab aliis trahi in exemplum.* Rectè tamen ostendit iste textus priuilegia non debere temerè concedi, neque multiplicari, quod præjudicat bono publico, sed non nisi certâ ratione inspectâ.

Cap. X. Patentibus.

Cælestinus III. Episcopo Abulensi.

SVMMA.

Requisitus Pontifex, vt per patentes litteras certificet, vtrùm templariis, hospitalariis & aliis Oratoria domi habentibus, liceat campanas publicas in eis habere & pulsare? Rescribit, non licere, sed per Censuram coërcendos, vt justitiam non impediant aliorum.

EXEGESIS.

Panorm. ex hoc text. Not. I. Quòd habere campanam publicè in loco, & pulsare publicè, est signum loci publici & sacrati. Vnde ex hoc signo idem *Panorm.* colligit, quando dubium est, an hospitale sit erectum autoritate Episcopi, esse pro tali habendum.

Not. II. In Oratoriis priuatis posse teneri campanellam priuatam, & pulsari priuatim, eiusmodi verò Oratoria non gaudere priuilegiis Ecclesiarum, sed posse destrui pro nutu Domini, ideóque non habere jus campanæ publicæ, quod habent Ecclesiæ & capellæ publicæ.

Cap. XI. Tuarum.

Innocentius III. Archiepiscopo Lugdun.

SVMMA.

Cùm hospitalarij S. Ioannis laicos & illitteratos mitterent pro eleëmosynis colligendis, & multis modis priuilegiorum suorum limites transgrederentur: Mandat Pontifex, quia priuilegium meretur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate, vt Archiepiscopus eiusmodi cruce falsò signatos, si laici fuerint, excommunicet, si Clerici, ab officio & beneficio suspendat; illis verò, qui ipsos miserunt, prædicationis officium per totam prouinciam interdicat, omni priuilegio & appellatione exclusis. Eos verò, qui in prædictâ Ecclesiâ post interdictum Archiepiscopale diuina celebrant, similiter suspendat, vti & illos fratres qui Presbyteros ab Episcopo suspensos, ad officia sua temerè restituerunt, aut in iudicio secundum legẽ terræ pro hâc causâ nolentes respondere excusant.

EXEGESIS.

Priuilegium meretur amittere.) Nota I. Hoc veluti pro Regulâ ab omnibus recipi, quod multis allegationibus probat *Barbos. n. 25.* vide *Suar. l. 8. de leg. c. 38.* Exemplum clarum est, de studiosis otiosis, qui nec studiis vacant, nec scholis: hi enim priuilegia studiosorum amittunt, neque si Clerici sint, & studiorum causâ absint, à beneficiis suis fructus faciunt suos, juxta *c. Licet. de preb.* Etsi verò multi, atque etiam *Silu. verb. priuilegium. q. 10.* confundant amissionem priuilegij per non vsum, vel per contrarium vsum, vel denique per abusum, longè tamen ista differunt, vt rectè not. *Barbos. n. 26.*

Nota II. Priuilegia, quæ puræ sunt gratiæ, nec in vllius grauamen cedunt, v. g. celebrandi ante auroram, absoluendi à casibus reseruatis, comedendi carnes in Quadragesimâ per merum non vsum, nunquam amitti posse juxt. *glos. penult. in c. Priuilegia. eod. Suar. l. 8. de leg. c. 34. in 7. Laymann. l. 1. tr. 4. c. 23. n. 22.* etsi neget *in d. c. Priuilegia. Salas. d. 17. de leg. sect. 13. n. 64. arg. l. 1. ff. De nundinis.* vbi priuilegium nundinarum dicitur amitti, per non vsum decennii. Sed refelluntur, quia nemo per eiusmodi priuilegia grauatur, adeóque non vult neque attentat contra præscribere; sed neque priuilegiatus renuntiat non vtendo, quia licet aliquando non comedat carnes in Quadragesimâ, potest tamen aliàs rursus comedere, juxta *Reg. ipsius Panorm. in c. Iohannes. de Cler. coniug. Cùm lex,* ait, (in hoc sibi contrarius) *non necessitat ad agendum, sed solùm dat facultatem ad agendum, non tollitur per non vsum.* Neque obstat lex illa de nundinis, quia vel est onerosa, vt censet *gl.* intercipit enim aliis lucrum nundinarum, vel est specialis dispositio de illis, quæ non debet extendi ad alia similia priuilegia, vt censet *Suar.*

Not. III. Per non vsum priuilegij aliis onerosi illud amitti, si aliquis eo tempore non vtatur, quo est occasio & facultas vtendi ex mente concedentis. Neque distinguendum putamus inter priuilegia affirmatiua, qualia sunt jus constituendi vectigal, vel jus agendi currum per alterius prædium, siue negatiua, vt si quis habeat priuilegium non suscipiendi tutelam, non subiacendi foro Ordinarij siue exemptionem ab illius jurisdictione, nam in vtrisq; priuilegij amissio incipit ab eius non vsu, & quidẽ in affirmatiuis completur spatio decennii inter præsentes, viginti inter absentes, vt sumitur *ex L. 1. ff. De nundinis juncta gl.* & ex communi tradit *Suar. lib. 8. de leg. c. 34.* quo modo omnes seruitutes tam reales quàm personales extinguuntur siue præscribuntur, si alter jure suo nunquam vtatur, etiam cùm est occasio & facultas. In aliis autem tum affirmatiuis tum negatiuis amis-

amissio perficitur in termino præscriptionis tali materiæ assignato, qui aduersùs Ecclesiam semper est quadragenarius, etiam in seruitutibus, quia in *c. Accedentibus.* & similibus nihil excipitur, neque jus ciuile moramur.

Nota IV. Per renuntiationẽ priuilegij, illud absq; dubio perdi siue tolli, si expressa sit, & renuntians habeat renuntiandi potestatẽ, vt cùm in illius solius fauorem concessum est. Secus, si in fauorem totius ordinis, communitatis, Ecclesiæ concessum sit, aut eius renuntiatio in horum præiudicium cedat, tum enim neque priuatus, neque Prælatus, neque Capitulum renuntiare potest, si v. g. tale priuilegium Ecclesiæ vel communitati sit vtile, vel honorificum, cum quâ limitatione intelligi debet, quod supra *in c. De terrâ*, dicit *Pontifex: liberum vnicuique esse suo juri renuntiare. vide Laymann. l. c. n. 20. Azor. p. 1. l. 5. c. 22. q. 10. Suar. l. 8. de leg. cap. 33.* Quod æquè verum est de contrauentione priuilegii tacitâ tum negatiuâ per non vsum, cùm quis datâ occasione illo non vtitur, vt proximè diximus, tum positiuâ per actum priuilegio directè contrarium; vt si exemptus se sistat sponte judicio Ordinarii, vel soluat vectigal, quæ est communis doctrina *gl. & Panorm. in c. Cùm accessissent. de Constit. item gl. in c. Gratum. de off. deleg. Silv. verb. priuilegium q. 11.* Eiusmodi enim actionibus aut omissionibus præsumitur annexa esse in foro externo juris sui renuntiatio.

Nota V. De foro Conscientiæ nobis vnicè probari, quod breuiter describit *Laymann. l. c. n. 23.* post *Suarez, l. c. c. 35.* si priuilegiatus actum contrarium exercens non habuit animum priuilegii simpliciter renuntiandi, illud in foro conscientiæ non amittere, imò neq; in foro externo amittere debet, si constet quòd vel ex indiciis colligi possit animũ simpliciter renuntiandi abfuisse, nisi insuper legitimæ præscriptionis tempus cum taciturnitate aut contrauentione, concurreret. Confirmatur ex eo, quod dicit *Barbos. in c. Cùm accessissent. de Constit. n. 7.* Si in actu aliquo coniectura alia capi potest de mente alterius, quàm quòd voluerit renuntiare, ea sumi debet juxta *reg. cap. super eo. de renunt.* & vt minus præiudicet quòd videl. solùm voluerit quoad præsentem actum, renuntiare, non autem simpliciter & in totum, aut in futurum. vide plura apud citatos.

Nota VI. Non obstare *c. Accessissent. de Constit.* vbi Pontifex propter vnicam contrauentionem, si Canonici contra suum statutum à Pontifice confirmatum, de primiceriatûs abolitione non elegissent primicerium, voluit statutum prius licèt à Pontifice confirmatum, eo ipso abolitum. Rectè enim post *Bartol. & Greg. sup.* quos refert, respondet *Suar. l. c. n. 17.* priuilegium siue jus extinguendi primiceriatum, non habuisse tractum successiuum; neque post extinctionem illius vnico actu peractam, Canonicos habuisse quod porrò agerent, secutâ præsertim Pontificis confirmatione; potuit ergo vnico actu electionis noui primicerij jus prioris abolitionis amitti, si non prorsus ex rei naturâ, certè in pœnâ inconstantiæ, & neglectæ Pontificiæ confirmationis, vti significat *Suar.* quam solutionem præ omnibus aliis maximè solidam judicamus.

Nota denique VII. Priuilegium per abusum amitti, cùm in occasionem peccandi vertitur vel vltra tenorem, siue in eo contenta extenditur; quâ de re *Suar. l. c. cap. 36. n. 3. Laymann. l. c. c. 36. n. 3.* qui censent plerumque tamen non amitti ex naturâ rei, sed vel Iuris Constitutione, *c. vlt. de immunit. Eccles.* illi qui in Ecclesiâ vel cœmiterio delinquunt, ipso facto priuantur Ecclesiasticâ immunitate. Vel per sententiam Iudicis, quo sensu *Simplicius Papa* scripsit *d. 74. c.* illa verba, in præsentem textũ translata; *Priuilegium meretur amittere, qui sibi permissâ abutitur potestate.* Interdum tamen ex naturâ rei amissio talem abusum consequitur sublato fundamento siue fine priuilegij, vt si Canonicus missus ad studia, nihil studeat, priuilegium percipiendi fructus in absentiâ mox perdat.

Nullo prorsus Priuilegii beneficio &c.) Ex his verbis *gl.* colligit generalem Regulam, quod exempti si delinquant extra locum exemptum, possint puniri ab Ordinariis; Quâ de re cum planiùs & pleniùs tractetur, in *c. 1. eod. in 6.* illuc commodiùs quæstionem hanc differimus.

Cap. XII. Cùm olim.

Idem, Abbati & conuentui, S. Petri Eugubini.

SVMMA.

Cùm Episcopus Eugubinus Abbati S. Petri ibidem super priuilegio exemptionis Lucij Papæ, tanquam sibi præiudiciali litem mouisset, Innocentius super amissione ac tenore priuilegiorum testes jussit recipi, tam ex parte Episcopi, quàm Abbatis; Pontifex verò ex depositionibus decem testium, & quorundam fratrum suorum (id est, Cardinalium) assertione, liquidò cognosceret, dictum Monasterium nullo mediante ad Ro. Eccles. pertinere, & attenderet dictum Abbatem à prædecessore Cœlestino (licet ab Episcopo Eugubino excommunicatus diceretur) tanquam non ligatum ad osculum fuisse admissum, vtique id non facturo, nisi exemptionis notitiam habuisset: decreuit priuilegium Lucij Papæ, quod ipse Innocentius Perusij ante hac sibi ostensum, sine vitio bullæ, chartæ, vel literæ esse apparebat, illius fuisse tenoris, cuius per depositiones testium & assertiones Cardinalium noscitur extitisse.

EXEGESIS.

Propter contradictionem &c.) Cùm innouatio priuilegiorum possit in aduersæ partis præiudicium cedere, fieri non debet nisi auditis & citatis partibus, quòd si certa persona non sit, neque constet de loco vbi moretur, sufficiet citatio cum generali clausulâ, vt *compareat qui suâ interesse putat, juxt. Reg. l. 1. §. Denunt. ff. De ventre inspiciendo.*

 Super

Super amissione ac tenore &c.) Not. I. Ad probandum priuilegium eius scripturâ omissâ testes probare debent, non solùm se illud vidisse, verùm etiam omni vitio bullæ, chartæ & literæ caruisse, vt cum *gl.* docent omnes, debent etiam testari de die & consule, quo fuit Scriptum, juxt. *Couarr. in pract. cap. 11.* & alios; Præterea, de eo, quod continebat, & de omnibus substantialibus, non debent tamen singula verba referre, sed quod ad finem & effectũ in priuilegio intentum sufficiat, juxt. *Reg. l. Qui sententiam. C. De pœnis.* & exempla adductã à *Farinac. in praxi p. 2. q. 64. n. 146. & seqq.*

Nota II. Non oportere, vt iidem testes, vel singuli deponant de omnibus enumeratis, v. g. de amissione & tenore, die & consule, vel omnibus contentis, sed sufficit, vt alij de vno, alij de alio, vel aliis testentur, ita vt ex dictis omnium simul cunctis perficiatur vna integra probatio, vt ex *Bartol.* aliisque pluribus probat *Molina de primogeniis. l. 2. c. 6. n. 34.*

Eiusdem fuisse tenoris &c.) Collige hinc priuilegium amissum, vel obsoletum, si renouetur cum supradictis qualitatibus vocatis, quorum interest, habere eundem vigorem & effectum, quem habebat, antequam deperditum esset, vt post alios notat *Barbos. n. 7.* contra multos alios, quos tuetur *Felinus in c. Sicut. de re judic. n. 3.* sed refelluntur per hunc text. Pontifex enim consideratis depositionibus & attestationibus de Eugubini huius priuilegij tenore pronuntiauit esse eundem, cum illo, quem ipse viderit Perusij, adeóque & valoris, qui à tenore maximè dependet, ideóque hoc titulo passim jubetur attendi; nisi obstet legitima præscriptiò, reuocatio aut renuntiatio, quibus omnia priuilegia tolluntur.

Cap. XIII. Ex parte.

Idem, Cathalan. electo, & Abbati Trium fontium.

SVMMA.

Cùm Episcopus Meldensis Abbatissam, Ecclesiam, & populum Iotrensem ad sedem Apostolicam immediatè spectantem cuiusdam Commissionis (in quâ de priuilegiis nulla fiebat mentio) prætextu grauiter molestaret, Abbatissam excommunicando, & clerum ac populum interdicto supponendo, eâq; ad sed. Apost. appellâsset: Pontifex priuilegio Apostolico exemptionis sibi exhibito, & nemine ex aduersâ parte comparente aut respondente, dictum priuilegium innouauit, ita tamen vt per innouationem non plus Iuris eidem Ecclesiæ accresceret, quàm per priuilegia prædecessorum obtineret, cùm per hoc non nouum concedere, sed antiquum jus conseruare voluerit.

EXEGESIS.

Quòd innouatio priuilegiorum non tribuat jus nouum, sed antiquum duntaxat conseruet, repetitur in *c. Quia intentionis. eod. inf.* & in *c. Dilecta. verb. dolentes. de c. Confirmat. vtili. vide ibi, & ad c. Si quis. dicta. item Suar. l. 8. de legib. c. 10. per totum.*

Cap. XIV. Cùm olim.

Idem, Colubriensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus iste propter diuersas quæstiones, quas aduersùs Priorem & Canonicos Monasterij S. Crucis habebat, ad Pontificem appellâsset, isque præfixo termino jussisset Canonicos venire, vel mittere super priuilegiis omnibus à Rom. Pont. vel à M. Colubriensi quondam Episcopo habitis, & aliis quæstionibus à Colubriensi Ecclesiâ intentatis, definitiuam sententiam recepturos. Interim autem vtrique parti liceret, corã Abbatibus de Alcobatiâ & de Sarrâ, alij Serra legunt, vel Serta, & F. Monacho Albocatiæ, quibus causa prius fuit delegata proponeret ac probaret, si quid aliud proponendum duceret ac probandũ. Qui cùm causam instructam Romam misissent, Pontifex alios Iudices dedit, Episcopũ videl. Zamorensem vnà cum Decanis Zamorensi & Auriensi. Qui judices posteriores, non illi priores, sententias tulerunt, pòst primùm infra subjunctas, vt in Exegesi patebit.

Condemnârunt videl. Monasterium S. Crucis in expensas ab Episcopo in hâc causâ per quadriennium factas. Libertatem à M. Episcopo infirmârunt, duo millia Marabatinorum ijsdem ab eodem Monasterio collatam Capituli siue Canonicorum consensu per portarium Regis extorto donata restituenda, & Ecclesias præter assensum Episcopi Colubriensis fundatas, in jus illius reuocandas, vnà cum fructibus perceptis decreuerunt: nemine ex parte S. Crucis præscriptionem aut aliam defensionem opponente. Donec tandem Monasterij Procurator proponeret sententiã non valere, quod Monasterium sit indefensum, priuilegiis eiusdem necdum exhibitis, ad illorum exhibitionem de benignitate Apostolicâ se admitti postulauit. Quam petitionem, quod ea priuilegia non tantùm pro libertate Monasterij, sed etiam pro jure Ecclesiæ Romanæ facerent, ne illud læderetur, de gratiâ duxit admittendam.

Distinguens verò inter libertatem à prædicto Episcopo, & alteram à Sed. Apost. longè ante indultam, cùm ipsi constaret in illâ Episcopi, consensum Canonicorum fuisse extortum, & concessionis paginam aliquas habuisse rasuras & subscriptiones suspectas: Scriptum verò Apostolicum nec rasuram habere, nec subscriptionum manibus esse variatum, sed vnâ manu conscriptum: libertatem ab Episcopo concessam irritam decreuit, super hoc delegatorũ sententiâ confirmatâ: cognoscens verò euidenter libertatis priuilegium à prædecessoribus suis Monasterio S. Crucis indultum, in eiúsque possessione tamdiu fuisse, vt liberta-

bertatem præscribere potuerit, illam autoritate Apostolicâ confirmauit. Episcopo silentium super hoc imponens & ad jus professionis (Obedientiæ Episcopalis) Monasterium non pertinere decernens; nihil ideò derogando delegatis, quibus libertatis priuilegia non fuerunt præsentata; in cæteris autem sententiam illorum pro Colubriensi Ecclesiâ confirmando.

EXEGESIS.

Episcopo Colubriensi, &c.) Colubriensem Episcopum non solùm *Innoc. III.* hîc, sed plures Pontifices in aliis Canonibus à *Barb. n. 1.* allegati nominant. Vrbem Colimbriam vocat *Innoc. IV. in c. Grandi. in fi. de suppl. negl. Prælat. in 6.* sicetiã Isidorus, allegante *Io. Vasco. de Hispania antiq. c. 20.* nomine tractô à collibus, quibus vndique cingitur. Est autem eadem cum Conimbricâ, quo nomine frequentissimè appellatur, de quâ ciuitate multos scribentes allegat *Barbos. l. c. n. 2.* sicut & de Monasterio S. Crucis ibidem sito, cui multæ cum Episcopo Colimbriensi intercedebant controuersiæ hîc recensitæ & contra ipsos à judicibus decisæ, Pontifice sententiam confirmante.

Iudices autem sufficienter &c.) Cùm pendente appellatione ad Pontificem tanquam superiorem, Iudices inferiores ad definitiuam procedere non possent. *l. 1. & per totum. ff. Nihil innouari appellat. pend. item c. Non solùm. de appell. in 6. & multa similia eod.* non potuêre soluere hanc difficultatem DD. qui ignorabant aut non aduertebant, textum valde concisum & mutilũ à *Greg. IX.* referri, multa enim pòst primùm & infrà continentur in Integrâ, ex quibus euidens est, postquam Iudices priùs delegati, auditis vtriusque partis argumentis & probationibus causam instructam Romam miserunt; ad eam terminandam fuisse alios Iudices delegatos, vt demonstrat *Barbos. n. 20.* asserens *se Integram Innocentij vidisse in Archiuio Monasterij S. Crucis*, vbi asseruatur. Quâ in re lucem frustra diu desideratam huic *c.* exiguam attulit.

Cap. XV. Accedentibus.

Idem, Episcopo & Mag. G. Lemouicensi.

SVMMA.

Cùm conuentus Nauiacensis procurator ex vnâ, & ex alterâ procurator Templariorum de Tocen. proponerent, decimas de Sarcole diu quietè possessas à Monachis, antequam ad Templariorum dominium peruenerint, & postquam Templarij terras acquisiuissent, easdem decimas per 40. annos & amplius Monachos itidem pacificè possedisse: Rescribit Pontifex, si Monachi à templariis decimas tam diu continuè se percepisse ostenderint, ad præstationem ipsarum templarios compellendos, cùm enim tanto tempore contra indulta priuilegia decimas soluerint, eis renuntiâsse tacitè præsumuntur. Monachis autem in probatione deficientibus Templarios jubet absolui, & Monachis silentium imponi.

EXEGESIS.

Exprimitur in hoc *textu* tempus præscriptionis quadragenariæ cõtra Ecclesiam, quod antè suo loco in *c. De quartâ. c. Illud. c. Ad aures. & passim toto tit. de præscript.* erat statutum. Etsi verò ex tempore præscriptioni prædefinito, nominatim quadragenario contra Ecclesiam & Canones præsumatur tacita renuntiatio, est tamen consequens, completo enim tempore legitimo siue nolens, siue volens renuntiat priuilegio aut juri cuicunque, quod conseruare neglexit. Renuntiatio autem, quæ fit per contrauentionem, siue negatiuam, siue positiuam, certum tempus præfixum non habet, sed quouis actu, si mens totaliter renuntiandi constet amittitur, siue anno tricesimo, vt suprà. *c. De quartâ.* siue vigesimo, siue decimo, siue ipsâ die contrauentionis, quod cùm rarò aduertant priuilegij aut Iuris concessores, videtur in hoc casu via præscriptionis potiùs valere, quàm renuntiationis. Vide, quæ prætereà ad *d. c.* diximus.

Cap. XVI. Cùm Capella.

Idem, Episcopo Lingonensi.

SVMMA.

Cùm Canonici Capellæ Ducis Burgundiæ essent à censuris Episcopalibus exempti, & in Parochiis quoque Episcopo subiectis & ab illo collatis, in causâ correctionis se dicerent exemptos; mandat Episcopo Pontifex, vt in quantum sunt exempti, priuilegiis capellæ reuerenter deferat, sed in quantum ratione parœcialium Ecclesiarum, vel aliàs jurisdictionem suam respiciunt, officium suum liberè in eos exequatur.

EXEGESIS.

Olim priuilegia quædam Capellanis Principum, quæ cùm perturbarent Iurisdictionem Episcoporum, & vergerent in laxitatem vitæ Capellanorum, à *Conc. Trid.* sublata esse *sess. 24. c. 11.* censet *Rodriq. to. 2. q. 64. a. 4. & q. 108. a. 4.* Id ex textu collige, exemptionem non semper esse totalem, sed frequenter partialem, ita vt exempti v.g. ab Episcopis in ministeriis Capellæ aut aulæ Principum, in reliquis maneant subiecti. Quo pacto Regulares quantumuis exempti in quantum curam animarum personarum secularium exercent, sunt sub jurisdictione Episcoporum, per *Conc. Trid. sess. 25. c. 11. de Regul.*

Cap. XVII. Ex ore.

Idem, Abbati & fratribus Enasensis Cœnobij.

SVMMA.

Cùm inter hoc Cœnobium & Episcopum Vigoriensem cõtrouersia verteretur super exemptione, & procurator Monasterij plurium Pontificum pri-

uilegia induceret, quorum vsum continuum à longis retrò temporibus, per depositiones testium probabat: Rescripsit Pontifex in priuilegio Constantini contineri, vt Abbas proximum locum post Vigorien. Præsulem semper obtineret, non vtique in Concilio Generali, neque in prouinciali ante alios Episcopos, sed in Episcopali, siue diœcesano, tenetur ergo illam accedere & seruare. In priuilegio autem Alexandri continetur, quòd Episcopus à fratribus loci aliquid injustè non exigat, sed his contentus sit, quæ antecessores eorum Episcopo Vigoriensi rationabiliter impenderunt. Cùm autem ex neutrâ parte esset probata præscriptio, definiuit Pontifex Cœnobium liberum esse in capite siue Abbate soli Pont. subiecto, Aduocatiâ tamen Monasterij, siue tutelâ Cantuar. Archiepiscopo reseruatâ. In membris autem siue Monachis (qui non probantur exempti) Episcopo subjacere, & propter illos Abbatem debere Synodum accedere, proximè post Episcopum sedere, ipsique propter ipsos reuerentiam, obsequium & honorem exhibere, hisque Episcopum debere esse contentum.

EXEGESIS.

In Monachis autem, &c.) Luculentum exemplum in hoc t. habes, posse Monasterium aliquod habere Abbatem exemptum & immediatè Pontifici subiectum, Monachos autem non esse exemptos. Qui debebant in *Summâ edit. Greg.* exprimi, non item Capellæ, per quas non intelliguntur Monachi siue fratres, qui in textu bis nominantur. Quin fieri potest, vt in Monasterio nulla sit capella separata; etsi illud quoque verum est, ex Monasterij aut Ecclesiæ exemptione, non colligi exemptionem capellarum magis, quàm fratrum, qui rectè vocantur etiam membra Cœnobij, sicut Abbas Caput.

Cap. XVIII. Ex parte. 1.

Idem, Ausonensi Episcopo.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus quæreret, vtrum literæ, in quibus aliqua personæ nominatim cum omnibus rebus suis sub Apostol. protectione consistere declarantur, à Iurisdictione Episcopi sint exemptæ? Rescribit Pontifex per huiusmodi literas eas ab Episcoporum suorum potestate minimè subtrahi.

EXEGESIS.

Vide, quæ in *c. Recepimus. diximus sup. & Chokier de Iurisdict. Ordinarij in exemptos. p. 1. q. 9. n. 3.*

Cap. XIX. Pastoralis.

Idem, Elidensi Episcopo.

SVMMA.

Nisi fortè in Indulgentiâ Pontificis id contineatur expressum, vt viri Religiosi, quibus à Sed. Apost. est indultum, Ecclesias suas in proprios vsus possint conuertere, suo Episcopo inconsulto, in possessionem ipsarum, non est eis licitum introire: quia per Indulgentiam huiusmodi Episcopali juri non credimus derogari.

EXEGESIS.

Rationem bonam huius t. reddit *Io. Andr. hic*, quia scilicet gratia, siue concessio Principis potest esse subreptitia, & damnosa Religioni, juxta *c. Ne Sede vacante.* ideòque meritò Episcopo priùs exhibenda est, vt dispiciat, quid faciendum, an ad executionem procedi, vel Pontifex rursùs consuli debeat, juxta ea, quæ notant *DD. in c. Quando. de rescript. & c. Cùm teneamur. de præbend.* vide *Couarr. practic. c. 35. n. 6.* Vtrùm verò beneficiarius Canonico titulo obtento possit autoritate propriâ capere possessionem, (quod nostro casui ferè simile est) si à nemine occupata sit, controuertunt. Affirmatiuam communiter receptam esse testatur *Couarr. lib. 3. variar. c. 16. n. 6. & 8.* & nos alibi amplexi sumus; alij negant, quos sequitur *Barbos. hic n. 6.* sed rationem vrgentem non afferunt; neque apparet, cur quod jure meum, & possessore vacuum est, non possim apprehendere propriâ autoritate cum omnibus quæ ad legitimum titulum & institutionem pertinent, si præsertim Episcopus longè absit & in morâ sit præiudicium, periculum, vel grauamen.

Cap. XX. Petistis.

Idem, Episcopo & Capitulo Tripolitano.

SVMMA.

Si hospitalarij, vel Templarii interdictum pro se latum non obseruent, Rescribit Pontifex, etsi illorum excessus non præbeat licentiam excedendi, si tamen in hoc priuilegiorum suorum fines excesserint violando temerè interdictum, posse Episcopum & capitulum in pœnam præsumptionis eorum, quàm diu violauerint interdictum, celebrare.

EXEGESIS.

De interdicto infrà suo loco dicemus. Per hunc autem text. quando interdictum non seruatur ab eo, cuius causâ latum est, neque alij ex licentiâ Papæ illud obseruare tenentur. Si tamen plures sint, quorum causâ fuit promulgatum, requiritur vt à maiori parte illorum violetur, vt enim multitudini culpa imputetur, attenditur, vtrùm maior pars deliquerit.

Cap. XXI. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Cùm constaret Episcopum Nepesinum jus Episcopale percipere ex Ecclesiâ S. Basilii de Flagen. & tamen

tamen Monasterio indultum esset, vt nullus Episcopus Ecclesias vtroque jure illi subiectas interdicere, aut Monachum, vel Clericum eiusdem Monasterii synodare, vel excommunicare præsumat, censuit Pontifex hoc priuilegio non obstante, posse Ecclesiam illam interdicere, & Monachum seu Clericum ad eius Regimen deputatum excommunicare, Capitulum enim illud intelligi debere de Monachis aut Clericis in ipso Monasterio permanentibus.

EXEGESIS.

Colligit *Panorm.* nullam Ecclesiam esse Prælato pleno Iure (i. e. spirituali & temporali) subiectam, in quâ Episcopus percipit Ius Episcopale, v. g. Cathedraticum, aliáque.

Cap. XXII. Quia circa.

Idem, Londonensi Archiep. Sedis Apostol. Legato.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, super priuilegio Episcopales decimas retinendi, à prædecessore huius Episcopi Monasterio omnium Sanctorum concesso: Si prædecessor ille secundùm Canones, indefinitè Episcopales decimas remisit, (cùm nihil exceperit & potuerit excepisse, ac in beneficiis sit plenissima interpretatio adhibenda, nec debeat vna eadémq; substantia diuerso jure censeri) intellexisse videtur, non solùm de decimis possessionum illius temporis, sed etiam futuri.

EXEGESIS.

Secundùm Ecclesiasticas sanctiones &c.) Dicitur aliquid donari, remitti, concedi in alienationibus ab Episcopo secundùm Ecclesiasticas sanctiones, quando fit cum autoritate & consensu Capituli, & ex justâ aut necessariâ causâ, qualiter donatas aut remissas esse huic Monasterio decimas Episcopales à prædecessore supponit Pontifex, ita *Panorm. n. 2. & alij apud Barbos. n. 3.* qui cum aliis, quos allegat tricatur, quasi Episcopus hoc non possit, per viam priuilegij, sed solùm per modum beneficij, concedere; cùm vtique omne priuilegium sit beneficium, & in decimarum remissione reperiatur manifestè lex priuata speciale aliquid concedens, quam veluti essentialem priuilegij definitionem posuimus in *not. 1. ad Rubric.* qualis vtique est decimarum remissio aut donatio, cui nomen priuilegij initio, & postea beneficij tribuit, ne videantur in hoc casu esse diuersa.

Indefinitè decimas &c.) Ex his verbis *gl.* colligit generalem illam Regulam, quòd indefinita dispositio æquipolleat vniuersali. *l. Si seruitus. ff. De seruit. vrbanis. l. Si pluribus. 42. ff. De legat. 2 gl. in c. Circa. de elect. in 6.* vnde hanc regulam desumunt passim *DD.* vt latè explicat *Couarr. l. 1. Varia. c. 18. num. 6.*

Non solùm de decimis possessionum illius temporis, sed futuri.) Nota priuilegium, quod non est aliis præjudiciale, sed soli concedenti, etsi sit contra ipsius jurisdictionem, ex merâ liberalitate ipsius profectum, est latissimè adeóque contra ipsum concedentem interpretandum, juxta *Panorm. n. 2. 3. & seqq.* concordat *c. Cùm dilectus. de consuet. c. Olim. de verb. signif. & in l. fin. ff. de const. Princ.* quia est beneficium Principis, cuius liberalitas non est restringenda, nisi ipse, qui restringere poterat, restrinxerit, aut aliquid exceperit. Cùm verò dicitur priuilegium contra jus, esse strictè interpretandum, quia omnis recessus à jure communi est odiosus. *c. 1. & 2. De filiis presbyteror. in 6.* nisi priuilegium præiudicet soli concedenti, non aliis, quare non creditur esse, si priuilegium decimarum Episcopalium concedatur cum autoritate Capituli, ex causâ justâ, necessariâ, & euidenter vtili; ideóque transit ad successores, vt patet ex text. & comprehendit etiam futura.

Secus foret, si Papa tale priuilegium concederet absolutè etiam in futurum, præjudicaret enim Ordinariis, qualia exempla accumulat *Panorm. n. 5.* & denique concludit, vbi dispositio indefinita concernit rem multum præiudicialem aliis (non soli concedenti) non extenditur ad futurum.

Cap. XXIII. Antiqua.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Antiqua sedium Patriarchalium priuilegia sacro approbante Concilio renouat Pontifex, vt post Romanā Ecclesiā Constantinopolitana primū, Alexandrina secundū, Antiochena tertium, Hierosolomitana quartū locum obtineat: seruatâ cuilibet propriâ dignitate; Ita vt postquam à Rom. Pont. receperint pallium, (quod est plenitudinis officii Pontificalis insigne) præstito sibi fidelitatis & obedientiæ juramento, licenter & ipsi suis suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionē Canonicam, & pro Ro. Eccles. sponsionem obedientiæ ab eisdem. Dominicæ verò Crucis vexillum faciant ante se vbique deferri, nisi in vrbe Romanâ, & vbicunque Summ. Pont. præsens fuerit, aut eius legatus vtens insigniis Apostolica dignitatis. In omnibus autem prouinciis earundem potestati subiectis ad eos, (cùm necesse fuerit) prouocetur: saluis appellationibus omnibus ad Sed. Apost. interpositis: quibus est ab omnibus humiliter deferendum.

EXEGESIS.

De Patriarcharum, qui hîc nominantur dignitate plura hîc *Barb.* Ex quo obserua *n. 24. & 25.* quòd à cōmuni tam in theoriâ quàm praxi recepta sentētia, ad Papam omisso medio rectè & licitè appellari possit, recedere *Speculatorem tit. de appellat. §. Nunc tractemus in princ. l. 2.* quem temerè sequuntur *Ferrariensis, Castaldus* & alii quidam, quos refert *Scaccia de appellat. q. 7. n. 46. & seqq.* Sed cùm Canon iste ex Con-

Concilio Generali Lateranensi desumptus rem clarè definiat, aliique Canones concordent, contrarium sustineri non potest.

Cap. XXIV. Vt priuilegia.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm istud cap. paruum habeat vsum, & prolixum sit, visum est satis posse intelligi ex Summâ, qua habetur in corpore Iuris Canonici, & ita habet priuilegium Religiosis concessum, vt possint sepelire confratres suos tempore interdicti, intelligitur de illis confratribus, qui licet maneant in seculo, obtulerunt se tamen Ordini mutato habitu seculari; vel de illis, qui bona sua dederunt eis, vsufructu retento. Decernit deinde Pontifex priuilegium Religiosis concessum, quòd eis peruenientibus ad locum interdictum, semel aperiantur Ecclesia, vt celebrentur in iis officia diuina, ita debere intelligi, quòd vna tantùm sola Ecclesia aperiatur in tali loco.

Quæ non habent difficultatem; neque interdicti magnus est vsus in Germaniâ.

Cap. XXV. Quòd nonnullis.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Quod nonnullis Religiosis indultum est, vt in communi terræ interdicto, excommunicatis & interdictis exclusis, possint januis clausis suppressâ voce, & non pulsatis campanis diuina celebrare officia, hoc in dicto Concilio Pontifex extendit ad Episcopos, nisi hoc ipsum eis expressè fuerit interdictum, aut causam dederint interdicto, aut aliquid doli, vel fraudis ingesserint.

Cap. XXVI. Quanto.

Honorius III. Archiepisc. & Episcopis, in quorum diœces. Monasteria & Prioratus Cluniac. Monasterio subiecta consistunt.

S V M M A.

Cùm quidam Episcopi, aut eorum officiales, Ord. Cluniacensis Monachos propter priuilegia, non possent excommunicare, aut interdicto supponere, & in eos, qui in eorum molendinis molerent, vel in furnis coquerent, ac cum dictis Monachis vendendo vel emendo communicarent, tales sententias proferrent, priuilegiorum sola verba seruantes, ipsos Monachos quodammodo excommunicarent, non sinendo eis alios communicare, & judicantes eos judicio Iudæorum vt etiam ipsi excommunicationem incurrant, qua communicando excommunicatis solet incurri: Prohibet Pontifex huiusmodi sententias in fraudem priuilegiorum Apostolicorum de cætero ferri, non pertransiturus, quin promulgatores talium sententiarum debitâ seueritate castigentur.

E X E G E S I S.

Priuilegiorum Apostolicorum non vim & potestatem, sed sola verba seruantes &c.) Nota I. Quòd contra legem seu priuilegium facit, qui seruat verba sola, & vertit contra mentem. *fa. lex dubium. C. De leg. & Reg. fin. in 6.* Quod verò dicitur, *in c. Porrò. & seq.* suprà, seruandum esse tenorem priuilegij, intelligi debet, nisi constet aliter de mente concedentis. Sicuti in proposito constabat de mente Pontificis, quòd nullatenus vellet excommunicari aut interdici Monachos Cluniacenses non solùm directè, sed neque indirectè, quod attentabant isti Archiepiscopi & Episcopi in fraudem priuilegij, vt impedirentur communicare suis ministris, quòd soli Monachi, non ipsorum ministri in priuilegio nominarentur.

Nota II. Exemplo Iudæorum hoc explicat Pontifex, qui excommunicari dici possunt, in quantum Christianis jubetur, vt omnimodam communicationem illis denegent. *c. Post miserabilem, de vsur. & similibus tit. de Iudæis.* Christianis enim nullatenus cum illis communicantibus, Iudæi eo ipso ab eorum communicatione indirectè excluduntur, quod habet speciem quandam Excommunicationis; cuius propriè & directè capaces non sunt, quia nec sunt membra Ecclesiæ, neque capaces bonorum Ecclesiæ, quibus vera Excommunicatio priuat, cuius vtique capaces erant Cluniacenses, sed per fraudem ac odium innocentes illâ inuoluebantur, dum Archiepiscopi & Episcopi illorum molitores sine justâ causâ & nulliter excommunicabant. Si enim justè & validè eos excommunicâssent, non habebant Monachi causam cur quererentur; pistores enim illi & molitores non erant exempti, sed subiecti Episcopis, poterant ergo ab illis excommunicari ex justâ causâ & seclusâ fraude, quam Pontifex supponit, non eximens Cluniacenses, quin in hoc casu illos tenerentur vitare, quia priuilegium se huc non extendebat.

Cap. XXVII. Ex parte II.

Idem, V. quondam Anglorum Reginæ Illustri.

S V M M A.

Cum Regina hæc quereretur, quòd nonnulli literati, quos nec habitus, nec tonsura clericos profiteretur, in terrâ suâ degentes, in aliquibus foris factis, vt pro delictis vltionem euadant, assumant tonsuram, seu habitum clericalem, licet ante pro laicis ab omnibus haberentur; Rescribit Pontifex, ne hoc prætextu malitia foueatur, si Regina suam jurisdictionem exerceat

erat in huiusmodi deliquentes, se ducere aquanimiter tolerandum.

EXEGESIS.

Quos nec habitus, nec tonsura Clericos profitetur &c.) Illi videl. à Pontifice seculari iurisdictioni permittuntur, qui ordinariè nec habitum Clericalem, neque tonsuram gestant, sed promiscuè illum assumunt aut resumunt, vt pro Clericis passim non agnoscantur, præsertim si delictum aliquod patrare velint, aut patrauerint; vt sic pœnas fori secularis euadant, qui intellectus est commodus & traditus à *Barbos. n. 6.* Neque obstant *c. In audientiâ. & c. Contingit. de sent. Excomm.* vbi prærequiritur trina monitio, vt propter hanc causam amittatur priuilegium fori. Sed apertè hos Canones correxit *Conc. Trid. sess. 23. c. 6.* vbi absolutè nullâ monitione præmissâ hoc priuilegium negat Clericis omnibus, nisi præter alia habitum Clericalem & Tonsuram deferant, pro quo etiam Declarationes Cardinalium allegat *Barbos.* idque confirmat particula exceptiua, quæ firmat Regulam in contrarium.

Cap. XXVIII. Super Speculâ.

Idem.

SVMMA.

Quia in Franciâ & nonnullis prouinciis Laici Rom. Impp. legibus non vtuntur, & occurrunt rarò Ecclesiasticæ causæ tales, quæ non possint Canonicis institutis expediri, vt plenius sacræ paginæ insistatur: firmiter interdicit Pontifex ne Parisiis, vel aliis ciuitatibus & locis vicinis quisquam audire, vel docere Ius ciuile præsumat. Contra veniens non solùm à causarum patrociniis excludatur, verùm etiam per Episcopum excommunicetur.

EXEGESIS.

Cùm vt in hoc ipso t. initio dicit Pont. Ecclesia legum secularium non respuat famulatum, & sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adiuuentur *c. 1. de no. op. nunt.* rectè colligimus tempore *Honorij III.* Ecclesiasticos & Clericos studio Iuris turpiter abusos se totos ex curiositate & profanâ aduocationis, vel simili intentione, à studio scripturæ aliisq; Clerico conuenientibus scientiis & occupationibus abstrahi permisisse, vt Pontifex iustam causam habuerit, tam seuero Canone immodicum legum ciuilium studium, his locis, vbi vsus eorum non erat, Clericis sub graui etiam Excomunicationis pœna vetandi. Quâ in re illos tum excessisse indicio quoque est, quòd idem hic Pontifex. *c. fin. Ne Cler. vel Monachi,* (quod itidem incipit *super Speculâ*, vt vnum videatur esse pars alterius, vel vtrumque eiusdem Epistolæ) vniuersim non solùm Religiosis, verùm etiam habentibus dignitates, personatus & Presbyteris interdixerit. Loqui verò illum etiam hîc de Clericis, & non laicis apertum est, quia causæ Ecclesiasticæ, quas dicit sine legibus posse expediri, & sacræ paginæ per se & ex instituto non pertinent ad Clericos.

Cap. XXIX. Quia.

Idem, Episcopo Baiocensi.

TEXTUS.

Cùm innouatio (priuilegiorum) nec ius nouum conferat, nec etiam tollat vetus; Rescribit Pontifex se Episcopum Baiocensem (qui vtique innouationem impetrârat) in eodem statu (priuilegiorum) esse velle, in quo tempore impetratæ innouationis dignoscitur extitisse. Cæterùm nullum per hoc intendit iuri aliàs eidem Monasterio competenti, (cum quo videtur lis fuisse) præiudicium generari.

EXEGESIS.

Per innouationem priuilegij nihil noui conferri diximus *sup. eod. c. Ex parte Abbatissæ. & c. Cùm dilecta. de conf. vtili vel inut.* vide ibi dicta. plura similia iura allegat *gl. ex decr.*

Cap. XXX. In his.

Idem.

SVMMA.

Cùm priuilegium Prædicatoribus & Minoribus concessum, vbicunque fuerint sine paræcialis Iuris præiudicio cum altari viatico celebrandi, nimis strictè aliqui interpretarentur, quasi id præter assensum Prælatorum fieri non possit: Pontifex interpretationem hâc reprobat à mandat, dictis fratribus, (dummodo ab aliis quæ iure paræciali proueniunt, prorsus abstineant) sic licentiam celebrandi Apostol. autoritate promulgari, vt dicti fratres aliquam inde in hoc videantur gratiam consecuti.

EXEGESIS.

Nota I. Priuilegium operari debere aliquid vltra Ius commune, vti diximus ad *Rubr. n. 2.* nihil autem operaretur in proposito, si ipsa celebratio in altari viatico haberetur pro præiudicio Iuris Parochialis hîc prohibito, etsi enim negari non possit aliquod præiudicium intercedere, illud tamen per priuilegium Papæ ex supremâ potestate, alio bono & iusto fine compensatur; nuda alia Iura paræcialia maneant intacta.

Nota II. Hoc priuilegium concessum Prædicatoribus & minoribus videri revocatum per *Conc. Trid. decret. de obser. & euit. in celeb. Missæ,* vbi præcipitur Episcopis, ne quoscunque etiam Regulares permittant celebrare extra loca sacra, renouatum autem & ampliatum non solùm antè à *Sixto IV. & Alex. VI.* sed & post *Conc. Trid.* à *Gregor. XIII.* tradit *Em. Rodriq. t. 1. Regul. q. 43. a. 4.* Societati Iesu certè in amplissimâ formâ id concessit *Paulus III. in Constit.*

Constit. quæ incipit *Licet debitum. Anno 1549.* refertur in Compend. priuileg. verbo *Altare*, eòque gaudent etiam alii Ordines, qui cum Societate in priuilegiis participant.

Not. III. Etsi Episcopi per hunc t. ib. *sine quâ id Prælatis annuentibus liceret eisdem*, videntur habuisse potestatem dandi facultatem celebrandi extra templa & loca sacra, in eòque consentiant *DD.* & concordent *Canones antiqui apud Azor. p. 1. l. 10. c. 26. q. 3.* hodie tamen communiter censent id esse sublatum per dictum *Conc. Trid.* decretum, vt pluribus allegatis docet *Barbos. n. 4.* Mihi verò placet moderatio *Azorij*, qui *l. c. q. 7.* hodiéque Episcopos habere in casu necessitatis (addo magnæ vtilitatis) eandem potestatem, imò posse id fieri sine ipsorum (nedùm Papæ) consensu, vbi commodè is peti non potest, Confirmatur ex fine *Decreti Tridentini*, qui fuit tollere tantùm abusus; ex necessariis autem & justis causis extra loca sacra cum altari viatico celebrandi non est abusus. Idem tradit *Nau. c. 25 man. n. 81.* immeritò à *Barbos.* absolutè in contrariū allegatus, quem pro nobis rectè allegat & sequitur *Gutier. l. 1. Canonic. qq. c. 30. n. 25. & 26.* neque videtur in casu necessitatis à quoquam posse negari, & amplectitur denique etiam *Barbos. c. Quamuis. in 6. sub fi.*

Cap. XXXI. Dudum.

Gregorius IX. Maioris Ecclesiæ, & Christianitatis Decano, & Archidiac. Lincon.

S V M M A.

Inter Priorem & Conuentum de Butele ex parte vnâ, & Priorissam ac Moniales de Campesse ex aliâ, super decimis lite motâ, decernit Pontifex Iuri prædictorum Prioris & Conuentûs, super decimis Noualium, in quarum erant possessione tempore illo, quo Indulgentia Apostolica (i. e. priuilegium) impetrata fuerunt à parte alterâ de decimis Noualium non soluendis, non debere per eas non facientes de hoc aliquam mentionem, præiudicium generari.

E X E G E S I S.

Hunc text. bene explicat *Panorm.* Quòd hîc absolutè dici videtur Priuilegium non soluendi decimas, non faciens mentionem de possessione alterius, non præiudicare possessori, intelligi solùm de decimis Noualium non soluendis. Secus est, si priuilegium super decimis simpliciter sit impetratum, tunc enim valet nullâ factâ mentione de possessione alterius.

Rationem diuersitatis assignat *Panorm.* quia decimæ simpliciter sumptæ semper habent possessorem, qui eas annuatim tempore messis percipit, non item decimæ Noualium, quorum nomine intelliguntur tum agri de nouo ad culturam redacti, qui quotannis possessori reddunt decimas, tum proximè aut aliquando redigendi, quorum decimæ cum nondum extent, nullos habent possessores, idcòque sicut magni præiudicii est concedere alteri priuilegium non dandi decimas simpliciter, aut de Noualibus jam cultis, quæ ab alio jam possidentur, ita modici præiudicii est concedere decimas aliquando extituras, quæ nunc possideri non possunt, cùm possessio supponat existentiam, vt meritò illius mentio fieri debeat in priuilegio generis posterioris, ob graue alterius præiudicium, quod Pontifex inferre non præsumitur, *arg. c. Super eo. de off. deleg. & §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco publ.* de quo querebatur Prior iste cum suo Conuentu, non item in priuilegio generis prioris.

Cap. XXXII. Quidam.

Idem.

T E X T U S.

Cùm quidam in priuilegiatorum fraternitate recepti, nollent Episcopo de Iuribus Episcopalibus respondere, Rescribit Pontifex, quamdiu hujusmodi fratres moram in domibus suis fecerint, Episcopum eos posse compellere ad prædicta jura sibi integrè persoluenda.

E X E G E S I S.

Non repugnat *c. Vt priuilegia. supr. eod.* vbi eiusmodi confratribus conceditur sepultura, quæ eis negari non potest, nisi fuerint excommunicati, aut nominatim interdicti, in hoc autem c. agitur de exemptione & jurisdictione Episcopali, cui isti confratres subjecti esse statuuntur, nisi in domo priuilegiatorum, & non in suâ habitent, ita *Innoc. hîc. & Alex. de Neuo in addit. ad Panorm.* qui hos fratres vocat non pleno jure oblatos. Pleno autem jure oblati sunt illi, qui se alicui Religioni cum omnnibus suis bonis obtulerunt, & in Monasteriis commorantur, ac habitum gestant distinctum à secularibus. *Diana p. 4. tr. 1. Resol. 31. & p. 9. tr. 4. Resol. 12. Panorm. in c. Vt priuilegia. sup. eod.* pleno jure oblatos vocat, qui se & sua dederunt Religioni profitēdo tria vota, sed non assumpto habitu Religionis. Verùm bene aduertit *Silu. verb. Oblatus. Panormitanum* hâc in re loqui intricatè. Hos autem gaudere priuilegiis Clericorum, *vide Silu. l. c.* & aliis, quò se refert.

Cap. XXXIII. & fin. Consultationi.

Idem, Arelatensi Capitulo.

T E X T U S.

Rescribit Pontifex terram, de quâ non extat memoria, quòd aliquando culta fuisset, redactâ per Religiosos nouiter ad culturam, perpetuò debere quoad immunitatem non soluendi decimas noualium jure censeri. Cùm alias nonnunquam contingeret, indulgentiam de Noualibus plus eis dispendii, quàm vtilitatis adferre.

EXEGE-

EXEGESIS.

Textus iste non procedit secundùm propriam Noualis significationem, de quâ *c. 31. de verb. signif.* sed secundùm Iuris interpretationem ad effectum priuilegij Religiosis concessum non soluendi decimas Noualium; quas sæpe soluere deberent; si illa significatio sequenda esset.

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS. IN SEXTO.

Cap. I. Volentes.

Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunensi.

SVMMA.

Definit Pontifex, vt quantumcunque exempti, nihilominus ratione delicti siue cõtractûs, aut rei, de quâ contra ipsos agitur possint coram locorum ordinariis conueniri, & illi quoad hoc suam jurisdictionem in eos exercere. Gaudent tamen commodo libertatis, dummodò in loco exempto delictum sit commissum, vel contractus initus, aut res litigiosa; nec vbi domicilium habent, si alibi delinquant, vel contrahant, aut res ipsa consistat, conueniri possunt aliquatenus super istis, coram locorum Ordinariis, Neque iidem domiciliorum prætextu (si vbi deliquerunt, vel contraxerunt, aut res ipsa consistit, dicti exempti conueniantur) remittendi eos illuc, vel ipsis, vt illic respondeant, iniungendi habeant vllam potestatem: saluis nihilominus aliis casibus, in quibus Episcopis secundùm Canones subsunt.

Et idipsum decernitur, circa illos, quibus vt non nisi sub vno certo judice teneantur respondere priuilegio Ap. st. est concessum.

In eos autem, quibus ne interdici, suspendi, excommunicari à quoquam valeant, est indultum, sicut sunt Religiosi quamplures, in quorum priuilegiis ista continentur: Ordinarij quantum ad ista, vbicunque illi fuerint, exercere non possint, nisi fortè ipsi Monachi ad prioratus Ordinariis iisdem subiectos, vt vel eos regant, vel in eis resideant, fuerint destinati. In hos enim, ratione eorundem prioratuum Ordinarij suam jurisdictionem (quamdiu morantur in illis) licitè exercere possunt.

EXEGESIS.

Nihilominus tamen &c.) Nota I. Hunc Canonem innouatum esse à *Conc. Trid. sess. 7. de reform. c. 14.* non solùm, quòd exemptus extra locum exemptum delinquẽs, contrahens, aut si alibi res sita sit, verùm etiam cum hoc auctario, quòd in ciuilibus causis mercedum aut miserabilium personarum clerici seculares, aut Regulares extra Monasterium degentes quomodolibet exempti, etsi certum judicem à Sed. Apost. deputatum in partibus habeant, in aliis verò, si certum judicem non habuerint, coram Ordinariis tanquam Sed. Apost. delegatis conueniri, & jure medio ad soluendum cogi & compelli possint &c.

Nota II. Etsi in tribus, ex quatuor, in quibus fori competentia Iudici tribuitur *c. vlt. de fo. compet.* Ordinariis jurisdictio in quoslibet, & quomodolibet exemptos concedatur, ratione tamen domicilij nihil illis permitti, sed excluso domiciliorum prætextu, dummodo in loco exempto delictum sit commissum, aut contractus initus, aut res ibi sita, reos coërcendi, citandi, remittendi illuc, vbi deliquerunt, aut ad respondendum compellendi, ordinariis & priuilegiatis exemptorum superiorum relinquuntur.

Nota III. Per exemptos & priuilegium exemptionis illud in proposito intelligi, quod loco certo circumscriptum, illique veluti affixum est, tale est exemptio Religiosorum, ratione loci & fori priuilegiati, quod transit in ordinariũ & Episcopale, si extra locum exemptum delictum committatur, v.g. extra monasterium, aut contractus fiat, aut res alibi sita sit, quâ ratione locum exemptum explicat *Couarr. pract. c. 11. n. 5.* cum multis, quos sequitur & allegat *Barbos. n. 2.* secus est ex eorundem & communi sententiâ, si absque vllo ad certum locum respectu, tale priuilegium alicui personæ ratione sui concessum sit, & ita plenè ac absolutè, vt nullam restrictionem patiatur. Vide plura apud *Barbos. l. c. n. 4.* vbi respondet ad *authent. quia in prouinciâ. C. Vbi. de crimine*, illam non procedere in priuilegio exemptionis pleno & absoluto, sed restricto.

Cap. II. Cùm de diuersis.

Idem.

SVMMA.

Cùm de diuersis mundi partibus, multi confluant ad Sed. Apost. quasi ad matrem, vt eius mora ipsis sit fructuosa, ait Pontifex se prouidisse, vt ibi de cætero vigeat studium juris diuini & humani, Canonici vid. & ciuilis. Et statuit, vt studentes ibidem, iisdem priuilegiis gaudeant, quibus gaudent studentes in scholis, vbi generale regitur studium, ac recipiant integrè prouentus suos Ecclesiasticos, sicut illi.

EXEGESIS.

Nota ex *Azor. p. 2. cap. 7. vers. Quæres an Canonicorum* &c. Statutum Canonicorum, vt absentes in studio literarum fructus non percipiant, non valere, si studeant Theologiæ, quod conceditur. *c. vlt. de Magistris.* ad quinquennium, quia Capitula, siue Canonici nihil possunt statuere contra Ius commune. Idem dicendum est de studio Iuris Canonici & ciuilis, vbi indiscriminatim studentes Romæ, in vtroque studio à se instituto, vult integrè prouentus suos Ecclesiasticos percipere, sicut alibi studen-

studentes, quos minùs rectè omissâ Theologiâ allegâsset, nisi etiam ad jus Canonicum & ciuile priuilegium istud extenderetur. Quin vt quarumuis literarum causâ possint abesse, sentit idem *Azor.* allegans *c. Relatum, & c. Tua de Cleric. non resid.* nisi priuilegiô consuetudo aut statutum obstet, & si accedat licentia Episcopi, quæ non requiritur ad studium Theologiæ vel Iuris, vigore huius textûs, etsi tum Episcopus tum Capitulum petere possint causam hanc studiorum ante discessum indicari, & testimonia de studiis sibi afferri vel mitti, quæ est necessaria cautela, vt constet, vbi Canonici morentur, & vtrùm privilegio non abutantur.

Cap. III. Abbates.

Alexander IV.

SVMMA.

Abbates speciali benedictionis priuilegio insigniti in Ecclesiis pleno jure suis, possunt post Missarum solemnia, & vespertinas ac matutinas laudes benedictionem solemnem super populum elargiri, alibi autem publicè & per vias &c. illam facere, aut impartiri non valeant, nisi hoc eis expressè sit concessum. Nec eis liceat aliis, quàm Monasteriorum suorum Conuersis, & qui ad illa conuolauerint, & in quos Ecclesiasticam & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinent, primam clericalem conferre tonsuram, nisi plus competat ex indulto Apost.

EXEGESIS.

Abbates illi, ad quos Ecclesiæ jure spirituali & temporali spectant, habent eas pleno jure subiectas, & per hoc jurisdictionem quasi Episcopalem. Ita hîc *Barbos. n. 2. & 8.* cum aliis quos allegat, Abbatibus quoque exemptis habentibus Ius baculi & Mitræ, tribuit jus non solùm conferendi primam tonsuram, sed etiam ordines minores, de quibus textus iste nihil dicit. Aliqui videntur velle ex potestate quasi Episcopali deducere; sed etsi Canones meminerint de jurisdictione quasi Episcopali Abbatum exemptorum, nihil tamen memini me legere de potestate ordinis quasi Episcopali; oportet ergo hanc potestatem ex aliis priuilegiis aut concessionibus oriri, quod generalis consuetudo & praxis confirmant. Vide de his *Siluest. verbo. ordo 3. q. 2.*

Hodie tamen ex nouâ dispositione *Conc. Trid. sess. 23. c. 10.* Abbatibus, ac aliis quibuscunque, quantumcunque exemptis, non licet intra fines alicuius diœcesis consistentibus, etsi nullius diœcesis, aut exempti esse dicantur, cuiquam, qui Regularis subditus non sit, tonsuram vel minores Ordines conferre. Quo ipso *Conc. Trid.* hanc potestatem ad hoc *cap.* quod solos subditos admittit, imò etiá in eo restringit, quod solos subditos Religiosos non item alios admittit, qui sub jurisdictione quasi Episcopali eiusmodi esse possunt, licèt Religiosi non sint.

Cap. IV. Autoritate.

Idem.

SVMMA.

Oratoria, vel capellas in locis non exemptis sine Episcoporum licentiâ exempti non extruant, nec in illis tempore interdicti celebrent, &c. talia præsumentes ab Ordinariis compescantur. Inhibet insuper Pontifex, ne in locis etiam exemptis hoc ipsi exempti faciant sine priuilegio, vel licentiâ Sed. Apost. speciali. Causas quoque seu lites suorum liberorum hominum proprias, iidem exempti suo nomine sine vt actores, siue vt defensores non assumant, etsi sint ipsis censuales.

EXEGESIS.

Exemptis non licere ædificare Ecclesias sine licentiâ Episcopi, eâque non habitâ recidere in dominium & jurisdictionem Episcopi, tradit *Erasmus à Chokier de jurisd. Ord. in exemptos p. 1. q. 16. n. 2.* Idémque tenendum est de Oratoriis & Capellis per hunc text. extrui prohibitis.

Prohibitio de causis liberorum suorum hominum, quæ tantùm ad ipsos spectant, ab exemptis non assumendis juri conformem, ostendit *gl.* allegans *Innoc. & Hostiens. hîc* qui aiunt: *si aliquis turbat colonos meos, contra illum dari mihi velle interdictum, vti possidetis, & etiam actio iniuriarum, si in me redundet. arg. l. vim facis de vi. & vi armat. & similibus*; de furto tamen eis facto Dominus non agit, neque injuriarum, si nullatenus illum concernat, cùm nec eius principaliter intersit, neque sit subditi procurator, etiamsi ille sit censualis, cùm propter hoc non sit seruus, vt causa eius ad Dominum pertineat. Illud ex Archidiacono hîc addit *gl.* quòd Domini possunt agere, ne subditi illorum molestentur, ne videl. impediantur à debitis seruitiis, aut depauperentur, quod ne fiat, vtique Dominorum interest.

Cap. V. Ne aliqui.

Clemens IV.

SVMMA.

Priuilegia quibuscunque singularibus personis Ecclesiasticis, seu secularibus, cuiuscunque dignitatis, conditionis aut status, quod interdici à quocunque vel excommunicari non possint, &c. sub quâcunque verborum formâ concessa (Illis per quæ Regibus & Reginis eorùmque filiis, nec non & Religiosis quibuscunque non personarum tantùm, sed Ordinum priuilegiatorum vel locorum ratione, in hoc immunitas huiusmodi conceditur, duntaxat exceptis) ad Ordinariorum processus & sententias edicto perpetuo prohibet extendi.

EXEGESIS.

Quod *c. 1. §. In eos.* dicitur de Religiosis exemptis

ptis illos ab Episcopo vel Archiepiscopo interdici, suspendi, excommunicari non posse, intelligi debet ratione priuilegii toti Ordini concesso. Illud autem *cap.* intelligi debet de eiusmodi priuilegiis personalibus, quæ subinde etiam Religiosis ratione personæ conceduntur & ad sententias ac processus Ordinariorum extendi non debent juxta *h. text.*

Cap. VI. Vt Apostolicæ.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt Abbates & alij, quibus mitra vsus est concessus, exempti quidem in prouincialibus Conciliis & Episcopalibus Synodis (quibus nonnulli eorum interesse tenentur,) mitris tantùm aurifrisiatis (non tamen aureas vel argenteas laminas habentibus) vti possint. Non exempti verò simplicibus & albis & planis vtantur. In aliis verò locis exemptis & non exemptis, mitris illis liceat illis vti, prout concessa eis ab eadem Sede indulta permittunt.

E X E G E S I S.

Non occurrit difficultas in textu claro, sed consuetudine, præscriptione, specialibus concessionibus & vsurpationibus hæc ita mutantur in contrarium, invalescunt, aut invaluerunt, vt in Germaniâ certè nostrâ vix reperias Abbates, qui non vtantur mitris phrygiatis, & gemmis, auro argentóque ornatis.

Cap. VII. Cùm persona.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt asserentes se priuilegio Apostol. exemptos, à locorum Ordinariis requisiti, huiusmodi priuilegia vel Indulgentias, ipsis Ordinariis in loco securo, aut viris idoneis ab ipsis deputatis, justo impedimento cessante ad legendum integraliter exhibere, nec non de articulis controuersis transcriptum tradere teneantur.

Si autem solùm præscriptionem Canonicam opponant, eisdem Ordinariis, aut eorum deputatis de præscriptione facere debent fidem.

Si verò priuilegium & præscriptionem simul prætendant, priuilegium quidem ipsum exhibeant, & si per se non sufficiat ad exemptionem plenè probandam, sed saltem dare possit causam præscriptioni Canonicæ, præscriptionem 40. annorum teneantur probare, eâque probatione pendente, licet Ordinariorum intentio de jure communi fundetur, in exemptionis possessione legitimâ, de quâ fidem fecerint, relinquantur.

Si verò priuilegium per se sufficiens, (quando solo priuilegio se defendunt) vel saltem præscriptioni Canonicæ causam præstans, non exhibuerint Ordinarijs, cùm de jure communi intentio illorum sit fundata, jurisdictione suâ in eos vti possunt liberè, donec de præscriptione suâ fecerint plenam fidem.

E X E G E S I S.

Nihil in hoc textu est, quod magnoperè habeat difficultatem, sed supponit materiam de præscriptione, ad quam recurrendum est, & præsentem de priuilegiis, in quâ versamur. Illud quod dicitur de priuilegio non ad plenum probante, præstante tamen causam præscribendi, intelligendum videtur de priuilegiis obscuris vel ambiguis, quibus vir bonus credat se vti posse bonâ fide, quæ requiritur ad præscriptionem Canonicam.

Cap. VIII. Episcoporum.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, ut quantùcunq; exempti, cuiuscunque Ordinis, status vel conditionis scienter celebrent, vel celebrari faciant in ciuitatibus vel aliis locis interdictis ab Ordinariis vel Delegatis, vel à jure; neque excommunicatos publicè, aut interdictos ad diuina officia seu Sacramenta admittant, vel ad Ecclesiasticam sepulturam. Contrauenientibus præter alias pœnas à jure statutas, ingressum Ecclesiæ interdicit, donec illi satisfecerint, quius sententiam contempserunt.

Textus planus est, & meliùs intelligetur ex materiâ *de interdicto*, de quo inf. *de sent. Excomm.*

Cap. IX. Per exemptionem.

Idem.

T E X T V S.

Per exemptionem Ecclesiæ concessam, ipsa Ecclesia & ipsius Monachi, vel Canonici, Clerici etiam & Conuersi, perpetuóque Oblati (non autem Ecclesiæ eiusdem Presbyter, qui paræcianorum curam habet, quoad ea, quæ ad curam eandem pertinent, nec ipsi paræciani etiam) intelliguntur exempti. Verùm si Canonici alicuius Ecclesiæ eximantur, ipsi soli Canonici, non autem Ecclesia, vel alii eius Clerici sunt exempti. Si autem Clerici cuiusuis Ecclesiæ eximantur, tunc tam Canonici, quàm alij Clerici eximuntur, non tamen Ecclesia, nisi aliud in exemptionis priuilegio exprimatur.

Cap. X. Si Papa.

Idem.

S V M M A.

Formas priuilegiorum ponit hæc decretalis, quarum

Digitized by Google

rum quædam exemptionem conferunt, quædam non. Verùm cùm præcipuas explicauerimus, c. Recepimus, *&* c. Cùm Capella. in antiq. *& hæ sint claræ, ipséq; Bonifacius in fine addat; se nolle aliis exemptionum (si reperiantur) seu aliarum libertatũ modis, vel earum effectibus aliquatenus derogare, nolumus in textu prolixo morari, qui solâ lectione indiget.*

Cap. XI. Licet.

Idem.

S V M M A.

Licèt exemptis concessum sit interdicti tempore januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, submissâ voce diuina celebrare, alios tamen super hoc non priuilegiatos aliunde venientes ad ea recipere nullatenus debent. Cùm verò singulari personæ tale priuilegium conceditur, eius familiares domestici ad diuina officia, sic celebranda licitè admittuntur, non item familares alicuius Conuentûs aut Collegij, nisi & ipsi sint priuilegiati. Huiusmodi quoque concessione gaudere non potest ille, cuius causâ seu culpâ, dolo, seu fraude interdictum fuit latum, seu qui ad perpetrandum delictum, cuius occasione interdictum latum est, præbuit consilium, auxilium, vel fauorem.

E X E G E S I S.

Neque hîc difficultas occurrit. Causam diuersitatis, cur familiares singularium personarum priuilegiatarum, admittantur ad diuina officia cum suis dominis, non item familiares Conuentuum & Collegiorum, assignat *gl.* quia illi, præsertim nobiles sine comitibus & multi potiùs abessent à diuinis, quàm vt sine famulitio & soli ea adirent; quæ ratio cessat in Conuentibus & Collegiis; licèt si vnus tantùm existat, possit celebrans tempore interdicti vnum familiarem, qui ipsi assistat habere, sed ex Priuileg. Apostol. vt scil. tempore interdicti possint celebrare coram familiaribus suis, vt de singulis Regularibus prosequitur *Emman. Rodriq. to. 2. Regul. q. 112. per tot.*

Cap. XII. & vlt. Quoniam.

Idem.

S V M M A.

Quoniam Episcopi, eorúmque Superiores ex diuersis causis, frequenter à suis Ecclesiis & diœcesibus debent abesse, neque possunt ad Ecclesias suas accedere pro Missâ celebrandâ in ipsis (sine quâ eos transire non decet absque causâ rationabili vllam diem) indulget illis Pontifex, vt possint habere altare viaticum, & in eo celebrare, ac facere celebrari, vbicunque sine interdicti transgressione id illis permittitur.

E X E G E S I S.

Etsi *Nauarr. h. tit. consil. 5. in nouis.* dubitet, an hoc priuilegium non sit sublatum per *Conc. Trid. in decr. de euit. in Miss. celeb.* verius tamen est, imò mihi certum, non esse abrogatum, quia illud decretum nihil detrahit Episcopis, sed solùm illis mandat, vt inuigilent abusibus aliorum in Missarum celebratione corrigendis & præcauendis. Neque abusus est, vt Episcopi, quos maximè decet quotidie celebrare vel audire Missam juxta hunc text. cum Ecclesias commodè accedere non possunt, faciant coram se celebrari, aut ipsi celebrent in altari viatico, pro quo multos allegat *Barbos. n. 3.*

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS &c. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Religiosi.

Clemens V. in Conc. Vien.

S V M M A.

Religiosi Clericis vel laicis Extremam Vnctionem vel Eucharistiam ministrantes, vel matrimonia solemnizantes sine Parochi licentiâ speciali, aut excommunicatos à Canone, præterquam in casibus jure aut priuilegio concessis, vel à sententiis per statuta prouincialia aut synodalia, promulgatis absoluentes, Excommunicationem incurrant ipso facto, Pontifici reseruatam, quos etiam Ordinarij, (postquam hoc eis constiterit) excommunicatos publicè faciant nunciari, donec de eorum absolutione fuerint certi, nullo super hoc priuilegio suffragante.

Quibus etiam in virtute Obedientiæ Pontifex inhibet, ne in sermonibus suis Ecclesiarum Prælatis detrahant; ne laicos ab Ecclesiarum suarum frequentiâ seu accessu retrahant, aut Indulgentias indiscretas pronuntient; ne à restitutionibus, aut legatis Ecclesiis matricibus faciendis retrahant testatores. Nec legata vel debita, aut malè ablata, incerta sibi aut aliis singularibus sui ordinis fratribus vel conuentibus fieri seu erogari procurent. Nec etiam in casibus Papalibus, Archiepiscopalibus aut Episcopalibus reseruatis quenquam absoluere; aut personas Ecclesiasticas, coram delegatis Papæ causam suam agentes vexare, aut ad loca plura, præsertim remotiora trahere præsumant.

Attentantes autem aliquid de præmissis, per duos menses subiaceant eis pœnis, quæ secundùm eorum Regulam, vel statuta, pro grauibus criminibus solent imponi; super quibus sine graui necessitate non valeat dispensari. Cæterùm Prælati eorum, nisi de eis, quæ occasione talium excessuum quoquo modo ad eos peruenerint, damnificatis & læsis plenariè satisfecerint

fecerint intra mensem, postquam fuerint requisiti, suspensionis sententiam vsque ad satisfactionem debitam incurrãt, non obstantibus statutis aut priuilegiis.

EXEGESIS.

Salutaris est hæc Constitutio; quæ præter lectionem & obseruantiam alio Commentario non indiget. Illud obserua circa prohibitam Sacramentorum administrationem, omnes Religiosos sine licentiâ Parochi, seu alterius hodie Sacramentum Eucharistiæ in suis templis per priuilegia propria, vel aliorum participata posse administrare, præterquam in festo Paschatis, & in articulo mortis; item Extremam Vnctionem familiaribus, qui in ipsorum obsequiis morantur. Vnde primus §. huius textûs quoad Extremam Vnctionem & Eucharistiam per priuilegia Religiosorum est hodie vel restrictus, vel correctus, poséque hoc ipsum adiungi §. *vlt.* vbi *Religiosi priuilegiati circa familiares &c.* excipiuntur.

Cap. II. Archiepiscopo.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Archiepiscopo per loca exempta suæ prouinciæ transeunti aut eò declinanti, vt crucem ante se portari faciat, benedicat populo, officia diuina priuatim vel publicè ibidem audiat, & ea etiam in Pontificalibus audiat, & faciat coram se sine Pontificalibus (nullo priuilegio obstante) celebrari, similiter Episcopo, vt in locis eisdem suæ diœcesis, possit populo benedicere, audire diuina Officia, & ea etiam celebrare, & in suâ præsentiâ celebrari facere possit, conceditur; sic tamen, vt personis exemptis, & priuilegiatis nullam molestiam, vel grauamen inferant, nec ipsis Archiepiscopo & Episcopo jus aliud quomodolibet acquiratur.

EXEGESIS.

Est priuilegium Archiepiscopis & Episcopis concessum, ad eorum dignitatem & reuerentiam etiam exemptis commendandam.

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS IN EXTRAVAGANTIBUS. JOAN. XXII.

Cap. Vnicum. Ad nostri.

SVMMA.

Cùm quidam Nobiles & Communitates Campaniæ Maritimaq; assererent sibi per priuilegia Apostolica concessum, quòd banniti in suis terris ac locis liberè morari possint, neque Rector loci illos capere valeat: Pontifex priuilegia hæc publico bono perniciosa, reuocat, annullat, irritáque decernit.

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Inter cunctas.

Benedictus XI.

SVMMA.

Hæc Decretalis circa tria, multa concedit & explicat pro Prædicatoribus & Minoribus, videlicet circa prædicationes, Confessionum auditiones & sepulturas. Reuocata autem est per Clementinam secundam tit. de Sepulturis; quia tamen complura habet, quæ non sunt retractata, sed notatu digna, eam ob causam inserta mansit corpori Iuris Canonici; quæ tamen cùm sint propria Prædicatorum & Minorum, illis ad quos attinet, à reuocatis discernenda relinquimus. Vide etiam quæ diximus ad dictam Clement. 2.

Cap. II. Meruit.

Clemens V.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd Regi & Regno Franciæ per definitionem & declarationem Bonif. VIII. quæ incipit: Vnam sanctam, nullum volumus vel intendimus præiudicium generari. Nec quod per illam, Rex, Regnum & Regnicolæ amplius Ecclesiæ sint subiecti Romanæ, quàm ante fuerunt &c.

EXEGESIS.

Asserit *Barbos. hic n. 3.* quosdam Iuris Ciuilis interpretes, quòd dicta *Extrauagans Bonif. VIII.* quæ habetur suprà *l. 1. c. 1. de Maior. & Obed.* reuocata fuerit per *Clem. V. in hoc c.* Quæ opinio digna est Pseudopoliticis imò hæreticis, aut illorum fautoribus, nihil enim est in illâ *Extrauag.* quod fidei Catholicæ non sit conforme. Deinde declarare, quòd Rex & Regnum Franciæ per *d. Extrauag.* non sint amplius subiecti Pontifici, quàm ante fuerint, non est subiectionem ibi expressam abrogare, sed potiùs confirmare, non exigendo aliam. Neque reperimus Regem Franciæ vlteriùs huic *Clementis V.* declarationi se opposuisse.

Cap. III. Diuina.

Eugenius IV.

SVMMA.

Ordinarij, aliique Prælati aut Superiores, qui præsumunt excommunicare, suspendere, interdicere,

Digitized by Google

tere, vel priuare officio aut beneficio, vel aliam sententiam ferre contra Officiales Sedis Apostolicæ pro tempore existentes. Vel alios qui veniunt ad dictam sedem pro suis suorumq; causis, dum in prosecutione illarum ibi morantur, vel inde recedunt; quique eosdem quomodolibet beneficiis priuant, aut priuatos declarant, vel ad hoc se intromittunt, de facto per hanc decretalem sunt excommunicati, suspensi & interdicti, non obstantibus quibuscunque constitutionibus, & priuilegiis in contrarium &c.

Cap. IV. & vlt. Exhibita.

Ioannes XXII.

S V M M A.

Est cap. subobscurum & parui vsus in communi, in quod gl. nihil dicit, neque nos plus, quàm vt summā in corpore Iuris præfixam addamus, videl. præmisso tenore aliarum duarū Constitutionum suarum, rescribit Pontifex, quod hospitalarij S. Ioannis ex statuto, consuetudine, vel priuilegio habentes annalia beneficiorum vacantium, percipere debeant portionem, quam haberent beneficia obtinentes in illis residentes.

TITVLVS XXXIV.

DE PVRGATIONE CANONICA.

Ad Rubricam.

PVrgatio generatim sonat sordium vel culparum remotionē, tum in ordine ad Deum, quæ fit per Sacramenta & pœnitentiam; tum in ordine ad hominem, qui de aliquâ noxâ accusatus est, sed conuinci de eâ non potest. Hæc itidem duplex est, vna vulgaris, diaboli instinctu à vulgo excogitata, quæ fit per ferrum candens, aquam bullientem, &c. prohibita *2. q. 5.* de quâ *tit. seq.* Altera dicitur Canonica, quia jure Canonico inuenta, quæ fit per juramentum aliquando solius infamati, aliquando etiam per juramentum testium compurgantium, de quâ hoc titulo. De eâdem materiâ tractatur *2. q. 5. per totum. & c. Consuluisti. §. Hoc autem. ibid. in fi. q.*

Cap. I. Nullus.

Ex Concilio Triburiensi.

T E X T V S.

Nobilis, vel ingenuus, si in Synodo accusatus crimen negauerit: si fidelem eum esse (Synodus) sciuerit, cùm duodecim ingenuis se expurget. Si autem deprehensus fuerit in furto, aut perjurio, aut falso testimonio, non admittatur ad jusjurandum, sed ei (sicut qui ingenuus non est,) indicatur purgatio.

E X E G E S I S.

Crimen negauerit &c.) Nota I. Etsi reus propriâ Confessione, vel testibus vel facti euidentiâ conuinci non possit, non statim esse absoluendum; sed si laboret graui infamiâ, aut vehementis scandali vel suspicionis occasionem præbeat, indicendam illi esse purgationem, quâ jurejurando innocentiam suam testetur, & alios sistat, qui itidem jurati testentur se credere ipsum verum dicere, & esse innocentem, & vocari solent compurgatores.

Nota II. Nobilibus & ingenuis faciliorem purgationem indici, quia in communi magis habentur digni fide, quàm serui. Est autem ingenuus, qui statim vt nascitur, liber est, *Instit. de Ingenuis in princ.* non est tamen omnis ingenuus nobilis, qui non solùm libertatem, sed generis quoque claritatem trahit à parentibus, vel obtinet à Principe.

Nota III. Non cuilibet reo purgationem indicendam esse, sed non nisi fide digno, quem verisimile est non pejeraturum, vnde qui ante in furto, aut perjurio vel falso testimonio deprehensus, vel aliter notatus est, ad hanc purgationem admitti non debet, vt patet ex *text.* Qualis autem sit purgatio, quæ indici debeat tali homini, aut ei, qui non est ingenuus natiuitate, (etsi dentur ingenui moribus, qui non sunt ingenui natiuitate) textus non explicat, sed relinquitur arbitrio judicis, cujus est secundùm ordinarias Iuris Regulas inquisitionem prosequi, vbi hæc purgatio locum non habet. Sunt autem purgationes Canonicæ (quibus se olim ipsi Pontifices subjecerunt sponte, vt Damasus, Paschalis I. Symmachus, Pelagius) hodie arbitrariæ, imò nec in vsu, nisi in causâ hæresis, vt expressè docet *Barbos. hic n. 1.* allegans Clarum, Salacedo, Pennam.

Cap. II. Si quis.

Ex Concilio Agathensi.

S V M M A.

Si Presbyter malæ suspicioni causam dederit, & populus juramento ab Episcopo obstrictus infamiam eius patefecerit, admoneatur primò seorsim ab Episcopo, secundò sub duobus vel tribus testibus, & si non emendauerit, Episcopus publicè eum increpet & admoneat, si nec sic se correxerit, ab Officio suspendatur vsque ad condignam satisfactionem.

E X E G E S I S.

In hoc *c.* nemini indicitur purgatio Canonica; sed

sed traditur modus admonendi Sacerdotem infamatum, quando accusatur à populo, & is sub juramento, seu banno Christianitatis (sententiam Excommunicationis interpretatur Panorm.) ab Episcopo examinatus, infamiam fatetur, corrigat eum Episcopus publicè & neque sic emendatum suspendat ab officio. Ex quo apparet hanc admonitionem etsi initio videatur paterna vel fraterna, propter pertinaciam tamen admoniti, transire in judicialem & congruâ pœnâ puniri. Quod verò *Panorm. n. 1.* absolutè dicit apparente accusatore non debere indici purgationem, est apertè contra *c. 1.* vbi in Synodo supponitur non deesse accusatorem, sed accusatum nolle fateri crimen super quo accusatur, & tum debere ipsi indici purgationem. Est ergo illa quidem remedium subsidiarium non solius tamen infamiæ, sed accusationis quoque, si illa non sit plena aut convincens qualis si est, tùm equidem non est opus ampliùs purgatione, sed condemnatione.

Cap. III. Moniales.

Ex Concilio Meldensi.

TEXTVS.

Moniales si libidinibus inseruire accusentur, & manifestè detegi non valuerint, erga Regulam suæ opinionis, malam famam Canonicè purgare cogantur.

EXEGESIS.

Ex hoc cap. colligitur purgationem Canonicam indici posse etiam Religiosis non solùm viris, sed etiam feminis siue Monialibus *Barbos. n. 1.* dicit id non esse in vsu; sed præstaret esse & reduci Canones antiquitatis, fortassis multorum innocentia hoc medio defenderetur, & improbitas detegeretur. Hæc purgatio etsi Canonibus orta etiam in foro ciuili quibusdam in locis recepta est; teste *Iodoco Dombanderio in praxi crimin. c. 44.* cuius & in jure ciuili indicia extant. §. *Si quis autem. Nouella 125. §. Vt litigantes. in l. fin. C. de abolit. l. Eos. in fin. C. De vsuris.* Vide *gl. in l. 3. C. De rebus creditis.* Quin etiam in *Ordinat. Cameræ in crimine fracta pacis p. 2. tit. 10. in fin.* similis purgatio præscribitur vsurpanda. Vide *Gail. l. 2. de pace publ. c. 7.*

Cap. IV. Si quis. II.

Ex eodem.

TEXTUS.

Si quis de gradu Ecclesiastico raptoribus alienarum sponsarum se consensorem aut interuentorem manifestè prodiderit, à proprio gradu repellatur. Et, si verisimilibus suspicionibus inde fuerit propulsatus Canonicè se expurget.

EXEGESIS.

Qui in judicio manifestis probationibus conuictus, huius criminis reus fuerit ostensus, deponi debet; neque locus est Canonicæ purgationi quæ solùm in defectu probationis, aut propriæ Confessionis adhiberi debet.

Cap. V. Quoties.

Innocentius III. Patriarchæ Aquilegiensi & Mantuano Episcopo.

SVMMA.

Cùm Episcopus Tridentinus de Simoniâ impetitus esset, sed testes deficerent, judicauit Pontifex, ut tertiâ manu sui Ordinis, & quartâ Abbatum & Religiosorum Sacerdotum se purget, huncq́ modum purgationis præscribit: Episcopus jurabit primùm, super sancta Dei Euangelia, quòd pro Ecclesia S. Petri Presbytero P. dandâ, nec ipse per se, nec per submissam personam, nec aliquis pro eo se sciente pretium recepit. Deinde purgatores super sancta Dei Euangelia jurabunt, quòd ipsi credant eum verum jurâsse.

EXEGESIS.

Nota I. Hinc colligitur non esse numerum duodenarium determinatè præfixum Purgationi Canonicæ, vt in *cap. 1.* videri poterat, sed relinqui arbitrio Iudicis. Hic quidem septem compurgatores petiuit Pontifex, tres Episcopos, & quatuor Abbates, seu Religiosos. Cur autem, qui juramento aliorum intendit se purgare, dicatur se purgare manu aliorum, ratio reddi potest, quia in jurando manu vtimur, illam vel eleuando, vel pectori aut Euangelio imponendo, vel Imaginem Crucifixi, aut sceptrum, vel aliquid simile tangendo.

Nota II. Ex formâ purgandi, quam purganti & compurgatoribus hîc præscribit Pontifex, colligi, quòd Iuramentum Purgantis sit de veritate, cuius ipse solus conscius est, si factum probari non possit; Iuramentum autem compurgatorum est de credulitate; quia cùm factum alienum occultum non nôrint, jurant, se credere, quòd purgans verum jurârit, vtpote v. g. diu sibi notus & ab omni tali suspicione alienus. Possunt tamen in aliquo casu jurare de ipsâ veritate, vt obseruat *Panorm. n. 2.* Quando negatio purgantis est restricta ad certum locum, personam, tempus, vt si fuisset accusatus de homicidio, illéque se juramento purgaret, & compurgatores induceret, qui jurarent illum tum fuisse secum in alio loco, non illo, vbi homicidium est commissum; quamuis hæc non videatur propriè dicta purgatio, sed potiùs innocentiæ evidens demonstratio. Formulas juramenti purgatorias Germanicas in Camerâ vsitatas vide apud *Gail. l. c.*

Cap. VI. Nos inter.

Alexander III.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, quòd si parœcianus, (siue subditus

subditus) de aliquo crimine publicâ laborat infamiâ, accusatore & testibus deficientibus, ad purgationem per Episcopum esse compellendum, nisi ad superiorem appellet, cuius postea judicio parebit.

Patet per se.

Cap VII. Cùm P. Manconella.

Idem, Gaterensi electo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex quòd Compurgatores fide digni esse debent, & vitam ac conversationem purgandi nôsse, deficiens verò in purgatione omni officio & beneficio priuandus est. Qui verò purgando volunt assistere, nullatenus Episcopus impediat, neque impediri permittat.

E X E G E S I S.

Omni officio & beneficio Ecclesiastico priuare &c.) Nota I. Hanc pœnam grauiorem videri, quàm vt ob hanc solam causam debeat imponi. Nam v. 2. suprà, sola pœna suspensionis imponitur infamato vsque ad satisfactionem; sed magis vrget c. *Significâsti. de adulter.* qui textus propriè loquitur de eo, qui deficit in purgatione, & non mandat deficientem aliter puniri quàm suspensione. Ad idem *fa. c. Accedens. de accus. sup.* vbi non fit depositio. Sed benè respondet *Panorm. l. c.* Hoc c. intelligendum esse secundùm *cap. eiusdem* initij cum *P. Manconella. de accus. sup.* quod est cum eod. eiusdem c. Pars; hic autem Manconella accusatus fuit de Simonia, vt patet ex illo text. cuius criminis si quis conuictus fuerit, deponi vbiq; debet ab officio & beneficio. *c. De hoc. c. Infamatâ. de Simoniâ. sup. c. Inquisitionem. de accusat.* Non ergo ob solum purgationis defectum, sed ob crimen Simoniæ si de eo conuictus fuisset, cuius in hoc textu mentio non fit, erat Manconella priuandus officio & beneficio; sicut in quouis casu purgationis deficientis infamatus incurrit pœnam illius criminis ordinariam, de quâ censetur conuictus, non aliam; etsi interim meritò propter infamiam & scandalum possit suspendi ab officio, donec infamiæ satisfiat.

Nota II. Infamatus, qui negligit se purgare aut non venit vltro ad se purgandum, aut hoc remedium iuris innocentiæ tuendæ concessum non petit, (quod petenti non magis negari potest, quàm quoduis aliud juris subsidium) non ideò habetur pro conuicto, vt sentit *Panorm. n. 3.* rectè addens, talem posse suspendi, vel excommunicari, & sic posse intelligi. *c. Excommunicamus. 1. §. Qua autem. de haret. & c. 2. eod. suprà.* ex quo ipso, hoc juxta *Panorm.* sequitur, remedium purgationis ab infamato posse & aliquando debere peti præcipuè ad vitandum scandalum. Sic etiam, si infamatus se afferat ad juramentum, sed non possit statim habere compurgatores, sperat autem se habiturum, non ideò habetur pro conuicto, etsi possit suspendi, donec reperiat.

Not. III. Quando compurgatores non jurant, aut non ita, vt sufficienter testentur pro ipso, talem haberi pro plenè conuicto, & vt talem puniri debere, vt videl. depositione, vel aliâ pœnâ à jure pro tali crimine statuta puniatur; huncque sensum esse credo huius *cap.* Quod *Innoc.* hîc extendit ad eum, cui præfixus est terminus peremptorius ad se purgandum, & intra illum terminum id non perficit, desperat enim se posse purgari.

Cap. VIII. Ex tuarum.

Lucius III.

S V M M A.

Cùm H. Presbyter ob infamiam homicidij ab officio suspensus, se iudicio aquæ frigidæ purgatum, & à priori Episcopo per literas, absolutum probâsset: Pontifex hanc purgationem non sufficere existimans, mandat Episcopo, vt idoneis accusatoribus deficientibus dicto H. purgationem Canonicam, cum septimâ, aut quintâ manu indicat, quam si præstiterit, suspensionem relaxet, & ab infamiâ homicidij, nullius appellatione obstante absoluat.

E X E G E S I S.

Pro intellectu huius c. nota sequentia 1. quòd infamatus de crimine graui potest statim ab officio suspendi, ne oriatur scandalum. Secus est in delicto leuiori, de quo infamatus non debet statim ab initio suspendi, sed post defectum purgationis, vt not. *Panorm. n. 2.*

Nota II. Quòd semel absolutus per purgationem Canonicam non tenetur ampliùs se purgare, vigore infamiæ & indiciorum præcedentium, quia per juramentum suum & compurgatorum jam purgauit. Colligitur ex h. t. à sensu contrario: quia enim purgatio per aquam frigidam (tanquam extranea siue ignota Canonibus, & ab illis reprobata juxt. gl.) non fuit sufficiens, ideò fuit opus nouâ purgatione sufficiente; ergo illâ præstitâ Canonicè & sufficienter, neque iste Presbyter tenebatur se de nouo purgare, neque tenebatur quisquam alius in simili casu.

Nota III. Varias tamen alias præter infamiam & indicia priora posse esse causas, cur indicatur noua purgatio. 1. Si noua oriatur infamia de priori crimine, aut de veteri ex nouis indiciis, aut noui accusatores interueniant ante terminum præfixum omnibus accusare volentibus; illo enim præterlapso ordinariè non audiuntur ampliùs, si decreto addatur illa clausula: *quòd post terminum non audietur accusator.* Quâ clausulâ omissâ, accusator ante absolutionem interueniens audiri debet, quia nihil obstat, si nihil nouum aut firmum afferat. *arg. l. Admonendi. ff. De jurejur.* Quin etiam post absolutionem admitti debet, vtpote factam, per probationes non integras solius credulitatis, cui potest superuenire probatio integra ipsius veritatis, nouiter reperta, per *d. l. Admonendi. vide Panorm. in c. fi. de jurejur. & in c. De his. de accusat.*

Alex.

Digitized by Google

Alex. de Neuo hîc in additionibus ad Panorm. addit tres alios casus. 1. Si purgatio est indicta, & facta absolutio accusatore absente, si non absit per contumaciam; hoc enim casu non est admittendus ad accusandum. 2. Quando post purgationem succedit noua infamia, quem casum jam tetigit *Panorm.* 3. Quando judex malâ fide processit, ad indicendam purgationem & absolutionem, vt impediat justam accusationem, debet tamen mala fides probari. *l. Quoties. §. Qui dolo. ff. De probat. & c. fin. de præsumpt.* excipiuntur deinde duo casus, in quibus post purgationem & absolutionem potest quis accusari, quos ponit *gl. in c. De his. de accusat.* quam vide.

Cap. IX. Constitutus,

Idem, Vintoniensi Episcopo.

S V M M A.

Cùm iste Episcopus, compurgatores cuiusdam P. recipere noluisset, nisi tam accuratè de illis requisiuisset, tanquam Ordinationes esset facturus; Rescribit Pontifex, sufficere, si compurgatores secundùm propriam conscientiam & opinionem jurent, quòd purgandus à crimine sit immunis, & quòd bonum juramentum exhibuerit. Et, si illi in Ecclesiâ tolerentur, & sint bonæ famæ, in suis ordinibus ministrantes, nec in judicio pro crimine condemnati, proculdubio tales esse sine vllâ indagine admittendos.

E X E G E S I S.

Ex hoc t. apparet, non esse anxiè inquirendum in compurgatores, sed sufficere, si tales sint, quales hîc describuntur. Videtur Episcopus ex quodam sinistro affectu examen accuratiùs instituisse, veluti essent ad Ordines sacros promouendi.

Cap. X. Inter solicitudines.

Innoc. III. Senonensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Licèt Ecclesiastica Constitutio infamatos de crimine ab Officio vsque ad purgationem Canonicam tantùm jubeat suspendi, non improbat tamen Pontifex, quòd Episcopus hunc Decanum (vt deinde nominat) ob immanitatem criminis etiam à beneficio suspenderit, & contra eum licet accusatore nullo apparente pleniùs inquisierit. Vt verò ibi purgaretur, vbi noscebatur infamatus, remittens illum ad Episcopum, jubet ipsi indici purgationem quatuordecimæ manus sui Ordinis & ab eodem, atque Niuernensi & Parisiensi Episcopis recipi, eâque receptâ beneficium illi protinus restitui. In pœnam autem familiaritatis cum hæreticis scienter habitæ, vult eum ab officio manere suspensum, donec scandalum sopiatur, & abiurare familiaritatem hæreticorum, & infamiam bonis operibus conuertere in bonam famam. Si autem in purgatione defecerit, jubet eundem Ecclesiastica disciplina mucrone percelli, & ab officio & beneficio depositum, ad agendam pœnitentiam in arctum Monasterium detrudi.

E X E G E S I S.

Constitutio Ecclesiastica &c.) Habetur hæc Constitutio, *c. Presbyter. 2. q. 5. fi. & c. 2. eod. supr.* quòd infamati admonitione præmissâ, nisi se corrigant (est autem correctionis pars præcipua purgatio Canonica) ab officio sint suspendendi.

In pœnam autem familiaritatis, quam cum hæreticis &c.) Obiicitur contra hunc textum *c. Ex tuarum. sup.* vigore cuius, cùm quis per purgationem Canonicam innocentiam suam ostendit, mox est suspensio relaxanda, & ipse absoluendus, hîc autem Pontifex, Decanum hunc infamatum vult manere suspensum quoad officium præstitâ licèt purgatione, donec scandalum de mentibus Catholicorum deleatur. Etsi verò *teste Panorm. n. 3. DD.* communiter dicant, hoc esse speciale in crimine hæresis, vel alio graui crimine, cap. autē *Ex tuarū.* procedere regulariter. Placet tamen, quod dicit *Panorm.* t. istum, procedere ratione scandali, quod ex aliquibus delictis faciliùs & vehementiùs surgit, etsi alia delicta per se sint enormiora; ita scandalum ex hæresi ortum, statim instar ipsius hæresis, vt cancer serpit & diffunditur. Quare iste Decanus post purgationem non debebat remanere propter enormitatem delicti suspensus, sed propter familiaritatem cum hæreticis, scandalo magis idoneam, quàm sint alia vitia.

Cap. XI. Cùm dilectus.

Idem, Abbati S. Dionysij, & Presbytero S. Martini.

S V M M A.

Illud Pontifex attendi vult & mandat, vt tales ad purgandum personæ admittantur, quæ vicinæ sint & honestæ.

E X E G E S I S.

Vicinitas quoque in compurgatoribus desideratur, quia vicini meliùs supponuntur scire conditionem & qualitatem vicinorum. *c. Quosdam, & c. Quanto. de præsumpt.* Si vicini deessent, sufficiunt alij, vt *c. prox.* Potest hæc conditio referri ad illam in *c. Cùm P. Manconella,* vt eius quem purgare debent vitam & conuersationem agnoscant, præsentem quidem, si agatur de crimine recenti, veterem autem, si agatur de crimine veteri, præsertim dudum præterito, iuxta *Panorm. ibid.* Qui ibidem quærit an purgatores possint compelli ad purgandum, sicut testes in certis casibus, sicuti est *titulus de testibus cogendis.*

gendis, vel non. Et placet quod idem respondet, non posse cogi, quia debent esse voluntarij; si enim forent inuiti, facilè purgatio redderetur suspecta; quod verò præterea addit *Panorm.* est superuacaneum, ideòque omittimus.

Cap. XII. Cùm in juventute.

Idem.

SVMMA.

Cùm Episcopus Quinqueecclesiensis etiam Regi propter familiaritatem cum quâdam nepte suâ suspectus esset, & Pontifex illum per literas de hoc monuisset, quas inimicus homo subripiens apud Regem & magnates ad eum magis infamandum publicauit, Pontifex tamen sciens, quòd vnius dictum facilè sequitur multitudo, nunquam aduersùs eum potuit commoueri. Cùm verò ad Strigoniensem Ecclesiam idem Episcopus postularetur, & quidam prioris criminationis carbones reaccenderent, quidam procurator illius de consilio non secundùm scientiam quorundam amicorum, instanter petiuit, vt Pontifex purgationem Canonicam ei indiceret, qui compulsus denique non juris necessitate, sed importunitate petentis, ei purgationem Canonicam cum duobus Abbatibus jussit indici, protestando ex aliâ causâ petitionem hanc improuidè fieri, quia Strigonienses suffraganei, eius postulationi contradicentes, eo tempore eiusdem purgationem, vix essent suscepturi; Colocenses autem Suffraganei, neque ipsi id essent facturi, quia inter eum & Colocensem Archiepiscopum de Strigoniensi Metropoli contentio vertebatur; vnde cùm non sint alij Pontifices in Hungariâ, meritò videbatur per Episcopos sui regni in illo articulo non posse purgari.

EXEGESIS.

Infamiam huius Episcopi processisse ab æmulis & inimicis argumento est, quòd Pontifex nunquam potuit contra eum commoueri, eam fortè præcipuè ob causam, quòd ab homine maligno, qui literas Pontificis dolo intercepit & vulgauit, orta fuit aut confirmata & amplificata, quo pertinet illud in textu: *vnius dictum facilè sequitur multitudo.* Qualis infamia non sufficit ad indicendam purgationem Canonicam; potest tamen concedi ob vehementem instantiam petentis, prout huic Episcopo concessit Pontifex, quam ob eam quoque causam negare poterat, quod in Hungariâ non essent idonei compurgatores Episcopi, cùm purgatio Canonica communiter soleat fieri per compurgatores eiusdem ordinis, ideòque pro Episcopis substituti fuerunt duo Abbates. Sicut in materiâ testium si nõ possint reperiri cum requisitis qualitatibus, erunt idonei qui in tali loco reperiuntur, ita *Panorm. hic n. 2.* colligens idem esse de compurgatoribus, fa. *text. cum gl. in c. Cùm dilecti. de elect.*

Cap. XIII. De testibus.

Idem, Tironensi Episcopo.

TEXTVS.

Illi verò, qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur, id solùm tenentur juramento firmare, quòd veritatem credunt eum dicere.

De hoc jam dictum est in *c. Quoties.* & sæpius *suprà. eod.*

Cap. XIV. Accedens.

Idem, Florentino Episcopo.

SVMMA.

Cùm iste Episcopus, Diatonum T. asserentem quòd à suis æmulis diceretur filius Sacerdotis, non promoueret ad Sacerdotium, nec promoueri permitteret, Mandat Pontifex, si publicè fuerit de hoc notatus, sed legitimè id non constet, Episcopus purgatione ab ipso receptâ, mox eum ad sacerdotium promoueat; etsi enim non sit nota delicti, est tamen nota defectûs impedientis ad sacros ordines promouendum.

EXEGESIS.

Nota purgationem non solùm posse indici super delicto, sed etiam propter alium defectum, aut inhabilitatẽ ad sacros ordines, vel officium aliquod vel beneficium, vt est defectus Natalium. Et licet, vbi infamia orta est ab æmulis, non sit opus purgatione per *c. Cùm in iuuentute.* vti constabat ex literis Papæ ab inimico subreptis, ex æmulatione id ortum habuisse, hic autem certum non erat, sed solus purgandus id asserebat.

Cap. XV. Cùm dilectis.

Idem, Engen. & Scholastico Mutinensi.

SVMMA.

Cùm H. Presbytero & G. Procuratori, O. Clerici, Papa T. Capellanum suum dedisset Auditorem: idem Procurator proposuit, dicto Presbytero super incestu infamato, Episcopum Constantiensem indixisse purgationem, eâque non præstitâ sui eum Ecclesiis priuâsse, violenter nihilominus ab eo detentis. Aduersùs quem, quòd consanguinei sui vxorem publicè detineret, Plebanus de Heniso, & alij quidam Clerici Constantienses literis à sede Apost. impetratis, vt si dictus H. super adulterio & incestu se purgare non posset, debitâ pœnâ castigarent eum: ab Episcopo iam ante ob defectum purgationis condemnatum, tanquam contumacem Ecclesiis rursus per sententiam

entiam priuauerunt, maximè cùm de incestu & adulterio dicerent sibi liquere; Abbati S. Galli concedentes, vt (tanquam patronus) Ecclesias alias aliis conferret, qui eas supradicto assignauit. Dictus verò H. respondit inter cætera, processum hunc esse retractandum, quòd aduersùs eum lite non contestatâ processerint, adijciens quòd purgationem indictam ab electo Constantiæ curauerit exhibere.

His igitur intellectis Pontifex, licet literæ ad judices, de quibus suprà, non essent ostensæ, cognoscens euidenter ex relatione, quòd judices prætermisso juris ordine processissent, tam processum, quàm concessionem factam Abbati S. Galli, retractauit, præsertim propter repugnantia in relatione contestata. Dicitur enim crimen fuisse notorium, & præmittitur tamen, quòd terminum peremptorium ad se purgandum ei præfixerint; cùm si crimen fuisset notorium, non erat ei purgatio indicenda, sed sententia condemnationis in eum promulganda. Si verò nullus apparuerit legitimus accusator, neq; ille fuerit apud bonos & graues viros infamatus super his criminibus, præcipit Pontifex purgationem Canonicam ei indici, non obstante, quòd coram prædicto electo dicitur se purgâsse, cùm Iudicio pendente coram Iudicibus delegatis, non debuerit Ordinarius purgationem indicere infamato.

EXEGESIS.

Casus elegans est, & ex dictis toto h. t. facilè intelligitur, ex quo paucula hæc adverte. 1. Qui in processu aliquo afferunt repugnantia, eo ipso nihil probant, nec sunt audiendi. *c. Solicitudinem. de appellat. sup. & c. Quòd autem. 23. q. 7.* & eo ipso processus, & quidquid inde secutum est, debet irritari, *c. Inter. de fide instrum.* videl. priuatio Ecclesiarum, facta per Episcopum Constantiensem, & repetita per hos delegatos. 2. Si verò his judicibus notoria erant crimina, huius Presbyteri, non debebant allegare purgationem Canonicam, quia illa non habet locum, nisi cùm factum est dubium, deficientibus accusatoribus & testibus, vt ait *gl.* & apparet ex toto h. t. per quod fuit grauis repugnantia in hâc relatione commissa. 3. Purgatio facta coram judice non suo non valet, vt ait *gl.* inducens plura jura, ideòque neque purgatio huius Presbyteri ab Episcopo indicta valere potuit, quia in hoc casu non fuit Iudex competens, causâ apud sedem Apostolicam pendente. Quare justissimè Pontifex nouam purgationem illi indici voluit.

Cap. XVI. & vlt. Accepimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Archiepiscopus Bisuntinensis ex mandato Papæ, ad indicendam purgationem à delegatis citatus comparuisset juramentum sub hâc formâ offerens: quòd immunis esset ab his criminibus, super quibus se purgare debebat. Ipse verò delegatis (vti apparet,) abnuentibus, Pontificem accedens supplicaret, vt saltem non deberet asserere, quod à natiuitate suâ nunquam passus fuerit lapsum carnis: Pontifex autem præsumeret, illum aliâ de causâ voluisse sub hâc formâ jurare: videl. quòd immunis erat ab illis criminibus, de quibus fuerat infamatus, tanquam dimissis per pœnitentiam jam esset immunis ab illis, quod jurare temeritatis existeret, ideòque hâc formâ reprobatâ istam præscripsit: videl. quod illa crimina grauiora, id est Simoniam, venditionem Iustitiæ, atque incontinentiam, de quibus infamatus existit, juret se minimè commisisse, postquam ad Archiepiscopalem promotus est dignitatem: Et compurgatores sic jurent, quòd credunt eum verum jurâsse: Quo facto dimittatis illum in pace. Alioquin &c.

EXEGESIS.

Not. I. ex hoc text. quòd infamatus de crimine, non tenetur se purgare à die natiuitatis suæ, sed à tempore promotionis, si est Prælatus, & universim nemo se tenetur amplius purgare, quàm de illo tempore, à quo accusatur aut infamatur reus fuisse.

Not. II. Quòd per pœnitentiam non tollitur pœna & accusatio in foro externo; quia vtrumque forum habet diuersos effectus & diuersos fines.

Nota denique III. Etsi ordinariè non debeat inquiri de criminibus ante promotionem commissis, neque purgatio propterea indici, quia infamia illorum vel euanuit, vel scandalum esset sopitum per manifestam emendationem; secus tamen foret, si de criminibus antehac commissis infamia & scandalum etiamnum perduraret; debere enim tum indici purgationem non est dubium, quia causâ non sublatâ non tollitur effectus inhabilitatis ad promotionem, quidquid alij hîc diffusiùs disputent.

TITVLVS XXXV.

DE PURGATIONE VULGARI.

Cap. I. Cura suscepti.

Cælestinus III.

TEXTUS.

Consultus Pontifex, verum super Ecclesiarum possessionibus duella debeant sustineri? Respondet quòd in eo casu, vel aliis etiam hoc Episcopus non debeat aliquatenus tolerare.

Cap. II. Significantibus.

Innocentius III. Priori S. Georgij Spoletano.

S V M M A.

Cum quidam fratres furti accusati, cum accusatore coacti fuissent inire duellum, in quo ceciderunt, & furtum postea apud alios fuisset inuentum ipsique innocentes ostensi: Pontifex mandauit Spoletanis, vt bona, quibus illos spoliârant, restituerent vniuersa.

Cap. III. & vlt. Dilecti.

Honorius III.

S V M M A.

Cum Templarij & alij temporales Domini, Liuones recenter baptizatos de aliquo crimine infamatos ferri candentis judicium subire compellerent, & securâ adustione ciuilem pœnam illis infligerent: Pontifex rescribit, judicium huiusmodi esse penitus interdictum, & jubet dictos fratres & alios, vt ab hoc conuersorum grauamine desistant, per Censuras appellatione remotâ compelli.

E X E G E S I S.

Coniungimus hæc tria capitula, quæ idem ferè dicunt, videl. has purgationes esse prohibitas, quia per illas tentatur Deus, vt modo quodam seu signo supernaturali patefaciat occulta, quod ipse non instituit. Accedit etiam esse fallaces, vt patet ex *c. 2.* In quibus non est nostrum hærere, sufficit prohibitionem Canonum ostendisse. Vide de his *Suarez. to. 1. de Religione. l. 1. de irregular. c. 1. c. 3. n. 8. Delrio in disquis. magicis. l. 4. c. 4. q. sect. 3. & 4. & alios.*

T I T V L V S XXXVI.

DE INIURIIS ET DAMNO DATO.

Cap. I. Si rixati.

In Exodo.

T E X T U S.

Si rixati fuerint homines, & percusserit vnus alterum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, si jacuerit in lecto: qui percusserit, operas & impensas in medicos restituat.

Cap. II. Si quis.

In eodem.

T E X T U S.

Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel asinus in eam, Dominus cisternæ reddet pretium jumentorum, quod autem mortuum est, ipsius erit.

Cap. III. Si bos.

Idem.

T E X T U S.

Si bos alicuius cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & non custodierit eum Dominus suus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.

Cap. IV. Si læserit.

Idem.

T E X T U S.

Si læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit jumentum suum, vt depascat aliena, pro damno æstimationem restituat.

Cap. V. Si egressus.

Idem.

T E X T U S.

Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, siue segetes stantes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit.

Cap. VI. Si quis domum.

Ex pœnitentiali Romano.

S V M M A.

Si quis domum, vel aream cuiusquam incenderit voluntariè, sublata & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat.

E X E G E S I S.

Conjungimus hæc capitula, quia sunt hausta ex eodem fonte, videl. *l. Veteri, Exodi c. 21. & 22. excepto c. 6.* quod habetur in *pœnitentiali Romano.* Etsi verò Lex vetus quatenus talis, nullâ sui parte etiam quoad judicialia, habet vim obligandi Christianos vel alias gentes, potest tamen judicialium obseruatio ab aliquo Principe, vel Magistratu habente potestatem legislatiuam induci in suum principatum, & populus ad illa obligari, tanquam conueniens legi naturali & bono publico, de quo vide *S. Tho. 1. 2. q. 104. a. 3.* Quâ ratione Ius Canonicum, dum hæc aliáque similia inter Canones recepit, non illis Moses, sed Vicarius Christi dat in proposito vim obligandi, quoad compensationem damnorum injustè illatorum. Vide *gl. in hoc cc.* quæ has leges pul-

Digitized by Google

pulchrè confirmat, tum ex Iure Ciuili præcipuè, tum ex Canonico. Cæterùm hæc pertinent ad materiam *de Iure & Iustitiâ, ac Restitutione.*

Cap. VII. In nostrâ.

Honorius III. Episcopo Bononiensi.

S V M M A.

Cum Episcopus Mutinensis Pontificis jussu Florentinos ad satisfaciendum de damnis & iniuriis Episcopo Fesulano, censuris Eccles. coarctaret: sed testes lite non contestatâ recepisset: Pontifex reuocato processu Florentinos, propter iniuriam banni Episcopo Fesulano illatam, & expensas ac damna inde secuta, taxatione juramento præmissâ, in mille libras vsualis monetæ dicto Episcopo condemnauit.

E X E G E S I S.

Nota I. ex hoc text. Iudicem Ecclesiasticum, præcipuè Pontificem & Episcopum loci proprium, habere jurisdictionem contra Principes & Dominos seculares, item Respublicas, vsurpantes sibi jurisdictionem indebitè in Clericos, & irrogantes ipsis iniuriam, tales enim committunt sacrilegium, & violant libertatem Ecclesiasticam, vt notat *Panorm. n. 2.* ideóque incurrunt infamiam, iuxta *Auth. Cassa, C. De Sacros. Eccles. & c. Cum sit generale. C. De foro compet.*

Nota II. Clericum ad compensationem damni & iniuriæ pecuniariam posse agere sibi applicandam. Quod immeritò ad actionem ciuilem restringit *Panorm. n. 3.* Cur enim non possit quoque ad similem compensationem, si Reus tantùm habet bonorum, vt huic quoque satisfactioni sufficiant.

Cap. VIII. In nostrâ.

Gregorius IX.

S V M M A.

Cum ciues Brixienses pro restauratione damnorum illatorum ad inuicem, propter ciuiles discordias, statutum de non petendo, vel recipiendo restaurationes huiusmodi à communitate generaliter edidissent, approbâssent & juramento firmâssent: Rescribit Pontifex, aliud esse restaurationem damnorum, quàm expensarum satisfactionem, ideóque hanc in articulo damnorum, & juramento desuper exhibito intelligi non debere, & mandat, vt delegatus autoritate Apostolicâ prouideat, quòd dicta communitas Brixiensis, pro bono concordiæ ad satisfactionem expensarum aliquid contribuat, iuxta suum (delegati) arbitrium moderandum.

E X E G E S I S.

Collige hinc, quòd Statuta communitatum, ciuitatum, adde locorum particularium, sint strictissimè interpretanda, ideóque appellatione damnorum non comprehendi expensas, etsi etiam expensæ inutiliter factæ vtique sint damnosæ, propriè tamen in jure nomine damni intelligitur diminutio patrimonij (adde, aut bonorum ad aliquem spectantiū) *l. 3. ff. De damno infecto.* ideò expensæ sub nomine damni non veniunt, quia vel fiunt sponte, vel si ab inuitis, sponte saltem suscipiuntur, quia sponte appetitur sui & rerum suarum defensio, ad quam requiruntur expensæ. Deinde damnum infertur ab alio, expensæ fiunt ab ipso expendente, siue in lucrum, siue in damnum, quod ipse sibi infert.

Cap. IX. Et vltimum.

Idem.

S V M M A.

Si culpâ tuâ datum est damnum, seu iniuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitiâ tuâ siue negligentiâ euenerunt, jure super his satisfacere te oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere vel iacturam. Quòd si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare teipsum; quòd tamen ad liberandum non proficis, si fera animalia vel quæ consueuerunt nocere, fuissent, & quam debueras, non curâsti diligentiam adhibere. Sanè licet, qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus tamen est in illo dicendum, qui vt non accideret, de contingentibus nihil omisit.

E X E G E S I S.

Hæc Iuris tam Canonici quàm Ciuilis axiomata, vniuersim eò tendunt, vt quisquis causa vel occasio damni, aut damnificantes adiuuit, satisfaciat de damno, illudque compenset. Necesse tamen est, vt bene notat *glossa*, culpam aliquam interuenire; quæ vbi nulla interuenit, cessat satisfactio, vt in infantibus, amentibus & furiosis. *l. Sed & . §. Iniuriam. ad l. Aquiliam.* Pendent hæc ex communibus principiis, de voluntario & inuoluntario, aliisque similibus.

IDEM TITVLVS DE INIVRIIS ET DAMNO DATO VIII. IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Etsi.

Gregorius X. in Concilio Generali Lugdunensi.

S V M M A.

Etsi pignorationes vulgo dictæ repræsaliæ in quibus alius pro alio prægrauatur, ciuili jure sint prohibitæ. Vt tamen earum prohibitio in Clericis tanto ampliùs timeatur, quanto specialiùs inhibentur, contra dictas personas concedi, aut cuiusuis generalis con-

suetudinis prætextu concessas ad illas extendi præsenti decreto districtius Pontifex inhibet; & contra facientes, nisi præsumptionem huiusmodi reuocauerint infra mensem, si personæ singulares fuerint, excommunicationem incurrant, si verò vniuersitas, Ecclesiastico subiaceat interdicto.

EXEGESIS.

De represaliis, siue pignorationibus scripsit tract. *Bartolus*, & explicat conditiones, quibus possunt esse licitæ. Vide *Siluest* qui copiosè illas explicat. Nobis pro hoc text. sufficit, quòd non possint concedi neque extendi contra personas Ecclesiasticas.

TITVLVS XXXVII.

DE POENIS.

Cap. I. Ea quæ.

Ex Concilio Toletano.

TEXTUS.

Ea quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententiâ condemnantur.

EXEGESIS.

Patet per se, quia iteratio delicti, nouum delictum est, adeòque nouam & iteratam pœnam meretur.

Cap. II. Presbyteri.

Ex Concilio Triburiensi.

SVMMA.

Presbyteri interfecti compositio, Episcopo ipsius soluatur, ita vt medietatem Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat, alteram in eius eleemosynam justè dispertiat, quia nullus eius hæres proximior videtur, quàm qui eum Domino sociauit.

EXEGESIS.

Agitur hîc de pœnâ pecuniariâ propter cædem Presbyteri, super quâ facienda est compositio cum Episcopo: eiúsque media pars tribuenda Ecclesiæ, si occisus alicui præfuit, & altera dimidia pars in eius eleemosynam justè distribuenda. Vbi juxta *Panorm.* intelligi potest, vel medietatem distribuendam in eleemosynam eius Episcopi, vel eius Presbyteri, & ita conciliat, quòd aut Episcopus est indigens, & potest tunc sibi retinere eam partem, aut debet distribuere inter egentes, qui precibus animam eius ex purgatorio liberando, sociant illam in cœlesti gloriâ; quod facere quoque potest Episcopus, & hâc quoque ratione cum pauperibus nomen hæredis mereri. Quod verò *Panorm.* addit, si occisus habuerit consanguineos, ad illos quoque pro iniuria aliquid redundare, sed cùm textus consanguineorum nullã faciat mentionem, non censeo textum ad illos extendi debere, nisi inter pauperes possint accenseri.

Cap. III. Licet.

Alexander III. Cantuariensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Archidiaconus Couentrensis, pro excessibus & criminibus, à Clericis & laicis pœnam pecuniariam exigeret, & pro exactione annuâ pecuniæ multa Canonibus contraria ageret: Mandat Pontifex hoc dicto Archidiacono districtiùs interdici, & contrauenientem Censuris Ecclesiast. compelli.

EXEGESIS.

Licet Episcopus pro correctione subditorum sibi Clericorum possit mulctas pecuniarias exigere, non debet tamen illas imbursare, vt loquuntur, siue in suam bursam aut crumenam, siue proprios loculos mittere, juxt. *gl. & Panorm. in præsent. c.* alioqui præsumitur id ex cupiditate auaritiæ, non Zelo correctionis procedere, vt ponderat text. Quare sapienter præcepit *Conc. Trid. sess. 25. de reform. c. 3.* vt mulctæ pecuniariæ piis locis assignētur, super quo asserente *Barbos. n. 2.* censuit *Congreg. Cardinal.* non posse Episcopum eiusmodi pœnas non solùm in suos vsus, sed nec quidem in fabricam Ecclesiæ Cathedralis, aut salarium Vicarij, vel aliorum Officialium conuertere, nisi Episcopus esset valde egenus, & manifesta Episcopatûs paupertas, juxt. *Barbos. n. 3.* & allegatos ab *eod.*

Cap. IV. Calumniam.

Idem in Concil. Turonensi.

TEXTVS.

Calumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expensis, & alio multiplici remedio sanctio Imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur; præcipit Pontifex, vt de cætero in causis pecuniariis victus victori in expensis condemnetur, nisi sententia pro absente feratur.

EXEGESIS.

Vniuersim victum victori in expensis condemnari

Digitized by Google

nari debere, non tantùm in causis pecuniariis, quæ exprimuntur non limitationis, sed materiæ subiectæ gratiâ, persuadet Phalanx DD. absolutè id docentium, quam adducit *Barbos. n. 3.* Quod intelligendum est Victore petente, secus est, si nihil petat; nisi qui actor est, in libello (vt communiter fit) saltem petierit sibi jus & justitiam ministrari, vigore cuius clausulæ includitur virtute petitio expensarum. Quæ non habet locum in fisco justo, vel cùm apparet justa causa litigandi, (ad quam sufficit autoritas alicuius magni Doctoris) vel quando interuenit dispositio testatoris, vel contrahentis volentis hæredem, vel alterum contrahentem litigare, quæ vide apud allegatos à *Barbos. n. 3. 4. & seq.* qui denique *n. 9.* allegat asserentes, h. text. non procedere, si victor causam obtinuerit per probationem duntaxat semiplenam, aut delationem juramenti suppletorij; nisi ille, cui juramentum delatum, plus quàm semiplenè probauerit, & aduersarius nihil.

Cap. V. Quòd in dubiis.

Innocentius III. Midrosiensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Quia verò tam hi Sacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, quàm qui personaliter exercent conflictum, & hic qui alios incitant ad pugnam, enormiter peccant, eos de rigore Canonico putamus deponendos.

E X E G E S I S.

Excusantur tamen hæc facientes in bello justo, & ineuitabilis defensionis causâ. Vide *Panorm.* hic, qui hunc casum videtur admittere, etsi hâc in re DD. variè loquantur. Vide dicta *de homicidio* & similibus.

Cap. VI. Tuæ discretioni.

Idem, Laudunensi Episcopo.

S V M M A.

Clericos in latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensos, respondet consultus Pontifex à suis Ordinibus degradatos, debere detrudi in arctis Monasteriis ad pænitentiam peragendam.

E X E G E S I S.

Sufficere degradationem verbalem sentiunt aliqui apud *Barbos. n. 6.* De detrusione in Monasterium hodie rarò auditur; si enim Clerici propter talia scelera degradantur, tradi solent seculari Magistratui vltimo supplicio afficiendi.

Cap. VII. Constitutus.

Idem, Abbati & Fratribus Cryptæ ferratæ.

S V M M A.

Cùm isti Religiosi, vt apparet, contraxissent cum Episcopo Lauitano sub certâ penâ, quam pars contractum non seruans solueret obseruanti, & vtraque pars venisse contra illum ex Confessione propriâ conuinceretur: Pontifex vtramque partem ab ea pæna reddidit absolutam.

E X E G E S I S.

Patet etiam de Iure Canonico contractui posse apponi pænam, & si vterque contrahens illum violet, neutrum teneri siue ad contractum, siue ad pænam, juxta illud: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.*

Cap. VIII. Super his.

Idem, Priori S. Fridiani & M. R. Canonico Pisano.

S V M M A.

Rescribit Pontifex Clericum qui pro eo, quod (in testimonio ferendo) variauerat, de mandato nostro captus & detentus est, infamiam non incurrisse.

E X E G E S I S.

Placet, quod inter intricatas DD. sententias dicit *Panorm. n. 4.* Siue testis vacillans aut varians detrudatur in carcerem, siue aliter puniatur, non propterea incurrere infamiam, quia non punitur tanquam reus criminis falsi, siue falsus, sed tanquam delicti leuioris, quod potest habere varias excusationes & interpretationes benigniores; & conijcitur in carcerẽ quia offendit judicem, & processum aliquatenus turbauit. Secus foret, si deprahenderetur malignè vacillâsse, tùm enim *ex l. Corneliâ. de fals.* posset ipsi infligi pœnâ ordinaria huius criminis, quod vtique pareret infamiam, quam solus carcer non parit.

Cap. IX. Suam.

Idem, Spoletano Episcopo.

S V M M A.

Cùm Clerici S. Fortunati huic Episcopo essent in 40. libris per quoddam arbitrium condemnati, sub penâ 30. librarum, nisi ea soluerent in termino constituto, & non nisi 33. libras in termino dicto persoluissent: Episcopus verò occasione septem residuarum per literas Apost. veritate tacitâ impetratas obtinuisset, eos in 30. libris sibi condemnari: Pontifex re intellectâ, decreuit non decere, vt Episcopus desideret cum alienâ jacturâ ditari, jussitque solutione septem librarum esse contentum, neque super penâ 30. librarum memoratos Clericos de cætero molestare.

E X E G E S I S.

Septem librarum solutione contentus &c.) Not. I. Etsi ex textu, & summâ ex *Panorm. cap.* huic præfixa videtur constare, quòd obligatus ad certam quantitatem in certo termino soluendam, si partem illius intra certum terminum soluit, ad pœnam integram non teneri, sed solùm ad illam partem quæ necdum soluta integræ parti deest: Obstant tamen

Digitized by Google

men leges ciuiles in *l. Haredes. §. In illâ. ff. De famil. hercisc. l. Sed an scire. ff. De pignor. l. Si in execut. §. Item si ibi. & l. Stipulationum. §. Si sortem. ff. De verb. oblig.* vbi habetur solutâ parte sortis principalis debitæ, propter aliam partem non solutam in totum pœnam committi, & debitorem eius integrè persolvendæ rursus reum fieri; eò quòd solutio totius quantitatis sit inita indiuisibiliter, siue indiuidua, & vno actu expedienda. Rationem autem huius indiuiduidatis, benè explicat *Panorm.* in quâ non opus est morari.

Nota II. Communem sententiam Scholæ fatente Barbosâ *n. 22.* etsi ipse contrariũ sentiat, esse, etsi Iure ciuili pœna sit indiuidua, attentâ æquitate Canonicâ esse diuiduam, & si aliquid ante terminũ fuerit solutũ, non plus deberi, quàm quod parte non solutâ habuerit proportioné. Vt in proposito, cùm ante præfixum terminum jam fuerint solutæ 33. libræ, & solùm restarent septem soluendæ, excedebat vtique omnem æquitatem & proportionem exigere integram pœnam appositam 30. librarum. Quare æquissimè rem ad septem libras Pontifex reduxit. Quæ ipsa est sententia *Panorm.* si pœna non sit integrè soluta, pro ratâ posse de jure Canonico etiam peti solutionem partis deficientis. Idem sentit *Gutierrez. lib. 2. Canon. qq. c. 20. n. vlt. aliique apud. Barb. d. c.*

Etsi verò daremus, quod cùm quibusdam contendit Barbos. Pontificem non derogare juri ciuili, sed secundùm æquitatem quoque Canonicam, hoc in casu obligationem esse indiuiduam, Pontificem autem solam pœnæ appositæ immoderationem, tollere, recidet tamen eo ipso res in idem, & text. multò magis nobis fauet, quàm ipsi; si enim pro parte sortis sibi non solutæ petat quis sibi integrã pœnam solvi, præsertim excessiuam, vt hîc, semper apparet, talem velle cum jacturâ alterius ditari, ob quam rationem meritò censemus Pontificem in foro Canonico aliud statuisse, quàm quod in foro ciuili est introductum aut receptum.

Cap. X. Ad aures.

Idem.

SVMMA.

Cùm Episcopum Vicentinum quidam eius diœcesani occidissent, & feudis ac beneficiis ab illâ sede obtentis, per sententiam priuati essent, prohibet Pontifex, ne ipsis, aut hæredibus eorum prædicta restituantur, seu de nouo illis alia conferantur.

Digna tanto scelere merces, quæ nihil habet obscuri.

Cap. XI. Dilectus.

Idem.

TEXTUS.

Ne judicialis euanescat autoritas, cùm de litigatoris improbitate constiterit, aduersùs assertionem judicis temerè prorumpentis, juxta superioris arbitrium dignâ poterit animaduersione puniri.

EXEGESIS.

Nota I. Si iniuria est notoria, tunc judex ordinarius potest ipse punire iniuriantem, quia in notoria causâ suspicionis, neque fertur sententia cum solennitate, juxt. *Innoc. c. Ex parte. 1. de verb. signif.* quod *Panorm.* limitat ad pœnam jure expressam, secus si suo arbitrio possit illam imponere, tunc enim velut Iudex posset excedere modum. fa. *c. Cùm venissent. de jud.*

Nota II. Si iniuria non est notoria, & tangit principaliter ipsum judicem, non potest ipse punire, ne sit Iudex in causâ propriâ, *c. Inter multiplices. 23. q. 4.* Si autem tangat principaliter dignitatem suam, potest ipse punire, sed poterit tanquam suspectus remoueri, aut recusari. Iudex verò delegatus, si per iniuriam illatam impediatur illius Iurisdictio potest procedere contra impedientem, quæ si non impediatur, debet fieri per superiorem iniuriantis, vt hoc *cap.* indicat, & confirmatur *arg. authentic. de testibus. §. Si verò ignoti.*

Cap. XII. In quibusdam.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Prohibet Pontifex ne patroni, vel aduocati, seu Vice Domini de cætero plus vsurpent, quàm reperiatur in Iure permissum. Statuit præterea, vt, si prædicti Rectorem vel Clericum Ecclesiæ per se, vel alios occiderint, vel mutilârint, Ius patronatûs, aduocatiæ, feudi, Vicedominatûs, beneficij penitus amittant, & non solùm de premissis nihil perueniat ad heredes, sed etiam vsque ad quartam generationem, posteritates talium in Clericorum Collegium nullum admittantur; neque in domibus Regularium alicuius prælationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum.

EXEGESIS.

Nota patronos Ecclesiarum, & alios præfatos, non posse sibi plus vsurpare de bonis Ecclesiarum & juribus, quàm sit jure expressum, quod *tit. de Iure patronatûs* abunde explicauimus, & cum proportione ad alia quoque officia pertinet. De feudo videantur feudistæ, maximè doctissimus *Vulteius.*

Cap. XIII. & vlt. Grauem.

Honorius III. Præposito, Archidiacono, & H. Canonico Suessionensi.

SVMMA.

Cùm Comes Registrensis, propter multas iniurias Capitulo Lund. irrogatas, per judices à Sede Apost. delegatos excõmunicatus, parere renueret, etsi hoc non careret scrupulo hæreticæ prauitatis, Pon-

Pontifex tamen parcens eius Nobilitati, mandat, si ab his delegatis commonitus plenè non paruerit, Ecclesias, in quibus jus habet, ab eius debito, & fideles ipsius, quamdiu in Excommunicatione perstiterit, ab eius fidelitatis juramento penitus absolui.

Nihil obscuritatis habet hic text. qui clarior erit ex tit. *de Excomm.*

IDEM TITVLVS DE POENIS IN SEXTO.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV.

S V M M A.

Concedit Pontifex Remensi Archiepiscopo, vt se aut suorum aliquem in visitatione prouinciæ iniuriantes, si sua per hoc Iurisdictio impediatur, & iniuria sit notoria, propriâ autoritate punire possit, nisi ampliùs ei de consuetudine competat. Præterea eidem Archiepiscopo aliisque Metropolitanis in suis prouinciis Iurisdictionem sic exercentibus puniendi manifestas & notorias offensas sibi aut suis illatas (etsi Iurisdictionem non impediant) liberam & specialem concedit facultatem.

E X E G E S I S.

Diximus de hâc facultate Ordinarij puniendi proprias injurias, si impediant Iurisdictionem, in *antiq. c. 9. not. 3.* Quia verò hic Pontifex, id extendit etiam ad iniurias Iurisdictionē non impedientes, id quoque addendum est, & pari passu imò maiori causâ eadem potestas tribuenda Delegatis Apostolicis.

Cap. II. Degradatio.

Bonifacius VIII. Biterensi Episcopo.

S V M M A.

Docet hæc Decretalis, quibus assistentibus fieri debeat degradatio, & quibus vestibus, ornamentis, libris & instrumentis, in degradatione fiat exspoliatio, & quibus verbis vti debeat degradans.

E X E G E S I S.

Textus est prolixus, cuius loco sat est posuisse summam Corpori Iuris insertam ex *Joan. Andr.* Res ipsa magis pertinet ad ritus Ecclesiasticos, quàm ad Ius. vide *Pontificale Romanum*, & breuiter nota ex *glos.* depositionem & degradationem sumi sæpe promiscuè; vide etiam *Laymann. l. 5. tract. p. 3. c. 5.*

Cap. III. Quamuis.

Idem.

T E X T U S.

Quamuis ad reorum custodiam, non ad pœnam carcer specialiter constitutus esse noscatur: non tamen improbat Pontifex Clericos de criminibus seu confessos, seu conuictos (eorum excessibus & personis, cæterisque circumstantiis prouidâ deliberatione pensatis) in perpetuum, vel ad tempus prout videbitur expedire carceri mancipari ad peragendam pœnitentiam.

E X E G E S I S.

Quòd Pontifex dicit de carcere constituto ad custodiam, non ad pœnam, sumptū est ex jure ciuili, *l. 1. & vlt. C. De Custod. reor.* vbi dicit Imperator de ijs, quos carcer tenet inclusos, *apertâ definitione sancimus, vt aut conuictos velox pœna subducat: aut liberandos Custodia diuturna non commaceret, concord. l. Aut damnum. §. Solent.* Iure tamen Canonico carcer institutus quoque est ad pœnam, vt liquet ex *h. t.* tum ad tempus, tum in perpetuum, Rationem assignat *glossa*, quia Iudex Ecclesiasticus non potest infligere pœnam mortis, semper autem tradere Clericos Curiæ seculari, aut vti pœnis corporalibus, durum est; meritò igitur Ecclesia vtitur pœnâ carceris. Etsi cùm experientia doceat, carcerem perpetuum desperationi expositum esse, valde raro hâc pœnâ vtendum videatur.

Cap. IV. Vbicunque.

Idem.

T E X T U S.

Vbicunque alicui & eius filiis, seu posteris vsque in certam generationem pœna imponitur, ab homine, vel à jure, pœna ipsa eos tantum afficit, qui per lineam masculinam, non per femininam descendere noscuntur: nisi aliud in jure, vel sententiâ sit expressum.

E X E G E S I S.

Pœna imponitur &c.) Nota I. Per hunc text. pœnas posterorum delinquentis, non complecti posteros lineæ femininæ, non ex naturâ materiæ pœnalis, quasi in pœnis semper facienda sit strictior interpretatio, sed ex peculiari Iuris dispositione; Reperiuntur enim alia jura, in quibus pœna delinquentis, etiam posteros descendentes ex fœminis afficit, vt in *c. unic. ℣. Contra natos. de Schismat. supr. h. l.* ad quod ponderari etiā debent verba finalia huius text. nisi aliud in jure, vel sententiâ sit expressum, sicuti etiam repetitur in *c. Statutum. de hæret. h. l.* cum similibus, in quibus pro crimine hæresis parentum puniuntur filij filiæúe, etsi verum videatur, rariùs lineam fœmininam talibus pœnis comprehendi quàm masculinam; quæ etiam sola *c. seq. De parricidis & persecutoribus Cardinalium* inter posteros comprehenditur, & in præfato quoque *c. Statutum.* duriùs punitur, quàm linea fœminina.

Digitized by Google

Cap. V. & vlt. Felicis.

Idem.

S V M M A.

Sufficiat textûs prolixissimi apponere summam ex corpore Iuris, cuius lectio semper est ad manum & vsus rarissimus. 1. *Punit insequentes, percutientes, aut capientes Cardinales, & eius criminis socios.* 2. *Eorum filios & nepotes.* 3. *Ipsis infectatoribus pœnas addit.* 4. *Quam satisfactionem cùm absoluuntur facere debeant, & quid per absolutionem consequantur.* 5. *De nudis Consiliariis, vel simpliciter fauentibus huic crimini.* 6. *Ad collaterales permissis pœnas extendi.* 7. *Ponit de insequentibus Clericos, vel Religiosos familiares Papæ, vel Cardinalium.* 8. *Ponit de occidentibus Cardinales.* 9. *Dicit Potestates seculares nihilominus pœnis legalibus contra tales vti debere, & hanc Constitutionem facere obseruari, & contrà facientibus pœnas imponit.*

Hæc summa desumpta est ex *Ioan. Andr.*

IDEM TITVL. DE POENIS VIII. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si quis.

Clemens V. in Conc. Vienn.

S V M M A.

Percutiens Episcopum, capiens & bannienis, vel hoc mandans & ratificans, Consiliarius, socius, fautor, defensator, cum suis posteris, ciuitas in hoc delinquens & eius Officiales pœnis variis per Concilium puniuntur.

E X E G E S I S.

Cùm plures textus valde prolixi, neque tamen difficiles in his posterioribus Sexti, Clement. & Extrauagantium titulis occurrant, sufficiet summas eorum ex corpore juris inserere, non tamen omissuri sumus ea, quæ ad Iuridicas Canonum difficultates spectant.

Cap. II. Multorum.

Idem.

S V M M A.

Procurantes capi viros Ecclesiasticos, vt renuntient suis beneficiis, vel vt citati non vadant ad Curiam, præter pœnam excommunicationis, quam per Canones antiquos incurrunt, si sint Prælati à perceptione fructuum sint suspensi: Inferiores verò beneficiis sint priuati. Eandem pœnam incurrunt ipsi priuati, qui se capi procurant. Resignatio etiam sic facta non tenet, etiamsi per Prælatos recepta fuerit, vel ratificata.

Cap. III. Cupientes.

Idem.

S V M M A.

Excommunicat Religiosos Mendicantes, transgressores Constitutionis Bonifacij VIII. de excess. Prælat. c. Vnico in sexto. *Item omnes Religiosos, qui in sermonibus, vel alibi proferunt aliqua, vt retrahant à solutione decimarum, quarum solutionem certis diebus, & in Confessionibus suadere tenentur, sub certis pœnis, quas incurrunt: nisi sint tales, quorum Monasteriis, vel Ecclesiis competat percipere decimas. Excommunicantur etiam Violatores.* c. 1. De sepult. in 6. *& Excommunicationes Papæ reseruantur.*

E X E G E S I S.

Mandatum de prædicandâ & suadendâ decimarum solutione, videtur nunc cessare, quia his temporibus in hoc nihil difficultatis Religiosi faciunt.

IDEM TITVLVS DE POENIS. XII. IN EXTRAVAG. IOANNIS XXII.

Cap. Vnicum. Dierum.

Idem.

S V M M A.

Narratis facinoribus hominum Marchiæ, qui suos Rectores & Officiales occidere solēt, post narrationem septendecim modorum offensæ, totidem pœnas Pontifex exprimit, quas incurrent, qui de cætero talia præsument: & propter patrum iniquitates filios à quibuscumque honoribus & beneficiis tanquam indignos repellit. Concord. cap. Ad aures. & c. felicis. eod. in 6. junctâ Clement. Si quis suadente eod.

IDEM TITVLVS DE POENIS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Diuinis.

Ioannes XXII.

S V M M A.

Episcopus Caturcensis propter varios excessus per ipsũ perpetratos, præsertim quia Sedi Apostolicæ suis subditis, & sibi ipsi iniuriosus fuerat, varias pœnas incurrit, quoniã perpetuæ depositionis sententiã meruit, priuatusq; fuit Pontificali, sacerdotali & alio quolibet officio & ad perpetuum carcerem condemnatus.

E X E G E S I S.

Doctrina vtilis hinc sumitur, vt scil. cognoscamus crimina & excessus, ob quos Prælatus deponi possit. fa. ad hoc *c. Veritatis. de do. & contum. in antiquis; item c. Ex literis. & c. Tanta est. de excess. Prælat.* sub quo titulo rectè poni potuisset istud cap. nisi antiqui libri illud sub hoc titulo de pœnis collocassent.

TITV-

TITVLVS XXXVIII.

DE POENITENTIIS ET REMISSIONIBVS.

Ad Rubricam.

DE pœnitentiis hîc agitur, quæ pertinent ad tertiam partem Sacramenti, siue satisfactionem, non tamen semper illam, quæ in Confessione vt in secreto imponitur, ita in secreto peragitur, sed illam etiam quæ publicè persoluitur ad tollendum scandalum, vel disciplinam Christianam conseruandam. Neque obstat *c. Accidentibus. de excessibus Prælat:* vbi repræhenduntur Abbates publicam pœnitentiam imponentes, intelligitur enim publica solennis.

Rectè enim *Silu. verb. Indulg. n. 1.* distinguit tres pœnitentias, quæ sint satisfactionis Sacramentalis veluti partes subiectiuæ, scilicet priuata, quæ quotidie imponitur in Confessione singulariter & occultè etiam quoad executionem. Altera est publica quoad executionem licet & ipsa iniungitur in Confessione. Neque tamen per illam reuelatur peccatum, quia non cognoscitur ex hoc, vtrum talem pœnitentiam subeat pro se, vel alio, vt ex *S. Th.* allegat *Silu.* Etsi vniuersim illa nobis probetur ratio: Has pœnitentias publicè exequendas nunquam fuisse impositas nisi volentibus, & absque vllâ sigilli Confessionis violatione, vel violandi periculo. Tertia est publica & solennis, quæ juxta *c. In capite. d. 50.* fit initio Quadragesimæ, dum illi se præsentant in habitu pœnitentium, & expelluntur templo, ad figuram expulsionis Adæ ex paradyso, ac recipiuntur Fer. V. in die Cœnæ Domini, imponitur viris & fœminis, sed à solo Episcopo vel de eius mandato, non tamen Clericis, nisi depositis neque iteratur, vide eos, qui scripserunt *in 4. sent. d. 14.*

Rectè autem pœnitentiis in hoc tit. junguntur Remissiones, siue Indulgentiæ, quia per peccata meremur pœnitentias, per Remissiones eædem mitigantur aut tolluntur, siue indulgentur, neque audiri debent, qui hîc litigant de nomine, an Remissio & Indulgentia idem sint. Erant olim in Ecclesia certæ pœnæ taxatæ singulis ferè peccatis, earúmque pars magna est compræhensa Canonibus pœnitentialibus, qui habentur in fine *Decreti edit. Gregor.* vtique singulari Dei prouidentiâ & Spiritûs S. inspiratione institutis, ad singulorum peccatorum grauitatem cognoscendam, & pœnitentias inde à Confessariis in foro pœnitentiæ moderandas.

Quæ, antequam refrigesceret charitas, magno Zelo implebantur; quo deficiente cum tepor inualesceret, & eiusmodi pœnitentiæ viderentur intolerabiles, neque implerentur, Remissiones siue Indulgentiæ, initio quidem Ecclesiæ, institutæ & rariùs vsurpatæ, frequentari magis cæperunt, per quas tum pœnitentiæ in Canonibus pœnitentialibus tum alibi taxatæ, aut earum pars, pœnæque ipsis in purgatorio respondente remittebantur. Durârunt autem eiusmodi Canonum pœnitentialium & pœnitentiarum vsus ferè ad tempora S. Th. & antiquiorum Theologorum, inde cæptæ multiplicari Indulgentiæ, quas si quisquam alius optimè explicauit secundùm vsum horum temporum, *Gregor. de Val. to. 4. disp. 7. q.* præsertim puncto 1. 2. 3.

De eâd. hâc materiâ tractatur. *c. Qui altario. §. Exemplo. d. 50. vsque ad fi. & c. Si aliquis. 36. q. 6. & q. 7.* & pleniùs in *tract. de pœnitent.* per septem quæstiones; quibus suppositis nihil erit, quod in hoc tex. nos magnopere moretur.

Cap. I. Manifesta.

Alexander Papa.

TEXTUS.

Manifesta peccata non sunt occultâ correctione purganda.

Patet ex dictis ad *Rubr.*

Cap. II. Qui Presbyterum.

Ex Concil. Moguntin.

TEXTUS.

Qui Presbyterum occiderit XII. annorum pœnitentia ei secundùm Canones imponatur. Conuictus de hoc, vsque ad vltimum vitæ suæ tempus cingulo militiæ careat, & absque spe coniugij maneat.

EXEGESIS.

Triplici pœnâ plectitur occisor Sacerdotis. 1. Pœnitentia 12. annorum, propter enormitatem criminis; alioqui pro crimine mortali solùm imponitur pœnitentia septem annorum. *c. Hoc ipsum. & c. Admonere. 2. q. 33.* 2. Priuatione cinguli militaris, vnde *Panorm.* colligit Iudicem Ecclesiasticum posse laicum priuare etiam cingulo militiæ temporalis, imò Doctoratu quoq; & quolibet negotio scil. mercimonio seculari, quod juxt. *Innoc.* Sacerdos potest imponere, vt delinquens vacet pœnitentiæ. 3. Priuatur facultate nubendi, vt viuat solitarius, & decedat sine sobole.

zed by Google

Non obstant autem hæ pœnitentiæ, quo minùs judex secularis possit contra ipsum procedere, imò etiam Iudex Ecclesiasticus grauiores pœnas imponere, vt not. *Panorm.*

Cap. III. Significauit.

Alexander III. Archiep. Mediolan. & Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm P. Nobilis opponendo se F. Imp. & castrum Vernicæ negando in causa fuisset, vt duo millia domorum ibi destruerentur, & multi homines occiderentur &c. ideóque dictus P. cuperet reconciliari: mandauit Pontifex ipsi pœnitentiam misericorditer imponi, attento, quòd pro libertate suâ, & Ecclesiâ hoc fecit.

EXEGESIS.

Nota I. Notabile est dictum *Host. hîc in sum. h. tit. Si peccator non valet facere pœnitentiam, quam imponit Sacerdos, & tamen contritus est de peccato suo, quod tunc Sacerdos debet eum absoluere cum leui pœnitentiâ, & etiam sine aliquâ pœnitentiâ, si ille diceret, se non posse agere pœnitentiam. Ratio est, quia si non agit hîc pœnitentiam, luet illa peccata in purgatorio, nam pœnitentia, quæ peragitur hîc, tollit peragendam in purgatorio, & si hîc non perficitur, perficietur ibi. c. Qualis. d. 25. c. Quid ergo. 5. q. 33.*

Nota. II. Criticum R. vocare *sententiam Hostiensis singularem, communem enim Theologorum sententiam esse, pœnitentiam esse necessitate præcepti à Confessario imponendam exceptis pauculis casibus, inter quos se nescire an ab vllo Classico Theologo Casus Hostiensis numeretur.* Sed cur non inspexit Laymannum suum & *Host. 6. de pænit. c. 15. n. 6.* saltem vt scriptori classicæ fidei plures classicos DD. alleganti *Caiet. Siluest. Medinam, Beiam*, credidit? Siluester addit Scotum. *Hostiensem & Panorm.* in hoc ipsum *c.* addi potest Rosella. ✠. *Confessio 1. n. 10.* quibus accedit inclytus Nauartus (præter dictos allegans Gabrielem. *d. 16. q. 2.*) qui negant *pœnitentem de præcepto teneri acceptare pœnitentiam etiam iustam, sed sufficere pœnitenti habere propositum satisfaciendi Deo hîc, vel in purgatorio.* Addit, *quòd videat in vrbe & orbe receptum, ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo, quòd nolit acceptare pœnitentiam sibi iniunctam. c. 26. man. n. 20. & c. Consideret. §. cautus. d. 5. de pœnit.*

Not. III. Cæcum esse dictum Criticum, qui non viderit moderationem additam ab Hostiensi qui requirit, *vt pœnitens sit contritus, & dicat se non posse agere pœnitentiam, jamiam expiraturum*, vt explicare videtur *Nauarr. n. 21.* addens vlteriùs, *teneri ad acceptandam aliquantulam, & saltem vnum Pater noster*, neque vllam Canonistam in hoc contradixisse (quod affirmat D. in quatuor Academiis celeberrimis Professor, & Pio V. Gregor. XIII. & Sixto V. in pœnitentiaria carus.) sed minimam pœnitentiam habuisse pro nullâ; iuxta illud: *de minimis non curat lex. l. Scio. ff. De restit. in integr.* Præterquam quòd Theologi communiter docent apud *Tann. to. d. 6. q. 3. dub. 2.* Non obligare præceptum satisfactionis extra Confessionem in hâc vita, sed posse differri in purgatorium. Neque ostendi potest præceptum ad hoc obligans in confessione volentem differre in purgatorium. Nihilominus Confessarius ligare illum potest, si neget absolutionem à culpâ & pœnâ æternâ. Quare rationabilis est cautela Rosellæ; si pœnitens nihil dicat, quòd velit pœnitentiam facere in purgatorio, sub præcepto teneri implere pœnitentiam justam.

Cap. IV. Quòd autem.

Idem, Archiepiscopo Cantuariensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, cùm à non suo judice ligari nullus valeat, vel absolui, remissiones siue Indulgentias ab Episcopis (concessas) in dedicationibus Ecclesiarum, vel conferentibus ad refectionem pontium (tanquam opus pium) illis tantùm prodesse, quibus vt prosint proprij Iudices specialiter indulserunt.

EXEGESIS.

Ex quo collige Indulgentias, à Cardinalibus vel Episcopis alienis collatas piis locis, non nisi cum proprij diœcesani consensu, imò fortè etiam rogatu concessas valere. Si tamen forent delegati sed. Apost. possent Episcopo non requisito concedere Indulgentias, in locis legationis suæ, vbi habere illos Iurisdictionem ordinariam, patet ex *tit. de off. delegati.*

Cap. V. Quòd quidam.

Idem, Beluacensi Episcopo.

S V M M A.

Consultus Pontifex, an volentes confiteri, sed asserentes se non posse abstinere, sint audiendi. Respondet eorum Confessionem esse recipiendam, eisque consilium exhibendum, quia licet non sit vera eiusmodi pœnitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris ac salubribus monitis pœnitentia indicenda.

EXEGESIS.

Loquitur Pontifex de illis, qui non habent verum dolorem de peccatis, neque propositum emendationis, quæ pertinent ad substantiam veræ pœnitentiæ. Sæpe tamen assertio pœnitentis, quòd non possit abstinere, non significat defectum veri propositi, sed credulitatem, siue metum infirmitatis, quod experientiâ doctus etiam deinceps cadet, etsi nunc ex animo se emendare, & omnia peccata mortalia vitare firmissimè proponat. Quo casu pœnitentia & Confessio est vera, de quâ Pontifex non loquitur; sed hæc sunt trita apud Theologos Scholasticos & Morales, vbi agunt de Sacramento pœnitentiæ.

Cap. VI. Licèt.

Idem, Triburiensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Si aliquot dies ex iniunctâ sibi pœnitentiâ in pane & aquâ jeiunare obligati, panem quo vescantur non habeant, leguminibus aut piscibus, & aliis cibariis reficiantur, si necessitas id exposcat, non ad delitias, sed ad sustentationem.

EXEGESIS.

Patet per se, neque enim injungitur pœnitentia, vt aliquis se fame enecet.

Cap. VII. Quæsitum est.

Clemens III.

SVMMA.

Consultus Pontifex, vtrùm Sacerdotibus Græcis legitimo matrimonio vtentibus pœnitentia publica sit imponenda, si eam sibi postulent pro filiis oppressis injungi? Respondet, si ipsis procurantibus vel studiosè negligentibus sint oppressi, ab officio altaris debere perpetuò abstinere, & grauiorem ei, quam laicus, non tamen publicam, (nisi in publicum id veniat) pœnitentiam iniungendam. Si verò ex incuriâ mortui inueniantur in cunis, eis pœnitentiam pro arbitrio pœnitentiarij imponendam, & vt in terrorem aliorum ad tempus abstineant à celebratione Missarum.

EXEGESIS.

Nota scandali minuendi causâ Sacerdotibus non solere imponi pœnitentiam publicam aut solennem, si autem delictum non sit occultum, sed emanet in publicum, hoc casu posse imponi vtramque iuxta *gl. hic, verb. nisi in publicum.* & quoad hoc non est differentia inter Sacerdotes Latinos & Græcos. Quos posse vti matrimonio in statu laicali, vel ante sacros Ordines contracto, constat ex *c. Cùm olim. de Clericis coniug.* de quo *vide Azor p. 1. l. 13. c. 12. q. 1. Sanch. lib. 7. de Matr. q. 28. n. 6.* Illud denique Not. ex *addit. Alex. de Neuo*, Studiosam negligentiam, quam Pontifex in *t.* nominat, idem esse, quod latam culpam.

Cap. VIII. Deus qui.

Innocent. III. Episcopo Liuoniensi & eis, qui cum ipso sunt fratribus.

SVMMA.

Rescribit Pontifex pœnitentiam non tam secundùm quantitatem excessus, quàm pœnitentis contritionem esse moderandam, pensatâ qualitate personarum, super fornicatione, homicidio, adulterio, periurio & aliis criminibus, consideratis circumstantiis omnibus, præsertim in nouitate Liuoniensis Ecclesiæ. Hortatur simul ad eos instruendos in fide, de Confessione, Oratione Dominicâ, Symbolo, & sacrâ Eucharistiâ baptizatis in certis festiuitatibus, & mortis articulo tribuenda.

EXEGESIS.

Continet hoc *cap.* Regulam de moderandis pœnitentiis pro Confessariis. Quâ de re plurimi extant libri, neque tam recurrendum est ad Canonistas, quàm Casistas, ad quorum forum ista propriè spectant.

Cap. IX. Officij.

Idem, S. Laurentij in Lucinâ Presbytero Cardin. Apost. Sed. Legato.

SVMMA.

Cùm mulier quædam in pœnitentiâ fuisset confessa, quòd timens, ne viri possessio deuolueretur ad alios; se grauidam quarundam herbarum succo fingens, partum etiam sibi supposuisset alienum, neque vellet facinus marito detegere: Rescripsit Pontifex, sicuti mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamuis id viro timeat confiteri, non est pœnitentia deneganda, ita nec isti, maximè si ad alienos timeat possessionem viri deuolui, sed competentem satisfactionem per discretum Sacerdotem ei debere injungi.

EXEGESIS.

Nota I. Rectè argumentatur Pontifex à paritate criminis suppositi partûs in prægnatione fictâ, qualis fuit ista, & in prole susceptâ ex adulterio; vtrobique enim metus impedit, ne vxor id detegat marito; vtrobique fallitur maritus æstimans spurium esse filium suum legitimum, & quidem cum damno legitimorum, si vnus vel plures adsint legitimè suscepti, quibus à spurio eripitur pars hæreditatis.

Nota II. Stante graui metu, talem fœminam, etsi culpam marito detegere nolit, posse ac debere absolui, si præsertim timeat sibi mortem inferendam, aut in perpetuo odio viuendum, Imò ait *Nauarr. c. 16. man. n. 44.* sufficit timor propriam famam perdendi, allegans *Caietan. Scotum, S. Antoninum.* Rationem assignat *Caiet.* quia nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum jacturâ bonorum ordinis altioris saltem communiter, & bona famæ altioris ordinis sunt, quàm bona rei familiaris, quia *nomen bonum est melius, quàm diuitiæ multæ &c. Prouerb. 22. vers. 1.* vt etiam bona vitæ & salutis sunt altioris ordinis, quã bona fama &c. An autem & quantum ad damna resarcienda marito & filiis legitimis teneatur talis fœmina, remittimus ad Casus Conscientiæ.

Cap. X. Noua.

Idem Valentin. & Burgens. Episcopis, & Abbatibus de N. Cisterc. Ordinis.

SVMMA.

Cùm Abbatissæ moniales proprias benedicerent,

rent, ipsarum quoque Confessiones in criminibus audirent, & legentes Euangelium præsumerent prædicare: Mandauit Pontifex, ne de cætero id fiat, firmiter inhiberi. Quia licet Beatissima Virgo Maria dignior & excellentior fuerit Apostolis vniuersis, non tamen illi sed istis Dominus claues Regni cælorum commisit.

EXEGESIS.

Patet per se, fa. c. *Dilecta. de maior. & Obed.* vbi conceditur Abbatissæ aliqua quidem de potestate jurisdictione, vel eò pertinentium, horum enim mulier totaliter est incapax, ait *Panorm.*

Cap. XI. Quod in te.

Idem.

SVMMA.

Tempore Generalis interdicti pœnitentia moribundis non negatur, neque viaticum decedentibus; licet autem per generale interdictum, tam vnctio quàm Ecclesiastica sepultura denegetur: ex gratiâ tamen Clerici si seruauerint interdictum, in cæmiterio sine campanarum pulsu & solennitatibus in silentio tumulari possunt, sicuti & horæ in Ecclesiis conuentualibus à binis & binis, januis clausis, interdictis & excommunicatis exclusis, sine cantu recitari, cùm etiam Regularibus tunc liceat, simili modo celebrare diuina. Recipientibus autem signum Crucis & postulantibus pœnitentia non negatur, quæ aliis quoque peregrinis potest misericorditer indulgeri.

EXEGESIS.

Continet aliquam remissionem de seruandis tempore interdicti Generalis factam Clericis, & Cruce signatis, quâ jam ante gaudebant Religiosi.

Cap. XII. Omnis vtriusque

Idem, in Concilio Generali Lateran.

TEXTUS.

Omnis vtriusque sexûs fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata, saltem semel in anno confiteatur proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi fortè de proprij Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum; alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Ecclesiasticâ careat sepulturâ. Vnde hoc salutare institutum frequenter in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiæ velamen excusationis assumat.

Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit justâ de causâ sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ipse illum non possit absoluere, vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium & eiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo, vt saluet ægrotum.

Caueat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio quouis modo prodat peccatorem sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ prudenter exquirat: quoniam, qui peccatum in pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solùm à Sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monasterium detrudendum.

EXEGESIS.

Celeberrimum hoc c. paucis explicari non potest, multis pro nostro instituto non debet; est enim materia amplissimâ, quam integris tomis & innumeris libris & tractatibus explicant Theologi Scholastici & Morales, quorum foro rem relinquimus, & vide *Concil. Trident. sess. 14. cap. 5. & can. 8. & 14.* vbi insigniter doctrinam de Confessione ad mentem hujus textûs illustrat.

Cap. XIII. Cùm infirmitas.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, & districtè præcipit Medicis corporum, vt ante omnia infirmos inducant ad medicos animarum aduocandos, ne fortassis desperent. Medicus autem huius Constitutionis transgressor, postquam per Prælatos fuerit publicata, tamdiu ab Ecclesiâ arceatur, donec satisfecerit competenter. Prohibetur deinde sub interminatione diuini Iudicij, ne quis Medicorum aliquid pro corporali salute ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

EXEGESIS.

Hoc decretum Conc. Generalis innouauit *Pius V.* per motum proprium: *supra Gregem Dominicum.* Anno 1566. quem refert. *Quaranta. verb. medicus in sum. Bullar.* & præterea præcipit, vt medicus vltra triduum ægrum non visitet, nisi de factâ ab ipso Confessione, Confessarius scripto fidem faciat, vel quod ex justâ causâ illam differat. Iubetur prætere ea vt Vniuersitates & Collegia, quando Licentiatum aut Doctoratum Medicinæ conferunt, exigant

ab

ab eo juramentum hæc seruandi. Sed hanc Bullam in nostris prouinciis exoleuisse, vel nunquam receptam esse, nimis quàm manifestum est.

Deinde non intelligendam esse de quibusuis morbis, sed solùm de periculosis, vt optimè docet *Nau. c. 25. man. n. 61.* cum aliis apud *Barbos. n. 4.* quidquid *Silu. verb. medicus*, illud etiam ad morbos non periculosos extendat, si lecto aliquem affigant, allegati à *Barbos. ibid.* Addit *Nauarr.* non esse opus, vt Medicus per se moneat, sed sufficere, si per Parochum aut alios idoneos id faciat, & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideò à Medico esse relinquendum, juxta omnes. Ita ille, qui vixit tempore huius Bullæ editæ, neque ignorare potuit, quatenus hæc fuerit etiam Romæ recepta.

Cap. XIV. Cùm ex eo.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Pontifex cum Concilio prohibet Eleemosynarum Quæstores admitti, nisi Apostolicas, vel diæcesani Episcopi veras literas exhibeant, neque permitti, vt præter id, quod in ipsis continebitur literis, quidquam populo proponant. Subiungit deinde formam Concessionis, quâ Sed. Apost. communiter vtitur, vt eam Episcopi imitentur &c.

Præcipit deinde eiusmodi Quæstoribus, vt modesti sint & discreti, nec in tabernis &c. hospitentur, nec inutiles faciant expensas.

Denique aduersùs indiscretas Indulgentias à Prælatis quibusdam concessas decernit, vt cùm dedicatur basilica, non extendatur Indulgentia vltra annum, siue ab vnô solo, siue à pluribus Episcopis dedicetur, ac deinde in anniuersario dedicationis tempore de injunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat 40. dies. Hunc quoque dierum numerum Indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur: cum Rom. Pont. qui plenitudinem obtinet potestatis, in talibus moderamen consueuerit adhibere.

E X E G E S I S.

Eleemosynarum Quæstores &c.) De his non multum laborandum est, quia *Conc. Trid. sess. 21. de reform. c. 9.* statuit, vt eorum nomen, atque vsus penitus aboleatur, neque ad hoc officium exercendum vllatenus admittantur; *Sess. verò 5. c. vlt. in fin.* statuitur ne per se, vel alium prædicent, & contrafacientes ab Episcopis coërceantur.

Vltra annum &c.) Nota I. Hic limitari Indulgentias concedendi potestatem, quam habent Episcopi ad vnum annum in dedicatione; & ad 40. dies in anniuersario. Quem numerum si excedant, Indulgentias quoad excessum esse nullas, manifestum est ex defectu potestatis, sentit *gl. in c. fin. eod. in 6.* de reliquo autem valere, quia *vtile per inutile non debet vitiari*, plures allegat *Barbos. n. 6.* Posse quoque Episcopum electum & confirmatū, licet non consecratum, dare Indulgentias per Vicarium Generalem, vel quemcunque Clericum (dummodo non laicum, cui nihil tale concedit Ecclesia, etsi fortassis concedere posset) inde manifestum est, quia concessio Indulgentiarum non est actus Ordinis Episcopalis, sed solius Iurisdictionis, quæ potest delegari, tradit idem *Barbosa cum aliis n. 9.*

Cap. XV. Nostro.

Honorius III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex Archiepiscopo, quòd per suam prouinciam liberè possit concedere literas remissionis (siue Indulgentiæ) generales, ita tamen, quòd statutum Generalis Concilij non excedat.

E X E G E S I S.

Intelligit Pontifex statutum Concil. Generalis præcedente *cap.* relatum, ne videl. Episcopi plus Indulgentiarum concedant, quàm vnum annum in Dedicatione, & dies 40. in anniuersario.

Cap. XVI. & vlt. Ne.

Gregorius IX.

S V M M A.

Ne pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, Episcopis & aliis Superioribus, nec non minoribus Prælatis exemptis, concedit Pontifex, vt præter Superioris sui licentiam, prouidum & discretum sibi valeant eligere Confessorem.

E X E G E S I S.

Idem tenendum est de Prælatis Religiosis exemptis, qui & ipsi sunt verè exempti, & quoad hoc aliis Prælatis exemptis pares, Vide *Azor. p. 2. l. 4. c. 5. q. 16.* existimantem huic juris communis priuilegio non esse derogatum per *Conc. Trid. sess. 23. de reformat. c. 5.* modò eligatur Confessarius ab Episcopo aliquo approbatus.

IDEM TITVLVS DE POENITENTIIS ET REMISS. IN SEXTO.

Cap. I. Romana.

Innocentius in Concil. Lugdunensi.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, Archiepiscopum Remensem Quæstoribus fabricæ suæ non debere dare facultatem citandi subditos Suffraganeorum; super benignâ verò ipsorum subuentione Suffraganeos & alios Remensis prouinciæ charitatiuè moneri posse

posse; In concedendis quoq; Indulgentiis non excedat Remensis. Archiepiscopus statutum Concil. General. Lateran. c. Cùm ex eo. eod. in antiq.

EXEGESIS.

Non hæremus, tum quia eiusmodi Quæstores per *Conc. Trid.* sublati sunt, tum quia textus planus est.

Cap. II. Si Episcopus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si Episcopus suo subdito concesserit, vt sibi possit eligere Confessorem, electus in casibus eidem Episcopo specialiter reseruatis nullam habet penitus potestatem. Nullâ quoque potest consuetudine introduci quod aliquis præter Superioris sui licentiam, Confessorem sibi eligere valeat.

EXEGESIS.

Textus est clarus. Ratio dispositionis relata est in Regulas Iuris: quia in generali concessione non veniunt, quæ quis verisimiliter in specie non erat concessurus. Quod autem electio Confessoris non possit consuetudine acquiri, patet quia potestas in foro pœnitentiæ deriuatur à Vicario per superiores subordinatos, vsque ad Sacerdotem electum, qui nihil validè potest ligare vel soluere, nisi quatenus illi per horum aliquem concessum est, nec quidquam populus vel communitas fidelium juris habet, neque causa rationabilis fingi potest, ob quam consuetudo contraria inualescere possit aut debeat, contra subordinationem fori interni diuinitus institutam.

Cap. III. Indulgentiæ.

Idem.

SVMMA.

Indulgentia, quæ ab uno vel pluribus Episcopis, quæ in Ecclesiarum dedicationibus, vel quibuscunque aliis casibus conceduntur, vires non obtinent, si statutum excesserint Conc. General.

Intelligitur ex dictis ad *c. Cùm ex eo. eod. in antiq.*

IDEM TITVLVS DE POENITENT. ET REMISSION. IN CLEMENT. VIII.

Cap. I. Cùm secundùm.

Clemens V. in Conc. Vienn.

SVMMA.

Cùm secundùm Canones vltimo deputandis supplicio, negari (si petant,) non debeat pœnitentiæ Sacramentum, damnat Pontifex abusum contra hoc inductum, túmque aboleri volens, justitiarios & Dominos temporales hortatur, vt ab huiusmodi desistant; simúlque locorum Ordinariis injungit, vt eos; cùm primùm commodè poterunt, diligenter commoneant & si necesse fuerit Censurâ Ecclesiasticâ compellant.

EXEGESIS.

Habentur hi Canones. *1. q. vlt. c. penult. & c. 1. de furtis.* Nimiæ crudelitatis est damnatis ad mortem temporalem, negare media ad euadendam mortem æternam.

Cap. II. Abusionibus.

Idem.

SVMMA.

Repetit Statutum Conc. General. de Quæstoribus non admittendis sine literis Apostolicis, vel diæcesanorum, ac jubet per diæcesanos literas Apostolicas priùs examinari. Ponit deinde octo actus reprehensibiles Quæstorum, eósque prohibet; & delinquentes per Episcopos puniri jubet.

Neque opus est plus addere ad intelligentiam textus prolixi, cuius post Officium Quæstorum in *Conc. Trid.* nullus est vsus.

IDEM TITVLVS DE POENITENT. ET REMISS. IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS IX.

Cap. I. Antiquorum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Centesimo quoque anno visitantibus Basilicas Apostol. Petri & Pauli, Remissio peccatorum plenissima conceditur.

Quæ remissio ab antiquo jam vsitata, à Bonifacio definita est anno seculari, qui deinceps Annus Iubilæus nominatus est, & tùm erat Annus à Christo. 1300.

Cap. II. Vnigenitus.

Clemens VI. Archiepiscopo Tarraconensi eiusque suffraganeis.

SVMMA.

Annus Iubilæus, sive plenissima remissio, quæ olim juxt. præced. dabatur anno centesimo, ad annum quinquagesimum reducitur, ad similitudinem Iubilæi Legis Mosaicæ.

Cap. III. Etsi.

Paulus II.

SVMMA.

Constitutio casus Papæ reseruatos comprehendens,

dens, à quibus nullus potest absoluere sine licentiâ Papæ, & generaliter quoque prohibet casus in Bullâ Cænæ Domini contentos. Quorum explicationem vide apud Nauarrum, Laymannū, Toletum aliósque Casistas passim.

Cap. IV. Quemadmodum.

Sixtus IV.

SVMMA.

Confirmat Pontifex Institutionem Anni Iubilæi, & significat, quòd juxta Pauli III. exemplum & captum, consilium illum reduxerit ad annum vigesimum quintum, quo durante omnes aliæ Indulgentiæ sunt suspensæ.

Cap. V. Etsi Dominici. 11.

Idem.

SVMMA.

Reuocat Pontifex multas Indulgentias ante concessas, & reseruat sibi casus multos, nominatim contentos in Bullâ Cœna.

TITVLVS XXXIX.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Ad Rubricam.

NOT. I. Licet in h. tit. non tantùm de Excommunicatione, sed aliis quoque Censuris agatur, habet tamen iste titulus à solâ excommunicatione, velut à potiori suam inscriptionem, quam etiam seruat Corpus Iuris Canonici, nisi quòd *gl.* marginalis ait in duobus manuscriptis ita inscribi: de Excommunicatione & absolutione. Etsi verò de Censuris in genere & specie accuratè tractent Theologi, Scholastici & Morales, sunt tamen ex his pro intelligentiâ totius Tituli quædam necessariò præmittenda. Idem *tit. habetur in 6. Clement. & vtrisque Extrauag.* & de eâdem materiâ tractatur. *11. q. 3. per totum. 9. q. 1. 33. q. 2. & 3.*

Nota II. Censuram, quæ est Genus Excommunicationis posse ita describi ex *Nauarr. c. 27. man. n. 1. & communi DD.* Quòd sit *pœna spiritualis, quâ vi Iurisdictionis Ecclesiasticæ fideles propter aliquod peccatum priuantur ad tempus communione aut vsu bonorum,* aut munerum & officiorum spiritualium. Est autem pœna hæc simul medicina, quæ non est adhibenda illis, quibus non putatur profutura, & qui pertinaces non sunt, vnde debet præcedere admonitio. Differt autem Censura ab Irregularitate, depositione, degradatione essentialiter in hoc; quia hæ sunt puræ pœnæ durantes non solùm ad tempus, sed in perpetuum, quæ jus ad officia & beneficia Ecclesiastica non solùm ligant, verùm etiam penitus tollunt, neq; soluuntur per absolutionem sicut censuræ, sed per solam dispensationem siue relaxationem legis aut sententiæ. Non esse autem plures illius quàm tres species, Excommunicationem, suspensionem, Interdictum, habet communis sententia, & dicemus *ad c. Quærenti. de verb. sign.*

Nota III. Excommunicatio est *Censura, quâ Christianus separatur, siue excluditur ab Ecclesiasticâ communione siue communicatione fidelium;* quàm definitionem recipi ab omnibus, dicit *Suar. to. 5. de Censur. d. 5. s. 1.* Aduerte autem triplicem esse communicationem fidelium. 1. Est interior & consistit in fide & charitate, quâ fideles cum Christo & inter se vniuntur, vi cuius fidelis vnus pro altero impetrare potest dona spiritualia, & satisfacere. 2. Est exterior & politica consistens in fidelium conuictu, colloquio, commerciis. 3. Est media, siue mixta in cerimoniis & ritibus fundata, spiritualem quoque fructum complectitur, in communi vsu Sacramentorum, tum actiuo, tum passiuo, suffragiis item, sacrificio aliísque diuinis officiis, quæ communi nomine, pro totâ Ecclesiâ & omnibus fidelibus offeruntur. Denique in communi thesauro satisfactionum Christi & SS. quæ per Indulgentias nobis applicantur.

Nota IV. Ex his primam communicationem Ecclesia Iustis auferre aut impedire nec vult, nec potest; & fit, vt in foro externo excommunicatus illam nunquam amiserit, aut ante absolutionem recuperet, juxta dicenda à nobis infrà. Secunda autem & tertia comunicatio auferri potest peccatori contumaci, per Excommunicationem; nam sicut Respublica, ita etiam Ecclesia potestatem expellendi habet à se subditos contumaces, *Matth. 18. vers. 19. Si Ecclesiam non audierit &c.*

Nota V. Est autem Excommunicatio ratione bonorum generatim duplex. Vna Maior, quæ priuat totâ communicatione secundi, & tertij generis. Altera Minor, quæ priuat solâ perceptione Sacramentorum; sumitur ex *c. penult. de Sent. Excomm. in 6.* vbi plura de hoc dicemus. Etsi verò nunc tantùm sit vna species Excommunicationis Minoris, juxt. *d. c. penult.* & praxin Ecclesiæ, posse tamen plures dari, & tot, quot sunt bona Ecclesiæ communia, eius dispensationi aut dispositioni subiecta. Vnde hæc diuisio perinde se habet, ac si esset in totalem & partialem; ideòque etiam nomine Excommunicationis

tionis semper intelligitur Maior, quando absolutè ponitur, quia hæc est absolutè talis, minor autem tantùm secundùm quid; idque declaratur in *c. penult. eod. in 6.* de quo rursus ibi, nisi ex materiâ, vel adjunctis, vel vsu antiquitatis (quæ nomen Excommunicationis sæpe sumpsit latiùs) aliud colligatur.

Nota VI. Vnam quoque esse Excommunicationis Maioris, siue totalis speciem; si enim non est totalis, non est Maior; si totalis est Maior; neque datur medium aut tertium. Neque obstat, quòd Anathemati videantur Canones plus tribuere. *c. fin. 3. q. 4. c. Nemo Episcoporum. 11. q. 3. c. Cùm non ab homine. de Iudic.* Anathema enim dicit execrationem, siue piaculum, quâ ratione olim anathemata dicebantur homines diis inferis & morti consecrati. Vnde Ecclesia hoc nomen ad eos deriuat, quos tanquam execrabiles à suâ totali communione primi & secundi generis præscindit, vt fit in omni excommunicatione Maiori, quo nihil maius potest inferri per anathema quoad substantiam. Etsi possit addere majorem & formidabiliorem solennitatem, vt sumitur ex *c. Debent. 11. q. 3.* Vbi duodecim Presbyteri circumstant Episcopum gestantes lucernas ardentes, easque in terram projectas pedibus conculcant in signum execrationis; sed hæc non faciunt differentiam, nisi accidentalem.

Nota VII. Excommunicatio (& idem est de quâuis Censurâ) fertur, vel per legem permanentem, vel per sententiam & mandatum transitorium. Vnde sumitur diuisio in eam, quæ est à jure, & eam quæ est ab homine, quamuis & prior sit ab homine mediatè Legislatore scil. qui legem tulit. Differunt autem 1. Quia prior solùm ferri potest ab habente potestatem Ecclesiasticam ferendi leges; posterior à quouis habente similem potestatem in foro externo. 2. Illa ex suo genere est perpetua instar legis, ista pendet à judicis vitâ & jurisdictione, qui si moriatur, aut Iurisdictionem amiserit, neque receperârit, ante sententiæ effectum, ea amittit suam vim, quia *Odia sunt restringenda, & re integrâ mandatum morte mandantis* expirat, infrà *de Regul. Iuris in 6.* 3. Excommunicatio (siue Censura) de Iure fertur sub conditione delicti futuri, v. g. si quis Clericum percutiet, sit excommunicatus. Censura autem ab homine potest infligi pro peccato etiam præterito, si v. g. peccator nolit resipiscere, imò etiam pro futuro, tam generatim quàm speciatim, v. g. Si quis, vel in particulari, si Petrus libros hæreticos leget, esto excommunicatus, quæ sententia similis est censuræ à Iure &c. Censura per legem, non ligat extra territorium Legislatoris, ea verò quæ fertur per sententiam, sequitur personam, neque effugitur per mutationem domicilij, de quo plura vide apud *Suar. disp. 2. de Censuris sect. 5.*

Nota VIII. Omnis Censura & Excommunicatio statim incurritur, quàmprimum fertur ab homine, vel quando violatur lex vel conditio à jure, vel per sententiam in futurum præscripta; vnde, si propriè loquendum sit, omnis Excommunicatio Iuris habet vim latæ sententiæ. Quia verò leges & judices sæpe non infligunt actu Censuram, sed minantur & intentant, aut præcipiunt inferri; hinc celebris est diuisio Excommunicationis in eam quæ est sententiæ *latæ*, & eam, quæ est *ferendæ*, etsi hæc non sit verâ Censura, sed potiùs illius comminatio, aut præceptum de eâ imponendâ. Discernendum est autem ex verbis, qualis sit excommunicatio, si dicatur: sub excommunicatione de facto aut latæ sententiæ, clarum esse latæ sententiæ, vide *Suar. s. 3.* qui accuratè id examinat, & rectè dicit *n. 6.* quando est dubium, sitne sententiæ latæ, an ferendæ, præsumi esse ferendæ, quòd *odia sint restringenda.*

Not. IX. Excommunicatio Maior, in aliis fidelibus inducit obligationem vitandi excommunicatum sub pœnâ excommunicationis Maioris, quoad communicationem in crimine criminoso, propter quod excommunicatio est lata, vt amplius dicemus in *c. Nuper. & c. Si concubinæ eod. inf.* sub pœnâ verò Excommunicationis Minoris, si aliâ ratione communicent. Distingui autem solet ad huc Communicatio triplex; 1. In crimine criminoso, de quâ jam diximus. 2. In diuinis & sacris, vel in Ecclesiasticis actionibus & officiis, quæ propriè sacra non sunt, vt conferre beneficium, eligere & judicare &c. 3. Est ciuilis & politica &c. Primam qui participat, peccat mortaliter & incurrit excommunicationem Maiorem. Qui secundo & tertio modo communicat, Excommunicationi Minori fit obnoxius, juxt. *c. Statuimus. eod. inf.* Etsi autem communiter communicatio cum excommunicato non sit nisi venialis, vt ex communi docet *Nav. c. 27. man. n. 28.* fallit tamen in casibus quos enumerat. *n. 29.*

Vt sunt 1. Participatio in Sacramentis vel diuinis officiis, quæ principaliter est excommunicato prohibita. 2. Contemptus clauium, cuius argumentum est nimia communicationis frequentia. 3. Si accedat specialis prohibitio Iudicis præsertim Papæ. 4. Communicatio in quouis peccato mortali, etsi excommunicationem non habeat annexam. Quæ sanè manifestam habent malitiam mortalem. De Excommunicatione minori eiúsque effectu dicemus rursus in *c. penult. in 6.*

Atque hæc de principali huius tituli materia dixisse sufficiat. De interdicto & suspensione dicemus in capitulis, vbi mentio illorum fit, aut de illis agitur; prout alias quoque de Excommunicatione difficultates ex occasione attingemus.

Cap. I. Super eo.

Alexander III. Senonensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Clerici impuberes se mutuò percutientes non sunt ad Apostolicam sedem mittendi; neque Clerici plenæ ætatis; si ex leuitate jocosâ id faciant; Neque Magister, si Scholarem percutiat intuitu disciplinæ, vel correctionis. Si verò Scholares vel seculares Clerici sese percusserint, debent ad Pontif. venire.

Cap.

Cap. II. Monachi.

Idem.

S V M M A.

Monachi verò, & Canonici Regulares, quocunque modo se in claustro percusserint, non sunt ad Apost. Sedem mittendi, sed secundùm prouidentiam Abbatis, vel si ea non sufficit, Episcopi corrigendi.

Cap. III. Si verò. I.

Idem.

S V M M A.

Si alicuius Domini Ostiarius, siue Ianitor sub praetextu sui Officij, Clericum laeserit, ab Episcopo potest absolui, nisi grauiter illum vulnerauerit. Si Officialis id fecerit, non potest sine mandato Papae absolui, nisi fortuito casu Clericum laeserit. Qui verò Clericum sibi vim inferentem laedit necessariae defensionis causâ, non debet ad Pont. ire; vti neque ille, qui in Clericum cum vxore, matre, sorore, vel filiâ propriâ turpiter inuentum manus iniecerit; secus si sint foeminae non ita propinquae, tum enim foret excommunicatus.

Cap. IV. Si verò II.

Idem.

S V M M A.

Percutiens Clericum, qui nutrit comam, non debet propterea ire Romam, neque excommunicatione notari, si esse Clericum ignorauerit, vel in dubio propriâ manu praestiterit iuramentum, quod si praestare noluerit, sicut ab Excommunicato, donec de mandato Pontificis absoluatur, conuenit abstineri.

Cap. V. Non dubium.

Idem.

T E X T V S.

Non dubium est, quòd hi, qui violentas manus in Clericos, vel Canonicos, vel cuiusuis Religionis conuersos, iniiciunt, ex Constitutione Concilij sententiam Excommunicationis incurrant, nec nisi in articulo mortis sine Romano Pontifice absolutionis beneficium possunt impetrare.

E X E G E S I S.

Coniunximus haec capita, quae agunt de percussione Clericorum, sed singula ferè ea proponunt, quae excusent ab excommunicatione soli Pontifici reseruatâ, vt materiae leuitas, cùm pueri se mutuò percutiunt, vel officij ratio, cùm Magistri, alijque potestatem habentes, id faciunt, vel casu fortuito id contingit, vt cum ostiarij submouent turbam & casu Clericum tangunt, vel cùm quis percutit Clericum, quem ignorat esse talem, vel violatio foeminae propinquae iustam iram exasperat &c. Quia tamen etiam percussiones suadente Diabolo factae coniunguntur, & c. 5. famosum illud, quod incipit: *Si quis suadente Diabolo. ex 17. q. 4.* allegatur, placet hîc illius explicationem inserere, cùm inde non solùm paucorum praecedentium, verùm etiam multorum sequentium capitulorum intelligentia pendeat. Est autem illud capit. *Innoc. 2.* in *Concilio General. Lateran. II.* quod extat *c. 15.* eiusdem & refertur *17. q. 4. c. 29.*

Si quis suadente Diabolo huius sacrilegij reatum incurrerit, quòd in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum illum praesumat absoluere, nisi in mortis articulo, donec Apostolico conspectui praesentetur, & eius mandatum suscipiat.

Si quis Clericum vel Monachum &c.) Not. I. Hunc Canonem ferri aduersùs omnes, qui sunt Censurae capaces, etiam foeminas, vt not. *gl. ibid.*

Nota II. Clericorum nomine comprehendi, etiam illos, qui solam primam tonsuram habent, juxt. *c. Cùm contingat. de at. & qual. ord.* licet coniugati sint. *c. vnic. De cler. coniug. in 6.*

Not. II. Non tamen omnes Clericos gaudere priuilegio huius Canonis, vt 1. Clericos coniugatos aut non gestantes habitum clericalem. 2. Degradatos realiter, juxt. *c. 1. De poenis. in 6.* non tamen verbaliter degradatos aut depositos, nec suspensos aut excommunicatos, aut denique irregulares, nisi jure expressum sit. 3. Qui deserto habitu Clericali, dedunt se enormitatibus. *c. Cùm non ab homine. de iud. & de excomm. eod. infrà. Nau.* his accenset quoduis Clericos incorrigibiles. 4. Qui relicto habitu Clericali arma militaria gestant, & in seculari luxu viuunt. *c. In audientiâ. & c. Contingit. II. inf.* si terriò commoniti non resipiscant. 5. Qui se joculatores aut histriones faciunt, item macellarios aut laniones agunt. *c. vnic. De vitâ & honest. Cler. & Clem. I. in 6.* hi priuilegium Clericale penitus amittunt post trinam admonitionem. 6. Denique qui beneficium nullum habent, vel habitum & tonsuram non deferunt; nec alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi deseruiunt, neque cum eius licentiâ in studiis versantur, juxt. *Conc. Trid.* vide *Suar. disp. 22. sect. 1. n. 11.*

Quod licet solùm loquatur de priuilegio fori, extendit tamen idem *Suar.* etiam ad priuilegium Canonis, quasi sint connexa, cùm praesertim *Conc.* alleget *c. vnic. De Cler. in 6.* quod loquitur de priuilegio Canonis. Sed difficilis est extensio poenarum ad similia, & licet quis in crimine enormi sine habitu Clericali deprehensus amittat priuilegium fori, debere tamen ad Iudicem Ecclesiasticum remitti, si alleget se esse Clericum, sentit *Panorm. in c. 1. De Apostat.* quem sequuntur alij.

Not. III. Per Monachos intelligi Regulares omnes. *arg. c. Cùm illorum. inf. eod.* etiam foeminas vt supponitur. *c. De Monialibus inf. eod.* imò etiam conuersos, licet propriè Religiosi non sint. *c. Praesenti.*

c. Ex tenore. & c. De Monialibus. inf. eod. denique Nouitios, quia sunt in via ad Religionem. *c. Religioso. §. Quamuis. eod. in 6.* De Tertiariis SS. Dominici & Francisci, teste Rodriq. *to. 2. q. 65. a. 3. Leo X. in Conc. Lateran.* decreuit, eiusmodi fratres & sorores, si in propriis domibus habitent, secularibus & laicis adnumerari debere, si autem Collegialiter viuant, cum expresso voto & habitu, gaudere priuilegiis, quibus fratres huius Regulæ & habitus gaudent. De Eremitis sentio cum eod. *Rodriq. q. 63. a. 20.* illos non esse Religiosos, neque Ecclesiasticos, sed laicos, nisi profiteantur Religionem approbatam, & habeant Superiorem, viuantque sine proprio.

Suadente Diabolo &c.) Intentione videl. mala, quam hostis ille suggerit, odij, vindictæ, contemptus, &c. intellige talis, qui peccatū mortale contineat, peccatum enim veniale ad Excommunicationem non sufficit, vt si fiat ex subitâ irâ, joco, vel leuitate. Si verò fiat studio moderatæ correctionis, necessariæ defensionis, casu fortuito inculpabili, ista non possunt censeri facta suadente Diabolo, vt patet ex *capp. praecedd.* quatenus continent excusationem ab hoc Canone.

Manus violentas iniecerit &c.) Nota I. Per iniectionem manuum, significari actionem injuriosam corporalem circa personam Clerici, aut res ei adhærentes; qualis non solùm est occidere, mutilare, verberare, sed etiam vestes eripere, lacerare, equo, cui insidet, manus injicere; aquâ, puluere, lapillis conspergere, ad lapsum impellere &c. Quare non requiritur semper neque immediatè manuum vsus, potest enim cubito, pede, sputo, aliisque modis Canon violari. Neque grauitas læsionis æstimari debet ex læsione corporis, sed etiam honoris, si contumeliosa sit personæ Ecclesiasticæ juxt. *Innoc. III. in c. Nuper. inf. eod.*

Nota II. Non sufficere tantùm metum incutere, si nulla violenta actio sequatur, vt si quis Clericum solis minis domo eijciat, aut vestes dormienti surripiat, nisi ideò Clericus cogeretur nudus incedere, aut domi manere, vt obseruat *Suar. cit. disp. 22. n. 31. & 32.* Cùm verò iste Canon in fauorem totius ordinis Clericalis, cuius priuilegio nullus Clericus renuntiare potest, latus sit *c. Contingit. eod. inf.* non excusatur percutiens, etsi percussus in percussionem consentiat, aut seipsum occidat, vulneret, vel grauiter lædat.

Nota III. Etsi alioqui Excommunicatio lata in facientes, non extendatur ad mandantes, vel consulentes, nisi exprimatur, vt ex communi docet *Clarus, lib. sent. §. fin. q. 39. n. 2.* Hunc tamen Canonem incurrunt, etiam quouis modo incitantes, consulentes, non impedientes, si officium ipsorum sit, Clerici percussionem nomine suo factam ratam habentes, quæ sumuntur ex *c. Mulieres. c. Quanta. inf. eod. & c. Cum quis. eod. in 6.* Qui autem consilium datum efficaciter retractat, & impedit, ne effectus sequatur, censuram hanc non incurrit, vt cum aliis tenet *Auila. de Cens. part. 2. disp. 3. dub. 7. concl. 3.* imò nec irregularitatem, vt docet idem post Innoc. in *c. Ad audientiam. de homicid.* necdum compensandi obligationem: quò inclinat. *Petr. Nauarr. l. 3. c. 4. 27.* Moueor, quia consulens sic retractans non ampliùs influit in effectum, qui soli facienti deinceps adscribi debet.

Sine Romani Pontificis &c) Not. I. Hanc excommunicationem esse latæ sententiæ, nam id verba declarant: anathematis vinculo subiaceat, cui videl. se ipso facto illaqueat, vt opus non sit, vt ab aliis illaqueetur. Idem clarè significatur *cap. Cum non ab homine. inf. eod.* vbi dicitur Clerici percussores in edictum excommunicationis incidisse pro iniectione manuum in Clericum, vt opus non habeat injiciente. Imò ipse Canon vocatur clarè latæ sententiæ. quâ tamen cùm illi, de quibus ibi agitur, non possint coërceri, (propter potentiam scil. & feritatem) jubetur tamen ipsis imponi pœnitentia paulò asperior, quàm si in laicos talia commisissent.

Nota II. Vnam hanc Censuram in decreto reseruatam esse Pontifici, neque aliam ibi reperiri reseruatam eidem, extra mortis articulum, vbi omnis reseruatio cessat. Quod autem dicitur, non debere ab vllo Episcoporum absolui reum, donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatum suscipiat. Non est opus, vt se personaliter præsentet, quod multi non possint defectu sumptuum, virium, aut alias ob causas, sed sufficit id fieri per literas aut Procuratorem; neque per mandatum aliud intelligitur, quàm commissio & licentia data alicui subdelegato. Quin Monachos & Clericos, *quocunque modo* (etiam grauiter & cum violatione huius Canonis) *se in claustro percusserint, non debere mitti Romā, sed corrigi per prouidentiam Abbatis aut Episcopi, si non sint exempti,* planum est ex *c. Monachi. supra.*

Not. III. A Doctoribus triplicem percussionem distingui, leuem, mediocrem & enormem, quæ tria judicio jurisprudentis discerni debent; à leui potest absoluere etiam Episcopus, vt ex *d. c. Peruenit.* apertè colligitur. & in rubro generatim asseritur; *Excommunicati pro leui manuum iniectione in Clericum possunt per Episcopum absolui;* imò etiam à graui & enormi, vt sonant illa verba, *quocunque modo in c. Monachus.* vnde ea desumpsimus (adeòque etiam graui & enormi, aliàs non est verum, *quocunque modo*) in claustro se percusserint, quod statutum videtur ad præscindendam Regularibus vagandi occasionem. Quod ad alios Clericos & laicos attinet, si mediocriter aut enormiter iniiciant manus in Clericum, est casus reseruatus Pontifici, exceptis casibus, qui in ipso jure habent excusationem, vt defensionis. *c. Si verò. vel* Ignorantia. *c. Si verò. II. &c.*

Nunc explicato dicto Canone *Quia suadente diabolo*, qui ferè præcipuus est huius tituli, reliqua planiori pede percurramus.

Cap. VI. Mulieres.

Idem.

S V M M A.

Mulieres, vel alia persona quæ sui juris non sunt, pro iniectione manuum in Clericos ab Episcopo absolui possunt; de delicatis non magna pœ-

tentia

stentia, petendum est Consilium Pontificis. Qui verò per alios violenter manus injiciunt in Clericos, ad Pont. sunt mittendi.

EXEGESIS.

Sui Iuris non sunt, vt qui sunt sub patriâ potestate, vel tutoris aut curatoris, serui, item Regulares si in claustro mutuò percutiant, *c. Monachi sup.* extra claustrum id facientes videntur & ipsi ad Pont. mittendi, cùm nulla de his fiat exceptio.

Cap. VII. Porrò.

Idem.

SVMMA.

Manus violentas in fratres suos injicientes, si veniam vltro postulent, inducendi sunt, vt læsis satisfaciant, & Pont. se præsentent.

Ita exigit *c. Si quis suadente,* neque juvat priuata veniæ petitio.

Cap. VIII. Nulli.

Idem.

TEXTVS.

Nulli possunt priuilegio Apostolico se tueri, quò minùs excommunicatos vitare debeant, & pro manuum iniectione in Clericos ipsi sicut excommunicati vitari.

EXEGESIS.

Quo minùs excommunicatos vitare debeant &c.) Nota I. Etsi valde conueniens Iuri diuino sit, vt Ecclesiæ inobedientes, sint nobis quasi Ethnici & publicani, merentes vt ab Ecclesiâ præscindantur, sitq; nobis eorum conuersatio & communicatio abominationi, quod itidem est doctrinæ Apostolicæ *3. ad Tit. ✝. 10. Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est &c.* Item 2. Ioan. ✝. 10. *Qui venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, neque dixeritis ei Aue; qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis*: non est tamen præceptum vitandi hæreticos, qui præcipui sunt inter excommunicandos & excommunicatos, ita à Christo & Apostolis inductum aut institutum, vt non reliquerint Ecclesiæ potestatem hâc in re aliquid mutandi aut dispensandi.

Not. II. Hoc ipsum faciendum esse, excrescentibus hæresibus post tempora Wiclefi, judicauit Ecclesia exortis postea Hussitis, & doctrinâ hæreticâ non solùm Regno Bohemiæ, verùm etiam aliis Prouinciis infectis; cùm hæreticorum multitudo & communicandi cum illis, ac negotiandi in politicis & ciuilibus necessitas extorsit legem de vitandis excommunicatis mitiorem, quàm edidit *Martinus V. in Concil. Constant. per Extrauag. Ad euitanda.* quæ etsi non reperiatur in contextu & decretis Concilij eiusdem, refertur tamen quoad maiorem sui partem à Concilio Basiliensi & in statutis Ecclesiæ Gallicanæ *tit. de vit. excomm. & renouata à Concil. Later. sub Leone X. Sess. 11. & in Concordatis inter eundem, & Francisc. I.* habetque pro se grauissimorum DD. attestationem, & notoriam Ecclesiæ praxin, de non vitandis generatim solùm & non speciatim aut nominatim excommunicatis & interdictis, cuius partis tenor est iste apud *Nau. c. 25. man. n. 35.*

Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum Conscientiis timoratis, constituimus, vt nemo posthac, teneatur abstinere & separare, neque euitare communicationem alicuius in administrando aut recipiendo Sacramenta, aut in aliis diuinis Officiis, aut extra illa, ratione alicuius sententia aut Censura Ecclesiastica, aut suspensionis à Iure vel ab homine generaliter promulgata: neque seruare Interdictum Ecclesiasticum; Si illa sententia, prohibitio, suspensio, aut Censura non fuerit promulgata, aut denuntiata specialiter & expressè à Iudice contra certam aliquam personam, Collegium, Vniuersitatem, aut locum certum.

Nota III. Alteram huius *Extrauag.* partem prout illam ex *Concil. Constant.* refert *S. Antoninus 3. p. tit. 14. c. 3.* & sequitur *Felin. in c. Rodolphus. de rescript.* esse huius tenoris.

Saluo, si quem pro sacrilegâ manuum iniectione in Clericum sententiam latam à Canone adeò notoriè constiterit incidisse, quòd factum non possit aliquâ tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari. Nam à communione illius, licet denuntiatus non fuerit, volumus abstineri iuxta Canonicas sanctiones.

Concilium autem Basileense *Sess. 20.* celebratum Anno 1435. quamuis eandem Constitutionem Constantiensem referat, quoad partem à nobis jam verbatim allegatam; alteram tamen partem prorsus omittit, aut immutat, & loco notorij percussoris Clerici solùm vitandi, substituit præceptum de omnibus notoriè excommunicatis vitandis hoc tenore.

Neque manifestò constet incurrisse sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium Iuris excusari, quia à Communione huius, quòd se separent, volumus iuxta Canonicas sanctiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque juuare sic excommunicatos, suspensos, interdictos aut prohibitos. Quam Constitutionem ita ex Conc. Basileensi quoad alteram partem conformatam & immutatam defendit *Nauarr. c. 27. man. n. 34.* & pluribus allegationibus confirmat, quas supra posuimus *n. 2.*

Nota IV. Nos inhærere sententiæ *Io. Gutierrez. lib. 1. Canonic. qq. c. 1. n. 14.* vbi (post hanc difficultatem exquisitè & solidè tractatam) ita concludit:

Vltimo intrepidè teneo, atque est obseruandum, alteram Constantiensem esse receptam Ecclesiæ vsu, atque omnino consuetudine approbatam: quod etiam contrariæ opinionis autores fatentur apertè, vt Nauarr. c. 27. man. n. 35: quem omnino vide.) *eámque esse obseruandam in judicando & consulendo indubiè, & absque vllo metu: Nempe, vt nullus alius excommunicatus vitandus sit, nec teneamur vitare nisi illum*, *qui nominatim*

tim excommunicatus fuerit, & à Iudice publicatus vel denuntiatus: & præterea notorius Clerici percussor, ita quòd factum nullà possit tergiuersatione celari, aut vllo suffragio excusari: Non verò alius quicunque etiam notorius omnino excommunicatus, ante eius publicationem siue denuntiationem.

Quam sententiam euincit Ratio Concilij Constantiensis, cui propositum fuit mederi scandalis & periculis animarum ex præcepto vitandi quosuis hæreticos (qui sine numero jam tum excrescebant) exorientibus. Cui rei consultum non fuisset, si omnes hæretici manifesti, per Bullam Cœnæ aliáque jura notoriè excommunicati forent vitandi, cùm illis tota Europa redundet. Plura hâc de re vide apud doctissimum *Gutierrez. l. c.*

Not. V. Licet alios excommunicatos non teneamur vitare ex præcepto Ecclesiæ, tenemur tamen ex charitate, ne demus illis occasionem peccandi, (si v. g. petamus ab illis Sacramenta, quæ scimus ab illis non posse licitè administrari, cùm Ecclesia nihil illis, sed Catholicis tantùm gratiam communicationis indulserit, vt multi sentiunt non improbabiliter. Placet tamen sequi sententiam mitiorem *Soti in 4. d. 22. q. 1. a. 4. concl. 1. Sanch. l. 7. de matr. disp. 9. n. 8.* qui putant licitè ab Excommunicatis toleratis peti & recipi posse Sacramenta, quia Ecclesia absolutè concedit facultatem communicandi cum illis, quæ esset frustratoria, aut nociua si ipsi non possent vicissim sine peccato nobiscum communicare. Vt autem illi vltrò se ingerant, & obtrudant non petentibus, credimus non licere, atque hâc ratione, in fauorem ipsorum nihil esse concessum.

Nota denique VI. Ex hoc denique rectè deduci à *Nauarro, c. 27. man. n. 36. Henriq. lib. 13. c. 11. n. 4.* & aliis pro eiusmodi excommunicatis toleratis (quales sunt Acatholici hodie in Germaniâ, Galliâ, Angliâ &c.) posse publicè orari & sacrificari, non solùm indirectè petendo augmentum Ecclesiæ sed etiam directè, modò non nominentur contra Ecclesiæ morem & cum scandalo, quidquid alij contra sentiant. Imò crediderim etiam nominari posse, si Princeps vel Respublica Acatholica inde Religioni Catholicæ conciliari posset; in quo locum scandalum non habet: Ex quo sequitur fas quoque esse his Excommunicatis concedere sepulturam sacram, si præsumatur illos piè decessisse; quos autem constat impœnitentes decessisse, ipsi Acatholici non ægrè ferent, sepulturâ priuari propter impœnitentiam non propter Excommunicationem; Etsi consuetudo in Germaniâ obtineat, vt hæretici quicunque promiscuè cum Catholicis sepeliantur, vt docet *Laymann. tract. de Excomm. c. 4. n. 9.* quem tamen morem quibusdam locis receptum putat tollendum.

Cap. IX Parochianos

Idem, Episcopis & aliis Prælatis per Galliam constitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt Parochianos suos subditos, qui in Monachos aut conuersos manus iniecerint, remotâ appellatione, juxta c. Qui suadente. *excommunicatos publicè nuntient, faciántque arctiùs vitari, læsis satisfacere, & Pontifici se præsentare.*

Intelligitur ex hactenus dictis.

Cap. X. Ex Tenore.

Idem, Genuensi Archiepiscopo.

S V M M A.

Cum B. Canonicus in quemdam Subdiaconum manus iniecisset; mandat Pontifex, vt Archiepiscopus recepto ab eo juramento de mandato ipsius, à sententiâ, quâ tenetur ipsum absoluat, & vi Iuramenti obseruantiam Canonis Si quis suadente *iniungat.*

Cap. XI. De cætero.

Idem, Cenomanensi Episcopo.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, si quis pro manuum iniectione in Clericum, sit excommunicatus & absque periculo (propter capitales inimicitias) non possit se Pontifici præsentare, vt ipsum Episcopus absoluat, recepto Iuramento secundùm morem Ecclesiæ, & quàm citiùs poterit, Romam adeat.

Cap. XII. Ad hæc.

Vrbanus III. Senonensi Archiep.

T E X T U S.

Romana Ecclesia absolutionem sententiæ deligatorum nequaquam consueuit aliis delegare, nisi in literis Commissionis contineatur expressè de sufficienti cautione præstandâ ab his, qui absolui debent, quòd judicio Ecclesiæ debeant obedire.

E X E G E S I S.

Nota I. ex *Panorm. n. 1. ad c. hu.* formam & practicam adhibendam in absolutione ab Excommunicatione Canonis. Sufficit enim præstare juratoriam cautionem de parendo mandatis Ecclesiæ, scil. vt post absolutionem satisfaciat læsis, & se præsentet Papæ, si fieri possit; nisi cognitâ impotentiâ & impedimentis hæc pars mandati eundi Romam remittatur. Quo pacto mandatum Ecclesiæ intelligi debet etiam in duobus sequentibus capitulis, (quæ ideò coniunximus) aliisque similibus.

Nota II. Ex eod. *Panorm. ad c. 11. n. 2.* Quòd absolutio ab hâc excommunicatione, subsistente impedimento eundi Romam, possit fieri ab Episcopo, non autem à Prælatis inferioribus; cui quia per se non competit hæc absolutio, cessante impedimento debet ire ad illum, cui reseruata est & per se competit, videl. ad Papam. Quod Innoc. extendit

etiam

Digitized by Google

etiam ad excommunicationem ex aliâ causâ latam, & à *Panorm.* probatur ex *c. Est. eod. in 6.*

Nota III. Qui captatâ opportunitate non vadit ad Papam mox reincidit in eandem excommunicationem juxt. *d. c. Ad eos.* Si autem vadit, cùm potest, non petit ampliùs absolutionem, sed recipit mandatũ Papæ, si quod iniungat. Quam tamẽ petere debet tanquam periurus, si non iuit, cùm poterat; neque tamen reuiuiscit prior Excommunicatio, sed est noua Excommunicatio à Iure lata propter violationem dicti Iuramenti, juxt. *d. c. Est.*

Cap. XIII. Ea noscitur.

Clemens III.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd mulieres, senes, valetudinarij, membris fracti, licet Romam non veniant, ab Episcopo possint absolui, si læsis satisfaciant. Alios autem siue pauperes, siue diuites, Papæ vel eius Legato debere præsentari. Si verò in articulo mortis absoluantur, & sanitati restituantur, tum Papam, vel eius Legatum accedant.

Intelligitur ex dictis.

Cap. XIV. Cùm non ab homine

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex Reum Canonis, Si quis suadente: *licet non denuntiatum debere vitari, nisi sit occultus, quo casu vitari debet priuatim. Occisores Clericorum aut Presbyterorum, qui contempto clericali habitu tyrannidi & enormitati se immiscentes dicto Canone coërceri non possunt, aliquanto tamen asperiùs puniendi sunt, quàm si in laicos illa commisissent.*

E X E G E S I S.

Nunc postquam nulli Excommunicati sunt vitandi, nisi sint denuntiati, quoad hanc partem iste Canon locum non habet. Quoad alteram partem si potentia prænaricantium, se per Canones coërceri non sinat, aliquatenus saltem pro grauitate huius culpæ puniri debent seueriùs.

Cap. XV. Cùm desideres.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex. 1. Etsi quis juramentum præstiterit de parendo mandatis Ecclesiæ, nisi absolutionis beneficium consecutus fuerit, non esse ei communicandum. 2. Si publica fama est aliquem verberâsse Clericum, non esse ipsi communicandum, nisi ad arbitrium Episcopi se purgauerit, vel ad cautelam absolutus fuerit. 3. Etsi Clericus verberatus, Episcopo mediante, verberatori reconciliatus fuerit, nihilominus esse vitandum, quia Ecclesiæ nondum satisfecit.

Neque hic quidquam obscuri est post ea, quæ de mandato Ecclesiæ diximus.

Cap. XVI. Veniens.

Idem.

S V M M A.

Cùm quadam Monialis cum Clerico Ecclesiam ingressa, ludendo officia diuina turbâsset, & sacerdos eam vi extraxisset; rescripsit Pontifex, illum non esse vitandum, cùm ex hoc nullatenus sit excommunicatus.

Quia vid. in Ecclesia suâ, vsus est justâ correctione & defensione aduersùs turbantem.

Cap. XVII. Peruenit.

Idem.

T E X T U S.

De his absoluendis, qui Clericis non enormem sed leuem & modicam iniuriam irrogârunt, Pontifex rem arbitrio Episcopi committit.

E X E G E S I S.

Ad hunc enim pertinere percussionem modicam diximus ad *c. Si quis suadente.* imò etiam mediocrem, colligitur ex hoc textu, qui solam enormem videtur excludere.

Cap. XVIII. Significauit.

Idem.

S V M M A.

Clericos, scienter & sponte participantes excommunicatis à Pontifice, eâdem Excommunicatione inuolui, & ad ipsum pro beneficio absolutionis debere remitti, rescribit Pontifex.

Planum est.

Cap. XIX. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Non solùm in Clericos temerarias manus injicientes, sed etiam incendiarios per Ecclesiæ sententiam publicatos, pro absolutione Romam mittendos decernit Pontifex.

Intelligit Incendiarios propter hoc crimen excommunicatos *Panorm.*

Cap. XX. Ad eminentiam.

Idem.

S V M M A.

Vult Pontifex id obseruari, vt illi excommunicati

Digitized by Google

cati habeantur absque omni hesitatione ab excommunicatione absoluti, quos constiterit, à Legatis Cardinalibus (etsi mandatum super hoc non ostenderint expressum) beneficium absolutionis adeptos.

Notabile, sed non difficile.

Cap. XXI. A Nobis.

Idem.

SVMMA.

Sententiâ Generali excommunicationis (v.g. si quis furtum fecerit, sit excommunicatus) non nisi subditi (Excommunicantis) obligantur, nisi fortè plus contulerit maior & largior autoritas delegantis.

Nihil obscuri.

Cap. XXII. Conquesti.

Idem.

SVMMA.

Violentes Ecclesiarum spoliatores & effractores mandat Pontifex excommunicatos nuntiari, & euitari, donec læsis satisfaciant, & cum literis rei veritatem continentibus Pontifici se repræsentent.

Nihil dubij.

Cap. XXIII. Perpendimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam Sacerdos se filium Regis falsò nominans, seditionem fecisset, & à B. Comite jussus esset fustigari, eiúsque mandato patibulo traditus expirâsset, rescribit Pontifex, si non propulsando iniuriam, sed inferendo fuerit occisus, non esse interfectores pro absolutione Romam mittendos, sed pro arbitrio Episcopi competentem eis pœnitentiam injungendam.

EXEGESIS.

Invasor fuit vtique iste Sacerdos, & ad defendendam publicam quietem justè potuit occidi, cùm præsertim immiscendo se enormitatibus, eo ipso priuilegium Canonis amiserit.

Cap. XXIV. Vniuersitatis.

Idem.

SVMMA.

Laicum, qui jussu Abbatis cui seruit, in Clericum, Monachum aut Conuersum manus inijcit, vbi causa non subest; rescribit Pontifex, nisi causâ Regularis disciplinæ Abbas faciat; ipse, vel necessitate vrgente per Clericum vel Monachum fieri jubeat: tam qui tales verberari præcipit, quàm illi qui verberant, (etiamsi causa subesset) Excommunicationis sententiam, donec ad Sedem Apostolicam veniant, nequaquam euadere.

EXEGESIS.

Panorm. hîc *n. 5.* elicit hanc Regulam, quòd Prælatus Episcopo inferior, non potest Clericum sibi subiectum etiam disciplinæ causâ verberare, nisi necessitas vrgeat (ad quam non alligatur Episcopus) & quidem non per laicum, sed per Clericum.

Cap. XXV. In audientiâ.

Idem.

SVMMA.

Consultus Pontifex, an Clerici arma militaria relicto habitu Clericali gestantes gaudeant priuilegio Canonis? Respondet, cùm frustra Ecclesiæ auxilium imploret, qui committit in ipsam, & lex ciuilis efficax afferat argumentum, matronam, cuius pudicitia attentata fuerit, non posse iniuriarum agere, si in veste meretricali fuerit deprehensa: huiusmodi Clericos, si à Prælatis tertio commoniti arma noluerint deponere, de priuilegio subsidium aliquod habere non debere.

EXEGESIS.

Cùm frustra Ecclesia auxilium &c.) Nota I. Regulam hîc positam de Ecclesiâ, æquitati naturali esse valde consentaneam. Cur enim mihi autoritate suâ ferat opem, cuius autoritatem spreui aut sperno? Concordant in eâdem Regulâ *c. Immunitatem de immun. Eccles. c. 2. Ne Clerici vel Monachi. c. Quia frustra. de vsur. c. Contingit. inf. eod. c. Frater. 17. q. 4.* congruit *lex Auxilium. ff. de minoribus.*

Nota II. Arg. desumptum ex l. ciuili à Pontifice, quæ habetur *ff. De iniur.* Item apud. §. *Si quis Virgines*, meritò censeri efficax, sicuti enim matrona honesta depræhensa in veste inhonestâ, licet appellata de adulterio, non auditur super actione Iniuriarum; ita Clericus contra Canones vtens vestibus militaribus, indignus est qui Canonum subsidium imploret.

A Prælatis tertio commoniti &c.) Iure antiquo priuilegium Canonis non amittebatur sine trinâ admonitione, vt patet ex *cap. De illicitâ. 24. q. 3. c. De Presbyterorum. 17. q. 4. & c. Omnes decima. 16.* Nunc autem post *Concil. Trid. sess. 23. c. 6.* non est opus admonitionibus, sed facto ipso, quòd aliquis non gestat habitum & tonsuram, aut non seruit Ecclesiæ, vel non versatur in studiis cum licentiâ Episcopi, priuatus est priuilegio Clericali, vt etiam ille, qui immiscet se enormitatibus, vt patet *ex c. Perpendimus.* Est verò enormitatibus se immiscere, vt ex casu dicti cap. liquet, quando Clericus facit seditiones, aggressiones, tumultus in populo, vt docet *Bellet. disquisit. Clerical. p. 1. tit. De fauore Cleric. Canon. n. 41. & 42.*

Cap.

Cap. XXVI. Quod de his.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex, quòd asserens se in Canonem latæ sententiæ incidisse, non aliter quàm per sedem Apostol. aut eius Legatum possit absolui, nisi fortè in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel senectute grauetur, quod ad Pont. non valeat venire. Consueuit tamen ab his iuramentū exigi, quòd resumptis viribus & opportunitate velint Rom. Ecclef. visitare.

Nihil hic dicitur, quòd non paulò superiùs dictum sit priùs.

Cap. XXVII. Cùm pro causâ.

Innocent. III. Archiepiscopo, Decano, Præcentori Lugdunensi.

S V M M A.

Cùm Archiepiscopus iste Archidiaconum Cabilonensem, quod Præcentorem verberando per claustrum traxisset, propter violentam manuum iniectionem, & violationem immunitatis Ecclesiasticæ, excommunicatum publicè nuntiâsset, mādauit Pontifex, vt si Archidiaconus vnam tantùm excommunicationis causam in literis pro impetrandâ absolutione expresserit, illum tanquam ob alteram Ecclesiæ suæ causam adhuc excommunicatum, eidem satisfacere Archiepiscopus cogat.

E X E G E S I S.

Apparet Ecclesiam Cabilonensem fuisse Regularem, vtpote quæ claustrum & dormitorium commune habuit, quæ non conueniunt Ecclesiæ seculari. Nota verò Regulam ex h. t. quam ponit *gl.* Si aliquis pluribus ex causis fuit excommunicatus, & in petitione absolutionis tantùm vnam expressit alterâ suppressâ, adhuc manet excommunicatus *arg. c. Ex parte. de offic. ordin.* adde eiusmodi absolutionem esse per subreptionem obtentam, *c. Officij in eod.*

Cap. XXVIII.

Idem, Abbati S. Andreæ.

S V M M A.

Rescribit Pontifex ad casum, quo quidam ob Excommunicationem Canonis, Si quis suadente, *incursam, pro absolutione ad Papam proficiscens in itinere fuit occisus, talem, etsi pœnitentiæ signa euidentia præcesserint, & absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendum esse apud Ecclesiam absolutum; sed debere etiam defuncto absolutionem impendi. Neque obstare, quòd videatur Ecclesia tantùm posse ligare & soluere homines super terram, non autem sub terrâ sepultos, neque esse communicandum mortuo, cui non est communicatum & viuo; fuisse enim illi communicandum, & legi, quòd in certis casibus per Canones notatis, Ecclesia ligauerit & soluerit mortuos. Mandat autem absolutionem huius defuncti à Sede Apostol peti, reliquos autem hâc causâ excommunicatos, & occisos illis absoluendos relinquit, à quibus erant absoluendi, dum viuerent; Absolutionem verò faciendam cum psalmo pœnitentiali, Oratione Dominicâ, & aliis consuetis; Heredes quoque ad satisfaciendum pro defuncto, per censuras iubet compelli.*

E X E G E S I S.

Quamuis absolutus apud Deum &c.) Not. I. Egregiè ad h. t. declarandum loquitur *Panorm. hic n. 11.* Ecclesiam ligare vel absoluere, scil. quoad nos, vt nos habeamus illum pro absoluto, vel ligato, non enim absoluit quoad Ecclesiam triumphantem, sed est quædam denuntiatio, vt quia denuntiat illum ligatum vel absolutum, & ita propriè factum est in casu *h. c.* Nam primò informauit se Ecclesia de pœnitentiâ & contritione huius interfecti (cuius magnū argumentū est iter pro absolutione susceptum ad Papam) vnde conclusum fuit esse absolutum quoad Deum, absoluit ergo illum postea Innoc. quoad nos & denuntiauit quoad Deum, & ideò notabilis *gl.* alibi dicit, quòd Prælatus absoluendo, vel ligando nullam vim potestatis exercet quoad Deum. *24. q. 1.*

Nota II. Cùm quæritur vtrum Ecclesia possit mortuos excommunicare, de quo disputatum est in V. *Concilio Generali, teste Euagrio. l. 4. hist. Eccl. c. 37.* vtrùm possit in illum ferri anathema, qui post mortem primùm cognoscitur fuisse hæreticus. Affirmant aliqui apud *Azor. p. 2. lib. 5. c. 26. q. 2.* & videtur fauere *c. Si quis. de hæret. & Innoc. hic.* allegans Ecclesiam hoc de facto fecisse; potuit enim quis mori in contumaciâ, quæ post mortem primùm innotescat, & eatenus subesse iurisdictioni Ecclesiæ. Negant alij communiter rectiùs, vt *Sot. Siluester. v. Excommunic. Nauarr. c. 27. man. c. 271.* & alij apud *eund. Azor.* eo maximè argumento, quòd crimina cum morte extinguuntur. *c. Quorundam. d. 23. & c. Si accusatm. v. Si verò. de hæret. in 6. & l. 1. & C. Si reus vel accusatus mortuus fuerit*; solus ergo Deus punit aut absoluit mortuorum crimina, coram quo nunquam extinguuntur, si in vitâ non fuerint extincta per pœnitentiam.

Nota III. Cùm ad *Rubr. Not. 2. & 3.* diximus Excommunicationem Maiorem priuare omnibus bonis, quæ sunt in potestate Ecclesiæ, ideóque Minorem non esse nisi secundùm quid talem, quia priuat solâ participatione Sacramentorum: constet autem mortuos non posse priuari communione ciuili, imò nec sacrorum participatione externâ, cùm vtriusque sint incapaces, non posse dici simpliciter excom-

excommunicari, sed solùm secundùm quid, in quantum illorum corporibus negantur sepultura, exequiæ, & Officia pro defunctis fieri solita; quod quatenus fit aut fieri potest post mortem, eatenus dicuntur post illam ligari & absolui, cùm declaratur verè pœnitentes obiisse, & sepultura cum suffragijs illis conceditur, vt in casu *h. c.*

Cap. XXIX. Nuper.

Idem, Vuratislauiensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex de laicis, qui Clericos (sine læsione quidem) in custodiâ publicâ vel priuatâ, vel etiam in Vinculis detinent, & vtrùm nominatim excommunicatis scienter communicantes possint absolui per Confessionem à simplici Sacerdote? Rescribit ad primum, tales laicos esse excommunicatos. Ad secundum, eum qui communicat in crimine criminoso, consulendo, iuuando, fauendo, esse excommunicatum excommunicatione maiori; si autem communicet dumtaxat in oratione vel osculo, aut orando secum, aut etiam comedendo, posse absolui à proprio Sacerdote vel Episcopo, quia conditor Canonis eam specialiter sibi non retinuit &c.

EXEGESIS.

De communicatione cum excommunicatis tum in crimine, tum in aliis diximus ad *Rubr. tit. not. 9.* Quod verò per communicationem in diuinis ibi cum *Nauarr.* censuimus grauiter peccari, hic autem Pontifex communicatione in orando neget incurri excommunicationem Papæ reseruatam, intelligi debet de leui aliquâ participatione in orando extra templum, vel in templo breui tempore, aut non in officiis solennioribus & precibus publicis, quæ fiunt nomine Ecclesiæ, quod etiam notauit *Nauarr. c. 27. n. 36. ad 5.* Per carcerem siue custodiam, & multò magis per vincula violari Canonem *Si quis suadente*, meritò censet Pontifex; videtur enim hæc iniuria & violentia esse grauior læsione & percussione corporali. Reliqua intelliguntur ex dictis ad *c. 5. & d. Canonem ibid.*

Cap. XXX. Quod in dubiis.

Idem, Strigoniensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex excommunicato, licet iurauerit stare mandato Ecclesiæ, communicari non debere, donec per Ecclesiam fuerit absolutus, alioqui absolutio post iuramentum non foret necessaria. Nullus autem scienter nominatim excommunicato communicare tenetur, nisi personæ per Greg. Papæ c. Quoniam multos *exceptæ. Alij autem nisi commoniti participare desistant, excommunicandi sunt. Participantes autem illi, qui est cum participibus suis excommunicatus, & ipsi sententiam Excommunicationis incurrunt.*

Cap. XXXI. Inter alia.

Idem, Doctoribus Bononiensibus.

SVMMA.

Cùm ex Gregorij Papæ c. Quoniam multos, *præced. c. allegato, orta esset quæstio, aliis concedentibus personas ibi nominatas, excommunicato communicare teneri, præsertim quæ priùs ad communionem eorum tenebantur, aliis asserentibus eos communicare licitè posse, si velint, non tamen ad hoc ex necessitate teneri. Rescribit Pontifex, ex dictis personis, illas, quæ priùs ad communionem tenebantur, neque postea ad contrarium teneri, cùm adhuc debitum duret, & ita per consequens ad communionem obligentur, sine quâ illud nequeunt exhibere. Illud autem non ad omnes personas cap. esse referendum; debere enim, viatores, peregrinos, mercatores, à communione talium personarum, (nisi articulus necessitatis immineat,) abstinere, vt in fi. dicti c. colligitur manifestè. Personas autem exceptas dicit Pontifex in criminibus communicare non debere.*

EXEGESIS.

Per Gregorij Papæ c. Quoniam multos, &c.) Est hoc *c. Greg. VII.* & refertur. *11. q. 3.* cuius explicationem pete ex *Nauarr. c. 27. n. 27.* & Theologis moralibus, qui accuratè, & ex instituto hæc explicant; capitulorum autem horum duorum, quæ à se dependent, clara est decisio, nec nos detinere debent.

Cap. XXXII. Cùm illorum.

Idem.

SVMMA.

Qui sciunt se excommunicatos, & sacros ordines accipiunt, si fuerint seculares Clerici, Rescribit Pontifex esse in perpetuum deponendos. Illi autem, qui non recolunt factum, quo Excommunicationem meriti fuerint, vel factum quidem scientes, sed Iuris ignari nesciunt se exinde teneri, neque ipsi in his casibus possunt ab Archiepiscopis, vel Episcopis sine speciali mandato Pontificis absolui, licet eidem possint intimari. Licet verò ab Alex. Pont. fuerit constitutum, claustrales quocunque modo se in claustro percusserint, non esse Romam mittendos &c. & alibi dicatur de seculo ad Religionem fugientes, si postea confiteantur se pro aliquo delicto Excommunicationem ipso facto incurrisse, non posse sine licentiâ Papæ per Abbatem absolui, etsi possint puniri, Innocentius tamen etiam hoc

hos absoluendi concedit potestatem, nisi excessus eorum fuerit difficilis & enormis, ex enumeratis in textu. Si verò claustralis aliquis in personam alterius claustri manus iniecerit, per Abbatem ejus, qui passus est iniuriam, absoluatur. Si autem Clericum percusserit secularem, non nisi à Papâ poterit absolui. Si autem hos claustrales ordinari contingat, & scienter id fecerint, ab executione suscepti ordinis & officij maneant suspensi, cum reliquis autem facti vel Iuris ignaris post peractam pœnitentiam Abbas possit dispensare, nisi factum graue fuerit & notabile, aut is qui fecit, fuerit talis, de quo obliuio, aut ignorantia non possit præsumi.

EXEGESIS.

Iste Canon, quatenus negat vel limitat Abbatibus potestatem absoluendi Clericorum percussores, hodie non ligat Regulares suos, aut Religionem ingredientes propter priuilegia Religionum, per quæ concessum est illarum Superioribus vt per se, vel alios, omnes suos possint absoluere ab omnibus peccatis, ante, vel post ingressum commissis, & ab omnibus Ecclesiasticis & secularibus sententiis, censuris & pœnis à Iure vel homine latis per *Bullam Sixti IV.* concessam Minoribus quatuor tantùm casibus exceptis, de quibus in eorũ monumentis; simile priuilegiũ concessum est PP. Benedictinis; vtrumque participat Societas Iesu, vt refertur in *Compend. priuil. verb. Absolutio. §. 7. & 10.* Volentes tamen ingredi Societatem & absolui, reincidunt in pristinas sententias, nisi mox ingredi, & peractis experimentis vota emittere velint. Quod idem tradit *Azor. p. 1. l. 5. c. 12. q. 9.* & nullâ licet factâ priuilegiorum mentione, existimat cum aliis ibi allegatis, verius esse, eiusmodi excommunicatos à Superiore Religioso absolui posse; etsi non video, quid ad præsens cap. respondeat, aut respondere possit.

Cap. XXXIII. De Monialibus.

Idem, Pistoriensi Episcopo.

SVMMA.

De Monialibus rescribit Pontifex, si vel in se inuicem vel conuersos aut conuersas suas, aut clericos etiam manus iniecerint, per Episcopum, in cuius diœcesi fuerint, absoluendas esse.

Est textus de plano.

Cap. XXXIV. Si verò.

Idem, vniuersis Cruce signatis.

SVMMA.

Cùm Veneti essent excommunicati, & Cruce signati, nauibus illorum vti formidarent, vtpote maiori parte nauli (cuius recuperandi spes nulla erat alia) jam persolutâ, rescribit Pontifex, ab excommunicatis exigi posse & recipi quod debetur, & jure cautum esse, quòd transeuntes per terram hæreticorum, aut excommunicatorum, necessaria emere ac recipere possint; præterea patrefamilias excommunicato (cui in hoc similis erat Dux Venetorum) à participatione illius familiam excusari.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. non teneri nos cum incommodo præsertim magno euitare excommunicatos, sed perinde esse, ac si non possemus, illud enim dicimur posse, quod commodè possumus. *l. Nepos. in fin. ff. De verb. signif. & l. Filius qui. ff. De cond. judi. item c. Faciat homo. 22. q. 1.*

Cap. XXXV. Vt famæ.

Idem, Londonensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex etiam Clericos, postquam fuerint de crimine Canonicè condemnati sub arctâ custodiâ detineri posse ac debere, qui cùm sint incorrigibiles, nec in monasteriis custodiri possint, ad similia, vel peiora facilè laberentur. Laici verò citra censuram capere possunt Clericos & ad judicium trahere etiam de licentiâ & autoritate Prælatorum, quorum jurisdictioni subsunt, dum tamen non amplius violentiam extendant, quàm res exigat.

EXEGESIS.

Regula h. t. quòd illi, *quorum autoritate alij aliquid faciunt, ipsi facere videantur*; concord. cum illâ in 6. *Quòd quis facit per alium, censetur facere per seipsum.* Colligunt hinc DD. quòd Iudex Clericos in flagranti crimine depræhensos possit capere & custodire, donec suo judici tradi possint, quod satis apertum est ex text. & multis allegationibus confirmat *Barbos.*

Cap. XXXVI. Contingit.

Idem, Bracharensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm Clerici, vt satisfacerent offensis secundùm morem patriæ instar laicorum, supponerent corpora sua triginta, seu pluribus aut paucioribus percussionibus fustium. Rescribit Pontifex huiusmodi manuum iniectionem etsi non violentam, iniuriosam tamen videri, cùm ille Canon non tam in fauorem Clerici ordinati, quàm in fauorem Ordinis Clericalis fuerit promulgatus: Ideòque mandat id de cætero prohiberi. Clericum autem contra facientem excommunicari; prouidere autem debeat vt iniuriam passo aliter & sine iniuriâ Clericali satisfaciat.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. Regulam sæpiùs in jure nostro repetitam: Quòd *vbi priuilegium est indultum principaliter, in fauorem Collegij, seu publicum, licet communiter etiam concernat fauorem priuatarum personarum, non potest priuata persona illi priuilegio renuntiare*, concord. *c. Si diligenti. de foro compet.* Secus est, vbi priuilegium principaliter concernit fauorem priuatorum, sed in consequentiam fauorem publicum. *cap. Dilecti. de foro compet.*

Cap. XXXVII. Relatum.

Idem, Lugdunensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex etiam seruos pro iniectione manuum in Clericos mitti ad sedem Apostolicam absoluendos, nisi fecerint hoc in fraudem, vt subtrahant se obsequio dominorum, aut Domini graue damnum inde sentiant, hoc enim casu posse eos ab Episcopo absolui, sed pro recompensatione itineris aliam eis satisfactionem esse injungendam.

Nihil hic est, cur hæreamus.

Cap. XXXVIII. Sacris.

Idem, Strigoniensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Licet excommunicatus ad cor rediens, excommunicatos alios, quos priùs fouerat, expugnauerit, non habendum tamen esse ideò absolutum, nec si occumbat in huiusmodi bello orandum, nisi de ipsius viuentis pœnitētiâ per euidentia signa constiterit, & iuxta aliam constitutionem defuncto etiam absolutio impendatur.

Statutum hoc est ad terrorem excommunicatorum, Constitutio altera eiusdem. *Innocent.* habemus *sup.*

Cap. XXXIX. Sicut.

Idem, Assuntinensi Episcopo.

SVMMA.

Rescribit Pontifex, nisi Excommunicati ab Episcopo, literas absolutionis à Papâ, vel illius Delegato afferant, aut aliter legitimè de ipsorum absolutione constiterit, ipsos pro excommunicatis vt priùs habendos & euitandos esse.

Nihil addendum est claritati.

Cap. XL. Per tuas.

Idem, Senonensi Archiepiscopo.

SVMMA.

Cùm aliqui de appellatione Excommunicati ad Metropolitanum diuersa ex antiquioribus Canonibus allegarent, Pontifex ita distinguit: Vel est quis post appellationem legitimam ad Archiepiscopum excommunicatus ab Episcopo, vel est in formâ Excommunicationis error intolerabilis patenter expressus, in quibus casibus excommunicatus, etiamsi absolutionē non petat, debet admitti, sed donec de his cōstiterit, in aliis euitari debet; etsi sed. Apostol. etiam tales consueuerit absoluere ad cautelam. Verùm in aliis, nisi gratiam absolutionis priùs petat, non debet audiri, ne sententiam Ecclesiæ videatur contemnere. Quòd si absolutionem petat, Metropolitanus eum absoluat, nisi suo Suffraganeo deferat, qui nisi iuxta formam Ecclesiæ velit ipsum absoluere, absoluat Archiepiscopus solitâ cautione receptâ, & quòd Canonicum fuerit, decernat. Si autem Episcopus propter manifestum excessum subditū suum excommunicârit, Metropolitanus ipsum non absoluat, nisi Suffraganeus requisitus malitiosè absolutionem denegaret.

EXEGESIS.

Post appellationem legitimam &c.) Not. I. Appellationem, vt dictum est in illâ materiâ, habere duos effectus, suspensiuum & deuolutiuum; priorem tamen non habet appellatio ab excommunicatione; quia illam non suspendit per h. t. & *c. Pastoralis. de appell. sup.* posteriorem tamen habet, quia deuoluit causam ad Superiorem, cui defertur Iurisdictio, inde sequitur posse ab excommunicato legitimè appellari, quod non rectè aliqui negabant à Pont. initio *cap.* allegati.

Nota II. A *Panorm. hic n. 3.* proponi duas Regulas ex h. t. Prima est, quòd dicens excommunicationem esse nullam, quia vid. lata est post appellationem legitimam, vel continet errorem patentet expressum, loquitur Pont. *Auditur, licet non petat absolutionem ad cautelam, vel absolutè.* Secunda est, quòd dicens excommunicationem esse iniustam, non auditur volens probare iniustitiam, nisi ante omnia petat absolutionem. Ratio est, quia excommunicatio iniusta ligat saltem quoad Ecclesiam; si enim omni casu deberet quis statim audiri & absolui, frustra expectaretur euentus excommunicationis, cuius nullus esset effectus. *c. Cùm contingat. de off. deleg.* vtpote reo jam priùs absoluto, si antequā probet esse iniustam, audiatur, & absoluatur, si autē probet esse nullam, rursus absolutio non erit necessaria.

Nota III. Non solùm in his duobus casibus Excommunicationis latæ post appellationem, vel erroris in formâ sententiæ patenter apparentis, sed vbicunque allegatur nullitas, auditur probare volens nullitatem, non petitâ aliquâ absolutione. vnde hi casus solùm allegantur exempli causa, vt censet *Panorm. n. 3.* allegans DD. hîc, & clarius *in c. Solet. eod. in 6.*

Cap. XLI. Si aliquando.

Idem.

SVMMA.

Si contingat Autoritate Apostolicâ excommunicatis

nicatis à Pontif. literas cum salutationis alloquio destinari, non propterea credatur Excommunicationis sententia relaxata; cùm per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam subreptionem contingat eiusmodi literas impetrari.

Non est, quòd opponamus, aut exponamus.

Cap. XLII. Officij.

Idem, G. Sancti Laurentij in Lucinâ Presbyt. Card. Apost. Sed. Legato.

SVMMA.

Consultus Pontifex, an propter plures excessus à pluribus Prælatis excommunicatus, & vni Prælatorum de vno tantùm excessu vult satisfacere, ab eo sit absoluendus, & cùm de alio non satisfecerit, alij absolutus valeat nuntiari, rescribit, quòd supprimenti veritatem, absolutio subrepta non prodest, & veritatem intelligens, absolutionem huiusmodi exhibere non debeat.

Cap. XLIII. Responso.

Idem, Ferrariensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus ab Episcopo Pontifex, vtrùm Ferrariensibus ciuibus excommunicatis & interdictis semel in hebdomada, vel mense apud aliquam Ecclesiam liceat prædicare verbum Dei, & eosdem ad correctionem inducere, respondet hoc sine scrupulo fieri posse, dummodo contra formam interdicti nullum ibi diuinum officium celebretur. Ad alteram verò quæstionem, vtrùm Ferrariæ, cùm præter baptismum paruulorum & pœnitentiam morientium omnia Sacramenta sint interdicta, liceat pueros baptizatos confirmare, itidem rescribit Pontifex, quòd sicut in interdicto pueri possunt baptizari, ita possint etiam confirmari.

EXEGESIS.

Excommunicationis & interdicti sententiis fuit ligati &c.) Nota I. Participari posse cum excommunicato & interdicto, quando participatio tendit ad eius correctionem, quod clariùs habetur. *c. Cum voluntate. infra eod.* cùm verò in textu nulla præterea sit difficultas, & occasio offerat explicationem Interdicti, cuius in jure nostro, non tantùm h. tit. sed alibi quoque frequentissima est mentio, aliqua dicemus.

Nota II. Interdictum esse Censuram, quâ priuantur *fideles vsu quarundam rerum sacrarum*, in quantum is pertinet ad cultum diuinum, ita ferè *Suar. d. 32. de Censur. sect. 1. n. 4. Tanner. to. 4. disp. 6. q. 10. dub. n. 146.* Differt itaque interdictum ab Excommunicatione, quia non priuat rebus diuinis, quatenus pertinent ad Communicationem fidelium, sed colendum Deum more solenni & libero ad terrorem & correctionem peccantium. Differt item à suspensione, quia non priuat iisdem, vt pertinent ad Exercitium officij aut beneficij. Vnde apparet, etsi omnes Censuræ materialiter conueniant, quia versantur circa eadem bona, differunt tamen formaliter, imò etiam materialiter ratione extensionis, nam Excommunicatio, omnium bonorum priuat Communione, suspensio autem & interdictum solùm aliquibus.

Not. III. Interdictum variè diuidi. 1. In *locale & personale*, prius *immediatè locum* afficit, in quo prohibetur celebratio publica cultûs diuini, posterius *personam*, cui prohibetur eiusdem vsus. Differunt 1. quia locale tum indigenas, tum alienigenas ligat in loco interdicto, personale autem solùm certas personas, quas sequitur in omni loco. Si & locus & personæ interdicantur, erit interdictum mixtum.

2. Locale subdiuiditur in *generale*, quod fertur in regnum, prouinciam, vrbem, pagum, villam, castrum, & *particulare*, quod fertur in locum particularem, v. g. vnam alicuius vrbis Ecclesiam, sacellum, cæmiterium, vt sumitur ex *c. Cùm in partibus. de verb. signif.* Differunt, quia si vrbs v. g. generaliter interdicta est, neque intra, neque extra eius templa celebrari potest, si autem vna tantùm Ecclesia in particulari, extra illam cultus diuinus non est prohibitus.

3. Interdictum personale similiter aliud est generale, quod fertur in communitatem, Capitulum, Academiam, populum &c. & in particulare, quod afficit solùm certas personas vnam vel plures; prius ligat quoque innocentes per accidens, quamdiu sunt in loco, siue communitate interdictâ.

4. Interdictum aliud est *totale*, quod omnes interdicti effectus habet, aliud *partiale*, quod aliquem, vel aliquos; tale est, cùm prohibetur solus ingressus Ecclesiæ, eius exempla in jure sunt frequentia, vide *Laymann. tract. de Censur. p. 1. c. 1. n. 4.* cùm prohibetur, ne quis intra Ecclesiam diuina celebret, aut audiat, neque eo fine ingrediatur, neque ibi sepeliatur, nisi pœnituerit, juxt. *c. Is cui. de sentent. excomm. in 6.* Per Ecclesiam autem intelligitur omnis locus ab Episcopo ad officia diuina deputatus.

5. Interdictum aliud est *Censura*, de quo principaliter agimus, aliud pura *pœna*, vt etiam de suspensione paulò post dicemus, etsi hanc diuisionem alij meritò reijciunt.

Nota IV. Per interdictum prohiberi. 1. Vsum actiuum & passiuum Sacramentorum. *c. Quod in te. de pœnit. & remiss. c. Si sententia. & c. vlt. de sent. in 6.* Excipitur autem 1. Baptismus, præmisso etiam Catechismo & fontis Benedictione. 2. Confirmatio & Sacramentum pœnitentiæ; quæ tria Sacramenta expressè in hoc c. permittuntur. 4. Item Eucharistia per modum viatici iis exceptis qui in speciali interdicto sunt, aut interdicto loci vel communitatis causam dederunt. *c. Alma mater. de eodem in 6.* donec Ecclesiæ satisfecerint. Sacramentum Extremæ

Digitized by

tremæ Vnctionis & Ordinis tempore Interdicti ministrari non posse, constat ex *c. Quod in te. de pœnit. & remiss. c. Si sententia. eod. in 6.* excepto tamen casu necessitatis. vide *Laymann. l. c. c. 2. n. 1.* Matrimonium quoque tolli interdicto sentit. *Suar. disp. 33. sect. 1. n. 50.* sed illud permitti sine benedictione nuptiarum communiter tenent alij cum *Panorm.* in *c. Non est. de sponsal.* eò quod ministri sint ipsi contrahentes, non Ecclesia.

Nota V. Per interdictum prohiberi secundò Celebrationē & auditionem diuinorum officiorū. *c. Si sententia. & c. vlt. eod. in 6.* sicut in Excommunicatione licet diuerso modo, vt dictum est; prohibetur quoque campanarum pulsus, nisi ad Aue Maria. Quæ tamen limitantur in *d. c. Alma Mater.* 1. vt possit celebrari, excōmunicatis & interdictis exclusis, submissâ voce sine pulsu campanarum; quâ ratione nisi Clerici beneficiati diuina perficiant, priuantur distributionibus. 2. Excipiuntur quatuor festiuitates Natiuitatis, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. V. (non tamen Conceptionis eiusdem, nisi tantùm quoad Missam *Egredimini*, *teste Toleto l. 1. Sum. c. 53.* quibus *Martinus V.* addidit festum Corp. Christi. vide plura apud *Suar. l. c. n. 36.* Tertius deniq; effectus Interdicti est priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ. *c. Quod in te. de pœnit. & remiss.* vide *Laymann. l. c. n. 3.* Etsi illud quoque obserua, interdictos hodie non esse repellendos à diuinis Officiis, & sepulturâ, nisi sint specialiter denuntiati, propter Bullam *Ad euitanda*, de quâ supra, quod procedit de omnibus Censuris.

Not. VI. Clericos violantes interdictum peccare mortaliter, quia in illos tendit primariò; leuiùs laicos, nisi sit interdictū personale, vide *Nauarr. c. 27. man. n. 187. Laymann. l. c. c. 3. n. 2.* Pœnæ huius delicti sunt priuatio sepulturæ, *c. Quod in te. c. Is cui. & c.* item priuatio vocis actiuæ & passiuæ in electionibus, Irregularitas si exerceat actum ordinis. Tollitur hæc Censura ab eo qui tulit, & comprehenditur sub priuilegio absoluendi ab omnibus Censuris; non possunt tamen priuilegiati tollere interdictum loci & communitatis; Interdictum personale tollere possunt etiam Parochi & Confessarij expositi, nisi sit reseruatum, de his & aliis vide *cc. ll. cc.*

Obserua denique cessationem à diuinis valde similem esse interdicto locali, eosdémque ferè effectus habere; Differt tamen quia non est Censura, nec propriè pœna, sed simplex prohibitio, in signum mœroris & luctûs, ob iniuriam Deo, vel Ecclesiæ illatam *arg. Clement. 1. de sent. Excom.* vide *Suarez. disp. 39. de Censur. sect. 1. n. 13.* & alios.

Cap. XLIV. Inquisitioni.

Idem.

S V M M A.

Si alter coniugum pro certo sciat Impedimentum coniugij, propter quod non possit sine peccato mortali copulam exercere, etsi illud apud Ecclesiam probare non possit, Rescribit Pontifex debere potiùs Excommunicationem sustinere, quàm peccatum operari. Si autem non sciat pro certo; sed credat, non ex credulitate leui & temerariâ, sed probabili & discretâ ad sui Pastoris consilium, potest non solùm reddere, sed etiam exigere debitum coniugale. Si verò Conscientia pulset animum ex credulitate probabili & discretâ quamuis non euidenti & manifestâ, debitum reddere potest, non autem exigere, ne vel contra legem Coniugij, vel iudicium conscientiæ offendat.

E X E G E S I S.

Occasionem huic Canoni dedit, Excommunicatio lata in aliquem, aut aliquam Coniugem, quæ ducta scrupulo latentis Impedimenti dirimentis, nolebat debitum reddere. Responsum Pontif. est solidum & clarum. Si coniunx sit certus de impedimento tali, debere potiùs sustinere Excommunicationem, quàm per copulam peccare mortaliter. Si autem probabilius sit etiam iudicio viri probi, tale impedimentum non subesse, non solùm posse reddere sed etiam exigere debitum, quia in vtroque licet sequi opinionem tutiorem & probabiliorem. Secus, si probabilitas vacillet, tum enim solum posse reddere, ne absque sufficienti causâ coniugi jus suum interuertat, non autem exigere, ne periculo peccandi se exponat. Est autem primum tolerabile, quia Excommunicatio nitens falsâ præsumptione fori externi, vt hîc, coram Deo non ligat. Vide *Sanch. l. 2. de matr. disp. 39. n. 5. Gutier. tract. de Matr. c. 49. & 50.*

Cap. XLV. Contingit.

Idem.

S V M M A.

Cùm in Flandriâ quidam Clerici, nec in tonsurâ & habitu, nec in negotiis de Clerico quidquam ostenderent, & solùm, vt subterfugiant publica judicia, se vt Clericos repræsentent, mandat Pontifex, vt tales si tertiò commoniti se non emendent, immunitatis fori fiant exsortes.

Vide dicta ad *c. In audientiâ. suprà.*

Cap. XLVI. In præsentiâ.

Idem.

S V M M A.

Rescribit Pontifex de quibusdam Canonicis, qui Decano suo Excommunicationem obijciebant, non posse ipsos hoc facere, cùm super hoc nec commonitus, nec impetitus fuerit; nec ipsi propter hoc eum euitandum duxerint, sed Episcopus ei in mensâ, & Canonici communicauerint etiam in diuinis.

Excommunicatio supponit admonitionem, de quo rursus. *c. Sacro. inf. eod.* paulò post, neque rectè excommunicatum judicat, quem non vitat.

Cap.

Cap. XLVII. Quantæ.

Idem.

S V M M A.

Ne soli in Rectores Ecclesiæ manus iniicientes, puniendi putentur, & facientes ac consentientes pari sint pœnâ plectendi: Eos etiam delinquentibus fauere interpretatur Pontifex, qui cum possint, manifesto facinori non desinunt obuiare.

Cap. XLVIII. Sacro.

Idem, in Concilio Generali.

S V M M A.

Prohibet Pontifex 1. Ne quis aliquem excommunicet non præmissâ monitione coram idoneis testibus, per quos ea possit probari, præsumens contrà &c. per mensem ingressum Ecclesiæ sibi nouerit interdictum. 2. Neminem excommunicet absque manifestâ & rationabili causâ, sine quâ si processerit, & requisitus processum non reuocauerit, grauatus apud Superiorem super iniustâ excommunicatione queratur, qui cum suo mandato (si absque periculo moræ potest) ad Excommunicatorem eum remittat intra competentem terminū absoluendum, alioquin ipse sufficienti cautione receptâ absoluat. 3. Cumq; de iniustâ Excommunicatione constiterit, Excommunicator condemnetur ad interesse excommunicato; aliàs nihilominus superioris arbitrio puniendus. 4. Si verò contra Excommunicationis conquerens sententiā nihil rationabile probauerit, ipse ad interesse, vel aliàs condemnetur, vel in pristinam reducatur sententiam, vsque ad condignam satisfactionem. 5. Si Iudex suum recognoscens errorem paratus sit sententiam reuocare, eius, pro quo lata est, appellationem non audiat, nisi error sit dubius: & tunc cautione receptâ de parendo mandatis eius, ad quem appellauit excommunicatum absoluat, sicq; præscripta pœna minimè subiacebit.

E X E G E S I S.

Nisi competenti monitione præmissâ.) Not. I. Excommunicationem non incurri sine contumaciâ; contumax autem dicitur, qui *monitus non paret*, supponit ergo admonitionem spretam. Cuius necessitatem valdè exaggerat *cap. præsens.* & districtè præcipit; & quidem in Excommunicatione Iuris includitur in ipsâ lege, quæ est perpetua quædam Admonitio; neque aliâ opus est, nisi id ipsa lex exprimat *Clement. 1. de decimis.* Idem dicendum est de Censuris ab homine pro culpis futuris, quæ similes sunt Censuris Iuris, vt tradit *Suar. disp. 3. sect. 3. n. 4.*

Not. II. Excommunicationem pro culpis & offensis præteritis, vel præsentibus semper requirere specialem admonitionem, de quâ intelligitur *c. Præsens. & c. Romana in 6. eod. c. Speciali de appellat.* quæ iura loquuntur expressè de Excommunicatione, *in c. verò Statutum. eod. in 6.* ad interdictum hæc Regula extenditur, & *c. Indignè 12. q. 2.* generatim dicitur debere esse prouisum, vt vindictam admonitio præcedat, quod *Suar. l. c. n. 10.* extendit ad Censuras, quæ per modum defensionis feruntur, etsi multi ex nostris Canonistis dissentiant.

Not. III. Hanc admonitionem debere esse trinam, siue vnam loco trium, obseruatis aliquot dierum competentibus interuallis iuxt. *c. Constitutionē. eod. in 6.* vbi supponitur jus trinæ admonitionis esse antiquissimum, & patet ex *c. De illicitâ. 24. q. 3. c. De Presbyterorum. 14. q. 4. c. Omnes decima. 16. q. 7.* Id certum est, ex necessitate, vel rationabili causâ posse hoc interuallum etiam ad vnum & breuius tempus restringi. Licet autem in aliis Censuris possit remitti admonitio, iuxt. *Innoc. c. 1. de excess. Prælat. Panorm. in cap. Reprehensibilis. de appellat. n. 4. & alios*, quando per modum puræ pœnæ intelliguntur, quòd in suspensione & interdicto locum probabiliter habet, in Excomm. tamen fieri non potest, quia hæc est semper medicinalis, medicina autem per modum pœnæ saltem puræ non præbetur.

Nota IV. Admonitionem hanc faciendam esse à judice, vel eius autoritate, & quidem ad instantiam partis, si feratur in commodum personæ priuatæ, iuxt *c. 1. De judiciis. n. 33.* in causâ verò boni communis judex ex officio procedit iuxta eundem in *c. Veritatis. de dolo & contum.* etsi necesse non est, vt fiat scripto iuxta *eund. Panorm. l. c. n. 5.* Sufficit autem ad vtrumque forum (etsi aliqui sentiant fieri debere personaliter) ita monitionem fieri, vt ad reum eius notitia peruenire possit *arg. Clement. causam de elect.* Est tamen, omissâ licet omni admonitione, vt patet ex hoc t. Excommunicatio valida, quia ad absolutionem sustineri debet, & ita sentiunt DD. communiter cum *Panorm. ibid.* nisi ipso jure aliquis casus excipiatur, vt in *c. Statuimus. in 6.*

Nota V. Ex *c. 1. eod. in 6.* sententiam censuræ debere primò scribi, & postea proferri. 2. in eâ debere causam exprimi, ob quam fertur. 3. Exemplum Scripturâ tradi, si intra mensem petat. 4. Iudicem contra facientem, per mensem esse suspensum ab ingressu Ecclesiæ. Est autem nihilominus valida, etsi non scribatur, si nihil aliud desit; eo manifesto argumento, quòd talis sententia jubetur relaxari. *in d. c.* quod autem nullum est, relaxari non potest. Neque *c. fin. de sent. & re jud.* nam peculiaris est ratio censurarum, quæ medicinales sunt, & communem naturam sententiæ non sequuntur.

Quamuis autem excommunicationis gladius, vt dicit *Conc. Trid. sess. 25. de reform. c. 3.* neruus sit Ecclesiasticæ disciplinæ &c. præcipit tamen ibid. vt sobriè magnâq; circumspectione exerceantur, cùm experientia doceat, si temerè aut leuiter incutiatur, vt sæpe fit, contemni magis quàm formidari.

Cap. XLIX. Nouerit.

Honorius III. Episcopo Bononiensi.

T E X T V S.

Excommunicat Pontifex omnes hæreticos vtriusque

triusque sexûs, quocunque nomine censeantur, & fautores & receptatores, & defensores eorum. Necnon, qui de catero seruari fecerint statuta edita, & consuetudines introductas contra Ecclesiasticam libertatem, nisi ea de Capitularibus suis intra duos menses post publicationem sententia fecerint amoueri. Item excommunicamus Statutarios, & Scriptores Statutorum ipsorum: nec non Potestates, Rectores, Consules, Consiliarios eorum, vbi de catero huiusmodi statuta & consuetudines, edita fuerint, vel seruata: nec non & illos, qui secundùm eos præsumpserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

EXEGESIS.

Quid differant hæ Excommunicationes, ab illis quæ promulgantur in Cænâ Domini, vide apud *Mar. Altesium to. 1. De Censur. c. 5. disp. 6. c. 4.* Adde *Constitutionem. Frid. Imp.* quæ incipit *Cassa & irrita. C. De sacros. Eccles.*

Cap. L. Canonica.

Idem, Magistro & fratribus Hospitalis Hierosolymitani.

SVMMA.

Extendit Pontifex cap. 2. de Monachis & Canonicis Regularibus quocunque modo se percusserint, Romam non mittendis ad Hospitalarios, vt in tali casu, (nisi maior sit prouidentia requirenda) per Priorem illorum absolutionis beneficium impendatur.

Nihil caput hoc continet, quàm extensionem gratiæ aliis Religiosis factæ, ad Hospitalarios.

Cap. LI. Super eo.

Idem, Tit. S. Praxedis Presbyt. Car. in Apost. Sedis Legato.

SVMMA.

Cùm Monachi Graci & Eremita propter inobedientiam suspensi & excommunicati nollent ad mandatum Ecclesia, nisi per manûs promissionem redire: Rescribit Pontifex ipsos posse hac vice cum promissione manuali sine iuramento recipi, cùm aliquibus locis sit senteitati detrahendum.

EXEGESIS.

Videntur isti Monachi affines fuisse Schismati Græcorum, & ideò noluisse præstare iuramentum de parendo mandatis Ecclesiæ videl. Romanæ, de quâ hoc iuramentum vtique intelligitur, offerebant ergo promissionem tantùm manualem tanquam minoris obligationis & reuerentiæ; cui ipsorum pertinaciæ ob illorum temporum iniquitatem, & schismatis vel augendi, vel renouandi periculum Pontifex putauit aliquid concedendum. Cùm verò hîc suspensionis fiat mentio, & Excommunicationis ac Interdicti jam ex occasione simili naturam explicauerimus, de suspensione quoque paucula dicemus.

Nota I. Suspensionem esse Censuram, quâ *Ecclesia Minister priuatur vsu Officij, & beneficij, aut alicuius Iuris Ecclesiastici*, ex communi DD. *Nauarr. c. 27. man. n. 151. Suar. d. 25.* & alij. Distinguitur ab Excommunicatione, quæ directè solâ Communione fidelium priuat, quâ frui possunt suspensi, nisi quasi interuenit vsus beneficij aut officij.

Not. II. Suspensionem aliam esse totalem ab omni officio & beneficio, eiúsque vsu, vt cùm absolutè imponitur, indefinita enim æquiualet vniuersali, vt bene notat *Henriq. de Censur. c. 32. n. 1.* Alia est *partialis*, vel à beneficio tantùm, vel solùm ab ordine, & huius vel illius vsu, vel solâ iurisdictione, aut certo eius actu, vel iurisdictionis parte, Episcopi autem etiam generali statuto aut sententiâ suspensionis vel interdicti non comprehenduntur, nisi eorum expressa mentio fiat. *c. Quia periculosum. de sent. in 6.* Tota verò communitas potest excommunicari tum collectiuè, tum distributiuè: *c. Quia sæpe. de elect. in 6.*

Not. III. A suspensione posse absoluere Episcopum, vel eum qui habet Iurisdictionem Episcopalem, nisi sit specialiter Pontifici reseruata, *arg. cap. Nuper. sup. eod. & c. Ex literis de Constit.* Parochi verò, aliique non possunt absoluere sine priuilegio aut delegatione à suspensione etiam non reseruatâ, in quo diuersa est ratio Excommunicationis, cuius absolutio ordinariè antecedere debet absolutionem à peccatis, vt not. *Henriq. c. 35. n. 2.*

Nota IV. Quando absolutè fertur Censura, esse propriè Censuram, non autem puram pœnam, iuxta *gl. in Clem. 1. de haret. §. penult. verb. excommunicationis, & DD. ibid.* quia in pœnis facienda est mitior interpretatio; quando autem certum tempus, aut perpetuum nominatur, intelligitur pura pœna, si verè Censura est, sequitur naturam medicinæ, & sanatâ contumaciâ desinit ligare. Episcopi ab omni suspensione etiam Papæ reseruatâ possunt absoluere, licet purè pœnali, iuxtà *Trid. sess. 24. c. 6.* modò proueniat ex delicto occulto non deducto ad forum contentiosum. Semper autem ante absolutionem suspensionis, exigi debet satisfactio, vel iuramentum, vt in excommunicatione, *vide Nauar. c. 27. man. n. 161. §. 6.*

Not. V. Suspensionem differre à depositione, quòd hæc non solùm vsum, sed ipsum jus & titulũ beneficij & officij auferat, & sit perpetua ab his remotio. *vide Laymann. p. 3. de Censur. c. 5.* Degradatio autem, quæ est pœna Ecclesiastica, quâ Clericus jam ante à beneficio & officio depositus, priuilegio tum fori, tum Canonis, per solennem sententiam in perpetuum & sine spe restitutionis exuitur. Per quæ maximè differt à suspensione & depositione. Est autem duplex, vna verbalis, quæ fit solis verbis, altera realis degradatio, quæ quomodo fiat, aut fieri debeat, *vide c. 2. De pœnis, & Trid. sess. 13. c. 9. vide etiam Laymann. l. c. & alios.* Prior potest delegari alteri, v. g. Vicario generali, posterior est actus proprius Ordinis Episcopalis.

Cap.

Cap. LII. Venerabili.

Idem, Bituricensi & Carnot. Decanis, & Subdiacono Arelatensi.

S V M M A.

Relaxat Pontifex ad Cautelam, sententiam suspensionis, quam Archiepiscopus Turonensis in Episcopum Cenomanensem tulerat, cùm juramentum præstaret de mandatis Archiepiscopi parendo, si constiterit ipsum culpabilem fuisse.

E X E G E S I S.

Probat hic tex. cùm dubitatur de valore sententiæ, posse quem absolui ad cautelam, præstito juramento de parendo mandatis Ecclesiæ; quo non obstante debebit in totum absolui, si reperiatur inculpabilis.

Cap. LIII. Grauem.

Idem, Episcopo Senensi.

S V M M A.

Cùm Officiales Pisani contra libertatem Ecclesiasticam statuta condidissent, jubet eos Pontifex excommunicari, nisi statuta hæc de Capitularibus suis deleant, & in futurum caueant de similibus non attendendis. Statutorum verò conditores jubet priuari feudis Ecclesiasticis; in quo nihil subest difficultatis explicandæ.

Cap. LIV. Cum voluntate.

Gregorius IX.

S V M M A.

Rescribit Pontifex 1. Excommunicationis sententiam non incurrere, qui excommunicato in pertinentibus ad absolutionem & animæ salutem in locutione participat, etsi alia verba incidant. 2. Prædicatores quoque, illorum causam vel curâ gerentes, quorum res Excommunicati vel alij detinent, posse ab illis eleemosynas recipere. 3. Pueros vel adolescentes in minoribus constitutos, turbantes diuinum officium, si Prælati, vel Magistri correctionis causâ leuiter percusserint, Excommunicationem non incurrere, vti nec illos, qui aliquos de suâ familiâ, simili modo vel causâ taliter corrigunt.

Perspicua hæc sunt, & matris Ecclesiæ benignitati congrua.

Cap. LV. Si concubinæ.

Idem, Astoricensi Episcopo.

S V M M A.

Si concubinæ publicæ clericorum censurâ notentur, eosdem concubinarios non est dubium excommunicationem incurrere, qui postea in eodem crimine communicant criminosis.

E X E G E S I S.

Cùm notorium sit Concubinatum esse crimen criminosum, si concubinæ propter hoc vel aliud crimen sint excommunicatæ, manifestum est Clericos cum eis rursus concumbentes esse excommunicatos, tanquam in crimine criminoso participantes.

Cap. LVI. Duobus.

Idem.

T E X T U S.

Duobus collata potestas, vt à minori Excommunicatione, si in ipsam inciderint, inuicem se absoluant, vtroque ligato vinculo excommunicationis hujusmodi non expirat.

E X E G E S I S.

Placet, intellectus *h. c.* quem *Panorm.* desumpsit ex *Host. hic*, Pontificem voluisse notare aliquam specialitatem Excommunicationis Minoris. Quòd videl. per hanc non amittatur potestas absoluendi habitu & actu, quia taliter excommunicatus absoluendo non se immiscet participationi Sacramentorum passiuè, quæ sola prohibetur per istam excommunicationem, sed exercet actum jurisdictionis sibi non prohibitæ, sicuti prohibita est excommunicato Excommunicatione Maiori.

Cap. LVII. Permittimus.

Idem.

S V M M A.

Ecclesiarum Ministri semel in hebdomada tempore interdicti, non pulsatis campanis, submissâ voce, januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, Missas celebrare possunt, vt conficiant corpus Domini pro decedentibus in pœnitentiâ.

Æquissima est hæc causa justissimæ permissionis.

Cap. LVIII. Quamuis.

Idem.

S V M M A.

Excommunicatus propter percussionem Clerici, etsi læso satisfaciat, non tamen aliter, quàm per Pontificem, vel eius legatum potest absolui, nisi aliquo impedimento Canonico (quorum exempla ponit jam in superioribus expedita) impediatur, quo minùs Papam adeat, vel Iuris beneficio eximatur. Cæterùm etiam taliter impediti (exceptis pueris) jurare tenentur se impedimento cessante ad Sedem Apostolicam accessuros, & mandatum eius suscepturos.

Nihil hîc se difficultatis offert.

Digitized by Google

Cap. LIX. Si quem.

Idem.

TEXTUS.

Si quem sub hâc formâ verborum: Illum excommunico, vel simili, à Iudice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantùm minori, quæ à perceptione Sacramentorum, sed etiam maiori excommunicatione, quæ à Communione fidelium separat, esse ligatum.

EXEGESIS.

Non tantùm minori &c.) Etsi in pœnis sit facienda mitior interpretatio, Regula *in pœnis, & Reg. odia. de Reg. Iu. in 6.* attendendam tamen consuetudinem, fatetur *Panormit.* quæ sub nomine Excommunicationis absolutè posito intelligit maiorem non minorem; non inconuenienter, quia hæc solùm est Excommunicatio secundùm quid, non autem simpliciter.

A perceptione Sacramentorum &c.) Not. I. Est hic effectus vnicus & directus Excommunicationis Minoris, juxt. *h. t. c. vlt. & cler. excomm. ministr.* vigore cuius grauiter peccat celebrans hâc excommunicatione ligatus, etsi non fiat irregularis. Indirectè autem peccat etiam venialiter Sacramentum administrans, propter indecentiam, quia non conuenit illum Sacramenta administrare, qui non potest percipere. Peccat deinde mortaliter, si scienter eligatur ad officium in quo debet Sacramentum suscipere, v. g. in Episcopum, pro quo debet ordines suscipere, si non sit ordinatus. Est verò talis electio irritanda, quia non debet ad eorum susceptionem eligi, quorum perceptione à SS. Patribus est priuatus.

Nota II. Per illud *scienter*, intelligi electi, non eligentium, qui scil. sciens se esse in hâc Excommunicatione, se eligi patitur. Non solet autem jam vt olim hæc Excommunicatio per sententiam ferri; sed nunc solùm jure lata est in participantes eum excommunicato excommunicatione maiori, à quâ potest absoluere in foro externo quiuis Iudex Ecclesiasticus ordinarius vel delegatus, in interno quiuis Parochus siue proprius Sacerdos. *c. Nuper. de sent. excomm.* imò secundùm aliquos, quiuis etiam simplex Sacerdos.

Cap. LX. Pueris.

Idem.

SVMMA.

Pueros, qui in Canonem Suadente *inciderunt, siue ante, siue post pubertatem se petant absolui, potest Episcopus absoluere, cùm propter defectum ætatis rigor sit mansuetudine temperandus.*

Rationis æquitas nihil in h. t. difficultatis relinquit.

IDEM TITVLVS DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS XI. IN SEXTO.

Cap. I. Cùm Medicinalis.

Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunensi.

SVMMA.

Cùm medicinalis sit Excommunicatio, prouideat Iudex, ut faciat, quod est corrigentis & medentis. Excommunicationem in scriptis ferat eiusque causam exprimat; Exemplum scripturæ intra mensem tradat, si fuerit requisitus, cuius requisitionis conficiatur Instrumentum publicum, siue testimonium authenticum. Iudex contrauenins, ab ingressu Ecclesiæ & diuinis officiis sit suspensus. Excommunicatio à Superiore relaxetur; ipse condemnetur in expensas & aliàs puniatur; idem fiat in suspensione & interdicto. Prælati autem & Iudices, sic suspensi, si diuina officia celebrent vt prius, irregularitatem non effugient, à solo Pontifice dispensabilem.

EXEGESIS.

Medicinalis &c.) Nota I. ex *gl.* hîc. Multos rubore confusos, cùm vident se ab aliis vitari, & excludi à communibus & legitimis actibus, reuerti ad cor & bonum Obedientiæ, à quâ per contumaciam recesserant; ideóque excommunicationem meritò adhiberi debere per modum medicinæ non solius pœnæ, nisi peccator contemnat.

Nota II. Excommunicationis gladium, licet sit disciplinæ Ecclesiasticæ neruus, sobriè tamen, magnâque discretione exercendum, de quo plura præcipit egregiè *Conc. Trid. sess. 25. c. 3.*

In scriptis proferat &c.) Non tamen sententia erit nulla, si in scriptis non proferatur, alioqui non posset nec deberet relaxari; est tamen iniqua, ideóque excommunicator jubetur puniri, pœnis hic expressis. Neque sufficit in scripturâ sententiæ generatim exponere justam causam, sed necesse est speciatim illam exprimere, v. g. violationem libertatis Ecclesiasticę, vel aliam. Non est tamen de necessitate confici publicum instrumentum, sed de consilio, vt si excommunicator negaret se fuisse requisitum super scripturâ, posset conuinci, vt not. *gl.*

Irregularitatem non effugient &c.) Not. I. Irregularitatis nomen vix in Iure nostro repetiri, quàm in hoc textu, & *c. vlt. de Cler. excom. depos. & interdict. ministrante; item c. Cum quis. h. tit. in 6.* res tamen ipsa sæpiùs inuenitur, dum celebrantes in Excommunicatione, & suspensione, jubentur beneficiis priuari, à celebrandis diuinis abstinere &c. Pro intellectu tamen Canonum placuit de Irregularitate paucula annotare, quæ Theologi & Casistæ hoc tempore tanquam sua fusiùs tractare solent, quorum aliqua jam in superioribus explicata sunt; vt Irregularitas ex bigamiâ, siue defectu Sacramenti *in tit. de Bigamis.*

Digitized by Google

mis. Eam quæ est ex defectu corporis & animæ, attigimus. *in tit. de corp. vitiatis nõ ordinand.* Defectum natalium explicauimus *in tit. de fil. Presbyt. non ordin.* De defectu Lenitatis, & irregularitate ex delicto, sparsim aliqua dicuntur *in tit. de homicid.* præsertim *c. Ad Audientiam, item c. Petitio. de torneam. & similibus.*

Not. II. Irregularitatem esse Impedimentum Canonicum, quo ob aliquam indecentiam, jure Ecclesiastico fidelis redditur inhabilis ad Ordinum susceptionem & exercitium. Per quam inhabilitatem differt Irregularitas à Censuris, quæ formaliter medicinam & vindictam respiciunt; ideóque culpam supponunt, non item Irregularitas per se & ordinariè, etsi aliquando etiam in pœnam imponatur; ideóque in has veluti duas species diuidi possit, non incurritur autem, nisi propter culpam mortalem. 2. Alia est *totalis* quæ omnium *Ordinum susceptione & exercitio priuat*, vt quæ est ex bigamiâ aut homicidio &c. alia *partialis*, quæ *aliquo solùm ordine*, aut eius exercitio, aut solo ascensu ad Ordinem superiorem priuat. 3. Alia est perpetua, quæ nunquam tollitur, vt quæ est ex digamiâ, vel defectu membri vt digitorum, vel manus, alia temporalis durante videlicet infamiâ, morbo, ætate minore.

Nota III. Primarium effectum Irregularitatis esse inhabilitatem ad Ordines suscipiendos & exercendos sub peccato mortali propter grauem indecentiam & prohibitionem. Alter effectus est secundarius, nempe incapacitas beneficij, quod datur propter officium. *c. vlt. de rescript. in 6.* ergo inhabilis ad Officium, consequenter fit inhabilis ad beneficium. Etsi irregularis ipso facto non priuetur beneficij fructibus & administratione saltem per Vicarium, vt cùm *Innoc.* communiter sentiunt *DD. in c. Cum nostris. de concess. preb.* quamuis debeat illo priuari. *c. Ex literis. de excess. Prælat.* imò sponte resignare, nisi breui sit spes dispensationis, aut beneficio nequeat satisfacere, de quo vide *Suar. d. 40. de Censur. s. 2. n. 18.*

Not. IV. Collationem Irregulari factam ipso jure irritam esse, affirmant cum *Nau. c. 27. n. 251.* alij ferè communiter; *Siluester* tamen *verb. excom. §. 4. Suar. l. c. n. 29.* & alij contrarium communiter docent, quòd collatio nunquam censeri debeat ipso facto irrita sine jure expresso, *arg. c. Si soli de concess. preb. in 6.* quale jus hic non habemus, etsi contrarium hi ipsi fateantur securius. Non priuat tamen Irregularitas jurisdictione Ecclesiasticâ ipso facto, nisi quoad illos actus, qui ordinem requirunt, quòd idem dicendum de suspenso & interdicto personaliter, monet *Suar. l. c. n. 44. & 46.* etsi alij contra sentiant. Potest tamen Irregularis Sacramenta suscipere excepto ordine, aliáque facere, quæ etiam laici faciunt.

Cap. II. Solet.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Si asserens excommunicationem esse nullam, petat se absolui ad cautelam, id petenti non est negandum, quamuis excommunicator, vel aduersarius se opponat, nisi offensa sit manifesta, quàm si intra octo dies probauerint, non relaxetur sententia sine emendâ, vel cautione de parendo juri, si offensa sit dubia. Qui verò offert se ad probandum, se post appellationem excommunicatum fuisse, vel in sententia errorem intolerabilem fuisse expressum, in cæteris, (excepto pendentis appellationis articulo) quæ vt actor in judiciis attentauerit, interim euitetur. Extra judicium verò in postulationibus, electionibus, & legitimis aliis actibus nihilominus admittatur.

E X E G E S I S.

Facit iste c. ad moderandas Excommunicationes, ne in causis dubiis accumulentur, & multorum innocentia opprimatur.

Cap. III. Statuimus.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Nullus Judicum participantes cum excommunicatis ab ipso ante monitionem Canonicam excommunicet Excommunicatione maiori, nisi participent in crimine damnato; aut ex participatione in locutione, & aliis quibus participans labitur in minorem Excommunicationem excommunicatus fortiùs indurescat; quo casu Excommunicationem minorem poterit in participantes ferre; aliter prolata non teneat, & proferens puniatur.

Pertinet hoc quoque ad excommunicandi facilitatem moderandam.

Cap. IV. Quia.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt Episcopi, & alij superiores Prælati, nullius Constitutionis occasione suspensionis vel interdicti incurrant sententiam ipso jure, nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur.

Defertur hoc dignitati & negotiis Episcoporum, ne sæpiùs & sine necessariâ causâ, quæ expressa non pariat offendiculum, impediantur.

Cap. V. Romana.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex 1. Ne Archiepiscopus Remensis sententias Officialium Suffraganeorum suorum relaxet, nisi id habeat consuetudo. 2. Quòd sententiæ Generales eiusdem Archiepiscopi & Officialium

lium eius, non ligent nisi subditos illius. 3. *Sed nec in genere, nec in specie pro culpis præteritis, vel præsentibus excommunicationem ferant, monitione non præmissâ, alioqui sciant esse iniustas.* 4. *Quòd pro futuris vel jam commissis culpis, si intra tale tempus non satisfaciat, neminem excommunicent, nisi mora, culpa, vel alia causa justa, (in sententiis exprimenda) subsit.* 5. *Prohibet in Vniuersitatem vel Collegium ferri Excommunicationem, ne contingat innoxios irretiri, sed in illos dumtaxat de Collegio, vel Vniuersitate, quos culpabiles esse constiterit.*

EXEGESIS.

Etsi *Barbos.* in hoc text. multas superuaneas difficultates moueat, est tamen intellectus satis planus, modò illud in Excommunicatione pro futuris vel præsentibus culpis seruetur, vt non ferantur sine præmissâ monitione; requiritur enim saltem vna ad valorem, & triplex ad justitiam, vt idem *Barbos.* pluribus docet, & jam nos sup. diximus *in c. Sacro. & c. Contingit. eod. in antiq.* Quin ad Excommunicationem latæ sententiæ sufficit ipsa lex cognita, & temerè violata, quod ipsum sine contumaciâ ad Censuram requisitâ fieri non potest. Quòd verò de Collegiis & Vniuersitatibus dicitur, tam clarum est, vt nihil addi debeat.

Cap. VI. Dilecto.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cum Balliuus quidam Decanum Aurelianensem bonis suis spoliâsset, neque adversùs eius potentiam defensione temporali sufficiens esset, adiunxit gladium spiritualem interdicti; quâ in re rectè ipsum fecisse rescribit Pontifex, maximè, quia duo hi gladij necessitate exigente consueuerunt sibi inuicem suffragari & juuamen alterius subuentione mutuâ frequentiùs exerceri.

Et ista tam nota sunt, vt vltra lectionem requiratur nihil.

Cap. VII. Venerabilibus.

Idem.

SVMMA.

Placet ex Corpore Iuris prolixi huius textûs referre, neq. addere aliam explicationem. 1. *Statuit Pontifex quòd excommunicatos à subditis Suffraganeorum, Archiepiscopi non possint absoluere.* 2. *Archiepiscopum in casibus, in quibus jurisdictionem habet ante cognitionem causæ posse absoluere excommunicatum ad petitionem partis, vel ex officio, nisi sit excommunicatus pro offensâ manifestâ vel contumacia; ponit verò Pontifex aliqua exempla, contumacia manifestæ & præsumptæ.* 3. *Excommunicationem latam post appellationem ex causâ probabili, non statim debere pronuntiari nullam, sed posse relaxari ad cautelam etiam ante captam causæ cognitionem; similiter si dicatur lata per errorem intolerabilem, sed ille error defendatur.* 4. *Si certum est Excommunicationem esse justam, superior Iudex (nisi sit periculum in morâ) Excommunicatum remittat ad Excommunicatorem; si est dubium, relaxari potest ad cautelam, sed honestius est remittere ad Excommunicatorem, etsi teneat relaxatio, si Archiepiscopus sit Iudex.* 5. *Potest idem Archiepiscopus pœnas pecuniarias exigere à subditis Suffraganei, iuxta consuetudinem regionis in casibus, in quibus potest illos excommunicare. Denique repetuntur alia ex illis, quæ jam supra posita sunt,* §. Si ex causâ. n. 3. & 4.

Quæ omnia, vt seruentur, magis laborandum est, quàm, vt per se clara, explicentur.

Cap. VIII. Decernimus.

Alexander IV.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt judices seculares per censuras ab Ecclesiasticis monitione præmissâ compellantur repellere excommunicatos ab agendo, patrocinando & testificando in suis curiis ac judiciis.

EXEGESIS.

Est enim ingens quædam communicatio excommunicatorum in his cum aliis fidelibus, quæ ipsis est interdicta, exceptis ijs, quæ ad justam vel necessariam sui defensionem pertinent, ideóque à defendendo, vt rectè dicit *gl.* non repelluntur. *c. Intelleximus. de judiciis.*

Cap. IX. Constitutionem.

Greg. X. in Concil. Gener. Lugdun.

SVMMA.

Renouat Pontifex c. Statuimus. 3. h. tit. sup. *de participantibus cum excommunicatis, ante monitionem Canonicam, excommunicatione maiori non excommunicandis, & ita declarat; monitionem Canonicam esse in hoc casu, si aliis ritè seruatis, eos qui monentur, exprimat nominatim. Statuit quoque, vt inter monitiones quas ad Excommunicationem legitimè promulgandam jura præmitti volunt, Iudices siue monitionibus tribus vtantur, siue vnâ pro omnibus, obseruent aliquorum dierum competentia interualla, nisi necessitas aliud suaserit.*

EXEGESIS.

Nota Regulam pro intellectu Monitionis Canonicæ

nonicæ, quæ non aliud requirit, quàm vt exprimatur nomen eius qui monetur. Cùm verò subiungitur generatim; Iudices siue pluribus, siue vnâ pro pluribus monitionibus vtantur, rectè facere, modò competentia interualla obseruent, apparet in excommunicando sufficere vnam monitionem, etsi tres requirantur, modò illa vna fiat peremptoriè loco trium.

Cap. X. Præsenti.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Declarat Pontifex relaxationem quoad interdictum in ciuitates, castra, vel loca qualibet generaliter promulgatum, non habere locum.

E X E G E S I S.

Ratio dispositionis est, quia Interdictum non tantum damni infert interdicto, vt ante finem causæ debeat relaxari, vt fieri solet in Excommunicatione.

Cap. XI. Quicunque.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Qui propter Excommunicationem in Reges, Principes, vel quoscunque alios latam, licentiam dederint occidendi, capiendi, grauandi Excommunicatores, aut quorum occasione Excommunicatio est lata, vel eam obseruantes, aut excommunicatis communicare nolentes, nisi sententiam reuocauerint, eo ipso sint excommunicati; sicut & illi qui tali licentiâ ausi fuerint vti, aut talia committere, in quo si duorum mensium spatio perstiterint, non possunt nisi à Pontifice absolui.

Et culpa est clara, nec pœna obscura.

Cap. XII. Si Iudex.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Sufficit pro intellectu prolixi huius textûs summa illius, quæ in corpore Iuris ponitur ex Ioanne Andreâ videlicet.

Si malefactor captus à Iudice laico, dicit se Clericum: huius rei cognitio ad judicem Ecclesiasticum spectat. Et, si notoriè, vel publicâ famâ, vel communi æstimatione habetur pro Clerico, statim fit remissio ad Iudicem Ecclesiasticum. Idem fiat, si priùs se gerebat pro Clerico, & à laico deprahensus fuerit in habitu Clericali, si autem priùs se gerebat pro laico, licet modò in habitu Clericali deprahensus fuerit, non remittatur ad Ecclesiasticum, donec fuerit de Clericatu probatum. Sed interim contra eum Iudex laicus in nullo procedat.

E X E G E S I S.

Contra communem & Canonicam huius t. Regulam, quod quando est dubium, an reus asserens se esse Clericum, sit verè Clericus, cognitio causæ pertineat ad Iudicem Ecclesiasticum non laicum juxta communissimam & receptissimam sententiam Couarr. in *pract. c. 3. à n. 1. Zerola. in prax. Episc. p. 1. verb. Clericus. Mol. de just. to. 4. tr. 3. d. 49. n. 6. Diana p. 1. tr. 2. Resol. 27. & aliorum Canonistarum ac Theologorum apud Barbos. hîc n. 2.* currit plurium Regnorum (Lusitaniæ, Hispaniæ, Neapolis, & domesticorum *DD.*) praxis. Qui eâ ratione nituntur, quia eiusmodi quæstio est meri facti, & ab omni Iuris spiritualis cognitione abstrahit, vnde in illâ non procedit *c. 2. de judic.* de Ecclesiasticis negotiis per laicos non tractandis.

Quam eandem ob causam recepta habetur Conclusio de his quæstionibus facti circa Ecclesiastica, seu spiritualia, posse cognoscere Iudicem laicum, vt de legitimitate filiorum, non de jure Matrimonij, sed de facto vtrùm sit contractum, qualia plura afferunt & explicant. *Bart. in l. Omni Nouatione. C. De Sacros. Eccl. & in l. Quoties. de judic. & alij apud Barbos. n. 3.*

Qui tamen rectè sentit in dubio casu huius text. non esse recedendum ab illius Regulâ & sent. Theol. ac Canonist. Neque nobis videtur admittenda distinctio inter quæstiones facti & spiritualitatis, nisi in casibus ipso jure Canonico expressis, vt cùm Clericus in flagranti à Iudice laico deprahenditur sup. quia dum spiritualitas tam variè abstrahitur, re ipsâ non rarò inuoluitur & insigni colore immunitas Ecclesiastica liberè violatur.

Praxis Regnorum, quæ allegatur, non est certa, neque constat an passim etiam à timoratis judicibus exerceatur. Vel si est vniuersalis, ipsa & immemorialis consuetudo erit argumentum Priuilegij à Pontificibus hisce Regibus aliquando concessi, vt quoad hoc benè dicit *Barbos. l. c.*

Cap. XIII. Statutum.

Idem.

S V M M A.

Constitutionem Innoc. IV. in Conc. Lugd. editam & in c. 3. suprà relatam, ac postea in c. Constitutionem 9. à Greg. IX. declaratam, de participantibus cum excommunicatis maiori excommunicatione absque præmissâ Canonicâ monitione non excommunicandis, præcipit Bonifacius etiam in suspensionis & interdicti sententiis inuiolabiliter obseruari.

Cap. XIV. Licet.

Idem.

S V M M A.

Sententia Excommunicationis post appellationem legitimam negligenter deserta, non ideò ratifica-

tur, neque etiam conualescit. Excommunicatus tamen nominatim, specialiter & expressè, post terminum appellationis prosequendæ ab homine vel jure statutum elapsum, debet publicè denuntiari, & vbique vitari ac à legitimis actibus remoueri, quoad de sententia docuerit nullitate.

EXEGESIS.

Cùm post appellationem legitimè interpositam, jurisdictio Iudicis à quo sit suspensa, neque is post elapsum licet appellationis prosequendæ terminum præfixum, quidquam potestatis habeat ad eam seu ratificandam, seu reuolidandam, manifestum est appellationis prosequendæ neglectorem non ideò denuntiandum esse quasi Excommunicator quidquam noui juris in ipsum habeat, sed quia priori jure, quod per legitimam appellationem, contra ipsius sententiam acquisiuit, vti noluit aut neglexit, adeóque in suo valore reliquit, quem ipsius culpabili negligentià interueniente, Excommunicator meritò denuntiare jubetur.

Cap. XV. Si Clericos.

Idem.

SVMMA.

Episcopus Clericos sibi subiectos etiam per laicos capi faciens propter excessus & carceri includens (licet nondum appareant incorrigibiles) neque ipse neque capientes sunt excommunicati. Si tamen dicti Clerici de parendo juri dederunt cautionem detineri non debent, nisi ob excessus enormitatem, vel aliam causam rationabilem.

Rationabilis hæc est dispositio ad Clericos indisciplinatos coërcendos.

Cap. XVI. Si sententia.

Idem.

SVMMA.

Clero interdicto non intelligitur interdictus populus, nisi aliud exprimatur, nec etiam è conuerso. Ciuitate propter delictum Domini interdictà, ciues qui non sunt culpabiles (nisi in pœnam Domini interdicantur) possunt extra ipsam interesse diuinis. Interdicto verò populo singulares personæ, quas interdictas esse constat (ne sententia effectu careat) non debent alicubi, nisi in casibus jure expressis, audire diuina, vel Sacramenta recipere.

EXEGESIS.

Nota, dantem causam interdicto locali, interdictum personale incurrere, & non solùm in loco interdicto diuina audire, aut Sacramenta recipere non posse, sed nec alibi; alioqui sententia esset sine effectu; verba itaque sic debent explicari, vt aliquid operentur, vt not. *Barbos. n. 6.*

Cap. XVII. Si ciuitas.

Idem.

SVMMA.

Ciuitate, castro aut villà interdictà, suburbia quoque & continentia ædificia intelliguntur interdicta; hoc enim casu, ne vilipendatur sententia, si in suburbiis & continentibus ædificiis liceret celebrare diuina, hac quoque nomine ciuitatis castri, & villæ intelligi debent. Similiter Ecclesià interdictà eius Capellæ & cæmiteria censentur interdicta, si sint contigua, secus, si non sint.

Cap. XVIII. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Celebrans scienter in Ecclesià sanguinis aut seminis effusione pollutà, vel præsentibus excommunicatis, licet temerariè agat, irregularitatem tamen, (cùm id non sit expressum in jure,) non incurrit. Scienter verò celebrans in loco interdicto, sine priuilegio aut concessione Iuris, irregularitatem incurrit, à quâ solus Pontifex liberare potest, & adeò efficitur ineligibilis, vt nec ad eligendum cum aliis admittatur.

EXEGESIS.

Non sit expressum in jure.) Sumitur hinc à DD. communiter illa Regula, quòd nulla incurratur irregularitas, nisi in Iure sit expressa, vnde sequitur non posse imponi per sententiam & statutum. Debet autem casus, ob quem Irregularitas incurritur, specificè esse expressus in jure, vt planè colligitur ex tex. casus enim de celebrante in Ecclesiâ pollutâ est vtique specialis. Ratio autem, quòd nō introducat irregularitatem, est quia non est jure expressus, requiritur ergo specificè expressus; ideóque etiam ab vno casu non potest fieri extensio ad alium casum similem, vt ex communi tradunt *Nauarr. in man. c. 27. n. 144. cum aliis*; etsi aliquas irregularitates sine expresso jure introductas esse existimet *Layman. tract. de Censur. p. 5. c. 1. n. 6.* Debet factum autem, ob quod Irregularitas incurritur, esse certum; non dubium; quod non sufficit, nisi in casibus jure expressis, vt probat *Suar. d. 40. de Censur. sect. 6.*

Cap. XIX. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Quoniam in baptismo & Confirmatione (quæ nedum pueris, sed adultis quoque propter moræ periculum exhiberi possunt, licitè tempore interdicti Chris-

Digitized by Google

Chrismate vtimur, posse, licet terra interdicta existat, Chrisma die Cenæ Domini confici, dubium non est.

Vbi dubium non est, nihil est, cur hæreamus.

Cap. XX. Is cui.

Idem.

S V M M A.

Interdicto Ecclesiæ ingressu, consequenter interdicta est diuinorum celebratio, qui illis se ingerit, sicuti priùs, irregularis efficitur, & si in interdicto moriatur, in Ecclesiâ vel cæmiterio non debet sepeliri, nisi pœnituerit. Sanè sicut Excommunicatio, ita neque suspensio ab ingressu Ecclesiæ eiúsque effectus per appellationem suspenduntur.

E X E G E S I S.

Licet cui interdictus est Ecclesiæ ingressus, non possit celebrare in illâ, poterit tamen celebrare extra illam juxt. *Cenarr. inc. Alma mater. p. 2. §. 11. n. 5.* Neque per talem suspensionem prohibetur omnis ingressus Ecclesiæ, sed tantùm ad celebrandum diuina, neque prohibetur perceptio Sacramentorum in Ecclesiâ, quando in eâ non celebrantur diuina officia. juxt. *Suar. d. 35. de Censur. sect. 4. n. 5.*

Cap. XXI. Religioso.

Idem.

S V M M A.

Religiosus Clerici secularis percussor, ne habeat materiam euagandi, ab Episcopo potest absolui, in eo casu, quo ab eod. posset absolui Clericus secularis, si alium Clericum percussisset. Etsi verò Nouitius non censeatur Religiosus cum effectu, donec sit tacitè vel expressè Professus, qui tamen illum percusserit, Excommunicationem Canonis non euadit.

E X E G E S I S.

Potest Episcopus Clericum secularem absoluere, si laboret impedimento eundi Romam, v. g. infirmitate, senio &c. impedimentum autem Religiosi est prohibitio euagandi.

Cap. XXII. Eos qui.

Idem.

S V M M A.

Si illi, qui propter periculum mortis, vel aliud impedimentum ab alio absoluuntur, quàm à quo de Iure absoluendi essent, nisi cessante periculo, vel impedimento huic se sistant, in eandem censuram, (ne sic illi illudant) recidunt. Idem statuitur de his, qui à Sede Apost. vel legatis eius absoluuntur cum mandato, vt Ordinariis, vel aliis se præsentent, & passis injuriam satisfaciant, nisi hæc, cùm primum poterunt, adimpleant.

E X E G E S I S.

Recidunt in eandem sententiam, non quòd prior absolutio amiserit valorem, sed quòd per nouum inobedientiæ & contumaciæ peccatum eiusdem Excommunicationis reatũ de nouo incurrant.

Cap. XXIII. Cùm quis.

Idem.

S V M M A.

Si quis absque tuo mandato manus injiciat in Clericum, si hoc ratum habueris, excommunicationem incurris, cum ratihabitio retrotrahatur & mandato æquiparetur. Si verò nomine tuo non sit factum, licet pecces, ratum habendo, non tamen propterea excommunicatus es, cùm quis ratũ habere nequeat, quod suo nomine non est gestum.

Capitulũ istud planum est, & plenius intelligetur, vbi infrà Regulã Iuris, quæ allegatur, explicabimus.

Cap. XXIV. & vlt. Alma mater.

Idem.

S V M M A.

Cùm prolixum istud cap. difficultatem peculiarem nullam, sed mera præcepta & Regulas contineat, de interdicto, & in illo, nec non circa interdictos & ab illis obseruanda sufficiet Summam illius ex Io. Andr. corpori Iuris insertam apponere.

Tempore interdicti etiam sani ad pœnitentiam admittuntur, nisi sint excommunicati, qui non nisi in mortis articulo admittuntur; Vel nisi causam dederint interdicto, qui non admittuntur, nisi satisfaciant, vel caueant, prout possunt. Item illo tempore Missa, & alia diuina Officia sub pœnâ distributionum amittendarum, sicut priùs in Ecclesiis celebrantur januis clausis; sed sine excommunicatis & interdictis, & sonitu campanarum. Quater autem in anno (die Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes & assumptionis) altè cum campanis & januis apertis celebrari possunt, & exclusis excommunicatis interdicti admitti: ita tamen, vt illi propter quos latum est, non appropinquent altari. In cæteris seruandum est interdictum, non obstantibus quibusuis priuilegiis &c.

IDEM TITVLVS DE EXCOMMVNICATIONE. X. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Ex frequentibus.

Clemens V. in Conc. Vien.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, quatenus Religiosi quicunque

cunque tam exempti quàm non exempti, cùm Cathedralem, vel matricem, seu parrocialem Ecclesiam, viderint aut sciuerint interdicta obseruare non obstantibus quibuscunque appellationibus, cum moderatione c. Alma mater *obseruent, sub pœnâ excommunicationis eo ipso incurrenda. Idē seruari vult in interdictis & cessationibus à diuinis, autoritate Conciliorum prouincialium vel aliter legitimè inductis.*

De cessatione autem à diuinis dictum est suprà, quod remedium aduersùs iniurias vult Pontifex Capitulis, Conuentibus, Collegiis integrum manere, vt hostes terrore huius pœnæ coërceantur.

Cap. II. Grauis.

Idem.

S V M M A.

Domini temporales, qui cogunt aliquos in loco interdicto celebrare diuina, vel qui per præcones faciunt tunc ad illa populum conuocari, vel prohibent, ne publicè excommunicati, vel interdicti super hoc, per illos qui Missas celebrant moniti, vt de Ecclesiis exeant, & ipsi nominatim moniti si non exeant, Excommunicationem incurrunt Papæ reseruatam.

Cap. III. Cùm ex eo.

Idem.

S V M M A.

Fratribus minoribus inhibet Pontifex, ne de cætero fratres & sorores Tertij Ordinis, quem S. Franciscus instituit, non obstantibus priuilegiis, ad diuina in suis Ecclesiis tempore interdicti quoquo modo admittant, sub pœnâ Excommunicationis latæ sententiæ, à quâ non nisi per Pontificem, vel satisfactione præmissâ, per locorum Episcopos autoritate Apostolicâ possint absolui.

Cap. IV. & vlt. Si summus.

Idem.

S V M M A.

Si Papa etiam scienter excommunicato participat quouis modo, illum per hoc non absoluit, nisi exprimat se hoc velle. Et licet scienter sub titulo dignitatis nominet vel honoret, per hoc illum in dignitate non approbat, nec quidquam ei tribuit noui Iuris.

E X E G E S I S.

Sensus horum capitulorum est minimè intricatus, neque expositione indiget. Circa *vlt. c.* Notat *Panorm.* quòd possit aliquem absoluere per quemcunque actum, modò constet illum hoc intendisse, quod vtique necesse est in ordine ad forum externum.

IDEM TITVLVS DE EXCOMMVNICATIONE. XIII. IN EXTRAVAG. IOANNIS XXII.

Cap. Vnicum. Cùm ad sacrosancta.

S V M M A.

Præscribitur taxa pro literis Apostolicis, iuxta monetam Turonensium grossorum, & Romanorum; verùm cùm neque hæc moneta hodie apud nos sit nota aut in vsu, sequenda est praxis horum temporum, neque in his immorandum.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS, DE EXCOMM. X.

Cap. I. Excommunicamus.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Excommunicat Pontifex omnis Clericos & laicos vtriusque sexûs, qui pactum fecerint, & aliquid magnum vel paruum promiserint, vel receperint apertè vel occultè pro aliquâ justitiâ, siue gratiâ pro se, vel alio obtinendis. Scientes aliquem culpabilem in prædicto, nisi intra triduum Papæ retulerint, vel alicui, per quem ad ipsum fideliter perferatur, simili sententiæ subiaceant; quam Pontifex extra mortis articulum sibi reseruat, & mandat, vt priùs, quantum dedit, vel recepit, pauperibus integraliter largiatur, & quæ sic obtinentur, vult esse irrita, scienter ipsis vtentes simili excommunicatione adstringens.

E X E G E S I S.

Excommunicamus &c.) Hæc *Extrauagans* innouata est per *Greg. XIII. in Bullâ*, quæ incipit: *Ab ipso Pontificatûs nostri principio Romæ Nonis Decemb. Anno 1574.* Quam doctissimo Commentario illustrauit *Nauarr.* qui inscribitur *de datis & promissis pro justitiâ & gratiâ obtinendâ.* Etsi verò iste text. non infligat priuationem aut suspensionem beneficiorum, infligit tamen *Greg. XIII.* in suâ Bullâ non non solùm beneficiorum, verùm etiam officiorum secularium & temporalium ipso jure incurrendam, vt videre est apud *Nauarr. l. c. notab. 31. n. 40. & 44.* Vnde patet hanc Extrauag. non esse antiquatam, sed hodiéque obseruandam.

Aliquod pactum fecerint &c.) Nota I. Non sufficit ergo, si aliquis in animo haberet se daturum, & alter

& alter receptantum, vel alter tantùm haberet animum dandi, & alter tantùm animum recipiendi, nisi exteriùs in pactum vtrumque deducant, tunc enim ex solâ hac cogitatione, sine pacto exteriùs completo pœnam hanc non incurrerent, vt bene *Nauar. Notab. 11. n. 25.*

Nota II. Non sufficere promissionem aut dationem cuiusvis rei paruæ, sed debet esse tanta, vt præsumatur esse apta ad mouendum vel flectendum à recto recipientem, secus si datio, aut receptio non credatur tam efficax futura, iuxta eundem *Nauarr. l. c. Boccacium tr. de pactis p. 3. n. 79.*

Nota III. Solam promissionem, eiusque receptionem siue acceptationem, quam t. sub verbo *receptationis* requirit, sufficere ad pœnam hanc incurrendam, vt docet *Nauar. Notab. 8. n. 13.* Debet autem esse promissio iure naturali aut humano sub peccato mortali prohibita ante huius textûs promulgationem, nisi enim ex genere suo sit talis, non sufficiet. Tale pactum & promissio foret, si fieret illi, quem constaret esse ineptum, neque sine damno publico à Pont. id fieri posse, aut si paciscentes intenderent vindictam alicuius, v. g. cædem, oppressionem innocentis, vel quid simile &c. Ratio est, quia Excommunicatio non fertur, nisi propter peccatum aliquod graue &c.

Apud sedem Apostolicam.) Nota hanc decretalem solùm procedere de obtinentibus aliquid apud Sedem Apostolicam, non apud aliquem alium, Principem, Magistratum, personam. Quin *Clemens VIII. in Bullâ de bono Regimine*, publicatâ 15. Aug. Anno 1592. ad promissa & recepta, non tantùm apud sedem Apostolicam, vel Romæ, sed in quocunque iudicio, & Tribunali etiam seculari, tam in Curiâ Romanâ quàm extrà, in quâcunque prouinciâ, ciuitate, aut loco statûs Ecclesiastici; ad alios autem status, Principes, Clericos, neque ipse Pontifex, nec quisquam alius hanc Extrauagantem extendunt.

Qui aliquem sciuerint &c.) *Nauarr. l. c. Notab. 22. n. 37.* ait, ad hanc releuationē non teneri, nisi existentes in Curiâ; quod intelligo de Curiâ Romanâ aut Romæ valde vicinâ, vnde possit res intra triduum perferri Romam. Quod ex locis longè dissitis fieri non potest. Est autem hæc excommunicatio Pontifici reseruatâ; & quæ sic obtinentur sunt irrita, pecunia verò sic promissa, siuè recepta, restitui debet pauperibus. Vide plura apud *Barbos. n. 22. & seqq.*

Cap. II. Prouidè.

Idem.

S V M M A.

Propter damna & incommoda ex interdicto emergentia, prohibet Pontifex, ne sine speciali licentiâ Sedis Apostolicæ, ciuitas, villa, vel quiuis alius locus autoritate ordinariâ, vel delegatâ supponatur interdicto pro pecuniario debito, seu pro cuiusuis monetæ, vel pecuniæ quantitate, & eam præsertim causam, quòd eorum Domini, Magistratus, Incolæ &c. in statutis terminis, huiusmodi debitum seu quantitatem non soluerunt hactenus neque soluunt &c.

Procedit hæc dispositio solùm in generali interdicto integræ ciuitatis, non vnius solùm Parochiæ, si plures ibi sint, vt cum aliis sentit *Barbos. hic n. 3.*

Cap. III. Ad certitudinem.

Clemens V.

S V M M A.

Andronicum Palæologum se Imperatorem Græcorum nominantem, & hæresis ipsorum fautorem, Excommunicatum denuntiat Clemens, omnésq; cum eo sic manente societatem contrahentes ipso facto decernit Excommunicatos, & eorum terras Ecclesiastico supponendas interdicto, esséque priuandos bonis, quæ habent ab Ecclesiâ, ac eiusmodi confœderationes esse irritas; facit huc c. ad Apostolicæ de sent. & re jud. in 6.

Cap IV. & vlt. Quia nonnulli.

Idem.

S V M M A.

Excommunicat eos, qui audent impugnare literas Papæ super quibuscunq; negotiis emanatis. Quasi videl. potestatem suam, non in ipsâ electione integrè accipiat, sed ea à Coronatione dependeat.

T I T V L V S XL.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

Ad Rubricam Tituli.

NOn desint fortassis, qui duos hos Titulos, initio Iuris Canonici ponendos fuisse existiment, sicut in Grammaticâ pueris statim initio Nomenclator traditur pro communiori vocum latinarum intelligentiâ; Accedunt Regulæ Grammaticales, in addiscendâ politiori literaturâ perpetuò ob oculos habendæ & sequendæ. Verùm in neutro Iure id facere expediebat, aut fieri commodè poterat, quia significatio verborum aut Regulæ Iuris difficilior est, quàm vt ad Tironum captum

ptum faciat, & ab incipientibus comprehendi queat.

Absolutis autem toto Legum & Canonum cursu, eorúmque disceptatione, interpretatione, decisione, intellectus verborum in Iudiciis & extra est clarior & solidior, ac veluti Indicis, sicuti enarratio Regularum Iuris siue collectio, loco compendij, vt dicemus ibi ad Rubricam. Nunc titulum de verborum significatione, in quem potiora, quæ ad vsum aut praxin sunt, breuiter percurramus, adiuuantibus nos quoque Principum legibus & constitutionibus, ex quibus similis titulus in *fine ff.* collectus est.

Cap. I. Innouate.

Hieron. super Osee.

T E X T U S.

Innouate Nouale. Nouale est ager nunc primum præcisus.

E X E G E S I S.

Nouale &c.) Nota I. Est hic text. desumptus ex *S. Hieron. super Osee c. 10.* & refertur *in gl. interlineari. l. 30. §. 2.* Nouale *ff. De verb. signif.* definitur terra præcisa, quæ anno cessauit, videl. anno superiori, aratro scissa, versa, culta, & alternis annis colitur, Ligt ein Jahr umb das ander in der Brach. *Innocentius III. cap. Quid per Nouale. inf.* rescribit prædecessores suos, cùm piis locis priuilegium de Noualibus concesserunt, per *Nouale* intellexisse agrum de nouo cultum & redactum, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuisset. Quam acceptionem legibus quoque non adversari sentit Pontifex respiciens *ad l. vlt. ff. De termino moto*, vbi puniuntur illi, qui ad limitum siue finium quæstiones obscurandas, ex arbore arbustum, aut ex siluâ nouale, vel aliquid aliud eiusmodi faciunt. Non apparet autem, quomodo ex siluâ possit fieri Nouale, nisi arboribus succisis terra illa redigatur in culturâ, ad quod Canones requirunt tempus immemoriale, cuius *d. l. ff.* mentionem non facit, etsi videatur hoc idem innuere, dum eiusmodi nouale recenter factum judicat pœnâ dignum.

Nota II. Priuilegia non debere nec solere concedi in magnum præiudicium Ecclesiarum maximè Parochialium. Nam sic, vt bene not. *Panorm. n. 7.* Nouale secundùm communiorem acceptionem juris ciuilis in hoc cap. indicatam ferè omnes agri essent nouales, cùm communiter cessent per annum, & sic nimium præiudicaretur Ecclesiæ Parochiali, si vel plures Parochiani aut priuilegiati propter terras nouiter cultas eò confluerent, & decimæ noualium eis remitterentur. Item si Priuilegiati castrum vel oppidum jam olim vastatū restaurarent, & agros ab immemoriali tempore desertos de nouo colerent, nihil decimarū remaneret Parocho. Quare merito Pontifex non vult hoc sensu priuilegia Noualium intelligi, sed in tali casu oporteret priuilegia eiusmodi Sedis Apostolicæ autoritate reuocari, vel restringi, vide plura apud *Panorm. in c. Quid per Nouale.*

Nota III. Sicut eiusmodi priuilegium non debet extendi in graue præiudicium aliorum, præsertim eorum, quibus decimæ, vel aliquid æquiualens, de jure diuino & Canonico debentur, vt pastoribus animarum, ita tamen interpretari illud oportet, vt aliquid operetur in fauorem priuilegiati, neque in damnum eiusdem cedat. Quare licet terra non semper debeat dici noualis quoad culturam, sed semel vel sæpius culta amittat culturæ nouitatem, est tamen perpetuo Noualis quoad decimarum immunitatem juris Religiosis vel aliis concessam, vt disertè statuit Pontifex. *c. vlt. de priuileg. & excess. prælatorum*; si enim propter alternantem quouis biennio culturam vno tantùm priuilegium duraret anno, sumptus in vnam culturam facti facilè decimas vel æquarent, vel superarent, & priuilegium redderetur inutile, aut caducum, cùm tamen priuilegia conueniat esse perpetua, vt notat *Panorm. hic in fine.*

Cap. II. Nam & Rex.

Idem super Daniel. c. 4.

T E X T U S.

Nam & Rex Nabuchodonosor Pater tuus, id est proauus, more scripturæ, quæ auos & deinceps patres appellat.

E X E G E S I S.

Concordat *lex Appellatione ff. eod.* vbi dicitur: Appellatione parentis non tantùm parentem, sed etiam auum & proauum, & deinceps omnes super auos contineri, sed & matrem, sed & mater & auia, & proauia. Parentis ergo appellatione omnes in infinitum ascendentes intelliguntur. *l. 1. & 3. de grad. affin.* olim autem parentes vsque ad tritauum, superiores maiores dicebantur. *l. 4. §. 2. & l. fin. §. Parentes. ff. de gradib.* Sic etiam Nurûs appellatio ad pronurum, & vltra porrigenda est *l. Nurus. ff. eod.*

Cap. III. Nam & ego.

Idem in Parabolis c. 4.

S V M M A.

Quare vnigenitum se (Salomon) nominat? fratrem vterinum præcessisse Scriptura testatur? quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset, de vitâ decessit.

E X E G E S I S.

Vnigenitus propriè dicitur ille, qui non habet alium fratrem ait *Panorm.* vel si habuit, mox decessit, quia quoad effectum dicitur non fuisse, quod non perseuerauit.

Cap. IV. Quod dicitur.

Idem, super Matth.

T E X T U S.

Quod dicitur, antequam conuenirent: non sequitur, vt postea conuenerint: sed scriptura, quod factum non sit, ostendit.

EXEGESIS.

Notat *Panorm.* dictiones negantes actum pro certo tempore non fuisse gestum, non inuoluunt postea esse; vnde non sequitur: Maria antequam cum Iosepho conueniret, inuenta est in vtero habés de Spiritu S. ergo postea conuenerunt. Neque enim ex facto negatiuo, necessariò sequitur aliqua affirmatio.

Cap. V. Ioseph.

Hieronymus super Matth. ibid.

TEXTUS.

Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit filium suum primogenitum. Ex hoc loco peruersissimè quidam suspicantur, & alios filios Mariam habuisse, cùm mos diuinarum scripturarum sit, vt primogenitum non vocent, quem fratres sequuntur, sed eum, qui primò natus fuit.

EXEGESIS.

Voculam *donec*, etsi significet aliquid priùs non factum, non infert tamen, id quod vsque eò factum non est, esse tū aut postea factū; quod *Hieron.* ex absurdo sensu, videl. Mariam non semper mansisse virginem, velut à posteriori concludit. Neque abhorret à communi vsu loquendi, si dicamus, datum fuit brauium primo venienti ad metam, etsi nullus secutus fuerit; sic dici potest primogenitus, post quem nullus natus est; sic rectè dicitur nulli datum fuit brauium, donec primus metam attigit, etsi vnus solùm cucurrerit, nec alius quisquam brauio donatus fuerit.

Cap. VI. Intelligentia.

Hilarius l. 4. de Trinit.

SUMMA.

Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.

EXEGESIS.

In verbis interpretandis, consideranda est intentio dicentis, verba enim sunt instituta, vt per illam intentionem nostram exprimamus, de quo doctè *Nauarr. c. 3. man. n. 38. & in c. Humanae aures, 22. q. 5. n. 10. & 11.* concordat. *l. In conuentionibus. ff. eod. In conuentionibus*, ait, *contrahentium voluntatem potiùs quàm verba spectari placuit, etsi verba impropriè accipienda sint.* Quod verum est, si de voluntate certis quibusdam signis constet, aliàs verbis aut Scripturæ standum. *l. Cum precibus. C. De probat.* vide plura apud *Io. Coruin. ad d. l.*

Cap. VII. Nihil.

Augustinus super Matth.

TEXTUS.

Nihil obstat narrandi diuersitas, vbi eadem dicuntur, maximè cùm quisque Euangelistarum eo ordine credat se dicere, quo Deus voluit.

EXEGESIS.

Hæc verba non eruuntur integrè ex *Aug.* sensus tamen potest haberi, ex *lib. 2. de consensu Euangel. c. 12. 21. 28.* quia ordo diuersus narrandi, non mutat substantiam rei.

Cap. VIII. Propterea.

Gregorius.

SUMMA.

Si epistolam meam ad interpretandum accipere te fortasse contigerit: rogo, non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferri, quia plerumque dum proprietas attenditur, sensus veritatis amittitur.

Patet ex dictis, videl. non semper judicandum esse ex proprietate verborum.

Cap. IX Quamuis.

Isidorus.

SUMMA.

Quamuis omnes, qui præsunt, Præpositi vocentur, vsus tamen obtinuit, eos vocari Præpositos, qui quandam prioratûs curam super alios gerunt.

EXEGESIS.

Si vllâ in voce attendendus est vsus, id vel maximè opus est in nomine Præpositi. Sunt enim Præpositi in Ecclesiis Collegiatis & Cathedralibus Canonicorum Regularium *S. Aug.* & illorum Cœnobiis, qui ea gubernant; alicubi tamen vocantur Abbates. Idem nomen vsurpant Præpositi Ecclesiarum Cathedralium, proximam dignitaté post Episcopalem obtinentes; & olim dum Canonici in communi viuerent, aut Religiosi essent, Oeconomiæ & fortassis disciplinæ Religiosæ proximam curam habentes vti Priores claustrales in Ordine S. Benedicti. Quin etiam laicos appellari Præpositos aduertit Additionator ad *Panorm.* hîc. fa. *c. Ex parte inf. eod.* Certè in Episcopatu Augustano præfecti redditu um Episcopalium, aliqui vocantur Præpositi Probst/ nominatim in Algoiâ, vt adeò vsus nominis Præpositi per h. t. non sit satis determinatus, sed hodiéque debeat attendi vsus.

Cap. X. Forus est.

Isidorus in lib. Etymolog.

SUMMA.

Forus est exercendarum litium locus à fando dictus, vel à Foroneo Rege, qui primus Græcis legem dedit. Constat autem forus causâ, lege & judicio. Causa à casu quo venit, dicitur, est enim materia

Digitized by Google

teria & origo negotij necdum discussionis examine patefacta: quæ dum proponitur, causa est, dum discutitur judicium, dum finitur justitia. Vocatur autem judicium, quasi jurisdictio, Iustitia autem quasi juris status. Iudicium autem priùs inquisitio vocabatur, vnde & autores judiciorum, præpositos, quæstores, vel quæsitores vocamus. Negotium multa signat, modò actum alicuius rei, cuius contrarium est otium, modò actionem causæ, quod est jurgium litis, & dictum est negotium, id est, sine otio. Negotium autem in causis, negotiatio in commerciis dicitur, vbi aliquid datur, vt maiora lucrentur. Iurgium dicitur, quasi Iuris garrium, eò quòd hi, qui causam dicunt jure disceptant. Lis autem à contentione limitis priùs nomen sumpsit, de quâ Virgilius, Lines erat positus litem vt discerneret agris. *Causa aut argumento, aut probatione constat. Argumentum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem, sed solâ inuestigatione inuenit veritatem, vnde dictum est argumentum, argutè inuentum. Probatio autem testibus & fide tabularum constat. In omni quoque negotio hæ personæ quæruntur: Iudex, accusator, reus & tres testes. Iudex dictus, quasi jus dicens populo, siue quòd jure disceptet. Iure autem disceptare est justè judicare. Non est ergo Iudex, si non est in eo justitia. Accusator vocatus est quasi Causator, quia ad causam vocat eum, quem appellat. Reus à re, quæ petitur, nuncupatur, quia quamuis sceleris conscius non sit, reus tamen dicitur, quamdiu in judicium pro re aliquâ petitur. Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quòd super causæ statu proferebantur, nunc parte ablatâ nominis, testes vocantur. Testes autem considerantur conditione, naturâ, & vitâ. Conditione si liber non seruus, nam sæpe seruus metu dominantis testimonium supprimit veritatis. Naturâ, si vir, non femina, nam varium & mutabile testimonium semper femina producit. Vita, si innocens, & integer actu, nam si vita bona defuerit, fide carebit, non enim potest justitia cum scelerato homine habere commercium.*

EXEGESIS.

Continet h. c. facilem vocum aliquarum præsertim in judiciis frequentari solitarum Etymologiam, circà quam difficultas non occurrit alicuius momenti, ideóque in his explicandis nostri DD. non hærent, etsi conducat legisse, & communem vsum segui.

Cap. XI. Pactum.

Idem.

SVMMA.

Pactum dicitur inter partes ex pace conueniens scriptura legibus ac moribus comprobata: dictum pactum, quasi ex pace factum.

Vide, quæ diximus *L. 1. ad tit. de pactis.*

Cap. XII. Ius dictum est.

Idem.

SVMMA.

Ius dictum est à Iure possidendi, hoc enim jure possidetur, quod justè: hoc justè, quod bene. Quod autem malè possidetur, alienum est; malè autem possidet, qui vel malè suis vtitur, vel aliena præsumit.

EXEGESIS.

Nota hîc jus non definiri ab *Isidoro*, vt est nomen Generale, sed prout applicatur certæ rei, super quâ jus prætenditur, sic enim dicitur à Iure possidendi. Si autem jus accipiatur generaliter, sic dicitur à Iustitiâ, & est ars æqui & boni, cuius sunt multæ species, vt jus naturale, jus gentium, jus ciuile &c.

Cap. XIII. Causa.

Paschalis, Canonicis S. Martini.

SVMMA.

Primitiæ, decimæ, oblationes in solis Ecclesiarum bonis præcipuè numerentur. Oblationes verò dicimus, quæcunq. de propriis & licitis rebus Ecclesiæ offeruntur. Quas quicunque seculari potestate obtinet, imò qui accipit & tradit, raptor & sacrilegus judicatur.

EXEGESIS.

Etsi generatim dicatur oblatio, quidquid offertur Ecclesiæ, strictè tamen secundùm communem vsum loquendi, ita vocatur, quod Sacerdoti offertur in Missâ, diebus Dominicis & aliis præcipuis festiuitatibus, quod esse obligationis, censet *Host.* & posse admitti, si Parochus indigeret putat *Panorm.* pro complendâ videl. illius necessariâ aut congruâ sustentatione, rectè tamen addit hoc relinquendum consuetudini, cùm præsertim de hoc non sit textus in jure expressus.

Cap. XIV. Quæsiuit.

Alexander III.

SVMMA.

Sacerdos vno præsente Clerico, & etiam solus potest infirmum vngere. Festum B. Matthiæ Vigilia eatenus præcedat, vt nec pro Bissexto, nec pro quolibet alio modo, inter se, & solennitatem aliam diem admittat, in quâ vtique vigiliâ (nisi venerit in Dominicâ) jejunium celebretur, festum autem siue fiat in die præcedente, siue in sequente (qui duo quasi pro vno reputantur) nullus error, sed consuetudo Ecclesiæ teneatur.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Nota I. Solos Sacerdotes propriè dictos esse ministros Extremæ Vnctionis definiuit *Conc. Trid. sess. 14. cap. 3. & can. 4.* hósque per Presbyteros ad vngendum infirmum adducendos à *S. Iacobo c. 5.* vbi de hoc Sacramento agit, intelligi, non autem ætate seniores. Etsi verò hoc Sacramentum ab vno solo Sacerdote possit administrari; vrgente tamen necessitate, posse id etiam fieri à pluribus rectè notat *gloss.* modò vnusquisque vngat independenter ab alio aliquam partem.

Nota II. In explicandâ Bissexti naturâ concordare cum *h. t. l. Bissextum. ff. eod.* dum biduum illud pro vno die habet, eúmque sexto Calendas Martij natum censet, siue primo, siue secundo die natus sit in anno bissextili, etsi in anno communi priorem diem sibi Natalem habere debeat.

Nota III. Ex *Panorm. n. 4.* Si statuatur annus pro termino alicuius actionis, tractatus, executionis, tunc per annum intelligi 365. dies etiam in Bissexto, si autem statuatur per numerum dierum, tunc non posse dies duos postremos Februarij computari pro vno, si incidat bissextus, quia in veritate plures dies sunt. Qualis terminus si statuatur in odiosis, vt si per omnes dies Februarij prohibeatur quis ab ingressu Ecclesiæ, etiam die intercalari in anno bisexto debebit abstinere; contra in fauorabilibus, poterit iuxta gl. frui computatione duorum dierum pro vno, vt duo vltimi dies in bissexto qui vocantur irregulares, habeantur pro vno ratione Nouitiatûs finiendi, & Professionis factæ vel faciendæ, de quo vide *Rodriq. to. 3. Regul. q. 15. a. 5.*

Cap. XV. In his.

Cælestinus III.

SVMMA.

Cùm in quâdam controuersiâ inter Magistrum M. & quosdam conuersos hospitalarios definiendâ Archiepiscopus Mediolanensis post causæ cognitionem in prolatione sententiæ non fuisset vsus his verbis: talem partem condemno, vel talem partem absoluo, sed ita pronuntiâsset: Ita statuo & præcipio, attêdens Pontifex verbum** statuo, **rem perfectam significat, quódque cum effectu, non verbotenus accipi debeat, item, quia secundùm Gregorium, quod præcipitur imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri, & aliquando, si non fiat, pœnam habet, neque verba consideranda sint, sed voluntas, definit Pontifex, verba Archiepiscopi tali formâ prolata perpetuò valitura sententiæ firmitatem obtinere.

EXEGESIS.

Quòd sententia definitiua continere debeat absolutionem, vel condemnationem habemus. *2. q. 6. c. Ei qui. ff. de finitiua; item l. Omn. iudicum. C. De sent. & interloc.* Quare cùm verbo *absoluo*, vel *condemno* Archiepiscopus nō esset vsus, sed verbo *statuo*, dubitabatur, an sentētia illius esset firma. Respondet Pontifex esse firmam & perpetuam, sufficere enim æquipollentia; *statuere* enim significat mandatum perfectum, eóque ipso violatores condemnat ad culpam & subinde etiam ad pœnam. Neque enim attendi debet nuda verborum proprietas, sed mens & voluntas statuentis. Notat tamen *Panorm.* hîc, hanc interpretationem intelligi debere de sententiâ quæ fit iudicialiter partibus præsentibus, quæ declaratio Pontificis est generalis pro Iudicijs.

Cap. XVI. Olim.

Innocentius III. Patriarchæ Grandensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex antehac Patriarchæ Grandensi mandauisset, vt si Canonici Paduani Magistro G. Canonico Paduano, præbendam quæ tantum residentibus de communi confertur, sicut vni ex aliis ex communibus prouentibus, & manualia beneficia non conferrent, eos ad id censuris compelleret: aliqui verò contra mentem Pontificis id mandatum interpretarentur: Rescribit Pontifex, cùm beneficia Principum sint interpretanda largissimè, se ita intelligere, vt præbendam, quæ in victu & vestitu ex communi confertur, M. G. plenè sicut vni ex aliis residentibus conferant.

EXEGESIS.

Nota I. Canonicos Paduanos, mandatum Pontificis malitiosè interpretatos, de præbendâ M. G. solùm conferendâ, sicut vni ex residentibus, si resideret, non item, si non resideret; huc enim mentem Pontificis non extendi, quod ipse refutans rescribit se istud priuilegium etiam non residenti conferre voluisse, quod Canonici Paduani ex illâ communi Regulâ, de beneficiis Principum largissimè explicandis colligere poterant ac debebant, si præsertim in seruitio Papæ, aut Episcopi erat occupatus. Regulam autē illam explicauimus ad *Rubr. de priuil.*

Nota II. Ex *Panorm.* in Ecclesiâ Paduanâ (sicut etiam aliis) non fuisse olim præbendas distinctas, sicut hodie, sed ex communibus redditibus cuilibet Canonicorum certam portionem datam fuisse pro vestitu, & victu, certos item panes, & mensuras vini; & fortè vltra hæc erant etiam distributiones pro interessentibus diuinis vt in *c. Vnico. de cler. non resident.* Hæc autem dicebantur beneficia manualia, quia manu dabantur & accipiebantur.

Cap. XVII. Cùm in partibus.

Idem, Episcopo Colimbriensi, & aliis Episcopis in regno Galliæ constitutis.

SVMMA.

Cùm dubitaretur, quod interdictum Generale

 esset

esset, vel particulare, & priuilegiati dicerent interdictum terræ generale dumtaxat esse, cùm regnum, aut prouincia tota interdicto subijcitur: Respondit Pontifex, cùm in priuilegiis de regno vel prouincia expressè nihil dicatur, se nomine terræ, non solum regnum vel prouincam intelligi velle, verùm etiam villam & castrum, & in his locum habere, quod de Generali dicitur interdicto.

EXEGESIS.

Nota ex *Panorm. hic n. 1.* quòd particulare interdictum dicitur, quando vna Ecclesia, vel plures Ecclesiæ specificè, & non sub nomine vniuersitatis interdicuntur. Generale verò est, quando vniuersitas vnius loci interdicitur, siue paruus, siue magnus, vt est villa, siue castrum. Et est ratio, quia si in villa, non esset nisi vna Ecclesia, est tamen apta, vt sint plures Ecclesiæ, seu potiùs plures homines, qui frequentent plures Ecclesias. Habemus ergo de nomine interdicti claram & obseruandam Pontificis sententiam.

Cap. XVIII. Cùm tibi.

Idem, Altisiodorensi Episcopo.

SVMMA.

Consultus Pontifex ab hoc Episcopo, (cui Sed. Apost. ordinationem rerum Clericorum ab intestato decedentium commiserat) an nomine Clericorum etiam Canonici comprehendantur? Respondet appellatione Clericorum non solùm alios sed etiam Canonicos comprehendi.

EXEGESIS.

Limitant tamen passim omnes hunc textum, quòd Canonici clericorum nomine veniant, quoad sacros ordines, honestatem vitæ, priuilegium fori & Canonis, præcepta aliáque toti ordini Clericorum communia, non item in dignitate, aliisque specialibus prærogatiuis.

Cap. XIX. Cùm clerici.

Idem, Præposito & Capitulo Placentino.

SVMMA.

Consultus Pontifex quid in juramento obedientiæ, quod Ecclesiæ Placentinæ à Clericis præstatur, nomine Ecclesiæ intelligatur: Rescribit, non intelligi totius diœcesis Clerum, etsi Capitulum intelligatur Ecclesiæ Cathedralis. Is tamen qui præstat tale juramentum, Episcopo principaliter tanquam capiti obligatur.

EXEGESIS.

Nota I. Ex *Panorm.* posse eiusmodi juramentum per statutum induci; etsi verò jurans sit toti capitulo obligatus, non tamen est obligatus distributiuè, siue diuisim singulis, sed collectiuè omnibus, vt communitati.

Nota II. Si Episcopus mandet contraria capitulo, potiùs obediendum esse Episcopo, cui specialiter est obligatus tanquam capiti.

Cap. XX. Quærenti.

Idem, Priori S. Fridiani Lucan.

SVMMA.

Quærenti, quid per Censuram Ecclesiasticam intelligatur, cùm clausula hæc literis à Apostolicis apponitur. Respondet Pontifex per eam non solùm interdicti, sed suspensionis & excommunicationis sententiam valere intelligi, nisi judex discretus rerum & personarum circumstantiis indagatis ferat, quam magis viderit expedire.

EXEGESIS.

Nota I. Ex *Panorm.* Quòd Excommunicatio suspensio & Interdictum in multis à pari procedant, in eo præsertim, quòd sint medicinales & ferantur medicinæ causâ, juxta *c. Is qui. de sent. excomm. in 6.* ideóque comprehenduntur omnia sub nomine censuræ Ecclesiasticæ.

Nota II. Ex eod. Quòd Iudex habens potestatem imponendi diuersas pœnas, debet imponere eam, quæ magis timetur, quod procedit de valde pertinacibus; nam vbi pertinacia magna non est, præstat inchoare à mitioribus, & si non proficiat, minari duriora, & denique inferre.

Nota III. Etsi in omnibus ferè delegationibus, apponatur hæc clausula, vt *contradictores compescantur per censuram Ecclesiasticam*, posse tamen delegatum si alia pœna in jure non expressa sit, procedere ad alias jure non expressas & arbitrarias *arg. in c. De causis. de off. deleg. & l. Vnica. ff. De his qui jus dicenti non obtemp.* non virtute clausulæ, sed delegationis, cuius potestatem non debere restringi per clausulam. ait *Panorm. n. 4.* non compellitur igitur adhibere censuram, nisi in quantum vult.

Cap. XXI. Quid per nouale.

Idem, Cæsar August. Episcopo.

SVMMA.

Licet quidam dixerint Nouale esse terram præcisam, quæ anno cessat: aliis asserentibus, quòd ex silua, quæ arboribus extirpatis ad cultũ redigitur, Nouale fiat, quod vtrumque legibus ciuilibus conforme est. De quo consultus Pontifex rescribit, prædecessorum intentionem fuisse, cùm piis locis Indulgentiam de Nouàlibus concesserunt, vt Nouale intellexerint agrum de nouo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuisset. Neque de quolibet Nouali indulgentia concessa est, nisi cuius decimam Religiosi possint absque graui detrimento parochialis

Digitized by Google

ratiali Ecclesiæ detinere, cùm talis sit sæpe locus incultus, de quo magnos decimarum prouentus percipit Parochia.

EXEGESIS.

Hoc cap. explicatum est per dicta ex *c. 1. hoc tit.* Vbi bene explicauimus causas, quare, si sequeremur definitionem Iuris ciuilis, id cederet in præiudicium priuilegiatorum.

Cap. XXII. Venerabili.

Idem, Abbati F. & P. Monachis Alcobatiæ.

SVMMA.

Cùm Prior de Agrariis Episcopo Colubriensi Obedientiam denegaret, obtentu cuiusdam priuilegij quo iubebatur obedientiam deferre Ecclesiæ matrici, per quam ipse intelligebat Romanam, non Colubriensem: Iussit Pontifex illum ad obediendum dicto Episcopo compelli, priuilegio subreptitio non obstante.

EXEGESIS.

Patet hinc per Ecclesiam matricem, Cathedralem intelligi, quod tamen non est indistinctè verum. Communius videtur intelligi Ecclesia Baptismalis, siue Parochialis, vt constat ex vsu loquendi. Quando autem apponitur *saluo iure Ecclesiæ matricis*, putat *Panorm.* intelligi Cathedralem; sed attendi debet materia subiecta. Hîc Pontifex id solùm declarat, per matricem nõ intelligi Ecclesiam Romanam, quo tamen nomine & sensu appellatur *c. Vn. de ferat. mater, siue matris* (quasi omnium fidelium mater, neque enim vox *matris* in illo Canone reperitur) cùm dicit Archidiaconus assistens: *Postulat S. Mater Ecclesia &c.*

Cap. XXIII. Ex parte.

Idem, Abbati S. Genouefæ, Decano & Cancellario Parisiensi &c.

SVMMA.

Cùm Comitissa Blesensis quereretur latronem quendam, de quo iustitia facta fuerat, per Capitulum Carnotense fuisse requisitum, quod in terrâ suâ captum fuisse dicerent. Verùm Comitissa de parendo Iuri cautionem offerente, nihilominus terram eius fecerunt interdicto supponi, nolentes relaxari ante emendã persolutam, obtendentes priuilegiũ, quòd nemini liceat excommunicatos, vel nominatim interdictos pro Canonicis Carnotensibus sine congruâ satisfactione absoluere. Pontifex verò distinguendum putat, verùm in aliquem sit prolata sententia propter contumaciam tantùm nolentis comparere in iudicio, vel etiam pro offensâ, si iussus noluit se emendare. In primo casu sufficit, si sufficiens cautio standi iuri detur. In secundo, si offensa est manifesta, non congruè satisfit, nisi sufficiens præcedat emenda; si verò dubia est offensa, sufficit ad relaxandam sententiam, si parendi mandato Ecclesiæ satisfactio præbeatur.

EXEGESIS.

Notat *Panorm.* duas esse partes priuilegij, quod Carnotenses obtendebant. Prima erat gratiæ, quòd Capitulum poterat excommunicare & interdicere in causâ propriâ. Secundum, quòd nemo poterat absoluere suâ gratiâ excommunicatum aut interdictum, nisi congruâ satisfactione præmissâ, quod est iuris communis.

Nota II. Satisfactionem congruam, esse pignoratitiã vel fideiussoriam, vel iuratoriam. Si pro parte fisco debitâ non possit quis satisfacere soluendo, debet fieri commutatio in pœnam corporalem *ait Panorm.* allegans plures leges ciuiles.

Cap. XXIV.

Idem, Comitissæ Blesensi.

SVMMA.

Cùm Carnotenses illam offensam dicerent esse manifestam in casu prioris Capituli, (de quo Comitissa querebatur) quæ nec iudici, neq; alij, sed quæ sibi tantummodo manifesta videatur: rescribit Pontifex se offensam illam intelligere manifestam, quæ vel per Confessionem, vel per probationem legitimè nota fuerit, vel euidentia rei, quæ nullâ possit tergiuersatione celari.

EXEGESIS.

Capitulum hoc ita planum est, vt difficultatis hîc examinandę habeat nihil; sed pertineat ad materiam *de confessis & probationibus.* Adverte tamen 1. Manifestum quandóque accipi pro notorio, ita sumitur hîc, dum offensam manifestam explicat Pontifex; prout verò distinguitur à notorio, dicitur manifestum, quidquid probari potest, licet non constet per confessionem, vel probationem plenam, aut euidentiam facti. Vbi autem simpliciter fit mentio manifesti, vtrùm accipiatur pro manifesto per quamcunque probationem, an pro notorio ex aliquâ trium causarum à Pontifice allatarum, discerni debet ex materiâ subiectâ, vnde omnia vocabula recipiunt interpretationem suam, vt not. *Panorm. in c. Rogo. 11 q. 3. & in Clem. Exiui. de verb. signif.* addens nullum etiam attendi debere vsum loquendi, in dubio autem accipi debere propriè. *l. Nonaliter. ff. De leg. 3. accipi & c. fin. eod.* 2. Aduerte, quòd probatio in iure siue iudicio facta reddit rem notoriam, pro quo istum textum quotidie allegari, ait *Panorm.* illúdque tenet solùm procedere, quando est in causâ conclusum, quod inducit notoriam præsumptionem iuris per probationem, non autem præsumptionem reuocationis. Sed licet præsumatur pro iudice, quòd rectè iudicauerit, & dixerit manifestum, si non fuerit appellatum, tamen veritate inspectâ non potest dici manifestum prout dicitur *in textu & gloss. fin.* dum arguit per sententiam (intellige plenè) fieri manifestum, quod recipit *Panorm.*

Cap.

Cap. XXV. Abbati.

Idem, Episcopo & Cantori Atrebatensi.

SVMMA.

Cùm Abbate S. Siluani Alciatensis mortuo ex eâdem Ecclesiâ elegissent Abbatem & confirmationem à Pontifice peterent, Monasterium S. Bertini proposuit, quòd secundùm consuetudinem & priuilegia Abbates Alciatenses, deberent ex Monasterio S. Bertini semper assumi: Pontifex testibus auditis inuenit, à 40. annis id obseruatum; eámq; ob causam Guarinum ex Alciato electum, debuisse apud S. Bertinum profiteri, & aliquantum ibi morari; Idem ex priuilegiis Calixti & Paschalis apparebat. Respondentibus verò Alciatensibus, nullam consuetudinem in contradictorio judicio fuisse introductam, nec de tempore præterito legitimè probatam, Paschalem enim Papam subrogationem S. Siluani Bertinensibus pacis causâ concessisse, neque sibi præiudicâsse.

Contra quod responsum fuit, determinationem de more præteriti temporis & causalem & conditionalem esse posse, & tam ad personale quàm impersonale referri. Si enim impersonale verbum determinet, sensus conditionalis est: Concedimus subrogationem S. Siluani &c. secundùm præteriti temporis morem, id est, si mos præteriti temporis semper ita fuerit &c. Si verò verbum determinet personale, causalis sensus est. Concedimus secundùm præteriti temporis morem, id est, quia mos præteriti temporis sic obtinuit, dispositionem &c. Qui sensus rectior & priuilegio aptior, quod debet esse manifestum, & aliquid specialiter indulgere, vt res valere potiùs possit, quàm perire. Maximè cùm Paschalis Calixti proximus successor determinationem illam prorsus mutauerit, decernens subrogationem ipsius Abbatis S. Siluani, non aliunde, quàm de Monasterio S. Bertini faciendam. Quibus auditis Pontifex Monasterio S. Bertini causam adiudicauit, donec viguerit ibidem Regularis obseruantia.

EXEGESIS.

Quæ in hoc textu ex occasione inseruntur de electione, consuetudine &c. propriis locis determinata & explicata sunt. Hic præcipuè spectatur, vt priuilegia sint clara, & aliquid operentur vltra Ius commune, & res potiùs valeat quàm pereat. Quòd dicitur de verbo personali & impersonali, gl. quidem conatur explicare, sed non tollit obscuritatem verborum, & sufficit de re constare.

Cap. XXVI. Super.

Idem, Comiti Tolosano.

SVMMA.

Consultus Pontifex à Comite Tolosano, qui sint dicendi heretici manifesti, respondet illos esse, qui contra Catholicam fidem publicè prædicant, aut profitentur seu defendunt eorum errores: vel qui coram Prælatis suis, vel conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententionaliter condemnati sunt super hæreticâ prauitate, quorum bona propria confiscantur, & ipsi iuxta sanctiones legitimas puniuntur.

Cùm eidem Comiti Legatus interdixisset auctor. Apost. pedagia, salinaria, guidagia, respondit Comiti Pontifex ea esse interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Concilij Lateranensis largitione concessa, vel ex antiquâ consuetudine, à tempore cuius non extat memoria introducta. Cùm autem Legatus mandârit, vt Comes de se conquerentibus secundùm suum, vel alterius Iudicis arbitrium justitiam exhiberet, sic Pontifex intelligit: vt in omni causâ, quæ ratione personarum, vel rerum ad Ecclesiasticum forum pertinet, nec super vniuersis Capitulis, quæ pro Pace seruandâ sunt per dictum Legatum statuta, vel autoritate Apostolicâ statuenda; item viduis pupillis, orphanis, & personis miserabilibus tenearis in judicio Ecclesiastico respondere.

EXEGESIS.

Comes iste super tribus Pontificem consuluit. 1. Super hæreticis manifestis, pro quibus dignoscendis argumenta dedit præcipua, ad quæ alia possunt reuocari. 2. De guidagiis, pedagiis & salinariis interdictis, qualia sunt sine consensu Imp. Regis (aut Principis regalia habentis, & non à tempore immemoriali, cuius initij non est memoria, sed recentiùs inducta, quæ itidem prohibentur, de quo *vide Nau. c. 17. man. n. 61.* 3. Super causis ad forum Ecclesiasticum spectantibus, quas Pontifex summatim recenset, hodie verò à Principibus ita hæc negliguntur passim, imò contemnuntur, ac si Principes & magnates Christiani non essent, neq; Ius Canonicum ad illos spectaret. Etsi verò hæc tria non sint connexa, videtur tamen Pontificem Comes iste vnis literis consuluisse super his, quorum explicatio aliò spectat & partim illâ non eget.

Cap. XXVII. Nouimus.

Idem, Episcopo Parisiensi.

SVMMA.

Degradatio, cùm degradatus à foro Ecclesiastico proiicitur, celebranda est seculari potestate præsente, & pronunciandum, vt in suum forum recipiat eundem. Et sic intelligitur tradi Curiæ seculari: pro quo tamen Ecclesia debet efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum sententiam circa eum moderetur.

EXEGESIS.

Videtur ante hanc decretalem duplex fuisse sententia de degradatione. 1. Degradatum eo quòd eijcitur de foro Ecclesiæ: per consequentiam tradi foro seculari. 2. Opus esse traditione saltem verbali, idque significandum potestati seculari præsenti. Quod posterius tenuit & obseruari voluit iste Pontifex. Non tamen debet tradi realiter, ne videatur Ecclesia consentire effusioni sanguinis. Errat verò *Panorm. n. 7.* cùm post hanc decretalem scribit, nec verbaliter quidem tradi debere, neque pro ipso Ecclesiam intercedere seriò, quod vtrumque repugnat verbis Pontificis. Neque enim repugnat mansuetudini Ecclesiasticæ dicere, degradatum eiectum foro Ecclesiæ relinqui foro ipsorum; Neque desunt aliæ pœnæ præter pœnam mortis, vt non possit Ecclesia hanc seriò deprecari. Addit denique Pontifex §. huc non spectantem, de falsario, quem capi mandauerat & consulit Episcopo, vt ipsum incarcerem perpetuum includat, pane doloris, & aquâ angustiæ sustentandum, vt commissa defleat, & flenda vlteriùs non committat. Quæ clara sunt.

Cap. XXVIII. Dilecto.

Honorius III. Archiepiscopo Turonensi.

S V M M A.

Quia Archiepiscopo isto pro causâ necessariâ absente, possessio ipsi tradita, custodia causâ, restitui parti aduersæ non potuit, indulsit Pontifex, vt lapsus temporis ipsi pro recuperandâ possessione nõ obsisteret. Cum verò Pontifex intellexisset, ante concessionem ipsius factam, effluxisse, tantum temporis, quantum Episcopo ad veram possessionem sufficeret: Autoritate Apost. declarat intentionis suæ non esse jus Archiepiscopo competens post reditum, perimere. Sibi enim partem aduersam imputare posse, si negligens fuerit in justitiâ suâ prosequendâ, cum absentia sua causâ cessante, conueniendi ipsum habuerit facultatem.

EXEGESIS.

Notum est ex jure t. *de eo qui mittitur in possessionem rei seruandæ causâ*, nisi intra annum pars aduersa standi juri præstiterit cautionem, cedere possessione penitus cogatur; petitorio tamen saluo. Cùm ergo Episcopus Turonensis, cui Pontifex rescribit, ex necessariâ causâ abiturus Indulgentiam petiit, vt ne absentia juri possessionis recuperandæ officeret, idémque procurator aduersæ partis (Venetorum, vt dicit *Panorm.* in casu) postulâsset, vtrique quidem Pontifex concessit, quod petebant; juri autem Episcopi per Indulgentiam Venetis concessam præiudicari noluit, quod ex possessione præteritâ illi, competebat, quia ante ipsius abitum, vel post eiusdem (imò & ante & post fortassis) reditum annus integer effluxit, quo cautionem standi juri Veneti non obtulerunt, cùm facilis conuentionis esset Episcopus; ideòque illi, non Venetis possessionem Pontifex adjudicauit.

Cap. XXIX. Cùm inter.

Idem, Priori & Clericis SS. Ioannis & Pauli Tudertinis.

S V M M A.

Cùm aliqui multa quæ Ecclesiis, in Missa, vel extra, & in templo, vel extra, offerri solent, oblationum nomine negarent contineri, mandat Pontifex de omnibus prædictis (quæ priùs sigillatim recensentur) & aliis oblationibus, quocunque nomine ad Ecclesiam peruenerint, sine diminutione aliquâ, tertiam partem persoluere illis clericis, qui super his cum aliis controuertebant.

Clara est Pontificis decisio, cui non oportet immorari.

Cap. XXX. Ex parte Vestrâ.

Idem, Episcopo F. P. Bertrandi.

S V M M A.

Cùm Canonici Areticenses sententiam Papæ prædecessoris super molendino de Caliostotam rursus in dubium vocarent dicentes sic intelligendam, ne Canonica (id est, Ecclesia Cathedralis) Monasterium impediat in molendino reædificando: secundùm eum statum, in quo fuit tempore litis motæ per jactum lapilli nouum opus denunciando. Monachis contrà asserentibus, litem primum fuisse motam per litem super eâ re vtrinque contestatam: secundum quos tempus motæ litis Pontifex cõtra Canonicos interpretatus est.

EXEGESIS.

Etsi Canones non censeant litem moueri, nisi per illius contestationem. *c. Relatum. de off. deleg.* tunc enim lis dicitur cœpta, & perpetuatur Iurisdictio per solam citationem; leges tamen generaliter accipiunt litem contestatam, etiam pro discordia siue controuersiâ præcedente *arg. l. de restit. spol.* Quæ verò pertinent ad *Nunciation. noui operis*, vide in proprio tit.

Cap. XXXI. Ex parte vestrâ.

Idem, Prælatis Vniuersitatis Francigenarum Constantinopoli.

S V M M A.

Cùm Patriarcha Constantinopolitanus obtentu cuiusdam Constitutionis à Legatis Apostolicis factæ de quibusdam, quæ aliis Prælatis earúmque Ecclesiis legabantur à decedentibus, tertiam partem exigeret; legati verò interpretarentur, se non intellexisse, quod de his, quæ in ornamentis Ecclesiasticis, vel ad fabricam Ecclesiæ reparatione indigentis aut Ecclesiæ lumi-

luminaria, nec non de his, quæ pro anniversario, septimo, tricesimo ac vicesimo faciēdis, vel de his, quæ personis specialiter, (nisi fiat Ecclesiæ ratione) à quocunque legentur, aliqua deberet solui portio Ecclesiæ (Patriarchali) seu Cathedrali: Pontifex hanc interpretationem ratam habuit, & obseruari præcepit.

EXEGESIS.

Concernit hoc c. Prælatos Gallorum, qui eo tempore, quo Christiani receperant Palæstinam, erant Constantinopoli, & in illis partibus.

Cap. XXXII. Tua Nobis.

Idem, Episcopo Tulonensi.

SVMMA.

Cùm Pontifex huic Episcopo pro relevatione oneris debitorum, concessisset, vt fructus beneficiorum, quæ interim vacare cōtigerit, liceret biennio retinere, & quidam assererent præbendas & majora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri: Rescribit Pontifex in hoc casu præbendas ac alia beneficia generali beneficiorum nomine contineri.

EXEGESIS.

Causa juuandi pauperem Episcopum debitis præsertim non ab ipso, contractis, sed ab antecessoribus aut ob causam necessariam, est valde justa & fauorabilis, ideóque meritò Pontifex noluit illam restringi.

Cap XXXIII. & vlt. Transmissæ.

Gregorius IX. Decano & Sacristæ Engolismensi.

SVMMA.

Cùm Episcopus & Capitulum Xantonense, significâssent, quòd institutus 40. Canonicorum numerus non possit obseruari propter insufficientiam facultatum Ecclesiæ: Pontifex verò mandâsset, vt Canonicorum & Præbendarum numerum Legati moderarentur, eámque moderationem statuerent firmiter obseruari, Legati verò reperissent facultates adeò excreuisse, vt absque mutilatione præbendarum maior posset haberi numerus: ideóque quærerent, an per verbum moderationis literis Apostolicis insertum, numerum augmentare vel minuere deberent? Rescripsit Pontifex, si veteres non sint minutæ præbendæ, cum moderatio locum non habeat, vt numerum dimittant in eodem statu, & in Ecclesiæ vtilitatem conuertant augmentum.

EXEGESIS.

Moderari, vt ait *gl. est minuere, quod inducit grauamen*, & reducere ad æquitatem, quod pluribus exemplis confirmat gl. ex jure sumptis; quia verò propter veteres querelas non sunt minutæ præbendæ, & propter easdem neque nunc expediebat illas minuere, Pontifex vult augmentum à legatis repertum in aliam Ecclesiæ vtilitatem conuerti.

IDEM TITVLVS DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. IN SEXTO.

Cap. I. Veniens.

Innocentius IV.

SVMMA.

Rescribit Pontifex per illa verba: in speciales & proprios Ecclesiæ Romanæ filios vos recepimus, dictos fratres exēptos non intelligi, sed quòd ab alio quàm à Rom. Pont. aut Legato de Latere interdici, vel excommunicari non valeant. Addit se locum desertum in his literis intellexisse eum, qui non habitatus vel incultus fuerit penitus, vel vltra memoriam hominum, sub Saracenorum potestate; in ædibus verò desertis, & Ecclesiis ibi constructis, seu etiam construendis plenâ libertate gaudere, quas in eiusmodi locis possunt extruere, easque per Clericos suos gubernare est licentiâ Papæ, acceptâ per Episcopos, curâ animarum exerceant. Cæterùm fratres isti decimas de laboribus & Nonalibus suis, quos propriis manibus excolunt, conuentibus Clericorum Ordinis sui integrè soluant. In aliis possessionibus jure communi, seu quolibet alio, Ecclesiis Parœcialibus, & diœcesano Episcopo reseruato; per quod tamen Pontifex juribus aliarum partium præjudicari non intendit.

EXEGESIS.

Vide, quæ diximus *c. Recepimus. & c. Cùm Capella. de priuil. & c. Suapte. eod. in 6.* Hoc autem capitulum *continet priuilegia Fratrum S. Ioan. Hierosol. ratione Ecclesiarum*, quas ædificabant in locis desertis, explicat autem Pontifex, quis sit locus desertus in ordine ad hunc effectum.

Cap. II. Constitutionem.

Nicolaus III.

SVMMA.

Statuit Pontifex 1. Vt secundùm Constitutionem Greg. in Conc. Lugdun. Si obijciatur electo aut promouendo, inter alia eiusdem scientiæ, aut alius personæ defectus, de illo primitùs cognoscatur, deficiens in probatione à causâ totaliter sit exclusus, & puniatur. Si quis in manifesto defectu oculorum, auditûs, aliorum sensuum, memoriæ & intellectûs aduersùs electum opponendo itidem deficiat, idem locum habere Nicolaus declarat.

2. Canonicos, qui statutum fecerint solemniter & jurârunt, quòd contra omnes impetrantes Canonicatum etiam ad mandatum Papæ se velint opponere, habendos esse conspiratores aduersùs Ecclesiam, & puniendos secundùm Canones.

3. Statutum Canonicis adimens libertatem & obedien-

Obedientiam debitam Romanæ Ecclesiæ haberi debere detestabile & illicitum.

Res est facilis; etsi stylus huius decretalis sit subobscurus.

Cap. III. Exiit.

Idem.

SVMMA.

Hâc Constitutione prolixissimâ Nicolaus III. penè cunctas declarat hæsitationes, quæ circa S. Francisci Regulam contingere possunt, an Fratres Minores, præsertim, quos cordigeros vocant, Regulæ illius Professores, sint ad omnia Euangelij consilia obligati? Et an aliquid proprium habere, & pecuniam recipere legatáq; sibi relicta agnoscere valeant, cum multis aliis ambiguitatibus hic luculentissimè resoluntur.

EXEGESIS.

Cùm verò S. Franciscus vetuerit Regulam suam glossari, idque ipsum fecerit iste Pontifex sub *fi. huius cap.* prohibens diuersas Doctorum opiniones ab expositoribus induci, idque autor gl. ordinariæ obseruârit, nihil enim ad hoc *cap.* commentus est; nihil etiam nos commentabimur, nisi ad illam quæstionem, an in rebus vsu consumptibilibus possit vsus facti simplicis separari à dominio, & habeat Christi exemplum? quam Bellarm. qui optimè hanc Controuersiam *l. 4. de Pont. c. 14.* explicauit, præcipuè trademus.

Not. I. *Ioannem XXII. in Extrauagant.* sensisse non posse vsum separari à dominio in huiusmodi rebus, *c. Ad conditorem, & c. Cùm inter nonnullos, & c. Quia quorundam. hoc eod. tit.* Ratio illius est, quia dominium est, posse de re disponere prout habet, adeóque etiam illam destruere, ergo impossibile est v.g. panem destruere comedendo, vinum bibendo, vt quis non sit dominus, hoc ipsum enim est actus dominij. Ergo dum Minoribus datur vsus, eo ipso conceditur dominium.

Not. II. Rectè *Nicolaum IV. in hoc cap. & Clementem V. in Extrauag. Exiui.* contrarium asserere. Quia ad dominium nō sufficit posse rem quouis modo destruere, sed posse liberè destruere quando, vbi, quo modo quis voluerit; independenter à reuocatione alterius, quomodo possunt reuocari omnia, quæ dantur aut donantur; Minoribus ergo non habent propriè dominium, sed solùm vsum, sicut habent omnes veri Religiosi in particulari; licet habeant verum dominium in communi; Quæ est sententia recepta Theologorum & Canonistarum post Nicolaum IV. & Clementem V. Quod postea à pluribus Pontificibus, Martino V. Paulo II. Alexandro VI. confirmatum esse, videre est in priuilegiis mendicantium apud *Cæsarubium.* Ex instituto idem tradunt Sotus. *l. 4. de just. q. 1. a. 1. Val. q. 10. de Iust. p. 1. Suar. to. 2. de Relig. l. d. 28. f. 2. Lessius. l. 2. c. 3. dub. 8. aliique RR. Tannerus to. 3. disp. 4. q. 1. dub. 2. à n. 21.* Neque ratio *Ioan. 22.* quidquam conuincit, vti ostendit.

Not. III. Etsi dictus Ioannes in hoc errâsse censeatur, non tamen est quæstio de Fide, sed Ethica, Politica, aut Iuridica; hodiéque enim aliqui vsum etiam dependentem in consumptibilibus pro vero dominio habent; alij communiùs non. Nicolaus aliique Pontifices ob defectū dominij propriè dicti, receperunt omnia donata, & data Minoribus in dominium sedis Apostolicæ; abdicauit illud dominium Ioannes XXII. quod facere potuit & reliquit Minoribus, quod resumpsisse censentur sequentes Pontifices, & hanc quæstionem non pertinere fatetur ipse Ioannes, *in c. Quia quorundam.*

Not. IV. Neque Nicolaus & Ioannes dissentiunt in eo, quod Nicolaus dicit Christum aliquando perfectissimam paupertatem verbo & exemplo docuisse, vt cùm dixit *Matth. 10. Nolite possidere aurum, nec argentum, neq; pecuniam in zonis vestris &c. & Matth. 8. & Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet*; aliquando verò minùs rigidam paupertatem exercuisse, vt cùm *Ioan. 13.* legitur habuisse loculos &c. Quam paupertatem exercuerunt postea fideles *Actor. 4.* & ferè omnes Ordines Religiosi, ait Bellarm. exceptis Franciscanis, quia omnes habent dominium, saltem in communi. Cùm ergo Ioannes solùm neget Christum semper exercuisse rigidam illam paupertatem, non contradicit Nicolao asserenti aliquando illam, aliquando mitiorem verbis & factis proposuisse.

Not. V. Frustra ergo hæreticos in hoc casu venari contrarietatem in rebus fidei inter Pontifices, quia sententiam Nicolai de merito talis paupertatis, qui expressè illam non definiuit, neque Ioannes impugnauit, sed in *d. Extrauag. Ad conditorem.* solùm intendit renuntiare dominio rerum, quæ dantur & donantur Franciscanis. Esse autem illorum paupertatem & Christi exemplo conformem ipsiq; placitam & conformem, inde conuincitur, quia S. Francisci instituta, & Deus plurimis miraculis, & Ecclesia vniuersa communi consensu approbauit, vt sapienter & christianè. *l. c.* scripsit *Bellarm.*

Reliqua *hoc cap.* contenta, cùm non tam sint Iuris communis, & vniuersalis, quàm particularis & priuati vnius Ordinis, eiusdem Professoribus quatenus necesse est discutienda, relinquimus.

Cap. IV. Priuilegium.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Priuilegium Monasterio concessum, ne Monachi ab alio quàm à Papâ, vel eius Legato excommunicari, suspendi, vel ipsa cella interdici possint, non de Prioratibus, Ecclesiis, seu capellis ejusdem Monasterii, sed de residentibus tantùm in cellis, & ipsis cellis (hoc est locis secretis & solitariis, quæ ab hominum separata conuictu, ad contemplandum, & Deo vacandum specialiter deputata sunt) intelligi debet.

EXEGESIS.

Non intelliguntur ergo cellæ, quas singuli Monachi

nachi inhabitant in Monasteriis ipsis idque ex materiâ priuilegii in propatulo est.

Cap. V. & vlt. Sicut.

Idem.

S V M M A.

Cum Pontifex cuidam, vt apparet Episcopo concessisset, vt beneficia Clericorum suorum posset conferre & facultatem fructus percipiendi, perinde, ac si personaliter residerent, consultus ab eodem, quinam intelligantur per Clericos suos: R. Hos in his & similibus casibus intelligi, qui sine fictione & fraude qualibet, verè ipsius Clerici familiares existunt, & in eius expensis continuè domestici commensales.

Textus est facilis & planus.

IDEM TITVLVS DE VERBORVM SIGNIFICATIONE, IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Exiui.

Clemens V. in Concilio Viennensi.

S V M M A.

Declarat Clemens meliùs & distinctiùs contenta in Regulâ S. Francisci, & dominium rerum ipsis donatarum vult manere penes Sedem Apostolicam; quod abdicauit Ioan. XXII. Reliqua autem, vtpote priuati Ordinis propria eiusdem Professoribus relinquimus, vti diximus supra in c. Exiit. eod. Nicolai III.

Cap. II. Sæpè.

Idem.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt Iudex cui causa simpliciter & de plano, & sine strepitu, ac forma iudicii committitur, necessariò libellum non exigat, neque etiam litis contestationem, in tempore etiam feriarum, ob necessitates hominum indultarū procedat, dilationum materiam amputet; partium, aduocatorum, procuratorum, testium contentiones, testiúmque multitudinem refrenet, probationes tamen necessarias & legitimas defensiones admittat. Citationem verò & Iuramentum Calumniæ nomine, Pontifex non excludit. Verùm, si quid petere voluerit, in ipso litis initio petitio facienda est, (vt constet, super quibus positiones & articuli formari debeant) & actis inserenda est. Vt possit deinde Iudex ad positiones & articulos simul dandos (nisi aliud partes velint) terminum dare & ad exhibendum acta omnia & munimenta. Eo saluo, quòd pro testibus producendis possint etiam instrumenta produci. Sententiam verò definitiuam, (citatis ad id licet non peremptoriè partibus) in scriptis, stans, vel sedens proferat, etiam conclusione non factâ. Quæ in omnibus casibus obseruanda sunt, vbi iuxta aliā Constitutionem (eiusdē Clementis) de plano & sine figurâ Iudicii proceditur, licet si solemnis ordo in toto vel parte seruetur, processus non sit irritus, nec irritandus.

EXEGESIS.

Constitutio sua, quam allegat Pontifex, est illa, vnde desumpta est *c. 2. Dispendiosam. de iudiciis in Clemens.* vbi idem Pont. Clemens statuit, quasnam causas velit tractari summariè.

IDEM TITVLVS DE VERBORVM SIGNIFICATIONE IN EXTRAV. IOANNIS XXII.

Cap. I. Quorundam.

Idem.

S V M M A.

Cum fratres Minores indumentis vilibus secundùm eorum Regulam & declarationem Nicolai III. in c. Exiit. eod. *& Clementinam Exiui eod. debeant indui, de quâ vilitate sit intelligendum, Pontifex relinquit iudicio superiorū Ordinis, præcipiens sub pœnâ Excommunicationis, illis obediri; & reprehendens fratres, qui pro arbitrio suo habitus curtos, strictos, & nouitatis plenos portabant, qui transgressores Regulæ non censebantur, si in hoc Superioribus obediant. Superiorum quoq; iudicio relinquit, an granaria sint habenda pro necessariis ad fructus colligendos; tandem fratres hortatur ad Obedientiam, eámque Superioribus exhibendam præcipit, asserens eam paupertati & castitati præferendam. In quorum nullo à Nicolao & Clemente discordat.*

Cap. II. III. IV. V.

Hæc capitula continent ea, in quibus dissidet Ioannes à Nicolao, & satis intelliguntur ex dictis ad *c. Exiit, eod. in 6.* Neque diutius in his hærere, aut textus prolixissimos summare, aut explicare vberiùs necesse est. Plures pro his Pontificibus conciliandis allegat Barbos.

TITVLVS XLI.

DE REGULIS JURIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA I. Regulam generalissimè sumi pro quouis ordine & modo rectè viuendi seu agendi, quâ ratione quæuis lex etiam laicorū dicitur Regula quia videl. regit & rectè ducit subditos, siue eos pro quibus lata est. Sic veluti per Antonomasiā appellamus

Digitized by Google

mus Regulas Religiosorũ, quia creduntur rectissimè ad id quod optimum est (virtutẽ & beatitudinẽ) ducere. Quâ ratione Regulæ Iuris vtriusque, tum Canonici, tum ciuilis, ipsæ quoque per Antonomasiam inter leges humanas nomen Regularum sortiuntur, quia casibus & legibus singularibus præmissis, ac diffusè tractatis, eas ad certas Regulas reducunt, ac compendiosâ recensione compræhendunt. Etsi singulæ leges Regularum nomen mereantur, quatenus secundum generalem Etymologiam, & ipsæ ad regimen subditorum & morum directionẽ pertinent.

Hæcque causa est, cur *Greg. IX. & Bonifacius VIII.* Regulas Iuris Canonici in finem suarum Decretalium, & Iustinianus (cuius exemplum voluerunt sequi) in finem Digestorum reiecerint, vt hoc veluti Iuris compendio memoriam adiuuarent, & faciliores redderent Iuris processus. Etsi fatendum est, non omnes Iuris Regulas hoc titulo contineri, sed præcipuas solùm, vel ad praxin & vsum aptiores, quæque ad summariam Iuris vtriusque cognitionem inseruiant. Sunt enim aliæ innumeræ eiusmodi Regulæ, quas integris magnisque libris quidam sunt complexi.

Not. II. Regulam Iuris à *Paulo J.C. l. 1. ff. eod.* ita describi, quòd *rem quæ est* (siue Ius fusiùs ante explicatum) *breuiter enarret*, non vt ex Regulâ Ius sumatur, sed vt ex jure, quod est, Regula fiat. Quam descriptionem non minùs conuenire Regulis Iuris Canonici quàm ciuilis, fatentur omnes. Præcipua autẽ eius differẽtia ab aliis legibus, in eo sita est, quòd ipsa non facit jus, vt sic, sed sumitur & colligitur ex Iure jam ante constituto, vnde consequens est, quòd non faciat Ius, quoad illos casus, qui Regulam præcedunt. Secus est, si aliqua Regula absolutè statuatur sine alio jure præcedente, aut deriuetur quidem ex aliquo jure jam antè constituto, sed accedant vel emergant casus nullo quidem Iure expressi, in quibus tamen est eadem æquitas quæ in expressis, in his enim Regula facit jus propter identitatem rationis, quæ non patitur determinationem casuum similium esse diuersam, vt optimè explicat *Dynus ad hanc Rubric. n. 10.* & sumitur ex *l. Posthumus. ff. de iniusto, rupto, irrito facto testam. & l. à Titio. ff. de verb. oblig.* atque est communis omnium.

Not. III. Huic descriptioni addit etiam *Sabinus l. c.* à Paulo allegatus, per Regulam *breuem rerum* (siue potiùs jurium) *narrationem tradi*, & esse quasi causæ coniunctionem, illius videl. rationis siue conuenientiæ identitatis aut paritatis, ob quam plures casus eandem rationem habentes sub eandem Regulam cadunt, & in eâ veluti coniunguntur, vt explicat *Decius hîc Reg. 1. in 6. n. 6.* Rectè autem *Sabinus* illud quoque descriptioni addidit: *Regulam simul cùm in aliquo vitiata est,* (quoad identitatem, intellige, vel conuenientiam aut paritatem) *perdere officium suum in regendo, siue dirigendo.*

Sic quia periurus repellitur à testimonio ferendo propter suspicionem periurij. *c. Testimonium. de test. & attest. item c. Paruuli. 22. q. 5.* & quia marito sæuienti jura nolunt facilè restitui vxorem ob metum sæuitiæ, si ab eo digressa sit, *c. Literas in fi. de Restit. spoliat.* item quia semel negligenti non potest res iterum tutò committi, meritò Bonifacius condidit *Reg. 18. Semel malus semper præsumitur malus*, quia in his & similibus præsumitur malitia eiusdem generis semper reditura, nisi quis probetur se emendâsse, talis enim vlteriùs malus dici non debet, *c. Ferrum. cum s. seq. d. 50.* excepto periuro, cui etiam emendato non creditur, cum aliquâ tamen limitatione iuxta *d. c. Testimonium. de test. & attestat.* Quia in his & similibus deficit rationis paritas, ob quam semel malus semper præsumitur malus in casibus jam ex jure allegatis, vnde hæc Regula desumpta est, idémque procedit in aliis Regulis. Omnes verò Regulæ officium suum perdunt, vt loquitur *l. 1. ff. eod.* si contrarium expresè aliquo jure statutum sit, vt bene ostendit *Canisius in Sum. hîc*, meritò redarguens illum, qui ideò Regulas has culpare velit aut reijcere.

Not. IV. Cùm dicitur Regulam debere esse generalem, ideóque per signa vniuersalia affirmatiua, vel negatiua, vel per verba indefinita, quæ simpliciter dicuntur æquipollere vniuersalibus. *c. Si Romanorum. d. 19. & c. Quia circa. de priuil. item l. 1. §. Cùm vrbem. ff. De off. præfect. vrb. & l. 1. §. Generaliter. ff. De leg. præst. & l. fin. C. De hær. vend.* quæ causa videtur, cur pleræque Regulæ Iuris tradantur per verba indefinita. Falsum tamen est, quòd quando non est eadem ratio aut paritas omnium particularium, quæ sub Regulâ compræhendi videntur, indefinita æquipollet vniuersali, vt sumitur ex *l. Quæsitum. ff. Illud fortasse. ff. de leg. 3. item l. Si sui. in princip. ff. eod. item l. Peduculo. §. Labeo. ff. De auro & argento legat.* sed tum solùm indefinita æquipollet vniuersali, quãdo omnium particularium est eadem ratio, conditio & paritas quam doctrinam idoneis exemplis illustrat *Dynus* communiter receptus *n. 3. & 7.*

Ex quo sequitur nullam esse ferè Regulam, quæ strictè sit vniuersalis, aut æquipolleat vniuersali, juxta vulgatum illud. *Nulla Regula est sine exceptione* aut limitatione, quam Iura Regulis à se conditis potuerunt addere, ob aliquam disparitatem, vel ob aliam justam causam, vt cùm nolunt admittere testimònium periuri etiam emendati, cùm recipiant testimonium ab hominibus multò grauioribus sceleribus obnoxiis, si constet esse emendatos.

Nota V. Controuerti posse, vtrùm exceptiones sint de Regulâ. Non esse videntur, quia derogant Regulæ, & intendunt oppositum; contineri verò illud suadet, quia per exceptionem confirmantur in contrarium, & semper specialia generalibus insunt. *l. Semper specialia. ff. eod.* Quam nominis litem rectè componit doctissimus Regularum interpres *Dynus hîc n. 16. & 17.* Exceptiones videl. non esse sub Regulâ, quæ ob defectum coniunctionis siue paritatis, in casibus exceptis perdit officium suum. Sic Regula illa: *Quod nullius in bonis est, conceditur occupanti*, fallit in libero homine, & re sacrâ, & multis aliis, in quibus non possumus sequi Regulam hanc communem, quæ tamen procedit in piscibus, auibus, lapillis repertis in litore maris, feris bestiis, quæ nullius in bonis sunt. *Instit. de rer. diuis. & ff. eod.* Sunt tamen sub Regulâ, quia continentur sub materiâ siue ge-

ue genere illius, etsi eximantur à dispositione prædicati. Sicuti si dicerem omnis homo legit præter Martinum, qui dormit, Martinus vtique sub homine continetur, sed de eo aliud, quàm de cæteris prædicatur, ait *Decius*; sic testimonium periuri vtique continetur sub testimonio in genere, & tamen etsi periurus se emendauerit, non admittitur, sicut admittitur testimonium illorum, qui in alio genere malitiæ se emendârunt. Hâcque ratione verùm est etiam speciales exceptiones Regulis generalibus inesse quoad subiectum & materiam, sed non quantũ ad dispositioné, quia subest aliqua ratio, siue disparitas, quæ non patitur, ipsã secundùm genus disponi.

Ex quibus denique patet, cùm multi varijque casus quotidie incidere soleant siue in jure expressi, siue non expressi, posse ad has Iuris Regulas tanquam communia quædam capita recurri. Est enim hîc titulus penus, vbi totius quasi Iuris thesaurus delitescit, adeóque viam aperit de quâuis causâ confestim & ex tempore aut certè faciliùs respondendi, vt Canisij ferè verbis Rubricam hanc absoluamus. Nos, vti Regulæ breues esse debent, ita breui exegesi illas explicabimus, ostendentes vnde sint desumptæ, illarúmq; vsum, peculiares autem difficultates circa materias illarũ ad propria loca remittemus.

Regula I.

Omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur.

EXEGESIS.

Gl. Panorm. aliique DD. hic communiter intelligunt obligationem temporalem, quæ scil. ex suâ naturâ aut Institutione diuinâ non est perpetua, vt emptio & venditio ante traditionem. Hæc enim vt solo consensu contrahitur, ita dissensu dissoluitur. Si autem traditio accesserit, non dissoluitur, nisi ille, qui dissensit, rem rursus tradat siue reddat. Idem est in aliis contractibus temporalibus, vt locatione, conductione, mutuo. Idem in sponsalibus, quæ mutuo consensu contrahi, & dissensu tolli certum est.

Secus est in matrimonio, quòd est ex institutione diuinâ indissolubile, item in baptismo, Confirmatione, Ordine, quorum effectus est irreuocabilis. Item fallit hæc Regula in casibus notatis in *c. Inferior. de Maior. & Obed. nam in multis casibus potest quis ligare, & non tamen absoluere*, ait *Panorm. n. 5.* Exemplum possessionis verò partim impertinenter adducitur, quia non acquiritur animo, sed simul corpore, etsi ciuilis amittatur solo animo juxta *gl.* corporalis non, quæ vt non amittitur, nisi simul corpore & animo, ita non nisi simul vtroque perditur; quod valet ad hanc Regulam. Quæ tribuitur *Chrysostomo in c. 32. operis imperfecti in Matth.*

Regula II.

Beda in homiliis.

Estòte ergo misericordes, sicut Pater vester cælestis misericors est, nolite judicare, & non judicabimini. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo facta sint, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est: ex operibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, vt stuprum, blasphemia, furta, ebrietates, de quibus nobis permittitur judicare.

EXEGESIS.

Hæc Regula desumpta est ex *Bedâ lib. 2. in Lucam. c. 24.* Eadem est doctrina *S. Th. 2. 2. q. 60. a. 4.* vbi ait ad 1. quòd potest contingere, quòd ille, qui dubia in meliorem partem interpretatur, frequentius fallitur. Sed melius est, quòd aliquis frequentius fallatur habens bonam opinionem de homine malo, quàm quòd rariùs fallatur habens opinionem, malam de homine bono, quia ex hoc fit iniuria alicui, non item ex primo. Similem Regulam fundamento Exercitiorum suorum præmittit *S. Ignatius*, dum supponi jubet, Christianum vnumquemque pium, debere promptiori animo sententiam, seu propositionem obscuram alterius in bonam partem interpretari, quàm damnare. Neque opus est pluribus glossis.

Regula III.

Idem.

Vtiliùs scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.

EXEGESIS.

Hæc Regula itidem desumpta est ex *Bedâ in Marcum. c. 9.* vt habet *marginale editionis Greg.* Quam desumpsisse videtur ex *Hieron.* & habetur in *gl.* ordinariâ supra illud *Matth. 15. Audito hoc scandalizati sunt. 10. 9.* Quòd dimittendum est propter scandalum omne, quod prætermitti potest saluâ triplici veritate, *vitæ, justitiæ, & doctrinæ*; pro quo *S. Th. 2. 2. q. 43. a. 7. ad 4. legit. disciplinæ.*

Glossa triplicem hanc Veritatem ita explicat, vt prima Veritas bonæ vitæ, quæ ad quemlibet pertinet, nunquam sit dimittenda propter scandalum. Veritas autem Iustitiæ est, quæ pertinet *ad Iudicem*, & veritas disciplinæ, quæ pertinet ad *Prælatum*; In his ait *gl.* quandoque aliqua prætermitti propter scandalum. Sed rectiùs *S. Th. l. c. ad 4.* docet, in triplici hâc veritate quâlibet comprehendi non tantùm id, quod est de necessitate salutis, sed etiam, per quod perfectiùs peruenitur ad salutem, vt per consilia, quæ sunt aliquando dissimulanda vel dimittenda propter scandalum, vel charitaté, sic charitas violat jejunium, & viri perfecti admittunt relaxationes corporis, ne videantur contemnere imperfectos aut peccatores &c. Similiter Iudices & Prælati differunt & mitigant ac donant pœnas, disciplinæque rigorem temporant maximè erga illos qui ipsos læserunt, item erga pauperes, vel quos vident clementiâ juuandos, ne cum scandalo putentur se vindicare, parcere diuitibus, nimio rigore illos frangere, quos possent flectere.

Nunquam tamen vtiliter sed damnabiliter scandalum permittitur, quando præceptum aliquod sub peccato obligans siue in veritate vitæ priuatæ, siue officii judicialis, siue prælationis cuiuscunque violandum est, tunc enim Regula hæc sic è contrario formari

formari debet: *Damnabilius veritas cum offensâ Dei relinquitur, quàm tale scandalum permittatur.* Dixerunt quidem aliqui, ait S. Th. *l. c. ad 5. peccatum veniale esse committendum propter vitandum scandalum.* Sed hoc implicat contraria. Si enim faciendum est, jam non est malum, neque peccatum; nam peccatum non est eligibile. Contingit tamen aliquid propter circumstantiam aliquam non esse peccatum veniale, quod illâ circumstantiâ sublatâ peccatum veniale esset. Sicut verbum jocosum est veniale, quando sine vtilitate dicitur, si autem ex causâ rationabili profertur, non est peccatum, neque otiosum. Quæ S. D. doctrina vtrum extendi queat ad peccatum officiosum, præsertim boni publici causâ, disputari posset.

Regula IV.

Idem, super Marcum.

Quòd non est licitum in lege, necessitas facit licitũ. Nam & Sabbatum custodiri præceptum est, Maccabæi tamen sine culpâ suâ in Sabbato pugnabant: sic & hodie, si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.

EXEGESIS.

Desumpta est hæc Regula ex Beda c. 2. super *Marcum*; etsi verò verba illius paulò aliter habeant, sententia tamen est eadem, vt habetur in *edit. Gregor.* Exemplum vtrúmque quòd huic Regulę additur, est loco gl. procedere vid. illam in legibus diuinis positiuis, & multò magis in humanis, vt in casu necessitatis contra liceat agere. Quod Maccabæi adverterunt, aggredientibus illos hostibus die Sabbati, postquã mille, qui religione Sabbati ducti nolebant resistere, amiserunt; denique ex instinctu diuino (nunquam ideò reprehensi) ita concluserunt: *1. Maccab. ✝. 41. Omnis homo qui venerit ad nos in bello die Sabbatorum, pugnabimus aduersùs eum, & non moriemur omnes, sicuti fratres nostri mortui sunt in occultis.*

Secus est de lege diuinâ naturali in Decalogo cõprehensâ, siue illis quæ sunt prohibita, quia mala secundùm se, vt hæresis, furtum, adulteriũ. In his enim legibus, quod est illicitum, nulla necessitas facit licitum; dicente Christo *Matth. 19. ✝. 17. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, nullius necessitatis exceptione, neque totius quidem mundi lucrandi admissâ, alioqui Dominus nõ dixisset *Luc. 9. ✝. 41. Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur animæ autem suæ detrimentum patiatur.* Si enim lucrum mundi licitum faceret, vllius legis Decalogi transgressio, non animæ detrimentum, sed lucrum regni cælorum inde referret.

Regula V.

Gregorius VII.

Quòd latenter, aut per vim, aut alias illicitè introductum est, nullâ debet stabilitate subsistere.

EXEGESIS.

Omnia, quæ latenter siue clàm fiunt, sunt suspecta de malo, conformiter verbis Christi *Io. 3. ✝. 20. Omnis qui agit malè, odit lucem*; concordat *l. 1. ff. De his, quæ vi, aut clam.* Quæ per vim verò aut metum cadentem in constantem virum fiunt, cùm constiterit, reuocantur. *c. Audientiã. de his, quæ vi metúsue causa.* Hanc verò Regulam posuit *Greg. VII. lib. 2. ep. 54. c. 93.*

Regula VI.

Idem, Veriensi Episcopo.

In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandũ.

EXEGESIS.

Quæstio hoc loco est indagatio veritatis per tormentum; requiruntur autem duo, primò, vt aliter veritas haberi non possit, ideóque initio causæ tormenta adhiberi non debent, sed in subsidium, *l. Diuus Pius. ff. De quæst.* Secundò requiritur, vt præcedant aliquæ præsumptiones, seu semiplenæ probationes, nam sine probationibus non est inferenda quæstio, vt hîc, & *l. Ex libero. ff. De quæst.* Sed hæc pertinent ad judiciorum criminalium tractatores.

Regula VII.

Stephanus I.

Quidquid in sacratis Deo rebus & Episcopis injustè agitur, pro sacrilegio reputatur; quia sacra sunt, & à quoquam violari non debent.

EXEGESIS.

Posuit hanc Regulam *Stephanus I. Ep. 2.* cuius est initium: *Gaudemus. ep. 2. to. 1. Conc.* Duas species sacrilegij affigit Stephanus, vnam in *rebus*, alteram *in personis.* Optimè sacrilegium eiúsque species explicauit *S. Tho. 2. 2. q. 99. per totã a. 3. in C.* peccatum Sacrilegij in hoc constituit, quod aliquis irreuerenter se habet ad rem sacram. Debetur autem reuerentia rei sacræ ratione sanctitatis, & ideò secundùm diuersam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreuerentia fit, necesse est, quòd sacrilegij species distinguuntur. lege quæst. totam, & habes nobilem huius Regulæ commentarium.

Regula VIII.

Augustinus.

Qui ex timore facit præceptum, aliter facit, quàm debeat, & ideò jam non facit.

EXEGESIS.

Hæc Regula traditur à *S. Aug. c. 121. Enchirid. & à S. Tho. 2. 2. q. 19. a. 4.* Ad 1 dicitur intelligenda de timore, in quantum est seruilis, vt scilicet quis non amet justitiam (exclusiuè) sed solùm pœnam timeat. Continet autem tota quæstio illa plenam intelligentiam timoris filialis & seruilis.

Regula

Regula IX.

Idem.

Defleat peccator, quia offendens in vno factus est omnium reus.

EXEGESIS.

Hæc Regula desumitur *ex c. 14. libri de verâ & falsa pœnitentiâ*, qui tribuitur *S. Aug. to. 4.* Sed falsò, quia in eo allegatur *Augustinus*, & à sententiâ allegatâ autor discedit, vt obseruat *Bellarm. de Scriptor. Eccles.* Quòd nihil veritati huius Regulæ officit, quæ desumpta ex Script. *Iac. 1.* & optimè explicatur à *S. Th. 2. 2. q. 72. a. 1.*

Dicendum ait, *S. D.* quòd Iacobus non loquitur de peccato non ex parte conuersionis (ad creaturã, siue obiectum illicitum) secundùm quod peccata distinguuntur; sed loquitur de eis ex parte auersionis, in quantum scil. homo recens recedit à mandato legis (cuius autor est Deus) omnia autem mandata sunt ab vno & eodem autore Deo, vt ipse ibidem dicit. Et ex hâc parte idem dicit, quòd offendens in vno factus est omnium reus, quæ scilicet vno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc, quod contemnit Deum, ex cuius cõtemptu prouenit omnium peccatorum reatus; ita *S. D.* Est autem hîc reatus æternæ damnationis, quæ quoad substantiam, tanta est pro vno peccato mortali, quanta pro omnibus, etsi quoad intensionem sit ingens, imò tam inexplicabilis differentia, quàm est ipsa peccatorum varietas.

Regula X.

Gregorius in Registro.

Non enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.

EXEGESIS.

Not. I. Quòd ignorantia in facto alieno non excusat, ait *Panorm.* quando quis tenetur diligenter indagare, & custodire, & præcauere.

Not. II. Pastorem, Prælatum, Episcopum teneri pro ouibus à lupo comestis, neque esse sine culpâ, si non adhibuit custodiam. Videant Pastores, quid excusationis sint habituri, cur tot oues sub illis perierint. Ponit *Gregorius l. 2. registri. ep. 52. c. 91.*

Regula XI. & vlt.

Lucius III.

Indignum est, & à Romana Ecclesia consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

EXEGESIS.

Nota ex *Panorm.* differentiam inter homagium & juramentum, quod homagium concernit temporalia & eum qui jurat, facit eius cui jurat, Vasallum & obligatum ad certas operas temporales, ideóque conuenit Dominis temporalibus, vt ex communi docet *Sum. tit. 1. de Relig. L. 1. De juram. c. 25. n. 24.* Neque talia obsequia temporalia possunt Episcopis veluti dominantibus in Clero, præstari sine specie Simoniæ pro beneficio obtinendo, iuxta *cap. Cùm essent. de Simon.*

Secus est de juram. fidelitatis & Obedientiæ Clericorum ad suos Prælatos dicendum, illa enim debetur tanquam patribus, & pastoribus spiritualibus pro illorum curâ, & administratione Sacrorum. Quòd si alicubi in jure hoc juramentum dicitur homagium, non est strictè tale, sed latè, vt *in c. Grauem. de excess. Prælat.* Vide *Panorm. in c. Cùm essent. & c. Diligenti. de Simoniâ.*

Hæc Regula sumitur ex Decreto Lucij, sed vbi reperiatur, in corp. Iuris non allegatur nisi compilatio 1. & 2. Sufficit scil. consuetudo Ecclesiæ Romanæ, quia quòd illa probat, vel reprobat, aliæ Ecclesiæ hoc idem facere debent, cùm ab ipsâ habeant suam institutionem & autoritatem. *c. Consequens. & c. Nolite. d. 11.* Quòd intellige de consuetudine vniuersali, non particulari, quales habent in ritibus & aliquibus obseruantiis etiam aliæ Ecclesiæ, non sola Romanâ, quæ vti retinet suas, ita in particularibus aliis nihil præscribit.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

IN-

INDEX
RERUM, ET VERBORUM.
NOTANDUM.

Numerus alphabeticis vocabulis immediatè appositus paginam indicat. Dictiones verò numerum eum immediatè sequentes cum nota : §. vel: ℣. vel: v. vel: c. denotant eiusdem paginæ versum initialem, vel caput. Cætera clara sunt ex inspecto ipsius reliquæ citationis contextu.

A.

ABBATIS nomen. Pag. 107. §. Sumitur. Electio. 102. c. 1. 804. §. Not. 2. Cùm. Institutio. 548. c. 4. Installatio. 132. §. Neque. Benedictio. 111. §. Si & seq. Remotio ab officio Custodis. 537. c. 7. Mitrati potestas ordinandi. 918. §. Abbates illis, & §. Abbates; ibidem. Mitra qualis? 919. c. 6.

Abbatis potestas agendi in Judicio. 555. §. Licet. Item 22. §. Quæ ad. Et §. Not. 3. Conveniendi Reos. 40. §. Abbates. §. Nisi. Cognoscendi caussas matrimoniales &c. 898. c. 12. Alienandi. 555. §. Licet. Item 554. §. Non. & seq. Assumendi dignitatem suâ minorem. 537. §. Supponit. Præscribendi Jura Episcopalia. 587. §. Confirmat. Solenniter benedicendi. 918. §. Abbates.

Abbatis jurisdictio. 555. §. Licet. Item 740. §. Illius. Præsentia in Synodo Diœcesana. 181. §. Rescribit. Et 919. c. 6.

Abbas exemptus in Episcopum electus. 98. §. Si Abbas.

Abbatia fit Episcopatus, & Abbas Episcopus. 507. c. 8. & c. 9.

Abbatis Joachim error. 1. §. Damnat.

Abbas Panormitanus. 105. §. Nota.

Abbatissa Electio, 102. §. Cùm. Per scrutinium. 82. §. Quæres 1. Per compromissum. 61. §. Si sorores. Institutio à Patriarcha. 548. c. 4. Installatio, à quo? 132. §. Neque. Benedictio, à quo, & quando? 658. §. Nota 2. Et §. Statuit. Jurisdictio qualis? 182. §. Etsi. 898. §. Cùm Presbyteri. 899. §. Not. 3. Item 937. c. 10. Et 938. §. Pater. Egressus è clausura. 657. §. 5. Eius mortuæ successio in administratione. 23. §. Personæ.

Abbreviatores duplicis generis. Maioris, & minoris parci, seu præsidentiæ. 520. §. Qui. Requisiti ad fidem faciendam Regulæ Cancellariæ in Judicio productæ. Ib. c. 28.

Abiuratio. 139. §. Not. 5. Item 452. c. 3. Et 541. §. Etsi.

Abortus. 851. §. Qui impedit. Item 857. c. 20. Et 853. Not. 3.

Abrogatio. 46. §. Et.

Absentia. Episcopo longè absente, quæ beneficia possit conferre Capitulum? 547. §. Not. 5. §. Si ad.

Absentes Canonici ad electionem Episcopi, quando citandi? 79. §. Præsentibus. Et 394. §. Plena.

Absentis contemptus. 80. §. Vota.

Absentia privilegium personale. 39. c. 15. Et. §. Vel.

Absens Canonicus, vel Clericus, quando de jure carens, quando non? 4. §. Secundum. Item 464. c. 14. Et 969. §. Not. Canonicos. Et 462. c. 7. 465. c. 15. 96. c. 30. 476. c. 32. Ibid. §. Quæres. 917. Not. Ex.

Absolutio à censuris generatim. 531. Reg. 66. Et 959. c. 5. In articulo mortis. 610. §. Colligitur. Et 965. c. 28. Extorta per vim, vel metum. 206. C. un.

Absolutio ad cautelam. 374. §. Relaxatio. 414. §. Intellectus.

Absolutio à censuris in specie. 952. c. 28. 947. c. 15. 950. c. 30. 951. c. 41. 946. §. Not. 1. 971. c. 24. 952. c. 39. 453. §. Colligitur. 953. c. 42.

Absolutio ab iisdem, per Papam. 964. c. 4. & §. Sensus. Per Archiepiscopum. 960. c. 7. Per Ordinarium. Ibidem. 175. §. His. A Casibus Bullæ Cœnæ Domini. 139. §. Not. 5. Per Vicarium, à reservatis Episcopo. 141. §. Not. 6.

Absolutio judicialis in foro externo. 349. c. 2. 350. §. Cuius. 356. §. Vtrumque. 797. §. De his. 858. §. Ex.

Abusus literarum Apostolicarum. Pag. 34. c. 43. & §. Super. 35. §. Ampliantes. & §. Super. Potestatis in electionibus. 83. c. 43. & §. Per. Item 34. §. Panormit.

Academia per Doctores, & Scholares constitutio. 9. §. Quòd. Potestas legislativa qualis? 8. §. Magistrorum. Iurisdictio in personas, & res scholarium. Ibid. Lovaniensis, & Dilinganæ privilegium pro Canonicis in alterutra studentibus. 711. §. Not. 3. 838. §. Spectârunt. Conimbricensis Professores Theologiæ audiunt etiam Jus civile publicè. 711. §. Not. 3.

Accusatio in communi quid? 795. §. Not. 2. Qualis eius libellus? Ib. Quænam libelli inscriptio? 800. c. 16. 805. §. Ex. An prærequirat correptionem fraternam? 796. §. Postquam. An etiam de occultis? 802. §. Formam. Quid si notorium sit scelus? 375. §. Excom. 455. §. Nisi. 778. §. Sumitur.

Accusator legitimus quis? 795. §. Not. 3. & Not. 4. Item 967. c. 10. Criminosus quando repellatur? 374. §. Not. 2. Famosus. 797. c. 5. Inimicus, & eius familiares. 797. §. Repellantur. 799. §. Not. 3. Ex. Inhabilis repellendus à limine Iudicij. 375. §. Excomm.

Accusans animo faciendi turpem quæstum. 784. §. Nota, quòd.

Accusator injustus. 812. §. Not. 2. Ex. 813. §. Quòd. Deprehensus puniendus à suo Magistratu sub obligatione peccati. 813. § Not. 3. Eiusdem pœnæ, in casu mutilationis, & occisionis. 797. §. Si.

Accusator Clerici Laicus quando admittatur? 311. §. Laici. Et quando non? 308. §. Tacito. 798. §. Eundem.

Accusator Episcopi, quid si sit eius familiaris, etiam criminosus? 797. c. 5. Quid si accusat Archidiaconus eum in foro seculari? 879. c. 15.

Accusator Matrimonij. vide Matrimonium.

Accusator Simoniacorum. vide Verb. Simoniacorum pœnæ.

Accusator in quibus caussis, & quando desistere possit? 799. §. Citra. §. Not. 2 Ex. §. Not. 3. Quæ.

Accusationis effectus. 796. §. Effectus. 816. c. 4. 858. §. Te.

Acta originalia apud Iudicem. 305. §. Non. 303. c. 11. 376. v. Ad. & v. Not. 1.

Acta res inter alios regulariter nec prodest, nec nocet tam intra, quàm extra Iudicium, exceptis certis casibus. 397. c. 17. & v. Not. 401. c. 25.

Actio, seu Ius persequendi in Iudicio, quod sibi debetur, oritur ex aliquo facto. 225. v. Eiusmodi. Vel pacto. 187. v. Not. 3. Inanis est, quam debitoris inopia excludit. 279. v. Res. Transit cum universitate rerum in alium per emptionem, locationem &c. 667. v. Not. 2.

Actor non comparens ad terminum citati Rei contumax. 285. v. Actor.

Actore non probante Reus absolvendus. 553. v. Not. 2.

Actori favendum, si Iura sint clara; Reo, si sint obscura. 193. v. Not. 2. Officium.

Actus operatio mensuranda ex intentione agentium. 714. v. Possit. 738. v. Quæ.

Actus in dubio censetur factus secundùm juris dispositionem generalem. 9. v. Cùm tam juris. Factus ex gratia, vel amicitia nec obligationem inducit, nec quasi possessionem. 832. v. Not. 2. Aliqui tantùm valent ut possunt, non ut aguntur. 737. v. Si infantes. Modus oppositus substantiæ actûs non valet. 64. v. Imò. Quid si geratur Actus ab universitate, cui etiam inhabiles

præsunt. Pag. 200. vers. Constitutus. Idem de Procuratore à tali universitate constituto. Ib. c. 15.

Administrare bona Ecclesiæ non nisi ex dispensatione possunt Episcopi nondum consecrati. 307. c. 8.

Administrator Ecclesiæ Cathedralis potest omnia, quæ Episcopus electus, & confirmatus, præter ea, quæ consecrationem requirunt, si ipse non sit consecratus. 99. c. 48. Plenam verò talem administrationem committere potest sola Sedes Apostolica. Ibid.

Administratores Laicorum non sint Clerici. 709. c. 2.

Administratio Beneficii vacantis non tollit vacantiam ipsius. 516. v. Nota.

Adoptio quid juxta Iurisperitos? quid juxta Theologos? 764. v. Per. Alia est Perfecta, alia Imperfecta. Ib. v. Not. 2. Ex Perfecta oritur cognatio legalis: ex Imperfecta probabiliùs non. 765. v. Nota denique. Impuberes adoptari non possunt. 732. v. Perfecta. Nec aliquis in Patrem, aut Fratrem, tametsi per adoptionem acquirere possit Fratrem, aut Sororem. 764. v. Siqua.

Adulterij pæna. 345. v. Præsumptio. 651. v. In Monasterio. 196. c. 5.

Adultera notoriè potest à marito propriâ auctoritate expelli. 650. v. Ne. 866. v. Nota Compens. Nec licet ei ampliùs petere medietatem bonorũ. 49. v. Si. Imò nec dotem. Ibid. v. Consuetudines. Accusata à marito, & convicta adulterij, perdit cum dote etiam donationem propter nuptias. 866. v. Replicavit. & c. 7. Potest tamen excipere contra virum, si ipse quoque sit adulter. Ibid. Et v. Not. 2.

Adulteris Asylum Ius civile negat, sed Ius Canonicum id corrigens concedit. 701. v. 4.

Adulterum, vel adulteram, coniugem potest coniux innocens deserere, & Religionem, stante Matrimonii vinculo, ingredi. 648. v. Not. 2. 650. v. Ne. & seqq.

Adultera uxor non potest revocare maritum professum, nisi adulterium sit prorsus occultum. 651. c. 16. Potest tamen talis professus uxori condonato adulterio reconciliari, &, juxta Gl. Monasterio exire. Ib. v. Non. Quòd si verò maritus in seculo manens nolit uxorem adulteram, licet conversam, recipere, debet ea claustrũ ingredi ad pœnitentiã agendam, & custodiæ causâ. 651. c. 19. Nec tamen propterea tenetur in eo profiteri, imò nec ante bienniũ, vel trienniũ potest. Ib. v. Not. 2.

Adulter ad pœnam supplicii potest accusari apud solum Iudicem secularem; ad mitiorem verò etiam coram Ecclesiastico. 196. c. 5.

Adultera civiliter accusari potest etiam per Procuratorem, criminaliter à solo marito præsente. Ibid. c. 5. & v. Non. Eandẽ accusans criminaliter obligare se debet ad pœnam talionis; non autem, qui civiliter. Ibid. Maritus potest accusare uxorem ex suspicione violenta de adulterio; & præfertur aliis tam in accusando, quàm in defendendo. 865. v. Maritis. v. Non.

Advocati officiũ gaudet privilegiis militũ. 194. c. 3. Regulariter versatur in his, quæ sunt Iuris: ad ea, quæ sunt Facti, debẽt respondere Principales per se, vel per Procuratorẽ. 228. v. Adeò. Clericis, qui sunt in sacris constituti, vitandũ est officiũ Advocati, nisi in causis propriis, aut suę Ecclesiæ, aut sibi sanguine coniunctorũ, aut miserabilium personarũ; nec adsint alii, qui hoc officium exerceant. Ib. v. Clerici. & seqq. 197. v. Si de. Promittens, nolle se Petrum offendere, non incurrit pœnam, agendo Advocatũ contra ipsum. 194 v. Videtur. Nec est Advocatus, qui in Musæo suo, sed qui coram Iudice causam agit; hinc prohibitus advocare, non est prohibitus consulere in Camera sua. 193. v. Qui.

Advocatus Clericus contra Ecclesiam suam propriam, beneficio spoliari potest tanquam ingratus. 194. c. 3.

Advocati à quo alendi? 179. v. Quod. Vocato ad Iudicium neganti, se habere Advocatũ, dandæ sunt induciæ: etiam post inchoatum Iudicium, nisi malitiosè petatur. 233. v. Donec. Minimè verò post sententiã latam. Ibid.

Advocatus Appellantis non potest esse testis illius in Iudicio Appellationis. 327. v. In. & seq.

Advocatus Ecclesiæ. Vide *Patronus*.

Ædificaturo novum Monasteriũ opus est licentiâ Episcopi. 643. v. In. & seq.

Ædificare Capellas, Oratoria, & Ecclesias quomodo liceat Exemptis? 918. v. Oratoria.

Ædificanda non est Ecclesia nova cum præjudicio alterius, absque necessitate, aut magna utilitate. 696. v. Not. 2.

Ædificata in alieno solo, solo cedit. 594. v. Etsi.

Ægrotus Episcopus morbo etiam incurabili laborans non est compellendus ad cessionem, sed dandus ei coadjutor. 533. c. 5. Similiter Archidiacono Paralytico. Ib. c. 6. Item Parocho leproso. Ibid. c. 4. Quid faciendum, si redditus Ecclesiæ utriq; non sufficiant? Ibid. v. Quando. v. Intellige. Nullus Clericus propter morbum privandus est Beneficio, sed præstandi redditus, ac si sanus esset. 532. c. 1. 533. v. Nullus.

Ægris famulis debentur alimenta, non autem salarium. 533. v. Rescribit Pont. non.

Æger in extremis constitutus exercere potest actum, qui pendet à mera voluntate. 606. v. Tanquam.

Æquitas quid sit? & quomodo differat à Iure, & Rigore. 193. v. Not. 2. Æquitatem. 390. v. Æquitati.

Æquivocatio commissa in nomine eius, contra quem impetratur rescriptum, obstat: non autem commissa in nomine Impetrantis. 34. v. Aliis.

Ætatem, qui tempore datæ Literarum Apost. non habet pro Curato Beneficio, non potest per illas de Curato provideri, sed de simplici. 36. c. 9.

Ætatem ante legitimam ad Ordines promoti suspenduntur; &, si suspensi ministrent, fiunt Irregulares. 519. Reg. 14.

Ætas ad Matrimonii valorem requisita est Pubertas: 732. v. Not. 2. Ætatem. Si citiùs copulentur, malitia censetur supplere Ætatem. 736. c. 9.

Affinitas oritur ex copulâ etiam coactâ, & illicitâ, & ignoranter habitâ, vel vi, aut metu extortâ. 648. v. Quorum. 764. v. Per. 767. v. Not. 2. Ex. 768. v. Not. 3. Potest Pater, & Filius accipere Matrẽ, & Filiam, & duo cognati duas sorores &c. 771. v. Super. Illicita cum consanguinea alterius coniugis non dirimit Matrimonium jam contractum. 765. v. Postquam. v. Not. 3. 766. c. 4. & 5. 767. v. Cùm. v. Not. 3. Quòd. v. Apparet. Dirimit autem Sponsalia de futuro. 765. v. Postquã. v. Posse. 768. v. Infra. 346. v. Causa. Privatque potestate petendi debitum. 765. v. Postquam. v. Not. 3. 766. c. 4. Exceptiones. 767. v. Not. 2. Ex. 768. v. Not. 3. Dirimit etiam Matrimonium contrahendum non tantùm cum Sponso, aut Sponsa, sed cum quacunque personâ in perpetuũ. 765. v. Postquã. v. Not. 3. & 4. 766. v. Not. 2. Quòd. & c. 4. 346. v. Causa. 719. v. Nisi. Exceptio. 768. v. Not. 3. Ad impediendas tales Nuptias nondũ contractas admittitur etiam unicus criminosus Testis, si nemo se opponat: non autem post contractas. 719. v. Cuius. 728. v. Si. Oritur autem hoc impedimentum, sive affinitas contrahatur antè, sive post matrimonium; sive vivente, sive mortuâ uxore; sive maritus cognoscat Consanguineam uxoris, sive uxor consanguineam mariti. 765. v. Not. 3. 766. v. Not. 2. Hanc. v. Vxore. Non oritur autem Impedimentum ex affinitate illicita cum propriis Consanguineis, etsi sit gravius crimen. 766. v. Vxore. Ante Tridentinum protendebatur hoc Impedimentũ usq; ad 4. gradum etiam ex copula illicita: sed postea tantùm ad Secundum. 766 v. Not. 3. Etsi. 719. v. Nisi. 772. v. Not. 2. Si hoc Impedimentũ sit inter Coniuges, dispensatio, aut omnino negatur, aut difficulter conceditur: si autem inter Sponsos, quoad alias personas facilè dispensari potest ab Episcopo: non tamen ante mortem complicis. 766. v. Not. 2. Quòd. Not. 3. Hoc. 768. v. Not. 2. An hoc Impedimentum sit merè Ecclesiasticum, vel habeat aliquid ex Iure naturali? 790. v. Colligit.

Affirmanti incumbit probatio. 738 v. Viro. In materia autem Desponsationis clandestinæ factæ semper viro incumbit probatio, etiamsi neget. Ibid. Super copulâ autem factâ creditur viro affirmanti contra mulierem negantem. 733. v. Cùm quædam. & seq. 738. v. Viro.

Agareni. Vide *Saraceni*.

Agentes in Curia Romana quinam sint. 512. v. Not. 2.

Ager restibilis est, qui restituitur, ac seritur quot annis. 619. v. De.

Agitatio Taurorum severè prohibita à Pio V. sub gravibus pœnis

nis,& censuris. Pag. 863. vers. Vulgo. Sed eam Constitutionem mitigavit Gregorius XIII. Ibid.

Albergariæ quid? 672. v. Panorm.

Alchimia studium, & dolosam auri ex aliis metallis confectionem prohibet Ioan. XXII. 885. v. Prohibet.

Alearum Lusus publicus prohibetur Clericis. 450. c. 15. eósque reddit indignos officiis publicis, ac infames. 898. c. 11. & v. Publicum.

Alienatio Bonorũ Ecclesiæ quid nominis. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 558. v. Perpetuò. Prohibetur sub gravissimis pœnis utroque Iure Episcopis, aliisque Clericis, nisi fiat cum debitis requisitis. 554. v. Not. 2. 555. v. Nulli. 556. v. Si. 559. v. Omniũ. v. Prohibet. n. 3. Imò nõ tantùm prohibetur, sed annullatur. 559. v. Prohibet. 395. v. Not. 3. 548. v. Irrita. & seq. Si prima Donatio est Invalida, etiam confirmationes, & privilegia subsequentia, quæ illi innituntur sunt invalida. 395. v. Not. 3. Sacerdos, Diaconus, vel defensor subscribens alienanti aliquod prædium, excommunicandus est, nisi prædium statim restituatur. 556. c. 6. Licet quibuscunque Ecclesiasticis contradicere, & cum fructibus alienata reposcere. Ibid. Si quis fortè bonâ fide emit, tenetur emptum restituere, pretio non ab Ecclesia, sed à vendente recepto. Ibid. v. Præter. 557. v. Iam. Si verò malâ fide emit, & prædium, & pretium debetur Ecclesiæ. Ibid. Res, & bona Ecclesiastica illegitimè alienata liberè sunt restituenda. 559. v. Prohibet. n. 5. Ad validam, & licitam Alienationem rerũ Ecclesiasticarum requiritur Causa, & Solennitates copulativè. 558. c. 1. 559. v. Not. 2. 681. v. Ratio. 584. v. Not. 2. Causæ legitimæ generatim sunt duæ: Necessitas, vel Vtilitas Ecclesiæ. 556. v. Colligitur. v. Consultus. 584. v. Videtur. Speciatim verò adduntur duæ aliæ: Incommoditas, & Pietas. 559. v. Not. 3. Solennitates legitimæ de Iure antiquo erant quatuor. videl. 1. Auctoritas Prælati. 2. Præcedens Consultatio. 3. Consensus Capituli. 4. Subscriptio singulorum, per Notarium saltem. 584. v. Videtur. 560. v. Not. 4. 548. c. 1. Patroni consensus non requirebatur. 560. v. Not. 4. De Iure novo Pauli II. requiri insuper Licentiam Pontificis, docet communior sententia, & observat stylus curiæ Romanæ. 560. v. Not. 4. 559. c. un. n. 5. Consensus Papæ absolutus, & ex certa scientia supplet Solennitates, non autem causam justam. 560. v. Not. 5. Consensus autem cum clausula: *Si ita est*, non supplet Solennitates. Ibid. Sententia Redoani, Panorm. & Rebuffi (quòd etiam hodie non requiratur consensus Papæ, quando causæ, & solennitates servantur.) tutâ conscientiâ, secluso scandalo &c. teneri potest. Ib. v. Not. 4. Si difficilis sit ad Papã aditus, & urgeat præsens Ecclesiæ Necessitas, vel Vtilitas, potest Episcopus non obstante Iuramento Consecrationis suæ aliquid alienare. 561. v. Resp. 2. Ad alienanda bona Ecclesiæ Cathedralis requiritur quidem consensus Canonicorum, sed sufficit præsentium, etiamsi maior pars absit. 548. c. 1. 183. v. Videtur. Ad alienanda bona Ecclesiæ Collegiatæ, sufficit consensus Prælati, & Canonicorum illius Ecclesiæ, nisi Episcopus sit Auctor alienationis. 548. v. Hic. Ad alienanda bona Parochialia sufficit cõsensus Parochi, nisi Episcopus sit Auctor alienationis. Ibid. Alienatio irrita defectu consensûs Capituli per ratihabitionem etiam tacitam convalescit. Ibid. & c. 3. Subscriptio non est de substantia: imò consuetudine est abrogata. Ibid. v. Hic. Supposita sententia communi de consensu Papę hodie requisito, Excipiuntur primò Alienationes in casibus jure permissis. 561. v. Not. 2. Secundò. Quæ ab antiquo consueta sunt dari cum evidenti utilitate Ecclesiæ. Ibid. Tertiò. Quæ servando servari non possunt. Ibid. & 560. v. De. Quartò. Ea, quæ expedit distrahi. Ibid. Quintò. Res exigui pretii. 561. V. Not. 2. 548. v. Ex. Sextò. Conductiones triennio breviores. 561. v. Not. 2. Alienatio licita tenet quidem: si tamen Ecclesiæ nimiùm noceat, poterit petere restitutionem in Integrum. 584. v. Not. 2.

Alienatio Decimarum sine evidenti necessitate vel utilitate eius Ecclesiæ, cuius sunt, non est valida, si beneficium maneat, & non uniatur alteri. 558. v. Cùm.

Alienatio Bonorum Regni. Rex non potest alienare bona Regni, etiam revocabiliter: licet eorum habeat administrationem, & jurisdictionem. 366. v. Cùm Rex. Non valet, etiamsi juramento confirmetur. Ibid.

Alienatio feudi sine consensu Domini facta semper est revocabilis, modò non obstet præscriptio temporis longissimi, seu 30. annorum. 380. v. Not. 2.

Alienatio Dotis, & Donationis propter nuptias. Contractus talis, licet mulier sponte consentiat, jure civili est nullus: si autem juramentum accedat, & mulier non circumveniatur, de jure Canonico valet. 361. v. Servare. & seqq. 369. v. Rescribit.

Alienatio mutandi Iudicii causâ fit dupliciter: Directè, & Indirectè. 214. v. Not. 2. Dupliciter. Possessor succedens taliter alienanti cogendus est ad respondendũ &c. Ibid. v. Cùm. Dat Actionem de damno dato, & ad Interesse. Ibid. v. Vt.

Alimenta legata liberis, præstantur illis usque ad perfectam pubertatem: id est fœminis ad 14. maribus ad 18. annum. 732. v. Perfecta. Non tenetur vir alere uxorem sine sua culpa recedentem. 787. v. Not. 2. Divortiũ.

Allegans contraria non est audiendus. 424. c. 54. 425. v. Nota denique.

Allegans propriam turpitudinem non auditur. 586. c. 8. Exceptiones. Ibid. v. Ex hoc t. apparet. 542. v. Canonici.

Almarici dogma damnatur. 1. c. 2.

Altare duplex est: unum mobile, sive portatile, sive Viaticum: alterum stabile ac fixum. 688. v. Altare. Altare portatile non amittit consecrationem, etiamsi à ligno, cui inclusum est, separetur. Ibid. Altare fixum amittit consecrationem, si mensa removeatur ab inferiori structura. Ibid. Sigillum, sive Sepulchrum Altaris vocatur loculus, qui Reliquias continet. Ibid. v. Qui. Apponi solet Altaribus ex antiquissima traditione, sed non est de essentia Altaris. Ibid. Per solam fractionem Sigilli, sive Sepulchri, non profanatur Altare. Ibidem. v. Not. 2. Ex. Omne Altare amittit Consecrationem, si enormiter fractum sit: hoc est, ita, ut in nulla parte integra calix cum patena, & corporali moraliter consistere possit: aliàs non amittit. 688. v. Altare. & seq. 689. v. Cùm Ligneis. Si frusto maiori consecrato addatur minus non consecratum, totum manet consecratum. Ibid. v. Oleum. 688. v. Si mota. In dubio Episcopi est judicare, an consecratio sit ablata, vel non? 689. v. Oleum.

Amentes non possunt contrahere Matrimonium, nisi habeant lucida intervalla. 717. v. Idonei. 727. c. 24. Non potest amens testari, ne quidem ad pias causas. 606. v. Tanquam. Præsumitur tamen quis sanæ mentis etiam in extremis, nisi plenè probetur contrarium. Ibid. & seq. Nulla est obligatio, aut Votum, aut Professio in amentia facta. 636. v. Extra.

Amicitia, vel gratiæ causâ factos per actus, nec inducitur obligatio, nec acquiritur quasi possessio. 832. v. Not. 2.

Anabaptista Clericus rebaptizans alterum, non potest ad Superiores ordines promoveri, si delictum sit publicum, nisi transeat ad Religionem, eiúsque favore super Irregularitate dispensetur. 847. v. Cùm. Si autem delictum occultum sit, potest promoveri, & pœnitere. Ibid.

Anastasius Cardinalis in Synodo depositus, quod Parochiam suam deseruerit. 460. c. 2.

Anathema est excommunicatio solennis. 226. v. Anathema. Dicitur Mucro Episcopi, quia peragitur ab Episcopis: etsi non habeat maiorem effectum, quàm altera. Ibid.

Anathematizatio non differt ab excommunicatione. 180. v. Apparet.

Andronicus Palæologus excommunicatur à Clem. V. tanquam fautor Græcorum hæresis, cum sociis, & confœderatis. 965. c. 3. Terras eorum decernit Ecclesiastico supponendas Interdicto: ipsos verò privandos bonis, quæ habent ab Ecclesia. Ibid. Confœderationes ipsas decernit irritas. Ibid.

Anglorum privilegiũ super causis pecuniariis. 240. v. Cùm Epis.

Animam rationalem non esse formam corporis humani, damnatur. Pag. 2. ℣. Dei filius. ℣. Anima.

Animatio fœtûs, quo tempore? 857. ℣. Nota.

Annalia sunt privilegium percipiendi fructus unius anni ex aliquo Beneficio. 104. c. 2. Cui conceduntur ex Benef. vacantibus, eam debet percipere portionem, quam perciperet Beneficiatus residens. 922. ℣. Est.

Annatæ unde dictæ? Quid sint? Quis earum Auctor? Quæ causæ instituendi? 511. ℣. De fructibus. & seq. Alio nomine vocantur etiam communia servitia. 512. ℣. Summæ. Ex solis Beneficiis Consistorialibus solvuntur integræ. Ibid. ℣. Not. 2. Ad solvendas Integras conceduntur duo anni. 512. ℣. Not. 2. Ex. Si uno anno Sedes Episcopalis sæpius vacet, non nisi una annata solvitur. Ibid. Si Antecessor non solvit, non tenetur solvere Successor. Ibid. Ad eam solvendam Episcopus probabiliùs non potest petere subsidium charitativum. 680. ℣. Not. 3. Ex Beneficiis non consistorialibus excedentibus 24. Ducatos, solvitur tantùm dimidia. 512. ℣. Nota 2. Ex. Ex Beneficiis valorem 24. Ducatorum nō excedentibus nullæ dantur Annatæ. 511. ℣. Nota 2. Nec ex gratiis expectativis, aut permutationibus Beneficiorum. 512. ℣. Not. 2. Ex. Ex quibusdam datur singulis tantùm Quindenniis una integra vel dimidia. Ibid. ℣. Nota 3.

Annulos Clerici prohibentur gestare, exceptis Episcopis, Prælatis, Doctoribus, & Nobilibus Clericis. 450. c. 15.

Annulus aureus missus à Papa pro investitura Præpositi Cathedralis. 552. c. 3.

Annus Bissextilis. In anno Bissextili 23. & 24. Feb. pro uno die habentur. 968. c. 14. 969. ℣. Not. 2. Natus sive primo, sive secundo die huius bidui censetur natus 6. Calend. Martij: etiamsi in anno comuni priorem diem natalem habere debeat. Ibid. Quando annus pro termino statuitur, in Bissextili duo dies reputantur pro uno: non autem, si certus numerus dierum præfigatur. 969. ℣. Not. 3.

Annus Iubilæus jam ab antiquo usurpatus est. 940. ℣. Quæ. Bonif. VIII. instituit, ut Centesimus quisque Jubilæus esset. Ibid. ℣. Centesimo. Clemens VI. ad Quinquagesimum quemque reduxit. 940. ℣. Annus. Sixtus IV. ad singulos 25. annos. 941. ℣. Confirmat. Eo durante omnes aliæ Indulgentiæ sunt suspensæ. Ibid.

Annus probationis. Vide: *Novitiatus.*

Annus pro termino alicuius actionis præscriptus, intelligitur continuus, & semper currit, sive adsit potentia agendi, sive non. 256. ℣. Infra. Per annum pro termino statutum semper intelliguntur. 365. dies: nec plures censetur habere Bissextilis, sed duo in unum coeunt. 969. ℣. Not. 3.

Antichresis est contractus, quo pignus ita datur, ut, donec debitor solvat, eo creditor utatur, fruatur, salvâ sorte. 579. ℣. Improbatur. Jure Civili permittitur, Jure Canonico reprobatur tanquam usurarius. Ibid.

Apocrisiarij, seu Secretarij olim dicti sunt Nuncij Apostolici missi ad Reges, Principes, Respub. &c. 163. ℣. Not. 2.

Apostasia quoad nomen idem est, quod defectio seu abscessio. 847. ℣. Not. 2. Definitur à S. Thoma: Temerarius à statu fidei, Obedientiæ, vel Religionis recessus. Ibid. Est Triplex: A Fide, ab Obedientia, à Religione. Ibid.

Apostasia à Religione, iterum est Duplex: una à Statu Clericali, altera à Statu Religioso. Ibid. ℣. Not. 3. Qui deficit à fide simpliciter, & ex toto, est Apostata perfidus. 847. ℣. Not. 3. Qui deficit tantùm ab uno, vel altero articulo fidei, propriè non est Apostata, sed Hæreticus, quorum pœnis subjacet. Ibid. A quibus absolvi possint? 140. ℣. 4.

Apostasia inobedientiæ est defectio à Mandatis Dei, & legitimis Superioribus. 847. ℣. Not. 3. Qui non obedit ex infidelitate, habetur, & punitur ut hæreticus. Ibid. Qui non obedit ex contemptu Legum, vel Superiorum, est infamis. Ibid. Qui non obedit ex ignorantia, fragilitate, concupiscentia, vel aversione contra Superiorem, sed sine contemptu formali, minùs peccat, & punitur. Ibid.

Apostasia à Statu Clericali non convenit Clerico in Minoribus constituto, nisi habeat Beneficiū. 847. ℣. Not. 4. Infamati de Apostasia ob abjectum habitum, sunt coërcendi, donec, si probatio deficiat, purgationem canonicam exhibeant. Ibid. ℣. Rescribit. Qui non possunt induci ad abjectum clericalem habitum reassumendū, sunt incarcerandi. 848. ℣. Consultus ab.

Apostasia à Statu Religioso non convenit Novitio. 848. ℣. Et. Nec professus est Apostata, etiamsi procul, & diu evagetur, nisi animum redeundi ad Religionem prorsus deposuerit: potest tamen puniri, ut fugitivus. Ibid. Capi potest etiā in alieno territorio. 244. ℣. Not. 3. Qui sacrum Ordinem in Apostasia recipit, etiam peractâ pœnitentiâ non potest in eo ministrare absque dispensatione. Ibid. ℣. Consultus Pont. A quibus absolvi possit? 140. ℣. 4.

Apostoli vocantur Literæ, quas Iudex dat Appellanti. 406. ℣. Not. 8. & seq. Dividuntur in Dimissorios, Refutatorios, & Testimoniales. Ibid. Conventionales, seu Extrajudiciales dantur, vel à Iudice, à quo ante Iudicium appellatur, vel à parte adversa. 423. ℣. 5. Quomodo, ubi, quando, quoties sint petendi? 438. ℣. Statuit. & seqq. 441. ℣. Si. ℣. Etsi. & seq. Quomodo, quando, & quoties dari possint, vel debeant? 438. ℣. Statuit. & seqq. Debent dari, si debito modo petantur, & Appellatio recepta sit, & quidem intra 30. dies: aliàs processus est nullus. 438. ℣. Districtè. & seq.

Appellatio est ab inferiore Iudice ad superiorem gradatim facta provocatio ratione gravaminis, vel illati, vel inferendi. 405. ℣. Not. 1. Finis eius est, ut *innocentibus* subveniatur, & imperitia, vel iniquitas Iudicis corrigatur. Ibid. & ℣. Not. 3. Quoad substantiam est Iure naturali permissa; adeóque etiam excommunicato concessa. 263. ℣. Not. 3. 405. ℣. Not. 3. Est res favorabilis, & permissa etiam die festo. 263. ℣. Not. 3. Non tamē est præcepta: hinc Religiosi possunt illi renunciare. 408. ℣. Not. 5. Solennitates appellationis sunt Iuris tantùm positivi: hinc possunt à Principe tolli, vel mutari. 495. ℣. Not. 3. In causa appellationis cōcurrunt quatuor Personæ; Appellās, Appellatus, Iudex *à quo*, Iudex *ad quem*; & quid quilq; attendere debeat? 428. ℣. Si. Dividitur in judicialem, & extrajudicialem, quæ propriè vocatur Provocatio; nec in odiosis nomine Appellationis venit. 410. ℣. Not. 4. Differentiæ duodecim inter Appellationem utramque: Convenientiæ duæ certæ; tertia dubia. 423. ℣. Differentia. & seqq.

Appellare potest quilibet gravatus, etiam ille cum quo actum non est, modò eius, vel alterius intersit. 405. ℣. Not. 4. Cui Appellatio generaliter indulgetur, *nihil aliud* conceditur, quàm, quod de Iure communi licet. 11. ℣. Generaliter. Pro eo, qui ducitur ad supplicium, tertium audiri appellantem, vult humanitatis ratio. Ibid. Ne quidem Excommunicatus rejicitur Ibid. & 952. ℣. Post. Potest appellare utraq; pars, si utraque se læsam, queratur. 406. ℣. Potest. Superior potest appellare pro se, & pro suis subditis. 426. ℣. Not. 3. Rejicitur autem damnatus ex propria confessione Iudiciali. 405. ℣. Not. 4. 438 ℣. In casibus. Item, qui expressè, vel tacitè renunciat appellationi. Ibid. Item, qui juravit stare Iudicio Ecclesiæ, nisi ostendat læsionē. Ibid. & 415. ℣. Illi. ℣. Hoc. Item, qui non detulit appellanti in eadem causa. Ibid. & 69. ℣. Post. 416. ℣. Colligitur. 419. c. 41. Item, qui bis appellavit ab Exceptionis peremptoriæ repulsâ, si succumbat. 442. c. 7. Limitatio. Ibid. Item, qui probatur notoriè detinere uxorem alienam. 413. c. 14. Item, qui probatur notoriè percussisse Clericum. Ibid. c. 13. Item, qui tres conformes sententias contra se habet. Ibid. Item usurarius manifestus, aliique notoriè Rei. 878. ℣. Probat. 417. ℣. Abbatis. Item cuius non interest. 426. ℣. Not. 3. Regulariter in Civilibus quisque pro se, & non pro alio appellare debet. 426. ℣. Not. 3. 897. ℣. Not. 2. Generalis facultas appellandi tollitur per specialem Clausulam: *Sublato appellationis remedio.* 10. c. 1.

Appellari non potest ad inferiorem, vel parem, sed semper ad superiorem Iudicem, & ideo, nec à Papa, nec ab aula Imperiali, nec à Spirensi Camera &c. appellari potest, sicut olim à Prætore. 405. ℣. Not. 5. & seq. 211. ℣. Not. 2.

Appellans extraiudicialiter trahere potest appellatum ad Iudicem non suum: intra Iudicium autem appellans semper debet sequi forum Rei. 426. ℣. Not. 4. A Iudice seculari regulariter non appellatur ad Ecclesiasticum, exceptis quibusdam casibus, qui recensentur. 406. ℣. Laicus. 411. ℣. Not. 4. De Iure civili, & canonico regulariter non appellatur, nisi gradatim: de Canonico autem omisso medio appellari potest saltem ad Papam. 231. ℣. Vnde. 411. ℣. Quæ. 432. ℣. Ad quem. & seqq. 913. ℣. De. 90. ℣. Appellari. 437. ℣. Omissis. Casus, in quibus de Iure Canonico appellari potest ad alios mediatos superiores, inferiores Papâ. 432. ℣. Ad. & seqq. Cùm à duobus gravamen infertur, qui habent diversos superiores, ad quem ex eis debeat appellari? 440. c. 11. A Vicariis generalibus, & officialibus non ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum est appellandum. 406. ℣. Laicus. 437. c. 3. 143. ℣. Not. 3. A Capitulo, & Archidiacono ad Episcopum: ab hoc ad Archiepiscopum est appellandum. 440. c. 11. 437. ℣. 2. 438. ℣. Nisi. A Delegato ad Delegantem: à subdelegato ad subdelegantem est appellandum. 406. ℣. Laicus. 148. ℣. Nota. A judice tantùm suspecto, sed non gravante, non potest appellari: potest tamen recusari, & si recusationem non admittat, appellari. 420. ℣. Appellari. 430. ℣. Nota 3. A. Ab arbitris Iuris appellatur ad superiorem Iudicis recusati: ab aliis verò arbitris neutro jure appellari potest. 406. ℣. Potest. 430. ℣. Not. 2. A. A meris executoribus de jure appellare non licet, nisi modū excedant, aut possint gravare occultè. 420. c. 43. In Feudalibus ad Dominū Feudi est appellandū. 438. ℣. Nisi. Vti & ab Arbitris Iuris quandoq; ad Pontificē. 160. ℣. Ab. Si ambæ partes appellent; una ad hunc, altera ad alterum superiorem; illa appellatio elidit alteram, quæ fit ad majorem superiorem. 410. ℣. Si ex. & seqq.

Appellatio fundatur super gravamine præterito, præsente, vel præviso. 171. ℣. Appellationis. 405. ℣. Not. 1. 414. ℣. Quæres. 430. ℣. Not. 3. A. Canonicus videns, statutum aliquod cedere in detrimentum Ecclesiæ, vel Religionis, debet appellare, ne peccet consensu. 551. ℣. Not. 2.

Appellari potest generaliter à quocunque gravamine in certa aliqua, & determinata causa futuro, si meritò timeatur. 407. ℣. Concluditur. 412. ℣. Sacri. 414. ℣. Quæres. Item à quavis sententia definitiva, etiā criminali, (nisi crimen sit notorium) etiam ab invalida, quàm diu nullitas est dubia. 406. ℣. Not. 6. 438. ℣. In casibus. Etiam in minimis causis: licet alioqui jura nō curent minima. 412. ℣. De. & seq. Item si Iudex non declaret libellum, cùm posset. 422. c. 50. Vti &, si justam exceptionem negligat, licèt expresse non repellat. 433. ℣. Colligitur. Si rejectâ appellatione ante sent. defin. interpositâ condemnetur absens, potest ab ea sent. appellari, nisi prior appellatio fuerit manifestè frivola. 286. ℣. Si, & seq.

Appellatio nō excluditur à sententia manifestè iniqua per Clausulam: *Appellatione remotâ.* 392. c. 9.

Appellationes aliæ omnes per prædictam clausulam removentur, quæ à Iure non expressè indulgentur. 424. c. 53. Non defertur Appellanti contra manifestum Ius, nisi probetur fallere. 417. ℣. Nota 2.

Appellatio generalis à quocunque gravamine in quacunq; causa non admittitur. 414. ℣. Quæres.

Appellari non potest à sententia Principis. 211. ℣. Not. 2. Nec à sententia interlocutoria, juxta Reg. Cancell. & Trid. nisi habeat vim definitivæ, eiúsque gravamen per appellationem à definitiva reparari nequeat. 406. ℣. Ab. 514. Reg. 37. Nec à sententia momentaneæ possessionis. 267. ℣. Momenti. Nec ab executione post approbatam silentio sententiam, nisi modum excedat. 406. ℣. Ab. Nec à correctione, aut disciplina Clericis tam secularibus, quàm Religiosis, nisi modus notabiliter excedatur (nam modicum excessum supportare debent) 171. ℣. Appellationis. 407. c. 3. & ℣. Similiter. & seqq. 408. ℣. Quod. 416. c. 26. Non defertur appellanti contra Decretum, ne Iudæi detineant mancipia Christiana. 417. ℣. Non vult. Nec, si Iudex à gravamine desistat, aut paratus sit revocare sententiam, nisi error sit dubius. 418. ℣. Cùm. 955. c. 42. Nec contra absolutionem adversarij ab excommunicatione, si satisfactionem offerat. 416. ℣. Si. Neq; foventi injustitiam, sed tantùm quærenti remotionem gravaminis. 413. ℣. Si. 415. ℣. Nota.

Appellans temere est puniendus, non tamen ultra expensas (de Iure Canonico) nisi calumniosè appellet. 407. ℣. Concluditur. 413. ℣. Not. 3.

Appellatio frustratoria non excusat ab eo, quod quis tenetur facere. 358. ℣. Ex. Ob appellationem frivolam potest appellans tanquam contumax excommunicari. 425. ℣. Not. 2.

Appellatio quando facienda de Iure Canonico? 411. ℣. Quæ. 412. ℣. Canones. 427. ℣. Ante. Quando de Iure Civili? Ibid. & 524. Reg. 37. Causa, cur Ius Canonicum plures appellationes admittat, quàm Ius Civile? 413. ℣. Not. 3.

Appellans in Iudicio ante sent. (sive ante, sive post litem contestatam,) tenetur stare judicio illius, ad quem appellat. 409. ℣. 3. Si.

Appellans post sententiam debet id facere, vel incontinenti, vel intra decem dies, etiamsi extra judicium appellet, & sententia non transeat in rem judicatā. 73. ℣. In. 392. ℣. 15. Generaliter. 439. c. 8. 406. ℣. Not. 7.

Appellans post sententiam, nisi tempora servet, causâ cecidisse videtur, nec ampliùs auditur. 409. ℣. Appellantibus. & seqq.

Appellatio ante, vel post electiones, postulationes, provisiones quomodo fieri debeat? 91. c. 4. 94. ℣. Qui. 95. ℣. Qui. 99. ℣. Procurator. 103. ℣. Decretalis. In Iudicio potest fieri, vel vivâ voce coram Iudice, vel ex intervallo per libellum. 406. ℣. Not. 7. In libello debet exprimi: à quo? adversus quem? & à qua sententia appelletur? Ibid.

Appellatio valet, etiamsi non exprimat statim nomen Iudicis *ad quem*, dummodo intra decendium exprimatur. 437. ℣. Ad.

Appellans ante sent. defin. (v. g. ab interlocutoria, vel gravamine Iudicis,) tenetur exprimere causam rationabilem, quæ si foret probata, legitima haberetur. Nec potest aliam prosequi apud Superiorem, quàm allegaverit apud Inferiorem. 441. ℣. Appellanti. & seq. 427. ℣. Statuit. & seq. Si causa sit notoria, non tenetur eam probare, sed sufficit allegare. 427. ℣. Ante. Debet autem de Iure Canonico fieri in scriptis, licet id Iure Civili non requiratur. 436. ℣. Causam. Non est de essentia, ut fiat hæc appellatio per Scripturam publicam, sed sufficit privata: nihil tamen probabit, nisi probetur vel per testes, vel per subscriptionem Notarij. Ibid. ℣. Not. 3. & 4. Si post sent. defin. appellatur, non est opus allegare causam rationabilem: &, si sponte alleget, potest apud Superiorem prosequi aliam. 427. ℣. Ante. 442. ℣. Collige. Quotiescunque tamen appellatio videtur repugnare Iuri (v. g. si à correctione appelletur) debet exprimi causa tam intra, quàm extra Iudicium; imò & in petitione Rescripti. 408. ℣. Not. 4. 442. ℣. Collige. Non est præfixa certa verborū solennitas, modò cōceptus, & effectus exprimatur. 418. ℣. Etsi. Hinc de Iure Civili sufficit dicere: *Appello.* quia semper subintelligitur proximus Superior. 428. ℣. Quæres. De Iure autem Canonico, qui tantùm dicit: *Appello*, videtur habere optionem adeundi Superiorem proximum, vel Papam. Ibid. Imò non est necesse, ut appellans loquatur ullum verbum, aut Scriptam appellationem legat, sed sufficit sola porrectio in scriptis, tam intra, quàm extra Iudicium. 439. c. 9. Protestatio potest supplere appellationem ex metu omissam. 435. ℣. Si quis. & seq. Qui in certa causa se submittit Papæ, vel Archiepisco-

episcopo, censetur appellare: non autem, qui in genere tantùm. Pag. 425. vers. Cùm. 426. v. Not. 5. 418. v. Etsi. Iter arreptum ad Superiorem, habetur pro appellatione, saltem extra Iudicium. 423. v. 7. 424. v. Cùm Monachi. & seq. Hic tamen modus appellandi prohibetur Religiosis contra regularem correctionem. 407. v. Iuxta. Iter arripiens debet servare, quæ alij appellantes. 424. v. Ex.

Appellatio debet Iudici *à quo* intimari (saltem per Scripturam privatam,) aliàs nec valet, nec devoluitur ad Superiorem. 436. v. Not. 3. & 4. 439. v. Necesse. Debet etiam intimari Appellato, sive Adversario, (una cum dilatione, & termino præfixo) & quidem per Scripturam authenticam. 441. v. Si. & seq. 436. v. Not. 4. 102. c. 3. Quomodo appellandum à pluribus Iudicibus non præsentibus? 441. v. Si. & seq.

Appellans citatus ad Iudicem *à quo*, non tenetur comparere, nisi, ut audiat gravaminis revocationem, nec docere coram eo gravamen tenetur. 440. v. Si. & seq. Si ad revocationem gravaminis appellans citatus non compareat, & gravamen cum effectu tollatur, potest Iudex procedere non obstante appellatione. Ibid.

Appellare in una, eadémque causa, & Articulo, tam à definitiva, quàm interlocutoria sententia non licet sæpius, quàm bis. 419. v. In. & seq. 432. v. Qua. Objectio. Ibid. Tertiò non potest appellari, sed supplicari. 211. Indulgendam. In diversis autem causis, aut saltem articulis diversis eiusdem causæ, si quis millies gravaretur, millies posset appellare; & super quolibet articulo bis. 419. v. In. 432. v. Qua. In Curia Romana non licet ab eadem sententia bis, vel sæpius appellare. 524. Reg. 37.

Appellationem legitimam ad Papam, si Adversarius malitiosè non recipiat, vel non approbet, nihilominus valet; sed tunc causa non dicitur esse in Curia. 420. v. Pontifex. 421. v. Appellatio.

Appellationi, si Iudex sine causa non deferat, est puniendus. 406. v. Not. 8. 407. v. Similiter. 417. v. Mandat.

Appellatio à Delegato ante citationem, vel causæ delegationem admittitur, non autem post. 417. c. 30.

Appellationem, si Iudex recipiat, debet Appellanti debito modo petenti dare Apostolum: & quidem intra præfixum tempus: aliàs processus est nullus. 438. v. Distinctè. v. Statuit. Debet autem instanter peti per 30. dies. 406 v. Not. 8.

Appellatio in genere duos habet effectus: Suspensivum, & devolutivum. 405. v. Not. 2. 952. v. Post. Suspendit tria: Sententiam, jurisdictionem, & præsumptionem pro sententia. Ibid. Hinc post Appellationem receptam, aut non receptam, quàm diu pendet, nihil attentandũ, aut innovandum in iis, quæ appellationem contingunt, sed omnia relinquenda in statu primæ instantiæ. 16. v. Post. 405. v. Not. 2. 406. v. Cùm. & seq. 425. v. Post. 905. v. Cùm N.

Appellatio super unico articulo, vel exceptione &c. suspendit Iurisdictionem respectu totius causæ; etiamsi hæc ab illo non dependeat. 412. v. Not. 2. & seqq. Excipiuntur tamen casus quatuor. Ibid. v. Not. 3. & 4. Omnia attentata post Appellationem ritè interpositam revocantur. 438. c. 67. Durante appellatione contra electionem, non valet confirmatio Electi. 97. v. Si. 63. v. Utriusque.

Appellatio legitima suspendit subsequentem excommunicationem. 961. c. 14. 962. v. Cùm. Lata tamen, ex causâ probabili, non debet statim pronunciari nulla, sed potest relaxari ad cautelam. 960. c. 7. Suspendit etiam præcedentem censuram conditionatam, si appelletur ante conditionem impletam. 419. c. 40. Non autem suspendit Censuram antea latã absolutè. 170. c. 8. 418. v. In. 424. c. 53. 963. c. 20. Nec etiam prorsus tollit jurisdictionem Iudicis *à quo*, sed potest etiam in variis casibus exercere. 410. v. Siquis. 414. v. Panorm. 415. c. 22. 416. c. 24. & 25. 743. v. Not. 2. Appell. 774. v. Not. 2. Licèt. Nec etiam prorsus tollitur præsumptio pro sententia Iudicis, sed in dubio est illi standum. 395. v. Animum. & seq.

Appellatio semper habet effectum devolutivum. 405. Not. 2. Eximit Appellantẽ, quoad eam causam particularem à Iurisdictione Iudicis immediati. 660. v. Sent. Exemptionem verò generalem ab Ordinario, non probat; neque tamen etiam illi præjudicat. Ibid.

Appellatio ex causa frivola non devolvitur ad Papam, sed, si fiat ex causa probabili intra, vel extra Iudicium. 92. c. 10.

Appellatio extraiudicialis non potest impedire aditum possessionis. 422. v. Nota.

Appellatio non tuetur appellantem, ut possit facere id, propter quod appellavit. 774. v. Not. 2. Licet.

Appellatio quando Judici *ad quem* præsentanda sit, relinquitur arbitrio Iudicis *à quo*. 406. v. Not. 7. Terminus prosequendæ appellationis præfigi potest à Iure, vel ab homine: Appellante scilicet, vel Iudice *à quo*, vel *ad quem*. 426. c. 57. 427. v. Terminus. & seqq. Iure utroq; conceditur ordinariè integer Annus; & ex causa manifesta, ac necessaria integrum Biennium. 397. v. Ovetensem. 406. v. Not. 7. 409. v. Appellantibus. v. Nisi. 411. v. Biennio. 426. v. Cùm. 901. v. Sive. Ab homine verò potest hic terminus tantùm restringi, non autem prorogari: nisi, quando Iudex ex officio restituit in integrum: tunc enim potest concedere tertium annum, non tamen integrum, sed pro ratione impedimenti, vel impotentiæ, quæ probari debet. 411. v. Per. 416. v. Cùm.

Appellans ipse potest sibi præfigere Terminum competentem: sed, si vel nullum, vel non competentem præfigat, potest id facere Iudex *à quo*. 409. v. Not. 2. Licet. 415. v. Est. Iudex debet moderari terminum juxta locorum distantiam, & Personarum qualitatem. *Ibid.* Casus particularis, in quo jubetur præscribere 40. dies. Ibid. Iudex *à Quo* non debet Terminum præfigere appellationi finiendæ, sed tantùm prosequendæ; neque aliter accipitur. 428. c. 50. 423. v. Intellectus. 409. v. Not. 2. Etsi. Iudex potest quidem Terminũ à Iure præfixum breviorem facere, non tamen in præjudicium Superioris, nec sine justa causa, nec pro lite finienda, sed prosequẽda. Ibid. Terminus præfixus habet vĩ Peremptorij, si Iudex appellationẽ admisit, vel Adversarius approbavit. 420. v. Pontifex. Si Terminus nõ fuit præfixus ab homine, datur locus præventioni in impetrandis Judicibus, non tamẽ nimis magnæ. 426. v. Cùm. 427. v: 2 Vbi. Iudicibus priùs impetratis debet altera pars se submittere, nisi eos possit recusare: si nolit, potest altera pars causã prosequi. 426. v. Cum. 427. v: 3. Appellans. & 4. Appellante. v. Requisitus. v. Not. 3. Si autẽ Terminus fuit præfixus ab homine, neutra pars potest prævenire: nam, si tacito termino impetrarentur literæ, forent nullæ. 426. v. Cùm. Iudex *ad Quem* non potest Terminum Iuris restringere, nisi quando ex dilatione prosecutionis imminet periculum bono publico. 427. v. Vnde. 426. Cùm. Si altera pars, non expectato, & tacito termino, alteram præveniat, literis impetratis careat; & si recedat, pro contumacia puniatur, & causa de novo audiatur. 420. v. Pont. 422. v. Cùm inter.

Tempora Appellationum debent servare, non tantùm partes, sed etiam Tertius, si pro alio appellet. 397. v. Ovetensem. Quàm diu appellationis prosecutio per compromissum, vel aliter de partium consensu differtur, tempus non currit, nisi Iudex *ad Quem* ob periculum in mora præcipiat prosecutionem. 441. v. Quàm diu. & seq.

Quandonam incipiat currere tempus appellationis prosequendæ, si appelletur à gravamine futuro. 441. v. Sicut & seq.

Appellantibus malitiosè ab Electione ad Pontificem, Iudices peremptorium Terminum comparendi præfigant. 92. v. Si extra.

Appellantes contra formam, vel personam electam ad Pontificem, intra mensem à die objectionis iter arripiant. 89. v. Si. Imò omnes, quorum interest intra mensem per se, vel procuratores ad Sedem Apostolicam accedant. Ibid. Sede tamen Apostolicâ vacante possunt alibi morari. 104. v. Notat glossa. Si una pars veniat: altera per 20. dies emaneat, validè potest procedi, sed non antè. 90. v. Per. Limitatio. Ibid. v. Canoniis.

Appella-

Appellationi renuntiâsse videtur, qui tempore debito non comparet, aut non debito modo petit Apostolos. 441. ℣. Etsi. 442. ℣. Hoc. Ab appellatione contra electionem, Pontifici jam præsentatâ non licet recedere: ab aliis licet. 92. ℣. Se. 100. ℣. Quod in.

Appellatione nondum præsentatâ Iudici *ad Quem*, licet partibus ab ea recedere. 92. c. 10. Re adhuc integrâ potest appellans renunciare appellationi suæ: sed causâ jam delegatâ, res non censetur ampliùs integra. 434. ℣. Rescribit. ℣. Ad. Si Appellans ad Papam, postea compareat coram inferiore Iudice in causa appellationis, renunciat appellationi. 424. c. 54. 425. ℣. Not. 5. Si protestetur, se non renunciare, non est audiendus, tanquam contraria petens. 424. c. 54.

Appellationes Clericorum à suo Episcopo non admittant Archiepiscopi, antequam constet, eas esse justas. 418. c. 38. Illegitimas, & à Iudice *à Quo* rejectas debet ad eundem remittere, & appellantem eâdem die in expensas condemnare. 438. c. 5. 418. c. 38. 427. c. 19. Illegitimas, sed à Iudice *à Quo* admissas, non tenetur remittere: potest tamen, etiam invitis partibus, & Iudice *à quo*. 438. c. 5. Si non constet, appellationem esse injustam, Appellans non tenetur redire, licèt Iudex *ad quem* hoc præcipiat, nisi partes consentiant. 418. ℣. Nota.

Appellantes ab excommunicatione, si ejus nullitatem allegent, debent audiri, licèt aliàs evitari debeant intra Iudicium. 952. c. 40. 959. c. 2. Si autem excommunicationis injustitiam allegent, non sunt audiendi, nisi priùs petant absolutionem. Ibid. Si asserens, excommunicationem esse nullam, petat ad cautelam absolvi, debet absolvi, etiamsi adversarius, vel excommunicator se opponat. 959. c. 2. Si opponatur, fuisse excommunicatum ob manifestam offensam, datur opponenti octiduum ad probandum. Ibid. Si probetur, fuisse offensam manifestam, non absolvit, sine Emenda; Si verò dubia, non sine cautione de parendo Iuri. Ibid. A quo absolvi debeat, vel possit, qui absolutionem petit? 952. c. 40. Quando appellatum est à Definitiva, statim debet Iudex revocare omnia post eam attentata: Si verò ab Interlocutoria, debet priùs appellatio justificari. 439. c. 7. Limitatio. Ibid. Quomodo justificetur appellatio? 434. c. 50. Si appellatio non justificetur, redit causa ad Iudicem *à Quo*. 414. ℣. Panorm. Si quis paratus sit probare gravamen, adeóque appellationem justificare, appellatus verò contumaciter se absentet, potest procedi, lite non contestatâ. 434. c. 50. 435. ℣. Lite.

Appellationes fraudulenter factæ ad eludendam alterius partis oppressæ appellationem non admittantur. 413. ℣. Si aliqui.

Appellantes sunt à Iudice compellendi, ut vel eam prosequantur, vel Iuri pareant. 416. c. 27. 417. c. 28. & 33. Si intra terminum competentem præfixum appellationem non prosequantur, debent parère Iudici *à Quo*. 408. c. 4. 413. ℣. Quod. Sententia Iudicis *à Quo* per appellationem suspensa, hoc casu rata manet, potéstque Iudex liberè auctoritate suâ uti. 416. c. 26. 418. c. 39. 420. c. 44. 421. ℣. Vbi. Si appellans attentet aliquid post appellationem, tenetur eam prosequi, si recipiatur ab Adversario, eámque prosequatur. 16. ℣. Prosequi. Si Appellatus non approbet, nec recipiat appellationem, potest appellans etiam invitum trahere, vel in Curiam, vel aliò, quò voluerit. 434. ℣. Rescribit. ℣. Not. 2. Quando causa est in Curia Romana, non sufficit mittere Procuratorem ad impetrandum, & contradicendum, sed debet mitti cum potestate ad appellationem plenè prosequendam. 432. ℣. Quando. Si Appellatus compareat in Termino, non verò appellans, condemnandus est in expensas. 420. c. 44. Procurator, & Advocatus Appellantis in priori Iudicio, non potest esse testis illius in Iudicio appellationis. 327. ℣. In. & seq.

Appellans à sententia nulla, non obtinebit causam, si probet ejus nullitatem, sed debet probare gravamen, sive, appellationem esse justam. 431. ℣. Quare. Si quis causâ cadat in Iudicio appellationis, eò quòd loco gravaminis probaverit nullitatem sententiæ prioris, potest postea coram suo Iudice eam prosequi. Ibid. Vnius Appellantis Victoria Iure communi cæteris etiam suffragatur eâdem sententiâ, in eadem causa damnatis. 435. ℣. Vnâ. & seqq.

Appellans ab electione, si non probet, quod contra Formam opponit, ad expensas condemnatur: Si verò in probatione adversùs Personam deficiat, tanquam calumniator à Beneficiis per triennium suspenditur, &, si se ingerat, in perpetuum. 89. ℣. Si.

Appellatio censetur deserta, si vel Appellans, vel Appellatus nolit eam prosequi. 421. ℣. Vbi. Vel terminus, sive à Iure, sive ab homine, concessus fuerit elapsus: ideóque hæc tempora dicuntur Fatalia. 406. ℣. Not. 7. 409. ℣. Appellantibus. ℣. Nisi. In Curia tamen Romana lapsus biennij post appellationem non facit eam desertam: modò aliqua diligentia prosecutionis inveniatur. 16. ℣. Neque dicas.

Appellans à gravamine extra Iudicium, auditur etiam post Terminum. 409. ℣. 2.

Appellatione per negligentiam semel desertâ, sententia Iudicis *à quo* transit in rem judicatam, nec prodest sera prosecutio. 442. ℣. Si. Desertâ licet per negligentiam appellatione, non cessat Officium Iudicis *ad quem* propter bonum publicum, si causâ, seclusâ appellatione, ad ipsius officium spectet. 421. ℣. Non ut.

Appositio manûs. Vide: *Beneficium* affectum Papæ.

Approbare Confessarios potest Vicarius generalis Episcopi. 141. ℣. Not. 6. Nulli Regularium licet confessiones secularium audire (etiam sacerdotum,) nisi sit approbatus. 612. ℣. Etsi.

Aqua benedictæ varia genera in usu Ecclesiæ. 690. ℣. Aqua.

Arbitri non eliguntur à Principibus, & Magistratibus, sicut Iudices Ordinarij, vel Delegati, sed à partibus litigantibus. 215. ℣. Not. 1. Dividuntur in Compromissarios, qui ex voluntario, & libero compromisso eliguntur: & in Arbitros Iuris, qui necessariò ex Dispensatione Legum, vel Statutorum eliguntur. 161. ℣. Notandum. 215. ℣. Not. 1. & 4. 216. ℣. Ex.

Arbitrorum compromissariorum aliqui dicuntur simpliciter tales: alij dicuntur Arbitratores, & sic universim sunt triplicis generis. 215. ℣. Not 2. Compromissum nō extenditur ad compromittentis hæredes, nisi in eo expressè de illis caveatur. 220. ℣. Compromissū. Compromissum super pluribus rebus non vitiatur totum, etiamsi potestatem in aliquibus excedat. 218. ℣. Illis. Compromissum non incipit valere, nisi ex die, quo arbitri illud acceptaverunt: nec etiam priùs currit terminus. 216. ℣. Nota denique.

Arbitri non possunt assumi in causis matrimonialibus, liberalibus, criminalibus, nec restitutionis in integrum, nisi incidenter moveatur. 212. ℣. Causæ. 218. ℣. Sicut. Super rebus temporalibus potest Laicus esse arbiter Clericorum: non autem in Spiritualibus. 217. ℣. Quia. 218. ℣. Ad. In Gallia ordinariè sunt fœminæ. 219. ℣. Cùm Abbas.

Arbitri non habent potestatem solidam, sive in solidum, sicut Iudices Ordinarij. 402. ℣. Not. 2. In Odiosis non veniunt nomine Iudicis. Ibid. ℣. Noverit. Tenentur tamen servare Ordinem Iuris, sicut Iudices, licet Compromissum sit contractus. 215. ℣. Not. 2.

Arbiter propriè nullam habet jurisdictionem, nisi conventionalem ratione pœnæ compromisso addi solitæ. 215. ℣. Not. 4. Quid operetur in illo clausula: *Vt procedat, & iudicet de Iure, & de facto*, Vel: *de Iure tantùm?* Ibid. ℣. Not. 5. Non valet Compromissum in duos Arbitros, ut ortâ discordiâ ipsi eligant tertium. 220. ℣. Si illi. Numerus impar Arbitrorum est Consilij, non tamen præcepti. 216. ℣. Aut unus. ℣. Sororem. Per longam absentiam exspirat compromissum in Arbitros. 324. ℣. Nota hinc. Morte alterius compromittentium extinguitur Arbitrium, nisi dies jam sit indicta proferendæ sententiæ. Ibid. & 219. ℣. Super. Quod fit à maiori parte Arbitrorum, valet. 220. ℣. Not. Ex. Vt autem valeat sententia duorum ex tribus, debent

omnes

ed by Google

omnes tres judicâsse, nullus fuisse absens, etiam dum laudum pronunciatur. 216. ℣. Aut omnium. Quòd si autem unus (licèt non impeditus) adesse nolit, valet sententia reliquorum duorum de Iure Canonico. 220. ℣. Si ex tribus. Si unus te condemnet in 15, alter in 10. tertius in 5. condemnaris in 5. 220. ℣. Not. 2. Si Arbitri pari numero diversas ferant sententias, neutra valet: nec recurritur ad Superiorem, sed se mutuò impediunt, & perdunt potestatem. 402. ℣. Duobus. ℣. Not. 2. Si Compromisso, nec pœna, nec juramentum fuit additum, requiritur Emologatio laudi, expressa vel tacita: non autem si alterutrum addatur. 217. ℣. Not. 3. Tacitè emologari censetur, si partes intra decem dies non conquerantur. Ibid. Si expressè confirmetur sententia Arbitrorũ, statim mandatur executioni. Ibid. Qui non stat compromisso, tenetur solvere pœnam, saltem quantùm interest partis: quamvis tota licitè exigatur. 215. ℣. Not. 2. 217. ℣. Per.

Ex sententia Arbitri non oritur actio, neque exceptio, nec ab eo potest appellari. 217. ℣. Appellatione.

Gesta autem Arbitri contra Mandatum sunt irrita. 219. ℣. Confirmat. Læsus ultra dimidium ab Arbitro, potest contra illum intentare remedium, etiamsi laudum approbârit. 215. Not. 5. Imò sententia est nulla, aut rescindenda. 216. ℣. Sententiam. Attestationes receptæ ab Arbitris, non necessariò debent, sed possunt, denuo recipi à Iudice ad instantiam partis. 324. ℣. Nota hinc.

Arbiter Iuris debet necessariò eligi à partibus, quando Iudex ordinarius vel delegatus recusatur, tanquam suspectus. 419. ℣. Præterea. 216. ℣. Ex. Non habet Iurisdictionem ordinariam, nec delegatam, sed tertiam quandam, similiorem tamen delegatæ. 215. ℣. Not. 4. Ab illis licet appellare. 161. ℣. Notandum. 217. ℣. Not. 4.

Iudex recusatus potest illis terminum præfigere, intra quem conveniant, & causam finiant. 436. ℣. Vt ipsis. 419. ℣. Præterea. Intra hunc terminum, si causa suspicionis probata non fuerit, potest Iudex procedere. Ibid. Si suspicio sit contra Iudicem delegatum, non ipse, sed arbitri debent partibus terminum assignare. 156. ℣. Suspicionis.

Arbitros nolentes procedere, aut pronunciare, potest Iudex recusatus compellere, si officium acceptârunt: non autem potest ad acceptandum quemquam compellere. 216. ℣. Ex. 436. ℣. Not. 2.

Arbitrator est quidam compositor amicabilis, nullam habens Iurisdictionem, sed dirimens lites de facto potiùs, quàm de Iure, & Iuris ordine. 215. ℣. Not. 3. & 4. In hos valet compromissum, ut, si discordent, ipsimet eligant Tertium. 220. ℣. Si illi. Nec Iuramentum, nec aliud pactum his compromissis additur. 217. ℣. Not. 4. Nec ab illis appellatur. Ibid. Si Partes nolint acceptare illorum arbitrium, locum habet reductio ad arbitrium boni viri, per 30. annos. Ibid.

Arbitrio Iudicis committuntur, quæ non sunt determinata à Iure. 144. ℣. Ex.

Archidiaconus debet 25. Annum attigisse. 61. ℣. Nullus. Si nondum est Diaconus, debet proximè ordinari, aliàs privatur Beneficio, nisi quid excuset. 62. ℣. Præfixo. ℣. Si Canones. Est Episcopi Vicarius in omnibus, & cura totius Cleri per totam Diœcesin ad eum pertinet. 130. ℣. Archidiaconus. Est Episcopi Oculus. 132. ℣. Ad. Etiam Archipresbyteri ei subsunt juxta Ordinem Romanum. 132. ℣. Ad. De Iure est superior Sacristâ, Custode, aut Thesaurario, nisi consuetudo aliud teneat. 131. ℣. Ex hoc. Quomodo differat à Vicario Generali, seu Officiali? 131. ℣. Not. 2. & 3.

Eius Officiũ in Choro seu Templo. 131. c. 2. 132. ℣. Ad. ℣. De jure. Quoties debeat visitare Diœcesin, si Episcopus non possit? 130. c. 1. 131. ℣. Parochiam. 132. c. 6. Episcopi jubentur eorum redditus non minuere, sed conservare jura, honorem, & reverentiam. 205. ℣. Cùm Episcopus. Trident. jubet eligi Archidiaconos, qui sint Magistri, Doctores, vel Licentiati in Theologia, vel Iure Canonico, sed loquitur de illis locis, ubi antiquam potestatem retinent. 133. ℣. Notat. Variarum Ecclesiarum variæ Consuetudines, ex quibus eorum potestas potiùs metienda est, quàm ex propria origine. 132. ℣. De hoc. 896. ℣. Etsi. Potestas eorum non est tanta, ut possint exigere Iuramentum fidelitatis. 823. ℣. Not. 2. Non possunt sine auctoritate Episcopi in aliquos ferre sententiam. 131. c. 5.

Non habent jurisdictionem in Criminalibus, nec in Civilibus maioris momenti. Ibid. ℣. Quia. Non possunt dare literas dimissoriales sine auctoritate Episcopi. Ibid. c. 8. Nemini possunt committere curam animarum sine mandato Episcopi saltem generali: quod sufficit etiam ad possessionem tradendam. 131. ℣. Potest. Non possunt se intrudere in Ecclesias vacantes, sed debent eis de alia persona providere. 896. ℣. Cùm.

Nulla debentur illis servitia ab Ecclesiis: quamvis consuetudine acquiri possint. Ibid. ℣. Etsi. Iurisdictio eorum propè extincta est, maximè in Hispania, & Germania. 133. c. 10.

Archiepiscopatus vocatur Provincia. 614. ℣. Per. Limites eius nullâ præscriptione (etiam immemoriali, & cum titulo) præscribi possunt, si constet certò, ab Ecclesia esse statutos: aliàs possunt. 614. ℣. Rescribit. ℣. Not. 2.

Ea, quæ sunt intra limites, possunt præscribi, non verò, quæ limitibus principaliter cohærent. Exemplum. Ibid. ℣. Not. 3. Causæ erigendi Archiepiscopatum ex Episcopatu 506. ℣. Etsi.

Archiepiscopo transeunti per loca suæ Provinciæ, etiã Exempta, vel aliò declinanti, quid liceat? 290 ℣ Nullum. 921. ℣. Archiepiscopo. Septem Decreta Innoc. IV. De Visitatione Archiepiscoporum. 685. ℣. Statuit. Sextum confirmatur à Greg. X. adiectis pœnis, sed iterum restringitur à Bonif. VIII. 686. ℣. Confirmat. & seqq.

Secundũ, & quartum declaratur à Bonif. VIII. sed restringitur à Concil. Trident 687. ℣. Declarat. & seqq.

Ante acceptum Pallium non potest quemquã consecrare, potest tamen id mandare Suffraganeis. 63 ℣. Suffraganeis. Nec potest conferre ordines etiam minores. 70. ℣. Rescribit. Potest tamen potestate ordinariâ dispensare in votis suæ Diœcesis, si sit confirmatus. ℣. Not. 2. Pro quibus culpis, tam ipsi, quàm eorum officiales Censuram ferre possint? & in quos? 959. c. 5.

Est proximus Superior, & ordinarius Iudex Episcoporum Suffraganeorũ non exemptorũ. 77. ℣. Qui. 416. ℣. Not. 4. Non habet tamen ullam jurisdictionem in eos, nisi in casibus Iure expressis. 175. ℣. Nota.

Non potest cognoscere causas pertinentes ad Episcopos subditos, si per viam simplicis querelæ ad eum deferantur, nisi sit Legatus Natus. 163. ℣. Metropolitico.

Nec licet ipsi in Diœcesibus Suffraganeorum Officiales foraneos pro causis futuris constituere: exceptâ Ecclesiâ Remensi ob specialem consuetudinẽ. 175. ℣. Prohibet. Nec Diœceses Suffraganeorum suorum ingredi jurisdictionis exercendæ causâ. Ibid. ℣. Nota. Nec Pontificalia ibi administrare. Ibid. Nec se ingerere in collationem Beneficiorum Episcopalem, Episcopo mortuo, aut suspenso, aut captivo. 547. ℣. Not. 3. 112. ℣. Concordat. Nec in illis Diœcesibus unire beneficia, sed tantùm in sua. 197. ℣. Ita. Nec supplere negligentiam Episcoporum. 140 ℣. Not. 8. Potest autem de Iure dispensare in Votis Suffraganeorum suorum. 652. ℣. Not. 3. Si Vicarius Generalis Episcopi sit negligens, & Episcopus culpæ particeps, spectat ad Metropolitanum causæ cognitio. 141. ℣. Not. 7. Potest cognoscere causam, an Episcopus deponendus sit, non autem eum deponere. 164. ℣. Not. 3. Etsi. Potest Episcopum suspendere, interdicere, & excommunicare, non autem eius Vicarius, nisi Archiepiscopus ipse procul absit. 175. ℣. Nota. Quid possit Archiepiscopus in subditos Suffraganeorum suorum? 438. ℣. In alium. Potestas eius in subditos Suffraganeorum per varia decreta limitatur. 246. c. 1. Non potest relaxare censuras à subditis Suffraganeorum suorum latas. 959. c. 5. 960. c. 7. Nec dispensare in Votis eorum. 652. ℣. Not. 3. Neque cognoscere causas pertinentes ad subditos Suffraganeorum, etiam partibus consentientibus, nisi ad eum appellent. 171. ℣. Compellere.

Quando, & quomodo se possit intromittere in causas appellationum? 437. ℣. 3. & seqq. ℣. Nisi. & seqq. Potest

test causam appellationis alicui subdito Suffraganei delegare: non tamen invitum compellere. Pag. 171. ℣. Inter plura. ℣. Compellere. Vbi causas appellationis audire, vel audiendas committere debeat? 176. v. Statuit. Non potest cognoscere de appellatione ad Papam interposita, nisi appellans renunciet illi; quod censetur facere, si post eam Archiepiscopum adeat. 414. v. Cùm duobus. & seq. 425. v. Not. 3. & 4. Per appellationem Episcopi ad Archiepiscopum non fit Archiepiscopus Iudex subditorum Episcopi, sed assumendi sunt arbitri. 426. v. Not 4. Fiunt autem, si ipsimet subditi Episcoporū ad Archiepiscopum appellent. Ibid. Si appellent excommunicati à Suffraganeis, potest Archiepiscopus eos absolvere, & quidem ante cognitionem causæ, nisi sint excommunicati pro offensa manifesta, vel contumacia. 960. c. 7. Si certum sit, excommunicationem esse injustam, debet eos remittere ad Episcopum; si autem dubiū, potest eos vel absolvere ad cautelam, vel quod honestius est, remittere. Ibid. In quibus casibus Archiepiscopus subditos Suffraganeorum suorum ex consuetudine excommunicare potest, in iisdem ab eis etiam pœnam pecuniariam exigere potest. 960. c. 7.

Archipresbyteri officium. 133. c. 1. & 2. Variæ consuetudines Regnorum circa officium illius. 134. v. Archipresbyter. Iure comuni antiquo fuit Confessarius ordinarius omnium Sacerdotum: hodie verò alij constitui solent. 134. v. Pœnitentiam.

Argentinensis Ecclesiæ antiqua consuetudo recipiendi solos nobiles tanquam irrationabilis omnino reprobatur. 477. c. 37. Falsum judicat Papa, quòd (ut aiebat) non nisi viros eminentis scientiæ receperit. Ibid. & 479. v. Denique. Iubetur ignobilem, & non eminentis scientiæ, sed virtute nobilem recipere. 477. c. 37. Toleratur tamen hæc eius consuetudo, non probatur. 478. v. Ex quibus, & seq.

Argumentum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem, sed solâ investigatione invenit veritatem: Vnde dictum est argumentum argutè inventum. 967. c. 10.

Arma prohibentur gestare Clerici sine necessitate, aut aliâ justâ causâ. 448. v. Clerici arma. 451. v. Præcipit.

Armeni secuti sunt errorem Simonis Magi, qui existimavit, Dona Dei pecuniâ possideri. 815. v. Not. 9.

Arresto profugum post Iuramentum de manendo putant aliqui, non gaudere Iure Asyli: sed verius est contrarium. 701. v. 4.

Articuli quomodo differant à positionibus? 298. v. Nota. Quâ verborum formulâ fiant? Ibid.

Articuli ex positionibus extracti debent probari. Ibid. Ad Articulos adversarius non tenetur respondere, sed eorum probationes expectat, ut repellat. Ibid.

As erat pondus libræ. 595. v. In. Quandoque tamen significabat Nummum æreum. Ibid. Dividitur in 12. Uncias. Ibid. Tota hæreditatis massa vocatur As. 595. v. In.

Assassinium vocatur crimen, quod Assassini propriè dicti olim committebant. 701. v. Sunt. 866. v. Christianos.

Assassinus non est nomen locale, licet fortasse initio fuerit. 860. v. Christianos.

Assassini latè dicti sunt omnes, qui pretio conducti, homines occidunt, licet contra conscientiam: & licet pretium nondum sit solutum, sed promissum. 701. v: 4. Sunt 860. v. Christianos. Propriè dicti fuerunt Infideles ex Syria, qui fas esse arbitrabantur, quoscunque Regis sui hostes, ipso jubente, necare. 701. v: 4. Sunt. Pœnæ Assassinorum, & eorum, qui eos recipiunt, defendunt, aut occultant 859. v. Statuit. v. Perpetuò. Si darentur adhuc Assassini propriè dicti, non haberent Ius Asyli. 701. v: 4. Sunt.

Assisii sunt Beneficiati non Canonici, qui debent Ecclesiæ servire, sed ad communes tractatus non vocantur. 466. v. Assisios. Vocantur Assisii, quasi Assidui. Ibid. Vocantur etiam Mansionarij, & Vicarij Chori. Ibid.

Astensis Ecclesia. Vide: *Ecclesia non numerata.*

Atrium Ecclesiæ gaudet privilegio Asyli. 700. v. Not. 4.

Attestationes in uno Iudicio receptæ, valent in alio. 305. v. Non. 311. v. Valeat.

Attestationes receptæ ab arbitris non necessariò debent, sed possunt denuo recipi à Iudice ad instantiam partis. 324. v. Nota hinc.

Attestationes duarum partium clausæ non aperiuntur ad petitionem Tertij in alia causa, quàm super qua fuerunt receptæ. 316. c. 30.

Auctoritas Papæ non debet esse minor, quàm Pontificis in antiquo Testamento. 781. v. Not. 2. Quod. Superveniens Auctoritas Papæ absorbet auctoritatem Legati. 483. c. 9. Omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimur. 901. v. Sicut. 496. v. Colligo. Quomodo constituti in Auctoritate errores suos corrigere debeant. 801. v. Not. 2.

Audientia sumitur pro Iure agendi. 208. v. Controversia. v. Nota 2. Quod Ecclesia. 209. c. 4.

Audiendus non est, qui propriam turpitudinem allegat. 541. v. Canonici. 586. c. 8. Exceptiones. Ibid. v. Ex h. t. apparet. Nec is, qui allegat contraria. 424. c. 54. 425. v. Notà denique.

Auditur tamen quandoque ex officio Iudicis, qui Ius non habet, ut audiatur. 541. v. Canonici. Si audiatur impugnatio tantùm, & non defensio, ex favore, vel odio, dicitur Iudicium claudicare. 372. v. De. Crimina audita dicuntur, vel delata, sed nondum probata; vel probata, sed nondum punita. 888. v. Crimina.

Auditores Rotæ, cui pronunciant Beneficium deberi, statim possunt conferre. 40. v. Auditor.

Auditus alienus non sufficit ad Testimonium propriè dictum, sed requiritur proprius. 316. v. Testimonio.

Augeri præbendæ quando possint? 476. c. 33.

Augmentum Beneficij, quod fieri concessit Papa, ne in posterum de valore illius hæsitetur, non potest extendi ultra tertiam partem valoris expressi. 531. Reg. 65.

Augusta Vindelicorum. Vide: *Iuramentum fidelitatis.*

Aula Gymnasiorum, aut Academiarum, si cum Episcopi auctoritate Divinis officiis destinatæ sint, gaudet Iure Asyli, etiamsi nec consecratæ, nec benedictæ sint. 700. v. Not 3. Non tamen eodem modo violantur, quo Ecclesiæ. Ibid.

Auxilium Ecclesiæ frustra implorat, qui committit in ipsam. 948. c. 25.

Auxilium quoque legis implorat frustra, qui committit in legem. 69. v. Post. 451. v. Inter. 541. v. Canonici.

B.

BALLISTARIORUM nomine non intelliguntur Sagittarij, qui legitimè hanc artem exercent, sed, qui pacto cum Dæmone inito, quos volunt, licet longissimè dissitos trajicere possunt. 864. v. Barb. Ars eorum adversus Christianos, & Catholicos sub Anathemate prohibetur. Ibid. Clerici prohibentur præfici Ballistariis, aut aliis huiusmodi viris sanguinum. 711. v. Sententiam.

Bandimenta sunt Edicta generalia Prætorum contra homines malæ conditionis, & famæ. 808. v. Ad.

Bannum ordinariè vocatur Proscriptio. 845. v. Not. 8. ad finem. Tollitur Privilegium quorundam nobilium, & communitatum Campaniæ de commoratione Bannitorum. 921. c. un. Interdum sumitur Bannus pro denunciationibus matrimonij in Ecclesia. 728. v. Not. 2. 785. c. 6. Per Bannum Christianitatis intelligitur Iuramentum; Panormitanus autem intelligit excommunicationem. 922. v. In.

Bannum sanguinis recipitur à Principibus cum aliis regalibus à Cæsare. 712. v. Ex. Illius exercitium, & usum committunt Ecclesiastici Consiliariis suis, & Officialibus. Ibid.

Baptismus sumitur quandoque pro Iure Fontis Baptismalis. 663. v. Per. Iudæi, eorumque Filii non sunt inviti baptizandi: confugientes verò ad Christianos, si velint, baptizari possunt. 841. c. 9. Infantes in necessitate baptizantur à quovis. 893. v. Intelligi. 894. v. Etsi.

Baptismus conferendus est in Ecclesia, non in domibus privatis, exceptis Regum, & Principum Filiis, aliisque, si sit periculum. 692. v Prohibet.

Baptismi effectus. 2. v. Dei Filius. v. Tanquam.

Barba nutritio, & raso more profano, seclusâ consuetudine, prohibetur Clericis. 448. v. Si quis. & seqq. v. Clericus. & seq. v. Clerici, qui.

Beguinæ damnatæ, & abolitæ, quales sint, & quomodo vivant. 661. v. Mulieres. Status earū perpetuò prohibetur & aboletur à Clem. V. & Ioan. XXII. sub pœna excommunicationis. Ibid. & 662. v. Eodem. Sub eadem pœna interdicitur Religiosis, ne mulieres eiusmodi admittant, aut illis consilium, auxilium, vel favorem præbeant. Ibid.

Beguinæ inculpabiles non abolitæ quales sint, & quomodo vivant? 662. v. Eodem. Ioannes XXII. declarat, eas sub constitutione Clem. V. qua statum Beguinarum abolet, non contineri. Ibid. Imò Ordinariis iniungitur, ne eas molestari permittant: sed, si quid contra eas attentari contigerit, in statum pristinum reducant. Ibid. Per hoc tamen non intendit Papa statum earum approbare instar alicuius Religiosi Ordinis. Ibid. Imò præcipit vigilare Ordinarios, aliósque Prælatos, ne istæ Beguinæ illas damnatas, & abolitas imitentur: & ut delinquentes per Censuram compescant. Ibid.

Sub vulgari nomine Beguinarum inculpabilium continentur etiam, quæ in hospitiis suis, sive Domibus pœnitentiam agere volunt: & similiter permittuntur. 661. v. Mulieres. 662. v. Eodem. Item Canonissæ seculares. Ibid.

Beguini vocantur vulgariter Fraticelli, Fratres de paupere vitâ, Bizochi &c. 661. v. Eodem. Quid præ se ferant? Ibid. Status eorum revocatur, & in perpetuũ prohibetur à Ioan. XXII. sub pœna excommunicationis Ibid. Eidem pœnæ subduntur Episcopi, & Prælati eiusmodi Ritum, & Habitum concedentes. Ibid.

Benedictio. Abbates Cistercienses possunt omnia officia etiam Ordinis exercere sine Benedictione, si Episcopus tertiò humiliter requisitus eos benedicere nolit. 521. v. Si. & seq. Imò non erit opus repetitâ requisitione, si Episcopus statim initio sine probabili ratione Benedictionem neget. Ibid. v. Hæc. Quod Privilegium probabiliter extenditur ad omnes Prælatos Regulares, qui benedici deberent: saltem quando Episcopus est absens, nec brevi rediturus. Ibid. In quibusdam Regionibus Abbates benedici non solent, & nihilominus omnia Abbatum officia exercent. Ibid. Abbatissæ non omnes benedicuntur, sed tantùm perpetuæ, ubi moris est, 658. v. Not. 2. Vbi benedicuntur, curandum Visitatori, ut id infra annum à die confirmationis fiat. Ibid. c. 2. Habitus Professorum benedicendus est, ut distinguatur ab habitu Novitiorum. 639. c. 23.

Benedictio Sponsorum in multis locis fiebat olim ante fores Ecclesiæ ex antiqua consuetudine: in aliis autem in ipso Templo. 729. v. Not. 2. Ex. Ante benedictionem sacerdotalem non debent cohabitare. 730. v. Statuit.

Benedictio hæc à nullo alio fieri debet, quàm à proprio Parocho, vel Ordinario, nisi habeat licentiam. Ibid.

Benedictio Ecclesiæ non amittitur, etiamsi parietes destruantur, quia non inhæret parietibus sicut consecratio, sed solo. 689. v. Parietibus. Clerici prohibentur benedicere purgationem per aquam ferventem, aut frigidam, aut ferri candentis. 711. c. 9.

Beneficium Ecclesiasticum latè sumptum includit etiam officia Ecclesiastica, & Hospitalia in titulum data, & commendat. 523. Reg. 36. Propriè autem sumptum est Ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis, ratione spiritualis alicuius Officij, aut Ministerii. 469. v. Nota 2. Differt à Pensione, quod hæc nõ obliget ad Ministeriũ spirituale. Ibid.

Beneficium datur propter Officium. 39. v. Not. 3. Beneficium. Per officium autem hic non intelligitur solum Breviariũ, sed quævis functio Ecclesiastica. Ibid.

Beneficium affectum Papæ dicitur, de quo solus Papa illâ vice validè disponere potest. 513. c. 14. Affectio fit duobus modis: Per reservationem, & per manũs appositionem. Ibid. v. Ex. 516. v. Item. & seqq. Si reservatio fiat vivâ voce tantùm, non afficit Beneficium, sed, si fiat per Decretum. Ibid. Reservationes provisionum Cathedralium, quas Papa quandoque mittit, non afficiunt præterita, sed futura. 501. v. Si eo. Appositio manũs fit tripliciter. 1. Per Signaturam Supplicationis. 2. Per Mandatum de Providendo. 3. Per actualem collationem. 513. v. Ex.

Beneficium semel affectum semper manet affectum. 516. v. Beneficia.

Beneficium Consistoriale dicitur, quod datur in Consistorio Cardinalium rogatis eorum sententiis: qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus, Prælaturæ Sedi Apost. immediatè subiectæ, v. g. Campidunensis, Elvacensis, Fuldensis. 511. v. Nota 2. Valorem Consistorialium Beneficiorum continet Liber secundus Taxarum Cameræ Apostolicæ. 512. v. Summæ. Ex solis Beneficiis Consistorialibus solvitur integra Annata. 511. v. Not. 2. Taxa Beneficiorum Consistorialium est moderatissima. 512. v. Not. 2. Ex. De Beneficiis non Consistorialibus datur tantùm dimidia Annata: & si 24. Ducatos non excedant, nulla. Ibid.

Beneficium curatum est illud, cui singulariter, & principaliter præficitur Clericus ad curam Fori Pœnitentialis necessariò exercendam per se, vel per Temporalem Vicarium. 474. v. Beneficium.

Beneficia habentia curam tantùm iurisdictionalem in foro externo, licet dici possint, propriè tamen curata non sunt, ideóque nec incompatibilia. Ibid.

Beneficia non actu, sed habitu tantùm curata, non habentur pro curatis, ideóque ad tale promotus non tenetur intra annum sacerdotium suscipere. Ibid. & 481. v. Cùm.

Beneficia, in quibus animarũ cura per Vicarios perpetuos exercetur, non sunt dicenda curata. 504. v. Pontifex. n. 10. Qui exercent curam animarum etiam in Monasteriis exemptis, subsunt iurisdictioni, Visitationi, & Correctioni Episcoporum. 536. v. Qui.

Beneficium duplex, sive maius est illud, cui adest aliqua qualitas dignitatis, iurisdictionis, vel Curæ Animarum. 474. v. Nota 2. Aliqua habent dignitatem cum iurisdictione fori etiam exterioris: ut Episcopatus, Prælatura, Archidiaconatus, Decanatus. Ibid. Alia habent dignitatem, vel præeminentiam aliquam sine iurisdictione: ut Præpositura, Personatus, Cantoria &c. Ibid. Alia habent curam animarum in foro interiori sine dignitate, ut Parochiæ. Ibid.

Beneficiorum incompatibilitas. 475. v. Not. 3. 504. c. Execrabilis. Episcopus non potest dispensare, ut quis habeat in eadem Ecclesia duo beneficia similia v. g. duos Canonicatus. 541. v. Patet. Canonicatus Cathedrales Germaniæ, qui non requirunt perpetuam totius anni residentiam, non sunt incompatibiles. 475. v. Not. 2. Duo Beneficia difformia sub eodem tecto non sunt incompatibilia; modò neutrum se solo sufficiat ad sustentationem. 541. v. Patet.

Beneficia unita, & connexa non sunt incompatibilia. 499. v. Nota Papam. Cui offeruntur Beneficia incompatibilia, debet alterutrum dimittere, aliàs, obtento altero, prius ipso iure vacat, aut, si simul plura recipere præsumpserit, ipso iure illis privatur. 36. v. Gratia. 541. v. Patet. 474. v. Eo ipso. Si contra Ius retineatur possessio beneficiorum incompatibiliũ, non opus est sententiâ Iudicis, sed tantùm compulsione. 541. v. Patet. Si tamen possessio sit colorata, debet priùs detrahi color, antequam possessor cogatur beneficium alterum deserere. Ibid. Vbi beneficia sunt incompossibilia, superior semper potest exigere probationem iusti Tituli. 540. v. Not. 4.

Beneficium litigiosum. Si secundum Beneficium, vel possessio sit litigiosa in Iure, aut turbetur ab aliquo invasore; non vacat primum, donec lis sit sopita, aut cesset turbatio. 504. v. De. An possint peti expensæ in obtinendo tali Beneficio factæ sine facultate Papæ? 830. v. Not. 7. An sine Simonia? Ibid.

Beneficium manuale olim vocabatur, quod ex communibus redditibus cuilibet Canonicorum dabatur, antequam Prebendæ distinguerentur. 969. v. Not. 2. Ex.

Beneficium minus idem est, quod simplex. 474. v. Not. 2.

Beneficia regularia non sunt conferenda Clericis secularibus. 525. v. Concord. 557. v. Prius. 481. v. Sumitur. Nec iisdem commendanda, nisi exprimatur in signatura Cancellariæ Romanæ. 525. Reg. 43.

Beneficia secularia non nisi secularibus debent conferri. 481. v. Sumitur. In dubio inspiciendus tenor fundationis, aut permittendũm arbitrio Episcopi. Ibid.

Beneficium simplex propriè est, quod nullam habet adiunctam qualitatem: ut Canonicatus, Capellania &c. 474. v. Not. 2. Simplex, & non curatum non sunt adæquatè idem, quia quædam non curata sunt duplicia, ut Præpositura, Cantoria &c. Ibid. Habentibus Beneficium tantùm simplex tenetur Episcopus dare licentiam studendi, etiamsi Beneficium residentiam requirat: dummodo status Ecclesiæ patiatur, & licentia non extendatur ultra quinquennium. 97. v. Vt.

Beneficiorum aditus, si adeunti Beneficium objiciatur crimen per modum exceptionis, nisi sit publicè infamatus, executio non est differenda. 804. c. 23. Si autẽ crimen objiciatur per viam accusationis, & legitimè probetur, silentium ei est imponendum. Ibid. Si adiens infamis sit, & in purgatione Canonica deficiat; silentium iterum imponitur. Ibid. Si autem se canonicè purgaverit, contradictores compescantur, & in expensas condemnentur Ibid.

Beneficia applicari, aut eorum applicationem ad certum finem petentes

petentes, debent exprimere verum annuum valorem illius. Pag. 518. Reg. 22.

Beneficiorum Augmentatio. 476. c. 33.

Beneficiorum collatio strictè dicta est Datio Ecclesiæ, vel Beneficij simpliciter, & liberè facta, qua Superior dat Beneficium Clerico idoneo, cui ipse vult. 535. ℣. Not. 2. Ius conferendi Beneficia nemo potest habere independenter à summo Pontifice. 513. v. Paginam. De Iure Communi semper spectat ad Episcopum, sed ex Privilegio, præscriptione, vel primâ fundatione potest spectare ad Abbatem, vel Prælatum. 33. v. In aliqua. Possessio conferendi Beneficia probari debet per actum conferendi sponte, liberè, & cum effectu factum. 270. v. Not. 2. Si duo litigantes in curia super Beneficio sibi collato, ambo ibidem moriantur, collatio pertinet ad Pontificem: si verò extra curiam moriantur, ad Ordinarium. 292. ℣. Tria. Ad collationes Beneficiorum vocandi sunt Canonici absentes, nisi consuetudo aliud habeat: alioquin, si petant, debent acta cassari. 499. v. Ad. & seq.

Beneficia recipientes sine consensu Episcopi, aut eius officialium, excommunicantur; nisi consuetudine legitimè præscriptâ, vel privilegio nitantur. 535. c. 3. Collatio Canonicatuum Cathedraliū in mensibus non Papalibus spectat ad Capitulum, non ad Episcopum. 516. v. Huius. Collatio Pontificis præveniens collationem Legati potestatem conferendi habentis, prævalet, licet expressè ei non derogetur. 484. v. Rescribit. Si collationi Legati nondum executioni mandatæ accedat auctoritas, sive confirmatio Papæ, fit provisio Papalis: ideóque provisus est omnibus præferendus. 496. c. 22. Si Legatus conferat Beneficium jam aliud obtinenti, nisi de illo specialis fiat mentio, collatio est nulla. 177. ℣. Etsi. Si alius conferat, hoc non requiritur, quia censetur habere maiorem notitiam, quàm Legatus. Ibid.

Si Collatio fiat motu proprio alicuius Beneficii, vel Præbendæ in genere, & vacent plures, conferri debet melior: Sin ad preces tantùm impetrantis, minor. 497. ℣. Si pluribus. Collator non potest Beneficium conferre sibmet ipsi. 896. v. Nota. Nec cuicunque voluerit. 538. ℣. Vt. 542. c. 11. Non possunt conferri excommunicatis tempore collationis, sub pæna suspensionis: nec ab illis retineri sine dispensatione. 892. c. 7. & 8. Si is, cui Beneficium confertur, nesciat linguam loci, collatio est nulla. 518. Reg. 20.

Collatio facta indigno est invalida, sive nulla. 476. ℣. Decretum. Debent conferri idoneis. 537. ℣. Nulla. Collator ordinarius bis monitus, & tamen in hoc culpabilis, suspendatur, & alius conferat. 475. ℣. Mandat. Neque suspensio hæc relaxetur, nisi auctoritate Pontificis, aut proprij Patriarchæ. Ibid. Idem observandum, si Capitulum in conferendo delinquat. Ibid. Metropolitani delictum Superiori nuncietur. Ibid. Vnum Beneficium, sive maius, sive minus non est conferendum duobus sine legitima causa: alioquin de rigore juris est cassanda collatio. 472. ℣. Rationem. 473. c. 25. 665. ℣. Patet. & seq. Cùm dispensatione tamē Papę possunt duo habere eandem Ecclesiam in solidum: divisis inter se æqualiter redditibus. 117. ℣. Nota præterea. Potest una Ecclesia conferri pluribus ita, ut nullus quidem sit alterius Superior, unus tamen titulum habeat Ecclesiæ principaliter. Ibid. Qui facit collationem irritam, debet postea facere aliam validam, ne videatur fraudulenter egisse. 471. c. 17. Si prima collatio reprobanda sit, sed nondum reprobata, invalidè confertur secundò, & collator eâ vice conferendi potestate privatur. 898. c. 11.

In collatione Beneficii nulla cōditio rectè abjicitur, quàm, quæ tacitè, & ex natura rei inest, & quænam illæ sint? 554. ℣. Nota denique. Conditiones iniquæ, & indignæ, quæ subinde à Patrono, vel Domino Loci imponuntur (v. g. ut certis diebus dent convivia: ut alant canes venaticos &c.) sunt illicitæ. Ibid. Occulta collatio est suspecta, nec præsumitur facta, nisi probetur: ac proinde collatio devolvitur ad Superiorem. 553. ℣. Ostendit. & seq. Nemo inferior Papâ potest Beneficium viventis, seu nondum vacans conferre alteri, aut alteri dare potestatem, ut conferatur, antequam vacet. 537. ℣. Non. 543. ℣. Sumitur. Papa id posset facere ex plenitudine potestatis, nunquam tamen reperitur id fecisse sine causa: nisi huc placeat referre Coadiutores cū spe successionis. Ib. ℣. Nō. Si fiat Personæ privatæ, est nulla. 584. c. 4. Et qui in vivorū loco ponuntur, sunt excommunicandi. 537. c. 1. Qui sin. Si autem Religiosis locis fiat, est rata, possessor tamen non est spoliandus. 584. c. 4. Collatio est nulla, si data literarum Apostolicarum sit prior actuali vacatione. 519. Reg. 26. 526. Reg. 46.

Si Papa non conferat infra mensem Beneficia in Curia vacantia, potest conferre Ordinarius. Si autem alio titulo sunt reservata Papæ, tempus illi non est præscriptum. 481. ℣. Demum. Episcopatus, & Prælaturæ vacantes conferendæ sunt intra trimestre: Dignitates verò, & Beneficia inferiora post semestre. 537. ℣. Nulla. 538. ℣. Sed. 543. ℣. Per. Semestre non currit Episcopo excommunicato, vel suspenso, nisi in petenda relaxatione negligens sit. 666. ℣. Not. 2. Nec accedenti, moranti, vel recedenti à Sede Apostolica. 539. c. 5. Neque currit à tempore vacationis Beneficii, sed à tempore Notitiæ collatoris. Ibid. Nec extendit se ad Ecclesias non numeratas, qualis est Astensis. 542. c. 11. & ℣. Statutum. Si Papæ, vel Legati collatio concurrat eâdem die cum collatione Episcopi, nec sciatur, quænam prior sit, melior est conditio possidentis. Si autem neuter possideat, præfertur collatio Papæ. 499. c. 31. Si autem Episcopus expressit diem, & horam, Papa autem, vel Legatus non, præfertur collatio Episcopi. Ibid. ℣. Nota Etiā. Collatio, (& quævis alia gratia,) non est perfecta, nec habet vires, donec acceptetur. 544. ℣. Ex. Qui Beneficium recipit ab Ordinario ignorante, quòd à Papa jam collatum, aut reservatum sit, modò, eo intellectâ, libenter cedat, recuperat priora propter hoc dimissa. 495. v. Si. & seq. Clerici admittentes collationem Beneficiorum à laicis, sunt deponendi ab Officio, & Beneficio, nisi moniti resignent: non tamen sunt ipso facto excommunicati &c. 671. ℣. Clerici.

Propter ingratitudinem Beneficiati in collatorem, non potest revocari collatio facta. 528. ℣. Not. 3.

Beneficia sunt conferenda sine diminutione, nisi adsit justa causa: nominatim Vicariis Parochiarum unitarum Monasteriis. 553. Tit. 12. Toto. 469. c. 10. Si in ipsa collatione Beneficii pars fructuum, aut pensio reservetur, collatio est Simoniaca, & illicita, etiamsi sine pacto fiat. 554. ℣. Not. 4.

Beneficia unita dismembrari, aut dismembrationem eorum factam confirmari petentes debent exprimere verum annuum valorem illorum. 518. Reg. 22.

Beneficia minora non debent dividi; & maiora relinqui integra, nisi adsit legitima causa. 468. ℣. Indecorum. 472. ℣. Rationem. 473. c. 25. & 26. 477. c. 36.

Beneficium aliquod penitus extinguere potest Prælatus cum consensu Capituli, ex causa justa, & necessaria. 553. ℣. Not. 3. Ad aliquod autem integrandum non est alia præbenda scindenda. 477. c. 36.

Beneficium petens debet exprimere verum valorem annuum modo hic assignato. 528. Reg. 55. Error tamen bonâ fide commissus non vitiat gratiam. Ibid. Debet etiam exprimere qualitatem Beneficij. 528. Reg. 57. Vti & modum vacationis. 526. Reg. 47. Verba narrativa debent verificari omni modo, quo possunt: hinc scribens Beneficium vacare, nisi simul de iure, & de facto vacet, reddit literas subreptitias. 540. ℣. Not. 2. Debent etiam exprimi omnia vel minima Beneficia, quæ habet. 496. c. 21. & 23. 18. ℣. Qualiter. Si tamen alicui ignoranti, & absenti collatum esset beneficium, impetratio alterius non esset subreptitia. 496. ℣. Nota.

Beneficiorum permutatio facta sine auctoritate Superioris repugnat Iuri Divino, naturali, & Ecclesiastico. 820. ℣. Not. 8.

Debet fieri sine vi, metu, & simonia. 525. Reg. 40. Nec fieri potest, nisi uterque permutantium Beneficium justo Titulo possideat. Ibid. ℣. Vtraque. Prohibetur prævia tractatio, sive pactio completa sine auctoritate Superioris, tanquam simoniaca. 573. c. 5. & ℣. Præsertim. 574. c. 7. Non tamen prohibetur prævia Deliberatio, modò actus non compleatur, sed fiat conditionatè: Si Superior consentiat. 573. ℣. Nota 2. Non. Postquam duo statuerunt Beneficia sibi mutuò cedere, petenda est approbatio Superioris. 574 v. Nota 2. Approbatâ cessione, debet uterq; Beneficium suum resignare in manus Superioris, & petere alterum. Ibid. Resignata Beneficia permutationis causâ, debet Superior resignantibus conferre, & non alteri, v. g. habenti gratiam expectativam: aliàs collatio est nulla. 575. ℣. Licet. & seqq.

Sede Episcop. vacante potest Capitulum permutationes admittere. 573. Not. 2.

Beneficia incompatibilia, sive ex natura, sive ex dispositione Iuris, prohibentur. Pag. 18. vers. Qualiter. & seqq. 52. v. Nota denique. 178. c. 2. 461. c. 3. 468. c. 5. 470. c. 13. 14. & 15. 474. c. 28. 499. c. 32. 504. c. 3. 6. & ultimo, Vnico. 895. ℣. Cùm quidam. Consuetudo etiam jurata habendi plura simul reprobatur. 51. c. 1. Habentes plura, compellendi sunt ab Ordinariis exhibere dispensationem. 176. c. 3. Si nullam, aut non canonicam exhibeant, beneficia sunt aliis conferenda. Si dubiam, consulendus Papa. Ibid. Si habenti Beneficium jubetur provideri de alio, non hoc ipso cum eo dispensatur, ut utrumque teneat. 496. c. 21.

Concessio simplex, ut promotus retineat priora, non intelligitur de incompatibilibus, sed de canonicè obtentis. 35. ℣. Si Pontifex. & ℣. Not. 2. Indultum de duobus Curatis recipiendis, & retinendis non extenditur ultra duo prima. 496. c. 21. Olim habens plura incompatibilia poterat eligere unum ex pluribus quod volebat. 468. c. 5. Concilium verò Lateranense decrevit, ut habens plura privaretur secundo. 461. c. 3. Denique Innoc. III. aliique statuerunt, ut, si quis pacificè possideret plura incompatibilia, primum ipso jure vacaret. 474. c. 28. 178. c. 2. 504. c. 3. c. 6. & c. unico. Causæ, ob quas pluralitas Beneficiorum est prohibita. 461. ℣. Not. 2 In. 468. ℣. Canones. 470. ℣. Illud. Conferens Beneficium incompatibile jam habenti sine evidenti, & sufficiente dispensatione, suspenditur à collatione. 461. c. 3. Et collatio facta est nulla. 176. c. 3.

Recipiens verò tenetur prius Beneficium intra duos menses in manibus Ordinarii deponere, sub pœna privationis omnium, & inhabilitatis ad Ordines, & quodcunque beneficium. 504. c. un. 178. c. 2.

Beneficia sic vacatura, aut dimissa reservantur summo Pontifici. 505. ℣. Not. 4. Iuxta Tridentinum verò, qui plura incompatibilia Beneficia quocunque nomine, & titulo, recipere, aut simul retinere præsumpserit, *ipso* Iure illis privatus existit. 474. ℣. Eo. & seqq. Quid requiratur, ut aliquis incurrat hanc pœnã. 475. ℣. Quicunque. Ante Tridentinũ Episcopi poterant dare duo Beneficia in eadẽ Ecclesia, modò neutrũ Residentiã requireret. 475. ℣. Per. Post Tridentinũ tantùm possunt dare duo, si unũ non sufficiat, modò nõ utrũq; personalem residentiam requirat. Ibid. Non autem possunt dare plura, quàm duo, etiamsi ambo simul non sufficiant. Ib.

Cum dispensatione autem plures obtinere, si reliqua non sufficiant, non est peccatum. 461. ℣. Dignitates. Possunt etiam alicui plura conferri in remunerationem, aut propter Ecclesiæ utilitatem. 462. ℣. Duo. Licet secundum Beneficium alicui sit collatum, & acceptatum, si tamen aut pacificè nondum possideat, aut fructus non percipiat, prius incompossibile non vacat. 497 ℣. Si Papa. & seq. 498. ℣. Ex.

Causæ, & Iura, ob quæ quis primum Beneficium incompossibile non tenetur relinquere, etiamsi secundum pacificè possideat. 498. ℣. Ex. Potest quis habere duo Beneficia difformia in eadem Ecclesia ex dispensatione Episcopi, vel Statuto, vel consuetudine. 52. ℣. Nota denique. 470. ℣. Plures. Potest quis habere simul duos Canonicatus simplices in diversis Ecclesiis. 505. ℣. Not. 3. Archidiaconus, & Diaconus in eadem Ecclesia potest aliquis esse simul. 24. ℣. Archidiaconus. Dignitas curata, vel Personatus Curatus, & Præbenda, cui annexa sit Parochialis Ecclesia, possunt simul sine dispensatione haberi. 482. c. 6. Si collatio fiat motu proprio à Papa, non tenetur provisus prius Beneficium relinquere, etiamsi illius mentio non fiat. 496. c. 23. Religiosus potest habere plures Prioratus, si unus ab altero dependeat. 499. ℣. Prohibet. Religiosi possunt habere plures Parochias sine dispensatione Papæ, si sint unitæ Monasterio. 499. ℣. Nota Papam.

Beneficium possidere pacificè quis dicatur? 522. ℣. Not. 2.

Quid facere debeat, qui annalem possessionem impedire cupit? Ibid. n. 3. Qui triennalem Possessorem Beneficii injustum oppugnat (exceptâ intrusione in Beneficiũ reservatum, & Simoniaco ingressu) nihil agit. 523. Reg. 36. & v. Nota 3. Triennalis possessio extinguit novas impetrationes, & antiquas lites etiam de proprietate Beneficij. Ibid. v. Nota 7. Triennalis possessio cum mala fide non defendit in *petitorio*, sed tantùm in possessorio. Ibid. v. Not. 5. Nemo tenetur ostendere titulum suæ possessionis ad petitionem *partis*: tenetur tamen ad instantiam Iudicis. 540. v. Not. 4.

Per exceptionẽ Renunciationis, aut abjurationis Beneficij, non debet impediri eius possessor, aut agens possessorio. 541. ℣. Etsi. Quàm diu Beneficium possidetur, non dicitur vacare de facto, etiamsi vacet de jure. 541. ℣. Patet. Antequam Beneficium de facto vacet, successor non debet mitti in possessionem, licet ei conferri possit, si Iure vacet. 498. ℣. Licet. & seq. Si quis Beneficium contra Ius possideat, non est opus sententiâ Iudicis, sed tantùm compulsione. 541. ℣. Patet.

Beneficium coloratè possessum non debet priùs eripi, quàm possessioni detrahatur color. 540. ℣. Not. 3. 541. ℣. Patet.

Duæ regulæ ad discernendum, an Beneficium coloratè, vel evidenter injustè possideatur? 540. ℣. Not. 3. Si possessio sit neutiquam colorata, sed evidenter injusta, potest Beneficium eripi possidenti. Ibid.

Beneficiorum promissio sublata fuit successivè per gradus. Nam Alex. III. prohibuit, ne promitteretur alicui Beneficium certum determinati Clerici viventis. 538. ℣. Not. 2. 537. c. 2.

Innocentius III. prohibuit etiam generalem indeterminati Beneficii promissionem; Si vacaverit: permisit tamẽ promissionem; Cùm potuerit: quod longè diversum est. 538. ℣. Ne. 543. ℣. Sumitur. Idem Innoc. III. & Bonif. VIII. tandem etiam hunc promittendi modum: Cùm potuerit, sustulerunt. 538. ℣. Ne. Concil. Trid. Omnes expectativas gratias, & reservationes mentales sustulit. 538. ℣. Futuræ. 167. ℣. Cùm. Post hoc Concilium Pontifices nulli ampliùs solent concedere gratiam expectativam extra Primarias preces Cæsaris, quæ à Trid. non sunt sublatæ. Ibid. Non tamen ita ligantur manus Pontifici, quin ex gravi causa possit concedere, cùm Trid. salvam in omnibus voluerit eius potestatem. Ibid. Passim etiam à timoratis viris promittuntur Beneficia, quod signum est, vel rigorem horum Canonum non esse receptum, vel solam *spem* fieri per tales promissiones. Ibid. ℣. Cùm.

Beneficiorum reservatio est alicuius Beneficii Ecclesiastici vacaturi per habentem ad id potestatẽ, ad se facta Avocatio. 480. ℣. Apud. Pontifex habet potestatem reservandi. Ibid.

Causæ reservandi. Ibid. Reservationes primùm inductæ sunt post Tempora Gratiani. Ibid. ℣. Nota 2. Reservationes.

Concilium Basileense tentavit illas abolere, (exceptis paucis) & Gallia illius decretum recepit, sed nullo Iure. Ibid. Iuristæ Gallici quasnam recipiant, quasnam respuant? Ibid. ℣. Not. 3. Itali, & alij quas agnoscant? Ibid. Reservatio alia generalis, alia specialis. Vtriusque Exempla. Ibid. ℣. Specialiùs. Reservatio Beneficiorum Episcopalis collationis Sede vacante per Alex. III. & Pium V. 13. c. 7.

Reservatio Beneficiorum in Curia vacantium. 479. c. 3. 499. c. 34. 506. c. 2. Reservationes Extravagantes. Execrabilis. 504. c. un. Reservationes Extravag. Ad Regimen. 507. c. 13. Reservationes Concordatorum Germaniæ (hoc est Reservationes. C. Ad Regimen paululùm modificatæ) 508. §. 1. Reservationes Regularum Cancellariæ. 514. Reg. 1. & seqq. Papa non reservat sibi Beneficia patronata Laicorum ex fundatione, dotatione, vel ædificatione. 480. ℣. Not. 2. Non.

Beneficia autem Iuris Patronatûs Ecclesiastici, & Laici ex sola consuetudine, præscriptione, vel privilegio, quandoque reservat. Ibid. An Beneficia Patronata in Curia vacantia reserventur? Dubium est. 480. ℣. Not. 3. Probabilius est, non reservari. Ibid. Excipiuntur etiam à reservationibus, & expectationis Beneficia, quæ ex consuetudine Doctoribus, & Magistris sunt conferenda. Ibid. De Patrimonialibus Beneficiis est dubium. Ibid.

Beneficia Papæ reservata sunt affecta, ideóque à nemine alio validè conferri possunt. 513. ℣. Cùm. Sede tamen Apostolicâ vacante Beneficia ad vitam tantùm Pontificis reservata, conferri possunt ab ordinariis Collatoribus. 532. ℣. Vigilent.

Per actualem Collationem acceptatã exspirat reservatio, & Ius reservantis. 482. ℣. Cui. Reliquæ reservationes etiam mentales Beneficiorum vacaturorum, sunt sublatæ per Tridentinum. 167. ℣. Cùm. 538. ℣. Futuræ.

Beneficiorum resignatio facta in manus laicas, quomodo punienda. 108. ℣. Qui. & seq.

Beneficio rite collato, & acceptato sequens renunciatio non impedit possessionem. 541. ℣. Etsi. Renuncians literis beneficialibus, non ideo institutioni jam factæ renunciare videtur. 107. c. 7. Causæ legitimæ renunciandi recensentur. 108. ℣. Dicit. Non quodlibet periculum mortis est causa legitima, sed illud tantùm, quod nihil conducit ad salutem animarum. 108. ℣. De qua. Episcopus senex, sed devo-

tu-

nus non permittitur renunciare. 106. ℣. Episcopo. Potest quis renunciare Beneficio conditionatè: nisi hoc, vel illud probavero &c. & si Superior acceptet. 884. c. 9. Renunciatione Beneficij, nisi fiat in manibus Superioris, beneficium non amittitur. 11. ℣. De perjurio. Ille tantùm potest renunciationem admittere, qui potest confirmare. 110. c. 15.

Pacifica assecutio beneficii incompossibilis cum eo, quod per rescriptum expectatur, est illius tacita renunciatio: quod proinde non reviviscit, etiamsi alterum resignaretur. 40. ℣. Gratiæ. & seq. Valet renunciatio Beneficii, etiam per Procuratorem revocatum facta, si priùs renunciavit, quàm revocatio ad ipsum perveniret, vel ad eum, in cuius manibus facta est. 110. c. unico. in Clem. Qui sponte, & absolutè renunciat Beneficio, non potest illud repetere: imò ad recedendū potest compelli. 107. ℣. Sumitur. & c. 6. 109. c. 12. Renunciatio ex justo metu facta, non impedit, quò minùs electus illi Ecclesiæ præficiatur: nisi juramento confirmata esset. 204. c. 3. Renuncians cum juramento quidem, sed per vim, aut metum extorto, est restituendus, si id meliùs probare possit, quàm eius successor contrarium. 107. ℣. Textum. Qui tantùm jurat (ex justo metu) se resignaturum, est restituendus, si repetat: quia non juravit, se non repetiturum. 204. c. 4. Renuncians etiam cum Iuramento, quòd nolit repetere, potest repetere beneficium, si novum Ius superveniat. 106. c. 2. Super resignatione, vel cessione Iuris in Beneficio non expediuntur in Curia Literæ, nisi resignans expressè per se ipsum, vel per Procuratorē consentiat, & juret, non intervenisse fraudem, dolum, vim, metum, Simoniam &c. 526 Reg. 45. Inconstantia, sive Variatio in resignatione eiusdem Beneficii, suspecta est, aut indecens. Ibid. Hine prima tantùm resignatio valet, etiamsi posteriores literæ datam haberent priorem. Ibid.

Beneficium non pluribus, quàm 20. ante mortem diebus resignatum, fictione Iuris non per resignationem, sed per mortem vacat. 518. Reg. 19.

Beneficium aliquod petentes supprimi, debent exprimere verum annuum valorem illius. 518. Reg. 22. Parochia annexa Præbendæ æquiparatur Beneficio simplici; ideóque eam possidens, v. g. Decanus, aut Archidiaconus non censetur habere duo beneficia curata, licet etiam dignitati suæ per se immineat cura animarum; nempe non actu, sed solùm habitu. 481. ℣. Cum hoc.

Beneficia vacant, vel per mortem, vel per translationem, vel per amotionem seu privationem. 526. Reg. 47. Per mortem vacare censetur etiam illud, quod viginti tantùm ante mortem diebus resignatur. 518. Reg. 19. Si non possit ostendi titulus, seu dispensatio Beneficii incompatibilis, ipso jure vacat. 176. ℣. Ordinarij.

Beneficium Clerici coniugati in minoribus constituti ipso jure, & facto vacat: constituti verò in maioribus, per sententiam. 529. Reg. 58. & 456. ℣. Ad relinquenda.

Beneficium vacat, etiamsi commendetur, vel administretur. 516. ℣. Nota.

Beneficia Novitiorum vacant per Professionem, sive per Vota, quæ Religiosum constituant. 526. Reg. 46. Nisi vacatio præcedat datam impetratæ collationis, nulla est collatio. Ibid. Si Beneficium impetratum est ante mortem possidentis, etiamsi postea per mortem vacet, & de novo iterum suppliceetur, nulla est collatio. 518. Reg. 21. Quid sit, Beneficium vacare in Curia Romana? Et quomodo hic accipiatur Curia? 500. ℣. Apud. & seqq.

Beneficiorum unio, à quibus fieri possit? 891. Summus Pontifex potest unire Episcopatus. 897. c. 8. Petentes uniri duo Beneficia, vel confirmari unionem, debent exprimere verum valorem annuum illorum, & commissionem mittere ad partes, vocaréque, quorum interest. 518. Reg. 22. Archiepiscopus potest unire Beneficia suæ Diœcesis, non autem in Diœcesibus Suffraganeorum suorum, sine eorum consensu. 897. c. 8. Episcopus potest Beneficia suæ Diœcesis unire potestate ordinariâ, & delegatâ. 897. ℣. Not. 2. Potestatem. ℣. Ita. ℣. Sicut. Non autem potest unire Beneficia diversarum Diœcesium, etiamsi alter Episcopus consentiat. Ibid.

Si dispenset Papa, manent sua cuilibet Episcopo Iura inviolata. 659. c. 2. Impetrans talem unionem, subest quoad Iura Episcopalia duobus Episcopis. Ibid. ℣. Sumitur. Non potest Episcopus unire Ecclesias Parochiales Monasteriis, aut aliis Beneficiis. 897. ℣. Not. 2. Potestatem. Excipiuntur tamen uniones pro dotatione, augmentatione, vel conservatione piorum locorum, Collegiorum, Fidei, bonarum Artium &c. Ibid. Si Parochia uniatur loco Religioso, non est opus vocare Rectorem illius: quia unio non sortitur effectum ante eius mortem. 584. ℣. Colligitur. Vicarius Generalis Episcopi non potest unire Beneficia sine speciali mandato. 897. ℣. Ita. Capitulum potest unire Beneficia, quæ potest Episcopus, salvo tamen jure Episcopali. Ibid. Abbates, & Priores nō possunt unire Beneficia absq; Privilegio. Ib.

Beneficiorum non Ecclesiasticorum interpretatio quàm lata? 585. c. 6. & 969. c. 16.

Benignitatis Ecclesiæ exempla. 668. ℣. Non. 893. c. 9.

Benignitas Iuris Canonici. 596. c. 5. Negantes hanc Benignitatem rejiciuntur. 597. ℣. Not. 3.

Bigamia est pluralitas conjugii, sive uxorum, à Lamech, ut putatur, primùm introducta. 125. ℣. Not. 1. Inducit irregularitatē ex institutione, & traditione Apostolicâ. Ibid. Quo sensu S. Paulus dicat: Episcopum oportere esse unius uxoris virum. Ibid. Qui ducit Viduam, sed à priori viro intactâ, non est Bigamus. 127. c. 5. Qui tantum fornicatur cum pluribus, non est Bigamus. 125. ℣. Not. 1. Qui contrahunt cum pluribus invalidè, non sunt verè Bigami: Si tamen affectum ad Matrimonium habeant unâ cum copula illicita, tanquam Bigami fiunt irregulares. 127. c. 4. Octo diversi modi, sive species Bigamiæ, quæ tamen ad tres revocari possunt: videl. ad Bigamiam veram, interpretativam, & similitudinariam. 125. ℣. Not. 2. & seqq. Cur ita appellentur? & quomodo inter se differant? Ibid. ℣. Similitudinaria.

Glossa duas tantùm facit species Bigamiæ, veram, & interpretativam. Ibid. Papa potest absolutè dispensare cum Bigamis, & defacto dispensavit, sed non sine magna, & ardua causa: faciliùs tamen in interpretativa, quàm vera. 126. ℣. Contra. Ad maiores ordines suscipiendos non potest dispensare Episcopus, sed solus Papa: ad minores autē probabile est, Episcopū posse dispēsare. Ib. ℣. Potest & seq. Potest dispensare Episcopus etiam cum Bigamis publicè pænitentibus (ad minores) modò pænitentia non fuerit solennis, hoc est, cum certa quadam forma iniuncta. Ibid. ℣. Pænitentes.

Potest dispensare etiam cum solenniter Pænitentibus, si necessitas, vel utilitas Ecclesiæ id exigat. Ibid. Potest dispensare cum omnibus contrahentibus Matrimonium post votum solenne Castitatis, si semel tantùm, & cum virgine contraxerunt: non verò, si bis, aut cum vidua. 126. v. Resp. 3. 127. c. 4. & 7. Potest dispensare in omni Bigamia ex delicto, quando crimen est occultum. 127. v. Resp. 4. Clerici seculares in minoribus facti Bigami privandi sunt omni privilegio Clericali: & prohibentur sub Anathemate deferre tonsuram, vel habitum, non autem Regulares, aut in maioribus constituti. 128. c. Vnico. Pœnæ ordinantis Bigamos, & Ordinatorum sine dispensatione. 126. c. 2. 127. c. 1.

Bizochi. 661. ℣. Eodem.

Blasphemus in Deum, Sanctos, & maximè B. V. quomodo puniendus. 890. ℣. In.

Bona Ecclesiastica vocantur Bona Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum. 591. ℣. De. Eorum status in Ecclesia primitiva. 589. ℣. Not. 4. Divisio eorundem in 4. Partes. Ibid.

Bona Ecclesiæ ipsius quænam sint. 589. ℣. Not. 3. 591. ℣. De. Dominium spectat ad Ecclesiam. 591. ℣. Not. 2. Rationem. Empta ex his bonis ab Administratore sunt Ecclesiæ. Ibid. ℣. Nullus. ℣. Fraudem. & seq. Defraudans Ecclesiam in suum vel alterius commodum sacrilegus est, & tenetur ad restitutionem. Ibid. De his Bonis Clericus non potest testari, etiamsi ex fraudibus Beneficij sui emerit, & Ecclesiæ donaverit. 599. c. 12. In Regularibus Ecclesiis res unius administrationis possunt converti in utilitatem alterius administrationis, , de voluntate Abbatis. 37 ℣. De.

Calices, Patenæ, Libri, Ornamenta, & Vestimenta Sacerdotalia non possunt oppignorari, aut distrahi sine stricta necessitate. 628. ℣. Statuit. & seq. Laicis non sunt submittenda Bona, aut Iura Ecclesiarum sine consensu Papæ, & Capituli. 558. ℣. Prohibet. Emphyteutica, & Feudalia Bona non sunt relinquenda illegitimè natis, quantumvis legitimentur. 527. Reg. 50. Pœnæ occupantium Bona Ecclesiarum vacantium. 99. ℣. Decernit. 104. ℣. Capitulum.

Bona Beneficii quænam sint? 589. ℣. Not. 3. 591. ℣. De. Dominium eorum spectat ad Ecclesiam, non ad Beneficiatum. 590. ℣. Not. 6. Qui tamen habet fructuum usum, & dominium. 589. ℣. Not. 5. & seqq. 590. ℣. Ex. Empta ex fructibus sunt Beneficiati, quàm diu Ecclesiæ deservit;

Testari autē de illis non potest etiam Episcopus. 591. v. Nota 2. Rationem. 592. v. Ad 4. 593. v. Clericus. & seq. 595. v. Quidquid. Peccat mortaliter, si notabilem partem redditū Annuorum in profanos usus impendat. 591. v. Nota 2. Clericos. 592. v. Not. 3. & 4. Item. v. Ad 3. Probabilius tamen est, talem non peccare contra Justitiam, sed contra charitatem, & præceptum Ecclesiæ: adeóque non teneri ad restitutionem. 592. v. Not. 3. In hæc Bona non succeditur jure consanguinitatis. 467. v. Vt. Non possunt alienari hæc Bona: possunt tamen distribui. 467. v. Ratio. & seq.

Bona patrimonialia Clericorum quænam sint? 589. v. Not. 3. Non sunt Ecclesiæ, nisi ipsi donentur, sed sunt Clericorum propria Bona: & quidē libera, non vinculata, cum omnibus, quæ ex iis emuntur. 591. v. Not. 3. 598 v. Bona. Licet Clericus habeat ampla Bona patrimonialia, potest nihilominus ex redditibus Beneficij sumere competentem sustentationem. 593. v. Not. 8. De his Bonis potest Clericus testari. 595. v. Quidquid. 598. v. Bona. Si moriatur intestatus, succedunt consanguinei: Si nullos habeat, Ecclesia. 605. v. Not. 2. An hæc Bona sint exempta à potestate Laicorum, non est certum. Affirmat tamen Panorm. & Suar. 704. v. Constitutiones.

Bona quasi patrimonialia Clericorum. 600. v. Verùm. 589. v. Not. 3. 591. v. Not. 3. 598. v. Bona. His Bonis annumeranda sunt, quæ Clericus necessariæ sustentationi subtrahit. 591. v. Not. 2. Horum Bonorum Clerici habent plenum, & liberum Dominium, non vinculatum. 598. v. Bona. 600. v. Verùm. Vti, & eorum, quæ ex illis emuntur. 591. v. Not. 3. De his possunt etiam testari. 595. v. Quidquid. 598. v. Bona. 600. v. Verùm.

Bona matrimonij tria: Fides, Proles, Sacramentum. 720. v. Not. 2. Ex. Metus adversatur omnibus his bonis. Ibid. Matrimonia clandestina adversantur omnibus his tribus bonis. 740. v. Not. 4. Quædam conditiones contingentes repugnant huic triplici bono. 744. v. Not. 2. 747. v. Rescribit. & seq.

Buffo. Ars Bufonum prohibetur Clericis. 451. v. Clerici.

Bulla Pontificum. Per solam signaturam etiam ante expeditionem Bullæ, tota gratia Papæ perficitur, ita, ut post mortem illius non opus sit aliâ novâ. 516. v. Quia. Sine Bulla tamen gratia est informis in ordine ad Iudicium: in eo enim judicari debet juxta formā Bullæ, & non supplicationis. 520. Reg. 27. 516. v. Quia.

Bullæ dicuntur expeditæ, quando sunt plumbatæ, sive, quando appensum est signum plumbeum Papæ. 482. v. Not. 4. An Episcopi etiamnum possint absolvere à casibus occultis Bullæ Cœnæ? 139. v. Not. 5. Summi Principes non incurrunt Bullam Cœnæ, quando nova Vectigalia &c. imponunt: sed eorum Officiales, quando id faciunt sine eorum Auctoritate. 681. v. Potestatem.

C.

CÆCI numerantur inter personas miserabiles; qui proinde non sunt gravandi Collectis, sed potiùs juvandi. 678. v. Colligitur.

Cælestinus III. defenditur contra objectiones Hæreticorum. 788. v. Licet.

Calcaria deaurata prohibentur Clericis. 450. c. 15.

Calumniari in Criminalibus est, falsa crimina alteri intendere: in Civilibus verò: iniquis litibus alios vexare, aut per frustrationem negotium differre. 259. v. Præstari. 812. v. Fortius. Solet etiam in Iure is dici Calumniator, qui, ut Calumniæ causâ alicui negotium faceret, vel non faceret, pecuniam accepit. Ibid. Præsumitur, imò convincitur calumniari Accusator, vel Denuntiator, si in probatione deficiat; exceptis 7. Casibus. 813. v. Quod. Præsumptio tamen hæc non est Iuris, & de Iure, quia admittitur purgatio canonica. Ibid. v. Not. 2. Præsumpt. In prædictis septem Casibus debet Iudex ex officio inquirere, & assignare terminum Accusatori ad probandam innocentiam. Ibid. v. Quòd. & seq. Magistratus, & Prælati gravissimè peccant, si Calumniâ deprehensâ Accusatores, vel Denuntiatores impunè dimittant. 813. v. Not. 3. 812. v. Fortius.

Calumnia sacratis hominibus illata magis punienda. 812. v. Rescribit. Olim Kalumniatorum fronti inurebatur Litera K. Pœna Calumniatoribus statuta est infamia, & pœna Talionis. Ibid. Excusatur tamen ab his pœnis Accusator, vel Denuntiator, si saltem per unum testem probet. 73. v. Se.

Camera Imperialis Iudices, & Assessores recusari non possunt, etsi hoc aliquando tentatum sit. 429. v. Iudices.

Campanam habere licet etiam Religiosis. 899. c. 16. & 900. v. Gregorius.

Campanarum pulsus est signum loci sacri, & publici. 908. v. Panorm. Mendicantes tantùm unam habeant Campanam, nisi Papa dispensat. 136. v. Religiosi. Si aliam habeant pro Communitate aliqua Ecclesiastica, vel mundana, pro Horis, & Missis &c. non illam, sed suam pulsent. Ibid. Vbi autem plures habent pro se sine lite, & contradictione, liberè illis utantur. Ibid. Templariis, & Hospitalariis prohibentur sub censura. 908. v. Requisitus. Si Hospitale habeat Campanam, signum est, esse erectum Auctoritate Episcopi. Ibid. v. Panorm. In Oratoriis privatis possunt teneri Campanellæ, & pulsari privatim. Ibid. v. Not. 2. In. Duo Hexametra, quibus Campana ipsa officium suum explicat. 136. v. Hæc.

Canon interdum significat pensionem ex Re locata. 570. v. Propter. Interdum id, quod Emphyteuta solvere debet. 571. c. 4. Communiter autem Constitutionem Ecclesiasticam, 3. c. 1.

Canonum alij sunt Generales, alij Personales, Locales, Causales, Temporales. Ibid. v. Ab omnibus.

Canones Generales legitimè promulgati custodiendi sunt ab omnibus. Ibid. v. Canonum. v. Ab omnibus.

Canonica sumitur interdum pro Monasterio Canonicorum Regularium. 637. v. Cùm. Communiter sumpta est Ius spirituale proveniens ex Receptione in Canonicum. 7. v. De. Sine Præbenda non reputatur pro Beneficio 29. c. 31. Si Papa, vel Episcopus conferat Canonicam, censetur etiam conferre Præbendam, & contra: propter connexionem. 7. v. Not. 2.

Canonici Regulares debent juxta Regulam suam in commune vivere: habitare in una domo, & sub uno tecto dormire, sub gravibus pœnis. 449. c. 9. Olim etiam Canonici Seculares in communi vivebant, sed consuetudo obtinuit Contrarium. Ibid.

Canones facti intuitu Religionis, etiamsi solos Monachos exprimant, continent etiam Canonicos Regul. 194. v. Idem.

Canonici Seculares dicuntur Fratres; Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum. 556. c. 8. 548. c. 4. & 5. Metropolitani Mediolanenses vocantur Ordinarij. 384. v. Cùm. Ravennæ vocantur Cardinales. Ibid. Alibi cum addito, Sacerdotes Cardinales. 134. v. Ministerium Sacerdotum. Intelliguntur nomine Seniorum Ecclesiæ. 807. v. Coram. Habent aliquam præeminentiam supra reliquum Clerum, ideóque in odiosis non veniunt nomine Clericorum. 505. v. Not. 3. 970. c. 18.

Canonicatus absolutè non est Dignitas: hinc non sunt incompossibiles in diversis Ecclesiis. 505. v. Not. 3. Licet Canonici inter se possint appellari fratres, & socij, non tamen sunt Personæ coniunctæ: quia indigent mandato, ut agant pro Ecclesia sua. 197. v. Si De. & seq.

Canonicorum numerus est interdum certus, interdum non. 542. v. Nec. Vbi est certus numerus Canonicorum, debet is in defectum de Clericis idoneis suppleri. 535. c. 2. Numerus non fit maior, quàm ferant Redditus. 449. c. 9. 542. v. Statutum. Si autem suppetant facultates, potest maior pars Capituli recipere ultra numerum etiam invitâ minore. 542. v. Statutum. Vbi non est certus numerus Canonicorum, vocatur proprio nomine Ecclesia non-numerata, cuiusmodi est Astensis, & communiter Ecclesiæ Regulares. 542. c. 10. In his locum non habet Concil. Lateran. De Benef. ultra sex menses vacantibus. Ibid. v. Statutum. Nec Literæ Apostolicæ, nec consensus plurium, si facultates non suppetant. Ibid. Nec vacant Canonicatus, nisi notabiliter sit minor numerus, quàm facultates ferant. Ibid. Licet verò tales Ecclesiæ non habeant terminum 6. Mensium à Iure statutum, potest tamen illis præfigi ab homine. Ibid. v. Not. 2.

Canonicorum ad Receptionem vocandi sunt Canonici etiam absentes, nisi consuetudo aliud habeat; alioquin si petant, debent acta Cassari. 499. v. Ad. & seq.

Canonici recipiendi quænam ætas, & qualis ordo? 483. ℣. In proximis. In Ecclesiis etiam illis, ubi ex antiqua, & inviolabiliter observatâ consuetudine, nonnisi nobiles, & liberi solent recipi, non debent recusari virtute nobiles, licet genere non sint. 477. ℣. Cùm Episcopus. Non debet requiri eminens scientia, cùm vix ad culmina dignitatum tales reperiri valeant. Ibid. Non valet consuetudo, aut statutum, ut soli nobiles, exclusis aliis, recipiantur, sed tanquam irrationabilis reprobatur. 477. ℣. Non. Vnde fluxerit hæc consuetudo? 478. ℣. Consuetudo. Toleratur tamen, ubi invaluit, & corrigi non potest. Ibid. ℣. Ex quibus. & seq. In Ecclesiis etiam numeratis, licet nulla præbenda vacet, potest quis in Canonicum assumi: sed Canonicatus ille exspirat, si Canonicus moriatur. 473. ℣. Ex. Possunt Canonici auctoritate suâ aliquem recipere supra numerum, cum spe præbendæ futuræ, nisi numerus confirmatus sit à Sede Apostolica. 474. ℣. Iubet. Si Canonici privilegiati super certo numero, sponte receperunt supra numerum, non possunt uti exceptione numeri contra impetrantes Canonicatum à Papa. 472. c. 22. Tornaci jussit Alex. III. in Canonicum recipi Petrum quendam de gente Iudæorum. 13. c. 7. Regula dignoscendi, an aliquis auctoritate Apostolicâ, vel Canonicorum sit receptus? 35. ℣. Si conceditur. Pœnæ non recipientium Canonicum contra mandatũ Papæ. 474. ℣. Iubet. Non est congruum, ut Canonici recipiantur cum promissione tantùm præbendæ vacaturæ, licet fieri possit. 469. ℣. Apparet. In Germania communiter simul conferuntur Canonia, & Præbenda. 469. ℣. Apparet. 483. ℣. In assecutione. Non debent duo recipi ad eandem præbendam, etiam maiorem, sine legitima causa: alioquin cassanda est receptio. 472. ℣. Rationem. 473. c. 25. Receptio debentur interim distributiones quotidianæ, etiamsi transegerit, se non percepturum fructus, nisi præbendæ vacaturæ. 471. c. 19. Qui Papæ, vel Legati auctoritate sunt recepti, debent in præbendarum assecutione cæteris omnibus anteferri. Ibid. & 484. ℣. Hi. & seq. Si collatores (licet ignorantes) alteri conferant, irrita est collatio. Ibid. ℣. Si post. Inter plures mandato Papæ receptos non attenditur, quis priùs literas præsentârit, & receptus sit, sed cujus Data sit prior, nisi fuerit in mora culpabili. 483. ℣. In assecutione. 38. ℣. Primus. & seq. Qui super statutis juravit, potest frui præbendâ, si residere velit tempore requisito. 483. ℣. In assecutione. An Canonicus supernumerarius, vel sub exspectatione præbendæ receptus acquirat vocem in Capitulo, & stallum in Choro? ex consuetudine, & statutis Ecclesiarum decidendum est. 7. ℣. Not. 3.

Canonissæ seculares in Germania, & Belgio, sunt Ecclesiæ Collegiatæ, sive Collegia nobilium fœminarum, quæ dici solent Canonicæ, sive Canonissæ seculares. 658. ℣. Canonicæ. Comprehenduntur etiam sub vulgari nomine Beguinarum inculpabilium. 662. ℣. Eodem: in fine. Vivunt communiter, & recitant Officium Divinum. 658. ℣. Canonicæ. Non sunt Religiosæ, nec tenentur servare Clausuram. Ibid. Non renunciant proprio, nec faciunt professionem aliquam. Ibid. Singulis annis sunt visitandæ per Episcopum, vel auctoritate Apostolicâ, si sint exemptæ. Ibid. Per hoc tamen earum Status, Regula, seu Ordo non approbatur. Ibid. Quem modum in eligendo servare debeant? 99. c. 43 n. 10.

Capella est nomen Francicum, significans Tentorium, sub quibus in bello sacra fiebant. 662. ℣. Nota. Tentoria hæc dicta sunt Capellæ, vel à caprarum pellibus, quibus fortè tegebantur, vel à capiendo, quia capit populum. Ibid. Quælibet Ecclesia etiam Parochialis (modò non sit Collegiata,) potest vocari Capella. Ibid. & 674. ℣. Non. Communiter autem Capella dicitur, quæ est constructa, aut fundata intra Ecclesiam, aut, quæ non est Parochialis. 662. ℣. Nota.

Capellanus præsentatus contra jus à Parocho, & ab Episcopo malè institutus, intitulatus, seu investitus, vacante postea Ecclesiâ, removeri debet, nisi Patronus in eius retentionem consentiat. 675. ℣. Quærenti. & seq.

Capellani Principum olim habebant quædam privilegia, quæ Tridentinum sustulit, & Cur? 911. ℣. Olim.

Capitulationes sunt Articuli, in quos eligendus Episcopus, vel Princeps &c. jurare debet, 360. c. 27. Articuli repugnantes Dignitati Electi, Regno, Ecclesiæ, Canonibus, aut aliis legibus, vel juribus, non sunt validi, nec possunt licitè servari, nisi ad vitandum maius malum. 360. ℣. Not. 2. 361. ℣. Vnde. Qui jurant in eiusmodi Articulos, peccant, nisi bona fides, aut ignorantia excuset. Ibid. Alij Articuli, qui nulli Iuri repugnant, servari debent. Ibid.

Capitulum Cathedrale est Collegium Canonicorum Cathedralium, sive Canonici collectivè sumpti. 546. ℣. Capitulum. Cathedrale dicitur per Antonomasiam Capitulum. Ibid. ℣. Not. 2. Etiam absque Episcopo est unum corpus, cuius Caput immediatum est Decanus Cathedralis. Ibid. ℣. Cap. Si omnes Canonici essent excommunicati, suspensi, aut mortui præter unum, tota Capitularis potestas maneret in ipso. 55. ℣. Licet. Quatenus autem præcisè sunt Clerici eius Ecclesiæ, subsunt Episcopo, nec constituunt se solis corpus absque Episcopo, sed cum illo repræsentant totam Ecclesiam. 546. ℣. Capitulum. Episcopus non exercet potestatem in Capitulum, nisi in defectum Decani, si sit negligens. Ibid. Capitulum potest particularia negotia ad se spectantia tractare sine consensu Episcopi; non autem ardua, & universalia, aut Episcopum concernentia. Ibid. Statuta Capituli in rebus exiguis valent etiam absque consensu Episcopi: non autem in rebus gravioribus. 48. ℣. Absque. Super statu suæ Ecclesiæ nihil potest statuere sine consensu Episcopi. 5. ℣. Nota porrò. Non potest mutare consuetudines approbatas, vel novas introducere sine cõsensu Episcopi. 48. c. 9. Non potest supplere defectum Episcopi, sed debet hoc casu Papæ, vel Legati jurisdictionem implorare. 140. ℣. Not. 8. Consilio Canonicorum utendum est etiam Patriarchis in negotiis suæ Ecclesiæ, & non aliorum. 548. c. 4 & 5. Institutiones, & destitutiones Abbatum, vel Abbatissarum sine consilio Canonicorum factæ etiam à Patriarcha, sunt nullæ. 548. c. 4. Requiritur etiam consilium eorum in concessionibus, confirmationibus &c. aliàs acta sunt irrita. 549. c. 5. Sufficit autem, consilium audivisse, nec opus est sequi. 549. ℣. Not. 3. In quibus casibus requiratur consensus Capituli. 548. c. 2. 549. ℣. Not. 3. 550. ℣. Pontifex. & seq. 140. ℣. Nota denique. 895. c. 1. 5. ℣. Notabilis. Episcopo longè absente, potest Capitulum conferre Beneficia, quæ tantùm consilium Episcopi requirunt. 547. ℣. Not. 5. ℣. Si ad. Episcopo suspenso, vel excommunicato, confert Capitulum solum ea Beneficia, quæ aliàs ad Episcopum, & Capitulum simul spectarent. Et è contrario Episcopus solus, quando Capitulum, vel singuli Canonici sunt excommunicati, vel suspensi. 547. ℣. Not. 5. ℣. Si ad.

Capitulo Cathedrali, Sede vacante, nihil innovandum, quod præjudicet Ecclesiæ, vel Successori, ideóque non debet uniri, aut unita dissolvi. 546. ℣. Cùm plures. Ius Episcopi non devolvitur ad Capitulum, nec fungitur vice Episcopi in conferendis beneficiis. Ibid. c. 2. Potest tamen tunc Capitulum omnia facere, quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, nisi expressè prohibeantur, aut sint juris specialis: quale est v. g. conferre Canonicatum. 13. ℣. Ad te. 547. ℣. Nota denique. Potest conferre Beneficia Collationis necessariæ, hoc est, instituere nominatos, præsentatos, & confirmare electos. 183. ℣. Probat. 547. ℣. Not. 4. ℣. Not. 7. 537. ℣. Etsi. Potest conferre Beneficia, quæ ad Episcopum, & Capitulum simul spectant, vel, quæ solum Episcopi consilium requirunt. Ibid. ℣. Not. 5. ℣. Si ad. De devolutis ad Episcopum per negligentiam inferiorum variant Auctores. Ibid. ℣. Not. 6. Beneficia Collationis liberæ Episcopi non potest validè conferre, etiamsi collatio à Papa confirmaretur in forma communi; reservantur enim summo Pontifici. 13. ℣. Ad te. 547. ℣. Not. 3. 4. 5. & ℣. Si ad. Potest admittere Beneficiorum permutationes, & uniones, salvo tamen jure Episcopi. 573. ℣. Nota 2. Nomine. 897. ℣. Ita. Potest dispensare in omnibus votis, in quibus dispensat Episcopus. 652. ℣. Not. 2. Potest judicare causas matrimoniales. 331. ℣. Coram. Item absolvere ab excommunicatione illos, quos Episcopus potuisset, nisi specialiter prohibeat Papa. 184. ℣. Episcopali. Hodie tamen Vi Tridentini tenetur Capitulum Sede vacante infra 8. dies constituere Vicarium. 547. ℣. Nota denique.

Capituli Collegiati nomine intelliguntur etiam Collegiata Capitula, quæ habent proprium Præpositum. 546. ℣. Not. 2.

Capitula hæc subsunt jurisdictioni Præpositi sui. Ibid. Si Ecclesia Collegiata habeat annexam Parochiam, jura Parochialia persolvi debent Capitulo, non Episcopo. 608. ℣. Colligitur

tur, Ecclesiam Collegiatam. Hæc Sede vacante nihil potest statuere in præjudicium Successoris, aut Ecclesiæ. Ibid. & 546. ℣. Not. 2.

Capitulum Rurale constat ex Parochis certi districtûs sub cura, sive directione alicuius Decani Ruralis. 546. ℣. Not. 2. Non habet Prælatum, per cuius obitum dicatur Sedes vacare. Ibid.

Capitulum Generale, & Provinciale Religiosorum. 900. ℣. Verùm. Collegiata quælibet Ecclesia, etiam secularis, de jure dici potest Conventualis; vulgò tamen sola Congregatio Religiosorum appellatur Conventus. 64. ℣. Conventus. Conventus eatenus dicitur Capitulum, quatenus Prælatus illius Consensum, vel Consilium in certis causis tenetur requirere. 546. ℣. Not. 2. Minora negotia potest Prælatus expedire sine consilio Capituli, abstrahendo à consuetudine. 549. v. Not. 2. Ex causa gravi potest Prælatus etiam in arduis procedere sine consensu Capituli. Exemplum. Ibid.

Si præsentatio pertineat ad Capitulum, non potest solus Prælatus præsentare, sed requiritur consensus maioris, & sanioris partis Capituli, nisi consuetudo, vel Privilegium Abbatem juvet 549. c. 6. Iudices ne ferant, Capitulum agere sine consensu Prælati, ubi is de Iure requiritur. 226. ℣. Sine. Quandonam de Iure requiratur? 23. ℣. Nota 4. Potest tamen sine præscitu Prælati à Papa facultatem agendi petere: modò is in ipso actu consentiat. 226. ℣. Not. 2. Circa Bona communia Conventûs nunquam potest agere sine consensu Prælati: exceptâ causâ Revocationis Rerum a Prælato malè alienatarum: aut nomine Ecclesiæ. 22. ℣. Nota 4.

Conventus probabilius potest agere contra Prælatum sine Curatore, si habeat Bonorum legitimam administrationem. 23. ℣. Not. 5. Sede vacante Conventus nihil potest innovare in præjudicium Ecclesiæ, aut Prælati. 546. ℣. Not. 2.

Captio Legis Commissoriæ. Vide: *Lex Commissoria.*

Capientes Christianos navigantes sunt excommunicandi. 867. ℣. Excom. Prælati procurantes capi viros Ecclesiasticos, ut renuncient suis Beneficiis, vel ut citati ad curiam eò non tendant, præter excommunicationem à perceptione fructuum sunt suspensi. 934. c. 2. Inferiores Prælatis Beneficiis sint privati. Ibid. Eandem pœnam incurrunt, qui se capi procurant. Ibid. Resignatio Captivorum non tenet, etiamsi per Prælatos recepta sit, vel ratificata. Ibid.

Capto Episcopo, Iurisdictio non devolvitur ad Archiepiscopum. 112. ℣. Concordat. Laici possunt citra censuram capere Clericos de crimine canonicè condemnatos, aut in flagranti deprehensos; dummodo Violentiam non ulteriùs extendant, &c. 951. c. 35. Detentus violenter potest rescindere contractum in captivitate initum. 198. ℣. Not. 1. Qui captivum tenetur libertati restituere, debet illum dimittere extra territorium suum. Ibid. ℣. Not. 2.

Cardinales à Papa vocantur Filij, non fratres, excepto Ostiensi, Abbanensi, Portuensi, Sabinensi, Tusculano, & Prænestino. 883. ℣. De. Quando tamen Pontifex generatim de fratribus loquitur, intelligit Cardinales, etsi Episcopos quoque sic vocet. 166. ℣. Nota 2. Quando. Legitimati possunt fieri Episcopi, non tamen Cardinales. 61. ℣. 2. Maxima est eorum Dignitas, quoad Ius eligendi Pontificem, eique assistendi in gubernatione Ecclesiæ. 646. ℣. Not. 2. Aliquos. Habent potestatem Episcopalem in suis Ecclesiis, quæ pluribus declaratur. 182. ℣. Præcipit. & seq. Vacantibus illorum Ecclesiis correctio, & censuræ reservantur Papæ. Ibid. c. 11. Verius est, eos in Episcopos alterius Ecclesiæ non eligi, sed postulari debere. 55. ℣. Prædictum. Non comprehenduntur sub Regulis Cancellariæ, nisi in favorabilibus, aut ab ipsismet decretis, aut ubi expresè nominantur. 532. Reg. 72. Ratione Cardinalatûs non indigent Ordine sacro. 646. ℣. Not. 2. Aliquos. Monachi assumpti in Cardinales, retinent colorem, & formam habitûs Monachalis: non autem Clerici Regulares. 450. ℣. Not. 2. Si conjugatus fiat Cardinalis, uxor non tenetur ingredi Religionem, nisi simul fit Episcopus. 646. ℣. Not. 2. Aliquos. Pœnæ insequentium, percutientium, capientium, aut Occidentium Cardinales, eorúmque sociorum, filiorum, ac nepotum. 934. ℣. Sufficiat. Quot Testes requirantur ad Cardinalem condemnandum. 314. ℣. Quæ.

Carena est Pœnitentia 40. dierum in Pane, & Aqua. 742. ℣. Si accep. sti. ℣. Quadraginta. 797. ℣. Si.

Carnifex sumitur a Pontificibus pro Lanione. 433. c. 69. 451. c. 1. Filij Carnificum, & Lictorum in Germania sunt infames. 860. Not. 4.

Carthusiani. Vide *Ordo Carthusianorum.*

Cassare quandoque significat Rem. Cassam declarare. 63. ℣. Not. 3.

Castitatis Votum. Vide: *Votum Castitatis.*

Casu Viciati. Vide: *Irregularitas.*

Catechismus, sive Instructio Catechumenorum, vocatur *Primum sacrati Salis Pabulum.* Et cur? 762. c. 5.

Cathedraticum solvendum est Episcopo à Sacerdotibus Diœcesanis etiam Religiosis, nisi sint exempti. 173. ℣. Canonicam. 174. ℣. Nota 3. Annuatim solvuntur duo Solidi. 175. ℣. Canonicam: Vel duo Aurei. 586. ℣. Colliges 2. De Iure communi non debet excedere duos Aureos, ex consuetudine verò potest augeri, & diminui: ideo attendendus diversus usus Episcopatuum. 684. ℣. Not. 1. 586. ℣. Colliges 2. Solvitur in signum subjectionis, & in honorem Cathedræ Episcopalis: ideoque appellatur Cathedraticum. Ibid.

Vocatur etiam Synodaticum, quia antiquitus solvebatur in Synodo, annuatim celebrari solitâ. Ibid.

Causâ cessante cessat effectus. 499. ℣. Si pauper. Omnis Res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur. 714. ℣. Possit.

Causa juridicè sumpta à Casu dicta, est materia, & origo Negotij in Iudicio propositi. 967. c. 10. Quænam causæ dicantur venire, aut deduci in Iudicium? 268. ℣. Pontifex. ℣. Id.

Exclusâ Actione, excluditur Causa, quia per actionem intentatur causa. 370. ℣. Not. 4. ad finem.

Causa maiores debent ad Sedem Apostolicam remitti. 427. ℣. Statuit. Exemptis prohibetur, ne Causas, sive lites suorum liberorum hominum proprias, suo nomine assumant, etiamsi ipsis sint censuales. 918. c. 4.

Causa servorum pertinet ad Dominum. Ibid ℣. Prohibitio. Si Causa subditi concernat etiam dominum, potest is eam in se suscipere. Ibid.

Causa Feudales pertinent ad Dominum Feudi: habet enim à Iure jurisdictionem ordinariam in eas. 225. ℣. In. 235. ℣. Jubet. & seq. Si tamen ille malitiosè differat, jubetur Episcopus finem imponere. Ibid. Clerici, & personæ miserabiles, possunt Spoliatores suos etiam super Feudo convenire coram Ecclesia. 239. ℣. Quod Vidua. In Causis Civilibus possunt Laici accusare Clericos: non autem in criminalibus, nisi suam, vel suorum injuriam prosequantur. 311. c. 14. An Causæ criminales Laicorum à Principibus delegari possint Ecclesiasticis? 867. c. 4. Quis sit Iudex Episcoporum in Causis Criminalibus. 140. ℣. 8.

Causa principalis perimitur interdum per exceptiones non peremptorias, sed de facto tantùm, non de Iure. 280. ℣. Plerumque. Quis sit Actor, vel Reus in causa finium limitandorum? 300. ℣. Vices.

Causa matrimoniales spectant de Iure ad solum Iudicem Ecclesiasticum; videl. Episcopum, eiúsque delegatos; ex privilegio, præscriptione, vel consuetudine etiam ad Inferiores. 718. ℣. Not. 2. 787. ℣. Tui. 898. ℣. Cùm undique. Delegatus ad causam matrimonij, validè etiam judicat super restitutione Dotis, si hæc quæstio incidat. 791. ℣. Et.

Causa directè matrimoniales, tractandæ sunt summariè: indirectè verò matrimoniales plenariè. 354. ℣. Non.

Causa recuperandæ uxoris non spectat ad solum Iudicem Ecclesiasticum. 718. ℣. Not. 1.

Causa Natalium pertinet ad forum Ecclesiasticũ. 265. ℣. Cùm. Pendente hac causâ coram Iudice Ecclesiastico, Iudex secularis non potest cognoscere de successione hæreditaria. Ibid. ℣. Patet. In Causis piis habet Episcopus jurisdictionem in Laicos. 565. ℣. Not. 3 Casum.

Causa Decimarum spectat ad Iudicem Ecclesiasticum in Petitorio: In Possessorio autem decidi potest à Seculari. 624. ℣. Not. 2. & 3.

Causa Proprietatis vocatur, in qua principaliter agitur de rei Dominio, vel alio Iure à Possessionis Iure distincto. Exempla. 267. ℣. Not. 2.

Causa Possessionis vocatur Causa Momenti. Et cur? Ibid. ℣. Momenti. Periculosum est agere de utraque simul. 268. ℣. Not. 3. 269. c. 4. Idem Iudex de utraque debet cognoscere, propter continuationem causæ, quæ tamen dividi potest, si ex Reo fiat actor, & contrà. 231. ℣. Super. Non sunt committendæ simul tempore diversis Iudicibus. 294. ℣. Indistinctè.

Cautionis nomine continetur etiã nuda promissio. 881. ℣. Testamenti

stamenta. 340. §. Loquatur. Multò magis promissio jurata. Ibid. Leges probant illam, quæ fit per pignora, vel Fidejussores. Ibid. Ad cautionem de parendo Iuri sufficit sola promissio, nisi quis sit excommunicatus, aut data possessio. 283. §. Cautionem. Hac cautione non obstante potest aliquis appellare. Ibid.

Cautio usurarij, ut possit testari, debet fieri per fidejussores, vel pignora. 881. §. Testamenta. Quando requiritur *Cautio sufficiens*, requiruntur pignora, aut fidejussores, aut saltem cautio juratoria, aut promissio pœnæ subeundæ: secus, si particula *sufficiens* non addatur. 286. §. Nisi. Ad absolutionem ab excommunicatione sufficit cautio de parendo Mandatis Ecclesiæ. 946. §. Not. 1. Ad cautionem pro dote non sufficit juratoria. 793. §. Cautionem.

Cedula, sive scriptura requiritur ad validam productionem regularum Cancellariæ in curia. 520. Reg. 28. Quis, & quomodo Cedulam facere, & dare debeat? Ibid.

Celeriter, seu in continenti facta, præsumuntur minùs legitimè facta. 76. §. Quæ. §. In.

Celeri satisfactione potest sibi consulere locator, & emphyteuta, si biennio Canonem non solvit. 570. c. 3. 571. §. Si. & c. 4. & §. Not. 3. Cui permittitur, ut celeri satisfactione sibi consulat, conceditur eo ipso purgatio moræ. Ibid.
Quis censeatur celeriter solvere? 571. §. Not. 3.

Cellæ nomine, quid intelligatur in Monasterij privilegio? 975. cap. 4.

Censura est pœna spiritualis, quâ vi jurisdictionis Ecclesiasticæ fideles propter aliquod peccatum privantur ad tempus communione, aut usu bonorum, aut munerum, & officiorum spiritualium. 941. §. Not. 2. Dividitur primò in excommunicationem, suspensionem, & interdictum. Ibid. & 970. c. 20. Quomodo Censura differat ab irregularitate, depositione, & degradatione. 941. §. Not. 2. Omnes Censuræ sunt pœnæ medicinales. 970. §. Not. 1. Ex Panorm. Quòd &c. Sine contumacia non incurritur Censura. 960. §. Etsi. Dividitur secundò in Censuram latam à Iure, & latam ab homine: & quomodo inter se differant. 942. §. Nota 7. Incurritur, quamprimum violatur lex, vel quamprimum fertur ab homine. Ibid. §. Not. 8. Dividitur tertiò in Censuram latæ, & ferendæ sententiæ. Ibid. Qualis quælibet sit in particulari? discernendum est ex verbis. Ibid.
Per clausulam consuetam: ut contradictores compescantur per Censuram Ecclesiasticam, non cogitur Iudex illâ uti, sed potest. 970. §. Not. 3. Laudabiliter tamen adhibetur Gladius spiritualis, ubi deest temporalis. 960. c. 6. Pertinacibus imponenda est, quæ magis timetur, aliis verò initio mitior. 970. §. Not. 2. Ex.

Censuram debet præcedere admonitio, nisi sit lata à Iure, vel ab homine pro culpis futuris. 941. §. Not. 2. 961. c. 13. 955. §. Nisi. §. Not. 2. Sententia Censuræ quomodo ferenda? 955. §. Not. 5. Cùm dubitatur de valore Censuræ, potest quis absolvi ad cautelam præstito Iuramento, de parendo mandatis Ecclesiæ. 957. §. Probat. Absolutio, aut revocatio Censurarum per vim, vel metum extorta, est invalida, & extorquentes excommunicationi subjacent. 206. c. unico.

Census. Quinq; significationes huius nominis. 677. §. Not. 2. Nomen. Solutio census ordinariè quidem, non tamen semper significat subjectionem. Ibid. & 678. §. Non. Conditiones ad venditionem, & emptionem Censuum à variis Pontificibus requisitæ. 568. c. 1. & 2.

Census utrinque redimibilis, an sit usurarius? 569. §. Quin.
Quinam possint imponere Censum novum Ecclesiis, vel Monasteriis? 678. §. Per. 680. c. 7. 681. c. 8. 682. c. 13.
Tempore fundationis potest constitui Census Patrono, vel altari ab Ecclesia solvendus, non autem post fundationem. 682. §. Nota. Quòd. & seqq. Pœna solventium Census de Ecclesia, ut filij, vel nepotes sui ad eas promoveantur. 681. cap. 11.

Census ignorantiæ vocatur, cuius causa ignoratur. 678. §. Census. Ad eum solvendum nemo tenetur, nisi ex præscriptione immemoriali. 678. c. 5.

Cedere Iuri in favorem suum introducto integrum est unicuique. 637. §. Vterque. Clericus non potest cedere Iuri in favorem totius status Clericalis introducto. 582. §. Si.

Cessatio à Divinis quid sit? & quomodo differat ab interdicto locali? 175. §. A Divinis. 954. §. Observa. Alia est generalis, alia particularis. 175. §. A Divinis. Potest decerni ab omnibus, qui quasi Episcopalem potestatem habent. 176. §. Nota 2. Modus in ea servandus. 175. §. Si. 176. c. 8. Si Canonici absque manifesta, & rationabili causa cessent à Divinis, Metropolitanus ad querelam Episcopi eos per censuram castigare debet. 178. §. Cæterùm. Quando auctoritate Concilij Provincialis, vel aliter inducitur legitimè, etiam Exempti eam servare debent sub pœna excomm. latæ sent. 963. c. 1. Vsus eius in nostris partibus exolevit. 176. §. Not. 2.

Chirurgiam, quæ adustionem, vel incisionem requirit, Clericis in maioribus Constitutis exercere non licet; sine iis requisitis licet. 711. §. Sententiam.

Chrisma sumitur quandoque pro ipso Sacramento Confirmationis. 823. §. Nota. Hic. Materialiter sumptum vendi potest absque Simonia. Ibid. Sub clavibus fideliter custodiendum, & contrà facientes puniendi. 692. §. Cap. 1. Iubet.

Christiani possunt esse servi Originarij, & adscriptitij Iudæorum, eisque persolvere consuetas pensiones. 840. §. Not. 2.
Si autem Iudæi aliquid ultra injungant, ipso facto omne Ius Colonarium amittunt. Ibid. & 839. §. Nulli. Non licet Christianis arma, ferrum, lignamina &c. ad Paganos, Saracenos, vel Iudæos deferre, nec naves illis vendere, aut earum curam habere, vi Bullæ Cœnæ. 840. §. Meretur. §. Eos.
843. §. Excomm. Nec eis cohabitare sub pœna Excomm. 840. §. In. §. Iudæi. Nec Iudæorum servitio pro mercede se exponere. 841. §. Iudæorum. Nec eorum convivia accedere, nec cum illis lavare, nec medicinam ab eis petere. 840. §. In.

Cingulo militari per totam vitam privatur occisor Presbyteri. 935. c. 2.

Circumstantia Iudici diligenter consideranda: an Reo, vel Actori favendum sit. 193. §. Not. 2. Officium.

Cistercienses. Vide: *Ordo Cisterciensium*.

Citatio est in Ius vocatio. 241. §. Legitimè. Est principium Iudicij. Ibid. §. Legitimè. Post eam emissam res de Iure Canonico non est ampliùs integra. Ibid. §. Denique. Nunquam est omittenda etiam in Iudicio summario. 222. §. Extraord. Est Iuris naturalis, &, ut aliqui putant, ab ipso Deo inducta. 241. §. Not. 1. Eâ omissâ Iudicium est nullum. Ibid. Imò, quando non est legitima, processus est nullus. 19. §. Citata. Quid requiratur ad legitimam citationem? 242. §. Not. 3.

Citatio fieri debet non tantùm in quæstionibus facti, sed etiam in quæstionibus Iuris. 421. §. Cùm freq. Quoties quis citari debeat. Ibid. §. Not. 4. Quanto intervallo dierum? Ibid. Facta die festo, de Iure civili non est valida: de Iure Canonico valet quidem, sed proceditur primùm die sequenti. 863. §. Nec. Divisiones, & subdivisiones citationis. 241. §. Not. 1. 404. §. Ex. Iudex extra territorium neutro modo citare potest, sed debet requirere Iudicem illius territorii. Ibid. Quid faciendum nuncio citationis? 242. §. Nota 5. Effectus citationis. Ibid. §. Nota denique. Si citatus non possit inveniri, edictum ad Ecclesias publicè proponitur. 285. c. 10. Qui non comparet, etiam post simplicem citationem, debet expensas: alias autem pœnas non incurrit, nisi, qui post citationem peremptoriam est contumax. 285. §. Ad. Si neutra pars compareat, neutra alteri quidquam debet in expensis, sed secundùm aliquos pœnas debent Reipublicæ. 285. §. Ad. Si citatus prætendat infirmitatem, exploranda est per Medicum. 392. §. Erravit. Qualis infirmitas excuset citatum. 195. §. Prolixè. Si causa necessaria, vel probabilis absentiæ probetur, sententia Iudicis contra absentem non tenet. 195. §. Advertit. Si locus, ad quem citatur quis, non sit tutus, non tenetur comparere, nec est contumax, nec valet sententia, nec procedit Clausula: *Appellatione remotâ*. 404. c. 2. 421. c. 47. Mulieres honestæ non sunt personaliter ad Iudicium evocandæ, aut invitæ trahendæ, nisi ex causis in Iure expressis. 232. §. Mulieres. & seq. Imò Moniales, præsertim clausæ, non admittendæ sunt, etiamsi velint. Ibid. Meretrices, & inhonestè viventes, possunt capi, & trahi ad Iudicium, etiam in causis civilibus. Ibid. Qui semel fuit in Iudicio, & postea non compareat, præsumitur malitiosè abesse. 286. §. Nisi.
An contumax in uno actu Iudicij ad alios sit citandus? 286. §. Quærit. Varia Decreta Pontificum de citationibus ad Sedem Apostolicam. 233. c. 1. Casus excepti, in qui-

quibus nulla citatione opus est. 19. v. Citata. 194. v. Cùm de. 410. v. Præterea. Appellans à sententia interlocutoria, vel gravamine Iudicis, & recedens, ad alia ordinariè non est citandus, potest autem, & debet aliquando fieri ad malitiam convincendam. 286. ℣. Vel.

Civitatum populosiorum Privilegium est habere Episcopum. 905. ℣. Vtique. In Italia non reputatur Civitas, quæ non habet Episcopum: sed ultra montes hoc non recipitur, præsertim in Germania. Ibid. An Civitas Episcopalis comprehendatur sub nomine Diœcesis in odiosis. 31. ℣. Per generalem. Expositi fiunt Cives illius Civitatis, aut loci, ubi exponuntur. 849. ℣. Not. 4.

Claudicare Iudicium dicitur, quando auditur impugnatio, & non defensio. 372. ℣. De.

Clausula aliæ sunt monitoriæ, aliæ conditionales. 162. ℣. Not. Ex glossa.

Clausula in fine posita non refertur ad superiora negotia aliis Clausulis jam qualificata. 585. ℣. Not. 2. Posse.

Clausula onerosa post plures Donationes in fine Instrumenti posita, proximam tantùm donationem respicit. Ibid. ℣. Clausula. Aliæ Clausulæ in fine positæ, etiam onerosæ, respiciunt omnia præcedentia, licet sint diversa. Ibid. ℣. Not. 2. Posse. In non connexis Clausulæ respiciunt tantùm præsentia. 435. ℣. Glossa.

Clausula de stylo Curiæ apponi solita, si casu non fuit expressa, debet subintelligi. 7. ℣. Cùm fuerit.

Clausula: *Appellatione remotâ*, quid operetur? 409. ℣. Appellatione. 147. ℣. Ex. 411. c. 9. 419. c. 41. 422. c. 47. 424. c. 53. 435. c. 71. Per specialem hanc Clausulam: *Sublato Appellationis remedio*, tollitur generalis facultas appellandi. 10. c. 1.

Clausula: *Auctoritate nostrâ cognoscas, &c.* significat, dari potestatem tantùm delegatam. 143. ℣. Not. 3. & 4.

Clausula: *Eâ vice.* quid significet? 69. ℣. Vnâ vice. & seq.

Clausula: *Et quosdam alios.* quosnam comprehendat, vel non? 31. ℣. In irritum.

Clausula: *Ex certa scientia.* quantum prosit, & quando subintelligatur? 443. ℣. Not. 3. 444. ℣. Nota denique. & seq. 445. ℣. Nota, quòd. 446. ℣. Sed. 560. ℣. Nota 5. 112. ℣. Notat.

Clausula: *Ex plenitudine potestatis.* supplet omnes Iuris defectus. 445. ℣. Not. 3.

Clausula: *In continenti.* Et quid sit facere in continenti? 276. ℣. Not. 2. 331. ℣. In. 735. ℣. Not. 2. Impuberes. Testis corrigens errorem in continenti, reprobari non debet. 331. ℣. Si.

Clausula: *Ipso Iure.* denotat sententiam latam. 869. ℣. Not. 2.

Clausula: *Iure pleno.* significat jurisdictionem in Spiritualibus, & Temporalibus. 918. ℣. Abbates illi. 913. ℣. Colligit.

Clausula: *Motu proprio.* quid operetur? 504. ℣. Si Papa. 545. ℣. Nota.

Clausula: *Non obstantibus statutis Ecclesiæ.* non tollit statuta per Papam edita, vel confirmata. 19. ℣. Firmatum.

Clausula: *Non obstante &c.* non tollit Acta, aut Constitutiones Iuratas. 19. ℣. Firmatum.

Clausula: *Non obstantibus quibuscunque.* quid comprehendat? 36. c. 10.

Clausula: *Quantum de Iure poteritis.* tacitè intelligitur in Rescriptis ad Lites, & respicit totũ processum Iuris. 19. ℣. Probationem.

Clausula: *Secundùm Ecclesiasticas sanctiones.* in donationibus, remissionibus, concessionibus &c. Episcoporum, significat eam factam cum consensu Capituli, & ex justa, aut necessaria causa. 913. ℣. Secundùm.

Clausula: *Si constiterit.* importat cognitionem judicialem, cum citatione partium. 687. ℣. Minùs.

Clausula: *Sine Iuris alieni præiudicio.* semper solet subintelligi in Rescriptis gratiæ ad Beneficia. 36. ℣. Sine.

Clausula: *Si non est alteri Ius quæsitum.* facit, ut Rescripto non possit objici subreptio. 21. ℣. IV. Clausula. In omni Rescripto gratiæ ad Beneficia intelligitur Clausula: *Si impetrans est idoneus.* 36. ℣. Universim. Item Clausula: *Si dignus existat.* 19. ℣. Si dignus.

Clausula: *Si ita est.* vel: *Si preces veritate nitantur.* semper subintelligitur in Rescriptis Papæ, & quidè de jure: refertúrque ad omnia narrata collectivè. 26. ℣. Nisi. 580. Reg. 62. An ita sit? cognoscit Iudex. 33. c. 41. In Rescriptis Principum secularium non subintelligitur. 21. ℣. Si preces.

Clausula: *Si pro alio non scripsimus.* subintelligitur in Rescriptis ad Beneficia, etiamsi non apponatur. 33. ℣. Episcopus. Multò magis subintelligitur Clausula: *Si alius non sit actualiter sit receptus.* 32. ℣. Respondet.

Clausuram Monialium procurare debent Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, &c. ipsorum Monasteriorum expensis, & fidelium Eleëmosynis. 657. ℣. 5. Denique. Nulli Moniali, cuiuscunque Ordinis, licet Monasterio egredi; nisi ob legitimam causam, sub excomm. latæ sent. 657. c. unico.

Vt Clausura meliùs servari possit, nõ plures sunt recipiendæ quàm sustentari queant absque penuria. Ibid. ℣. 2. Vt. Si plures recipiantur, quàm ali possint, professio de Iure est irrita: sed consuetudo hanc irritationem abrogavit. 658. ℣. Nisi.

Ad Homagium præstandum licet Abbatissæ exire cum honesta societate, nisi procurator ipsius admittatur. 657. ℣. 3. Si. Aliæ legitimæ causæ Monasterio exeundi. Ibid. Not. 2. Nulli Moniali licet diutiùs extra Monasterium stare, quàm necessitas postulet. Ibid. Principes rogantur, ut moniales per suos Procuratores agere permittant. 657. ℣. 4. Rogat. Episcopis injungitur, ut idem faciant, etiam in Homagiis. Ibid. Nulli licet Monasterium Monialium ingredi, etiam fœminæ, cuiuscunqe conditionis vel generis, sine scripta licentia Episcopi, vel Superioris: sub pœna excomm. latæ sent. 657. ℣. Sub. 658. ℣. Not. 3.

Clericus sine manifesta, & rationabili causa ea frequentans, per Episcopum arceatur: si non desistat, privetur officio. Laici verò excommunicationi subdantur. 449. c. 8.

Clericis in communi variæ res prohibentur. 448. usque ad 458. & alibi passim. Aliquæ etiam imperantur eisdem. Ibid. & alibi passim. Clerici non plures invitis Ecclesiis instituendi, quàm vivere sine penuria possint. 536. c. 4.

Clericorum Privilegia. Vide: lit. P.

Clericus accusans malefactorem, an, vel quando in Iudicio fiat irregularis? 858. ℣. Te. & seqq.

Clerici in maioribus, vel Beneficiati, coram Iudice seculari, & in secularibus negotiis advocati fieri non præsumant. 194. c. 1. Excipiuntur 1. Causæ propriæ. 2. Causæ Ecclesiæ propriæ. 3. Causæ miserabilium personarum. 4. Causæ personarum conjunctarum. *Ibid. & c. 5.* Si Clericus fiat Advocatus contra Ecclesiam suam propriam, tanquam ingratus Beneficio spoliari potest. 194. c. 3.

Clericus licitè assumit arma contra Prædones, tam pro se, quàm pro aliis. 890. ℣. Cùm P.

Clericus defendens alios armis in conflictu non peccat, fit tamen irregularis. 890. c. 3. Sacerdotes pugnantes, vel ad eam hortantes, aut naves gubernantes, de rigore canonum videntur deponendi. 931. ℣. Quia. Excusantur tamen hæc facientes in bello justo, ac inevitabili defensione. Ibid.

Clericus coniugatus in minoribus debet retentâ uxore beneficia; in maioribus verò uxorem relinquere, & pœnitentiam agere. 456. c. 1. Coniugati in minoribus Beneficia, ipso jure; in maioribus, per sententiam vacant. 456. c. 1. 458. c. 5. & 7. 529. Reg. 58.

Clerico coniugato non potest conferri Beneficium in Titulum: multóque minùs dignitates Ecclesiasticæ. 458. c. 7. & 8.

Clerici coniugati quandonam retineant, vel amittant Privilegia Clericorum. 458. c. 7. 459. c. Clerici. Qui dolo malo certis tantùm temporibus deferunt Tonsuram, ut sint exempti ab oneribus, in pœnam doli permittuntur dare, quod alij. 459. c. 9.

Clerici pauperes non sunt vexandi, aut incarcerandi, nec cogendi mendicare, nec excommunicandi propter debita etiam extra Iudicium, modò summariè constet, pauperes esse. 582. c. 3. Possunt tamen compelli ad Cautionem præstandam. Ibid.

Clericus in maioribus percutiens alterum, corripiatur: &, si se non emendaverit, suspendatur ab Officio. 889. ℣. Si quis. & seq. Episcopus ob mulierem fustigatam, & post 8. menses mortuam, duobus mensibus à Missarum celebratione suspenditur. 890. ℣. Cùm iste.

Clerici Peregrini dicuntur, qui non sunt de Episcopatu, seu Diœcesi, sed aliunde veniunt. 128. ℣. Peregrini. Non licet Clericis peregrinari, aut abesse etiam studiorum, vel negotiorum causâ, sine licentia Episcopi. 128. ℣. Peregrini. Si noti sint, possunt sine licentia Episcopi admitti ad celebrandum. Ibid. Si habeant Testimonium à Papa, vel à suo Episcopo, & sigillum notum sit, ubique, & ab omnibus Episco-

pis admittendi sunt. 129. v. Quinque. Si tam Clerici, quàm Sigillum ignotum sit, non admittantur ad celebrandum publicè, nisi habeant Sigilla 5. Episcoporum, aut constet per literas, vel per testes. Ibid. & v. Ne. v. Not. 2. Inferiores. Si tamen aliunde non sint suspecti, licèt tot sigilla non habeant, possunt ad secretam celebrationem admitti. Ibid. Inferiores Prælati etiam exempti, non possunt Peregrinos ignotos, etiamsi dimissoriales habeant, ad celebrandum admittere, aut instituere, sine licentia Diœcesani. Ibid. v. Not. 2. Inferiores. 130. v. Vt. Non possunt ordinari Clerici peregrini, nisi ostendant licentiam sui Episcopi. 128. v. Peregrini. 129. v. Sine. v. Nota 3. 130. v. Not. 2. Suffraganei Titulares nemini possunt dare primam tonsuram etiam in locis exemptis, nisi habeant dimissarios à suo Episcopo. 129. v. Not. 3. Episcopus originis, & domicilij potest ordinare ad titulum Beneficii existentis in altera Diœcesi. Ibid. v. Not. 4. Episcopo proprio notoriè suspenso, possunt eius Clerici absque licentia à vicinis ordinari: non autem Laici primam tonsuram accipere. 129. v. Not. 2. Si.

Religiosi etiam exempti in non exemptis Prioratibus deputati Priores, & eorum socij, possunt à Diœcesano loci, quàm diu ibi morantur, licitè ordinari, quamvis sint oriundi ex alia Diœcesi. Ibid. v. Nota denique. Quilibet Clerici etiam excommunicati peregrinantes ad Sedem Apostolicam ex quacunque causa, sunt unà cum rebus, & Ecclesiis suis sub protectione Sedis Apostolicæ. 442. v. Quando. 443. v. Concordat. Quidquid interim aufertur, debet restitui: quidquid attentatur, debet revocari. Ibid. v. Mihi. & seq. 442. v. Cùm quidam.

Clericus per saltum promotus, sive scienter, sive ignoranter; sive maiore, sive minore ordine omisso, potest obtinere dispensationem ab Episcopo. 894. v. De. Presbyter dubitans, an sit Diaconus ordinatus? post pœnitentiam pro negligentia peractam, potest ab Episcopo ordinari Diaconus. 894. v. Cùm P. Si autem in Diaconatu ministravit, dispensatio ad Papam pertinet. Ibid. v. De.

Clericus furtivè ordinatus dicitur, qui sine sententia Superioris, & absque examine se aliis ingerens, ignorante Ordinatore ordinatur. 894. v. Furtivè. Dicitur etiam ille furtivè ordinatus, qui Subdiaconatum eidem die cum 4. Minoribus recipit. 895. v. Cùm H. Noti, & digni, non censentur furtivè promoti, etsi non examinentur. Ibid. Ignoti verò, sive digni sint, sive indigni, deponi debent. Ibid. Si præcessit excommunicatio, in taliter accedentes lata, furtivè ordinatus, nec in suscepto ordine ministrare, nec ad altiores ascendere potest sine dispensatione Papæ. 894. v. Not. 2. 895. v. Cùm ab. Si autem furtivè ordinatus Religionem ingrediatur, & aliquamdiu se bene gerat, potest dispensare Episcopus in executione ordinum: non tamen potestate ordinariâ, sed delegatâ. 895. v. Cùm ab. & seq. Si non præcessit excommunicatio, potest dispensare Episcopus. 894. v. Not. 2. Imò, si Religionem ingrediatur, & mores eius exegerint, potest dispensare Abbas. 895. v. Cùm H. Si Ordinans hæc verba præmittat: *Non intendimus ordinare non examinatos, aut non approbatos*, tunc tales non ordinantur, defectu intentionis: nec potest denuo ordinari, nisi injunctâ pœnitentiâ. 894. v. Not. 2.

Clerici scienter in Censura ministrantes peccant, & fiunt irregulares: possùntque privari omnibus beneficiis, imò perpetuò deponi: nec Episcopus potest in depositione dispensare. 519. Reg. 24. 891. c. 3. 4. 5. & 6. Ignorantia probabilis excusat: Crassa autem, & supina indiget dispensatione. 893. c. 9. In dubio, an censura lata sit? præstat abstinere à Divinis, quàm ea tractare. 892. c. 5. Debet autem ministerium esse Ordini ita proprium, ut ab alio, qui Ordinem non habet, exerceri non possit. 891. v. Nota itaque.

Clerici in minoribus vix, aut nunquam possunt hanc irregularitatem incurrere. Ibid. In minore excommunicatione celebrans, licèt graviter peccet, neque tamen irregularis fit, neque jurisdictionem exercere prohibetur. 893. v. In. Confert Sacramenta validè, sed non licitè. Ibid. Episcopus, Presbyter, vel Diaconus, si justè depositus ministret, abscindatur ab Ecclesia. 891. c. 1. Ministrans post degradationem, præviâ monitione, excomunicetur. Ibid. c. 2. Communicantes illi pariter excommunicentur. Ibid. Contemnentes hæc omnia, in exilium mittantur. Ibid. Celebrantes Divina in loco interdicto, præter excommunicationem, si Clerici sint, Beneficiis spolientur; si Monachi, aut Moniales in arctiora Monasteria detrudantur. 892. c. 7. Insuper fiunt irregulares, & ineligibiles activè, & passivè. Ibid. v. De collatione. Qui actum ordinis solemniter administrat, quem tamen non habet, abijciatur de Ecclesia, & nunquam ordinetur. 893. c. 1. Diaconus celebrans Missam, non potest promoveri ad Sacerdotium, nec Episcopus potest dispensare. 893. c. 2. Insuper suspenditur à Diaconatu, sed Episcopus potest dispensare. 893. cap. 2.

Clerici studentis Privilegium circa perceptionem fructuum Beneficii per quinquenniū. 464. v. Debent. 476. c. 32. 917. v. Not. Ex. Cur proventus Beneficii quandoque jubeantur dari ex speciali privilegio; cùm tamen generaliter sit concessum? 476. v. Quæres. Licet proventus Beneficii integrè dentur, distributiones tamen quotidianæ prohibentur dari. 476. c. 32.

Clericus Venator. 889. v. Episcopum. Omnibus servis Dei, nominatim Episcopis, Presbyteris, Diaconis, venationes, & sylvaticæ vagationes cum canibus sunt interdictæ, sub gravibus pœnis. 889. v. Episc. v. Omnibus. Item habere accipitres, aut falcones ad venandum. Ibid. Intelliguntur autem hi Canones de venationibus periculosis, clamosis, aut tumultuosis: v. g. aprorum, non autem de modestis, & sine periculo. Ibid. v. Not. 2. Nimia, & effrænata venandi assiduitas cum neglectu Divinorum, aliorumque officiorum, & negotiorum, nimiis sumptibus, oppressione subditorum, variis scandalis &c. non potest excusari à peccato gravi. Ibid. v. Not. 3.

Cliens sumitur pro Actore, & Reo, cuius Ius Advocatus postulat, aut defendit. 194. v. Nota denique.

Concilio Testium. Vide: *Testium concilio*.

Coadiutores alij sunt temporales, & revocabiles: alij perpetui, & irrevocabiles, regulariter. 534. v. Not. 2. Perpetuorum alij sunt cum futura successione; alij sine illa. Ibid. Nulla Coadiutoria est propriè Beneficium, nec Coadiutor dicitur possidere Beneficium, sed accipit ex illo stipendium. Ibid. Quandonam Coadiutoria sit compatibilis cum priore Beneficio, & quando non? Ibid. Rectoribus Ecclesiarum ita leprâ infectis, ut Altari inservire non possint, dandus est Coadiutor, qui habeat curam animarum, & de Ecclesia congruam portionem recipiat. 533. c. 3. Quid faciendum, si redditus Ecclesiæ utrique non sufficiant? Ibid. v. Quando. v. Intellige. An in hoc casu Parochiani teneantur alere Coadiutorem? Ibid.

Coadiutores, qui dantur Episcopis, & superioribus Prælatis, petendi sunt à sola Sede Apostolica, non obstante contrariâ consuetudine. 534. v. Declarat.

Coadiutor perpetuus cum futura successione à solo Papa dari potest, juxta communem. Ibid. v. Not. 4. Iuxta Tridentinum nemini in quibuscunque Beneficiis deberet permitti: & observatum est hoc decretum usque ad Sixtum V. Ibid. Posteriores Pontifices concesserunt, quia Tridentinum salvam in omnibus voluit auctoritatem Sedis Apost. Ibid. Ex gravi causa potest etiam de jure communi Coadiutor dari, qui succedat. 534. v. Not. 4. Sine gravi causa non sunt concedendi, ne optent mortem Coadjuti. 538. v. Not. 2. Filij Principum, qui aliquando in adolescentia dantur Coadjutores Episcopis, non habent veri nominis Coadiutoriam. 534. v. Not. 3. Nec tales Coadiutoriæ sunt conformes Iuri, sed detestabiles, licet spe auxilij, & commodi excusari soleant. Ibid.

Codicillus quid sit? & quomodo differat à testamento perfecto. 595. v. Not. 7.

Cœmeterium est locus communis sepeliendis corporibus destinatus. 607. v. Not. 2. Apud. Benedicitur ab Episcopo, & per eam fit locus sacer, & religiosus. Ibid. & 691. v. Cœmeterium. Quænam Ecclesiæ habeant Ius Cœmeterij. 607. v. Not. 2. Etsi. Religiosis licet habere Cœmeterium. 899. c. 17. 900. v. Gregorius. Omnia Cœmeteria gaudent privilegio Asyli. 700. v. Not. 4. Pollutâ Ecclesiâ, polluitur etiam Cœmeterium contiguum, sed non vicissim. 698. v. Ecclesia. & seqq.

Cœmeteria sibi cohærentia, sive pariete tantùm seiunctâ, non censentur unum, sed plura, etiamsi detur transitus: proinde violato uno, non hoc ipso violetur alterum. 691. v. Ecclesia. v. Cœmeterium. Polluto Cœmeterio nemo in illo debet sepe-

ſepeliri, antè, quam reconcilietur. Ibid. Reconciliatur autem eodem modo, quo Eccleſia. Ibid. v. Colligitur. v. Cœmeterium. 689. v. Cœmeteria.

Cognatio in communi eſt triplex: Spiritualis, Legalis, Carnalis. 760. v. Not. 1. Eſt impedimentum dirimens matrimonij. Ibid. Ob quas cauſas Eccleſia hoc impedimentum introduxerit? Ibid. v. Not. 2. & 3.

Cognatio ſpiritualis oritur tantùm ex Sacramento Baptiſmi, & Confirmationis. 763. c. 3. Requiritur ſcientia, & intentio illam contrahendi. Ibid. Vt credatur Patrinus non habuiſſe intentionem, non ſufficit Iuramentum. Ibid. Eſt triplex: Paternitatis, Compaternitatis, & Fraternitatis. 760. v. Not. 4. Iure. Compaternitatis cognationem Iure antiquo non tantùm baptizans, & patrinus reſpectu parentum baptizati, ſed etiam coniuges patrinorum reſpectu eorundem parentum, & inter ſe (ſi matrimonium conſummârunt,) contrahebant. 763. c. 1. & 3. 762. c. 4. Poſt Trident. verò non extenditur ad uxores, nec ad patrinos inter ſe, ſed tantùm reſpectu baptizati. 760. v. Not. 4. Iure. 763. c. 3. Qui hoc impedimentū cōtrahunt ante nuptias, nō poſſunt nubere, imò debent ſeparari. Qui verò poſt nuptias, jure quidem antiquo etiam debebant ſeparari, ſed Iure novo tantùm privantur Iure exigendi debitum, ſi ſcienter fecerint. 76. c. 2. 762. c. 6. 393. v. Compaternitatem. Quouſque ſe extendat Cognatio ſpiritualis ex confirmatione orta? 763. v. Not. 2.

Cognatio legalis eſt quædam propinquitas a lege inducta, imitans naturam. 764. v. Cognationi. Oritur ex adoptione tanquam effectus. Ibid. & v. Per. Probabile quidem eſt, oriri etiam ex adoptione imperfecta: probabilius autem eſt, quod tantùm ex perfecta. 765. v. Not. Denique. Orta ex adoptione perfecta dividitur in tres ſpecies. 764. v. Not. 3. Ex prima ſpecie oriri impedimentū dirimens, dicunt omnes. De reliquis etiam eſt probabilius, quòd dirimant. Ibid. v. Nota 4. & ſeqq. Orta autem ex adoptione imperfecta, ne impediens quidem, nedum dirimens impedimentum eſt. 765. v. Nota denique.

Cognatio carnalis latè ſumpta comprehendit conſanguinitatem, & affinitatem tam ex copula illegitima, quàm legitima. 765. v. Poſtquam. 769. v. Expedita, v. Si.

Vide: *Conſanguinitas, Affinitas.*

Cognitio cauſæ judicialis eſt neceſſaria ad veritatem indagandam: imò jure naturali requiritur ad judicium. 11. v. III. Nulla committitur cauſa, ſine cognitione, niſi committatur ſola executio. Ibid. Regulæ quatuor ad ſervandū Ordinem cognitionum judicialium. 264. v. Not. 2. Videndum judici, an, quod objicit Reus, objiciat in modum exceptionis tantùm? an in modum mutuæ petitionis, & tunc juxta prædictas regulas procedendum. Ibid. v. Cùm Abbas. & ſeq. Si Reus conventus ſuper ſpoliatione, poſſit Accuſatori objicere aliam ſpoliationem per modum exceptionis, auditur, & elidit actionem illius, aliàs non auditur. 265. v. In. Si autem proponat ſpoliationem per modum actionis, poſteriùs primùm audietur. Ibid. Si exceptione probatâ periret cauſa principalis, prius de exceptione cognoſcendum, quàm ſententia definitiva in cauſa principali feratur. 264. c. 1. Non eſt tamen neceſſe, ut ſuper exceptione priùs cognita, etiam ſententiam priùs ferat, ſed ſufficit indirecta, quam directè fert ſuper cauſam principalem. Ibid. v. Non. Pendente cauſâ antecedente coram Iudice Eccleſiaſtico, cauſa conſequens non eſt tractanda à Iudice ſeculari. Exemplum. 265. v. Patet. Si concurrant cauſa poſſeſſionis, & petitionis, dubiùmque ſit, quiſnam ſit Poſſeſſor? priùs cognoſcendum eſt de Poſſeſſorio. Si autem conſtet quis ſit, poſſunt, ſi Iudex velit, ſimul tractari, utpote connexa, vel ſucceſſivè. 267. c. 2. 270. v. Aliis.

Cohabitatio Coniugum eſt unum ex præcipuis, quæ ſpectant ad matrimonium. 718. v. Regem. Etiamſi Filius per matrimonium non liberetur à Patria poteſtate, nō poteſt tamen pater cohabitationem licitè impedire. Ibid. Si impediat, poteſt Filius agere contra Patrem. Ibid. v. Not. 2. Non debent autem cohabitare ante benedictionem à proprio Parocho, vel Ordinario acceptam in Templo. 739. v. Statuit. Si uxor poſt nuptias abſit volens, maritus poteſt implorare officium Iudicis etiam ſecularis, ut ad ſe redeat. 718. v. Not. 2. Per ſolam cohabitationem liberam animo maritali factam, etiam abſque copulâ, convaleſcit matrimonium, vi, aut metu contractum, in foro externo. 726. c. 21. In foro autem conſcientiæ nulla mora ſufficit ſine animo ratificandi matrimonium; etiamſi cauſa metûs ceſſet. Ibid. Si abſit periculum incontinentiæ, poteſt vir etiam ad ſacros ordines promotus cohabitare cum uxore voto Caſtitatis adſtrictâ. 645. v. Not. 3. Si ſit periculum incontinentiæ, poſſunt coniuges à ſe diſcedentes ad cohabitandum compelli cenſuris, non non obſtante adulterio utriuſque, & temerariâ abjuratione cohabitationis. 360. c. 24.

Cohabitatio cum fœminis ſuſpectis prohibetur Clericis. 452. c. 1. 453. c. 4. & v. Not. 2. & ſeq. 455. c. 9. Chriſtianis non licet cohabitare cum Iudæis ſub pœna excommunicationis. 840. v. In. v. Iudæi. Iudæi habentes uxores Chriſtianas, vel fiant Chriſtiani, vel coniuges ab eis ſeparentur. Ibid. Chriſtianis non licet cohabitare cum Saracenis, nec naves eorum regere, ſub pœna excommunicationis, privationis bonorum, & ſervitutis, ſi capiantur. 840. v. Iudæi. v. Eos.

Colimbria idem, quod urbs Conimbrica. 911. v. Epiſcopo.

Collectas imponendi poteſtatem habent ſoli ſummi Principes. 681. v. Poteſtatem. Nemo alius præſumat ſine eorum auctoritate, & conſenſu, ſub pœna privationis Communionis. Ibid. v. Nemo. Miſerabiles perſonæ etiam Laicæ (v. g. Cæcus) non ſunt gravandæ collectis, ſed potiùs juvandæ. 678. v. Colligitur.

Collegium eſt numerus Perſonarum collectarum, ſive cohabitantium cum aliqua ſubordinatione. 59. v. In. Quomodo differat à congregatione? Ibid. Quot perſonæ requirantur ad Collegium conſtituendum, & conſervandum. Ibid. v. Not. 2. Quandonam Collegium cenſendum ſit Eccleſiaſticum, & quando ſeculare? 9. v. Quærit.

Collegium habetur pro certa perſona, potéſtque inſtitui pro hærede. 604. v. Pauperibus.

Colluſio eſt fraudulenta conventio inter Reum, & Actorem. 887. v. Colluſio. Si accuſator deſiſtat ab accuſatione, debet Iudex inquirere, an non ſubſit colluſio. Ibid. c. 1. Si accuſator, & Reus repentè redeant in gratiam, præſumitur colluſio, præſertim, ſi ſcelus ſit grave. Ibid. v. Accuſatores. Ex ſola amicitia non præſumitur colluſio; quia ſunt multi amici boni uſque ad Aras. Ibid. Clericus colluſionis ſuper beneficio convictus eodem perpetuò eſt ſpoliandus. 888. c. 3. Propter colluſionem cum Inquiſitoribus jam abſolutus, ab illis iterum impeti poteſt: perimitur tamen prior inſtantia, & inchoatur novus proceſſus. Ibid. v. Ex integro.

Coloris diverſitas ſola non inducit diverſitatem habitûs Regularis: niſi color ex diſpoſitione Regulæ ſit de eſſentia habitûs. 102. v. Vel.

Colubria idem eſt, quod civitas Conimbrica. 911. v. Epiſcopo.

Coma nutritio prohibetur Clericis. 448. c. 4. 5. 7.

Comite maior eſt Legatus Principis: Comes autem maior Iudice. 697. v. Not. 3. Per.

Commenda aliis nominibus vocatur Guardia, Cura, Cuſtodia. 506. c. 2.

Commenda tribuit Titulum aliquem, & in rebus favorabilibus comprehenditur nomine Beneficij. 523. v. Not. 1. Alia eſt curata, alia non curata. Item alia propter commendatarij neceſſitatem, vel utilitatem. 93. v. Huiuſmodi. Parochiæ prohibentur commendari non habentibus ætatem legitimam, aut Sacerdotium. Nec tali, niſi unam, nec in illius, ſed Eccleſiæ evidentem neceſſitatem, aut utilitatem, nec ultra ſemeſtre. Ibid. c. 15. An Epiſcopus poſſit ante ſemeſtre finitum commendam datam revocare. 94. v. Vltra. Monaſteria debent ſuas Eccleſias, & Prioratus per ſuos gubernare, & non aliis committere. 499. c. 32. Faciliùs aliquis privatur Eccleſiâ ad tempus tantùm commendatâ, quàm in titulum verum conceſſâ. 798. v. Colligitur. Revocatio omnium Commendarum à Clem. V. conceſſarum. 506. c. 2.

Commendatarius dicitur, cui beneficium commendatur: ſive apud quem quaſi deponitur. 516. v. Nota.

Commendare ſignificat interdum deponere, interdum laudare, interdum cuſtodire. 93. v. Huiuſmodi. Beneficium, quod cōmendatur, ſive cuſtoditur, nihilominus vacat. 516. v. Nota.

Commiſſarius Papæ extrajudicialis, v. g. ad electionem poteſt eſſe ſimplex Religioſus: non autem judicialis. 87. v. De.

Commiſſarij habent juriſdictionem tantùm delegatam. 429. v. Commiſſarios. Poſſunt ob ſuſpicionem recuſari, niſi delegatio facta ſit à Principe cum Clauſula: *Recuſatione remotâ.* Ibid. Si reſcriptum deviat à communi ſtylo, & naturali ratione, non debet Commiſſarius illud exequi, ſed exſpectare ſecundam juſſionem. 12. v. Si reſcriptum.

Commiſſiones poſt concluſionem in cauſa nihil valent, niſi expreſsè derogent concluſioni, quod tamen vix contingit. 524. v. Concluſum.

Com-

Commissarius Abbatis ad Benef. conferenda, non potest Abbati conferre Beneficium. 537. v. Supponit.

Commodatum quid sit, & quomodo differat à Precario, & Precariâ. 563. v. Precariis. Est species quædam alienationis, ideóque in rebus Ecclesiæ prohibita, nisi adsit justa causa. Ibid. Ante expletū usum, sive tempus concessum, contra comodatariū non agitur comodati, nec facilè revocatur. Ib. c. unic. Ex qua culpa comodatarius conveniri possit? Ibid.

Communicatio cum Fidelibus triplex est. 1. Interior. 2. Exterior. 3. Mixta. 941. v. Not. 3. Primam Ecclesia justis auferre nec vult, nec potest. Secunda verò, & tertia potest auferri peccatoribus pertinacibus per excommunicationem. Ibid. v. Not. 4.

Communicatio cum Excommunicatis triplex est. In Crimine criminoso; In Divinis; In Civilibus, seu Politicis. 942. v. Not. 9. Qui excommunicato communicat in Crimine criminoso, peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem maiorem. Ibid. & 950. c. 29. 957. c. 55. Qui participant alio modo ante monitionem canonicam non sunt excommunicandi excommunicatione minore. 959. c. 3. 960. c. 9. Incurrunt autē excommunicationem minorem. 942. v. Not. 9. Si per eam communicationem excommunicatus induresçat, prævià monitione potest communicans excommunicari excommunicatione maiore. 950. c. 30. 959. c. 3.

Communicantes autem illis, qui cum Participibus suis excommunicati sunt, etiam incurrunt. 950. c. 30. Quomodo peccent, qui participant secundo, vel tertio modo? 942. v. Ut. 950. De. Clericus scienter, & sponte participans excommunicato à Papa, eâdem excommunicatione involvitur, & ad Papam debet remitti. 947. v. Clericos. Sine scrupulo fieri potest, quando tendit ad eorū correctionē. 953. v. Consultus. Patrefamilias excommunicato, excusatur familia. 951. c. 34. Quænam personæ aliæ excusentur à censura, si agant cum excommunicatis? Ibid. Quænam personæ teneantur agere cum excommunicatis? 950. c. 30. Hæretici præcipuè quidem vitandi sunt, Ecclesia tamen habet potestatem dispensandi. 945. v. Quo. Imo Martinus V. & Leo X. defacto dispensârunt, ut tantùm vitarentur nominatim excommunicati, & publicè denunciati: uti & Notorij percussores clericorum, si factum nullâ possit tergiversatione celari, aut ullo suffragio excusari: non verò alij etiam notorij, antequam denuncietur. 945. v. Not. 2. & seqq. 947. c. 14. Ab hæreticis toleratis (quales sunt in Germania, Gallia, Anglia,) possunt licitè peti Sacramenta. 946. v. Not. 5. Potest pro illis orari publicè, & sacrificari: imò possunt nominari in oratione, si absit scandalum. Ibid. v. Nota denique. Si præsumantur piè decessisse, potest illis concedi sepultura sacra. Ibid.

Communionis nomine non semper intelligitur Eucharistia, sed quandoque orationes, & sacrificia pro mortuis 870. v. Nota 2. Hæc communio non negatur etiam furibus, & latronibus, si pœnitentiæ signa dent Presbytero, vel Diacono. Ibid. v. Fures. & seq.

Communio Paschalis præcipitur. 938. v. Omnis. Religiosi non tenentur communionem sumere à Prælatis secularibus. 900. v. Gregorius.

Communitas perfecta quid sit? 42. v. Not. 7. Ea, admittendo inhabiles ad aliquid agendum, censetur habilitare. 69. v. Una. 200. v. 3. Quod fit per Caput, & Procuratores Communitatis, censetur fieri nomine omnium. 586. c. 8. Expositis, quorum parentes ignorantur, solent subvenire Communitates, si Ecclesia non possit, & publica hospitalia desint. 849. v. Not. 2.

Compensationi, aut deductioni in deposito non datur locus, licèt in aliis contractibus detur. 564. v. Bona. 565. v. Not. 2. Cum. Paria delicta coniugum mutuâ compensatione delentur. 866. c. 7. Admittitur hæc compensatio etiam post separationem à toro. Ibid. v. Nota Compens. Debet fieri per Iudicem ex Officio. Ibid.

Compositio locum habet in causis beneficialibus, & ad eam partes compellere potest Papa. 65. v. Coëgit. Ad compositiones tantùm vocandi sunt præsentes de Universitate, etiamsi maior pars absit. 183. v. Videtur.

Concepti filij in favorabilibus habentur pro natis. 775. v. Not. 2. Cum. Impediens conceptionem prolis ex libidine, vel odio, ut homicida tenetur. 851. v. Qui ex. & seq.

Concedendi verbo non semper infertur omnimoda Dominij translatio. 586. v. Ex h. t. Collig. Episcopus concedens alicui Ecclesiam, semper intelligitur sibi reservare Curationē, Procurationē, Visitationem, & Cathedraticum. Ibid. v. Colliges 2.

Concessio alia est personalis, cùm personæ certæ: Alia Realis, cum ipsi officio aliquid conceditur. 536. c. 6. Non prioritas concessionis, sed valor attendendus est. 671. c. 20.

Concessio Bonorum Ecclesiasticorum ultra triennium prohibetur, & annullatur. 559. v. Prohibet. Episcopus potest cum consensu Capituli concedere inferiori dignitati aliquod Ius pertinens ad suam dignitatem. 536. v. Notandum. Talis Concessio non potest revocari per successorē. Ibid. In generali concessione non veniunt ea, quæ quis verosimiliter in specie non esset concessurus. 141. v. Not. 3.

Conceditur quandoque de novo ad cautelam, quod jam de Iure communi liceret. 44. v. Concedimus.

Concessio Ecclesiæ non vacantis, aut sine auctoritate Episcopi de Iure non subsistit. 667. v. Si. Ecclesia Patronata non potest concedi sine consensu Episcopi, & Patroni. 671. v. Not. 1.

Concessiones odiosæ strictè sunt interpretandæ, non autem favorabiles. 624. v. De novalibus. In favorabilibus, ubi conceditur maius, etiam conceditur minus: non autem in odiosis. Ibid. 781. v. Not. 2. Etsi.

Concilij generalis adeundi causâ Episcopus vocatus, potest petere subsidium charitativum. 680. v. Not. 3.

Conciliorum generalium Constitutiones tacitè habent Clausulam derogatoriam ad Rescripta. 27. v. Expressam.

Concilium Lateranense celebratum est sub Alexandro III. Anno 1179. teste Guilielmo Tyrio, qui interfuit. 622. v. Not. 5. Tridentinum salvam in omnibus voluit potestatem, & auctoritatem Sedis Apost. 538. v. Futuræ.

Concilia Provincialia deberent juxta SS. PP. & Concil. Lateran. ac Trident. singulis annis celebrari, & statuta in Synodis Diœcesanis statim publicari: sed in Germania hæc observari nequeunt. 810. c. 25. An autem multorum annorum intermissio excuset Archiepiscopos, viderint ipsi. Ibid. Episcopus vocatus ad Concil. Provinciale, potest petere subsidium charitativum. 680. v. Not. 3. Ad Concilia Provincialia debent etiam invitari Capitula Cathedralia, eorúmque Procuratores ad tractatus admitti: non tamen ad decidendum. 550. c. 10. Quis sit Iudex in Conciliis Provincialibus. Ibid. v. Probat. Olim Concilium Provinciale poterat causas Episcoporum tractare, eósque deponere: nunc autem est reservatum Papæ. 223. v. Ad. Pro Concione Theologica pretium accipere, est simoniacum. 837. v. Not. 3. De Iure nulli conceditur concionari, quàm Episcopo. 173. v. Quod. Nulli quoque conceditur munus concionandi, excluso Episcopo. 138. v. Nota.

Concionatores sint viri potentes opere, & sermone. 172. v. Episcopi. Assumendi sunt ab Episcopis, & ab iisdem, si opus est, etiam sustentandi. Ibid. Facultas, quæ Religiosis conceditur, potest revocari. 173. v. Quod.

Conclusum in causa dicitur, quando utraque pars renunciat ulterioribus allegationibus, & probationibus 514. v. Conclusum. Post Conclusionem causæ, de Iure Canonico probationes facti, & Instrumenta produci non possunt. Ibid. Factâ conclusione dicitur liquere de causa. Ibid. Commissiones post Conclusionem concessæ nihil valent, nisi Papa expressè deroget conclusioni. Ibid.

Concordata Germaniæ explicantur fusè per 5 Paragraphos à fol. 508. usque ad 513. In primo modificatur Extravagans: *Ad Regimen*. non autem Extravag. *Execrabilis*. Ibid. v. Hæc. v. Repetit. & seqq. 509. v. Et hæc In secundo conceditur electio Canonica in Ecclesiis Metropolitanis, & Cathedralibus: nec non Monasteriis Germaniæ, exceptis casibus Extrav. *Ad Regimen*. Concordatis ipsis insertæ. 509. v. Concedit. & seqq. In tertio cōcedit Pontifex, ut cæteræ dignitates, & beneficia, etiam curata, (salvo tamen jure Patronatûs,) alternis mensibus conferantur, exceptis Præposituris, & Decanatibus. 510. v. Placet. & seqq. Quod si Papa intra tres menses à die notæ vacationis non conferat, potest conferre ordinarius Collator. Ibid. v. Intra. In quarto solvendæ Annatæ, & Taxæ Cameræ Apostolicæ. 511. v. Placet. & seqq. In quinto confirmatur Decretū Eugenii IV. pro Germania. 512. v. Primo. & seqq. Et adduntur Clausulæ. Ibid. Hæc Concordata ex parte Pontificis sunt gratia, ex parte Germa-

norum contractus. 515. ℣. Paginam. Non exspirant cum morte Pontificis, sed sunt perpetua: possunt tamen tolli ex plenitudine potestatis. Ibid. & 514. ℣. Extinq. Ex gravi causa potest Papa etiam stantibus concordatis aliter disponere, & Episcopos prævenire. 513. ℣. Not. 2.
Concubinæ prohibentur Clericis. 452. ℣. Si. & seqq. 453. ℣. Nota. Clerici detinentes publicè Concubinas privandi sunt Beneficio. 208. ℣. In. An sint ipso facto propriè suspensi, ac vitandi. 455. ℣. Not. 2. & seqq.
Concubinarius communicans Concubinariæ excommunicatæ in crimine etiam incurrit excommunicationem. 957. c. 55.
Concubinatus propriè est coitus cum Concubina domi retenta. 777 ℣. Nihilominus.
Concubitus damnatus est coitus illorum, qui sunt inhabiles ad matrimonium: ut Consanguinei, Religiosi, etiam antè conjugati. 778. ℣. Not. 1. Omnis incestus, sacrilegium, & adulterium est concubitus damnatus. Ibid. Filij nati ex concubitu damnato non legitimantur per subsequens matrimonium: possunt tamen legitimari per dispensationem Pontificis. Ibid.
Concupiscentia quando sit peccatum? 4. ℣. Non.
Concurrente Papâ, vel Legato eâdem die in conferendo Beneficio cum Episcopo, si nesciatur, quænam collatio sit prior, melior erit conditio possidentis. Si neuter possideat, præfertur collatio Papæ. 499. c. 31. Si autem Episcopus addat diem, & horam: Papa verò non, præfertur collatio Episcopi. Ibid. Episcopus concurrit in jurisdictione externa cum inferioribus Prælatis, præsertim secularibus, ita, ut detur locus præventioni, & optioni, nisi inferior præscriptione, aut consuetudine eam obtineat excluso Episcopo. 140. ℣. Not. 6. 141. ℣. Not. 3. 664. ℣. Nota. Diremptis nuptiis ancillæ cum servo, si in repetenda dote Dominus cum ancilla concurrat, dos potiùs Domino, quàm ancillæ reddenda est. 758. ℣. Not. 1. Ex eodem.
Conditio est actio, quâ quis prosequitur Ius suum in Iudicio. 555 ℣. Quæ.
Conditio est quædam adjectio posita, vel subintellecta in dispositione, aut contractu, suspendens, & resolvens ipsum. 744. ℣. Not. 1.
Conditio ex natura sua suspendit effectum actûs gesti, donec conditio eveniat. 338. ℣. Sed.
Conditione non positâ, actus est nullus, potéstque revocari. 745. ℣. Interposita. Exprimitur per particulas: Si, vel Nisi. 744. ℣. Not. 3.
Conditiones aliæ sunt generales, & intrinsecæ: aliæ particulares, & extrinsecæ. 744. ℣. Not. 2. Intrinsecæ intelliguntur inesse, etiamsi non exprimantur. Ibid. Extrinsecæ subdividuntur in necessarias, impossibiles, & contingentes. Ibid. Contingentiû aliquę repugnant substantiæ actûs, vel contractûs: aliæ non. Ibid. Aliquæ sunt honestæ, aliæ turpes. Ibid. Aliæ de præterito, præsenti, & futuro. Ibid.
Conductoris pretium pro re locata vocatur Canon, & pensio, & merces. 570 ℣. Propter. 569. ℣. Tempore.
Conductio bonorû Ecclesiasticorû ultra Trienniû prohibetur, & annullatur. 559. v. Prohibet. 555. ℣. Nulli. Locans Domû, quâ inhabitat, & scit, se habere unicam, nô potest postea Conductorê expellere ante tempus. 570. v. Domû. Ex variis tamen causis potest Côductor amoveri ante tempus finitû: v.g. 1. Si perversè ibi fuerit conversatus. 571. ℣. Perversè. 2. Si Canonem non solvit Biennio, nisi celeriter satisfaciat. 570. c. 3. Imò juxta Ius Cæsareum etiam citiùs. 571. ℣. Si Canonem. 3. Si casus necessitatis, quæ non erat tempore locationis, id postulet. 570. c. 3. & ℣. Domum. 4. Si locatoris Pater, Avus, Filius, aut Frater ibi sit collocandus. 570. ℣. Domum. 5. Si Domus necessariò sit reficienda. 570. c. 3. Si conductor ante tempus expellatur, remitti ei debet merces pro residuo tempore, & cessante causâ Domus iterum restitui. 570. ℣. Domum. Vicissim autem potest etiam Conductor propter supervenientem, & improvisam necessitatem, quæ tempore locationis nondum fuit, rem locatam ante tempus deserere. Ibid. Debet autem hoc casu locatori id denunciare, nisi causa sit notoria. Ibid. Propter sterilitatem fortuitam sine culpa Conductoris, remittenda est ei pensio pro rata, nisi præcedentis, aut subsequentis anni ubertate compensetur. 570. c. 3. Varij casus, in quibus Conductori nihil remittitur. Ibid. v. Nota. 2. Non. An propter ubertatem fortuitam possit Conductoris pensio augeri? Ibid. v. Nisi.
Confabulatio prohibetur Clericis cum mulieribus suspectis de fornicatione. 452. v. Si.
Confessarius Canonicorum, qui sub Divinis officiis audit confessiones, lucratur distributiones quotidianas. 466. v. Not. 3. Quibus, & quomodo liceat eligere Confessarium? 939. ℣. Ne. & seq.
Confessarius cum facultate Episcopi electus, non potest absolvere à Casibus Episcopo reservatis. 940. ℣. Si. Electio Confessarij sine licentia Superioris, nullâ potest consuetudine acquiri. Ibid. Confiteri quandoque idem, quod fateri extra Sacramentum. 865. ℣. Ipséque. Quandoque sumitur Confessio tantùm pro signis pœnitentiæ, & conversionis. 870. ℣. Not. 2.
Confessionum extra Sacramentum alia est judicialis, alia extrajudicialis. 295. ℣. Not. 1.
Confessio Sacramentalis annua præcipitur sub privatione ingressûs in Ecclesiam, & Sepulturæ. 938. ℣. Omnis. Nulli Regularium licet Confessiones secularium audire, (etiam sacerdotum) nisi sit approbatus. 612. ℣. Etsi. Religiosi non tenentur confiteri Prælatis secularibus, si nolint. 899. c. 16. 900. ℣. Gregorius.
Confessio Iudicialis fit variis modis. 295. ℣. Not. 2. 296. ℣. Not. 3. Exceptionem tamen objiciens, non intelligitur confiteri intentionem Adversarij. 372. ℣. Sed. ℣. Quia. Alia est simplex, cui videl. nulla additur restrictio, aut excusatio. Alia qualificata, cui aliquid additur per modum restrictionis, aut excusationis. 296. ℣. Not. 3. Simplex fundat intentionem Actoris, & semper acceptatur etiam post conclusionem causæ, nisi metu extorqueatur. 296. ℣. Not. 2 3. Facit rem notoriam, & tollit præsumptionem Iuris, & de Iure. Ibid. ℣. Not. 2. In Civilibus non requiritur alia sententia, sed Confessio habet vim sententiæ, etiam rei judicatæ. Ibid. In Criminalibus numeratur inter genera probationum, imò vocatur probatio plenissima. 295. ℣. Not. 2. 296. ℣. Not. 2. 224. ℣. Not. 2. Liberat partem adversam ab onere probandi, potéstque ferri sententia, etiamsi reliquus processus sit invalidus. Ibid. Opus tamen est sententiâ. Ibid. Nemo potest contravenire, aut conqueri contra Confessionem propriam. 811. ℣. Continet. Ad solam tamen mulieris Confessionem adulterij cum Sacerdote commissi, non debet is puniri. 865. c. 5.
Confessi ex metu probationis, & Concilij, sunt pares quoad pœnam: non autem sponte confessi. 224. ℣. Not. 3.
Confessio qualificata acceptatur quidem, sed, si qualitas, sive excusatio habeat præsumptionem Iuris contra se, probanda est excusatio. 296. ℣. Qua. & seq. Similiter probanda est excusatio, sive qualitas, si non sit simplex, sed contineat plura, etiamsi præsumptionê Iuris nô habeat contra se. Ibid. ℣. Aut. Qui Confessioni Criminis addit qualitatem *excusantem*, etiamsi illam probare non possit, mitiùs tamen puniri potest. Ibid. ℣. Nota denique.
Confessio dubia semper accipienda in favorem Confitentis. Ibid. Nulli de se confesso, creditur adversus alium in eodem crimine: ideóque talis nec interrogari debet de aliis, excepto crimine læsæ Maiestatis. 295. c. 1. 309. c. 10.
Confessio de aliis parit præsumptionem contra *illos*, licet non sint infames: infamibus autem injungitur purgatio, &, si purgare se non possint, puniuntur tanquam convicti. 295. ℣. Non est.
Confessio Advocati præjudicat Clientulo, nisi Cliens eam tanquam erroneam revocet. 431. ℣. Not. 2.
Confessio extrajudicialis est, quæ fit extra Iudicium, aut saltem coram Iudice non suo. 295. ℣. Not. 2. 224. ℣. Aliquatenus. Facta, parte alterâ præsente, in Civilibus parit plenam probationem, quæ possit in Iudicio produci: & præjudicat etiam hæredi Confitentis. 296. ℣. Not. 1. Facta autem, parte alterâ absente, si duobus testibus probetur, parit præsumptionem, & semiplenam probationem. Ibid. In Criminalibus non probat delictum quoad pœnam ordinariam, etiã de Iure Canonico. 897. ℣. Not. 2. Quod. Facit tamen indicium ad Torturam: imò sæpe plenam probationem. 296. ℣. Not. 1.
Confirmans aliquem actum facit eum suum. 496. ℣. Collige.
Confirmationibus Collationum, Vnionum, &c. inter Ecclesias in forma communi datas, non intendit Papa præjudicare Iuribus Diœcesanorum. 446. ℣. Ex.
Confirmationem Principis requirens compositio, intelligenda est de Confirmatione ex certa scientia. 446. ℣. Nota.

Con-

Confirmans (nisi expresse aliud dicat) nihil novi dat, sed in antiquo statu omnia relinquit; sensus enim Confirmationis est: sicut prius concessum est, ita nos concedimus, & confirmamus. 395. ℣. Not. 3. Si prima donatio est invalida, etiam Confirmationes subsequentes sunt invalidæ. 395. ℣. Not. 3. 336. ℣. Reperta.

Confirmatio Electi, & electionis quid sit, & quomodo distinguatur ab institutione, & collatione. 535. ℣. Not. 2.

Confirmatio Episcoporum electorum olim pertinuit ad Metropolitanos; hodie ad Pontificem, etiam in Germania. 84. ℣. Ad quem. & seq. 60. ℣. Impleatur. Aliorum Prælatorum Confirmatio ordinariè pertinet ad proximum Superiorem. Ibid. & 85. v. Aliorum. Potest tamen Episcopus Ius confirmandi Abbatem alicui alteri (v. g. Capitulo) dare saltem in fundatione monasterij, si non etiam postea; semper tamen ex sufficiente causa. 47. v. A. Exempti Prælati confirmantur à Pontifice, vel Legato, si quis in Provincia sit. Ibid. Generales Ordinum quorundam canonicè electi, eo ipso habent plenam jurisdictionem ex speciali Privilegio sine alia Confirmatione. 85. v. Aliorum. 60. v. Impleatur. Petenda est Confirmatio intra tres menses post consensum in electionem, aliàs electio caret viribus. 91. c. 6. Qui in Curia Romana promoventur, procurare debent literas Apostolicas, quibus eorum promotio, sive Confirmatio contineatur. 65. v. Quæres. 2. 104. v. Sancit.

Confirmandi se ipsos sistant Pontifici, si commodè possunt. 84. v. Sanxit. Quomodo Electi Germaniæ Confirmationem petere soleant? 85. v. Personaliter. 509. v. Ad.

Confirmans tenetur priùs inquirere in Electionis processum, & electi personam: vocareque opponentes, & discutere opposita. 60. v. Inquiratur. 66. v. Quando. 102. v. Nota. Durante appellatione contra electionem non valet Confirmatio Electi. 97. v. Si. Si Appellans recedat ab appellatione ad Curiam, Iudex ordinarius (ad quem Confirmatio pertinet) non potest electum priùs confirmare, donec inquirat: an non Simonia intercesserit? 100. v. Quod in. Pendente lite de Iure eligendi electio jam facta, nec confirmanda est, nec retractanda, sed exspectandus eventus litis. 108. v. Nec. Si nihil obstet, tenetur Superior Electum confirmare, nisi Papa ex plenitudine potestatis alium promoveat. 60. v. Impleatur.

Valet Confirmatio facta etiam ab occultè excommunicato (modò potestatem aliàs habeat,) non autem à publicè excommunicato. 401. v. Not. 1. Superior committens alteri Confirmationem Electi sine justa causa, si alter indignū confirmet, est puniendus: non autem, si ex justa causa id fecit, vel saltem probabili. 85. v. Quæres. Ante Confirmationem, & literas Apostolicas obtentas, non potest Electus licitè exercere jurisdictionem, nec administrare bona Ecclesiastica, nisi necessitas, vel utilitas Ecclesiæ postulet: Sub gravibus pœnis. 61. v. Beneficia. 62. c. 9. 65. c. 17. 68. v. Non. 85. v. Vltra.

Confirmatio autem tribuit ipsi utrumque Ius, etiam ante installationem, nisi consuetudo eam prærequirat. 65. v. Quæres. 2. v. Confirmationem. Si quis accipiat Confirmationem ab aliquo, qui confirmandi Ius non habet, & ingerit se administrationi, incidit in pœnam Cap. Avaritiæ. De Elect. 84. v. Ad quem. Cassatâ Electi cuiuscunque Confirmatione non hoc ipso cassatur Electio præcedens, si aliàs legitima fuit. 99. v. Si. Vbi Episcopi non eliguntur, sed præsentantur à Principibus, non confirmantur, sed instituuntur. 60. v. Impleatur.

Regularibus in particulari non consuevit, confirmari aliquid nomine proprio possidendum. 445. c. 5.

Confirmatio rei pacifice possessæ facta à Superiore, impedit processum Iudicis inferioris, non autem Confirmatio rei litigiosæ: hæc enim est ipso jure nulla. 443. v. Not. 1.

Confirmatio etiam Papæ in forma communi non tribuit novum Ius, nec impedit Processum Iudicis inferioris. Ibid. v. Not. 2. 444. v. Nota denique.

Confirmatio ex certa scientia impedit processum Iudicis inferioris, exceptis duobus casibus. 443. v. Not. 3. 444. v. Nota denique. & seq. Quando tenor rei confirmandæ inseritur literis Papæ, censetur eius confirmatio ex certa scientia, sive vox: *Confirmamus.* præcedat tenorem, sive sequatur. 445. v. Nota. Quod. 446. v. Sed.

Confirmatio ex plenitudine potestatis supplet omnes juris defectus. 443. v. Not. 3. Literæ Confirmationis sententiæ, non facientes mentionem appellationis factæ, sunt nullæ: si autem faciant, valent (nisi specialiter revocentur) donec de iniquitate sententiæ constet. 444. c. 3.

Confirmationis Sacramentum intelligitur quandoque sub nomine Chrismatis. 823. v. Nota hic. Consignationis Episcopi. 659. c. 1. Si per errorem oleum pro Chrismate sumatur, non est iteranda Confirmatio, sed cautè supplendum, quod fuit omissum. 115. v. Sacramenta. Minister eius ordinarius est Episcopus: potest tamen per dispensationem, vel delegationem esse simplex Sacerdos. 44. v. Solis. In casu necessitatis non requiritur dispensatio, vel delegatio. Ibid. Oritur ex hoc Sacramento, sicut ex Baptismo Cognatio spiritualis. 763. c. 3. Iure antiquo eodem modo oriebatur, sicut ex Baptismo, dummodo Patrinus esset confirmatus. 761. v. Not. 5. 763. c. 1. & 3. Trident. restrinxit eam ad Confirmantem, & Confirmatum, eiusque patrem, matrem, & Patrinum tantùm. 763. v. Not. 2.

Confratres alicuius Religiosi Ordinis dicuntur. Primò, qui, licet maneant in seculo, Ordini tamen se obtulerunt mutato habitu. Secundò, qui bona sua dederunt Religioni, usufructu retento. 914. c. 24. Hos possunt Religiosi sepelire ex privilegio etiam tempore interdicti. Ibid. Quam diu Confratres in Domo sua, & non in Monasterio habitant, debent persolvere jura Episcopalia. 916. c. 32. 906. ℣. 5. De. & seq.

Congregatio est quivis Conventus plurium, etiam sibi non subordinatorum, nec coordinatorum. 59. v. In. Ad Congregationem constituendam sufficiunt duo. Ibid.

Coniuges præter debitum Carnis obligantur ad mutua obsequia sibi impendenda. 756. v. Not. 3. Non contrahunt veram Societatem, vi cuius tempore matrimonij quæsita sint ipsis communia. 791. v. Divisionem. Non permittuntur donare invicem res maioris valoris, aut momenti exceptis certis casibus: morte tamen donatoris convalescit talis donatio. 583. v. Not. 5. 793. c. 8. Vt unus Coniugum altero absente possit transire ad secundas nuptias, non sufficit verisimilis præsumptio. 256. v. De ipsius. Si post matrimonium ratum, sed non consummatum transeant ad Religionem, non expectatur annus probationis, sed intra bimestre debent profiteri secundùm aliquos, Sanchez tamen contrarium censet probabilius. 636. v. Not. 2. Nullus coniugatus est ordinandus, nisi ab uxore continentiam profitente absolvatur. 645. c. 5. & 6.

Coniux insidians vitæ alterius coniugis, pœnitentiæ est subiecta absque spe coniugij. 785. v. Si. & seq.

Coniunctio in materia de matrimonio non significat sponsalia, sed matrimonium. 732. v. Ne.

Connexa habentur pro uno. 499. v. Nota Papam. Quod de uno Connexorum dicitur, etiam ad alterum extenditur, ubi eadem est ratio. 4. v. Quod. Lex censetur abolita, si aboletur id, cum quo est connexa. Ibid. v. Translato. Vbi articuli literarum non sunt connexi, clausulæ tantùm respiciunt præsentia. 435. v. Glossa.

Consanguinei non sunt ditandi ex redditibus Ecclesiæ. 591. v. Not. 2. Clericos. 592. v. Ad 5. Possunt tamen illis fieri moderatæ Donationes, si pauperes sint. 593. v. Not. 9. Pauperes autem censentur non tantùm, si necessariis, sed etiam, si convenientibus suo statui careant. Ibid. Legatum factum Episcopo à Consanguineo, præsumitur affectu cognationis; ab Extraneo verò intuitu Ecclesiæ factum, nisi aliud exprimatur. 602. v. Si. & seq. Quoto quis gradu remotior distat à stirpe, eodem gradu distat à quolibet per aliam lineam ab eadem stirpe descendente: licet alter uno tantùm gradu distet. 770. c. 3. 773. v. Vir. Consuetudo tamen cuiusdam loci, ut utraque persona per gradus requisitos distet, ad cavendum scandalum jubetur observari. 770. c. 3. Quomodo conciliandi Canones, quorum aliqui Consuetudinem contrahendi intra gradus prohibitos reprobant, alij verò admittunt? 771. a. Non. & seq. In primo gradu Iure Divino dirimit matrimonium; Iure Canonico verò olim usque ad septimum; post Innoc. III. autem usque ad quartum tantùm est prohibitum. 772. v. Not. 2. Olim. 770. c. 3. Hanc tamen prohibitionem suam Innocentius III. vult esse perpetuam, nec ullo tempore posse præscribi contra. 772. c. 8. Ad impediendas propter Consanguinitatem nuptias sufficit unus testis de auditu, modò sit integræ fidei, & probet ex fama, vel alio firmo argumento: licet in contrarium maiores juramentum offerant. 728. v. Not. 2.

Suffi-

Sufficit, si sola mater sponsi, aut sponsæ asserat, eos esse consanguineos. 313. v. Proposuit. Ad dirimendas autem jam contractas requiruntur plures testes integræ fidei, & jurati. Ibid. Sufficiunt autem duo, etiam duæ fœminæ, etiamsi altera sit mater, quia hæc tantùm in uno casu non admittitur. 313. v. Not. 2. & 3. Testes pro matrimonio separando, postquam impedimentum consang. ad quartum gradum restrictum est, non ampliùs admittuntur de auditu. 324. v. Concessum. Testes, qui hoc impedimentum probare volunt, debent accuratè per gradus id ostendere: præsertim, si tantùm sint de auditu alieno. 772. v. Not. 2. Cùm. Consuetudo, ut post probationem impedimenti huius ab una parte factam, alterius partis testes non recipiantur, reprobatur. 315. c. 16. Scienter contrahentes in gradu prohibito, debent ad tempus separari, & pœnitentiam agere: postea cum illis dispensari, aliàs proles esset illegitima. 527. Reg. 49. 739. v. 1.

Dispensatur in gradibus solo jure Canonico prohibitis tam ante, quàm post contractum matrimonium ex triplici causa. 1. In favorem liberorum. 2. Ad vitandum scandalum. 3. Propter bonum pacis. 772. v. Grave. Difficiliùs dispensatur in consanguinitate, si mulier sit rapta. 527. Reg. 49. Infideles in gradu prohibito copulati, post conversionem suam non sunt separandi. 770. c. 4. 789. c. 8.

Consecrari possunt plura altaria in una Ecclesia simul, sicut & plures Episcopi unâ die. 689. c. 5. In Consecratione debet Ecclesia dotari, nisi jam in fundatione dotata sit. 690. v. Colligitur. Si Ecclesia absque dote consecrata fuit, primò Fundator, aut, qui eam fecit consecrari: deinde in horum defectu Episcopus consecrans conveniri, & compelli potest. Ibid. Amittitur consecratio Primò, si parietes Templi maiori ex parte pereant, vel destruãtur 689. v. Parietibus. Secundò, si maior pars Templi simul destruatur. 689. v. Nota 2. Non amittitur autem Primò, si tantùm minor pars Templi, vel parietum destruatur, licet simul. Secundò, si maior pars successivè tantùm destruatur, etiamsi id fiat ex intentione renovandi totam Ecclesiam. Ibid. Ante Consecrationem Episcopus non dicitur promotus, nec absolutè Episcopus, sed Electus. 14. v. In Episcopum. Potest quidem ante Consecrationem ea, quæ sunt jurisdictionis, si confirmatus sit: non verò ea, quæ sunt Ordinis. 65. v. Confirmationem. 61. v. Beneficia. Episcopus confirmatus debet intra tres menses petere Consecrationem, quibus elapsis vacant priora Beneficia Electi, non priùs. 61. v. Beneficia. 85. v. Munus. Si Archiepiscopus sit legitimè impeditus, tenetur Electus Consecrationem acceptare à quocunque Delegato, modò sit amicus Sedi Apost. 171. c. 10. In Consecratione Episcopi olim dicebatur: *Vide, ne quemlibet servilis Conditionis ordinare præsumas.* Sed hodie hæc verba non extant. 121. v. Hæc.

Consensus alius personalis, alius legalis; alius expressus, alius tacitus. 41. v. Not. 3. De Consensu Principis in consuetudinem introducendam. Ibid. De his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli, vide 548. Titulum. 10. In quibus Casibus Prælati indigeant consensu Capituli? 548. c. 2. 549. v. Not. 3. 550. c. 8. 140. v. Nota denique. 895. c. 1. 5. v. Notabilis.

Conservatoris Officium est, tueri eos, quibus à Sede Apostolica conceditur, à manifestis injuriis, & violentiis. 161. v. Sancit. 158. v. Statuimus. Quænam personæ in Conservatores eligi possint? Ibid. & seq. Quousque eorum jurisdictio se extendat? Ibid. v: III. Quibus vices suas committere possint, vel non possint. 162. v: IV. Pœnæ excedentium officium suum. Ibid. v: V. Quando eorum officium exspiret. Ibid. v: VI. An possint accipere munera. Ibid. v: VII. Quæ contra prædicta fiunt, omnia sunt irrita. Ibid. Contra Episcopos moderatè procedant. 158. v. Si contra.

Consiliarij Principum dicuntur pars Corporis ipsius Principis: ideóque machinans illis mortem, committit crimen læsæ Maiestatis. 9. v. In scrinio.

Consilium quandoque sumitur pro consensu, sive licentia. 234. v. Apud. Qui de iure tenentur uti Consilio aliorum, si non faciant, invalidè agunt. 549. v. Not. 2. Consuetudine tamen potest contrarium introduci. 549. v. Not. 8. 58. c. 3. Qui jubetur Consilium alicuius exquirere, tenetur etiam illius responsum debito tempore exspectare: non autem tenetur sequi. 87. v. Requisitum. 818. v. Probat. 549. v. Not. 2.

Consilio Canonicorum utendum est etiam Patriarchis in negotiis suæ Ecclesiæ. 548. c. 4. & 5. Quandonam Episcopi teneantur consulere Capitulum. Ibid. & 549. c. 5. Quandonam Prælati Regulares teneantur uti consilio Conventûs sui. Ibid. v. Not. 2. Pro Consilio, etiam Theologico, potest absque Simonia pretium accipi. 837. v. Not. 3.

Consulens homicidium, aut quoquo modo illud promovens est irregularis. 853. v. Not. 3.

Consistorium Episcopi, alio nomine vocatur Auditorium. 437. v. Rescribit. v. Idem. Episcopus, & Vicarius Generalis idem habent Consistorium. 141. v. Not. 7. 437. v. Rescribit. Ordinariè est in Civitate Cathedrali, potest tamen esse in quolibet loco convenienti Diœcesis. 140. v. Not. 7. Si Episcopus sit expulsus, Ius dici potest in qualibet Civitate vicina: dummodo non ultra duas Diætas. Ibid.

Conspiratio potest esse legitima: in dubio tamen præsumitur illegitima. 229 v. Conspirationem. Pœnæ Conspirantis contra Episcopum. 899. v. Episcopum. Canonici statuentes, quòd se opponere velint omnibus Canonicatum impetrantibus, etiam ad mandatum Papæ, habendi sunt Conspiratores, & puniendi secundùm Canones. 974. v: 2. Canonicos.

Constitutio per Antonomasiam significat legem Principis: latius verò etiam inferiorum statuta. 3. v. Constitutio. Lex autem Principis est, quidquid illi placet animo condendi legem. 399. v. Cæteri. Cui non conveniunt verba, nec etiam convenit dispositio. 30. v. Non de.

Constitutiones novæ non respiciunt, aut extenduntur ad præterita. 3. v. Rem. 9. v. Declarat. 68. v. Non solùm.

Constitutiones Pontificũ posteriores derogant prioribus, etiamsi de eis mentionem non faciant. 256. v. Sed cùm. Item 9. v. Pontifex. Non autem revocant speciales locorum, ac personarum consuetudines, ac statuta, nisi exprimant. Ibid.

Constitutiones Principum secularium, quoad res, & personas Ecclesiasticas, ex se nullius momenti sunt. 8. v. Not. 2. Aliquæ tamen benignè recipiuntur: maximè privilegia. 8. v. Not. 2. 3. 5.

Constitutio Trevefinorum Civium, ut, qui ad inopiam vergerent, liberè possent alienare Feudum etiam Ecclesiasticum, irritatur. 5. v. Cives.

Constitutio Canonicorum Ferrariensium, ut deinceps non essent plures præbendæ, quàm 14. cùm tamen ex antiqua consuetudine essent plures, per contrarium mandatum tollitur. 6. c. 9.

Constitutiones Laicorum etiam Religiosorum contrariæ immunitati Ecclesiasticæ, sunt invalidæ. 557. v. Volentes.

Consuetudo sumitur Primò pro præstatione Superiorib⁹ debita. 677. v. Nullũ. 678. c. 3. Secundò pro eo, quod est in communi usu. 41. v. Not. 1. Tertiò pro jure moribus instituto, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex. Ib. Differentia essentialis inter legem, & consuetudinẽ non est, quòd *illa* sit Ius scriptum, hæc non scriptum: sed quòd illa introducatur per solam voluntatem legislatoris; hæc autem moribus populi. Ibid. v. Not. 8. Sex differentiæ inter consuetudinem, & præscriptionem. 50. v. Differunt. Vt mores populi faciant legitimam consuetudinem, debet populus, vel habere potestatem ferendi leges, vel habere consensum legislatoris. 41. v. Not. 3. Deinde necesse est, illam à maiori parte populi observari: idque sufficit. 41. v. Not. 4. Non potest certus numerus actuum præscribi, sed ea requiritur multitudo, per quam, & consensus populi, & Principis tacita voluntas possit satis innotescere. 42. v. Not. 5. Per actus ex ignorantia, vel errore, vel vi, aut metu tantùm factos, non inducitur consuetudo. Ibid. v. Not. 6. Actus debent fieri non tantùm liberè, sed etiam animo introducendi obligationẽ. 42. v. Observa præterea. Actus debent quidem esse publici, & notorij, non tamen est opus, esse judiciales. Ibid. v. Observa. 2.

Consuetudo dividitur Primò in communissimam, communem, & particularem, seu privatam. 42. v. Not. 7. Secundò in consuetudinem secundùm legem, præter legem, & contra legem. Ibid. v. 2. & seq. Tertiò in bonam, & malam. 45. v: 1. Quartò in rationabilem, & irrationabilem. Ibid. v. Not. 2. & seqq. Quintò in approbatam, & reprobatam. 46. v. Et approbatis. 47. v. Nota denique. & seq. Sextò in præscriptam, & non præscriptã. 51 v. Not. 6. Septimò in scriptam, & non scriptam. 48. v. Si. Communissima, seu Universalis vocatur Ius Gentiũ, Traditiones Ecclesiasticæ, consuetudines Imperij, Regnorũ, &c. 42. v. Not. 7.

Communes, seu publicæ vocantur consuetudines Provinciarum, Civitatum, aut Communitatum perfectarum. Ibid.

Consuetudo cuiusque loci propria, præfertur Consuetudini aliorum locorum. 684. v. Collige quòd. Particulares, seu privatæ vocantur consuetudines Dominum, Familiarum, Personarum &c. quæ cùm Ius facere nequeant, huc non pertinent. 42. v. Not. 7.

Consuetudo secundùm legem est, quæ legem præexistentem approbat, confirmat, & interpretatur: sed quia novam obligationem non inducit, Iuris consuetudo non est, sed facti. Ibid. v. 2. Dividitur.

Consuetudo est optima legum interpres: & quidem dupliciter: scil. per modum Testis, & per motum Legis. 47. v. Optima. & seq.

Consuetudo præter legem vocatur, quæ est in tali materia, de qua lex nihil disponit, sed consuetudo in eius locum succedit. 42. v. 2. Dividitur. 608. v. Nota. Talis consuetudo constituit novum Ius, & vel maximè congruit definitioni. 43. v. Ex.

Consuetudo contra legem est, quæ illam, vel ex toto abrogat, vel ei ex parte derogat. 42. v. 2. Dividitur. 820. v. Not. 2. 4. c. 6. Videtur esse potiùs desuetudo, quàm consuetudo; sed quia Ius legem aliquam non observandi, verum Ius est, non est cur excludatur. 43. v. Ex.

Consuetudo bona est, cuius objectum per se, aut certè ex fine bonum: mala, cuius objectum alterutro modo malum est. Ibid. 45. v. 1. Divisioné. Divisio hæc datur de Consuetudine, non, ut est quid Iuris, sed facti: Ius autem, quod inde nascitur, non potest esse malum. Ibid. Assuefactio igitur ad res malas, non est vera consuetudo, sed corruptela. Ibid.

Consuetudo, quæ sit rationabilis, quænam irrationabilis? 45. v. Not. 2.

Consuetudo rationabilis prævalet Iuri cõmuni. 288. c. 3. 820. v. Not. 1. 42. v. 2. Dividitur. Potest inhabilem reddere ad matrimonium, qui aliàs habilis esset. 770. v. Not. 2. In. Potest ineligibilem facere, qui aliàs eligibilis esset. 4[illegible] v. Orientalis. Irrationabilis nunquam præjudicat Veritati, aut Legi. 392. v. Cùm duo. & seq. Exempla Consuetudinum irrationabilium. 43. v. Consuetudo. 392. v. Non. 556. v. Præter.

Consuetudinum approbatarum exempla. 4 c. 6. 47. c. 8. 528 c. 3. 4. 72. c. 32. 85. v. Aliorum. 411. v. Secundùm. 497. c. 25. Reprobatarum exempla. 43. v. Nostra. 44. c. 5. 47. c. 7. 51. c. 1. & v. Nota denique. 52. c. 2. 53. c. vn. 64. v. Imò. 129. v. Not. 2. Inferiores. 315. c. 26. 392. c. 8. 475. v. Nota 2. 476. c. 30. 477. v. Non. 536. v. Qui. 580. v. Colligitur. 744. c. 5. 955. c. 49. 957. c. 53. Quomodo conciliandi Canones, quorum aliqui consuetudinem contrahendi intra gradus prohibitos reprobant, alij verò admittunt. 771. v. Non. & seq.

Consuetudo non præscripta requirit consensum Principis personalem. 41. v. Not. 3. Sufficit autem tacitus. Ibid.

Consuetudo etiam non præscripta sufficit ad introducendum novum Ius, & legem abrogandam, si adsit consensus personalis Principis. 51. v. Not. 6. Ad consuetudinem præscriptam sufficit consensus Principis legalis. 50. v. Not. 3. 41. v. Not. 3.

Consuetudo rationabilis, & præscripta potest abrogare quamcunque legem humanam, etiam justam, non autem Divinam, aut naturalem, etiamsi omnium hominum esset. 49. v. Iuri. & seqq. 51. v. Nota denique. Quando abrogat legem justam, etiamsi in fieri mala sit, est tamen justa in facto esse: hoc est, post præscriptionem, vel cognitum consensum Principis. 50. v. Vnde.

Consuetudo rationabilis præscripta potest inducere, & abrogare impedimentum dirimens matrimonij. 761. v. Canones.

Consuetudo præter legẽ, tam Canonicã, quàm Civilẽ, præscribitur universim decennio, nisi præjudicet Iuri alterius Ecclesiæ: tunc enim requiruntur quadraginta anni. 50. v. Not. 3.

Consuetudo contra legem Civilem præscribitur decennio, contra Canonicã quadraginta annis. 50. v. Not. 4. Præscriptio Consuetudinis potest interrumpi à Principe, & à populo. 51. v. Not. 5.

Consuetudo scripta publicâ auctoritate, aut à Notario non indiget probatione. 48. v. Si. Si autem non sit scripta, sed in meris factis consistat, probanda est per testes saltem duos. Ibid. In multis tamen provincijs probanda est per decem. Ibid. Probanda autem est ab eo, qui Consuetudinem allegat. Ibid. Ex testium dictis debet apparere consensus, & uniformitas saltem maioris partis populi. Ibid.

Consuetudini potest ex causa rationabili derogari. 5. v. Neque obstat.

Consuetudinis abrogatæ exempla. 44. v. Solis. 49. v. Si. Lex humana tollens contrariam Consuetudinem tantùm tollit præteritas, non futuras. 46. v. Not. 2. 4.

Consuetudo abrogata per legem humanam, non ideo semper est irrationalis: secus, si per Divinam, aut naturalem. Ibid. v. Nota 3. Si Papa, vel Imperator cassat Consuetudines, non intelligit Iuramento firmatas. 19. v. Firmatum.

Contestatio litis est petitio Actoris in Iudicio, & subsecuta rei responsio, animo litigandi facta. 252. v. Not. 3. 283. v. Vtpote. Est principium, & ingressus secundæ partis Iudicij, quæ dicitur fundamentum Iudicij strictiùs sumpti. 251. v. Nota. Non consistit in positionibus, & responsionibus ad eos. Ibid. c. vnico. & v. Litis. Non requiritur, ut fiat verbis, aut utrâque parte præsente, aut statim post libelli oblationem. Ibid. v. Not. 2. Non requiritur de Iure Canonico solemnis interrogatio Iudicis, vel Actoris, sed sufficit responsio ad libellum. 431. v. Litem. Non requiritur, ut responsio fiat per ipsummet Reum, sed sufficit fieri per Advocatũ: nisi ex errore facta maturè revocetur à parte. Ibid. Non requiritur ut animus litigandi exprimatur; sed sufficit, si ex alijs dictis colligi possit. 252. v. Not. 3. Tacita Confessio habetur pro litis contestatione. 372. v. Quia. Sine Contestatione litis processus est nullus, exceptis octo causis. 252. v. Not. 4. Sex eius effectus. Ibid. v. Nota denique. Si opponatur Actori exceptio peremptoria, per eam lis non est contestata, neque tamen etiam per eam impeditur, nisi opponatur exceptio de re judicata, transacta, seu finita. Ibid. c. 1. & 2. Ante litem contestatam de Iure Canonico non dicitur lis mota: Iure autem Civili, quamprimum cœpit discordia. 973. v. Etsi. Lite non contestatâ non potest validè procedi ad testium receptionem, vel sententiam definitivam, exceptis aliquot casibus. 253. v. Cùm litis. 255. c. 4. & 5. Per litis contestationem Reus non semper constituitur in mala fide, sed tunc tantùm, quando ex ea concipit rationabile dubium. 775. v. Not. 3. Quando Reus est præsens, & non vult litem contestari, potest procedi contra ipsum tanquam contumacem. 254. v. In sua.

Contestari sumitur quandoque pro significare, seu indicare. 199. v. V. Potuit.

Contractus propriè sumptus est obligatio ultro citróque, sivè conventio mutua, qua duo, vel plures se mutuò sibi obligant. 561. v. 1. Contractus. Latè sumptus est idem, quod pactũ, quod non requirit obligationem mutuam. Ibid. Sic sumptus cõtractus dividitur in Nominatos, & Innominatos. 562. v. 2. Contractus.

Contractus aliqui perficiuntur re, aliqui scripturâ, aliqui verbis, aliqui solo consensu. 562. v. 3. Aliqui.

Contractibus solent quatuor adijci: Conditio, Demonstratio, Modus, Causa. 744. v. Not. 3. In omni contractu manet salvum Ius Superioris 644. v. Post. In Contractibus onerosis debet fieri plena verborum interpretatio ex parte utriusque: non autem plenior, aut plenissima. 585. c. 6. & v. In. Ratione Contractûs sortitur quis quidem forum Iudicis, ubi contraxit, non tamen fit absolutè illius subditus. 245. v. Not. 2. Ratione. Iuramentum solum non est sufficiens probatio contractûs facti. 367. v. Nota. Vbi Lex resistit contractui, nulla oritur obligatio, etiam naturalis. 351. v. In.

Contractus de alienationibus Bonorum Ecclesiasticorum sinè consensu Papæ, & Capituli ita sunt irriti, ut ne Ius quidem tribuant, nec causam præscribendi. 558. v. Prohibet. n. 2.

Contractus liberalis vi aut metu celebratus est invalidus, & neċ naturalem quidem obligationem parit. 650. v. Not. 2. Detentus violenter potest rescindere contractum per actionem: Quod metûs causâ. 198. v. Not. 1. Potest Contractui addi pœna etiam de Iure Canonico, &, si uterque illum violet, neuter tenetur ad Contractũ, neuter ad pœnam. 931. v. Patet.

Contradictio non habentis rationabilem causam, non impedit factum maioris partis Capituli. 552. v. Summa.

Contradictio tamen minoris partis: imò unius ex rationabili causa conclusionem maioris, & sanioris partis impedit: quæ si non audiatur, appellandum est. 551. v. Not. 2.

Contraria allegans non est audiendus. 424. c. 54. 425. v. Nota denique.

Contravenire potest quis facto proprio, si hoc de Iure sit irritum. 676. v. Collige.

Contributiones. 681. ℣. Potestatem.

Contumaces quinam dicantur? 281. ℣. De. 955. ℣. Nisi. 223. ℣. Nota 2. 199. ℣. Illicentiatus. Quot modis committatur contumacia? 281. ℣. Not. 2. Hanc. Eius divisio in veram, & fictam. Ibid. ℣. Not 3. Generatim. Vera adimit Ius appellandi, non autem ficta. Ibid. Alia in contumaciam manifestam, & præsumptam, ac utriusque exempla. 960. c. 7. Per contumaciam non impeditur processus Iudicij. 234. ℣. In sua. An Contumax in uno actu Iudicij ad alios sit citandus? diversæ sunt sententiæ. 286. ℣. Quærit. Iure Civili contra Actorem contumaciter absentem assignantur tres dilationes, quibus elapsis exspectatur per annum: deinde proceditur ad sententiam: non autem Iure Canonico. 283. ℣. Qui. Si actor sit contumax in non comparendo, statim possunt recipi testes Rei, etiam lite non contestatâ: non autem, si Reus sit contumax. 283. ℣. Si. & seqq. Variæ pœnæ contumaciæ. 255. ℣. VII. 282. ℣. Not. 4. & seq. 284. ℣. Ex. 285. ℣. Cùm. ℣. Si actor. ℣. Actor. Ad excusandam contumaciam, aut absentiæ impedimentum, non semper sufficit Iuramentum, præsertim in rebus magni præjudicii. 209. ℣. Firmavit. Post satisfactionem restituitur contumax in integrum juxta Ius Canonicum. 9. ℣. Cùm tam. Casus, in quibus aliquis excusatur à contumacia. 281. ℣. Not. 5.

Convenire aliquem apud Iurisconsultos est aliquem in Ius vocare, aut actionem contra illum instituere. 287. ℣. Sed.

Conventio mutua dari potest coram Iudice, non autem coram Arbitris. 218. ℣. Rescribit.

Conversi in Monasteriis dicuntur, qui se, & sua dicârunt Religioni habitu mutato. 628. ℣. Apparet. Non promoventur ad Ordines. Ibid.

Convincitur Reus, vel per testes, vel per instrumenta &c. non autem propriè per confessionem propriam 224. ℣. Convicti. Statuta de Convictis non comprehendunt confessos.

Convicti tamen, & Confessi ex metu probationis sunt pares quoad pœnam. 224. ℣. Not. 3. Etsi Reus propriâ confessione, vel testibus, vel facti evidentia convinci non possit, non statim est absolvendus sed, si laboret gravi infamiâ, aut vehementis scandali, vel suspicionis occasionem præbeat, indicenda illi est purgatio Canonica. 922. ℣. Crimen.

Cooperator habet jurisdictionem delegatam in foro conscientiæ etiam absolvendi ab excommunicatione non reservatâ. 137. ℣. Not 4. Comprehenditur nomine Curatorum. 137. ℣. Not. denique. Non potest jurisdictionẽ suâ subdelegare. 137. ℣. Vbi. Quomodo differat à Vicario temporali. Ibid.

Copula carnalis habitæ, quæ sint Iudici consideranda ad probationem adminicula? 316. ℣. Quæres. Ex copula illicita cum consanguineis alterius coniugis, oritur impedim. affinitatis impediens. 766. ℣. Vxore. 765. ℣. Postquam. Vt Copula Clerici dicatur notoria, sufficit, si publicè tenest concubinam. 766. ℣. Not. 2. Ex. Viro affirmanti, se habuisse copulam, creditur contra mulierem negantem. 738. ℣. Viro. 735. ℣. Cùm quædam, & seq. Ex quibus signis probetur, seu præsumatur copula impuberum? 735. ℣. Nisi. & seq. 733. c. 6. Qui copulam habere possunt, & in se consentiunt, non sunt separandi, etiamsi ætatem non compleverint. 736. ℣. Rescribit. ℣. Nota denique. Post copulam carnalem transeunt sponsalia nõ solùm pura, sed etiam conditionata, & jurata in matrimonium. 747. ℣. Post. 745. ℣. Nisi. Per copulam animo maritali factam convalescit matrimonium vi & metu contractum. 726. ℣. Sesqui.

Corona Clericalis imperatur Clericis. 450. c. 15.

Corpora Defunctorum Nobilium non sunt exenteranda &c. sub pœna excomm. & privatione sepulturæ. 612. ℣. Detestatur. Extravagans tamen hæc Bonif. VIII. teste Navarro, multis Doctoribus est incognita, adeóque probabiliter non passim recepta. Ibid. ℣. Navarrus. Per se talia non sunt illicita: nec locum habet hæc Decretalis, si talia fiant Anatomiæ, fœtoris tollendi, medicinæ componendæ, aut honoris gratiâ. Ibid. A Correctione regulariter non licet appellare, quia qui corrigit, non gravat, nisi modum excedat. 171. ℣. Appellationis.

Correctio. ab hac regulariter non licet appellare, quia, qui corrigit, non gravat, nisi modũ excedat. 171. v. Appellationis. Si Capitulum, ubi moris est, ut fiat, non corrigat excessus Canonicorũ Cathed. infra tempus ab Episcopo monente determinatum, ex tunc ab Episcopo corrigantur. 972. ℣. Vt Ecclesiarũ.

Correctio Clericorum districtè à Papa injungitur Episcopis. 177. ℣. Vt. Prælati seculares non faciant scrutinia, aut Capitula in Religiosis domibus ad eos corrigendos. 899. c. 17. 900. ℣. Gregorius.

Correctio puerorum ex genere suo est licita: immoderata tamen est illicita. 852. ℣. Etsi. Exemplum Sacerdotis, occidentis puerum, dum eum vult corrigere. 851. c. 7.

Correctio fraterna quo ordine facienda. 922. ℣. Si. & seqq. Propter pertinaciam admoniti transit in judicialem, & congruam pœnam. Ibid. ℣. In. Adhibita est à Rege Angliæ contra Regem Galliæ. 227. ℣. Secundùm Regulam.

Correctio excommunicatorum sine scrupulo fieri potest, v. g. concionando. 953. c. 43.

Correctio Iurium antiquorum, utpote odiosa, vitanda est, quantùm potest, etiam recedendo à propria verborum significatione. 428. ℣. Not. 2. 637. ℣. Vterque. 643. ℣. Not. 2. Porro. 647. ℣. Infra. 732. ℣. Not. 2. Neque.

Corruptela est assuefactio ad res malas. 45. ℣. I.

Crapula prohibetur Clericis sub gravibus pœnis. 450. ℣. Pontifex.

Crimen sumitur Primò, pro actu humano malo. 813. v. Not. 2. Licèt. Secundò, pro quolibet peccato mortali. 357. v. Addit. Tertiò, pro graviori, & enormi scelere, quod accusationem, & denominationem Iudicis humani mereatur. Ibid. Debet esse actus voluntarius directè, indirectè, vel interpretativè. 813. ℣. Not. 2. Licèt. Debet insuper prodire in actum externum, ut à Iudice humano cognosci possit. Ibid. Iure Civili dividitur in publicum, & privatum. 814. v. Nota 3. Publica subdividuntur in capitalia, & non capitalia. Ibid. Iure autem Canonico dividuntur Primò, in ea, quæ principaliter offendunt Deum, & in ea, quæ principaliter offendunt Proximum. 814. ℣. Not. 3. Secundò, in levia, gravia, graviora, gravissima, juxta arbitrium Iudicis. Ibid. Tertiò, in ea, quæ sunt *fori* merè Ecclesiastici, merè secularis, & mixti. Ibid.

Crimen potest in Iudicio *tripliciter* proponi: denunciando, excipiendo, & accusando. 800. ℣. Rescribit. Si opponatur in accusatione, opus est inscriptione. Ibid. & 801. ℣. Cùm autem. Si in denunciatione, non opus est inscriptione. Ibid. Si in exceptione, distinguendum est: nam si intendas alterum tantùm repellere ab accusatione, vel testificatione, non est opus inscriptione; si autem repellere ab officio, vel Beneficio, iterum distinguendum est: nam, si id fiat post eius confirmationem, iterum opus est inscriptione; secus si antè. Ibid. Imò procedi potest super crimine sex modis, & cuilibet debet respondere forma sententiæ. 810. ℣. Etsi. & seqq.

Crimina audita dicuntur, vel delata, sed nondum probata; vel probata, sed nondum punita. 888. ℣. Crimina.

Crimina occulta non possunt aliter probari, quàm violentis præsumptionibus. 865. ℣. Non. Si Crimen grave in ipsa Ecclesia committatur, committens caret Asylo. 701. ℣. Nota 2. Publici latrones, & nocturni populatores agrorum, non gaudent Asylo. Ibid ℣. 2. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari avellens eum, nõ gaudet jure Asyli. Ibid. ℣. 3. Casus. Nec Assassini, si cædes reipsâ sequatur. Ibid. ℣. 4. Sunt. Secundùm aliquos nec Reus ex Custodia, vel manibus ministrorũ elapsus, nec qui abijt ex Arresto post Iuramentum manendi. Sed contraria sententia est cõmunis. Ibid. Secundùm plerosque nec Hæreticus; & videtur certum de formali. Ibid. Secundùm Emanuelẽ Sa nec Reus criminis læsæ Maiestatis. Ibid. Authentica, quæ homicidis, adulteris, & raptoribus Virginum asylum negat, correcta est per Ius Canonicum. Ibid.

Crimen falsi est commissa falsitas cum dolo. 883. ℣. Not. 1. Lædit Deum, & hominem: &, si testis Falsum dicat, lædit Deum, Iudicem, & Partem. Ibid. Novem modi falsandi literas Apostolicas: & quomodo deprehendendi? Ibid v. Ponit. & seq. Falsificantes literas Apostolicas, eorúmque fautores, & defensores excommunicantur. 884. ℣. Statuit. Aliæ gravissimæ pœnæ tam Clericorum, quam laicorum, non obstante ignorantiâ cum dolo conjunctâ. Ibid. & seq. Pœnæ accipientium in Curia literas Apost. ab alio quam à Papa, vel eius deputatis. 883. ℣. Statuit. Personæ magnæ auctoritatis pro literis accipiendis nuncium idoneum mittant ad pre-

prædictos. Ibid. v. Nota quòd. Sciens se habere literas falsas, debet eas intra viginti dies destruere, aut resignare, sub excommunicatione. Ibid. v. Statuit. Falsis literis nulla adhibenda fides. 881. v. Mandat. & seq. Sententia per eas lata est retractanda. Ibid. v. Colligitur. Si Iudex ordinarius circumveniatur falsis literis, aut probationibus, certum tempus est præfinitum ad agendum de falsitate. Ibid. Rasura tamen paucarum literarum non est prudens indicium falsitatis, nisi ex ea sequatur æquivocatio, aut ambiguitas, aut sit in loco suspecto. 884. c. 9. In homine libero punitur hoc crimen de Iure Civili deportatione, & omnium bonorum publicatione; in servo autem ultimo supplicio. Ibid. v. Quod.

Qui adijcit clausulam à Iudicibus non appositam, est falsarius. 898. v. Cùm B. Similiter, qui scienter utitur literis falsatis ab alio. Ibid. Qui autem nec falsavit ipse, nec scienter usus est, absolvitur. Ibid. Clericus falsans sigillum Principis, non quidem occidendus, aut mutilandus est; deponendus tamen, & charactere impresso ad provinciam abjurandam compellendus. 882. v. Cum. Non intelligitur autē hic degradatio realis, sed verbalis tantùm. 883. v. Tres.

Impressio characteris non est pœna ordinaria, sed specialis. Ibid. Falsarij, & fabricatores, & emptores falsarum monetarum Iure Canonico excommunicantur. 884. v. Cùm nonnulli. & seq. Iure Civili tam communi, quàm municipali singularum Provinciarum gravissimè puniuntur, & quidem frequenter Capite. 885. v. Eosdem. Vtentem falsâ monetâ, bona fides, & ignorantia excusat quidem a pœna, non tamen à restitutione. Ibid. Expendens scienter monetam falsam, aliósque decipiens non excusatur à pœna. Ibid. v. Not. 2. Etsi. Eâdem pœnâ falsariorum tenetur; qui sine auctoritate cudunt monetas etiam justi ponderis, & materiæ, non tamen tenentur ad restitutionem. Ibid. v. Not. 3. Item radentes monetas ultra legitimum valorem, nó autem, si justum pondus relinquant. Ibid. Princeps ipse non effugit crimen falsi, si taxam immoderatam imponat: quamvis expensas licitè deducere possit. Ibid. v. Not. 4. Testis falsus dicitur, & tenetur de falso, non tantùm, quando dicit mendacium, sed etiam, quando occultat veritatem, si interrogetur, aut si juravit de veritate dicenda. Ibid. v. Not. 3.

Criminosi repelluntur à denunciatione, & accusatione, exceptis paucis causis. 374. v. Not. 2.

Culpa lata vocatur à Pontifice studiosa negligentia. 937. v. Nota.

Cura Animarum olim Regularibus erat prohibita. 663. v. Not. 1. Successu temporis fuit illis permissa tum intra, tum extra Monasteria. Ibid. Exercentes eam extra Monasteria, subsunt jurisdictioni, visitationi, & correctioni Episcoporum. Ibid. v. Not. 2. Nemo potest extra deputari (etiam ad nutum amovibilis,) nisi de Ordinariorum consensu, & prævio examine. Ibid.

Curatorum nomine comprehenduntur etiam Vicarij perpetui: imò etiam temporales, & cooperatores. 137. v. Nota denique.

Curia Romana quid? 500. & 501. Beneficia Vacantia in Curia sunt summo Pontifici reservata. 499. c. 34. 506. c. 1. & 3. Pœnæ capientium citatos ad Curiam. 934. v. Procuratores. Existens sponte, non necessariò in curia Romana potest ibi conveniri, etiamsi nec domicilium ibi habeat, nec ibi deliquerit, nec contraxerit, nec rem sitam habeat. 246. v. Omnium.

Curiales dicuntur (in materia Reservationis Beneficiorum) qui Papæ, ac Cardinalibus, sive Officialibus Romanæ Curiæ inserviunt, aut aliàs occasione Curiæ in urbe morantur propter negotia sua, vel aliena. 501. v. Si aliquis.

Curialium Beneficia reservantur summo Pontifici. 499. v. Declarat. Limitatio. 502. v. Dummodo. Non sufficit autem, Curialem fuisse, nisi probetur Curialitas durâsse continuò usque ad mortem. 501. v. Si aliquis. Præsumitur autem continuata, nisi probetur mutata. Ibid.

Custodia nomine quandoque intelligitur Commenda. 506. c. 2.

Custodia Ecclesiarum Vacantium, donec Patroni idoneum præsentent, est penes Episcopum. 536. v. Notandum.

Custodis nomine quandoque intelligitur Patronus Ecclesiæ. 672. v. Quia. Quandoque significat Superiorem Religiosum. 899. c. 17. 900. v. Gregorius. Præcipuè autem significat Sacristam, sive Thesaurarium Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ. 135. v. Apparet. Eius officium. 135. v. Custos. & seq. Subest Archidiacono, habétque simul cum Archipresbytero custodiam omnium utensilium Ecclesiæ. Ibid. v. Custos. & seq. v. Apparet.

D.

DAMNATIO quoad substantiam tanta est pro uno peccato, quanta pro omnibus, licèt quoad intensionem sit inexplicabilis differentia. 980. v. Dicendum.

Damnum quis in genere compensare teneatur? 929. c. 9.

Damna quædam in specie, & quis ea compensare teneatur? 928. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Clericus potest agere ad compensationem damni sibi applicandam. Ibid. v. Not. 2. Nomine autem damni non intelliguntur Expensæ. 929. c. 8.

Damna restituenda sunt juxta taxam juramento firmatam. 929. c. 7. Carentem culpâ non convenit vocare in damnū. 3. v. Rem.

Data literarum Apostolicarum maximè attendenda est in rescriptis Gratiæ: in his enim prior prævalet posteriori. 12. Not. 2. 36. v. Vniversim.

Data præcedens actualem vacationem Beneficij reddit collationem nullam. 519. Reg. 26. 526. Reg. 46. Qui tempore Datæ non habet ætatem idoneam curæ animarum, non potest per illas promoveri ad Benef. curatum, sed ad quod est idoneus. 36. c. 9. Rescripta correcta, seu reformata non expediuntur sub priori Data, nisi supplicatio signetur per: *Fiat sub prima Data*: aut nullum præjudicium tertio fiat. 526. Reg. 44.

Data ante mediam noctem adscribitur præcedenti diei: post mediam noctem, sequenti. 150. v. Not. 2. Iudicium.

Debeo importat ex natura sua necessitatem, & præceptum ex Communi DD. 732. v. Omnino.

Debilitatio accipitur pro mutilatione membrorum. 797. v. Si.

Debitum Pecuniarium asserenti, vel inficianti solutionem acceptam incumbit probatio. 582. v. Colligitur.

Debitum contractum debet solvi secundùm monetam, quæ erat tempore contractûs, aut eius æstimatio. 684. v. Not. 2. Ad solam petitionem creditoris potest Iudex debitorem condemnare ad solvendum. 684. v. Not. 3. Paupertas non eximit debitorem ab obligatione solvendi debita: non tamen potest conveniri ultra, quàm facere possit. 37. v. Not. 2. Propter debita pro defensione Ecclesiæ contracta potest Episcopus petere subsidium charitativum. 680. v. Not. 3.

Debita Ecclesiæ solvi possunt ex Beneficiis vacantibus, saltem ad tempus. 497. v. Est. 553. v. Not. 3. Potest Beneficio pensio imponi: imò omnino extingui cum consensu Capituli, & summi Pontificis, si numerus Præbendarum sit ab eo confirmatus 553. v. Not. 3. Pro debito Ecclesiæ Cathedralis non possunt Ecclesiæ inferiores gravari, etiamsi subjectæ sint, nisi Papa concedat, & adsit justa causa. 37. v. De. Obligatio debitoris, si in mora sit, præsertim ex gravi culpa, (v. g. usuræ) perpetuatur. 874. v. Not. 4. Si debitor diu differat solvere, fidejussori competit actio in ipsum, etiam, antequam pro ipso solvat. 581. v. Si. & seq. Prælatus succedens tenetur solvere debita Prædecessoris sui pro Ecclesiæ necessitate contracta. 581. v. Sicut. Successor in Beneficio qualia debita solvere teneatur, qualia non? 578. v. Cùm. & seq. 581. v. Sicut. & seq. Clerici violantes fidem, & Iuramentum creditoribus tergiversando, vel recusando &c. ab officio, & Beneficio sunt suspendendi. 580. v. Ex. Clerici pauperes propter debita non sunt vexandi, nec incarcerandi, nec cogendi mendicare, nec cedere bonis, nec sunt excommunicandi, sed semper admittuntur ad Beneficia. 582. c. 5.

Possunt tamen compelli ad cautionem præstandam. Ibid.

Miles debitor non potest cogi ad cessionem bonorum. 582. v. Not. 2. Qui primùm litem movet post mortem debitoris, cuius hæredes de causa non sunt instructi, censetur malam causam fovere. 779. v. Per. Quomodo defunctis prosit solutio debitorum. 868. v. Not. 2. Etsi.

Debitum conjugale. 756. v. Not. 3. Si alter coniugum certò sciat impedimentum latens, licèt id probare non possit Ecclesiæ, debet potiùs excommunicationem sustinere, quàm per copulam peccare mortaliter. 954. c. 44. Ex credulitate probabili, & discreta, non tamen certa potest reddere debitum, non autem exigere. Ibid. Ex credulitate levi, & temeraria impedimenti, potest ad sui Pastoris consilium reddere, & exigere debitum. Ibid.

Decanatus Cathedralis, & Collegiatus est dignitas maior. 510. ℣. Not. 2. Non potest conferri ad preces Primarias Imperatoris, nec alternis mensibus à Germanis vi concordatorum, sed reservatur summo Pontifici. Ibid.

Decanatus Ruralis non est dignitas Ecclesiastica, qualem habent Ecclesiarum Prælati. 134. ℣. Solicitudinem.

Decanus Cathed. vel Colleg. debet attigisse 25. Annum. 61. ℣. Nullus. In Germania habent jurisdictionem in Canonicos, & Clericos Capitulo deservientes, ex consuetudine, & indulgentia Episcoporum, qui aliàs ordinarij sunt Iudices prædictorum. 238. v. Ex.

Decanus est caput immediatum Capituli. 546. ℣. Cap. In odiosis non venit nomine Capituli, nisi exprimatur. 141. ℣. Etsi. Consuetudo, ut Decanus electioni suæ contentiens ulteriùs non confirmetur, non est improbanda. 85. v. Aliorum.

Decani Rurales instituebantur olim cum consensu Episcopi, & Archidiaconi; sed in Germania eliguntur à Capitularibus, & à Vicario Generali confirmantur, &, si opus est, removentur. 132. ℣. Hæc. Non sunt confirmandi à Vicario Generali sine diligenti inquisitione. 134 ℣. Solicitudinem. Habent aliquam jurisdictionem tum in populum, tum in Clericos Decanatûs sui; dependentem tamen ab Episcopo, & Vicario Generali in gravioribus. Ibid. Iurisdictio prædicta est ordinaria, ubi eliguntur; delegata verò, ubi ab Episcopo constituuntur. Ibid.

Decani Rurales possunt excommunicare, & alias censuras ferre, sed inconsulto Vicario, vel Episcopo, passim non permittuntur. 136. ℣. Vicarius.

Deceptio dimidij pretij, aut infra, permittitur in foro externo tanquam minus malum, quàm lites, & perturbationes Reipub. nihilominus decipiens peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem in foro conscientiæ. 566. ℣. Minus. & seq. Si vendens decipiat ultra dimidium justi pretij, contractus potest rescindi ab Emptore. Ibid. Emptori non decipienti, lædenti tamen ultra dimidium, liberum est, vel contractum rescindere, vel pretij defectum supplere: si autem decipiat, non habet Electionem, sed tenetur præcisè rem restituere. Ibid. c. 3. & ℣. Nota 2. ℣. In.

Decima quid sint? & cur in plurali numero Decimæ vocentur? 615. ℣. Not. 2. 3. Cur non maior, vel minor; sed Decima Pars determinata, & præfixa sit? 615. ℣. Not. 4.

Decimæ sunt Lege Moysis antiquiores. 615. ℣. Not. 2. Abraham solvit Decimas Melchisedech ex manubiis hostium. Ibid. Iacob Patriarcha emisit votum solvendi Decimas. Ibid. In Lege Moysis Deus eas sibi reddi voluit. Ibid.

Decimam omnium frugum Leviticæ Tribui populus ex Lege dabat. 616 ℣. Decimam. Ex his Levitæ ipsi Decimas dabant Sacerdotibus. Ibid. Alias Decimas separabat populus, ut comederent eas in Templo, invitatis Sacerdotibus, & Levitis. Ibid. Alias Decimas recondebant pro pauperibus. Ibid. Nemo fuit exceptus à Decimis solvendis. 623. ℣. Nota. Etiam Ethnici leguntur Dijs suis solvisse Decimas. 615. ℣. Not. 2.

Decimæ Christianorum secundùm substantiam, quatenus sunt recognitio Supremi Dominij Dei in omnes res, & quatenus Deus illas assignari vult sustentationi Ministrorum Ecclesiæ, sunt juri naturali, ac Divino valde conformes. 620 ℣. Verùm. 623. ℣. Cùm Laicis. 190. ℣. Si super. & seq. Non debentur tamen Iure naturali, aut Divino; sed Canonico tantùm. 620. ℣. Verum. Receptâ Lege Ecclesiæ peccat contra justitiam, & Religionem, qui Decimis defraudat. 620. ℣. Not. 2. Postquam. Dicentes, Decimas non deberi ex præcepto, excommunicantur 627. ℣. Occasionem. Aliter tamen obligat hoc præceptum in Novo, quàm in Veteri Testamento. 616. ℣. Nota.

Decimæ dividuntur Primò, in Prædiales, Personales, & Mixtas. 615. ℣. Not. 5. Secundò, in maiores, & minores. Ibid. ℣. Alia. Tertiò, in Profanas, & Ecclesiasticas. Ibid. ℣. Tertiam.

Decimarum Ius formaliter sumptum (prout fundatur, & connectitur cum Spirituali officio, sive obligatione ministrandi Spiritualia,) competit solis Clericis. 621. ℣. Nota Ius. ℣. Not. 2. 575. ℣. Ratio. 382. ℣. De hoc. Vocatur Sanctuarium Dei, & totum est Spirituale. Ibid. Laici hujus Iuris sunt incapaces Iure Divino, & naturali. 621. ℣. Laici. Pontifex potest perceptionem Decimarum à titulo spirituali separare. Ibid. ℣. Not. 2. Ius Decimarum sic materialiter sumptum (pro solo Iure percipiendi fructus sine spirituali titulo, & absque respectu spiritualis Ministerij) potest concedi laicis à Pontifice, etiam in perpetuum, & de facto concessit; quia de Iure naturali, & Divino non sunt incapaces. Ibid. Iure Canonico prohibetur, laicis Ius Decimarum, & materialiter tantùm sumptum concedi. Ibid. ℣. Statuit. & seq. Iure Canonico laici Iuris Decimarum etiam materialiter sumpti ita sunt incapaces, ut præscribere illud nullo tempore possint. Ibid. Fructus autem Decimarum sunt merè temporales, & ideo non tantùm Episcopi, sed etiam inferiores Clerici laicis vendere, ac locare ad tempus possunt, non autem in perpetuum. 621. ℣. Not. 2. 575. ℣. Ratio. Ius decimandi in feudum concessum non comprehendit novalia. 619. ℣. Not. 4. 623. c. 25.

Decimas dare tenentur omnes fideles tam Religiosi, quàm laici cuiuscunque dignitatis, ex debito reali. 619. ℣. Not. 3. ℣. Ferè. 627. ℣: 5. Episcopi. Ipsi Iudæi, licèt nihil spirituale accipiant, compellendi sunt ad Decimas dandas, aut possessiones resignandas. 621 ℣. Iubet. & seq. 880. ℣. Statuit. Ex consuetudine tamen præscripta, vel pacto, vel privilegio Papæ possunt aliqui eximi à Decimis. 626. ℣. Non. 470. ℣. Congruam. 623. ℣. Nota. An Episcopus possit remittere Decimas per viam privilegij, vel tantum per viam beneficij. 915. ℣. Secundùm. Varia Decreta Pontificum circa exemptionem Regularium à Decimis solvendis. 619. ℣. Not. 2. Privilegiati etiam tenentur dare Decimas ex conductis, & aliis bonis acquisitis, vel acquirendis, quæ alias fuerunt Decimales: nisi specialiter eximantur. 618. ℣. Apparet. 627. ℣: 6. Iidem. 191. ℣. Not. 1. Conductores prædiorum à Religiosis locatorum non sunt exempti à Decimis. 619. ℣. Non. Leprosis, si in communi vivant, propriámq; Ecclesiam, & Parochum habeant, idipsum indulgetur, quod omnibus Religiosis. 619 ℣. Not. 2. Pontifex non potest totum præceptum Decimarum tollere. 623. ℣. Nota.

Decima primariò solvuntur Deo, titulo supremi, & generalis Dominij. 617. ℣. Not. 3. Secundariò Ministris Ecclesiæ. 615. ℣. Not. 3. 623 ℣. Nota. 625. ℣. Ad. Parochus tantùm tenetur allegare Ius Commune: alius autem possessor debet rationabilem causam afferre, quia habet præsumptionem Iuris contra se. 625 ℣ Ad. Si Parochus alium possessorem Decimarum spoliaret, non deberet spoliatus restitui, nisi evidenter probaret, se legitimè possidere. Ibid. ℣. Not. 2.

Decima non possunt applicari aliis Capellis, aut Clericis, aut pauperibus, aut aliis usibus. 624 ℣. Cùm.

Decima debentur etiam improbis Sacerdotibus. Ibid. ℣. De hoc. Prædiales persolvendæ sunt illi Parochiæ, cui consuetudo eas tribuit. Personales verò illi Ecclesiæ, in qua quis percipit Sacramenta. 622. c. 18. 623. c. 20. Transferentes domicilium solvant Decimas illis, in quorum Parochia sunt agri relicti. 624. c. 5. Vbi per indulta Religiosorum Parochi nimiùm gravantur, Ordinariis providentibus, tantum Decimarum illis relinquant Religiosi, quantum sufficit ad onera ferenda, juxta competentem sustentationem. 627. ℣. Vbi. Quarta pars Decimarum ad Parochiam spectantium debetur Iure communi Episcopis. 380. ℣. De.

Decima juxta antiquos Canones solvendæ sunt de omnibus licitè acquisitis, videl. agris, prædiis, pascuis, domibus, molendinis, piscibus, fœno, lanâ, apibus, pecoribus, vino, fructibus, hortis. 615. ℣. Not. 3. 617. c. 4. 5. 6. 23. c. 23. Item ex negotiatione, militiâ, venatione, locatione, &c. 628. c. 22. 24. 24 c. 28. Item de hæreditatibus, legatis, aliisque titulo lucrativo acquisitis, juxta Innoc. quem aliqui sequuntur. 615. ℣. Not. 3. Alij tamen negant; alij dubitant. Rectissimè spectatur consuetudo. Ibid. Ecclesia habens absolutè Decimas, in aliquo loco habet illas ex omnibus, & non ex aliquibus tantùm. 625. ℣. Cùm illis. Ex quibus bonis ipsi Clerici Decimas dare debeant. 616. v. Non. & seqq.

Decima ex novalibus, h. e. ex agris noviter factis debentur, etiamsi antea nihil deberetur. 617. ℣. De. 618. c. 10. Ex agris mutatis in melius debentur meliores. 619. ℣. De. Debentur Parochiali Ecclesiæ, seclusâ præscriptione, consuetudine, aut compensatione. 620. ℣. Not. 2. Decimas. & seq. 624. ℣. Dicen. 625. c. 29. Præscriptis Decimis

antiq

antiquis, non hoc ipso etiam præscribuntur Decimæ novalium, defectu possessionis. 620. §. Not. 3.

Decimæ novalium non comprehenduntur in privilegio exemptionis à Decimis concesso laicis, nec in feudo Decimarum iisdem concesso. 620. §. Not. 4. 614. c. 27. 623. c. 25. Restringuntur privilegia Religiosorum circa Decimas novalium. 627. c. 2. 916. §. Hunc. & seq. Quid faciendum, si novalia contingant duas Parochias. 620. §. Nota 2. Decimas.

Decimæ prædiales solvendæ integrè absque diminutione, nullis detractis expensis seminis, culturæ, operariorum &c. 617. c. 7. 623. c. 22. 614. c. 26. 28. De Iure communi nemo tenetur eas deferre ad horreum Parochi, sed sufficit, si eum moneat. 618. §. Not. 2.

Decimæ non priùs inferendæ horreo Parochi (ubi consuetudo est) quàm monitus fit, ut fructuum collectioni intersit. Ibid. Quomodo ex pascuis, vel domibus olim solutæ sint Decimæ, quæ tamen nunc sunt abolitæ. 617. §. Not. 2. Ex Panorm. In personalibus conceditur deductio expensarum. Et cur? 617. §. Not. 3.

Decimæ mixtæ sunt integrè persolvendę absque detractione expensarum, sicut prædiales. Ibid. §. Not. 2. Idem. Prædiales solvendæ sunt, quamprimum fructus colliguntur. 618. §. Statim. Non est opus, ut Parochus priùs petat Decimas. Ibid. Cuius periculo fiat mora solutionis? Ibid.

Decimæ personales solvendæ sunt in fine anni. 618. §. Not. 3. Hodie videntur passim in desuetudinem abiisse. Ibid.

Decimæ mixtæ interdum solvendæ statim, ut lana de ovibus: interdum seriùs, ut fœtus animalium post ablactationem. 618. §. Not. 3.

Decimas de facto possessas possunt laici cum consensu Episcopi dare locis Religiosis. 668. v. Laicus. Post Concil. Lateranense non possunt laici validè hæreditario Iure possidere Decimas. 621. §. Cùm. & seq. 622. §. Not. 6. Ad tempus tamen ex justis causis illis concedi possunt etiam post Lateranense. Ibid. Prohibentur laici Decimas injustè possessas in alios laicos transferre, ut saltem post mortem eorum Ecclesiæ restituantur. Ibid. §. Prohibemus. Recipiens sepulturâ privetur, nisi eas Ecclesiæ reddiderit. Ibid. Possidentes injustè monendi sunt, ut eos illi Ecclesiæ restituant, cuius sunt. 628. §. Not. 2. Si ad hoc induci non possint, sed velint eos donare alteri Ecclesiæ, & præsertim Religioso loco, valebit donatio, modò fiat cum consensu Episcopi. 628. §. Not. 4.

Decimas laici non possunt præscribere. 379. §. Not. 2. Defectu. 382. §. Causam. 626. §. De. Potest tamen una Ecclesia contra aliam præscribere Ius Decimandi, vel immunitatem à Decimis. 626. §. De.

Decimæ non præscribuntur citiùs contra Ecclesiam, quàm 40. annis. 907. §. Dicendum. 911. §. Exprimitur. Eodem tempore potest præscribi pars Episcopo debita. 380. §. Rescribit. & seq. 385. §. Dico 2.

Decimarum infeudationes antiquiores Concilio Lateranensi (licèt post Decretum Vrbani II. factæ, utpote non receptũ) sunt validæ, & licitæ. 622. §. Not. 6. 627. §. Sanè. Post Concil. Lateranense laici sunt incapaces huius feudi. 626. §. De præscript. Infeudationes tamen concessæ à Papa etiam post Lateranense supponuntur legitimæ. 627. §. Sanè. In dubio præsumitur infeudatio facta ante Concil. Lateranense. 622. §. Not. 7. Ante dictum Concilium in Feudum concessæ Decimæ possunt ab iisdem laicis in pignus, vel donum accipi. 626. §. Providetur. Post Lateranense Religiosis etiam exemptis non licet Decimas legitimè infeudatas acquirere, vel accipere de manu laicorum sine consensu Episcopi. 627. §. 4. Non. Vasallo Decimarum in perpetuum infeudatarum sine hærede mortuo, non ipso facto iterum incorporantur Ecclesiæ, sed per acceptationem Episcopi, si velit. 628. §. Nota denique. Ante acceptationem potest Episcopus, si velit, tales Decimas alteri infeudare, non autem post acceptationem. Ibid. Ius Decimarũ in Feudum concessum non comprehendit Decimas novalium. 620. §. Nota 4. 623. c. 25.

Decimarum alienatio sine evidenti necessitate, aut utilitate Ecclesiæ non est valida, si Beneficium (cuius sunt) maneat, & non uniatur alteri. 558. §. Cùm.

Decimas aliarum Ecclesiarum à laicis detentas non licet Ecclesiasticis in pignus accipere, licet autem ipsis Ecclesiis, quarum sunt. 626. §. Providetur.

Decimæ possunt locari per triennium cum utilitate Ecclesiæ. 570. c. 2. Transactione potest præstatio Decimarum tolli, vel imminui, cum consensu tamen Papæ; si transactio sit perpetua: vel saltem Capituli; si ad tempus v. g. ad dies vitæ. 616. §. Cùm. & seq.

Decimarum ad præstationem, possunt, qui tenentur, censurâ compelli. 233. §. Dispendiosam. Subtrahentes jubentur excommunicari in Concil. Trident. nec antè absolvi, quàm restituerint. 620. §. Not. 2. Postquam. Pœnæ committentium varias fraudes circa Decimas animalium. 628. §. Religiosi. Pœnæ Religiosorum retrahentium homines à dandis Decimis, aut non suadentium, aut appropriantium sibi sine legitima causa, aut non permittentium solvi ex terris, quas tradunt aliis excolendas. 628. §. Religiosi. 934. §. Excommunicat.

Decimas extraordinarias Beneficiorum Papa quandoque jubet ex causa ad tempus sibi, vel alicui Principi persolvi. 629. §. Beneficiorum, & §. Est. Pro his constituuntur collectores, & subcollectores. Ibid. Hæ Decimæ solvendæ sunt juxta taxam Beneficij consuetam, & monetam currentem. Ibid. §. Not. 2. Vbi taxa nulla, plus, vel minus juxta annuos redditus solvendum. Ibid. §. Secundùm. Quæstiones, & difficultates super his Decimis motæ: & quid collectoribus illarum observandum. Ibid. §. Est.

Decretales quandoque vocantur Rescripta Pontificis, Corpori Iuris non inserta. 337. c. 8. Hæ, si in judicio alligentur, & sint communi Iuri conformes, licèt dubiæ fidei, potest Iudex secundùm eas judicare: si verò dissonæ, Superiorem consulat. Ibid. Nisi sint authenticæ, nec contineant derogationem Iuris communis, contra illud vim obtinere non debent. Ibid.

Decreti nomen variè accipitur. 287. §. Causâ. Quid sit Decretum primum, & secundum in materia missionis in possessionem? Ibid.

Dedicatio novæ Ecclesiæ spectat ad eum Episcopum, in cuius Diœcesi sita est, &, qui incolas, antequam ædificaretur, baptizavit, & confirmavit. 659. §. Nota. Potest fieri non tantùm Dominicis, sed etiam aliis diebus. 658. c. 2. Indulgentiæ in ipsa die Dedicationis non debent excedere unum annum. 939. §. Denique. §. Intelligit. §. Rescribit. 940. c. 3. Indulg. In anniversario Dedicationis non excedat 40. dies. 939. §. Denique.

Defectus natalium, nisi objiciatur viventibus parentibus, censentur incongruè, & malâ fide objici. 779. §. Per. Per dispensationem in defectu natalium, ut possint succedere in bonis temporalibus, non vult Papa præjudicare aliis, ad quos successio ab intestato pertinere debet. 517. Reg. 50. Episcopi non possunt dispensare in defectu natalium, etiam occulto. 119. §. Ex Dispens. Irregularitas ex hoc defectu tollitur per professionem Religionis: sed, si professio annulletur, reviviscit irregularitas. 116. §. Nisi. Probabile tamen est, talem exercere posse ordines in Religione susceptos, & ad alios promoveri. 116. §. Nisi. Causa defectûs natalium spectat ad forum Ecclesiasticum. 265. §. Cùm. Pendente hâc causâ apud Iudicem Ecclesiasticum non est cognoscenda causa successionis hæreditariæ à Iudice seculari. 265. §. Patet.

Defectus Iuris positivi Papa potest ex plenitudine potestatis supplere, non autem Iuris naturalis. 525. Reg. 41. Ac ipsâ autem tantùm supplet tunc, quando in supplicatione exprimuntur defectus supplendi, vel quando supplicatio signatur per hæc verba: *Fiat, quod petitur.* Ibid.

Defensio sui est Iuris naturalis, ideòque nemini neganda. 372. §. De.

Defensor suæ Ecclesiæ Cathedralis est Episcopus. 558. §. Non.

Deformare in materia homicidij sumitur pro occidere, quia homicida privat alterum formâ, id est animâ. 860. §. Not. 4.

Defunctis quomodo prosit solutio debitorum. 868. §. Not. 2. Etsi. An, & ex quibus causis liceat aperire, & exenterare corpora defunctorum. 612. §. Detestatur.

Defunctorum Sepultura. Vide: *Sepultura.*

Defunctorum Corpora. Vide: *Corpora Defunctorum.*

Degradatio est pœna Ecclesiastica, quâ Clericus jam ante à Beneficio, & officio depositus, privilegio tum fori, tum canonis per solennẽ sententiam in perpetuũ exuitur. 956. §. Not. 5. Est duplex: Verbalis, & Realis. Verbalis potest delegari alteri, v. g. Vicario Generali: Realis autem est actus propriùs Ordi-

Ordinis Episcopalis. Ibid. Quibus ceremoniis, aut ritibus fieri debeat realis. 933. c. 2. Celebranda est potestate seculari præsente, & pronunciandum, ut degradatum in suum forum recipiat : non tamen tradendus realiter. 972. c. 27. 973. v. Videtur. Debet etiam Ecclesia pro eo intercedere serio, & efficaciter, ut citra mortis periculum sententiam circa eum moderetur. 972. c. 27.

Degradatus non est eo ipso excommunicatus, si ministret in ordine suo, sed præmissâ monitione, si non desistat, est excommunicandus. 891. v. Not. 1. Clerici in latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi, degradari debent, saltem verbali degradatione, & detrudi in monasteria, quod tamen raró auditur. 931. v. Clericos. v. Sufficere.

Delegatio alia est personalis, quâ exprimitur nomen personæ delegatæ : alia realis, quâ exprimitur tantùm officium, vel dignitas. Hæc transit ad successores, etiam re non integrâ ; non autem illa. 147. v. Not. quòd. Delegare sumitur interdum pro subdelegare. 157. v. Si Iudex.

Delicti ratione sortitur quis quidem forum Iudicis, ubi deliquit; non tamen fit absolutè illius subditus. 245. v. Not. 2. Ratione.

Delicta Puerorum. Vide : *Puer.*

Demonstratio contractibus addi solita quid sit, & quomodo exprimatur ? 744. v. Not. 3.

Denunciatio criminum successit in locum accusationis strictè dictæ, quæ non ampliùs est in usu. 795. v. Not. 2. & 4. Dividitur omnium optimè in Evangelicam, & Iudicialem. 800. v. Quando. & seqq. 801. v. Not. 4. v. Rectiùs. Vtraque tendit ad correctionem, non ad puniendum delictum pœnâ condignâ, ex prima denunciantis intentione. 801. v. Rectiùs. Evangelica est, quæ fit Superiori non tanquam Iudici, sed ut Patri. 800. v. Not. 2. 801. v. Rectiùs. Evangelicæ denunciationis ordo. 800. v. Not. 2. Hanc denunciationem semper præcedere debet bina admonitio, etiam in notoriis. Ibid. Omnis denunciatio propter Christum deberet initio esse Evangelica, & si non proficeret, fieri judicialis. 810. v. Etsi.

Denunciatio judicialis est, quæ fit Superiori tanquam Iudici, non ut Patri. 800. v. Not. 2. 801. v. Rectiùs. Iudices eam à quocunque oppresso accipiunt. 795. v. Not. 4. Ad denunciandum Simoniacum admittuntur omnes Catholici, etiam criminosi, non autem hæretici aut infideles. 816 v. Nullus, & seq. Admittuntur laici contra clericos, servi contra dominos. Ibid. v. Propter. 817. c. 7. Iudex potest procedere ad privationem, & depositionem &c. modò denuncians aliqua signa, seu probationes verosimiles afferat. 816. v. Sicut. v. Not. 2. 822. v. Videtur. Potest dividi in Civilem, & Canonicam, quia utraque est Iudicialis. 801. v. Not 5. Civilis est, quæ à Iure civili introducta fit per ministros publicos (qui Syndici, Fiscales, Stationarij &c. vocantur) ad hoc ipsum constitutos. 800. v. Quando. Alia est denunciatio privata, quæ fit ob privatum interesse, aut commodum. Ibid. Si minister publicus falsò aliquid denunciet, non punitur, nisi malitiosè id fecerit. Ibid. Olim hæc denunciatio erat medium extraordinarium tantùm : videlicet in casibus jure expressis : sed hodie est ordinarium. 801. v. Not. 5.

Denunciatio Canonica est delatio criminis ad Iudicem Ecclesiasticum sine solennitate accusationis, quæ inscriptionem requirit. 800. v. Not. 3. Est remedium ordinarium. 801. v. Not. 5. Prærequirit monitionem charitativam. 800. v. Not. 3. Si Denunciatores non præmonuerint denunciatum, aut contra eum conspiraverint, aut sint excommunicati, repellendi sunt à denunciatione. 803. c. 20. Injustus, aut indignus possessor Beneficij Ecclesiastici semper potest denunciari ; etiam post rem jam judicatam. 73. v. In. Proceditur per illam, vel generaliter, vel specialiter. 800. v. Not. 3.

Denunciatio Regularis, quâ proceditur in ordinibus contra Religiosos juxta ipsorum regulas, & constitutiones, est etiam Canonica. 801. v. Not. 4.

Denunciationes matrimonij aliquando vocantur Bannus. 785. c. 6. 728. v. Not. 2. Non requiruntur ad valorem matrimonii, non tamen possunt omitti absque peccato mortali sine justa causa, vel dispensatione. 740. v. Ter. Non compensantur omissæ, etiamsi maior pars Viciniæ sciat. 740. v. Ducor. 741. v. Qui. Debent fieri ter à proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus Festivis inter missarum Solemnia. Ibid. & 739. v. Statuit. Interea, qui voluerint, & valuerint, legitimum impedimentum opponant, & ipsi Presbyteri investigent, utrùm aliquod obsistat ? Ibid. v. I. Pontifex. Si apparuerit probabilis conjectura impedimenti, contractus interdicatur, donec constet, quid fieri debeat. Ibid. Nullo impedimẽto apposito, Parochus eos conjungat in facie Ecclesiæ. Ibid. v. Statuit. Si matrimonium malitiosè posset impediri, aut una tantùm denunciatio fiat, aut matrimonio coram Parocho, & testibus jam celebrato, ante consummationem denunciationes fiant. Ibid. An aliquando denunciationes omnino remittendæ sint, prudentiæ Episcopi relinquitur. Ibid. Episcopus potest dispensare in denunciationibus restringendis, & remittendis. 740. v. Illius. Idem possunt Abbates jurisdictionem Episcopalem habentes, & nulli ordinario subjecti. Ibid. Prælatus alterutrius contrahentium potest dispensare cum utroque. Ibid. Multò magis dispensare possunt, ut diebus ferialibus fiant. Ibid. Causæ dispensandi. 741. v. Not. 3. Varias. Ob bonum publicum, vel aliquem respectum ad illud sentit Sanchez, Prælatum teneri dispensare, non autem ob bonum privatum contrahentium. 741. v. Not. 3. Sed cùm Trid. hanc distinctionem non faciat, non est scrupulosè agendum, sed dispensandum etiam pro bono privato. Ibid. Parochus non potest dispensare : ne quidem propter malitiosi impedimenti suspiciones. 740. v. Not. 2.

Depositio, & degradatio sæpe sumuntur promiscuè. 933. v. Textus. Quandoque sumitur pro suspensione. 863. v. Est. 889. v. Nota.

Depositio est ab altaris ministerio perpetua remotio. 224. v. Propter. Deponere Episcopos poterat olim Concilium Provinciale. Nunc est casus reservatus Papæ. 223. v. Ad. 391. v. Glossa.

Depositio ex ordine injusta non valet, licèt aliæ sententiæ injustæ teneant. 891 v. Etsi.

Depositio à Statu idem est, quod depositio ab Officio : non excommunicatio. 622. v. Nota denique. Ob quæ crimina, & excessus Prælatus deponi possit. 934. v. Doctrina. Quando invalida est Abbatis depositio, consequenter etiam invalida est alterius electio. 804. v. Not. 2. Cùm. Non est consultum, ut depositus ob legitimas causas, sed contra Iuris ordinem (v. g. à Iudice non competente) restituatur, & mox iterum deponatur. 804. v. Popter.

Depositio reddit Clericum inhabilem ad Beneficia retinenda, vel acquirenda, nisi dispensetur. 244. v. Not. 4. Potestatem deponendi ab imperio agnoscunt Catholici in Papa : Hæretici, & Schismatici negant. 403. v. Innoc. Exemplum Innocentij IV. deponentis Fridericum secundum Romanum Imperatorem. Ibid.

Depositum est contractus, quo res alteri gratis custodienda commendatur. 564. v. Personæ. Datur tantùm ad Custodiam, non ad usum, nisi aliter conventum sit saltem tacitè, v. g. deposito non obsignato. Ibid. De qua culpa depositarius teneatur ? 564. v. Not. 2. v. Bona. v. Casus. Vtens deposito contra voluntatem deponentis committit furtum, fit infamis, potéstque incarcerari, & torturæ subijci. 564. v. Not. 3. Si Ecclesia ipsa recepit aliquod depositum, & consumpsit, tenetur restituere : non autem, si particularis persona Ecclesiæ id recepit : nisi versum sit in utilitatem Ecclesiæ. 564. v. Not. 4. Si depositarius rebus suis salvis amittat tantùm depositas, præsumitur dolus : præsertim, si illæ viles, hæ autem pretiosæ sint. 564. v. Bona. & seq. Quomodo se purgare possit de dolo. Ibid. v. Depositas.

Depositori licet pro arbitrio depositum revocare. 564. v. Bona. 565. v. Pro. In deposito non datur locus compensationi, aut deductioni, licèt in aliis contractibus detur. 564 v. Bona. 565. v. Nota 2. Cùm. Causa. Ibid.

Deputatus ad aliquem certum actum, non potest illum iterare, sive bene, sive malè sit functus suo officio. 98. v. Functus.

Derogatio legum specialium, & generalium quando, & quomodo fiat ? 637. v. Vterque. 10. v. Speciale. 484. v. Omissis. 502. c. 38. 525. Reg. 48. 532. Reg. 71. Privilegiis Apostolicis privatorum, etiam Monasteriorum derogat pactum subsequens, non autem Iuri publico, aut privilegiis clericorum in communi. 189. v. Quin.

Desponsatio quandoque sumitur pro matrimonio rato. 646. v. Cùm. & seq.

Devolutio electionis. 78. v. Devolvatur. & seqq. 102. v. Causa. De devolutione conferendi Beneficia. 78. v. Devolvatur. & seqq. 540. c. 6. 543. c. 15. 102. v. Causa. 538. v. Sed.

v.Sed.& seq. 537.v.Nulla. De devolutione præsentandi. 78. v. Devolvatur. & seqq. De devolutione correctionis exemptorum. 174. v. Literæ. De devolutione executionis Testamenti. 596. v. Si. 597. v. Si.

Diæta est iter unius diei vulgaris, quæ si non constet, censent DD. recurrendum ad Iudicem, ut determinet: & quidem aliter in æstate, quàm in hyeme. 27. §. Vltra. Rectiùs nulla fit distinctio inter æstatem, & hyemem, quia Ius non distinguit. Ibid. Rectiùs recurritur ad Diætas legales, quàm ad arbitrium Iudicis. Ibid. Legalis Diæta est milliarium 20. Legalium, sive Italicorum. 27. §. Vltra. Antiquo Iure nemo ultra duas: Novo verò nemo ultra unam Diætam à principali domicilio potest trahi ad Iudicium. 239. §. Vltra. 373. §. Duæ. 28. §. Vltra. Si tamen hæc duo concurrant, ut res litigiosa, & domicilium minùs principale sint intra eandem Diœcesin, ob hoc potest fieri computatio Diætæ. 239. §. Vltra. Casus, in quibus causa potest extra Diœcesin committi, non tamen ultra unam Diætam. 37. §. Sancit. n. 2. 38. §. Nisi.

Dictiones numerales, quæ in literis Apostolicis ante Calendas, Nonas, & Idus ponuntur, non per Ciphras, sed integrè scribi jussit Alexander VII. 517. §. Item ut. & seqq.

Dies artificialis durat à solis ortu usque ad occasum. 150. §. Nota 1. Iudicium. Naturalis est semper 24. horarum, & incipit in media nocte Ibid. Ad Iudicium Ecclesiasticum requiritur, ut fiat in die artificiali; non autem ad alios contractus. Ibid. Quoad Divinum officium incipit dies à primis Vesperis. 262. §. Iuxta. & seq.

Diffidare est Faidam (hoc est Bellum,) indicere, hostem declarare, bannire, proscribere &c. 860. §. Perpetuò.

Dignitas Ecclesiastica generatim, & latissimè sumpta est Præeminentia in gradu aliquo supra alios. 52. §. Duas. 469. §. Not. 2. Dantur triplicis generis dignitates Ecclesiasticæ. 52. §. Duas. In Cathedralibus Ecclesiis numerantur communiter hæ dignitates, seu Prælaturæ. Præpositus, Decanus, Custos, Scholasticus, Cellarius. Attendenda tamen consuetudo. 135. §. Sunt. Episcopus potest quidem cum consensu Capituli erigere novas dignitates, sed non cum gravi præjudicio alterius: imò nullo quoad redditus. 45. §. Proposuerat. Promovendus ad dignitatem non curatam debet 22. annis non minor esse. 62. §. Inferiora. In dubio, qualis honor dignitati noviter erectæ sit tribuendus? Attendenda Primò, consuetudo. Secundò, Ius commune. Tertiò, praxis aliarum Ecclesiarum &c. 45. §. Secundùm.

Dignitatem aliquam, ut vir acquirat, valet donatio uxoris. 793. §. Not. 2. Multis.

Dilatio dividitur in Iudicialem, & extrajudicialem. 260. §. Nota 1. Iudicialis subdividitur in legalem, conventionalem, & arbitrariam. Ibid. Arbitrariæ subdividuntur in citatorias, probatorias, & executorias. Ibid. §. Not. 2. Ad citatorias revocantur deliberatoriæ. Ibid. §. Not. 3. Non danda est dilatio irrationabilis, aut non necessaria. 261. §. Apertum. Iudex potest à suspectis exigere juramentum, quod non malitiosè petant: vel petitas negare, si suspicio sit valde vehemens. 344. §. Not. 2. Non etiam danda dilatio nimis brevis, præsertim in causis Ecclesiasticis. 260. c. 1. Si detur nimis brevis, potest appellari. Ibid. §. Terminus. Quænam dilatio censeatur nimis brevis, relinquitur arbitrio Iudicis. Ibid. Effectus Dilationum. 260. §. Not. 4.

Dilationes judiciales sunt temporum ad actus judiciales concessorum prorogationes. 260. §. Not. 1. De his agitur in Titulo, de Dilationibus. Ibid. Extrajudiciales sunt prorogationes temporum ad actus extrajudiciales, de quibus in jure non est sermo. Ibid. Legales sunt, quæ à lege, (vel statuto, vel stylo Curiæ, vel consuetudine) conceduntur absque Iudice, vel partis conventione. Ibid. Conventionales sunt, quæ ex conventione partium competunt. 260. §. Not. 1. Hæ non possunt sine causa à Iudice revocari, altera parte invitâ. 433. c. 69. Arbitrariæ sunt, quas Iudex dat ex præcepto, vel provisione legis. Ab aliquibus vocantur judiciales. 260. §. Not. 1. Hæ non sunt dandæ à Iudice, nisi pro tribunali sedente, & utraque parte præsente. Ibid. §. Not. 5. Dandæ sunt æqualiter Reo, & Actori. Imò in capitalibus Reo tres, & Actori duæ dari possunt, etiam causâ nō cognitâ. Ibid. §. Not. 3. In causa adulterij nulla datur dilatio, nisi, ut personæ exhibeantur, aut post cognitionem causæ. Ibid. Citatoriæ sunt, quæ dantur ante litis contestationem. Ibid. §. Not. 2. Ad has revocantur deliberatoriæ, quæ dantur Reo, ut viso libello Actoris, deliberet, an velit litigare. Ibid. §. Not. 3. Si libellus est citationi insertus, non conceditur Reo dilatio deliberatoria Ibid. §. Not. 3. 261. c. 2. Actori non conceditur dilatio deliberatoria. 260. §. Not. 3. Probatoriæ sunt, quæ dantur post litem contestatam, & juramentum calumniæ, Actori, & Reo: illi ad suam intentionem, huic ad exceptionem probandam. Ibid. §. Probatoriæ. Hæ in causis civilibus regulariter sunt peremptoriæ ex dispositione Iuris, etsi vox: Peremptoriè, non addatur. Ibid. Executoriæ sunt, quæ dantur condemnato ad satisdandum. Ibid. §. Executoriæ. Sunt quatuor mensium, nec habent locum in Civilibus, nec in criminalibus, in quibus executio non differtur, nisi in certis casibus. Ibid.

Dimitti olim poterant omnes Religiosi, cùm eorum vota fuerint tantùm simplicia. 647. §. Not. 6.

Diœcesis nomine comprehenditur etiam Civitas Episcopalis, etiam in odiosis, licèt glossa neget. 31. §. Per generalem. In una Diœcesi non debent constitui duo Episcopi. 172. §. Quoniam. & seqq. Non licet Episcopis transire ab una Diœcesi ad alteram. 460. §. Non. & seq. Quælibet monasteria, & Ecclesiæ hoc ipso pertinent ad Episcopum, quando sitæ sunt in eius Diœcesi, nisi probetur exemptio. 660. §. Sententiam. Ratione rei sitæ, vel contractûs non sortitur quis Diœcesin, licet sortiatur forum. 28. §. Ratio.

Disciplina pene tota, & honestas Clericorum dependet à Decanis Ruralibus. 134. §. Sollicitudinem.

Dispensatio ab Episcopo, vel Principe alio. 19. §. Firmatū. Quādo Papa ex certa scientia jubet aliquid tolerari, habetur pro dispensatione. 112. §. Notat. 771. §. Dissimulare. & seq. Per dispensationē in defectu nataliū, ut succedere possint, nō vult Papa præjudicare illis, qui ab intestato succedere debent. 527. Reg. 50. Papa conferens Beneficium non hoc ipso dispensat in impedimento incognito. Ibid. Reg. 51. Nulli suffragatur dispensatio Papæ, nisi literis confectis. 527. Reg. 52. Pontifex potest dispensare in voto solenni Professionis. 742. §. Not. 2. Vtrùm. Archiepiscopi, & Episcopi confirmati à Papa, habent potestatem ordinariam dispensandi in votis, in sua Diœcesi. 652. §. Not. 2. Sede Episcopali vacante potest dispensare Capitulū in omnibus votis, in quibus dispensat Episcopus. Ibid.

Dispensationi votorum frequenter miscetur commutatio. 652. §. Not. 2. 653. §. Collige. Papa potest dispensare in matrimonio rato, sed non absque justâ, & gravi causâ. 742. §. Not. 2. Vtrum. 743. §. Aliter. & seq. Solius Papæ est dispensare in impedimentis matrimonij jure canonico statutis. 771. §. Pro. Potest tamen Episcopus dispensare ex gravi causa, si desit recursus ad Papam &c. Ibid. Quomodo, & quando dispensetur in Consanguinitate. 527. Reg. 49. 770. c. 4. 772. §. Grave. 789 c. 8.

Dissimulatio Papæ, quando vim habeat dispensationis? 771. §. Dissimulare. & seq.

Distributiones quotidianæ tribuendæ sunt illis, qui Divinis officiis præsentes adfuerint. 466. §. Statuit. & seqq. Causæ, ob quas etiam absentes eas lucrantur. 97. §. Quotidianis. An habentes Beneficium duplex etiam lucrentur distributiones duplices? 466. §. Nota 2. Qui sub Divinis Officiis audit confessiones, lucratur distributiones. 466. ℣. Nota. 3. De distributionibus juxta communiorem sententiam possunt Clerici testari. 600. §. Dubium.

Districtio Iuris Civilis temperatur à Pontifice in Iure Canonico quoad Ecclesiasticas personas, quando justitia non periclitatur. 282. §. De.

Districtio Ecclesiastica vocantur Censuræ. 143. §. Nota in hoc.

Divortium in communi est divisio matrimoniorum. 785. §. Nota 1. Fit dupliciter Primò, quoad substantiam vinculi. Secundò, quoad thorum. 785. §. Not. 1. 783. §. Not. 2. Matrimonium fidelium quoad vinculum dissolvitur nunquā, si sit validè contractum: dicitur autem solvi, quando declaratur fuisse nullum. 785. §. Not. 1. Declaratur autem nullum propter impedimentum aliquod dirimens, per Iudicem Ecclesiasticum, & separantur omnino, sive velint, sive nolint. Ibid. Facto divortio reddenda est dos, & alia donata propter nuptias. Bona verò communia dividenda. 790. §. Mulieres. §. Cùm H. & seq. Matrimonium etiam infidelium, & fidelis cum infideli probabiliùs jure naturæ est indissolubile exceptis tribus casibus. Primo, si infidelis fideli omnino

cohabitare nolit. Secundò, si non sine contumelia Creatoris fieret. Tertiò, si non sine periculo perversionis cohabitaret 788. c. 7. Hanc dissolubilitatem Deus ipse induxit. Ibid. ℣. Not. 2. Probabilius autem est, matrimonium in his tribus casibus non dissolvi ipso jure, sed, quando conjux conversus aliud matrimonium in facie Ecclesiæ contrahit. Ibid. Si ex duobus fidelibus unus fiat infidelis, non dirimitur vinculum matrimonij. 788. c. 7. & ℣. Not. 2. Infideles in secundo, vel tertio gradu copulati post conversionem non debent separari. 789. c. 8.

Divortium quoad torum quando dotis, & aliarum donationum restitutionem importet? 790. ℣. Not. 2. Si vir condonet adulterium uxori (tacendo, retinendo eam in domo, ei se copulando) censetur etiam dotis amissionem illi tacitè condonâsse. 791. ℣. Nec. Causæ divortij ex natura matrimonij petita tantùm est unica, videlicet fornicatio, sive adulterium. Sed tam spirituale (quale est hæresis, vel apostasia à fide) quàm carnale. 360. ℣. Cùm Pontifex. 648. ℣. Not. 2. 786. c. 2. 756. c. 2. Aliæ autem generaliores causæ sunt plures, v. g. discordia, sævitia, morbus contagiosus, periculum vitæ, vel seductionis. 756. ℣. Excepta, & seq. 786. ℣. In. Separato licet toro certum tamen est apud Catholicos manere vinculum matrimonij. 754. ℣. Antecessores. 788. ℣. Consultus. ℣. Not. 2.

Divortium quoad torum ob hæresin, & infidelitatem. 787. ℣. Sine. ℣. Not. 2. Etsi. ℣. Cùm quædam. ℣. Not. 2. Etsi. 788. ℣. Not. 3. Ex. Primis sexcentis annis Christianitatis propter frequentem conversionem infidelium, laudabilis fuit cohabitatio fidelis cum infideli 789. ℣. Non illam. 788. ℣. Etsi. ℣. Not. 3. Si. Excipiebantur autem tres casus. Primò, si nollet omnino fidelis habitare cum infideli. Secundò, si non sine contumelia Creatoris. Tertiò, si non sine periculo perversionis. 789. ℣. Non illam. 788. ℣. Not. 3. Si. Postea verò universim consuetudine, imò lege inductum est, ne fidelis conversus cohabitaret infideli, etiamsi esset spes conversionis. 789. ℣. Non illam. Vtroque infideli successivè ad fidem converso tenetur alter alterum iterum recipere: nisi interim alteruter nupserit, aut adulteriũ commiserit: hoc enim tribuit causam divortij petendi etiam post Baptismum. Ibid. ℣. Non tamen.

Divortium quoad torum ob adulterium. 787. ℣. Not. 2. Ad. Adulterium notorium dicitur præcipuè illud, quod est facti permanentis. 787. ℣. Not. 3. Vtroque. Vxorem notoriè adulteram, & multò magis in adulterio perseverantem potest maritus propriâ auctoritate domo expellere. 866. ℣. Nota Compens. Maritus tenetur sub peccato gravi uxorem in adulterio perseverantem dimittere, & à copula abstinere. 865. ℣. Eius.

Divortium non potest fieri absque Iudicio Ecclesiæ, quantumcunque adulterium sit notorium, nisi fortè in aliquo raro casu non daretur recursus ad ullum Iudicem Ecclesiasticum. 787. ℣. Not. 3. Vtroque. Vir non potest petere divortium propter tale adulterium mulieris, ad quod eam ipse invitam prostituit: imò, si de viri beneplacito volens commisit, non potest ab illo reputari. 767. ℣. Prior.

Divortium tori admittitur, etiamsi unus conjux alteri dederit occasionem fornicandi, expellendo ex domo, negando alimenta &c. 787. ℣. Not. 2. Divortium. Si factum est absque Iudicio Ecclesiæ, debet repellens ad repulsum conjugem recipiendum compelli, etiamsi adulterium sit notorium aliquo modo. Ibid. c. 3. & ℣. Not. 2. Varias. Si autem adulterium ita sit notorium, ut nullâ tergiversatione celari possit, & restitutionem spoliati impediat, non conceditur repulso restitutio, nec repellens cogitur ad recipiendum. 786. c. 4. Si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit redire, debet eam recipere unâ, vel alterâ vice, non tamen sæpe. 865. ℣. Si ℣. Not. 2. Si uterque conjux commisit adulterium, non solet ab Ecclesia concedi divortium, sed paria delicta mutuâ compensatione delentur. 787. ℣. Cogi. ℣. Not. 3. Quia. 866. c. 7. Maritus tenetur adulteram iterum recipere, si constet, ipsum cum alia etiam adulterium commisisse. Ibid. & 786. c. 4. Imò conjugi dimisso competit actio super repetitione alterius. 866. ℣. Nota. Censentur autem conjuges divortij pœnam per copulam sibi remittere. 866. ℣. Nota.

Docendi pro licentia nihil exigendum. 837. c. 2. Per licentiam autem docendi non intelligitur gradus Academicus Licentiatûs, sed simplex potestas docendi. Ibid. ℣. Not. 2. Pro labore, & industria docendi etiam Theologiam, absque simonia datur pretium, licet scientia, & doctrina sint aliquid spirituale. 837. ℣. Not. 3.

Doctoratui præmittendum juramentum de non excedendo taxam sumptuum præscriptam. 838. c. 1. Abijt autem juramentum hujus taxæ in desuetudinem, præsertim apud recentiores Academias. 839. ℣. Dicitur.

Dolus alius bonus, alius malus. 281. ℣. Not. 1. 2. Malus nunquam præsumitur, sed semper debet probari præsumptionibus, & conjecturis. Ibid. & 24. ℣. Not. 3. Quod. Præsertim circa modica. 884. ℣. Literas. Probari debet ab eo, qui eum allegat. Ibid. ℣. Not. 3.

Dolus nemini debet patrocinari. 648. ℣. Not. 2.

Dolo expressa licentia uxoris ad ingrediendam Religionem, non sufficit, sed potest virum revocare. 651. ℣. Non. Juvenes dolo, aut gravi errore inducti in monasteria, non sunt cogendi ad perseverandum. 206. ℣. Not. 3. & seq. Jus non subvenit dolum passo, nisi sit dolus cadens in constantem virum. 206. ℣. Not. 2. Inductus promisso contra Ius, regulam, aut veritatem in re alicuius momenti, non censetur deceptus, sed simplex, & fatuus. 206. ℣. Not. 3.

Dolus in solo nomine personæ præsentis non dirimit matrimonium: quia non inducit errorem personæ. 728. ℣. Not. 2.

Domestici qui nã dicantur, & quãdo possint esse testes. 314. c. 24.

Domicilium est duplex: originis, & habitationis. 243. ℣. Aut. Originis dicitur, ubi quis natus est, hoc est, ubi mater domicilium fixum habuit, dum peperit. Ibid. Per mutationem hujus domicilij arbitrariam, amittuntur jura originalia. Ibid. ℣. Domicilium ergo. Propter liberationem ab ejusmodi oneribus debent emigrantes per Germaniam passim dare die Nachsteur. Ibid. Domicilium habitationis propriè est, ubi quis fortunæ suæ, vel bonorum, aut familiæ maiorem partem habet. Ibid. ℣. Domicil. habit. In Clericis coincidit cum domicilio Beneficij residentiam postulantis. Ibid. ℣. Aut. Hoc magis attenditur, quoad jurisdictionem acquirendam, quia hominem absolutè illi subjicit. Ibid. ℣. Aut. & seq. Quomodo Clerici in loco Beneficij sui sortiantur domicilium? 28. ℣. Quasi. Quomodo Prælati Regulares, & Religiosi? Ibid. Quid sit Quasi-Domicilium habitationis. 243. ℣. Domicil. habit.

Dominium, & possessio eiusdem rei nihil habent commune. 267. ℣. Not. 3. Septem differentiæ inter dominium, & possessionem. Ibid. Verius est, non dari discrimen inter dominium, & proprietatem. Ibid. ℣. Not. 2. Ex locatione non efficaciter probatur dominium locantis, cùm etiam conductor possit locare. 336. ℣. Per. Clerici habent dominium fructuum Beneficij, sed vinculatum. 589. ℣. Not. 5. & seqq. 590. ℣. Ex. 591. ℣. Not. 2. Plantata, seu inædificata alieno solo ex propriâ, vel alienâ materiâ, solo cedunt. 594. ℣. Etsi. Qui concedit alicui Ius in aliqua re, præsumitur esse dominus illius rei, saltem contra eum, cui concedit. 683. ℣. Collige. Omnes Ordines Religiosi habent dominium in communi, exceptis Franciscanis. 975. ℣. Not 4. An in rebus usu consumptibilibus possit usus facti separari à dominio? 975. ℣. Cùm. & seqq.

Dominus obligatur ex culpa Officialis, si negligentem præposuit, aut sciens toleravit. 141. ℣. Not. 7. Episcopus potest, ac debet vocari Dominus subditorum: id negans est pœnâ dignus, non tamen peccaret subditus, si vocaret eum Prælatum. 899. ℣. Episcopum.

Dominus potest agere, ne Subditi molestentur, ne impediantur, à debitis servitiis, ne depauperentur, &c. 918. ℣. Prohibitio.

Domus in circuitu Ecclesiæ Majoris intra 40. Minoris verò intra 30. passus, gaudent Iure Asyli. 700. ℣ Not. 4. Religiosi exempti non tenentur de domibus suis dare tributum Prælatis secularibus. 899. c. 17. 900. ℣. Gregorius.

Donatio sumitur quandoque pro collatione Beneficij Ecclesiastici, sed impropriè. 111. ℣. Mandat. 117. ℣. Archiepiscopo. 142. ℣. Cùm. 588. ℣. Not. 3. 898. ℣. Prima. 899. ℣. Mandat. Generatim describi potest, quod sit datio liberalis. 583. ℣. Not. 1.

Donatio requirit de præsenti intentionem donandi. 336. ℣. Repertâ. Est contractus nominatus Iure Gentium. 583 ℣ Nota 2. Constat consensu donantis, & donatarij, ac consequenter requiritur acceptatio. Ibid. Qui dominium proprium nullum habent, ut servi, & Religiosi, donare non pos-

sunt

, funt fine licentia, vel ratihabitione Superioris. 583. v. Not. 5. Minores 25. annis, etsi rerum suarum sint Domini, prohibentur donare. Ibid. Parentes, & liberi in eorum potestate constituti prohibentur donare: emancipatione tamen convalescit donatio. Ibid. Inter sponsum, & sponsam tenet donatio. 793. v. Donatio. Inter conjuges constante matrimonio est prohibita: in multis tamen casibus valet. Ibid. & seq.

Quando, & quomodo donationes conjugum invalidæ convalescant, & confirmentur. Ibid. v. Nisi. & seq. 583. v. Not. 5. Quantam donandi potestatem habeant Episcopi, 587. c. 9. 550. v. De non. 536. v. Notandum. Res minoris momenti, & valoris possunt donare etiam illæ personæ, quæ aliàs prohibentur. 583. v. Not.

Donum non debet excedere 500. solidos sine facultate Magistratûs, quorum tamen pretium non exprimunt jura. Ibid. v. Not. 4. Si excedat, excessus à magistratu est rescindendus. Ibid. Excipitur Primò, donatio in redemptionem captivorum. Secundò, in refectionem ædium ruinosarum, aut incendio consumptarum. Tertiò, donatio Principis facta privato, vel contrà. Quartò donatio magistri militum facta militibus. Ibid. Bona Ecclesiæ immobilia, & pretiosa mobilia quandonam, & quomodo donatione alienari possint? Vide: *Alienatio*.

Donari potest aliquid Ecclesiæ nondum existenti, si Fundator illam nomine Ecclesiæ fundandæ, vel erigendæ recipiat: licet secus sentiat Panorm. 695. v. Collige. ad finem.

Donationes quomodo interpretandæ. 585. v. In. Causa. Ibid. Clausula onerosa post plures donationes posita, proximam tantùm respicit. Ibid. v. Clausula.

Donationum alia est simplex; alia ob causam. Simplicium alia perfecta, alia imperfecta. Ob causam alia mortis, alia dotis, propter nuptias, aut remunerationis causâ. 583. v. Not. 1. & seqq.

Donationes omnes præter eam, quæ fit mortis causâ, vocantur donationes inter vivos. Ibid. v. Not. 7. ad finem.

Donatio simplex perfecta quid? 583. v. Not. 2. Ex quibus caussis revocari possit? 583. v. Not. 6. 587. v. Propter. & seqq. 588. v. 4. 3. 4. 5.

Donatio simplex imperfecta quid? 583. v. Not. 2. Revocatur, si modus donationi adjectus &c. non fuit adimpletus. 588. v. 1. Vt.

Donatio tamen Ecclesiæ facta sub conditione non potest revocari, etiamsi non sit impleta, sed debet agi, ut impleatur. 945. v. Interposita. Potest tamen revocari, si donans expressè addat, quod conditione non impletâ, debeat revocari. Ibid.

Donatio mortis causâ quid? 583. v. Not. 7. Eius effectus post mortem donatoris obtinetur instar Legati. Ibid. Revocari potest ex tribus causis Primò, si donator in infirmitate promisit, & convaluit. Secundò, si donatarius ante donatorem moriatur. Tertiò, si donanti pæniteat doni. Ibid. v. Not. 7.

Donatio dotis causâ quid? 583. Not. 8. 792. v. Dispositio. In Hispania viri solent dotare uxores. 792. v. Dispositio. Maritus potest validè uxori dotem remittere, aut consuetas usuras, si nondum sit soluta. Ibid. v. Not. 2. Multis. Durante matrimonio repeti nequit, nisi mariti bona labantur, vel fisco inferantur. 583. v. Not. 8. Vir non potest repellere uxorem, ob non solutam dotem. 792. v. Not. 1. Panorm. Si vergat vir ad inopiam, potest ab eo peti cautio: nec sufficit juratoria. Ibid. v. Cùm. 793. v. Cautionem. Si maritus non possit præstare cautionem, dos potest deponi apud mercatorem, ut vir eius lucrum percipiat. Ibid. Optio horum duorum relinquenda Iudici. Ibid. v. Not. 2. Hunc. Vxor potest agere ad dotem, quantumcunque maritus vergat ad inopiam. 792. v. Ad. An matrimonium possit contrahi, aut constare sine dote. 791. v. Et. 792. v. Not. 1. Panorm. Si divortium fiat ex culpa mariti, debet restituere dotem: si autem ex culpa uxoris, amittit dotem, & donationem propter nuptias. 49. v. Consuetudines. 866. v. Replicavit. 790. v. Not. 2. 791. v. Si.

Donatio propter nuptias dicitur, quæ constituitur mulieri à marito, vel alio eius nomine respectu nuptiarum. 583. v. Not 8. 792. v. Dispositio. Res sic donata non potest alienari durante matrimonio, etiam consentiente uxore, nisi post biennium iterum consentiat, & vir de aliis bonis eam indemnem servare possit. 567. v. Etiam. Emptor huius doni venditi, potest id præscribere 30. annis Iure Canonico. Ibid. v. Not. 4.

Si uxor videat, donata propter nuptias periclitari, potest agere pro conservatione eorum. Ibid. v. Etiam. Soluto matrimonio redit donatio propter nuptias ad virum, sicut dos ad mulierem, nisi consuetudo aliud habeat, aut pactum intercesserit. 583. v. Not. 8.

Donatio remuneratoria, quæ fit in compensationem Beneficij, officij, aut obsequij alicuius præcedentis, non est mera, nec propriè donatio. 583. v. Not. 9. ideóque nec revocari potest. Ibid. & 588. v. Not. 4.

Dotare sororem Clericus potest, imò in necessitate tenetur, sicut tenetur alere. 216. v. Sororem. Potest etiam de bonis Ecclesiæ aliquid ei assignare ad dies vitæ suæ. Ibid.

Dubium aliud est negativum, aliud positivum. 715. v. Not. 2. Regulam. In negativis, in quibus pro neutra parte adsunt ullæ rationes, teneri debet, quod certius æstimatur. Ibid. In positivis verò, in quibus pro utraque parte adsunt rationes probabiles, eligi potest ex duabus probabilibus sententiis, quæ placuerit, etiam minùs tuta. Ibid. Facta ex intentione dubia, in meliorem partem sunt interpretanda, juxta regulas juris: etiamsi interpretans sæpe fallatur. 978. v. Hæc regula desumpta. Negatio partis non facit rem dubiam, si aliunde notoria fit. 329. v. Si factum sit notorium.

Ducatus moneta idem est, quod aureus, solidus, numisma, florenus auri de Camera. 512. v. Quæ. 519. v. Hæc. Libra Turonensium parvorum in Camera Apostolica acceptari jubetur pro ducato, seu floreno auri. 519. Reg. 15.

Duellorum prohibitiones promulgatæ cõfirmantur. 711. v. Sententiam. Si Clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, sive vincat, sive vincatur, est deponendus, hoc est, suspendendus. 863. v. Si Clericus. & seq. v. Est. Non incurrit tamen hanc pœnam ipso facto, sed per sententiam. Ibid. v. Est. Nec sufficit ad eam incurrendam, tantùm provocatum esse, & acceptâsse, sed requiritur, ut pugna se ipsâ sequatur. 864. v. Not. 1. Requiritur insuper, ut sponte acceptet duellum, & non coactus. Ibid. Potest dispensare Episcopus, modò homicidium, aut mutilatio non non fuerit subsecuta. 863. v. Si Clericus. Erat olim consuetudo, ut deficientibus probationibus Reus cogeretur innocentiam suam duello probare. 864. Qui per se, vel per alium sic duellat, est verus homicida, & irregularis. Ibid. v. Cùm. & seq. Consequenter deberet etiam perdere Beneficium: sed, ne privetur sustentatione necessariâ, datur Episcopo potestas dispensandi. Ibid.

Duces non obligat Papa derogans juri patronatus laicorum, nisi exprimantur. 525. Reg. 42. Andream Ducem, Regis Hungariæ filium, jubet Papa debitum susceptæ crucis exsolvere sub pœna excommunicationis, & privatione juris succedendi in regno. 654. c. 6.

Duces, & milites in quocunque bello etiam justo, sive defensivo, sive offensivo incurrunt irregularitatem ex defectu lenitatis. 860. v. Not. 2.

E.

EBRIETAS, & abusus obligandi alios ad æquales haustus omnino abolendus. 410. c. 14.

Ebrij non possunt contrahere matrimonium. 717. v. Idonei.

Ecclesia sumitur tripliciter Primò, pro templo ipso, seu ædificio. Secundò, pro Clero eam gubernante, eique inservientе. Tertiò, pro tota congregatione fidelium ad eam pertinentium. 706. v. Ecclesiis. His additur quartò, pro reddititibus. 836. c. 4.

Ecclesia sumpta pro ædificio latè loquendo dicitur etiam Oratorium, Basilica: in rigore autem differunt. 696. v. Vbi.

Ecclesia sumpta pro Clero vocatur Prælatura, aut Rectoratus Ecclesiæ. 836. v. Cùm M. G. Benignitatis Ecclesiæ Exempla. 661. v. Non. 849. v. Not. 1. Cur toleret ritus impios Iudæorum? 841. v. Et. Cur prohibeat cohabitationem cum Iudæis. 840. v. In. Aliorum infidelium, & hæreticorum ritus quando tolerandi? 841. v. Not. 2.

Ecclesia non judicat de occultis. 722. v. Not. 2. Ex. 838. c. 33. 833. v. Pro. Quas pœnas Ecclesia infligere possit? 812. v. Verberibus. Quomodo Ecclesia liget, & absolvat mortuos? 949. v. Quamvis. An Ecclesia possit excommunicare mortuum, si post mortem cognoscatur fuisse hæreticus? Ibid. v. Not. 2. & 3.

Ecclesia sumpta pro tota Congregatione Fidelium. 590. v. Not. 6.

Ecclesia formata est ex latere Christi, sicut Eva ex latere Adæ. 2. v. Dat Filius. Hoc modo sumpta non habet propriam exemptionem, nisi quatenus in Spiritualibus subiacet speciali regimini. 706. v. Ecclesiis.

Ecclesia sumpta pro Redditibus elocari potest. 836. v. Cùm Magister & seq. Gaudetque iure Minorum quoad restitutionem in integrum. 107. v. Si. Restituitur una Ecclesia contra alteram, sicut contra hominem privatum. 209. c. 3. Subvenit expositis, quorum parentes ignorantur. 849. v. Not. 2.

Ecclesia Cathedralis. 481. v. Sub. 685. c. 26. Provisio Cathedralium Ecclesiarum, quæ Clericis carent, & subditis Christianis, reservatur Summo Pontifici. 103. v. Statuit. & seq. Si Ecclesia aliqua sita in Archidiaconatu aliquo, erigatur in Cathedralem, eximitur eo ipso à iurisdictione Archidiaconi. Sed, si huius iui lædatur, satisfaciendum illi est ab erigente. 183. v. Non est. Quid doceri debeat in Cathedralibus Ecclesiis? 836. v. Mandat. 837. v. Confirmat. 838. v. Eadem. v. Iubet.

Ecclesiæ Collegiatæ constituuntur à principio in ipsa fundatione sub nomine Ecclesiæ Collegiatæ, aut Capituli. 899. v. Not. 2. Potest tamen Ius Collegij acquiri, vel privilegio Superioris, vel consuetudine. Ibid. v. Not. 1. & 2. Præcipuum eius signum est sigillum. Ibid. Sine hoc, etsi plures Beneficiati sint in Ecclesia, non tamen faciunt Collegium, aut Capitulum. 899. v. Not. 2. Quid doceri debeat in Collegiatis Ecclesiis. 838. v. Eadem.

Ecclesia Conventualis iuxta Etymon dici potest, quævis Ecclesia Collegiata, etiam Cathedralis, sive sit Regularis, sive Secularis. 64. v. Conventus. 268. v. Clerici. 674. v. Non. De consuetudine autem, & vulgari usu solæ Religiosorum Ecclesiæ dicuntur Conventuales. Ibid.

Ecclesia exempta. 44. v. Libera. 77. v. Qui. 511. Not. 2. 660. v. Sententiam.

Ecclesia Filialis est Ecclesia, vel Capella Parochiali annexa, & subiecta. 625. v. Not. 3. Quandoque subjicitur una Ecclesia alteri quoad aliqua, non autem quoad omnia. 663. v. Cùm Syndicus. & seq.

Ecclesia Græca. 748. v. Not. 2. Quomodo Sacerdotes Græci differant à Latinis quoad matrimonium? Ibid. & 458. c. 6.

Ecclesia Matricis nomine, non intelligitur semper Romana, sed aliquando vel Baptismalis, vel Cathedralis, prout subiecta materia poscit. 971. c. 21.

Ecclesia Metropolitana non intelligitur sub generalitate Ecclesiarum civitatis, aut Diœcesis. 481. v. Sub. Continentur autem sub nomine Ecclesiarum in provincia. Ibid. In his præter Grammaticum habendus Theologus, assignatis à Capitulo unius præbendæ proventibus, licet non ideo fiat Canonicus. 857. c. 4. Si autem utrique providere non possit, provideat saltem Theologo, & Grammatico alibi provideri faciat. Ibid. & 838. c. 5.

Ecclesia numerata dicitur illa, quæ habet certum Canonicorum, & præbendarum numerum. 542. c. 10. Hæ non debent vacare ultra sex menses, sed mortuo uno Canonico, debet constitui alius. Ibid.

Ecclesia non numerata vocatur illa, in qua non est determinatus numerus Canonicorum, aut præbendarum. 542. c. 10. Eiusmodi Ecclesia non-numerata est Astensis; & Ecclesiæ Regulares communiter. Ibid. Ad has non extendit se statutum Concil. Later. De beneficiis ultra sex menses vacantibus. Ibid.

Ecclesia Orientalis non admisit Votum Continentiæ annexum majoribus Ordinibus. 458.

Ecclesia Parochialis vocatur aliis nominibus etiam Baptismalis, Plebanalis, & Matrix. 625. v. Not. 3. & 4. Quid sit, & unde dicatur? 613. v. Not. 2. & 3. Non raró nomine Parochiæ intelligitur tota Diœcesis, sive Episcopatus. 587. v. Licet. V. Not. 2. Hoc. 613. v. Not. 4. 614. v. Hic.

Ecclesia primitiva. In hac nó tantùm Clerici, sed omnes Christiani vixerunt in commni. 589. v. Not. 4. Oblationes fidelium sta dispensabantur, ut quisque haberet necessaria, reliqua pauperibus cederent. ibid. Successu temporis bona Ecclesiastica distributa fuerunt in 4. partes, sive portiones. ibid. Hæc distributio ex bonis communibus fecit propria. ibid.

Ecclesia Regularis requirit Conventum, seu Collegium Religiosorum. 77. v. Not. 2. Sunt communiter Ecclesiæ non-numeratæ. 442. c. 10.

Ecclesia Regularis non potest reduci ad Secularem, sine urgentissima, & necessaria causa. 695. v. Collige. In defectum tamen Regularium possunt induci Seculares. 659. c. 5. Possunt etiam induci alij Regulares. 710. c. 7. In utroque casu Regulares superstites non tenentur mutare statum, sed debetur illis sustentatio, sicut ante. 695. v. Collige. Papa potest Ecclesias Regularium privilegiare in præjudicium Episcoporum. 896. v. Contra. Nulla Ecclesia Regularis, in qua Episcopus percipit Iura Episcopalia, est Prælato plenojure subjecta. 913. v. Colligit. Non sunt recipiendæ de manibus laicorum. 476. v. Statutum.

Ecclesia Romana est omnium Ecclesiarum, & fidelium mater. 971. v. Patet. Quod Ecclesia Romana universaliter probat, vel reprobat, aliæ imitari debent, quia ab ipsa habent suâ institutionem, & auctoritatem. 980. v. Hæc. Indignum est, & á Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro Spiritualibus facere quis homagium compellatur. ibid. Reg. ult.

Ecclesia secularis licitè potest reduci ad Regularem, non autem vicissim sine necessitate. 695. v. Collige. Superstites seculares non tenentur mutare statum, sed debetur illis sustentatio, sicut antè. ibid.

Ecclesiæ vacantis custodia, & cura principaliter pertinet ad eum, qui habet jus instituendi: licet non sit Episcopus. 169. v. Not. 2. Nisi Patronus illius sit Ecclesiasticus, quia tunc illi incumbit cura, etiamsi non habeat jus instituendi. ibid. Non valet judicium, aut sententia contra Ecclesiam vacantem lata. Imò etiam testium receptiones contra eam sunt reprobandæ. 546. v. Cùm plures. 547. c. 3. Pœnæ occupantium bona Ecclesiæ vacantis. 600. v. Not. 2. 93. v. Vniversos. Ex legitima consuetudine, vel rationabili causa. (v. g. in utilitatem Ecclesiæ, in fabricam, aut bonum defuncti &c.) potest aliquid expendi. Ibid. v. Nomine.

Ecclesiastica persona latiùs patet, quàm Clericus: nam etiam v. g. Abbatissa est Ecclesiastica persona. 667. v. Ei.

Educationis gratiâ impuberes constituti in Monasteriis, semper possunt exire, & extrahi à parentibus, & tutoribus. 630. v. Not. 2.

Electio in communi habet tres significationes. Primò, capitur pro Electione activè. Toto titulo de Electione. Secundò, passivè. Tit. 4. De consuetudine. c. 8. 48. v. Ad Korofense. Tertiò, pro Confirmatione. ibid. In prima, vel secunda significatione rursus sumitur tripliciter: Primò, pro quacunque vocatione ad quamcunque dignitatem Ecclesiasticam. Secundò, pro collatione cuiuscunque dignitatis facti per suffragia, & alterius confirmationem. Tertiò, pro collatione pastoralis tantùm dignitatis per suffragia personæ idoneæ &c. 58. v. Not. 1.

Electio hoc tertio modo strictè dicta, est personæ idoneæ ad Ecclesiæ vacantis pastoralem dignitatem, sive Prælaturam canonica vocatio. ibid. Canonica dicitur, quæ secundùm Canones de Electione fit. 509. v. Elect. Eligere est liberè unum ex pluribus assumere. 64. v. Not. 2. Libertas est de substantia Electionis. ibid. v. Regis. 84. v. Panorm. Libertas eligendi non potest quidem per Principem, vel Patronum tolli, potest tamen restringi de iure, vel consuetudine. ibi. Non attenditur proprietas, sed quasi possessio iuris eligendi, quæ probari debet per actum sponte, liberè, & cum effectu factum. 270. v. Episcopis. v. Not. 2. Electionis origo, & progressus usque ad hodiernum statum. 59. v. Not. 2. & v. Literas. 509. v. Electiones. Regibus Hispaniæ, Lusitaniæ, Galliæ, & Poloniæ relictum jus nominandi. 60. v. Ob. Solis Germanis relictum jus eligendi, & cur? Ibid. & 509. v. Cur? Imperatores tamen usurpabant jus investituræ per baculum, & annulum. Ibid. Henricus IV. Wormatiæ in Synodo (agentibus Legatis Callisti II.) Anno 1122. consensit in liberam electionem. Ibid. Tria tamen sibi reservavit, primò, præsentiam. Secundò, votum in discordia. Tertiò, collationem Regalium. Ibid. Præsentia Imperatoris in electionibus dudum cessavit. Libertas verò, & receptio Regalium post confirmationem Papæ, inde hucusque duraverunt. Ibid.

Electio quando facienda? 74. v. In. Et ibid. v. Not. 2. Item v. Nondum. Celeriter, seu in continenti facta electio præsumitur minùs legitimè facta: hinc celeriter electus indiget purgatione. 76. v. Quæ. v. In.

Electio

Electio Episcoporum, & Pastorum in Ecclesiis Regularibus, ac probabiliter etiam secularibus, debet fieri intra tres menses, nisi justum impedimentum subsit. 77. c. 41. Aliorum verò Prælatorum electio, qui non habent jurisdictionem in Clericos, fieri debet intra sex menses. 77. v. Ultra. Tempora hæc possunt præverti, non autem restringi, aut ampliari sine necessitate, nisi à solo Papa ex plenitudine potestatis. Ibid. v. Not. 2.

Electio Pastorum non facta debito tempore, devolvitur ad proximum superiorem: ob alias verò causas irrita, vel irritanda devolvitur ad Summum Pontificem 94. c. 18. Negligentes eligere intra trimestre ipso facto privantur potestate eligendi eâ vice, nec opus est sententiâ. 77. v. Eligendi. In Germania autem videtur jus eligendi ob negligētiam, etiā in temporee non devolvi ad Archiepiscopum, sed ad Papam, qui Pastores confirmare solet. 77. v. Qui. Aliorum Electiones, ex quacunque causa devolvantur, semper devolvuntur ad proximum Superiorem. 94. v. Quod.

Eligentium convocatio, & absentium citatio. Ad electionem vocandi sunt omnes, & soli illi, qui debent, volunt, ac possunt commodè interesse. 79. v. Præsentibus. Debere comparere dicuntur, qui habent jus eligendi. Ius autem eligendi tam activum, quàm passivum de jure communi spectat ad Collegium Ecclesiæ electivæ. 48. v. Nec Iuri. 79. v. Vnde. Ex consuetudine potest hoc jus spectare ad alios v. g. electio Archiepiscopi ad Suffraganeos. Electio Canonicorum ad solum Capitulum. 56. v. Suffraganeis. 72. c. 32. Valde remotos non est necesse vocare, quia mora longior est valde suspecta: imò sæpe damnosa. 66. c. 18. 74. c. 35. Servanda tamen est consuetudo, quæ in Gallia habet, ut absentes omnes, qui in Regno sunt, vocentur, quod alibi fieri, nō est necesse. Ibid & 88 c. 55. Si vel unicus contemnatur, & contemptum suum prosequi velit (quod intra tempus electioni destinatum fieri debet) cassanda est Electio etiam post consecrationē electi, nisi, cùm possent contradicere, tacuerint. 71. v. Sed. 74. v. Resp. 2. Si non vocati propter bonum pacis consentiant, valet electio. 70. v. Rescribit. Si autem contemptum suum prosequi velint, cassatâ electione potestas non transit in contemptos solos, sed ab omnibus facienda est nova electio. 74. v. Nostrum. & seq. Citatio non legitima (v. g. ante mortem) par est non factæ. 75. v. Non. Si aliqui longè absint propter utilitatem Ecclesiæ, prorogari potest tempus electionis, ut omnes adsint. 66. v. Tam. Si vocati propter vim, aut metum comparere non possint in loco electionis, possunt petere alium locum: & si secus fiat, protestari. 68. v. Ne fine. Si vocati ad electionem accedere nolint, faciunt se alienos, nec possunt electioni contradicere. 66. v. Quando. Si maior pars venire nolit, potestas eorum devolvitur eâ vice ad reliquos, licet pauciores. 56. v. Nolentibus. Si omnes, aut ferè omnes nolint venire, ad Superiorem spectabit providere, ut vel conveniens numerus congregetur, vel Electio ad ipsum devolvatur. 79. v. Unde.

Eligere quinam prohibeantur? 55. v. Licet. 64. v. Eandem. 65. v. De persona. 76. v. Vacante. & seq. 58 v. Edicto. 97. v. Canonicus. & v. In Ecclesiis. 182. v. Mandat.

Eligi prohibentur Hæretici, & Schismatici. 60. v. Abiurato. Excommunicati. 893. v. In Minori. Perjuri. 373. v. Perjuriū. Ordinati à Schismaticis, & Hæreticis. 61. v. Si. Ambitiosi: probatur autem talis esse, qui Electores solicitat pro sua electione, nisi sincerè desideret proximis prodesse. 70. v. Solicitâsse. 76. v. Purgatione. Simoniaci. Ibid. Electio simoniacè facta, etiam ignorante Electo, est nulla: nec potest de novo, etiam legitimè eligi ad Prælaturam, nec Episcopus potest dispensare. 89. v. Propter, & seq. Repulsus semel vitio suo, deinceps non potest eligi, & probabiliter nec præsentari, nec beneficium ei conferri. 63. v. Not. 2. Dispositionem.

Electio Epileptici post sufficientem probationem non confirmatur. 67. c. 21. Non Professus de jure non potest eligi in Abbatem. 64. v. Eandem. Exceptio. 76. v. In. 75. c. 38.

Clericus secularis non potest fieri Abbas. 75. v. Fuit.

Consuetudo potest aliquem facere ineligibilem, qui aliàs eligibilis esset. Exemplum. 458. v. Orientalis. Pœnæ eligentium indignum. 62. v. Clerici sanè. 64. v. Si in. Restrictio earum. Ibid. 69. v. Vna. 92. v. Scienter. 82. v. Illud.

Eligendi Episcopi qualitates, 61. c. 7. Ibid. v. 2. v. 3. v. 4. Item pag. 66. v. Intellectus. 88. v. Cùm. 13. Quinam eligi nequeant, possint autem postulari? vide V. Postulatio.

Eligendus Prælatus qualis esse possit? 63. v. Not. 2. Quod.

Religiosus potest eligi in Prælatum Ecclesiæ Secularis, non Episcopalis. 102. v. Secularis. Professus unius Monasterij potest eligi in Abbatem alterius Monasterij eiusdem Ordinis, & habitûs; non autem diversi. 63. v. Not. 2. Quod. Si urgens necessitas, & evidens utilitas Monasterij postulet, potest etiam non professus, in Regula competenter instructus in Abbatem assumi. 75. c. 38. 76. v. In.

Eligentium Congregatio ad locum Electionis, aliáque præambula. Electores in unum locum conveniant, & invocata Spiritûs Sancti gratiâ personam nominent. 64. v. Electores.

Electores de Iure communi non habent obligationem comparendi. 79. v. Vnde. Non requiritur præsentia duarum partium ex tribus, si reliqui vocati noluerunt comparere. 56. v. Nolentibus. Iure speciali alicuius Ecclesiæ, vel Religionis, potest imponi obligatio, vel etiam Præceptum Superioris, ut compareant. 79. v. Vnde. Si omnes, vel ferè omnes absint, & nolint venire, Superioris erit providere, ut conveniens numerus congregetur, vel electio ad ipsum devolvatur. Ibid. Appellatio, ne electio aliter, quàm canonicè fiat, non irritat canonicè postea factam. Secus, si appellatio absolutè fiat contra electionem. 66. c. 19.

Eligentes multipliciter possunt abuti potestate seculari, v. g. Primò, si laicos vocent ad electionem. Secundò, si electionem subjiciant Principi seculari, requirendo eius consensum super certâ personâ eligendâ. Tertiò, si per vim, aut metum patiantur se adigi ad eligendam certam personam. 83. v. Per. & seqq. 64. v. Regis. Pœnæ sic abutentium ex jure. 84. v. Electionis. Electio taliter facta est nulla. 83. c. 43. & v. Per. Electio clandestina (hoc est, de qua Capitulum ordinat, ut maneat clandestina, & nihil de illa dicatur à Canonicis) est ipso jure nulla. 83. v. Solenniter.

Eligendi forma in communi. 82. v. Quæres 1. 87. v. Sed. Forma eligendi est triplex. Per Scrutinium. Per Compromissum. Per Inspirationem. Quibus accedit quarta. Per compromissum cum scrutinio mixtum. 79. v. Electio.

Electio per scrutinium. 79. v. Assumantur. v. Mihi. v. Secretè, & seqq. 80. v. Mihi. v. Vota. v. Quæres. v. In. v. Mox. 81. v. Vt. v. Requiritur. 78. c. 42. pag. 57. v. Atque. 89. c. 58. pag. 81. v. Pars. 86. v. Cùm Ecclesia. v. Requiri. 88. v. Hæc. 79. v. Vnde. Si pauciores eligant dignum, plures verò scienter indignum, valet electio pauciorum, si simul, vel post ea fiat: non autem, si antè, defectu potestatis. 68. v. Ei.

Papa eligi debet à duabus Tertiis Cardinalium, aliàs tam ipse, quàm, qui eum recipiunt, excommunicationi subjacent, 61. v. Romanus. Si electio aliqua devolvatur ad Papam, potest is exigere, si velit, consensum omnium, quibus jus suum eligendi concedit. 394. v. Plena. Peractâ electione privatâ singulorum per scrutinium, & collatione tum numeri, tum personarum factâ, procedi debet statim ad electionem communem, sive publicam. 81. v. Eligatur. Communis hæc electio est de substantia, & forma electionis: non tamen requiritur jure naturali, sed positivo. 82. v. Quæ. 86. v. Priusquam. Quomodo fieri debeat? vel à quo? non est expressum in jure. 82. v. Quæ. Debet autem fieri ab uno nomine omnium. 81. v. Eligatur. & seq. Ad concordiam significandam debet loquens uti verbis numeri singularis. 403. v. Cùm. & seq. Non compensatur hæc communis electio per deportationem solemnem electi ad Sedem Episcopalem. 86. v. Requiri. Debet fieri statim post collationem. 85. c. 46. Si electio communis protrahatur in fraudem electi, compellantur per Superiorem. Si verò protrahatur ex ignorantia, vel negligentia, nulla est electio. 89. v. Variare. Formula paulò alia eligendi Abbatissas, & Priorissas per scrutinium. 99. c. 43.

Electio per Compromissum. 72. v. Quæres 2. 82. v. Not. 12

Compromissarij debent esse Clerici, & idonei, sive tamen intra, sive extra gremium: & sive unus, sive plures. 82. v. Nota 2. Si potestas Compromissariis detur in favorem suæ personæ per modum doni gratiæ, aut honoris, non potest revocari etiam re integrâ. Si autem in favorem Ecclesiæ, ut facilius illi provideatur, re integrâ potest revocari, non autem postea. 72. v. Cùm res. Si dubium sit, utro modo potestas data sit? præsumitur data in favorem Ecclesiæ, non in favo-

rem ipsorum. Ibid. v. Quæres 1. Unus solus de Capitulo non potest, re integrâ, revocare eorum potestatem, sed requiritur maior pars Capituli. Ibid. v. Quæres 2. Censetur autem res non ampliùs integra, quando attinguntur substantialia negotij. 72. v. Quæres 3. Quibus datur potestas eligendi, hoc ipso datur etiam potestas postulandi. 82. v. Not. 3.

Possunt unum ex se ipsis eligere, si sint plures, non autem, si unus: &, si vota sint paria, consentiendo numerum augere. 73. v. Consentiat. & seq. 82. v. Nota 4. Non tenentur servare certam formam electionis, nisi eis præscribatur. 82. v. Not. 4.

Electio tamen communis debet etiam in Compromisso fieri: aliàs electio est nulla, non obstante Iure Civili. 95. v. Sicuti. 82. v. Not. 4. Si ex tribus Compromissariis duo scienter eligant indignum, potestas illorum non devolvitur ad tertium, sed exspirat. 82. Nota. 5. Similiter si eligant non idoneum: adeóque sine novâ commissione non possunt procedere ad aliam electionem, seu postulationem 82. v. Not. 5. Potestas eligendi potest illis dari absolutè, vel limitatè. 82. v. Not. 6

Si non eligant intra trimestre, devolvitur potestas ad proximum Superiorem. 98. c. 37. Si eligant indignum etiam ignoranter, devolvitur potestas ad Compromittentes, (nisi ipsimet scienter ratificaverint.) & à Beneficiis illius Ecclesiæ per triennium ipso jure suspenduntur. Ibid. Exceptiones. Ibid. Si cui eligendi potestas daretur, ut collectis votis eum eligeret, qui plura vota haberet, licet non majora, nulla esset electio. 95. v. Si cui. Formula eligendi per Compromissum Abbatissas, & Priorissas 99. c. 43.

Electio per Inspirationem. 83. v. Not. 2. v. Quasi. & seq.

Electio mixta, sive scrutinium mixtum vocatur, quando Compromissarij tenentur secreto scrutari vota omnium, & illum eligere in quem consenserit maior, & sanior pars Capituli 82. v. Nota denique. 72. c. 31. Modus hic eligendi non est revocatus per Capitulum: *Quia propter*. 82. v. Nota denique. 96. c. 29. Vix differt essentialiter à forma Scrutinij puri. 82. v. Nota denique.

Electi consensus. 91. v. Electores. Conditionatus non valet. 90. v. Vbi. v. Not. 2. Per consensum electi, & eligentium contrahitur conjugium spirituale cum Ecclesia. 67. v. Quasi.

Consentiens in electionem per abusum potestatis secularis factam, electionis commodo privatur, & fit ineligibilis. 83. v. Consentiens. Electione finitâ non est prohibitum, quin Regis, vel Patriarchæ requiratur assensus: sed, si se opponant sine rationabili causâ, non propterea electio impeditur. 64. v. Electores. Consensus Principis potest consuetudine introduci. 64. v. Regis. Impedit, ne Princeps postea possit excipere contra electum, aut electionem Ibid. Papa in suis Regnis vacantibus consentit electioni Vice Regiâ, & confirmat, ut Papa 66. v. Vice. Si Princeps rationabiliter excipiat contra electum, v. g. quòd sit suspectus de proditione Patriæ, de collusione cum hostibus &c. non valet electio. 64. v. Regis.

Si protestetur Princeps, quòd nullus electus sit ex sibi nominatis, non obstat protestatio. 70. v. Rescribit. Consensus Patroni post electionem de jure requiritur. 64. v. Regis.

Si Patronus sine causa rationabili non velit consentire, valet electio: secus, si rationabiliter excipiat contra personam electi. 64. v. Regis.

Electionis oppugnatio. 92. v. Nulli. Si pars una eligentium sit duplo maior alterâ, prohibentur omnes exceptiones, & oppositiones, præter exceptionem nullitatis. 92. v. Si duobus & seq.

Electio facta contra formam si impugnetur, aut Superior ipse errorem advertat, cassatur. 85. v. Aliquamdiu. Opponens electo defectum evidentem scientiæ, nec potest revocare defectum ipsum, nec evidentiæ qualitatem. 97. v. Qui. & seq.

Si electo defectus objiciatur, examinetur. Si defectus non reperiatur, Calumniator inhibeatur, & puniatur. 93. v. Si. 974. c. 2. Si electo objiciatur Epilepsia, objicienti incumbit probatio, nisi electus petiverit eligi: tunc enim ipsi. 67. v. Nisi. Procuratores loco absentium missi non possunt contra personam electi aliquid objicere, etiamsi constituti sint etiam ad illa, quæ speciale mandatum exigunt. 102. v. Non potest. Qui electores, eorúmve consanguineos, aut Ecclesias per se, vel per alios spoliare, vel aliter gravare præsumpserint, eò quòd non elegerint eum, quem rogabantur, excommunicantur ipso facto. 93. v. Qui. Si electio intra triennium à nemine oppugnetur, electus in conscientia est tutus: unde tamen non sequitur necessariò, eam ab initio valuisse. 81. v. Aliter.

Electionis irritatio. 71. v. Cùm. v. Vtramque. & seq. Electio facta contra privilegia Ecclesiæ illius, non est ipso jure nulla, sed irritanda. 63. v. Not. 2. Per cassationem electionis non læditur fama electi, si sine ipsius culpa facta sit. 63. §. Not. 4.

Si electio non cassetur defectu personæ, nunquam impedit aliam illius promotionem sive in eadem, sive in diversa Ecclesia, nisi simonia intercesserit. 63. v. Non vitio.

Electionis iteratio, 96. v. Si electus.

Electio facta contra priorem electionem non ipso jure nullam, nec annullatam, est ipso jure nulla. 63. v. Not. 3. 71. v. Secunda. 74. v. Post. Si electores ignoranter elegerint indignum, vel peccârint contra formam, possunt transire ad aliam electionem, non exspectatâ reprobatione Superioris. 64. v. Si in. Si aliqui jure eligendi privati à reliquis ad secundam electionem admittantur, pœnam jam exsolverunt, iterúmque incorporantur, ac proinde à tertia, (si secunda iterum sit irrita) repelli nequeunt. 69. v. Admiserant. & seq. 100. v. 3. Quando. Si electio valeat quidem, sit autem injusta, aut ambigua, non possunt electores propriâ auctoritate ad aliam transire 64. v. Si in. Bis electus in eadem Ecclesia, ex alterutra tantùm electione acquirit jus, quod prosequi possit. 96. v. Nec.

Electi confirmatio. 61. v. Beneficia. 523. v. Not. 4. 801. v. Cum autem. Ante confirmationem potest electus resignare in manibus eligentium. Post Confirmationem autem si resignare velit, debet adire Superiorem. 108. v. Renunciavit.

Per Confirmationem fit matrimonium spirituale cum Ecclesia ratum. 67. v. Quasi.

Electi consecratio per consecrationem electi dicitur matrimonium eius spirituale cum Ecclesia consummari. 67. v. Quasi.

Eleemosynam dare quando teneantur laici? 592. v. Ad 3.

Eleemosyna moderatæ possunt dari à Clericis ægris de mobilibus per Ecclesiam acquisitis: non autem fieri testamentum. 598. v. Etsi. Religiosi non constituant fictos fratres pro colligendis eleemosynis. 908 v. Cùm.

Eleemosynarum Quæstores non admittantur sine veris literis Apostolicis, vel Diœcesani Episcopi. 939. v. Pontifex. 940. v. Repetit. Quæstores ipsi sint modesti, & discreti, nec in tabernis hospitentur, nec inutiles expensas faciant. 939. v. Præcipit. Per Concil. Trident. omnino sunt sublati. Ibid. v. Eleemosynarum. 940. v. Non.

Elusio Beneficij Ecclesiastici à Papa accepti. 394. v. Non.

Emenda. æ. Est mulcta pecuniaria. 173. v. Cùm Abbas. 176. v. Cùm postea.

Emologatio idem est, quod Laudatio, Approbatio, Confirmatio. v. 217. v. Not. 3. Requiritur ad Compromissum in Arbitros executioni mandandum, si nec juramentum, nec pœna compromisso sit apposita. Ibid. Alia est expressa, alia tacita, si nimirum partes non conquerantur infra decem dies. Ibid.

Emphyteusis quid sit, & unde dicatur, & quomodo differat à locatione? 571. v. Potuit. 572. v. 3. Datur communiter in perpetuum, quandoque per plurimos annos, quandoque in tertiam, vel quartam generationem. Ibid. v. Not. 2. De novo non possunt bona Ecclesiæ dari in Emphyteusin, nec validè, nec licitè: possunt autem, quæ ab antiquo jam data sunt, iterum dari, si ad Ecclesiam redeant, nisi causa concessionis cessaret. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 559. v. Prohibet.

Si maritus habens Emphyteusin uxorem in ea nominet, valet Emphyteusis. 793. v. Not. 2. Multis.

Emphyteusis habet tres conditiones. 571. v. Nota. 3. Prima est, ut solvatur Canon: nam, si per biennium non solvatur, cadit Emphyteuta jure suo, nisi celeriter satisfaciat, & moram purget. Ibid. De iure civili conceditur triennium, sed absque purgatione moræ. Ibid. Non amittitur emphyteusis ipso jure, sed per declarationem domini. Ibid. Sufficit declaratio extrajudicialis: opus tamen est auctoritate publicâ, ad Emphyteutam expellendum. Ibid. Non excusat Emphyteutam compensatio, aut sterilitas. Si tamen spolietur, non tenetur solvere. Ibid. Secunda conditio est: ne emphyteusin alienet, hoc est, dominium transferat, exceptâ venditione. 572. v. 2. Debet autem venditionem, & pretium oblatum domino priùs denunciare. Ibid. Si dominus recuset emere, vel post denunciationem per bimestre sileat, potest cuivis alteri vendere. Ibid. Si procedit venditio, debetur domino

pro

pro honorario Quinquagesima pars pretij, quæ vulgo *Laudemium* dicitur. Tertia conditio est, ut res emphyteuticæ locata melior fiat: si enim bona non colat, videtur posse expelli. 571. v. 3.

Emptionis in contractu deceptio dimidij pretij, aut infra permittitur in foro externo, tanquam minus malum, quàm lites, & perturbatio Reipublicæ. 566. v. Minus. & seq. Nihilominus decipiens peccat mortaliter, tenetúrque in foro conscientiæ restituere. Ibid.

Emptori non decipienti, lædenti tamen ultra dimidium, liberum est vel contractum rescindere, vel defectum pretij supplere. 566. v. Cùm Canonici. v. Nota 2. v. In. Si autem emptor decipiat ultra dimidium, contractus potest rescindi à Venditore, & emptor tenetur rem restituere, amissâ libertate supplendi. Ibid. v. In. Iura, & actiones transeunt cum Universitate rerum in emptorem. 667. v. Not. 1.

Emens aliquid ex fructibus Ecclesiæ immediatis non beneficij, instrumentum non suo, sed Ecclesiæ nomine faciat, quia sunt illius. 590 v. Presbyter. 591. v. De.

Empta ex fructibus mediatis Ecclesiæ, sive beneficij, non sunt Ecclesiæ ante mortem Beneficiati, nisi Ecclesiæ nomine emerit. 590. v. Prædia. & seqq. 591. v. De. Propter emptionem rei magni momenti, tanquam Ecclesiæ necessariæ, potest Episcopus petere subsidium charitativum. 680. v. Not. 3.

Empta ex pecuniis alienis transeunt in dominium emptoris, non domini pecuniæ, donec in judicio causam obtineat: exceptis Ecclesiis, pupillis, & minoribus. 591. v. Not. 2.

Ementes lites ad Patrocinium potentiorum advocandum, & lucrum faciendum, puniuntur jure civili perditione causæ: Canonico autem censuris. 215. v. Cùm. & seqq.

Enormitatibus se immiscere dicitur Clericus, quando facit seditiones, aggressiones, tumultus in populo. 948. v. A. Immiscens se enormitatibus, amittit privilegium Canonis. Ibid.

Epilepsia impedit confirmationem electi, si sufficienter probetur. 67. v. Canonici. v. Nisi.

Episcopatus nemo potest dividere, vel unire, præter Papam. 164. v. Nota 3. Quòd. 165. v. Licet.

Exemplum unius Episcopatûs in duos divisi. 613. v. Textus.

Exemplum Epicopatûs in Archiepiscopatum erecti. 506. v. Episcopatum. & seqq. Sicut Archiepiscopatus respectu Episcopatuum, ita Episcopatus respectu Parochiarum potest dici Provincia. 614. v. Per. Vide Diœcesis.

Episcopum habere, populosiorum civitatum est privilegium. 905 v. Utrique. In Italia non reputatur civitas, quæ non habet Episcopum: sed ultra montes hoc non recipitur, præsertim in Germania. Ibid. Olim Episcopi vocabantur Sacerdotes, & Presbyteri. 391. v. Glossa. 565. v. Presbyteri. 678. c. 3. Qualitates in Episcopis requisitas. Vide. V. Eligendi Episcopi Qualitates. De Electione, Confirmatione, Consecratione, Residentiâ Episcoporum. Vide Verbo. Electio, Confirmatio, Consecratio, Residentia. Translatio Episcoporum, de Iure est reservata Summo Pontifici. 105.

Episcopus ipse, licet vocatus ad aliam Ecclesiam etiam periclitantem, in temporalibus non potest suum Episcopatum dimittere, sine consensu Papæ. 181. v. Panormitanus.

Episcopus potest agere per se ipsum, etiam in causa pecuniaria, sed non decet. 259. v. Ex. Accusator Episcopi qualis esse debeat. Vide V. Accusator Episcopi. A quo, & quomodo causæ criminales Episcoporum judicandæ sint? 796. v. Si. & seq. 140. v. 8. Si inter Episcopum, & Clerum lis oriatur civilis, Arbitri sunt constituendi. 140. v. 8.

Episcopo excomunicato, suspenso, vel interdicto, & ut tali denuntiato suspenduntur etiam causæ in eius tribunali jam cœptæ. 141. v. Not. 7. Pœnæ percutientium, capientium, bannientium Episcopos, eorúmque cooperatorum. 934. v. Percutiens.

Episcopus proprius Primò, & principaliter dicitur Episcopus domicilij: Titulus enim domicilij est generalis, & universalior omnibus aliis. 234. 129. v. Not. 4. Secundò, Episcopus beneficij: coram hoc enim potest tractari causa beneficij: sed si beneficium residentiam postulet, idem erit Episcopus domicilij, & beneficij. Ibid. Tertiò, Episcopus originis, coram quo tamen, alibi habitans non potest conveniri, nisi ibi reperiatur, aut alius titulus accedat. Ibid. Potest tamen ordinare ad titulum beneficij in alia Diœcesi existentis. 129. v. Not. 4. 614. v. Ex. Quartò, Episcopus Ordinis, sive Ordinans Clericum nomine proprio tanquam suum subditum ratione domicilij habiti, non autem Ordinans ex commissione alterius, tunc enim committens est proprius. 234. v. Not. 3. Quintò, potest Episcopus proprius quoque dici ratione contractûs rei in Diœcesi sitæ, & delicti: hi enim Tituli tribuunt forum; & sunt generales. Ibid.

Episcoporum dignitas. 655. v. Difficultatem.

Episcopus est Caput, & Defensor Ecclesiæ Cathedralis: potestque habere præbendam, & vocem in Capitulo, licet non sit Canonicus. 546. v. Capitulum. 558. v. Non. 497. v. Cùm & seq.

Episcopus potest, ac debet dici Dominus subditorum, id negans est pœnâ dignus: licet non peccaret, si vocaret eum Prælatû. 899. v. Episcopum. Multi Episcopi sunt S. R. Imp. Principes: & deficientibus Vicariis Imperij, causæ ad ipsos, vel ad Papam deferendæ sunt. 823. v. A. 236. v. Vacante. Summus Pontifex dignatur eos appellatione fratris. 166. v. Not. 2. Quando.

Episcopi sunt Successores Apostolorum. 173. v. Prædicationis.

Episcopis debent obedire etiam Reges, & Principes, ex præcepto Sancti Petri. 180. v. Omnes, & seq.

Episcopus confirmatus est Administrator Bonorum Ecclesiasticorum. 61. v. Beneficia. 62. c. 9. 65. c. 17. 68. v. Non. 85. v. Ultra.

Episcopus est Pastor Ordinarius Animarum in tota sua Diœcesi, illi enim incumbit populum instruere in fide, verbo Dei pascere, & Sacramenta administrare. 138. &c. Est Iudex Ordinarius Clericorum Secularium, & Regularium, nisi specialiter sint exempti: imò & laicorum quoad causas spirituales, eisque, quæ sunt fori mixti. 139. v. Not. 2.

Episcopi sunt Delegati Sedis Apostolicæ. Ibid.

Episcopi Germaniæ succedunt in locum Inquisitorum, velut delegati Sedis Apostolicæ. 139. v. Not. 5.

Episcopi potestas quanta disponendi circa bona Ecclesiastica? 554. v. Non. & seq. Donandi Monasteriis, & Ecclesiis in sua Diœcesi ædificandis. 550. v. De non. 587. c. 9. Concedendi cum consensu Capituli, inferiori dignitati aliquod Ius pertinens ad suam dignitatem. 536. v. Notandum. Disponendi circa beneficia Ecclesiastica. 5. v. Ne Primiceriatus. 141. v. Not. 3. 514. v. Exting. 515. v. Prior. 672. v. Not. 2. 675. v. Etiam. Tractandi negotia præsertim ardua, & universalia. 546 v. Capitulum. Exigendi Iuramentum à Clericis sibi subjectis. 351. v. Nullus. 899. v. Episcopum.

Exigendi subsidium charitativum. Vide. Subsidium Charitativum. Sedendi pro tribunali & causas audiendi in quolibet suæ Diœcesis loco non exempto. 176. v. Cùm Episcopus. 140. v. Not. 7. 139. v. Not. 4. Infligendi pœnas quales, & quibus? 139. v. Not. 4. 168. v. Valent. v. Nota. 3. Sicuti. 895. v. Cùm quidam. Inquirendi, & judicandi. 168. v. Liberam. & seqq. Eiusdem potestas jurisdictionis in utroque foro, & in causis tam fori mixti, quàm purè Ecclesiastici. 139. & Not. 2. & 4. 140. v. Not 6. 141. v. Not. 3. 168. v. Not. 2. & seq. Qualem habeant Episcopi potestatem absolvendi à casibus bullæ Cœnæ, & maximè circa Hæreticos. 139 v. 4. & 5. Quibus remediis jura sua, & Ecclesiæ tueri possint. 139. v. Not. 4. 168. v. Habeant. v. Nota 2. Sicuti.

Episcoporum potestas Legislativa. 180. v. Apparet. Potestas instituendi dies Festos. 163. v. Debet & sequenti. Dispensandi in variis rebus. 19. v. Firmatum. 64. v. Eandem. 119. v. Ex dispens. 139. v. Not. 4. & 5. 169. v. Not. 2. 652. v. Not. 2. Dandi facultatem celebrandi extra templa, & loca sacra. 916. v. Not. 3. Potestatem Ordinis habent ex Consecratione. 61. v. Beneficia. Ordinati à Summo Pontifice debent nihilominus obedire Episcopis. 181. v. Quarenti.

Epitaphium sumitur etiam pro Syllabo, seu Albo Curialium. 508. v. III.

Epithogij, seu Superioris vestis nimia brevitas prohibetur Clericis. 451. c. 2.

Equites S. Iacobi de Calatrava, & Alcantara non sunt propriè, & simpliciter Religiosi. 646. v. Not. 3. & 4.

Equites S. Ioannis Hierosolymitani ante Captam Hierosolymam dicti sunt Hospitalarij S. Ioannis Hierosolymitani. 608. v. Hoc. 669. v. Collige. Item milites S. Ioannis Hierosolymitani. 586. v. Ex hoc textu apparet. Item Hospitalarij S. Sepulchri. Ibid. Post amissam Hierosolymam sedem fixerunt in Insula Rhodo: indéque dicti sunt Equites Rhodij. 608. v. Hoc.

Captâ Rhodo nunc tenent Melitam insulam: unde nomen habent. Ibid. Non sunt exempti ab Episcopis. 974. c. 1.

Equites Lauretani quas pensiones Ecclesiasticas habent, non extinguuntur per matrimoniũ, quod contrahunt. 456. v. Not. 2.

Equites SS. Mauritij, & Lazari etiam possunt retinere pensiones Ecclesiasticas per sua privilegia, etiamsi matrimonium contrahant. Ibid.

Equites Melitenses sunt iidem, qui Rhodij. 608. v. Hoc.

Equites Rhodij captâ Rhodo nunc tenent Melitam Insulam: Vnde nomen habent. 608. v. Hoc. Non sunt exempti ab Episcopis. 974. c. 1. Habent privilegium sepeliendi, non tamen excommunicatos, aut interdictos, & alicubi etiam non impuberes. Ibid. v. Cùm Prior, & seq. Eorundem privilegia circa Ecclesias in locis desertis: & quid nomine loci deserti intelligatur? 974. c. 1. Eorundem privilegium circa Decimas. 619. v. Not. 2. Excessus eorum in Archiepiscopatu Lugdunensi, & Censuræ. 908. v. Cùm. De equis, & armis nullam solvunt portionem canonicam. 608. v. Cùm Prior, & seq. Iuxta multos Auctores non sunt propriè, & simpliciter Religiosi 646. v. Not. 2. Controversum. & seq. Non est quidem dispensatũ cum illis hactenus in voto Castitatis, sicut est militib' S. Iacobi; relinquitur tamẽ illis, qui Ecclesię præsunt, ponderandum, an non expediret etiam cum his dispensari. Ibid. Conjugatus non potest hunc ordinem profiteri, invitâ uxore. 646. v. Not. 4. Possunt habere Ius Patronatus, etiam in Ecclesiis Parochialibus. 669. v. Collige. Sunt Capaces Iuris Decimarum, Ecclesiarum, & oblationum, etiam de Iure Canonico. 621. v. Not. 3. Si ad Ecclesiam venerint interdictam, non nisi semel in anno ad Ecclesiasticum officium admittantur, nec defuncti ibi sepeliantur. 906. v. 4.

Equites S. Stephani Hierosolym. jubentur Decimas persolvere Episcopo Visprinensi, non obstante præscriptione, & privilegio Regis, eiusque confirmatione à Clemente III 625. c. 31.

Equites S. Stephani Papæ gaudent eodem privilegio, quo milites Lauretani, & SS. Mauritij, ac Lazari, quoad pensiones Ecclesiasticas etiam, & non tantùm laicas, retinendas post matrimonium contractum. 456. v. Not 2.

Equites Templarij, qualibus gaudeant privilegiis circa Decimas. 619. v. Not. 2.

Equites Teutonici sunt capaces juris Decimarum, Ecclesiarum, & oblationum sicut Melitenses. 621. v. Not. 3.

Eremita Religiosi, vel qui saltem edito paupertatis voto cum licentia Episcopi solitudini addicti sunt, gaudent privilegio Clericorum, eligendi, & mutandi locum. 900. v. Perpetuo. v. Huic. Alij Eremitæ, qui nec Religiosi sunt, nec cum licentia Episcopi eremum incolunt, privilegiis Clericorum non gaudent. Ibid.

Errorem objiciens contra formam electionis, non excusatur à calumnia, & pœna, nisi plenè probet. Qui autem contra personam, excusatur ab utraque, per probabile argumentum. 90. v. Plenè.

Error facti nemini nocet, si probetur, negotio nondum finito: error autem juris non excusat. 297. v. Cùm, & seq. Vis, metus, error facitur professionem irritam. 629. v. Nota.

Error conditionis servilis impedit, & dirimit matrimonium, non tamen jure naturæ, sed Ecclesiastico tantùm. 758. v. Quam. v. Not. 5. Etsi.

Error personæ ipso jure naturæ dirimit matrimonium. 758. v. Not. 2. Ex hoc.

Error fortunæ, & qualitatis non dirimit matrimonium, nisi fortuna, vel qualitas requiratur à contrahente, tanquam conditio sine qua non. Ibid. Quomodo Iudices, & alij prudentes, præsertim in auctoritate constituti errores suos corrigere debeant? 802. v. Not. 2.

Eucharistiam Religiosis licet asservare in suis Oratoriis. 899. c. 17. 900. v. Gregorius. Sub clavibus fideliter custodienda, & contra facientes puniendi. 692. v. Cap. 1. Iubet. Confugiens ad Sacerdotem portantem S. Eucharistiam gaudet immunitate. 700. v. Not. 6. Religiosi possunt eam ministrare in suis templis sine licentia Parochi, aut alterius: præterquam in Festo Paschatis, & in articulo mortis. 921. v. Salutaris. Tempore interdicti moribundis non negatur Viaticum. 938. v. Tempore.

Evectiones propriè sunt diplomata Principis, quibus excurrendi pluribus equis facultas continetur. 679. v. Evectionum. Per Metonymiam verò accipiuntur pro equis veredariis, nimirum signum pro significato. Ibid. An opus fuerit licentiâ Principis tempore Concilij Lateranensis pro evectionibus. Ibid. Si Prælati numerum evectionum in Concilio Lateranensi statutum in Visitatione excedant, & procurationes pro illis exigant, liberè possunt auctoritate Apostolicâ negari. 896. v. Concedit. Censuræ propterea latæ non tenent. Ibid.

Evictio est rei emptæ, vel alio justo titulo acquisitæ, interposito Iudicis officio, recuperatio. 568. v. De. Evincere est rem suam ab aliquo, cuius non erat, alteri datam, aut venditam, repetere in judicio, & ab emptore, per Iudicis sententiam, ad eam sibi restituendam condemnato extorquere. Ibid. Ex evictione nascitur emptori jus repetendi pretium à venditore, exceptis tribus casibus, quibus adduntur alij duo. Ibid. v. Not. 2. & seqq.

Eunuchi quinam sint, qui se castraverunt propter Regnum Cœlorum? 646. v. Not 3.

Exactionum nomine continentur talliæ, pedagia, vectigalia, gabellæ, collectæ &c. 679. v. Moderatum. 681. c. 10. Generatim denotare potest omne servitium, sive in pecunia, sive in aliis rebus. 678. v. Not. 3. In Titulo autem de exactionibus sumitur pro subsidio extraordinario, quod penditur Prælatis, justa de causa id petentibus. Ibid.

Exactiones Principum secularium de novo nemo imponere potest, nisi Princeps ipse. 678. v. Not. 3. Ecclesiastici ab ijs ordinariè sunt immunes. Ibid. Potestatem imponendi exactiones habent soli summi Principes, qui non recognoscunt Superiorem. 681. v. Potestatem. v. Nemo. Episcopi non possunt Clericis exactiones imponere, nisi quas jus exprimit, vel consuetudo permittit. 895. v. De. 679. v. Moderatum. Non tantùm verè malæ, sed etiã, quæ speciem mali habent, prohibentur. 832. v. In. Ecclesiis, quas *Episcopi de novo* laicis eripiunt, *nullæ exactiones imponendæ, (quasi in compensationem)* præter consuetas 681. v. Ecclesiis. & seq.

Examen Ordinandorum notis, & dignis condonandum. 894. v. Furtivè.

Exceptiones Regularum Iuris derogant Regulæ, & intendunt oppositum. 977. v. Not. 5.

Exceptio firmat Regulam in oppositum. Ibid.

Exceptiones subsunt Regulæ, seu continentur in Regula quoad subiectum suum, non verò quoad dispositionem prædicati. Ibid. In casibus quotidianis, (*sive in jure exprimantur, sive non*) potest ad Regulas Iuris recurri, tanquam ad penum, & Thesaurum. 978. v. Ex.

Exceptiones Reorum sunt velut clypei, & loricæ eorum. Sicuti probationes sunt velut lanceæ, & gladij actorum. 369. v. Not. 1.

Exceptio est nomen generale, cuiuscunque defensionis, quam Reus actori quocunque modo objicit. 370. v. Not. 2.

Exceptiones quandoque tantùm excludunt intentionem vincendi: interdum verò omnem actionem. Exempla. Ibid. Ex natura sua tendunt ad excludendum jus ab altero *prætensum*. 801. v. Cùm autem.

Exceptiones frivolæ rejiciuntur, quandocunque proponantur. 399. v. Cùm.

Exceptiones modici præiudicii repelli possunt levi præsumptione: magni autem præjudicii, magnâ præsumptione. 434. v. Hoc.

Exceptionem objiciens non intelligitur confiteri de intentione adversarij. Exempla. 372. v. Sed. v. Quia. 373. v. Optimè. In notoriis Iudex ex officio supplet accusationem, & exceptionem. 375. v. Excomm.

Exceptio sola non videtur id, quod jure est validum, posse facere irritum. 161. v. Barbosa. Quandonam sententia principalis tacitè etiam reprobet exceptionem, & quando non? 400. v. Not. 2.

Exceptionis quæstio non est criminalis, etiamsi objiciatur crimen. 801. v. Not. 2. Pœna dolosè excipientium post litem contestatam, & in probatione deficientium contra fundatam alterius intentionem, est condemnatio in expensas. 283. v. Ad.

Exceptiones dividuntur primò, in reales, & personales. Secundò, in perpetuas, seu peremptorias, & in temporales, seu dilatorias. 370. v. Not. 3.

Exceptiones dilatoriæ sunt, quæ tantùm ad tempus Actori nocent, & Reo temporis dilationem tribuunt. 370. v. Not. 3. Dividuntur in dilatorias rei petitæ, v. g. solutionis, & in dilatorias Iudicij, quæ proprio nomine præscriptiones fori appellantur. 370. v. Not. 3. Dilatoriæ Iudicij, sive præscriptiones fori aliæ respiciunt personam Iudicis, aliæ personam

litigantis, aliæ ipsam causam, seu libellum. 370. v. Nota 3. Respiciens personam Iudicis, vel est declinatoria fori, sive exceptio incompetentiæ: vel exceptio recusationis, quæ debet esse prima. Ibid. v. Not. 4. Respiciens personam litigantis objicitur adversùs legitimationem Actoris. Exempla quinque. Ibid. Respiciens causam, seu libellum objicitur, vel contra libellum ab actore oblatum, v.g. quòd sit ineptus, obscurus &c. vel contra actionem v.g. quòd præproperè ante diem agat. Ibid.

Exceptiones dilatoriæ, & præsertim declinatoriæ regulariter proponi debent ante litem contestatam, exceptis quibusdam casibus. 370. v. Not. 5. 371. c. 4. 372. v Nota. 399. v. Cùm. Pœna Advocati, siquam seriùs proponat. 370. v. Nota. 5.

Exceptio excommunicationis revocatur ad dilatorias Iudicij respicientes personam litigantis. 370. v. Not. 4. Sed quia opponi potest in quacunque parte judicij, dicitur Anomala. Ibid. & 375. v. Exceptio. 376. v. Excommunicationis. Ne autem per malitiam (ad fatigandum actorem) opponatur, sex Decreta fecit Innoc. IV. in Concil. Lugdun. quæ recensentur. 376. c. 1. Non impedit excommunicatum à justa sui defensione, cùm omnis legitima defensio ei in Iudicio reservetur. 375. c. 11.

Exceptio hæc non rectè opponitur ab illo, qui excommunicatum non vitavit. 954. c. 46.

Exceptio contra testes est tantùm declinatoria ulterioris processûs, vel sententiæ. 371. v. Ad. Si objiciatur illis crimen, de quo hactenus non fuut accusati, probari debet ante sententiam. 371. c. 1. Si autem obiiciatur illis crimen, de quo jam aliàs convicti, vel confessi sunt, repelli possunt. Ibid. Si probent se innocentes, admitti debent: si autem convincantur de crimine, puniendi sunt: non tamen pœnâ ordinariâ, si per exceptionem tantùm, & non per accusationem convincantur. Ibid. & v. Ad.

Exceptio litis pendentiæ non procedit, nisi lis pendeat coram competente Iudice. 376. v. Ad. Vt obstet Actori, tria requiruntur. Videl. Identitas personarum, rei, & causæ. Ibid. v. Not. 2.

Exceptiones peremptoriæ sunt illæ, quæ in totum perimunt Jus agentis: ut sunt exceptio, v. g. solutionis, jurisjurandi, pacti, transactionis rei, præscriptionis, rei judicatæ, &c. 370. §. Not. 6. 252. §. Per.

Exceptione peremptoriâ probatâ, perimitur causa principalis. 377. §. Propterea. Possunt opponi ante, & post litis contestationem usque ad conclusionem causæ: imò in multis casibus post sententiam. 370. §. Not. 6. 7. 371. §. Sed. 375. v. In. Peremptoriarum aliquæ dicuntur exceptiones litis finitæ, quarum præcipuæ sunt: exceptio jurisjurandi, transactionis, & rei judicatæ, quibus potest addi exceptio præscriptionis. §. Not. 6. Hæ si opponantur ante litis contestationem, impediunt litis ingressum, & progressum. Si post, censentur oppositæ ad merita causæ, ut perimant Jus agentis. ibid. Aliquæ dicuntur altioris indaginis, quæ videl. non sunt liquidæ, nec de facili possunt liquidari. ibid. §. Not. 7. Hæ, si opponantur ante litis contestationem, non impediunt processum; sed rejiciuntur ad merita causæ, &, si veræ sint, invalidant acta, & habentur pro non factis. Ibid. Aliquæ exceptiones non prorsus enervant, aut perimunt jus alterius, aut sententiam Judicis, sed solùm modificant, v. g. exceptio, ne quis conveniatur, aut ne exigatur, nisi in quantum facere potest. Item exceptio Inventarij in hæreditate. ibid.

Exceptio rei judicatæ, ut obstet, tria requiruntur: videl. identitas personarum, rei, & causæ. 376. §. Not. 2. Sententia lata coram Judice Ecclesiastico competente, parit exceptionem rei judicatæ etiam coram Judice seculari, & vicissim. 376. §. Ad.

Exceptio renunciationis, seu abjurationis beneficij, non valet contra possidentem beneficium ritè collatum, & acceptatum. 541. §. Etsi.

Exceptionibus Rei opponuntur exceptiones actoris, etsi communiter non ita appellentur, sed proprio nomine dici soleant replicationes. 371. §. Nota denique. Replicationibus opponuntur à Reo duplicationes; duplicationibus ab actore triplicationes; his à Reo quadruplicationes &c. ibidem. De Jure Canonico non admittitur triplicatio saltem quoad testes. ibidem.

Exceptio voluntaria dicitur, quando quis non molestatus, seu provocatus venit ad judicium, & exceptionem sponte objicit. 799. §. Manifestus. Ejusmodi exceptio in multis habet vim accusationis. ibid.

Excessus Prælatorum narrantur, & prohibentur in specie. 895. Titulo integro.

Excommunicatio est censura, qua Christianus separatur, sive excluditur ab Ecclesiastica communione, sive communicatione fidelium. 941. §. Not 3.

Excommunicationis gladius, licet nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, sobriè tamen, & discretè usurpandus, ne vilescat 955. §. Quamvis. 958. §. Not. 2. Nemo excommunicandus sine manifesta, & rationabili causa. 955. c. 48. Sine contumacia non incurritur excommunicatio, vel alia censura. 960. §. Etsi. 955. §. Nisi. Contumax autem dicitur, qui monitus non paret. 955. §. Nisi. Ante excommunicationem necessaria est monitio, & districtè præcipitur. 955. §. Nisi. 960. c. 9.

Excommunicatio nunquam infligitur per modum puræ pœnæ, sed semper est medicinalis, nisi peccator contemnat ibidem §. Not. 3. 452. §. Etsi. 958. c. 1. Contemnens excommunicationem privatur juribus, quæ in Ecclesia habet. 938. c. 13. Quo sensu excommunicatio dicatur perpetua. 452. §. Etsi.

Excommunicatio, & interdictum æquiparantur. 418. §. In.

Excommunicatio juris, & ab homine, quomodo inter se differant? 942. §. Not. 7. In excommunicatione juris non est necessaria prævia monitio alia, nisi id ipsa lex exprimat. 416. §. Qualis. 955. §. Nisi. 960. §. Etsi.

Excommunicationes à Jure latas Judex tantùm declarat, aut promulgat. 416. §. Qualis. In excommunicatione ab homine monitio prævia nunquam potest intermitti, nisi culpa ex suo genere talem pœnam inducat. 416 §. Statuit. 955. §. Non 3. Aut fiat pro culpis futuris. ibid. §. Nisi. Monitio hæc prævia debet esse trina, vel una peremptoria. 955. §. Not. 3. 960. c. 9. & §. Nota. Debent etiam observari competentia intervalla aliquorum dierum. ibid. Fit à Judice, vel ejus auctoritate. 955. §. Not. 4. Si causa excommunicationis sit bonum publicum, admonitio fit ex officio Judicis: si autem bonum privatum, admonitio fit ad instantiam partis. ibid. Non fit necessariò scripto, nec personaliter, sed ita, ut ad Reum ejus notitia pervenire possit. ibid. In alijs censuris, quando per modum puræ pœnæ infliguntur, potest intermitti. ibid. §. Not. 3. Potest aliquis propter plures excessus à pluribus Prælatis excommunicari. 953. c. 42.

Excommunicatio præcedens appellationem, non suspenditur per eam. 170. §. Sicuti.

Excommunicatio lata post appellationem, quæ certò sciatur esse justa, & præcessisse, est nulla: si autem alterutrum ignoretur, aut dubitetur, valet. 414. §. Intellectus. 415. §. Opponit.

Excommunicatio lata post appellationem ex causa probabili, non statim debet pronunciari nulla, sed potest relaxari ad cautelam, etiam ante cœptam causæ cognitionem. 960. c. 7. Similiter, quæ lata dicitur per errorem intolerabilem, non debet statim rejici, ut nulla, si error defendatur. ibid.

Excommunicatio latæ, & ferendæ sententiæ. 942. §. Not. 8. 958. c. 1. & §. In.

Excommunicatio major, sive totalis. 941. §. Nota 3. 958. c. 59. Anathema non differt essentialiter ab excommunicatione majore, sed tantùm accidentaliter, ratione majoris solemnitatis. 942. §. Nota 6. Inducit in alios fideles etiam privilegiatos obligationem vitandi excommunicatum. 942. §. Nota 9. 906. §. 2. 945. §. Nulli.

Excommunicationem majorem electio præcedens est irritanda: subsequens verò, nulla. 373. §. Perjurium.

Excommunicatio minor, sive partialis. 941. §. Not. 3. Fertur in eos, qui excomunicato excomunicatione majore participant aliter, quàm in crimine criminoso. 941. §. Nota 9. Fertur etiam in eos, qui communicant degradato, aut suspensò ab officio, & tamen ministranti in ordine suo. 891. §. Si quis Presbyt. Omnis excommunicatio, quæ non est totalis, est minor, & quæ totalis, major. 942. §. Not. 6. Vocatur etiam simplex. 76. §. Cum, & seq. Tantùm est excommunicatio secundum quid. 958. c. 59. Privat solâ perceptione Sacramentorum passivâ, non activâ 957. §. Placet. 958. §. A. 941. §. Not. 5. 949. §. Not. 3. Non amittitur per eam jurif-

jurisdictio priùs habita. 957. §. Placet. Innodatus excommunicatione minore potest eligere, sed non eligi. 76. §. Intellectus. Qui patitur scienter, se eligi ad officium, propter quod debet Ordines suscipere, peccat mortaliter, & electio est irritanda. 958. §. A. Celebrans in minore excommunicatione, graviter peccat: non tamen fit irregularis. 958. §. A. 893. §. In. Administrans Sacramenta indirectè, peccat venialiter: sunt tamen valida. 958. §. A. 893. §. In.

Non solet ampliùs ferri per sententiam, sed à solo Jure lata est. 958. §. Not. 2. Per. Qui communicat excommunicato in pertinentibus ad animæ salutem per locutionem, non est excomunicatus, etiamsi incidenter etiam alia loquatur. 957. c. 54. Qui per vim, vel coactionem communicat excommunicato, non ligatur excommunicatione. 205. §. Eum. Qui ex gravi metu cadente in constantem virum, id facit, non semper peccat mortaliter, sed tunc tantùm, quando simul committit aliquod crimen contra legem Divinam, aut naturalem. ibid. §. Pro nullo. & seqq. usque ad finem: & 206. §. Et ideo. Qui ex contemptu disciplinæ Ecclesiasticæ se ingerit excommunicatis, anathemate feriendus est. 893. §. In. Quinam ab excommunicatione minore absolvere possint in utroque foro, externo, & interno. 958. §. Nota 2. Per.

Excommunicatio generalis, & specialis. 948. §. Sententia. 959. c. 5.

Excommunicatio pro culpis præteritis, præsentibus, & futuris. 955. §. Nota 2. & §. Nisi.

Excommunicatio, sive justa sit, sive injusta, tenet saltem in foro externo. 891. §. Etsi. 902. §. Sive. Ut excommunicatio justa sit, prærequiruntur tres monitiones; ut autem valida sit, saltem una. 960. §. Etsi.

Excommunicator injustus condemnandus est ad interesse, & juxta arbitrium Superioris puniendus. 955. c. 48. Si autem conquerens nihil rationabile probet, condemnandus est ipse Excommunicatori ad interesse, vel in pristinam reducendus sententiam. ibid.

Excommunicatio absoluta, & conditionata. 419. §. Nota, & §. Rescribit Pont. Si.

Excommunicatus in una Diœcesi, debet talis haberi per totum Orbem. 170. §. Nota ex hoc. Est denunciandus, & vitandus, etiamsi post excommunicationem appellaverit. 424. §. Quærenti.

Excommunicatus publicè, excommuncatione majore, etiamsi exceptio excommunicationis non apponatur, debet repelli à Judicibus, & secularibus ab agendo, reconveniendo, impugnando, replicando, impetrando &c. & quidem ex officio, sub pœna excomunicationis. Non autem excomunicatus minore. 375. §. Exceptio. 960. c. 8. 371. §. Consultus, & seq. 372. c. 5. 373. c. 8. Si in causa absolutionis existat, permittitur ei exceptio, recusatio Judicis, appellatio, ejúsque persecutio, impetratio Rescripti, & Judicum, & quidquid ad legitimam defensionem spectat. Si verò non petat absolvi, videtur Beneficium defensionis illi non deberi, licèt concedatur. 372. c. 5. 374. §. Non. 375. c. 11. 376. c. 14. 960. c. 8. Si litteras impetret, & postea probetur, excommunicatus fuisse, litteræ hoc ipso sunt invalidæ. 361. §. An. An, & quando audiendus sit in Judicio, qui conqueritur, se excommunicatum post appellationem? vel injustè? 153. §. Cùm quis. Non potest stare in Judicio nisi per Procuratorem. 372. §. De. Si nolit sic respondere, potest compelli, non obstante Cap. Querelam. De Procuratoribus; cui derogati. 225. §. Glossa. Pœnæ contemnentium excommunicationem. 932. §. Cùm Comes. 961. c. 11.

Excommunicatus à suo Episcopo, si petat absolutionem ab alio, debet ad Excommunicatorem remitti. 170. §. Sicuti.

Rescripta ab excommunicatis impetrata sunt ipso Jure nulla, excepto absolutionis, vel appellationis articulo. 35. c. 1. Si excommunicatus non faciat mentionem excommunicationis, vel amotionis suæ à Beneficijs, rescriptum est irritum. 26. §. Nullam. Si quis veras excommunicationis causas supprimat, & aliam prætendat, absolutio est nulla. 170. §. Nota quòd si.

Excommunicati invalidè absoluti à Delegato, ab Episcopo sunt revocandi in antiquam excommunicationem. ibid. §. Cùm quidam. Si excommunicati (ex quacunque causa) sufficientem cautionem offerant, possunt à Judice absolvi, non obstante appellatione excommunicatoris. 416. §. Si quis, & seq. Similiter qui conquerantur, se injustè excommunicatos. ibid. Si Excommunicator excommunicatum absolvere nolit, potest id facere Archiepiscopus post cautionem juramenti, & cum onere satisfaciendi Excommunicatori, aut aliàs incidendi in pristinam excommunicationem, appellatione remotâ. 170. §. Sicuti, & seq.

Executores provisionum. 327. Reg. 48. Deputati cum clausula: *Si eos vita laudabilis, &c.* repererint, licitè subdelegant. 161. ℣. Judices. Si delegans habet jurisdictionem, eámque Executori delegavit, potest assumere partes Judicis, & subdelegare, si velit. 162. ℣. Nota ex Gloss. Ubi in Rescripto est clausula: *Quod duxeris acceptandum*, Executorum inhibitio, vel reservatio, &c. antequam Beneficium re ipsâ vacet, non juvat providendum. 544. c. 3.

Executores per generalis litteras deputati non possunt ordinarijs Collatoribus generaliter inhibere, ne conferant, (nisi in litteris exprimatur) sed tantùm specialiter. ibid. ℣. Executor.

Si ante executionem Rescriptorum obtentorum contingat, Diœceses dividi, debent ea eodem modo, quo *priùs* debuissent, si mutatio facta non esset, executioni mandari. 162. ℣. Cùm ad.

Executor super gratia à Pontifice datus, potest, eo mortuo, & re adhuc integrâ, eam exequi. 160. ℣. Si super. Olim litteræ executoriæ nihil operabantur, nisi præcessissent monitoriæ, & præceptoriæ: sed hodie hic ordo non servatur. 29. §. Prius. 31. ℣. Nullæ. Si Rescripta sint subreptitia, vel sine scandalo non possint executioni mandari, non debent dari executioni. 468. ℣. Rescribit, & seq. Si Rescriptum deviat à communi stylo, & naturali ratione, non debet Commissarius illud exequi, sed exspectare secundam jussionem. 12. ℣. Si Rescriptum. Si Canonicus datus Executor *Rescripti* desinat ante executionem esse Canonicus, *nihilominus* manet Executor. 14. ℣. Si Canonicus. Summus Pontifex nihil committit sine cognitione causæ, exceptâ merâ executione. 11. ℣. Ad.

Executores sententiarum. Quid agendum, si plures Judices super eadem causa impetrentur, & inter se de jurisdictione certent. 24. c. 24.

Executores Testamenti. Vide Testamenti Executores.

Exemplum. Legibus, non exemplis judicandum est. 399. ℣. Cæteri. Ratio legis non restringitur per exemplum appositum, sed ampliatur ad omnem casum, in quo ratio legis locum habet. 427. ℣. Not. 2. Quod alicui gratiosè conceditur, ab alijs non debet trahi in exemplum. 542. c. 11.

Exemptio Ecclesiastica, idem, quod immunitas Ecclesiastica. 697. ℣. Not. 3.

Exemptio ab Ordinarijs non semper est totalis, sed frequenter partialis tantùm. 911. ℣. Olim. Episcopus potest eximere aliquam Ecclesiam in totum, vel in partem à Jure Episcopali, si accedat confirmatio Papæ, quæ transacto *triennio* præsumitur: & pensio ideo constituta, facilè excusatur à simonia. 660. ℣. Collige. Si exemptio detur Ecclesiæ, eximuntur etiam Canonici, aut Clerici, aut Monachi, Conversi, & perpetuò oblati, non autem Parochus quoad parochialis. 919. c. 9. Si datur Canonicis, nec Ecclesia, nec alij Clerici eximuntur: si autem Clericis, tunc etiam Canonici eximuntur, non autem Ecclesia. ibid. Omnimoda *libertas*, & exemptio contra Ordinarios præscribi potest, non autem contra Papam. 385. ℣. Dico. 2. In *temporalibus* etiam contra supremum Principem præscribi potest, sed non nisi à Principibus, & Magistratibus Rerumpub. 385. ℣. Dico 3. Asserentes, se exemptos privilegio, debent illud Ordinariis, si requirant, exhibere. 919. c. 7. Si per præscriptionem, debent de ea Ordinariis fidem facere. ibid. ℣. Si autem. Si privilegium, & præscriptionem simul prætendant exempti, illud exhibere, &, si non sufficiat, præscriptionem 40. annorum tenentur probare. ibid. ℣. Si verò.

Exemptio nõ colligitur ex censu annuo Papæ soluto nisi expressè solvatur in signum libertatis, quod rarò contingit. 907. c. 8.

Nec ex receptione in protectionem, etiam nominatis personis, nisi à Superiore fiat expressè. ibid. ℣. Nota 2. 912. ℣. Cùm iste. Nec per receptionem in speciales, & proprios filios Ecclesiæ Romanæ, sed tantùm, quòd ab alio, quàm à Papa, vel Legato de Latere interdici, aut excommunicari nequeant. 974 c. 1. Ex Abbatis exemptione non probatur exemptio Monasterij. 912. ℣. In. Ex Monasterij, aut Ecclesiæ exemptione non colligitur exemptio Capellarum. 912. ℣. In. Appellatio ad Papam legitima non eximit

eximit Monasterium ab Episcopi potestate: neque illegitima exemptioni præjudicat. 660. ℣. Sententiam. Receptio in jus speciale S. Petri videtur plus tribuere, quàm alijs Clericis. 907. ℣. Not. 2.

Exemptio Religiosorum restringitur ad certum locum, illique veluti affixa est: si enim delinquant extra, possunt puniri ab Ordinarijs. Potest autem dari absque ullâ restrictione. 917. ℣. Not. 3. 909. ℣. Nullo. Privilegio autem, ne interdici, suspendi, vel excommunicari possint, gaudent ubique: nisi ad Prioratum Ordinario subjectum destinentur. 917. ℣. In. Privilegio exemptionis Prælatus exemptus non potest renunciare. 218. ℣. Nota 2.

Exilium æquiparatur corporali pœnæ: imò eam excedit. 701. ℣. Sibi. Ecclesia potest punire exilio, etsi opus est invocare ad hoc brachium seculare. 891. ℣. Nota itaque. 812. ℣. Verberibus.

Exspectativa. vide gratiæ exspectativæ.

Expeditiones litterarum Apostolicarum, quomodo clausulandæ. 524. Reg. 39. & seqq. 529. Reg. 59.

Expensæ non veniunt nomine damni, sed ab eo distinguuntur. 929. ℣. Cùm Cives, & seqq.

Expensæ necessariæ dicuntur, sine quibus negotium expediri non potest, vel sine quibus res fieret deterior, aut omnino periret. 85. ℣. Sumitur. 289. ℣. Bonam. Propter magnas expensas factas in negotijs totius Diœcesis, potest Episcopus petere subsidium charitativum. 680. ℣. Not. 3.

Expensæ tempore electionis necessariò faciendæ, sumuntur interim ex bonis Episcopalibus: vel, si ex Capituli, debet electus eas restituere, nisi Canonici sint in ære ipsius. 85. ℣. Expensæ. Debet autem in his attendi locorum consuetudo. 85. ℣. Sumitur. De pœna solvendi expensas à non comparente ad legitimam citationem. vide etiam tantùm simplicem. 285. ℣. Ad. Vide suprà V. *Citatio*. Condemnatus in expensas, debet solvere viatica, sumptus litis, & damna alterius partis. 285. ℣. Nota. Recuperaturus possessionem ab immisso, debet illi priùs satisfacere de damnis, & expensis utilibus, ac necessarijs. 288. ℣. Nota 7.

Expositio filiorum, servorum, languidorum. 849. v. Si. & seq. Servi, & liberti expositi conesciis dominis suis acquirant libertatem, & ingenuitatem. Ibid. Per languidos intelliguntur morbo perpetuo detenti, & ad omnia inepti. Ibid. v. De prædictis. Si filij, aut servi languidi cuiuscunque ætatis exponantur, aut alimenta ipsis impiè denegentur, illi patriâ potestate, hi servitute liberantur. Ibid. v. Si. v. De.

Expositio verò insciis, aut invitis parentibus, aut dominis facta, neutri nocet. Ibid. Si pater filium, aut dominus servum alere non possit, deberet eum mittere in Xenodochium. Ibid. v. Infans. Qui tales suscipiunt, insigne quidem charitatis opus exercent, nihil tamen juris in illos acquirunt. Ibid. Infantibus expositis, quorum parentes ignorantur, præstari solet ab Ecclesia subsidium. 849. v. Not. 2. Si Ecclesia non possit, & publica Hospitalia desint, communitates solent. Ibid. Infantes expositi non sunt censendi spurij, sed legitimi, donec probentur illegitimi. Ibid. v. Not. 3.

Expositi sunt capaces successionum, ordinum, & quorundam officiorum, ac dignitatum: non tamen officij S. Inquisitionis, Ecclesiarum Cathedralium, Collegiorum, & dignitatum majorum. 849. v. Not. 4.

Expositi fiunt cives illius civitatis, aut loci, ubi exponuntur. Ibid.

Expulsi ab hostibus nec perdunt dignitatem, nec titulum beneficij, nec jura. Neque patroni expulsi suum jus patronatûs. 112. v. Nota, quod Prælatus.

Extrema Vnctio. 969. v. Nota 1. Solos. Potest ab uno solo administrari, & in necessitate à pluribus simul, modò independenter à se mutuò ungant. Ibid. & 968. c. 14. Religiosi possunt eam dare familiaribus, qui in ipsorum obsequiis morantur. 921. v. Salutaris.

F.

FABRICA Ecclesiæ. 552. 694. 695. De his, quæ fabricæ Ecclesiæ leguntur, non solvitur portio canonica. 603. v. De. Quisnam teneatur conservare fabricam? 552. v. Colligitur. 694. v. Ad. v. Concil. 695. v. Respondet. v. Not. 2. 4. Ex quibus redditibus conservari debeat? Ibid. Vide Recuperatio Ecclesiæ, &c.

Factum proponendum est in judicio per principales personas, vel Procuratores, non per Advocatos. 228. v. Principales, & seqq. Iudicia sunt instituta pro diiudicandis factis, non pro examinandis juribus. 421. v. Cùm freq.

Fœmina regulariter remotæ sunt ab officiis publicis, etiam Arbitrorum, nisi Princeps scienter alicui causam commiserit, aut agatur de rebus temporalibus, aut habeat jurisdictionem ex consuetudine, vel jure speciali, sicut Reginæ Galliæ. 217. v. Quia. Mulieris testimonium cæteris paribus minùs valet quam testimonium viri. 306. v. Not. 3. Mulieres admittuntur ad testimonium super irregularitate Clerici ferendum. 318. v. Ex. Nulla mulier ad Altare accedat, aut ministret, aut intra cancellos stet, aut sedeat. 452. v. Nullus. Matrona honesta, si deprehendatur in veste meretricis, si eius pudicitia attentetur, non habet actionem iniuriarum. 948. v. Consultus. v. Not. 2. Mulier potest esse testis contra Clericum, si integrorum testium copia desit, vel aliarum probationum. Non autem in criminalibus, si criminaliter tractentur. 306. v. Seu. De jure civili potest esse testis etiam in criminalibus criminaliter tractatis, (modò non sit infamis) si aliter veritas haberi non possit. 306. v. De. In causis feudalibus, & testamentis, etiam de jure Canonico non admittuntur mulieres, exceptis codicillis, testamentis inter liberos, & ad pias causas. 306. v. Not. 2. An admittendæ sint ad ea testimonia, quæ requirunt scripturam. 306. v. Not. 2. Vide monialis, mulier, uxor.

Faida, idem est, quod guerra, sive bellum. 860. v. Perpetuò. Derivatur ex Germanico *Feed*. Ibid. Francis significat simultatem apertam. Ibid.

Falsarij mittendi ad Summum Pontificem. 21. v. Rescripta. Falsarij literarum Apostolicarum sunt incapaces beneficij, quod petunt, & privantur jure suo, quod habent ex literis: insuper deponuntur ab officio. 25. v. Quia.

Falsarius carceri perpetuo, pane, & aquâ sustentandus addicitur. 973. v. Videtur.

Falsitatis exceptio potest ante, & post sententiam objici. 372. v. Sed.

Fama propriè est, quando tota civitas, vel tota vicinia &c. aliquid dicit, vel saltem maior eius pars. 767. v. Not. 2. Neque. Quando autem tantùm tertia, vel quarta pars civitatis, vel viciniæ &c. aliquid dicit, est rumor. Ibid.

Fama est duplex: hominis, & inter homines. 805. v. Not. 2. Hominis iterum duplex: mala, quæ vocatur infamia; & bona, quæ vocatur bonum nomen. Ibid. Inter homines etiam est duplex: videl. de homine aliquo: an sit bonus, vel malus? & de re aliqua particulari, v. g. facto, delicto, negotio &c. Ibid. Hoc modo fama tripliciter sumitur: Primò, tanquam varia vox vulgi, & rumor sine certis auctoribus, & rationibus probabilibus. Secundò, tanquam excogitata malis artibus pro commodo privato. Tertiò, ut orta à personis fidedignis, habens certam causam, & rationem probabilem. 805. v. Hoc. De fama hoc tertio modo sumpta loquuntur DD. & Canones, quando de fama mentionem faciunt. Ibid. Quid, vel quantum fama probet? fol. 806. v. Nota. 3. 4. 5. 807. v. Not. 3. 4. 5. 6. 315. v. Sola. 729. v. Not. 3. Quomodo fama probari debeat? 806. v. Sed. v. Primum. 807. v. Not. 2. Sola infamia sine cōvictione, aut confessione nō sufficit ad pœnā, etiam in crimine excepto. v. g. Simoniæ. 821. v. Not. 2. Solam. Sufficit tamen ad indicendam purgationem canonicam, in qua si accusatus deficiat, est puniendus. Ibid.

Familia constituitur personis saltem tribus; sed fortè duo illam retinent. 59. v. In.

Familiaris Episcopi potest accusare Episcopum, etiamsi sit criminosus: neque Episcopus potest contra eum excipere. 797. c. 5. Iudex tamen ex officio potest talem accusatorem repellere. Ibid. Pœnæ insequentium Clericos, vel Religiosos familiares Papæ, vel Cardinalium. 934. v. Sufficiat.

Familiaris inimico, etiam præsumitur inimicus, non tamen capitalis. 797. v. Per.

Famuli Episcoporum de consuetudine gaudent privilegio fori, non autem famuli aliorum Clericorum, nisi habeant primam tonsuram. 703. v. Not. 1. Iudæorum servitio nemo se pro mercede exponat. 841. v. Iudæorum.

Famulis ægris debentur alimenta, non autem salarium. 533. v. Rescribit.

Favor. 193. Si partium jura sint obscura, reo favēdum, & transigendum. Si autem clara, Actori est favendum, & contra Reum exequendum. 193. v. Not. 2. Officium. 325. v. Potest.

Fed, est vox Germanica, significans modò bellum, modò Capitales inimicitias. 860. v. Perpetuo.

Feria quid sint, & cur olim justitia dictæ sint? 261. v. Not. 1. Aliæ sunt solemnes, seu ordinariæ, aliæ repentinæ, seu extraordinariæ. ibid. v. Not. 2. Solemnium aliæ sacræ, aliæ profanæ. 262. v. Not. 3. Indultæ sunt propter necessitates hominum. 976. c. 2. 263. c. 5. An sit abusus, dies hebdomadæ ferias appellare? 262. v. Nota 3. Quænam non liceant in feriis sacris? 262. v. Dies. & seq. 263. v. Nec. & seqq. Quænam liceant in Feriis sacris? 262. c. 1. & 3. 263. c. 5. & v. Necessitas. v. Nota. v. Nec. & seqq. Quænam liceant in Feriis profanis? 263. v. Debet. v. Not. 2. v. Addimus. v. Licet. In Feriis observandis multum potest consuetudo. 262. v. Quod verò. 263. v. Addimus.

Feriis sacris partes renunciare non possunt, sed profanis. 253. v. Licet.

Festos dies Episcopus potest in sua Diœcesi instituere, non prærequisito consensu populi. 263. v. Debet. & seq. Olim requirebatur eius præsentia, & notitia: hodie solius Cleri. ibid. Debet tamen Episcopus observare Decreta S. Congregationis Rituum, novis Breviariis præfixa. ibid. Si Festa Ieiunium requirentia incidant in Feriam 2. jeiunandum est præcedenti Sabbatho. 693. v. Consultus.

Festum SS. Trinitatis ex constitutione Ioannis XXII. 262. v. Festorum.

Festum Nativitatis Christi, si incidat in feriam 6. illis, qui nec voto, nec Regulari observantia sunt adstricti, carnibus vesci licet. 693. & v. Cap. 3. Non sunt tamen reprehendendi, qui ob devotionem voluerint abstinere. ibid.

Festum Conceptionis immaculatæ Virginis per Octavam devotè celebrantibus, concedit Sixtus IV. tales Indulgentias, quales habet Festum Corporis Christi. 693. v. Cap. 1. Excommunicantur ab eodem ipso facto, qui asserunt, B. V. in peccato originali fuisse conceptam. ibid. Item qui dicunt, in celebratione huius festi graviter peccari. ibid. Hanc Constitutionem observari jubet Concil. Trid. ibid.

Festa Apostolorum &c. 693. Bonifacius VIII. præcepit Festa XII. Apostolorum, IV. Evangelistarum, & IV. Doctorum: scil. Gregorij, Augustini, Ambrosij, & Hieronymi, sub officio Duplici solenniter celebrari. 693. v. Præcipit. Circa Festum S. Bartholomæi, quod Romæ 25. Augusti, alibi 24. celebratur, consuetudo Regionis observetur. 693. v. Cap. 2. Omnes Vigiliæ SS. Apostolorum, præter SS. Philippi, & Iacobi, ac S. Ioannis, sunt jeiunandæ. ibid. In Vigilia S. Matthiæ jeiunandum, etiamsi incidat in Bacchanalia. Ibid. v. Consultus. Quomodo celebranda eius Vigilia, & Ieiunium in Anno Bissextili. 968. c. 14.

Feudum dicitur à fide, linguâ Longobardorum. 575. v. Nota. Feudum. Est usufructus rei immobilis sub conditione fidelitatis à Domino concessus. Ibid.

Fidelitas est substantialis feudo: & per eam differt ab Emphyteusi, quæ solam Domini recognitionem respicit, & Canonis solutionem. Ibid. Infeudatio in bonis Ecclesiasticis extra casus à jure permissos prohibetur, & annullatur. 554. v. Not. 3. 559. v. Prohibet. 570. v. Rescribit. Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates præstant Iuramentum de non infeudando de novo. 585. v. Videtur. 576. c. 2. & v. Nota. Denique. Iuramentum tamen hoc non refertur ad bona feudalia, aut emphyteutica, sed ad ea, quæ sunt de mensa Domini, quorum dominium tam utile, quàm directum ad Ecclesiam spectat. 576. v. Nota. Denique.

Feuda, si ad Ecclesiam redeant, possunt licitè concedi alteri, si videtur expedire. Ibid. c. 2. Integratio feudi debiti non est nova infeudatio. 585. v. Videtur. Si jus decimandi in feudum concedatur, non comprehendit novalia. 619. v. Not. 4. 623. c. 25. Si feudatarius à Domino feudi mutuetur pecuniam, feudúmque det in pignus, potest Dominus fructus feudi percipere, & nihilominus solutionem mutui exigere. 576. v. Not. 1. Quomodo hæc perceptio fructuum excusetur ab usura, præsertim, quando fructus maiores sunt servitiis, à quibus interim Feudatarius liberatur. Ibid. Si feudum concessum est sine oneribus, sub sola conditione fidelitatis, Dominus in casu mutui prædicto, non potest percipere fructus. Neque si Feudatarius pro concessione feudi solvat pecuniam. Ibid. v. Not. 2.

Feudatarius potest feudum alteri dare in feudum, sive subinfeudare. 5. v. Not. 3. Non requiritur ad hoc licentia domini directi: dummodo non subinfeudet Ecclesiæ, & Subvasallus recognoscat Dominum directum. ibid.

Feudi alienatio. In rebus feudalibus etiam contra Romanam Ecclesiam currit præscriptio, sed non nisi centenaria. 386. ℣. Nota. 3. Alienans feudum cadit à jure feudi, & ipso facto perdit feudum sibi, & filio. 5. ℣. Not. 3. 576. ℣. Et. Non tamen delictum hoc ita inhabilem reddit filium, quin de novo ipsi possit concedi, vel alteri consanguineo. 576. ℣. Et. ℣. Cùm. Si feudum alienatum difficulter recuperari possit, potest concedi alicui laico potentiori, qui illud recuperet? sed hoc procedit tantùm in feudalibus. ibid. ℣. Not. 2. ℣. Cùm. Propter delictum Vasalli in Dominum defunctum non potest hæres Domini revocare feudum: si defunctus scivit, & potuit agere, & tacuit. Secus, si ignoravit, aut agere non potuit. 588. ℣. Not. 5. Clericus habens feudum, non personæ suæ, sed Ecclesiæ datum, si delinquat in personam Domini, feudum perdit, idque redit ad Dominum, ipso vivente: post mortem verò iterum redit ad successorem, & Ecclesiam. 588. ℣. Not. 5.

Fictio juris, quid sit, & quomodo differat à præsumptione. 341. ℣. Not. 1. Exempla. ibid. Sumitur ex sola dispositione legis, ideóque non admittit directè probationem in contrarium, sed solùm indirectè. ibid. Nulla fictio juris adversatur alteri, quia Leges, unde sumuntur, non debent discordare. ibid. A Papa tanquam supremo Principe potest induci ad cavendas varias fraudes. 518. Reg. 19. Beneficium non pluribus quàm 20. ante mortem diebus resignatum, fictione juris vacat per mortem, non per resignationem. ibid.

Fidei Divinæ desertor simpliciter, & ex toto, est apostata perfidus. 847. ℣. Not. 3. Qui deficit tantùm ab uno, vel altero articulo fidei, propriè non est apostata, sed hæreticus, quorum pœnis subjacet. ibid.

Fides humana litteris Apostolicis plenaria adhibenda, nisi deprehendantur obreptitiæ, aut subreptitiæ. 305. ℣. Litteris, & seq. Quantam fidem faciant instrumenta publica, & privata? 333. ℣. De. ℣. Nota 2. & seqq.

Fides testium est extranea, ad quam non decurrendum, si veritas aliter haberi possit. 599. ℣. Nota 3.

Fidei interpositio, licèt non sit juramentum, majorem tamen obligationem inducit, quàm nuda promissio. 219. ℣. Super. 715. ℣. Nota 2. Mutuo. Promissiones Principum, Nobilium, Sacerdotum &c. vim juramenti habere, fatentur plerique. 219. ℣. Super. Potiùs tamen id ex consuetudine Germaniæ, quàm certâ lege receptum est. 715. ℣. Not. 2. Mutuo.

Fide consensûs intelligitur matrimonium. 742. ℣. Si quis. ℣. Not. 2. Hoc.

Fide pactionis intelliguntur sponsalia. 742. ℣. Si quis. ℣. Not. 2. Hoc.

Fidejussio, quid sit? 580. ℣. Fidejussionibus. Non est Clericis omnino prohibita. ibid. ℣. Nota 2. Creditor non tenetur acceptare fidejussorem Clericum, licet locupletem. ibid.

Fidejussori competit actio contra Principalem debitorem, si actualiter pro illo solvit, non autem antè, exceptis tribus casibus, quibus Barbosa plures addit. ibid. ℣. Ex. 581. ℣. Si, & seq.

Fidejussor tenetur etiam ad census, seu usuras solvendas, si promisit in omnem causam: secus, si tantùm pro Capitali. 580. ℣. Colligitur. Prælatus non potest obligare Ecclesiam suam fidejubendo, mutuum accipiendo, &c. 582. ℣. Cap. Hujus. Religiosi prohibentur esse Fidejussores sine licentia majoris partis Capituli, & Abbatis. 581. ℣. Prohibet.

Fidei commissum, quid sit, & cur fiat precario modo? 604. ℣. Ad. Continetur nomine alienationis. 554. ℣. Nota 3. Ad Fidei Commissarium non transeunt alia jura, quàm quæ continent commodum pecuniarium. 665. ℣. Aut.

Fidei comissum aliud est universale, aliud singulare. 604. Exempla ibid.

Fideles Christi omnes subsunt de necessitate salutis Romano Pontifici. 184. ℣. Omnes.

Filiaster. Filiastra. 765. ℣. Not. 2.

Filiatio ex tribus plenè probatur. 776. ℣. Not. 3. Quod. Ex eo, quòd aliquis sit nutritus in domo, non probatur esse filius. 776. ℣. Spurium. Si fama viciniæ stet pro filiatione, parentes autem in contrarium, standum est verbo Parentum, nisi suppetant certiora argumenta, vel testes. ibid. Si quis est

est in possessione filiationis, talisque passim habeatur, neque antehac parentes id negârint, non debet excludi, si postea negent. ibid. ℣. Not. 2. Si. Si tamen certus esset ex aliquibus argumentis, negationem Parentum, licet seram, esse veram, idque in foro externo probari posset, non posset se legitimis filijs conjungere. ibid.

Filiorum nomine in favorabilibus veniunt etiam nepotes, non autem in odiosis. 117. ℣. Not. 3. In quibus filij teneantur obedire parentibus, vel tutoribus? in quibus non? 630. ℣. Not. 5.

Filius tenetur solvere debita patris. 581. ℣. Sicut. Non potest privare matrem in testamento portione iure naturæ debita, nisi ex justa causa fiat. 604. ℣. Matrem.

Filij Regum, & Principum possunt baptizari in Aulis, Cameris &c. 692. ℣. Prohibet. Horum privilegium personale, ut non possint interdici à quocunque, vel excommunicari &c. extenditur etiam ad Ordinarios; aliorum verò non. 918. ℣. Privilegia

Filii legitimi censentur, ex tempore conceptionis, aut nativitatis, prout magis illis expedit. 778. ℣. Not. 2. 775. ℣. Not. 2. v. Cum. Quomodo quis debeat probare, se esse filium legitimum. 780. ℣. Cùm. & seq.

Filii eorum, qui publicè, & sine contradictione Ecclesiæ matrimonium contraxerunt, habendi sunt legitimi, etiamsi matrimonium postea declaretur nullum. 775. c. 2. 781. ℣. Memoratum. Qui præterea filij sint legitimi? 775. ℣. Filij. 776. ℣. Nota 3. ℣. Not. 2. In. 779. c. 9. 782. ℣. Statuitur. 119. ℣. Nota etiam. 776. ℣. Nota 3.

Filii ex legitimo matrimonio ante Sacerdotium, &c. geniti possunt ad sacros Ordines promoveri, & in eisdem Ecclesijs, quibus Patres eorum præfuerunt, vel præsunt, beneficium obtinere. 118. ℣. Ex h. t. Capitula, quæ videntur contraria, vel intelligenda tantum sunt de filijs Presbyterorum illegitimis, ante, vel post Sacerdotium genitis: vel sunt revocata per Clem. III. loc. cit. ibid. ℣. Sed videtur obstare. Ad vitandam tamen speciem successionis hæreditariæ non permittuntur succedere Patri in eodem beneficio. 12. ℣. Filius, 308. ℣. In. 118. ℣. Ex h. t.

Filii nati ex matre libera sunt liberi, etiamsi pater sit servus. 759. ℣. Indecens. Excipe Primò, nisi consuetudo loci, aut statutum aliud habeat. ibid. Excipe Secundò, nisi pater sit Episcopus, Sacerdos, aut Diaconus, &c. 760. ℣. Not. 4. Exceptionem. Quoad familiam, nobilitatem, & dignitatem sequuntur Patrem, si sint legitimi: aliàs & matrem. 759. ℣. Nota 2. Secus.

Filii nati ex matre servâ non sunt liberi, nec pro talibus habentur quoad Ordines, hæreditates, familiam, dignitatem, &c. 759. ℣. Not. 3. Excipe nisi Dominus ultro ancillam tradat libero, censetur enim tunc ei dare libertatem; ideòque tunc ij filij utroque jure sunt liberi. ibid.

Filii adoptivi. Vide. Adoptio.

Filii carnificum, & lictorum in Germania sunt infames. 860. ℣. Not. 4.

Filii Judæorum inviti non sunt baptizandi. 841. ℣. Statuit. & seq.

Filii rebellium sunt infames ex delicto parentum. 860. ℣. Nota 4.

Filii ex matrimonio invalido nati sunt illegitimi. 779. c. 10. Item 739. c. 3.

Filii ex uno conjuge Judæo, vel Pagano, & altera Christianâ illegitimè nati, sunt illegitimi, nec per subsequens matrimonium legitimantur. 782. ℣. Statuitur.

Filii naturales à quibusdam generatim appellantur omnes ex illegitimo matrimonio suscepti. 777. ℣. Nihilominus. Propriè autem filius naturalis est omnis ille, qui naturâ, & sanguine est tuus: non adoptione. ibid. Jurisperiti communiter conceptos extra matrimonium ex fœmina ad matrimonium non inhabili appellant naturales, vel (cum addito) naturales tantùm. ibid.

Filii spurij generatim sunt omnes illi, qui matre quidem certâ, patre autem incerto nati sunt, vel qui ex vago concubitu nati, nec patrem quidem ostendere possunt. 777. ℣. Nihilominus. Ex damnato concubitu nasci dicuntur filij eorum, qui sunt inhabiles ad contrahendum matrimonium: ut consanguinei, religiosi, conjugati. 778. ℣. Not. 2. Si post adulterium viri uxor moriatur, & adultera ducatur, filius natus nihilominus est spurius. 777. ℣. Rescribit.

Filii spurij juxta Jus Canonicum (quod etiam in seculari foro servandum) sunt alendi à parentibus. 754. ℣. Cùm quidam. & seqq.

Filii Presbyterorum ex uxore post suam ordinationem cognitâ progeniti quando sint incestuosi, & illegitimi, quando non? 118. ℣. Nota etiam.

Filiis Clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, non licet in ijs Ecclesijs beneficium obtinere, aut quoquo modo ministrare, in quibus eorum patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent, aut habuerunt. 116. ℣. Hos Canones. Ex speciali dispositione Papæ jubetur alicui tali Capellania, qua ab Episcopo suo spoliatus erat, restitui. ibid. c. 5. Alij etiam, qui jam sunt in sacris Ordinibus, non debent relinqui sine beneficio, nec facilè repelli à Sacerdotio &c. ibid. ℣. Colligitur. Mediata successio in beneficium, aut ministerium patris conceditur filijs. 117. c. 7. 10. 11. 13. Non autem immediata. ibid. ℣. Si patres. Etiam mediata successio sublata est per Clementem VII. & Concil. Tridentinum. ibid. ℣. Not. 2. 118. ℣. Not. 1. 12. ℣. Filius. Hæc tamen jura intelligenda sunt de Ministerio intitulato, seu perpetuo, non de temporali. 117. ℣. Restringit. Censent aliqui, Episcopum cum his posse dispensare quoad successionem, & verum videri potest in necessitate, si non sint publicè infamati: sed Curia Romana tenet, solum Papam id posse: quæ sententia suadenda est, licèt altera de jure sit verior. 118. ℣. Ambiguum. Ut ad majores Ordines, vel dignitates, personatus, & alia curata beneficia admittantur, in quibus immediatè patres eorum fuerunt, nec quidem Legatus à Latere, ordinariè, sed solus Papa dispensare potest. 118. ℣. Not. 1. 119. ℣. Mandat. & seq. ℣. Potest. Ut admittantur ad Ordines minores, potest Episcopus dispensare: non tamen hoc ipso fiunt habiles ad beneficium simplex. 119. ℣. Potest. ℣. Observa 4. Ut admittantur ad beneficium simplex, potest Episcopus dispensare, sed non ad Paternum. 119. ℣. Potest. ℣. Observa. 3. Videtur etiam posse dispensare Episcopus, ut admittantur ad Canonicatum, etiamsi per accidens habeat annexum beneficium curatum. ibid. ℣. Observa. 2.

Finium, seu limitum in causa quis Actor, quis Reus? 300. ℣. Vices.

Firma vocatur pretium, sive merces locanti debita pro re locatâ. 618. ℣. Apparet. 623. ℣. Cùm quilibet. 667. ℣. Non. 710. ℣. Sub. & seq. *Laici non teneant Ecclesias ad firmam* 710. ℣. Sub.

Fiscalis est Minister publicus, ad hoc constitutus, ut delicta Magistratui deferat, ad faciendam de eorum auctoribus inquisitionem. 800. ℣. Quando. Si falsò aliquid deferat, non punitur, nisi malitiosè id fecerit. ibid. Vocatur etiam Stationarius, Syndicus, alijsque nominibus. ibid.

Fiscus habet pignus in bonis debitoris, ex legis dispositione. 577. ℣. Not. 3.

Fiscus, si agat, non tenetur sequi forum Rei. 238. ℣. 3.

Florenus Gallicus valet 12. Bacios. 838. ℣. Textus.

Florenus auri de Camera Apostolica, idem est quod ducatus. 512. ℣. Quæ. Libra parvorum Turonensium jubetur illi æquivalere. 519. Reg. 25.

Fodrum Germanis idem est quod pabulum equorum: Francis verò annona militaris. 672. ℣. Panorm.

Foresta locus, ubi feræ habitant, vel includuntur, & ubi quis habet usum, seu jus venandi. 585. ℣. Clausula.

Formula eligendi Episcopos, aliosque Pastores. 78. cap. Quia propter. 82. ℣. Quæres 1. Abbatissas, & Priorissas. 99. c. 45. Canonissarum Antistitas. 100. num. 10.

Formula dispensandi in irregularitate. 862. ℣. Not. 7.

Fornicatio quandoque sumitur pro adulterio. 866. ℣. Cùm S. 756. Cùm nemini. ℣. Nobis. Ob solam fornicationem licitum est divortium tori, nisi conjux crimine alio implicitus alterum pertraheret ad peccandum. 786. ℣. Pro. Per fornicationem autem, ob quam Christus concessit divortium tori, non solùm intelligitur carnalis, sed etiam spiritualis; qualis est hæresis, vel apostasia à fide. ibid. ℣. Not. 2. Pen. Clericorum fornicariorum pœnæ. 452. ℣. Si & seq. 453. ℣. Nota. ℣. Sive. & seq. An sint ipso facto propriè suspensi, ac vitandi? 45. ℣. Nota 2. & seqq. Quàm diu Sacerdotes fornicarij tolerantur, nec adest operis evidentia, licitè possunt eorum Missæ audiri, Sacramenta recipi. 454. c. 9. 455. c. 10. Quid agendum, si Sacerdotes negent, se esse

esse fornicarios; & tamen sit publicum eos, tales esse? 454. cap. 8.

Forum in communi, quid nominis? 967. c. 10. Est Territorium cujusque Judicis, intra quod potest jus dicere. 233. ℣. Cùm ante. In foro conscientiæ potest Episcopus absolvere à quibuscunque casibus Sedi Apostolicæ reservatis. 139. ℣. Not. 4. Ad finem. In eodem foro quid idem Episcopus possit specialiter circa irregularitatem, suspensionem, excommunicationem, & hæresin. ibid. Not. 4. & 5. Pro foro externo Regula generalis utriusque Iuris est, quòd Actor debeat sequi forum Rei, quem accusat, vel denunciat &c. 231. c. 8. 236. v. Actor. Fallit autem hæc Regula: Primò, si reus sit Studiosus: his enim datur electio inter Episcopum, & Rectorem. 236. v. Actor. Secundò, si diffamatus agat contra diffamatorem. ibid. v. 2. Tertiò, si agat Fiscus: Reus enim tenetur sequi forum Fisci. ibidem v 3. Quartò, si in foro Rei denegetur, aut malè administretur justitia, opprimantur Clerici, detineantur res Ecclesiasticæ, committantur doli, vel maleficia quævis. ibid. v. 4. Quintò, si consuetudo in contrarium sit legitimè præscripta. ibid. v. Fallit. 5. Sextò, si Actor sit pauper, vel Vidua. ibid. v. Fallit. 6. Item 237. c. 11. Item 239. v. Quod Vidua. Septimò, si quis sponte veniat ad forum Actoris, ratus, sui interesse. 236. v. Fallit. 7. Octavò, si Reus sit raptor, vel invasor Ecclesiæ. ibid. v. Malefactores. Nonò, si Clericus contra laicum in causa pecuniaria agat Parisijs. ibid. c. 9. Decimò, ubicunque Ecclesia juvatur aliquo privilegio (v. g. restitutionis in integrum, &c.) non tenetur sequi forum Rei. 557. v. Collige. 1. Vacante Imperio Romano causæ Imperiales deferendæ sunt ad tres Vicarios Imperij: vel his deficientibus ad Episcopos, vel Papam. 236. vers. Vacante. Post citationem non potest citatus declinare forum Judicis citantis, etiamsi interea alterius jurisdictionis esse cœperit. 241. c. 19.

Forum externum non dissentit ab interno, nisi quando falsæ præsumptioni innititur. 738. v. Quæ.

Forum Ecclesiasticum. 614. v. Nullus. 235. c. 3. Omnes Clerici (etiam conjugati servientes alicui Ecclesiæ) spectant ad forum Ecclesiasticum, dummodo deferant habitum, & tonsuram. 234. v. Aut. Negotia Clericorum tractanda apud proprium Episcopum. 234. c. 1. De omni crimine debet Clericus coram Iudice Ecclesiastico conveniri. 225. v. Cùm Imperator. Clericus non potest validè renunciare privilegio fori, etiamsi altera pars consentiat, & renunciatio juramento firmetur. 237. v. Archiepisc. & seq. 238. v. Resp. 2. Etiam minores Ecclesiæ, hoc est, scholares Ecclesiæ servientes, vel ad ejus obsequium deputati, gaudent privilegio fori. 234. v. Minores. Quodnam sit forum competens Religiosorum exemptorum? 917. c. 1. Quod competens eorum, de quibus dubitari potest, an sint Clerici, vel Laici? 961. c. 12. Quænam causæ, etiam laicorum, ad forum Ecclesiasticum spectent? 239. v. Quod Vidua. 262 v. Cùm. 557. v. Collige 1. 718. v. Not. 2. 787. v. Tui. 898. v. Cùm undique. 972. v. Cùm eidem. & seq. Causæ Feudorum, quorum Dominus est Ecclesiasticus, spectant ad forum illius Ecclesiasticum. 235. c. 7. Valet consuetudo appellandi à seculari Iudice ad Ecclesiasticum, & ut laicus conveniatur coram Ecclesiastico. 411. v. Secundùm.

Fori secularis Iudici non licet ullum Clericum sine licentia Papæ judicare, aut distringere sub pœna excommunicationis. 234. c. 2. 246. c. 2. Leges laicorum, permittentes, ut, qui se à Iudicibus Ecclesiasticis opprimi conqueruntur, ad laicorum tribunalia recurrant, iniquæ sunt, & invalidæ. 8. v. Nota denique. Clerico petente res suas, vel Ecclesiæ à laico, qui negat, eas esse Ecclesiæ, aut Clerici, causa secundùm jus deberet in foro seculari tractari: sed propter negligentiam laicorum, consuetudo ferè ubique aliter habet. 235. v. Si Clericus. v. Cùm. Laici in causis temporalibus conveniri debent de jure coram Iudice laico. 236. v. Glossa. Causæ Feudorum, quorum Dominus est secularis, spectant ad forum illius seculare. 235. c. 6.

Fori mixti est crimen usurarum. 878. v. Ex. Si hæres non adimpleat jussa testatoris, & in pijs Legatis, causa est fori mixti, potéstque à Iudice Ecclesiastico, vel seculari, qui prævenerit, tota hæreditas interdici. 597. v. Si. Licet causæ matrimoniales aliæ sint fori Ecclesiastici, causa tamen de recuperanda uxore, est fori mixti. 718. v. Not. 2. Agens contra invasorem Ecclesiæ, vel raptorem, in utroque foro eas accusare potest. 236. v. Malefactores. Pauperes, viduæ, aliæque miserabiles personæ possunt contra laicos agere in utroque foro. 236. v. Fallit. 6. 239. v. Quod Vidua.

Forum sortiendi generales, & maximè usitati modi quatuor. Primò, ratione domicilij. 243. v. Aut. & v. Domicilium. 240. c. 17. 244. v. Vagis. Secundò, ratione delicti. 244. v. Ratione. & seqq. 10. v. Extra. 867. v. Not. 2. 239. v. Sacerdos. Tertiò, ratione contractûs. 245. vers. Seu. Quartò, ratione rei controversæ. 245. v. Sive. v. Not. 2. Super. & v. Nota 3. Ratione. Extraordinarij modi sortiendi forum recensentur. pag. 246. v. Omnium. & seqq. Item pag. 240. v. Cùm ibi.

Forum declinare est quid aliud, quàm domum revocare. 246. v. Qualem. Declinandi jus habet, qui non est subjectus jurisdictioni alterius. ibid. In dubio autem: an citatus sit de foro Iudicis, nihilominus tenetur comparere, & incompetentiam Iudicis allegare. ibid. v. 4. Domum revocandi causam jus habet, qui quidem est subditus, sed ex aliqua causa legitima (v. g. quod non venerit paratus, nec voluntariè &c.) non tenetur tunc respondere. 246. vers. Qualem. Qui talem excusationem afferunt, in Curia Romana non possunt conveniri. ibid.

Frana deaurata prohibentur Clericis. 450. c. 15.

Francia. 185. v. Volens. 480. v. Nota 2. Reservationes. 921. v. Rescribit. & seq.

Franciscani. 975. c. 3. 976. v. De. 186. v. Cùm.

Fraticelli. 661. v. Eodem.

Fratres de paupere vita. ibid.

Fratres Papæ in litteris Apostolicis ordinariè nominantur Cardinales: interdum tamen etiam Episcopi. 166. vers. Not. 2. Quando.

Fraudis omnem speciem vitare debet Ecclesia. 585. v. Cùm quidam.

Frigidi. 773. v. Hujus.

Fructus, seu redditus Ecclesiæ alij sunt immediati (v. g. spectantes ad fabricam, Altaria, paramenta &c.) alij mediati nimirum fructus beneficij. 591. v. De. Empta de fructibus immediatis Ecclesiæ, sunt Ecclesiæ. ibid. & 590. c. 1. 2. 3.

Fructuum beneficij alij pendentes, alij separati à solo, (qui tamen censentur proprietas distincta à beneficio) 289. vers. Objicit.

Fructus præbendæ sunt duplices: Grossi, sive corpus præbendæ: & distributiones quotidianæ. 463. v. De. 39. v. Fructibus.

Fructus incerti (sive pes Altaris) vocantur oblationes spontaneæ, & Stolæ, quæ non computantur in portionem congruam. ibidem. De jure communi nemo absens potest frui beneficio, nisi ex privilegio, vel nisi deserviat Ecclesiæ. 39. v. Not. 2. De jure. Canonici quicunque servientes Prælato suo possunt percipere fructus beneficij, exceptis distributionibus quotidianis: imò & has, si omnes redditus in illis consistant, aut aliæ justæ causæ adsint. 462. vers. Statuit. 463. v. De. Alij Clerici non gaudent hoc privilegio. 463. v. Not. 3. Quomodo Canonici absentes propter studia, possint frui redditibus beneficij? 464. v. Debent. An, qui mittitur in possessionem Rei servandæ causâ, fructus faciat suos? 287. v. Nota 3. 297. v. Fructus. Empta de fructibus beneficij, sunt beneficiati, nisi Ecclesiæ nomine emerit 591. v. De. & seqq. Clerici habent dominium fructuum beneficij, sed vinculatum. 589. v. Not. 5. 590. v. Ex. 591. v. Not. 2. Habent autem hoc dominium tantùm in vita, nam testari de illis, ne quidem in pios usus possunt. 596. v. Cùm de. 598. v. Nota 3. v. Licet. 600. v. Per. Potest tamen Clericus de tanta portione fructuum beneficij testari, quantam de patrimonialibus insumpsit, cùm posset insumere ex bonis beneficij. 598. v. Not. 2. Item, si quid contulit Ecclesiæ sine animo donandi, potest compensare, & de illo testari. ibid. Consuetudine legitimâ præscriptâ introduci potest, ut Clerici validè (non tamen licitè) testentur de fructibus beneficij, etiam in profanos usus. ibid. v. Not. 4. Omnes fructus Beneficiorum, & Ecclesiarum vacantium de jure pertinent ad Successorem, & non ad Ordinarium, vel alium quemcunque. 37. v. Nota 3. 177. vers. Not. 1. Ex consuetudine tamen, vel privilegio, vel statuto Episcopi cum Capitulo, possunt alteri applicari illi tantùm redditus, qui solutis debitis, expensis, salarijs famulorum, & consuetis,

te necessarijs oneribus supersunt, usque ad novos redditus. 37. v. Not. 3. 177. v. Prohibet. & seq.

Fugientem Reum in aliud Territorium si persequentur ministri, desistere debeat, ubi proprios fines excesserunt, ne alienam jurisdictionem invadant. 244. v. Not. 3. Captus in alieno territorio statim relaxandus est, nisi sint latrones, prædones, aut pacis publicæ violatores. ibid. Aliqui putant, elapsos ex carcere, vel manibus ministrorum non gaudere jure asyli; sed verius est oppositum. 708. v. 4.

Fugitivum Religiosus, & apostata à Prælato suo, vel jussu ipsius ubique capi, & reduci potest, quod si non faciant, ab Archiepisc. & Episcopis compelli possunt appellatione remotâ. 244. v. Not. 3. 170. c. 7. Idem ob paritatem rationis procedit de conjuge contra fugientem conjugem, & de Domino contra mancipium. ibid.

Fundationis tempore potest Patrono, vel alteri census, pensio, procuratio annua constitui ab Ecclesiâ solvenda, non autem post fundationem. 682. v. Nota quod. v. Nota in.

Funeralium quarta, sive quarta pars oblationis defunctorum, debetur de jure communi Episcopis; sed præscribi potest 40. annis. 380. v. Rescribit. & seq. 385. v. Dico 2.

Furiosus quomodo possit præscribere? 379. v. Furiosus. Non potest contrahere matrimonium, nisi habeat lucida intervalla. 719. v. idonei. 727. v. Cùm R. & seq. Nec testari etiam ad pias causas. 606. v. Tanquam. *Præsumitur* tamen quis sanæ mentis etiam in extremis, nisi plenè probetur contrarium. ibid. & seq.

Furtum generatim vocatur injusta quælibet Rei alienæ acceptio, sive occupatio, & sic sumitur in Decalogo. 871. vers. Not. 1. Prout autem à Rapina distinguitur: est rei alienæ (vel usûs possessionisve) clancularia, seu fraudulenta contrectatio, lucri faciendi causâ. ibid. In extrema necessitate licet aliquo modo furari necessaria. 870. v. Rectè. Pro furto alibi commisso non potest fur forensis hic puniri: furta tamen alibi commissa aggravant hic commissum ita, ut etiam pro primo possit suspendi. 889. v. Nota quòd. Qui furatur hominem liberum, cúmque vendit, convictus noxæ est excommunicandus. 870. v. Qui. & seqq. Cum furibus sponte confessis, mitiùs agitur, quàm cum convictis. 871. v. Colligitur. Si fur aliter satisfacere non possit, sufficit injunctam pœnitentiam perficere. ibid. Pro mortuis in furto manifesto, non solet Ecclesia orare. 870. vers. Fures. & seq. Aliquando licet occidere, furari volentem pretiosa, non autem vilia. 710. v. Per. 852. c. 10. 856. v. Not. 5.

G.

GABELLAS imponendi potestatem habent illi soli, qui non recognoscunt Superiorem, sed habent jura supremi. 681. v. Potestatem. Excommunicationem Bullæ Cœnæ non incurrunt summi Principes, quando novas Gabellas imponunt, sed quando id faciunt inferiores, sine illorum auctoritate. 681. v. Potestatem. v. Nemo.

Gageria Lingua Germanicâ veteri significat pignus. 576. v. Nota 2. Non.

Gagium significat pignus idiomate Gebennensium. 576. v. In.

Gallus. 185. v. Volens. 480. v. Nota 2. Reservationes. 921. v. Rescribit. & seq.

Generales Ordinum an suis subditis dare possint indulgentias? 898. v. Etsi.

Generationem impediens, vel abortum procurans. 851. v. Qui ex. & seq.

Genuflexio quibus diebus omittenda in publico? 262. vers. Festorum.

Gloriatio de crimine gravi meretur suspensionis pœnam. 897. v. Not. 3. Aggravat crimen, præsertim, si accedat scandalum. ibid. v. Cùm malefecerint.

Goliardorum, sive joculatorum ars, tanquam ignominiosa, prohibetur Clericis. 451. v. Clerici.

Gradum in Ecclesia habere dicuntur, qui sunt in majoribus Ordinibus: reliqui dicuntur sine gradu. 448. v. Clericus sine.

Gradus Academici, an sint materia simoniæ? 837. v. Not. 2. Promotor non absolutè dat licentiam docendi, sed testimonium scientiæ ad docendum sufficientis. ibid.

Græcis Sacerdotibus nec olim licuit, ex instituto Apostolico, matrimonium contrahere; sed ij postea recesserunt ab hoc instituto, dum recusârunt votum continentiæ majoribus Ordinibus in Ecclesia occidentali annexum, circa annum Domini 700. in Synodo profanâ Trullanâ. 458. v. Orientalis. Hinc propagatus est mos Græcorum, ut Clerici ante Subdiaconatum uxores ducant, ut cum eis vivant postea in sacris Ordinibus constituti. ibid. Hunc morem Ecclesia Catholica tolerat in Græcia, Latinis autem prohibet. ibid. & 749. v. Not. 2.

Grammaticam docenti in Cathedralibus Ecclesijs Magistro conferendum beneficium competens. 836. c. 1. 837. c. 4. Etiam in alijs Ecclesijs constituendi eiusmodi Magistri, si facultates sufficiant. 837. c. 4. Si quis differat Magistros in locis congruis instituere, Episcopus appellatione postpositâ præficiat viros providos, honestos, & discretos. ibid. c. 2. Licentia docendi nemini idoneo neganda, & pro ea nihil petendum, aut acceptandum, sed restituendum, si quid detur. 836. c. 1. & 837. c. 2. 3. Si Ecclesia Metropolitana juxta, Theologum non possit alere Grammaticum, alibi huic faciat provideri. 837. c. 4. A qua tamen cura per erecta multis in locis Gymnasia, Ecclesiæ Cathedrales, & Collegiatæ liberantur. 838. v. Eadem.

Grangium, idem quod villa, seu prædium. 685. vers. Nota Oratoria.

Gratiæ impetratio apud Sedem Apostolicam ex pacto alicujus promissionis, dationis, aut receptionis subjacet pœnæ excommunicationis reservatæ, & nullitatis. 964. cap. 1. toto. Sciens in hoc culpabilem, nisi intra triduum Papæ, vel alteri qui perferat, retulerit, & in Curia Romana, vel propè, existat, simili sententiæ subjaceat. ibid. Hæc decretalis extensa est à Clem. VIII. ad totum statum Ecclesiasticum, non autem ad alios. 965. v. Apud. Gregorius XIII. plures pœnas addidit de jure incurrendas. 964. v. Excommunicamus. Ut autem incurrantur, requiritur pactum exterius, & promissum, vel donum aptum ad flectendum animum à recto. ibid. v. Aliquod. & seq.

Gratiosè quod alicui conceditur, ab alijs non debet trahi in exemplum. 542. Cap. Constitutus.

Gratia concessa ad beneplacitum Romani Pontificis æquivalet gratiæ ad beneplacitum Sedis Apostolicæ. 35. vers. Not. 3. Quævis gratia non est perfecta, nec habet vires, donec acceptetur. 544. v. Ex.

Gratia generali derogatur per specialem, licèt nulla illius mentio fiat. 502. v. Cùm. & seq. Per actus ex gratia, vel amicitia factos, nunquam inducitur obligatio, nec acquiritur quasi possessio. 832. v. Not. 2.

Gratia simpliciter alicui facta, censetur esse perpetua, neque extinguitur per mortem naturalem concedentis, etiam re integrâ. 35. v. Usque. Neque per finem officij illius. 36. v. Nota 5. & seqq.

Gratia concessa usque ad beneplacitum concedentis per ejus obitum naturalem, vel officij finem exspirat, etiam re non integrâ. ibidem.

Gratia concessa ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, sive dignitatis Pontificiæ, per mortem Pontificis non exspirat. ibid.

Gratia concessa usque ad revocationem, sive dispositionem expressam in contrarium, nunquam exspirat per mortem concedentis. 36. v. Not. 4.

Gratiæ exspectativæ per tres diversos veluti gradus fuerunt restrictæ. 538. v. Not. 2. & seqq. 543. v. Hoc. & seqq. Tandem omnino abolitæ per Concil. Lateranense. 539. v. Cùm in. Per Bonif. VIII. 544. c. 2. & per Trident. 39. v. Res. 167. v. Cùm. 110. v. Hæc. 538. v. Futuræ. Excipiuntur tamen primæ preces Imperatoris. 39. v. Res. Papa potest etiam post Tridentinum ex causa gravi concedere exspectativam. 517. v. Futuræ. Per gratiam autem exspectativam ad beneficia vacatura nullum jus oritur impetranti, neque appellatio. 539. v. Ratio. Neque per beneficia proximè vacatura intelliguntur ea, quæ permutationis gratiâ resignantur. 575. v. Licèt. & seq. Si revocentur gratiæ exspectativæ, etiam comprehenduntur præbendæ, quas Canonici recepti exspectant. 545. v. Ob. Qui post revocationem gratiæ alteri datæ, aliam ad idem beneficium gratiam acquirit, præfertur alteri, licèt restituto postea ad eandem. 36. v. Post.

Gregem porcorum faciunt quinque porci. Gregem ovium, non nisi decem oves. 59. v. In.

Grex ovium, & caprarum numeratur inter pretiosa mobilia: non autem agni, arietes, hædi singillatim. 560. v. De.

Grossus. Grossi Romani, & Turonenses sunt monetæ hodie incognitæ genus. 964. c. unico. Taxa pro literis Apostolicis præscribitur iuxta grossos Turonenses, & Romanos. ibid.

Guardia nomine intelligitur Commenda. 506.c.2.

Gubernatores vocantur Legati Papæ, qui mittuntur ad Provincias, vel civitates Statûs Ecclesiastici gubernandas, habéntq; jurisdictionem tantùm temporalem. 163. v. Not. 1.

Guerra, idem, quod bellum. 842. v. Excommunicat.

Guidagia quæ sint prohibita, quæ non? 972. v. Cùm eidem. & seq.

H.

Habitûs qualitate Iudæos utriusque sexûs, publicè distingui ab aliis populis, in Italia, aliisque Provinciis, severè observatur: sed in Germania passim negligitur. 842. v. Statuit. & v. Hoc.

Habitus Clericalis, & tonsura requiritur, ut Clericus coniugatus semel cum Virgine, & Ecclesiæ serviens, gaudeat privilegio Fori, & Canonis. 459. c. unico.

Habitûs Religiosi susceptio, etiam extra Monasterium, & à non habente potestatē suscipiendi, æquiparatur voto simplici Religionis intrandæ. 750. v. Not. 2. Quadruplicis generis habitus, novitiorum, & Professorum. 632. v. Not. 3. Monachi assumpti in Cardinales, aut Episcopos, retinent colorem, & formam habitûs monachalis: non autem Clerici Regulares. 450. v. Nota 2.

Habitûs Professorum benedicendus. 639. c. 23. Coloris diversitas, non inducit diversitatem habitûs, nisi color ex dispositione Regulæ sit de essentiâ habitûs. 102. v. Vel. Quo vestitu indui debeant Minores S. Francisci. 976. c. 1. Quorundam. Religiosi diversorum habituum prædicantes Evangelium, debent se in habitu conformare, si ex diversitate scandalum timeatur. 449. v. Si illi.

Habitus Religiosus in schola, vel alibi non temerè dimittendus à professis. 712. v. Districtiùs.

Hastiludia, & torneamenta specialiter prohibentur in Francia, Anglia, Alemannia à Clemente V. 863. Cap. unico. Quia. Sed à Ioanne XXII. hæc prohibitio revocatur. ibid.

Hæredis institutio duplex est: Prima, & secunda, (sive substitutio) per quam etiam tertia, quarta &c. intelligitur. 604. v. Substit. Secunda, (sive substitutio) subdividitur in directam (seu propriam) & obliquam (seu fideicommissariam, & precariam.) Ibid. v. Not. 2. Directa, seu propria substitutio, dividitur in vulgarem, seu communem, & in pupillarem. ibid. v. Prædictæ. In substitutione obliqua, seu fideicommissaria locum habet deductio Trebellianica: non autem in substitutione directâ. 603. v. Si. Substitutiones semper sunt interpretandæ esse directæ, non obliquæ, seu fideicomissariæ. ib.

Hæredis institutio in bonis Ecclesiasticis, continetur nomine alienationis prohibitæ. 554. v. Not. 3.

Hæreditatis tota massa vocatur As duodecim unciarum. 595. v. In. Propriè est jus succedendi in omnia bona, & jura commoda, & incommoda, quæ defunctus tempore mortis habebat. ibid. Filij alicuius patris illegitimi, non admittuntur ad hæreditatem avi, aliorúmque ascendentium, etjamsi sint legitimi. 776. v. Not. 2. In.

Hæres una eadémq; persona censetur cū defuncto. 582. v. Not. 5. 595. v. Nota deniq;. Vitia possessionū à maioribus contracta, perdurant, & comitantur hæredem. Inchoatam malâ fide possessionem à defuncto, non potest hæres prosequi bonâ fide, etiamsi à sua possessione velit incipere præscriptionem. 382. v. Not. 6.

Hæres consequitur jus à defuncto cum onere solvendi omnia eius debita: non autem successor in beneficio. 581. v. Nota.

Hæredis quod onus, si moriens, cui succedit, leget scienter, vel ignoranter, rem alienam alteri, sive consanguineo, sive extraneo? 596. c. 5. 597. v. Not. 2. Causam. & Not. 3. Illos. Si hæres competente tempore non adimpleat jussa testatoris, potest ab Episcopo loci illius, vel à Iudice seculari, si prævenerit, tota hæreditas interdici cum fructibus, seu sequestrari. 597. v. Si. & v. Not. 2. Quæri posse.

Hæredes incendiariorum compellendi per censuras, ut pro defuncto satisfaciant illis, quibus defunctus damnum intulit. 868. v. Hæredes. Pactorum obligationes transeunt regulariter ad hæredes, etiam non factâ eorum mentione. 356. v. Nota. 3. Compromissum non extenditur ad hæredes compromittentis, nisi expressè de illis caveatur. 220. v. Compromissum. Iuramenta defuncti non transeunt ad hæredes. 356. v. Not. 5.

Hæres non potest conveniri de periurio defuncti in foro Ecclesiastico: potest autem, si non servet contractum juratum. 356. v. Vnde.

Hæresi etiam ex sola præsumptione semiplenè probatæ, solet tamen abiuratio iniungi, & quandoque discreta pœnitentia, ad explorandam veritatem. 846. v. Not. 2. Qui in sacris constituti matrimonium sacrilegè contrahunt, fiunt suspecti de hæresi. 458. v. Illud. Propter hæresin potest uxor virum deserere, & Religionem ingredi, stante matrimonij vinculo. 648. v. Not. 2.

Hæresis est malum gravissimum tollens salutis fundamentum, ideóque meritò gravissimè punitur. 844. v. Not. 2.

Hæreticus non potest eligi in Pastorem Ecclesiæ, etiam abiuratâ hæresi. 61. v. Dispensativè. Quinā sint hæretici formales, vel materiales tantùm? 874. v. Compendium. Quinam sint dicendi hæretici manifesti? 972. c. 26.

Hæretici formales non habent Ius Asyli: habent autem materiales tantùm. 701. v. 4.

Hæretici possunt judicari, & puniri etiam diebus festivis. 263. v. Necessitas. Pœnæ hæreticorum. 844. v. Not. 3. & seqq. 955. c. 49. In Germania aliisque Provinciis hæresi infectis non habent locum hæ pœnæ, nec officium inquisitionis adversùs illos. 844. v. Iste.

Hæretici interni, sed non externi, non sunt obnoxij pœnis Ecclesiæ. 844. v. Not. 2. Qui se foris ut hæreticos gerunt ex timore, vel alia causa, fidem autem in animo retinent, saltem in foro interno non sunt hæretici. ibid. Qui sponte, & statim resipiscunt, post agnitum errorem, effugiunt pœnam mortis, & mitiori plectuntur. 845. v. Not. 9. Cuinam cura inquirendi in hæreticos ordinariè, & extraordinariè incumbat? 845. v. Nota. 10.

Hæretici vocantur etiam Schismatici latè, quia sunt divisi à communione fidelium. 846. v. Dictus.

Hispani viri dotare solent uxores. 792. v. Dispositio.

Histrionibus intendere prohibentur Clerici. 450. c. 15.

Homagium quibus Ceremoniis fiat? 823. v. A. Etymon. ibid. Præstari solet Imperatori, & Regibus etiam ab Ecclesiasticis pro feudis, & regalibus temporalibus. ibid. Cur non præstetur pro spiritualibus? ibid. v. Not. 2. 980. Reg. 11. In rigore aliud quidpiam est, quàm præcisè juramentum fidelitatis. 823. v. A. 980. Reg. 11.

Homicidium in communi dividitur in voluntarium, & casuale. 850. v. Not. 2. Voluntarium aliud est directum, aliud indirectum. Ibid. & 853. v. Nec voluntate. Vtrumque subdividitur in illicitum, sive iniuriosum, & licitum, sive necessariū. ibid. Casuale est, quod fit casu, & præter occidentis intentionem. Ibid. Iure civili homicidæ non habebant jus Asyli: sed Canonicum correxit civile. 701. v. 4. Qualia homicidia etiam de Iure Canonico non habeant jus Asyli? 701. v. Not. 2. & seqq. Quali homicidio violetur Ecclesia, vel Cœmiterium? 690. v. Reconciliari.

Homicidium voluntarium directum illicitum, quibus pœnis obnoxium in Clericis? 803. v. Cùm hi. 804. v. Nihil. Si quis per industriam occiderit proximum suum, vel per insidias, non gaudet jure Asyli, sicut publici latrones. 850. v. Si quis per. Pœnæ Principum, Prælatorum &c. qui aliquem Christianum per Assasinos faciunt interfici. 859. v. Statuit. Pœnæ occidentium Rectores, & Officiales suos. 934. v. Narratis. Pœnæ Sacerdotum Græcorum opprimentium studiosè filios suos. 937. v. Consultus. Qui procurat abortum fætûs jam animati, irregularis est, & homicida. 851. v. Qui impedit. 857. v. Cùm quidam Monachus. Etiam, qui dubitat, an fætus sit animatus, si abortum procurat, fit irregularis. 853. v. Not. 3. Qui viro, vel mulieri aliquid fecerit, ut non possit concipere, vel generare, vel nasci proles, ut homicida teneatur. 851. c. 5. Qui occidit Presbyterum, tres pœnas incurrit: Primò, pœnitentiam 12. annorum. Secundò, privationem cinguli militaris. Tertiò, privationem facultatis nubendi. 935. v. Qui. & seq. Occidentes, vel mutilantes Parochum, per se, vel per alios, privantur omnibus juribus, beneficiis, & feudis: & usque ad quartam generationem non admittuntur ad ullum Clericorum Collegium; nec ad prælationes Regulares. 932. v. Prohibet. Occidentes Prælatum alicuius Ecclesiæ privantur beneficiis, & Feudis ab ea obtentis, nec eis, vel hæredibus sunt restituenda, nec nova conferenda. ibid. v. Cùm Episcopum. Pœnæ omnium, qui cooperati sunt latrocinio S. Thomæ Archiedisc. Cantuariensis Anno 1171. sub Henrico II. 851. v. Rescribit.

Homicidium voluntarium directum aliquando licitum. 720. v. Per.

Homicidium voluntarium indirectum illicitum committit, qui illud facit, aut intendit, ex quo per se, & non per accidens sequitur mors alterius, tanquam ex causa valde propinqua. 850. v. Not. 2. 853. v. Nec voluntate. Sicuti Navarchus in tempestate non gubernans navem. 850. v. Not. 2. Similiter qui alteri infligit vulnus lethale v. g. punctim in pectore, aut caesim in capite &c. 853. v. Nec voluntate. Si constet, vulnus inflictum non fuisse lethale, etiam si sequatur mors, non incurritur irregularitas. 855. §. Cùm quidam. An, & quando vulnus censeatur lethale, & mors ex illa secuta? petendum est à Chirurgis, & Medicis. 852. ℣. Etsi. Si instrumentum fuit grave, pars corporis periculosa, & mors brevi secuta, praesumitur causata mors. ibid. Et 855. §. Cùm quidam.

Brevi secuta censetur, etiamsi post octiduum primùm mors sequatur. 852. §. Etsi. 890. v. Quando. Vnde dici potest hoc relinqui arbitrio Iudicis. 890. ℣. Quando.

Homicidium voluntarium, indirectum, licitum, quod fit auctoritate publicâ. 858. & seqq. Clericus non fit irregularis, si contra malefactores de illato sibi, vel suis propinquis, & domesticis, vel Ecclesiae damno apud Iudicem secularem, etiam ad poenam sanguinis, ac mortis de iure processurum, conqueratur. 858. ℣. Te. ℣. Nota 2. & ℣. Nota 3.

Debet tamen protestari, se non intendere vindictam sanguinis. Ibid. ℣. Te. 860. v. Rescribit. Et si in ipsa denuntiatione, vel accusatione desideret, vel intendat mortem, aut mutilationem rei, fit irregularis in foro conscientiae, protestatione dictâ non obstante. 858. ℣. Not. 2.

Homicidium voluntarium, indirectum, licitum, quod fit auctoritate privatâ. 855. 856. 857. Licet etiam privato homini intendere mortem invasoris vitae, non tamen per se, sed per accidens, ob iustam defensionem cum moderamine inculpatae tutelae. 856. ℣. Tertio. Licet vim vi repellere, & occidere invasorem vitae, non tantùm iniquum, sed etiam inculpabilem: v. g. dormientem, vel amentem, aut in bello utrinque iusto. 855. c. 18. 856. ℣. Secundò. 857. ℣. Not. 2.

Item invasorem castitatis, pudicitiae, & membrorum corporis, bonorum fortunae maioris momenti, honoris competentis, aliter neque defendibilis, nec facilè recuperabilis. 856. ℣. Not. 4. & ℣. Not. 5. Sed haec omnia, *cum moderamine inculpata tutela*, non ad sumendam vindictam, sed ad vim aliter indeclinabilem repellendam. 855. c. 18. 856. v. Secundò. & ℣. Not. 6. Ad quietem publicam defendendam quãdo possit eius invasor etiam Sacerdos iustè occidi? 948. ℣. Invasor. Fur nocturnus impunè occiditur iuxta leges civiles, non autem diurnus, nisi armis se defenderit. 850. c. 3. Quomodo ius defendendi se, & sua, competat etiam Religiosis. 856. ℣. Not. 6. Excedens limites licitae defensionis non excusatur ab homicidio. 852. c. 10. 855. c. 18. 856. v. Quamvis. Et varias agere iubetur poenitentias. 850. c. 2.

Homicidium casuale duplex est. Vnum quod nec in se, nec in causa volitum est: alterum, quod in se quidem non intenditur, in causa tamen volitum censetur. 853. ℣. Nec voluntate. Prius omni culpâ, & poenâ vacat, nisi accedat infamia, tunc enim eam purgare debet. ibid. & 855. ℣. Cùm Petrus. Posterius quandoque vacat irregularitate, quandoque non. ibid. Et 853. ℣. Nec voluntate. 855. ℣. Cùm quodam. & seqq. 858. ℣. Clericus. & seqq. ℣. Cùm quidam. 854. ℣. Denique. 854. v. Cùm H. & seq. 853. ℣. Nec dedit. & seqq. usque ad fin 854 v. Not. 3. v. Nota denique. 855. v. Quia. 857. v. Cùm quidam Monachus. & seq. 861. v. Is. & seq. Sacerdos, qui puerum intuitu disciplinae percussit in capite, secutâ post paucos dies morte, iubetur ab omni altaris ministerio perpetuò removeri, tanquam irregularis, & deponi ab Ordine Sacerdotali, si ideo puer mortuus sit. 851. ℣. Cùm quidam. & seq. Diaconus, ex cuius improvidentia laicus mortale vulnus à falce accepit, ex quo post octiduum exspiravit, iubetur non promoveri, nec in Diaconatu ministrare, utpote irregularis, sed in Subdiaconatu dispensativè. 852. v. Cùm quidam & seq. Clericus, cuius inter ludendum prostrati cultellus prosternentem casu occidit, iubetur liberè ad sacros ordines admitti, utpote non irregularis. 852. v. Cùm P. Qui homicidio causam videtur dedisse, etiamsi non sit omnino certum, fit irregularis. 852. v. Rescribit. & seqq. Irregularitas autem haec ex homicidio dubio contracta, tantùm extendit se ad Ordines suscipiendos, vel exercendos, non autem ad privationem beneficiorum. 853. v. Not. 2. In dubio facti homicidij casualis, & contractae irregularitatis, semper tutior pars est eligenda, ideóque abstinendum à ministerio altaris, & sacrorum Ordinum. 853. v. Cùm in. 855. v. Cùm quidam. & seq. 858. v. Cùm Presbyter. & seq. In dubio iuris, etiam in materia homicidij, sententiam probabilem in utramque partem sequi tutum est. Ibid. Etiamsi aliquis excusetur ab irregularitate, pro cautela tamen iniungitur ei poenitentia. 855. v. Cùm P.

Homologatio, idem, quod approbatio, confirmatio. 217. v. Not. 3.

Homo proprius, german. Leibeigner, quis, qualis, & unde: 120. v. Alius.

Honestas publica, quae est propinquitas ex sponsalibus proveniens. 715. v. Propter. Dirimit matrimonium, sicut affinitas, cui est similis. ibid. Et 718. v. Quia. Oritur etiam ex solâ attentatione copulae, si fama accedat, qua credatur esse uxor. 715. v. In. 730. v. Nec fuit. Non oritur ex sponsalibus conditionatis ante impletam conditionem. 716. v. Not. 3. Neque invalidis iure novo Concilij Tridentini. 716. v. Not. 4. v. Dare. Nomine honestatis publicae non semper intelligitur impedimentum particulare matrimonij, sed quandoque generaliter illud omne, quod congruit honestati. 768. v. Abstineat. Hoc sensu honestas exigit ultra affinitatem, ne uxor coniungat se viro, qui sororem suam turpiter cognouit. Licet, si continere se nolit, & iniquitatis particeps non sit, debitũ exigendo non peccet. 767. c. 6. 768. v. Abstineat.

Honestas Clericorum. 447. v. Not. 3.

Horae Canonicae à quibus beneficiatis necessariò recitandae? 39. v. Not. 3. In Cathedralibus Regularibus, & Collegiatis Ecclesiis horae Canonicae devotè sunt psallendae. 692. vers. In. 1. Commensales Cardinalium, & Episcoporum, etiamsi Religiosi sint, possunt recitare idem officium, quod illi. ibid. A quibus, & quomodo possint recitari etiam tempore interdicti generalis? 938. v. Tempore.

Horti Regularium exemptorum exempti. 899. v. Cùm plerique Praelati. 900. v. Gregorius.

Hospitalarij S. Stephani Hierosol. damnantur in causa Decimarum Ecclesiae Vesprinensi persolvendarum. 625. v. Cùm iste.

Hospitalia sunt pia, sacra, & religiosa loca, gaudentq; iure Asyli, si erecta sint auctoritate Episcopi: si non, nihilominus sunt pia 659. v. Rescribit. & seq. 700. v. Not. 6. Gaudent omnibus causae piae privilegiis. ibid. v. Colligitur. Non debent mundanis usibus deputari. ibid. v. Rescribit. Ordinanda sunt per Episcopos suos ad eas utilitates, ad quas sunt constituta. 659. v. Xenodoch. Reformanda sunt per Collatores, & eorum Rectores cogendi ad observantiam erga Collatores, & Fundatores, ac Hospitalitatem. 662. v. Denique. Defectum eorum Ordinarij supplere tenentur. ibid. De Hospitalibus nulli potest provideri, etiamsi Ecclesias, Capellas, Decimas &c. habeant, nisi in mandato providendi exprimantur. 503. v. Per. & seq.

Hospitalitas est causa pia. 565. v. Not. 3. Commendanda plebi ab Episcopis. 565. v. Presbyteri.

Hospites, & Peregrini, si non tractentur humaniter, possunt querelam deferre ad Episcopum. 565. v. Not. 3. Attendenda tamen consuetudo loci. ibid.

Hostem valde potentem habens in loco Iudicij non tenetur ibi comparere, etiamsi Iudex promitteret salvum conductum. 155. v. Nota.

Hypotheca propriè est, quando res immobilis oppignoratur, sed non traditur. 579. v. Not. 2. Dat ius ad rem, quod cum re transit in quemcunque possessorem. ibid. Constituitur vel expressè ex partium conventione, aut Iudicis decreto; vel tacitè ex legis dispositione. ibid. v. Not. 3. Exempla. ibid. Omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum tam generalis, quàm specialis datio in hypothecam prohibetur, & annullatur. 559. v. Prohibet. 555. v. Nulli. 554. v. Not. 3.

I.

Ianua templi gaudet privilegio Asyli, unà cum ansis suis, & vestibus. 700. v. Not. 5.

Idoneitas alia est intrinseca, alia extrinseca &c. 347. v. Cùm prima. Intrinseca praesumitur, quando eius testimonia non petuntur. Extrinseca debet probari per literas natalitias, formatas, testes, aut alia argumenta. 347. v. Nota 2. & v. Decretalem.

cretalem. In omni provisione Papæ intelligitur clausula, *si impetrans est idoneus*. 36. v. Universim. Idonei censentur ad beneficium Ecclesiasticum recipiendum, qui Ecclesiæ servire possunt, & volunt. 477. c. 35. Pueri, & qui propter aliud beneficium incompetibile servire nequeunt, non sunt idonei. Ibid.

Ieiunium quibus festis præmittendum? 693. v. Consultus. & v. Cap. 3. 968. c. 14. Qui in quadragesima fame coacti carnes comedunt, non sunt puniendi. 693. v. Cap. 2.

Ignorantes decretum irritans ligantur nihilominus quoad actûs nullitatem, etsi non quoad pœnam. 3. v. Quod. Nemini licet factum proprium ignorare, nisi habeat probabilem causam ignorantiæ. 33. v. Defacto.

Ignorantia in alieno facto tolerabilis est, modò non sit supina, & crassa. ibid. Sed hæc etiam in alieno facto non excusat, si ad quem spectet id scire, teneatúrque indagare. ibid. Et 980. v. Not. 1.

Ignorantia prætensa circa ea, quæ plerique sciunt, & publicè fiunt, non creditur alleganti, nisi probet. 54. v. Quæ.

Iuramentum de ignorantia excludit præsumptionem levem scientiæ, non autem vehementem, & urgentem. 785. v. Not. 2.

Ignorantia excusat simoniam juris Ecclesiastici, non autem simoniam juris naturalis, & Divini. 825. v. Utpote.

Ignorantia non tollit nullitatem actûs simoniaci, nisi inducta sit nullitas in pœnam. ibid. & 827. v. Not. 2.

Immunitas generatim sumpta pro jure, est privilegium, quo res aliqua à communi obligatione, sive onere eximitur. 697. v. Not. 2. Sumpta autem pro effectu est vacuitas, sive liberatio à munere, (id est onere) v. g. militiæ. ibid.

Immunitatem Ecclesiasticam violantes statutis, vel consuetudinibus contrariis excommunicantur: eorúmque conditores feudis Ecclesiasticis privari jubentur. 955. c. 49. 957. c. 53. 697. Not. 4. Potest autem hæc immunitas duplex, vel triplex distingui: una locorum, altera personarum, tertia bonorum, quæ ad duos priores revocari potest. ibid. v. Not. 2. Immunitas.

Immunitas Ecclesiastica localis est duplex: Primò, ut sint immunia loca sacra ab actionibus profanis, & secularibus. Item ab illis, quæ locorum sanctitati repugnant, aut ea polluunt. Secundò, ut habeant privilegium asyli, sive refugij. 697. v. Not. 3. Immunitatem.

Immunitas ab actionibus profanis prohibet in locis sacris vana, profana, fœda colloquia, & confabulationes. 707. v. Præscribit. Negotiationes, nundinas, causas forenses, præsertim criminales. 697. v. Hospitium. & seq. 700. v. Seculares. 707. v. Præscribit. Processus in Ecclesia facti, & sententiæ specialiter prolatæ carent robore. 697. v. Not. 2. Iudicem. Transgressores subjaceant Divinæ, & Sedis Apostolicæ ultioni, ac Ordinariorum processui. 707. v. Præscribit. In domo autem ab Ecclesia conducta, aut gratis concessa, liberè possunt officium suum exercere. 997. v. Not. 2. Iudicem. Potest etiam in ipsa Ecclesia exerceri Iudicium Ecclesiasticum, non autem seculare. 702. v. Not. 3. In Ecclesiis, aut eius domibus Iudici seculari non licet hospitari. ibid. Si tamen Patronus, aut alius Benefactor cum auctoritate Episcopi reservâsset sibi in ijs hospitium, foret debitum. ibid. v. Not. 3. v. Per.

Immunitate asyli, seu refugij gaudebat in veteri Testamento præter civitates refugij etiam templum Hierosolymitanum. 700. v. Etsi. In Testamento novo lex alia fuit auctoritate summorum Principum, & Ecclesiæ introducta. ibid. v. Iuxta. & seq. Catalogus locorũ, quæ gaudent jure asyli. 700. v. Nota 3. & seqq. Sacerdos Eucharistiam portans saltè probabiliter gaudet jure Asyli. ibid. v. Not. 6. Iure Asyli gaudent non tantùm criminis rei, sed etiam debitores, & quidem etiam tributorum publicorum, quamvis non ubique observetur. 701. v. Nisi. Rei criminis ex Ecclesiis extrahi non possunt à Iudicibus secularibus, nisi in casibus jure, vel consuetudine exceptis. ibid. & 702. v. Not. 3. Casus excepti certi, sive crimina carentia Asyli refugio. 701. v. Not. 2. 705. v. Cum mult. Casus excepti dubij. 701. v. 4. Potest loco Asyli apponi custodia. 702. v. Sibi. Iure Asyli gaudent omnes infideles, etiam excommunicati, & personaliter interdicti. 702. v. Nota 3. Iudæi, & Pagani non gaudent jure Asyli, nisi sincerè Baptismum petant. 702. v. Not. 4. Effectus Asyli Ecclesiastici. 702. v. Sibi.

Immunitas Ecclesiastica personalis consistit in duobus privilegijs: Canonis, & fori. 698. §. Nota 2. Personis. Utrumque quid sit, & cujus juris? Divini, an humani? ibid. & pag. 699. §§. Not. 3. Not. 4. Not. 5. Not. 6. Not. 7. Qui compellunt Clericos super causis Ecclesiasticis in foro seculari litigare, ipso facto excommunicantur, & est reservata Papæ. 708. §. Statuit. Privilegio fori gaudent omnes Clerici, etiam primâ tonsurâ tantùm insigniti, quàm diu in clericatu perseverant, nisi propter crimen illâ priventur; dummodo gerant habitum, & tonsuram, & alicui Ecclesiæ inserviant. 703. §. Ecclesiasticos. Item oblati Ordinum, etiamsi non sint Religiosi. 703. §. Nota 2. Hanc. Item Fratres, & Sorores tertij Ordinis S. Francisci, qui in communi religiosè vivunt. ibid. Item Ordines Militares. ibid. Item Novitij. ibidem. De consuetudine famuli Episcoporum eâ gaudent, non autem famuli aliorum Clericorum, si nec primam tonsuram habeant. ibid.

Immunitas personalis à laicorum constitutionibus, & sententijs quâ talibus. 704. §. Constitutiones. Valida sunt privilegia à laicis data Ecclesijs. ibid. Ad leges bono communi necessarias, aut utiles, cujusmodi sunt leges de ponderibus, mensuris, sylvis, nemoribus, pascuis, pretijs rerum, frumento non evehendo tempore famis, vitandis locis contagiosis, formâ contractuum &c. (nisi Jus Canonicum aliud statuat, uti fit circa solemnitates testamentorum,) obligantur etiam Clerici quoad vim directivam, & quidem jure naturali, & Canonico, non autem quoad vim coactivam. 704. §. Not. 3. 705. §. Not. denique.

Immunitas personalis Ecclesiasticorum à tributo, tallijs, collectis, exactionibus, contributionibus, &c. 703. §. Renovat. §. Tallijs. §. Not. 2. 708. §. Restringit.

Immunitas personalis à negotijs secularibus, quæ non possunt Clericis, & Religiosis imponi. 709. §. Habetur. Exceptâ magnâ necessitate. 698. §. Not. 2. Textum. In timore communi hostium, & subditis periculis, etiam Clerici non eximuntur à vigilijs murorum, sive custodia civitatis. 697. §. Per. & seq.

Immunitas Ecclesiastica realis est bonorum Ecclesiæ gaudentium privilegio fori Primò quoad administrationem, quæ non conceditur laicis. Secundò, quoad exemptionem à legibus civilibus. Tertiò, quoad exemptionem à Judicijs secularibus. Quartò, à tributis, & oneribus de novo imponendis, postquam facta sunt Ecclesiastica. 706. §. Ecclesijs. §. Not. 3. 4. & seq. Tenentur autem ea utroque jure ad omnia onera, pensiones, vel tributa illis imposita, antequam fierent Ecclesiastica. ibid. §. Not. 2. Bona. & seqq. Censuræ in violatores hujus immunitatis, earúmque restrictio, & revocatio. 707. c. 3. Clericis. 708. §. Cum ex. §. Restringit.

Impedimentum matrimonij malitiosè objiciens, Canonicam non effugiet ultionem. 739. §. 1. *sub finem*. Sciens impedimentum matrimonij præsertim dirimens, tenetur illud Ecclesiæ nunciare. 761. c. 7. Ad impediendum matrimonium nondum contractum sufficit unus testis impedimenti. 766. §. Nisi.

Impedimentum impediens, interdicti Ecclesiæ, sive ad tempus, sive in perpetuum. 773. §. Not. 1. 774. §. Licet. & §. Not. 2. Ex. §. Cùm G. & seq. 722. §. Pendente. 775. §. Nota 3. Imponi potest etiam à Parocho. 775. §. Not. 2. Hoc.

Impedimentum impediens, temporis feriarum. 762. §. Explicat.

Impedimentum impediens Catechismi. 762. §. In. & cap. 5. 763. cap. 2.

Impedimentum impediens criminis. 345. §. Præsumptio. Occidens Presbyterum privatur spe conjugij. 935. §. Triplici.

Impedimentum impediens sponsalium. 714. §. Præstitam. Obligatio sponsalium ad contrahendum matrimonium est gravis, & sub peccato mortali. ibid.

Impedimentum impediens voti simplicis castitatis, aut religionis ingrediendæ. 656. §. Consultus. 750. §. Quomodo. §. Cùm nobilis. 751. §. Cùmquidam.

Impedimentum dirimens in communi. 717. & seqq. Pontifex mavult dispensare in impedimento dirimente, quàm rescindere sponsalia jurata ad evitandum perjurium. 719. §. Nisi.

Lite super matrimonij contracti valore pendente, sive appellatum fuerit, sive non, non licet transire ad aliud matrimonium. 743. c. 4. Ante matrimonium contractum, impedimen-

pedimentum sufficienter probatur per famam, vel unum testem de experientia: non autem sufficienter per unum testem de auditu, & alterum sine juramento. 770. §. Fama. §. Not. 1. Ex. 769. §. Not 2. Quòd. 729. §. Nota 3. Post matrimonium jam contractum non sufficit sola fama. 770. §. Not. 2. Ex. Nec utriusque conjugis confessio. 766. §. Eos. Nec rumor viciniæ, sine idoneis testibus. 767. §. Not. 2. Neque. Nec dictum unius asserentis, subesse impedimentum. 766. §. Nisi. Sed requiritur, ut impedimentum sit notorium, aut idoneis testibus comprobatum. ibid. §. De illo.
Si alter conjugum certò sciat impedimentum dirimens, licet apud Ecclesiam probare non possit, non debet copulam exercere, sed potiùs excommunicationem sustinere, quàm peccatum operari. 954. c. 44. Ex credulitate levi, & temerariâ impedimenti, potest ad sui pastoris consilium reddere, & exigere debitum. ibid. Ex credulitate probabili, & discretâ quamvis non evidenti, potest reddere debitum, non autem exigere. ibid. Solius summi Pontificis est dispensare in impedimentis matrimonij Jure Canonico statutis. 771. §. Pro. Potest tamen Episcopus dispensare ex gravi causa, si desit recursus ad Papam &c. ibid. Consuetudo rationabilis etiam legitimè præscripta potest inducere, vel abrogare impedimentum dirimens. 761. §. Canones.
Impedimentum dirimens erroris circa substantiam personæ. 758. §. Not. Ex hoc. 728. §. Not. 2.
Impedimentum dirimens conditionis servilis. 758. §. Quam. & §. Nota denique. Ignorantia conditionis servilis impedit, & dirimit matrimonium, non tamen jure naturæ, sed Ecclesiastico. 758. §. Quam. & seqq. Qui autem scienter ducit servam, validè contrahit. ibid. Ante Tridentinum, qui cognito errore exercuit copulam cum serva, præsumebatur contraxisse verum matrimonium cum illa. 758. §. Nota denique. Post Tridentinum autem, quod omnia matrimonia præsumpta sustulit, non obstante tali copulâ matrimonium potest dirimi. ibid.
Impedimentum dirimens voti solennis castitatis. 750. §. Quomodo. §. Not. 2. 656. §. Consultus. §. Not. 2. 646. §. Not. 2. Votum solenne impedit, & dirimit matrimonium. 750. §. Quomodo. §. Not. 2. Vota solennia, quæ subsequens matrimonium dirimunt, sunt tantùm ea, quæ solennizantur per susceptionem sacri Ordinis, vel per professionem in Religione approbata. 656. §. Consultus. §. Not. 2. Exceptis militaribus quibusdam. 646. §. Not. 2. & seqq.
Impedimentum dirimens cognationis spiritualis, legalis, carnalis. Vide suprà: Cognatio in communi.
Impedimentum dirimens criminis duplicis, quod, vel est adulterium cum machinatione mortis conjugis alterius. 752. §. Not. 3. 753. 754. 755. Vel adulterium cum fide data de contrahendo, vel cum desponsatione de præsenti, licet invalida. 752. §. Not. 3. 754. §. Cùm P. & seqq. 755. c. 8. & §. Si &.
Impedimentum dirimens vis, & metûs. 717. §. Inter. 720. §. Sed. & §. Per. §. Not. 2. Ex. §. Alioquin. 752. c. 2. 753. §. Not. 3. Matrimonium. Metus in constantem virum cadens. 721. §. Not. 4. Quomodo convalescat matrimonium vi, aut metu initum. 726. §. Sesqui. Metus etiam reverentialis potest annullare matrimonium. 721. §. Not. 5. & seq. vide metus.
Impedimentum dirimens Ordinis sacri. 448. §. Clericus sine. 456. §. Si. 457. §. Ob. §. Sacerdotes. 749. §. Not. 1. §. De. §. Not. 2.
Impedimentum dirimens ligaminis non oritur ex matrimonio ficto. 730. §. Not. 2. Nec matrimonium ab Ecclesia diremptum impedit aliud subsequens. 719. §. Verum. Lis pendens prioris matrimonij, non dirimit matrimonium sequens, dummodo prius reperiatur invalidum fuisse. 722. §. Pendente. In dubio perjurij de matrimonio contracto, nec conceditur, nec prohibetur aliud Matrimonium, sed relinquitur quis suæ conscientiæ. 367. §. Nota. Uxorem alterius vivente marito nemo potest ducere sub pœna carenæ, & septem annorum pœnitentiæ, & infamiæ. 741. v. Si accepisti, & seqq.
Consuetudo Mutinensis, ut inter plures uxores ductas non, quæ primò ducta, sed quæ primò cognita esset, servaretur, reprobatur. 744. c. 5. Christianus credens, matrimonium primum esse validum, non potest seriò consentire in secundum, cùm sciat esse invalidum. 722. v. Not. 2. Ex. Qui credit, matrimonio primo impedimentum dirimens subesse, quod re verâ non subest, etiamsi verbis idoneis coram Ecclesia contrahat, coram Deo nihil agit. ibid. Ob solam absentiam viri, quamvis diuturnam, nõ licet uxori transire ad secundas nuptias. 723. v. Cùm. Ut allegantí mortem conjugis Ecclesia det facultatem transeundi ad secundas nuptias, requiritur certitudo de ejus morte. ibid. v. Cùm. v. Nota 3. 725. v. Frustra. 794. c. 2. Causa. ib. Nõ requiritur certitudo physica, sed sufficit moralis, sive præsumptio violeta &c. qualẽ faciunt adminicula etiam in judicio. 724. v. Not. 6. 725. v. Frustra. Si conjux privatâ auctoritate velit transire ad secundas nuptias, sufficit, si ex probabili, & justa causa credat, alterum conjugem esse mortuum, & bonâ fide transeat ad secundas nuptias. 724. v. Not. 7. & seqq. 725. vers. Not. 8.
Probatur ex Cap. Cùm per bellicam. Quæ jam contraxit, sed adhuc dubitat de morte, potest reddere debitum. 794. c. 2. Si autem redeat prior maritus, relicto secundo ad eum debet uxor reverti. ibid.
Impedimentum dirimens publicæ honestatis. 715. v. Propter. v. Not. 2. 716. v. Not. 2. & 3. v. Not. 4. 718. v. Sponsam. & seq. 730. v. Rescribit. 733. v. Desponsationis. v. Mandat. & seq. 734. v. Not. 4. 737. v. Si. 768. v. Abstineat. 774. v. Not. 2. Ex. Vide honestas publica.
Impedimentum dirimens ætatis. 752. v. Nota 2. Ætatem. 733. c. 6. 734. v. Si autem. v. Not. 2. Dissentire. 736. c. 9. Si impuberes habuerunt, vel habere potuerunt copulam, non sunt separandi. 736. v. Ætatem. 738. v. Quæ. Quando malitia suppleat ætatem? 736. v. Not. 2. & 3.
Impedimentum dirimens affinitatis. Vide affinitas.
Impedimentum dirimens clandestini contractûs. Vide matrimonium clandestinum.
Impedimentum dirimens impotentiæ, remittitur ad Casistas, & Medicos. 773. Tit. xv.
Impedimentum dirimens raptûs. 869. v. Rapta. Vide infrà V. Raptus.
Imperatori in temporalibus debent etiam Clerici obedire. 555. v. Ratio. Eúmque recognoscere Principes quoque Ecclesiastici habentes bona feudalia. ibid. Nullam tamen is habet de decimis, aut aliis rebus spiritualibus concedendi, disponendi, ac consequenter nec judicandi potestatem. 623. cap. 25. 624. v. Not. 2.
Imperator noviter electus habet primas preces in omnibus Ecclesijs Germaniæ ad beneficium unum proximè vacaturum impetrandum. 39. v. Res. Preces ipsæ primariæ fusè explicantur à folio 487. usque ad folium. 495. Provisi per preces primarias Imperatoris, auctoritate Apostolicâ providentur, non Ordinarij. 496. v. Collige.
Impœnitentia. Pro impœnitentibus, quales sunt in scelere manifesto mortui, non solet orare Ecclesia. 870. v. Fures. & seq.
Impossibile. Inter impossibilia numerantur quoq; valde difficilia. 16. v. Tam.
Impuberes oblati, seu traditi Religioni, vel ad solam educationem, vel ut Religiosi fiant. 630. v. Not. 5. v. Not. 2. Taliter. 635. v. Diximus. 636. v. Cùm miles. An expediat, infantes, aut impuberes suscipi in Monasteria? 640. v. Sine.
Impuberes sponte ingredientes Religionem educationis tantùm gratiâ, semper possunt exire, & extrahi. 630. v. Not. 2. Taliter in fine. Ingredientes, ut Religiosi fiant, sine præscitu parentum, quando resilire possint, aut etiam à parentibus, vel tutoribus extrahi? 630. v. Not. 2. v. Tonsuratus. v. Not. 3. v. Not. 4.
Impuberum sponsalia, matrimonium &c. Vide; Sponsalia, Matrimonium. &c.
Incendiarij excõmunicati, & publicati pro absolutione Romam mittendi. 947. v. Non. Absolutis ab excommunicatione non est deneganda sepultura. 868. v. Cùm H. Hæredes incendiariorum compellendi per censuras, ut satisfaciant illis, quibus defunctus damnum intulit. 868. v. Hæredes.
Incendio consumtis pro domibus ædificandis donatio facta non rescinditur à Magistratu, etiamsi excedat 500. Solidos, & absque insinuatione fiat. 583. v. Not. 4.
Incestus propriè committitur cum consanguineis uxoris, vel proprijs. 765. v. Not. 2. Pœna incestûs ordinaria est, quòd impediat matrimonium. 345. v. Præsumptio. Si alter conjux est conscius incestûs, etiam fit inhabilis ad contrahendum, & petendum debitum; non autem, si ignoravit. 768. cap. 8. 9. & 10.
Incontinenti. Vide Clausulæ.

Incontinentium Clericorum pœnæ. 450. c. 13.

Incorrigibiles qui? 639. Trident. Concil. decrevit, ut in posterum è Religionibus nullus legitimè professus ejiciatur, nisi verè sit incorrigibilis. 639. v. Not. 2.

Indulgendi verbum sumitur pro: Placere, seu consentire. 360. v. Dices.

Indulgentiarum Apostolicarum nomine quandoque intelligitur privilegium. 916. v. Inter.

Indulgentiæ cœperunt multiplicari à tempore S. Thomæ Aquinatis. 935. v. Quæ. In litteris petitorijs Indulgentiarum, debent exprimi omnes jam cóccessæ à Papa, vel Episcopo. 528. Reg. 53. Qui petit Indulgentias ad instar aliarum, debet eas specificare. ibid. Reg. 54. Datæ ab alieno Episcopo, vel Cardinali non valent, nisi proprius consentiat. 936. v. Ex quo. Delegati tamen Sedis Apostolicæ, possunt dare, non requisito Episcopo proprio. ibid. Non exspirant cum morte donantis. 166. v. Not. 1. Ex. Quantas Indulgentias in ipsa Dedicatione Ecclesiæ, vel ejus Anniversario Episcopus dare possit? 939. v. Denique. v. Intelligit. v. Rescribit. 940. v. Indulgentiæ.

Indulgentias dare non est actus Ordinis Episcopalis, sed jurisdictionis, quæ ab Episcopo confirmato, licet non consecrato potest delegari cuicunque Clerico, non autem laico. 939. v. Ultra. Abbates non possunt concedere Indulgentias sine speciali concessione, præscriptione, vel consuetudine &c. 898. v. Cùm undique. Emmanuel Rodriq. tenet, Generales, & Provinciales Religionum exemptarum habere potestatem concedendi Indulgentias: verius tamen est, neque suis subditis illas concedere posse. 898. v. Etsi. Revocatio quarundam Indulgentiarum. 941. v. Revocat.

Infamia duplex est, una juris, quæ ex proprio, vel parentum delicto: altera facti, quæ ex publica notitia, vel opinione commissi criminis oritur. 860. v. Not. 4.

Infamia juris quibus annexa delictis? ibid.

Infamia juris non contrahitur per crimen occultum, licet aliqui contrarium doceant. 860. v. Not. 4. Neutra infamia ex delicto proprio, sive ante, sive post sententiam tollitur per pœnitentiam, sed indiget dispensatione. ibid.

Infamia civilis jure contracta, si à civili Magistratu tollatur, etiam ab Ecclesia censetur relaxata. 860. v. Not. 4.

Infamia ex delicto parentum quantumvis enormi, tollitur per publicam, & constantem emendationem vitæ. ibid. Solus Princeps, aut Senatus remittit infamiam. 118. v. Ambiguum.

Infamia nascens ex facto notorio impedit à promotione ad Ordines sacros, non autem ex occulto. 871. v. Colligitur.

Infamis non potest esse testis. 306. v. Vilissimi. Laicus infamis potest accusare, vel esse testis contra Clericum in criminibus exceptis, si & ipse Clericus sit infamis. 798. v. Eundem. Dicta paucorum non faciunt infamem eum, qui apud bonos, & graves viros bene audit. 803. v. Denique. Si tanta sit infamia, ut etiam apud bonos, & graves generet scandalum, non obstante præsumptione juris, super crimine inquiri potest etiam solenniter. 346. v. De. Si infamia sit clamosa, & notoria, non indiget probatione, alias per testes probari debet. 417. v. Summa. Propter infamiam, & testium credulitatem, Reus non est deponendus. 803. v. Denique.

Infamibus injungitur purgatio canonica, si alii de illis sint confessi: numerus autem compurgantium relinquitur arbitrio Judicis. 195. v. Non est. 865. c. 5. 803. v. Denique.

Infeudatio. Vide feudum.

Infidelis non potest esse testis adversus fideles. 306. v. Vilissimi. Uxor manens fidelis potest religionem ingredi, etiamsi vir ejus ab infidelitate revertatur, propter quam fuit separatus. 652. v. Mulier.

Infirmitas qualis excuset citatū, ne debeat venire ad judicium? 195. v. Prolixè. Si probetur, sententia Judicis contra absentem non tenet. ibid. v. Advertit.

Ingenuus est, qui statim, ut nascitur, liber est. 922. v. Not. 2. Et ingenuitas idem, quod libertas. 839. v. Nullum. 849. v. Infans. Dantur etiam ingenui moribus, qui non sunt à nativitate. 922. v. Not. 3. Servus non potest fieri Clericus, nisi priùs fiat ingenuus. 120. c. 1. Servi, & liberti expositi à Dominis suis acquirunt libertatem, & ingenuitatem. 849. v. Si, & seq.

Ingratitudinis varij gradus. 589. v. Propter.

Ingratus in Ecclesiam suam potest privari beneficio, non autem ingratus in collatorem. 588. v. Nota 3. Propter ingratitudinem donatarij potest revocari donatio etiam simplex, & perfecta. 583. v. Not. 6. 587. v. Propter.

Ingressus. De ingressu in Ecclesiam. Vide *Interdictum partiale.* De ingressu Religionis. Vide *Religionis ingressus.* De ingressu in Monasteria Monialium. Vide *Clausuram Monialium.*

Inimici, etiam reconciliati, eorúmque familiares, & qui se ultro offerunt ad testificandum contra aliquem in causa criminali, repelluntur ab agendo, & testificando, contra illos. 803. v. Adhæc. 797. v. Repellantur. 799. v. Nota 3. Ex. Et quidem ex officio Judicis, si sit manifestus, sive capitalis. 799. v. Not. 2. Manif. Si laicus sit inimicus Clerici, ne quidem in criminibus exceptis illum accusare potest. 798. v. Eundem.

Initiatores vocantur Suffraganei. 502. v. Fund.

Injuriarum actio infamat, saltem, si agatur criminaliter. 401. v. Etsi. Si autem injuria sit nulla, aut levis tantùm, & jocularis, nulla oritur infamia. ibid. Si injuria redundet in Deum, aut Ecclesiam, tunc licet eam ulcisci: propriæ autem debent tolerari, si expediat. 890. v. Ad. Principes, Respublicæ, aliique Domini seculares injuriam inferentes Clericis, committunt sacrilegium, & violant libertatem Ecclesiasticam: ideóque incurrunt infamiam, & subsunt Judicibus Ecclesiasticis. 929. v. Not. 1. Potest compensari pecunijs. ibid. v. Not. 2. Ad injuriam compensandam tenentur ijdem, qui ad damnum compensandum. 929. c. 9. Comes quidam ob varias injurias Capitulo Lund. illatas, excommunicatur per Judices delegatos. 932. c. 13. Si laicus suam, aut suorum injuriam persequatur, potest accusare etiam Clericum. 798. v. Eundem. Judex tam Ordinarius, quàm Delegatus potest ipse punire injurias notorias sibi, suisque illatas, si impediant ejus jurisdictionem. 932. v. Not. 1. 933. v. Concedit. Archiepiscopis, & Metropolitanis conceditur id, etiamsi injuria jurisdictionem eorum non impediat. 933. v. Concedit. Potest etiam Judex punire injurias non notorias, si ejus dignitati inferantur; non autem, si ejus personæ. 932. v. Not. 2. Pœna Episcopi injuriosi in Sedem Apostolicam, in suos subditos, & se ipsum. 934. vers. Episcopus.

Innocentii Papæ III. nomine Concilium Constantinopolitanum relatū in c. *Hoc nequaquam.* 7. q. 1. qui numerat inter quatuor prima, lapsus est memoriâ: cùm sit Octavum Generale sub Ioanne VIII. juxta Gloss. in cit. cap. *Hoc nequaquam.* 109. v. Quod.

Inobedientes cum pertinacia decretis Episcoporum, excommunicationis pœna manet. 180. v. Si quis. Excommunicati à Priore ob inobedientiam, etiam post absolutionem à delegatis, sub eadem censura eidem jubentur obedire. 181. c. 16.

Inquisitio in communi. Jure civili antiquo Iudex ordinariè non procedit per inquisitionem, aut denunciationem (nisi in casibus à jure expressis) sed per accusationem. 801. v. Not. 5. Superior non debet procedere contra subditos etiam per inquisitionem sine consilio Seniorum. 807. v. Coram. Inquisitores tenentur personaliter accedere ad locum, in quo morantur inquirendi. 811. v. Colligitur. Ab inimicis, criminosis, vel aliter suspectis non recipienda informatio. 802. c. 19. Si pœna jam sit determinata crimini, quod inquiritur, probato crimine, executioni mandatur pœna. 804. v. Nihil. Si autem non est determinata pœna, relinquitur arbitrio Judicis ejus moderatio. ibid. Via inquisitionis est mitior, quàm accusationis. ibid. Dividitur in generalissimam, Generalem, & Specialem. 802. v. Debitum. 808. v. Ad. Generalissima vocatur, quæ fit per Officiales, Visitatores, aut Superiores super delictis, & criminibus in genere. 808. v. Ad. Talis est, cùm inquiritur à Prætore, Episcopo &c. an sint criminosi homines in Provincia, Civitate, aut Diœcesi &c. ibid. & 802. v. Debitum. Generalis dicitur, quæ fit ex officio Judicis, Visitatoris, aut alterius Superioris, seu Ecclesiastici, seu laici super certo crimine, sed non super certa persona. ibid. & 802. v. Debitum. Talis est, cùm inquirit Prætor, Judex, Visitator in crimen notorium, cujus tamen auctor est occultus: ut, cùm occisus reperitur in platea, & homicida nescitur. ibid.

Inquisitio, quæ fit contra Officiales eorúmque famulos, & ministros

nistros, finito officio, generaliter, & specialiter formari potest. 808. v. Not. 3. num. 6. In generali inquisitione, non prærequiritur infamatio, multóque minus in generalissima. ibid. n. 7. Per generalem inquisitionem, deveniri potest ad specialem. ibid. n. 8. Communis praxis, & juri consona, etiam in urbe habet, ut Judices incipiant à Generali, & per eam deveniant ad specialem. 809. v. Not 4.

Inquisitio specialis est, quæ fit super certo crimine, & certá personá. 802. v. Debitum. 808. v. Ad. Ad ejus valorem plura requiri, sine quibus, aut aliquo eorum, inquisitio formata, & processus, & omnia inde secuta sunt nulla. 808. v. Not. 2. Primum, ac præcipuum requisitum est fama, seu infamatio, seu clamosa insinuatio. 808. v. Not. 2. Ad. 802. v. Debitum. v. Formam. 805. v. Ex. ad finem. Et quidem, sive Judex sit Ordinarius, sive Delegatus, sive ex officio, sive ad instantiam partis procedat. 808. v. Procedit. Item, sive requiratur contra subditum, sive contra Prælatum, etiam Regularem. 811. v. Not. 2. Etiamsi duo, vel tres jurati affirment, aliquem crimen, se videntibus, commisisse, si infamiá non laboret, non est inquirendum. ibid. 803. v. Ad hoc. Etiamsi Judici tradantur quædam schedulæ, vel libelli, & petatur, ut inquiratur, non est inquirendum. ibid.

Nec consuetudo, nec statutum in contrarium potest esse validum, & rationabile. 808. v. Not. 2. ad v. Tertiò. Fundatur hoc requisitum in jure Divino, & naturali. ibid. Not. 2.

Præcedens infamia fungitur officio denunciantis, ne idem sit Iudex, & Accusator. 805. v. Ex. 808. v. Not. 2. Quod.

Non creditur Iudici asserenti, famam præcessisse, nisi de eâ aliunde appareat. ibid. v. Secundò. Fama non tantùm semel, sed sæpius debet ad aures Iudicis, vel Superioris pervenisse. 805. v. Ex. 807. v. Nota denique.

Inquisitio semel invalida ob defectum famæ, postea non convalescit, etiamsi sequatur plena delicti probatio, & propria Rei confessio. 808. v. Tertiò. Iudex inquirens, famâ non præcedente, tenetur inquisito ad damna, expensas, & interesse. 808. v. Tertiò. Casus excepti, in quibus ante inquisitionem non prærequiritur infamia. 808. v. Procedit. v. Not. 3. Regulam. 811. v. Si quis, & seqq. Si quis autem coram deputato inquisitore crimina confessus est, frustra postea objicit, se super illis non fuisse infamatum, aut capitula sibi non fuisse tradita. 811. v. Si. Alia præter famam, ad valorem inquisitionis requisita novem. 809. v. Nota 5.

Inquisitionis sacræ officium contra hæreticam pravitatem. 844. & 845. Forma procedendi in hoc negotio traditur in c. ut officium. & c. Ut commissi de hæreticis. in 6. 845. v. Not. 10.

In Germania, aliisque Provincijs hæresi infectis, pœnæ, & officium inquisitionis adversùs hæreticos (qui ibi tolerantur) non habet locum. 844. v. Iste.

Infans non possunt esse testes. 306. v. Vilissimi.

Inscriptio est obligatio prosequendi accusationem, etsi in probatione defecerit, ad pœnam talionis. 808. v. Not. 3.

Insidians coniux vitæ alterius coniugis, pœnitentiæ est subiecta, absque spe conjugii. 785. v. Si. & seq.

Insordescere dicuntur, qui velut jumenta in sordibus scelerum suorum computrescunt. 531. v. Saluberrima.

Insordescentes per quatuor menses in vitiis ibidem relatis non sunt participes absolutionis generalis à censuris, quæ in literis Apostolicis apponuntur. ibid. Reg. 66.

Installatio dat electo possessionem sui beneficij. 65. v. Quæres. 2.

Instantia Iudicii per lapsum triennij jure civili perit, id est, nisi causa à Iudice terminetur, processum priorem hoc ipso censeri expirâsse, & novum inchoandum, non verò de Iure Canonico. 230. v. Per. Hæc tamen Regula generalis varias patitur restrictiones. Ib. v. Not. 2. & Not. 3.

Institutio latè sumitur pro quavis concessione beneficij. 535. v. Not. 1. Strictè sumpta est collatio beneficij ad præsentationem, aut nominationem Patroni. ib. v. Not 2. Quomodo differat à confirmatione, & collatione liberâ? 535. Quandoque sumitur pro inductione in possessionem. ibid. v. Not. 3. Quid sit institutio Auctorizabilis? ibid. Institutio tam strictè, quàm latè sumpta spectat de jure communi ad Episcopum. 536. v. Qui. & seq. De Iure autem speciali, consuetudine, præscriptione, vel privilegio potest spectare etiam ad inferiores Episcopo. ibid. Si Ecclesia Parochialis pleno jure est Regularis, potest Prælatus constituere Vicarium ad nutum suum amovibilem: si verò Iurisdictio spectet ad Episcopum, ipse debet constituere Vicarium perpetuum, à Prælato præsentatum. 469. v. Vicarius. In Ecclesiis pleno jure non pertinentibus ad Religiosos, instituendi præsentandi sunt Episcopo. 906. v. 3. Si institutio pertinet ad inferiorem Episcopo, tunc institutus populo præponi debet. 535. v. Not. 3. An Vicarij, seu Officiales generales possint instituere in beneficiis sine speciali commissione Episcopi. 536. v. Not. 2. Episcopus non rectè agit, si præsentatum à laico instituat ante finem quatuor mensium: adimit enim illi potestatem variandi. 673. v. Not. 4. Episcopum. Tenet tamen institutio, etiamsi potuerit dignior postea præsentari. ibid. Etiamsi præsentatus non sit in sacris Ordinibus, dummodo sit idoneus, & debito tempore acquirere possit, est admittendus. 537. v. Si is. Non nnius tantùm, sed cuiuscunque nationis personæ idoneæ sunt admittendæ. 536. c. 5. In tribus casibus potest Episcopus instituere non præsentatum. 669. v. Nota. Quòd.

Instrumentum latè dictum comprehendit & testes. 329. v. Quorum. Propriè sumptum est Scriptura, ad fidem, & probationem rei, quam continet, faciens. 332. v. Not. 1. Aliud est publicum, aliud privatum. ibid. v. Not. 2. v. Nota 3. ad finem.

Instrumentum publicum quotuplex? 332. v. Not. 2. Notariorum instrumenta sunt duplicia: Protocollum, & Transumptum. 333. v. Not. 4. Solemnitates novem requisitæ ad transumptum authenticum ex Protocollo descriptum. ibid. v. Solemnitates. Quinque requiruntur, ut alius Notarius perficiat, aut publicet instrumentum, de quo alter fuit rogatus. 340. v. Ad petitionem. Possunt præterea publica instrumenta dividi in judicialia, & extraiudicialia. ibid. v. Sigilli.

Instrumentum privatum generaliter dicitur omnis Scriptura, quæ fit à persona privata, hoc est tali, ad cuius officium publicum non pertinet instrumenti confectio. 332. v. Nota 3. Hac ratione literæ Regis, Principis, Iudicis, Episcopi, aut Parochi manu exaratæ censentur privata. ibid. De consuetudine verò possunt habere vim instrumenti publici. 338. v. Instrumentis. Species instrumenti privati sunt Apocha, Antapocha, Syngrapha, & libellus rationum. 332. v. Not. 3.

Instrumentum authenticum est, quod per se fidem facit, sive ex appositione sigilli authentici, sive alio modo. 333 v. Not. 5.

Instrumentum redditur dubium per rasuram in loco suspecto: maximè in anno, & die. 660. v. Quando. Rasura in loco suspecto non semper vitiat totum instrumentum, licet dicta testium in totum vitientur, si vel unica pars sit falsa. Ratio discriminis. 334. v. Not. 3. Quando. Redditur etiam dubium instrumentum superscriptione, vel subscriptione novæ lineæ. 660. v. Quando. Per errorem scriptoris omittentis v. g. aliquam literam, si aliunde de mente, & sensu subscripti constet, non vitiatur instrumentum. 339. v. Ex hoc. Si Notarius in suis scriptis errorem fecit, consultum est testari rasuram à se factam. 334. v. Not. 2. Si instrumentum & rasum sit, & super- vel sub-scriptionem habeat, violenta redditur præsumptio falsitatis. 660. v. Quando. In dubio magis præsumitur pro valore instrumenti, quàm contra. 339 v. Dico 4.

Instrumentum, in quo vel unus falsus testis deprehenditur, reprobatur tanquam falsum. 339. v. Dico 3. Si in instrumento aliquid falsitatis reperiatur, totum redditur suspectum, nisi aliunde constet, aliquam eius partem esse veram. 334. v. Not. 3. ad finem. Sublato instrumento tanquam falso, tollitur etiam confessio illud producentis. 373. v. Exceptio.

Instrumentorum productio in judicio licita etiam post publicationem testium, antequam sit in causa conclusum. 329. v. Quorum. 337. c. 9. Imò in aliquibus casibus etiam post conclusionem in causa. 337. c. 9. Si detur terminus ad productionem testium, non censetur datus, & ad productionem instrumentorum. 329. v. Quorum. Post sententiam (nisi aliquo remedio suspendatur) soli Principi ex speciali beneficio licet producere probationes de novo repertas ad probandam innocentiam condemnati. 337. v. Not. 2.

Instrumentum publicum debet totum produci ad inspiciendum, & legendum, non autem totus liber statutorum, aut rationum. 335. v. Not. 2. & seq. Nemo ordinariè compelli debet ad producenda Originalia in loco remoto. 335. v. Textus. Vtens originali in judicio non tenetur id dimittere apud acta. 335. v. Si super Quando quis sine dolo, & ignoranter producit falsum instrumentum, non debet secundùm illud judicari, & puniri. 373. v. Exceptio. Producens instrumentum censetur confiteri omnia contenta in illo. 683. v. Collige.

Instrumentorum editio ad petitionem alterius partis. 299.

Instrumenta utrique parti verè communia, (ut sunt Testamenta,

Protocolla) edi debent, dantúrque ad hoc in Camera Imperiali Compulsoriales. 299.v.Not.2.& seq. Ex sola autem ostensione extrajudiciali non censetur instrumentum factum commune. 340.v.Not.Ex. Quandonam instrumenta communia adversæ parti edi, seu copia eorum fieri debeat? 299. v.Limitatur 2. Nemo tenetur edere instrumentum, quod facit alteri instrumento contrarium. 340.v.Not.2. Esse. Qui non approbat instrumentum, nullum ex eo debet consequi beneficium, etiamsi favoris aliquid in illo contineatur. 683.v. Cùm fides.

Instrumentorum fides. 333. v. De. 338. v. Non. Si testes instrumento contradicant, cæteris paribus testes prævalent. ib. v. Non tamen. Quando testes contradicunt instrumento, debet præsumi, si fieri possit, instrumentum, & testes loqui de diversis actibus. 339. v. Vnica. Quantam fidem faciant instrumenta authentica? 333. 4. De. Quantam privata? ibid. v. Not. 2. & seqq. Etiamsi Scriptura re ipsâ authentica sit, nisi, talem esse, appareat ex manu, vel sigillo, non habet vim probandi. 334. v.Scripta, & seq. Copiæ, seu Exemplaria ex originali desumpta, quando parem iis fidem faciant? 333. v. Ad.

Instrumenta contraria ab eodem in judicio producta fidem non faciunt; sed sibi invicem derogant. 340. v.Imputari.

Instrumentorum correctio quoad errorem in rescriptis deprehensum fieri non potest ab Impetrante, aut Notario, fine licentia Curiæ, sub pœna nullitatis, & excommunicationis. 334. v. Not. 2. Quid in Germania bonâ fide fieri possit? Ibid.

Instrumentorum innovatio de jure facienda à Judice, hodie in praxi fit ex inveterata consuetudine à Tabellione, seu Notario. 341. c.16.& v. Advertit.

Interdictum in communi interdum confunditur cum suspensione. 963. c.20 & v. Licet. Propriè est censura, qua privantur fideles usu quarundam rerum sacrarum, in quantum is pertinet ad cultum Divinum. 953. v. Not. 2. Quomodo differat ab excommunicatione (cui æquiparatur. 418.v.In.) & à suspensione? ibid. Soli Episcopi, & Prælati habentes Episcopalem jurisdictionem, possunt interdicti censuram ferre. 552. v. Excesserunt. Dividitur primò, in locale, personale, & mixtum. Secundò, in totale, & partiale. Tertiò, in id, quod est censura, & id, quod est mera pœna. Alij tamen hanc divisionem meritò rejiciunt. 953. v. Not. 3. & seqq. Locale, & personale subdividitur in generale, & particulare. ibid. v. 2. & 3.

Interdictum locale generale. 953. v.Not.3. & v. 2. 969. c.16. & 17. 965. c.2. 53.v. Decernit. 552.v. Excesserunt. 962. c. 16.

Interdictum locale particulare, quod fertur in locum aliquem particularem, v.g. unam alicuius urbis Ecclesiam, sacellum, cœmeterium &c. 953. v. 2. 970 v. Nota. Ex. Episcopus non potest simpliciter interdicere Ecclesiam exemptam: lato tamen generali interdicto tenentur exempti consequenter id servare. 44 v. Libera.

Interdictum personale generale est, quod fertur in communitatem aliquam, v.g. in Capitulum, Academiam, Populum &c. 953.v.Not.3. & v. 3. Ibid. v.3. Propter delictum quorundam privatorum non potest communitas interdicto puniri. 553. v. Excesserunt. Clero interdicto, non intelligitur interdictus populus, nisi exprimatur. nec è converso. 962. cap.16.

Interdictum personale particulare, quod afficit solùm certas personas, unam, vel plures. 953. v. 3. Non privat ipso facto jurisdictione Ecclesiastica. 859. v. Nota. 5. 959. v. Not. 4. Dans causam interdicto locali, incurrit personale. 962. v. Nota. Episcopi, aliique superiores Prælati non interdicuntur, nisi exprimantur. 959. c 4.

Interdicti nominatim, sunt evitandi. 906. v.2. Excomunicatos.

Interdictum totale, quod omnes tres interdicti effectus habet. 953.v.4. 938.v.Tempore. 954. v.Not.5. 908. v. Cùm. 918. v.Oratoria. 919.c.8. 44. v.Quia. 964. c.3. 957. c.57. 938.v.Tempore. 963. c.24. 662.c.19. Privilegium Religiosorum, ut possint sepelire confratres suos tempore interdicti, quomodo intelligendum? 914. v. Cùm istud. Hodie interdicti nec à Divinis, nec à sepultura sunt repellendi, nisi sint speciatim denunciati. 954. v.Not.5.

Interdictum partiale est, quod non omnes, sed aliquem, vel aliquos tantum interdicti effectus habet, ut, cùm prohibetur solus ingressus Ecclesiæ ad celebrandum Divina. 953. v. 4. 963.c.20.

Interdicti observatio. 963. c. 1.

Interdictum juris si non servent Religiosi etiam exempti, sunt excommunicati. 44. v. Libera. Quando interdictum non observatur ab eo, cuius causa latum est, neque alij observare tenentur ex licentia Papæ. 912. v.Si.& seq. Si tamen plures sint, quorum causa fuit promulgatum, requiritur, ut à maiori parte illorum violetur, & tunc poterunt etiam alij. *Ibid.* v. De.

Interdictum violantes Clerici peccant mortaliter, laici leviùs, nisi interdictum sit personale. 954. v. Not. 6. Qui cogunt in loco interdicto celebrare, aut per præcones populum convocant, aut excommunicatos, & interdictos monitos prohibent templo exire, excommunicantur. 964. c. 2. Ipsi etiam interdicti moniti, si non exeant, excommunicantur. ibid. Aliæ pœnæ violantium interdictum. 954. v.Not.6. 899. v.Cùm Episcopus. Per violationem tamen interdicti non incurritur privatio beneficiorum ipso jure, sed per sententiam. 900. v. Patet.

Interdictum tollitur ab eo, qui tulit. 954. v. Not. 6. Personale tollere possunt etiam Parochi, & Confessarij expositi; nisi sit reservatum. ibid.

Interpretatio statutorum Ecclesiasticorum, & civilium. 9. vers. Cùm tam. In contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficijs plenissima est adhibenda interpretatio. 585. v. Cùm nobilis. v. In. Causa. ibid. Limitationes duæ. ibid. v. Not. 2. Etsi. Privilegia debent ita explicari, ut aliquid operentur ultra jus commune. 978. c. 15.

Interrogationes olim fiebant pro arbitrio Iudicis ante, & post litis contestationem. 298. v. Nota 2. Positionem. His successerunt positiones, quæ si non satisfaciant Iudici; etiam hodie potest interrogare. ibid. Reo suadetur, ut semper det interrogatoria saltem de causa scientiæ testium, & petat illos super his examinari. 319. v. De.

Intestatus dicitur Primò, qui nullum fecit testamentum, sed de jure potuit facere. Secundò, qui fecit de facto, sed de jure non potuit. Tertiò, qui nec fecit, nec de jure potuit facere. 605. v. Si. Qui in phrænesi, aut alia amentia, sua donat Monasterio &c. intestatus decedit. 606. v. Not. 2.

Intr insecti dicuntur, qui tamquam intelligentes rerum, & suspicioni non obnoxij, assistunt Iudici in examine testium. Ut in causis hæresis adhibentur duo Religiosi. 319. v. Ob.

Intrusus dicitur Primò qui obtinuit provisionem beneficij in corpore juris Papæ generaliter reservati; vel alterius cujuscunque per simoniacam pravitatem. 523. v. Not.6. Secundò, qui possidet bona Ecclesiastica, vel dignitates, eorumque administrationem suscipit ante expeditionem litterarum obtentam. ibid.

Intrudens se in beneficium reservatum, etiam post triennalem possessionem oppugnari potest. 523. Reg.36. v. Not.5.6.

Investitura propriè est possessionis alicujus rei traditio: impropriè verò alicujus rei corporeæ loco possessionis in manibus traditio. 535. v. Not 3.

Investitura vasalli fit per traditionem hastæ, vel quid simile. Canonica verò in Prælatis per traditionem baculi *pastoralis*, annuli, vel bireti. ibid. & 509. v. Cur. 552.v.Cùm B. Potest quis investiri per alium, sive alius pro ipso. 473.c.24.

Investitura de vacaturis beneficijs sunt contra Canones. 539. c. 4. Papa tamen potest ex plenitudine potestatis eam imperare, & contrariam cassare. ibid.

Ioannes S. Evangelista, narrans, Christo mortuo apertum latus, declaratur rectum tenere ordinem, ejúsque contrarium ceu hæresis damnatur. 2. v. Dei Filius.

Ioannes Papa XXII. sensit, usum rerum consumptibilium non posse separari à Domino: adeóque etiam minores S. Francisci hoc ipso, quod habeant usum, habere in communi dominium. 975. v. Not. 1. Nicolaus IV. Clemens V. Martinus V. Paulus II. Alexander VI. senserunt contrarium. ibid. vers. Not. 2. & 976. v. Declarat. Contrarietas hæc non est in quæstione fidei, sed in politicâ, vel juridicâ. 975. v.Not.3.

Ioculatoria Clericis prohibita. 451. v. Clerici.

Irregularitas in communi est impedimentum Canonicum, quo fidelis ob aliquam indecentiam jure Ecclesiastico redditur inhabilis ad Ordinum susceptionem, & exercitium. 859 v.Non. 959. v. Not. 2. Quomodo differat à censuris. 959. v. Not. 2. Omnis irregularitas supponit in persona, vel facto aliquam indecentiam, non autem semper culpam. 859. v.Non.

v. Non. Species irregularitatis sunt quinque. Primò, ex defectu sacramenti. Secundò, ex defectu animæ. Tertiò, ex defectu corporis. Quartò, ex defectu lenitatis. Quintò, ex delicto. ibid. v. Not. 2. Accidentaliter, & secundariò dividi potest Primò, in eam, quæ ex culpa, & in eam, quæ sine culpa contrahitur. ibid. v. Not. 3.

Irregularitas ex culpa non contrahitur nisi per culpam mortalem. ibid. Ignorantia etiam invincibilis non excusat ab irregularitate, licèt excuset à censuris. ibid. Secundò, alia est totalis, alia partialis. Illa omnium ordinum susceptione, aut exercitio privat, hæc aliquo tantùm, vel solo ascensu. ibid. & 959. ℣. Not. 2. Tertiò, in perpetuam, & temporalem. ibid. 859. ℣. Not. 3.

Irregularitas ex defectu Sacramenti. Vide Bigamia.

Irregularitas ex defectu animæ. Epilepsia, sive morbus caducus, & arreptio à dæmone faciunt hominem irregularem. 124. v. Nota. Vide Amens.

Irregularitas ex defectu corporis. Vitium corporis impediens ordinationem est triplex ex debilitatione, mutilatione, & deformitate. 123. v. Not. 1. & seqq. 124. ℣. Secundum. ℣. Quidam. ℣. Presbyter. 533. ℣. Colligitur. 859. ℣. Nota 3.

Irregularitas ex defectu lenitatis. 86. ℣. Protestando. & ℣. Not. 2. ℣. Rescribit. 258. c. 24. ℣. Te. & seq. 897. ℣. Cùm Episcopus. & seqq.

Irregularitas ex delicto. 860. ℣. Not. 4. ibid. & 851. ℣. Qui impedit. 853. ℣. Not. 3. 857. c. 19.

Irregularitas ut incurratur, requiritur Primò, ut sit in jure canonico statuta, & non tantùm per sententiam, aut statutum Episcopi. 859. ℣. Not. 6. 962. ℣. Non. Secundò, ut etiam casus specificè sit in jure expressus, & non tantùm ad eum extendatur ius ob similem, vel majorem rationem. ibid. Tertiò, ut factum sit certum, & non tantùm dubium, exceptâ materiâ homicidij, ubi etiam factum dubium sufficit ad irregularitatem. ibid.

Irregularitatis effectus sunt duo: primarius, & secundarius. 859. ℣. Not. 4. Primarius est inhabilitas ad Ordines suscipiendos, & exercendos, sub peccato mortali. 859. ℣. Not. 4. 959. ℣. Not. 3. Suscipiuntur tamen, & administrantur validè, quamvis non licitè: neque propterea incurritur nova irregularitas. 859. ℣. Nota 4. Secundarius effectus est inhabilitas ad beneficium. ibid. & 959. ℣. Not. 3. Non privatur tamen ipso facto fructibus beneficij, aut administratione, modò per alium administret. ibid. Si autem Iudex id intelligat, debet privari. ibid. Imò debet sponte resignare, si non speret brevi dispensationem, & beneficio non possit satisfacere per se, vel per alium. ibid. Collatio beneficij irregulari facta non est ipso jure nulla, sed valida. 859. ℣. Not 5. 959. ℣. Not. 4.

Irregularitas non privat ipso facto jurisdictione Ecclesiasticâ, nisi quoad illos actus, qui ordinem requirunt. ibid.

Irregularis potest suscipere omnia Sacramenta, excepto Ordine. 859. ℣. Not. 5. 862. ℣. Not. 8. Potest in Ecclesia canere, ministrare Sacrificanti, aliàque facere, quæ laicis permittuntur. ibid. Non tamen potest eligi, nec eligere ad Prælaturam. 962. c. 18.

Irregularitas regulariter tollitur per dispensationem solius Papæ, 861. ℣. Nota 2. 124. ℣. Apparet. In quibus irregularitatibus Episcopi dispensare possint? 862. ℣. Not. 3. 124. ℣. Apparet. In quibus Prælati Religionum? 862. ℣. Not. 4. Quænam irregularitates tollantur per Baptismum adulti? ibid. ℣. Not. 5. Quænam per ingressum Religionis? ibid. & 847. ℣. Colligitur. Formula dispensationis. ibid. ℣. Not. 7. Bonacina censet, etiam verbum: Absolvo. adhiberi posse. ibid.

Iterari Sacramenta, quæ imprimunt characterem, ut Baptismus, Confirmatio, Ordo, non posse, est fide Catholicâ certum. 215. ℣. Sacramenta. Non intelligitur iteratum, quod nescitur factum. 894. ℣. De. Deputatus ad certum actum, non potest illum iterare, sive bene, sive malè sit functus suo officio. 98. ℣. Functus.

Iudæorum nomine intelliguntur omnes, qui legem Moysis profitentur. 839. ℣. Postquam. Illis favorabilia referuntur. 841. v. Statuit. & seq. Possunt inter Christianos habere bona immobilia. 840. ℣. Judæi. & seq.

Iudæis odiosa enumerantur. 839. ℣. Nullum. ℣. Nulli. 840. ℣. Jubet. ℣. Legalis. 841. ℣. Iudæi. 842. ℣. Statuit. ℣. Constantinus ℣. Etsi. 843. ℣. Probibet. 844. ℣. Not. 2. 914. ℣. Not. 842. ℣. Statuit. Privilegium eorum, quod à Christianis conveniri non possint in judicio, damnatur. 327. ℣. Cùm. Ipsi testes esse non possunt contra Christianos, hi verò contra ipsos. ibid. ℣. Istud. Concil. Tolet. & Lateran. statuit, ne Iudæi publicis officijs præficiantur, sub gravibus pœnis. 843. ℣. Quod. Idem mandat Gregor. IX. ibid. ℣. Mandat.

Iudæi per Principes compellendi, ad restituendas Christianis usuras, & interea nullum commercium cum illis habendum, sub pœna excommunicationis. 878. ℣. Præcipit. 880. ℣. Statuit.

Iudæorum conversio. 841. ℣. Statuit. Et 848. Cùm quidam. Conversi non debent à possessionibus suis excludi, nec molestari. 840. ℣. Iudæi. 843. ℣. Præcipit.

Iudæus Christianus factus est capax beneficij Ecclesiastici, etiam in Cathedralibus. 14. ℣. Quod. Idque jure communi. ibid.

Iudex in communi, 967. c. 10. Officium ejus duplex: nobile, & mercenarium. 179. ℣. Iudicis officium ubicunque. & seqq. Potest contra subditos tribus modis procedere, per accusationem, denunciationem, & inquisitionem 805. ℣. Ex. n. 6. Quomodo possit ulcisci injurias sibi, suisque illatas, si impediant ejus jurisdictionem. 932. ℣. Not. 1. 933. c. 1.

Iudex debet à principio conari partes componere, si velint, & jura eorum sint obscura. 193 ℣. Nota 2. Officium. Supremus Iudex Papa potest compellere partes ad transigendum in his, in quibus habet plenitudinem potestatis. ibid.

Iudex non debet esse suspectus, aut inimicus, aliàs potest recusari. 419. ℣. Præterea. Potest etiam recusari, si suspicio sit, eum alteri parti nimis favorabilem fore. 229. ℣. Nimis. Non potest legitimè recusari, etiamsi alteri parti det pro advocato domesticum suum, 179. ℣. Hoc. Qui Iudicem semel approbavit, non potest sine nova causa illum recusare. 223. ℣. Respondit. Nec sibi, nec suis familiaribus amicis jus dicere potest. 150. ℣. Ex hoc textu. Potest regulariter terminum lege præscriptum restringere, vel ampliare, non tamen, quando lapso termino additur certa pœna, nisi relinquatur ejus arbitrio. 647. ℣. Not. 2. Quod facit post terminum sibi præfixum, valet: non autem post terminum jurisdictioni suæ præfixum. 230. ℣. Not. 2. Si Iudex simul sit Notarius, potest ipse acta scribere: si non, tantùm id potest in causis voluntariæ jurisdictionis, aut parvis, aut ubi est consuetudo. 338. ℣. Instrumentis. Etiamsi jubeatur procedere secundùm allegata, & probata, non tamen præscribitur ei certum probationis genus, sed potest admittere, quas judicaverit. 995. v. Not. 3.

Iudex non potest in eadem causa esse testis. 321. v. Dispositio. Si dolo, aut datâ culpâ omittat interrogare testes causam testimonij sui, tam in foro judiciali, quàm pœnitentiali, potest puniri. 319. ℣. De. Arbitrio Judicis non utendum in rebus determinatis à lege. 27. ℣. Ultra. Omnia præsumuntur rite gesta à Iudice, 69. ℣. Pro. Fatuus est Iudex, qui pronunciat super non petito. 338. ℣. Centum. Quilibet Iudex potest sententiam suam exequi intra suæ jurisdictionis limites, 169. ℣. Not. 3. Quomodo possit pœnam relaxare. 164. ℣. Pœna. & seqq. In pœnis decernendis debet Iudex recedere à severitate Canonum, & consuetudinum ex justa causa; qualis est multitudo peccantium, teste Honorio III. Papâ. 193. ℣. Æquitate. ℣. Nota 3.

Iudex secularis causam de re Ecclesiastica decidere debet secundùm Canones; quoad præparatoria autem judicij servare legem fori. 3. ℣. In. Potest invocare Iudicem Ecclesiasticum: non tamen cogere renuentem. 168. ℣. Not. 3.

Iudices seculares compellentes Clericos ad solvenda debita, censuris inhibendi sunt. 246 ℣. Præcipit. De causis incidentibus secularibus potest Iudex laicus judicare, etiamsi aliàs ad forum Ecclesiasticum spectarent: incidentes autem Ecclesiasticas non potest cognoscere. 264. ℣ Non. Si incidat quæstio spiritualis, debet illam remittere ad Iudicem Ecclesiasticum, & supersedere quæstione principali, donec incidens terminetur. 777. ℣. Coram. & seq. Punitus à Iudice Ecclesiastico, potest iterum puniri à seculari. 168. v. Nota 4. Aliquos.

Iudex Ecclesiasticus habet jurisdictionem in laicos ratione juramenti. 353. v. Nota. Potest laicum Sacerdotis occisorem privare cingulo militiæ temporalis, aut Doctoratu, aut quovis negotio.

negotio. 935. v. Triplici. Habet jurisdictionem in Principes, Respublicas, & Dominos seculares committentes sacrilegium, & violantes immunitatem Ecclesiasticam. 929. v. Not. 1. Non judicat de occultis, 728. v. Not. 2. Ex. 828. v. Cùm Abbatem. 833. v. Pro. Nec Papa, nec alius Iudex Ecclesiasticus debet ordinariè exercere jurisdictionem in causis temporalibus, nisi res concernat pauperes, aut miserabiles personas, aut oppressos injustè; aut mixti fori causam. 778. v. Pleniùs. Causa natalium spectat ad Iudicem Ecclesiasticum, sive principaliter, sive incidenter tractetur. ibid. & 775. v. Not 2. Ex. Potest cognoscere causam dotis reddendæ non solùm in favorem viduarũ, sed etiam mariti, si sit persona miserabilis. 758. v. Mulieri. 792. v. Quòd. Causæ matrimoniales spectant ad solum IudicemEcclesiasticũ. 718. v. Not. 2. 787. v. Tui. 898. c. 12.

Iudex causarum matrimonialium debet habere potestatem judicandi, & Canonum peritiam. 769. v. Cùm quidam. v. Not. 3. Vigore. Si causa incidens à Iudice seculari ad ipsum remittatur, potest actori terminum peremptorium præfigere. 777. v. Not. 2. Iudicem. Non autem potest tunc causam principalem cognoscere, si jam delata fuit ad Iudicem secularem: si non, potest incidenter. ibid. v. Not. 3. Quando. Nihil debet accipere à partibus, etiam assessorum nomine: quia ordinarij jam habent suos redditus: Delegati verò debent ali à Delegante, si extra suum domicilium proficiscantur. 449. c. 10. Non debet pati, ut Capitulum præsertim Religiosum agat sine consensu Prælati sui. 226 v. Sine.

Iudices quicunque, etiam Cardinales, non debent judicare iuxta formam supplicationum signatarum, sed iuxta Bullam desuper confectam. 520. Reg. 27. 527. Reg. 52. Exceptio. ibid.

Quid agendum Iudici Ecclesiastico cum Clerico in crimine deprehenso, & convicto. 226. v. Clericus. & seq. Pœnæ Iudicum Ecclesiasticorum tam Ordinariorum, quàm Delegatorum, si malè judicent. 402. v. Si. & seq.

Iudex Ordinarius habet potestatem solidam, seu in solidum. 402. v. Not. 2. Potest eam semper delegare. 157. v. Sed.

Iuxta Canones Iudex Ordinarius, etiam Episcopus recusari potest: de jure civili autem nunquam removetur, sed, si sit suspectus, datur ei adjunctus. 429. v. 2. Suspicionis causa contra Vicarium generalem, sive officialem Episcopi, spectat ad Episcopum, & Sede vacante ad Capitulum; &, si Episcopus non facile possit adiri, ad Arbitros. 159. v. Not. 2. & 3.

Morte Mandatoris potestas Iudicis Ordinarij non extinguitur, etiam re integrâ, 148. v. Mandatum. An, & quando possit violenter resistere Iudici delegato? 145. v. Nota, quod.

Episcopus habet potestatem inquirendi, & judicandi adulteria, & concubinatus, tam laicorum, quàm Clericorum, etiam iuxta Trident, 168. v. Liberam. In causis merè Ecclesiasticis, & mixtis quid Episcopus possit? 168. v. Not. 2. Potest invocare auxilium brachij secularis, & renuentem judicem per censuras compellere. 168. v. Habeant. v. Not. 3. Sicuti.

Non potest uti notitiâ confessionis in foro externo. 169. v. Si Sacerdos. & seq. Potest sententiam interlocutoriam de incompetentia sui revocare. 356. v. Nota. Si contrarias diversi Iudices Ordinarij tulerint sententias, eligitur favorabilior absque alia Superioris requisitione. 402. v. Not. 2. Si constet, excommunicatum afferre literas subreptitias, vel obreptitias, eum Episcopus tamquam Iudex Ordinarius cum literis ad Sedem Apostolicam redire: si autem suspectos habeat, ad purgationem coram se præstandam, compellat. 170. v. Si qui. Idem Ordinarius non potest absolvere excommunicatum à Delegato etiam qost mortem Delegati, sine speciali mandato Papæ. 171. §. Consultus. & seq. Nec potest Reo restituere possessionem amissam per sententiam Delegati, mittentis in eam Actorem rei servandæ gratiâ. 171. §. Respondet. 2. Potest autem sententiam excomm. à Prælato inferiore latam relaxare, si irrationabilis sit: si autem rationabilis, debet eum remittere ad excommunicatorem. 169. v. Nota 2.

Iudex delegatus quis, & qualis? 142. §. Nota. 34. ℣. Immoderatis. 37. c. 11 40. c. 2. 143. ℣. Not. 3. 144. ℣. Nota. 146 c. 11. 156. c. 41. Cùm jubetur inquirere, non constituitur propriè Inquisitor, sed Iudex, debétq; servare ordinem juris. 229. ℣. Inquirerent. Quando possit à partibus recusari? 147. ℣. Colligitur. 150. c. 25.

Iudex recusatus Arbitris, & hi partibus terminum præfigere debent huius causæ decidendæ. 156. c. 39. Coram quo suspicionis causa contra Delegatos Papæ, & Episcopi proponi debeat? 158. c. 4. 159. ℣. Not. 3. ℣. Suspicionis. Recusato uno delegato, alter quidem procedere potest, si forma rescripti concedat: sed, si cum recusato procedat, processus est nullus. 149. ℣. Apparet.

Iudicis delegati jurisdictio qualis? 191. ℣. Ad. 154. c. 32.

Eius jurisdictio non potest prorogari quoad personas. 156. ℣. Cùm Publius. Ob imperitiam non est rejiciendus, cùm possit sibi assumere Assessorem, etiam invitis partibus, & Condelegatis, modò non suspectum. 38. ℣. Assessorem. Si non indigeat, non potest assumere Assessorem. 37. c. 11. n. 6.

Si moretur, tam diu exspectandus est, donec declaret se non posse cognoscere. 24. ℣. Infrà. Fraudibus obnoxium est, ut Iudex, nec rebus, nec personis priùs expressis se intromittat, licet jurisdictionem acceperit. 17. ℣. Antequam. Quid faciendum in dubio: an Iudices per priores, an per posteriores literas designati cognoscere debeant? 17. cap. 14.

An, & quando inter plures condelegatos unus sine altero procedere possit? 16. c. 13. 144. c. 6. 147. ℣. Nota. Etsi. 148. c. 21. 154. ℣. Summa. 157. ℣. Si in. 160. c. 8. 401. ℣. Not. 1. 402. ℣. Not. 2. Sedes Apostolica causarum cognitionem duobus, quàm uni, tribus, quàm duobus libentiùs delegare consuevit. 148. ℣. Rescribit. Si habeant probabile dubium de valore duorum rescriptorum, quorum posterius non facit mentionem prioris, judicésque sint perplexi, neutrum exequantur, antequam Papam consulant. 143. c. 2. Si post diligentem inquisitionem literæ non deprehendantur subreptitiæ, potest Iudex validè procedere, etiamsi processus declarandus sit nullus, si postea deprehendantur falsæ. 22. ℣. Notand. 2. Omnia censentur Iudici delegato commissa, sine quibus causam commissam explicare non potest. 144. c. 5. 156. c. 39. Delegatus indistinctè ad causam, quæ inter hos, super his rebus vertitur, tam ad proprietatis, quàm possessionis causam Legatus censetur. 294. ℣. Indistinctè.

Delegatus ad causam matrimonij, etiam de dotis restitutione judicare potest, si incidat 791. ℣. Et. Quibus principale committitur, etiam accessorium committitur. 149. ℣. IV.

Quid ei faciendum, si partes peremptoriè citatæ non compareant? 144. c. 4. 150. c. 24. & ℣. Ex h. t. Si compareant, Iudex autem impeditus non sedeat, debet eos denuo citare, & impedientem punire. 150. ℣. Nota 2. Quando. 153. v. V.

Non potest jubere, ut partes personaliter coram se in judicio compareant, exceptis paucis necessariis casibus. 232. v. Personaliter. Expressio certæ formæ in Rescripto, non arctat Delegatum, quin possit aliquid facere præter illam, si æquitas juris postulet, 146. v. Collige. Debet admittere legitimas exceptiones, nisi in forma prohibeatur. Ibid. v. Etsi.

Quid agere debeat, si Actori objiciatur excommunicatio? 149. v. III. IV. V. 414. v. Intellectus. Debet verba rescripti ita explicare, ut non præjudicet Iuribus tertij. 147. v. Ex hoc. Non potest Spoliatum mittere in possessionem absente possessore, licet injusto, nisi contumaciter absit. 146. v. Ex hoc. Sententia interlocutoria, qua dicit, se non esse competentem judicem, habet vim definitivæ, nec potest revocari, datúrque ab ea appellatio. 156. v. Nota. Debet cavere, ne corrumpatur muneribus, aliàs tenetur restituere, & sententia ipso jure est nulla. 38. v. Insuper. v. Ad. v. Sancit. n. 5. & 8.

Notarios etiam in exigendo salario immoderato refrænet, nec de lucro eorum, aut Assessoris participet. 37. v. Sancit. n. 7.

Quid illis faciendum, si procedant in causa ad sententiam, dum eorum revocatio est in via, per literas aliam formam continentes? 273. v. Clericus. & seqq. Si Iudex declaret, Rescriptum non esse ob- aut sub-reptitium, licet re ipsà non valeat, tenet tamen eius sententia, nisi ab ea appelletur. Imò totus processus, nisi excipiatur. 22. v. Notant 2. Processus contra formam mandati, vel rescripti est ipso facto nullus. 23. v. Processum. Non potest Ecclesiam perpetuò facere censualem, sicut Episcopi possunt ex justa causa. 191. v. Vnde.

Qua moderatione procedere debeat contra Episcopos, si Rei sint. 158. v. Si contra. Si diversi Delegati protulerant diversas sententias, utraque pendet ab arbitrio delegantis. 402. c. 26. Post latam sententiam validam definitivam, functus est officio suo quoad cognitionem causæ: si autem sententia fuit nulla, in tribus casibus potest se iterum intromittere in cognitionem. 145. v. Quia. v. Not. 3. & 4. Executionem sententiæ dupliciter alicui committere potest: Primò. tamquam ministro. Secundò, tamquam subdelegato. In primo

casu

casu manet Iudex, non item in posteriori. Si res non ampliùs sit integra. 145. v. Neque. Potest eam imperare Iudici Ordinario, tenetúrque is eam exequi, etiam injustam, nisi liberetur. 144. v. Nota. 153. v. IV. Si Ordinarius non vult, aut non potest exequi, Delegatus ipse Auctoritate Apostolicâ exequatur, & resistentes coërceat. 144. c. 7. Delegatus Papæ sententiam suam exequi potest usque ad integrum annum, sed continuum. 151. c. 26. Post executionem, vel mandatum exequendi exspirat eius jurisdictio, & officium. 145. c. 9.

Sive bene, sive malè judicaverit in causa sibi delegata, eius Auctoritas, & jurisdictio cessat. 98. v. Functus. Potest etiam citiùs cessare jurisdictio, si terminus temporis ad procedendum determinatus sit elapsus. 150. v. Vtrum. Nec prorogetur partium consensu. 144. c. 4. Morte mandantis exspirat quidem jurisdictio delegati re integrâ, non tamen ipso jure, sed per exceptionem. 161. v. Barbosa. Nec lite jam contestatâ, aut partibus citatis. 148. v. Consultus. Appellatione receptâ, & causâ aliis delegatis commissâ, priorum jurisdictio eo ipso cessat. 153. v. III. Delegato mortuo, exspirat delegatio, si concessa sit eius personæ, nominatim expressæ: si autem dignitati, jurisdictio transit in successorem. 157. v. Si in. Si, acceptâ delegatione, contingat, delegatum priore dignitate excidere, manet nihilominus delegatus. 40. v. Principalis.

Iudex Subdelegatus constitui potest à Delegato supremi Principis (qualis est Papa, & Imperator) nisi electa sit personæ industria. 527. v. Hæc. & v. Si Iudex. Quandonam censeatur electa personæ industria? 157. v. Industriam. & seqq. In dubio non censetur electa personæ industria, sed potest fieri subdelegatio. Ibid. Delegatus Papæ potest cuilibet qualibet dignitate prædito vices suas committere, & renitentem ad acceptandum compellere, quia est maior omnibus in causa sibi commissa. 153. v. Cùm delegato. & 152. c. 28.

Citationem partium potest cuilibet demandare, & punire contemptorem. 152. II. Causam autem non nisi habentibus dignitatem, personatum, aut Canonicatum in Cathedrali. 37. c. II. n. 1. Potest principium & finem, & medium causæ sibi commissæ, non solùm coniunctim, sed etiam divisim alteri delegare, non obstantibus legibus contrariis. 151. v. Rescribit. Episcopus, cui mandatur, ut cum altero Coniudicum mandatum Apostolicum exequatur, potest subdelegare. 157. v. Si judex. Delegatus à Principe, vel Republica non recognoscente superiorem saltem in temporalibus, habet potestatem ordinariam à lege constituendi Subdelegatum, dummodo se non malitiosè exonerare velit. 152. c. 28. 157. c. 43. Delegati Principum possunt etiam sine necessitate causam sibi commissam subdelegare: sed non compellere, ut Subdelegatus acceptet, nisi necessitas accedat. 143. v. Notat.

Si subdeleget, potest sibi reservare, ut se consulant, & tunc desinit esse Iudex: sed si consilium eius non requiratur à Subdelegatis, nulla est eorum sententia. 143. v. Notat. Etiam illi, quibus mandatur, ut personaliter aliquid exequantur, possunt subdelegare; dummodo partes consentiant: excepto mandato personali inquisitionis, & provisionis Ecclesiæ. 157. c. 43. & v. Quæ. Delegatus tantùm ad providendum certæ personæ de beneficio, potest subdelegare: non autem, si jubeatur providere Ecclesiæ de persona idonea. 161. v. Is cui. 162. v. Iudices. Delegatus ad nudum ministerium sine causæ cognitione, non potest subdelegare. 157. v. Sed. Quàm diu Delegatus non recusatur, actualiter licitè subdelegat: & si totam causam ei committat, non ampliùs potest Delegatus recusari, nec subdelegatio impugnari. 159. v. Iudex. Potest subdelegare etiam post recusationem suam, sed cum consensu recusantis: dummodo nondum sit pronunciatum. Ibid. v. Præter. Postquam pronunciatum est, non ampliùs potest subdelegare, etiam cum recusantis consensu; sed totum officium, & jurisdictio exspirat. Ibid. Qui simul est Delegatus Principis, & Subdelegatus Condelegati sui, non potest plus, quàm purus subdelegatus. 151. v. VI. 152. v. Si verò. Cui delegatur Crucem prædicare, excommunicare, absolvere, dispensare, pœnitentiam iniungere &c. non potest id alteri subdelegare. 157. v. Si Iudex. Ratio. Ibid. Subdelegatus, cui tota causa committitur, fit Iudex: & subdelegans jam est functus suo officio. 155. v. Archiepiscopus. & seq. 157. v. Sed. Cui committitur initium causæ, vel finis, hoc est, litis contestatio, vel sententiæ prolatio, fit Iudex. 151. v. III. 152. v. Cùm totam. Cui tantùm medium causæ committitur, v. g. Cognitio articulorum, examinatio testium, calculus rationis, vel aliquid simile, non fit Iudex. ibid. Cui executio sententiæ subdelegatur, ex ea subdelegatione recipit jus coërcendi resistentes per censuras. 153. v. Cùm in. Subdelegatus à delegatis Apostolicis acceptari debet, nisi legitima causa eum recusandi probetur. 152. v. Quem. In jure civili sufficit (etiam ad recusandum Delegatum) si recusatio non appareat calumniosa. ibid. Potest recusari jam acceptatus, si mandatum, sive modum transgrediatur, vel fiat meritò suspectus. 151. v. Nota. 2. 152. v. Nota. 2. Delegatus potest Subdelegatum revocare, antequam jurisdictione utatur, vel si moriatur, negotio nondum absoluto: non autem Procurator substitutum suum. 159. c. 6. Subdelegatus cum clausula: *Quoties absuero*, vel: *Donec revocem*, potest, delegato etiã mortuo, causam finire, modò ipso vivente cœperit uti jurisdictione. 159. c. 7. Ad quem, & quando à Subdelegato tanquam Iudice, vel mero ministro, executore, auditore &c. Appellari immediatè, vel mediatè possit, & debeat? 148. v. Nota. Quando. 151. v. III. IV. VII. 152. v. Cùm totam. v. Nota 2. 158. v. Cap. hoc. 159. c. 7. 160. v. Si is. 161. v. Si.

Iudicia in communi, in quem finem sint instituta? 421. v. Cùm freq. Variæ Iudicii definitiones. 221. v. Not. 1. & seq.

Iudicium contentiosum constat Iudice, Actore, Reo, & causâ. 221. v. Not. 2. Saltem fictione juris. ibid. v. Sed. Litigantibus duobus in judicio, potest se immiscere Tertius, si suâ interest, & pro se testes producere: non autem petere, ut attestationes partium publicentur, etiamsi non sit omnino extraneus. 316. v. Eas. Dividitur judicium ex parte Iudicis, materiæ, formæ, modi, & finis. ibid. v. Not. 3. Primò, in Ecclesiasticum, seculare, & mixtum. Secundò, in judicium ordinarium, & extraordinarium ex parte judicis, & ex parte modi, sive formæ. Tertiò, in possessorium, & petitorium. Quartò, in criminale, civile, & mixtum. Quintò, in publicum, & privatum. 221. v. Not. 3. & seqq. usque ad cap. 1.

Iudicium Ecclesiasticum, seculare, & mixtum. 221. v. Not. 3.

Non debet exerceri in tenebris noctu, sed à solis ortu usque ad occasum extra casum necessitatis. 150. v. Not. 2. Iudicium. v. Not. 3. An Clericus coram Iudice seculari in causis civilibus reconveniri possit in eodem judicio? 221. v. Nota. 3.

Iudicium ordinarium, & extraordinarium. 222. v. 2. Divisio. Inter solemnitates juris, non numeratur licentia agendi, aut jus actoris, quia præsupponuntur ante judicium. 226. v. Nota 3. In quibus causis solemnitates juris omitti debeant? 233. v. Dispendiosam. Quænam non omittendæ etiam in processibus summariis. 222. v. Extraordinarium.

Iudicium possessorium, & petitorium. ibidem ℣. 3. Divisio. Possessorium triplex est: pro adipiscenda, recuperanda, & retinenda. 269. v. De. In possessorio recuperandæ debet servari ordo Iudicij plenarius. 254. v. Lite. Possessorium, & petitorium possunt simul, vel successivè tractari, & ab uno ad alterum transiri. 319. v. Cum qua. 269. v. Nota 2. 271. v. Causâ. v. Suspendere. Si super utroque simul actum est, utrumque unâ sententiâ debet terminari. 270. v. Cùm super. & seq. In pronunciatione tamen sententiæ præferenda est possessio: in executione debet proprietas prævalere. 267. ℣. Sed optimè. 270. ℣. Cùm super. Si dubium sit, quis sit possessor, priùs cognoscendum est de possessorio. 267. c. 2. ℣. 270. ℣. Aliis.

Iudicium possessorium non alteratur per exceptionem petitorij: quia spoliatus ante omnia debet restitui, exceptis illis, qui plura beneficia incompatibilia possident, si uno spolientur. 240. v. In. Sententia lata in possessorio non præiudicat petitorio. 586. ℣. Ex h. t. Apparet. Possessio defendit contra prætendentem jus proprietatis, donec probetur. 336. ℣. Notandum.

Iudicium petitoriũ est, in quo agitur de causa proprietatis. 267. ℣. Nota 2. Posset quidem etiam judicium, in quo possessio petitur, vocari petitorium, sed usus hoc nomen judicio proprietatis proprium fecit. 267. ℣. Nota 2. Qui rem petit ex una causâ (præsertim in actione personali) si succumbat, potest petere ex alia, non obstante exceptione rei judicatæ. 271. ℣. Qui. In odium spoliantis potest suspendi utriusque partis petitorium, & agi de possessorio, ante causæ conclusionem. 271. ℣. Causa. & seq. Petitorium non est ita privilegiatum, ut possessorium. 271. ℣. Suspendere. Non licet suspenso possessorio transire ad petitorium. 271. ℣. Suspendere.

Iudicium criminale, civile, & mixtum variis quinque opinionibus explicatur, inter quas præplacet Antonij de Butrio, quòd causa

causa criminalis sit illa, cujus interesse est publicum: v. g. vindicta publica: causa civilis verò, cujus finis est commodum partis, & interesse privatum: mixta est, quæ participat de utroque. ibid. ℣. Quæ. & seqq. 222. ℣. 6. Divisio. Principes, & Prælati Ecclesiastici, qui temporalem habent jurisdictionem, possunt, & debent causas sanguinis alijs delegare sine metu irregularitatis. 712. c. 3.

Iudicium publicum, & privatum. 223. v. 5. Denique.

Iudicis locus ordinarius Iudicum Ecclesiasticorum est Consistorium, quod plerumque est in Civitate Cathedrali. 140. ℣. Not. 7. Potest tamen Ordinarius pro tribunali sedere in quovis loco non exempto suæ Diœcesis. ibid. & 176. c. 7. Ubi expulsus è Diœcesi? 140. ℣. Not. 7. 247. cap. un. Ubinam Iudex delegatus causas rescriptorum audire debeat? 37. c. 11. Ultra duas diætas nemo per litteras Apostolicas trahendus ad judicium, nisi de assensu partium, vel nisi huic constitutioni derogetur expresse. 27. v. Statuit. Nemo tenetur comparere in loco, ubi habet hostes valde potentes, etiamsi Iudex promittat salvum conductũ. 155. v. Nota. Delegatus à Pontifice ad aliquid exequendum in certo loco, si propter potentiam, vel malitiam ejus, contra quem deberet procedere, non possit, locum alium eligere potest. 161. ℣. Is qui. & seq. Si in rescripto locus certus non exprimatur, intelligitur Ordinarius. 34. ℣. Indeterminatè.

Iudicii forma, ordo, sive processus solemnis. 222. ℣. Posteriori. 976. ℣. Sancit. 230. v. Quidquid. 398. vers. Ordo. Quando agitur possessorio recuperandæ, servandus est ordo Iudicij plenarius. 254. ℣. Lite.

Iudicii forma, ordo, sive processus summarius. 230. v. Quidquid. 398. v. Ordo. 359. v. Manifestum. 399. ℣. Alius. 811. v. Dictorum. Quænam omitti possint in processu summario. 976. c. 2. In quibus causis ordo juris restringi debeat, & non subtiliter observari. 222. v. Extraordinarium. 233. ℣. Dispendiosam. 359. ℣. Cùm ab. & seq. Iuris ordo non est usquequaque servandus circa Regulares personas, quando agitur de amotione ab administratione. 605. v. Ex. ad finem. 810. v. Circa. Defectus huius ordinis, invalidam reddit sententiam etiam supremi Principis. 399. v. Alius. 230. v. Quidquid.

Iuramentum in communi. 896. v. Si. Et jusjurandum. 348. ℣. Not. 1. Invocatio falsorum deorum non est verum juramentum, hinc cessat ejus obligatio in conversis infidelibus. ibid. v. Ex quo. Formulæ jurandi variæ. 348. v. Not. 4. ad finem, & seq. 351. v. Continet.

Iuramentum sequitur naturam ejus actûs, cui adjungitur. 360. v. Casus. 721. v. Not. 3. De juramentis cognoscere spectat regulariter ad Iudicem Ecclesiasticum; aliquando etiam ad secularem. 247. v. Etsi.

Iuramenti divisiones Primò, in simplex, & execratorium. 348. v. Nota 4. 349. v. Requirit. Secundò, in assertorium, sive de præsenti, vel præterito: & in promissorium, sive de futuro. 348. v. Aliud. 349. v. Requirit. Tertiò, in verbale, reale, & mixtum, sive corporale. 349. vers. 3. Juram. Quartò, in solenne, & non solenne, seu simplex. 349. v. Huc. Quintò, in juramentum de re controversa, & non controversa. 349. v. 4. Igitur. Prius subdividitur in juramentum Religionis injiciendæ: cujusmodi sunt juramentum calumniæ, malitiæ, testimonij, purgationis: & in juramentum litis decidendæ, sive decisorium. ibid. Decisorium est quadruplex: voluntarium, necessarium, judiciale, & in litem. ibid.

Iuramenta absoluta, etiam per fraudem extorta, sunt servanda. 351. v. Sic. Non autem, si petatur aliquid illicitum, sicut Saltatrix ab Herode. 851. v. Si. Si duo conjuges jurent absolutè continentiam, etiamsi unus non servet, tenetur alter. 351. v. Sic.

Iuramentum calumniæ, cur introductum? 258. v. Ad. Aliud est judiciale, aliud extrajudiciale. 349. v. 5. Iudiciale in qua parte judicii sit faciendum? 259. v. Hoc Cap. Præstandum est ab Actore, & Reo. 256. v. Iuramentum. Ejus formula. ibid. v. Iuramentum. Continens in se quinque puncta. ibid. v. Glossa hic.

Iuramentum calumniæ non possunt partes sibi mutuò expresse remittere, licet juramentum testium ita remitti possit. 310. v. Nota 3. Non passim, sed inspectâ causæ, & personarum qualitate exhiberi præcipitur. 257. v. Pontifex. Olim non præstabatur in causis Ecclesiarum decimarum, &c. sed revocatum est. 580. v. Colligitur. Consuetudo expressa non jurandi de calumnia, sive in civilibus, sive in criminalibus, non valet: tacitè tamen omissum non vitiat processum. 258. v. Ad. 259. v. Hoc Cap. 580. vers. Colligitur. Exigitur etiam in causis spiritualibus, non obstante Cap. Litteras. De jurament. calumn. quod revocatur. 259. ℣. Hoc cap.

Iuramentum calumniæ faciunt etiam Clerici in suis, vel Ecclesiæ causis, non obstante consuetudine. 258. vers. Clericum. Potest autem tam à laicis, quàm Clericis præstari per Procuratorem, jurantem in suam, & Domini animam. 257. vers. Not. 2. Si Actor nolit præstare juramentum calumniæ, cadit causâ: Si Reus, habetur pro confesso, non tamen ante sententiam Iudicis. 258. v. A causa. v. Rescribit. Hinc, si ante sententiam moriatur, pœna non transit ad hæredes. 258. v. Rescribit. Sufficit semel fieri (nisi sæpius exigatur) quia extendit se ad totam causam. 259. v. In. In causis Collegij alicujus clericalis, non singuli, sed Oeconomus debet præstare juramentum calumniæ. 258. v. Oeconomum. v. Nihil.

Iuramentum Clericorum. 257. v. Circa. v. Not. 3. v. Not. 4. 258. v. Propositis. v. Nihil. 259. v. Declarat. 351. v. Nullus. 354. v. Iurant. 899. v. Episcopum. Nomine Ecclesiæ, cui Clerici jurant, non intelligitur Clerus totius Diœcesis, sed Capitulum Cathedrale, & principaliter Episcopus. 970. c. 19. Si Episcopus mandet contraria Capitulo, potiùs obediendum Episcopo. ibid. v. Nota 2. Si.

Iuramentum tale potest induci per statutum. ibid. v. Nota 1. Ex Panorm. Posse.

Iuramentum communitatis. 356. v. Unde.

Iuramentum compromisso additum. 217. v. Not. 2.

Iuramentum conditionatum. 350. v. Non. 360. v. Is.

Iuramentum ducendi hanc in uxorem, est tacitè conditionatum, nisi fornicatio, aut deformitas &c. sequatur 360. v. Is. In omni juramento subintelliguntur hæ conditiones: Salvo jure tertij, & communitatis: salvâ charitate, & misericordiâ; salvo jure Superioris, etiam secularis, & mediati. 361. v. Nam licet. v. Nota 3. & seqq. 358. v. Cùm Tudertini.

Iuramentum contractui additum. 735. v. Not. 2. Impuberes. Si juramentum addatur contractui illicito, Deo acquiritur jus, non autem homini. 362. v. Quæ.

Iuramenta habent quandoque vim confirmandi contractus invalidos 361. v. Communissima. Exempla contractuum, qui per juramentum confirmantur. 361. v. Servare, & seqq. 369. v. Rescribit. Effectus quatuor juramenti contractum confirmantis. 362. v. Not. 5. & seqq.

Iuramentum decisorium est quadruplex: voluntarium, necessarium, seu suppletorium, judiciale, & in litem. 349. v. 4. Igitur. Necessariò deferendum, si partes petant. 368. v. Iuramentum. In causis levibus habenti unum testem, potest deferri juramentum suppletorium, si sit persona legalis. In causis autem gr[illegible] requiritur plena probatio. 196. v. Per. Ei, qui intentionem suam instrumentis, aut testibus probavit, juramentum deferendum non est, cùm sufficiat ju[illegible]mentum calumniæ, non obstante consuetudine, quæ reprobatur. 299. v. Cùm. & seq. Ad juramentum recurritur in defectu aliarum probationum. 348. v. Not. 1. Conditiones requisitæ, ut Iudex parti deferat juramentum suppletorium. 368. v. Nota. Conditiones requisitæ, ut pars parti, Iudice probante, vel jubente, deferat, vel referat juramentum. 368. v. Nota.

Iuramentum Episcoporum, & Abbatum in sua consecratione 823. v. A. Formula huius juramenti continetur in Cap. Ego N. 4. De jurejurando. 351. v. Continet.

Iuramentum de non alienando, inconsulto Papâ, comprehendit tantùm ea bona, quæ sunt de mensa Ecclesiæ, non autem feudalia, aut emphyteutica. 576. v. Nota denique. Intelligendum de casibus jure non permissis. 561. §. Resp. 1. Subintelligitur hæc tacita conditio: si Extravagans Pauli II. sit recepta. Ibid. §. Resp. 2. Restringitur ad alienationem illicitam, non necessariam, aut utilem Ecclesiæ. 696. §. Not. 3. An idem hodie quoque dicendum post nonnullas valde rigorosas prohibitiones? Ibid. v. Not. 4.

Iuramentum fidelitatis, interdum in jure vocatur homagium, sed non est, saltem strictè dictum. 980. v. Secus. 325. v. A. Debet præstari illi, cui debetur, & non alteri. 359. v. Hujus. Præstatur non tantùm Imperatori, & Regibus, sed etiam aliis

aliis Superioribus. 823. v. A. Præstatur Summo Pontifici ab electis Romanorum Imperatoribus in coronatione sua. 369. v. Multis. Præstatur eidem à Patriarchis, & Episcopis in consecratione sua. 913. v. Antiqua. 823. v. A. Promoti in curia, aut confirmati, vel consecrati, vel benedicti, non permittuntur discedere, sine præstito juramento fidelitatis. 104. v. Sancit. Præstatur Episcopo ab omnibus beneficiatis, quando instituuntur. 899. v. Episcopum. Extra institutiones Episcopus juramentum à Clericis exigere non potest. ibid. 351. v. Nullus. 354. v. Iurant. Clerici prohibentur præstare juramentum fidelitatis laicis, etiamsi habeant bona in terra illorum, nisi tanquam Vasalli obtineant in feudum. 363. v. Rescribit. & seq. An juramentum, quod Suecus ab Augustanis Clericis, & Religiosis petiit, fuerit licitè præstitum. 364. v. Not. 3. & seqq. Prælati seculares non exigant juramentum fidelitatis à Ministris, & Custodibus Religiosorum exemptorum. 899. c. 17. 900. v. Gregorius.

Iuramentum illicitum in largo sensu dicitur periurium. 360. v. Non. Illicita sunt juramenta, quæ fiunt in damnum, aut præjudicium Ecclesiæ, Regni, Episcopatûs, aut alterius dignitatis. 360. v. Nota 2. & 3. 350. v. Cuius. Item, quæ fiunt contra jus, aut in præjudicium juris, aut superioris. 359. v. Ex. v. Cùm ab. & seq. 355. v. Cùm. & seqq. Item juramentum non loquendi patri, matri, sorori, vel fratribus, aut eis humanitatis obsequium negandi, si ex indignatione fiat. 355. c. 12. Item non manendi in Claustro professionis, quod exemplari pœnitentia est puniendum. 356. v. Cùm.

Iuramentum illicitum nec obligat, nec indiget absolutione propriè dictâ. 355. §. Aliorum. ad finem. 356. v. Utrumque. 358. v. Non. v. Veruntamen.

Iuramentum informantiũ, eiusque variæ formulæ. 801. & 802.

Iuramentum malitiæ, aut comprehenditur in juramento calumniæ latè sumpto, aut est illi affine. 259. v. Præstari. 349. v. 5. Propriè sumptum est, quando quis petente Iudice iurat, quod nolit malitiosè exceptionem opponere, vel dilationem petere &c. 259. v. Hoc sensu. Hoc Iuramentum potest Iudex in omnibus causis, tam ante, quàm post litem contestatam, quoties ipsi videbitur, exigere, etiamsi de calumnia, aut veritate dicenda iam sit iuratum. ibid. §. Hoc quoque. §. Hoc sensu.

Iuramentum metu etiam gravissimo extortum esse validum, & obligatorium, est recepta in ius, & in foro externo servanda sententia, nisi tale sit, quod servatum vergat in dispendium salutis æternæ. 353. c. 8. 350. §. Nefandissimâ. Contraria sententia aliquorum veterum non est tuta in conscientia: quia tamen non prorsus condemnatur, propter auctoritatem DD. in foro interno fortasse probabilitatis aliquid habet. ibid. & 753. §. Not. 3. Matrimonium. Violatores talis iuramenti in materia gravi non tantùm peccant venialiter, ut aliqui volunt, sed mortaliter peccato periurii. 357. §. Tanquam. & seq. E contrario, qui ex metu iuramento promittit rem modicam, non peccat mortaliter, ut aliqui volunt, sed excusatur parvitate materiæ. ibid. §. Addit. In foro externo violatoribus talis iuramenti minor pœna infligitur, propter circumstantiam metûs. 357. §. Sed. Datur etiam exceptio, vel actio ad illud rescindendum. 353. §. Iam. Potest etiam iurans (præsertim coactus metu cadente in constantem virum) auctoritate Summi Pontificis (imò & Episcopi, aut alterius Delegati) ab eius obligatione iuramenti absolvi. 357. §. Sed. In Romana Ecclesia Clerici, coacti Ministerium eius abiurare, sæpius fuerunt absoluti, & permissi ministrare. 350. §. Rebus. 353. §. Si. & seq. Absoluti etiam sunt, qui inviti pro vita, & rebus suis iurârunt. 350. §. Rebus. 357. §. Rescribit. Episcopus spoliatus rebus suis propriis (non Ecclesiæ) & iurans coactè, se ea non repetiturum, absolvitur. 349. c. 2.

Iuramenta mutua, si se mutuò respiciant, etiam hosti sunt servanda, quàm diu ipse servat, frangenti autem fidem, fides frangatur eidem. 350. §. Nec. 351. §. Sic. 363. cap. 29. In iuramentis autem mutuis, se mutuò non respicientibus, sed diverso tempore, & causâ, & contractu factis; etiamsi unus iuramentum non servet, alter nihilominus tenetur. 350. §. Quando.

Iuramentum Parochorum, aliorúmque Beneficiatorum. 354. & 355.

Iuramentum promissorium. 348. §. Aliud. 349. §. Requirit. Artifices jurantes de sumptibus, aut firmitate ædificii, non sunt periuri, etiamsi aliud postea appareat. 348. §. Aliud. Ad iuramentum hoc servandum in conditionibus, compelluntur iurantes, & fideiussores sub censuris. 354. c. 9.

Iuramentum purgationis. 349. §. 5.

Iuramentum residendi. 464. §. Cùm. & 465. c. 15.

Iuramentum servandi statuta suæ Ecclesiæ, vel communitatis iam *edita*, non extenditur ad futura, nisi forsan ad ea, quæ modici sunt præiudicii. 367. c. 35. In illicita clausa impossibilia, & Ecclesiasticæ libertati obviantia, iuramentum scienter nec faciendum, nec servandum. 369. c. 1.

Iuramentum servandi mandata non obligat, si præcipiat illicita, aut contraria priori juramento. 357. v. Cùm. Qui juravit stare mandato Iudicis, debet illud servare: si autem excedat, potest appellare. 415. c. 21.

Iuramentum sponsalibus additum confirmat sponsalia, ita, ut impuberes non possint ab illo validè resilire. 735. v. Not. 2. Impuberes. Est tamen tacitè conditionatum: nisi sequatur fornicatio, aut deformitas &c. 360. v. Is. Quomodo dissolvantur sponsalia jurata. 715. v. Nota. 2.

Iuramentum standi judicio Ecclesiæ præstare solent, qui absolvuntur ab excommunicatione. 415. v. Illi. Appellationi post hoc juramentum interpositæ, non defertur, si clarum sit, eam juramento repugnare. ibid. & v. Consultus. Si autem dubium, admitti debet. ibid. v. Illi.

Iuramentum suppletorium. Vide: *Iuramentum decisorium*.

Iuramentum testimonij, sive testium in præsentia partis quale? 719. v. Cuius. 349. v. 5. 307. v. Duplici. Etiam Religiosis de jure communi licet in causis sui Monasterij, juramentum testimonij præstare. 360. v. Dices. Maioris tamen perfectionis est, si aliæ probationes suppetant, juramento abstinere: ibid. Si autem non suppetant, nec contra perfectionem agunt, si jurent. ibid. Nullius testimonio, quantumcunque Religiosus sit, credendum est in alterius præjudicium, nisi juratus deposuerit 325. c. 51. Quid jurare, & præstare debeant testes in causa matrimonii dissolvendi. 323. c. 47. 307. v. Duplici. Super notorio, & consuetudine populi recipiuntur testes sine juramento. 454. v. Cùm. Valet etiam testimonium, si partes sponte, & expressè, auctoritate Iudicis juramentum remittant, quod possunt facere. 320. v. A parte. & seqq. 325. v. Subintelligitur.

Iuramentum temerarium edunt coniuges jurando, se nunquam deinceps se mutuò petituros, aut cohabitaturus, nisi continentiam promittere, & servare velint. 360. c. 24. Temerarium etiam est juramentum, si vir juret, se uxorem super nullo crimine accusaturum. ibid. c. 25. Propter juramentum temerarium Clericus non debet privari beneficio, nec inhabilitari ad promotionem. 355. v. Resp. 2.

Iuramentum Vasallorum vocatur homagium. 823. v. A. Vasallus, qui juravit Prælato, non tenetur etiam successoribus jurare, etiamsi eorum nullam in Iuramento suo mentionem fecerit, & Prælati nomen tantùm, non dignitatis expresserit: Fidelitatem tamen illis non minus debet, quàm si iurâsset. 356. cap. 14.

Iuramentum Vasalli respectu recipientis quandoque est personale ad vitam, quandoque refertur ad posteros expressè, vel implicitè. ibid. v. Not. 3. Respectu jurantis semper est personale, nec unquam obligat successores, nisi sponte velint. Ibid.

Iuramentum de veritate dicenda. 259. v. Præstari. v. Hoc sensu. Potest illud Iudex, ante, & post litis contestationem. Imò in qualibet parte Iudicii, & in fine, à partibus exigere, quoties ipsi videbitur: communiter tamen exigitur à Principio. Ibid. & 366. v. Colligitur. Ille debet iurare, quem causa principaliter spectat, sive sit Prælatus, sive Conventus, sive uterq;. 327. v. Abbas. Exhibendum etiam est à testibus. 320. v. Not. 3. Recusantes possunt per censuras ad id præstandum compelli. 366. v. Cùm in.

Iuramentum de usuris solvendis parit obligationem duplicem, videl. Deo, & Creditori, licet hanc aliqui negent. 351. v. In. & seq. Si debitor ante solutionem usuræ iuret simpliciter tantùm, se soluturum usuras: habet quinque remedia Iuris. 352. v. 1. Si autem addidit, se nullam quæstionem in Iudicio moturum, nec Iudici denunciaturum, habet tantùm quatuor remedia. Ibid. v. Quando. Si post solutas iam usuras simpliciter tantùm iuret, se eas non repetiturum; tria habet re-

media Iuris. 353. ℣. In. Si autem addidit, se nullam quæstionem moturum, nec denunciaturum, adhuc duo habet remedia. ibid. lin. 6. & 359. c. 20.

Iuramentum de usuris solvendis validum, & creditori commodum, non debet à Iudice Ecclesiastico revocari in præiudiciũ creditoris absentis, sed is debet citari, & causa cognosci. 353. ℣. Quæres. Si autem juramentum sit notoriè turpe ex parte recipientis, valet absolutio, etiam parte non vocatâ. ibid. ℣. Resp. 2. Si usurarius ipse juramentum hoc remittat (sive sponte, sive coactus,) aliâ absolutione non est opus. 351. ℣. Ex. Vsurarii sunt Ecclesiasticâ districtione, (si opus fuerit) cogendi, vel ad relaxanda juramenta, vel ad restituendas usuras. 349. c. 1. 351. c. 4. 352. ℣. Creditores. & seqq.

Iuramenta contraria. Si juramentum prius est licitum, posterius contrarium non est licitum, ideòque nec obligat. 357. ℣. Ex. 366. ℣. Cùm Rex. ℣. 2. Cùm. Si autem prius juramentum est illicitum, posteriùs contrarium (si licitum sit,) obligat. 355. ℣. Aliorum. & seqq. Inter duo per se licita, sed contraria juramenta illud prævalet, quod ratione, & auctoritate juvatur. 354. ℣. Quando. Qui contraria jurat, sive per se, sive per alium, atque ita in perplexitatem se conijcit, fallax, & periurus æstimari debet, atque ut talis puniendus. 355. ℣. Aliorum. & seq. 369. ℣. Causa. Si Electus aliquis id faciat, perpetuum ei super electione silentium imponendum, nisi rationabilis causa excuset. 369. c. 3.

Iuramenti interpretatio. 106. ℣. Quare. 363. ℣. Illos. 364. ℣. Nota 2. 367. ℣. Statuta. 369. c. 1.

Iuramentum debet servari in forma specifica, sicut jacet, & non in æquivalenti tantùm effectu. 353. ℣. Nota. Si servari non possit in forma specifica, debet servari eo modo, quo potest. 358. ℣. Vt. Qui ignoranter jurat illicitum, quod putat licitum, debet illud servare, si absque peccato potest. 358. ℣. Verumtamen. Obligatio juramenti à cõmunitate facti, transit ad successores. 356. ℣. Vnde.

Iuramentum viri de non accusanda coniuge super adulterio, tutiùs est servare: potest tamen uti ordine correctionis fraternæ, 360. ℣. Is. juncto textu Iuris. Frangenti fidem, fides frangatur eidem, si in eadem causa fregit, non verò, si in diversa; 416. ℣. Colligitur.

Iuramenti commutatio. 350. ℣. Qui.

Iuramenti relaxatio. 332. ℣. Nota 2. Quando? 363. ℣. Nota. Si recipiens nolit illud relaxare, potest id facere judex, absolvendo alteram partem ab eius obligatione. ibid.

Iurgium dicitur quasi Iuris garrium, eò quòd hi, qui causam dicunt, jure disceptant. 967. c. 10.

Iurisdictio acquiritur lege, consuetudine, privilegio. 171. v. Tria. Ex situ Bonorũ intra limites rectè infertur jurisdictio Domini super illa bona, non autem proprietas. 316. ℣. Sicut. De iure speciali potest Prælatus Episcopo inferior habere jurisdictionem in quosdam Clericos, excluso Episcopo, etiam in criminalibus. 426. ℣. Not. 2. Si in una, eadémque causa plures delegati de jurisdictione contendant, per arbitros contentio est sopienda. 25. ℣. Juxta. Potest etiam præscribi ab eo, qui illius est capax. 379. ℣. Neque. Ex uno actu jurisdictionis colligitur jus totius jurisdictionis. 379. ℣. Possessæ. Per actus tamen ex metu parentium, nec prorogatur, nec acquiritur, nec tenet. 179. ℣. Timore. Quandonam censenda sit delegata? & quando ordinaria? 143. ℣. Not. 3. & 4. Actus jurisdictionis voluntariæ possunt exerceri, etiam extra territorium, Episcopatum, vel Parochiam. 741. ℣. Not. 3. Sufficere. Laici, etiamsi Religiosi sint, non usurpant validè jurisdictionem Ecclesiasticam. 557. ℣. Volentes. & seq. E contrario Clericis non licet exercere iurisdictionem secularẽ, sub pœna suspensionis ab officio, multóque minùs Religiosis. 710. ℣. Iurisdictionem. Si Iurisdictio ordinaria, vel delegata jam est cœpta, v. g. per citationem, non tollitur in illa causa per literas Papæ, licèt priùs impetratas, nisi de hoc fiat mentio in rescripto. 428. ℣. Priusquam. Si jurisdictio ordinaria necdum est cœpta per citationem, potest præveniri per rescriptum, etiamsi in eo ordinariæ jurisdictionis mentio non fiat. ibid. Si autem jurisdictio delegata necdum est cœpta, non potest tolli per secundum rescriptum, nisi prioris mentionem faciat. 428. ℣. Not. 2.

Iurisdictio subdelegata morte delegantis exspirat, si res adhuc sit integra. 153. ℣. Cùm causa.

Ius in communi. 968. ℣. Nota. 193. ℣. Not. 2. Æquitatem. 190. ℣. Æquitati. Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi. 83. ℣. Solenniter. Vbi jus nihil definit, consuetudo succedit in locum juris. 608. ℣. Nota. Concessio jurium simpliciter facta, non est extendenda ad ea, quæ postea primùm oriuntur de novo. 623. ℣. Cum laicis.

Ius Canonicum. 363. ℣. Hunc. 596. ℣. Valde. 917. ℣. Cùm de. Scientia Canonica est subalternata Theologiæ. 2. ℣. Cùm non.

Ius Canonicum servandum est ab omnibus, in Actionibus, & studiis Ecclesiasticis. 3. c. 1. Est exemplar IurisCivilis, ad quod conformari, aut reformari debet. 901. ℣. Sicut. & ℣. Not. 2. Quando de re Ecclesiastica agitur coram Iudice seculari, debet decidi secundùm canones, non secundùm leges: in præparatoriis autem Iudicii semper lex fori servari debet. 3. v. In actionibus. Debet servari etiam à laicis subiectis temporali jurisdictioni Ecclesiæ: non autem leges Civiles, si discordent. 411. ℣. Secundùm. Vbi Canones deficiunt, recurrendum ad Ius commune Cæsareum, non ad municipalia, vel localia &c. 902. ℣. Nota denique. Raró tamen occurrit causa, quæ ex Iure Canonico expediri non possit. 915. ℣. Quia. Ecclesia legum secularium non respuit famulatum, sed sacrorum statuta Canonum adjuvantur constitutionibus Principum, & Iurisconsultorum. 901. ℣. Sicut. 915. ℣. Cùm ut. Ecclesia approbat omnes leges, quæ non contradicunt Canonibus. 901. ℣. Sicut. Leges secularium inferiorum non sunt servandæ in foro Ecclesiastico, etiamsi sint favorabiles, si imperiosè procedant; secus, si merum favorem offerant. 902. ℣. Nota denique. Datâ contrarietate Canonum recurrendum est ad Ecclesiam Romanam, & tenendum, quod stylus curiæ servat. 383. ℣. Licet

Ius Canonicum est valde benignum: negantes hanc benignitatem reijciuntur. 596. ℣. Cùm F. & seqq. 597. ℣. Nota 3. Cõtra Canones præscribitur 40. annis. 911. ℣. Exprimitur.

Ius Civile. 917. ℣. Cum de. 764. ℣. Per. 901. Sicut. Omnes leges principum non contradicentes canonibus sunt approbatæ per Ecclesiam. ibid. Per leges, & constitutiones principum, intelliguntur etiam responsa, & sententiæ Jurisconsultorum, in Digestis contenta. ibid. *Vbi* deest dispositio Iuris Civilis, sequendi sunt Canones. 901. ℣. Not. 1. Vbi Canones contradicunt quidem legibus, sed *ex diversa ratione*, ita, ut lex utraque sit rationabilis, tunc utrique standum est in suo foro. 901. ℣. Not. 2. 8. ℣. Nota denique.

Ius Civile à Papa potest corrigi in iis, quæ concernunt animam, sive peccatũ. 387. ℣. Hoc. Vbi à Iure Canonico Civile corrigitur, Canonicum servari debet. 8. ℣. Nota denique. Iura Civilia non debent statim censeri præiudicare, aut adversari Canonibus, quando possunt cedere tam in favorem, quàm in præiudicium Ecclesiarum. 902. ℣. Not. 3. In materia concernente peccatum, Ius Divinum, aut conscientiam, in utroque foro oportet sequi Canones præ Iure *civili*. 901. §. *Not.* 2. Honorius III. prohibet Clericis Parisiis, & *in aliis* vicinis civitatibus Ius civile audire, vel docere, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & amotionis ab advocatiis. 915. c. 28. Alexandri III. prohibitione nõ licet Religiosis de monasteriis egredi ad leges, aut medicinam legendam. 709. §. Ne. Egressi, nisi intra duos menses redierunt, sicut excommunicati jubentur vitari, & in nulla causa, si patrocinari velint, audiri. ibid. Reversi jubentur ultimi fratrum existere, & spem totius promotionis amittere. Ibid. Eadem prohibitio extenditur ab eodem Honorio III. ad Archidiaconos, Plebanos, Decanos, Præpositos, Cantores, & alios clericos, Personatus habentes, nec non ad Presbyteros sub excommunicatione latæ sententiæ, & ab Episcopis denunciandæ. 711. c. 10. Non extendi autem prædicta statuta ad Parochos, declarat post Clem. IV. Bonifacius VIII. ibid. v. Declarat. Professoribus Theologiæ, aut Canonum licet Ius Civile publicè audire, exemplo Academiæ Conimbricensis. 711. ℣. Not. 1. Multóque magis studiosis Iuris Canonici, & Theologiæ. Ibid. Prohibitio hæc non habet locum Lovanij, & consequenter nec Dilingæ. Ibid.

Ius commune, seu Ius constitutionis, 395. ℣. Not. 4. Attentatum contra Ius commune regulariter est ipso *jure* nullum: non autem facta contra privilegium. 63. ℣. Not. 2. Frustra impetratur, quod Iure communi conceditur. 44. ℣. Concedimus. 197. ℣. Nota. Quandoque tamen postulantibus conceditur, quod Iure communi possunt: quia id, vel ignorant, vel cupiunt maiore auctoritate facere, quod faciunt. ibid.

Iura, Episcopalia consistunt in lege Diœcesana, & lege jurisdi-

ctionis. 174. ℣. Not. 1. & 4. Recensentur. 173. ℣. Canonicam. Debent integrè servari, nisi quatenus consuetudine sublata alicubi, aut immutata sunt. ibid. v. Tractantur.
Ecclesiæ tenentur Episcopo suo respondere de juribus Episcopalibus. 683. ℣. Cùm ādes. Potest tamen Episcopus cum consensu Capituli concedere inferiori dignitate aliquod jus pertinens ad suam dignitatem. 536. ℣. Notandum. Talis concessio nō potest revocari per successorem. ibid. Episcopus potest inferiori Ecclesiæ cum consensu Capituli, & ex justa causa remittere servitia sibi debita. 684. ℣. Collige posse.

Quantumcunque tamen generaliter eximat Ecclesiam, semper retinet octo jura officio suo annexa: quibus ex Trident. additur nonum, videlicet approbatio Confessariorum pro secularibus. ibid. In tribus tamen casibus potest Ecclesia etiam ab his esse exempta. ibid. ℣. Potest. 660. ℣. Collige. Transacto triennio præsumitur confirmatio Papæ. ibid.

Pensio ideo constituta facilè excusatur à simonia. ibid.

Abbates, & Prælati inferiores Episcopo possunt præscribere Iura Episcopalia. 387. ℣. Confirmat.

Ius in re, vel ad rem. Ius ad rem facilè tollitur, aut revocatur, non autem Ius in re. 502. ℣. Ratio. 503. ℣. Cùm. 504. ℣. Ratio.

Ius in re acquiritur circa beneficia Primò, per collationem acceptatam, licet nondum possideatur. Secundò, per institutionē præsentati. Tertiò, per confirmationem Electi. Quartò, per admissionem postulationis. Quintò, per supplicationem signatam. 482. ℣. Cui. ℣. Not. 3. Qui concedit alteri jus in aliqua re, præsumitur esse Dominus illius, saltem contra eum, cui concessit. 683. ℣. Collige.

Ius gentium. 42. ℣. Not. 7

Iura Parochialia sex. 613. ℣. Si. 608. v. Colligitur Ecclesiam Parochialem. 606. v. Statuit. 607. v. Mandat. & seq. 608. c. 8. 9. 10. 613. v. 2. Si Ecclesia Collegiata habeat Parochiam annexam, jura Parochialia persolvi debent Capitulo, non Episcopo. 608. ℣. Colligitur Ecclesiam Collegiatam.

Ius Patronatûs civile. 664. ℣. Not. 2. Non transit ad alios, quàm ad hæredem. 665. v. Aut.

Ius Patronatûs Canonicum. 664. ℣. Not. 2. Est introductum per sacros Canones, & spectat ad collationem beneficiorum non liberam, sed alligatam voluntati Patronorum. ibid. Est partim spirituale, partim temporale. 467. ℣. Circa. 670. ℣. Ratio. Est annexum rei spirituali, videlicet beneficio. 664. ℣. Not. 2. 665. ℣. Not. 1. Dicitur etiam Ius honorificum, onerosum, & utile, &c. 664. ℣. Not. 3.

Ius Patronatûs quomodo honorificū? 664. v. Not. 3. 673 c. 25. 671. v. Not. 1. 669. v. Not. Quòd. 675. v. Quærenti & seq.

Ius Patronatûs quomodo onerosum? 664. v. Not. 3. 671. ℣. Not. 1. 667. v. Cùm quidam. 672. v. Quia.

Ius Patronatûs quomodo utile? 672. ℣. Panorm. 664. v. Nota 3. 665. v. Aut. 673. c. 25.

Ius Patronatûs cur ab Ecclesia concedatur? 664. v. Not. 2. 673. v. Not. 2. & 4. 665 v. Not. 1. 467. v. Circa. v. Not. 4.

Ius Patronatûs per se, & originaliter tribus modis acquiritur: Primò, constitutione. Secundò, dotatione. Tertiò, fundatione: dummodo semper Episcopus consentiat, nam sine hoc censetur Ecclesia liberæ collationis. 673. v. Cùm. v. Not. 4.

Singula sufficiunt ad Ius Patronatûs acquirendum. 673. v. Not. 2. Per accidens acquiritur Primò, privilegio Papæ. Secundò, exemptione universitatis, aut permutatione. Tertiò, hæreditate. Quartò, donatione. Quintò, confiscatione. Sextò, præscriptione immemoriali, etiam in liberis Ecclesiis. ibid. v. Not. 4. & 5. Decreta Tridentini circa acquisitionem Iuris Patronatûs. 674. ℣. 1.

Iuris Patronatûs divisio in propriè dictum, & minùs propriè dictum. 464. v. Not. 2. Item in Laicum, & Ecclesiasticum. 666. v. Intra. Super impetrato beneficio Laici Patronatûs non expediuntur literæ Apost. nisi vel cum clausula, quod devolutum sit ad Papam, vel ex consensu Patronorum. 525. Reg. 42. Derogatio generalis Iuris Patronatûs laicorum non cōprehendit Reges, Duces, Marchiones, aut alios Principes, nisi exprimantur specificè, & determinatè. 477. v. Colligunt. 525. Reg. 42. Papa non reservat sibi beneficia pertinentia ad Ius Patronatûs laicorum etiam partialiter tantùm, si habeant id ex fundatione, dotatione, vel ædificatione Ecclesiæ: secùs, si tantùm ex consuetudine, præscriptione, vel privilegio. 480. v. Nota. 2. Non. An vacantia in curia sibi reservet? est dubium. Ibid. v. Not. 3. Legatus à Latere non potest conferre Ecclesiam; aut Beneficium tale, sine præsentatione Patroni, sed solus Papa. 669. v. Nota. Quòd. 675. v. Ex. Si Ius Patronatûs laicum donetur Clerico, vel transferatur ad Ecclesiam, vel alium religiosum locum, fit Ecclesiasticum. 477. c. 34. 676. v. Si. & seq. Ad Ius Patronatus Ecclesiasticum pertinentia beneficia, si vacent in Curia, reservat ea sibi Papa. 480. v. Nota 2. Legatus à Latere potest conferre Ecclesiam, aut beneficium sine Patroni Ecclesiastici præsentatione. 669. v. Not. Quòd. 675. v. Ex. Si lis oriatur de Iure Patronatûs, cuius sit? nec intra tempus debitum finiatur, fas est Episcopo, appellatione remotâ idoneum instituere. 669. v. Si. & seq. 671. v. Illas. 674. v. Mandat.

Lite finitâ Victori conceditur, ut institutum ab Episcopo, (non alium) repræsentet Episcopo, sicque sui iuris possessionem capiat. 669. v. Si. & seq. Per hanc tamen repræsentationem Beneficiatus nullum Ius novum acquirit, sed plenum jam habet per institutionem. Ibid. v. Nota. In. Qui bonâ fide possidet Ius Patronatûs, validè præsentat, etiamsi postea appareat, eum non habere jus. 667. v. Ei. 671. v. Clericus.

Ad Ius Patronatûs probandum sufficit quasi-possessio. 69. v. Per. Juxta Trident. debet probari per authenticum documentum, vel per multiplicatos actus præsentandi per tempus immemoriale. 674. v. 3. Præterea. Qualis præscriptio sufficiat ad probandum Ius Patronatûs? ibid. v. 4. Iis.

Ius Patronatûs ad quos transeat? 664. ℣. Not. 4. ℣. Mandat. 665. v. Cùm. v. Aut. 668. v. Ex. 669. v. Collige. 667. v. Non. 669. c. 13. 670. v. Ratio.

Iuris Patronatûs amissio. Si Patronus alicui conferat Ecclesiam, irrita est collatio: iure tamen patronatûs, etiam illâ vice non privatur. 676 v. Collige. Privandus autē est Iure Patronatûs injustè comparato. 667. v. Intelligi. Comparat autem injustè, si solitariè absque universitate bonorum comparet, vel emat. ibid. 670. v. Ratio. Constructoris Ius Patronatûs exspirat, quando Ecclesia ex maiore parte collapsa non est usui, nisi simul dotaverit, & dos supersit. 673. v. Not. 3.

Quænam Iura Patronatûs Trident. sustulerit, quæ non? 674. v. 4. & 5.

Ius positivum cedit necessitati. 979. Reg. 4. 695. v. Collige.

Papa potest de plenitudine potestatis supplere defectus juris positivi, non autem juris naturalis. 525. Reg. 41. Supplet autē tantùm, quando in supplicatione exprimuntur defectus, vel quādo supplicatio signatur per: *Fiat, quod petitur*. ibid.

Ius privatum. 968. c. 12. Quilibet potest renunciare juri suo privato, non autem publico 884. ℣. Collige 2. Regulariter nemo plus juris in alium transferre potest, quàm constet, eum habere. 792. ℣. Consultus. Nemo est privandus jure suo, sine sua culpa. 788. v. Consultus. Exceptiones. ibid.

Ius publicum tripliciter potest esse favorabile; privatis personis, communitati, & utrisque simul. 237. ℣. Nota. Pacta privatorum, v. g. renunciatio privilegii, fori, non valent contra jus publicum in bonum communitatis latum: nec juramenta, quibus confirmantur, licitè servantur. ibid. ℣. Archiepiscopus. & seq. 238. ℣. Nec.

Ius quæsitum. Clausula: *Si non est alteri Ius quæsitum*, facit, ut rescripto non possit objici subreptio. 21. ℣. IV.

Ius quæsitum à Papa nunquam tollitur per quamcunque signaturam, sive concessionem, aut commissionem. ibid. & 518. Reg. 18. Posset tamen id Papa in beneficialibus ex plenitudine potestatis. ibid.

Ius sepulturæ passivum. 608. §. Tam.

Ius sepulturæ manet penes hæredem solum, nec transit ad fidei commissarium. 665. §. Aut.

Ius sepeliendi activum. ibid. §. Not. 2. Etsi. Monasteria hoc jure gaudent, si habeant populum, aut privilegium. 607. ℣. Not. 2. Etsi. Corpus sepultum in loco non habente jus, potest repeti ab ea Ecclesia, in qua debebat sepeliri. 607 §. Nota 3. Corpus. Ecclesiæ Parochiales habent fundatam intentionem sepeliendi suos Parochianos, ideo asserenti contrariū, incumbit probatio. 608. §. Colligitur Ecclesiam Parochialem.

Ecclesia ritè electa pro sepultura, potest agere, ut corpus alibi per vim sepultum, restituatur unâ cum beneficiis eius ratione perceptis. 608. §. Cùm quidam. & seq.

Iustitiarius est Iudex in causis secularibus, & profanis loco Domini sui. 710. §. Per. Clericis, multóque magis Religiosis prohibetur hoc officiū sub pœna suspensionis ab officio. ibid.

Iuvenes dolo, aut gravi errore inducti in monasteria, non sunt cogendi ad perseverandum. 206. §. Nota 3.

L.

LABOR, & industria docendi, etiam Theologiam, est absque simonia compensabilis pretio, licet scientia, & doctrina sint aliquid spirituale. 837. v. Not. 3.
Læsionis ultra dimidium in venditione remedium est restitutio in integrum. 566. v. Not. 2. Potuisse.
Laici seculares non possunt statuere de rebus Ecclesiæ. 5. v. Constitutiones. Item 8. ℣. Quòd laicis.
Laici peregrini non possunt primam tonsuram accipere in aliena Diœcesi, etiamsi Episcopus proprius sit suspensus. 129. ℣. Not. 2. Si.
Laicorum locus in Ecclesia, dum celebrantur Divina officia. 447. v. Laici. Si laici ab Episcopo moniti non desistant frequentare monasteria monialium, excommunicationi subdantur. 449. v. Monasteria.
Laici compellentes Prælatos, Capitula, aliósque Clericos ad submissionem Ecclesiarum, & bonorum, excommunicationem latæ sententiæ incurrunt. 558. v. Prohibet. n. 4. Similiter laici usurpantes aliquid de bonis Ecclesiæ ultra contractus legitimè initos. ibid. n. 5. Violantes immunitatem Ecclesiasticam, excommunicandi sunt. 557. c. 12.
Laici quibus Ecclesiæ custodia committitur, etiamsi non sint Patroni, possunt sibi reservare aliquod servitium, vel pensionem moderatam, non tamen auctoritate propriâ, sed Episcopi. 672. v. Panorm. Nullam habent de rebus spiritualibus (v. g. Decimis) concedendi, vel disponendi, ac consequenter nec judicandi potestatem. 623. c. 25.
Laici non teneant Ecclesias ad Firmum. 710. v. Sub.
Laicus non potest esse testis contra Clericum, nisi in criminibus exceptis, dummodo non sit inimicus, aut infamis. 798. ℣. Eundem.
Laicus infamis potest esse testis contra Clericum in criminibus exceptis, si etiam Clericus sit infamis. ibid.
Laicus accusans Clericum, repellitur, nisi suam, aut suorum injuriam prosequatur, aut crimen sit exceptum. ibid. Si autem Clericus infamis sit, potest etiam infamis laicus in criminibus exceptis eum accusare. ibid.
Laici Regulares, sive conversi carent voce activâ, nisi ex privilegio, consuetudine, vel fundatione illam habeant. 97. v. In Ecclesiis.
Laici etiam Religiosi non possunt judicare super Ecclesiis, aut personis Ecclesiasticis, etiam in favorem. 291. v. Potuit.
Constitutiones laicorum etiam Religiosorum, si immunitati Ecclesiasticæ adversentur, sunt invalidæ. 557. v. Volentes.
Latro capi potest etiam in alieno territorio 244. v. Not. 3.
Latrones publici non habent Asylum. 700. c. 6. 701. v. 4. Clerici in latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi, degradari debent, & detrudi in monasteria. 931. v. Clericos.
Laudemium est quinquagesima pars pretij, ex emphyteusi venditâ, debita domino pro honorario ab emphyteuta. 572. v. 2.
Laudum est sententia arbitrorum. 215. v. Not. 5. 216. v. Aut omnium. Si laudum expressè emologetur, sive approbetur à partibus, statim mandatur executioni. 217. v. Not. 3.
Legatum est donatio à defuncto relicta, ab hærede præstanda. 595. v. Nota denique. Filij in patria potestate constituti non possunt legare sine consensu patris: nisi peculium Castrense, aut quasi Castrense habeant. 611. v. Licet.
Legata etiam non pia, facta sine testamento, & institutione hæredis, valent etiam in foro externo, si per duos, vel tres testes probari possint. 596. v. Ex. Si legetur aliquid Episcopo, & aliquid Ecclesiæ Cathedrali, dividitur canonicè inter ipsum, & ipsam, nisi velint esse testatoris dispositione contenti. 602. v. Si. Nomine Legati Ecclesiæ facti (casu quo cum alio dividere debeat) non intelliguntur Legata in ornamentis, vel ad fabricam, luminaria, anniversarium, tricesimum &c. vel certis personis. 973. c. 31.
Legatum factum Episcopo à consanguineo, præsumitur affectu cognationis: ab extraneo verò, intuitu Ecclesiæ factum, nisi aliud exprimatur. 602. c. 15.
Legatum rei alienæ ignoranter consanguineo factum, de jure civili valet, non verò factum alteri: de Iure verò Canonico nec ad prius hæres compellitur. 596. v. Valde. Si moriens scienter leget cuicunque rem alienam, hæres jure civili compellitur eam tradere, & solvere Domino. 596. c. 5. 597. v. Nota. 2. Causam. Legatario tamen incumbit probatio. ib.
Legatum non vitiatur falsâ demonstratione. 749. v. Not. 6. Aditâ hæreditate, dominium rei legatæ mox transit in Legatarium. 597. v. Resp. 1.
Legata quando solvenda? & sub quibus pœnis? 597. v. Not. 1. & 3. Ad quem spectet executio Legatorum? 597. c. 6. Toto. Si Legatarius ingratus fuit testatori, hoc ignoranti, potest eius hæres agere contra Legatarium. 587. v. Not. 2. Etsi.
Legatum de bonis Ecclesiasticis continetur nomine alienationis. 554. v. Not. 3.
Legatus Principis secularis intelligitur per vocem: Missus. éstq; maior Comite. 697. v. Nota. 3. Per. Ei quo loco hospitandum? Ibid. c. 1.
Legati Archiepiscoporum vocantur Missi Dominici. 697. v. Not. 3. Per. De Legatis Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorúmque Prælatorum per se Canones non agunt, nisi quatenus ad hos quædam extendi, vel aptari possunt ob paritatem rationis. 163. v. Not. 1.
Legatus Apostolicus in communi intelligitur sub nomine Missus Dominicus. 697. v. Not. 3. Per. Et de his solis procedit Titulus Iuris. 163. v. Not. 1. Sunt autē quidam Legati merè Nuncij, & quidam Legati Iudices. 163. v. Not. 1. Item alij Legati à Latere, alij Legati missi, seu Nuncij, & alij Legati nati. Ibidem v. Not. 2. & seqq.
Legati merè Nuncii, sive Ambasiatores sunt illi, qui mittuntur ad aliquod nudum ministerium exercendum, v. g. ad excipiendum Imperatorem, vel Regem. 163. v. Not. 1. Quibus locis in Iure Canonico de his agatur? ibid.
Legati Iudices temporales, sive Gubernatores sunt illi, qui mittuntur ad Provincias, vel civitates status Ecclesiastici gubernandas. 163. v. Not. 1. & v. Qui, ad finem.
Legati Iudices spirituales in communi, sunt illi, qui mittuntur ad Reges, Principes, Respublicas, ut, vel semper ibi maneant, vel quam diu causa ipsis commissa durat. ibid. v. Not. 1. ad finem.
Omnes Ecclesiæ tenentur ad procurationes illis præstandas, non tantum, ad quas mittuntur, sed etiam, per quas transeunt. 682. c. 17. 683. v. Colligitur 2. & 685. v. Rursus. Quid agendum, si Legatus, aut Nuncius in aliquo loco diutius subsistere cogatur. 684. c. 23. Debentur illis etiam sumptus, & viaticum ab illis Ecclesiis, ad quas, ut Legati accedunt, etiamsi non visitent. 685. v. Nota. Quòd. Hodie tamen ferè consuetudo habet, ut nec procurationes quidem exigant, sed sumptus habeant à Sede Apostolica. ibid. Pœnæ eorum, qui Legatos Sedis Apostolicæ impediunt, vel omnino ejiciunt. 53. v. Impedientes. Consuetudo non admittendi Sedis Apostolicæ Legatos, reprobatur. Ibid. v. Decernit. In Provincia sibi commissa gerunt vices Principis, instar Proconsulis, aut Præsidis. 163. v. Neque. 167. v. Legatos, 398. v. Dicto. & seq. Possunt facere Statuta duratura etiam post egressum illorum. 166. v. Legatorum. Possunt delegare causas: sed post eorum discessum, re integrâ, exspirat delegatio: citatione verò partium perpetuatur. ibid. & v. Not. 2. Quod. Delegati eorum possunt subdelegare. 398. v. Dicto. & seq. 163. v. Not. 2. Quòd, & seq. 167. c. 2. In causis sui fori possunt procedere ad capturam, pœnam exilij, triremium, verberum, non tamen mutilationis. 193. v. Not. 1. Non possunt cognoscere causas aliis judicibus delegatis commissas, nec processum eorum impedire, nec sententiam irritare, sine speciali mandato: possunt autem eam confirmare, & exequi. 164. v. Quærenti. 804. v. Apostolicæ. Non possunt motu proprio Episcopum transferre, nec Ecclesiam Cathedralem alteri subjicere, nec Episcopatus dividere, vel unire, vel aliquid aliud facere, quod sit Summo Pontifici reservatum. 164. v. Obiurgat. 165. v. Licet. & seq. Ex quo Legatus causam aliquam refert Papæ, definit esse Iudex illius. 165. c. 5. Non possunt dispensare in gradibus consanguinitatis, & affinitatis etiam lege canonicâ tantùm prohibitis, sine speciali concessione. 770. v. Apostolicæ. Officium eorum cum morte Pontificis non exspirat. 163. v. Not. 2. Quòd. 167. c. 2.
Legati à Latere officium committitur solis Cardinalibus. 163. v. Not. 2. Ex. Præsente Legato à Latere, reliquis Legatis executio officij sui inhibetur. 166. v. Est. Potest Archiepiscoporum, Episcoporum, & exemptorum electiones confirmare ex officio: imò etiam Patriarcharum. 98. v. Si Abbas. In sua Provincia potest omnia, imo plus, quàm Episcopus in sua Diœcesi etiam potestate ordinariâ. 163. v. Metropolitico. & seq. Concurrit cum quovis Ordinario, etiam cum Patriarcha in conferendis beneficiis, quod alij Legati non possunt.

163. v. Not. 2. Quòd. 185. v. Roberto. 166. v. Statuit. Poteſt beneficia etiam Patronata conferre, ſi Patronus ſit Eccleſiaſticus, & jus aliunde habeat, quàm ex titulo patrimonij; non autem, ſi patronus ſit laicus, aut ſi Eccleſiaſticus id habeat titulo patrimonij. 165. v. Cùm igitur. & ſeq. 669. v. Not. Quòd. 675. v. Ex. Si Legatus conferat beneficium jam aliud obtinenti, niſi de illo ſpecialem mentionem faciat, collatio eſt nulla: niſi motu proprio contulerit. 177. v. Etſi. 167. v. Not. 1. & ſeqq. Non poteſt unam Eccleſiam conferre alteri Eccleſiæ, vel Clero, in præiudicium Iuris Diœceſani. 446. v. Ex. Poteſtas eorum conferendi beneficia non extendit ſe ad ea, de quibus ſpecialiter diſponitur in concordatis Germaniæ, vel aliarum nationum. 166. v. Not. 1. Quod.

Prohibentur ſibi reſervare maiores dignitates in Cathedralibus, & liberæ electioni, aut poſtulationi obſtaculum ponere. 167. v. Inhibet. Pendente unâ reſervatione in Cathedralibus, non poteſt aliam facere. ibid. v. Prohibet. Eundem Collatorem nec alibi debet duplici reſervatione gravare. ibid. v. Nec etiam. Legatione finitâ, exſpirant omnes reſervationes, quæ nondum ſunt ſortitæ effectum. ibid. v. Declarat.

Poteſt admittere permutationes beneficiorum, non autem reſignationes in favorem Tertij, nec poteſt alteri concedere, ut reſignationem recipiat, & alteri conferat. 573. v. Not. 2. Nomine. 830. v. Not. 7. 167. v. Prohibet. & ſeq. Non poteſt compellere Actorem, ut cauſam potiùs ad ſe, quàm ad Ordinarium deferat, quia inter Iudices concurrentes datur optio. 164. v. Not. 3. Etſi. Licet non poſſit ſe judicialiter intromittere in cauſam appellationis ad Papam in appellantis præiudicium, poteſt tamen ſe intromittere extrajudicialiter. 421. v. Not. 2. In cauſis merentibus privationem, vel depoſitionem, aliiſque maioribus, non poteſt procedere contra Epiſcopum, ſine ſpeciali delegatione Papæ, quæ niſi exhibeatur, non tenetur comparere Epiſcopus. 140. v. Not. 8. 164. v. Not. 3. Etſi. Poteſt tamen cauſam cognoſcere, an deponendus ſit: imò id poteſt etiam Archiepiſcopus. 164. v. Not. 3. Etſi. Poteſt abſolvere percuſſores Clericorum ab excommunicatione Canonis. 165. v. Licet. 166. v. Excommunicatos. 947. v. Vult. 949. c. 26.

Legatus miſſus, ſeu Nuncius Apoſtolicus non poteſt exercere officium ſuum præſente Legato à Latere in provincia Nuncij. 166 v. Eſt. Poteſt habere commiſſas plures provincias, & in qualibet tractare negotia omnium. 166. v. Nota. Per. Non poteſt beneficia conferre, niſi ſpecialiter ei indulgeatur. 166. c. 1. Percuſſores Clericorum poſſunt abſolvere in ſua Provincia, non autem alibi, nec aliunde ad ſe venientes, niſi adſit clauſula: *Cum poteſtate Legati de Latere.* 166. v. Excommunicatos. Etiamſi prædicta clauſula adſit, nunquam tamen in poteſtate æquantur Legatis Cardinalibus. 163. v. Qui.

Legatus natus non poteſt exercere officium Legati, quàm diu adeſt Legatus à Latere in eius provincia. 166. v. Eſt. Non poteſt conferre beneficia ſine ſpeciali conceſſione. 166. c. 1.

Legatus natus poteſt cognoſcere cauſas, pertinentes ad Epiſcopos ſibi ſubditos, non tantùm per appellationem, ſed etiam per viam ſimplicis querelæ ad ſe delatas. 163. v. Metropolitico.

Percuſſores Clericorum ne quidem in ſua provincia, etiamſi ſubditi ſint, abſolvere poteſt, niſi ex ſpeciali gratia id ipſi concedatur. 166. v. Excommunicatos.

Legislatoris eſt intendere illis, quæ plerumque, non quæ rarò fiunt. 452. v. Nota 2.

Legitimo eſt tertia pars, vel medietas bonorum pro numero filiorum: nam ſi filii ſunt quatuor, aut pauciores, debetur tertia pars. Si autem quinque aut plures, medietas. 602. v. Not. 3. 636. v. Not. Debetur ex bonis paternis, & maternis; inter quæ numeranda etiam ſunt, quæ parentes ab inteſtato acquirunt, detractis debitis. 602. v. Legitima. v. Not. 3. Debetur filiis non tantùm jure poſitivo, ſed etiam naturali: quia filii non poſſunt exhæredari ſine cauſa. 602. v. Legitima. v. Not. 2. 636. v. Not. Liberis mortuis debetur nepotibus legitimis. 602. v. Not. 2.

Legitima non poteſt imminui, aut gravari per legata, aut fideicommiſſa, ſed tantùm per debita. ibid. Non poteſt illi imponi dilatio, conditio, aut modus: & ſi adjiciantur, habentur pro non adiectis. ibid. Debet inter liberos æqualiter dividi. ibid. v. Not. 3. Aliæ duæ ſpecies legitimæ: videl. falcidia. & Trebelliana. ibid. v. Not. 4. In nulla harum trium legitimarum poteſt filius gravari, ut quidquam alteri reſtituat. 603. v. Textus.

Legitimatio per matrimonium. 777. c. 6. & v. Tanta. 775. v. Nota. 2. Ex. Extenditur hæc etiam ad matrimonia ſine dotalibus inſtrumentis contracta. ibid. v. Not. 2.

Legitimantur filii, etiamſi mater ſit inæqualis conditionis, aut concubina domi retenta, aut ancilla &c. ibid.

Legitimantur itidem, etiamſi nuptiæ mediæ cum alia perſona interceſſerint, eâque mortuâ primùm cum priori meretrice contrahant. 775. v. Not. 2.

Legitimantur, etiamſi matrimonium contrahatur primùm in articulo mortis, vel in ſenio, vel clandeſtinè, modò validè, uti ſit, ubi Trid. non eſt receptum. ibid. Denique eundem effectum habet matrimonium etiam ratum tantùm, licet non conſummatum. ibid. Ampliationes tamen hæ pleræque ſunt controverſæ quoad ſucceſſionem hæreditatis, ſaltem jure civili, quod in hac materia particulari videtur prævalere: non verò quoad alios effectus legitimationis. ibid. & 775. v. Not. 2. Ex.

Legitimati huiuſmodi admittendi ſunt ad ſucceſſionem in feudo, emphyteuſi, maioratu, & præferendi filiis ſecundis legitimis. 777. v. Not. 3. Poſſunt ad ſacros Ordines promoveri, quin etiam in Epiſcopos eligi, non tamen promoveri ad Cardinalatum. ibid. Excludunt ſubſtitutum, etiamſi teſtator dicat: *Si abſque liberis, ex legitimo matrimonio conceptis deceſſero.* ibid. Gaudent nobilitate parentum, & privilegio retractûs. ibid.

Legitimatio per approbationem Eccleſiæ. 779. c. 9. & ibid. v. Not. 3.

Legitimatio per diſpenſationem Papæ. 781. v. Temporalem. v. Licet. & ſeqq. Item 782. v. Not. 2. Quando. Papa poteſt legitimare filios etiam ex damnato concubitu natos. 778. v. Not. 2. Rationes, cur Papa filios Regis Francorum legitimaverit, non autem filios nobilis cuiuſdam Montis Peſſulani. 780. v. Nobilis. & ſeqq. 781. v. Non.

Legitimatio per Principem ſecularem. 782. v. Not. 3.

Lenocinium. Si maritus uxorem in adulterio deprehenſam retineat, lenocinij reus cenſetur. 865. v. Eius.

Leproſis propria Eccleſia, Cœmeterium, Presbyter à Concil. Lateran. permittitur. 694. v. Decernit. Presbyter talis non habet jus Parochiale, nec leproſi ſunt liberi à juribus Parochialibus. ibid. De hortis tamen ſuis, & paſcuis non cogantur dare decimas. ibid. Nec de novalibus à ſe excultis, aut nutrimentis animalium ſuorum. 619. v. 2.

Lepra impedit à promotione ad Ordines: promoto autem debet dari, vel Coadiutor, vel ſuſtentatio. 124. v. Nota.

Leproſi licitè excluduntur à cohabitatione cæterorum. 756. v. Qui. Liberè poſſunt ducere uxores ſanas, ſi inveniant 756. v. Cùm nemini. Ob lepram autem poſt ſponſalia contractā, diſſolvi poſſunt ſponſalia. 757. v. Conſultus & ſeq.

Lepra non dirimit matrimonium ante contractum, & ſemel conſummatum. 756. v. Nota 2. Morbum. Hinc tenentur ſibi mutuò debitum reddere, ſi alter petat, niſi cederet in notabile reddentis damnum. 756. c. 2. & v. Præcepto. & ſeq. Quæ autem ſcienter nubit leproſo, tenetur debitum reddere etiam cum contagionis periculo. 757. v. Not. 3. Si. Uxores ſanæ debent ſequi viros leproſos. & viciſſim; aut eis iniungi, ut continentiam ſervent, &, ſi non ſervent, excommunicari. 756. c. 1. & 2.

Lex in communi. 399. v. Cæteri. Diſpoſitiones legum ſolent fieri de caſibus frequenter contingentibus, & ad eos debent adaptari 154. v. Summa. Quando lex aliquid mandat fieri etiam verbis abſolutis. & obligatoriis, ſubintelligitur hæc tacita conditio: *ſi petatur.* 610. v. Vult. Indignus eſt beneficio legis, qui contra legem facit. 16. v. Poſt. Fruſtra auxilium legis invocat, qui committit in legem. 69. v. Poſt.

Conſuetudo irrationabilis nunquam præiudicat legi. 592. c. 8. Geſta contra legem ſunt nulla. 397. v. Nota 2.

Legis Chriſtianæ fundamentum eſt Deus, & Chriſtus, quo deficiente nihil ſuperædificari poteſt. 1. v. Multò.

Lex civilis an juſta ſit, ex præceptis juris naturalis, & gentium, ſive rectæ rationis deſumi debet. 1. v. Multò.

Lex commiſſoria, unde dicatur? 579. v. Pactum. In venditionibus eſt pactum, ut, ſi emptor ſtatutâ die pretium non ſolvat, venditio, & alienatio ſit nulla, ſi venditor velit. 579. v. Pactum. In oppignorationibus eſt pactum, ut, niſi ſtatuto tempore ſolvatur debitum, pignus fiat creditoris ibid. In oppignorationibus reprobatur, non autem in venditionibus ibid. v. Not. 2. Si tamen creditori ex defectu ſolutionis damnum

emergeret, potest de pignore solutionem procurare. ibid.

Si Iuramento confirmatum sit pactum, servandum est, quia sine peccato servari potest à jurante, licet creditor usuram committat. ibid. v. Not. 3.

Lex Diœcesana interdum sumitur laté pro tota jurisdictione Episcopali, 209. v. Reliqua. Quomodo Lex Diœcesana differat a lege jurisdictionis Episcopalis, difficulter explicatur. 174. v. Nota 2. & seqq. Cur divisio hæc nova fuerit introducta? Ibid. v. Not. 4. Ad legem Diœcesanam spectant omnia, à quibus monasteria omnia jam olim (antequa exemptiones universales inducerentur,) particulari quâdam exemptione erant immunia. 174. v. Not. 4. Tales leges Diœcesanas possunt Episcopi facere pro suis Diœcesibus in Synodo, imo, & extra, ex justa, & urgente causa. 180. v. Apparet. Lege Diœcesanâ subiecti Abbates, & Sacerdotes ab Episcopo ad Synodum, & obedientiá censuris compelli possunt. 181. v. Rescribit. Lex Diœcesana, & sententia secundùm eam lata non obstat agenti, secundùm legem jurisdictionis. 173. v. Cùm Abbas.

Lex Divina: Non concupisces; non prohibet indeliberatos concupiscentiæ motus, sed voluntarios, & deliberatos. 4. c. 4. Hos dum prohibet, omnia mala & peccata prohibita censentur. ibid. Vide etiam: *Lex Novi*, *Lex Veteris Testamenti.*

Lex Ecclesiastica non tantùm ex lege naturæ, ut Civilis; sed etiã ex lege Divina, & præceptis fidei derivatur. 1. v. Multò. Vide etiam: *Ius Canonicum.*

Lex Falcidia dicitur ab authore Falcidio, qui statuit, ut, si hæreditas aliqua sit meris legatis exhausta, aut nimiùm gravata, quarta pars totius hæreditatis de singulis Legatis (exceptis piis) detrahatur, & hæredi instituto detur. 602. v. Not. 4.

Lex humana meritò mutatur ex causa publicâ necessitatem, vel utilitatem concernente, præsertim, si periculum animarum accedat. 772. v. Quartum.

Lex irritans ex natura sua ligat etiam ignorantes quoad actûs nullitatem, non autem quoad pœnam. 3. v. Quod. Simpliciter adimit valorem actui, nisi habeat conditiones ad valorem requisitas. 741. v. Qui.

Lex jurisdictionis Episcopalis, 174. v. Not. 2. & seqq. Ibid. v. Nota igitur.

Lex naturalis nullâ consuetudine, vel præsumptione contrariâ invalidatur. 598. v. Not. 4.

Lex Novi Testamenti, seu Evangelica. 4. v. Translato. 772. v. Quartum.

Lex pœnalis laicorum per se, & directè non ligat Clericos. 8. v. Nota denique.

Lex positiva. Vide: *Ius positivum.*

Lex privata charitatis Dei, vel instinctûs Spiritûs sancti. 721. v. Privatâ. 638. v. Hoc.

Lex publica est lex DEI, & Ecclesiæ, sive Canonum, quæ omnes obligat. 721. v. Privatâ.

Lex Trebelliana dicitur ab anthore Trebellio, qui statuit, ut quarta pars hæreditatis detraheretur de tota hæreditate, daretùrque hæredi, si rogatus est, ut hæreditatem alteri restituat. 602. v. Not. 4. In substitutione obliqua, seu fideicommissaria locum habet deductio Trebelliana: non autem in substitutione directa. 603. v. Si.

Lex Veteris Testamenti, sive Mosaica non obligat Christianos, aut alias gentes ullá sui parte, neque in Ceremonialibus, neque in judicialibus, nisi quatenus Iuri Canonico inseritur. 864. v. De. 928. v. Coniungimus. Potest tamen à Legislatore induci judicialium observatio. 928 v. Coniungimus. An omnia, quæ sunt in Deuteronomio, servari debeant in novo testamento. 780. v. His. 781. v. Not. 2. Quod. Quæ in Ius Canonicum recepta sunt, non obligant, quatenus à Moyse, sed quatenus à Vicario Christi mandant. 928. v. Coniungimus.

Legis obligatio. In dubio, an sit sub pœna tantùm, vel, etiã sub culpa? aut sub culpa veniali tantùm, vel sub mortali? recurrendum est ad consuetudinem receptam. 48. v. Altera.

Legis interpretatio per consuetudinem. 47. v. Optima. & seq.

Cui non conveniunt verba legis, nec etiam convenit dispositio. v. 30. v. Non de. Dispositio indefinita, quæ nemini, nisi concedenti præiudicat, æquipollet universali. 913. v. Indefinitè.

Lex nova non respicit præterita, sed tantùm continet futura. ib. & 3. v. Rem. 9. v. Declarat. 62. v. Non solùm. Dispositio facta de hominibus habet locum etiam in fœminis: facta autem de Monialibus, non habet locum in Monachis; nec facta de Abbatibus in Abbatissis. 102. v. Cùm. Ratio legis non restringitur per exemplũ appositũ, sed ampliatur ad omnem casum, in quo ratio legis locum habet. 427. v. Not. 2.

Libellus definitur ex Corvino, & Glossa. 247. v. Nota. 1. Alius est civilis, seu conventionalis, alius criminalis. ibid. v. Not. 2. Quid, & quomodo in utroque exprimendum sit. ibid. & 248. v. Terra. & seq. Nomen actionis de Iure Canonico non est necessarium. ibid. Est autem necessaria causa petendi, ut sciatur, an actio sit personalis, vel realis? ibid. Ob quas causas libelli oblatio sit introducta. 247. v. Not. 3.

Reus non tenetur statim libello oblato respondere, sed conceduntur ipsi de Iure 20. dies. Qui tamen per Iudices frequenter coarctantur. ibid.

Libellus debet esse clarus, saltem post actoris declarationem. 248. v. Not. 4. Sententia super libello evidenter inepto lata est nulla, etiamsi reus nihil apponat. ibid. Errores libelli quò usque corrigibiles? Ibid. v. Not. 5. & 6. Ad corrigendum substantialiter libellum post litem contestatam non sufficit partium consensus, quia obligantur instantiæ. ibid. v. Not. 6. In causis summariis non est opus libello, sed in plenariis. 247. v. Not. 1. Ordinariè non sufficit libellus generalis, nec incertus, neque alternativus. 248. v. Terra. Casus, in quibus sufficit libellus generalis. 249. v. Quare. Alij casus, in quibus sufficit libellus alternativus. ibid, v. Libellus. Possunt in uno libello cumulari plures actiones: & quid tum faciendum Reo, ac Iudici? ibid. v. Etsi.

Libertas Ecclesiastica idem significat, quod immunitas Ecclesiastica. 697. v. Not. 3. Immun. Partus sequitur ventrem quoad libertatem, aut servitutem de Iure communi. valet tamen statutum speciale, aut consuetudo, ut sequatur conditionem patris. 758. v. Cuius. In dubio judicandum est pro libertate: ibid. v. Not. 2. In. Matrimonia debent esse libera, in contrahendo, & dissolvendo. 792. v. Not. 2. Non. Servi, & liberti expositi à dominis suis, acquirunt libertatem, & ingenuitatem. 849. v. Si. & seq. Omnimoda libertas, & exemptio contra Papam præscribi non potest, quamvis possit contra alios. 385. v. Dico 2. Libertas, & exemptio in temporalibus præscribi potest etiam contra supremum principem, sed non, nisi à Principibus, & Magistratibus Rerumpublicarum. ibid. v. Dico 3.

Limites, seu termini territorij temporalis nihil habent commune cum terminis jurisdictionis spiritualis. 659. v. Nota. Ex situ intra limites rectè infertur jurisdictio Domini super illa bona, non autem proprietas. 386. v. Sicut.

Lingua Hebraica, & Chaldaica docenda in Romana, Parisiensi, Oxoniensi, Bononiensi, & Salamantina Academia, & quidem à duobus. 838. c. 1. Origo linguæ Hispanicæ, Gallicæ, Italicæ. 576. v. In. Si persona provisa, vel providenda nesciat linguam loci, provisio, vel mandatum providendi nullius est roboris. 518. Reg. 20.

Liquida, Regula hæc: Non sacrum, accessione ad sacrum, fit sacrum. locum potissimùm habet in liquidis, in aliis fortasse non item. 689. v. Oleum.

Lis à contentione limitis nomen sumpsit. 967. c. 10. Nomen litis est generale, & potest intelligi tam de litibus extra, quàm intra judicium exorientibus. 421. v. Hoc. Ad lites, & alienationes bonorum Ecclesiasticorum, tantùm vocandi sunt præsentes, etiamsi pars maior absit. 183. v. Videtur.

Lis pendens quid? & quando? 289. v. Dicitur. 292. v. Cùm.

Lite pendente nihil innovandum circa merita causæ, etiamsi actor in possessionem mittatur. 289. v. Continuatur. Lite pendente de electione unius, aut plurium, non potest procedi ad novam validè. 291. v. Si. & seq. Lite pendente inter plures de beneficiis, etiamsi possidentes cedant, non sunt conferenda aliis, donec lis absolvatur. 292. v. Si. & seq. Si autem possidens lite pendente moriatur, poterit quidem successor litem cum actore prosequi, sed non de novo incipere. ibid. v. In illo statu. Lite pendente in curia de beneficio, si uterque litigantium moriatur in curia, collatio redit ad Pontificẽ. Si uterque extra, ad ordinarium collatorem. Si unus in curia, alter extra, attenditur, quis possederit, & ubi mortuus? ibid.

Lite pendente, possessor non potest removeri à possessione, potest tamen fieri sequestratio fructuum in causa dilapidationis. 294. v. Fructus. v. Ab. Lite pendente super matrimonio, non est prohibendus matrimonij usus, antequam accusatio probetur: imò nec pòst, ante sententiam, aut saltem conclusionem in causa. 290. c. 1. *Lite pendente* super priori

mon-

matrimonio, non dirimitur matrimonium sequens, dummodo prius reperiatur invalidum fuisse. 722. §. Pendente. Lite pendente potest Reus uti jure suo non improbato à lege, licet contra illud ipsum jus agatur. 433. §. Cùm inter. & seq. Lite pendente inter Prælatum, & subditos, debet Prælatus abstinere à negotio, super quo lis pendet, & à dependentibus ab illo. Subditi verò debent Prælato in reliquis obedire. 811. c. 26.

Literæ Apostolicæ quomodo clausulandæ, & expediendæ? 524. Reg. 39. & seqq. 529. Reg. 59. De literis in forma: Rationi congruit. 516. Reg. 10. Literæ de simplici justitia. 884. §. Literas. Facilè conceduntur. ibid. Prælati in curia Romana promoti, vel confirmati, vel consecrati, vel benedicti, sine literis Apostolicis suas Ecclesias accedere, vel bona earum administrare nec præsumant, nec recipiantur sub gravibus pœnis. 104. §. Sancit. Sex abusus literarum Apostolicarum, & pœnæ abutentium. 34. c. 43. & §. Super. 35. §. Ampliantes. Vide etiam: *Rescripta.*

Literæ commendatitiæ. 462. §. Hoc. Clericus alterius Diœcesis absque commendatitiis literis sui Episcopi, non debet recipi, sine Apostolicæ Sedis mandato. 462. §. Clericus. & seq. Nec debet permitti celebrare, aut Sacramenta administrare. ibid.

Literas dimissoriales dare non possunt Abbates, & Prælati Clericis secularibus, exceptis illis, qui Episcopalem, & temporalem jurisdictionem in Parochos exerceant, sub pœna suspensionis ab officio, & beneficio per annum, ipso jure incurrenda. 130. §. Clericos.

Literæ dimissoriales supponũt, Titulum mensæ jam haberi. 502. §. Fundamentum. Ordinans laicum scienter sine dimissorialibus sui Episcopi, per annum suspensus est à collatione primæ tonsuræ. Et in dubio præsumitur scivisse. 129. §. Not. 2. Si. Promoti sine dimissorialibus, suspenduntur, &, si suspensi ministrent, fiunt irregulares. 519. Reg. 24.

Literæ petitoriæ beneficiorum facere debent mentionem eorũ, quæ possent Papam retrahere, vel reddere difficiliorem ad concedendum: & omnia, quæ jura mandant exprimi. 24. ℣. Nota 3. Non. & 30. Ecclesiasticum. In literis his debet petens etiam mentionem facere pensionis, siquam habet. 29. ℣. De illis. Item beneficij modici, & non competentis. 33. §. Si proponente.

Literæ petitoriæ Indulgentiarum debent exprimere omnes jam concessas à Papa, vel Episcopo. 528. Reg. 53. Qui petit Indulgentias ad instar aliarũ, debet eas specificare. ibid. Reg. 54.

Litigij vitium, seu litigiosus contractus dicitur, cùm quis rem litigiosam in judiciũ deductam transfert in alium lite pendente; sive sint res, sive actiones. 291. §. Vitio. Pœna litigiosi contractùs est, amissio pretij, & restitutio rei litigiosæ. ibid. Potest tamen res litigiosa alienari in aliquibus casibus jure civili expressis, quando judicium est speciale videlicet nomine dotis, donationis ante nuptias, transactionis, divisionis, hæreditatis &c. ibid. v. In. In universalibus judiciis Prætor quandoque permittit fieri alienationes, videlicet pro impensis funeris, solutione debiti, cibariis familiæ &c. ibid.

Locatio. 569. v. Tempore. Differentiæ duæ inter locationem, & venditionem. 570. v. Not. 2. Si merces non sit pecunia, erit alius contractus, v. g. Do, ut Des. 569. v. Tempore. Merces locanti debita, sive pretium conductoris pro re locata vocatur Pensio, Canon, Firma. 569. v. Tempore. 570. v. Propter. 618. v. Apparet. 623. v. Cùm quilibet. Laici non teneant Ecclesias ad Firmam. 710. v. Sub.

Locatio perpetua Bonorum Ecclesiasticorum prohibetur, & annullatur. 554. v. Not. 3. 556. v. Cùm. & seq. 559. v. Prohibet. Si Ecclesia tale locatum recipiat, non ipsa, sed auctor locationis tenetur ad refundendum pretium: &, si non habeat, unde solvat, debet luere emptor. 556. v. Cùm. & seq. Non prohibetur locatio rerum, etiam immobilium exigui valoris. 560. v. Nota 2. Terræ de sylvis extirpatæ, & arabiles factæ hodierno jure sub annuo censu concedi possunt extirpatoribus, aut eorum filiis, nisi alibi utilius elocari possint. 556. v. Terræ. Episcopo licet bene meritis agella, vel vineolas concedere, quas beneficiatus plantavit, & per vitam possedit. 593. cap. 5. Ad modicum tempus (id est trienij, aut infra) non prohibetur locatio. 558. v. Perpetuo. Vbi consuetudo est legitimè præscripta, possunt Bona Ecclesiastica ultra triennium elocari. 560. v. Nota 2. Si non elocentur ipsa prædia, seu fundi, sed soli fructus, in septennium locatio fieri potest. 836. v. Not. 2. Si res locata quolibet triennio unum tantùm fructum ferat, potest locari in novem annos: si quolibet biennio unum, in sex annos. 560. v. Locationem. Cum universitate rerum locatarum transeunt quoque actiones, jura, servitutes, & onera in locatarium: etiam Ius Patronatûs. 667. v. Not. 2. Ex locatione non efficaciter probat locator dominium rei. 336. v. Per. Ante tempus finitum, nec locator, nec alius conductor potest rem locatam repetere. 570. v. Not. 3. 569. v. Cùm Episcopus. Locatore ante finitum tempus mortuo, vel cedente &c. successor non tenetur stare locationi factæ, nisi facta sit cum cõsensu Papæ. 560. v. Not. 3.

Loca pia. 559. v. Prohibet.

Locus exemptus æquiparatur loco extra Diœcesin existenti. 10. v. Extra.

Locus publicus sumitur pro profano. 697. v. Not. 3. Per.

Luctus per annum. 794. v. Ex. Iure Civili mulier nubens tempore luctûs, est infamis: non autem Iure Canonico. ibid. vers. Est.

Ludi theatrales scurriles prohibentur Clericis; leves, & profani in templis. 450. v. Non.

Luminaria Ecclesiæ. 603. v. De.

Lusus cum laicis non est prohibitus Clericis, nisi talis sit, qui dedeceat statum Clericalem. 852. §. Glossa Lic.

Luxuria. 870. §. Rectè.

M.

MAIOR, & sanior pars Capituli. 551. v. A maiori. Ibidem, cap. Cùm in cunctis. ibid. v. Not. 2. & v. Not. 3. Item 552. v. Summa. Et v. Colligitur.

Maior pars Capituli cum Superiore potest ex justa causa aliquid statuere in præiudicium sociorum, & successorum. 5. v. Neque obstat. Quando maior pars Capituli delinquit, si minor expresè contradicat, non censentur peccare omnes, nec omnes puniuntur: si autem expresè non contradicat, sed taceat, censetur consentire. 55. v. Consilio.

Maiores olim dicebantur Tritavo superiores. Parentes verò usque ad Tritavum. 966. c. 1.

Maledicus contra Romanam Ecclesiam ita puniendus est, ut alios pœna absterreat. 890. c. 1.

Maleficium luere non debet uxor. 578. v. Not.

Malitia supplens ætatem. 736. v. Not. 3. & c. 9.

Mancipium strictè dictum nullus Christianus potest esse Iudæi. 839. v. Nullum. Si Iudæi emant Christiana mancipia, tenentur ea intra dies 40. vendere. 3. v. Cùm multa. Redimi possunt à quolibet Christiano 12. solidis, etiam illi, qui aspirant ad fidem, & à Iudæis impediuntur. 839. Sancit. & seq. Redemptus nõ potest cogi, ut serviat Redemptori, sed si restituat pretium, est liber. ibid. v. Nullum. Si non statim habeat pretium, serviat ei, donec pretium compensetur. ibid. Si nemo eum redimat, nihilominus est liber: & tunc protium, vel ostiatim quærat, vel quinquennium operas Iudæo præstet. ibid.

Mancipia Ecclesiastica ordinariè non possunt Angariari ad onera personalia laicorum. v. g. ad vigilias. 698. v. Not. 2. Textum.

Mancipia Ecclesiastica sunt res Deo dicata, & ideo ad humanos usus transferri non debent. 572. v. Placet. Non sunt permutanda cum secularibus, aut hoc ipso libertate donari debent; non autem vicissim illa, quibuscum permutantur. ibid. v. Mancipia. 573. v. Iniustum.

Mancipia fugitiva possunt vendi, non autem alia. 572. v. Placet. In servum cum licentia domini sui ordinatum, nihil juris retinet dominus. 605. v. Textum. Si tamen in manumissione Dominus reservavit sibi quasdam operas spirituales, sive officia Divina, potest eas à vivo exigere. ibid. Si Ordinatus moriatur, nihil debetur Domino. ibid. Peculium eiusmodi Sacerdotum mortuorum sub Anathemate præcipitur in quatuor partes dividi. Sed cum rigorosa servitus inter Christianos, saltem in his Regnis exoleverit, etiam divisio hæc in praxi non habet usum. ibid. Vide. *Servus.*

Mandans dicitur rem verè facere, quoad juris effectum. 336. v. Ratio.

Mandatum procuratorium. 195.

Mandatum procuratorium utroque jure non inficeretur, si quis diceret: constituo te asinum meum, dummodo aliunde constaret

by Google

ſtaret de intentione, quòd voluerit ipſum conſtituere Procuratorem. 198. v. Nota. Coniunctus poteſt agere pro coniuncto, ſine mandato procuratorio. 197. v. Si de.

Mandatum Procuratori datum durat tam diu, quàm diu mandantis voluntas. 30. v. Mandatum. Vide etiam: *Procuratorum admiſſio.*

Mandatum providendi intra fines ſtrictiſſimè ſervandos. 498. v. Ratio. v. Cùm. v. Si cui. & ſeq. Epiſcopus juſſus providere pauperi, non tenetur ad id, ſi pauper aliunde beneficium acquirat. 499. c. 30. Si mandetur alicui provideri de beneficio ſpectante ad collationem Epiſcopi, poteſt conferri devolutum à Capitulo ad Epiſcopum, vel ab Epiſcopo ad Papam, non verò devolutum ab Epiſcopo ad Capitulum. 504. c. 5. De ſecunda dignitate curata, vel electiva nulli poteſt provideri, niſi in ipſa conceſſione exprimatur. & non tantùm circa finem mandati, ubi de executione agitur. 503. c. 1. De hoſpitalibus, leprodochiis &c. nulli poteſt provideri, etiamſi Eccleſias, Capellas, Decimas &c. habeant; niſi in literis Papæ, vel Legati exprimatur. ibid. c. 2.

Si mandetur alicui provideri de beneficio ſpectante ad collationem Capituli, ſive ab omnibus, ſive ab uno nomine omnium conferantur, omnia comprehenduntur: non autem, quæ ſinguli conferunt, niſi adſit clauſula: *Communiter, vel diviſim.* ibid. c. 41. Quid fieri poſſit, vel debeat, ſi mandatum dicat: Provideatur huic de beneficio, *quod duxerit acceptandum.* Aut: quod infra menſem à vacationis notitia duxerit acceptandum. 544. v. Eſt. v. Ob, 545. c. un.

Mandatum providendi de aliquo beneficio intelligitur tantùm de primo vacaturo, non de ſecundo &c. 544. v. Colligitur.

Quandonam collatio beneficij contra mandatum providendi facta ſit valida, vel non? 544. v. Si. & ſeqq.

Mandatum providendi factum etiam motu proprio, & cum derogatione Reg. 26. Cancell. De benef. vacaturo per promotionem, ſi data diem actualis promotionis antecedat, eſt nullum. 519. Reg. 26. Si plura mandata providendi concurrant, eo ordine debent impetrantes accipere præbendas, quem Pontifex præſcribit. 545. v. Iſtud. Inhabilitas ætatis, vel alterius conditionis ante proviſionem implendæ non impedit impetrantem, quin illi poſſit poſt expletam conditionem per idem mandatum provideri: Inhabilitas autem excommunicationis, quę ipſam impetrationem irritat, etiamſi ceſſet, proviſioni obſtat. 498. v. Sed. & ſeq.

Mandata de providendo per Concil. Trident. ſunt ſublata, exceptis primis precibus Cæſaris. 39. v. Res.

Manifeſtum quandoque accipitur pro notorio. Sic offenſa manifeſta dicitur, quæ vel per Confeſſionem, vel per probationem legitimam, vel per rei evidentiam &c. nota eſt. 971. c. 24. & v. Capitulum. Propriè autem manifeſtum dicitur, quidquid probari poteſt, licet non prædictis tribus modis. Ibid. v. Capitulum. Utro modo accipiatur, quando abſolutè ponitur? diſcerni debet ex materia ſubiecta, & uſu loquendi. ibid. In dubio accipi debet propriè. ibid.

Manſionarij vocantur Aſſiſii, ſive Vicarij chori. 466. v. Aſſiſios.

Manſus eſt tanta quantitas terræ, ex qua poſſit vivere ruſticus cum familia ſua; & præterea cenſum Domino dare. 677. v. Not. 2. Varias. Variæ Etymologiæ huius vocis. ibid.

Manſus complectitur Decimas, domos, areas, hortos &c. ibid.

Manumiſſio ſervorum Eccleſiæ permittitur Sacerdotibus illis, qui vel aliquid Eccleſiæ ſuæ relinquunt, vel aliqua prædia, vel familias illi acquirunt. 555. v. Sacerdotis. In manumiſſione poteſt apponi conditio, quâ non ſervatâ libertas rurſus perdatur. 745. v. Monaſterium. Debent tamen manumiſſi manere ſub dominio Eccleſiæ, eiúſque utilitatem proſequi. ibid. & ſeq. Epiſcopi qui nihil ex proprio Eccleſiæ conferunt, libertos ex mancipiis Eccleſiæ facere non præſumant. ibid. v. Epiſcopi. Succeſſor tales libertos ad Ius Eccleſiæ revocet. ibid. Donatio cauſâ manumiſſionis facta, valet etiam inter coniuges. 793. v. Not. 2. Multis.

Manzeres dicuntur filij, qui ex ſcorto concipiuntur. 777. v. Nihilominus.

Marabatinus genus antiquæ monetæ in Portugallia, cuius mentio fit. 910. v. Condemnârunt.

Maritus in materia favorabili comprehendit ſponſum de futuro. 713. v. 2.

Mater dicitur aliquando etiam Avia, & Proavia &c. 966. c. 2.

Matrimonium in communi eſt coniunctio maris, & fœminæ individuam vitæ ſocietatem retinentium. 713. v. Not. 4. Initum inter Chriſtianos eſt verè Sacramentum. Ut definivit Lucius III. Concilium Florent. & Trident. 714. v. Tranſgreſſor. Contrahitur conſenſu mutuo, & legitimo viri, & mulieris. 713. v. Not. 4. 727. v. Conſultus. Fundamentum autem conſenſûs mutui eſt ſufficiens judicium: qui enim non intelligit, quid ſit nubere, non poteſt conſentire. 717. v. Idonei. Hinc ebrij non poſſunt contrahere matrimonium, neque furioſi, & amentes, niſi habeant lucida intervalla. ibid. v. 727. v. Cùm R. & ſeq. Tempore autem lucidi intervalli contrahere poſſunt, nec furor rediens dirimit matrimonium. ibid. v. Legitimus. Conſenſus debet ſufficienter exprimi. 727. v. Verba. Qui dicit: Ex hoc tempore habebo te in uxorem. contrahit matrimonium, & non tantùm ſponſalia. 718. v. Cùm Andreas. & ſeq. Verba contrahentium accipienda ſunt iuxta communem uſum loquendi, etiamſi unus dicat, ſe non, aut aliter intellexiſſe. 717. v. Ad. Si tamen ſatis exprimerent, quòd v. g. tantum ad tempus velint contrahere, matrimonium foret nullum defectu conſenſûs perpetui. ibid. Si adſint verba, deſit autem conſenſus, etiamſi ſequatur copula, in foro conſcientiæ non eſt matrimonium. 728. v. Quod. In foro autem externo cenſeretur verè cõtraxiſſe, etiamſi in nomine ſuo dolum feciſſet, & re ipsâ non conſenſiſſet. ibid. Omnibus permiſſum eſt matrimonium, quibus à jure non eſt interdictum. 728. v. Pendente. Conſuetudo tamen poteſt habiles inhabilitare ad matrimonium. 770. v. Not. 2. In. In matrimonio reperiuntur tria bona. Fides, Proles, & Sacramentum. 720. v. Not. 2. Ex.

Matrimonij accuſator. 388. v. Accuſatore. 783. v. Not. 1. & Not. 2. 784. c. 3. 785. c. 6. 786. c. 3.

Matrimonium B. V. cum S. Ioſepho. 747. v. Not. 3. & ſeq.

Matrimonia talia potiùs ſunt admiranda, quàm imitanda. 721. v. Not. 3.

Matrimonium clandeſtinum. 739. v. Clandeſtina. Multæ illius ſpecies aſſignantur à Doctoribus, ſed verius eſt, eſſe tantùm duas: videl. clandeſtinum ſimpliciter, & Clandeſtinum ſecundùm quid. ibid. Simpliciter clandeſtinum eſt illud, cui deſunt teſtes, & vel maximè Parochus, ita, ut nullo modo probari poſſit. ibid.

Matrimonia ſimpliciter clandeſtina ante Concilium Lateranenſe, imò ſemper fuerunt prohibita. 739. v. 1. 740. v. Not. 4. In Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. renovata eſt prohibitio, & ne quis Sacerdos talibus interſit. 739. v. 1. Concilium Tridentinum ea penitus annullavit juſtiſſimis de cauſis, quæ recenſentur. ibid. v. Not. 4. Irritatio hæc Tridentini procedit de illis locis, ubi Tridentinum receptum eſt. 741. v. Qui. In his locis nec ignorantia, nec neceſſitas juvat. ibid. Aliqui tamen excipiunt caſum, quo conſtitutus in articulo mortis ducit concubinam pro bono prolis. ibid. In aliis locis, ubi Tridentinũ receptũ non eſt, contrahere clandeſtinè validum quidem, ſed illicitum eſt. 741. v. Cæteroquin. Excipit Caietanus quinque caſus, quibus ibi etiam licitum ſit. ibid. Si quis clàm deſponſaverit aliquam, & mulier, vel vir neget, viro incumbit probatio. 738. c. 1. Super Copula autem facta creditur viro affirmanti contra mulierem negantem. 738. v. Viro. 733. c. 6. Ubi deficit omnis probatio matrimonij, non eſt exigendum juramentum, ſed credendum ſimplici verbo, niſi cedat in alterius præiudicium. 739. v. Nota. Ubi. Quando autem adeſt aliqua ſuſpicio, vel præſumptio pro matrimonio contracto, juramentum eſt exigendum. 733. c. 6. 736. c. 10. 739. v. Nota. Ubi.

Si quis clàm contrahat in gradu prohibito etiam ignoranter, proles ſic ſuſcepta prorſus illegitima cenſeatur. 739. v. 1.

Clandeſtinè copulatis etiam in gradu conceſſo pœnitentia iniungatur. Ibid. Secundùm quid clandeſtinum matrimonium eſt, in quo ſine juſta cauſa, aut diſpenſatione omittuntur denunciationes. 739. v. Clandeſtina. Si ex cæteris ſolemnitatibus aliquid omittantur, minùs quidem ſolemne, non tamen clandeſtinum erit. Ibid. Si & denunciationes omittantur, & impedimentum dirimens, v. g. gradus prohibitus interveniat, quænam pœnæ incurrantur? 739. v. 1. & v. Not. 2. 740. v. Ducor. 741. v. Qui. 775. v. Filij.

Matrimonium Clericorum, Minorum, & Religioſorum non Profeſſorum. 448. v. Clericus ſinc. Si Clericus in minoribus matrimonium ineat, iuxta communem eo ipſo eſt privatus beneficiis, eique ipſo jure vacant, quidquid dicat Rodriq. 456. v. Ad. Publicè uxorati non ſunt admittendi ad publicas dignitates Eccleſiaſticas. 458. c. 8. Non ſunt admittendi ad

Ecclesiastica beneficia, vel sacros ordines, vel administrationes. 457. c. 2. Acquisitis post matrimonium beneficiis privandi sunt per Episcopum: si autem Episcopus ea scienter illis contulit, per Superiorem spoliari debent. 458 c. 5. Si tamen uterque, vel saltem Clericus cum consensu uxoris vovit castitatem perpetuam, & unicam virginem habuit, licet forte à se prius corruptam, potest beneficia retinere, & obtinere. 457. c. 2. Possunt etiam habere beneficia per modum stipendij laboris, si sint v.g. Æditui, Organœdi. Ibid. v. Cùm.

Quo sensu Clericis coniugatis tribuatur immunditia, ideóque Sacramentis tractandis censeantur indigni? Ibid. c. 3.

Si quid Ecclesiis, quibus intitulati erant, de possessionibus, aut aliis bonis suis contulerunt, id ipsis ab Ecclesiarum ministerio, & beneficio sequestratis, restitui debet. Ibid. & v. Not. 2. Quæ autem aliis Ecclesiis, quibus intitulati non erant, donaverunt, vel etiam suæ in certis circumstantiis, non recuperant, nisi gratia fiat. Ibid. Clerici coniugati, si habitum, & tonsuram deferant, & alicui Ecclesiæ deserviant, nec sint bigami, gaudent privilegio Canonis, & Fori. 459. c. un. 448. v. Clericus fine. Qui tantùm dolo resumunt, aut retinent tonsuram, in pœnam doli patitur Papa principibus debita obsequia præstare. Ibid. c. 9. Qui secularia negotia tractant, non sunt urgendi ad tonsuram deferendam, quia nihil confert. 458. c. 7. 448. v. Clericus fine. Vide etiam: *Clericus coniugatus.*

Matrimonium Clericorum in sacris Ordin. 749. v. Not. 1. v. De. Nunquam licuit sive in Græca, sive in Latina Ecclesia post sacros Ordines matrimonium contrahere. Ibid. v. Not. 2.

Græcis tamen licet post matrimonium sacros Ordines suscipere, & matrimonio antea contracto uti etiam in Sacerdotio: non autem Latinis. Ibid. Imò nec Græcis permittebatur usus matrimonij eo tempore, quo Altari serviendum erat. Ibid. In sacris Ordinibus contrahens ita fit irregularis, ut nec in susceptis ministrare, nec ad altiores admitti possit. 750. v. Nota. Imò fit suspectus de hæresi. 458. v. Illud. Si tamen pœnitentiam agat, potest illi per dispensationem officium amissum restitui, &, si perfectæ vitæ sit, etiam ad altiores promoveri. Ibid. Vide etiam: *Matrimonium Sacerdotum.*

Matrimonium conditionatū. Matrimonio non potest addi conditio de futuro, sicut aliis contractibus; licet possit addi sponsalibus. 746. §. An. §. Not. 2. Quales universim conditiones matrimoniis adijci possint, & quæ non? 746. c. 5. & §. Not. 2. 747. c. 7. & §. Contra. §. Not. 2. Has. & seqq. 748. v. Not. 1. & seq. § Quin. § Si. Item §. Quæ. & §. Not. 3. §. Not. 4. §. Not. 5. 745. §. Frangatur. 749. §. Id. Præter conditiones matrimonio, aliisque contractibus addi possunt tria, videlicet demonstratio, modus, causa. 744. §. Not. 3. Exempla ibid. Demonstratio, & causa, nisi transeant in conditionem, nunquam suspendunt, sive vitiant matrimonium, qualescunq; sint. 749. §. Not. 6. Non referuntur per se ad substantiam matrimonii, sed ad famam, divitias, nobilitatem &c. nisi involvant errorem personæ, aut conditionem. Ibid. An modus repugnans naturæ matrimonii, illud vitiet, aut suspendat, vel non? duæ sunt sententiæ. 749. Tam negans, quàm affirmans est probabilis: affirmans tamen est textui Iuris conformior. Ibid. Modus impossibilis, aut turpis, licet naturæ matrimonii non repugnet, habetur pro non adiecto. Ibid. Neque modus necessarius, (v.g. contraho tecum, ut aliquando moriamur,) suspendit matrimonium. Ibid.

Matrimonium sine consensu Parentum initum esse irritum, docent hæretici. 731. §. Si. & seq. Irritum esse, aut posse rescindi, nisi filius jam sit emancipatus, docuerunt olim etiam aliqui Juristæ. ibid. §. Neque. 784. §. Not. 1. Idipsum videntur expressè definire quidam canones. 731. §. Neque. Contrarium autem, quod matrimonium initum à filiis sine parentum consensu sit validum, nec possit ab illis annullari, est de fide. Ibid. §. Not. 2. Leges civiles contrariæ, sunt per Canones correctæ. Ibid. & 784. §. Not. 2. Peccant tamen filij, quando sine omni justa causa parentibus insciis, vel invitis matrimonia contrahunt. 732. §. Nota denique.

Matrimonium consummatum significat unionem Christi cum Ecclesia per incarnationem. 644. §. Not. 2.

Matrimonium non aliter potest consummari, quàm per copulā. 646 §. Cùm. Consummatur etiam per copulam vi extortam. 648. §. Quorum. Si matrimonium per vim, aut metum consummatum sit, intra primum bimestre licet religionē ingredi. 648. §. Not. 2.

Matrimonium consummatum non solvitur per professionem religiosam. 644. §. Not. 2. §. Promisit. Nulla consuetudo, aut lex humana etiam à summo Pontifice lata, vel approbata, potest irritare matrimonium consummatum. 714. §. Not. 2. Ex. Non solvitur, nisi morte naturali, etiamsi persona separata à toro monasterium ingrediatur. 754. §. Antecessoris.

Matrimonium impuberum non prohibetur sub peccato mortali, sed tantùm, ne permittatur ab Episcopis, nisi probabile sit, malitiam supplere ætatē, & ex causa urgentissima. 732. §. Nota 2. Neque.

Matrimonium impuberis etiam cum pubere, licet per verba de præsenti intendant contrahere matrimonium, juris tamen interpretatione tantùm sunt sponsalia præsumpta, etiam in foro interno: nisi malitia suppleat ætatem. Ibid. & 423. v. Vnde. 715. v. In. 727. c. 25. 737. c. 14. & v. Si. & seqq. 738. v. Not. 2. 769 v. Ne. Si tantùm intenderent contrahere matrimonium, & non sponsalia, non obligarentur his. 738. v. Not. 2. Sponsalia hæc inducunt impedimentum honestatis publicæ. 738. v. Quæ. Non sunt sublata per Concilium Tridentinum. 738. v. Not. 2. Taliter contrahentes tenentur exspectare annos pubertatis, ac tum matrimonium, vel confirmare, vel separari, nisi copula intervenerit. 735. c. 8. 736. c. 10. Post legitimam ætatem non transeunt eorum sponsalia in matrimoniū, nisi per copulam, aut per spontaneam cohabitationem. 784. v. Nota matrimonium. 737. v. Si infantes. & seqq.

Matrimonium infidelium est verum, & validum matrimonium, sed non ratum, nec Sacramentum, quia non est in omni casu indissolubile. 788. c. 7. & v. Etsi. Appellatur tamen Sacramentum generaliter, id est, signum rei sacræ. 789. c. 8. & v. seq. Si coniuges infideles convertantur, filij eorum reputantur legitimi, etiamsi in secundo, tertio, &c. gradu sint nati. 782. v. Prolem. Judæi baptizati, si ante conversionem contraxerunt intra gradus Jure Canonico prohibitos, post conversionem non sunt separandi, sed valet matrimoniū. 770. v. Hic.

Leprosi liberè possunt ducere uxores sanas, si inveniant. 756. v. Cùm nemini. Vide: *Leprosi.*

Matrimonium cum meretrice publica ex lupanari improbatur, quæ pergere vult esse meretrix. 725. v. Omnibus. Laudatur autem cum tali, quæ honestum matrimonium quærit, & continere se deinceps cupit in matrimonio. Ibid. c. 20.

Matrimonium præsumptum quid? 730. v. Nec præsumptum. Præsumptio hæc desumebatur Primò, ex copula subsecuta. Secundò, ex traductione post nuptias in domum, & cohabitatione satis diuturna. Ibid. v. Hæc. Per affinitatem supervenientem non fuit dissolutum. 769. v. Nota 1. Neque. Tridentinū omnia matrimonia præsumpta sustulit. 730. v. Hæc.

Matrimonium per parentes contractum. 731. c. 1. & v. Not. 2. Filij impuberes à parentibus desponsati, tenentur illis postea consentire regulariter, sed tunc tantùm, quando ipsimet statuerunt nubere, & multum interest, parentum, familiæ, aut boni publici, ut hanc potiùs, quàm illam personam eligant. 732. v. Omnino. 731. c. 1. Tenentur autem in his casibus non solùm ex honestate, sed ex præcepto: & de hoc intelligendi sunt canones, qui necessitatem imponunt, non de valore. Ibid v. Not. 2.

Matrimonium per procuratorem contractum. 202. c. 9.

Matrimonium raptoris cum rapta. Vide: *Impedimentum dirimens raptûs.*

Matrimonium ratum dicitur à ratihabitione Ecclesiæ, & utriusque sponsi. 713. v. 2. Sumuntur.

Matrimonium ratum significat tantùm unionem Christi cum Ecclesiâ, & humanâ naturâ per gratiam, & charitatem, quæ in membris eius subinde dissolvitur. 743. v. Ad. 2. 644. v. Not. 2.

Matrimonium ratum non distinguitur essentialiter à consummato, differt tamen integraliter, & non merè accidentaliter. 743. v. Ad. 2. Etiam sola confessio coniugum absque alia probatione facit fidem matrimonij contracti. 766. v. Eos. Si autem prius alteruter, vel ambo matrimonium aliud contraxerunt, non creditur soli eorum confessioni. 767. v. Not. 3. Non. Per matrimonium validum dissolvuntur sponsalia cum alia persona contracta. 717. v. Nota 3. 726. c. 22.

Tollitur conditio honesta sponsalibus etiam juratis addita, eiúsque obligatio per consensum absolutum de præsenti. 745. c. 3. 747. v. Post. Per contractum matrimonium statim transfertur dominium corporis in alterum coniugem, sed cum

 incisa

tacitâ conditione, nisi intra bimestre Religionē elegero 647. v. Not. 3. 721. v. Not. 3. Hoc bimestre probabiliùs potest restringi, vel prorogari à judice. 647. v. Not. 2. Post matrimonium ratum licet viro dimittere uxorem suam, non autem post consummatum, nisi ob fornicationē. 646. v. Cùm.

Contrahere matrimonium animo statim pòst ingrediendi religionem, est sponsam deludere, nisi priùs ei manifestetur. 721. v. Not. 3. Etiamsi conjuges intra bimestre nolint ingredi religionem, non tenentur tamen reddere debitum ante eius finem. 647. v. Not. 3. Etiam finito bimestri, si matrimonium nondum est consummatum, licet religionem ingredi, nisi autem statim fiat, non licet debitū negare. 648. v. Nota 4. 650. c. 14. Imò post bimestre, negans debitum (nisi citò religionē ingrediatur) subjacet excommunicationi. 647. v. Not. 2. 650. c. 14. Si transeant ad Religionem, secundùm aliquos intra bimestre debent profiteri. 636. v. Not. 1.

Matrimonium non solvitur per ingressum religionum militariū. 646. v. Not. 3 4. Neque per susceptionem Ordinis sacri, vel Episcopatûs 647. v. Not. 5. Neque per vota simplicia scholasticorum, & Coadiutorum societatis, de quo tamen aliqui dubitant. ibid. v. Not. 6. Nec per vota Beatarum Ordinis S. Dominici, exceptis quibusdam verè Religiosis. Ibid. v. Not. 7. Neque per vota Tertiariorum S. Francisci. Ibid.

Neque per vota Tertiariarum, exceptis aliquibus Religiosis. Ibid. Dissolvitur autem per professionem Religiosam, etiam invitâ conjuge factam. 646. v. Not. 3. v. Licet. 644. v. Post. & seq. 742. v. Etiamsi. ubi dicitur, esse de fide. 763. v. Patent. Item per dispensationem summi Pontificis ex justa, & gravi causa. 742. v. Nota 2. Verum. 763. v. Patent.

Generalem autem legem ferre, ut absque justa, & gravi causa dissolvatur, non potest. 743. v. Not. 2. Non. Dissolvi per subsequens matrimonium consummatum cum alia persona, putârunt olim aliqui Pontifices, sed nihil definiverunt, nec legem generalem tulerunt. 743. v. Aliter. Non dissolvi, sed subsequens matrimonium, licèt consummatum esse irritum, definit Alexander III. & Innocentius III. ibid. & 744 v. Cùm.

Matrimonium Sacerdotum. Ecclesia posset absolutè licentiam dare Latinis Diaconis, & Presbyteris ducendi uxorem, vel saltem utendi matrimonio priùs contracto, sicut Græci faciunt, sed non solet. 656. v. Verùm. 450. v. De. Sacerdotes coniugati cum virgine, possunt post longam, & sufficientem pœnitentiam restitui suo officio. Quænam autem longa, & sufficiens sit, relinquitur Episcopo. 458. v. Sacerdotes. Vide: *Matrimonium Clericorum in sacris Ordin.*

Matrimonium servi cum ancilla, & vicissim. 757. v. Not. 3.

Iure Civili servis interdictum est matrimonium, Canonico autem permissum. Ibid. v. Ita. Si invitis Dominis contrahant, matrimonium quidem non est dirimendum, sed est justū, & legitimum: manent tamen servi, & tenentur ad servitia Domini. 757. c. 1. 759. v. Not. 3. circa finem. Si impetrârunt consensum Domini, juris civilis dispositione non tantùm liberi, sed etiam ingenui efficiuntur. 757. v. Ita. & seq.

Dominus non tenetur consentire in matrimonium servi. Ibid. v. Not. 2. Si tamen absque gravi, & justa causa consensum neget, & per hoc servum continentiæ periculo exponat, peccabit contra charitatem. Ibid. Diremptis nuptiis ancillæ cum servo, si in repetenda dote Dominus cum ancilla concurrat, dos potiùs Domino, quàm ancillæ reddenda est, 758. v. Not. 2. Ex eodem.

Matrimonium servi cum libera, & vicissim, Iure Civili reprobatur, etiamsi scienter, & voluntariè sit contractum. 758. v. Nota 3. Etsi. Iure Canonico approbatur, si cum scientia servilis conditionis voluntariè fuerit contractum. Ibid. Ignoranter autem contractum potest dirimi: non quidem iure naturali, sed Ecclesiastico. Ibid. Qui dicit, se ignorâsse conditionem, debet hoc probare. 759. v. Not. 2. Quod. Probatum autem sufficienter censetur, si non probetur contrarium. Ibid. Ante Trident. tale matrimonium ignoranter contractum non poterat dirimi, si post errorem cognitum copula intercessit, sed præsumebatur verum matrimonium. 758. v. Nota denique. 759 v. Nec. Post Trident. autem, quod omnia matrimonia præsumpta sustulit, nō obstante tali copulâ potest dirimi. Ibid.

Mediatores iidem sunt, qui Græcè Proxenetæ, seu Pararij, Conciliatores, interpretes, atque nuncij in versuris, usuris, contractibus, & negotijs. 326. v. De. In Civilibus admittuntur ad testimoniū ferendum, etiam parte contradicente. Ibid.

Medicina alio nomine appellatur Physica. 711. v. Not. 2. 709. ℣. Ne. 712. ℣. Districtius. Non licet Religiosis de monasteriis egredi, & medicinam publicè audire. 709. ℣. Ne. 711. c. 10. Non prohibentur tamen hanc docere, aut privatim audire, aut gradum etiam Doctoratûs in his Facultatibus suscipere: si priùs illi studuerunt. Ibid. v. Not. 3.

Medicus tenetur per se, vel per alium monere periculosè ægrotantem, & inducere ad confitendum: si tamen nolit, non ideo deserere. 938. c. 13. Nihil suadeat ægroto, quod sit periculosum eius animæ. Ibid. Ultra triduum non visitet ægrum, nisi intelligat esse confessum. Ibid. ℣. Hoc. Bulla Pij V. ut de his omnibus juramentum exigatur, quando Medici Doctores creantur, in Germania non est recepta. Ibid.

Mendacium etiam pro alterius vita non licet. 874. c. 4.

Mensa. Omnia bona Ecclesiastica dicuntur esse de mensa Ecclesiæ. 556. ℣. De. De mensa Episcopi sunt, quæ Episcopo sunt deputata. Ibid. De mensa Capituli sunt, quæ Capitulo sunt assignata. Ibid. Bona, quæ dicuntur de mensa Capituli, expenduntur in onera communia, & distributiones quotidianas. 7. ℣. 4. Si moriatur habens bona spectantia ad mensam Capituli, debent ea distribui Capitulo, vel Collegio, reliqua servari successori. 600. ℣. Nomine. Quæ Clericis aliis tribuuntur, non dicuntur esse de mensa. 556. ℣. De.

Mensuras, & pondera lucri causâ mutantium pœnæ. 566. ℣. Si. & seq.

Mercimonia secularia prohibentur Clericis. 450. c. 15. 451. c. 16. & 1. 458. ℣. Apparet.

Meretrices, & inhonestè viventes mulieres possunt capi, & trahi ad judiciū, etiam in causis civilibus. 231. ℣. Mulieres. Non.

Matrona honesta deprehensa in veste meretricis, si eius pudicitia attentetur, non habet actionem *injuriarum*. 948. ℣. Consultus. ℣. Not. 2. Vide etiam: *Matrimonium cum meretrice.*

Metus cadens in constantem virum dicitur respectivè. 721. ℣. Not. 4. 719. ℣. Qui. Hinc alius est respectu virorum, alius respectu fœminarum. Ibid.

Metus mortis, verberum, cruciatuum, servitutis, stupri, carceris, vinculorum, amissionis castitatis, honoris, existimationis, omnium bonorum, vel maioris partis, &c. est metus cadens in constantē virū. 206. ℣. Et ideo. 720. ℣. Not. 2. Exempla.

Metus reverentialis eodem modo potest cadere in constantem virum, respectu quorundam hominum, & annullare matrimonium, professionem, aliósque similes contractus. 721. ℣. Not. 5. & seq. Non requiritur, ut malum realiter inferatur, sed sufficit timor probabilis, vel suspicio secuturæ illationis. 720. ℣. Not. 3. Sufficit, etiamsi quis timorem non in se ipso, sed in liberis suis experiatur. Ibid. Quomodo probatur metus cadens in constantem virum? 204. ℣. Quod mortis. Panorm. dicit, testibus duobus de metu deponentibus magis credi, quàm mille deponentibus de spontanea voluntate. Ibid. ℣. Si.

Metu facta regulariter valent, (excepto matrimonio, & professione) sunt tamen irritanda, & potest peti restitutio in integrum, per actionem: *Quod metûs causâ*. 203. ℣. Cùm multa. 204. ℣. Est ex. Qui ex metu gravi legem humanā violat, non semper peccat mortaliter, sed tunc tantùm, quando simul committit peccatum contra aliquam legem Divinam, aut naturalem. 204. ℣. Pro nullo. & seqq. usque ad finem. 206. ℣. Et ideo. Qui crimen etiam propriè dictum committunt ex metu, non sunt pro gravitate illius puniendi propter circumstantiam metûs. 357. ℣. Addit. Quæ fiunt per vim, aut metum cadentem in constantem virum, cùm constiterit, revocantur. 979. ℣. Omnia. An autem omnia per metum facta sint valida, & rescissioni obnoxia, remittitur ad Azorium. 104. ℣. An autem.

Metus durat, quàm diu durat causa metûs, v. g. causa metûs à marito coniugi incussi durat, quàm diu maritus vivit. 204. ℣. Quod fecit.

Miles debitor non potest cogi ad cessionem bonorum. 582. ℣. Not. 2. Donatio facta militibus à suis magistris non rescinditur, etiamsi excedat centum, & quinque solidos, & absque magistratûs auctoritate fiat. 583. ℣. Not. 4. Testamenta militaria sunt privilegiata, quia possunt omitti omnes solennitates, dummodo de voluntate constet. 595. ℣. Not. 6. Clericus, quamprimum in matriculam militarē relatus est, ipso facto censetur renunciare beneficiis, & recedere à statu Clericali: nec, si pœniteat, recuperabit. 499. c. 10. Crucesignatorū militum fraus, eiúsque remediū. 137. v. Cùm cruce.

Milites S. Joannis Hierosolymitani. Vide: *Equites Melitenses.*

Milliare. Vide: *Dieta.*

Ministri Ecclesiæ sunt legum, & Canonum custodes. 53. ℣. Inter priores. Clerici non debent esse ministri, administratores, vel procuratores laicorum. 709. ℣. Iubet.

Ministrante carens Presbyter non potest Missarum solemnia celebrare. 116. v. Quia. 117. v. Ratio. Parochi habeant ministrantem saltem puerum, aut, si consuetudo loci permittat, saltem aliquem, qui infundat, licet non respondeat. 448. v. Honestatis.

Minorennium duæ sunt species: una infra 14. altera infra 25. annos completos. 303 v. Cùm verbum. Posterior de iure municipali, aut particulari alicubi citiùs terminatur. 207. v. Iure. & seq. Tales possunt petere restitutionem in integrum non solùm ad bona patrimonialia, si in ijs læsi sint, sed etiam ratione lucri cessantis, usque dum impleant 25. annum, & præterea per quadriennium. Ibid.

Minorennis quoad matrimonia, beneficia, & alia spiritualia admittitur, & agit, & convenitur perinde, ac si maiorennis esset. 207. v. Not. 2. Non autem potest esse testis in criminalibus. 306. v. Vilissimi. Nec potest donare res maioris valoris, aut momenti. 583. v. Not. 5. Nec potest alienare, aut contrahere, etiam in pias causas, sine auctoritate Curatoris, nisi Religionem intret, & sit saltem 14. annorum. 207. v. Nota 2. 301. v. Cùm verbum.

Missa, quando celebrari possit extra Ecclesiam, & loca sacra? 915. v. Cùm privil. v. Not. 2. 916. v. Not. 3. Ante Missam Parochi ejiciendi alieni Parochiani, si in contemptum proprij Parochi illuc venerint. 613. v. Iubentur.

Missa non celebranda sine ministrante masculo. Vide: *Ministrante carens.* A Sacerdotibus fornicariis quàm diu tolerantur, nec adest evidentia operis, possunt licitè Missæ audiri, & Sacramenta recipi. 454. c. 7. 455. c. 10. Orationes certæ a Ioanne XXII. præscriptæ in Missa pro necessitatibus Ecclesiæ illius temporis, & contra hæreticos dicendæ. 692. v. Præscribit. Qui ex fundatione tenetur quotidie Missam celebrare (v. g. de B. Virgine) ad plus non tenetur, quàm ut legat, quantò frequentiùs potest salvâ suâ honestate, & debitâ Sacramenti veneratione. 469. v. Cùm dictum. & seq. Sacrificium Missæ celebratum in Ecclesia violata, seu polluta, est loco reconciliationis. 691. v. Not. 3. Celebrans scienter in Ecclesia polluta non incurrit irregularitatem, excusari tamen non potest à peccato mortali. Ibid. Exempti non celebrent in locis interdictis, nec excommunicatos publicè, aut interdictos ad Sacramenta admittant, aut ad sepulturam. 919. c. 8.

Missio in possessionem in communi. 287. v. Causâ.

Missio in possessionem per primum Decretum petitur, & impetratur, si adversarius legitimè citatus, nec per se, nec per alium comparet. 289. c. 4.

Missio hæc fieri potest tum ante, tum post litem contestatam; Iudex tamen non debet nimiùm festinare. 254. v. Si. & seqq. 287. v. Not. 2. Si contumax conveniatur actione reali, actor mittendus est in possessionem rei petitæ. 254. v. In. 255. v. VII. Si autem in eam induci nequeat (ut si Reus non habeat rem petitam, vel æquivalentem, vel eam abscondat, vel dolo perierit, vel causa sit criminalis, aut matrimonialis &c.) contumax est excommunicandus. 254. v. In. Si Reus personali actione conveniatur, v. g. debiti, actor mittendus est in possessionem mobilium pro ratione debiti: si non habeat, in immobilia: si neutra, excommunicandus. 256. v. IX. Effectus primi Decreti, si actio sit personalis, sunt octo: si realis, duo. 287. v. Not. 3. & 4.

Missus in possessionem ex primo Decreto, si actio est personalis, est quidem in possessione, non tamen verus possessor, sed detentor solius custodiæ causâ. ibid. v. Not. 5. & Not. 3. num. 3. 254. v. In. 288. v. Sed. Hinc Dominus, sive Reus inde non ejicitur, nisi Iudex ex officio illum jubeat recedere, ne rixæ oriantur, si ambo possideant. 287. v. Not. 5. Si autem actio sit realis, missus in possessionem rei petitæ verè quidem eam possidet, sed non incommutabiliter: neque talis possessio sufficit ad præscriptionem. ibid. v. Nota 6. & seq. An missus in possessionem rei servandæ causa fructus faciat suos? 287. v. Not. 3. 294. ℣. Fructus. Si Reus intra annum satisfaciat Actori quoad expensas, & cautionem præstet de sistendo se judicio, possessionem recuperat. 245 ℣. VII. 288. v. Not. 7. 294. ℣. Etsi. Si hæc offerens possessionem petat, sed non impetret, debet etiam post annum restitui. 288. ℣. Cùm Moniales. Incipit autem annus currere, ex quo re ipsâ venitur in possessionem, vel, si per dolum impediatur, à tempore doli, aut contumaciæ. 288. ℣. Not. 7. Quam diu autem immissus custodiæ causâ propter absentiam suam non potest conveniri, non currit annus adversæ parti. 973. c. 28. Ex gratia possunt bona sequestrari, in quæ aliàs Actor de jure mittendus esset. 282. ℣. Cùm. & seq. Qui super beneficio obtinendo (non autem obtento) cum aliquo possessore litigat, etiamsi possessor contumax non compareat, actor non mittitur in possessionem, nisi habeat titulum: imò nec, si habeat, secundùm aliquos. Potest tamen procedi, in hoc casu, lite non contestatâ. 289. c. un.

Missio in possessionem per secundum decretum. Secundum Decretum est secundus Iussus Iudicis, quo jubet alterius bona propter contumaciam possideri, vel retineri, quæ priùs ex primo Decreto possidebantur. 288. ℣. Decernimus. 287. ℣. Causa. Nunquam interponitur, nisi cum causæ cognitione, & utrâque parte præsente. 288. ℣. Decernimus Non est necessarium in actionibus realibus. Ibid. Propter hoc Decretum etiam in actionibus personalibus non potest decerni venditio bonorum, nisi reus latitet, aut de debito constet, aut annus effluxerit. ibid. Effectus sunt duo: Primò, si effluxerit annus, & Reus non satisfecerit, aut cautionem standi juri præstiterit, Actor per hoc secundum decretum fit possessor verus, & incommutabilis. 171. ℣. Respondet. 2. 254. ℣. In petitarum. 145. v. VII. 288. ℣ Decernimus. 923. c. 28. Secundò hæc possessio parit titulum præscribendi, si bona auctoritate Iudicis distrahantur, aut in solutum dentur. 288. ℣. Nota denique. Quid operetur hoc decretum in causa noxali, & damni infecti. Ibid. Minorennes, & Ecclesiæ audiuntur non tantùm intra, sed etiam post annum: videl. per beneficium restitutionis in integrum. 288. v. Not. 7.

Missus absolutè dictus est Legatus Principis secularis. 697. ℣. Not. 3. Per. Per missum autem Dominicum intelligitur, vel Legatus Papæ, vel Archiepiscopi, vel Vicarius generalis Episcopi. Ibid. & f. 630. ℣. Tonsuratus. ℣. Not. 4.

Mitra Abbatialis usus. 919. c. 6.

Mobilia pretiosa æquiparantur immobilibus, quoad alienationem. 560. ℣. De.

Moderamen præbendarum quoad numerum. 974. c. 33.

Modus per particulam: *dummodo*, vel: *ut* significatus. 744. ℣. Not. 3. Non suspendit actum neque annullat, nisi sit contra eius substantiam. 745. ℣. Interpositâ. 338. ℣ Sed. Quandoque continetur sub conditione, non tamen propriè, sed latè dictâ. Ibid.

Momenti causa vocatur causa possessionis. 267. ℣. Momenti.

Monachi nomine in favorabilibus intelliguntur etiam Abbates; non autem in odiosis. 813. v. Not. 3.

Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit; iuxta Concil. Toletanum. 635. c. 12. Non plures suscipiendi, quàm vivere possint absque penuria. 535. ℣. Non. Hodie servi non suscipiuntur ad Religionem, sicut olim, nec ordinantur, nisi sint manumissi. 745. ℣. Not. 2. Nemo in duobus Monasteriis locum Monachi habeat, nec unus Monachus duobus Monasteriis præsideat, nisi unum ab altero dependeat, vel sint connexa. 661. c. 9.

Monachi assumpti in Cardinales, aut Episcopos retinent colorem, & formam habitûs Monachalis, non item Clerici Regulares. 450. ℣. Nota 2.

Monachus subditus potest accusare Abbatem suum, neminem autem alium, nisi habeat Abbatis licentiam, & utilitas Monasterij id requirat. 796. c. 3. 798. c. 11. & ℣. Ex. Potest tamen alios denunciare sine licentia, sed denunciatione fraternâ, non judiciali. 798. ℣. Ex. Post possessionem Monachi non possunt transire ad Clericos seculares. 745. ℣. Not. 3. An, quando, & ad quos alios Ordines, vel Monasteria Professi transire possint? 633. c. 5. Toto.

Monasterium qui vult ædificare, debet habere licentiam Episcopi. 643. ℣. Not. 2. Episc.

Monasteria gaudent privilegio Asyli, cum toto claustri ambitu. 700. v. Not. 6. Ecclesia Monasterij erigi potest in Cathedralem, ex commissione Papæ, & eximi à jurisdictione Archidiaconi. 183. c. 16.

Monasterium licet disciplinæ dissolutæ non amittit jus eligendi. 63 v. In eremo. Quodlibet Monasterium debet suos Prioratus, Ecclesias, Administrationes, seu officia per se gubernare, & non aliis committere. 499. v. Prohibet. Quam diu

diu Monasteria per Regulares ordinata manere possunt, non sunt tradenda secularibus Clericis. Si autem desint Regulares, possunt tradi Secularibus Clericis. 659. ✠. Quàm diu.

Quælibet Monasteria, & Ecclesiæ hoc ipso pertinent ad Episcopum, quando sitæ sunt in eius Diœcesi, nisi probetur, esse exemptas. 660. ✠. Sententiam.

Monasterium, seu Religio (si sit hæreditatis capax) habetur loco filii, sive hæredis. 301. ✠. Non. Quod tamen variè limitat Barbosa. ibid.

Monasteria debent esse exempta ab omnibus oneribus, & præstationibus novis, non autem à legitimè constitutis ab initio. 678. ✠. Per. Tres modi vivendi in Monasteriis: Commodè, mediocriter, & cum penuria. ibid. vers. Absque.

Vide etiam: *Clausura monialium. Visitatio.*

Moniales. Dispositiones factæ de Monialibus non habent locum in Monachis. 102. ✠. Cum.

Moniales Ordinum militarium sunt veræ Religiosæ. 646. ✠ Not. 2.

Moniales præsertim clausæ, nec vocandæ personaliter, nec trahendæ in judicium, etiamsi velint. 232. c. 2. Principes à Pontifice rogantur, ut Moniales per Procuratores litigare permittant. 657. v. 4. Episcopis autem, & Prælatis, ut idem faciant etiam in Homagiis, injungitur: ibid.

Moniales, si vel in se invicem, vel in Clericos violentas manus injecerint, per Episcopum sunt absolvendæ. 951. c. 33.

Mora sua cuique est nociva, non autem aliena. 516. v. Subiungit.

Morbi causâ nullus Clericus privandus est beneficio. 533. ✠. Nullus. Nullus morbus impedit promotionem ad Ordines, exceptâ leprâ: leproso autem promoto debet dari coadiutor, aut sustentatio. 124. ✠. Nota. Nulla infirmitas dirimit matrimonium. 756. ✠. Nota. 2. Morbum.

Mortis causâ facta donatio valet etiam inter coniuges. 793. ✠. Not. 2. Multis. Quando Canones pœnam mortis statuunt, nomine mortis intelligitur excommunicatio. 270. ✠. Morte. & seq.

Mortuarium. Vide. *Portio Canonica.*

Mortuos quomodo Ecclesia liget, & absolvat? 949. ✠. Quamvis. An Ecclesia possit excommunicare eos, qui post mortem primùm cognoscuntur fuisse hæretici? ibid. ✠. Not. 2. & 3.

Motus proprius est, quod Papa facit ex mera liberalitate, aut solâ proprij animi inductione, nullis ad illud precibus permotus. 496 ✠. Si motu.

Motu proprio tunc solùm gratia censetur fieri, cùm expressè hæc verba ponuntur: *Motu proprio*. 496. v. Si Papa. ✠. Not. 2. Scribi debent hæc verba manu propriâ concedentis. Ib. Non repugnat motui proprio, rem esse petitam: modò preces non sint causa concessionis. Ibid. Gratia motu proprio concessa est latè interpretanda, ut etiam nomine beneficij pensio intelligatur. 497. ✠. Etsi.

Mulieres honestæ non sunt personaliter ad judicium evocandæ, aut invitæ trahendæ, nisi de causis in jure de ipsis expressis. 232. v. Mulieres. & seq.

Munera sunt Iudicibus, & Assessoribus etiam secularibus prohibita. 449. c. 10.

Murus non sacer adiectus consecratæ Ecclesiæ, non improbabiliter fit sacer. 689. ✠. Oleum.

Mutilatio significat membri scissionem, & separationem, cum effectu re ipsâ secuto. 860. v. Not. 4. Non incurrit irregularitatem, qui aliquem tantùm usu membri privat. ibid. Aurium cartilago, dens, digitus, imò nec nasus intelliguntur per membra. ibid. Præcedens susceptionem Ordinum facit absolutè irregularem. Subsequens sine culpa tantùm impedit eos actus, ad quos est inhabilis propter impotentiam, aut deformitatem. 533. ✠. Colligitur. Prohibetur Clericis, ne aut per se membrorum truncationem faciant, aut judicent inferendam, sub pœna privationis honoris, & loci. 710. vers. Cùm Clericis.

Mutilantes, vel occidentes Parochum per se, vel per alios, privantur omnibus juribus, beneficiis, & feudis, & usq; ad quartam generationem non admittuntur ad ullum Clericorum Collegium, nec ad Prælationes Regulares. 932. v. Prohibet.

Mutuum (sive Meo-tuum) est res ex suo usu consumptibilis, cuius proprietas transfertur in alium ipso petente, necessitatis, aut commodi gratiâ. 872. v. Not. 4. Si usu non consumatur, sicut v. g. Equus, ager &c. dicitur commodatum, aut locatum. Ibid. Debet esse gratuitum absque pignore. 967. v. Canon.

Mutuum stat periculo accipientis, etiamsi casu fortuito pereat. 872. §. Not. 4.

Mutuans tenetur restituere, & mutuantem servare indemnem. Ibid. Religiosi prohibentur esse fideiussores, vel mutuam pecuniam recipere ultra communem providentiam, sine licentia maioris partis Capituli, & Abbatis. 581. v. Prohibet. & seq. Si sine licentia prædicta id fiat, irrita est fidejussio. ibid. Quod tamen limitatur. ibid. v. Textus.

N.

NATALIUM defectus. Vide: *Defectus natalium.*

Nativitatem prolis impediens ex libidine, vel odio, ut homicida tenetur. 851. c. 5.

Naturalia sunt immutabilia. 614. v. Ex.

Necessitas semper excipitur in illis, quæ sunt juris positivi humani. 695. §. Collige. In necessitate publica potest Princeps subditum privare rebus suis; debet tamen compensare, quatenus potest. 904. v. Not. 7. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum in lege positiva, etiam Divina, non autem in naturali. 979. Reg. 4.

Negatio facit rem dubiam, exceptis quinque casibus. 235. v. Non Ecclesiæ.

Negatio partis non inficit notorium, nec obstat, quò minùs notorium habeatur, nec reddit rem dubiam. 329. v. Si factum est notorium. Quamvis negantis factum nulla sit probatio, si tamen negans implicitè aliquid affirmet, probare permittendus est. 107. v. Textum. Ex negatione *alicuius facti* pro certo tempore, nõ sequitur affirmatio *illius pro alio tempore*. 967. v. Notat.

Negligentiâ rescriptum ad lites perditur. 24. v. Not. 3. Quod.

Negligentia præsumitur, quando quis rescripto per annum non utitur. 24. v. Not. 3. Quod.

Negligentia Procuratoris præiudicat, & imputatur domino, non autem dolus. 270. v. Procuratorum.

Negligentia studiosæ nuncupatione intelligit Pontifex culpam latam. 937. v. Nota.

Negligentia Prælatorum supplenda. 140. v. Not. 8.

Negligentiam inferioris in conferendis beneficiis supplet superior illi, ad quem devolvitur beneficium. 111. v. Mandat.

Inferior autem ipso jure privatur potestate, &, quod agit, est nullum, nec admittitur purgatio moræ. 112. v. Nota quòd ad. Nec Archiepiscopus, nec Capitulum potest supplere negligentiam Episcopi. 140. v. Not. 8. Episcopus potest supplere negligentiam inferiorum Prelatorum non exemptorum. Ibid. & 170. §. Mandat. & seq. 113. v. Si. 664. v. Nota. 111. c. 2. Si sint exempti, possunt supplere auctoritate Apostolicâ. 113. v. Si. Nullâ consuetudine induci potest, quò minùs Episcopus inferioris defectũ supplere possit. 140. v. Not. 6. Episcopus potest supplere negligentiam etiam delegati Papæ, si ex ea nutriatur peccatum. 170. v. Nota casum singularem.

Negotiatio dicitur in commerciis. 967. c. 10.

Negotiationes lucri causâ prohibentur Clericis, non tamen justæ. 710. v. Sub. & v. Prohibentur.

Negotium dicitur in causis. 967. c. 10.

Negotia secularia prohibentur Clericis, & Religiosis. 709. v. Recensentur. Nec possunt Clericis, & Religiosis imponi. 709. v. Habetur.

Nepos propriè dicitur filius ex filio, vel filia. 772. v. Et. Vtroque tamen jure, & communi usu loquendi dicitur etiam Nepos filius fratris, aut sororis. ibid. Nomine filiorum in favorabilibus veniunt etiam nepotes, non autem in odiosis. 217. ✠. Nota. 3.

Nobiles vocantur personæ sublimes. 475. v. Circa.

Nobilis est, qui non tantùm libertatem, sed etiam generis claritatem trahit à parentibus, vel obtinet à Principe. 922. vers. Not. 2.

Nobiles genere, moribus, aut animo proni sunt ad dona. 584. v. Nobilitas. & seq. Promissiones Nobilium fatentur plerique habere vim juramenti: potiùs tamen ex consuetudine Germaniæ, quàm certâ lege. 219. v. Super. 715 v. Not. 2. Mutuo. Donatio facta uxori juveni, & Nobili, à marito sene, & ignobili valet. 793. v. Not. 2. Multis.

Nobilibus, & ingenuis indicitur facilior purgatio canonica, quàm

quàm servis. 922. v. Nobilis. v. Not. 2. Non debent tamen recusari Canonici virtute Nobiles, etiamsi genere non sint, etiam in illis Ecclesiis, ubi ex antiqua, & inviolabiliter observatâ consuetudine non nisi genere Nobiles, & liberi solent recipi. 477. v. Cùm Episcopus. Non valet consuetudo, aut statutum, ut soli nobiles, exclusis aliis recipiantur, sed tanquam irrationabilis reprobatur. ibid. v. Non generis. & seq.

Nocere, vel prodesse regulariter non potest alteri res inter alios acta, sive intra, sive extra judicium; exceptis certis casibus. 401. v. Quamvis. & seqq. 397. v. Cùm super. v. Not. 3.

Alienans rem meam sine meo consensu, eámque accipiens, non potest mihi nocere, & damno esse. 557. v. Iam.

Cui non nocet sententia, non nocent acta. 376. v. Nota. 2.

Nolo, aut *Nolumus* in literis Apostolicis indicat dispositionem novam præter Ius, & non declarationem tantùm veteris juris. 411. v. Biennio.

Norbertini. Vide: *Ordo Præmonstratensium.*

Notarius. 303. v. Publica. Semper adhibendus est, si haberi possit in judicio tam ordinario, quàm extraordinario. ibid. c. 11. Si non possit haberi, debent assumi duo alij viri idonei: quia unus, quantumcunque idoneus, non æquiparatur notario: duo autem æquiparantur. ibid. v. Publica. Fides notarij æquivalet duobus testibus. 338. v. Nota. 2. Vt alius notarius perficiat, aut publicet instrumentum, de quo alter fuit rogatus, quinque requiruntur conditiones. 340. v. Ad petitionem. Officium notarij publici prohibetur Clericis in sacris Ordinibus constitutis sub pœna subtractionis beneficij. 710. v. Iubet. Eandem prohibitionem non est dubium, extendi ad Monachos, & Religiosos in sacris constitutos. Ib. v. Pro. Limitatur tamen ad eos tantùm, qui in causis profanis coram Iudice laico hoc officium exercent. Ibid.

Nothus 777. v. Nihilominus.

Notorium factum communiter dicitur delictum, non contractus: quia communiter non hi, sed illa solent esse notoria. 329. v. Timore ad finem.

Notorium est, cui adiungitur valde plena notitia, inducens indubitatam probationem, discussione non egentem. 798. v. Sumitur.

Notorium est, quod vel per confessionem, vel legitimam probationem, aut per evidentiam rei, quæ nulla possit tergiversatione celari, notum fit. 359. v. Manifestum. Tripliciter potest aliquid esse notorium. Per sententiam judicis definitivã. Per confessionem in judicio. Per evidentiam rei. 455. v. Nisi.

Omne, quod in judicio probatur, est notoriũ. 290. v. Ante.

An, & quando sententia judicis faciat notorium. 971. v. Capitulum. Quando scelus notorium est per evidentiam operis, non est opus accusatore, sed tantùm sententiâ. 798. v. Sumitur. Excessus notorius examinatione non indiget, potest tamen fieri ad cautelam, si non resistant, qui deberent probare excessum. 69. v. Excessus. Vt copula v. g. Clerici dicatur notoria, sufficit, si publicè teneat concubinam. 766. v. Not. 2. Ex.

Novale jure civili est terra præcisa, vel proscissa, quæ anno cessavit. 619. v. De. 966. v. Novale. 970. c. 21. Et hoc modo opponitur agro restibili. Ibid. Alij vocant sylvam, quæ extirpatis arboribus ad culturam redigitur. 619. Iure autem Canonico intelligitur ager de novo ad culturam redactus, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuerit. Ibid. & 916. §. Rationem. & c. 33. 966. §. Novale. 970. c. 21. Hoc modo sumitur in privilegiis Religiosorum, & piorum locorum ex mente Pontificum. 966. v. Novale. 970. c. 21. Neque hæc, neque prior acceptio repugnat juri civili. ibid. Ius decimandi, & privilegium exemptionis à Decimis non comprehendunt novalia. 619. §. Not. 4. & §. Quòd. 623. c. 15. Vide: *Decima ex novalibus.*

Novi operis nunciatio quid? & quousque se extendat? 901. §. Pro. §. 2. Fieri. 902. §. Cùm Archiepiscopus. 903. §. Ædificationem. & §. Nota denique. Cui fieri debeat, & quibus modis fiat, quibúsque remittatur hæc nunciatio? 901. §. 2. Fieri. & seqq. Effectus nunciationis non remissæ proprius est, quod omne ædificatum post illam sit demoliendum expensis illius, qui ædificat, sive jure, sive injuriâ aliquid construatur. Ibid. & 902. §. Sive. Si denunciatus ante remissionem pergat ædificare, & deinde velit agere super jure suo, negatur ei actio. Ibid. §. Cùm Archiepiscopus. Non tamen repellitur ab agendo ipso jure, sed opus est exceptione (& quidem ante litis contestationem) nunciantis, & sententiâ judicis. Ibid. §. Cùm cautum. Si nuncians non excipiat ante litis contestationem, ædificans verò doceat jus suum, fertur pro eo sententia sine destructione operis. Ibid. Si notorium sit, nunciantem nihil juris habere, non est opus demoliri, quæ post denunciationem ædificata sunt, sed tantùm in casibus dubiis. 902. v. Not. 2. Non. Quid agendum, si opus novum nunciandum sit existenti in dignitate, vel magistratu? Ibid. §. Not. 2. Quòd. Nuncianti conceduntur tres menses, ut deliberet, an velit de jure suo docere, aut cautionem acceptare ab ædificante de demoliendo. 901. §. 4. 303. §. Is. Si nuncians intra tres menses nõ doceat de jure suo, denunciatus, traditâ dictâ cautione, potest pergere. Ibid. §. Non. Omnia sunt recepta ex jure civili, quæ traduntur de nunciatione novi operis. 902. §. Not. 3.

Novitiatus. Ad Novitiatum admittere de jure communi spectat ad Abbatem, & conventum simul. 641. §. Si. An Abbas tantùm teneatur petere consilium, an etiam sequi? Ibid. v. Ad. Consuetudo communis habet, quòd teneatur sequi. Ibid. Alicubi tamen ad solum Abbatem spectat. Ibid. v. Si. & seq. Si spectet ad solum Abbatem, eo mortuo non potest quis admitti. Aliàs potest conventus. Ibid. Per Novitiatûs ingressum non vacant beneficia Ecclesiastica. 516. Reg. 46. Infra annum probationis alteri non sunt conferenda, nisi voverit Religionem, aut professionem fecerit ante datam rescripti. Ibid. & 640. v. Beneficium. Interim per alium (assignatâ ipsi congruâ portione) provideri debet. Ibid. Non prohibetur tamen ante ingressum resignare, aut renunciare beneficium. Ibid. v. Non. Tridentinum universim decrevit, professionem factam ante finem Novitiatûs, & annum decimum sextũ ætatis, esse invalidã. Ibid. v. Hæc. 636. v. Ideóque. Conjuges autem, si ad Religionem transeant ante matrimonij consummationem, juxta aliquos non tenentur exspectare annum, sed infra bimestre profiteri possunt. 636. v. Not. 2. 647. v. Infra. Iuxta Cordubam Professus Religionis non mendicantis transiens ad aliam non mendicantem non habet opus novo anno probationis. Ibid. Idem generaliter de quovis transeunte ad aliam religionẽ tenet Henriq. & Sorbus. Ibid. Sed bene negat Sanchez. Ibid. Quando professio fuit irrita, ad eius ratificationem non est opus novo Novitiatu. Ibid. Moniales Ordinis Prædicatorum post expletos sedecim annos possunt profiteri in mortis articulo, etiamsi Novitiatum non absolverint, vi Bullæ Pij V. quæ incipit: *Summi Sacerdotij cura.* Ibid. In Ordinibus militaribus non habet locum Concil. Trid. de ætate possessionis, & anno Novitiatûs. Aliqui tamen affirmant eos edidisse statutũ Concilio Trident. conforme. Ibid. Concurrente justâ causâ, putant aliqui, Novitium, & Monasterium renunciare posse anno Novitiatûs, etiam post Trident. sed contrarium in judicando, & consulendo tenendum. 637. v. Vterque. & seq. Quomodo hæc sententia locũ habere possit? Ibid. v. Sed. Quando secularis petit ingredi religionem, volens sibi conferri aliquod beneficium regulare, potest eius professio admitti ante annum Novitiatûs absolutum. 529. v. Hæc.

Novitij gaudent privilegio fori. 703. v. Not. 2. Hanc. Renunciatio bonorum non facienda à Novitio ante annum probationis elapsum. 640. v. Mandat.

Novitius potest ordinari ab eo Episcopo, in cuius Diœcesi agit Novitiatum. 638. v. Non.

Novitij non impediendi, quò minùs intra annum probationis transeant ad alium Ordinem, sub excommunicatione. 640. c. 2. Ingressus cum voto simplici Religionis, si exire velit, debet saltem ad saniorem transire. 635. c. 9. 638. c. 20. 639. c. 23. Ingressus autem sine tali voto, potest ante professionem ad seculum remeare. 638. c. 20. 639. c. 23.

Nox. Iudicium Ecclesiasticum, an valeat noctu extra casum necessitatis? 150. v. Nota 3.

Nullaterrenses olim dicti sunt Episcopi Titulares, qui nullum Episcopatum defacto habebant, sed solum Titulum. 172. v. Nota 2.

Numisma idem, quod aureus, solidus, florenus auri de Camera, sive Ducatus. 519. v. Hæc.

Nuncius Apostolicus. 163. v. Not. 2. Vide: *Legatus missus.*

Nuncij missio ad superiorem, quos pariat effectus? 428. v. 1. v. 2. v. 3. & v. Ad.

Nuptiæ quo tempore, & ritu celebrandæ? 261. c. 4. 794. c. 1. v. Benedictionem. & c. 3. 262. c. 4. 794. c. 1. & 3. Ante certi-

certitudinem mortis viri prohibet Lucius III. deinceps ad secundas nuptias transire. 794. c. 2. Quæ jam transivit, sed adhuc de morte dubitat, debitū non deneget postulanti. Ibid.

Si redeat prior maritus, relicto secundo ad eum debet uxor reverti. Ibid. Mulier nubens tempore luctûs jure civili est infamis, non autem jure canonico. Ibid. c. 4. & 5.

Nutrices infantium Iudæorū. 841. v. Iudæorum. 842. v. Constantinus. v. Etsi. & seq.

O.

OBEDIENTIA debetur ab omnibus Christi fidelibus de necessitate salutis Romano Pontifici. 184. ℣. Omnes. Omnimoda libertas, & exemptio contra Papam præscribi non potest, licèt possit contra alios. In temporalibus tantùm potest quidem, sed non nisi à Principibus, & Magistratibus. 385. ℣. Dico. 3. Omnes principes terræ, sicut cæteri homines ex præcepto S. Petri Episcopis obedire debent. 180. ℣. Omnes. & seq. Principes Ecclesiastici habentes bona feudalia, meritò recognoscunt Imperatorem, eique in temporalibus obedire debent. 555. ℣. Ratio. Abbates, & Sacerdotes Diœcesanâ lege subiecti, ad obedientiam Episcopis præstandam censuris compelli possunt. 182. ℣. Rescribit. Ordinati à summo Pontifice debent nihilominus obedire Episcopis. 181. ℣. Quærenti. Quibus simplex tantùm beneficium confertur, olim sufficiebat manualis obedientiæ promissio. 180. ℣. Clericum. Quibus autem dispensatio rerum Ecclesiasticarum (hoc est administratio, non cura animarum) committebatur, ab iis juramentum, & scripta obedientiæ promissio exigebatur. 180. ℣. Clericum. Hodie omnes beneficiati tenentur juramentū obedientiæ præstare Episcopo, saltem in hac Diœcesi Augustana. Ibid.

Obedientia præferenda est castitati, & paupertati. 976. c. 1. Quorundam. Inobedientes Priori suo, excommunicatione, & juramento ad eiusdem obedientiam reducuntur. 182. c. 10.

Religiosus habens beneficium non facilè eximitur ab Obedientia, nisi expressè addatur, quod non possit amoveri. 525. ℣. Rationem. Abbas æger, & de vita desperans non potest validè absolvere subditos suos ab obedientia. 109. ℣. Abbas. & seq. In quibus filij teneantur obedire parentibus, vel tutoribus? in quibus non? 630. ℣. Not. 5.

Oblati pleno jure qui? 916. ℣. Non. 628. ℣. Apparet. Potest quis dedicare se, & sua monasterio absque eo, quòd fiat Religiosus. Tales etiam dicuntur oblati, & sunt quasi servi monasterij. 606. ℣. Se. Quomodo oblati differant à conversis? 628. ℣. Apparet.

Oblati gaudent privilegio fori, etiamsi non sint Religiosi. 703. ℣. Not. 2. Hanc.

Oblati non pleno jure vocantur confratres Religiosorum. Vide: *Confratres.*

Oblationes in genere dicuntur, quidquid offertur Ecclesiæ, etiam extra templa de propriis, & licitis rebus. 968. c. 13. 973. c. 29. 591. ℣. Nullus. 592. ℣. Not. 4. Strictè autem, & secundùm cōmunem loquendi usum oblatio vocatur, quod Sacerdoti offertur in Missa. 968. ℣. Etsi. Vocantur pes altaris, & non computantur in portionem congruam. 470. ℣. Not. 2. An, & quando subditi ad eas obligentur? 968. ℣. Etsi. Non licet eas laicis concedere sub pœna depositionis à statu, hoc est, officio. 621. c. 17. 622. ℣. Nota denique. Qui eas tradit, accipit, aut obtinet potestate seculari, est raptor, & sacrilegus. 968. c. 13. Quomodo oblationes fidelium in primitiva Ecclesia fuerint distributæ. 589. ℣. Not. 4.

Oblationes, quæ sub Missis Religiosorum fiunt, non spectant ad alios Prælatos, sed ad Religiosos. 899. c. 16. Et implicitè. 900. ℣. Gregorius.

Obligatio est vinculum juris, quo necessitate adstringimur alicuius rei servandæ, vel solvendæ. 186. ℣. Not. 2.

Obligationi ex parte adversarij respondet actio, sive petitio. 186. ℣. Not. 2. Nulla est obligatio in amentia facta. 636. ℣. Extra.

Obligationes valde difficiles, (qualis v.g. est restitutio) non præsumuntur, sed debent exprimi. 592. ℣. 2. Prælatus non potest obligare Ecclesiam suam, fidejubendo, mutuum accipiendo, alienam obligationem in se recipiendo, sub pœna suspensionis ab administratione etiam spirituali. 582. ℣. Cap.

Obligati ad ratiocinia, etiam deposito officio, ordinari nequeūt, quàm diu lis mota, vel proximè movenda de dolo durabit. 113. ℣. Ecclesia. Quomodo obligent juramenta, leges, vota. Vide: *Iuramenti obligatio. Legis obligatio. Voti obligatio.*

Obreptio propriè committitur exprimendo falsum pro vero. 20. ℣. Per fraudem.

Obsequia mutua conjugum. 756. ℣. Not. 3. Qui prohibent ne clericis quidquam vendatur, ne panes eis coquantur, vel alia obsequia præstentur, eo ipso excommunicantur. 708. ℣. Dominos.

Occisio filij est impedimentū matrimonij, non tamen dirimens, sed impediens. 848. ℣. Ex. & ibid. c. 2. Quid dicendum de infantibus, qui mortui reperiuntur in lecto parentū. 849. ℣. De infantibus.

Occultum, seu quod latenter, &c. introductum est, nulla potest stabilitate subsistere. 979. Reg. 5. Omnia, quæ latenter, sive clàm fiunt, sunt suspecta. Ibid. v. Omnia.

Occupanti primo conceditur, quod nullius in bonis est. 977. ℣. Not. 5. Fallit tamen hæc regula in libero homine, & re sacra. Ibid.

Occupatio, sive servitiū Episcopi, & Ecclesiæ est unum, & idem. 465. ℣. Supervacaneus. Episcopus non potest ultra duos Canonicos occupare in suo servitio. 465. c. 15. In certis casibus, qui recensentur, debet duos occupare. Ibid. v. Not. 2. Prælati non possunt Curatos occupare in suo, vel Ecclesiæ suę servitio, (v.g. in officio Vicarii, Visitatoris, Secretarij, &c.) nisi necessitas, vel utilitas Ecclesiæ illius curatæ postulet, sed tantùm Canonicos. 462. ℣. Ne.

Oculus Canonicus. 859. ℣. Not. 3.

Oeconomus dicitur, cui res Ecclesiæ gubernandæ demandantur. 258. ℣. Not. 2.

Oeconomus idem est, quod Syndicus, Procurator, vel Actor in causa Vniversitatis, vel Collegij. Ibid. A quo debeat constitui? Ibid. Constituendus est Oeconomus in Ecclesia vacante, ad quam præsentatus, ex quacunque causa, institui nō potest. 169. ℣. Fraternitati. Quodnam sit Oeconomi officium? Ibid. ℣. Ponatis. Si unus sit, debet esse Sacerdos. Ibid.

Potest tamen adiungi secularis, qui fructuum curam habeat. Ibid.

Offensa. 194. c. 3. 971. c. 24. 980. Reg. 9.

Officiales Curiæ jubentur per regulas Cancell. Alex. VII. nihil petere ultra debitum. 531. Reg. 67.

Officialis Episcopi absolutè, vel cum addito Principalis est Vicarius Generalis, qui cum Episcopo unum facit consistorium. 40. ℣. Principalis. ℣. In. 130. ℣. Not. 3. 131. ℣. Not. 2. 2. & 3. Vbi à Vicario Generali distinguitur (sicut in Germania) consistorio tantùm præest in causis matrimonialibus, & decimalibus. 141. ℣. Not. 5. Non potest esse delegatus Papæ, nisi sit saltem Canonicus Cathedralis Ecclesiæ. Ibid.

Officialis Foraneus est, qui solùm constituitur in aliqua parte Diœcesis, & ad certos actus, nec facit unum consistorium cum Episcopo. 40. ℣. In. Quilibet Dominus obligatur ex culpa Officialis, si negligentem præposuit, aut sciens toleravit. 141. ℣. Not. 7.

Officium, prout distinguitur à dignitate, & personatu, est administratio rerum Ecclesiasticarum sine jurisdictione, & prærogativa in Choro, vel Capitulo, quale habent Syndici, Procuratores, Castaldi, Sacristæ, &c. 52. ℣. Not. 3. Aliquando est nomen cōmune dignitati, & personatui. Ibid. Expositi sunt capaces aliquorum Officiorum Ecclesiasticorum: non tamen officij S. Inquisitionis, Ecclesiarum Cathed. Collegiorum, & dignitatum maiorum. 849. ℣. Not. 4.

Officium S. Inquisitionis. Vide: *Inquisitionis S. Officium.* In Religione fit mutatio officiorum ex levibus causis, saltem inter subditos. 810. ℣. Circa.

Officia secularia prohibētur Clericis. 450. c. 15. 451. c. 1. & 16. 458. ℣. Apparet. Concil. Tolet. & Lateran. prohibet Iudæos publicis officiis præfici sub gravibus pœnis. 843. ℣. Quod. Idem mandat Gregorius IX. Ibid. ℣. Mandat. Hoc tempore, & in nostris partibus Iudæi omnium civilium munerum sunt incapaces. Ibid. ℣. Hoc.

Oleum non consecratum potest misceri consecrato. 688. ℣. Altare. 689. ℣. Oleum. Non benedictum admixtum benedicto, consecrationem recipit. 689. ℣. Oleum.

Onera transeunt cum universitate rerum in alium per locationē, emptionem, &c. 667. ℣. Not. 2. Res habens onus annexum, etiamsi ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos perveniat, cum suo onere venit. 687. ℣. Sancit. & seq. Monasteria debent

esse exempta ab omnibus oneribus, & præstationibus novis, non autem ab initio legitimè constitutis. 678. ℣. Per.

Oppigneratio. 577. ℣. Not. 3. Homo liber nec oppignorari, nec in pignus recipi potest, sub pœna perdendi debiti: exceptis sex casibus. 577. ℣. Lex.

Orare publicè possumus, & sacrificare pro excommunicatis toleratis: imò possunt nominari in oratione, si absit scandalum. 946. ℣. Nota denique.

Oratoria, si cùm Episcopi auctoritate Divinis officiis destinata sint, gaudent jure Asyli, etiamsi nec consecrata, nec benedicta sint. 700. ℣. Not. 3. Non tamen eodem modo violantur, quo Ecclesiæ. Ibid.

Oratoria privata non consecrata, aut benedicta non gaudent jure Asyli, etiamsi per privilegium Missam ibi celebrare liceat. Ib. & 685. ℣. Inhibet. & seq.

Oratoria privata non habentia Campanas non gaudent privilegiis Ecclesiarum, sed possunt destrui pro nutu Domini. 908. ℣. Not. 2. In. 685. ℣. Inhibet. & seq. Ex Oratoriis privatis non sunt petendæ procurationes. 685. ℣. Inhibet. & seq. Non sunt propriè loca Religiosa. Ibid.

Ordinarius communiter vocatur Episcopus. 138. ℣. Nota. 139. §. Not. 2. Abbates Episcopalem jurisdictionem habentes, nullique Ordinario subiecti, sunt verè ordinarij. 740. ℣. Illius. Etiam Vicarius Generalis Episcopi verè est Ordinarius. 141. §. Not. 6. 740. §. Illius. Canonici Metropolitani Mediolanensis Ecclesiæ vocantur omnes Ordinarij. 384. §. Cùm.

Ordinatio non semper significat collationem Ordinũ, sed quandoque collationem beneficiorum Ecclesiasticorum. 107. ℣. Mandat. 111. v. Cùm Prælati. Sumitur etiam pro ipsa Ecclesia, vel beneficio obtento. 590. v. Presbyter. Interdum idem est, quod provisio Ecclesiæ. 671. v. Illas. & seq. Interdum idem, quod electio. 552. v. Cùm B. Quomodo Episcopus debeat ordinare Ecclesias in discordia patronorum. 665. v. Cùm. Hospitalia ordinare debet ad eas utilitates, ad quas sunt constituta. 659. v. Xenodoch.

Ordinis Sacramentum in communi imprimit characterem, ideòque non potest iterari. 115. v. Sacramenta. Valor non potest detrahi Ordinationi factæ à vero Episcopo. 471. v. Concordat. Nullus Episcopus ordinet subditum alienum, aut peregrinum sine dimissorialibus. 614. v. Hic. 128. v. Peregrini. 129. v. Not. 2. Si. Episcopus, qui tantùm renunciavit loco, non autem dignitati, rogatus ab alio Episcopo potest liberè ordines conferre, sicut antè. 114. v. Episcopus. Si autem renunciavit utrique, tantùm potest conferre licitè minores ordines. Ibid. Episcopus excommunicatus validè confert omnes ordines, sicut renuncians, sed nullũ licitè. Ibid. v. Hoc. Irregulares possunt quidè validè, sed non licitè ordinari. 859. v. Not. 4. 959. v. Not. 3. Vide: *Irregularitas.* Nominatim non sunt ordinandi bigami. 125. Tit. 21. Corpore vitiati. 123. Tit. 20. Filij Presbyterorum, aliique illegitimi, nisi sint Religiosi. 119. Tit. 17. Obligati ad ratiocinia. 123. Tit. 19. Servi, nisi priùs manumittantur. 120. Tit. 18. 745. v. Not. 2. Coniugati, nisi ab uxore continentiam profitente fuerint absoluti. 645. c. 5. Toto. Infames notoriè. 871. v. Colligitur. Lenitatis defectum habentes. 860. v. Protestando. & seqq. 858. c. 24. 897. c. 10. Homicidæ, & mutilantes. 860. v. Not. 4. 851. c. 5. 857. c. 19. Anabaptistæ, hæretici, eorùmque fautores, & filij &c. 860. v. Not. 4. Ordines illegitimè suscipientes, aut in censura ministrantes. Ibid. Aut in ordine, quem non habent. 893. c. 1. Expositi sunt capaces Ordinum. 849. v. Not. 4. Novitij possunt ordinari ab eo Episcopo, in cuius Diœcesi Novitiatum agunt. 638. v. Non. Decreta de temporibus ordinationum, & qualitatibus ordinandorum, remittuntur ad Trid. 113. Tit. 12.

Ordinationi præmittendum scrutinium duplex, sive examen Ordinandorum. 113. Tit. 12. Noti, & digni non sunt examinandi. 894. v. Furtivè. Ignoti, etiamsi digni sint, nisi examinentur, sunt deponendi. 114. v. Denique. Ab hoc examine non excipiuntur præsentati ab Vniversitatibus, sed ab examine prævio collationi beneficiorũ non curatorum. Ibid. v. Errat. Promoti sine dimissorialibus, vel extra tempora à jure statuta, vel ante legitimam ætatem suspenduntur, &, si suspensi ministrent, fiunt irregulares. 519. Reg. 24. Quid agendum cum Clericis furtivè, vel per saltum promotis. Vide: *Clericus furtivè ordinatus, Clericus per saltum promotus.*

Recipientes ordines ab Episcopo excommunicato, suspenduntur ab exceptione: sed ab Episcopo potest dispensari. 114. v. Hoc.

Ordinati à schismaticis, & hæreticis prohibentur eligi, & electi ab exercitio ordinum repelluntur. 61. v. Si. Recipientes maiores ordines ab Episcopo, qui loco, & dignitati cessit, suspenduntur ab executione, sed, si ignoranter fecit, potest dispensare Episcopus. 114. v. Episcopus. Clerici seculares, qui sciunt, se esse excommunicatos, & sacros ordines accipiunt, perpetuò sunt deponendi. Ignari autem juris, vel facti, licet non possint absolvi ab Archiepiscopo, vel Episcopo, possunt tamen Papæ intimari. Regulares, qui scienter in excommunicatione ordines suscipiunt, ab executione maneant suspensi: cùm ignaris autẽ juris, vel facti post peractam pœnitentiam Abbas possit dispensare, nisi factum sit enorme. &c. 950. c. 32.

Ordinati à summo Pontifice debent nihilominus obedire Episcopis. Plus tamen aliquid ipsis deferendum. 181. v. Quærenti.

Ordines maiores, sive sacri. Ordinati absque titulo olim erant suspensi ab exercitio ordinum: sed Innoc. III. tantùm voluit, ut ordinans tam diu teneatur alere ordinatũ, donec beneficiũ acquirat. 470. c. 16. Quamvis Trid. pœnas antiquorum Canonum innovaverit, probabilius tamen est, solam prædictam obligationem alendi, non autem suspensionem ab exercitio esse innovatam. 471. v. Concordat. Si coniugatus promoveatur ad Episcopatum, semper necessarium est, ut uxor ingrediatur Religionem. 645. v. Nisi. Decreta de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. 115. Tit. 14. Ad quid teneatur servus, si, inscio, aut contradicente Domino, Episcopo verò ignorante, ordinetur Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos. 121. v. I. Formula præsentandi ad Diaconatũ, vel Presbyteratũ. 113. v. Quando. Subdiaconatus in primitiva Ecclesia non erat ordo sacer, nec Subdiacono permittebatur sacra vasa attingere, nec poterant eligi in Episcopos. 122. v. De. A tempore S. Greg. Magni, & Vrbani II. est ordo sacer, possuntque attingere vasa sacra, & in Episcopos eligi, si præclaræ scientiæ, & religionis existant, & cum licentia Papæ, vel Archiepiscopi. Ibid. v. Respondet. Licet omnes ordines sint sacri, primi tamen tres per excellentiam dicuntur sacri, quia res sacras proximè contingunt. Ibid. De Presbyteratu, & Diaconatu certum est, esse Sacramentum. De Subdiaconatũ fatetur Bellarm. non esse tantam certitudinem. Ibid. Qui sunt in maioribus ordinibus, dicuntur habere gradum in Ecclesia: reliqui dicuntur sine gradu. 448. v. Clericus sine. Sacris ordinibus annexũ est votum continentiæ. 116. v. Quod. Subdiaconatui annexuit illud primus S. Gregor. Magnus. 122. v. De. Jure Apostolico, & Ecclesiastico rectissimè est annexum Ordinibus sacris. 458. v. Orientalis. Susceptio sacri Ordinis dissolvit sponsalia, & dirimit matrimonium postea initum. 751. v. Not. 2. 717. v. Not. 3. 749. v. Not. 1. v. De. 647. v. Not. 6. Nunquam licuit etiam in Græca Ecclesia post sacros Ordines matrimonium contrahere. 749. v. Nota 2.

Ordines minores multi existimant esse Sacramenta. 122. v. Respondet. Ad Ordines minores non requiritur Titulus. 119. v. Observa. 4. Super defectu natalium ad minores ordines, & beneficium simplex potest dispensare Episcopus. ibid. & c. 1. Jam olim omnes quatuor simul unà die ex consuetudine conferri potuerunt: non verò simul cum illis Subdiaconatus. 895. v. Iuxta. Si etiam hoc consuetudo alicubi introduxerit, licebit, non obstantibus interstitiis, quæ contrariã consuetudinem non excludunt. Ibid. In nostris Provinciis, nominatim in Augustano Episcopatu hæc consuetudo non est. Ibid. Clericis in minoribus licet ducere uxores, sed tunc ipso jure vacant eorũ beneficia. 448. v. Clericus. 456. v. Ad.

Ordo dignitatis. Dantur triplicis generis dignitates Ecclesiasticæ. 52. v. Duæ. In Cathedralibus post Præpositum Decanus, Custos, Scholasticus, & Cellarius inter Prælatos numerantur. 335. v. Sunt. Post Romanam Ecclesiam Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtinet. 913. c. 23. In dubio, qualis honor novæ dignitati sit tribuendus, attendatur consuetudo, jus commune, & praxis aliarum Ecclesiarum. 45. v. Secundùm.

Ordo Processûs judicialis. Vide: *Judicii forma.*

Ordo titulorum juris est sæpe arbitrarius, nec ita accuratus: quia in titulis connectendis sæpe frustra laborent interpretes. 142. Tit. 29

Tit. 29. 215. Tit. 43. 369. v. Not. 1. in fine. 535. Tit 9. 850. Tit. 12.

Ordo historiæ Evangelicæ. 967. c. 7. & v. Hæc. S. Joannes Evang. narrans, Christo mortuo apertum latus, rectum tenuit ordinem: contraria hæresis damnatur. 2. v. DEI Filius. & seq.

Ordo Religiosus in communi. Concil. Lateranense sub Innoc. III. prohibet, ne quis novam religionem inveniat, sed, si voluerit, unam ex approbatis assumat. 661. c 9. Ante hoc concilium institutio, & approbatio ordinum pertinebat ad Ordinarios: nunc verò opus est auctoritate Papæ. Ibid. v. Meritò. Ordines post Lateranense inventi, nec à Papa approbati, à Concil. Lugdun. sub Greg. X. revocantur. Ibid. v. Quod. Confirmatos autem mendicantes post prædictum Concilium ita vult subsistere, ut non se propagent, nec sua vendant sine licentia Papæ speciali. Ibid. Personis Ordinum talium non licet prædicare, absolvere, aut sepelire externos. 661. v. Quod. Singulis conceditur licentia generalis ad alios ordines transeundi, non autem toti ordini, aut conventui, ut se, & loca sua transferat sine speciali licentia. Ibid. Hâc tamen constitutione non comprehenduntur Prædicatores, Minores, Eremitæ S. Augustini, & Carmelitæ. Ibid. Neque institutũ Sacerdotũ in communi viventium superioribus annis inchoatum, quia non est status Religiosus. Ibid. v. Meritò. A Bonifacio VIII. prohibentur omnes mendicantes novas domos recipere, aut receptas hactenus mutare, vel quovis modo alienare sine licentia Papæ speciali (exceptis cellis Eremitarum) sub pœna nullitatis. 900. v. Perpetuo. Transgressores huius constitutionis excommunicat Clemens V. 934. c. 3. Quando dicuntur tantùm quatuor ordines mendicantes approbati, intelligi debet de institutis ante Concil. Lateranense sub Innoc. III. vel Lugdunense sub Greg. X. 661. v. Constitutio. Ordines mendicantes non sunt capaces beneficiorũ Ecclesiasticorum. 529. v. Hæc. Reliqui sunt. Ibid.

Ordo Beatarum S. Dominici. 647. v. Not. 7.

Ordo S. Benedicti. In Prioratibus non habitet unus solus, sed vel plures, vel secularis Clericus. 663. v. Cùm quidam. Abbates ad hoc, monitione præmissâ, censuris compellendi. Ibid.

Ordo Carmelitarum. 661. v. Quod.

Ordo Carthusianorum. 633. v. 2. Eorum indultum circa Decimas Novalium non restringitur ab Alexandro IV. ad medietatem. 627. v. 2. Indultum.

Ordo Cisterciensium. Honorius III. prohibet installationis solennitates fieri in electione Abbatũ huius Ordinis. 832. c. 43. Idem jubet Episcopos promissione subiectionis, reverentiæ, & obedientiæ contentos esse, & non exigere munera. Ibid. Si Episcopus tertiò requisitus, vel initio statim benedictionem absolutè neget Abbatibus his, possunt sine ea omnia officia, etiam ordinis exercere. 111. v. Si. & seq. Cistercienses non tenentur respondere Rescriptis, nisi nominentur. 13. c. 6. Varia eorum privilegia circa Decimas. 619. v. Nota 2. 626. c. 34. 627. v. 2. Indultum. 907. c. 6. Abusus Visitatorum, & gravamina Cisterciensibus illata recensentur, & prohibentur gravissimè in Cap. Ad nostram. De Censibus in Clem. 687. c. 2. Qui præsumunt exire ad aliud Monasterium, vel Ordinem, si commoniti celeriter non redierint, redire compellantur. 635. c. 7.

Ordo Cluniacensium. 914. c. 26.

Ordo Eremit. S. August. 661. ℣. Quod.

Ordo Minimorum S. Francisci de Paula. Non faciunt professionem ante 18. annum. 634. ℣. Non. Neque huic eorum Regulæ Concil. Trid. derogat. Ibid.

Ordo Minorũ S. Francisci Seraphici. Declaratio Regulæ S. Francisci. 975. c. 3. 976. v. De. Quo vestitu indui debeant Minores S. Francisci, relinquitur judicio Superiorum, quod sequendum sub pœna excommunicationis. 976. c. 1. Quorundam. An Granaria sint habenda, eorundem judicio relinquitur. Ibid. An Religiosi huius Ordinis habeant dominium, vel solum usum in rebus usu consumptibilibus? 975. c. 3. 976. c. 1. Exivi. Conditiones pacis inter Minores, aliósque mendicantes, & Parochos Eslingæ factæ. 186. ℣. Cùm. & seqq.

Ordo Prædicatorũ, & Minorũ, utpote quos evidens Ecclesiæ utilitas perhibet approbatos, nõ revocantur à Concil. Lugdun. 661. ℣. Quod. Benedictus XI. multa eis concedit, & explicat circa prædicationes, Confessionum auditiones, & sepulturas. Sed Clemens V. eam Extravag. revocat, complura tamen relinquit non rattactata. 921. ℣. Hæc. Prædicatores possunt ab excommunicatis, quibus concionantur, &c. eleëmosynam accipere. 957. c. 54. Prædicatores, & Minores habent privilegium celebrandi in Altari Viatico, sine Parochialis juris præjudicio. 915. c. 3. Gravamina duodecim Prædicatoribus, & Minoribus à Prælatis Ecclesiarum illata recensentur, & prohibentur. 899. c. 17. Statuta Bonif. VIII. à Clem. V. innovata pro pace inter Parochos, & prædictos ordines restauranda, circa Prædicationes, Confessiones, & sepulturas. 611. ℣. Innovat. Iidem prohibentur auditores retrahere à solutione Decimarum, & animas corrumpere. 627. c. 1. Jubentur stare pactis cum Ecclesiasticis consentiente Capitulo factis, licet sine consensu maioris auctoritatis, dummodo servent Cap. Dudum. De sepult. in Clem. 189. c. 3.

Ordo Præmonstratensium ex instituto suo administrationem Parochiarum exercet. 663. v. Not. 1.

Ordo Societatis Iesu gaudet privilegio celebrandi in Altari portatili. 915. v. Not. 2. Religiosi Societatis Iesu, habentes vota simplicia possunt dimitti. 647. v. Not. 6.

Ordo Tertius S. Francisci. Qui in communi religiosè vivunt, gaudent privilegio fori. 703. v. Not. 2. Qui verò Religiosi non sunt, per vota eorum non dissolvitur matrimonium ratum. 647. v. Not. 7.

Ordines militares etiam gaudent privilegio fori. 703. v. Not. 2. Tametsi confirmati sint sub nomine Religionis, & profiteantur Regulam S. Augustini, vel S. Benedicti, nimis tamen longè recesserunt à primo instituto. 646. v. Neque. Excipiuntur ab anno Novitiatûs, secluso peculiari statuto. 630. vers. Not. 2. Ex. 636. v. Not. 2. Aliqui horum tantùm vovent castitatem coniugalem (ex dispensatione Papæ,) ducúntque uxores. 646 v. Not. 3. Per ingressum talium Religionum non dissolvitur matrimonium ratum, quia non sunt propriè, & simpliciter Religiosi iuxta multos Auctores contra Dianam, & Suar. &c. Ibid. v. Not. 2. Controv. & seqq. Habent tamen alicubi Moniales regulariter viventes, quas veras Religiosas esse, non est dubium. Ibid.

Ordines militares in specie. Vide: Equites. Hospitalarij.

Ornamenta Ecclesiarum. 603. v. De.

P.

PACTUM in communi. 186. v. Not. 1. v. Not. 2. v. Not. 3. Item 561. v. 1. 968. c. 11. Præcipua pacti divisio est in nudum, & vestitum. 187. v. Pacta.

Pactum nudum est, quod in solo mutuo consensu, & obligatione consistit, paritque solam obligationem jurisgentium. 187. v. Pacta.

Pactum vestitum est, cui aliquid extrinsecum accedit, v. g. stipulatio, literæ, traditio &c. paritque obligationem etiam juris positivi. Ibid. Utrumque subdividitur in varias species, sive exempla. Ibid. v. Not. 2. Ex nudo pacto de Iure civili non datur actio, sed tantùm exceptio: De Iure autem Canonico aliqui quidem etiam negant, sed alij rectiùs affirmant. Ibid. v. Not. 3. & seq. Ex nudo pacto Iure Canonico datur actio ad interesse: Ius civile autem requirit stipulationem. 217. v. Appellatione. Ex pacto vestito dari actionem, est extra controversiam in utroque jure. 186. v. Not. 3.

Pactum juramento libero firmatum, nisi cedat in æternæ salutis dispendium, aut alterius detrimentum, est validum. 189. v. Quamvis.

Pactum turpe, vel rei turpis, item impossibile de jure, vel facto, nullam inducit obligationem. 188. v. Pactiones.

Pacta simoniaca non valent. ibid. c. 4. 6. 8. 191. v. Nota hic. 472. v. Apertum.

Pactum contra substantiam actûs non valet. 64. v. Imò.

Pacta in præiudicium Parochialium Ecclesiarum non valent, & quidquid ex talibus perceptum, est reddendum. 188. c. 7.

Pacta, quæ dissolutionem matrimonij impediunt, non valent. 791. v. Not. 2. Non.

Pactum Canonibus inimicum non debet per Superiores tolerari. 188. v. Not. 2.

Pacta privatorum non valent contra statuta in favorem publicum. 361. v. Sumitur.

Pacta filiæ cum patre, ut dote contenta renunciet successioni, sunt juri naturæ parùm conformia, & à lege civili improbantur, ut inhumana. 189. v. Quamvis. & seq. Non sunt tamen illicita, si fiant ob maius bonum; imò, si juramento libe-

ro fir-

ro firmentur, valent, & obligant in conscientia, ibid. Superiores Mendicantium possunt facere pacta perpetuò obligantia conventũ, si consentiat cum Ecclesiasticis personis, etiamsi maior auctoritas non accedat: non autem cum laicis. 189. c. 3.

Pactum subsequens derogat privilegiis Apostolicis Privatorum, etiam Monasteriorum : non autem Iuri publico, aut privilegiis universalibus v. g. Clericorum in communi. 189. v. Quin.

Pactorum obligationes transeunt regulariter ad hæredes, etiam non factâ eorum mentione. 356. v. Not. 3. Quod potest facere consuetudo, regulariter potest facere pactum tacitum, vel expressum, licet non per omnia. 432. Ad. In pactis, & promissis, seu generalitate verborum non comprehenduntur ea, de quibus cogitatum non fuit. 366. v. Ex. Qui facit pactum sine causa addita, præsumitur per errorem fecisse. 187. v. Nota 4. Si quod pactum putetur opus habere ratificatione Papæ, debet illud ratum habere, pro securitate partium. 188. v. Si.

Pactum legis commissoriæ. Vide: *Lex commissoria.*

Pædagogum filij tenentur acceptare, non autem tenentur ingredi Monasterium, educationis gratiâ. 630. v. Not. 5.

Pagani, si post conversionem suam prioris sui ritûs reliquias retineant, compescendi sunt per Ecclesiarum Prælatos. 848. c. 4.

Palafredus. Idem, quod insignis equus. 832. v. Intelliguntur.

Palatium Episcopi gaudet privilegio Asyli 700. v. Not. 6.

Pallium est insigne plenitudinis officij Pontificalis. 913. ℣. Antiqua. Sedes Apostolica Archiepiscopo Pallium tradere non solet, nisi priùs præstet juramentum fidelitatis, & obedientiæ. 60. §. Sedes. Idem Patriarchæ possunt etiam dare suis Suffraganeis. 913. c. 23.

Papa. 4. §. Sed non. 184. §. Omnes. Habet plenitudinem potestatis de jure super Ius positivum. 539. §. Etsi. Habet jure Divino supremam, & plenissimam Bonorum Ecclesiasticorum dispositionem, & administrationem. 513. §. Paginam.

Potestatem suam accipit in ipsa electione independenter à coronatione. 965. c. 4. Potest quasvis Prædecessorum suorum Constitutiones revocare. 67. v. Non potuit. Potest supplere omnes defectus Iuris Christiani, & facti, in transactionibus, contractibus, & judiciis : non autem defectus juris naturalis. 190. §. Not. 3. Potest in die consecrationis suæ conferre Ordines, quod nemo alius potest. 70. c. 28. Potest Religioso concedere Prioratum Claustralem, sive Manualem toto vitæ tempore. 65. §. Coëgit. Potest compellere partes ad transigendum in his, in quibus habet plenitudinem potestatis. 193. §. Not. 2. Officium. Potest prohibere laicis ea, quæ sunt contra decorem Christianæ Religionis, etiamsi non sint peccata. 417. §. Not. 3. Conferens, vel uniens Beneficia, vel Ecclesias, ordinariè non intendit præjudicare juribus Diœcesanorum. 446. §. Ex. Per mandata sua ordinariè non intendit alicui præjudicium generare. 172. §. Not. 2. Quòd. Nemini licentiam concedere solet prædicandi sine licentia Episcopi. 173. §. Quod. Non habet directam, & ordinariam jurisdictionem, & potestatem in temporalibus per totum mundum : sed tantùm in patrimonio S. Petri. 781. §. Temporalem. 827. §. Decernere. Habet tamen indirectam in toto Orbe. Primò, in causis difficilibus, & ambiguis. Secundò, quando id exigit quies, conservatio, defensio Ecclesiæ, adeóque bonum publicum. Tertiò, quando necessarium est ad bonum spirituale fidelium, præsertim quando est periculũ peccati, aut animę. Ib. & 780. §. His. 112. c. 2. 411. v. Not. 4.

Papatus vocatur beneficium, utique curatum, cum ei totius orbis terrarum cura incumbat. 890. c. 1.

Par in parem non habet potestatem. 67. v. Non potuit.

Parabolam Iuramenti non aliter concedit. Proverbium est Longobardicum, quo designantur usurarij, nihil quidem paciscentes, aut exigentes, nihil tamẽ mutuantes, nisi aliquis velit aliquid ultro dare, ut sine exactione usuram inde percipiant. 278. v. Non.

Parentela sumitur pro consanguinitate. Vnde impedimentum parentelæ est impedimentum consanguinitatis. 728. v. Cùm contingat. v. Not. 2. 786. v. Cùm comes.

Parentes non possunt donare filiis in potestate eorum constitutis res maioris valoris, aut momenti : nec contrà filii tales parentibus. Emancipatione tamen donatio confirmatur. 583. v. Not. 5. Testamentum parentum inter liberos est privilegiatum : censetur enim perfectum sine solemnitatibus, modò voluntatem parentum exponat; sive sit scriptum, sive nuncupatum. 595. v. Not. 6.

Parentes possunt impuberes filios, & pupillos, etiam in infantia Monasteriis donare, Religionis, aut educationis gratiâ : non autem invitos. 630. v. Sine. v. Not. 5. Oblatos educationis tantùm gratiâ, possunt semper contrahere. Ibid. v. Not. 2. Si sponte ingrediantur sine eorum consensu, possunt reclamare, eósque revocare intra annum, & diem, non autem propriâ auctoritate, sed Papæ, Episcopi, aut Vicarij Generalis. Ibid. v. Sine. ℣. Not. 4.

Parentes possunt irritare vota filiorum impuberum. 653. v. Collige.

Parentum quasi officium est collocare filios in matrimonio. 774. v. Eâ.

Parisius agens Clericus contra laicum, debet eum apud Episcopum (utpote loci Comitem) accusare. 236. c. 9.

Parochia quid, & unde dicitur? 613. v. Not. 2. & 3. Ibid. v. Not. 3. 614. v. Hic. 587. v. Licet. v. Not. 2. Hoc. 460. Anastasius. v. Suffragatur. 131. v. Parochiam. An omnes Ecclesiæ in aliqua Parochia sitæ jure communi sint subiectæ Parochiali? 663. v. Per. Dividenda est in duas, ubi Parochianorum distantia postulat, & facultates tum illorum, tum matricis Ecclesiæ id permittunt, appellatione remotâ. 694. c. 3. Sede Apostolica vacante, vel vivente quidem Papâ, sed nihil de ea disponente, liberè confert Ordinarius etiam in Curia Romana. 501. v. Ne. & seq. 506. v. Quid sit. 516. v. Beneficia.

Parochia annexa præbendæ dicitur suppressa, & censetur respectu Canonici beneficium simplex, cùm tantùm habitu sit curatus, non actu. 482. vers. Cùm hoc. Vide; *Ecclesia Parochialis.*

Parochus. 613. v. Not. 2. & 3. Vocatur aliis nominibus Parœcus, Rector, Plebanus, Curatus, & Sacerdos proprius; in Anglia verò persona. Ibid. v. Not. 2. & 3. 137. v. Not. 3. 741. v. Not. 2. 938. c. 12. Possunt in lata significatione vocari etiam Prælati, non tamen strictè. 169. v. Ecclesiarum. Non sunt tamen in dignitate constituti, quia non habent jurisdictionem in foro contentioso. Nec habent personatum, licet in Anglia vocentur personæ. 137. v. Not. 3. 613. vers. Not. 2.

Parochi qualitates, & Ordines. 61. c. 7. 93. c. 14. 62. v. Præfixo. & v. Si Canones. 95. c. 22. 98. v. [illegible] commissa.

Parochus studens. 97. c. 34.

Parochi officium, potestas, & jurisdictio. Parochus est Ordinarius animarum Pastor. 136. v. Vicarius. 613. v. Not. 2. Non est Iudex Ecclesiasticus, est tamen Superior Ovium suarum. 673. v. Not. 2. Hoc. Non potest ferre censuram, nisi sit Decanus, de Iure communi. 136. v. Vicarius. Potest tamen prohibere excommunicatos à sacris; imò debet, si vitandus sit. Ibid. Potest imponere interdictum in causa matrimoniali ex justa causa: v. g. propter obiectum impedimentum, aut timorem magnarum rixarum. 773. v. Not. 2. Hoc. Potest habere jurisdictionem aliquam, & potestatem excommunicandi ex jure speciali, vel præscriptione, vel privilegio. 169. v. Ecclesiarum. Est defensor Ecclesiæ suæ. 558. v. Cùm. & seq. Non tenetur stare contractu v. g. Locationis ab antecessore facti, nisi factus sit in bonum Ecclesiæ, & non antecessoris. 836. v. Ante. 554. v. Ex. Potest tamen (ut quivis alius Beneficiatus) contrahere, & transigere in præjudicium suum pro tota vita sua sine facultate Superiorum; non autem in perpetuum, nisi Papa confirmet, licet Episcopus consenserit. 192. v. Not. 2. 191. v. Not. 2. Conditiones Pacis inter Ordines Mendicantes, & Parochos, circa prædicationes, confessiones, & mortuos tumulandos. 611. v. Innovat. 186. v. Cùm. & seqq.

Parochus Sacramenta administrans. 763. v. Not. 2. 137. v. Posse. & v. Quin. Quomodo se gerere debeat, dum audit confessiones? 938. v. Si. & seq. Ante Missam inventos alienos Parochianos, contemnentes proprium Parochum, ejici curet. 613. v. Iubentur.

Parochus matrimonio assistens. 739. v. Statuit. 741. v. Not. 2. & Not. 3.

Parochi Vicarius, Cooperatores, Capellani, Clerici &c. 93. c. 14. 476. c. 30. 448. v. Quisque. 137. v. Not. 4. 675. v. Intellectum. 695. v. Concord. 675. v. Intellectum.

Parochis illiteratis, & imperitis, sed honestæ vitæ, dandus Coadjutor, aut Vicarius, non obstante ullâ appellatione. 533. v. Adde. Si iter suscipiendum extra Parochiam, debent constituere Vicarium, & licentiam habere ab Ordinario. 137. v. Not. 4. Si Parochus ægrotet, & redditus Coadiutori alendo non suffi-

sufficiant, an Parochiani teneantur illum alere? 533. v. Quando. v. Intellige.

Parthenon. Parthenones comprehenduntur sub vulgari nomine Beguinarum inculpabilium. 662. v. Eodem titulo. in fine.

Participium sumitur pro commercio sive communicatione. 880. v. Statuit.

Partus in honoribus, & muneribus sequitur patrem. quamvis ante nativitatem filij pater ab honoribus, vel munere removeatur. 122. v. Objicies. & seq. In libertate autem, & reliquis, etiam legitimus partus sequitur ventrem: exceptis tribus casibus. Ibid.

Parvum Bononiensis est Monetæ genus, cuius pretium incertum. 838. v. Textus.

Parvus Turonensis est monetæ genus, cuius libra in Camera Apostolica acceptari jubetur pro ducato. 519. Reg. 25.

Pastores Ecclesiarum dicuntur tantùm illi Prælati, qui habent jurisdictionem generalem, & ordinariam (saltem quoad statuta Regularia) & contentiosam in foro. 82. §. Quæres. 77. §. Ultra. 84. §. Ad. Episcopus est Pastor Ordinarius animarum in tota Diœcesi. 138. §. Nota. Non potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit. 980. Reg. 10. & §. Not. 2.

Patris nomine etiam avus, proavus, imò omnes ascendentes intelliguntur. 966. c. 2.

Patre familias excommunicato, excusatur familia, si cum illo agat. 951. c. 34.

Patientia virtute multa tolerantur, quæ si fuerint deducta in judicium, exigente justitiâ non debent tolerari. 471. §. Ex. 714. §. Possit.

Patria potestas per renunciationem patris ægrotantis, & de vita desperantis non solvitur. 109. §. Non. Per matrimonium filius, & filia non liberatur à patria potestate. 718. v. Regem. In rebus tamen spectantibus ad matrimonium non subest patriæ potestati. Ibid. Castrensia potest filius liberè tractare, etiam invito patre. Ibid. In spiritualibus, quale etiam est matrimonium, & ubi intervenit peccatum, potest filius agere contra patrem. Ibid. §. Not 2. Filii expositi consciis, aut ratum habentibus parentibus hoc ipso patriâ potestate liberantur. 849. v. Si. & seqq.

Patriarcha 171. §. Cùm sit. 182. §. Cùm iste. 913. §. Antiqua.

Patrimonij titulus Ordinandis sufficit, etiamsi non habeant beneficium. 472. c. 23.

Patrinus jure antiquo non debent esse plures, quàm vel unus, vel una. 763. c. 13. Post Tridentinum ad summum unus, & una. Ibid. §. Not. 2. Si ultra designatos patrinos alii non designati Baptizatum teneant, jure antiquo omnes cognationem contrahebant: iuxta Tridentinum autem non. 763. c. 3. & §. Not. 2. & 3. Si autem contra Decretum Tridentini plures designentur, quàm unus, & una, an illi designati spiritualem cognationem contrahant? Sanchez affirmat, Navarrus cum aliis negat. Ibid. §. Not. 3.

Patronus in communi vocatur aliis nominibus Advocatus, Vice-Dominus, & Custos Ecclesiæ. 664. §. Not. 3. 668. §. Absurdum. 672. §. Quia. §. Si. Potest sibi reservare aliquod servitium, vel pensionem, vel aliquid aliud temporale, sed moderatè, nec auctoritate suâ, sed Episcopi. 672. §. Panorm. 932. c. 12. 111. c. 2. Episcopus non potest Ecclesiæ dare Patronum, vel Advocatum sine licentia Papæ, & consensu Capituli. 558. c. 2. Patronus non est membrum Ecclesiæ, nec in eam quidquam habet potestatis. 550. §. De non. 668. §. Laicus. 111. c. 2. Non habet jus possidendi, administrandi, vel donandi bona Ecclesiastica. Ibid. & 666. v. Firma. v. Ex. 668. v. Laicus. 670. v. Nullus. 476. c. 30. Non habet jus eligendi, instituendi, vel destituendi Clericos. Ibid. & 676. c. 31. 674. v Not. 2. 87. v. Non. 111. cap. 2. 669. v. Collige. Non habet jus beneficium aliquod concedendi, vel in titulum conferendi, sed tantùm ad illud præsentandi. Ibid. & 669. c. 15. 668. v. Laicus. & c. 10. Ac. 11. 667. v. Si. Non potest alteri præsentare, quàm habenti jus instituendi. 666. v. Firma. v. Ex. Non potest alicui promittere præsentationem, antequam beneficium vacet: nec alteri potestatem dare, ut suo nomine promittat. 543. v. Sumitur. Potest tamen alicui dare potestatem generalem, vel specialem præsentandi idoneum, cùm beneficia re ipsâ vacaverint. Ibid. Potest Patroni absentis Generalis Procurator præsentare. Ibid. Parochus non potest Patrono præjudicare: imò si aliquem sine Patroni consensu præsentaret instituendū, vacante postea Ecclesiâ, deberet removeri. 675. v. Quærenti. & seq. Potest præsentare quemlibet, modò sit idoneus: si autem præsentet sciens non idoneum, peccat mortaliter. 670 v. Si Episcopi post. & seq. Quem Episcopus scit non esse idoneum, potest, imò sub peccato mortali tenetur repellere. Ibid. v. Personæ. 666. v. Firma. Si institutio pertineat ad inferiorem Episcopo, debet saltem ab hoc examinari, nisi ab universitate aliqua præsentetur: imò etiam hos, si ad Ecclesias Parochiales præsententur. 666. v. Firma. Si Clericus præsentandus sit ignotus patrono, debet in genere de ipsius moribus, & qualitatibus inquirere. 670. v. Personæ. Ad beneficia maiora, & curata præter mores, & probitatem requiruntur aliæ dotes, ex jure communi, vel specialibus statutis, v. g. legitimi natales, certi ordines, nomen doctrinæ, literæ commendatitiæ Episcopi &c. Ibid. Ex pluribus dignis tam Patronus, quàm Episcopus tenetur accipere digniorem: præsertim ad curata, & maiora. 670. v. Not. 2. Si. 671. v. Hoc. Si ex fundatione præsentandus est aliquis ex certo loco, aut familiâ, non peccat Patronus, si alium digniorem non præsentet. 671. v. Not. 3. Absurdum est, ut, quoties mutatur Patronus, toties etiam mutetur institutus Beneficiatus. 668. v. Absurdum. Ad Patroni, vel aliorum instantiam, institutus nec potest, nec debet removeri. Ibid. v. Veluti. Illicitæ, iniquæ, & indignæ sunt conditiones, quæ subinde imponuntur Parochis à Patrono, vel Domino loci, ut certis vicibus præbeant convivia, alant canes venaticos &c. Ibid.

Patronus laicus dicitur, qui habet jus patronatûs titulo patrimonij sui impensi in fundationem, ædificationem, vel dotationem Ecclesiæ: sive Clericus sit, sive laicus. 672. v. Postmodum. 675. v. Ex. Debet præsentare intra quatuor menses. 666. v. Intra. 676. v. Si. & seq. Permittitur autem ei variatio. 666. v. Intra. v. Ex. 672. v. Postmodum. & seq. 675. v. Etiam. 676. v. Collige. Per præsentationem tamen secundi nō potest omnino excludere primum, sed, si plures dignos præsentet, valet præsentatio illius, quem Episcopus judicio suo præfert, & instituit. 672. v. Not. 2. v. Si. 675. v. Ex. & seq. 677. v. Plures. Elapso hoc termino, jus patroni devolvitur ad Ordinarium. 666. v. Intra. 669. v. Si. 674. v. Mandat. Tempus autem hoc non currit patrono ignoranti, nec impedito, nec excommunicato. 666. v. Not. 2. 674. v. Mandat.

Patronus laicus potest jus suum liberè conferre Religioso loco, etiam sine licentia Episcopi: sed, si quis fratrum illius loci statim instituatur, antequam sit præsentatus Episcopo, irritanda est institutio. 667. v. Si. 668. v. Iuris. 670. v. Not. 2. Sub. 676. v. Si. & seq.

Patroni laici injustè possidentes Ecclesias, possunt eas auctoritate Episcopi Religioso loco donare (non tamen in titulum, sed in proprietatem.) Cùm autem hoc auctoritate Ecclesiæ fiat, ex parte Patroni non est vera donatio 668. v. Laicus.

Patronus Ecclesiasticus est, qui habet Patronatum nomine Ecclesiæ, aut beneficij sui: non ratione patrimonij sui impensi. 672. v. Postmodum.

Patrono Ecclesiastico datur ad præsentandum longius tempus, quàm laico, videl. sex menses: quia non licet ei variare, sed præsentatio illius habet vim electionis. 666. v. Intra. 672. v. Postmodum. & seq. 675. v. Etiam. 676. v. Si. & seq. Si successivè præsentet duos, qui prior est tempore, jure potior esse videtur. 672. v. Si. Præsentans indignum non est eo ipso privatus jure præsentandi, nisi scienter id fecerit. 169. v. Persona. Non potest præsentare se ipsum, potest tamen offerre preces Episcopo, ut sibi beneficium conferat, modò sit indigens, & beneficium non curatum. Ibid. Si Patronus ipse eligatur, aut Episcopus ultrò offerat Patrono beneficium, potest præstare consensum, & augere numerum suffragiorum in electione. Ibid. Si Episcopus acquirat jus præsentandi in alia Diœcesi, de jure communi debet præsentare Clericum dictæ Diœcesis, & non peregrinum, nisi ab illo approbatum. 670. v. Si Episcopi post. De consuetudine tamen hodie quilibet Patronus potest præsentare quemlibet Clericum, modò sit idoneus. Ibid. Si Episcopus in sua Diœcesi jus præsentandi acquirat, institutio verò pertineat ad inferiorem Prælatum, semper admitti debet eius præsentatio, nisi manifestè constet, non esse idoneum. ibid. Si præsentatio, & institutio pertineat ad eundem, potiùs dicendum, quod liberè conferat, quàm, quòd præsentet sibi ipsi. Ibid. Si Patronus Ecclesiasticus intra sex

tra sex menses personam idoneam non præsentet, appellatione remotâ Episcopus provideat eâ vice. 111. v. Cùm Regulares. 669. v. Si. 666. v. Intra. Præsentatus antè non est instituendus, quàm assignetur ei congrua sustentatio, ad onera etiam Episcopalia ferenda sub gravibus pœnis. 676. v. Vt. & seq. Si Patroni id negligant, jus assignationis devolvitur ad Episcopum. Ibid. Præsentatis tamen à Religiosis, qui ipsimet onera Episcopalia portant, sufficit, si honestè alantur, & vestiantur. Ibid.

Patroni eiusdem beneficij, si sint plures, omnes debent vocari, aliàs non vocati possent agere de contemptu: non tamen possunt præsentare, ut singuli, sed collegialiter. 666. §. Not. 2. Requiritur saltem maior pars suffragiorum, respectu omnium patronorum. 665. §. Et. Si alter Patronorum sit laicus, alter Ecclesiasticus, tunc laicus gaudet commodis utriusque, non autem incommodis. Hinc competunt ipsi sex menses, & nihilominus potest variare, si discrepent, non autem, si primò conveniant in eundem. 672. §. Not. 3. 676. §. Per. Plures ab uno Patrono relicti hæredes, omnes efficiuntur Patroni, etiamsi fœminæ sint, sed omnes simul unam tantùm habent vocem in præsentatione, sive filij sint, sive extranei. 664. §. Not. 4. 677. §. Plures. Possunt inter se convenire, ut unus in una, alius in alia Ecclesia, aut unus hoc, alius alio tempore præsentet: non autem, ut unus in una, alius in alia parte eiusdem Ecclesiæ præsentet. 665. §. Ne. 677. §. Plures. Si Patronorum vota discordent, ille præficiatur, qui maioris est meriti, & à pluribus eligitur. 665. §. Cùm. Si autem hoc sine scandalo fieri nequeat, Episcopus ordinet Ecclesiam, sicut secundùm Deum judicaverit. Ibid. Si aliter non possit illi cōsulere, interdicat Missas, tollat reliquias, & claudat ostia. 664. c. 1. 665. §. Si. Possidens Ecclesiam per præsentationem à non vero Patrono factam, tenetur vero patrono (si Ecclesiastica persona sit v. g. Abbatissa) respondere de temporalibus, non tamen valde strictè. 667. c. 7. & §. Ei.

Pauperes ut alantur, possunt oppignorari etiam calices, si quidem aliter ij sustentari nequeant. 577. §. Not. 4.

Pauperum universitas gerit vicem certæ personæ, quæ proinde pro hærede institui potest. 604. §. Pauperibus. Consanguinei pauperes non ditandi ex redditibus Ecclesiæ, possunt tamen illis fieri moderatæ donationes. 791. §. Not. 2. Clericos. 592. § Ad. 5. 593. §. Not. 9. Quinam pauperes esse censeantur? 593. §. Not. 9. Per pauperes, quibus tenentur superflua dare, intelliguntur quævis pietatis opera: v. g. Fabrica Ecclesiæ, Religiosæ domûs &c. 592. §. Not. 5.

Paupertatem Christus quandoque perfectissimam, quandoque minùs rigidam exercuit. Posteriorem secuti sunt primi Christiani 975. v. Not. 4. Conditio, ut liceat sibi habere propriū, etiam invito Prælato, irritam facit professionem, 751. ℣. Vt. Non autem, si solus usus, cum facultate Superioris revocabili reservetur. Et hic modus præsumitur in dubio. Ibid. Elocare aliquid ad Firmam proprio nomine repugnat paupertati Religiosæ. 710. v. Sub. & seq. Nomine autem Monasterij in necessitate id facere licet. Ibid. Inanis est actio, quam inopia debitoris excludit. 279. v. Res. Qui nihil habet, quod perdat, periculo eius nihil est. 279. v. Res.

Pacis conditiones inter Mendicantes Ordines, & Parochos Eslingæ factæ per Delegatos Papæ. 186. v. Cùm. & seqq. Cùm de pace fractâ constat, vel dubitatur, quis eam violaverit, potest cognoscere Papa. Imò Episcopus 228. v. Præcipuè.

Pacis violatores capi possunt etiam in alieno territorio. 244. v. Not. 3.

Peccata propria, & eorum pœnitentiæ. 874. v. Clarum. 719. v. Cuius. 735. v. In. 742. v. Quadraginta. Pluries iteratum peccatum, licet pluries fuerit punitum, aggravat ultimò commissum. 889. v. Nota. Quòd.

Peccata aliena. Qui consulit ad homicidiū, aut illud promovet, irregularis censeri debet. 853. v. Not. 3. Delictum aliquamdiu durans imputatur illi, qui potuit, & non prohibuit: quia præsumitur, eo non invito, sed subornante fieri. 323. v. Colligitur. Si maritus adulterium uxoris celet, particeps censetur turpitudinis. 865. v. Eius. Qui cum fure partitur, occidit animam suam: furtum autem celans, tam Iure Civili, quàm Divino tenetur de furto. 871. v. Qui. v. Priora.

Pectorale deauratum prohibetur Clericis. 450. c. 15.

Peculium significat in jure propriè pusillam pecuniam eorum, qui non sunt sui juris, sed alieni. 589. v. Not. 2. Transfertur autem ad Clericos, ne sint avari. Ibid. Triplex Clericorum peculium. Ibid. v. Not. 3.

Peculium servorum. 120. v. Generatim. Si servus cum licentia Domini sui ordinatus moriatur, nihil debetur Domino. 605. v. Textum.

Pedagia ab Imperatoribus, Regibus, vel Concil. Lateran. concessa, aut tempore immemoriali imposita, non censentur prohiberi, etiamsi alicui pedagia prohibeantur. 972. v. Cùm eidem. Nemo nova pedagia imponere præsumat, sine auctoritate, & consensu summi Principis, sub privatione communionis. 681. v. Nemo. Ecclesiæ, & Ecclesiastici non tenentur solvere pedagia. 686. v. Cùm Ecclesiæ. Pœnæ transgressorum. Ibid. & 687. v. Mandat.

Penitus. Particula: Penitus, in decretis irritantibus, & revocatoriis, ligat etiam ignorantes, & significat, actum contrarium ipso jure esse nullum. 503. v. Nota.

Pensio quandoque sumitur pro redditibus annuis. 579. v. Cùm. Quandoque pro pretio, quod det conductor locatori pro re locata, vel emphyteuta pro emphyteusi. 570. v. Propter. 571. v. Potuit. Propriè est jus percipiendi partem fructuum ex alieno beneficio. 819. v. Nota. 4.

Pensio debet fieri auctoritate Pontificia. Ibid. Non requirit residentiam, aut spirituale ministerium, sed potest concedi etiã laico. Ibid. & 469. v. Not. 2. 481. v. Vnde meritò. Non reservantur, aut assignantur pensiones per literas Apostolicas, nisi consentiat, qui solvere debet. 526. Reg 45.

Pensio ab Episcopo beneficio imposita sine justa causa est nulla. 554. v. Not. 4. Nec Iudex ordinarius, nec delegatus potest beneficiis imponere pensiones, quæ transeant ad successores, sed tantùm ad vitam. 472. v. Cùm in. & seq.

Pensionem accipiens quacunque monetâ usuali sit contentus. 685. v. Cùm Canonicis.

Percussor Clerici. De hoc agitur lib. 5. tit. 39. Per pleraque Capitula. Vide: *Privilegium Canonis.*

Periurium. In lato sensu omne juramentum illicitum dicitur perjurium. 360. v. Non. Propriè sumptum est juramentum violatum, aut falsò assertum. 355. v. Cùm. Hinc dividitur in promissoriū, quod est transgressio Iuramenti liciti: & in assertorium, cùm vel verum negatur, vel falsum affirmatur. Ibid. Electio periuri est nulla: si autem electio præcessit periurium, est rescindenda, 373. v. Periurium.

Periuri non merentur regere Ecclesias, ideóque aut non admittuntur, aut rursus removentur. 354. c. 10. Episcopi periuri tantò graviùs vindicandi, in quanto maiori sunt dignitate, & quantò plùs nocent exemplo. 355. v. In. Ad evitandum periurium Pontifex mavult dispensare in impedimento dirimente, quàm rescindere sponsalia jurata. 719. v. Nisi.

Periurium directè pugnat cum officio testis, habéntque præsumptionem juris, & de jure contra se, quod sint malæ fidei: ideóque eis non creditur etiam post emendationem. 347. v. Sicut. 354. v. Ex. Testes periuri sunt infames, non autem ob aliud crimen reiecti à testimonio. 265. v. Non. Qui juravit, se aliquid facturum, & requisitus appellat, à periurio non excusatur, nisi difficultas existat, ob quam non possit facere, quod promisit. 357. v. Sciscitanti. Qui voluntariè, & sine necessitate peierat, privandus est beneficio. 11. v. De periurio. Imò est ipso facto privatus, & perpetuò inhabilis ad quævis beneficia suscipienda, saltem si de eo per sententiam sit condemnatus, ut requirit Rebuffus. Ibid. & 355. v. Cùm. Ad finem. Propter periurium tamen non hoc ipso perditur causa. 283. v. Cautionem.

Permissio extendenda est ad omnia, quæ continentur sub re permissa. 257. v. Nota. 4.

Permutatio in communi. 572. v. Nota.

Permutatio beneficiorum. 573. c. 5. & 6. Item v. 2. Nomine. 574. c. 7. & v. Colligitur.

Permutatio Bonorum Ecclesiæ. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 559. v. Prohibet. 560. v. De.

Permutatio mancipiorum. 572. v. Placet. 573. c. 4.

Permutatio rerum spiritualium. 820. v. Not. 8.

Persona absolutè apud Anglos significat Rectorem Ecclesiæ, sive Parochum. 137. v. Not. 3. 423. v. Defuncto. 896. v. Si. & seq. Quandoque etiam in Jure Canonico. 137. v. Prohibemus v. Si.

Personæ alieni juris sunt. Constituti sub patria potestate. Constituti sub tutoribus, & curatoribus. Servi. Et Regulares. 945. v. Sui juris.

...onarum con[illegible]ctio triplex: Carnalis, amicitiæ, & spiritua-
s. 197. §. Si [illegible] & seq. Jura loquentia de personis conjun-
cis, intelligi[illegible] solam carnalem. Ibid. Tales sunt liberti,
beri, fratres [illegible] parentes, affines, quin & amici maximè af-
ecti 28. v. [illegible] si forte. Canonici possunt quidem appella-
fratres, so[illegible] &c. non tamen propriè sunt personæ conjun-
æ. 197. c.6 [illegible] ỳ. Si de. & seq. Conjunctus agens pro con-
juncto non i[illegible]diget mandato: modo caveat de rato. 28. ỳ.
nisi forte. 1[illegible] ỳ. Si de. & seq. Conjuncti carnaliter ha-
bent duplex [illegible]culum; Primò sanguinis, quod est indissolu-
bile: Secun[illegible] dilectionis, quod est satis instabile. Ibid. ỳ.
Nam.

Personæ Ecclesi[illegible]icæ non sunt tantùm Clerici, sed etiam Monia-
les, servi Ec[illegible]siæ &c. 667. ỳ. Ei. 578. ỳ. Placet.

Personis illustri[illegible] licet sententiam definitivam recitare per a-
lium. 590. ỳ [illegible] Not. 3. 403. c. 5.

Personæ miserab[illegible]iles non tenentur sequi forum Rei, contra quem
agant, nisi in [illegible] foro suo facilè possint habere justitiam. 236. ỳ.
Fallit. 6.

Personæ miserab[illegible]iles etiam laicæ, (v.g. cæcus) non sunt gravan-
dæ collectis [illegible] sed potiùs juvandæ. 678. ỳ. Colligitur. Ex-
cusantur ab o[illegible]eribus personalibus. Ibid. Filij tamen eorum
non miserab[illegible]iles, non gaudent hoc privilegio. Ibid.

Persona privat[illegible] dicitur interdictum, quæ non est in dignitate
constituta. 2[illegible] ỳ. Iuri. Interdum verò idem, quod perso-
na singularis [illegible] quo sensu etiam Episcopus est persona privata.
Ibid. Ipsi [illegible] Reges sunt, sicut persona privata quoad jura, &
bona Eccles[illegible]rum, & Ecclesiasticorum. 555. ỳ. Ratio.

Personatus est [illegible] prærogativa quædam Chori, & Capituli, minor
dignitate, m[illegible]ior tamen cæteris: qualem habent Seniores. 52.
ỳ. Nota. 2 [illegible] Promovendus ad Personatum non curatum,
debet viginti [illegible] duobus annis non minor esse. 68. ỳ. Inferiora.

Pestis tempore [illegible] factum testamentum est privilegiatum quoad
solemnitates, ex communi DD. consensu, licet jura de illo ni-
hil statuant [illegible] 595. ỳ. Not. 6. n. 7.

Petitio. Vide: *Litera petitoria.* & : *Plus petitio.*

Petitorium. Vide: *Iudicium possessorium, & petitorium.*

Pietas vocatur officium inter patrem, & filium. 588. ỳ. 4.

Pignorationes idem sunt, quod Represaliæ. Vide: *Represaliæ.*

Pignus aliis nominibus vocatur Gageria, gagium, vadimonium, vadium, depositum, hypotheca. 576. v. In. Accipitur interdum pro re oppignorata, interdum pro ipsa oppignoratione. 577. ỳ. Not. 2.

Pignus debet tradi: per hoc enim distinguitur ab hypotheca. Ibid.

Pignus, vel hypotheca constituitur, vel expressa partium conventione, vel Iudicis decreto, vel tacitè ex legis dispositione. Ibid. ỳ. Not. 3. 287. ỳ. Not. 3. Homo liber nec oppignorari, nec in pignus recipi potest sub pœna perdendi debiti, exceptis sex casibus. 577. ỳ. Lex. Res quælibet propria oppignorari potest, si alienari potest: quæ autem alienari prohibetur, neque oppignorari potest. Ibid. ỳ. Not. 3. Calices, patenæ, & vestes Sacerdotales non possunt oppignorari sine stricta necessitate. Ibid. Nec à collectoribus Decimarum beneficij in pignus recipi, aut distrahi. 628. ỳ. Statuit. & seq.
Alia autem bona possunt generaliter oppignorari etiam sine licentia Episcopi, pro utilitate Ecclesiæ, vel observatione contractûs. 577. ỳ. Not. 4. Signa dignoscendi oppignorationem à palliata venditione. 578. ỳ. Ex. Damnatus ad tradendam possessionem non satisfacit, si tantùm pignus tradat 491. ỳ. Et hoc. Fructus pignoris Iure Canonico reputantur in sortem, & ubi eum æquârunt, pignus est restituendum debitori, aliàs committitur usura lucrativa. 579 ỳ. Improbatur. 873. c. 1. & 2. 876. c. 8.

Placitum in titulo de feriis. c. 1. significat litem, jurgium, aut causam forensem. 262. ỳ. Neque. Regula 21. Iuris: *Quod semel placuit, amplius displicere non potest.* fallit in nova causa, vel antiqua ignorata. 92. ỳ. Notæ quod.

Plantata in alieno solo, etiam ex semine proprio, cedunt solo. 594. ỳ. Etsi.

Plebanus. Vide: *Parochus.*

Plus petitio est quadruplex: videl. Causâ, re, loco, tempore. 286. ỳ. Quatuor. Pœnæ plus petentium ex institutionibus Iuris Civilis, & ex Jure Canonico. Ibid. ỳ. Punitur. ỳ. Not. 2. Si autem Actor desistat à plus petitione, saltem ante sententiam, non punitur. Ibid. v. Punitur.

Pœna in foro externo nō incurritur ab eo, qui cogitavit, & tentavit delictum: modò non perfecerit. Sed aliud est in foro DEI. 92. v. Nota per. In pœnis decernendis debet Iudex recedere à severitate Canonum, & consuetudinum ex causa, qualis est multitudo peccantium, juxta Honorium III. 293. v. Æquitate. v. Not. III.

Pœna valde extraordinaria, & censura non incurritur ab ignorante, nisi sit ignorantia crassa. 244. v. Nota denique. Si in jure nulla sit expressa, potest Iudex imponere arbitrariam. 970. v. Not. 3.

Pœna canonica, hoc est, SS. Canonibus conformis interdum est arbitraria. 682. v. Nota.

Pœna carceris. 933. v. Quod. 951. c. 35.

Pœna conventionalis vocatur ea, ad quam se quis sponte obligavit. 73. v. Se.

Pœna compromisso addita potest exigi à quocunque, & quidem de rigore juris tota: de æquitate tamen canonica non debet exigi, nisi quantum interest partis. 217. v. Per.

Pœnæ corporali æquiparantur exilium, servitus, & triremes. 702. v. Sibi.

Pœna ordinaria non debet imponi pro delicto dubio. 853. vers. Not. 2.

Pœna ordinaria violantium privilegia aliorum, est, privari suis. 908. c. 4.

Pœna mortis, quàm diu Reus est in Asylo Ecclesiastico, aut alia capitalis in ipsum ferri non potest. 702. v. Sibi.

Pœnam solvendarum expensarum incurrit, qui etiam post simplicem citationem non comparet: alias autem pœnas non incurrit, nisi qui post peremptoriam est contumax. 285. v. Ad.
Si neutra pars compareat, neutra alteri quidquam debet in expensis: censent tamen aliqui pœnas ab utraque parte solvendas Reipub. Ibid. Victus victori petenti condemnatur in expensas, nisi sententia pro absente feratur. 930. v. Calumniam. & seq. Censetur autem implicitè petere, quando in libello petit sibi jus, & justitiam ministrari. 930. v. Universim. Exceptiones, sive casus, in quibus victus expensas non solvit. Ibid. Episcopus potest quidem pro correctione subditorum mulctas pecuniarias exigere, non potest tamen eas in suos, aut fabricæ; aut officialium usum convertere, sed in pias causas. 930. v. Licet. Pecuniaria pœna pro Presbytero occiso, cui tribuenda? 930. c. 2. An obligatus sub pœna pecuniaria, ad certam pecuniæ summam intra certum terminum solvendam, si partem tantùm solvat, nihilominus ad totam pœnam obligetur de Iure Canonico? 931. c. 9.

Pœna posterorum eos tantùm tangens, qui per lineam masculinam descendunt. 933. v. Vbicunque.

Pœna privationis clauditur territorio privantis, sicut suspensio, non autem aliæ pœnæ, vel censuræ. 244. v. Not. 4.

Pœna talionis, & infamia statuta est calumniatoribus. 812. v. Fortius. Excusatur tamen ab hac pœna accusator, vel denunciator, si saltem per unum testem probet. 73. vers. Se.
Etiam Jus Canonicum probat pœnam talionis, Jure Civili statutam, si inferri possit. 812. v. Not. 2. Ius.

Pœnam verberum etiam Clericis Ecclesia potest infligere, modò id non tendat in vindictam sanguinis per mortem, vel detruncationem. 812. v. Verberibus. Non prohibetur flagellatio usque ad sanguinem, sine periculo mortis, mutilationis, vel morbi. Ibid. Si pœna talionis inferri non possit, verberibus, & exilio suppleri debet. 812. v. Not. 2. Jus.

Pœnitentia Sacramentum non est negandum afficiendis ultimo supplicio, si petant: nec moribundis tempore interdicti. 940. v. Cùm. 938. v. Tempore. Volentes confiteri, sed non habentes verum dolorem, nec propositum, nihilominus sunt audiendi. 936. v. Loquitur. Non tollit tamen accusationem, & pœnam in foro externo. 927. v. Not. 2.

Pœnitentia virtus. 410. v. Præterea.

Pœnitentia, sive satisfactio. 935. ỳ. Rectè enim.

Pœnitentia privata. Regulæ moderandi pœnitentias pro confessariis. 937. c. 8.

Pœnitentia privatim imposita, sed publicè exequenda. 935. ỳ. Rectè enim. Nunquam fuerunt impositæ, nisi volentibus, & absque sigilli violandi periculo. Ibid. Sacerdotibus ratione scandali non est injungenda pœnitentia publica, nisi crimen sit publicum. 937. ỳ. Nota.

Pœnitentia publica, & solennis. Initio Quadragesimæ peccatores inducti pœnitentium habitu ejiciebantur extra Ecclesiam, & feria 5. Cœnæ Domini recipiebantur. 935. ỳ. Rectè enim.
Injungebatur viris, & fœminis; non autem clericis, nisi depositis. Ibid. Injungebatur à solo Episcopo, vel de ejus mandato. Ibid. & 898. ỳ. Cùm undique. Abbates non possunt

sunt injungere publicas pœnitentias, sine speciali privilegio, aut præscriptione, &c. Ibid. & ℣. Etsi. Olim singulis ferè peccatis taxatæ erant certæ pœnæ, quarum magnam partem continent Canones pœnitentiales. 935. ℣. Rectè autem. Pro quolibet peccato mortali publico imponebatur regulariter pœnitentia publica septem annorum, nisi sacerdos ex causa tempus abbreviaret; pro homicidio autem duodecim. 742. 935. ℣. Triplici. Quid autem pœnitens debuerit agere hoc tempore, dependebat à discretione Sacerdotis. Ibid. Implebantur magno zelo, antequam refrigesceret charitas. 935. ℣. Quæ. Duravit earum usus ferè ad tempora S. Thomæ. Inde cœptæ multiplicari Indulgentiæ.

Pœnitentiarius Canonicus, qui sub Divinis officiis audit confessiones, lucratur distributiones quotidianas. 466. ℣. Not. 3.

Pœnitentiarij Episcopi, pro certa parte Diœcesis, vel per certum tempus constituti, habent juridictionem tantùm delegatam. 145. ℣. Not. 3.

Polygamia nulli unquam licuit, sine revelatione Divina. 789. ℣. Consultus. Nunc capitali pœnâ plectitur, quæ tamen diversa est, pro diversitate locorum. Ibid. ℣. Nec. Tenetur Polygamus retinere primam, etiamsi hæc sola non converteretur. Ibid. ℣. Not. 2.

Pondus. Pœna mutantium justas mensuras, & pondera, lucri causâ. 566. ℣. Si. & seq.

Populus olim etiam unà cum clero in electione Episcoporum jus suffragij habuit. 59. ℣. Literas. Clero interdicto non intelligitur interdictus populus, nisi exprimatur, nec vicissim. 963. c. 16.

Populum faciunt decem. 59. ℣. In.

Porticus templorum gaudent privilegio Asyli. 700. ℣. Not. 4.

Portio Canonica vocatur aliis nominibus mortuarium, & ab Hispanis luctuosa. 601. ℣. Modicum. Est id, quod jure antiquo debetur Episcopo ex relictis, vel Legatis Ecclesiæ Cathedrali, Capellis, Monasteriis, aut aliis piis locis. 601. ℣. Propriam. 601. ℣. Si. Errant, qui putant deberi aliquid Episcopo à testatoribus, qui nihil relinquunt Ecclesiis. 601. ℣. Propriam. Quid faciendum, si testator extraneus, vel consanguineus Episcopo soli, vel Ecclesiæ soli, vel utrique aliquid leget? 602. c. 15. 601. c. 14. & ℣. Si. Qui in ægritudine Religionem ingrediuntur, animo profitendi, & in ea moriuntur, debent Ecclesiis, ubi Sacramenta receperunt, & unde assumpti sunt, portionem canonicam. 607. ℣. Si. Episcopus non est Dominus, sed tantùm dispensator portionis canonicæ, nec potest eam in profanos usus expendere. 601. ℣. Not. 2. Causa huius portionis Episcopo assignandæ fuit paupertas Episcopatuum, sed nunc Episcopatibus melius fundatis, consuetudo desiit. 601. ℣. Modicum. 603. ℣. Hos. Olim etiam è contrario ex Legatis Episcopo intuitu Ecclesiæ (non autem ex absolutè Legatis) debebatur portio canonica, sed non servatur. 602. ℣. Si. & seq.

Positiones quid sint? & cur sic appellentur, ac cur inventæ? 197. ℣. Positiones. & seq. Quomodo distinguantur ab articulis, & interrogationibus? 298. ℣. Not. 2. & 3. Captiosæ, & impertinentes reijciendæ per sententiam interlocutoriam. Ibid.

Positiones negativæ, quæ non nisi per confessioné adversarij probari possunt, admitti possunt, si judices viderint expedire. 297. c. 1. & ℣. Fuerunt. 323. ℣. Nota denique.

Positiones ratione causæ principalis non fiunt, nisi post juramentum calumniæ, & consequenter post litem contestatam: ratione exceptionum verò possunt fieri à Reo ante litem contestatam cum juramento de veritate dicenda. Exemplum. 297. ℣. Si. & seqq.

Possessio dicitur, quasi pedum positio. 43. ℣. Traditæ.

Possessio, & dominium eiusdem rei, nihil habent commune. 267. ℣. Not. 3. Septem differentiæ inter dominium, & possessionem. Ibid. Aliud est possidere, aliud in possessione esse. 287. v. Not. 3.

Possessio alia vera, alia non vera, sed mera detentio. Ibid. v. Not. 5.

Possessionis veræ alia est commutabilis, alia incommutabilis. Ibid. v. Not. 6. 288. v. Ad.

Possessio rei spiritualis est temporalis, quia non agitur de jure, sed de facto. 624. ℣. Not. 3.

Possessio de jure communi non potest acquiri, nisi interveniat actus corporalis. 43. ℣. Traditæ. Ex consuetudine autem potest ab Ecclesia acquiri possessio per Scotationem, sive apprehensionem fictam. Ibid. c. 2. Ex solo titulo donationis sine ulla apprehensione, & traditione Ecclesia per privilegium acquirit quidem dominium, non tamen possessionem. Ibid. ℣. Not. 2. Si autem ex Ecclesia donata, auctoritate donantis solvatur pensio, donatario tribuit possessionem. 275. v. Unde. Si autem ignorante possessore detur pensio, non hoc ipso transfertur possessio. Ibid. Ex Principis, sive legis potestate, potest acquiri possessio sine apprehensione corporali, vel fictâ. 43. ℣. Not. 2. Si quid tradatur, additâ, & nondum impletâ conditione, non valet traditio. 276. ℣. Eâ. Ex sola traductione puellæ in domum, sine sponsalibus, vel matrimonio, non acquiritur eius possessio. 278. §. Cùm mulier. & seq. Exercens aliquod jus ex gratia non acquirit possessionem illius juris: ac consequenter non spoliatur, si deinceps prohibeatur. 56. ℣. Not. 4. Damnatus ad tradendam possessionem, non satisfacit, si tantùm pignus tradat. 391 v. Et hoc.

Possessio Canonicatûs, an propriâ auctoritate possit adiri, si à nemine occupata sit? 912. ℣. Rationem. Qui acceptavit Canonicatum à Papa oblatum, potest auctoritate propriâ, vel potiùs Papæ, illius possessionem capere, quando vacat. 482. ℣. Not. 2. Religiosi, quibus concessum est, Ecclesias Papæ subiectas in proprios usus convertere, non propriâ auctoritate, sed Episcopi, debent in possessionem mitti, nisi aliter exprimatur in literis. 912. c. 19. Exceptio, vel appellatio extrajudicialis non potest impedire possessionis aditū. 422 v. Nota.

Possessio actualis jam acquisita potest retineri solo animo, sed non ita acquiri. 43. ℣. Traditæ. Possidere dicitur etiam ille, cuius nomine res possidetur. 386. c. 17.

Possessio defendit contra prætendentem jus proprietatis, donec probetur. 536. ℣. Notandum. In pari delicto, vel causâ melior est conditio posidentis. 382. v. Concord. In beneficialibus potest haberi vera possessio, sine vero, & justo titulo: non tamen justa. 540. v. Not. 2. Possessor malæ fidei nullum commodū potest habere ex possessione sua. 86. v. Resp. 3. Id jure possidetur, quod justè: hoc justè, quod bene. Quod autem malè possidetur, alienum est. 968. c. 18.

Possessio immemorialis facit præsumptionem juris, ac tituli, si possidens sit capax. 632. v. Not. 7.

Possessio variis modis amittitur. 276. v. Præsertim.

Possessionem recuperaturus intra annum ab immisso rei servandæ causâ, debet illi priùs satisfacere de damnis, & expensis utilib[us], ac necessariis. 288. v Not 7. Vide etiam: *Beneficiorum possessio. Missio in possessionem. Sequestratio. Restitutio spoliatorum.*

Posse dicimur illud, quod commodè possumus; quod non, nisi incommodè, perinde est, ac si non possemus. 951. v. Nota.

Postliminij jure recuperatæ Provinciæ ab infidelibus, jure postliminij spectant ad eos Episcopatus, sub quibus priùs fuerunt. 684. v. Collige, quòd.

Postulatio, & electio olim in jure antiquo sæpe confundebantur. 58. v. Quin. & seq. 71. v. Solent.

Postulatio propriè dicta est quædam gratiæ petitio, facta à Superiore de promovendo aliquem ad prælationem, ad quam de jure communi propter defectum aliquem, vel impedimentum eligi non poterat, aut promoveri. 53. v. In Archiep. Sex differentiæ inter postulationem, & electionem. 58. v. Nam. A nominatione canonica differt accidentaliter tantùm, videlicet ratione numeri: nam nominari possunt plures uno, non autem postulari. 56. v. Postulationem. Introducta est in subsidium electionis. 53. v. In Archiepiscopum. Qui indignus est ad eligendum (v. g. irregularis, aut suspensus) indignus quoque est ad postulandum. 54. v. Propter. Qui præscribit jus eligendi, etiam præscribit jus postulandi. 56. v. Not. 2.

Postulari, qui possint? 53. v. In Archiep. 55. v. Prædictum. 57. v. Electionem. 67. v. Hostiensem. 61. v. Dispensativè. 102. v. Eligatur. 53. ℣. In Archiep.

Postulari quinam nequeant? 54. ℣. Propter. 58. ℣. Prohibet Pont. edicto. Qui scienter indignum postulant, non hoc ipso eâ vice potestate eligendi sunt privati: meritò tamen privarentur. 54. ℣. De. & seq.

Postulatio solennis est, quando quis postulatur ab eo, qui potest super impedimento dispensare. 54. ℣. Ubi.

Postulationis solennis forma eadem est, quæ electionis. 83. ℣. Quæres. 2. Est irritanda, si vel unus, qui debebat, vocatus non sit, & prosequatur contemptum. 56. ℣. Not. 3. Prohibentur incertæ, & adversantes sibi formulæ postulandi. 58. ℣. Prohibet Pont. sequentes. In dubio, an aliquis eligi, vel postulari debeat, admittitur formula: *Eligo, & postulo, prout melius de iure valere potest*: sed postulatus, sive electus, quando

...nserit, debet se determinare ad alterutram viam. Publicato jam scrutinio, possunt postulantes adhuc ... am postulatio præsentetur Superiori, invito li... 56. ℣. Postquã. 89. ℣. Not. 2. Imò, etiamsi ... Romam missus esset, possunt illum revocare, ... vocatio ad ipsum perveniat ante præsentationẽ ... Postquam. Postquam autem postulatio est ... summo Pontifici, non possunt postulantes ab ... Ibid. & 89. ℣. Not. 2. Si postulatio concurrat ... non admittitur, nisi duplo sit maior numerus ... quàm eligentium. 55. ℣. A minori. 76. ℣. Duplo. Si autem nulla concurrat electio, suffi... postulantium. 55. ℣. A minori. 76. v. Duplo. ... contra formam mandati Apostolici non admitti... solentibus. 57. ℣. Neutra. Ante admissio... principis assensus requirendus. 71. ℣. Solent. ... muni postulati solenniter tantùm habilitantur, ... : sed juxta stylum Curiæ Romanæ admissus ... electione: imò nec confirmatione. 54. v. Vbi. & seq. 64. ℣. Eandem. 83. ℣. Quæres. 2. ... cum postulato respectu postulati semper est ... postulantium verò potest aliquando esse de... Non tam.

... solennis, sive simplex est, quando quis postulatur ... non potest dispensare super impedimento; requiri... consensus eius, ratione sui interesse. ut, si Canonici ... Monachum in Episcopum, opus est licentiâ Abbatis. 54. ... Vbi. Forma eadem est, quæ electionis, sive solennis, excepto uno casu, 83. ℣. Quæres. 2. ... postulationis nõ solennis, non habet se sicut confirmatio electionis, sed postulatus indiget electione, & confirmatione. 57. ℣. Confirmatur. 54. ℣. Vbi. 83. v. Quæres. 2. Si qua verò electio præcessit, conditionata tantùm fuit: videlicet, si Abbas consentiat. 57. ℣. Confirmatur. Si intra congruum tempus electores, vel electus licentiam Abbatis non obtineant, possunt alium eligere, & electus jure, si quod ei competebat, eo ipso est privatus. 105. ℣. Si.

Postulatus per postulationem nullum jus acquirit, cùm sit inhabilis, nisi dispensetur. 57. ℣. Atque. Prælatus postulatus non potest se ingerere administrationi, ante admissionem postulationis. 85. ℣. Vltra. Si enim ante admissionem se ingerat administrationi temporali, vel spirituali, postulatio ipso jure est nulla. 68. v. Not 2. Qui eum recipiunt, privantur eâ vice jure eligendi, & postulandi, & potestas devolvitur ad eos, qui ingerentem se non receperunt, licet paucissimi forent: aut, si omnes eum receperunt, ad Papam. Ibid.

Postulare quandoque significat, Advocatum esse, sive petere, ut jus suum reddatur clienti. Vsus tamen iste est merè juridicus. 194. v. Nota denique.

Potentia generandi ex quibus signis probetur, seu præsumatur? 735. v. N. si. & seq. 733. v. Cùm quædam. & seq.

Potestatis nomine quandoque intelliguntur potentes. 143. v. Consultus. Quandoque Magistratus 840. c. 5. 955. c. 49. 184. v. Quia. 878. v. Ex. Vel Procuratorum, &c. De potestate Episcopi, vel Parochi. Vide: *Episcopi potestas. Parochi officium, potestas, &c. Procuratorum potestas, &c.*

Præbenda in titulo de præbendis, & dignitatibus sumitur pro iure percipiendi redditus Ecclesiasticos. 469. v. Not. 2. Prout verò respondet Canoniæ, est quoddam temporale debitum Canonico ratione officij, & Canoniæ. 7. De. Si præbenda habeat Canoniam annexam, vocatur jus spirituale: materialiter autem considerata est merè temporalis. Ibid.

Præbenda potest esse sine Canonicatu, quia potest dari laico; sed tunc non vocatur præbenda canonicalis. Ibid. & seq. Canonicatus potest etiam esse sine præbenda, non autem sine exspectatione præbendæ. Ibid. v. Not. 1. Si Papa, vel Episcopus conferat præbendam canonicalem, censetur eo ipso conferre Canonicatum vacantem, & vicissim. Ibid. v. Not. 2. Qui sine præbenda recipitur, non est Canonicus, nisi sub exspectatione. 30. v. Ecclesiasticum. In Germania communiter simul conferuntur Canonicatus, & præbenda. 483. v. In assecutione.

Præbendarum est interdum certus numerus, interdum non. Interdum singulis sunt assignati certi redditus: sæpius verò vivunt ex communibus bonis. 542. v. Nec. Non licet imminuere præbendarum numerum redditibus non imminutis. 9. Ex causa autem potest fieri auctoritate Episcopi. 6. v. Quin undecim. Duo Canonici non debent recipi ad unam præbendam: 468. v. Indecorum. 478. c. 20. Ex causa autem potest fieri divisio præbendæ, & tituli unitus in duos. 7. v. Cùm una. 468. v. Indecorum. 474. v. Quod. In dubio præsumitur animus dividendi, si redditus sufficiant ad duos. 7. v. Cùm una. Antiquiores Canonici possunt gradatim meliores præbendas sibi optare, sive eligere, cùm vacaverint. 58. v. Consuetudini. Episcopus permittitur habere præbendam, & vocem in Capitulo, licet non sit Canonicus. 497. c. 25. Casus, in quo Papa nomine beneficiorum etiam præbendas, & maiora beneficia voluit intelligi. 974. c. 52.

Præbenda Equestris, die Reuth-Pfrüend. Quid sit? & unde Origenem trahat? 465. v. Nota denique. Eius hodierna collatio quantum à SS. Canonibus deviet. Ibid. Non potest allegari consuetudo pro ea, cùm potiùs sit corruptela. Ibid.

Præcedentiam inter Episcopos ille cæteris paribus habet, qui priùs est ordinatus, sive consecratus in concordia. 180. v. Sit. Inter Canonicos, Iudices, Officiales, &c. cæteris paribus ille præcedit, qui priùs possessionem accepit: etiamsi alij electione, aut collatione fuerint priores. 180. v. Etsi. In actibus spectantibus ad sacros ordines præcedunt sacerdotes omnes Diaconos: & hi Subdiaconos, etiamsi illi seriùs, quàm hi ordinati sint. In aliis verò actibus servatur tempus possessionis. 183. c. 15.

Præceptoris officium in jure non reperitur expressum. 229. v. Præceptores. Alicubi in Ecclesiis Collegiatis, qui funguntur officio Decani, appellantur Præceptores. Ibid. Erant etiam huius nominis certæ personæ in ordine templariorum, qui jubentur admitti in judicio, etiamsi eorum esset ignota natio, & origo. Ibid.

Præcisè in Rescriptis idem importat, quod absolutè, sine exceptione, sine remedio, &c. 11. v. Ad veritatem. Habet etiam vim clausulæ derogatoriæ, ad aliud statutum. *Ibid.*

Prædicatorum. Vide: *Ordo Prædicatorum.*

Prædicandi munus Sedes Apostolica nemini concedere solet, sine licentia Episcopi. 173. v. Quod.

Prædicare proprium est Episcoporum, & quidem munus eorum præcipuum, etiam juxta Tridentinum. Ibid. v. Prædicationis. Apostolis hoc munus insolubiliter mandatum erat. Ibid. Episcopi non possunt illud abdicare, nec irrevocabiliter delegare. 173. v. Prædicationis.

Prædicantes Evangelium paganis, vesci possunt cibis ab illis appositis. 841. v. Concedit. Religiosis, & Clericis idoneis datur licentia se adiungendi. Ibid. Non autem adeundi regiones transmarinas sine licentia Superiorum, & patentibus. 642. v. Cùm. Tales enim non admittendi ad prædicandum. Et, si contraria fidei prædicent, puniendi. Ibid.

Præiudicium. Res inter alios acta, non præjudicat aliis, exceptis quibusdam casibus. 461. v. Quamvis. & seqq. 397. v. Cùm super. v. Not. 3. 586. v. Cùm inter. Papa per sua mandata ordinariè non intendit alicui præjudicium generare. 172. v. Not. 2. Quòd.

Prælatus propriè dictus est, qui habet jurisdictionem in foro contentioso. 84. v. Ad regimen. 169. v. Ecclesiarum.

Prælatus quilibet potest vocari Presbyter, cùm nec ipsi Episcopi olim aliud nomen habuerint. 59. v. Not. 2. Appellantur etiam Reges, quia regunt animas. 84. v. Ad regimen. Quilibet Prælatus est saltem legitimus Procurator Ecclesiæ suæ, licet rerum Ecclesiæ non sit Dominus. 22. v. Nota 3. 584. v. Cùm.

Prælato non licet rem Ecclesiæ facere deteriorem: imò non potest facere deteriorem *Faciendo*, sed *Omittendo*. 208. v. Deteriorem. v. Not. 2. Damnum. Potest donare modica, etiam sine consensu Capituli. 584. v. Videtur. Tenetur solvere debita prædecessoris sui pro Ecclesiæ necessitate contracta. 581. v. Sicut. Non potest obligare Ecclesiam suam fidejubendo, mutuum accipiendo, alienam obligationem in se recipiendo, sub gravibus pœnis. 582. v. Cap. Non licet Prælatis, etiam Cardinalibus latenter, præsertim habitu mutato, Romam venire, sed debent adventũ suum statim indicare. 184. v. Omnibus. & seq. Debent ibidem palatium Papale visitare, & debitam Papæ reverentiam exhibere, nec sine facultate recedere sub nota infidelitatis, & excommunicationis. Ibid. Non licet Prælatis, Episcopis, &c. mutatis habitibus absque rationabili causâ extra Diœcesin indiscretè discurrere: imò nec pernoctare sine facultate Superioris, nisi pro negotiis Ecclesiæ. Ibid. Non possunt curatos occupare in suo, vel Ecclesiæ

suæ servitio (v.g. in officio Vicarij, Visitatoris, Secretarij &c.) nisi necessitas, vel utilitas Ecclesiæ illius curatæ postulet. 463. v. Ne. Potest autem in servitio suo habere Canonicos, qui nihilominus fruantur beneficio suo. Ibid. c. 7. Quis honor tribuendus Prælaturis de novo erectis? desumendum Primò, ex consuetudine loci. Secundò, ex jure communi. Tertiò, ex praxi aliarum Ecclesiarum. 49. v. Secundùm. Lite pendente inter Prælatum, & subditos, debet is abstinere à negotio, super quo lis pendet, & à dependentibus: Subditi verò debent Prælato in reliquis obedire. 811. v. Mandat. & seq. In causis sui fori possunt procedere ad capturam, pœnam exilij, triremium, verberum, (non tamen mutilationem) si habeant jurisdictionem quasi Episcopalem. 139. v. Not. 3.

Prælati etiam inferiores Episcopis, possunt suos subditos excommunicare, eámque exequi, non requisito Episcopo. 169. ℣. Not. 3. Non possunt eligere successorem sine licentia Papæ, quam tamen dare potest. 188. v. Not. 1. Pœnæ Prælatorum non punientium Clericos incontinentes. 450. v. Clerici, qui. & seq. Si Prælatus denunciatur esse dilapidator, interdicenda ipsi est omnis alienatio bonorum Ecclesiæ. 811. ℣. Colligitur. Quomodo contra eos procedendum in criminalibus. 805. v. Ex. 808. v. Not. 3. 810. v. Circa. 811. ℣. Dictorum. & seq. Ob quæ crimina, & excessus Prælatus deponi possit? 934. ℣. Doctrina. Delictum Prælati etiam circa fidem, cui non communicat Capitulum, non præjudicat Capitulo, vel Ecclesiæ. 2. ℣. Florensi. Vide etiam: *Excessus Prælatorum. Negligentia Prælatorum. Supplenda.*

Prælatus secularis Ecclesiæ non Episcopalis etiam eligi potest Religiosus. 102. ℣. Secularis. Si Prælati seculares habeant jurisdictionem in Clericos, sunt Pastores, ac proinde in eorum electione servanda est forma Capituli: *Quia propter.* 82. ℣. Quæres. 1. Non habent facultatem absolvendi percussores Clericorum suorum, nisi specialiter eis detur. 449. v. Glossa.

Recensentur viginti septem gravamina Religiosis à Prælatis secularibus illata, à quibus deinceps jubentur abstinere. 899. c. 16. & 17. 900. v. Gregorius. & seq. Tenentur privilegiatis administrare justitiam, alioquin privantur suis privilegiis. 906. c. 4.

Prælati Regulares. Religiosi certi Ordinis, vel habitûs, non possunt eligi in Prælatos alterius Ordinis, vel habitûs: possunt autem postulari. 102. v. Cùm. & seqq.

Prælati Regulares non possunt inconsulto Episcopo unire beneficia, monasteria, Ecclesias, absque privilegio. 897. v. Sicut. & seq. Episcopus potest talem unionem infirmare, non obstante assensu, & confirmatione Archiepiscopi. Ibid.

Prælati, & Superiores Religionum (maximè Exemptarum) possunt dispensare in votis suorum Religiosorum. 652. ℣. Not. 2. Super quibus causis, & bonis Ecclesiæ teneantur respondere? 22. v. Quæ. An, & quando possint agere sine consensu Capituli. 22. v. Not. 3. In causa gravi non potest Prælatus transigere sine consensu Capituli. Si tamen literas ratihabitionis dedit, & per aliquot annos servavit, non potest revocare. 191. v. Nota. Etsi.

Prælati Regulares habent facultatem absolvendi suos subditos, se mutuò percutientes, nisi atrocitas facti plus postulet. 449. c. 9. Eorum officium est, revocare suos Regulares, vagabundos, fugitivos, & apostatas, ad quod ab Archiepiscopis, & Episcopis compelli possunt, appellatione remotâ. 170. ℣. Mandat. & seq. Possunt ex levibus causis ab administratione amoveri. 828. v. Explicat.

Prælati exempti habent in subditos jurisdictionem quasi Episcopalem. 139. v. Not. 2. Quæ autem Episcopis committuntur tanquam Sedis Apostolicæ Delegatis, ad eos non extenduntur, præsertim si aliis præiudicent. Ibid.

Præmonstratenses. Vide: *Ordo Præmonstratensium.*

Præpositus, si in ulla voce attendendus est usus, in hac est attendendus. 967. v. Si ulla. Dantur enim præpositi laici, & Ecclesiastici; Regulares, & Seculares; Collegiati, & Cathedrales. Ibid. Officium Præpositi secularis prohibetur Sacerdotibus sub anathemate. 710. v. Cùm Clericis.

Præpositura Cathedralis, & Collegiata est dignitas maior, & reservata Summo Pontifici. 510. v. Not 2. Non potest conferri vi precum primariarũ Cæsaris, nec à Germanis alternis mensibus, vi concordatorum. Ibid. De præpositis Cathedralibus, cùm nullus extet titulus in jure, remittitur tractatio ad Barbosam. 135. v. Sunt.

Præpositi Collegiatarum Ecclesiarum obtinent jurisdictionem in Canonicos, & Ecclesiam, nec rarò sunt exempti à jurisdictione Episcopi. 446 v. Not. 2.

Præpositura Cathedralis Ecclesiæ Augustanæ olim fuit electiva. 552. v. Cùm B. v. Ex hoc. Postea per Regulas Cancellariæ fuit reservata Summo Pontifici. Ibid. v. Ex hoc. & 512. v. Not. 3. Tandem Alexander VI. per indultum perpetuum iterum concessit Capitulo jus eligendi præpositum. Ibid. Solvit tantùm quindennia, sive quindenas. 512. v. Not. 3.

Præscriptio quid sit, & quomodo differat ab usucapione, & consuetudine. 377. v. Nota 1. & seqq. 50. v. Differunt. Introducta est legibus civilibus ab Ephesino Legislatore, qui an Imperator aliquis Epheso oriundus, vel, quod credibilius, Iurisconsultus fuerit, non constat. 381. c. 5. Ob quas causas fuerit introducta? 377. v. Nota 4. Habet locum etiam in foro conscientiæ. Ibid. v. Communis.

Præscribere possunt omnes, qui possunt acquirere dominium, sive propriè possidere. 379. v. Not. 3. Quomodo filiusfamilias, pupillus, furiosus, & servus? Ibid. & seq. Capitula possunt præscribere jus conferendi plures canonicatus eidem personæ, etiam sine licentia Episcopi 475. v. Nota 2. Iurisdictio præscribi potest ab eo qui illius est capax: v. g. Episcopalis, ab inferioribus Prælatis. 379. v. Neque. 140. vers. Not. 6.

Non est omnino improbabile, posse aliqua præscribi, quæ sunt Ordinis Episcopalis, v. g. Confirmationis collationem. 44. v. Solis. ad finem. Libertas, & exemptio in temporalibus præscribi potest etiam contra supremum Principem, sed non, nisi à Principibus, & Magistratibus rerumpublicarum. 385. v. Dico 1. Omnimoda libertas, & exemptio contra Papam præscribi non potest: potest autem contra alios. Ibid. v. Dico 2. Iurisdictio habitualis, & visitatio Episcopi præscribi non potest. 140. v. Not. 6. 386. v. Cùm. Obedientia, eique annexa (cuiusmodi sunt procurationes) à subdito contra Prælatum præscribi non possunt. 384. c. 11. & v. Præscriptione. 379. v. Neque.

Præscriptione acquiritur non tantùm utile, sed directum etiam, ac plenum dominium, ideóque non datur vindicatio domino pristino. 373. v. Not. 3. Qui præscripsit, non tenetur rem restituere, etiamsi nesciat, pristinum dominum invincibili ignorantiâ laborâsse. 377. v. Communis. Qui præscriptione alicuius rei absolutâ, eiusdem rei retinendæ privilegium petit, censetur juri præscriptionis renunciare. 387. v. Cùm Abbas. & seq.

Præscriptio requirit quatuor conditiones: Possessionem, bonam fidem, titulum, & tempus à lege definitum. 377. v. Iste.

Præscriptionis prima conditio. Possessio. 379. v. Possessor. v. Ceterùm. v. Nota 1. 382. v. De hoc. Excipiens de præscriptione, debet illam probare, etiamsi sit possessor. 300. v. In.

Præscriptionis secunda Conditio. Bona fides. Bona fide non possidetur, quod violenter est occupatum. 378. v. Resp. 1.

Qui malâ fide possidet, non possidet syncerè. 379. v. Not. 2.

Sine bona fide, nulla valet præscriptio, tam canonica, quàm civilis. 381. c. 5. 386. c. 17. 387. c. 20. Sed Iure Civili sufficiebat à principio bonam fidem habuisse ad inchoandam præscriptionem: Iure autem Canonico requirit, etiam ad prosequendam, etiamsi immemoriali tempore possederit. 381. v. Bonæ. & seq. Requiritur etiam in successore, & hærede, etiamsi nolit uti tempore antecessoris, sed de novo inchoare, 381. v. Not. 5. & 6. An per Ius Canonicum ex causa urgenti in certis casibus possit induci præscriptio cum mala fide? 378. v. Panorm. Bona fides est duplex; Theologica, & Civilis: utraque requiritur. 381. v. Nota 3. Cum dubio non potest inchoari possessio bonæ fidei; potest autem continuari, modò adhibeatur diligentia veritatis cognoscendæ. Ibid. v. Not. 4. Bona fides in possessore præsumitur. Ibid. v. Nota denique. & 347. v. Not. 3. Per litis contestationem, imò per solam litis movendæ denunciationem, cessat bona fides civilis, licet possit durare Theologica. 381. v. Nota 3. 378. v. Resp. 2. Qui durante præscriptione privilegium petit rei retinendæ, constituit se in mala fide, & ideo non præscribit. 387. c. 18

Præscriptionis tertia Conditio. Titulus præscriptionis est justa causa possessionis; sive Ius, quo aliquid possidetur, habile ad dominij translationem, si tradens sit dominus. 386. v. Bona.

Huiusmodi sunt v. g. Emptio, donatio, dos, legatum, privilegium, compositio. 388. v. 2. Non sufficit titulus justus, nisi etiam sit verus: si tamen ex justo titulo res sit data, & eodem titulo accepta, currit præscriptio, etiamsi falsus sit titulus.

[illegible] . 2. Not. In præscriptionibus longi temporis non req[illegible]itur titulus, sed sufficit bonæ fidei possessio [illegible] quisito, nisi obstet præscribenti Ius commu[illegible] violenta: tunc enim requiritur titulus, nisi [illegible]moriale, sed sufficit apparenter justus. 380. v. Nisi. 387. v. Not. 3. 388. c. 1. 567.

[illegible] Conditio. Tempus. Res mobiles cum [illegible] fide præscribuntur tribus annis etiam contra [illegible] titulo verò 30. annis. 380. v. Quadrage[illegible] alis possessor beneficij præscribit, nec in[illegible]tione. Ibid. v. 6. Locus ad fidem conver[illegible] à convertente ibidem manente intra trien[illegible] currit, si ibi adsit Episcopus, qui possit re[illegible]cit. Si autem non adsit, à die quo advenerit: [illegible]ctus sit, à die conversionis. 377. v. Si quis. & [illegible] tempore mortis se gessit liberum, filius intra [illegible] præscribit libertatem: si autem ipse solus eam [illegible]quiruntur 20. anni, & bona fides, non tamen [illegible]. v. Cuius. Res fisco debitæ, sed nondum [illegible]untur 10. imò 5. annis. 379. v. Not. 2. Res [illegible] titulo, & bonâ fide præscribuntur adversùs [illegible] 10. absentes 20. annis, (nisi à malæ fidei [illegible] pervenerit: tunc enim domino ignorante, re[illegible] sine titulo verò 30. annis. 380. v. Not. 3. & 4. Adversùs Ecclesias Monasteria, hospitalia, & [illegible]reditates, legata, vel donata ad pias causas de[illegible]niter 40. annis. 380. v. Not. 2. & v. 3. 382. [illegible]scribit. & seq. 383. v. Inter. & seq. v. Licet. Adversùs Monasteria S. Benedicti, & Ordines eorundem privilegiis gaudentes. 60. annis. 380. v. Not. 2. Adversùs Ecclesiam Romanam, Coronam, Principatum, Provinciam, & Civitates 100. annis. Ibid. Aut tempore immemoriali. 379. v. Neque. Res incorporeæ, sive jura præscribuntur sicut res immobiles, videl. cum titulo contra privatum præsentem 10. annis contra absentem 20. sine titulo 30. Contra Ecclesiam aut Principem 40. Imò interdum tempore immemoriali tantùm. 380. v. 5 Quo tempore beneficia Ecclesiastica? Ibid. v. 6. Privilegia Ecclesiarum non præscribuntur citiùs, quàm 40. annis. 907. Dicendum. 912. v. Exprimitur. Remedium læsionis ultra dimidium, tollitur spatio 30. annorum. 566. v. In. Debita omnia cum bona fide præscribuntur 30. annis, adversùs quascunque actiones civiles, exceptâ hypothecaria, quæ 40. requirit, si ipse debitor, aut hæres possideat. 381. v. 7. Actiones criminales, sive accusationes, & inquisitiones extinguuntur præscriptione 20. annorum à die commissi criminis. Quædam tamen crimina extinguuntur quinquennio: ut adulterium, peculatus &c. Ibid.

Feuda, emphyteuses, & alia bona Ecclesiastica, ex culpa (v.g. hæresis) amissa, præscribuntur ut bona immobilia, videl. contra Romanam Ecclesiam 100. annis. A successoribus tamen, si se converterint, etiam contra Romanam Ecclesiam 40. annis. 388. c. 2. Immemorialis præscriptionis privilegia. 3[illegible]. v. Cuius. & seqq. 678. v. Census.

Præscriptio non currens. 389. Nota 2. Ex.

Præscriptio dormiens. Ibid. & c. 10. Ib. v. Quod. Ibid. v. Not. 2. Non. 385. v. Licet. & seq.

Præscriptio interrupta. 383. v. Not. 2. Ex. v. Not. 3. 381. c. 8. & v. Si de. Item. 214. v. Quadriennium.

Præsentatio non tribuit perfectum Ius, sed inchoationem tantùm juris, quod per institutionem perficitur. Potest tamen præsentatus illud prosequi, si alius instituatur. 666. v. Ex. 675. v. Etiam.

Præsertim. Non est certũ, hanc particulam sumi semper ampliativè. 475. v. Not. 3.

Præstatio. Monasteria debent esse exempta ab omnibus oneribus, & præstationibus novis, non autem de initio legitimè constitutis. 678. v. Per.

Præsumptio quid sit? & quomodo differat à fictione juris? 341. v. Not. 1. & 2. 342. v. Not. 4. & 5.

Præsumptio una potest alteri adversari, & fortior elidit debiliorem. 346. v. Valde. 567. v. Huius.

Præsumptiones tantùm habent locum in foro externo, non in foro conscientiæ; nam in hoc statur veritati. 343. vers. Nota denique.

Præsumptionum alia est juris, alia hominis. 341. v. Not. 2. 342. v. Not. 3.

Præsumptionum juris alia juris tantùm; alia juris, & de jure 341. ℣. Not. 3. & seq.

Præsumptionum hominis alia levis, & temeraria, alia justa, & probabilis. 342. v. Not. 3. Justa subdividitur in violentam, & non-violentam. 342. Ibid. Iudicium de præsumptionibus spectat ad judicem. Ibid. v. Not. 4.

Præsumptio juris tantùm. 325. c. 54. & v. Ex. 341. ℣. Prioris. 342. ℣. Prior. 343. c. 1. 2. 3. & 4. 344. c. 1. 6. & 9. 345. c. 10. 11. 13. 346. c. 14. & 15. 347. c. 16. ℣. Sicut. v. Not. 3. 4. 5. Qui semel fuit in judicio, si postea non compareat, præsumitur malitiosè abesse. 286. ℣. Nisi. Scientia juris præsumitur, non autem scientia facti, præsertim alieni, nisi factum sit communiter notum. 759. ℣. Not. 2. Quòd. Omnia præsumuntur per Principem bene examinata, præsertim per Papam. 399. ℣. 2. Ex misso Romam bis nuncio præsumitur etiam Procuratorem potuisse mitti, quamvis faciliùs inveniatur nuncius aptus, quàm Procurator. 421. c. 45. & v. Not. 3. Maior pars Capituli præsumitur etiam sanior, nisi manifestè appareat, maiorem esse corruptam ambitione &c. 551. ℣. Not. 2. 81. v. Requiritur. Post longum tempus (v.g. 30. annorum) præsumuntur solemnitates ad valorem exemptionis requisitæ intervenisse. 567. ℣. Not. 2.

Qui solvit pecuniam, præsumitur ex debito solvisse, quia nemo præsumitur jactare suum. 582. ℣. Colligitur. Si vir juret, se cognovisse uxorem puberem, illa autem neget, præsumitur pro viro; non autem, si juret de impubere. 733. c. 6.

Existens in Diœcesi, aut civitate præsumitur scire ea, quæ publicè fiunt, nisi aliunde constet, aut probetur ignorantia ab eo, qui allegat. 785. ℣. Quando.

Præsumptiones juris tantùm allegari debent, quando oriuntur in facto proprio, non autem, si ex facto adversarij, aut utriusque partis. 342. ℣. Not. 6. Quantam probandi vim habeant præsumptiones juris tantùm? 342. ℣. Alter. & ℣. Prior. 346. ℣. Causa. & ℣. Not. 3.

Præsumptio juris, & de jure. 341. ℣. Exempla. 345. c. 12. 639. ℣. Quia. & ℣. Ingressus. 729. ℣. Licet. Professioni invalidæ intra quinquennium non reclamare præsumitur, eam ratam habuisse in foro externo. 631. ℣. Not. 2. Si infidelis post delictum ad Ecclesiam confugiat, & Baptismum petat, nullo priùs desiderio, aut petitione illius ostensâ, præsumitur simulatè agere. 708. ℣. Not. 4. Qui non petit debito modo, & tempore Apostolos ex negligentia, præsumitur renunciare appellationi. 439. ℣. Nota. 3. Periurus habet contra se præsumptionem juris, & de jure. 347. ℣. Sicut.

Contra præsumptionem juris, & de jure regulariter non admittitur probatio, exceptis quatuor casibus. 342. ℣. Prior. & seq. 341. ℣. Præsumptio. 439. ℣. Nota. 3.

Præsumptio hominis levis, seu temeraria reprobatur in jure. 341. ℣. Not. 3. & seq. Et excluditur per juramentum. 785. ℣. Not. 2.

Præsumptiones hominis justæ, seu probabiles. 342. ℣. Aliqui. 343. ℣. Not. 6. Faciunt probationem tantùm semiplenam, si solæ sint: si autem famâ publicâ, confessione, juramento, aut aliis adminiculis juventur, faciunt plenam. 342. ℣. Alter. 346. ℣. Causa.

Præsumptio hominis violenta, seu vehemens. 342. vers. Nota. 8. 345. ℣. Præsumptio. Si contra Reum sit, imponit illi onus probandi. 553. ℣. Nota 2. Facit se solâ plenam probationem, & sufficit ad condemnationem etiam in criminalibus, exceptis gravibus, v. g. hæresi. 342. ℣. Alter. 346. ℣. Not. 2. Non excluditur per juramentum. 785. v. Not. 2.

Prævaricari dicitur Accusator, quando cum Reo colludit, falsas contra illum probationes admittendo, veras autem dissimulando, sicque adversam partem juvat perditâ suâ. 812. ℣. Nota. 2. Ex.

Præventio in una parte connexorum, non inducit jus, & præventionem in altera parte connexa. 39. v. Not. 1. Quod. Datur præventioni locus inter Episcopi, & inferiorum Prælatorum maximè secularium jurisdictionem. 140. ℣. Not. 6. Casus, in quibus Ordinarius collator beneficiorum potest prævenire Papam, & quidem de jure. 544. v. Est. v. Ob.

Pragmatica sanctio. 572. v. Nota.

Prandium dare Canonicis pro acquirenda possessione, aut installatione, in honestam relaxationem, aut amicitiæ conciliationem, per se non est Simonia juris Divini. 833. v. Prandium.

Precaria. 562. v. Nota. Datur ad certum tempus, ante cuius lapsum non potest revocari. 563. v. Precarium. v. Porro.

Debet

Debet de quinquennio in quinquennium renovari, aut revocari. 562. v. Nota. Prædecessoris irrationabilis concessio precariæ non ligat successorem, sed debet ab eo rescindi. 562. cap. 2.

Precarium aliud quid est, quàm precaria, vel precariæ. 563. ℣. Precarium. Extinguitur morte eius, cui concessum est, nec transit ad hæredem. Ibid. v. Obitu. Extinguitur item, si invito Domino alienetur. 562. c. 3.

Precibus imploratur frustra, quod jure communi conceditur. 44. v. Concedimus.

Preces importunæ æquiparantur violentiæ. 870. v. Not. 3.

Preces primariæ Imperatoris explicantur fusè à fol. 487. usque ad 495. Non sunt sublatæ per Concil. Lateranense: neque per Tridentinum. 538. v. Futuræ.

Presbyteri de Latere vocati sunt olim Nuncij Apostolici. 165. v. Nota 2. Quandoque sub hoc nomine intelligebantur Episcopi. 391. v Glossa. 565. v. Presbyteri. v. Not. 3.

Presbyter non baptizatus, debet iterum baptizari, & ordinari. 692. v. Cap. 1. Jubetur.

Pretium justum censetur, sicut res in foro venditur. 565. v. Not. 2. Rem. Habet latitudinem *infimi, medij, & summi.* 593. v. Not. 6. Deceptio dimidij pretij, aut infra, permittitur in foro externo, non autem ultra dimidium. 566. v. Minus.

Primam tonsuram laici peregrini non possunt accipere in aliena Diœcesi, etiamsi proprius Episcopus sit suspensus. 129. vers. Not. 2. Si. Epilepticus non est ipso jure inhabilis ad beneficia, quæ tantùm requirunt primam tonsuram. 124. v. Nota.

Primas ille dat Judicem Episcopis diversarum Provinciarum, in cuius provincia locus est, de quo contendunt. 235. v. Ratio.

Primicerius quis sit, & cur dicatur? eiúsque officium. 235. vers. Primicerius. & seq.

Primitiæ frugum. 616. v. Decimam.

Primitiæ Sacerdotum. 899. c. 16. 900. v. Gregorius.

Primogenitus vocari potest, qui primò natus est, etiamsi eum nullus alius sequatur. 967. c. 5.

Primum sacrati salis pabulum cur dicatur Catechismus, sive instructio Catechumenorum. 762. c. 5.

Principum beneficia sunt largissimè interpretanda. 969. c. 16. Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum. 501. c. 38. Promissiones Principum (ex consuetudine saltem Germaniæ) fatentur plerique habere vim juramenti. 219. v. Super. Literæ Principum de jure communi quidem tantùm sunt instrumenta privata: de consuetudine verò possunt habere vim publici. 338. v. Instrumentis. Donatio Principis facta privato, vel privati facta Principi non rescinditur, etiamsi excedat 500. solidos, & absque insinuatione fiat. 583. v. Not. 4. Prohibitio donationis inter coniuges, non habet locum apud Principes. 793. v. Not. 2. Multis. Quidquid Principi placet animo condendi legem, lex est. 399. v. Cæteri. Nunquam censetur velle præiudicare juri tertij, nisi expressè mentionem faciat. 147. v. Ex hoc. Ex sola voluntate potest Princeps dispensare in jure positivo, nisi sit contra bonum publicum. 211. v. Indulgendam. Ad finem.

Princeps præsumitur habere omnia jura in scrinio pectoris sui. 9. v. In scrinio. Omnia præsumuntur per Principem bene examinata. 399. v. 2. Quando fert sententiam, potest omittere solemnitates juris positivi, non autem juris naturalis. 399. v. Alius. Testamentum in libello Principi oblatum, ab eóque in consilio lectum, & in scrinia referri jussum, dicitur omnium testamentorum solemnitates superare. 595. v. Not. 6. Sententia justa, sed ob ordinem juris non servatum invalida, potest ratihaberi à Principe ex plenitudine potestatis. 804. vers. Nota. 2. In necessitate publica potest Princeps subditum privare rebus suis; debet tamen compensare, quatenus potest. 904. v. Not. 7. Potest moderatas usuras ita permittere, ut non puniat, & cogere subditos, ut promissas solvant. 880. v. Principibus. & seq. Summi Principes non incurrunt excommunicationem Bullæ cænæ, quando nova vectigalia, vel gabellas imponunt; sed quando id faciunt inferiores sine eorum auctoritate. 681. v. Potestatem.

Principis nomine intelligitur etiam Summus Pontifex. 146. v. Collige. 147. v. Ex hoc. 630. v. Tonsuratus. v. Not. 4.

Principes Ecclesiastici judicium, sive bannum sanguinis à Cæsare inter alia Regalia acceptum committunt Consiliariis, & Officialibus suis. 712. v. Ex. Habentes bona feudalia, meritò recognoscunt Imperatorem. 555. v. Ratio.

Principum secularium statuta tantùm obligant subditos eorum. 3. v. Ab omnibus. Omnes Principes terræ ex præcepto S. Petri, Episcopis obedire debent. 180. ℣. Omnes, & seq. Debent autem obedire illi (si plures in suo Principatu sint) in cuius Diœcesi residentiam suam habent. 181. §. Nota 2. Rectè afficiunt morte illos, qui nolunt obedire decretis Episcoporum. 180. ℣. Si quis. & seq. De jure communi confiteri deberent Parocho, in cuius Parochia resident: ex privilegio autem omnes habent potestatem eligendi sibi confessarium. 181. ℣. Not 2.

Principes seculares possunt de novo imponere exactiones, à quibus tamen Ecclesiastici ordinariè sunt immunes. 678. ℣. Not. 3.

Prior Conventualis. 40. ℣. Principalis.

Prior Claustralis. Ibid. ℣. In.

Prioratus Regularium Ecclesiarum non alteri commendandi sunt, quàm Professo eiusdem Ordinis. 70. ℣. Etsi. & seq.

Privatio sui juris, aut bonorum suorum absque culpa. 3. ℣. Quod. Et 904. ℣. Not. 7. Pœna privationis clauditur Territorio privantis, sicut suspensio, non item aliæ pœnæ. 244. ℣. Nota. 4.

Privatus beneficio, si in petitorio restitutionis ad illud non faciat mentionem privationis, irritum impetrat rescriptum. 26. ℣. Nullam.

Privilegiatum ne quisquam in possessione, aut usu sui privilegij turbet, aut impediat, prohibitio est lex publica. 903. ℣. Not. 1. Licet privilegiati non teneantur respondere Iudici, vocati tamen tenentur venire, & allegare privilegium suum, nisi notorium jam esset Iudici. 13. ℣. Respondere.

Privilegiatus potest agere contra privilegiatum, nisi utriusque privilegium in eodem concurrat: tunc enim utrumque conquassatur. 109. ℣. Quod.

Privilegium in cõmuni, & lex privata, speciale aliquid cõcedens. 903. ℣. Not. 1. 2. & 3. 904. ℣. Not. 2. 408. ℣. Not. 6. 19. ℣. Canonicè. 11. ℣. Generaliter.

Privilegium debet esse lex favorabilis, aliàs est gravamen. 903. & Not. 1.

Privilegia non debent temere concedi, nec multiplicari. 908. v. Ex. Non sunt trahenda in consequentiam, & exemplum. Ibid.

Privilegium non est perfectum, nec habet vires, donec acceptetur. 544. ℣. Ex. Impetratum tacitâ veritate, est subreptitium. 617. ℣. Not. 2. Ex gl.

Privilegium super re litigiosa, tacitâ lite impetratum, non tenet. 291. ℣. Indulgentia. 313. ℣. Cap. Si privilegium aliquod detur contra sententiam Iudicis, aut compositionem prius factam, debet in his earum fieri mentio. 336. ℣. Nulla. Si privilegium deviat à communi stylo, & naturali ratione, non debet commissarius illud exequi, sed exspectare secundam jussionem. 12. ℣. Si rescriptum.

Privilegij solemnis divisio in personale, & reale. 904. ℣. Not. 3. 536. ℣. Notandum. In dubio, si privilegium sit merus favor, & beneficium, censendum est reale, & perpetuum: si autem deroget juri communi, aut cedat in præjudicium tertij, censendum est personale, & temporale. 904. ℣. Not. 5.

Privilegium speciale derogat generali, dummodo habeat clausulam generalem derogatoriam. 10. ℣. Speciale.

Privilegia Abbatum. 918. ℣. Abbates illi. Et ℣. Hodie.

Privilegia civitatum habendi proprium Episcopum. 905. ℣. Utique.

Privilegia Clericorum generalia. 698. ℣. Not. 2. Personis.

Privilegium Canonis. 459. ℣. Privilegium. 943 ℣. Si quis suadente. Et ℣. Si quis Clericum. 946. v. Mandat. & seqq. Contra quas personas? 944. v. Not. 2. Non. v. Not. 3. Etsi. 945. c. 7. & 8. 946. v. Not. 1. 955. c. 47. 963. c. 23. 947. c. 15. 950. v. Consultus. 957. c. 54. 944 v. Not 3. Etsi. Hæc sola censura in Decreto reservata est Pontifici. 944. v. Not. 2. Unam. 947. c. 13. 949 c. 26. 952 c. 37. Impediti ire Romam possunt interim absolvi ab Episcopo: sed tenentur jurare, se impedimento cessante ituros, exceptis pueris. 957. c. 58. 949. c. 26. 946. c. 11. Etiamsi excommunicatus læso satisfaciat, à solo tamen Papa, vel eius Legato potest absolvi, nisi à jure eximatur 957. c. 58. Quinã excusentur ab onere se sistendi Pontifici? 942. c. 1. 2. 3. 4. 944. v. Suadente. v. Not. 2. Non. & v. Not. 3 A. 945 v. Sui. 947. c. 13 & 17. 948. c. 24. 949. c. 26. 950. c. 32. 951. c. 33. 957. c. 54. 958. c. 60. 963. c. 21. Tales possunt absolvi ab Episcopo: non autem ab inferiore Prælato. 946. v. Not. 2. Monachi tamen, & Canonici Regulares corrigi possunt secundùm providentiam Abbatis: si sufficiat. 943. c. 3.

Canone co... di, quàm si ... do amittatur ... s. v. A Præ... ori. 234. c. ... quitatur, ut ... 451. v. M... Si Episco... non incorr... 962. c. 13 ... hicp. 23 ... ubsidiariun... solvant, ne ... mendicare ... 3. Judic... ebita, censu... tamen pa... v. Not. 2.

Cæri se non sunt, saltem servile
Laicos talia commisissent. 917. c. 14.
Privilegium Canonis. 948. v. Invasor.

480. v. Privilegium. v. Minores.
Clericus gaudeat privilegio fori. 480.
dat. & seqq. v. Præcipit. 914. c. 47.
Per laicos incarceret Clericos sub-
ibiales, nec ipse, nec laici sunt excom-
Pœnæ violantium privilegium fori.
v. Milevitano. v. Cùm non. & seqq.
tur Clericis debitoribus non haben-
cantur cum dispendio Divini servitij,
opprobrium Status Clericalis. 682.
seculares compellentes Clericos ad
sunt compellendi. 246. v. Præcipit.
...tatis incumbit Clerico, saltem sum-

Episcoporu... s possint ce... si obster in... ivilegium n... i. Ad co... ebratione ja... t interdicto ... sibi eligere ... ie. & seq. ... omesticorum ... laicorum ... ebeat. 905. v. ... potest laicus, ... puniri. Ibid. ... m officialium ... 21. v. Ordinar... Religiosorum ... 14. 915. c. 30. ... 21. 975. c. 4. ... Decimas etiam ex novalibus ... iorum 916. c. 22. ... egularium privilegium ... one non possint appellare ... 3. & seq.

...est, quòd absentes à suis Ecclesiis, &
...rare, vel celebrari facere in Altari
...ictum. 920. v. Quoniam. Verius
...esse abrogatum per Concilium Trid.
extenditur privilegium Religiosis
clausis &c. nisi expressè eis prohi-
...tam dederint. 914. v. Quod. Pos-
...cessarium, sine Superioris licentia.
...sunt conferre beneficia Clericorum
976. c. 5.
...quòd quilibet coram Judice suo con-
...Non obstante tamen hoc privi-
...siæ malefactor sacrilegus, per Eo-
...Sedis Apostolicæ, & ad eam venien-
896. v. Contra. 907. c. 8.
917. c. 8. 918. c. 5. 911. c. 16.
Gaudent variis privilegiis non sol-
valibus, nisi cedat in grave damnū
966. c. 1. 970. c. 11. Superio-
...ium est, quòd subditi ab eorum cor-
...appellare, nisi modus excedatur. 408. v.

...gium Studiosorum est habere optionem comparendi, vel
...m Episcopo vel coram Rectore Academiæ. 236. v. Actor.
...anonici studentes Theologiæ, aut Juri Canonico, aut Ci-
...de jure communi per quinquennium fructus beneficio-
...percipiunt, licet absentes. 917. v. Nota. Ex. Non re-
...ritur facultas Episcopi ad hæc: nec statuta contraria sunt
...da. Ibid. Tam Magistri, quàm discentes Clerici possunt
...quinquennium percipere fructus beneficiorum, & præ-
...ndarum suarum, non obstante aliā consuetudine, aut statu-
... 838. v. Iubet.
...ilegiorum violatio. 896. v. Contra. Pœna ordinaria vio-
...tium privilegia aliorum est, privari suis. 906. v. Nota, quòd
...Attentata contra privilegia non sunt ipso jure nulla, sunt ta-
...en irritanda. 63. v. Nota. 2. Neque.
...ilegiorum innovatio, seu renovatio. 909. v. Propter. 910.
...Quòd. 915. c. 29. 443. v. Not. 2. 445. v. Nota ex ho-
...si.
...ilegium alleganti non est credendum, nisi illud exhibeat, &
...tenor eorum servandus. 907. v. Nota, Ex. Modus privi-
...gia exhibendi. 919. c. 7.
...ilegia, si Scriptura sit amissa, probari debent per testes. 910.
...Super.
...ilegiorum interpretatio ad eum pertinet, qui illa dedit; inci-
...nter tamen etiam ad alios, si verba sint clara. 217. v. Per.
...ilegia Principis (nominatim Papæ) interpretanda sunt sine
...eiudicio tertij. 618. v. Non. 617. v. Not. 1. Ex gl.
...legiorum verba sola non sunt servanda, si de mente aliunde
...nstet. 914. v. Privilegiorum.
...legia debent esse clara, manifesta, &, si verborum proprie-
...patiatur, ita sunt interpretanda, ut aliquid operentur, seu
...ferant ultra jus commune. 904. v. Not. 2. 915. v. Not. 1.
... c. 25.
...gia, quæ nemini, nisi concedenti præiudicant, sunt legiti-
...interpretanda, etiam contra ipsum concedentem, & contra
...mmune. 913. v. Non. & seq.

Privilegia autem juri communi contraria, aut aliis præiudicantia, sunt strictè interpretanda. Ibid. & 770. v. Nec. In. Nimis stricta cuiusdam privilegij interpretatio reprobatur ab Honorio III. 915. c. 30.
Privilegiorum extensio, ampliatio. Privilegium quorundam Religiosorum celebrandi in Altari Viatico, à Sixto IV. & Alexandro VI. uti & post Conciliū Trid. à Greg. XIII. renovatur, & ampliatur. 915. v. Not. 8.
Privilegium celebrandi tempore interdicti, si personæ singulari concedatur, etiam familiares domestici licitè admittuntur. 920. c. 18. Quando autem conceditur alicui Conventui aut Collegio, familiares non admittuntur licitè, nisi & ipsi sint privilegiati. Ibid. Causa. Ibid. v. Neque. Excluditur autem semper ille, cuius causā, culpā, dolo, vel fraude interdictum est latum, eiusque cooperatores. Ibid.
Privilegium super Decimis Ecclesiasticæ personæ concessum includit etiam novalia, non autem concessum laico. 600. v. Not. 4. 614. v. De. 623. c. 25.
Privilegium personale, ut quis non possit interdici à quocunque, vel excommunicari &c. non extenditur ad processus, aut sententias Ordinariorum. 918. v. Privilegia.
Privilegiorum restrictio. 619. v. Cùm aliqui. 920. v. Religiosi.
Privilegiorum renunciatio unicuique est libera, nisi cedat in præjudicium communitatis. 909. v. Not. 4. 912. v. Nota. 944. v. Not. 2. Non. 238. v. Cùm non. & seqq. 582. v. Not 3. Non fit per unum actum contrarium privilegio. 907. v. Dicendum.
Privilegium revocari non potest à concedente, si concessum fuerit non-subdito, & ab hoc acceptatum. 904. §. Not. 6.
Privilegium perpetuum percipiendi fructus beneficiorum in absentia, concessum personis, revocatur, non autem concessum Ecclesiis, vel dignitatibus. 39. §. Indulgentias. §. Vel.
Privilegium quorundam nobilium, & communitatum Campaniæ, & Maritimæ de commoratione Bannitorum revocatur, annullatur, & irritum decernitur. 921. c. unico.
Privilegium Iudæorum, & Saracenorum, quòd à Christianis conveniri non possint in judicio, damnatur. 327. c. 1.
Privilegium Principis, si incipit enormiter lædere, ipso facto revocatur. 618. §. Non. Judex ferens sententiam contra privilegium à se datum, eique antea ostensum, videtur illud reprobare, aut revocare. 400. §. Et.
Privilegium amittitur sex modis. 907. §. Dicendum. 908. §. Cùm. §. Privilegium. §. Not. 1. 909. §. Not. 4. 5. & §. Nota denique. 940 §. Eiusdem. 911. §. Olim.
Probatio in communi. 298. §. Not. 2. Nisi quis probet illud ipsum, quod se probaturum, expressit, cadit causā. 403. §. Summam. & seqq. Vbi difficultas probandi oritur ex delicto alterius, statur juramento partis. 106. §. De. Id, quod probari deberet per Scripturam, potest probari per testes, si scriptura sit deperdita. 306. v. Ex. Quæ singula non sufficiunt, juncta inter se fidem facere possunt. 310. v. Not. 3.
Probationes factæ coram judice seculari inter Clericum, & laicum, probant, etiam coram Judice Ecclesiastico, & vicissim. 376. v. Ad.
Probationes factæ coram Iudice non-competente, faciunt fidem in alio judicio competente. 804. v. Not. 2. Quòd. Lucidiores debent esse probationes contra Clericum, quàm contra laicum. 314. v. Multo.
Probationes sonantes in delictum, sunt benignè interpretandæ, nisi ex communi interpretatione aliquid sonet in delictum. 347. v. Not. 3.
Probatio generalis non prodest, nisi quælibet eius species idonea sit ad effectum intentum. Exemplum. 301. v. Cùm Verbum. Qui in processu afferunt repugnantia, nihil probant, nec sunt audiendi, & processus cum omnibus secutis est irritandus. 927. v. Casus. Omne, quod in judicio probatur, est notorium. 290. v. Ante. Sententia fertur pro eo, qui melius probavit. 308. v. Porro. Cui non nocet sententia, neque probationes nocent. 396. v. Not. 2.
Probationis divisiones, primò in artificialē, & inartificialē. 298. §. Not. 2. 305. v. Nota continuationem. 224. v. Convicti. Secundò in plenam, & semiplenā. 298. v. Utraque. Tertiò in directam, & indirectam. 312. v. Not. 2. Quartò in certam, & dubiam. 392. vers. Nihil. Fama sola utroque jure non facit probationem plenam, sed tantùm semiplenam. Si autem tria concurrant, facit plenam. 806. v. Not. 3. & 4. 807. v. Nota 5.
In civilibus duæ probationes semiplenæ faciunt unam plenam.

nam, non autem in criminalibus. 806. v. Not. 4. Si probatio semiplena habeat vehemens adminiculum, efficitur plena. 606. v. Not. 2.

Probatio cui incumbat? 323. v. Pro quo. 738. v. Viro. 298. v. Not. 1. & c. 1. Actore non probante reus est absolvendus, etiamsi ipse nihil probaverit. 367. c. 36. 553. v. Not. 2.

Præsumptio vehemens contra Reum, imponit illi onus probandi. 553. v. Not. 2. Si affirmativa probari possit ab Actore, non est audiendus Reus, si velit probare negativam. 303. c. 12. In causa desponsationis clandestinæ, sive vir, sive mulier neget, desponsationem esse factam, semper viro incumbit probatio. 738. v. Viro. Asserenti debitum, incumbit eius probatio: inficianti autem solutionem acceptam, si convincatur accepisse, incumbit probatio debiti. 582. v. Colligitur. Excipiens de præscriptione, licet rem possideat, debet eam probare. 300. v. In. In causa finium utrique parti incumbit probatio. 300. c. 3. In quæstionibus Iuris apud Papam probationes juris non sunt necessariæ. 420. c. 44.

Probatio quarundam rerum in particulari. An, & quomodo propositio negativa tam juris, quàm facti, & qualitatis, tam pura, quàm non pura probari possit? 303. v. Per. & seqq. 322. v. Not. 1. & seqq. 69. v. Pro his. 318. v. Fuerat. 300. v. Ad. Quomodo probanda virginitas mulieris nuptæ contra virum negantem? 300. c. 4. In causa excommunicationis alicuius personæ, standum est literis Ordinarij, donec probetur contrarium. 301. c. 7. Quis efficaciùs probet possessionem, & obtineat, ut secundùm se pronuncietur ex edicto: *Vti possidetis*? 302. v. Non. Quomodo probari possit plenè filiatio? 303. v. Filius. Quomodo probetur fornicatio, vel adulterium? 315. v. Testimonium. & seqq. 866. v. Vel. & seq. Quomodo sufficienter probentur facta antiqua, & delicta occulta? 316. v. Quæres. Quomodo probari debeat tempus immemoriale? 388. v. 3. Quomodo contractus facti probari debeant? 867. v. Nota. Quomodo probari debeat, sententiam esse latam à Iudice? 396. v. Not. 2.

Quomodo probentur, quæ in solo animo consistunt, ut intentio, ignorantia, metus? &c. 632. v. Nota. 2. Hanc. Quomodo probetur copula habita? 738. v. Viro. 733. c. 6.

Quomodo probetur exemptio ab Ordinariis? Vide. *Exemptio ab Ordinariis.* Quomodo probandæ consuetudines? Vide. *Consuetudo scripta, & non scripta.* Quomodo probandum Jus patronatus? Vide. *Ius patronatûs.*

Processus judicialis. Vide. *Iudicij forma, Ordo, sive processus.*

Procurationes quandoque sumuntur pro tractatione cuiuscunque Oeconomiæ alterius, sive pro expensis in eam factis. 682. c. 26. Propriè autem sunt pecuniæ impensæ, sive expensæ, in visitatorum necessariam sustentationem, vel stipendium. 678. v. Not. 4. 810. v. Nihil. 384. v. Cùm. Debentur Legatis, Nunciis, Archiepiscopis, Episcopis, sive suâ, sive Sedis Apostolicæ auctoritate visitent. 334. v. Cùm. 685. v. Mandat. 810. v. Nihil. Si Episcopus non personaliter, sed per alium visitet, procurationes non Episcopo, sed illi, qui eius loco visitat, debentur. 685. v. Nota denique. Exiguntur, & solvuntur absque simonia. 810. v. Nihil. Ad procurationes Legatis, & Nunciis Sedis Apostolicæ præstandas tenentur omnes Ecclesiæ non tantùm, ad quas mittuntur, sed etiam, per quas transeunt. 682. c. 17. Ex Oratoriis privatis, Episcopi auctoritate non erectis, non petendæ procurationes. 685. c. 27.

Legatis, & Nunciis debitæ non solvendæ ex præbendis Canonicorum, sed vel à toto Clero, vel ex mensa Episcopi, vel ex redditibus communibus, Capituli, & Ecclesiæ. 384. v. Cùm.

Collectæ pro his solvendis factæ, non convertendæ in proprium usum: nec plus extorquendum, quàm solvendum. 705. c. 8. Si Prælati numerum evectionum, in Concil. Lateranensi statutum excedant, liberè possunt illis procurationes negari Auctoritate Apostolicâ: nec tenent censuræ propterea promulgatæ. 896. v. Concedit. Non sunt exigendæ ab ullo, etiam Legato, vel Nuncio, nisi in personali visitatione, absque manifesta, & necessaria causa, & tunc mediocriter. 679. vers. Not. 2. Concil. 684. v. Procurationes. 685. c. 1. n. 2. & 6. 686. c. 3. 687. v. Textus. Quid agendum, si Legatus, aut Nuncius in aliquo loco diutius subsistere cogatur? 684. c. 23. 686. c. 3. Ubi consuetudo est, ut procurationes nullæ dentur (videl. ubi visitatores redditus habent abundantes) ea servetur. 685. v. Textus. Hodie ferè consuetudo habet apud nos, ut Legati, & Nuncij sumptus recipiant ab ipsa Sede Apostolica. 685. v. Nota. Quòd. Episcopus notam Pastoris mercenarij non effugiet, si redditus habens superabundantes, nihilominus procurationes exigat. Ibid. v. Rursus.

Procurationes non possunt præscribi etiam longissimo tempore, nisi præscriptio procedat cum conscientia eius, qui per privilegium potest eximere. 379. v. Neque. 384. c. 12. & v. Not. 2. 682. c. 17. 683. v. Colligitur. 2. 685. v. Rursus.

Episcopus concedens alicui Ecclesiam, semper sibi reservat procurationes. 586. v. Coll. 2.

Procurator in communi dictus olim responsalis. 420. c. 44. Quis sit? & quomodo distinguatur à negotiorum gestore, curatore, tutore, actore, Syndico, & locatore operæ? 194. v. Secundùm.

Procuratoris constitutio. 83. §. Procuratorem. 101. c. 46. 195. §. Cùm iste. 196. §. Non. & §. Expressè.

Procuratoris cõstitutio metu facta, nõ tantùm ad matrimonium, sed ad quodcunque negotiũ est irritanda. 198. §. Procuratorẽ.

Procuratorem constituere non sufficientem, & constituere nullum, sunt paria. 199. §. Illicentiatus. In dubio non censetur Procurator constitutus ad lites futuras non connexas: nisi nullæ fuerint præsentes, & mandatum acceperit generale. 199. §. II. Vt censeatur constitutus ad causas requirentes speciale mandatum, sufficit, in mandato eius exprimi unicam talem causam, cum clausula generali. 211. §. Ex. Filiusfamilias potest esse Procurator etiam sine consensu patris: ad judicia quidẽ post 25. ad negotia verò post 17. annos. 199. §. Non. 201. §. Generaliter ad negotia.

Procurator constitutus ab absente, licet dixerit, se mandatum missum nolle acceptare, potest tamen (quàm diu perstat Domini voluntas) postea illud acceptare. 201. §. Licèt. Dominus non prohibetur unà cum Procuratore adesse: maximè, si collusionem timeat. 200. §. Ante.

Procurator quando possit ad suum dominum defendendũ compelli? 202. c. 1. Clerici non debent esse Procuratores Laicorum. 709. §. Iubet. & seq. Religiosi sine licentia Superiorum non possunt suscipere officium Procuratoris, nisi pro suo in eadem lite consorte. 202. c. 3. Vide etiam: *Mandatum Procuratorium.* Quid si Procuratores unius causæ constituti sint plures? 199. §. III. 201. §. Si duo. Et ibid. c. 6.

Procuratorum citatio. 198. §. Rectore. 480. §. Ex.

Procuratorũ admissio. 30. §. Mandatũ. 195. §. Not. 2. Asserenti.

Procuratorium mandatum legaliter factum, tria debet continere Primò, nomen constituentis. Secundò, causam, ad quam constituitur. Tertiò, quòd ratum habebit &c. 195. §. Cum mandato. & §. Not. 2. Asserenti. Veniens sine mandato, petens autem inducias ad faciendam fidem, non auditur. 199. §. Illicentiatus. Ad legalitatem præterea requiritur, ut nullus defectus appareat in sigillis, subscriptionibus, testibus &c. 195. §. Not. 2. Ad. 422. c. 48. Si quid suspectum, vel dubium appareat, mittendum ad Dominum, nisi sit periculum in mora. 195. §. Ad. 211. §. Ex. Exceptio de falsis procuratoribus potest ante, & post sententiam Iudicis objici. 196. §. Cùm. In causis etiam spiritualibus potest admitti Procurator laicus, & quivis non expressè prohibitus. 200. c. 1. In Criminalibus non admittitur Procurator, sed debet reus ipse personaliter comparere. Exceptis quinque casibus. 800. v. Nec. & seq.

Procuratorum potestas? 543. §. Sumitur. 200. c. 1. ad finem. Ibid c. 3. 201. §. Summa. & seq. 202. c. 3. Ibid. §. Non potest. Et §. Procurator.

Procuratoris potestas non extinguitur per sententiam Iudicis, sed durat etiam in subsequente appellatione. 199. §. V.

Procuratoris obligatio. 202. c. 1. Si sententia feratur contra Dominũ, procurator tenetur appellare. Quod si ex justa causa amittat, debet saltem Domino illam indicare. 199. §. V. Non tenetur procurator appellationem prosequi invitus, nisi expressè constitutus sit etiam ad appellandum, aut nisi appelletur à sententia interlocutoria. Ibid. §. VI. & 200. §. Principale.

Procuratoris acta, seu gesta non valent, nisi priùs faciat fidem de mandato suo procuratorio legaliter facto. 30. §. Mandatum. 195. §. Cum mandato. Si excedat limites mandati, aut non pareat inhibitioni, eius gesta sunt invalida. 433. v. Colligitur. Gesta cum procuratore falso possunt valere in præjudicium ipsius, non autem Domini. 195. v. Quæ. Contumacia procuratoris ante litem contestatam imputatur Domino: postea verò ipsimet. 420. v. Ex. Limitatio. ibid. Negligentia procuratoris præjudicat, seu imputatur Domino; non autem dolus. 270. v. Procuratorum.

poeatio debe
adversario. v
ato. 30. v. N
est revocari
. 196. v. Ex
liat Domini
non autem p
octo recense
n Secundi re
autem post.
. Post. 20
2. 197. v
alienare pr
dignum datu
. 581 c. 5.
enda provi
atio.
a in commu
. Per. 63
ssionem dup
tacitè faci
bligationem
a legitima
is, videlicet
tem requirit
, & seq. 6
535. c. 11.
j reputatur p
potest supple
mibus factis.
Ordinibus mi
tatuto. Ibid. v
in insulis (quia
essionem ante
i hoc decretu
l. Religiosi
egulæ suæ non
t Tridentinum.
ævius Novitiatus.

constare procuratori, & insuper
ci. cuius interest: aliàs habetur
ndatum. 196. v. Not. 2. 199.
và voce, licèt fuerit constitutus
esse. Ante litem contestatam,
litis, etiam sine causa liberè po-
ea, si nolit, nisi ex causa rationa-
ur. 200. v. Ante. v. Sunt. Per
catur primus ante litis contesta-
99. v. IV. Plura alia huc spe-
v. Siquis. v. Procurator à. 196.
xisset.
ibitu bona uxoris. 49. c. 10. In
dejussori actio, etiam antequam
de beneficio, ut fructus faciant
910. v. Distinguens. 913. c. 23.
. Non. 647. v. Nota 6. Cer-
ter fieri posse: expresse (verbo,
o aliqua professis propria: utra-
rit. 632. v. Certum.
629. c. 1. Iure antiquo erant
in mare. 12. in fœmina. Tri-
annos completos in utroque se-
v. Nota denique. 638. v. No-
annis bissextilibus dies 24. &
a die. 630. v. Not. 2. Ex. Ma-
atem, sicut potest in matrimo-
. v. In. Tridentinum non habet
ribus quoad ætatem &c. secluso
Not. 2. Ex. 636. v. Not. 1. circa
est religio) prohibentur admit-
annum. 634 v. Non. Exten-
ad Prædicatores, & minores, sed
Ordinis Minorum S. Francisci de
faciunt professionem ante 18. annum,
Ibid.
636. v. Videtur. Ibid. v. Re-
40. c. 2. & 3. Post Tridentinum omnibus Religio-
ssio ante absolutum Novitiatum non tantùm est pro-
d etiam invalida. 636. v. Ideoque. 640. v. Hæc.
olim, ita hodiéque Novitius, & Ordo possint renun-
no Novitiatus ex iusta causa, præsertim in articulo
637. ℣. Vterque. & seq. Casus, in quo potest edi
noudum absoluto Novitiatu. 529. Reg. 59. Alij
uinque excepti ab aliquibus. 636. ℣. Not. 2. Vide
Novitiatus.
s prævium sanum judicium. 636. ℣. Extra. Ibid. c. 15.
i prævia libertas facta per vim, metum gravem, errorē,
ntiâ est irrita, & ad nihil obligat. 629. c. 1. v. Si. & seq. Et
ta. 635. c. 11. 650. ℣. Not. 2. 651. v. Probat. E-
metus reverentialis potest quorundam hominum au-
e professionem. 721. ℣. Not. 5. & seq. De professio-
njugatorum. Vide. *Transitus coniugatorum ad Reli-*
m.
nis admissio. 641. §. Si. §. Ad. Ad Professionem ad-
re de jure communi spectat ad Abbatem, & Conven-
imul. 641. ℣. Si. & ℣. Ad.
expressa. 632. ℣. Not. 2. Professionis.
facta eâ conditione, ut liceat proprium possidere etiam
Prælato, nulla est: reservatio verò solius usûs cum li-
revocabili, non vitiat professionem. 751. ℣. Vt. Pro-
tacita potest fieri duplici modo. 632. ℣. Not. 3. & 5.
9. ℣. Quia. ℣. Ingressus. Quinque conditiones re-
e ad tacitæ professionis valorem. 632. ℣. Not. 4. & 5.
suetudo eam in omnibus Religionibus videtur abro-
Ibid.
tacitè potest religio compellere ad profitendum ex-
: & vicissim ipse Religionem, ut expressam professio-
us admittat. Ibid. ℣. Not. 2. 639. ℣. Quia.
tacitè tantùm, non potest fieri Prælatus. 632. ℣. Not. 2.
s invalidæ ratificatio, aut reclamatio. 631. ℣. Si. ℣.
& ℣. Not. 3. Iure antiquo, si quis per annum in æ-
itima gestavit habitum (licet Professis, & Novitiis
nem) censebatur ratificare professionem invalidam.
. 630. c. 2. 631. ℣. Si. 632. ℣. Not. 5. Ad

ratificationem professionis non est opus novo Novitiatu an-
no. 636. ℣. Not. 2. Qui professionem suam invalidam ex
justa causa ratificare non vult, reclamare autem, vel restitu-
tionem in integrum petere, nec potest, nec audet, non delin-
quit, si Religiosum se simulet. 631. ℣. Si.
Professionis effectus. 640. c. 3. 636. v. Ideóque.
Professio non tantum solennis, sed (qualis olim fiebat) etiam per
vota simplicia, dissolvit sponsalia, & dirimit matrimonium
ratum. 647. ℣. Not. 6. 727. v. Not. 1.
Professio solennis derogat voto simplici priori alterius Religio-
nis, etiam arctioris intrandæ: vovens tamen dignus est pœni-
tentiâ. 640. c. 5. Post professionem vacant beneficia, quæ
Novitius habuit: posśuntque impetrari ab aliis modo data
Rescripti non præcedat professionem actualiter factam. 516.
Reg. 46.
Professi tacitè, vel expressè non possunt redire ad seculum. 648.
℣. Mandat. Post professionem Monachi non possunt transi-
re ad Clericos seculares. 745. v. Not. 3. Transgressio pro-
fessionis nullo annorum numero excusatur, sed semper fit
delictum gravius. 637. ℣. Colligitur.
Professio invalida conjugati, sponte tamen facta, valet ut votum
simplex quoad Castitatem, non autem quoad paupertatem, &
obedientiam. 649. ℣. Quatenus. 644. v. Promisit. Ob-
ligat itaque talis professio ad non petendum debitum post re-
ditum, & ad aliud matrimonium, uxore mortuâ non contra-
hendum. 644. ℣. Promisit.
Professores, qui Religiosos habitu suo dimisso leges, & Physicam
audientes scienter docere, aut in scholis retinere præsumpse-
rint, ipso facto excommunicantur. 712. v. Districtiùs.
Prohibitio alicuius rei plus est, quàm reprobatio. 46. ℣. Et,
quàm derogatio, minus verò,
Promissio nuda homini facta, sine signo externo acceptationis
non est pactum, nec ullam in conscientia, etiam naturalem ob-
ligationem parit, acceptata autem est opere complenda. 186.
℣. Not. 3. 188. ℣. Studiosè.
Promissio DEO facta, sive votum, etiam solo animo conceptum
à DEO cognoscitur, & acceptatur. 186. v. Not. 3.
Promissiones Principum, Nobilium, Sacerdotum, &c. plerique
fatentur continere vim juramenti: potiùs tamen ex consuetu-
dine Germaniæ, quàm certâ lege. 219. ℣. Sup. 715. ℣.
Not. 2. Mutuo.
Promissa generalibus verbis facta non comprehendunt ea, de
quibus tunc cogitatū non fuit, cùm fieret promissū. 366. ℣. Ex.
Promotio. Vide: *Clericus per saltum promotus.* Episcopus ele-
ctus, & confirmatus ante consecrationem suam non dicitur
promotus: imò nec absolutè vocatur Episcopus, sed cum ad-
dito *Electus.* 14. ℣. In Episcopum. In Reg. 26. Cancella-
riæ, nomine promotionis intelligitur, vel confirmatio Electi,
vel collatio libera alicuius Episcopatûs, aut Prælaturæ, vel
consensus in nominationem, ac præsentationem eorum, qui
jus habent. 519. v. Ratio secundæ. Vide: *Beneficiorū collatio.*
Promulgatio sufficiens edictorum est, ea proponi in publico ab
habente auctoritatem, si generalia sint. Si autem specialia,
requirunt specialem notificationem. 54. ℣. Quæ.
Propositi nomine quandoque intelligitur votum. Ibt. 638. c. 20.
Nullam tamen inducit voti obligationem. 655. c. 3. Per
propositum castitatis, matrimonium nec impeditur, nec diri-
mitur. 650. ℣. Totum.
Proprietatem inter, & dominium, non dari discrimen, verius vi-
detur. 267. ℣. Not. 2. Quod meum est ex una causa, ex
alia causa meum fieri non potest, nisi meum esse defierit. 336.
℣. Quod. Potest autem aliquid alicui competere ex plu-
ribus titulis? v. g. sententiæ, compositionis, privilegij. Ibid.
℣. Nulla. Religiosis non licet possidere proprium invito
Prælato. 751. v. Vt. Papa non consuevit Regularibus ali-
quid confirmare personaliter pro propria persona, quia à se
abdicârunt omnia. 445. c. 5. Quis dicatur proprius Episco-
pus, vel Sacerdos? Vide *Episcopus proprius. Sacerdos proprius.*
Quid sit motus proprius? Vide: *Motus proprius.*
An laici possint prorogationem facere in causis spiritualibus?
241. v. Quæres. Quid requiratur ad legitimam proroga-
tionem. Ibid. v. Denique.
Protestatio clandestina, seorsim, sive secretò facta valet ad pro-
bationē metûs cadentis in constantē virū. 204. v. Not. 2. Ibid.
Protestatio tollitur per contrarium factum, v. g. protestatio re-
ferens se ad certum statutū, per statum contrarium. 7. v. Sine.
415. v. Nota denique.

Proro-

Protocollum quid? 333. v. Not. 4. Vocatur etiam? notæ tabellionis. 340. v. In notas. An, & quando ad instrumenta publica facienda prærequiratur lectio Protocolli coram partibus, & testibus. Ibid.

Proverbia Salomonis. Panormitanus vult esse librum Apocryphum, sed errat: 343. v. Not. 2. ad finem.

Provincia nomine intelligitur Archiepiscopatus. 614. v. Per. Potest tamen etiam Episcopatus vocari Provincia respectu Parochiarum. Ibid. Ad quos Episcopatus spectent provinciæ recuperatæ? 684. c. 22.

Provisio est latum nomen, comprehendens sub se nominationem, postulationem, præsentationem, collationem. 89. v. Vel.

Provisio Cathedralium Ecclesiarum, quæ Clericis carent, & subditis, reservatur summo Pontifici. 103. v. Statuit &c.

Provisi per preces primarias Imperatoris, auctoritate Apostolicâ providentur, non auctoritate Ordinarij. 496. v. Collige.

Provisio cœpta à priori Pontifice per monitorias, & finita à successore per executorias literas, adscribitur absolutè priori. 33. Factum. Cui per Rescriptum providendum est de beneficio per Resignationem vacante, non potest provideri de beneficio per mortem vacante: quale etiam censetur, quod in articulo mortis resignatur. 36. v. Sed per mortem. Mandata providendi de beneficiis vacaturis, sunt sublata per concilium Trident. 36. v. Sine. Vide: *Mandatum providendi. Executores provisionum.*

Puberes unde, & quinam dicantur? 733. v. Puberes. & seq.
Annus pubertatis ad matrimonium requisitus tam Iure Canonico, quàm Civili: quin & naturæ, aut certè gentium præsumitur esse in fœmina duodecimus: in masculo decimus quartus. 732. v. Not 2. Ætatem. In fœminis malitia quandoque prævenit pubertatem duobus annis. 769. v. Not. 3. Pubertatem. Perfecta autem, & plena pubertas (requisita ad alios effectus juris, fœminis decimo quarto: masculis decimo octavo ætatis anno primùm contingit. 732. v. Perfecta. Ante perfectam pubertatem, nemo potest adoptari. Ibid.

Publicatio electionis. 83. v. Solenniter. Minùs terrent censuræ, licet ipso facto incurrantur, nisi publicentur. 687. v. Minùs.

Puerorum delicta. 888. v. Pueris.

Puerpera. 733. v. Puberes.

Pugna quomodo Sacerdotibus prohibita? 931. v. Quia.

Punitio unius delicti in foro duplici. 168. v. Not. 4. Aliquos.

Pupillus habet pignus in bonis tutoris, vel curatoris ex legis dispositione. 577. v. Not. 3.

Purgatio canonica in communi. 922. ℣. Purgatio. 923. v. Ex. 924 ℣. Not. 2. Infamatus.

Purgatio canonica quibus personis indicatur? 922. v. Not. 3. 923. ℣. Ex. Ob quas causas? 922. ℣. In. & ℣. Crimen 923. ℣. Qui. 927. ℣. Casus. 304. v. Pestis. 923. c. 6. 800. v. Purgationem. 926. v. Infamiam. & v. Nota. 924. v. Nota 2. Infamatus. Si infamatus præcedente monitione fraternâ se non corrigat, debet suspendi ab officio usque ad purgationem Canonicam, quæ præcipua pars est correctionis. 922. v. Si. 925. c. 10. Intelligenda autem hæc sunt de infamato crimine gravi: infamatus enim pro levi crimine, non debet statim suspendi, sed post defectum purgationis. 924. v. Pro.

Purgatio Canonica non tantùm potest indici in causa delicti, sed etiam super irregularitate sine delicto. 318. v. Ex. Potest etiam indici propter defectum impedientem Ordines: v. g. propter defectum natalium. 926. ℣. Nota. Potest etiam concedi ad instantiam petentis. Ibid. ℣. Infamiam.

Purgationis Canonicæ formula alicui Episcopo Tridentino præscripta à Pontifice. 923. c. 5. Ex illa colligitur juramentum purgantis esse de veritate dicenda: compurgatorum verò de credulitate saltem ordinariè. Ibid. ℣. Not. 2. 922. ℣. Crimen. 926. ℣. Illi. Item numerum compurgatorum non esse determinatum, sed relinqui arbitrio Iudicis. 923. ℣. Not. 1. 295. ℣. Non est. Tres requiruntur. 295. v. Non est. Quinque. 865. c. 5. Septem. 923. c. 5. Septem, vel quinque. 924. c. 8. Duodecim. 922. c. 1. Quatuordecim. 925. c. 10. Duo tantùm. 926. c. 12. Nobilibus, & ingenuis facilior purgatio indicitur, quàm servis, quia habentur fide digniores. 922. ℣. Not. 2. Qualis purgatio indici debeat non ingenuis nativitate, jura non exprimunt, sed relinquunt arbitrio judicis, Ibid. ℣. Not. 3. Cur purgans dicatur se tot, vel tot *Manibus* purgare? 923. ℣. Not. 1. Astuta, & temeraria formula purgandi se reijcitur. 927. ℣. Cùm.

Purgationis Canonicæ circumstantiæ. 927. ℣. Casus. ℣. Not. 1. & ℣. Nota denique. 892. ℣. De collatione. 924. v. Not. 3. Quando. Clerico excommunicato, & contumaci conceditur annus ad comparendum, & se purgandum. 892. De collatione.

Purgantis compurgatores. 924. c. 7. 925. c. 11. ℣. Ex. ℣. Vicinitas. 926. ℣. Infamiam.

Purgationis Canonicæ exitus est suspensionis relaxatio. 952. ℣. In. Si tamen remaneat valde grave scandalum, manet suspensio. Ibid. Absolutus semel per purgationem Canonicam, non tenetur ampliùs se purgare de præcedentibus. 924. ℣. Not. 2. Quod. Ob varias tamen causas, (quæ recensentur) potest indici nova purgatio. 924. v. Not. 3. Varias. & seq. Deficiens autem in purgatione, incurrit pœnam ordinariam illius criminis, de quo fuit infamatus: v. g. depositionem, si Simoniam nequivit purgare. Ibid. ℣. Omni. ℣. Not. 3.
Si compurgatores non jurant, aut non sufficienter testantur pro infamato, habetur pro plenè convicto, & ut talis debet puniri. 924. v. Not. 3. Quando. 295. v. Non est.

Purgatio per duellum, ferrum candens, aut aquam frigidam damnatur, & prohibetur. 864. v. Erat. & c. 2. 927. c. 1. 928. c. 2. 711. c. 9. 924. c. 8. 928. c. 3. & v. Conjungimus. 897. c. 10.

Purgatio moræ hoc ipso alicui conceditur, dum ei permittitur, ut celeri satisfactione sibi consulat. 571. v. Not. 3.

Purificationis lege Mosaicâ non obligantur puerperæ Christianæ? 693. v. Nec vult. Quæ si post prolem emissam gratias acturæ Ecclesiam intrare voluerint, non peccant, nec aditus eis denegandus. Ibid. v. Rescribit.

Q.

QVADRAGESIMA. 935. v. Rectè enim. 693. v. Cap. 13

Quadriennium datur habentibus jus ad restitutionem in integrũ. 207. v. Not. 3. Olim dabatur, ut intra illud restitutio non tantùm peteretur, sed etiam tota lis finiretur: hodie sufficit restitutionem intra quadriennium petere, quandocunque tandem lis finiatur. 214. v. Finiri.

Quadriennium hoc est quidem utile tempus in principio, quia non incipit currere, nisi à die scientiæ, & omni impedimento cessante: sed postea currit lapsu continuo. 214. v. Quadriennium. 213. v. Not. 2. Quadriennium. Non currit legitimè impeditis, sed tantùm negligentibus. Ibid. 210. v. Textus. 212. c. 6. Minoribus non currit in ætate minore, sed primùm eâ absolutâ: Ecclesiæ autem statim à tempore læsionis. 214. v. Not. 2. Discrimen. Excusat ignorantia saltem probabilis, & præsumpta. 213. v. Not. 2. Quadriennium.
In curia non attenditur Quadriennium, sed probatâ læsione conceditur restitutio in integrum. Ibid. v. Si quadriennij. Extra curiam in utroque foro censemus observari, & observandum esse. Ibid. Quanto tempore post lapsum Quadriennij restitutio peti possit ob læsionem enormem, vel enormissimam? diversæ sunt sententiæ. 213. v. Aut. Si ignorantia, aut aliud impedimentum restitutionis per unum, aut plura secula duret, illo sublato debetur restitutio. Ibid. & 631. ℣. Not. 3. & seq.

Quæstores eleemosynæ non sunt admittendi sine literis Apostolicis (priùs examinatis) vel Diœcesanorum. 940. c. 2. Octo actus reprehensibiles Quæstorum recensentur, prohibentur, & jubentur puniri per Episcopos. Ibid. Non permittendum, ut subditos citent. 939. c. 1. Officium eorum per Concil. Trident. penitus est abolitum. 940. v. Neque.

Qualitas Episcoporum, aliorúmque Prælatorum. Vide: *Eligendi Episcopi qualitates*. Titulus de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. 115. v. De.

Qualitas contractui addita vocatur modus: specialiter appositio oneris. 144. v. Not. 3. De qualitatibus, & ordinibus Parochi. Vide: *Parochi qualitates, & ordines*. Septem qualitates in testibus requisitæ. 306. v. Vilissimi.

Quasi-Possessio. 386. v. Not. 2. Quòd. Per actus ex gratia, vel amicitia factos, nec quasi-possessio acquiritur. 832. v. Not. 2.

Quaternus, certi nomen libri in Cancellaria Apostolica. 527. Reg. 49.

Querelam possunt judices accipere à quocunque oppresso. 795. v. Not. 4. Post decendium à sententia lata non ampliùs datur locus appellationi, datur autem locus querelæ. 392. §. 15.

400.
appell
, ne Rel
perioris
m fine
ffunt ab
si const
mediun
pedagia
. c. 4.
ndenni
ri deber
Trider
m Pro
tu fuit
rdinari

Quod. Si per injuriam Apostolus
conqueri. 406. v. Not. 8. Tri-
si ex suis Conventibus recedant,
tendi ad appellationem, vel quere-
ipta licentia. 407. v. Iuxta. Re-
dinariis tanquam instituti sui deser-
es, à suo Superiore iniquè vexari, nec
408. v. Not. 7.
cclesiæ, & Ecclesiastici non tenea-
ocantur annatæ, quæ singulis quin-
512. v. Not. 3. De quibusdam.
ratio conceditur Religiosis professis
sioni factæ, si putent, invalidam,
sed non nisi deductis causis coram
631. v. Si.

R.

v. No
di. cap
ad loc
di exc
t. Ibid.
, five i
ablata
ni fac
. 2.
at? Ibid.
Nota 2.
licet à judice domicilij, vel Originis,
delicti, si petantur. 867. v. Illuc. & seq.
communicandi sunt ab eius loci Prælato,
De loco.
Ecclesiarum violatione manifestè de-
ricuat, si possit, aut emendationis ple-
Quid Pœnitentiæ beneficium penitus ne-
faciendum, si usque ad obitum con-
jure tam Raptum. 869. v. Not. 3. 4. 5. Pœnæ
868. v. civili, quàm canonico statutæ. 701.
coopera Not. 2. 869 v. Not. 2. 870. v. Not. 3.
, nec locus aut consentiens raptui sponsæ depo-
est Canonicæ purgationi. 923. V. Si
ens aliquid, & scribens aliud, committit crimen
. Quia.
edentis Rescriptum non officit, si probari possit.
criptura Principis exhiberi debet integra, & non
. Ibid. Vide etiam. Crimen falsi in literis &c.
sententiæ justæ, sed ob ordinem juris non servatum
804. v. Not. 2.
retrotrahitur, & æquiparatur mandato. 668. v. Ex.
3. c. 23. Desponsationes ante septennium nullam
ent, nisi eo finito ratihabeantur. 733. v. Hic. Qui
onium licet invalidum tantum habet, sibi ipsi super eo
do silentium indicit. 784. c. 4.
confirmat professionem, etiamsi fuisset invalida.
11. 631. v. Not. 2.
Capituli confirmat transactionem Prælati: & si per
annos servetur, non potest ampliùs revocari. 190. c. 3.
on est tantùm, collatum acceptare, sed & pacificè pos-
& actualiter eo frui. 475. v. Quicunque.
e quàm diu, & ad quos parentibus, aut tutoribus liceat,
lij, vel pupilli impuberes sine eorum præscitu monaste-
grediuntur? 630. c. 2. Quàm diu Religiosis reclamare
contra professionem invalidam? 631. v. Si. & seqq.
tione post pubertatem dissolvuntur sponsalia priùs inita.
v. Not. 3. Audiri non debet accusatrix matrimonij ante
tatem contracti, quæ antequam cognosceretur, jam
s, cùm potuit, non reclamavit. 784. c. 4. Si alius judex
rat, quàm qui à Papa delegatus est, & ei non reclame-
rincipio, postea serò reclamatur. 804. v. Apostolicæ.
atio Ecclesiæ. 699. c. 4. 690. v. Reconciliari. Sa-
tum Missæ, bonâ fide in Ecclesia polluta celebratum, est
reconciliationis. 691. v. Not. 3. Ecclesiam nondum
cratam etiam simplex Sacerdos reconciliare potest per
à se benedictam. Ibid. v. Colligitur.
atio cœmeterij. 689. c. 7. Post Concil. Constant.
terium non indiget reconciliatione, nisi in eo sepultus
communicatus publicè denunciatus, vel notorius cleri-
ussor. Ibid. v. Violatus.
tio, seu mutua petitio quid sit? 249. v. Not. 1. De-
i apud eundem judicem ordinarium, vel delegatum,
causa feudalis, aut spiritualis, & judex secularis. Ibid.
Coram. Est juris naturalis. Ibid. v. Not. 2. An, &

quando Clericus possit reconveniri apud judicem secularem
250. v. Exceptiones. Coram quibus judicibus fieri non
possit? 250. v. Coram.
Reconventio propriè dicta, proponi debet ante, vel statim post li-
tem contestatam, ut pari passu cum conventione ambulare
possit, quod ei proprium videtur esse. 251. v. Not. 3. & 4. Si
actor nolit respondere ad libellum reconventionis, vel talia
nis, neque reus tenetur respondere ad ipsum libellum. Ibid. v.
Not. 5. In quibus causis habeat locum, in quibus non? 250.
v. Not. 2. & seqq.
Reconveniens gaudet iisdem licentiis, & clausulis favorabilibus,
quibus actor, sine personarum acceptione. Ibid. v. Actoris.
Iudex præcedit eàdem formâ in conventione, & reconven-
tione. 251. v. Not. 8.
Rector non semper significat Parochum, sed quandoque etiam
secularem Rectorem Castri alicuius 231. v. Eligendi.
Rectores cuiusvis Collegij expediunt minora negotia ex officio.
549. v. Not. 2.
Rectores Ecclesiarum constituuntur ad defensionem veritatis, &
religionis. 554. v. Ex. Vide: *Parochus.*
Recusatio in communi est jurisdictionis, vel audientiæ, causâ
suspicionis propositâ, declinatio. 429. v. Frustratoriæ. Na-
turale est suspectorum judicum insidias declinare, & inimico-
rum judicium semper velle refugere. Ibid.
Recusatio, & appellatio pari passu procedunt, & æquiparantur,
sed non per omnia. 415. v. Not. 3. 416. v. De.
Recusari quis possit? 429. v. Judices. v. Commissarios.
v. Ex. 407. v. Iuxta.
Recusationis causæ. 429. v. Not. 2. v. Ne. v. Frustratoriæ. 150.
v. Coram. v. Not. 2. Etsi. 410. v. Cùm. 418. v. Si. 439.
Recusatio quando proponenda? 430. v. Not. 4.
Recusatio quomodo fieri debeat? Ibid. v. Not. 3.
Recusato judice quid agendum? 429. v. Ne. 430. v. Not. 1.
§. Arbitros. §. De. §. De jure. Et 429. §. Commissarios.
Redemptio captivorum. 577. §. Not. 4. Donatio facta pro re-
dimendis captivis non rescinditur, etiamsi excedat 500. soli-
dos, & absque insinuatione fiat. 583. v. Not. 4. Mancipia
Christiana Iudæorum redimi possunt à quolibet Christiano
12. solidis. 839. §. Sancit. & seq.
Reformatio monasterij. 710. c. 7.
Regalia etiamnum conferuntur ab Imperatore Episcopis, & Ab-
batibus Imperij, à Papa confirmatis. 509. §. Cur. 712. §. Ex.
Regium est, quod Regi debetur, sive Tributum Regi debitum.
672. §. Panorm.
Regula generalissimè sumpta. 976. §. Not. 1.
Regula S. Francisci. 975. c. 3. 976. §. Declarat.
Regula juris. 977. §. Not. 2. & 3. Casus eandem rationem ha-
bentes, sub eandem regulam cadunt. Ibid. §. Not. 3. Si re-
gula vitietur quoad casûs paritatem, perdit officium suum.
Ibid. Omnes verò regulæ officium suum perdunt, si con-
trarium expressè aliquo jure statutum sit. 977. v. Sio.
Regula per verba indefinita non semper æquivalet universali, sed
tunc tantùm, quando omnium particularium est eadem ratio.
Ibid. §. Not. 4. Nulla ferè regula est strictè universalis, quia
nulla ferè est sine exceptione. Ibid. §. Ex. Cur titulus de re-
gula juris non initio, sed in fine ponatur? 965. §. Non.
§. Hæcque.
Regula undecim juris Canonici Gregoriani breviter explicantur 977.
à fol. 978. usque ad finem libri totius.
Regula Cancellariæ Apostolicæ. Aliæ sunt de *Dandis*, aliæ de
Non-dandis. 520. §. Distinguunt. Item aliæ judiciales: aliæ
beneficiales. 524. Reg. 38. Non possunt validè aliter in cu-
ria produci, quàm per cedulam, sive scripturam; & quis eam
dare debeat? 520. Reg. 28. Non comprehenduntur sub ge-
neralibus derogationibus etiam motu proprio, & ex certa
scientia factis. 532. Reg. 71. Ligant omnes etiam extra
curiam. 514. §. De. Ligant ante publicationem quoad nul-
litatem contrariorum: non autem quoad culpam, & pœnam.
514. §. De. Aliquæ non habent locum in Germania. 515. §.
Prior. 516. §. Huius. Non sunt perpetuæ, sed temporales.
514. v. Sapit. Singuli Pontifices eas renovant, addendo, vel
minuendo. Ibid. Extinguuntur morte cuiuslibet Papæ. 514.
v. Extinguuntur. Recensentur, & explicantur breviter se-
ptuaginta duæ regulæ, editæ ab Alexandro VII. à fol. 514.
usque ad 532.
Regula tres Innocentij III. de valore Rescriptorum, tacitâ ve-
ritate, vel suggestione falsi impetratorum. 20. c. 20.

Regula dignoscendi, an aliquis auctoritate Apostolicâ, vel Capituli tantùm sit receptus in Canonicum? 35. c. 4.

Regula quatuor, sive conjecturæ ad discernendum, an populus frequentando aliquos actus, & princeps tacitè consentiens intendat inducere obligationem juris: quæ intentio ad consuetudinem introducendam necessaria est. 51. v. Not. 7.

Regula moderandi pœnitentias pro Confessariis. 937. c. 8.

Relatio, quæ est judicis competentis de jure ob difficultatem, vel ejus ambiguitatem ad Papam, vel Principem missa consultatio. 433. ℣. Ad nos. Locum habet, quando jus nihil exprimit, aut diversimodè explicatur, aut sibi ipsi contrarium videtur. Ibid. ℣. Not. 2. Quomodo fieri debeat, & quando possit? Ibid. v. Cùm in. & v. Not. 3.

Religionis promissæ nomine potest intelligi votum continentiæ in seculo servandæ. 645. ℣. Not. 2. Locus majoris Religionis dicitur, qui est majoris observantiæ, licet minùs austeræ. 633. ℣. Denique. 635. c. 10. Donatio facta in favorem Religionis valet etiam inter conjuges. 793. ℣. Not. 2. Multis. Innoc. III. in Concil. Lateran. & Greg. X. in Lugdun. prohibent, ne quis deinceps novam religionem inveniat. 661. c. 9. & unico in 6.

Religionis ingressus duplex: inchoatus per Novitiatum, & completus per professionem. 526. ℣. Cùm. De ingressu impuberum, ut Religiosi fiant, vel tantùm, ut educentur; & quàm diu ei parentes, vel tutores reclamare possint? 630. ℣. Not. 2. 3. 4. Propter adulterium, aut hæresin viri potest uxor eum deserere, & religionem ingredi: & vicissim vir sine licentia uxoris, stante matrimonij vinculo. 648. ℣. Not. 2. 650. ℣. Ne. & seqq. Si adulterium sit notorium, ne quidem sententiâ divortij est opus. Ibid. Dolo expressa licentia alterius conjugis non sufficit ad ingrediendam Religionem. 651. ℣. Non. Ingredientes religionem possunt sui Superiores absolvere etiam ab excommunicationibus latæ sententiæ. 950. c. 32. 951. ℣. Iste. Per ingressum Religionis non tollitur irregularitas ex proprio delicto, sed ex alieno tantùm orta. 847. ℣. Colligitur. Per ingressum inchoatum, non vacant beneficia ingredientis, sed per completum: aut per vota, quæ Religiosum constituunt. 526. Reg. 46. Qui in ægritudine Religionem ingrediuntur, animo profitendi, in ea verò ægritudine decedunt, debent Ecclesiis, ubi Sacramenta receperunt, & unde assumpti fuerunt, portionem canonicam: non verò, qui sani ingrediuntur. 607. ℣. Si. Vide etiam. *Novitiatus. Professio. Transitus conjug. ad Relig.*

Religiosa Domus. 659. c. 1. 2. 3. 4. & ℣. Colligitur.

Religionem novam condere, approbare, & confirmare, quis possit? 661. c. 9. & c. un. in 6. De variis Religiosorum ordinibus in genere, & in specie. Vide. *Ordo Religiosus.* De habitu Religiosorum. Vide. *Habitus Religiosus.*

Religiosum habitum potest quis etiam in domo propria suscipere, & tenere. 650. c. 14. 751. c. 7. Vota Religiosorum olim omnia fuerunt simplicia. 647. ℣. Not. 6. Quàm diu Religiosis reclamare liceat professioni invalidæ? 631. ℣. Si. & seqq. De Religiosorum privilegiis. Vide. *Privilegia Religiosorum.* Quomodo reformatio monasteriorum instituenda? 710. c. 7. De transitu eorum ab uno ordine ad aliū. Vide. *Transitus Religiosorum.* Quomodo contra Regulares procedendum in criminalibus. 805. ℣. Ex. ad finem. 810. ℣. Circa. 811 ℣. Dictorum, & seq.

Religiosorum ab Ordinariis exemptio. 385. ℣. Dico. 2. Quomodo illis liceat ædificare Ecclesias, Oratoria, Capellas &c. 918. ℣. Oratoria. Gregorij IX. Decreta duo, universis Ecclesiarum Prælatis mandantia, ut à viginti septem gravaminibus, exemptis inferendis, abstineant: Clemens V. ad omnes Religiosos extendit. 899. c. 16. & 17. 900. v. Gregorius. Debent servare interdictum juris, cùm Ecclesia matrix id servat. 44. v. Libera.

Religiosi mendicantes. Posteriores Concilio Lateran. non confirmati, revocantur: Confirmati verò jubentur subsistere, exceptis Dominicanis, & Franciscanis. 661. c. unico in 6. Non possunt postulari ad Ecclesias Cathedralibus inferiores. 58. v. Prohibet Pont. edicto. Mendicantes non sunt capaces beneficiorum Ecclesiasticorum. 529. v. Hæc. Conditiones pacis inter mendicantes, & Parochos circa prædicationes, confessiones, & mortuos tumulandos. 811. v. Innovat. 186. v. Cùm & seqq. De transitu mendicantium ad alios ordines. Vide. *Transitus.*

Religiosi non mendicantes. 640. c. 3. & v. Hæc. Non possunt consentire electioni, aut provisioni suæ ad prælationes quaslibet, etiam (probabiliter) intra ordinem, factæ à minore parte Capituli: etiamsi eorum Prælatus consentiat. 95. c. 24. Quomodo hic intelligenda sit minor pars. 103. c. 6. Non sunt tamen incapaces beneficiorum Ecclesiasticorum. 529. v. Hæc. Obtinentes beneficium alteri monasterio connexū transferantur ad illud monasterium, etiamsi non petant. 529. Reg. 60. Si transeant ad aliam religionem, censent aliqui, nō esse opus novo Novitiatu, sed improbabiliter. 636. v. Not. 2.

Religiosi curati. 663. v. Not. 1. & 2.

Religiosi electi, vel postulati ad dignitatem pastoralem. 55. v. Abbates. 96. c. 28. 655. v. Difficultatem. Debent post electionem postulari à Superiore, cui proximè subsunt, postulatione simplici, & latè dictâ. 54. v. Ubi. 55. v. Abbates.

Religiosi possunt eligi in Prælatos secularis, vel regularis Ecclesiæ non Episcopalis; exceptis mendicantibus. 102. v. Secularis. 58. v. Prohibet Pont. edicto.

Religiosus unius monasterii potest eligi in Abbatem alterius monasterij: modò sit ejusdem Religionis, & habitûs. 63. v. Not. 2. Quod. Nullus Religiosus potest validè ad Prælaturam suæ, vel alterius Religionis promoveri, nisi sit expressè professus. 96. c. 28. Nec licet Superioribus, generalem facultatem dare quaslibet Prælaturas acceptandi. 104. c. 8. Etiamsi Prælatus non mendicantium consentiat, non potest Religiosus electioni suæ consentire, si à minore parte facta sit 95. c. 24. Mendicantibus autem, si in discordia eligantur ad Episcopatum, nullum jus acquiritur. Ibid.

Religiosi vagabundi, aut fugitivi. 407. v. Juxta. 408. v. Nota. 641. v. Declarat. Regiones transmarinæ Religiosis non adeundæ sine licentia Superiorum, & literis patentibus. 642. v. Cùm. Licentia autem non danda, nisi viris literatis, providis, & expertis. Ibid. Prælati illarum Regionum sine his neminem ad prædicandum, vel celebrandum admittant, sed tanquam apostatas tractent. Ibid. Docentes contraria fidei, post summarium processum secundùm Canones castigent, ac si essent subditi, non obstantibus exemptionibus, & privilegiis. Ibid.

Religiosi electi, vel ejiciendi. 639. v. Ejectos. Trident. decernit, ut inposterum nullus legitimè professus ejiciatur, nisi sit incorrigibilis: & quisnam talis censeatur? Ibid. v. Not. 2.

Religiosis prohibita. 102. c. 3. 407. v. Juxta. 581. c. 4. 585. v. Not. 5. 596. v. Cùm de. 661. c. 9. 710. v. Sub. & seq.

Religiosis favorabilia. 87. v. De. 194. v. Clerici. & seq. 592. v. Not. 5. 596. v. Cùm de. 598. v Not. 5. 604. c. 2. 847. c. 2. 899. c. 16. & 17. 900. v. Gregorius. 921. v. Salutaris. 943. v. Not. 3. & c. 2. 975. v. Not. 4. Vide etiam. *Privilegia Religiosorum.*

Religiosis onerosa. Debent subire onera Ecclesiarum, quas acquirunt, nisi privilegio se tueri possint 586. v. Cùm Episc. v. Collig. 4. Quibus conceditur Ecclesias Papæ immediatè subjectas in proprios usus convertere, non propriâ auctoritate, sed Episcopi debent in possessionem mitti, nisi aliter in literis Apostolicis exprimatur. 912. c. 19. Tenentur ad procurationes etiam exempti, casu, quo eos Episcopus visitare potest. 482. v. Colligitur. Executores Testamentorum etiam exempti tenentur Episcopo dare rationem executionis: &, si in eo deliquerint, possunt puniri. 605. v. Statuit.

Religiosi debent Syndicum, suis etiam, si opus sit, sumptibus alere, qui causas monasterij agat, & defendat, ut ipsi possint esse quieti. 203. ℣. Sicuti.

Religiosis etiam fœminis potest indici purgatio Canonica, sed non est in usu. 923. v. Ex.

Reliquiæ antiquæ non sunt ostendendæ extra capsam: nec venales exponendæ. 692. v. Cap. 1. Statuitur. Inventas de novo nemo publicè veneretur, nisi priùs auctoritate Rom. Pont. approbatas. Ibid.

Remedia Juris. 25. v. Fecerunt. 203. v. Cùm multa. 271. Not. 1. & seqq. 439. v. Statuit. & seq. 566. v. In.

Remuneratio inter conjuges. 793. v. Not. 2. Multis. Vide. *Donatio Remuneratoria.*

Renunciatio Bonorum non est facienda à Novitio ante annum Probationis elapsum. 640. v. Mandat.

Renunciare quilibet potest juri suo privato, non autem publico. 984. v. Collige. 2. Qui electo reverentiam exhibet, censetur renunciare juri suo. 552. v. Summa. Committens se gratiæ Capituli, non ideo Iuri literarum Apostolicarū, quas habet, ad beneficium renunciat. 809. v. Cùm Papa. & seq.

Renun-

...tio filiæ, ut sol[illegible] contenta non succedat in bona pa-
jure civili, ut i[illegible]ana reprobatur: si tamen juramen-
ero firmetur, [illegible] 89. ℣. Quamvis.
iatio exceptionis [illegible] Vide. *Exceptio renunciationis.*
tio Ecclesiarum [illegible]. & 695. Item 552. ℣. Collig.
atio quando eli[illegible] exceptionem? 374. v. Not. 3. Vide.
Except. Actoris.
Præsentatio Benefi[illegible] à Patrono. 669. ℣. Si. & ℣. In.
Præbendare nec po[illegible] debet quis in alterius persona, quod
in sua putat æqu[illegible] 71. c. 3.
Repræsaliæ sive pigno[illegible]es utroque jure, maximè contra cle-
ricos, prohibentu[illegible], aut extendi, non obstante prætextu
cujuscunque con[illegible]nis. 929. v. Etsi. Quibus tamen con-
ditionibus possin[illegible] licitæ? explicat Bartholus. De iisdem
copiosè tractat S[illegible]er Ibid.
Reprobatio alicujus [illegible] plus est, quàm abrogatio, & prohibitio.
46. v. Et.
Repudium Christus [illegible] in Evangelio reprobavit. 789. v. Consultus.
Repugnantia qui [illegible] in processu juris afferunt, nihil probant, nec
sunt audiendi, & [illegible] processus cum omnibus secutis est irritandus.
927. v. Casus.
Res alienæ donatio [illegible] cum consensu Domini facta, etiam inter
conjuges valet. [illegible] 793. v. Not. 2. Multis. Si moriens scienter
leget cuicunque rem alienam, hæres jure civili compellitur
eam tradere: & solvere Domino. Legatario tamen incumbit
probatio, quod moriens sciverit. 596. c. 5. Si ignoranter le-
gavit rem alienam consanguineo, hæres jure civili compelli-
tur eam tradere: & solvere Domino: non autem, si extero. Ibid.
v. Valde. Iure Canonico ad neutrum compellitur hæres,
sive moriens scienter, sive ignoranter legaverit rem alienam.
Ibid. Ratio assignatur 597. v. Not. 2. Causam. & seq. In
rem non existentem non potest esse jus. 673. v. Not. 3. Po-
test aliquid donari Ecclesiæ nondum existenti. 695. v. Col-
lige. n. 3.
Res nondum existenti non potest dari privilegium de præsenti,
sed de futuro. Ibid.
Rerum immobilium nomine comprehenduntur etiam jura, ut
servitutes, redditus, beneficia, pensiones, jurisdictiones, & si-
milia incorporalia. 272 v. Vel.
Res integra. Vide. *Iudex delegatus. Iudex subdelegatus.*
Res inventa. Si quid inveniſti, & non reddidisti, rapuisti. 871. v.
Not. 1. Vicarius Generalis Episcopi potest promulgare ex-
communicationem ad inventorum restitutionem faciendam.
141. ℣. Not. 6.
Res judicata. Vide. *Appellatio quando facienda?* Item. *Sen-
tentia definitiva.*
Res litigiosa. Vide. *Confirmatio rei pacificè possessa. Iuris pa-
tronatus divisio. Litigij vitium. Sequester.*
Res non privilegiata, quando pervenit ad privilegiatam, amittit
naturam antiquam, & fit privilegiata: non autem vicissim.
676. ℣. Per.
Rescripta in communi ex usu juris accipiuntur pro Epistolis, &
Decretis Principum, quæ dantur tum ad observantiam juris,
tum ad gratiam. Hinc alia sunt Rescripta gratiæ, alia ad li-
tes. 10. ℣. Rescriptum. Tres Regulæ Innocentij III. de va-
lore Rescriptorum, quæ sunt clavis totius Tituli. 20. c. 20. 21.
℣. Nullas. Cognitio de precum veritate declaratur. 22. ℣.
De. & seqq.
Rescriptum ab excommunicato impetratum nullum est ipso ju-
re, nisi ipsammet excommunicationem, vel appellationem
concernat. 26. v. Nullam. 35. c. 1. Si impetrans tempore
datæ non fuit excommunicatus, licet antea fuerit, valet Re-
scriptum. 893. v. In hoc. Si tempore datæ res aliter se ha-
buit, quàm in Rescripto narratur, subreptitium est rescriptũ.
13. v. Datam. Quid si lex aliqua deroget Rescriptis? 17. v.
Expressam. 663. v. Colligitur. 10. v. Speciale. Quid si Re-
scriptum repugnet juri. 11. v. Ad. 19. v. Canonicè. 663.
v. Colligitur. 337. c. 8. Quid si Rescripta sint præter sty-
lum Curiæ? 445. v. Nota ex hoc t. Adverbium. Quid si con-
tineant solœcismum? 15. c. 11. Toto. Quandonam Rasu-
ra vitiet Rescriptum? & quando non? 25. v. Quia. 339. v.
Ex hoc.
Rescripta interpretanda sunt juxta jus commune. 19. ℣. Cano-
nicè. In disjunctivis procedi potest, si alterutra pars vera
sit. 12. c. 4. In Rescriptis Pontificum, licet Rescripta sint
stricti juris, Clausula tamen: *Si ita est.* vel: *Si preces veritate
nitantur.* semper apponitur, vel subintelligitur. In Rescriptis

verò Principum secularium poni debet e[illegible]
ces. v. Rescripta.
Rescriptum speciale derogat generali, etia[illegible]
tio fiat. 17. ℣. Derogetur. 10. c. 1. [illegible]
censentur sex abusus Rescriptorum, & e[illegible]
Quintus abusus ampliatur 35. c. 3. Ex[illegible]
dentis. 517. ℣. Sicut.
Rescripta gratiæ ad beneficia. 32. ℣. Ex q[illegible]
v. Prius. In petitione horum Rescript[illegible]
facienda est de his, quæ possent eum retra[illegible]
reddere ad concedendum. 24. ℣. Not. 3. [illegible]
quorum secundùm Ius commune fieri de[illegible]
Papam non retraherent, si exprimerentu[illegible]
dignitates, & beneficia etiam modica, qu[illegible]
c. 8. Et v. Dignitatis. 18. c. 17. 27. v. [illegible]
33. c. 42. 20. v. Limita tamen. Si abs[illegible]
titori beneficium interim conferatur, [illegible]
titum. 36. v. Gratia. 20. v. Limita tamen[illegible]
primendum in petitione Rescripti, ne vi[illegible]
29. v. De illis. 119. c. 2. 146. v. Nota[illegible]
Quænam expressio falsi reddat rese[illegible]
invalida? 20. v. Not. 3. 27. v. Censeo[illegible]
c. 5. & 6. 771. v. Not. 2. Subrept.
Rescripti gratiæ. 25. v. Quia. Nisi inte[illegible]
tantùm temporis intercesserit, ut potue[illegible]
notitia venire Romam, non valet Resc[illegible]
Reg. 30. Non valent commissiones sup[illegible]
sis, ante literas expeditas. 521. Reg. 31. [illegible]
statur priori datæ, & non priori præ[illegible]
Not. 2. 29. v. Qui ad. 38. c. 12. 1[illegible]
Vide etiam. *Data literarum Apostolicar[illegible]*
Rescripta correcta, seu reformata non exp[illegible]
data: nisi supplicatio signetur his verbis: [illegible]
Aut nullum præjudicium tertio oriri poss[illegible]
Rescripta conditionata, licet priora, si n[illegible]
conditio, non præferuntur posterioribus [illegible]
cutioni mandatis. 39. c. 13. Restituto i[illegible]
præponitur is, qui inter revocationem, &[illegible]
motus est. 36. c. 8. Si duo impetrent [illegible]
dem Ecclesia v. g. uterque Canonicatun[illegible]
non sunt nullæ, sed per exceptionem pri[illegible]
12. Toto. Quisnam præferendus, si p[illegible]
ras gratiæ concurrentes in data? 517. R[illegible]
pareat, quodnam Rescriptum sit prius, vel[illegible]
jus potentius: si neque hoc appareat, p[illegible]
præsentavit. 39. c. 14. Qui tempore dat[illegible]
ad beneficiũ curatũ, non potest per illu[illegible]
ri de curato, sed tantùm de simplici. 36. [illegible]
ctum autem Ordinum sacrorum non es[illegible]
tiam à Curatis: modò debito tempore re[illegible]
Papa.
Rescripta gratiæ, propter ambitionem sunt [illegible]
nis: licet alioquin beneficia sint amplian[illegible]
terpretanda. 481. c. 4. Si Papa mande[illegible]
certa summa, intelligi debet de benefici[illegible]
de pensione ultra beneficium, nisi exprim[illegible]
det alicui provideri in aliqua Ecclesia Ci[illegible]
non comprehenditur Cathedralis. Ibid.
videri de beneficio vacante per Resigna[illegible]
provideri de vacante per mortem, etiam si [illegible]
resignaverit. 38. c. 6. Communi nomi[illegible]
intentione Papæ intelliguntur sola simpli[illegible]
Rescriptum ad beneficium vacaturum, non [illegible]
ta primùm post datam rescripti, sed ad j[illegible]
futuras. 41. c. 5. Clausula: *Si dignus ex[illegible]*
gitur. 19. v. Si dignus. Item clausula: *Si[illegible]*
licui. 36. v. Sine. Quomodo intelligen[illegible]
alio non scripsimus ibidem, qui hujusmod[illegible]
tur? 32. c. 38. 39. 40. Quomodo in[illegible]
Non obstantibus quibuscunque? 36. c. 10. [illegible]
canda hæc verba: *Providens alicui de b[illegible]*
nem tuam, vel alterius pertinente? 483.
Rescripta continentia mandatum providendi [illegible]
de vacante, Capitulo missum, si collatio [illegible]
spectet, obligat electum. 13. v. Pontifex. [illegible]
post, & contra Rescriptum Papæ, etiam i[illegible]
sistunt. 503. v. Cùm. Hodie propter C[illegible]

Digitized by Google

niæ, vix dantur eiusmodi Rescripta. Si qua tamen dantur, communiter sunt literæ executoriæ. 32. v. Ex quo. De literis gratiæ in forma pauperum, sive communi, quæ incipit: *Cùm secundùm Apostolum.* 26. v. Per. 499 v. Nota quòd.

De literis gratiæ in forma: *Rationi congruit &c.* expediri iussis ab Alexandro VII 516. Regulâ X.

Rescripta justitiæ ad lites dicuntur illa, quæ dantur ad commissiones pro litibus: vocantúrque alio nomine literæ de simplici justitia. 884. v. Literas. Facilè conceduntur. Imò maxima pars Iuris Canonici his literis continetur. Ibid. & 10. v. Rescriptum. In petitione horum Rescriptorum, si impetrans petat exprimi personas, non animo contendendi cum illis, sed cum aliis partibus, vel minoribus, sub generali clausula comprehensis, tanquam precator mendax careat impetratis. 17. c. 15. Si alius pro alio sine speciali eius mandato tale Rescriptum impetrare præsumat, nullum est, nisi sit persona conjuncta. 27. c. 28. 28 v. Nisi. Si Procurator mandatum sui Principalis non exhibeat, aut post revocationem acceptam primùm impetret, nullum est Rescriptum. 30. ℣. Non obstantibus. & c. 33. Si Rescriptum erret in Diœcesi illius, contra quem impetratur, nullum est, nisi ex aliis circumstantiis persona sufficienter exprimatur. 30. ℣. Non de.

Rescripta, quibus omnia negotia unius, vel plurium Iudicum, quos sibi impetrans elegerit, arbitrio committuntur, carent viribus, nisi dentur ex plenitudine potestatis, & ex certa scientia. 15. v. Si. ℣. Bene tamen. Si exprimatur, ut nullæ admittantur exceptiones, præsumitur esse falsum, idcóque exspectanda secunda Iussio. 146. v. Collige.

Rescripta excludentia cognitionem causæ sunt falsa. 21. c. 2. & v. Ad. Si in causa appellationis non faciat mentionem appellationis specificam, & de statu causæ (non tamen eorum, quæ eam sequuntur) nullum est Rescriptum. 12. ℣. Nota denique. 16. ℣. Post. 20. v. Limita tamen. 374 ℣. Nota. 2.

Si supprimatur pendentia litis, Rescriptum vitiatur, quoad substantiam. 20. ℣. Limita tamen. Iuncto. ℣. Limita denique.

Si tempore datæ, vel impetrans, vel contra quem impetratur, est mortuus, nullum est Rescriptum. 34. v. Ad futuras.

Si posterius non faciat mentionem prioris, & quidem expressissimam, est subreptitium: nisi priores fuissent invalidæ. 21. c. 2. v. Ad. 24. v. Licet. 374. v. Not. 2. 422. c. 48.

Non debet fieri mentio eorum, quæ non retardâssent Principem à concessione Rescripti. 374. v. Not. 2. Iudicare, an Rescripta sint falsa, sive spuria, non spectat ad Iudicem delegatum, sed ad Superiorem. 22. v. Notant. 2.

Rescripta ad lites sub- & obreptitia, etiam per dolum impetrata valent, secundùm aliquos, in foro Civili. 20. v. Nota denique. Nec in dubio præsumitur dolus, sicut in Rescriptis gratiæ. Ibid. v. Not. 3. Si subreptitia sint ex simplicitate, aut ignorantia, proceditur quidem tantùm secundùm formam Iuris, & non secundùm formam Rescripti: non sunt tamen jure nulla, sicut Rescripta gratiæ, sed tenet processus, nisi excipiatur, vel appelletur, aut Iudex ex officio intuitu boni publici illum irritet. 20. v. 2. 453. v. Colligitur. 23. v. Duximus. 254. v. Per. 24. v. Not. 2. Non. 771. v. Not. 2. Subrept. Si non sint facta iuxta mentem petentis, possunt remitti, ut ad formam debitam reducantur. 520. Reg. 27. Quibus personis causæ auctoritate Apostolicâ committi, seu delegari possint? 37. c. 11. n. 1. 40. c. 2. Si Rescripta non exprimant nomina propria Delegatorum, sed tantùm dignitatem, vel officium, delegatio transit (illis mortuis) ad successores: non autem, si exprimantur nomina propria. 14. v. Nota, quòd. Clausula: *Quantum de Iure poteritis*, tacitè subintelligitur, & respicit totum processum juris. 19. v. Probationem. Vbinam causæ delegatæ in Rescriptis sint audiendæ? 37. c. 11. num. 2. 3. 4. 40. c. 1. Per Rescriptum ad lites iuxta Innoc. III. nemo potest trahi ultra duas dietas (à loco domicilij rei inchoandas) extra suam Diœcesin. 27. c. 28. 28. c. 29. Imò jure recentiore Bonif. VIII. non ultra unam dietam. 37. c. 11. n. 3.

Cui per Rescriptum conceditur Petrum, *& quosdam alios* in jus vocare, iuxta Innoc. III. non licet convenire personas digniores, nec effrænatam multitudinē. 17. c. 15. Imò jure recentiore Innocentij IV. in Concil. Lugdun. non ultra 3. aut 4. quorum nomina in primo citatorio exprimantur. 35. c. 2.

An per Rescriptum impetratum contra violentum occupatorem, conveniri possit, qui sciens ei successit in vitium? 227. v. Secundùm formam. Cistercienses conventi per Rescripta, non tenentur respondere, nisi Ordinis Cisterciensis in Rescripto mentio fiat. 13. c. 6.

Rescriptum simpliciter impetratum ad lites non debet extendi ad controversias post impetrationem primùm exortas. 34. ℣. Ad futuras. 106. §. Quare. Cui conceditur agere super Decimis: *Et quibusdam aliis causis &c.* non licet agere super gravioribus. 17. c. 15. Clausula: *Si ita est*, refertur ad omnia contenta in Rescripto, & omnia debent probari, si Papa mandet, aut impetrans se obtulerit: non autem, si protestatus sit, se tantùm necessaria ad effectum intentum probaturum. 26. §. Nisi. Inter Rescripta ad lites, etiam in causa appellationis prævalent illa, quæ priùs sunt præsentata judicibus, non quæ priùs data. 12. v. Not. 2. Quid si Rescriptum Iudici non præsentetur intra spatium totius anni? 21. §. Nota autem. 24. c. 23. v. Not. 3. & v. Infra. Quid si impetrans obtinuerit successivè duo Rescripta super eodem negotio ad Iudices diversos? 12. c. 3. 18. v. Duas. 183. c. 29. Quando non constat certò, quodnam inter duo ad diversos Iudices data valeat? debent nec hi, nec illi soli, sed omnes simul judicare, nisi sibi mutuò deferant. 17. v. Quærenti. Inter duo Rescripta ad eosdem Iudices in eadem causa valet prius nisi per posterius revocetur. Si autem habeant eandem datam, & formam, habentur per modum unius. 18. §. Duas. Si duas causas afferant in ordine ad unum effectum, sufficiat verò una ad eum obtinendum, sufficiet etiam, unam tantùm probari. 11. §. De periurio. 26. v. Nisi. Processus contra formam Rescripti, est ipso facto irritus, etiamsi sola transpositio fiat agendorum. 23. v. Processum.

Reservatio beneficiorum. 506. c. 3. Vide: *Beneficiorum reservatio. Reservationes mentales. Gratia expectativa.*

Reservatio casuum. 940. c. Etsi. Vide etiam: *Absolutio à censuris.*

Reservationes mentales, seu beneficiorum vacaturorum sublatæ per Concil. Trid. exceptis primis precibus Imperatoris. 531. §. Futuræ. & 39. §. Res.

Residentia. 460. §. Anastasius. 461. v. Quæ. v. Not. 2. Partim. v. Not. 3. v. Not. 4. 462. v. Duo. v. Quòd si. Quinam excusentur à Residendo, & pro absentibus non habeantur? 96. v. Ad Sedem. 97. v. Quotidianis. 462. c. 4. & 7. 464. v. Debent. & c. 13. & 14. 465. c. 15. 466. c. un. 969. v. Not. 1. Canonicos. Vide: *Iuramentum residendi.*

Resignatio Summi Pontificis, & Abbatum. 110. v. Cælestinus. 109. v. Non.

Resignationes promovendorum in fraudem Papæ, sunt nullæ etiam vi concordatorum. 519. Reg. 26.

Resignatio beneficij Ecclesiastici in manus laicorum non est valida, sed sub gravibus pœnis prohibita. 108. c. 8. Pœna capientium Ecclesiasticos, ut resignent sua beneficia. 934. c. 2. Vide etiam. *Beneficiorum resignatio.*

Responsalis. Vocabatur olim Procurator, loco alterius accusati respondens. 284. v. In. & seq. 285. v. Cùm. 410. c. 44.

Responsiones partium ad interrogationes Iudicis. 298. v. Not. 2.

Restitutio Bonorum in genere. 868. v. Not. 2. Etsi. 874. v. Cùm. 871. v. Not. 1. 141. v. Not. 6. 646. v. Cùm. 937. v. Not. 2. Clerici tenentur quidem superflua in pauperes erogare, non tamen ex justitia, neque sub obligatione restitutionis. 592. v. Not. 4. & seq. De restitutione pretij simoniaci, & usurarum. Vide: *Simoniacorum pœna. Vsurarum restitutio.*

Restitutio in integrum. 207. v. Titulo. 210. v. Nota. 3. Est remedium Iuris speciale, quo subvenitur Minoribus, & Ecclesiis, imò etiam Maioribus ex justa causa. 207. v. Titulo. 210. v. Et ad. Eodem privilegio gaudent Respublicæ, Civitates, Vniversitates, Fiscus, Hospitalia, loca pia, personæ miserabiles, & Studiosi, dum in studiis versantur. 207. v. Not. 4.

Eodem probabiliter etiam gaudent oppida, castra, vici, villæ, aliæque minores communitates. Ibid. Restituitur autem una Ecclesia contra alteram, sicut contra hominem privatum. 209. c. 3. In petitione restitutionis in integrum Ecclesia non tenetur sequi forum rei. 557. v. Collige. 1. 212. v. Designat. Iudices possunt esse Ordinarij, eorúmque delegati, qui administrationem habent: non autem Iudices appellationum, Commissarij &c. 212. v. Designat. Ob quas causas detur restitutio in integrum? 207. v. Not. 4. 211. v. Not. 2. 208. v. Prædictis. 212. v. Ad. A sententia Vicarij Generalis potest pro restitutione in integrum supplicari Episcopo. 210. v. Not. 4. Petitio restitutionis in integrum quem habeat effectum? 211. v. Recipiatis. Ecclesia potest petere restitutionem in integrum non tantùm contra senten-

tiam, sed etiam adversùs omissionem probationum. 208. v. Not. 2. Quòd Ecclesia. Restituitur etiam ratione instrumentorum novorum post sententiam repertorum. 213. v. Not. 2. Potest. Restituitur etiam adversùs contractum, & adversùs venditiones, & emptiones, sub hasta publica. Ibid. v. Vel.

Alienatio licita cum consensu Capituli facta tenebit quidem: si tamen Ecclesiæ nimiùm noceat, potest petere restitutionem &c. 584. v. Not. 2.

Restitutio in integrum requirit, ut non tantùm bonum immobile, sed etiam fructus percepti restituantur (detractis sumptibus, & labore) 557. v. Collige. 2. 208. v. Not. 2. Quòd non. v. Debeant. Quàm diu restitutio in integrum peti possit? Vide: *Quadriennium.*

Restitutio spoliatorum tria habet: Primum vocatur Interdictũ: Vnde vi. Secundum, Remedium recuperandæ. Tertium, Remedium redintegrandæ. 271. v. Not. 1. & seqq. 279. c. 18. 278. c. 15. Quibus, & contra quos dentur singula hæc tria remedia. Ibid. & 276. v. Eâ. Quid probare debeat, qui his remediis uti vult? 274. v. Violenter. 281. v. Ex. Quisnam dicatur Spoliatus? 274. v. Violenter. 275. v. Sine. 280. v. Statuit. Qui à possessione in continenti dejicitur, non potest agere interdicto, unde vi. 272. v. Si. Etiam prædo est secundùm rigorem juris restituendus, nisi sit publicus, vel in cõtinenti dejiciatur. 273. c. 5. 274. v. Prædo. Contra spoliatos non valet reconventio, sed debent ante omnem conventionem ablata restitui. 156. v. Nota quod. 271. vers. Cùm. 273. v. Quia. 274. v. Si agenti. 468. c. 7. In criminalibus admittitur etiam exceptio spoliationis factæ à tertio, sed nisi intra 15. dies probetur, Reus condemnatur in expensas. 280. v. Statuit. Si excipiens de spoliatione tertij, intra tempus à Iudice concessum restitutionem non petiit, aut causam non terminavit, non obstante eâ exceptione, potest accusari. 280. c. 1. Spoliati sunt regulariter ante omnia restituendi, & fructus medio tempore percepti, cum omni causa, saltem secundùm æstimationem. 272. v. Et. 275. v. Cum redditibus. 276. c. 11. 423. v. Defuncto. 468. c. 7. Excipiuntur tamen 7. casus, quibus spoliati non ante omnia restituuntur. 274. v. Prius. 625. v. Not. 2. 902. v. Cùm cautum. Si modus restituendi à Papa mandatus non servetur, acta non sunt valida. 280. v. Alterum. Quid prosit restitutio in possessionem, si amittatur petitorium? 269. v. Sed quæres. Spoliatus potest renunciare privilegio restitutionis ante omnia faciendæ: nec Iudex id debet impedire, nisi immineat periculum animæ: v. g. propter ablatam uxorem. 271. c. 1. 272. c. 1. 273. v. Consentiente. Nemo præsumitur post spoliationem sponte renunciare juri suo. 273. v. Quia. An spoliatus uxore, debeat ante omnia restitui, si uxor excipiat de consanguinitate? 277. v. 1. Sententia. & seqq. An restituenda uxor, si opponat sævitiam viri? 278. v. Omnes. 277. v. Respondet Pontifex denique. Vxor nondum cognita, si Religionem sit ingressa, non est restituenda viro. Si non ingressa, restitui quidem debet quoad cætera, non tamen quoad copulam. 304. v. Ponatis. v. Sentit. Tres casus, quibus etiam injustè spoliato restitutio coniugis denegatur. 789. v. Consultus.

Reverentiam qui electo exhibet, censetur renunciare juri suo. 552. v. Summa.

Revocatio beneficiorum Ecclesiasticorum. 588. v. Not. 3.

Revocatio confessionis in causa civili, vel criminali. 213. v. Per. 431. v. Not. 2.

Revocatio Decimarum, & aliarum impositionum facta per Alexand. VII. 530. Reg. 63.

Revocatio donationum ex quibus causis fiat? ex quibus non? 583. v. Not. 6. 7. 9. 587. v. Propter.

Revocatio facultatum quibusvis concessarum, facta ab Alexandro VII. 517. Reg. 14.

Revocatio facultatum percipiendi pretium officiorum in curia vacantium, facta ab eodem. 530. Reg. 64. Exemplum revocationis Rescripti gratiæ. 36. c. 8.

Revocatio aliquarum indulgentiarum. 941. v. Revocat.

Revocatio indultorum supervivientiæ. 532. Reg. 69.

Revocatio infeudationum, & investiturarum in feudis Ecclesiæ à Pio V. usque ad Alexandrum VII. tunc nondum devolutis. 530. Reg. 64.

Revocatio negotij alicuius ad Pontificem plus operatur in suspendendo jurisdictionem Iudicis inferioris, quàm appellatio. 426. c. 56.

Revocatio Procuratoris post conclusionem in cognoscenda causa. 197. v. Fuisset.

Revocatio coniugis Religionem ingressi ab altero in seculo remanente. 643. v. Not. 3. Quando. & seq. v. Ab. & seq. 644. v. Not. 5. v. Promisit. 650. v. Ne. & seqq. 651. c. 16. & 17.

Revocatio privilegij perpetui personalis percipiendi fructus beneficiorum (distributionibus exceptis) in absentia, facta à Bonifacio VIII. 39. c. 15. Vide etiam: *Privil. revocatio.*

Iudex tam Ordinarius, quàm Delegatus potest sententiam interlocutoriam, minas item, & quidquid egit, ante sententiam definitivam, revocare. 429. §. Textus.

Revocatio unionum, incorporationum, vel applicationum etiam perpetuarum, inter Ecclesias, officia, & beneficia, exceptis paucis. 517. Reg. 13.

Reus à re, quæ petitur, nuncupatur tam diu, quàm diu in judiciũ petitur, etiamsi sceleris conscius non sit. 967. c. 10.

Reo citato, & non comparente, potest Actor mitti in possessionem rei servandæ causâ, vel bona rei sequestrari. 25. §. Fecerunt. Citatus per duos ex tribus delegatis, non tenetur comparere: si tamen compareat, & reperiat omnes tres, novâ omnium citatione potest compelli. 149. ℣. Nota. Quam sancte debeat respondere Reus adversario, quando vult exceptionem illi opponere. 373. ℣. Optimè. & seq. Suadetur Reo, ut semper det interrogatoria saltem de causa scientiæ testium, & petat illos super his examinari. 319. ℣. De. Lite pendente potest Reus uti jure suo non improbato à lege, licet contra illud ipsum agatur. 433. c. 69. Præsumptio vehemens contra Reum, imponit illi onus probandi: aliàs etiamsi ultro onus probandi subeat, & deficiat, debet absolvi. 553. ℣. Not. 2. Si jura sunt obscura, favendum Reo, & transigendum: si autem clara, Actori, & exequendum contra Reum. 193. ℣. Not. 2. Officium. 325. ℣. Potest. De Reorum exceptionibus. Vide: *Exceptio.*

Rex quandoq; vocatur etiam Prælatus, eò quòd animas regat. 84. ℣. Ad regimen.

Reges, & Principes terræ, quomodo debeant obedire Episcopis, & cui confiteri? 180 ℣. Omnes. 181. ℣. Not. 2. Literæ Regum de jure communi tantùm sunt instrumenta privata: de consuetudine tamen possunt habere vim instrumenti publici. 338. ℣. Instrumentis.

Rex non potest alienare bona, & jura regni sui. 366. ℣. Cùm Rex. Nihil per se juris habet in bonis Ecclesiarum, vel Ecclesiasticorum, nisi bona sint feudalia originem trahentia à Principe seculari. 555. ℣. Ratio. Et ibid. ℣. Qui res. Item 624. Not. 2.

Reges Deo rebelles, aut Ecclesiæ, à Papa depositi. 654. ℣. Plenus.

Regum donationes valent etiam inter coniuges. 793. ℣. Not. 2. Multis.

Regibus Hispaniæ concessæ sunt Decimæ Regni Granatensis ob eiectos inde Mauros. 621. ℣. Not. 2.

Rex Galliæ ratione præbendæ Canonicalis, quàm habet in Ecclesia S. Hilarij Pictavis, dicitur Canonicus Pictaviensis. 7. ℣. De. Est etiam minùs subiectus Ecclesiæ Catholicæ. 184. ℣. Limitatio.

Rex Sueciæ quale juramentum ab Augustanis Clericis, & Religiosis exegerit? 364. ℣. Not. 3. Vide etiam: *Filij Regum.*

Rigor juris, & ipsum jus quandoque sumuntur pro eodem. Quandoque verò sumitur rigor pro excessu juris. 193. ℣. Not. 2. Æquitatem. Quandoque vocatur rigor juris, quod statuitur in terrorem aliorum. Quandoque sumitur pro Ordine juris 390. ℣. Æquitati.

Rigor, & districtio Iuris Civilis temperatur à Pontifice in Iure Canonico quoad personas Ecclesiasticas, quando justitia non periclitatur. 282. ℣. De.

Romam sponte venientes, sortiuntur ibi forum, posśuntque conveniri: non autem, qui ex justa, & necessaria causa illuc veniunt. 246. ℣. Omnium.

Romana Curia. Vide: *Curia Romana.*

Romana Ecclesia. Vide: *Ecclesia Romana.*

Romanus Pontifex. Vide: *Papa.*

Rubrica juris. Nigrum est declarandum per rubrum, nisi rubrum repugnet nigro. 459. ℣. Neque.

Ruina. Donatio pro reficiendis ædibus ruinosis, non rescinditur, etiamsi excedat 500. solidos, & absque insinuatione fiat. 583. ℣. Nota 4.

Rumor. Vide: *Fama.*

Rurale Capitulum. Vide: *Capitulum Rurale.*

Ruralis Decanus. Vide. *Decani Rurales.*

Rustici Ecclesiæ quales? 698. ℣. Ecclesias. Testamenta rusticorum privilegiata. 595. ℣. Not. 6.

Rustici Ecclesiæ ordinariè non possunt angariari ad onera personalia laicorum, v.g. ad Vigilias. 698. ℣. Not. 2, Textum.

Iidem sine legitima causa deserentes rura non permittantur aliis culturam exhibere. Ibid. c. 3.

S.

Sabbatina ab esucarnium abstinentia. 693. ℣. Cap. 2. Idem Pontifex respondet.

Sacellum quodvis Episcopi auctoritate consecratum, vel benedictum, vel aliâ ratione deputatum ad Sacrificij, & Sacramentorum usum, gaudet Iure Asyli. 700. ℣. Not. 3.

Sacerdotis, & Presbyteri nomine olim intelligebantur Episcopi. 391. ℣. Glossa. Nomine Sacerdotis proprij intelligitur Parochus. 137. ℣. Not. 3. 741. ℣. Not. 2. 938. c. 12.

Sacerdotum promissa fatentur plerique habere vim Iuramenti, potiùs tamen ex consuetudine Germaniæ, quàm certâ lege. 219. ℣. Super. 715. ℣. Not. 2. Mutuo.

Sacerdos Eucharistiam portans gaudet Iure Asyli secundùm probabilem extensionem. 700. ℣. Not. 6. Subiecti lege Diœcesanâ Episcopo ad Synodum, & obedientiam per censuras compelli possunt. 181. c. 9.

Sacerdotes pugnantes, vel ad eam hortantes, aut naves gubernantes, de rigore Canonum videntur deponendi, excusantur tamen hæc facientes in bello justo, ac inevitabili defensione. 931. ℣. Quia.

Sacerdotum cælibatus. 457. ℣. Ob. Vide: *Matrimonium Clericorum &c.*

Sacramentorum quid, & quotuplex? 261. ℣. Neque. 896. ℣. Si. 714. ℣. Transgressor. 789. ℣. Cùm.

Sacramenta recipere licet etiam à Sacerdotibus fornicariis, quàm diu tolerantur, nec adest operis evidentia &c. 454. c. 7. & 8. 455. c. 10. Possunt peti ab excommunicatis toleratis. 946. ℣. Not. 5. Excommunicatos publicè, aut interdictos, nec exempti ad Sacramenta admittant sub gravibus pœnis. 919. c. 8. Vide etiam: *Parochus Sacramenta administrans.*

Sacræ Scripturæ lectores publici. 838. v. Eadem. Sententiæ sacræ Scripturæ, & SS. Patrum, insertæ juri, valent in judicio, possuntque, & debent secundùm eas formari præsumptiones. 543. v. Not. 2.

Sacrificium Missæ fieri potest etiam pro excommunicatis toleratis. 946. v. Nota denique. Vide etiam: *Missa.*

Sacrilegium reputatur, quidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis injustè agitur. 979. Reg. 7. Est fori mixti, & datur locus præventioni. 905. v. Ita. & seqq.

Sacrista subest Archidiacono. 135. v. Sacrista. Eius officium Ibid.

Sacristia gaudet jure Asyli. 700. v. Not. 4.

Sagittarij, qui pacto cum dæmone inito, quos volunt, licet longissimè dissitos, trajicere possunt, sub anathemate prohibiti. 864. v. Barbos. & v. Artem.

Salis sacrati primum pabulum. 763. c. 5.

Salinaria quæ prohibita, quæ non? 972. v. Cùm eidem. & seq.

Sanctorum cultus. 692. v. Capite. 8. Statuitur.

Sanctio pragmatica. 572. v. Nota.

Saraceni vocantur omnes, qui legem Mahomet profitentur, inter quos etiam Turcæ. 839. v. Postquam. 842. v. Ex. Non licet eis habere domi Christiana mancipia. 840. v. Iudæi.

Conversi non debent excludi à possessionibus suis. Ibid.

Principibus, & potestatibus iniungitur sub excommunicatione, ut hæreditaria bona illis faciant exhiberi. Ibid. Eorum privilegium, quòd à Christianis conveniri non possint in judicio, damnatur. 327. v. Cùm.

Saraceni, & Iudæi non possunt esse testes contra Christianos: Christiani autem contra ipsos. Ibid. v. Istud. Tempore belli omne commercium, subsidium, & consilium cum illis est prohibitum sub excommunicatione &c. 842. c. 11. 840. c. 6. 843. v. Cùm. & seq. Tempore pacis non videtur prohibitum cum illis commercium: modò sit pax plena, & firma. 842. v. Ex. Excipiuntur tamen arma, ferrum, lignamina, naves &c. quas illis vendere, aut curam in piraticis habere non licet sub excommun. 843. c. 17. 842. v. Ex. Tempore treugæ commercium cum illis habere non excusat ab excommunicatione. 841. c. 11. 842. v. Ex.

Saraceni prohibendi sunt à Principibus Christianis, quibus subsunt, ne Mahometem publicè invocent, aut ad sepulchrum illius peregrinentur. 843. v. Gravibus. De cohabitatione cum illis. Vide: *Cohabitatio.*

Saracenus moneta. 297. v. Quingentorum.

Sardinia tota spectat ad jus, & proprietatem B. Petri, ex donatione Imperatorum. 386. c. 17.

Satisdatione evitari potest sequestratio. 294. v. Nota. 2.

Satisdatur, quando fideiussor datur de judicio sisti, vel conservanda re integra. Ibid.

Satisfactio ab excommunicato, vel interdicto præstanda. 413. c. 13. 971. c. 23. 946. c. 9. Si fur aliter satisfacere non possit, sufficit, injunctam pœnitentiam perficere. 871. v. Colligitur. De satisfactione pro peccatis. Vide: *Pœnitentia.*

Saxonum lex, aut consuetudo circa matrimonium. 714. v. Not. 2. Ex.

Scandalum utiliùs nasci permittitur, quàm veritas relinquatur. 978. Reg. 3. Quæ sunt consilij tantùm, possunt quandoque dimitti propter scandalum, non autem res præceptæ sub peccato mortali. Ibid. v. Glossa. & seq. 903. v. Sit. Pro vitando scandalo debet severitas juris remitti. Ibid. An veniale peccatum sit committendum ad vitandum scandalum? 978 vers. Nunquam. Religiosi diversorum habituum prædicantes Evangelium, debent se in habitu conformare, si ex diversitate scandalum timeatur. 449. v. Si illi.

Schisma. 846. v. Ordinationes. & v. Dictos.

Schismaticus etiam abiurato schismate non potest de jure communi eligi in pastorem Ecclesiæ, sed debet postulari. 61. v. Dispensativè.

Scholasticus. 135. v. Sunt.

Scientia quandoque vocatur judicium sufficiens. 717. v. Idonei.

Ad Canonicatum quanta requiratur? 477. vers. Cùm Episcopus

Scientia facti præsertim alieni non præsumitur, sed scientia juris: quod tamen est communiter notum, etiam præsumitur sciri. 759. v. Not. 2. Quod.

Scrutinium significat quandoque Catechismum, instructionem, sive examen Catechumenorum, quod debuit fieri per 20. dies ante Baptismum Adultorum. 663. §. Per. Quandoque electionem per suffragia. De qua vide: *Electio per scrutinium.* Quandoque examen Ordinandorum. Et quidem duplex. 113. §. Explicatis. §. Scrutinium.

Scrutinium primum ante Ordinationem incipiebat olim Feriâ 4. & durabat per triduum. Ibid. §. Quando. & seq. Forma scrutinij secundi in ipsa collatione ordinum. Ibid. Si ignotus ordinetur, non prævio primo scrutinio, est deponendus. 114. §. Denique. Noti, & digni non sunt examinandi. Ibid.

Præsentati, vel nominati ab universitatibus non excipiuntur ab examine Ordinandorum, sed ab examine ante collationem beneficiorum. Et hoc privilegium non absolutè revocavit Trident. sed tantùm restrinxit ad beneficia simplicia. 114. §. Errat verò Vallensis.

Sedis Apostolicæ benignitas, & moderatio in taxandis beneficiis, & annatis petendis. 512. §. Quæ. & seq. Libenter reformat errores præcedentium Pontificum in facto, & concedit à se læsis restitutionem in integrum. 210. §. Cùm. & seq. Malè tamen inde argumentantur hæretici ad reformationem in dogmatibus fidei. Ibid. §. Textus. Privilegia venientium ad Sedem Apostolicam. 921. §. Ordinarij.

Sede vacante, Parochias etiam in Curia vacantes liberè confert Ordinarius. 501. §. Ne. & seq. 506. §. Quid sit. 516. §. Beneficia. Idem dicendum, si vacet Papâ vivente, sed nihil de ea disponente. 501. §. Ne.

Sellæ deauratæ prohibentur Clericis. 450. c. 15.

Semestre ad conferenda beneficia Episcopis præscriptum non currit excommunicatis, nisi à tempore, quo absolutionem petere neglexerunt. 112. §. Concordat. Patrono Ecclesiastico datur ad præsentandum semestre: laico verò tantùm 4. menses. 666. §. Intra. Si laicus suum jus præsentandi donet Ecclesiæ, habet ea semestre pro præsentatione. 676. §. Si.

Semper, quandoque non significat *in perpetuum*, sed *quotiescunque*. 207. §. Not. 3.

Seniores in Capitulis censentur habere personatum. 32. §. Not. 2. Per Seniores Ecclesiæ intelliguntur Canonici Cathedrales. 807. §. Coram.

Sententia judicialis in communi. 389. §. Not. 2. & ℣. Not. 3. Tres.

Sententia definitiva in communi. 389. v. Not. 3. Tres esse.

Sententia lata in possessorio non præiudicat proprietati in petitorio. 69. v. Per. 586. v. Ex his apparet.

Sententia definitivæ determinatio ex legibus. 399. vers. Ceteri. Ex forma processus. 810. v. Not. 3. Ex conformitate cum libello. 247. v. Nota. 3. 265. v. Non. 268. v. Non. & seqq. 403. v. Quare. Ex probatione Actoris. 553. vers. Not. 2. 367. c. 36. Ex claritate, vel obscuritate juris. 193. v. Nota 2. officium. 315. v. Potest. 335. v. Sed contra. 337. v. Cùm obscura. Ex præsumptione. 346. v. Not. 2. Ex sententiis, & responsis Principum. 399. v. 3. In causa hæresis. 346. v. Not. 2. In causa matrimonij. 324. vers. Concessum. Ex favore quatuor causarum, dotis, matrimonij, libertatis, testamenti. 300. v. In. 402. v. Tenet.

Sententia definitivæ pronũciatio. 44 v. Not 2. 390. c. 2. Quibus solemnitatibus? 322. v. Nota Quod. 390. v. Not. 3. 392. v. Erravit. 396. v. Ex. 403. c. 4. & 5. 969. c. 15. Quali Scripturâ? 396. c. 16. Quando contra absentem? 398. v. Vnde. 410. v. Præterea.

Sententia definitivæ valor ratione materiæ. 389. c. 1. 390. v. Not. 2. 395. v. Not 4. Ratione libelli. 248. vers. Nota 4. Ratione Iudicis. 44. v. Not 2. 390. v. Not. 2. 68. v. Causa. 449. v. Vel. 401. v. Not. 1. Ratione Rei minorennis. 390 v. Not. 2. Ex ratione absentiæ Rei. 778. v. Si. Ratione temporis. 390. v. Nota 2. Et v. Æquitati. 660. v. Sententiam. Ratione loci. 390. v. Not. 2. Ex. 404 vers. De. Ratione solemnitatum. 390. v. Not. 3. 403 c. 5. 396. v. Ex. 322. v. Nota. Quòd. Ratione probationum. 392. v. 7. Secunda tenet contra primam, si de prima non fuit exceptum, nec à secunda appellatum, 400. v. Quæstio. De nullitate sententiæ non potest agi ultra 30. annos, nisi vertatur periculum animæ. 392 v. 15.

Sententia definitivæ justitia præsumitur, licet acta, & Scripturæ perierint; asserenti contrarium, incumbit probatio. 396. v. Nota 3. 390. v. Nota denique. 394. c. 13. Potest sententia legitimè lata secundùm Canones, & Juris Ordinem, re ipsâ esse injusta (adeóque admittere probationes in contrarium) eò quòd probationibus subsit falsitas. 393. v. Compaternitatem. Si Actor tantùm probet aliquid impertinens ad causam, sententia probationibus illis innitens est iniqua. 398. v. Vnde. Si Iudex tantùm unius partis attestationis recipiat, & non alterius, sententia lata est iniqua. Ibid.

Sententia continens: *Alteram partem in probatione defecisse*, cùm tamen non defecerit, est iniqua. Ibid. v. Pontifex.

Sententia definitivæ confirmatio à Papa. 391. v. Patet.

Sententia justa, sed ob ordinem Iuris non servatum invalida, potest ratihaberi à Principe ex plenitudine potestatis. 804. vers. Not. 2. Quòd.

Sententia definitivæ transitus in rem judicatam. 389. v. Not. 3. & seqq. 409 v. 2.

Sententia lata in beneficialibus (præsertim contra absentem) non transit in rem judicatam respectu Superioris, sed potest revocari, & partium jura iterum cognosci. 284. v. Nec ne.

Sententia in causa matrimoniali lata nunquam transit in rem judicatã, sed semper potest retractari. 391. v. Non. Alij quindecim casus, in quibus sententia non transit in rem judicatam. Ibid. v. Sunt. & seqq. Nulla sententia invalida transit in rem judicatam. 392. v. 15. 404. v. Ex. A sententiis non transeuntibus in rem judicatam, æquè debet appellari intra decendium, quàm ab aliis. 392 v. 15. Si contra sententiam etiam injustam (modò non sit notoriè, & apertè talis) intra decendium nulla opponatur appellatio, transit in rem judicatam, eique statur etiam de Iure Canonico. 394. c. 13. & vers. Not. 2. 395. c 15. 400. v. Quod. v. Vnde. Imò jam ante Decendium potest dici res judicata, & habere Auctoritatem illius, sed revocabiliter. 389. v. Not. 4. Postquam sententia in rem judicatam transiit, tribuit Ius, quod ante tantùm declarabat. 394. c. 13. Nulla sententia etiam Papæ ita transit in rem judicatam, ut detectâ subreptione, aut fraude notoriâ non possit, & debeat rescindi. 393. v. Vera. Quandonam sententia Principis faciat Ius? 399. v. Not. 2. & seq.

Sententia definitivæ revocatio ob legitimam probationem contrarij. 392 c. 11. 398. v. Vnde. Ob cognitum errorem sententiæ in causa matrimoniali, vel divortij. 787. v. Not. 2. Posse. 392. c. 11. Ob conspirationem testium detectam. 401. c. 22. Ob probationes noviter repertas. 400. v. Vnde. Ob deprehensam subreptionem, aut fraudem notoriam. 393. c. 12. & v. Vera. Ob detectam falsitatem instrumentorum. 372. v. Sed. 373. v. Exceptio.

Sententia definitivæ executio. 390. v. Not. 2. Quæri. Quo tempore danda effectui? Ibid. & 395. c. 15. 396. v. Ad 2. 390. v. Celeri. 397. c. 17. 404. c. 1. Cui possit demandari? 391. v. Etiam. Ab ea, quando appelletur? 395. c. 15. 396. v. Ad 3. Vide etiam: *Executores sententiarum.*

Sententia interlocutoria. 389. v. Interlocutoria. 403. v. Sunt.

Sententia Principis interlocutoria facit jus, si sit inserta corpori juris, & tenor eius pateatur: alias non. 399. v. Not. 2.

Sententia interlocutoria lata super exceptione non peremptoria, aut non præjudicante causæ principali, transit in rem judicatam post decendium, nisi ab ea appelletur. 440. v. *Licet.* & seqq. Lata super exceptione peremptoria, vel præjudicante causæ principali non transit in rem judicatam, etiam post decendium, sed appellatio à sententia definitiva valet etiam pro illa. Ibid. Iure civili ab interlocutoria ordinariè non licet appellare. 406. v. Not. 6. 440. v. Vltra. Post Trident. non amplius licet ab ea appellare, nisi habeat vim definitivæ. 406. v. Ab. Nullus est audiendus contra tres sententias etiam interlocutorias. 404. v. Cap. hoc. Potest à judice revocari usque ad sententiam definitivam. 440. v. Not. 2. Ad sententiam interlocutoriam revocari possunt præcepta judicis: v. g. de comparendo, producendo instrumenta &c. si ferantur post causam inchoatam; si verò ante, dicuntur sententia Quasi-interlocutoria. 389. v. Interlocutoria. Præcepta judicis extrajudicialia non sunt propriè sententiæ. Ibid.

Sententia habens vim definitivæ. 389. v. Interlocutoria. A sententia habente vim definitivæ potest *appellari*, etiam post Tridentinum. 406. v. Ab.

Sententia probabilis est etiam unius gravis Doctoris opinio, aut bonorum virorum exemplum. 715. v. Not. 2. Regulam. In dubiis negativis teneri debet sententia certior: in positivis, quæ placet: etiam minùs tuta. Ibid.

Sepultura Ecclesiastica in communi. 608. v. Tam. 665. v. Aut. & v. Not. 2. Etsi. 607. v. Not. 3. Corpus. 608. v. Colligitur, Ecclesiam parochialem. & v. Cùm quidam. Regulariter quisque sepeliendus est in Ecclesia, vel cœmeterio suæ Parochiæ. 607. v. Not. 3. Regulariter. Vel sepultura maiorum. 606. v. Statuit. Si quis in una Parochia audivit Divina, in altera percepit Sacramenta: aut, si Ecclesia sit duarum Parochiarum, datur præventioni locus. 607. v. Not. 3. Regulariter. Electio tamen sepulturæ in alio loco liberè conceditur. Ibid. v. Not. 4. Si quis dimissa sepultura maiorum, eligat novã, & in loco minùs Religioso, electio juxta Innocentiũ III. caret viribus, corpúsque reddendum est Ecclesiæ dimissæ. Ibid. c. 3. Sed Bonifacius VIII. talem electionem non vult oppugnari. 610. c. 2. Portio Canonica non debetur Ecclesiæ sepulturæ, sed illi, ubi eligens Sacramenta suscipere solebat, aut debebat. Ibid. Si duæ sint tales Ecclesiæ, dividere debent portionem Canonicam. Ibid. Nemo inducendus est, ut voveat, juret, aut promittat, se sepulturam hic, vel illic electurum, aut jam electam non mutaturum, in virtute obedientiæ, & sub gravissimis pœnis. Ibid. c. 1. 934. c. 3.

Sepultura Ecclesiastica est aliquid spirituale, hinc eius venditio esset species simoniæ. 610. ℣. Vult. et c. 13 *Tota.* Si Monasterium paciscatur cum Parocho de non admittendis ad sepulturam, censetur renunciare privilegio suo, debétque stare pacto. 189. c. 1. Quid tempore interdicti (quo sepultura negatur) liceat Clericis, Religiosis, & recipientibus signum Crucis? 938. ℣. Tempore. An locus profanus jure Canonico fiat Religiosus, si homo in eo sepeliatur? sicut fit per leges civiles, incertum est. 818. ℣. Not. 2. Idem.

Sepultura Ecclesiastica in particulari Episcoporũ. 587. v. Not. 3. Prælatorum Regularium. 607. ℣. Not. 3. Regulariter. Clericorum. 611. ℣. Religiosi. 938. ℣. Tempore. Religiosorum. 607. ℣. Not. 3. Regulariter. 611. c. 5. 899 c. 16. 900. ℣. Gregorius. Decedentium in villis ruralibus, peregrinorum, advenarum, studiosorum, & uxoris, quæ plures habuit viros. 607. ℣. Not. 3. Regulariter. 610. ℣. Qui. Filiorum puberum, & impuberum. 608. c. 10. 611. v. Licet. Casu mortuorum in fuga honesta. 609. c. 11. Vsurariorum. 881. ℣. Etsi. & seq. Blasphemorum. 890. ℣. In. Excommunicatorum, suspensorum, interdictorum. 608. ℣. Hoc. 609. c. 12. 611. ℣. Eos. 919. c. 19. 907. c. 5.

690.

Digitized by Google

690. ℣. 4. Lutheranorum in Germania. 944. v. Nota denique. Decedentes in villis ruralibus sepeliendi sunt in loco ordinario, nisi ibidem sepulturam elegerint. 607. ℣. Not. 3. Regul. 610. ℣. Qui. Quali sepulturâ infidelium, aut non baptizatorum violetur Ecclesia, vel cœmeterium? 690. ℣. 5.

Sequester. Sequestrum. Sequestratio. 293. ℣. Not. 1. & ℣. Not. 2. Casus, sive causæ, in quibus judex ex officio procedere potest ad sequestrationem. Ibid. v. Not. 3. 294. c. 2. 3. & unico in Clement. Toto. 597. ℣. Si. ℣. Resp. 1. 792. c. 7. Etiam, cùm justa causa subest, quatuor priùs sunt judici obtinenda. 293. v. Not. 4. Bona, in quæ actor de jure mittendus esset, ex gratia sequestrantur. 282. c. 2. Evitari potest sequestratio satisdatione, seu fidejussione de judicio sisti, vel conservandâ re integrâ. 294. v. Not. 2. Cautione juratoriâ non evitatur, nisi offerens possideat bona immobilia, aut sit bonæ existimationis. Ibid.

Sequestratio sine justa causa facta, revocatur. 294. ℣. Mandato.

Servitium generatim. 677. ℣. Nullum. Episcopo præstandum à Canonicis. 465. c. 15.

Servitus transit cum universitate rerum in alium per locationẽ, emptionem &c. 667. ℣. Not. 2. Partus sequitur ventrem, quoad libertatem, & servitutem de jure communi. 758. c. 3. 121. v. Nota. Autem, 122. v. Libera. Valet tamen statutum speciale, aut consuetudo, ut sequatur conditionem patris. Ibid. v. Cuius. In dubio judicandum est pro libertate. Ibid. v. Not. 2. In.

Servitus æquiparatur pœnæ corporali. 702. v. Sibi. Olim etiam inter Christianos viguit: hodie nõ ampliùs, 760. v. Nota deniq;.

Servus generatim. 120. ℣. Generatim. Veri nominis servos etiamnũ apud Hispanos in India, & novo orbe reperiri: non tamen Christianos, sed infideles. 760. v. Nota denique. Iudæis non licet Christianum mancipium retinere in suo dominio, sed, qui apud eos reperiuntur, omnes sunt liberi. 839. ℣. Nulli. 840. ℣. Iudæi.

Servi propriè dicti non possunt promoveri ad sacros ordines, nisi sint libertate donati: quod si quis fraude gradus Ecclesiasticos consequatur, est deponendus, & domino restituendus. 120. c. 1. & 2. 121. c. 3. 4. 5. & 6. Quid faciendum, si dominus, vel ordinans, vel præsentans sciat, vel ignoret, servum ordinari? 121. ℣. 1. Si ordinans. Et ℣. Prædicta.

Servus depositus ab ordin. maioribus non solvitur voto Castitatis, nec gaudet aliquo privilegio clericali, nisi quod verberari non possit. Ibid. v. Si talis.

Servi non possunt esse testes. 306. v. Vilissimi. Non possunt donare sine licentia, vel ratihabitione sui domini, 583. ℣. Nota 5. Quomodo possint præscribere? 379. ℣. Furiosus. Si quis obligatus alicui ex diversis se ipsi in servum traderet (sicut Professi se tradunt Deo) omni aliâ obligatione liberaretur. 653. v. Qui ad finem.

Servorum manumissio. 121. c. 4. 745. c. 2.

Servi Ecclesiæ. 121. c. 3. & 6. Item ibidem. v. Quod.

Servorum matrimonia. Vide. *Matrimonium servi.*

Servorum peculium. 120 v. Generatim. 605. v. Textum.

Servilis conditionis impedimentum. Vide. *Impedimentum conditionis servilis.* De servorum, & filiorum expositione à Dominis, vel parentibus factâ. Vide. *Expositio filiorum, servorum &c.*

Severitas Ecclesiastica videtur idem, quod districtio Ecclesiastica. 144. v. Ratio. Comprehendit non solùm censuras, sed etiam facultatem puniendi modo extraordinario, indicendo mulctam &c. Ibid.

Sicilia Regnum non est pars Imperij, sed pertinet ad Ecclesiam. 404. v. Textus.

Sicut in literis confirmationis formæ communis sumitur conditionatè pro *Si.* 445. Nota, quod. In literis confirmationis, *Ex certa scientia* sumitur pro *Quia.* 446. v. Sed.

Sigillum literarum impressorium datur in signum collatæ dignitatis, aut potestatis. 426. v. Præcipit. Præcipuum signum alicuius est habere proprium sigillum. 899. v. Not. 1. Quot sigillis habere debeant munita testimonia Clerici peregrini, ignoti, ut admittantur ad celebrandum publicè. 129. v. Quinque. v. Ne. Quænã sigilla sint authentica? 334. v. Quæres.

Sigillum authenticum appositum facit instrumentum privatum effectu publicum. 332 v. Huiusmodi. Habet vim subscriptionis, & confirmationis, & ut censeatur à Domino factum. Ibid. §. Sigilli. Indicia Sigilli invalidi. 335. v. Sed. Fractura Sigilli non vitiat instrumentum, si in principio sit confectum à Notario publico cum debitis solennitatibus. 336. v. Contra. Si instrumento non à Notario scripto postea pro cautela apponatur Sigillum, & subscriptio testium, valebit, etiamsi Sigillum sit perditum, modò appareat, aliquando adfuisse. Ibid. v. Subscriptio.

Sigillorum falsificatio. 883. v. Ponit. 884. v. Statuit.

Sigillum Altaris. Vide. *Altare.*

Sigillum Confessionis. 938. v. Caveat. 898. c. 13. Non violatur Sigillum, si pœnitens dat licentiam aliquid dicendi ex confessione. 865. v. Ipséque.

Signatura à Papa fit per verba: *Fiat, ut petitur,* A Vicecancellario autem, & aliis per verba: *Concessum, ut petitur.* 522. Reg. 34. Si ambæ unâ die super eadem re concurrant, præfertur Signatura Papæ, etiamsi altera ex motu proprio fiat, idque exprimat. Ibid.

Signum sumitur pro probatione verisimili, 816. v. Sicut. v. Not. 2.

Silentium impositum à Papa. 29. c. 30. 191. c. 6, 25. c. 25. 652. c. 20. 821. c. 12. 107. c. 4. 884. c. 9.

Simonia in communi. 814. v. Not. 4. & 5. Item pag. 7. v. Est enim. Pretium simoniacum triplex. 821. ℣. Si. & seqq. 823. c. 18. 825. ℣. Colligitur. Spirituale cum spirituali permutare, si nihil temporale interveniat, non est simonia. 820. ℣. Not. 8. Accipere munus pro celando alterius peccato publico, licet meritò prohibeatur, non tamen est simonia. 822. c. 14. Toto.

Simonia divisiones. Primò, in mentalem, conventionalem, & realem. 814 §. Not. 7. 523. §. Not. 2. Ad conventionalem spectat quoque Simonia confidentialis. 814. §. Simonia. Secundo, in Simoniam contra jus naturale, & Divinum: & in Simoniam contra jus positivum Ecclesiasticum tantum. 815. §. Not. 8.

Simonia mentalis tantùm. 814. §. Not. 7. 833. c. 46. Item 633. §. Nota 2. Subdividitur in puram, & non puram. 814. §. Not. 7.

Simonia conventionalis tantùm. 814. §. Simonia. Subdividitur in conventionalem *ex utraque parte,* & in conventionalem *ex una tantùm parte.* Ibid.

Simonia realis. 815. §. Realis.

Simonia confidentialis, 830. §. Not. 8.

Simonia contra jus naturale, & Divinum. 813. v. Nota 1. 815. §. Not. 8. 816. §. Idem. §. Sui. & Ibid. c. 6. 821. §. Cùm Abbas. & §. Quæ in.

Simonia contra jus Ecclesiasticũ tantùm. 815. v. Not. 8. Not. 10. 825. §. Utpote. Potest relaxari per dispensationem, eiq; derogari per consuetudinem. 878. v. Not. 6. 831. §. In

Simonia materia circa res sacras, quales in primis sunt supernaturalis, ut gratia sanctificans, dona Spiritûs sancti, & gratiæ gratis datæ. 814. v. Not. 5. 817. v. Benedictionibus. Deinde Sacramenta. 817. v. Bened. v. Not. 2. 818 v. Not. 3. 823. c. 16. 825. c. 22. 831. c. 35. & 39. Item pag. 25. c. 22. Tertiò sepultura Ecclesiastica. 818. v. Pro sepulturis. v. Pro sepultura. 827. c. 29. 832. c. 41. & 42. Chrisma, & oleum sacrum. 817. c. 8. 818. v. Pro sepultura. 825. c. 21. 834. c. 56. Vasa, paramenta, templa consecrata, aqua benedicta, reliquiæ Sanctorum, agni DEI &c. 818. & 822. c. 15.

Simonia materia circa beneficia. 29. c. 59. 818. v. Pro sepultura. 821. c. 11. 825. c. 23. 827. c. 27. 828. c. 23. Circa jus Patronatûs, & præsentationem ad beneficia. 681. v. Apparet. 818. v. Pro sepultura. 827. v. Uni. Circa expensas. 830. v. Not. 7. Circa collationem liberam, aut jus ea conferendi. 818. v. Pro sepultura. 819. v. Not. 2. & 3. 821. c. 12. 828. c. 33. 830. v. Nota deniq;. 29. v. Post. Circa Prioratus, Capellanias, vel Vicarias. 817. c. 8. 819. v. Nec. 825. c. 21. Circa Canonicorum receptionem. 7. v. Not. 5. 827. v. Cùm prima. 828. c. 34. 832. c. 44. Installationem, vel investituram. 832. c. 43. 833. v. Prandium. 831. c. 36. 817. c. 9. 819. v. Nec. Circa titulum beneficij. 819. v. Nec. & seq. 25. c. 22. 826. c. 26. 27. c. 27. Circa jus percipiendi fructus. 819. v. Not. 3. Ius. & v. Not. 2. Circa permutationes beneficiorum? 573. v. Præsertim. 820. v. Not. 8. Circa resignationes in favorem tertij, vel reservatâ pensione. 830. v. Not. 6. & 7. Circa titulum mensæ. 832. c. 37. 833. c. 45. Circa pensiones. 819. v. Not. 4. 5. 6. & 7. 830. v. Not. 7. Executiones non tantùm Simoniacæ, sed etiam, quæ speciem mali habent, v. g. à decedentibus Parochis, prohibentur Episcopis. 832. c. 41.

Ipsi fructus beneficiorum emuntur, venduntur, locantur absque Simonia. 819. v. Not. 2. & Not. 3. Ius. 836. c. 4.

Simonia materia circa pacta, & conventiones. 829. 191. 5. Nota hinc. 472. v. Apertum. 573. v. Præsertim. 828. c. 34. 829. v. Not. 2. & Not. 5. 192. v. De. De pacto occultandi peccata publica Episcopo. 822. c. 14.

Simonia materia circa actus Ordinum. 817. c. 10. 818. v. Pro sepultura. v. Not. 2. Pro. 819. v. Not. 3. 820. v. Not. 2. 825. c. 21. 831. c. 39.

Simonia materia circa actus jurisdictionis, v. g. dispensationes, absolutiones &c. 822. c. 14. 826. c. 24. 831. c. 38. 835. v. Not. 2. & c. 1. 2. 3. & v. Pro. De Simonia promittentis beneficium Ecclesiasticum, si homagium sibi, aut juramentum fidelitatis præstare velit. 823. c. 17.

Simonia materia circa Officialium ministeria, v. g. docendi Theologiam 857. v. Not. 3. Sigilliferi, Notarij publici &c. 818. v. Pro sepultura. 836. v. Not. 3. 815. c. 1.

Simonia materia circa ingressum Religionis. 817. c. 8. 824. c. 19. Item v. Not. 2. Not. 3. Not. 4. 826. c. 25. 831. c. 40. 832. c. 41. Allicere aliquem donis ad Religionem non est Simonia, nisi intendam illum obligare. 824. v. Not. 5.

Simoniacorum pœnæ. Ad accusandum, vel denunciandum Simoniacum admittuntur indifferenter omnes Catholici, etiam criminosi, & infames. 816. c. 3. 828. c. 32. Ad testificandum contra Simoniacum admittuntur similiter omnes, etiam infames, & criminosi, etiam mediatores Simoniæ, si civiliter agatur, & nullum emolumentum inde capiant. 326. c. 1. 828. c. 31. Non admittuntur aliæ exceptiones, quàm quibus probari posset, testes non zelo justitiæ, sed malignè procedere. 828. c. 31. & 32. Non est opus, probationes esse sole clariores, sed sufficiunt signa, conjecturæ, & præsumptiones. 310. v. Not. 2. Etsi. 818. c. 6. & v. Not. 2. Excommunicationi Papæ reservatæ subjacent Simoniaci confidentiales. 834. v. 5. Ipso autem facto eam incurrunt Simoniaci in Ordinibus, beneficiis, & ingressu Relig. 523. v. Not. 2. 833. c. 1. 834. c. 2. Depositio ab officio, beneficio, vel altaris ministerio in perpetuum. 816. c. 2. 821. c. 11. 825. c. 20. Suspensio ab officij, vel Ordinum executione, vel celebratione Missæ. 816. c. 4. & 5. 817. c. 7. 823. c. 16. 824. c. 19. 827. c. 30. 831. c. 35. 37. 833. c. 45. & v. Extravag. Comm. 834. c. 2. Nullitas contractuum electionum, postulationum, provisionum, aliarúmque dispositionum Simoniacarum. 827. c. 27. 834. c. 2. & 5. 1. 5. Privatio officij, beneficij, Ecclesiæ, administrationis, vel pensionis. 821. c. 13. 823. v. Not. 2. 825. c. 23. 831. c. 38. 834. v. 5. 835. c. 1. 2. 3. Inhabilitas ad ordines, & beneficia. 89. c. 59. v. Not. 2. 831. c. 37. 834. v. 5. Resignatio beneficiorum, vel monasteriorum per Simoniam obtentorum, etiam in pueritia per alios. 828. c. 33. 826. c. 25. Restitutio rerum per Simoniam acquisitarum. 819. v. Not. 3. Ius. 821 c. 11. 824. c. 19. 817. c. 28. 832. c. 41. 833. c. 1. 834. c. 2.
Silentium super re Simoniacè promissa. 821. c. 12. Purgatio Canonica; si Simonia non sit notoria, fama tamen publica. 821. c. 11. & 13. Expulsio è monasterio simoniacè obtento in locum arctioris regulæ: vel, si hoc fieri nequeat, in eodem humilior locus. 831. c. 40. Pœnitentia, & deploratio huius criminis in arctiori, & districtiori monasterio. 825. c. 20. 826. c. 25. 817. c. 30. Mandatum denique revelandi Simoniacos Pauli II. sub pœna negandæ absolutionis, donec revelent. 834. c. 2.

Simoniæ pœnarum declinatio 825 v. Colligitur. 826 v. Not. 2. ad finem. 828. c. 33. 831. c. 46. 834. v. 1. 2. 3. 4. & 5. Omnes. 835. v. Pro. 877. v. Not. 5.

Simulatio dolosa, & deceptoria est illicita, non autem cauta, & provida ad impediendum aliquod malum, v. g. Tyrannidem. 804. v. Mulieri. Clerici, qui se fingunt habitu, & nomine Monachos, & non sunt, corrigantur, ut veri Monachi sint, vel veri Clerici. 631. c. 3. Qui professionem suam invalidam ex justa causa ratificare non vult, reclamare autem non potest, vel audet, simulando se Religiosum non delinquit. 831. v. Si.

Societatem veram conjuges non contrahunt, per quam stante matrimonio inter eos quæsita mutuò communicentur. 791. v. Divisionem.

Societas IESV. 647. v. Not. 6. 915. Not. 2.

Sorij largo modo. 155. v. Nota.

Sodomia est fori mixti. 896. v. De. Clerici huius criminis rei, vel à Clero sunt deijciendi, vel in monasterium detrudendi. Ibid. v. Quicunque. Si suspendantur, & suspensi celebrent Divina, privandi sunt beneficiis, & perpetuò deponendi. 450. c. 13. Laici de Iure Canonico excommunicantur: legibus autem Imperij Christiani supplicium ignis in eos dudum est decretum. 896. v. De. v. Quicunque.

Solennitates Iuris. 146. v. Ex hoc. Non incipiunt, antequam ipsum judicium incipiat. 226. v. Not. 3. In quibus caussis omittendæ? 633. v. Dispendiosam. Quænam non omittendæ etiam in processibus summarijs? 222. v. Extraordinarium.
Consensus Prælati non est numerandus inter solennitates juris requisitas ad actiones Capituli. 226. v. Not. 3. Quasnam solennitates Iudex observare debeat in ferenda sententia? 390. v. Not. 3. Quænam requirantur ad valorem alienationis rei Ecclesiasticæ. 560. v. Not. 4. Post tempus 30. annorũ præsumuntur solennitates ad valorem emptionis requisitæ intervenisse. 567. v. Not. 2. Quandónam introducta sit professio solennis Religiosorum? 647. v. Not. 6. Quibus solennitatibus omissis matrimoniũ censendum sit clandestinum? 739. v. Clandestina. & seqq. An denunciationes matrimonij pertineant ad valorem, vel tantùm ad solennitatem eius? 740. v. Ter. Quâ moderatione sumptuum habenda sint solennia principia Doctorum, & Magistrorum. 838. c. 2. Toto.
Quid sint feriæ solennes tam sacræ, quàm profanæ. 261. v. Not. 2. In maioribus anni solennitatibus non est licita captura Aleciorum. 262. c. 3. In solennitatibus etiam Diœcesanis cessare debet strepitus judicialis. 263. c. 5.

Solidus. Moneta. 824. c. 19. 825. c. 20. 839. c. 1. Pretium huius monetæ jura non exprimunt: sed petendum ex usu, & praxi. 583. v. Not. 4. Glossator dicit, aureum, & solidum esse idem. 519. v. Hæc.

Sollicitatores in Curia Romana. 512. v. Nota. 2. Præter.

Solutio debitorum filij à patre, Prælati decedentis à suo successore, defuncti ab herede. 581. c. 1. & v. Nota. Si quis Ecclesiam sibi commissam alienis gravat debitis, aut fide jubet pro alio, Ecclesia non tenetur solvere. Ibid. c. 2.

Solutione præsumitur subesse debitum; contrarium asserenti incumbit probatio. 582. c. 4. Negans solutionem, si convincatur accepisse, tenetur probare, se debitè accepisse. Ibid.
Qui non est solvendo, alio modo debet puniri. 284. v. Expensis. Pauperibus tamen Clericis datur privilegium subsidiarium, videl. ut debitum se soluturos, si ad pinguiorem fortunam venerint, cautionem præstent. 582. c. 3. Vide *Privilegium subsidiarium.*

Sordes actionum Iudicis. 402. v. Noverit. Vide etiam: *Insordescere.*

Sororem suam potest, imò in necessitate tenetur dotare Clericus. 216. v. Sororem. Potest etiam de bonis Ecclesiæ aliquid ei assignare ad dies vitæ suæ. Ibid.

Sors. Sortes. Sortilegium in communi. 885. v. Not. 1. & Not. 2. 886. v. Not. 3. & 4.

Sortes divisoriæ. 885. v. Not. 2. Nec naturali, nec civili jure sunt prohibitæ, nisi absque ulla necessitate fiant, aut absque debito cultu. 887. v. Vnum. Iure autem Ecclesiastico prohibentur in electionibus. 886. c. 3. 887. v. Sortis. Cum consensu tamen Pontificis hodiéque fieri possunt ob gravem caussam. v. g. magnam discordiam sedandam. Ibid. v. Not. 2. Consultiùs.

Sortes divinatoriæ. 885. v. Not. 2. 886. v. Sorte. v. Hoc. Sunt licitæ, si rectè fiant. 887. v. Not. 2. Licitas. Iure autem Ecclesiastico prohibentur sub pœnis gravibus. 886. c. 1. & 2.
Non tamen semper peccatur graviter, nisi revelatio expressè petatur, vel exspectetur à dæmone, fato, casu &c. Ibid. v. Not. 2. Imò ex pia intentione potest hac ratione explorari Divina voluntas. Ibid. v. Not. 3. Excusat etiam quandoque simplicitas. Ibid. v. Hoc. Consuetudo tamen, ut ex S. Paginis oracula hauriantur ad finem tantùm temporalem, vanum, & curiosum &c. displicet. Ibid. v. Not. 3.

Spiritus sanctus. Duæ hæreses contra Spiritum sanctum damnantur. 2. v. Sacro.

Spolia Clericorum. 591. v. Not. 1. 601. v. Not. 3. Hæc vendicat sibi Sedes Apostolica iuxta Extravagãtes 6. Pontificum. Ibid. Quæ tamen in Lusitania, Gallia, & Germania non sunt receptæ. 601. v. Not. 3. In Episcopatu Augustano vendicat ea sibi Episcopus. Ibid.

Spoliationis nomine quandoque intelligitur privatio. 667. v. Intelligi.

Spoliantes Ecclesias in hunc finem, ut Clericos faciant coram Iudice

Iudice feculari litigare, non fuat ipso facto excommunicati, sed, si prohibitionem contemnant, excommunicandi. 671. v. Clerici.

Spoliatores violentos effi actores Ecclesiarum mandat Papa excommunicatos nunciari, ac evitari, donec satisfaciant, & cum literis ad se mitti. 948. c. 21.

Spoliantes Christianos, tam navigantes, quàm naufragos excommunicandi sunt. 867. c. 3.

Spoliatorum restitutio. Vide: *Restitutio spoliatorum.*

Sponsalia in communi. 742. v. Si quis. v. Not. 2. Hoc. 713. v. Not. 2. & 3. 714. v. Præstitam. 730. v. Si. & seq. 736. v. Ratio. 746. c. 5.

Sponsalia infantium requirentia ætatis septennium. 737. v. Iudicio. c. 13 & unico in 6. 715. v. Puellam. 732. v. Ætatem. & seq. 733. c. 4. 734. v. Not. 3.

Sponsalia impuberum. 630. v Not. 2. 734. c. 7. 735. v. Not. 2. Si. Not. 2. Impuberem. Impuberes.

Sponsalia per parentes contracta. 737. v. Si infantes. 630. v. Not 5. 726. v. Quia. 774. v. Ei.

Sponsalibus inest tacita conditio: *Nisi voluero ingredi Religionem.* 721. v. Not. 3. Potest addi etiam expressa de futuro: non autem matrimonio. 746. c. 5. Communiter tamen nulla additur. 744. v. Not. 1. Conditio honesta suspendit sponsalia, turpis autem habetur pro non adiecta. 745. v. Si. v. Frangatur. Conditio: *Contraho tecum, si Papa dispensaverit in impedimento,* nec facit matrimonium validum, nec sponsalia, sed simplicem tantùm promissionem. 748 v. Not. 2. & seq.

Conditione nonimpletá dissolvuntur sponsalia. 717. vers. Not. 3. Per subsequens matrimonium, vel copulam tollitur obligatio conditionis implendæ. 745. v. Nisi. 747. v. Post.

Sponsalia jurata. 718. c. 10. 719. v. Nisi. 721. c. 16. 722. c. 17. 729. v. Not. 3. 735. v. Not 2. Impuberes. Vide etiam: *Iuramentum sponsalibus additum.*

Sponsalia cum adiuncta pœna. 729. c. 29. v. Not. 2. & v. Libera.

Sponsalia sequente copulá. 729. c. 30. 730. c. 31. & v. Nec. & c. un. in 6. 747. v. Post. 769. v. Ne. 774. v. Not. 2. Ex.

Sponsalium Dissolutio. 1. Reclamatione post pubertatem. 735. v. Poterit. 736. v. Ratio 737. v. Not. 2. 2. Mutuo consensu. 714. v. Not. 2. Mutuò. & seq. 715. v. Not. 2 Mutuò. 3. Discessu sponsi vel sponsæ, non tamen omni. 716. v. De illis. & seqq. 4. Leprá, vel alio quovis morbo incurabili supervenientc. 757. c. 3. 5. Deformitate, vel alia quacunque mutatione superveniente, quæ præcognita meritò à sponsalibus absterruisset. 717 v. Not. 3. 757. v. Liquet. 360. v. Is. 6. Susceptione Sacrorum Ordinum, vel, voto eos suscipiendi. 751. v. Not. 2. 7. Assumptione habitûs Religiosi, etiam extra Monasterium, vel voto ingrediendi Religionem 750. v. Not. 2. v. Cui. 8. Voto simplici castitatis. Ibid. & 751. v. Mihi. 9. Matrimonio subsequente cum alia persona. 726. c. 21. Toto. 730. v. Si. & seq. 742. v. Si aliquis. & seqq.

10. Fornicatione sponsæ superveniente sponsalibus etiam juratis. 360. v. Is. 11. Incestu cum consanguinea uxoris. 765. v. Postquam. v. Posse.

Sponsi Ecclesiæ propriè, & strictè loquendo sunt soli Episcopi: Prælati Regulares non tam strictè. 82. v. Quæres. 1.

Sportula quantæ jure tam Civili, quàm Canonico concessæ. 166. v Punitur; In Exeg.

Spurius. Vide: *Filij spurij.*

Stallus. 433. v. Cùm inter.

Stare juri dicitur, qui citatus à Iudice comparet: & è contrario *non stare iuri*, qui non comparet citatus. 776. c. 3.

Stationarius. Vide: *Fiscalis.*

Status Episcopalis est perfectior Religioso. 635. v. Difficultatem.

Status Ecclesiasticus. Vide: *Terra Pontificia.*

Statuta directè afficiunt territoria: præcepta verò, & sententiæ personas. 245. v. 3.

Statuta nova non respiciunt præterita, sed futura. 3. cap. 2. 9. cap. 13.

Statuta initio localia, per receptionem in jus commune facta sunt generalia. 570. ℣. Not. 3. An statuta quædam circa contractus, aut testamenta, aut delicta extendantur etiam ad bona extra territorium sita? 245. 5. Not. 4. & seqq.

Statutis disponentibus aliquid circa formam actûs validè utuntur etiam peregrini. 245. ℣. Not. 4. Quando statutum aliquid mandat fieri, subintelligitur clausula: *Si petatur.* Etiamsi verba sint absoluta, & obligatoria. 610. ℣. Vult. Si Papa, vel Imperator cassat statuta, non intelliguntur ea, quæ sunt juramento firmata. 191 ℣. Firmatum.

Statuta Summi Pontificis publica ignorare Papa, nec debet, nec præsumitur: privata autem præsumitur ignorare. 9. ℣. Cùm sint. Sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus juvantur. 8. ℣. Not. 2. & 5. Ligant omnes Christianos, nisi abrogata sint contrariis Canonibus, aut consuetudine. 3. c. 1. & ℣. Ab. Possunt variari pro varietate temporum, quãdo necessitas, vel utilitas evidens id exposcit. 772. c. 8. Interpretanda sunt iuxta Ius Canonicum, & stylum Curiæ Romanæ. 9 ℣. Cùm tam. Revocantur per constitutionem posteriorem, si contraria sit: si non, trahuntur ad priorem, vel prior ad illam declarandi, vel supplendi causâ. 10. ℣. Rectè. 1. & ℣. In. Privata non revocantur, nisi exprimantur. 9. ℣. Cùm sint. In his non excusat ignorantia. Ibid. ℣. Rectè. 2. Prælati inferiores non possunt regulariter tollere statuta Pontificia. 3. ℣. Ab.

Statuta inferiorum Prælatorum. 3 ℣. Ab. Legati possunt facere statuta duratura etiam post egressum illorum. 166. ℣. Legatorum.

Statutis Episcoporum non ligantur ignorantes, nisi sit ignorantia concomitans, crassa, vel affectata. 10 c. 2. Episcopus potest quidem Clerico aliquid præcipere extra Diœcesin servandum: non tamen statutum facere, quod extra Diœcesin, vel in loco exempto observatur. Ibid. & ℣. Extra. 245. ℣. 3.

Si delinquens in loco exempto, vel extra Diœcesin conveniatur coram Episcopo ratione domicilij, potest ipsum punire. 10. ℣. Extra.

Statuta & leges Prælatorum Regularium obligant eorum subditos ubique: hinc totus mundus dicitur eorum esse territorium 245. ℣. 3.

Statuta Canonicorum. 5. ℣. Neque. ℣. Nota porrò.

Statutum quoddam Canonicorum Seniorum in præiudicium juniorum sine auctoritate Episcopi factum prohibetur. 4. c. 6. Non valet statutum, ut in Canonicos recipiantur nisi nobiles. 477. ℣. Non generis.

Statutum recipiendi Canonicos supernumericos, sed sine prebenda, an sit simoniacum? 7. ℣. Nota. 5.

Statutum restringens præbendarum numerum sine diminutione redditaum, cassatur. 9 c. 12.

Statutum contra privilegium Canonicorum studentium non est validum. 917. v. Nota. Ex. Canonici qui solenniter statutum fecerint, & juraverint, quod se opponere velint omnibus Canonicatum impetrantibus etiam ad mandatum Papæ, habendi sunt pro Conspiratoribus. 974. ℣. 2.

Statutum adimens Canonicis libertatem, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ debitam, haberi debet detestabile, & illicitum. Ibid. ℣. 3.

Statuta laicorum. 3. ℣. Ab. 8. v. Magistrorum. Rector studij cum universitate potest facere statuta. Ibid.

Statuta laicorum non possunt disponere super rebus, & bonis Ecclesiasticis, etiamsi earum dominium utile ad eas pertineat. 5. c. 7.

Statuta laicorum etiam in favorem Ecclesiæ firma non sunt, nisi ab Ecclesia approbentur. 7. c. 10. Item 8. ℣. Quòd.

Statuta contra libertatem Ecclesiasticam edentes, servantes, vel servari facientes, aut secundùm ea judicantes excommunicantur. 955. c. 49. In Interpretatione statuti secularis recurrendum ad Ius civile, & stylum curiæ civilis. 9. ℣. Cùm tam.

Sterilitas. 570. ℣. Propter. Et ℣. Not. 2.

Stipendium ministrantis spiritualia. 810. ℣. Nihil.

Stola non computatur in portionem congruam, sed numeratur inter fructus incertos. 470 ℣. Not. 2. Nihil pro his exigendum, vel extorquendum. 832. ℣. Laudabilem. Laudabilis tamen, & observanda est consuetudo eorum, qui liberaliter aliquid offerunt. Ibid. Imò cogi potest populus ad eam consuetudinem observandam: si non jure actionis, saltem ex officio Iudicis. Ibid & seq. Non tamen priùs, quàm administrentur spiritualia. Ibid. ℣ Not. 3. In dubio præsumitur consuetudo legitimè introducta, si sit antiqua. Ibid.

Studia literarum non accedat Religiosus Professus, nisi cum licentia Prælati, & consilio Capituli, sub excomm. 712. ℣. Districtiùs.

Studiosi Academici. 197. ℣. Nota. 9. ℣. Quòd verò. 8. ℣. Magistrorum. Et 236. ℣. Actor. Possunt pro causis suis constituere Procuratorem, vel potiùs Syndicum de jure communi.

muni. 197. ℣. Nota. Possunt per quadriennium petere restitutionem in integrum, si res eorum præscribatur, dum versantur in studiis. 207. §. Nota. 4. Otiosi, qui nec studiis vacant, nec scholis, amittunt privilegia Studiosorum. 908 vers. Privilegium. De Clericis, & Parochis studentibus. Vide: *Clericus, & Parochus studens.* De privilegiis studiosorum. Vide: *Privilegia.*

Stuprum, & eius pœnæ. 777. § Nihilominus. 864 ℣. De. ℣. Si. 865. v. Pœna. Et c. 2. Qui non seduxit virginem sponte consentientem, non tenetur eam dotare. 864. v. De. 870. v. Not. 3. Parentibus, aut tutoribus nihil tenetur dare. Ibid.
Dotis æstimatio relinquitur Arbitrio Iudicis. 870. v. Not. 3.
Potest quis justè occidere volentē stuprare filiā. 720. v. Per.

Stylus Curiæ facit jus, & potest allegari in decisionibus causarum, ex quo non reperitur jus in contrarium. 9. v. Cùm tam. 13. v. Non facta.

Subdelegatio. 161. v. Cùm. Soli delegati Principum possunt subdelegare; non autem inferiorum, nisi delegentur ad universitatem causarum, sicut Officiales, & Vicarius Generalis Episcopi. 431. v. Not. 3. Privilegium subdelegandi est personale, ac proinde non transit à Delegato ad Subdelegatum. 152. v. Si verò.

Subdelegans alteri solam causæ cognitionem, reservatā sibi sententiā, non abdicat omnino jurisdictionem pro hac causa. 148. v. Nota.

Subdelegans alteri totam causam, jam est functus officio suo. 155. c. 37.

Subdelegati jurisdictio exspirat morte delegantis, si res adhuc sit integra. 153. c. 30.

Subditorum Dominus potest agere, ne illi impediantur à debitis servitiis, aut depauperentur. 918. v. Prohibitio.

Subiectio unius Ecclesiæ pertinentis ad alteram. 181. c. 8.

Subreptio propriè committitur tacendo verum in literis petitoriis. 20. ℣. Per fraudem. Causat nullitatem collatæ dignitatis. 393. ℣. Cùm Episcopus. ℣. Vera.

Subrogatio. 521. ℣. Subrogatio. Et ℣. Pro. Item 520. Reg. 29.

Subrogatum est eiusdem naturæ cum eo, cui subrogatur. 4. vers. Quod de uno.

Subscriptio scribentis, & trium testium facit instrumentum publicum effectu. 332. ℣. Huiusmodi.

Subscriptionis, & confirmationis vim habet appositum sigillum publicum. Ibid. ℣. Sigilli. An, & quando sufficiat sola subscriptio Notarij, ut instrumentum faciat fidem? 336. v. Subscriptio. Si instrumento non à Notario scripto postea addatur sigillum, & subscriptio testium, valebit instrumentum, etiamsi perdatur sigillum. Ibid. ℣. Contra.

Subsidium charitativum. 680. ℣. Not. 3. & seqq. 173. ℣. Denique. 679. ℣. Moderatum. Et v. Not. 2. Etsi.

Subtilitas. Una ad capiendos simplices: altera ad interpretandum jus. Prior est vitanda. 225. ℣. Purè.

Successio hæreditaria in beneficiis, & Ecclesiis, quàm sit juxta SS. Canones abominabilis? 117. ℣. Nota 1. 118. ℣. Not. 2. & c. 5. 669. ℣. Abominantur. Qui succedit in beneficio, jure novo succedit, non jure antecessoris, non enim consequitur jus à defuncto, sicut hæres, nec tenetur solvere debita. 557. ℣. Iam. 581. v. Nota. Si Clericus ab intestato moriatur, & nullos habeat consanguineos, succedit in omnibus Ecclesia, seu Altare, cui servivit. 605. ℣. Episcopis. v. Not. 1.

Suffraganeus sæpe significat omnem Episcopum Metropolitano subiectum. 173. v. Inter plura. alibi passim. Sæpe sumitur pro Episcopo Titulari tantùm, ut 129. ℣. Not. 3. Hi ubicunque resideant, etiam in loco exempto, nemini possunt dare primam tonsuram (prætextu privilegij de quocunque ordinando &c) nisi habeat dimissorias à suo proprio Episcopo: sub pœna suspensionis à pontificalibus per annum. Ibid.
Alio nomine vocantur initiatores. 502. v. Fundamentum dispositionis.

Suffragium, sive vox in Capitulo, annexa est soli Canoniæ, non dignitati, personatui, vel officio. 393. v. Nisi. Permittitur tamen, ut Episcopus, licet non sit Canonicus, habeat præbendam, & vocem in Capitulo. 497. c. 25. Canonicus in dignitate constitutus de jure communi tantùm habet unam vocem propriam: ex consuetudine verò, vel speciali statuto potest habere plures. 393. v. Cùm Episcopus. & seq. Quivis Canonicus potest habere plures voces: unam proprio nomine: alteram alieno, si sit Procurator alterius. Ibid. v. Nisi. Habens plures voces proprias non potest eas dividere in duas personas. Ibid. v. Quæres. Habens alienam non potest eam alteri dare, quàm cui suam dedit, nisi habeat speciale mandatum. Ibid. & 144. v. Si ergo.

Suffragia non possunt dari per literas ab absentibus. 101. v. Iusto. v. Per literas. Si negotium non concernat communitatem, sed singulos, nihil fit, nisi omnes consentiant. Si autem concernat communitatem, distinguendum est. 5. v. Notabilis.
Licet in electionibus sufficiat maior pars Capituli, si tamen electio devolvatur ad Papam, & is remittat jus suum Canonicis, potest exigere consensum omnium. 394. v. Plena. Si rationabiliter dubitetur, an persona sit eligenda, vel postulanda: valet hoc suffragium incertum: *Eligo, & postulo, prout potest meliùs de Iure valere.* 90. v. Vbi. Vota incerta habentur quidem pro non datis illā vice, non tamen privant eligentes jure faciendi novum scrutinium. Ibid. v. Not. 3. In electione Summi Pontificis requiruntur duæ tertiæ suffragiorum. 55. v. A maiori. Vide etiam: *Electio per scrutinium.*

Sui juris. 945. v. Sui juris.

Supellex profana non est exponenda in Ecclesiis, nisi urgeat necessitas. 692. v. Cap. 1. Jubet.

Superflua, sacræ vestes, & paramenta attrita. 560. v. De.

Supplicatio pro retractanda sententia, in præiudicium partis, quæ per eam jus acquisivit, & appellatio, sunt duo remedia separata. 209. v. Appellavit.

Supplicari intra biennium potest etiam ab illis Iudicibus, à quibus appellari non potest. 406. v. Olim. Restitutio in integrum non propriè vocatur supplicatio, sed per metonymiam tanquam eius effectus. 209. v. Not. 2. An à sententia Vicarij generalis supplicari possit ad Episcopum? 210. v. Not. 4.

Supplicatio pro impetrando beneficio dicitur signari, quando Papa subscribit: *Placet.* Aut: *Fiat, quod petitur.* 482. v. Not. 3.
Per supplicationem signatam intelligitur relata in Registrum beneficiorum à Papa collatorum. Ibid. v. Not. 4.

Supplicationum signatarum variæ formæ. 482. v. Not. 3. Ex sola supplicatione signata, in quacunque forma non potest apprehendi possessio beneficij post constitutionem Iulij III. sed requiritur, ut Bulla sit priùs expedita, hoc est plumbata. Ibid. v. Not. 3. & 4.

Suspensio latè dicta. 455. v. Etsi. & seq. Interdum confunditur cum interdicto. 963. c. 10. & v. Licet. Propriè est censura, qua Ecclesiæ Minister privatur usu officij, & beneficij, aut alicuius Iuris Ecclesiastici. 956. v. Not. 1. & Not. 4. Clauditur territorio Suspendentis. 244. v. Not. 4. Dividitur in totalem, & partialem. 956. v. Not. 2. 519. Reg. 24. 551. v. Not. 4. 558. v. Prohibet. num. 5. v. Perpetuo. 908. v. Cùm. 959. c. 2. Nomine suspensionis simpliciter positæ (sine expressione Ordinis, vel officij &c.) intelligitur maior, quā quis suspenditur à jurisdictione spirituali, collatione beneficiorum, & electione. 48. v. A suspensis. Episcopi, aliique superiores Prælati non suspenduntur, nisi exprimantur. 956. v. Not. 2. 959. c. 4. Tota communitas collectivè, & distributivè potest suspendi. 956. v. Not. 2.

Suspensus ab officio, in quocunque ordine sacro ministret, fit irregularis, non verò in minoribus. 891. v. Not. 2.

Suspenso Episcopo, potest Capitulum conferre beneficia ad Episcopum, & Capitulum simul spectantia: non autem ea, quæ ad ipsum solum spectant, etiamsi requiratur Capituli consilium. 547. v. Si ad. Quisnam à suspensionibus absolvere possit? 956. v. Not. 3. & 4. Ante absolutionē semper petenda satisfactio, vel juramentum, sicut ante absolutionem ab excommunicatione. 956. v. Not. 4.

Suspensio Organorum idem est, quod cessatio à Divinis. 275. v. A Divinis.

Suspecti fiunt de hæresi, qui in sacris Ordinibus constituti matrimonium sacrilegè contrahunt. 458. v. Illud. Maritis etiam ex suspicione licet uxores accusare de adulterio (si sit violenta) & sufficit ad divortium petendum. 865. v. Maritis v. Non.

Sustentatio congrua Clericorum habet latitudinem, sicut justum pretium. 593. Ratione nobilitatis, doctrinæ, meritorū &c. potest incrementum addi. Ibid. v. 6. Si autem occurrat gravis Proximorum, aut Ecclesiæ necessitas, restringenda est sustentatio. Ibid. §. 7. 695. §. Not. 3. Dare, aut accipere aliquid in sustentationem ministrantis spiritualia, non est Simonia. 820. v. Nihil. Donum annuum, aut menstruum sustentationis gratiā factum, etiam inter coniuges est validum. 793. v. Not. 2. Multis.

Syndicus est, qui ad causas agendas ab universitate constituitur. 103. §. Monasterij. Vide etiam. *Fiscalis.*

Synodaticum idem est, quod Cathedraticum. 173. §. Canonicè.
Synodi Diœcesanæ singulis annis celebrandæ. 810. §. Statuit. Cur autem id in Germania communiter non observatur? Ibid. Religiosi exempti non tenentur ad eas venire. 899. §. Cùm plerique. 900. §. Gregorius. Abbates verò, & Sacerdotes lege Diœcesanâ subjecti Episcopo, censuris compelli possunt. 181. c. 9.

T.

TABELLIO idem est, quod publicus Notarius. 341. v. Advertit. 710. v. Iubet. & seq.
Taberna Clericis vitandæ. 450. c. 15.
Talionis pœna. 73. v. De. 812. v. Fortius. & v. Not. 2. Ius.
Tallia sunt certum exactionum genus, Episcopis prohibitum. 679. §. Moderatum. 895. v. De. 899. c. 17.
Taremi certum monetæ genus. 567. v. Cùm R.
Taxa Romanæ beneficiorum consistorialium, & annatarum, quàm sint moderatæ? 511. & 512.
Taxillorum lusus publicus prohibetur Clericis. 450. c. 15.
Tectum, seu supremitas Ecclesiæ gaudet jure Asyli, licèt non violentur illis modis, quibus Ecclesiæ. 700. §. Not. 1.
Templarij. Vide. *Equites Templarij*.
Templum. Vide. *Ecclesia*.
Tempore prior, potior jure. 671. §. Si. §. Nota 1. Non firmatur tractu temporis, quod initio non valet. 71. ℣. Veramque. Vbicunque lex designat certum tempus, intelligitur continuum. 523. v. Not. 3.
Tempus non currit impeditis. 77. §. Iusto. Currit tamen ex eo tempore, quo quis neglexit impedimentum tollere. 89. v. His.
Tempus præfixum in odium negligentium, non currit, nisi à tempore scientiæ, quando agitur de damno vitando: secus, quando tantùm de lucro captando. 522. v. Not. 4.
Tempus litium finiendarum, & causæ decidendæ currit à die præsentati Rescripti: si autem præscribatur certus dies, à die datæ. 413. v. Infra. De tempore appellandi, præscribendi, restituendi in integrũ, reclamandi &c. Vide. *Titulos proprios*.
Temporis immemorialis prærogativæ, & quomodo probari debeat? 388. v. Cuius. & seqq. 678. §. Census.
Tempus anni Bissextilis. 969. v. Not. 3.
Tergiversari est ab accusatione penitus desistere sine licentia judicis. 812. v. Not. 2. Ex. Habet speciem calumniæ. Ibid.
Terminus judicialis potest præfigi parti, vel judici, vel instantiæ. 230. v. Nota 2. Quando annus pro termino præscribitur, intelligitur continuus, & semper currit, nisi aliud speciali lege caveatur. 256. v. Infra. Per annũ autem intelliguntur 365. dies, etiã in anno Bissextili: quia duo ultimi reputantur pro uno. 969. v. Not. 3. Quando autẽ pro termino statuitur certus numerus dierum, non possunt duo dies reputari pro uno. Ibid. Iudex potest regulariter terminum lege præscriptum restringere, vel ampliare: non tamen, quando lapso termino additur certa pœna. 647. §. Not. 2.
Terra Pontificiæ, & earum Capitanei. 184. v. Quia. Non puniuntur in his terris omnes usurarij, sed moderatæ usuræ tolerantur. 880. Principibus.
Territorium judicis jus dicentis. 244. v. Etsi. & v. Not. 3. Egressus territorio desinit esse subditus quoad personam: si tamen requisitus, aut citatus contumaciter non compareat, potest puniri in bonis. 245. v. Not. 2. Ratione. Locus extra territorium, & locus exemptus æquiparantur. 10. v. Extra. Tota Diœcesis dicitur territorium Episcopi, extra quod impunè non paretur. 233. v. Cùm. Pœna privationis, suspensionis, & arbitrij non extenditur ultra territorium. 244. ℣. Not. 4. Delinquens in alieno territorio, etiamsi delictum, etiam in proprio probatum sit, debet puniri secundùm statuta alieni, ubi peccavit, etiamsi ea ignoraverit delinquens. Ibid. v. Nota denique. Prælatis Regularibus dicitur totus mundus esse pro territorio contra subditos suos regulares. 245. v. 3.
Testamentum in communi. 594. v. Not. 1. Iuxta Regulas juris requiritur in testatore habilitas non solùm tempore facti testamenti, sed etiam tempore mortis. 881. v. Not. 2.
Testamenti divisiones. 594. §. Not. 2. & seq.
Testamenta privilegiata communiter numerantur. 595. v. Not. 6. Quid sit Testamentum imperfectum, sive Codicillus, & quomodo differat à testamento perfecto. Ibid. v. Not. 7. & 306. v. Not. 2.
Testamentum ad pias causas. 595. v. Not. 6. 599. Cum aliqua. Sufficiunt ad id duo testes idonei, etiam non rogati. Imò, & mulieres. 595. v. Not. 6. 599. v. Tribus. 306. v. Not. 2. Valet jure gentium. 599. v. Tribus. Valet sine teste: dummodo de scriptura certò constet, quòd sit testatoris propria. Ibid. v. Not. 3.
Testamentum Clericorum quando, & de quibus bonis valeat, ac liceat, quando, & de quibus non? 591. ℣. Not. 2. 558. ℣. Not. 3. Not. 4. Not. Denique. 600. ℣. Dubium.
Testamentum committentis voluntatem suam in dispositionem alterius nullum est jure civili, non item jure canonico. 600. c. 13. saltem quoad causas pias. 601. v. Neque.
Testamentum factum coram Iudice. 595. v. Not. 6. n. 6.
Testamentum factum coram Parocho suo, & duobus, vel tribus testibus legitimis valet Iure Canonico sine alia solemnitate, prohibeturque sub anathemate, ne rescindatur. 599. c. 10. 595. ℣. Not. 6. n. 8.
Testamentum factum tempore pestis est privilegiatum quoad solennitates ex communi DD. consensu, licet jura de illo nihil statuant. 595. ℣. Not. 6. n. 7.
Testamentum militare valet, dummodo de voluntate testantis constet, etsi omnes aliæ solennitates omittantur. 595. v. Not. 6.
Testamentum oblatum Principi in libello, ab eoque in consilio lectum, & in scrinia referri jussum dicitur omnium testamentorum solennitates superare. 595. ℣. Not. 6.
Testamentum parentum inter liberos censetur perfectum sine solennitatibus, modò voluntatem parentum exponat: sive sit scriptum, sive nuncupativum. 595. ℣. Not. 6. 2. In his mulieres quoque possunt esse testes, etiam de jure Canonico. 306. v. Not. 2.
Testamentum Religiosorum multò strictiùs prohibitũ est, quàm Clericorum secularium. 596. v. Cùm de. Possunt tamen ij testari cum dispensatione Papæ. Ibid.
Testamentum rusticum non requirit numerum 7. testium, & subscriptiones. 595. v. Not. 6. n. 4.
Testamentum usurariorum. 881. c. 2. & v. Testamenta. v. Not. 2. 3. & 4.
Testamenti executores esse qui possint? 603. v. Colligitur hinc. 604. c. 2. Executores non possunt mutare usum destinatum à testatore, ne in meliorem quidem, licet consentiat Episcopus. 603. v. Colligitur hinc. Non est adimplenda voluntas testatoris, si irrationabilis sit. Ibid v. Colligitur. 3. Conditiones turpes, & impossibiles habentur pro non adiectis. 748. v. Qua. In testamentis plenior interpretatio est adhibenda, quàm in contractibus. 585. c. 6. & v. In. Causa. ibid. Limitationes duæ. Ibid. v. Not. 2. Etsi. Executorum negligentia ab Episcopis supplenda. 596. v. Si. 597. v. Si. 603. c. 19. Testator non potest excludere Episcopum, ne contra executores procedat, si officium non faciant. 603. v. Collig. 3.
Testamentum vetus. 864. v. De. 928. v. Coniungimus. 780. ℣. His. 781. ℣. Not. 2. Quod.
Testamentum novum. 4. ℣. Translato. 772. ℣. Quartum.
Testes in communi. 967. c. 10. Probatio per testes est efficacior aliis. 305. v. Nota continuationem. In testibus consideratur conditio, natura, & vita. 867. c. 10. Non est ad extraneam fidem testium decurrendum, quàm si aliter veritas haberi non possit. 599. §. Not. 3. Hinc in notoriis, propter evidentiam rei non est opus teste: imò nec accusatore. 455. §. Nisi. 454. §. Cùm. Casus ubi confitenti reo superaddi possunt testes. 25. §. Cùm dictus.
Testes conducendi sunt non pretio, sed precibus. 305. §. Testes. & seq.
Testes citari debent non tantùm, quando ordinario modo producuntur, sed etiam quando extraordinariè. 321. §. Pater. Non potest tamen recusari, qui sine alia citatione precibus partis inductus venit ad judicium testimonij ferendi causâ. 305 ℣. Testes. Si sit causa, in qua testes debent deponere coram judice, etiam egregiæ, & honoratæ personæ debent adire judicem: aliàs debet judex mittere ad illos. 309. v. Quærit. 2. Quid agendum, si honestæ, & absentis mulieris testimonio opus sit. 232. §. Mulieres. & seq.
Testium coactio. 328. c. 1. & §. Not. 2. 331. §. 1 De. Alia plura de coactione testium tergiversantium. 328. ℣. Compellat. 329. c. 2. & §. Timore. Item §. Iuramento. 330. c. 5. 331. c. 8. & 9. §. 1. De. §. 2. Idem. §. 3. Si ad finem. 332. §. Cogatis. 925. §. Vicinitas.
Testium repudiatio difficilior quàm judicis. 321. v. Dispositio.

Quinâ in particulari testes repudiari possint?245. v. Non. 306. v. Vilissimi. 307. v. Licet. 308. v. Not. 3. & 4. 309. v. Quia. 310. v. Nota 2. Etsi. 311. v. Clerici. 313. v. Consimili. & v. Testimonium. 314. v. Multò. & c. 24. 321. v. Dispositio. 325. c. 54. & v. Cui. 326. c. 56. 327. v. Istud. 741. v. Nota 4. 784. v. Parentes. v. Not. 3. & v. Nota denique. 798. v. Eundem.

Testimonium scriptum parit quidem aliquam præsumptionem, sed non sufficit ad sententiam definitivam ex eo ferendam, sine aliis adminiculis. 783. c. 2.

Testium receptio, ut processus fiat validus. 19. v. Probationem. 255. v. Cùm causa. v. Qualis. v. Cùm multa. 929. v. Cùm Episcopus.

Testis idoneus, integer, sive omni exceptione maior. 305. v. Quicunque. Septem qualitates in testibus requisitę, duobus versiculis comprehensæ. 306. v. Vilissimi. Faciliùs est reperire centum judices, quàm unum testem idoneum. 321. v. Dispositio. Si non possint reperiri cum requisitis qualitatibus, erunt idonei, qui in tali loco reperiuntur. 926. v. Infamiam. Alia notabilia de testium idoneitate, juramento, & tempore, quo sunt recipiendi. 305. ℣. Quicunque. ℣. Nisi. 307. ℣. Duplici. 308. ℣. Quatenus. 309. ℣. Quæritur. 315. ℣. Cùm inter. 310. ℣. Super. ℣. Pontifex. ℣. Monachi. ℣. Denique. 325. ℣. Subintelligitur. ℣. Rescribit. 454. ℣. Cùm. ad finem. 719. ℣. Cuius.

Testium examen differt ab eorum receptione. 317. §. Not. 2. Priùs illi non sunt examinandi, quàm juraverint de veritate dicenda, nisi eis remittatur. 316. §. Neque.

Testes ægroti, senes, debiles, vel pauperes, possunt examinari domi, in causis civilibus; non autem in criminalibus, nisi ipse judex eos accedat, cuius præsentia requiritur. 308. v. Quod. Modus examinandi testes. 306. v. Venire. v. Vnde. 316. c. 29. 319. v. Diligenter. v. De. 225. v. Mandat. c. 53. 334. v. Not. 3. Quando. Examen testium in causa criminali non à solo Papa, sed etiam ab inferioribus judiciis potest committi aliis: non autem in civilibus. 320. ℣. Quæritur. 2.

Testium reproductio. 311. v. In. 316. v. Eas. 323. v. Apertum. 324. c. 49. 325. v. Vera. 326. v. Not. 3.

Testium auctoritas. 317. v. Eorum. & seqq. Imperfectus testis per alterum excellentis fidei suppletur: non autem omnino inhabilis. 310. v. Nota denique.

Testimonium unius testis omni exceptione maioris cum aliis indiciis, seu præsumptionibus vehementibus efficere potest probationem plenam, saltem in civilibus. 310. v. Not. 3. Iudicis solius auctoritas quantacunque non valet contra duos testes, exceptâ Sede Apostolicâ. 316. c. 28. An, & quando testes præferantur instrumento. 300. c. 5.

Testium fides in deponendo vacillat septem ex capitibus. 302. v. Plures. In depositione testium attendi debet ad verisimiliora. 317. v. Esse. Ex persona producente multum præsumi potest de testium integritate, aut corruptela. 317. v. Not. 2.

Testes singulares regulariter non probant. 69. v. Pro. Auditus alienus non sufficit ad testimonium propriè dictum. 316. v. Testimonio. & seq. Plus creditur duobus testibus affirmantibus, quàm centum negantibus. 322. v. Not. 3.

Testes probantes bonam famam, præferuntur probantib⁹ malam. 806. v. 5. Ceteris paribus creditur deponentibus de bonitate alterius, propter præsumptionem juris. 347. v. Nota 3. Alleganti propriam turpitudinem non est credendum. 309. v. Not. 2. 719. v. Cuius. Si testes varient, quod eorum testimonium prævaleat alteri? 309. v. Cum perjuri. 320. v. Super.

Testis vacillantis, & variantis pœna. 931. v. Placet.

Testes corrupti, & falsi. 309. v. Not. 2.

Testium numerus in præjudicium alterius quantus tam de jure, quàm de consuetudine? 310. v. Nec. & seq. 314. v. Quia. 606. v. Nota 2. 719. v. Cuius. Quanti valoris testis unus cum aliis adminiculis? 303. v. Publica. 310. Not. 2. In. 316. v. Quæres. 338. Not. 2. Principalis persona dicens veritatem de re sibi notâ, habenda est pro teste in omni negotio. 307. v. Principalis. Limitationes. Ibid. In Iure Civili quædam causæ plures, quàm duos testes requirunt. 314. v. Quæ. Quot requirantur testes ad separandos coniuges propter impedimentum consanguinitatis? 307. v. Quoties. & v. Duplici. Quot, si membra alicuius communitatis in causis illius testimonium ferant? Ibid. v. In causis. & seq. Quot ad reprobandum instrumentum tam privatum, quàm publicum? 338. §. v. Not. 2. & seqq. Quot ad Cardinalem condemnandũ? 314. v. Quæ. Plures imperfecti testes, v. g. 4. 5. 6. 7. 10. faciunt plenam fidem non tantùm in Civilibus, sed quandoque etiam in Criminalibus. In Crimine tamen Magiæ cautissimè procedendum. 310. v. Nota denique. Ceteris paribus numerus maior testium prævalet minori. 317. v. Eorum. Effrænata testium multitudo est coercenda. 319. v. Cum inter. v. In causa.

Testium contradictoria jurantiũ conciliatio. 311. v. Cum. & seq.

Testium renunciatio. Ibid. v. Si. & 313. v. Cùm in. & seq.

Testium publicatio. 300. §. Quia. 304. §. Adhuc. 311. §. In. 312. §. Testimonium. 315. § Post. §. Canonicè. 316. §. Eas. num. 4. 317. §. Post. 320. §. Pontifex. 321. §. Posse. 324. §. Cùm in. 327. §. Testibus. 719. §. Cuius. §. Not. 2.

Testes Synodales, seu publici, quinam sint? & quod eorum officium? 330. §. Nuncupatos. §. Not. 2. 3. 4. 5.

Testimonium à quo, & quale habere debeant Clerici peregrini, ut ab omnibus Episcopis admittantur? 129. §. Quicunque. Canonici in studiis versantes, debent testimonium Capitulo exhibere. 464. v. Debent. In judicio non testimoniis, sed testibus judicandum est. 454. c. 8.

Teutonici. 632. v. Not. 3.

Textus Iuris quod non cãtat, neq; nos cantare debem⁹. 592. v. 1.

Theologia Lectores. 837. c. 4. & v. Confirmatur. 838. c. 5. & v. Iubet. Invectiva in eos Theologos, qui dicunt, Ecclesiam posse regi per solam Theologiam. 769. v. Not. 3. Vigore.

Thesaurus inventus numeratur inter pretiosa mobilia, quæ proinde alienari non possunt. 560. v. De.

S. Thomæ Cantuariensis occisores. 851. v. Rescribit.

Thorus. Vide. *Divortium quoad Thorum.*

Timor servilis in executione præcepti. 979. Reg. 8.

Titulus Ordinandorum requiritur nunc tantùm ad Ordines sacros, sive majores. 467. c. 2. & v. Concordat. 502. c. 37. Non licet Episcopo aliquem ordinare, nec Patrono præsentare sine titulo sustentationis. 467. c. 2. & 4. 833. v. Severè. Si quem ordinavit sine titulo, debet eum ipse Episcopus alere, nisi de suo possit vivere. Ibid. Onus hoc transit ad successorem, & Sede vacante ad Capitulum. 467. v. Concordat. Ad idem tenetur, qui dat dimissorias. Ibid. *Si alienus Episcopus quempiam ita ordinet ex generali facultate*, debet ipse ordinatum alere: si verò ex speciali commissione, debet committens. 502. c. 37.

Titulus patrimonij quid? 472. v. De. Circa hunc magna cautela adhibenda. 467. v. Concordat. Sufficit quidem Titulus Patrimonij sine beneficio, sed exiguntur bona immobilia, & redditus certi. 472. v. De. & seq. Verius est, talia bona non posse alienari sine consensu Episcopi, donec Ordinatus beneficium acquirat. Imò alienationem esse ipso jure nullam. 473. v. Not. 2.

Titulus mensæ sufficit ad ordinationem etiam absque Patrimonio, & beneficio. Ibid. v. Not. 3.

Titulum mensæ simoniacè impetrans suspenditur à susceptis Ordinibus, & ad ulteriores redditur inhabilis. 831. c. 37.

Titulus solius artis, vel industriæ non sufficit. 473. v. Not. 2.

Titulus etiam coloratus sufficit triennali possessori beneficij: & quid ille sit? 523. Reg. 36. & v. Not. 6. Si plures tituli concurrant, non prioritas, sed valor eorum attendendus est. 671. c. 10. & v. Not. 2. De titulo ad præscriptionem requisito. Vide. *Præscriptionis tertia conditio.*

Tolerantia Papæ, quando habenda pro dispensatione? 122. ℣. Notat. 771. v. Dissimulare. & seq. Ius potest dupliciter aliquid tolerare. 714. v. Possit. Cur Ecclesia toleret ritus Iudæorum? 841. v. Et. v. In.

Tonsura Clericorum. 450. c. 13. & v. Not. 2. 458. c. 7. & v. Apparet. 459. c. unico.

Tornamenta temeritati, & periculo cædium obnoxia severè à SS. Canonibus prohibita. 863. v. Vulgo. & seq.

Tortura non sit initium causæ examinandæ. 979. Reg. 6. Fama sola sine aliis adminiculis regulariter non sufficit ad torturam. 806. ℣. Not. 3.

Traditiones Ecclesiasticæ. 42. ℣. Not. 7.

Transactio. 190. v. Transactio. v. Vires. & v. Cùm. 106. v. Quare. De beneficiis Eccles. de jurisdictione spirituali, & Iure Patronatûs non potest fieri transactio: potest tamen fieri compositio. 191. v. Nota hinc. v. Consultus. & seq. 192. v. Quando. & seqq.

Digitized by Google

Transactio perpetua est species quædam alienationis. 616. §. Talis.
Transitus Abbatum sine licentia Papæ, vel Legati à latere, reprobatur. 47. §. Consuetudinem. 98. §. Si Abbas.
Transitus Clericorum beneficiatorum ad statum secularem prohibitus. 847. §. Not. 4. Beneficiatis non licet Ecclesias suo Episcopo subjectas intrare, retinere, vel dimittere, sine eius consensu. 107. c. 4. Discedentes ab Ecclesiis suis, quomodo recuperent bona sua, quæ illis dederunt? 457. §. Not. 2.
Transitus conjugatorum ad ordinem religiosum. 644. c. 12. 636. §. Post. & seq. Per professionem dissolvitur matrimonium ratum nondum consummatum. 644. § Post. & seq. Ratio. Ibid. Remanenti in seculo conjugi, si continentiam servare nolit, licitum est transire ad secundas nuptias. Ibid. c. 2. 650. c. 14. Varij casus conjugatorum ad religionem transeuntium, & in ea profitentium cum, vel absque licentia suæ compartis. 642. c. 4. 643. v. Not. 3. Quæ. 644. §. Not. 5. & §. Promisit. 646. §. Not. 2. 648. c. 8. 649. §. Ad. & §. Cum. 650. c. 13. 651. c. 18. §. Non. §. Probat. 652 §. Casus.
Transitus Novitiorum ad alium Ordinem, vel ad seculum. 635. c. 9. 638. c. 20. & §. Nota. 639. c. 23. 640. v. Mandat. Discedentibus restituenda sunt sua. 457. v. De.
Transitus Episcoporum ad religionem, vel ab uno Episcopatu ad alium. 637. c. 18. 460. v. Non. & seq. 108. c. 11.
Transitus Religiosorum. 633. c. 5. 745. v. Not 3. A quibus, ad quos, quibus ex causis, quâ intentione, & cuius cum licentia fieri possit? 457. v. De. 633. v. Not. 2. 3. 4 v. Sed. v. 2. Vt. 634. v. 3. Conditio. v. Not. 5. 6. v. Not. denique. 636. v. Not. 637. c. 18. 641. v. Declarat. 642. v. Qua.
Transiens ab ordine mendicante ad non mendicantem fit incapax beneficiorum secularium, & curatorum, etiamsi Canonicus Regularis fiat. 634. v. Nota denique. Mendicantes transeuntes ad Ordinem non-mendicantium, non habeant vocem in Capitulo, nec assumantur ad ullam administrationem, officium Regiminis, vel curam animarum, etiam ut Vicarij tantùm. 641. v. Statuit. & seq.
Translatio bonorum continetur nomine alienationis. 554. ℣. Not. 3.
Translatio Ecclesiarum, vel Monasteriorum. 695. v. Collige. 659. c. 5. Possunt in Ecclesiam Regularem induci alij Regulares, nisi ex suo ordine possit reformari. 710. c. 7. In translatione utrâque, qui adhuc vivunt, non tenentur mutare statum, sed debetur illis sustentatio, sicut antè. 695. v. Collige.
Translatio Episcoporũ. 106. c. 1. 2. & 3. 164. v. Not. 3. Quod.
Translatio librorum in aliam linguam. 967. c. 8.
Translatio Religiosi Beneficiati ad monasterium, cui beneficiũ id est connexum. 529. Reg. 60.
Transsubstantiatio vox in Concil. Lateran. IV. Anno 1215. primùm usurpata, & approbata est. 1. v. Transsubstantiationis.
Treuga quid? 842. v. Ex his. 185. v. Treuga. In jure vocatur aliquando Fœdus, aliquando induciæ. 185. v. Treuga.
Tributum non omne est signum plenæ subjectionis; omne tamen arguit aliquam subjectioné secundùm quid. 678. v. Non.
Tributum Anglicum Ecclesiæ Romanæ debitum, quâ moderatione colligendum. 682. v. Glossa. Vide etiam: *Immunitas personalis à Tributo.*
Turbam faciunt plures, quàm decem, aut quindecim. 19. v. In.
Turonensis Moneta. 838. v. Textus. & seq. Horum duodecim valent unum florenum auri boni, puri, & ponderis Florentini. 687. v. Præscribit.
Turres Ecclesiæ gaudent privilegio Asyli. 700 v. Not. 5.
Tutores possunt impuberes pupillos etiã in infantia monasteriis offerre, Religionis, aut educationis gratiâ: non tamen invitos. 630 v. Sine. v. Not 5.
Tutor potest donare modica, etiam sine consensu pupilli. 584. v. Videtur. Mater vidua, si tutrix sit filiorum suorum, & transeat ad secundas nuptias, desinit esse tutrix. 433. v. Cùm Domina.

V.

VADIVM, & Vadimonium quid? 576. v. In.
Vagus sortitur forum ubique. 244. v. Vagis. Mulieres non tenentur sequi viros vagos, nisi tempore contracti matrimonij jam fuerint tales. 716 v. Not. 4. De Religiosis vagabundis, Vide. *Religiosi vagabundi.*
Valentinianus Imperator submittit se Episcopo Mediolanensi. 127. v. Valentinianus.
Variatio in electionibus post publicationem scrutinij, non admittitur. In postulatione verò admittitur, modò nondum sit præsentata Superiori. 57. v. Atque. Patrono laico permittitur variatio circa præsentatum 666. v. Intra. v. Ex. 672. v. Postmodum. & seq. 675. v. Etiam. 676 v. Collige. Patrono Ecclesiastico non permittitur, sed datur longius tempus ad præsentandum. Ibid.
Vasa aurea, & argentea &c. numerantur inter pretiosa mobilia. 560. v. De.
Vasa Ecclesiarum debent teneri munda. 692. v. Cap. 1. Iubet.
Vasallus. Vide. *Feudum.* & *Iuramentum Vasallorum.*
Vbertas dicitur, quando sterilitas compensatur, deductis expensis. 570. v Nisi. An propter ubertatem gratuitam possit locator augere pensionem conductoris? Ibid.
Vectigalia, Pedagia, Gabellas collectas imponendi potestatem habent soli summi Principes, qui non recognoscunt Superiorem. 621. v. Potestatem.
Velum conversionis quid? & cur dicatur sacrum? 632. v. Si. Est præcipua tessera Monialium. Ibid.
Venatio. Vide: *Clericus Venator.*
Venditio. 565. v. Non. Substantia eius est in re, & pretio, quod conciliat consensus. Ibid. Et 670. v. Ratio. Pretium debet consistere in pecunia numerata, & determinata, alias erit alius contractus. 565. v Non. Iustum pretium rei censetur, sicut in foro venditur. 565. v. Not. 2. Rem. In necessariis ad vitam hominis potest Superior statuere justum pretium; non item in aliis. Ibid. v. Vt. Quid si interveniat deceptio pretij supra, vel infra dimidium? 566. v. Minus. 567. v. Huius.
Nemo potest cogi ad vendendas res suas extra casum necessitatis, si abundet rebus necessariis. 565. v. Not. 2. Si. Qui prohibent, ne Clericis quidquam vendatur, aut ab eis ematur, eo ipso excommunicantur. 708. ℣. Dominos. Transeuntibus, peregrinis, hospitibus, non vendenda cariùs victualia, quàm in mercato, seu foro. 565. ℣. Presbyteri. v. Not. 2. Rem. Mancipia Ecclesiastica fugitiva possunt vendi, non autem alia. 572. ℣. Placet.
Venditio juris patronatûs sine universitate rerum est irrita. 670. v. Mandat.
Venditio Bonorum Ecclesiasticorum immobilium, vel pretiosorum mobilium, prohibetur, & annullatur; nisi in certis casibus. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 559. ℣. Prohibet. 557. ℣. Volentes. 560. v. De. 566. c. 3. 392. vers. Non.
Vendens malâ fide bonum Ecclesiasticum, amittit pretium: consuetudo contraria habetur pro irrationabili. 556. ℣. Præter.
Venditio fructuum, aut redditum Ecclesiasticorum ad modicum tempus (id est triennium) non prohibetur. 558. v. Perpetuo. Exemplum venditionis palliatæ, quæ re ipsâ oppigneratio fuit. 578. ℣. Ex.
Veneno hominem extinguere peius est, quàm occidere gladio. 701. v. 3.
Verba 965. v. Non. Cui non conveniunt verba legis, nec etiã convenit dispositio. 30. v. Non de. Sermo rei est subiectus, non res sermoni. 967. c 6
Vocabula accipiunt interpretationem suam ex subiecta materia. 971. ℣. Capitulum. Item iuxta communem loquendi modum. 717. v. Ad. Intentionem loquentis. 967. v. In. Et mentem disponentis. 419 v. Not. 1.
Verba Legum, & Canonum accipienda sunt cum effectu, ne fiat frustranea. 462. v. Nota.
Verbera. Vide; *Pœnam verberum.*
Vercellensium appellatio ad Episcopum, vel Papam. 236. c. 10.
Veritas ut indagetur in judicio, necessaria est cognitio causæ. 112. ℣. 111. Consuetudo irrationabilis nunquam præiudicat veritati, aut legi. 398. c. 8. In quibus casibus veritatem celare sit peccatum mortale. 325. v. Ne. & seq. Vide etiam: *Iuramentum de veritate dicenda.*
Vestes Pontificum in publico, & in Ecclesiis. 450. c. 15.
Vestes rubeæ, & virides prohibentur Clericis. Item vanitas vestium, & nimia brevitas Epithogij. Decentes autem imperantur. Ibid. & 451. c. 2.
Vestimenta Ecclesiarum munda teneantur. 692. v Cap. 1. Iubet.
Vestes pretiosæ necdum detritæ, aut obsoletæ numerantur inter pretiosa mobilia. 560. v. De. Detrita autem sine licentia alienari possunt. Ibid. Pannus non sacer appositus, seu insertus vesti sacræ, probabiliter fit sacer. 689. v. Oleum.

Vetustas dat auctoritatem, etiam ... obstet fama, aut publica persuasi ... 7. 380. v. Nisi.

Viaticum solvendum à condemnati ... Legatis, & Nunciis debentur ... Ecclesiis, ad quas ut Legati ... 685. v. Not. Quod. Vide: ... debetur Episcopis, nisi visitent ... probetur m... contrarium. 62... pensas. 185. No... cus, & Viaticum ... etiamsi non visi...

Viaticum sacrum etiam tempore i... gatur. 938. v. Tempore. ... Non su... moribundis non ...

Vicarius in communi. Quilibet P... Vicarium. 437. v. Ab. Quat... potest sibi constitue... riuntur in Iure Canonico. 136. ... era Vicariorum repe... quoque possunt, qui vices Ca... rum agunt: sed hi sunt ... Iuri Canonico incogniti. 136. v. ... Not. 1. His annumerar...

Vicarius Parochi tam perpetuus, ... temporalis intelligitur nomine Curati. 136. v. Not. 1. ... v. Nota denique. Est Parochus actu, sed non habitu. ... eius beneficiatus, & ob- stringitur legibus Parochi. 26. v. ... ctuo. Institutio Vica- rij in Ecclesiis Regularibus. 469. ... icarius. 476. c. 31.

Vicariis Parochiæ de congrua sust... entatione providendum 469. v. Mandat. 470. v. Congruam. ... c. 1. 676 vers. Ut. Notabilia quædam Vicariis ... ariarum perpetuis, quoad eorum officium, potestatem, ... ionem, fidelitatem, & iu- ramentum. 137. v. Nota denique. ... 142. v. Videtur. ... Si persona. 138. vers. Mandat. v. Videtur. 896. v. Si. & seq. ... de. 476. Concil. Trid. 536. v. Qui.

Vicarius temporalis constituendus à Parocho ægroto, vel pro- fecturo, cum licentia Episcopi. extra Parochiam. 137. v. Not. 4. Parochis illiteratis, & imperitis, sed honestæ vitæ dandus Coadiutor, vel Vicarius, non obstante appellatione. 533. v. Adde.

Vicarii temporales Episcoporum habent iurisdictionem tantum delegatam. 143. v. Not. 3.

Vicarius alicuius Officialis excommunicati, non est excommu- nicatus, nisi participet in crimine. Acta tamen post excom- municationem nihil valent, si ab Officiali solo iurisdictionem accepit. 128. v. Si.

Vicarius Pontificis. 136. v. Præterea.

Vicarius Generalis Episcopi est verè Ordinarius, & comprehen- ditur sub nomine Ordinarij. 740. v. Illius. 141. v. Not. 6. 138. c. 5. In Rescriptis, more Curiæ Romanæ, vocatur Officialis. 141. v. Not. 5. Quandoque vocatur Missus Dominicus. 630. v. Tonsuratur. & v. Not. 4. Quandoque Vice-Domi- nus. 228. v. Examinata. Episcopus tenetur Vicarium Gene- ralem peritum, & idoneum instituere. 191. vers. Not. 7. In causis à Papa ipsi commissis non potest Episcopus aliquid i- psi imperare. Ibid. v. Not. 5. Summa officii, & potestatis Vi- carij generalis. 140. v. Potestatem. & seqq. 141. vers. Not. 6. & 7. Non potest petere subsidium charitativum sine specia- li mandato Episcopi. 680. v. Not. 5. Non potest dare literas dimissoriales, nisi habeat speciale mandatum, & Episcopus in remotis agat. 130. v. Not. 3. A Vicario generali non potest appellari ad Episcopum, quia non est diversum tribunal. 406. v. Laicus. Exceptio. 140. v. Potestatem. Mortuo Episco- po, Vicarium confirmare, vel alium eo mortuo constituere debet Capitulum. 141. v. Not. 7.

Vicarius Chori. 136. v. Inter. 466. v. Assistat.

Vicarius Imperij. 136. v. Vacante.

Vice-Cancellarius S. R. E. 514. v. De. 532. Reg. 72. Est su- premus Iudex post Papam quoad expeditionem iuridicam Bullarum. Ibid. Regit Cancellariam iuxta eius Regulas. Ibid.

Vice-Comitis officium prohibetur Sacerdotibus sub Anathema- te. 710. v. Cum Clericis.

Vice-Dominus quandoque sumitur pro Vicario generali Episco- pi. 228. vers. Examinata. Quandoque pro Patrono Ecclesiæ. 672. v. Quia.

Vicinia quid? 501. v. Ultra. In certis materiis, (v. g. Benefi- ciorum reservatorum) determinatur ad duas Dietas legales, hoc est, ad 40. milliaria Italica. Ibid.

Victualium nomine intelliguntur distributiones quotidianæ. 463. v. De.

Victus Victori semper condemnandus est in expensas, præsertim si calumnietur: quod tunc etiam videtur facere, quando in- tentio adversarij fundata apparet. 183. v. Videtur.

Viduas favere debet Ecclesia; non tamen contra iustitiam. 792.

Digitized by Google

Vitio Injuriatum. 890. v. Ad.

Vncia duodecima pars Assis, seu Libræ. 595. v. In.

Vnctiones variæ sacræ in Ecclesia consuetæ. 115. v. De. Vide: *Extrema Vnctio.*

Vnigenitus propriè est, qui non habet alium fratrem, vel, si habuit, mox decessit. 966. c. 3.

Vnimanus non potest ordinari. 124. v. Quidam.

Vniversitas rerum vocatur collectio aliqua constans pluribus corporibus, & juribus. 667. v. Not. 2. Talis universitas est hæreditas: imò etiam collectio omnium bonorum alicuius: licet alij id negent. Ibid. Cum universitate rerum transeunt actiones, jura, servitutes, onera, & jus patronatûs in emptorem locatarium &c. Ibid. Præsentati ab Vniversitatibus studiorum ad beneficia (non ad Ordines) non examinantur, nisi ad curata præsententur. 666. v. Firma. Vide etiam: *Academia.*

Vocatio vocandorum ad Iudicem. 229. c. 19.

Votum quandoque sumitur pro nuptiis. 644. c. 2. Quandoque pro suffragio. 90. v. In. v. Vota. v. Nota 2. Prout hic sumitur, est promissio DEO facta. 186. v. Not. 3. Ad votum non sufficit deliberatio, & propositum, ut veteres Canonistæ putârunt, sed requiritur insuper promissio prædicta. 653. v. Probat.

Votorum alia sunt simplicia, alia solennia. 640. c. 5. 656. v. Voti. 750. v. Not. 2. Aliqua reservantur Summo Pontifici, alia non. 655. v. Not. 3.

Vota impuberum. 653. v. Collige.

Votum simplex castitatis respectu Dei, & secundùm se æquè obligat, ac solenne. Non autem respectu Ecclesiæ. 751. c. 6.

Votum castitatis simplex respectu solennis habet se instar sponsalium ad matrimonium. 640. v. Ratio. Dissolvit sponsalia, etiamsi unus tantùm ex sponsis voveat. 750. v. Cui. & seqq. 717. Not. 3. Impedit matrimonium contrahendum: sed non dirimit jam contractum. 656 c. unico. 750. v. Quomodo. & seqq. v. Cui. & seqq. 751. c. 6.

Vovens in matrimonio tenetur à debito petendo abstinere. 644. v. Promisit. 751. v. Not. 2. Tenetur tamē reddere, etiamsi eum consensu alterius coniugis fecerit. 649. 2. Not 2.

Votum suscipiendi sacros Ordines dissolvit sponsalia, sicut votum castitatis. 751. v. Not. 2.

Vota Scholasticorum Societatis IESV. 647. v. Not. 6.

Votum suscipientium sacros Ordines. 458. v. Orientalis. Dissolvit sponsalia. Impedit, & dirimit matrimonium. 717. vers. Not. 3. 750. v. Quomodo. v. Not. 2.

Votum hoc factum in matrimonio invitâ uxore irritum est, quatenus solenne, inducit tamen rationem simplicis. 645. vers. Not. 4. Vide etiam: *Imped. dirimens voti solennis &c.*

Vota Religiosorum profitentium. Olim omnia fuerunt simplicia; nihilominus tamen habuerunt vim dirimendi matrimonium ratum. 647. v. Not. 6. Omnia vota in seculo facta etiam perpetua extinguuntur per professionem. 653. v. Qui. & seq. Nominatim derogat voto simplici priori alterius Religionis, etiam arctioris intrandæ: vovens tamen dignus est pœnitentiâ. 640. v. Qui. & seq.

Votum Hierosolymitanum vocatur etiam transmarinum. 655. v. Not 3. Potest fieri primò, in subsidium terræ sanctæ. Secundò, solius pietatis, aut pœnitentiæ causâ. Ibid. v. Nisi. Vtrumque reservatum fuit etiam jure antiquo Summo Pontifici. Ibid. v. Not. 2. & 3. Hoc votum possunt facere mariti sine licentia uxorum. 654. c. 9. n. 5. Debiles, & inopes ordinariè magis obsunt, quàm prosunt, nisi sint nobiles, qui consilio adesse possint, & personæ defectum per alios supplere. Ibid. c. 8. n. 1. & c. 9. n. 3. Quinam Clerici admittendi sint, qui non? Ibid. c. 9. n. 6. Qualis huius voti commutatio? 654. c. 8. n. 3. & v. Not. 1.

Votum castitatis perpetuæ, est magni momēti, quia perpetuum, ideoque non immeritò reservatur Summo Pontifici. 665. v. Not. 3.

Votum Religionis ingrediendæ est simplex, non solenne. 750. §. Quomodo. Reservatum est summo Pontifici, 655. v. Not. 3. Dissolvit sponsalia. 717. v. Not. 3. Impedit matrimonium, sed non dirimit. 750. v. Quomodo. An impleatur per ingressum Religionis militaris? 646. v. Neque. Vovens Religionem, si eligatur in Episcopum, non potest acceptare Episcopatum, sed debet prius implere votum 655. c. 10.

Votum Compostellanum ad S. Iacobum. Ab hoc voto Episcopi olim poterant absolvere, sed nunc est reservatum summo Pontifici. 655. v. Not. 3.

Votum Romanum ad limina Apostolorum. Etiam ab hoc voto, antequam reservaretur per consuetudinem summo Pontifici, poterant absolvere Episcopi. 655. v. Not. 3.

Votorum obligatio est juris Divini, & naturalis, & non tantùm Ecclesiastici, sicut eorum solennitas. 656. v. Not. 2. Nullum propositum quantumvis firmum, inducit voti obligationem, nisi accedat promissio DEO facta. 653. v. Probat. Nullum est votum in amentia factum. 636. v. Extra.

Vota impuberum licet valida sint; si tamen pater, vel tutor ea casset, tollitur obligatio, etiam in foro interno 735. v. Poterit. Cessante voti causâ finali, verius est, cessare eius obligationem. 654. v. Not. 2.

Votum vi, vel gravi metu extortum, nullum est, & ad nihil obligat. 650. v. Not. 2.

Votorum verba dubia interpretanda juxta communem patriæ usum. 683. v. Colligitur. 1. cum.

Vota benignè exigenda quoad quantitatem, & mensuram, si hæc dubia sit. Ibid. c. 18.

Votorum executio. 683. v. Colligitur. 1. cum. Papa potest concedere, & jubere votorum dilationem sine periculo voventis 653. c. 5.

Votum Hierosolymitanum olim poterant Prælati facere, & exequi inconsulto Pontifice: nunc autem opus est eius licentiâ. 656. §. Olim. Si Voti huius impedimentum temporale sit, differatur iter in aliud tempus. Si verò perpetuum, redemptio Voti injungatur voventi. 654. c. 8. n. 2.

Votorum cōmutatio à Papa. 654. v. Cùm Papa. Episcopi etiam habent potestatem ordinariam Vota commutandi in sua Diœcesi, 652. v. Not. 2. Prælati, & Superiores Religionum, maximè exemptarum possunt commutare Vota suorum Religiosorum ex privilegio. Ibid. Quilibet potest commutare Votum in rem manifestè meliorem, sine auctoritate Superioris, non autem in æquè bonam, aut dubiam, vel rei præceptæ in non præceptam. 653. v. An. 655. v. Difficultatem. Quando cessat obligatio Voti, commutatio non est necessaria. Fieri tamen potest ad cautelam, vel ædificationem. Ibid. v. Not. 2.

Votorum dispensatio à Papa. 742. v. Not. 2. Vtrum. 654. v. Cùm Papa. Archiepiscopus ante acceptum pallium non potest dispensare, etiam in Votis suæ Diœcesis, nisi sit confirmatus. 652. v. Not. 2. & 3. Non potest dispensare in Votis cum subditis suffraganeorum suorum, potest autem cum suffraganeis ipsis. Ibid. v. Not. 3. Episcopus nondum consecratus non potest in Votis subditorum dispensare, nisi sit confirmatus à Papa. Ibid. & v. Not. 2. Sede Episcopali vacante potest dispensare Capitulum in omnibus Votis, in quibus dispensat Episcopus. 652. v. Not. 2 Dispensationi frequenter miscetur commutatio. 652. v. Not. 2. 653. v. Collige. Executio absolutionis à Voto Hierosolymitano ad eos solùm spectat, qui à Sede Apostolica speciale mandatum acceperunt. 654. c. 9. n. 1. & v. Not. 2.

Votorum redemptio. 652. tit. 34. & 654. c. 8. n. 2. Vide etiam: *Votorum commutatio, & executio.*

Vocem in duorum Monasteriorum Capitulis habere nemo potest, nisi fortè unum dependeat ab altero. 86. v. Omissis. Abbas, & Conventus simul non possunt Monasterio suo talem servitutem imponere, ut extranei perinde habeant vocem in Capitulo, sicut, qui sunt de gremio, sine consensu Episcopi, vel Papæ, si sit exemptum Ibid. v. Resp. 2. De voce in Capitulis Cathedralibus &c. Vide. *Suffragium.*

Vsura in communi. 871. v. Not. 2. & 3. Proxima est furto, & rapinæ: imò rapinæ species. Ibid. v. Not. 2. Iniquitas eius fundatur in natura mutui legitimi. 872. v. Not. 4. Statuta usuraria non facienda sub excommunicatione, nec servanda, sed tollenda intra tres menses. 881. v. Statuit. Affirmans pertinaciter, usuras exercere non esse peccatum, velut hæreticus est puniendus. Ibid. De juramento solvendi usuras. Vide. *Iuramentum solvendi usuras.*

Vsura divisiones Primò, in mentalem, conventionalem, & realem. 871. v. Not. 3. 871. v. Not. 6. Secundò, in compensatorias, punitorias, & lucratorias. 872. v. Not. 6.

Vsura mentalis. 871. v. Not. 3. 872. v. Not. 5. 876. v. Non. & v. Consultus. 877. v. Not. 3. 878. v. Not. 6.

Vsura conventionalis. 871. v. Not. 3. ad finem. 872. v. Not. 6.

Vsura realis. 871. v. Not. 3. 872. v. Not 6.

Vsura compensatoria etiam jure canonico permissa 872. v. Not. 6. 880. v. Not. 2.

Usuræ punitoria. 872. ℣. Not. 6. … c.6. 880.
Usuræ lucratoria penitus illicita, & … ensabilis. 872.
& 7. 173. ℣. Not. 8. & v. Nota … ure. 174. c. 4.
mittitur etiam hæc usura, si qu… sus pignoris no…
putet in sortem, aut accipit ul… rtem. 873. c. 1.
876. c. 8. Excipiuntur pr… Feuda, si domino d…
dentur in pignus. 876. c. 8. … v. Pro. Secunde…
gnora, quæ socer dat genero … ote numeranda. Ib…
879. v. Ad.
Usurarum restitutio. 874. v. His. … 2.3. & 4. 876. v. C…
fultus. & seq. 877. v. Not. 3.
Usurarius habet obligationem per… em solvendi usuras 87…
℣. Possessiones. Iudæi per… pes compellendi sunt…
restituendas Christianis usuras … præterea nullum cum ill…
commercium habendum, sub … excomm. 880. c. 18.
Omnia bona usurarij restitut… jacent: non tamen sunt…
aliis obligata titulo hypothec… 5. v. Possessiones. Bona
ex usuris comparata debent … & pretium restitui, nisi
jam pervenerint ad aliquem … & quidem titulo onero-
so, non lucrativo tantùm. Ibid. … 4. c. 5. Ad restitutionem
usurarum tenentur etiam filij, … hæredes. 875. v. Posses-
siones. 876. c. 10. 879. c. … legatarij usurariorum,
in defectum hæredis. 876. ℣. … Quis, & cui, præterea
restituere teneatur usuras? … 875. ℣. Not. 5. 6 7.
878. c. 13. Si facultates … appetant, paupertas excu-
sat à restitutione. 874. c. 5. … ℣. Not. 7.
Usurariorum pœnæ sunt mixti fori … 878. v. Ex.
stens usuris incurrit periculum … Clericus insi-
873. c. 1. Aliæ Clericorum … lesiastici officij amittendi.
567. ℣. Canon. 873. c. … ariorum pœnæ. 448. c. 2.
879. c. 14. 15. & 17. 881. … 875. c. 7. 878. c. 11.
pleræque intelligendæ tantùm … unico. & c. 1. Quæ tamen
non de occultis. 879. c. 15. … sunt de usurariis manifestis,
riorum, alij sunt de facto, alij de … Manifestorum autem usura-
879. ℣. Apparet. Manifestus … jure manifesti. 874. v. Pœna.
fessus est in judicio, vel de ea … jure est, qui usuram con-
Iudicis. 874. v. Pœna. Sed … condemnatus per sententiam
sunt in usu, vel usura à Christianis … pœnæ prædictæ, vel non omnes
Pœnis politicis usurariorum … rariùs exercetur. 881. v. Hæ.
rarij sint. Ibid. v. Not. 4. … subiacent etiam Iudæi, si usu-
Usurarum moderatarum permissio à Principibus. 880. c. 18. An
Princeps licitè possit cogere subditos ad promissas usuras sol-
vendas? Ibid. v. Not. 2. Quosdam.

XE… b… ce…
Xeno… me… No… poss… ne. 8…

ZELUS vi… ritatis p… satio sui … potest ess… dem execu…

CLAUSULA FIN…

Indicis hujus usu patebunt longè plures, & notabiliores, quàm prim…
Operis doctrinæ sparsim traditæ; præsertim eæ, quæ hodiernam…
Germaniæ, & Regulas Cancellariæ Apostolicæ, concernunt. N…
rata typographica, quæ intervenerunt, si, præter hic omissa fac…
priùs annotata, notentur etiam paucula sequentia:

Pag. 3. §. In Rubricam. Dele illud: *De variis autem legum, sive constitutionum speciebus dictum in proœmio.*
Pag. 109. §. Quod dicitur. *Lege*: celebrata sub Ioanne VIII.
Pag. 14. §. Quòd Iudæis, v. 10. *lege*: excludens.
Pag. 147. §. Nota quòd. *lege*: etiam re non integrâ.
Pag. 148. §. Mandatum, v. 5. *lege*: ordinariæ.
Pag. 236. §. Fallit 7. *lege*: suâ interesse, ut compareat;

Pag. 459. §. Clerici …
Pag. 575. §. Not. 1. v…
Pag. 582. §. Colligitu…
Pag. 658. §. Statuit. le…
Pag. 898. §. Publicum…
Et: Nota, p…
Pag. 900. §. Gregorius …

Laus DEO, DEIparæque semp…

Digitized by Google

Digitized by Google

INTERVENERVNT
MENDA SIC EMENDANDA.

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
3.	§. Quod regulariter.	7.	intereſt, puniri.	intereſt irritari quandoque prætérita vel bona fide, vel ex cauſa inculpabiliter geſta.
11.	Vbi nota.	2.	ſi in juramentis.	ſicut in juramentis.
16.	Proſequi.	3.	tenetur proſequi.	non tenetur.
	Excuſari.	1.	potuiſſe & voluiſſe.	& noluiſſe.
22.	Notant. 1.	11.	ſine cognitione.	ſive cognitione.
43.	Conſuetudo.	1.	vt in cauſis.	vt, quòd in cauſis.
45.	Nota 2.	9.	conſuetudinis rationabilis.	conſuetudines rationabiles.
66.	Quando.	8.	approbatio.	appellatio.
68.	Et ſilentium.	14.	electio digni.	electio indigni.
72.	Cùm Morinenſes Canonici.	20.	confirmaretur.	caſſaretur.
80.	Mihi verò.	7.	decretum.	ſecretum.
82.	Nota 4.	2.	ab aliis.	ab illis.
84.	Sancit.	1.	ut electio	ut electionis.
86.	Reſp. 2.	3.	proinde	perinde.
92.	Nota.	2.	reprobavit.	approbavit.
103.	In fictione.	12.	minor.	major.
108.	Fiſi actionem.	4.	deſinit	deficit.
111.	Mandat.	2.	Archidiaconum	Archidiaconatum.
127.	Apparet.	2.	contrahi interveniente	contrahi, niſi interueniente.
129.	Nota denique	2.4	Prioritatibus.	Prioratibus.
133.	Officium.	6.	recipiunt.	recipiat.
140.	Not. 8.	5.	promotioné ſive diſpenſationem	privationem ſive depoſitionem.
	Poteſtatem	10.	per ſe	pro ſe.
142.	Quæ de	8.	ſimilium, illarumque	ſimilium amittendis, illarumque.
151.	Si delegatus.	8.	conſuetudinem	conſtitutionem.
153.	Cùm Pontifex	3.	ex certâ ſententiâ	ex certâ ſcientiâ.
157.	Induſtriam	2.	electæ	electa.
163.	Licet	2.	cauſas epiſcopatibus.	cauſas de Epiſcopatibus.
167.	Declarat	2.	ſede Apoſtol.	ſedis Apoſtol.
		6.	juribus vacuari.	viribus vacuari.
171.	Compellere	7.	compoſitionem.	compulſionem.
179.	Litis.	9.	hunc.	tunc.
180.	Clericum	13.	& curati.	ſive curati.
183.	Mandat	11.	ſi ſuccurrerint.	ſi ſuccubuerint.
191.	Cùm Magiſter	4.	apparet) decimas.	apparet) excolunt, decimas.
	Nota 3.	3.	alienandas.	alienando.
193.	Nota 2.	16.	Deo ſit.	Reo ſit.
195.	Cùm Epiſcopus	5.	quis, niſi.	quis cogi, niſi.
219.	Cum iſte.	12.	neque pœna.	atque pæna.
226.	Clericus.	3.	fuerit, &	fuerit, excommunicari; &
227.	Decernere.	1.	quàm talis	quò talis.
230.	Quidquid	3.	Reſpondeo	Reſpondent.
242.	Nota 2.	21.	*verb. Publicè*	*addendum* : vel publicè
252.	Textus.	2.	non impeditur	impeditur.
256.	Super rebus de ipſius,	9.	competente	comparente.
		9.	univerſalis.	veriſimilis.
257.	Nota 2.	1.	Clericos, laicos	Clericos, ſed etiam laicos.
267.	Nota 3.	5.	1. non	1. enim.
268.	Nota 8.	1.	Quod ſi	Quod iſti.
269.	Nota 2.	12.	ex duabus ſit, quod.	ex duabus ſit vna, quod
270.	Epiſcopis	7.	ſit poſſeſſio.	ſit proprietas.
271.	2. remedium.	19.	ſpoliatus poſſideat	ſpolium poſſideat.

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
272.	§. Si autem.	15.	qui cœpit poſſidere.	qui cœpit vi poſſidere
274.	Obſtat igitur	1.	ſpoliato.	ſpoliatori.
278.	Nullo.	14.	vir, alterutro,	vir, niſi alterutro.
279.	Quaſi.	4	injuſtè definire	injuſtè detinere.
283.	Reum.	1.	juratus cavetur.	juratus caveret.
291.	Vitio.	2.	pretium admittit	pretium amittit.
296.	Cùm V.	2.	ſuper converſâ	ſuper perverſâ.
298.	Nota 2.	16.	ſine cõſuetudine	ſive conſuetudine.
299.	Nota 2.	16.	Peti injungitur	Petenti injungitur.
301.	Non enim.	1.	ſi erat,	ſic erat.
302.	Porrò.	5.	ad quos	ad quod.
304.	Peſtis.	12.	non admittunt.	tantùm admittunt.
306.	Vnde.	3.	talis ſententia.	talis ſcientia.
312.	Nota 2.	2.	taliter adverſanti.	totaliter adverſantia.
314.	Quæ plures.	4.	ad teſtimonium.	ad teſtamentum.
		11.	de teſtibus integris.	de teſtibus non integris.
315.	Canonicè.	6.	ſi eſt minor.	ſi eſt major.
316.	Reſcribit. has.	3.	ſuper cauſâ.	ſuper eâ.
		15.	ſimul producti.	ſemel producti.
323.	Apertum.	9.	productionem.	publicationem.
324.	Cum Sueſſion.	5.	aſſignatis.	ac ſignatis.
325.	Caſus.	2.	civiliter notâ.	civiliter motâ.
326.	Non debet.	4.	probaverunt innocentes.	probaverint ſe innocentes.
331.	de jure.	2.	primò movendi.	primò monendi.
333.	Nota 5.	10.	ex oppoſitione.	ex appoſitione.
337.	Nota 2.	2.	teſtes producere.	inſtrumenta producere.
342.	Sunt tamen.	6.	quæ perit.	quæ parit.
344.	Nota 2.	6.	ſi ſuſpicio.	vel ſi ſuſpicio.
346.	Cauſa.	7.	videtur.	non videtur.
348.	Nota 4.	9.	Executorium.	Execratorium.
350.	Quando.	7.	ago adimpleam.	ego non adimplea.
355.	ſed poſteris.	8.	non priori.	non poſteriori.
		9.	non poſteriori.	non priori.
357.	Cùm quidam.	11.	nunquam curaturum.	nunquam ſic juraturum
360.	Sed Coniuges.	6.	ſi vir voluerit	ſi vir noluerit?
	Is qui.	8.	eam non accuſare.	(*addendum*) propter adulterium, tutius eſt eam non accuſare
361.	Reſcribit.	2.	& donationem.	& donationum.
364.	Quia.	3.	intentionem juris.	intentionem jurantis.
367.	Reſcribit.	5.	cum aliâ.	cum alio.
		8.	relinquendum	relinquendam.
368.	Eſt autem.	4.	non tenetur.	nam tenetur.
		5.	dein jures.	dicendo jures.
	Nota.	14.	ſuperbæ.	ſuſpectæ.
		15.	referri.	deferri.
	Si actor.	4.	dicit Pontifex.	dicit enim Pontifex
373.	Cùm M.	12.	quod replicatio.	quòd excommunicatio.
374.	Nota 3.	3.	quo promoti.	quo permoti.
375.	Excomunicat°.	6.	repellat partem.	repellat pars.
379.	Neque etiam.	7.	coronæ à Principatu.	Coronæ aut Principatûs.
380.	4. Res imobiles.	2.	tempore longo.	tempore lõgiſſimo
383.	Licet quidam.	7.	triennalem.	tricennalem.
	Si de.	10.	quòd exiſtimetur.	quòd non exiſtimetur.
	Nota 2.	6.	hic non currit	ſic non currit.
	Hoſtilitatis.	2.	eo ſenſu.	non eo ſenſu.
387.	Nota 3.	2.	longi temporis.	longiſſimi tẽporis
389.	Interlocutoria.	6.	partes loquendo.	partes alloquendo

Fol. 390.

Digitized by Google

Fol.	Paragrapho.			
390.	§. Nota denique.	3.	cuius	cuius parti
		11.	non est	enim est.
		2.	debeat	non debeat.
394.	Nota 2.	15.	probat	ex probationem
396.	In causis.		alio.	ex alio.
398.	Vnde.	5.	Infam	Infamatum.
		19.	Confir	conspirationem
401.	Cùm I.	6.	Capitali	Capitali odio.
		6.	obstante	non obstante.
404.	Textus	6.	Canones licet	Canones nō lice
413.	Rescribit.	8.	sufficit exprimere	sufficit exprimer
417.	Appellationibus.	5.	nisi partes	vel nisi partes.
418.	Etsi.	10.	non appellare.	mox appellare.
	Nota.	20.	quos.	per quos.
420.	Nota 2.	4.	dispositionibus.	depositionibus.
	Pontifex.	1.	appellatione	exceptione
427.	Nota 1.	1.	recusationem.	relationem.
			esse.	non esse
433.	Colligitur hinc.	2.	est regula.	est repulsa.
	Ad nos.	3.	interiectum	interiectam,
439.	Nota.	12.	Si propter	si præter
440.	Licet.	7.	Ecclesiis curatis.	Ecclesiis non curatis.
454.	Cùm non sit.	16.		
468.	Vnà.	17.	beneficio iurato	beneficio curato.
		2.	in Clericum	in Canonicum.
477.	Cùm Papa.	5.	fieret.	non fieret.
		7.	Ferdin. III.	Ferdin. II.
486.	Nos porro.	22.	de gratia.	de ignorantiâ
496.	Nota 3.	3.	conferre non	conferre possit,
498.	Licet.		debuit.	non debuit.
	Sed debere.	8.	habilitatibus.	inhabilitatibus.
499.	Si à Papa.	1.	legato ipsius, & ab.	legato ipsius uni, & ab
	Nota.	3.	opposuerit.	apposuerit.
504.	Pontifex.	9.	curato.	non curato.
	Nota 2.	14.	retinere nolit.	retinere velit.
517.	Item omnes.	5.	seu donatione.	seu dotatione.
533.	Rescribit.	1.	vitium linguæ.	officium linguæ.
538.	Futuræ.	7.	personæ gratæ	*Adde*: conferret,
		25.	noluisse addere.	voluisse addere.
	Cùm verò;	8.	dicendum &	dicendum est
540.	Denuò.	10.	si jus Possessori nō resistat, & ipse actu possideat.	si jus alieni resistat, & ipse actu non possideat.
548.	Irrita.	2.	Conclusio.	Commutatio.
549.	Not. 2.	9.	Vt Episcopus in his teneatur.	Vt Episcopus in his non teneatur.
550.	Pontifex.	13.	Conventio	Commutatio.
	De non.	16.	consuetudine	Constitutione
553.	Nota 2.	3.	utionem	ratione.
555.	Licet.	13.	Coniunctio.	Commutatio.
	Quæ sub.	12.	in c. *De conductionato & locato*	in *Tit. de Locato & Conducto*.
556.	Præter.	11.	is & pretium.	is & prædium.
557.	Prius.	3.	in regularibus.	nisi regularibus.
	Volentes.	5.	præsumpta.	præsumptas,
560.	De.	8.	durare possunt.	durare non possunt.
	Locationem.	1.	Condictionem.	Conductionem.
562.	2. Contractus.	4.	Condictio.	Conductio.
	Precarium.	3.	non autem.	morte autem.
		ead.	solvitur idem si.	soluitur. Item si.
564.	Not. 4.	3.	illum.	illam.
567.	Canon.	8.	facturis.	facturo,
568.	Clerus.	17.	ut ipsorum consensu.	vt ipsum annuum censum.
569.	Nicolaus V.	4.	Regibus requisitos	Regis requisitus.
570.	Hinc.	9.	cōcedere limites	excedere limites.
571.	Posuit.	ult.	Loquitur.	loquitur.
	Nota 3.	18.	dilatio.	Declaratio.
572.	Nota 1.	7.	quo plura.	quia plura.
574.	Cùm super.	9.	promissis	præmissis
575.	Confirmat.	9.	alius	aliis

Fol.	Paragrapho.	
59[illegible]		
596.		
599.		
602.		
604.		
610.		
617.		
619.		
621.	N[illegible]	
625.	C[illegible]	
628.	Ne[illegible]	
ead.	Ap[illegible]	
639.	Ingr[illegible]	
641.	Dec[illegible]	
642.	Nota[illegible]	
645.	Not. 3.	
646.	Not. 2.	
647.	Not. 2.	
648.	Ad dom[illegible]	
650.	In Tit. C[illegible]	
652.	Consultu[illegible]	
658.	Statuit.	
664.	Not. 2.	
	Mandat.	
667.	Ei adiudicet[illegible]	
668.	Veluti.	
673.	Cum.	
	Nota 2.	
676.	Per hunc.	
	Vt Constitutio[illegible]	
677.	Nota 2.	
	Vnicuique.	
	Nullum.	
681.	Prohibet.	
682.	CùmMonasteriū	4[illegible]
683.	Cùm fides.	2[illegible]
684.	Collige	
685.	Statuit. numero	5. u[illegible]
687.	Textus.	5.
688.	Si altare.	2.

Digitized by Google

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
695.	§. Concord.	6.	Parochi.	Parochiani.
697.	Not. 3. Immunit.	5.	adeò ut habeant.	i. ut habeant
700.	Nota V.	pen.	facilis.	favorabilis.
701	Nota 2.	8.	hoc non denegat	hoc non observat.
702.	Nota 3.	1.	Omnes infideles	Omnes fideles.
		20.	vellent	nollent &c.
706.	Legitimè	13.	De prioribus	De posterioribus
	Not. 4.	11.	tribunalibus	tributis.
707.	Not. 3.	12.	Subdi.	subduci *vel* subtrahi.
709.	In Titulo.	Cap. 3. Magnopere		Non magnopere.
714.	In Tit. Cap. 2.	Cap. II. Quod nobis		Cap. II. Praeterea.
715.	Not. 2. Non	4	à jure nô habent	à jure habent.
716.	Not. 2.	7.	Sufficere	sufficiens.
719.	Cuius	5.	Concurrere	concurrant.
727.	Verba	2.	Certum verbis esse in matrimonio consensum internû debere vel signis externis exprimi.	Certum esse in matrimonio consensum internum debere verbis vel signis externis exprimi.
733.	Puberes	3.	dacunt	ducunt.
	Cùm quaedam		intra	infra.
		4.	duxerit	dixerit.
735.	Nota 2. II	9.	Ob Iudicis immaturitatem	ob iudicii immaturitatem.
737.	Cùm Guilielmus	28.	Guilielmum	Guilielmam.
747.	Contra	14.	Mulieri	Mulier.
753.	Not. 9. Matr.	pen.	ignarae.	ignara.
	Not. 2. Incurri	8.	Christianorum quorundam.	Christianarum quarundam.
	3. Conditio	1.	vi propter	vepraeter.
		4.	& adulter	& altera.
		17.	quid.	quia.
757.	Not. 2.	7.	iuris divini	iuris Civilis.
759.	Not. 3.	1.	servum	servam.
761.	Cùm Martinus	5.	cum Bertha	Cum Teberga.
	Mandat	2.	Filiam	Filium.
764.	Cognationi	2.	adeptione	adoptione.
769.	Si per testes	2.	Cognitionem	Cognationem.
774.	Ea praesente	4.	poenitentia	praesentia
777.	Not. 2. Iudicem	2.	Causa saecularis	Causa spiritualis.
781.	Sed posse	3.	*Sanch. l. 1. n. 4.*	*Sanch. l. 8. d. 7. n 4.*
		13.	statuen	statuens.
786.	Cùm Comes	5.	separari eâ.	separari ab eâ.
	Absque	pen.	adulteram	ad adulteram.
	Not. 2. Varias	9.	conceditur	non conceditur.
788.	Consultus	16.	inter fideles	inter infideles.
789.	Not. 2.	4.	non teneri	cum teneri
	Nec ulli.	6.	*Sanch. l. 10.*	*l. 7.*
792.	Not. 2. Non	2.	Iuris dispensationem	Iuris dispositionem.
		7.	dimittere poterat	dimittere nolebat.
793.	Not. 2. Multis	8.	debiti.	non debiti.
797.	Si aliquis	3.	in septem.	cum septem.
800.	Rescribit	8.	inscribi,	*Adde*: Si autem fiat, ut quis ab officio vel beneficio excludatur ante confirmationem, non est necesse inscribi, quia crimen
803.	Denique	2.	deponentis.	deponentium.
815.	Nota I.	I.	Simonia	Simoniam.
		9.	hanc esse	*Dele* hanc.
820.	Si id fiat	23.	si id fiat	sive id fiat.
	Not. 2.	11.	ab initio	ab invito.
	Not. 3.	13.	*n. 6. 7.*	*n 67.*
825.	Cùm	1.	rescripsisset	accepisset.
836.	Not. 3.	17.	Ordinariorum	Ordinationum.

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
840.	§. In suo.	14.	quàm	quem.
	Eos qui.	3.	galearum, & qui	galearum deferunt, & qui.
843.	In Titulo Clem.		Cap. Vnic. Decet.	Cap. Vnic. Cedit.
845.	Not. 10.	13.	*c. Cùm officiû. h. t. in 6. c. Et amissâ.*	*c. Vt officium. h. t. in 6. c. vt commissi.*
847.	Not. 4.	4.	Clericalem.	secularem.
850.	Si quis interfecer.	2.	occasione	occisione.
851.	Cùm.	2.	Perculisset	percussisset.
856.	Nota. 9.	20.	defendi	recuperari.
859.	Statuit.	7.	vel depositionis.	& Depositionis.
860.	Rescribit.	pen.	non posset procedere	posset procedere
862.	Cùm quidam.	4.	Ecclesiae	Ecclesiasticae.
863.	Quia.	10.	praesertim.	praeterquam.
866.	In titulo.	Cap. VII. Tuae Fraternitati.		Tua Fraternitas.
869.	Not. 4.	6.	procedit.	non procedit.
871.	Not. 2.	12.	Quod prout.	quod provenit.
872.	Not. 6.	8.	solum est licitum	solum implicitum.
874.	Not. 2.	8.	Etsi poena.	Etsi pecunia.
	Not. 3.	8.	dispensationis.	dispositionis.
875.	Nota 7.	pen.	usuarii	Vsurarii.
879.	Ad onera.	22.	divisionis	decisionis.
885.	Not. 4.	pen.	exterous	interous (qui monetam cudit.
886.	In Titulo. Cap. I.		Cap. I. In talibus.	Cap. I. In Tabulis.
892.	Panorm.	3.	divino	divina.
901.	Fieri autem.	6.	& locum, neque haec sint.	& locum sacrum &c. cùm neque haec
905.	Vtique.	6.	reputetur, quae	reputetur Civitas, quae.
907.	Nota 1.	ult.	consensu	censu.
	Nota. 2.	4.	iure generato.	Iure generali.
910.	Nota 2.	5.	simul cunctis.	simul junctis.
	Condemnârunt.	4.	Monasterio.	M. Episcopo.
911.	Iudices.	ult.	exiguam	non exiguam.
	Olim.	1.	Principum	*Adde*: dabantur,
913.	Non solùm.	15.	quare non creditur esse.	quale creditur esse.
	De.	4.	possit, recedere speculatorem.	posse, recedat speculator.
914.	Cùm istud.	8.	& ita habet privilegium	& ita habet: Privilegium.
915.	Nota 1.	ult.	nuda.	modò.
920.	Neque hic.	6.	& multis.	& famulis.
922.	In titulo. Cap. I.		Cap. I. Nullus.	Cap. I. Nobilis.
929.	In titulo. Cap. VII.		Cap. VII. In nostra.	Cap. VII. Olim.
931.	Quia.	3.	hic	hi.
935.	Quae.	9.	respondente.	respondentes.
940.	Neque opus est.	3.	*in Concil. Trid.*	*Adde*: sublatum.
942.	Nota 6.	11.	Primi & secundi.	secundi & tertii.
946.	Cùm B.	3.	de mandato	de parendo mandato.
954.	Si alter.	7.	non ex credulitate levi & temeraria, sed probabili & discreta.	ex credulitate levi & temerariâ non probabili & discretâ.
955.	Not. 3.	9.	remitti.	omitti.
		12.	intelliguntur	infliguntur.
956.	Not. 1.	pen.	nisi quasi	nisi quà.
	Not. 2.	pen.	potest excommunicari	potest suspendi.
961.	Qui Propter.	6.	sententiam	licentiam.
963.	Si quis.	2.	Clericum,	*Adde*: duo nomine
966.	Quare.	1.	*nominati fratrem*	*nominat cùm fratrem &c.* testetur.
975.	Cùm verò.	pen.	quam Bellarm.	quam ex Bellarm.
978.	Secus est.	10.	non amittitur	non acquiritur.
979.	Posuit.	6.	reverenter	irreverenter.

FINIS.

by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google